НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Типография Акционерного Общества
Печатного Дѣла
Одесса

Не для печати

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

ΣΥΛΛΟΓΗ

ΕΚΚΡΙΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΞΕΝΩΝ ΤΕ ΕΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗι ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΤΥΠΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΣΥΝΕΡΓΕΙΑι ΤΩΝ Κ.Κ.

ΣΠ. ΒΑΣΗ (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Γ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ***, ***Σ. Α. ΚΟΥΜΑΝΟΥΔΗ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Π. ΚΑΡΟΛΙΔΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Α. ΚΟΥΡΤΙΔΟΥ*** (καθ. τῆς φιλ.), ***ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Μ. ΛΑΠΠΑ*** (δ. φ.), ***Θ. ΛΙΒΑΔΑ*** (δ. φ.), ***Μ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Ι. ΠΑΝΤΑΖΙΔΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Θ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ*** (καθ. γυμν.), ***Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Α. ΠΡΟΒΕΛΕΓΙΟΥ*** (δ. φ.), ***Ε. ΡΟΙΔΟΥ*** (δ. ν.), ***Σ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.), ***Ι. ΣΒΟΡΩΝΟΥ*** (διευθ. νομισμ. μουσ.), ***Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ*** (γυμνασιάρχ.), ***ΧΡ. ΤΣΟΥΝΤΑ*** (ἐφ. τ. ἀρχ.), ***Δ. ΦΙΛΙΟΥ*** (ἐφ. τ. ἀρχ.), ***Γ. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ*** (καθ. ἐν τῷ Πανεπ.) καὶ ἄλλων λογίων

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑι ΔΕ

ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ Γ. Χ. ΚΩΝΣΤΑ

W. CHRIST

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ

ΕΚ ΤΗΣ Γ′ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΥΠΟ

ΛΥΣΑΝΔΡΟΥ Γ. Χ. ΚΩΝΣΤΑ

Δ. Φ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΠΕΚ

1900

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΑΡΑΣΛΗ

W. CHRIST

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΙΣΑ

ΕΚ ΤΗΣ Γ΄ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΥΠΟ

ΑΥΣΑΝΔΡΟΥ Γ. Χ. ΚΩΝΣΤΑ
Δ. Φ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

1591

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ Π. Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
1900

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Наукова бібліотека
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
імені І. І. МЕЧНИКОВА

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

1. Ἡ λέξις Litteratur, ἣν μεταχειρίζονται πάντες οἱ παιδείας ἀντιποιούμενοι λαοί, κατάγεται μὲν ἐκ τῆς λατινικῆς, ἀλλ' ἐπλάσθη κατ' ἀναλογίαν ἑλληνικῆς λέξεως. Μεταφράζοντες δῆλα δὴ οἱ Λατῖνοι πιστῶς τὴν ἑλληνικὴν λέξιν γραμματικήν, ἀπεκάλουν αὐτὴν litteraturam, «grammatice,quam in latinum transferentes litteraturam vocaverunt» [1]), καὶ ἐσήμαινον διὰ τῆς λέξεως ταύτης καθ' ὅλου τὴν γνῶσιν τῶν γραμμάτων, litterarum Καὶ ἂν μὲν ἐλαμβάνετο ἡ λέξις litterae ἐν τῇ ἀρχικῇ σημασίᾳ, ἡ litteratura ἐσήμαινε τὴν στοιχειώδη γραμματικήν, ἤτοι τὴν γνῶσιν τῶν γραμμάτων τῆς ἀλφαβήτου κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Ἀλλὰ πρὸς τὴν στοιχειώδη ταύτην γραμματικήν, ἥτις ἦτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔργον τοῦ γραμματιστοῦ καὶ οὐχὶ τοῦ γραμματικοῦ [2]), οὐδὲν κοινὸν ἔχομεν ἐνταῦθα. Διότι οἱ νεώτεροι μεταχειρίζονται τὴν λέξιν ἐν τῇ ὑψηλοτέρᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ ὡς τὸ σύνολον παντὸς ὅ,τι διὰ τῆς γραφῆς ἐγράφη κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἐκεῖνα, ὅσα ἐπὶ μαρμάρων ἢ διὰ χρωμάτων ἐξεδηλώθησαν, ἢ ἐν ταῖς πολιτικαῖς διατάξεσι καὶ ἐν τῷ βίῳ λαοῦ τινος ἐνεσωματώθη-

[1]) M. F. Quintiliani, Institutiones oratoriae II, 1, 14, ἐκδόσεως L. Bonell.

[2]) [Περὶ τῶν λέξεων γραμματιστὴς καὶ γραμματικὸς ἴδε Κ. Ἀσωπίου, Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, Τόμ. Α΄. προλ. σελ. ια΄ καὶ ἑξῆς καὶ νδ΄. καὶ ἑξῆς. Σ. Μ.]

НБ ОНУ імені І.Мечникова

σαν. Ἐκ τούτου ἅπασαι μὲν αἱ ἑλληνιστὶ συγγραφεῖσαι συγγραφαὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Litteraturam ἢ λογοτεχνίαν [1]), ἀλλὰ φυσικῶς ἀκριβέστερον πρέπει νὰ ἐξετάζωνται ἐκεῖναι, αἵτινες ἀναφέρονται εἰς τὸν κύκλον τῆς τῶν πάντων παιδεύσεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἰς ἅπαν τὸ ἔθνος καὶ ἐν αἷς μείζων προσοχὴ δίδεται περὶ τὴν μορφήν, ἤτοι τὴν ἔντεχνον ἔκφανσιν τῶν ἐννοιῶν. Ἀλλ' ἡ ἱστορία τῆς λογοτεχνίας ὀφείλει ἐν ταὐτῷ νὰ ἔχῃ ἱστορικόν τινα χαρακτῆρα. Ἐκ τούτου δὲν πρέπει νὰ ἀρκεσθῇ εἰς ἁπλῆν ἀναγραφὴν τῶν λογοτεχνικῶν μνημείων λαοῦ τινος, ἀλλ' ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ ἐν ταὐτῷ, πῶς σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἀνεπτύχθησαν παρά τινι λαῷ αἱ διάφοροι ἔννοιαι καὶ μάλιστα ἡ τέχνη τῆς διὰ τῆς γλώσσης ἐκφορᾶς αὐτῶν.

Διὰ τούτων ἐχαράχθησαν αἱ κύριαι γραμμαὶ τοῦ ἔργου, ὅπερ πρόκειται ἡμῖν ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ. Ἀλλὰ πλὴν τούτων καὶ ἄλλα πολλὰ πρέπει νὰ ἐξετασθῶσι· διότι ἡ τέχνη ἀδύνατον εἶναι νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τοῦ τεχνίτου, ὡς καὶ τὸ ποίημα ἀπὸ τοῦ ποιητοῦ. Δι' ὃ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος προαγόμεθα νὰ τρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν οὐ μόνον εἰς τὰς συγγραφάς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς συγγραφεῖς καὶ τὸν βίον αὐτῶν. Καὶ φυσικὸν μὲν εἶναι νὰ προηγηθῶσι κατὰ τὴν ἐξέτασιν αἱ σωζόμεναι συγγραφαί, ἀλλ', ἐπειδὴ ὀλίγαι μὲν περιεσώθησαν, αἱ δὲ περισωθεῖσαι ἀποτελοῦσιν ἀπομεμονωμένους τινὰς κρίκους τῆς μεγάλης ἁλύσεως τῆς ἀναπτύξεως τῶν διανοημάτων καὶ τῆς τέχνης, διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον εἶναι νὰ μὴ παραλειφθῶσι μήτε τὰ ἀποσπάσματα, μήτε οἱ συγγραφεῖς ἐκεῖνοι, περὶ ὧν παρ' ἄλλων ἐμάθομέν τι. Καὶ τῶν συγγραφέων

[1]) [Ἠρωτήσαμεν ἐν καιρῷ τοὺς πλείστους τῶν παρ' ἡμῖν λογίων, διὰ τίνος λέξεως δυνάμεθα πιστῶς νὰ μεταφράσωμεν τὴν κοινὴν εἰς πάσας τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας λέξιν Litteratur, Litterature, ἀλλ' οὐδεὶς ἀπεκρίνατο πλὴν τοῦ ἀοιδίμου Κουμανούδη. Οὗτος δ' ἐν τῇ διακρινούσῃ αὐτὸν εἰλικρινείᾳ καὶ ἁπλότητι ἔγραψε ταῦτα· «ἐγὼ μὲν δὲν γνωρίζω, ἂς ἀποφανθῶσιν οἱ σοφώτεροι». Ἐκ τούτου ἠναγκάσθημεν νὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὴν λέξιν λογοτεχνίαν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς παράγωγα, καίπερ πεπεισμένοι ὅτι δὲν ἀποδίδει τὸ βάθος τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως Litteratur, τὸ μὲν διότι μεταχειρίζονται ἤδη αὐτὴν πάντες οἱ συνεργάται τῆς "Βιβλιοθήκης„, τὸ δὲ διότι εἶναι καιρὸς νὰ ἐπικρατήσῃ εἷς τις ὅρος.]

НБ ОНУ імені І.Мечникова

δὲ ἕκαστος καὶ τῶν συγγραφῶν ἑκάστη ἔχουσιν ἰδίαν ἱστορίαν. Καὶ τούτων ἄρα ἐπιβάλλεται νὰ λάβωμεν ἐπιμέλειαν· διότι ἄξιον εἶναι νὰ ἀποδείξωμεν, ὁποίας ὑποδοχῆς ἔτυχον οἱ μεγάλοι συγγραφεῖς παρὰ τῶν ἐπιγενομένων γενεῶν καὶ διὰ τίνων ὁδῶν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς αἱ συγγραφαὶ αὐτῶν. Ὅθεν καὶ τὰ σχόλια καὶ τὰ χειρόγραφα ἀξιοῦσι νὰ καταλάβωσι τὴν οἰκείαν αὐτῶν τάξιν ἐν ἑκάστῃ λογοτεχνικῇ τῶν ἀρχαίων ἱστορίᾳ. Ἂν δ' εἰς ταῦτα προσετέθησαν ἐν μέτρῳ τινὶ καὶ βιβλιογραφικαί τινες ὑποδείξεις περὶ τῶν κυρίων ἐκδόσεων καὶ τῶν σπουδαιοτάτων ἑρμηνευτικῶν συγγραμμάτων, φοβούμεθα μὴ οὐχὶ πολλά, ἀλλὰ μᾶλλον ὀλίγα τῶν ὠφελίμων εἰς τοὺς πολλοὺς παρέχωμεν.

2. Ἡ ἀφήγησις τῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας δυνατὸν εἴτε νὰ ἐξυφαίνηται κατὰ χρονολογικὸν μίτον, αὕτη δ' εἶναι ἡ συγχρονιστικὴ μέθοδος, εἴτε νὰ ὁρμᾶται ἀπὸ τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν συγγραμμάτων καὶ ἐν αὐτοῖς καὶ μόνοις νὰ προσέχῃ εἰς τὴν χρονικὴν ἀκολουθίαν, αὕτη δ' εἶναι ἡ εἰδολογικὴ μέθοδος [1]). Ποία δὲ τῶν δύο τούτων μεθόδων εἶναι ἡ προτιμητέα, δὲν δύναταί τις καθ' ὅλου νὰ ὁρίσῃ· διότι τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἑκάστοτε πραγματευτέας λογοτεχνίας. Προκειμένου ὅμως περὶ τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, πρὶν ἢ κρίνωμεν, ὁποτέρα τῶν δύο μεθόδων εἶναι προτιμητέα, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν πρότερον ἐν κεφαλαίῳ τὰς βάσεις ἑκατέρας αὐτῶν.

3. Εἴδη τῆς λογοτεχνίας. Τὰ κύρια εἴδη τῆς λογοτεχνίας εἶναι ἡ ποίησις καὶ ὁ λόγος, ἀκριβέστερον πεζὸς λόγος, ἢ τὰ καταλογάδην γεγραμμένα [2]). Καὶ ἐξωτερικῶς μὲν διαφέρουσιν ἀλ-

[1]) Böckh, Encyclopädie und Methodologie der philologischen Wissenschaften 708 καὶ ἐξῆς ἐκδόσεως Bratuscheck, ἔνθα μερίζεται εἰς εἴδη ἡ λογοτεχνία.

[2]) Καταλογάδην συγγράφειν παρὰ Πλάτ. ἐν Συμπ. 177 b καὶ Ἰσοκρατ. Πρὸς Νικοκλέα 2,7. [Καὶ συγγράμματα κατὰ λόγον εἰρημένα μόνον παρὰ Πλατ. ἐν Νόμ. VI, 810 b.] Περὶ πεζοῦ λόγου = oratio pedestris ἴδε Στράβ. Γεωγραφικῶν I, 2, 6 ἐκδ. G Kramer, «καὶ αὐτὸ δὲ τὸ πεζὸν λεχθῆναι τὸν ἄνευ τοῦ μέτρου λόγον ἐμφαίνει τὸν ἀπὸ ὕψους τινὸς καταβάντα καὶ ὀχήματος εἰς τοὔδαφος». Ἤδη ὁ Πλάτων ἐν Σοφιστ. 237 a λέγει «πεζῇ τε λέγων καὶ μετὰ μέτρων». Ὡς ἀντίθεσις ἴσως παρίστατο εἰς τοὺς γραμματικοὺς τὸ ἄρμα τοῦ

λήλων τὰ εἴδη ταῦτα ἐν τούτῳ, ὅτι τὰ μὲν ἔργα τῆς ποιήσεως εἶναι δεδεμένα ἐν μέτρῳ (oratio vincta), τὰ δὲ τοῦ πεζοῦ λόγου ἀπηλλαγμένα τοιούτου δεσμοῦ (oratio soluta) κινοῦνται ἐλευθέρως εἰς τὸ πρόσω ἄνευ ὑποστροφῆς εἰς τὴν αὐτὴν συναρμογὴν (prosa i. e. proversa oratio) [1]). Ἀλλὰ τὸ μέτρον καὶ ἡ λέξις εἶναι μόνον ἐξωτερικὰ διακριτικὰ σημεῖα. Οὐχὶ ἐν τούτοις λοιπόν, ἀλλὰ βαθύτερον ἔγκειται ἡ κυρία διαφορὰ καὶ ἅπτεται τῆς ἐσωτερικῆς οὐσίας τῶν δύο εἰδῶν τῶν συγγραμμάτων τῆς λογοτεχνίας. Ἡ μὲν ποίησις δῆλα δὴ ἀποτείνεται εἰς τὴν φαντασίαν ἢ εἰς τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων παραστατικὴν δύναμιν, ὁ δὲ πεζὸς λόγος εἰς τὸν λογισμὸν καὶ τὸ καθαρῶς νοητικόν [2]). Ἐν τῇ ποιήσει ἄρα τὸ ἐξωτερικόν, τὸ εἰς τὴν αἴσθησιν προσπίπτον στοιχεῖον τῆς ἀφηγήσεως, ἡ σύνθεσις τῶν λέξεων καὶ ὁ ῥυθμὸς ἔχουσι πολλῷ μείζονα σπουδαιότητα ἢ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ λογοτεχνικὴ ἱστορία ἐπισκοπεῖ οὐχὶ τὰ γεγραμμένα καθ' ἑαυτά, ἀλλὰ τὸ ἐν ἐντέχνῳ τύπῳ κεχυμένον περιεχόμενον, διὰ τοῦτο ἐνδιαφέρει αὐτῇ μᾶλλον ἡ ποίησις καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἧττον προσέχει εἰς ἐκεῖνα τὰ ἔργα τοῦ πεζοῦ λόγου, ὧν ἡ ἀξία ἐν τοῖς γεγραμμένοις μόνοις ἔγκειται, ὡς εἰς τὰ περὶ τῶν μαθηματικῶν, τῆς μηχανικῆς καὶ τὰ τοιαῦτα συγγράμματα.

4. Διαιροῦσι δὲ συνήθως τὴν ποίησιν εἰς ἐπικήν, ἢ ἔπος, λυρικὴν καὶ δραματικήν. Καὶ ταύτην μὲν τὴν διαίρεσιν θὰ ὑποβά-

Παρμενίδου ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ ποιήματος [Περὶ φύσεως· ἴδε H Stein, Die Fragmenta des Parmenides ἐν τοῖς Symbola philologorum Bonnensium 1864 — 67 σελ. 765.] Κατὰ ταῦτα δ' ἔψαλλε καὶ ὁ Πίνδαρος ἐν Ἰσθμ. II, 1 «οἱ μὲν πάλαι, ὦ Θρασύβουλε, φῶτες, οἳ χρυσαμπύκων εἰς δίφρον Μοισᾶν ἔβαινον κλυτᾷ φόρμιγγι συναντόμενοι». Παράβ. καὶ Γρηγόρ. τὸν Ναζιανζ. ἐν λόγῳ 20, σελ. 332 a ἐκδ. Κολων. «πεζῇ ἦμεν παρὰ Λύδιον ἅρμα θέοντες».

[1]) Donatus ad Terent. Eunuch II, 3, 14 prorsum est porro versum... hinc et prorsa oratio, quam non inflexit cantilena.

[2]) Συχνάκις ἀναφέρεται ὡς ἀπόδειξις τούτου ὁ τρόπος, δι' οὗ ὁ Ὅμηρος ἐν Ἰλ. Β 123 δηλοῖ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ. Ἐνδιαφέρουσα δὲ καὶ ἀξία ἀκριβεστέρας ἐρεύνης εἶναι ἡ μεταβολὴ τῆς γλώσσης, ἥτις ἐπὶ τοσοῦτον μᾶλλον καταφανὴς γίνεται, ἐφ' ὅσον μᾶλλον ἐπικρατεῖ ὁ πεζὸς λόγος, ἰδίᾳ δὲ ἡ ἐπικράτησις τῶν εἰς *σις*, *ια*, *σύνη* ἀφῃρημένων.

λωμεν καὶ ἡμεῖς ὡς βάσιν τῆς ἀφηγήσεως ἡμῶν, ἀλλ' ὀφείλομεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι οἱ τεχνικοὶ οὗτοι ὅροι δὲν ἁρμόζουσι τέλεον πρὸς τὰ εἴδη τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες σοφοὶ προέβαλλον διάφορόν πώς τινα διαίρεσιν. Ὁρμώμενοι δῆλα δὴ ἔκ τινος χωρίου τοῦ Πλάτωνος [1]) διέκρινον μὲν πρῶτον τὸ μιμητικόν, ἢ δραματικὸν γένος ἀπὸ τοῦ διηγηματικοῦ ἢ ἀπαγγελτικοῦ, προσέθετον δ' εἶτα εἰς τοῦτο καὶ μέσον τι γένος, τὸ κοινὸν ἢ μικτόν [2]). Καὶ εἰς τοῦτο μὲν τὸ τελευταῖον γένος κατέλεγον τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, διότι ἐν αὐταῖς ὁτὲ μὲν διηγεῖται ὁ ποιητής, ὁτὲ δ' ἐν ταῖς ῥήσεσιν ὁ Ἀγαμέμνων τὸν λόγον ἔχει, ἢ ὁ Ἀχιλλεύς, ἢ ἄλλος τις. Τὰ δὲ Ἔργα τοῦ Ἡσιόδου, ἐν οἷς οὐδέποτε εἰσάγεται πρόσωπόν τι λέγον, κατέλεγον εἰς τὸ καθαρῶς διηγηματικὸν εἶδος. Ἀλλ' αὐτὰ δὴ τὰ παραδείγματα καταφανέστατα ἀποδεικνύουσι τὸ ἐλλιπὲς τῆς τῶν παλαιῶν θεωρίας καὶ συνιστῶσι τὴν σήμερον συνήθη διαίρεσιν. Κατὰ ταύτην δὲ τὸ μὲν ἔπος ἔχει τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς ἀντιθέσεως τῶν λεγομένων, τῶν ἐπῶν, πρὸς τὰ ᾀδόμενα ποιήματα, τὰ ἄσματα, καὶ ἀπὸ τοῦ ἰδιάζοντος εἰς τὸ εἶδος τοῦτο παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τυπικοῦ ἀποβάντος μέτρου, τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου, ὃς ὑπὸ τῶν μετρικῶν ἔπος ἐκαλεῖτο [3]). Τὸ δ' ὄνομα λυρικὴ ποίησις, τὸ πρὸς λύραν ᾀδόμενον ᾆσμα, εἶναι κατὰ τοσοῦτον οὐχὶ ὅλως δηλωτικὸν τοῦ εἴδους, καθ' ὅσον πρὸς ἓν μόνον μέρος τῆς λυρικῆς ποιήσεως ἐφαρμόζε-

[1]) Πλάτ. Πολιτ. III, 394b: «τῆς ποιήσεώς τε καὶ μυθολογίας ἡ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστίν... τραγῳδία τε καὶ κωμῳδία, ἡ δὲ δι' ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ· εὕροις δ' ἂν αὐτὴν μάλιστα που ἐν διθυράμβοις· ἡ δ' αὖ δι' ἀμφοτέρων ἔν τε τῇ τῶν ἐπῶν ποιήσει, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἄλλοθι». Τὰ αὐτὰ τρία κύρια εἴδη διακρίνει καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ποιητ. 1.

[2]) Πρόκλου Διαδόχου, Προλεγόμενα εἰς Ἡσίοδον σελ. 4 [ἔκδοσις Gaisford]. Πρόκλου Χρηστομάθεια Α' 230 [ἔκδ. Westphal, Scriptores metrici Graeci I]. Προκλ. Προλεγόμενα εἰς Θεόκρ. VI [ἔκδοσις Meineke] Σχόλ. εἰς Ὅμηρ. Ἰλ. Α. 16, Ζ. 46 Εὐριπ. Φοιν. 1225 Suetoni de poetis 3. Probus, in Vergili Bucol. 7, 12 κ. ἑξ. [ed Keil]. Παράδ. καὶ Reifferscheid, Suetoni Tranquilli reliquiae: de Poetis σελ. 4, 3.

[3]) Πλάτ. Πολιτ. III, 386c. Ἀριστοτέλ. Τὰ μετὰ τὰ φυσικὰ N. 6 [193a 30]. Συνεβάλλοντο δὲ εἰς τὴν ἐμπέδωσιν τῶν τεχνικῶν ὅρων αἱ ὁμηρικαὶ φράσεις· *ἔπεα πτερόεντα προσηύδα μειλιχίοισι ἔπεσσι* κ. ἄ. ὁ.

ται, τὰ κυρίως μέλη, ἐν ᾧ ἐν τῷ ὀνόματι τούτῳ περιλαμβάνομεν καὶ τὴν ἰαμβικὴν καὶ τὴν ἐλεγειακὴν ποίησιν.

Πρὸς τὰ τρία δ' εἴδη τῆς ποιήσεως ἀντιστοιχοῦσιν ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ ἡ ἱστοριογραφία, ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία. Τούτων δ' ἡ μὲν ἱστορία πολλαχῶς ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἔπος, διότι ἀμφοτέρων ἰδία εἶναι ἡ διηγηματικὴ μορφὴ τῆς ἀφηγήσεως καὶ ἑκάτερον τῶν εἰδῶν τούτων ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Ἑλάσσονι Ἀσίᾳ Ἰώνων ἔλαβε τὴν ἀρχήν. Ἰδίᾳ δ' αἱ τῶν πόλεων κτίσεις τῶν λογογράφων συνδέονται στενότατα πρὸς τὸ γενεαλογικὸν ἔπος τοῦ Εὐμήλου καὶ τοῦ Ἀσίου. Καὶ τὸ δρᾶμα δὲ ὡς καὶ τὸ ἀντίστοιχον αὐτοῦ, ἡ ῥητορική, ἦλθον εἰς ἀκμὴν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, ἐν Ἀθήναις, καὶ οἱ κατηγορικοὶ καὶ ἀπολογητικοὶ λόγοι ἔχουσί τι τὸ ἀνάλογον πρὸς τὰς ἐν τῷ δράματι λογομαχίας καὶ μακρὰς ῥήσεις. Ἧττον ἐμφανῆ εἶναι τὰ σημεῖα τῆς ἐπαφῆς τῆς λυρικῆς ποιήσεως πρὸς τὴν φιλοσοφίαν. Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων δύναται νὰ λεχθῇ δικαίως, ὅτι ἐπ' ἴσης ἐκαλλιεργήθησαν ὑπὸ πάντων τῶν ἑλληνικῶν φύλων καὶ ὅτι ἀμφότεραι μετάγουσι τὴν ὄψιν ἀπὸ τῶν ἐντὸς εἰς τὰ ἐκτὸς ἡμῶν γιγνόμενα.

5. Αἱ περίοδοι τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Ἡ χρονολογικὴ ἀφήγησις, ἵν' ἀποβῇ εὐσύνοπτος καὶ μὴ ἀρκῆται εἰς μονότονόν τινα ἀλληλουχίαν, πρέπει νὰ ἐξεύρῃ σπουδαῖά τινα σημεῖα ἐπενεγκόντα μεταβολήν τινα εἰς τὸν βίον τῶν ἐθνῶν. Τοιοῦτόν τι κύριον σημεῖον ροπῆς ἐμφαίνει ἡ ἀπώλεια τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἅμα τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο οὐ μόνον πολιτικὴν ἔχει σημασίαν, ἀλλὰ καὶ διορίζει τοὺς χρόνους τῆς φαιδρᾶς καὶ γονίμου δημιουργίας ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐργώδους συλλογῆς καὶ ξηρᾶς πολυμαθίας. Ἐντὸς δὲ τῆς πρώτης περιόδου ἀποτελοῦσι πάλιν οἱ Περσικοὶ πόλεμοι σπουδαῖον ὅρον οὐχὶ τόσον διὰ τὴν ἧτταν τοῦ κοινοῦ τῶν Ἑλλήνων ἐχθροῦ, ἀλλὰ διὰ τοῦτο ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἐξόχως συνετέλεσαν εἰς τὴν νίκην, νῦν δὴ προβαίνουσιν αἱ Ἀθῆναι πρόμαχοι τοῦ πολιτικοῦ καὶ πνευμα-

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

τικοῦ βίου τοῦ ἔθνους. Διότι, ἐνῷ πρότερον ἕκαστον φῦλον καθ' ἑαυτὸ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑαυτοῦ διαλέκτῳ ἐκοινώνει τῆς ἀναπτύξεως τῶν γραμμάτων, ἀφήρπασαν νῦν αἱ Ἀθῆναι τὴν πνευματικὴν ἡγεμονίαν καὶ δὴ τὸ μονοπώλιον τῆς παιδείας. Τοῦτο δὲ σημαίνει πλέον τι ἢ ἁπλῆν τινα τόπου μεταβολήν. Διότι ἡ λογοτεχνία λαμβάνει παγκοσμιωτέραν τινὰ τροπὴν [1]) καὶ δέχεται τὸν τύπον τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ, δῆλα δὴ τὸν χαρακτῆρα πνευματικῆς παιδεύσεως, πρακτικῆς σωφροσύνης, ὑψιπετοῦς φιλελευθερίας. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ μεγάλῃ περιόδῳ ἡ τελεία καθαίρεσις τῶν ἐκ τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἀλεξάνδρου προελθόντων ἑλληνιστικῶν βασιλείων ὁρίζει σπουδαίαν περίοδον, ἧς τὸ τέλος συμπίπτει πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐν Ἀκτίῳ μάχης (31 π. Χ.) καὶ τῆς καταλύσεως τοῦ βασιλείου τοῦ Πτολεμαίου. Διότι ἐντεῦθεν καὶ ἑξῆς ἀποτελοῦσιν οἱ Ἕλληνες ὑπηρετικὰ μέρη τῆς μεγάλης ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας. Τὴν περίοδον δὲ ταύτην διατείνομεν μέχρι τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάσεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527 μ. Χ.) ἢ μέχρι τῆς τελείας διαλύσεως τῶν παλαιῶν ἑλληνικῶν, νῦν δὲ ὀνειδιστικῶς ἐθνικῶν καλουμένων φιλοσοφικῶν σχολῶν. Καὶ θὰ ἦτο μὲν δυνατὸν νὰ ὑποδιαιρεθῶσιν αἱ τέσσαρες αὗται περίοδοι, ἰδίᾳ δ' αἱ δύο τελευταῖαι, εἰς πλείονας ὑποδιαιρέσεις, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀφήγησιν ἀρκοῦσιν εἰς ἡμᾶς τὸ πρῶτον αἱ μεγάλαι ἐκεῖναι διαιρέσεις [2]).

[1]) Περὶ τῆς παγκοσμίου ἐκείνης τροπῆς τῶν Ἀθηνῶν, αἵτινες ἐδέξαντο τὸν πολιτισμὸν τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Κορίνθου, εὑρίσκει τις πολλὰ καὶ καλὰ παρὰ Willamovitz, Homerische Untersuchungen [ἐν τοῖς Philologishe Untersuchungen von Kiessling und Willamomitz — Möllendorff 7 τεῦχος. σ. 256 κ ἑ.] Περὶ τῆς Ἀτθίδος ἴδε Ἰσοκράτους 15, 295 [Περὶ Ἀντιδόσεως]. Περὶ τῶν ἑλληνικῶν φύλων καὶ τῆς θέσεως αὐτῶν ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τοῦ ἔθνους ἴδε καθ' ὅλου Bergk, Kleine philologische Schriften II, 365 κ. ἑξῆς.

[2]) Ὁ Fr. Aug. Wolf καὶ μετ' αὐτὸν ὁ G. Bernhardy προτάσσουσι τῶν 4 τούτων περιόδων ἑτέραν τινὰ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους μέχρις Ὁμήρου καὶ ἐπιτάσσουσιν ἕκτην περίοδον ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τὴν μὲν τελευταίαν ταύτην περίοδον, τὴν βυζαντιακήν, πραγματεύεται ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ ὁ Κρουμβάχερος [ἔκδ. β', μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου], ἡ δὲ πρώτη

6. Ἐπανερχόμενοι δ' εἰς τὸ ζήτημα, ποτέρα τῶν μεθόδων, ἡ εἰδολογικὴ ἢ ἡ συγχρονιστική, ἁρμόζει μᾶλλον πρὸς πραγματείαν τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας, βλέπομεν καταφανῶς, ὅτι μεγάλως διαφέρει ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία τῶν λογοτεχνιῶν τῶν νεωτέρων ἐθνῶν καὶ ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ μεγάλως διαφέρουσιν οἱ χρόνοι, οἱ πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου τῶν μετ' αὐτόν. Ὁ Σίλλερος καὶ ὁ Γοίθιος ἔγραψαν καὶ πεζὰ καὶ ποιητικὰ ἔργα, ἐποίησαν καὶ λυρικὰ ἄσματα καὶ ἔπη καὶ δράματα. Ἡ κατὰ τὴν εἰδολογικὴν μέθοδον ἄρα πραγματεία τῆς λογοτεχνίας ἤθελε διασπάσει τὸ αὐτὸ πρόσωπον πολλαχῶς. Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι ἀδύνατον νὰ συμβῇ ἐν τῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ καὶ δὴ ἐν τῇ τῶν ἐκκρίτων χρόνων, τῶν πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Διότι ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις δὲν κατεμερίζοντο αἱ δυνάμεις τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἰς διάφορα, ἀλλὰ περὶ ἓν μόνον διατρίβων ἕκαστος ἀπεδεικνύετο δεινός. Παρὰ ταῦτα ἐν μὲν τῇ γερμανικῇ λογοτεχνίᾳ εὑρίσκομεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πεζὸν ἔργον, ἐν δὲ τῇ ρωμαϊκῇ ὡς πρῶτον συγγραφέα τὸν Λίβιον Ἀνδρόνικον, ποιητὴν τραγῳδιῶν καὶ κωμῳδιῶν. Τοῦτο δ' εἶναι διαστροφὴ τῆς φυσικῆς τάξεως ἐπελθοῦσα ἐκ τῆς ῥοπῆς, ἣν ἔσχε πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν λογοτεχνιῶν τούτων ἡ ξένη λογοτεχνία. Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Διότι παρ' αὐτοῖς ἡ λογοτεχνία ἀνεπτύχθη ὅλως ἐξ ἑαυτῆς καὶ σχεδὸν ἄνευ τινὸς ξένης ἐπιδράσεως. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τὰ διάφορα εἴδη τῶν συγγραμμάτων διαδέχονται ἄλληλα κατὰ φυσικήν τινα τάξιν [1]). Οὕτως ἐν μὲν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ τοῦ ἔθνους, ὅτε οὔτε γραφὴ οὔτε βιβλία ὑπῆρχον, ἤνθει ἡ φαιδρά, εὔζωνος ποίησις, ἥτις ηὐξήθη ἐν τῷ κύκλῳ τῆς χαρᾶς, φαιδρᾶς καὶ σφριγώσης καὶ εὐπαθοῦς νεότητος καὶ ἔζη ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ καὶ διὰ ζώσης φω-

παρίστατο· παρ' ἡμῖν ὡς προπύλαιον τοῦ πρώτου μέρους. Διότι ἐποχή, ἐξ ἧς οὐδὲν περιεσώθη, δὲν δύναται ν' ἀποτελέσῃ ἰδίαν λογοτεχνικὴν περίοδον. Πλείους δ' ὑποδιαιρέσεις ἴδε παρὰ Th. Bergk, Griechische Litteraturgeschichte, I, 302 κ. ἑξῆς.

1) Κατὰ τοῦτο ὁμοιάζει τὰ μάλιστα ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία πρὸς τὴν ἰνδικήν, ἧς τὰ ἀνάλογα φαινόμενα συχνάκις θὰ ἀναφέρωμεν.

νῆς παραδιδομένη οὐδεμίαν εἶχε χρείαν τῆς διὰ σημείων γραφῆς. Κατὰ τὰ περσικὰ δὲ τὸ πρῶτον, ὅτε παρῆλθε τὸ γλυκὺ ὄνειρον τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅτε τὸ ἔθνος εἰσῆλθεν ἤδη εἰς τὴν φρόνιμον ἀνδρικὴν ἡλικίαν, ἀνεπτύχθησαν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ πεζοῦ λόγου, ὅστις ἀπαλλαγεὶς τῆς αἰσθητῆς χάριτος τοῦ μέτρου καὶ τῆς δι' εἰκόνων γλώσσης ἀποτείνεται ἀμέσως εἰς τὸ λογιστικὸν καὶ ἀπαιτεῖ πρὸς διάδοσιν αὐτοῦ τὴν διὰ τῆς γραφῆς στερεοποίησιν. Καὶ αὖθις ἐκ τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως τὸ μὲν πρῶτον ἀνεπτύχθη τὸ ἔπος, διότι ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ ἀρέσκεται εἰς μύθους καὶ διηγήματα. Ἐπηκολούθησαν δ' εἰς τοῦτο τὰ διάφορα εἴδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἥτις ἐκ τοῦ χαριέστατα ἀναπτυχθέντος ἐκτὸς ἡμῶν κόσμου εἰσέδυ εἰς τὰ βάθη τῶν ἐντὸς ἡμῶν αἰσθήσεων καὶ λογισμῶν καὶ εἶχε χρείαν πρὸς ἔκφρασιν τῶν ποικίλων αἰσθημάτων καὶ τεχνικώτερον συμπεπλεγμένης μορφῆς. Ὅτε δὲ τέλος καὶ τὸ ἔπος καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις ὑπερέβησαν τὸν κολοφῶνα τῆς ἀκμῆς αὐτῶν, ἐπῆλθε τὸ δρᾶμα, ὅπερ περιέλαβεν ἐν ἑαυτῷ τὰ δύο ἐκεῖνα στοιχεῖα καὶ ἐν ταὐτῷ ἀνεγέννησε τοὺς παλαιοὺς μύθους ἐν νέᾳ, πρὸς τὸ ἀττικὸν πνεῦμα μᾶλλον ἁρμοζούσῃ μορφῇ. Ἐν δὲ τῷ πεζῷ λόγῳ εἶναι μὲν ἡ διαδοχὴ ἧττον κανονική, ἐν τούτοις ὅμως διατελεῖ ὂν πάντως χαρακτηριστικὸν τοῦτο, ὅτι τὰ πρῶτα μνημεῖα αὐτοῦ ἀνήκουσιν εἰς τὴν πρὸς τὸ ἔπος ἀντιστοιχοῦσαν ἱστορίαν καὶ ὅτι ἡ ῥητορικὴ ἀνεπτύχθη μετὰ τὴν ἱστορίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ἐκ τούτου καταφανέστατον γίγνεται, ὅτι, προκειμένου περὶ τῆς κλασσικῆς λεγομένης περιόδου τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ὡςμάλιστα εὐδόκιμος φαίνεται ἡ εἰδολογικὴ μέθοδος τῆς ἀφηγήσεως, ἥτις κατὰ τὰ εἰρημένα ἔχει ἀνεπιτηδεύτως ὡς ἀκόλουθον καὶ τὴν ὀρθὴν χρονικὴν τάξιν. Ἀλλ' ἧττον εὐνοϊκῶς παρίστανται τὰ πράγματα, προκειμένου περὶ τῶν μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνων. Ἐν τούτοις δῆλα δὴ περὶ μὲν τῆς φυσικῆς ἐκείνης ἀκολουθίας οὐδεὶς πλέον λόγος ἐνδέχεται, διότι δὲν φαίνεται ἐκ νέου ἀρχόμενος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ αὐτὸς κύκλος τῆς λογοτεχνίας. Ἀλλὰ καὶ τὰ εἴδη δὲν χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἐπίσης ἀκριβῶς. Ὁ Ἀπολ-

λώνιος καὶ ὁ Καλλίμαχος, ἐπὶ παραδείγματι, γράφουσιν ὡς λόγιοι ἐν πεζῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐδόλως ἀπαξιοῦσι νὰ λάμψωσι καὶ ὡς ποιηταὶ ἐλεγειῶν καὶ ἐπῶν. Ὡσαύτως καὶ ὁ Πλούταρχος στερεῖται μὲν ποιητικῆς εὐφυΐας, ἀλλ' ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ ἀναφαίνεται ἐν ταὐτῷ καὶ ὡς ἱστορικὸς καὶ ὡς φιλόσοφος καὶ ὡς ῥήτωρ. Πραγματευόμενοι ἄρα περὶ τῶν χρόνων τούτων, ὀφείλομεν νὰ μεταῤῥυθμίσωμεν τὴν μέθοδον καὶ νὰ λάβωμεν πλείονα ἐπιμέλειαν τοῦ συγχρονισμοῦ. Τίνι δὲ τρόπῳ θὰ κατορθώσωμεν τοῦτο, θὰ διασαφήσωμεν, προϊόντος τοῦ λόγου, ἐν καιρῷ. Πάντως ὅμως δὲν θὰ ἐπισύρωμεν χάριν τοῦ συστήματος τὴν μομφήν, ὅτι ἀσκόπως καὶ ἥκιστα πρακτικῶς βαίνομεν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι θὰ πραγματευθῶμεν περὶ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἂν καὶ συνέγραψε καὶ ἱστορικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἔργα. Ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς ποιητὰς τῆς νέας κωμῳδίας δὲν θὰ χωρίσωμεν ἀπ' ἀλλήλων, ἂν καὶ ἡ ἀκμὴ πολλῶν ἐξ αὐτῶν, ἢ μᾶλλον τῶν πλείστων, καθήκει εἰς τοὺς μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον χρόνους.

7. Αἱ μελέται τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Αἱ μελέται τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας ἄρχονται καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων χρόνων [1]). Ἦσαν δ' αὗται βιογραφικῆς τὸ πρῶτον φύσεως, καθ' ὅσον οἱ περὶ τὴν λογοτεχνίαν διατρίβοντες ἐπειρῶντο νὰ ἐξερευνήσωσιν ἀκριβέστερόν πως τὰ τοῦ γένους καὶ τοῦ βίου τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Οὕτως ἀπ' αὐτῆς τῆς πέμπτης πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ἀναφέρεται συγγραφή τις, Γένος Ὁμήρου, Στησιμβρότου τοῦ Θασίου [2]). Ὡσαύτως ἀκούομεν καὶ περὶ τῶν λογοτεχνικῶν ἱστορημάτων Γλαύκου τοῦ Ῥηγίνου Περὶ τῶν ἀρχαίων ποιη-

[1]) Koepke, Quid et qua ratione jam Graeci ad litterarum historiam condendam elaboraverint. Berol. 1845.

[2]) [Πρὸ τοῦ Στησιμβρότου ἔγραψε Περὶ Ὁμήρου Θεαγένης ὁ Ῥηγῖνος. Ἴδε Σχολ εἰς Ὁμ. Ἰλ. Υ, 67 «ὃς πρῶτος ἔγραψε περὶ Ὁμήρου» καὶ Σχολ. εἰς Ἀριστ. Εἰρ 927 καὶ εἰς Ὄρν. 823. Ἴδε καὶ Σουίδαν ἐν λ. Ἑκάτειον καὶ Ὑηνεία Ὁ δὲ Στησίμβροτος ἔγραψε καὶ ***Περὶ Θεμιστοκλέους*** καὶ ***Περικλέους*** καὶ ***Κίμωνος***. Τοῦ αὐτοῦ ἀναφέρεται καὶ συγγραφὴ ***Περὶ τελετῶν***. Ἴδε Μέγα Ἐτυμολ. καὶ Στράβ. Χ, 474. Σ.Μ.]

τῶν καὶ μουσικῶν συγγράψαντος ὡς καὶ περὶ τῶν ἀποπειρῶν Δαμάστου [τοῦ ἐκ Σιγείου] [1]) περὶ ποιητῶν καὶ σοφιστῶν γράψαντος. Μείζων δ' ἦτο ἡ περὶ τὰς βιογραφικὰς ἐρεύνας σπουδὴ ἐν τοῖς μετ' Ἀλέξανδρον χρόνοις. Καὶ εἰς ταύτας δὲ ὡς καὶ εἰς παντοίας ἄλλας μελέτας τὴν παρόρμησιν ἔδωκε πρῶτος ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ παραστάτης αὐτοῦ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, ὁ ὁμόνους τοῦ Πλάτωνος μαθητής. Τὰ ἴχνη δὲ τοῦ μεγάλου αὐτῶν διδασκάλου μετῆλθον καὶ οἱ περιπατητικοὶ Δημήτριος ὁ Φαληρεύς, Φανίας, Ἀριστόξενος, Πραξιφάνης, Χαμαιλέων καὶ Σάτυρος [2]). Ἐκ τῶν αἰθουσῶν δὲ τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν μετεφυτεύθη εἶτα ἡ περὶ τὰς τοιαύτας μελέτας σπουδὴ καὶ εἰς τὰς γραμματικὰς σχολὰς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Περγάμου, ἐν αἷς ἐξόχως ἐπεμελήθησαν τῶν βιογραφικῶν ἐρευνῶν Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος καὶ οἱ Καλλιμάχειοι Ἕρμιππος καὶ Ἴστρος. Πάντα δ' ὅσα περὶ τοῦ βίου τῶν ἐξόχων ποιητῶν καὶ φιλοσόφων ἐξηρευνήθησαν ἢ ἐπλάσθησαν ὑπὸ τῶν φιλοσόφων καὶ λογίων τούτων, περιῆλθον ἐπηυξημένα εἴτε εἰς τὰ ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν συγγραφέων προταχθέντα περὶ τοῦ γένους καὶ βίου, εἴτε εἰς τὰ μεγάλα περιεκτικὰ ἔργα Δημητρίου τοῦ Μάγνητος, Ἑρμίππου τοῦ Βηρυτίου [3]), Ἑρεννίου Φίλωνος, Αἰλίου Διονυσίου καὶ Ἡσυχίου τοῦ Μιλησίου [4]). Ἐκ πάντων δὲ τούτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς σχολίοις τῇδε κἀκεῖσε διεσπαρμένων βιογραφικῶν σημειώ-

[1]) [Τὸ Δαμάστου τοῦ ἐκ Σιγείου ἔργον ὑπὸ τοῦ Σουίδα ἀναφερόμενον μικρὰν εἶχεν, ὡς φαίνεται, ἀξίαν καὶ διὰ τοῦτο μικρᾶς ἠξιώθη προσοχῆς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων. Σ. Μ.]

[2]) [Θεόφραστος, Δικαίαρχος, Ἱερώνυμος ὁ Ῥόδιος, Μεγακλείδης, Κλέαρχος καὶ ἄλλοι. Τὰς περὶ τῶν κλασικῶν κρίσεις τῶν παλαιῶν ἴδε παρ' Egger, Essai sur l' histoire de la critique chez les Grecs suivi de la Poétique d' Aristote, Paris 1849. Σ. Μ.]

[3]) [Οὐχὶ τοῦ Βηρυτίου, ἀλλὰ τοῦ Καλλιμαχείου, Σμυρναίου ἐπικαλουμένου, ἴσως ἦτο τὸ μέγα ἔργον. οἱ βίοι. Ὁ δ' ἐκ Βηρυτοῦ Ἕρμιππος, ἔκδουλος ὢν γένος, κατὰ Σουίδαν, ἔζησεν ἐπὶ Ἀδριανοῦ καὶ ἴσως ἔγραψε τὸ ***Περὶ τῶν διαπρεψάντων ἐν παιδείᾳ δούλων***, ἂν ἡ γραφὴ τοῦ Σουίδα ἐν λέξει «Ἴστρος» ὀρθῶς ἔχει. Ἴδε Preller ἐν Neue Jahrbücher für Philologie und Pädagogik τόμ. 17, 1836, σελ. 174 καὶ Ad. Lozynski, Hermippi Smyrnaei peripat. fragm. collecta, disposita, illustrata, Bonnae 1832 καὶ Westermann 9, 1, Vossii, de Historicis Graecis I, 139. Σ. Μ.]

[4]) [Τοῦ Ἰλλουστρίου ἐπικαλουμένου (illustris) Σ. Μ.]

σεων καὶ τῶν εἰδικῶν ἔργων Διογένους τοῦ Λαερτίου καὶ Πλουτάρχου τοῦ Χαιρωνέως περὶ τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ῥητόρων τὸ μέγα λεξικὸν τοῦ Σουίδα (ἐκ τοῦ δεκάτου αἰῶνος) [1]) καὶ τὸ χρονικὸν Εὐσεβίου [τοῦ Παμφίλου] [2]). Ἀλλὰ θὰ ἀπέβαινεν ἡμῖν ὑπερμέτρως δυσχερὲς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸ κύριον ἡμῶν ἔργον, ἂν ἠθέλομεν ν' ἀκριβολογήσωμεν τοσοῦτον περὶ ἑνὸς ἑκάστου ὀνόματος καὶ συγγράμματος, ὅσον ἀπαιτεῖ κριτική τις ἐξέτασις τῶν βιογραφικῶν μελετῶν τῶν ἀρχαίων. Διὰ τοῦτο ἀρκεῖ, ἂν σημειώσωμεν ἐν κεφαλαίῳ ἐνταῦθα, ὅτι τὰ μὲν ὀλίγα ἀκριβῆ ὑπομνήματα περὶ τοῦ βίου τῶν μεγάλων ἀνδρῶν συνεκεράσθησαν ὑπ' αὐτῶν ἔτι τῶν περιπατητικῶν καὶ τῶν ἀλεξανδρίνων πρὸς ἄφθονα θαυμαστὰ ἐπινοήματα καὶ ἀνέκδοτα, αἱ δὲ χρονολογικαὶ ἐκ τῶν παλαιοτέρων χρόνων μαρτυρίαι στηρίζονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπὶ πλαστῶν γενεαλογικῶν πινάκων καὶ συγχρόνων συνδυασμῶν οὕτως, ὥστε πλεῖσται τῶν εἰς ὡρισμένον τι ἔτος ἀναφερομένων μαρτυριῶν ἐπαναγόμεναι εἰς τὴν πηγὴν αὐτῶν ἐξελέγχονται ὅλως ἀόριστοι [3]).

Μετὰ τῶν βιογραφικῶν δ' ἐρευνῶν ἔβαινον ἐν τῇ Ἀλεξανδρεωτικῇ περιόδῳ καὶ αἱ ἐν εἴδει καταλόγων ἀναγραφαὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν συγγραφέων. Οὕτως εὐθὺς μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς βιβλιοθήκης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνέγραψεν ὁ λογιώτατος βιβλιοθηκάριος Καλλίμαχος Πίνακας τῶν συγγραφέων καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν [Πίναξ παντοδαπῶν συγγραμμάτων, ἢ Πί-

[1]) Τὰ λογοτεχνικὰ ἄρθρα τοῦ Σουίδα ἐπεξειργασμένα ὑπὸ Flach, Hesychii Milesii Onomatologi rell. Lips. 1882.

[2]) Eusebii Chronicorum libri duo ed. Schöne Berol. 1875. Ἐνταῦθα ἀναφέρομεν καὶ τὸ ἀρχαιότερον τούτων (Ὀλυμπ. 129) Πάριον χρονικόν: Chronicon Parium recensuit et praefatus est J. Flach Tübingen 1884. [Τεμάχιον νέον τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἐν Πάρῳ ἐπίσης εὑρεθὲν ἐξεδόθη ὑπὸ M. Κρίσπη μεθ' ὑπομνήματος Ad. Wilhelm ἐν Athen. Mittheilungen, 1897. Σ. Μ.]

[3]) Διευκρινήθησαν αἱ παλαιαὶ μαρτυρίαι κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ἀκριβῶς ἐκτιμηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Erw. Rohde ἐν διαφόροις ἐν τῷ Rheinisches Museum für Philologie ἐκδοθείσαις διατριβαῖς, ἃς ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἑκάστοτε θὰ ἀναφέρωμεν. Καὶ πρότερον δ' ἤδη εἶχεν ἐξακριβώσει τὴν ἀληθῆ ἀξίαν τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων ὁ Lehrs, Wahrheit und Dichtung in der griechischen Litteraturgeschichte ἐν τοῖς Populäre Aufsätze 2 ἔκδ. ἐν Λειψ. 1875.

νακες τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων καὶ ὧν συνέγραψαν] ἀκριβῶς ὁρίσας ἐν αὐτοῖς καὶ τὴν ἐπιγραφὴν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων ἑνὸς ἑκάστου συγγράμματος. Ὅμοιοι δὲ κατάλογοι συνετέθησαν καὶ ἐξεδόθησαν βραδύτερον καὶ ὑπὸ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Περγάμου. Εἰς τοὺς Πίνακας δὲ τοῦ Καλλιμάχου ἐπηκολούθησαν αἱ λογοτεχνικαὶ καὶ ἱστορικαὶ ἑρμηνεῖαι Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου καὶ ἄλλων λογίων, αἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν σύνταξιν καταλόγων τῶν καθ' ἕκαστον κλάδον βιβλίων καὶ μετὰ μικρὸν εἰς τὴν ὁριστικὴν σύνταξιν τοῦ κανόνος τῶν δοκίμων συγγραφέων. Οἱ ἐντεῦθεν δὲ προελθόντες χαρακτηρισμοὶ τῶν κυριωτάτων συγγραφέων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ Institutiones oratoriae X. Ἀκριβέστερον δ' εἰς τὰ καθ' ἕκαστον εἰσήρχοντο αἱ τῶν καθ' ἕκαστον ἔργων, ἰδίᾳ τῶν ἔργων τῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν ὑποθέσεις, εἰς ὧν τὴν συγγραφὴν ἠσχολήθησαν ἰδίᾳ ὁ Δικαίαρχος καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος [1]). Καίπερ δὲ ἐν μέρει μόνον καὶ κεκολοβωμέναι περιελθοῦσαι εἰς ἡμᾶς καὶ αἱ ὑποθέσεις αὗται, ἐν τούτοις ἀποτελοῦσι μετὰ τῶν ἐν αὐταῖς σπουδαίων σημειώσεων περὶ τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς καὶ τῶν μύθων, οὓς ἕκαστος τῶν συγγραφέων ἐξεκαρπώθη, μίαν τῶν κυρίων πηγῶν τῶν λογοτεχνικῶν ἡμῶν γνώσεων. Ἐπὶ τέλους πολλὰ ἔτι καὶ ποικίλα διδασκόμεθα περὶ ἔργων τινῶν τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ἅτινα οὐχὶ σῳα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, ἐκ τῶν ἐπιτομῶν καὶ παρεκβολῶν, ἃς περὶ τὸ τέλος τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ κατὰ τὸν Βυζαντιακὸν μέσον αἰῶνα ἐφιλοπόνησαν λόγιοι ἄνδρες. Εἰς ταύτας δ' ἀνήκουσιν ἡ Χρηστομάθεια τοῦ Πρόκλου, τὸ Ἀνθολόγιον τοῦ Στοβαίου, ἡ Βιβλιοθήκη [ἡ μυριόβιβλος] Φωτίου τοῦ Πατριάρχου καὶ τὰ ἱστορικὰ ἔργα, τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου.

8. Τὰ νεώτερα συγγράμματα περὶ τῆς ἑλληνικῆς

[1] Schneidewin De hypothesibus tragoediarum graecarum Aristophani Byzantio vindicatis ἐν τοῖς Abhandlungen der Göttinger Gesellschaft τόμ. VI, 3 - 37. Παράβ. καὶ Willamowitz, Eurip. Herakl. I. 145 κ. ἑ.

НБОНУ імені І.І.Мечникова

λογοτεχνίας. Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος τοσοῦτον ἠσχολοῦντο οἱ λόγιοι περὶ τὴν ἔκδοσιν, διόρθωσιν, μετάφρασιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, ὥστε οὐδεμίαν σχολὴν εἶχον εἰς συστηματικὴν πραγματείαν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας. Τὸ πολλάκις δ' ἐκδοθὲν βιβλιάριον τοῦ Γυράλδου, De historia poetarum tam graecorum quam latinorum dialogus (1545) οὐδὲν πλέον ἦτο ἢ παράθεσις τῶν βιογραφικῶν παραδόσεων τῶν παλαιῶν. Ἰδίαν τινὰ ἀξίαν εἶχον αἱ εἰδικαὶ ἔρευναι τοῦ Γ. Ι. Φουσίου, De historicis Graecis (1624) [1]) καὶ αἱ τοῦ Ῥουνκενίου, Historia critica oratorum graecorum (1768) [2]). Ὁ Φαβρίκιος δὲ πρῶτος ἐπειράθη κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα νὰ συναγάγῃ τὴν ἄπειρον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας ἀναγκαίαν ὕλην εἰς ἓν μέγα ἔργον, τὴν ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην (Bibliotheca graeca), περιλαβὼν εἰς αὐτὴν καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πατέρας καὶ τοὺς τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους παρεῖχον ἀξίας λόγου συμβολὰς καὶ αἱ ἐν Zweibrücken ἐκδιδόμεναι bipontinae λεγόμεναι ἐκδόσεις [3]), ἐν αἷς προετάσσοντο τοῦ κειμένου τῶν συγγραφέων αἱ ἀρχαῖαι μαρτυρίαι (testimonia) περὶ τοῦ ἔργου καὶ ἀκριβεῖς βιογραφίαι (vitae). Ἀλλ' ἡ μεθοδικὴ πραγματεία τῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ Φρειδ. Αὐγούστου Βολφίου, ὃς καὶ ἐν τούτῳ ὡς καὶ ἐν ἄλλοις κλάδοις τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης φεύγων τὴν ψιλὴν συσσώρευσιν τῆς ὕλης ἐπεδίωξε τὴν συστηματικὴν διάταξιν καὶ τὴν ὀργανικὴν ἀνάπτυξιν. Αἱ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης γενόμεναι ὑπ' αὐτοῦ ἀκροάσεις περὶ

[1] Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐπεξειργάσθη ὁ Westermann καὶ ἐξέδωκεν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1838. Εἰς ταύτην δὲ τὴν ἔκδοσιν παραπέμπομεν.

[2] Ἐξεδόθη ὡς εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ λατίνου ῥήτορος Ῥουτιλίου Λούπου (Rutilius Lupus) καὶ περιελήφθη ἐν τοῖς Opuscul. Ruhnkenii I. 310 - 92 [1823].

[3] [Ἐν τῇ πόλει Zweibrücken τῆς Βαυαρίας συνεστάθη τῷ 1779 ἑταιρεία λογίων, οἵτινες ἐξετύπωσαν ἐν τῷ δουκικῷ τυπογραφείῳ σειρὰν ὅλην κομψῶν ἐκδόσεων Ἑλλήνων, Λατίνων καὶ Γάλλων κλασικῶν συγγραφέων. Αἱ ἐκδόσεις δ' αὗται καλοῦνται bipontinae editiones. Σ. Μ].

τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γυρτλέρου τῷ 1831. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ στηρίζεται ὁ Βερνάρδυς, ὃς ἐν τῷ ἀτυχῶς ἀτελεῖ καταλειφθέντι ἔργῳ, τῇ ὑποτυπώσει τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, συνεπλήρωσε διὰ τῆς ὑπερμέτρου αὐτοῦ πολυμαθείας τὰ μέρη τοῦ ἔργου, ὧν τὰ διαγράμματα μόνα ὁ Βόλφιος εἵλκυσεν. Ὡσαύτως δ' ἀτελῆ κατελείφθησαν καὶ τὰ ἔργα τῶν δύο ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες μετὰ τοῦ Βερνάρδυος ὡς μάλιστα ὠφέλησαν τὴν ἡμετέραν ἐπιστήμην καὶ ὑπερηκόντισαν αὐτὸν ἐν τῇ ζωηρᾷ καὶ θαλερᾷ ἀντιλήψει, τοῦ Κ. Ὀ. Μυλλέρου καὶ Θεοδώρου Βεργκίου. Ἔτι δὲ μᾶλλον συνετέλεσαν εἰς προαγωγὴν τοῦ ἔργου αἱ εἰδικαὶ περὶ τῶν ζητημάτων ἑκάστου κλάδου τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ἔρευναι. Πάντως δ' ὑπερβάλλουσι κατὰ τὴν λάμψιν τοὺς περὶ τὰς τοιαύτας ἐρεύνας ἀσχοληθέντας τρεῖς ἄνδρες, ὁ Φρ. Ἰακώβιος, ὃς ἐν τῷ δεκάτῳ τρίτῳ τόμῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθολογίας (Anthologia graeca) καὶ ἐν τοῖς ἐπιμέτροις τῆς περὶ τῶν καλῶν ἐπιστημῶν θεωρίας τοῦ Σουλτσέρου κατέδειξε, τίνι τρόπῳ δύναταί τις νὰ πραγματεύηται λογοτεχνικὰ ζητήματα καὶ μετ' ἐπιστημοσύνης καὶ μετὰ χάριτος, ὁ Αὔγουστος Μεϊνέκε, οὗτινος ἡ ἀπαράβλητος ἀκρίβεια περὶ τὴν συναγωγὴν καὶ κατάταξιν τῶν ἀποσπασμάτων, ἰδίᾳ τῶν τῶν κωμικῶν, ἐπιτυχῶς ἐγεφύρωσε τὰ δύσπορα χάσματα τῆς διασωθείσης λογοτεχνίας, καὶ ὁ Φρειδ. Γοτλ. Βέλκκερος, ὃς ἰδίᾳ διὰ τῶν ἔργων περὶ τοῦ Ἐπικοῦ κύκλου καὶ τῶν ἑλληνικῶν τραγῳδιῶν νέας ὁδοὺς ὡδοποίησεν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῆς λογοτεχνίας καὶ ἐκ νέου καλῶς συνῆψε τοὺς δεσμοὺς τοὺς συνδέοντας τὴν λογοτεχνίαν πρὸς τὰς καλὰς τέχνας.

Fabricii, Bibliotheca graeca sive notitia scriptorum veterum graecorum, Hamburg 1705-28 ἐν 14 τόμ. εἰς 4ον Τετάρτη ἔκδοσις ὑπὸ Harless, Hamburg 1790-1809 ἐν 12 τόμ. εἰς 4ον Bernhardy, Grundriss der Griechischen Litteratur, Α΄ τόμος Innere Gesch. der griech. Litter. 1876 Β΄ τόμος εἰς δύο μέρη. Gesch. der Griech. Litt. τὴν ποίησιν μόνον περιλαμβάνων Halle

τόμ. Α΄ 4η ἔκδ. 1876. καὶ 5η ἐκδ ὑπὸ Volkmann 1892 τόμ. Β΄, 3η ἔκδ. 1880. K. Ott. Müller, Geschichte der Griechischen Litteratur bis auf das Zeitalter Alexanders εἰς 2 τόμ. Breslau 1841, συνεπληρώθη καὶ ἐπεξειργάσθη ὑπὸ τοῦ E. Heitz ἐκδ. 4. 1882-4, ὁ δὲ ἄγγλος Donaldson συνεπλήρωσε καὶ παρέτεινε τὸ ἔργον μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς 2 τόμ. ἐν Λονδίνῳ 1858. Fr. Schöll, Histoire de la littérature grecque Paris 1813 [2me édit. 1852]. Th. Bergk, Griechische Litteraturgeschichte πρῶτος τόμος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως ἐκδοθείς ἐν Βερολίνῳ, 1872, τοὺς τρεῖς ἄλλους τόμους ἐξέδωκεν ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Βεργκίου ὁ Gustav Hinrichs καὶ ὁ Peppmüller 1883-7. [καὶ Register ὑπὸ Peppm. καὶ W. Hahn, Berl. 1894] Περιλαμβάνουσι δὲ τὸ ἔπος, τὴν λυρικὴν ποίησιν, τὸ δρᾶμα μέχρις Εὐριπίδου καί τινα περὶ τοῦ πεζοῦ λόγου. Rudolf Nicolai, Geschichte der Griech. Litteratur νέα ἔκδ. ἐπεξειργασμένη ἐν Magdeburg 1873-1877 3 τόμ. μετὰ τῆς Βυζαντιακῆς λογοτεχνίας. Sittl, Geschichte der Griech. Litteratur bis auf Alexander d. Gros. München 1884-1887 3 τόμ. Mure, History of lang. and litt. of ancient Greece, London 1850-57, 2 ἔκδ. 1860, 5 τόμ. μέχρι τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλ' ἄνευ τοῦ δράματος καὶ τῶν ῥητόρων. Mahaffy, History of classical greek literature, London 1883-95 2 τόμ. ἐκ δύο μερῶν ἕκαστος. Alfred et Maurice Croiset, Histoire de la Litterature grecque 4 τόμ. 1890-1895 [ὁ πρῶτος ἐξεδόθη ἐκ δευτέρου τῷ 1896].

Ἐγχειρίδια: Passow, Grundzüge der griech. und römisch. Litteraturgeschichte und Kunstgeschichte 2 ἔκδ. Breslau 1829. Munk, Geschichte der Griech. Litter. mit vielen Auszügen in Uebersetzung 3 Aufl. besorgt von Volkmann Berlin 1880, 2 τόμ. Bergk, Griech. Litt. ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Ersch und Gruber 1863. Kopp, Geschichte der Griech. Litt. für Gymnasiasten 4 Aufl. besorgt von Hubert, Berlin 1886, 5 Aufl. besorgt von G. J. Müller 1893. Mähly, Gesch. der antiken Litt. Leipzig 1880, 2 τόμ. Bender, Gesch. der Griech. Litteratur bis auf die Zeit der Ptolemäer 1886 ἐν τῇ παρὰ Φρειδερίκῳ ἐν Λειψίᾳ ἐκδιδομένῃ Geschichte der Weltlitteratur. Sitz-

ler, Abriss der griech. Litteraturgeschichte Leipzig 1 Band 1890. Kroker, Geschichte der Griech. Litteratur, Leipzig 1895. Häberlin, Jahresbericht über die Geschichte der griech. Litt. für 1879-1893 ἐν τῷ Jahresbericht über die Fortschritte der Klassischen Alterthumswissenschaft begründet von C. Bursian, herausgegeben von Iwan v. Müller [τόμ. 25, ἔτος 23, 1895 3ον τμῆμα, σ. 39 κ. ἑξ. Pierron, Histoire de la litterature grecque 14η ἔκδ. Paris 1894.]

Βοηθητικαὶ συγγραφαί: Westermann biographi Græci seu vitarum scriptores græci minores Brunsvigæ 1845. Clinton, Fasti hellenici civiles et litterarias Græcorum res ab Olymp. LVma ad Olymp. CXXIVmam explicantes ex altera anglici exemplaris editione conversi a C. G. Kruegero, Lips. 1830. Engelmann, Bibliotheca scriptorum classicorum et graecorum et latinorum 8 ἔκδ. ἐν Λειψ. 1880 περιέχουσα πάντα τὰ ἀπὸ τοῦ 1700 ἐν Γερμανίᾳ ἐκδοθέντα βιβλία ὡς καὶ τὰς διατριβάς. Hoffmann, Lexikon bibliographicum, Lips. 1832, 3 τόμ. περιλαμβάνοντες καὶ τὰ παλαιότερα καὶ τὰ ἐκτὸς τῆς Γερμανίας ἐκδοθέντα ἔργα. — Hübner, Bibliographie der Geschichte und Encyklopädie der Klass. Philol. 2 ἔκδ. Berl. 1889. – Bibliotheca philologica classica ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. καὶ ἀπὸ τοῦ 1877 ὡς παράρτημα τοῦ Jahresbericht über die Fortschritte der Klass. Alterthumswissenschaft von Bursian, Müller. — Pauly, Realencyclopädie der Klass. Alterthumswissenschaft, Stuttg. 1839-52 6 τόμοι, ὧν ὁ πρῶτος ἐξεδόθη ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει ἐπεξειργασμένος ὑπὸ τοῦ Teuffel 1861. Νῦν δὲ παρασκευάζεται νέα ἔκδοσις τοῦ ὅλου ἔργου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Wissowa, [ταύτης δ' ἐξεδόθησαν 3 τόμοι].

Σύγγραμμα δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κυρία πηγὴ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας, καὶ περιλαμβάνον ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς σχολίοις περιεχομένων *βίων* καὶ *ὑποθέσεων* τὰ λογοτεχνικὰ ἄρθρα τοῦ Σουίδα, τοῦ Εὐσεβίου καὶ τοῦ Παρίου χρονικοῦ, πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοὺς κανόνας τῶν Ἀλεξανδρίνων καὶ τὰς λογοτεχνικὰς ἐπιγραφὰς ἐλλείπει,

ἡ δ' ἔλλειψις εἶναι λίαν αἰσθητὴ καὶ εἰς τοὺς φιλολόγους καὶ εἰς τοὺς φίλους τῆς λογοτεχνίας.

[Καὶ τῶν ἡμετέρων δέ τινες ἔγραψαν ἢ μετέφρασαν λογογραφικὰ ἔργα, ὧν τὰ κύρια εἶναι τὰ ἑξῆς·

Ἀ Γαζῆ, Ἑλληνικὴ βιβλιοθήκη ἐν Βενετίᾳ 1807 εἰς 2 τόμ. Κ. Ἀσωπίου, Ἱστορία τῶν ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων κατ' εἰδογραφικὴν σειρὰν καὶ ἐν Ἀλφαβητικοῖς πίναξι τόμ. Α΄ α-ζ, ἐν Ἀθήναις 1850. Δυστυχῶς ἔμεινε τὸ ἔργον ἀτελές. Σκούφου, Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἐν Βιέννῃ 1816 τόμ. Ι, μετάφρασις τοῦ ἀνωτέρω μνημονευομένου ἔργου τοῦ Schöll. Γ. Γενναδίου, Ἑλληνικὴ γραμματολογία, μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ Σχαιπφίου, ἐν Ἀθήναις τύποις Κορομηλᾶ 1849. Ν. Δ. Τρικκέως καὶ Β. Ι. Σχινᾶ, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς φιλολογίας, μετάφρασις ἐκ τῆς γερμανικῆς μεταφράσεως τοῦ δανοῦ Τρέγδερ, Ἀθήνησι τύποις Φιλαδελφέως 1851. Α. Κυπριανοῦ, Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ K. O. Müller, ἐν Ἀθήναις 1867, ἔκδοσις δευτέρα διασκευασθεῖσα ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ E. Heitz ἐπεξεργασθείσης τετάρτης ἐκδόσεως μετὰ σημειώσεων καὶ προσθηκῶν ὑπὸ Ἐμ. Γαλάνη, ἐν Ἀθήναις τύποις Βλαστοῦ 1885. Γ. Μιστριώτου, Ἑλληνικὴ γραμματολογία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Ἀθήναις τόμ. πρῶτος 1894, δεύτερος 1897, ἐν Ἀθήναις, τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου.

Νεώτερα ἐγχειρίδια. Β. Κοππίου, Ἐγχειρίδιον ἑλληνικῆς γραμματολογίας μεταφρασθὲν καὶ πλουτισθὲν κατὰ τὰ νεώτερα γερμανικὰ συγγράμματα ὑπὸ Ἐμ. Γαλάνη ἔκδ. 4 τύποις Βλαστοῦ 1889. Κ. Εὐσταθοπούλου, Σύνοψις τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρις ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔκδοσις β΄ ἐν Ἀθήναις τύποις Κρύπτης 1885. Σπυρ. Σακελλαροπούλου, Στοιχεῖα ἑλληνικῆς γραμματολογίας πρὸς χρῆσιν τῶν γυμνασίων, ἐν Ἀθήναις τύποις Κωνσταντινίδου 1886. Εἰς ταῦτα προσθετέον καὶ τὸ τοῦ Δ. Πανταζῆ, Συλλογὴ βίων ἀρχαίων ἑλλήνων πεζογράφων καὶ ποιητῶν ἔκδ. δ΄ ἐν Ἀθήναις τύποις Μαυρομάττη 1872].

НДОНУ имени Г. Мелникова

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΟΙ ΕΓΚΡΙΤΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

I. ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α. ΕΠΟΣ.

1. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΠΡΩΤΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ.

9. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ὡς ὁ ναὸς θεότητός τινος ὑψοῦται ἐπὶ στερεᾶς κρηπῖδος, οὕτω καὶ ὁ ναὸς τῆς λογοτεχνίας στηρίζεται ἐπὶ θεμελίων πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῆς ἀνεγέρσεως αὐτοῦ τεθέντων. Τὰ θεμέλια δὲ ταῦτα εἶναι ἡ γλῶσσα. Ἐκ τούτου ὀφείλομεν πρότερον, πρὶν ἢ πραγματευθῶμεν τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν, νὰ τρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὴν γλῶσσαν, ἤτοι τὴν μορφήν, ἐν ᾗ καὶ δι' ἧς οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐξέφρασαν τὰς ἰδέας αὐτῶν.

Ἰαπετικὰ στοιχεῖα. Ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων σήμερον ὡς περιφανὴς ἀλήθεια, ὅτι ἀδίκως οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς αὐτόχθονας, ὅτι τοὐναντίον μετῴκησαν ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ αὐτῶν ἕδρᾳ ἐλθόντες ἐκεῖσε ἐν παλαιοτάτοις χρόνοις ἐκ τῆς Ἀσίας ἢ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης διὰ τῆς βορείου χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ ὅτι ἐλθόντες ἐκόμισαν μεθ' ἑαυτῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς πατρίδος γλῶσσαν ἱκανῶς ἀνεπτυγμένην καὶ θρησκείαν πολυμερῆ ἐκ τῆς ἀποθεώσεως τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἀναπτυχθεῖσαν [1]). Ἐπειδὴ

[1]) Περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἑλληνικῆς πρὸς τὴν Ἰαπετικὴν κυρίαν γλῶσσαν καὶ τὰς γλώσσας τῶν γειτόνων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐλάσσονος Ἀσίας κατὰ τὴν νῦν θέσιν τῶν περὶ τοῦ θέματος ἐρευνῶν παράβ. Kretschmer, Einleitung in die Geschichte der griech. Sprache, Göttingen 1896. [Περὶ τοῦ ὀνόματος τῶν Ἰαπετικῶν γλωσσῶν ἴδε Whitney

НБ ОНУ імені І.Мечникова

δὲ πάντως πᾶσα ποίησις ὡς αἰσθητὸν μὲν ὄργανον μεταχειρίζεται τὴν γλῶσσαν, ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς δὲ τοῦ λαοῦ δοξασίαις ἔχει τὴν ρίζαν, δικαιούμεθα κατὰ ταῦτα νὰ ἀναγάγωμεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως εἰς τὴν ἰαπετικὴν ἐκείνην φυλήν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν πρέπει οὕτως νὰ ὑπολάβωμεν, ὡς εἰ παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν οἱ Ἕλληνες ἐκ τῆς Ἀσίας ᾄσματα πλήρη, ἢ ἴσως τελείους στίχους ὅλους, διότι πρὸς τοιαύτην τινὰ ὑπόθεσιν οὐδεμίαν ἀσφαλῆ ἀπόδειξιν ἔχομεν [1]). Πάντως ὅμως ἁπαντῶσιν ἐν τῇ παλαιοτάτῃ ποιήσει τῶν Ἑλλήνων ποιητικαὶ λέξεις καὶ συνθέσεις λέξεων, αἵτινες ἐπιφαινόμεναι καὶ ἐν τοῖς παλαιοτάτοις ᾄσμασι τῶν Ἰνδῶν, ἐν τοῖς Βέδαις, πείθουσιν ἡμᾶς διὰ τοῦτο νὰ θεωρῶμεν αὐτὰς ὡς παλαιὰν κοινὴν κληρονομίαν τῶν δύο λαῶν. Εἰς ταῦτα καταλέγομεν τὸ πρῶτον ὀνόματά τινα θεῶν, ὡς τὸ Ζεῦ πάτερ = σανκρ. dyaus pitar = λατιν. Juppiter, Διώνη = λατιν. Diana ἐξ ἀρχικοῦ divānā = ἡ λάμπουσα, φωτίζουσα, Οὐρανὸς = σανσκρ. Varunas = ὁ περιβάλλων, Ἠώς = σανσκρ. usās = λατιν. Aurora = ἡ αἴθουσα, ἡ φωτίζουσα, Ἥλιος = σανσκρ. suryas (ἐκ τοῦ svaryas) = λατιν. sol, Κρόνος = σανσκρ. Krānas παράβ. τὸ ἰταλ. Cerus = ὁ τελειῶν (perficus), ὁ κράντωρ, Χάριτες = σανσκρ. haritas = οἱ ξανθοί, ἀκτινοβολοῦντες ἵπποι τοῦ Ἡλίου [2]), Προμηθεὺς = σανσκρ. pramanthas, ὁ τὸ πῦρ παρασκευάζων τρίπτης, Τιθωνὸς =

Jolly Ἀναγνώσματα περὶ τῶν γεν. ἀρχῶν τῆς συγκρ. γλωσσολ. μετάφρ. Χατζιδάκι σελ. 298 κ. ἑξ.].

[1]) Τὴν ἐναντίαν γνώμην, ὅτι δῆλα δὴ τὰ ἰαπετικὰ φῦλα πρὸ τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν εἶχον μορφώσει τέλειόν τινα στίχον, τὸν ὀκτασύλλαβον, καὶ τὸν ἐκ δύο ὀκτασυλλάβων συνιστάμενον διπλοῦν στίχον ὑποστηρίζει ὁ Westphal, Zur ältesten Metrik der indogermanischen Völker ἐν τῇ τοῦ Kuhn, Zeitschrift für vergleichende Sprachforshung 9. 437 κ. ἑξ. καὶ ἐν τῷ τελευταίῳ αὐτοῦ ἔργῳ Allgemeine Metrik, Berlin 1893.

[2]) Ἡ ὑπὸ τοῦ Max Müller γενομένη ἐξομοίωσις αὕτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀσφαλεστάτη, ἀλλὰ μόνον πρέπει νὰ παρατηρήσῃ τις ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ haritas δὲν σημαίνει ἀμέσως τοὺς ἵππους τοῦ Ἡλίου, ἀλλὰ τοὺς λάμποντας. Ἡ δὲ σημασία εὐχαριστία, ἣν ἔχει ἡ ἑλλ. λέξις χάρις καὶ ἡ λατ. gratia, εἶναι φυσικῶς μεταφορικὴ καὶ κατ' ἀκολουθίαν μεταγενεστέρα. [Παράβ. M. Müller, Beiträge zu einer wissenschaftl. Mythologie, Leipz. 1898 - 9 τόμ. I σελ. 125 κ. ἑ.]

σανσκρ. didhyānas = ὁ φλογίζων, ἴσως δὲ καὶ αὐτὴ ἡ λέξις θεὸς = σανσκρ. dêvas = λατιν. deus = ὁ λάμπων, φωτίζων. Εἰς τὰ τῆς θρησκευτικῆς θεωρίας ἀνήκουσιν ὡσαύτως αἱ λίαν ποιητικαὶ λέξεις ἀμβροσία = σανσκρ. amṛtam = ἐδωδὴ ἀθανασίας, καὶ βροτὸς = σανσκρ. mṛtas, ὁ θνητός, πότνια = σανσκρ. patnī = ἡ δέσποινα, ἅγιος = σανσκρ. yag'yas = ὁ σεμνός, σεβαστός, ἔρεβος = σανσκρ. rag'as = γοτθ. riquis = σκότος, δῖος = λατιν. dius = σανσκρ. deivyas = ὁ οὐράνιος, ἑορτὴ καὶ βρέτας συγγενεῖς πρὸς τὸ σανσκρ. vratam = εὐχή, σεβασμός. Πολιτικὰ δὲ μᾶλλον ὀνόματα εἶναι τὰ πόλις = σανσκρ. puris = πόλις, δεσπότης = σανσκρ. g'aspatis, ὁ γενάρχης, κύριος = σανσκρ. s'ūras = ἰσχυρὸς ἥρως. Εἰς ταῦτα δὲ προστίθενται καὶ λέξεις τινές, αἵτινες ἐν χρήσει οὖσαι ἐν ταῖς τῶν θεῶν ἐπικλήσεσιν ἐχρησίμευον ἔπειτα εἰς ἐκδήλωσιν τοῦ κλέους τῶν ἡρώων [1]). Ἐν ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ πρέπει νὰ ἐκληφθῶσι μάλιστα πλεῖστοι σχηματισμοὶ τῆς ἄλλως ὅλως ἐξαφανισθείσης ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους ῥίζης kru = ἀκούειν, ὡς κλῦθι = σανσκρ. s'rudhi, κλυτὸς = σανσκρ. s'rutás = λατιν. inclutus, κλέϝος = σανσκρ. s'ravas [2]), κλέος ἄφθιτον = σανσκρ. s'ravas aksitam. Ἄλλαι δέ τινες λέξεις ὁμηρικαὶ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας οὐχὶ πλέον λίαν σαφεῖς διαφωτίζονται ἐξ ὀνομάτων καὶ συνδυασμῶν λέξεων τῶν συγγενῶν γλωσσῶν. Οὕτω παρὰ τῷ ὁμηρικῷ «δοτῆρες ἑάων» [2]) ἵσταται τὸ ἐν τοῖς Βέδαις datāras vasūnām = δοτὴρ τῶν θησαυρῶν, τὸ ἐπίθετον Τριτογένεια περιέχει ὡς πρῶτον συνθετικὸν μέρος τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τῶν Ἰνδῶν Τρίτα καὶ τοῦ τῶν παλαιῶν Βακτριανῶν Thraetaonô, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ λέξις ὠκεανὸς κατὰ τὴν εὐφυᾶ ἑρμηνείαν τοῦ Ἀδ. Κουνίου (ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ αὐτοῦ [Zeitschrift für vergleichende

[1]) [Ἀντιῤῥήσεις κατὰ τῆς τοιαύτης συνταυτίσεως προεθνικῶν θείων, ἱερῶν καὶ πολιτικῶν ὀνομάτων ἴδε παρὰ O. Gruppe, Die griechischen Culte u. Mythen 1887 σελ. 79-151. Ἀνασκευὴν δὲ τῶν ἀντιῤῥήσεων ἴδε παρὰ M Müller σημ. 2 προηγ. σελ.]

[2]) Εἰς τὸ ἡρωϊκὸν ἔπος μετάγει ἡμᾶς ἡ ῥῆσις· ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν Ἰλιάδ. I, 189, παράδ. καὶ Ὀδυσ. θ, 73 καὶ Ἡσιοδ. Θεογ. 100.

Sprachforschung auf dem Gebiete der arischen, celtischen und slavischen Sprachen herausgegeben von A. Kuhn und A. Schleicher] IX, 240) σημαίνει ἀρχικῶς τὸ τὴν γῆν ὡς ὄφις περιβάλλον ῥεῦμα. Τελευτῶντες δ' ἀναγράφομεν καὶ λέξεις τινὰς ἀμέσως τῆς ποιήσεως ἐχομένας, αἵτινες καταφανῶς ἐκ τῆς παλαιᾶς ἀρίας τὴν ἀρχὴν ἔχουσιν. Οὕτως, ἀφ' οὗ μετ' εὐτυχεῖς ἐρεύνας ἀνευρέθη ἐν τοῖς Βέδαις ἡ λέξις çasman = ἐπίκλησις, ἔπαινος, ὡς τὸ πρωτότυπον τῆς λατινικῆς λέξεως Casmena, οὐδόλως τολμηροὶ φαινόμεθα παραβάλλοντες τὸν ὕμνον πρὸς τὸ ἐν τοῖς Βέδαις sumnam = εὐφρόσυνος ἐπίκλησις τῶν θεῶν [1]) καὶ συνδυάζοντες τὸν μάντιν καὶ τὴν συγγενῆ Μοῦσαν (ἐκ τοῦ montja) πρὸς τὸ σανσκρ. mantram = λόγιον [2]).

Ἐκ τῆς ξένης δὲ παρέλαβεν ἡ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων ἐξαιρετικῶς ὀλίγα μόνον. Καὶ ταχέως μὲν ἐπειράθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἀπαλλαγῶσιν ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἰδίου ἑαυτῶν πολιτισμοῦ τῶν ἐπιδράσεων τῶν παλαιοτέρων ἡμερωμένων λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου, πολὺ δὲ μᾶλλον προσέσχον εἰς τοῦτο, νὰ ἀποκαθάρωσι τὴν ἁρμονικὴν αὐτῶν γλῶσσαν τῆς δυσφωνίας τῶν ξένων βαρβαρικῶν λέξεων [3]). Τί παρὰ τῶν Καρῶν καὶ Λυκίων παρέλαβον, δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ὁρίσωμεν διὰ τὴν ἐλλιπῆ ἡμῶν γνῶσιν τῶν γλωσσῶν τῶν λαῶν ἐκείνων. Πάντως ὅμως πιστεύομεν, ὅτι ὀνόματα μόνον θεῶν τινων ὡς τὸ τῆς Λητοῦς, τῆς Λή-

[1]) Οἱ Ἰνδοὶ γλωσσολόγοι ἀποφαίνονται, ὅτι τὸ τῶν Βεδῶν sumnam (ἴσως ἐκ τοῦ sumanum) εἶναι λέξις δηλωτικὴ εὐτυχίας. Ὁ Benfey ἐν τῷ λεξιλογίῳ τοῦ Sama-Veda γράφει sumna = ὕμνος, ὁ δὲ Roth ἐν τῷ ἐν Πετρουπόλει ἐκδεδομένῳ λεξικῷ = εὐχαί, προσευχή. Ὁ δὲ Fick, Wörterbuch der indogermanischen Sprachen I, 230 τῆς 3ης ἐκδ. συνδυάζει μὲν τὸ sumnam πρὸς τὸν ὕμνον, ἀλλὰ προσθέτει, ὅτι τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἀμφίβολον.

[2]) Ἴσως καὶ τὸ τῶν Βεδῶν stômas (αἶνος) καὶ stôtā (ἀοιδὸς αἴνων) ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ ὁμηρικὸν στεῦται τὸ μέσον τοῦ τῆς παλαιᾶς ἰνδικῆς stôti, αἰνεῖ. Ὡσαύτως καὶ τὸ κόης (ἀρχαιότ. κοϝης) καὶ θυοσκόος ἴσως εἶναι συγγενῆ πρὸς τὸ σανσκρ. kavis (μάντις, σοφὸς ἀοιδὸς) λατιν. cautus.

[3]) Ὁ βαρβαρισμὸς ἢ οἱ δυσηχεῖς φθόγγοι τῶν ἀκατάληπτα λαλούντων βαρβάρων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἑλληνισμὸν ἐθεωρεῖτο ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς γλώσσης ὡς ἁμάρτημα, οὗ ἐντόνως ἀπέτρεπον οἱ γραμματικοὶ πάντοτε.

δας, τοῦ Ἀπόλλωνος ἐδανείσθησαν παρ' αὐτῶν καὶ οὐδὲν πλέον. Πλείονα βεβαίως παρέλαβον ἐκ τῆς γλώσσης ἐκείνου τοῦ λαοῦ, ὃς ἐξαιρέτως συνέπραξεν εἰς τὴν μετάδοσιν εἰς αὐτοὺς τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Ἀσίας, ἐκ τῆς γλώσσης τῶν ναυτίλων Φοινίκων. Διότι οὐ μόνον τὰ κύρια ὀνόματα Μελικέρτης, Σάμος, Μαραθὼν ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐκ Φοινίκης, ἀλλὰ καὶ τὰ προσηγορικὰ δέλτος, βιβλίον, κάδος, μάχαιρα, μέγαρον, χιτών, ἀρραβών, δραχμή, μνᾶ, παλλακίς, σῦριγξ, κινύρα, ἴσως δὲ καὶ τὰ οἶνος, νέκταρ, χρυσός, ἐλέφας, ὀθόνη, γρύψ, μετὰ τῶν πραγμάτων διὰ τῶν Φοινίκων ἐγένοντο γνωστὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας [1]). Ἀλλὰ καὶ τὰ ξένα ταῦτα στοιχεῖα ὡς καὶ οἱ ἐκ τῆς ξένης παραληφθέντες ἔντεχνοι τύποι ὤφειλον ἀναγκαίως νὰ δεχθῶσι τὸν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα καὶ νὰ μετασχηματισθῶσι κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐγχωρίων λέξεων. Σπουδαιότεραι δὲ τοῦ γλωσσικοῦ κέρδους ἦσαν αἱ νέαι ἔννοιαι, καὶ δὴ αἱ θρησκευτικαί, ἃς οἱ Ἕλληνες ἐν παλαιοτέροις χρόνοις παρέλαβον ἐκ τῶν ξένων λαῶν. Οὕτως ὀλίγοι μόνον τῶν τοῦ ἑλληνικοῦ Ὀλύμπου θεῶν ἦσαν ἑλληνικῆς καταγωγῆς, οἱ δὲ πλεῖστοι αὐτῶν ἦσαν ξένοι. Ἰδίᾳ δ' ἡ ἀρχὴ τῆς τῶν θεῶν λατρείας μετεδόθη ἐκ τῶν ἐν Κύπρῳ, Ἀσίᾳ, Αἰγύπτῳ θρησκειῶν διὰ τῆς ἐπικοινωνίας πρὸς ξένους ἐμπόρους καὶ ἱερεῖς εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες εἴτε ἀμέσως ἐκ τῆς ξένης παρέλαβον αὐτήν, εἴτε ἀνέπτυξαν αὐτοτελῶς ἐκ τῶν εἰσαχθεισῶν ἐπὶ δακτυλίων καὶ χρυσῶν ἐλασμάτων εἰκόνων. Ἀλλὰ τὰ σκοτεινὰ ταῦτα, διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν μυκηναίων θησαυρῶν μονομερῶς μόνον διευκρινηθέντα ζητήματα ἀκριβέστερον νὰ ἐξετάσωμεν, ἀποφεύγομεν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ αἱ σχετικαὶ πρὸς αὐτὰ ἔρευναι προσήκουσι

[1]) A. Müller, Semitische Lehnwörter im älteren Griechisch ἐν τῷ περιοδικῷ Beiträge zur Kunde der Indogermanischen Sprachen von Ad. Bezzenberger I, 273 κ. ἑ. 1877. Lewy, Die semitischen Fremdwörter im Griechischen, Berlin 1895. Muss-Arnoldt On Semitic words in Greek and Latin, ἐν Transactions of the American Philol. Association XXIII (1892) 35 - 156.

πολὺ μᾶλλον εἰς τὴν μυθολογίαν καὶ ἀρχαιολογίαν, ἢ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας.

10. Διάλεκτοι ἑλληνικαί. Ὁ κλάδος ἐκεῖνος τῆς ἰαπετικῆς φυλῆς, ὃς ὀψιαίτερον ἐκάλεσεν ἑαυτὸν διὰ τοῦ κοινοῦ ὀνόματος τῶν Ἑλλήνων [1]), εἰς διάφορα φῦλα διαιρεθεὶς ἐγκαθιδρύθη πολλοὺς πρὸ τῶν Τρωϊκῶν αἰῶνας ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ αὐτοῦ χώρᾳ. Καὶ βεβαίως μὲν αἱ πλεῖσται τῶν φυλετικῶν διαφορῶν ἐγένοντο σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἐναργέστεραι καὶ μείζονες ἕνεκα τοῦ τοπικοῦ χωρισμοῦ, ἀλλ᾽ αἱ κύριαι αὐτῶν ὑφίσταντο ἤδη ἀπὸ τοῦ χρόνου αὐτῆς τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτῶν ἐν Εὐρώπῃ. Ἀπὸ τῆς βορείου δ᾽ Ἑλλάδος καὶ τῆς Θεσσαλίας, τῆς παλαιοτάτης πιθανῶς κοινῆς ἕδρας, [2]) κατελθόντες οἱ Ἕλληνες ἐξετείνοντο κατὰ μικρὸν χωροῦντες πρὸς νότον καὶ δυσμὰς ἀνὰ σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα, τὰ μὲν ξένα τῶν ἐνοικούντων στοιχεῖα ἀπορροφοῦντες τὰ δὲ συγγενῆ προσαρτώμενοι. Οὕτως ἀπερροφήθησαν τέλεον ὑπὸ τῶν νέων ἑλληνικῶν φύλων οὐδὲν ἴχνος καταλιπόντες καὶ συνεχωνεύθησαν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς χώρας, οἱ Πελασγοί, Κᾶρες καὶ Λέλεγες [3]), ὧν πλὴν τῆς νεωστὶ ἀνευρεθείσης ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ διπλῆς ἐπιγραφῆς μόνον ἀναμνήσεις τινὲς ἐν τοῖς παλαιοῖς νόμασιν ὀρέων καὶ ἄλλων τόπων

[1]) Τὸ ὄνομα Πανέλληνες ἁπανταχοῦ τὸ πρῶτον ἐν τῷ Νεῶν καταλόγῳ Ἰλ. Β, 530, καὶ παρ᾽ Ἡσιόδῳ ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 528. Τὸ δ᾽ ὄνομα Ἕλληνες ἑνὸς μόνον θεσσαλικοῦ φύλου ὃν ἐπεξετάθη ἔπειτα ἐφ᾽ ἅπαν τὸ ἔθνος. Περὶ τούτου κυρίως ἴδε Θουκ. Ι, 3, 2 κ ἑξ. καὶ τὰ Ὁμηρ. Σχολ. παρὰ τῷ Lehrs, De Aristarchi Studiis homericis ἔκδ. 3 σελ 225. Παράβ. καὶ Willamowitz, Hellas vor der Völkerwanderung, ἐν Euripides Herakles I, 258.

[2]) Ἐναντίον τῆς γνώμης ταύτης προέβαλεν ὁ Ἐρνέστος Κούρτιος ἐν τῇ διατριβῇ αὐτοῦ, Die Ionier vor der ionischen Wanderung 1855, τὴν σαθρὰν ὑπόθεσιν, ὅτι οἱ Ἴωνες ἦλθον αὐτοὶ κεχωρισμένοι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐκ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας διὰ τῶν νήσων εἰς τὰς παραλίους χώρας τῆς ἑλληνικῆς ἠπείρου. Παράβ. Pöhlmann, Grundriss der Griechischen Geschichte σελ. 10 τῆς 2ας ἐκδόσεως.

[3]) Στράβ. XIV 661: «οἱ Κᾶρες ὑπὸ Μίνω ἐτάττοντο, τότε Λέλεγες καλούμενοι, καὶ τὰς νήσους ᾤκουν· εἶτ᾽ ἠπειρῶται γενόμενοι πολλὴν τῆς παραλίας καὶ τῆς μεσογαίας κατέσχον, τοὺς προκατέχοντας ἀφελόμενοι· καὶ οὗτοι δ᾽ ἦσαν οἱ πλείους Λέλεγες καὶ Πελασγοί· πάλιν δὲ τούτους ἀφείλοντο μέρος οἱ Ἕλληνες, Ἴωνές τε καὶ Δωριεῖς». Παράβ. καὶ Στράβ. V, 221 καὶ VII, 321 κέ.

διεσώθησαν [1]). Τῶν δ' ἑλληνικῶν φύλων οἱ μὲν Δωριεῖς τελευταῖοι μεταναστεύσαντες ἐπὶ τὴν νότιον χώραν περιῆλθον εἰς διαρκῆ κατοχὴν τοῦ μεγίστου μέρους τῆς νήσου τοῦ Πέλοπος. Τῶν δὲ πρότερον προελασάντων πρὸς νότον καὶ πρωϊαίτερον ἐκεῖ εἰς βαθμὸν ἀνώτερον ἡμερώσεως ἀνελθόντων φύλων τῶν Ἀχαιῶν καὶ Ἰώνων ὅσοι δὲν ὑπετάγησαν εἰς τοὺς νέους κυρίους τῆς χώρας εἴτε ἐζήτησαν νέας οἰκήσεις ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ, εἴτε ἐπανῆλθον εἰς τὰς παλαιὰς τῶν ὁμοφύλων οἰκήσεις. Διότι οἱ Ἴωνες καὶ οἱ Ἀχαιοὶ δὲν μετενάστευσαν ἀθρόοι εἰς Πελοπόννησον, ἀλλὰ παρέμειναν οἱ πλεῖστοι ἐν ταῖς πρότερον ὑπ' αὐτῶν καταληφθείσαις χώραις τῆς μέσης καὶ βορείου Ἑλλάδος [2]).

Ἡ διάκρισις δὲ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς διάφορα φῦλα ἐξεδηλώθη ἐναργέστατα ἐν ταῖς διαλέκτοις. Καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ γραμματικοὶ ἐξετάζοντες μόνα τὰ λογοτεχνικὰ μνημεῖα τέσσαρας κυρίως διέκριναν διαλέκτους, τὴν αἰολικήν, τὴν δωρικήν, τὴν ἰωνικὴν καὶ τὴν ἀττικήν. Ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἐρευνηταὶ ὁρμηθέντες ἐκ τῶν γλωσσικῶν διαφορῶν, αἵτινες ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς μάλιστα ἐξετυπώθησαν,

[1]) Αἱ δύο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου ἐν τῇ ἄλλοτε ὑπὸ Πελασγῶν οἰκουμένῃ νήσῳ Λήμνῳ (Στράβ. V, 221) εὑρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ κατὰ τὸ 1885 εἶναι δι ἑλληνικῶν γραμμάτων γεγραμμέναι καὶ ἀνήκουσιν, ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῆς γραφῆς εἰκάζεται, εἰς τὴν ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα. Ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι Ἑλληνικὴ καὶ φαίνεται συγγενὴς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν Τυρρηνῶν, οἵτινες συνεταυτίζοντο πρὸς τοὺς Πελασγούς. Pauli, Eine vorgiechische Inschrift von Lemnos ἐν τοῖς Altitalische Forschungen II, 1, 1886 καὶ II, 2, 1894. Deecke, Die tyrrhenischen Inschriften von Lemnos ἐν τῷ Rheinisches Museum 41 (1886) 460 κ. ἑξ.

[2]) Ἡ Ἀττικὴ ἀπό παλαιοτάτων χρόνων κατῳκεῖτο ὑπὸ Ἰώνων συμβιούντων μετὰ τῶν Πελασγῶν, ὡς καὶ μέρος τῆς Εὐβοίας. Καὶ οἱ ἐν τῇ κοιλάδι δὲ τοῦ Ἀσωποῦ Γραῖοι ἀπεδείχθησαν ἔκτινος ἐκ τοῦ ἐν Ὠρωπῷ ἱεροῦ τοῦ Ἀμφιαράου ἐπιγραφῆς (ἴδε Wilamowitz ἐν Hermes Zeitschrift für classische Philologie 21, 98) ὡς Ἴωνες. Ὡσαύτως δὲ παρέμειναν Ἴωνες ἐν ταῖς παραλίαις χώραις τῆς Πελοποννήσου, ὡς ἐν Κυνουρίᾳ, οἵτινες καὶ μετεῖχον τῆς ἐν Καλαυρίᾳ ἀμφικτυονίας. Ἐν δὲ τῇ περὶ τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ Ἰωλκὸν χώρᾳ, ὡς μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Πινδάρου ἐν Νεμ. IV, 54, ᾤκει παλαιός τις προαιολικὸς λαός. Ἀλλ', ἂν οὗτοι ἦσαν Ἴωνες, ὡς διατείνεται ὁ Ἐρν. Κούρτιος ἐν τῇ διατριβῇ Die Ionier vor der Ionischen Wanderung σημ. 33, ἢ Πελασγοὶ οἵτινες καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ, ὡς ἐν Ἀττικῇ, ὑπεχώρησαν εἰς τὰ νεώτερα καὶ ἀκμαιότερα φῦλα τῶν Ἑλλήνων (ἴδε Σχολ. εἰς Ὁμ. Ἰλ. Β, 591), τοῦτο δεῖται ἔτι ἀποδείξεως.

προέβησαν εἰς ὅλως ἄλλην διαίρεσιν [1]). Κατ' αὐτοὺς δῆλα δὴ πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὸ πρῶτον δύο συμπλέγματα [2]), τὸ ἰωνικὸν καὶ τὸ οὐχὶ ἰωνικόν [3]). Καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἰωνικοῦ ἀπεχωρίσθη ὡς ἴδιος κλάδος ἕνεκα τοῦ τοπικοῦ χωρισμοῦ καὶ ἰδίαν ἀπετέλεσε διάλεκτον ἡ Ἀτθίς [4]). Ἐν δὲ τῷ οὐχὶ ἰωνικῷ συμπλέγματι αἱ διαφοραὶ τῆς δωρικῆς διαλέκτου (ἐν Λακωνίᾳ, Ἄργει καὶ Κρήτῃ) ἀπὸ τῆς Αἰολικῆς (ἐν Θεσσαλίᾳ, Βοιωτίᾳ, Λέσβῳ) ἀνέρχονται εἰς παλαιοτάτους χρόνους [5]). Αἱ τέσσαρες δ' αὗται διάλεκτοι, ἡ Ἰάς, ἡ Ἀτθίς, ἡ Δωρὶς καὶ ἡ Αἰολὶς σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἐγένοντο σπουδαῖοι παράγοντες τοῦ λογοτεχνικοῦ βίου τῆς Ἑλλάδος. Τοὐναντίον δὲ δὲν ἐνεφανίσθη ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐξηφανίσθη πρὸ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς λογοτεχνικῆς ὁρμῆς ἡ διάλεκτος τῶν Ἀχαιῶν, ἢ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου, ἧς λείψανα ἐσώθησαν ἐν ἐπιγραφαῖς τῆς ἀρκαδικῆς καὶ κυ-

[1]) Ahrens. De graecae linguae dialectis, Gott. 1836 - 43, τέλεον ἐπεξειργάσθη τὸ ἔργον ὁ Meister. Die griechischen Dialekte, ἀλλ' εἰσέτι δὲν ἐξέδωκεν ὅλον. Ο Hoffmann Die griechischen Dialekte in ihrem historischen Zusammenhang, Gött. 1893 ἀτελές, H. W Smith, The Sounds and Inflections of the Greek Dialekts Oxford 1894 ἀτελές. Gust. Meyer, Griechische Grammatik ἔκδ. 3 σελ. XI - XII καὶ σελ. 6 κ. ἑ. Collitz, Die Verwandschaft der griech Dialekte, Göttingen 1885. Συλλογαὶ διαλεκτικῶν ἐπιγραφῶν, Collitz, Sammlung der griech. Dialektinschriften Göttingen 1888 κ.ἑ. Κύριον ἔργον Cauer, Delectus inscriptionum graecarum propter dialectum memorabilium. ἔκδ. 2 Lips. 1883.

[2]) Ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ Στράβων VIII, 333 συνέστειλε τὰς 4 διαλέκτους εἰς δύο τάξας τὴν Ἀτθίδα παρὰ τῇ Ἰάδι καὶ τὴν Δωρίδα παρὰ τῇ Αἰολίδι.

[3]) Κύριαι διαφοραὶ εἶναι, ὅτι ἡ Ἰὰς μετέβαλε πλεῖστα ᾱ εἰς η, ὅτι παρέλιπε πρωΐμως, βεβαίως δ' ἤδη ἐν τῇ 7ῃ ἑκατονταετηρίδι, τὸ δίγαμμα, ὅτι μετεχειρίζετο εἰς ἔκφρασιν τῆς ἀπορίας τὸ ἂν ἀντὶ τοῦ κέ.

[4]) Τὴν κυρίαν μαρτυρίαν περὶ τῆς συγγενείας τῶν φύλων παρέχει ὁ Θουκυδίδης II. 15, 4 λέγων: «τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια τῇ δωδεκάτῃ ποιεῖται ἐν μηνὶ Ἀνθεστηριῶνι, ὥσπερ καὶ οἱ ἀπ' Ἀθηναίων Ἴωνες ἔτι καὶ νῦν νομίζουσιν».

[5]) Κύριαι διαφοραὶ εἶναι, ὅτι ἡ Αἰολικὴ βαρυτονεῖ τὰς λέξεις καὶ ἀγαπᾷ τὸ ψιλὸν πνεῦμα (ψίλωσιν). Εἶτα δ' ἐφύλαξε τὸν παλαιὸν φθόγγον υ=u ἐν μέρει τοὐλάχιστον καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ βοιωτικῇ καὶ ὅτι συχνὰ μεταβάλλει τὸ ο εἰς υ (ὅπως καὶ οἱ Λατῖνοι). Εἰς ταύτας δὲ προσετέθησαν βραδύτερον καὶ αἱ διαφοραὶ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ φωνήεντος μετὰ τὴν ἔκπτωσιν συμφώνου καὶ τῆς συναιρέσεως, ὧν ἕνεκα ἐκ τοῦ παλαιοῦ Μόντια προῆλθε τὸ αἰολικὸν Μοῖσα, δωριστὶ Μῶσα, ἰωνιστὶ Μοῦσα καὶ ἐκ τοῦ παλαιοῦ τανς τὸ αἰολικὸν ταῖς, δωρ. καὶ ἰωνιστὶ τάς.

НБОНУ ім. І. Мечникова

πριακῆς διαλέκτου. Ὡσαύτως δ' ἐξ ἐπιγραφῶν μόνον γνωρίζομεν τὰς τοπικὰς διαφορὰς τῆς διαλέκτου τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος (Φωκίδος, Ἀκαρνανίας, Ἠπείρου) ὡς καὶ τῶν διαλέκτων τῶν Ἠλείων καὶ τῶν Παμφύλων [1]).

Αἱ διάλεκτοι ἔσχον ἐν τῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ πολὺ μείζονα σπουδαιότητα ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ λογοτεχνίᾳ τῶν παλαιῶν καὶ νέων χρόνων. Διότι ἡ ἀκριβὴς διάκρισις τῶν ἑλληνικῶν φύλων καὶ ἡ φιλοτιμία ἑκάστης πολιτείας πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτονομίας εἶχον ὡς ἐπακολούθημα, ὅτι μέχρι καὶ πέραν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου οὐ μόνον οἱ ἰδιῶται καὶ αἱ ἀρχαὶ μετεχειρίζοντο καὶ ἐν τοῖς δημοσίοις γράμμασι καὶ ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τὴν ἐγχώριον διάλεκτον, ἀλλὰ καὶ οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ πεζοὶ συγγραφεῖς ἐλάλουν τὴν γλῶσσαν τοῦ ἰδίου αὐτῶν φύλου. Ἐκ τούτου πάντων τῶν εἰδῶν τῆς λογοτεχνίας τὰ παλαιότατα μνημεῖα εἶναι γεγραμμένα οὐχὶ ἐν τῇ κοινῇ τῶν Ἑλλήνων γλώσσῃ, ἀλλ' ἔν τινι διαλέκτῳ. Καὶ ὅτε δὲ οἱ συγγραφεῖς ἤρξαντο ἐκτρεπόμενοι ἀπὸ τῆς διαλέκτου τῶν ὁμοφύλων, δὲν μετέστησαν εὐθὺς εἰς κοινήν τινα γλῶσσαν, ἀλλ' εἶχοντο τῆς γλώσσης καὶ τῆς διαλέκτου τοῦ πρωτοτύπου, εἰς ὃ ἀπέβλεπον. Οὕτω δὲ προῆλθεν ἐν Ἑλλάδι νέον τι εἶδος διαλέκτων, ἃς συνήθως ἀποκαλοῦσι λογοτεχνικάς, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς τοπικὰς ἢ τὰς διαλέκτους ἑκάστου φύλου. Καὶ αὐτὴ ἡ γλῶσσα τοῦ Ὁμήρου ἐπὶ παραδείγματι δὲν ἀποδίδει καθαρῶς τοὺς τύπους καὶ τὰς λέξεις μιᾶς τινος ἐπιχωρίου διαλέκτου, ἀλλὰ μᾶλλον δικαιοῦται νὰ ἐπικληθῇ ἔντεχνος διάλεκτος, ὡς καὶ λέγεται ἐπικὴ διάλεκτος. Ἀλλ' ἐν τούτοις δυσχερέστατον εἶναι νὰ διακρίνωμεν, τί παρ' αὐτῷ καὶ σχεδὸν πολὺ πλέον παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ποιηταῖς, ὡς τῷ Πινδάρῳ, ἐλήφθη ἐκ τῆς διαλέκτου τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν καὶ πόσα ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ πρωτοτύπου, εἰς ὃ ἠκολούθησαν.

1) Ἡ διάλεκτος τῶν Ἠλείων εἶναι συγγενὴς πρὸς τὴν τῶν κατοίκων τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος, ἐξ ἧς οἱ Αἰτωλοὶ καὶ Ἐπειοὶ μετῴκησαν εἰς τὴν Ἦλιν. Τῆς παμφυλικῆς διαλέκτου τὸ ὄνομα ἀναμιμνήσκει τὴν δωρικὴν φυλὴν τῶν Παμφύλων, ἧς τὸ κύριον στοιχεῖον ἀπετέλουν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῶν ὑπὸ τῶν Δωριέων καταληφθεισῶν χωρῶν.

НБОНУ ім. І.І. Мечникова

11. Ἀρεταὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐξ ἀρχῆς καθ' ὅλου κατεῖχεν ἐξόχους ἀρετὰς συμβαλλούσας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λογοτεχνίας. Ἡ εὐφωνία τῶν φωνηέντων καὶ τὸ ἁπαλὸν τοῦ συνδυασμοῦ τῶν συμφώνων συνδεόμενα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνθέσεως τῶν λέξεων (ὀνομάτων) ἀπεδείκνυον αὐτὴν ἐξαίρετον ὄργανον πρὸς μουσικὴν ἀπαγγελίαν. Ὁ πλοῦτος τῶν γραμματικῶν τύπων ἦγεν ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς διαυγῆ, τὰς διαφόρους σχέσεις ἀκριβῶς ὁρίζουσαν ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν. Ἡ παρθενικὴ ἀγνότης τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ ἐξέφαινε τρανοτατα τὸν ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Τέλος δ' ἡ ποικιλία τῶν διαλέκτων καθίστα δυνατὴν τοιαύτην τροποποίησιν τῶν γενικῶν τῆς γλώσσης μέσων, ὥστε νὰ προσαρμόττωνται πρὸς πάντα χαρακτῆρα τοῦ λόγου [1]). Ὥστε καὶ ἡ γλωσσικὴ μορφὴ παρεῖχεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς καὶ ῥήτορας ἐξαίρετα ὄργανα πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν, πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν μυθολογικῶν καὶ ἐκπολιτιστικῶν ἰδεῶν, αἵτινες τὸ μὲν ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῇ τῶν Ἑλλήνων ἐξεφράσθησαν, τὸ δὲ ἐκ παρορμήσεως ἔξωθεν γονιμοποιούμεναι μέγα ἀπέφερον πλῆθος παραστάσεων καὶ μύθων.

12. Ἡ γραφή. Πρὸς τῇ γλώσσῃ καὶ ταῖς ἐν τῇ γλώσσῃ ἐκτυπωθείσαις ἰδέαις τρίτον στοιχεῖον τῆς λογοτεχνίας ἀπετέλει ἡ γραφή, διότι αὕτη μάλιστα παρέχει εἰς τὰ δημιουργήματα τοῦ πνεύματος μόνιμον διάρκειαν. Τοσοῦτον δὲ μάλιστα συμπεφυκυῖαν ἐθεώρουν οἵ τε Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὴν γραφὴν πρὸς τὴν λογοτεχνίαν, ὥστε πρὸς δήλωσιν ἀμφοτέρων τὸ αὐτὸ ὄνομα, γράμματα, litterae, μετεχειρίζοντο. Ἀλλ' ἐν τούτῳ ἐχώρουν πόῤῥω τῆς ἀληθείας, διότι οἱ ποιηταὶ τῶν παλαιῶν χρόνων εἶχον παραγάγει ἐξαίρετα ἔργα τῆς διηγηματικῆς ποιήσεως, πρὶν νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν γραφὴν εἰς διάδοσιν αὐτῶν. Μόνον δὲ σὺν τῇ ἀρχῇ τῶν Ὀλυμπιάδων ἤρξαντο ἀναγράφοντες τὰ γιγνόμενα καὶ μόνον κατὰ τὴν ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα, ὡς μαρτυρεῖται, ἔκρινον οἱ νομοθέ-

[1]) Jacobs. Über einen Vorzug der griechischen Sprache in dem Gebrauche ihrer Mundarten, ἐν τοῖς Vermischte Schriften. III, 375 κ. ἑ.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ται, ὡς ὁ Λοκρὸς Ζάλευκος, ἀναγκαῖον νὰ θέσωσι ἐγγράπτους νόμους ἀντὶ τῶν ἀπὸ στόματος παραδιδομένων ῥητρῶν [1]). Εἰς τὰς ἀναγραφὰς καὶ τοὺς νόμους ἠκολούθησαν τὰ βιβλία πρὸς ἀναγραφὴν τῶν ποιητικῶν δημιουργημάτων. Ἀλλὰ καὶ ἂν προϋποθέσωμεν ἀναγκαίως, ὅτι συνετάχθησαν ἤδη τοιαῦτα ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀρχιλόχου [2]), ὅμως οἱ πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ βραδύτερον ἔτι ἐγνώρισαν τὰ ἔργα τῶν παλαιῶν ποιητῶν ἀκροώμενοι τῶν ῥαψῳδῶν ἀπαγγελόντων ἢ τῶν χορῶν ᾀδόντων μᾶλλον, ἢ ἀναγιγνώσκοντες τὰ βιβλία.

Τὴν γραφὴν δὲ δὲν ἐξεῦρον οἱ Ἕλληνες αὐτοί, ἀλλὰ παρέλαβον ἐκ τῆς ξένης, παρὰ τῶν Φοινίκων, καὶ δὴ ἐν χρόνοις, καθ' οὓς ἤδη αὕτη ἐπὶ αἰῶνα ὅλον ἀναπτυχθεῖσα εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἀληθῆ γραφήν, ἱερογλυφικὴ οὖσα τὸ κατ' ἀρχάς. Καίπερ δ' ὑμνοῦντες ἐν παρόδῳ τὸν Παλαμήδην ὡς ἐφευρετὴν τῆς γραφῆς, εἶχον ὅμως τὴν συνείδησιν οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἐκ τῆς ξένης κατήγετο τὸ σπουδαῖον τοῦτο βοήθημα τῆς λογοτεχνίας, διότι, ὡς ὁ Ἡρόδοτος (V, 58) μαρτυρεῖ, Φοινικήια γράμματα ἀπεκάλουν τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου [3]). Καὶ τὰ μὲν σημεῖα τῆς γραφῆς ἐγένοντο δεκτὰ ἴσως ἀπὸ τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος [4]), ἀλλ' ἡ χρῆσις τῶν γραμμάτων πρὸς ἀναγραφὴν ὅλων ποιημάτων ἐπηκολούθησεν αἰῶνάς τινας βραδύτερον. Μετεχειρίζοντο δὲ πρὸς κατασκευὴν βιβλίων οἱ Ἕλληνες ὡς καὶ οἱ παλαιοὶ Πέρσαι τὸ ἄμορφον δέρμα

[1]) Στράβ. VI, 259· «πρῶτοι δὲ νόμοις ἐγγράπτοις χρήσασθαι πεπιστευμένοι εἰσίν»· (οἱ Ἐπιζεφύριοι Λοκροί).

[2]) Ὁ Ἀρχίλοχος ἐν τῷ 89ῳ ἀποσπάσματι ἀναφέρει ἤδη τὴν σκυτάλην, ἤτοι τὸν περὶ ξύλον περιελισσόμενον ἱμάντα πρὸς ἐπιστολιμαίαν συνουσίαν. [Περιγραφὴν τῆς σκυτάλης ἴδε παρὰ Πλουτ. ἐν βίῳ Λυσάνδρου 19, Γ].

[3]) Τὰ ὀνόματα τῶν στοιχείων τῆς ἀλφαβήτου, ἡ διαδοχὴ αὐτῶν καὶ ἡ μορφὴ χρησιμεύουσι πρὸς μείζονα διαβεβαίωσιν τοῦ πράγματος. (Ἴδε καὶ Kirchhoff, Studien zur Geschichte des griechischen Alphabets, 4 ἔκδ. Berlin 1887.

[4]) Οὕτω κατὰ Ed Meyer, Geschichte des Alterthums, II, 380. Ὅτι οἱ Κύπριοι δὲν παρέλαβον παρὰ τῶν Φοινίκων τὴν παρεκκλίνουσαν τῆς τῶν ἄλλων Ἑλλήνων γραφὴν αὐτῶν, εἰκοτολογεῖ ὁ Meister, Griechische Dialekte, II, 130 Εἰκάζεται δ', ὅτι καὶ οἱ Μυκηναῖοι μετεχειρίζοντο σημεῖα γραφῆς, ἀλλὰ τὰ σημεῖα ταῦτα εἶναι ἀβέβαια καὶ πάντως οὐδεμίαν σημασίαν ἔχουσι διὰ τὴν λογοτεχνίαν.

τῶν αἰγῶν καὶ προβάτων, τὰς διφθέρας [1]). Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ψαμμιτίχου (656-617), ἀφ' οὗ ἡ πρὸς τὴν Αἴγυπτον ἐπικοινωνία ὁσημέραι εὐκολωτέρα ἐγίγνετο, ἤρξαντο μεταχειριζόμενοι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸν φλοιὸν τοῦ βύβλου καλουμένου θάμνου, ἕως οὗ περὶ τὸ 200 π. Χ. ἐν Περγάμῳ τὸ πρῶτον αἱ περγαμηναὶ ἤρξαντο ἁμιλλώμεναι αὖθις πρὸς τὸν πάπυρον ὡς κάλλιον παρεσκευασμέναι. Οὕτω δὲ διὰ τῆς ἀντιγραφῆς βιβλίων ἤρξατο ἀναπτυσσομένη κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐν Σικελίᾳ καὶ Ἀθήναις τὸ πρῶτον καὶ ζωηρότατα διεξαγομένη ἡ βιβλιοπωλία, ἥτις ἐν ταὐτῷ διευκόλυνε καὶ τὴν ἵδρυσιν βιβλιοθηκῶν [2]). Ἀλλὰ διὰ τούτων κατήλθομεν εἰς πολὺ νεωτέρους χρόνους. Ἐπανέλθωμεν λοιπὸν εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς δὲν ὑπῆρχον ἔτι βιβλία καὶ τὰ δημιουργήματα τοῦ πνεύματος μετεδίδοντο μόνον διὰ τοῦ στόματος.

13. Ἡ πρὸ τοῦ Ὁμήρου ποίησις. Ἐν τῷ ὁδῷ τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας ἵστανται δύο ποιήματα ἀνεφίκτου μεγαλείου καὶ τελειότητος, ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια τοῦ Ὁμήρου. Ὁ ποιητὴς δ', ὃς ἐδημιούργησε τοσοῦτον μέγα καὶ τέλειον ἔργον, ὃς μετεχειρίζετο μετὰ τοσαύτης εὐχερείας καὶ δεινότητος τὴν γλῶσσαν, δὲν ἐγένετο αὐτὸς ὁ πρῶτος· ἀλλ' ἀναγκαίως, καὶ ἂν μὴ ἐποίησεν αὐτὸς ὅλην τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, ἀλλὰ ῥαψῳδίας μόνον τινὰς αὐτῶν, προηγήθη αὐτοῦ, τάξις ὅλη προγενεστέρων ποιητῶν, οἵτινες ἐμόρφωσαν ἐν ὡρισμένῳ τινὶ μέτρῳ τὴν γλωσσικὴν ὕλην καὶ ἐξωμάλισαν τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἠδύνατο νὰ ἀρθῇ μέγα τὸ ὑπερήφανον κτίριον τῶν μεγάλων ὁμηρικῶν ἐπῶν. Καὶ ἀληθῶς πρῶτον μὲν εἶναι κατάδηλον, ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ προέλθωσιν εἰς φῶς εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δημιουργήματα τοσοῦτον μεγαλοπρεποῦς συνθέσεως καὶ πολυτερποῦς εὐρύτητος, ὅτι μᾶλλον

[1]) Ἡροδ. V, 58, 14. Παράδ. καὶ Blass, Paläographie ἐν τῷ Handbuch der Alterthumwissenschaft I, Einleitende und Hilfdisciplinen, 333 2ας ἐκδ. Καὶ οἱ Αἰγύπτιοι δὲ πρὸ τῆς χρήσεως τοῦ παπύρου μετεχειρίζοντο δέρματα.

[2]) Birt, Das antike Buchwesen in seinem Verhältniss zur Litteratur, Berlin 1882.

προηγήθη βεβαίως τῶν τοιούτων περίοδός τις, ἐν ᾗ ἐποιήθησαν βραχέα διηγήματα καὶ μικρὰ ἡρωϊκὰ ἄσματα. Εἶτα δ' αὐτὰ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς φανερώτατα τὰ ἴχνη τῶν παλαιοτέρων ἐκείνων ᾠδικῶν ἀσκημάτων, ἢ μᾶλλον περιέλαβον ἀναμφιλόγως ἐν τῷ νέῳ αὐτῶν πλαισίῳ πολλὰ τῶν παλαιοτέρων ἐκείνων μικρῶν ἀσμάτων. Ἔπειτα δὲ πρὸς τὴν κυρίαν βάσιν τῆς ὁμηρικῆς διαλέκτου, ἥτις εἶναι ἡ παλαιὰ Ἰάς, ἀνεμίχθησαν πολλοὶ παλαιότεροι τύποι, οἷον γενικαὶ εἰς οιο καὶ αων, ὀργανικαὶ εἰς φι, ἀπαρέμφατα εἰς μεναι, οἵτινες ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς Αἰολίαν καὶ δὴ τινὲς αὐτῶν εἰς χρόνους παλαιοτέρους τῆς ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ ἐποικίας τῶν Αἰολέων καὶ οἵτινες εἰσέφρησαν εἰς τὴν ὁμηρικὴν διάλεκτον ἐκ παλαιοτέρων οὐχὶ ἰωνικῶν ποιημάτων. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ μορφὴ τοῦ ἡρωϊκοῦ ἑξαμέτρου ἀποδεικνύει πιθανώτατα, ὅτι δὲν ἦτο τὸ παλαιότατον καὶ ἀρχικὸν μέτρον τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὅτι προῆλθεν ἐξ ἄλλων μορφῶν. Διότι ἡ συναγωγὴ ἐξ ποδῶν εἰς ἕνα στίχον ἐν τοσούτῳ παλαιοῖς χρόνοις καὶ ἐν δημοτικοῖς ἄσμασιν εἶναί τι ἀπίθανον. Ὡσαύτως δ' ἡ παρ' Ὁμήρῳ ἐπικρατοῦσα τομὴ κατὰ τρίτον τροχαῖον συνδυαζομένη πρὸς λείψανα ἀσυναρτήτου συναρμογῆς τῶν δύο στοιχείων ὡς ἐν τοῖς στίχοις.

Ἀλλ' ἀκέουσα κάθησο | ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ (Ἰλ. Α, 565).
Νῦν δ' ἄγε νῆα μέλαιναν | Ϝερύσσομεν εἰς ἅλα δῖαν (Ἰλ. Α, 141)

παρέχουσι τὸ ἐνδόσιμον νὰ ὑποπτεύσωμεν, ὅτι τὸ ἑξάμετρον ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τὸ πάλαι ἐκ τῆς ἑνώσεως δύο μικροτέρων αὐτοτελῶν τριποδιῶν, ὅτι κατ' ἀκολουθίαν προηγήθη τῆς ἐπικῆς ποιήσεως καὶ τῶν μακρῶν αὐτῆς στίχων ἄλλη τις, ἥτις ἠγάπα βραχυτέρους στίχους καὶ ἦτο πλησιεστέρα κατὰ τοῦτο πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς λυρικῆς ποιήσεως. Εἰς τὴν ἀποδοχὴν δὲ τῶν τριποδικῶν στίχων ὡς βάσεως τοῦ ἑξαμέτρου συμβάλλονται δύο τινά, ὁ γερμανικὸς νιβελούγγιος στίχος καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ ἀνάλογος ἐθνικὸς τῶν

НБ ОНУ імені І.Мечникова

Λατίνων στίχος, ὁ σατούρνιος, ὃς ἐπίσης εἰς δύο διαιρεῖται τριποδίας καὶ παρὰ τὸ μῆκος τῶν θέσεων ἐν τούτῳ μόνῳ διαφέρει τοῦ ἑλληνικοῦ ἑξαμέτρου, ὅτι ἐν αὐτῷ τὰ δύο μέλη κατ' ἀντίστροφον τάξιν διαδέχονται ἄλληλα μετ' ἀνακρούσεως ἢ ἄνευ τοιαύτης π.χ.

⏑ ⏓ ⏑ – ⏑ ⏓ ⏒ | ⏓ ⏑ – ⏑ ⏓ ⏒
malum dabunt Metelli | Naevio poetae
⏓ ⏒⏒ – ⏑⏑ ⏓⏑ | ⏑ ⏓ ⏒⏒ – ⏑⏑ ⏓ ⏑
τὸν δ' ὡς οὖν ἐνόησεν | Ἀλέξανδρος θεοειδής.

14. Πρὸς τοῖς λόγοις δέ, οἵτινες ἐκ τῆς μορφῆς τῆς παλαιοτάτης ποιήσεως πηγάζουσιν [1]), ἔχομεν καὶ ἕτερόν τινα, ὃν ἐκ τοῦ περιεχομένου ἀρυόμεθα. Ἡ ὁμηρικὴ δῆλα δὴ ποίησις ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ, ἐν ταῖς ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἠπείρου προελθούσαις ἀποικίαις. Καὶ ἴσως μὲν αἱ περιστάσεις τῆς εὐπόρου καὶ διὰ τὸ εὔορμον καὶ πολύκολπον τοῦ αἰγιαλοῦ εἰς πάντας εὐεπιμίκτου καὶ πανταχοῦ γῆς ἐμπορευομένης χώρας καὶ ἡ πολυκύμων γειτνίασις πρὸς τὰ παλαιότερα ἡμερωμένα τῆς Φρυγίας, Λυδίας καὶ Λυκίας ἔθνη ηὐνόησαν ἐξαιρέτως τὴν πρὸς ἀνάπτυξιν ὁρμὴν τῶν ἐποίκων [2]). Ἀλλ' ἆρά γε ἡ μητρὶς γῆ οὐδὲν ἄλλο ἔδωκεν εἰς τοὺς τὴν πατρίδα καταλιπόντας, ἢ ἰσχυροὺς βραχίονας καὶ ναυτικὴν δεξιότητα, οὐχὶ δὲ καὶ σπέρματα ἀνωτέρας τινὸς ἡμερώσεως; Μετὰ τῶν θρησκευτικῶν δὲ ἰδεῶν καὶ νομίμων δὲν παρέσχεν ἆρά γε εἰς αὐτοὺς καὶ θησαυρόν τινα ἱερῶν ᾠδῶν καὶ δημοτικῶν ᾀσμάτων; Τοῦτο δὲν θὰ διαμφισβητήσωμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀλλ' οὐδ' εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς γυμνὰς πιθανότητας. Διότι ἔχομεν ὡρισμένους μάρτυρας μαρτυροῦντας, ὅτι συμπαρέλαβον οἱ ἄποικοι καὶ ποίησίν τινα ἐκ τῆς εὐρωπαϊκῆς πατρίδος. Τὰ τῆς

[1]) Bergk Ueber das älteste Versmass der Griechen ἐν Kleine Schriften II σ. 392 κ ἑ. Usener, Altgriechischer Versbau, Bonn 1887· οὗτος ἐκφέρει προσέτι τὴν παράτολμον εἰκασίαν περὶ προελεύσεως τῶν τριποδιῶν ἐκ τετραποδιῶν, ἃς θεωρεῖ ὡς τὸ παλαιότατον μέτρον. Allen, Ueber den Ursprung des homer. Versmasses ἐν τῇ τοῦ Kuhn Zeitschr. τ. XXIV σ. 556 κ ἑ.

[2]) Ὁ Ὄλυμπος, ὁ μυθικὸς ἴσως αὐλητής, ἦτο Φρύξ. Ὡσαύτως κύριαι ἁρμονίαι τῶν Ἑλλήνων ἦσαν ἡ λυδιστὶ καὶ φρυγιστί, Λύκιοι δὲ τέκτονες ᾠκοδόμησαν τὰ παλαιὰ ἐρύματα τῶν Ἀχαιῶν ἐν Ἄργει καὶ Μυκήναις.

Ἰλιάδος κλέα ἀνδρῶν ἐπιτελοῦνται βεβαίως ἐπὶ τοῦ ἀσιατικοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ συνηχεῖ λαμπρῶς δι' ὅλης τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας ἀπήχησίς τις θηβαϊκῶν, θεσσαλικῶν, ἀργείων μύθων τοσοῦτον μαγευτικῶς εὐφθόγγων, ὥστε καὶ περὶ τούτων ἐπιτρέπεται νὰ προϋποθέσωμεν, ὅτι μετεφυτεύθησαν οὐχὶ ξηραὶ διὰ τῶν διηγημάτων τῶν χωρικῶν, ἀλλὰ λαμπρυνθεῖσαι διὰ τοῦ μαγικοῦ στόματος τῆς ποιήσεως. Καὶ ποῦ τὰ ἕδη τῶν θεῶν; Ποῦ μέλπουσι φορμίζουσαι αἱ Μοῦσαι; Ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ ὑψικαρήνου, πολυδειράδος, ἀγαννίφου ὄρους τῆς Θεσσαλίας [1]). Ἐνταῦθα ἄρα ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ πολυπτύχου Ὀλύμπου, ἐν τῇ χαριέσσῃ κοιλάδι τοῦ ἀργυροδίνου Πηνειοῦ δυνάμεθα πεποιθότως νὰ ζητήσωμεν τὰς ῥίζας τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως. Δὲν δυνάμεθα ἄρα πραγματευόμενοι τὴν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν νὰ ὁρμηθῶμεν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ ἀνέλθωμεν εἰς παλαιοτέρους χρόνους, εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἤπειρον.

Τῶν πρώτων δ' ἀρχῶν τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ τοῦ περιεχομένου τῶν παλαιῶν πρὸ τοῦ Ὁμήρου ᾀσμάτων δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἔννοιάν τινα κυρίως ἐκ τούτων μόνων, ὅσα τὰ ὁμηρικὰ ἔπη διδάσκουσιν ἡμᾶς. Διότι τὰ παραδεδομένα ὀνόματα τῶν παλαιῶν ἀοιδῶν καὶ τὰ διηγήματα περὶ τοῦ βίου αὐτῶν εἶναι μᾶλλον κατάλληλα εἰς τὸ νὰ πλανήσωσιν ἡμᾶς, τὸ μὲν διότι τὰ πλεῖστα τῶν κυρίων τούτων ὀνομάτων, ὡς Λίνος, Μουσαῖος, Εὔμολπος, εἶναι πλαστά, τὸ δὲ διότι καὶ εἰς τὰ γνήσια ὀνόματα, ὡς τὸ τοῦ Ὀρφέως, προσήφθησαν παραστάσεις, αἵτινες ἰδιάζουσιν εἰς τὰ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων. Ἓν δὲ μόνον δυνάμεθα εὐχερῶς ν' ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι ἡ παλαιοτέρα πρὸ τοῦ Ὁμήρου ποιη-

[1]) Ἀληθῶς μὲν ἐν τῷ ἐν σχετικῶς νεωτέροις χρόνοις ποιηθέντι Νεῶν καταλόγῳ ὀνομάζονται αἱ Μοῦσαι Ὀλυμπιάδες Μοῦσαι (Ἰλ. Β, 491), ἀλλ' ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου, ἐν Διὸς δώματι μέλπουσιν ἐν Ἰλ. Α, 604, καὶ Μοῦσαι, ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι ὀνομάζονται ἐν Λ, 218, Ξ, 508, Π, 112. Ὅτι δ' ὁ Ὄλυμπος ἐν τῷ γνησίῳ Ὁμήρῳ δὲν ἔχει τὴν ἄχρουν σημασίαν τοῦ οὐρανοῦ, τῆς κατοικίας τῶν θεῶν, ἀλλὰ τὴν συγκεκριμένην ὄρους ἐν Θεσσαλίᾳ, παρετήρησεν ἤδη ὁ Ἀρίσταρχος. Τὸ δὲ γνήσιον τῶν στίχων τῆς Ὀδυσσείας ζ, 42—47, ἐν οἷς φαίνεται τετριμμένη τις σημασία, διαμφισβητεῖται.

σις ἦτο διττή τις, ἱερά τις συνισταμένη ἐξ ἐπικλήσεων καὶ ἐξυμνήσεων τῶν θεῶν, καὶ μυθικὴ πραγματευομένη τὰς τύχας καὶ περιπετείας γενῶν τινων καὶ τῶν βασιλικῶν οἴκων αὐτῶν.

15. Ἱερὰ ποίησις. Αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως προῆλθον ἐκ τῆς λατρείας τῶν Μουσῶν. Αὐταὶ δ' αἱ Μοῦσαι [1]), αἵτινες ὡς πάντες οἱ θεοὶ τῶν παλαιῶν χρόνων ἐλατρεύοντο ἐν εὐκρήνοις ἄλσεσι [2]), κατῴκουν τὸ παλαιὸν ἐπὶ τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ Ὀλύμπου καὶ ἐπὶ τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Ἑλικῶνος [3]). Ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου δὲ καὶ τῆς Πιερίας, ἔνθα κατῴκουν ἐν τῇ πηγῇ Πιμπλείᾳ καὶ ἐν τῷ ἄντρῳ τοῦ Λειβήθρου, ἐπεκλήθησαν Ὀλυμπιάδες καὶ Πιερίδες. Ὅτι δ' ἐνταῦθα τὸ πάλαι κατῴκουν, καταφαίνεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Ἡσίοδος, ὁ Βοιωτὸς ἀοιδός, προσαγορεύων αὐτὰς Ἑλικωνιάδας ἀποκαλεῖ καὶ Ὀλυμπιάδας καὶ Πιερίδας διασώζων τὴν παλαιὰν προσηγορίαν. Θεράποντες δὲ τῶν Μουσῶν ἦσαν ἐν τοῖς παμπαλαίοις ἐκείνοις χρόνοις οἱ οὕτω δὴ καλούμενοι θρᾷκες ἀοιδοί, οἵτινες διέτριβον ἐν Πιερίᾳ, Βοιωτίᾳ καὶ Φωκίδι [4]).

[1]) Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μουσῶν κυρία μαρτυρία εἶναι ἡ τοῦ Παυσανίου ἐν IX 29, 2. Κατὰ ταύτην ὠνομάζοντο αἱ τρεις ἀρχαιότεραι Μοῦσαι Μελέτη, Μνήμη, Ἀοιδή, τὰ δ' ὀνόματα ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς γραφῆς ἡ ἄσκησις τοῦ μνημονικοῦ ἐθεωρεῖτο κυριώτατον. Ὁ δ' ἀριθμὸς τῶν 9 Μουσῶν ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον ἐν Ὀδυσ. ε, 60.

[2]) Ὁ Bergk, Griechische Littteraturgeschichte I, 320 πειρᾶται νὰ ταὐτίσῃ τὰς Μούσας πρὸς τὰς Νύμφας καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ν' ἀναγάγῃ εἰς τὸ λυδικὸν μῶυ = ὕδωρ (καθ' Ἡσύχιον), ἀλλ' ἡμεῖς προτιμῶμεν νὰ θεωρήσ μεν τὸ νύμφαι συμπληρωτικὸν τοῦ μετοχικοῦ μοῦσαι, ὥστε μοῦσαι νύμφαι = αἱ διαλογιζόμεναι παιδίσκαι.

[3]) Παυσαν. IX, 29, Στράβ IX, 410, X, 471

[4]) Τοιούτους Θρᾷκας εὑρίσκομεν ἐν Φωκίδι παρὰ Θουκυδ. II, 29, 3, ἐν τῇ βοιωτικῇ Ἀνθηδόνι παρὰ Λυκόφρονι 754 καὶ Στεφάνῳ Βυζαντίῳ, ἐν Δελφοῖς παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ XVI, 24, 15. Καθ' ὅλου δὲ παράβαλε O. Müller, Orchomenos 379 καὶ ἑξ. καὶ Bode Geschichte der hellenischen Dichtkunst I, 99. καὶ ἑ. Διακρίνονται δὲ τῶν ἱστορικῶν Θρᾳκῶν ὑπὸ Θουκ. II, 29,3. Οἱ μεταγενέστεροι παρεδέχοντο τὴν ἀπὸ τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἑξῆς διαδοθεῖσαν γνώμην, καθ' ἣν οἱ Θρᾷκες ἀοιδοὶ καὶ ὁ βάρβαρος γλαὸς τῶν Θρᾳκῶν ἐταὐτίζοντο. Ἐντεῦθεν ὁ θρῦλος περὶ τῆς λύρας [καὶ τῆς κεφαλῆς] τοῦ Ὀρφέως, αἵτινες ἀπὸ τῆς θρᾳκικῆς ἀκτῆς εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Λέσβου Ἄντισσαν, τὴν πατρίδα τοῦ Τερπάνδρου προσηνέχθησαν ἐπιπλέουσαι. Παράβ. Στοβ. Ἀνθολ. 64, 14, καὶ Bode, Geschichte der Hell Dichtkunst, 1, 143 κ. ἑ. Riese, Jahrbücher für klass. Phil. und Pädag. 1877 σελ. 225 κ. ἑξῆς. Ἐκ

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

Ὀνόματα τοιούτων Θρᾳκῶν ἀοιδῶν παρεδόθησαν ἡμῖν πολλά. Τὸ μᾶλλον δὲ πολυύμνητον ἦτο τὸ τοῦ Ὀρφέως. Καὶ πατρὶς μὲν αὐτοῦ ὠνομάζετο ἡ ὑπὸ τῷ Ὀλύμπῳ Πιερία [1]), ἔνθα ἐδείκνυον καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ ἐν Πιμπλείᾳ καὶ Λειβήθρῳ καὶ Δίῳ, ταῖς παλαιαῖς ἑστίαις τῆς ὀρφικῆς λατρείας [2]). Ἀλλ' οἱ θρῦλοι, ὅτι ἦτο υἱὸς τῆς Μούσης Καλλιόπης, ὅτι τὴν λύραν κρούων ἐψυχαγώγει καὶ εἵλκεν ἐξόπισθεν ἑαυτοῦ καὶ δένδρα καὶ λίθους, ὅτι εἰς Ἅιδου κατέβη, ἵνα ἐπαναγάγῃ εἰς τὸ φῶς τὴν πεφιλημένην γυναῖκα Εὐρυδίκην, ὅτι τοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν μετέσχε πλοῦ ὡς ἀοιδὸς καὶ ἐπὶ τέλους ὅτι ἀπέθανεν ὑπὸ βεβακχευμένων γυναικῶν διασπαραχθείς, τοσοῦτον σκότος ἐπέχεαν περὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ὥστε ὁ μὲν Ἀριστοτέλης κατὰ τὸν Κικέρωνα (de natura deorum I, 38) διαῤῥήδην ἀπηρνεῖτο τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ [3]), οἱ δὲ κριτικοὶ πρωΐμως ἠμφισβήτησαν τὴν γνησιότητα τῶν ὑπὸ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ φερομένων ποιημάτων [4]). Ἴσως δ' ὁ μὲν Ὀρφεὺς ἐκπροσωπεῖ τὴν λα-

τῆς Ἰλιάδος Ι, 5 ἐπειράθησαν, ὡς ὁ Στραβ. I. 28 διδάσκει, νὰ ἐξαγάγωσιν, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐφαντάζετο τὴν Θρᾴκην ἐκτεινομένην ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου μέχρι τῆς Θεσσαλίας. Ἐσφαλμένως δ' ὁ Kretzschmer, Einleitung in die Gesch. der griech. Sprache 171 καὶ 242 ἰσχυρίζεται, ὅτι ἀπὸ τῶν ἐν Φωκίδι καὶ Βοιωτίᾳ ὁμοφύλων ἔλαβον τὸ ὄνομα καὶ οἱ βόρειοι Θρᾷκες.

[1]) Εὐριπ. Βακχ. 561 κ. ἑξ. (παράβ. καὶ Ἄλκηστ. 967 κ. ἑξ. καὶ Ῥήσ. 944) Ἀπολλ Ἀργοναυτ. I. 23 κ. ἑξ. καὶ Παυσ. IX, 30, 3.

[2]) Παυσ. IX, 30, 3. Εἰς Δῖον δ' ἐλέγετο, ὅτι μετεκόμισαν δῆθεν τὰ ὀστᾶ τοῦ Ὀρφέως, ὅτε ἐπὶ Ἀρχελάου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας κατεστάθησαν ἐκεῖ μουσικοὶ ἀγῶνες.

[3]) Παράβ. καὶ Σουΐδαν: «Ὀρφεὺς Ὀδρύσης ἑποποιός. Διονύσιος δὲ τοῦτον οὐδὲ γεγονέναι λέγει· ὅμως ἀναφέρονται εἰς αὐτὸν ποιήματά τινα».

[4]) Ὁ Πλάτων, ὁ ἀρχαιότατος μάρτυς, ἀναφέρει ἐν Πρωταγ. 316 d τελετὰς καὶ χρησμῳδίας καὶ ἐν Κρατύλῳ 402 b (παράβ. καὶ Νόμ. IV, 175 d καὶ τὰ εἰς τὸ χωρίον σχόλια, εἶτα Φιλήβ. 66 c, Φαίδων., 69 c, Ἴων. 536 b) δύο κοσμογονικοὺς τοῦ Ὀρφέως στίχους. Ἴδε καὶ Lobeck Aglaophamus, sive de Theologiae mysticae graecorum causis libri tres, idemque poetarum orphicorum dispersas reliquias collegit ἐν 2 τόμ. Regimonti 1829 σ. 529 κ. ἑξ. O Gruppe, Die rhapsodische Theogonie und ihre Bedeutung innerhalb der orphischen Litteratur ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. τόμ. παραρτ. 17 (1890) σελ. 687 - 747. Τὰ ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Ὀρφέως εἰς ἡμᾶς περιελθόντα ποιήματα Ἀργοναυτικά, Λιθικά, Ὕμνοι εἶναι ὑποβολιμαῖα ἔργα τῶν μ. X. χρόνων καὶ θὰ πραγματευθῶμεν περὶ αὐτῶν ἐν τῷ περὶ τῶν Ὀρφικῶν κεφαλαίῳ § 587. Περὶ τοῦ νόθου τῶν ἄλλων ὀρφικῶν καὶ περὶ τοῦ Ὀρφέως αὐτοῦ ἱκανὸν φῶς ἐπέχει τὸ πρῶτον ὁ

τρείαν τοῦ Ζαγρέως ἢ Διονύσου, οἱ δ' εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενοι στίχοι εἶναι ἔργα νεωτέρων θιασωτῶν τῆς ἐν τῇ ἕκτῃ ἑκατονταετηρίδι εἰς μυστικὴν μεταῤῥυθμισθείσης λατρείας, ἥτις στενῶς συνεδέθη πρὸς τὰς δόξας περὶ τῶν ἐν Ἅιδου [1]) Μαθητὴς δὲ τοῦ Ὀρφέως ἐνομίζετο ὁ Μουσαῖος [2]), ὃς ἦλθε ἐκ τῆς παρὰ τῷ Ὀλύμπῳ Πιερίας εἰς τὸν ἐν Βοιωτίᾳ Ἑλικῶνα μετὰ τῶν Θρᾳκῶν κατὰ Στράβωνα (X, 471) ὡς ἔποικος καὶ ἐν Ἀθήναις γήρᾳ ἀποθανὼν κατὰ Παυσανίαν (I, 25, 7) ἐτάφη. Τὸ ὄνομα δ' αὐτοῦ ὡς καὶ τὸ τοῦ υἱοῦ Εὐμόλπου ἦτο στενῶς συνδεδεμένον πρὸς τὰ εἰς τιμὴν τῆς Δήμητρος τελούμενα Ἐλευσίνια μυστήρια. Ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα τῶν δύο ἀοιδῶν ἐκ τῶν Μουσῶν καὶ τῆς μολπῆς ἐσχηματίσθησαν, μικρὰν ἐμποιεῖ πίστιν, ὅτι ἀληθῶς ὑπῆρξάν ποτε οἱ φορεῖς τῶν ὀνομάτων τούτων. Αὐτὸς ὁ Παυσανίας (I, 22, 7) διαμφισβητεῖ περὶ τῆς γνησιότητος πάντων τῶν ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ εἰς τὸν Μουσαῖον ἀποδιδομένων ποιημάτων πλὴν τοῦ εἰς Δήμητρα ὕμνου Λυκομίδαις [3]).

Πρὸς τὴν ἐν Ἀττικῇ δὲ λατρείαν τῆς Δήμητρος συνεδέετο καὶ ὁ παλαιὸς ὕμνων ποιητὴς Πάμφως, ὃς κατὰ Παυσανίαν (VIII, 37, 6) πρὸ τοῦ Ὁμήρου ἔζησε καὶ διαφόρους ὕμνους ἐποίησεν, ἐν οἷς καὶ ὕμνον εἰς Ἔρωτα, (Παυσ. IX, 27, 2).

Lobeck ἐν τῷ Aglaophamus 1829, II, 233 κ.ἑ. Τὸ δ' ὄνομα Ὀρφεύς, ὡς ἤδη παρετήρησεν ὁ Lassen ἐν τῇ Zeitschrift für Kunde des Morgenlandes III, 487, εἶναι παλαιὸν καὶ ἀκριβῶς συμφωνεῖ φθογγολογικῶς πρὸς τὸ τῶν Βεδῶν Ribhus, δι' οὗ ἐκδηλοῦνται ἐν τῇ Βεδᾳ οἱ θεῖοι τεχνῖται.

[1]) Maas, Orpheus, München 1895, ἰδίᾳ ἐν σελ. 76 κ. ἑξ. Θεράπων δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος ἦτο ὁ Ὀρφεὺς κατὰ τοὺς παλαιοτέρους· ἴδε Πινδ. Πυθ. IV, 176 καὶ Αἰσχύλον ἐν Βασσαρίσιν.

[2]) Σουΐδας. «Μουσαῖος.... μαθητὴς Ὀρφέως, μᾶλλον δὲ πρεσβύτερος· ἤκμαζε γὰρ κατὰ τὸν δεύτερον Κέκροπα».

[3]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. VIII, 5 (IV) 1339β, 22 [σελ. 172 ἐκδ. Susemihl] ἀναφέρει ἓν ἡμιστίχιον τοῦ Μουσαίου «βροτοῖς ἥδιστον ἀείδειν». Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ἑκατονταετηρίδι μ. Χ., ὡς μανθάνομεν ἐξ ἐπιγραφῆς ἐλευσινιακῆς Corpus Inscriptionum Graecarum 401 ἔζη τις ἱεροφάντης, ὃς τελετὰς ἀνέφηνε καὶ ὄργια πάννυχα μύσταις Εὐμόλπου προχέων ἱμερόεσσαν ὄπα.

НБОНУ імені І.І.Мечникова

Ὁ νεώτατος δὲ τῶν θρακικῶν ποιητῶν ἦτο ὁ Θάμυρις (ἢ Θαμύρας), οὗ τὴν τύφλωσιν ὑπὸ τῶν Μουσῶν, ἃς προεκάλεσε εἰς ἀγῶνα ᾠδῆς, μνημονεύει ὁ ποιητὴς τοῦ καταλόγου τῶν νεῶν (Ἰλ. Β. 595) [1]). Ἦτο δ' οὗτος κατὰ τὸν σχολιαστὴν καὶ τὸν Σουίδαν υἱὸς Φιλάμμωνος, ὃς κατὰ τὴν παράδοσιν τὴν αὐτὴν σημασίαν εἶχεν ἐν τοῖς ἐν Δελφοῖς ἱεροῖς, οἵαν ὁ Μουσαῖος ἐν τοῖς ἐν Ἐλευσῖνι [2]). Μᾶλλον δὲ περὶ αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἦτο ἀληθῶς ποιητής τις, ὃν τότε πρέπει νὰ καταλέξωμεν εἰς τοὺς πρὸ τοῦ Νεῶν Καταλόγου χρόνους ἢ εἰς τοὺς πρὸ τοῦ τέλους τῆς 7 ἑκατονταετηρίδος.

Ἀλλαχοῦ ἄγει ἡμᾶς ὁ ἐκ Λυκίας Ὠλήν, ὃς κατὰ τὸν Παυσανίαν ἐν VIII, 21,3 τοὺς ἀρχαιοτάτους ἐποίησεν ὕμνους καὶ δὴ καὶ ὕμνον εἰς Εἰλείθυιαν καὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (IV, 35) τοὺς παλαιοὺς ὕμνους τοὺς ᾀδομένους ἐν Δήλῳ [3]). Ὁ αὐτὸς Παυσανίας ἐν X, 5, 7 λέγει, ὅτι ὁ Ὠλὴν ἦτο ἐκ τῶν Ὑπερβορείων καὶ ὅτι κατά τινας μὲν αὐτὸς οὗτος, κατ' ἄλλους δ' ἡ πρόμαντις τοῦ θεοῦ Φημονόη ἐξεῦρε τὸ ἑξάμετρον [4]). Παρορῶντες δὲ νῦν τὴν ἐκ τῆς χώρας τῶν Ὑπερβορείων καταγωγὴν αὐτοῦ, ἥτις πάντως μετὰ τὸν Ἀριστέαν θὰ προῆλθεν εἰς τὸ μέσον, προαγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Ὠλὴν ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐκ Λυκίας προελθοῦσαν λατρείαν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἔχει τινὰ σχέσιν πρὸς τὴν ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἀποδοχὴν τῆς λατρείας τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος. Κατὰ

[1]) Ὁ Θάμυρις ἐτυφλώθη κατὰ τὸν Ὅμηρον ἐν Δωρίῳ τῆς Ἤλιδος, ἀλλ' ἴσως ἡ παλαιὰ παράδοσις ὠνόμαζε τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ Δώτιον, ὅπερ ὑποδεικνύει ἡ πρὸς τὴν Οἰχαλίαν συνάφεια. Ἴδε Στέφ. Βυζάντ. ἐν λ. Δώτιον καὶ Niese, Der Homerische Schiffskatalog 22. Τοῦ Θαμύριδος μνημονεύει ὁ Πλάτων ἐν Ἴωνι 533 b, καὶ Νόμοις 829e. ἐπάγων στίχους.

[2]) Κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἔζη ὁ Φιλάμμων περὶ τὸ 1292 π. Χ., κατὰ δὲ τὸν Παυσανίαν X, 7, 2 ὕστερον Χρυσοθέμιδος τοῦ ἐκ Κρήτης ᾄδων ἐνίκησεν. Μνημονεύεται δ' ὁ Φιλάμμων τὸ πρῶτον ἐν στίχῳ τοῦ Ἡσιόδου νεωστὶ ἀνακαλυφθέντι καὶ ἔχοντι ὡς ἑξῆς ἡ (δηλ. Φιλωνὶς) τέκεν Αὐτόλυκόν τε Φιλάμμονά τε κλυτὸν αὐδήν. Παράβ. καὶ Σχόλ. εἰς Ὀδυσ. τ, 432.

[3]) Κατὰ τὸν ὕμνον IV, 304 τοῦ Καλλιμάχου φαίνεται, ὅτι καὶ τότε ἔτι ᾖδον ὀρχούμενοι νόμον τινὰ τοῦ Ὠλῆνος ἐν Δήλῳ.

[4]) Κατ' ἄλλους ὁ Ὀρφεὺς ἐξεῦρε τὸ ἑξάμετρον. Ἴδε Lobeck Aglaoph. II, 233.

ταῦτα ἄρα οὐχὶ πρὸ τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος ἐγένετο γνωστὸς ἐν Ἑλλάδι [1]).

Ὁ δὲ Λίνος, ὡς δυνατὸν ν' ἀποδειχθῇ, δὲν ἦτο ἴδιόν τι πρόσωπον, ἀλλὰ προσωποποιία παλαιᾶς τινος μελῳδίας. Καὶ παρέδιδεν μὲν ὁ παρὰ τῷ Σουΐδᾳ ἐκ Περγάμου ἱστορικὸς Χάραξ καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Ἀγῶνος, ὅτι ὁ Λίνος ἦτο πρόγονος τοῦ Ὀρφέως καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τοῦ Ὁμήρου [2])· ἀλλ', ἂν καὶ διεφύλαξεν ὁ Στοβαῖος στίχους τινὰς φέροντας τὸ ὄνομα τοῦ Λίνου καὶ ἐδεικνύετο ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ἔν τινι σπηλαίῳ ἐν τῷ Ἑλικῶνι [3]), ἐν τούτοις οὐδεμία ἀμφιβολία περὶ τούτου δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξε ποιητής τις Λίνος καὶ ὅτι οἱ μυθοπλάσται μόνοι ἀναγινώσκοντες τὸν ἐν τῇ Σ ῥαψῳδίᾳ τῆς Ἰλιάδος στίχον 570,

ἱμερόεν κιθάριζε, λίνον δ' ὑπὸ καλὸν ἄειδεν (ἐνν. ὁ παῖς)

ἐξέλαβον τὴν λέξιν λίνον ὡς κύριον ὄνομα [4]). Τοῦ Λίνου δὲ τούτου μαθητὴς ἐλέγετο ὁ μνημονευθεὶς ἀνωτέρω Πάμφως.

16. Ὡς τὰ τῶν κριτικῶν ἐρευνῶν σήμερον ἔχουσιν, οὐχὶ μικρᾶς δεῖται ἀποδείξεως τὸ πρᾶγμα, ὅτι οὐ μόνον πάντες οἱ ὑπὸ τῷ ὀνόματι τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἱερῶν ἀοιδῶν εἰς ἡμᾶς περιελθόντες

[1]) Καὶ τοῦ Κυμαίου δὲ Μελανώπου, ὃν οἱ λογογράφοι τάττουσιν εἰς τοὺς προγόνους τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου, ὑπῆρχον κατὰ Παυσανίαν V, 7, 8 ὕμνοι. Καθ' ὅλου δὲ περὶ τῶν ἱερῶν τούτων ποιητῶν ἴδε, ὅσα ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς 3 λέγει παραλαβὼν ἐκ τῆς Συναγωγῆς τῶν ἐν Μουσικῇ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ. [Ἴδε καὶ Μυλλέρου, Ἱστορίαν τῆς Φιλολ. μετάφρ. Κυπριανοῦ Γαλάνη σελ. 39 κ. ἑξῆς].

[2]) Τὴν γενεαλογίαν ἴδε παρὰ Sengebusch, Dissertatio Homerica prior σελ. 159.

[3]) Παυσ. IX, 29, 5. Ὁ τάφος αὐτοῦ κατὰ Παυσ. II, 19. 8 εὑρίσκετο ἐν Ἄργει. Παρὰ Σουΐδᾳ ὀνομάζεται Χαλκιδεύς. Παράβ. Flach, Griechische Lyriker I, 5 κ. ἑξῆς.

[4]) Ὁ στίχος ἀπαντᾷ ἐν τῇ νέᾳ περιγραφῇ τῆς ἀσπίδος, ἔνθα περὶ τοῦ τρυγητοῦ ὁ λόγος· Ὁ Λίνος ὡς προσωποποιία πενθίμου ᾄσματος ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον παρ' Ἡσιόδῳ ἐν ἀποσπ. 132. Παράβ. καὶ Carmina popularia 2, [παρὰ Bergk Poet. lyr. Grec. III, 1026]. Εἶχε δ' ἡ μελῳδία τοῦ Λίνου ἐξ Ἀσίας τὴν ἀρχὴν [καὶ ἦτο κατὰ τὸν Ἡρόδοτον II, 79 (παράβ. καὶ Παυσανίου IX, 29, 7) καθ' ὅλην τὴν Φοινίκην, Κύπρον, Αἴγυπτον (παρ. καὶ Πλουτ. Περὶ Ἴσιδος καὶ Ὀσίριδος 17) διαδεδομένη. Ἴδε καὶ Brugsch, Die Adonisklage und das Linoslied. Berlin 1852. O. Gruppe, Die griechischen Kulte und Mythen I, 543 κ. ἑ. Willamowitz, Euripidis Herc. II, 119 καὶ ἑξῆς.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

στίχοι, ἀλλὰ καὶ πάντες ἐκεῖνοι, οὓς οἱ παλαιοὶ ἱστόρουν, εἶναι ἔργα νοθευτῶν νεωτέρων. Τὸ ὀρθὸν ἐν τούτοις κατεῖδεν ἤδη αὐτὸς ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας, ὁ εὔπιστος μὲν ἄλλως, ἀλλ' ἐν λογοτεχνικοῖς ζητήμασιν ὀρθότατα κρίνων Ἡρόδοτος, ὃς ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ 53 λέγει· «οἱ δὲ πρότερον ποιηταὶ λεγόμενοι τούτων τῶν ἀνδρῶν (Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου) γενέσθαι ὕστερον ἔμοι γε δοκέειν ἐγένοντο»[1]). Βραδύτερον λόγιός τις ἥκιστα ἄλλως γνωστός, ὁ Ἐπιγένης, ὃς κατὰ τὸν Ἀρποκρατίωνα ἐν λέξει Ἴωνι πρὸ τοῦ Καλλιμάχου βεβαίως ἔζησεν, ἐξετάσας ἰδίᾳ ἕκαστον τῶν παραδεδομένων ποιημάτων διευκρίνησε τὸ ζήτημα ἐν τῇ συγγραφῇ Περὶ τῆς εἰς Ὀρφέα ἀναφερομένης ποιήσεως[2]) καὶ ἀπέδωκε τὰ πλεῖστα αὐτῶν εἰς τὸν φένακα Ὀνομάκριτον, ὅς, κατὰ τὸν Ἡρόδοτον VII, 6, ἐφωράθη ὑπὸ τοῦ μουσικοῦ Λάσου τοῦ Ἑρμιονέως ἐμποιῶν χρησμοὺς εἰς τὰ τοῦ Μουσαίου. Καὶ οἱ ἄριστοι δὲ συγγραφεῖς, ὁσάκις γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ὀρφέως καὶ τῶν ἄλλων ἐκείνων ποιητῶν, καταφεύγουσι πεφυλαγμένως εἰς ἀμφιβόλους φράσεις, ἂν μὴ ἀντικαθιστῶσιν ἀμέσως τὸ ὄνομα τοῦ Ὀνομακρίτου ἀντὶ τοῦ Ὀρφέως[3]).

1) Ὡσαύτως καὶ ὁ Ἰώσηπος κατὰ Ἀπίωνος I, 2: «ὅλως παρὰ τοῖς Ἕλλησιν οὐδὲν ὁμολογούμενον εὑρίσκεται τῆς Ὁμήρου ποιήσεως πρεσβύτερον»· Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς πρὸς Γραμματικοὺς 203 σ. 259 f. «ἀρχαιοτάτη ἐστὶν ἡ Ὁμήρου ποίησις· ποίημα γὰρ οὐδὲν πρεσβύτερον ἦκεν εἰς ἡμᾶς τῆς ἐκείνου ποιήσεως»· Σχολ. Διονυσ. Θρᾳκ. 785 ἐκδόσ. I. Bekker: «εἰ καὶ ἱστοροῦσί τινες ποιητὰς προγεγενῆσθαι Ὁμήρου Μουσαῖον καὶ Ὀρφέα καὶ Λίνον, ἀλλ' ὅμως οὐδὲν πρεσβύτερον τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας σώζεσθαι ποίημα· ἀλλ' ἐρεῖ τις, πῶς; ἐπεὶ γράμματα σώζονται πρεσβύτερα; καί φαμεν, ὅτι τὰ μὲν τούτων ἐψευσμένους ἔχουσι τοὺς χρόνους, τὰ δὲ νεωτέρων τινῶν ἐχόντων ὁμωνυμίαν τῶν παλαιῶν τὰς ἐπιγραφὰς ἔχουσι». Τοιαύτη δ' ἦτο ἀκριβῶς ἡ γνώμη τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τῶν κριτικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας.

2) Κλήμ. Ἀλεξανδρ. Στρωμ. I, 397 καὶ V, 675 P. Παράδ. καὶ Lobeck Aglaoph. 340.

3) Ἀριστοτ. Περὶ ζῴων γενέσεως II, 1, 734a 19: «ἐν τοῖς καλουμένοις Ὀρφέως ἔπεσιν». Ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ Περὶ ψυχῆς I 5,410b 28, εἰς ἃ καὶ ὁ γραμματικὸς Φιλόπονος παρατηρεῖ ταῦτα: «ἐπειδὴ μὴ δοκεῖ Ὀρφέως εἶναι τὰ ἔπη, ὡς καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ φιλοσοφίας λέγει· αὐτοῦ μὲν γάρ εἰσι τὰ δόγματα, ταῦτα δέ φησιν Ὀνομάκριτον ἐν ἔπεσι κατατεῖναι»· Ὁ δὲ

Ἀλλά, καίπερ ἀποδεχόμενοι τὴν ἀρνητικὴν ἐκείνην τῶν τε παλαιῶν καὶ τῶν νέων κριτικῶν γνώμην περὶ τῶν ἀποκρύφων τούτων ἔργων, πάντως ὅμως διατεινόμεθα, ὅτι πρὸ τοῦ Ὁμήρου ὑπῆρξε παλαιοτέρα τις περίοδος ἱερᾶς ποιήσεως, ἧς ἡ μνήμη παρέμεινεν ἀκμαία ἐν Θεσσαλίᾳ, Βοιωτίᾳ καὶ Ἀττικῇ καὶ πρὸς ἣν συνεδέοντο οἱ νόθοι ἐκεῖνοι στίχοι τοῦ ἀπὸ τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος ἀναφαινομένου θιάσου τῶν Ὀρφικῶν. Καὶ ὁ μὲν Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος, ἐὰν παρίδωμεν τὸ ἐν τῶν Νεῶν καταλόγῳ Β, 595 χωρίον καὶ τὸ ἀμφίβολον τετράστιχον τοῦ 132 ἀποσπάσματος τοῦ Ἡσιόδου, πάντως οὐδὲν περὶ τῶν παλαιοτέρων ἐκείνων ἀοιδῶν λέγουσιν· ἀλλ' ἡ σιγὴ αὐτῶν δὲν εἶναι καὶ λίαν βαρύσταθμος. Διότι ἡ νέα ἐποποιία τοσοῦτον ὑπερεῖχε τῶν ἱερατικῶν ἐκείνων ποιητικῶν πρωτολείων καὶ τοσοῦτον ἐκ θεμελίων διέφερεν αὐτῶν, ὥστε οἱ θεράποντες αὐτῆς εὐκόλως ἠδύναντο νὰ παρίδωσι τέλεον τοὺς παλαιοὺς ἐκείνους ἀοιδούς. Πάντως ὅμως ἦσαν γνωστοὶ εἰς τὸν Ὅμηρον παιᾶνες, οἵτινες ἐψάλλοντο ὑπὸ ἀοιδῶν ὀρχουμένων εἰς ἐξιλέωσιν τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος (Ἰλ. Α, 473, Χ, 391) καὶ καθ' ὅλου σκοπούμενός τις εὑρίσκει πιθανώτατον, ὅτι τοῦ ἡρωϊκοῦ ἔπους προηγήθη παλαιοτέρα τις ποίησις ἱερὸν ἔχουσα χαρακτῆρα. Καὶ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς δὲ προηγήθησαν τῆς Μαχαβαράτας οἱ Βέδαι. Ὡσαύτως καὶ ἐν ἱστορικοῖς χρόνοις ἦτο ἡ Θεσσαλία ἡ κυρία ἕδρα τῶν θρησκευτικῶν ἐπῳδῶν. Καὶ τὸ δακτυλικὸν δ' ἑξάμετρον διὰ τὸ σεμνὸν αὐτοῦ μῆκος καὶ τὸν μεγαλοπρεπῆ αὐτοῦ ῥυθμὸν πρὸς μὲν τὴν ἱερὰν ποίησιν καὶ τὸν κιθαρῳδικὸν νόμον [1]) ἥρμοζεν ἐξαιρέτως, πρὸς δὲ τὴν διηγηματικὴν ποίησιν τοῦ ἡρωϊκοῦ

Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς [ἐν Πυῤῥωνείων ὑποτυπώσεων III, 30] 126, 15 καὶ ἐν τῷ πρὸς Φυσικοὺς IX, 361, 462, 2B λέγει διαῤῥήδην: «Ὀνομάκριτος ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς». Τὸ δὲ τοῦ Πλάτωνος ἐν Πολιτ. II, 364 e: «βίβλων ὅμαδον παρέχονται Μουσαίου καὶ Ὀρφέως», οὔτε ἀμφιβολίαν, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁμολογίαν ἐκφαίνει. Ἀλλ' ὁ σοφιστὴς Ἱππίας κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα ἐν Στρωμ. VI, 745 φαίνεται οὐδόλως ἀπιστῶν εἰς τὸ γνήσιον τῶν ποιημάτων τοῦ Ὀρφέως καὶ τοῦ Μουσαίου. Ἴδε καὶ Lobeck, Aglaoph. 336.

[1]) Ὁ Ὀρφεὺς ἀπεικάζεται κρατῶν λύραν. Ὡσαύτως ὁ Θάμυρις κρούει τὴν κιθάραν. Ἐν τῷ 132 ἀποσπάσματι τοῦ Ἡσιόδου λέγεται: «ὅσοι βροτοί εἰσιν ἀοιδοὶ καὶ κιθαρισταί».

ἔπους δὲν ἦτο μὲν ἀνάρμοστον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ παντάπασιν ἐπιτήδειον. Πάντως δ' ἡ κροῦσις τῆς φόρμιγγος ὑπὸ τὴν ᾠδὴν ἁπλῶν διηγημάτων ἦτό τις ἀνάρμοστος καὶ πρωΐμως ἀποβληθεῖσα κληρονομία τῆς παλαιᾶς ποιήσεως, ἐν ᾗ, ὡς ἐν τοῖς εἰς τοὺς θεοὺς ὕμνοις, ἐπεκράτει τὸ λυρικὸν στοιχεῖον. Καὶ οἱ θεοὶ δὲ τέλος καὶ αἱ ἐπωνυμίαι αὐτῶν, αἵτινες τόσον ἀβιάστως προσαρμόζονται εἰς τὸν δακτυλικὸν ῥυθμόν, ὡς Φοῖβος Ἀπόλλων, Μοῦσα λίγεια, φιλομμειδὴς Ἀφροδίτη, γαιήοχος Ἐννοσίγαιος, Ζεῦ τε πάτερ καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπόλλων καὶ τόσα ἄλλα ἴχνη παλαιοτέρων γλωσσικῶν ἰδιωμάτων, ἅτινα ἀπαντῶσιν ἐν αὐτοῖς δὴ τοῖς ἱεροῖς τύποις, ὡς τὰ πότνια Ἥρη, νεφεληγερέτα Ζεύς, δῖα θεάων, δοτῆρες ἐάων, Ἑρμείας ἀκάκητα, διάκτορος Ἀργεϊφόντης, κυδίστη Τριτογένεια, Δημήτερος ἀκτή, χθόνα βωτιάνειραν, ἠερόφοιτις Ἐριννὺς ἐπικυροῦσιν ἐκεῖνο, εἰς ὃ ἡ παλαιὰ παράδοσις ἄγει ἡμᾶς δακτυλοδεικτοῦσα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις διετήρησέ τι ἡ ἑλληνικὴ ποίησις τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ἀρχικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος. Διότι καὶ ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς ἱερεῖς τῶν Μουσῶν καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ τῶν θεῶν εἶχον τὰς ῥίζας τόσον ἡ χορικὴ λυρικὴ ποίησις, ὅσον καὶ σύμπασα ἡ δραματική. Ἰδίᾳ δὲ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ἀπηξίουν οἱ ἄριστοι τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν τὰς αἰσθήσεις μόνας νὰ ἐξεγείρωσιν, ἀπ' ἐναντίας δ' ἐπεδίωκον οὐ μόνον ἐπιπολαίως νὰ ψυχαγωγῶσι τοὺς ἀναγνώστας καὶ ἀκροατάς, ἀλλὰ καὶ νὰ ἠθοποιῶσι καὶ νὰ διδάσκωσι τὸν λαόν [1]).

17. Πρώτη μυθοποιΐα [2]). Ἐκ τοῦ στενοῦ ἐκείνου κύκλου τῶν θρησκευτικῶν ἐπικλήσεων καὶ ᾀσμάτων ἐξῆλθον οἱ ποιηταί,

[1]) Παράβ. Ἀριστοφ. Βατρ. 1009 καὶ 1030 κ. ἑξῆς.

[2]) G. W. Nitzsch, Sagenpoesie der Griechen, Braunschweig 1852 Müllenhoff, Deutsche Altertumskunde I, 8-73, ἔνθα ἐν τούτοις πλέον τοῦ δέοντος τονίζεται, ὅτι οἱ φοινικικοὶ μῦθοι ἦσαν ἡ βάσις τῶν Ἑλληνικῶν. Usener, Der Stoff des griechischen Ἔπος ἐν τοῖς Sitzungsbericht. der Wiener Akademie 1897.

ὅτε ἐν τοῖς ἡρωϊκοῖς χρόνοις σφοδρὰ κατέλαβε τὸ ἔθνος ὁρμὴ πρὸς ἔργα καὶ αἱ μεταναστάσεις τῶν φύλων ἐγένοντο αἰτίαι σφοδρῶν ἀγώνων καὶ εὐτόλμων κινδυνευμάτων. Οἱ ἀγῶνες δὲ τῶν ἱπποτῶν ἐκείνων ἡρώων, τὰ κλέα τῶν ἀνδρῶν καὶ αἱ κοιναὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις παρέσχον ἄφθονον τροφὴν εἰς λόγους. Εὐκατάληπτον δ' εἶναι, ὅτι ἐν τούτῳ διὰ τὴν μυθοπλαστικὴν ὁρμὴν τῶν χρόνων ἐπλατύνθησαν, ὡς φυσικόν, καὶ ἐκοσμήθησαν καὶ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα καὶ τὰ πρόσωπα διὰ τῆς ἀναμίξεως πρὸς συγγενῆ διηγήματα καὶ λείψανα τῶν περὶ θεῶν μύθων. Ἐκ τούτου δ' ἤδη συνέστη κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον θησαυρὸς ὅλος μύθων ἐν τῇ ἠπείρῳ, ὅστις οὐσιωδῶς ηὐξήθη, ὅτε τῇ ἑνδεκάτῃ καὶ δεκάτῃ ἑκατονταετηρίδι πρὸ Χριστοῦ [1] ἕνεκα τῆς προελάσεως θεσσαλικῶν ἐθνῶν εἰς Βοιωτίαν καὶ τῆς εἰς Πελοπόννησον μεταναστάσεως τῶν Δωριέων κατέλιπον τὴν πατρίδα οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῶν πιεζομένων χωρῶν καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν ἐλάσσονα Ἀσίαν ἵδρυσαν ἐκεῖ μετὰ παντοίους ἀγῶνας νέας ἀρχὰς καὶ ἀποικίας. Οἱ τοιοῦτοι δὲ μῦθοι ἐλάμβανον ἀφ' ἑαυτῶν τὴν μορφὴν ἄσματος παρ' εὐφυεῖ λαῷ εἰθισμένῳ τὸν κιθαρισμὸν καὶ τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ἆσμα αὐτὸ περιῆπτε πάλιν λαμπρότητά τινα εἰς τοὺς μύθους καὶ παρεῖχεν εἰς αὐτοὺς ποικιλωτέραν μορφὴν καὶ ἀσφαλεστέραν διάρκειαν. Καὶ δὲν ἐποίει μὲν πάντως σύμπαν τὸ ἔθνος, εἷς δὲ μόνος θεοχαρίτωτος ἑκάστοτε ἀοιδὸς ἐποίει τὸ ἡρωϊκὸν ἆσμα. Ἀλλ', ἐν ᾧ ὁ εἷς ἐκεῖνος ποιητὴς ἀπέδιδε τὸν ἐν τῇ ψυχῇ σύμπαντος τοῦ ἔθνους ζῶντα μῦθον καὶ ᾀδων καὶ ποιῶν ἡσθάνετο ἑαυτὸν ἐκ τοῦ λαοῦ ὄντα, ἀπέβαινε τὸ ἆσμα αὐτοῦ δημοτικὸν καὶ αὐτὸς ἠφανίζετο ὄπισθεν τῆς δημοτικῆς ὑποθέσεως τοῦ ποιήματος. Λέγοντες ἄρα περὶ δημοτικοῦ ἄσματος, τοιαύτην

[1] Κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρονολόγους, τὸν Ἐρατοσθένη καὶ Ἀπολλόδωρον, ἡ μὲν ἅλωσις τῆς Τροίας ἐγένετο τῷ 1184, ἡ δωρικὴ μετανάστασις τῷ 1104, ἡ δὲ ἐξ Ἀττικῆς ἀποίκησις τῶν Ἰώνων 140 ἔτη μετὰ τὰ Τρωϊκά, ἤτοι τῷ 1044 π. Χ. καὶ ταῦτα ἀποδεχόμεθα ἁπλῶς καὶ ἡμεῖς, καί περ φρονοῦντες, ὅτι ἀμφότεροι πέραν τοῦ ἀληθοῦς χωροῦσιν. Τὰς περὶ τῶν χρόνων τῶν Τρωϊκῶν διαφόρους ὑποθέσεις ἴδε παρὰ Flach, Chronicon Parium σ. X κ. ἑξῆς.

ἔννοιαν εἰς αὐτὸ ἀποδίδομεν καὶ ἀπέχομεν τοῦ νὰ διακρίνωμεν τὸν ἡρωϊκὸν μῦθον τοῦ ἔπους. Ὅπως δὲ παρὰ τοῖς παλαιοῖς Γερμανοῖς, τοῖς Ἰνδοῖς καὶ τοῖς Ἰσπανοῖς, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἤκμασε τὸ ἡρωϊκὸν ἐκεῖνο ἔπος ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις, ἐν οἷς τὸ ἔθνος μετ' ἀγώνων καὶ εὐκλεῶν ἔργων ἤρξατο εἰσερχόμενον ἐκ τοῦ ἀδόξου παρελθόντος εἰς τὸ ἡμίφως τῆς πρώτης αὐτοῦ ἱστορίας καὶ ἔχον συνείδησιν τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ θέσεως.

18. Τὸ ἡρωϊκὸν ἔπος ἔχει κατὰ φύσιν τὴν ἀρχὴν ἐκ μικροτέρων τινῶν ᾀσμάτων. Προσφυές τι ἀνάλογον τούτου παρέχει τὸ τῶν Γερμανῶν ἐθνικὸν ἔπος, τὸ ᾆσμα τῶν Νιβελούγγεν, οὗ ὡσαύτως προηγήθησαν μικρὰ ᾄσματα, οἷον τὸ σωζόμενον ᾆσμα τοῦ Ἱλδενβράνδου [1]). Τοιούτων ᾀσμάτων ποιηταὶ ἀποκαλοῦντες ἑαυτούς, ὡς καὶ πρότερον, θεράποντας τῶν Μουσῶν [2]) ἐγένοντο φυσικῶς πολλοὶ πρὸ τοῦ Ὁμήρου καὶ δὴ πιθανώτατον εἶναι, ὅτι οἱ Αἰολεῖς καὶ Ἀχαιοὶ ἐκόμισαν παραλαβόντες ἐκ τῆς ἐν Εὐρώπῃ πατρίδος εἰς Ἀσίαν τοιαῦτα ἡρωϊκὰ ᾄσματα. Ἀλλὰ τὰ ὀνόματα τῶν παλαιοτέρων ἐκείνων ποιητῶν εἶναι ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς. Καὶ αὐτοὶ δ' οἱ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ μνημονευόμενοι, ὁ Φήμιος καὶ ὁ Δημόδοκος, ἂν πάντως ὑπῆρξάν ποτε [3]), κρινόμενοι ἐκ τῶν ᾀσμάτων, ἅτινα ἐρραψῴδουν, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀνήκοντες εἰς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἀνεπτύχθη πως ἡ

[1]) [Τὸ ᾆσμα τοῦ Ἱλδενβράνδρου εἶναι ἀπόσπασμα παλαιοῦ ἔπους ἐκ τῆς 8ης ἴσως ἑκατονταετηρίδος τελευτώσης Σ. Μ].

[2]) Διὰ τοῦτο ἀρχόμενοι ἐπεκαλοῦντο τὰς Μούσας. Ὁ τυπικὸς ἐν τοιαύτῃ ἐπικλήσει στίχος· ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι εἶναι, ὡς καὶ τὸ προϊωνικὸν ἔσπετε καὶ ἡμνεία τοῦ Ὀλύμπου δεικνύουσι, τῶν παλαιῶν ἐκείνων πρὸ τοῦ Ὁμήρου χρόνων. Ὥστε τὸ ᾆσμα αὐτῶν κατὰ τοῦτο θεωρεῖται ὡς θεία τις ἐπίνοια. Παράβ καὶ Ὁμ. Ὀδυσ. ρ, 518 καὶ χ, 347.

[3]) Ὁ Δημόδοκος, ὁ τυφλός, ἔνθους ποιητὴς (θεῖος ἀοιδός, ἴδ. Ὀδυσ. θ, 44. ν, 28) τῶν Φαιάκων φαίνεται ὢν ἱστορικὸν πρόσωπον, διότι δὴ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐδὲν τὸ πεποιημένον ἐμφαίνει. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὑποψίαν παρέχει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰθακησίου ἀοιδοῦ, Φήμιος Τερπιάδης, ὅπερ φαίνεται ὂν ἀφαίρεσις τῆς φήμης = ὁ εὐφραίνων λόγος. Πάντως ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐκλαβωμεν τὸν Φήμιον ὡς Ἰθακήσιον καὶ ποιητὴν τοῦ Ἀχαιῶν νόστου, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ Bode, Gesch der Hell. Dichtkunst I, 207. Ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ αὐτοὶ οἱ ἥρωες ἐπιμελοῦνται τῆς ᾠδῆς ὡς ὁ Ἀχιλλεύς, ἐν Ἰλ. I, 186 κ. ἑξῆς·

ἐπικὴ ποίησις. Ἀλλὰ τὰ τῶν μύθων μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐπῶν, ἅτινα ἐξ αὐτῶν τὰς ὑποθέσεις ἐλάμβανον καὶ ἐκ τῶν ὑποδείξεων, ἃς ὁ Ὅμηρος ἐξ αὐτῶν διέσωσε. Διηροῦντο δὲ εἰς διαφόρους κύκλους κατὰ τὰς χώρας, διότι ἑκάστη σχεδὸν χώρα εἶχεν ἴδιον ἀρχηγέτην καὶ ἰδίαν μυθικὴν ἱστορίαν, ὥστε γίγνεται λόγος περὶ θεσσαλικῶν [1]), θηβαϊκῶν, ἀργείων, ἠλείων, ἀττικῶν, αἰτωλικῶν, κεφαλληνιακῶν, κρητικῶν μύθων. Καὶ τῶν μὲν πλείστων χωρῶν καὶ πόλεων οἱ μῦθοι ἀνάγονται εἰς ἕνα ἀρχηγέτην, ὡς οἱ τῶν Ἀθηναίων εἰς τὸν Κέκροπα, οἱ τῶν Θηβαίων εἰς τὸν Κάδμον, οἱ τῶν Ἀργείων εἰς τὸν Δαναόν, οἱ τῶν Πελοποννησίων εἰς τὸν Πέλοπα, οἱ τῶν Κρητῶν εἰς τὸν Μίνω. Ἀλλ' οἱ ἀρχηγέται οὗτοι ἐν οὐδενὶ τῶν παλαιῶν μύθων ὑποκρίνονται σπουδαῖόν τι πρόσωπον, διότι εἰς τὰ ὀνόματα αὐτῶν προσεκολλᾶτό τι τὸ ξενικόν, ἢ ἐκ τῶν Φοινίκων, Αἰγυπτίων, Φρυγῶν καταγωγή, ἀντὶ δ' αὐτῶν προσείλκυσαν ὡς μάλιστα τὸ κοινῇ διαφέρον καὶ ἐγένοντο κύριον ὑποκείμενον τῆς δημοτικῆς διηγήσεως οἱ ἐθνικοὶ ἥρωες καὶ οἱ ἰσχυροὶ πρῶτοι ἡγεμόνες τῶν παλαιῶν χρόνων ὡς οἱ Ἀτρεῖδαι καὶ οἱ Πηλεῖδαι παρὰ τοῖς Ἀχαιοῖς, οἱ Λαβδακίδαι παρὰ τοῖς Θηβαίοις, ὁ Θησεὺς παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς, ὁ Ἡρακλῆς παρὰ τοῖς Δωριεῦσιν [2]). Ἀφορμὴν δ' εἰς τὴν ἐπὶ ταὐτὸ συναγωγὴν τῶν ἡρώων τῶν διαφόρων φύλων παρεῖχον αἱ ἀπὸ κοινοῦ γενόμεναι ἐπιχειρήσεις. Αὗται ἐγένοντο τὸ κύριον σημεῖον, ἀφ' οὗ ὡρμήθη τὸ ἑλληνικὸν ἔπος, τὸ ἑλληνικόν, ὅπερ εἶχε τοῦτο ἴδιον ἐξ ἀρχῆς, ἰσχυράν τινα πρὸς ἐθνικὴν ὁλότητα ὁρμήν. Ἐκ τούτου ἤδισται ὑποθέσεις τῶν μύθων καὶ τοῦ ἡρωϊκοῦ ἔπους ἐγένοντο οἱ ἀγῶνες τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θή-

[1]) Ἐκ τῶν θεσσαλικῶν μύθων ἐνωρίτερον πάντων ὑμνήθησαν ὁ πλοῦς τῶν Ἀργοναυτῶν καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν Λαπιθῶν πρὸς τοὺς Κενταύρους. Εἰς τὸν πρῶτον ἀναφέρεται τὸ χωρίον τοῦ Ὁμήρου ἐν Ὀδυσ. μ, 69, εἰς δὲ τὸν τελευταῖον τὸ Ὁμ. Ἰλ. Α, 262-8 καὶ Ψευδ. Ἡσιοδ. Ἀσπ. Ἡρακλ. 178-190.

[2]) Τί τὸ ξένον καὶ τί τὸ ἐγχώριον, πρέπει τις λίαν περιεσκεμμένως νὰ διακρίνῃ, διότι ὁ μὲν Μίνως ἐπὶ παραδείγματι, (οὗ τὸ ὄνομα εἶναι συγγενὲς πρὸς τὸ Σανσκρ. Manus, ἀρχαῖον Γερμα. Manisco) ἀποδεικνύεται ἀνήκων εἰς τὴν Ἰαπετικὴν ὁμοφυλίαν (ἀνῆκε βεβαίως εἰς τοὺς Ἐτεόκρητας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἔπειτα ἐπιδραμόντας Ἀχαιοὺς καὶ Δωριεῖς· ἴδ. Ὁμ. Ὀδ. τ, 175), ὁ δ' Ἡρακλῆς ἔχει πολλοὺς χαρακτῆρας τοῦ φοινικικοῦ Μέλκαρτ.

βας καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἐπιγόνων ἅλωσις τῆς πόλεως [1]), ὁ ἐκ τοῦ λιμένος τῆς ἐν τῷ παγασητικῷ κόλπῳ Ἰωλκοῦ πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὴν μακρὰν κειμένην Κολχίδα πλοῦς τῆς Ἀργοῦς [2]) καὶ ὁ δεκαετὴς περὶ τὸ μέγα ἄστυ Πριάμου, τὴν Ἴλιον, ἀγών. Οἱ μεγάλοι δ' οὗτοι κοινοὶ μυθικοὶ κύκλοι περιέλαβον ἐν ἑαυτοῖς τοὺς ἰδίους ἑνὸς ἑκάστου φύλου μύθους καὶ ὑψούμενοι ἀφ' ἑαυτῶν ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος τῶν μικρῶν καὶ μεμονωμένων ᾀσμάτων ἤγαγον εἰς τὰ μεγάλα ἔπη, ἢ τοὺς κύκλους τῶν ᾀσμάτων.

19. Ὁ Τρωϊκὸς μυθικὸς κύκλος. Ἐκ τῶν διαφόρων μυθικῶν κύκλων ἀρεστότατος ἐγένετο, προϊόντος τοῦ χρόνου, ὁ νεώτατος, ἐν Ἀσίᾳ τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἀποικίσεως τέλεον μορφωθεὶς τρωϊκὸς κύκλος. Οὗτος οὐ μόνον ὁ νεώτατος [3]) ἦτο, ἀλλὰ καὶ ἐκίνει ἐν ταὐτῷ ἐξόχως τὸ διαφέρον τῶν ἀπογόνων τῶν πρὸ τῆς Τροίας ἀγωνισθέντων ἡρώων, τὸ μὲν διότι συνέδεε πρὸς τὰ νέα ἐν Ἀσίᾳ εὐκλεᾶ τῶν Αἰολέων ἔργα τὴν μνήμην τῶν παλαιῶν γενῶν τῆς ἐν Εὐρώπῃ πατρίδος, τὸ δὲ διότι ἐπεκταθεὶς ἀνὰ πάσας τὰς ἐν Ἰωνίᾳ ἀποικίας ἐνωρὶς ἀπώλεσε τὸν χαρακτῆρα αἰολικοῦ τοπικοῦ μύθου, ἅτε συμπεριλαβὼν καὶ τοὺς ἥρωας τῶν Ἀχαιῶν τῆς Πελοποννήσου, τῶν Ἰώνων τῆς Ἀττικῆς καὶ τελευταῖον καὶ αὐτὸν τὸν Δωριέα υἱὸν τοῦ Ἡρακλέους Τληπόλεμον, οὓς πάντας ποιεῖ κοινωνοὺς τῶν κατὰ τῆς Τροίας ἀγώνων. Ὡς δὲ πάντες οἱ δημοτικοὶ μῦθοι, εἶχε καὶ ὁ Τρωϊκὸς ἱστορικήν τινα βάσιν. Ἡ βάσις δ' αὕτη συνίστατο εἰς τὰς τῶν Αἰολέων τῆς νοτίου Θεσσαλίας καὶ Βοιωτίας κατὰ τὴν 11ην ἑκατονταετηρίδα ἐπιδρομὰς

[1]) Μνημονευόμενοι ἐν Ἰλ. Δ, 378, 406 κ. ἑ. Ε, 801 κ. ἑξ. Ζ, 222 κ. ἑ.

[2]) Ἐν Ὀδυσ. μ, 69 νεωτέρῳ τινὶ χωρίῳ λέγεται Ἀργὼ πᾶσι μέλουσα. Ἡ μέχρι Κολχίδος ἐπέκτασις τοῦ πλοῦ εἶναι, ὡς φυσικόν, μεταγενεστέρων χρόνων. Εἰς τὸν Ἀργοναυτικὸν μῦθον ἀναφέρεται καὶ τὸ χωρίον ἐν Ἰλ. Η, 467 - 75 περὶ τοῦ Εὐήνου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἰάσονος καὶ τῆς Ὑψιπύλης, ὡς καὶ τὰ ἐν Ὀδυσ. κ, 137 - 9, μ, 61 - 72, λ, 14 - 19, ὧν τὰ πλεῖστα ὅμως ὡς νόθα ὑποπτεύονται.

[3]) Τί ἀποτελεῖ τὸ νέον τοῦ ᾄσματος, ἐκφαίνεται ἐκ τοῦ χωρίου τῆς Ὀδυσσείας α, 351, «τὴν γὰρ ἀοιδὴν μᾶλλον ἐπικλείουσ' ἄνθρωποι, ἥ τις ἀκουόντεσσι νεωτάτη ἀμφιπέληται».

ἐπὶ τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ὑπῆρχον δὲ βεβαίως ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ παλαιοὶ οἰκήτορες καὶ οἱ νέοι ἔποικοι οὐχὶ ἄνευ δεινῶν ἀγώνων ἀπέσπασαν ἀπ' αὐτῶν τὴν χώραν. Οἱ ἀγῶνες δ' οὗτοι παρέσχον εἰς τὸν μῦθον καὶ τὸ ἄσμα τροφήν. Καὶ ἀληθῶς μὲν θέατρον αὐτῶν ἐγένοντο αἱ ὑπὸ τῶν Αἰολέων τὸ πρῶτον κατακτηθεῖσαι νῆσοι, ἡ Λέσβος καὶ ἡ Τένεδος, καὶ αἱ ἐν τῷ ἀδραμυττηνῷ κόλπῳ μικραὶ πόλεις, μετέθηκεν ὅμως ἡ φαντασία αὐτὰς εἰς τὴν παλαιὰν ἔνδοξον πρωτεύουσαν τῆς χώρας, τὸ ἄστυ τοῦ Πριάμου. Ὅτι δ' ἐκεῖ ἦτο τὸ θέατρον τῶν ἀγώνων μαρτυροῦσιν ἐπεισόδιά τινα ἐν τῇ Ἰλιάδι ὑποδεικνυόμενα περὶ ἐπιδρομῆς τοῦ Ἀχιλλέως ἐπὶ τὴν Λέσβον (Ἰλ. Φ, 129) καὶ τὰς πόλεις Λυρνησσόν, Πήδασον, Χρύσην (Ἰλ. Υ, 92, Α, 431). Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὅμως χρόνοις αἱ ἐν Μυκήνῃ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ προήγαγον εἰς φῶς τὴν ἔδραν παλαιοτέρου τινὸς κατὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας προηγηθέντος τῶν Αἰολικῶν ἀποικιῶν πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ Ἰλιάδι ὁ μὲν Ἀγαμέμνων, ὁ ἥρως τῶν Μυκηνῶν, εἶναι ὁ κύριος ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ διὰ τῶν ἁρμάτων ἀγῶνες καὶ ὁ ὁπλισμὸς τῶν τρωϊκῶν ἡρώων καταφανεστάτην ἔχουσιν ὁμοιότητα πρὸς τὰς εἰκονικὰς παραστάσεις τῶν ἐν Μυκήνῃ εὑρημάτων [1]), προδήλως ἠδύνατο νὰ συνδεθῇ ὁ τρωϊκὸς μῦθος πρὸς τὸν ἐν Μυκήνῃ πολιτισμὸν καὶ τὸ ἀρχαῖον βασίλειον ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Πέλοπος. Ὄντως δ' ὁ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαιότητος Ἐδ. Μεύερος ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ § 133 ἐτόλμησε τὸν συνδυασμὸν τοῦτον καὶ ἐξήγαγεν ὅλον τὸν τρωϊκὸν μῦθον ἔκ τινος ἐκστρατείας τῶν πελοποννησίων ἡγεμόνων ἢ τοῦ βασιλέως τῶν Μυκηνῶν ἐπὶ τὸ βορειοδυτικὸν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ἀλλ' οὔτε περὶ παλαιᾶς τινος ἐπιδρομῆς τῶν πελοποννησίων ἡγεμόνων ἐπὶ τὸ βορειοδυτικὸν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας μανθάνομέν τι καὶ κύριος ἥρως τῆς Ἰλιάδος εἶναι οὐχὶ ὁ Ἀγαμέμνων, ἀλλ' ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ ἡγεμὼν τῶν Αἰολέων τῆς νοτίου Θεσσαλίας,

[1]) Ἴδε Wolfg. Reichel, Über homerische Waffen, Abhandlung des archäologischen Seminars in Wien 1894.

ὡς καὶ ἐν Αὐλίδι καὶ οὐχὶ ἐν λιμένι τινὶ τῆς Πελοποννήσου συναθροίζονται τὰ πλοῖα τῶν Ἀχαιῶν, ἵνα ἐκστρατεύσωσιν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν [1]). Θὰ ἐμμείνωμεν ἄρα εἰς τὴν ἀρχαίαν ὑπόθεσιν, ὅτι οὐχὶ ἐπιχειρήσεις τῶν Μυκηναίων ἀπετέλουν τὴν ἀφορμὴν τοῦ τρωϊκοῦ μύθου, ἀλλ' ὅτι τὸ κλέος τοῦ πανενδοξοτάτου ἡγεμονικοῦ οἴκου τῶν Μυκηνῶν ἐνεπλέχθη ἐν τῷ νεωτέρῳ αἰολικῷ μύθῳ.

2. ΟΜΗΡΟΥ ΗΛΙΑΣ ΚΑΙ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

20. Ἰλιάς. Ἐκ τοῦ τρωϊκοῦ κύκλου προῆλθον τὰ δύο μεγάλα, περικλεᾶ τοῦ Ὁμήρου ποιήματα, ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, ὧν ἡ μὲν περιλαμβάνει πολεμικὰς σκηνὰς ἐκ τῶν πρὸ τῆς Ἰλίου ἀγώνων, ἡ δ' εἰρηνικὰς εἰκόνας τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐν ταῖς τῶν βασιλέων αὐλαῖς βίου, εἰκόνας συναφεῖς πρὸς τὸν νόστον τῶν ἡρώων. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα Ἰλιὰς τοῦ πρώτου ποιήματος δὲν ἁρμόζει τέλεον πρὸς αὐτό, οὐδ' ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ. Ἀληθῶς ὑπῆρχεν ἕτερόν τι μικρὸν ἔπος, ὅπερ ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ στίχου· «Ἴλιον ἀείδω καὶ Δαρδανίην εὔπωλον» εὐλόγως τοὐλάχιστον ἐκαλεῖτο Ἰλιὰς ἐκ τούτου. Ἀλλ' ἡ εὔκλεια τῶν πρὸ τοῦ Ἰλίου ἡρώων συνεδέετο πρὸς τὸ παλαιότερον, μεῖζον καὶ περικλεέστερον ἔργον καὶ ἐκ τούτου οἱ Ὁμηρίδαι ὠνόμασαν τὸ μὲν μικρὸν ἐκεῖνο ποίημα Ἰλιάδα μικράν, τὸ δὲ μέγα τοῦ Ὁμήρου ἐκ τοῦ ἐναντίου ἁπλῶς Ἰλιάδα. Ἀληθῶς δ' ἡ Ἰλιὰς δὲν περιλαμβάνει ὅλον τὸν δεκαετῆ περὶ τὴν ἐρυμνὴν Ἴλιον πόλεμον, ἀλλὰ μέρος τι τοῦ τελευταίου τῶν δέκα ἐτῶν καὶ δὴ τὸ ἀναγόμενον εἰς τὴν διάστασιν τοῦ ἄνακτος ἀνδρῶν Ἀγαμέμνονος πρὸς τὸ ἀλ-

[1]) Ἐναντίον τοῦ Ed. Meyer ὑπερήσπισε καλῶς τῆς παλαιᾶς θεωρίας περὶ τῆς αἰολικῆς βάσεως τοῦ τρωϊκοῦ μύθου ὁ P Cauer, Grundfragen der Homerkritik, Leipz. 1895 σελ. 133, ἂν καὶ ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ, ὅτι ὁ Ὅμηρος οὐχὶ τὸ ἐν Πελοποννήσῳ Ἄργος, ἀλλὰ τὸ θεσσαλικὸν ὑπονοεῖ, εἶναι ἐσφαλμένη. Ὅτι καὶ ποιητής τις μεταγενεστέρων χρόνων ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ ἔτι μορφήν τινα παλαιοτέρου τινὸς πολιτισμοῦ, ἀπέδειξεν ἐν σχέσει πρὸς τὸ μυκηναῖον καὶ τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα ὁ Helbig, Sur la question mycénienne, Memoires de l'académie des inscriptions 35 (1896) ἐν σελ. 291 κ. ἑ. καὶ μάλιστα ἐν σελ. 338.

НВОНУ ІМЕНІ І. Мечникова

κιμώτατον ἔρυμα τῶν Ἀχαιῶν, τὸν Ἀχιλλέα. Ἀπὸ τοῦ στίχου· Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλλῆος ἤρχετο ἡ Ἰλιάς, ὥστε Μῆνις Ἀχιλλῆος, ἢ Ἀχιλληὶς θὰ ἐπεγράφετο βεβαίως καὶ τὸ ποίημα, ἂν μὴ περιελάμβανε καὶ ῥαψῳδίας, αἵτινες ἔχουσι μὲν τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως ὡς ὑπόθεσιν, ἀλλ' εἰς τιμὴν ἄλλων ἡρώων ὅλως ἀφιερώθησαν. Θεσπεσία δ' εἶναι ἡ τέχνη τοῦ ποιητοῦ, ὃς δὲν ἐπεχείρησε νὰ ὑμνήσῃ ὅλον τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀπέλαβε μίαν πρᾶξιν [1]), ἓν μέρος αὐτοῦ, μέρος, ὅπερ ἐν ὀλίγαις, ἐν μιᾷ καὶ πεντήκοντα ἡμέραις [2]) ἐξυφαινόμενον προσδίδει εἰς τὸ ὅλον ἐνιαῖόν τι κέντρον. Ἡ μία δ' αὕτη πρᾶξις ἐξυμνήθη, ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἀπαιτεῖ, τέλεον οὕτως, ὥστε τὸ ὅλον καὶ ἀρχὴν καὶ μέσον καὶ τέλος ἔχει. Οὕτω δὲ ἄνευ μὲν τῆς ἀνιαρᾶς ἐξετάσεως τῶν τοῦ πολέμου καὶ τῶν προγεγενημένων ἀγώνων εἰσαγόμεθα εἰς μέσα τὰ πράγματα [3]), εἰς αὐτὴν τὴν ἔκρηξιν τῆς ἔριδος τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος. Εἰς τὴν διάλυσιν δὲ τῆς ἔριδος καὶ τὴν ἀναγκαίαν ἐκδίκησιν, ἣν ὁ Ἀχιλλεὺς παρὰ τοῦ Ἕκτορος, τοῦ νικητοῦ τοῦ φίλου αὐτοῦ Πατρόκλου, λαμβάνει, τελευτᾷ τὸ παλαιὸν ποίημα. Τὸ δὲ μέσον περιλαμβάνει τὰ μυρία ἄλγη, ὅσων ἐγένετο πρόξενος εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς ἡ οὐλομένη μῆνις. Ἀλλ' ἡ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια ἀπηγόρευεν εἰς ἕλληνα ἀοιδὸν νὰ ἐπιτρέψῃ καὶ ἐν μιᾷ μόνῃ φάσει τοῦ πολέμου νὰ φαίνωνται συνεχῶς οἱ βάρβαροι νικηταί. Ἐκ τούτου ἀντιτάσσονται πρὸς τὴν δεινὴν ἧτταν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὴν ἐπιδρομὴν ἐπὶ τὸ ναυ-

[1]) Ἀριστοτέλ. Ποιητ. 23 σ. 1459α: « Διὸ... θεσπέσιος ἂν φανείη Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους, [τὸ] ⟨τῷ⟩ μηδὲ τὸν πόλεμον καίπερ ἔχοντα ἀρχὴν καὶ τέλος ἐπιχειρῆσαι ποιεῖν ὅλον· λίαν ἂν γὰρ μέγα ⟨ς⟩ καὶ οὐκ εὐσύνοπτος ἔμελλεν ἔσεσθαι· ἢ τῷ μεγέθει μετριάζοντα καταπεπλεγμένον τῇ ποικιλίᾳ· νῦν δ' ἓν μέρος ἀπολαβὼν ἐπεισοδίοις κέχρηται [αὐτῶν] ⟨ἐν αὐτῷ⟩ πολλοῖς».

[2]) Ὁ Ζηνόδοτος ἠρίθμει 50 ἡμέρας, ἤτοι μίαν ὀλιγώτερον τοῦ Ἀριστάρχου καὶ εἰς τοῦτο πολλὰ σχόλια ἀναφέρονται. Περὶ τούτου ἴδε Lachmann, Betrachtungen über Homers Ilias σελ. 90 κ. ἑ. Bergk, Kleine Schriften II, 409 κ. ἑ. [Ἴδε καὶ Φιλίστορος I, 489 κ. ἑ.].

[3]) Ἄριστα διεῖδε τοῦτο ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ ποιητικῇ τέχνῃ 148 λέγων: in medias res non secus ac notas auditorem rapit.

τικὸν στρατόπεδον αἱ ἀριστεῖαι τοῦ Ἀγαμέμνονος, Διομήδους καὶ Αἴαντος. Ἵνα δὲ μὴ ὅλως ἄτεχνος χωρῇ ἡ πρᾶξις καὶ ἵνα ἐν ταὐτῷ βραδύτερον ἐπέλθῃ καὶ αἰτιολογηθῇ ἡ διαλλαγὴ τοῦ Ἀχιλλέως, ἔρχεται πρῶτον ὁ Πάτροκλος ἡγούμενος τῶν Μυρμιδόνων τοῦ Ἀχιλλέως εἰς ἐπικουρίαν τῶν κακοπαθούντων Ἀχαιῶν καὶ τὸ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ φίλου ἄλγος κρατεῖ τῆς ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ εὐγενοῦς ἥρωος διὰ τὴν ἀτιμίαν μήνιδος. Αὗται εἶναι αἱ κύριαι γραμμαὶ τῆς πράξεως, αἵτινες παρίσταντο ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ πνεύματι τοῦ ποιητοῦ. Διότι βεβαίως οὐχὶ ἀλόγως εἰσάγει τὸν Ἀχιλλέα ἀπειλοῦντα ἐν τῇ πρώτῃ ῥαψῳδίᾳ ταῦτα·

> *ἦ ποτ' Ἀχιλλῆος ποθὴ ἵξεται υἷας Ἀχαιῶν*
> *σύμπαντας· τότε δ' οὔ τι δυνήσεαι ἀχνύμενός περ*
> *χραισμεῖν, εὖτ' ἂν πολλοὶ ὑφ' Ἕκτορος ἀνδροφόνοιο*
> *θνήσκοντες πίπτωσι.* (Ἰλ. Α. 240).

Ἀλλ' αἱ κύριαι ἐκεῖναι γραμμαὶ εἶναι οἱ ἄξονες μόνον τῆς πράξεως, τὸν δὲ δαψιλέστερον κόσμον καὶ τὴν ἔκτασιν συνεπήγαγεν ἡ ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου. Κατὰ ταύτην τὸ μὲν ἐνυφάνθησαν ἐπεισόδια, ὡς ἡ Ἕκτορος καὶ Ἀνδρομάχης ὁμιλία, ἡ νυκτερινὴ πολεμικὴ εἰκὼν τῆς Δολωνείας, ὁ θάνατος τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Λυκίων Σαρπηδόνος, ἡ Διὸς ἀπάτη, ἡ παραποτάμιος μάχη, τὸ δὲ ἐλήφθη πρόνοια πρὸς καταπράϋνσιν τῶν ἐκ τοῦ θορύβου τῶν μαχῶν τεταραγμένων ψυχῶν διὰ τῶν ἄθλων ἐπὶ Πατρόκλῳ καὶ τῶν λύτρων τοῦ Ἕκτορος, τὸ δὲ περιεπλέχθη ἔτι μᾶλλον ἡ κυρία πρᾶξις διὰ τῆς πρὸς τὸν σκληρόψυχον Ἀχιλλέα πρεσβείας [1].

Κατὰ τὴν σήμερον, ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρέων γενομένην διαίρεσιν διαιρεῖται τὸ ὅλον ποίημα εἰς εἴκοσι καὶ τέσσαρας ῥαψῳδίας. Ἀλλ' ὡς βάσις τῆς διαιρέσεως ταύτης ὑπόκειται ὅλως ἐξωτερική τις, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γραμμάτων τῆς ἀλφαβήτου ληφθεῖσα ἀφορμὴ καὶ τούτου ἕνεκα τὸ μὲν ὅλως ἀνόμοια, ὡς ἡ ἀγορὰ καὶ ὁ

1) Ἡ πρεσβεία τῆς Ι Ῥαψῳδίας κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν προσθήκην τρίτης ἀτυχοῦς μάχης, τῆς Θ Ῥαψῳδίας, ἧς ἡ ἐπιγραφὴ κόλος μάχη.

Νεῶν κατάλογος, εἰς τὴν αὐτὴν ῥαψῳδίαν συνεβλήθησαν, τὸ δὲ ὅμοια καὶ ἀκόλουθα, ὡς ἡ Διὸς ἀπάτη καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς ἀκολουθίαι, εἰς δύο διεσπάσθησαν ῥαψῳδίας. Ἐγγύτατα δὲ τῆς ἐπινοίας τοῦ Ὁμήρου καὶ τῆς συνηθείας τῶν ῥαψῳδῶν ἄγουσιν ἡμᾶς τὰ παλαιὰ ὀνόματα τῶν μερῶν τῆς Ἰλιάδος, ὧν πλεῖστα διέσωσεν ὁ Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. XIII, 14 λέγων: «Τὰ Ὁμήρου ἔπη πρότερον διῃρημένα ἦδον οἱ παλαιοί· οἷον ἔλεγον Τὴν ἐπὶ ναυσὶ μάχην (Μ) καὶ Δολώνειάν τινα (Κ) καὶ Ἀριστείαν Ἀγαμέμνονος (Λ) καὶ Νεῶν κατάλογον (Β 484—760) καὶ Πατρόκλειαν (Π, Ρ) καὶ Λύτρα (Ω) καὶ Ἐπὶ Πατρόκλῳ ἆθλα (Ψ 262—897) καὶ Ὁρκίων ἀφάνισιν (Δ 1—222)» [1]).

21) Ὀδύσσεια. Τὸ δ' ὄνομα τῆς Ὀδυσσείας ἀπὸ τοῦ Ὀδυσσέως τοῦ κυρίως δρῶντος ἐν αὐτῇ ἥρωος προῆλθε πιθανῶς ἐκ τοῦ πρώτου στίχου τοῦ προοιμίου «Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα πολύτροπον». Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο τὸ ποίημα εἶναι παντάπασιν Ὀδύσσεια. Διότι ἀληθῶς μὲν πολλὰ τῶν τοῦ προτέρου ἢ τοῦ ὑστέρου βίου τοῦ ἥρωος ἐνυφάνθησαν εἰς τὸ ποίημα διὰ τῆς τέχνης τῆς τῶν ἐπεισοδίων παρενθήκης, ὡς ἡ πληγή, ἣν ὑπὸ τοῦ ὑὸς ἐν τῷ κυνηγίῳ ἔλαβεν, ὅτε πρὸς τὸν πάππον Αὐτόλυκον ἦλθε (τ, 392—466), ὁ δόλος τοῦ Δουρείου ἵππου (θ 491—520, δ 271—289), ἡ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀχιλλέως ἔρις (λ 545—567), ἡ κατασκόπευσις τῆς Τροίας (δ 242—264), ὁ ἥσυχος τοῦ ἥρωος ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ θάνατος (λ 119—137), ἀλλ' ἡ κυρία διήγησις στρέφεται πάντως περὶ μίαν μόνην πρᾶξιν, τὸν νόστον τοῦ Ὀδυσσέως [2]). Ἐν τούτοις δ' ὅμως δὲν ἦτο ἡ μία αὕτη πρᾶξις τόσον ἁπλῆ καὶ σύντομος καθ' ἑαυτήν, διότι δέκα ὅλα ἔτη περιεπλανᾶτο ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ἐπανελθὼν νέους εὗρεν ἐν τῇ πατρίδι ἐχθρούς, τοὺς ὑπερφιάλους μνηστῆρας τῆς Πηνελόπης. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα κατώρθωσεν ἡ τέχνη τοῦ ποιητοῦ νὰ συσπειρώσῃ τὴν πρᾶξιν εἰς τὸν

[1]) Πλείονα ἴδε ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τῶν Προλεγομένων εἰς Ἰλιάδα ὑπὸ W. Christ.

[2]) Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι πάντα τὰ ἐπεισόδια, ὅσα κατελέξαμεν, ἀνήκουσιν εἰς τὰ νεώτερα μέρη τῆς Ὀδυσσείας καὶ πολλὰ αὐτῶν ἀσφαλῶς παρένθετα εἶναι.

βραχὺν χρόνον μιᾶς καὶ τεσσαράκοντα ἡμερῶν μετάγων μὲν ἡμᾶς εὐθὺς ἐν τῷ προοιμίῳ, ὡς ἐν τῇ Ἰλιάδι, εἰς τὸ τελευταῖον ἔτος τῶν πλανῶν, εἰσάγων δὲ τὸν Ὀδυσσέα εἰς τοῦ Ἀλκίνου, ἵνα ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀκούσωμεν τὰ πρότερα παθήματα. Τοῦτο δ' ὠφέλησεν αὐτόν, διότι οὕτως ἠδυνήθη νὰ διατρίψῃ μακρότερον περὶ τὴν περιγραφὴν τῶν βασιλικῶν ἀνακτόρων ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φαιάκων καὶ νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὸ ποίημα αὐτοῦ καὶ τὰς χαριέσσας σκηνὰς τῆς συναντήσεως τοῦ Ὀδυσσέως μετὰ τῆς βασιλόπαιδος Ναυσικᾶς, τῶν κήπων τοῦ Ἀλκίνου, τῆς διηγήσεως τῶν πλανῶν. Ἑνὸς δὲ μόνου ἧττον εὐστόχησεν ὁ ποιητής, τῆς ἑνότητος τοῦ τόπου. Διότι οὐ μόνον καταλαμβάνομεν τὸν Ὀδυσσέα τὸ μὲν πρῶτον παρὰ τῇ Καλυψοῖ, εἶτα δὲ παρὰ τοῖς Φαίαξιν, ἔπειτα δὲ παρὰ τῷ συβώτῃ Εὐμαίῳ, τέλος δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ οἰκίᾳ, ἀλλὰ καὶ παρίστανται ἡμῖν μέχρι τοῦ μέσου τοῦ ἔπους δύο θαλασσόπλαγκτοι παραλλήλως θαλασσοποροῦντες, ὁ κύριος ἥρως καὶ ὁ μικρὸν πρὸ τοῦ νόστου τοῦ πατρὸς ἐξελθὼν εἰς ἀναζήτησιν αὐτοῦ υἱὸς Τηλέμαχος, οἵτινες συναντῶνται ἐπανακάμψαντες παρὰ τῷ συβώτῃ Εὐμαίῳ. Τοῦτο δ' ἐγένετο τούτου τοῦ ἀγαθοῦ πρόξενον, ὅτι ὁ ποιητὴς ἠδύνατο εὐθὺς ἐν ταῖς πρώταις ῥαψῳδίαις νὰ καταδείξῃ μὲν ἡμῖν, πῶς τὰ ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ὀδυσσέως εἶχον, νὰ διασαφήσῃ δὲ καὶ τὰ τῶν ἄλλων βασιλέων, τοῦ Νέστορος, Μενελάου, Ἀγαμέμνονος. Ἐκ τούτου ποικιλωτέρα μὲν καὶ μᾶλλον πεπλεγμένη ἐν ταὐτῷ ἀπέβη ἡ διήγησις, ἀλλὰ πάντως οὐχὶ καὶ ἄνευ ἐλλείψεών τινων χωρεῖ, διότι ἀπὸ τῆς τετάρτης μέχρι τῆς δεκάτης πέμπτης ῥαψῳδίας ἀφανίζεται ἐκ τῆς σκηνῆς ὁ Τηλέμαχος καὶ ἀναγκάζεται νὰ παραμείνῃ παρὰ τῷ Μενελάῳ μακρότερον, ἢ ὅσον ἤθελε καὶ ὤφειλε χρόνον (ἴδ. δ 594—599) [1]). Ἀλλὰ τὰς ἐλλείψεις ταύτας ἀναπληροῖ τέλεον ἡ ἔντεχνος διήγησις, ἥτις κρατεῖ ἐντεταμένην καὶ μετέωρον τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ, καὶ

[1]) Ὀχληροτέρα εἶναι ἡ ἐπανάληψις τῆς σκηνῆς τῆς ἀρχῆς τῆς Ὀδυσσείας ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς πέμπτης ῥαψῳδίας, ἀλλὰ τὸ μέρος τοῦτο ε, 1—27 εἶναι ἐλεεινὸς κέντρων, ὃς ἐν τῇ μορφῇ ταύτῃ βεβαίως οὐχὶ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐποιήθη.

αἱ ἐκπλήξεις, ἃς αἱ σκηναὶ τῶν ἀναγνωρίσεων προκαλοῦσι [1]), καὶ δὴ καθ' ὅσον ὁ ποιητὴς ἐμπειρότατος ἦτο νὰ πραγματεύηται μετ' ἀπαραμιλλήτου λεπτότητος τὰς τοιαύτας σκηνάς, οἷαι τὰ νίπτρα τοῦ ὡς ἐπαίτου ἐσκευασμένου Ὀδυσσέως (τ, 357 — 504) [2]).

Ὁ ἥρως δ', ἐξ οὗ τὸ ὅλον ἔπος τὸ ὄνομα ἔλαβεν, ὁ Ὀδυσσεύς, εἶναι ὅλως ἀνομοιότατος πρὸς τὸν Ἀχιλλέα, τὸν ἥρωα τῆς Ἰλιάδος. Διότι ἐν ἐκείνῳ μὲν ἐνεσωματοῦτο ἡ σύνεσις καὶ ἡ ἐπίτριπτος πανουργία, ἐν τούτῳ δὲ τὸ ἡρωϊκὸν φρόνημα καὶ ἡ νεανικὴ τόλμη. Οἱ δύο δ' οὗτοι χαρακτῆρες ὁμοῦ ἀπετέλουν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν Ἑλλήνων τὸ ἰδανικὸν τελείου ἕλληνος ἀνδρός. Ἐν τῷ πολέμῳ ἰσχύει μεγάλως καὶ ἡ σύνεσις καὶ τοῦτο ἐξέφρασεν ἄριστα ὁ ποιητὴς τῆς Δολωνείας ἐκλέξας τὸν Ὀδυσσέα καὶ Διομήδην, ἵνα καταδείξῃ, ὅτι ἡ εὐτολμία καὶ τὸ πολυμήχανον πρέπει νὰ συμπράττωσιν εἰς ἐπιτυχίαν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀλλ' ἡ σύνεσις καὶ τὸ πολυμήχανον ἐκφαίνονται μάλιστα ἐν ταῖς κατὰ θάλασσαν πορείαις, ἐν τῷ ἀγῶνι πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως, ἐν ταῖς περιπετείαις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Ἦτο ἄρα εὔστοχος ἡ ἐπίνοια τοῦ ποιητοῦ τῆς Ὀδυσσείας, ὅτι ἐξέλεξε τὴν ὕλην πρὸς τὸ ἔπος ἐκ τοῦ μυθικοῦ κύκλου τῶν νόστων τῶν ἡρώων καὶ ἐνέπλεξεν εἰς αὐτὸν τοὺς θαυμαστοτάτους λόγους περὶ τῶν κατοίκων τῶν ἀγνώστων χωρῶν καὶ τῶν παρατόλμων κινδυνευμάτων τολμηρῶν ναυτίλων. Οὕτω δὲ παρεσκεύασεν ἐξαίρετον συμπλήρωμα τοῦ ἡρωϊκοῦ ποιήματος τῆς Ἰλιάδος, συμπλήρωμα, ὅπερ καὶ ἐπαγωγότατον ἦτο καὶ προσεκτικῶν ἀκροατῶν ἀναγκαίως ἔτυχε, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἡ προσοχὴ τοῦ ἔθνους

[1]) Καὶ περὶ τούτου ὀρθότατα κρίνει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ποιητ. 24 [σ. 1459 b] λέγων· «ἡ μὲν Ἰλιὰς ἁπλοῦν καὶ παθητικόν, ἡ δὲ Ὀδύσσεια πεπλεγμένον (ἀναγνωρίσεις γὰρ δι' ὅλου καὶ ἠθική». Ὅτι δ' ἡ Ὀδύσσεια μᾶλλον ἤρεσκεν εἰς τοὺς παλαιούς, μαρτυρεῖ τὸ σχόλιον εἰς Πινδ. Νεμ., VI 63· «μᾶλλον τῆς Ἰλιάδος ἡ Ὀδύσσεια ῥαψῳδεῖται». Ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἡ σχέσις ἦτο ὅλως ἀνεστραμμένη.

[2]) Καὶ ἡ εἰκαστικὴ τέχνη ἐπελήφθη τῆς λαμπρᾶς ταύτης ὑποθέσεως, ὡς βλέπομεν ἔκ τινος ἀναγλύφου τῆς Συλλογῆς Campana πίν. 71.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

ἤρξατο στρεφομένη μᾶλλον πρὸς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὰς εἰρηνικὰς ἀσχολίας.

Ἡ δὲ διαίρεσις τῆς Ὀδυσσείας εἰς 24 βιβλία, ἅτινα νῦν διὰ τῶν μικρῶν στοιχείων τῆς ἀλφαβήτου συνήθως σημειοῦσιν, εἶναι ἐπίσης τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων. Ὁ αὐτὸς δ' Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. XIII, 14 περιέσωσε πλεῖστα τῶν παλαιῶν ὀνομάτων μερῶν τινων, ὡς Τὰ ἐν Πύλῳ (γ), Τὰ ἐν Λακεδαίμονι (δ), Καλυψοῦς ἄντρον (ε 1—281), Τὰ περὶ τὴν σχεδίαν (ε 282—493), Ἀλκίνου ἀπόλογος (ι—μ), [1]) Κυκλώπεια (θ), Νέκυια (λ), Τὰ τῆς Κίρκης (κ), Νίπτρα (τ), Μνηστήρων φόνος (χ), Τὰ ἐν ἀγρῷ καὶ τὰ ἐν Λαέρτου (ω 205—548). Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ὑπερέχουσιν ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ τὰ μείζονος περιοχῆς μέρη, ὡς αἱ πλάναι τοῦ Ὀδυσσέως (ι—μ), ἡ ἀποδημία τοῦ Τηλεμάχου (α—δ), ὁ νόστος τοῦ Ὀδυσσέως καὶ ἡ μνηστηροφονία (ν—ψ), ὥστε αἱ καθ' ἕκαστον ῥαψῳδίαι αἱ τὰ μέρη ταῦτα περιέχουσαι δὲν ἦσαν ἐπίσης ἐπιτήδειαι εἰς τὴν κατὰ μόνας ῥαψῳδίαν ὡς αἱ τῆς Ἰλιάδος καὶ τὰ πλήρη, διεξοδικῶς διαπεπραγματευμένα ἐπεισόδια σχεδὸν ὅλως ἐλλείπουσιν [2]).

22. Ὁ Ὅμηρος αὐτός. Ὁ Ὅμηρος, εἰς ὃν ἀποδίδονται τὰ δύο ποιήματα, ἀμαυροῦται καὶ ἐξατμίζεται τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσον τις ἐγγύτερον αὐτοῦ πειρᾶται νὰ προσέλθῃ. Καὶ ἔχομεν μὲν ἐννέα ἄλλους μὲν μακρολογωτέρους, ἄλλους δὲ βραχυτέρους βίους τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' ἅπαντες εἶναι μεταγενέστεροι καὶ δὴ ἐν μέρει πλαστὰ δημιουργήματα τῶν γραμματικῶν, οἵτινες παραδί-

[1]) Τὸ ἐν Ἀλκίνου ἀπολόγῳ ὡς καὶ τὸ ἐν τοῖς Νίπτροις ἀπαντῶσιν ἤδη παρ' Ἀριστοτ. ἐν Ποιητ. 16. Ὡς δ' ἐν τοῖς προλεγομένοις εἰς Ἰλιάδα [ὑπὸ W. Christ] ἐν σελ. 4 ἀπεδείχθη, προῆλθεν ἡ ἔκφρασις ἐκ τοῦ ἀπόλογος ἐν Ἀλκίνου δῆλα δὴ δόμῳ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν διήγησιν παρὰ τῷ συδώτῃ.

[2]) Μικρότερα ἐπεισόδια ἐντὸς ῥαψῳδίας τινὸς ἀπαντῶσι συχνότατα, ὡς τὸ ἐρωτικὸν ἐπεισόδιον τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης (θ 266—366), ἡ ἀπάτη τῶν Φοινίκων ναυτίλων (ο 403—484) τὸ ἐν τῷ κυνηγίῳ τραῦμα τοῦ Ὀδυσσέως (τ 399—466). Ἐν τῇ παραδεδομένῃ διαιρέσει ἀναγνωρίζομεν τὴν χαριτίαν τῶν γραμματικῶν ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ τέλος τῶν πλανῶν συμπίπτει πρὸς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ ἔργου (α — μ) καὶ ὅτι ἡ Τηλεμάχεια περιέχει τόσας ῥαψῳδίας (α-δ), ὅσας καὶ ὁ νόστος (ι — μ).

δουσιν ὡς παλαιὰς μαρτυρίας τοπικά τινα μυθολογήματα, ἢ παριστῶσιν ὡς βέβαιόν τι καὶ ἀληθές, ὅ,τι ἀρχικῶς εἰκασία ἢ συμπέρασμα ἦτο [1]). Ἔχομεν δ' ὡσαύτως ἐκ τῶν παλαιῶν χρόνων πολλὰς προτομὰς τοῦ Ὁμήρου [2]), ἀλλ' αὗται εἶναι ἰδανικὰ πλάσματα προελθόντα ἐκ τῆς παραστάσεως, ἣν εἶχον περὶ τυφλοῦ τινος ἀοιδοῦ, ἥτις προῆλθε πάλιν ἐκ τῆς σφαλερᾶς ὑποθέσεως, ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ἦτο εἷς καὶ ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν συγγράψαντα τὸν εἰς Ἀπόλλωνα Δήλιον ὕμνον [3]). Ὡσαύτως ἀκούομεν περί τινος πατρὸς τοῦ ποιητοῦ, Μαίονός τινος ἐκ Σμύρνης, καὶ περὶ γένους τινὸς Ὁμηριδῶν ὑπάρξαντος ἐν Χίῳ. Ἀλλ' ὁ μὲν Σμυρναῖος Μαίων ὀφείλει νὰ μεταδώσῃ τῆς τιμῆς τῆς πα-

[1]) Εἰς ἡμᾶς περιῆλθον 9 βίοι ἐκδοθέντες ὑπὸ Westermann, Biographi Graeci, περὶ ὧν πραγματεύεται ὁ Sengebusch, Dissertationes homericae. Ὁ 6 βίος μετεδόθη ἡμῖν τελειότερος νῦν ἔκ τινος χειρογράφου graec. 6 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ ἀνακοινωθέντος ὑπὸ τοῦ Sittl ἐν Sitzungsbericht. der bayer. Akademie 1888 II, 274. Ἐκ τῶν 9 δὲ τούτων βίων οὐδεὶς εἶναι προγενέστερος τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου. Ὁ πρῶτος εἶναι ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ γεγραμμένος καὶ φέρει μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Ἡροδότου, ἀλλ' εἶναι νόθον πλάσμα τῶν μετὰ τὸν Στράβωνα χρόνων, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τοῦ 20 κεφ. πρὸς τὸ τοῦ Στράβ. χωρίον ἐν XIII. 596, διότι τάττει τὸν Ὅμηρον εἰς τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστασιν, ἐν ᾧ ὁ Ἡρόδοτος ἐν II, 53, εἰς τὰ μέσα τῆς 9 ἑκατονταετηρίδος τάττει αὐτόν. Ἡ δὲ συγγραφὴ Πλουτάρχου περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὁμήρου εἶναι σύγκραμα δύο συγγραφῶν, ὧν ἡ μὲν πρώτη βεβαίως δὲν εἶναι τοῦ Πλουτάρχου, ἡ δὲ δευτέρα, ἣν ὁ R. Schmidt ἀποδίδει εἰς τὸν Πορφύριον, περιέχει ἀποσπάσματα μόνον ἐκ τοῦ Πλουτάρχου. Ἀξιολογώτατα εἶναι ἡ ἐκ τῆς Χρηστομαθείας τοῦ Πρόκλου ἐξαχθεῖσα βιογραφία καὶ ὁ Ἀγὼν Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου, ἀμφότερα τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ.

[2]) Ἴδε τὸν ἐν τέλει τοῦ βιβλίου πίνακα. Παράδ. καὶ Baumeister, Denkmäler des klass. Alterthums I, 698 καὶ Furtwängler, Denkmäler griech. Skulptur, Ausw. n. 37. Ἐκ τοῦ περιφήμου δ' ἀναγλύφου τῆς ἀποθεώσεως τοῦ Ὁμήρου ὑπὸ Ἀρχελάου τοῦ ἐκ Πριήνης (περὶ τὰ 100 π. Χ), ὅπερ εὑρέθη μετὰ τοῦ Ἰλιακοῦ πίνακος ἐν Bovillae, διαφαίνονται αἱ μελέται τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας.

[3]) Ὕμνος εἰς Ἀπόλλωνα Δήλιον 172 «τυφλὸς ἀνὴρ οἰκεῖ δὲ Χίῳ ἐνὶ παιπαλοέσσῃ». Παραδεχόμενοι δ', ὡς ὁ Θουκυδίδης ἐν III, 104, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐποίησε τοὺς στίχους τούτους, συνεδύασαν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν τυφλὸν ἀοιδὸν Δημόδοκον ἐν Ὀδυσ. θ, 64 καὶ τὸν τυφλωθέντα κιθαριστὴν Θάμυριν ἐν Ἰλ. Β, 599. Ἀλλ' ὀρθῶς ἔλεγεν ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστ. 232 ἐκδ. Westph. «Τυφλὸν δὲ ὅσοι τοῦτον ἀπεφήναντο, αὐτοίμοι δοκοῦσι τὴν διάνοιαν τετυφλῶσθαι». Ὁμοίως καὶ ὁ Vell. [Paterc.] I, 5 ἴσως κατ' ἐπίγραμμά τι. Τὰ δὲ τοῦ Πλάτωνος ἐν Φαίδρῳ 243 a ὡς παιδιὰν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν.

τρότητος καὶ εἰς τὸν ποτάμιον θεὸν Μέλητα [1]), τὸ δ' ἐπιμελῶς γεγραμμένον ἄρθρον τοῦ Ἁρποκρατίωνος περὶ τῶν Ὁμηριδῶν [2]) διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ἐσφαλμένως ἀνῆγον τὴν ἀρχὴν τοῦ γένους τῶν Ὁμηριδῶν εἰς τὸν Ὅμηρον ὡς ἀρχηγέτην αὐτῶν. Καὶ ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος μὲν καὶ Ἀριστάρχου θεωροῦμεν αὐτὸν ὡς τὸν ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ἀλλ' ἐν τοῖς πρὸ τοῦ Ἡροδότου χρόνοις πολλοὶ ἐνόμιζον, ὅτι Ὅμηρος ἦτο τὸ περιεκτικὸν ὄνομα τοῦ ποιητοῦ πάντων τῶν παλαιῶν ἡρωϊκῶν ἐπῶν [3]). Ὡσαύτως ἔχομεν μὲν ὡρισμένας ὁμολογίας περὶ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ χρόνου, κάθ' ὃν ἔζησεν ὁ Ὅμηρος, ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα αὐτῶν ἀμαυροῦται ὑπὸ τῶν ἀντιθέτων παραδόσεων καὶ κατὰ μέγα μέρος ὑποβιβαζόμενον φαίνεται ἔχον ἀξίαν ἁπλῶν συνδυασμῶν. Οὕτως ἑπτὰ πόλεις, ἡ Κύμη, Σμύρνη, Χίος, Κολοφών, Πύλος, Ἄργος, Ἀθῆναι καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἤριζον περὶ τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος τοῦ Ὁμήρου [4]).

[1]) Μελησιγενὴς καλεῖται παρ' Ἀθηναίῳ III, 125 d ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ Σαμίου ποιητοῦ [Ἀσίου. Ἀλλ' ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἀσίου ἁπλῶς λέγεται, εὖτε Μέλης ἐγάμει]. Ἐν Ψευδοπλουτάρχῳ δὲ Περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως Ὁμήρου Α, ΙΙ ἀναφέρεται, ὅτι κατὰ τὸν Ἔφορον Φήμιος ὁ Σμυρναῖος διδάσκαλος γραμμάτων πατρυιὸς αὐτοῦ ἐγένετο. [Ἴδε καὶ Λουκιανοῦ Δημοσθ. ἐγκώμ. 9 κ. ἑ.].

[2]) «Ὁμηρίδαι· γένος ἐν Χίῳ, ὅπερ Ἀκουσίλαος ἐν γ'., Ἑλλάνικος ἐν τῇ Ἀτλαντίδι ἀπὸ τοῦ ποιητοῦ φησιν ὠνομάσθαι, Σέλευκος δὲ ἐν β' περὶ βίων ἁμαρτάνειν φησὶν Κράτητα νομίζοντα τοὺς ἐν ταῖς ἱεροποιίαις Ὁμηρίδας ἀπογόνους εἶναι τοῦ ποιητοῦ· ὠνομάσθησαν γὰρ ἀπὸ τῶν ὁμήρων, ἐπεὶ αἱ γυναῖκές ποτε τῶν Χίων ἐν Διονυσίοις παραφρονήσασαι εἰς μάχην ἦλθον τοῖς ἀνδράσι καὶ δόντες ἀλλήλοις ὅμηρα νυμφίους καὶ νύμφας ἐπαύσαντο, ὧν τοὺς ἀπογόνους Ὁμηρίδας λέγουσιν». Παράβ. καὶ Στράβ. XIV, 645.

[3]) Ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστ. 233 ἐκδ. West. λέγει· «γέγραφε δὲ ποιήσεις δύο, Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, ἣν Ξένων καὶ Ἑλλάνικος ἀφαιροῦνται αὐτοῦ· οἱ μέντοι γ' ἀρχαῖοι καὶ τὸν κύκλον ἀναφέρουσιν εἰς αὐτόν». Παράβ. ἐν τούτοις τὰ κατωτέρω περὶ τῆς ἐν τούτῳ ἀμφιλογίας ἐν § 52.

[4]) Ἀνθολ. Πλαν. 297 καὶ 295, 296, 298, 299. Gellius [Noct. Attic. III, 11. Ἐπιφανίου πρὸς τοὺς αἱρετ. [ἐν Παναρίῳ κατὰ πασῶν τῶν αἱρέσεων] I, 326. Τζέτζη Χιλ. XIII, 621 — 646. Ὁμοίαν ἀξίωσιν εἶχον ἡ Ἴος ἡ Κύπρος, ἡ Ἰθάκη καὶ αὐτὴ ἡ Φρυγία καὶ ἡ Αἴγυπτος καὶ ἐκ τούτου ὁ Ἀντίπατρος παίζων ἔλεγεν, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἦτο υἱὸς τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Μούσης Καλλιόπης· ἴδ. Ἀνθ. Πλαν. 296 καὶ Corp inscr. Graec. 6092. [Ἴδε καὶ Ψευδοπλ. Περὶ τοῦ β. καὶ τῆς ποιήσ. Ὁμ. Α, IV]. Ὑπὲρ τῆς Σμύρνης ἐκηρύττοντο οἱ πλεῖστοι τῶν παλαιῶν μαρτύρων, ὅ τε Πίνδαρος καὶ ὁ Στησίμβροτος καὶ ὁ Ἔφορος καὶ ὁ Ἑλλάνικος καὶ ὁ Χάραξ. Ἴδε Rohde ἐν Rheinisches Museum 36, 388. Ὑπὲρ τῶν

Οὐχ ἧττον διίστανται αἱ μαρτυρίαι περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔζησεν ὁ ποιητής. Οὕτως ὁ μὲν Ἑλλάνικος τάττει αὐτὸν εἰς τοὺς χρόνους τῶν Τρωϊκῶν (1194—1184), ὁ δὲ Κράτης εἰς τοὺς μεταξὺ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Βοιωτῶν καὶ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν (1130—1103), ὁ δ' Ἀρίσταρχος εἰς τοὺς τῆς μεταναστάσεως τῶν Ἰώνων (1044), ὁ δ' Ἀπολλόδωρος 100 ἔτη μετὰ ταῦτα (944), ὁ δὲ Κορνήλιος Νέπως τέσσαρας γενεὰς μετὰ τὴν Ἰωνικὴν μετανάστασιν (910), ὁ δ' Ἔφορος καὶ ὁ Σωσίβιος εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Λυκούργου (866), ὁ δὲ Θεόπομπος εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Κιμμερίων [1]). Ἐν ᾧ δ' οὕτως ὡς νέφος διαλύεται πρὸ τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς παραδόσεως ἡ μορφὴ τοῦ Ὁμήρου, νεώτεροί τινες κριτικοὶ περαιτέρω χωρήσαντες καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τοῦ Ὁμήρου ἠμφισβήτησαν πειραθέντες ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι τοῦτο ἦτο οὐχὶ κύριόν τι ὄνομα ὡρισμένου ἀνδρὸς ὑπάρξαντός ποτε, ἀλλά τι δηλωτικὸν καθ' ὅλου τοῦ συναρμοστοῦ παλαιοτέρων ᾀσμάτων, ἢ ἑταίρου ἑταιρείας ἀοιδῶν [2]). Καὶ ἡ μὲν

Ἀθηνῶν ἐκηρύττετο ὁ Ἀρίσταρχος ὁρμώμενος ἐκ τούτου, ὅτι τῆς Ἀττικῆς ἄποικοι ἦσαν οἱ Σμυρναῖοι, ὅπερ εὕρισκε κυρούμενον καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀττικισμοῦ τοῦ Ὁμήρου. Ἴδε Ἀριστείδ. ῥήτ. I, 317 ἐκδ. Dindorf. Αἱ ἀξιώσεις τῆς Χίου στηρίζονται ἐπὶ τοῦ γένους τῶν Ὁμηριδῶν καὶ τοῦ ὕμνου εἰς Ἀπόλλ. Δήλιον 172, μετέπειτα δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ σεμνοῦ θώκου τοῦ Ὁμήρου. Ἴδε E. Hoffmann, Homeros und die Homeridensage von Chios, 1856. Ἡ δὲ Κολοφὼν ἀναφέρεται εἰς τὸν Μαργίτην, ὃς ἐθεωρεῖτο ἔργον τοῦ Ὁμήρου, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἐκηρύττετο καὶ ὁ Κολοφώνιος Νίκανδρος ἐν τῇ συγγραφῇ περὶ τῶν ἐκ Κολοφῶνος ποιητῶν. Ἐν Ἴῳ ἔθυον ἐπὶ τῷ λεγομένῳ τάφῳ τοῦ Ὁμήρου κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην παρὰ Γελλίῳ III, 11, καὶ τοῦτο ἐπιτρέπει νὰ ὑποπτεύσωμεν, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἀοιδῶν ἢ ῥαψῳδῶν σχολεῖον. Ὅτι πάντως ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ εὑρίσκετο τὸ λίκνον τοῦ Ὁμήρου, ἀπέδειξεν ἐπιτυχῶς τὸ πρῶτον ὁ Wood, On the original genius of Homer.

[1]) Τὰς χρονολογίας ταύτας ὀφείλομεν καὶ εἰς τοὺς βίους Ὁμήρου, ἀλλὰ μάλιστα εἰς τοὺς χριστιανοὺς συγγραφεῖς Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα ἐν Στρωμ. I, κεφ. XXI, § 117 καὶ Τατιανὸν ἐν λόγῳ πρὸς τοὺς Ἕλληνας 31, ὃν περιέλαβε καὶ ὁ Sengebusch, ἐν Homer. Dissert. I, 14 κ. ἑξ. Τὸ ζήτημα, πόθεν προῆλθον αἱ διάφοροι αὗται χρονολογίαι, πραγματεύεται ὁ Rohde, Studien zur Chronologie der Griech. Litter. ἐν τῷ Rhein Museum 36, 380 κ. ἑξ. Παράβ. καὶ τὰ παλαιότερα ἔργα Bernhard Thiersch, Zeitalter und Vaterland des Homer, Halberstadt 1832 καὶ Lauer, Geschichte der homerischen Poesie, Berlin 1851 σελ. 69 καὶ 124.

[2]) Τὴν μὲν πρώτην ἑρμηνείαν προέτεινε καὶ ἐπειράθη νὰ ἀποδείξῃ στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀναλογίας τοῦ Vyāsa, συλλογέως καὶ συναρμοστοῦ τῆς Mahabharata, ὁ Holtzmann. Τὴν

τελευταία αὕτη γνώμη εἶναι βεβαίως ἀπορηματική τις πλάνη προελθοῦσα ἐκ τούτου, ὅτι καὶ τὸ Εὔμολπος = ὁ καλῶς ᾄδων καὶ τὸ Μουσαῖος = υἱὸς τῆς Μούσης πεπλασμένα ὀνόματα εἶναι. Ἀλλὰ τίς ἠδύνατο νὰ ὀνομάσῃ τὸν ἄνδρα, ὃς ἐδημιούργησεν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, ὃς ἐγένετο τὸ πρότυπον, καθ' ὃ ἐμορφώθη γενεὰ ὅλη ποιητῶν, συναρμοστὴν ἢ ἑταῖρον ὁμοτέχνων ποιητῶν; Τίς ἠδύνατο νὰ τολμήσῃ τοσοῦτο ποταπὸν ὄνομα ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτόν; Οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ ἀρνηθῶσι καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τοῦ θείου Ὁμήρου οἱ κριτικοὶ οἱονεὶ πρὸς ἐξιλασμόν, διότι δὴ οἱ μεταγενέστεροι ἔπλασαν παντοίους μύθους. Ὁπωσδήποτε ἡ πίστις, ὅτι ὑπῆρξεν ἀληθῶς ὁ Ὅμηρος, διεσείσθη σφοδρῶς διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς κριτικῆς καὶ οὐχὶ εὐχερῶς δύναταί τις ν' ἀποδείξῃ ψευδῆ διδάσκοντα ἐκεῖνον ἰδίως, ὅστις τὸ ὄνομα τοῦ Ὁμήρου ἀποδίδει οὐχὶ εἰς τὸν δημιουργὸν τοῦ παλαιοῦ πυρῆνος τῆς Ἰλιάδος, ἀλλ' εἰς νεώτερόν τινα, ὅστις τὰ παλαιότερα ἔπη συνέῤῥαψεν.

23. Ὁμηρικὸν ζήτημα καὶ ἱστορία αὐτοῦ [1]). Ἀλλ' αἱ ἀπορίαι περὶ τοῦ Ὁμήρου αὐτοῦ καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὁμήρου προέβησαν περαιτέρω. Ἡ κριτικὴ ὑπερβᾶσα τὸ ἔδαφος τοῦτο ἐτράπη

δὲ δευτέραν ὁ Γ. Κούρτιος, De nomine Homeri, Kiel 1855. Τὸ ὅλον δὲ ζήτημα ἐπραγματεύθη ἐκ νέου ἐπιμελῶς ὁ Düntzer, Die homerischen Fragen, Leipzig 1874 σελ. 13—33.

[1]) Συνοπτικὰ ἔργα περὶ τοῦ ζητήματος· W. Müller, Homerische Vorschule, Leipzig 1836, ἀπηργαιωμένον νῦν. Minckwitz, Vorschule Homers, Leipzig 1863. Bonitz, Über den Urprung der homerischen Gedichte, ein Vortrag 5 ἔκδ. ἐπιμελείᾳ Neubauer 1881. Niese, Die Entwickelung der homerischen Poesie, Berlin 1882. W. Christ, Homer oder Homeriden 2 ἔκδ., München 1885. Πολλὰ ὀρθὰ εὑρίσκει τις παρὰ τῷ Düntzer, Homerische Abhandlungen Leipzig 1872. Wilamowitz, Homerische Untersuchungen, ἐν Philologische Untersuchungen τεύχ. 11, Julius Erhardt, Die Entstehung der homerischen Gedichte, Leipzig 1894. [Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔγραψαν, Θερειανός, Νύξεις περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος ἐν Τεργέστῃ 1866. Ἀ. Βλάχος, Τὸ Ὁμηρικὸν ζήτημα, ἤτοι ἱστορία τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἐν Ἀθήναις 1866. Δ. Βερναρδάκη, Τρία μαθήματα περὶ Ὁμήρου καὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος, ἐν Πανδώρᾳ τ. Γ' φυλ. 370, 371 καὶ 372. Γ. Μιστριώτου, Ἱστορία τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ἐν Λειψίᾳ 1867. Ἰ. Βαλέττα, Ὁμήρου βίος καὶ ποιήματα, πραγματεία ἱστορικὴ καὶ κριτική, ἐν Λονδίνῳ 1867. Ἴδε καὶ Δ. Πανταζῆ, Συλλογὴ βίων ἀρχαίων Ἑλλήνων πεζογράφων καὶ ποιητῶν ἔκδ. 4, ἐν Ἀθήναις σελ. 133—156].

ἐπ' αὐτὰ τὰ ἔργα τὰ εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδόμενα. Ἤρξαντο δὲ τῆς κριτικῆς ταύτης αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἡροδότου ἔτι διατεινόμενοι τὸ πρῶτον, ὅτι οὐχὶ τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ἦτο καὶ ὁ ἐπικὸς κύκλος. Πῶς δ' ἔκρινον ἐν τούτοις, γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Ἡροδότου II, 117, ἐν ᾧ ὡς ἀπόδειξις τούτου, ὅτι τὰ Κύπρια ἔπη δὲν ἦσαν τοῦ Ὁμήρου, ἀλλ' ἄλλου τινός, ἐφέρετο ἡ ἀντίφασις τῶν ἐν τοῖς Κυπρίοις πρὸς τὰ ἐν τῇ Ἰλιάδι περὶ τοῦ Πάριδος λεγόμενα. Ἐν μὲν τοῖς Κυπρίοις δῆλα δὴ ὁ Ἀλέξανδρος ἀφίκετο τριταῖος ἐκ Σπάρτης εἰς τὸ Ἴλιον μετὰ τῆς Ἑλένης, ἐν δὲ τῇ Ἰλιάδι Ζ, 291 ἐκ τοῦ ἐναντίου μακρὸν χρόνον ἐπλανᾶτο καὶ μέχρι τῆς Σιδῶνος ἦλθε. Περαιτέρω δ' ἐχώρησαν ἐν τοῖς Ἀλεξανδρεωτικοῖς χρόνοις οἱ λεγόμενοι Χωρίζοντες, ὁ Ξένων καὶ ὁ Ἑλλάνικος [1]), οἵτινες ἀπεδέχοντο, ὅτι ἄλλος ἦτο ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ ἄλλος ὁ τῆς Ὀδυσσείας. Καὶ οὗτοι δὲ τὴν αὐτὴν μέθοδον μετεχειρίζοντο ὁρμώμενοι ἐκ τῶν ἀντιφάσεων τῶν τῆς Ἰλιάδος πρὸς τὰ τῆς Ὀδυσσείας. Οὕτως ἐξῆρον τοῦτο, ὅτι ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι Σ, 383 ἀναφέρεται ὡς σύνευνος τοῦ Ἡφαίστου ἡ Χάρις, ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσείᾳ θ, 267 ἡ Ἀφροδίτη, ἢ ὅτι ὁ Νέστωρ ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι Λ, 692 ἀναφέρεται ἔνδεκα ἔχων ἀδελφούς, ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσείᾳ λ, 286 δύο μόνον. Ὡσαύτως καὶ ταῦτα, ὅτι ἡ Ἰλιὰς ἀγνοεῖ, ὅτι ὁ Αἴολος ἦτο ὁ ἄρχων τῶν ἀνέμων καὶ ὅτι ἡ Ἥβη, ἡ παρθενικὴ θεράπαινα τῶν θεῶν, ἐγένετο σύνευνος τοῦ δωρικοῦ ἐθνικοῦ ἥρωος Ἡρακλέους [2]). Ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν δὲν ἐπεκράτησε· διότι ὁ Ἀρίσταρχος, ὃς πλείονος λόγου ἀξίαν ἔκρινε τὴν συμφωνίαν τῶν δύο ποιημάτων ἐν τῷ συνόλῳ καὶ δὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἐπικὸν κύκλον καὶ τοὺς Νεωτέρους, ἢ τὰς ὀλίγας παρέργους ἀνωμαλίας, αἵτινες

[1]) [Ὁ Ἑλλάνικος οὗτος ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἀριστάρχου].

[2]) Ὁ Geppert, Ursprung der homerischen Gedichte, Berlin 1840, I, 1—62 καὶ ὁ W. Christ, Homer oder Homeriden 8—15 (τῆς 2ας ἐκδ.) πραγματεύονται περὶ τῶν καθ' ἕκαστον διαφορῶν.

ἐν μέρει εὐχερῶς ἐξομαλίζονται [1]), στερρῶς ἀντείχετο τῆς γνώμης, ὅτι τοῦ Ὁμήρου ἦσαν ἀμφότερα τὰ ποιήματα. Ἡ γνώμη δ' αὕτη διὰ τὸ κῦρος αὐτοῦ ἐπεκράτησεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ὥστε πάντες ἐθεώρουν τὸν Ὅμηρον ὡς τὸν ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας καὶ τοῦτο μόνον ἀπεδέχοντο, ὅτι ἡ μὲν ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ νεανικῇ, ἡ δ' ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ [2]).

24. Σφοδρότατα δὲ ἐπελήφθη τοῦ ζητήματος ὁ Φρειδερῖκος Αὔγουστος Οὐόλφιος ἐν τοῖς εἰς Ὅμηρον Προλεγομένοις αὐτοῦ (Prolegomena ad Homerum 1795 [3]), ἐν οἷς ὁ ῥηξικέλευθος λόγιος ὁρμώμενος ἐκ τῶν ἀντιφάσεων καὶ τῶν περὶ τὴν σύνθεσιν ἐλλείψεων ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἑκάτερον τῶν δύο μεγάλων ἐπῶν εἶναι ἔργον οὐχὶ ἑνὸς μόνου, ἀλλὰ πλειόνων ἀοιδῶν καὶ ὅτι ἡ συναρμογὴ τῶν παλαιῶν ᾀσμάτων εἰς ἓν ἐνιαῖον ὅλον συνετελέσθη μετὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας ὑπὸ ἀφανῶν ἀνδρῶν καὶ δὴ τῶν ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου διορισθέντων διατακτόρων. Ἡ τολμηρὰ δ' αὕτη ὑπόθεσις στηρίζεται μὲν ἐπὶ τῶν μεγάλων ἀποριῶν [4]), εἰς ἃς δίδει ἀφορμὴν ἡ σύνθεσις τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ὡς ὅλων, καὶ αἵτινες φαίνονται τοσοῦτον μᾶλλον παράδοξοι, ὅσῳ ὀλιγώτερον δύναται νὰ διαμφισβητηθῇ ἡ τελειότης τῶν δύο ἔργων ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον· ἀνοικοδομεῖται δ' οὐχὶ τόσον ἐπὶ ἐπιμελοῦς ἀναλύσεως τῶν δύο ποιημάτων, ὅσον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν μαρτυριῶν τῶν παλαιῶν περὶ τῆς διὰ τοῦ Πεισιστράτου συν-

[1]) Μία τῶν ἐναργεστάτων ἀντιφάσεων λ, 603 πρὸς Ε, 905 ἤρθη εὐχερῶς διὰ τῆς ἀθετήσεως τῶν στίχων τῆς Ὀδυσ. λ, 565—627.

[2]) Ψευδο-Λογγῖνος περὶ ὕψους 9 [ἔκδ. Spengel, Rhetores Graeci]. Χλευάζων δ' ὁ Σενέκας γράφει ἐν τῇ συγγραφῇ De brevitate vitae 13: Graecorum iste morbus fuit quaerere, quem numerum Ulixes remigum habuisset, prior scripta esset Ilias an Odyssea, praeterea an ejusdem esset auctoris.

[3]) Ἔκδοσις 3 ἐπιμελείᾳ Peppmüller. Halle 1884 περιέχουσα καὶ τὰς ἐπιστολάς, ἃς ἀντήλλαξαν ὁ Heyne καὶ ὁ Wolf.

[4]) Οὕτως ὁ Πυλαιμένης ἐν μὲν τῇ ῥαψῳδίᾳ Ε, 576 ἀποθνήσκει, ἐν δὲ τῇ Ν, 658 φαίνεται μεταξὺ τῶν ζώντων. Ὡσαύτως κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς μάχης δὶς γίνεται μεσημβρία ἐν Λ, 86 καὶ Π, 777. Πλείονα ἴδε κατωτέρω. Ἀλλὰ τὰς ἀντιφάσεις ταύτας παρετήρησεν οὐχὶ ὁ Οὐόλφιος πρῶτος, διότι, ὡς ἐκ τῶν σχολίων ἐξάγεται, καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς γραμματικοὺς ἐφάνησαν αὗται κατὰ μέγα μέρος παράδοξοι.

αγωγῆς τῶν πρότερον διεσπαρμένων ᾀσμάτων καὶ ἐπὶ δύο ἄλλων ἐξωτερικῶν λόγων. Τούτων δ' ὁ μὲν εἷς εἶναι, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ὁμήρου ἦτο ἄγνωστος ἡ γραφὴ καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἡ ποίησις τοσοῦτο μακροτόνων ποιημάτων ἄνευ γραφῆς εἶναί τι ἀδιανόητον. Ὁ δ' ἕτερος, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις οὐδεμία πρόφασις ὑπῆρχεν εἰς σύνθεσιν τοσούτων μεγάλων ἐπῶν, διότι οἱ ἀοιδοὶ τότε μικρά τινα ᾄσματα συνήθως ἐῤῥαψῴδουν. Ἡ ὑπὸ τοῦ μεγάλου δὲ φιλολόγου διεγερθεῖσα ἔρις, ἥτις διετάραξε τὰ πνεύματα οὐ μόνον τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος φιλολόγων, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν πεπαιδευμένων, οὐχ ἧττον δὲ τῶν ἐξόχων ποιητῶν, τοῦ Γοιθίου [1]) καὶ Σιλλέρου, συνετέλεσε μὲν σπουδαῖον μέρος σὺν τῷ χρόνῳ εἰς διασαφηνισμὸν τοῦ πράγματος καὶ εἰς ὀρθοτέραν κατάληψιν τοῦ δημοτικοῦ ἔπους, δὲν διεπεράνθη ὅμως, οὐδ' ἤγαγεν εἰς κοινήν τινα διομολόγησιν [2]). Διότι οἱ μὲν πρόμαχοι τῆς ἑνότητος, μεθ' ὧν ἐτάχθησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Σίλλερος καὶ ὁ Φόσσιος, καὶ ὧν ἡγεῖτο ὁ Νίτσιος [3]), αὐτὸς μάλιστα πρὸς πάντας διαμαχόμενος ἐν ἀδραῖς διατριβαῖς, ἠμφεσβήτουν περὶ τῆς κυρίας ἀφορμῆς τῆς τοῦ Οὐολφίου ὑποθέσεως, περὶ τῆς μὴ χρήσεως τῆς γραφῆς, καὶ κατεβόων ὡς βαρβάρου τῆς γνώμης τοῦ συνερῥαμμένου Ὁμήρου. Οἱ δ' Οὐολφιανοὶ δὲν ἐφησύχασαν εἰς τοῦτο, τὴν ἄρνησιν καθ' ὅλου τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἑνὸς Ὁμήρου, ἀλλ' ἀναλύσαντες λεπτομερῶς τὴν προβληθεῖσαν γνώμην ἄλλος ἄλλην ὁδὸν ἐτράποντο καὶ οὕτως οἱ μὲν ἐπλησίασαν πρὸς τοὺς προμάχους τῆς

[1]) Παρ. M. Bernays, Goethe's Briefe an Fr. A. Wolf, 1868. W. Christ, Homer und Homeriden σελ. 84.

[2]) Volkmann, Geschichte und Kritik der Wolfschen Prolegomena, Leipzig 1874. Ἐν τῷ ἔργῳ δὲ τούτῳ γίνεται λόγος καὶ περὶ τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες πρὸ τοῦ Οὐολφίου ἐξήνεγκον ὁμοίαν γνώμην, οἷον τοῦ Vico (1686—1744) καὶ τοῦ Wood συγγράψαντος περὶ τῆς πρωτοτύπου εὐφυΐας τοῦ Ὁμήρου (1769). [Περὶ τούτου ἴδε καὶ Croiset, Histoire de la litterature grecque I, 172].

[3]) G. W. Nitzsch, Meletemata de historia Homeri 1830. Sagenpoesie der Griechen 1852, Beiträge zur Geschichte der epischen Poesie, 1862. Ὑπὲρ τῆς αὐτῆς γνώμης ἐμάχοντο καὶ ὁ Bäumlein, Commentatio de Homero ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Tauchnitz 1854 καὶ ὁ Nutzhorn, Entstehungsweise der homerischen Gedichte, Leipzig 1869.

ἑνότητος, οἱ δὲ εἰς ὑπερβολὴν περιπεσόντες ἀπεδέξαντο ἄπειρον ἀριθμὸν Ὁμηριδῶν.

Λίαν δ' ἀκολούθως μετῆλθε τὴν περὶ ᾀσμάτων θεωρίαν τοῦ Οὐολφίου ὁ Κ. Λάχμαννος [1]). Οὗτος ἐρευνήσας τὴν παλαιὰν γερμανικὴν ἐπικὴν ποίησιν ἐπείσθη, ὅτι παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς ὁ χρόνος, ἐν ᾧ ἀκμάζει τὸ δημοτικὸν ἔπος, μικρὰ μόνον ᾄσματα παράγει, καὶ συμφώνως πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ἐξήγαγεν ὁρμώμενος ἐξ ἐσωτερικῶν τινων κριτηρίων ὡς ἐκ τοῦ νιβελουγγείου ᾄσματος 20, οὕτως καὶ ἐκ τῆς Ἰλιάδος δέκα καὶ πέντε [2]) ἢ δέκα καὶ ἓξ μόνον ᾄσματα [3]). Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Λάχμαννος ἓν μόνον ἐπεδίωξε, νὰ ἐξεύρῃ δῆλα δὴ τὸν παλαιὸν τῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων θησαυρόν, ἐξ οὗ μετὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας συνέστησαν τὰ μεγάλα ἔπη, τοῦ δὲ ζητήματος, τίνες καὶ πόσοι ἀοιδοὶ τὰ δέκα καὶ ἓξ ἐκεῖνα ᾄσματα ἐποίησαν, οὐδ' ἐπελήφθη παντάπασι. Βραδύτερον δὲ μόνον οἱ θιασῶται τῆς τοῦ Λαχμάννου θεωρίας τῶν ᾀσμάτων, ὡς ὁ Βενικκένιος, ἠξίωσαν, ὅτι εὗρον καὶ ἰδίους ποιητὰς ἑνὸς ἑκάστου τῶν δέκα καὶ ἓξ ᾀσμάτων. Ἐννοεῖται δ', ὅτι ἀκολουθία τῆς θεωρίας ταύτης ἦτο, ὅτι ἄλλοι τινὲς δὲν ἤθελον πλέον νὰ βλέπωσιν ἐν τῷ Ὁμήρῳ τὸ κύριον ὄνομα θεοφιλοῦς ποιητοῦ, ἀλλὰ τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ συῤῥάμματος διατάκτορός τινος.

Ἄλλην δ' ὁδὸν ἔτεμεν ὁ Γοδεφρεῖδος Ἔρμαννος πρὸ τοῦ Λαχμάννου ἤδη ἐν τῇ ἐγκρίτῳ αὐτοῦ πραγματείᾳ De interpolationibus Homeri (1832) [4]). Οὗτος ὡρμήθη ἐκ τῆς γνώμης, ὅτι ἄριστα ἐξηγεῖταί τις τὰς ἀντιφάσεις τῆς ἀναμφιλόγου ἑνότητος

[1]) Lachmann, Betrachtungen über Homers Ilias (1846) 2 ἔκδ. μετὰ προσθηκῶν ὑπὸ Moritz Haupt, Berlin 1865.

[2]) Ἡ διαφωνία προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Λάχμαννος ἐν σελ. 84 ὁμιλεῖ περὶ δεκάτου ἕκτου τινὸς μεγάλου ᾄσματος, ἀληθῶς δὲ δέκα καὶ πέντε μόνον μικρότερα ᾄσματα ἐξέφηνε καὶ σὺν τῇ 17ῃ ῥαψῳδίᾳ συμπληροῖ τὴν παλαιὰν Ἰλιάδα.

[3]) Τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λαχμάννου ἐφήρμοσεν μετὰ μικρῶν τινων μεταβολῶν ὁ Köchly ἐκδοὺς τὸ κείμενον κατ' αὐτήν. Iliadis Carmina XVI, Lips 1861, ἐν τῇ Bibliotheca Teubneriana. Ἴδε καὶ τὰς ἀρίστας διατριβὰς Dissertationes de Iliadis carminibus καὶ De Odysseae carminibus ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν Opuscula τοῦ Köchly.

[4]) Ἤδη ἐν τοῖς Opusculis V, 52—77.

τοῦ ὅλου καὶ τῶν ἀντιλογιῶν καὶ τῶν διαφωνιῶν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, ἂν πεισθῇ, ὅτι ἐποιήθη πρώτη τις Ἰλιὰς καὶ πρώτη τις Ὀδύσσεια, αἵτινες σύντομοι τὸ κατ' ἀρχάς, εἶτα διὰ προσθηκῶν καὶ παρενθηκῶν ηὐξήθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὰ μεγάλα ἔπη τοῦ Πεισιστράτου [1]). Ἀλλὰ τὴν πρώτην ἐκείνην Ἰλιάδα καὶ τὴν πρώτην Ὀδύσσειαν οὐδ' ἐπειράθη κἂν νὰ ἀποκαταστήσῃ ὁ Ἔρμαννος, ἢ μᾶλλον φαίνεται πιστεύσας, ὅτι τὰ πρῶτα ἐκεῖνα ἔπη μεταγενέστερον ὑπερεκλύσθησαν καὶ κατεχώσθησαν τέλεον διὰ τῶν νεωτέρων διασκευῶν καὶ ἐπαυξήσεων. Ἀλλὰ πάντων τούτων ἀπηλλάγησαν οἱ νεώτεροι ἐρευνηταί. Οὗτοι δῆλα δὴ ὑπελάμβανον τοὺς Ὁμηρίδας τοσοῦτον πιστοὺς φύλακας τοῦ παλαιοῦ θησαυροῦ τοῦ ἀρχηγέτου, ὥστε δὲν ὑπώπτευον αὐτούς, ὅτι ἦσαν ἱκανοὶ νὰ σφετερισθῶσι τὴν πολύτιμον κληρονομίαν [2]). Ἐκ τούτου ἐπειρῶντο νὰ ἐξεύρωσι τρόπον τινὰ καὶ μηχανήν, ὅπως διακρίνωσιν ἀπ' ἀλλήλων τὰς διαφόρους διαφυὰς τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως. Οὕτω δὲ τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα ἐξῆλθε κατὰ μικρὸν τῆς σφαίρας τῶν καθ' ὅλου κρίσεων καὶ ἔλαβε πάντως ἁπτήν τινα μορφήν, ἂν καὶ πολλὰ ἔτι τὰ ἀμφισβητήσιμα παραμένουσι καὶ βεβαίως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ὡς τοιαῦτα θὰ παραμείνωσιν [3]).

25 Τὰ κατὰ τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα. Θὰ ἐφαινόμεθα λίαν τολμηροί, ἐὰν ἠθέλομεν ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ σκιαγραφίᾳ νὰ λύ-

[1]) Ἴδε σελ. 15: Homerum duo non magni ambitus carmina de ira Achillis Ulixisque reditu composuisse, quae deinceps a multis cantata paullatimque aucta atque expolita Homeri nomen ad posteros ut poetae vetustissimi propagaverint.

[2]) Ταῦτα λέγοντες δὲν ἐννοοῦμεν, ὅτι οὐδὲ μικράς τινας μεταβολὰς ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῷ τέλει ὑπέστησαν τὰ παλαιὰ ἄσματα, ὅτε ἐπηυξήθησαν διὰ τῆς παρενθήκης νεωτέρων ποιημάτων. Ἀλλ', ὁπόσον ἐπιμελῶς ἐφύλαττον τὸ παλαιὸν κτῆμα, καταφαίνεται μάλιστα ἐκ τῶν χωρίων Ἰλ. Φ, 227 κ. ἑξ. Ω, 723 καὶ Ὀδυσ. π, 23—29, ἔνθα ἀναγκαία μὲν ἐφαίνετο ἡ κατά τι μεταβολὴ τοῦ ἀρχαίου κειμένου μετὰ τὴν παρενθήκην, δὲν ἐγένετο ὅμως ἐξ εὐλαβείας πρὸς τὴν παλαιὰν παράδοσιν.

[3]) Εἰς πᾶσαν ἔρευναν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἁρμόζει ὡς λόγιον ἡ εὐφυὴς γνώμη τοῦ περινουστάτου Emperius ἐν τῷ Rheinisches Museum I, 447: Homeri carminum qualis fuerit antiquissima forma, quaeritur et quaeretur quousque philologia erit inter aequales.

σωμεν ἢ καὶ τέλεον νὰ ἐξετάσωμεν τὰ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος, περὶ οὗ κατὰ μικρὸν τοσαῦτα ἐγράφησαν. Ἀλλ' ὅμως εὔθετον φαίνεται νὰ ἀναγράψωμεν κατάδηλά τινα συμπεράσματα.

Οὐδεὶς εὖ φρονῶν κηρύττει ἑαυτὸν σήμερον εἰλικρινῆ πρόμαχον τῆς ἑνότητος ἢ Οὐολφιανόν. Διότι οἱ μὲν ὑπέρμαχοι τοῦ ἑνὸς Ὁμήρου καὶ ἐν τούτοις οὐ μόνον οἱ περὶ τὸν Λήρσιον [1]), ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Νίτσιος ὡμολόγησαν κατὰ μικρόν, ὅτι ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια περιέχουσι πολλὰ νεώτερα, οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ποιηθέντα μέρη καὶ δὴ οὐ μόνον μικράς τινας, ἐξ ὀλίγων στίχων συγκειμένας διασκευάς [2]), ἀλλὰ καὶ μακροτέρας παρενθήκας [3]) καὶ δὴ καὶ ὅλας ῥαψῳδίας, οἷα εἶναι ὁ ἐπίλογος τῆς Ὀδυσσείας ἀπὸ τοῦ ψ, 297 μέχρι τέλους, ὃν καὶ αὐτοὶ οἱ γραμματικοὶ Ἀριστοφάνης καὶ Ἀρίσταρχος ὡς νόθον ἀπέρριπτον, ἡ Δολώνεια, ἣν κατὰ παλαιόν τι σχόλιον ὁ Πεισίστρατος τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἰλιάδα παρενέθηκεν [4]), ἡ ληρώδης ἐξ ἀναμνήσεων συῤῥαφεῖσα μονομαχία τοῦ Αἰνείου καὶ τοῦ Ἀχιλλέως (Υ 75—352) καὶ ὁ κατάλογος τῶν νεῶν Β, 484 — 779 μετὰ τοῦ συμπληρώματος Π, 168 — 199. Ὡσαύτως δ' οὐδεὶς σήμερον μαθὼν παρὰ τοῦ Οὐλφίου καὶ Λαχμάννου θὰ διϊσχυρισθῇ, ὅτι ὁ Πεισίστρατος τὸ πρῶτον συνέθηκεν εἰς ἓν ὅλην τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ γενικῆς ἀποδοχῆς ἔτυχεν ἡ ὑπὸ τοῦ περιωνύμου τῆς Ἀγγλίας ἱστορικοῦ Γροτίου, ὃς ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλά-

[1]) Ἡ τιμὴ τῆς μετ' ἐνεργείας ὑπερασπίσεως τῆς ἑνότητος τοῦ ὅλου ἀνήκει εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς Σχολῆς τῆς Καινιγσβέργης Λήρσιον (Lehrs), ἀλλ' ἐν τούτοις καὶ αὐτὸς συχνάκις ἐξέφερε τὴν λεξιν διασκευήν. Περαίτερον δ' ἔβησαν ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ τῶν διασκευῶν ὁ Friedländer καὶ πρὸ πάντων ὁ Kammer, Einheit der Odyssee Leipz. 1873. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Rohde διαῤῥήδην κηρύττεται ὑπὲρ τῆς ἑνότητος καθ' ὅλου.

[2]) Παντοίας τοιαύτας διασκευὰς ἀπέδειξεν ἐν τοῖς Προλεγομένοις εἰς Ἰλιάδα §§ 12—18 ὁ W. Christ.

[3]) Ἴδε W. Christ, Προλεγ. εἰς Ἰλ. § 19 καὶ 20.

[4]) Τοῦτο νοητέον οὕτως, ὅτι τινὲς τῶν μαθητῶν τῶν ῥαψῳδῶν ἐπὶ τῇ βάσει παλαιᾶς τινος παραδόσεως ἴσως δὲν περιέλαβον τὴν Δολώνειαν εἰς τὸν κύκλον τῶν ᾀσμάτων τῆς Ἰλιάδος. Διότι οὐχὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου, κατὰ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα, ἐποιήθη τὸ πρῶτον ἡ Δολώνεια.

δος κεφάλαιον ὅλον εἰς τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα ἀφιέρωσε [1]), γενομένη παρατήρησις, ὅτι ἀδύνατον ἦτο νὰ προῆλθεν ἔργον ὁμολογουμένως ἀποδεδειγμένης ἑνότητος ἐκ μεμονωμένων ᾀσμάτων οὐχὶ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν πεποιημένων. Προδηλότερον δ' ἀποδεικνύει ἡ γλῶσσα, ἧς τὰ τῆς πορείας τῆς ἀναπτύξεως στάδια ἀπὸ τοῦ Οὐολφίου καὶ ἑξῆς ἀκριβέστερον ἐμάθομεν νὰ διακρίνωμεν, ὅτι ὅλαι αἱ ῥαψωδίαι τοῦ Ὁμήρου ἐποιήθησαν ἐν τῇ αὐτῇ περιόδῳ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γλώσσης καὶ ὅτι δὲν δύνανται ν' ἀπέχωσιν ἀλλήλων χρόνον δύο ἑκατονταετηρίδων. Ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα ἔτη καὶ πλέον πρὸ τοῦ Πεισιστράτου ἦσαν ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια συντετελεσμέναι, οἱ δ' ἀττικοὶ διατάκτορες οὐδ' ἑκατὸν στίχους προσέθηκαν ἢ ἀφεῖλον. Τοιαῦτα δ' ἢ καὶ δυσμενέστερα ἔτι πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Οὐολφίου διακηρύττει ἡ κρίσις πάντων τῶν ἐμπείρων τοῦ ζητήματος [2]).

Ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ κυρία γνώμη τοῦ Λαχμάννου, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι προηγήθη τῶν χρόνων τῶν μεγάλων ἐπῶν χρόνος τις μικρῶν ἡρωϊκῶν ᾀσμάτων καὶ ὅτι ἐν τοῖς παλαιοτάτοις μέρεσι τῆς Ἰλιάδος ἁπαντῶσιν ἀπηχήσεις τινὲς ἢ καὶ λείψανα τῶν παλαιῶν ἐκείνων ᾠδικῶν δοκιμίων, εὑρίσκει ὁσημέραι πλείστους ὀπαδοὺς καὶ παρὰ τοῖς φίλοις καὶ παρὰ τοῖς πολεμίοις τοῦ ἀνδρός. Πάντες δὲ θὰ ὁμολογῶσι χάριτας καὶ εἰς τὸν Λάχμαννον καὶ εἰς τοὺς θιασώτας αὐτοῦ, ὅτι ἀνέτρεψαν τὸν αὐθαίρετον φραγμὸν τῆς μεταγενεστέρας διαιρέσεως εἰς 24 βιβλία καὶ ἐπειράθησαν νὰ διορίσωσι καὶ ἀποκαταστήσωσι τὰ ᾄσματα, ὡς ἔψαλλον αὐτὰ ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ Ὁμηρίδαι ἐν τοῖς ἀνδρωνίτισιν ἢ ἐν ταῖς ἀγοραῖς κατὰ τὰς ἑορτάς. Ἐκ τῶν τοιούτων ἐρευνῶν προήχθημεν μὲν σπουδαίως εἰς κατάληψιν τῆς ἐντέχνου συνθέσεως τῶν

[1]) Παράδ. Friedländer, Die homerische Kritik von Wolf bis Grote, Berlin 1853.

[2]) Ὁ Paley, Homeri quae nunc extant an reliquis cycli carminibus antiquiora jure habita sint, London πειρᾶται, ἀληθῶς ἔτι ἐν ἔτει 1878, ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ Ἰλιὰς ἐποιήθη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀντιμάχου καὶ Πλάτωνος.

παλαιῶν ᾀσμάτων [1]), σαφῶς δ' ἐν ταὐτῷ ὑποδεικνύεται εἰς τοὺς ἐμπείρους παιδαγωγικούς, τὶς ἡ ὀρθὴ ἐκλογὴ τῶν ἀναγνωστέων ἐκ τῆς Ἰλιάδος μερῶν. Πάντων δὲ τῶν ἄλλων, ὅσα περαιτέρω τοῦ ὁρίου τούτου βαίνουσι, μόνοι οἱ ἀποτετυφλωμένοι ὀπαδοὶ τοῦ Λαχμάννου σήμερον ἀντέχονται καὶ δὴ καὶ οὗτοι μετά τινων περιορισμῶν. Διότι λέγων ὁ Ὅμηρος περὶ τοῦ ἀοιδοῦ Δημοδόκου ἐν Ὀδ. θ. 499,

φαῖνε δ' ἀοιδήν,
ἔνθεν ἑλὼν, ὡς οἱ μὲν εὐσσέλμων ἐπὶ νηῶν
βάντες ἀπέπλειον ...

μαρτυρεῖ αὐτὸς τοῦτο, ὅτι τὸ ἔθος τῶν ραψῳδῶν ἓν ἕκαστον τῶν ᾀσμάτων ἰδίᾳ νὰ ραψῳδῶσιν οὐδόλως ἀποκλείει τὴν ποίησιν πλειόνων ᾀσμάτων προωρισμένων νὰ ἀποτελέσωσι μέρη μεγάλου τινὸς ὅλου. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἡ τρίτη ραψῳδία τῆς Ἰλιάδος ἡ πραγματευομένη τὰ τῆς μονομαχίας τοῦ Πάριδος καὶ Μενελάου καὶ χαρίεσσα εἶναι καὶ στρογγύλον τι ὅλον ἀποτελεῖ καὶ καταλληλοτάτη καθ' ἑαυτὴν εἰς ραψῳδίαν. Ἀλλ' ἡ αὐτὴ παρίσταται ἐν ταὐτῷ ὡς πρόδρομος ὁρμαθοῦ ὅλου μειζόνων σκηνῶν καὶ ἔχει ὡς φυσικὴν κατακλεῖδα, τὴν τῶν ὁρκίων σύγχυσιν πρὸς τὰ ὅρκια, τὴν τετάρτην ραψῳδίαν, ἥτις δὲν ἀποτελεῖ καθ' ἑαυτὴν σύνολόν τι. Παρὰ ταῦτα καὶ ἂν ἔτι θεωρήσαντες τὸ προοίμιον τῆς Ἰλιάδος ὡς μεταγενεστέραν προσθήκην παρίδωμεν αὐτό, ὅμως ὅλη ἡ πρώτη ραψῳδία καὶ δὴ τὸ πρῶτον μέρος αὐτῆς (Α, 1—305) ἐκτείνεται τοσοῦτον, ὥστε πρέπει νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸ οὐχὶ ὡς προοίμιον

[1]) Ἀποδεχόμενός τις τὴν ὕπαρξιν ἰδίων ᾀσμάτων κατανοεῖ εὐκόλως τὴν εὔθυμον κατακλεῖδα τοῦ ᾄσματος τῆς μονομαχίας τοῦ Πάριδος καὶ Μενελάου, ἤτοι τὴν ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ Πάριδος χαρίεσσαν σκηνὴν ὑπὸ τῆς Ἑλένης καὶ τοῦ Πάριδος εἰσαγομένην. Ὡσαύτως ἐννοεῖ τις, πῶς ἡ ραψῳδία τῆς ἀριστείας τοῦ Ἀγαμέμνονος (Λ, 1—595) ἐν τῇ κρισίμῳ ροπῇ τῆς πράξεως καταλύεται ὑπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς σκηνογραφίας καὶ ἡ ἑπομένη ραψῳδία (Μ) παρατρέχουσα τὰ ἧττον ἐπαγωγὰ ἐν τῷ μεταξὺ γιγνόμενα ἄρχεται ἀπὸ νέας πλοκῆς τῆς πράξεως, ἀπὸ τῆς τειχομαχίας. Οἱ ἐν τῷ μεταξὺ στίχοι καὶ αἱ σκηναὶ παρενετέθησαν μετέπειτα καὶ διὰ τοῦτο ὠφείλομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος περαίτερον χωροῦντες νὰ μὴ καταδηλώσωμεν ὡς παλαιὰ τὰ Α 306—317 καὶ Χ 385 — 390.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

βραχέος τινὸς διηγήματος, ἀλλ' ὡς εἰσαγωγὴν μεγάλου, πλατέως ἐξυφαινομένου ἔπους. Ἐκ τούτου καὶ ἀποδεχόμενοι, ὅτι ὁπωσοῦν χωριστὰ ἄσματα, καθ' ἑαυτὰ ραψῳδούμενα ὑπόκεινται ὡς βάσις τῆς Ἰλιάδος, ὀφείλομεν ὅμως πάντως νὰ ἀντεχώμεθα τῆς γνώμης, ὅτι τὰ χωριστὰ ἐκεῖνα ἄσματα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ συνηρμόσθησαν πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς μέγαν τινὰ κοινὸν σκοπόν, οὗ αὐτὸς ἐστοχάζετο, διετάχθησαν οὕτως. Οὕτω δὲ καταντῶμεν εἰς κατάληψιν τῆς σημασίας τοῦ ἄσματος ἐν τῷ παλαιῷ ἔπει.

Ἐξ ἑτέρου δ' αὖθις ἡ διδασκαλία τοῦ Ἑρμάννου περὶ ἀρχικοῦ τινος μικροῦ πυρῆνος, ὅστις κατὰ μικρὸν διὰ προσθηκῶν αὐξηθεὶς μέγα ἔπος ἐγένετο, ἔλαβε τοιαύτην μορφὴν κατὰ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν συζήτησιν, ὥστε εὐκόλως δύναται νὰ συμφωνήσῃ πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν ἀσμάτων. Πάντες δῆλα δή, ὅσοι μετῆλθον τὴν ἐπίνοιαν τοῦ Ἑρμάννου καὶ ἐπειράθησαν νὰ ἐξαγάγωσιν ἐκ τῆς Ἰλιάδος τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα, κατήντησαν εἰς ἀρχικήν τινα Ἰλιάδα συγκειμένην οὐχὶ ἐξ ἑκατοντάδων τινῶν, ἀλλ' ἐκ πολλῶν χιλιάδων στίχων. Ἀλλὰ ποίημα τοσοῦτον ἐκτενὲς δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ ραψῳδηθῇ ἁπαξάπαν, ἀλλ' ἔπρεπεν ἀναγκαίως νὰ διαιρεθῇ εἰς πλείονα μέρη ἢ ἄσματα, ὥστε καὶ διὰ ταύτης τῆς ὁδοῦ πρέπει νὰ προτάξωμεν κύκλον τινὰ πλειόνων συναφῶν ἀσμάτων, οἷον συνιστῶντες τὸν μὲν πυρῆνα τῆς Ἰλιάδος, τὴν Ἀχιλληΐδα, ἐκ τῆς Μήνιδος, Ἀριστείας Ἀγαμέμνονος, Πατροκλείας, Ἕκτορος ἀναιρέσεως, τὴν δὲ μεγάλην παρενθήκην, τὴν περὶ τὸ Ἴλιον μάχην, ἐκ τῆς Ἀγορᾶς, Ὁρκίων, Μενελάου καὶ Ἀλεξάνδρου μονομαχίας, Τειχοσκοπίας, Ὁρκίων συγχύσεως, Ἐπιπωλήσεως, Διομήδους ἀριστείας, Ἕκτορος καὶ Ἀνδρομάχης ὁμιλίας, Αἴαντος καὶ Ἕκτορος μονομαχίας.

26. Τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐδεὶς δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα, ὡς τοσαῦτα ἄλλα, εἰς οὐδὲν ἀπέληξεν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ οἱ πλεῖστοι ἔτειναν τὰς χεῖρας πρὸς ἀλλήλους καὶ κατήντησαν εἰς ἀμοιβαίαν τινὰ ὁμολογίαν περὶ τῶν μεγίστων. Ἀλλ' ἀληθῶς ἐν τοῖς ὁρίοις τούτοις διίστανται ἔτι σπουδαίως αἱ γνῶμαι,

ὁσάκις περὶ τῶν καθ' ἕκαστον κρίσις πρόκειται. Τρία δὲ μάλιστα εἶναι τὰ ἀμφισβητούμενα, ἐν οἷς αἱ γνῶμαι τῶν ἐρευνητῶν διίστανται ἀλλήλων καὶ τοῦτο οὐχὶ ἔκ τινος ἐκ τῶν ἀρχῶν προερχομένης διχογνωμοσύνης, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς διαφόρου κρίσεως τῶν καθ' ἕκαστον. Τούτων δὲ πρῶτον μὲν εἶναι τὰ μέρη ἐκεῖνα, περὶ ὧν ὑπὸ πάντων διομολογεῖται, ὅτι δὲν ἀπετέλουν μέρος τοῦ ἀρχικοῦ κύκλου τῶν ᾀσμάτων. Περὶ τούτων δῆλα δὴ ἀπορεῖται, τίς ἐποίησεν αὐτά, αὐτὸς ὁ ποιητής, ἢ ἕτερός τις; Ἀλλ' οὐδὲν ἀναγκάζει ἡμᾶς εἰς ἀποδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐποίησε τὰς διαφόρους ῥαψῳδίας τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ἄλλην ἐπ' ἄλλῃ ἐν τοιαύτῃ ἀκολουθίᾳ ὡς σήμερον ἔχουσι. Διότι καὶ τῶν νεωτέρων ποιητῶν ἕκαστος διαγράψας ἅπαξ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ τὸ διάγραμμα τοῦ ἔργου ἔπειτα κατὰ τὴν ἑκάστοτε διάθεσιν τῆς ψυχῆς, ἢ δι' ἐξωτερικήν τινα αἰτίαν ἐπιλαμβάνεται ἀκωλύτως ὁτὲ μὲν προτέρου τινός, ὁτὲ δὲ ὑστέρου τινὸς μέρους καὶ τοῦτο ἐπεξεργάζεται. Ἂν δὲ ταῦτα ὑπὸ τῶν νεωτέρων γίνονται, πολὺ μᾶλλον ἐγίνοντο ὑπὸ τῶν ποιητῶν τοῦ δημοτικοῦ ἔπους τῶν χρόνων ἐκείνων, ὅτε οὐδέποτε ἐῤῥαψῳδεῖτο μέγα τι ἔπος ὅλον, ὅτε ἑκάστοτε χωριστὰ ᾄσματα ἀπῃτοῦντο καὶ ἐψάλλοντο. Οὕτως, ἂν ἐπὶ παραδείγματι ἐν μὲν τῇ Πατροκλείᾳ Π, 369 περὶ τάφρου μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τείχους περιβάλλοντος τὰς νῆας τῶν Ἀχαιῶν λόγος γίγνεται, ἐν δὲ ταῖς ῥαψῳδίαις Μ, Ν, Ξ, Ο περὶ τὸ τεῖχος ὡς τὸ κέντρον τῆς ὅλης μάχης τὸ πᾶν στρέφεται, τοῦτο μόνον πάντως τεκμαιρόμεθα ἐκ τούτου, ὅτι αἱ τελευταῖαι αὗται ῥαψῳδίαι, καίπερ πρὸ τῆς Πατροκλείας ἱστάμεναι, ὅμως μετ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐποιήθησαν [1]). Ἀλλὰ παρὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο ὁ αὐτὸς ποιη-

[1]) Ἡ χρονολογία τῶν ὁμηρικῶν ῥαψῳδιῶν, ὡς αὐτὴν ἐν τοῖς Προλεγομένοις εἰς Ἰλ. ἐν σελ. 55—78 καὶ 731—733, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τῆς Ἰλιάδος, ὡρίσαμεν, πρέπει ν' ἀποτελέσῃ τὸν ἄξονα, περὶ ὃν νὰ στρέφωνται αἱ περαίτεραι ἔρευναι περὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος. Καίπερ δ' ὁρίσαντες τὸ πρὸς τοῦτο ἔδαφος καὶ ἀντεχόμενοι στερρῶς ἔτι καὶ νῦν τῶν κεφαλαίων, ὅμως ἀνατιθέμεθά τινα τῶν καθ' ἕκαστον. Οὕτω συνάπτομεν νῦν τὸ **Α**, 306—611 πρὸς τὸ Β, 1—52 καὶ ἀποδεχόμεθα τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ἑξῆς τοῦτο τοῦ **Α**, 1—305 ἐποιήθη οὐχὶ ἀμέσως μετὰ τὸ πρῶτον ᾆσμα. Πρὸς τούτοις ὁμολογοῦμεν

τὴς σὺν τῷ χρόνῳ αὐτὸς εὑρύνων τὸ ἔργον νὰ εἰσαγάγῃ εἰς αὐτὸ καὶ ἓν τεῖχος; Τὴν αὐτὴν δ' ἐρώτησιν ἐπαναλαμβάνομεν, προκειμένου περὶ τῶν Λυκίων τοῦ μακρὰν κειμένου Ξάνθου καὶ τῶν περὶ τὴν Ἴδην, περὶ τῶν ἀγώνων τῶν πρώτων δύο ἡμερῶν τῆς μάχης, περὶ τῶν ἐν Ἅιδου ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ, περὶ τῆς Τηλεμαχείας καὶ πολλῶν ἄλλων μερῶν. Ἀλλὰ διὰ τοιούτων γενικῶν ἀρχῶν οὐδὲν κατορθοῦται, δι' ὃ ἡ κρίσις τοῦ ζητήματος, ἂν ἕκαστον τῶν μερῶν τούτων ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ ἐποιήθη, ἢ ὑπό τινος τῶν μιμητῶν, θὰ ἐξαρτᾶται πάντοτε ἐκ τῆς ἀκριβοῦς ἐρεύνης ἑκάστου αὐτῶν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἐπεισόδιον τῆς συναντήσεως τοῦ Διομήδους καὶ τοῦ Γλαύκου ἐν Ζ, 119—236 ἀποπληροῖ τέλειον τὸν χρόνον τὸν παρελθόντα ἀπὸ τῆς ἀπελεύσεως τοῦ Ἕκτορος Ζ, 116 μέχρι τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ εἰς τὰς Σκαιὰς πύλας, Ζ, 237. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο πλὴν τῶν νοτίων Λυκίων οὐδὲν ἕτερον περιέχει, ὅπερ ἠδύνατο νὰ ἀπάδῃ πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὸν μῦθον τῶν παλαιῶν μερῶν τῆς Ἰλιάδος, παραδεχόμεθα ἀδιστάκτως παρὰ τὴν ἀμφιβολίας διεγείρουσαν παρατήρησιν τοῦ Σχολιαστοῦ Α, μετατιθέασί τινες ἀλλαχόσε ταύτην τὴν σύστασιν, ὅτι ὁ Ὅμηρὸς αὐτὸς παρενέβαλεν ἐν προσθήκης μέρει τὸ ἐπεισόδιον, ἵνα παραστήσῃ τὸν ἡγεμόνα τῶν Λυκίων Γλαῦκον μετέχοντα τῶν ἀγώνων τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς μάχης, διότι δὴ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ ἔπους παριστᾷ αὐτὸν σπουδαιότατον πρόσωπον διαδραματίζοντα. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ὑποστηρίξωμεν, ὅτι τὸν αὐτὸν λόγον ἔχει καὶ τὸ ἐπεισόδιον τῆς συναντήσεως τοῦ Σαρπηδόνος πρὸς τὸν Τληπόλεμον Ε, 628—698 καὶ δὴ ἕνεκα τριῶν λόγων, τὸ μὲν διότι ἡ πορεία τῆς διηγήσεως δὲν ἐπιτρέπει τὴν χρονοτριβὴν ταύτην, τὸ δὲ διότι ὁ δωρικὸς μῦθος τοῦ Ἡρακλείδου Τληπολέμου ἦτο ξένος εἰς τὸν ἴωνα ἀοιδόν, τὸ δὲ διότι ἐν τοῖς ἑξῆς

ὡς πιθανόν, ὅτι τὸ Η, 8—312 ἐποιήθη ἀμέσως μετὰ τὸ Ζ, 5—Η, 7 ὡς καὶ τὸ Μ—Ο πρὸ τοῦ Σ 243—335, Τ, 1—139. Ψ 357—424, Υ. 375—Φ. 227. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἀμφίβολον φαίνεται ἡμῖν νῦν, ἂν δικαίως κατελέξαμεν ὡς συστατικὸν μέρος τῆς Ἀχιλληίδος τὸν θάνατον τοῦ Ἕκτορος ἢ τὸν πυρῆνα τοῦ Φ, 526—Χ 394.

Μ, 101 κ. ἑ. οὐδεμία μνεία γίνεται τοῦ ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ τούτῳ περιγραφομένου βαρέος τραύματος τοῦ Σαρπηδόνος. Ὡσαύτως δὲν θέλομεν μὲν νὰ δεινοποιήσωμεν τὰς μικρὰς γλωσσικὰς ἀνωμαλίας, αἵτινες ἀναγκαίως προῆλθον ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν παλαιῶν ᾀσμάτων, ἀλλὰ πάντως ὅλως ἄπιστον εἶναι, ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς Πρεσβείας, ἂν αὐτὸς οὗτος προσέθηκε βραδύτερον εἰς τοὺς δύο ἀπεσταλμένους τῶν Ἀχαιῶν, τὸν Ὀδυσσέα καὶ Αἴαντα, ὡς τρίτον καὶ τὸν γέροντα Φοίνικα, ἐφύλαξε καὶ τοὺς δυϊκοὺς βάτην, εὐχομένω, ἐστὸν (Ι, 182, 183, 192, 198) τῆς παλαιᾶς διηγήσεως [1]).

Τὸ δεύτερον δ' ἀμφισβήτημα στρέφεται περὶ τὰς ἐν τοῖς δύο μεγάλοις ποιήμασιν ἀντιφάσεις [2]). Ἀληθῶς δῆλα δὴ πολλαὶ αὐτῶν, αἵτινες καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς παλαιοὺς γραμματικοὺς πράγματα παρέσχον, εἶναι ἀναμφισβήτητοι· ἀλλ' εἶναι αὗται καὶ πολλοῦ λόγου ἄξιαι; Ἢ πρέπει ἑκάστοτε εἰς τὰ ἔσχατα νὰ προβαίνωμεν, εἰς τὴν ἀποδοχὴν δῆλα δὴ διαφόρων συγγραφέων; Ὁμολογοῦμεν, ὅτι δὲν προθυμούμεθα νὰ καταφεύγωμεν εὐκόλως εἰς τὸ τοῦ Ὁρατίου [ἐν ποιητ. τέχνῃ 359] quandoque bonus dormitat Homerus, ἀλλ' ὅμως πιστεύομεν, ὅτι, ἂν ὁ Διομήδης ἐν τῇ πέμπτῃ

[1]) Παράβ. τὰ Προλεγόμενα εἰς Ἰλ. (W. Christ) σελ. 29 καὶ τὴν σημείωσιν εἰς Ι, 168. Πολλάκις δύναταί τις νὰ ταλαντεύηται ἀγνοῶν, ἂν πρέπει ν' ἀποδώσῃ μέρος τι ὁλόκληρον εἰς νεωτέραν τινὰ περίοδον τοῦ ἐπικοῦ ᾄσματος, ἢ ἀποκόψας τὰ νεώτερα μέρη νὰ κατατάξῃ αὐτὰ εἰς παλαιότερον χρόνον. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἑνδεκάτης ῥαψῳδίας Λ. 596 - 838 μετὰ τοῦ εἰσαγωγικοῦ μέρους Λ, 499 — 510 ἐποιήθη πάντως μετὰ τὴν Πατρόκλειαν, διότι αὐτὸ μεν προαναγγέλλει τὴν Πατρόκλειαν διὰ τῶν στίχων Λ. 604 καὶ 796, ἡ δὲ Πατρόκλεια καὶ δὴ ἡ ἀρχὴ αὐτῆς ὅλως ἀγνοεῖ τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἑνδεκάτης ῥαψῳδίας. Ἀλλ' ἂν τὸ μέρος τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐποιήθη ἢ ὑπὸ παλαιοτέρου τινὸς Ὁμηρίδου, ἢ καὶ ἐν νεωτέροις χρόνοις, ὅτε πλέον εἶχεν εἰσαχθῆ εἰς Ὀλυμπίαν ἡ ἁρματοδρομία (Λ 699 — 702), τὸ ζήτημα τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τούτου, ἄν τις θέλει ν' ἀποκόψῃ ἢ τοὐναντίον νὰ διατηρήσῃ τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἅτινα φέρουσιν ἴχνη νεωτέρων χρόνων καὶ κυρίως ἀπορίας διεγείρουσι, ὡς τοὺς στίχους Λ, 668 — 763 καὶ 706 — 838 καὶ Ο, 390. Ἡμεῖς κλίνομεν μᾶλλον πρὸς τὴν ἀποκοπὴν νῦν, διότι ἡ σύνδεσις πολεμικῆς τινος σκηνῆς πρὸς εἰρηνικήν τινα λύσιν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἔγκειται ἐν τῷ πνεύματι τῆς παλαιᾶς ὁμηρικῆς ποιήσεως.

[2]) Περὶ τῶν ἀντιφάσεων τούτων ἄριστα λέγουσιν ὁ Frey, Zur Poetik Homers, Bern. Programm 1881 σελ. 31 κ. ἑ. ὁ C. Rothe, Die Bedeutung der Widersprüche für die homerische Frage, Programm des Berliner collège français 1894, ὁ Jelinek, Homerische Untersuchungen, Widersprüche im zweiten Theil der Odyssee, Wien 1896.

ραψῳδίᾳ (330) τοσοῦτον παράβολος ὁρμᾷ ἐπὶ τὴν Ἀφροδίτην, ἐν δὲ τῇ ἕκτῃ ὑπ' εὐλαβείας κατεχόμενος λέγει, οὐδ' ἂν ἐγὼ μακάρεσσι θεοῖσ' ἐθέλοιμι μάχεσθαι (Z, 141), τοῦτο οὐδόλως ἀναγκάζει ἡμᾶς εἰς ἀποδοχὴν διαφόρων ποιητῶν, ἀλλ' ἔχει ἀρίστην πρόφασιν ταύτην, τὴν διάφορον διάθεσιν καὶ ὅτι ἀπαντᾷ ἐν διαφόροις οὐχὶ ἀναγκαίως ἐν συνεχείᾳ ραψῳδητέαις ραψῳδίαις. Καὶ ἂν ἔτι ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς πρώτης ραψῳδίας ἡ Ἀθηνᾶ κατέρχεται ἐκ τοῦ Ὀλύμπου εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν (Α, 194), ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει (Α, 424) διατρίβει ἀπὸ τῆς προτεραίας μετὰ τῶν ἄλλων ὀλυμπίων παρὰ τοῖς Αἰθίοψιν, ἠδύνατο ἄριστα, νομίζομεν, καὶ τοῦτο νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτὸν ὁ ποιητὴς ὑπολαμβάνων, ὅτι οὐδόλως θὰ προσεῖχον τὸν νοῦν εἰς τὴν ἀντίφασιν οἱ εὐλαβῶς ἀκροώμενοι αὐτοῦ ἀκροαταί, ἢ καὶ αἰσθανόμενοι τὴν ἀντίφασιν οὐδόλως θὰ ἐδυσχέραινον ἐπ' αὐτῇ. Ἀλλ', ὅταν ὁ Πυλαιμένης, οὐχὶ κοινός τις στρατιώτης, ἀλλ' ὁ ἀρχὸς τῶν μεγαθύμων Παφλαγόνων ἐν μὲν τῇ πέμπτῃ ραψῳδίᾳ (Ε, 576) πίπτῃ μαχόμενος πρὸς τὸν Μενέλαον, ἐν δὲ τῇ δεκάτῃ τρίτῃ (Ν, 658) συμπροπέμπῃ τὸν νεκρὸν τοῦ υἱοῦ δάκρυα λείβων, τότε τοῦτο διεγείρει ὑπονοίας περὶ τῆς ἑνότητος τοῦ συγγραφέως, ὑπονοίας δυσκόλως ἀναιρουμένας. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἥκιστα ἐγχωρεῖ μετὰ βεβαιότητος ἡ ἄρνησις τῆς ἑνότητος τοῦ συγγραφέως, διότι καὶ παρ' ἄλλοις ποιηταῖς ἀπαντῶσιν ὅμοιαι ἀνακρίβειαι καὶ ἐπὶ παραδείγματι αὐτὸς ὁ Ἀριόστος ἐν τῷ μαινομένῳ Ὀρλάνδῳ ἐν μὲν τῷ 18,45 λέγει ὅτι ὁ Βαλλούστριος ἔπεσεν, ἐν δὲ 40,73 καὶ 41,6 ἀναφέρει αὐτὸν διατρίβοντα μεταξὺ τῶν ζώντων [1]). Ἀλλ' ἂν καὶ ἐν τούτῳ ἐφαρμόζεται ἔτι τὸ operi longo fas est obrepere somnum, ἐπ' οὐδενὶ ὅμως λόγῳ ἐπιτρέπεται ὀλιγώρως νὰ κρίνωμεν τὰς ἀντιφάσεις, ἂν αὗται προέρχονται ἐκ παρανοήσεως

[1]) Εἰς τοῦτο ἐπέστησε τὴν προσοχὴν ἡμῶν ὁ M. Bernays. Δεινότερον ἔχει τὸ πρᾶγμα, ὡς ὁ Max Koch διδάσκει, παρὰ τῷ ἄγγλῳ Thakeray, ὃς ἐν τῇ μυθιστορίᾳ New comes ἐν τέλει αὐτὸς οὗτος, παραιτεῖται συγγνώμην ἐπὶ τούτῳ, ὅτι τὴν μητέρα τοῦ μνηστῆρος killed at one page and braught to life at an other, ἤτοι ἐν μὲν τῇ μιᾷ σελίδι ὡς νεκράν, ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ ὡς ζῶσαν ἀναφέρει.

τῆς θέσεως ἢ τῆς φράσεως. Τοιαύτη τις παρανόησις ἀπαντᾷ ἐν τῇ ῥαψῳδίᾳ τῆς παραποταμίου μάχης (Φ), ἐν ᾗ ὁ μὲν παλαιότερος ποιητὴς φαντάζεται τὸν Ἀχιλλέα ἐρχόμενον ἐκ τῆς δεξιᾶς, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σκαμάνδρου (Φ, 245). Ἔτι ἐμφανεστέρα παρανόησις εἶναι ἡ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς δωδεκάτης ῥαψῳδίας τῆς Ὀδυσσείας, ἔνθα αἴφνης ἐκ τῆς δυτικῆς εἰς τὴν ἀνατολικὴν μεταφερόμεθα θάλασσαν [1]).

Τὸ δὲ τρίτον ἀμφισβήτημα ἔγκειται ἐν τῷ ζητήματι, ὁποῖα τὰ ὅρια τοῦ ἔργου τοῦ διατάκτορος ἢ διασκευαστοῦ. Διότι κατὰ τὸν Βέργκιον μὲν μάλιστα, οὐχ ἧττον δὲ καὶ κατὰ τὸν Κιρχόφφιον, τὸν Φίκκιον καὶ τὸν Βιλαμοβίτσιον [2]) πολλαὶ καὶ μεγάλαι εἶναι αἱ ὑπὸ τούτου ἐπενεχθεῖσαι μεταβολαί. Ὁρμῶνται δ' οἱ λόγιοι οὗτοι εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἐκ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι τὰ πρῶτα συστατικὰ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ὅλως αὐθυπόστατα ἦσαν, ἴδια ἔπη ἦσαν αὐτὰ καθ' ἑαυτά, καὶ ὅτι ἐν πολὺ μεταγενεστέροις χρόνοις διασκευαστής τις ἀποκόπτων, προσποιῶν, μεταποιῶν, μεταθέτων ἀπετέλεσεν ἐξ αὐτῶν τὰ νῦν προκείμενα ἔργα, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσσειαν. Ὅλως ἀντίθετα πρὸς ταῦτα φρονεῖ ὁ Βενεδ. Νίσιος, καθ' ὃν οἱ εὑρύναντες καὶ προαγαγόντες τὸ ἔργον αὐτοὶ οὗτοι ἐπεμελήθησαν

[1]) Εἰς τὰ χωρία, ἐν οἷς μάλιστα παρενόησεν ὁ διάδοχος ποιητὴς φράσιν τινὰ τοῦ προγενεστέρου, ἀνήκει πρὸ πάντων τὸ I, 235 ἀντιπαραβαλλόμενον πρὸς τὸ M 107—126. (Ἐν τούτοις ὁ Ed. Göbel Programm, Fulda 1891 N. 380, 13 — 15 θεωρεῖ πιθανόν, ὅτι ἡ αὐτὴ φράσις ἦτο δυνατὸν διαφόρως νὰ ἐκληφθῇ). Ἂν δὲ πρέπει νὰ εἴπωμεν τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ O, 196 ἀντιπαραβάλλοντες αὐτὸ πρὸς τὸ B, 190 οὔ σε ἔοικε κακὸν ὡς δειδίσσεσθαι, τοῦτο εἶναι σπουδαῖον μέν, ἀλλὰ δύσκριτον ζήτημα. Ἡ ἐπανάληψις τυπικῶν τινων φράσεων παρεῖχεν ἀφορμὴν πολλάκις εἰς παρανοήσεις· οὕτως ἐν Ὀδ. α 424 «δὴ τότε κακκείοντες ἔβαν οἶκόν δε ἕκαστος» (δηλαδὴ οἱ μνηστῆρες ὡς καὶ ἐν σ, 428), ἀλλ οἱ ἐκ Δουλιχίου, Σάμης, Ζακύνθου μνηστῆρες δὲν ἠδύναντο βεβαίως εἰς τὴν ἑαυτῶν οἰκίαν νὰ μεταβῶσι πρὸς ὕπνον. Παραβ. Mähly, Bayerische Gymnasial Blätter 25 (1889) 266.

[2]) Bergk, Griechische Litteraturgeschichte ἐν πλείστοις χωρίοις. Kirchhoff ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ὀδυσσείας καὶ ἐν ἐξαρτήσει ἀπ' αὐτοῦ Fick ἐν τῇ ἐκδ. τῆς Ἰλ. καὶ Ὀδυσ., οὗ ἡ γνώμη περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως στρέφεται περὶ τὸν διασκευαστὴν ὡς περὶ ἄξονα. Wilamowitz, Homerische Untersuchungen ἰδίᾳ ἐν σελ. 228. Ed. Meyer, Geschichte des Altertums II. 406 κ. ἑξ., ὃς κυρίως ἀποδέχεται τὰ τῶν Kirchhoff καὶ Wilamowitz.

καὶ τῆς συναρμογῆς τῶν νεωτέρων πρὸς τὰ παλαιότερα ᾄσματα, οὕτως ὥστε μικρόν τι ὑπελήφθη ἔργον εἰς τὸν διατάκτορα. Πρὸς ταύτην δὲ τὴν γνώμην ἀποκλίνομεν διαρρήδην καὶ ἡμεῖς [1]), ἀλλ' ἐν τούτῳ ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἡ γνώμη τοῦ Κιρχοφφίου περὶ τοῦ παλαιοῦ νόστου, ὅτι ἀρχικῶς ἐν τρίτῳ προσώπῳ ἦτο γεγραμμένος καὶ ὀψιαίτερον μετετράπη εἰς πρῶτον πρόσωπον [2]), ἔχει τι τὸ ἐπαγωγόν. Ὡσαύτως δ' ὁμολογοῦμεν, ὅτι οὐδεμία βεβαιότης ἔτι ἐπετεύχθη περὶ τούτου, ἂν τὰ μέρη τῆς Ὀδυσσείας α 88—144 καὶ ο 1—300 ἐποιήθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ τῆς Τηλεμαχείας ἢ προσετέθησαν πρὸς στενοτέραν συνάφειαν ὑπό τινος διασκευαστοῦ, ὃς τὴν Τηλεμάχειαν πρὸς τὴν παλαιὰν Ὀδύσσειαν εἰς ἓν συναφὲς ὅλον συνέδησεν [3]).

27. Ἐν τοῖς προηγουμένοις κατεδείξαμεν, πῶς ἔχουσι τὰ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος μετὰ τὰς ἐπιμελεῖς καὶ περιέργους ἐρεύ-

[1]) Ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ἀποδεχόμεθα καὶ προσθήκας τινὰς γενομένας ὑπὸ τῶν μετέπειτα διατακτόρων. Ἴσως δὲ ὀψιαίτερον μέρη τινὰ καὶ μετεκινήθησαν. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι οὐδαμῶς ἀμφιγνοοῦμεν ἐπὶ τούτου, ὅτι τὰ Θ, 1—27 καὶ α 1—87 εἶναι κυρίως παλαιά, ἀλλ' ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων τὸ πρῶτον ἐτέθησαν εἰς τὴν σήμερον αὐτῶν θέσιν.

[2]) Kirchhoff ἐν τῇ δ'. παρεκβάσει, ἐν ᾗ κυρίως ἐπὶ τοῦ μ. 374—390 στηρίζεται. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἄκων περιέπεσεν εἰς τὸν συνήθη εἰς αὐτὸν τρόπον τῆς κατὰ γ'. πρόσωπον διηγήσεως, εἶτα δὲ παρεμβαλὼν τὸν Ὀδυσσέα διηγούμενον, ὅσα ὁ θέσπις ἀοιδὸς μόνον ἤρμοζε νὰ γνωρίζῃ, προσέθηκε καὶ τοὺς μ 389 στίχους; Ὁ Mähly ἐν τῇ ἐπικρίσει τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ παρόντος ἔργου ἐν τοῖς Bayerische Gymnasial-Blätter 25 (1889) 267 κ. ἑ. ἀποδεικνύει δι' ἄλλων παραδειγμάτων, ὅτι ὁ ποιητὴς ἠδύνατο καὶ ὑπεράνθρωπα νὰ γνωρίζῃ, ἀλλὰ θεωρεῖ ὡς διασκευὴν τοὺς στίχους μ 389 κ. ἑ. τοὺς περιορίζοντας τὴν ἄμεσον ἐκείνην γνῶσιν. Καὶ ὁ Cauer, Homerkritik 295 τελευτῶν κηρύττεται κατὰ τῆς γνώμης τοῦ Kirchhoff. Ἄλλως δὲ εὐκόλως συνάπτονται οἱ στίχοι μ. 391 κ. ἑ. πρὸς τὸν μ, 373, ὥστε εὐκόλως δύναταί τις νὰ καταφύγῃ καὶ εἰς τὴν ἀθέτησιν τῶν στίχων μ, 378—390.

[3]) Ἡ περὶ τούτου κρίσις ἐξαρτᾶται τέλος ἐκ γλωσσικῶν, μετρικῶν καὶ λογογραφικῶν λόγων καὶ οὗτοι φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἥκιστα εὐνοϊκῶς ἔχοντες πρὸς τὴν γνώμην τοῦ Kirchhoff, ἣν πρὸ αὐτοῦ ἐξήνεγκεν ὁ Hennings, Über die Telemachie ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. und Pädagogik, Supplementband III, 135 κ. ἑξῆς. Οἱ στίχοι δ, 613—619 ἐπαναλαμβάνονται ἐν ο, 113—119, ὅπερ πάντως οὕτω πρέπει νὰ ἑρμηνεύσωμεν, ὅτι ἄλλοτέ ποτε ἡ νῦν ἐν τῷ στίχῳ 620 διακοπεῖσα διήγησις ἐξηκολούθει ἐν ο, 121 κ.ἑξ. Ὡσαύτως διερωτᾶται, ἂν μὴ καὶ οἱ συμπληροῦντες τὸν κατάλογον νεῶν στίχοι Π, 168—199 ἀρχικῶς μέρος αὐτῶν ἀπετέλουν, εἶτα δ' ὁ διασκευαστὴς μετεκίνησεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ Β εἰς τὸ Π.

νας. Καὶ πολλοὶ μὲν νῦν τῶν ἐρευνητῶν ἔμειναν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ Κόβητος, ἢ μένουσιν ἐν τοῖς γενικοῖς τούτοις θεωρήμασιν ὑπολαμβάνοντες πᾶσαν ἀπόπειραν πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν ἀρχικῶν συστατικῶν μερῶν τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ὡς ὑδροφορίαν εἰς τὸν τῶν Δαναΐδων πίθον, ἀφ' ἧς πρέπει νὰ ἀπέχῃ πᾶς ἔμφρων κριτικὸς μεμνημένος τῶν ὁρίων τῆς κριτικῆς τέχνης [1]). Ἄλλοι δέ τινες ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁρμώμενοι ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι τὸ κριτήριον τῆς ὀρθότητος τῶν γενικῶν τούτων θεωρημάτων πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν τῇ ἐφαρμογῇ αὐτῶν εἰς τὰ καθ' ἕκαστον, ἀποτολμῶσι τὴν ἀνατομὴν τῶν ποιημάτων, τὴν ἀνασκευὴν τῆς παλαιᾶς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας καὶ τὴν ἀπόκρισιν τῶν διαφόρων παλαιοτέρων τε καὶ νεωτέρων προσθηκῶν. Ἀπετολμήσαμεν δὲ τὸ τόλμημα τοῦτο, καὶ δὴ οὕτως ὥστε καὶ διὰ τοῦ τύπου αἰσθητὰ νὰ κατασταθῶσι τὰ διάφορα συστατικὰ μέρη, ὁ Κιρχόφφιος μὲν ἐκδοὺς τὴν Ὀδύσσειαν (ἔκδ. 6'. 1879) [2]) καὶ ἡμεῖς ἐκδόντες τὰ Iliadis carmina Lips. 1884[3]). Εἰς δὲ τὴν ὁμοίαν ἐπιχείρησιν τοῦ Φικ-

[1]) Cobet, Miscellan. crit. σ. 402: quo saepius carmina Ionica, quae Homeri nomine feruntur, relego et diligenter omnia considero, eo magis magisque mihi confirmatur sententia eorum, qui haec non unius ἀοιδοῦ carmina esse arbitrantur, sed a compluribus cantoribus neque aetatis ejusdem neque patriae εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν olim composita et cantata fuisse, deinde in unum collecta et ordine disposita, ut εἰς ἓν σωμάτιον coalescerent.... plura non addo, quia talia omnia sentiri possunt, sed demonstrari non possunt, et nolo videri ultra Lycurgi aetatem indagando procedere velle. Ἐκ τῆς αὐτῆς ἀπόψεως θεωρεῖ τὸ ζήτημα καὶ ὁ Mähly, Bayerische Gymnasial-Blätter 25 (1889) 263.

[2]) Πολλαχῶς ἀφίσταται τοῦ Kirchhoff ἡ ὑπὸ τοῦ Wilamowitz γενομένη νέα ἀνασκευὴ τῆς Ὀδυσσείας ἐν ταῖς Ὁμηρικαῖς ἐρεύναις καὶ δὴ πρὸ πάντων ἐν τούτῳ, ὅτι ἐκ τῶν τριῶν ἐπῶν, ἅτινα βεβαίως προέκειντο εἰς τὸν διασκευαστήν, τὸ τρίτον, τὸ περὶ τοῦ φόνου τῶν μνηστήρων, εἶναι κατ' αὐτὸν νεώτερον τῆς Τηλεμαχείας. Ἀποπλανᾶται δ' ὅλως ὁ Seeck, Die Quellen der Odyssee, Berlin 1887, τολμήσας νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν Ὀδύσσειαν τὴν τῶν πηγῶν ἔρευναν, ὡς γίνεται παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς.

[3]) Ἐν μικρῷ διαγράμματι ὑπέδειξε τὰ χωριστέα μέρη ὁ Naber, Quaestiones Homericae, Amstel. 1877. Νέα τις ἀπόπειρα ἄνευ ἰσχυρῶν ἀποδείξεων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ E. H. Meyer, Indogermanische Mythen 2 τόμ. Achilleis, Berlin 1887. Ἀξιολογώτερα παρέχει ὁ K. Brandt Zur Geschichte und Komposition der Ilias ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie 1885|89. Ὁ P. Cauer, Homerkritik 1895 σελ. 168 ὁρμώμενος ἐξ ἱστορικῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ λόγων ἐπιβάλλεται μὲν νέον κατ' αὐτοὺς χωρισμόν, δὲν διεξάγει ὅμως

κίου, ὃς ἄλλοθεν, ἐξ εἰδικῆς τινος γλωσσικῆς ἀρχῆς ὡρμήθη, περὶ ἧς βραδύτερον δέον νὰ πραγματευθῶμεν, θὰ ἐπανέλθωμεν παρακατιόντες. Παρὰ ταῦτα περὶ μερικῶν τινων ῥαψῳδιῶν καὶ μερῶν τινων πολλαὶ ἔρευναι ἐγένοντο ἐν πολυαρίθμοις διατριβαῖς. Αἱ κύριαι δὲ γνῶμαι αὐτῶν ἐγένοντο προσιτώτεραι νῦν καὶ εἰς τοὺς ἰδιώτας διὰ τῶν ἐπιμελῶν ὑπομνημάτων τῶν ἐν τοῖς ἐπιμέτροις τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἐντσίου [1]).

28. Τελευτῶντες δ', ἵνα καταδείξωμεν, πῶς καθ' ὅλου τὰ κεφάλαια τοῦ ζητήματος κατανοοῦμεν, προτάσσομεν μὲν πρῶτον γενικά τινα δόγματα, ἀναλύομεν δ' εἶτα τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν κατὰ τὰ τελικὰ συμπεράσματα τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος.

Α'. Ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια ἐρείδονται ἐπὶ ἐθνικῶν, ἤδη ὑπὸ παλαιοτέρων αἰολικῶν ἀοιδῶν ποιητικὴν μορφὴν λαβόντων λόγων, οἵτινες ἐτράφησαν κυρίως ἐκ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀγώνων τῶν ἐποικησάντων Αἰολέων καὶ Ἀχαιῶν πρὸς τοὺς ἄλλοτε δεσπότας τῆς χώρας καὶ ἐκ τῶν κατὰ θάλασσαν κινδυνευμάτων τῶν Αἰολέων καὶ Ἰώνων [2]). Ὁ νέος ποιητὴς Ὅμηρος κατ' ἀκολουθίαν εὗρε διαγεγραμμένας ὑπὸ τῶν μύθων καὶ τῶν παλαιοτέρων ἀοιδῶν τὰς μορφὰς τῶν κυρίων ἡρώων, τοῦ Ἀγαμέμνονος, Ἀχιλλέως, Αἴαντος, Νέστορος, Ὀδυσσέως.

Β'. Τὰ μεγάλα νέα δημιουργήματα τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ἐξύφαναν πλείονες βεβαίως ποιηταί, ἀλλ' εἰς τὴν κεφαλὴν

αὐτόν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον. Ἀποπειραθέντες δ' ἡμεῖς τούτου περιήλθομεν εἰς δισταγμὸν περὶ τοῦ δυνατοῦ τοῦ τοιούτου χωρισμοῦ, διότι ὁ Ὅμηρος οὐδόλως ἀποκνεῖ νὰ συγχέῃ τὰ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν παλαιοτέρων χρόνων, οἷον ἐφαντάζετο αὐτόν, πρὸς τὸν τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἔζη. Τοῦτο καταφαίνεται ἐν τῇ παρεθέσει ὅπλων ἐκ χαλκοῦ καὶ ὅπλων ἐκ σιδήρου. Ἴδε Ὀδυσ. ι, 391.

[1]) Δὲν ἀναγράφομεν ἐνταῦθα τοὺς τίτλους ἑκάστης τῶν διατριβῶν καὶ ἑκάστου ἔργου πραγματευομένου περὶ τοῦ ζητήματος, ἀλλ' ἀρκούμεθα νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὸν Hentze.

[2]) Δὲν ἐλλείπουσι καὶ μυθολογικαὶ ὑποστάσεις ἐν τῷ τρωϊκῷ μύθῳ. Ἀφθόνους τοιαύτας ζητοῦσιν ὁ Oskar Mayer Quaestiones Homericae, Bonn 1846 καὶ ὁ Efard H. Meyer, Indogermanische Mythen τομ. II. Ἐπὶ πολὺ χωρεῖ εἰς τὴν ἀποδοχὴν ἠθικῶν ἰδεῶν ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τῷ τοῦ Ὀδυσσέως ὁ Carriere, Die Kunst im Zusammenhan zu der Kluturentwickelung II, 49 κ. ἑ. Περὶ τοῦ μύθου τοῦ Ὀδυσσέως εἰδικώτερα ἴδε παρὰ Müllendorf, Deutsche Alterthumskunde I, 30 — 58.

ἑνὸς καὶ μόνου μεγαλοφυοῦς ἀοιδοῦ ἐπῆλθεν ἡ ἔννοια τούτου, νὰ καταστήσῃ δῆλα δὴ τὴν ἔριν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος, οἷα ἐγένετο, κέντρον τοῦ ὅλου ποιήματος, ὡς καὶ εἷς μόνος ποιητὴς ἔσχε τὴν ἐπίνοιαν νὰ παραστήσῃ τὸν Ὀδυσσέα πρῶτον μὲν διηγούμενον ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φαιάκων τὰς προτέρας πλάνας, εἶτα δὲ μετὰ τὸν νόστον φονεύοντα τοὺς ὑπερφιάλους μνηστῆρας τῆς πιστῆς συνεύνου Πηνελόπης.

Γ΄. Ἀμφότερα τὰ ποιήματα ἐξῆλθον ἐκ τῆς αὐτῆς σχολῆς τῶν ἀοιδῶν καὶ ἴσως τινὰ τῶν νεωτέρων μερῶν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας ἔχουσιν ὡς συγγραφέα τὸν αὐτὸν ποιητήν. Ἀλλ', ἵνα ἀποδώσωμεν μετὰ βεβαιότητος εἰς τὸν αὐτὸν ποιητὴν τὴν Ὀδύσσειαν ὡς καὶ τὴν Ἰλιάδα, δὲν ἐπαρκεῖ ἡ καθ' ὅλου συμφωνία τῆς τέχνης καὶ τῆς γλώσσης [1]).

Δ΄. Τόσον κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ μέτρον, ὅσον καὶ ἐν τῷ μύθῳ [2]) συμφωνεῖ ἐν τοῖς κεφαλαίοις ἡ Ὀδύσσεια πρὸς τὴν Ἰλιάδα. Ἰδίᾳ δ' ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ποιήμασι διατηρεῖ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ τὸ δίγαμμα, ὅπερ πρωΐμως ἤρξατο ἀφανιζόμενον παρὰ τοῖς Ἴωσι, καὶ μένουσιν ἀσυναίρετα τὰ ἄλλοτε διὰ s, v, j χωριζόμενα φωνήεντα, ὡς ἐν τοῖς ἕω, ἔειπε, τελέομεν [3]). Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν καὶ μικράς τινας διαφοράς. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὀλιγωρεῖται συχνότατα τὸ δίγαμμα ἔν τε τῇ Ὀδυσσείᾳ καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις ἄσμασι τῆς Ἰλιάδος ἐν τῇ λέξει οἶνῳ [4]). Ὡσαύτως ἀπαν-

[1]) [Ἴδε Μυλλέρου, Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. φιλολ. μεταφρ. Κυπρ. ἔκδ. 2 σελ. 107 κ. ἑ].

[2]) Οὕτως ὁ Ἡρακλῆς ἐν ἀμφοτέροις θεωρεῖται μιᾷ γενεᾷ τῶν Τρωϊκῶν προγενέστερος. Ἴδ Ἰλ. Ο, 638 καὶ Ὀδ. φ, 25. Ὡσαύτως ἡ αὐτὴ γνώμη ἐπικρατεῖ ἐν ἀμφοτέροις οὐ μόνον περὶ τῶν υἱῶν τοῦ Πριάμου, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν τοῦ Λαομέδοντος καὶ Ἀντήνορος.

[3]) Ἀκριβέστερα διδάσκουσιν ὁ Knös, De digammo Homerico, Ups. 1872 καὶ ὁ Menrad, De contractionis et synizeseos usu Homerico, Monachii 1886. Οὕτω δὲν μεταχειρίζεται ὁ Ὅμηρος ἔτι τὸ μεταγενέστερον καὶ ἤδη παρ' Ἡσιόδῳ ἀπαντῶν συχνάκις λόγος, λέγει πανταχοῦ μάρτυρος καὶ οὐχὶ ὡς οἱ μεταγενέστεροι μάρτυρ, μεταχειρίζεται τὸ προφυγεῖν ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ὑπεκφυγεῖν καὶ ἅπαξ μὲν ἐν Ἰλιάδι. Ι, 42, ἅπαξ δ' ἐν Ὀδυσσείᾳ ρ, 21 τὸ συμπερασματικὸν ὥστε.

[4]) Ἴδε Προλεγόμ. ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ Christ σελ. 163. Περὶ τῆς κατὰ μικρὸν ἐπικρατήσεως τῆς συναιρέσεως ἐν τοῖς νεωτέροις μέρεσι τῆς Ὀδυσσείας ἴδε W. Christ, Homer und Homeriden σ. 60.

τῶσιν ἐν τοῖς τελευταίοις οἱ τύποι ἐκεῖνος ἀντὶ τοῦ κεῖνος, ἡμέας ἀντὶ ἄμμε, ὑμέας ἀντὶ ὔμμε. Ἐπίσης ὀλιγώτερον διαδεδομένη εἶνε ἡ ἐφθημιμερὴς ἄνευ τομῆς ἐν τῷ τρίτῳ ποδὶ τομὴ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ ἢ ἐν τῇ Ἰλιάδι [1]).

Ε΄. Ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια δὲν συνετελέσθησαν οὕτως, ὡς ὑπέθεσάν τινες ἀποδεχόμενοι, ὅτι διατάκτωρ τις μετεποίησεν εἰς ἑνιαῖα ἔργα παλαιά, ἀρχικῶς αὐθυπόστατα ἄσματα ἢ ἔπη, ἀλλὰ μᾶλλον ἐξ ἀρχῆς οἱ παλαιοὶ ποιηταὶ συνῆψαν πρὸς ἄλληλα τὰ καθ' ἓν πεποιημένα ἄσματα καὶ οἱ νεώτεροι Ὁμηρίδαι ἐξ ὑπαρχῆς ἐπεσκόπουν, ποῦ νὰ παρεμβάλλωσι τὰς εἰς ὡρισμένα χωρία προσθήκας αὐτῶν. Μικραὶ δὲ διαταράξεις τῆς ἀρχικῆς συναφείας, οἵας σημειοῦσι τὰ σχόλια εἰς Z, 119 καὶ K, 1, ἴσως εἰσεχώρησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς πρὸ τοῦ Πεισιστράτου διὰ τῆς αὐθαιρεσίας ῥαψῳδῶν τινων.

29. Ἡ σύστασις τῆς Ἰλιάδος. Τὸν πυρῆνα τῆς Ἰλιάδος ἀποτελεῖ ἡ μῆνις Ἀχιλλῆος. Ταύτην ἐξύμνησεν ὁ Ὅμηρος ἐν 4 μέρεσι. Τῶν τεσσάρων δὲ τούτων μερῶν τὸ μὲν πρῶτον περιέχει τὴν ἔκρηξιν τῆς ὀργῆς τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὴν πρὸς ἐκδίκησιν διὰ τὴν ἀτίμωσιν τοῦ υἱοῦ παράκλησιν τῆς Θέτιδος (Α Ῥαψ.). Τὸ δὲ δεύτερον, ἡ Ἀγαμέμνονος ἀριστεία, πραγματεύεται τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἀποπείρας τοῦ Ἀγαμέμνονος πρὸς καταπολέμησιν τοῦ Ἕκτορος καὶ τῶν Τρώων ἄνευ τοῦ Ἀχιλλέως (Λ, 1—595 καὶ Ο 592—746). Τὸ δὲ τρίτον, ἡ Πατρόκλεια, περιλαμβάνει τὴν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς προσγενομένην διὰ τοῦ Πατρόκλου ἐπικουρίαν, τὸν θάνατον τοῦ ἥρωος τούτου καὶ τὴν περὶ τὸ πτῶμα αὐτοῦ μάχην (Π—Σ 242). Τὸ δὲ τέταρτον μέρος (μέρη τῶν ῥαψ. Τ, Υ, Φ καὶ Φ 526—Χ, 393) [2])

[1]) Lehrs, De Aristarchi studiis homericis [ἔκδ. 3 σελ. 387—413]. Seymour, On the homeric caesura and the close of the verse as related to the expression of thougt, ἐν Havard Studies in class. philol. III, (1892) 91 κ. ἑ.

[2]) Περὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν μερῶν τῶν 4 ἐκείνων ἀσμάτων, ἅτινα ἀνῆκον εἰς τὴν παλαιὰν Ἀχιλληΐδα, ὡς καὶ περὶ τοῦ ὁμοίου χωρισμοῦ τῆς Πατροκλείας ἀπὸ τῶν ῥαψῳδιῶν ΠΡΣ παραπέμπομεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἰλιάδος ὑπὸ Christ. Πρὸς τούτοις παράβαλε κα

ἄξιον εἶναι νὰ ὀνομασθῇ Ἀχιλληὶς κατὰ τοσοῦτον, καθ' ὅσον περὶ τὸν Ἀχιλλέα μόνον περιστρέφεται καὶ καταλήγει εἰς τὸν φόνον τοῦ Ἕκτορος ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως. Ἂν δ' ὁ Ὅμηρος ἐποίησε τὰ 4 ταῦτα μέρη τοῦ ἡρωϊκοῦ ἄσματος περὶ τῆς μήνιδος τοῦ Ἀχιλλέως ἀδιαλείπτως τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἂν αὐτὰ ἀποτελοῦσι χρονικῶς τὰ παλαιότατα μέρη τῆς Ἰλιάδος, εἶναι πλέον τι ἢ ἀμφίβολον. Βεβαίως τὸ πρῶτον ἐποίησεν ὁ ποιητὴς μετὰ τὸ εἰς τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως ἆσμα τὴν ἀριστείαν τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ προώρισεν αὐτήν, ἤτοι τὸ 11 ᾆσμα, ὡς συνέχειαν τοῦ πρώτου ἄσματος (Α 1—305). Ἐν τούτῳ δὲ τῷ ἑνδεκάτῳ ἄσματι τραυματίζονται ταχέως ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Διομήδης, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Εὐρύπυλος καὶ ἀπάγονται ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, μόνος δ' ὁ Αἴας ἀνθίσταται μόλις πως καὶ πειρᾶται ν' ἀποκρούσῃ τὴν εἰς τὸ ναυτικὸν στρατόπεδον εἰσβολὴν τῶν Τρώων. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν παρεῖχον ἀφορμὴν εἰς ἐκτενεστέραν τινὰ περιγραφὴν τῶν κλεῶν τῶν Ἀχαιῶν, οἵαν ἀπήτει τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα τῶν Ἑλλήνων. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ὁ Ὅμηρος, πρὶν ἢ ἐπιληφθῇ τῆς Ἀχιλληΐδος καὶ ἴσως καὶ αὐτῆς τῆς Πατροκλείας, ἐποίησεν ἐν προσθήκης μέρει τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς μάχης καὶ προέταξε τὴν διήγησιν τῶν κατ' αὐτὴν τῆς ἀριστείας τοῦ Ἀγαμέμνονος. Ἀποτελοῦσι δὲ ταύτην αἱ ῥαψῳδίαι Β—Ε ἢ Β—Η 312, ἐν αἷς ὑμνοῦνται ἐν ἐκτάσει καὶ ἐξαιρέτως ἡ ἀγορὰ πρὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἡ μονομαχία τοῦ αἰτίου τῶν κακῶν Πάριδος καὶ τοῦ Μενελάου, ἡ τειχοσκοπία, ἡ ἐπιπώλησις, ἡ ἀριστεία Διομήδους, ἡ ὁμιλία Ἕκτορος καὶ Ἀνδρομάχης καὶ τὸ τέλος τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς μάχης σὺν τῇ μονομαχίᾳ τοῦ Ἕκτορος καὶ τοῦ Αἴαντος. Καὶ ὁ μὲν Γρότιος καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Δύντσερος καὶ ὁ Φίκκιος ἠθέλησαν νὰ θεωρήσωσι τὰς ἓξ ταύτας ῥαψῳδίας ὡς ἴδιον ἔπος πραγματευόμενον τὸν οἶτον Ἰλίου [1]), ἔπος

τὸν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον μὲν διαφωνοῦντα, ἐν συνόλῳ δὲ συμφωνοῦντα χωρισμὸν τοῦ Fick, Ilias σ. 18—75.

[1]) Εἰς τὸ ὄνομα τοῦτο ἤγαγε τοὺς λογίους τούτους ὁ ἐν Ὀδυσσ. θ. 578 στίχος Ἀ ρ γ ε ί ω ν Δ α ν α ῶ ν ἠ δ' Ἰ λ ί ο υ ο ἶ τ ο ν ἀ κ ο ύ ω ν.

ὅλως αὐθυπόστατον τὸ κατ' ἀρχάς, ἔπειτα δὲ παρεμβληθὲν εἰς τὸ ἔπος τῆς μήνιδος τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς δὲν μετέχει τῶν ἀγώνων τῆς μάχης τῆς πρώτης ἡμέρας, ἀποδεικνύει ἡλίου φαεινότερον, ὅτι αἱ ἓξ ἐκεῖναι ῥαψῳδίαι ἐποιήθησαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Ἀγαμέμνονος καὶ ὡρίσθησαν ἐκ τῶν προτέρων εἰς παρεμβολὴν μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ ἑνδεκάτης ῥαψῳδίας. Καὶ εἶναι μὲν πάντως ἀληθές, ὅτι ἡ μῆνις τοῦ Ἀχιλλέως ὅλως ἐπισκοτεῖται [1]) ἐν αὐταῖς καὶ ὁ Ζεὺς φαίνεται ὅλως ἐπιλαθόμενος τῆς πρὸς τὴν Θέτιν δοθείσης ὑποσχέσεως [2]). Ἀλλὰ τοῦτο ἔχει τὸν λόγον ἐν τῇ πρὸς παρελκυσμὸν θέσει τῶν παρεμβληθέντων τούτων ᾀσμάτων καὶ δὲν εἶναι καὶ λίαν παράδοξον ἕνεκα τοῦ κυκλοειδοῦς χαρακτῆρος τοῦ παλαιοτέρου ἡρωϊκοῦ ἔπους, τοῦ παραπλησίου πρὸς περιδέραιον συγκείμενον ἐκ διαλειπόντων μαργαριτῶν.

Ἡ πεπλατυσμένη δὲ καὶ ἐπὶ πολὺ διήκουσα περιγραφὴ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς μάχης εἶχεν ὡς ἀκολουθίαν τοῦτο, ὅτι ὁ ποιητὴς πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας ἐπλάτυνε καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς μάχης. Κατώρθωσε δὲ τοῦτο παρεμβαλὼν πολλὰς ῥαψῳδίας εἰς τὸ μεταξὺ τῶν στίχων Λ, 525 καὶ Ο, 592, οἵτινες ἄλλοτέ ποτε ἦσαν συνεχεῖς. Ἐν τούτῳ δὲ εὕρυνεν ἐν ταὐτῷ καθ' ὅλου τὸ ποίημα τὸ μὲν παραστήσας τὸ ναυτικὸν στρατόπεδον περιβαλλόμενον οὐ μόνον ὑπὸ τάφρου ὡς πρότερον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τείχους, τὸ δὲ προσθεὶς εἰς τὰς φάλαγγας τῶν Τρώων καὶ πλησιοχώρων πολεμιστῶν καὶ τοὺς μεσημβρινοὺς Λυκίους ὑπὸ τὸν Σαρπηδόνα καὶ Γλαῦκον. Οὕτω δ' εἰς τὰς κατὰ μικρὸν μονοτόνους ἀποβάσας περιγραφὰς τῶν ἐν τῷ πεδίῳ ἀγώνων προσετέθησαν νέαι εἰκόνες διὰ τῆς Τειχομαχίας καὶ τῆς ἐπὶ ναυσὶ μάχης.

Νέαν δὲ ζωὴν λαμβάνει ἰδίᾳ ἡ ἀφήγησις διὰ τῆς μαγευτικῆς

[1]) Ἡ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ἐν τέλει τοῦ λόγου τοῦ Θερσίτου Β 239—242 ἀναφορὰ εἶναι βεβαίως διασκευή, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ὁ ὑπολανθάνων ὑπαινιγμὸς ἐν Β, 376.

[2]) Τοῦτο ἄλλως ὀλίγον σημαίνει, διότι τὸ δεύτερον μέρος τοῦ πρώτου ᾄσματος Α, 306 — 611 φαίνεται ποιηθὲν οὐχὶ ἀμέσως μετὰ τὸ πρῶτον.

ποιήσεως τῆς ὑπὸ τῆς Ἥρας ἀπάτης τοῦ Διὸς καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς προελθούσης μεταβολῆς τῆς θέσεως πρὸς ὄφελος τῶν Ἀχαιῶν.

Ἡ δὲ Πατρόκλεια καὶ ἡ Ἀχιλληὶς ἐξ ἀρχῆς εἶχον εὐρύτερα τὰ ὅρια, ὥστε ὀλιγωτέρας εὐρύνσεως ἀνάγκην εἶχον. Ἐν τούτοις καὶ αὐταὶ παρέλαβον ἐν τῷ ἀρχικῷ πλαισίῳ νέα ἐπεισόδια ἀγώνων καὶ μάλιστα ἡ Ἀχιλληίς, ἧς τὸ τέλος προσέλαβε ἐξιλαστήριον καὶ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἀποπληροῦντα χαρακτῆρα διὰ τῆς προσθήκης τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ τοῦ Πατρόκλου (Ψ 1 256) καὶ τῶν λύτρων ἐν τῇ Ω. Διότι δικαίως ἀπηξίωσεν ὁ Κοίχλιος νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι εἰς τὴν παλαιὰν ποίησιν ἀνῆκεν ἡ τελευταία αὕτη ῥαψῳδία τῆς Ἰλιάδος, καίπερ πολλὰ τὰ κοινὰ ἔχουσα ἔν τε τῇ γλώσσῃ καὶ τῷ ὕφει πρὸς τὴν Ὀδύσσειαν [1]), καὶ οὕτω νὰ ἀπογυμνώσῃ τὸν στέφανον τῆς δόξης τοῦ Ὁμήρου ἑνὸς τῶν καλλίστων φύλλων [2]).

Πάντα δὲ ταῦτα, περὶ ὅσων τέως ἐπραγματεύθημεν, προέρχονται βεβαίως ἐξ ἑνὸς ποιητοῦ. Εἰς ταῦτα ὅμως προσετέθησαν βραδύτερον καὶ ποικίλλαι ἄλλαι προσθῆκαι ὑπὸ Ὁμηριδῶν, οἵτινες δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὴν παρεμβολὴν στίχων τινῶν, ἀλλὰ παρενέβαλον καὶ ῥαψῳδίας ὅλας. Ἡ σπουδαιοτέρα δὲ προσθήκη ἔχει τὴν ἀρχὴν ἔκ τινος εὐφυοῦς ποιητοῦ, ὅστις ἔσχε τὴν καλὴν ἐπίνοιαν ν' ἀποστείλῃ εἰς τὸν μηνίοντα Ἀχιλλέα πρεσβείαν ἱκετευτικὴν (Ι). Ἀλλ', ἐπειδὴ ὁ Ἀγαμέμνων δὲν θὰ ἐπείθετο εὐκόλως νὰ συγκαταβῇ εἰς τοιαύτην ταπείνωσιν, ἂν μὴ περιήρχετο πρότερον εἰς τὴν ἀπορωτάτην θέσιν, διὰ τοῦτο προσέθηκεν ὁ ποιητὴς τῆς πρεσβείας καὶ ἄλλην ἡμέραν μάχης (Κόλος μάχη), ἥτις τελευτᾷ εἰς τὴν τελείαν ἧτταν τῶν Ἀχαιῶν. Ἐξ ἄλλου δ' αὖθις, ἵνα ἐξυψώσῃ τὸ φρόνημα τῶν Ἀχαιῶν καὶ παρα-

[1]) Λίαν ἐτόνισε τοῦτο καὶ ὑπεβίβασε τὴν ἀξίαν τῶν τελευταίων ὁ **Peppmüller** ἐν τῇ κατ' ἰδίαν ἐκδόσει τῆς 24 ῥαψῳδίας.

[2]) Ἄνευ τῆς κατακλεῖδος ταύτης θὰ συνέβαινε καὶ εἰς τὴν Ἰλιάδα ὡς βραδύτερον εἰς τὴν **Αἰνειάδα** τοῦ Βεργιλίου (περὶ τούτου δὲ παράβαλε **Kern, Supplemente zur Aeneis, Progr. Nürnberg N. G. 1896**) τοῦτο, ὅτι ἄλλος τις ποιητὴς θὰ προσέθετε συμπληρωματικὰς προσθήκας.

σκευάσῃ ἁρμοδιώτερον τὴν μετάβασιν εἰς τὴν Ἀγαμέμνονος ἀριστείαν, παρενέβαλεν ὁ ποιητὴς τῆς Πρεσβείας ἢ ἕτερός τις νεώτερος εἰς τὸ μεταξὺ τῆς ἐνάτης καὶ ἑνδεκάτης ῥαψῳδίας τὴν Δολώνειαν, ἥτις ἐν ταὐτῷ ἐνεῖχε νέον τι πλεονέκτημα ὡς παρέχουσα ἀφορμὴν εἰς περιγραφὴν νυκτερινῆς ἐπιδρομῆς. Πρὸς τούτοις παρενεβλήθησαν εἰς τὴν παλαιὰν Ἰλιάδα ὑπὸ νεωτέρων ποιητῶν ποιηθέντα ἡ ὁπλοποιία (Σ, 369—617), ἡ μάχη τῶν θεῶν (Φ, 383—514), τὰ ἆθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ (Ψ 257—817), ὁ Νεῶν κατάλογος (B 484—759) μετ' ἐπιμέτρου (Π, 168—199). Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο ποίημα ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ Βοιωτίας, ἐξ οὗ καὶ Βοιωτία ἐκλήθη, καὶ μετάγει ἡμᾶς εἰς τὴν εἰς καταλόγους ῥέπουσαν ἡσιόδειον σχολήν.

30. Ἡ σύστασις τῆς Ὀδυσσείας. Ἡ δ' Ὀδύσσεια εἶναι δημιούργημα νεώτερον τῆς Ἰλιάδος. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύουσιν ἐναργέστατα τὸ μὲν αἱ πολυάριθμοι ἀπομιμήσεις χωρίων τῆς Ἰλιάδος [1]), τὸ δὲ πρὸ πάντων ἡ ἐν αὐτῇ ἐκφαινομένη μείζων πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ ὅλη κατασκευὴ τοῦ ποιήματος. Διότι ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ τὸ μὲν καθ' ἕκαστον ἆσμα ἐξαφανίζεται, ἀντὶ δὲ ὁμαλῶς βαινούσης διηγήσεως ἐμφανίζεται ἔντεχνος πλοκὴ τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν. Ὁ δὲ μῦθος συνέχεται μὲν πρὸς τὸν τρωϊκὸν πόλεμον, ἀλλ' ἔχει τὰς ῥίζας αὐτοῦ εἰς τὰ μυθολογήματα τῶν ναυτίλων Κεφαλλήνων καὶ ἄγει ἡμᾶς εἰς Σάμον, ἥτις κατὰ Στράβωνα (XIV, 637) ὑπὸ Κεφαλλήνων ἀπῳκίσθη.

Τὸν παλαιότατον πυρῆνα τῆς Ὀδυσσείας ἀποτελεῖ ὁ νόστος τοῦ Ὀδυσσέως (ι, κ, μ). Ὁ ἰδιότροπος δὲ χαρακτὴρ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου ἔπους, ὅπερ ὁ ποιητὴς τῆς Ὀδυσσείας ἴσως εὗρεν ἤδη ὑπάρχον πρὸ αὐτοῦ καὶ μόνον μετὰ μικρῶν μεταβολῶν

[1]) Sittl, Die Wiederholungen in der Odyssee, München 1882. Αἱ ἀπομιμήσεις ἐν τούτοις δεικνύουσιν, ὅτι τὸ ἀνωτέρω ῥηθὲν ἰσχύει μόνον περὶ τῶν παλαιῶν μερῶν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας. Τὰ νεώτερα μέρη τῆς Ἰλιάδος ἐποιήθησαν σχεδὸν ταὐτοχρόνως μετὰ τῆς Ὀδυσσείας, ὥστε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Δολωνείᾳ καὶ τῇ Ὁπλοποιίᾳ ἀπαντῶσι χωρία τινά, ἅτινα φαίνονται πεποιημένα κατὰ τὸ πρότυπον στίχων τινῶν τῆς παλαιᾶς Ὀδυσσείας.

παρενέβαλεν εἰς αὐτοῦς τὸ νέον ποίημα, ἔγκειται ἐν τῇ μυθώδει φύσει τῶν παραβόλων κινδυνευμάτων καὶ ἐν τῇ γλισχρότητι τῆς ἀφελοῦς, ποιητικῶν εἰκόνων καὶ θεῶν ἐκ μηχανῆς ὅλως στερουμένης διηγήσεως.

Τὸ δὲ νέον ἔπος συνάπτεται πρὸς τὸν παλαιὸν νόστον διὰ τῆς ἀγορᾶς τῶν θεῶν (α, 1—87), ἧς ἀκολουθία εἶναι ἡ ἐκ τῆς νήσου τῆς Καλυψοῦς [1]) ἄφιξις τοῦ εὐγενοῦς πολυπλάγκτου ἀνδρὸς εἰς τὴν χώραν τῶν Φαιάκων (ε-θ), ἔνθα διηγεῖται εἶτα τὰς προτέρας πλάνας. Τὸ ᾄσμα δὲ τοῦ νόστου (ν, ξ) χρησιμεύει εἶτα εἰς τὸν ποιητὴν ὡς γέφυρα ἄγουσα εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ μύθου τοῦ Ὀδυσσέως, εἰς τὴν δίκην, ἣν ὁ νοστήσας ἥρως μετὰ παντοίους δόλους λαμβάνει παρὰ τῶν ὑπερφιάλων μνηστήρων τῆς πιστῆς Πηνελόπης (π—ψ). Καὶ διαφαίνονται μὲν καὶ διασταυροῦνται καὶ ἐνταῦθα νέα ἐπινοήματα τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὰς ἐκ παλαιοῦ παραδεδομένας ὑποθέσεις, ἀλλ' αἱ διαφωνίαι εἶναι τόσον μικραὶ καὶ τὰ πάντα τόσον καλῶς πεπλεγμένα, ὥστε ἀδύνατος εἶναι ὁμαλή τις ἀπόκρισις καὶ ἀκριβὴς διορισμὸς τῶν διαφόρων ἐπῶν [2]).

Εἰς τὴν Ὀδύσσειαν δ' ὑπὸ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν προσετέθη βραδύτερον ἡ Τηλεμάχεια (α, 6, γ, δ, ο, 1 – 557), ἥτις εἰς τὰς πλάνας τοῦ Ὀδυσσέως παρατάσσει τὴν ἀποδημίαν τοῦ υἱοῦ Τηλεμάχου πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ πατρός. Προσετέθη δ' αὕτη εἰς τὸ παλαιὸν ποίημα ὑπὸ νεανικῆς χειρὸς Ὁμηρίδου τινός, διότι οὐ

[1]) Καὶ αὐτὴ ἡ Καλυψὼ εἶναι ἡ παλαιὰ μάγισσα Κίρκη ὑπὸ ἄλλην μορφήν, ὡς δύναταί τις νὰ πεισθῇ ἐκ τῶν στίχων ι, 29—33.

[2]) Τοιούτου τινὸς διορισμοῦ τῶν ἐπῶν ἐπειράθησαν ὁ Kirchhoff, Wilamowitz, Niese, Jelinek. Ἀλλὰ καὶ ὁ Cauer αὐτός, ὃς τοσοῦτον ἄσμενος ἀποδέχεται τὴν γνώμην τῶν ἀνδρῶν τούτων, ὁμολογεῖ τελευτῶν ἐν τῇ Homerkritik, 307, ὅτι ἀδύνατον νὰ εὑρεθῇ ἀκριβές τι ὅριον χωρίζον τὰ δύο κύρια μέρη τῆς Ὀδυσσείας καὶ ὅτι κάλλιον νὰ ὁμολογήσωμεν τοῦτο. ἢ δι' ἀποτόμου τομῆς νὰ ἀποκόψωμεν τὸν δεσμόν. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀποκλείουσι τὸ δυνατὸν τῆς ἀποδείξεως νεωτέρων τινῶν προσθηκῶν ὡς τῆς περιγραφῆς τῶν κήπων τοῦ Ἀλκίνου (η 103—131), τῶν ἀναμνήσεων ἐκ τοῦ μύθου τῶν Ἀργοναυτῶν (μ 3—4, 61—72), τῶν φασμάτων τοῦ Θεοκλυμένου (ο 256—286, 508, 549, ρ 151—167, υ, 347—385). Ἡ δὲ μεταμόρφωσις τοῦ Ὀδυσσέως ἐν λ 397 κ. ἑξ. δὲν ἐξευρέθη ἀναγκαίως, ὡς ὁ Κιρχόφφιος ἀποδέχεται, ἵνα καταδειχθῇ ἡ ἁρμονία τῆς διαφόρου μορφῆς τοῦ ἥρωος ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ μέρει τῆς Ὀδυσσείας.

μόνον ἡ ἐπίνοια καὶ ἀφήγησις αὐτῆς ἀμοιρεῖ καλλονῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ κακὴ προσαρμογὴ εἰς τὸν νόστον προδίδει τὸν χαρακτῆρα τῆς ξενικῆς καταγωγῆς [1]). Ἀλλ', ὅτι ἡ Τηλεμάχεια ἀπετέλει ὅλως αὐθυπόστατον ἔπος, οὐδεὶς δύναται νὰ ἰσχυρισθῇ, μᾶλλον δὲ τοῦτο δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐξ ὑπαρχῆς ἐποιήθη, ἵνα ἀποτελέσῃ συμπλήρωμα καὶ κατ' ἀκολουθίαν μέρος τῆς Ὀδυσσείας.

Τελευτῶντες δὲ προσθέτομεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ νεώτεροί τινες ποιηταὶ προσθέσαντες νέας ῥαψωδίας ηὔρυναν τὸ παλαιὸν ἔπος. Τοιαύτη προσθήκη εἶναι ἡ Νεκυία ἢ ἡ εἰς Ἅιδου κατάβασις (κ 490—μ 30), ἥτις ὅλως ἄχρηστος ἦτο, διότι, ὅ,τι ὁ μάντις Τειρεσίας προλέγει εἰς τὸν Ὀδυσσέα ἐν τῷ Ἅιδῃ, εἶχεν ἤδη μάθει οὗτος ἐν τῷ παλαιῷ νόστῳ παρὰ τῆς Κίρκης [2]). Νεώτερον ἔτι εἶναι τὸ ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἤδη γραμματικῶν ἀπορριφθὲν τέλος τῆς Ὀδυσσείας (ψ, 297—τέλους τοῦ ω), εἰς ὃ προσετέθη νεωτέρα τις Νεκυία (ω 1—202) κατ' ἀπομίμησιν τῆς παλαιοτέρας ἐκείνης ποιηθεῖσα. Καὶ αὐταὶ δ' αὗται αἱ προσθῆκαι καὶ δὴ ἡ Νεκυία, ἐδέχθησαν νέας προσθήκας ἕνεκα τοῦ ῥέοντος χαρακτῆρος συμπάσης τῆς παλαιᾶς ποιήσεως. Τοιαῦται ἐπὶ παραδείγματι εἶναι ὁ ὑπό τινος ποιητοῦ τῆς ἡσιοδείου σχολῆς ποιηθεὶς κατάλογος γυναικῶν (λ, 225—337) καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ βασιλείου τῶν νεκρῶν, ὅπερδὲν ἐπάτησεν ὁ Ὀδυσσεὺς (λ 565—627).

31. Ἡ ποιητικὴ τέχνη τοῦ Ὁμήρου [3]). Ἡ τέχνη τοῦ Ὁμήρου εἶναι μὲν ἀξία ἰδίας σκέψεως καὶ ἐξετάσεως, οὐδὲν ἧττον ὅμως ἀδύνατον νὰ κριθῇ ἀσχέτως πρὸς τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα, περὶ

[1]) Τὰ δὲ ἀνωτέρω § 21. Ἤδη ἐν τῷ παλαιῷ ἔπει συναντῶνται ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Τηλέμαχος παρὰ τῷ συβώτῃ Εὐμαίῳ, ἀλλ' ἐν ἐκείνῳ ὁ Τηλέμαχος (π 27—29) τυχαίως μόνον ἐρχόμενος ἐκ τῆς πόλεως εὑρίσκεται ἐκεῖ. Ὁ παρεμβαλὼν δὲ τὴν Τηλεμάχειαν πρῶτον ὑπέδειξε διὰ στίχων, ὧν ἡ διασκευὴ καταφανεστάτη εἶναι (π 24—26), ἐν τῷ παλαιῷ ποιήματι τὴν Τηλεμάχειαν.

[2]) Ἐπαναλαμβάνονται σχεδὸν οἱ αὐτοὶ στίχοι λ 110—114, μ 137—144. Παράβ. τὴν ἀρίστην ἐξήγησιν περὶ τῆς συστάσεως καὶ εὐρύνσεως τῆς Νεκυίας ὑπὸ τοῦ Rohde ἐν τῷ Rheinisches Museum 50 (1895) 600 κ. ἑξ.

[3]) Bergk, Griech. Litteraturgesch. I, 780—873.

НВО НУ імені І.І. Мечникова

οὗ προλαβόντες εἴπομεν. Διότι δαιμόνια μὲν πνεύματα, λέγουσιν, οἷον ὁ Ὅμηρος, ἐπιφαίνονται εἰς τὸν κόσμον ἅπαξ ἐν χιλίοις ἔτεσιν, ἡ δὲ μικρὰ Ἰωνία ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναδείξῃ δωδεκάδα ὅλην τοιούτων πνευμάτων; Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἐρώτησιν, ποῦ ἔγκειται ἡ μεγαλοφυΐα καὶ ἡ τέχνη τοῦ Ὁμήρου; Σκοπούμενος δέ τις περὶ τούτου εὑρίσκει, ὅτι τινὲς μὲν τῶν ἀρετῶν δὲν εἶναι κοιναὶ ἁπάντων τῶν μερῶν τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως, ἄλλαι δέ τινες δὲν ἰδιάζουσιν εἰς τὸν Ὅμηρον μόνον, ἀλλ' ἔχουσι τὰς ῥίζας αὐτῶν ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ ἔθνους. Ἡ δὲ μεγαλοφυὴς ἐπίνοια, εἰς ἣν ἦλθε, νὰ εἰσαγάγῃ ἡμᾶς εἰς μέσα τὰ πράγματα καὶ νὰ συντάξῃ τὴν πᾶσαν διήγησιν περὶ μίαν ἐντονωτάτην πρᾶξιν δυναμένην διὰ τέλους μετέωρον νὰ κρατῇ τὸν ἀκροατήν, προῆλθεν ἐν τῇ Ἰλιάδι, καθ' ἃ ὑπεδηλώσαμεν, ἀφ' ἑαυτῆς σχεδὸν ἐκ τῆς εὐρύνσεως τοῦ τὴν βάσιν ἀποτελοῦντος ἔπους. Καὶ αὐτὴ ἡ σύνθεσις τῆς Ὀδυσσείας προδίδει ἐν τούτῳ ἀπομίμησιν τῆς Ἰλιάδος μετὰ συνειδήσεως μέν, ἀλλ' αὐτοτελῶς γενομένην. Ἄλλως δ' ἔχει τὸ πρᾶγμα, προκειμένου περὶ τῶν ἀμέσως θαυμαζομένων ἀρετῶν τοῦ Ὁμήρου, τοῦ νεανικοῦ σθένους καὶ τῆς ἐξευρετικῆς συνέσεως τῶν ἡρώων, τῆς ἱλαρᾶς, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν καταληπτῆς ἐννοίας περὶ τοῦ κράτους τῶν θεῶν, τῆς εὐγενείας καὶ τοῦ βάθους τῶν αἰσθημάτων καθ' ὅλην τὴν κλίμακα ἀπὸ τοῦ τρυφεροῦ ἐρωτικοῦ ὀνείρου τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Ναυσικᾶς μέχρι τοῦ συγκινητικοῦ ἀποχαιρετισμοῦ τῆς συζύγου, ἀπὸ τῆς ἀγρίας ὀργῆς διὰ τὴν γενομένην ὕβριν μέχρι τοῦ ἀλγεινοτάτου οἴκτου πρὸς τὸν γέροντα πατέρα τοῦ πεσόντος ἐχθροῦ. Αὗται εἶναι βεβαίως αἱ χορδαί, αἵτινες κρούονται ἐν πάσῃ εὐαισθήτῳ καρδίᾳ, αἱ πτέρυγες, αἵτινες καὶ νῦν ἔτι ὑπεραίρουσι τὰς ψυχὰς ἡμῶν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ὁμήρου ὑπεράνω τῶν ὄντων. Ἀλλ' αἱ ἀρεταὶ αὗται δὲν εἶναι τοῦ Ὁμήρου ἴδιαι. Αἱ ἀρεταὶ αὗται ἀνήκον εἰς σύμπαν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τῆς ἐν νεανικῇ ἀνθηρότητι ἀναπτύξεως, ὁ δὲ Ὅμηρος ἐν τούτῳ καταφαίνεται γνήσιος δημοτικὸς ποιητής, ὃς ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ ὑψοῖ τὴν

φωνὴν αὐτοῦ, καὶ καθιστᾷ τὰ ποιήματα αὐτοῦ κάτοπτρον τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἔζη, καὶ τῶν τρόπων τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Ταῦτα δὲ λέγοντες οὐδόλως ἐλαττοῦμεν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν γοητείαν τῆς ποιήσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἀποφαίνομεν μίαν τῶν κυρίων αὐτοῦ ἀρετῶν οὐχὶ ἰδίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ κοινὴν τοῦ τε ἔθνους καὶ τῶν χρόνων ἐκείνων. Καὶ ἡ μελῳδικὴ δ' εὔροια τῶν στίχων καὶ ἡ εὔκαμπτος καλλονὴ τῆς γλώσσης δὲν πρέπει νὰ κριθῇ ὡς ἴδιον κτῆμα ἑνὸς μόνου ποιητοῦ. Διότι τὰ λαμπρὰ ταῦτα ὄργανα τῆς παραστάσεως ἦλθον εἰς ἀκμὴν μετὰ μακρὰν ἄσκησιν καὶ διὰ τῆς συνεργίας πολλῶν ποιητῶν. Πάντες δ' ἦσαν ἐλεύθεροι εἰς χρῆσιν αὐτῶν καί, ὡς σήμερον πᾶς τις δύναται νὰ γράψῃ εὐκόλως ἐν πεζῷ λόγῳ, οὕτως ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις κοινὴ καὶ εὔκολος ἦτο ἡ τέχνη τῆς στιχουργίας.

Ἀλλ' ὑπολείπονται καὶ ἄλλαι ἀρεταί, ἃς εἰς τὸ δαιμόνιον ποιητικὸν πνεῦμα τοῦ Ὁμήρου ἰδίᾳ ἀπονέμομεν, τὸ ἤρεμον δῆλα δὴ τῆς διηγήσεως, καθ' ἣν αὐτὸς μὲν ἐλάχιστα λέγει καὶ ὅλως ἀφανὴς εἶναι, αὐτὸ δὲ τὸ πρᾶγμα εἰσάγει λέγον, ἡ ἐνάργεια εἶτα τῶν περιγραφῶν [1]), δι' ἣν πάντα ἰδίοις ὀφθαλμοῖς ὅτι ὁρῶμεν καὶ αὐτοὶ ὅτι πάσχομεν νομίζομεν, ἡ ζωηρὰ μεταλλαγὴ τοῦ τρόπου τῆς διηγήσεως, ὅστις ἀπὸ τῶν ταραχωδῶν καὶ αἱματηρῶν σκηνῶν τῶν ἀγώνων μετάγων ἡμᾶς εἰς σκηνὰς ἠρέμου καὶ γαληνοῦ βίου παρέχει ἡμῖν ἄνεσιν, ἡ εἰς τὸν πτερωτὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης ἁρμόζουσα εὔροια τοῦ λόγου ἔπειτα, ἥτις καταλαμβάνει τὰ πάντα ἐν τῇ γενέσει καὶ αὐξήσει καὶ ποιεῖ καὶ τὰς εἰκόνας τῆς

[1]) Ἄριστα τὰς πλείστας τῶν ἀρετῶν τούτων κατέλεξεν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ποιητικῇ 24 λέγων· «Ὅμηρος δὲ ἄλλα τε πολλὰ ἄξιος ἐπαινεῖσθαι καὶ δὴ ὅτι μόνος τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ, ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτόν· αὐτὸν γὰρ δεῖ τὸν ποιητὴν ἐλάχιστα λέγειν· οὐ γάρ ἐστι κατὰ ταῦτα μιμητής· οἱ μὲν οὖν ἄλλοι αὐτοὶ μὲν δι' ὅλου ἀγωνίζονται, μιμοῦνται δὲ ὀλίγα καὶ ὀλιγάκις· ὁ δὲ ὀλίγα προοιμιασάμενος εὐθὺς εἰσάγει ἄνδρα ἢ γυναῖκα ἢ ἄλλο τι εἶδος καὶ οὐδέν' ἀήθη, ἀλλ' ἔχοντα ἤθη . . . δεδίδαχε δὲ μάλιστα Ὅμηρος καὶ τοὺς ἄλλους ψευδῆ λέγειν ὡς δεῖ . . . ἐπεὶ καὶ τὰ ἐν Ὀδυσσείᾳ ἄλογα τὰ περὶ τὴν ἔκθεσιν . . . τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς ὁ ποιητὴς ἀφανίζει ἡδύνων τὸ ἄτοπον». Προηγήθη δ' ἐν τῇ κρίσει ταύτῃ τοῦ φιλοσόφου ὁ ποιητὴς Πίνδαρος ἐν Νεμεονικῶν VII, 20 κ. ἑ.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως νὰ λαμβάνωσι τὴν σύστασιν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, οὐχὶ δ' ὡς ἑτοίμους περιγράφει, ἡ ἀφθονία εἶτα καὶ καλλονὴ τῶν εἰκόνων καὶ παρομοιώσεων, ἡ τελεία τέχνη τῶν εἰς τὸν χαρακτῆρα ἑκάστου τῶν διαλεγομένων ἁρμοζόντων λόγων καὶ τέλος ἡ ἐν παντὶ εὐρυθμία καὶ συμμετρία. Ταῦτα πάντα εἶναι βεβαίως ἴδιαι ἀρεταί, αἵτινες δὲν δύνανται νὰ ἐξαχθῶσι βεβαίως ἐκ τῆς καθ' ὅλου οὐσίας τῆς δημοτικῆς ποιήσεως. Διότι τὰ δημοτικὰ ἔπη ἄλλων ἐθνῶν καὶ αὐτὸ τὸ Νιβελούγγιον ᾆσμα τῶν Γερμανῶν καὶ ἡ Μαχαβαράτα τῶν Ἰνδῶν δὲν εἶναι ἐφάμιλλα ἐν τούτοις πρὸς τὸν Ὅμηρον. Ἀλλ' ἐν τούτοις δὴ ἀφ' ἑτέρου καταφαίνεται καὶ σπουδαία τις διαφορὰ τῆς Ἰλιάδος πρὸς τὴν Ὀδύσσειαν, διότι ἡ μὲν Ἰλιὰς πλεονεκτεῖ τῆς Ὀδυσσείας κατὰ τὸν μείζονα ἀριθμὸν τῶν λεπτομερῶς ἐκτυλισσομένων παρομοιώσεων [1]) καὶ τὰς λαμπρὰς εἰκόνας ἡρωϊκῶν μαχῶν, ὁ δὲ ποιητὴς τῆς Ὀδυσσείας ὑπερέχει κατὰ τὸ ἐξευρετικὸν θαυμαστῶν μύθων καὶ τὴν βαθυτέραν ἀντίληψιν τοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Διότι ἀληθῶς μὲν ἀποσπᾷ δάκρυα συγκινήσεως καὶ ἡ λαμπρὰ ἐκείνη σκηνὴ ἐν τῇ Ἰλιάδι, καθ' ἣν ὁ Ἕκτωρ ἀποχαιρετίζων τὴν Ἀνδρομάχην ἀποθέτει τὸ κράνος καὶ θωπεύει καὶ ἀσπάζεται τὸν Ἀστυάνακτα, ὃς κατελήφθη ὑπὸ τρόμου ἰδὼν τὸν λόφον τοῦ κράνους καὶ τὴν χαλκῆν πανοπλίαν τοῦ πατρὸς (Z, 466—496), ἀλλὰ βαθύτερον ἐπιτρέπει νὰ εἰσδύσῃ τὸ βλέμμα ἡμῶν εἰς τὸν ψυχικὸν βίον καὶ αὐτῶν τῶν ζῴων τὸ χωρίον ἐκεῖνο τῆς δεκάτης ἑβδόμης ῥαψῳδίας τῆς Ὀδυσσείας (ρ 290—327), ἐν ᾧ ὁ μὲν ἡμιθανὴς ἐν πολλῇ κόπρῳ κείμενος Ἄργος, ὁ πιστὸς κύων τοῦ Ὀδυσσέως,

[1]) Ἐν μὲν τῇ Ἰλιάδι ἀπαντῶσιν 182, ἐν δὲ τῇ Ὀδυσσείᾳ 39 τελείως ἐκτυλισσόμεναι παρομοιώσεις. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δ' ἀρκεῖται ὁ ποιητὴς τῆς Ὀδυσσείας εἰς ἁπλῆν ὑπόδειξιν τοῦ πρὸς παρομοίωσιν προσαγομένου ἀντικειμένου. Ἐν τούτοις καὶ αἱ καθ' ἕκαστον ῥαψῳδίαι τῆς Ἰλιάδος καὶ αὐταὶ αἱ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον ἐπὶ τῆς αὐτῆς βαθμίδος ἱστάμεναι ἀφίστανται ἐν τούτῳ πολὺ ἀλλήλων. Πασῶν δὲ τῶν ῥαψῳδιῶν ὑπερέχει ἡ Ἀριστεία Ἀγαμέμνονος κατὰ τὸ πλῆθος τῶν ζωηρῶν εἰκόνων. Παράβ. Arn. Passow, De comparationibus Homericis, Dissert. Berol. 1852.

ἀναγνωρίσας πρὸ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν δούλων τὸν ἀπονοστήσαντα ἥρωα ἅμα εἰσελθόντα εἰς τὴν οἰκίαν ἐκπνέει σαίνων τὴν οὐράν, ὁ δὲ δεσπότης αὐτοῦ ἀπομάσσει τὸ ἐκ τῆς συγκινήσεως δάκρυον [1]). Μείζονες δ' ἔτι καταφαίνονται αἱ διαφοραὶ τῶν παλαιῶν πυρήνων ἀμφοτέρων τῶν ποιημάτων πρὸς τὰς ὀψιαιτέρας παρενθήκας. Καὶ ὑπερέχουσι μὲν τῶν ἄλλων πολλὰ τῶν ἀσμάτων ἐκείνων, ἅτινα ὡς μεταγενεστέρας παρενθήκας ὑπολαμβάνομεν, ὡς τὰ Ἕκτορος λύτρα, ἡ ἀσπὶς τοῦ Ἀχιλλέως, κατὰ τὰς μεγάλας ποιητικὰς καλλονὰς καὶ ὀφείλομεν κατ' ἀκολουθίαν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ηὐστόχουν καί τινες τῶν Ὁμηριδῶν [2]). Ἀλλὰ τὰς πλείστας τῶν παρενθηκῶν ἀναγνωρίζομεν ὡς τοιαύτας ἐξ αὐτῆς δὴ τῆς πενιχρότητος τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς ἀδεξιότητος τοῦ μιμητοῦ. Οἱ στίχοι ἐπὶ παραδείγματι τοῦ Ἀχιλλέως καὶ Αἰνείου, οἵτινες πρὸ τῆς μάχης ἐπὶ μακρὸν ὀχληρῶς μακρολογοῦσι (Υ 75—352), δὲν εἶναι βεβαίως carmina Homeri semper ad eventum festinantis, ἤτοι ἔπη τοῦ πρὸς τὸ τέρμα ἀεὶ σπεύδοντος Ὁμήρου. Καὶ ἡ ὀχληρὰ δὲ σπουδὴ τῆς Κόλουμάχης (Θ) οὐδὲν τοῦ ποιητοῦ τῆς παλαιᾶς Ἰλιάδος ἐξελέγχεται ἔχουσα, ὃς, καὶ ὁσάκις τὰ πάντα ἐπείγουσιν, ἥρεμος τὰ ἑαυτοῦ πράττει. Ὡσαύτως καὶ ἡ ξηρὰ ἀπαρίθμησις τῶν πλοίων τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν ἡγεμόνων οὐδὲν ἔχει τὸ κοινὸν πρὸς τὴν ζωηρὰν ἐκείνην μεταλλαγὴν τῆς θέσεως καὶ τῆς ἐκφράσεως, ἥτις ἀδιαλείπτως δεσμεύει ἡμᾶς ἐν ταῖς ἄλλαις ῥαψῳδίαις.

Πολλῆς δὲ προσοχῆς ἄξιαι εἶναι ἐν τούτοις αἱ μιμήσεις καὶ

[1]) Ἡ σκηνὴ αὕτη ἀπεικονίζεται ἐπί τινος δακτυλιολίθου παρὰ Overbeck, Galerie heroischer Bilder 7, 33, 10.

[2]) Ὁ Ὀ. Μύλλερος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας σελ. 81 [89 τῆς ἑλλ. μεταφράσεως Κυπρ.-Γαλάνη] λέγει περὶ τῆς ἐν τῇ τελευταίᾳ ῥαψῳδίᾳ συνεντεύξεως τοῦ Ἀχιλλέως μετὰ τοῦ Πριάμου· «ὁμοία σκηνὴ κατὰ τὸ κάλλος δὲν εὑρίσκεται καθ' ἅπασαν τὴν ἀρχαίαν ποίησιν». Καὶ ὁ Σίλλερος εἶπέ ποτε· «καὶ ἂν τις ἔζη, μόνον ἵνα ἀναγνῷ τὴν 23ην ῥαψῳδίαν, δὲν θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ αἰτιᾶται ἑαυτόν, ὅτι ματαίως ἔζησεν». Περὶ τῶν ποιητῶν τῶν ῥαψῳδιῶν ἐκείνων ἴσχυε καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ τοῦ Γοιθίου «καὶ ὁ ἔσχατος τῶν Ὁμηριδῶν νὰ εἶναίτις, εἶναι καλόν».

ἐπαναλήψεις. Ἡ συχνή, δὶς καὶ τρὶς πολλάκις ἐπανάληψις τῶν αὐτῶν στίχων εἶναι ἴδιόν τι τῆς ὁμηρικῆς ποιήσεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶναι σημεῖον διαφόρου ἀρχῆς, ἀλλὰ μᾶλλον συναφές τι πρὸς τὸ ἐπικὸν εἶδος τῆς διηγήσεως καὶ τὸ σταθερὸν τῶν ἐπιθέτων. Διότι, ὅταν ἄρχηται ἐκ νέου ἀνατέλλων ὁ ἥλιος ἐν τῇ φύσει, ᾄδει καὶ ὁ ποιητὴς ἐκ νέου ἄνευ παραλλαγῆς· ἦμος δ' ἠριγένεια φάνη ῥοδοδάκτυλος ἠώς, ὡς πάντοτε προβάλλει ἐκ νέου πρὸ τῆς ψυχῆς ἡμῶν ζωηρὰν τὴν εἰκόνα τῆς νεὼς ἀποκαλῶν αὐτὴν εὐσσελμον ἢ μέλαιναν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπίθετον δύναται οὐ μόνον περιττόν, ἀλλὰ καὶ ἀνάρμοστον νὰ ἀποδειχθῇ καὶ ὁ στίχος ἢ οἱ στίχοι δύνανται ἐν ἀναρμόστῳ συναφείᾳ καὶ ἐν παρεκδοχῇ νὰ ἐπαναλαμβάνωνται καὶ χωρίον ὅλον δύναται ν' ἀποτελῆται ἐκ πανταχόθεν συνειλεγμένων στίχων καὶ ἐξ ἡμιστίχων. Τοιοῦτοι δὲ κέντρωνες ἀπαντῶσι μὲν καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Ὁμήρῳ ὡς ἐν τῷ ὀνθυλεύματι τῷ ἐν τῷ μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἡμέρας τῆς μάχης (Η 313—482) [1]), ἀλλὰ δὲν εἶναι βεβαίως ἔργα τοῦ θείου Ὁμήρου, ἀλλά τινος τῶν μεταγενεστέρων Ὁμηριδῶν [2]).

32. Χρόνος τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ὁμήρου. Καὶ νῦν δυνάμεθα νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς πλεῖστα τῶν ζητημάτων, ὧν προλαβόντες ἀκροθιγῶς μόνον ἡψάμεθα, καὶ δὴ τὸ πρῶτον εἰς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐποιήθησαν τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα. Ἐπειδὴ δὲ προφανῶς οἱ παλαιοὶ οὐδὲν ὡρισμένως εἶχον μαθόντες ἐκ παραδόσεως περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ Ὅμηρος ἔζησε καὶ ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια ἐγένοντο, καὶ ἡμεῖς κατ' ἀνάγκην θὰ τραπῶμεν ἐπὶ συνδυα-

[1]) Ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ τῆς Χρυσηΐδος (Α 430—492) φαίνεται ὑπάρχων ὅμοιός τις κέντρων, ἀλλὰ περὶ τούτου μόνον ἀμφισβητοῦμεν, ἂν οἱ ἀπειρόκαλοι οὗτοι στίχοι ἐκ τῆς Ὀδυσσείας ἐλήφθησαν ἢ μᾶλλον ἐκ παλαιοτέρου τινὸς ἱεροῦ ποιήματος.

[2]) Εἰς τοῦτο προσέσχον μὲν ἤδη ὁ Κιρχόφφιος καὶ ὁ Κοῖχλυς, ἐπραγματεύθημεν δὲ καὶ ἡμεῖς περὶ αὐτοῦ ἐν διατριβῇ, Die Wiederholungen gleicher und ähnlicher Verse in der Ilias, δημοσιευθείσῃ ἐν τοῖς Sitzungbericht der bayerischen Akademie 1880 σελ. 221—271.

σμοὺς μάλιστα, οἵτινες δέον νὰ ὁρμηθῶσιν ἐκ τοῦ χρονικοῦ πρὸς ἄλληλα λόγου τῶν παλαιῶν Ἑλληνικῶν ἐπῶν [1]).

Ὁμολογούμενον καὶ ἐκ διαφόρων ἐνδείξεων τῶν ἀπομιμήσεων ἀποδεδειγμένον θεωρεῖται ὑπὸ πάντων νῦν, ὅτι ὁ Ἡσίοδος ἦτο νεώτερος τοῦ Ὁμήρου καὶ ὅτι εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν οὐ μόνον τὴν Ἰλιάδα, ἀλλὰ καὶ τὴν Ὀδύσσειαν, τὰ παλαιότερα τοὐλάχιστον συστατικὰ αὐτῆς μέρη. Ἀλλὰ τὸν χρόνον τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἡσιόδου δὲν δυνάμεθα νὰ καταβιβάσωμεν πέραν, ἢ τοὐλάχιστον πολὺ πέραν τοῦ 700. Παρὰ τοῦτο ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τοῦ πράγματος καὶ ἀποδεικνύεται εὐκόλως ἐκ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ μύθου, ὅτι τὰ ποιήματα τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ἐποιήθησαν, ὅτε ἤδη προέκειντο τέλεια τὰ δύο μεγάλα ὁμηρικὰ ἔπη [2]). Ἀλλ' ὁ μὲν Ἀρκτῖνος, ὁ ποιητὴς τῆς Αἰθιοπίδος, τάττεται εἰς τὴν πρώτην, ἢ ἐνάτην Ὀλυμπιάδα, ὥστε, καὶ ἂν ὁ χρόνος οὗτος οὐχὶ ἐκτὸς πάσης ἀμφιλογίας εἶναι καὶ πιθανῶς πέραν τοῦ ἀληθοῦς τίθεται, πάντως ὅμως δυνάμεθα πεποιθότως ν' ἀναγάγωμεν τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς τῶν κυκλίων ἐπῶν εἰς τὴν ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα. Πλὴν δὲ τῶν ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐποιήθησαν τὰ διάφορα ποιήματα, ἐξαγομένων ἔχομεν καὶ ἕτερόν τι σημεῖον ἀν-

[1]) Ἐκ τούτου ὁρμηθεὶς ἐπραγματεύθην περὶ τοῦ ζητήματος ἐν τῇ πραγματείᾳ, Zur Chronologie des altgriechischen Epos ἐν τοῖς Sitzungsber. der bayerischen Akademie 1884 σελ. 1—60, ἐν ᾗ ἀναιρεῖται καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Γλάδστωνος ἐπὶ αἰγυπτιακῶν συνδυασμῶν στηριζομένη χρονολογία. Παράβ. καὶ Düntzer, Die homerischen Fragen, Leipzig 1874.

[2]) Καθ' ἕνα ἀπεδείχθησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ Welcker, Der epische Cyklus. Παράβ. καὶ Niese, Entwicklung der homerischen Poesie 27 κ. ἑξ. καὶ 225 κ. ἑξ. Συνεμφάσεις τῶν ἀναπτυχθέντων ἤδη μύθων τοῦ Κύκλου ἀπαντῶσι μὲν βεβαίως καὶ ἐν Ἰλιάδι, ἀλλ' ἐν παρεμβεβλημένοις χωρίοις Τ, 326—337, Ω, 28—30, Θ, 230—232 (Β 699—709, 721—728). Τὰ δ' ἐν Ὀδυσσείᾳ, ἐν τῇ Τηλεμαχείᾳ καὶ Νεκυίᾳ προϋποτιθέμενα ἄσματα περὶ τῆς Ἰλίου Πέρσεως διὰ τοῦ δουρείου ἵππου, περὶ τῆς ἔριδος περὶ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀχιλλέως, περὶ τῆς προσαγωγῆς τοῦ Φιλοκτήτου, Νεοπτολέμου, Εὐρυπύλου, περὶ τοῦ νόστου τῶν βασιλέων καὶ τῆς τίσεως τοῦ Ὀρέστου εἶναι μὲν συναφῆ πρὸς τὰ ποιήματα τοῦ Ἀρκτίνου, Λέσχεω καὶ Ἀγίου, ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα ἀναγκαίως νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐξ ἐκείνων προερχόμενα, διότι καὶ τῶν ἐπῶν τῶν ποιητῶν τούτων προηγήθησαν ἴδια ἄσματα. Ὅτι δ' ὁ Ἀρκτῖνος πρὸ τοῦ ποιητοῦ τῶν νεωτάτων μερῶν τῆς Ὀδυσσείας ἔζη φαίνεται ἡμῖν καὶ σήμερον ἔτι πιθανόν.

τιπαραβολῆς, τὰ ἔργα τῆς πλαστικῆς. Οὕτως ἐπὶ τῷ Ἀμυκλαίῳ θρόνῳ ἦσαν ἐπειργασμέναι σκηναὶ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ὡς ὁ ἄδων Δημόδοκος, ὁ Μενέλαος ἐν Αἰγύπτῳ, ὁ Πρωτεύς[1]). Ὥστε κατὰ ταῦτα ἦσαν ἤδη εἰς πάντας γνωσταὶ τότε αἱ νεώταται ραψῳδίαι τῆς Ὀδυσσείας, ἀλλ', ὡς μὴ ὤφελεν, ὁ χρόνος, καθ' ὃν ὁ θρόνος ἐγένετο, δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ ἀκριβῶς καὶ ἡ μαρτυρία, ὅτι ἱδρύθη ἐκ τῆς δεκάτης τοῦ πρὸς τοὺς Μεσσηνίους πολέμου, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀξιόπιστος[2]).

Παρὰ τῷ ἐκ τῆς ἀντιπαραβολῆς δὲ ἐξαγομένῳ χρονικῷ ὁρίῳ ἵστανται καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἐξωτερικαὶ μαρτυρίαι ἐν αὐτῷ τῷ Ὁμήρῳ ἀπαντῶσαι. Οὕτως ἐν τῷ νεῶν καταλόγῳ, ὃς προϋποτίθεται μὲν τὴν Ἰλιάδα καὶ τὰ ἆθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ, ἐποιήθη δὲ προφανῶς πρὸ τῆς Τηλεμαχείας καὶ τῶν νεωτέρων μερῶν τῆς Ὀδυσσείας[3]), ἀγνοεῖται τέλεον ἡ ἀπὸ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς πόλεως (Ὀλ. 10) ἀρξαμένη ἀκμὴ τῶν Μεγάρων[4]) καὶ αὐτὸ δὴ τὸ ὄνομα Μέγαρα, ἡ δὲ Νῖσα παρίσταται ἔτι ὡς μέρος τῆς Βοιωτίας (Β, 508) ὡς καὶ ἡ Κόρινθος ὡς μέρος τοῦ Ἄργους (Β, 570). Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἴς τινα χρόνον, καθ' ὃν ἢ δὲν εἶχεν ἐπέλθῃ ἔτι ἡ νέα τάξις τῶν πραγμάτων, ἢ ἡ παλαιὰ παρέμενεν ἔτι ζωηρὰ

[1]) Παυσ. III, 18· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐκ τῶν Κυπρίων καὶ τῆς Αἰθιοπίδος ἦσαν ἐπειργασμέναι ἐπ' αὐτῷ σκηναί, ὡς ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος καὶ ἡ μονομαχία τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Μέμνονα.

[2]) Ὁ Brunn ἐν τῇ Geschichte der griechischen Künstler I, 52 ἀνάγει τὴν κατασκευὴν τοῦ θρόνου εἰς τὴν 60ὴν Ὀλυμπιάδα. Ἄλλοι χωροῦσι περαιτέρω μέχρι τοῦ 580 καὶ 540 π. Χ. Παράδ. Overbeck, Geschichte der Griech. Plastik I, 68 (4ης ἐκδόσεως). Ἐσχάτως ὁ Wolfgang Reichel, Über vorhellenische Götterculte, Wien 1897 ἐν σελ. 15 ἀνάγει τὸ μὲν ἄγαλμα τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅπερ ὡς τρόπαιον ἐστάθη, εἰς τὴν ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα, τὸν δὲ θρόνον, ὃν ὁ Βαθυκλῆς πρὸς τὸ ἄγαλμα ἐποίησεν, εἰς πολὺ μεταγενέστερον χρόνον.

[3]) Τὰ ἐπίθετα κοίλην Λακεδαίμονα κητώεσσαν ἁρμόζουσι μὲν εἰς τὴν χώραν (Β, 581), ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν πόλιν (δ, 1)· δύναται ὅμως καὶ τὸ τελευταῖον χωρίον νὰ θεωρηθῇ ἀναφερόμενον εἰς τὴν χώραν Λακεδαίμονα. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι καὶ ἡ Ἄσκρα, ἡ πατρὶς τοῦ Ἡσιόδου, δὲν ἀπαντᾷ μετὰ τῶν βοιωτικῶν πόλεων ἐν τῷ νεῶν καταλόγῳ. Ἀλλὰ τοῦτο ἴσως προέρχεται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἀσήμαντος ἦτο ἡ πόλις.

[4]) Ἤδη κατὰ τὴν 15 Ὀλυμπιάδα ἀναφέρεταί τις νικητὴς Ὄρσιππος Μεγαρεύς.

ἐν τῇ μνήμῃ τῶν ἀνθρώπων. Ἐξ ἑτέρου δὲ τὸ μὲν ἀγνοεῖ ὁ νεῶν κατάλογος τὴν χώραν τῆς Μεσσηνίας, τὸ δὲ περιλαμβάνει ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Λακεδαίμονος τὰς πόλεις Φᾶριν καὶ Ἀμύκλας καὶ Ἕλος (Β, 582—584), αἵτινες κατεδουλώθησαν ἐν τῷ δευτέρῳ ἡμίσει τῆς 8ης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τῶν βασιλέων Τηλέκλου καὶ Ἀλκαμένους [1]). Ἐὰν δ' εἰς ταῦτα προσθέσωμεν, ὅτι ὁ νεῶν κατάλογος δὲν κυκλεῖται ἐν τῷ πνεύματι τῆς ἡσιοδείου ποιήσεως, ἀλλ' ὑπαινίσσεται ἤδη καὶ μύθους, οἵτινες μυθολογοῦνται ἐν τοῖς Κυπρίοις καὶ τῇ Μικρᾷ Ἰλιάδι, ὡς ὁ θάνατος τοῦ Πρωτεσιλάου καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ Φιλοκτήτου [2]), τότε δὲν δυνάμεθα νὰ τάξωμεν αὐτὸν πρὸ τοῦ 650, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ὀφείλομεν πάντως καὶ νὰ ἀποδεχθῶμεν, ὅτι βεβαίως ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις προέκειτο τελεία σύμπασα ἡ Ἰλιὰς κατὰ πάντα τὰ κύρια αὐτῆς μέρη.

Πρὸς τούτοις φαίνεται ἐκ τῆς Ἰλιάδος καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῆς Ν Ῥαψῳδίας, ὅτι ὁ ποιητὴς ἀγνοεῖ τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ τὰς ἐν ταῖς ἀκταῖς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Μιλησίων ἱδρυθείσας κατὰ τὴν ὀγδόην καὶ ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα ἀποικίας. Ἐκ τούτου ὀφείλομεν ἄρα νὰ ἀναβιβάσωμεν τὸν χρόνον τῆς συστάσεως αὐτῆς εἰς τοὺς πρὸ τῆς κτίσεως τῆς Τραπεζοῦντος καὶ Σινώπης χρόνους.

Περὶ δὲ τῆς συντάξεως τῆς τελευταίας ῥαψῳδίας τῆς Ὀδυσσείας, ἤτοι μιᾶς τῶν νεωτάτων, παρέχει ἡμῖν κατὰ προσέγγισιν ὁ στίχος, ω 88 ζώννυνταί τε νέοι καὶ ἐπεντύνονται ἄεθλα ὅριον τι, terminum ante quem. Διότι, ἐπειδὴ ἐν τῇ 15ῃ Ὀλυμπιάδι οἱ ἀθληταὶ ἀπεδύοντο τὴν ζώνην, ἡ δ' εἰσαγωγὴ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἐγένετο σχεδὸν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, βεβαίως ὁ στίχος ἐκεῖνος ἐποιήθη οὐχὶ πολὺ μετὰ τὸ 715

[1]) Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν νεῶν κατάλογον προϋποτίθεται ἡ Ἰλιὰς (Ι, 149—156), ὅτι αἱ παράλιοι πόλεις, αἱ μεσσηνιακαὶ τοὐλάχιστον, κατείχοντο ἔτι ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἀχαιῶν ἡγεμόνων καὶ δὲν διετέλουν ὑποτεταγμέναι εἰς τοὺς δωριεῖς κατακτητάς.

[2]) Δὲν τολμῶμεν πλέον νὰ ἀποδῶμεν εἰς μεταγενεστέρόν τινα διασκευαστὴν τὰ χωρία Β 699—709 καὶ Β 791—728, ὡς ἐπράξαμεν ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος. Ἄλλως τε καὶ οὕτω δὲν μεταβάλλονται τὰ τῆς χρονολογίας.

ἔτος [1]). Καθ' ὅμοιον δὲ τρόπον ἄγει ἡμᾶς ἡ μνεία τῆς σικελικῆς ἀμφιπόλου ἐν τοῖς νεωτέροις μέρεσι τῆς Ὀδυσσείας (υ 383, ω 211, 366, 389) εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς Σικελίας (Ὀλυμπ. 9), ἡ δὲ μνημονευομένη κρήνη Ἀρτακία (κ 108) φαίνεται οὖσα ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ἵδρυσιν τῆς Κυζίκου (756 ἢ 680 π. Χ. κατὰ Εὐσέβιον) [2]). Οὕτω δὲ μένομεν ἐν τῇ γνώμῃ, ὅτι πρὸ τοῦ τέλους τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος ἐποιήθησαν τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, μόνον δ' αἱ μικραὶ διασκευαὶ τῆς τε Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς μεταγενεστέρους χρόνους. Καὶ οἱ μὲν στίχοι Λ 699 κ. ἑξ. δὲν ἀναφέρονται ἀναγκαίως εἰς τοὺς κατὰ τὴν 25 Ὀλυμπιάδα εἰσαχθέντας εἰς Ἦλιν ἀγῶνας ἁρμάτων [3]), ἀλλὰ τὸ ἐν Ὀδυσσείας φ 15—41 χωρίον φαίνεται ὁρμώμενον ἐκ τῆς ὑπὸ τῆς Λακεδαίμονος ὑποδουλώσεως τῆς Μεσσηνίας [4]), ἐποιήθη ἄρα μετὰ τὸ τέλος τοῦ πρώτου πρὸς Μεσσηνίους πολέμου. Ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ ζητήματος

[1]) Kirchhoff, Homers Odyssee 288 κ. ἑξ. Παράβ. τὰς ἀντιλογίας τοῦ Niese, Entwickelung der homerischen Poesie 223 κ. ἑξ. Περὶ τοῦ χρόνου (ὅτι ἐν Ὀλυμπ. 15 καὶ οὐχὶ 32) πραγματεύεται ὁ Böckh ἐν Gesammelte Schriften IV, 137 κ. ἑξ. Πορρώτερω δὲ βαίνων ὁ Kirchhoff ἐν σελ. 340 τεκμαίρεται ἐκ τοῦ ω 417, ὅτι ὁ Εὐγάμμων, ὁ ποιητὴς τῆς Τηλεγονείας (περὶ τὴν 53 Ὀλυμπ.) δὲν ἐγνώριζεν ἔτι τὸ τέλος τῆς Ὀδυσσείας. Οὕτω δὲ κρίνει καὶ ὁ Willamowitz, Homerische Untersuchungen 185. Ἀλλ' ἁπλουστέρα εἶναι ἡ λύσις, ὅτι ἢ ὁ Πρόκλος, ἢ ὁ ἐρανιστὴς μετέλαβεν ἐν τῷ οἱ μνηστῆρες ὑπὸ τῶν προσηκόντων θάπτονται τοὺς μνηστῆρας ἀντὶ τῶν ἐν τέλει τοῦ ω 523 πεσόντων Ἰθακησίων, ἢ ὅτι αἱ λέξεις τοῦ κειμένου ἀϊόντες ἐφοίτων ἐν ω 415 μέχρι τοῦ τιθέντες ἐν ω, 419 προέρχονται ἐκ νεωτέρας τινὸς διασκευῆς.

[2]) Ἐδείχθημεν εὐλαβέστεροι ἀποβλέψαντες εἰς ὅσα ὁ Rothe ἐν τῷ Jahresber. der Alterthumsw. XIII, 1, 182 ἀντεῖπεν. Περαιτέρω νὰ προβῶμεν καὶ νὰ διαταθῶμεν, ὅτι τὸ ἥμισυ τῆς Ὀδυσσείας ἀνήκει εἰς τὴν 7 ἑκατονταετηρίδα, ὡς ὁ Wilamowitz ἰσχυρίζεται, κωλύει ἡμᾶς ἡ γλῶσσα καὶ ἰδίως τὸ δίγαμμα.

[3]) Παράβ. August. Mommsen ἐν Philol. 8,721 κ. ἑ., ἀλλὰ δὲν εἶναι πάντως ἀναγκαῖον νὰ σκεφθῶμεν, ὅτι πρόκειται περὶ ἀγώνων κελήτων ἐν τοῖς ὀλυμπιακοῖς ἀγῶσιν. Ὑπάρχει μάλιστά τι τὸ ἀντιστρατευόμενον εἰς τὴν τοιαύτην ἀποδοχήν, διότι τὸ χωρίον Λ 700 ἀναφέρει ὡς ἆθλον τῶν ἀγώνων τρίποδας, ἀλλ' ἤδη ἀπὸ τῆς 7ης Ὀλυμπιάδος ἀντὶ ἄθλων ὑλικῆς ἀξίας ἐδίδετο τιμητικὸν ἆθλον, ὁ στέφανος.

[4]) Ἴδε τοὺς στίχους 13—15 «δῶρα τά οἱ ξεῖνος Λακεδαίμονι δῶκε τυχήσας Ἴφιτος Εὐρυτίδης ἐπιείκελος ἀθανάτοισιν· τῷ δ' ἐν Μεσσήνῃ ξυμβλήτην ἀλλήλοιιν»· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 15 στίχου ἄρχεται ἡ διασκευή.

πρέπει πάντοτε νὰ ἐνθυμώμεθα, ὅτι ῥαψῳδίαι τινές, ὡς ἡ Δολώνεια, ὁ Νεῶν κατάλογος, ἡ δευτέρα Νεκυία καὶ πρὸ πάντων μικρότεραι παρενθῆκαι ὡς αἱ προσθῆκαι ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἀσπίδος (Σ 590—606), ἐν τοῖς ἄθλοις ἐπὶ Πατρόκλῳ (Ψ 788—897), ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν κήπων τοῦ Ἀλκίνου (η 103—113), ἐν τῇ Νεκυίᾳ (λ 565—617), ἡ ἀνακεφαλαίωσις τῶν πλανῶν τοῦ Ὀδυσσέως (ψ 310—343) εὐχερῶς ἠδύναντο νὰ προστεθῶσιν ὑπὸ τῶν Ὁμηριδῶν καὶ ῥαψῳδῶν, ὅτε ἤδη ἀπὸ πολλοῦ προέκειτο τέλειος ὁ σκελετὸς τῆς τε Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας, ἀλλ' ὅτι ἡ διεξαγωγὴ τοῦ ἀρχικοῦ διαγράμματος ἀμφοτέρων τῶν ποιημάτων δὲν παρετάθη ἐπὶ πλέον τῶν δύο, ἢ τριῶν γενεῶν [1]).

Τελευτῶντες δ', ἵνα ὁρίσωμεν καὶ δι' ὡρισμένων ἀριθμῶν τὰ πράγματα, λέγομεν, ὅτι ἐκ τῶν ὑποδειχθέντων συνδυασμῶν τεκμαιρόμεθα, ὅτι ἡ μὲν Ἰλιὰς ἐποιήθη περὶ τὰ 850—780, ἡ δ' Ὀδύσσεια περὶ τὰ 800—720 καὶ ὅτι μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον πλὴν τοῦ νεῶν καταλόγου οὐδεμία πλήρης ῥαψῳδία πλέον, ἀλλὰ μόνον μικραί τινες διασκευαὶ προσετέθησαν καὶ δὴ πρὸς τελειοτέραν συναρμογὴν τῶν μερῶν καὶ ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν διὰ τῆς γραφῆς καθόρισιν τοῦ κειμένου. Καθ' ὅλου δ' ἀποδεχόμεθα τὴν γνώμην τοῦ Ἡροδότου λέγοντος, ὅτι ὁ Ὅμηρος 400 ἔτη πρεσβύτερος αὐτοῦ ἐγένετο, ἤτοι περὶ τὰ 840 ἔζησε [2]). Τοῦτο δὲ

[1]) Περαιτέρω νὰ προβῶμεν ἀποτρέπει ἡμᾶς ἡ μικρὰ διαφορὰ τῆς γλώσσης καὶ δὴ ἐν τῇ χρήσει τοῦ δίγαμμα καὶ ἐν τῇ ἀπεχθείᾳ πρὸς τὰς συναιρέσεις. Οἱ ἱστορικῶς γνωστοὶ Κιμμέριοι, οἵτινες περὶ τὸ 660 εἰσέβαλλον εἰς Λυδίαν καὶ Ἰωνίαν, οὐδὲν ἀποδεικνύουσι περὶ τοῦ χρόνου τοῦ Ὁμήρου, διότι τοὐναντίον φαίνεται πιθανώτατον, ὅτι αἱ λῃστρικαὶ αὗται ἐκ τοῦ ἀγνώστου βορρᾶ ἐπελθοῦσαι ἀγέλαι παρεβάλλοντο ὑπὸ τῶν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γενομένων πρὸς τοὺς ὁμηρικοὺς Κιμμερίους (λ 14) καὶ κατ' αὐτοὺς Κιμμέριοι ἐκλήθησαν, ὡς ὀψιαίτερον τὰ γερμανικὰ φῦλα τοῦ βορρᾶ Cimbri, ἤτοι Κιμμέριοι ἐκαλοῦντο. Παρὰ ταῦτα δὲ τὸ ὄνομα Κιμμέριοι ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς Ἀσίας, διότι ἐν ταῖς ἀσσυριακαῖς σφηνοειδέσιν ἐπιγραφαῖς οἱ βόρειοι Σκύθαι Gimirai ὀνομάζονται, ὥστε καὶ οἱ Κιμμέριοι (λ 14) καὶ οἱ Κήτειοι (λ 520) ἤτοι Chethiter, τῆς Ὀδυσσείας ἀποδεικνύουσι, πῶς οἱ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας Ἕλληνες κατὰ μικρὸν ἦλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὰ μεγάλα περὶ τὸν Ὀρόντην καὶ Εὐφράτην βασίλεια.

[2]) Ἡρόδ. Ⅱ, 53 «Ἡσίοδον γὰρ καὶ Ὅμηρον ἡλικίην τετρακοσίοισι ἔτεσι δοκέω μευ πρεσβυτέρους γενέσθαι καὶ οὐ πλείοσιν».

μόνον ὀφείλομεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῶν μύθων, ὧν ἀπήχησιν εὑρίσκομεν παρ' Ὁμήρῳ, καὶ ἡ γνώμη τοῦ Ὁμήρου ἐν μέρει περὶ τῶν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχονται εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν. Ἐν τούτῳ μάλιστα θαυμαστὸν φαίνεται, ὅτι ὁ ποιητὴς τὴν Σιδῶνα ἔτι καὶ οὐχὶ τὴν Τύρον θεωρεῖ κρατοῦσαν τῆς θαλάσσης καὶ οὐχὶ τὴν Μέμφιν ἔτι, ἀλλὰ τὰς παλαιὰς Θήβας ἀναφέρει ὡς πρωτεύουσαν τῆς Αἰγύπτου [1]).

33. Γλῶσσα καὶ πατρὶς τοῦ Ὁμήρου. Τὸ περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ γένους αὐτοῦ ζήτημα συνδέεται στενῶς πρὸς τὸ τῆς γλώσσης αὐτοῦ. Ἡ γλῶσσα δ', ἐν ᾗ παρεδόθησαν ἡμῖν διὰ τῶν Ἀλεξανδρέων τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα, φέρει τὸν τύπον τῆς Ἰωνικῆς διαλέκτου, ὡς καὶ ἐν ὅλῳ τῷ τρόπῳ τῆς ποιήσεως ἀντικατοπτρίζεται ὁ φαιδρὸς τῆς Ἰωνίας βίος [2]). Καὶ ὅτι μὲν ὁ τύπος ἐκεῖνος πολλαχῶς διαφέρει τοῦ τῆς γλώσσης τοῦ Ἡροδότου, τὸ πάλαι ἤδη εὗρον ἱκανῶς εὐνόητον διὰ τὸ μέγεθος τῆς χρονικῆς ἀποστάσεως. Ἀλλὰ τοσοῦτον εὐκόλως δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ

[1]) Ἰλ. Ι 381 «οὐδ' ὅσ' ἐς Ὀρχομενὸν ποτινίσσεται, οὐδ' ὅσα Θήβας Αἰγυπτίας, ὅθι πλεῖστα δόμοις ἐν κτήματα κεῖται, αἵ θ' ἑκατόμπυλοί εἰσι, διηκόσιοι δ' ἄν' ἑκάστας ἀνέρες ἐξοιχνεῦσι σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφιν». Ὁ Kral, Diodor und Manetho ἐν Sitzungsber. der österreich. Akad. 96 (1880) 381 ἐνορᾷ ἐν τούτοις ἀμυδράν τινα ἐν τοῖς ᾄσμασιν διασωζομένην ἀνάμνησιν τῶν χρόνων τῶν Ῥαμεσσιδῶν, ὅτε ἑλληνικὰ φῦλα (μᾶλλον Κᾶρες) ἐπεκοινώνουν πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν τότε πρωτεύουσαν αὐτῆς, τὰς Θήβας. Ἐξ Αἰγύπτου ἦλθεν εἰς τὰ ὦτα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἡ φήμη περὶ τῶν Πυγμαίων τῆς Ἀφρικῆς Γ, 6 οὓς καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀνεῦρεν ὁ Stanley ἐν τοῖς δάσεσι πρὸς νότον τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου. Ὡσαύτως δὲ πρὸς τὴν Αἴγυπτον φαίνεται οὖσα ἐν συναφείᾳ ἡ τριὰς τῶν θεῶν, Ζεὺς καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπόλλων (παραβ. Ἴσιν, Ὄσιριν, Ὧρον), ἡ στάθμησις τῶν ψυχῶν Χ, 209, καὶ ἡ περὶ Ἅδου παράστασις. — Τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τὰ δημιουργήματα αὐτῶν ἐγνώρισαν οἱ Ἕλληνες διὰ τῶν ἐκ Φοινίκης ἐμπόρων. Ἐκ τούτου πολλὴν σημασίαν ἔχει, ὅτι ὁ Helbig, Ein ägyptisches Grabgemälde und die mykenische Frage ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1896 ἀποδεικνύει δύο περιόδους ἐπιδράσεως τῆς Φοινίκης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, οὕτως ὥστε ἡ προγενεστέρα διακόπτεται κατὰ τὴν περίοδον τῶν Μυκηνῶν διὰ τῆς ἐπιδρομῆς καὶ κατακτήσεως τῶν Δωριέων, εἶτα δὲ λαμβάνει νέαν ἐπίδοσιν κατὰ τὴν 7ην ἑκατονταετηρίδα.

[2]) Πᾶν ὅ τι τῆς Ὁμηρικῆς ποιήσεως τὴν ἐκ τῆς Ἰωνίας καταγωγὴν ἀποδεικνύει, ἴδε παρὰ Μυλλέρῳ ἐν Ἱστορίᾳ τῆς Φιλολογ. κατὰ μετάφρ. Γαλάνη σελ. 79 κ. ἑξ., διότι οὐδεὶς τέως ἀνήρεσε ταῦτα.

Ю. Кулиш ім. І. Мечникова

διαλλαγῶμεν πρὸς τὴν διαφορὰν ἐκείνην, ἀφ' οὗ διδαχθέντες ὑπὸ τοῦ Βεντλεύου ἐμάθομεν, ὅτι ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας προέφερεν ἔτι τὸ δίγαμμα καὶ ἔν τισι λέξεσι κανονικῶς αὐτὸ μετεχειρίσθη, ὡς ἐν τῷ τρίτῳ προσώπῳ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας οὗ, οἷ, ἕ, ὃς καὶ ἐν ταῖς λέξεσιν ἄναξ, ἔθνος, ἔτος [1]). Διότι τὸν φθόγγον τοῦτον εἶχον ἤδη τέλεον ἀπορρίψει κατὰ τὴν 7ην ἑκατονταετηρίδα οἱ ἐξ Ἰωνίας ὁμόφυλοι τῶν ἐλεγειοποιῶν καὶ ἰαμβογράφων, ὥστε δύσκολον εἶναι νὰ ὑπολάβωμεν, ὅτι ἐν τῇ ἑνάτῃ καὶ ὀγδόῃ ἑκατονταετηρίδι ἦτο ἐν χρήσει ἤδη ἐν τοσούτῳ μέτρῳ, ὅσον δέον νὰ ὑποτεθῇ ὅτι μετεχειρίζοντο αὐτὸν οἱ σύγχρονοι καὶ ὁμόφυλοι τοῦ Ὁμήρου. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς γνώμης, ὅτι ὁ Ὅμηρος πολλὰ ἴσως ἐκ τῆς γλώσσης τῶν προγενομένων παρέλαβεν [2]), οὐδόλως ἐπαρκεῖ εἰς ἑρμηνείαν τῆς γλωσσικῆς ἐκείνης διαφορᾶς. Διότι ἀληθῶς μὲν πιθανὸν εἶναι, ὅτι παρελήφθησαν ἐκ τῶν παλαιοτέρων ποιημάτων τυπικαί τινες φράσεις, οἷαι αἱ νεφεληγερέτα Ζεύς, πότνια Ἥρη, πρόσθεν θαλάμοιο θυράων, μάντις ἀμύμων, ἱππότα Νέστωρ, ἀλλ' ἐν τῇ χρήσει φθόγγου ὅλου, οἷον τὸ δίγαμμα, ἐν τῇ διαιρέσει ἢ συνιζήσει τῶν φωνηέντων [3]), ἐν τοῖς τύποις τῶν ἀντωνυμιῶν [4]) καὶ τῶν λέξεων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου ἕκαστος τῶν δημοτικῶν καὶ φυσικῶν ποιητῶν [5]) ρυθμίζει τὴν ἑαυτοῦ γλῶσσαν οὐχὶ πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν προγεγενημένων, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν συγ-

[1]) Πλείστου ἄξιον πρέπει νὰ νομίσωμεν τοῦτο, ὅτι ἔν τισι λέξεσι πανταχοῦ κύριον τὸ δίγαμμα εἶναι, διότι διὰ τούτου καταπίπτει ἡ ἐξήγησις, ὅτι ὁ φθόγγος ἐκεῖνος μόνον ἐκ νομίμου κληρονομίας ἦτο ἐν χρήσει. Περὶ τούτου ἴδε Knös, De digammo homerico, Upsalae 1872 καὶ Christ Prolegomena Iliadis carm. σελ. 150 κ. ἑξῆς.

[2]) Τῆς γνώμης ταύτης ὑπέρμαχος εἶναι ὁ Hinrichs, De homericae elocutionis vestigiis aeolicis, Jenae 1875.

[3]) Menrad, De contractionis et synizeseos usu Homerico, Monachii 1886.

[4]) Ἐν τῷ ὁμηρικῷ κειμένῳ ἁπαντῶσιν αἰολικοὶ καὶ ἰωνικοὶ τύποι τῶν ἀντωνυμιῶν. Καὶ οἱ μὲν αἰολικοὶ εἶναι πολυπληθέστεροι καὶ βεβαίως δύναται νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἀριθμὸς αὐτῶν ἔτι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἰωνικοὶ δὲν δύνανται νὰ ἐκβληθῶσιν ἄνευ βίας.

[5]) Ἐπίτηδες ἐξαίρων λέγω τῶν φυσικῶν ποιητῶν ἕκαστος, διότι οἱ μιμούμενοι τοὺς ἄλλους ποιηταὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἀλλοίαν ὁδὸν ἐτρέποντο.

χρόνων καὶ τῶν περὶ ἑαυτόν. Ἐκ τούτου ἡ γλῶσσα τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας προάγει ἡμᾶς νὰ ζητήσωμεν τοὺς πατριώτας τοῦ Ὁμήρου οὐχὶ ἐν τῇ πατρίδι τοῦ Ἀρχιλόχου ἢ τοῦ Καλλίνου, ἀλλ', ὡς ὁ Τρωϊκὸς μῦθος, ἄγει ἡμᾶς εἰς Αἰολίαν ἢ πρὸς βορειότερον αἰολίζον μέρος τῆς Ἰωνίας. Διότι οὐχὶ πάντες οἱ κάτοικοι τῆς Ἰωνίας τὴν αὐτὴν ἐφθέγγοντο γλῶσσαν, μᾶλλον δὲ τέσσαρας διαφόρους διαλέκτους τῶν Ἰώνων διακρίνει διαρρήδην ὁ Ἡρόδοτος ἐν I, 142 [1]). Ἀκριβῶς δ' Αἰολέα ἐχαρακτήρισε τὸν Ὅμηρον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὁ Αὔγουστος Φίκκιος διατεινόμενος, ὅτι ὅλη ἡ παλαιοτέρα Ἰλιὰς καὶ Ὀδύσσεια ἐν αἰολικῇ ἐποιήθησαν ἀρχικῶς διαλέκτῳ καὶ βραδύτερον μόνον μεθερμηνευθεῖσαι ἐγράφησαν ἐν τῇ μικτῇ διαλέκτῳ τῶν νεωτέρων παρενθηκῶν [2]). Ἀλλ' ἡ εὐφυὴς αὕτη ὑπόθεσις οὐ μόνον οὐδὲν τὸ ἀνάλογον ἔχει ἐν τῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ, ἐν ᾗ ἐκ τοῦ ἐναντίου οἱ νεώτεροι ποιηταὶ καὶ εἰς ἄλλο φῦλον ἀνήκοντες μετεχειρίζοντο συνήθως τὴν διάλεκτον τοῦ παλαιοτέρου προτύπου, ἀλλὰ καὶ μόνον μετὰ πολλῆς αὐθαιρεσίας καὶ βιαίων μεταβολῶν κατορθοῦται νὰ ἐφαρμοσθῇ διότι οὔτε οἱ σταθεροὶ ἰωνικοὶ τύποι εἰς τὰς νεωτέρας ῥαψῳδίας περιορίζονται, οὔτε

[1]) Ἡ διαφορὰ αὕτη τῆς γλώσσης εἶναι συναφὴς πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν ἐποίκων. Οὕτως ἐπῴκησαν ἐν Πριήνῃ Θηβαῖοι ὑπὸ τὸν Φιλώταν (Στράβ. XIV, 633), ἐν Τέῳ Μινύαι ὑπὸ τὸν Ἀθάμαντα (Ἀνακρέοντ. ἀπόσπ. 114, Παυσαν. VII, 3, 6, Στεφ. Βυζ.), εἰς Κολοφῶνα δὲ πλὴν τῶν Κρητῶν ἦλθε καὶ ἡ Μαντὼ καὶ ὁ Μόψος (Παυσ. VII, 3, 1 καὶ Σχολ. Ἀπολλ. (Ῥοδίου III, 74), οἱ δὲ ἐν Μιλήτῳ ἀπόγονοι τοῦ Θάλεω ἦσαν φοινικικῆς καταγωγῆς ἢ Καδμεῖοι, (παραβ. Ἡροδ. I, 170. Ἴδε ὡσαύτως καὶ O. Immisch, Klaros ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. Supplem. XVII 129 κ. ἑξῆς.

[2]) Fick, Die homerische Odyssee 1883 (Supplementband von Bezenbergers Beiträgen zur Kunde der indogermanischen Sprachen.) Die homerische Ilias 1886, Das Lied vom Zorne Achills, Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprache 1895. Προηγήθη δ' αὐτοῦ ἐν μέρει, ἀλλ' ἄνευ τῶν ἀναγκαίων γλωσσικῶν γνώσεων καὶ ἄνευ σαφοῦς ἐννοίας περὶ τοῦ ζητήματος ὁ ἄγγλος Payne-Knight ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 1820. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἀρχαιότητι τῶν γραμματικῶν τινες ἠξίουν νὰ ἔχωσιν αἰολικόν τινα Ὅμηρον, περὶ οὗ ἴδε Anecdota Rom. ὑπὸ Osann σελ. 15 «τὴν δὲ ποίησιν ἀναγιγνώσκεσθαι ἀξιοῖ Ζώπυρος ὁ Μάγνης Αἰολίδι διαλέκτῳ, τὸ δ' αὐτὸ Δικαίαρχος.» Περὶ δὲ τῆς αἰολικῆς καταγωγῆς τοῦ Τρωϊκοῦ μύθου ἴδε Sittl, Die Griechen im Troerland und das homerische Epos ἐν Philologus 44, 201 κ. ἑξῆς.

οἱ σταθεροὶ αἰολικοὶ εἰς τὰς παλαιοτέρας [1]). Ἐκ τούτου καὶ νῦν ὡς πρότερον ἐπιμένομεν ἐπὶ τῇ ἑτέρᾳ διεξόδῳ, ὅτι ὁ Ὅμηρος καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ ἤκμαζον οὐχὶ ἐν τῇ νοτίῳ Ἰωνίᾳ, ἀλλ' ἐκεῖ ἔνθα μετάγουσιν ἡμᾶς καὶ αἱ ἄρισται τῶν παλαιῶν μαρτυριῶν [2]), ἐν τοῖς μεθορίοις τῆς Ἰωνίας καὶ Αἰολίδος. Ταῦτα δ' ἀποδεχόμενοι τὸ μὲν πρῶτον μεταγόμεθα εἰς Σμύρνην, ἥτις πάλαι μέν ποτε ὑπὸ τῶν Αἰολέων ἀπῳκίσθη, ἔπειτα δὲ προσετέθη εἰς τὴν ἰωνικὴν συμπολιτείαν [3]). Ἀλλ' εἰς ἄλλο τι σημεῖον ἄγουσιν ἡμᾶς δύο χωρία τῆς Ἰλιάδος Ψ 227 καὶ Ω 13, ἐν οἷς ὁ ἥλιος ἀνατέλλει ὑπεράνω τῆς θαλάσσης [4]). Ὁ ποιητὴς ἄρα τῶν δύο τούτων χωρίων κατῴκει οὐχὶ ἐπὶ τῆς ἠπείρου τῆς Ἀσίας, ἀλλ' ἐπὶ νήσου τινὸς ἐξ ἐκείνων, αἵτινες ἔκειντο παρὰ τῇ δυτικῇ ἀκτῇ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ὡς τοιαύτη δὲ προσφέρεται ἡμῖν ἐν τῇ βορείῳ Ἰωνίᾳ ἡ Χίος μόνη [5]), ἐφ' ἧς πρὸς τούτοις κατὰ τὸν γεωγράφον Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἔκειτο πόλις τις Βολισσὸς τὸ ὄνομα, αἰολική τις

[1]) Τὰς ἀντιλογίας ἡμῶν ἀνεπτύξαμεν, ἐν οἷς περὶ τῆς τοῦ Fick Ὀδυσσείας ἐγράψαμεν ἐν τῷ Philologischer Anzeiger XIV, 90. Ὅ τι δ' ὁ Fick ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ εἰς τὴν Ἰλιάδα ἐν σελ. III κ. ἑξ. ἀπεκρίνατο, δὲν φαίνεται ἔχον τὸ πιστὸν τῆς ἀποδείξεως. Ἐν τούτοις ὅτι σὺν τῷ χρόνῳ ἰδίᾳ ὑπό τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας πολλοὶ οὐχὶ ἰωνικοὶ τύποι ἐξηλείφθησαν καὶ ὑφ' ἡμῶν αὖθις νὰ ἀποκατασταθῶσι πρέπει, τοῦτο ὁμολογοῦμεν τέλεον. Εἰς τὰς γλωσσικὰς ἀντιῤῥήσεις ὅμως προσέρχονται ἔτι καὶ αἱ ἐκ τῶν πραγματικῶν εἰλημμέναι σχέσεων, περὶ ὧν ἐν τῇ προσεχεῖ παραγράφῳ πραγματευόμεθα.

[2]) Αἱ μαρτυρίαι αὗται ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς Σμύρνην μὲν μάλιστα εἶτα δ' εἰς Χίον. Παράδ. καὶ Düntzer, Homerische Fragen. 33 κ. ἑξ.

[3]) [Ἴδε καὶ Μυλλέρου Ἱστορ. τῆς Ἑλλ. Φιλολ. κατὰ μετάφρ. Γαλάνη σελ. 79 κ. ἑ.].

[4]) Ἰλ. Ψ 227 Ὅν τε μέτα κροκόπεπλος ὑπεὶρ ἅλα κίδνεται ἠώς.
Ω 13 Οὐδέ μιν ἠὼς
φαινομένη λήθεσκεν ὑπεὶρ ἅλα ἠιόνας τε.

Καὶ οἱ μὲν στίχοι οὗτοι εὑρίσκονται οὐχὶ ἐν τοῖς παλαιοτάτοις μέρεσι τῆς Ἰλιάδος, ἀλλὰ τοῦτο οὐδαμῶς ἐλαττοῖ τὴν σημασίαν αὐτῶν, διότι ἡ παλαιὰ ὁμηρικὴ σχολὴ δὲν ἠδύνατο ἄλλοθι νὰ εὑρίσκηται, ἢ ὅπου καὶ ὁ Ὅμηρος αὐτός. Ἡ σημασία τῶν χωρίων τούτων πρὸς τὸ ζήτημα ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Bergk, Griech. Litter. I, 451. Κούφως δ' ἀντιλέγει ὁ Düntzer Homer. Fragen, 81.

[5]) Τὴν Λέσβον, ἣν οὐδεμία τῶν παλαιῶν παραδόσεων ὀνομάζει πατρίδα τοῦ Ὁμήρου, πονοεῖ ὁ Fick, Ilias σελ. 108.

НБОНУ Имени І. Мечникова

ἀποικία, ἐν ᾗ κατὰ τὸν Ἔφορον διέτριβεν ὁ Ὅμηρος [1]). Ὁ ἀρεσκόμενος ἄρα εἰς συνδυασμοὺς τοῦ φανταστικοῦ δύναται πιστεύων εἰς τοὺς παλαιοὺς ν' ἀποδέχηται, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐν τῇ αἰολικῇ Σμύρνῃ γεννηθεὶς [2]) μετῴκησε πρωΐμως εἰς Χίον, ἐν ᾗ παρὰ τοῖς ἰωνικοῖς ἐν τῷ βορείῳ μέρει οἰκοῦσι κατοίκοις καὶ αἰολικαὶ εὑρίσκοντο ἀποικίαι. Ἀλλὰ πρωΐμως τὰ ὁμηρικὰ ἔπη μετηνέχθησαν πέραν τῶν μεθορίων τῆς Αἰολίδος καὶ Ἰωνίας καὶ εὗρον δευτέραν πατρίδα ἐν ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς τῆς Ἰωνίας. Ἐκεῖ δ' ἐν Ἰωνίᾳ εὗρεν ὁ μῦθος νέαν τροφὴν καὶ βεβαίως ἔσχε ῥοπὴν πρὸς τὴν τελείαν μόρφωσιν τοῦ μύθου τῆς Ὀδυσσείας [3]) ἡ Σάμος μάλιστα, ἥτις πρωΐμως ὡρμήθη εἰς μακροὺς πλοῦς πρὸς τὴν ἑσπερίαν [4]).

34. Ὅτι δ' ὁ Ὅμηρος ἐκ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ὁρμώμενος ὡς πλάνης ἀοιδὸς πολλὰς χώρας περιῆλθεν, ἀναμφίλογον εἶναι, ὡς τὰ τῆς κοινωνίας καὶ τῆς ποιήσεως τότε εἶχον. Εἰς ποίας δὲ χώρας ἦλθε, δυνάμεθα νὰ ἐξεύρωμεν ἐν μέρει ἐκ τοῦ περικαλύμματος τῶν διαφόρων μύθων περὶ τοῦ ποιητοῦ, ἂν καὶ οἱ πλεῖστοι αὐτῶν ἀναφέρονται εἰς τοὺς Ὁμηρίδας μᾶλλον, ἢ εἰς τὸν Ὅμηρον αὐτόν. Οὕτως ἦλθεν εἰς Φώκαιαν, ἔνθα ἔτυχε ξενίας παρὰ τῷ Θεστορίδῃ [5]), εἰς Νέον τεῖχος παρὰ τῇ Κύμῃ, ἔνθα ἐῤῥαψῴδησε τὰ ἔπη χάριν τεμαχίου ἄρτου [6]), εἰς Κολοφῶνα, ἔνθα ἐποίησε τὸν Μαρ-

[1]) Στεφ. Βυζάντ. Βολισσός πόλις αἰολικὴ ἐπ' ἄκρου Χίου πλησίον . . . καί φασιν ὅτι Ὅμηρος ἐν τούτῳ τῷ πολίσματι τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο, ὡς Ἔφορος.

[2]) Παράβ. Böckh ἐν Pind. Fragm. incer. 86 καὶ τὸν ῥήτορα Ἀλκιδάμαντα παρὰ Ἀριστοτ. ῥητ. II, 23 σελ. 1398b,2. [σελ. 154 ἔκδ. Roemer].

[3]) Παράβ. H. D. Müller Historisch-mythologische Untersuchungen σελ. 49 κ. ἑξ. καὶ 129 κ. ἑξῆς.

[4]) Ὁ Στράβων ἐν XIV, 637 λέγει, ὅτι ἡ Σάμος ἀπῳκίσθη ἐκ τῆς Ἰθάκης ἢ τῆς Κεφαλληνίας.

[5]) Ἡρόδοτ. ἐν Βίῳ Ὁμήρου 15. Ὁ Usener, De Iliadis carmine quodam Phocaico, Bonn 1875 πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ ἐν Ἰλιάδος Λ 15—42 περιγραφὴ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ ἡ ἐν Λ 474—482 παρομοίωσις τοῦ τὴν ἔλαφον κατασπαράττοντος λέοντος ἀναμιμνήσκει τὴν πόλιν Φώκαιαν, ἥτις συχνὰ ἐπεκοινώνει πρὸς τοὺς Φοίνικας, ἡ δὲ ἀποικία αὐτῶν Ἐλέα [Πολλαχῶς τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης γράφεται Ὑέλη, Ἔλλη, Βελία, Οὐέλιαι. Ἴδε Paulys, Real-Encyclopädie der class. Alterthumswiss. τόμ. 6² σελ. 2429], σύμβολον εἶχεν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τὴν κατασπάραξιν ἐκείνην ἐλάφου ὑπὸ λέοντος.

[6]) Ἴδ. Ἡροδ. Βίον Ὁμήρου 9.

γίτην [1]), εἰς Σάμον, ἔνθα ἐξενίσθη ὑπὸ τοῦ Κρεωφύλου [2]), εἰς Ἴον, ἔνθα ἐδεικνύετο ὁ τάφος αὐτοῦ [3]). Πέραν ἄρα τῆς Αἰολίδος πρὸς τὰς ἰωνικὰς ἀποικίας τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας πρωΐμως εἰσέδυσεν ἡ ὁμηρικὴ ποίησις καὶ ἦλθεν ἐκεῖσε καὶ ὁ Ὅμηρος αὐτὸς κατὰ τὰς πορείας αὐτοῦ. Ὅμοια διδάσκουσιν ἡμᾶς αὐτὴ ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια. Ὁ ποιητὴς αὐτῶν ᾀδων τοὺς ἀγῶνας, οὓς ὑπέστησαν οἱ ἀχαιοὶ ἔποικοι μαχόμενοι πρὸς τοὺς παλαιοὺς δεσπότας τῆς χώρας, ἐξυμνεῖ ἐν ταὐτῷ τοὺς ἡρωϊκοὺς γενάρχας τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας [4]). Πρὸς τούτοις δὲ ὑμνῶν τὸν Νέστορα καὶ τοὺς ἡγεμόνας τῶν Λυκίων, τὸν Σαρπηδόνα καὶ τὸν Γλαῦκον, κολακεύει τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἰώνων, οἵτινες ἀνῆγον τὸ γένος αὐτῶν εἰς τοὺς ἥρωας ἐκείνους [5]). Ὡσαύτως ἐξυμνῶν τὰ κλέα τοῦ Ἰδομενέως πλέκει εἰς τὸν στέφανον τοῦ αἰολικοῦ μύθου τοὺς θρύλους τῶν παλαιῶν κρητικῶν ἐποίκων τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας [6]). Καὶ τὰς παρομοιώσεις δ' αὐτοῦ λαμβάνει ἀσπαστότερον ἐκ τῶν τῆς φύσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς μέσης παραλίου χώρας τῆς ἐλάσσονος Ἀ-

[1]) Ἴδ. Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου ἀγῶνα σελ. 319 g. [Ἔκδοσις Flach].

[2]) Στράβ. XIV, 18 (638) κατὰ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Καλλιμάχου. Ὑπαινιγμὸν ποιεῖται καὶ ὁ Πλάτ. ἐν Πολ. X, 600b. Ἀπόγονος τοῦ Κρεωφύλου ἦτο ὁ Ἑρμοδάμας, οὗ κατὰ Διογ. 8,2 ἠκροάσθη ὁ Πυθαγόρας.

[3]) Ἴδ. Ἀριστοτ. παρὰ Γελλίῳ III, 11.

[4]) Ἐν Λέσβῳ ἐκυριάρχουν οἱ ἀπόγονοι τοῦ Πενθίλου, τοῦ ἐγγόνου τοῦ Ἀγαμέμνονος (Ἀριστοτ. Πολιτ. V, 8, 13), ἐν Τενέδῳ πρὸς τοῖς Βοιωτοῖς ἀπόγονοι τοῦ ἐξ Ἀμυκλῶν Πεισάνδρου (Πινδ. ἐν Νεμ. XI, 34) καὶ τὸ μέγιστον δὲ μέρος τοῦ αἰολικοῦ πληθυσμοῦ ἦλθεν ἐκ Βοιωτίας καὶ μετήγαγε καὶ τὸν μῦθον τῶν Μυρμιδόνων καὶ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Ἀχιλλέως.

[5]) Ἡρόδ. I. 147. Εἰς τὸν ἐκ Πύλου Νέστορα ἀνῆγον τὸ γένος αὐτῶν οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς τῆς Κολοφῶνος (Ἰδ. Μιμνέρμου ἀπόσπ. 9) καὶ Μιλήτου (Στράβ. XIV, 633), παράβ. Töpffer, Attische Genealogie 235 κ. ἑξ. Οἱ δωρικοὶ μῦθοι ἐκ τοῦ ἐναντίου εἶναι ξένοι εἰς τὸν Ὅμηρον. Οὕτω τὸ ἐπεισόδιον τῆς μονομαχίας τοῦ Σαρπηδόνος καὶ τοῦ ἡρακλείδου Τληπολέμου (Ε 628—698) φαίνεται ὡς ξένος κλάδος ἐγκεντρισθεὶς εἴς τι δένδρον καὶ δύναται εὐκόλως ν' ἀποκοπῇ. Τὰ λοιπὰ δὲ χωρία, ἐν οἷς γίνεται μνεία τοῦ τῶν δωριέων ἐθνικοῦ ἥρωος Ἡρακλέους Τ, 95 — 136, Ο, 639—644, Θ, 363, λ, 601—627 ἢ εἶναι διασκευαί, ἢ ἀνήκουσιν εἰς τὰ νεώτατα μέρη τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν.

[6]) Ὅτι Κρῆτες ἦσαν οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς χώρας τῶν Μιλυῶν, τῆς Μιλήτου καὶ τῆς Κολοφῶνος μαρτυροῦσιν ὁ Ἡρόδ. I, 173, VII, 171 καὶ ὁ Παυσ. VII, 2,5, VIII, 3, 1.

σίας, ἐκ τῆς κλαγγῆς τῶν χηνῶν ἐν Ἀσίῳ λειμῶνι ἀμφὶ Καύστρου ῥέεθρα [1]), ἐκ τῆς ὁρμῆς τῶν ἐκ Θράκης πνεόντων ἀνέμων, τοῦ Βορέου καὶ Ζεφύρου (Ι 14), ἐκ τοῦ ταύρου τοῦ θυομένου εἰς τὸν Ποσειδῶνα ἐν τῷ Πανιωνίῳ (Υ 404). Καὶ τὰς ἀκτὰς δὲ τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου φαίνεται λίαν καλῶς γνωρίζων ὡς καὶ τοὺς ἐξέχοντας τύμβους, οὓς ἔβλεπον οἱ παραπλέοντες τὸν πλατὺν αἰγιαλὸν τοῦ Ἑλλησπόντου (Η, 86) [2]). Αἱ περιγραφαὶ δὲ τοῦ ὄρους τῆς Ἴδης, τῆς πεδιάδος τοῦ Σκαμάνδρου (Ε 773), τῆς ἀκροτάτης κορυφῆς τῆς Σαμοθράκης (Ν, 10) ἀποφαίνουσι τοσαύτην φυσικὴν ἀλήθειαν, ὥστε μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι εἶδεν ἰδίοις ὄμμασι τὸ θέατρον τῶν ἀγώνων τῶν ἡρώων αὐτοῦ, ὅπερ ἠνέῳξαν νῦν αὖθις εἰς πάντας τοὺς λογίους αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Σλιμάννου [3]). Ἂν δὲ πρὸς τούτοις ἐναντίον τῆς ἀληθείας φαντάζεται τὴν πόλιν τοῦ Πριάμου ἐπὶ λόφου κύκλῳ περιθεομένου καὶ πρὸ τοῦ τείχους δύο κρουνούς, ἀναβλύζοντας τὸν μὲν λιαρὸν τὸν δὲ ψυχρὸν ὕδωρ (Χ, 143), εἶναι ταῦτα ποιητικαὶ ἐλευθερίαι, ἃς καὶ ὁ Ὅμηρος ὡς καὶ πᾶς ἄλλος ποιητὴς ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς ἑαυτόν, καὶ δὴ προκειμένου περὶ πόλεως, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ κατηδαφίσθη τέλεον, καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς ἐλάχιστοι τῶν ἀκροατῶν ἐξ αὐτοψίας ἐγνώριζον.

Ἀλλαχοῦ δ' ἄγουσιν ἡμᾶς αἱ πλάναι τοῦ Ὀδυσσέως καὶ αἱ χῶραι τῆς Ὀδυσσείας. Τὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης καὶ ἡ φήμη περὶ

[1]) Ἐν τῷ κειμένῳ γράφεται Καύστριος, ἀλλα Καΰστριος ποταμὸς δὲν ὑπάρχει, μόνον δὲ Κάϋστρος, διὰ τοῦτο γραπτέον ἐν Β 461 Καύστροο ἀμφὶ ῥέεθρα.

[2]) Προφανῶς, διότι εὗρε μὲν λείψανα τῆς Τροίας, ἀλλ' οὐδὲν πλέον ἐκ τοῦ ἀχαϊκοῦ στρατοπέδου κατὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ἔπλασεν ὁ ποιητὴς τὴν τελείαν ἐξαφάνισιν τοῦ στρατοπέδου διὰ τοῦ Ποσειδῶνος Η, 459--463 καὶ Μ, 1—34.

[3]) Ὅτι ὁ ποιητὴς ἰδίοις ὄμμασιν εἶδε τὴν περιγραφομένην χώραν ἀρνεῖται ὑπερβολικῶς ἐνδοιάζων ὁ Hercher, Ueber die homerische Ebene von Troja, Abhandlung der Berliner Akademie 1876. Εἰς ὅλον δὲ τὸ ζήτημα πολὺ φῶς ἐπέῤῥιψαν αἱ περιφανεῖς ἀνασκαφαὶ τοῦ Schliemann, ὧν τὰ ἀποτελέσματα καταφαίνονται ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ Ilios, Stadt und Land der Trojaner 1881. Troja 1884. Mykenä 1878. Ἤδη πρὸ τοῦ Schliemann ἐπέτυχε τοῦ ὀρθοῦ ὁ G. von Eckenbrecher, Die Lage des homerischen Troja, Düsseldorf 1837, Die Lage von Troja, 1875. Εἰς τὴν ἀλήθειαν δὲ τῶν ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου περιγραφῶν τῆς φύσεως ἔτρεψε τὴν προσοχὴν ἡμῶν πρῶτος ὁ Wood, On the original genius of Homer, London 1769.

НБОНУ ім. І.І. Мечникова

τοῦ παλαιοῦ βασιλείου τῶν Κεφαλλήνων περιῆλθον μὲν βεβαίως εἰς τὴν ἀκοὴν τοῦ ποιητοῦ ἐκ τοῦ παλαιοῦ μύθου τῶν εἰς τὴν ἐλάσσονα Ἀσίαν ἀποικησάντων Πυλίων καὶ Κεφαλλήνων· ἀλλὰ χρῶμα καὶ ζωὴν ἔλαβεν ἡ εἰκὼν ἐκ τῶν κινδύνων, οὓς οἱ Ἴωνες αὐτοῦ πατριῶται ὑπέστησαν κατὰ τοὺς πλοῦς αὐτῶν. Ὁ δ' Ὅμηρος αὐτὸς δὲν φαίνεται προχωρήσας ἐπὶ πολὺ πρὸς δυσμάς, διότι τὴν Σικελίαν καὶ τὴν δυτικὴν ἐντὸς θάλασσαν, ἃς διὰ τῆς φαντασίας κοσμῶν φαντάζεται ὡς κέντρον τῶν πλανῶν τοῦ Ὀδυσσέως, δὲν εἶδεν αὐτὸς ἰδίοις ὄμμασιν, ἀλλ' ἐγνώρισεν ἐκ τῶν μυθικῶν διηγήσεων κομπορρήμονων πατριωτῶν καὶ φοινικικῶν ναυτίλων [1]). Καὶ αὐτὴν τὴν Ἰθάκην εἶδεν ἰδίοις ὄμμασιν εἷς μόνος, ὁ ποιητὴς τῆς νέας Τηλεμαχείας, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ παλαιοῦ νόστου [2]). Ἐκ τούτου δ' εὐνόητον εἶναι, ὅτι ἡ εἰκών, ἣν ἐκ τῶν περιγραφῶν τῆς Ὀδυσσείας λαμβάνομεν, περὶ τῆς πατρίδος τοῦ ἥρωος αὐτῆς ἧττον συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἢ ὅσον ἡ εἰκὼν τῆς τρωϊκῆς πεδιάδος.

[1]) Περὶ τοῦ τόπου των πλανῶν τοῦ Ὀδυσσέως ἤριζον ἤδη σφοδρῶς αὐτοὶ οἱ παλαιοί, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Στράβωνος. Καὶ ἄλλοι μὲν αὐτῶν ἐζήτουν αὐτὸν περὶ τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν, ὡς ὁ Πολύβιος, ἄλλοι δὲ εὕρισκον τὰς χώρας τῶν ὁμηρικῶν περιγραφῶν περὶ τὸν Πόντον ἢ καὶ αὐτὸν τὸν βόρειον Ὠκεανόν, ὡς ὁ Κράτης, ἄλλοι δ' ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὡς ὁ Ἐρατοσθένης, συνετῶς φερόμενοι ὑπελάμβανον ὡς ποιητικὰ πλάσματα πάσας τὰς χώρας καὶ ἀπέτρεπον καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ζητῶσί τι ἔξω τῆς μεσογείου θαλάσσης. Ἐν τοῖς χρόνοις ἡμῶν ἐπλανήθησαν αὖθις ὁ μέγας φυσιοδίφης K. von Baer, Die homerischen Lokalitäten in der Odyssee 1873, ζητῶν τὸ κέντρον τῶν πλανῶν ἀνὰ τὸν Εὔξεινον Πόντον, ὁ Jarz ἐν τῇ Zeitschrift für wissenschaft. Geographie II, 10 κ.ἑ. καὶ ὁ Fr. Soltau, Die Mythen und Sagenkreise in Homer, Berl. 1887 ζητοῦντες αὐτὸν ἀνὰ τὴν Τεναρίφην. Τὴν δὲ συνετὴν γνώμην τοῦ Ἐρατοσθένους ἀποδέχεται ὁ Hergt, Quam vere de Ulixis erroribus Eratosthenes iudicaverit, Landshut 1887 καὶ Blätter für bayerisches Gymnasialw. 28 (1892) 83 κ. ἑξ. Ὡσαύτως ὁ Breusing, Die Irrfahrten des Odysseus, Bremen 1889. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ὁ θαλάσσιος ῥοῦς ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου περικάμπτων τὴν Πελοπόννησον φέρει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα (Ἰθάκην, Κέρκυραν) καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν.

[2]) Κατὰ τῆς αὐτοψίας μαρτυρεῖ διαῤῥήδην ἡ ἐσφαλμένη γνώμη περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἰθάκης ἐν Ὀδ. ι, 25 καὶ ἑξ. Ἡ τῶν προγενεστέρων, τὴν Ἰθάκην λεπτομερῶς περιγραψάντων λογίων πεποίθησις, ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶδεν αὐτοῖς ὄμμασι τὴν Ἰθάκην, ἀνῃρέθη ὑπὸ τῆς νηφαλίας κρίσεως τοῦ Hercher, Über Ithaka ἐν τῷ Hermes I, 265. Ἂν ὁ μῦθος τῆς ἀπολιθώσεως τοῦ εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστρέφοντος πλοίου τῶν Φαιάκων (ν, 156 κ. ἑ.) ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἀληθῶς ἐκ τῆς πρὸ τοῦ λιμένος τῆς Κερκύρας ὑφάλου πέτρας, καταλείπομεν ἀνεξέταστον.

Ю. Очимени I. Mechikova

Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ἑλληνικὴν ἤπειρον βεβαίως οὐχὶ ἐξ αὐτοψίας ἐγνώρισεν ὁ Ὅμηρος. Ἐκ τούτου κάλλιον ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ παλαιοῦ μύθου τὰς ἀκροπόλεις τῶν Μυκηνῶν, τῆς Τίρυνθος, τοῦ Ὀρχομενοῦ, ἢ ὅσον θὰ ἐγνώριζεν αὐτὸς ἐπισκεπτόμενος τὴν χώραν αὐτήν, διότι αὕτη ἐν τῷ μεταξὺ μεγάλας εἶχεν ὑποστῆ μεταβολάς.

Οὕτως ἄρα καὶ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν αἰολικὴν καὶ ἰωνικὴν ἐλάσσονα Ἀσίαν καὶ δεικνύουσιν ἡμῖν τὸν μῦθον ἐν τῇ βαθμίδι τῆς ἐξελίξεως, ἐν ᾗ διετέλει, καθ' ὃν χρόνον μετεβιβάζετο ἐκ τῆς Αἰολίδος εἰς τὰς ἰωνικὰς ἀποικίας τῆς μέσης παραλίου χώρας, πρὶν ἢ εἰσδύσῃ ἔτι πρὸς δυσμὰς καὶ πλουτισθῇ ἐκεῖθεν διὰ τῆς ἀναμίξεως δωρικῶν στοιχείων.

Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἰσχύουσι λεγόμενα περὶ τοῦ κυρίου πυρῆνος τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν. Αἱ δὲ παρενθῆκαι καὶ προσθῆκαι εἶναι γενήματα οὐ μόνον μεταγενεστέρων χρόνων, ἀλλὰ καὶ διαφόρων τόπων [1]). Ἀλλ' ἐκ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν πατρίδα ἄγει μόνος ὁ Νεῶν κατάλογος, ὃς φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸν χαρακτῆρα τῆς βοιωτικῆς τῶν ἀοιδῶν σχολῆς καὶ βεβαίως ἐποιήθη ἐν Βοιωτίᾳ [2]).

35. Ἀπὸ στόματος διάδοσις. Ὁ Ὅμηρος λέγει μέν, ὅτι ὁ θεῖος ἀοιδὸς Δημόδοκος καὶ ὁ Φήμιος ᾖδον πρὸς φόρμιγγα τὰ κλέα ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐπιτρέπεται νὰ ὑπονοήσωμεν, ὅτι ὑπὸ τῷ ὀνόματι ἐκείνων αὐτὸς οὗτος κρύπτεται ὁ θεῖος ἀοιδός. Ὁ Ὅμηρος ἄρα ἀπεμνημόνευε τὰ ἔπη αὐτοῦ καὶ ἔψαλλεν αὐτὰ ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἢ ἐν τοῖς συμποσίοις τῶν βασιλέων ἀπὸ μνήμης ἄνευ ἐγγράφου τινὸς ἢ ἄλλου βοηθήματος. Ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ προβῶμεν καὶ περαιτέρω

[1]) Ὁ Fick ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος καὶ ἐν τῇ τῶν ποιημάτων τοῦ Ἡσιόδου ἐν σελ. 124 πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐν Κρήτῃ ἰδίᾳ ἐποιήθησαν ἡ Τηλεμάχεια καὶ ἡ Τίσις καὶ τῆς Ἰλιάδος αἱ ῥαψῳδίαι Ν, Ξ, Ο. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἶναι κεναὶ ὑποθέσεις, ἀκριβῆ δὲ γνῶσιν τῶν μύθων τῶν μὲν Πυλίων καὶ Ἐπειῶν ἐκφαίνει τὸ ἐπεισόδιον Ἰλ. Λ, 668-763, τῆς δ' Ἀττικῆς οἱ παρεμβεβλημένοι στίχοι Ὀδ. η, 80 κ. ἑ. καὶ τ, 518 - 524.

[2]) Ὁ Νεῶν κατάλογος ἐκαλεῖτο καὶ Βοιωτία, διότι ἐκ τῆς Βοιωτίας ὁρμᾶται, ὅπερ συνδέεται καὶ πρὸς τὸν τόπον τῆς συναγωγῆς τῶν πλοίων ἐν Αὐλίδι, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν πατρίδα τοῦ ποιητοῦ. — Πρὸς τὸν Νεῶν κατάλογον συμφωνεῖ κατὰ τὸ ὕφος ὁ γυναικῶν κατάλογος ἐν τῇ Νεκυίᾳ Ὀδ. λ 225—337.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

καὶ νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἠγνόει τέλεον τὴν γραφήν. Ἤδη καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας λόγιοι ἦσαν τῆς αὐτῆς γνώμης [1]) καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ὡς προλαβόντες εἴπομεν, ἐκ τῆς γνώμης ταύτης ὡρμήθη ὁ Φρ. Αὔγ. Βόλφιος ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ θεωρίᾳ περὶ τῆς οὐσίας τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ εὐδοκίμησε παρὰ τοῖς πλείστοις τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Ὁμήρου [2]). Ἀλλ' ὑπῆρξαν καὶ πολλοὶ οἱ ὑπεναντίοι. Διότι οὐ μόνον ὁ Νίτσιος ἐν τῇ Historia Homeri, ἀλλὰ μετέπειτα καὶ ὁ Βέργκιος [3]) ἀπεδέχοντο τὴν γνώμην, ὅτι πρὸς τὴν ἀπὸ στόματος μὲν ἀπαγγελίαν ἦσαν ὡρισμένα τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, ἀλλὰ πάντως ὁ ποιητὴς ἔγραψεν αὐτά. Ἀλλ' ἡ λύσις τοῦ ζητήματος πρέπει νὰ ζητηθῇ τὸ πρῶτον ἐν αὐτῷ τῷ Ὁμήρῳ. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ χωρίου τῆς Ἰλιάδος ἐν τῇ Η ῥαψῳδίᾳ 175 κ. ἑξ. ἀσφαλέστατα τεκμαιρόμεθα, ὅτι οἱ ἥρωες, οἵτινες ἀνέστησαν, ἵνα ἀναλάβωσι τὴν πρὸς τὸν Ἕκτορα μονομαχίαν, δὲν ἔγραψαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἐπὶ τοῦ κλήρου, διότι τότε οὐδεμία ἀνάγκη θὰ ἦτο νὰ περιφέρωσι κύκλῳ τὸν ἐκπηδήσαντα κλῆρον, ἀλλ' ἁπλῶς ὁ Νέστωρ ἢ ὁ κῆρυξ θ' ἀνεγίγνωσκε καὶ θ' ἀνεκήρυττε τὸ ἐγγεγραμμένον ὄνομα. Ἦσαν ἄρα σήματα οὐχὶ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου τὰ ἐγχαραχθέντα ὑφ' ἑκάστου τῶν ἡρώων ἐπὶ τῶν κλήρων [4]). Ὅτι ὅμως δὲν ἦτο πάντη ἄγνωστος εἰς τὸν

[1]) Ὁ Ἰώσηπος κατὰ Ἀπίωνος Ι, 2 λέγει· «καί φασιν οὐδὲ Ὅμηρον ἐν γράμμασι τὴν αὑτοῦ ποίησιν καταλιπεῖν, ἀλλὰ διαμνημονευομένην ἐκ τῶν ᾀσμάτων ὕστερον συντεθῆναι καὶ διὰ τοῦτο πολλὰς ἐν αὐτῇ σχεῖν διαφοράς». Ὁ Ἀρίσταρχος ἐσημείου τὴν διπλῆν εἰς τὸν στίχον Ἰλ. Η, 175 οἱ δὲ κλῆρον ἐσημήναντο ἕκαστος καὶ εἰς Ρ, 599 γράψεν δὲ οἱ ὀστέον ἄχρις αἰχμὴ Πουλυδάμαντος, ἵνα δηλώσῃ, ὅτι τὸ μὲν γράφειν πρέπει νὰ ληφθῇ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ξέειν, ἐγχαράσσειν τὸ δ' ἐσημήναντο ὑποδηλοῖ ἐγκεχαραγμένα σημεῖα καὶ οὐχὶ γράμματα. Ἴδε Lehrs, De Aristarchi studiis homericis ἔκδ. 3, 1882 σελ. 95.

[2]) Wolf, Prolegomena 73 κ. ἑξ. Sengebusch, Homer. dissert. poster. 27 κ. ἑξ. Düntzer, Die homerischen Fragen σ. 175 κ. ἑξ. Friedländer, Schicksale der homer. Poesie σ. 9.

[3]) Bergk, Griech. Litter. I σ. 526—531. Καὶ ὁ Wilamowitz, Homer. Untersuchungen 293 ἀποφαίνεται, ὅτι, ἐν οἷς χρόνοις ἐποιήθη ἡ Ὀδύσσεια, ἡ γραφὴ ἦτο ἐν χρήσει.

[4]) Ὅτι ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ ἔθετεν ὁ Ἀρίσταρχος τὰ σημεῖα αὐτοῦ, ἀποδεικνύει ἰδίᾳ τὸ σχόλιον εἰς θ, 163, ὡς κατέδειξεν ὁ Römer ἐν Bayerische Gymnasial-Blätter XXI, 289 κ. ἑξ. (1885).

Ηβ ΟΗΥ Μεηι Ι. Μεηικοва

ποιητὴν ἡ χρῆσις τῆς γραφῆς πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν ἐννοιῶν, μαρτυροῦσιν ἐν τῷ ἐπεισοδίῳ τῆς συναντήσεως τοῦ Διομήδους καὶ Γλαύκου οἱ λόγοι· πέμπε δέ μιν Λυκίηνδε, πόρε δ' ὅγε σήματα λυγρά, γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά (Z, 168 κ. ἑξ). Διότι κατὰ ταῦτα εἶχε βεβαίως ἀκούσῃ τι ὁ ποιητὴς περὶ τῆς δι' ἐπιστολῶν ἐπικοινωνίας πρὸς ἀπόντας [1]). Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις πιθανωτάτη φαίνεται ἡ γνώμη, ὅτι σήματα λέγων ὁ Ὅμηρος οὐχὶ γράμματα ἐννοεῖ, ἀλλὰ συμβολικὰ σημεῖα, οἷον χίμαιραν, Ἀμαζόνα κτλ. Ὅτι δ' ἥκιστα ἐπίστευεν, ὅτι ἡ γραφὴ ἦτο γενικώτερον διαδεδομένη, καταφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι αὐτός, ὃς ἐναργεστάτην εἰκόνα παρέχει ἡμῖν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατ' αὐτὸν χρόνων καὶ ἐπίσταται νὰ διηγῆται τοσαῦτα περὶ τῶν τεκτόνων καὶ ἀσπιδοποιῶν καὶ χαλκέων καὶ χρυσοχόων καὶ τῶν ἄλλων, οὐδαμοῦ οὐδ' ἐν ταῖς νεωτάταις ῥαψῳδίαις τῆς Ὀδυσσείας ποιεῖται μνείαν γραφέων καὶ βιβλίων. Ἀμέσως δ' ἀντιστρατεύονται πρὸς τὴν γνώμην, ὅτι ἐξ ἀρχῆς ὡρίσθη διὰ τῆς γραφῆς τὸ κείμενον τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, τὰ γλωσσικὰ φαινόμενα, οἷον ἡ συστολὴ τῶν φωνηέντων καὶ ὁ διπλασιασμὸς τῶν συμφώνων (Ἀπόλλων καὶ Ἄπόλλωνος, Ἀχιλλεὺς καὶ Ἀχιλῆος), καὶ ὁ παντελὴς ἀφανισμὸς τοῦ δίγαμμα ἐκ τοῦ κειμένου τῶν ἐπῶν. Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι, ὅτι ἡ παλαιοτέρα γραφὴ τῶν Ἑλλήνων οὔτε τὴν ποσότητα τῶν φωνηέντων ἐσήμαινεν, οὔτε τὸν διπλασιασμὸν τῶν ὑγρῶν, καὶ ὅτι ἐν ἀνάγκῃ ἠδύνατο τὸ δίγαμμα, καὶ ἂν ἀρχικῶς ἔκειτο ἐν τῷ κειμένῳ, νὰ ἐξαφανισθῇ αὖθις βραδύτερον [2]), ἀλλ' ἡ

[1]) Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ἡ μαρτυρία αὕτη τῆς διὰ τῶν ἐπιστολῶν ἐπικοινωνίας ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν πρὸς ξένον, λύκιον ἡγεμόνα, ἐν ᾧ ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν ἐθίμων καὶ σχέσεων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν οὐδὲν ἀπολύτως περὶ τῆς χρήσεως τῆς γραφῆς ἀκούομεν. Φαίνεται δὲ δηλῶν διὰ τούτου ὁ Ὅμηρος, ὅτι ἐν τοῖς τοιούτοις οἱ ξένοι προηγοῦντο τῶν Ἑλλήνων. Ὡσαύτως ἀναφέρει ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Τρώων καὶ ἄγαλμα αὐτῆς ἐπὶ θρόνου καθήμενον ἐν Z, 303, ἀλλ' οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑποδηλοῖ ὑπάρχουσαν τοιαύτην πρόοδον τῆς λατρείας τῶν θεῶν.

[2]) Ὁ Bergk. Griech. Litteraturgesch. I, 529 ἔτρεψε τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τὸν Πίνδαρον ἰδίᾳ, ἐξ οὗ τῶν ποιημάτων διὰ τὴν μεγάλην αὐτῶν ἀνὰ τὴν Ἀττικὴν διάδοσιν ἐξηφανίσθη τὸ δίγαμμα. Ἀλλὰ τὰ ποιήματα τοῦ Πινδάρου δὲν ὑπέστησαν μεταβολήν τινα ἕνεκα τῆς ἐξαφανίσεως τοῦ δίγαμμα.

ὑγρότης τῆς ὁμηρικῆς γλώσσης καὶ ἡ μεγάλη μεταβολὴ τοῦ κειμένου διὰ τὸν ἀφανισμὸν τοῦ δίγαμμα ἑρμηνεύεται εὐχερέστερον διὰ μόνης τῆς ἀποδοχῆς, ὅτι τὰ ποιήματα δὲν ἔλαβον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡρισμένην μορφὴν διὰ τῆς γραφῆς. Τέλος δ' ἡ ὅλη ἱστορία τῆς χρήσεως τῆς γραφῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀποδεικνύει τελείως ἀπίθανον τὴν γνώμην, ὅτι τοσοῦτον πρωΐμως ἐγράφησαν ποιήματα τόσον ἐκτενῆ. Καὶ δυνατὸν μὲν ἴσως εἶναι, ὅτι εἰσήχθη ἡ γραφὴ εἰς Ἑλλάδα ὑπὸ τῶν Φοινίκων πρὸ τῶν χρόνων τῆς ἐπινικίου στήλης τοῦ τῶν Μωαβιτῶν βασιλέως Μησᾶ περὶ τὰ 850, ἀλλὰ μεγάλη χρῆσις αὐτῆς ἐγένετο ἐν Ἑλλάδι μόνον μετὰ τὴν ἀρχὴν τῶν ὀλυμπιάδων, διότι μόλις ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι ἤρξαντο ἀναγράφοντες τοὺς νόμους. Καὶ ὅμως ἔχρηζον ἀναγραφῆς πολὺ μᾶλλον οὗτοι ἢ τὰ ποιήματα [1]).

36. Οἱ Ῥαψῳδοί. Διέδιδον δὲ τὰ ὁμηρικὰ ἔπη μέχρι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἀνεγράφησαν καὶ ἴσως καὶ ἑκατονταετηρίδας τινὰς πέραν τούτου, οἱ Ῥαψῳδοί [2]). Οὗτοι κρατοῦντες ῥάβδον ἢ αἴσακον καὶ ἐστεφανωμένοι στεφάνῳ ἐῤῥαψῴδουν τὰ ἔπη τοῦ Ὁμήρου ἐν ἀγῶσιν [3]). Ἀλλ' ὁ Ὅμηρος οὔτε τὸ ὄνομα, οὔτε τὸ πρᾶγμα γνωρίζει, διότι ἐκεῖνοι οἵτινες κατ' αὐτὸν ἄδουσι τὰ κλέα ἀνδρῶν ἡρώων ἐν τοῖς μεγάροις τῶν βασιλέων κατὰ τὰ συμπόσια καλοῦνται ἀοιδοὶ καὶ φέρουσι φόρμιγγα, οὐχὶ δὲ ῥάβδον [4]). Ὥστε ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ἐπῆλθε μεταβολή τις εἰς τὸν τρόπον τῆς ῥαψῳδήσεως, ἤτοι ἡ μὲν κροῦσις τῆς φόρμιγγος, ἥτις οὐδέποτε ἐσήμαινε πολὺ παρὰ τοῖς ἐπικοῖς ποιηταῖς [5]), ἐξέπεσε τέλεον, ἀντὶ

[1]) Ἴδε ἀνωτέρω § 12. Ἀλλ' ὅτι δὲν ἦτο τι ἀνήκουστον ἡ διὰ στόματος διάδοσις καὶ ποιημάτων ἐκ πολλῶν συνισταμένων χιλιάδων στίχων, τοῦτο ἀποδεικνύουσιν οἱ Ἰνδοί, ὧν οἱ Βέδαι, καὶ ἐν ᾧ χρόνῳ ἡ γραφὴ ἦτο γνωστή, διὰ στόματος διετέλουν μεταδιδόμενοι.

[2]) Welcker, Der epische Cyclus I, 335 κ. ἑξ.

[3]) Περὶ τῆς στολῆς τῶν ῥαψῳδῶν ἴδε κυρίως Πλάτ. Ἴωνα 535 d.

[4]) Ἡ πρὸς ἀναβολὴν κρουομένη φόρμιγξ τοῦ Ὁμήρου παραβάλλεται πρὸς τὴν γοῦσλαν, πρὸς ἣν ἔψαλλον ἀνακρούοντες τὰ ᾄσματα αὐτῶν οἱ παλαιοὶ Σέρβοι. Τὴν ἀπαγγελίαν δ' ἐν ὑψηλῇ αἰθούσῃ τοῦ βασιλικοῦ ἀνακτόρου ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ ὁ Οὐλάνδος ἐν τῷ ᾄσματι τοῦ τυφλοῦ ἀοιδοῦ.

[5]) Πολὺ ὀψιαίτερον περιέθεσαν τεχνικώτερα μέλη εἰς τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ὁ Τέρπανδρο

δὲ τῆς φόρμιγγος προσελήφθη ἡ ῥάβδος, ἥτις ἐχαρακτήριζε τὸν ραψῳδὸν ὡς τὸν ῥήτορα ἐν τῇ πανηγύρει [1]). Ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἀπεδόθη εἰς τὰ ὀνόματα καὶ ἄλλη τις σπουδαιοτέρα διαφορά. Ἐν ᾧ δηλαδὴ οἱ ἀοιδοὶ ἦσαν ἐν ταὐτῷ καὶ μελῳδοὶ καὶ ποιηταί, ἡ τάξις τῶν ραψῳδῶν ἀπετελέσθη ἐξ ἀνδρῶν, οἵτινες ἀμοιροῦντες αὐτοὶ τοῦ θείου δώρου τῆς ποιητικῆς ἐῤῥαψῴδουν τὰ ποιήματα τῶν ἄλλων ὡς εὐμοιροῦντες ἰσχυροῦ μνημονικοῦ. Ἐν τούτοις τὸ ὄνομα ραψῳδὸς ἀνέρχεται εἰς παλαιοτάτους χρόνους καὶ δὴ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἡσιόδου. Διότι οὗτος διαῤῥήδην μνημονεύει τὸ σκῆπτρον ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Θεογονίας (29-30) λέγων·

ὣς ἔφασαν κοῦραι μεγάλου Διὸς ἀρτιέπειαι
καί μοι σκῆπτρον ἔδον δάφνης ἐριθηλέος ὄζον [2]).

Τὴν ῥάβδον ὅμως δὲν πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν ἐν αὐτῇ τῇ λέξει, τῷ ραψῳδῷ, διότι τὸ πρῶτον συνθετικὸν μέρος τῆς λέξεως ταύτης περιέχει ῥηματικήν τινα μᾶλλον ἔννοιαν κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἐγερσίμαχος, Ἀγησίλαος, ὀρσινεφής, ὥστε ἡ ἀρχικὴ σημασία τῆς λέξεως ἑρμηνεύεται ἀκριβῶς διὰ τοῦ στίχου τοῦ Ἡσιόδου (ἐν ἀποσπ. 227) μέλπομεν ἐννεαροῖς ὕμνοις ῥάψαντες ἀοιδήν [3]).

κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς 3 καὶ ὁ Στήσανδρος κατὰ τοὺς Δειπνοσοφιστὰς τοῦ Ἀθηναίου ἐν XIV, 638c καὶ XIV, 620 d. Ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι συνέχεον καὶ τοὺς χρόνους καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀπαγγελίας ἀποφαινόμενοι ὡς ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς (παρ' Ἀθήν. XIV, 632 d καὶ Πλούτ. περὶ Μουσ. 3) ὅτι ὁ Ὅμηρος αὐτὸς τὰ ἔπη ἐμελοποίησεν. Ἐν τούτοις ἐν τοῖς χρόνοις ἔτι τοῦ Πλουτάρχου ἐῤῥαψῳδοῦντο βεβαίως πρὸς λύραν στίχοι τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου. Ἴδε Πλουτ. Ἠθ. 736 e [Συμποσιακῶν προβλημάτων IX 2 σελ. 359 ἐκδ. Βερν. καὶ 743 c [Συμποσιακῶν προβλημάτων IX. 14 σελ. 379 ἐκδ. Βερναρδ.]

[1]) Ὁ ῥήτωρ ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐκράτει τὸ σκῆπτρον κατὰ τὸν Ὅμηρον, ἴδε Γ, 218 καὶ Ψ, 568 καὶ 6, 37. Ὁ δὲ Welcker, Der Ep. Cyclus I, 337 ποιεῖται μνείαν καὶ τοῦ σκήπτρου, ὅπερ ἔφερον οἱ Γάλλοι nouvellistes.

[2]) Τὸ ἔθος τῶν ραψῳδῶν μετήγαγε καὶ εἰς τὸν Ὅμηρον ὁ Πίνδαρος ἐν Ἰσθμιον. III 55 Ὅμηρος κατὰ ῥάβδον ἔφρασεν. Καὶ ὁ καλλιτέχνης δ' Ἀρχέλαος ἐν τῇ ἀποθεώσει τοῦ Ὁμήρου ἐκτυποῖ τὸν ποιητὴν κλάδον φέροντα. [Περὶ τοῦ ἀναγλύφου τούτου ἴδε Brunn, Geschichte der griech. Künstler I, 572 καὶ Overbeck, Geschichte der griech. Plastik II[4] 457 καὶ 463 κ.ἑ.]

[3]) Παράδοξος εἶνε ὁ τόνος, ὃς θὰ ἦγε μᾶλλον εἰς τὴν ἑρμηνείαν ραπτῶν ἀοιδός. Ἐν τούτοις ἴσως ἡ φαινομένη ὁμοιότης πρὸς τὸ αὐλῳδός, κιθαρῳδὸς ἐπήνεγκε τὸν ἐπὶ τῆς ληγούσης τόνον.

37. Ἐπειδὴ δ' οἱ ῥαψῳδοὶ ἐῤῥαψῴδουν ἔργα διαφόρων ποιητῶν, διὰ τοῦτο ἐκαλοῦντο οἱ ἐκλέγοντες εἰς ῥαψῳδίαν εἰδικῶς τὰ τοῦ Ὁμήρου Ὁμηρίδαι, ὡς ὑπὸ τοῦ Πινδάρου ἐν Νέμ. II, I «ὅθεν περ καὶ Ὁμηρίδαι ῥαπτῶν ἐπέων ταπόλλ' ἀοιδοὶ ἄρχονται» [1]). Ἐν τούτοις ἐνδέχεται, ἢ μᾶλλον πιθανώτατον φαίνεται, ὅτι ἀρχικῶς τὸ ὄνομα ἤρμοζεν εἰς ἐκείνους μόνους, οἵτινες ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου τὸ γένος ἔχοντες ἔργον ἑαυτῶν εἶχον νὰ μεταδίδωσι ῥαψῳδοῦντες τὰ ποιήματα τοῦ γενάρχου [2]). Διὰ τῶν Ὁμηριδῶν ἄρα τούτων μετεδίδοντο τὰ ἔργα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἐγίγνοντο γνωστὰ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν. Ἐν τῇ πολυμόρφῳ δὲ παραδόσει περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ὁμήρου δικαίως μὲν ἐπειράθη ὁ Σεγγεβούσιος ν' ἀναγνωρίσῃ σημεῖα τῆς ὑπάρξεως σχολείων ῥαψῳδῶν, ἀλλ' ὑπερβαίνει τὰ ἐσκαμμένα ὁ ἀγχίνους λόγιος ζητῶν νὰ εὕρῃ ἐν ταῖς περὶ ὧν ὁ λόγος χρονικαῖς παραδόσεσι μαρτύρια περὶ τοῦ χρόνου τῆς εἰσαγωγῆς τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν εἰς ἑκάστην πόλιν [3]). Οὕτως ἄρα μετηνέχθησαν τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου κατὰ τὴν ὀγδόην καὶ ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τῆς ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ αἰολικῆς καὶ ἰωνικῆς αὐτῶν πατρίδος εἰς τὰς νήσους Ἴον, Ῥόδον, Κύπρον, Κρήτην, εἰς τὴν ἐν τῇ Προποντίδι Προκόννησον, εἰς τὰς ἐν τῇ Τρῳάδι Κεγχρεὰς καὶ ἔπειτα ἐκ Κύμης μὲν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἐκ Σάμου δ' εἰς Σπάρτην, ἐκ Σμύρνης δ' εἰς τὴν Ἀττικήν [4]). Διότι, ἂν οἱ μεταγενέστεροι συγγραφεῖς παριστῶσι τὸ πρᾶγμα οὕτως, ὅτι τάχα ὁ Λυκοῦργος ἐκόμισε τὸν Ὅμηρον [5]) εἰς Σπάρτην εἴτε ἐκ Σάμου, εἴτε ἐκ Χίου, εἴτε ἐκ Κρήτης, οἱ ὑπὸ τοῦ Μαξίμου Τυρίου (XXIII, 5) μνημονευόμενοι ἀγῶνες

[1]) [Περὶ τῶν ῥαπτῶν ἐπῶν καὶ ῥάβδου ἴδε καὶ Hartung, Die griech. Lyriker 1erTheil, Pindars Werke. Einleitung σελ. X καὶ εἰς Νεμ. II, 2 καὶ Ἰσθμ. III, 83].

[2]) Ὡσαύτως ἐκαλοῦντο κατ' Ἀριστοτέλη παρ' Ἀθηναίῳ XIV, 620b οἱ ῥαψῳδοὶ καὶ Ὁμηρισταί, ἀλλὰ τὸ ὄνομα δὲν σημαίνει τὴν συγγένειαν.

[3]) Ἴδε τὸν πίνακα παρὰ Sengebusch, Homer. Dissert. poster. 85 κ. ἑ.

[4]) Αἰλ. Ποικίλης Ἱστορίας XIII, 14.

[5]) Τὰς μαρτυρίας ταύτας ἀναφερομένας ὑπὸ τοῦ Πλουτάρ. ἐν βίῳ Λυκούργ. 4, Ἐφόρου παρὰ Στράβ. X, 482 καὶ Δίωνος Χρυσοστόμ. II 45 [Τόμος I. λόγ 2 σελ. 29 ἐκδ. Dindorf] θεωρεῖ ὁ Wilamowitz, Homer. Unters. 271 πλαστὰς ἐπαναλήψεις τῆς περὶ Σόλωνος παραδόσεως.

τῶν ῥαψῳδῶν ἐν Σπάρτῃ καθιστῶσι πιθανὴν τὴν γνώμην, ὅτι δὲν πρόκειται ἐν τούτοις περὶ γεγραμμένου τινὸς βιβλίου τοῦ Ὁμήρου, ἀλλὰ περὶ τῆς δημοσίας περὶ ῥαψῳδίας τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν διατάξεως, πρὸς ἣν μετεπέμψαντοἐκ τῶν ἑδρῶν τῶν ὁμηρικῶν ἀσμάτων ῥαψῳδοὺς καὶ δὴ ἐκ τῆς φίλα φρονούσης Σάμου [1]). Ἀκριβέστερόν τι δὲ περὶ τῆς ἀνὰ τὴν Σικελίαν διαδόσεως τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν μανθάνομεν ἔκ τινος παλαιοῦ σχολίου εἰς Πινδάρου Νεμεον. II, 1 [2]), καθ' ὃ ὁ ἐκ Χίου ῥαψῳδὸς Κύναιθος, εἰς ὃν ἀπεδίδετο καὶ ὁ εἰς Ἀπόλλωνα μῦθος, ἐῤῥαψῴδησε πρῶτος ἐν Συρακούσαις τὰ Ὁμήρου, ἔπη κατὰ τὴν ἑξηκοστὴν ἐνάτην Ὀλυμπιάδα 5041 π. Χ. Ἀλλ' ἀτυχῶς τὰ τοῦ χρόνου δὲν ἔχουσιν ἀκριβῶς, διότι δὲν εἶναι πιστευτόν, ὅτι ὁ Ὅμηρος τοσοῦτον ὀψίμως ἤρξατο εἰσαγόμενος καὶ ῥαψῳδούμενος παρὰ τοῖς φιλοτέχναις Συρακουσίοις. Ὡρισμένα δὲ μαρτύρια περὶ ῥαψῳδικῶν ἀκροαμάτων καὶ ἀγώνων διεσώθησαν περὶ τῆς ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνος [3]), περὶ τῆς Σπάρτης, τῆς Σικυῶνος [4]), τῆς Ἐπιδαύρου [5]), τῆς ἐν Ἀττικῇ Βραυρῶνος [6]) καὶ τῶν Ἀθηνῶν [7]). Ὀνομαστόταται δ' ἐγένοντο ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει αἱ ἐν τοῖς ἀνὰ

[1]) Ὁ Flach, Peisistratos 17 ἀποδέχεται, ὅτι βιβλίον ἐκόμισεν, ἀλλ' ἄνευ πειστικῶν τινων ἀποδείξεων.

[2]) «Ὁμηρίδας ἔλεγον τὸ μὲν ἀρχαῖον τοὺς ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου γένους, οἳ καὶ τὴν ποίησιν αὐτοῦ ἐκ διαδοχῆς ἦδον· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ οἱ ῥαψῳδοὶ οὐκέτι τὸ γένος εἰς Ὅμηρον ἀνάγοντες· ἐπιφανεῖς δὲ ἐγένοντο οἱ περὶ Κύναιθον, οὕς φασι πολλὰ τῶν ἐπῶν ποιήσαντας ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὁμήρου ποίησιν· ἦν δὲ ὁ Κύναιθος Χῖος, ὃς καὶ τῶν ἐπιγραφομένων Ὁμήρου ποιημάτων τὸν εἰς Ἀπόλλωνα γεγραμμένον ὕμνον λέγεται πεποιηκέναι· οὗτος οὖν ὁ Κύναιθος πρῶτος ἐν Συρακούσαις ἐῤῥαψῴδησε τὰ Ὁμήρου ἔπη κατὰ τὴν ἑξηκοστὴν ἐνάτην Ὀλυμπιάδα, ὡς Ἱππόστρατός φησιν.» Τὸ ἔτος τῆς Ὀλυμπιάδος, ὅπερ προφανῶς ἐσφαλμένον εἶναι, ἠθέλησαν νὰ διορθώσωσιν οὐχὶ λίαν πιθανῶς ὁ μὲν Βέλκκερος εἰς ἕκτην ἢ τὴν ἐνάτην, ὁ δὲ Δύντσερος εἰς εἰκοστὴν ἐνάτην. Παρὰ τοῦτο ὁ Σουΐδας μνημονεύει Παρθένιόν τινα Χῖον, υἱὸν Θέστορος καὶ ἀπόγονον Ὁμήρου.

[3]) Ὁμηρ. Ὕμν. [εἰς Ἀφροδ.] VI, 19 καὶ Ὕμν. [εἰς Ἀφροδ.] X. 4.

[4]) Ἡρόδ. V, 67 «Κλεισθένης Ἀργείοις πολεμήσας ῥαψῳδοὺς ἔπαυσεν ἐν Σικυῶνι ἀγωνίζεσθαι τῶν Ὁμηρικῶν ἐπέων.»

[5]) Ἐν τοῖς Ἀσκληπιείοις. Ἴδε Πλάτ. Ἴωνα ἐν σελ. 530 α.

[6]) Ἡσύχ. ἐν λέξει Βραυρωνίοις καὶ Ἀθην. VII, 275 6.

[7]) Καὶ ὅτε δὲ προσετέθησαν οἱ μουσικοὶ ἀγῶνες, διετήρησαν οἱ ῥαψῳδικοὶ τὴν πρώτην τάξιν, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐπιγραφαὶ τοῦ Ὠρωποῦ ἐν Ἐφημ. Ἀρχαιολ. III, 128, 5 καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ ἐν Corpus Inscriptionum Graecarum 1583 καὶ 1684 καὶ ὁ Ἀθήναιος XII, 538f.

Ηρώνυμη Π. Μεϊκλήρα

πᾶσαν πενταετηρίδα πανηγυριζομένοις Παναθηναίοις ῥαψῳδίαι. Ὡρίσθησαν δ' αὗται κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ῥήτορος Λυκούργου διὰ νόμου [1]), ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σόλωνος ἐτέθη. Ἄδηλον δ' εἶναι, ἂν καὶ ἡ ἄλλη διάταξις, καθ' ἣν αἱ καθ' ἕκαστον ῥαψῳδίαι κατὰ τάξιν ὤφειλον νὰ διαδέχωνται ἀλλήλας (ἐξ ὑπολήψεως) ῥαψῳδούμεναι, ἐπίσης ἐκ τοῦ Σόλωνος προέρχεται, ἢ μᾶλλον ἐπὶ Πεισιστράτου τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Ἱππάρχου ἐγένετο [2]).

38. Καταγραφὴ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων. Ἡ πρώτη ἀναγραφὴ καὶ σύνθεσις τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας παρεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου (560-527). Τὴν κυρίαν δὲ μαρτυρίαν περὶ τούτου παρέχει ἡμῖν ὁ Κικέρων ἐν τῷ de oratore III, 34, 137 λέγων: primus Homeri libros confusos antea sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus [3]). Πρὸς ταῦτα συμφωνοῦσιν ἐν τοῖς οὐσιώδεσι καὶ τὸ ἐπίγραμμα ἐν Ἀνθολογίᾳ XI, 442 καὶ τὸ προμνημονευθὲν χωρίον τοῦ Αἰλιανοῦ ἐν Ποικίλῃ Ἱστορίᾳ XIII, 14. Ἐν τοῖς νεωτέροις δὲ χρόνοις ἐμάθομεν καὶ ἔκ τινος σχολίου τοῦ Βυζαντίου Τζέτζη περὶ τῶν τεσσάρων λογίων, οὓς παρέλαβεν ὁ Πεισίστρατος ὡς ἐπικούρους τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης. Καὶ τρεῖς μὲν τούτων ἦσαν ὁ ἐξ Ἀθηνῶν Ὀνομάκριτος, ὃν προλαβόντες ἐν § 16 ἐγνωρίσαμεν ὡς

[1]) Λυκούρ. κατὰ Λεωκρ. 102 «νόμον ἔθεντο (ἐνν. οἱ πατέρες ἡμῶν) καθ' ἑκάστην πενταετηρίδα τῶν Παναθηναίων μόνου (Ὁμήρου) τῶν ἄλλων ποιητῶν ῥαψῳδεῖσθαι τὰ ἔπη». Παράδ. καὶ A. Mommsen, Heortologie 138.

[2]) Εἰς τὸν Σόλωνα ἀποδίδεται ἡ διάταξις ὑπὸ τοῦ Διογ. I, 57 κατὰ μαρτυρίαν τινὰ τοῦ ἱστορικοῦ Διευχίδου, ὃς ἔζη ἐπὶ Ἀλεξάνδρου. «Τά τε Ὁμήρου ἐξ ὑποβολῆς γέγραφε ῥαψῳδεῖσθαι, οἷον ὅπου ὁ πρῶτος ἔληξεν, ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τὸν ἐχόμενον», εἰς τὸν Ἵππαρχον δ', ὃς καθ' Ἡρόδοτον ἐν VII, 6 τὸν πατέρα Πεισίστρατον ἐν ταῖς καθ' ὅλου ἐπιστημονικαῖς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεσιν ὑπεστήριζεν, ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Ἱππίου 228 b «καὶ τὰ Ὁμήρου ἔπη πρῶτος ἐκόμισεν εἰς τὴν γῆν ταυτηνί, καὶ ἠνάγκασε τοὺς ῥαψῳδοὺς Παναθηναίοις ἐξ ὑπολήψεως ἐφεξῆς αὐτὰ διϊέναι, ὥσπερ νῦν ἔτι οἵδε ποιοῦσι». Τὸ «ἐξ ὑποβολῆς» καὶ «ἐξ ὑπολήψεως» ἴσως διέφερον ἀρχικῶς, ἀλλ' ἐνταῦθα ἀμφότεραι αἱ ἐκφράσεις τὸ αὐτὸ σημαίνουσιν. Ἡ δὲ σημασία τοῦ «ἐξ ὑποβολῆς», ὅπερ σημαίνει κατ' εἰσήγησιν, κατὰ τὸ πρότυπον ἑρμηνεύεται ἀκριβῶς ὑπό τινος ἐπιγραφῆς τῆς νήσου Τέω ἐν Corp. Inscr. graec. 3088, ἐν ᾗ ὡς ἀντίθετον ἁπάντᾳ τὸ «ἐξ ἀνταποδόσεως». Ἴδε καὶ Nitzsch, Sagenpoesie 413 κ. ἑξῆς.

[3]) Ὁ Düntzer ἐν πραγματείᾳ Peisistratos und Homeros δημοσιευθείσῃ ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. und Pädag. 1865 ἐν σελ. 729 πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Δικαίαρχος ἦτο ὁ ἀξιόχρεως μάρτυς τοῦ Κικέρωνος. Εἰς τοῦτο ἀντιλέγει ὁ Volkmann, Wolfs Prolegomena 348 κ. ἑξῆς.

ἐμποιοῦντα στίχους εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Μουσαίου, ὁ ἐξ Ἡρακλείας Ζώπυρος καὶ Ὀρφεὺς ὁ ἐκ Κρότωνος· τοῦ δὲ τετάρτου τὸ ὄνομα ἄγνωστον διατελεῖ ὡς ἐσφαλμένως παραδεδομένον καὶ φαίνεται στηριζόμενον καθ' ὅλου ἐπί τινος παρανοήσεως [1]). Συνέχεται δὲ φανερῶς ἡ ὅλη ἐπιχείρησις τοῦ Πεισιστράτου πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὡς φιλοτέχνου τυράννου ἵδρυσιν βιβλιοθήκης καὶ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Ἱππάρχου γενομένην διάταξιν τῆς πλήρους καὶ κατ' ἀλληλουχίαν ῥαψῳδίας τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐν τοῖς Παναθηναίοις [2]). Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα δυσκόλως ἀποδεχόμεθα τὴν γνώμην, ὅτι αὐτὸς πρῶτος κατέγραψεν, ἢ διέταξε ν' ἀναγράψωσί τι τῶν τοῦ Ὁμήρου. Διότι ἑκατὸν ἔτη πρὸ τοῦ Ἀθηναίου τυράννου ἐκέκτηντο οἱ Ἴωνες βιβλία καὶ παράδοξον θὰ ἐφαίνετο, ἂν ἡ τιμὴ τῆς ἀναγραφῆς προσενέμετο πρότερον εἰς ἰαμβογράφον τινά, ἢ ἐλεγείων ποιητήν, ἢ εἰς τὸν μέγιστον ἐθνικὸν ποιητήν. Ἔπειτα δὲ καὶ αἱ μαρτυρίαι τῶν παλαιῶν δηλοῦσι τοῦτο μόνον, ὅτι ἐπὶ Πεισιστράτου τὸ πρῶτον παρεσκευάσθη πλήρης τις Ἰλιὰς καὶ πλήρης τις Ὀδύσσεια. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως ἀπάδει πρὸς τὴν γνώμην, ὅτι πρότερον ἤδη οἱ ῥαψῳδοὶ εἶχον ἀναγράψει ῥαψῳδίας τινάς, οἷον τὸν Νεῶν κατάλογον [3]) πρὸ πάντων ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν καθ' ἕκαστον ῥαψῳδιῶν, ἢ τῶν μερῶν, ἐξ

[1]) Προλεγόμενα εἰς Ἀριστοφάνη (ἴδε **La Roche Homer. Textkritik** σελ. 10 καὶ **Ritschl, Opusc.** I, 1 καὶ ἑξ.): «εἶπον συνθεῖναι τὸν Ὅμηρον ἐπὶ Πεισιστράτου ἑβδομήκοντα δύο σοφούς, ὧν ἑβδομήκοντα δύο εἶνε καὶ τὸν Ζηνόδοτον καὶ τὸν Ἀρίσταρχον, καίτοι τεσσάρων ὄντων ⟨τῶν⟩ ἐπὶ Πεισιστράτου συνθέντων τὸν Ὅμηρον, οἵτινές εἰσιν οὗτοι: Ἐπικόγκυλος (ἴσως ἐκ παραφθορᾶς ἐπικὸς κύκλος) Ὀνομάκριτος Ἀθηναῖος, Ζώπυρος Ἡρακλεώτης καὶ Ὀρφεὺς Κροτωνιάτης». Οἱ δ' ἑβδομήκοντα δύο σοφοὶ εἶνε βεβαίως συγκεχυμένη τις ἀνάμνησις τῶν μεταφραστῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Καὶ τοὺς τέσσαρας δέ συνθέτας θεωρεῖ ὡς μεταγενέστερόν τι πλάσμα ὁ **Wilamowitz, Homer. Unters.** 254. Ὁ δὲ **Flach, Peisistr.** 12 ἀναφέρει αὐτοὺς κατά τινα παρεμβεβλημένην σημείωσιν τοῦ Παρισινοῦ κώδικος εἰς τὸν ἐκ Περγάμου σοφὸν Ἀθηνόδωρον, τὸν Κορδυλίωνα ἐπικαλούμενον.

[2]) Λυκούργ. κατὰ Λεωκρ. 102.

[3]) Τὰ πολλὰ κύρια ὀνόματα τοῦ τῶν Νεῶν καταλόγου κατέστησαν βεβαίως αἰσθητὴν τὸ πρῶτον τὴν ἀνάγκην βοηθείας τινὸς τοῦ μνημονικοῦ. Ὅτι δ' ἐν τῷ Καταλόγῳ δὲν ἀναφαίνεται τὸ ὄνομα τῆς Μεσσηνίας, φαίνεται προερχόμενον τοῦτο οὐχὶ ἐξ ἀπάτης τῆς μνήμης, ἀλλ' ἐκ τῆς καὶ ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Τληπτολέμου Β, 658—670 καταδήλου γινομένης ἐπιδράσεως τῆς Σπάρτης, ἔνθα συνέφερε νὰ ἐπικυρωθῇ καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου αὐτοῦ ἡ πολιτικὴ ὑποδούλωσις τῆς χώρας, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ βασιλεὺς Διοκλῆς (Ε, 542, γ, 489, ο, 186).

ὧν ἕκαστος ἤρχετο ῥαψῳδῶν, πρὸς ἐπικουρίαν τοῦ μνημονικοῦ. Ὡσαύτως δ' ἧττον φυσικῶς συμπεραίνεται ἐκ τῶν προσαχθεισῶν μαρτυριῶν, ὅτι ὁ Πεισίστρατος πρῶτος ἀπέφηνε τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν [1]). Καὶ ἐν τούτῳ μὲν βεβαίως πέραν τοῦ ὀρθοῦ χωροῦσιν ὅ τε Οὐόλφιος καὶ ὁ Λαχμάννος, ὡς πάντες τοῦτο σήμερον ὁμολογοῦσιν. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου λίαν σκεπτικῶς ἔχουσι καὶ τῶν νεωτέρων τινές, ὡς πρὸ πάντων ὁ Λήρσιος καὶ ὁ Λουδβῖχος, ἀπιστοῦντες τέλεον εἰς ὅλην τὴν παράδοσιν, διότι δὴ οὐδὲν περὶ Πεισιστράτου λέγει ὁ Ἀρίσταρχος [2]). Φυσικῶς δ' ὡσαύτως φαίνεται τοῦτο ἔχον, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ταύτην παρασκευὴν τελείας τινὸς ἐκδόσεως τοῦ Ὁμήρου οἱ συνθέται τὸ μὲν ἀποκατέστησαν ἐπεισόδιά τινα, ὡς τὸ Z, 119–236, εἰς τὴν ὀρθήν, ἤτοι εἰς ἣν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ κατετάχθησαν τάξιν, τὸ δὲ παρέλαβον εἰς τὴν τάξιν τῶν ῥαψῳδιῶν νεωτέρας τινὰς ῥαψῳδίας, ὡς τὴν Δολώνειαν, ἣν οὐχὶ πάντες οἱ Ὁμηρίδαι ὡς γνησίαν ἀνεγνώριζον, τὸ δὲ παρενέβαλον στίχους τινάς, ὡς τοὺς Α, 265, Λ, 631, Β, 558, Γ, 144, Μ, 372 ἢ μετεσχημάτισαν χάριν τῆς δόξης τῶν Ἀθηνῶν [3]).

39. Δύναμις ὁμηρικῶν ποιημάτων. Ὁ Ὅμηρος ἦτο ὁ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἀνεγνωρισμένος ἐθνικὸς ποιητής, διότι ἐν τοῖς ἥρωσι τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας εὗρισκον πάντες ἐνσωμάτους τὰς ἀρίστας ἰδιότητας τοῦ ἔθνους, τὴν ἡρωϊκὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἐξευρετικὴν σύνεσιν. Ὅτε δ' ἤρξαντο διαδιδόμενα διὰ τῆς γραφῆς τὰ ποιήματα ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ηὔξησε καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν ἐπὶ πᾶσαν τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους. Οὕτως αἱ περὶ τῶν θεῶν θεωρίαι τοῦ Ὁμήρου ὡς καὶ αἱ τοῦ Ἡσιόδου διετέλεσαν ἔχουσαι

[1]) Ἀληθῶς ἀναγιγνώσκομεν παρ' Αἰλιανῷ ἐν Ποικ. Ἱστορίας XIII, 14: «ὕστερον δὲ Πεισίστρατος συναγαγὼν ἀπέφηνε τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν.»

[2]) Lehrs, Zur homerischen Interpolation, ἐν τῇ γ' ἐκδόσει τοῦ Aristarchi Stud. 425–449. Τἀναντία λέγει ὁ Düntzer ἐν τῇ μνημονευθείσῃ πραγματείᾳ Peis. und Hom. 729 καὶ ὁ Wilamowitz, Homer. Unters. 235 κ. ἑ. Ἐξ ἄλλου δ' ὑπερακοντίζουσι τὸν Lehrs ὁ Flach ἔνθ. ἀν. καὶ ὁ Ludwich, Aristarchs'homer. Textkritik II 390 κ. ἑ. μάλιστα, ὃς μαθολογήματα ἀποκαλεῖ τὴν περὶ Πεισιστράτου παράδοσιν.

[3]) Παράβ. Christ. Proleg. σελ. 17.

НБОНУ імені І. Мечникова

πολὺ τὸ ἀξίωμα ἐν τῇ τῶν πολλῶν πίστει, ὥστε ὁ Ἡρόδοτος II, 53 ἠδύνατο ν᾽ ἀναφέρῃ εἰς αὐτοὺς σύμπασαν τὴν ἑλληνικὴν θεολογίαν [1]). Ὡσαύτως τὴν ἀρίστην τροφὴν ἐθήλαζεν ἐκ τῶν μύθων αὐτοῦ ἡ χορικὴ λυρικὴ ποίησις καὶ δὴ καὶ ἡ τραγῳδία, ἐξ οὗ καὶ ὁ Αἰσχύλος ἀπεκάλει τὰ ἑαυτοῦ ἔργα τεμάχη ἐκ τῶν πλουσίων δείπνων τοῦ Ὁμήρου [2]). Ἔπειτα δ᾽ οἱ ὑπ᾽ αὐτοῦ χαραχθέντες τύποι τῶν θεῶν καὶ ἡρώων παρίσταντο εἰς τὴν φαντασίαν τῶν δημιουργούντων καλλιτεχνῶν ὡς πρότυπα, ὡς ὁ Φειδίας, ἵνα ἐκφράσῃ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ὀλυμπίου Διός, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τοὺς στίχους τῆς πρώτης ραψῳδίας A, 528 κ. ἑξ.

ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ᾽ ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων
ἀμβρόσιαι δ᾽ ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ᾽ ἀθανάτοιο, μέγαν δ᾽ ἐλέλιξεν Ὄλυμπον [3]).

Οὕτω διελύθησαν πρὸ τοῦ φωτεινοῦ βλέμματος τῶν ὁμηρικῶν ἰδανικῶν μορφῶν αἱ δυσειδεῖς καὶ δεισιδαιμονικαὶ παραστάσεις τῶν παλαιοτέρων χρόνων καὶ ὑπὸ τὴν θερμότητα τοῦ ὁμηρικοῦ ἡλίου κατέλαβε σύμπαν τὸ ἔθνος ὑψιπετές τι, ἰδανικὸν φρόνημα. Καὶ ἐν τοῖς σχολείοις δὲ κρηπὶς τῆς διδασκαλίας ἦτο ὁ Ὅμηρος καὶ πρωΐμως ἀνεγίγνωσκον αὐτὸν οἱ μαθηταὶ καὶ ἀπεμνημόνευον καὶ ἡρμήνευον καὶ ὑπῆρχον πολλοί, οἵτινες σύμπασαν τὴν Ἰλιάδα ἀπεμάνθανον. Καθ᾽ ὅλου δ᾽ εἰπεῖν εἰσέδυσεν ὁ Ὅμηρος, ὁ κατ᾽ ἐξοχὴν ποιητής, παντα χῇ εἰς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τῶν Ἑλλήνων τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων, ὃς ἥκιστα εὐνοϊκῶς διέκειτο πρὸς τοὺς ποιητάς, ἀπροκαλύπτως ἀπεκάλεσε τὸν Ὅμηρον παιδευτὴν τῆς Ἑλλάδος [4]).

[1]) Παράβ. τὸ ἐν τῇ 65 § ἀναφερόμενον λόγιον τοῦ Σιμωνίδου.

[2]) Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ποιητ. 4 ἀνάγει τὴν τραγῳδίαν εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν. Ἐν τῇ ἀποθεώσει δὲ τοῦ Ὁμήρου παρίστανται προσκυνοῦσαι τὸν Ὅμηρον αἱ ἀλληγορικαὶ μορφαὶ τῆς Ποιήσεως, Ἱστορίας, Τραγῳδίας καὶ Κωμῳδίας.

[3]) Περὶ τῆς ῥοπῆς, ἣν ὁ Ὅμηρος ἔσχεν πρὸς μόρφωσιν τοῦ ἰδανικοῦ ἑκάστου τῶν Θεῶν, ἴδε Brunn, Griechische Götterideale, München 1893.

[4]) Πλάτ. Πολιτ. X, 606 «τὴν Ἑλλάδα πεπαίδευκεν οὗτος ὁ ποιητής·» καὶ Πρωταγ. 339 «παιδείας μέγιστον μέρος περὶ ἐπῶν δεινὸν εἶναι».

НБОНУ имени Н.И. Мадинкова

40. Αἱ πρῶται τῶν περὶ τὸν Ὅμηρον μελέται. Ἀφ' οὗ δ' ἐπὶ Πεισιστράτου ἤδη ἔλαβον τὸ πρῶτον διὰ τῆς γραφῆς βεβαίαν τὴν μορφὴν τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα, οἱ μεταγενέστεροι μέχρι τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων οὔτε οὐσιώδη τινὰ μεταβολὴν τῆς μορφῆς τοῦ κειμένου ἐπήνεγκον, οὔτε παρέσχον σπουδαίαν τινὰ συμβολὴν εἰς κατάληψιν ἢ ἑρμηνείαν τοῦ ποιητοῦ. Καὶ αὐτὸ μὲν τὸ ἐπὶ Πεισιστράτου φιλοπονηθὲν ἀντίτυπον σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἐξηφανίσθη ἀποκομισθὲν ἴσως μετὰ τῶν ἄλλων βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ἂν καὶ οὐδὲν ἀσφαλὲς περὶ τούτου δύναται ν' ἀποδειχθῇ διὰ τὸ ἀβέβαιον τῆς παραδόσεως [1]). Οὐχὶ δὲ μικροῦ λόγου ἀξία βεβαίως θὰ ἦτο ἡ ἐργασία τῶν μεταχαρακτηρισάντων, ἤτοι ἐκείνων, οἵτινες μετὰ τὰ Περσικὰ μετέγραψαν τὸ ἐν τῇ παλαιᾷ γραφῇ γεγραμμένον κείμενον, ἂν καὶ πολλὰ τῶν εἰς ἡμᾶς ὡς κληρονομία περιελθόντων ἁμαρτημάτων τοῦ κειμένου πρέπει ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν πλάνην καὶ ἀβεβαιότητα τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων [2]). Καὶ δὲν ἔκρινον μὲν ἔτι ἀναγκαῖον ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις νὰ ὑπομνηματίζωσι τὸν Ὅμηρον, διότι καὶ ἐγγύτατα αὐτοῦ ἔτι ἦσαν καὶ ἔζων ἐν τοῖς χρόνοις τῆς φαιδρᾶς γονιμότητος, ὥστε οὐδὲ διενοοῦντο κἂν νὰ διατρίβωσι περὶ τὴν ἀνιαρὰν διόρθωσιν τοῦ κειμένου καὶ τὰ συνειρμένα ὑπομνήματα. Ἐν τούτοις ἐγένετο καί τι τοιοῦτον, διότι τὸ μὲν ἐπειρῶντο ν' ἀνερευνήσωσιν ἀκριβές τι περὶ τοῦ Ὁμήρου αὐτοῦ, τοῦ γένους καὶ τῆς τύχης τῶν ἔργων αὐτοῦ, τὸ δ' ἔσκωπτον ἀστείως καὶ κομψῶς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν λέξιν, τὸ δ' ἐπειρῶντο ν' ἀναιρέσωσι τὰς περὶ θεῶν δό-

[1]) Gellius, Noct. Att. VII, 17 Libros Athenis disciplinarum liberalium publicead legendum praebendos primus posuisse dicitur Pisistratus tyrannus. Deinceps studiosius accuratiusque ipsi Athenienses auxerunt ; sed omnem illam postea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipsa praeter arcem incensa, abstulit asportavitque in Persas. Eos porro libros universos multis post tempestatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus est, referendos Athenas curavit.

[2]) Οὕτως ἐν Ἰλ. Γ, 201 τράφη ἀντὶ τράφεν, Η, 434 ἔγρετο, ἀντὶ ἤγρετο μαχήσομαι παρὰ τῷ μαχέσσομαι, τεθνηώς παρὰ τῷ τεθνειώς. Ἴδε καὶ Christ, Prolegomena 104—115. Τὴν μεταγραφὴν δὲ ταύτην ἀρνεῖται ὁ Wilamowitz, Homer. Unters. 286 κ. ἑξ. καὶ ὁ Ludwich, Arist. hom. Textkritik II, 420 κ. ἑ. Ἴδε τἀναντία παρὰ Cauer, Homerkritik 69 κ. ἑξῆς.

ξας αὐτοῦ, ἢ ὑπέβαλλον εἰς τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους τοῦ ποιητοῦ μυστηριώδη τινὰ καὶ ἀλληγορικὴν ἔννοιαν. Περὶ ταῦτα καθ' ὅλου στρέφονται αἱ ἐργασίαι τῶν παλαιῶν ὁμηρικῶν, περὶ ὧν ὁ Ἀριστοτέλης [1]) εἶπε τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο, ὅτι μικρὰς μὲν ὁμοιότητας ὁρῶσι, μεγάλας δὲ παρορῶσιν. Ὀνόματα δὲ τοιούτων ὁμηρικῶν παραδίδει ἡμῖν ὁ Πλάτων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Ἴωνος [2]). Εἰς τοὺς ἐκεῖ δὲ μνημονευομένους Μητρόδωρον τὸν Λαμψακηνόν, Στησίμβροτον τὸν Θάσιον καὶ Γλαύκωνα [3]) προστίθεται καὶ ὁ κατὰ Καμβύσην γεγονὼς Θεαγένης ὁ Ῥηγῖνος, ὃς πρῶτος περὶ Ὁμήρου ἔγραψε καὶ διὰ τοῦτο πρῶτος γραμματικὸς καλεῖται [4]). Διάφοροί πως ἦσαν αἱ παρατηρήσεις τῶν φιλοσόφων καὶ σοφιστῶν, οἵτινες περὶ τὰς λέξεις μὲν ὡσαύτως διέτριβον, ἀλλὰ κυρίως ἐξίχνευον ἀντιφάσεις καὶ ἄλλα δυσερμήνευτα καὶ ταύτας ἐπειρῶντο νὰ λύσωσιν ἐν τοῖς ζητήμασι καὶ λύσεσι. Καὶ τῶν μὲν ἀρχαιοτέρων τοῦ Δημοκρίτου, Ἀναξαγόρου καὶ Ἱππίου [5]) οὐδὲν ἔργον περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῇ Ποιητικῇ 25 πρόκεινται πολλὰ τοιαῦτα ἀπορήματα, ἢ μᾶλλον παιδιαί. Πάντως δ' οὐδένα θαυμασμὸν ἐμποιεῖ ἡ ἑρμηνευτικὴ τέχνη τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, ὡς ὅταν ἡ ἐν τῇ Δολωνείᾳ ἀντίφασις ἡ ἐνυπάρχουσα ἐν τοῖς

[1]) Ἀριστ. ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ N. 6 1093a: «ὅμοιοι δὴ καὶ οὗτοι τοῖς ἀρχαίοις Ὁμηρικοῖς, οἳ μικρὰς ὁμοιότητας ὁρῶσι, μεγάλας δὲ παρορῶσιν».

[2]) Παράβ. καὶ Sengebusch, Hom. dissert. prior 133 κ. ἑξ.

[3]) Ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Ὁμ. Ἰλιάδα 636 γράφεται κακῶς Γλαῦκος· ὀρθὸν τὸ Γλαύκων.

[4]) Σχολ. εἰς Ἰλ. Υ', 67 σελ. 533a, 30: «Οὗτος μὲν οὖν τρόπος ἀπολογίας ἀρχαῖος ὢν πάνυ καὶ ἀπὸ Θεαγένους τοῦ Ῥηγίνου, ὃς πρῶτος ἔγραφε περὶ Ὁμήρου». Ἴδε καὶ Τατιανὸν ἐν λόγῳ πρὸς Ἕλληνας 31: «περὶ γὰρ τῆς ποιήσεως τοῦ Ὁμήρου, γένους τε αὐτοῦ καὶ χρόνου, καθ' ὃν ἤκμασε, προηρεύνησαν οἱ πρεσβύτατοι Θεαγένης τε ὁ Ῥηγῖνος κατὰ Καμβύσην γεγονώς, Στησίμβροτός τε ὁ Θάσιος καὶ Ἀντίμαχος ὁ Κολοφώνιος, Ἡρόδοτός τε ὁ Ἁλικαρνασεὺς καὶ Διονύσιος ὁ Ὀλύνθιος, μετ' ἐκείνους Ἔφορος ὁ Κυμαῖος». Παράβ. καὶ Sengebusch ἔνθ. ἀν. 210 κ. ἑξ. Ἐνταῦθα δέ πως ἀνήκουσι καὶ οἱ λογογράφοι Ἑλλάνικος, Χάραξ καὶ Δαμάστης.

[5]) Ὡς ἔργον τοῦ Δημοκρίτου μνημονεύει Διογένης [ὁ Λαέρτιος] IX, 48 τὸ περὶ Ὁμήρου ἢ ὀρθοεπείης καὶ γλωσσέων. Παράβ. Sengebusch, Dissert. prior σ. 135. Ὁ δ' Ἀναξαγόρας ἦτο διδάσκαλος τοῦ προμνημονευθέντος Μητροδώρου καὶ ἐπροστάτει τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας.

Πάντες μέν ρα θεοί τε καὶ ἀνέρες ἱπποκορυσταὶ
εὗδον παννύχιοι..(K 1)
Ἦτοι ὅτ' ἐς πεδίον τὸ Τρωικὸν ἀθρήσειεν
αὐλῶν συρίγγων θ' ὅμαδον.. (K, 11)

οὕτως ἑρμηνεύηται, ὅτι τὸ πάντες μεταφορικῶς ἐλέχθη ἀντὶ τοῦ πολλοὶ [τὸ γὰρ πᾶν πολύ τι] [1]). Τινὲς δ' εἰς τοσοῦτον προέβησαν, ὥστε καὶ δυσμενῶς καὶ ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Ὅμηρον διετέθησαν, ὡς ὁ Κολοφώνιος Ξενοφάνης, ὃς ἐμέμφετο καὶ τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Ἡσίοδον, ὅτι πάντα τὰ ἀνόσια κατηγόρησαν τῶν θεῶν ψευδόμενοι, καὶ ὁ σοφιστὴς Ζωΐλος, ὃς ἐκ τῶν σκωμμάτων αὐτοῦ καὶ Ὁμηρομάστιξ ἐκλήθη [2]). Παρὰ ταῦτα ἐν τούτοις διετέλεσεν ὁ Ὅμηρος ἔχων τὴν μεγίστην ῥοπὴν ἐπὶ τὸ ἔθνος ὅλον, ἐπὶ τὸ φρόνημα καὶ τὰ ἔργα τῶν τε πεπαιδευμένων καὶ τῶν ἰδιωτῶν.

41. Ὁ Ὅμηρος παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν [3]). Ἡ μετ' ἐπιστημοσύνης μελέτη τοῦ Ὁμήρου ἄρχεται ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων. Καὶ ἐν τούτοις δὲ τοῖς χρόνοις κατεδείχθη ἡ ἀξία τοῦ Ὁμήρου ἐν τούτῳ, ὅτι ἐξ αὐτοῦ καθ' ὅλου ὡρμήθησαν αἱ ἐπιστημονικαὶ μελέται τῶν Ἀλεξανδρέων καὶ περὶ αὐτὸν περιελιχθεῖσαι ἥ τε φιλολογικὴ καὶ ἡ κριτικὴ τέχνη προῆλθον εἰς ἀκμήν. Οἱ τρεῖς δ' ἐξοχώτατοι γραμματικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, Ζηνόδοτος, Ἀριστοφάνης καὶ Ἀρίσταρχος, ἐφιλοπόνησαν κριτικὰς ἐκδόσεις, διορθώσεις, ὡς ἔλεγον, καὶ δὴ ὁ τελευταῖος δύο. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τῆς ἐκδόσεως ἐσημειοῦντο ὡς βάσιν τῆς ἰδίας αὐτῶν κριτικῆς ἐρ-

[1]) Ἀριστοτ. Ποιητ. 25. Ἡ δυσκολία λύεται σήμερον διὰ τῆς γραφῆς· ἄλλοι μὲν παρὰ νηυσὶν ἀριστῆες Παναχαιῶν. Ἴδε καὶ Römer, Die Homercitate und die homerischen Fragen des Aristoteles, ἐν τοῖς Sitzungsber. der bayer. Akad. der Wissensch. 1884 σ. 264—314.

[2]) Περὶ τοῦ Ζωΐλου τούτου, ὃς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰσοκράτους ἐγένετο, ἴδε Σουΐδαν ἐν λέξει Ζωΐλῳ, «ῥήτωρ δὲ ἦν καὶ φιλόσοφος, ἔγραψε μέντοι κατὰ τῆς Ὁμήρου ποιήσεως λόγους θ'.» Ὑπὸ δὲ τοῦ Ἡρακλείτου ἐν Ἀλληγορίαις ὁμηρικαῖς 14 καλεῖται θρακικὸν ἀνδράποδον ἐκ τῆς πατρίδος Ἀμφιπόλεως. Πλείω ἴδε παρὰ Ulr. Friedländer, de Zoilo aliisque Homeri obtrectatoribus, Dissert. Königsberg 1895.

[3]) La Roche, Die homerische Textkritik im Alterthum, Leipzig 1866.

γασίας τὰς γραφὰς τῶν παλαιῶν ἐκδόσεων. Μανθάνομεν δὲ παρὰ τῶν παλαιῶν, ὅτι πρὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν γραμματικῶν ὑπῆρχον δύο εἴδη χειρογράφων τοιαῦτα, οἷα αἱ διάφοροι πόλεις ἰδίᾳ ἐκέκτηντο, αἱ κατὰ πόλεις ἐκδόσεις, ἢ διορθώσεις, καὶ τοιαῦτα, οἷα οἱ ἰδιῶται κατεῖχον καὶ κατὰ τὴν χρῆσιν διώρθωσαν, αἱ κατ' ἄνδρας ἐκδόσεις. Καὶ εἰς τὴν πρώτην μὲν κατηγορίαν ἀνῆκον αἱ ἐκδόσεις τῆς Μασσαλίας, Χίου, Σινώπης, Κύπρου, Κρήτης, Αἰολίδος καὶ Ἀργολίδος, εἰς δὲ τὴν δευτέραν αἱ τοῦ Ἀντιμάχου, Εὐριπίδου, τοῦ νεωτέρου κατὰ Σουίδαν, καὶ Ἀριστοτέλους [1]). Οὔτε δ' ἐξόχως παλαιαί, οὔτε ἐξόχως καλαὶ ἦσαν αἱ ἐκδόσεις αὗται [2]). Λόγου δ' ἄξιαι ἦσαν αἱ ἐργασίαι τῶν γραμματικῶν, οἵτινες ὥρισαν τὴν σημασίαν τῶν εἰς ἀχρηστίαν περιελθουσῶν λέξεων καὶ ἠθέτησαν τὰ νόθα. Ὑπερεῖχε δ' ἐν τούτῳ τῶν πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἀρίσταρχος [3]), ὃς ἀπαραμίλλητον ἔχων ἀγχίνοιαν καὶ λεπτοτάτην τὴν αἴσθησιν τῆς ποιητικῆς τέχνης ἠπίστατο νὰ διακρίνῃ τὸ ἀληθὲς τοῦ ψευδοῦς καὶ νὰ ἐξευρίσκῃ τὰ εἰς τὸν Ὅμηρον ἰδιάζοντα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς μεταγενεστέρους ποιητάς. Τὴν ἔκδοσιν δ' αὐτοῦ ἐφωδίασε διὰ σημείων [4]) ἐν τοῖς περιθωρίοις, ὧν μάλιστα ὁ ὀβελὸς καὶ ἡ διπλῆ ἀναφέρονται [5]). Παρὰ ταῦτα

[1]) Ἴσως ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους ἔκδοσις εἶναι αὐτὴ ἐκείνη ἡ περίφημος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους χάριν τοῦ Ἀλεξάνδρου διορθωθεῖσα καὶ Ἰλιὰς ἡ ἐκ τοῦ νάρθηκος κληθεῖσα, διότι ἐν πολυτελεῖ νάρθηκι διεφύλαττεν αὐτὴν ὁ Ἀλέξανδρος. Ἴδε Πλούτ. ἐν βίῳ Ἀλεξ. 8 καὶ Στράβ. XIII, 594.

[2]) Römer, Homerrezension des Zenodot ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akademie, XVII 662 κ. ἑξ. Περὶ τῶν χειρογραφικῶν παρασκευασμάτων τοῦ Ἀριστάρχου πραγματεύεται ὁ Ludwich, Aristarchs hom. Textkritik κεφ. 1.

[3]) Lehrs, de Aristarchi studiis homericis, editio tertia 1882, κύριον ἔργον πρὸς ὁμηρικὰς μελέτας. Ludwich, Aristarchs homerische Textkritik, Leipzig 1884, 2 τόμ.

[4]) Τὰ σημεῖα ταῦτα εὑρίσκονται καὶ σήμερον ἐν τῷ ἐνετικῷ κώδικι A, περὶ οὗ πρῶτος ὁ La Roche, Text, Zeichen und Scholien des berühmten Cod. Venetus der Ilias, Wiesbaden 1862 ἀνεκοίνωσεν ἡμῖν. Περὶ τῶν κριτικῶν δὲ σημείων καθ' ὅλου ἴδε Reifferscheid, Sueton. reliqu. κ. 137 ἑξ. καὶ Osann, Anecdotum Romanum de notis veterum criticis, inprimis Aristarchi Homericis, Gissae 1851.

[5]) Ὁ μὲν ὀβελὸς — ἐδήλου, ὅτι ὁ στίχος ἦτο νόθος (ὀβελίζειν, ἀθετεῖν) ἡ δὲ διπλῆ > (ἐνν. γραμμή), ὅτι τὸ ἐν λόγῳ χωρίον πολὺ ἐσήμαινεν εἰς λύσιν κριτικοῦ τινος ζητήματος, ἢ εἰς ἀναγνώρισιν ὁμηρικῆς τινος ἰδιότητος.

δὲ κατέλιπε καὶ 48 βιβλία ὑπομνημάτων εἰς Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν καὶ ἰδίας πραγματείας περί τινων ζητημάτων, ὡς περὶ ναυστάθμου. Ὅτι δ' ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχει καὶ ἡ εἰς 24 ῥαψῳδίας διαίρεσις τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, τοῦτο καὶ ἀναπόδεικτον καὶ οὐχὶ λίαν πιθανὸν εἶναι. Τοῦτο δὲ μόνον δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν, ὅτι ἐγνώριζεν ἤδη καὶ ἴσως ὁ Ζηνόδοτος εἶχεν εἰσαγάγῃ αὐτὴν, διότι ὁ Ἀριστοτέλης τοὐλάχιστον φαίνεται ἀγνοῶν αὐτήν[1]).

Παρὰ τὰς τρεῖς δὲ περιφανεῖς διορθώσεις τοῦ Ζηνοδότου, Ἀριστοφάνους καὶ Ἀριστάρχου ὑπῆρχον καί τινες ἄλλαι, ὡς ἡ τοῦ Ἀράτου διόρθωσις (τῆς Ὀδυσσείας), ἡ τοῦ Ῥιανοῦ, Φιλήμονος, Σωσιγένους καὶ Καλλιστράτου τοῦ Ἀριστοφανείου[2]). Κύριος δ' ἀντίπαλος τοῦ Ἀριστάρχου ἦτο ὁ περγαμηνὸς Κράτης, [ὁ Μαλλώτης], ὃς ἔγραψε διόρθωσιν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, καὶ οὐ μόνον ἐν τῇ ἐκλογῇ γραφῶν τινων ἀντεστρατεύετο πρὸς τὸν Ἀρίσταρχον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μεθόδῳ τῆς ἑρμηνείας τῶν μύθων καὶ ἐν τῇ γεωγραφικῇ ἐξηγήσει τῶν πλανῶν τοῦ Ὀδυσσέως ὡρμᾶτο ἐξ ἀλλοίας ἀπόψεως.

42. Πᾶν δ' ὅ,τι κατὰ τὰς ἐπιούσας ἑκατονταετηρίδας περὶ τῶν τῆς κριτικῆς τοῦ Ὁμήρου ἐγένετο, ὁρμᾶται σχεδὸν ἐκ τοῦ Ἀριστάρχου καὶ οὐδεμίαν ἀξίαν λόγου πρόοδον ἐκφαίνει. Καὶ πρῶτον μὲν εἰς τὸν Ἀρίσταρχον αὐτὸν ἀνάγονται αἱ συγγραφαὶ δύο γραμματικῶν ἐπὶ Κικέρωνος καὶ Αὐγούστου γεγονότων, εἰς ἃς πρὸ πάντων ὀφείλομεν, ὅτι περὶ τῆς κριτικῆς τοῦ Ἀριστάρχου ἐπιστάμεθα, ἡ τοῦ Διδύμου Περὶ τῆς Ἀριστάρχειου διορθώσεως[3])

[1]) Βεβαίως ἡ εἰς 24 ῥαψῳδίας διαίρεσις ἀνάγεται εἰς τοὺς μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἰωνικῆς ἀλφαβήτου χρόνους, διότι αἱ 24 ῥαψῳδίαι ἔχουσι τὰ ὀνόματα ἀπὸ τῶν 24 γραμμάτων τῆς νέας ἰωνικῆς ἀλφαβήτου. Περὶ δὲ τῆς ἀρχαιοτέρας εἰς μικρότερον ἀριθμὸν ῥαψῳδιῶν διαιρέσεως, ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω ἐν § 20 καὶ 21.

[2]) Ἀγνώστου χρόνου εἶναι ἡ κυκλική, ἡ ἐκ Μουσείου, ἡ πολύστιχος. Περὶ τοῦ μείζονος ἀριθμοῦ τῶν στίχων τῶν κοινῶν μὴ ἐπιδιωρθωμένων καὶ ἀπηλλαγμένων ἀνωφελῶν στίχων ἀντιτύπων, οὓς νέοι πάπυροι γνωρίζουσιν ἡμῖν, ἴδε Menrad, Sitzungsbericht der bayer. Akad. 1891. σελ. 551.

[3]) Ludwich, Aristarchs hom. Textkritik nach den Fragmenten des Didymos, Leipzig 1884 2 τόμ. Ἴδε καὶ τὰς ἀντιῤῥήσεις τοῦ Maass ἐν Hermes 19, 565 κ. ἑξ.

καὶ ἡ τοῦ Ἀριστονίκου. Περὶ σημείων τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας[1]). Καὶ ἡ μὲν πρώτη τῶν συγγραφῶν ἐκ τῶν δύο ἐκδόσεων (διορθώσεων) καὶ τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Ἀριστάρχου ὁρμωμένη ἐπραγματεύετο διὰ πολλῶν περὶ τῶν πολλαχῶν ἐν ἐκείνοις ἔτι τοῖς χρόνοις σκοτεινῶν γραφῶν τοῦ Ἀριστάρχου, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ διεσαφηνίζοντο συντόμως καὶ ἀκριβῶς οἱ λόγοι τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀριστάρχου τεθέντων σημείων[2]). Μᾶλλον δ' αὐθυπόστατα, ἀλλ' οὐχὶ ἀξιολογώτερα ἦσαν τὰ ἔργα ἐκείνων, οἵτινες τάξαντες ἑαυτοὺς εἰς τὴν τάξιν τῶν πολεμίων ἢ τῶν ὑπερασπιστῶν διετέλεσαν εἴτε ἀπορρίπτοντες τὰς γραφὰς καὶ ἑρμηνείας τοῦ Ἀριστάρχου, εἴτε ἀμυνόμενοι ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ ἐπολέμουν μὲν πρὸς τὸν Ἀρίσταρχον μετὰ τὸν Κράτην ὁ Καλλίστρατος, ὃς ἐστράφη κατὰ τῶν ἀθετήσεων τοῦ Ἀριστάρχου, καὶ ὁ Πτολεμαῖος, μαθητής τις τοῦ χωρίζοντος Ἑλλανίκου, ὃς ἐκ τῶν ἐπιθέσεων ὁ ἐπιθέτης ἐκλήθη. Ὑπέρμαχοι δὲ τοῦ Ἀριστάρχου, τοῦ περιφανοῦς ἀρχηγοῦ τῆς σχολῆς, ἦσαν οἱ Ἀριστάρχειοι Διονύσιος ὁ Θρᾷξ, ὁ Ἀμμώνιος, ὁ Παρμενίσκος, Διονύσιος ὁ Σιδώνιος, ὁ Χαῖρις, ὁ Σέλευκος καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος. Πάντες δ' οὗτοι ἔζων καὶ ἔγραψαν πρὸ τοῦ Διδύμου, μεθ' ὃν διετέλεσαν ἐρίζοντες Τυραννίων ὁ νεώτερος, Ἡρακλέων ὁ Λιγύπτιος, ὁ Ἀλεξίων, ὁ Φιλόξενος, ὁ Ἐπαφρόδιτος καὶ ὁ Ἀπίων. Ἰδίαν δὲ μᾶλλον ὁδὸν ἐπορεύθησαν ὁ ἐπὶ Ἀδριανοῦ Νικάνωρ, ὃς ἐπραγματεύθη περὶ ἀμφισβητησίμων στίξεων τοῦ Ὁμήρου[3]), καὶ ὁ περιφανέστατος τῶν γραμματικῶν τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων Ἡρῳδιανός, ὃς ἑπόμενος τῷ Ἀριστάρχῳ ἐπραγματεύθη περὶ τῆς Προσῳδίας (τόνου, πνεύματος, ποσότητος) παρ' Ὁμήρῳ[4]).

[1]) Aristonici περὶ σημείων Ἰλιάδος reliquiae edidit Friedländer, Göttingen 1853. Τὰ δὲ ἀποσπάσματα τοῦ περὶ σημείων τῆς Ὀδυσσείας περισυναγαγὼν ἐξέδωκεν ὁ Carnuth ἐν Λειψίᾳ 1870.

[2]) Ἐκ τῆς πληθύος τῶν ὁμηρικῶν σχολίων ἐξεῦρον τὸ ἀνῆκον εἰς τὸν Ἀριστόνικον ἐκ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ὅτι.

[3]) Νικάνορος, Περὶ τῆς στιγμῆς τῆς παρ' Ὁμήρῳ reliquiae edid. Friedlaender, Regiom. 1850. Περὶ Ὀδυσσειακῆς στιγμῆς edid. Carnuth, Berl. 1875.

[4]) Τὸ ἔργον τοῦ Ἡρωδιανοῦ ἐπεγράφετο Ὁμηρικὴ προσῳδία καὶ ἦτο διηρη-

43. Λεξικογραφικαὶ καὶ ἑρμηνευτικαὶ ἐργασίαι. Τὰς δ' ἑρμηνείαν χρηζούσας λέξεις τοῦ Ὁμήρου ἤδη αὐτὸς ὁ Ζηνόδοτος ὑπέβαλεν ὑπόθεσιν τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ. Ἐκ τούτων περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς πλὴν τῆς ἐπιτομῆς ἐκ τοῦ Ἀπίωνος [1]) καὶ τοῦ Ζηνοδώρου [2]) εἰδικόν τι ὁμηρικὸν λεξικὸν τοῦ Ἀριστάρχειου Ἀπολλωνίου τοῦ σοφιστοῦ ζήσαντος περὶ τὰ 100 μ. Χ. ὃς ἐπωφελήθη τὰ ὑπομνήματα τοῦ Ἀριστάρχου καὶ τὰς λέξεις τοῦ Ἀπίωνος [3]).

Ἀντίθετος δὲ πρὸς τὴν γραμματικὴν ἑρμηνείαν ἐπῆλθεν ἀπὸ παλαιῶν χρόνων ἡ ἀλληγορική, εἰς ἣν προσέσχον μὲν καὶ οἱ γραμματικοί, ὡς ὁ Κράτης ὁ Μαλλώτης, πάντοτε ὅμως ἐθεωρήθη ὡς ἴδιον στάδιον τῶν φιλοσόφων. Ἐπελήφθησαν δὲ τῶν τοιούτων μάλιστα οἱ Στωϊκοὶ καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Αὐγούστου προήχθη ἡ ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία εἰς τέλειον σύστημα [4]). Ἐκ τούτων δὲ προῆλθε τὸ περισωθὲν βιβλίον Ἀλληγορίαι Ὁμηρικαὶ τοῦ Ἡρακλείτου (οὐχὶ Ἡρακλείδου [5]). Καὶ εἶναι μὲν πολλαὶ τῶν ἑρμηνειῶν

μένον εἰς δύο μέρη, ὧν τὸ μὲν ἐξήταζε τὴν Ἰλιάδα, τὸ δὲ τὴν Ὀδύσσειαν. Ἐπραγματεύετο δ' ἰδίᾳ ἐν ἑκάστῃ ῥαψῳδίᾳ ἕκαστον τῶν ἀμφισβητησίμων χωρίων. Ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ τοῦ Lenz, Herodiani technici reliquiae, Lips. 1867.

[1]) Τοῦ Ἀπίωνος αἱ γλῶσσαι Ὁμηρικαὶ ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ Sturz ὡς Ἐπίμετρον τοῦ Etymologicon Gudianum 601 εἶναι ἐλεεινόν τι ἐράνισμα. Ὅτι ὅμως εἰς τὸν Ἀπίωνα ἀνάγεται, ἀποδεικνύει ὁ Kopp ἐν Hermes 20, 161. Ἑτέραν ἐκλογὴν ἐκ τοῦ Ἀπίωνος ἐν τῷ βιενναίῳ κώδικι 169 ἐξέδωκεν ὁ Kopp ἐν τῷ Rheinisches Museum 42, 118—121.

[2]) Τούτου τοῦ Ζηνοδώρου, ὃς ἔζη μετὰ Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα, οὗ χωρία ἀναφέρει, καὶ ὃν συχνάκις μνημονεύουσιν ὅτε Πορφύριος καὶ ὁ Εὐστάθιος, ἀναφέρει ὁ E. Miller, Mélanges [de Litterature Grecque contenant un grand nombre de textes inedites] 407—411, Ἐπιτομὴν τῶν περὶ συνηθείας ἐν 10 βιβλίοις, ἐν οἷς γίγνεται λόγος περὶ τῶν ἀπὸ τῆς συνήθους χρήσεως διαφορῶν τῆς ὁμηρικῆς γλώσσης.

[3]) Ἀπολλωνίου σοφιστοῦ λεξικόν (ἔκ τινος κώδικος Sangermanensis) recens. Immanuel Bekker, Berol. 1833. Ὅτι δὲ τὸ λεξικὸν περικεκομμένον εἰς ἡμᾶς περιῆλθεν, ἀποδεικνύει ὁ Leyde, De Apollonii sophistae lex. Homerico, Leipzig 1855. Παράβ. καὶ Kopp ἔνθ. ἀν.

[4]) Diels, Doxographi Graeci [Berl. 1879]. σελ. 88 κ. ἑξ. Ἤκμασε δὲ μάλιστα ἡ παιδιὰ αὕτη τῶν ἀλληγορικῶν ἑρμηνειῶν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, περὶ οὗ ἴδε Kaufmann, Geschichte der deutschen Universitäten I, 25 κ. ἑ.

[5]) Ἡρακλείτου Ὁμηρικαὶ Ἀλληγορίαι ed. Mehler, Lugd. Batav. 1851. Ὁ ἐκδότης

τούτων ὀρθαί, ὡς ἡ τοῦ στίχου A, 50 οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο καὶ κύνας ἀργοὺς ἀποδίδουσα τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν κατὰ φύσιν πορείαν τῆς λοιμικῆς νόσου. Ἀλλ' αἱ πλεῖσται εἶναι πονηραί, ὡς ἡ ἀποδίδουσα τὴν ὑπὸ τοῦ Διομήδους ἥτταν τῆς Ἀφροδίτης εἰς τὴν ἀλογιστίαν τῶν βαρβάρων ὡς πρὸς τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν τῶν Ἑλλήνων (κεφ. 30). Παρὰ ταῦτα δ' ἔστρεψαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν οἱ πολυγράφοι κύκλοι τῶν γραμματικῶν καὶ φιλοσόφων καὶ εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν μέρος τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων καὶ δὴ πολλῆς προσοχῆς ἠξιώθη τὸ ἔργον Διοσκουρίδου τινὸς Περὶ τῶν παρ' Ὁμήρῳ νόμων, ἐξ οὗ ἠρανίσθη ὁ Ἀθήναιος [1]) ἀλλὰ πρὸς τούτῳ καὶ ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ ῥήτωρ Δίων ὁ Χρυσόστομος [2]). Ὀψιαίτερον δὲ περὶ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα ἐπανῆλθέ πως ἡ ἑρμηνεία τοῦ Ὁμήρου εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ πρὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων ὡρμήθη. Τοῦτο ἐγένετο διὰ τῶν Νεοπλατωνικῶν, παρ' οἷς ἡ φιλοσοφία τοῦ Ὁμήρου ἦτο σταθερὰ ὑπόθεσις ἐρεύνης [3]). Αἱ θεωρίαι δ' αὐτῶν περιεσώθησαν ἐν τοῖς Ὁμηρικοῖς ζητήμασι τοῦ Πορφυρίου [4]), ἐν οἷς κατὰ τὸν ἀρ-

ἐπωφελήθη πληρέστερά πως χειρόγραφα ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ. Νεωτέρας κριτικὰς συμβολὰς παρέχει ὁ Ludwich, Arist. hom. Textkritik II, 642 κ. ἑξῆς.

[1]) Παρ' Ἀθηναίῳ I, 15 μνημονεύεται τὸ βιβλίον περὶ τοῦ τῶν καθ' Ὅμηρον βίου ἀνωνύμως.

[2]) R. Th. Weber, de Dioscuridis Περὶ τῶν παρ' Ὁμήρῳ νόμων, Lips. Dissert. 1888. Ἀλλοτέ ποτε ἑταύτιζον τὸν στωϊκὸν τοῦτον γραμματικὸν πρὸς τὸν ἰσοκρατικὸν Διοσκουρίδην πλανώμενοι ὑπὸ τοῦ Σουίδα ἐν λεξ. Ὁμήρῳ. Ἀληθῶς ὅμως ἔζη οὗτος καὶ ἔγραψε καὶ Ἀπομνημονεύματα καὶ περὶ τῆς τῶν Λακεδαιμονίων πολιτείας μετὰ τὸν Ἀρίσταρχον, ᾧ ἠκολούθησε, καὶ πρὸ τοῦ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου, ὃς ἠρανίσθη ἐξ αὐτοῦ πολλά. Ὁ Weber τάσσει αὐτὸν εἰς τοὺς χρόνους 160—60 π. Χ.

[3]) Ἤδη ὁ ἐπικούρειος Φιλόδημος εἶχε γράψει περὶ τοῦ ἰδανικοῦ τῶν ἡγεμόνων παρ' Ὁμήρῳ (Ἴδε Bücheler ἐν Rhein. Museum 42, 199 κ. ἑξ.) ὁ Λογγῖνος, εἰ φιλόσοφος Ὅμηρος καὶ ὁ Πορφύριος, Περὶ τῆς Ὁμήρου φιλοσοφίας.

[4]) Porphyrii, Quaestionum Homericarum ad Iliadem pertinentium rell. edid. Herm. Schrader, Lips. 1882, μετ' ἐπιμέτρων ἐν τῷ Hermes 20 (1885) 380 κ. ἑξ. Porphyrii Quaest. Hom. ad Odysseam pertinentium, ed. Herm. Schrader, Lips. 1890. Περιεσώθη δὲ τὸ πρῶτον μέρος μετὰ τῆς ἀφιερωματικῆς ἐπιστολῆς ἐν κώδ. Βατικανῷ 305, τὸ δ' ὅλον ἐν ἐπιτομῇ ἐν τοῖς σχολίοις παρ' Εὐσταθίῳ καὶ Τζέτζῃ. Εἰς τὰ ἴχνη τῆς ἀλληγορικῆς ἑρμηνείας τοῦ νεοπλατωνικοῦ Πορφυρίου ἠκολούθησεν ἐν τῇ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι

χαῖον τρόπον προτίθενται ζητήματα πολλάκις λίαν ληρώδη καὶ λύονται κατὰ τὸν λεπτολόγον τρόπον τῶν σοφιστῶν [1]).

44. Σχόλια. Τὰ ἔργα τῶν παλαιῶν γραμματικῶν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς οὐχὶ ἐν πρωτοτύποις, ἀλλ' ἐν ἐπιτομαῖς. Ἡ κυρία ἀνωνύμου τινὸς γραμματικοῦ ἐπιτομὴ γενομένη ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστονίκου, Διδύμου, Ἡρωδιανοῦ καὶ Νικάνορος πιστοῦται ὑπὸ τῶν ὑπογραφῶν τοῦ ἐνετικοῦ κώδικος Α, τῆς Ἰλιάδος, ἔνθα ἀναγιγνώσκομεν· ταῦτα « παράκειται τὰ Ἀριστονίκου σημεῖα καὶ τὰ Διδύμου περὶ τῆς Ἀριστάρχειου διορθώσεως, τινὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς Ἰλιακῆς προσῳδίας Ἡρωδιανοῦ καὶ ἐκ τῶν Νικάνορος περὶ στιγμῆς » [2]) Εἰς ταῦτα δὲ προσετέθησαν ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις καὶ σχόλια ἐξ ἄλλων γραμματικῶν καὶ δὴ ἐκ τῶν Ζητημάτων τοῦ Πορφυρίου. Εἰς ταύτας δὲ τὰς ἐπιτομὰς ἀνάγονται τῶν περισωθέντων χειρογράφων τὰ σχόλια, ἅτινα ἄριστα διετηρήθησαν ἐν τῷ ἐνετικῷ κώδικι 454 (Α) καὶ δὴ ἐν διπλῇ μορφῇ, διότι ἐν αὐτῷ ἀπαντῶσι σχόλια ἐκτενῆ ἐν τῷ περιθωρίῳ ἢ κύρια σχόλια καὶ συντομώτερα ἐν τῷ μεταξὺ ἢ σχόλια τοῦ κειμένου [3]). Τῆς αὐτῆς πηγῆς εἶναι καὶ τὰ σχόλια τοῦ κώδικος Townleianus [4]), πρὸς ὃν συμφωνεῖ ὁ Κῶδιξ βικτωριανὸς καὶ ὁ ἐνετικὸς 453 (Β) [5]). Μᾶλλον

ἡ ἐπίσης ἐκ τῶν κοσμογονικῶν ἰδεῶν τῶν νεοπλατωνικῶν ὁρμωμένη σχολιάστρια Δημώ, περὶ ἧς ἴδε Ludwich, Die Homerdeuterin Demo, Leipz. 1895.

[1]) Οὕτως ἐν Ἰλ. Α, 298 «Διὰ τί ὁ Ἀχιλλεὺς τὴν μὲν Βρισηΐδα φησὶ δώσειν, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν προίεσθαί φησιν ἄνευ πολέμου· ῥητέον οὖν, ὅτι ὅπως μὴ ἀκρατὴς εἶναι δοκῇ». Ἰδιαίτερον δέ τι δοκίμιον ἀλληγορικῶν ἑρμηνειῶν παρέχει ἡμῖν τὸ βιβλιάριον τοῦ αὐτοῦ Πορφυρίου Περὶ τοῦ ἐν Ὀδυσσείᾳ τῶν Νυμφῶν ἄντρου.

[2]) Beccard, De Scholiis in Hom. Iliadem Venetis, Berlin 1850.

[3]) Römer, Die Werke der Aristarcheer im Codice Veneto A ἐν τοῖς Sitzungsber. der bayer. Akademie 1875 καὶ Ludwich, Arist. Textkr. I, 83 κ. ἑξῆς.

[4]) Ὅτι ὁ ἐν Μονάχῳ Victorianus ἀντεγράφη κατ' εὐθεῖαν ἐκ τοῦ Townleianus διαμφισβητεῖ ὁ Sittl ἐν τῇ Neue Philol. Rundschau 1889 σελ. 194. Παράδ. καὶ Römer, De Scholiis victorianis, Monach. 1874 σελ. 24 κ. ἑξῆς.

[5]) Τὰ σχόλια ταῦτα κατέστησε γνωστὰ πρῶτος ὁ Villoison, Ven. 1788 εἰς φύλλ.— Νεωτέρα δ' ἔκδοσις εἶναι ἡ Scholia in Homeri Iliadem ex recen. Bekkeri, Berol. 1825. Πλήρης δ' ἔκδοσις περιέχουσα τὰ σχόλια κατὰ τὰ χειρόγραφα: Scholia Graeca in Homeri Iliadem ex codicibus aucta et emendata ed. Gul. Dindorf τόμ. I — IV Oxf. 1875 τόμ.

δὲ τῆς ἑρμηνείας ἐπιμελούμενα εἶναι τὰ ἐσφαλμένως εἰς τὸν Δίδυμον ἀποδιδόμενα, ὑπὸ τοῦ Ἄλδου δ' ἐκδοθέντα ἤδη Scholia minora [1]). Ἐνδεέστερα εἶναι τὰ σχόλια, καὶ δὴ τὰ κριτικά, εἰς τὴν Ὀδύσσειαν ἀξιολογώτατα διατηρηθέντα ἐν τῷ ἀρλεϊανῷ κώδικι 5674 τῷ ἐν τῷ Βρεταννικῷ Μουσείῳ (H) καὶ ἐν τῷ ἐνετικῷ 613 (M) [2]). Περιέχουσι δὲ τὰ σχόλια ταῦτα πλὴν τῶν ἐπιτομῶν τῶν ἐκ τῶν τεσσάρων γραμματικῶν καὶ κεφαλαίων τινῶν ἐκ τοῦ Ἡρακλείτου καὶ Πορφυρίου καί τινας λίαν ἀξιολόγους ἑρμηνευτικὰς παρατηρήσεις [3]) καὶ πλείστας σημειώσεις ἐξ ἐκείνων, ἅτινα μυθικὴν ἱστορίαν (historia fabularis) καλοῦσιν [4]).

45. Ὁ Ὅμηρος κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα. Ὁ μέσος αἰὼν οὐδὲν νέον καὶ ἔμμονον προήγαγεν εἰς φῶς ἐν τῇ κριτικῇ καὶ ἑρμηνευτικῇ τοῦ Ὁμήρου, διότι οἱ Εὐστάθιοι καὶ οἱ Τζέτζαι ἐπλάτυναν μόνον ἢ παρεμόρφωσαν ἐνίοτε, ὅ,τι ἐκ τῆς ἀρχαιότητος παρέλαβον. Οὕτω δὲ τὰ ἄλλοτε ὑπερτιμώμενα ὑπομνήματα τοῦ Εὐσταθίου (12 ἑκατοντ.) [5]), αἱ Παρεκβολαὶ εἰς τὴν Ὁμήρου Ὀδύσσειαν καὶ

V—VI περιέχων τὰ σχόλια Townleiana ὑπὸ Maass Oxf. 1888. Τὰ δὲ σχόλια τοῦ κώδικος Lipsiensis, ἅτινα ὁ Bachmann ἐξέδωκεν ἐν Λειψίᾳ 1835—8 οὐδεμίαν καθ' ἑαυτὰ ἔχουσιν ἀξίαν, διότι, ὡς ὁ Maass ἐν Hermes 19, 264 ἀπέδειξεν, ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ κώδικος Venetus B καὶ ἐκ τοῦ Towleianus. Περὶ δὲ τοῦ λαυρεντιανοῦ κώδικος 32, 3 ἴδε Schrader ἐν Hermes 22, 282 κ. ἑ.

1) Παλαιός τις κῶδιξ Μουρέτιος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουήλ, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Maass ἐν Hermes 19,559.

2) Scholia antiqua in Homeri Odysseam ed. Ph. Buttmann, Berol. 1821. Scholia graeca in Homeri Odysseam ex codicibus aucta et emendata ed. Gu. Dindorf, Oxon. 1855 εἰς 2 τόμ. Περὶ δὲ τῶν ἀμβροσιανῶν εἰς Ὀδύσσειαν σχολίων ἴδε Schrader ἐν Hermes 22, 337 κ. ἑ.

3) Römer, Die exegetischen Scholien der Ilias, München 1879. Πάντα δὲ σχεδὸν ταῦτα τὰ σχόλια εὑρίσκονται ἐν τῷ κώδικι B.

4) Ed. Schwartz, De Scholiis Homericis ad Historiam fabularem pertinentibus ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. Supplem. XII, 405—463.

5) Ὁ Εὐστάθιος, ὃς τὸ πρῶτον διάκονος ἦτο καὶ Μαΐστωρ τῶν ῥητόρων ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἀπὸ τοῦ 1175 Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ἐδημοσίευσε τὰ ὑπομνήματα εἰς Ὅμηρον, πρὶν χειροτονηθῇ ἀρχιεπίσκοπος. Ὅτι δ' ἐπεξειργάσθη πρῶτον τὸ εἰς Ἰλιάδα ὑπόμνημα πρὸ τοῦ εἰς Ὀδύσσειαν, καίπερ ἀμοιβαίως ἐν ἑκάστῳ αὐτῶν εἰς τὸ ἄλλο ἀναφερόμενος, ἀποδεικνύει πιθανὸν ὁ Fr. Kuhn, Quo ordine et quibus temporibus

Ἰλιάδα [1]) μικρᾶς νῦν ἀξιοῦνται προσοχῆς, ἐξ οὗ διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Βιλλοασὼν ἐγένοντο ἡμῖν προσιτὰ αὐτὰ τὰ ἀρχαῖα σχόλια. Ἡ μεγίστη δ' αὐτῶν ἀξία εἰς τοῦτο κυρίως ἔγκειται, ὅ,τι ὁ Εὐστάθιος παρέλαβεν ἐκ παλαιῶν πηγῶν [2]), ἤτοι τῆς ἐπιτομῆς τοῦ ὑπομνήματος τῶν τεσσάρων γραμματικῶν, τῶν λέξεων τοῦ Ἀριστοφάνους, τῶν ῥητορικῶν λεξικῶν τοῦ Διονυσίου καὶ Παυσανίου, τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ τοῦ Ἀπίωνος καὶ Ἡροδώρου [3]) καὶ τῶν παραλειπομένων τοῦ Πορφυρίου. Ἥττονος ἔτι λόγου ἀξία εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Τζέτζη ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ (1143) συγγραφεῖσα Ἐξήγησις Ἰλιάδος [4]). Πρὸς τοῖς ὑπομνήμασι πολλοῦ ἐτιμῶντο ὑπὸ τῶν περὶ τοιαύτας μελέτας διατριβόντων Βυζαντίων αἱ παραφράσεις, ὧν πολλαὶ ἡμῖν εἴτε ἐν χειρογράφοις εἴτε τύποις ἐκδιδομέναι πρόκεινται [5]).

Ἐνταῦθα ἀναφέρομεν καὶ παιδιάν τινα ἀρξαμένην ἤδη ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἀρχαιότητος. Συνίστατο δ' αὕτη εἰς τὸν σύνδεσμον ὁμηρικῶν στίχων ἢ ἡμιστιχίων πρὸς νέα ποιήματα. Τοιαῦτα δ' Ὁμηρόκεντρα ποιηθέντα ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατείρας Εὐδοκίας, τοῦ ἐπισκόπου Πατρικίου, τοῦ φιλοσόφου Ὀπτίμου καὶ τοῦ μελῳδοῦ Κοσμᾶ περιῆλθον καὶ εἰς ἡμᾶς [6]).

Eustathius commentarios suos composuerit ἐν Comment. in honore Studedmundi σελ. 249—257.

[1]) Ἡ παλαιοτέρα ἔκδοσις εἶδε τὸ φῶς ἐν Ῥώμῃ τῷ 1542, ἡ δὲ νεωτάτη ἐν Λειψίᾳ 1825—1830. 2 τόμ. ἄνευ νέων βοηθημάτων.

[2]) La Roche, Hom. Textkritik σελ. 151 κ. ἑξ. Max Neumann, Eustathios als kritische Quelle für den Iliastext ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. Supplem. XX, 145 κ. ἑ. Cohn, De Aristophane Byzantio et Suetonio Tranquillo Eustathii auctoribus ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XII, 285 κ. ἑξῆς.

[3]) Κατ' ἄλλην γραφὴν Ἡλιόδωρος, ἣν προτιμᾷ ὁ Naber, εἰς Phot. lexicon I, 119.

[4]) Τοῦ Α 1—102 ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Δράκοντος [Στρατονικέως Lips. 1812] τῇ ὑπὸ τοῦ Got. Hermann. Παρὰ ταῦτα συνέγραψεν ὁ Τζέτζης Ἀλληγορίας εἰς Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, περὶ ὧν ἴδε Krumbacher, Gesch der Byzant. Litteratur σελ. 529 2ας ἐκδ. [Μετάφρ. Σωτηρ. σελ.....]

[5]) Μίαν παράφρασιν ἐδημοσίευσεν ὁ Bekker, Scholia in Homeri Iliadem, ἐν τέλει. Νεώτερα περὶ τοιούτων παραφράσεων ἀνακοινοῖ ὁ Ludwich, Arist. hom. Textkritik II, 486 κ. ἑξῆς.

[6]) Eudociae Augustae fragmenta ed. Ludwich ἐν τῇ Biblioth. Teubneriana σελ. 79.

НГОНУ імені І. Мечникова

46. Ὁ Ὅμηρος παρ' ἄλλοις λαοῖς. Ὁ Ὅμηρος, ὃς ἤδη ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν ξένην καὶ μέχρι τῶν Ἰνδιῶν εἰσήλασε καὶ ἐν Ῥώμῃ εὐθὺς μετὰ τὴν πρώτην ἐξέγερσιν τοῦ πνευματικοῦ βίου εὗρε μεταφράστας ἐν τῷ Λιβίῳ Ἀνδρονίκῳ μεταφράσαντι τὴν Ὀδύσσειαν καὶ ἐν τῷ Ματίῳ μεταφράσαντι τὴν Ἰλιάδα [1]), κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐγένετο γνωστὸς εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης μόνον ἐξ ἐμμέτρου τινὸς ἐπιτομῆς τῆς Ἰλιάδος, τῆς οὕτω δὴ καλουμένης Homerus latinus. Ἀνέθαλε δ' ἐκ νέου νέαν λαβὼν ζωὴν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν [2]). Ἐν ἔτει δῆλα δὴ 1488 εἶδε τὸ φῶς ἐν Φλωρεντίᾳ ἡ πρώτη ἔκδοσις μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἐκ Καλαβρίας Πιλώτου γενομένην χάριν τοῦ Βοκκακίου λατινικὴν μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος. Ἀλλά, καίπερ ἀπὸ τοῦ 1542 ἤδη ἐκδεδομένου τοῦ μακροῦ ὑπομνήματος τοῦ Εὐσταθίου, τῶν Παρεκβολῶν, παρῆλθον ὅμως ἑκατονταετηρίδες ὅλαι, ἕως οὗ τέλεον κατενοήθη καὶ ἐξετιμήθη ὁ Ὅμηρος. Αἴτιον δὲ τούτου ἦτο, ὅτι διὰ τὴν δύναμιν τῶν τοῦ ῥωμανισμοῦ θιασωτῶν ἐπὶ πολὺ ἴσχυεν ἡ γνώμη, ἣν ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ Σκαλίγερος διεκήρυττεν ἐν τῇ ποιητικῇ αὐτοῦ, ὅτι ἡ δάφνη τοῦ ἐγκρίτου ποιητοῦ ἀνῆκεν εἰς τὸν Βεργίλιον μόνον, πρὸς οὗ τὴν ποίησιν παραβαλλομένη ἡ ὁμηρικὴ φαίνεται ὡς plebeia ineptaque mulierecula, ἤτοι χυδαῖον καὶ ἀπειρόκαλον γύναιον. Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲ πρῶτον κατενοήθη ὀρθῶς ὁ Ὅμηρος, ἔνθα ὁ μὲν Πόπιος τῷ 1715 ἐφιλοτέχνησε τὴν περιφανῆ μετάφρασιν τοῦ Ὁμήρου, ὁ δὲ τὴν Ἑλλάδα πολλάκις περιοδεύσας Βοόδιος διὰ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ On the original genius of Homer (1719) προωδοποίησεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς φυσικῆς καὶ δημοτικῆς ποιήσεως. Σφοδρὰν δ' αἴσθησιν ἐνεποίησαν ἐν Γερμανίᾳ αἱ θεωρίαι τῶν Ἄγγλων ἰδίᾳ εἰς τὸν Γοττσῆδον, Λεσσίγγιον, Βιγκελμάννον καὶ Ἑύνιον. Οὕτω δὲ

[1]) Tolkiehn, De Homeri auctoritate in cotidiana Romanorum vita ἐν τοῖς Jahrb. für class. Phil. Suppl. XXIII, 1896.

[2]) Friedländer, Schicksale der homerischen Poesie, ἐν τῷ τῆς Deutsche Rundschau, τεύχ. τοῦ Φεβρ. 1886.

διὰ μὲν τῆς μεταφράσεως τοῦ Φοσσίου [1]) τὸ πρῶτον τοσοῦτον δημοτικὸς ἐγένετο ὁ Ὅμηρος ἐν ἁπάσαις ταῖς τάξεσι τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ὅσον συνήθως μόνοι οἱ ἐθνικοὶ ποιηταὶ γίγνονται, διὰ δὲ τῶν Προλεγομένων τοῦ Οὐολφίου (1795) εἶτα ἤρξατο νέα τις ἐποχὴ κριτικῶν μελετῶν καὶ βαθυτέρας κατανοήσεως τοῦ ποιητοῦ ὠφελήσασα καὶ τὰς Ὁμηρικὰς ἐρεύνας καὶ καθ' ὅλου σύμπασαν τὴν φιλολογικὴν ἐπιστήμην.

Χειρόγραφα Ἰλιάδος. Πρὸς τοῖς μνημονευθεῖσιν ἤδη ἐν § 40 ἀναφέρομεν καὶ τὰ ἑξῆς· συριακόν τι παλίμψηστονἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Cureton 1851, πολλοὺς παπύρους (πρὸς τοῖς παλαιοτέροις ὑπὸ τοῦ Bekker χρησιμοποιηθεῖσι ἦλθον εἰς φῶς νέα ἀποσπάσματα παπύρων, περὶ ὧν πραγματεύεται ὁ Landwehr ἐν τῷ Philologus 44, 585 καὶ ὁ Menrad ἐν τῷ Sitzungsb. der bayer. Akad. 1891, 539 κ. ἑ., 1897, II.) καὶ κώδικά τινα Μεδιολανὸν μετὰ ζῳγραφιῶν (Iliadis antiquissima fragmenta cum picturis, edid. Angelo Mai, Mediol. 1811, Romae 1835.

Χειρόγραφα Ὀδυσσείας. Πρὸς τοῖς μνημονευθεῖσι ἐν § 40 μνημονεύομεν καὶ τοὺς Λαυρεντιανοὺς F καὶ G ὑπὸ La Roche καὶ Ludwich χρησιμοποιηθέντας ἐν ταῖς κριτικαῖς σημειώσεσιν.

Σχόλια ἴδε § 42 καὶ 44.

Ἐκδόσεις. Πρώτη ἔκδοσις (editio princeps) ἡ ὑπὸ Δημητρίου Χαλκοκονδύλη «Ἡ τοῦ Ὁμήρου ποίησις ἅπασα ἐκτυπωθεῖσα ἐν Φλωρεντίᾳ» 1488, Ἔκδοσις I. A. Ernesti ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εν τῇ ἐκδόσει τοῦ S. Clarke κειμένου μεθ' ὑπομνηματισμῶν τούτου καὶ τοῦ Ernesti, ἐν Λιψ. 1759-1764 εἰς 5 τ. Ἡ αὐτὴ μετὰ προσθηκῶν ἐν Ὀξονίᾳ 1800 εἰς 4 τ. Ilias cum vers. lat. et annotat. cur. Heyne, Lips. 1802-1822 (9 τόμ.). Μετὰ διορθωμένου κειμένου καὶ τῶν διαφημισθέντων Προλεγομένων ὑπὸ F. A. Wolf, Halle

[1]) Ἡ μὲν Ὀδύσσεια ἐξεδόθη ἐν τῇ πρώτῃ αὐτῆς μορφῇ τῷ 1781, ἡ δ' Ἰλιὰς τῷ 1793. Παράδ. καὶ M. Bernays, Einleitung zu Voss Homers Odyssee, Stutg. 1881. Τὴν πρώτην γερμανικὴν μετάφρασιν τῆς Ὀδυσσείας ἐφιλοτέχνησε τῷ 1537 ὁ Schaidenraisser, ὑπάλληλός τις ἐκ Μονάχου, περὶ ἧς ἴδε Reinhardstöttner, Jahrbücher für Münchener Geschichte I, 511 κ. ἑ. Τὴν πρώτην δὲ τῆς Ἰλιάδος ὁ ἐξ Αὐγούστης (Augsburg) Spreng, ὁ ῥαψῳδός, περὶ ἧς ἴδ. Keinz, Sitzungsb. der bayer. Akad. 1893 I, 675.

1794-5. Payne-Knight, Lond. 1820 (ἀπόπειρα ἀποκαταστάσεως τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου). Ilias recens. Spitzner, 1835 τεσ. τόμ. μετὰ κριτικῶν σημειώσεων καὶ παρεκβολῶν. — Κριτικὴ κυρία ἔκδοσις μετὰ τοῦ δίγαμμα ἐν τῷ κειμένῳ καὶ μετὰ κριτικοῦ ἐπὶ τῶν σχολίων ἰδίως ἐρειδομένου ὑπομνήματος ὑπὸ Immanuel Bekker, Bonnae 1858 καὶ τοῦ αὐτοῦ Homerische Blätter, Berlin 1863 ἐν 2 τόμ. — Homeri Odyssea ad fidem librorum optimorum edid. La Roche, Lipsiae 1867, Ilias 1873 μετὰ κριτικῶν ἐκ τῶν σχολίων καὶ χειρογράφων ἀρυσθεισῶν σημειώσεων. — Ilias et Odyssea, edit. A. Nauck, Berl. 1877. — Ilias et Odyssea cum apparatu critico recens. Leeuwen et Mendes da Costa, Lugd. Bat., edit. alt. 1897. — Homeri carmina rec. et selecta lectionis varietate instruxit Arth. Ludwich, Lips. ἡ Ὀδυσ. 1889.

Ἐκδόσεις τοῦ κειμένου. Ἡ τῆς Biblioth. Teubneriana ὑπὸ Dindorf μετὰ τῶν Hom. Dissertationes τοῦ Sengebusch 1861, ἡ τῆς βιβλ. Schenkeliana ὑπὸ Rzach Ilias, ὑπὸ Cauer Odyssea. — Ἐκδόσεις λόγον ἔχουσαι καὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος. Iliadis carmina XVI edid. Köchly, Lips. 1861. Die Homer. Odyssee von Kirchhoff. 2 Ἔκδ. Berl. 1879. Iliadis carmina sejuncta emendata ed. W. Christ, Lipsiae 1884. Die homerische Odyssee, Die homerische Ilias, in der ursprünglichen Sprachform hergestellt von Fick, Göttingen 1883 καὶ 1886. Ἐκδόσεις εἰς χρῆσιν τῶν σχολείων μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων Ameis-Henze μετὰ σπουδαίου, ἀναγκαιοτάτου ἐπιμέτρου. — Fäsi-Francke, La Roche, Düntzer. Erklärende Anmerkungen zu Homers Odyssee von Nitzsch, Hannover 1826 3, τόμ. Ilias I, XX καὶ XXI ed. Hoffmann, Clausthal 1864. Anmerkungen zu Ilias A, B, Γ von Nägelsbach νέα ἔκδ. ἐπεξειργ. ὑπὸ Autenrieth, Nürnberg 1864. Peppmüller, Kommentar des XXIV Buches der Ilias, Berlin 1874. Benicken, Der 12 und 13 Gesang vom Zorn des Achilleus, Innsbruck 1884.

Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ: Ὁμήρου Ἰλιὰς μετὰ παλαιᾶς παραφράσεως ἐξ ἰδιοχείρου τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ νῦν πρῶτον τύποις ἐκδοθείσης, ᾗ προστίθεται καὶ Βατραχομυομαχία σὺν τῇ ἰδίᾳ παραφράσει ἐκ-

διδομένη τὸ δεύτερον παρὰ Νικολάου Θησέως, Ἐν Φλωρεντίᾳ 1811-2 εἰς 4 τόμ. Ὁμήρου Ἰλιάδ. ῥαψ. ΑΒΓΔ μετ' ἐξηγήσεων παλαιῶν καὶ νέων, Ἔκδοσις Βολισσία (Ἀδ. Κοραῆ), Ἐν Παρισ. 1811 - 1820 εἰς 4 τεύχη. Ὅμηρος παραφρασθείς, σχολιασθείς τε καὶ ἐκδοθεὶς ὑπὸ Νεοφ. Δούκα, Ἐν Αἰγίνῃ 1835 εἰς 6 τόμ. Γ. Μιστριώτου Ἰλιὰς ἐν Ἀθήναις. Ἀ. Καραπαναγιώτου, Ὁμήρου Ἰλιάδος Α—Ζ μετὰ σχολίων καὶ ἐξηγήσεων ἐν Ἀθήναις. Τοῦ αὐτοῦ Ὁμήρου Ὀδυσσείας Α—Θ μετὰ σχολ. καὶ ἐξηγ. ἐν Ἀθήναις].

Βοηθητικὰ βιβλία. Index Homericus studio Seberi, ed. Oxon. 1780 (ἄξιος νέας ἐπεξειργασμένης ἐκδόσεως). Index Homericus compos. Aug. Gehring, Lips. 1891. Lexicon Homericum ed. Ebeling, Lips. 1885 ἐν 3 τόμ. Parallelhomer von C. Ed. Schmidt, Göttingen 1885. — Friedreich, Die Realien in der Iliade und Odyssee, Erlangen 1851. Buchholz, Die homerischen Realien, Leipz. 1871—85 ἐν τόμ. 3. — Helbig, Das homerische Epos aus den Denkmälern erläutert, 2 ἔκδ. Leip. 1887. Reichel, Ueber homerische Waffen, Wien 1894. — Overbeck, Gallerie historischer Bildwerke der alten Kunst Braunschweig 1853. Brunn, Troische Miscellen ἐν τῷ Sitzungsb. der bayer. Akad. 1868 καὶ 1880. Wörmann, Die antiken Odysseelandschaften vom Esquilin, München 1876. R. Engelmann, Bilderatlas zum Homer, Leipz. 1889. Völker, Homerische Geographie, Hannover 1830 (δέον νὰ ἐπεξεργασθῇ). — Nägelsbach, Homerische Theologie, 3 ἔκδ. ὑπὸ Autenrieth, Nürnberg 1884. Buttmann, Lexilogus 4 ἔκδ., Berlin 1865 ἐν 2 τόμ. — Hoffmann, Quaest. Homericae, Clausthal 1842. Knös, De digammo homerico, Ups. 1872. Classen, Beobachtungen über homer. Sprachgebrauch, Frankf. 1867. Hartel, Homer. Studien ἐν τῷ Sitzungsber. der WienerAkad. 1871—1874. Menrad, De contractionis et synizeseos usu Homerico, München 1886. — Monro, Grammar of the hom. dialect. Oxf. 1882, 2 ἔκδ. 1890. Leeuwen et Mendes Da Costa, Enchiridium dictionis epicae, Leiden 1892. Vogrinz, Grammatik des homerischen Dialektes, Paderborn 1889. W. Ribbek, Homer. Formenlehre, 2 ἔκδ., Berlin 1880.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

Hartel, Abriss der Grammatik des homerischen und herodotischen Dialekts, Wien-Prag. 1887.

Βιβλιογραφία περὶ τοῦ βίου Ὁμήρου ἐν § 22, περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ ζητήματος ἐν § 23 καὶ 24, περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔζησεν ὁ Ὅμηρος, ἐν § 32, περὶ τοῦ τόπου τῆς γεννήσεώς του ἐν § 34.

[Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς γλώσσῃ· Λεξικὸν Ὁμηρικὸν τὸ μὲν πρῶτον συνταχθὲν ὑπὸ Κρουσίου, πολλαχῶς δ' ἐπεκταθὲν καὶ διορθωθὲν ὑπὸ Ε. Ε. Σέϊλερ, διασκευασθὲν ἐκ τῆς 6ης ἐκδόσεως ὑπὸ Ι. Πανταζίδου, Ἐν Ἀθήναις, τύποις Κορομηλᾶ. G. Autenrieht, Λεξικὸν Ὁμηρικὸν μετάφρ. ἐκ τῆς 5ης γερμ. ἐκδόσεως ὑπὸ Δ. Ὀλυμπίου, ἐν Ἀθήναις, τύποις Σακελλαρίου, ἔκδ. 2. Εὐ. Κοφινιώτου, Ὁμηρικὸν Λεξικόν, ἐν Ἀθήναις, τύποις Παλαμήδους 1886. — Κρυγέρου, Περὶ διαλέκτων τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ ἰδίως τῆς ἐπικῆς καὶ ἰωνικῆς, μετάφρ. Α. Γ. Κωστοπούλου, ἐν Ἀθήναις, τύποις Φιλαδελφέως 1856. β΄ ἔκδ. 1863. Σταυριανίδη, Σύντομος πραγματεία περὶ ὁμηρικῆς καὶ ἐπικῆς διαλέκτου, ἐν Κερκύρᾳ 1868. Θεοδ. Βουκύδου. Σύνοψις γραμματικῆς τῆς ὁμηρικῆς γλώσσης. ἐν Ἀθ. 1875. Γ. Κ. Παπασλιώτου, Γραμματικὴ τοῖν διαλέκτοιν Ὁμηρικῆς καὶ Ἡροδοτείου ἐν Ἀθ. 1877. Δ. Ι. Ὀλυμπίου, Γραμματικὴ τῆς Ὁμηρικῆς διαλέκτου καὶ τῆς Ἰωνικῆς τοῦ Ἡροδότου, τύποις Σακελλαρίου 1887. — Εὐαγγέλου Κοφινιώτου, Γραμματικὴ τῆς Ὁμηρικῆς διαλέκτου μετὰ παραρτημάτων ἐν Ἀθήναις 1867, β΄ ἔκδ. 1886. Γ. Δ. Ζηκίδου Γραμματικὴ ὁμηρική, ἐν Ἀθ. 1899. Ἐμ. Φωτιάδου, Σύντομος πραγματεία περὶ ἐπικοῦ μέτρου καὶ ἐπικῆς διαλέκτου (κατὰ Θείρσιον), ἐν Ἀθήναις, τύποις Βλαστοῦ 1854. — Κλέωνος Ῥαγκαβῆ, Ὁ καθ' Ὅμηρον οἰκιακὸς βίος, ἐν Λειψίᾳ, τύποις Δρουγουλίνου 1883. Ἰ. Πρωτοδίκου, Περὶ τῆς καθ' Ὅμηρον οἰκίας, ἐν Λειψίᾳ, τύποις W. Wigand 1877. — Γ. Νικολαΐδου, Ἰλιάδος στρατηγικὴ διασκευὴ καὶ τοπογραφία, ἐν Ἀθήναις, τύποις Περρῆ 1883. Ἡ Ὁμηρικὴ Ἑλλὰς (ἐκ τῶν τοῦ Schömann) μετάφρ. Γ. Τσερέπη, ἐν Ἀθήναις, τύποις Καναριώτου 1867. — R. Hercher, Ὁ Ὅμηρος καὶ ἡ ἀληθὴς Ἰθάκη, ἐξελλ. ὑπὸ Σ. Κ. Παπαγεωργίου, ἐν Κερκύρᾳ, τύποις Ναχαμούλη 1883. Περὶ Ὁμήρου καὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ὑπὸ Δε-Φόρτια. μετάφρ. Π. Ἐξακουστοῦ, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1859. Κόσμου νεότης,

τουτέστιν οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς, ὑπὸ Γλάδστωνος μετάφρ. Α. Μ. Ἱδρωμένου ἐν Κερκύρᾳ, τύποις Ναχαμούλη 1879—1882. Ἑρρίκου Σχλεῖμανν, Συνοπτικὴ ἀφήγησις τῆς γενομένης ἀνακαλύψεως τοῦ ὁμηρικοῦ Ἰλίου, ἐν Ἀθήναις, τύποις Περρῆ 1885. Γ. Κωνσταντινίδου, Ὁμηρικὴ Θεολογία, ἐν Κων)πόλει, τύποις Βουτυρᾶ 1876. Εὐ. Κοφινιώτου, Ὁμηρικὴ γεωγραφία, ἐν Ἀθήναις, τύποις Παλαμήδους 1884. Καὶ περὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος ἐγράφησαν τὰ ἑξῆς. Δ. Ν. Βερναρδάκη, Τρία μαθήματα περὶ Ὁμήρου καὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος ἐν Πανδώρας τόμ. ις΄ (1865). Τὸ ὁμηρικὸν ζήτημα, ἤτοι ἱστορία τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ὑπὸ Ἀγγέλου Σ. Βλάχου, ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἀγγελοπούλου 1866. — Νύξεις περὶ τοῦ ὁμηρικοῦ ζητήματος, ὑπὸ Διονυσίου Θερειανοῦ, ἐν Τεργέστῃ 1866. — Ἱστορία τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, ὑπὸ Γ. Μιστριώτου, ἐν Λειψίᾳ 1867. — Ὁμήρου βίος καὶ ποιήματα, πραγματεία ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ ὑπὸ Ἰ. Βαλέττα, ἐν Λονδίνῳ 1887.

3. ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ ΚΑΙ ΠΑΙΓΝΙΑ.

47. Ὕμνοι. Ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Ὁμήρου περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πλὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας Ὕμνοι καὶ παίγνια. Καὶ οἱ μὲν Ὕμνοι ἀποτελοῦσι συλλογὴν ὅλην 34 ὄντες τὸν ἀριθμόν, ὧν οἱ πέντε ἱκανῶς ἐκτενεῖς. Ὠνομάζοντο δὲ ἴδιον ὄνομα προοίμια, ὅπερ καὶ παρὰ Θουκυδ. III, 104 καὶ παρὰ Πινδάρῳ ἐν Νεμεον. II, 2 ἀπαντᾷ, καὶ τοῦτο, διότι προηγοῦντο τῆς ῥαψῳδίας τῶν ὁμηρικῶν ἡρωϊκῶν ποιημάτων [1]) (παραβ. οἶμαι Ὀδ. θ, 481 καὶ χ 347). Ἐκ τούτου πολλοὶ ὕμνοι τελευτῶσιν οὕτως· αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σοῖο καὶ ἄλλης μνήσομ' ἀοιδῆς, καὶ ὁ Ὕμνος εἰς τὸν Ἥλιον (31) τοιαύτην ἔχει τὴν κατακλεῖδα· ἐκ σέο ἀρξάμενος κλήσω μερόπων γένος ἀνδρῶν. Οἱ Ὕμνοι δῆλα δὴ εὑρίσκονται ἐν συναφείᾳ τινὶ πρὸς τὰς ἑορτὰς τῶν θεῶν καὶ

[1]) Πλὴν τῶν δακτυλικῶν Προοιμίων ὑπῆρχον καὶ λυρικὰ καὶ κιθαρῳδικά. Παράβ. Ἀνώνυμον Ῥήτορα παρὰ Spengel I, 427, 6 «προοιμία ἔλεγον οἱ παλαιοὶ τὰ τῶν κιθαρῳδῶν». Παράβ. καὶ Πινδ. Πυθ. I, 4. Ὀλυμπ. VI, 88 καὶ Σουΐδα ἐν λ. Τιμοθέῳ.

ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὴν μεθομηρικὴν συνήθειαν, καθ' ἣν τὰ ἡρωϊκὰ ἄσματα ᾄδοντο οὐχὶ πλέον ἐν τοῖς μεγάροις τῶν βασιλέων, ἀλλ' ἐν ταῖς δημοσίαις ἀγοραῖς κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν θεῶν [1]), ἐν αἷς εὐλόγως τὸ πρῶτον ἄσμα ἀφιεροῦτο εἰς τὸν θεόν, οὗ τὴν ἑορτὴν ἑώρταζον [2]). Οὕτως οἱ μὲν ὕμνοι εἰς Ἀπόλλωνα ἦσαν προωρισμένοι νὰ ψάλλωνται ἐν Δήλῳ καὶ Δελφοῖς, ὁ δ' εἰς Δήμητραν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰ Παναθήναια, ὁ δ' εἰς Ἄρτεμιν (IX) ἐν τῷ ἐν Κλάρῳ παρὰ τῇ Κολοφῶνι ναῷ τῆς Ἀρτέμιδος, οἱ δ' εἰς Ἀφροδίτην (VI καὶ X) ἐν τῇ ἐν Κύπρῳ Σαλαμῖνι κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀφροδίτης, οἱ δ' εἰς Διοσκούρους (XVII καὶ XXXIII) κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Διοσκούρων ἐν Λακεδαίμονι ἢ Σικελίᾳ [3]). Ὡς δὲ κατὰ ταῦτα ἐν ὅλως διαφόροις ᾄδοντο οἱ ὕμνοι τόποις, ὁπουδήποτε δῆλα δὴ οἱ Ὁμηρίδαι ἐκόμιζον τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, οὕτω καὶ ἐν ὅλως διαφόροις χρόνοις ἐποιήθησαν. Διότι, ἐν ᾧ οἱ παλαιότεροι εἰς τὴν 7 σχεδὸν ἑκατονταετηρίδα ἀνέρχονται καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς θεούς, τὸν Ἀπόλλωνα, Δία, Ἑρμῆν, Ἀφροδίτην ἀναφέρονται, ἀποτείνονται ἄλλοι εἰς ἡμιθέους, τὸν Ἡρακλέα (XV), τὸν Ἀσκληπιὸν (XVI), τοὺς Διοσκούρους (XVII καὶ XXXIII) καὶ ἐποιήθησαν ἐν πολὺ νεωτέροις χρόνοις. Οὕτως ὁ XIX εἰς τὸν Πᾶνα ἐποιήθη μετὰ τὴν ἐν Μαρα-

[1]) Ἐν τῇ ἀγορᾷ ᾄδεται παρὰ τῷ Ὁμήρῳ αὐτῷ ἡ νεωτέρα παρενθήκη, ἡ φιλότης τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀφροδίτης, θ, 266—366. Ὡς δ' ὁ Ὅμηρος αὐτὸς ἀρχόμενος τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἄρχεται, οὕτως καὶ ὁ ἀοιδὸς Δημόδοκος ἀρχόμενος τῆς ἀοιδῆς ἐκ τοῦ θεοῦ ὁρμᾶται ἐν Ὀδ. θ, 499: «ὡς φάθ' ὁ δ' ὁρμηθεὶς θεοῦ ἤρχετο, φαῖνε δ' ἀοιδήν». Ἐν τῷ ἕκτῳ δ' ὕμνῳ στίχ. 19 μνημονεύεται ἀγὼν ἀοιδῶν ἐν τοιαύταις ἀγοραῖς.

[2]) Πλουτ. Περὶ Μουσικῆς 6: «τὰ γὰρ πρὸς τοὺς θεοὺς ἀφοσιωσάμενοι ἐξέβαινον εὐθὺς ἐπὶ τὴν Ὁμήρου καὶ τῶν ἄλλων ποίησιν· δῆλον δὲ τοῦτό ἐστι διὰ τῶν Τερπάνδρου προοιμίων». Παράβ. καὶ Πινδ. Ὀλυμπ. III, 1, ἔνθα μετὰ μικρὸν προοίμιον, ἐν ᾧ μνημονεύει ὁ ποιητὴς τοὺς Τυνδαρίδας, ὧν ἡ ἑορτὴ ἑορτάζεται, μεταβαίνει εἰς τὴν ἐξύμνησιν τῶν νικητῶν.

[3]) Κατὰ Πινδ. ἐν Νεμεον. II, «Ὅθεν περ καὶ Ὁμηρίδαι ῥαπτῶν ἐπέων τὰ πόλλ' ἀοιδοὶ ἄρχονται Διὸς ἐκ προοιμίου», ἤρχοντο οἱ ῥαψῳδοὶ συνήθως ὑμνοῦντες τὸν Δία. Παραδόξως ὅμως ἐν τῇ σωζομένῃ συλλογῇ εἷς μόνος ὕμνος σώζεται καὶ δὴ λίαν σύντομος ἀναφερόμενος εἰς τὸν Δία, ὁ XXIII.

θῶνι μάχην [1]), ἄλλοι δέ, ὡς μάλιστα ὁ εἰς Ἄρην (VIII), φαίνονονται καθήκοντες εἰς τοὺς νεωτέρους ὀρφικούς [2]). Καθ' ὅλου δὲ οἱ ἐν δακτυλικῷ μέτρῳ ποιηθέντες ὕμνοι ἔχουσι συνάφειάν τινα πρὸς τὴν ἐμπέδωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ὅπερ βαθὺ κατέλαβε σύμπασαν τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν καὶ ἐκδηλούμενον ἐν τῇ ἐξυμνήσει τῶν θεῶν κατὰ τὰς ἑορτὰς μετεχειρίζετο κυρίως τὴν μόνην τότε τελείαν μορφὴν τοῦ ἐπικοῦ ᾄσματος.

48. Ὁ παλαιότατος καὶ κάλλιστος τῶν ὕμνων εἶναι ὁ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Δήλιον, ὃς ἄλλοτέ ποτε ἠνωμένος ἐν τοῖς χειρογράφοις καὶ ἐκδόσεσι μετὰ τοῦ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον ἕνα μετ' αὐτοῦ ἐφαίνετο ἀποτελῶν ὕμνον [3]), Ἀλλ' ἑκάτερος τῶν ὕμνων προωρισμένος ἐν ἄλλῳ ἱερῷ νὰ ψαλῇ, ὅλως διάφορος τοῦ ἑτέρου ἦτο τὸν χαρακτῆρα. Ὁ μὲν εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον δῆλα δὴ ἦτο τῆς ἡσιοδείου σχολῆς [4]), τοῦ δ' εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Δήλιον ὁ ποιητὴς αὐτὸς ἑαυτὸν ἀποκαλεῖ τυφλὸν ἀοιδὸν ἐκ Χίου, τῆς ἕδρας τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν. Ὡς δ' ἐν ἄλλῳ ἱερῷ ἑκάτερος τῶν ὕμνων ἦτο προωρισμένος νὰ ψαλῇ, οὕτω διάφορον ἦτο καὶ τὸ περιεχόμενον ἑκατέρου. Ὁ μὲν δῆλα δὴ εἰς Δήλιον πραγματεύεται τὰς ὠδῖνας τῆς πλανωμένης Λητοῦς καὶ τὴν γέννησιν τῶν διδύμων, τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, ἐπὶ τῆς νήσου Δήλου, ὁ δ' εἰς Πύθιον τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Πύθωνος ἀνέ-

[1]) Ὁ ὕμνος ἦτο προωρισμένος νὰ ψαλῇ ἐν Ἀττικῇ, ἀλλ' εἰς Ἀττικὴν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον VI, 105 εἰσήχθη ἡ λατρεία τοῦ Πανὸς κατὰ τὰ Περσικὰ τὸ πρῶτον.

[2]) Ὁ Baumeister ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ὕμνων ἀποδίδει εἰς τὸν Ὀνομάκριτον τοῦ XV ὕμνου τὸν ὄγδοον στίχον, ὅστις φαίνεται πεποιημένος κατὰ τὸν νόθον στίχον τῆς Ὀδυσσείας λ, 603. Ἀλλ' ὡρισμέναι μαρτυρίαι περὶ τούτου ἐλλείπουσιν.

[3]) Ἐχώρισεν αὐτοὺς ὁ Ruhnken, Epist. critica. Ὁ Ἀθήναιος ἐν I, 22δ γράφων ἐν τοῖς εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνοις δύο βεβαίως ἐγνώριζε ὕμνους. Παράβ. Lehrs, Populäre Aufsätze σελ. 423 2ας ἐκδ.

[4]) Καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ δίγαμμα ἀποδεικνύει, ὅτι οὐχὶ ἰωνικὴ ἦτο ἡ καταγωγὴ τοῦ ὕμνου. Καὶ τὸ σχόλιον εἰς Ὅμ. Ἰλ. Β, 522 ἀναφέρει τὸν ὕμνον ὡς ἡσιόδειον. Ὁ δὲ Baumeister ἐν τῇ ἐκδ. σελ. 115 ἀποδεικνύει διὰ πολλῶν καὶ τὸ ὕφος ἡσιόδειον καὶ τὸν ποιητὴν ἐξ Εὐρώπης καταγόμενον καὶ μιμηθέντα τὸν παλαιότερον ὕμνον εἰς Ἀπόλ. τὸν Δήλιον.

γερσιν τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐκ Κρήτης ξένων ὡς ἱερέων τοῦ πυθίου θεοῦ. Καὶ ὁ μὲν Θουκυδίδης ἐν III, 104, 4 καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Ὄρνισι 575 ἀπεδέχοντο ἀναμφισβητήτως τὸν Ὅμηρον ὡς ποιητὴν τοῦ παλαιοτέρου εἰς τὸν Δήλιον ὕμνου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ κατὰ τὸ σχόλιον εἰς Πινδ. Νεμεον. II, 1 ἀπένειμον ἤδη αὐτὸν τινὲς τῶν Ἀλεξανδρέων εἰς τὸν Ὁμηρίδην Κύναιθον, ὃς εἰσήγαγε τὴν ὁμηρικὴν ποίησιν εἰς Συρακούσας [1]). Ἡ γνώμη δ' αὕτη ἠρείδετο μὲν προφανῶς ἐπὶ τῶν στίχων 16—18, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς φαντάζεται τὴν Ἄρτεμιν ἐν Ὀρτυγίᾳ, ἀλλ' οἱ στίχοι οὗτοι εἶναι νόθοι, ὡς ὀρθῶς διέγνω ὁ Γοδεφρ. Ἕρμαννος, καὶ ἐκ τούτου ὁ ραψῳδὸς Κύναιθος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς διασκευαστὴς μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ὡς ποιητὴς τοῦ ὕμνου [2]). Περὶ δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐποιήθη ὁ εἰς τὸν Πύθιον ὕμνος, ὅστις προφανῶς ἐγένετο κατ' ἀπομίμησιν τοῦ εἰς τὸν Δήλιον, φαίνονται ἐπιτρέποντες εἰκασίαν τινὰ οἱ τελευταῖοι στίχοι 362—365, οἵτινες προφητεύουσι μεταβολήν τινα τῆς θέσεως τῶν παλαιῶν ἐκ Κρήτης καταγομένων ἱερέων τοῦ ναοῦ. Οἱ στίχοι οὗτοι, δῆλα δὴ ἀναφέρονται εἰς τὴν ὑπερβάλλουσαν ῥοπήν, ἣν εἶχεν ὁ ἀμφικτυονικὸς δεσμὸς τότε πρὸς τοὺς θεσμοὺς τῆς ἑορτῆς τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους τοὺς ἀμέσως πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν Πυθίων ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων (586).

Ἐκτενὴς καὶ παλαιὸς εἶναι καὶ ὁ εἰς Ἑρμῆν ὕμνος, ἐν ᾧ χαριέστατα μὲν μυθολογοῦνται κατὰ τὸν τερπνὸν τρόπον τῶν Ἰώνων ἀοιδῶν τὰ τῆς γεννήσεως καὶ αἱ χαρίεσσαι πανουργίαι τοῦ θεοῦ, ἡ κατασκευὴ τῆς ἐκ τοῦ ὀστράκου τῆς χελώνης φόρμιγγος καὶ ἡ κλοπὴ

[1]) Ὡς πρὸς τὴν στάσιν τοῦ Ἀριστάρχου πρὸς τὸ ζήτημα ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι οὐδεὶς στίχος τῶν καλουμένων ὁμηρικῶν ὕμνων μνημονεύεται ἐν τοῖς σχολίοις ὡς ὁμηρικός.

[2]) Περὶ Κυναίθου ἴδε ἀνωτέρω § 37. Ὁ Fick, Homer. Odyssee 280 μετ' ἀκριβείας περὶ τοῦ ὕμνου πραγματευθεὶς ἀποφαίνει τοὺς ἐν λόγῳ στίχους προελθόντας ἐκ διπλοῦ τινος ἀκροτελευτίου. Ὁ δὲ Sittl ἐν Philol. Anzeiger 1887 σελ. 346 τεκμαίρεται ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Στράβωνος 1, 23, καθ' ὃ ὁ Ἡσίοδος πρῶτος μνημονεύει τὴν Ὀρτυγίαν, ὅτι ἠγνόει ὁ Στράβων τοὺς στίχους τούτους 14—18.

τῶν βοῶν τοῦ Ἀπόλλωνος, εἶτα δ' ἐν τέλει, ἐν τῷ νεωτέρῳ μέρει 507 — 580, ἐν ὁμονοίᾳ συνεννοοῦνται οἱ δύο ἀδελφοὶ Ἑρμῆς καὶ Ἀπόλλων περὶ τῶν ἰδίων ἑκάστῳ δικαίων. Καὶ οὗτος δ' ὁ ὕμνος ἀποδίδεται μὲν εἰς τὸν Ὅμηρον ὑπό τινος τῶν παλαιοτάτων γραμματικῶν, Ἀντιγόνου τοῦ Καρυστίου ἐν Ἱ σ τ ο ρ ι ῶ ν π α ρ α δ ό ξ ω ν σ υ ν α γ ω γ ῇ 7, ἀληθῶς ὅμως ἀνήκει εἰς τοὺς μετὰ τὸν Τέρπανδρον χρόνους, διότι ἐν στίχῳ 51 μνημονεύει τὴν ἑπτάχορδον κιθάραν. Ὅλως δ' ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐξαρτᾶται ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου εἰς Ἀφροδίτην. Καὶ ἀληθῶς μὲν παρέλαβε παρ' αὐτοῦ πλείστους στίχους καὶ ἡμιστίχια καὶ φράσεις [1]), ἦτο ὅμως ἐμπειρότατος ἄλλως, ἅτε μετὰ πολλῆς χάριτος διηγούμενος τὰ τοῦ ἔρωτος τῆς θεοῦ πρὸς τὸν Ἀγχίσην. Ὁ δὲ μέγας εἰς Δήμητραν ὕμνος ἦχθη εἰς φῶς κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα τὸ πρῶτον ἔκ τινος ἐν Μόσχᾳ εὑρισκομένου χειρογράφου. Οὗτος διασαφεῖ ποιητικῶς τὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων παριστῶν, πῶς ὁ θεὸς τοῦ Ἅδου Πλούτων ἀπήγαγε τὴν Περσεφόνην, πῶς ἡ μήτηρ Δημήτηρ ἐπὶ μακρὸν ἐπλανᾶτο ἀναζητοῦσα τὴν θυγατέρα, ἕως οὗ τέλος ἐγκατέστη ἐν Ἐλευσῖνι, ἔνθα ζῶσα τὰ δύο τρίτα τοῦ ἔτους μετὰ τῆς ἀνευρεθείσης θυγατρὸς εἰσηγεῖται τὰ ἱερὰ μυστήρια. Ὁ ὕμνος οὗτος ἐποιήθη, ὡς ὁ Φόσσιος ἐν τῇ ἐξαιρέτῳ αὐτοῦ ἐκδόσει τοῦ 1826 καὶ ἐκ γλωσσικῶν τεκμηρίων ἀπέδειξεν, ἐν Ἀττικῇ ἐν ἀρχῇ τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σόλωνος [2]). Ἀλλ' ἀτυχῶς ἡ κατάληψις τοῦ ποιήματος ἀποβαίνει δυσχερὴς διὰ τὰ πολλὰ χάσματα τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου χειρογράφου. Ὡσαύτως δὲν λανθάνει μὲν ἡμᾶς, ὅτι παλαιότερός τις μῦθος τῆς ἁρπαγῆς τῆς Περσεφόνης βραδύτερον συνεδέθη πρὸς τὸν μῦθον τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων ἐν Ἐλευσῖνι, ἀλλ ἡ πληθὺς

[1]) Τοῦτο κατέδειξεν ὁ Sterrett ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ Bostoniae 1881. Παράβ. Thiele, Prolegomena ad hymnum in Venerem homericum, Halle 1872.

[2]) Τὴν γνώμην τοῦ Φοσσίου ἀποδέχεται ὁ K. Franke, De hymni in Cererem Homerici compositione, Kiel 1881 λέγων· ut posse carmen compositum esse post Hesiodum ita non posse post Solonem.

τῶν μύθων δὲν αἰτιολογεῖ τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ὕμνος συνερράφη ἐκ ῥακῶν πλειόνων παλαιοτέρων μύθων.

Ἐξ Ἀττικῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν πιθανῶς καὶ ὁ ὕμνος εἰς Διόνυσον (VII) [1]), ἐν ᾧ ἱστορεῖται χαριέντως καὶ ἐναργῶς ἡ, ὡς γνωστόν, καὶ ἐπὶ τοῦ χορηγικοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους ἀπεικονιζομένη περιπέτεια τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ θεοῦ ὑπὸ τυῤῥηνικῶν πειρατῶν καὶ ἡ μεταμόρφωσις αὐτῶν εἰς δελφῖνας [2]).

Πότε δὲ καὶ ὑπὸ τίνος κατηρτίσθη ἡ συλλογὴ τῶν ὕμνων, ἀγνοοῦμεν τέλεον. Ἀλλ' ὁ συντάκτης προδήλως ἤρξατο ἀπὸ τῶν μειζόνων ὕμνων καὶ συνῆψε πρὸς αὐτοὺς εἶτα τοὺς ἐλάσσονας. Ἓν δὲ μόνον φαίνεται ἄπορον, ὅτι ὕμνοι εἰς τὸν αὐτὸν θεὸν ἀναφερόμενοι μακρὰν ἀλλήλων εὑρίσκονται τεταγμένοι καὶ ταῦτα, ἐν ᾧ οἱ ὕστερον τεταγμένοι οὔτε μικρότεροι εἶναι, οὔτε νεωτέραν προδίδουσι καταγωγήν [3]). Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ νῦν συλλογὴ κατηρτίσθη κατὰ μικρὸν διὰ τῆς συνενώσεως πλειόνων παλαιοτέρων συλλογῶν.

Ἡ περὶ τῶν ὕμνων παράδοσις. Ἐν τῷ Ἀγῶνι Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου 326 ἀναγιγνώσκομεν περὶ τοῦ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Δήλιον ὕμνου, ὅτι οἱ Δήλιοι γράψαντες τὰ ἔπη εἰς λεύκωμα ἀνέθηκαν ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερῷ, ὡς οἱ Ῥόδιοι τὸν εἰς Διαγόραν ἐπινίκιον τοῦ Πινδάρου. Τὰ χειρόγραφα δ' ἡμῶν ἀνάγονται εἰς δύο πη-

[1]) Ἤδη ὁ Welcker, Epischer Cyclus I, 391 ἀπεδέχετο σχέσιν τῶν ὕμνων πρὸς τὴν Ἀττικὴν καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν Βραυρῶνι. Πρὸς τὸν Λούδβιχον, ὃς τάσσει τὸν ὕμνον εἰς τοὺς χρόνους τῶν ὀρφικῶν, ἀντιστρατεύεται ὁ Crusius ἐν Philol. neue Folge II, 193 κ. ἑ. Μαρτυρίαν περὶ τῆς παλαιᾶς καταγωγῆς τοῦ ὕμνου περιέχει ἴσως ἐκ συμπληρώσεως ὁ Φιλόδημος, ἐν τῷ περὶ εὐσεβείας 48 λέγων· «⟨Διόνυσον δὲ Ὅμηρος ἐν τοῖς ὕμνοις⟩ ὑπὸ λῃστῶν ἁλ⟨ῶναι⟩ γράφει καὶ Π⟨ίνδα⟩ρος δὲ διέρχεται περὶ τῆς λῃστείας».

[2]) Ταὐτὰ διηγεῖται καὶ ὁ Ὀβίδιος ἐν Μεταμορφώσεων III, 576 κ. ἑξῆς καὶ ὁ Νόννος ἐν Διονυσιακῶν XLV, 105 κ. ἑξ. Εἰκόνα στενῶς συναπτομένην πρὸς τὸν ὕμνον ἴδε παρὰ Φιλοστράτῳ, ἐν Εἰκόνων I, 19, Ὁ Maas Ind. Gryph. 1889 σελ. 9 ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς παλαιόν τινα ἐξ Ἀττικῆς ἀμφορέα, ἐφ' οὗ εἰκονίζεται ὁ Διόνυσος μετὰ τῶν ἀκολούθων σατύρων ἐν διήρει.

[3]) Νεώτεροι βεβαίως εἶναι οἱ ὕμνοι II, III, X παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς I, VI, XVI, ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἱ XXVIII καὶ XXIX ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς XXIV καὶ XI.

НБОНУ імені І. І. Мечникова

γάς, ὧν ἡ μὲν ὁρμᾶται ἐκ τοῦ ἐν Μόσχᾳ χειρογράφου τοῦ XIV αἰῶνος (ὁ Bücheler ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ὕμνου εἰς Δήμητρα 1869 παρέχει ὑμῖν πανομοιότυπον), ἡ δὲ ἔκ τινος κώδικος ὑπὸ τοῦ Aurispa ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρεθέντος τῷ 1423, ἐξ οὗ μόνον ἀντίγραφα ἐξ ἀντιγράφων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς Περὶ τούτων ἴδε Hollander, Die handschriftliche Überlieferung der homerischen Hymnen. Progr. Osnabrück 1886 μετ' ἐπιμέτρου ὑπὸ Ludwich ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. 145 (1892) 239 κ. ἑξῆς. — Ἐκδόσεις: Homeri hymni, epigrammata, ed. G Hermann, Lipsiae 1860. Die homerischen Hymnen herausgegeben von Gemoll, Leipz. 1886, Homeri hymni, epigram. Batrachom. edid. Abel ἐν τῇ Biblioth. Schenkeliana 1886. Ἰδιαιτέρα ἔκδοσις τοῦ ὕμνου εἰς Δήμητρα ὑπὸ Bücheler, Lipsiae 1869, ὡσαύτως ὑπὸ Puntoni, Livorno 1896, ἐν ᾗ ὁ ὕμνος εἰς διάφορα κατατέμνεται μέρη ὡς ἐκ τριῶν ὕμνων καὶ διασκευῶν προελθών Ἑρμηνευτικά. Eberhard, Die Sprache der homer. Hymnen verglichen mit derjenigen der Ilias und Odyssee, Husum Progr. 1873 καὶ 1874. Gutmann, De hymnis homer. historia critica. Greifswald Dissert. 1869.

49. Ὁμηρικὰ ἐπιγράμματα. Ἐν τῷ ἐσφαλμένως τὸ ὄνομα τοῦ Ἡροδότου φέροντι Βίῳ Ὁμήρου παραδίδονται ἡμῖν ποιητικά τινα παίγνια, ἅτινα μετὰ τοὺς ὕμνους συνήθως ὡς Ἐπιγράμματα Ὁμήρου προσλαμβάνονται ἐν παραρτήματι ἐν ταῖς παλαιοτέραις ἐκδόσεσι τῆς Ὀδυσσείας. Ἐν τούτοις μεταξὺ ἄλλων εὑρίσκεται ἓν μὲν πρὸς Νεοτειχεῖς, ἐν ᾧ δέεται ὁ ποιητὴς νὰ τύχῃ φιλοξενίας, ἕτερον πρὸς τοὺς Κυμαίους, ἐν ᾧ θρηνεῖ ἐπὶ τῇ ἀχαριστίᾳ τῆς ἀγνώμονος πατρίδος Σμύρνης, ἕτερον εἰς Κύμην ἀναστρέφων, ἐν ᾧ εὔχεται νὰ ἐπανέλθῃ τάχιστα εἰς τὴν πρόφρονα πόλιν, ἕτερον εἰς χαλκοῦν ἄγαλμα παρθένου ἱδρυμένον ἐπὶ τῷ σήματι τοῦ Μίδου ἀποθανόντος τῇ 21ῃ Ὀλυμπιάδι, ἕτερον ἐν ᾧ ἁπλῶς προσφωνεῖ τὴν πλουσίαν πόλιν Ἐρυθραίαν, εἶτα προσευχὴ εἰς τὸν Ποσειδῶνα, ἐν ᾗ δέεται οὐρίῳ πνεύματι νὰ πλεύσῃ ἐκ Χίου εἰς τὴν ὑπώρειαν τοῦ Μίμαντος, εἶτα ἡ χαριεστάτη Εἰρεσιώνη [1]),

[1]) Ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ ἐρίῳ ἐστεμμένου, παντοδαπῶν δὲ καρπῶν ἀναπλέου

ἣν ᾄδουσι πτωχοὶ παῖδες Σαμίων ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Ἀπόλλωνος μεταβαίνοντες ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καὶ αἰτοῦντες δῶρα, εἶτα τὸ εὔχαρι ἱκετήριον ᾆσμα, οἱ κεραμεῖς ἢ κάμινος, ἐν ᾧ εὔχεται, ἂν μὲν δώσωσι μισθὸν οἱ κεραμεῖς, πολλὰ νὰ κερδαίνωσιν, ἐὰν δὲ μὴ δώσωσι κακῶς καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ ἔργα νὰ πάθωσι, τέλος τὸ γνωστὸν αἴνιγμα «ὅσσ' ἕλομεν, λιπόμεσθ', ὅσα δ' οὐχ ἕλομεν, φερόμεσθα», ὅπερ ἄπρακτοι μὲν ἐκ τῆς ἁλιείας, ἀποκεκαθαρμένοι δέ πως τῶν φθειρῶν ἁλιεῖς προβάλλουσιν εἰς τὸν Ὅμηρον πρὸς λύσιν. Ὅτι δ' ἐκ τῶν παιγνίων τούτων, ὧν τινὰ μὲν ἐκφαίνουσι καλὴν δημοτικὴν ποίησιν, τὰ πλεῖστα δ' εἶναι ἀτυχεῖς κέντρωνες [1]), οὐδὲν εἰς τὸν Ὅμηρον ἀνάγεται, εἶναι αὐθομολογούμενον. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι τὸ εἰς Μίδαν ἐπίγραμμα, ὅπερ οἱ βιογράφοι τοῦ Ὁμήρου εἰς αὐτὸν ἀποδίδουσιν, ἀνωνύμως φέρεται παρὰ Πλάτωνι [2]).

50. Μαργίτης. Καὶ γελοῖα δ' ᾄσματα ἀποδίδονται εἰς τὸν Ὅμηρον. Τούτων δὲ τὸ περιφανέστατον καὶ παλαιότατον ἦτο ὁ Μαργίτης, οὕτως ὀνομασθεὶς ἐκ τοῦ ἥρωος τοῦ ποιήματος, σκαιοῦ τινος καὶ ἀδεξίου, ὃς ἄριστα χαρακτηρίζεται ἐν τῷ στίχῳ, πολλ' ἠπίστατο ἔργα, κακῶς δ' ἠπίστατο πάντα. Ἐκ τῶν πρώτων δὲ σωζομένων στίχων φαίνεται, ὅτι ἡ Κολοφὼν ἦτο ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὰ τοῦ ποιήματος συνέβαινον, καὶ τοῦτο ἐγένετο αἰτία νὰ θεωρήσωσι τὸν Ὅμηρον Κολοφώνιον. Διότι ἤδη αὐτὸς ὁ Ἀρχίλοχος [3]) ἀπέδιδεν εἰς τὸν Ὅμηρον τὸ ποίημα καὶ ταύτης τῆς γνω-

κλάδου ἐλαίας, ὃν ἔφερον οἱ τὸν θεὸν ἱκετεύοντες παῖδες. Παράβ. Peppmüller, Drei bei Umgängen in Griechenland gesungene Bittlieder ἐν τοῖς Jahrb. für Klass. Philol. 1894 σελ. 15 κ. ἑξῆς.

[1]) Τὰ πλεῖστα ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐκδόντος τὸν βίον ὑπὸ τῷ προσωπείῳ τοῦ Ἡροδότου. Ἄπορον φαίνεται, ὅτι ὁ Bergk, Griech. Litt. I, 77 εὑρίσκει γνησίαν ποίησιν καὶ ἐν τοῖς ἐλεεινοῖς τούτοις στίχοις.

[2]) Πλάτ. ἐν Φαίδρῳ 264 d «ἐπιγράμματος, ὃ Μίδᾳ τῷ Φρυγί φασί τινες ἐπιγεγράφθαι». Ὁ δὲ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἐν I, 89 ἐπαγόμενος στίχους τινὰς τοῦ Σιμωνίδου πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὸ ἐπίγραμμα εἶναι οὐχὶ τοῦ Ὁμήρου, ἀλλὰ τοῦ ἐκ Λίνδου Κλεοβούλου.

[3]) Κατὰ τὸν Εὐστράτιον εἰς Ἀριστοτέλους Ἠθικὰ Νικομάχεια VI, 7.

μης εἶχοντο ἀναμφισβητήτως ὅ τε Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Οὗτος μάλιστα τάττει τὸν Μαργίτην παρὰ τῇ Ἰλιάδι καὶ Ὀδυσσείᾳ καὶ ἐξ αὐτοῦ παράγει τὴν κωμῳδίαν, ὡς ἐξ ἐκείνων τὴν τραγῳδίαν [1]). Ὀψιαίτερον δὲ ἤρξαντο μὲν ἀμφιγνοοῦντες ἐπὶ τοῦ πράγματος, ἀλλ' εἰς προφάσεις καταφεύγοντες ἀπεδέχοντο, ὅτι ὡς ἡ Ὀδύσσεια ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐποιήθη [οὕτω καὶ ὁ Μαργίτης ὑπὸ νεωτέρου τε καὶ ἀπειρωμένου τῆς ἑαυτοῦ φύσεως πρὸς ποίησιν] [2]). Εἷς δὲ μόνος, ὁ συγγραφεύς, ἐξ οὗ ἀρύεται ὁ Σουΐδας, διατείνεται, ὅτι ὁ ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ Κὰρ Πίγρης, ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἀρτεμισίας, ἐποίησε τὸν Μαργίτην. Ἀλλὰ πιθανὸν εἶνε, ὅτι καὶ ἐκεῖνος τοῦτο ἐνόει, ὅτι ὁ Πίγρης παρενέβαλεν ἰαμβικοὺς ἐπῳδούς, ὡς, καθ' ὅμοιον τρόπον παίζων, καὶ τὸν Ὅμηρον διεσκεύασε παρεμβάλλων πενταμέτρους [3]). Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἡ μὲν Ἰλιὰς κατ' αὐτὸν ἀπὸ τούτων ἤρχετο τῶν στίχων·

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληιάδεω Ἀχιλῆος
Μοῦσα· σὺ γὰρ πάσης πεῖραν ἔχεις σοφίης

ὁ δὲ Μαργίτης·

Ἦλθέ τις ἐς Κολοφῶνα γέρων καὶ θεῖος ἀοιδός,
Μουσάων θεράπων καὶ ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος,
φίλης ἔχων ἐν χερσὶν εὐφθογγον λύρην,

[1]) Πλάτ. Ἱππ. ΙΙ, 147 c. Ἀριστοτ. Ποιητ. 4: «ὁ γὰρ Μαργίτης ἀνάλογον ἔχει ὥσπερ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδυσσεία πρὸς τὰς τραγῳδίας, οὕτω καὶ οὗτος πρὸς τὰς κωμῳδίας». Ἀληθῶς δ' ἁρμόζουσιν εἰς κωμῳδίαν πολλὰ τοῦ ποιήματος, ὡς ὅτε ὁ Μαργίτης θέλει μὲν νὰ νυμφευθῇ, ἀλλ' ἀγνοεῖ, πῶς νὰ κατορθώσῃ τοῦτο. [Περὶ Μαργίτου ἴδε καὶ Μαυροφρύδην ἐν Φιλίστορος 3 σελ. 28 κ. ἑ.].

[2]) Ἴδε Δίωνος Χρυσοστ. Λόγον, 53, σελ. 275 ἐκδ. Reiske. [Ὁ συγγραφεὺς ἐκ παραδρομῆς, πιστεύομεν, ἔγραψεν ἐν τῷ κειμένῳ, ὅτι καὶ ὁ Μαργίτης ἐποιήθη ὡς ἡ Ὀδύσσεια ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου πρεσβύτου ἤδη, καὶ ταῦτα, ἐν ᾧ ἀναφέρεται εἰς τὸ παρατιθέμενον χωρίον τοῦ Δίωνος. Δι' ὃ διορθώσαντες ἐγράψαμεν κατὰ Δίωνα τὰ ἀνωτέρω].

[3]) Ἴδε Welcker, Kleine Schriften IV, 27 κ. ἑξ. Ὁ Hiller ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 135 (1887) 13 κ. ἑξ. ἀποῤῥίπτει τὸν πρόσθετον τρίμετρον ἰαμβικὸν τοῦ Πίγρητος καὶ καθ' ὅλου διαμφισβητεῖ περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ προοιμίου. Ὁ Σουΐδας μνημονεύει καὶ ἄλλας μετρικὰς διασκευὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Ἰδαίου καὶ τοῦ Τιμολάου.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Ἕτερον δέ τι τοιοῦτον ἐκ τῶν μετοπῶν τοῦ ἐν Σελινοῦντι ναοῦ περιβόητον γενόμενον ποίημα ἦσαν οἱ Κέρκωπες, ἐν οἷς περιεγράφοντο αἱ πονηρίαι τῶν πονηρῶν ἀδελφῶν καὶ ἡ χείρωσις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸ εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδόμενον ἔπος, τὴν Οἰχαλίας ἅλωσιν [1]).

51. Βατραχομυομαχία. Περιῆλθε δ' εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ Βατραχομυομαχία (ἄλλη γρ. Βατραχομαχία) [2]), ἤτοι ὁ πόλεμος τῶν βατράχων πρὸς τοὺς μῦς, ἕτερόν τι παίγνιον. Εἶνε δὲ τοῦτο παρῳδία τις ἐπερειδομένη εἰς τοὺς μύθους τῶν ζῴων [3]), εὔθυμος, ἀστεία, οὐδένα παρασκώπτουσα καίπερ ἄνευ τῆς βαθείας ἐκείνης καταλήψεως τοῦ ψυχικοῦ βίου τῶν ζῴων, ἥτις κατακηλεῖ τοὺς ἀναγνώστας τοῦ γερμανικοῦ ποιήματος «Reinecke, ἡ ἀλώπηξ». Ἡ δ' ὑπόθεσις εἶναι τοιαύτη τις. Ὁ μῦς Ψιχάρπαξ προσκαλεῖται ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν βατράχων Φυσιγνάθου, υἱοῦ τοῦ Πηλέως, νὰ ἔλθῃ ἐπιβαίνων τῶν νώτων αὐτοῦ εἰς τὴν φιλόξενον αὐτοῦ οἰκίαν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τὰ τοῦ πλοῦ βαίνουσι καλῶς, ἀλλ' αἴφνης ἐπιφαίνεται ὕδρος τις, ἤτοι ὑδρόβιος ὄφις, καὶ ἀμφότεροι ταράσσονται καὶ ὁ μὲν βάτραχος καταδύεται εἰς τὸ βάθος τῆς λίμνης, ὁ δὲ μῦς πνίγεται. Ἐκ τούτου δεινὸς ἐκρήγνυται πόλεμος τῶν μυῶν πρὸς τοὺς βατράχους, ὃν τέλος ὁ Κρονίδης Ζεὺς καταπαύει τὸ μὲν πρῶτον βαλὼν κεραυνόν, ἵνα χωρίσῃ τοὺς μαχομένους ἀπ' ἀλλήλων, εἶτα δ', ὡς συνελθόντες ἀνεθάρρησαν οἱ μύες, πέμψας πρὸς τοὺς βατράχους ἀρωγοὺς τοὺς ψαλιδοστόμους, ὀστρακοδέρμους καρκίνους. Χαριέστατα

[1]) Παράδ. Lobeck, Aglaophamus 1296 καὶ ἑξ. Πλὴν τούτων μνημονεύουσιν ὁ Σουΐδας, Πρόκλος καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου βίος καὶ τὰ παίγνια· Ἑπτεπάκτιον (ἴσως Ἐπάκτιον), Ἀραχνομαχίαν, Γερανομαχίαν, Ψαρομαχίαν, Κεραμίδα, ἐξ ὧν ἡ Κεραμὶς καὶ τὸ ἀνωτέρω μνημονευόμενον Κεραμεὺς ἢ κάμινος, ὡς φαίνεται, εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ποίημα.

[2]) Περὶ τῆς ἄλλης γραφῆς ἴδε Ludwich ἐν τῇ ἐκδόσει σελ. 11, ὃς ῥέπει ὑπὲρ τῆς γραφῆς Βατραχομαχία.

[3]) Ὁμοίαν τινὰ ὑπόθεσιν περιέχει ὁ αἰσώπειος μῦθος 298 ἔκδ. Halm=Babrius 195, ἀλλὰ βεβαίως ὁ μῦθος οὗτος ἐποιήθη κατὰ μίμησιν τοῦ ἔπους τούτου καὶ οὐχὶ τἀνάπαλιν τὸ ἔπος προῆλθεν ἐκ τοῦ μύθου. Περὶ τοῦ συγγενοῦς ποιήματος, τῆς Κατομυομαχίας, τοῦ Προδρόμου ἴδε Krumbacher Byzant. Litterat. 751 ἐκδ. 2 [Ἑλ. μεταφρ. Σωτηρ. σελ.].

δ' εἶναι τὰ ὀνόματα καὶ τῶν μυῶν ὡς ὁ Λειχοπίναξ, ὁ Τρωξάρτης, ὁ Τυροφάγος, ὁ Μεριδάρπαξ, ὁ Πτερνογλύφος, ὁ Ἐμβασίχυτρος, ὁ Ἀρτοφάγος, ὁ Τρωγλοδύτης, καὶ τῶν βατράχων ὡς ὁ Ὑψιβόας, ὁ Πολύφωνος, ὁ Βορβοροκοίτης, ὁ Πρασσαῖος, ὁ Λιμνόχαρις, ὁ Σευτλαῖος, ὁ Κραυγασίδης. Ἀστείως δὲ παρῳδεῖται καὶ ἡ ἐξόπλισις τῶν δύο στρατῶν. Καὶ ἡ μὲν μάχη χωρεῖ γοργῶς καὶ ἄνευ πολλῶν ἐπεισοδίων καθ' ὅμοιον τρόπον, ὡς ἡ Κόλος μάχη τῆς Ἰλιάδος, ἐν τούτοις οὐδόλως θαυμαστόν, ὅτι τὸ ποίημα καὶ πολλοὺς ἀναγνώστας καὶ πολλοὺς μιμητὰς εὗρε καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι. Καὶ ὅτι μὲν τὸ ποίημα δὲν εἶναι τοῦ Ὁμήρου, τοῦτο βέβαιον θεωρεῖται [1]). Ἴσως δὲ εἶναι ἔργον τοῦ ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ Πίγρητος, τοῦ δῆθεν ἀδελφοῦ τῆς καρίας βασιλείας Ἀρτεμισίας, εἰς ὃν ἀποδίδουσιν αὐτὸν ὅ τε Σουΐδας καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ ἔργῳ Περὶ τῆς Ἡροδότου κακοηθείας 43, καὶ εἰς ὅν, ὡς προλαβόντες, εἴδομεν, καὶ ἄλλα παίγνια ἀποδίδονται. Εἰς τοὺς χρόνους δὲ τῶν Περσικῶν δύναται ν' ἀναχθῇ καὶ διὰ τὴν μνείαν τῆς γραφῆς ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ (ἐν δέλτοισιν ἔθηκαν) καὶ διὰ τὴν ἐν στίχῳ 193 μνείαν τοῦ ἀλέκτορος, ὅστις ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Θεόγνιδος τὸ πρῶτον μετηνέχθη ἐκ Περσίας εἰς Ἑλλάδα [2]). Ἐν τούτοις ὁ Herwerden ἐν τῇ Mnemosyne X, 163 ἀποφαίνεται ἐκ γλωσσικῶν καὶ μετρικῶν ὁρμώμενος λόγων, ὅτι ἀδύνατον εἶναι νὰ ταχθῇ τὸ ποίημα εἰς τόσον παλαιοὺς χρόνους, καὶ εἰς λύσιν τοῦ ζητήματος καταφεύγει εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἀνώνυμός τις ποιητὴς τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι ὁ ποιήσας τὸ ἔργον. Ὁ δὲ Κρούσιος ἐν Philologus 54 (1886) 734 θεωρεῖ τὸ ὄνομα τοῦ Πίγρητος ὡς ἐξεύρεσιν τοῦ ψευδολόγου Πτολεμαίου Χέννου [3]).

Χειρόγραφα κατέχομεν μὲν ἄπειρα, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα αὐτῶν λίαν διεσκευασμένα. Ἴδε Ludwich ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ. Τὰ παλαιότατα

[1]) Ἐπὶ τοῦ γνωστοῦ μαρμαρίνου ἀναγλύφου, τῆς Ἀποθεώσεως Ὁμήρου, ὁ μῦς καὶ ὁ βάτραχος ἐν τῷ ὑποβάθρῳ ὑποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ ἔργου. Ἴδε Ludwich ἐν τῇ ἐκδ. σελ. 15.

[2]) Hehn, Kulturpflanzen und Hausthiere σελ. 282 κ. ἑξῆς.

[3]) [Περὶ τοῦ Πτολεμαίου τούτου ἴδε κατωτέρω ἐν § 559].

χειρόγραφα εἶναι ὁ κώδ. Baroccianus 50 ἐν Oxford τοῦ Ι΄ ἢ ΙΑ΄ αἰῶνος, καὶ ὁ Laurentianus 32, 3, τοῦ ΙΑ΄ αἰῶνος. Σχόλια ἄνευ ἀξίας ἐκ τοῦ μέσου αἰῶνος ὑπὸ Μοσχοπούλου.

Ἐκδόσεις. Editio princeps: «Ὁμήρου Βατραχομυομαχία ἐν δέ τισι Τίγρητος τοῦ Καρὸς» ὑπὸ Λαονίκου «Κρητὸς καὶ πρωτοθύτου Χανίων» Βενετ. 1486. Μετὰ τοῦ ὕμνου ὑπὸ Ilgen ἀφιερωμένη εἰς τὸν Γοίθιον. Κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Baumeister, Göttingen 1852 Κυρία ἔκδοσις ὑπὸ Ludwich, Die homer. Batrachomyomachie des Karers Pigres nebst Scholien und Paraphrase, Leipz. 1896. Ο Brandt ἐν Corpusculum poesis epicae graecae ludibundae ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ Teubneriana περιέλαβε καὶ τοῦτο τὸ ποίημα

4 Ο ΕΠΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ.

52. Καὶ τὰ ἔργα τοῦ οὕτω δὴ καλουμένου ἐπικοῦ Κύκλου ἀνεφέροντο ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις εἰς τὸν Ὅμηρον, τὸν προστάτην τοῦ παλαιοῦ ἡρωϊκοῦ ἔπους [1]). Ἀλλ' ἀπὸ τῶν Περσι-

[1]) Ἴδε Πρόκλου Χρηστομ. 233 ἐκδ. Westph. «οἱ μέντοι γ' ἀρχαῖοι καὶ τὸν κύκλον ἀναφέρουσιν εἰς Ὅμηρον». Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Φιλόπονος εἰς Ἀριστοτελ. Ἀναλυτ. ὕστερα 1, 12, καὶ εἰς σοφιστικοὺς ἐλέγχους 10 καὶ ὁ Σουΐδας ἐν λ. Ὁμήρῳ καὶ ὁ Ἡρόδ. ἐν Βίῳ Ὁμήρου 9. Ἰδίᾳ δ' ὁ Πίνδαρος κατ' Αἰλιανὸν ἐν Ποικ. Ἱστορ. IX, 15 διηγεῖτο, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἔδωκε τὰ Κύπρια εἰς τὴν θυγατέρα προῖκα, ἂν καὶ τὸ ἐν Ἰσθμιον. III, 74 χωρίον οὔτε εἰς τὴν Αἰθιοπίδα οὔτε εἰς τὴν μικρὰν Ἰλιάδα ἀνάγκαίως ἀναφέρεται. Παρὰ ταῦτα δ' ὁ μὲν Καλλῖνος κατὰ Παυσανίαν IX, 9, 5 ἀπέδιδεν εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ τὴν Θηβαΐδα, ὁ δ' Ἡρόδοτος II, 117, καὶ IV, 32 (παράδ. καὶ V, 67) μαρτυρεῖ, ὅτι τινὲς ἀπεδέχοντο, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐποίησε τὰ Κύπρια ἔπη καὶ τοὺς Ἐπιγόνους. [Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος διαῤῥήδην ἀρνεῖται, ὅτι ὁ Ὅμηρος τὰ Κύπρια ἐποίησεν, ἐπάγεται δὲ καὶ τοὺς λόγους. Ἐν V, 67 δὲ ἔχει ἐν νῷ τὴν Θηβαΐδα καὶ τοὺς Ἐπιγόνους ἀναφέρων τὰ ὁμήρεια ἔπη]. Καὶ ὁ Σιμωνίδης δ' ἐν 53 ἀποσπάσματι φαίνεται ἀποδίδων εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ ἄλλα ποιήματα καὶ οὐχὶ μόνον τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν, ὡς καὶ ὁ Αἰσχύλος, ὃς λέγων τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο, ὅτι τεμάχη δείπνων Ὁμήρου εἶναι τὰ ἔργα αὐτοῦ, φαίνεται ὅτι θεωρεῖ τὸν Ὅμηρον ποιητὴν τοῦ ὅλου κύκλου. Καὶ ἐν τῷ εἰς τὸν Δημοσθένην δ' ἀποδιδομένῳ Ἐπιταφίῳ LX, 29 ὁ Ὅμηρος μνημονεύεται ὡς ποιητὴς τῶν Κυπρίων καὶ τῆς μικρᾶς Ἰλιάδος. Καὶ Ἀντίγονος ὁ Καρύστιος ἐν Παραδόξων 25 ἐπάγεται στίχον τινὰ τοῦ Ὁμήρου οὐδαμοῦ τῆς Ἰλιάδος ἢ τῆς Ὀδυσσείας ἀπαντῶντα. Τὰ διάφορα δὲ χωρία τῶν ἀρχαίων ἐπιμελῶς ἐξετάσαντες ὁ μὲν R. Volkmann ἐν τῷ ἔργῳ Über Homer als Dichter des epischen Kyklos (Jauer 1884), ὁ δὲ Hiller ἐν τῇ Homer als Kollektivname πραγματείᾳ τῇ ἐκδοθείσῃ ἐν τῷ Rhein. Museum 42, 321 — 361 ἀποφαίνονται, ὅτι οὐχὶ ὑπὸ πάντων τῶν παλαιῶν ἐθεωρεῖτο ὁ Ὅμηρος ὡς ποιητὴς τοῦ ἐπικοῦ Κύκλου. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὐτῶν φαίνεται ἥκιστα πείθουσα. Τὰ ἐναντία ἴδε παρὰ Kjellberg, De cyclo epico, Upsala

κῶν οἱ ἐμπειρότεροι καὶ ἐπιστημονέστεροι ἀντιπαρέβαλλον αὐτὰ ἄντικρυς πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Ὁμήρου καὶ ὠνόμαζον ἄλλους μέν, ἀλλ' ἀληθῶς πολλαχῶς ἀμφίβολα ὀνόματα, ὡς συγγραφεῖς ἑνὸς ἑκάστου τῶν ποιημάτων. Οὕτως ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια ἦσαν ἀληθῶς οἱ δύο κράτιστοι κλῶνες τοῦ θαλεροῦ δένδρου τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ὅπερ παρὰ τούτοις καὶ ἄλλους μικροτέρους κλάδους ἔφυσεν, οἵτινες ὡς θαλλοὶ ἐθεωροῦντο τοῦ αὐτοῦ κορμοῦ. Τὸ δ' ὄνομα ἐπικὸς κύκλος ὡς δηλωτικὸν τῆς ὅλης συλλογῆς τῶν παλαιῶν ἐπικῶν ποιημάτων φαίνεται βεβαίως ἀναφανὲν ἐν τοῖς μετὰ Χριστὸν χρόνοις [1]). Καὶ βέβαιον μὲν εἶναι, ὅτι μετεχειρίζετο ἤδη ὁ Καλλίμαχος τὴν φράσιν, τὸ κυκλικὸν ποίημα, ἀλλ' ἀληθῶς ἐν σημασίᾳ οὐδαμῶς προϋποτιθεμένῃ τὴν εἰς ἓν ὅλον σῶμα συλλογὴν τῶν ἐπικῶν ποιημάτων [2]). Διότι, ἂν αὐτὸς μὲν κυκλικὸν ποίημα λέγων κοινόν τι ποίημα ἐνόει, ὁ δ' Ὁράτιος ἔπειτα ἐν τῇ πρὸς Πείσωνας Ἐπιστολῇ ἐν τῷ 136 στίχῳ: nec sic incipies ut scriptor cyclicus olim περιφρονητικήν τινα σημασίαν ἀποδίδει εἰς τὸν scriptorem cyclicum, ἀμφότεροι βεβαίως ὡρμῶντο ἐκ τῆς σημασίας, ἣν συνήθως εἶχεν ἡ λέξις ἐγκύκλιος, σημαίνουσα τὸ εἰς τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν ἀνῆκον [3]). Ὡς δηλωτικὴ δὲ περιε-

1890. Πάντως δ' ἐν τούτῳ ὑπάρχει ἡ αὐτὴ σχέσις οἵα καὶ ἐν τοῖς Ὀρφικοῖς, ἅπερ οἱ μὲν πολλοὶ ἀνέφερον ἅπαντα εἰς τὸν Ὀρφέα, οἱ δ' ἐμπειρότεροι περὶ τὰ τοιαῦτα ἀνῆγον εἰς ὡρισμένους ποιητάς. Καὶ τὰ ἔργα δὲ τοῦ Ἱπποκράτους παρέχουσι ἀνάλογόν τι φαινόμενον.

[1]) Ἴδε Φιλοστράτου Ἐπιστολὴν 73 «ὁ τῶν ἐποποιῶν κύκλος». Ἴδε καὶ Πρόκλου ἔνθ. ἀνωτέρω.

[2]) Καλλίμαχος ἐν Ἀνθολ. XII, 43:

ἐχθαίρω τὸ ποίημα τὸ κυκλικὸν οὐδὲ κελεύθῳ
χαίρω, ἥ πολλοὺς ὧδε καὶ ὧδε φέρει.

Παράβ. Merkel, Ἀπολλ. Ἀργοναυτ. proleg. l. 1, κεφ. 2. Καθ' ὅμοιον τρόπον μετεχειρίσθησαν οἱ Ἀριστάρχειοι ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Ἰλ. Ζ, 325, Ι,222, Ὀδυσ. δ, 248, η, 115 τὸ κυκλικῶς ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ κοινοῦ. Εὐθὺς δὲ τὸν στίχον τοῦ Καλλιμάχου ἀναμιμνήσκει τὸ τοῦ Πολλιανοῦ ἐπὶ Ἀδριανοῦ ζήσαντος ἐπίγραμμα ἐν Ἀνθολ. XI, 130:

τοὺς κυκλίους τούτους τοὺς αὐτὰρ ἔπειτα λέγοντας
μισῶ λωποδύτας ἀλλοτρίων ἐπέων.

Ὁμοίως λέγει καὶ ὁ Statius ἐν Silvae II, 7, 51: trita vatibus orbita sequantur.

[3]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν Ἠθικ. Νικομ. l, 3 σ. 1096α, 3, λέγων· «ἱκανῶς γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις εἴρηται περὶ τούτων», ἔχει ἐν νῷ τὴν εἰς τοὺς πολλοὺς ἁρμόζουσαν πα-

κτικῆς συλλογῆς ἁπαντᾷ ἡ λέξις κύκλος βεβαίως τὸ πρῶτον παρὰ τοῖς νεωτέροις τῆς Ἀλεξανδρείας λογίοις, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐδήλουν κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς λέξεως οὐχὶ συλλογὴν ποιημάτων, ἀλλὰ συλλογὴν μύθων. Ὁ ὀνομαστότατος δὲ συγγραφεὺς τοιούτων μυθολογικῶν συλλογῶν ἦτο ὁ ἐκ τοῦ κύκλου ἐπικληθεὶς κυκλογράφος Διονύσιος, ὃς περὶ τὸ 100 π. Χ. ἐφιλοπόνησε κύκλον ἱστορικὸν = ἐν ἑπτὰ βιβλίοις, ἐν ᾧ περιέλαβεν ἐν χρονικῇ τινι τάξει ἐφεξῆς τοὺς μύθους ἢ τὰς παλαιὰς ἱστορίας καὶ πρὸς ἀπόδειξιν ἑνὸς ἑκάστου μύθου παρέβαλλε χωρία καὶ στίχους τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ μυθολόγων [1]). Ἐν τούτῳ δὲ τῷ κύκλῳ τῶν μύθων, ὡς ἐν τῷ ἐπικῷ κύκλῳ τοῦ Πρόκλου, κατεχωρίζοντο καὶ τὰ μυθικὰ διηγήματα τοῦ Ὁμήρου, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐν XI, 481e χωρίου τοῦ Ἀθηναίου, ἐν ᾧ ἀναφέρονται τὰ τοῦ Κύκλωπος ἐκ τοῦ ἕκτου βιβλίου τοῦ Διονυσίου [2]). Ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι

ράστασιν ἐν τοῖς διαλόγοις αὐτοῦ. Ὁ αὐτὸς ἐν τῷ περὶ Οὐρανοῦ I, 9, 279a 30 λέγει: «καθάπερ ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις φιλοσοφήμασι περὶ τὰ θεῖα πολλάκις προφαίνεται», εἰς ὃ ὁ Σιμπλίκιος παρατηρεῖ ταῦτα: «ἐγκύκλια δὲ καλεῖ φιλοσοφήματα τὰ κατὰ τὴν τάξιν ἐξ ἀρχῆς τοῖς πολλοῖς προτιθέμενα, ἅπερ καὶ ἐξωτερικὰ καλεῖν εἴωθεν». Ἂν δ' ἀληθῶς ἔχει σχέσιν τινὰ ὁ ἐπικὸς κύκλος ἢ κύκλος ἱστορικὸς πρὸς τὴν σημασίαν ταύτην τῶν ἐγκυκλίων, τότε βεβαίως θ' ἀντετίθεντο οἱ γνωστοὶ μῦθοι τῶν ἀρχαιοτέρων ποιητῶν πρὸς τοὺς μᾶλλον ἐξεζητημένους τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν ἐλεγειοποιῶν. Οὐχὶ δ' ὀρθὴ ἐξελέγχεται ἡ ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως Προτρεπτικὸν II, 30 ἑρμηνεία οὕτως ἔχουσα: «κυκλικοὶ δὲ καλοῦνται ποιηταὶ οἱ τὰ κύκλῳ τῆς Ἰλιάδος, ἢ τὰ πρῶτα, ἢ τὰ μεταγενέστερα ἐξ αὐτῶν τῶν Ὁμηρικῶν συγγράψαντες». Βεβαίως τὸ περιεχόμενον τῶν ποιημάτων αἰτιολογεῖ τὸν ὁρισμὸν τοῦτον ὡς ὁ Bethe ἐν Hermes 26 (1891) 628 κ. ἑ. ἐξαίρων τὸ πρᾶγμα λέγει.

[1]) Ὁ Διόδωρος Σικελιώτης ἐν Βιβλιοθήκης Ἱστορικῆς III, 66 λέγει· «Διονυσίῳ τῷ συνταξαμένῳ τὰς παλαιὰς μυθοποιίας· οὗτος γὰρ τά τε περὶ τὸν Διόνυσον καὶ τὰς Ἀμαζόνας, ἔτι δὲ τοὺς Ἀργοναύτας καὶ τὰ κατὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον πραχθέντα καὶ πόλλ' ἕτερα συντέτακται, παρατιθεὶς τὰ ποιήματα τῶν ἀρχαίων τῶν τε μυθολόγων καὶ τῶν ποιητῶν». Παράβ. καὶ Ed. Schwartz, De Dionysio Scytobrachioni, Bonn. 1880.

[2]) Διαῤῥήδην μνημονεύουσι κυκλικήν τινα ἔκδοσιν τοῦ Ὁμήρου τὰ σχόλια εἰς Ὀδυσ. π, 195 καὶ ρ, 25. Ἴχνη δ' αὐτῆς ἐν τῷ τέλει τῆς Ἰλιάδος ἀπέδειξεν ὁ Ὀ. Μύλλερος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλ. φιλολ. I σελ. 104, 4ης ἐκδ. [μεταφρ. σελ. 115]. Ὡσαύτως, ὡς ὁ διασκευάσας τὸ ἔργον τοῦ Μυλλέρου Heitz ὀρθῶς παρατηρεῖ ἐν σελ. 113 σημ. 2 [122 σημ. 2 τῆς ἑλλ. μεταφρ.], ἐχρησίμευσεν ἴσως ὡς μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ποίημα τὸ ἐκ τῶν Ἀριστοξένου Πραξιδαμαντείων ἐν Anecdotum Romanum μνημονευόμενον διάφορον τοῦ τῆς Ἰλιάδος προοίμιον.

μῦθοι, περὶ ὧν δὲν ἐπραγματεύθησαν οἱ νεώτεροι ἰωνικοὶ ποιηταί, ὡς ὁ τῶν Ἀργοναυτῶν, τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Διονύσου, περιελήφθησαν ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ. Τοιοῦτοι δὲ κύκλοι ὑφίσταντο μὲν βεβαίως πλείονες, ἀλλ' ὁ τοῦ Διονυσίου ἦτο πάντως ὁ σπουδαιότατος καὶ ἐκτενέστατος. Ἕτερος δὲ τοιοῦτος ἦτο ὁ τοῦ Λυσιμάχου [1]) καὶ ἄλλος ὁ τοῦ Θεοδώρου, ὅστις ὑπέκειτο βάσις τῶν εἰκόνων τοῦ ἐν τῷ πολιχνίῳ Βοΐλαις (Bovillæ) ἀνευρεθέντος, εἶτα δ' εἰς τὸ ἐν Καπιτωλίῳ μουσεῖον, [ἐξ οὗ καὶ καπιτωλῖνος πίναξ], μετενεχθέντος Ἰλιακοῦ πίνακος [2]). Καὶ θὰ ἠδύνατο μέν τις ἐκ τούτου, ὅτι πρωμώτερον ἁπαντᾷ ὁ κύκλος ἱστορικός, νὰ συμπεράνῃ, ὅτι κατ' αὐτὸν ἔπειτα ὠνομάσθη ἡ συλλογὴ τῶν ἐπικῶν ποιημάτων, ἅτινα παρέσχον τὴν ὕλην εἰς τὴν τῶν μύθων ἐκείνην ἱστορίαν, ἐπικὸς κύκλος. Ἀλλὰ τοιοῦτό τι συμπέρασμα εἶναι λίαν ἐπισφαλὲς ἕνεκα τῆς χαώδους καταστάσεως τῶν περιγενομένων εἰδήσεων. Ἴσως δὲ δύναταί τις ὡσαύτως νὰ ἰσχυρισθῇ μετὰ λόγου, ὅτι καὶ πρότερον ἤδη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διὰ τοῦ Ζηνοδότου, τοῦ διατάξαντος τὰ τῶν ἐπῶν τῆς ἀλεξανδρεωτικῆς βιβλιοθήκης, καὶ δὴ καὶ ἔτι πρότερον ἴσως ἐν Ἀθήναις ἐν τοῖς χρόνοις τῶν τραγικῶν περιελήφθησαν τὰ παλαιά, διὰ τῶν ῥαψῳδῶν περισωθέντα ποιήματα εἰς ἕν τι ὅλον, ὅπερ ὠνομάσθη κύκλος ἐπῶν.

53. Καὶ τὰ μὲν ποιήματα τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ἀπώλοντο πάντα πλὴν μικρῶν τινων ἀποσπασμάτων, ἀλλὰ τὰ ἐν αὐτοῖς ἀκριβῶς σχεδὸν μανθάνομεν ἐκ τῶν περισωθεισῶν ἐκ τῆς γραμματικῆς χρηστομαθείας τοῦ Πρόκλου ἐκλογῶν [3]), ἃς περιέσωσεν ὁ Φώτιος ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ δ' αὐτῆς ἐν κώδικι 239 ἀναγινώσκο-

[1]) Λυσίμαχος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἔζη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Αὐγούστου. Ἴδε C. Müller, Fragmenta historicorum græcorum. III, 334 κ. ἑ.

[2]) Ἐπὶ τοῦ πίνακος ἀναγινώσκεται ἡ ἐπιγραφή· «ὦ φίλε παῖ Θεο]δώρηον μάθε τάξιν Ὁμήρου, ὄφρα δαεὶς πάσης μέτρον ἔχῃς σοφίας».

[3]) Ὁ Welcker, Der epische Cyclus I, 3 κ. ἑ. διακρίνει παρὰ τὴν παράδοσιν τῶν παλαιῶν τὸν γραμματικὸν τοῦτον Πρόκλον τοῦ τῆς νέας τῶν Πλατωνικῶν σχολῆς φιλοσόφου Πρόκλου καὶ ἀνάγει αὐτὸν εἰς τὴν β'. μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἀληθῶς δὲ θαυμαστὸν ὅσον διαφέρει ἡ συνεστραμμένη γλῶσσα τῆς Χρηστομαθείας τῆς πεπλατυσμένης καὶ διαστρόφου τοῦ φιλοσόφου. [Ἴδε καὶ Croiset, Histoire de Litter. I, 409 σημ. 1].

μεν ταῦτα· « Ὁ οὕτω δὴ καλούμενος ἐπικὸς κύκλος ἄρχεται μὲν ἐκ » τῆς Οὐρανοῦ καὶ Γῆς μυθολογουμένης μίξεως, ἐξ ἧς αὐτοὶ καὶ » τρεῖς παῖδας Ἑκατόγχειρας καὶ τρεῖς γεννῶσι Κύκλωπας, δια- » πορεύεται δὲ τά τε ἄλλως περὶ θεῶν τοῖς Ἕλλησι μυθολογούμενα » καὶ εἴ που τι καὶ πρὸς ἱστορίαν ἐξαληθίζεται· καὶ περατοῦται μέ- » χρι τῆς ἀποβάσεως Ὀδυσσέως τῆς εἰς Ἰθάκην ». Προηγεῖτο ἄρα ἐν τῷ ἐπικῷ κύκλῳ Θεογονία τις καὶ εἵποντο τὰ κατὰ τὴν παλαιὰν παράδοσιν εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδιδόμενα ἔπη τῶν περὶ τῶν ἡρώων μύθων καὶ δὴ τὰ τοῦ τρωϊκοῦ κύκλου. Τούτων δὲ τῶν τελευταίων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς καὶ διὰ τῶν εἰς Ἰλιάδα σχολίων τὰ κεφάλαια [1]). Ἑρμηνεύονται δὲ καὶ καταπλουτίζονται τὰ αὐτὰ δι' εἰκονικῶν παραστάσεων ἰδίᾳ ἐπὶ τοῦ Ἰλιακοῦ πίνακος καὶ τοῦ Βοργιανοῦ, ὡς καὶ διὰ τῶν μύθων τῶν λυρικῶν καὶ τραγικῶν, εἰς οὓς ἦσαν τὰ ποιήματα τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ἀσπαστὸν μεταλλεῖον, ὅπερ σπουδαίως ἐξεκαρποῦντο. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα δὲν δυνάμεθα δυστυχῶς νὰ συλλάβωμεν καὶ σχηματίσωμεν πιστὴν εἰκόνα τοῦ περιεχομένου τῶν ποιημάτων ἐκείνων, διότι ὁ μάλιστα ἀξιόχρεως μάρτυς, ὁ Πρόκλος, προεθυμεῖτο μᾶλλον νὰ εἰσαγάγῃ καθ' ὅλου τοὺς ἀναγνώστας εἰς τὸν μυθικὸν κόσμον τῶν Ἑλλήνων, ἢ νὰ παράσχῃ ἀκριβῆ ἐκλογὴν τῶν ποιημάτων ἐκείνων. Ἐκ τούτου δ' ἀπέδιδε τὴν συνήθη μορφὴν τοῦ μύθου καὶ ἐκεῖ ὅπου τὸ ποίημα, ἐξ οὗ τὴν ἐκλογὴν ἐποιεῖτο, ἀλλοίαν σύστασιν παρεῖχε τοῦ μύθου σπουδαίως ἀπάδουσαν πρὸς τὴν συνήθη, ὡς ἐξ ἄλλων πηγῶν ἐπιστάμεθα. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν Κυπρίων ὁ Πάρις ἀπονοστῶν ἔρχεται μετὰ τῆς ἁρπαγείσης Ἑλένης εἰς Σιδῶνα, ἐν ᾧ ἐκ τοῦ Ἡροδότου II, 117 μανθάνομεν, ὅτι ὁ ποιητὴς τῶν Κυπρίων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ὅμηρον εἶπεν, «τριταῖος ἐκ Σπάρτης Ἀλέξανδρος ἀπίκετο ἐς τὸ Ἴλιον ἄγων τὴν Ἑλένην, εὐαέι τε πνεύματι χρησάμενος καὶ θαλάσσῃ λείῃ». Ὡσαύτως δ' ἐν τῇ διηγήσει τῆς ἔρι-

[1]) Ἐν τῷ Ἐνετικῷ κώδικι 454 (A). Ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῶν Κυπρίων ἐλλείπει (ἴδε Wissowa, Hermes 19, 198 κ. ε.) καὶ ἐσώθη ἔν τινι κώδικι τοῦ Escurial, εἰς ὃν περιῆλθεν, ὅτε ἔτι ἐσώζετο σῶον τὸ ἐλλεῖπον φύλλον ἐκ τοῦ Ἐνετικοῦ κώδικος A.

δος τῶν Διοσκούρων Κάστορος καὶ Πολυδεύκους πρὸς τοὺς Ἀφαρητίδας Λυγκέα καὶ Ἴδαν φαίνεται ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν νεώτερόν τινα μῦθον, ὃν ἔπλασεν ὁ Πίνδαρος, καὶ οὐχὶ τὸν τοῦ παλαιοῦ ἔπους [1]). Ἀλλ' ἀληθῶς πέραν τοῦ ἀληθοῦς χωροῦσιν οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ἀποδεχόμενοι, ὅτι ὁ Πρόκλος δὲν ἀνέγνω τὸ πρωτότυπον τῶν παλαιῶν ἐκείνων ποιημάτων, ἀλλ' ἠρκέσθη εἰς ἐκλογὰς ἀνακριβεῖς [2]).

Τὰ τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ποιήματα ἦσαν τάδε· Θεογονία [3]), Τιτανομαχία, Οἰδιπόδεια, Θηβαΐς, Ἐπίγονοι, Κύπρια, (Ἰλιάς), Αἰθιοπίς, Ἰλιὰς μικρά, Ἰλίου πέρσις, Νόστοι (Ὀδύσσεια), Τηλεγόνεια. Θὰ πραγματευθῶμεν δὲ πρῶτον περὶ ἐκείνων, ἅτινα πρὸς τὸν τρωϊκὸν κύκλον ἔχουσι σχέσιν, διότι ταῦτα δὴ καὶ στενῶς συνδέονται πρὸς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν καὶ ἐγγύτατα ἐκείνων κατὰ τὸν χρόνον ἵστανται. Ὡς δὲ τῆς Ἰλιάδος οὕτω καὶ ἐκείνων προηγήθησαν μεμονωμένα ᾄσματα, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὸν μῦθον, διότι καὶ ἡ Ἰλιὰς μνημονεύει τὸν θάνατον τοῦ Ἀχιλλέως (Χ, 359), τὸν στόλον τοῦ Ἕκτορος (Ζ, 290), τὴν συνάθροισιν τῶν πλοίων ἐν Αὐλίδι (Β, 303) καὶ ἄλλα ἐν χωρίοις, ἐξ ὧν ἀποκλείεται ἡ ὑποψία, ὅτι εἶναι μεταγενέστεραι διασκευαί.

54. Τὰ Κύπρια (ἐνν. ἔπη) ἐν ἕνδεκα βιβλίοις περιελάμβανον πάντα τὰ προηγηθέντα τῆς Ἰλιάδος. Ὑπαινισσόμενα δὲ προφανῶς τὸ προοίμιον τῆς Ἰλιάδος [4]) ἤρχοντο ἀπὸ τῆς γνώμης τοῦ Διὸς νὰ ἐπικουφίσῃ τὴν ὑπερπληθεῖσαν ἀνθρώπων γῆν διεγείρων τὸν τρωϊκὸν πόλεμον. Διηγοῦντο δ' εἶτα τὴν κρίσιν τοῦ Πάριδος,

[1]) Παράβ. τὸ σχόλιον εἰς Πινδ. Νεμ. Χ, 60 καὶ τὴν παρατήρησιν τοῦ W. Christ εἰς τὸ χωρίον τοῦτο.

[2]) Μετὰ τὸν Willamowitz καὶ τὸν Robert, Bild und Lied προσέβαλε τὸ κῦρος τοῦ Πρόκλου ἰδίᾳ ὁ Bethe ἐν Hermes 26 (1891) 593 καὶ ἑξ. καὶ ἐν Thebanische Heldenlieder 33 καὶ ἑξῆς.

[3]) Ὁ Ἀθήναιος ἐν VII, 277 d λέγει· «οἶδα, ὅτι ὁ τὴν Τιτανομαχίαν [οὐχὶ ὡς ὁ συγγραφεὺς γράφει τὴν Θεογονίαν] ποιήσας εἶτ' Εὔμηλός ἐστιν ὁ Κορίνθιος ἢ Ἀρκτῖνος . . .» ἀλλὰ πιθανῶς οὐδέτερος τούτων εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς Τιτανομαχίας.

[4]) Κακῶς ἐνόησε τὸ ἡμιστίχιον «Διὸς δ' ἐτελείετο βουλὴ» ὁ νεώτερος ποιητής, ἢ κακῶς μετεχειρίσθη αὐτό. Τὰ Κύπρια ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ Εὐριπίδης ἐν Ἑλένης 29 στίχῳ κ. ἑξῆς.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

τὴν ἁρπαγὴν τῆς Ἑλένης, τὴν ἐν Αὐλίδι συνάθροισιν τῶν ἡγεμόνων, τὴν πρώτην ἐξ ἀγνοίας στρατείαν ἐπὶ τὴν Τευθρανίαν [τῆς Μυσίας], ἧς ἦρχεν ὁ Τήλεφος [1]) καὶ τὸν διασκορπισμὸν τῶν ἐκπλεόντων πλοίων ὑπὸ χειμῶνος. Ἐνταῦθα δὲ κατέληγε τὸ πρῶτον ἐκ ῥαψῳδιῶν ἓξ ἀποτελούμενον μέρος τοῦ ποιήματος [2]), ὅπερ φαίνεται, ὅτι ἀπετέλει τὸ πάλαι τέλειόν τι ὅλον καθ' ἑαυτό [3]). Εἰς τοῦτο ἠκολούθουν πέντε ἔτι ῥαψῳδίαι περιλαμβάνουσαι τὴν δευτέραν ἐπὶ τὴν Ἴλιον στρατείαν, τὴν ἐν Λήμνῳ [4]) κατάληψιν τοῦ ὑπὸ τοῦ ὄφεως δηχθέντος Φιλοκτήτου, τὴν ἀπόβασιν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τὰς πρώτας πρὸ τῆς Τροίας μάχας. Ἐν τέλει δὲ προσετίθετο καὶ κατάλογός τις τῶν συμμάχων τῶν Τρώων καὶ οὕτως ἔληγε τὸ ποίημα, καθ' ἃ παραδίδει ὁ Πρόκλος [5]). Ὥστε, ὡς φαίνεται, τὰ Κύπρια προϋπετίθεντο γνωστὴν τὴν Ἰλιάδα ὅλην καὶ αὐτὸν τὸν Κατάλογον τῶν νεῶν [6]). Ἀπεδίδετο δὲ τὸ ἔργον ὑπό τινων μὲν κατὰ τὸν Ἡρόδοτον II, 117 εἰς αὐτὸν τὸν Ὅμηρον, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος κατενόησεν ὀρθῶς ἐκ πραγματικῶν λόγων, ὅτι διάφορος ἦτο ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος τοῦ τῶν Κυπρίων [7]). Τῶν δὲ μεταγενεστέρων

[1]) Καὶ εἰς τὴν διήγησιν ταύτην, ὡς ὀρθῶς ὁ Ἀρίσταρχος κατενόησεν, ὑπέκειτο ἐσφαλμένη τις ἑρμηνεία τοῦ στίχου Α 59 «νῦν ἄμμε πάλιν πλαγχθέντας (γρ. παλιμπλαγχθέντας) ὀΐω ἄψ ἀπονοστήσειν».

[2]) Αἱ διάφοροι ῥαψῳδίαι δύνανται ἐν μέρει καὶ ἐκ τῶν γλωσσικῶν νὰ διακριθῶσι διαφορῶν ἀκριβῶς.

[3]) Τὸ αὐθύπαρκτον τοῦ πρώτου μέρους διασαφηνίζει εὐκόλως τὸ μέγα χρονικὸν διάστημα τὸ παρεμπίπτον μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας στρατείας, ὅπερ ἀναγκαιότατον ἦτο, ἵνα παρέλθωσι τὰ 20 ἔτη (Ἰλ. Ω, 765) καὶ ἐκτραφῇ ὁ Νεοπτόλεμος.

[4]) Παράδοξος εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀριστονίκου παρατηροῦντος εἰς Ἰλ. Β, 722, «ὅτι ἐν Λήμνῳ ἔμενε καταλελειμμένος ὁ Φιλοκτήτης, οἱ δὲ νεώτεροι ἐν νησιδίῳ ἐρήμῳ». Μή τοι πρόκειται παρανόησίς τις τοῦ Φιλοκτήτου τοῦ Σοφοκλέους ;

[5]) Ὁ Bethe ἐν Hermes 26 (1891) 61 πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ κατάλογος οὗτος ἀποτελεῖ μέρος οὐχὶ τῶν Κυπρίων αὐτῶν, ἀλλά τινος τῶν μυθολογικῶν ἐγχειριδίων, ἐξ οὗ προῆλθον ἴσως αἱ ἐκλογαὶ τοῦ Πρόκλου.

[6]) Ἐκ τῶν Κυπρίων ἴσως ἐλήφθη ὁ ἐν Ἰλιάδι ὡς παράρτημα τοῦ Νεῶν καταλόγου κατάλογος τῶν Τρώων Β, 816—877, ὑπὲρ οὗ μαρτυρεῖ καὶ ἡ ἀπουσία τοῦ Ἀστεροπαίου ἐκ τοῦ καταλόγου ἐκείνου. Ἴδε Μυλλέρου Ἱστορίαν τῆς Φιλολ. ἐν σελ. 91 τῆς 4ης ἐκδ. [μετάφρ. Κυπρ. Γαλάνη σελ. 101]. Ἀτυχῶς δὲ δὲν διαφωτίζουσιν ἡμᾶς περὶ τούτου τὰ σχόλια.

[7]) Κατὰ τὰ Κύπρια ἔπη δὲν ἦλθεν ὁ Πάρις εἰς Σιδῶνα, καθ' ἃ ὁ Ὅμηρος Ζ, 291 ψάλ-

τινὲς μὲν ἀπέδιδον αὐτὸ εἰς τὸν Στασῖνον τὸν Κύπριον, ἄλλοι δ' εἰς τὸν Ἡγησίαν ἢ Ἡγησίνουν τὸν Σαλαμίνιον ἢ Ἁλικαρνασσέα. Τοῦτο δὲ μόνον φαίνεται ἐξαγόμενον ἐκ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ἐρωτικοῦ ἤθους τῶν μύθων, ὅτι τὸ ποίημα ἐποιήθη ἐν Κύπρῳ καὶ ἐκεῖ ᾄδετο ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς Κύπριδος. Ἡ δὲ Κύπρος, ἥτις ἔκειτο μὲν μακράν, ἀλλὰ μεγάλην ἔσχε σπουδαιότητα ὡς μεσάζων σταθμὸς τοῦ ἀσιατικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, συνεδέετο στενῶς ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων πρὸς τὸν λαὸν τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν ἐποίκων τῆς Τρῳάδος. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύουσι τὸ μὲν οἱ στίχοι τῆς Ἰλιάδος Λ, 21 :

πεύθετο γὰρ Κύπρονδε μέγα κλέος, οὕνεκ' Ἀχαιοί,
ἐς Τροίην νήεσσιν ἀναπλεύσεσθαι ἔμελλον,

τὸ δ' ἡ ὁμοιότης τῶν παλαιοτάτων ἐκ κεράμου σκευῶν τῆς (Ἰσαρλὶκ) Τροίας πρὸς τὰ τῆς Κύπρου καὶ ὁ μῦθος τοῦ διὰ τῶν ἐκ Κύπρου Γεργίνων οἰκισμοῦ τῆς περὶ τὴν τρωϊκὴν Ἴδην πόλεως Γεργίθης, περὶ ἧς λέγει ὁ Κλέαρχος παρ' Ἀθηναίῳ VI, 256 b.

55. Ἡ δ' Αἰθιοπὶς Ἀρκτίνου τοῦ Μιλησίου, τὸ ἀρχαιότατον βεβαίως τῶν κυκλίων ἐπῶν ἐν πέντε βιβλίοις, ὀνομασθεῖσα οὕτως ἀπὸ τοῦ Αἰθίοπος Μέμνονος ἤρχετο ἀπὸ τοῦ στίχου :

Ὣς οἵ γ' ἀμφίεπον τάφον Ἕκτορος, ἦλθε δ' Ἀμαζών,

καὶ οὕτω συνήπτετο στενῶς πρὸς τὴν τελευταίαν ῥαψῳδίαν τῆς Ἰλιάδος. Ἦσαν δὲ τὰ πέντε βιβλία καθ' ἑαυτὰ τέλειαι ῥαψῳδίαι, ἃς δυνάμεθα ἀσφαλῶς ν' ἀποκαταστήσωμεν, ἐξ ὧν ὁ Πρόκλος παραδίδει ἐν κεφαλαίοις. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ μὲν πρώτη ῥαψῳδία περιεῖχε τὰ κλέα τῆς Πενθεσιλείας, βασιλίδος τῶν Ἀμαζόνων, τὸν θάνατον αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἐν τέλει τὴν ἀναίρεσιν τῶν νεκρῶν. Ὡς ἐξόδιον δ' ἐπήρχετο ἡ δευτέρα ῥαψῳδία, ἐν ᾗ ὁ Ἀχιλ-

λει, ἀλλ' εὐθὺς εἰς Τροίαν ἐν διαστήματι τριῶν ἡμερῶν. Ἴδε ἀνωτέρω § 53. — Παρὰ τῷ γραμματικῷ Γλαύκῳ ἐν σχολίῳ εἰς Εὐριπ. Ἑκάβην 41 ἀνωνύμως ἀναφέρεται τὸ ποίημα.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

λεὺς κακισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θερσίτου διὰ τὸν πρὸς τὴν θανοῦσαν ἡρωΐδα ἔρωτα ἀποκτείνει τὸν βλάσφημον καὶ εἶτα μεταβαίνει εἰς Λέσβον, ἵνα ἀποκαθαρθῇ τοῦ ἄγους. Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ραψῳδίᾳ ἀναβιβάζεται ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὁ Μέμνων, ὁ υἱὸς τῆς Ἠοῦς, ὡς σύμμαχος τῶν Τρώων, ὃς ἅμα συμπλακέντων ἐκ νέου τῶν στρατῶν φονεύει τὸν Ἀντίλοχον τὸν νεαρὸν φίλον τοῦ Ἀχιλλέως. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Ἀντιλόχου ἐξάπτει τὴν φοβερὰν ὀργὴν τοῦ Ἀχιλλέως κατὰ τὴν τετάρτην ραψῳδίαν, ὃς ἐπιπίπτει εἰς τοὺς πολεμίους, φονεύει τὸν Μέμνονα καὶ σοβεῖ ἀθρόους τοὺς Τρῶας, ἀλλὰ τέλος πίπτει καὶ αὐτός, ὅτε εἰς τὴν πόλιν εἰσέπεσε, τρωθεὶς ὑπὸ τοῦ βέλους τοῦ Πάριδος καὶ μόλις πως ἀνακομίζεται εἰς τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τοῦ Αἴαντος καὶ τοῦ Ὀδυσσέως. Τὴν κατακλεῖδα δὲ τοῦ ὅλου ἀπετέλει ἡ ταφὴ τοῦ Ἀχιλλέως, οἱ κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἄθλων ἐπὶ Πατρόκλῳ τῆς Ἰλιάδος ἐπιτάφιοι ἀγῶνες καὶ ὁ περὶ τῶν ὅπλων τοῦ ἥρωος ἀγὼν τοῦ Ὀδυσσέως καὶ Αἴαντος. Ὡς ποιητὴς δὲ τοῦ μετέωρον τὸν ἀναγνώστην αἴροντος, ἐπὶ φιλοκαλίᾳ καὶ χάριτι ἐξέχοντος ἔπους ἐθεωρεῖτο Ἀρκτῖνος ὁ Τέλητος [Τήλεω κατὰ Σουΐδαν] ἐκ Μιλήτου [1]), ὃν ὁ μὲν Εὐσέβιος, ἀγνοοῦμεν ποῦ στηριζόμενος, εἰς τὴν πρώτην, ὁ δὲ Σουΐδας εἰς τὴν ἑνάτην ἀνάγει ὀλυμπιάδα [2]), πάντως δ' εἰς τὴν ὀγδόην ἑκα-

[1]) Ὅτι ὁ Ἀρκτῖνος ἦτο ὁ ποιητὴς τῆς Αἰθιοπίδος, οὐδέποτε φαίνεται διαμφισβητηθέν. Εἰς τὸν Ὅμηρον δ' ἀπεδίδετο τὸ ποίημα ὑπ' ἐκείνων μόνων, οἵτινες, ἐπειδή τινα τῶν ποιημάτων τοῦ ἐπικοῦ κύκλου εἰς τὸν Ὅμηρον ἀνεφέροντο, ἀνέφερον καὶ σύμπαντα τὸν κύκλον εἰς αὐτόν.

[2]) Ἡ δευτέρα τοῦ Εὐσεβίου [Χρον. τόμ. II, σελ. 80 ἐκδ. Schöne] μαρτυρία ἡ ἀνάγουσα τὸν Ἀρκτῖνον εἰς τὴν 4 Ὀλυμπιάδα φαίνεται προελθοῦσα ἐκ τῆς συγχύσεως τοῦ Α καὶ Δ. Τὸ τοῦ Σουΐδα «Ἀρκτῖνος γεγονὼς κατὰ τὴν θ' ὀλυμπιάδα μετὰ τετρακόσια ἔτη τῶν Τρωϊκῶν» διορθωτέον οὕτω «κατὰ τὴν α' ὀλυμ.», ἢ «μετὰ υμ' ἔτη». Εἰς νεωτέρους δὲ χρόνους θὰ ἤγεν ἡμᾶς ὁ δὴ λεγόμενος ἀγὼν Λέσχεω καὶ Ἀρκτίνου, ἂν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν εἰς αὐτόν. Μέγα δὲ δύναται πρὸς τὸν ὁρισμὸν τῶν χρόνων τοῦ Ἀρκτίνου τοῦτο, ὅτι τὸν μὲν Ἀχιλλέα πλάττει ὡς ἀναρπασθέντα καὶ διακομισθέντα εἰς τὴν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Λευκὴν νῆσον, ἀλλὰ τὰς Ἀμαζόνας ἐκ Θράκης, οὐχὶ δ' ἐκ τοῦ Καυκάσου εἰσάγει ἐρχομένας. Ὥστε κατὰ ταῦτα οἱ Μιλήσιοι διέπλεον καὶ τὸν Εὔξεινον ποντοποροῦντες, ἀλλὰ δὲν εἶχον ἔλθῃ ἔτι εἰς Κολχίδα. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν οἱ διὰ τοῦ Ἀρκτίνου διαδοθέντες μῦθοι, πιθανὸν φαίνεται, ὅτι οὗτος ἔζη πρὸ τῶν χρόνων,

НВОНУ імені І.І.Мечникова

τονταετηρίδα ὅτι ἀνήκει ἀποδεχόμεθα. Ἡ ἐξαιρέτως δὲ ποιητικὴ ὕλη εἵλκυσεν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις τὸν Γοίθιον νὰ ποιήσῃ ὡς τελευταῖος τῶν Ὁμηριδῶν τὸ δυστυχῶς ἀτελὲς ἀπομεῖναν ἔπος, τὴν Ἀχιλληΐδα.

56. Ἡ δ' Ἰλίου Πέρσις ἔργον τοῦ αὐτοῦ Ἀρκτίνου ἐν δύο βιβλίοις ἐτάσσετο ἐν τῷ ἐπικῷ κύκλῳ διὰ τὴν χρονικὴν ἀκολουθίαν μετὰ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ῥαψῳδίᾳ ἐπραγματεύετο ὁ ποιητὴς τὴν πρὸς τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰλίου προπαρασκευήν, τὸν δόλον τοῦ δουρείου ἵππου καὶ τὰ ἐκ τοῦ Βεργιλίου γνωστὰ τοῦ Λαοκόωντος καὶ Σίνωνος. Ἡ δὲ δευτέρα ῥαψῳδία περιεῖχε τὴν θλιβερὰν εἰκόνα τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως καὶ τῶν γενομένων ὠμοτήτων καὶ ἐν τέλει προσῆγε λίαν τεχνηέντως τὴν ἀπειλητικὴν μορφὴν τῆς ὠργισμένης Παλλάδος [1]). Ἴσως δὲ προηγεῖτο τῶν δύο βιβλίων, ἐξ ὧν ἡ ἐκλογὴ τοῦ Πρόκλου ἐγένετο, ἕτερόν τι βιβλίον, ἂν μὴ πλείονα, ἐν ᾧ περιεγράφετο ἡ κατασκευὴ τοῦ δουρείου ἵππου, ἡ προσποιητὴ ἀναχώρησις τῶν Ἀχαιῶν, ἡ μετάπεμψις τοῦ Νεοπτολέμου καὶ ἡ κλοπὴ τοῦ Παλλαδίου [2]). Ὁ δὲ Ῥοβέρτος ἀποφαίνεται τὴν γνώμην, ὅτι ἡ Ἰλίου Πέρσις καὶ ἡ Αἰθιοπὶς τοῦ Ἀρκτίνου ἕν τι συναφὲς κατ' ἀρχὰς ἀπετέλουν ἔπος [3]).

57. Ἡ δ' Ἰλιὰς μικρὰ ἐκ τεσσάρων βιβλίων ἀποτελουμένη ἦτο τὸ περιεκτικώτατον τῶν τρωϊκῶν ποιημάτων. Ἤρχετο δέ, κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πρόκλου, ἀπὸ τῆς περὶ τῶν ὅπλων τοῦ

καθ' οὓς συνετελέσθη ἡ Ὀδύσσεια, ἤτοι πρὸ τοῦ ποιητοῦ τῆς Τηλεμαχείας καὶ τῆς Νεκυίας. Ἐπὶ δὲ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου ἀπεικονίζοντο, ὡς προλαβόντες ἐν § 32 εἴπομεν, σκηναὶ ἐκ τῆς Αἰθοπίδος (ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὁ Μέμνων) καὶ τῶν Κυπρίων (ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος).

[1]) Ταῦτα κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Lehrs προταθεῖσαν μεταβολὴν τῶν τελευταίων προτάσεων τῆς ἐκλογῆς.

[2]) Τὴν κλοπὴν τοῦ Παλλαδίου εὗρεν ἐν πλήρει ἔτι βιβλίῳ τοῦ Ἀρκτίνου ὁ ῥήτωρ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασεύς. Ἴδε Ῥωμαϊκ. Ἀρχαιολ. Ι, 69.

[3]) Robert, Philol. Untersuchungen V, 223. Εἰς τὰ δύο δὲ ποιήματα ἡνωμένα βεβαίως ἀναφέρεται ἡ μαρτυρία τοῦ Βοργιανοῦ πίνακος, ὅτι τὸ ποίημα τοῦ Ἀρκτίνου συνέκειτο ἐξ 9500 στίχων. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ ἀριθμὸς ἀποδεικνύει, ὅτι ἐκ πλειόνων τῶν 7 βιβλίων (5+2) ἀπετελοῦντο τὰ ἔπη ταῦτα.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

Ἀχιλλέως ἔριδος καὶ κατέληγεν εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ δουρείου ἵππου ὑπὸ τῶν Τρώων. Ἀληθῶς δ' ἦτο περιεκτικωτέρα καὶ δὲν ἐπραγματεύετο μόνον τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, ἣν ὁ Πρόκλος προὐτίμησε νὰ διηγηθῇ κατὰ τὸν Ἀρκτῖνον, ἀλλὰ καὶ πολὺ παλαιότερα γεγονότα, ὡς τεκμαιρόμεθα ἐκ τοῦ περισωθέντος προοιμίου·

Ἴλιον ἀείδω καὶ Δαρδανίην ἐύπωλον,
ἧς πέρι πολλὰ πάθον Δαναοὶ θεράποντες Ἄρηος.

Τὸ ὅλον ἔργον ἄρα ἀπετελεῖτο ἐκ βιβλίων ἓξ τουλάχιστον, ἐξ ὧν ὁ Πρόκλος τέσσαρα μόνον ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτοῦ [1]). Περιεῖχον δὲ ταῦτα τὸν περὶ τῶν ὅπλων τοῦ Ἀχιλλέως ἀγῶνα τοῦ Αἴαντος καὶ Ὀδυσσέως, τὴν τῶν Ἀχαιῶν καὶ Τρώων μετάπεμψιν νέων ἐπικουριῶν, τὸν θάνατον τοῦ Πάριδος ὑπὸ τοῦ βέλους τοῦ Φιλοκτήτου καὶ τὸν τοῦ Εὐρυπύλου ὑπὸ τοῦ Νεοπτολέμου, τοῦ ἡγεμόνος ἐν τῷ ἐπαναληφθέντι πολέμῳ. Ὡς δ' ἡ Αἰθιοπὶς προϋπετίθετο τὴν Ἰλιάδα, οὕτω καὶ ἡ μικρὰ Ἰλιὰς ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Πρόκλου περισωθείσῃ μορφῇ τὴν Αἰθιοπίδα, ἀλλ', ἂν ἐποιήθη μετὰ τὰ Κύπρια ἔπη ἢ τοὐναντίον πρὸ αὐτῶν, δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν. Ὡς ποιητὴς δὲ τοῦ ἔπους ἀνεφέρετο ὑπὸ πάντων σχεδὸν ὁ Λέσχης ἢ κατὰ παλαιότερον ἰωνικὸν τύπον Λέσχεως ὁ Αἰσχυλίνου ἐκ τῆς ἐν Λέσβῳ Πύῤῥας [2]), ὃν ἐφαντάσθη ἡ μυθοποιὸς κενὴ κριτικὴ τῶν νεωτέ-

[1]) Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς 23 φαίνεται ἀναγνοὺς ἐν τῇ Ἰλιάδι μικρᾷ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως, ἐξ ἧς παρέλαβε τὴν διήγησιν περὶ τῶν αἰχμαλώτων Τρῳάδων. Τὸ αὐτὸ δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν καὶ περὶ τοῦ Παυσανίου (X, 25), καθ' ὃν ὁ Πολύγνωτος εἰς τὸν Λέσχην ἀκολουθῶν ἔγραψε τὴν εἰκόνα τῆς ἁλωθείσης Ἰλίου.

[2]) Ὁ Ἡρόδοτος ἐν Βίῳ Ὁμήρου παρατίθησιν ἡμῖν τὸν μῦθον, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐν Φωκαίᾳ διατρίβων ἐποίησε τὴν μικρὰν Ἰλιάδα καὶ κατέλιπεν αὐτὴν πρὸς ἀντιγραφὴν εἰς τὸν γραμματοδιδάσκαλον Θεστορίδην, ὃς αὐτὸν ἐξένισεν. Κατὰ δὲ τὸ σχόλιον εἰς Εὐριπ. Τρῳαδ. 821 ἀπεδίδετο αὕτη καὶ εἰς τὸν Θεστορίδην τοῦτον, καὶ εἰς Κιναίθωνα τὸν Λακεδαιμόνιον καὶ εἰς Διόδωρον τὸν Ἐρυθραῖον. Ἐκεῖνο δ', ὅπερ φαίνεται ἄξιον παρατηρήσεως, εἶναι, ὅτι ἡ περὶ Κιναίθωνος παράδοσις αὐτοῦ στηρίζεται ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἑλλανίκου. Ἴδε Robert, Philol. Unters. V, 326 κ. ἑξ. ὃς ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ κυκλογράφος Λυσίμαχος δὲν ἀνεγνώριζε τὸν Λέσχην ὡς συγγραφέα τῆς μικρᾶς Ἰλιάδος.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ρων ὡς ἐκπροσωποῦντα τὸν ἐν τῇ λέσχῃ ἱστοροῦντα [1]). Καὶ κατὰ μὲν τὸν Εὐσέβιον ἔζη οὗτος ἐν τῇ 30ῇ Ὀλυμπιάδι, ἀλλ' ὁ περιπατητικὸς Φανίας παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ ἐν Στρωματέων I, 144 τάττει μὲν αὐτὸν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀρχιλόχου, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ εἰσάγει αὐτὸν ἀγωνιζόμενον πρὸς τὸν Ἀρκτῖνον. Αὕτη δ' ἡ μαρτυρία παρέχει ἡμῖν πράγματα, καὶ ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ παραδεχθῶμεν, ἢ ὅτι ὁ Λέσχης ἐγένετο πρότερον τῶν χρόνων τούτων, ἢ ὅτι ὁ Ἀρκτῖνος ἔζησε μετὰ τὸν ἀνωτέρω ὁρισθέντα χρόνον. Ἀλλὰ πιθανὸν εἶναι, ὅτι ὁ ἀγὼν ἐκεῖνος ἦτο πλάσμα [2]) προελθὸν ἐκ τῆς ὀρθῆς παρατηρήσεως, ὅτι ὁ νεώτερος Λέσχης ἀντηγωνίζετο πρὸς τὸν πρεσβύτερον Ἀρκτῖνον ἐν τῇ πραγματείᾳ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως [3]).

58. Οἱ δὲ Νόστοι Ἀγίου τοῦ Τροιζηνίου [4]) ἐν πέντε βιβλίοις ὡρμῶντο ἀπὸ τοῦ σημείου, εἰς ὃ κατέληγεν ἡ Ἰλίου πέρσις τοῦ Ἀρκτίνου, ἢ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τῆς Ἀθηνᾶς τῆς προκληθείσης ὑπὸ τῆς ὕβρεως τῶν νικητῶν [5]). Περιεῖχον δὲ τὴν τύχην τῶν ἀπο-

[1]) Τὴν γνώμην ἐξήνεγκεν ὁ Welcker, Der Ep. Cyclus I, 254 καὶ πάντες εἰκῇ συνήνεσαν. Παρὰ Πλουταρ. ἐν τῷ Τῶν ἑπτὰ σοφῶν συμποσίῳ 10 ἀναγινώσκομεν, ὅτι καὶ ὁ ἀγὼν Ὁμήρου καὶ Ἡροδότου ἀπεδίδετο εἰς τὸν Λέσχην. Ἀλλὰ προφανῶς ἡ παράδοσις εἶναι ἐσφαλμένη καὶ προῆλθε πιθανῶς ἔκ τινος παρασημειώσεως παρεισφρησάσης εἰς τὸ κείμενον (ἴδ. Rhein. Mus. 25, 535), διότι ἀδύνατον ἦτο ν' ἀνακηρύξῃ Ὁμηρίδης τις τὸν Ἡσίοδον νικητήν.

[2]) Εἰς τὸ πλάσμα τοῦτο ἴσως παρέσχον ἀφορμὴν οἱ ἐν Μυτιλήνῃ τελούμενοι ἀγῶνες ποιητῶν, οὓς ἐθεάσατο καὶ ὁ Πομπήϊος, ὡς ἀναγινώσκομεν παρὰ Πλουτ. ἐν Βίῳ Πομπηΐου 42 λέγοντι· «τὸν ἀγῶνα τὸν πάτριον ἐθεάσατο τῶν ποιητῶν.»

[3]) Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ἐν X,27, ὅτι ὁ μὲν Ἀρκτῖνος εἰσάγει τὸν Πρίαμον φονευόμενον ἐπὶ τῇ ἐσχάρᾳ Διὸς τοῦ Ἑρκείου, ὁ δὲ Λέσχης ἀποσπασθέντα ἀπὸ τοῦ βωμοῦ πρὸς ταῖς τῆς οἰκίας θύραις.

[4]) Ὁ Εὐστάθιος εἰς Ὀδυσ. π, 118 ἀποκαλεῖ αὐτὸν Κολοφώνιον, ὅπερ ἴσως προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τῷ ἔπει πολὺς λόγος ἐγίγνετο περὶ τῆς Κολοφῶνος καὶ τοῦ μαντείου αὐτῆς. Ἐν δὲ τοῖς σχολίοις εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. XIII, 13 μνημονεύεται Νόστος τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ Εὐμόλπου (γρ. Εὐμήλου). [Ὁ Sengebuseh ἐν Dissert. homer. poster. 59 ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ Ἀγίας ἐξεκρούσατο ἀρχαιότερόν τι ποίημα, ἔργον Κολοφωνίου τινός].

[5]) Σκοτεινὴ φαίνεται ἡ σχέσις τοῦ τελευταίου βιβλίου πρὸς τὸ παρ' Ἀθηναίῳ VII, 281 b μνημονευόμενον ἔπος, τὴν Ἀτρειδῶν κάθοδον, περὶ οὗ ἴδε Wilamowitz, Homer. Unters. 157.

НБОНУ ім. І. Мечникова

νοστούντων ἡρώων τῶν Ἀχαιῶν, τοῦ Κάλχαντος, Λεοντέως καὶ Πολυποίτου, οἵτινες διελθόντες τὴν Κολοφῶνα ἔπλεον κατὰ μῆκος τῆς ἀσιατικῆς παραλίας, τὴν τοῦ κυρίου στρατοῦ τῶν Ἀχαιῶν, ὅστις τὴν εὐθεῖαν διὰ τοῦ πελάγους ἐπορεύθη, ἀλλ' ἐν τῷ Καφηρεῖ, τῷ ἀκρωτηρίῳ τῆς Εὐβοίας, ἐναυάγησε, τὴν τοῦ Νεοπτολέμου, ὃς κατὰ γῆν διὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας ἀφίκετο εἰς τὴν χώραν τῶν Μολοσσῶν. Ἵνα δὲ μὴ ἀσύνδετα τὰ μέρη ἀποβῶσιν, ἐπανήρχετο αὖθις ὁ συγγραφεὺς ἐν τῷ τελευταίῳ βιβλίῳ εἰς τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ Μενέλαον καὶ διηγεῖτο τὴν ἐκδίκησιν, ἣν ὁ Ὀρέστης ἔλαβε παρὰ τῶν φονέων τοῦ πατρός, καὶ τὴν σύγχρονον ἐπάνοδον τοῦ Μενελάου. Οὕτω δ' ἦτο προωρισμένον τὸ ἔργον νὰ συμπληρώσῃ τὰ μεταξὺ τῆς Ἰλίου πέρσεως καὶ τῆς Ὀδυσσείας κενά. Καὶ ἀνεφέρετο μὲν διαῤῥήδην ὁ ποιητὴς εἰς τὴν Ὀδύσσειαν καὶ τὴν διατριβὴν τοῦ Ὀδυσσέως παρὰ τῷ ἱερεῖ Μάρωνι ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Κικόνων (Ὀδ. ι, 197), ἀλλ' οὔτε Ἰλιάδα μεθ' Ὅμηρον ἔγραψεν, οὔτε τὸν νόστον τοῦ Ὀδυσσέως ἐκ νέου διηγεῖτο [1]).

59. Ἡ δὲ ἐν δύο βιβλίοις Τηλεγόνεια Εὐγάμμωνος (παρὰ Κλήμ. Εὐγάμωνος) τοῦ Κυρηναίου ἀκμάσαντος περὶ τὴν 53 Ὀλυμπιάδα κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἦτο τὸ νεώτατον καὶ χείριστον τῶν ποιημάτων τοῦ κύκλου καὶ διηγεῖτο ἐν ἀνειμένῃ μορφῇ, ὡς συμπλήρωσίς τις τῆς Ὀδυσσείας, τὰς τελευταίας τύχας τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Τὸ ὄνομα δ' ἔλαβεν ἐκ τοῦ δευτέρου μέρους, ἐν ᾧ ἱστορεῖτο ἡ τραγικὴ συμπλοκὴ τοῦ Ὀδυσσέως πρὸς τὸν ἐκ τῆς Κίρκης υἱὸν Τηλέγονον καὶ ὁ ἀλλόκοτος ἐν τέλει γάμος τοῦ Τηλεγόνου μὲν καὶ τῆς Πηνελόπης ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Τηλεμάχου καὶ τῆς Κίρκης ἀφ' ἑτέρου. Ἐξεκαρπώθη δ' ὁ συγγραφεὺς πρὸς σύνταξιν τοῦ πρώτου μέρους τοὺς ἐνδήμους ἰδίᾳ μύθους τῶν Θεσπρωτῶν, οὓς κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα ἐν Στρωμα-

[1]) Τὸ ἐναντίον διδάσκει ὁ Kirchhoff ἐν τῷ Excurs zur Odyssee, οὗ τὴν γνώμην ἀποδέχεται ὁ Wilamowitz, Homer. Unters. 176 κ. ἑ. θεωρῶν τοὺς Νόστους ὡς σύῤῥαμμα στίχων διαφόρων ποιητῶν καὶ χρόνων.

τέων VI, 266 ἠρύσθη ἐκ τῆς Θεσπρωτίδος τοῦ ἄλλως ἀγνώστου ποιητοῦ Μουσαίου.

60. Παρὰ ταῦτα δ' ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἐπικὸν κύκλον καὶ ἄλλα εἰς τὸν θηβαϊκὸν κύκλον τῶν μύθων ἀνήκοντα ποιήματα [1]).

Τούτων ἡ μὲν Θηβαΐς ἐξ ἑπτὰ χιλιάδων στίχων [2]) ἀποτελουμένη καὶ κυκλικὴ Θηβαΐς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Θηβαΐδα τοῦ Ἀντιμάχου καλουμένη [3]) ἐπραγματεύετο τὰς τύχας τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν καὶ ἰδίᾳ τὸν πόλεμον τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Συνῆπτετο ἄρα τὸ ποίημα πρὸς τὸ ἔπος, τὴν ἔξέλασιν Ἀμφιαράου, τοσοῦτον, ὥστε ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι τὰ δύο ὀνόματα ἦσαν διάφοροι ἐπιγραφαὶ τοῦ αὐτοῦ ποιήματος [4]). Ἐπαινεῖ δὲ τὸ ποίημα τοῦτο λίαν ὁ Παυσανίας ἐν IX, 9, 5 καὶ παραβάλλει αὐτὸ πρὸς τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν. Ὁ αὐτὸς δὲ Παυσανίας διηγεῖται ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, ὅτι κατὰ τὸν ἐλεγειοποιὸν Καλλῖνον ὁ Ὅμηρος ἐποίησεν αὐτό [5]). Καὶ ὁ Σουΐδας δὲ καὶ ὁ ψευδῶς εἰς τὸν Ἡρόδοτον ἀποδιδόμενος βίος Ὁμήρου τὸν Ὅμηρον ὀνομάζουσι ποιητὴν αὐτοῦ προστιθέντες, ὅτι μετὰ τὴν ἐν Σμύρνῃ ἐξέλασιν ἐποίησεν ὁ Ὅμηρος αὐτὸ ἐν Νέῳ τείχει τῷ παρὰ τῇ Κύμῃ. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ πρῶτος στίχος

Ἄργος ἄειδε, θεά, πολυδίψιον, ἔνθεν ἄνακτες

[1]) Bethe, Thebanische Heldenlieder, Leipzig 1891.

[2]) Ἴδε Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἀγῶνα 323: «ὁ δ' Ὅμηρος ἀποτυχὼν τῆς νίκης περιερχόμενος ἔλεγε τὰ ποιήματα, πρῶτον μὲν τὴν Θηβαΐδα, ἔπη ,ζ . . . εἶτα Ἐπιγόνους, ἔπη ,ζ.» Κατὰ τὸν Βοργιανὸν πίνακα ἐγράφη στρογγύλος ἀριθμὸς 7000 ἀντὶ τοῦ ἀληθοῦς 6600. Καὶ ὁ Προπέρτιος δὲ I, 7, 3 ἀποδίδει τὸ ποίημα εἰς τὸν Ὅμηρον. Ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ ἐν Ὀδυσ. Ο, 244 κ. ἑξ. δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰ τῆς Θηβαΐδος.

[3]) Παράθ. Ἀθην. XI, 465e καὶ Ἀσκληπιάδην ἐν σχολ. εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. VI, 17, Σχόλ. εἰς Σοφοκλ. Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. 1375.

[4]) Ὁ Immisch ἐν Jahrb. für Philol. Suppl. XVII, 171 πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ Ἐξέλασις Ἀμφιαράου ἦτο ἴδιόν τι ποίημα καὶ οὐχὶ ῥαψῳδία τις τῆς Θηβαΐδος, ὡς ὁ Welcker ἀποδέχεται.

[5]) Καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδ. V, 67, ὅτι ὁ τῆς Σικυῶνος τύραννος Κλεισθένης ἀπηγόρευσε τὴν ῥαψῳδίαν τῶν Ὁμηρείων ἐπέων, διότι ἐν αὐτοῖς ἐξυμνοῦντο οἱ Ἀργεῖοι καὶ τὸ Ἄργος, ἀνήνεγκε μετὰ πολλῆς τῆς πιθανότητος ὁ Grote, History of Greece II, 129 (τῆς 2ας ἐκδ.) εἰς τὴν Θηβαΐδα, διότι ἐν αὐτῇ πολὺ μᾶλλον ἢ ἐν τῇ Ἰλιάδι λόγος γίνεται περὶ Ἄργους.

Ηε συγγίμοπ Γ. Μεμικόα

ὀλιγωρῶν τοῦ δίγαμμα ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν ὑστέροις χρόνοις ἐποιήθη τὸ ποίημα [1]).

Οἱ δ' ἐξ ἑπτὰ χιλιάδων στίχων ἀποτελούμενοι Ἐπίγονοι ἐπραγματεύοντο, ὡς τις τεκμαίρεται εὐκόλως ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, τὴν ὑπὸ τῶν ἐπιγόνων τῶν κατὰ τὸν πρῶτον ἐπὶ Θήβας πόλεμον πεσόντων ἡρώων κατάληψιν τῶν Θηβῶν. Ὅτι δ' ὁ Ὅμηρος ἐποίησε τὸ ἔπος τοῦτο, ἀμφισβητεῖ αὐτὸς ὁ Ἡρόδοτος ἐν IV, 32. Ὁ δὲ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν σχολίῳ εἰς Εἰρήνης στίχ. 1269 ἀποδίδει τὸ ποίημα εἴς τινα Ἀντίμαχον Τήϊον [2]).

Ἡ δ' Οἰδιπόδεια ἐξ 6000 στίχων ἀποτελουμένη ἐπραγματεύετο τὰς τύχας τοῦ βασιλέως Οἰδίποδος κατὰ τοὺς αὐτοὺς μύθους, οὓς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὁ ποιητὴς τῆς Νεκυίας ἐν Ὀδυσ. λ, 271 -- 280. Νέον ἐν τῇ διηγήσει ἦτο ἡ σχέσις τοῦ Λαΐου ὡς παιδεραστοῦ πρὸς τὸν Χρύσιππον, τὸν υἱὸν τοῦ Πέλοπος, καὶ ἡ ἐκ τούτου ὀργὴ τῆς Ἥρας, τῆς προστάτιδος τοῦ γάμου [3]). Τὸ ποίημα δ' ἀποδίδεται κατὰ τὸν Βοργιανὸν πίνακα εἰς τὸν Λακεδαιμόνιον Κιναίθωνα, ὃν ὁ Εὐσέβιος, ἀγνοοῦμεν, ποῦ στηριζόμενος, εἰς τὴν πέμπτην τάττει Ὀλυμπιάδα.

61. Ἄλλα δ' ὡσαύτως ἐκ τῶν παλαιῶν χρόνων τοῦ ἡρωϊκοῦ ἔπους, ἀλλ' οὐχὶ ἀσφαλῶς εἰς τὸν ἐπικὸν κύκλον ἀνήκοντα ἔπη εἶναι ταῦτα·

Οἰχαλίας ἅλωσις. Τὸ ποίημα τοῦτο ἐπραγματεύετο τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἅλωσιν τῆς Οἰχαλίας καὶ συνεδέετο κατὰ τοῦτο μόνον πρὸς τὸν τρωϊκὸν μυθικὸν κύκλον, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς

[1]) Ὁ Bergk, Griech. Litterat. II, 40 ἀνάγει τὴν Θηβαΐδα εἰς τοὺς πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων χρόνους, διότι ἐν τῇ 6ῃ Ὀλυμπιάδι συνεπλήρωσεν αὐτὴν ὁ Τήϊος Ἀντίμαχος. Ἀλλ' ὁ τελευταῖος οὗτος συνδυασμὸς εἶναι ὅλως ἀβέβαιος.

[2]) Ὁ Ἀντίμαχος οὗτος ὁ Τήϊος ἐποποιὸς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλουτ. ἐν Βίῳ Ρωμύλ. 12 καὶ τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως ἐν Στρωμ. VI, 2, 12. Παράδοξος εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ σχολιαστοῦ Πορφυρίωνος εἰς Ὁρατίου Ars pœt. 146: Antimachus fuit cyclicus pœta. hic adgressus est materiam, quam sic extendit, ut viginti quatuor volumina impleverit, antequam septem duces ad Thebas duceret.

[3]) Τὸ περιεχόμενον τοῦ ποιήματος ἀνευρίσκει ὁ Bethe ἔνθ. ἀνωτ. ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ Πεισάνδρου ἐν τῷ σχολίῳ εἰς Εὐριπ. Φοιν. 1760.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

τὸ τόξον αὐτοῦ ἔλαβε δῶρον παρὰ τοῦ Ἰφίτου, τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Οἰχαλίας Εὐρύτου [1]). Κατά τι δ' ἐπίγραμμα τοῦ Καλλιμάχου [2]) ἦτο ἡ Οἰχαλίας ἅλωσις ἔργον τοῦ ἐκ Σάμου Ὁμηρίδου Κρεωφύλου. Ἀλλ', ἐπειδὴ κατ' ἄλλην τινὰ μαρτυρίαν εἰς τὸν Ὅμηρον ἀποδίδεται τὸ ἔργον, τινὲς τῶν διαλλακτικῶν ἐρευνητῶν συνδυάσαντες τὰς δύο μαρτυρίας ἀποφαίνονται, ὅτι ὁ Ὅμηρος ἔδωκε τὸ ποίημα εἰς τὸν Κρεώφυλον δῶρον ἐπὶ τῇ ξενίᾳ.

Φωκαΐς. Αὕτη ἔλαβε τὸ ὄνομα κατὰ τὸν εἰς τὸν Ἡρόδοτον ἀποδιδόμενον βίον Ὁμήρου ἐκ τούτου, ὅτι ἐν Φωκαίᾳ ἐποίησεν αὐτὴν ὁ Ὅμηρος. Κατὰ τὸν ἀγχίνουν δὲ συνδυασμὸν τοῦ Βελκέρου (ἐν ἐπικῷ κύκλῳ I, 237) ἦτο ἡ Φωκαὶς αὐτὴ αὕτη ἡ Μινυάς, ἣν κατὰ τὸν Παυσανίαν IV, 33, 7 συνέγραψεν ὁ Φωκαεὺς Πρόδικος. Ἡ δὲ Μινυὰς ἐπραγματεύετο τὴν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἅλωσιν τοῦ τῶν Μινυῶν Ὀρχομενοῦ· παρενεβάλλετο δ' εἰς αὐτὴν καὶ σκηνή τις ἐν Ἅιδου, ἐξ ἧς ὁ Πολύγνωτος ἔλαβε τὴν μορφὴν τοῦ πορθμέως Χάρωνος (Παυσ. 28, 2).

Δαναΐς. Κατὰ τὸν Βοργιανὸν πίνακα ἐκ 5500 στίχων ἀποτελούμενον τὸ ἔπος τοῦτο ἐπραγματεύετο περὶ τῆς τύχης τοῦ Δαναοῦ καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' ὁ τῶν Νόστων ποιητὴς Ἀγίας κατήγετο ἐκ Τροιζῆνος, ἐν Ἄργει πρέπει νὰ ζητήσωμεν καὶ τὸν ποιητὴν τοῦ ἀργείου τούτου ἔπους. Ἴσως δ' ὠνομάζετο Κέρκωψ κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον II, 6.

62. Περὶ τῆς ἀξίας καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς τέχνης τῶν κυκλικῶν ἐπῶν δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ κρίνωμεν ἕνεκα τῆς ὀλιγότητος τῶν ἀποσπασμάτων. Καὶ φαίνεται μέν, ὅτι τινὰ αὐτῶν οὐχὶ πολὺ ἐνδεέστερα ἦσαν τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ὡς πρὸς τὴν ἐνάργειαν τῆς περιγραφῆς καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν ἡρώων, ἀλλ' ὅμως ὑπερεῖχεν ἐν αὐτοῖς καθ' ὅλου τὸ πρὸς τὸ ὑλικὸν περιεχόμενον ἐνδιαφέρον, καὶ ὑπελείποντο κατὰ τὴν ἔντεχνον διάταξιν

[1]) Ὀδυσ. φ, 37.

[2]) Στράβων XIV, 638, Σουΐδας ἐν λέξει Κρεωφύλῳ, Σχόλ. εἰς Πλάτ. Πολιτ. 600b κατὰ τὴν κοινὴν πηγὴν Ἡσυχίου τοῦ Μιλησίου.

τῆς ὕλης καὶ τὴν συγκέντρωσιν τῆς δράσεως, ἥτις προκαλεῖ τὴν σύντασιν τῆς ψυχῆς. Ἐν τῇ προτιμήσει δὲ τῶν ἐρωτικῶν ὑποθέσεων καὶ τῇ ἐνθουσιαστικῇ μυθοπλαστίᾳ ἀναγνωρίζομεν τὴν προσεγγίζουσαν πνοὴν τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ τὸν μαρασμὸν τῆς κατὰ φύσιν αὐξηθείσης δυνάμεως τοῦ παλαιοῦ ἔπους. Καὶ ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς δὲ παραστάσεσιν ἄρχονται λαμβάνοντα μέγα κῦρος τὰ τῶν μαντείων ὡς καὶ αἱ διδασκαλίαι τῶν ἱερέων. Καὶ τῶν ὀνομάτων μὲν καὶ τῶν κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τῶν διαφόρων ἐπῶν οὐδεμίαν ἀκριβῆ προδήλως γνῶσιν εἶχον πλέον οἱ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Περσικῶν γενόμενοι. Ἀλλὰ πάντως δύναταί τις νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν ὀλίγων ἀποσπασμάτων καὶ τῶν πενιχρῶν μαρτυριῶν περὶ τῶν κυκλικῶν ποιητῶν, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τῶν κυκλικῶν, ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι, ἡ ἐπικὴ ποίησις ἐξελθοῦσα ἐκ τῶν ὁρίων τῆς Σμύρνης καὶ Χίου διεδόθη οὐ μόνον ἀνὰ τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς ἰωνικῆς καὶ αἰολικῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, τὴν Κολοφῶνα, Μίλητον, Λέσβον, ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτῶν μέχρι τῆς Κύπρου, τοῦ Ἄργους, τῆς Λακεδαίμονος καὶ τῆς Κυρήνης [1]). Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα τὸ πρὸς τὴν ἐπικὴν ποίησιν ἐνδιαφέρον ἤρξατο ὀσημέραι ἐλαττούμενον κατὰ τὴν ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα ἕνεκα τῆς ταχέως χωρούσης ἐξανθήσεως τῆς ἰαμβικῆς καὶ λυρικῆς ποιήσεως καὶ ἐκ τούτου οὐδὲν ποίημα τοῦ κύκλου ἠξιώθη ἐθνικῆς σημασίας ὡς ἡ Ἰλιὰς καὶ ἡ Ὀδύσσεια. Πάντως ὅμως οἱ καλλιτέχναι καὶ οἱ μεταγενέστεροι ποιηταὶ ἐξεμεταλλεύθησαν τὰ κύκλια ἔπη ἕνεκα τοῦ πλούτου τῆς ὕλης αὐτῶν πολὺ μᾶλλον ἢ τὴν Ἰλιάδα αὐτὴν καὶ τὴν Ὀδύσσειαν. Τοῦτο δ' ἐνόει ἤδη καὶ ὁ Ἀριστοτέλης λέγων ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς 23, «τοιγαροῦν ἐκ μὲν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας μία τραγῳδία ποιεῖται ἑκατέρας ἢ δύο μόναι, ἐκ δὲ Κυπρίων πολλαὶ καὶ ἐκ τῆς μικρᾶς Ἰλιάδος πλέον ὀκτώ».

C. W. Müller, De cyclo græcorum epico, Lipsiae 1829. — Welcker, Der epische Cyclus, Bonn 1835 (1864) 2 τόμ. — Otto

[1]) Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι κατὰ Πινδ. Πυθιον. V, 83 οἱ Ἀντηνορίδαι ἦλθον εἰς Κυρήνην.

Jahn, Griechische Bilderchroniken, nach des Verfassers Tod herausgegeben von Michaelis, Bonn 1873.—Kinkel, Epicorum graecorum fragm. Lips. 1877.—Wilamowitz, Der epische cyclus ἐν ταῖς Homerische Unters. 328—380.—Robert, Bild und Lied ἐν ταῖς Philologische Untersuchungen τεῦχος 5.—Luckenbach, Das Verhältniss der griechischen Vasenbilder zu den Gedichten des epischen Kyclos ἐν τοῖς Jahrbücher für Philologie Suppl. XI, 491—637, ἐν ᾧ ἰδίᾳ ἐξαίρεται, ὁπόσον ἐλευθέρως οἱ τεχνῖται προσεφέροντο πρὸς τὰς παραδόσεις τῶν ποιητῶν. Ἀπὸ τοῦ Welcker δὲ καὶ Jahn προσετέθησαν ἤδη καὶ τὰ ἑξῆς· Homerische Becher, herausgegeben von Robert, Winckelmanns-Programm 1890 καὶ τὰ νῦν ἐν Βιέννῃ ἀνάγλυφα τοῦ ἐν Τρύσῃ τῆς Λυκίας (Γκέλμπασι) ἡρῴου ἐκ τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος π. Χ., ἅτινα περιεῖχον κύκλον ὅλον παραστάσεων τοῦ θηβαϊκοῦ καὶ τρωϊκοῦ πολέμου καὶ πρὸς τούτοις ἄθλους τοῦ Περσέως καὶ Θησέως Ἴδε Benndorf—Niemann, Das Heroon von Gjölbaschi-Trysa, Wien 1889.

5. ΗΣΙΟΔΟΣ.

63. Ὁ Ἡσίοδος. Ἡ ἐπικὴ ποίησις, ἧς ὁ σπόρος μετεκομίσθη μέν ποτε ὑπὸ τῶν ἀποίκων ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν, ἐκεῖ δὲ λαμπρῶς ἀνέθαλε καὶ ἤνθησε, μετηνέχθη, πρὶν μαρανθῇ ἔτι ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι, καὶ αὖθις διὰ τὴν μεγάλην ἐπικοινωνίαν τῶν ἀποικιῶν πρὸς τὴν μητέρα χώραν εἰς τὴν ἤπειρον καὶ ἰδίᾳ εἰς Βοιωτίαν, ἵνα ἐν νέᾳ μορφῇ ἐκεῖ ἀναθάλῃ. Ἡ νέα δ' αὕτη μορφή, ἡ διδακτικὴ ποίησις, ἐνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου, εἰς ὃν ὕστερον ὡς εἰς τὸν Ὅμηρον ἐπηκολούθησε σχολὴ ὅλη ποιητῶν τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Καὶ περὶ τοῦ βίου δὲ τοῦ Ἡσιόδου στερούμεθα ἀκριβῶν καὶ πολλῶν μαρτυριῶν, ἀλλ' ἡ μορφὴ αὐτοῦ δὲν διαλύεται, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ὡς νεφέλη. Τούτου δ' ἔλαβε πρόνοιαν αὐτὸς οὗτος, ἅτε πολλάκις λαβὼν ἀφορμὴν ἐξ αὐτοῦ τοῦ χαρακτῆρος τῆς διδακτικῆς ποιήσεως νὰ μνημονεύσῃ τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ [1]).

[1]) Velleius Patercul. I, 7: vitavit (Hesiodus) ne in id quod Homerus incideret,

Ἀλλ' ὅ,τι αὐτὸς λέγει καὶ τὰ περισωθέντα ἔργα διδάσκουσιν, εἶναι σχεδὸν τὰ μόνα, ὅσα περὶ αὐτοῦ γινώσκομεν. Διότι οὐ μόνον ὁ περισωθεὶς βίος, Ἡσιόδου γένος, ὑπὸ Τζέτζου εἶναι σύρραμμα τοῦ μέσου αἰῶνος [1]) μικροῦ λόγου ἄξιον, ἀλλὰ καὶ ὁ Πρόκλος καὶ ὁ Πλούταρχος καὶ αὐτοὶ οἱ τῆς Ἀλεξανδρείας σοφοὶ οὐδὲν ἀκριβέστερον ἐγίνωσκον [2]). Ἡ μόνη δ' ἀξία λόγου παράδοσις πλὴν τῶν ποιημάτων τοῦ Ἡσιόδου περιέχεται ἐν τῷ Ἀγῶνι Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου, ὅστις συνεγράφη μὲν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀδριανοῦ, ἀλλ' ἀνάγεται εἰς τὸν ῥήτορα Ἀλκιδάμαντα, τὸν μαθητὴν τοῦ Γοργίου.

64. Τὸ γένος τοῦ Ἡσιόδου, κατήγετο ἐκ τῆς αἰολικῆς Κύμης, ἐν ᾗ, κατὰ τὸν Στράβωνα XIII, 622, καὶ ἐγεννήθη ὁ ποιητής [3]). Βιωτικαὶ δ' ἀνάγκαι ἠνάγκασαν τὸν πατέρα [4]) νὰ καταλίπῃ τὴν

patriamque et parentes testatus est. Τὰς παλαιὰς μαρτυρίας συνέλεξαν καὶ ἐξ αὐτῶν συνέταξαν τὸν βίον τοῦ Ἡσιόδου ὁ Robinson καὶ ὁ Göttling-Flach ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν αὐτῶν.

[1]) Τὸ Γένος Ἡσιόδου ἄλλοτέ ποτε ἐσφαλμένως εἰς τὸν Πρόκλον ἀποδιδόμενον φέρει ἐν τοῖς πλείστοις χειρογράφοις τὸ ὄνομα τοῦ Τζέτζου. Ἴδε Flach proleg. LVIII.

[2]) Ὁ Πρόκλος ἅπτεταί τινων τῶν τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ περισωθέντι ὑπομνήματι. Καὶ ὁ Πλούταρχος δὲ εἶχε γράψει ὑπόμνημά τι ἐν 4 βιβλίοις περὶ τῶν ἔργων τοῦ Ἡσιόδου, περὶ οὗ μαρτυρεῖ ὅ τε Πρόκλος καὶ ὁ Γέλλιος XX, 8, ἀλλ' ὅπερ δὲν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων γραμματικῶν ἔγραψαν περὶ Ἡσιόδου Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτ. V, 92, ὁ Κλεομένης κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα ἐν Στρωμ. I, 129, καὶ Αὐτόδωρος ὁ Κυμαῖος κατὰ Cramer Anecdota Oxon. IV, 310.

[3]) Παράδ. Ἔφορον ἐν Πλουτ. Βίῳ Ὁμήρου 2 καὶ Στέφ. Βυζάντ. ἐν λέξει Κύμη. Εἰς ἐγχωρίους δ' ἐν Κύμῃ λόγους ἀνάγεται ἡ μαρτυρία τοῦ Σουΐδα καὶ Πλουτάρχου, ὅτι Μελάνωπος ὁ Κυμαῖος, ὃν ἀναφέρει ὁ Παυσ. ἐν V, 7, 8, ἦτο συγγενὴς τοῦ Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου.

[4]) Ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατά τινα παράδοσιν ἐκαλεῖτο Δῖος, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο ἴσως ἐξήχθη ἐκ τοῦ ἐν Ἔργοις καὶ Ἡμέραις στίχου 299 «ἐργάζευ, Πέρση, διὸν γένος», ὅπερ ὁ Ruhnken διώρθωσε γράψας Δίου γένος κατ' ἀναλογίαν τοῦ παρ' Ὁρατίῳ ἐν Σατ. I, 6, 12 Laevinum Valeri genus καὶ τοῦ παρὰ Βεργιλίῳ ἐν Αἰν. VI, 792 Augustus Cæsar Divi genus καὶ ὡς ἴσως ἀνέγνωσαν καὶ ὁ Vellejus Paterc. ἐν I, 7 καὶ ὁ συγγράψας τὸν Ἀγῶνα. Ἀλλὰ τὸ δῖον γένος τοῦ Ἡσιόδου φαίνεται ληφθὲν ἐκ τοῦ παρ' Ὁμήρῳ ἐν Ἰλ. I, 538. [Ἀλλὰ τὸ ἐν Ἰλ. I, 538 καὶ Z, 180 δῖον γένος διορθοῖ ὁ Düntzer γράφων ἀντὶ τούτου θεῖον γένος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἰλιάδος. Ἴδε καὶ Ameis Kritischer Anhang]. Ἧττον ἀξιόπιστον φαίνεται καὶ τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς τοῦ ποιητοῦ Πυκιμήδης, διότι οὐδαμοῦ τοῦ ποιητοῦ ἁπανταχᾷ, καὶ ὡς ἐτυμολογικὸν πλάσμα φαίνεται. Καὶ εἰς τὸ ὄνομα δὲ τοῦ Ἡσιόδου ἀπέδοσαν νεώτεροί τινες, ὡς ὁ Welcker, Hes. Theog. 5, γενικωτέραν τινὰ σημασίαν ὑπολαβόντες αὐτὸ ἴσον πρὸ τὸ εἰς ᾠδὴν καὶ ἑρμηνεύσαντες

πατρίδα καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος ἐν τῷ ὀϊζυρῷ χωρίῳ, τῇ Ἄσκρᾳ, παρὰ τῇ μουσοφιλεῖ πόλει τῶν Θεσπιῶν [1]). Ἐκεῖ δ' ἐγεννήθη ὁ Ἡσίοδος καὶ παιδίον ἔτι ἐποίμαινεν ἄρνας ἐν ταῖς ὑπὸ τῷ Ἑλικῶνι νομαῖς [2]). Πλὴν δὲ τῶν τοῦ πατρὸς καὶ τῆς πατρίδος μανθάνομεν ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ ποιητοῦ καὶ τὰ κατὰ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Πέρσην. Οὗτος δῆλα δὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἐρίσας πρὸς τὸν ποιητὴν περὶ τῆς καταλειφθείσης οὐσίας καὶ δεκάσας τοὺς δικαστὰς ἐστέρησεν αὐτὸν τῆς κληρονομίας [3]), ἀλλὰ φυγόπονος ὢν ταχέως περιῆλθεν εἰς ἔνδειαν καὶ τελευτῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐπαιτήσῃ τὴν ἀρωγὴν τοῦ ἀδελφοῦ. Καὶ ἀπώλεσε μὲν οὕτως ἐκ τῆς ἀδικίας τῶν δικαστῶν τὴν οὐσίαν ὁ Ἡσίοδος, ἀλλ' ἀντὶ ταύτης ἐδωρήσαντο αὐτῷ αἱ Μοῦσαι ἕτερον δῶρον, τὴν θυμαρῆ ᾠδήν. Καὶ ἡ μὲν ἀλαμπὴς καὶ ἄχρους αὐτοῦ ποίησις ἦτο ἥκιστα κατάλληλος ν' ἀποδείξῃ αὐτὸν περιζήτητον ἀοιδὸν ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν ἡγεμόνων, ἀλλὰ πρὸς μὲν τὰς κοινὰς περὶ γεωργίας καὶ οἰκονομίας διδασκαλίας αὐτοῦ διέκειντο λίαν εὐηκόως οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ναῦται [4]), εἰς δὲ τοὺς περὶ τὴν θρησκείαν καὶ τὰς ἑορτὰς διατρίβοντας ἀσπασιώτατοι ἦσαν οἱ ὕμνοι καὶ τὰ μυθολογικὰ ποιήματα [5]), ἄτινα οὕτως ἐνυφάνθησαν εἰς τὰ μείζονα αὐτοῦ ἔργα, ὥστε δυσχερῶς ἀναγνωρίζομεν καὶ νῦν, ὅτι ἦσάν ποτε αὐθύπαρκτα. Ὅτι δὲ τὰ ποιήματα ταῦτα

οὕτως, Ἡσίοδος=ἀοιδός. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα ἀντιστρατεύεται ἡ γραμματική, διότι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἡσιόδου καὶ τὸ ᾆσμα ἀοιδὴ καὶ οὐχὶ ᾠδὴ ὠνομάζετο καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ ἐκαλεῖτο Ἡσιάοιδος.

[1]) Ἡσιόδ. Ἔργα καὶ Ἡμέραι 633. Τὸ ὄνομα Ἄσκρη ἀντὶ τοῦ παραδοθέντος «Ἄρνη» ἠθέλησε ν' ἀποκαταστήσῃ ὁ Ζηνόδοτος εἰς τὸ Ὁμηρικὸν κείμενον ἐν Β, 507.

[2]) Ἡσιόδ. Θεογον. 22 κ. ἑξῆς.

[3]) Ἡσιόδ. Ἔργ. κ. Ἡμ. 27—39. 213 κ. ἑξῆς. 248 κ. ἑξ. 274 κ. ἑξῆς.

[4]) Οὕτως ἥρμοζον πρὸς μὲν τοὺς ναύτας τὰ ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 618—694, πρὸς δὲ τοὺς γεωργοὺς τὰ ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 383—617 πρὸς δὲ τοὺς δικαστὰς τὰ ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 213—269 ὡς καὶ πρὸς τοὺς εἰς γάμον ἐρχομένους τὰ ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 695—705.

[5]) Οὕτως ἡ διήγησις τῆς Τιτανομαχίας ἐν Θεογ. 617-819, τοῦ μύθου τοῦ Προμηθέως ἐν Θεογ. 535-610, τοῦ μύθου τῆς Πανδώρας ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 42-89, τῶν πέντε γενῶν ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 109-201, οἱ ὕμνοι εἰς τὰς Μούσας καὶ τὴν Ἑκάτην ἐν Θεογ. 36-104 καὶ 413-449.

ΗΣΟΗΥ imeni I. Meshkova

ἐγράφησαν οὐχὶ χάριν τοῦ πτωχοῦ χωρίου, τῆς Ἄσκρης, εἶναι ἀναμφίλογον, ὡς καὶ ὅτι καὶ ὁ Ἡσίοδος, ὡς ὁ Ὅμηρος, ὡς πλάνης ἀοιδὸς τὴν χώραν περιήρχετο. Ἀλλ' οὐ μόνον ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Βοιωτίας, ὡς ἐν Θεσπιαῖς καὶ Ὀρχομενῷ [1]), ἔστεργον καὶ ἠγάπων τὸν ποιητήν, ἀλλὰ καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς ἰδίας πατρίδος εἰσέδυ ἡ φήμη τῆς Μούσης αὐτοῦ. Οὕτως ἐν τοῖς Ἔργοις καὶ Ἡμέραις 650 καὶ ἑξῆς λέγει ὁ ποιητής, ὅτι ἄλλοτέ ποτε ἐπέπλευσε τὸν εὐρὺν πόντον, ἵνα εἰσπεράσας ἐξ Αὐλίδος εἰς Χαλκίδα τὴν ἐν Εὐβοίᾳ ἔλθῃ εἰς τοὺς ἐπιταφίους ἀγῶνας τοῦ Ἀμφιδάμαντος [2]), ὅτε καὶ νικήσας ἐν ἀγῶνι ὕμνων ἔλαβε τρίποδα χαλκοῦν ὡς ἆθλον, ὃν καὶ ἀνέθηκεν εἰς τὰς Ἑλικωνιάδας Μούσας. Ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη δὲν φαίνεται καὶ λίαν ἀξιόπιστος, διότι σύμπαντας τοὺς στίχους ἀπὸ τοῦ 646—662 ἠθέτουν καὶ δικαίως οἱ γραμματικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας [3]). Καὶ αἱ περὶ τοῦ θανάτου δὲ τοῦ ποιητοῦ μαρτυρίαι [4]) καταδεικνύουσιν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐκ τῆς

[1]) Ἐν Ὀρχομενῷ ἐδείκνυον τὸν τάφον τοῦ Ἡσιόδου ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς πόλεως εὑρισκόμενον. Ἴδε Ὁμήρ. καὶ Ἡσιόδου Ἀγῶνα 323 καὶ Παυσ. IX, 38, 4 καὶ Βίον Ἡσιόδου. Ἡ μαρτυρία δ' αὕτη ἀνήκει εἰς τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἔργον, τὴν Ὀρχομενίων πολιτείαν. Ἴδε Βίον Ἡσ. καὶ Πρόκλον εἰς Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡμ. 631. Παράδ. καὶ Rose, Aristot. pseudep. 505 καὶ ἑξῆς.

[2]) Περὶ τοῦ Ἀμφιδάμαντος ἀναγινώσκομεν παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν Συμπ. τῶν ζ' σοφῶν 10 ταῦτα ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους ἴσως ληφθέντα· «ἦν δ' Ἀμφιδάμας ἀνὴρ πολιτικὸς καὶ πολλὰ πράγματα παρασχὼν Ἐρετριεῦσιν ἐν ταῖς περὶ Ληλάντου μάχαις ἔπεσεν», εἰς ἃ ἀνῆγεν ὁ Bergk, Griech. Litt. I, 930 τὴν ὑπὸ τοῦ Rhode ἐν ἀμφιβόλῳ τεθεῖσαν ὑπόθεσιν ἐν Rhein. Museum 36, 421 κ. ἑξῆς, ὅτι ὁ Ἀμφιδάμας ἀπέθανεν οὐχὶ πρὸ τῆς Ὀλυμπ. 29, 1. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς δὲ τοῦ Rhode ἴσως οἱ παλαιοὶ ὑπελόγιζον, ὅτι ὁ Ἀμφιδάμας ἔζησεν 160 ἔτη μετὰ τὰ Τρωϊκά.

[3]) Ὁ Πρόκλος εὗρε πρὸ τοῦ στίχου 649 κριτικόν τι σημεῖον: «σημειοῦται ὁ στίχος οὗτος· εἰπὼν γὰρ εἶναι ἄπειρος ναυτιλίας πῶς ὑποτίθεται αὐτήν». Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ Πρόκλον ἔνθ. ἀνωτ. τὴν ἀθέτησιν τῶν στίχων ἐπεδοκίμαζε καὶ ὁ Πλούταρχος ὡς καὶ ὁ συγγραφεύς, ἐξ οὗ παραλαμβάνει ὁ Παυσανίας IX, 31, 3. Παράδ. καὶ Πρόκλον ἐν Χρηστομ. σελ. 232, 20 ἐκδ. Westph. λέγοντα· «ἄθλιοι δὲ οἱ τὸ αἴνιγμα (γρ. ἐπίγραμμα) πλάσαντες τοῦτο,

Ἡσίοδος Μούσαις Ἑλικωνίσι τόνδ' ἀνέθηκεν,
ὕμνῳ νικήσας ἐν Χαλκίδι δῖον Ὅμηρον.

ἀλλὰ γὰρ ἐπλανήθησαν ἐκ τῶν Ἡσιοδείων ἡμερῶν· ἕτερον γάρ τι (γρ. τινα) σημαίνει». Ἐκ νέου δὲ νῦν ὁ Kirchhoff ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἡσιόδου σελ. 72 ἀποδίδει τὸ χωρίον αὖθις εἰς τὸν παλαιὸν Ἡσίοδον.

[4]) Ὑπῆρχον δύο παραδόσεις περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ μία μὲν τοῦ Ἀλκιδάμαν-

ἐν Βοιωτίᾳ πατρίδος πρὸς δυσμὰς τραπεὶς καὶ διελθὼν τοὺς Δελφοὺς ἦλθεν εἰς Ναύπακτον, τὴν χώραν Λοκρῶν τῶν Ὀζολῶν. Διηγοῦνται δ' οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι λαβὼν χρησμόν τινα τοῦ ἐν Δελφοῖς μαντείου, ὃς παρήνει αὐτῷ νὰ φυλάττηται τὸ ἄλσος Διὸς τοῦ Νεμεαίου, διότι ἦτο πεπρωμένον ν' ἀποθάνῃ ἐκεῖ, ἐτράπη εἰς Οἰνόην τῆς Λοκρίδος οὐδόλως ὑποπτεύσας, ὅτι ὁ χῶρος ἅπας ἐκεῖνος Διὸς Νεμείου ἱερὸν ἐκαλεῖτο [1]). Εἰς Οἰνόην δ' ἐλθὼν κατέλυσε παρὰ τοῖς υἱοῖς τοῦ Φηγέως, Ἀμφιφάνει καὶ Γανύκτορι [2]) καὶ πολὺ ἐκεῖ διέτριψε καὶ ἐγένετο ὕποπτος, ὅτι ἐμοίχευσε τὴν ἀδελφὴν αὐτῶν Κλυμένην. Διὰ τοῦτο ὀργισθέντες οἱ ἀδελφοὶ ἀπέκτειναν αὐτὸν καὶ κατεπόντισαν τὸ σῶμα εἰς τὸ μεταξὺ τῆς Εὐβοίας καὶ Λοκρίδος πέλαγος. Ἀλλὰ δελφῖνες προσήγαγον τὸν νεκρὸν εἰς τὴν ξηράν, ἔνθα ἐτάφη ἐν πετρώδει τάφῳ. Ταῦτα διηγεῖται ἡ παράδοσις. Καὶ βέβαιον μὲν εἶναι, ὅτι ἐκοσμήθη αὕτη ποιητικῶς, ἀλλ' ἱστορικός τις πυρὴν ὑπόκειται βεβαίως εἰς αὐτὴν οὗτος ἴσως, ὅτι ὁ Ἡσίοδος ἀπέθανεν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λοκρῶν. Διότι ἐκεῖ ἐν Ναυπάκτῳ ἐκαλλιεργεῖτο κληρονομικῶς τὸ εἶδος τῆς Ἡσιοδείου ποιήσεως, ὡς μαρτυροῦσι καὶ τὰ Ναυπάκτια ἔπη, ἔπος τι τῆς ἡσιοδείου σχολῆς. Ἀλλὰ καὶ ἐν Ὀρχομενῷ ἐδεικνύετο ὁ τάφος τοῦ Ἡσιόδου. Τοῦτο δ' οἱ παλαιοὶ ἤδη οὕτως διεσάφουν ὅτι οἱ Ὀρχομένιοι μετεκόμισαν κατά τινα χρησμὸν τὰ ὀστᾶ τοῦ ποιητοῦ ἐκ τῆς χώρας τῶν Λοκρῶν εἰς τὴν ἑαυτῶν [3]). Ἁπλούτος, ἑτέρα δὲ τοῦ Ἐρατοσθένους. Ἴδε Friedel, Die Sage von Hesiods Tod ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. Supp. X, 235 κ. ἑξῆς.

1) Ἴδε Θουκυδ. III, 96 «ἐν τῷ τοῦ Διὸς τοῦ Νεμεαίου ἱερῷ Ἡσίοδος ὁ ποιητὴς λέγεται ὑπὸ τῶν ταύτῃ ἀποθανεῖν, χρησθὲν αὐτῷ ἐν Νεμέᾳ τοῦτο παθεῖν». Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνοῦσι τὰ ἐν τῷ Ἀγῶνι 322 καὶ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ Συμποσ. τῶν Ζ' σοφῶν 19 καὶ τοῦ Παυσαν. IX, 31, 5 καὶ 38, 3 καὶ τὰ ἐν Βίῳ Ἡσιόδου καὶ ἐν Ἀνθολογίᾳ VII, 55.

2) Οὕτως ὠνόμαζεν αὐτοὺς ὁ Ἀλκιδάμας, ὁ δὲ Ἐρατοσθένης ἐν Ἡσιόδῳ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀγῶνος (καὶ ὁ Σουΐδας) καλεῖ αὐτοὺς Κτίμενον καὶ Ἄντιφον τοὺς Γανύκτορος. [Καὶ ὁ Παυσαν. ἐν IX. 31. 5].

3) Ἡ ἐξήγησις αὕτη θὰ ἦτο ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἂν ἦτο ἀξιόπιστος ἡ μαρτυρία, καθ' ἣν ὁ Πίνδαρος εἰς τὴν διπλῆν ἐκείνην ταφὴν ἀποβλέπων ἐποίησε τὸ ἐπίγραμμα·

Χαῖρε δὶς ἠβήσας καὶ δὶς τάφον ἀντιβολήσας
Ἡσίοδ', ἀνθρώποις μέτρον ἔχων σοφίης.

Нв ОНУ имени И.Мечникова

στερον δ' εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ἐν Ὀρχομενῷ, τῇ πάλαι πρωτευούσῃ τῆς Βοιωτίας, ὑφίσταντο ἀναμνήσεις ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἡσιόδου. Καὶ οἱ Θεσπιεῖς δὲ βραδύτερον ἔστησαν χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ [1]) καὶ ἐν Ἑλικῶνι ἐδείκνυον ἄγαλμα αὐτοῦ, ἐν ᾧ παρίστατο καθήμενος καὶ κιθάραν ἐπὶ τοῖς γόνασιν ἔχων, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Παυσανίας ἔψεγε, διότι ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπῶν τοῦ ποιητοῦ τῆς Θεογονίας φαίνεται, ὅτι ῥάβδος δάφνης καὶ οὐχὶ κιθάρα ἥρμοζεν εἰς αὐτόν [2]).

65. Βίου χρόνος τοῦ Ἡσιόδου. Περίπλοκον εἶναι τὸ ζήτημα περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔζησεν ὁ Ἡσίοδος, περὶ οὗ ἦσαν διηρημέναι αἱ γνῶμαι καὶ αὐτῶν τῶν παλαιῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ἐν τούτῳ πρόκειται περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Ἡσιόδου πρὸς τὸν Ὅμηρον. Διότι ὁ μὲν Ἡρόδοτος ἐν II, 53 ἀποφαίνων αὐτοὺς συγχρόνους λέγει, ὅτι κατὰ 400 ἔτη ἐγένοντο πρεσβύτεροι αὐτοῦ, ὁ δ' Ἔφορος κατὰ τὸν ἐσφαλμένως εἰς τὸν Πλούταρχον ἀποδιδόμενον Βίον Ὁμήρου α' 2, θεωρεῖ τὸν Ἡσίοδον πρεσβύτερόν πως τοῦ Ὁμήρου, διότι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦτο θεῖος τῆς μητρὸς τοῦ Ὁμήρου [3]). Τὴν σχέσιν δὲ ταύτην δι' ἀριθμῶν ἐξηγούμενον τὸ Πάριον χρονικὸν ἀποδεικνύει τὸν Ἡσίοδον κατὰ τριάκοντα ἔτη πρεσβύτερον τοῦ Ὁμήρου [4]). Πρὸς ταῦτα ἀντιστρατευόμενοι οἱ κριτικοὶ τῆς

Ἡ εἰς τοῦτο δ' ἀναφερομένη παροιμία, Ἡσιόδειον γῆρας, ἀνεφέρετο ἤδη κατὰ τοὺς Παροιμιογράφους τ. I, σ. 456 [Gotting. - App. prov. IV, 92] ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ὀρχομενίων πολιτείᾳ.

[1]) Παυσαν. IX, 27, 4.

[2]) Παυσαν. IX, 30, 2.

[3]) Παράβ. Sengebusch, Homer. dissert. I, 160. Ὅτι δὲ πρὸ τοῦ Ἐφόρου ἤδη ἐξήνεγκε τὴν αὐτὴν γνώμην ὁ Σιμωνίδης ὁ Κεῖος ἀποδεικνύει ὁ Sternbach, Comment. Ribbeck. 358 ἐκ τοῦ βατικανοῦ Γνωμολογίου λέγοντος· «Σιμωνίδης τὸν Ἡσίοδον κηπουρόν ἔλεγε, τὸν δὲ Ὅμηρον στεφανηπλόκον, τὸν μὲν ὡς φυτεύσαντα τὰς περὶ θεῶν καὶ ἡρώων μυθολογίας, τὸν δὲ ὡς ἐξ αὐτῶν συμπλέξαντα τὸν Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας στέφανον».

[4]) Ὡσαύτως καὶ ὁ Τζέτζης ἐν βίῳ Ἡσιόδου πρεσβύτερον αὐτὸν θεωρεῖ, ἅτε τάττων αὐτὸν μὲν εἰς τὴς ἀρχήν, τὸν δ' Ὅμηρον εἰς τὸ τέλος τῆς τριακονταπενταετοῦς ἀρχῆς τοῦ Ἀρχίππου. Τῷ Ἐφόρῳ δ' ἕπεται καὶ ὁ Accius παρὰ Gellius III, 11 καὶ ὁ Φιλόστρατος ἐν Ἡρωϊκῷ 162, 5. Κατὰ τὸν Βίον Ὁμήρου 6 ὁ Ἡρακλείδης ἤδη ἐθεώρει τὸν Ὅμηρον πρεσβύτερον τοῦ Ἡσιόδου.

НВОНУ имени Н. Мещерской

Ἀλεξανδρείας Ἐρατοσθένης καὶ Ἀρίσταρχος συνεπέρανον ἐκ τῶν εὐρυτέρων γεωγραφικῶν γνώσεων[1]) καὶ ἐκ τῶν μύθων τοῦ Ἡσιόδου[2]), ὅτι οὗτος ἀναγκαίως ἔζησε μετὰ τὸν Ὅμηρον[3]). Ἀλλὰ τὸ πιστὸν τῆς ἀποδείξεως τῶν ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ παρατιθεμένων χωρίων δὲν εἶναι πάντη ἀναμφισβήτητον, διότι ἐν τῇ κρίσει λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον τὰ ἀρχαιότατα καὶ ἀναμφισβητήτως γνήσια ἔργα τοῦ Ἡσιόδου, τὰ Ἔργα καὶ ἡ Θεογονία, ἀλλὰ καὶ νεώτερα ποιήματα καὶ στίχοι ἀμφιβόλου γνησιότητος. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἡ περαιτέρω διαμόρφωσις τοῦ μύθου ἄριστα ἑρμηνεύεται διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς τοῦ ἐν Ὀδυσσείᾳ γ, 464 χωρίου, ἐν ᾧ ἡ νεωτάτη τῶν θυγατέρων τοῦ Νέστορος, ἡ καλὴ Πολυκάστη, λούει τοῦ ξένου Τηλεμάχου τοὺς πόδας, πρὸς τοὺς παρ' Εὐσταθίῳ ἐν Παρεκβολαῖς εἰς Ὁμήρου Ὀδύσσειαν π, 118 στίχους τοῦ Ἡσιόδου, καθ' οὓς ἐκ τοῦ ἀκάκου ἐκείνου ἔθους τῆς τῶν παλαιῶν φιλοξενίας ἐξάγεται, ὅτι ἐμίγη διὰ χρυσῆν Ἀφροδίτην καὶ ὅτι καρπὸς τῆς μίξεως ταύτης ἦτο ὁ ἥρως Περσέπολις[4]). Ἀλλ' οἱ στίχοι οὗτοι δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς γνησίοις ἔργοις τοῦ Ἡσιόδου, ἀλλ' ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἐκ τῆς σχολῆς τοῦ Ἡσιόδου προελθόντα Γυναικῶν κατάλογον. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ πλεῖστα τῶν γεωγραφικῶν ὀνομάτων ἀπαντῶσιν ἐν χωρίοις, ὧν τὸ γνήσιον διημφισβητήθη

[1]) Ἴδε Στράβ. I, 23 καὶ 29, ἔνθα ὀρθῶς ἐξαίρεται τοῦτο, ὅτι ὁ Ἡσίοδος ἐγνώριζε τὸν Νεῖλον (Θεογον. 388), τὴν Αἴτναν (Θεογον. 860), τοὺς Τυρσηνοὺς (Θεογον. 1016) καὶ τὴν Ὀρτυγίαν, πάντα ἄγνωστα τῷ Ὁμήρῳ. Εἰς ταῦτα δὲ τὰ ὀνόματα πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ τοῦ Λατίνου, υἱοῦ τῆς Κίρκης (Θεογον. 1013), τοῦ Ἠριδανοῦ καὶ Ἴστρου (Θεογον. 338), τῆς νήσου Ἐρυθείας (Θεογον. 290) καὶ τῶν Ἑσπερίδων (Θεογον. 518).

[2]) Ὁ Ἀρίσταρχος ταῦτα νοῶν ἐσημείου ἐν Κ,431: πρὸς τὰ περὶ ἡλικίας Ἡσιόδου, ἐν Ι, 246, ὅτι τὴν ὅλην Πελοπόννησον οὐκ οἶδεν ὁ ποιητής, Ἡσίοδος δέ, ἐν Λ, 750 ὅτι ἐντεῦθεν Ἡσίοδος, Ἄκτορος κατ' ἐπίκλησιν καὶ Μολίονος αὐτοὺς γεγενεαλόγηκεν. Ἴδε καὶ Μ, 22, Ξ, 119, Ψ, 683, Ω 527.

[3]) Εἰς τὴν γνώμην τοῦ Ἀριστάρχου προσχωρεῖ καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀπολλόδωρος παρὰ Στράβ. VII, 299 καὶ VIII, 370. Ὑπερβολικῶς δ' ἐκφράζεται ὁ Κικέρων ἐν τῷ de Senectute XV, 54 λέγων, Homerus, qui multis ut mihi videtur ante Hesiodum saeculis fuit. Καὶ πρὸ τῶν Ἀλεξανδρέων δ' εἶχεν ἤδη ἐξενέγκῃ τὴν αὐτὴν γνώμην ὁ Ξενοφάνης κατὰ Gellius, III, 11.

[4]) Ἴδε Kirchhoff, Die homerische Odyssee 315 κ. ἑξῆς.

ὑπὸ τῶν νεωτέρων κριτικῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν παραλίπωμεν διὰ τοῦ τρόπου τούτου πολλὰ τῶν ἀποδεικτικῶν τῶν τοιούτων χωρίων, ὑπολείπονται ἐν τούτοις πολλὰ ἔτι τοιαῦτα ἀποδεικνύοντα, οὐ μόνον ὅτι ἡ γνῶσις τῆς γεωγραφίας τῶν ἑσπερίων χωρῶν πολὺ μᾶλλον ἀνεπτυγμένη ἦτο ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἡσιόδου διὰ τὴν ἐπίδοσιν τῆς ναυτιλίας καὶ τὸν ἀποικισμὸν τῶν ἐξ Εὐβοίας Χαλκιδέων [1]), ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Ἡσίοδος οὐ μόνον τὸ χρῶμα τῆς διαλέκτου ἔλαβε παρὰ τοῦ Ὁμήρου, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ἀναμφισβητήτως γνησίοις στίχοις ἐμιμήθη χωρία τινὰ τοῦ Ὁμήρου [2]). Προηγήθη ἄρα τῶν ἔργων τοῦ Ἡσιόδου ἡ Ἰλιὰς ὅλη μετὰ καὶ τῆς τελευταίας ῥαψῳδίας ὡς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, ἢ τουλάχιστον τὰ ἀρχαιότερα μέρη αὐτῆς. Καὶ ἡ μετατροπὴ δὲ τοῦ ἀρχικῶς αἰολικοῦ κειμένου τοῦ Ὁμήρου εἰς τὴν μικτὴν ἰωνικὴν προηγήθη βεβαίως τοῦ Ἡσιόδου, διότι ἄλλως ἀνερμήνευτον θὰ ἦτο, πῶς ὁ ἐν τῇ αἰολικῇ Βοιωτίᾳ γεννηθεὶς ποιητὴς ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἰωνικὴν διάλε-

[1]) Εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων ἀποικισθεῖσαν Κύμην ἄγει ὑμᾶς ἡ μνεία τοῦ Λατίνου ἐν Θεογον. 1013 «Κίρκη γείνατ' Ὀδυσσῆος ταλασίφρονος ἐν φιλότητι Ἄγριον ἠδὲ Λατῖνον». Διότι γνωστὴ εἶναι ἡ ῥοπὴ τῆς Κύμης πρὸς τὴν Ῥώμην καὶ τὸ Λάτιον. Καὶ ἡ μετάστασις δὲ τῆς Κίρκης εἰς τὴν χώραν ἐκείνην προῆλθε βεβαίως ἐκ τῆς φαινομένης ὁμοιότητος τῆς λέξεως Κίρκης πρὸς τὸ promontorium Circeium. Ἴσως δὲ καὶ τὸ Ἄγριος ἐκ τοῦ Ἄϝριος προῆλθε καὶ ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν λίμνην Ἄορνον, τὴν ἕδραν τῆς Σιβύλλης.

[2]) Ἀληθῶς στερούμεθα ἔτι ἐκδόσεώς τινος τοῦ Ἡσιόδου μετ' ἀντιπαραβολῆς τῶν παραλλήλων χωρίων τοῦ Ὁμήρου. Προκαταρκτικὰς συμβολὰς πρὸς τοιαύτην ἔκδοσιν παρέχει ὁ Ed. Kausch, Quatenus Hesiodi elocutio ab exemplo Homeri pendeat, Regiom. 1876 καὶ Elbing 1878, καὶ ὁ Martin, De Odyssea et Theogonia, Πρόγρ. τοῦ Speirer 1889. Ὅτι ἀπεμιμήθη ὁ Ἡσίοδος τὸν Ὅμηρον εἶναι ἀναμφισβήτητον, τοῦτο δὲ μόνον ἀπορεῖται, ἂν καὶ κατὰ πόσον ἐμιμήθη καὶ χωρία τῶν νεωτέρων μερῶν τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων. Πρὸς τοῦτο πολλοῦ λόγου ἀξία εἶναι ἡ ἀντιπαραβολὴ τῶν ἑξῆς: Ἔργ. καὶ Ἡμ. 403 ἐπέων νομὸς πρὸς Ἰλ. Υ, 249, Ἔργ. 721 πρὸς Ἰλ. Υ, 250, Ἔργ. 299 δῖον γένος πρὸς Ἰλ. Ι,538, Ἔργ. 648 μέτρα θαλάσσης καὶ μέτρα κελεύθου πρὸς Ὀδ. δ, 389 κ, 539, ἔπειτα Ἔργ. 318 πρὸς Ἰλ. Ω, 45. Θεογον. 128—129 (μετὰ τοῦ συνηρημένου νυμφῶν) πρὸς Ἰλ. Ω, 615—616, Θεογον. 341—342 πρὸς Ἰλ. Μ, 20—21. Ἐν τῇ Τηλεμαχείᾳ δ' (α, 56) ἴσως τὸ αἰμυλίοισι λόγοισι ἐλήφθη ἐκ τῆς Θεογονίας 890 καὶ πιθανόν, ὅτι καὶ τὸ ἐν Ὀδυσ. ω, 12 δῆμον ὀνείρων ἐκ τῆς Θεογ. 212 φῦλον ὀνείρων. Καὶ ἡ συχνοτέρα δὲ παράλειψις τοῦ δίγαμμα παρὰ τῷ Ἡσιόδῳ ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν ὑστέροις χρόνοις τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐποιήθησαν, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἀναμφισβήτητον εἶναι, ὅτι οἱ πατριῶται αὐτοῦ προέφερον ἔτι τὸ δίγαμμα.

κτον τῶν ἐπικῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου καὶ τοῦτο βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ Ἡσίοδος ἦτο ἤδη γνωστὸς εἰς τοὺς Ἰαμβογράφους Σιμωνίδην καὶ Ἀρχίλοχον. Διότι βεβαίως οὐχὶ ἐκ τυφλῆς συμπτώσεως ἐνέπεσον εἰς ἀμφοτέρους οἱ στίχοι ἐν Ἔργ. καὶ Ἡμ. 702

οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ λῄζεται ἄμεινον
τῆς ἀγαθῆς, τῆς δ' αὖτε κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο

καὶ οἱ τοῦ Σιμωνίδου ἐν ἀποσπ. 6

γυναικὸς οὐδὲν χρῆμ' ἀνὴρ λῄζεται
ἐσθλῆς ἄμεινον οὐδὲ ῥίγιον κακῆς [1]).

Καὶ ὁ Κορίνθιος δ' ἐπικὸς ποιητὴς Εὔμηλος, ὃς ὑπὸ τῶν παλαιῶν τάττεται εἰς τὴν ἕκτην ἢ ἑνάτην Ὀλυμπιάδα, ἔζη βεβαίως μετὰ τὸν Ἡρόδοτον. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ὁμηρικὸς Νεῶν κατάλογος μᾶλλον ἐποιήθη μετὰ τὴν Θεογονίαν τοῦ Ἡσιόδου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἢ προηγήθη αὐτῆς.

Κατὰ ταῦτα ὑπολογίζοντες τὸν αἰῶνα τοῦ Ἡσιόδου δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἀσφαλῶς ὅριόν τι, μεθ' ὃ ἔζησε, καὶ ὅριον, οὗ πρότερον ἔζησεν. Πᾶσαι δ' αἱ γενόμεναι ἀπόπειραι πρὸς ὁρισμὸν στενοτέρου τινὸς ὁρίου ἀπέβησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μάταιαι [2]) καὶ

[1]) Παράβ. καὶ Ἀρχιλόχου ἀπόσπ. 88 πρὸς Ἔργ. καὶ Ἡμ. 202 καὶ ἑξῆς καὶ 213 καὶ Ἀλκαίου ἀπόσπ. 39 πρὸς Ἔργ. 584 κ. ἑξ. καὶ Ἀλκμᾶνος ἀπόσπ. 106 πρὸς Θεογ. 961. Παράβ. καὶ τοῦ Steitz τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἔργων ἐν σελ. 3.

[2]) Οἱ ἀστρονομικοὶ ὑπολογισμοὶ ἐκ τῆς κλίσεως τῶν ἀστέρων διερράγησαν ὡς πομφόλυγες. Λόγου ἄξιοι φαίνονται ὄντες οἱ στίχοι Ἔργ. 566 καὶ 610, ἐν οἷς γίγνεται λόγος περὶ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἀρκτούρου. Παράβ. Robinson, Vita Hesiodi σελ. LIX κ. ἑξ. Ideler, Handbuch der Chronologie I, 246, Gallenmüller, Programm des alten Gymnasiums in Regensburg 1885. Ἡ μαρτυρία ἔπειτα, ὅτι ὁ Στησίχορος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῆς Κλυμένης (ἴδε σχόλ. εἰς Ἔργ. 271 καὶ Βίον Ἡσιόδου) φαίνεται κενὸν πλάσμα παραχθὲν ἐκ τῆς συγγενείας τῶν μύθων. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ὁ Ἀμφιδάμας (Ἔργ. 650) περὶ τὰ 1020 — 980 π. Χ. ἔζησε (ἴδε Rhode ἐν Rhein. Museum 36, 421), ἐρείδεται εἰς τὰ ἀτελῆ μέσα τῶν παλαιῶν χρονολόγων. Καὶ ἡ μνεία δὲ τοῦ γυμνοῦ ἀγῶνος πάλης, ὅστις θὰ μετῆγεν ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὴν 15 Ὀλυμπιάδα (ἴδε σχόλ. εἰς Ὁμήρ. Ἰλ. Ψ, 683. = Ἡσιόδ. Ἀπόσπασμα 127, παράβ. καὶ Voss, Mytho-

НБОНУ імені І.І. Мечникова

μόνον τὸ ἐξωτερικὸν τεκμήριον, τὸ ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐκρήξεως τῆς Αἴτνης [1]), παρέχει ἀσφαλῆ ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ Θεογονία ἐποιήθη ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀποικιῶν τῆς Χαλκίδος, τῆς μητροπόλεως τῆς Νάξου, τῶν Λεοντίνων καὶ τῆς Κατάνης. Συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα ὁ Φίκκιος ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἔταξεν ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ Hesiods Gedichte ἐν σελ. 4 τὴν ἀκμὴν τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸ 675 ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν τῷ ὁρισμῷ τοῦ χρόνου τούτου καὶ τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν ὁ Στησίχορος ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῆς Κλυμένης. Συμπεραίνοντες δὲ καὶ ἡμεῖς τάττομεν τὸν Ἡσίοδον εἰς τὰ 700 π. Χριστοῦ.

66. Χαρακτὴρ τῆς ποιήσεως τοῦ Ἡσιόδου. Ὁ Ἡσίοδος θεωρεῖται ὡς πατὴρ καὶ προστάτης τοῦ διδακτικοῦ ἔπους, ὡς ὁ Ὅμηρος τοῦ ἡρωϊκοῦ. Ἡ νέα δ' αὕτη τροπὴ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως συνείχετο πρὸς τὸ ἰδιοφυὲς τοῦ ποιητοῦ. Ἦτο δῆλα δὴ ὁ Ἡσίοδος ψυχρά τις, συνετὴ καὶ παρατηρητικὴ φύσις, ἐστερημένη τοῦ ὑψιπετοῦς φανταστικοῦ καὶ ἥκιστα σφοδρὰν καὶ εὐκίνητον τὴν ψυχὴν ἔχουσα. Ἐπλάσθη ποιητὴς τῶν χωρικῶν, ὡς ὁ Ὅμηρος ποιητὴς τῶν βασιλέων. Εἶχε δὲ τὰς ῥίζας αὐτῆς ἡ νέα αὕτη τροπὴ ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πατριωτῶν καὶ τῇ καταστάσει τῆς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ. Διότι ἐκεῖ μὲν ἐν Ἀσίᾳ ἐπεκράτει θαλερὰ ἀνάπτυξις ἐκπηγάζουσα ἐκ τοῦ ἐδάφους ἀρχαιοτέρας, προκεχωρημένης ἡμερώσεως, ἥκμαζεν εὐκίνητος, ὑπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὰς μακρὰν χώρας προκαλούμενος λαός, ὑπῆρχον ἀκροαταὶ μετ' εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἀκροώμενοι τῶν μύθων καὶ

logische Briefe 2), δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς γνησίοις ἔργοις τοῦ Ἡσιόδου, ἀλλ' εὑρίσκετο ἔν τινι τῶν παρεμβεβλημένων ἐπῶν.

[1]) Θεογον. 860 «οὔρεος ἐν βήσσῃσιν Αἴτνης παιπαλοέσσης», ἔνθα ὁ Schömann μετ' ἐπιτυχίας ἔγραψεν Αἴτνης ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου ἀιδνῆς. Καὶ αὐτὸς ὁ Ὅμηρος, οὐχὶ δ' ὁ ποιητὴς τοῦ Νεῶν καταλόγου, ὡς συνήθως ἀποδέχονται, ἐμνημόνευσεν ἐν Β, 783 τὸν Τυφωέα, τὸν ἐκπροσωποῦντα τὰ πῦρ ἐξερευγόμενα ὄρη, ὡς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀρίμων ζῶντα. Ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ἐνόει οὐχὶ τὴν Αἴτναν, ἀλλὰ τὸν Ἀργαῖον, τὸ ἐν Καππαδοκίᾳ ἡφαίστειον, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Partsch, Geologie und Mythologie in Kleinasien ἐν Philologische Abhandlungen zu Ehren von Hertz σ. 105 — 122.

τερατειῶν, ἐνταῦθα δ' ἐν Βοιωτίᾳ πενιχρά, ὀπισθοδρομοῦσα κατάστασις, λαὸς τεταγμένος ἐπὶ τῇ γεωργίᾳ καὶ κτηνοτροφίᾳ καὶ ἂν μὴ ὅλως ἀμβλὺς τὴν φύσιν, πάντως ἄνευ ψυχικῆς ἐξάρσεως καὶ διαχυτικῆς εὐκινησίας. Κατὰ μὲν τὴν ὕλην ἄρα περιέχει ἡ ἡσιόδειος ποίησις σοφὰ διδάγματα περὶ τῶν κατὰ τὸν οἶκον καὶ τῆς γεωργίας, συνοπτικὴν διδασκαλίαν περὶ παλαιῶν μυθικῶν παραδόσεων, θρησκευτικὰς εἰσηγήσεις, ἀλλὰ πάντα ταῦτα οὕτως, ὥστε ἡ κυρία βάσις τοῦ ἔπους, ὁ μῦθος, οὐδέποτε καταπρολείπεται τέλεον, ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ διδακτικὴ ὑφήγησις διαφαίνεται διὰ μέσου ἐπεισοδίων τεχνηέντων καὶ ζωῆς ἐμπλέων. Κατὰ δὲ τὴν μορφὴν τὸ μὲν συνήπτετο ἡ ἡσιόδειος ποίησις πρὸς τὴν ὁμηρικήν, ἐξ ἧς παρέλαβε τὸ μέτρον [1]), τὴν διάλεκτον [2]) καὶ τὴν φράσιν, τὸ δ' ἀντέκειτο πρὸς αὐτὴν διὰ τὸ ἁπλοϊκὸν τῆς διηγήσεως καὶ τὸ χαλαρὸν τοῦ συνειρμοῦ ὕφος καὶ τὴν κλίσιν πρὸς στροφικὰ κῶλα [3]). Τὸ ὕφος δὲ τοῦτο ἀπεκάλουν οἱ παλαιοὶ κριτι-

[1]) Ἐκ τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου ὠνομάσθησαν καὶ τὰ ποιήματα τοῦ Ἡσιόδου ἔπη.

[2]) Ὅτι ἡ Ὁμηρικὴ γλῶσσα ὑπόκειται ὡς βάσις τῆς ἡσιοδείου, εἶναι βέβαιον, παρεισέφρησαν ὅμως εἰς αὐτὴν τοπικά τινα ἰδιώματα, ὡς αἱ εἰς ᾰς αἰτιατικαὶ πληθυντικαὶ (κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν Δελφῶν καὶ Θεσσαλῶν), τὰ εἰς ον τρίτα πρόσωπα τοῦ πληθυντικοῦ (ἔδιδον ἐν Ἔργ. 139, [ὅπερ ὁ Göttling-Flach διορθοῖ], ἔδον ἐν Θεογ. 30) ἡ λέξις Φῖκα [ἐν Θεογ. 326] = Σφίγγα (κατὰ τὴν Βοιωτικὴν διάλεκτον). Ἴδε Forstemann, De dialecto Hesiodea, Halle 1863. Rzach, Der Dialekt des Hesiod ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. Suppl. 8. Οἱ δελφικοὶ δὲ χρησμοὶ ἐν ὁμηρικῇ γεγραμμένοι γλώσσῃ ἐχρησίμευον ὡς γέφυρα μεταβάσεως τῆς ὁμηρικῆς διαλέκτου εἰς τὴν ἡσιόδειον ποίησιν. Ἀλλ' ὁ Fick ἀποδέχεται, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Ἡσιόδου μετεποιήθη ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις καὶ παρέχει ὑμῖν δείγματα τῆς γλώσσης, ἐν ᾗ ἀρχικῶς ἐγράφη ὁ Ἡσίοδος, καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ ἐκδόσει τῆς Ὀδυσσείας ἐν σελ. 397 δείγματα ἐν παλαιᾷ θεσσαλικῇ διαλέκτῳ, ἐν δὲ τῷ περιοδικῷ τοῦ Bezzenberger, Beiträge zur Kunde der Indogermanischen Sprachen XII, 1—37 (1886) δείγματα ἐν δελφικῇ διαλέκτῳ. Τὰς θεωρίας δὲ ταύτας ἐφαρμόζων καὶ μετατρέψας πως νῦν ὁ ἀγχίνους λόγιος ἐν τῇ συγγραφῇ Hesiods Gedichte 1887 ἀποδέχεται, ὅτι ἡ μὲν Θεογονία ἐγράφη ἐν τῇ δελφικῇ διαλέκτῳ, τὰ δ' Ἔργα ἐν τῇ παλαιᾷ αἰολικῇ, αἱ δὲ παρεμβολαὶ ἀμφοτέρων μάλιστα ἐν μικτῇ ἰωνικῇ. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν συμφωνοῦμεν πρὸς ταῦτα κωλυόμενοι οὐ μόνον ὑπὸ τῆς παραδεδομένης μορφῆς τοῦ κειμένου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς μικρᾶς πιθανότητος τοιαύτης τινὸς μεταγραφῆς ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις. Παράβ. καὶ Menrad ἐν Philol. Anzeiger 1887 ἀρ. 8.

[3]) Τοιαῦτα συστήματα ἐκ τριῶν μὲν τὸ πλεῖστον, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐκ πέντε στίχων καὶ ἐκ τεσσάρων ἀναγνωρίζομεν προδήλως ἐν τοῖς διηγηματικοῖς μέρεσι μάλιστα τῆς Θεογονίας,

Ин-т ОНУ імені І.І. Мечникова

κοὶ Ἡσιόδειον χαρακτῆρα καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ παραδείγματι ἠθέτουν τοὺς ἐν Ἰλ. Σ, 39 — 49 στίχους, ἐν οἷς ἡ ξηρὰ ἀπαρίθμησις τῶν Νηρηΐδων, ὡς ἔχοντας ἡσιόδειον χαρακτῆρα [1]). Πρὸς τοῦτο δὲ συνεδέετο ἡ ὡσαύτως ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἤδη ἀναγνωρισθεῖσα κλίσις πρὸς τὴν γνωμικὴν καὶ ἀλληγορικὴν ἀφήγησιν [2]), ἥτις ἦτο ὅλως ἐναντία πρὸς τὸ εὔθυμον φανταστικὸν καὶ τὴν πλαστικὴν κατὰ φύσιν ἀλήθειαν τοῦ Ὁμήρου. Ἀλλά, καί περ ἀναγκαίως ἀναγνωρίζοντες ἐκ πάντων τούτων, ὅτι μεγάλως ἀφίσταται τῆς ὁμηρικῆς λαμπρότητος ἡ ποίησις τοῦ Ἡσιόδου, πρέπει ὅμως πάντως νὰ ὁμολογήσωμεν τὴν μεγάλην καὶ εὐεργετικὴν ροπήν, ἣν ἔσχε πρὸς τὴν παίδευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ ἠθικὴ ὑπόστασις τῆς ἡσιοδείου ποιήσεως καὶ αἱ παραινέσεις αὐτῆς πρὸς δραστηρίαν ἐργασίαν. Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι, ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἐξόχων καλλιτεχνημάτων ψυχικὴ ἀπόλαυσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν μεγίστην ἔχει ροπὴν πρὸς τὰ ἤθη καὶ τὰς σκέψεις λαοῦ τινος, ἀλλ' ἡ ἀγωγὴ τῶν νέων καὶ ἡ ἡμέρωσις τοῦ ὄχλου δεῖται ἀμέσου ἠθικῆς τροφῆς· δι' ὃ εὐτυχὴς ὁ λαός, εἰς ὃν αὕτη παρέχεται εὐθὺς ἐν τοῖς πρώτοις βήμασι διὰ τοῦ μελιῤῥύτου στόματος ποιητοῦ τινος.

Τὰ ἔργα τοῦ Ἡσιόδου εἶχον τὴν αὐτὴν τύχην, οἵαν καὶ τὰ τοῦ Ὁμήρου. Διότι καὶ εἰς τὸν Ἡσίοδον ἀπεδόθησαν πολλὰ ἔργα προελθόντα ἐκ τῆς σχολῆς αὐτοῦ καὶ τὰ γνήσια αὐτοῦ ἔργα ὑπέστησαν πλείστας διασκευάς, ὧν τοσούτῳ μᾶλλον ἦσαν ἐπιδεκτικά,

ἂν καὶ δὲν φαίνεται αὐστηρῶς ἐφαρμοζομένη ἡ στροφικὴ ἀρχή Ἐξεζήτησε δ' αὐτὰ ὁ Gruppe, Über die Theogonie des Hesiod 1841 καὶ ὁ Gottfr. Hermann, De Theogoniæ forma antiquissima 1844 (ἐν Opusculis VIII, 47 κ. ἑξ.)· καὶ ὁ Köchly δὲ κατέδειξεν αὐτὰ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκδόσει (παράβ. καὶ Köchly, Akadem. Vorträge I, 387). Νεωστὶ δ' ἐπειράθη ὁ Fick ν' ἀποκαταστήσῃ συστήματα ἐξ ἓξ στίχων. Πρὸς ταῦτα δὲ πρέπει να παραβληθῶσι καὶ τὰ στροφικὰ κῶλα ἐν τῷ λυρικῷ θρήνῳ παρὰ τῷ φερέτρῳ τοῦ Ἕκτορος Ἰλ., Ω 725 — 750, περὶ ὧν ἐπραγματεύθη ἐσχάτως ὁ Seibel, Die Klage um Hektor, Programm, München 1881.

[1]) Ἴδε σχόλια Α εἰς Σ, 39 καὶ Ω, 614.

[2]) Ἴδε σχόλια εἰς Ἰλ. Ο, 21 σελ. 410, 12 Β καὶ εἰς Ὀδ. ο, 74. Ἐκ τῆς ἐλλείψεως δὲ πλαστικῆς παραστάσεως προέρχεται καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Ἡσίοδος ἐλαχίστην παρέσχε παρόρμησιν εἰς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας καὶ δὴ εἰς τὴν γραφὴν τῶν ἀγγείων, περὶ οὗ ἴδε Brunn, Sitzungsbericht. der bayer. Akademie der Wissensch. 1889 II, 73.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ὅσῳ μᾶλλον χαλαρὸς ἦτο ὁ περιβάλλων αὐτὰ δεσμός. Καὶ προτάσσεται μὲν τῶν ἔργων τοῦ Ἡσιόδου συνήθως ἡ Θεογονία ὡς τὸ παλαιότερον ἔργον [1]), ἀλλ' ἡμεῖς προκρίνομεν νὰ προτάξωμεν τὰ Ἔργα, διότι ἡ γνησιότης αὐτῶν εἰς ἧττονας ὑποβάλλεται διαμφισβητήσεις.

67. Τὰ Ἔργα ἦσαν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν περὶ τὸν Ἑλικῶνα Βοιωτῶν τὸ μόνον γνήσιον ἔργον τοῦ Ἡσιόδου [2]) καὶ πάντως εἶναι τὸ μόνον ἔργον, ἐν ᾧ εὑρίσκομεν ἐντετυπωμένην ὡρισμένην τινὰ φύσιν καὶ ἦθος. Ἀπευθύνεται δὲ τὸ ἔργον πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ ποιητοῦ Πέρσην καὶ φέρει διπλοῦν ὄνομα, Ἔργα καὶ Ἡμέραι καλούμενον, διότι περιέχει ὁδηγίας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων καὶ ἐν ἐπιμέτρῳ ἡμερολόγιον τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῦ μηνὸς ποιητέων ἔργων. Καὶ τελείαν μὲν ἑνότητα πάντως δὲν ἀποτελοῦσιν οἱ 828 οὗτοι στίχοι τοῦ ποιήματος, ἀλλ' ἄδηλον εἶναι καὶ ἐνταῦθα, ὡς παρ' Ὁμήρῳ, πότερον αὐτὸς ὁ ποιητὴς δὲν διενοήθη νὰ ποιήσῃ ἕν τι ὅλον, ὥστε ἡ σύνδεσις τῶν διαφόρων μερῶν ἐγένετο οὐχὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτου, ἀλλ' ὑπό τινος μεταγενεστέρου διασκευαστοῦ, ὃς καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ κύριος πατὴρ τοῦ ὅλου ποιήματος, ἢ μὴ αἱ ἐλλείψεις τῆς διατάξεως προῆλθον ἐκ τῆς συῤῥαφῆς πλειόνων, κατὰ διαφόρους χρόνους ποιηθέντων μερῶν καὶ διὰ τῆς παρεμβολῆς ξένων. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τῷ ζητήματι πυρετώδη ἀνέπτυξε δραστηριότητα ἡ τὰ πάντα ἀναλύουσα κριτικὴ τῶν

[1]) Ὁ ἐν Ἔργοις 11 στίχος «οὐκ ἄρα (ἄλλοτε ἴσως οὗτοι) μοῦνον ἔην Ἐρίδων γένος» φαίνεται ὑπονοῶν τὸν ἐν Θεογονίᾳ 225, κατ' ἀκολουθίαν ἀποφαίνει ταύτην ὡς τὸ παλαιότερον ἔργον τοῦ ποιητοῦ. Μᾶλλον δ' ὡρισμένως ἀποφαίνει τὴν Θεογονίαν ὡς ἀρχαιότερον ἔργον ὁ στίχος 659, ἀλλὰ περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ στίχου τούτου διαμφισβητεῖται. Κατὰ τὸν Λουκιανὸν Περὶ Ὀρχήσεως 24 προηγεῖτο ἐν τοῖς χειρογράφοις ἡ Θεογονία. Μετὰ τῶν παλλαιῶν δὲ γραμματικῶν τάττουσι καὶ ὁ Kirchhoff καὶ ὁ Fick τὴν Θεογονίαν ὡς τὸ παλαιότερον ἔπος πρὸ τῶν Ἔργων.

[2]) Ὁ Παυσανίας ἐν IX, 31, 4 λέγει· «Βοιωτῶν οἱ περὶ τὸν Ἑλικῶνα οἰκοῦντες παρειλημμένα δόξῃ λέγουσιν ὡς ἄλλο Ἡσίοδος ποιῆσαι οὐδὲν ἢ τὰ Ἔργα». Ἀλλὰ μή τι οἱ περὶ τὸν Ἑλικῶνα οὗτοι ἀπέδιδον τὴν γνώμην τῶν λογίων Χωριζόντων, ὡς ὁ αὐτὸς Παυσανίας ἐν VI, 22, 6 ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τῶν Ἠλείων τινὰ ἐξ ἐκείνων, ὅσα οἱ λόγιοι αὐτοὶ ἐξηρεύνησαν;

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

νεωτέρων χρόνων [1]). Ἀλλ' ὅσον προτρεπτικαὶ εἰς ἐρεύνας καὶ καρποφόροι καὶ ἂν ἀπέβησαν αἱ ἀποδείξεις τῆς ἐλλιποῦς συναφείας μερῶν τινων, πάντως ὅμως ὑπερτεροῦσι τὰ σημεῖα τὰ ἀποδεικνύοντα τὴν ὁμοιότητα καὶ ἀκολουθίαν τῶν κυρίων μερῶν. Οὕτως ἡ προσαγόρευσις τοῦ Πέρσου ἀναμφισβητήτως προέρχεται οὐχὶ ἔκ τινος μεταγενεστέρου διασκευαστοῦ, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἡσιόδου. Ἐπειδὴ δ' αὕτη ἁπαντᾷ ἐν πολλοῖς πολὺ ἀλλήλων ἀπέχουσι χωρίοις, δυνάμεθα μετὰ πιθανότητος ἀμέσως νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ταῦτα ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ὡς μέρη ἑνὸς ὅλου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἐν οἷς δὲν ἁπαντᾷ τὸ ὄνομα τοῦ Πέρσου, παρέχουσι μείζονα τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ὕστερον παρενεβλήθησαν. Ὡς τοιαῦτα δ' ἀποδεικνύονται οἱ ἐν προσθήκης μέρει στίχοι τῶν Ἡμερῶν 765—828, αἱ δύο συνερραμμέναι συλλογαὶ γνωμῶν 317—382 καὶ 695—764, ἡ περιγραφὴ τῶν πέντε γενῶν 109—201 καὶ ὁ μῦθος τῆς Πανδώρας 49—104. Καὶ ἀληθῶς πάντα ταῦτα τὰ μέρη, καί περ συναφῆ ὄντα πως πρὸς τὴν κυρίαν ἰδέαν τοῦ ποιήματος, ὅτι ἐν τῷ παρόντι ἔργων καὶ μόχθων εἶναι πρὸ πάντων ἀνάγκη, ὅμως συνδέονται ὅλως χαλαρῶς πρὸς τὸ λοιπὸν ποίημα, ὥστε ἐμποιοῦσι τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ὑφίσταντο ἀρχικῶς καθ' ἑαυτὰ καὶ ὅτι μετέπειτα ἐγκατετάχθησαν εἰς τὰ Ἔργα ἴσως ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου αὐτοῦ [2]). Περὶ δὲ τοῦ προοιμίου εἰς τὰς Μούσας (1—10),

[1]) Twesten, Comment. crit. de Hesiodi carmine quod inscribitur Opera, Kiel 1815. Lehrs, Quæstiones epicæ 179—252, ἔνθα ἀποδεικνύεται ἡ κατὰ ἀλφάβητον τάξις τῶν ῥήσεων. Thiersch, De gnomicis carminibus Graecorum ἐν Acta Philol. Monac. III, 402. Ἄλλως κρίνει ὁ Ranke, De Hesiodi operibus et diebus, Gott. 1838. Vollbehr, Hesiodi Opera et Dies, Kiel 1844. Διαλλακτικῶς δ' ἔχουσιν ὁ Steitz, De Operum et dierum compositione, forma pristina et interpolationibus Gott. 1856. Hetzel, De carminis quod Op. et D. inscribitur compositione et interpolationibus, Weilburg 1860. Παράβ. καὶ Susemihl, Zur Litteratur des Hesiod ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. und Pädagogik 89, 1 κ. ἑ. Τὰ καθ' ἕκαστον δὲ μέρη πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ὁ Fick ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἡσιόδου. Ὁ δὲ Kirchhoff ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ πειρᾶται νὰ διακρίνῃ διὰ διαφόρων γραμμάτων τὸ παλαιόν, εἰς τὸν Ἡσίοδον ἀποδιδόμενον κύριον μέρος, ἀπὸ τῶν μεταγενεστέρων προσθηκῶν καὶ νὰ διαιρέσῃ τὸ παλαιὸν ποίημα εἰς ὀκτώ, ἄνισα ὅλως ᾄσματα.

[2]) Ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα φαίνεται ὁ τῆς Πανδώρας μῦθος συναφὴς πρὸς τὸ στέλεχος τοῦ ποιήματος καὶ συνδεόμενος πρὸς τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν αὐτοῦ, διότι δὴ ἡ ἀποστολὴ τῆς

ὅτι μεταγενέστερον εἶναι, μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Παυσανίας ἐν IX, 31, 4 [1]). Ὅ,τι ἄρα ὑπολείπεται μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν παρενθηκῶν τούτων καὶ ἄλλων τινῶν μικροτέρων διασκευῶν [2]), δὲν εἶναι ἔτι τέλειόν τι ὅλον, ἀλλὰ συνίστανται ἐκ δύο ὁμοίων πρὸς τὸν Πέρσην ἀπευθυνομένων μερῶν, ἑνὸς ψεκτικοῦ (11—39, 203—316), ἐν ᾧ ὁ ποιητὴς ψέγει τὸν ἀδελφὸν καὶ τοὺς δωροφάγους δικαστὰς διὰ τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν ἀδικίαν, καὶ ἑτέρου διδακτικοῦ, ἐν ᾧ μετ' ἀπαθείας προπαιδεύει εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν (383—616 καὶ 618—694). Τὰ δύο δὲ ταῦτα μέρη δὲν ἐποιήθησαν μὲν ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ [3]), ἀλλ' ἦσαν πάντως προωρισμένα ἓν ὅλον ν' ἀποτελέσωσιν. Ἐκ τούτου εἷς μόνος περιτετορνευμένος ἁπαντᾷ ἐπίλογος, (694) καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος, καὶ ἡ παρόρμησις εἰς ἐργασίαν διήκει δι' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὡς ἐρυθρός τις μίτος. Διότι αὐτῆς στοχάζεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ προοίμιον περὶ τῶν δύο ἐρίδων, τῆς κακῆς ἔριδος καὶ τῆς ἀγαθῆς ἀμίλλης, ὧν ἡ

Πανδώρας, ὡς ἡ ἁμαρτία τῆς Εὔας ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ, ἐπήνεγκε τὴν ἀνάγκην τῆς ἐργασίας. Ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ ἐξαίρετοι ῥήσεις καὶ τὸ ποίημα περὶ τῶν γενῶν, ὧν ἀπηχήματα ἀπέδειξεν ὁ Roth, Der Mythus von den 5 Menschenaltern bei Hesiod und die Indische Lehre von den 4 Weltaltern, Tübingen 1880, ἐν τῇ παλαιᾷ ἰνδικῇ ποιήσει, ἐμποιοῦσι τὴν ἐντύπωσιν γνησίας ἡσιοδείου ποιήσεως. Ἴσως δὲ μεταγενέστερός τις ἐγκατέταξε καὶ αὐτὰ εἰς τὰ Ἔργα, ἵνα μὴ ἀπολεσθῶσι μεμονωμένα.

[1]) Τὸ προοίμιον, ὅπερ ἠθέτουν καὶ ὁ Ἀρίσταρχος καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν Συμποσ. IX, 1, 2 εἶναι οἰκτρὸν σύρραμμα, οὗ τοῦτο μόνον φαίνεται θαυμαστόν, ὅτι ἔτυχε χάριτος παρὰ τοῦ Kirchhoff. Κατὰ τὰ σχόλια τοῦ Πρόκλου ὁ Πραξιφάνης, ὁ μαθητὴς τοῦ Θεοφράστου, ἐνέτυχεν ἐκδόσει τοῦ Ἡσιόδου ἄνευ μὲν τοῦ προοιμίου τούτου, ἀρχομένῃ δὲ ἀπὸ τοῦ στίχου «Οὐκ ἄρα μοῦνον ἔην Ἐρίδων γένος». Ὡς δ' ὁ Martin, Das Proömium zu den Erga des Hesiod, Dissert. München 1897, πιθανολογεῖ, τὸ προοίμιον ἐποιήθη καὶ εἰσεποιήθη ὑπὸ φαύλων τινῶν γραμματικῶν τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων, οἵτινες προσέκρουον εἰς τὴν ἀπότομον εἰσαγωγὴν τῶν γνησίων Ἔργων.

[2]) Τοιαῦται διασκευαὶ εἶναι οἱ στίχοι 504—536 περὶ τῶν δεινῶν τοῦ χειμῶνος, ἐν οἷς τὸ ἰωνικὸν ὄνομα τοῦ μηνὸς Ληναιῶνος (504) καὶ τὸ Πανέλληνες ἀποδεικνύουσι τὴν μεταγενεστέραν, οὐχὶ βοιωτικὴν καταγωγήν, εἶτα οἱ στίχοι 60—68 καὶ πολλαί, χαλαρῶς παρεμβεβλημέναι μονόστιχοι ῥήσεις, ἴσως δὲ καὶ οἱ στίχοι 646—662 περὶ τῶν ἐπιταφίων ἀγώνων τοῦ Ἀμφιδάμαντος. Πέραν τοῦ δέοντος προβαίνει ἐν τῇ παραδοχῇ παρενθηκῶν ὁ Fick ἐν σελ. 43 κ. ἑξῆς, διότι μόνον 144 στίχοι γνήσιοι ὑπολείπονται τότε κατ' αὐτὸν ἐκ τῶν Ἔργων.

[3]) Παράβ. στίχον 34 κ. ἑ. πρὸς τὸν 396.

τελευταία παρορμᾷ καὶ τὸν ἀμήχανον εἰς ἐργασίαν, καὶ αὐτὴ χρησιμεύει καὶ ὡς γέφυρα μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς τὸ δεύτερον μέρος, ἐν ᾧ διακελεύεται τὸν Πέρσην ὁ ποιητὴς διὰ τῆς ἐργασίας νὰ πειρᾶται νὰ πορίζηται τὸν βίον καὶ οὐχὶ δι' ἀδίκων δικῶν (286—303, 315 κ. ἑξῆς).

68. Ἡ δὲ Θεογονία ἐκ 1022 στίχων ἀποτελουμένη εἶναι σεμνοπρεπης τις ἀπόπειρα ὑπαγωγῆς τῶν ποικίλων μορφῶν τῶν θεῶν τῶν Ἑλλήνων ὑπό τι σύστημα. Εἰς τοῦτο δὲ τὸ μὲν συνεφορήθησαν οἵ τε παλαιοὶ καὶ ἐπιχώριοι καὶ ἐν ταὐτῷ καί τινες νέοι θεοὶ καὶ ξένοι [1]), τὸ δὲ συνηνώθησαν εἰς ἓν ποιητικὸν ἅμα τε καὶ φιλοσοφικὸν διδακτικὸν ἔπος οἱ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς λατρείαις καὶ τοῖς παλαιοῖς ὕμνοις παραδεδομένοι μῦθοι συγκερασθέντες πρὸς θεοσοφικὰς καὶ κοσμογονικὰς θεωρίας [2]). Λίαν δ' ἐπιτυχῶς διεξήγαγε τὸ σχέδιον αὐτοῦ ὁ ποιητής, διότι ἐμμείνας ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως συνέλαβε τὰ πράγματα ἐν τῷ γίγνεσθαι καὶ οὕτως ἐποίησεν ἱστορίαν τῆς κοσμοποιίας καὶ τῆς θεογονίας. Εἶχε δὲ συνεπίκουρον ἐν τῇ διεξαγωγῇ τοῦ σχεδίου τούτου αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ μύθου, ὅστις πανταχοῦ λόγον ἐποιεῖτο

[1]) Τινὲς τῶν παρ' Ἡσιόδῳ ἀπαντωσῶν θεοτήτων, ἃς ἀγνοεῖ ὁ Ὅμηρος, ἀποδεικνύονται ὑπὸ τῆς συγκριτικῆς μυθολογίας παλαιόταται, ὡς Ἑστία = τῇ λατ. Vesta, Ὄρθρος = τῷ σανσκρ. Vrtras, Ῥεῖα = σανσκρ. urvi (εὐρεῖα γῆ), Κέρβερος = σανσκρ. ç'arvaras, ἐξ οὗ ç'abalas, ὁ ποικιλόδερμος κύων τοῦ Yamas κατὰ Benfey, Vedica 149 κ.ἑ. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' εἰς μὲν τὴν ἐλάσσονα Ἀσίαν ἄγει ἡμᾶς ἡ Χίμαιρα ὡς καὶ ὁ Τυφωεύς, εἰς τὴν Αἴγυπτον δ' ἡ Σφίγξ καὶ εἰς τοὺς Σημίτας ὁ Ἰαπετὸς καὶ ὁ Κάδμος. Τὰ ξένα δὲ ταῦτα συστατικὰ μέρη τῆς Θεογονίας δὲν πρεπει νὰ φαίνωνται ἡμῖν παράξενα ἐνθυμουμένοις τὸ αἰγυπτιακὸν ὄνομα τῶν Θηβῶν καὶ τὸ αἰγυπτιακὸν πρότυπον ποίκιλμα τοῦ ὑπὸ τοῦ Schliemann ἐκσκαφέντος θησαυροῦ τοῦ Ὀρχομενοῦ. Ἀλλὰ καὶ παρ' Ὁμήρῳ ἀπαντῶσί τινα τῶν ἀνατολικῶν ὀνομάτων ὡς Τυφωεύς, Κιμμέριοι, Ἀχέρων, ἄλλα δέ τινα βραδύτερον διαδοθέντα ὡς Κάβειροι, Ἄδωνις, Μελικέρτης, γρῦπες δὲν ἀπαντῶσιν οὐδὲ παρ' αὐτῷ τῷ Ἡσιόδῳ.

[2]) Ὁ Ἡσίοδος ἀποκαλεῖται θεολόγος καὶ ὁ πρῶτον θεολογήσας ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ σελ. 983b 29 καὶ 1000a 9. Ὅτι δ' ὑφίσταντο Θεογονίαι πρὸ τοῦ Ἡσιόδου, φαίνεται ἥκιστα πιθανόν, ἂν καὶ χωρία τινὰ τοῦ Ὁμήρου, μάλιστα δ' ἡ Διὸς ἀπάτη, ἀποδεικνύουσιν, ὅτι πρὸ τοῦ Ὁμήρου ἐκυκλοφοροῦντο ἤδη θεολογικαὶ θεωρίαι καὶ ὕμνοι. Παράβ. Schömann, Comparatio theogoniæ Hesiodeæ cum Homerica ἐν τοῖς Opusculis II, 25—29.

περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ ἢ θυγατρὸς καὶ εἶχεν ἀναγκάσει ἤδη καὶ αὐτὸν τὸν ἐξ Ἰωνίας ἀοιδὸν νὰ περικαλύψῃ ἐν ποιητικῷ ἱματίῳ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ συμβαίνοντα [1]). Ἴσως δὲ καὶ ἐκ τῶν παραδόσεων τῶν ἱερέων τῶν διαφόρων ναῶν παρέλαβεν ὁ ποιητὴς καί τινας ἀλληγορικὰς καὶ φιλοσοφικὰς γνώμας. Διότι ἡ μεγάλη ἐπὶ παραδείγματι τιμή, ἣν ὁ ποιητὴς ἀπονέμει εἰς τὸν Ἔρωτα ἐν τῇ Θεογονίᾳ (120 κ. ἑ.), φαίνεται συνδεομένη πρὸς τὴν ἐν Θεσπιαῖς λατρείαν τοῦ θεοῦ τούτου [2]). Διεξήγαγε δ' ὁ ποιητὴς τὸ σχέδιον αὐτοῦ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον. Ἐν τῇ εἰσαγωγῇ (1—115), ἥτις προῆλθεν ἐκ τῆς συγχωνεύσεως δύο προοιμίων, ἑνὸς μὲν εἰς τὰς Ἑλικωνιάδας, ἑτέρου δὲ εἰς τὰς Ὀλυμπιάδας Μούσας [3]), συνδέεται ἡ ἐπίκλησις τῶν Μουσῶν πρὸς τὴν μύησιν τοῦ ποιητοῦ τοσοῦτον ἐμφρόνως, ὥστε οἱ ἑπόμενοι στίχοι φαίνονται ὡς ἀπηχήματα τοῦ ἄσματος τῶν Μουσῶν. Ἀπὸ τοῦ 116 δὲ στίχου ἄρχεται τὸ παλαιὸν ποίημα, ἡ Κοσμογονία, ἥτις τὸ μὲν πρῶτον προσάγει ὅλως ἀμόρφους ἀφαι-

[1]) Οὕτω νοητέα τὰ δεσμὰ τοῦ Διὸς καὶ ἡ λύτρωσις αὐτοῦ ὑπὸ τῆς θεᾶς τῆς θαλάσσης Θέτιδος καὶ τοῦ Βριάρεω ἐν Ἰλ. Α, 397 κ. ἑξ., αἱ 350 μέλαιναι βόες (= νύκτες) καὶ τὰ 350 λευκὰ πρόβατα (= ἡμέραι) τοῦ Ἡλίου ἐν Ὀδ. μ, 128 κ. ἑξ. Αἱ κοσμογονικαὶ δ' αὗται θεωρίαι τοῦ μύθου ἀνάγονται εἰς τοὺς ἀρίους χρόνους. Οὕτως ὁ ἐν τοῖς Βέδαις ἀγὼν τοῦ Vrtra καὶ ἡ ἁρπαγὴ τῶν βοῶν ἀναφέρονται εἰς τὰς βρονταίας νεφέλας καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν συγκαλυπτομένας ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Αἱ γιγαντομαχίαι καὶ Τιτανομαχίαι τῶν Ἑλλήνων ποιητῶν συνάπτονται πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ μὲν Indras πρὸς τοὺς Rakshasas παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, τοῦ Donar δὲ πρὸς τοὺς γίγαντας παρὰ τοῖς παλαιοῖς Γερμανοῖς.

[2]) Ἡ θεοσοφικὴ ἀλληγορία εἶναι παλαιοτέρα τοῦ Ἡσιόδου, διότι αἱ μὲν Χάριτες, ἤτοι θεαὶ τῆς χάριτος ἢ εὐμενείας, προῆλθον ἐκ τῶν αἰσθητῶν μορφῶν τῶν ξανθῶν ἵππων τοῦ Ἡλίου (haritas). (Ἴδε G. Curtius. Grundzüge der Griechischen Etymologie 5 ἐκδ. σελ. 121), ὁ δὲ φιλάνθρωπος θεὸς τοῦ πυρὸς Προμηθεὺς ἐκ τῆς θεωρίας ἐργαλείου προπαρασκευαστικοῦ τοῦ πυρός. (Ἴδε Ad. Kuhn, Herabkunft des Feuers). Κατά τινα δ' ὑπόθεσιν τοῦ Müller καὶ ὁ τῶν Θεσπιέων Ἔρως ἐσήμαινεν ἀρχικῶς τὴν ἀκτῖνα τοῦ Ἡλίου, σανσκρ. arusha.

[3]) Ὅτι τὸ πρῶτον προοίμιον ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ μορφῇ (1—4, 9—12, 22—24, 26—34) ἐποιήθη ἐν τοῖς μετὰ τὸν Ἡσίοδον χρόνοις, δὲν τολμῶμεν νὰ ἰσχυρισθῶμεν, μεθ' ὅσης οἱ νεώτεροι κριτικοὶ πεποιθήσεως. Πάντως ἦτο γνωστὸν εἰς τὸν διασκευαστὴν τῶν Ἔργων στ. 659. Κατὰ δὲ τὸν Πλούταρχον ἐν Συμποσ. προβλημ. IX, 14, 1 μέρος τι τοῦ προοιμίου στ. 36—67 ᾄδετο ὡς ἴδιος ὕμνος. Τρία δὲ προοίμια καὶ τρεῖς Θεογονίας ἐξευρίσκει ὁ O. Gruppe, Die griech. Kulte I, 597 διδάσκων, ὅτι ἡ σύρραψις αὐτῶν ἐγένετο ἐν Κορίνθῳ ἐπὶ Περιάνδρου.

ρέσεις τῶν φυσικῶν δυνάμεων, εἶτα δέ, προϊόντος τοῦ ἔργου, εἰσάγει καὶ παλαιὰς μορφὰς τοῦ μυθικοῦ κόσμου καὶ προσωποποιήσεις ἠθικῶν ἐννοιῶν (116—452). Κατὰ ταύτην τὸ μὲν πρῶτον ἐγένετο τὸ Χάος, εἶτα ἡ εὐρύστερνος Γαῖα, τὰ ἠερόεντα Τάρταρα (ἀρχικῶς ἡ πρὸς ἑσπέραν παρὰ τῇ Ταρτησσῷ χώρα) καὶ ὁ πανδαμάτωρ Ἔρως. Ἐκ τοῦ Χάους εἶτα ἐξεγένοντο τὸ Ἔρεβος καὶ ἡ μέλαινα Νύξ, ἐκ τῆς Γῆς ὁ Οὐρανός, τὰ Ὄρη καὶ ὁ Πόντος. Ἐκ τῶν πρώτων δὲ τούτων στοιχείων ἔπειτα φαίνονται ὡς δυνάμεις θεοὺς παράγουσαι ἡ Γῆ καὶ ὁ Οὐρανὸς (152—210), ἡ Νὺξ (211—232), ὁ Πόντος (233—370), ὥστε ἐξ αὐτῶν μιγνυομένων φιλότητι ἢ καὶ οὕτως προέρχονται καὶ ἀφηρημένα ὄντα, ὡς ἡ Θέμις, ὁ Θάνατος, ἡ Ἔρις, ἡ Νίκη, ἡ Νέμεσις καὶ μυθολογικαὶ μορφαὶ ὡς οἱ Κύκλωπες, αἱ Ἐρινύες, αἱ Μοῖραι, αἱ Γοργόνες, ὁ Κρόνος, ὁ Νηρεύς, ὁ Κέρβερος. Εἰς τὸ πρῶτον δὲ τοῦτο μέρος τῆς Θεογονίας προστίθεται ὡς ἐπίμετρον τὸ περὶ τῶν ἐκγόνων τῆς Γῆς καὶ τοῦ Οὐρανοῦ, τῆς Θέτιδος, τῆς Θείας, τοῦ Κρίου, τοῦ Κοίου, τῆς Φοίβης (211—276) [1]). Το ξηρὸν δὲ τῶν μερῶν τούτων ὕφος, ὅπερ διὰ τῆς παραλλήλου τῶν προτάσεων συντάξεως προσκτᾶται ἐνάργειαν μᾶλλον ἢ κάλλος [2]), διακόπτεται χαριέντως ὑπὸ τῶν εὐρυτενῶν διηγημάτων τῆς ἐκτομῆς τοῦ Οὐρανοῦ (154—210), τῆς χειρώσεως ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους τοῦ Γηρυονέως καὶ τῆς λερναίας Ὕδρας (288—318), τῆς πῦρ πνεούσης Χιμαίρας καὶ τοῦ θανάτου αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Βελλεροφόντου ἐπιβαίνοντος τοῦ Πηγάσου (319—325). Ἀπὸ δὲ τοῦ στίχου 453 εἰσερχόμεθα εἰς αὐτὸν τὸν Ὄλυμπον τῶν φαεινῶν θεῶν, ἔνθα μανθάνομεν πρῶ-

[1]) Ἡ παρενθήκη, ἣν ἀνέμενέ τις εὐθὺς μετὰ τὸν στίχον 136, περιέχει ὀνόματα θεῶν, ἅτινα ἀναγκαίως ἀνεμένομεν, τοῦ Ἡλίου, τῆς Ἠοῦς, τῆς Λητοῦς, ὥστε καλῶς ποιοῦντες δυνάμεθα νὰ ἀποδῶμεν αὐτὴν εἰς τὸν Ἡσίοδον. Ἀλλὰ λίαν ὕποπτος εἶναι ἡ ἐν τῇ παρενθήκῃ ταύτῃ νέα παρενθήκη περὶ τῆς Στυγὸς 383—403.

[2]) Ἰδίᾳ ἐν τῷ πρώτῳ κοσμογονικῷ μέρει (116—152) δύναται νὰ ἀποκατασταθῇ ἀσφαλῶς ἡ διαίρεσις εἰς τριστίχους στροφάς, ἐὰν ἀποχωρίσωμεν τὰς εὐκόλως ἀναγνωριζομένας διασκευάς (122, 128, 130. 136, 138, 144 κ. ἑξ., 215 κ. ἑ. 218 κ. ἑξῆς).

τον μὲν τὰ τῆς γεννήσεως τοῦ πάντων πατρὸς Διὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, Ἑστίας, Δήμητρος, Ἥρας, Ἅιδου καὶ Ποσειδῶνος (453—500) καὶ ἔπειτα περὶ τῶν ἀμοιβαίων ἐρίδων τοῦ παντοδυνάμου Κρονίδου καὶ τοῦ ποικιλομήτου Προμηθέως (501—616), περὶ τῶν φοβερῶν ἀγώνων τοῦ Διὸς πρὸς τοὺς Τιτᾶνας καὶ τῆς καταταρταρώσεως αὐτῶν (617—819), περὶ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων τοῦ τε Διὸς καὶ τῶν ἄλλων Κρονιδῶν (886—962). Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μέρει τοῦ ποιήματος ἐξαίρεται ὁ ποιητὴς ὑπὸ τῆς δαψιλείας τῆς ὕλης ὑπεράνω τῆς ἀγόνου μορφῆς τῆς ἀνιαρᾶς διαριθμήσεως καὶ διδασκαλίας. Ἐν τῇ Τιτανομαχίᾳ δὲ προπάντων ἀμιλλᾶται μὲν ἐπιτυχῶς πρὸς τὸν Ὅμηρον, ἀλλ' ἀληθῶς μᾶλλον διὰ τῶν μεγαλοπρεπῶν σκιαγραφημάτων καὶ τῶν γιγαντιαίων φράσεων, ἢ διὰ τῆς ἐναργείας καὶ ποικιλίας τῆς περιγραφῆς.

Τὸν δ' ἐπίλογον ἀποτελεῖ παράρτημά τι χαλαρῶς συνειρμένον περὶ τῶν θεαινῶν, αἵτινες συμμιγεῖσαι μετὰ θνητῶν ἐγέννησαν ἥρωας καὶ ἡρωΐνας (963—1022) καὶ οὕτω προωδοποιεῖτο ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς Θεογονίας εἰς τὸν Κατάλογον Γυναικῶν.

Καὶ ἀληθῶς μὲν διήκει οὕτω δι' ὅλου τοῦ ποιήματος ἐνιαῖός τις μίτος, ἀλλὰ πάντως δὲν ἀποτελεῖ τοῦτο, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τεχνικόν τι ὅλον ἔχον ἐνιαῖον τὸν τρόπον. Ἡ συναφὴ μάλιστα τῶν ξηρῶν ἀπαριθμήσεων καὶ τῶν εὐρυτενῶν σκηνῶν ἀγώνων εἶναι ὀχληρά [1]). Ἀλλ' ἐκ τῶν 1022 στίχων μέγα μέρος πρέπει νὰ θεωρήσωμεν ὡς μεταγενεστέρας παρενθήκας [2]). Οὕτω πρὸ πάντων μεταγενεστέρου τινὸς εἶναι τὸ παράρτημα 963—1022, ὅπερ ἀποφαίνουσιν ὡς νεώτερόν τι ποίημα αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν Τυρρηνῶν (1016), καὶ τοῦ Λατίνου (1013) καὶ ὁ ὑπαινιγμὸς τῆς Αἰθιοπίδος (984) καὶ τῶν Κυπρίων (1008—1010) [3]). Ὡσαύτως δ' ὀχληρῶς διακόπτει τὴν

[1]) Ἔλλειψις εἶναι ὡσαύτως, ὅτι ἐν στίχῳ 935 (παράδ. καὶ στίχ. 121) αἰφνιδίως ἀναφαίνονται ἄνθρωποι, ἐν ᾧ οὐδεὶς λόγος ἐγένετο πρότερον περὶ τῆς γενέσεως αὐτῶν, καὶ ὅτι δὲν φαίνεται καταληπτόν, πῶς αἱ τῶν θνητῶν γενεαὶ ἐγένοντο πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Διὸς πρὸς συμφορὰν τῶν ἀνθρώπων δημιουργίας τῆς γυναικός.

[2]) A. Meyer, De compositione Theogoniæ, Berl. 1887.

[3]) Ὁ πλημμελὴς στίχος 1014 Τηλέγονόν τε ἔτικτε διὰ χρυσέην Ἀφρο-

συνάφειαν ὁ τοῦ Τυφωέως μῦθος (820—880) καὶ δὲν ἐγράφη κατ' ἀκολουθίαν, ἵνα ταχθῇ ἐνταῦθα, ἢ ἴσως καθ' ὅλου εἰς τὴν Θεογονίαν, καὶ ἂν ἔτι ἐποιήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἡσιόδου ὁρμηθέντος ἔκ τινος ἐκρήξεως τῆς Αἴτνης ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ. Παρὰ ταῦτα δὲ νεώτερον βεβαίως εἶναι καὶ τὸ μακρὸν περὶ Ἑκάτης χωρίον (411—452), ὅπερ πιθανῶς προέρχεται ἔκ τινος ἰδίου ὕμνου εἰς τὴν θεάν. Τέλος δ', ἵνα παραλίπωμεν τὰς μικροτέρας διασκευάς, καὶ τὸ προοίμιον ἀναμφισβητήτως εὐρύνθη διὰ τῆς παρεισαγωγῆς λειψάνων τινῶν ὕμνων εἰς τὰς ὀλυμπιάδας Μούσας [1]). Περὶ δὲ τοῦ συγγραφέως τῆς Θεογονίας πάντες οἱ ἀρχαῖοι, πλὴν ἐκείνων οὓς πρὸ ὀφθαλμῶν εἶχεν ὁ Παυσανίας IX, 31, 4 [2]) συνεφώνουν ὁμολογοῦντες ὡς τοιοῦτον τὸν Ἡσίοδον, μάλιστα δὲ πάντων ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος λέγων ἐν II, 53: «Ἡσίοδος καὶ Ὅμηρός εἰσιν οἱ ποιήσαντες θεογονίην Ἕλλησι καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντες καὶ τιμάς τε καὶ τέχνας διελόντες καὶ εἴδεα αὐτῶν σημήναντες» [3]). Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς δὲ χρόνοις ὁ Σοίμαννος ἐπανελθὼν εἰς τὰς ἀμφιβολίας τοῦ Παυσανίου ἀπέφηνε τὴν Θεογονίαν ἔργον τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου [4]). Ἀλλὰ

δίτην δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῷ μέγα τὸ κῦρος ἔχοντι Μεδικαίῳ κώδικι, δὲν δυνάμεθα ἄρα ἐξ αὐτοῦ νὰ τάξωμεν τὸ παράρτημα εἰς τοὺς μετὰ τὴν Τηλεγόνειαν χρόνους. Φυσικὸν δ' εἶναι, ὅτι διὰ τῆς προσαρτήσεως τοῦ παραρτήματος ἐξέπεσεν ὁ παλαιὸς ἐπίλογος τῆς Θεογονίας μετὰ τὸν στίχον 962 ἢ, ὡς ἄλλοι ἀποδέχονται, μετὰ τὸν στίχον 955.

[1]) Τὴν παλαιὰν Θεογονίαν συσπᾷ εἰς ἓν ἢ μᾶλλον δύο μέρη ἐκ στροφῶν συγκείμενα ὁ Köchly, De diversis Hesiodeae Theogoniae partibus 1860, καὶ ἐν Opusculis σελ. 244—288. Ὁ δὲ Fick ἀποδέχεται 3 παλαιότερα ᾄσματα τῆς Θεογονίας ἐξ 144 στίχων.

[2]) Ἐν ἄλλῳ τινὶ χωρίῳ VIII, 18, 1 σιγῇ παρέρχεται τὴν ἀμφιβολίαν αὐτὸς ὁ Παυσανίας.

[3]) Ἡ παλαιοτάτη μαρτυρία περὶ τῆς ταὐτότητος τοῦ συγγραφέως τῶν Ἔργων καὶ τῆς Θεογονίας εὑρίσκεται ἐν τῷ στίχῳ τῶν Ἔργων 659· «ἔνθα με τὸ πρῶτον λιγυρῆς ἐπέβησαν ἀοιδῆς», ὃς καταφανῶς ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Θεογονίας καὶ ἂν εἶναι νόθος, πάντως ὅμως παλαιότατος εἶναι. Καὶ ἐν τοῖς Ἔργοις 48 ὑποδεικνύεταί πως ἡ εὐρυτενὴς ἐν τῇ Θεογ. 535—553 διήγησις περὶ τῆς ἀπάτης τοῦ Προμηθέως. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Welcker ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Θεογονίας ἀποδέχεται, ὅτι ἄλλος ἦτο ὁ ποιητὴς τῆς Θεογονίας.

[4]) Schömann, de compositione Theogoniæ ἐν τοῖς Opusculis II, 475 κ. ἑ. καὶ ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ γενομένῃ ἐκδόσει τῆς Θεογονίας ἐν σελ. 20 κ. ἑ. Ὁ δὲ Gerhard, Über die

ταῦτα οὐδὲ λόγου ἄξια εἶναι, διότι ἀψευδὴς μαρτυρία ἐναντιοῦται εἰς αὐτά, ἡ γλῶσσα καὶ τὸ δίγαμμα. Καθ' ὅλου δὲ οἱ ἀποφαινόμενοι, ὅτι ἡ Θεογονία δὲν εἶναι ἔργον τοῦ Ἡσιόδου, ἀποδεικνύονται ὑπερβαλλόντως σκεπτικοί. Διότι ἡ κατ' οὐσίαν ταὐτότης τῆς γλώσσης καὶ ἡ ἐν ἀμφοτέροις τοῖς ποιήμασιν ὑπόδειξις ὡς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ τῆς ὑπὸ τῷ Ἑλικῶνι παρὰ ταῖς Θεσπιαῖς χώρας (Θεογ. 2 καὶ Ἔργ. 639, Θεογ. 120 κ. ἑξ.) πάντα ταῦτα μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς ταὐτότητος τοῦ ποιητοῦ τῆς Θεογονίας καὶ τῶν Ἔργων. Ἡ δὲ τοῦ μύθου τῆς γενέσεως τῆς γυναικὸς διαφορὰ συνισταμένη ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν μὲν τῇ Θεογονίᾳ (570—612) περὶ τῆς γενέσεως τῆς γυναικὸς καθ' ὅλου, ἐν δὲ τοῖς Ἔργοις (47—104) περὶ τῆς γενέσεως ὡρισμένης γυναικός, τῆς Πανδώρας, λόγος γίγνεται, καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν οὐδενὸς λόγου ἀξία εἶναι καὶ πρὸς τούτοις οὐδεμίαν ροπὴν ἔχει πρὸς τὸ ζήτημα, διότι τὰ ἐν τοῖς Ἔργοις εἶναι ἕνεκα τῶν διασκευῶν λίαν συμπεφυρμένα [1]).

69. Γυναικῶν κατάλογος δ' ἐκαλεῖτο τὸ τρίτον, ἀπολεσθὲν δυστυχῶς κύριον ἔργον τοῦ Ἡσιόδου. Πρὸς τοῦτο δὲ συναφὴς φαίνεται ὁ κατάλογος τῶν ἐπιφανῶν γυναικῶν τῶν ἐν Ἅιδου ἐν τῇ Νεκυίᾳ τοῦ Ὁμήρου ἐν Ὀδ. λ, 235—237. Γυναικῶν κατάλογος δ' ἐκαλεῖτο τὸ ἔργον, διότι ἤτό τις εἰς καταλογὴν (καταλέγειν) προωρισμένος κατάλογος τῶν θνητῶν γυναικῶν, αἵτινες ἐγέννησαν ἐκ θεῶν ἥρωας. Ἦτο ἄρα συμπλήρωσίς τις τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς Θεογονίας, ὅπερ πραγματεύεται περὶ ἡρώων, οἵτινες κατήγοντο ἐκ θεαινῶν καὶ θνητῶν ἀνδρῶν, ὡς περὶ τοῦ Τηλεγόνου, τοῦ υἱοῦ τῆς θείας Κίρκης καὶ τοῦ θνητοῦ Ὀδυσσέως, ἢ περὶ τοῦ Αἰνείου, τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀγχίσου. Ὡς δ' ἡ Θεογονία, οὕτω καὶ ὁ Κατάλογος συνίστατο ἐκ μικρῶν, χαλαρῶς συ-

hesiodische Theogonie ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akad. 1856 ἀποδέχεται, ὅτι ὁ Ὀνομάκριτος συνέταξε τά τε παλαιὰ συναφῆ ἡσιόδεια ἀποσπάσματα καὶ τὰς μεταγενεστέρας παρενθήκας.

[1]) Ὅτι νόθοι εἶναι οἱ στίχοι 69—82, ἀπέδειξεν ὁ R. Schöll, Satura crit. Sauppio oblata σελ. 133—147.

νειρμένων κώλων κατὰ τρόπον τῆς ἡσιοδείου σχολῆς καὶ ἀπετέλει ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, ὅτε δὲν ὑπῆρχον ἔτι ἱστορίαι τῶν πολιτειῶν, ἔμμετρόν τι διδακτικὸν βιβλίον τῆς ἱστορίας τῶν ἡρώων. Συνίστατο δὲ τὸ ὅλον ἐκ πέντε βιβλίων, ὧν τὰ δύο τελευταῖα εἰδικῶς ἐκαλοῦντο Ἠοῖαι. Τὸ δ' ὄνομα Ἠοῖαι [1]), ὅπερ βεβαίως μὲν προσῆκεν εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον, πιθανῶς δ' εἰς τὰ δύο τελευταῖα [2]), προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ἕκαστον τῶν κώλων ἤρχετο ἀπὸ τοῦ ἢ οἵη, ὡς,

ἢ οἵην Ὑρίη Βοιωτίη ἔτρεφε κούρην.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐν τῷ Καταλόγῳ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ σαφῶς ἐπισταμένου τὰ τοιαῦτα Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀπολλωνίου ἐν II, 181 καὶ IV, 57 πολλάκις ἀντιθέτως εἶχον πρὸς τὰ ἐν ταῖς Ἠοίαις [3]), πιθανὸν φαίνεται, ὅτι ἀρχικῶς ὑπῆρχον δύο διάφορα ἔργα, ὁ Γυναικῶν κατάλογος καὶ αἱ Ἠοῖαι, καὶ ὅτι ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ἴσως ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὸ πρῶτον, συνηρμόσθησαν ἀμφότερα διὰ τὸ συγγενὲς τοῦ περιεχομένου εἰς ἓν ὅλον, ὅπερ ἐπεγράφετο Κατάλογος ἢ Ἠοῖαι μεγάλαι [4]). Ἡ ἐπίνοια δὲ τῆς συνυφάνσεως ἱστορίας τινὸς ἡρώων περὶ τὸν μίτον ἐπιφανῶν γυναικῶν συνδέεται πρὸς τὴν ἰδίαν τιμήν, ἣν ἀπένεμον εἰς τὰς γυναῖκας οἱ Λοκροί, παρ' οἷς οἱ εὐγενεῖς ἀπὸ τῶν μητέρων, οὐχὶ δ' ἀπὸ

[1]) Μεγάλαι Ἠοῖαι, ἡ ἐπιγραφή, ἣν εὑρίσκομεν παρὰ Παυσανίᾳ ἐν II, 2, 3 καὶ IX, 31, 7 καὶ Σχολ. Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου ἐν II, 181 καὶ IV, 57 ἦτο κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Kalkmann ἐν Rheinisches Museum 39, 563 ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ ὅλου ἔργου. Ἄλλως κρίνει ὁ Bergk, Griech. Litter. I, 1003, σημ. 85, καὶ 1011, σημ. 109.

[2]) Ἴδε τὴν ὑπόθεσιν γ' τῆς Ἀσπίδος [ἔκδ. Göttling-Flach 118] ἔχουσαν οὕτως· «Τῆς Ἀσπίδος ἡ ἀρχὴ ἐν τῷ δ' καταλόγῳ φέρεται». Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῆς Ἀσπίδος ἔχει οὕτως· «ἢ οἵη προλιποῦσα. . .». Ἐκ τούτου ἄρα φαίνεται, ὅτι ἀληθῶς ὁ δ' κατάλογος ἐπεγράφετο Ἠοῖαι. Ἐπειδὴ δὲ ὁ γ' κατάλογος ἀντιτίθεται ὑπὸ τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Ἀπολλωνίου ἐν II, 181 πρὸς τὰς Ἠοίας, ὁ Markscheffel, Hesiodi Eum. fragmenta κεφ. II ἀποφαίνεται, ὅτι τὰ μὲν τρία πρῶτα βιβλία ἀπετέλουν ἀρχικῶς τὸν Γυναικῶν κατάλογον, τὰ δὲ δύο τελευταῖα τὰς Ἠοίας καὶ ὅτι ἐν μεταγενεστέρᾳ ἐποχῇ συνηνώθησαν τὰ πέντε βιβλία εἰς ἓν ὅλον.

[3]) Markscheffel ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 106 κ. ἑξῆς.

[4]) Ἴδε Ἡσύχιον ἐν λ. «Ἠοῖαι· ὁ κατάλογος Ἡσιόδου» καὶ Ἐτυμολ. Γουδεανὸν «Ἠοῖαι· ἔστι κατάλογος Ἡσιόδου».

τῶν πατέρων ἱστοροῦντο [1]). Ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Λοκρῶν δ' ἀπέθανεν ὁ Ἡσίοδος, ὡς προλαβόντες ἐμάθομεν, καὶ ἐκεῖ μάλιστα ἤκμασεν καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ. Ὁ δὲ μυθικὸς θησαυρὸς τῶν δύο ποιημάτων, ὃς ἀπετέλει τὴν δαψιλεστάτην μυθικὴν ἱστορίαν, ἐξ ἧς ἀφθόνως ἤντλουν οἵ τε λυρικοὶ καὶ οἱ τραγικοὶ τῶν μετέπειτα χρόνων, ἐξετείνετο πέραν τοῦ ὁρίζοντος τῶν αἰολικῶν καὶ ἰωνικῶν ἐπικῶν τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, διότι περιελάμβανε τοὺς μύθους ὅλων τῶν φύλων καὶ τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Αἰολέων [2]).

Περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ Καταλόγου οὐδ' οἱ ἄριστοι τῶν κριτικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας διημφεσβήτησαν. Ὁ Φιλόχορος κατὰ Στράβωνα (ἐν VIII, 328) καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος κατὰ τὸν αὐτὸν (ἐν VIII, 370) ἐπάγονται ἀνενδοιάστως χωρία ἐξ αὐτοῦ ὡς ἡσιοδείου ἔργου [3]), ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ ὁ Ἀρίσταρχος, ὁ διδάσκαλος τοῦ Ἀπολλοδώρου, οὐδόλως ἠμφεσβήτει περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ [4]). Μόνος δ' ὁ Παυσανίας (ἐν IX, 31, 4) πειθόμενος, εἰς ὅσα οἱ περὶ τὸν Ἑλικῶνα οἰκοῦντες διηγοῦντο, ἀρνεῖται, ὅτι ὁ Κατάλογος εἶναι τοῦ Ἡσιόδου, λέγων, ὅτι οὐδὲν οὗτος ἄλλο ἔγραψεν ἢ τὰ Ἔργα. Περὶ δὲ τῆς γνησιότητος τῶν Ἠοιῶν ἐνεδοίασάν πως μᾶλλον οἱ γραμματικοί, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀμφιβολίαν ἐκφαινούσης φράσεως τοῦ παλαιοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Πινδάρου (ἐν Πυθιον. III, 14) λέγοντος· «ἐν τοῖς εἰς Ἡσίοδον ἀναφερομένοις ἔπεσιν». Πάντως ὅμως ἡ

[1]) Ὁ Πολύβιος ἐν Ἱστοριῶν XII, 5 [ἐκδ. Hultsch, 1870] λέγει κατ' Ἀριστοτέλη ταῦτα· «ὅτι πάντα τὰ διὰ προγόνων ἔνδοξα παρ' αὐτοῖς ἀπὸ τῶν γυναικῶν, οὐκ ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν ἱστόρουν, οἷον εὐθέως εὐγενεῖς παρὰ σφίσι νομίζεσθαι τοὺς ἀπὸ τῶν ἑκατὸν οἰκιῶν λεγομένους κτλ». Παράβ. καὶ Πίνδ. ἐν Ὀλυμπ. IX καὶ Lübbert, De Pindaro Locrorum Opuntiorum amico et patrono, Bonn, Index Scholarum 1883.

[2]) Πρὸς τὸν πλοῦτον τῶν μύθων τοῦ Καταλόγου καὶ τῶν Ἠοιῶν ἀμιλλᾶται ὁ ἴσος πλοῦτος τῶν ἐκτύπων παραστάσεων τῆς ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ποιηθείσης λάρνακος τοῦ Κυψέλου. Καὶ ἐνταῦθα παρίσταντο παρ' ἀλλήλαις σκηναὶ ἐκ τῶν μύθων τῆς Τρῳάδος καὶ τῶν Θηβῶν, τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Θησέως, τοῦ Πελίου καὶ τῆς Μηδείας.

[3]) Ἴδε Marckscheffel ἐν σελ. 132 κ. ἑξ. Ὁ δ' Ἀσκληπιάδης ἐν Ἀνθολογίας IX, 64 ἀπονέμει εἰς τὸν Ἡσίοδον «μακάρων γένος (ἤτοι Θεογονίαν) Ἔργα καὶ γένος ἀρχαίων ἡρώων (Κατάλογον).

[4]) Καὶ ὁ Λουκιανὸς ἐν τῇ Διαλέξει πρὸς Ἡσίοδον ἀναγνωρίζει τὸ ἔργον ὡς γνήσιον καὶ ὀνομάζει αὐτὸ «Γυναικῶν ἀρετάς».

εὐπιστία τοῦ Φιλοχόρου καὶ Ἀπολλοδώρου ἥκιστα τιμᾷ τὴν κριτικὴν αὐτῶν ἀγχίνοιαν, διότι πολλὰ τῶν περισωθέντων ἀποσπασμάτων δὲν δύνανται νὰ ἀνήκωσιν εἰς τὸν Ἡσίοδον, ἀλλ' ἀναγκαίως εἰς ὑστέρους χρόνους πρέπει ν' ἀποδῶμεν αὐτά. Ἀλλ' εἰς ἡμᾶς σήμερον δυσχερέστατον εἶναι νὰ κρίνωμεν βεβαίως περὶ τοῦ ζητήματος, διότι μόνον ἀποσπάσματά τινα περιεσώθησαν καὶ ἀγνοοῦμεν τέλεον, καὶ ὁποίαν σχέσιν εἶχον πρὸς ἄλληλα τὰ πέντε βιβλία καὶ ὁπόσον μετεβλήθη ἡ ἀρχικὴ αὐτῶν μορφὴ διὰ τῶν διασκευῶν. Διότι, ὅτι οἱ διασκευασταὶ ἐπετήδευσαν καὶ ἐν τούτῳ τὴν ἀπειρόκαλον αὐτῶν τέχνην, τοῦτο καὶ ἐξ ὑπαρχῆς ὑποτίθεται ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἔργου [1]) καὶ βεβαίως συμπεραίνεται ἐκ τῶν γλωσσικῶν διαφορῶν. Διότι, ἐν ᾧ ἐπὶ παραδείγματι ἐν ἄλλοις ἀποσπάσμασι τὸ δίγαμμα τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας τοῦ τρίτου προσώπου εἶναι ἔμμονον, ὀλιγωρεῖται ὅλως ἐν τῷ 82, 2 ἀποσπάσματι [2]). Ἂν δὲ τὸ 81 ἀπόσπασμα, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Ἀφρικῇ ἱδρύσεως τῆς Κυρήνης, εὑρίσκετο ἐν τῷ παλαιῷ Καταλόγῳ, τότε πρέπει κατελθόντες εἰς τὸ ἔτος τῆς ἱδρύσεως τῆς Κυρήνης Ὀλυμπ. 37, 2 (630 π. Χ.) πέραν τούτου νὰ τάξωμεν τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ ποιήματος [3]). Παρὰ τοῦτο δὲ καὶ ἄλλο τι ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸν χρόνον τὸν μετὰ τὴν 15 Ὀλυμπιάδα, ἡ παράλειψις τῆς ζώνης τῆς Ἀταλάντης ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς πάλης, ἣν μαρτυροῦσι τὰ σχόλια εἰς Ὁμ. Ἰλ. Ψ, 683. Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ γεωγραφικαὶ σημειώσεις καὶ ἡ τελειοτέρα μορφὴ τῶν μύθων [4]) ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς

[1]) Περὶ ἐμπεποιημένων στίχων γίνεται λόγος καὶ παρὰ Πλουτ. ἐν βίῳ Θησέως 20 καὶ παρὰ Παυσ. II, 26, 6.

[2]) Καὶ ἐν ἀποσπάσματι 80, 6 ἁπαντᾷ ἡ αὐτὴ ὀλιγωρία τοῦ δίγαμμα, ἀλλ' ὁ στίχος εἶναι ἐφθαρμένος. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἐν τῇ Ἠοίᾳ τῆς Ἀλκμήνης τηρεῖται τὸ δίγαμμα. Ἴδε Ἀσπίδος στίχ. 11, 15, 20, 22, 34, 38, 40, 45.

[3]) Ἴδε Kirchhoff, Odyssee 315 κ. ἑξ. καὶ Niese, Entwurf der homer. Poesie 223, οἵτινες τάττουσι τὸν κατάλογον εἰς τὸν χρόνον τὸν μεταξὺ τῆς 40 καὶ 50 Ὀλυμπιάδος.

[4]) Ἀξία παρατηρήσεως εἶναι ἡ συμφωνία τοῦ ἐν Ἰλιαδ. Λ, 692 νεωτέρου χωρίου καὶ τοῦ ἡσιοδείου 45 ἀποσπάσματος ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Νηλέως. Τὴν δὲ μνείαν τῶν Πυγμαίων, Μακροκεφάλων καὶ ἄλλων παραδόξων ἀνθρώπων ἀνάγει δικαίως ὁ Marckscheffel ἐν σελ. 137 εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου IV, 152 μνημονευομένους πλοῦς τοῦ ἐκ Σάμου

μεταγενεστέρους ἀναλόγως χρόνους, πρέπει ἀναγκαίως ν' ἀποδεχθῶμεν παρὰ τὸν ἀρχαϊκὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης [1]), ὅτι οὐχὶ πρὸ τοῦ τέλους τῆς 7 ἑκατονταετηρίδος ἐποιήθη τὸ ἔργον. Ἐκ τῶν δύο δὲ ποιημάτων συνήθως θεωροῦσι τὰς Ἠοίας νεωτέρας τοῦ κυρίου Καταλόγου, ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο μόνον δυνάμεθα βεβαίως νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι οὗτος ἐποιήθη ὡρισμένως, ἵνα προσκολληθῇ εἰς τὴν εὐρυνθεῖσαν Θεογονίαν [2]). Καὶ τοῦτο δ' εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι τὸ χωρίον, ὅπερ ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ νεώτατον χρονικὸν ὅριον, τὴν ἵδρυσιν τῆς Κυρήνης, εὑρίσκετο ἐν ταῖς Ἠοίαις [3]).

70. Ἡ δ' Ἀσπὶς Ἡρακλέους ἐκ 480 στίχων ἀποτελουμένη φέρει μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Ἡσιόδου, ἀλλ' ἤδη αὐτὸς ὁ γραμματικὸς Ἀριστοφάνης ἠρνεῖτο τὸ γνήσιον αὐτῆς [4]). Καὶ τὸ μὲν προοίμιον (1—56), ὡς ἐκ τῆς παλαιᾶς ὑποθέσεως διδασκόμεθα, ἐλήφθη ἐκ τοῦ δ' Καταλόγου γυναικῶν καὶ συνάπτεται ὅλως χαλαρῶς πρὸς τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος, ὥστε φαίνεται προταχθὲν βραδύτερον μόνον εἰς αὐτήν. Πρὸς τὸ προοίμιον δὲ συνάπτεται ὅλως ἐξωτερικῶς ἡ διήγησις περὶ τοῦ πρὸς τὸν ἀλάστορα Κύκνον ἐν τῷ παγασητικῷ τεμένει τοῦ Ἀπόλλωνος ἀγῶνος τοῦ Ἡρακλέους, ἐν ᾧ ὁ μὲν Κύκνος φονεύεται, ὁ δ' Ἄρης αὐτὸς εἰς ἐπικουρίαν τοῦ υἱοῦ ἐρχόμενος τιτρώσκεται. Ἀλλὰ τὸ μέγιστον

Κοροβίου ἐν Ὀλ. 30. Ἐξ ἑτέρου ἡ παράλειψις τῶν Ἀριμασπῶν, τῶν χρυσοφυλάκων γρυπῶν καὶ τῶν Ὑπερβορείων ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς πρὸ τοῦ Ἀριστέου τοῦ Προκοννησίου χρόνους.

1) Ἐν τούτοις πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ δίγαμμα ἐπὶ μακρότερον χρόνον προεφέρετο ἐν τῇ πατρίδι τῆς ἡσιοδείου σχολῆς ἢ ἐν τῇ Ἰωνίᾳ, ὅπερ ἰσχύει λεγόμενον καὶ περὶ τοῦ δευτέρου ὕμνου εἰς Ἀπόλλωνα.

2) Ἴσως τὸ παράρτημα τῆς Θεογονίας 963-1022 ἐποιήθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ τοῦ Καταλόγου. Εἰς τοῦτο δ' ἄγει ἡ εὐρυτέρα γνῶσις τῶν τῆς Ἰταλίας; (Θεογ. 1014-1016) καὶ ἡ προσφώνησις τοῦ Χείρωνος ἀπὸ τῆς μητρός, ἐξ ἧς Φιλυρίδης, ἐν Θεογ. 1002.

3) Ἐκ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων μνημονεύονται Ἠ οῖ ο ι, ἔργον Σωσικράτους καὶ Γ υ ν α ι κ ῶ ν κ α τ ά λ ο γ ο ς, ἔργον Νικαινέτου τοῦ Σαμίου παρ' Ἀθηναίῳ XIII, 590 b.

4) Ἴδε ὑπόθεσιν Ἀσπίδος Γ': «Ὑπώπτευκε δὲ Ἀριστοφάνης ὁ γραμματικὸς ὡς οὐκ οὖσαν αὐτὴν Ἡσιόδου, ἀλλ' ἑτέρου τινὸς τὴν Ὁμηρικὴν ἀσπίδα μιμήσασθαι προαιρουμένου». Ὑπὲρ τῆς γνησιότητος ἐκηρύττετο ὁ γραμματικὸς Ἀπολλώνιος ἀναφερόμενος εἰς αὐτὸν τὸν Κατάλογον. Ἀμφισβητοῦσι δὲ περὶ αὐτῆς καὶ ὁ Λογγῖνος Περὶ ὕψους 9, 5 καὶ ὁ ἀνώνυμος γραμματικὸς παρὰ Bekker, Anecdota Graeca 1165 καὶ Cramer, Anecdota Oxon. IV, 315.

НБОНУ імені І.І. Мечникова

μέρος τοῦ ποιήματος καταλαμβάνει ἡ περιγραφὴ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἡρακλέους, ἐξ ἧς καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔλαβεν. Ἐκ τούτου κατάδηλον γίγνεται, ὅτι ὁ συγγραφεὺς προὐτίθετο νὰ παράσχῃ ἔργον τι παρεμφερὲς πρὸς τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέως, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ὅτι πολὺ ὑπελείφθη τοῦ Ὁμήρου. Το μέγιστον δ' αὐτοῦ ἁμάρτημα ἔγκειται, ὡς ὁ Λεσίγγιος διδάσκει ἐν τῷ Λαοκόωντι, ἐν τούτῳ, ὅτι, ἐν ᾧ ὁ Ὅμηρος ποιῶν τὴν ἀσπίδα καθιστᾷ ἡμᾶς αὐτόπτας τῆς κατασκευῆς αὐτῆς, προσάγονται ἡμῖν ἐν ταύτῃ τῇ ἀσπίδι ἕτοιμαι εἰκόνες ἐν καματηρᾷ περιγραφῇ. Ἀλλὰ πρόοδός τις τῆς τέχνης ἔγκειται ἐν τῷ τρόπῳ τῆς διακοσμήσεως τῆς ἀσπίδος. Διότι παρ' Ὁμήρῳ μὲν εὑρίσκομεν εἰκόνας τοῦ κοινοῦ βίου, ῥωπογραφικὰς σκηνὰς τοῦ πολέμου, τοῦ τρυγητοῦ, τοῦ γάμου, παρὰ δὲ τῷ Ἡσιόδῳ μυθολογικὰς μορφάς, οἷον τον Ἡρακλέα μαχόμενον πρὸς τοὺς δράκοντας, τὴν μάχην τῶν Λαπιθῶν πρὸς τοὺς Κενταύρους, τὸν Ἀπόλλωνα ἐν μέσῳ τῶν Μουσῶν, τὸν πτερωτὸν Περσέα καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν Γοργόνων καὶ ἄλλα ὅμοια. Τὴν αὐτὴν δὲ βαθμίδα τῆς τέχνης εὑρίσκομεν ἐξετάζοντες τὴν Λάρνακα τοῦ Κυψέλου (Παυσ. V, 17—19), ὥστε ἀναμφισβήτητον εἶναι, ὅτι ὑπάρχει ἀμοιβαία τις σχέσις τῆς ποιήσεως καὶ τῆς γλυπτικῆς [1]). Ἐξ ἑτέρου δ' ἔζη ὁ ποιητὴς τῆς ἀσπίδος πρὸ τοῦ Στησιχόρου καὶ Πεισάνδρου, ὧν ὁ μὲν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν [Γ'] ἐμνημόνευσέ που τὴν ἀσπίδα τοῦ Ἡσιόδου [2]), ὁ δ' ἕτερος ἀπετύπου τὸν Ἡρακλέα οὐχὶ ὡς ὁ Ἡσίοδος φέροντα ἀσπίδα καὶ δόρυ, ἀλλ' ὡς ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ῥόπαλον ἐν χερσὶν ἔχοντα καὶ δορὰν λέοντος φοροῦντα. Ἐκ τούτου πιθανὸν φαίνεται, ὅτι τὸ ποίημα ἐποιήθη πρὸ τοῦ 600 π. Χ. Ἐν τῇ μυθικῇ δ' ἱστορίᾳ καταλαμβάνει τὸ ἔργον ἔξοχόν τινα

[1]) Brunn, Die Kunst bei Homer und ihr Verhältniss zu den Anfängen der griechischen Kunstgeschichte, Abhandlung der bayer. Akad. der Wissensch. XI, 17 κ. ἑ. [Ἴδε τοῦ αὐτοῦ Griech. Kunstgeschichte 1893 σ. 65 κ. ἑξ.]. Löschke, Archäo Zeitsch. 1882 ἐν σελ. 46 κ. ἑξῆς. Sittl. ἐν τῷ αὐτῷ περιοδικῷ 1887 σελ. 182 κ. ἑξῆς.

[2]) Ἴδε Γ' ὑπόθ. Ἀσπίδος λέγουσαν. « Ὡσαύτως δὲ καὶ Στησίχορός φησιν Ἡσιόδου εἶναι τὸ ποίημα ». Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ Στησιχόρου ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ φαίνεται προσκροῦον καὶ ἴσως εἶναι παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος γραμματικοῦ τινος. Ἴδε καὶ Marckscheffel ἐν σελ. 149.

θέσιν τούτου μόνον ἕνεκα, ὅτι τὰ πάντα ἐν αὐτῷ στρέφονται περὶ τὸ κλέος τοῦ Ἡρακλέους. Διότι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὡς ἐν τῇ θρησκείᾳ, οὕτω καὶ ἐν τῇ μυθολογίᾳ κατὰ διαφόρους χρόνους καταλαμβάνουσι διάφορα πρόσωπα ἔξοχόν τινα θέσιν. Οὕτως ὁ Ἡρακλῆς, περὶ οὗ μόλις γίγνεται λόγος παρ' Ὁμήρῳ καὶ τοῖς αἰολικοῖς καὶ ἰωνικοῖς ποιηταῖς, τιμᾶται τὰ μέγιστα ὡς ἀρχηγέτης τοῦ δωρικοῦ φύλου, ἀφ' οὗ ἄρχεται αὐξανομένη ἡ δύναμις τῶν Δωριέων. Ὁ μῦθος δὲ τῶν ἄθλων αὐτοῦ ἀνεπτύχθη ἐν Κύπρῳ, ἀφ'οὗ συνεκεράσθη ὁ ἕλλην ἥρως πρὸς τὸν φοινίκιον θεὸν Μέλκαρτ [1]). Ἀλλὰ καὶ πρότερον ἤδη διηγοῦντο οἱ Δωριεῖς, οἵτινες ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς τῆς χορικῆς λυρικῆς μείζονα ροπὴν πρὸς τὴν λογοτεχνίαν ὁσημέραι ἐλάμβανον, τοὺς ἄθλους τοῦ ἥρωος αὐτῶν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ τῇ μέσῃ Ἑλλάδι.

71. Παρὰ ταῦτα δ' ἀπεδίδοντο εἰς τὸν Ἡσίοδον καὶ ἄλλα πολλὰ ἐκ τῆς σχολῆς αὐτοῦ προελθόντα ἔργα, ἐξ ὧν ἐλάχιστά τινα λείψανα περιεσώθησαν. Τοιαῦτα δ' ἔργα εἶναι·

Κήϋκος γάμος, ἤτοι ὁ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Τραχῖνος γάμος, εἰς ὃν παρεγένετο καὶ ὁ Ἡρακλῆς [2]). Ἀλλὰ τοῦ ποιήματος τούτου τὴν γνησιότητα ὑπώπτευε καὶ ὁ Ἀθήναιος (ἐν II, 49b) [3]) καὶ ὁ Πλούταρχος (ἐν Συμποσιακῶν VIII, 8, 4).

Ἐπιθαλάμιον εἰς Πηλέα καὶ Θέτιν.

Θησέως εἰς Ἅδου κατάβασις, ὅπερ ὁ Παυσανίας ὡς νόθον μνημονεύει (ἐν IX, 31, 5).

Αἰγίμιος, ὅν τινες εἰς Κέρκωπα τὸν Μιλήσιον ἀποδίδουσιν [4]). Ἔζη δὲ ὁ Κέρκωψ ἐπὶ Ὀνομακρίτου καὶ εἰς αὐτὸν ἀποδίδει

[1]) Ἰδίως ὁ μῦθος τοῦ ἄθλου τοῦ Ἡρακλέους πρὸς τὸν λέοντα καὶ τὴν Ὕδραν μετηνέχθη εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος ἐκ Κύπρου καὶ τῶν παραστάσεων τοῦ Μέλκαρτ τῶν ἐκεῖ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν οἰκούντων Φοινίκων. Ἴδε Furtwängler ἐν τῷ τοῦ Roscher, Mythologisches Lexikon I, 2144.

[2]) Παράβ. Ἀσπίδος στίχ. 355 κ. ἑξῆς.

[3]) [Ὁ Ἀθήναιος ὅμως λέγει· «Κἂν γὰρ γραμματικῶν παῖδες ἀποξενῶσι τοῦ ποιητοῦ τὰ ἔπη ταῦτα, ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ ἀρχαῖα εἶναι»].

[4]) Ἀθην. XI, 503 d. Ὁ δὲ Διογένης ὁ Λαέρτιος ἐν II, 46 ἐπάγεται ταῦτα ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους «Κέρκωψ Ἡσιόδῳ ζῶντι, τελευτήσαντι δὲ Ξενοφάνης ἐφιλονείκει».

ὁ Φίκκιος τὴν σημερινὴν κατάστασιν τῆς Θεογονίας καὶ τῶν Ἔργων. Ἐπραγματεύετο δὲ τὸ ποίημα τὸν ἀγῶνα τοῦ Αἰγιμίου πρὸς τοὺς Λαπίθας.

Μελαμποδία, ἐν πολλοῖς βιβλίοις ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τοῦ πυλίου μάντεως Μελάμποδος, οὗ τὸ γένος περιεπλέκετο ὡς ἐν τῇ Τηλεμαχείᾳ καὶ Θηβαΐδι οὕτως καὶ ἐν τῷ μύθῳ τῆς ἱδρύσεως τῆς Κολοφῶνος. Μεταξὺ ἄλλων δὲ παρίστατο ἐν τῷ ἔπει τούτῳ ὡς ἐν τῷ Ἀγῶνι Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου καὶ ἀγὼν τοῦ Κάλχαντος πρὸς τὸν Μόψον [1]).

Χείρωνος ὑποθῆκαι, ἑλληνικὴ χρηστομάθεια, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὰ μεσαιωνικὰ ἱπποτικὰ λεγόμενα κάτοπτρα· τοῦτο τοσοῦτον ἄξιον ἐθεωρεῖτο ἐν τῇ ἀγωγῇ τῶν παίδων, ὥστε ὁ Ἰσοκράτης (ἐν τῷ πρὸς Νικοκλέα 43) παραβάλλει αὐτὸ πρὸς τὰς ὑποθήκας τοῦ Θεόγνιδος καὶ Φωκυλίδου. Καὶ ὁ Πίνδαρος δ' ἐν Πυθιον. VI, 21 κ. ἑξῆς ὑπαινίσσεται ταύτας τὰς ὑποθήκας ἐπαγόμενος ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ τὰς 10 ἐντολὰς ὑπομιμνῆσκον γνωμικόν·

μάλιστα μὲν Κρονίδαν . . . . .
θεῶν σέβεσθαι,
ταύτας δὲ μή ποτε τιμᾶς
ἀμείρειν γονέων . . .

Κατὰ τὸν Κοϊντιλιανὸν δ' (ἐν I, 1, 15) ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἦσαν ἔργον τοῦ Ἡσιόδου αἱ ὑποθῆκαι.

Ὀρνιθομαντεία, κατὰ μὲν τὴν μαρτυρίαν τῶν σχολίων ποίημα προσκολληθὲν εἰς τὸ τέλος τῶν Ἔργων, κατὰ δὲ τὸν Ἀπολλώνιον τὸν Ῥόδιον νόθον [2]).

Μεγάλα ἔργα, Ἀστρονομία [3]), Δάκτυλοι Ἰδαῖοι, Γῆς περίοδος, ὅλως ἀπόκρυφα ἔργα.

[1]) Παράβ. Στράβ. XIV, 642.

[2]) Πρόκλος εἰς Ἡσιόδ. Ἔργα 824.

[3]) Ἡ Ἀστρονομία πρὸ τοῦ 500 ποιηθεῖσα περιεῖχε τὰς ἀρχὰς τῶν μύθων τῶν ἀστερισμῶν, περὶ ὧν ἴδε Rehm, Mythograph. Untersuch. München, Gymn. Programm 1896

НБОНУ Имени Г. Мелникова

72. Ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσι τοῦ Ἡσιόδου περιλαμβάνεται καὶ ὁ Ἀγὼν Ἡσιόδου καὶ Ὁμήρου κατὰ τοὺς ἐπιταφίους ἀγῶνας τοῦ βασιλέως Ἀμφιδάμαντος ἐν Χαλκίδι. Τὸ ἐν πεζῷ δὲ λόγῳ γεγραμμένον τοῦτο ἔργον ἀνήκει μὲν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ, οὗ καὶ τὸ ὄνομα μνημονεύεται ἐν αὐτῷ [1]), ἀνάγεται ὅμως εἴς τι παλαιότερον διήγημα τοῦ ῥήτορος Ἀλκιδάμαντος. Πρὸς τὸν ἀγῶνα προσάγονται παλαιοί τε καὶ νεοτευχεῖς στίχοι τῶν δύο ποιητῶν, ἀλλὰ νικητὴς κηρύσσεται κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἀγωνοδίκου βασιλέως ὁ Ἡσίοδος, ὁ ἱδρυτὴς τῆς διδακτικῆς ποιήσεως, ἂν καὶ οἱ ἀκροαταὶ μᾶλλον θαυμάζουσι τὸν Ὅμηρον. Εἰς τὸν Ἀγῶνα δὲ προσάπτονται εἶτα καὶ ἄλλα τινὰ ἐκ τοῦ βίου τῶν δύο ποιητῶν. Ὡς συγγραφεὺς τοῦ Ἀγῶνος ἐθεωρεῖτο μὲν κατὰ τὸν Πλούταρχον (ἐν 7 σοφῶν συμπ. 10) ὁ Λέσχης, ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως προῆλθεν ἔκ τινος συγχύσεως πρὸς τὸν ἀγῶνα τοῦ Λέσχου καὶ Ἀρκτίνου.

73. Τὰ ποιήματα τοῦ Ἡσιόδου ὡς καὶ τὰ τοῦ Ὁμήρου παρεδίδοντο βεβαίως ἀπὸ στόματος τὸ κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Οὕτω τοὐλάχιστον ἐξηγούμεθα ἄριστα τὴν πληθώραν τῶν ἀλλοτρίων παρεμβολῶν. Πρωΐμως δ' ἐξηπλώθη ἡ γνῶσις αὐτῶν καὶ πέραν τῆς ἑλληνικῆς ἠπείρου ἀνὰ τὴν ἰωνικὴν ἐλάσσονα Ἀσίαν, ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Μιλήσιος Κέρκωψ συγκατελέγετο εἰς τὸν κύκλον τῆς ἡσιοδείου σχολῆς τῶν ποιητῶν, καὶ ἐκ τῆς ῥοπῆς, ἣν τὰ Ἔργα ἔσχον πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἰαμβικῆς ποιήσεως. Ὅτι δὲ ἡ ἀναγραφὴ καὶ διάταξις αὐτῶν εἰς τὸν Πεισίστρατον ὀφείλεται καὶ ὅτι ὁ Ὀνομάκριτος μετέσχε τοῦ ἔργου, τοῦτο εἶναι ἁπλῆ τις ὑπόθεσις ἐρειδομένη κυρίως εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου (ἐν βίῳ Θησ. 20) περὶ τῆς ἀπαλείψεως ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου στίχου τινὸς τοῦ Ἡσιόδου καὶ εἰς

σελ. 36. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Maass, Aratea ἐν Philol. Unters. XII, 268 ἰσχυρίζεται, ὅτι βραδύτερον «ἴσως μετὰ τὸν Ἄρατον» ἐποιήθη.

[1]) Ἐν σελ. 358, 19 ἐκδ. Göttl. Flach «ὅπερ ἀκηκόαμεν ἐπὶ τοῦ θειοτάτου αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ εἰρημένον ὑπὸ τῆς Πυθίας περὶ Ὁμήρου».

τὴν ὁμοιότητα τοῦ ὁμηρικοῦ καὶ τοῦ ἡσιοδείου κειμένου. Βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι ἦσαν ἤδη ἀναγεγραμμένα πρότερον πλείονα μέρη τοῦ Ἡσιόδου ἢ τοῦ Ὁμήρου. Οὕτως οἱ περὶ τὸν Ἑλικῶνα οἰκοῦντες ἐδείκνυον εἰς τὸν Παυσανίαν (κατὰ τὸ ἐν IX, 31, 4 χωρίον) μόλυβδον λελυμασμένον ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ἦσαν ἐγγεγραμμένα τὰ Ἔργα πάντα πλὴν τοῦ προοιμίου. Καὶ ἐν τοῖς χρόνοις δὲ τοῖς μετὰ τὸν Πεισίστρατον ἀνεγιγνώσκοντο καὶ ἐπιμελῶς ἐξεμανθάνοντο καὶ ἐν τοῖς σχολείοις καὶ κατ' οἶκον τὰ ἔργα τοῦ Ἡσιόδου καὶ τὰ γνήσια καὶ τὰ νόθα ὡς πηγὴ τῆς μυθικῆς ἱστορίας καὶ θησαυρὸς πάσης πρακτικῆς σοφίας [1]). Περὶ κριτικῆς δέ τινος ἢ ὑπομνηματικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ ποιητοῦ ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις οὐδὲν πλέον μανθάνομεν, ἢ τοῦτο μόνον, ὅτι ὁ μὲν φιλόσοφος Ξενοφάνης ἐφιλονείκει πρὸς αὐτὸν ὡς εἰσηγούμενον ψευδεῖς περὶ θεῶν δόξας [2]), ὁ δὲ λογογράφος Ἀκουσίλαος μετήλλαξε τὰ Ἔργα αὐτοῦ εἰς πεζὸν λόγον καὶ διώρθωσεν αὐτά [3]). Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις τοῖς ἀλεξανδρεωτικοῖς ἐπεξειργάσθησαν τὸ κείμενον τοῦ Ἡσιόδου πρὸς τῷ τοῦ Ὁμήρου οἱ ἄριστοι τῶν κριτικῶν, ὁ Ζηνόδοτος, ὁ Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος, ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ Ἀρίσταρχος, ὁ Κράτης καὶ ὁ Σέλευκος. Τούτων δ' ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Ἀρίσταρχος μετεχειρίσθησαν καὶ παρ' αὐτῷ τὰ κριτικὰ γνωστὰ σημεῖα, ἅτινα ὁμοίως ὡς καὶ παρ' Ὁμήρῳ ἀπετέλεσαν τὴν ἀφετηρίαν τῶν ὑπομνημάτων τοῦ Διδύμου καὶ τοῦ Ἀριστονίκου [4]). Κατὰ φυσικὸν δὲ λόγον παρέσχεν ἔπειτα ἡ Θεολογία τοῦ Ἡσιόδου καὶ εἰς τοὺς Στωϊ-

[1]) Ὁ ἐλεγειοποιὸς Ἑρμησιάναξ ἐν στ. 22 ἀποκαλεῖ τὸν Ἡσίοδον πάσης ἤρανον ἱστορίης. [Ἴδε Ἀθην. XIII, 597 d.].

[2]) Σέξτος Ἐμπειρικὸς I, 289 καὶ IX, 193. Ἀθην. XI, 462 κ ἑξ. Διογένης Λαέρτ. II, 46 «Κέρκωψ Ἡσιόδῳ ζῶντι (δηλ. ἐφιλονείκει), τελευτήσαντι δ' ὁ προειρημένος Ξενοφάνης».

[3]) Κλήμ. ὁ Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. VI, 267 «τὰ Ἡσιόδου μετήλλαξεν εἰς πεζὸν λόγον». Ἰώσηπος κατὰ Ἀπ. I, 3, «ὅσα δὲ διωρθοῦτο τὸν Ἡσίοδον Ἀκουσίλαος».

[4]) Ὁ Σουΐδας (ἐν λέξει «Ἀριστονίκῳ») μνημονεύει συγγραφήν τινα τοῦ Ἀριστονίκου περὶ τῶν σημείων τῶν ἐν τῇ Θεογονίᾳ Ἡσιόδου. Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξεν ὁ Flach, Glossen und Scholien zur hesiod. Theogonie σελ. 100 κ. ἑξ. Ὁ δὲ Δίδυμος ἐπωφελήθη μάλιστα τὰ ἐκτενῆ ὑπομνήματα τοῦ Σελεύκου, περὶ οὗ παράβ. Flach ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 112 κ. ἑξῆς.

κοὺς καὶ εἰς τοὺς Νεοπλατωνικοὺς ἀσπαστὴν ἀφορμὴν εἰς ἀλληγορικὰς ἑρμηνευτικὰς ἀποπείρας. Καὶ ὁ Πλούταρχος δέ, ὁ πατριώτης καὶ ζηλωτὴς τοῦ Ἡσιόδου, ἔγραψε τέσσαρα βιβλία ὑπομνημάτων εἰς τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῶν περισωθέντων σχολίων τοῦ Νεοπλατωνικοῦ Πρόκλου (Ε ἑκατοντ.). Καὶ ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς δὲ χρόνοις ὑπῆρξαν πολλοὶ ἑρμηνευταὶ τῶν Ἔργων καὶ τῆς Θεογονίας, ἀλλὰ τὰ ὑπομνήματα τοῦ Τζέτζου, τοῦ Μοσχοπούλου, τοῦ Πλανούδη καὶ αἱ Ἀλληγορίαι εἰς τὴν τοῦ Ἡσιόδου Θεογονίαν τοῦ Ἰωάννου Διακόνου Γαληνοῦ (11 ἑκατοντ.) [1]) ἦσαν ἐπεξεργασίαι τῶν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους περιελθόντων παλαιῶν σχολίων, ὥστε ἔργον τῶν νεωτέρων φιλολόγων ἦτο νὰ ἐκσπάσωσι τὸν πυρῆνα τῆς παλαιᾶς σοφίας ἐκ τοῦ περικαλύμματος τῆς βυζαντιακῆς ἀπεραντολογίας.

Κώδικες. Ὁ ἀρχαιότατος καὶ ἄριστος τῶν κωδίκων εἶναι ὁ Codex Mediceus 31, 39 τοῦ 12ου αἰῶνος, ὃς περιλαμβάνει τὰ Ἔργα τοῦ Ἡσιόδου καὶ τὰ ἁλιευτικὰ τοῦ Ὀππιανοῦ. Μετ' αὐτὸν ἔρχονται δεύτερός τις Mediceus 32, 16 τοῦ 13ου αἰῶνος περιλαμβάνων τὴν Θεογ. Ἀσπίδα, Ἔργα καὶ τὸν Νόννον, εἶτα ὁ Ambrosianus C, 222 τοῦ 13ου αἰῶνος περιλαμβάνων τὰ Ἔργ. καὶ τὴν Ἀσπ., ἔπειτα ὁ Codex Messanius [ἐν Μεσσήνῃ] τοῦ 14ου αἰῶνος περιλαμβάνων τὰ Ἔργα, ἔπειτα 2 Codices parisienses ἐξ Ἄθω ἀρ. 663 καὶ 679 περιέχοντες τὴν Θεογ. καὶ Ἀσπίδα, περὶ ὧν ἐπραγματεύθη ὁ Sittl ἐν τῷ Sitzungsbericht der bayer. Akad. 1889 σελ. 351 κ. ἑξῆς. Κριτικαὶ παρατηρήσεις ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ Köchly-Kinkel, Lips. 1870, Rzach, ἐν τῇ Βιβλιοθ. Schenk. 1884, Sittl, ἐν τῇ Ζωγραφείῳ βιβλιοθ. ἐν Ἀθήν. 1890. — Rzach, Die handschriftliche Überlieferung der hesiodischen Theogonie, Wiener Studien XIX 1897, 1. κ. ἑξῆς.

Σχόλια. Τὰ σχόλια, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν ἤδη ἐν § 73, ἐξέδωκεν ὁ Gaisford, Poetae græci minores vol. II 1823.—Glossen

[1]) Ὁ χρόνος δὲν εἶναι ἀκριβῶς ὡρισμένος καὶ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ζητήματος τῆς ταὐτότητος τοῦ Πεδιασίμου καὶ Γαληνοῦ. Ἴδε K. Krumbacher, Byzant. Litt. 557² Σημ. 3.

und Scholien zur hesiodischen Theogonie von Flach, Leipzig 1876.

Ἐκδόσεις. Ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐν Μεδιολάνοις 1493. [πιθανώτερον εἶναι, ὅτι τὰ ἔπη τοῦ Ἡσιόδου συνεξεδόθησαν τὸ πρῶτον μετὰ τοῦ Θεοκρίτου κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἄνευ σημειώσεως τόπου καὶ ἔτους, ὥς τινες εἰκάζουσιν, ἐν Φλωρεντίᾳ, ὡς δ' ἄλλοι ἐν Μεδιολάνοις περὶ τὸ 1481, πάντως οὐχὶ τῷ 1493. Ἡ πρώτη φέρουσα δήλωσιν τοῦ ἔτους τῆς τυπώσεως ἔκδοσις εἶναι ἡ ἐν Βενετίᾳ παρ᾽ Ἄλδῳ τῷ 1495 μετὰ τοῦ Θεοκρίτου καὶ ἄλλων ποιητῶν]. Hesiodi Ascraei quae exstant cum notis variorum curavit Lösner Lips. 1778 περιέχουσα πάντα ὅσα πρότερον ἐγράφησαν. Hesiodi carmina ed. Gaisford ἐν τοῖς Poetae græci minores, Oxf. 1814 — 1820 καὶ Leipz. 1823. Hesiodi carmina recensuit et commentariis instruxit Göttling, Gotha 1831 edit. tertia curavit Flach, Lips. 1878. Κριτικὴ ἔκδοσις μεθ' ἑρμηνευτικῶν ὑπομνημάτων ὑπὸ Schömann Berol. 1869.
Hesiods Gedichte von Fick Göttingen 1887. Τῆς ἐκδόσεως ταύτης ὁ συγγραφεὺς πειρᾶται νὰ ἐξεύρῃ τὰ ἀρχικὰ συστατικὰ μέρη καὶ ν᾽ ἀποκαταστήσῃ αὐτὰ ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν μορφῇ.

Μερικαὶ ἐκδόσεις. Ἔργα comment. instruxit van Lennep Amstel. 1843. Die Werke und Tage des Hesiod von Steitz, Leip. 1869, von Kirchhoff 1889 Berlin. — Die hesiodische Theogonie von Welcker, Elberfeld 1865. — Schömann Berl. 1868. Hesiodi quod fertur scutum ed. Ranke, Quedlinburg 1840. Deiters de Hes. scuti descriptione, Bonn 1858 καὶ Lehrs Populäre Aufsätze 424 $2^{\text{ας}}$ ἐκδ. Hesiodi, Eumeli, Cinaethonis Asii et carminis Naupactii fragm. coll. Marckscheffel, Lips. 1840. Certamen bearbeitet von Nietzsche ἐν Acta Lips. I, 1—23 καὶ ἐν Rhein. Mus. 25, 528. [Ἀπόσπασμα τοῦ Ἀγῶνος ἐκ παπύρου ἐν J. P. Mahaffy on the Plinders Petrie papyri. VIII. Dubl. 1891].

Ἑρμηνευτικά. Schömann, ποικίλαι διατριβαὶ κριτικαὶ καὶ μυθολογικαὶ περὶ Ἡσιόδου ἀναδημοσιευθεῖσαι ἐν τῷ β΄. τόμῳ τῶν Opuscula academ. Berlin 1857. O. Gruppe, Die griechischen Kulte und Mythen I, 567—612.

6. ΟΙ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΟΙ ΕΠΟΠΟΙΟΙ.

74. Γενεαλογικὸν ἔπος. Μετὰ τὴν δύσιν τῶν δύο φαεινῶν ἀστέρων, τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου, ἄρχεται ἀποκλίνουσα εἰς μαρασμὸν ἡ ἄνθη τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, διότι ἐν τῇ ἑβδόμῃ καὶ ἕκτῃ ἑκατονταετηρίδι ἡ θαλερὰ ἐξανθοῦσα ἐλεγεία καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις ἐπισκοτοῦσι τὸ ἔπος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις ἐγίνοντο ἀπόπειραί τινες ἐν ἐπικῷ μέτρῳ. Πλὴν τῶν ἔργων τοῦ ἐπικοῦ κύκλου ἐποιοῦντο γενεαλογικὰ ἔπη, ἅτινα ἐκινοῦντο μὲν μᾶλλον ἐν τῇ τροχιᾷ τῆς ἡσιοδείου ποιήσεως, ἀλλ' ἕρερον προμετώπεια ὡρισμένως καταληπτὰ ἱστορικὰ ὀνόματα. Ἐκ τῶν ὀνομάτων δὲ τῶν ποιητῶν καὶ τῶν περισωθέντων λειψάνων τῶν ποιημάτων αὐτῶν ἐξάγομεν, ὅτι τὸ ἔπος ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ πατρίδος καὶ ἤρξατο ριζοβολοῦν καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, μάλιστα δ' ἐν Κορίνθῳ, ἥτις καὶ πολιτικῶς καὶ διανοητικῶς ἠδύνατο τότε νὰ ἀμιλλᾶται πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἦσαν δὲ οἱ χρόνοι αὐτοὶ οὗτοι, καθ' οὓς ἡ πόλις τοῦ ἰσθμοῦ ἀνῆλθεν εἰς περιωπὴν ἀσυνήθη ὑπὸ τὴν κραταιὰν ἡγεμονίαν τοῦ εὐγενοῦς γένους τῶν Βακχιαδῶν καὶ τῶν δημοτικῶν τυράννων Κυψέλου (657—627) καὶ Περιάνδρου (627—587). Συνήκμαζον δ' ἐν αὐτῇ ἥ τε ἐπικὴ ποίησις τότε καὶ ἡ τορευτικὴ καὶ ἡ κεραμεία, διότι αἱ ὀνομασταὶ μετ' ἐμμέτρων ἐπιγραφῶν παραστάσεις τῆς Λάρνακος τοῦ Κυψέλου [1]) δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ὡς αἱ παλαιόταται εἰκονογραφίαι τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ὀνομαστότατος δὲ τῶν κορινθίων ἐποποιῶν ἦτο·

Εὔμηλος [2]) ὁ Ἀμφιλύτου ἐκ τοῦ γένους τῶν Βακχιαδῶν. Ἡ ἀκμὴ δ' αὐτοῦ θεωρεῖται μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συμπίπτουσα εἰς τοὺς χρόνους Ἀρχίου τοῦ ἱδρυτοῦ τῶν Συρακουσῶν, ἤτοι εἰς τὸ 740 [3]),

[1]) Ταύτας γνωρίζομεν ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Παυσανίου ἐν V, 17-19.

[2]) Wilisch, Die Fragmente des Epikers Eumelos, Zittauer Progr. 1875, Spuren altkorinthischer Dichtungen ausser Eumelos ἐν Jahrb. für Phil. 123, σ. 161 κ. ἑξῆς.

[3]) Οὕτως Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωμ. I, 144. Ὁ Εὐσέβιος τάττει αὐτὸν εἰς τὴν 5 καὶ 9 Ὀλυμπιάδα. Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ καθόλου καὶ ἡ παράδοσις τοῦ Παυσανίου ἐν IV, 4,1,

ἀλλὰ πάντως πρέπει νὰ ταχθῇ οὐχὶ πρὸ τοῦ μέσου τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος, διότι βεβαίως, ὡς τὰ πράγματα εἶχον, ἡ ἐν Κορίνθῳ σχολὴ τῶν ποιητῶν μόλις μετὰ τὴν ἡσιόδειον ἢ βοιωτικὴν θὰ ἀνεπτύχθη. Τὸ σπουδαιότατον δὲ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἦσαν τὰ Κορινθιακά, ἐν οἷς ἱστορεῖτο ἡ μυθικὴ ἱστορία τῆς Κορίνθου καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις ἡ ἀπόπεμψις τῆς Μηδείας καὶ ὁ γάμος τοῦ Ἰάσονος μετὰ τῆς Κρεούσης, τῆς θυγατρὸς Κρέοντος τοῦ Κορινθίου βασιλέως [1]). Τὸ ποίημα τοῦτο φαίνεται μεταλλαγὲν ἐν ὑστέροις χρόνοις εἰς πεζὸν λόγον, διότι παρὰ Παυσανίᾳ (ἐν II, 1, 1) περὶ συγγραφῆς γίγνεται λόγος. Πρὸς τούτῳ δ' ἐποίησεν ὁ Εὔμηλος καὶ Εὐρωπίαν, ἐν ᾗ ἱστορεῖτο καὶ ὁ μῦθος τῆς Εὐρώπης, τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῶν Φοινίκων Ἀγήνορος, πρὸς δὲ καὶ Βουγονίαν, ἀγροτικόν τι ποίημα. Καὶ προσόδιόν τι δέ, λυρικόν τι ἄρα ποίημα ἐν ἑξαμέτρῳ, ἔγραψεν ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων προκληθεὶς εἰς τιμὴν τοῦ ἐν Δήλῳ θεοῦ, ὡς ὁ Παυσανίας μνημονεύει (ἐν IV, 4, 1 καὶ 33, 3). Ἀλλ' ἡ ὑπόνοια τοῦ περιηγητοῦ (ἐν V, 19, 10), ὅτι καὶ τὰ ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου ἐπιγράμματα ἐποίησεν ὁ Εὔμηλος, δύναται μὲν νὰ εἶναι ὀρθή, ἀλλὰ δὲν συνάδει πρὸς τὰς ἄλλας μαρτυρίας περὶ τοῦ χρόνου τοῦ ποιητοῦ.

Marckscheffel, Hesiodi, Eumeli, Cinaethonis, Asii fragmenta, Lips. 1840. Düntzer, Die Fragmente der epischen Poesie der Griechen, Köln 1840. Kinkel, Epicorum graecorum fragmenta, 1877 ἐν τῇ Βιβλιοθ. Teubneriana.

75. Εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀργείων μύθων ἀνεφέρετο ἡ Ἀλκμαι-

ὅτι ἐποίησεν ἐπὶ Φίντα τοῦ βασιλέως τῶν Μεσσηνίων τὸ εἰς τὸν θεὸν προσόδιον. Πρὸς τὴν χρονικὴν αὐτοῦ σχέσιν πρὸς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ἔχει σημασίαν, ὅτι γινώσκει τοὺς εἰς τὸν Πόντον μέχρι τοῦ Βορυσθένους πλοῦς τῶν Μιλησίων (ἀπόσπ. 19) καὶ ὅτι ὀλιγωρεῖ τοῦ δίγαμμα ὡς καὶ ὁ ποιήσας τοὺς στίχους τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου.

[1]) Ὁ μῦθος τῆς Μηδείας μετηνέχθη βεβαίως ἐκ Ναυπάκτου, ἐξ ἧς ὠνομάσθησαν τὰ Ναυπάκτια ἔπη, εἰς Κόρινθον. Ἀφορμὴν δ' εἰς συναφὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐγχώριον Κορίνθιον μῦθον φαίνεται παρασχοῦσα ἡ παράδοσις περὶ Κορινθίας τινὸς ἡρωΐδος Μηδείας (ἴδε σχολ. εἰς Εὐριπ. Μήδ. 10) καὶ ἡ ἐν τῷ ἐν Κορίνθῳ ἄλσει Ἥρας τῆς ἀκραίας θυσία εἰς τοὺς τάφους τῶν δύο παίδων (ἴδ. Εὐρ. Μηδ. 1379 καὶ Παυσαν. II, 3, 6).

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ωνίς, ἣς ὁ ποιητὴς ἔζη οὐχὶ πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος, διότι ἀναφέρει ὡς ἀδελφὸν τῆς Πηνελόπης τὸν Λευκάδιον (κατὰ Στράβωνα ἐν X, 452), ὃς ἔχει τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς Λευκάδος, τῆς ἐπὶ Κυψέλου ἢ Περιάνδρου ἱδρυθείσης ἀποικίας τῶν Κορινθίων [1]). Ἐπραγματεύετο δὲ τὸ ἔπος ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν ἐκστρατείαν ἐπὶ τὰς Θήβας τῶν Ἐπιγόνων, τὴν τύχην τοῦ ἀπονοστοῦντος Ἀλκμαίωνος καὶ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους. Εἰς τὸν μῦθον δὲ τοῦτον τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ἄργους ἐνεπλέκοντο καὶ τὰ τοῦ Τυδέως καὶ Διομήδους [2]). Βραδύτερον δὲ παρέσχον οἱ μῦθοι τοῦ ἔπους εἰς τοὺς τραγικοὺς πλουσίαν ὕλην εἰς ποίησιν δραμάτων.

Τῶν δὲ Ναυπακτίων ἐπῶν, γενεαλογικοῦ τινος ἔργου πεποιημένου εἰς ἐπιφανεῖς γυναῖκας καὶ ὁμοίου πρὸς τὰς Ἠοίας, συγγραφεὺς ἐθεωρεῖτο κατὰ Παυσανίαν (ἐν X, 38, 11) ὑπό τινων μὲν Μιλήσιός τις (ἴσως ὁ Κέρκωψ), ὑπ' ἄλλων δ' ὁ ἐκ Ναυπάκτου Καρκίνος. Ἔλαβε δὲ πάντως τὸ ποίημα τὸ ὄνομα ἐκ τούτου, ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς ἐν Ναυπάκτῳ ἡσιοδείου σχολῆς. Ἐν τούτῳ τῷ ἔπει ἱστορεῖτο ἰδίᾳ ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν Μήδειαν καὶ ὁ Ἀργοναυτικὸς μῦθος, οὗ ἕνεκα πολλάκις μνημονεύουσιν αὐτὸ τὰ σχόλια εἰς Ἀπολλώνιον τὸν Ῥόδιον.

Κιναίθων δ' ὁ Λακεδαιμόνιος, ἄλλος οὗτος διάφορος Κυναίθου τοῦ Χίου [3]) ῥαψῳδοῦ, ἀναφέρεται ὑπὸ Παυσανίου (ἐν II, 3, 7) ὡς γενεαλογήσας ἔπεσι ποιητής. Εἴς τι γενεαλογικὸν δὲ ποίημα ἀνῆκον τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα περὶ Μηδείας, Ἑλένης, Ὀρέστου, Τάλω. Φαίνεται δ' ἰδίᾳ πραγματευθεὶς ὡς Πελοποννήσιος αὐτὸς τὴν γενεαλογίαν καὶ τὴν μυθικὴν ἱστορίαν τῶν Δωριέων καὶ Ἡρακλειδῶν (Παυσ. ἐν II, 18, 6), διότι ἓν τῶν εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένων ποιημάτων ἐκαλεῖτο Ἡράκλεια. Πρὸς τούτοις δ' εἰκάζουσιν οἱ παλαιοί, ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ συγγραφεὺς τῆς

[1]) Oberhummer, Akarnanien σελ. 74.

[2]) Ἴδε περὶ τούτου Immisch, Klaros ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XVII, 182-193. 237. Ἡ ἐτυμολογία τῶν δύο ὀνομάτων εἶναι σκοτεινή.

[3]) Εἰς τὴν σύγχυσιν τῶν δύο ὀνομάτων ὑπέπεσεν ἐ Welcker, Der Epische Cyclus I,

Οἰδιποδείας καὶ τῆς Ἰλιάδος τῆς μικρᾶς. Περὶ τοῦ χρόνου δ' οὐδὲν βέβαιον γνωρίζομεν, διότι ἡ εἰκασία τοῦ Εὐσεβίου τάττοντος αὐτὸν εἰς τὴν πέμπτην Ὀλυμπιάδα ὑπερβαίνει ἀναμφιλέκτως τὰ ὅρια. Ἴσως κρίνοντες, ἐξ ὅσων ὁ Παυσανίας (ἐν II, 3, 8) ἐξ αὐτοῦ λαβὼν περὶ τῆς Μηδείας λέγει, πρέπει νὰ τάξωμεν αὐτὸν μετὰ τὸν Εὔμηλον ὡς πρὸς τὸν χρόνον.

Χερσίας δ' ὁ Ὀρχομένιος ἔζη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περιάνδρου, περὶ τὴν 40 Ὀλυμπιάδα [1]). Τὰ ἔπη αὐτοῦ οὐδ' ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Παυσανίου ἐσώζοντο ἔτι (Παυσ. ἐν IX, 38, 9). Ἐν τῷ βίῳ δὲ τοῦ Ἡσιόδου ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐπὶ τῷ Ἡσιόδου τάφῳ ἐν Ὀρχομενῷ.

76. Καὶ Ἄσιος δ' ὁ Ἀμφιπτολέμου ἐκ Σάμου εἶχε ποιήσῃ ὡσαύτως γενεαλογικά τινα ποιήματα, ἐξ ὧν πολλὰ ὁ Παυσανίας ἠρύσθη. Ὡς δ' εὐνόητον, τὰ ἔπη αὐτοῦ ἐπραγματεύοντο μὲν πρὸ πάντων τὴν γενεαλογίαν τῶν ἀρχόντων τῆς πατρίδος αὐτοῦ Σάμου (Παυσ. ἐν VII, 4), ἀλλὰ περιελάμβανον καὶ τὴν γενεαλογίαν ἄλλων ἡγεμονικῶν γενῶν, ὡς τοῦ τοῦ Φώκου (Παυσ. II, 29). Παρὰ ταῦτα δὲ διέσωσεν ὁ Ἀθήναιος (ἐν XII, 525e) στίχους τινὰς ἀναφερομένους εἰς τὴν τρυφὴν τῶν Σαμίων, οἷον ὅτι κατεκτενισμένοι τὰς κόμας ἐπὶ τὸ μετάφρενον καὶ τοὺς ὤμους καὶ φέροντες χρυσοῦς τέττιγας [2]) ἐν τῇ κόμῃ καὶ ποδήρεις χιτῶνας ἐβάδιζον εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἥρας. Ἀλλ' οἱ στίχοι οὗτοι δὲν ἀνῆκον βεβαίως εἰς τὸ γενεαλογικὸν ἔπος τοῦ Ἀσίου, ἀλλ' εἴς τι ἴδιον σατυρικὸν ποίημα. Ὁ αὐτὸς δ' Ἀθήναιος μνημονεύει (ἐν III, 125d) στίχους τινὰς ἔκ τινος σκωπτικῆς ἐλεγείας ποιηθείσης εἰς τὸν γάμον τοῦ ἐκ τοῦ βορβόρου τοῦ ποταμοῦ ἐξαναδυομένου θεοῦ Μέλητος. Οὗτοι δ' οἱ στίχοι ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ φράσις ἐκείνη τοῦ Ἀθηναίου (ἐν III, 125b) «Ἄσιον τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον» δὲν πρέπει νὰ ἐκλη-

[1]) Πλουτ. Ζ' σοφῶν συμπ. 156 θ [Τόμ. 1. σελ. 383 ἐκδ. Βερν.].

[2]) Ὅμοιον κόσμημα τῆς κόμης ἐφόρουν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι κατὰ Θουκυδ. ἐν I, 6 καὶ Ἀριστοφ. ἐν Ἱππεῦσι 1328 καὶ Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Νεφ. 980. Ὀστρακίνην τινὰ κεφαλὴν φέρουσαν τοιαῦτα κοσμήματα κέκτηται τὸ ἐν Μονάχῳ Μουσεῖον τῶν ἀρχαιοτήτων ἀρ. 35.

φθῇ τοσοῦτον ἀκριβῶς καὶ ἐκ τούτου ἀποδεχόμεθα τὰ τοῦ Οὐλριξίου (ἐν Rhein. Mus. 10, 3), ὃς τάττει τὸν ποιητὴν εἰς τὴν Ὀλυμπιάδα 35—40.

Εἰς εἰδικοὺς δὲ κύκλους μύθων ἀνεφέροντο καὶ τὰ ἑξῆς ἔπη·

Ἡ Ἀτθὶς τοῦ Ἡγησίνου, ἐξ ἧς 4 στίχους μνημονεύει ὁ Παυσανίας (ἐν IX, 29, 1) ἐπιλέγων, «ταύτην τὴν ποίησιν οὐκ ἐπελεξάμην, ἀλλὰ πρότερον ἄρα ἐκλελοιπυῖα ἦν, πρὶν ἐμὲ γενέσθαι».

Ἡ Φορωνὶς ἀγνώστου τινὸς ποιητοῦ. Ἐκ τοῦ ἔργου δὲ τούτου ὡς πηγῆς ἠρύσθησαν οἱ λογογράφοι Ἑλλάνικος καὶ Ἀκουσίλαος.

Ἡ Θεσπρωτὶς μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου (ἐν VIII, 12, 5) εἶναι ἴσως τὸ περὶ Θεσπρωτῶν ἔπος τοῦ Μουσαίου, περὶ οὗ ἴδε καὶ ἐν § 59.

Ἡράκλειαι [1]), ὧν μία ἀποδίδεται ὁτὲ μὲν εἰς τὸν Κιναίθωνα [2]), ὁτὲ δ' εἰς Κόνωνά τινα.

Θησηὶς ὑπό τινος δῆθεν Διφίλου, πιθανὸν δὲ ὑπο Ἴωνός τινος ποιητοῦ ποιηθεῖσα κατὰ τὸν τύπον τῶν Ἡρακλειῶν [3]).

77) Τὰ δ' Ἀριμάσπεια ἔπη τοῦ Ἀριστέου τοῦ Προκοννησίου ἐκ τριῶν ἀποτελούμενα βιβλίων κατεπλούτιζον τὸν μυθικὸν κόσμον τῶν Ἑλλήνων διὰ νέων μύθων [4]). Περὶ τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν

[1]) Ὁ Ἀριστοτ ἐν τῷ Περὶ ποιητικῆς 8 λέγει, «διὸ πάντες ἐοίκασιν ἁμαρτάνειν ὅσοι τῶν ποιητῶν Ἡρακληίδα καὶ Θησηίδα καὶ τὰ τοιαῦτα ποιήματα πεποιήκασιν· οἴονται γὰρ ἐπεὶ εἷς ἦν ὁ Ἡρακλῆς, ἕνα καὶ τὸν μῦθον εἶναι προσήκειν».

[2]) Κίναιθος καλεῖται ὁ ποιητὴς κατὰ τὸ σχόλ. εἰς Ἀπόλλ. Ι 1,357, Κόνων κατὰ τὸ σχόλ. εἰς Ι, 1165. Ὁ δὲ Wilamowitz, Euripid. Herakles I, 31! ἀποδέχεται λίαν τολμηρῶς, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ Ἡσιόδου ἔζησε δωρικός τις ποιητὴς τῶν 12 ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους.

[3]) Μεταγενέστερος ἦτο ὁ Ζώπυρος, ὃς κατὰ Στοβ. ἐν Ἀνθολ. 64, 38 ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῆς ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένης Θησηίδος διηγεῖται τὸν μῦθον τῆς Μηδείας. Οἱ δ' εἰς τὸν Δίφιλον ἀποδιδόμενοι ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ εἰς Πινδάρου Ὀλυμπ. Χ, 83 χωλιαμβικοὶ τρίμετροι ἀνήκουσιν ἴσως εἰς τὸν Θησέα τοῦ κωμικοῦ Διφίλου. Ἔκ τινος Θησηίδος ἠρύσθη ὁ Βακχυλίδης τὴν ἐν τῷ νεωστὶ εὑρεθέντι ποιήματι 18 περιγραφὴν τῶν ἄθλων τοῦ Θησέως. Κατὰ ταῦτα δ' ὀφείλομεν νὰ τάξωμεν τὴν Θησηίδα εἰς τοὺς πρὸ τῶν Περσικῶν χρόνους.

[4]) Ὁ Σουΐδας μνημονεύει καὶ Θεογονίαν αὐτοῦ καὶ πεζά τινα ἔργα. [Ὁ Σουΐδας λέγει ταῦτα· «ἔγραψε δ' οὗτος καὶ καταλογάδην Θεογονίαν εἰς ἔπη ᾱ'» ἦτο ἄρα ἡ Θεογονία γεγραμμένη ἐν πεζῷ λόγῳ, ἐπειδὴ περὶ ἄλλων πεζῶν ἔργων δὲν γίνεται λόγος; Ἀλλὰ τότε

ἐν τοῖς ἔπεσιν αὐτοῦ κυρίαν πηγὴν ἔχομεν τὸν Ἡρόδοτον (ἐν IV, 13—16 καὶ III, 116). Κατὰ ταῦτα δὲ κατήγετο ὁ Ἀριστέας ἐξ ἐπισήμου γένους τῆς Προκοννήσου, ἀποικίας τινὸς τῶν Μιλησίων ἐν Προποντίδι, καὶ εἶχε τὴν φήμην φοιβολάμπτου. Ἐκ τῆς πατρίδος δ' ὁρμώμενος πολλὰς περιῆλθε χώρας τοῦ Βορρᾶ καὶ μέχρι τῶν Ἰσσηδόνων ἐλθὼν διηγεῖτο ἐν τοῖς ἔπεσιν αὐτοῦ θαυμαστά τινα περὶ τῶν κατοίκων τῶν χωρῶν ἐκείνων, περὶ τῶν μονοφθάλμων Ἀριμασπῶν [1]) καὶ τῶν χρυσοφυλάκων γρυπῶν καὶ τῶν Ὑπερβορείων καὶ Κιμμερίων καὶ Σκυθῶν καὶ ἄλλων [2]). Καὶ κατὰ μὲν τὸν Σουΐδαν ἤκμασεν ὁ Ἀριστέας περὶ τὴν 50 Ὀλυμπ. (58 ;) ἐπὶ Κύρου καὶ Κροίσου [3]), ἀλλ' ὁ Ἡρόδοτος (ἐν IV, 15) λέγει, ὅτι ἔζη 240 ἔτη πρὸ αὐτοῦ, 100 ἔτη ἄρα πρὸ τοῦ χρόνου, ὃν ὁρίζει ὁ Σουΐδας [4]).

78. Τὸ νεώτερον ἡρωϊκὸν ἔπος. Τὸ δημοτικὸν ἡρωϊκὸν ἔπος ἐξέλιπε τέλεον μετὰ τῶν τελευταίων Ὁμηριδῶν. Ὁ Ὅμηρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ εἶχον ἀντλήσει ἐκ τῆς νεαρᾶς πηγῆς τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ἐκ τῶν δημοτικῶν μύθων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἦσαν δημοτικοὶ ποιηταὶ ἐν τῇ κυριωτάτῃ τῆς λέξεως σημασίᾳ καὶ ἵσταντο καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ ποιήματα αὐτῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ,

τὸ εἰς ἔπη [πῶς πρέπει νὰ ἐκληφθῇ;]. Ἀλλὰ περὶ τῆς γνησιότητος πάντων τούτων διαμφισβητεῖ ὁ Διονύσιος ἐν τῷ περὶ Θουκυδ. χαρακτ 23. Ἴδε καὶ Tournier, de Aristea Proconnesio poemate, Paris 1863.

[1]) Ἡ λέξις εἶναι ἰρανικὴ καὶ σημαίνει τὸν «ἀγρίους ἵππους ἔχοντα».

[2]) Ὁ Ἀριστέας περιέγραψε τὰς χώρας ἀπὸ τῆς Μαύρης θαλάσσης μέχρι τῆς Βαλτικῆς. Ὅτι δ' ἀληθῶς τοιαῦτα ἑλληνικὰ ἐμπόρια καθῆκον ἐπὶ τοσοῦτον, ἀποδεικνύουσι τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν παρὰ τῷ Νέτσῳ [παραποταμίῳ ἐν Πρωσσίᾳ] εἰς φῶς ἐλθόντα 39 ἀρχαῖα ἑλληνικὰ νομίσματα αὐτονόμων πόλεων καὶ τὰ μεγάλα χρυσᾶ σκεύη τὰ ἐν Οὐετερσφέλδῃ ἐκσκαφέντα, περὶ ὧν πραγματεύεται ὁ Furtwängler ἐν τῷ 43 Winckelmannsprogr. Berl. 1883.

[3]) Σουΐδας· «γέγονε δὲ κατὰ Κροῖσον καὶ Κῦρον» Ὀλυμπιάδι ν' (νὴ διώρθωσεν ὁ Flach κατὰ Rohde).

[4]) Ὁ Stein ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἡροδ. ἔγραψε «τεσσεράκοντα καὶ διηκόσιοισι» ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου «τριηκοσίοισιν». [Τὸ χωρίον τοῦ Ἡροδότου δὲν λέγει τοιοῦτόν τι, ὅτι δῆλα δὴ ὁ Ἀριστέας 240 ἔτη πρὸ αὐτοῦ ἐβίωσεν, ἀλλ' ὅτι μεταξὺ τῆς 2ας καὶ 3ης ἀφανίσεως τοῦ Ἀριστέου εἶχον παρέλθη 240 ἔτη. Ἴδε καὶ τὴν σημείωσιν τοῦ Stein εἰς τὸ χωρίον].

ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φύλου αὐτῶν. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐξέλιπον νῦν. Καὶ ὑπῆρχον μὲν ἔτι ποιηταί, οἵτινες ἐπειρῶντο νὰ παραστήσωσιν ἐκ νέου ποιητικῶς τοὺς παλαιοὺς μύθους, ἀλλὰ τοῦτο ἔπραττον αὐτοὶ χάριν ἑαυτῶν οὐδόλως συγκινοῦντες τὸ πλῆθος. Ὅτι ὅμως παρὰ ταῦτα προῆλθον καὶ ἔργα ἄξια λόγου, ἀποδεικνύει ἡ εἰς τὸν κανόνα τῶν Ἀλεξανδρέων τεχνοκριτῶν ἀποδοχὴ τριῶν τῶν ἐπικῶν τούτων [1]). Ἐκ τούτων ὁ ἀρχαιότατος ἦτο

Πείσανδρος ὁ Πείσωνος καὶ Ἀρισταίχμης ἐκ Καμείρου τῆς ἐν Ῥόδῳ [2]), συγγραφεὺς ποιήματος Ἡρακλείας ἐν δύο βιβλίοις. Οἱ δώδεκα δ' ἆθλοι τοῦ ἥρωος, ἡ λεοντῆ καὶ τὸ ῥόπαλον μετεβιβάσθησαν ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Πεισάνδρου εἰς τὴν μυθικὴν ἱστορίαν [3]). Εὐδοκίμει δὲ τὸ ποίημα τοῦτο μεγάλως διὰ τὴν δύναμιν τῆς παραστάσεως καὶ τὴν συγκέντρωσιν τῆς ὅλης διηγήσεως εἰς ἓν μόνον πρόσωπον [4]). Ἐκ τοῦ ὅλου δὲ ποιήματος ὀλίγοι μὲν μόνον στίχοι περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ἴσως ἡ περιγραφὴ τῶν 12 ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους ὑπὸ τοῦ μυθογράφου Ἀπολλοδώρου (ἐν II, 5) περιεῖχεν ἐκλογὰς ἐκ τοῦ Πεισάνδρου. Καὶ τάττεται μὲν ὁ ποιητὴς ὑπὸ τοῦ Σουΐδα εἰς τὴν 33 Ὀλυμπιάδα (περὶ τὸ 645), ἀλλ' ἐκ τῶν λειψάνων τοῦ ποιήματος κρίνοντες δὲν δυνάμεθα νὰ τάξωμεν αὐτὸν πρὸ τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος [5]). Διάφορος δ' αὐτοῦ ἦτο νεώτερός τις Πείσανδρος, ὃς ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Σεβήρου ἔγραψεν Ἱστορίαν ποικίλην δι' ἐπῶν [6]), [ἣν ἐπιγράφει ἡρωϊκῶν θεογαμιῶν ἐν βιβλίοις ἕξ] [7]).

[1]) Πρόκλ. ἐν Χρηστομ. 230 ἐκδ. Westph. «γεγόνασι δὲ τοῦ ἔπους ποιηταὶ κράτιστοι μὲν Ὅμηρος, Ἡσίοδος, Πείσανδρος, Πανύασις, Ἀντίμαχος».

[2]) Τὸ ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος αὐτοῦ προωρισμένον ν' ἀναγραφῇ, εἰς τὸν Θεόκριτον ὁ ἀποδιδόμενον ποίημα εὑρίσκεται ἐν τῇ Ἀνθολογ. IX. 598.

[3]) O. Müller, Die Dorier II, 475 κ. ἑξ. Ἤδη ὁ Πίνδ. ἐν Ἰσθμ. VI, 48 καὶ Ὀλυμπ. III ἔχει πρὸ αὐτοῦ τοὺς ἄθλους ἐν ὡρισμένῃ τάξει.

[4]) Ὁ Quintilianus ἐν X, I, 56 λέγει· Quid? Herculis acta (athla κατὰ Wölfflin) non bene Pisandros?

[5]) Wilamowitz, Euripides Herakles I, 309.

[6]) Εἰς τὸν μυθογράφον Πείσανδρον ἀναφέρονται τὰ σχόλια εἰς Εὐριπ. Φοινίσ. 834, 1760 καὶ εἰς Ἀπολλ. Ἀργοναυτικὰ I, 152, 471.

[7]) [Ἴδε Σουΐδαν ἐν λέξει καὶ Vergil. Mar. ed Heyne ἐκδ. 4 ὑπὸ Wagner τόμ. 6'. Excursus I ad libr. II σελ. 395 κ. ἑξῆς].

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

79. Πανύασις δ' ὁ Ἁλικαρνασσεύς[1]), θεῖος τοῦ ἱστορικοῦ Ἡροδότου, ὃς ἐν τῷ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνι τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ τυράννου Λυγδάμιδος, ἀνέστησε καὶ αὖθις τὴν σβεσθεῖσαν ἐπικὴν ποίησιν. Το λαμπρὸν δ' ὄνομα ὤφειλεν εἰς τὴν ἐκ 14 βιβλίων ἀποτελουμένην Ἡράκλειαν, εἰς ἣν συνέπλεξε καὶ τὴν τοῦ Κρεωφύλου Οἰχαλίας ἅλωσιν[2]). Πλὴν ταύτης δ' ἐποίησε καὶ τὰ Ἰωνικὰ ἐν ἐλεγειακῷ μέτρῳ, ἐν οἷς ἱστόρει τὰ τῆς ἱδρύσεως τῶν ἰωνικῶν ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ ἀποικιῶν. Οἰνοχαρῆ καὶ φαιδρὰν διάθεσιν ἀποπνέουσι τὰ περισωθέντα ἀποσπάσματα.

80. Ὁ δὲ Σάμιος Χοιρίλος[3]), ὃς κατὰ τὸν αὐτὸν μὲν χρόνον, ἀλλὰ νεώτερος καὶ θαυμαστὴς τοῦ Ἡροδότου ἐγένετο, εὑρίσκομεν δ' αὐτὸν τὸ μὲν πρῶτον περὶ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὡς ἀκόλουθον τοῦ στρατηγοῦ Λυσάνδρου[4]), εἶτα δὲ μετὰ τοῦ τραγικοῦ Ἀγάθωνος καὶ τοῦ κωμικοῦ Πλάτωνος καὶ ἄλλων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀρχελάου[5]), ἐπελήφθη ἐν τῷ ἔπει αὐτοῦ, τῇ Περσηΐδι, (ἢ Περσικοῖς κατὰ τὸν Ἡρωδιανὸν) τῆς συγχρόνου ἱστορίας μιμηθεὶς τὸν Αἰσχύλον. Ἄριστα δ' ἐξηγεῖται τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐπινοίας ταύτης ἐν τῷ περισωθέντι προοιμίῳ λέγων, ὅτι οὐδὲν πλέον ὑπολείπεται εἰς τὸν θεράποντα τῶν Μουσῶν, ἀφ' οὗ τὰ πάντα διενεμήθησαν, ἢ νέαν ὁδὸν νὰ ζητήσῃ. Κέντρον δὲ τῆς Περσηΐδος ἦτο ἡ τῶν Ἀθηναίων νίκη κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Ξέρξου. Ἐκ τούτου ἀπενεμήθη εἰς αὐτὴν διὰ ψηφίσματος τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἡ τιμὴ νὰ ἀναγιγνώσκηται δημοσίᾳ μετὰ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ἴσως ἐν τοῖς

[1]) Ὁ ἱστορικὸς Δοῦρις παρὰ Σουΐδᾳ (ἐν λέξει) ἀνέγραψεν αὐτὸν υἱὸν τοῦ Διοκλέους (κατ' ἄλλους τοῦ Πολυάρχου) καὶ Σάμιον ἐκ πατριωτισμοῦ ἴσως, διότι καὶ αὐτός, ὡς ὁ Ἡρόδοτος, ἔζη ἐν Σάμῳ κατὰ τὴν ἐξορίαν. Ἐν διαφόροις ἐπιγραφαῖς γράφεται τὸ ὄνομα Πανύατις.

[2]) Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. VI, 266.

[3]) Choerili Samii quae supersunt coll. Naeke Lips. 1817. [Dübner, Choerili fragmenta Par. 1840].

[4]) Πλούτ. ἐν βίῳ Λυσάνδρου 18.

[5]) Μαρκελλίνου ἐκ τῶν εἰς Θουκυδίδην σχολίων περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ Θουκυδίδου καὶ τῆς τοῦ λόγου ἰδέας 19.

Παναθηναίοις, ὡς ὁ Σουΐδας (ἐν λέξει) μαρτυρεῖ. Ἕτερον δέ τι ποίημα τοῦ Χοιρίλου, τὰ Σαμιακά, πρωΐμως περιέπεσεν εἰς λήθην. Διάφορος δὲ τοῦ ποιητοῦ τῆς Περσηΐδος ἦτο ὁ ἐξ Ἰάσου τῆς Καρίας ἐπικὸς Χοιρίλος, ὁ κῆρυξ τῶν εὐκλεῶν ἔργων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὃς πικρὰν φήμην ἔλαβε διὰ τῶν ἥκιστα εὐνοϊκῶν κρίσεων τοῦ Ὁρατίου [1]).

81. Ὁ δὲ Κολοφώνιος [2]) Ἀντίμαχος, ὁ ποιητὴς τῆς Θηβαΐδος, ἔζη κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ μέχρι τῆς βασιλείας Ἀρταξέρξου τοῦ δευτέρου [3]). Γνωστὸν δ' εἶναι τὸ ἀνέκδοτον περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ ἀξίας ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, δι' ἧς παρεμυθεῖτο ὁ ποιητὴς τὰς ἄλλας ἥττας αὐτοῦ λέγων, Plato mihi unus instar est milium [4]). Κύριον αὐτοῦ ἔργον ἦτο τὸ μακρὸν ἔπος, ἡ Θηβαΐς. Ἀλλὰ μείζονα τιμὴν περιεποίησεν εἰς αὐτὸν παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἡ μεγάλη, ἐκ δύο τοὐλάχιστον βιβλίων ἀποτελουμένη ἐλεγεία, ἡ Λύδη, ἐν ᾗ ἐπειρᾶτο νὰ παρηγορηθῇ διὰ τὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς ἐρωμένης Λύδης λύπην διηγούμενος τοὺς ἀτυχεῖς ἔρωτας ἄλλων ἐν μυθικοῖς χρόνοις [5]). Οἱ δὲ γραμματικοί, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ἐκπροσωποῦντα τὴν αὐστηρὰν ἁρμονίαν [6]), ἔταττον αὐτὸν παρὰ

[1]) Horat. Epist. II, 1, 232 καὶ II, 3, 357 καὶ ἑξῆς.

[2]) Κλάριον καλεῖ αὐτὸν ὁ Ὀβίδιος ἐν Trist. I, 6, 1 ἐκ τῆς γειτονικῆς πόλεως Κλάρου. Περὶ ἄλλου δέ τινος ἀρχαιοτέρου δῆθεν ἐπικοῦ Ἀντιμάχου ἐκ Τέω ἴδε Immisch ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XVII, 129 κ. ἑ.

[3]) Ὁ Διόδωρος XIII, 108 λέγει, ὅτι κατὰ τὸν χρονογράφον Ἀπολλόδωρον ἤνθησεν ὁ Ἀντίμαχος ἐπὶ Ἀρταξέρξου τοῦ β'.

[4]) Cicero ἐν Bruto 51 καὶ Πλούτ. ἐν βίῳ Λυσάνδρου 18. Παράβ. καὶ Πρόκλον εἰς Πλάτ. Τίμαιον 28e. Ὅτι δ' ἄλλοι ἠμφεσβήτουν περὶ τοῦ χρόνου, καταφανὲς γίγνεται ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ Σουΐδα, γέγονε δὲ πρὸ Πλάτωνος. Ὁ δ' Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Πρόκλου εἰς Πλάτ. Τίμαιον I, 28e διηγεῖται περὶ συλλογῆς τινος τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀντιμάχου, ἣν οὗτος παρεσκεύασε παρορμηθεὶς ὑπὸ τοῦ θαυμάζοντος αὐτὸν Πλάτωνος.

[5]) Ὁ Ἀσκληπιάδης ἐν Ἀνθολογίᾳ IX, 63 ἐπαινεῖ ὑπερβαλλόντως τὸ ποίημα λέγων· τὸ ξυνὸν Μουσῶν γράμμα καὶ Ἀντιμάχου». Περὶ τῶν διαφόρων κρίσεων ἴδε Wentzel ἐν Pauly. Wissowa Real-Encycl. I, 2435.

[6]) Διονύσ. Ἁλικαρν. ἐν τῇ τῶν Ἀρχαίων κρίσει II, 3 καὶ ἐν τῷ Περὶ Συνθέσεως ὀνομάτων 22.

τὸν Ὅμηρον, ἐξ οὗ καὶ ἡ τοῦ Κοϊντιλιανοῦ (ἐν X, 1, 53) εὔστοχος παρατήρησις· ut plane manifesto appareat, quanto sit aliud proximum esse, aliud secundum.

82. Ἱερὰ ἔπη. Τὸ ἐπικὸν ἑξάμετρον καὶ τὴν ὁμηρικὴν διάλεκτον ἐξιδιοποιήθησαν οἱ χρησμοδόται καὶ οἱ ἱερεῖς τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον ἡ ἱερὰ ποίησις καὶ πρὸ τοῦ Ὁμήρου ἤδη εἶχε μεταχειρισθῆ τὸ ἑξάμετρον. Τὰ τῶν μαντείων καὶ τῶν μυστικῶν καθαρμῶν ἐπεκράτησαν μετὰ τὴν ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα [1], διότι ἐν τῇ Ἰλιάδι ἅπαξ μόνον καὶ δὴ ἐν τῇ νεωτέρᾳ ῥαψῳδίᾳ, τῇ Πρεσβείᾳ, ἐν I, 404 μνημονεύονται οἱ θησαυροί, οὓς ἐγκλείει ὁ λάϊνος οὐδὸς τοῦ ἑκαέργου Ἀπόλλωνος, καὶ μόνον ἐν τῷ εὐρυνθέντι Νόστῳ (ἐν Ὀδυσσείας θ, 79 κ. ἑξ.) ἀκούομεν τὸ πρῶτον ἤδη περὶ χρησμοῦ, ὃν ὁ Ἀπόλλων ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἀχαιοὺς ἐν τῇ ἱερᾷ Πυθοῖ. Καὶ ὁ Ἡσίοδος δ' αὐτὸς ἀναφέρει ἐν τοῖς γνησίοις αὐτοῦ ἔργοις τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον τόπον [2], ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι νοθευταὶ τὸ πρῶτον ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν μαντικὰ ἔπη. Ἐν δὲ τοῖς μετέπειτα χρόνοις, ὅτε μέγα ἠδύνατο ἡ Ἀμφικτυονία τῶν Δελφῶν καὶ ἡ ἐν τῇ ἕκτῃ ἑκατονταετηρίδι μεγάλως διαδοθεῖσα μυστικὴ λατρεία τῶν Ὀρφικῶν, τότε ἐποιήθησαν ἀξιόλογα μυστικὰ ποιήματα ἐνεπικῷ μέτρῳ καὶ ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ.

Εἰς ταῦτα δ' ἀνήκουσι πρὸ πάντων οἱ χρησμοὶ τῶν Δελφῶν, οἵτινες ἀπὸ τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, ἐφ' ὅσον προήγετο ἡ πολιτικὴ δύναμις τῶν δελφικῶν ἱερέων, καὶ πολυπληθέστεροι καὶ τεχνικώτεροι ἐγίνοντο. Ἐκ τούτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς μόνον ἐκεῖνοι, ὅσους τυχαίως οἱ γραμματικοὶ καὶ ἱστορικοὶ ἐμνημόνευσαν [3].

[1]) Lobeck, Aglaopham. 304 — 317.

[2]) Πυθοῖ ἐν ἠγαθέῃ ἐν Θεογ. 499 ἐν τῇ αὐτῇ θέσει τοῦ στίχου ὡς καὶ ἐν Ὀδυσ. θ, 80, ὅπερ ἀποδεικνύει τὴν ἀμοιβαίαν σχέσιν τῶν δύο χωρίων.

[3]) Hendess, Oracula graeca ἐν Dissertationes Hallenses IV (1877). Πολλοὶ δὲ τῶν ἀναφερομένων χρησμῶν ἐπλάσθησαν ἢ διεσκευάσθησαν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις καὶ τοῦτο μάλιστα ἰσχύει, προκειμένου περὶ τῶν ἐν ἰαμβικῷ τριμέτρῳ καὶ ἐν διαλέκτῳ οὐχὶ ἰωνικῇ πεποιημένων.

Τοῦ δ' ὑπερβορέου Ἀβάριδος, ὃς κατὰ Ἡρόδοτον (ἐν IV, 36) περιέφερε [1]) τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος δωρηθέντα ὀιστὸν μνημονεύει ὁ Σουΐδας (ἐν λέξει) Σκυθικοὺς χρησμοὺς καὶ Ἀπόλλωνος ἄφιξιν εἰς Ὑπερβορέους καὶ καθαρμοὺς καὶ Θεογονίαν καταλογάδην. Προφανῶς δ' ἔζη ὁ ἀγύρτης μετὰ τὸν Ἀριστέαν. Ὁ Σουΐδας τάττει αὐτὸν εἰς τὴν 53 Ὀλυμπιάδα.

Τοῦ δὲ Κρητὸς Ἐπιμενίδου, ὃς κατὰ μὲν τὸν Διογένη καὶ Σουΐδαν ἐκάθηρε κατὰ τὴν 46 Ὀλυμπιάδα τὰς Ἀθήνας τοῦ Κυλωνείου ἄγους [2]), κατὰ δὲ τὸν Πλάτωνα (ἐν Νόμ. I, 642 d) μόνον δέκα ἔτη πρὸ τῶν Περσικῶν ἦλθεν ἐν ὁμοίᾳ ἰδιότητι εἰς Ἀθήνας [3]), περιεφέροντο συλλογή τις χρησμῶν [4]), Θεογονία, ἔπος τι τὴν ἀργοναυτικὴν πραγματευόμενον ἐκστρατείαν καὶ πρὸς τούτοις συγγράμματά τινα πεζὰ περὶ θυσιῶν καὶ καθαρμῶν [5]). Ὡσαύτως δ' ἀπεδίδετο εἰς αὐτὸν ὑπό τινων καὶ ἱστορία τις τῶν μυθωδῶν Τελχίνων [6]).

[1]) Κατὰ τὸν εἰς τὸν Πλάτωνα ἀποδιδόμενον διάλογον Ἀξίοχον 371 τὰς μυστικὰς διδασκαλίας περὶ Ἅδου ἐκόμισαν ἐξ ὑπερβορέων Ὥπις τε καὶ Ἑκαέργη εἰς Δῆλον ἐπὶ χαλκῶν δέλτων. Παράδ. καὶ Rhode, Psyche 381 σημ. 1.

[2]) Διογ. Λαέρτ. I, 110. Παρὰ Σουΐδᾳ ἀναγινώσκομεν μδ' Ὀλυμπιάδα. Ὁ Ξενοφάνης κατὰ Διογένη ἔλεγεν, ὅτι 154 ἔτη ἔζησεν ὁ Ἐπιμενίδης, ἀλλ' οἱ Κρῆτες ἰσχυρίζοντο, ὅτι 299 ἔζησεν ἔτη, ὅπερ συνδέεται πρὸς τὴν διάφορον ἀπόστασιν τῶν ἀναστάσεων αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ τέχνη παρίστα αὐτὸν ὡς κοιμώμενον μάντιν μετὰ κεκλεισμένων ὀφθαλμῶν.

[3]) Πλάτ. ἐν Νομ. I, 642 d. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀκμὴ αὐτοῦ πίπτει εἰς τὰ 500 π. Χ., καθ' ὃ ἔτος κατά τινα ἐπιγραφὴν ἐν Corp. Inscrip. Atticarum I, 475 αἱ Ἀθῆναι ἐμαστίζοντο ὑπὸ λοιμοῦ. Παρ. Töpffer, Att. Genealogie 140 κ. ἑ.

[4]) Ἀριστοτ. Τέχνης ῥητορ. III, 17, 1418e 24, [221 ἐκδ. Roemer]. Πλουτάρ. Περὶ τῶν ἐκλελειπότων χρηστηρίων 1 [Τόμ. 3, σελ. 69 ἐκδ. Βερν.].

[5]) Ὁ Σουΐδας λέγει· «ἔγραψε δὲ πολλὰ ἐπικῶς καὶ καταλογάδην». Ὁ δὲ Διογ. ὁ Λαέρτ. I, 111 «ἐποίησε δὲ Κουρήτων καὶ Κορυβάντων γένεσιν καὶ Θεολογίαν, ἔπη πεντακισχίλια, Ἀργοῦς ναυπηγίαν τε καὶ Ἰάσονος εἰς Κόλχους ἀπόπλουν ἔπη ἑξακισχίλια πεντακόσια· συνέγραψε δὲ καὶ καταλογάδην περὶ θυσιῶν καὶ τῆς ἐν Κρήτῃ πολιτείας καὶ περὶ Μίνω καὶ Ῥαδαμάνθυος εἰς ἔπη τετρακισχίλια». Περὶ τῆς μικρᾶς ἀξίας τῶν μαρτυριῶν τούτων παράδ. Hiller ἐν Rhein. Mus. 37, 525 κ. ἑ. Περὶ τῶν ἀποσπασμάτων τῆς Θεογονίας πραγματεύεται ὁ Kern, De Orphei, Epimenidis, Pherecydis theogoniis, Berol. 1888. Diels, Über Epimenides von Kreta ἐν Sitzungsber. der preuss. Akad. 1891 σελ. 393 καὶ ἑξῆς.

[6]) Ὁ Ἀθήναιος ἐν VII, 282 e λέγει· «ὁ τὴν Τελχινιακὴν ἱστορίαν συνθείς, εἴτε Ἐπιμενίδης ἐστὶν ὁ Κρὴς ἢ Τηλεκλείδης εἴτ' ἄλλος τις».

НБУ ім. І.І. Мечникова

Ὁ δ' Ὀνομάκριτος [1]), ὃς ἐξεδιώχθη μὲν ὑπὸ τοῦ Ἱππάρχου ἐξ Ἀθηνῶν, διότι ἐφωράθη ὑπὸ Λάσου τοῦ Ἑρμιονέως ὡς ἐμποιῶν ψευδεῖς χρησμοὺς εἰς τὰ τοῦ Μουσαίου, ἀνευρίσκομεν δ' αὐτὸν βραδύτερον παρὰ τῷ μεγάλῳ βασιλεῖ ὡς φίλον τῶν Πεισιστρατιδῶν [2]), οὐ μόνον ἐγένετο ἐπίκουρος τῶν φιλολογικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ φιλοτέχνου τυράννου, ἀλλὰ καὶ ἐποίησεν αὐτὸς ἔπη, ἅτινα κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου παρατιθέμενα χωρία (ἐν VIII, 31, 1, IX, 35, 1) ἀνῆκον εἰς τὰ θεογονικά. Ἀλλὰ πρὸ πάντων φαίνεται καταδαπανήσας τὴν στιχουργικὴν αὐτοῦ εὐφυΐαν εἰς τὸ νὰ παρεισάγῃ εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἴδια ἑαυτοῦ ποιήματα ὡς ἔργα τοῦ Μουσαίου καὶ Ὀρφέως [3]). Ἀλλ' ἐπὶ πολὺ προέβησαν ἄλλοτε οἱ θελήσαντες ἀπονείμωσιν εἰς τὸν Ὀνομάκριτον πάντας τοὺς εἰς ἡμᾶς περιελθόντας ὀρφικοὺς ὕμνους.

Σὺν τῷ Ὀνομακρίτῳ δὲ μνημονεύονται καὶ ὁ ἐξ Ἡρακλείας Ζώπυρος καὶ ὁ Ἐλεάτης Νικίας καὶ οἱ Πυθαγόρειοι Κέρκωψ καὶ Βροντῖνος ὡς συγγραφεῖς τοιούτων μυστικῶν ποιημάτων, εἰς ἃ θὰ ἐπανέλθωμεν καὶ αὖθις ἐν τῷ περὶ τῶν ὀρφικῶν λόγῳ. Πολυπληθέστερα δὲ τῶν εἰς ὡρισμένον τι ὄνομα ἀποδιδομένων ἱερῶν ποιημάτων ἦσαν τὰ ἀνώνυμα, ἀνὰ τὰς διαφόρους πόλεις, ἔνθα ἐτελοῦντο μυστήρια καὶ ὑπῆρχον μαντεῖα, οἷον τὴν Ἐλευσῖνα, Ἀνδανίαν, Σαμοθράκην, Δελφούς, Δωδώνην, κατὰ τὰς τελετάς, τοὺς καθαρμοὺς καὶ τὰς ἄλλας ἱερὰς τελετὰς ᾀδόμενα ᾄσματα. Καὶ ἀστρολογικὰ δὲ ποιήματα μνημονεύει ὁ Ἡρόδοτος (ἐν II, 82) ἐκ τῶν παλαιῶν ἐκείνων χρόνων.

83. Φιλόσοφα ἔπη. Παραφυάδες δὲ τοῦ διδακτικοῦ ἔπους ἦσαν τὰ φιλόσοφα ἔπη. Καὶ αὐτὴ ἡ Θεογονία τοῦ Ἡσιόδου ἐθεωρεῖτο καὶ θεωρεῖται καὶ νῦν ἔτι ὡς τὸ προπύλαιον τῶν φιλοσοφι-

[1]) Ritschl, Onomakritos von Athen ἐν τοῖς Opusculis I, 238 κ. ἑ.

[2]) Ἡροδ. VII, 6.

[3]) Κλήμ. Ἀλεξανδρ. ἐν Στρωμ. I, 143 «οὗ (Ὀνομακρίτου) τὰ εἰς Ὀρφέα ἀναφερόμενα ποιήματα λέγεται εἶναι . . . καὶ τοὺς μὲν ἀναφερομένους εἰς Μουσαῖον χρησμοὺς Ὀνομακρίτου εἶναι λέγουσιν».

κῶν θεωριῶν. Τί δὲ φυσικώτερον τούτου, ὅτι καὶ οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι, ἐν οἷς χρόνοις ὁ μὲν πεζὸς λόγος ἦτο ἄγνωστος, ἡ δὲ φιλοσοφια δὲν ἐπεζήτει τὸ ἰδανικὸν αὐτῆς ἐν τῇ ξηρότητι τῆς ἀφηρημένης παραστάσεως, μετεχειρίσθησαν καὶ τὴν ποιητικὴν μορφὴν καὶ τὸ ἐπικὸν ἑξάμετρον; Ἐν τούτοις οἱ πρῶτοι φιλόσοφοι, οἱ ἐν τῇ ἰωνικῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ Φυσικοὶ καὶ ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἠθικῆς καὶ μαθηματικῆς φιλοσοφίας Πυθαγόρας ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι οὐδὲν ἀπολύτως ἔγραψαν, ἀλλ' ἠρκοῦντο εἰς τὴν ἀπὸ στόματος διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν καὶ ἑταίρων αὐτῶν. Ἐκ τούτου ἡ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις εἰς τὸ κοινὸν παράδοσις τῆς διδασκαλίας αὐτῶν διὰ συγγραμμάτων ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ ἐκδοῦναι (edere). Τὸ δ' ἔθος τῆς εἰς τὸ κοινὸν ἐκδόσεως τῆς διδασκαλιας ἐν τῇ ἐπαγωγῷ ποιητικῇ μορφῇ εἰσήχθη ὑπὸ τῶν Ἐλεατῶν ἐν τῇ ἕκτῃ ἑκατονταετηρίδι. Καὶ δὲν περιεσώθη μὲν οὐδὲν τῶν τοιούτων φιλοσοφικῶν ποιημάτων τέλειον, ἀλλ' ὅμως περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πολλὰ ἀποσπάσματα, ἄτινα ἀρεστὰ ποιεῖ τὸ ποιητικὸν σχεδὸν μᾶλλον κάλλος, ἢ ὁ πλοῦτος τῶν ἐν αὐτοῖς ἐννοιῶν [1]). Τοιαῦτα δὲ φιλόσοφα ἔπη ἔγραψαν·

Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος, ὁ ἱδρυτὴς τῆς Ἐλεατικῆς σχολῆς. Ἤκμαζε δ' οὗτος κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος [2]) καὶ ἐλθὼν εἰς Ἐλέαν ἐκ τῆς πατρίδος, τῆς παλαιᾶς ἕδρας ὁμηρικῆς σχολῆς, ἐῤῥαψῴδει αὐτὸς τὰ ἑαυτοῦ [3]). Ἐποίησε

[1]) Τὰ ἀποσπάσματα ἐτυπώθησαν ἐν ταῖς Συλλογαῖς τῶν ἀποσπασμάτων τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων ὑπὸ Ritter Preller, Karsten, Mullach.

[2]) Zeller, Die Philosophie der Griechen, I, 486 4ης ἐκδ. Αἱ τῶν παλαιῶν περὶ τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς αὐτοῦ παραδόσεις διίστανται πολὺ ἀλλήλων, διότι ὁ μὲν Διογ. ὁ Λαέρτ. IX, 20 τάττει τὴν ἀκμὴν αὐτοῦ εἰς τὴν 60 Ὀλυμπιάδα, ὁ δ' Ἀπολλόδωρος παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I κεφ. XIV § 65 λέγει, ὅτι ἔζησε κατὰ τὴν 40 Ὀλυμπ. καὶ παρέτεινε τὸν βίον ἄχρι τῶν Δαρείου τε καὶ Κύρου χρόνων, (ἴδε καὶ Unger ἐν Philol. 43, 209 κ. ἑ.), ὁ δὲ Τίμαιος θεωρεῖ αὐτὸν σύγχρονον τοῦ Ἱέρωνος καὶ Ἐπιχάρμου. (Ἴδε καὶ Πλούτ. ἐν Ἀποφθέγμ. Βασιλέων καὶ στρατηγῶν σ. 175 c. [τόμ. II, σελ. 10 ἐκδ. Βερν.]. Πρὸς λύσιν δὲ τοῦ ζητήματος συντελεῖ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Ξενοφάνης μνημονεύει τὸν Πυθαγόραν, αὐτὸν δ' ὁ Ἡράκλειτος.

[3]) Ἴδε Διογ. Λαέρτ. ἐν IX, 18e

δὲ καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῶν τὰς γενεολογίας γραψάντων τὰ ἔπη, ἅτινα ἐπεγράφοντο Κολοφῶνος κτῆσις καὶ Ἀποικισμὸς εἰς Ἐλέαν τῆς Ἰταλίας. Ἀλλ' ὀνομαστότερον ἀπέδειξαν αὐτὸν τὸ φιλοσοφικὸν διδακτικὸν ἔπος Περὶ φύσεως καὶ τὰ σκωπτικὰ τῶν ποιητῶν καὶ φιλοσόφων ποιήματα, οἱ σίλλοι [1]). Ὡς εἰλικρινὴς δὲ κῆρυξ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ ὠργίζετο σφόδρα κατὰ τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ὡς διαδιδόντων παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀναξίους περὶ θεῶν δόξας. Περιβόητοι δ' εἶναι οἱ στίχοι

πάντα θεοῖς ἀνέθηκαν Ὅμηρος θ' Ἡσίοδος τε,
ὅσσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνείδεα καὶ ψόγος ἐστὶν . . .
ὡς πλεῖστ' ἐφθέγξαντο θεῶν ἀθεμίστια ἔργα,
κλέπτειν μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν [2]).

Μεγάλως δ' ἐτιμῶντο καὶ αἱ ἐν μέρει περισωθεῖσαι ἐλεγεῖαι αὐτοῦ, ἐν αἷς ἐξύμνει ἐν μεγαλοπρεπεῖ γλώσσῃ τὴν σοφίαν καὶ ἐπειρᾶτο νὰ καταδείξῃ, ὁπόσον προκριτέαι εἶναι αἱ διδασκαλίαι αὐτῆς τῶν ἀνοήτων θεωριῶν τοῦ ὄχλου.

Ὁ Παρμενίδης, ὁ ἐπιφανέστατος τῶν ἐλεατικῶν φιλοσόφων, ὃς πλὴν τοῦ διδασκάλου Ξενοφάνους ἤκουσε μὲν τῶν πυθαγορείων Ἀμεινίου καὶ Διοχαίτου, ἦνθει δὲ κατὰ Διογένην (ἐν IX, 23) κατὰ τὴν 69 Ὀλυμπιάδα [3]). Διότι ὁ Σωκράτης σφόδρα νέος ἔτι κατὰ τὸν Πλάτωνος Παρμενίδην (127b καὶ e) ἤκουσεν αὐτοῦ ἤδη

[1]) Ὅτι δὲ τοιούτους σίλλους ἔγραψεν, ἂν καὶ τὸ ὄνομα σίλλος ἐδόθη ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις εἰς τὰ ποιήματα ταῦτα, παραδίδει ὁ Στράβων ἐν XIV, 643 καὶ ἀποδεικνύει ὁ Wachsmuth, Sillographi Graeci 55 καὶ ἑξῆς.

[2]) Εἰς τοῦτο δ' ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀνέκδοτον παρὰ Πλουτ. ἐν Ἀποφθ. Βασ. καὶ Στρατ. σ. 175 c «πρὸς δὲ Ξενοφάνην τὸν Κολοφώνιον εἰπόντα μόλις οἰκέτας δύο τρέφειν, ἀλλ' Ὅμηρος, εἶπεν, ὃν σὺ διασύρεις, πλείονας ἢ μυρίους τρέφει τεθνηκώς».

[3]) Ἑβδομηκοστὴν ἀντὶ ἑξηκοστὴν (460 ἀντὶ 500) ὑπώπτευσεν ἤδη ὁ Scaliger ὀρθῶς ἴσως, ὥστε οὕτως ὁρίζεται τὸ ἔτος, καθ' ὃ ὁ Παρμενίδης ἦλθεν εἰς Ἀθήνας. Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης γεννηθεὶς τῷ 4 ἔτει τῆς 77 Ὀλυμπ. ἦτο πάντως τότε ὀκτὼ μόνον ἐτῶν, ἀλλ' ἴσως τοῦτο ἤρκεσεν εἰς τὸν Πλάτωνα, ἵνα θεωρήσῃ πιθανὴν συνέντευξίν τινα τοῦ σφόδρα νέου Σωκράτους μετὰ τοῦ πολιοῦ ἤδη Παρμενίδου

τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος ἄγοντος, ὅτε ἦλθεν ἐξ Ἰταλίας εἰς Ἀθήνας [1]). Κατὰ τὸ παράδειγμα δὲ τοῦ Ξενοφάνους ἔγραφε καὶ αὐτὸς φιλόσοφα ἔπη. Ἐν τῷ προοιμίῳ δὲ τοῦ Περὶ φύσεως ἔργου αὐτοῦ περιέγραφε μετὰ μεγαλοπρεποῦς φανταστικῆς δυνάμεως, ὅτι ὁδηγούμενος ὑπὸ τῶν θυγατέρων τοῦ Ἡλίου ἦλθεν ὀχούμενος εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Σοφίας, ἐν ᾧ ἐδέξατο ἐκ τοῦ στόματος τῆς θεᾶς τὰς αἰωνίους ἀληθείας καὶ κατενόησε τὰς ἀπατηλὰς τῶν θνητῶν γνώμας [2]).

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς, ὃς περὶ τὰ 492 γεννηθεὶς αὐτὸς ἐκ πάντων τῶν Ἑλλήνων κατώρθωσε τὰ μέγιστα ἐν τῷ φιλοσοφικῷ διδακτικῷ ἔπει, ὥστε ὁ ῥωμαῖος Λουκρήτιος ὁ ποιητὴς μετὰ θαυμασμοῦ ἠτένιζεν εἰς αὐτὸν καὶ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ μάλιστα ἐπαιδεύθη [3]). Κατήγετο δ' ἐξ ἐπιφανοῦς γένους τοῦ Ἀκράγαντος, ἐν ᾧ ἐγεννήθη, καὶ μέγα ἠδύνατο παρὰ τοῖς πολίταις, διότι πάντων ὑπερεῖχε κατὰ τὴν πολυμάθειαν καὶ ἐντριβέστατος ἦτο περί τε τὴν ἰατρικὴν καὶ ῥητορικὴν [4]) καὶ φιλοσοφίαν. Ἐκ τούτου πολλὰ μὲν τὴν πατρίδα ὠφέλησεν, ἀλλ' ἐτελεύτησε τὸν βίον μακρὰν αὐτῆς ἐν Πελοποννήσῳ [5]) διὰ τὴν δυσμένειαν τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἐχθρῶν. Ἀλλὰ καὶ τοιοῦτος ὢν καὶ ζῶν δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένος τῆς σεμνοτύφου ἐπάρσεως [6]) καὶ μυστικῆς τινος πολυπραγμοσύνης [7]) καὶ τὸν βίον

[1]) Πλάτ. Παρμ. 127b καὶ Θεαιτ. 183e. Ἀλλὰ τὸ ἀνακριβὲς τῆς μαρτυρίας παρετήρησεν ἤδη ὁ Ἀθήναιος ἐν XI, 505f.

[2]) Stein, Die Fragmente des Parmenides περὶ φύσεως ἐν τοῖς Symbol. philol. Bonn. 755 κ. ἑξῆς. Diels, Parmenides Lehrgedicht griechisch und deutsch, Berl. 1897.

[3]) Lucr. [De rerum natura] I, 716: Quae(Sicilia) cum magna modis multis miranda videtur, Nil tamen hoc habuisse viro praeclarius in se, Nec sanctum magis et mirum carumque videtur; Carmina quin etiam divini pectoris ejus Vociferantur et exponunt praeclara reperta. Ut vix humana videatur stirpe creatus. Παράβ. καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Ἀριστοτέλους παρὰ Διογ. τῷ Λαερτ. VIII, 57.

[4]) Ὁ Σάτυρος κατὰ τὸν Διογένην ἐν VIII, 58 ἀναφέρει, ὅτι μαθητὴς αὐτοῦ ἐγένετο Γοργίας ὁ Λεοντῖνος [ἴδε καὶ Σουΐδαν ἐν λέξει].

[5]) Ὁ Διογένης ἐν VIII, 67 κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τιμαίου.

[6]) Ὁ Διογένης VIII, 66 φέρει εἰς ἀπόδειξιν τούτου τοὺς ἰδίους αὐτοῦ στίχους «Χαίρετ', ἐγὼ δ' ὔμμιν θεὸς ἄμβροτος, οὐκέτι θνητὸς πωλεῦμαι».

[7]) Διογ. VIII 59.

НБОНУ імені І.І. Мечникова

ἐπεσφράγισε διὰ πράξεως, ἥτις ἀπέδειξεν αὐτὸν παράδοξον ἄνδρα. Οὕτω τινὲς μὲν διηγοῦνται [1]), ὅτι ἀναστήσας ποτὲ νεκρὰν γυναῖκα συνήγαγε μέγα ἱερὸν συμπόσιον καὶ κατὰ τὴν νύκτα, ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι ἐκοιμῶντο, μετεκλήθη ὑπὸ μυστηριώδους τινὸς φωνῆς εἰς τὴν ἄλλην ζωήν. Ἄλλοι δ' ἐμυθολόγουν, ὅτι ἀναβὰς εἰς τὴν Αἴτναν ἔῤῥιψεν ἑαυτὸν εἰς τὸν κρατῆρα, ἵνα ἐπισφραγίσῃ τὸ θεοειδὲς αὐτοῦ [2]). Ἤνθησε δὲ κατὰ τοὺς παλαιοὺς κατὰ τὴν 84 Ὀλυμπιάδα, ἤτοι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἱδρύσεως τῆς τῶν Ἀθηναίων ἀποικίας ἐν Θουρίοις τῷ 444. Κατέλιπε δὲ δύο φιλοσοφικὰ ποιήματα, ἓν μὲν θεωρητικὸν Περὶ φύσεως, πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ Παυσανίαν ἀπεσταλμένον, ἐν ᾧ ἀνέπτυσσε τὴν ἐν τῷ αἰθέρι τῆς ποιήσεως γεννηθεῖσαν διδασκαλίαν περὶ Νείκους καὶ Φιλότητος, ἕτερον δ' ἠθικόν, τοὺς Καθαρμούς, ἐν ᾧ ὁρμώμενος ἐκ τῆς περὶ τῆς μετεμψυχώσεως διδασκαλίας προέτρεπε τοὺς πολίτας εἰς ἠθικὸν καθαρμόν. Ἐξ ἑκατέρου τούτων περιεσώθησαν δυστυχῶς ἀποσπάσματα μόνον, ἀλλ' ἱκανῶς πολλὰ καί τινα μάλιστα ἐκτενῆ [3]). Πολὺ δὲ ποιητικὸν κάλλος ἐνεῖχεν ἡ περιγραφὴ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος, ἐν ᾧ ἀναίμακτοι προσεφέροντο θυσίαι εἰς τὴν ἠπιόδωρον Κύπριν ἀντὶ τοῦ Ἄρεως (ἀπόσπ. 142).

1) Διογ. VIII, 67 καὶ ἑξ. κατὰ τὸν ποντικὸν Ἡρακλείδην.

2) Διογ. VIII, 69. Ὁράτιος ἐν τῇ ποιητ. τέχνῃ (Epist. II, 3 ad Pis.) 463. Καὶ ὁ Τίμων αὐτὸς ἐν τοῖς σίλλοις σκοπὸν τῶν σκωμμάτων αὐτοῦ ἔθηκε τὴν σεμνοτυφίαν τοῦ Ἐμπεδοκλέους.

3) Ἓν τινι κυλίνδρῳ ἐξ Herculanum ἀρ. 1012 εὑρέθη νέον τι ἀπόσπασμα τῶν Καθαρμῶν. Ἴδε Diels ἐν Sitzungsber. der preuss. Akad. 1897 σελ. 1062 καὶ ἑξῆς.

Β. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ. [1])

1. Η ΠΡΩΤΗ ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ, ΝΟΜΟΙ

84. Τὰ διάφορα εἴδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως δὲν ἀντετάττοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὡς ἕν τι ὅλον κοινὸν φέρον ὄνομα πρὸς τὴν ἐπικὴν καὶ δραματικὴν ποίησιν [2]). Κύριον δὲ τούτου αἴτιον ἦτο, ὅτι τὸ διακριτικὸν σημεῖον τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἡ μελῳδικὴ προφορά, ἢ ὡς λέγομεν ἀπαγγελία, τὸ μὲν ἦτο καὶ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως ἰδία ἐν παλαιοτέροις χρόνοις, τὸ δὲ πρωΐμως ἐγκατελείφθη ὑπό τινων εἰδῶν τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ὡς ὑπὸ τῶν ἰάμβων καὶ τῆς ἐλεγείας. Ἀλλ', ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, παρὰ τοῖς Ἕλλησι συνεδέετο πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς ἡ διαμόρφωσις τῆς λυρικῆς ποιήσεως ἐν πολὺ μείζονι μοίρᾳ ἢ παρὰ τοῖς νεωτέροις ἔθνεσι. Καὶ ἐξωτερικῶς δ' ἐξεδηλοῦτο ὁ σύνδεσμος οὗτος διὰ τούτου, ὅτι οὐ μόνον τὸ ἔργον τοῦ μουσικοῦ καὶ τοῦ ποιητοῦ διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ποιεῖν ἐσημαίνετο [3]), ἀλλὰ καὶ ἡ αὐτὴ διάρθρωσις,

[1]) Welcker, Kleine Schriften, Bonn 1844 εἰς τρεῖς τόμους, ὧν οἱ δύο πρῶτοι ἰδίᾳ εἰς τὴν λυρικὴν ἀφιεροῦνται ποίησιν. Flach, Geschichte der Griechischen Lyrik, Tübingen 1884 εἰς 2 τόμ. ἄνευ τοῦ Πινδάρου. Nageotte, Histoire de la poésie lyrique grecque, Par. 1889 εἰς δύο τόμ. μετὰ τοῦ Πινδάρου. — Poetae lyrici Graeci, rec. Bergk τετάρτη ἔκδοσις Leipzig 1878—1882 εἰς 3 μέρη. Anthologie aus den Lyrikern der Griechen, erklärt von E. Bucholz 4 ἔκδοσ. Leipz. 1887. Anthologia lyrica praeter Pindarum, ed. Hiller 1890 ἐν τῇ βιβλ. Teubner ἐπεξεργασθεῖσα ὑπὸ Crusius 1897.

[2]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῷ Περὶ ποιητικῆς 1 λέγει· «ἐποποιία δὴ καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας ποίησις, ἔτι δὲ κωμῳδία〈ς〉 καὶ ἡ διθυραμβοποιητικὴ καὶ τῆς αὐλητικῆς ἡ πλείστη καὶ κιθαριστικῆς». Καὶ ὁ Πρόκλ. ἐν Χρηστομ. α'. σελ. 230 ἐκδ. West. «τὸ διηγηματικὸν ἐκφέρεται δι' ἐπους, ἰάμβου τε καὶ ἐλεγείου καὶ μέλους». Τὰ τρία δ' εἴδη ὁ ἴαμβος τὸ ἐλεγεῖον καὶ τὸ μέλος ὁμοῦ λαμβανόμενα ἀποτελοῦσιν, ὅ,τι ἡμεῖς γενικὸν ὄνομα μεταχειριζόμενοι λυρικὴν ὀνομάζομεν ποίησιν.

[3]) Ὁ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς 8, λέγει· «Σακάδας ποιητὴς μελῶν τε καὶ ἐλεγείων μεμελοποιημένων» καὶ ἐν 10 «αὐλῳδικοὺς νόμους ἐποίησεν». Καὶ ὁ Atilius Fort. [ἐν Ars Fortunatiani] I, 9, 25 Graeci erant non tantum poetae perfectissimi, sed etiam musici. Ἡ αὐτὴ δὲ λέξις μέλος σημαίνει καὶ τὸ κείμενον καὶ τὴν μελῳδίαν.

μέλος, ὑπετίθετο ὡς βάσις καὶ τοῦ κειμένου τοῦ ᾄσματος, τῶν ἐπῶν, καὶ τῆς μελῳδίας, διότι αὐτὸς δὴ ὁ ποιητὴς ἢ ἐποίει ἐν ταὐτῷ καὶ τὸ ποίημα καὶ τὸ μέλος, ἢ ἐφήρμοζεν τὸ ποίημα εἰς μελῳδίαν πρότερον ἐξευρημένην [1]). Οὕτως ἄρα ἡ ἀρχὴ τῆς λυρικῆς ποιήσεως παρὰ τοῖς Ἕλλησι συμπίπτει πρὸς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν μουσικῶν τρόπων καὶ ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς διαμορφώσεως τεχνικωτέρων ῥυθμῶν καὶ μελῳδιῶν, ἥτις ἀπετελέσθη, ὅτε ἀποστάντες οἱ ποιηταὶ τῆς μονοτόνου ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ στίχου μετήλλαξαν αὐτὸν καὶ μετεχειρίσθησαν τὸ μὲν διαφόρους μορφὰς τοῦ αὐτοῦ ῥυθμοῦ, οἷον τετραποδίας, τριποδίας, διποδίας καταληκτικάς τε καὶ ἀκαταλήκτους, τὸ δὲ διάφορα εἴδη ῥυθμικά, οἷον δακτύλους, ἀναπαίστους, ἰάμβους, τροχαίους, παίωνας. Μέχρι μὲν λοιπὸν τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος ἐπεκράτει ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει μόνος ὁ δακτυλικὸς ἑξάμετρος, ἀπὸ τῆς ἑβδόμης δ' ἑκατονταετηρίδος ἀρχομένης ἀπαντῶσι τὸ πρῶτον νέαι καὶ μεταλλάσσουσαι μορφαὶ τοῦ μέτρου.

85. Ἀλλὰ ὁ Ὅμηρος ἤδη καὶ πρὸ τοῦ Ὁμήρου οἱ ἐκ Θράκης ἀοιδοί, ὁ Ὀρφεὺς καὶ ὁ Θάμυρις, ἔκρουον τὴν φόρμιγγα. Εἰς χρόνους ἄρα παλαιοτέρους τῆς διὰ τῶν Ὀλυμπιάδων καταμετρήσεως τοῦ χρόνου ἀνέρχεται ἡ ἀρχὴ τῆς Λυρικῆς ποιήσεως. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἡ κιθάρισις κατὰ τὴν ῥαψῳδίαν τῶν ἐπικῶν ᾀσμάτων συνίστατο εἰς ἀνακρουστικήν τινα συνῳδίαν, ἣν ὁ ἀοιδὸς προανέκρουε πρὸ τοῦ ᾄσματος. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν περιωρίσθη ἡ τέχνη τοῦ ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου ἐν Β, 600 καὶ τοῦ Ἡσιόδου ἐν Θεογ. 95 θαυμαζομένου κιθαριστοῦ εἰς τὴν ἀσήμαντον ταύτην καὶ ἐν παρέργου μέρει χρῆσιν τῆς κιθάρας. Διότι οὐ μόνον ὑπῆρχον ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ὁμήρου Ὕμνοι καὶ Παιᾶνες, οὓς ἔμελπον οἱ ἀοιδοὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν θεῶν καὶ ἐν τοῖς νικητηρί-

Ἀλλὰ καὶ διακρίνονται ἀλλήλων ὑπὸ τοῦ Ἀλκμᾶνος ἐν ἀποσπ. 17 «ἔπη τάδε καὶ μέλος Ἀλκμᾶν εὗρεν».

[1]) Τοῦτο φαίνεται σημαινόμενον διὰ τῆς προθέσεως ὑπὸ ἐν τῷ χωρίῳ τῆς Ἰλιάδος Σ, 570 «ἱμερόεν κιθάριζεν, λίνον δ' ὑπὸ καλὸν ἄειδεν».

οις [1]), ἀλλὰ καὶ ὁ Ὅμηρος αὐτὸς γνωρίζει τὴν συνάφειαν τῆς ὀρχηστικῆς καὶ μουσικῆς, ἢ ὀρχηστικῆς, μουσικῆς καὶ ᾠδικῆς καὶ μνημονεύει καὶ τὸν ἱερὸν παιᾶνα καὶ τὰ βέβηλα ἄσματα τὰ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ γάμων καὶ τρυγητῶν ᾀδόμενα [2]). Περιγράφει δὲ τὸ μὲν τοῦ τρυγητοῦ ἆσμα οὕτω· παῖς ἐν τῷ μέσῳ τῶν τρυγητήρων ἱστάμενος κρούει λιγυρὰν φόρμιγγα καὶ ἄδει μετὰ λεπτῆς φωνῆς τὸν Λίνον, αὐτοὶ δ' ἀκολουθοῦσι παίζοντες καὶ ὁλολύζοντες καὶ χοροιτυποῦντες. Ἐν δὲ τῷ γάμῳ ἀντήχουν αὐλοὶ καὶ κιθάραι ἐν ταὐτῷ, ἐν ᾧ ἤδετο ὁ ὑμέναιος, νεανίαι δ' ὠρχοῦντο κύκλῳ καὶ θαυματοποιοὶ ἐξετέλουν μιμητικήν τινα ὄρχησιν [3]). Καὶ ἀληθῶς μὲν τὰ χωρία, ἐν οἷς ταῦτα περιγράφονται, ἁπαντῶσιν ἐν ταῖς νεωτέραις ὁμηρικαῖς ῥαψῳδίαις καὶ δή τινα ἐν ταῖς διασκευαῖς τῶν νεωτέρων ῥαψῳδιῶν, ἀλλὰ καὶ οὕτω πάντως μαρτυροῦσι περὶ τούτου, ὅτι καὶ ἐν χρόνοις προτέροις καὶ αὐτῶν τῶν ἀρχαιοτάτων λυρικῶν ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια τοῦ ᾄδειν καὶ ὀρχεῖσθαι ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ τοῖς γάμοις καὶ τῷ τρυγητῷ. Ὡσαύτως δὲ διηγεῖται ὁ Ὅμηρος καὶ περὶ ἐξάρχων (Ω, 721 καὶ Σ, 606) καὶ περὶ ἀμοιβαίας ᾠδῆς τῶν Μουσῶν (Α, 604, ω, 60) καὶ ἐν τοῖς θρήνοις ἐπὶ τοῦ νεκροῦ Ἕκτορος (Ω, 763—776) παρέχει ἡμῖν ἤδη ἐκπεφρασμένην εἰκόνα τῆς συστάσεως πλειόνων στίχων καὶ στροφῶν.

86 Νόμοι. Τῆς ἀναπτύξεως τῆς λυρικῆς ποιήσεως προηγήθησαν ἄλλα τινὰ στοιχεῖα, εἰς ἃ συνήθως ἀποδίδεται τὸ ὄνομα νόμοι. Δῆλα δὴ ἂν καὶ ἦσαν στενῶς συνδεδεμένα ἐν τῇ ἑλληνικῇ ποιήσει μέχρι τῶν χρόνων τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἔπος καὶ μέλος, ἤτοι κείμενον καὶ μελῳδία, οὕτως, ὥστε κατὰ κανόνα ὁ τὸ ποίημα ποιῶν ἐξεύρισκε καὶ τὴν εἰς αὐτὸ κατάλληλον μελῳδίαν,

[1]) Ἰλ. Α, 472. Χ, 391. Ὁ δ' Ἀρίσταρχος παρατηρεῖ εἰς τὸ πρῶτον χωρίον, ὅτι τὸ μέλπω παρ' Ὁμήρῳ οὐχὶ περὶ τῆς ᾠδῆς μόνον λέγεται. Παράδ. καὶ Ὀδυσ. ζ, 101, ἔνθα ἡ μολπὴ τὴν σφαίρισιν σημαίνει. Περὶ δὲ τῆς ῥαψῳδίας τῶν ὕμνων καὶ παιάνων παράδ. ὕμν. εἰς Ἀπόλ. Πύθιον 10 καὶ 336 καὶ Ἡσιόδ. Ἀσπ. 201.

[2]) Ἰλ. Σ, 493 καὶ 569. Ὀδυσ. θ, 261—265.

[3]) Ἰλ. Σ, 494 καὶ ἑξῆς καὶ 604 κ. ἑξ. Ὀδυσ. δ, 18—20. Ἡγεμόνες δὲ τοῦ χοροῦ ἐν τῷ εἰς Ἀπόλ. Πύθ. ὕμνῳ V, 22 ἦσαν ὁ Ἄρης καὶ ὁ Ἑρμῆς.

ἐν τούτοις ἐν τῇ ἱστορικῇ πορείᾳ προηγήθη ἡ διαμόρφωσις τῆς μουσικῆς τῆς τῆς ποιήσεως καὶ πολλὰ μέλη κιθαριστικὰ καὶ μάλιστα αὐλητικὰ διεδόθησαν ἐν τῷ λαῷ, πρὶν ποιηθῶσι καὶ ποιήματα ἁρμόδια εἰς αὐτά. Οὕτως ἄρα ἐν τῷ προθαλάμῳ τῆς ἑλληνικῆς λυρικῆς ἵστανται οἱ νόμοι, παρ' οἷς αἱ μελῳδίαι ἦσαν τὸ κύριον καὶ ἡ οὐδὲν ἢ ἀσήμαντα μόνον ποιήματα ὑπέκειντο εἰς αὐτάς. Ἡ δὲ λέξις νόμος, ἥτις δὲν ἀπαντᾷ ἔτι παρ' Ὁμήρῳ ἐν τοιαύτῃ σημασίᾳ [1]), σημαίνει τὴν σύμμετρον διάταξιν τοῦ ῥυθμοῦ [2]) καὶ προσεπόρισεν εἰς τὸν θεὸν Ἀπόλλωνα, τὸν προστάτην τῆς μουσικῆς, τὸ ἐπίθετον νόμιος. Διεκρίνοντο δὲ κιθαρίσματα καὶ αὐλήματα καὶ ἐν ταὐτῷ νόμοι κιθαριστικοὶ καὶ αὐλητικοὶ πρὸς ψιλὴν μόνον μουσικὴν καὶ νόμοι κιθαρῳδικοὶ καὶ αὐλῳδικοί, ἤτοι προωρισμένοι νὰ ᾄδωνται πρὸς κροῦσιν κιθάρας ἢ αὐλοῦ. Τούτων οἱ μὲν αὐλῳδικοὶ νόμοι προϋποτίθενται βεβαίως δύο μουσικούς, τὸν αὐλητὴν καὶ τὸν ἀοιδόν, ἐν δὲ τοῖς κιθαρῳδικοῖς ὁ ἀοιδὸς ἦτο καὶ κιθαριστής. Περὶ χοροῦ δέ, ἤτοι περὶ πλειόνων ἀοιδῶν ᾀδόντων ἓν οἷον δήποτε εἶδος νόμων, οὐδὲν μανθάνομεν [3]). Καὶ ἐν μὲν τῇ αὐλητικῇ προηγήθησαν μὲν οἱ αὐλητικοὶ

[1]) Νομὸς παρ' Ὁμήρῳ σημαίνει τὴν νομήν. Τὴν δ' ἔννοιαν τοῦ νόμου ἔχει μόνον τὸ σύνθετον εὐνομίη (Ὀδ. ρ, 487). Παρ' Ἡσιόδῳ ἐν Ἔργ. 276 καὶ Θεογ. 417 ἀπαντᾷ καὶ τὸ ἁπλοῦν νόμος ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ. Τὸ δὲ ἐπέων νομὸς εὑρίσκεται ἐν νεωτέρῳ τινὶ στίχῳ τῆς Ἰλιάδος Υ, 249 καὶ ἐν Ἡσιόδ. Ἔργ. 403. Τὸ μέλος σημαίνει ἡ λέξις νομὸς ἐν Ὕμν. εἰς Ἀπόλ. Δήλ. 20 «πάντη γάρ τοι, Φοῖβε, νομὸς βεβλήατ' ἀοιδῆς». [Ὁ Baumeister γράφει νόμοι βεβλήατ' ἀοιδῆς].

[2]) Ὁ Πλούτ. ἐν τῷ Περὶ Μουσ. 6 λέγει· «νόμοι προσηγορεύθησαν, ἐπειδὴ οὐκ ἐξῆν παραβῆναι καθ' ἕκαστον νενομισμένον εἶδος τῆς τάσεως». Παράβ. καὶ τὸ παρὰ Θουκυδ. V, 70 «Λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως χωροῦντες καὶ ὑπὸ αὐλητῶν πολλῶν νόμῳ ἐγκαθεστώτων, οὐ τοῦ θείου χάριν, ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προέλθοιεν». Ἀλκμ. ἀπόσπ. 67 «οἶδα δ' ὀρνίχων νόμως πάντων». [Ἴδε περὶ τῶν Νόμων καὶ Croiset, Hist. de la litter. gr. II, 52].

[3]) Ὅτι οἱ νόμοι ὑφ' ἑνὸς μόνου ᾄδοντο καὶ οὐχὶ ὑπὸ χοροῦ, μαρτυρεῖ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Προβλήμασι 19, 15. Ἐν τοῖς στίχοις τοῦ Ἡσιόδου Θεογ., 94 κ. ἑ. «ἐκ γὰρ Μουσάων καὶ Ἑκηβόλου Ἀπόλλωνος ἄνδρες ἀοιδοὶ ἔασιν ἐπὶ χθόνα καὶ κιθαρισταὶ» πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν, ὅτι ἀοιδὸς καὶ κιθαριστὴς εἶναι δύο ὀνόματα ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὑποδηλοῦντα ἀοιδόν, ὡς καὶ ὁ ποιητὴς τοῦ τῶν Νεῶν καταλόγου ἐν Β, 600 περὶ τοῦ αὐτοῦ Θαμύριδος λέγει· «αὐτὰρ ἀοιδὴν θεσπισίην ἀφέλοντο καὶ ἐκλέλαθον κιθαριστύν.»

νόμοι, ἐξέλιπον δὲ πάλιν πρωϊαίτερον οἱ αὐλῳδικοί, ὥστε ἀπὸ τῆς δευτέρας πυθιάδος εἰσήχθη εἰς τοὺς ἐν Δελφοῖς ἀγῶνας μόνος ὁ αὐλός. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἐν τῇ κιθαριστικῇ προηγήθησαν μὲν οἱ κιθαρῳδικοὶ νόμοι, πρῶτος δ' ὁ Ἀριστόνικος ὁ Ἀργεῖος εἰσήγαγε τὴν κιθαριστικὴν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀρχιλόχου [1]). Ἀλλά, πρὶν τραπῶμεν ἐπὶ τοὺς ποιητὰς νόμων, δέον νὰ προτάξωμέν τινα περὶ τῶν μουσικῶν ὀργάνων καὶ τῆς τῶν ξένων ροπῆς πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς.

87. Μουσικὰ ὄργανα. Τὸ παλαιὸν ἔγχορδον ὄργανον τῶν ὁμηρικῶν χρόνων καλεῖται φόρμιγξ. Καὶ ἀπαντᾷ μὲν ἤδη παρ' Ὁμήρῳ καὶ τὸ ὄνομα κιθάρα ἢ κίθαρις [2]), ἐν δὲ τῷ Ὕμνῳ εἰς Ἑρμῆν καὶ τὸ μετέπειτα λίαν διαδεδομένον λύρα, ἀλλὰ πρὸς τὰ τρία διάφορα ὀνόματα δὲν συνδέεται καὶ φανερά τις διαφορὰ τῆς μορφῆς τοῦ ὀργάνου [3]). Καὶ ὡς ἠχεῖον μὲν ἐχρησίμευε κανονικῶς τὸ ὄστρακον χελώνης, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὅλον ὄργανον ἐκλήθη χέλυς (testudo). Ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐνετείνοντο χορδαί, τὸ μὲν πρῶτον τέσσαρες, ἀπὸ δὲ τοῦ Τερπάνδρου ἑπτά, ἐξ οὗ προῆλθον καὶ τὰ ὀνόματα τετράχορδος καὶ ἑπτάχορδος, δῆλα δὴ λύρα. Καὶ ἐξεῦρε μὲν τὸ ὄργανον κατὰ τὸν μῦθον ὁ ἐγχώριος θεὸς Ἑρμῆς [4]) καὶ ἴσως καὶ τὸ ὄνομα φόρμιγξ εὐκόλως ἑρμηνεύεται καὶ ἀκριβῶς ὡς ἐκ τῆς ἐγχωρίου γλώσσης (ῥίζης φρεμ. λατινιστὶ fremo) παραγόμενον, ἐν τούτοις δὲν ἀποκλείεται τὸ δυνατὸν τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ὀργάνου ἐκ τῆς ξένης, ἰδίᾳ ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἔνθα ἀπαντῶμεν τοιαῦτα ἔγχορδα ὄργανα ἐπὶ παλαιοτάτων μνημείων ἀπεικασμένα. Ἐν τοῖς ὕστερον δὲ χρόνοις προσετέθησαν βεβαίως διὰ τὴν συχνὴν φοίτησιν ἀλλοδαπῶν ψαλτριῶν πλεῖστα ξένα ἔγχορδα

[1]) Ἀθην. XIV, 637 f.

[2]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τοῖς Πολιτ. VIII E (Θ) 1341 a [177 ἐκδ. Susemihl] διακρίνει τὰ ἁπλᾶ εἰς τὴν παιδείαν τῶν ἐλευθέρων μόνον ἁρμόζοντα ἔγχορδα ὄργανα καὶ τὰ δεόμενα χειρουργικῆς ἐπιστήμης.

[3]) Ἐν τῷ εἰς Ἑρμῆν ὕμνῳ λύρα καὶ κίθαρις εἶναι συνώνυμα.

[4]) Ὕμν. εἰς Ἑρμῆν 30 κ. ἑξῆς.

ὄργανα, ὡς ἡ Πηκτίς [1]), καὶ μάγαδις [2]) ἐκ Λυδίας, τὸ τρίχορδον τρίγωνον [3]) ἐκ Συρίας, ὁ νάβλας [καὶ ἡ νάβλα] [4]) καὶ ἡ κινύρα [5]) ἐκ Φοινίκης καὶ τέλος ἡ ἀσιᾶτις κιθάρα [6]), ἡ Σαμβύκη [7]) καὶ τὸ βάρβιτον [8]). Ἐν τοῖς παλαιοῖς δὲ χρόνοις μόνον ἔγχορδα ὄργανα ἦσαν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ἕλλησιν. Ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος γνωρίζουσι μόνον κιθαριστάς. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ παλαιὸν θρηνητικὸν ἆσμα, ὁ Λίνος, ᾄδεται ἐν Ἰλιάδος Σ, 341 πρὸς κιθάραν καὶ οὐχὶ πρὸς αὐλόν. Ὁπόσον παλαιὸν δ' ὄργανον εἶναι ἡ λύρα, μαρτυρεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ τὰ παλαιὰ ἔθιμα τῶν Δωριέων πιστότατα τηροῦντες Κρῆτες ἐστρατεύοντο μετὰ λύρας [9]).

Οἱ δ' αὐλοί, οὓς ὀρθότερον παραβάλλομεν πρὸς τὰ σήμερον clarinette, ἁπαντῶσι συνήθως πληθυντικῶς μόνον παρὰ τοῖς Ἕλλησι, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο ἐν ταὐτῷ ἐφυσῶντο. Καὶ τὸ μὲν ὄνομα ἐξ ἑλληνικῆς ἐγένετο ῥίζης [10]), ἀλλὰ τοῦ ὀργάνου οὐ μόνον

[1]) Φώτ. «Πηκτίς· πανδούριον ἤτοι Λύδιον ὄργανον χωρὶς πλήκτρου ψαλλόμενον». Καὶ ὁ Ἡρόδ. ἐν I, 17 λέγει περὶ τοῦ βασιλέως τῶν Λυδῶν Ἀλυάττου· «ἐστρατεύσατο ὑπὸ σηρίγγων τε καὶ πηκτίδων καὶ αὐλοῦ.»

[2]) Μάγαδις = κιθάρα μετὰ 20 χορδῶν· ἁπαντᾷ παρ' Ἀνακρέοντι ἐν ἀποσπ. 18, μνημονεύεται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλκμ. ἐν ἀποσπ. 91.

[3]) Μνημονεύεται ἐν ἀποσπ. Σοφοκλ. 219 καὶ 375. Τὴν δ' ἐκ Συρίας καταγωγὴν μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος ἐν IV, 175 d. Παρὰ τῷ κωμικῷ Πλάτωνι κορίσκη ᾄδει πρὸς τρίγωνον ἰωνικὸν μέλος. Ἴδε Ἀθήν. ἐν XV, 665 d.

[4]) Ἡ νάβλα [καὶ ὁ νάβλας] κύριον ὄργανον τῶν Ἰουδαίων (nebel), ἀναφέρεται τὸ πρῶτον παρὰ Σοφ. ἐν ἀποσπ. 764 «οὐ νάβλα κωκυτοῖσιν, οὐ λύρα φίλη». [Ἴδε καὶ Ἀθην. IV, 175 b].

[5]) Πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν Kinnor ἀντιστοιχεῖ τὸ ἑλληνικὸν κινύρα, ἐκ τούτου δὲ φαίνεται παραγόμενον τὸ ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα διαδεδομένον ῥῆμα κινύρομαι.

[6]) Bekker, Anecd. Graeca 451 καὶ Μέγα Ἐτυμολ. 153, 32.

[7]) Ἡ Σαμβύκη [καὶ ὁ Σαμβύκης] (ἴσως ἀραμαϊκὸν) εἶναι εὕρημα Ἰβύκου τοῦ Ῥηγίνου κατὰ Ἀθήν. IV, 175 e.

[8]) Τὸ βάρβιτον [καὶ ἡ βάρβιτος] κατὰ τὸ αὐτὸ χωρίον τοῦ Ἀθηναίου ἐξεῦρεν ἢ μᾶλλον μετεχειρίσθη ὁ Ἀνακρέων.

[9]) Ἀθην. XIV 627 d καὶ Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Παιδαγ. 71.

[10]) Ἡ ἀρχικὴ σημασία ἦτο κοῖλος σωλὴν καὶ ταύτην τὴν σημασίαν ἔχει παρ' Ὁμήρῳ. Ὅτι δὲ καὶ τοὺς ὀστεΐνους σωλῆνας μετεχειρίζοντο πρὸς κατασκευὴν αὐλῶν, ἀποδεικνύει τὸ λατινικὸν tibiae.

ὀψιαίτερον τῆς φόρμιγγος ἐγένετο χρῆσις, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι καὶ τοῦτο ἐκ τῆς ξένης καὶ δὴ τῆς Φρυγίας ἦλθεν εις τὴν Ἑλλάδα. Διότι, ἐν ᾧ οἱ ὁμηρικοὶ ἀοιδοὶ καὶ ἥρωες ᾄδουσι πρὸς φόρμιγγα, τὸν θόρυβον τῶν αὐλῶν καὶ συρίγγων ἀκούομεν ἐν μόνῳ τῷ στρατοπέδῳ τῶν Τρώων [1]). Καὶ ὁ μῦθος δὲ τοῦ Μαρσύου καὶ αἱ περὶ Ὀλύμπου παραδόσεις ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς Φρυγίαν ὡς τὴν ἀρχικὴν ἕδραν τοῦ αὐλοῦ, πρὸς ὃν ἡ μὲν περὶ τὰς Κελαινὰς χώρα ἐξαίρετον παρεῖχε κάλαμον, ὁ δὲ βερεκύνθιος νομὸς τὸ ἄριστον ξύλον τῆς πύξου [2]). Πλὴν τούτων δὲ καὶ ἄλλα ἀλλοδαπὰ ἐμπνευστὰ ὄργανα ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὡς οἱ βόμβυκες, οἵτινες ἐπαίζοντο κατὰ τὴν λατρείαν τῆς θρᾳκικῆς θεᾶς Κοτυτοῦς [3]), ὁ αἰγύπτιος μόναυλος [4]) καὶ οἱ καρικοὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἀδώνιδος ἐν χρήσει γίγροι αὐλοί [5]).

Ἡ ῥοπὴ δ', ἣν ἡ ξένη καὶ τὰ ξενικὰ ἱερὰ ἔσχον πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς καὶ λυρικῆς, παρετηρήθη ἤδη ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων [6]). Ὅσον δ' ὑπερβολικὰ καὶ ἂν θεωρήσωμεν τὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεγόμενα, εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι εἰς τὰ τῆς

[1]) Ἰλ. Κ, 13. Τοῦτο παρετήρησεν ἤδη ὁ Ἀρίσταρχος εἰς τὸ χωρίον τοῦτο καὶ εἰς Σ. 495. Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ καὶ ὁ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτικῶν VIII, 7, 1342b 5 [181 ἐκδ. Susemihl]. Παράβ. καὶ Ἡροδ. I, 17. Ἐν τῇ νεωτέρᾳ δ' ὁπλοποιΐᾳ Σ, 495 μνημονεύονται ἀληθῶς καὶ οἱ αὐλοὶ πρὸς τῇ φόρμιγγι ἐν τῷ ὑμεναίῳ. Παράβ. καὶ Τελέστου ἀποσπ. 2 [παρὰ Bergk III, 1276]: «Φρύγα . . . αὐλόν, ὃς ἥρμοσε πρῶτος Δωρίδος ἀντίπαλον μούσης». — Ὁμοίως δὲ ναοὺς καὶ ἀγάλματα θεῶν μόνον παρὰ τοῖς ξένοις οὐχὶ δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὑπάρχοντα γινώσκει ὁ Ὅμηρος.

[2]) Περὶ τοῦ εἰς τὰς γλώσσας τῶν αὐλῶν ἐπιτηδείου καλάμου ἐκ Κελαινῶν παράβ. Στράβ. XII, 578. Ἐκεῖ δὲ μεταφέρει ὁ μῦθος καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦ Μαρσύου πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα, παράβ. Ἡροδ. VII, 26. Περὶ δὲ τῆς πύξου παράβ. Hehn, Kulturpflanzen 202 κ. ἑ. καὶ Ἀθήν. ἐν IV, 176 f λέγοντα· «τοὺς γὰρ ἐλύμους αὐλούς, ὧν μνημονεύει Σοφοκλῆς ἐν Νιόβῃ τε κἀν Τυμπανισταῖς, οὐκ ἄλλους τινὰς εἶναι ἀκούομεν ἢ τοὺς Φρυγίους».

[3]) Μνημονεύει αὐτῶν ὁ Αἰσχύλος κατὰ Στράβ. X, 470.

[4]) Ἀθήν. IV, 175 f καὶ Πολυδ. IV, 75. Κατὰ τὸ πρῶτον χωρίον μνημονεύει ὁ Σοφοκλῆς τοῦ μοναύλου. Πρὸς τοῦτο συνδέεται καὶ ἡ παράδοσις, ὅτι ὁ αὐλὸς ἐξευρέθη ὑπὸ τῶν Λιβύων. Ἴδε καὶ Ἀθην. XIV, 618c καὶ Νόννον ἐν Διονυσιακοῖς 23, 622 καὶ 40, 227.

[5]) Ἀθην. IV, 174 f καὶ XIV, 618 c καὶ Πολυδ. IV, 102.

[6]) Ἴδε Στράβ. X, 471 καὶ Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I, 132.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

μουσικῆς πρὸ πάντων παρωρμήθησαν οἱ Ἕλληνες ἔξωθεν. Οὕτως ἐκ τῶν κυριωτάτων ἁρμονιῶν δωριστί, φρυγιστί, λυδιστί, αἰολιστί, ἰαστί, αἱ δύο ἐκ ξένων χωρῶν, τῆς Φρυγίας καὶ Λυδίας, ἔχουσι τὸ ὄνομα [1]) καὶ τὸ παλαιότατον ᾄσμα, οὗ τὸ ὄνομα παρεδόθη ἡμῖν, ὁ Λίνος, ἐκ τῆς Ἀνατολῆς κατάγεται [2]). Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ θρῆνοι, οἵτινες συνεπόμενα εἶχον τὴν μουσικὴν καὶ τὸ ᾄσμα καὶ τὰς ἐκστατικὰς κινήσεις, ἀνατολικὸν φέρουσι χαρακτῆρα [3]) καὶ ἡ ὀργιαστική, μετ' αὐλῶν καὶ τυμπάνων τελουμένη λατρεία τῆς Βερεκυνθίας Κυβέλης καὶ τῆς θρᾳκίας Βενδῖδος ἐκ τῆς βαρβάρου ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἀντίθεσις δὲ τοῦ αὐλοῦ πρὸς τὴν λύραν μεγάλως ἐξεδηλοῦτο οὐ μόνον ἐν ταῖς λατρείαις τῶν θεῶν καὶ ἐν ταῖς διαφόροις χώραις, ἀλλὰ καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἐξελίξει τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς καὶ δὴ συμβολικῶς ἐξεφράσθη ἐν τῷ μύθῳ περὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ Μαρσύου πρὸς τὸν Ἀπόλλωνα. Καὶ ἐν μὲν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις τῶν ἐκ Θρᾴκης ἀοιδῶν, ἐξ ὧν οὐδεμία μελῳδία περιῆλθεν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἐπεκράτει ἡ φόρμιγξ μόνη. Ἀλλ' ἡ πρώτη ἐπίδοσις τῆς μουσικῆς ὀφείλεται εἰς τὸν αὐλὸν καὶ τὸν δεινότατον αὐλητήν, τὸν φρύγιον Ὄλυμπον [4]). Ταχέως δὲ μετὰ τοῦ αὐλοῦ ἤρξατο καὶ ἡ προκοπὴ καὶ βελτίωσις τοῦ παλαιοῦ ἐγχόρδου ὀργάνου καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἡ ποίησις νέων μελῶν κιθαριστικῶν ὑπὸ

[1]) Δύο κυρίας ἁρμονίας, τὴν αὐστηρὰν ἐγχώριον δωρικὴν καὶ τὴν μαλακὴν καὶ ἀνειμένην ξένην φρυγικὴν διακρίνει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. IV, 3, 1290a 12. [σ. 188 ἐκδ. Susemihl]. Ἀλλ' ἂν ἡ φόρμιγξ ἦλθεν ἐξ Αἰγύπτου, τότε ἦλθεν ἐκ τῆς ξένης καὶ ἡ ὡς ἐγχώριος θεωρουμένη δωρικὴ ἁρμονία, ἀλλ' ἐν ἀρχαιοτάτοις χρόνοις.

[2]) Παράβ. § 15. Πρὸς ταῦτα παράθες καὶ τὰ Τορῥήβια μέλη ἐκ τῆς λυδικῆς πόλεως Τορῥήβου παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ.

[3]) Μαριανδυνὸς θρηνητὴρ παρ' Αἰσχ. ἐν Πέρσ. 992. Παράβ. τὸ Καρικῇ μούσῃ παρὰ Πλάτ. ἐν Νόμ. VII, 800e καὶ Καρικὸν μέλος παρὰ τῷ κωμικῷ Πλάτωνι ἐν τοῖς Ἀκάκοις [ἢ ποιηταῖς] 1, 12 [Meineke. Fragmenta Comicorum Graecorum τόμ. 2. σελ. 639].

[4]) Ὁ Μαρσύας καὶ ὁ Ὑαγνις, οἱ λεγόμενοι γονεῖς τοῦ Ὀλύμπου, εἶναι οἱ μυθικοὶ ἐξευρεταὶ τῆς αὐλητικῆς. Ὁ Ὄλυμπος ὡς ὡραῖος παῖς διδασκόμενος τὸν αὐλὸν ὑπὸ τοῦ παρ' αὐτῷ καθημένου Μαρσύου παρίστατο ἔν τινι εἰκόνι τοῦ Πολυγνώτου κατὰ Παυσαν. X, 30, 9.

τοῦ Τερπάνδρου. Μετὰ ταῦτα δ' ἰσορρόπως εἶχον τὰ δύο εἴδη τῆς μουσικῆς ἐπί τινα χρόνον, ἀλλ' οὕτως, ὥστε κατὰ μικρὸν ἐπεκράτησε μὲν ὁ αὐλὸς ὡς ὄργανον ἁρμόδιον εἰς τὰς πομπὰς καὶ τὰς χορῳδίας, ἀλλ' ἄλλως ὁ ἄλυρος ἰάλεμος διετέλει ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ σεμνὰ καὶ ψυχαγωγικὰ κιθαριστικὰ μέλη τοῦ θεοῦ τοῦ φωτὸς Ἀπόλλωνος [1]). Καθ' ὅλου δὲ ἡ θεραπεία καὶ ἡ γνῶσις τῆς μουσικῆς ἐθεωροῦντο παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὡς κύρια συστατικὰ τῶν ἐλευθέρων, ὥστε καὶ τῆς παιδείας τῶν παίδων κυριώτατον μάθημα ἦτο ἡ μουσικὴ καὶ ἄνευ αὐτῆς οὐδεὶς ἐθεωρεῖτο ἀληθῶς πεπαιδευμένος [2]). Σὺν τῇ μουσικῇ δὲ καὶ διὰ τῆς μουσικῆς καθιερώθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν καὶ αἱ ἀδελφαὶ τέχναι ἡ ὀρχηστικὴ καὶ ἡ ᾠδική.

88. Ὁ Ὄλυμπος, ὁ εὑρετὴς τῶν αὐλητικῶν νόμων, ὃς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν παλαιότερον μυθικὸν Ὄλυμπον ὁ νεώτερος ἐκαλεῖτο, ἔζη περὶ τὸ τέλος τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος ἐπὶ Μίδου τοῦ Β', βασιλέως τῆς Φρυγίας (734 — 695) [3]). Ἀποκαλεῖται δ' ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς (11) ἀρχηγὸς τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς, ὅπερ κατὰ τοσοῦτον μόνον εἶναι ὀρθόν, καθ' ὅσον ἡ ἐπίδοσις τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς ὡρμήθη ἀπὸ τῶν νόμων τοῦ φρυγίου τούτου Ὀλύμπου. Ἀλλὰ περὶ ποιημάτων, ἅτινα

[1]) Ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι ἠρίστευον ἐν τῇ αὐλητικῇ οἱ Θηβαῖοι, διότι ἐκ Θηβῶν κατήγοντο οἱ εὐδόκιμοι αὐληταὶ Πρόνομος, Διόδωρος, Ἀντιγενίδης, Τιμόθεος, Θέων καὶ Δωρόθεος.

[2]) Περὶ τούτου διδάσκει ἡμᾶς ἰδίως ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ τελευταίῳ βιβλίῳ τῶν Πολιτικῶν καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ Συμποσίῳ 187 d, ἔνθα ἡ γνῶσις τῶν μελῶν καὶ ἡ παιδεία ἓν καὶ τὸ αὐτὸ θεωροῦνται. Παράβ. καὶ Cic. Tuscul. I, 4 καὶ Πλούτ. ἐν βίῳ Θεμιστοκλ. 2 καὶ Κίμ. 4. Δι' εἰκόνος παρεστάθη ὁ εὐγενὴς οὗτος κλάδος τῆς παιδείας τῶν νέων ἐπὶ τῆς κύλικος τοῦ Δούριδος (περὶ τὰ 450). Ἴδε Michaelis, Attischer Schulunterricht auf einer Schale des Duris ἐν τῇ Archäol. Zeitung neue Folge 6 (1873).

[3]) Περὶ ἑκατέρου ἔγραψεν ὁ Σουΐδας. Καὶ περὶ μὲν τοῦ προκειμένου, τοῦ ἱστορικοῦ δῆλα δὴ Ὀλύμπου λέγει· «Ὄλυμπος Φρὺξ νεώτερος αὐλητὴς γεγονὼς ἐπὶ Μίδου τοῦ Γορδίου». Περὶ δὲ τοῦ παλαιοτέρου λέγει, ὅτι ἐγένετο πρὸ τῶν Τρωϊκῶν. Ὁ δὲ Κλήμ. ὁ Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I, 132 [76] διακρίνει Ὄλυμπον τὸν Μυσὸν Ὀλύμπου τοῦ Φρυγίου. Παράβ. καὶ Ritschl, Olympus der Aulete, ἐν Opusc. I, 258 — 270.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

ἐποίησε πρὸς τὰ μέλη αὐτοῦ, οὐδὲν μανθάνομεν [1]). Τὰ μέλη δ' αὐτοῦ, ὡς εἰκός, δὲν ἔγραψεν, ἀλλ' αὐλῶν πρὸ τῶν μαθητῶν μετέδιδεν αὐτὰ εἰς αὐτούς. Ἐκ τούτου δ' εὐχερέστατα ἠδύνατο νὰ διεγερθῇ ἀμφισβήτησις περὶ τοῦ γνησίου τῶν εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένων νόμων. Ἀπεδίδοντο δ' εἰς αὐτὸν τὸ μὲν μετὰ λόγου, τὸ δ' ἀλόγως ταῦτα· ὁ εἰς Ἀπόλλωνα πολυκέφαλος νόμος, οὕτως ὀνομασθεὶς κατὰ Πίνδαρον (ἐν Πυθ. XII) ἐκ τῶν πολλῶν κεφαλῶν τῆς Γοργοῦς, ἧς τὴν σκληρόφωνον οἰμωγὴν ἐμιμεῖτο [2]), ὁ ἁρμάτειος νόμος, ὃς ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ φαίνεται ὢν ὡρισμένος πρὸς τὰς ἁρματοδρομίας [3]), εἶτα νόμοι εἰς Ἀθηνᾶν, Ἄρην καὶ τὴν μεγάλην τῶν θεῶν μητέρα Κυβέλην [4]). Πρὸς τούτοις δ' ἐθεωρεῖτο ὡς εὑρετὴς τοῦ ἐναρμονίου μουσικοῦ γένους [5]), οὗ ἡ οὐσία ἐν τούτῳ συνίστατο, ὅτι παρέλιπεν ὡρισμένους τινὰς τόνους τῆς διατονικῆς κλίμακος ὡς μὴ χρησίμους εἰς τὴν μελῳδίαν. Καὶ πλεῖστοι δὲ νέοι ῥυθμοί, ὡς ὁ προσοδιακὸς (_ _ ∪ ∪ _ ∪ ∪ _) ὁ χορεῖος (_ ∪ _ ∪ _ ∪ _ ..), ὁ βακχεῖος (_ ∪ ∪ _ _ ∪ ∪ _) εἰς αὐτὸν ἀνεφέροντο [6]).

Μαθητὴς δὲ τοῦ Ὀλύμπου ἦτο Ἱέραξ ὁ Ἀργεῖος, περὶ οὗ τῶν

[1]) Οὐδὲν ἀποδεικνύει τὸ εἰς Ἀριστοφ. Ἱππ. 10 σχόλιον ἔχον οὕτως· "Ὄλυμπος ἔγραψεν αὐλητικοὺς καὶ θρηνητικοὺς νόμους».

[2]) Οἱ νεώτεροι νομίζουσιν, ὅτι ἐκλήθη οὕτως ἐκ τῶν πολλῶν κεφαλῶν, κώλων. Ἡ δ' εὕρεσις τοῦ πολυκεφάλου ἀποδίδεται ὑπὸ μὲν τοῦ Πινδάρου εἰς αὐτὴν τὴν Ἀθηνᾶν (ἐν Πυθ. XII), ὑπ' ἄλλων δὲ εἰς Κράτητα τὸν μαθητὴν τοῦ Ὀλύμπου. Ἴδε Πλουτ. περὶ Μουσ. 7.

[3]) Πλουτ. περὶ Μουσ. 7. Παραδόξως δέ πως ἐν Εὐριπ. Ὀρεστ. 1385 ἀναφέρεται ὁ αὐτὸς νόμος ὡς θρηνητικὸν μέλος.

[4]) Πλουτ. περὶ Μουσ. 29. Παράβ. καὶ Ἀριστοφ. ἐν Ἱππ. 9.

[5]) Πλουτ. περὶ Μουσ. 11.

[6]) Περὶ τῶν ῥυθμῶν τούτων ἴδε Christ, Metrik der Griechen und Römer 2 ἐκδ. σελ. 253 καὶ 478. Ὁ Ritschl ἐν Opuscul. I, 260 τεκμαίρεται ἐκ τοῦ παρὰ Πλουτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 5 χωρίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Πολυΐστορος, «κρούματα Ὄλυμπον πρῶτον εἰς τοὺς Ἕλληνας κομίσαι», ὅτι ὁ Ὄλυμπος πλὴν τῶν αὐλητικῶν καὶ κιθαριστικὰ μέλη ἐποίησεν. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα ἀντιστρατεύονται πάντα τὰ ἄλλα περὶ τούτου παραδιδόμενα εἰς ἡμᾶς. Πιθανώτατον δ' εἶναι, ὅτι ἡ λέξις κρούματα ἐνταῦθα ἐλήφθη ἐν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ τοῦ νόμου, τρόπου ἁρμονίας, οὐχὶ δ' ἐν τῇ εἰδικῇ τῶν κιθαριστικῶν μελῶν, ὡς ὁ Σουΐδας λέγει· «Ὄλυμπος ἡγεμὼν τῆς κρουματικῆς μουσικῆς τῆς διὰ τῶν κρουμάτων».

НВОНУ імені І.І.Мечникова

ἐφευρέσεων γίνεται λόγος παρὰ Πολυδεύκει ἐν τῷ Ὀνομαστικῷ IV, 79 καὶ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς 26.

89. Ὁ δ' ἐξ Ἀντίσσης τῆς ἐν Λέσβῳ Τέρπανδρος, οὗ ὁ χρόνος ἐκ τούτου ὁρίζεται, ὅτι ἐνίκησεν ἐν Σπάρτῃ τὰ Κάρνεια τῇ 26ῃ Ὀλυμπιάδι = 676]3 π. Χ. [1]), ἐπαινεῖται ὡς θεμελιωτὴς τῶν κιθαρῳδικῶν νόμων καὶ τῆς λυρικῆς ποιήσεως τῶν Ἑλλήνων. Θεωρεῖται δ' ὡς τοιοῦτος, διότι ἀνύψωσε καὶ πάλιν εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν περιωπὴν τοὺς κιθαριστικοὺς νόμους, οὓς εἶχον ἐπισκοτήσῃ ἐπί τινα χρόνον οἱ αὐλητικοὶ νόμοι τοῦ Φρυγίου Ὀλύμπου, καὶ ἀκολουθῶν εἰς τὰ ἴχνη τῶν παλαιῶν κιθαριστῶν ὑπέβαλε καὶ ποιήματα εἰς τὰ μέλη τῆς λύρας. Ἰδίᾳ δ' ὡς εὑρετὴς τῆς ἑπταχόρδου [2]) λύρας προσέθηκε τρεῖς νέας χορδὰς εἰς τὰς παλαιὰς τέσσαρας καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὴν ποίησιν πολλοὺς νέους ῥυθμοὺς πρὸς τῷ παλαιῷ δακτυλικῷ. Ἠκολούθησεν ἄρα ὁ Τέρπανδρος ἐν τοῖς νόμοις αὐτοῦ εἰς τοὺς τρόπους τῶν θρακικῶν καὶ δελφικῶν ἀοιδῶν καὶ κιθαριστῶν καὶ τούτου ἕνεκα ὁ μὲν μῦθος λέγει, ὅτι ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ λύρα τοῦ διασπασθέντος Ὀρφέως προσηνέχθη κολυμβῶσα εἰς τὴν ἐν Λέσβῳ Ἄντισσαν [3]), ὁ δὲ γραμματικὸς Πρόκλος θεωρεῖ τὸν Κρῆτα Χρυσόθεμιν προγενέστερον τοῦ Τερπάνδρου ἐν τῇ ποιήσει τῶν νόμων [4]). Πρὸς τούτοις δὲ, πρὸς

[1]) Ἀθην. XVI, 635e «τὰ Καρνεῖα πρῶτος πάντων Τέρπανδρος νικᾷ, ὡς Ἑλλάνικος ἱστορεῖ ἔν τε τοῖς ἐμμέτροις καρνεονίκαις κἂν τοῖς καταλογάδην· ἐγένετο δ' ἡ θέσις τῶν Καρνείων κατὰ τὴν ἕκτην καὶ εἰκοστὴν Ὀλυμπιάδα». Κατὰ ταῦτα δ' ἦτο ὁ Τέρπανδρος ὀλίγον τι πρεσβύτερος τοῦ Ἀρχιλόχου, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Γλαῦκος παρὰ Πλουτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 4 καὶ ὡς ὁ Westphal ἐν ταῖς Verhandlungen der 17 Versam. der Philol. ἐν σελ. 51—66 ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς μουσικῆς ἀποδεικνύει. Τοὐναντίον δὲ τάττουσι τὸν Τέρπανδρον μετὰ τὸν Ἀρχίλοχον ὅ τε περιπατητικὸς Φανίας παρὰ Κλήμ. τῷ Ἀλεξ ἐν Στρωμ. I, 144 [88] καὶ τὸ Πάριον μάρμαρον, ὅπερ καταβιβάζει αὐτὸν εἰς τὴν 33, 4 Ὀλυμπ. = 645 π. Χ. καὶ ὁ Εὐσέβιος, ὃς τάττει αὐτὸν εἰς τὸ δεύτερον ἔτος τῆς 36 Ὀλυμπ. ἤτοι τὸ 635 π. Χ..

[2]) Ὁ Στράβ. ἐν XIII, 618 λέγει· «Τέρπανδρος ἀντὶ τῆς τετραχόρδου λύρας ἑπταχόρδῳ χρησάμενος». Ἀκριβέστερα ἴδε παρὰ Πλουτ. περὶ Μουσ. 28.

[3]) Φανοκλῆς παρὰ Στοβαίῳ ἐν Ἀνθολογίῳ 64, 14. Ἀντιγόνου [Καρυστ. ἱστοριῶν παραδόξων συναγωγῆς] 5. Ovid. metamorph. XI, 50. Λουκ. πρὸς τὸν ἀπαίδευτον 11.

[4]) Ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστομ. σελ. 245, 2 ἐκδ. West. λέγει· «Χρυσόθεμις ὁ Κρὴς πρῶτος στολῇ χρησάμενος ἐκπρεπεῖ καὶ κιθάραν ἀναλαβὼν εἰς μίμησιν τοῦ Ἀπόλλωνος μόνος ἦσε...

τελειοτέραν μόρφωσιν τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς μετεχειρίσθη τοὺς μουσικοὺς νόμους τῶν γειτόνων Λυδῶν. Οὕτως ὁ Πίνδαρος ἐν τῷ 125 ἀποσπάσματι ἐπαινεῖ αὐτόν, ὅτι πρῶτος εὗρεν τὸ βάρβιτον ἀκούσας ἐν συμποσίῳ λυδικῷ τὸν ψαλμὸν τῆς ὑψηλῆς πηκτίδος. Μεγίστην δὲ ροπὴν πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς μουσικῆς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἔσχεν ἡ πρόσκλησις τοῦ Τερπάνδρου εἰς Σπάρτην, τὴν ἑστίαν τῆς μουσικῆς καὶ τῶν ἑορτῶν ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι, μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Μεσσηνίας. Καὶ τὰ μὲν μεταγενέστερα μυθικὰ κοσμήματα τῆς παραδόσεως ταύτης ὑπέβαλον εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην πολιτικόν τινα σκοπόν, τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν στασιασασῶν πολιτικῶν μερίδων [1]). Ἀλλ' ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ τοῦτο, βέβαιον εἶναι, ὅτι μετ' ἐξαιρέτου τιμῆς ἐγένετο δεκτὸς ἐν Σπάρτῃ ὁ λέσβιος μουσικός, ἐξ οὗ προῆλθε καὶ τὸ παροιμιῶδες μετὰ Λέσβιον ᾠδόν, ἤτοι προηγεῖται μὲν ὁ Λέσβιος ἀοιδός, ἔπονται δ' οἱ ἄλλοι [2]). Ὠνομάζοντο δ' οἱ κιθαρῳδικοὶ νόμοι τοῦ Τερπάνδρου Βοιώτιος, Αἰόλιος, Τροχαῖος, Ὀξύς, Κηπίων, Τερπάνδριος, Τετραοίδιος. Παρὰ ταῦτα δ' ἐποίησε κιθαρῳδικὰ προοίμια, ἤτοι ἐμελοποίησε ὕμνους τινάς [3]). Εἰς πάσας δὲ ταύτας τὰς μελῳδίας ὑπέκειντο ποιήματα [4]) καὶ ὡς τοιαῦτα εἴτε μετεχειρίζετο τὰ τοῦ Ὁμήρου καὶ ἴσως καὶ ὁμηρικοὺς ὕμνους

δοκεῖ δὲ Τέρπανδρος μὲν πρῶτος τελειῶσαι τὸν νόμον ἡρῴῳ μέτρῳ χρησάμενος». Ὁ δὲ Ἡρακλείδης εἰς τὸν μυθικὸν Ἀμφίονα ἀναφέρει τὴν κιθαρῳδίαν καὶ τὴν κιθαρῳδικὴν ποίησιν κατὰ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 3.

[1]) Φιλοδήμου περὶ Μουσ. XIX, 18 καὶ XX, 2. Πλουτ. περὶ Μουσ. 42. Αἰλιαν. Ποικ. Ἱστορ. XII, 50 καὶ Ζηνοβίου 5, 9.

[2]) Ἀριστοτ. ἀπόσπ. 497, ἔνθα ὁ Rose πάντα κατέλεξε τὰ εἰς τοῦτο ἀναφερόμενα. Ὅτι δ' ὁ Τέρπανδρος τετράκις ἐνίκησε τὰ Πύθια, τοῦτο φαίνεται ὂν μεταγενεστέρα ἐπινόησις, διότι οὐδὲν ἡμεῖς γινώσκομεν περὶ ἀγώνων ἐν Δελφοῖς ἐν οὕτω πρωΐμοις χρόνοις.

[3]) Πλούτ. περὶ Μουσ. 4 καὶ σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Νεφέλ. 596.

[4]) Ὁ Κλήμ. Ἀλέξ. ἐν Στρωμ. I, 133 [78] λέγει· «μέλος δ' αὖ πρῶτος περιέθηκε τοῖς ποιήμασι καὶ τοὺς Λακεδαιμονίων νόμους ἐμελοποίησε Τέρπανδρος ὁ Ἀντισσαῖος·» καὶ ὁ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 3 «Τέρπανδρον . . . τοῖς Ὁμήρου μέλη περιθέντα ᾄδειν ἐν τοῖς ἀγῶσιν». Ἡ δὲ ψιλὴ κιθάρισις εἰσήχθη κατὰ τὸν Ἀθήν. XIV, 637f ὑπὸ τοῦ Ἀργείου Ἀριστονίκου, ὃς κατ' Ἀρχίλοχον ἐγένετο.

ἢ ἐποίει ἰδίους τινὰς στίχους ἐν μακροστίχοις ῥυθμοῖς, ὧν πενιχρά τινα λείψανα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, οἷον

Ζεῦ πάντων ἀρχά,
πάντων ἀγήτωρ,
Ζεῦ, Ζεῦ, σοὶ σπένδω
Ταύτην ὕμνων ἀρχάν [1]).

Οἱ μείζονες δὲ νόμοι διηροῦντο πάλιν ὡς αἱ τῶν νεωτέρων μουσικαὶ συμφωνίαι καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πολυμερῆ ἄσματα εἰς πολλὰ μέρη. Οὕτω κατὰ τὸν Πολυδεύκη ἐν Ὀνομαστικῷ IV, 66 συνέκειντο οἱ τοῦ Τερπάνδρου νόμοι ἐξ ἑπτὰ μερῶν. Ταῦτα δ' ἦσαν· ἀρχά, μεταρχά, κατατροπά, μετακατατροπά, ὀμφαλὸς (ἢ κατὰ Βεστφάλιον ὀμφαλός, μετακατατροπά), σφραγίς, ἐπίλογος [2]). Ἂν δὲ τέλος ἐπαινεῖται ὁ Τέρπανδρος ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς 28 καὶ ὡς ποιητὴς σκολιῶν ἤτοι παροινίων μελῶν, τοῦτο εὐκόλως ἐννοοῦμεν, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν, ὁπόσον ἠγάπων οἱ παλαιοὶ τὴν μουσικὴν καὶ τὰ ἄσματα κατὰ τὰ εὔθυμα δεῖπνα, οἷα εὗρεν ὁ Τέρπανδρος κατὰ τὸ μνημονευθὲν ἀπόσπασμα τοῦ Πινδάρου παρὰ τοῖς Λυδοῖς καὶ μετήνεγκεν ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

90. Ὁ δὲ Κλονᾶς, ὁ Πολύμνηστος, ὁ Σακάδας καὶ ὁ Ἐχέμβροτος ἦσαν οἱ ἀρχηγέται τῶν μετὰ τὸν Τέρπανδρον τὸ πρῶτον ἀναφανέντων αὐλῳδικῶν νόμων. Τούτων δ' ὁ μὲν Κλονᾶς, ὃν οἱ μὲν Τεγεάτην, οἱ δὲ Θηβαῖον ἀποδεικνύουσι [3]), συνέθηκε τοὺς αὐλῳδικοὺς νόμους καὶ ἐποίησεν ἐλεγείας καὶ ἔπη ἐν

[1]) Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο, ὅπερ περιέσωσεν ὁ Κλήμης ἐν Στρωμ. VI, 279 [88] μόνον καθ' ὑπόθεσιν ἀποδίδεται εἰς τὸν Τέρπανδρον.

[2]) Κατὰ τὸν Πολυδ. ἐν Ὀνομ. IV, 84 καὶ Στράβ. ἐν IX, 421 ὁ περιφανὴς Πυθικὸς νόμος τοῦ Σακάδα συνέκειτο ἐκ πέντε μερῶν, περὶ ὧν ἴδε Lübbert, De Pindari carminum compositione. Ὁ δὲ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 33 καὶ τριμερεῖς ἀναφέρει νόμους, ὧν τὰ μέρη, ἀρχή, μέσον, ἔκβασις καλοῦνται. Περὶ τῆς σημασίας δὲ τῶν μερῶν τούτων καὶ τῆς ὁροπῆς, ἣν ἔσχον πρὸς τὴν μεταγενεστέραν ποίησιν, θὰ διαλάβωμεν ἐν τῷ περὶ Πινδάρου λόγῳ.

[3]) Πλουτ. περὶ Μουσ. 3 καὶ 5.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

ἑξαμέτροις πρὸς τὰ μέλη αὐτῶν[1]). Ἐκ τούτου δ', ὅτι καὶ προσόδια ἀπονέμονται εἰς αὐτόν, ἐξάγεται, ὅτι καὶ ἐν ἐκείνοις ἔτι τοῖς χρόνοις προωρίζοντο αὐλῳδικὰ μέλη καὶ εἰς ἀκρόασιν κατὰ τὰς προσόδους[2]).

Ὁ δ' Ἀργεῖος Σακάδας, ὁ ποιητὴς μελῶντε καὶ ἐλεγείων μεμελοποιημένων[3]), ἦτο ὁ ποιητὴς καὶ τοῦ ὀνομαστοῦ αὐλητικοῦ Πυθικοῦ νόμου, ὅστις ἐπραγματεύετο τὴν μάχην τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸν δράκοντα Πύθωνα[4]). Ὁ δὲ χρόνος, καθ' ὃν ἔζησεν, ὁρίζεται ἀκριβῶς ἐκ τούτου, ὅτι κατὰ τὸν Παυσανίαν ἐν X, 7, 4 ἐνίκησε τὰ Πύθια τῷ 586, 582 καὶ 578. Αὐτοῦ δ' ἦ τοῦ Πολυμνήστου ἦτο καὶ ὁ τριμερὴς ἢ τριμελὴς νόμος, οὗ ἑκάστη τῶν τριῶν στροφῶν ἐν ἀλλοίᾳ μελῳδίᾳ ἦτο πεποιημένη, ἤτοι ἐν τῇ λυδίᾳ μὲν ἡ πρώτη, ἐν τῇ φρυγίᾳ δ' ἡ δευτέρα καὶ ἐν τῇ λυδίᾳ ἡ τρίτη. Ἴσως δ' ἦτο ὁ Σακάδας καὶ εὑρετὴς τῶν ὀργανικῶν μουσικῶν σημείων, ἅτινα ἦσαν μὲν παλαιότερα τῶν σημείων τῆς φωνητικῆς μουσικῆς, ἀλλὰ συνεφώνουν πρὸς τὰ ἄλλα ἐν τούτῳ, ὅτι μετεχειρίζοντο τὰ φωνήεντα τῆς ἀλφαβήτου εἰς δήλωσιν τοῦ ὕψους τῶν τόνων ἐν ταῖς διαφόροις ἁρμονίαις[5]).

Σύγχρονος δὲ τοῦ Σακάδα ἦτο ὁ Ἀρκὰς Ἐχέμβροτος, ὃς ἐνίκησε μὲν ἐν τῷ πρώτῳ πυθικῷ μουσικῷ ἀγῶνι τῷ 586 ἢ 582 ἐν

[1]) Πλούτ. περὶ Μουσ. 3 καὶ 8.

[2]) Ἐπειδὴ ὁ Πολύμνηστος μνημονεύεται καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀλκμᾶνος ἐν ἀποσπ. 114 ἤκμασε πιθανῶς αὐτὸς μὲν κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ὁ δὲ Κλονᾶς περὶ τὰ μέσα τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος.

[3]) Πλούτ. περὶ Μουσ. 8.

[4]) Guhrauer, Der pythische Nomos, eine Studie zur griech. Musikgeschichte ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. 8. Ὁ δ' Ἀθήν. ἐν XIII, 610e μνημονεύει καὶ Ἰλίου πέρσιν τοῦ Σακάδα. Οἱ δ' εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενοι νόμοι ἐκαλοῦντο ἀπόθετος καὶ σχοινίων.

[5]) Βάσις τῶν μουσικῶν σημείων τῆς φωνητικῆς μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων ὑπέκειτο ἡ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν περσικῶν πολέμων τελείως μορφωθεῖσα ἰωνικὴ ἐξ 24 γραμμάτων ἀλφάβητος. Τὰ δὲ μουσικὰ σημεῖα τῆς ὀργανικῆς μουσικῆς ἐκ τοῦ ἐναντίου διετήρησαν ἔτι οὐ μόνον τὸ δίγαμμα, ἀλλὰ καὶ τὸ j, ὅπερ κατὰ τὰς ἐπιγραφὰς μόνον ἐν Ἄργει ἦτο διαδεδομένον. Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸν ἀργεῖον Σακάδαν. Παράβ. Monro, The modes of anc. greek music σελ. 75.

τῷ ἀγωνίσματι τῆς αὐλῳδίας, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ἐγένετο αἴτιος νὰ ἐξαλειφθῇ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐπιτετραμμένων ἀγωνισμάτων τὸ γένος τῶν αὐλῳδικῶν νόμων διὰ τὸ σκυθρωπὸν καὶ οὐχὶ εὔφημον ἦθος αὐτοῦ [1]).

91. Ὀρχηστικὴ καὶ πρῶτα χορικὰ ἄσματα. Οἱ κιθαρῳδικοὶ καὶ αὐλῳδικοὶ νόμοι ἤδοντο ὡρισμένως ὑφ' ἑνὸς μόνου. Ἐκ τούτου ἡ ποίησις τῶν νόμων ἦτο ἡ ἀφετηρία τῆς κυρίως μουσικῆς ἢ τῆς ποιήσεως ἀσμάτων μάλιστα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τὸ χορικὸν ἆσμα, ἡ χορῳδία, προῆλθεν ἐκ τῆς ὀρχήσεως, διότι κατὰ τὰς ὀρχήσεις, αἵτινες πάντοτε ὑπὸ πολλῶν ἐξετελοῦντο, οἱ ὀρχούμενοι ἐξέφραζον τὰ συναισθήματα αὐτῶν καὶ διὰ λέξεων, καὶ δὴ δι' ἁπλῶν ἐπιφωνημάτων μὲν τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ καὶ δι' ὁλοκλήρων προτάσεων. Ἡ δὲ λέξις χορὸς ἐν μὲν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις καὶ παρ' αὐτῷ ἔτι τῷ Ὁμήρῳ ἐσήμαινε τὸν τόπον, ἐν ᾧ ὠρχοῦντο, (συγ. τῇ λατ. co-hors), εἶτα δὲ μεταφορικῶς καὶ τὸ σύνολον τῶν ἐπὶ τοῦ τόπου ἐκείνου ὀρχουμένων ὀρχηστῶν. Καὶ ἦτο μὲν καθ' ὅλου παρ' ἅπασι τοῖς Ἕλλησι συνήθης ἡ ὄρχησις ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν, ἀλλ' ἰδίας θεραπείας ἐτύγχανεν ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ. Αὐτὸς ὁ Ὅμηρος ἤδη περιγράφει τὸν χορὸν τῆς Ἀριάδνης ἐν τῇ κρητικῇ Κνωσσῷ ἐν Ἰλιάδος Σ, 590 καὶ ἐξῆς καὶ ἀποκαλεῖ τὸν Κρῆτα Μηριόνην ὀρχηστὴν ἐν Π, 617 [2]). Ὡς δ' αἱ ἄλλαι τέχναι, οὕτω καὶ ἡ ὄρχησις ἐν Κρήτῃ ἦτο ὑπηρετικὴ τῆς λατρείας τῶν θεῶν. Ἐκ τούτου δ' οἱ μὲν παιᾶνες ἐπεκράτουν ἐν ταῖς ἑορταῖς τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος, ἡ δὲ πυρρίχη, ἡ ἐνόπλιος

[1]) Ὁ Παυσ. ἐν Χ, 7, 6 διέσωσε τὸ ἐπίγραμμα τοῦ χαλκοῦ τρίποδος, ὃν ὁ Ἐχέμβροτος ἐπὶ τῇ νίκῃ ἀνέθηκεν εἰς Ἡρακλέα τὸν ἐν Θήβαις, ἔχον οὕτως·

Ἐχέμβροτος Ἀρκὰς ἔθηκε τῷ Ἡρακλεῖ
νικήσας τόδ' ἄγαλμα Ἀμφικτιόνων ἐν ἀέθλοις
Ἕλλησιν δ' ᾄδων μέλεα κἀλέγους.

[2]) Καὶ ἡ Σαπφὼ ἐν 54 ἀποσπάσματι ὑμνεῖ τὴν ὄρχησιν τῶν Κρησσῶν ἀμφιέροεντα βωμόν. Καθ' ὅλου δὲ περὶ τῶν ὀρχήσεων τῶν Κρητῶν ἴδε Ἀριστόξενον παρ' Ἀθην. XIV, 630b καὶ Σωσίβιον ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Πινδάρου Πυθιον. II, 127. Ἐκ τῆς Κρήτης δ' ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ Κρητικὸς ῥυθμὸς ἔχων τὸ σχῆμα ⏑–⏑–

ὄρχησις, ἐν ταῖς τοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου Ἄρεως [1]). Δὲν φαίνεται δ' ἀποδεκτόν, ὅτι αἱ ὀρχήσεις αὗται ἦσαν παλαιοὶ ἐθνικοὶ χοροί, ἀλλὰ μᾶλλον προῆλθον ἐκ τῆς ξένης. Εἰς τοῦτο δ' ἄγει ἡμᾶς ἡ συγγένεια τῶν κρητικῶν Κουρήτων πρὸς τοὺς φρυγίους Κορύβαντας καὶ ἡ συνάφεια τῶν Ἰδαίων Δακτύλων καὶ Κουρήτων πρὸς τὴν λατρείαν τῆς μεγάλης θεᾶς Μητρός [2]). Ἐκ Κρήτης δ' εἶτα διεδόθη ἡ ἱερὰ ὄρχησις καὶ ᾠδὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἤπειρον καὶ δὴ εἰς Δελφοὺς καὶ Σπάρτην. Καὶ περὶ μὲν τῆς εἰς Δελφοὺς διαδόσεως ἔχομεν λογοτεχνικήν τινα μαρτυρίαν ἐν τῷ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον ὕμνῳ [3]). Εἰς Σπάρτην δ' ἐκόμισε τὸ νέον εἶδος τῆς ἐξυμνήσεως τῶν θεῶν διὰ χορικῶν ἀσμάτων ὁ Γορτύνιος Θαλήτας. Οὗτος κληθεὶς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, ὅτε λοιμὸς ἐνέσκηψεν εἰς Σπάρτην, ἦλθε καὶ διὰ θρησκευτικῶν τινων ἐπῳδῶν καὶ τελετῶν ἀπήλλαξε τὴν πόλιν τῆς νόσου καὶ κατεπράϋνε τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ [4]). Τότε δέ, ἴσως τῷ 665, ὅτε κατὰ τὸν Εὐσέβιον εἰσήχθησαν αἱ γυμνοπαιδίαι εἰς Σπάρτην, εἰσήγαγεν ὁ Θαλήτας τοὺς ἐν μεγαλοπρεπεῖ ὀρχηθμῷ ἐκτελουμένους Παιᾶνας εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὰς ἐν γοργῷ ῥυθμῷ ἐνοπλίους ὀρχήσεις τῆς πυρρίχης, τὰ ὑπορχήματα [5]). Διὰ τοῦτο δὲ καλεῖται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ Περὶ Μουσικῆς 9 καὶ αὐτὸς ὡς καὶ ὁ ἐκ Κυθήρων Ξενοδάμας καὶ ὁ ἐκ τῶν Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν Ξενόκριτος [6]), ἡγεμὼν καὶ

[1]) Τοιαύτη ἡ παρὰ Στράβωνι X, 480 ἐνόπλιος ὄρχησις καὶ τὰ παρὰ Πλάτ. ἐν Νόμ. VII, 796 b ἐνόπλια παίγνια.

[2]) Διοδώρου Σικελ. Ἱστορ. Βιβλιοθ. XVII, 7 καὶ Στράβ. X, 473. Τὰς ἐνοπλίους ὀρχήσεις τῶν Κρητῶν ἀναμιμνήσκουσιν αἱ ὀρχήσεις καὶ τὰ ᾄσματα τῶν ῥωμαίων Σαλίων. Προβλῆματικὸν δ' εἶναι τοῦτο μόνον, ἂν ταῦτα εἶχον σχέσιν τινὰ πρὸς τὰ Ἑλληνικά. Ἐκ τῆς τοῦ Ὀλύμπου δ' αὐλήσεως ἐξειργάσατο ὁ Θαλήτας τὰ ἑαυτοῦ κατὰ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 10.

[3]) Τὸ ἐναντίον ἀποδέχεται ὁ Wilamowitz ἐν Eurip. Herakl. I, 265 λέγων· ἂν ὁ εἰς Ἀπόλλ. ὁμηρικὸς ὕμνος, οὗ τὰ μέρη ταῦτα εἰς τὸ τέλος τῆς 7 ἑκατονταετηρίδος ἐποιήθησαν, διηγεῖται, ὅτι ἐκ Κρήτης ἦλθον οἱ δελφικοὶ ἱερεῖς, τοῦτο οὐδὲν ἄλλο ἀποδεικνύει ἢ τὴν παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις ἐπικρατοῦσαν γνώμην, ὅτι ἡ Κρήτη ἦτο ἡ ἕδρα τῶν γνησίων Δωριέων. Ἀλλ' οὕτω διαστρέφεται ἡ ἀλήθεια, διότι ἀληθῶς ἐκ Παρνασσοῦ ἦλθον οἱ Δωριεῖς εἰς Κρήτην.

[4]) Ταῦτα ἔλεγεν ὁ Πρατίνας ἔν τινι ᾄσματι κατὰ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 42.

[5]) Πλούτ. περὶ Μουσ. 9. Σχόλ. εἰς Πινδ. Πυθιον. II 127 καὶ Στράβ. X 480.

[6]) Ὁποία σημασία ἀπεδίδετο εἰς τοῦτον τὸν Ξενόκριτον ἐν τῇ μουσικῇ, ἀποδεικνύει τοῦτο, ὅτι οἱ Ἕλληνες καὶ λοκρικήν τινα ἁρμονίαν ἀπέφηναν.

ΠΡΟΝΥ: mon. I. Μελικόβα

εἰσηγητὴς τῆς δευτέρας καταστάσεως τῶν περὶ τὴν μουσικὴν ἐν τῇ Σπάρτῃ, ἤτοι τῆς δευτέρας περιόδου, πρώτης περιόδου θεωρουμένης τῆς ἐκ τοῦ λεσβίου Τερπάνδρου ὁρμηθείσης, ὡς ἤδη εἴδομεν. Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν δὲ τῶν Καρνείων καὶ Γυμνοπαιδιῶν εἰς Σπάρτην ἐπηκολούθησαν ταχέως καὶ ἄλλαι μετὰ μουσικῆς καὶ ὀρχήσεως τελούμεναι ἑορταὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Ἕλλησιν ὡς αἱ ἀποδείξεις (ἐπιδείξεις κατὰ Χίλλερον) ἐν Ἀρκαδίᾳ, τὰ Ἀποδυμάτια [ἢ Ἐνδυμάτια] ἐν Ἄργει [1]), αἱ ἑορταὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς (ἀπὸ τοῦ 586 ἢ 582) καὶ ἐν Δήλῳ [2]), τὰ Πύθια ἐν Σικυῶνι [3]), τὰ Παναθήναια ἐν Ἀθήναις [4]), τὰ Ὑακίνθια ἐν Σάμῳ [5]) καὶ τὰ Μουσεῖα καὶ Ἐρωτίδια ἐν Θεσπιαῖς [6]). Ἀλλὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἑορτῶν κατεῖχε μέσην τινὰ τάξιν ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν ἑλληνικῶν ἀγώνων. Προηγήθησαν δῆλα δὴ οἱ καθαρῶς γυμνικοὶ ἀγῶνες, οἵτινες ἦσαν αὐτὸ τοῦτο ἐπίδειξις τῆς σωματικῆς ῥώμης ἐν τῷ δρόμῳ, τῷ ἅρματι καὶ τῇ πάλῃ. Πολὺ δὲ μεταγενέστερον περὶ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν ἦλθον εἰς ἀκμὴν τὰ Διονύσια, ἐξ ὧν ἀνεπτύχθη ἐν τῇ βορείῳ Πελοποννήσῳ καὶ ἐν Ἀττικῇ ἡ δραματικὴ ποίησις. Ἐν τῷ μέσῳ δ' ἄρα ἵσταντο αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος μετὰ μουσικῶν καὶ ὀρχηστικῶν ἐπιδείξεων ἑορταί, αἵτινες, ὡς ἐκ τῶν Δωριέων τῆς Κρήτης προῆλθον, οὕτως ἰδίως ἀρεσταὶ ἦσαν εἰς τοὺς Δωριεῖς τῆς ἠπείρου, ἐν ᾧ οἱ Ἴωνες διετέλουν θεραπεύοντες ἐν ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν τὸν παλαιότερον τρόπον, τὴν ῥαψῳδίαν τῶν ἐπικῶν ἡρωϊκῶν ᾀσμάτων.

92. Ἐὰν δὲ τελευτῶντες στρέψωμεν καὶ αὖθις τὸ βλέμμα

[1]) Πλούτ. περὶ Μουσ. 9. Ἀθήν. XIV, 626b Πολυδ. Ἱστορ. IV, 20, 8.

[2]) Ὕμν. εἰς Ἀπόλ. Δήλ. 150. Παυσαν. X, 7, 4.

[3]) Τὸ μὲν πρῶτον γυμνικοὶ ἀγῶνες, εἶτα δὲ ῥαψῳδῶν καὶ λυρικῶν ποιητῶν. Ἴδε Bergk, Gesch. der Litt II, 149.

[4]) Βεβαίως ἀπὸ τοῦ Περικλέους καὶ ἑξῆς κατὰ Πλούτ. ἐν Βίῳ Περικλ. 13.

[5]) Ἀθήν. IV, 139d.

[6]) Παυσ. IX, 31, 3. ἀλλὰ τούτων ὡς καὶ τῶν Ὑακινθίων δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὸν χρόνον τῆς εἰσαγωγῆς. Παράβ. καὶ Reisch, De musicis graecorum certaminibus. Vind. 1885.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ὀπίσω πρὸς τὴν παλαιοτάτην ἐκείνην, πενιχρὰν κειμένων ποιητικῶν κατάστασιν τῆς ἑλληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ μουσικῆς, βλέπομεν, ὅτι ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἑκατονταετηρίδι προϊούσῃ ἀνεπτύχθησαν πάντα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, ἅτινα εὑρίσκομεν συνηνωμένα βραδύτερον ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς καὶ λαμπρότητος τῆς ἑλληνικῆς λυρικῆς. Εἰς τὸν μονότονον δέ, σεμνὸν καὶ αὐστηρὸν ῥυθμὸν τοῦ δακτυλικοῦ ῥυθμικοῦ γένους ἐπηκολούθησεν ὁ ταχὺς ῥυθμὸς τοῦ πικροῦ ἰάμβου καὶ τοῦ τροχαλοῦ τροχαίου ὡς καὶ τὸ ἐνεργὸν βῆμα τοῦ προσοδιακοῦ ῥυθμοῦ. Μετὰ δὲ τὰς τριποδίας καὶ τὸν ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως ταύτης προελθόντα ἑξάμετρον ἐπεκράτησαν τὰ εὐρυθμότερα, ἐπὶ ἴσων ἀριθμητικῶν σχέσεων ἐποικοδομούμενα κῶλα, αἱ διποδίαι καὶ αἱ τετραποδίαι[1]). Καὶ ἦσαν μὲν αὗται ἐξ ἀρχῆς ἴδιαι τῶν ἰαμβικῶν, τροχαϊκῶν καὶ ἀναπαιστικῶν στίχων, ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὸν δακτυλικόν. Ἔπειτα δὲ προῆλθον νέαι μορφαὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἡ κατάληξις, ἥτις ἀρχικῶς ἐπετρέπετο εἰς τὸ τέλος μόνον τοῦ στίχου, ἐπετράπη καὶ εἰς τὰ πρῶτα κῶλα. Ἐκ τούτου δ' ἀνεπτύχθη ἐκ τοῦ καταληκτικοῦ τροχαϊκοῦ διμέτρου ὁ κρητικὸς (⏑ –) καὶ ὁ παίων (⏑ ⏑ ⏑), οἵτινες, ὡς καὶ τὰ ὀνόματα ἐμφαίνουσιν, ἐνεφιλοχώρουν εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὰ εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος χορικὰ ἄσματα. Ἡ τελεία διαμόρφωσις δῆλα δὴ τῶν ῥυθμικῶν γενῶν ἐξηρτᾶτο κυρίως ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τρίτου κυρίου παράγοντος τῆς ἑλληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως, τῆς ὀρχηστικῆς. Διότι ῥυθμὸς καὶ ὄρχησις τοσοῦτον συγγενῆ ἦσαν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ὥστε εἰς δήλωσιν τῶν ῥυθμικῶν ἐννοιῶν μετεχειρίζοντο οὗτοι ἐκφράσεις ληφθείσας ἀμέσως ἐκ τῆς ὀρχήσεως καὶ τῆς βαδίσεως

[1]) Ἡ συναρμογὴ δύο ποδῶν εἰς μίαν διποδίαν καὶ δύο διποδιῶν εἰς ἕνα δίμετρον καὶ κατὰ φύσιν λίαν ἁπλῆ εἶναι καὶ ἀποδεικνύεται ὡς λίαν διαδεδομένη καὶ παλαιοτέρα ὡς ἁπαντῶσα καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς. Συμφωνοῦμεν ἄρα πληρέστατα πρὸς τὴν κυρίαν ταύτην γνώμην τοῦ ἔργου τοῦ Usener über den altgriechischen Versbau. Ἀλλὰ πειρώμενος οὗτος εἶτα ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ δύο ἡμίση τοῦ ἑξαμέτρου εἶναι δύο τοιαῦται τετραποδίαι ἐλέγχεται ματαιοπονῶν, διότι τὸ πάλαι ἐμέτρουν τὸν ἀριθμὸν τῶν ῥυθμικῶν τόνων καὶ οὐχὶ τὸν τῶν συλλαβῶν.

οἷον πούς, βάσις, προσοδιακός, περίοδος, στροφή, ἀντιστροφή. Καὶ ὁ μὲν ἔρως πρὸς τὴν ὄρχησιν, οὐχὶ βεβαίως τὴν μονότονον μανίαν τῶν στροβιλιστῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, ἀλλὰ πρὸς τὰς εὐρύθμους κινήσεις ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ ἦτο ἔμφυτος εἰς τοὺς Ἕλληνας ἤδη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὁμήρου· διότι παρ' αὐτῷ οὐ μόνον ὀρχοῦνται οἱ νεανίαι ἐν τοῖς γάμοις καὶ τοῖς τρυγητοῖς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἱλασμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ὀρχοῦνται ἄδοντες τὸν παιᾶνα οἱ κοῦροι Ἀχαιῶν (Α, 472) [1]. Ἀλλὰ λαμπρότερον ἀνεπτύχθη ἡ ὀρχηστικὴ εν τοῖς χρόνοις, περὶ ὧν νῦν πραγματευόμεθα, καὶ δὴ ἐν ταῖς δωρικαῖς πολιτείαις ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οὐδεμία ἑορτή, οὐδεμία στρατιωτικὴ παράταξις ἐτελεῖτο ἄνευ ὀρχήσεως καὶ εὐρύθμου πομπῆς.

Εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῶν τριῶν ἀδελφῶν τεχνῶν τῆς μουσικῆς, ῥυθμικῆς καὶ ὀρχηστικῆς συνετέλεσαν τὰ διάφορα ἑλληνικὰ φῦλα, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν ἔσχον ροπὴν πρὸς τούτοις καὶ ξένοι λαοὶ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, καὶ δὴ οἱ Φρύγες καὶ οἱ Λυδοί. Ἐπειδὴ δ' ἕκαστον τῶν φύλων καὶ ἴδιον ἦθος εἶχεν, ἐμορφώθησαν ἐν αὐτοῖς δὴ τοῖς παλαιοῖς χρόνοις διάφοροι ἁρμονίαι, ἡ δωριστί, αἰολιστί, φρυγιστί, λυδιστί, μιξολυδιστὶ καὶ ἰαστί [2]. Καὶ εἶναι μὲν αἱ ἁρμονίαι αὗται κατὰ τὴν τεχνικὴν αὐ-

[1] Ἐν Ἀττικῇ ὑπῆρχε τὸ γένος τῶν Εὐνειδῶν, ὅπερ ὁ Ἡσύχιος ἀναφέρει ὡς γένος ὀρχηστῶν καὶ κιθαριστῶν καὶ ὅπερ ἐν ταῖς ἱερουργίαις ἐπετέλει τὰ καθήκοντα ὀρχηστῶν, κιθαριστῶν καὶ ἀοιδῶν.

[2] Ὁ Πτολεμαῖος ἐν τοῖς Ἁρμονικοῖς 2, 6 καὶ ὁ Βακχεῖος ἐν κεφ. 12 διακρίνουσι τρεῖς κυρίας ἁρμονίας Δώριον, Φρύγιον, Λύδιον, ὁ δ' Ἀριστοτέλης μόνον δύο τὴν δωριστὶ καὶ φρυγιστὶ ἐν Πολιτ. Ζ (Δ) 1290 a 12 [188 ἐκδ. Sus.]. Οὐχὶ πολλῆς προσοχῆς ἄξια εἶναι τὰ τοῦ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ παρ' Ἀθην. XIV, 624c (Παράδ. καὶ Πολυδ. ἐν Ὀνομ. IV, 65), ὃς μονομερῶς ἐν καθαρῶς ἑλληνικῷ πνεύματι κρίνων τρεῖς ἁρμονίας ἀποδέχεται, διότι τρία Ἑλλήνων γένη ἐγένοντο, Δωριεῖς, Αἰολεῖς καὶ Ἴωνες. Εἰς τὰς τρεῖς κυρίας ἁρμονίας τοῦ Πτολεμαίου προσετέθησαν ἡ ὑποδωριστί, ἢ αἰολιστί, ἡ ὑποφρυγιστὶ ἢ ἰαστί, ἡ μιξολυδιστί. Ἡ ἰαστί, περὶ ἧς ὁ μὲν Ἡρακλείδης (ἔνθ. ἀνωτ.) λέγει, ὅτι ἔχει τι τὸ αὐστηρὸν καὶ σκληρόν, ὁ δὲ Πλάτ. ἐν τῇ Πολ. ΙΙΙ, 398 ὀρθότερον, ὅτι ἔχει τι τὸ ἁπαλὸν καὶ μεθυστικόν (ἴδε καὶ Αἰσχύλ. Ἱκετ. 69) ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Πυθέρμου, ὃς κατ' Ἀθην. XIV, 625c ἔζησε πρὸ τοῦ Ἀνανίου καὶ Ἱππώνακτος. Τὴν δὲ μιξολυδιστὶ μετεχειρίσθη πρώτη ἡ Σαπφὼ κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν τῷ περὶ Μουσ. 28 καὶ ἔπειτα ἡ τραγῳδία.

НВОНУ імені І. Мечникова

τῶν σημασίαν διάφορά τινα διαπασῶν γένη καὶ μεταβατικαὶ κλίμακες, ἀλλὰ πρὸς τὴν διάφορον κλίμακα καὶ τὸν διάφορον τελικὸν τόνον συνεδέετο καὶ διάφορόν τι ἦθος, οὕτως ὥστε αἱ μὲν δωριστὶ μελῳδίαι ἀπέπνεον μεγαλοπρεπῆ ἠρεμίαν, αἱ δὲ φρυγιστὶ ὀργιαστικὸν ἐνθουσιασμόν, αἱ δὲ λυδιστὶ ἀνειμένον τι καὶ μαλακόν, αἱ δ' αἰολιστὶ ἱπποτικὴν ὑπερηφάνειαν [1]). Αἱ διαφοραὶ ὅμως αὗται τοῦ ἤθους δὲν ἑρμηνεύονται ἱκανῶς ἐκ τῆς φύσεως τῶν κλιμάκων, ἀλλὰ προήρχοντο ἐκ τούτου, ὅτι τὰ ἐν ἑκάστῃ τούτων τῶν ἁρμονιῶν συντεθειμένα ἄσματα εἶχον ἐξ ὑπαρχῆς ὡρισμένον τινὰ χαρακτῆρα ἐν τῇ διαθέσει καὶ τῷ ῥυθμῷ καὶ ὅτι ὁ χαρακτὴρ οὗτος διετηρήθη καὶ ἐν τοῖς ἑπομένοις χρόνοις ἐν ταῖς νεώτερον ποιηθείσαις μελῳδίαις καὶ τοῖς νέοις ἄσμασιν [2]).

Οὕτω δ' ἄρα ἡ ἑλληνικὴ λυρικὴ ποίησις ἐκληρονόμησεν ἐκ τῶν παλαιοτέρων χρόνων πλούσιον θησαυρὸν μελῳδιῶν καὶ ῥυθμῶν καὶ οἱ ποιηταὶ τῆς ἑπομένης περιόδου, εἰς ἣν νῦν μεταβαίνομεν, ἔλαβον πρόνοιαν νὰ ποιήσωσιν ἱκανοὺς στίχους καὶ ποιήματα πρὸς τὸν μουσικὸν τοῦτον πλοῦτον τῶν μορφῶν. Συνέπιπτε δ' ἡ ἀκμὴ τοῦ νέου γένους τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἐν οἷς χρόνοις ἡ παλαιὰ τάξις τῆς πατριαρχικῆς βασιλείας κατελύθη καὶ νέοι χρόνοι δημοκρατικῶν πολιτειῶν καὶ ἐλευθέρας κινήσεως ἀνέτειλαν πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ στάσεις. Καὶ ἦτο ἀσυγκρίτως ἁρμοδιωτέρα τῆς ἐπικῆς ἡ λυρικὴ ποίησις πρὸς ἐκδήλωσιν τῶν αἰσθημάτων καὶ παθῶν, ἅτινα διεγείροντο καὶ ἐτρέφοντο ὑπὸ τῆς ὁρμῆς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ὥστε οὐδὲν θαυμαστὸν ἄρα, ὅτι ἐν τῇ ἑβδόμῃ καὶ ἕκτῃ ἑκατονταετηρίδι λίαν ἀρεστὴ ἦτο

[1]) Περὶ τοῦ ἤθους τῶν ἁρμονιῶν, ὅπερ εἶχε δοπὴν καὶ πρὸς τὴν παιδείαν τῶν παίδων πραγματεύεται ὁ Πλάτ. ἐν Πολιτ. III, 398, ὁ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. Ε (Θ) 7, 1342α 15 [181 ἔκδ. Sus.], καὶ ἐν Προβλημ. 19, 48 καὶ ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς παρ' Ἀθην. XVI, 624 κ. ἑξῆς.

[2]) Οὕτως οἱ μὲν βαρεῖς δακτυλικοὶ ἐπίτριτοι ἥρμοζον εἰς τὴν δωριστὶ ἁρμονίαν, οἱ δὲ χοριαμβοι καὶ παίωνες εἰς τὴν αἰολιστί, οἱ δὲ βακχειακοὶ καὶ προσοδιακοὶ εἰς τὴν φρυγιστί, οἱ δὲ λογαοιδικοὶ εἰς τὴν λυδιστὶ καὶ μιξολυδιστί, οἱ δὲ ἰωνικοὶ εἰς τὴν ἰαστί.

ἡ λυρικὴ ποίησις καὶ μεγίστης ἠξιοῦτο θεραπείας, ἐπεκράτει δὲ μάλιστα τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως.

Τὰ εἴδη τῆς ἑλληνικῆς λυρικῆς ποιήσεως εἶναι, ἡ Ἐλεγεία, οἱ Ἴαμβοι, τὸ μέλος καὶ τὸ χορικὸν ᾆσμα. Τούτων τὰ δύο τελευταία διακρίνονται τῶν δύο ἄλλων ὡς ἀνώτερα εἴδη κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν αὐτοῖς μόνοις εὑρίσκομεν τὴν ἔντεχνον μορφὴν τῆς στροφῆς. Τὰ τέσσαρα δὲ ταῦτα εἴδη ἤκμασαν ἀλληλοδιαδόχως τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο· μόνον δ' ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἐθεραπεύοντο πάντα παρ' ἀλλήλοις, ἀλλὰ καὶ τότε οὕτως ὥστε πάντοτε ἕν τι εἶδος ἐν μείζονι τιμῇ ἦτο ἢ τὰ ἄλλα. Συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα ρυθμίζοντες τὰ βήματα ἡμῶν θὰ πραγματευθῶμεν καὶ ἡμεῖς περὶ ἑκάστου εἴδους τῆς λυρικῆς ποιήσεως.

2. Η ΕΛΕΓΕΙΑ [1]).

93. Κατ' ἐλάχιστον ἀφίστατο τοῦ παλαιοῦ ᾠδικοῦ τρόπου τῆς ἐπικῆς ποιήσεως ἡ Ἐλεγεία. Ἐν τῷ ἐλεγειακῷ δῆλα δὴ διστίχῳ συνεδέοντο δύο μόνοι στίχοι εἰς ἐνιαίαν περίοδον καὶ ὁ δεύτερος στίχος ἀνῆκεν εἰς τὸ αὐτὸ εἶδος τοῦ δακτυλικοῦ ρυθμικοῦ γένους εἰς ὃ καὶ ὁ πρῶτος. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν δεύτερον στίχον, ὅστις συνίστατο ἐκ δύο καταληκτικῶν τριποδιῶν [2]), ἥρμοζεν ἰδίᾳ τὸ ὄνομα ἔλεγος. Διότι ἔλεγος μὲν ἐσήμαινεν ἀρχικῶς θρηνητικόν

[1]) Hartung, Die griechischen Elegiker μετ' ἐμμέτρου μεταφράσεως Leipz. 1859 (2 τόμ.). Francke, Callinus, sive questiones de origine carminis elegiaci, Altona 1816. — Bach, De lugubri Graecorum elegia, Breslau 1835, De symposiaca, Fulda 1837. — Caesar, De carminis Graecorum elegiaci origine et notione, Lips. 1837. — O. Immisch, Über den Ursprung der Elegie, ἐν ταῖς Verhandlungen der Philologenversam. in Görlitz 1889 σελ. 372. — Reitzenstein, Epigramm und Skolion. Giessen 1893 σελ. 65 κ. ἑξ. [Δ. Μαυροφρύδου. Περὶ ἐλεγείας ἢ τῆς ἐλεγειακῆς ποιήσεως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἐν Ἀθήναις 1867].

[2]) Εὐριπ. Τρῳάδ. 119 «τοὺς ἀεὶ δακρύων ἐλέγους». Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. 1091 «ἔλεγον οἰκτρόν». Ἑλέν. 85 καὶ Ἰφιγ. ἐν Ταυρ. 146 «ἄλυρον ἔλεγον». Σχόλιον εἰς Ἀριστοφ. Ὄρνιθ. 217 «ἔλεγοι οἱ πρὸς αὐλὸν ᾀδόμενοι θρῆνοι». Πρόκλος ἐν Χρηστομ. 242, 15 ἐκδ. Westphal. «τὸ γὰρ θρῆνος ἔλεγον ἐκάλουν οἱ παλαιοί». Ἐτυμ. Μέγ. 326, 49 «ἔλεγος· θρῆνος ὁ τοῖς τεθνεῶσιν ἐπιλεγόμενος». Ἁπανταχοῦ δ' ἡ λέξις τὸ πρῶτον ἐν τῷ Ἐπιγράμματι τοῦ Ἐχεμβρότου (ἴδ. σημ. § 90).

τι ᾆσμα [1]), εἰς θρῆνον δ' ἦτο ἐπιτήδειος ὡς μάλιστα ὁ στίχος ἐκεῖνος, εἴτε διὰ παύσεων ἐπληροῦτο ἡ διακοπτομένη πορεία τοῦ στίχου, εἴτε παρετείνοντο αἱ ἐν τῷ τέλει τῶν τριποδιῶν μακραὶ συλλαβαὶ εἰς μακροὺς γοώδεις ἤχους ὡς ἑξῆς [2]·

$$\text{–}\breve{\text{U}}\ \text{–}\breve{\text{U}}\sqcup\ \text{–}\breve{\text{U}}\ \text{–}\breve{\text{U}}\sqcup\ \ \text{ἢ}\ \ \text{–}\breve{\text{U}}\ \text{–}\breve{\text{U}}\text{–}\bar{\Lambda}\text{–}\breve{\text{U}}\ \text{–}\breve{\text{U}}\text{–}\bar{\Lambda}.$$

Ἐκ τοῦ ἁπλοῦ δ' ἐλέγου προῆλθε τὸ παράγωγον ἐλεγεῖον δῆλα δὴ ἔπος [3]), ἢ ἐλεγεία δῆλα δὴ ᾠδή, εἰς δήλωσιν τῆς ἐκ δύο στίχων τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου καὶ τοῦ ἐλεγειακοῦ πενταμέτρου ἀποτελουμένης περιόδου [4]). Ἡ ἀρχὴ δὲ τῆς λέξεως εἶναι σκοτεινή, διότι οὐδεμιᾶς προσοχῆς ἀξία εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γενομένη παραγωγὴ ἐκ τοῦ εὖ λέγειν, εἰς ἣν ἐρείδεται ἡ σημασία τῆς λατινικῆς λέξεως elogium [5]). Ὡσαύτως οὐχὶ ὀρθότερον ἔχει ἡ ὑπὲρ ἧς ὁ Σουΐδας καὶ τὸ Μέγα Ἐτυμολογικὸν ἐν σελ. 326, 57 συνηγοροῦσι παραγωγὴ ἐκ τοῦ ἔ ἔ λέγε, εἰς ἣν φαίνεται ἄγουσα ἡ παρ' Αἰσχύλῳ ἐν Ἀγαμέμνονος στίχῳ 121 ἐπῳδὸς αἴλινον αἴλινον εἰπέ. Ἴσως δ' εἶναι ἡ λέξις ξενικὴ καὶ παρεδόθη ἐξ Ἀρμενίας διὰ τῆς Φρυγίας ἐλθοῦσα εἰς τοὺς Ἴωνας τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας [6]).

[1]) Συνήθως εὑρίσκεται ὁ δεύτερος οὗτος στίχος συνηνωμένος μετὰ τοῦ πρώτου, ἀλλ' ἐνίοτε ἐξαιρετικῶς ἁπαντᾷ καὶ ἐν τῇ κατὰ στίχον ἐπαναλήψει ὡς ἐν ἀναθηματικῇ τινι παλαιᾷ ἐπιγραφῇ ἐξ Ἀττικῆς παρ' Ἀριστοτέλει ἐν τῇ Ἀθ. Πολιτείᾳ 7 καὶ μόνος παρὰ τοῖς τραγικοῖς. Ἴδε Christ, Metrik σελ. 211 δευτ. ἐκδόσεως.

[2]) Οἱ ἔλεγοι ἐν τοῖς μνημονευθεῖσι χωρίοις εἶναι μὲν γεγραμμένοι ἐν ἀναπαιστικῷ μέτρῳ καὶ οὐχὶ ἐν δακτυλικοῖς πενταμέτροις, ἀλλ' ἔχουσιν ὡς καὶ οὗτοι τὰς συχνὰς καταλήξεις, ἐξ ὧν ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα θρηνητικοὶ ἀνάπαιστοι κληθέντες.

[3]) Ἐλεγεῖον τὸ πρῶτον ἁπαντᾷ παρὰ Θουκ. I, 132 καὶ παρὰ Κριτίᾳ ἐν ἀποσπ. 3.

[4]) Ἡ χρῆσις τοῦ θηλυκοῦ ἀναφαίνεται ἐν τοῖς χρόνοις Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐγένετο τὸ λατινικὸν elegia. Αἱ ἀπόπειραι πρὸς ἀπόδειξιν διαφορᾶς τινος τῶν δύο λέξεων ἔλεγος καὶ ἐλεγεῖον κατεδείχθησαν μάταιαι ὑπὸ τοῦ Welcker ἐν τοῖς Kleine Schriften I, 65. κ. ἑ.

[5]) Πρόκλ. ἐν Χρηστομ. 242, 17, ἐκδ. Westph. Ἐτυμ. Μέγα 326, 52. Ὡρίωνος Ἐτυμ. Λεξ. 58, 7 κ. ἑξῆς. Αἱ διάφοροι ἐτυμολογίαι ἀνάγονται εἰς τὸ περὶ ποιητῶν ἔργον τοῦ Διδύμου. Ἴδε Δίδυμον παρ' Ὡρίωνι. Νέαν τινὰ παραγωγὴν ἴδε παρὰ Usener, Altgriechischer Versbau ἐν σελ. 113.

[6]) Ὁ Böttticher ἐν Arica σελ. 34 ἀνήγαγε μὲν τὴν λέξιν εἰς τὴν ἀρμενικὴν elêgn = κάλαμος, αὐλὸς καὶ τὸ ἀρμεν. elern = δυστυχία, ἀλλ' ἀνεκάλεσε τὴν γνώμην ἀναγνούς, ὅσα

Τῶν δ' ἐν ἐλεγειακῷ μέτρῳ ποιημάτων προηγήθη ἡ ἐν τῇ μουσικῇ χρῆσις καὶ διαμόρφωσις τοῦ ἐλεγειακοῦ ῥυθμοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἡ μὲν ἀρχαιοτάτη ἐλεγεία ἦτο θρηνώδης, τὸ δ' οἰκεῖον τοῦ θρήνου ὄργανον ἦτο ὁ αὐλός [1]), φαίνεται ἐνυπάρχων πυρήν τις ἀληθείας [2]) ἐν τῇ παραδόσει τοῦ Σουΐδα, ὅτι ὁ Ὄλυμπος αὐτὸς ἐποίησεν ἐλεγείας [3]). Κατὰ μικρὸν δ' εἰθίσθησαν καὶ τοῦτο, νὰ μὴ ᾄδωσι κατά τινα μελῳδίαν τὰ ἐν ἐλεγειακῷ μέτρῳ ποιούμενα ποιήματα, ἀλλὰ νὰ ῥαψῳδῶσιν αὐτὰ ἐλευθέρως, καθ' ὃν καὶ τὰ ἐπικὰ ποιήματα τρόπον. Ὁ τρόπος δὲ τῆς ῥαψῳδίας μετὰ μουσικῆς ἢ ἄνευ τοιαύτης διετηρήθη ἴσως ἐπὶ μακρὸν χρόνον, διότι περὶ μὲν τῶν ἐλεγειῶν τοῦ Σόλωνος ὁ Πλάτων μετεχειρίζετο ἐν τῷ Τιμαίῳ ὁτὲ μὲν τὸ ᾄδειν, ὁτὲ δὲ τὸ ῥαψῳδεῖν, περὶ δὲ τῶν τοῦ Φωκυλίδου ὁ μὲν Χαμαιλέων παρ' Ἀθηναίῳ (XIV, 620c) λέγει, ὅτι ἐμελῳδήθησαν, ἀνώνυμος δέ τις μετρικὸς κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀθήναιον (XIV, 632 d) ἰσχυρίζεται, ὅτι τὰ τοῦ Φωκυλίδου καὶ Ξενοφάνους καὶ Σόλωνος καὶ Θεόγνιδος καὶ Περιάνδρου ἀνῆκον εἰς τὰ ἄνευ μέλους ποιήματα [4]).

Διεμορφώθη δὲ τὸ πρῶτον ἡ ἐλεγεία ὡς ποίησις ἐν τῇ ἀσιατικῇ Ἰωνίᾳ. Τίς δ' ὁ εὑρετὴς τοῦ εἴδους τούτου τῆς ποιήσεως, περὶ τούτου ἠμφεσβήτουν οἱ παλαιοὶ [5]) οἱ μὲν τὸν Ἀρχίλοχον, οἱ

ἔγραψεν ὁ De Lagarde ἐν Armenische Studien σελ. 8. Εἰς τὴν Καρίαν δ' ἄγει ἡμᾶς ἡ γλῶσσα τοῦ Φωτίου «Καρικῇ μούσῃ· τῇ θρηνώδει.» Ὁ Immisch ἐν ταῖς Verhandl. der 40 Versamml. der Philol. in Görlitz πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ τὴν λέξιν ἐκ τῆς Φοινικικῆς παραγομένην.

[1]) Παράβ. Πλούτ. Περὶ τοῦ Ε τοῦ ἐν Δελφοῖς [τόμ. 3 σελ. 26 ἐκδ. Βερν.].

[2]) Εἷς τῶν αὐλῳδικῶν νόμων τοῦ Κλονᾶ ἐκαλεῖτο ἔλεγος κατὰ τὸν Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 4. Τὸ ᾄδειν δὲ πρὸς τούτοις ἐκαλεῖτο ᾠδειν ἄδειν ὑπ' αὐλητῆρος παρ' Ἀρχιλόχῳ ἐν ἀποσπ. 123 καὶ Θεόγνιδι 533 [ἐκδόσεως Bergk]. Ὁ δὲ Παυσ. ἐν X, 7, 5 ἀναφέρει ἐλεγεῖα προσᾳδόμενα τοῖς αὐλοῖς.

[3]) Ὁ Σουΐδας ἐν λέξει λέγει· «Ὄλυμπος Μαίονος Λυδὸς αὐλητὴς καὶ ποιητὴς μελῶν καὶ ἐλεγείων ν. Ὁ δὲ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 15, «Ὄλυμπον γὰρ πρῶτον Ἀριστόξενος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ Μουσικῆς ἐπὶ τῷ Λύδωνί φησιν ἐπικήδειον αὐλῆσαι λυδιστί.»

[4]) Ὁ Rohde, Griechischer Roman 140 καὶ ἐξῆς ἀπορρίπτει ὡς ἥκιστα ἀξιόπιστον τὴν μαρτυρίαν ταύτην.

[5]) Ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ ποιητικῇ τέχνῃ [Epist. II, 3ad Pis.] 77 λέγει·

δὲ τὸν Καλλῖνον, οἱ δὲ τὸν Μίμνερμον ὡς τοιοῦτον ἀποδεχόμενοι. Τὴν ἀρχὴν ἄρα ἔλαβεν ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ἐν ᾗ ἤνθησε τὸ ἔπος, καὶ ἐκ τούτου εὐκατάληπτον εἶναι, ὅτι οἱ ἐλεγείων ποιηταὶ ἐν συνόλῳ μετεχειρίσθησαν τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου καὶ ὅτι καὶ ὁ Δωριεὺς Θέογνις ἐφθέγγετο ἐν ταῖς ἐλεγείαις αὐτοῦ τὴν ἰωνικὴν γλῶσσαν [1]). Τὸ πρῶτον δ' εἶδος τῆς ἐλεγείας κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν παλαιῶν ἦτο ἡ θρηνώδης ἐλεγεία [2]), ἐξ ἧς ἀνεπτύχθη, τοῦ χρόνου προϊόντος, τὸ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα [3]). Παρὰ τῇ θρηνώδει δ' ἐλεγείᾳ ἐπεκράτει ἐν παλαιοῖς ἤδη χρόνοις καὶ ἡ συμποτική, ἣν προτέραν τῆς θρηνώδους θεωρεῖ ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν ὁ Ῥεϊτσενστεῖνος [4]). Ἴσως δὲ συνήπτοντο τὰ δύο εἴδη διὰ τούτου, ὅτι ἐν τοῖς συμποσίοις ἐμνημόνευον καὶ τοὺς νεκρούς, ὅπερ φαίνεται ὑποδηλοῦν παλαιόν τι ἐξ Ἀττικῆς σκόλιον παρ' Ἀριστοτέλει ἐν Ἀθηναίων πολιτείᾳ (20) ἔχον οὕτως·

ἔγχει καὶ Κήδωνι, διάκονε, μηδ' ἐπιλήθου,
εἰ χρὴ τοῖς ἀγαθοῖς ἀνδράσιν οἰνοχοεῖν.

Ἡ συμποτικὴ δ' ἐλεγεία εἶχεν εἴτε ἐρωτικὸν χαρακτῆρα, ἢ παραινετικόν, ἢ πολιτικόν, διότι οἱ μὲν εὔθυμοι πόται ἀσμένως

Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor
Grammatici certant et adhuc sub judice lis est.

Παράβ. καὶ Δίδυμον ἐν σελ. 387 ἐκδόσεως Schmidt.

[1]) Μικράς τινας διαφορὰς πρὸς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν διάλεκτον τῆς πατρίδος ὡς κῶς ἀντὶ πῶς ἀπετόλμα ἤδη ὁ Καλλῖνος. Παρὰ ταῦτα δὲ ἀπέφευγον οἱ ἐλεγειογράφοι τοὺς παλαιοὺς ἢ αἰολικοὺς τύπους τοῦ Ὁμήρου, ὡς τὴν εἰς φι ὀργανικὴν καὶ τὰ εἰς μεναι ἀπαρέμφατα. Παράβ. Renner, Quaestiones de dialecto antiquioris Graecorum poesis elegiacae et iambicae ἐν τοῖς Studien von Curtius I, 134 καὶ ἑξῆς.

[2]) Ὁρατίου ars poet. 75: versibus impariter junctis querimonia primum, Post etiam inclusa est voti sententia compos

[3]) Ἡσύχιος, «ἐλεγεῖα· τὰ ἐπιτάφια ποιήματα».

[4]) Reitzenstein, Epigramm und Skolion 45 καὶ ἑξῆς. Ὁ Dietrich ἐν Philologus 51, 1 καὶ ἑξῆς καὶ 577 ἀποφαίνεται, ὅτι ἀμφότερα τὰ εἴδη τῆς ἐλεγείας προῆλθον ἐκ κοινῆς ῥίζης, ἐκ θρησκευτικῶν δῆλα δὴ φρυγικῶν ᾀσμάτων εἰς τιμὴν τῆς μητρὸς θεᾶς Μίδης ἢ Μίσης ᾀδομένων.

НБОНУ імені Г.Мечникова

ἐνθυμοῦνται καὶ τὸν ἔρωτα κατὰ τὸν πότον, οἱ δ' εὔψυχοι ἄνδρες καὶ ἐν συμποσίοις ἐμβάλλουσιν εἰς ἀλλήλους ἔρωτα πρὸς εὐθαρσῆ ἀνδραγαθήματα καὶ πολιτικὴν δρᾶσιν. Ὑπὸ τοῦ Ἀντιμάχου δέ, τοῦ ποιητοῦ τῆς Λύδης, προσήφθη εἰς τὴν ἐλεγείαν ὁ ὑπὸ τῶν Ἀλεξανδρέων ἐπὶ πλέον ἀναπτυχθεὶς ἐπίχαρις ἐρωτικὸς καὶ παθητικὸς καὶ ἐνθουσιώδης χαρακτήρ. Θὰ διαλάβωμεν δὲ περὶ τῶν ἐλεγειογράφων κατὰ χρονικὴν τάξιν καὶ ἄνευ ὑποδιαιρέσεώς τινος τοῦτο μόνον παρατηροῦντες, ὅτι ὁ ἀξιῶν παρὰ τοῦ λυρικοῦ ποιητοῦ εὐγενεῖς, ὑψηλὰς ἰδέας καὶ πρακτικὴν σοφίαν ἐξυψοῦσαν τὴν ψυχὴν ἐν καλῇ καὶ ἐκλεκτῇ μορφῇ ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ εἴδει τῆς ποιήσεως εὑρίσκει τὸ ἰδανικὸν τοῦτο ἔνσαρκον, ἢ ἐν τῇ ἐλεγειακῇ τῶν Ἑλλήνων ποιήσει. Ἀρχόμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ

94. Καλλίνου τοῦ Ἐφεσίου. Οὗτος κατὰ τοὺς αὐτοὺς μὲν χρόνους, ἀλλὰ πρεσβύτερος τοῦ Ἀρχιλόχου γενόμενος [1]) ἔζη κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε οἱ Κιμμέριοι ὁρμηθέντες ἐκ Βορρᾶ εἰσέβαλον εἰς τὴν χώραν τῶν Φρυγῶν καὶ Λυδῶν καὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Εἰς ταύτην δὲ τὴν ἐπιδρομὴν καὶ τὸν πόλεμον τῆς πατρίδος αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐπὶ Μαιάνδρῳ Μαγνησίαν ἀναφέρονται τὰ ὀλίγα καὶ ἐν ταὐτῷ ἀμφίβολα ἀποσπάσματα, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς παρορμᾷ τοὺς συμπολίτας εἰς ἔνδοξον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα.

95. Ὁ δὲ Τυρταῖος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἐχεμβρότου, ἠκολούθησεν εἰς τὰ ἴχνη τοῦ Καλλίνου. Ἤκμαζε δὲ περὶ τὰ 632 [2]) ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ δευτέρου μεσσηνιακοῦ πολέμου, πρὸς οὗ τὴν ἱστορίαν

[1]) Κατὰ τὸν Στράβωνα ἐν XIV, 647 ὁ μὲν Καλλῖνος μνημονεύει τῶν Μαγνήτων ὡς εὐτυχούντων ἔτι, ὁ δὲ Ἀρχίλοχος φαίνεται γνωρίζων τὴν γενομένην εἰς αὐτοὺς συμφοράν. Τὰ αὐτὰ δὲ λέγει καὶ ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωμ. I, 144 (397). Κατέλαβον δὲ τὰς Σάρδεις οἱ Κιμμέριοι ἐπὶ Ἄρδυος τοῦ Γύγεω (687 - 652) ὡς ὁ Ἡρόδ. ἐν I, 15 παραδίδει. Περὶ δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπιδρομῆς ἐπὶ Γύγεω διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ σφηνοειδεῖς ἐπιγραφαί, περὶ ὧν ἴδε Geiger, De Callini aetate, Erlangen 1877, ὃς διατείνεται, ὅτι ἤκμασεν ὁ Καλλῖνος περὶ τὸ 652. Παράβ. καὶ Caesar, De Callini aetate, Marburg 1837 καὶ τὸ ἐπίμετρον 1876.

[2]) Οὕτω κατὰ τὸν Εὐσέβιον. Κατὰ δὲ τὸν Σουΐδαν ἐν Ὀλυμπ. 35. Ἴδε Busolt Griech. Geschichte I. 591 2. ἐκδ.

συνεδέοντο τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ. Διότι, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι διηγοῦντο, ὅτε οἱ Λακεδαιμόνιοι ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐπὶ μακρὸν παρατεινομένου πολέμου ἐξητήσαντο τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, ἔπεμψαν οὗτοι χωλόν τινα γραμματοδιδάσκαλον, τὸν Τυρταῖον, πρὸς αὐτούς, ὃς τοσοῦτον ἐνεθουσίασεν αὐτοὺς διὰ τῶν θουρίων αὐτοῦ ᾀσμάτων, ὥστε ἐκράτησαν τῶν πολεμίων [1]). Ἀλλ' ἴσως τοῦτο ἦτο μῦθος ἐξευρεθεὶς χάριν τῆς κενοδοξίας τῶν Ἀθηναίων, εἰς ὃν ἀφορμὴν ἔδωκεν ἡ παράδοσις, ὅτι ὁ Τυρταῖος ἐξ Ἀφιδνῶν, τῶν λακωνικῶν βεβαίως καὶ οὐχὶ τῶν ἀττικῶν, κατήγετο [2]). Διότι ἄδων ὁ Τυρταῖος ἐν τῷ δευτέρῳ ἀποσπάσματι ταῦτα

αὐτὸς γὰρ Κρονίων, καλλιστέφανος πόσις Ἥρης,
Ζεὺς Ἡρακλείδης, τήν δε δέδωκε πόλιν,
οἷσιν ἅμα προλιπόντες Ἐρίνεον ἠνεμόεντα
εὐρεῖαν Πέλοπος νῆσον ἀφικόμεθα.

προδήλως ὁμολογεῖ, ὅτι Λακεδαιμόνιος ἦτο· ἢ λέγων ἐν ἑτέρᾳ ἐλεγείᾳ (κατὰ Στράβ. VIII,362), ὅτι ἐστρατήγει τῶν Λακεδαιμονίων [3]), φανερὸν ποιεῖ τὸ αὐτό, διότι εἰς ξένον χωλὸν γραμματοδιδάσκαλον δὲν ἤρμοζον βεβαίως οἱ λόγοι οὗτοι. Σκοτεινὴ δ' εἶναι ἄλλη τις μαρτυρία τοῦ Σουΐδα λέγοντος· Τυρταῖος· Λάκων ἢ Μιλή-

[1]) Οἱ ἀρχαιότατοι μάρτυρες τοῦ λόγου τούτου εἶναι ὁ Πλάτων ἐν Νόμ. I, 629 a καὶ ὁ Λυκοῦρ. ἐν τῷ κατὰ Λεωκρ. 28. Ἐπανέλαβον δ' αὐτὸν ὁ Διόδωρος ἐν Ἱστορ. Βιβλ. XV, 66, ὁ Παυσαν. ἐν IV, 15, ὁ Justinus ἐν [Historiarum epitome] III, 6, ὁ Θεμίστιος ἐν λόγῳ XV, 197 καὶ ὁ Σχολιαστὴς τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ ἀνωτέρω χωρίῳ. Ἡ δ' ἐναντία παράδοσις τοῦ Στράβ. ἐν VIII, 362 φαίνεται ὅτι ἀνάγεται εἰς τὸν τὰ τῶν Λακώνων ἐρευνήσαντα Σωσίβιον. Τὸ ἐσφαλμένον τῆς παραδόσεως τῶν Ἀθηναίων κατέδειξεν ὁ Fr. Thiersch, De gnomicis carminibus Graecorum ἐν τοῖς Acta philol Monach. IV, 587. Ὅμοιόν τι ἀνέκδοτον ἴδε παρὰ Valer Maxim. [Dictorum et factorum memorabilium libri IX 1865,] σελ. 20 ἐκδ. Halm: Samii Prienensibus auxilium adversus Cares petentibus in derisum sibyllam miserunt, hanc pro exercitu ac classe offerentes; qua duce usi Prienenses bellum consummaverunt. Ἴδε τὰς ἀντιῤῥήσεις τοῦ Bergk ἐν Criech. Litt. II, 244.

[2]) Διακρίνει τὰς δύο Ἀφίδνας Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἐν λέξει.

[3]) Καὶ παρὰ Τζέτζῃ ἐν Χιλ. [Βίβλῳ ἱστορικῶν] I, 692 καλεῖται Τυρταῖος Λάκων στρατηγὸς καὶ ποιητής.

σιος. Ἀλλ' ἴσως διὰ τούτου ἐσημαίνετο, ὅτι ὁ Τυρταῖος μετεφύτευσε τὴν ἐλεγείαν ἐκ τῆς ἰωνικῆς Μιλήτου παραλαβὼν εἰς τὴν Λακεδαίμονα. Τὰ δὲ ἔργα αὐτοῦ περιέλαβον οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἐν πέντε βιβλίοις. Τούτων τὸ μᾶλλον ἐγκωμιαζόμενον ἦτο ἡ Εὐνομία, δι' ἧς διήλλαξε τοὺς Λακεδαιμονίους στασιάζοντας ἕνεκα τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ταλαιπωριῶν. Ὀνομαστὸς δ' ἦτο ὁ στίχος·

ἃ φιλοχρηματία Σπάρταν ὀλεῖ, ἄλλο δ' οὐδέν [1]).

Ἐξ ἑτέρου δὲ βιβλίου, ἐκ τῶν ὑποθηκῶν, περιεσώθησαν τρεῖς πλήρεις ἐλεγεῖαι, αἵτινες ὅλως ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Καλλίνου πεποιημέναι παρορμῶσιν εἰς ἀρετὴν καὶ ἀποτρέπουσιν ἀπὸ τοῦ αἴσχους τῆς δειλίας [2]). Διάφορα τῶν ἐλεγειῶν ἦσαν τὰ ἐν ἀναπαιστικῷ ῥυθμῷ μεστὰ πολεμικοῦ μένους Ἐμβατήρια, ὧν στίχοι τινὲς περιεσώθησαν). Ἦσαν δὲ πεποιημένα τὰ Ἐμβατήρια ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ, διότι ἐν τούτοις ὁ ποιητὴς δὲν ἦτο ἠναγκασμένος ὑπὸ παλαιοῦ τινος προτύπου ν' ἀποστῇ τῆς ἐγχωρίου διαλέκτου. Καὶ μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ ποιητοῦ ἀπένεμον οἱ μάχιμοι Δωριεῖς μεγάλην τιμὴν εἰς τὰ ποιήματα αὐτοῦ, διότι οὐ μόνον εἰς τὴν Κρήτην διεδόθησαν [4]), ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων τακτικῶς ᾄδοντο ἐν ταῖς στρατείαις μετὰ τὸν παιᾶνα, ὅτε καὶ ὁ Πολέμαρχος ἔδιδε κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος ἆθλον εἰς τὸν νικῶντα τεμάχιον κρέατος [5]).

96. Ὁ δὲ Κολοφώνιος Μίμνερμος [6]) ἤκμαζε περὶ τὸ τέ-

[1]) Ὁ στίχος ἀποδίδεται εἰς δελφικὸν χρησμόν. Ἴδε Λυκοῦργ. ἐν τῷ κατὰ Λεωκρ. 28 καὶ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. Θ. Ε, 6, 2 σελ. 1306 b [262 ἐκδ. Susemihl].

[2]) Ἐκ τούτου λέγει ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ Ποιητ. [epist. II, 3,] 402 Tyrtaeusque mares animos in Martia bella versibus evacuit. Ὑποτίθεται μάλιστα ὑπό τινων, ὅτι καὶ παρὰ Στοβ. ἐν Ἀνθολογίου 51, 19 ἐξέπεσε τὸ ὄνομα τοῦ Τυρταίου, ὥστε καὶ ἡ μόνη μακροτέρα πως ἐλεγεία τοῦ Καλλίνου εἰς τὸν Τυρταῖον ἀνήκει.

[3]) Cicer. Tuscul. disputat. II, 16. Δίων. Χρυσοστ. I. 34]. Ammian. Marcel [rerum gestarum qui de XXXI supersunt libri XVIII ad optimas editiones collati]. XXIV, 6.

[4]) Πλάτ. ἐν Νομ. I, 629b.

[5]) Φιλόχορος παρ' Ἀθην. XIV, 630 f. Παράδ. Λυκούργ. κατὰ Λεωκρ. 107.

[6]) Σουΐδας. «Μίμνερμος Λιγυρτιάδου, Κολοφώνιος ἢ Σμυρναῖος ἢ Ἀστυπαλαιεύς».

НБ ОНУ імені І.Мечникова

λος τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος [1]), ὅτε αἱ ἰωνικαὶ πόλεις τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, καὶ δὴ ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Κολοφών, ἡττηθεῖσαι καὶ χειρωθεῖσαι ὑπὸ τῶν βασιλέων τῶν Λυδῶν ἐξώκειλαν εἰς τρυφήν. Καὶ ἔν τινι μὲν τῶν ἐλεγειῶν αὐτοῦ, ἐν τῷ 14 ἀποσπάσματι, ἐχόμενος ἔτι τοῦ χαρακτῆρος τῆς παλαιοτέρας ἐλεγείας ἐγκωμιάζει τὸν ἀγήνορα θυμὸν τῶν Σμυρναίων ἐν τῇ πρὸς τὸν Γύγην καὶ τοὺς Λυδοὺς μάχῃ, ἵνα παρορμήσῃ αὐτοὺς πιθανῶς καὶ αὖθις εἰς ὁμοίαν θαῤῥαλέαν ἀντίστασιν κατὰ τῶν νέων ἐπιδρομῶν τοῦ βασιλέως Σαδυάττου. Ἀλλ' ἐν ταῖς ἄλλαις ἐλεγείαις ὅλως διάφορον κρούων χορδὴν ᾄδει ἐν μανικῷ πάθει τὸν ἔρωτα αὐτοῦ πρὸς τὴν καλὴν Ναννὼ καὶ θρηνεῖ μετὰ πολλοῦ ἄλγους τὸν ταχέως ἐπερχόμενον μαρασμὸν τῆς νεότητος καὶ τὴν παρερχομένην ἐρωτικὴν εὐδαιμονίαν. Ὁ ἐρωτικὸς δ' οὗτος χαρακτὴρ τῶν ἐλεγειῶν αὐτοῦ κατέστησεν αὐτὸν ἀγαπητὸν εἴς τε τοὺς ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ τοὺς Ῥωμαίους ποιητάς [2]). Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἦτο ὁ Μίμνερμος οὐ μόνον ποιητής, ἀλλὰ καὶ αὐλητὴς καὶ εὑρετὴς νέων αὐλητικῶν νόμων, ἐξ ὧν ὁ Κραδίας νόμος εἶχεν ἰδιόῤῥυθμόν τινα μελῳδίαν [3]).

97. Ὁ δὲ Σόλων (περὶ τὰ 639—559) [4]), ὁ σοφὸς νομοθέτης καὶ μέγας φιλόπολις Ἀθηναῖος, εἶναι ἐν ταὐτῷ ὁ πρῶτος Ἀθηναῖος, ὃς ὡδήγησε τὴν πατρίδα αὐτοῦ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ποιητικῆς καὶ φιλολογικῆς δόξης. Διότι ἀπὸ τῆς ἑβδόμης ἤδη ἑκατονταετη-

Ὁ Σόλων ἐν ἀποσπ. 20 προσφωνεῖ αὐτὸν Λιγυαστιάδη. Αὐτὸς δὲ ψάλλει ἐν τῷ 9 ἀποσπασμ. τὴν ὑπὸ τῶν Κολοφωνίων ἅλωσιν τῆς Σμύρνης.

[1]) Ὁ Σουΐδας τάττει αὐτὸν εἰς τὴν 37 Ὀλυμπ. καὶ τοῦτο διασαφεῖ ὁ Bohde ἐν τῷ Rhein. Mus. 33, 201.

[2]) Propertius, Eleg. I, 9, 11: plus in amore valet Mimnermi versus Homero. Χαρακτηριστικὸς δ' εἶναι ὁ στίχος « τίς δὲ βίος, τί δὲ τερπνὸν ἄνευ χρυσέης Ἀφροδίτης; »

[3]) Πλούτ. Περὶ Μουσ. 8 «καὶ ἄλλος δ' ἐστὶν ἀρχαῖος νόμος καλούμενος Κραδίας, ὃν φησιν Ἱππῶναξ Μίμνερμον αὐλῆσαι· ἐν ἀρχῇ γὰρ ἐλεγεῖα μεμελοποιημένα οἱ αὐλῳδοὶ ᾖσαν». Παράβ. καὶ Στράβ. XIV, 643. Ἡ λέξις ἐσήμαινε κατὰ τὸν τρόπον κλάδου συκῆς. Ἴδε Μυλλέρου Ἱστορ. Φιλολ. μετάφρ. Κυπρ. Γαλ. σελ. 181.

[4]) Πλούτ. ἐν βίῳ Σόλωνος. Κυρία αὐτοῦ πηγὴ ἦτο ὁ Ἕρμιππος, ὃς ὅμως ὅλως μυθιστορικῶς παρέστησε τὸν βίον τοῦ σοφοῦ ἀνδρός, περὶ οὗ ὀλίγα ἀξιόπιστα ἠπίστατο. Ἄλλαι πηγαὶ εἶναι ὁ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. Ἀθην. 5-12, Διογ. ὁ Λαέρτ. ἐν I, 45, ὁ Σουΐδας, ὃν συμπληροῖ ὁ Σχολ. εἰς Πλάτ. Πολ. X, 599.

ρίδος ἡ πνευματικὴ καθ' ὅλου ζωὴ τῆς Ἑλλάδος προλιποῦσα τὴν ἐλάσσονα Ἀσίαν, ἔνθα τὸ μὲν πρῶτον ἤνθησεν ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους, εἶτα δ' ἐμαράνθη καὶ ἐφθάρη ὑπὸ τῶν ἐπιβολῶν τῶν βαρβάρων δεσποτῶν, ἤρξατο ἀναχωροῦσα κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἤπειρον. Αἱ δ' Ἀθῆναι ἰδίᾳ ἤρξαντο τότε λαμβάνουσαι ἐπίδοσιν ὡς ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ δύναμις καὶ εὐτυχήσασαι ἐξῆλθον ἐκ τῆς κρίσεως τῶν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν ἀκμαιότεραι. Ὁ Σόλων ἄρα ἐκ τοῦ γένους μὲν τῶν Κοδριδῶν αὐτὸς καταγόμενος, ἀλλ' εὐγενέστερον τίτλον ἔχων, ὃν ἐπόριζεν εἰς αὐτὸν τὸ μέγα καὶ εὐγενὲς φρόνημα καὶ ἡ ἐκ τῶν ἀνὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀσίαν [1]) ἀποδημιῶν αὐτοῦ μεγάλη πεῖρα καὶ μάθησις, ἦτο προωρισμένος νὰ πρωταγωνιστήσῃ ἐν τῇ πολιτικῇ ἐκείνῃ ἀναζυμώσει τῆς πατρίδος αὐτοῦ. Καὶ ἐν μὲν τοῖς χρόνοις τῶν ἐρίδων τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Μεγαρεῖς περὶ τῆς κατοχῆς τῆς Σαλαμῖνος παρώρμησε τοὺς Ἀθηναίους νὰ καταλάβωσι τὰς τελευταίας ἐντείνοντες δυνάμεις τὴν θελκτικὴν νῆσον (604). Ὡς ἄρχων δὲ τῷ 594]3 κατηύνασε μὲν τὸ μῖσος τῶν καταχρέων πολιτῶν κατὰ τῶν πλουσίων ὑποβιβάσας τὸ βάρος τοῦ νομίσματος [2]), ἐξ οὗ ὀλίγον ἔπαθον οἱ πλούσιοι, ἐπελήφθη δὲ τῆς νομοθεσίας, ἥτις ἐπερατώθη, ὅτε κυρωθέντες οἱ νόμοι καὶ καταγραφέντες εἰς ξυλίνους ἄξονας, τὰς κύρβεις, ἐστάθησαν ἐν τῷ Πρυτανείῳ [3]). Ἐν τούτοις καὶ διὰ

[1]) Τὰς ἀποδημίας τοῦ Σόλωνος περιεκάλυψε μυθικὸς πέπλος. Αἱ δὲ μαρτυρίαι, ὅτι ἡ τυραννὶς τοῦ Πεισιστράτου καὶ ἡ κτίσις τῶν ἐν Κιλικίᾳ (καθ' Ἡσύχιον) Σόλων ἐγένοντο αἰτία τῶν πλανῶν αὐτοῦ, εἶναι ἀβέβαιοι. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ διάλογος μετὰ τοῦ Κροίσου, περὶ οὗ ὁ Ἡρόδοτος αὐτὸς ἐν Ι, 29 μαρτυρεῖ, διεγείρει ὑπονοίας, διότι, ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ Σόλων διέτριβεν ἐν Ἀσίᾳ, ὁ Κροῖσος δὲν εἶχεν ἔτι ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν. Τὰς ὑπονοίας δὲ ταύτας πειρᾶται νὰ διαλύσῃ ὁ Unger ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. 1883 σελ. 383 καὶ ἑξῆς. Ἀσφαλῶς μαρτυρεῖται ἡ εἰς Αἴγυπτον ἀποδημία ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἐν Ι, 29, Πλάτωνος ἐν Κρίτ. 108 d, Πλουτ. ἐν βίῳ Σολ. 2 καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σόλωνος ἐν ἀποσπ. 28. Ὡσαύτως μαρτυρεῖται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σόλωνος ἐν ἀποσπ. 19 καὶ ἡ εἰς Κύπρον ἀποδημία. Κατὰ τὸν Ἡρόδ. Ι, 29 καὶ τὴν Ἀριστ. Ἀθ. Πολιτ. 11 ἡ δεκαετὴς ἀποδημία αὕτη ἐγένετο μετὰ τὴν νομοθεσίαν. Περὶ ἀποδημιῶν πρὸς ἐμπορίαν κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν ἴδε Πλούτ. ἐν βίῳ Σολ. 2.

[2]) Hultsch, Griechische und Römische Metrologie σελ. 200 κ. ἑξ. 2ας ἐκδόσεως.

[3]) Περὶ τῶν νόμων τούτων ἀκριβέστερα ἴδε παρὰ Πλουτ. ἐν β. Σολ. 19-24 καὶ ἰδίᾳ πα-

τῆς νομοθεσίας δὲν κατώρθωσεν ἀληθῶς διαρκῆ τινα κατευνασμὸν τῶν πολιτικῶν ἐρίδων. Διότι, ἂν καὶ κεκμηκὼς ἐκ τῶν αἰωνίων ἐρίδων κατέλιπε τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπειράθη ν' ἀποφύγῃ διὰ δεκαετοῦς ἀπουσίας τὴν βίαν τῶν πολιτικῶν μερίδων, ἐν τούτοις ἔζη ἔτι, ὅτε ὁ Πεισίστρατος ἐρειδόμενος εἰς τοὺς δημοκρατικοὺς Διακρίους κατέλυσε τὴν δύναμιν τῶν εὐπατριδῶν καὶ κατέλαβε τὴν τυραννίδα (561). Ἐπέζησε δὲ δύο ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἄγων τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας ἐν Κύπρῳ [1]), ἔνθα ἐν προτέροις χρόνοις συνέθετο φιλίαν πρὸς τὸν ἄρχοντα τῶν Σόλων.

Πρὸς τῇ σοφίᾳ δὲ καὶ τῇ πρακτικῇ δυνάμει πολιτικοῦ ἀνδρὸς καὶ ἄλλα περιεποίησε δῶρα εἰς τὸν Σόλωνα ἡ μήτηρ φύσις καὶ δὴ τὸ δῶρον τῆς ποιήσεως. Καὶ ἐν μὲν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ ἐξύμνησε τὴν ἀμέριμνον χαρὰν τοῦ βίου καὶ τὴν ἀκόλαστον ἡδονὴν τοῦ ἔρωτος (ἀπόσπ. 23—26) [2]), ἐν δὲ τῇ ὡρίμῳ ἡλικίᾳ ἀποδείξας τὴν ποίησιν ὑπηρετικὴν τῆς πολιτικῆς, ὡς οἱ μετέπειτα διὰ τοῦ λόγου [3]), οὕτως αὐτὸς διὰ τῶν στίχων ἐπειρᾶτο νὰ πείθῃ καὶ νὰ προσελκύῃ τὸν λαόν, ὃν ὁτὲ μὲν παρεθάρρυνεν εἰς τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις, ὁτὲ δὲ παρώτρυνεν εἰς ὁμόνοιαν καὶ νομιμότητα διὰ τῶν ἐλεγειῶν αὐτοῦ. Κατὰ Διογένην δὲ τὸν Λαέρτιον (ἐν I, 69) περιῆλθον εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐκ 5000 στίχων ἀποτελουμένων ἐλεγεῖαι καὶ ἴαμβοι καὶ ἐπῳδοί, ὧν ἄλλα ἄλλως ἐπεγράφοντο ὡς Σαλαμίς, ὑποθῆκαι εἰς ἑαυτόν, πρὸς Κριτίαν, πρὸς Φιλόκυπρον. Ὡς πρὸς τὴν μορφὴν ἠκο-

ρ' Ἀριστοτ. ἐν Ἀθην. Πολιτ. 5-12, ἔνθα ἐπάγονται καὶ χωρία ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ πρὸς ἀπόδειξιν τῶν λεγομένων. Ἴδε καὶ Willamovitz Aristoteles und Athen, II, 304 κ. ἑ.

[1]) Διογ. Λαερτ. I, 62 ἴδε καὶ Σχόλ. εἰς Πλάτ. Πολιτ. X, 599, ἐν ᾧ πληρέστερον ἀποδίδεται τὸ ἄρθρον τοῦ Ἡσυχίου ἢ παρὰ Σουίδα. Τὸ ἔτος τοῦ θανάτου ἐφ' Ἡγεστράτου ἄρχοντος ὁρίζει ὁ Φανίας παρὰ Πλουτ. ἐν β. Σόλ. 32, 3. Ὁ δ' Ἡρακλείδης κατὰ τὸν αὐτὸν Πλούτ. ἐν β. Σόλ. 31 παραδίδει, ὅτι ὁ Σόλων διέτριβεν ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Πεισιστράτου καὶ ἐτιμᾶτο ὑπ' αὐτοῦ καὶ σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο καὶ πολλὰ τῶν πραττομένων ἐπῄνει. Ἐν ταύτῃ τῇ ἐννοίᾳ εἶναι γεγραμμένη καὶ ἡ νόθος ἐπιστολὴ τοῦ Πεισιστράτου πρὸς τὸν Σόλωνα παρὰ Διογ. I, 53.

[2]) Πλούτ. ἐν β. Σόλ. 3.

[3]) Ὁ Διογ. Λαέρτ. ἐν I, 61 ἀποδίδει εἰς αὐτὸν καὶ δημηγορίας.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

λούθησε μὲν ὁ Σόλων εἰς τὰ ἰωνικὰ πρότυπα, ἀλλ' ἐτόλμησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν γλῶσσαν καί τινας ἰδίους ἀττικοὺς τύπους [1]). Περιεσώθησαν δ' ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ μικρὰ μέν τινα ἀποσπάσματα ἰάμβων καὶ τροχαϊκῶν τετραμέτρων καὶ σκολίων, πλείονες δ' ἐλεγεῖαι, ἐν αἷς ἐκφαίνεται ὅ,τι ἄριστον ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ διανοεῖσθαι τῶν Ἀττικῶν, ἡ φαιδρὰ δίαιτα, τὸ μέτρον ἐν ταῖς ἀπολαύσεσιν, ἡ συνετὴ δρᾶσις, ἡ δραστηρία ἀντίληψις τῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων καὶ ταῦτα ἐν αἰμύλοις στίχοις [2]). Δικαίως ἄρα οἱ Ἀθηναῖοι ἐμιμνήσκοντο εὐγνωμόνως τῶν ποιημάτων τοῦ Σόλωνος, ὡς οἱ Σπαρτιᾶται τῶν τοῦ Τυρταίου, καὶ ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ἀπατουρίων οἱ μὲν παῖδες ἀμιλλώμενοι ἔψαλλον αὐτά, οἱ δὲ πατέρες ἔδιδον ἆθλα [3]). Καὶ οὐ μόνον ὁ Πλάτων δαψιλέστατα ἐνεκωμίαζε τὸν διὰ τοῦ Κριτίου συγγενῆ πρὸς αὐτὸν ποιητήν [4]), ἀλλὰ καὶ ὁ Δημοσθένης εὐηκοωτάτους διέθηκε τοὺς δικαστάς, ὅτε ἐν τῷ περὶ τῆς Παραπρεσβείας ἀνέγνω εἰς αὐτοὺς ἐλεγείαν ὅλην τοῦ μεγάλου δημοκρατικοῦ ποιητοῦ [5]). Ἁπλούστεροι δ' εἶναι οἱ ἴαμβοι αὐτοῦ δι' ὧν ἀμύνεται ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν ἐν λόγῳ σαφεῖ, εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν ἀποκλίνοντα. Καὶ ἐν τούτοις μὲν ἀληθῶς εὑρίσκομεν τὰ στοιχεῖα τοῦ δραματικοῦ διαλόγου, ἀλλ' ὅ,τι ὁ Πλούταρχος (ἐν βίῳ Σόλωνος 29) ἱστορεῖ περὶ τοῦ διαλόγου τοῦ Σόλωνος καὶ Θέσπιδος, εἶναι σοφιστικὸν ἀνέκδοτον, πρὸς οὗ τὸ ἱστορικῶς ἀξιόχρεων ἀντιστρατεύεται ἡ χρονολογία.

[1]) Ἴσως οἱ ἀττικισμοὶ οὗτοι ἐν μέρει ἐξέπεσον ἀντικατασταθέντες ἐν τοῖς κειμένοις, ἃ νῦν ἔχομεν, ὑπὸ τῶν γνωστοτέρων ἰωνικῶν τύπων. Ἴδε Fick ἐν τοῖς Beiträgen zur Kunde der indogermanischen Sprachen XIV, 252 κ, ἑ.

[2]) O Weil ἐν τῷ Rhein. Museum 17, 1 κ. ἑ. πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ὑπάρχοντα στροφικὰ συστήματα.

[3]) Πλάτ. ἐν Τιμαίῳ 21 b.

[4]) Αὐτόθι «τά τε ἄλλα σοφώτατον γεγονέναι Σόλωνα καὶ κατὰ τὴν ποίησιν αὐτῶν ποιητῶν πάντων ἐλευθεριώτατον . . . εἴ γε μὴ παρέργῳ τῇ ποιήσει κατεχρήσατο . . . κατά γ' ἐμὴν δόξαν οὔτε Ἡσίοδος οὔτε Ὅμηρος οὔτε ἄλλος οὐδεὶς ποιητὴς εὐδοκιμώτερος ἐγένετο ἄν ποτ' αὐτοῦ».

[5]) Δημοσθ. περὶ τῆς Παραπρεσβ. 286 [ἔκδ. Dindorf].

98. Ἐπειδὴ δ' ὁ Σόλων κατελέγετο ἐν ταὐτῷ καὶ εἰς τοὺς ἑπτὰ σοφούς, οὐχὶ ἀπὸ σκοποῦ φαίνεται ὄν, ἂν παρεμβάλωμεν ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ αὐτῶν, ἂν καὶ ἦσαν ἄνδρες τῆς πρακτικῆς σοφίας μᾶλλον, ἢ τῆς θεωρίας καὶ τῶν γραμμάτων. Ἦσαν δ' οὗτοι κατὰ τὸν Πλάτωνα, τὸν ἀρχαιότατον μάρτυρα [1]), Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, Πιττακὸς ὁ Μυτιληναῖος, Βίας ὁ Πριηνεύς, Σόλων ὁ Ἀθηναῖος, Κλεόβουλος ὁ Λίνδιος [2]), Μύσων ὁ Χηνεύς [3]), Χείλων ὁ Λακεδαιμόνιος. Ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι ἀντὶ τοῦ Μύσωνος ἕτατον Περίανδρον τὸν Κορίνθιον καὶ ὁ Ἐφέσιος Ἄνδρων [4]) ἀντὶ τοῦ Κλεοβούλου τὸν ἐκ Σπάρτης Ἀριστόδημον [5]). Ὅτι δ' ἑπτὰ ἦσαν, ἐθεωρεῖτο βέβαιον ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πινδάρου, διότι οὗτος συμφώνως πρὸς ταῦτα ἐφαντάσθη ἐν τῷ ἐπινικίῳ εἰς τὸν Ῥόδιον Διαγόραν (Ὀλυμ. VII 72) ἑπτὰ σοφοὺς υἱοὺς τοῦ θεοῦ Ἡλίου. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων δὲ χρόνων περιεφέροντο σύντομα ἀποφθέγματα τῶν ἑπτὰ σοφῶν, ὡς γνῶθι σεαυτόν, μηδὲν ἄγαν, μέτρον ἄριστον, ἐγγύα παρὰ δ' ἄτα [6]). Ἴσως δ' ἡ συμπαράθεσις αὕτη

[1]) Πλάτ. Πρωταγ. 343a.

[2]) Εἰς τοῦτον τὸν Κλεόβουλον ἀπεδίδετο κατὰ Διογ. I, 89 τὸ ἐπὶ Μίδᾳ ἐπίγραμμα, μαρτυροῦντος τοῦ Σιμωνίδου.

[3]) [Διογ. ὁ Λαέρτ. I, 106 «Χηνεὺς ἀπὸ κώμης τινὸς Οἰταϊκῆς ἢ Λακωνικῆς»].

[4]) Σχολ. εἰς Πινδ. Ἰσθμ. II, 17. Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I, 143 [129]. Ὁ Ἄνδρων οὗτος, ὃν ὁ Wulf (ἴδε τὴν κατωτέρω σημ.) τάττει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἑλλανίκου, ἱστόρει ἔν τινι βιβλίῳ, Τρίποδι ἐπιγραφομένῳ, τὸ καλόν, πολλάκις ἐπαναληφθὲν διήγημα, ὅτι τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἐκέλευσε νὰ ἀποδῶσι τὸν χρυσοῦν ἀγρευθέντα τρίπουν εἰς τὸν σοφώτατον τῶν ἀνδρῶν, ὅτι οὐδεὶς τῶν 7 ἐδέξατο αὐτόν, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν ἐκ μετρίου φρονήματος εἰς τὸν ἄλλον ἔπεμπεν, ἕως οὗ ὁ τρίπους ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θεόν.

[5]) Περὶ τῶν διαφόρων ὀνομάτων τῶν ἑπτὰ σοφῶν ἴδε Bohren, De septem sapientibus, Bonn. Dissert. 1867. Harro Wulf, De fabellis cum collegii septem sapientium memoria conjunctis quaestiones criticae, Dissert. phil. Hall. XIII. 1896.

[6]) Τὰ ἀποφθέγματα ταῦτα συνέλεξε Δημήτριος ὁ Φαληρεύς, ἐξ οὗ ἠρύσθησαν αὐτὰ ὁ Στοβαῖος ἐν τῷ Ἀνθολογίῳ 3, 79 ἡ Παλατ. Ἀνθολ. IX, 366 καὶ οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνές τε καὶ Ῥωμαῖοι οἱ φιλοπονήσαντες συλλογὰς ἀποφθεγμάτων. Ἑλληνικήν τινα συλλογὴν ἐν Ἰάμβοις ἐδημοσίευσεν ὁ Wölfflin ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1886 σελ. 287 κ. ἑ., δύο δὲ λατινικὰς ὁ Brunco, Beyreuther Programm 1885. Περὶ δὲ τοῦ νόθου τῶν εἰς τοὺς 7 σοφοὺς ἀποδιδομένων, ὑπὸ τοῦ Διογένους δ' ἐν μέρει περισωθέντων σχολίων παράβ. Müller, Griech. Litt. I, 343 [Μετάφρ. Κυπρ. Γαλ. σελ. 321].

τῶν ἑπτὰ σοφῶν συνέχεται μετὰ πίνακός τινος, κατόπτρου τινὸς σοφίας, ἐφ' οὗ ἦσαν ἀναγεγραμμένα πρὸς διδακτικὸν σκοπὸν τοιαῦτα ἀποφθέγματα μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως. Ἐν τοῖς μετέπειτα δὲ χρόνοις ἀπεδίδοντο εἰς αὐτοὺς οὐ μόνον πλείονα ὁσημέραι ἀποφθέγματα καὶ γνῶμαι, ἀλλ' εἴς τινας αὐτῶν καὶ δὴ εἰς τὸν Χείλωνα, Πιττακὸν καὶ Περίανδρον καὶ ἐλεγεῖαι καὶ γρῖφοι καὶ σκόλια. Ἀλλὰ κατὰ τῆς γνησιότητος τῶν τελευταίων ἀντιστρατεύεται αὐτὸ τὸ μέτρον, ὅπερ ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς μετὰ τὸν Εὐριπίδην χρόνους [1]). Καὶ τῆς Κλεοβουλίνης δέ, τῆς θυγατρὸς τοῦ Κλεοβούλου, περιεσώθησαν γρῖφοί τινες [2]).

99. Ὁ δὲ Μιλήσιος Φωκυλίδης καὶ ὁ ἐκ τῆς νήσου Λέρου Δημόδοκος, σύγχρονοι γνωμικοὶ ποιηταί, ἔσκωπτον ἀλλήλους διὰ στίχων. Ἤκμασε δὲ ὁ ὀνομαστότερος τῶν δύο, ὁ Φωκυλίδης, κατὰ τὸν Σουίδαν τῷ 537 π. Χ. καὶ ἔγραψε παραινέσεις ἐν ἑξαμέτροις καὶ διστίχοις, αἵτινες διὰ τὸ μονοτόνως ἐπαναλαμβανόμενον καὶ τόδε Φωκυλίδεω κατετμήθησαν εἰς μικρὰ ποιήματα ἐξ ὀλίγων στίχων [3]). Ἐκ τούτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ὀλίγα ὑπ' ἄλλων μνημονευόμενα ἰδίᾳ ἐν τῷ Ἀνθολογίῳ τοῦ Στοβαίου. Ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου περιεσώθησαν τέλεια τὰ δὴ λεγόμενα Φωκυλίδεια, πολὺ γνωστόν τι, ἄλλοτε πρὸς τὰς δέκα ἐντολὰς παραβαλλόμενον διδακτικὸν ποίημα ἐκ 230 ἑξαμέτρων [4]), οὗ ὁ πρῶτος εὐθὺς στίχος, πρῶτον θεὸν τίμα, μετέπειτα δὲ σεῖο γονῆας, ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς τὰς ἐντολὰς τῶν Ἰουδαίων. Καὶ ἀμφιβολίαι μὲν περὶ τῆς γνησιότητος τούτου τοῦ ποιήματος ἦρ-

[1]) Εὐφάνταστος ἐπινοητὴς τοιούτων ἔργων ἦτο ἰδίᾳ ὁ γραμματικὸς Λόβων [ὁ περὶ ποιητῶν γράψας], ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ δὲν μετεχειρίζοντο τοιαῦτα λυρικὰ μέτρα, οἷα τὰ εἰς τοὺς 7 σοφοὺς ἀποδιδόμενα, ὥστε τὰ ἀνωτέρω δὲν ἔπλασσεν ὁ Λόβων ὡς ὁ Susemihl Gesch. der Alex. Lit. I, 510 ἀποδέχεται. Παράβ. Hiller, Die litterarische Thätigkeit der 7 Weisen ἐν τῷ Rhein. Museum 33, 518 καὶ ἑξῆς.

[2]) Ὁ Crusius ἐν Philol. LV, 1 κ. ἑ. ἀποδέχεται, ὅτι οἱ γρῖφοι ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐκ τῶν περὶ Αἰσώπου μυθοπλαστιῶν.

[3]) Δίωνος Χρυσοστόμου λόγος Βορυσθενιτικὸς XXXVI, 52 [ἔκδ. Dindorf].

[4]) Ὑπὸ τοῦ Σουίδα ἀποκαλεῖται παραινέσεις, γνῶμαι, κεφάλαια, ἐν δὲ τῇ πρώτῃ ἐκδόσει ποίημα νουθετικόν.

ξαντο ὑποφώσκουσαι τὸ πρῶτον εἰς τὸν φιλόλογον Συλβοῦργον [1]), ἀλλ' ὁ Ἰωσὴφ Σκαλίγερος [2]) ἀπέδειξεν εἶτα ὡρισμένως τὴν συμφωνίαν χωρίων τινῶν, ὡς τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως (στ. 103) καὶ τὸ περὶ τῆς ἐξαιρέσεως τῶν καλιῶν (στ. 84), πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς καὶ ἐταλάντευε μόνον τὴν ἐκλογὴν ἰουδαίου ἢ χριστιανοῦ διασκευαστοῦ. Ἔλυσε δὲ τὸ ζήτημα ὁ Ἰάκωβος Βέρναϋς ἐν τῇ κλασσικῇ πραγματείᾳ Περὶ τοῦ Φωκυλιδείου ποιήματος ἀποδείξας, ὅτι ὁ διασκευαστὴς ἦτο ἰουδαῖος ἐξ Ἀλεξανδρείας καὶ ἔζη πιθανῶς ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς μεταξὺ τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος π. Χ. καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Νέρωνος [3]).

100. Ὁ δὲ Θέογνις εἶναι ὁ μόνος γνωμικὸς ποιητής, οὗ αἱ ἐλεγεῖαι σχεδὸν πλήρεις περιῆλθον εἰς ἡμᾶς. Περὶ τοῦ γένους δὲ καὶ περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἔζη ὁ Θέογνις, ἤριζον οἱ παλαιοί. Ὁ παλαιότατος δῆλα δὴ τῶν μαρτύρων, ὁ Πλάτων ἐν τοῖς Νόμοις I, 630a ἀποκαλεῖ αὐτὸν πολίτην τῶν ἐν Σικελίᾳ Μεγαρέων [4]), ἀλλὰ τοῦτο βεβαίως ἐσφαλμένως ἐλέχθη. Διότι ἀληθῶς μὲν ἦλθεν ὁ Θέογνις εἰς Σικελίαν καὶ ἐξύμνησεν ἔν τινι ποιήματι τὰ ἔνδοξα κατορθώματα τῶν ὑβλαίων Μεγαρέων [5]), ἀλλ' αὐτὸς

[1] [Διάσημος φιλόλογος γερμανὸς (1536-1596) βιβλιοθηκάριος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἑϋδελβέργης, ἐκδότης τοῦ Ἡροδότου, Δ. Κασσίου, Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως καὶ τοῦ Etymologicum Graecum].

[2]) [Διάσημος γάλλος φιλόλογος (1540-1609), υἱὸς τοῦ περιφήμου Ἰουλίου Καίσαρος Σκαλιγέρου πολλὰ καὶ διάφορα ἑρμηνευτικὰ καὶ κριτικὰ συγγράψας συγγράμματα].

[3]) I. Bernays, Gesammelte Abhandlungen I, 192-261. Μόνος ὁ στίχος 129 τῆς δὲ θεοπνεύστου σοφίης λόγος ἐστὶν ἄριστος φαίνεται προϋποτιθέμενος τὴν περὶ λόγου χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ τούτου ἕνεκα ἀθετεῖ αὐτὸν ὁ Bernays. Πλείω ἴδε παρὰ Susemihl, Gesch. der Alex. Lit. II, 642 σημ. 63.

[4]) Καὶ ὁ Σουΐδας συμφωνεῖ πρὸς τὸν Πλάτωνα, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ὁ Δίδυμος ἐν τοῖς σχολίοις εἰς τὸ μνημονευθὲν χωρίον τοῦ Πλάτωνος θεωρεῖ τὰ τῶν Νισαίων Μέγαρα ὡς πατρίδα τοῦ ποιητοῦ ὡς καὶ ὁ Ἀρποκρατίων ἐν λέξει. Ὁ δὲ Beloch ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 137 (1888) σελ. 729 καταφεύγει εἰς τὴν ἀμφίβολον γνώμην, ὅτι ὁ Θέογνις ἐν Σικελίᾳ μὲν ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐξεδιώχθη ἐκεῖθεν τῷ 490 καὶ εὗρε καταφύγιον ἐν τοῖς τῶν Νισαίων Μεγάροις. Ὁ Reitzenstein, Epigr. 277 ἀποδέχεται δύο ποιητὰς φέροντας τὸ ὄνομα τοῦτο.

[5]) Πιθανῶς ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Σουΐδα ἀναφερομένῃ ἐλεγείᾳ εἰς τοὺς σωθέντας τῶν Συρακουσίων ἐν τῇ πολιορκίᾳ. Ὁ Πλάτων ἴσως ἀπεδέχετο τὴν γνώμην

οὗτος μαρτυρεῖ ἐν τῷ 773 ὡς καὶ ἐν τῷ 782 στίχῳ, ὅτι τὸ λίκνον αὐτοῦ ἵστατο οὐχὶ ἐν Σικελίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ πόλει τῶν νισαίων Μεγαρέων, τῇ πόλει τοῦ Ἀλκαθόου. Καὶ περὶ τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν ἔζησεν, ἐπεκράτουν οὐχ ἧττον πεπλανημέναι δόξαι παρὰ τοῖς παλαιοῖς. Ὁ μὲν Εὐσέβιος δῆλα δὴ καὶ ὁ Σουΐδας τάττουσιν αὐτὸν εἰς τὸ τρίτον ἔτος τῆς 58 Ὀλυμπιάδος. Ἀλλ' ὁ Θέογνις αὐτὸς ἐν στίχῳ 764 καὶ αὖθις ἐν στίχῳ 775 ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ ἐκ τῶν Μήδων κινδύνου τοῦ ἐπαπειλοῦντος τῇ πατρίδι αὐτοῦ. Ταῦτα ἄρα δυνάμεθα νὰ συνδέσωμεν πρὸς ἐκείνην τὴν παράδοσιν, ἐὰν μόνον ἀποδεχθῶμεν, ὅτι περὶ Μήδων λέγων ὁ Θέογνις ἐννοεῖ τὴν πρώτην ἐπιβολὴν τοῦ Ἁρπάγου κατὰ τῶν ἰωνικῶν πόλεων τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας[1]). Ἀλλ' ὁ κίνδυνος τότε ἦτο λίαν μακρὰν τῶν Μεγάρων, ἀληθῶς δ' ἐκινδύνευον οἱ Μεγαρεῖς, ὅτε ὁ Μαρδόνιος ἐπήρχετο κατὰ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος τῷ 492. Εἰς τοῦτον ἄρα τὸν κίνδυνον ἀναφέρομεν τοὺς στίχους ἐκείνους καὶ δὴ ἀδεῶς, διότι καὶ ἕτερον χωρίον, οἱ στίχοι 891—894, ἐν οἷς μνεία γίγνεται τῆς φθορᾶς τοῦ Ληλαντίου πεδίου ὑπὸ τῶν Κυψελιδῶν, ἤτοι τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Κυψελίδην Μιλτιάδην, ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὸ ἔτος 506. Κατὰ ταῦτα ἄρα ἤκμαζεν ὁ Θέογνις κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐπεῖδε τὸν ἐκ τῶν ἐπερχομένων Περσῶν κίνδυνον. Ὁ βίος δ' αὐτοῦ ἦτο λίαν πολυκύμαντος, διότι συνέπεσε κατὰ τοὺς χρόνους τῶν σφοδροτάτων ἐρίδων τῶν πολιτικῶν μερίδων. Ἐν τῇ ἕκτῃ δῆλα δὴ ἑκατονταετηρίδι ἤριζον ἀγριώτατα καὶ ἐπολέμουν πρὸς ἀλλήλους ὡς καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι τῆς Ἑλλάδος οἱ παλαιοὶ εὐπατρίδαι καὶ ὁ ὑπὸ τῶν τυράννων ἢ τῶν δημαγωγῶν ἐρεθιζόμενος καὶ τῆς ἀρχῆς ὀρεγόμενος δῆμος. Ὁ Θέογνις δ' αὐτὸς ἦτο φανατικώτατος συστασιώτης τῶν Εὐπατριδῶν καὶ ἠτένιζε μεθ' ὅλης

τῶν λογίων τῶν Συρακουσῶν, οἵτινες εἰς τὴν ἐλεγείαν ταύτην ἠρείδοντο. Ὁ δὲ Sitzler ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Θεόγν. 52 καὶ ὁ Flach, Griech. Lyriker 412 ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ ἐλεγεία αὕτη δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸν Θεόγνιν.

[1]) Οὕτω κρίνει ὁ Rohde ἐν τῷ Rhein Mus. 33, 170, ὃς τοὺς στίχους ἐκείνους θεωρεῖ ποιηθέντας περὶ τὸ 540.

τῆς ὑπεροψίας ἀκραιφνοῦς εὐπατρίδου πρὸς τοὺς κακούς[1]). Ἀλλ' ἐτιμωρήθη σκληρῶς διὰ τὴν ὑπεροψίαν ταύτην, ὅτε ὁ δῆμος ἐπικρατήσας ἀνέλαβε τὴν ἀρχήν. Διότι στερηθεὶς τῶν ὑπαρχόντων ἠναγκάσθη νὰ γευθῇ ἐπὶ μακρὸν τοῦ ἄρτου τῆς ἐξορίας καὶ τότε καιρὸν ἔχων ἦλθεν εἰς Σικελίαν καὶ Βοιωτίαν καὶ Εὔβοιαν καὶ Σπάρτην[2]). Καὶ ἐπανῆλθε μὲν αὖθις, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν πατρίδα καὶ ἔστερξε τὴν νέαν πολιτείαν[3]), ἀλλ' οὐδέποτε ἐπελάθετο τῶν ἀπολεσθέντων ἀγαθῶν, οὐδ' ἀπέστη τῶν ἀριστοκρατικῶν φρονημάτων.

Ἔγραψε δ' ὁ Θέογνις πλὴν τῆς εἰς τοὺς σωθέντας τῶν Συρακουσίων ἐν τῇ πολιορκίᾳ ἐλεγείας καὶ γνωμολογίαν δι' ἐλεγείων πρὸς τὸν ἐρώμενον Κύρνον καὶ ἑτέρας ὑποθήκας παραινετικὰς πρὸς ἄλλους ἑταίρους[4]). Ἐκ τούτων δὲ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς συλλογή τις ὑποθηκῶν ἐξ 694 στίχων ἐν δύο βιβλίοις, ὧν τὸ μὲν πρῶτον (1—1230) περιέχει ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς γνώμας, τὸ δὲ δεύτερον, ὅπερ ἐν μόνῳ τῷ κώδικι τῆς Μοτίνης [Μοδένης] καὶ ἐν τούτῳ οὐχὶ πλῆρες διεσώθη, ἐρωτικοὺς στίχους πρὸς τὰ παιδικά[5]). Τὸ στέλεχος δὲ τῆς συλλογῆς ἀποτε-

[1]) Ἀνάγν. ἰδίᾳ τοὺς στίχους 847-850.

[2]) Ἀνάγν. στίχ. 783 κ. ἑ. 789, 891, 1209. Τὰ δὲ περὶ Κύμης καὶ Μαγνησίας καὶ Κολοφῶνος (1103 καὶ ἑξ. καὶ 1024) παρέλαβε βεβαίως παρὰ τοῦ Καλλίνου.

[3]) Ἀναγν. στ. 945 κ. ἑ. Ἀλλ' ἀληθῶς δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐξ ἐκείνων τῶν στίχων ἀσφαλῆ συμπεράσματα περὶ τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ, διότι δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν ἀληθῶς τοῦ Θεόγνιδος εἶναι. Οὕτως οἱ στίχοι 945 κ. ἑξ. ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ Bergk καὶ Festa εἰς τὸν Σόλωνα.

[4]) Ὁ Σουΐδας (ἐν λέξει) γράφει· «ἔγραψεν ἐλεγείαν εἰς τοὺς σωθέντας τῶν Συρακοσίων ἐν τῇ πολιορκίᾳ, γνώμας δι' ἐλεγείας εἰς ἔπη ,βὼ [καὶ] πρὸς Κύρνον τὸν αὐτοῦ ἐρώμενον γνωμολογίαν δι' ἐλεγείων καὶ ἑτέρας ὑποθήκας παραινετικάς, τὰ πάντα ἐπικῶς». Ὅτι δὲ πλὴν τῶν ἐλεγειῶν ἔγραψε καὶ ποιήματα ἐν ἄλλοις μέτροις, τεκμαίρονται ὁ Bergk, Griech. Litt. II, 309 καὶ ὁ Reitzenstein, Epigr. 54 ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Πλάτωνος ἐν Μενεξένῳ 95d.

[5]) Περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ β' βιβλίου ἀμφισβητεῖ ὁ Hiller ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 1881 σελ. 471, ὁ Couat, Le second livre d' élégies attribué à Theognis, Bordeaux 1883, [ἐν τοῖς Annales de la Faculté des lettres de Bordeaux 5me année σελ. 527], ὁ Arth. Corsenn, Quaestiones Theognideae, Geestemünde, Progr. 1887. Νεωστὶ δ' ὁ Reitzenstein, Epigr. 81 ἀμύνεται αὖθις δικαίως ὑπὲρ τῆς σχετικῆς γνησιότητος τοῦ β' βιβλίου ἀποδεικνύων, ὅτι κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐποιήθη. Ἐπειδὴ καὶ ἐν τῷ β'. ὡς καὶ ἐν τῷ α' βιβλίῳ προσφωνεῖται ὁ Κύρνος, προφανῶς ὁ διασκευαστὴς ἐθεώρησε πρέπον νὰ συναγάγῃ τοὺς

λεῖται ὑπὸ τοῦ γνωμολογικοῦ ποιήματος εἰς Κύρνον τὸν Πολυπαίδην, τὸν εὐγενῆ νεανίαν, ὃν ὁ ποιητὴς μετὰ πατρικῆς μέν, ἀλλ' οὐχὶ τέλεον ἀπηλλαγμένης τῆς ἡδυπαθείας στοργῆς [1]) πειρᾶται νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸν τρόπον τοῦ βίου καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀριστοκρατικῆς τάξεως. Παρενεβλήθησαν δὲ καί τινα μέρη ἐκ τῶν ἄλλων ὑποθηκῶν τοῦ Θεόγνιδος καὶ δὴ ἐκ τῶν ἐλεγειῶν εἰς τοὺς ἑταίρους καὶ συμπότας αὐτοῦ, τὸν Σιμωνίδην καὶ Κλεάριστον καὶ Ὀνομάκριτον καὶ Δαμοκλέα, οὓς πάντας ὡς τὸν Κύρνον ἐπανειλημμένως προσφωνεῖ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλων ποιητῶν στίχοι ἁπαντῶσιν ἐν τῇ συλλογῇ ἀναμεμιγμένοι ὡς τοῦ Σόλωνος 153—154, 227—232, 1253—1254, τοῦ Μιμνέρμου 795 κ. ἑ., 1017—1022, τοῦ Τυρταίου 935—938, τοῦ Εὐήνου 472, οἵτινες βεβαίως παρενεβλήθησαν ὡς ἀντιπαραβολαὶ πρὸς τὰς γνώμας τοῦ Θεόγνιδος. Ἀλλὰ πλὴν τούτων ἁπαντῶσιν ἐν διαφόροις χωρίοις αἱ αὐταὶ γνῶμαι διττῶς ἐκπεφρασμέναι, τὸ μὲν πιστῶς καὶ ἐν τῇ ἀρχικῇ μορφῇ, τὸ δὲ συντόμως ἐν γλώσσῃ μᾶλλον προσεγγιζούσῃ πρὸς τὴν κοινήν. Φανερώτατον δὲ παράδειγμα τούτου παρέχει ἡ σύγκρισις τῶν στίχων 213—218 πρὸς τοὺς 1071—1074 [2]). Πρόδηλον ἄρα ἐκ τούτου εἶναι, ὅτι τὰ σωζόμενα ποιήματα ἀποτελοῦσιν ἀνθολόγιόν τι, εἰς ὅ, ὡς φέρον προμετώπειον τὸ ὄνομα τοῦ Θεόγνιδος, προφανῶς ὡς βάσις μὲν ὑπόκεινται καὶ αἱ ἐλεγεῖαι αὐτοῦ καὶ ἐν πρώτοις τὸ γνωμολογικὸν πρὸς τὸν Κύρνον ποίημα, ἀλλ' ἡ βάσις αὕτη βραδύτερον ἐπλατύνθη περιλαβοῦσα καὶ ἀποφθέγματα ἄλλων παλαιῶν ἐλεγειοποιῶν καὶ παραποιήσεις νεωτέρων μιμητῶν. Ἡ διάκρισις

ἐρωτικοὺς καὶ παιδεραστικοὺς στίχους εἰς ἴδιον μέρος, ὡς ἐγένετο, ὡς γνωστὸν ἐν ταῖς ἐν Νεαπόλει ἀρχαιολογικαῖς συλλογαῖς.

[1]) Ἴδ. στ. 1049 «σοὶ δ' ἐγὼ οἷά τε παιδὶ πατὴρ ὑποθήσομαι αὐτός». Ὅτι δ' ἡ σχέσις οὐχὶ ὅλως ἀθῴα ἦτο, φαίνεται ἐκ τῶν στίχων 253 κ. ἑξῆς. Ἄλλως δὲ θέλων τις ν' ἀπαλλάξῃ τὸν Θέογνιν τῆς μομφῆς ταύτης πειρᾶται τὸ δὴ λεγόμενον Αἰθίοπα σμήχειν. Περὶ τῶν παιδικῶν τῶν Μεγάρων παράβ. Θεοκρ. Εἰδυλλίων XII, 27 κ. ἑξῆς.

[2]) M. Schäfer, De iteratis apud Theognidem distichis. Dissert. Halle 1891. Studemund, Index lect. Vrat. 1890. Reitzenstein, Epigramm und Skolion 60.

δὲ τῶν διαφόρων μερῶν εἶναι σισύφειον ἔργον, διότι δὴ πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο συνδέονται πλεῖστα ἄλλα ζητήματα καὶ δὴ τὸ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο [1]). Ὁ Ρεϊτσενστεϊνος, ὃς τελευταῖος ἐπραγματεύθη περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ Epigramma und Skolion (ἐν σελ. 52—86) ἀποφαίνεται, ὅτι τὰ δύο βιβλία συνετάχθησαν περὶ τὸ 400 π. Χ. καὶ ἀποκρούων τὴν γνώμην, ὅτι πρὸς διδακτικὸν σκοπὸν ἐγένοντο [2]), ἀποδέχεται, ὅτι ἐχρησίμευον ὡς συλλογὴ παροινίων ἀσμάτων εἰς τὰ ἀττικὰ συμπόσια. Πάντως ὅμως ἀναγνωρίζομεν σαφῶς ἐκ τῆς συλλογῆς τὸ ἦθος τοῦ ποιητοῦ καὶ τὸν τρόπον τῆς ποιήσεως αὐτοῦ. Φαίνεται δῆλα δὴ ἀριδήλως, ὅτι ὁ Θεόγνις ἦτο πικρὸς μὲν καὶ ἄτεγκτος ἀριστοκρατικός, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ πρωτότυπος ποιητικὴ φύσις καὶ ἐραστὴς τοῦ οἴνου καὶ τῆς ᾠδῆς καὶ πρὸς τούτοις ἐμμανὴς ἐρωτόληπτος τῶν εὐνοουμένων ὑπ' αὐτοῦ. Αἱ ἐλεγεῖαι δ' αὐτοῦ δὲν ἀπέβλεπον κυρίως καὶ ἀμέσως εἰς τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' ἦσαν προωρισμέναι ν' ᾄδωνται μάλιστα ἐν συμποσίοις [3]), ὡς τοῦτο δῆλον γίνεται ἐκ τῶν στίχων 241 κ. ἑ.

καί σε σὺν αὐλίσκοισι λιγυφθόγγοις νέοι ἄνδρες
εὐκόσμως ἐρατοὶ καλά τε καὶ λιγέα
ᾄσονται·

[1]) Κατὰ τὸν Nietsche, Zur Geschichte der Theogn. Spruchsammluug ἐν τῷ Rhein. Museum 22, 181 κ. ἑ. ἡ συλλογὴ ἐγένετο ἐν τοῖς χρόνοις τοῖς μεταξὺ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, μετὰ ταῦτα δ' ἐπλατύνθη. Ὁ δὲ Sitzler ἐν Προγράμματι τοῦ ἐν Tauberbischofsheimer γυμνασίου 1885 πειρᾶται διὰ λεπτολόγων μετρικῶν καὶ προσῳδιακῶν παρατηρήσεων ν' ἀποχωρίσῃ τὰ μεταγενέστερα ἐκ τῶν ἀττικῶν καὶ ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων μέρη ἀπὸ τῶν γνησίων τοῦ Θεόγνιδος. Παράβ. καὶ Em. von Geyso, Studia Theognidea, Dissert. Strassburg 1892, ὃς διακρίνει τρία ἀνθολόγια, ἠθικόν, συμποσιακὸν καὶ ἐρωτικόν.

[2]) Ἐν τῇ διακρίσει τῶν εἰς τὰ παιδικὰ ἀναφερομένων στίχων τοῦ β'. βιβλίου καταφαίνεται ἤδη ὁ διδακτικὸς σκοπός. Ἐκ τοῦ χωρίου δὲ τοῦ Ἰσοκράτους ἐν τῷ πρὸς Νικοκλέα 44 «ἔτι δ' εἴ τις ἐκλέξειε τῶν προεχόντων ποιητῶν τὰς καλουμένας γνώμας» ἐξάγεται, ὅτι ἐκλογή τις, οἵα ἡ προκειμένη ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Θεόγνιδος, δὲν ὑφίστατο μὲν ἔτι τότε, ἀλλ' ὡμολογεῖτο βεβαίως ὅτι ἦτο ἀναγκαία.

[3]) Ἡ ἀρχὴ ἑνὸς διστίχου 1365 ὦ παίδων κάλλιστε ἀναγιγνώσκεται ἐπὶ Τανάγραίου κυπέλλου. Ἴδε Mittheilungen des archäologischen Instituts zu Athen IX, 1, κ.ἑ.

Πολὺ δὲ μεταγενέστερον ἀπηγγέλοντο οὐχὶ πρὸς αὐλὸν [1]) καὶ διὰ τῶν Σωκρατικῶν, Πλάτωνος, Ξενοφῶντος καὶ Ἰσοκράτους εἰσήχθησαν εἰς τὰ σχολεῖα ὡς κάτοπτρα τῆς ἀρετῆς. Εἰς τοῦτο δ' ὅτι μέχρι τοῦ τέλους τῶν ἀρχαίων χρόνων ἤρεσκον εἰς πάντας καὶ ἀνεγινώσκοντο, ὀφείλομεν ἡμεῖς τὴν σωτηρίαν τῆς συλλογῆς, δι' ἣν ἐν τούτοις πρωΐμως ἀπώλοντο αἱ ἀρχικαὶ ἐκδόσεις.

Χειρόγραφα. Ὁ σπουδαιότερος κῶδ. τοῦ Θεόγνιδος εἶναι ὁ codex mutinensis [Μοδένης] ἢ μᾶλλον veronensis τοῦ X αἰῶνος ὁ νῦν ἐν Παρισίοις (A) εὑρισκόμενος. Μετ' αὐτὸν ἔρχεται ὁ τοῦ Βατικανοῦ 915 τοῦ ΙΓ΄. αἰῶνος (Ἴδε Jordan, Quaestiones Theognideae Regiom. 1885).

Ἐκδόσεις κριτικαὶ τοῦ Imm. Bekker Berol. 1815 καὶ 1827. —Ziegler, Theognidis Elegiae ἔκδ. 2. 1880. — Sitzler, Theognidis reliquiae Heidelberg 1880. Πρὸς δὲ ταύταις ἡ ἀρίστη τοῦ Bergk, Poetae lyrici Graeci II 1882. Μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων καὶ βραχέων προλεγομένων Welcker, Theognidis Megarensis reliquiae, Francof. 1826. Λατιν. μετάφρασις τῶν διστίχων ὑπὸ Hugo Grotius. Ἴδὲ καὶ τὴν κριτικὴν πραγματείαν τοῦ von Leutsch ἐν τῷ Philologus 29, 636—690.

101. Ἐλεγείας ἐποίησαν πρὸς τούτοις ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις χρόνοις καὶ οἱ ποιηταί, περὶ ὧν ἐν οἰκείῳ τόπῳ πραγματευόμεθα, Ἀρχίλοχος, Ἄσιος, Ξενοφάνης καὶ Παρμενίδης, πρὸς οὓς τιμῆς χάριν προσάπτομεν καὶ τὰ ἐπιγράμματα τοῦ Ἱππάρχου, ἅτινα ἐπέγραψε ἐπὶ τοὺς Ἑρμᾶς, οὓς αὐτὸς ἐν ταῖς ὁδοῖς ἔστησεν [2]). Ἐθεραπεύθη δ' ἐν τῇ ἀττικῇ περιόδῳ, μετὰ τὰ περσικὰ τὸ ἐπίγραμμα καὶ ἡ ἐλεγεία, ἰδία ἡ συμποτική, ἐπιμελῶς τοσοῦτον, ὥστε πάντες σχεδὸν οἱ μεγάλοι ποιηταί, ὡς ὁ Σιμωνίδης, ὁ Αἰσχύλος ὁ Ἴων, ὁ Ἀντίμαχος, προς τούτοις δὲ καὶ ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης,

[1]) Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀθηναίου ἐν XIV, 632d, ὅτι ὁ Θέογνις οὐδεμίαν μελῳδίαν προσήγαγε πρὸς τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐλήφθη βεβαίως ἐκ τῆς συνηθείας τῶν μεταγενεστέρων.

[2]) Πλάτ. Ἱππαρχ. ἐν σελ. 228c κ. ἑξῆς.

ὡς ἐν παρέργῳ καὶ ἐλεγείας ἐποίουν. Ἰδίᾳ δ' ὡς ἐλεγειοποιοὶ ἐγένοντο ὀνομαστοὶ ὁ Διονύσιος, ὃς παραινέσας χαλκᾶ νὰ κόψωσι νομίσματα ἀντὶ τῶν ἀργυρῶν Χαλκοῦς ἐπωνομάσθη καὶ ἔν τισι τῶν ἐλεγειῶν ἐξ ἀπειροκαλίας προέταξε τοῦ ἑξαμέτρου τὸν πεντάμετρον, οἱ δύο πάριοι Εὔηνοι, ὧν ὁ νεώτερος σύγχρονος τοῦ Σωκράτους γενόμενος μεγάλης ἠξιοῦτο τιμῆς ὑπὸ τῶν φιλοσόφων διὰ τὰς σοφὰς γνώμας, καὶ ὁ Κριτίας, ὁ τῶν τριάκοντα γενόμενος, ὃς πλὴν τῶν σοφιστικῶν λόγων καὶ τραγῳδιῶν ἔγραψε καὶ παντοίας ἐλεγείας[1]). Εἰς νεωτέρους δὲ χρόνους ἀνήκουσι τὰ σοφὰ παίγνια τοῦ Θηβαίου φιλοσόφου Κράτητος, ὃς μαθητὴς γενόμενος τοῦ κυνικοῦ Διογένους ἐκήρυττεν ἐν εὐφυεστάτοις στίχοις καὶ λόγοις τὴν ἠθικὴν τῆς εὐτελείας.

3. ΠΕΡΙ ΙΑΜΒΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΜΥΘΩΝ

102. Ἡ τῶν ἰαμβοποιῶν ποίησις ἔχει τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἰαμβικοῦ ῥυθμοῦ. Οὗτος δ' ὁ ῥυθμός, ὃν εὕρομεν ἤδη ἐν ταῖς μελῳδίαις τοῦ Τερπάνδρου, ἔχει τι τὸ κεκινημένον, τὸ ἀνήσυχον, ὅπερ ἐνέκειτο μὲν ἐν τῇ γοργῇ ἐπακολουθίᾳ τῶν ἄρσεων τοῦ τρισήμου ῥυθμοῦ $^3/_8$ (γένους διπλασίου), ἔτι δὲ μᾶλλον ἐξεφαίνετο διὰ τῶν ἄρσεων τῶν ἰαμβικῶν στίχων. Ἐκ τούτου ἡ ἰαμβικὴ ποίησις ἀπέστη τῆς σεμνότητος τῶν δακτυλικῶν ὕμνων καὶ προσήγγισε πρὸς τὸ γοργὸν ἦθος τῆς τότε ὁμιλουμένης γλώσσης. Ἀλλ', ὅπως ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις, οὕτω καὶ ἐν τούτῳ τῷ εἴδει τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας τὸ ἰδιόῤῥυθμον τῆς μετρικῆς μορφῆς εἶχεν ἀκόλουθον ὁμοίαν καὶ ἀνάλογον ὕλην, διότι οἱ ἰαμβικοὶ στίχοι ἦσαν ἀπήχημα τῶν ἐρίδων τοῦ βίου καὶ τοῦ θορύβου τῆς ἀγορᾶς. Καὶ ἀπαντᾷ μὲν ὁ ῥυθμὸς οὗτος καὶ ἐν ἱεραῖς τελεταῖς, ἀλ-

[1]) Ἔν τινι τῶν περισωθεισῶν ἐλεγειῶν ἀπαριθμεῖ τὰς ἐξευρέσεις τῶν διαφόρων λαῶν καὶ πόλεων. Ἐν ἑξαμέτρῳ τινὶ ποιήματι ἐξυμνεῖ τὸν Ἀνακρέοντα (ἀπ. 7), ἀμφισβητεῖται δὲ μόνον, ἂν ἐπραγματεύθη ἐν στίχοις ἢ ἐν σοφιστικοῖς λόγοις καὶ περὶ Ὁμήρου καὶ Ἀρχιλόχου. Καὶ ἐν πεζῷ δὲ λόγῳ ἔγραψε περὶ πολιτειῶν. Ἴδε Müller, Fragmenta Historicorum Graecorum II, 68-71.

λ' οὐχὶ ἐν τοῖς σεμνοῖς τρόποις τῶν ἱερέων τοῦ Διὸς καὶ Ἀπόλλωνος, ἀλλ' ἐν ταῖς ἀκολάστοις ἱεραῖς τελεταῖς τῶν νέων θεοτήτων, τοῦ Ἰάκχου καὶ τῆς Δήμητρος [1]). Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τοῖς Ἴωσιν ἐν Νάξῳ, Πάρῳ καὶ Ἀττικῇ ἐπεχωρίαζεν ἡ λατρεία τῶν θεῶν τούτων, εἰς τὸ ἰωνικὸν φῦλον ἀνῆκε κυρίως ἡ ἰαμβικὴ ποίησις. Διότι ἐκ τῆς ἰωνικῆς ἐλάσσονος Ἀσίας κατήγοντο οἱ εὑρεταὶ αὐτῆς καὶ ἐν τῇ ὁμοφύλῳ Ἀττικῇ ἐβλάστησεν ἐξ αὐτῆς τὸ ἄριστον ἄνθος τῆς ποιήσεως, ἡ Κωμῳδία καὶ ἡ Τραγῳδία. Καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ αὐτῆς συμπίπτει πρὸς τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν ἤρξατο ἀναφαινομένη ἡ ἐλεγεία, ἀλλ' ἡ ἀκμὴ ἐλάχιστον διήρκεσε, διότι ἡ μορφὴ αὐτῆς ὁ ἰαμβικὸς τρίμετρος καὶ ὁ τροχαϊκὸς τετράμετρος, ἦτο τοσοῦτον ἄτεχνος, ὥστε ἡ ἀδιάλειπτος ἐπανάληψις τοῦ αὐτοῦ μέτρου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν γοργῶς εἰς τὰ πρόσω χωροῦσαν ἀνάπτυξιν τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς καὶ ῥυθμικῆς. Ἐκ τούτου δὲ παρασχοῦσα ὅ,τι νὰ παράσχῃ ἠδύνατο καὶ ἐμποιήσασα νέον αἷμα εἰς τὰς φλέβας τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας παρεχώρησε τῆς τάξεως εἰς μελῳδικωτέρας μορφὰς τῆς λυρικῆς ποιήσεως ἢ παρελήφθη ὡς ζωτικὸν ἄλας εἰς ἄλλα εἴδη τῆς λογοτεχνίας. Ἐν τῷ κανόνι δὲ τῶν Ἀλεξανδρέων περιελήφθησαν τρεῖς μόνοι ἰαμβογράφοι, ὁ Ἀρχίλοχος, ὁ Σιμωνίδης καὶ ὁ Ἱππῶναξ.

103. Καὶ ὁ μὲν Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος κατὰ τοὺς αὐτοὺς μὲν χρόνους, ἀλλὰ νεώτερος τοῦ Καλλίνου [2]) γενόμενος ἤκμασε περὶ τὸ 650 [3]), ἢ πάντως οὐχὶ πρὸ τοῦ Γύγου, τοῦ Λυδῶν βασι-

[1]) Παράδ. Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 384 - 444. Ἐμυθολογεῖτο δέ, ὅτι ἡ θεραπαινὶς Ἰάμβη ἡ εἰς γέλωτα κινήσασα διὰ τῶν χλευασμάτων αὐτῆς τὴν ἐπὶ τῇ ἁρπαγῇ τῆς θυγατρὸς ἀνιωμένην Δήμητρα ἐξεῦρε τὸν ἴαμβον. Παράδ. Πρόκλ. ἐν Χρηστομ. σελ. 242, 28 ἐκδόσ. Westphal.

[2]) Ἴδε § 94.

[3]) Τὸ παρ' Ἡροδότῳ I, 12 χωρίον «τοῦ (Γύγεω) καὶ Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον γενόμενος ἐν ἰάμβῳ τριμέτρῳ ἐπεμνήσθη», ἀθετεῖται. Ὁ Oppolzer, Sitzungber. der Wiener Akademie 1882 σελ. 1 τάττει τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιλόχου ἐν ἀποσπ. 74 (ἐκδ. Bergk) περιγραφομένην ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου εἰς τὸ 648 π. Χ. Πρὸς ταῦτα συμφωνοῦσιν ἐν τοῖς οὐσιώδεσιν ὁ Εὐσέβιος, ὃς αὐτὸν εἰς τὸ 4 τάττει ἔτος τῆς 28 Ὀλυμπιάδος, τὸ Πάριον χρονικόν, καθ' ὃ ἐν τῷ 4 ἔτει τῆς 24 Ὀλ. π. ἤγαγε τοὺς

λέως (687—652), οὗ τοῦ πλούτου μνημονεύει ἐν τῷ στίχῳ, «οὔ μοι τὰ Γύγεω τοῦ πολυχρύσου μέλει» ἐν ἀποσπάσματι 25. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ Τελεσικλῆς ἡγούμενος ἀποίκων, οὓς ἔπεμψαν ἐκ Πάρου, ἀπῴκισε τὴν Θάσον, τὸν δὲ προπάτορα Τέλλιν παρέστησεν ὁ Πολύγνωτος, καὶ αὐτὸς ἐκ Θάσου καταγόμενος, ἐν τῷ πίνακι τῷ παριστάνοντι τὴν εἰς Ἅιδου κατάβασιν τοῦ Ὀδυσσέως παρὰ τῇ Κλεοβοίᾳ, ἥτις μετήνεγκεν εἰς Θάσον ἐκ Πάρου τὰ ὄργια τῆς Δήμητρος, καθ' ἃ ὁ Παυσανίας (ἐν X, 28, 3) διηγεῖται. Εἰς αὐτὸν δὲ τὸν Ἀρχίλοχον ἐπέκλωσεν ἡ Μοῖρα βίον εὐμετάβολον καὶ πλούσιον μόχθων καὶ ἀγώνων. Αὐτὸς δὲ περὶ ἑαυτοῦ λέγει ἔν τινι διστίχῳ (τοῦ 1 ἀποσπ.), ὅτι καὶ στρατιώτης καὶ τῶν Μουσῶν θεράπων ἦτο:

Εἰμὶ δ' ἐγὼ θεράπων μὲν Ἐνυαλίοιο ἄνακτος
καὶ Μουσέων ἐρατὸν δῶρον ἐπιστάμενος.

Ἐκ πενίας δὲ κατέλιπε τὴν πατρίδα Πάρον καὶ διήνυσε τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν ἐπὶ τῆς τραχείας καὶ ἀξένου Θάσου [1]), εἰς ἣν συνέῤῥευσαν πάντα τὰ κακὰ τῆς Ἑλλάδος (ἀποσπ. 52 καὶ 53). Καὶ ἐν μὲν τῷ κατὰ τῶν θρᾳκικῶν Σαΐων πολέμῳ ἀπώλεσε τὴν ἀσπίδα, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ ταύτῃ ἐλαφρὰν εἶχε τὴν ψυχὴν καὶ οὐδόλως ἐφρόντιζε, διότι ἐξέφυγε τὸν θάνατον καὶ ἠδύνατο καὶ ἄλλην εὐκόλως νὰ πορισθῇ ἀσπίδα [2]). Οἶκοι δὲ ἐν Θάσῳ καὶ ἐν Πάρῳ πολλὰς ὑπέστη καταφρονήσεις καὶ ἀδικήματα. Οὕτω Πάριός τις Λυκάμβης κατηγγύησε μὲν εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα Νεοβού-

ἀποίκους εἰς Πάρον, καὶ ὁ Κορνήλιος Νέπως, ὃς κατὰ τὸν χρονογράφον Ἀπολλόδωρον (Gellius XVII, 21, 8) ἀποφαίνει αὐτὸν ζῶντα ἐπὶ Τύλλου Ὁστιλίου (670-638). Παράδ. καὶ Gelzer, Zeitalter des Gyges ἐν τῷ Rhein. Museum 35, 230 κ. ἑ., Rohde Rhein. Mus 36, 557 καὶ ἀνωτέρω § 93. Τὸ περὶ Ἀρχιλόχου ἄρθρον τοῦ Σουΐδα ἐκ τοῦ Ἡσυχίου τοῦ Μιλησίου ἐξέπεσεν.

[1]) Ὁ Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. X., 13 διηγεῖται παραλαβὼν ἐκ τοῦ ἐλεγειοποιοῦ Κριτίου, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἀρχίλοχος μαρτυρεῖ, «ὅτι καταλιπὼν Πάρον διὰ πενίαν καὶ ἀπορίαν ἦλθεν εἰς Θάσον». Εἰς τὴν ἀμηχανίαν αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ Πίνδ. ἐν Πυθιον. II, 54.

[2]) Ἴδε τὸ ἀπόσπ. 6, ὅπερ ἀπεμιμήθη ὁ Ἀλκαῖος κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐν V, 95, ὁ Ἀνακρέων ἐν ἀποσπ. 28 καὶ ὁ Ὁράτιος ἐν Ὠδῶν II, 7, 10.

Нью-Йоркъ Мечникова

λην, ἀλλ' ὕστερον μετανοήσας ἔδωκε τὴν χεῖρα αὐτῆς εἰς ἄλλον. Ἐκ τούτου ἐξεδίκησεν ὁ ποιητὴς γράψας δηκτικωτάτους ἰάμβους καὶ τὸν ἐπίδοξον πενθερὸν καὶ πάντας τοὺς περὶ αὐτόν [1]). Εἶτα δὲ διῆγεν ὡς μισθοφόρος βίον φιλοκίνδυνον [2]), μετέσχε τοῦ κατὰ τῆς Εὐβοίας πολέμου καὶ τέλος ἀπέθανεν ἔν τινι πολέμῳ πρὸς τοὺς Ναξίους [3]).

Ὡς ποιητὴν ἔταττον οἱ ἀρχαῖοι τὸν Ἀρχίλοχον ἐγγύτατα τοῦ Ὁμήρου, διότι ὡς ἐκεῖνος ἐδημιούργησε καὶ τέλειον ἀπέδειξε τὸ ἔπος, οὕτω καὶ οὗτος τελείαν ἀπέδειξε τὴν ποίησιν τῶν ἰδίων αἰσθημάτων καὶ τοῦ δηκτικοῦ σκώμματος [4]). Μεγάλην δ' ἀξίαν ἀπένεμον εἰς αὐτὸν καὶ ὡς ἐξευρόντα νέας μετρικὰς μορφάς [5]), διότι πλὴν τῶν ἐλεγειῶν ἐποίησε καὶ ἰαμβικοὺς τριμέτρους καὶ τροχαϊκοὺς τετραμέτρους καί συνάψας πρὸς τούτοις στίχους διαφόρου μήκους, ἰαμβικὸν τρίμετρον πρὸς ἰαμβικὸν δίμετρον, καὶ διαφόρου ρυθμοῦ, τοῦ τε ἴσου καὶ διπλασίου γένους, εἰς μίαν περίοδον εἰσήγαγεν αὐτοὺς εἰς τοὺς ἐπῳδοὺς καὶ τὰ ἀσυνάρτητα κῶλα [6]) καὶ

[1]) Ἀπόσπ. 28 καὶ 31, ὅπερ ὑπαινίττεται ὁ Ὁράτιος ἐν Ἐπιστολῶν I, 19, 25.

[2]) Ἀπόσπ. 24 «καὶ δὴ Ἰκουρος ὥστε Κὰρ κεκλήσομαι». Τὴν ἐν Εὐβοίᾳ μάχην μνημονεύει ἐν τῷ 4 ἀποσπάσματι.

[3]) Κατὰ τὸν Ποντικὸν Ἡρακλείδην ἐν τοῖς Müller, Fragmenta historicorum Graecorum II, 210. Τὸν Νάξιον Καλώνδαν ἀπεδίωξεν ἡ δελφικὴ Πυθία ἀπὸ τοῦ ναοῦ εἰποῦσα ταῦτα· Μουσάων θεράποντα κατέκτανες· ἔξιθι νηοῦ. Ἴδε Σουΐδαν ἐν λ. Ἀρχιλόχῳ, κατὰ Αἰλιανόν. Παράδ. Ἀριστοτ. Ῥητορ. II, 23 [154 ἐκδ. Boemer], ἴσως κατὰ τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἀλκιδάμαντος.

[4]) Velleius Paterc. I, 5: neque quemquam alium, cujus operis primus fuerit auctor, in eo perfectissimum praeter Homerum et Archilochum reperiemus. Ἤδη αὐτὸς ὁ Ποντικὸς Ἡρακλείδης κατὰ Διογ. τὸν Λαέρτ. ἐν V, κεφ. 6 § 86 εἶχε γράψει «Περὶ Ἀρχιλόχου καὶ Ὁμήρου». Ἀμφότεροι παρατίθενται ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου ἐν Ἀνθολ. XI, 20 καὶ ὑπὸ τοῦ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου ἐν πρώτῳ Ταρσικῷ (λογ. 33, 21). Ὡσαύτως δὲ συνηνωμένους παριστᾷ αὐτοὺς ἡ τέχνη ὡς δεικνύει ὁ διπρόσωπος Ἑρμῆς τοῦ Βατικανοῦ, ἡ αὐστηρὰ γενειῆτις κεφαλὴ μετὰ σεσηρότων τῶν χαλινῶν παρὰ Visconti, Icon. gr. Πίν. 2, 6 καὶ Baumeister, Denkmäler des klass. Alterthums 116.

[5]) Marius Victorinus III, 2.

[6]) Τὰ ἀσυνάρτητα, ὡς «Ἐρασμονίδη Χαρίλαε χρῆμά τι γέλοιον», ἦσαν ἐξωτερικῶς μόνον διάφορα τῶν ἐπῳδῶν, διότι τὰ δύο διάφορα ἀσυνάρτητα κῶλα ἐγράφοντο ἐν ἑνὶ στίχῳ.

οὕτως ἐγένετο ὁ ἱδρυτὴς τῆς κυρίως λυρικῆς ποιήσεως [1]). Καὶ νέον δὲ τρόπον καταλογῆς (ἀπαγγελίας) ἐξεῦρε, τὴν παρακαταλογήν, δι' ἧς μέση τις ὁδὸς ἐτηρεῖτο μεταξὺ τῆς τελείας ᾠδῆς καὶ τῆς ἁπλῆς καταλογῆς, καθ' ὅσον ὁ καταλέγων ῥαψῳδὸς τὸ μὲν ἄδων, τὸ δ' ἀπαγγέλλων ἐν μόνοις τοῖς κυρίοις χωρίοις ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῆς κρούσεως ὀργάνου τινός, τῆς Ἰαμβύκης [2]). Ἀλλ' οὐχὶ μόνον ὁ πλοῦτος καὶ ἡ τελειότης τῶν μετρικῶν μορφῶν ἀνύψωσαν τὸν Ἀρχίλοχον εἰς τὴν ἔξοχον τάξιν, ἣν κατεῖχεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ, διότι παρὰ ταῦτα ἦτο ποιητὴς θεόπνευστος, ἔνθους, σφόδρα παθητικός, ὀξυδερκὴς καὶ διὰ μὲν τῶν σκωπτικῶν αὐτοῦ ἰάμβων σφοδρῶς ἐπετίθετο κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς φαυλότητος τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ [3]), δι' εἰκόνων δὲ μεστῶν χάριτος ἐξύμνει τὸν ἐρώμενον αὐτοῦ (ἀποσπ. 7, 12). Λίαν δ' ἐπιτυχῶς περιέπλεκεν εἰς τὰ ἄσματα αὐτοῦ τὸ ἀρεστὸν εἰς τοὺς πολλοὺς στοιχεῖον τῶν μύθων (αἶνων) [4]), ἐξεῦρε τὴν τέχνην τῆς ἐξυψώσεως τῆς τιμῆς τῶν ἀναθημάτων διὰ τῶν χαριέντων ἐπιγραμμάτων (ἀπόσπ. 18) καὶ ἀπέδειξε τοὺς εὐπτέρους τρόπους τῆς ποιήσεως αὐτοῦ ὑπηρετικοὺς τῶν ἐπινικίων ἑορτῶν [5]) καὶ τῆς δημοτικῆς λατρείας τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Δήμητρος ἐν τοῖς ἰοβάκχοις. Εἶναι δ' ἀληθῶς λυπηρότατον, ὅτι τοῦ ποιητοῦ τούτου, ὃς τοσοῦτον ὑμνήθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὃς ἐγένετο τὸ πρότυπον καὶ τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας [6]) καὶ μετέπειτα ἐν Ῥώμῃ τοῦ οὐενου-

[1]) Θεοκρίτου Ἐπίγραμμα 19.

[2]) Πλουτ. περὶ Μουσ. 28. Περὶ τῆς δείξεως δὲ τῶν στίχων τοῦ Ἀρχιλόχου ὑπὸ τῶν ῥαψῳδῶν ἰδ. Πλάτ. ἐν Ἴωνι 530c [καὶ Ἀθην. XIV, 620c καὶ XIV, 636c. Ἀκριβέστερα περὶ τούτων ἴδε Croiset, Hist. de la litt. gr. II, 174]. Ὅτι δ' ἐποίησε καὶ ποιήματα πρὸς αὐλὸν ᾀδόμενα, λέγει αὐτός οὗτος ἐν ἀποσπ. 76 καὶ 123.

[3]) Ὁ Quintilianus X, 1, 60 ἐπαινῶν τὸν Ἀρχίλοχον λέγει ταῦτα· validae, tum breves vibrantesque sententiae, plurimum sanguinis atque nervorum, adeo ut videatur quibusdam quod quoquam minor est, materiae esse, non ingenii vitium.

[4]) Ἀποσπ. 86 καὶ 89. Παράδ. καὶ Ἰουλιανοῦ λόγ. VII, 207.

[5]) Ἐν τῷ ἰαμβικῷ ποιήματι ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ ἡνιόχου αὐτοῦ Ἰολάου, ὅπερ ἐψάλλετο ἔτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πινδάρου εἰς τιμὴν τῶν νικητῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ. Ἴδε Πινδ. Ὀλυμπ. IX, 1 καὶ Sybel ἐν Hermes V, 192 κ. ἑ.

[6]) Ὁ Κρατῖνος ἔγραψε τοὺς Ἀρχιλόχους, ὁ Ἄλεξις τὸν Ἀρχίλοχον καὶ ὁ

σίνου ποιητοῦ, τοῦ Ὁρατίου, τοσοῦτον πενιχρὰ λείψανα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς.

104. Ὁ δὲ Σιμωνίδης (Σημωνίδης) [1] ὁ Ἀμοργῖνος καλούμενος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν λυρικὸν Σιμωνίδην τὸν Κεῖον ἔλαβε τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ἐκ τῆς μικρᾶς νήσου Ἀμοργοῦ, ἣν ἀπῴκισεν αὐτὸς τὸ γένος Σάμιος ὤν, ὅτε ἐστάλη ὑπὸ τῶν Σαμίων ὡς ἡγεμὼν τῶν ἀποίκων. Ἤκμασε δὲ περὶ τὸ 625 [2] π. Χ. καὶ ἔγραψε κατὰ Σουΐδαν ἐλεγείας, ὧν μία τις ἐπραγματεύετο τὴν ἀρχαιολογίαν τῶν Σαμίων [3], καὶ ἰάμβους ἐν βιβλίοις δύο. Περιῆλθον δ' εἰς ἡμᾶς ἐκ τούτων πλὴν μικρῶν ἀποσπασμάτων παρὰ τῷ Στοβαίῳ ἀπαισιόδοξόν τι ποίημα περὶ τῆς λυπηρᾶς εἱμαρμένης καὶ τοῦ ἐφημέρου τῶν βροτῶν καὶ ἕτερόν τι ἱκανῶς μέγα ποίημα σκωπτικὸν τῶν γυναικῶν [4]. Ἐν τούτῳ δ' ἐξηγεῖται διὰ μακρῶν τὴν εἰς τὸν Ἡσίοδον ἀναγομένην γνώμην ἐν Ἔργοις 702·

γυναικὸς οὐδὲν χρῆμ' ἀνὴρ λῄζεται
ἐσθλῆς ἄμεινον οὐδὲ ῥίγιον κακῆς,

Ἀριστοφάνης ἐδανείσθη παρ' αὐτοῦ τὰ κάλλιστα τῶν μέτρων. Ὁ Πίνδαρος δὲ μόνος ἐν Πυθιον. II, 55 ψέγει αὐτὸν ἀποκαλῶν ψογερὸν Ἀρχίλοχον καὶ ἐν τῇ αὐστηρᾷ καὶ ἀποστρεφομένῃ τὰ σκώμματα Σπάρτῃ ἀπηγορεύοντο τὰ ποιήματα αὐτοῦ. Ἴδε Πλουτάρ. Τὰ παλαιὰ τῶν Λακεδαιμ. ἐπιτηδεύματα 34 καὶ Valerii Maximi VI, 3 extr.

[1] [Ἐν τῷ μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ ἀναγιγνώσκομεν ταῦτα· «Σιμωνίδης ἐπὶ μὲν τοῦ ἰαμβοποιοῦ διὰ τοῦ η γράφεται καὶ ἴσως παρὰ τὸ σῆμά ἐστιν· τὸ δ' ἐπὶ τοῦ λυρικοῦ διὰ τοῦ ι καὶ ἴσως παρὰ τὸ σιμός ἐστι. Χοιροβοσκός». Ἀλλ' ἐν τῇ Ὀρθογραφίᾳ τοῦ Χοιροβοσκοῦ, ἣν ὁ Cramer An. Oxf. τόμ. II ἐξέδωκεν, οὐδὲν περὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης παραδίδεται. Παράβ Bergk. Poet. lyr. gr. II, 441].

[2] Τὸ Πάριον μάρμαρον καὶ ὁ Σουΐδας τάττουσιν αὐτὸν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἀρχιλόχου τὸ μὲν εἰς τὸ 4 ἔτος τῆς 28 Ὀλυμπ., ὁ δὲ 490 ἔτη μετὰ τὰ Τρωϊκά. Ἂν δ' ἡ μὲν κτίσις τῆς Θάσου εἰς τὴν 15 ἢ τὴν 18, ἡ δὲ τῆς Ἀμοργοῦ εἰς τὴν 22 τάττεται Ὀλυμπιάδα, ὁρίζεται ἐν ταὐτῷ καὶ ἡ διαφορὰ τῶν χρόνων τοῦ Ἀρχιλόχου καὶ τοῦ Σιμωνίδου. Ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστομ. 243 ἐκδ. Westph. τάττει τὸν μὲν Ἀρχίλοχον εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Γύγου, τὸν δὲ Σιμωνίδην εἰς τοὺς χρόνους Ἀνανίου τινὸς βασιλέως τῶν Μακεδόνων, ὃς ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ὁ Ἀργαῖος καὶ ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ 640—610.

[3] Εἰς τοῦτον τὸν Σιμωνίδην, τὸν ἰαμβογράφον, ἀνήκει βεβαίως ἡ ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι Σιμωνίδου τοῦ Κείου περιληφθεῖσα ἐλεγεία (ἀποσπ. 85), ἧς τὸ ἀπαισιόφρον ὕφος τέλεον ἁρμόζει εἰς τὸν Ἀμοργῖνον.

[4] Τὰ ἀποσπάσματα ἐπεξειργασμένα ὑπὸ O. Hoffmann, Griech. Dial. II, 125—135.

παραβάλλων τὴν γυναῖκα πρὸς χοῖρον, ἀλώπεκα, κύνα, χῶμα, θάλασσαν, ὄνον, γαλῆν, ἵππον, πίθηκον καὶ μόνην τὴν ἐκ τῆς μελίσσης καταγομένην πολύτιμον ἀποφαίνων [1]). Καὶ καθ' ὅλου μὲν εἶναι οἱ ἴαμβοι αὐτοῦ πρᾳότεροι τῶν τοῦ Ἀρχιλόχου, διότι ἀντὶ τοῦ προσωπικοῦ σκώμματος μετεχειρίσθη γενικὰς ἠθικὰς σκέψεις [2]). Ἐν τούτοις κατεῖχον οἱ παλαιοὶ καὶ δηκτικωτέρους τινὰς ἰάμβους τοῦ ποιητοῦ, δι' ὧν ἐμάστιζε Ὀροδοικίδην τινά [3]).

105. Ὁ δ' Ἱππῶναξ ὁ Ἐφέσιος ἔζη ἐν τοῖς χρόνοις τῆς προελάσεως τῶν Περσῶν ἐπὶ τὰς ἑλληνικὰς παραλίας καὶ ἦτο ἠναγκασμένος νὰ φύγῃ ἐκ τῆς πατρίδος περὶ τὸ 542, ὅτε τῇ βοηθείᾳ τῶν Περσῶν ἐγκατέστη ἐν αὐτῇ ὡς τύραννος ὁ Ἀθηναγόρας [4]), καὶ νὰ ἐγκαταστῇ ἐν Κλαζομεναῖς, ἔνθα διέτριψε τὸν λοιπὸν βίον ὡς ἐπαίτης, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων 16—20. Ἐν τοῖς ποιήμασι δ' αὐτοῦ ἀπεδείχθη λοίδορος καὶ πλήρης χολῆς, ὡς ὁ Ἀρχίλοχος, ὃν ὑπερέβαλε ὅμως διὰ τῆς χυδαιότητος τῆς γλώσσης, ἣν ἐκ τοῦ συρφετοῦ καὶ τῶν ἀγυιῶν ἔλαβεν. Οὕτω μετὰ σκώμματος μεστοῦ χολῆς κατεδίωκε τοὺς καλλιτέχνας ἀδελφοὺς Βούπαλον καὶ Ἄθηνιν ὡς μιμηθέντας καὶ γελοιογραφήσαντας τὸ ἰσχνὸν καὶ δυσειδὲς αὐτοῦ σῶμα. Θεωρεῖται δ' ὡς εὑρετὴς τῆς παρῳδίας καὶ τῶν χωλιάμβων [5]). Καὶ δὲν περιῆλθε μὲν εἰς ἡμᾶς οὐδὲν πλῆ-

[1]) Ἀνεμένομεν νὰ εὕρωμεν ἐν τῷ μεγάλῳ ἐξ 118 στίχων ἀποτελουμένῳ ποιήματι ὁμοιότητά τινα τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν. Τὴν ὁμοιότητα δὲ ταύτην ἐπειράθησαν ν' ἀποκαταστήσωσι διὰ τολμηρῶν συνδυασμῶν ὁ Kiessling καὶ ὁ Ribbeck ἐν τῷ Rhein. Mus. 19, 136 κ. ἑ. καὶ 20, 74 κ. ἑ.

[2]) Εἰς τούτους ἀνῆκεν ἴσως καὶ ὁ Σιμωνίδου μακρὸς λόγος (Ἀριστοτ. ἐν τοῖς μετὰ τὰ φυσ. σελ. 1091α 7), ὃς κατ' Ἀλέξανδρον τὸν ἐξ Ἀφροδισιάδος περιεῖχε τὰς ἀπολογίας τῶν δούλων.

[3]) Ἴδε Λουκιανὸν ἐν Ψευδολογιστῇ 2.

[4]) Εἰς ταῦτα ἀναφέρομεν τὰ τοῦ Παρίου μαρμάρου, ὅπερ τάττει αὐτὸν εἰς τὸ γ' ἔτος τῆς 59 Ὀλυμπιάδος. Ὁ δὲ Πλίνιος ἐν τῇ Historia naturalis XXXVI, 5 τάττει αὐτὸν εἰς τὴν 60 Ὀλυμπιάδα.

[5]) Οἱ σκάζοντες ὠνομάσθησαν κατ' αὐτὸν ἱππωνάκτειοι. Ὁ δὲ Πολέμων παρ' Ἀθηναίῳ XV, 698b ἀποκαλεῖ αὐτὸν εὑρετὴν τῶν παρῳδιῶν ἐπαγόμενος καὶ 4 παρῳδικοὺς ἑξαμέτρους.

ρες ἐν χωλιάμβοις ποίημα, ἐν τούτοις περιεσώθησάν τινες τρίμε-καὶ τετράτροι μετροι σκάζοντες ὡς οἱ περίφημοι·

δύ' ἡμέραι γυναικός εἰσιν ἥδισται,
ὅταν γαμῇ τις κἀκφέρῃ τεθνηκυῖαν.

Ἐκ τούτων αἰσθάνεταί τις, μεθ' ὁπόσης ἐπιτηδειότητος συγκόπτων τὸ γοργὸν τοῦ ῥυθμοῦ ἀπομιμεῖται τὸ ἄτοπον καὶ αἰσχρόν.

Παρὰ τοὺς τρεῖς δὲ τούτους ἰαμβογράφους δὲν ἐγένοντο ἄλλοι ὀνομαστοὶ ἐν τούτῳ τῷ σκωπτικῷ εἴδει τῆς ποιήσεως. Ἐν τούτοις ἀνεφέροντο ὀνόματά τινα καὶ μικρὰ ἔργα ὑπὸ τῶν παλαιῶν ὡς τοῦ Ἀνανίου, ὃς ὁμῆλιξ τοῦ Ἱππώνακτος ἐγένετο, τοῦ Ἑρμίππου κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους ζήσαντος καὶ κωμῳδίας καὶ ἰάμβους γράψαντος, τοῦ Τηΐου Σκυθίνου μετὰ τὸν Ἡράκλειτον τὸν φιλόσοφον ζήσαντος, τοῦ ἐκ Μεγάλης πόλεως Κερκιδᾶ τοῦ ἐξευρόντος ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Φιλίππου τὸ εἶδος τῶν μελιάμβων, ἤτοι λυρικῶν σκωπτικῶν ποιημάτων, τοῦ Μυτιληναίου Αἰσχρίωνος φίλου τοῦ Ἀριστοτέλους γενομένου, οὗ ἀστείαν τινὰ ὑπεραπολογίαν τῆς Ἑταίρας Φιλαινίδος ἐν ἐπιγράμματι διέσωσεν ὁ Ἀθήναιος ἐν VIII, 335c [1]), τοῦ Ἑρμείου τοῦ ἐκ τοῦ ἐν Κύπρῳ Κουρίου, ἐξ οὗ ὁ Ἡφαιστίων (ἐν σελ. 67, 11) ἀναφέρει κρητικόν τινας τίχον, τοῦ Κολοφωνίου Φοίνικος, ὃς ἐποίησε περὶ τὴν 118 Ὀλυμπιάδα ἐπὶ Λυσιμάχου χωλιάμβους καὶ ποίημά τι πραγματευόμενον τὴν ἅλωσιν τῆς πατρίδος αὐτοῦ.

106. Ὁ δὲ μῦθος (αἶνος, μῦθος, λόγος, ἀπόλογος) [2])

[1]) Ὁ Αἰσχρίων [Σάμιος κατὰ τὸν Ἀθήναιον] ἔγραψε καὶ ἐπικόν τι ποίημα τὰς Ἐφημερίδας. Ἴδε Σουΐδαν ἐν λέξει καὶ Τζέτζην ἐν Χιλ. VIII, 405.

[2]) Αἶνος = διήγημα παρ' Ὁμ. ἐν Ὀδυσ. ξ, 508 = μῦθος ἐκ τῶν περὶ τῶν ζῴων παρ' Ἡσιόδῳ ἐν Ἔργ. 202 καὶ παρ' Ἀρχιλόχῳ ἐν ἀποσπ. 86 καὶ 89. Ὁ δὲ μῦθος, λατινιστὶ fabula, ἁπαντᾷ τὸ πρῶτον παρ' Αἰσχ. ἐν ἀποσπ. 135 καὶ παρὰ Πλάτωνι ἐν Φαίδωνι 61b καὶ Πολιτείᾳ I, 350e Ὁ δὲ λόγος παρ' Ἡροδότῳ I, 141 καὶ II, 134. Ἀπόλογος δ' ἐν τῇ ἐννοίᾳ διηγήματος ἐκ τοῦ κόσμου τῶν ζῴων εὑρίσκεται παρὰ Quintil. VI, 3, 44 καὶ Gellius II, 29, 1. Ἐπιμύθια δὲ καὶ ἐπίλογοι ὀνομάζονται αἱ ἐν τέλει τῶν μύθων ἐξ αὐτῶν ἐξαγόμεναι ἠθικαὶ διδασκαλίαι ἢ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν, αἵτινες προσετέθησαν ἐν τοῖς σχολείοις τῶν γραμματικῶν καὶ παιδαγωγῶν.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

ὡς τὸ παλαιότατον αὐτοῦ ὄνομα, ὁ αἶνος, δηλοῖ, ἦτο διήγημά τι διδακτικόν, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸν Ἡσίοδον καὶ Ἀρχίλοχον διήγημα ἐκ τοῦ κόσμου τῶν ζῴων [1]). Καὶ ὡς διήγημα μὲν περιλαμβάνεται ὁ μῦθος ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ἀλλὰ προαγόμεθα νὰ πραγματευθῶμεν περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ τὸ μὲν διὰ τὴν συχνοτάτην χρῆσιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἰαμβικῶν ποιητῶν, τὸ δὲ διὰ τὸ ἰαμβικὸν μέτρον, ὅπερ περιεβλήθησαν οἱ περιελθόντες εἰς ἡμᾶς μῦθοι τῶν ποιητῶν μύθων Φαίδρου καὶ Βαβρίου. Ἐπειδὴ δὲ μῦθοι ἀλόγων ζῴων καὶ λόγοι ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα εἴδη τῆς λογοτεχνίας μεταδίδονται ἀπὸ λαοῦ εἰς λαόν, διὰ τοῦτο οὐ μόνον οἱ ἑλληνικοὶ μῦθοι μετεδόθησαν εἰς τοὺς Λατίνους, Γερμανούς, Ἰνδούς, ἀλλὰ καὶ τἀνάπαλιν ἦλθον καὶ εἰς Ἑλλάδα ἐκ ξένων χωρῶν πολλαὶ σοφαὶ παρατηρήσεις περὶ τοῦ βίου τῶν ζῴων [2]). Ὅσον δ' ἀμφισβητήσιμον εἶναι, ἂν τὰ Ἰαπετικὰ ἔθνη ὡς ὁ Ἰάκωβος Γρίμμιος ἀπεδέχετο ἐν τῇ εἰσαγωγῇ εἰς Reinhart Fuchs, παρέλαβον μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὰς χώρας, εἰς ἃς ἔπειτα ἐγκατέστησαν, καὶ θησαυρόν τινα μύθων, τόσον ἀναμφίλογον εἶναι, ὅτι πολλοὶ τῶν μύθων τῶν Ἑλλήνων κατάγονται ἐκ τῆς ξένης, ἐξ Αἰγύπτου, Ἰνδίας, Φρυγίας καὶ Καρίας. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ ἐκ τῆς ξένης δοῦλοι μάλιστα ἐκόμισαν μεθ' ἑαυτῶν τοιαῦτα διηγήματα ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν, δι' ὧν καὶ εὐδοκίμησαν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἦσαν εἰθισμένοι εἰς τοιαύτας φυσικὰς παρατηρήσεις. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἐγένοντο καὶ συλλογαὶ ὑπὸ τῶν φίλων τῆς δημώδους ταύτης ποιήσεως. Διότι αὐτὸς ὁ

[1]) Ἴδε Ἡσιόδ. Ἔργ. 198—208, Ἀρχιλ. ἀπόσπ. 86, Ludwich ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως τῆς ὁμηρικῆς Βατραχομυομαχίας.

[2]) Πλείω περὶ τούτων ἐν τῇ ἀδρᾷ πραγματείᾳ τοῦ O. Keller, Geschichte der griechischen Fabel ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. Suppl. IV, 309—418, εἰς ἣν παραπέμπομεν τοὺς διερευνῶντας τὰ διάφορα ἀμφισβητήσιμα ζητήματα τοῦ προκειμένου λόγου. Περὶ δὲ τῆς διαδόσεως τῶν μύθων διδάσκει ὁ Benfey ἐν τῇ περιωνύμῳ ἐπεξεργασίᾳ τοῦ ἰνδικοῦ διτόμου ἔργου Pantschatantram [Πενταβίβλου] ἐν Λειψ. 1859. Παράβ. Lessing Ueber die äsopischen Fabeln ἐκδόσεως Lachmann V, 395, Prantl, Ueber das Thierepos bei den Schriftstellern des späteren Alterthums ἐν τῷ Philol. VII (1852) 61—76.

Αἰσχύλος ἤδη, ὡς ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος 135 φαίνεται, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, καθ' ἃ ἐν τῇ ῥητορικῇ (II, 20) ἀναγινώσκομεν, ἐγνώριζον πρὸς τοῖς μύθοις τοῦ Αἰσώπου καὶ τοὺς λιβυκοὺς λόγους [1]). Εἰς τούτους δὲ προσετέθησαν ὀψιαίτερον καὶ οἱ Συβαριτικοὶ γελοῖοι περὶ ἀνθρώπων λόγοι [2]) καὶ οἱ Φρύγιοι καὶ οἱ Καρικοὶ καὶ οἱ Κιλίκιοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Κύπριοι μῦθοι ἀλόγων ζῴων καὶ οἱ περὶ τῶν φυτῶν [3]). Εὐκατάληπτον δ' εἶναι, ὅτι τὸ μὲν τὰ ὀνόματα τῶν ζῴων κατὰ τόπον μετήλλασσον [4]), τὸ δὲ ὁ αὐτὸς μῦθος ἐλαμβάνετο κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν πολιτικῇ ἐννοίᾳ, εἶτα δ' ἐν ἠθικῇ [5]). Οἱ δ' Ἕλληνες αὐτοὶ οὐ μόνον ἠγάπων τοὺς τοιούτους μύθους, ὡς πάντες οἱ κατὰ φύσιν ζῶντες λαοί, ἀλλὰ καὶ πρωΐμως μετεχειρίσθησαν αὐτοὺς εἰς παιδαγωγίαν τῶν νέων ὡς δυναμένους νὰ ῥυθμίσωσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν πρὸς τὸ βέλτιον [6]).

[1]) Ὁ Βάβριος [καὶ Βαβρίας] ἐν ἀρχῇ τοῦ β' τμήματος στ. 6 [σ. 98 Crusius] ὀνομάζει ὡς συγγραφέα τῶν λιβυκῶν μύθων τὸν Κυβίσσην ἢ Κίβυσσον καὶ Κυβισόν.

[2]) Ἀριστοφ. Σφῆκ. 1259, 1427 καὶ 1437 Αἰσώπειον γέλοιον ἢ Συβαριτικόν. Σχόλιον εἰς Ἀριστοφ. Ὄρνιθ. 471 «τῶν δὲ μύθων οἱ μὲν ἀλόγων ζῴων εἰσὶν Αἰσώπου, οἱ δὲ περὶ ἀνθρώπων Συβαριτικοί». Εὐήθη δὲ θεωρεῖ τὴν διαίρεσιν ταύτην ὁ Θέων ἐν Προγυμνασμάτων κεφ. 3 σελ. 73, 9 ἐκδόσεως L. Spengel, Rhetores Graeci II.

[3]) Ὁ Θέων αὐτόθι· «οἱ λόγοι καλοῦνται Αἰσώπειοι καὶ Λιβυστικοὶ ἢ Συβαριτικοί τε καὶ Φρύγιοι καὶ Κιλίκιοι καὶ Καρικοὶ καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Κύπριοι». Μετὰ μικρὸν δ' ἀναφέρει καὶ συγγραφεῖς τῶν μύθων τὸν Αἴσωπον, Κόννιν τὸν Κίλικα, Θοῦρον τὸν Συβαρίτην καὶ Κυβισσόν τὸν ἐκ Λιβύης. Ἐκ τοῦ φυτικοῦ δὲ βίου εἶναι ὁ μῦθος περὶ τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἐλαίας καὶ Δάφνης παρὰ Καλλιμάχῳ ἐν ἀποσπ. 93. Παράβ. August. Wünsche, Die Pflanzenfabel in der orientalischen und classischen Litteratur ἐν τῇ Beilage der Münch. Allgemeinen Zeitung 1897 ἀρ. 59—61.

[4]) Τὸν θῶα ὡς σύμβουλον τοῦ λέοντος παρὰ Ἰνδοῖς ἀντικαθίστα παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἡ ἀλώπηξ. Ἴδε Keller ἔνθ. ἀνωτ. 337 καὶ τοῦ ἰδίου Thiere des klassischen Alterthums σελ. 193. Ἴσως δὲ καὶ τὸ ὄνομα ἀλώπηξ παράγεται ἐκ τοῦ lôpâ'sá, ὅπερ ἐν τῇ σανσκριτικῇ σημαίνει τὸν θῶα.

[5]) Οὕτω διηγεῖτο ὁ Στησίχορος εἰς τοὺς Ἱμεραίους τὸν μῦθον τοῦ ἵππου, ὅστις πρὸς τιμωρίαν τῆς ἐλάφου ἐδέχθη παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τὸν χαλινόν, ἵνα φυλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ τυράννου Φαλάριδος. Ἴδε Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. II, 20. Ὡσαύτως ἀπέτρεπεν ὁ Αἴσωπος τοὺς Σαμίους τῶν δημαγωγῶν διηγούμενος τὸν μῦθον τῆς ἀλώπεκος, τῶν κυνοραιστῶν καὶ τοῦ ἐχίνου. Παράβαλε καὶ τὸ διήγημα τοῦ Μενενίου Ἀγρίππα. Παράβ. καὶ L. Spengel τὸ ὑπόμνημα εἰς Ἀριστοτ Ῥητορ. II, 20, 8. Ὁπόσον δ' ἔστεργον οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μετέπειτα τοὺς μύθους ζῴων, ἀποδεικνύουσι τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ῥήτορος Δημάδους.

[6]) Ἀριστ. Ὀρν. 471. Ἐν Ἑρμογένους Προγυμν. 1 ἀναγινώσκομεν· «Τὸν μῦθον πρῶτον ἀξιοῦσι προσάγειν τοῖς νέοις, ὅτι τὰς ψυχὰς αὐτῶν πρὸς τὸ βέλτιον ῥυθμίζειν δύναται».

НБОНУ имени Н. Мелникова

Οἱ κύριοι δ' ἑλληνικοὶ μῦθοι ἦσαν οἱ τοῦ Αἰσώπου καὶ περὶ τοῦ πατρὸς αὐτῶν θὰ διαλάβωμεν ἐνταῦθα διὰ βραχέων.

107. Ὁ Αἴσωπος ἦτο κατὰ τὴν μόνην ἀξιόπιστον μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου (ἐν II 134) δοῦλος Ἰάδμονος τοῦ Σαμίου ζήσαντος ἐπὶ Ἀμάσιδος, ἤτοι περὶ τὰ μέσα τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος. Ὁ αὐτὸς δ' Ἡρόδοτος ἱστορήσας προφανῶς τὰ κατὰ τὸν Αἴσωπον κατὰ τὴν ἐν Σάμῳ διαμονὴν διηγεῖται, ὅτι ὁ ἔγγονος ἐκείνου τοῦ Ἰάδμονος ἐδέξατο παρὰ τῶν Δελφῶν χρηματικὴν ἀμοιβὴν πρὸς ἐξιλέωσιν διὰ τὸν φόνον τοῦ Αἰσώπου. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ἡ φήμη περὶ τοῦ βιαίου ἐν Δελφοῖς θανάτου τοῦ ποιητοῦ ἦτο ἀπανταχοῦ διαδεδομένη. Καὶ ὁ μὲν Ἡρόδοτος οὐδὲν λέγει περὶ τῆς ἀφορμῆς τοῦ θανάτου, ἀλλὰ τῶν μεταγενεστέρων ἄλλοι μὲν εἰς τὸ ἀχαλίνωτον στόμα τοῦ Αἰσώπου ἀπέδιδον τὴν ἀφορμὴν τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἄλλοι δ' εἰς τὸν σφετερισμὸν τῶν δώρων τοῦ βασιλέως Κροίσου, ἄλλοι δ' εἰς τὴν κλοπὴν ἀργυρᾶς φιάλης [1]). Καὶ ἱκανῶς μὲν ἐν τούτοις καταφαίνεται ἡ ὁρμὴ τῶν ἀρχαίων πρὸς συμπλήρωσιν διὰ τῆς ἐλευθερίας τοῦ φανταστικοῦ τῶν χασμάτων τῆς παραδόσεως, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον καταφανὴς γίνεται ἡ ὁρμὴ αὕτη ἐν πᾶσι τοῖς καθ' ἕκαστον, ὅσα οἱ μεταγενέστεροι περὶ τοῦ γένους, τοῦ βίου καὶ τῆς μορφῆς τοῦ πατρὸς τῆς ποιήσεως τῶν μύθων καὶ εἰς τὰ νέα καὶ εἰς τὰ πρεσβύτερα παιδία παρέθετον [2]). Καὶ ὁ μὲν Ποντικὸς Ἡρακλείδης ἀπεδείκνυεν αὐτὸν Θρᾷκα [3])

[1]) Ὁ Ἀριστ. ἐν Σφηκ. 1446 συνδέει τὴν περὶ τῆς κλοπῆς κατηγορίαν πρὸς τὸν μῦθον τοῦ Αἰσώπου περὶ τοῦ κανθάρου καὶ τοῦ ἀετοῦ. Ἡ φράσις Αἰσώπειον αἷμα ἐγένετο παροιμιώδης. Ἴδε καὶ Ζηνοβίου παροιμ. I, 47 καὶ Διογενιαν I, 47 καὶ Ἰμερίου λόγον. XIII, 5. Ὁ δ' Ἀριστοτέλης ἐμνημόνευσε τοῦ μύθου ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν Σαμίων ἐν ἀποσπ. 445 ἐκδόσ. Rose.

[2]) Ἡ ἐλεία μυθιστορία περὶ τοῦ βίου τοῦ Αἰσώπου περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐκ τῶν χρόνων τοῦ μέσου αἰῶνος, ἥτις ἐσφαλμένως, διότι ἔχομεν καὶ παλαιότερα χειρόγραφα, περιφέρεται ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Πλανούδη. Παράδ. Krumbacher, Byzant. Litter. 897 2ας ἐκδ. [Ἐξεδόθη ἐν A. Eberhard, Fabulae Romanenses 1872 τ. I ἐν τῇ Τευϋνεριανῇ βιβλιοθήκῃ]. Ἀλλὰ τὴν τυφλὴν ταύτην πίστιν τῶν ἀρχαίων ἀπέδειξεν ἐσφαλμένην ὁ Bentley, De fabulis Aesopi ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Φαλάριδος. Παράδ. καὶ Grauert, De Aesopi et fabulis aesopeis, Bonn 1825.

[3]) Ἐν ἀποσπ. 3. Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ καὶ τὸ σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Ὄρν. 471. Ὁ δὲ Σουΐδας γράφει ἐν λέξει· « Αἴσωπος Εὐγείτων δὲ Μεσημβριανὸν εἶπεν »,

καὶ τοῦτο ἴσως διότι ἡ σύνδουλος, ἡ διαβόητος ἑταίρα Ῥοδῶπις, Θρᾷσσα ἦτο κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου. Ἄλλοι δ' ἔλεγον, ὅτι ἐκ Φρυγίας κατήγετο, ἴσως διότι ὁ πυρὴν τῶν μύθων αὐτοῦ φρυγικὴν ἐνέφαινε τὴν προέλευσιν [1]). Τῶν νεωτέρων δέ τινες εἶπον, ὅτι ἐξ Αἰθιοπίας κατήγετο θεωρήσαντες τὸ ὄνομα ὡς κολόβωμα προελθὸν ἐκ τοῦ Αἰθίοψ [2]). Ἔλεγον δ' οἱ παλαιοί, ὅτι καὶ παρὰ τῷ Κροίσῳ ἐπὶ πολὺ διέτριψε προσκληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ καὶ πρὸς τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς ὡμίλησε [3]). Καὶ ἐν Ἀθήναις δέ, τῷ κέντρῳ τῆς χαριτίας καὶ στωμυλίας καὶ τῆς φρονήσεως, ἔπλαττον, ὡς εἰκός, ὅτι διέτριψεν ὁ στωμύλος ποιητής [4],) διότι ἡ ἀττικὴ κωμῳδία παρέστησεν αὐτὸν καὶ ἐκ τοῦ Ἅδου ἐπανελθόντα καὶ ἀναβιώσαντα [5]). Κυρτὸν δὲ καὶ διάστροφον ἐφαντάζοντο αὐτόν [6]), διότι εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς φύσεως ἠδικημένους δίδονται συνήθως τὰ βέλη τοῦ δηκτικοῦ σκώμματος, καὶ πλεῖστα ὅσα ἀλλόκοτα ἔπλασαν περὶ αὐτοῦ καὶ τελευτῶντες ἐδίδαξαν, ὅτι πλάσμα φαντασιῶδες ἦτο [7]). Διηγεῖτο δὲ τοὺς μύθους αὐτοῦ ὁ Αἴσωπος ἐν ἀπερίττῳ πεζῷ λόγῳ καὶ τοῦτο ἐκφράζει καὶ τὸ ὄνομα λόγος καὶ λογοποιός [8]). Ὅτι δὲ ἔγραψεν αὐτούς, περὶ τούτου ἀμφισβητεῖ δικαίως ὁ Βεντλέϋος, διότι ὁ γέρων τῶν Σφηκῶν τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν στίχῳ 566 (παράβαλε καὶ στίχον 1259) μανθάνει τὰ γέλοια

[1]) Δίωνος Χρυσοστ. Ι πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, 32 σελ. 422 ἐκδ. Spengel, Gellius II, 29, Αἰλιαν. Ποικ. Ἱστορ. X, 5, Ἰμερ XIII, 5.

[2]) Welcker, Kleine Schriften II, 254, Zündel ἐν τῷ Rhein. Mus. 5, 447 κ. ἑξῆς. Τἀναντία δ' ἴδε παρὰ Keller ἐνθ. ἀνωτ. 375.

[3]) Πλούτ. ἐν βίῳ Σόλ. 28 καὶ ἐν Συμποσίῳ τῶν 7 σοφῶν κεφ. 4 [τόμ. 1 σελ. 367 ἐκδ. Βερν.].

[4]) Ἴδ. Phaedr. I, 2. II ἐν ἐπιλ. στ. 1 κ. ἑ. Ὁ δ' Ἄλεξις ἐποίησε κωμῳδίαν, τὸν Αἴσωπον, ἐν ᾗ ἀπήντα διάλογός τις τοῦ Αἰσώπου καὶ Σόλωνος [Ἀθήν. X, 431 e].

[5]) Ὁ κωμικὸς Πλάτων ἐπὶ παραδείγματι κατὰ τὸ σχόλιον εἰς Ἀριστ. Ὄρν. 417. [Σφ. 1251. Σουίδ. ἐν λ. Αἰσώπῳ].

[6]) Ὁ Λύσιππος κατὰ τὸν Ἀγαθίαν ἐν Ἀνθολ. IV, 16, 35. Ὁ δ' Ἀριστόδημος, ὁ μαθητὴς τοῦ Λυσίππου, κατὰ τὸν Τατιανὸν πρὸς Ἕλληνας 55 σ. 119 ἐκδ. W. ἔπλασεν αὐτὸν μετὰ τῶν 7 σοφῶν ἐν Ἀθήναις.

[7]) Welcker, Aesop eine Fabel ἐν τοῖς Kleinen Schriften II, 228 κ. ἑξῆς.

[8]) Θέων ἐν Προγυμν. ἐν τοῖς Rhetores Graeci τοῦ Spengel II, 73, 27.

τοῦ Αἰσώπου οὐχὶ ἐκ βιβλίου τινός, ἀλλ' ἐκ τῆς διὰ λόγων συνουσίας ἐν τοῖς συμποσίοις. Πρῶτος δ' ὁ Σωκράτης ἐν τῇ εἱρκτῇ ἐνέτεινε τοὺς ἐν πεζῷ λόγῳ περιφερομένους μύθους εἰς στίχους[1]). Μετέπειτα δ' ἐφιλοπόνησε Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς συναγωγὴν αἰσωπείων μύθων (λόγων Αἰσωπείων συναγωγὰς) καὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦτο ἐγένετο καὶ ἡ συλλογὴ τῶν λιβυκῶν μύθων ὑπὸ τοῦ Κυβισσοῦ καὶ ἡ τῶν Κιλικίων ὑπὸ τοῦ Κόννιδος καὶ ἡ τῶν Συβαριτικῶν ὑπὸ τοῦ Θούρου. Οὔτε δ' ἡ τοῦ Δημητρίου συναγωγή, οὔτε ἄλλη τις ἐκ τῶν ἄλλων περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ περιεσώθησαν ἐκ τῶν παλαιῶν χρόνων μόναι αἱ ποιητικαὶ ἐπεξεργασίαι τοῦ Βαβρίου, Φαίδρου καὶ Ἀβιανοῦ. Ἐκ τοῦ μέσου δ' αἰῶνος προῆλθον αἱ ἐν πεζῷ λόγῳ μεταφράσεις αἰσωπείων μύθων, οἱ μῦθοι τοῦ Συντίπα καὶ ἡ ἐν χωλιαμβικοῖς τετραμέτροις πεποιημένη συλλογὴ Ἰγνατίου τοῦ Διακόνου ἐκ τῆς ἑνάτης ἑκατονταετηρίδος.

Συλλογαὶ μύθων. Ἡ πρώτη ἐκδοθεῖσα συλλογὴ ἦτο ἡ τοῦ Βυζαντιακοῦ μοναχοῦ Μαξίμου Πλανούδη ἐξ 144 μύθων τῷ 1479. Μετὰ ταῦτα ἦλθον εἰς φῶς νέοι μῦθοι ὑπὸ Nivoletti ἐκ τῆς Παλατινῆς Βιβλιοθήκης, ἐν Φραγκφούρτῃ 1610 καὶ ἐκ τῶν χειρογράφων τῆς Φλωρεντίας ὑπὸ De Furia 1809 ἐν Φλωρ., ἐκ τοῦ Αὐγουσταίου κώδικος 564 ὑπὸ J. G. Schneider 1812, ἐκ τοῦ Βοδλεϊανοῦ κώδικος 2906 ὑπὸ Knöll 1877, ἐκ τοῦ Παρισινοῦ κώδικος 690 ὑπὸ Sternbach ἐν ταῖς Abhandl. der Krakauer Akad. phil. 1894.

Ὁλικαὶ ἐκδόσεις. Μύθων Αἰσωπείων συναγωγὴ ὑπὸ Κοραῆ ἐν Παρισ. 1810. Fabulae Aesopicae von Halm ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner.—Hausrath, Untersuchungen zur Überlieferung der äsopischen Fabeln ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XXI 247 κ. ἑ. [Χ. Παπαμάρκου τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία, ἐν Ἀθ. 1897, τομ. Β' σ. 191—372].

4. ΕΙΔΗ ΤΗΣ ΛΥΡΙΚΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ [2]).

108. Μέλη λέγοντες οἱ Ἕλληνες ἐν τῇ στενοτέρᾳ σημασίᾳ

[1]) Ὡς πλάσμα τοῦ Πλάτωνος θεωρεῖ τὴν ἐν Πλάτ. Φαίδωνι 60d μαρτυρίαν ὁ Schantz ἐν Hermes 29, 597. Οἱ σωζόμενοι στίχοι ἐν διστίχοις εἶναι βεβαίως νόθοι.

[2]) Hartung, Griechische Lyriker, Leipzig 1855—1857. Τὸ ὄνομα μελοποιοί,

τῆς λέξεως ἐνόουν τοιαῦτα ποιήματα, ἅτινα ᾄδοντο καὶ ἦσαν ἐκ τῶν προτέρων ἕνεκα τῆς μορφῆς πρὸς ᾠδὴν προωρισμένα. Ἐκ τούτου χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι ἡ στροφικὴ σύνθεσις, ἐξ οὗ καὶ ὁ ὅρος ποίημα κατὰ περίοδον. Διότι οἱ παλαιοὶ προσαρμόζοντες στενότατα πρὸς τὴν μορφὴν τοῦ ποιήματος τὸ μέλος ἐθεώρουν τὴν συνένωσιν πλειόνων κώλων εἰς μείζονά τινα περίοδον ὡς φυσικὸν ὅρον, οὗ ἄνευ ἀδύνατον ἦτο νὰ ψαλῇ τι. Πρὸς τὴν ᾠδὴν δὲ συνάπτεται καὶ ἄλλη τις ἰδιότης τῆς μορφῆς, ἡ σύνδεσις δῆλα δὴ δακτυλικῶν καὶ τροχαϊκῶν ποδῶν, ἤτοι ἡ χρῆσις λογαοιδικῶν μέτρων. Ἐν τοῖς τοιούτοις δῆλα δὴ στίχοις πρὸς διάκρισιν τῶν μακρῶν καὶ βραχειῶν συλλαβῶν, ἤτοι τῶν τόνων καὶ ἡμιτονίων, δι' ὧν μόλις πως κατορθοῦται εὔηχός τις ὁπωσοῦν μελῳδία, προσῆλθε καὶ ἡ τῶν $1\,{}^1/_2$, ${}^1/_2$, 3 χρόνων ἀξία. Οὕτω δὲ οἱ τοιοῦτοι λογαοιδικοὶ στίχοι, οἷος ὁ

δέδυκε μὲν ἀ σελάνα

ἔχουσι τοσοῦτον μελῳδικὸν ῥυθμόν, ὥστε πᾶς τις ἀκουσίως αἰσθάνεται ἑαυτὸν προκαλούμενον εἰς ᾠδὴν αὐτοῦ. Προηγήθη δὲ παρὰ τοῖς Ἕλλησι τῆς ποιήσεως ἀσμάτων ἡ ἀνάπτυξις τῆς μουσικῆς, ὡς ἐν τῷ εἰσαγωγικῷ κεφαλαίῳ κατεδείξαμεν. Ὡσαύτως δ' ἡ ἐλεγεία μετὰ τῆς ἀπερίττου συνδέσεως δύο στίχων καὶ ἡ διαμόρφωσις τοῦ ἰαμβικοῦ ῥυθμοῦ παρὰ τῷ δακτυλικῷ ἦσαν αἱ πρῶται βαθμίδες, εἰς ἃς ἐρειδόμενον ἤρθη ὑψηλὸν τὸ ἐπίχαρι καὶ ἔντεχνον οἰκοδόμημα τῆς λυρικῆς ποιήσεως. Σὺν τῷ ἐπῳδῷ δὲ τοῦ Ἀρχιλόχου συνετελέσθη καθ' ὅλου ἡ λυρικὴ στροφή. Διότι πρὸς τὸν Ἀρχίλοχον συνδέεται ἀμέσως ἡ ἀνάπτυξις τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἥτις ἀπὸ τῆς ἑβδόμης ἔτι ἑκατονταετηρίδος ἀρξαμένη ἐνετύπωσεν εἰς τὴν λογοτεχνίαν τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος τὴν ἑαυτῆς σφραγῖδα. Ἐν τοῖς χρόνοις δὲ τούτοις ἡ ἰωνικὴ ἐλάσσων Ἀσία δὲν

ὡς καὶ τὸ παρὰ Πλάτωνι ἥδη ἁπάντων μελῳδία, ἐσχηματίσθη κατὰ ψευδῆ ἀναλογίαν πρὸς τὸ ἰαμβοποιοί.

НБОНУ імені І.Мечникова

ἦτο πλέον τὸ ὁρμητήριον καὶ τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ᾄσματα ἐποιοῦντο οὐ μόνον ἐν Ἰωνίᾳ, ἀλλ' ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐν τῇ ἠπείρῳ καὶ ἐν ταῖς νήσοις, καὶ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς μητροπόλεσι καὶ ἐν ταῖς ἀκμαζούσαις ἀποικίαις τῆς Σικελίας καὶ τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, καὶ ἐν τῇ αἰολικῇ καὶ ἐν τῇ ἰωνικῇ καὶ ἐν τῇ δωρικῇ Ἑλλάδι. Ἀλλὰ γλῶσσά τις κοινὴ δὲν ὑφίστατο ἔτι τότε. Ἐπειδὴ δ' ἐξ ἑτέρου τὰ χάριν τοῦ λαοῦ ποιούμενα ᾄσματα καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ πρέπει νὰ γράφωνται, ἀναγκαίως διεκρίθη ἡ λυρικὴ ποίησις ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἔπος κατὰ τὰς διαλέκτους. Οὐ μόνον δ' ἐποιήθησαν ᾄσματα ἐν αἰολικῇ, ἰωνικῇ, καὶ δωρικῇ διαλέκτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐτυπώθησαν εἰς ταῦτα αἱ ἰδιότητες τῶν φύλων οὕτως, ὥστε διὰ τῆς γλώσσης ἐξεφράζετο καὶ ἡ διάπυρος ἐμπάθεια τῶν Αἰολέων, καὶ ἡ φιλόζωος ἡδυπάθεια τῶν Ἰώνων καὶ ἡ σεμνὴ μεγαλοπρέπεια τῶν Δωριέων. Εἶναι δὲ λυπηρότατον, ὅτιἡ δυσμένεια τοῦ χρόνου ἐλάχιστα μόνον ἄνθη ἐκ τοῦ πολυκλάδου τούτου δένδρου τῆς λογοτεχνίας διασώσασα παρέδωκε σῶα εἰς ἡμᾶς καὶ ὅτι σὺν τῇ ἀπωλείᾳ τῶν παλαιῶν μελῳδιῶν ἤρξαντο ἀφανιζόμενα ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τὰ ποιήματα τῶν λυρικῶν ποιητῶν [1]). Ἐκ τοῦ μεγάλου δ' ἀριθμοῦ τῶν λυρικῶν ποιητῶν καὶ ποιητριῶν ἐξέλεξαν οἱ γραμματικοὶ ἐννέα μόνους ὡς τέλεια πρότυπα [2]), τὸν Ἀλκμᾶνα, τὸν Ἀλκαῖον, τὴν Σαπφώ, τὸν Στησίχορον, τὸν Ἴβυκον, τὸν Ἀνακρέοντα, τὸν Σιμωνίδην, τὸν Πίνδαρον καὶ τὸν Βακχυλίδην.

109. Ἡ λυρικὴ ποίησις διαιρεῖται πάλιν εἰς πολλὰ εἴδη, ὧν τὰ σπουδαιότατα εἶναι τὸ μέλος καὶ τὸ χορικὸν ᾆσμα. Καὶ τὸ μὲν μέλος προωρισμένον εἰς μονῳδίαν χρησιμεύει πρὸ πάντων εἰς ἔκφρασιν ἰδίων αἰσθημάτων, ψάλλει τὴν ἐρωτικὴν λύπην καὶ

[1]) Ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι ὁ σοφιστὴς Ἰμέριος ἀνεγίγνωσκεν ἔτι ἐπιμελῶς τοὺς λυρικούς, ὥστε ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ πρόκεινται πολλαὶ παραφράσεις παλαιῶν ᾀσμάτων ἐν πεζῷ λόγῳ.

[2]) Ἀνθολ. IX 184. Ὁ Quintil. ἐν X, 1, 61 λέγει· novem vero lyricorum longe Pindarus princeps. Ἀσήμαντόν τινα πραγματείαν περὶ λυρικῶν ἴδε παρὰ Boissonade, Anecd. IV, 458. Moritz Schmidt, Didymi Fragmenta 395 κ. ἑ.

τὴν ἐκ τοῦ οἴνου ἡδονήν, τὴν ὀλολύζουσαν χαρὰν καὶ τὴν κατα-πονοῦσαν λύπην καὶ πᾶν ὅ,τι κινεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. Εἶ-ναι δῆλα δὴ τὸ εἶδος τῆς λυρικῆς ποιήσεως τὸ ἁρμόζον ὡς μάλι-στα εἰς τὴν αἰσθηματικὴν ἡμῶν διάθεσιν, οὗ οἱ ἐπιχάριτες φθόγγοι ὡς δονοῦντες τὰς εἰς πάντας κοινὰς χορδὰς τῆς ἀνθρωπίνης καρ-δίας ἐπιζῶσιν ἐπὶ μακρὸν τηροῦντες τὴν μνήμην καὶ τῆς στιγμῆς τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἀφορμῆς, αἵτινες ἐγέννησαν αὐτήν. Ἐθεραπεύετο δὲ πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν Αἰολέων καὶ Ἰώνων, οἵτινες μᾶλλον ἑκου-σίως καὶ ἀβιάστως παρεδίδοντο εἰς ἐνθουσιαστικὰ αἰσθήματα καὶ εἰς τὴν ἡδυπάθειαν [1]), καὶ εἰσήγαγε καὶ τὴν γυναῖκα νῦν τὸ πρῶ-τον εἰς τὴν παστάδα τῆς λογοτεχνίας. Τὸ δὲ χορικὸν ᾆσμα, ὅπερ ἀνεπτύχθη ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς τελετὰς τῶν ἑορτῶν τῶν θεῶν καὶ τῶν νικῶν, ἀπέβλεπε πρὸς τὸ ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς μᾶλ-λον ἢ πρὸς τὴν θυμηδίαν καὶ τρυφερότητα. Καὶ ἡ ψυχρὰ δ' αὐτοῦ πρὸς τὰ ἐκτὸς ὑμῶν φορὰ ἦτο λίαν ἁρμοστὴ πρὸς τὸ ἐπικὸν στοι-χεῖον τῶν περὶ τῶν θεῶν καὶ ἡρώων μύθων, ὧν ἡ ἐξύμνησις κατὰ καλὸν παλαιὸν ἔθος συνεδέετο ἀχωρίστως πρὸς τὰς δημοσίας ἑορ-τάς, αἵτινες ἤγοντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τιμὴν τῶν θεῶν καὶ ἡρώων. Πάντα δὲ ταῦτα ἥρμοζον πρὸς τὴν σεμνότητα καὶ τὸ βά-θος τοῦ δωρικοῦ χαρακτῆρος καὶ οὕτω συνεφύη τὸ χορικὸν ᾆσμα κατὰ τοιοῦτον τρόπον πρὸς τὸ δωρικὸν φῦλον, ὥστε ἡ δωρικὴ διά-λεκτος ἀπεδείχθη ἡ τυπικὴ μορφὴ τῆς χορικῆς ποιήσεως. Καὶ ἐν τῇ μετρικῇ δὲ μορφῇ κατεδείχθη ἡ διάφορος φύσις τῶν δύο εἰδῶν τῆς ποιήσεως. Διότι τὸ μὲν μέλος ἀσπάζεται μικρὰ κῶλα καὶ παί-ζοντας λογαοιδικοὺς στίχους, τὸ δὲ χορικὸν ᾆσμα ἀνοικοδομεῖ ἐκ τῶν ῥυθμικῶν στίχων μεγάλας περιόδους καὶ προτιμᾷ τὸ μὲν τοὺς σεμνοὺς καὶ μεγαλοπρεπεῖς δακτυλικοὺς ἐπιτρίτους, τὸ δὲ τοὺς εὐκινήτους ὀρχηστικοὺς ῥυθμοὺς τῶν παιώνων. Αἱ ἀντιθέσεις ἐν τούτοις τοῦ μέλους καὶ τοῦ χορικοῦ ᾄσματος δὲν ἦσαν ἀπόλυτοι,

[1]) Ὁ Ἀθήν. ἐν XIV, 624ε λέγει· «τὸ δὲ τῶν Αἰολέων ἦθος ἔχει τὸ γαῦρον καὶ ὀγ-κώδες . . . ἀλλ' ἐξηρμένον καὶ τεθαρρηκός· διὸ καὶ οἰκεῖόν ἐστιν αὐτοῖς ἡ φιλοποσία καὶ τὰ ἐρωτικὰ καὶ πᾶσα ἡ περὶ τὴν διάνοιαν ἄνεσις».

ὥστε κατ' ἀκολουθίαν ἄσματά τινα τῶν αἰολικῶν μελικῶν ποιητῶν, ὡς τὰ ἐπιθαλάμια τῆς Σαπφοῦς, ἦτο δυνατὸν νὰ ἄδωνται οὐχὶ ὑφ' ἑνὸς μόνου, ἀλλ' ὑπὸ πολλῶν ὁμοῦ, ὑπὸ κ ώ μ ο υ [1]).

110. Παρὰ ταῦτα δὲ διεκρίνοντο ὑπὸ τῶν παλαιῶν πλείονα δευτερεύοντα εἴδη λυρικῆς ποιήσεως κατὰ τὰς ἀφορμὰς καὶ τὸ περιεχόμενον, οἷον [2]).

Τ ὰ Σ κ ό λ ι α [3]). Σκόλια, ἢ παροίνια, ἦσαν συμποτικὰ ἄσματα ἀδόμενα ἐν τοῖς συμποσίοις ὑπὸ τῶν ὁμοτραπέζων πινόντων. Κατὰ τὰς μαρτυρίας δὲ τῶν παλαιῶν [4]) ὑπῆρχον διάφορα εἴδη παροινίων ἀσμάτων. Διότι πρῶτον μὲν ἤδετο κατὰ τὴν σπονδὴν ὑπὸ πάντων ἐν χορῷ ὑπὸ τοὺς ἤχους τοῦ αὐλοῦ ὁ παιάν, ἐπιτραπέζιός τις προσευχή [5]), εἶτα δ' ἔψαλλεν ἕκαστος κατὰ τὸ συμπόσιον σύντομά τινα παροίνια ἄσματα, ἐν ᾧ περιεφέρετο κλάδος δάφνης ἢ μύρτου, ὃν ἐκράτει κατὰ τὴν ᾠδὴν ὁ ἄδων, ὡς οἱ ῥαψῳδοὶ τὴν ῥάβδον,

[1]) Ὁ Δημήτριος ἐν τῷ περὶ Ἑρμηνείας 167 περὶ τῶν ἐπιθαλαμίων λέγων φαίνεται ἀποδεχόμενος, ὅτι τὰ ἐπιθαλάμια ἀπηγγελλοντο ὑπὸ τῆς ποιητρίας, ἢ ὑπ' ἐνίων πρὸς ἀλλήλους διαλεγομένων χορευτῶν (χ ο ρ ὸ ς δ ι α λ ε κ τ ι κ ό ς). Εἰς ταῦτα ἀντιλέγει ὁ Flach, Griech. Lyr. 509. Εἰς χορικὸν ἆσμα ἀναφέρεται καὶ τὸ ἀπόσπ. 53 τῆς Σαπφοῦς καὶ περὶ τοῦ Ἀνακρέοντος ἀνάγνωθι Κριτίαν παρ' Ἀθην. XIII, 600d.

[2]) Ὁ Πίνδ. ἐν ἀποσπ. 139 ὑποδηλοῖ τὰ ἑξῆς εἴδη· ἀ ο ι δ ά ς π α ι α ν ί δ α ς, δ ι θ υ ρ ά μ β ο υ ς, θ ρ ή ν ο υ ς, λ ί ν ο υ ς, ὑ μ ε ν α ί ο υ ς, ἰ α λ έ μ ο υ ς. Ὁ δὲ Πρόκλος ἐν Χρηστομ. 243 ἐκδ. Westph. διακρίνει τὰ ε ἰ ς θ ε ο ύ ς, τὰ ε ἰ ς ἀ ν θ ρ ώ π ο υ ς, τὰ ε ἰ ς θ ε ο ὺ ς κ α ὶ ἀ ν θ ρ ώ π ο υ ς, τὰ ε ἰ ς τ ὰ ς π ρ ο σ π ι π τ ο ύ σ α ς π ε ρ ι σ τ ά σ ε ι ς. Τὸ Μέγα δ' Ἐτυμολογικὸν ἐν σελ. 690, 41 π ρ ο σ ό δ ι α, ὑ π ο ρ χ ή μ α τ α, σ τ ά σ ι μ α. Πρὸς τούτοις ἀριθμεῖ ὁ Πολυδ. ἐν IV, 53 ἰ θ υ φ α λ λ ι κ ά, ὠ σ χ ο φ ο ρ ι κ ά, ἰ ο β ά κ χ ο υ ς, ἐ π ι λ ή ν ι α, ἐ μ β α τ ή ρ ι α, π ρ ο ο ί μ ι α καὶ ἄλλα. Παράβ. Bopp ἐν Leipziger Studien 8. 134 κ. ἑξ., Walther, De graecae poesis melicae generibus, Halle 1866.

[3]) Ilgen, Scolia, Jenae 1798. Engelbrecht De scoliorum poesi, Vind. 1882. Reitzenstein, Epigramm und Skolion, Giessen 1893 κεφ. 1.

[4]) Δ καίαρχος καὶ Ἀριστόξενος ἐν σχολ. εἰς Πλάτ. Γοργ. 451e (Σουΐδας Φώτιος, Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Νεφ. 1367) καὶ παρ' Ἀθην. XV, 694a. Πλουτ. συμποσιακῶν I. 1, 5 καὶ Πρόκλ ἐν Φωτ. Βιβλ. 321a κατὰ Δίδυμον. Εὐστάθιος 1574, 14. Σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Σφηκ. 1222. Παράβ. καὶ Πλάτ. Συμπ. 176.

[5]) Εἰς τοῦτο ἀναφέρομεν τὸ ἀπόσπ. τοῦ Ἀλκμ. 24 ἔχον οὕτως· «Φοίναις δὲ καὶ ἐν θιάσοισιν ἀνδρείων παρὰ δαιτυμόνεσσιν πρέπει παιᾶνα κατάρχειν». Οὗτοι δ' ἦσαν οἱ κατ' Ἀθήν. XIV, 631d παιᾶνες «οἳ οὐκ ὀρχοῦνται». Ἐνταῦθα δ' ἀνήκει καὶ τὸ χωρίον Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξ. ἐν Παιδαγ. II. κεφ. IV 70, «παρὰ τὰς συμποτικὰς εὐωχίας ᾆσμα (τὸ καλούμενον σκόλιον) ἤδετο κοινῶς ἁπάντων φωνῇ παιανιζόντων».

ἔπειτα δ' ἤρχοντο τὰ ἐντεχνότερα ἄσματα, ὡς τὰ μεταδόρπια τοῦ Πινδάρου[1]), ἄτινα ἥδοντο λήγοντος τοῦ δείπνου ὑπὸ ἐμπείρων ἀοιδῶν ὑπὸ τὴν κροῦσιν λύρας. Τούτων τὰ δεύτερα ἐκαλοῦντο ἰδίᾳ σκόλια μέλη. Περὶ τῆς ἀρχῆς δὲ τῆς λέξεως (ἤδη παρ' Ἀριστοφ. ἐν ἀποσπ. 222) σημαινούσης κυρίως σκολιὸν ἆσμα διημφισβήτουν οἱ ἀρχαῖοι. Καὶ οἱ μὲν πλεῖστοι ἰσχυρίζοντο, ὅτι τὸ ὄνομα προῆλθεν ἐκ τοῦ ἔθους, καθ' ὃ ὁ κλάδος δὲν περιεφέρετο κατ' εὐθεῖαν, ἀλλὰ λοξοειδῶς[2]). Ἀλλὰ μείζονα πιθανότητα ἔχει ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου προταθεῖσα ἑρμηνεία[3]), καθ' ἣν τὸ σκόλιον μέλος ἐσχετίζετο πρὸς τὸν δόχμιον ῥυθμόν. Διότι ἦτο μὲν ἡ μελῳδία τῶν σκολίων ὡς πρὸς τοὺς διθυράμβους ἁπλῆ, ἀλλ' ὁ λογαοιδικὸς αὐτῆς ῥυθμός, ἡ ἐλευθέρα χρῆσις τοῦ πρώτου ποδὸς (κατὰ τὸν Ἔρμαννον τῆς βάσεως), τὸ συχνὸν τῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν στίχων καταλήξεων ἀφίστατο οὐσιωδῶς τῆς ἁπλῆς κατασκευῆς τῶν παλαιῶν δακτυλικῶν καὶ ἰαμβικῶν μέτρων.

Τὸ Ἐπιθαλάμιον. Ἐπιθαλάμια δ' ἐκαλοῦντο ἰδίως μὲν τὰ ἄσματα, ἄτινα ἥδοντο τὴν ἑσπέραν πρὸ τοῦ θαλάμου τῶν νεονύμφων[4]). Καθ' ὅλου δ' ἐν εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ ἐπιθαλάμια ἐλέγοντο τὰ γαμήλια ἄσματα καὶ ἐκεῖνα, ἄτινα ἥδον, ὅτε ἦγον τὴν νύμφην ἐκ τῆς πατρικῆς οἰκίας εἰς τὴν νέαν αὐτῆς κατοικίαν. Καὶ τῶν μὲν ἐπιθαλαμίων τοῦ πρώτου εἴδους λαμβάνομεν ἔννοιάν τινα ἐκ τοῦ 18 εἰδυλλίου τοῦ Θεοκρίτου, ἐκ τοῦ Ἑλένης ἐπιθαλαμίου, τῶν δὲ τοῦ δευτέρου εἴδους ἐκ τῶν ὑμεναίων τοῦ Κατούλλου, ὃς ἐμιμήθη τοὺς τῆς Σαπφοῦς ὑμεναίους. Τὰ δὲ σχόλια εἰς

[1]) Πινδ. ἀπόσπ. 122—128, ἰδίᾳ δὲ ἀπόσπ. 124· «τοῦτό τοι πέμπω μεταδόρπιον· ἐν ξυνῷ κεν εἴη συμπόταισίν τε γλυκερὸν καὶ Διωνύσοιο καρπῷ καὶ κυλίκεσσιν Ἀθαναίαισι κέντρον· δείπνου δὲ λήγοντος γλυκὺ τρωγάλιον καί περ πεδ' ἄφθονον βορᾶν».

[2]) Διασαφεῖται τὸ ἔθος τοῦτο ὑπὸ τοῦ χωρίου τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Σφηκῶν 1217 καὶ Νεφελῶν 1354 κ. ἑ. Ἐπεκράτει δὲ μάλιστα κατὰ τὴν 5 ἑκατονταετηρίδα, ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις τῆς νέας κωμῳδίας ἤρξατο ἐκλείπον, ὡς ὁ Ἀντιφάνης ἐν 85 ἀποσπ. δεικνύει.

[3]) Οὕτω καὶ ὁ Engelbrecht ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 40, ὃς παραπέμπει εἰς Μάξιμον τὸν Τύριον XXIII, 5.

[4]) Πινδ. Πυθιον. III, 17 «ἅλικες οἷα παρθένοι φιλέοισιν ἕταιραι ἑσπερίαις ὑποκουρίζεσθαι ἀοιδαῖς».

Θεοκρίτου 18 μνημονεύουσι πρὸς τούτοις καὶ ὄρθρια ἢ ἐγερτικά, ἄτινα ἥδον παίζουσαι παρθένοι πρὸ τῆς οἰκίας τῶν νεονύμφων τῇ ἐπομένῃ τοῦ γάμου.

Οἱ Ὕμνοι. Ὕμνοι δὲ καθ' ὅλου μὲν ἐκαλοῦντο τὰ εἰς τοὺς θεοὺς ᾄσματα. Ἰδίᾳ δ' ἐκλήθησαν οὕτω τὰ ἀπέριττα ὑμνητικὰ τῶν θεῶν ᾄσματα, ἅτινα ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἥδοντο ἐν δακτυλικοῖς ἑξαμέτροις κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν θεῶν καὶ ἐπραγματεύοντο ὡς κύριον ὑποκείμενον μῦθόν τινα ἀναφερόμενον εἰς τὸν ὑμνούμενον θεόν. Ἀλλὰ μετέπειτα ἐπελήφθησαν καὶ τούτου τοῦ εἴδους τῆς ποιήσεως οἱ λυρικοί, ὡς ὁ Ἀλκαῖος, ὁ Ἀνακρέων, ὁ Πίνδαρος, οἵτινες καὶ μετεχειρίσθησαν ἀντὶ τοῦ στερεοτύπου ἑξαμέτρου τεχνικώτερα εἴδη στίχων καὶ εἰσήγαγον ἐν μέρει χορὸν ὅλον ἀντὶ τοῦ ἑνὸς ῥαψῳδοῦ. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι διετήρησαν ἐκ τῆς παλαιᾶς ἁπλότητος τοῦτο, ὅτι τοὺς ὕμνους πάντοτε ἱστάμενοι καὶ οὐχὶ ὀρχούμενοι πρὸς κιθάραν καὶ οὐχὶ πρὸς αὐλὸν ἦδον [1]).

Τὰ Προσόδια. Τὰ δὲ προσόδια δῆλα δὴ μέλη ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ᾄδεσθαι ἐν τῷ προσιέναι τοῖς βωμοῖς ἢ ναοῖς [2]). Ἥδοντο δὲ πρὸς αὐλόν, διότι οὗτος ἦτο ἐπιτηδειότερος νὰ συγκρατήσῃ ἐν ῥυθμῷ τὸν βαδίζοντα ἅμα τε καὶ ᾄδοντα χορόν. Καὶ τελείως μὲν διεμορφώθησαν τὰ προσόδια ἐν τῇ χορικῇ λυρικῇ ποιήσει, ἀλλ' ἤδη ὁ παλαιὸς ἐπικὸς ποιητὴς Εὔμηλος εἶχε ποιήσῃ προσόδιον ἐν ἑξαμέτροις εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Δήλιον [3]). Καὶ εἰς αὐτοὺς δὲ τοὺς μεταγενεστέρους ἐφαίνετο ἐπιτηδειότερος πρὸς τὴν σεμνότητα τῆς ἱερᾶς πομπῆς ὁ δακτυλικὸς ῥυθμός, ἀλλ', ἵνα ἐμποιήσωσι μείζονα ζωὴν εἰς τὴν κίνησιν, προέτασσον οὗτοι τῶν δακτυλικῶν στίχων ἀνάκρουσιν καὶ οὕτως ἀπετελέσθη ὁ προσοδιακὸς ῥυθμός. Πρὸς τὰ προσόδια δὲ καὶ πάντα τὰ ἐμβατή-

[1]) Ὁ Πρόκλ. ἐν Χρηστομ. 244 λέγει· «ὁ κυρίως ὕμνος πρὸς κιθάραν ᾖδετο ἑστώτων».

[2]) Ὁ Πρόκλ. αὐτόθι καὶ Ἐτυμολογ. Μέγα 690, 43. Παράδ. καὶ Ξενοφ. Κύρ. Ἀνάδ. VI, 1, 11 «ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς προσόδοις» καὶ Ἀριστοφ. ἐν Νεφ. 307 καὶ ἐν Εἰρ. 401.

[3]) Οἱ ἐν λόγῳ ἑξάμετροι ἀπηγγέλλοντο βεβαίως οὐχὶ κατὰ τριποδικὰ κῶλα, ἀλλὰ κατὰ διποδίαν.

ρια ἐπιτηδειότατοι ἦσαν μόνον στίχοι διποδικοῦ, πρὸς τὸ βῆμα τῶν ἀοιδῶν ἁρμόζοντος μέτρου, ἐν οἷς προσέτι ἔδει νὰ λαμβάνηται πρόνοια περὶ ἐμμέτρων ἀναπαύσεων κατὰ σύμμετρα διαστήματα πρὸς ἀνάπαυλαν τῆς φωνῆς. Ἐκ τῶν λυρικῶν δὲ προσοδίων μετὰ μικρὸν ἀνεπτύχθησαν αἱ ἀναπαιστικαὶ πάροδοι τοῦ δράματος.

Ὁ Διθύραμβος [1]). Ὁ δὲ διθύραμβος ἦτο ἐξ ἀρχῆς ᾆσμα ᾀδόμενον εἰς τὸν θεὸν τοῦ οἴνου Διόνυσον, ἐξ οὗ μάλιστα ἐθεραπεύετο ἐν ταῖς χώραις, ἐν αἷς ἐπεχωρίαζον ἡ ἀμπελουργία καὶ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου, ἐν Νάξῳ καὶ Θάσῳ καὶ Βοιωτίᾳ καὶ Ἀττικῇ. Κυρία δ' αὐτοῦ πατρὶς φαίνεται οὖσα ἡ Φρυγία, διότι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην εἶχε τὸ ἦθος τῆς φρυγιστὶ ἁρμονίας [2]). Ὁ Ἀρχίλοχος δ' ἤδη (ἐν ἀποσπάσματι 77) φαίνεται ἐπαιρόμενος ἐπὶ τούτῳ, ὅτι ἐποίησε διθύραμβον εἰς τὸν ἄνακτα Διόνυσον. Ὡς δ' ἐκ τῆς φράσεως ἐξάρξαι μέλος ἀναγκαίως τεκμαιρόμεθα, μετεῖχεν ἤδη τότε χορὸς τῆς ᾠδῆς τοῦ διθυράμβου, χορὸς βεβαίως μαινομένων συμποτῶν, οἵτινες ὁλολύζοντες ὑπελάμβανον τὰς λέξεις τοῦ κορυφαίου. Τεχνικῶς δὲ διεμορφώθη τέλεον ὁ διθύραμβος ὑπὸ τοῦ Ἀρίονος ἐν Κορίνθῳ [3]), ὃς συνέστησε περὶ τὸ 600 τὸ πρῶτον διθυραμβικὸν χορὸν ἐν κύκλῳ ὀρχούμενον, τὸν κύκλιον χορόν [4]). Ἀλλὰ κυρίως ἔπειτα ἐθεραπεύθη ὁ διθύραμβος ἐν Ἀθήναις, ἔνθα οὐ μόνον ἡ τραγωδία ἐξ αὐτοῦ προῆλθεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς διηνεκῶς παρὰ τῷ δράματι τὸ κύριον μέρος τῶν ἑορτῶν ἀπετέλει. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον διηρεῖτο καὶ ὁ ἀνεπτυγμένος οὗτος

[1]) M. Schmidt, Diatribe in dithyrambum, Berl. 1845. Τὸ δ' ὄνομα φαίνεται ἔχον συγγένειαν πρὸς τὰς λέξεις «θρίαμβος» καὶ «θόρυβος» καὶ ἀναμιμνήσκει τὸ ἐπίφθεγμα io triumpe.

[2]) Ἀριστοτ. Πολιτ. VIII, 7 σ. 1342 b. Κατὰ Στράβ. X, 469 ὁ Πίνδ. ἐν ἀποσπ. 79 κατέδειξε τὴν κοινωνίαν τοῦ διθυράμβου τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰ εἰς τιμὴν τῆς μητρὸς τῶν θεῶν ᾄσματα τῶν Φρυγῶν.

[3]) Σχόλ. εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. XIII, 25.

[4]) Ὁ Πρόκλ. ἐν Χρηστομ. 244 ἐκδ. West. λέγει· «τὸν δὲ ἀρξάμενον τῆς ᾠδῆς Ἀριστοτέλης Ἀρίονά φησιν εἶναι, ὃς πρῶτος τὸν κύκλιον ἤγαγε χορόν». Παράβ. σχόλ. εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. XIII, 25. Εἰκόνα δὲ χοροῦ τοιούτου κύκλῳ περὶ βωμὸν ὀρχουμένου παρέχει ὁ Καλλίμαχος ἐν Ἄρτ. IV, 312 κ. ἑ.

διθύραμβος εἰς στροφάς [1]), ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἀπηλλάσσετο τῶν στενῶν δεσμῶν τῶν ἐπανερχομένων στροφῶν, ὥστε τελευτῶν ἐξεπροσώπει τὸ ἀπολελυμένον λεγόμενον μέλος [2]). Πρὸ τούτου δ' ἔτι ἐξελθὼν ἐκ τοῦ στενοῦ κύκλου τῶν διονυσιακῶν ὕμνων ἤρξατο ὑμνῶν καὶ ἄλλους θεοὺς καὶ διαλαμβάνων καὶ ἄλλους μύθους [3]).

Ὁ Παιάν. Ὁ δὲ παιὰν ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐπιφθέγματος ἰὴ παιάν, ὅπερ ἐξέφερεν ὁ χορὸς ἀρχόμενος τῆς ᾠδῆς, ἣς ἐξῆρχεν ὁ κορυφαῖος. Ὑπῆρχον δὲ δύο εἴδη παιάνων, ἓν μέν, περὶ οὗ προλαβόντες εἴπομεν, ὅπερ ἤδετο ὡς ἐπιτραπέζιος προσευχὴ κατὰ τὴν σπονδὴν ὑπὸ πάντων τῶν συνδαιτυμόνων πρὸς αὐλὸν ἄνευ ὀρχηστικῶν κινήσεων [4]), καὶ ἕτερον τὸ μετ' ὀρχηθμοῦ εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ καταπαύσει λοιμῶν καὶ νόσων ᾀδόμενον [5]). Τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο εἶδος τῶν παιάνων, ὅπερ ἐξαιρέτως ἐθεραπεύθη καὶ τέλεον διεμορφώθη ἐν τῇ ἑλληνικῇ λογοτεχνίᾳ, ἀπαντῶμεν ἤδη παρ' Ὁμήρῳ (ἐν Ἰλ. Α, 473) καὶ ἐν τῷ Ὕμνῳ εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον (326). Ἐτελειοποιήθη δὲ τοῦτο ἐν Κρήτῃ, ὅθεν διεδόθη καὶ εἰς Δελφοὺς καὶ εἰς Σπάρτην καὶ ἀνὰ τὴν λοιπὴν ἤπειρον [6]). Τοῦ πρώτου δ' εἴδους παιᾶνας φαίνεται ποιήσας Τύννιχος ὁ Χαλκιδεύς, οὗ μνημονεύει ὁ Πλάτων ἐν

[1]) Καὶ δακτυλικοὶ ἑξάμετροι ἀπαντῶσιν ἐν διθυράμβοις τῆς Πραξίλλης ἐν ἀποσπ. 1 καὶ 2. Παράβ. Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητ. I, 1447 b. 24.

[2]) Πρόκλ. ἐν Χρηστ. 245, 14 ἐκδ. West. καὶ Ὁράτ. ἐν Ὠδ. IV, 2, 10, seu per audaces nova dithyrambos verba devolvit numerisque fertur lege solutis. Ἐπεκράτει δ' ἐν τοῖς διθυράμβοις ἡ φρυγιστὶ καὶ ὑποφρυγιστὶ ἁρμονία.

[3]) Παρὰ τοῖς διθυράμβοις μνημονεύονται ἰόβακχοι, ἀλλά, κατὰ τί διαφέρουσιν ἀλλήλων οἱ διθύραμβοι τῶν ἰοβάκχων, τοῦτο διατελεῖ σκοτεινὸν ζήτημα.

[4]) Παράβ. Σουΐδαν ἐν λ. «ἐξάρχοντες» καὶ Ἀθήν. ἐν XV, 696 f περὶ τοῦ παιανικοῦ ἐπιφθέγματος.

[5]) Ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστομ. 244 ἐκδ. West. λέγει. «ὁ δὲ παιάν ἐστιν εἶδος ᾠδῆς εἰς πάντας νῦν γραφόμενος θεούς· τὸ δὲ παλαιὸν ἰδίως ἀπενέμετο τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τῇ Ἀρτέμιδι ἐπὶ καταπαύσει λοιμῶν καὶ νόσων ᾀδόμενος· καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὰ προσόδιά τινες παιᾶνας λέγουσιν».

[6]) Ὑπῆρχε δὲ καὶ λέσβιος παιὰν ὑπὸ Τερπάνδρου ἴσως ποιηθείς. Παράβ. καὶ Ἀρχιλόχου ἀπόσπ. 76 «αὐτὸς ἐξάρχων πρὸς αὐλὸν Λέσβιον παιήονα».

НБОНУ імені І.Мечникова

Ἴωνι (534 d) ἕνα, ὃν πάντες ἥδον, ἀληθῶς εὕρημά τι Μοισᾶν [1]). Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ὑπῆρχον κατὰ τὸν Πρόκλον μόνον παιᾶνες εἰς Ἀπόλλωνα καὶ Ἄρτεμιν ᾀδόμενοι, μετέπειτα δὲ καὶ εἰς ἄλλους ἐποιοῦντο τοιοῦτοι θεούς, οἵτινες τοῦτο μόνον κοινὸν πρὸς ἐκείνους εἶχον, ὅτι ἥδοντο σεμνῶς ὑπὸ χοροῦ μεγαλοπρεπῶς καὶ μετ' ἐμμελείας κινουμένου [2]). Καὶ εἰς τιμὴν θνητῶν δ' ἥδοντο παιᾶνες, ὡς εἰς [Κρατερὸν τὸν Μακεδόνα καὶ εἰς Πτολεμαῖον τὸν πρῶτον Αἰγύπτου] καὶ εἰς Ἀντίγονον καὶ Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν, καθ' ἃ ἀναφέρει [ὁ Ἀθήναιος XV, 696f κ. ἑ.]. Ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπινίκιον ᾆσμα ᾀδόμενον ὑπὸ τῶν υἱῶν τῶν Ἀχαιῶν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Ἕκτορος ἀναφέρει τὸν παιᾶνα ὁ Ὅμηρος (X, 391). Ὥστε ὁ τοιοῦτος παιὰν φαίνεται προελθὼν ἐκ τῶν ᾀσμάτων, ἅτινα ὡς εὐχαριστήρια ἥδοντο εἰς τὸν Ἀπόλλωνα μετὰ τὴν ἐκ τῶν κακῶν ἀπαλλαγήν, οἷον διέσωσεν ἡμῖν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Σφηξὶ (869 874). Κύριον δὲ μέτρον τῶν παιάνων ἦτο ὁ παίων – ∪ ∪∪, ὃς ἐκ τοῦ παιᾶνος ἔλαβε τὸ ὄνομα. Ἐποίουν δὲ παιᾶνας μέχρι τῆς 3ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὡς ἀποδεικνύει ὁ ἐν τῷ ἐν Δελφοῖς θησαυρῷ τῶν Ἀθηναίων νεωστὶ εὑρεθεὶς παιάν. Ἀκριβῆ δ' ἔννοιαν τῶν παιάνων τῶν χρόνων τῆς ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος λαμβάνομεν ἐκ τῶν ἐπινικίων τοῦ Πινδάρου (Ὀλυμπ. II καὶ Πυθ. V). Ὁ δὲ χορὸς τῶν παιάνων συνίστατο κανονικῶς ἐξ ἀνδρῶν. Μικτὸν χορὸν ἐκ νεανιῶν καὶ παρθένων ἀπαντῶμεν τὸ πρῶτον ἐν τοῖς ρωμαϊκοῖς παιᾶσι παρ' Ὁρατίῳ (Ὠδ. I, 21, IV, I, 25—28 carm. sæcul.).

Τὸ Ὑπόρχημα. Τὸ δ' ὑπόρχημα ἦτο ᾆσμα μετ' ὀρχήσεως, ἐν ᾧ τὸ κύριον ἦτο ἡ ὄρχησις καὶ δὴ ὄρχησις ἐν λίαν κεκινημένῳ ῥυθμῷ [3]). Καὶ αὐτὸ δ', ὡς ὁ παιὰν ᾖδετο εἰς τιμὴν τοῦ θεοῦ

[1]) Παράθ. Πορφυρίου περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων II, 18, «τὸν γοῦν Αἰσχύλον φασί, τῶν Δελφῶν ἀξιούντων εἰς τὸν θεὸν γράψαι παιᾶνα, εἰπεῖν ὅτι βέλτιστα Τυννίχῳ πεποίηται· παραβαλλόμενον δὲ τὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐκείνου ταὐτὸν πείσεσθαι τοῖς ἀγάλμασι τοῖς καινοῖς πρὸς τὰ ἀρχαῖα».

[2]) Ὁ Ἀθήν. ἐν XIV, 628 a ἀντιτάσσει τὸν μεθ' ἡσυχίας καὶ τάξεως μελπόμενον παιᾶνα πρὸς τὸν διθύραμβον.

[3]) Πρόκλ. ἐν Χρηστ. 246, 7 «ὑπόρχημα τὸ μετ' ὀρχήσεως ᾀδόμενον μέλος». Ἀθήν.

Ἀπόλλωνος καὶ διεμορφώθη ἐν Κρήτῃ [1]), ὡς ἐκεῖνος, ὥστε πολλάκις δυσχερῶς διεκρίνοντο ἀλλήλων τὰ εἴδη ταῦτα [2]). Ὡς δὲ καὶ ἄλλα λυρικὰ ᾄσματα, οὕτω καὶ τὸ ὑπόρχημα ἐτελειοποιήθη ἐν τῷ δράματι καὶ δὴ ἐν τοῖς κρητικοῖς ᾄσμασι τῆς κωμῳδίας. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν γοργοτάτοις ῥυθμοῖς ποιηθὲν χορικὸν ᾆσμα εἰς Ἀπόλλωνα ἐν ταῖς τοῦ Σοφοκλέους Τραχινίαις (205—224) δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀπομίμησιν τοιούτου τινὸς κρητικοῦ ὀρχηστικοῦ ᾄσματος. Ὑπῆρχε δὲ παρὰ ταῦτα καὶ ἄλλο τι εἶδος ὑπορχήματος, καθ' ὅ, ἐν ᾧ ὁ χορὸς ᾖδεν ἢ ᾄδων ἐξετέλει ἁπλῶς ὀρχηστικάς τινας κινήσεις, οἱ ἄριστοι τῶν ὀρχηστῶν ἐτέλουν ἐντεχνότερά τινα ὀρχηστικὰ σχήματα. Τὸ πρῶτον δὲ τοιοῦτον παίγνιον ἀπαντᾷ ἤδη παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Σ, 604 κ. ἑ.), ἀλλὰ τὸ αὐτὸ εὑρίσκομεν τελειότερον διεξαγόμενον ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν Σφηκῶν τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἀκριβέστερον περιγεγραμμένον ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ ἐν τῷ περὶ ὀρχήσεως 16 [II σελ. 150 ἐκδ. Jacob] λέγοντος «παίδων χοροὶ συνελθόντες ὑπ' αὐλῷ καὶ κιθάρᾳ οἱ μὲν ἐχόρευον, ὑπωρχοῦντο δ' οἱ ἄριστοι προκριθέντες ἐξ αὐτῶν· τὰ γοῦν τοῖς χοροῖς γραφόμενα τούτοις ᾄσματα ὑπορχήματα ἐκαλεῖτο καὶ ἐμπέπληστο τῶν τοιούτων ἡ λύρα» [3]).

ἐν XIV, 631c «ἡ δ' ὑπορχηματικὴ ἐστιν ἐν ᾗ ᾄδων ὁ χορὸς ὀρχεῖται». Καὶ ὁ Μένανδρος ἐν τῷ περὶ ἐπιδεικτικῶν σελ. 331, 21 ἐκδ. Spengel, «τοὺς μὲν γὰρ εἰς Ἀπόλλωνα παιᾶνας καὶ ὑπορχήματα ὀνομάζομεν, τοὺς δὲ εἰς Διόνυσον διθυράμβους καὶ ἰοβάκχους. Πλείονα δὲ περὶ τούτων τῶν ὀρχήσεων ἴδε παρὰ Πλουτ. ἐν Συμποσ. Προβλ. IX, 15.

[1]) Ἀθήν. ἐν V, 181b «κρητικὰ καλοῦσι τὰ ὑπορχήματα. Κρῆτα μὲν καλέουσι τρόπον, τὸ δ' ὄργανον Μολοσσόν». Σιμωνίδης ἐν ἀποσπ. 31 «ὅπα δὲ γαρῦσαι [ὁ Bergk γράφει· ὅταν δὲ γηρῶσαι νῦν ἴδε καὶ Hartung τομ. 6 σελ. 140], σύν τ' ἐλαφρὸν ὄρχημα οἶδα ποδῶν μιγνύμεν».

[2]) Ὁ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 9 ἐκ τῆς μελῳδίας διακρίνει, ἂν ᾆσμά τι εἶναι παιὰν ἢ ὑπόρχημα.

[3]) Παράβαλε, ὅσα ὁ Λίβιος ἐν VII, 2 περὶ τοῦ ῥωμαίου ποιητοῦ Λιβίου Ἀνδρονίκου διηγεῖται: suorum carminum actor dicitur, cum saepius revocatus vocem obtudisset et venia petita puerum ad canendum ante tibicinem cum statuisset, canticum egisse aliquanto magis vigente motu, quia nihil vocis usus impediebat. Inde ad manum cantari histrionibus coeptum diverbiaque tantum ipsorum voci relicta. Ἄλλως τε δὲν περιωρίζετο ἐν μόνῳ τῷ ὑπορχήματι ὁ χωρισμὸς οὗτος τῶν ᾀδόντων καὶ ὀρχουμένων. Καὶ τὰ Παρθένεια τοῦ Ἀλκμᾶνος φαίνεται, ὅτι καθ' ὅλα οὕτως ἐξετελοῦντο.

Τὰ Παρθένεια. Τὰ δὲ Παρθένεια, [ἢ Παρθενεῖα κατὰ Πρόκλον], ἦσαν, ὡς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, ᾄσματα προωρισμένα πρὸς χορὸν παρθένων, αἵτινες ἢ αὐταὶ ὀρχούμεναι ᾖδον, ἢ ἐῤῥύθμιζον τὰς ὀρχηστικὰς αὐτῶν κινήσεις, πρὸς τὸ ᾆσμα ἄλλου τινός. Ἐπεχωρίαζον δὲ κυρίως ἐν Σπάρτῃ, ἔνθα ἡ ἐλευθερωτέρα ἀνατροφὴ τῆς γυναικὸς εὐνόει τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν [1]). Ἐποίησαν δὲ παρθένεια ἐκ τῶν λυρικῶν ποιητῶν πλὴν τοῦ Ἀλκμᾶνος, τοῦ ὀνομαστοτάτου ποιητοῦ παρθενείων, καὶ ὁ Πίνδαρος καὶ ὁ Σιμωνίδης καὶ ὁ Βακχυλίδης. Ἐν τῷ πνεύματι δὲ τῶν παρθενείων φαίνεται ὅτι ἐποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους τὰ ὀρχηστικὰ ᾄσματα τῆς ἐξόδου τῆς Λυσιστράτης. Καὶ ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς δὲ χρόνοις ἐποίησεν ὁ λατῖνος ποιητὴς Λίβιος Ἀνδρόνικος παρθένειον, καθ' ἃ ὁ Λίβιος (ἐν XXVII, 37) παραδίδει, ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τὸ carmen saeculare τοῦ Ὁρατίου, ἦτο δεητικὸν ᾆσμα τοῦτο μόνον τὸ κοινὸν ἔχον πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ παρθένεια, ὅτι ᾖδετο ὡς ἐκεῖνα ὑπὸ χοροῦ παρθένων. Εἶδος δὲ τῶν παρθενείων ἦσαν τὰ δαφνηφορικά, καθ' ὧν τὴν ἐκτέλεσιν εὐγενής, ἤ, ὡς ἔλεγον, ἀμφιθαλὴς παῖς ἦρχε τῆς δαφνηφορίας, χορὸς δὲ εὐστόλων παρθένων ἐπηκολούθει προτείνων κλῶνας δάφνης πρὸς ἱκετηρίαν τῶν ὕμνων [2]).

Οἱ θρῆνοι. Οἱ δὲ θρῆνοι ἦσαν θρηνητικὰ ᾄσματα εἰς θανόντας πολεμιστὰς ἢ φίλους, ἅτινα ἐψάλλοντο ἐν τῷ εἰς τιμὴν τοῦ ἀποθανόντος διδομένῳ ἐπιταφίῳ δείπνῳ. Προῆλθον δὲ ἐκ τοῦ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὁμήρου ἤδη ἀνερχομένου ἔθους τῶν τῆς ταφῆς μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι νῦν, ὅτε οἱ ἄνθρωποι εἰς πνευματικὰς μᾶλλον ἔκλιναν ἀπολαύσεις, ἀντὶ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ᾖδετο ὁ θρῆνος. Ὑποκείμενα δ' αὐτῶν ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ ὀρφικαὶ διδασκαλίαι περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς μετὰ θάνατον ἀνταποδόσεως, αἱ διαδεδομέναι ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς ἕκτης ἑκα-

[1]) Ὁ Θεόκριτος ἐν Εἰδ. XVIII, 22 μνημονεύει τοὺς ἀγῶνας τῶν παρθένων παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Εὐρώτα, οὓς προϋποθέτουσι τὰ παρθένεια τοῦ Ἀλκμᾶνος.

[2]) Τὴν διαφορὰν ἴδε παρὰ Πρόκλῳ ἐν Χρηστ. 247, 16 κ. ἑ.

τονταετηρίδος. Ταῦτα δ' ἀναγνωρίζομεν ἐκ τῶν περισωθέντων πολυτίμων λειψάνων τῶν πινδαρικῶν θρήνων.

Ἀντίθετοι δὲ πρὸς τοὺς σεμνοὺς τούτους καὶ μεγαλοπρεπεῖς ὕμνους ἦσαν οἱ ἐμπαθεῖς Ἰάλεμοι, οἵτινες ἀναφαίνονται βραδύτερον ἐν τοῖς κομμοῖς τῆς τραγῳδίας [1]).

Παρὰ ταῦτα δ' ἀναφέρονται καὶ ἄλλα ὀνόματα ἰδίων ᾠδικῶν μορφῶν ὡς οἱ ἐπίνικοι (ἐνν. ὕμνοι), ᾄσματα ἐπὶ τῇ νίκῃ, τὰ ἐγκώμια, ᾄσματα ἐξυμνοῦντα μὲν βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, ἐν κώμῳ δ' ᾀδόμενα [2]), τὰ Ἀδωνίδια, ᾄσματα εἰς τιμὴν τοῦ Ἀδώνιδος [3], τὰ ἐπιλήνια, ᾄσματα τῶν τρυγητῶν, οἱ ἴουλοι, ᾠδὴ τῶν ταλασιουργῶν [4]), τὰ βαυκαλήματα [5]), τὰ τριποδηφορικὰ καὶ ὠσχοφορικά [6]), ἄτινα ἐκ τῶν τριπόδων καὶ τῶν κλημάτων, ἄτινα ἔφερον οἱ ἀοιδοί, ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα.

5. ΠΟΙΗΤΑΙ ΑΣΜΑΤΩΝ Η ΜΕΛΙΚΟΙ.

111. Ὁ Ἀλκαῖος [7]) καὶ ἡ Σαπφὼ ἀποτελοῦσι τὸ περικλεὲς ζεῦγος τῶν Λεσβίων ποιητῶν, ὅπερ ἐθεμελίωσε τὸ νέον εἶδος τῆς μελικῆς ποιήσεως περὶ τὴν ἑβδόμην ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν καὶ τὰς πρώτας δεκαετηρίας τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος [8]).

[1]) Σχόλ. εἰς Εὐριπ. Ῥῆσ. 892 «φασὶ δ' ἰάλεμον παρωνομάσθαι ἐπὶ τιμῇ Ἰαλέμου τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Καλλιόπης, ὥς φησι Πίνδαρος· ἃ δ' (ἀοιδὰ ὕμνει δῆλα δή) Ἰάλεμον ὠμοβόλῳ νούσῳ πεδαθέντα σθένος, υἱὸν Οἰάγρου».

[2]) Πίνδ. Νεμεον. VIII, 50 ἐπικώμιος ὕμνος.

[3]) Παράδ. Ἀνακρεοντείων 57, 8.

[4]) Ἰδ. Ἀθην. XIV, 618 d.

[5]) Τοιαῦτα βαυκαλήματα παρενεβλήθησαν εἰς Σοφοκλ. Φιλοκτ. 827 κ. ἑξ. Εὐριπ. Ὀρέστ. 174 κ. ἑξῆς.

[6]) Πρόκλ. Χρηστ. 248 καὶ ἑξῆς.

[7]) Τὸ περὶ Ἀλκαίου ἄρθρον τοῦ Σουΐδα ἐξέπεσεν. Ὁ δὲ Δικαίαρχος εἶχε γράψῃ πραγματείαν περὶ Ἀλκαίου, ἣν πολλάκις ἐπάγεται ὁ Ἀθήναιος. Ἴδε Welcker, Alkäos ἐν Kleine Shriften I, 126 κ. ἑ., πρὸς ἃ συμφωνεῖ καὶ τὸ Πάριον Χρονικὸν 36.

[8]) Ὁ Εὐσέβιος τάττει τὴν ἀκμὴν αὐτῶν εἰς τὸ 2ον ἔτος τῆς 46 Ὀλυμπ. = 595 π. Χ. Ὁ δὲ Σουΐδας τάττει τὴν Σαπφώ, ἣν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν νεωτέραν τοῦ Ἀλκαίου, εἰς τὴν 42 Ὀλυμπιάδα. Κατὰ δὲ τὸν Ἡρόδ. II, 135 θὰ ἔζη ἡ Σαπφὼ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀμάσιδος (570—526). Περὶ τοῦ χωρίου V, 95 τοῦ Ἡροδότου, ὅπερ φαίνεται καταβιβάζον τὸν χρόνον τῆς ἀκμῆς τοῦ Ἀλκαίου μέχρι τοῦ Πεισιστράτου, ἴδε τὴν κατωτέρω ση-

Τὸ γένος δὲ τοῦ Ἀλκαίου ἀνῆκεν εἴς τινα τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν τῆς Μυτιλήνης καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἀντιμενίδου μετέσχε σπουδαίως τῶν ἀγώνων τῶν εὐγενῶν κατὰ τοῦ ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν εἰς τὴν ἀρχὴν ἀναβιβασθέντος τυράννου Μελάγχρου καὶ τοῦ ἔτι μισητοτέρου διαδόχου Μυρσίλου. Ἐπὶ τῷ θανάτῳ δὲ τούτου ὀλολύζων ἔγραφε μετ' ἀγρίου μίσους·

νῦν χρὴ μεθύσθην καί τινα πρὸς βίαν
πώνην, ἐπειδὴ κάτθανε Μύρσιλος [1])

Καὶ ἐν τῷ πολέμῳ δ', ὃν ἡ πατρὶς αὐτοῦ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὸ Σίγειον, τὴν ἐν Τρῳάδι ἀποικίαν, ἐπολέμει, συνεπολέμησε καὶ αὐτὸς καὶ ἀπώλεσε τὴν ἀσπίδα, ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ἔπειτα ἀνεκρέμασαν πρὸς τὸ ἐν Σιγείῳ Ἀθήναιον, τὸν ναὸν τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς[2]). Ὅτε δ' οἱ Μυτιληναῖοι καταπονηθέντες ἐκ τῶν αἰωνίων ἐρίδων κατέστησαν τὸν Πιττακὸν αἰσυμνήτην πρὸς διάλυσιν τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν, ἐγκατέλιπεν ὁ Ἀλκαῖος μετὰ τῶν ἑταίρων τὴν πατρίδα [3]) καὶ ὥρμησεν ὡς μισθοφόρος ἐπὶ στρατείας, αἵτινες ἤγαγον αὐτὸν καὶ εἰς Αἴγυπτον [4]). Τὴν δύσιν δὲ τοῦ βίου διήγαγεν αὖθις ἐν τῇ πατρίῳ ἑστίᾳ, ἐπιτρέψαντος τοῦτο τοῦ Πιττακοῦ, ὃς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ εἶπε καὶ τὸ ὀνομαστὸν λόγιον « συγγνώμη τιμωρίας κρείσσων [5]) ». Ὅμοιον δὲ πρὸς

μείωσιν ?. Τὸ δὲ ποίημα τῆς Σαπφοῦς πρὸς τὸν Ἀνακρέοντα, ὅπερ ὁ Ἀθήναιος (XIII, 599 d) μνημονεύει, δὲν ἐξετάζομεν, διότι αὐτὸς ὁ Ἀθήναιος δὲν πιστεύει εἰς τὴν γνησιότητα αὐτοῦ.

[1]) Ἀλκ. ἀπόσπ. 20. Τοῦτο ἐμιμήθη ὁ Ὁράτιος ἐν Ὠδῶν I, 37. Παράδ. καὶ Στράβ XIII, 617.

[2]) Ἡρόδ. V, 95. Ὁ ἱστορικὸς ἀναφέρει τὸ πάθημα τοῦτο τοῦ ποιητοῦ εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Πεισιστράτου περὶ τοῦ Σιγείου (550 — 540). Ἀλλὰ προφανῶς, ὡς ἡ μνεία τοῦ Περιάνδρου ἀποδεικνύει, συνέδεσεν ἐπεισοδιωδῶς, ὅ,τι ἐν τῷ προτέρῳ πολέμῳ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Μυτιληναίους συνέβη εἰς τὸν Ἀλκαῖον, πρὸς τὴν διήγησιν περὶ τοῦ νεωτέρου ὑπὲρ τοῦ Σιγείου πολέμου. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύει ἀντιστρατευόμενος πρὸς τὸν Beloch ὁ Crusius Litteraturgeschichtliche Parerga ἐν Philol. 55, 11.

[3]) Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. III, 9 σελ. 1285a, 35.

[4]) Στράβ. I, 37. Ὁ δ' ἀδελφὸς ἐμισθοφόρει ἐν Βαβυλῶνι, ὅθεν ἐκόμισε τὴν χρυσελεφαντίνην λαβὴν τοῦ ξίφους. Ἴδε ἀποσπ. 33.

[5]) Διογ. Λαερτ. I. 76.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

τὸν πολυτάραχον τοῦτον βίον πολεμικὸν πνεῦμα διαπνέει τὰ ᾄσματα τοῦ Ἀλκαίου, πρὸς ὃ συνδέεται καὶ ἡ ὁρμὴ τῶν Αἰολέων πρὸς θορυβώδη συμπόσια καὶ διάθερμον ἔρωτα [1]). Καὶ τὴν ἰόπλοκον ἤτοι ἰοπλόκαμον καὶ μειλιχόμειδον Σαπφὼ ἐξύμνησεν ὁ ποιητὴς ἐν τοῖς ᾄσμασιν αὐτοῦ, καίπερ οὐχὶ εὐήκοον καὶ εὐνοϊκῶς διακειμένην πρὸς αὐτὸν εὑρίσκων τὴν ὡραίαν ποιήτριαν [2]).

Τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλκαίου δέκα τοὐλάχιστον πληροῦντα βιβλία ἦσαν διατεταγμένα κατὰ τὴν ὕλην. Περιελάμβανον δὲ ὕμνους εἰς τοὺς θεούς [3]), στασιωτικὰ πλήρη πολεμικοῦ μένους, ἐν οἷς καὶ τὴν λαμπρὰν περιγραφὴν τοῦ ἐνοπλίου δώματος (ἀπόσπ. 15) [καὶ τὴν πρὸ μικροῦ ἐν παπύρῳ ἀνευρεθεῖσαν σφοδρὰν καὶ πικρόχολον ἀρὰν εἰς ἐχθρόν, ἣν ἀτόνως παρέφρασεν ὁ Ὁράτιος ἐν Ἐπῳδ. 10,] σκόλια, ὧν πλεῖστα ἀπεμιμήθη ἐπιτυχῶς ὁ μιμητὴς αὐτοῦ Ὁράτιος (Ὠδῶν I, 9, 18, 37) καὶ ἐρωτικά, ὧν ἔννοιαν λαμβάνομεν ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου μεταφρασθέντος (Ὠδ. III, 12). Πρὸς τὸ φλογερὸν δέ, ἐκ τοῦ πλήρους νεανικοῦ σφρίγους βίου εἰλημμένον περιεχόμενον ἥρμοζε καὶ ἡ θαυμαστὴ τελειότης τῆς μορφῆς. Ἐκ τούτου τὰ ποιήματα τοῦ Ἀλκαίου καὶ τῆς Σαπφοῦς ἦσαν τὰ μελῳδικώτατα δημιουργήματα τῶν Ἑλλήνων. Αὐτοί, ἂν μὴ ἐξεῦρον, πάντως ὅμως εἰσήγαγον εἰς τὴν ἑλληνικὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ κυρίους ἀπέδειξαν τοὺς αἰμύλους λογαοιδικούς, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ἐποίησαν καὶ χοριαμβικοὺς καὶ ἰωνικοὺς στίχους. Ἐν τοῖς ᾄσμασι δ' αὐτῶν ἐπαναλαμβάνεται χαριέντως ἡ αὐτὴ περίοδος, ἢ στροφή,

1) Ὁράτιος ἐν Ὠδῶν I, 32 καὶ II, 13. Ὁ δ' Ἀθήναιος ἐν X, 492 a λέγει, ὅτι ὁ Ἀλκαῖος ὁ μελοποιὸς καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ὁ κωμῳδιοποιὸς μεθύοντες ἔγραφον τὰ ποιήματα.

2) Ἀριστοτ. ἐν Ρητορ. I, 9 [σελ. 48 ἐκδ. Roemer] καὶ Ἑρμησιάναξ παρ' Ἀθην. XIII, 598 b. Ἐκ τούτου δ' ἀμφότεροι ἀποτυποῦνται ἡνωμένοι ἔν τινι ἀμφορεῖ τῆς ἐν Μονάχῳ συλλογῆς. Παράβ. O. Jahn, Darstellungen griechischer Dichter auf Vasenbildern σελ. 706 κ. ἑ. Ἡ κεφαλὴ δὲ τοῦ Ἀλκαίου εὑρίσκεται ἐπί τινος νομίσματος τοῦ ἐν Παρισίοις Μουσείου, περὶ οὗ ἴδε Baumeister, Denkmäler ἐν Alcaeus. [Ἴδε καὶ Head - Σβορώνου Ἱστορ. Νομ. II, 100].

3) Ὁ εἰς Ἀπόλλωνα ὕμνος περιεῖχε τὴν εἰς τοὺς Ὑπερβορείους ἐπὶ ἅρματος ὑπὸ κύκνων συρομένου πορείαν τοῦ θεοῦ. Τοῦτον ἀποδίδει ἐν πεζῷ λόγῳ. ὁ Ἰμέριος ἐν τῷ XIV λόγῳ. Τὸν δ' εἰς Ἑρμῆν μετέφρασεν ὁ Ὁράτιος ἐν Ὠδῶν I, 10.

δι' ὃ καὶ λέγονται μονόστροφα μέλη, ὥστε εὐκόλως ἠδύναντο νὰ ᾄδωνται καθ' ἁπλῆν τινα μελῳδίαν. Αἱ πλεῖσται δ' αὐτῶν στροφαὶ συνίσταντο ἐκ τεσσάρων μελῶν, (τετράκωλος στροφή). Καὶ ἰδίᾳ μὲν ἐκ τοῦ Ἀλκαίου ὠνομάσθη ἡ πλήρης ἐνεργείας ἀλκαϊκὴ στροφή, ἀλλὰ μετεχειρίζετο ὁ αὐτὸς μετὰ τῆς αὐτῆς τέχνης καὶ τὴν τρυφερὰν καὶ μαλακὴν σαπφικὴν στροφήν. Ὡς παράδειγμα δὲ τῆς ἀλκαϊκῆς στροφῆς παραθέτομεν τὸ 18 ἀπόσπασμα ἔχον οὕτως·

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ × *Ἀσυνέτημι τῶν ἀνέμων στάσιν·*
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ × *Τὸ μὲν γὰρ ἔνθεν κῦμα κυλίνδεται,*
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ *Τὸ δ' ἔνθεν· ἄμμες δ' ἂν τὸ μέσσον*
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ *νᾶι φορήμεθα σὺν μελαίνᾳ.*

Τὰ ᾄσματα τοῦ Ἀλκαίου εὐδοκίμουν καὶ πέραν τῆς αἰολικῆς πατρίδος τοῦ ποιητοῦ. Ἰδίᾳ δ' ἐπεχωρίασαν ἐν Ἀθήναις τὰ σκόλια αὐτοῦ καὶ παρήγαγον ἐκεῖ τὸ συγγενὲς εἶδος τῶν ἀττικῶν παροινίων ᾀσμάτων.

112. Ἡ δ' ἐκ τῆς ἐν Λέσβῳ Ἐρέσου (κατ' ἄλλους Μυτιλήνης) Σαπφὼ [1]) ἦτο ἡ νεωτέρα ἡλικιῶτις τοῦ Ἀλκαίου. Περὶ τῶν τοῦ βίου αὐτῆς ἐλάχιστα μόνον γνωρίζομεν, διότι πρωΐμως παρεμορφώθησαν ταῦτα ὑπὸ τῶν λόγων καὶ τῆς κωμῳδίας [2]). Καὶ πατὴρ μὲν αὐτῆς ἦτο Σκαμανδρώνυμός τις, ἄνδρα δ' ἔλαβε πλούσιόν τινα ἐξ Ἄνδρου Κερκύλαν καλούμενον [3]), εἶχε δὲ τρεῖς ἀδελ-

[1]) Ὁ Σουΐδας ἐσφαλμένως ἀποδέχεται, ὅτι δύο ἐγένοντο Σαπφοί. Τινὰ περὶ τῆς ποιητρίας εὑρίσκομεν παρ' Ὀβιδίῳ ἐν Ἡρωΐδων 15. Ὁ δ' Ἀθήναιος ἐν XIII, 599c μνημονεύει ἔργον τοῦ Χαμαιλέοντος περὶ Σαπφοῦς. Παράβ. Welcker, Sappho vor einem herrschenden Vorurtheil befreit ἐν τοῖς Kleinen Schriften II, 80 — 144. Lehrs, Populäre Aufsätze 399 κ. ἑ. 2ας ἐκδ. A. Schöne, Untersuchungen über das Leben der Sappho ἐν τοῖς Symbolis Philol. Bonn. 731 — 762. Neue, Fragmenta der Sappho, Berol. 1827. [Luniak, quaestiones Sapphicae, Kasan 1888]. Ἄγαλμα χαλκοῦν τῆς ποιητρίας εἶχε κατεσκευάσῃ ὁ Σιλανίων (Cicer. Verr. IV, 57, 126), οὗ ἀντίτυπα καὶ ἐκ μαρμάρου καὶ ἐκ κεράμου ἀνευρέθησαν· ἴδε Gamurrini, Testa di Saffo ἐν τοῖς Annal. dell' Instit. LI (1879) σελ. 246 κ. ἑ.

[2]) Ὁ Δίφιλος ὁ κωμῳδιοποιὸς ἐν Σαπφοῖ, τῷ δράματι, ποιεῖ τὸν Ἀρχίλοχον καὶ Ἱππώνακτα ἐραστὰς τῆς Σαπφοῦς, ὅπερ χρονολογικῶς ἀδύνατον. Ἴδε Ἀθην. XIII, 599d.

[3]) Σουΐδας ἐν λέξει. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ καὶ μάλιστα ἐν τῷ ὀνόματι τῆς Ἄνδρου = πό-

φούς, ἐξ ὧν ὁ εἷς, ὁ Χάραξος, ἔζη ἐπὶ μακρὸν χρόνον μετὰ τῆς ἐπαγωγοῦ ἑταίρας Ῥοδώπιδος ἐν Ναυκράτει τῆς Αἰγύπτου [1]). Ἐξ αἰτίας δὲ τῶν πολιτικῶν ταραχῶν ἐγκατέλιπε καὶ αὐτὴ τὴν πατρίδα καὶ ἔφυγεν εἰς Σικελίαν μετ' ἄλλων ὁμοφρόνων [2]). Ἀναφέρεται δ', ὅτι εἶχε θυγατέρα, δῶρον τῆς ἐκ τοῦ ἔρωτος εὐτυχίας, τὴν Κλεΐδα, [ἢ Κλαΐδα], ἣν τρυφερώτατα ἠγάπα καὶ ἐξύμνει ὡς κειμήλιον, ὅπερ οὐδ' ἀντὶ τῆς Λυδίας ἀπάσης θὰ ἔδιδεν [3]). Ὁ δ' ἔρως αὐτῆς πρὸς τὸν ὡραῖον νεανίαν Φάωνα, ὃς δὲν ἐφύλαξε τὴν πίστιν καὶ ὃν μεταδιώκουσα εἰς Σικελίαν διὰ τὸν θερμὸν ἔρωτα ἔῤῥιψεν ἑαυτὴν ἐκ τῆς ἐν Λευκάδι πέτρας εἰς τὴν θάλασσαν, ἐκοσμήθη ἐπιχαρίτως καὶ ἐν τοῖς παλαιοῖς καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις. Ἀλλ' ἴσως ὡς πρόσχημα μὲν εἰς τὸ χαρίεν διήγημα ἐχρησίμευσεν ἡ ἐκ πολιτικῶν λόγων φυγὴ τῆς Σαπφοῦς, ἀφορμὴν δ' εἰς ἰδίαν διακόσμησιν τοῦ λόγου παρέσχεν ἡ μνεία τῆς Λευκάδος πέτρας ἔν τινι τῶν ᾀσμάτων αὐτῆς [4]). Διεστράφη δὲ καὶ χυδαῖον προσέλαβε χαρακτῆρα ἡ κοινωνία τῆς ἐνθουσιαστικῆς ποιητρίας πρὸς τὰς φίλας αὐτῆς. Ἡ δ' ἀφορμὴ ἦτο ἡ ἑξῆς. Ἐν Λέσβῳ δῆλα δὴ καὶ παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι καθ' ὅλου ἐλευθερώτερον ἀνεστρέφετο ἡ γυνή, ἡ δ' ἐλευθερία αὕτη διευκόλυνε τὴν συνένωσιν ὁμοφρόνων γυναικῶν καὶ παρθένων εἰς μουσικὰς ἑταιρείας.

λεως ἀνδρῶν ἀνεῦρον κωμικόν τι σκῶμμα. [Τολμηρὰν μέν, ἀλλ' εὐφυᾶ τινα ὑπόθεσιν περὶ τοῦ ὀνόματος Κερκύλα = Κερκόλας = Κρεκόλαος = κιθαριστὴς ἴδε παρὰ Luniak ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 80].

[1]) Ἡρόδ. II, 135. Ἕτερόν τινα ἀδελφὸν Λάριχον τὸν οἰνοχοοῦντα ἐν τῷ πρυτανείῳ τοῖς Μυτιληναίοις μνημονεύει ἡ Σαπφὼ παρ' Ἀθην. ἐν X, 424 κ. ἑ.

[2]) Τὸ Πάριον μάρμαρον τάττει τὴν φυγὴν εἰς τὸν χρόνον τὸν μεταξὺ τοῦ 4 ἔτους τῆς 43 Ὀλυμπ. καὶ τοῦ 3 τῆς 47 (ἴσως Ὀλυμπ. 47, 1 ἢ 47, 2 κατὰ τὸν Schöne) λέγον· Σαπφὼ ἐγ Μυτιλήνης εἰς Σικελίαν ἔπλευσε φυγοῦσα. Ἴσως δ' ἐπανῆλθε καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ πατρίδι, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων ἐν Ἀνθολ. VII, 14 καὶ 17.

[3]) Ἀπόσπ. 85, ἀλλ' ἴσως καὶ ἄλλη τις γυνὴ ὁμιλεῖ ἐν πρώτῳ προσώπῳ.

[4]) Ἐν Λευκάδι τῇ ἐκ τῆς ἠπείρου ἀποσπασθείσῃ νήσῳ τῆς Ἀκαρνανίας ὑφίστατο παλαιόν τι θρησκευτικὸν ἔθος νὰ καταῤῥίπτωσιν ἐκ τῆς πέτρας εἰς τὴν θάλασσαν ἄνθρωπον εἰς ἐξιλασμὸν τῆς θεότητος. Τὸ ἔθιμον τοῦτο μνημονεύει ὁ Στησίχορος ἐν ἀποσπ. 43 καὶ ὁ Ἀνακρέων ἐν ἀποσπ. 19. Τὴν Σαπφὼ καὶ τὸν Φάωνα συνέδεσε πρὸς τὸ ἔθος τοῦτο ὁ Μένανδρος παρὰ Στράβ. X, 452. Παράβ. καὶ O. Müller, Die Dorier I, 233 καὶ Oberhummer, Akarnanien 226.

Καὶ ἡ Σαπφὼ ἄρα συνήθροιζεν εἰς τὴν ἑαυτῆς οἰκίαν, ἣν αὐτὴ αὕτη ἀπεκάλει μοισοπόλον οἰκίαν [1]), ὡραίας νεαρὰς φίλας, μεθ' ὧν ἐποίει ποιήματα καὶ ἔψαλλε, καὶ ἃς ἠγάπα μετὰ τῆς διαπύρου ἐκείνης ἀγάπης, μεθ' ἧς προσκολλῶνται εἰς τὸν ἀγαπώμενον αἱ θερμουργοὶ γυναῖκες τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν. Διέκειτο δῆλα δὴ καὶ αὕτη ὁμοίως πρὸς τὰς φίλας αὐτῆς, ὡς ὁ Σωκράτης πρὸς τοὺς μαθητάς [2]). Καὶ παρὰ τούτῳ ὡς καὶ παρ' ἐκείνῃ παρὰ τῇ διανοητικῇ εὐφυΐᾳ μεγάλην εἶχε δύναμιν καὶ ἡ καλλονὴ τῆς μορφῆς, μόνη δ' ἡ ἀκολασία τῶν κωμικῶν καὶ ἡ ὑπαρὰ φαντασιστικὴ δύναμις τῶν Ῥωμαίων ἐξήγαγον ἐκ τῶν ἐνθουσιαστικῶν στίχων, δι' ὧν ἡ Σαπφὼ ἐξύμνησε τὰς φίλας, τὴν Ἀτθίδα καὶ Τελεσίππην καὶ Μεγάραν, ὅτι ἡ κοινωνία αὐτῶν ἦτο ἀκόλαστός τις. Ἀλλ' ὁ Βέλκκερος ἀπήλλαξε τὴν ἐρασμίαν ποιήτριαν τέλεον πάσης μομφῆς κατὰ τοὺς ἡμετέρους χρόνους [3]).

Τὰ ποιήματα τῆς Σαπφοῦς ἦσαν διηρημένα εἰς ἐννέα βιβλία κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν Μουσῶν. Ὡς μέτρον δὲ τῆς διαιρέσεως ἐχρησίμευε τὸ μέτρον οὕτως, ὥστε ἐπὶ παραδείγματι τὸ μὲν πρῶτον βιβλίον περιεῖχε ποιήματα ἐν σαπφικαῖς γεγραμμένα στροφαῖς, τὸ δὲ δεύτερον ἐν αἰολικοῖς δακτύλοις. Ἐκ τῶν διαφόρων δὲ ποιημάτων κατ' εὐτυχίαν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πλὴν τῶν πολλῶν ἀποσπασμάτων καὶ δύο πλήρη ποιήματα, ἓν μέν, ἐν ᾧ ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τῆς ποικιλοθρόνου Ἀφροδίτης ὡς ἐν χαλεπαῖς εὑρισκομένη ἐρωτικαῖς μερίμναις, ἕτερον δ', ἐν ᾧ ὁμολογεῖ τὸν ζηλότυπον

[1]) Ἀποσπ. 136. Ὁ δ' Ἡρόδοτος ὀνομάζει κατὰ ταῦτα τὴν Σαπφὼ αὐτὴν μουσοποιὸν ἐν II, 135.

[2]) Οὕτως ἔκρινε περὶ τῆς σχέσεως ταύτης ἤδη ὁ Μάξιμος Τύριος ἐν [Διαλέξεων] XXIV, 8.

[3]) Welcker. Kleine Schriften II, 80 καὶ ἑξῆς. [Ἴδε καὶ Μυλλέρου, Ἱστορίαν τῆς γραμματολογίας κατὰ μετάφρ. Κυπριανοῦ Γαλάνη 292 κ. ἑ. Τἀναντία δὲ δοξάζει ὁ Ἄγγλος Mure, History of greek Litt. III, 315 καὶ 496]. Ἂν δ' ἐν τῇ ἐπιστολῇ I, 19, 28 τοῦ Ὁρατίου, ἔνθα λέγεται temperat Archilochi musam pede mascula Sappho, τὸ pede ἀληθῶς πρέπει νὰ συνδεθῇ πρὸς τὸ mascula, εἶναι λίαν ἀμφίβολον. Σχολαστικοί τινες γραμματικοί, ὡς ὁ Δίδυμος, ἀνηρεύνων σπουδαίως ἐν τοῖς παλαιοῖς ἤδη χρόνοις νὰ ἐξεύρωσιν an Sappho publica fuerit, ὡς λέγει ὁ Σενέκας ἐν epist. 88, 37 [ἤτοι πορνικὸν γύναιον ἦτο, ἑρωτομανές, ὡς λέγει ὁ Τατιανὸς πρὸς τοὺς Ἕλληνας 32].

ἔρωτα πρὸς τὴν ἡδέως φθεγγομένην ἱμερόεν γελῶσαν φίλην [1]). Τὸ κύριον δὲ πνεῦμα, ὅπερ ἀποπνέει ἀπὸ πάντων τῶν ποιημάτων αὐτῆς, τῶν τε ἐρωτικῶν καὶ ἐπιθαλαμίων καὶ ἐπιγραμμάτων, εἶναι τὸ τοῦ κατατήκοντος ἐρωτικοῦ πάθους, ὅπερ ἐκφράζει μετ' εἰλικρινείας ἀσυνήθους εἰς γυναῖκα καὶ ἐκ τούτου διπλασίως ἐκπληττούσης ἡμᾶς, ὡς ὅτε ψάλλει,

δέδυκε μὲν ἀ σελάννα
καὶ Πληϊάδες· μέσαι δὲ
νύκτες, παρὰ δ' ἔρχετ' ὤρα,
ἐγὼ δὲ μόνα κατεύδω.

Αἱ αἰσθηταὶ χάριτες κατὰ τὴν δόξαν μάλιστα τῶν παλαιῶν διεγείρουσι τὸν ἔρωτα. Ἀλλ' οὐχὶ ἡ ἁπλῆ εὐμορφία τοῦ σώματος διεγείρει τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς Σαπφοῦς, διότι αὕτη καὶ τὸν πλοῦτον ἄνευ ἀρετῆς περιφρονεῖ ὡς ἐπιβλαβῆ πάροικον (ἀπόσπ. 81) καὶ εἰς τὴν πλουσίαν ἐκείνην, ἥτις σεμνύνεται μὲν ἐπὶ τῷ πλούτῳ, δὲν μετέχει δὲ τῶν ῥόδων τῆς Πιερίας, προλέγει, ὅτι θὰ διάγῃ ἐν τῷ σκοτεινῷ Ἅιδῃ (ἀπόσπ. 68) ἀφανὴς καὶ παραδεδομένη εἰς τὴν λήθην. Τὰς δ' ἐννοίας αὐτῆς πάσας ἐκφέρει ἐν ἐπιχαριτωτάτῃ γλώσσῃ, ἥτις ἐπιμελῶς εὐλαβεῖται τὸν σύνδεσμον δασέων φθόγγων [2]) καὶ ὡς διὰ μαγείας προβάλλει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὰς ἐρασμιωτάτας εἰκόνας, ὡς τὴν τοῦ γλυκυμήλου, ὅπερ ἄκρον ἄκρῳ ἐπ' ὔσδῳ ἐρυθραίνεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου (ἀπόσπ. 93). Κατὰ τὸν πλοῦτον δὲ καὶ τὴν ἁπαλότητα τῶν ῥυθμῶν ὑπερβάλλει καὶ αὐτὸν τὸν ἀντίτεχνον αὐτῆς Ἀλκαῖον. Ἐκ τούτου ἀπ' αὐτῆς ἔλαβε τὸ ὄνομα ἡ σαπφικὴ στροφή, ἥτις εἰς τὴν ἁπαλὴν θέσιν κατα λήγουσα ἁρμόζει ἄριστα πρὸς τὴν φύσιν τῆς φιλοστόργου γυναικός, ὡς πᾶς τις ἐκ τοῦ πρώτου τυχόντος παραδείγματος αἰσθάνεται.

[1]) Τοῦτο μετέφρασεν ὁ Κάτουλλος 51, ὃς καὶ ἐν τῷ Ἐπιθαλαμίῳ 62 παρέχει ἡμῖν ἔννοιαν τῶν ᾀσμάτων τούτων τῆς Σαπφοῦς.

[2]) Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐν τῷ Περὶ συνθέσεως ὀνομάτων 23 ἐξυμνεῖ αὐτὴν ὡς πρότυπον τῆς γλαφυρᾶς καὶ ἀνθηρᾶς συνθέσεως. Παράβ. καὶ τὸν Δημήτριον ἐν τῷ περὶ Ἑρμηνείας 166 κ. ἑξ., ὃς καὶ τοῦτο ἐξαίρει, ὅτι τοσοῦτον καλῶς προσαρμόζει τὰς λέξεις πρὸς τὰ πρόσωπα ἐν τοῖς ἐπιθαλαμίοις.

НБ ОГУ имени И.И. Мечникова

Ποικιλόθρον᾽ ἀθάνατ᾽ Ἀφροδίτα ⏑ – – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
παῖ Διός, δολόπλοκε, λίσσομαί σε, ⏑ – – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
μή μ᾽ ἄσαισι μήτ᾽ ὀνίαισι δάμνα, ⏑ – – ⏑ – ⏑ – – ⏑ –
πότνια, θῦμον ⏑ – ⏑ – ⏑ –

Παρὰ ταῦτα δ᾽ ἐποίει καὶ ἁπλᾶ συστήματα ἐξ ὁμοίων κώλων, πολυμερεῖς, ἀνὰ δύο συνδεδεμένους λογαοιδικοὺς καὶ δακτυλικοὺς στίχους μετ᾽ εἰσαγωγικῆς βάσεως [1]) [ἢ εἰσβάσεως] [2]), τὰ δὴ λεγόμενα αἰολικὰ μέτρα. Καὶ ἁρμονίαν δέ τινα νέαν, τὴν μιξολυδιστί, λέγεται, ὅτι ἐξεῦρεν [3]). Οὐδὲν θαυμαστὸν ἄρα, ὅτι πρωϊμώτατα ἐθαυμάζετο καὶ ἐπῃνεῖτο ὑπὸ πάντων καὶ ὡς δεκάτη Μοῦσα ὑμνεῖτο ὑπὸ τῶν ἐπιγραμματοποιῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐν τῷ ὑπερβολικῷ θαυμασμῷ [4]). Καὶ τὰ μὲν πλεῖστα τῶν ἀσμάτων ἔψαλλεν ἡ ποιήτρια πρὸς λύραν κατὰ τὸν τρόπον τῶν κιθαρῳδικῶν νόμων, μόνα δὲ τὰ ἐπιθαλάμια ἦσαν προωρισμένα νὰ ᾄδωνται ὑπὸ χοροῦ. Ἓν μάλιστα τούτων, ὅπερ μετέφρασεν ἢ ἐμιμήθη ὁ Κάτουλλος (62), ἐξετελεῖτο ὑπὸ δύο χορῶν, ὑπὸ χοροῦ παρθένων καὶ χοροῦ νεανίσκων, καὶ πρὸς τούτοις ἐκ τοῦ τρόπου, καθ᾽ ὃν ἐν τέλει ἑκάστης στροφῆς σύμπας ὁ χορὸς ὁλολύζων ἔψαλλε τὸ ἐφύμνιον, ἀπέβαινε χαριέντως ποικίλη ἡ ἐκτέλεσις.

Ἡ εἰκὼν τῆς Σαπφοῦς φαίνεται ἐκτετυπωμένη ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς Μυτιλήνης καὶ τὸ ἄγαλμα αὐτῆς τὸ ὑπὸ τοῦ Σιλανίωνος ποιηθὲν ἐπαινεῖται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ἐν τῷ in Verrem IV 126 λόγῳ ὡς ἀνυπέρβλητον. Ἐμιμήθησαν δὲ ᾄσματα αὐτῆς ὁ Κάτουλλος καὶ ὁ Ὁράτιος, οἵτινες διὰ τοῦτο ἀνύψωσαν τὴν λυρικὴν ποίησιν τῶν Ῥωμαίων ὑπεράνω τῆς ἀψύχου κομψείας τῶν Ἀλεξανδρέων [5]).

[1]) [Περὶ τῆς εἰσαγωγικῆς βάσεως ἴδε Got. Hermann, Elementa doctrinae metricae σελ. 19 καὶ Christ, Metrik der Griech. und Römer σελ. 95.]

[2]) [K. Hofmann ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. 1871 σελ. 440].

[3]) Πλουτ. Περὶ Μουσ. 16.

[4]) Ἴδε Στράβωνα ἐν XIII, 617, ὃς θαυμαστόντι χρῆμα αὐτὴν ἀποκαλεῖ.

[5]) Ὁ Φιλόστρατος ἐν βίῳ Ἀπολλ. I, 30 μνημονεύει Δαμοφύλην τινὰ ἐκ Παμφυλίας, ἥτις ἀπεμιμεῖτο ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ τὸν τρόπον τοῦ βίου καὶ τῆς ποιήσεως τῆς Σαπφοῦς.

HD Online Ekehi H. Meyburg

113. Ὁ δ' Ἀνακρέων [1]), ὁ Τήϊος ἐκ τῆς ἰωνικῆς παραλίας πόλεως Τέω εἶναι μὲν ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς αὐτοῦ ᾄσμασιν ὀπαδὸς τοῦ λεσβίου μέλους, ἀλλὰ τὰ ποιήματα αὐτοῦ διέφερον ἐν τούτῳ, ὅτι ἔτι μᾶλον ἐξῆρον τὴν τρυφηλότητα καὶ ἡδονὴν τοῦ βίου καὶ ὅτι ἐν τῇ ἰωνικῇ τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἐγράφησαν διαλέκτῳ. Ἐν τούτῳ ὅμως προηγήθη αὐτοῦ ὁ Πύθερμος, ὡσαύτως Τήϊος, ὃς ἐποίησε σκόλια καὶ δὴ κατὰ τὸν Ἀθήναιον (XIV, 625[c]) ἐν τῇ ἰαστὶ ἁρμονίᾳ. Ὅτε δ' ὁ πέρσης σατράπης Ἅρπαγος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰωνίαν τῷ 545, ὁ Ἀνακρέων μετῴκησεν εἰς τὰ Ἄβδηρα, τὴν ἐν Θράκῃ ἀποικίαν τῶν Τηΐων [2]). Κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον βεβαίως συμπίπτουσι τὰ ἥκιστα ἔνδοξα πολεμικὰ αὐτοῦ κατορθώματα, ὧν αὐτὸς οὗτος παίζων μνημονεύει (ἐν ἀποσπ. 28 καὶ 29). Βραδύτερον δ' εὑρίσκομεν αὐτὸν σὺν τῷ Ἰβύκῳ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Πολυκράτους, τοῦ ἰσχυροῦ καὶ φιλοτέχνου τυράννου τῆς Σάμου (533-522), παρ' οὗ μεγάλης ἀπήλαυε τιμῆς ὡς κῆρυξ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἡδονῆς [3]). Μετὰ τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἱππάρχου [4]) καὶ μετὰ τὸν θάνατον καὶ τούτου (514) φαίνεται ἀποδεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Ἐχεκράτους, δυνάστου τινὸς τῆς Θεσσαλίας ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλευαδῶν [5]). Ἔζησε δ' ἔτη πέντε καὶ ὀγδοήκοντα [6]) καὶ πάντες συνήθως ἐφαντάζοντο αὐτὸν ὡς εὔθυμον γέροντα, ὃς, καίπερ λευκόθριξ ὤν, διετέλει θύων εἰς τὸν Βάκχον καὶ τὸν Ἔρωτα [7]).

[1]) Ἰσχνήν τινα βιογραφίαν περιέχει ὁ Σουΐδας. Ἴδε καὶ Welcker, Kleine Schr. I, 251 κ. ἑ. καὶ L. Weber, Anacreontea, Dissert. Gött. 1895. [Α. Μουστοξύδου, Βίος Ἀνακρέοντος ἐν Πανδώρᾳ 1857 τ. Η' σ. 381 κ. ἑ.].

[2]) Στράβ. XIV, 644. Ὁ Σουΐδας ἐσφαλμένως λέγει, ὅτι διὰ τὴν Ἰστιαίου ἐπανάστασιν μετῴκησεν ὁ ποιητής.

[3]) Ἡρόδ. III, 121 καὶ Στράβ. XIV, 638.

[4]) Πλάτ. ἐν Ἱππάρχῳ 228c καὶ Χαρμίδῃ 157e.

[5]) Συμπεραίνομεν ἐκ τῶν ἀποσπασ. 103 καὶ 109.

[6]) Λουκιανὸς ἐν Μακροβίοις 26. Ὁ τάφος δ' αὐτοῦ εὑρίσκετο ἐν Τέῳ κατὰ τὰ ἐν Ἀνθολογίᾳ VII, 25 καὶ X, 599 ἐπιγράμματα. Ἴδε ἐν τούτοις καὶ Bergk, Griech Litter. II, 339,

[7]) Οὕτω παρίσταται ἐπὶ τηΐων νομισμάτων καὶ ἐν τῷ Βοργησίῳ μαρμαρίνῳ ἀγάλματι. Ἴδε Baumeister, Denkmäler 79. [Ἴδε καὶ Head. Σβορ. Ἱστορ. Νομ. II, 135]. Ὁ

Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν μὲν τοῖς ἀλεξανδρεωτικοῖς χρόνοις ἐσώζοντο ἐλεγεῖα καὶ ἴαμβοι καὶ ἐπιγράμματα καὶ μέλη ἐν πέντε βιβλίοις [1]· εἰς ἡμᾶς ὅμως περιῆλθον πενιχρά τινα μόνον λείψανα πλὴν δύο ἀκεραίων ᾀσμάτων (ἀπόσπ. 32 καὶ 70). Καὶ οἱ μὲν ἴαμβοι, καὶ δὴ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου περισωθὲν ποίημα εἰς Ἀρτέμωνα (ἀπόσπ. 21), καταδεικνύουσιν ἐναργῶς, ὅτι ἐπίστατο ὁ Ἀνακρέων νὰ χειρίζηται καὶ τὸ πικρὸν κέντρον τοῦ σκώμματος. Ἀλλὰ τὰ πλεῖστα τῶν ποιημάτων ἀποδεικνύουσιν αὐτὸν εὔθυμον ἑταῖρον καὶ χαρίεντα αὐλικόν, ὃς ὑπὲρ πάντα τὴν κιθαρῳδίαν ἠγάπα ἐν τοῖς συμποσίοις, ὑπὸ μόνου τοῦ βέλους τοῦ ἔρωτος ἐτιτρώσκετο (ἀπόσ. 48) καὶ βλέπων τὸ στυγερὸν γῆρας πλησιάζον ἀποσοβεῖ πίνων καὶ ᾄδων πάντα θλιβερὸν λογισμὸν ἀναμιμνήσκοντα τὸ σκοτεινὸν βασίλειον τοῦ Ἅδου. Καὶ οἱ ὕμνοι δ' αὐτοῦ εἰς τοὺς θεούς, ὡς εἰς τὴν Ἄρτεμιν, τὸν Ἔρωτα καὶ τὸν Διόνυσον, φαίνονται χρησιμεύοντες ὡς περικοσμήματα τῶν ᾀσμάτων τῆς ἡδονῆς καὶ τοῦ ἐρωτικοῦ πόθου. Πρὸς τὴν παιγνιώδη δὲ καὶ ἁβρὰν ὕλην προσήρμοζε καὶ ἡ μορφὴ τῶν ᾀσμάτων. Καὶ συνήθως μὲν ὡς στροφὴν μετεχειρίζετο τὴν χαρίεσσαν μέν, ἄλλ' ἐν ταὐτῷ ἁπλουστάτην μορφὴν τῶν γλυκωνείων συστημάτων, ὡς ἐν τῷ

Ὦ παῖ παρθένιον βλέπων, ⏑ ⏓ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏓ –
δίζημαί σε, σὺ δ' οὐ κλύεις ⏑ ⏓ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏓ –
οὐκ εἰδὼς ὅτι τῆς ἐμῆς ⏑ ⏓ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏓ –
ψυχῆς ἡνιοχεύεις. ⏑ ⏓ – ⏑ ⏑ ⏑ ⏓

ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ δὴ μετὰ πολλῆς τέχνης τοὺς ἐπιτηδειοτά-

δὲ Παυσανίας εἶδεν αὐτὸν ἐν τῇ ἀκροπόλει τῶν Ἀθηνῶν ἀπεικασμένον ὡς ᾄδοντα μέν, ἀλλ' ἐν καταστάσει ἀνθρώπου ἐν μέθῃ διατελοῦντος I, 25, 1. Περὶ τῆς ἀρίστης προτομῆς τῆς ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βερολίνου ἴδε Kekulè ἐν τοῖς Jahrb. des archäelog. Instituts 1892 πίν. 3. Ἐκ τοῦ 14 ἀποσπάσματος ἐκ τοῦ ᾄσματος εἰς τὴν καλὴν Λεσβίαν συνεπέρανόν τινες ἐσφαλμένως, ὅτι ἠρᾶτο τῆς Σαπφοῦς καὶ ἔπλασαν συγχρόνως καὶ ᾆσμα τῆς Σαπφοῦς εἰς τὸν Ἀνακρέοντα, ὅπερ διέσωσε μὲν ὁ Ἀθήναιος ἐν XIII 599d ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὡς νόθον ἀπορίπτει.

[1]) Ὑπὸ τοῦ Ἐπιγραμματοποιοῦ Κρινα γόρου μαρτυρεῖται βύβλων πεντὰς ἐν Ἀνθ. Παλ. IX, 239, μνημονεύονται δὲ μόνον 3 βιβλία μελῶν. Κατὰ δὲ τὸν Crusius παρὰ Wissowa Real-Enc. I, 2041 τὰ δύο ἄλλα βιβλία περιεῖχον ἐλεγεῖα καὶ ἰάμβους.

τους εἰς ἔκφρασιν ἐρωτικῶν παιγνίων ἰωνικούς [1]). Ἀπαξιῶν δὲ τὰς τριποδίας φαίνεται ὅτι κατώρθωσε νὰ μεταχειρισθῇ μόνον διποδικοὺς στίχους καὶ εἰς τούτους προσήρμοσε τοὺς γλυκωνείους τοιουτοτρόπως, ὥστε ἐπήγαγεν εἰς τὸν ῥυθμὸν καὶ τὴν ἀνάκρουσιν τῶν λεσβίων ποιητῶν, τὴν δὴ λεγομένην βάσιν τοῦ Ἑρμάννου. Πρὸς τὸν ἴδιον δὲ χαρακτῆρα τῶν ᾀσμάτων αὐτοῦ ἥρμοζεν ἡ ὑφ' ἑνὸς μόνου ἐκτέλεσις αὐτῶν. Ἐὰν δ' ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ Κριτίας ἔν τινι ἐγκωμίῳ ᾄσματι εἰς Ἀνακρέοντα (ἐν ἀποσπ. 7) ποιῆται λόγον περὶ νυκτερινῶν χορῶν παρθένων,

> *οὔποτέ σου φιλότης γηράσεται οὐδὲ θανεῖται,*
> *ἔστ' ἂν ὕδωρ οἴνῳ συμμιγνύμενον κυλίκεσσιν*
> *παῖς διαπομπεύῃ, προπόσεις ἐπιδέξια νωμῶν,*
> *παννυχίδας θ' ἱερὰς θήλεις χοροὶ ἀμφιέπωσιν*

ταῦτα βεβαίως ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ὀλίγων τινῶν ᾀσμάτων, καὶ δὴ τῶν ὕμνων. Ὡς δὲ ζῶν ὁ Ἀνακρέων ἐξετιμᾶτο καὶ ἠγαπᾶτο πανταχοῦ ὡς αὐλικὸς ποιητὴς καὶ εὔθυμος ὁμιλητής, οὕτω καὶ μετὰ θάνατον πάντες ἄσμενοι, καὶ δὴ οἱ εὔθυμοι Ἀθηναῖοι [2]), ἠκροῶντο τῶν ἐρωτομανῶν αὐτοῦ ᾀσμάτων καὶ ἐν τοῖς συμποσίοις καὶ κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἱερὰς παννυχίδας. Καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δ' οἱ ἐξοχώτατοι τῶν γραμματικῶν ἐπραγματεύθησαν περὶ αὐτοῦ, ὡς ὁ Χαμαιλέων, ὃς συνέγραψε τὸν βίον τοῦ ποιητοῦ, καὶ ὁ Ἀρίσταρχος καὶ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, οἵτινες ἐφιλοπόνησαν κριτικὰς ἐκδόσεις. Ἀλλ' ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς χρόνοις τὰ γνήσια αὐτοῦ ποιήματα ἀπώλοντο κατὰ μικρὸν ὑποχωρήσαντα εἰς τὰ γελοῖα παίγνια τῶν μιμητῶν αὐτοῦ [3]).

[1]) Παραδόξως πως ὁ Ἀθήναιος ἐν XIV, 635 c, λέγει, ὅτι τρεῖς μελῳδίας μετεχειρίσθη ὁ Ἀνακρέων, τὴν φρυγιστί, λυδιστὶ καὶ δωριστί, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἰαστί. Τὸν δ' ἀνακλώμενον ἰωνικόν, ὃν ὁ Ἀνακρέων παρὰ τῷ πλήρει μετεχειρίσθη, ἐθεώρουν οἱ μεταγενέστεροι ὡς ὀλιγωρίαν τοῦ ποιητοῦ, ὅπερ ἐκφέρει καὶ τὸ τοῦ Ὁρατίου ἐν Ἐπῳδῶν 14, 12 non elaboratum ad pedem.

[2]) Ἐν Ἀθήναις ἔστησαν αὐτὸν χαλκοῦν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως κατὰ Παυσανίαν ἐν I, 25, 1. Καὶ τὸ ὡραῖον δ' ἐπίγραμμα (ἀπόσ. 7) τοῦ εὐφυοῦς Κριτίου, τοῦ τῶν 30 γενομένου, [Bergk. II σελ. 283] ἀποδεικνύει, ὁπόσον ἐλατρεύετο ἐν Ἀθήναις ὁ ποιητής.

[3]) Ὁμοιότητας πρὸς τὰ γνήσια ᾄσματα τοῦ Ἀνακρέοντος εὑρίσκομεν παρ' Ὁρατίῳ.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

114. Τὰ δ' Ἀνακρεόντεια κατὰ τὰ τοῦ Ἀνακρέοντος πεποιημένα καὶ ἐν πολλοῖς κώδιξι ὑπὸ τῇ ἐπιγραφῇ, Ἀνακρέοντος Τηΐου συμποσιακὰ ἡμιάμβια φερόμενα εἶναι συλλογὴ ἑξήκοντά που ποιηματίων, ἣν εὑρίσκομεν προσηρτημένην πρὸς τὴν Ἀνθολογίαν τοῦ Κωνσταντίνου Κεφαλᾶ. Καὶ ἐν προτέροις μὲν χρόνοις ἐθεωροῦντο ὑπὸ πάντων καὶ ταῦτα ὡς γνήσια καὶ ἐθαυμάζοντο ὑπερβαλλόντως ἐν τῇ παρελθούσῃ ἔτι ἑκατονταετηρίδι ὑπὸ τῶν ἀνακρεοντείων γερμανῶν, τοῦ Ῥαμλέρου καὶ Οὐτσίου (Uz) καὶ ἄλλων. Ἀλλ' ὁ ἴλιγγος οὗτος παρῆλθε νῦν, ἐξ οὗ προσεκτικώτερον παρέβαλον ταῦτα πρὸς τὰ γνήσια ἀποσπάσματα τοῦ Ἀνακρέοντος καὶ ἀνεγνωρίσθη ἡ μεγάλη αὐτῶν διαφορὰ ἔν τε τῇ στοιχοποιίᾳ καὶ τῇ διαλέκτῳ καὶ τῷ χαρακτῆρι. Καὶ ὅτι μὲν ἡ συλλογὴ περιέχει ἀπομιμήσεις, τοῦτο ἀπὸ πολλοῦ κατενοήθη, διότι δὴ τὸ μὲν 2 ἐπιγράφεται τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου, τὸ δ' ἑξηκοστὸν διαῤῥήδην λέγει, τὸν Ἀνακρέοντα μιμοῦ. Ἀλλ' ὁ Βέντλεϋ, Μήλχορνος, Στάρκιος καὶ Βέλκερος [1]) ἀπεδέχοντο τὴν γνώμην, ὅτι γνήσια καὶ νόθα φύρδην ἐν τῇ συλλογῇ εὑρίσκονται, καὶ μόλις ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐκρίθησαν σύμπαντα τὰ τῆς συλλογῆς ὡς παιδαριώδεις ἀπομιμήσεις εἰς διαφόρους ἀνήκουσαι χρόνους. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος, ὅπερ περιλαμβάνει τὰ 20 πρῶτα ποιήματα καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ ἐν Φερεκρατείοις μέτροις πεποιημένον ᾆσμα [2]), φαίνεται ὅτι εἶχε πρὸ ἑαυτοῦ ὁ Γέλλιος (ἐν XIX, 9), ὃς ἐξ αὐτοῦ ἐπάγεται τὸ τρίτον ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἀνακρέοντος. Τὸ δὲ δεύτερον μέρος (21 — 34) συνίσταται ἐξ ἑπτὰ ἐκλεκτῶν

Παράδ. Ὠδῶν I. 23 καὶ III, 11, 9, πρὸς τὰ ἀποσπ. 51 καὶ 75 καὶ Ὠδ. I, 27 πρὸς ἀπόσπ. 63.

[1]) Welcker, Die Anakreonteen ἐν Kleinen Schriften II, 356 καὶ ἑξῆς.

[2]) Hanssen, Über die Gliederung der Anakreonteen ἐν τοῖς Verhandlungen der 36 Versammlung der Philol. in Karlsruhe 1882. Anacreonteorum sylloge Palatina, Lips. 1884. Ἐν τοῖς ποιήμασι 23 — 31 ἀποδεικνύει ὁ Crusius ἐν Philol. Neue Folge I, 238 ἐν ὁμοιότητας πρὸς φράσεις τῶν σοφιστῶν τῶν χρόνων τῶν Αὐτοκρατόρων. Τὸ ἀπόσπ. 5 ἐπιγράφεται τῇ Ἀνθολογίᾳ τοῦ Πλανούδη 388 Ἰουλιανοῦ ἀπὸ ὑπάρχων Αἰγυπτίου.

ποιημάτων ἐν ἡμιάμβοις καὶ ἑπτὰ ἐν κεκλασμένοις ἰωνικοῖς πεποιημένων, ἐν οἷς καὶ τὸ χαρίεν ποιημάτιον εἰς τέττιγα (ἀπόσπ. 32), ὅπερ ἀπεμιμήθη ὁ Γοίθιος. Τὸ δὲ λοιπὸν περιλαμβάνει ποιήματα νεώτερα, ὧν τινων καὶ ἡ προσῳδία καὶ τὰ μέτρα σφόδρα ἐσφαλμένως ἔχουσιν, ὡς τὰ 53, 8 καὶ 58, 2. Ἐν τούτοις τοῖς νεωτέροις ποιήμασι συμφώνως πρὸς τὰ βελτιωθέντα ἤθη τῶν χρόνων, εἰς οὓς ταῦτα ἀνήκουσι, δὲν ἐπιφαίνονται πλέον τὰ παιδικά.

Εἰς τὰ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος δὲ προερχόμενα Ἀνακρεόντεια ταῦτα ἔπεται ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Poetae lyrici graeci τοῦ Βεργκίου ὡς παράρτημα ὁμοία τις συλλογὴ ἀπομιμήσεων ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ματράγγα [1]). Τὰ ποιήματα δὲ ταῦτα ἐποιήθησαν μὲν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀρχόμενον εἶναι δὲ συγγενῆ πρὸς τὰ χριστιανικὰ Ἀνακρεόντεια τοῦ Σωφρονίου.

115. Παρὰ τοὺς μεγάλους δὲ τούτους ποιητάς, τὸν Ἀλκαῖον, τὴν Σαπφώ, τὸν Ἀνακρέοντα ἀνέδειξεν ἡ Ἑλλὰς ἔν τε τῇ Αἰολίᾳ καὶ ἐν τῇ δωρικῇ χώρᾳ καὶ πλείστους ἄλλους μελῶν ποιητὰς καὶ μάλιστα ποιητρίας [2]). Τούτων αἱ ὀνομαστόταται εἶναι· ἡ Μυρτὶς ἐκ τῆς ἐν Βοιωτίᾳ Ἀνθηδόνος, ἡ ἐκ Τανάγρας Κόριννα, αἵτινες ἀμφότεραι ἔζων ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πινδάρου καὶ δὴ ἡ πρώτη καὶ εἰς ἀγῶνα κατῆλθε καὶ ἤρισε περὶ τοῦ στεφάνου πρὸς τὸν μέγαν χοροδιδάσκαλον. Ἀμφότεραι δ' ἐποίουν ἐν τῇ ἐγχωρίῳ βοιωτικῇ διαλέκτῳ καὶ ἐλάμπρυναν ἰδίᾳ τοὺς ἐγχωρίους μύθους ἐν τοῖς ᾄσμασιν αὐτῶν. Ὡσαύτως ἡ Πράξιλλα ἐκ Σικυῶνος, ἥτις κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἤκμαζε περὶ τὸ 455 καὶ ἐγένετο ἐπιφανὴς διὰ τῶν παροινίων ἰδίως ᾀσμάτων. Ἐξ αὐτῆς δ' ὠνομάσθη καὶ μέτρον τι Πραξίλλειον, οὗ ὡς παράδειγμα οἱ μετρικοὶ ἐπάγονται τὸ ἑξῆς·

⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏑ –

ὦ διὰ τῶν θυρίδων καλὸν ἐμβλέποισα.

Εἶτα ἡ ἐξ Ἄργους Τελέσιλλα, ἥτις ἐποίει ᾄσματα ἐν ἐλαφροῖς

[1]) Ἴδε Bergk III, 1078.

[2]) Ὁ Ἀντίπατρος ἐν Ἀνθολογ. IX, 26 ἀριθμεῖ 9 ποιητρίας ὡς καὶ ἐννέα Μούσας.

ἰωνικοῖς διμέτροις ἀπὸ μείζονος, ἢ, ὡς οἱ νεώτεροι λέγουσιν, ἐν λογαοιδικαῖς τριποδίαις μετὰ βαρείας ἀνακρούσεως. Παράδειγμα παρέχει ἡμῖν ὁ Ἡφαιστίων τὸ ἑξῆς·

Ἄδ' Ἄρτεμις, ὦ κόραι, – – ⏑⏑ – ⏑ –
φεύγοισα τὸν Ἀλφεόν. – ⏑ ⏑⏑ – ⏑ ⏑

Ὑμνεῖτο δ' ἡ Τελέσιλλα διὰ τὸ ἡρωϊκὸν θάρρος ὡς παρορμήσασα τὰς γυναῖκας εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος, ὅτε Κλεομένης ὁ Ἀναξανδρίδου ἐνίκησε τοὺς Ἀργείους καὶ ἐφόνευσε πάντας τοὺς ἐν ἡλικίᾳ (τῷ 510) [1]. Παράδοξον μόνον εἶναι, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος, ὃς (ἐν VI, 76) ἱστορεῖ τοὺς ἀγῶνας ἐκείνους, οὐδὲν περὶ Τελεσίλλης ἀγγέλλει, εἰς ὃ προστίθεται καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Εὐσέβιος τάττει αὐτὴν εἰς πολὺ βραδύτερον χρόνον, εἰς τὸ 2 ἔτος τῆς 82 Ὀλυμπιάδος. Πολὺ δ' ἧττον ἀνήκει εἰς τοὺς χρόνους τούτους ἡ Ἤρινναι, ἡ δὴ λεγομένη φίλη τῆς Σαπφοῦς [2], ἧς ἡ Ἠλακάτη, ἑξάμετρόν τι ποίημα, ἐπιφανεστάτη ἐγένετο. Ἴσως ἔζη αὕτη ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων μᾶλλον καὶ ἔτυχε τῆς δόξης νὰ κληθῇ φίλη τῆς λεσβίας ποιητρίας διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι ἐπιτυχῶς ἀπεμιμήθη αὐτήν [3].

116. Δημῴδη δ' ἄσματα [4] ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ μὲν ἐννοίᾳ τῆς λέξεως ἦσαν σχεδὸν πάντα τὰ ποιήματα τῶν ἐξόχων χρόνων τῆς λυρικῆς τῶν Ἑλλήνων ποιήσεως, καθ' ὅσον ἦσαν ὡρισμένα πρὸς τέρψιν πάσης τάξεως τοῦ λαοῦ καὶ ἐψάλλοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὑπό τινων μόνον ἢ ὑπὸ πολλῶν ἐν χορῷ. Ἀλλ' εἰδικώτερον δημῴδη ἄσματα λέγοντες ἐννοοῦμεν ἐκεῖνα, ὧν οἱ ποιηταὶ ἄγνωστοι ἦσαν, καὶ ἅτινα ἐκ τούτου θεωροῦνται ὡς ὑπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὅστις

[1] Παυσαν. II, 20, 8. Πλούτ. ἐν Γυναικῶν ἀρεταῖς 8. Πολύαινος VIII, 23.

[2] Οὕτως ὁ Σουΐδας, ὃς ἀποκαλεῖ αὐτὴν ἑταίραν Σαπφοῦς καὶ ὁμόχρονον, πρὸς ἃ ὅμως δὲν συμφωνεῖ ὁ Εὐσέβιος, ὃς τάττει αὐτὴν εἰς τὸ 352/1 π. Χ.

[3] Reitzenstein, Epigr. 142.

[4] Bergk, Poetae lyrici Graeci [III, 1297 καὶ ἑξῆς] Carmina Popularia. Ritschl, Opuscula I, 249 κ. ἑ. Benoist, Des chants populaires dans la Grèce antique, Nancy 1857.

καὶ ἔψαλλεν αὐτά, ποιηθέντα. Ἀλλὰ πρὸς τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν γερμανικῶν δημωδῶν ᾀσμάτων παραβαλλόμενα τὰ ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος περισωθέντα εἶναι ἐλάχιστα. Ἡ ἁπλουστάτη δὲ μορφὴ τῆς ἐν ῥυθμῷ δημώδους χαριτίας εἶναι ἡ παροιμία, ἥτις παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εἶχεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν μορφὴν τοῦ ἐξ αὐτῆς ὀνομασθέντος παροιμιακοῦ στίχου, ὡς «φιλεῖ δὲ νότος μετὰ πάχνην», ἢ «ἄλλοι κάμον ἄλλοι ὄναντο» [1]). Εἰς ταῦτα δ' ἀνήκουσιν καὶ αἱ εἰς τοὺς ἑπτὰ σοφοὺς μεταγενέστερον ἀποδοθεῖσαι γνῶμαι, οἷον γνῶθι σεαυτόν, μέτρον ἄριστον καὶ οἱ ἐν συνήθεσι μέτροις δημώδεις γρῖφοι. Τεχνικώτερα δέ πως εἶναι τὰ ἐκ πλειόνων, μάλιστα λυρικῶν στίχων συγκείμενα δημῴδη ᾄσματα, ὡς ἡ ᾠδὴ ἐπιμύλιος τῶν Λεσβίων, τὸ τῶν ἐριουργῶν [ἢ κατ' ἄλλους ἐρίθων] ᾆσμα, τὸ τῶν ληνοβατῶν, τὸ εἰς τὸν θεὸν Διόνυσον ὑπὸ τῶν γυναικῶν τῶν Ἠλείων ᾀδόμενον, τὸ εἰς Χελιδόνας τῶν Ῥοδίων [2]) καὶ ἄλλα. Ἀλλ' ὅ,τι ἄριστον ἀπετέλεσαν οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ εἴδει τούτῳ τῆς ποιήσεως, περιέχεται ἐν τοῖς ἀττικοῖς σκολίοις, ἐν οἷς συνδυάζεται ὁ σφοδρὸς τῆς ἐλευθερίας ἔρως πρὸς τὴν εὔθυμον εὐψυχίαν. Λαμπρὸν δὲ στέφανον τοιούτων σκολίων, εἴδός τι συλλογῆς παροινίων ᾀσμάτων τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, περιέσωσεν ὁ Ἀθήναιος ἐν τῷ XV βιβλίῳ 694 καὶ ἑξῆς [3]).

6. ΧΟΡΙΚΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

117. Περὶ τῆς χορῳδίας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ μέλος καὶ περὶ

[1]) Meineke zu Theokrit 524. Haupt, Opusc. III, 520. Usener, Altgriechischer Versbau 43 κ. ἑ. Ἐν τῷ τελευταίῳ δὲ μνημονευθέντι ἔργῳ ἀποδεικνύεται ἐν ταὐτῷ, ὅτι πολλαὶ γνῶμαι τῶν ποιητῶν ἐν ἑξαμέτρῳ πεποιημέναι προῆλθον πλατυνθεῖσαι ἐκ τοιούτων δημωδῶν παροιμιῶν.

[2]) Usener ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 80 κ. ἑξ. Περὶ δὲ τοῦ ἔθους τῶν πτωχῶν παιδίων τῶν περιφερομένων ἀνὰ τὰς οἰκίας καὶ κρατούντων χελιδόνα ἢ κορώνην ἴδε Ἀθήν. VIII, 360 b. Ἀπηχήσεις δὲ τοῦ ἔθους τούτου παρ' ἡμῖν τοῖς νεωτέροις Ἕλλησιν ἴδε παρὰ Passow, Carmina popul. Graec. rec. ἀρ. 305 — 308. [Ν. Γ. Πολίτου χελιδόνισμα ἐν Νεοελλ. ἀναλέκτοις 1872 σ. 354 - 368].

[3]) Reitzenstein, Epigramm und Skolion σελ. 13 – 24.

τῆς ἰδίας μορφῆς ἑκατέρων ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τοῖς ἀνωτέρω (§ 110). Ἤκμασε δ' αὕτη μάλιστα ἐν τοῖς χρόνοις τῶν τριῶν ἀστέρων, τοῦ Σιμωνίδου, Πινδάρου καὶ Βακχυλίδου, ἤτοι ὅτε παρῆλθεν ἤδη ἡ λάμψις τῆς μελικῆς ποιήσεως. Ἀλλ' ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς χορικῆς ποιήσεως ἀνέρχεται εἰς χρόνους προγενεστέρους τοῦ Ἀλκαίου καὶ συνάπτεται ἀμέσως πρὸς τοὺς μουσικοὺς καὶ ὀρχηστικοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Τερπάνδρου καὶ Θαλήτου [1]· ἡ δ' ἀνάπτυξις συνέχεται πρὸς τὴν λάμψιν τῶν μουσικῶν ἀγώνων, οὓς ἀπὸ τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος οἱ Δωριεῖς μὲν τὸ πρῶτον, εἶτα δ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέπτυξαν ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς παλαιὰς ἑορτὰς τῶν θεῶν [2]. Καὶ προηγήθησαν μὲν ἐν τούτῳ οἱ Δελφοί, ἡ ἔκπαλαι σεμνὴ ἕδρα τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἡ Σπάρτη, ἔνθα, ὡς ὁ Τέρπανδρος ἔψαλλεν, «αἰχμά τε νέων θάλλει καὶ μῶσα λίγεια», ἠκολούθησαν δ' εἶτα καὶ ἄλλαι πόλεις καὶ τῆς ἑλληνικῆς ἠπείρου καὶ τῶν ἀποικιῶν ὁμοίας ἄγουσαι ἑορτὰς τῶν θεῶν καὶ ἡρώων. Σὺν τῷ χρόνῳ δὲ προσετέθησαν εἰς τὰς ἑορτὰς τῶν θεῶν καὶ ἑορταὶ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν νικητῶν ἐν τοῖς μεγάλοις ἐθνικοῖς ἀγῶσι, διότι τιμὴν ἑαυτῶν ἐθεώρουν αἱ πόλεις τὰς νίκας τῶν πολιτῶν καὶ ἑώρταζον αὐτὰς μετὰ πανηγυρικῆς πομπῆς. Καὶ ὅτι μὲν ἐξ οὐδεμιᾶς τῶν ἑορτῶν τούτων ἔλειπε τὸ ᾆσμα, τοῦτο εὐκατάληπτον εἶναι. Ἡ δ' ὑπόθεσις τῶν τοιούτων ἦτο, ὡς λέγομεν, ἀντικειμενική τις καὶ ἀνεφέρετο πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀφορμὴν τῆς ἑορτῆς, τὸν μῦθον τοῦ θεοῦ ἢ ἡμιθέου καὶ τὸ κλέος τοῦ νικητοῦ. Ἐν τούτοις πρωΐμως ἤρξαντο οἱ ποιηταὶ παρεμβάλλοντες καὶ τὰ ἴδια ἑαυτῶν αἰσθήματα εἰς τὴν διηγηματικὴν παράστασιν καὶ δὴ τὸ πρῶτον οὕτως, ὥστε ὁ ᾄδων χορὸς παρίστατο ὡς αἰσθανόμενος τὰ αἰσθήματα τοῦ ποιητοῦ. Τὰ παρθένεια δὲ πρὸ πάντων ἐχρησί-

[1] Χρονικόν τι σημεῖον κεῖται ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν Δελφοῖς ἡ μὲν κιθαρῳδία τῷ 554 π. Χ., ἡ δ' αὐλῳδία τῷ 582 κατηργήθη.

[2] Reisch, De musicis Graecorum certaminibus, Vindob. 1886. Παραδ. καὶ § 92. Διὰ τῶν νέων δ' ἑορτῶν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Διονύσου ἠμαυρώθησαν αἱ παλαιαὶ ἑορταί, ὡς ἐν Ἀθήναις τὰ Διάσια, Κρόνια, Ποσειδώνια.

μευσαν ὡς γέφυρα μεταβάσεως ἀπὸ τῶν αἰσθημάτων εἰς τὴν διήγησιν, ἀπὸ τῆς μελικῆς εἰς τὴν χορικὴν ποίησιν. Καὶ ἡ μὲν μορφὴ τῶν χορικῶν ᾀσμάτων ἦτο ἐξ ἀρχῆς ἐπὶ τοσοῦτον αὐστηροτέρα καὶ σεμνοτέρα, ὥστε ἐπεκράτουν ἐν αὐτοῖς ἀντὶ τῶν παιδιωδῶν λογαοιδικῶν οἱ σεμνοὶ δακτυλικοὶ ἐπίτριτοι. Αἱ δ' ὀρχηστικαὶ κινήσεις προεκάλεσαν καὶ τὴν διαίρεσιν εἰς στροφήν, ἀντιστροφὴν καὶ ἐπῳδόν. Ἐκ τούτου δ' ἀκριβῶς προῆλθε καὶ ἡ μείζων ἔκτασις τῶν στροφῶν καὶ ἡ τεχνικωτέρα διαμόρφωσις τῶν περιόδων, ὧν ἡ κατανόησις ἦτο ἀδύνατος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς παλαιοὺς ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ μέλους[1]). Κυρία δὲ γλῶσσα τῶν χορικῶν ἦτο ἡ Δωρική, ἢ ἡ ἐγχώριος διάλεκτος τῶν παλαιοτάτων δωρικῶν λυρικῶν, ἥτις διετηρήθη καὶ ὅτε ἡ χορικὴ ποίησις μετηνέχθη καὶ εἰς ἄλλα οὐχὶ δωρικὰ φῦλα. Ἐν τούτοις δὲν παρέμεινεν ἡ γλῶσσα αὐτῆς τοσοῦτον ὁμαλή, ὡς ἡ ἐπική, διότι ἐκ τούτου, ὅτι παρέλαβε τύπους τινὰς καὶ λέξεις τὸ μὲν ἐκ τῆς παλαιᾶς ἐπικῆς διαλέκτου καὶ τῆς αἰολικῆς μελικῆς, τὸ δὲ ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος ἑκάστου τῶν ποιητῶν, ἀπέβη τεχνική τις διάλεκτος μετὰ δωρικῆς βάσεως[2]).

118. Ὁ Ἀλκμὰν ἤκμαζε κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς ἑβδόμης ἑκατονταετηρίδος μετὰ τὸν Ἀρχίλοχον μὲν καὶ τὸν Θαλήταν, ἀλλὰ πρὸ τοῦ Ἀλκαίου[3]). Καὶ πατρὶς μὲν αὐτοῦ, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ, ἦσαν αἱ λυδικαὶ Σάρδεις[4]), ὅθεν διδαχθεὶς

[1]) Cicer. Orat. 183: a modis quibusdam canta remoto soluta esse videatur oratio maximeque id in optimo quoque eorum poetarum qui λυρικοὶ a Graecis nominantur.

[2]) Ahrens, Über die Mischung der Dialekte in der griechischen Lyrik ἐν τοῖς Verhandlungen der Philol. in Göttingen, 1852. Εἰς τὰς τοπικὰς δὲ διαλέκτους πειρᾶται ν' ἀναγάγῃ τὴν γλῶσσαν ἑκάστου τῶν λυρικῶν ὁ Führer, Die Sprache und Entwickelung der griech. Lyrik, Progr. von Münster καὶ Philol. 44, 49 καὶ ἑξῆς.

[3]) Ὁ μὲν Σουΐδας τάττει αὐτὸν εἰς τὴν 27 Ὀλυμπιάδα, ὁ δ' Εὐσέβιος εἰς τὴν 304, καὶ 42, 2. Εἰς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος μεγίστην ῥοπὴν ἔχει ἡ τοῦ Σουΐδα, ὅτι ἐπὶ Ἀρδυος βασιλεύοντος τῶν Λυδῶν ἔζη, μαρτυρία, ἣν βεβαίως ἐξήγαγεν ἔκ τινος χωρίου τῶν ποιημάτων αὐτοῦ. Παράβ. Busolt, Griech. Gesch. I, 601 2ας ἐκδόσ. Ἐν τῷ κανόνι ἀνεγράφετο πρὸ τοῦ Ἀλκαίου. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συνέγραψεν ὁ Εὐσέβιος περὶ Ἀλκμᾶνος ἐν 3 τοὐλάχιστον βιβλίοις. Κατ' αὐτὸν δ' ἔγραψε καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐστωρ περὶ τῶν παρ' Ἀλκμᾶνι τοπικῶς εἰρημένων.

[4]) Ἀπόσπ. 25. Ὁ δ' Ἀλέξανδρος ὁ Αἰτωλὸς ἐν Ἀνθολ. VII, 709 ὀνομάζει τὰς Σάρδεις πατρίδα τῶν προγόνων μόνων τοῦ ποιητοῦ.

Ивану Мелику

παρέλαβε τὴν λυδικὴν μουσικὴν καὶ τὰ αἰολικὰ μέλη. Ἔδρασε δὲ μάλιστα ἐν Σπάρτῃ, ἧς τοὺς κατοίκους εἶχον ἤδη ἐφορμήσῃ ἐπὶ τὴν θεραπείαν τῶν μουσικῶν τεχνῶν ὅ τε Τέρπανδρος καὶ ὁ Θαλήτας [1]). Καὶ φαίνεται μέν, ὅτι ἦλθεν εἰς Σπάρτην ὡς αἰχμαλωτευθεὶς κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Κιμμερίων, ἀλλ' ἔπειτα πάντως μετέλαβεν ἐκεῖ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἢ τοῦ δικαιώματος τῆς ἰθαγενείας [2]), διότι ὑπό τε τοῦ Σουΐδα Λάκων ἀπὸ Μεσσόας καλεῖται [3]) καὶ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ ἐπιφαίνεται ὡς ἰσόνομος πολίτης τῆς Λακεδαίμονος. Καὶ τὸ ὄνομα δ' αὐτὸ τοῦ Ἀλκμᾶνος ἢ Ἀλκμαίωνος φαίνεται λαβὼν τὸ πρῶτον ἐν Σπάρτῃ κατ' Ἀλέξανδρον τὸν Αἰτωλὸν (ἐν Ἀνθολ. VII, 709). Ἀπέθανε δ', ὡς φαίνεται, ἐν βαθεῖ γήρατι, διότι ἐν τῷ 26 ἀποοπάσματι αἰτιᾶται τὸ γῆρας, ὅτι παρέλυσε τὰ γόνατα αὐτοῦ, καὶ εὔχεται νὰ τύχῃ τοῦ κλήρου τοῦ κηρύλου (Ἀλκυόνος), ὃν γηράσαντα φέρουσιν αἱ θήλειαι ἐπὶ τῶν πτερῶν ὡς ἀδυνατοῦντα νὰ πετᾷ. Εὐσεβῶς δὲ φερόμενοι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἔστησαν εἰς τὸν ποιητὴν τῶν Παρθενείων παρὰ τῷ Δρόμῳ μνῆμα, ὅπερ εἶδεν ὁ Παυσανίας [4]). Τὰ δὲ ποιήματα αὐτοῦ ἐν ἓξ περιεχόμενα βιβλίοις ἐγράφησαν ἐν παλαιᾷ λακωνικῇ, πρὸς ἐπικὰ καὶ αἰολικὰ στοιχεῖα συγκραθείσῃ διαλέκτῳ [5]). Εὐδοκίμησε δὲ μάλιστα ὁ Ἀλκμὰν περὶ τὰ Παρθέ-

[1]) Περὶ τῆς μουσικῆς παιδείας καὶ τῶν πολλῶν ἀσμάτων τῶν Σπαρτιατῶν τῶν παλαιοτέρων χρόνων ἴδε Πλούτ. ἐν βίῳ Λυκούρ. 21 καὶ Ἀθην. XIV, 632 f. Ὀνόματα δ' ἀρχαίων ποιητῶν τῆς Σπάρτης φέρονται τὸ τοῦ Γιτιάδου παρὰ Παυσ. III, 17, 2, τὸ τοῦ Σπένδοντος παρὰ Πλουτ. ἐν 6. Λυκ. 28 καὶ τὸ τοῦ Διονυσοδότου παρ' Ἀθην. ἐν XV, 678 c. Ὁ Πλούταρχος ἔνθ. ἀνωτ. διέσωσεν ἡμῖν τὸν περίφημον ἔπαινον τοῦ Πινδάρου περὶ Σπάρτης ἔχοντα οὕτως· «ἔνθα βουλαὶ γερόντων καὶ νέων ἀνδρῶν ἀριστεύοισιν αἰχμαὶ καὶ χοροὶ καὶ Μοῖσα καὶ Ἀγλαΐα». Παράβ. Πινδ. ἀπόσπ. 112 καὶ Πρατίνα ἀπόσπ. 2.

[2]) Ὁ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν ἀποσπ. 2 λέγει· « Ἀλκμὰν οἰκέτης ἦν Ἀγησίδα, εὐφυὴς δὲ ὢν ἠλευθερώθη καὶ ποιητὴς ἀπέβη».

[3]) Ὁ Σουΐδας συγχέων τὴν Μεσσόαν πρὸς τὴν Μεσσήνην ἀπεδέχετο καὶ ἕτερόν τινα Ἀλκμᾶνα.

[4]) Παυσαν. III, 15, 2. Παράβ. καὶ Ἀνθολ. VII, 18 καὶ 19, ἔνθα τὰ ἐπιτύμβια ἐπιγράμματα νεωτέρων, ὡς εἰκός, χρόνων.

[5]) Spiess ἐν τοῖς Studien zur griech. und latein. Grammatik ὑπὸ Curtius und

νεια, ἄτινα ἐπλήρουν δύο τουλάχιστον βιβλία [1]) καὶ ἐξ ὧν ὁ Μαριέττης ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ σκότους αἰγυπτιακοῦ τάφου τῷ 1855 μέγα τι ἀπόσπασμα μετὰ παλαιῶν παρατηρήσεων ἐν τῇ ᾠᾳ. Ἦσαν δὲ ταῦτα οὔτε καθαρῶς ἱερά, οὔτε καθαρῶς βέβηλα ἄσματα, διότι πρὸς τὸ ἐγκώμιον τῆς θεότητος συνεκιρνᾶτο τὸ ἐγκώμιον τῆς χάριτος τῶν κορυφαίων τοῦ χοροῦ τῶν παρθένων. Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνοῦσι καὶ τὰ παραδιδόμενα, ὅτι τὰ χορικὰ τοῦ Ἀλκμᾶνος ἄσματα ὅλως ἰδιόν τινα χρωματισμὸν εἶχον καὶ ὅτι ὁ Ἀθήναιος (ἐν XIII, 600f) ἀποκαλεῖ τὸν Ἀλκμᾶνα ἡγεμόνα τῶν ἐρωτικῶν μελῶν. Ἦσαν δ' ὡρισμένα τὰ παρθένεια νὰ ᾄδωνται ὑπὸ χοροῦ ἢ ἀγελῶν παρθένων. Τοιαῦται δ' ἀγέλαι ἐσχηματίζοντο ἐν Σπάρτῃ καὶ πρὸς τὰς γυμνασιακὰς ἀσκήσεις τῶν παρθένων ἐν τῷ δρόμῳ, ἀλλὰ καὶ πρὸς ᾠδὴν καὶ πρὸς ἄλλα ἔργα ἐν ταῖς ἱερουργίαις [2]). Ἀλλά, πῶς τὰ ἡμιχόρια ἐκ διαδοχῆς ἔψαλλον [3]), ποῖον ἦτο τὸ ἔργον τῶν κορυφαίων τοῦ χοροῦ, ἐν τίνι μορφῇ ὁ ποιητὴς ἐξέφερε τὰ ἴδια ἑαυτοῦ αἰσθήματα διὰ τῆς ᾠδῆς τῶν παρθένων, περὶ πάντων τούτων μεγίστη ἐπικρατεῖ ἀσάφεια. Πλὴν δὲ τῶν Παρθενείων ἐποίησεν ὁ Ἀλκμὰν καὶ ὕμνους καὶ παιᾶνας καὶ σκόλια. Ἐν δὲ τοῖς ῥυθμοῖς τὸ μὲν ἀκολουθήσας εἰς τὸν Τέρπανδρον μετεχειρίσθη τὰ δακτυλικὰ μέτρα τῶν νόμων αὐτοῦ, τὸ δ' ἐποίησε καὶ κρητικοὺς καὶ ἰάμβους καὶ ἐλαφροὺς λογαοιδικοὺς

Brugmann X, 331 κ. ἑ. Schubert ἐν τῷ Sitzungsber. der Wiener Akademie 1878 σελ. 517 κ. ἑ. Meister, Griechische Dialekte I, 20 Jurenka, Zur Aufhellung der Alkman'schen Poesie, Wien 1896 Programm. Δυστυχῶς τὸ ἔδαφος πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς γλωσσικῆς μορφῆς εἶναι ὅλως ἐπισφαλές, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ποιηταῖς, οὓς μόνον ἐκ παραπομπῶν γνωρίζομεν.

[1]) Στέφ. Βυζάντιος ἐν λέξει Ἐρυσίχη.

[2]) Ὅτι τετράκις ἑξήκοντα κόραι πᾶσαι συνομήλικες ἔχουσαι δώδεκα ἡγεμονίδας ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερουσῶν συνηνωμέναι ἦσαν καὶ πρὸς γυμναστικὰς ἀσκήσεις καὶ πρὸς ᾠδὴν μανθάνομεν ἐκ τοῦ Ἑλένης Ἐπιθαλαμίου τοῦ Θεοκρίτου (XVIII), περὶ οὗ ἴδε καὶ Kaibel ἐν Hermes 27, 255. Πῶς δ' αἱ ἀγέλαι αὗται τῶν παρθένων ᾖδον καὶ ὕμνουν τὴν παρθενικὴν θεὰν τῆς θήρας Ἄρτεμιν, περὶ τούτου παρέχει ἡμῖν αἰσθητὴν εἰκόνα ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τέλει τῆς Λυσιστράτης.

[3]) Ἡμιχόρια ἐκ δέκα χορευτριῶν καὶ ἕνδεκα, ἤτοι 10 χορευτριῶν καὶ μιᾶς ἀγησιχόρας ὑποδεικνύει τὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ σωζομένου παρθενείου.

κατὰ τὸν τρόπον τοῦ λεσβίου ποιητικοῦ ζεύγους. Περὶ τῆς τέχνης ὅμως αὐτοῦ εἰς κατασκευὴν τῶν στροφῶν δυσχερῶς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, διότι τὰ μὲν ἀποσπάσματα πενιχρότατα εἶναι, οὐδεὶς δ' ἐμιμήθη στροφήν τινα αὐτοῦ καὶ οὐδεμία ἐγένετο κοινή. Ἐν τῷ περισωθέντι δὲ Παρθενείῳ ἡ ἀγχίνοια τοῦ Βλασσίου καὶ Ἀρηνσίου ἀπέδειξε στροφὰς ἐκ 14 μικρῶν στίχων, οἵτινες ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο ὅμοια ἐπῳδικῶς κατεσκευασμένα ἡγούμενα κῶλα (στίχ. 1—4=5—8) καὶ εἰς μείζονα ἐπῳδὸν ἐκ τροχαϊκῶν καὶ λογαοιδικῶν ὡσαύτως ἐσχηματισμένην στοιχείων. Ἐν ἄλλοις δὲ ποιήμασι μετεχειρίσθη ἁπλουστέρας στροφικὰς μορφάς, ὡς ἐν τῷ ὕμνῳ εἰς Δία (ἀποσπ. 1) τρικώλους στροφὰς συνισταμένας ἐκ δύο δακτυλικῶν μερῶν, ἐξ ἀκαταλήκτου τετραποδίας καὶ καταληκτικῆς τριποδίας καὶ ἐξ ἰαμβικοῦ ἐπῳδοῦ, ὡς

Μῶσ' ἄγε, Μῶσα λίγεια πολυμελὲς ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –
ἀενάοιδε μέλος – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
νέοχμον ἄρχε παρσένοις ἀείδειν. ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –

Sitzler, Die Lyriker Eumelus, Terpander und Alkman, Karlsruhe 1886. Diels, Das ägyptische Parthenion nach einer Vergleichung, ἐν Hermes 31, 339 κ. ἑ. Jurenka, Der ägyptische Papyrus des Alkman ἐν Sitzungsber. der Wiener Akad. 1896. Wiener Studien XIX, 2 καὶ Philol. 56, 399 κ. ἑξῆς· [Wilamowitz, Der Chor der Hagesichora ἐν Herm. 32,251 κ. ἑ].

119. Ὁ δ' Ἀρίων [1]) ἐκ τῆς ἐν Λέσβῳ Μεθύμνης ἔζησε καὶ ἔδρασεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Περιάνδρου, τοῦ φιλοτέχνου τυράννου τῆς Κορίνθου (625-585) [2]). Πολυθρύλητος δ' εἶναι ὁ χαρίεις μῦθος τοῦ ἐκ Τάραντος εἰς Κόρινθον πλοῦ τοῦ ἀρίστου μουσικοῦ καὶ τῆς

[1]) Ἡροδ. I, 23 κ. ἑ. Σουΐδας ἐν λέξει. Τὸ ἐν τῷ ἄρθρῳ δὲ τούτῳ ἀναφερόμενον ὄνομα τοῦ πατρὸς Κυκλέως (ἐκ τοῦ κύκλιος χορὸς) εἶναι μὲν προφανῶς πλαστόν, ἀπαντᾷ δ' ὅμως ἐπὶ παλαιᾶς (Ὀλυμπ. 40 περίπου) ἐπιγραφῆς τῆς Θήρας παρὰ Kaibel, Epig. graec. 1086 «Κυκλείδης Κ]υκλῆος ἀδελφειῷ Ἀρίωνι, τὸν διλφὶς [σῶσε μνημόσυνον τέλεσεν».

[2]) Ὁ Πίνδ ἐν Ὀλυμπ. XIII, 18 λέγει περὶ Κορίνθου «ταὶ Διωνύσου πόθεν ἐξέφανεν σὺν βοηλάτῳ χάριτες διθυράμβῳ ;»

σωτηρίας αὐτοῦ ὑπὸ τῶν δελφίνων, οἵτινες ἐξήγαγον αὐτὸν σῷον εἰς τὴν ξηρὰν κατὰ τὸ Ταίναρον. Ὁ δ' Αἰλιανός, ὃς ἐν τῷ περὶ ζώων ἰδιότητος (ἐν XII, 45) διεξοδικῶς διηγεῖται τὸν μῦθον, παραδίδει ἡμῖν καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀρίονος δῆθεν ἀναγραφέντα εἰς τὸ ἐν Ταινάρῳ μνημεῖον ὕμνον εἰς Ποσειδῶνα. Ἀλλ', ὅτι ὁ ὕμνος οὗτος δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀρίονος, ἀπέδειξεν ὁ Βοίχχιος, διότι καὶ τὸ μέτρον καὶ ἡ γλῶσσα ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ δὴ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Εὐριπίδου [1]). Ἡ σημασία δὲ τοῦ Ἀρίονος ἔγκειται εἰς τὴν ὥθησιν, ἣν διὰ τῶν διθυράμβων ἔδωκεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τραγῳδίας, περὶ οὗ ἐν τοῖς κατωτέρω θὰ διαλάβωμεν. Ὁ Σουΐδας ἀναφέρει προοίμια τοῦ Ἀρίονος εἰς ἔπη ϛ', ἀλλὰ τὰ ποιήματα ταῦτα, ἂν ποτε ἐποιήθησαν [2]), πρωΐμως ἀπώλοντο.

120. Ὁ δὲ Στησίχορος [3]) ζήσας περὶ τὸ 640—555 [4]) κατήγετο μὲν ἐκ τῆς λοκρικῆς Ματαύρου, ἔνθα τότε ἐν μεγάλῃ θεραπείᾳ εἶχον τὴν μουσικὴν καὶ ἐκ τούτου ἤκμαζεν αὕτη, ἐθεωρεῖτο ὅμως ὡς Ἱμεραῖος [5]), διότι ἐν Ἱμέρᾳ διήγαγε τὸ πλεῖστον τοῦ

[1]) Bergk, Poet Lyr. Graeci [III, 871]. Ἴδε καὶ Lehrs, Populäre Aufsätze 385 κ. ἑ. 2ας ἐκδόσεως. Σημασίαν τινὰ εἶχεν ἡ ἐπὶ τῶν νομισμάτων παράστασις τοῦ ἐπὶ Δελφῖνος ὀχουμένου Τάραντος, υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Πρὸς ταῦτα συνάδει ἄριστα καὶ ἡ τοῦ Ἀλβρεχτου Δυρέρου γραφή, ἥτις παριστᾷ τὸν Ἀρίονα φερόμενον ὑπὸ Δελφίνων. Ἴδε καὶ Ott. Jahn, Populäre Aufsätze ἐν σελ. 351.

[2]) Ὁ Κρούσιος παρὰ Wissowa II, 840 ἀποδέχεται νόθευσιν τοῦ ἀγύρτου Λόβωνος.

[3]) Ἴδε τὸ ἄρθρον παρὰ Σουΐδᾳ καὶ Welcker, Stesichoros ἐν τοῖς Kleinen Schriften 1, 148 κ.ἑ. Rizzo, Questioni Stesicoree I Vita e scuola poetica, Messina 1895. Ἐσφαλμένως κατ' οὐδὲν πρὸς τὸν Στησίχορον τοῦτον κοινὸν ἔχουσι τὰ τοῦ Παρίου μαρμάρου Στησιχόρου τινὸς ἐν 50 καὶ 73. Παράβ. Rohde ἐν Rhein. Museum 33, 198 κ. ἑξῆς.

[4]) Οἱ ἀριθμοὶ ὑπελογίσθησαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Λουκιανοῦ ἐν Μακροβίων 26, ὅτι πέντε καὶ ὀγδοήκοντα ἔζησεν ἔτη, καὶ τὴν τοῦ Σουΐδα καὶ Εὐσεβίου, ὅτι ἀπέθανεν κατὰ τὸ 2 ἔτος τῆς 56 Ὀλυμπιάδος.

[5]) Ὁ Σουΐδας λέγει «Ἐκ πόλεως Ἱμέρας τῆς Σικελίας, καλεῖται γοῦν Ἱμεραῖος, οἱ δὲ ἀπὸ Ματαυρίας τῆς ἐν Ἰταλίᾳ, οἱ δὲ ἀπὸ Παλαντίου τῆς Ἀρκαδίας». Παράβ. καὶ Στέφ. Βυζάντιον ἐν λέξει Ματαύρῳ. Καὶ ὁ ῥήτωρ Ἱμέριος ἐν λόγ. XXIX ὀνομάζει τοὺς Λοκροὺς ὡς γενέτειραν χώραν τοῦ Στησιχόρου λέγων. «Ἀλκαῖος Λέσβον καὶ Λοκροὺς (ὁ κῶδ. λόγους, ὅπερ διώρθ. ὁ Wilamowitz) κοσμεῖ Στησίχορος». Περὶ συμβουλῆς δοθείσης ὑπὸ τοῦ Στησιχόρου εἰς τοὺς Λοκροὺς ποιεῖται λόγον ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Ῥητορ. 21 [σελ. 140 ἐκδ. Ad. Römer]. Κατὰ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀλκιδάμαντος διαδεδομένον λόγον ἦτο υἱὸς τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῆς Κλυμένης, περὶ οὗ ἴδε ἀνωτέρω § 65 καὶ Nietzsche ἐν Rhein. Mus. 28, 223 κ. ἑξῆς.

βίου. Τοὺς Ἱμεραίους δὲ νουθετῶν ἀπέτρεπεν ἀπὸ τῶν φιλοδόξων ἐπιβουλῶν τοῦ Φαλάριδος διηγηθεὶς τὸν μῦθον τοῦ ἵππου, ὅστις, ἵνα τιμωρήσῃ τὴν ἔλαφον, ἐδέχθη τὸν χαλινὸν παρὰ τοῦ ἀνθρώπου [1]). Ἀλλὰ μάταιαι ἀπέβησαν αἱ νουθεσίαι, δι' ὃ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ καὶ ἀπέθανεν ἐν Κατάνῃ, ἔνθα ἐδεικνύετο τὸ μνῆμα αὐτοῦ πρὸ τῆς πύλης [2]).

Ἐν τῇ ἐξελίξει δὲ τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως κατέχει ὁ Στησίχορος ἔξοχον θέσιν, διότι οὐ μόνον ἦτο ἀσυνήθως γόνιμος ποιητής, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς πληθύος τῶν ἔργων, ἅτινα ἐν 26 περιελαμβάνοντο βιβλίοις, ἀλλὰ καὶ ἐξεῦρε νέας μορφὰς καὶ μετήνεγκε τὴν θεραπείαν τῆς μουσικῆς ἀπ' ἀνατολῶν διὰ τῶν Ὀζολῶν καὶ Ἐπιζεφυρίων Λοκρῶν εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, δι' ὃ καὶ πλείστου ἄξιος εἶναι. Προωδοποίησαν δ' εἰς τοῦτο ἐν ταῖς ἑσπερίαις ταύταις χώραις ὁ παλαιὸς ἐκ Σικελίας μελικὸς Ξάνθος, ὅν, ὡς λέγεται ἐμιμήθη ὁ Στησίχορος ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ [3]), καὶ ὁ ἐκ Λοκρῶν Ξενόκριτος, ὃς κατέστησε τὴν δευτέραν κατάστασιν τῶν περὶ τὴν μουσικὴν ἐν Σπάρτῃ [4]), καὶ ὁ Ἀρίων, οὗ τοὺς ἀνὰ τὴν Σικελίαν πλοῦς διηγεῖται ὁ μῦθος. Ἐν ταῖς μουσικαῖς δὲ καὶ ῥυθμικαῖς μορφαῖς δὲν ἐπηκολούθησε τόσον εἰς τοὺς λεσβίους μελικούς, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸν αὐλητὴν Ὄλυμπον [5]), παρ' οὗ παρέλαβε τὸν προσοδιακόν, ἤτοι τὴν δακτυλικὴν τριποδίαν

Ὁ Σουΐδας ἀναφέρει πέντε διάφορα ὀνόματα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Εὐκλείδης δ' ἀποκαλεῖται οὗτος ἐπί τινος Ἑρμοῦ I G S I, 1213.

1) Ἀριστοτ. Ῥητορ. II, 20 [σελ. 135 ἐκδ. Römer]. Ἐν Ἱμέρᾳ εἶδεν ὁ Κικέρων in Verr II, 35, 87 (παράβ. καὶ Πολυδ. IX, 100) τὸ ἄγαλμα αὐτοῦ. Ὡς γέρων δὲ μετὰ κυλίνδρου ἐν χερσὶν παρίσταται ἐπὶ νομίσματος τῆς Ἱμέρας παρὰ Visconti, Icon. graec. III, 7 καὶ Baumeister, Denkmäler 1710. [Ἴδε καὶ Head - Σβορ. I, 191].

2) Ἴδε Σουΐδαν καὶ Ἀνθολ. VII, 75. Τὸ μνημεῖον εἶχεν ὀκτὼ γωνίας καὶ ὀκτὼ κίονας, ἦτο ἄρα ὅμοιον πρὸς τὸ λεγόμενον μνημεῖον τῶν Ὁρατίων ἐν τῇ Καμπανίᾳ. Ἐναντίον δὲ τῆς ἀληθείας οἱ γράψαντες τὰς περισωθείσας νόθας ἀμοιβαίας ἐπιστολὰς τοῦ Στησιχόρου καὶ τοῦ Φαλάριδος, ὡρμήθησαν ἐκ φιλικῆς δῆθεν σχέσεως τῶν δύο ἀνδρῶν.

3. Παράβ. Ἀθην. XIII, 513a. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἀποδέχεται, ὅτι ὁ Ξάνθος ἦτο πλατόν τι πρόσωπον, ὁ Bobert, Bild und Lied 173 κ. ἑξῆς.

4) Ἀνωτέρω ἐν § 91 καὶ Πλουτ. περὶ Μουσ. 10.

5) Πλουτ. περὶ Μουσ. 29.

μετ' ἀνακρούσεως, τὸ κύριον στοιχεῖον τῶν δακτυλικῶν ἐπιτρίτων. Τὸν χαρακτῆρα δὲ τῶν κυρίων αὐτοῦ ποιημάτων ὡς πρὸς τὴν ὕλην χαρακτηρίζει κάλλιστα ὁ Κοϊντιλιανὸς (ἐν X, 1, 62) λέγων, epici carminis onera lyra sustinuit [1]). Καὶ οἱ μὲν μῦθοι οἱ δαψιλῆ καὶ ἀδιαλείπτως αὐξανομένην ὕλην περιέχοντες ἀπετέλουν καὶ παρ' αὐτῷ ὡς καὶ παρ' Ὁμήρῳ καὶ Ἡσιόδῳ τὸ κύριον τῆς μούσης αὐτοῦ στοιχεῖον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τοῖς χρόνοις, ἐν οἷς ἔζη, ἡ μὲν λάμψις τῆς ἐπικῆς ποιήσεως καὶ ἡ ἁπλότης τῶν δακτυλικῶν ὕμνων ἠμαυροῦντο ἤδη, παρὰ δὲ τοῖς Δωριεῦσιν ἰδίᾳ ὁ χορὸς καὶ ἡ ὀρχησις μᾶλλον κεχαρισμένα ἦσαν ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν θεῶν καὶ ἡρώων [2]), διηγεῖτο καὶ αὐτὸς τοὺς μύθους ἐν λυρικοῖς μέτροις καὶ παρέδιδεν εἰς χορούς, οὓς ἤσκει, ἵνα ᾄδωσιν αὐτοὺς ἐν ταῖς πανηγύρεσι [3]). Καὶ εἶχε μὲν καὶ τὸ μέγιστον πλεονέκτημα, ὅτι ἠδύνατο ἐν Σικελίᾳ νὰ νεωτερίζῃ εἰς τοὺς μύθους, διότι τὰ ἔργα τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου δὲν ἦσαν ἐκεῖ διαδεδομένα ἁπανταχοῦ. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ νέα τε καὶ παλαιὰ ὑπὸ νέον φῶς περιεῖχον τὰ ποιήματα αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐν Ἀττικῇ πολὺ διαδεδομένα ἦσαν καὶ οἱ τραγικοὶ ἰδίᾳ πολλαχῶς ἐξεκαρποῦντο αὐτά [4]). Ὁποῖα δέ τινα ἦσαν καὶ τί περιεῖχον τὰ ἐπικολυρικὰ αὐτοῦ ποιήματα, ἐξ ὧν πενιχρὰ λείψανα περιῆλθον εἰς

[1]) Ὁμοίως λέγει περὶ αὐτοῦ καὶ ὁ Ἀντίπατρος ἐν Ἀνθολ. VII, 75 «οὗ κατὰ Πυθαγόρου φυσικὰν φάτιν ἁ πρὶν Ὁμήρου ψυχὰ ἑνὶ στέρνοις δεύτερον ᾠκίσατο». Ὡσαύτως καὶ ἐν Ἀνθ. IX, 184.

[2]) Αἱ λατρεῖαι τῶν ἡρώων ἦσαν διαδεδομέναι ἰδίως ἐν ταῖς ἀποικίαις καὶ ἠρείδοντο εἰς τοὺς λόγους περὶ τῆς ἱδρύσεως αὐτῶν. Ἑώρταζον δὲ τοὺς μὲν Ἀτρείδας ἐν Τάραντι, τὸν δὲ Φιλοκτήτην ἐν Συβάρει, τὸν δὲ Διομήδην ἐν Θουρίοις, τὸν δ' Ὀδυσσέα ἐν Κύμῃ. Καὶ εἰς τιμὴν μὲν τῆς Δήμητρος ἐτελοῦντο τὰ Ἀνθεσφόρια, τὰ Θεογάμια, τὰ Ἀνακαλυπτήρια, τὰ Κόρεια, τὰ Θεσμοφόρια, εἰς τιμὴν δὲ τοῦ Ἀπόλλωνος τὰ Κάρνεια εἰς τιμὴν δὲ τῶν Διοσκούρων τὰ Θεοξένια.

[3]) Ἂν πάντα τὰ ποιήματα τοῦ Στησιχόρου καὶ αὐτὰ τὰ καθαρῶς διηγηματικὰ ἐποιήθησαν, ἵνα ᾄδωνται ὑπὸ χορῶν, φαίνεται λίαν ἀμφίβολον. Ὡσαύτως δὲν δυνάμεθα νὰ φανταζώμεθα ὑπὸ πολυφώνου χοροῦ ἢ καὶ ἡμιχορίων ἐκ διαδοχῆς ᾀδόμενον τὸ μακρὸν ποίημα τοῦ Πινδάρου τὸ τὸν μῦθον τῶν Ἀργοναυτῶν πραγματευόμενον (Πυθιον. IV), ἂν καὶ διαιρεῖται εἰς στροφάς, ἀντιστροφὰς καὶ ἐπῳδούς. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ μέτρου κατ' ἀντίθεσιν τῆς μονοτόνου ἐπαναλήψεως τοῦ αὐτοῦ στίχου ἔδιδε ζωὴν εἰς τὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἂν αὕτη ὑπὸ ἑνὸς ἐγίνετο.

[4]) Seeliger, Die Überlieferung der griechischen Heldensage bei Stesichoros, Meissen 1886. Robert, Bild und Lied 149 κ. ἑξῆς.

ἡμᾶς, δεικνύουσιν αἱ ἐπιγραφαί, ἆθλα ἐπὶ Πελίᾳ [1]], Γηρυονηΐς, Κέρβερος, Κύκνος, Σκύλλα, Εὐρώπεια, Ἐριφύλα, Συοθῆραι, Ἰλίου πέρσις, Νόστοι, Ὀρέστεια. Ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι δὲ τῆς Γηρυονηΐδος, ἐν ᾗ τὸ κύριον ἦτο ὁ μῦθος τοῦ Ἡλίου, εὑρίσκομεν ἀξιοσημειώτους ὁμοιότητας πρὸς Αἰγυπτιακὰς θεωρίας. Διότι, ὡς ἐν τῷ 8 ἀποσπάσματι ὁ Ἥλιος ἐπιβαίνει χρυσοῦ δέπαος, ἵνα διὰ τοῦ Ὠκεανοῦ περάσας ἔλθῃ εἰς τὰ βένθεα νυκτὸς ἐρεμνᾶς πρὸς ματέρα, οὕτω καὶ ὁ αἰγύπτιος θεὸς τοῦ Ἡλίου Ῥᾶ ὀχεῖται ἐπὶ σκάφους ὑπεράνω τοῦ οὐρανοῦ. Γνωστὴ δ' εἶναι ἐκ τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλάτωνος (ἐν 243a) ἡ Παλινῳδία. Διηγοῦντο δῆλα δὴ ἐξάγοντες τοῦτο ἴσως ἔκ τινος ὑπαινιγμοῦ εὑρισκομένου ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ, ὅτι ὁ Στησίμαχος ἔν τινι τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ ἢ τῇ Ἰλίου πέρσει, ἐξύβρισε τὴν Ἑλένην καὶ διὰ τοῦτο ἐστερήθη τῆς ὄψεως, εἶτα δὲ μαθὼν τὴν αἰτίαν ἀνεκάλεσεν ἐν τῇ καλουμένῃ Παλινῳδίᾳ τὴν ὕβριν καὶ οὕτως ἀνέλαβεν αὖθις τὸ φῶς τῶν ὀφθαλμῶν. Διεφημίσθη δὲ σφόδρα καὶ πολλὴν ῥοπὴν ἔσχεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τῆς Ἰταλίας μύθων ἡ Ἰλίου πέρσις, διότι ἐν αὐτῇ ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ Αἰνείου εἰς Ἑσπερίαν καὶ δὴ εἰς Ἰταλίαν [2]). Ὡσαύτως πλείστων ἀγαθῶν πρόξενος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τραγικῆς ποιήσεως ἐγένετο ἡ διήγησις τῶν τυχῶν τοῦ μητροκτόνου Ὀρέστου. Ἐκτὸς δὲ τῶν ἡρωϊκῶν μύθων τῆς μεγάλης πατρίδος Ἑλλάδος ἐθεράπευε καὶ τὰ μεστὰ πάθους δημώδη μυθολογήματα τῆς ἰδίας πατρίδος [3]). Οὕτως αὐτὸς πρῶτος εἰσ-

[1]) Ταῦτα παρίστανται κατὰ τὸ ποίημα τοῦ Στησιχόρου ἐπί τινος ἀγγείου ἐκδεδομένου ἐν τοῖς Monum. Institut. X, 4, τὰ αὐτὰ δὲ κατὰ Παυσανίαν V, 17 εὑρίσκοντο καὶ ἐπὶ τῆς λάρνακος τοῦ Κυψέλου

[2]) Ἐπὶ τοῦ Ἰλιακοῦ πίνακος, ὃς ἐρείδεται εἰς τὴν Ἰλίου πέρσιν τοῦ Στησιχόρου καὶ οὐχὶ τοῦ Ἀρκτίνου εἶναι γεγραμμένα ταῦτα· «Αἰνείας εἰς Ἑσπερίαν ἀπαίρων„. Ἀλλ' ἄπορον φαίνεται, ὅτι Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐν Ῥωμαϊκῆς Ἀρχαιολ. I, 45 καὶ ἑξῆς οὐδὲν περὶ τούτου ἀναφέρει. Παράβ. Λυσ. Χατζῆ-Κώνστα Iliupersis nach Stesichorus, Leipzig 1876. [M. Paulcke de tabula Iliaca quaestiones stesichoreae. Καινιξβ. 1897].

[3]) Ἀθήν. XIII, 601a «Στησίχορος δ' οὐ μετρίως ἐρωτικὸς γενόμενος συνέστησε καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τῶν ᾀσμάτων».

ἤγαγεν εἰς τὴν ποίησιν τὴν μετὰ ταῦτα τοσοῦτον διαφημισθεῖσαν μορφὴν τοῦ ποιμένος Δάφνιδος, ὃν ἠγάπησε μὲν Νύμφη τις, εἶτα δ' οἰκτρῶς διέφθειρεν ὡς παραβάντα τὴν πίστιν ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως[1]). Ἐν ἑτέρῳ δέ τινι εἰδυλλίῳ ὕμνησε τὸ οἰκτρὸν τέλος τῆς ὑπὸ τοῦ καλοῦ Εὐάθλου καταφρονηθείσης καὶ ἐκ τούτου αὐτοκτονησάσης Καλύκης καὶ ἐν ἑτέρῳ τὸ αἰματηρὸν τέλος τῆς πιστῆς Ῥαδίνης (καὶ Ῥαδινῆς), ἥτις ἐξεδόθη μὲν εἰς τὸν τύραννον τῆς Κορίνθου, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε ν' ἀπαρνηθῇ τὸν παλαιὸν πρὸς τὸν προσφιλῆ ἐξάδελφον ἔρωτα.

Ὡς πρὸς τὴν μορφὴν δ' ὁ Στησίχορος ἐγένετο ὁ καθ' αὐτὸ ἱδρυτὴς τῆς χορικῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ πρῶτος ἔστησε χοροὺς ἐν Σικελίᾳ, ἐξ οὗ κατὰ τὸν Σουίδαν καὶ Στησίχορος ὠνομάσθη πρότερον Τισίας καλούμενος. Ὅτι δ' αὐτὸς ἐξεῦρε καὶ τὴν τριττὴν διαίρεσιν εἰς στροφήν, ἀντιστροφὴν καὶ ἐπῳδόν, ἀπεδέχοντο μὲν οἱ προγενέστεροι στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς παροιμιώδους φράσεως οὐδὲ τρία τῶν Στησιχόρου γινώσκεις, ἀλλ', ὅτι ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη καὶ ὅτι αἱ λέξεις ἁπλῶς σημαίνουσιν, οὐδὲ τρεῖς στίχους τοῦ Στησιχόρου γινώσκεις, ἀπέδειξεν ὁ Ὀ. Κρούσιος[2]). Ἡ μᾶλλον δ' ἀρεστὴ μορφὴ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἦτο ἡ τῶν δακτυλικῶν ἐπιτρίτων, ἥτις εἶχε σχέσιν πρὸς παλαιὰ δημώδη κῶλα καὶ ἥρμοζεν ἄριστα πρὸς τὴν μεμετρημένην σεμνότητα τῆς δωριστὶ ἁρμονίας[3]). Ἐν δὲ τῇ γλώσσῃ ἀνεμίγνυεν εἰς τὴν δωρικὴν διάλεκτον πολλὰ τῆς παλαιᾶς Ἰάδος στοιχεῖα,

[1]) [Ἴδε L. Bachelin, La légende de Daphnis ἐν τῇ Εἰκοσιπενταετηρίδι τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλλ. φιλ. συλλόγου σ. 63 κ. ἑ.].

[2]) O. Crusius, Stesichorus und die epodische Komposition in der griechischen Lyrik ἐν τοῖς Commentationes Ribbeckianae σελ. 3-22, ἔνθα δικαίως ἡ ἐπῳδικὴ σύνθεσις ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀλκμᾶνα. Ἐν Σπάρτῃ δὲ τὴν εἰς τρία διαίρεσιν προεκάλεσεν ἡ τριχορία, ἤτοι ἡ χρῆσις τριῶν διαφόρων χορῶν, περὶ ὧν ἴδε Πλούτ. ἐν Βίῳ Λυκούρ. 21 καὶ Πολυδ. ἐν Ὀνομ. IV, 107.

[3]) Ἀλλὰ πρὸς τούτοις μετεχειρίζετο ὁ Στησίχορος καὶ τὴν φρυγιστὶ ἁρμονίαν (ἐν ἀποσπ. 34) καὶ τὸν ἁρμάτειον νόμον τοῦ Ὀλύμπου. Ἴδε Πλουτ. περὶ Μουσ. 7.

ἄτινα κυρίως μὲν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἔπος πρέπει ν' ἀναγάγωμεν, ἀλλ' ἐν μέρει καὶ εἰς τοὺς Ἴωνας οἰκιστὰς τῆς Ἰμέρας καὶ τοῦ Ῥηγίου [1]).

121. Ὁ δὲ Ῥηγῖνος Ἴβυκος [2]) σύγχρονος μέν, ἀλλὰ πρεσβύτερος τοῦ Ἀνακρέοντος, προέκρινε τὸν ταραχώδη βίον πλάνητος ἀοιδοῦ τοῦ ἡσύχου, ὃν ἠδύνατο νὰ διάγῃ ἐν τῇ πατρίδι περίβλεπτος διατελῶν. Περιηγήθη δὲ τὰς πόλεις τῆς μεγάλης Ἑλλάδος καὶ Σικελίας [3]), διέτριψε χρόνον τινὰ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ τυράννου τῆς Σάμου [4]) καὶ ἀπέθανε τέλος κατά τινα ἀποδημίαν παρὰ τῇ Κορίνθῳ. Ὁ θάνατος δ' αὐτοῦ περιεβλήθη ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ποιητικήν τινα λαμπρότητα [5]), ὡς ὁ τοῦ Ἀρίονος καὶ Ἡσιόδου, διὰ τοῦ χαρίεντος, ὑπὸ τοῦ Σιλλέρου περιβλέπτου καταστάντος μύθου τῶν ἰβύκων (γεράνων), οἵτινες προέδοσαν εἰς τοὺς πανηγυρίζοντας τοὺς δολοφόνους αὐτοῦ. Τὰ δὲ ποιήματα αὐτοῦ ἐν ἑπτὰ περιλαμβανόμενα βιβλίοις δεικνύουσι μὲν ἐν τῇ διαλέκτῳ καὶ τοῖς μέτροις τὴν ἐπίδρασιν τῆς δωρικῆς χορικῆς λυρικῆς, ἀλλ' ἐν τῷ χρωματισμῷ καὶ τῇ ὕλῃ φαίνονται πλησιάζοντα μᾶλλον πρὸς τὴν αἰολικὴν καὶ ἐπικὴν μελικήν, διότι κύριον ὑποκείμενον αὐτῶν ἀπετέλει ὁ ἔρως πρὸς τοὺς καλλιμόρφους παῖδας καὶ τὰς παρθένους. Εἶναι δῆλα δὴ ταῦτα οἱ παιδεῖοι μελιγά-

[1]) Περὶ τῶν ἐγχωρίων ἰωνικῶν ἰδιωμάτων πραγματεύεται ὁ Robert Holsten, De Stesichori et Ibyci dialecto et copia verborum, Greifswald 1884. Ἴδε καὶ τὰς ἀντιλογίας τοῦ Hiller ἐν τῷ Jahresber. über die Fortschritte der clas. Alterthumswis. XIV, 1, 68 καὶ ἑξῆς.

[2]) Ἴδε Σουΐδαν ἐν λέξει καὶ Schneidewin, Ibyci reliquiae, Göttingen 1833 μετὰ μακρῶν προλεγομένων. Welcker, Kleine Schriften I. 220.

[3]) Ἐντεῦθεν ἡ παρὰ Διογενιανῷ παροιμία (II, 71) «ἀρχαιότερος Ἴβύκου· οὗτος γὰρ τυραννεῖν δυνάμενος ἀπεδήμησεν».

[4]) Ἰμέριος ἐν λόγ. XXII, 5. Ἐν Σάμῳ διέτριψεν ἴσως πρὸ τοῦ Ἀνακρέοντος, διότι ὁ Σουΐδας τάττει αὐτὸν εἰς τὴν 54 Ὀλυμπιάδα καὶ προσθέτει, ὅτι ἦλθεν εἰς Σάμον, ὅτε ἦρχεν αὐτῆς ὁ πατὴρ τοῦ Πολυκράτους.

[5]) Ὁ μῦθος ἀπαντᾷ τὸ μὲν πρῶτον παρὰ τῷ ἐπιγραμματοποιῷ Ἀντιπάτρῳ ἐν Ἀνθολ. Παλ. VII, 745, εἶτα δὲ παρὰ Πλουτ. ἐν τῷ περὶ Ἀδολεσχίας 14 καὶ παρὰ Σουΐδ. Παράδ. Welcker, Kleine Schriften I, 100 κ. ἑ. Καὶ ἐκφράζει μὲν ὁ μῦθος αἰωνίαν τινά, εἰς τὴν παιδικὴν φαντασίαν πάντων τῶν λαῶν ἐντετυπωμένην ἀλήθειαν, ἀλλὰ προῆλθεν ἰδίᾳ ἐξ ἐτυμολογικῆς τινος παιδιᾶς. Τὸν τάφον τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ πατρίδι προϋποτίθεται τὸ ἐπίγραμμα ἐν Ἀνθολ. VII, 714.

НБОНУ імені І.І.Мечникова

ρυες ὕμνοι, οὓς αἰνίττεται ὁ Πίνδαρος ἐν τῷ ἐπινίκῳ εἰς Ἰσθμιονίκην II, 3, [1]), καὶ ἴσως ἐψάλλοντο κατὰ τὴν εὐφυᾶ ὑπόθεσιν τοῦ Βελκέρου κατὰ τὰ καλλιστεῖα, οἷα συνήθως ἐτελοῦντο ἐν Λέσβῳ, ὑπὸ χοροῦ παίδων. Οὕτω δὲ παραβάλλονται τὰ παιδικὰ ἄσματα τοῦ Ἰβύκου πρὸς τὰ Παρθένεια τοῦ Ἀλκμᾶνος, ἐν οἷς ὡσαύτως διηγείροντο γλυκύταται ἡδονικαὶ σκέψεις περὶ τοῦ ἔρωτος ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ποιητοῦ διὰ τῶν ὀρχηστικῶν παιδιῶν τῶν καλῶν παρθένων.

122. Ὁ δὲ Σιμωνίδης (556—468) [2]) ὁ τοῦ Λεωπρέπους υἱὸς ἐγεννήθη ἐν τῇ ἰωνικῇ νήσῳ Κέῳ, ἥτις ἦτο πατρὶς καὶ τοῦ σοφιστοῦ Προδίκου. Καὶ νεανίας μὲν ἔτι ἐν τῇ πατρίδι νήσῳ, ἐν τῇ πολίχνῃ Καρθαίᾳ διατρίβων ἐποίει καὶ ἐδίδασκε χορικὰ ἄσματα εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος [3]). Ἀλλ' ἡ ὑψιπετὴς αὐτοῦ διάνοια ἐπόθει πρωΐμως νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῶν στενῶν ὁρίων τῆς μικρᾶς αὐτοῦ πατρίδος. Ἦτο δὲ καὶ συνήθεια ἄλλως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος νὰ διάγωσι πλάνητα βίον οἱ ποιηταὶ καὶ φιλόμουσοι. Διότι αἱ μὲν μικρολόγοι φυλετικαὶ ἰδιότητες εἶχον ἐξαφανισθῇ τέλεον μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ ὁ μέγας σκοπός, ὃν δι' αὐτῶν οἱ Ἕλληνες ἐπεδίωξαν, ἐπιτευχθεὶς ἐγένετο ἀφορμὴ ὑψηλότερόν πως οὗτοι τῶν πραγμάτων ν' ἀντιλαμβάνωνται. Αὐτὸς δ' ὁ Σιμωνίδης καὶ ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν τῇ ποιήσει ἀπεδεικνύετο ὁ ἀληθὴς ἀντιπρόσωπος τοῦ πεφωτισμένου, καθολικωτέρου πνεύματος τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἐκ Κέω ἄρα ἦλθε τὸ πρῶτον εἰς Ἀθήνας εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ

[1]) Ὁ Σχολ. τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Θεσμοφορ. 188 ἀναφέρει τὸν Ἀλκαῖον, Ἴβυκον καὶ Ἀνακρέοντα ὡς ποιητὰς παιδικῶν.

[2]) Ἴδε Σουΐδαν ἐν λέξει. Καὶ ὁ Χαμαιλέων εἶχε συγγράψῃ ἔργον τι περὶ Σιμωνίδου. Schneidewin, Simonides Cei reliquiae, Brunsv. 1835. Τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἐγεννήθη, ὑποδηλοῖ αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἐν ἀποσπ. 147, τὸ δ' ἔτος τοῦ θανάτου εὑρίσκομεν ἐν τῷ Παρίῳ χρονικῷ 57. Ἔζησε δ' ὁ ποιητὴς κατὰ τὸν Σουΐδαν 89 ἔτη.

[3]) Ἴδε Ἀθην. X, 456f κ. ἑ. Καὶ ὁ Πίνδ. κατὰ τὸν Ἰσθμιον. I, 8 ἐποίησεν ᾠδὴν εἰς τιμὴν τῆς Κέω.

φιλοτέχνου Ἱππάρχου [1]), ἀλλὰ μετὰ τὴν δολοφονίαν αὐτοῦ τῷ 514 μετέβη εἰς Κραννῶνα καὶ Λάρισαν τῆς Θεσσαλίας προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν τυράννων τῶν πόλεων ἐκείνων. Ἐκ τούτου δ' εἰς μὲν τὸν Σκόπαν ἐποίησε τὸν διαφημισθέντα ἐκεῖνον καὶ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ ἀναλυθέντα ἐπινίκιον ὕμνον, εἰς δὲ τὸν ἐκ Λαρίσης Ἀντίοχον τιμῶν τὴν μνήμην αὐτοῦ ἀφιέρωσε διάσημον θρῆνον [2]). Πασίγνωστος δ' εἶναι καὶ ἡ θαυμαστή, ὑπὸ τῶν μετέπειτα ποιητικῶς κοσμηθεῖσα σωτηρία αὐτοῦ κατὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς αἰθούσης, καθ' ἣν κατεχώσθησαν καὶ ὁ Σκόπας καὶ πάντες οἱ ἄλλοι συνδαιτυμόνες [3]). Μετὰ δὲ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην καταλαμβάνομεν αὐτὸν αὖθις ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ποιήσας ἐλεγείαν εἰς τοὺς πεσόντας ἐν τῷ ὑπὲρ τῆς πατρίδος πολέμῳ ἐνίκησε τὸν Αἰσχύλον. Ὡσαύτως δ' αὐτόθι ποιήσας διθύραμβον τῷ 476 ἐπρώτευσεν, ὡς αὐτὸς οὗτος ἐν ποιητικῇ τινι διδασκαλίᾳ παραδίδει [4]). Εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Σικελίαν, ἔνθα τῷ 476[5 [5]) κατώρθωσε τὴν συνδιαλλαγὴν τοῦ Γέλωνος καὶ Ἱέρωνος καὶ ἐκ τούτου ἀπέλαυεν ἰδίας εὐνοίας ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν λαμπροβίων τυράννων τῆς ὀλβίας νήσου [6]). Ἐκεῖ δ' ἐν Σικελίᾳ ἀπέθανεν τῷ 468 καὶ πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Συρακουσῶν εὑρίσκετο τὸ μνῆμα αὐτοῦ, ὅπερ κατέσκαψε βραδύτερον ἀπειρόκαλός τις λοχαγός [7]). Καὶ ἂν μὲν σύμπαντα τοῦτον τὸν χρόνον ἀπὸ τοῦ 476 —468 ἐν Σικελίᾳ διέτριβε, περὶ τούτου στερούμεθα ἀσφαλῶν

[1]) Τὴν πρὸς τὸν Ἵππαρχον φιλίαν μαρτυρεῖ ὁ Πλάτων ἐν Ἱππάρχῳ 228 c.

[2]) Ὅτι ἐξύμνησεν ὁ ποιητὴς τὸν Ἀντίοχον καὶ τοὺς Σκοπάδας, μαρτυρεῖ καὶ ὁ Θεόκριτος ἐν Εἰδ. XVI, 34 καὶ ἑξῆς.

[3]) Cicero de oratore II, 86. Phaedrus IV, 35. Valerius Maximus I, 8, 7. Αἰλιανοῦ ἀποσπ. 63 καὶ 78 Quintil. Instit. Orat. XI. 2, 11. Παράδ. καὶ Lehrs, Populäre Aufsätze 393 ἐκδ. 2ας.

[4]) Τὸ ἐπίγραμμα (ἀπόσπ. 147) ἐν τέλει ἔχει οὕτως·

Ἀμφὶ διδασκαλίῃ δὲ Σιμωνίδῃ ἔσπετο κῦδος
ὀγδωκονταέτει παιδὶ Λεωπρέπεος.

[5]) Σχολ. Πινδ. Ὀλυμπ. II, 29.

[6]) Ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ Ἱέρωνι εἰσάγει αὐτὸν διαλεγόμενον πρὸς τὸν τύραννον περὶ τῆς τύχης τῶν ἀρχόντων.

[7]) Καλλιμ. ἀπόσπ. 71 καὶ Αἰλιανοῦ ἀπόσπ. 63.

μαρτυριῶν [1]). Βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι ὑφίστατο ἐκεῖ κατὰ τὸ 476 τὰς ὑπεροπτικὰς προσβολὰς τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀντιτέχνου Πινδάρου, ὃς ὡσαύτως μετεκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἱέρωνος εἰς τὴν αὐλήν. Ἄλλως δὲ μετέβαινε τῇδε κἀκεῖσε προσκαλούμενος νὰ ποιήσῃ ἐπινίκιόν τινα ὕμνον ἢ ἐπίγραμμα ἢ νὰ στήσῃ χορόν τινα καὶ παρεῖχε τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ τάλαντον καὶ τὴν εὐτράπελον εὐφυΐαν ὑπηρετικὴν εἰς πάντα τὸν αἰτοῦντα καὶ δυνάμενον νὰ ἀμείψῃ αὐτόν. Διότι τὴν ἀπαίτησιν μισθοῦ ἀντὶ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐθεώρει ὥς τι αὐθομολογούμενον καὶ φυσικώτατον [2]). Ἐκ τούτου δ' ὡς καὶ διὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν θεμάτων κατέστησε παγκόσμιον τὴν ποίησιν καὶ κατέλαβεν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ποιητῶν τὴν αὐτὴν τάξιν, ἣν καὶ οἱ σοφισταὶ ἐν τῇ τῶν φιλοσόφων [3]), ἐξ οὗ καὶ Ἕλληνα Βολταῖρον ἀπεκάλεσεν αὐτὸν ὁ Λεσίγγιος ἐν τῷ Λαοκόωντι. Αὐτὸς οὗτος ἔλεγέ ποτε πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ Ἱέρωνος μετ' ἀστείας ἀπαθείας, ὅτι ὁ πλοῦτος εἶναι κρείττων τῆς σοφίας, διότι οἱ σοφοὶ διατρίβουσιν ἐπὶ ταῖς τῶν πλουσίων θύραις [4]). Ἀλλ' οὕτω καθ' ἡμᾶς κριτὰς κατεβίβασεν ὁ Σιμωνίδης τὴν ποίησιν ἐκ τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς περιωπῆς. Καὶ ἀληθῶς δὲν εὑρίσκομεν ἐν τοῖς πολυαρίθμοις αὐτοῦ ἀποσπάσμασιν ἐκεῖνο, ὅπερ πρὸ πάντων ἡμεῖς ἀξιοῦμεν ἔκ τινος ᾄσματος, ἤτοι τὸ φλογερὸν αἴσθημα καὶ τὸ πλῆρες ἐξάρσεως ἰδανικόν.

[1]) Ὅτι μετὰ τὸ 468 ἐποίησεν ἐπίγραμμά τι εἰς τοὺς νικητὰς τῆς ἐπ' Εὐρυμέδοντι μάχης πρὸς τιμὴν τῶν Ἀθηνῶν δὲν δικαιούμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν, διότι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπίγραμμα εἶναι ὑποβολιμαῖον καὶ βεβαίως ἐγράφη μετὰ τὸ 423, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Br. Keil ἐν Hermes 20, 341 καὶ ἑξῆς .

[2]) Ὁ Σουΐδας λέγει· «οὗτος πρῶτος δοκεῖ μικρολογίαν εἰσενεγκεῖν εἰς τὸ ᾆσμα καὶ γράψαι ᾆσμα μισθοῦ».

[3]) Χαρακτηριστικὸς τοῦ σοφιστικοῦ ἤθους τοῦ ποιητοῦ εἶναι ὁ στίχος τοῦ 76 ἀποσπάσματος ἔχων οὕτως· «τὸ δοκεῖν καὶ τὰν ἀλάθειαν βιᾶται».

[4]) Ἀριστοτ. Ῥητορ. II, 16 [σελ. 127 ἐκδ. Roemer]. Παράβ. καὶ Πλάτ. ἐν Πρωταγόρᾳ 346 b. Τὸ δ' ἕτερον παρὰ Στοβαίῳ ἐν Ἀνθολ. X, 39 (παράβ. καὶ Καλλιμ. ἀποσπ. 77) ἀνέκδοτον περὶ τῶν δύο κιβωτῶν ἔχει οὕτως· «Σιμωνίδης προκαλοῦντός τινος ἐγκώμιον ποιῆσαι καὶ χάριν ἕξειν λέγοντος, ἀργύριον δὲ μὴ διδόντος, δύο, εἶπεν, ἔχω κιβωτούς, τὴν μὲν χαρίτων, τὴν δὲ ἀργυρίου, καὶ πρὸς τὰς χρείας τὴν μὲν τῶν χαρίτων κενὴν εὑρίσκω, ὅταν ἀνοίξω, τὴν δὲ χρησίμην μόνην». Εἰς τὴν φιλοχρηματίαν τοῦ Σιμωνίδου ἀναφέρεται καὶ ὁ Θουκιδ. ἐν II, 44, 4 καὶ ὁ Ἀριστοτ. ἐν Ῥητορ. III, 2 [σελ. 179 ἐκδ. Römer].

Πάντως ὅμως παντὸς ἐπαίνου ἄξιον εἶναι τὸ τάλαντον αὐτοῦ, ὅπερ ἐξεδηλώθη μάλιστα ἐν τοῖς εὐφυέσιν ἐπιγράμμασι καὶ ἐπόρισεν αὐτῷ ἀπείρους νίκας καὶ δὴ τὴν πεντηκοστὴν ἕκτην κατὰ τὸ 80 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ [1]). Ἰδίᾳ δ' ἐπαινεῖται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡ τέχνη αὐτοῦ ἐν ταῖς συγκινητικαῖς περιγραφαῖς καὶ ἡ πρὸς διέγερσιν τοῦ οἴκτου [2]).

Καὶ ἦσαν μὲν τὰ ποιήματα αὐτοῦ ποικίλα καὶ πολυάριθμα, ἀλλὰ τὸν μέγιστον χῶρον κατελάμβανον τὰ χορικὰ ἄσματα, ἱερά τε καὶ ὅσια. Ἐν τούτοις δὲ διετήρησε τὴν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τυπικὴν γενομένην δωρικὴν διάλεκτον, ἂν καὶ αὐτὸς μὲν Ἴων ἦτο τὸ γένος, τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ποιήσεως αὐτοῦ προέδιδε μᾶλλον τὸ ἀστεῖον καὶ εὐτράπελον ἀττικοῦ ἀνδρός, ἢ τὸ βαθὺ αἴσθημα δωριέως. Ἔχομεν δ' ἀποσπάσματα ὕμνων, παιάνων, σκολίων, ἐπινικίων [3]), ἐγκωμίων, διθυράμβων, ὑπορχημάτων καὶ θρήνων [4]). Ἰδίας δ' εὐκλείας ἀπέλαυε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ τὰ δύο τελευταῖα εἴδη, διότι ἐν μὲν τοῖς ὑπορχήμασιν ἐμπειρότατος ἐγένετο περὶ τὴν γέννησιν γραφικῆς ἐντυπώσεως διὰ τῆς ἐπαλλαγῆς τῆς λέξεως, τοῦ μέλους καὶ τῆς κινήσεως [5]), ἐν δὲ τοῖς θρήνοις τεχνικώτατα ἐπίστατο νὰ διεγείρῃ τὸν ἔλεον τῶν τε ἀκροατῶν καὶ ἀναγνωστῶν διὰ τρόπου λαμπροῦ, προκαταλαμβάνοντος τὴν τραγῳ-

[1]) Ἀπόσπ. 145 καὶ 147.

[2]) Ὁ Quint. ἐν Inst. X, 1, 64 λέγει· praecipua tamen ejus in commovenda miseratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejus operis auctoribus praeferant. Ὁ δὲ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐν τῇ τῶν Ἀρχαίων κρίσει 6 λέγει· «Σιμωνίδου παρατήρει τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων, τῆς συνθέσεως τὴν ἀκρίβειαν, πρὸς τούτοις καθ' ὃ βελτίων εὑρίσκεται καὶ Πινδάρου τὸ οἰκτίζεσθαι μὴ μεγαλοπρεπῶς, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλὰ παθητικῶς».

[3]) Ἦσαν διατεταγμένα κατὰ τὰ εἴδη τῶν ἀγώνων.

[4]) Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἔγραψε καὶ τραγῳδίαν, ὁ δὲ Βοίχιος νομίζει, ὅτι ὁ Μέμνων ἦτο ἡ τραγῳδία αὕτη, ὃν ὁ Στράβων ἐν XV, 728 ὡς διθύραμβον ἀναφέρει. Παράβ. καὶ Lübbert, Index Bonn. 1885 ἐν σελ. 16. Τἀναντία φρονεῖ ὁ G. Hermann ἐν Opuscul. VII, 214 ἀποδεχόμενος, ὅτι ἀληθῶς τραγῳδίαν ἔγραψεν ὁ Σιμωνίδης. Ὁ Flach περιέγραψεν τὸ καὶ τραγῳδίαι ἐκεῖνο θεωρήσας ὡς νόθον καὶ δικαίως. Ἴδε Immisch ἐν Rhein. Mus. 44, 556.

[5]) Ἴδε Πλούτ. ἐν Συμποσιακῶν IX, 15 λέγοντα περὶ Σιμωνίδου· «δηλοῖ δ' ὁ μάλιστα κατωρθωκέναι δόξας ἐν ὑπορχήμασι καὶ γεγονέναι πιθανώτατος ἑαυτοῦ.»

НБОНУ імені І. Мечникова

δίαν. Εὐτυχῶς δὲ διέσωσε Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐν τῇ περὶ Συνθέσεως ὀνομάτων συγγραφῇ (26) λαμπρόν τι ἀπόσπασμα τοιούτου τινὸς θρήνου, ἐν ᾧ ἡ Δανάη ῥιφθεῖσα ἐντὸς λάρνακος εἰς τὴν κυμαινομένην θάλασσαν μετὰ τοῦ Περσέως βρέφους ἔτι ψάλλει συγκινητικώτατα ἀποδυρομένη τοὺς κινδύνους, οἵτινες ἐπικρέμανται εἰς τὴν κεφαλὴν ἑαυτῆς τε καὶ τοῦ τέκνου. Μοναδικὸν δ' ἐν τῇ ἑλληνικῇ λυρικῇ ποιήσει εἶναι τὸ μελικὸν ᾄσμα εἰς τὴν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ναυμαχίαν. Πρὸς τούτοις δ' εὐδοκίμει ὡς ποιητὴς ἐλεγείων, οἷα τὰ ἐπὶ ταῖς νίκαις ἐν Μαραθῶνι, Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιαῖς, μάλιστα δ' ὡς ἐπιγραμματοποιός [1]). Ἐν τῇ μεγάλῃ δῆλα δὴ ἐκείνῃ ἐποχῇ τῆς ἐθνικῆς ἐξυψώσεως ἡμιλλῶντο καὶ κοινότητες καὶ ἰδιῶται, τίς πρῶτος νὰ στήσῃ τρόπαια νίκης καὶ νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμην τῶν γενναίων προμάχων τῆς πατρίδος. Ἐπὶ τῶν ἀνδριάντων δὲ καὶ τῶν ἐπιτυμβίων λίθων καὶ τῶν τριπόδων καὶ τῶν ναῶν ἤθελον νὰ βλέπωσι διατηρουμένην καὶ διὰ λέξεων τὴν μνήμην τῶν ἐνδόξων κατορθωμάτων καὶ δὴ οὐχὶ ἐν πεζῷ γυμνῷ λόγῳ, ἀλλ' ἐν εὐστόχοις στίχοις. Εἰς ποίησιν δὲ τοιούτων ποιητικῶν ἐπιγραμμάτων οὐδεὶς ἕτερος ἦτο ἐπιτηδειότερος τοῦ εὐφυοῦς Σιμωνίδου, ὃς ἠπίστατο νὰ περιλαμβάνῃ ἐν ὀλίγοις στίχοις τὰ κεφάλαια καὶ νὰ προσδίδῃ εἰς αὐτὸ τὸ κατόρθωμα, ὃ ἐμνημόνευεν, ἰδίαν τινὰ χροιάν. Ἐκ τούτου πανταχοῦ ἐπεζητεῖτο ἡ τέχνη αὐτοῦ καὶ τοσοῦτον ἐτιμᾶτο καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐπιγενομένων, ὥστε πρωΐμως ἤδη οἱ γραμματικοὶ συνέλεγον μετὰ ζήλου καὶ ἐπιμελείας τὰ ἐπιγράμματα ταῦτα. Οὕτω δὲ περιῆλθον καὶ εἰς ἡμᾶς πολλὰ τῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ ποιητοῦ, ἀληθεῖς μαργαρῖται τῆς ἀρχαίας ποιήσεως, ὡς τὸ εἰς τοὺς πεσόντας ἐν Θερμοπύλαις·

[1]) Παράβ. Preger, De epigrammatis graecis, Monachii 1889 σελ. 3 κ.ἑ.. Hauvette, De l' authenticité des epigrammes de Simonide ἐν τῇ Bibliothèque de la faculté des lettres de Paris 1896 καὶ τὴν ἐπίκρισιν τοῦ Preger ἐν τῇ Neue philol. Rundschau 1897 ἀρ. 9. Ὅλως δ' ἀπίθανον φαίνεται, ὅτι ὁ Σιμωνίδης ἐφιλοπόνησεν αὐτὸς συλλογὴν τῶν ἑαυτοῦ ἐπιγραμμάτων, διότι ἄλλως δὲν θὰ παρεισήγοντο τόσον εὐκόλως ξένα ἐπιγράμματα εἰς τὴν συλλογήν. Δυσχερὲς ἐν τούτοις εἶναι νὰ ἐξενέγκωμεν γνώμην, ὑπό τίνος ἐφιλοπονήθη ἡ συλλογὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

Ἀλλ' οὐ μόνον ὡς ποιητὴς ἐφημίζετο ὁ Σιμωνίδης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐξευρετικὸς νοῦς. Διότι αὐτὸς ὁ διατηρήσας θαυμαστῶς ἀκμαῖον τὸ μνημονικὸν μέχρι τοῦ ἐνενηκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας ἐθεωρεῖτο ἐν ταὐτῷ καὶ ὡς ἐξευρετὴς τοῦ μνημονικοῦ τεχνήματος, καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως τῶν ἑαυτοῦ ἔργων συνετέλεσεν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς πρὸς τὴν σαφήνειαν τῆς ἐκφράσεως τῶν νοημάτων τοσοῦτον σπουδαίας, ὑπὸ τῶν Ἰώνων τὸ πρῶτον εἰσαχθείσης διαφορᾶς τῶν μακρῶν καὶ βραχέων φωνηέντων ε-η καὶ ο-ω. Καὶ παντοῖα δ' εὐφυᾶ ἀποφθέγματα περὶ ποικιλωτάτων πραγμάτων εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα ἐκυκλοφοροῦντο, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὸ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου παραδιδόμενον ἐν τῇ συγγραφῇ, Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίην ἐνδοξότεροι, «τὴν μὲν ζωγραφίαν εἶναι ποίησιν σιωπῶσαν, τὴν δὲ ποίησιν ζωγραφίαν λαλοῦσαν».

123. Ὁ δὲ Βακχυλίδης (περὶ τὸ 505—430) [1]), ὁ νεώτατος τῶν τριῶν μεγάλων ποιητῶν τῆς χορικῆς λυρικῆς, κατήγετο ὡσαύτως ἐκ τῆς ἰωνικῆς νήσου Κέω [2]). Ἦτο δ' ἀδελφιδοῦς τοῦ Σιμωνίδου καὶ εἶχε πάππον τόν ἀθλητὴν Βακχυλίδην. Ὥστε καὶ ἡ πατρὶς καὶ ἡ συγγένεια ἀναγκαίως ἔτρεψαν αὐτὸν ἐπὶ τὴν χορικὴν λυρικὴν ποίησιν καὶ τὴν δάφνην τῶν νικητῶν ἐν τοῖς ἐθνικοῖς ἀγῶσιν. Ἤκμαζε δὲ κατὰ τὸν Εὐσέβιον κατὰ τὴν 78 Ὀλυμπιάδα ἤτοι τὸ 468 π. Χ., ὅτε ἐποίησε τὸν ἐπίνικον εἰς τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἅρματι νικήσαντα προστάτην αὐτοῦ Ἱέρωνα. Ἤδη δὲ πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας κατέβη εἰς τὸν ἀγῶνα ὡς ποιητὴς ἐπινικίων, διότι τῷ 481 ἢ 483 ἐξύμνησε συγχρόνως μετὰ τοῦ Πινδάρου τὸν ἐξ Αἰγίνης Νεμεονίκην Πυθέα καὶ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον φαίνεται ποιήσας τὸν ἐπίνικον εἰς τὸν Φλιάσιον Αὐτομήδην [3]). Περὶ τοῦ χρόνου ὅμως

[1]) Ὁ Σουΐδας πενιχρά τινα περὶ αὐτοῦ παραδίδει. Ἴδε Michelangeli. Della vita di Bacchilide, Messina 1897.

[2]) Τῆς πατρίδος Κέω μνημονεύει ἐν 3, 98. 5, 10. 17, 130. 19, 11 καὶ ἐν ἀποσπ. 71.

[3]) Καὶ ἐν τούτῳ τῷ ποιήματι 9, 50 κ. ἑ. ἀκολουθεῖ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Πινδ. ἐν Ἰσθμ.

τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου στερούμεθα ἀσφαλῶν μαρτυριῶν. Καὶ ἀληθῶς μὲν ὁ Εὐσέβιος λέγει, ὅτι γνωστὸς εἰς πάντας ἦτο τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς 87 Ὀλυμπιάδος = τῷ 430 π. Χ., ἀποδέχεται ἄρα, ὅτι ἔζη ἔτι τότε, ἀλλὰ δὲν φαίνεται λίαν πιστευτόν, ὅτι ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον παρετάθη. Καὶ περὶ τῶν τοῦ βίου δ' αὐτοῦ δύο τινὰ μόνα παρεδόθησαν, ἡ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Ἱέρωνος διατριβὴ [1]) καὶ ἡ ἐν Πελοποννήσῳ διὰ τὴν φυγήν [2]). Καὶ ἡ μὲν ἐν Σικελίᾳ διατριβὴ πίπτει πρὸ τοῦ 476 ἔτους, διότι τοὺς ἐπινίκους διὰ τὰς νίκας, ἃς ὁ Ἱέρων ἐνίκησεν ἐν Ὀλυμπίᾳ τῷ 476 καὶ τῷ 468, ἔστειλεν ἐκ τῆς πατρίδος Κέω (5, 10 καὶ 3, 98). Πιθανὸν δ' εἶναι, ὅτι διέτριψεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἱέρωνος περὶ τὸ 477/6, τὸ μὲν διότι περὶ τοῦτον τὸν χρόνον παρεμβὰς ἐπιτυχῶς διέλυσεν ὁ θεῖος αὐτοῦ Σιμωνίδης τὴν ἔριν τῶν τυράννων τοῦ Ἀκράγαντος καὶ τῶν Συρακουσῶν, Θήρωνος καὶ Ἱέρωνος [3]), τὸ δὲ διότι ὁ Πίνδαρος ἐν τῷ ἐπινίκῳ εἰς Θήρωνα (Ὀλ. II, 86) ὀνομάζει τοὺς ἀντιτέχνους αὐτοῦ Σιμωνίδην καὶ Βακχυλίδην λάβρους κόρακας ἀδυνατοῦντας νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὸ θεῖον πτηνὸν τοῦ Διός [4]). Περὶ δὲ τῆς φυγῆς οὔτε τὰ λείψανα τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, οὔτε ἄλλη τις τῶν ἀρχαίων μαρτυρία διδάσκουσιν ἡμᾶς ἀσφαλές τι. Τοῦτο δὲ μόνον δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τοῦ χωρίου τοῦ Πλουτάρχου, ὃς καταλέγει καὶ αὐτὸν εἰς τοὺς ἐπὶ μα-

XVIII, 17 παραδιδόμενον μῦθον, ὅτι αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Αἴγινα ἦσαν θυγατέρες τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ.

1) Αἰλ. ἐν Ποικ. Ἱστορ. IV, 15 «Ἱέρων συνῆν Σιμωνίδῃ τῷ Κείῳ καὶ Πινδάρῳ τῷ Θηβαίῳ καὶ Βακχυλίδῃ τῷ Ἰουλιήτῃ». Παράδ. καὶ Σχόλ. εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. II, 154.

2) Ἀνάγνωθι τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ Περὶ φυγῆς 14 χωρίον, ἐν ᾧ εἰς τοὺς μεγάλους ἄνδρας τοὺς ἐξορισθέντας ἐκ τῆς πατρίδος καὶ ἐν τῇ ξένῃ μεγάλα ἔργα συγγράψαντας καταλέγεται καὶ «Βακχυλίδης ὁ ποιητὴς ἐν Πελοποννήσῳ.»

3) Ἴδε σχόλ. εἰς Πινδ. Ὀλυμ. II, 29.

4) Ἤδη οἱ παλαιοὶ σχολιασταὶ τὸν δυϊκὸν γαρύετον ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Πινδάρου ἐν Ὀλ. II, 86 ἔχοντι οὕτως· «λάβροι παγγλωσίᾳ, κόρακες ὡς, ἄκραντα γαρύετον» ἀνέφερον εἰς τοὺς ἀντιτέχνους ποιητὰς Σιμωνίδην καὶ Βακχυλίδην. Ἐκ τοῦ νεωστὶ δ' ἀνευρεθέντος ποιήματος τοῦ Βακχυλίδου 5, 16 μανθάνομεν νῦν, ὅτι ὁ προσβληθεὶς ποιητὴς ἀνταπέδωκεν ἐξ ἴσου τὴν ὕβριν παραβαλὼν αὐτὸς ἑαυτὸν πρὸς ἀετόν, οὗ ἐνώπιον πτήσσουσιν ἐκ φόβου τὰ ἄλλα πτηνά.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

χρὸν χρόνον διατελέσαντας ἐν φυγῇ ὡς ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Ξενοφῶν, ὅτι ἐπὶ πολὺ διετέλεσε φυγὰς καὶ δὴ ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις τοῦ βίου αὐτοῦ. Βεβαίως δὲ διέτριβεν ἔτι τῷ 468 ἐν Κέῳ, ὡς δυνάμεθα ν' ἀποδείξωμεν νῦν ἐκ τοῦ ἐπινίκου (3, 98), ὃν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἐκ Κέω ἔπεμψεν εἰς Συρακούσας πρὸς τὸν Ἱέρωνα [1]). Ἡ ἐν τῇ δωρικῇ δὲ Πελοποννήσῳ διατριβὴ οὐδόλως ἐκώλυε τὸν ποιητὴν νὰ ἐπικοινωνῇ πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ ὑμνῇ κατὰ τὰς ἑορτὰς τῆς παρὰ τῷ Κηφισῷ πόλεως τὸν ἰωνικὸν ἐθνικὸν ἥρωα Θησέα. Καθ' ὅλου δὲ φαίνεται ὁ Βακχυλίδης καὶ ἐν τούτῳ σπουδαίως διαφέρων τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀντιτέχνου Πινδάρου, ὅτι ἥκιστα μετεῖχε τῶν πολιτικῶν ἀγώνων τῶν χρόνων αὐτοῦ καὶ τῶν περιπετειῶν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος. Διότι πρὸς τὴν ἤρεμον αὐτοῦ φύσιν ἥρμοζε μᾶλλον ἡ ἐν ἄσμασιν ἐξύμνησις τῶν θελκτικῶν μύθων τοῦ παρελθόντος, ἢ ἡ ἀνάμιξις εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ παρόντος.

Τὰ ποιήματα τοῦ Βακχυλίδου ἦσαν παντοῖα, διότι οὐδεμία μορφὴ τῆς χορικῆς λυρικῆς ἦτο ξένη εἰς αὐτόν. Μνημονεύονται δ' ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ἐπίνικοι καὶ ὕμνοι καὶ παιᾶνες καὶ διθύραμβοι καὶ προσόδια καὶ παρθένεια καὶ ὑπορχήματα καὶ σκόλια καὶ ἐρωτικὰ ἄσματα καὶ ἐπιγράμματα. Ἰδίᾳ δ' εὐδοκίμουν οἱ ὕμνοι αὐτοῦ, διότι ὁ ῥήτωρ Μένανδρος (ἐν Rhet. graeci III, 333—336 ἐκδ. Sp.) εἰς αὐτὸν ἐρείδει τὴν περὶ τῆς ποιήσεως τῶν ὕμνων θεωρίαν καὶ πρὸ πάντων τὴν διαφορὰν τῶν κλητικῶν ὕμνων καὶ τῶν ἀποπεμπτικῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ παρθένεια αὐτοῦ εὐφήμως ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου (Περὶ Μουσ. 17) παρὰ τοῖς τοῦ Ἀλκμᾶνος καὶ Πινδάρου καὶ Σιμωνίδου. Καὶ μέχρι μέν τινος πενιχρότατά τινα μόνον εἴχομεν ἀποσπάσματα τῶν διαφόρων εἰδῶν τῶν ποιημάτων τοῦ ποιητοῦ τούτου. Ἀλλὰ νῦν εὐτυχῶς κατέχο-

[1]) Πρὸς τὴν φυγὴν τοῦ Βακχυλίδου ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ συμφωνεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ Κεῖοι τῷ 459 εἰς τὸν Πίνδαρον ἀπετάθησαν αἰτοῦντες χορικόν τι ἆσμα (ἴδε τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Christ εἰς Πινδ. Ἰσθμ. Ι.) Τοῦτο δ' εὐκατάληπτον εἶναι, ἂν ὁ μὲν Σιμωνίδης κατελέγετο ἤδη εἰς τοὺς νεκρούς, ὁ δὲ Βακχυλίδης ἦτο φυγάς.

μεν πλὴν τῶν ἀποσπασμάτων καὶ πλεῖστα ὁλόκληρα ποιήματα καὶ δή τινα λίαν ἐκτενῆ. Προέρχονται δὲ ταῦτα ἔκ τινος αἰγυπτιακοῦ, ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ νῦν εὑρισκομένου παπύρου, ὅστις ἔχων μῆκος 17 ποδῶν περιλαμβάνει 45 σελίδας. Ἐκ τῆς ἐπιπόνου δὲ συνθέσεως τῶν περισωθέντων μερῶν τοῦ κυλίνδρου προῆλθον πλὴν δωδεκάδων τινῶν ἀποσπασμάτων εἴκοσι συνεχῆ ποιήματα, ὧν τινα ἐν ἐξαιρέτως καλῇ καταστάσει. Προτάσσονται δ' ἐν τῷ παπύρῳ δέκα καὶ τέσσαρες ἐπινίκιοι, ὧν δύο μὲν εἰς τινα συμπολίτην τοῦ ποιητοῦ, τρεῖς δ' εἰς τὸν τύραννον Ἱέρωνα καὶ οἱ λοιποὶ εἰς διαφόρους νικητὰς ἐκ Κέω, Φλιοῦντος, Ἀθηνῶν, Μεταποντίου, Αἰγίνης καὶ Θεσσαλίας. Καὶ δὲν δυνάμεθα μὲν ν' ἀναγνωρίσωμεν ὡρισμένην τινα ἀρχήν, καθ' ἣν κατετάχθησαν τὰ ποιήματα ταῦτα, ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ καταστάσει ἡ παρὰ Πινδάρῳ ἀρχή, καθ' ἣν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν ἡ τάξις τῶν τεσσάρων μεγάλων ἢ ἱερῶν ἀγώνων, πλὴν μόνον ὅτι ἐν τέλει κατετάχθη ἐκεῖνος ὁ ἐπινίκιος, ὅστις πρὸς οὐδένα τῶν τεσσάρων ἐθνικῶν ἀγώνων ἔχει σχέσιν, ἀλλ' ἀναφέρεται εἰς νίκην νικηθεῖσαν ἐν τοῖς θεσσαλικοῖς ἀγῶσι τοῖς τελουμένοις εἰς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος Πεταίου. Ἄλλως δὲ παρατάσσονται οἱ εἰς τὸν αὐτὸν νικητὴν ἐπινίκιοι καὶ ἐν τούτοις προηγοῦνται οἱ εἰς τὴν λαμπροτάτην νίκην τὴν ἵπποις ἢ τεθρίππῳ νικηθεῖσαν [1]). Λίαν δ' ἐνδιαφέρον εἶναι τοῦτο, ὅτι μεταξὺ τῶν νέων ἐπινικίων ἀπαντῶσι δύο, οἵτινες ἐξυμνοῦσι τὰς αὐτὰς νίκας, αἵτινες εἶναι ἤδη γνωσταὶ εἰς ἡμᾶς ὡς ἐξυμνηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Πινδάρου. Ἐξυμνοῦσι δῆλα δὴ ὅ τε Πίνδαρος (ἐν Ὀλυμπ. I) καὶ ὁ Βακχυλίδης (ἐν τῷ ἐπινικίῳ 5) τὴν ἐν Ὀλυμπίᾳ τῷ κέλητι Φερενίκῳ νίκην τοῦ Ἱέρωνος καὶ αὖθις ὁ Πίνδαρος (ἐν Νέμεον. V) καὶ ὁ Βακχυλίδης (ἐν Ἐπιν. 13) τὴν ἐν Νεμέᾳ νίκην Πυθέου τοῦ ἐξ Αἰγίνης παγκρατιαστοῦ παιδός. Τὸ δὲ περιεργότατον

[1]) Εἰς τοὺς Ἐπινίκους τοῦ Βακχυλίδου, οἵτινες ὡς οἱ τοῦ Πινδάρου, πλείονος προσοχῆς ἠξιοῦντο παρὰ τῶν γραμματικῶν ἢ τὰ ἱερὰ ἄσματα, ἔγραψεν ὑπόμνημα ὁ Δίδυμος, ὡς ἐξάγεται ἔκ τινος παρατηρήσεως τοῦ Ἀμμωνίου ἐν τῷ Περὶ ὁμοίων καὶ διαφόρων λέξεων σελ. 97.

ἐν τούτοις εἶναι, ὅτι ἀμφότεροι οἱ ποιηταὶ καθ' ὅμοιον τρόπον ἐν τῷ εἰς Πυθέαν ἐπινίκῳ ἐξυμνοῦσι σὺν τῷ Πυθέᾳ καὶ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Μένανδρον ἐντολῇ ἴσως τοῦ παραγγείλαντος τὰ ποιήματα.

Ὁμοιάζουσι δὲ ἐν τοῖς καιρίοις πολὺ οἱ ἐπίνικοι τοῦ Βακχυλίδου πρὸς τοὺς τοῦ Πινδάρου, διότι καὶ ἐν αὐτοῖς ἐξυμνεῖται πολλαχῶς ἡ ἀρετὴ πλείονος αὐτὴ ἀξία θεωρουμένη ἢ ὁ χρυσὸς καὶ ἡ ἰσχύς, καὶ ἐν αὐτοῖς σὺν τῇ ἑκάστοτε ἐξυμνουμένῃ νίκῃ μνημονεύονται εὐφήμως καὶ τὰ πρότερον ἔνδοξα κατορθώματα καὶ εἰς αὐτὰ τέλος πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ περιεχομένου παρεμβάλλεται μῦθός τις, ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸν ἐπίνικον εἰς Ἱέρωνα νικήσαντα ἅρματι ἐν Ὀλυμπίᾳ (3, 23-62) περιπλέκεται τὸ ἐκ τοῦ Ἡροδότου (ἐν Ι, 87) γνωστὸν θαῦμα τῆς σωτηρίας τοῦ Κροίσου διὰ τῆς ἐπὶ τὴν πυρὰν καταῤῥευσάσης βροχῆς. Ἦσαν δὲ προωρισμένοι νὰ ᾄδωνται οἱ μὲν τῶν ἐπινίκων ἐν αὐτῷ τῷ πεδίῳ τοῦ ἀγῶνος, τῶν δὲ πρὸς ἐξύμνησιν αὐτοῦ τοῦ νικητοῦ οἱ πλεῖστοι ἐν τῇ πατρίδι μετὰ τὴν ἐπάνοδον. Πρὸς τοῦτον δὲ τὸν τελευταῖον σκοπὸν ἐξελέγετο ἑορτή τις, καθ' ἣν σύμπας μὲν ὁ λαὸς ἠδύνατο νὰ μετάσχῃ τῆς τελετῆς, ὁ δὲ παρεμβεβλημένος μῦθος ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ καὶ εἰς ἐξύμνησιν τοῦ θεοῦ, οὗ ἡ ἑορτὴ ἦγετο. Ἀλλ' ἐνίοτε ἀντὶ κοινῆς ἑορτῆς ἦγον μόνον κῶμον ἰδιωτικῶς πως εἰς τὸν ἐπανερχόμενον νικητήν, ὡς ἐν 6, 14.

Τὸ δὲ δεύτερον μέρος τοῦ παπύρου περιλαμβάνει, ἐφ' ὅσον εὐκρινῶς ἀναγιγνώσκεται, ἓξ ᾠδὰς πεποιημένας, ἵνα ᾄδωνται ἐν ἑορταῖς θεῶν ἢ ἡρώων. Φέρουσι δ' αὗται ἴδια, πρὸς τὸ περιεχόμενον σχέσιν ἔχοντα ὀνόματα, οἷον καλούμεναι Θησεύς, Ἰώ, Ἴδας. Τούτων δύο μὲν (16 καὶ 17) φαίνονται καὶ ἐκ τοῦ μέτρου καὶ ἐκ τῆς ὕλης ἔχουσαι τὸν χαρακτῆρα τῶν παιάνων, ἄλλαι δὲ μᾶλλον φαίνονται ἀνήκουσαι εἰς τοὺς διθυράμβους, ὡς ἡ 19, ἢ εἰς τοὺς ὕμνους. Πάντα δὲ τὰ ποιήματα ταῦτα ἔξοχον παρέχουσιν ἐνδιαφέρον, διότι τῶν ἐπινίκων εἴχομεν μὲν γνῶσιν ἤδη ἐκ τοῦ Πινδάρου, ἀλλὰ νῦν παρέχονται ἡμῖν ὅλως νέα παραδείγματα τῶν διαφόρων μορφῶν τῆς χορικῆς λυρικῆς. Λυπηρὸν δὲ μόνον εἶναι, ὅτι

πολλὰ τῶν ᾀσμάτων τούτων εἶναι λίαν κεκολοβωμένα καὶ τόσον αἰφνιδίως καταπαύονται, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς πορείας αὐτῶν. Ἰδίᾳ δ' ἐπαγωγὸν εἶναι τὸ μακρὸν καὶ καλῶς διατετηρημένον 17 ποίημα, Ἠίθεοι καὶ Θησεύς, ὅπερ ἱστορεῖ τὸν ἐπίχαριν, τέως ἐκ τῶν μυθογράφων μόνον καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων εἰκόνων γνωστὸν μῦθον, πῶς ὁ Θησεὺς δῆλα δή, ἵνα ἀποκρούσῃ τὰ σκώμματα τοῦ Μίνωος καὶ ἀποδείξῃ, ὅτι εἶναι υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος, πηδᾷ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀνακομίζει τὸν ὑπὸ τοῦ Μίνωος εἰς τὰ κύματα ῥιφθέντα δακτύλιον ἐκ τοῦ ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης ἀνακτόρου τῆς Ἀμφιτρίτης. Ἰδίας δὲ προσοχῆς ἄξιον ἕνεκα τῆς μορφῆς εἶναι τὸ 18 ποίημα, ὁ Θησεύς. Εἶναι δὲ τοῦτο διάλογός τις ἐκ τεσσάρων συγκείμενος στροφῶν καὶ οὕτω διατεταγμένος, ὥστε εἰς ἑκάστην ἐρώτησιν καὶ ἑκάστην ἀπόκρισιν ἀντιστοιχεῖ μία στροφή. Καὶ ὁ μὲν εἷς τῶν διαλεγομένων εἶναι ὁ βασιλεὺς Αἰγεύς, ὃς ἤδη εἶχε λάβει τὴν ἀγγελίαν, ὅτι ἐγγὺς ἦτο ὁ Θησεὺς ἐπανερχόμενος νικητής, ὁ δ' ἕτερος εἶναι πολίτης Ἀθηναῖος, ἢ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Κενύων ἡ Μήδεια, ὅστις περίτρομος ἐρωτᾷ, τί σημαίνει ἡ χαλκῆ σάλπιγξ καὶ τί δέον νὰ ἀναμένῃ τις ἐκ τοῦ προσεγγίζοντος ξένου. Πᾶς τις καταννοεῖ, ὅτι ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν παράδειγμα λυρικοῦ δράματος, οἷον ἐπὶ πολὺ ἐποθοῦμεν, καὶ ὅτι οἱ λόγοι τῶν δύο διαλεγομένων, εἴτε οἱ κορυφαῖοι ἴσως δύο ἡμιχορίων εἶναι οὗτοι, ἢ ἀδιακρίτως δύο τινὰ πρόσωπα, καταδεικνύουσιν ἡμῖν τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ διθυράμβου εἰς τὴν τραγῳδίαν.

Ὁ πάπυρος οὗτος, καὶ ὅτε ἦτο ἔτι ἀκέραιος, δὲν περιεῖχε βεβαίως πάντα τὰ ποιήματα τοῦ Βακχυλίδου, διότι οὐδὲν παράδειγμα παρέχει πλείστων ἐκ τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως τοῦ ποιητοῦ, περὶ ὧν προλαβόντες διελάβομεν. Κατὰ πᾶσαν ἄρα πιθανότητα πλὴν τοῦ νεωστὶ εὑρεθέντος ὑπῆρχε καὶ δεύτερός τις πάπυρος, ἂν μὴ καὶ τρίτος τις καὶ τέταρτος. Καὶ τοῦτο δ' εἶναι ἔτι ἀμφισβητήσιμον, ἂν περιέχει πάντα τὰ ποιήματα ἑκάστου τῶν ἐν αὐτῷ εἰδῶν. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐπινικίων δύναταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι

НВ ОНУ імені І. Мечникова

πάντες ἐν αὐτῷ περιέχονται, καὶ οὐδέν, ὡς νομίζομεν, ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν γνώμην ταύτην. Ἀλλὰ περὶ τῶν ᾠδῶν τοῦ δευτέρου μέρους πάντως ἐν ἀμφιβολίᾳ θὰ διατελῶμεν, ἂν μὴ κατωρθωθῇ νὰ ὁρισθῇ κοινόν τι ὄνομα τοῦ εἴδους τούτου.

Ὁ Βακχυλίδης οὔτε ὡς πρὸς τὴν πρωτοτυπίαν, οὔτε ὡς πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς λέξεως ἢ τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸν Πίνδαρον. Ἐνίοτε μάλιστα φαίνεταί πως ἀντιγράφων ὁ νεώτερος τὸν ἀρχαιότερον ποιητὴν καὶ δὴ οὐ μόνον ἐν τῇ χρήσει τῶν ἐπιθέτων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐπαναλήψει προτάσεων ὅλων. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι τὸ ἐν τῷ 5, 31 τῷ 476 ποιηθέντι ποιήματι χωρίον τοῦ Βακχυλίδου «τὼς νῦν καὶ ἐμοὶ μυρία πάντα κέλευθος ὑμετέραν ἀρετὰν ὑμνεῖν κυανοπλοκάμου ἕκατι Νίκας», παραδόξως ὁμοιάζει πρὸς τὸ ἐν τῷ Ἰσθμ. IV, 1 τῷ 478 ποιηθέντι χωρίον «ἔστι μοι θεῶν ἕκατι μυρία πάντα κέλευθος, ὦ Μέλισσ' εὐμαχανίαν γὰρ ἔφανας Ἰσθμίοις ὑμετέρας ἀρετὰς ὕμνῳ διώκειν». Ἰδίᾳ δὲ παράδοξος φαίνεται ἡ ἀφέλεια, μεθ' ἧς ὁ Βακχυλίδης καὶ μετὰ τὴν βαρεῖαν ὕβριν, ἣν ὑβρίσθη ὑπὸ τοῦ Πινδάρου (ἐν Ὀλυμπ. II, 86), διατελεῖ βαδίζων ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ. Καθ' ὅλου δ' ὁ τρόπος τῆς διηγήσεως τῶν μύθων ἔχει τι τὸ κατὰ συνθήκην, ὥστε ἐνίοτε, ὡς ἐν τοῖς ἐμβολίμοις λεγομένοις χορικοῖς ἄσμασι τῶν νεωτέρων τραγικῶν, δυσχερῶς κατανοεῖται, ὁποία ἡ συνάφεια αὐτῶν πρὸς τὴν πανηγυριζομένην νίκην ἢ τὸν νικητὴν καὶ τὸ φῦλον αὐτοῦ. Ἀλλ', ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, οἱ μὲν στίχοι αὐτοῦ ἐκφαίνουσι ψυχὴν εὐγενῆ καὶ ἔμπλεων ἔρωτος πρὸς τὴν ἀρετήν, ἡ δὲ γλῶσσα τοσοῦτον εἶναι εὔληπτος, ὥστε ἀληθῆ ἡδονὴν παρέχει ἡ ἀνάγνωσις τῶν ποιημάτων αὐτοῦ. Πρὸς τούτοις ἡ ἁπλότης τῶν μέτρων καὶ αἱ σοφαὶ γνῶμαι ἀναμιμνήσκουσι πολλαχῶς τὸν Εὐριπίδην. Καὶ εἶναι μὲν ἀπηλλαγμένα τὰ ποιήματα αὐτοῦ καὶ τοῦ ὄγκου τοῦ Αἰσχύλου καὶ τῆς ἀσαφείας τῆς πινδαρικῆς φράσεως, ἀλλ' ὁμολογουμένως στεροῦνται καὶ τῶν ὑψιπετῶν ἐννοιῶν καὶ τοῦ πλούτου τῶν εἰκόνων τῶν διδασκάλων τοῦ ὑψηλοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου. Διεφη-

μίσθη δὲ δικαίως ὁ ἔνθους ὕμνος εἰς τὴν Εἰρήνην (ἀπόσπ. 13 ἐκδ. Bergk), ἀλλὰ καὶ τὴν παρομοίωσιν τοῦ ποιητοῦ πρὸς τὸν ὄρνιχα θεῖον τοῦ Διὸς διεξήγαγε πολὺ τεχνικώτερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Πινδάρου ὁ Βακχυλίδης ἐν τῷ ἐπινικίῳ εἰς Ἱέρωνα (5, 16) [1]. Αἱ καλαὶ δὲ γνῶμαι καὶ ἡ ἠρεμία τῆς ψυχῆς τοῦ ποιητοῦ ἐφείλκυσαν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν ποιητὴν τῆς περὶ τὸν βίον σωφροσύνης Ὁράτιον πρὸ πάντων, ὥστε ἐν μὲν τῷ παραινετικῷ λόγῳ τοῦ γέροντος τῆς θαλάσσης Νηρέως πρὸς τὸν ἄστατον Πάριν ἐμιμήθη ποίημά τι τοῦ Βακχυλίδου [2]) κατὰ τὰ σχόλια εἰς τὴν ᾠδὴν I, 15, ἐν δὲ τῇ περιφανεῖ (ἐν Epist. I, 4, 13) γνώμῃ omnem crede diem tibi diluxisse supremum ἀποδίδει τὴν (ἐν 3, 80) γνώμην τοῦ αὐτοῦ Βακχυλίδου. Καὶ μετέπειτα δ' ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων αἱ ἀρεταὶ ἐκεῖναι τοῦ Κείου ποιητοῦ ἐπόρισαν εἰς αὐτὸν φίλον ἐστεμμένον, τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν, περὶ οὗ ὁ ἱστορικὸς Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος ἐν XXV, 4 ταῦτα παραδίδει· recolebat saepe dictum lyrici Bacchylidis, quem legebat jucunde id adserentem quod ut egregius pictor vultum speciosum effingit, ita pudicitia celsius consurgentem vitam exornat.

Neue, Bacchylidis Cei fragmenta, Berlin 1822. — Kenyon, The poems of Bacchylides from a papyrus in the British Museum, London 1897. W. Christ ἐν τῷ Sitzungsbericht. der Bayer. Akad. 1898 σελ. 3. — [Bacchylidis Carmina cum fragm. ed. Fr. Blass. Lips. 1898. — Wilamowitz, Bacchylides. Berl. 1898].

124. Ὁ δ' ἐκ τῆς ἐν Ῥόδῳ Ἰαλυσοῦ Τιμοκρέων ἐγένετο γνωστὸς ἐκ τῶν πρὸς τὸν Σιμωνίδην σχέσεων αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν Σιμωνίδης ἦτο στενῶς συνδεδεμένος πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, τὸν μέγαν στρατηγὸν καὶ πολιτικὸν τῶν Ἀθηνῶν, ὁ δὲ Τιμοκρέων ἔψεγεν αὐτὸν πικρότατα, ὅτι δὲν κατήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν πα-

[1]) Ὡσαύτως ἐπιτυχέστερον κατέδειξεν ὁ Βακχυλίδης ἐν 9, 41, ὁπόσον διαδεδομένη ἦτο ἡ φήμη τοῦ Ἡρακλέους, διὰ τῆς μνείας τοῦ Νείλου καὶ Θερμώδοντος, ἢ ὁ Πίνδαρος διὰ τοῦ στρυφνοῦ χωρίου ἐν Ἰσθμ. II, 41 κ. ἑ.

[2]) Ὅμοιος παραινετικὸς λόγος ὑπὸ τοῦ Μενελάου προφερόμενος σώζεται ἐν τῷ 15 ποιήματι 50 - 63.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

τρίδα, ἐξ ἧς ὡς μηδίζων ἐξωρίσθη [1]). Τούτου δ' ἕνεκα ἐτιμώρησεν αὐτὸν ὁ Σιμωνίδης ποιήσας τὸ σαρκαστικὸν ἐπίγραμμα [2]):

Πολλὰ πιὼν καὶ πολλὰ φαγὼν καὶ πολλὰ κάκ' εἰπὼν
ἀνθρώπους κεῖμαι Τιμοκρέων Ῥόδιος.

Ἦτο δ' ὁ Τιμοκρέων δεινὸς ὡς ποιητὴς παροινίων, ἄτινα εἰς γελοῖα ἄσματα μετέβαλλεν ὅλως ἐναντίον τοῦ χαρακτῆρος τῆς δωρικῆς λυρικῆς. Ἐκ τούτου δ' ὁ Σουΐδας ἀποκαλεῖ αὐτὸν ποιητὴν τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας.

Ἔχομεν δὲ πρὸς τούτοις καί τινα ἀποσπάσματα τοῦ Πρατίνα, Διαγόρου, Κυδίου καὶ τέλος τῶν ἀττικῶν διθυραμβοποιῶν, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἑπομένοις θὰ διαλάβωμεν.

7. ΠΙΝΔΑΡΟΣ (522—442)

125. Βίος Πινδάρου. Τοῦ μεγίστου καὶ πολυυμνήτου τῶν Ἑλλήνων λυρικοῦ κατέχομεν ἔτι εὐτυχῶς μέγαν ἀριθμὸν ᾠδῶν, περὶ τὰς 50, ὥστε ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ μορφώσωμεν πιστὴν εἰκόνα τῆς τε τέχνης καὶ τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλως δὲν στερούμεθα ἀμέσων ἀρχαίων μαρτυριῶν περί τε τοῦ γένους καὶ τοῦ βίου αὐτοῦ. Ἀλλ', ὡς εἶναι εὐκατάληπτον, προκειμένου περὶ μεγάλου ἀνδρός, ἡ εὐφάνταστος φύσις τῶν Ἑλλήνων πρωΐμως περιέπλεξε περὶ τὴν γυμνὴν ἀλήθειαν ποιητικοὺς μύθους. Οὕτως ἐλέγετο, ὅτι μέλισσα ἐνεστάλαξε μέλι εἰς τὰ χείλη τοῦ θεοφυλάκτου παιδίου [3]), ὅτε ποτὲ κατεκοιμήθη κατάπονον ἐπὶ τοῦ Ἑλικῶνος, ἢ ὅτι ὁ κερασφόρος Πὰν καὶ ἡ μήτηρ Δημήτηρ παρέστησάν ποτε εἰς τὸν θεῖον ἀοιδὸν περιδιαβάζοντα εἰς λειβάδιον καὶ κατέστησαν αὐτὸν κήρυκα τῆς δόξης αὐτῶν [4]). Τοιούτους δὲ μύθους μεμιγμένους μεθ' ὡρισμένων μαρτυ-

[1]) Πλούτ. ἐν βίῳ Θεμιστοκλ. 21.
[2]) Ἀνθολ. VII, 348. Ἀθήν. X, 416a. Ἴδε καὶ Σιμων. ἀπόσπ. 57, ὅπερ κατὰ τοῦ Τιμοκρέοντος στρέφεται.
[3]) Ὁμοίαν παράστασιν ἴδε παρὰ Πλάτ. ἐν Ἴωνος 534a καὶ Θεοκρ. VII, 82 καὶ Ὁρατ. Ὠδ. III, 4.
[4]) Ὅμοιόν τι διηγεῖται ὁ Παυσαν. ἐν IX, 23, 3 περὶ τῆς Περσεφόνης. Παράδ. καὶ Ἡσίοδον ἐν Θεογον. 22 κ. ἑ.

ριῶν περὶ τοῦ γένους καὶ τοῦ βίου διηγοῦντο ἤδη οἱ ἀρχαιότατοι βιογράφοι τοῦ ποιητοῦ, ὁ Χαμαιλέων καὶ ὁ Ἴστρος [1]). Ἀλλ' οἱ μὲν ὑπὸ τούτων συγγραφέντες βίοι, ὡς καὶ ὁ τοῦ συμπατριώτου αὐτοῦ Πλουτάρχου [2]), ἀπώλοντο, περιῆλθον δ' εἰς ἡμᾶς πλὴν τοῦ ἄρθρου τοῦ Σουΐδα ἀρχαῖός τις, ἴσως εἰς τὸν γραμματικὸν Δίδυμον ἀναγόμενος βίος [3]) καὶ ἕτερος ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Εὐσταθίου, εἰς ὃν παρενεβλήθη καὶ παλαιόν τι, ἐκ τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος π. Χ. ποίημα περὶ τοῦ γένους τοῦ Πινδάρου [4]). Ἐκ τῶν πενιχρῶν δὲ εἰδήσεων τῶν παλαιῶν καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ ἐπειράθησαν πλεῖστοι τῶν νεωτέρων λογίων νὰ παράσχωσιν ἡμῖν συνεχῆ τινα παράστασιν τοῦ βίου τοῦ Πινδάρου καὶ δὴ διὰ πολλῶν ὁ Λεοπόλδος Σμίδτιος ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ περὶ τοῦ βίου καί τῶν ποιημάτων τοῦ Πινδάρου [5]). Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ πειρᾶται μὲν ὁ ἀγχίνους συγγραφεὺς ἐξετάζων τὴν χρονικὴν ἀκολουθίαν τῶν περισωθέντων ποιημάτων νὰ διαγράψῃ πιστὴν εἰκόνα τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἡ εἰκὼν δὲν ἀπέβη ποικίλη, διότι οὐδὲ νὰ παραβληθῇ κἂν δύναται πρὸς ὁμοίας παραστάσεις τῆς διανοητικῆς πορείας τῶν μεγάλων ποιητῶν τῶν νεωτέρων ἐθνῶν. Ὁ δὲ λόγος εἶναι ὅτι εἰς πάντα ἀρχαῖον ποιητὴν ἦτο προδιαγεγραμμένος ὁ τύπος τῆς τέχνης αὐτοῦ καὶ ἐλάχιστος χῶ-

[1]) Leutsch, Die Quellen für die Biographien des Pindar ἐν τῷ Philol. XI, 1 κ. ἑξῆς.

[2]) Μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου ἐν τῷ βίῳ τοῦ ποιητοῦ καὶ ὑπὸ τοῦ Φωτίου ἐν Βιβλιοθ. σελ. 104 b, 3 ἐκδ. Bekker.

[3]) Ἄλλοτέ ποτε Vita Vratislaviensis καλουμένη ἐκ τοῦ κώδικος, ἐξ οὗ τὸ πρῶτον εἰς τὸ φῶς προῆλθεν. Σύμπαντας δὲ τοὺς βίους τούτους εὑρίσκει τις ἐν τῇ ἐκδόσει W. Christ, Proleg. C. κ. ἑ.

[4]) Τὸ μὲν ὑπόμνημα καὶ ὁ βίος ἀπώλοντο, τὸ δὲ παρεμβεβλημένον Γένος Πινδάρου ἐν ἑνὶ καὶ τριάκοντα ἑξαμέτροις ὑπεκφαίνει τὴν στιχοποιΐαν τοῦ Νόννου καὶ τῆς σχολῆς αὐτοῦ. Ἴδε καὶ Ludwich ἐν Rhein. Mus. 34, 357 καὶ ἑξῆς. Ἕτερος δέ τις βίος ὑπὸ Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου ἐκ τοῦ βυζαντιακοῦ μέσου αἰῶνος περιέχει ἐπίσης τινὰ οὐδαμόθεν ἄλλοθεν γνωστά.

[5]) L. Schmidt, Pindars Leben und Dichtung, Bonn 1862. Πρὸς τούτοις δ' ἐπραγματεύθησαν περὶ τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὁ T. Mommsen, Pindaros. Kiel 1845. Luebbert, Pindars Leben, 1878 καὶ 1882. Πρὸς τούτοις Christ, zur Chronologie pindarischer Siegesgesänge ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1889 ἐν σελ. 1—64.

ρος παρεχωρεῖτο εἰς ἐλευθέραν ἔκφρασιν τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ αἰσθήσεως [1]).

126. Ἐγεννήθη δ' ὁ Πίνδαρος ἐν τῇ ἑπταπύλῳ πόλει τῶν Θηβῶν, καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ αὐτὸς οὗτος ἔν τινι ᾄσματι (ἐν ἀποσπ. 198 ἐκδ. Bergk) λέγων· «οὔτοι με ξένον οὐδ' ἀδαήμονα Μοισᾶν ἐπαίδευσαν κλυταὶ Θῆβαι». Ἀλλ' ἡ κυρία αὐτοῦ πατρὶς ἦτο τὸ παρὰ ταῖς Θήβαις χωρίον, αἱ Κυνὸς κεφαλαί, ἐν αἷς τὸ γένος αὐτοῦ ἔκπαλαι ἔζη ἐν εὐπορίᾳ. Ἐκ τοῦ χωρίου δ' (ἐν Πυθ. V, 76) «Αἰγεῖδαι ἐμοὶ πατέρες» συμπεραίνοντες εἰκάζουσιν, ὅτι τὸ γένος αὐτοῦ ἀνῆκεν εἰς τὸ τῶν Αἰγειδῶν, ὧν μέρος μετενάστευσε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δωρικῆς μεταναστάσεως εἰς Λακεδαίμονα καὶ βραδύτερον εἰς Θήραν καὶ Κυρήνην [2]). Ἐκ τῆς παρὰ Θήβαις δὲ πηγῆς τῶν Μουσῶν Δίρκης, ἣν ἐπανειλημμένως ἐξυμνεῖ ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ [3]), ἀπεκάλεσαν αὐτὸν Διρκαῖον κύκνον. Καὶ ὁ μὲν πατὴρ αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Δαΐφαντος κατά τινας, κατ' ἄλλους δὲ Παγώνδας [4]), ἡ δὲ μήτηρ Κλεοδίκη. Εἶχε δὲ καὶ ἀδελφὸν Ἐρίτιμον (Ἐρωτίωνα κατὰ Σουΐδαν), ὃς ἐφημίζετο ὡς κυνηγὸς καὶ πύκτης. Ἡ γενέθλιος αὐτοῦ ἡμέρα συνέπεσε πρὸς τὴν ἑορτὴν τοῦ ἐν Δελφοῖς θεοῦ [5]), ἐξ οὗ συμπεραίνεται, ὅτι ἐγεννήθη κατὰ τὸ τρίτον ἔτος Ὀλυμπιάδος τινός. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Σουΐδαν ἦτο ἡ Ὀλυμπιὰς αὕτη ἡ 65, ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη φαίνεται ἀπί-

[1]) Ἴδε Fr. Mezger, Disputationes Pindaricae, Λύγουσταῖον πρόγραμμα 1873.

[2]) Ἐν Ἀναφῇ, προσαρτήματί τινι τῆς Θήρας, ἀπαντᾷ συχνότατα ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τὸ ὄνομα Πίνδαρος. Ἴδε Luebbert, In Pindari locum de Aegidis et sacris Carneis, Bonn. 1883. Εἰς ταῦτα ἀντιλέγει ὁ Bornemann ἐν Philol. 43, 79 κ. ἑ. Τὸ δ' Αἰγεῖδαι ἐμοὶ πατέρες δύναται βεβαίως νὰ νοηθῇ ὡς ὑποδηλοῦν καθ' ὅλου τοὺς Θηβαίους. Ὁ δὲ Studniczka, Kyrene σελ. 73, ἀναφέρει τὸ ἐμοὶ πατέρες εἰς τοὺς προγόνους τῶν Κυρηναίων, ὅπερ ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν γλωσσικὴν χρῆσιν τοῦ Πινδάρου.

[3]) Ἰσθμ. (VI) V, 74 «πίσω σφε Δίρκας ἁγνὸν ὕδωρ, τὸ βαθύζωνοι κόραι χρυσοπέπλου Μναμοσύνας ἀνέτειλαν παρ' εὐτείχεσιν Κάδμου πύλαις

[4]) Δαΐφαντος ἐκαλεῖτο ὁ υἱὸς τοῦ Πινδάρου [κατὰ Σουΐδαν Διόφαντος], ἐξ οὗ συνεπέρανον, ὅτι Δαΐφαντος ἦτο ἴσως ὁ πάππος

[5]) Ἐν τῷ βίῳ Α (vita vratisl.) ἀπαντᾷ τὸ ἑξῆς χωρίον τοῦ Πινδάρου (ἀπόσπ. 193), «πενταετηρὶς ἑορτὰ βουπομπός, ἐν ᾗ πρῶτον εὐνάσθην ἀγαπατὸς ὑπὸ σπαργάνοις»

θανος, ἂν ἀληθῶς τῷ τρίτῳ ἔτει τῆς 69 Ὀλυμπιάδος παρῆλθεν ὡς ποιητὴς τοῦ δεκάτου ἐπινίκου εἰς Πυθιονίκην [1]). Ἐκ τούτου ὀρθότερον οἱ νεώτεροι ὁρίζουσιν ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως τὸ τρίτον τῆς 64 Ὀλυμπιάδος = 522, καθ' ὃν χρόνον δῆλα δῆ εἶδε τὸ φῶς τοῦ κόσμου καὶ ὁ μέγας τραγικὸς Αἰσχύλος, ὁ ὅμοιος αὐτῷ κατὰ τὴν μεγαλοφυΐαν.

Τὸ δὲ λεγόμενον poeta nascitur ἰσχύει μονομερῶς μόνον λεγόμενον περὶ λυρικοῦ ποιητοῦ τῶν Ἑλλήνων. Διότι ὁ ποιητὴς χορικῶν ᾀσμάτων ἐποίει καὶ τὸ μέλος καὶ ᾖσκει τὸν ὀρχούμενον χορόν. Ἀλλὰ τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ὀρχηστικὴν πρέπει νὰ ἐκμάθῃ τις, ὁσηνδήποτε ποιητικὴν εὐφυΐαν καὶ ἂν ἔχῃ. Εἶχεν ἄρα καὶ ὁ Πίνδαρος τοὺς διδασκάλους αὐτοῦ ἐν τοῖς διαφόροις κλάδοις τῆς τέχνης. Καὶ τὴν μὲν αὐλητικὴν ἐδίδαξεν αὐτὸν παιδίον ἔτι ὄντα ὁ θεῖος αὐτοῦ Σκοπελῖνος, σπουδαιότερον δ' ἐμύησαν αὐτὸν τὴν τέχνην τῆς καταστάσεως κυκλικῶν χορῶν οἱ Ἀθηναῖοι Ἀγαθοκλῆς καὶ Ἀπολλόδωρος. Καὶ ὁ Ἑρμιονεὺς δὲ Λᾶσος μνημονεύεται ὡς διδάσκαλος αὐτοῦ [2]), ἀλλ' ἴσως ἐκ τούτου μόνου, διότι οἱ γραμματικοὶ ἠγάπων νὰ ὑπάγωσιν εἰς σχέσιν τινὰ πρὸς ἀλλήλους τοὺς ἀξίους λόγου συγχρόνους. Ἐν τῇ ποιητικῇ δ' εἶχεν ὡς πρότυπον τὸ πρῶτον τὴν πρεσβυτέραν αὐτοῦ ποιήτριαν Μύρτιν τὴν βοιωτίαν. Πρὸς δὲ τὴν Κόρινναν διέκειτο μᾶλλον ἐχθρικῶς ὡς ἀντίτεχνος. Ὁ Παυσανίας τοὐλάχιστον (ἐν IX, 22, 3) εἶδεν ἐν τῷ γυμνασίῳ τῆς Τανάγρας εἰκόνα τῆς ποιητρίας «ἀναδουμένης ταινίᾳ τὴν κεφαλὴν τῆς νίκης ἕνεκα, ἣν Πίνδαρος ἐνίκησεν ᾄσματι ἐν Θήβαις» [3]).

[1]) Δὲν δυνάμεθα νὰ παρασιωπήσωμεν, ὅτι ἡ γνώμη, καθ' ἣν ὁ ἐπίνικος Πυθ. X ἐποιήθη τῷ 3 ἔτει τῆς 69 Ὀλυμπ., λίαν ὕποπτος φαίνεται ἡμῖν, τὸ μὲν διότι κατὰ τὴν Πυθιάδα ἐκείνην ὁ ὑμνούμενος παῖς καὶ στάδιον ἐνίκησε τῆς δὲ νίκης ταύτης δὲν μνημονεύει ὁ Πίνδαρος, τὸ δὲ διότι οἱ ἄμεσοι μετὰ τοῦτον ἐπίνικοι Πυθ. VI καὶ XII φαίνονται ποιηθέντες 8 ἔτη μετὰ τὴν Ὀλ. 69,3=502. Ὁ Wilamowitz, Aristot. und Athen II, 302 ἐμμένει εἰς τὴν γνώμην, ὅτι τῷ 518 ἐγεννήθη ὁ ποιητής. Ἄλλως δὲ τὸ περὶ οὗ ἡ ἔρις ζήτημα, περὶ τῆς Ὀλυμπ. 65 ἢ 64, φαίνεται ἐξαρτώμενον καὶ ἐκ τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς τῶν Πυθιάδων.

[2]) Ὁ Εὐστάθιος μόνος μαρτυρεῖ τοῦτο, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ ἔμμετρον γένος Πινδάρου ἢ ὁ Βίος A (Vita Vratislavensis).

[3]) Ἡ ἐξήγησις τῆς εἰκόνος ὑπὸ τοῦ Παυσανίου φαίνεται ἀμφίβολος ἕνεκα τούτου, ὅτι

Ὅτε δέ ποτε ὁ Πίνδαρος ἐν ἀρχῇ τινος ὕμνου εἰς Θήβας ἔγραψεν·

Ἰσμηνὸν ἢ χρυσαλάκατον Μελίαν,
ἢ Κάδμον, ἢ σπαρτῶν ἱερὸν γένος ἀνδρῶν,
ἢ τὰν κυανάμπυκα Θήβαν,
ἢ τὸ πάντολμον σθένος Ἡρακλέος,
ἢ τὰν Διωνύσου πολυγαθέα τιμάν,
ἢ γάμον λευκωλένου Ἁρμονίας ὑμνήσομεν [1])

λέγεται, ὅτι εἶπεν εὐτραπέλως ἡ Κόριννα ἀποδοκιμάζουσα· τῇ χειρὶ σπείρειν, ἀλλὰ μὴ ὅλῳ τῷ θυλάκῳ [2]).

Πρωΐμως δ' ὁ Πίνδαρος κατενόησε τὸν ὑψηλὸν αὐτοῦ προορισμὸν καὶ προῆλθεν εἰς μέσον ὡς ποιητής. Δυνάμεθα δὲ ν' ἀποδείξωμεν τοῦτο τὸ πρῶτον μόνον ἐκ τῶν ἐπινικίων αὐτοῦ, διότι τὸ παλαιότατον αὐτῶν εἰς τὸν Πυθιονίκην παῖδα ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀλευαδῶν (Πυθ. Χ.) πίπτει κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν σχολίων εἰς τὸ τρίτον ἔτος τῆς 60 Ὀλυμπιάδος, ἤτοι εἰς τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τοῦ ποιητοῦ. Παρὰ τοῦτο δ' ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ ἦλθεν εἰς σχέσιν ὁ ποιητής, ὡς τοῦτο μαρτυροῦσι τὸ πέμπτον ᾆσμα τῶν εἰς τοὺς Νεμεονίκας καὶ τὸ ἕκτον τῶν εἰς τοὺς Ἰσθμιονίκας, ἀμφότερα εἰς τιμὴν παίδων ἐξ Αἰγίνης ποιηθέντα πρὸς τὴν Αἴγιναν, πρὸς ἧς τοὺς κατοίκους ἠσθάνετο ἑαυτὸν συνδεδεμένον καὶ διὰ τὴν ταὐτότητα τοῦ γένους [3] καὶ διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς ἀριστοκρατικῆς κυβερνήσεως [4]. Ἡ δ' ἀνδρικὴ αὐτοῦ ἡλικία συμ-

ἡ Κόριννα ἐν τῷ 21 ἀποσπάσματι μέμφεται τὴν Μύρτιν, ὅτι γυνὴ οὖσα ἤρισε πρὸς τὸν Πίνδαρον. Καὶ ὁ λόγος δ', ὅτι οἱ κριταὶ ἐκήρυξαν τὴν Κόρινναν νικήτριαν ἕνεκα τῆς ἐγχωρίου διαλέκτου, ἣν αὕτη μετεχειρίσθη, ὄζει γραμματικῆς σχολαστικότητος. Ὁ δ' Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. XIII, 25 ἀναφέρει, ὅτι πεντάκις ἡττήθη ὁ Πίνδαρος ὑπὸ Κορίννης, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Σουΐδας ἐν λέξει Κορίννη.

[1]) Τὴν αὐτὴν ὑπερβολὴν εὑρίσκομεν καὶ ἐν Ἰσθμ. VII καὶ ἐν Νεμεον. X.

[2]) Πλουτ. Πότερον Ἀθηναῖοι κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφ. ἐνδοξότεροι 4.

[3]) Τοῦτο ἐκφράζεται ἐν Ἰσθμ. VIII, 16 διὰ τούτου, ὅτι ἡ Θήβη καὶ ἡ Αἴγινα ἀναφέρονται ὡς αἱ προσφιλεῖς εἰς τὸν Δία θυγατέρες τοῦ Ἀσωποῦ. Ἡ αὐτὴ δὲ τάσις καταφαίνεται καὶ ἐν τῇ ἐξυμνήσει τῆς συμμαχίας τοῦ ἐξ Αἰγίνης Τελαμῶνος καὶ τοῦ Θηβαίου Ἡρακλέους ἐν Νεμεον. IV, 25 καὶ Ἰσθμ. VI, 30.

[4]) Εἰς τοὺς παλαιοτάτους ἐπινικίους τοῦ Πινδάρου ἀνήκουσι πρὸς τούτοις καὶ ὁ Πυ-

πίπτει πρὸς τοὺς ἐνδόξους χρόνους, καθ' οὓς ἡ Ἑλλὰς μετὰ μεγάλους καὶ δεινοὺς ἀγῶνας ὑπέστη τὴν ἐθνικὴν ἐκκαθαρτήριον δοκιμὴν καὶ ἐθεμελίωσε διὰ παντὸς τὸ κράτος τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος καταδείξασα, ὁπόσον τοῦτο ὑπερέχει τῆς βαρβάρου δεσποτείας. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Πινδάρου δὲν ἐπενήργησαν ἐπίσης ἰσχυρῶς οἱ ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες κατὰ τῶν Περσῶν ὅσον ἐπὶ τοῦ τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σιμωνίδου. Τούτου δ' αἰτία ἦτο ἡ πολιτικὴ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἥτις ἀμβλυωποῦσα καὶ μικροψυχοῦσα ἠθέλησε νὰ μείνῃ οὐδετέρα ἐν ἀγῶνι, ἐν ᾧ ἐκινδύνευεν ἡ τιμὴ καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ τούτου δὴ ἕνεκα σκληρῶς ἐτιμωρήθη μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῆς ἀπίστου προδοσίας τῆς πατρίδος. Τούτου ἕνεκα ὁ Πολύβιος, ὁ ἀμερόληπτος ἱστορικός, ὃς ἄλλως δυσμενέστατα διάκειται πρὸς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ψέγει τὴν ἀλαζόνα αὐτῶν ἀξίωσιν τῆς ἡγεμονίας τῆς Ἑλλάδος, πικρῶς μέμφεται (ἐν Ἱστορ. IV, 31) τῷ Πινδάρῳ, ὅτι παρῆλθε συνήγορος τῆς πολιτικῆς ἐκείνης τῆς οὐδετερότητος καὶ ἡσυχίας γράψας τοὺς στίχους·

Τὸ κοινόν τις ἀστῶν ἐν εὐδίᾳ τιθείς,
Ἐρευνασάτω μεγαλάνορος Ἡσυχίας τὸ φαιδρὸν φάος.

Οὕτως ἐν τοῖς χρόνοις μὲν τοῦ κινδύνου δὲν ἠδυνήθη καὶ ὁ Πίνδαρος νὰ ἐπιδείξῃ φρόνημα ὑπέρτερον τοῦ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ καὶ νὰ κατανικήσῃ τὴν μικροπρέπειαν τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων, βραδύτερον ὅμως ἀνεγνώρισε τέλεον μετὰ τὰς λαμπρὰς νίκας τὰς μεγάλας θυσίας τῶν Ἀθηναίων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος[1]) καὶ διαλλαγεὶς πρὸς τὸ παρελθὸν ἔπλεξεν ἐν διθυράμβῳ τὸν ἀμάραντον στέφανον τῆς δόξης τῶν Ἀθηνῶν ψάλλων·

θιον. VI εἰς Ξενοκράτην τὸν Ἀκραγαντῖνον καὶ ὁ Πυθιον. XII εἰς Μίδαν τὸν Ἀκραγαντῖνον καὶ ὁ Ὀλυμπ. X εἰς Ἀγησίδαμον τὸν Λοκρόν.

[1]) Πλὴν τοῦ Διθυράμβου (ἀποσπ. 76) ἴδε ἰδίως καὶ Πυθιον. I, 75 καὶ Νεμ. IV, 19.

ὦ ταὶ λιπαραὶ καὶ ἰοστέφανοι καὶ ἀοίδιμοι,
Ἑλλάδος ἔρεισμα, κλειναὶ Ἀθᾶναι, δαιμόνιον πτολίεθρον.

Τούτου δ' ἕνεκα ἐτίμησαν αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι δόντες τὴν προξενίαν καὶ δωρεὰν μυρίων δραχμῶν [1]), ἣν οἱ μετέπειτα ἐθεώρουν παραμύθιον ἀντὶ τῆς ἐπιβληθείσης δῆθεν εἰς αὐτὸν διὰ τοῦτο τιμωρίας ὑπὸ τῶν Θηβαίων [2]).

127. Ἐν τούτοις καὶ ἡ φήμη τοῦ ποιητοῦ διελθοῦσα τὰ στενὰ ὅρια τῆς πατρίδος καὶ τῶν γειτονικῶν χωρῶν εἰσέδυσεν ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὥστε καὶ αὐτός, ὡς ὁ Σιμωνίδης, ἐτιμᾶτο ὡς ἐθνικὸς τῶν Ἑλλήνων ποιητής. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσαν πολὺ αἱ σχέσεις, ἃς ἐπόρισαν εἰς αὐτὸν οἱ μεγάλοι τῶν Ἑλλήνων ἐθνικοὶ ἀγῶνες. Διότι ἕνεκεν αὐτῶν ἦλθεν εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς εὐγενεῖς οἴκους τῆς Ῥόδου, Τενέδου, Κορίνθου, πρὸς Ἀρκεσίλαον τὸν Κυρηναῖον [3]), πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον [4]) καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὰς αὐλὰς τῶν τυράννων τῆς Σικελίας Θήρωνος τοῦ τοῦ Ἀκράγαντος καὶ Ἱέρωνος τοῦ τῶν Συρακουσῶν. Ἐκ τούτου ἠγάπα νὰ φοιτᾷ τακτικῶς εἰς τοὺς ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ Δελφοῖς καὶ ἀλλαχοῦ τελουμένους ἀγῶνας καὶ συχνάκις ἤρχετο μετὰ τῶν ἐπανακαμπτόντων νικητῶν, ὡς μετὰ τοῦ Ῥοδίου Διαγόρου, εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, ἵνα αὐτὸς διευθύνῃ τὴν πομπήν [5]). Εἰς Σικελίαν δὲ καὶ τοὺς τυράννους Θήρωνα καὶ Ἱέρωνα ἦλθε περὶ τὸ 474 [6]), καθ' ὃν χρόνον καὶ ὁ Αἰσχύλος, πρὸς

[1]) Ὁ Ἰσοκρ. ἐν τῷ Περὶ ἀντιδόσ. 116 λέγει· «Πίνδαρον μὲν τὸν ποιητὴν οἱ πρὸ ἡμῶν γεγονότες ὑπὲρ ἑνὸς μόνον ῥήματος, ὅτι τὴν πόλιν ἔρεισμα τῆς Ἑλλάδος ὠνόμασεν, οὕτως ἐτίμησαν, ὥστε καὶ πρόξενον ποιήσασθαι καὶ δωρεὰν μυρίας αὐτῷ δοῦναι δραχμάς».

[2]) Αἰσχίνου Ἐπιστ. 4. Κατὰ τὸν Παυσανίαν δὲ ἐν I, 8, 4 ἐτίμησαν αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ δι' εἰκόνος. Παράθ. καὶ Böckh εἰς ἀπόσπ. 46.

[3]) Τοῦ Ἀρκεσιλάου ἡ νίκη ἐν ἔτει 466 ἐξυμνεῖται ἐνΠυθ. IV καὶ V.

[4]) Τὸ ἀπόσπασμα 121 [ἐκδ. Bergk] ἀνήκει εἰς ἐγκώμιον ποιηθὲν εἰς Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα.

[5]) Ὅτι ὁ Πίνδαρος ἀπῆλθε μετὰ τοῦ Διαγόρου εἰς Ῥόδον, εἰκάζεται ἐκ τοῦ ἐν Ὀλυμπ. VII, 13 κατέβαν. Καὶ εἰς Κυρήνην δὲ μετέβη κατὰ τὴν δευτέραν νίκην τοῦ Ἀρκεσιλάου, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ λέξεις «σεβίζομεν Κυράνας ἀγακτιμέναν πόλιν» (στίχ. 80).

[6]) Τὸν πρῶτον ἐπίνικον εἰς Ἱέρωνα τὸν Ὀλυμπιονίκην νικήσαντα κέλητι τῇ 77η

ὃν ἡμιλλᾶτο ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐκρήξεως τῆς Αἴτνης [1]). Ἀλλ' ἐν ᾧ ἄλλοι, ὡς ὁ Σιμωνίδης καὶ ὁ Βακχυλίδης, ἐπὶ μακρότερον χρόνον διέτριβον ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν τυράννων, ὁ Πίνδαρος ἐπανῆλθεν εὐθὺς εἰς Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς Θήβας, διότι, ὡς συνήθως ἔλεγεν, ἤθελε νὰ ζῇ μᾶλλον πρὸς ἰδίαν ἑαυτοῦ εὐχαρίστησιν ἢ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων [2]).

Εἰς ἄλλας δὲ σχέσεις περιέστησε τὸν Πίνδαρον ἡ θέσις αὐτοῦ ὡς ποιητοῦ ἱερῶν ὕμνων. Ἐν τοῖς χρόνοις δῆλα δὴ ἐκείνοις τῆς γενικῆς ἐξυψώσεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος ἑωρτάζοντο καὶ αἱ ἑορταὶ τῶν θεῶν πανταχοῦ μετὰ μείζονος λαμπρότητος, ὁ δὲ Πίνδαρος ἦτο ὁ σεμνὸς ποιητής, παρ' οὗ ἐξήτουν ποιητικόν τι δῶρον ὑπὲρ τῆς θεότητος καὶ οἱ πλησίον καὶ οἱ τῶν μακρὰν κειμένων χωρῶν ἱερεῖς. Ἐκ τούτου ἐποίει ἱερὰ ᾄσματα οὐ μόνον εἰς τιμὴν τῶν ἐγχωρίων θεῶν τῶν Θηβῶν ἢ τῶν πλησιοχώρων, ἵνα ψαλῶσιν ὑπὸ τοῦ χοροῦ κατὰ τὰς ἑορτάς, ἀλλ' ἔπεμψε καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱερεῖς τοῦ Διὸς Ἄμμωνος ὕμνον, ὃν καὶ οἱ μεταγενέστεροι τοσοῦτον ἐτίμων, ὥστε ὁ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου διέταξε νὰ ἐγγλύψωσιν εἰς τρίγωνον στήλην, ἣν νὰ στήσωσι παρὰ τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ [3]). Οἰκειότερον δὲ διέκειτο πρὸς τοὺς ἐν Δελφοῖς ἱερεῖς, ὧν τὴν σοφίαν ἀνεκήρυττεν ἐν τοῖς ἐξαιρέτοις ἀποφθέγμασι τῶν ποιη-

Ὀλυμπ. (ἢ κατ' ἄλλους τῇ 76ῃ) ἐκόμισεν αὐτὸς οὗτος εἰς Συρακούσας, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν στίχων 17 καὶ 106. Ἴσως δὲ διηύθυνε καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Ι τῶν εἰς Πυθιον. ἐπὶ τῇ νίκῃ τοῦ 474 (κατ' ἄλλους 470) ἐν τῇ νεωστὶ οἰκισθείσῃ Αἴτνῃ τῇ Σικελικῇ.

[1]) Κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκρήξεως τῆς Αἴτνης (478 ἢ 475) δὲν ἦτο ἔτι ἐν Σικελίᾳ, ὡς μαρτυρεῖ ὁ στίχος ἐν Πυθ. Ι, 27, (ὅστις ἐποιήθη τῷ 474 κατὰ Pöckh, τῷ 470 δὲ κατὰ Bergk), «θαῦμα δὲ καὶ παρεόντων» (ὁ Κόβητος γράφει παρ' ἰδόντων.) Ὑμνησαν δὲ τὴν ἔκρηξιν ὁ μὲν Πίνδαρος ἐν Πυθ. Ι, 21 κ. ἑξῆς, ὁ δ' Αἰσχύλος ἐν Προμηθέως 379 κ. ἑξῆς. Ἀλλὰ τὴν δάφνην ἀπεκόμισε βεβαίως ὁ Πίνδαρος, ἂν καὶ ἔν τινι σημείῳ, ἐν τῇ εἰκόνι τῶν ποταμῶν πυρὸς ἐπέτυχε μᾶλλον ὁ Αἰσχύλος. Ἀκριβέστερα περὶ τούτου ἴδε ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ W. Christ, Der Aetna in der griechischen Poesie ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1888 ἐν σελ. 359 καὶ ἑξῆς.

[2]) Ἀποφθεγμ. Πινδ. καὶ Εὐστάθ. ἐν βίῳ Πινδ. «Πίνδαρος ἐρωτηθείς, διὰ τί Σιμωνίδης μὲν πρὸς τοὺς τυράννους ἀπεδήμησεν εἰς Σικελίαν, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐθέλει, ἔφη, διότι βούλομαι ἐμαυτῷ ζῆν οὐκ ἄλλῳ».

[3]) Παυσαν. IX, 16, 1. Ὁμοίως καὶ ὁ VII Ὀλυμπ. ἐπίνικος εἰς Διαγόραν ἦτο κατὰ τὰ σχόλια ἐγγεγραμμένος χρυσοῖς γράμμασι ἐν τῷ ναῷ τῆς Λινδίας Ἀθηνᾶς.

μάτων αὐτοῦ καὶ παρ' ὧν ποικίλα ἀπέλαυεν. Καὶ ἐν μεταγενεστέροις δὲ χρόνοις ἦτο συνήθεια νὰ ἀναφωνῇ ἐν τοῖς Θεοξενίοις ὁ κῆρυξ ἐν εὐγνώμονι ἀναμνήσει τῆς τοῦ ποιητοῦ ἄλλοτε συμμετοχῆς τῆς ἑορτῆς, Πίνδαρος ἐπὶ τὸ δεῖπνον τῷ θεῷ [1]).

Ὁ θάνατος κατέλαβε τὸν Πίνδαρον ἐν βαθεῖ γήρατι, ἴσως τῷ 442 [2]). Τὸ τελευταῖον τοὐλάχιστον χρονογραφητὸν ποίημα αὐτοῦ εἶναι ὁ VII ἐπίνικος εἰς Πυθιονίκην ποιηθεὶς τῷ 450 (κατὰ Bergk τῷ 446), ἐξ οὗ ἀποπνέει μέν τις μελαγχολία [3]), ἀλλ' οὐδ' ἡ ἐλαχίστη διαφαίνεται διανοητικὴ κατάπτωσις [4]). Ἀπέθανε δὲ μακρὰν τῆς πατρίδος ἐν Ἄργει, κατὰ τὴν παράδοσιν ἐν τῷ θεάτρῳ, κατακεκλιμένος εἰς τὰ γόνατα τοῦ ἐρωμένου Θεοξένου. Ἐν Θήβαις δ' ἔνθα μετήνεγκον τὴν περιέχουσαν τὴν τέφραν αὐτοῦ ὑδρίαν αἱ θυγατέρες Πρωτομάχη καὶ Εὔμητις, ἵστατο ἔτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Παυσανίου (IX, 23, 2) σῶον τὸ μνῆμα αὐτοῦ. Ὁ αὐτὸς δὲ περιηγητὴς (ἐν IX, 25, 3) εἶδε πέραν τοῦ ποταμοῦ, τῆς Δίρκης, τὰ ἐρείπια τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ καὶ παρ' αὐτοῖς τὸ ἱερὸν τῆς μητρὸς τῶν θεῶν Δινδυμήνης, ἐν ᾧ ὁ εὐσεβὴς ποιητὴς ἔστησε τὸ ἄγαλμα τῆς θεοῦ [5]). Περὶ δὲ τῆς οἰκίας ἱστορεῖται, ὡς γνωστόν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος κατασκάψας εἰς ἔδαφος τὰς Θήβας, μόνης τῆς αὐτοῦ ἐφείσθη διατάξας νὰ ἐπιγράψωσι· Πινδάρου τοῦ μουσοποιοῦ τὴν στέγην μὴ καίετε [6]). Κατέλιπε δὲ ἐκτὸς τῶν μνημονευ-

[1]) Παράθ. τὸ εἰς τιμὴν τοῦ Τερπάνδρου κήρυγμα τοῦ κήρυκος μετὰ Λέσβιον ᾠδὸν ἐν § 89. Κατὰ τὸν Παυσαν. ἐν X, 24, 4 ἀνέκειτο ἐν Δελφοῖς οὐ πόρρω τῆς ἑστίας θρόνος Πινδάρου, ὃν φαίνεται ὑπαινιττόμενον τὸ ἀπόσπ. 90.

[2]) Τὸ ἔτος τοῦ θανάτου δὲν εἶναι ἀκριβῶς ὡρισμένον. Κατὰ τὸ Γένος ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 80 ἐτῶν, ἀλλ' ἴσως ὁ ἀριθμὸς ἀνεγράφη στρογγύλος. Ὁ Εὐστάθιος λέγει, ὅτι ἔζησε 80 ἢ 66 ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ ἄρχοντος Βίωνος (τὸ κείμενον ἐφθαρμένον). Τὸ δὲ τοῦ Σουΐδα νέ εἶναι προδήλως ἐσφαλμένον.

[3]) Οὕτω κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὲρ ἧς ἀμύνεται ὁ Christ ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1889 ἐν σελ. 1 καὶ ἑξῆς.

[4]) Πυθιον. VIII, 95 «ἐπάμεροι· τί δέ τις, τί δ' οὔ τις; σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωπος».

[5]) Τὸ σχόλιον εἰς Πυθιον. III, 137 διηγεῖται, ὅτι ὁ Πίνδαρος ἔστησε παρὰ τὴν οἰκίαν ἄγαλμα μητρὸς θεῶν καὶ Πανός.

[6]) Περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἱστοροῦσι τοῦτο ὁ Πλίνιος ἐν Hist. Natur. VII 29, 109

θεισῶν δύο θυγατέρων καὶ υἱὸν Δαίφαντον [κατὰ Σουΐδαν Διόφαντον], ὃν αὐτὸς ἔτι ὡς χοροστάτης χοροῦ παρθένων εἰσήγαγεν εἰς τὴν μουσικὴν τέχνην.

128. Τῶν ἔργων τοῦ Πινδάρου εἶχον οἱ γραμματικοὶ καὶ βιογράφοι ἔκδοσιν πλήρη ἐκ 17 συνισταμένην βιβλίων. Τὴν ἔκδοσιν δὲ ταύτην ἐφιλοπόνησεν ἴσως Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος, εἰς ὃν τοὐλάχιστον ἀνάγει τὴν παραδεδεγμένην εἰς στίχους διαίρεσιν ὁ Διονύσιος ἐν τῷ Περὶ Συνθ. ὀνομ. 22 [2]). Περιείχοντο δ' ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ κατὰ τὴν Vita Vratislaviensis ὕμνοι, παιᾶνες, διθύραμβοι εἰς 2 βιβλία, προσόδια εἰς 2 βιβλία, παρθένεια εἰς 3 βιβλία, ὑπορχήματα εἰς 2 βιβλία, ἐγκώμια, θρῆνοι, ἐπίνικοι εἰς 4 βιβλία. Τὸ τρίτον βιβλίον τῶν παρθενείων ἔφερεν ἴδιον ὄνομα τὸ τὰ κεχωρισμένα τῶν παρθενίων, ἐξ οὗ δικαιούμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἀρχικῶς τὰ παρθένεια ἀπετέλουν τὸ τέλος τῆς συλλογῆς καὶ ὅτι ἐν τῷ τελευταίῳ βιβλίῳ περιελήφθησαν πλὴν τῶν ὑπολειφθέντων παρθενείων ποικίλα ποιήματα, ἅτινα δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπὸ τὰς ἄλλας ἐπιγραφάς [3]). Καὶ ὁ μὲν Σουΐδας ἀναφέρει [4]) πλὴν τῶν μνημονευθέντων εἰδῶν καὶ ἐνθρονισμούς, βακχικά, δαφνηφορικά, σκόλια, δράματα τραγικά, ἐπιγράμματα, παραινέσεις· ἀλλ' αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται προέρχονται πιθανῶς οὐχὶ ἐξ ἄλλης τινὸς παλαιοτέρας ἐκδόσεως, ὡς

καὶ ὁ Ἀρριανὸς ἐν Ἀναβ. I, 9 καὶ ἐντεῦθεν καὶ ὁ Σουΐδας. Περὶ δὲ τοῦ Παυσανίου τοῦ βασιλέως τῶν Λακεδαιμονίων ἡ Vita vratislav. καὶ ὁ Εὐστάθιος. Περὶ ἀμφοτέρων δὲ ὁ ὑπὸ Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου βίος.

[2]) Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος ἐν βίῳ Πινδάρου λέγει περὶ τῆς Ὀλυμπ. I ᾠδῆς ταῦτα· «προτέτακται ὑπὸ Ἀριστοφάνους τοῦ συντάξαντος τὰ Πινδαρικά». Ὁ δὲ Τίμαιος φαίνεται ἀγνοῶν ἔτι τὴν ἔκδοσιν ταύτην, διότι ἄλλως δὲν θὰ συνέχεε τὸν εἰς Νεμεονίκας ἐπίνικον πρὸς τὸν εἰς Ὀλυμπιονίκην, ὡς τοῦτο μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ σχολ. εἰς Νεμεον. I. Παράβ. καὶ τὸ σχόλιον εἰς Πυθ. II.

[3]) Οὕτω καὶ ἐν τοῖς εἰς ἡμᾶς περιελθοῦσι χειρογράφοις ἀπαντῶσιν ἐν τέλει τῶν εἰς Νεμεονίκας ἐπινίκων ᾠδαὶ εἰς ὅλως διαφόρους νικητάς, εἰς ὃ ὁ σχολιαστὴς ἐν σελ. 491 ἐκδ. Böckh παρατηρεῖ ταῦτα· διὸ κεχωρισμέναι φέρονται.

[4]) Ὁ Εὐστάθιος ἐν τῇ ἀπαριθμήσει ἀποδέχεται μὲν τὰ τῆς Vita Vrat., ἀλλὰ προσθέτει καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων λέγων· κατὰ τὴν στιχομετρίαν ὡσεὶ τετρακισχίλια.

ὑπέθεσαν ὁ Βοίκχιος καὶ ὁ Βέργκιος, διότι πρὸς τὴν τοιαύτην γνώμην ἀντιστρατεύεται ἡ ἰσάριθμος διαίρεσις εἰς 17 βιβλία, ἀλλ' ἔκ τινος ἀναγραφῆς τῶν ἔργων τοῦ Πινδάρου ὑπό τινος συγγραφέως τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας κατὰ τὴν 4 ἢ 5 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ζήσαντος, ὅστις παρέθηκεν εἰς τὰ παλαιὰ ὀνόματα ἑκάστου τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως καὶ τὰ νέα ἐν τοῖς χρόνοις αὐτοῦ ἐν χρήσει, οἷον εἰς τοὺς διθυράμβους τὰ δράματα τραγικά, εἰς τὰ προσόδια τοὺς ἐνθρονισμούς [1]), καὶ εὗρεν ἐν τοῖς βίοις, ἐξ ὧν ἠρύσθη, ἀναμεμιγμένα νόθα, ὡς ἐπιγράμματα καὶ καταλογάδην παραινέσεις ἢ ἀποφθέγματα, μετὰ γνησίων [2]). Πάντως ὅμως ἡ Μοῦσα τοῦ Πινδάρου ἐκινεῖτο μὲν ἀποκλειστικῶς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ εἴδους τῆς χορικῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς ἐκαλλιέργησε πάντα τὰ εἴδη. Οὕτως ἀφιέρωσε τὴν μοῦσαν αὐτοῦ καὶ εἰς ὕμνον τῶν θεῶν ποιήσας ὕμνους, παιᾶνας, διθυράμβους, προσόδια, παρθένεια καὶ εἰς ἔπαινον τῶν ἡρώων καὶ ἄλλων θνητῶν γράψας ἐπινίκους, ἐγκώμια, θρήνους. Ὡσαύτως προώρισε τὸ ᾆσμα αὐτοῦ εἰς σεμνὴν ἀπαγγελίαν κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς ναοὺς γράψας προσόδια καὶ ἐνθρονισμούς, ὡς καὶ εἰς χαρμόσυνον χορικὴν ἐκτέλεσιν μετὰ θεολήπτου ὀρχήσεως ποιήσας ὑπορχήματα [3]). Ἐξύμνησε τὸν δεσπότην τοῦ παντός, τὸν πατέρα Δία, καὶ τὸν ἀλεξίκακον

[1]) Ὅτι τὰ δράματα τραγικά, περὶ ὧν τοσοῦτος ἐγένετο πάταγος, εἶναι πιθανῶς ἄλλη ὀνομασία τῶν διθυράμβων, ἀποδεικνύει ἰδίᾳ ὁ Ἰμέριος ἐν λόγῳ XI, 4 λέγων· «ἦν Διονύσια καὶ τὸ θέατρον εἶχε μετὰ τῆς λύρας Πίνδαρους». Οὐδεμίαν δὲ ἀξίαν ἔχει ἡ λεπτολόγος διαφορά, ἣν ὁρίζει ὁ Lüblert, De Pindari carminibus dramaticis tragicisque. Bonn 1885. Περὶ τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως ἐπραγματεύθη ἐξετάζων ἰδίᾳ καὶ τὰς ἁρμονίας ὁ γραμματικὸς Ἀπολλώνιος, ὃς ἐκ τούτου Εἰδογράφος ἀπεκλήθη. Ἴδε Ἐτυμολ. Μέγ. 295, 52 καὶ Σχόλ. εἰς Πυθ. II. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς εἰδῶν ἀναφέρονται καὶ παροίνια (ἤτοι σκόλια) ὑπὸ τοῦ Διδύμου εἰς Νεμ. I καὶ θυσιατήρια ὑπὸ Τιμαίου εἰς Πυθ. II.

[2]) Ἐν τούτοις ἀποδέχομαι τὴν γνώμην τοῦ Hiller, Die Verzeichnisse der pindarischen Gedichte ἐν Hermes 21, 357 κ. ἑξῆς. Ἴδε καὶ Immisch ἐν τῷ Rhein. Mus. 44, 553 κ. ἑ.

[3]) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωμ. I, 133 ἐπαινεῖ τὸν Πίνδαρον ὡς εὑρετὴν τῆς ὑπορχήσεως. Ἐκ τούτου εἰκάζομεν, ὅτι ἰδίᾳ διεφημίσθη ὁ ποιητὴς διὰ τοῦτο τὸ εἶδος τῆς ποιήσεως.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

Ἀπόλλωνα (διὰ τῶν παιάνων) καὶ τὸν δοτῆρα τοῦ οἴνου Διόνυσον. Ἐξέφρασε τὴν χαρὰν κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν ἀθλητῶν εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν διὰ τῶν ἐπινίκων καὶ ἐν τοῖς συμποσίοις διὰ τῶν σκολίων, ὡς καὶ τὸ θρηνῶδες πένθος διὰ τῶν θρήνων [1]). Ἐσώθησαν δ' ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων αὐτοῦ πλὴν τῶν ἐπινίκων μόνον ἀποσπάσματα ἀτυχῶς, ἀλλά τινα αὐτῶν ἱκανῶς μεγάλα ὡς ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ἐνθουσιαστικοῦ διθυράμβου τοῦ ποιηθέντος χάριν τῆς ἐαρινῆς ἑορτῆς τοῦ Διονύσου ἐν Ἀθήναις, ἔκ τινος ὑπορχήματος ἐπὶ τῇ ἐκλείψει τοῦ ἡλίου τῷ 463, ἐκ δύο χαριεστάτων σκολίων τοῦ μὲν εἰς τὰς ἱεροδούλους τῆς Κορίνθου, τοῦ δ' εἰς τὸν καλὸν Θεόξενον καὶ τέλος ἔκ τινων βαθυβούλων θρήνων, ἐν οἷς ἐκτίθεται ἐν σεμνῇ γλώσσῃ ἡ πυθαγορικὴ καὶ ὀρφικὴ διδασκαλία περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς μετὰ θάνατον ζωῆς. Τὰ ἀποσπάσματα δὲ ταῦτα εἶναι ἄξια πλείστης προσοχῆς τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον αὐτὰ πολὺ πλέον ἢ οἱ ἐξ ἐξωτερικῆς παροτρύνσεως ποιηθέντες ἐπίνικοι εἶναι ἀπαυγάσματα ἀληθοῦς ἐνθουσιασμοῦ καὶ θερμοῦ αἰσθήματος.

129. Οἱ Ἐπίνικοι. Πλήρη περιῆλθον εἰς ἡμᾶς μόνον τὰ 4 βιβλία τῶν ἐπινίκων, ἂν καὶ τούτων τὸ τελευταῖον εἶνε κεκολοβωμένον [2]). Εἶναι δὲ διατεταγμένα τὰ 4 βιβλία κατὰ τὴν τάξιν, ἣν κατεῖχον οἱ διάφοροι ἐθνικοὶ ἀγῶνες παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ἤτοι προηγοῦνται οἱ Ἐπίνικοι εἰς τοὺς Ὀλυμπιονίκας καὶ ἕπονται οἱ εἰς τοὺς Πυθιονίκας, Νεμεονίκας καὶ Ἰσθμιονίκας [3]). Καὶ ἐν ἑκάστῳ δὲ βι-

[1]) Ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ περιφήμῳ ᾠδῇ εἰς Πίνδαρον (IV, 2) ἐξαίρει τὰ γνωστότατα μόνον εἴδη, τοὺς διθυράμβους, τὰ ἐγκώμια τοὺς ἐπινίκους καὶ τοὺς θρήνους.

[2]) Ἐρειδόμενος εἰς ὅλως ἀτόπους νεωτέρας μαρτυρίας ὁ Bergk, Poet. Lyr. Graeci, τ. I σελ. 21 κ. ἑ. τῆς 4ης ἐκδ. ἀποδείκνυται, ὅτι ἐξέπεσε μία ᾠδὴ ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν εἰς Ἰσθμιον. ὡς καὶ μία ἐκ τῆς ἀρχῆς τῶν εἰς Νεμεονίκας.

[3]) Ἐπειδὴ εἰς τὰς ἐπινίκους τοῖς Νεμεονίκαις προσετέθησαν ἐν τελει ξέναι τινὲς ᾠδαὶ οὐχὶ εἰς Νεμεονίκας ἀνήκουσαι, ὁ Μύλλερος ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλ. Φιλογ. I, 398 [σελ. 374 1 σημ. 2 τῆς μετάφρ. Κυπρ. Γαλ.] ὑπέλαβεν, ὅτι ἐν ταῖς ἀρχαίαις συλλογαῖς τὰ Νέμεα ἐτάσσοντο τελευταῖα. Καὶ ὁ Πλάτων δ' ἐν Λύσιδι 205 c γράφει πρῶτον Ἰσθμοῖ καὶ ὕστερον Νεμέᾳ. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Βακχυλίδης 8, 2 προτάσσει τὴν Νεμέαν τοῦ Ἰσθμοῦ. Ἡ οἰκογένεια τοῦ ἐν Σικελίᾳ Ψαύμιος παρέδωκεν εἰς τοὺς συντάκτας τῆς ἐκδόσεως ἐκτὸς τοῦ γνησίου ἐπινίκου Ὀλυμπ. IV καὶ ἕτερον ὑπὸ ἐγχωρίου ποιητοῦ ποιηθέντα Ὀλυμπ. V,

βλίῳ πάλιν ἐπεκράτει, ὡς καὶ παρὰ Σιμωνίδῃ καὶ Βακχυλίδῃ, ἐν τῇ κατατάξει ἡ ἀξία τῶν ἀγωνισμάτων. Ὥστε κατὰ ταῦτα προτάσσονται τὰ ᾄσματα τὰ εἰς τοὺς νικήσαντας ἅρματι, εἶτα ἀκολουθοῦσι τὰ εἰς τοὺς ἀπήνῃ, κέλητι, παγκρατίῳ, δρόμῳ καὶ αὐλῷ. Ἀλλ᾽ ἡ κατάταξις αὕτη δὲν τηρεῖται καὶ πάντοτε ἀκριβῶς. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἐπίνικος εἰς Ἱέρωνα νικήσαντα τῷ κέλητι Φερενίκῳ ἐτέθη ἐν ἀρχῇ συμπάσης τῆς συλλογῆς, διότι ἐν αὐτῇ ὑμνεῖται ἡ ἀρχὴ τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Ἧττον συγγνωστέαι εἶναι ἄλλαι τινὲς παραβάσεις τῆς εἰρημένης διατάξεως· οἷον ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν ἐπινίκων Πυθιονίκαις ἐπὶ παραδείγματι ἁπαντᾷ ὡς δεύτερος ἐπίνικός τις, ὅστις οὐδεμίαν ἀναφορὰν ἔχει πρὸς τὰ Πύθια [1]), καὶ ἐν τῷ Νεμεονίκαις ἐν τέλει ᾆσμά τι, ὅπερ ἐποιήθη οὐχὶ εἰς τιμὴν νίκης τινός, ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἐγκατάστασιν πρυτάνεώς τινος εἰς τὴν ἀρχὴν ἐν Τενέδῳ. Ἡ ἀταξία δ᾽ αὕτη τῆς διατάξεως ἀποδεικνύει ἐναργέστατα, ὅτι αὕτη δὲν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ὑπό τινος μεταγενεστέρου ἀττικοῦ ἢ ἀλεξανδρεωτικοῦ ἐκδότου.

130. Ἦσαν δ᾽ ὡρισμένοι οἱ Ἐπίνικοι ὡς καὶ πάντα τὰ ποιήματα τοῦ Πινδάρου νὰ ᾄδωνται ὑπὸ χορῶν, διότι ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκτελέσεως διὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτοῦ λάμψιν ἦτο ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις πολὺ ἀγαπητότερος, ἢ ἡ ἐκτέλεσις ὑφ᾽ ἑνὸς μόνον ἀοιδοῦ [2]). Οἱ χοροὶ δ᾽ ἢ κῶμοι [3]) συνέκειντο ἐξ ὁμηλίκων καὶ φί-

[1]) Τὸ σφάλμα τοῦτο φαίνεται προερχόμενον ἐκ τοῦ Εἰδογράφου Ἀπολλωνίου, διότι κατὰ τὰ σχόλια αὐτὸς κατέταττε τὴν ᾠδὴν εἰς τὴν τάξιν τῶν εἰς Πυθιονίκας, ἐν ᾧ ὁ Καλλίμαχος ἐπίσης ἀδίκως εἰς τὴν τῶν εἰς Νεμεονίκας.

[2]) Ἐν τοῖς Ἀποφθέγμασι Πινδάρου, ἅτινα ἔπονται τῇ Vita vrat, συνδέεται ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἐκτελέσεως τῶν ποιημάτων τοῦ Πινδάρου ὑπὸ χορῶν πρός τινα ἀδυναμίαν τοῦ ποιητοῦ. Οὕτω λέγεται· «ἐρωτηθεὶς πάλιν ὑπό τινος, διὰ τί μέλη γράφων ἄδειν οὐκ ἐπίσταται, εἶπεν· καὶ γὰρ οἱ ναυπηγοὶ πηδάλια κατασκευάζοντες κυβερνᾶν οὐκ ἐπίστανται». πρὸς ἃ συμφωνοῦσι τὰ σχόλια εἰς Ὀλυμπ. VI, 148 λέγοντα· «χοροδιδασκάλῳ ὁ Πίνδαρος διὰ τὸ αὐτὸν ἰσχνόφωνον εἶναι καὶ μὴ δύνασθαι ἐν τῷ δημοσίῳ δι᾽ ἑαυτοῦ καταλέγειν τοῖς χοροῖς». Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι τερθρεῖαι τῶν γραμματικῶν.

[3]) Χορὸς ἐσήμαινεν ἀρχικῶς τὸν χορὸν ὡς ὀρχούμενον, κῶμος δὲ τὸν χορὸν συμποσιάζοντα ἢ κωμάζοντα. Τὴν λέξιν κῶμον καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς κωμάζειν μεταχειρίζεται συχνάκις ὁ Πίνδαρος. Καὶ ὁ πολύφατος ὕμνος ἐν Ὀλυμπ. 1, 8 καὶ Νεμ. VII, 81 σημαίνει τὸ ὑπὸ χοροῦ ᾀδόμενον ᾆσμα.

Ηβοηγίμοη Γ. Μεμικοβα

λων τοῦ νικητοῦ [1]) καὶ ἐγυμνάζοντο ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐτοῦ ἤ τινος ἰδίου χοροδιδασκάλου [2]). Ἀλλ' ἐν τούτοις ἀλλόκοτον εἶναι, ὅτι αἱ ἔννοιαι ἐκφέρονται ὅλως ὡς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ λεγόμεναι καὶ δὴ ἐνίοτε ἅπτονται σχέσεων αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, αἵτινες ἐν τῷ στόματι ἄλλων φαίνονται παράδοξοι. Οὕτως ἐν μὲν Ἰσθμιον. VI [κατὰ Bergk VII] 41 μνημονεύει ὁ ποιητὴς τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἡλικίαν, πρὸς ἣν βεβαίως δὲν συνεφώνει ἀναγκαίως καὶ ἡ τῶν χορευτῶν, ἐν δὲ Ὀλυμπ. I, 16 ἅπτεται τῶν ἰδίων αὐτοῦ σχέσεων πρὸς τὸν Ἱέρωνα [3]). Ἐκ τούτου καταφαίνεται, ὅτι ὁ χορὸς ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει πρωϊμώτερον ἢ ἐν τῷ δράματι εἶχεν ἀπολέσῃ τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ σημασίαν καὶ ὅτι ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πινδάρου εἶχε καταντήσει ὡς καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις εἰς τὸ πρόσωπον ὁμίλου ἀοιδῶν ἀντικαθιστῶντος τὸν ποιητήν [4]). Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ στροφὴ καὶ ἀντιστροφὴ ἧττον διαφέρουσιν ἀλλήλων ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν παρὰ τῷ Πινδάρῳ ἢ παρὰ τοῖς ἀττικοῖς δραματικοῖς, ὅτι ἄρα καὶ ἐνταῦθα ἡ διαίρεσις τοῦ χοροῦ εἰς δύο ἡμιχόρια εἶχεν ἀπολέσῃ τὴν βαθυτέραν αὐτῆς σημασίαν.

Οἱ ἐπίνικοι φυσικῶς ἐποιοῦντο κατ' ἐντολὴν τοῦ νικητοῦ, ἢ

[1]) Ἐν Νεμεον. III, 4 ὀνομάζονται τέκτονες κώμων νεανίαι καὶ ἐν Νεμεον. II, 24 προσαγορεύονται ἁπλῶς πολῖται.

[2]) Ὡς χοροδιδάσκαλος ἀναφέρεται ἐν Πυθ. VI, 88 Αἰνείας τις.

[3]) Παράβ. καὶ Νεμ. I, 19 καὶ VI, 64· καὶ αἱ οἰκεῖαι δὲ προσφωνήσεις καὶ μάλιστα αἱ νουθεσίαι πρὸς τυράννους θὰ ἐφαίνοντο ἀλλόκοτοι ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν χορευτῶν. Ἐκ τούτου εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Πινδάρου καθ' ὅλου ἐφαρμόζεται τὸ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Πολ. III, 394c ἰδίᾳ περὶ τοῦ διθυράμβου λεγόμενον· «ἡ δὲ (ποίησις) δι' ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, εὕροις δ' ἂν αὐτὴν μάλιστά που ἐν διθυράμβοις».

[4]) Διαρρήδην λέγει τοῦτο ὁ ποιητὴς ἐν Πυθ. X, 15, ἔνθα λέγεται περὶ τοῦ χοροῦ· «Ἐφυραίων ὅπ' ἀμφὶ Πηνεῖὸν γλυκεῖαν προχεόντων ἐμάν». Ἐκ τοῦ τελευταίου δὲ στίχου τοῦ Νεμ. II «ἀδυμελεῖ δ' ἐξάρχετε φωνᾷ» ἠδυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὸ προηγούμενον ᾆσμα ἀπετέλει μόνον τὸ προοίμιον, εἰς ὃ ἠκολούθει ὁ κύριος, ὑπὸ τοῦ χοροῦ ᾀδόμενος ἐπίνικος. Ἀλλὰ κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ἀντιστρατεύονται πλεῖστα χωρία ἄλλων ἐπινίκων, ἅτινα μόνον περὶ τοῦ κυρίου ᾄσματος ἰσχύουσιν. Ἡμεῖς μᾶλλον πιστεύομεν, ὅτι τινές, ὅλως προσωπικὰ περιέχουσαι στροφαὶ ὡς Πυθ. I, 81-100 καὶ Ἰσθμ. II, 43-48 παρεδίδοντο ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ εἰς μόνον τὸν νικητὴν καὶ δὲν ἐψάλλοντο ὑπὸ τοῦ χοροῦ. Τινὲς μάλιστα τῶν ᾠδῶν φαίνονται ὡς ἐπιστολαὶ ὡς Πυθ. II, Ἰσθμ. II, ἀλλ', ὡς αὐτὸς ὁ ποιητὴς παραδίδει, εἶναι καὶ αὗται ὡρισμέναι νὰ ᾄδωνται ὑπὸ χοροῦ,

τῶν φίλων αὐτοῦ, ὁ δὲ ποιητὴς ἐλάμβανεν ἀμοιβὴν καὶ ἄνευ ἀκκισμῶν καὶ θαῤῥούντως ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἐλευθεριότητα τοῦ ἐντολοδόχου ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ ποσοῦ [1]). Δὲν φαίνεται δ', ὅτι τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπᾷδον πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ποιητοῦ. Αὐτὸς ὁ Πίνδαρος παραβάλλει (ἐν Νεμ. V, 1 καὶ IV, 81) τὰ ποιήματα αὐτοῦ πρὸς ἀγάλματα καὶ κατ' ἀκολουθίαν εὑρίσκει αὐθομολογούμενον νὰ μὴ ὑπολειφθῇ τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ ἐν τῇ ἀμοιβῇ τῆς τέχνης [2]). Ἀλλ' ἡμεῖς, οἵτινες κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ποιητοῦ θεωροῦμεν τὸ ᾆσμα, ὅπερ ἐκ τοῦ λάρυγγος ἐξέρχεται, ἀμοιβὴν γενναίως ἀμείβουσαν, κρίνομεν ἀπρεπεῖς τὰς φιλοκερδεῖς ἐκείνας ἐκφράσεις τῶν παλαιῶν ποιητῶν πλέον ἢ ὅσον εἶνε δίκαιον.

Εὐκαιρίαν δὲ πρὸς ἑορταστικὰ ᾄσματα παρεῖχε πρὸ πάντων ἡ χαρά, μεθ' ἧς ἐχαιρέτιζον τὴν νίκην τοῦ συνεταίρου αὐτοὶ οἱ φίλοι ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἑορτῆς. Ἀλλ' ὁ ἐπίνικος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἑτοιμασθῇ εὐθύς. Δι' ὃ ἠρκοῦντο κατὰ τὸν πρῶτον χαιρετισμὸν εἰς τὴν παλαιὰν ἀρχιλόχειον προσφώνησιν τήνελλα καλλίνικε [3]), ἣν ᾄδοντες ἦγον τὸν νικητὴν ἐν κώμῳ εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Διὸς [4]). Αὐτὸς δ' ὁ ἰδίᾳ πρὸς ἐξύμνησιν τῆς νίκης ποιούμενος ἐπίνικος ἐψάλλετο τὸ πρῶτον κατὰ τὴν πομπὴν ἐν τῇ πατρίδι. Διότι ἡ νίκη πολίτου τινὸς ἰδίᾳ ἐν τοῖς μεγάλοις, ἱεροῖς καλουμένοις ἀγῶσιν [5]) ἐθεωρεῖτο ὡς τιμὴ ὅλης τῆς πόλεως καὶ πάντες

[1]) Πυθ. I, 90. Ἰσθμ. II, 1-13.

[2]) Ὁ Σχολ. ἐν σχολίῳ εἰς Νεμ. V, I ποιεῖται λόγον περὶ ἀμοιβῆς 3000 δραχμῶν.

[3]) Παράδ. Ὀλυμπ. IX, 1 καὶ τὸν ἑρμηνευτὴν τοῦ χωρίου.

[4]) Ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ ὁ ἐπίνικος Ὀλυμ. VIII, ὃς ἔμελλε νὰ ψαλῇ ἐν τῇ ἐν Ὀλυμπίᾳ πομπῇ, διότι ἡ Αἴγινα διετέλει ἐν πολέμῳ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐν πομπῇ εἴσοδος εἰς τὴν πατρίδα. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ Πυθ. VI· ὁ δὲ Böckh ἀποδέχεται τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ Ὀλ. IV.

[5]) Ἱεροὶ ἀγῶνες ἦσαν 1) οἱ ἐν Ὀλυμπίᾳ εἰς τιμὴν τοῦ Διὸς ἀπὸ τῆς 1ης Ὀλυμπιάδος καθ' ἕκαστον 5 ἔτος κατὰ τὸν Αὔγουστον (11-16 Μεταγειτνιῶνος) κατὰ τὸ α', ἔτος τῆς Ὀλυμπιάδος τελούμενοι, 2) οἱ ἐν Δελφοῖς εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τὸν Αὔγουστον ἑκάστου τετάρτου ἔτους ἀπὸ τῆς 48ης, 3 Ὀλυμπιάδος (ἢ 49ης, 3 κατὰ Bergk) τῷ γ'. ἔτει τῆς Ὀλυμπιάδος τελούμενοι, 3) οἱ ἐν Νεμέᾳ εἰς τιμὴν τοῦ νεμέου Διὸς καθ' ἕκαστον δεύτερον ἔτος κατὰ Ἰούλιον τοῦ 2 καὶ τετάρτου ἔτους ἑκάστης Ὀλυμπιάδος ἀπὸ τῆς 51ης, 2 τελούμενοι (ἴδε Unger ἐν Philol. 34, 50 κ.ἑξ. καὶ 37, 524 κ. ἑξ., καθ οὗ ἀντιστρατεύεται ὁ Droysen ἐν

κατ' ἀκολουθίαν οἱ πολῖται μετεῖχον τῆς ἑορτῆς [1]), καθ' ἣν βεβαίως καὶ ὁ νικητὴς οὐδόλως ὑπελείπετο ἑστιῶν τοὺς φίλους καὶ δαψιλεῖς παρέχων δωρεὰς [2]). Ἐψάλλετο δ' ὁ ἐπίνικος καὶ δὴ ὑπὸ χοροῦ ὁτὲ μὲν πρὸς αὐλόν, ὁτὲ δὲ πρὸς λύραν, ὁτὲ δὲ πρὸς συναμφότερα [3]), εἴτε ἐν τῷ ναῷ, ἔνθα προσῆγον τὸν νικητὴν ἐν πομπῇ συνοδεύοντες ὡς ἐν θριάμβῳ πάντες [4]), ἵνα καταθέσῃ τὸν στέφανον τῆς νίκης ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς θεότητος, εἴτε ἐν τῷ προθύρῳ τῆς οἰκίας τοῦ νικητοῦ, ἔνθα ἐπορεύοντο τὴν ἑσπέραν καὶ ἐκώμαζον [5]), εἴτε ἐν συμποσίῳ ἐν τοῖς ἀνακτόροις. Ὡς φυσικόν δ', ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἠκολούθει καὶ ὁ τρίτος σύμμαχος ἡ ὄρχησις ἢ τὰ ἐῤῥυθμα βήματα. Ταῦτα εἶναι ἡ *βάσις ἀγλαΐας ἀρχά*, ὡς καλεῖ αὐτὴν ὁ Πίνδαρος ἐν Πυθ. I, 2, διότι συνήθως ὁ χορὸς εἰσήρχετο σιγῶν ἐν ἐῤῥύθμοις βήμασιν εἰς τὴν αἴθουσαν καί, μόνον ὅτε ἤρχετο εἰς ὄψιν τοῦ ὑμνουμένου νικητοῦ, ἦδε πρὸς λύραν. Εὐκατάληπτον δ' εἶναι, ὅτι ἡ ὄρχησις καὶ τὰ βήματα περιττὰ

Hermes 14, 1 κ. ἑξ.), 4) οἱ ἐν τῷ Ἰσθμῷ εἰς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος καθ' ἕκαστον δεύτερον ἔτος κατ' Ἀπρίλιον τοῦ δευτέρου καὶ τετάρτου ἔτους ἑκάστης Ὀλυμπιάδος τελούμενοι (ἴδε Unger ἐν Philol. 37, 1 κ. ἑ. καὶ Christ ἐν τῷ Sitzungsb. der bayer. Akad. 1889, ἐν σελ. 24 κ. ἑ. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἐτελοῦντο καὶ πολλοὶ τοπικοὶ ἀγῶνες, ὧν ἠδύναντο νὰ μετέχωσι καὶ ἀλλοδαποί, ὡς τὰ Παναθήναια ἐν Ἀθήναις, τὰ Ἡράκλεια καὶ Ἰολάεια ἐν Θήβαις, τὰ Αἰάκεια ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἄλλοι. Περὶ πάντων δὲ τῶν ἀγώνων ἴδε Christ ἐν τοῖς Προλεγομένοις τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πινδάρου σελ. LXXXVI κ. ἑξῆς.

1) Ταῦτα μαρτυρεῖ ἤδη ὁ Ξενοφάνης, ὃς ἐν τῇ παρ' Ἀθην. X, 413f ἐλεγείᾳ διαμαρτύρεται, ὅτι *προκρίνεται ἡ ῥώμη τῆς ἀγαθῆς σοφίας*.

2) Τῆς φιλοξένου ἑστιάσεως τῶν ἀοιδῶν γίνεται μνεία ἐν τοῖς ἐπινικίοις εἰς τιμὴν τοῦ Συρακουσίου στρατηγοῦ Χρομίου ἐν Νεμ. I, 22 καὶ IX, 51.

3) Πρὸς λύραν μόνον Πυθιον. I, 1, πρὸς αὐλὸν μόνον Ὀλυμ. V, 19, πρὸς λύραν καὶ αὐλὸν Ὀλυμπ. III, 8, XI, 93, Νεμεον. III, 12 καὶ 79, IX, 8. Παράδ. καὶ Böckh, Pindar I, 2, 258 καὶ Graf, De graecorum veterum re musica, Marburg 1889.

4) Οὐ μόνον ὁμοιάζει τὸ λατινικὸν triumphus = θρίαμβος πρὸς τὸ τρὶς ἐπιφωνούμενον *Καλλίνικε*, ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν π. χ. ὁ Χρόμιος ἐκ Συρακουσῶν εἰσέρχεται ἐν πομπῇ ὀχούμενος εἰς τὴν πόλιν, (Νεμ. IX, 4), ὁμοιάζει ὅλως πρὸς τὰς ῥωμαϊκὰς θριαμβευτικὰς πομπάς.

5) Ἰσθμ. VIII, 3. «Τελεσάρχου παρὰ πρόθυρον ἰὼν ἀνεγειρέτω κῶμον.» Παράδ. καὶ Βακχυλ. 6, 14.

ἦσαν, ὁσάκις δὲν ἤγετο πομπὴ καὶ ὁ χορὸς ἁπλῶς ἐκώμαζεν ἢ ἔψαλλεν ἐν συμποσίῳ τὸ ᾆσμα [1]).

131. Μετρικὴ μορφή. Πρὸς ἕκαστον ᾆσμα ἐποίει ὁ Πίνδαρος κατὰ τὰ εἰθισμένα βεβαίως καὶ νέον τι μέλος καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ νέας μετρικὰς μορφάς. Τούτου δὲ τοῦ κανόνος μίαν καὶ μόνην ἐξαίρεσιν εὑρίσκομεν ἐν τῷ τρίτῳ καὶ τετάρτῳ ἐπινίκῳ εἰς Ἰσθμιονίκας, οἵτινες κατὰ τὸ αὐτὸ εἶναι πεποιημένοι μετρικὸν σχῆμα. Ἀλλ' ὁ λόγος τῆς ἐξαιρέσεως ταύτης ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ σχέσει τῶν δύο ποιημάτων, ὧν τὸ πρῶτον ὁ Πίνδαρος, ἂν καθ' ὅλου αὐτὸς αὐτὸ ἐποίησε, προσέθηκεν ὡς συμπλήρωμα τοῦ δευτέρου, διότι ὁ ὑμνούμενος ἐν τῷ μεταξὺ πρὸς τῇ ἰσθμιακῇ καὶ ἄλλην ἐνίκησε νίκην ἐν Νεμέᾳ. Ἄλλως δὲ σπουδαίως διαφέρουσιν ἀλλήλων οἱ διάφοροι ἐπίνικοι κατά τε τὸ μέτρον καὶ τὸ μέλος ἕνεκα τῆς διαφόρου ἁρμονίας, ἐν ᾗ ἑκάστη τῶν ᾠδῶν ἐμελοποιήθη. Ἀλλ' ἀτυχῶς ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ἥτις τοσοῦτον συνετέλεσε εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ κεχαρισμένην εἰς πάντας τὴν μοῦσαν τοῦ Πινδάρου [2]), δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς τὸν ποιητήν, διότι αἱ μὲν ἁπλαῖ ἐκφράσεις δωρίῳ πεδίλῳ φωνὰν ἐναρμόξαι (ἐν Ὀλυμπ. III, 5) ἢ αἰολίδι μολπᾷ ἢ ἐν αἰολίδεσι χορδαῖς (ἐν Ὀλυμπ. I, 102, Πυθιον. II, 69) ἢ λυδίοις ἐν αὐλοῖς, λυδίῳ ἐν τρόπῳ, λυδίᾳ σὺν ἁρμονίᾳ (ἐν Ὀλυμπ. V, 19. XIV, 17, Νεμεον. IV, 46, VIII, 15) οὐδεμίαν παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς βοήθειαν, τὰ δ' ὀλίγα λείψανα μελῳδιῶν εἰς Πυθιον. I, ἅτινα κατὰ τὴν 17ην ἑκατονταετηρίδα ὁ ἰησουίτης Κίρχε-

[1]) Ὅτι ἵστατο ὁ χορὸς διαῤῥήδην μαρτυρεῖται ἐν Πυθ. IV, 1, «σάμερον μὲν χρή σε παρ' ἀνδρὶ φίλῳ στᾶμεν», ὥστε πρέπει νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ βαψῳδίας, διότι μάλιστα τὸ ποίημα ἔχει τὸ μέγεθος δημηρικῆς βαψῳδίας. Ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πινδάρου ὁ Christ ἐξετάζων τὰ καθ' ἕκαστον πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ἂν ᾆσμά τι ᾄδετο, ἱσταμένων ἢ βαδιζόντων τῶν ἀοιδῶν. Ἰδίᾳ δ' ἐπιτήδεια ἦσαν ν' ᾄδωνται ὑπὸ χοροῦ βαδίζοντος ἐκεῖνα τὰ ᾄσματα, ἅτινα συνίστανται ἐξ ἀκριβῶς ὁμοίων στροφῶν καὶ στεροῦνται ἐπῳδῶν, ὡς Πυθιον XII. Νεμεον II, IV, IX, Ὀλυμπ. XIV, Ἰσθμ. VIII.

[2]) Λίαν εὐνοϊκῶς κρίνει περὶ τῶν μελῳδιῶν τοῦ Πινδάρου ὁ Ἀριστόξενος ἐν Πλουτ. περὶ Μουσ. 20 καὶ 31.

ρος ἐδημοσίευσεν ἔκ τινος δῆθεν κώδικος τῆς ἐν Μεσσήνῃ τῇ σικελικῇ βιβλιοθήκης τοῦ Ἁγίου Σαλβατώρου, εἶναι νόθα [1]).

Σπουδαιότερα καὶ εὐληπτότερα εἶναι τὰ εἰς τὴν τεχνικὴν μορφὴν ἐκτετυπωμένα σημεῖα τοῦ χαρακτῆρος ἑκάστης τῶν ᾠδῶν. Κατὰ ταῦτα προετίμα ὁ Πίνδαρος πρὸ πάντων τὴν ὑπὸ Στησιχόρου διαμορφωθεῖσαν, πρὸς τὴν σεμνότητα τοῦ χορικοῦ ᾄσματος ἄριστα ἁρμόζουσαν μορφὴν τῶν δακτυλικῶν ἐπιτρίτων, ἀλλὰ μετὰ τῆς διαφορᾶς, ὅτι ἐν ἰδίᾳ πανηγυρικαῖς περιστάσεσιν, ὡς κατὰ τὰ νικητήρια ἐπὶ τῇ πυθικῇ νίκῃ τοῦ τυράννου Ἱέρωνος (Πυθιον. Ι), διὰ τῶν παραλλαγῶν καὶ ποικίλων μετατροπῶν, ἃς εἰσῆγεν, ἀπεδείκνυεν εὐηχοτέραν τὴν παλαιὰν μορφήν. Οἱ δακτυλικοὶ ἐπίτριτοι ἀποτελοῦσιν ἰδίᾳ τὸ κύριον μέτρον ἐν ταῖς διηγηματικοῦ χαρακτῆρος ᾠδαῖς καὶ ἐν τοῖς ἐπινίκοις τοῖς ὡρισμένοις νὰ ψαλῶσιν ἐν δωρικαῖς πολιτείαις. Ἕτερόν τι εἶδος μετρικῆς συνθέσεως εἶναι τὸ παιωνικόν, ὅπερ ἐφήρμοσε μὲν ἄριστα ὁ Πίνδαρος ἐν τῷ λαμπρῷ ἐπινίκῳ εἰς Θήρωνα (Ὀλυμπ. ΙΙ), ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπινίκων, ὡς Ὀλυμπ. Χ, Πυθ. Ν, κατέστησε βάσιν. Ἔχουσι δὲ τὴν ἀρχὴν οἱ παίωνες ἐκ τῶν ἐν Κρήτῃ διαμορφωθέντων ᾀσμάτων εἰς τιμὴν τοῦ παιήονος Ἀπόλλωνος, ὡς δὴ καὶ ὁ πέμπτος ἐπίνικος εἰς Πυθιονίκας ἦτο ὡρισμένος νὰ ψαλῇ ἐν ἑορτῇ τινι τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ ἦσαν ἁρμοδιώτατοι ἕνεκα τοῦ χαρακτῆρος τῶν ῥυθμῶν, τῶν παιώνων καὶ χοριάμβων, εἰς ὀρχούμενον χορόν. Τὰ δ' ἄλλα ποιήματα τοῦ Πινδάρου ἐποιήθησαν ἐν αἰολικῷ μέτρῳ μετὰ λογαοιδικῆς καὶ γλυκωνείου βάσεως. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτοις ὁ Θηβαῖος ποιητὴς δὲν ἠρκέσθη εἰς ἁπλῆν ἀντιγραφὴν τῶν τρόπων τῶν προγενεστέρων, ἀλλ' ἐδημιούργησε διὰ ποικίλων συνδυασμῶν διποδικῶν, τετραποδικῶν καὶ τριποδικῶν κυρίων στοιχείων καὶ διὰ

[1]) Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς γνησιότητος ἴδε πλείω παρὰ Westphal, Metrik der Griechen II 622 βας ἐκδόσεως. Ἂν δ' ἡμεῖς ὁριστικῶς κατὰ τῆς γνησιότητος ἀποφαινόμεθα γνώμην, ἐρειδόμεθα εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Röckl, ὅτι αἱ κατακλεῖδες τῶν μελῳδιῶν συμφωνοῦσι πρὸς τὴν ἐσφαλμένην τῆς παραδόσεως διαίρεσιν τῶν στίχων καὶ οὐχὶ πρὸς τοὺς γνησίους ὑπὸ τοῦ Βοικχίου αὖθις ἀποκατασταθέντας στίχους.

τῆς συνδέσεως ἁπλῶν στίχων πρὸς μακρὰς ἐκ τριῶν καὶ περισσοτέρων μελῶν ἀποτελουμένας περιόδους ἔκτακτον πλοῦτον μορφῶν στίχων καὶ στροφῶν, ὧν ἡ ἐπαναγωγὴ εἰς ὁμοίους ῥυθμοὺς προβάλλει ἡμῖν ἀληθῶς πολλά, δυσλυτώτατα αἰνίγματα. Τὰ αἰολικὰ δ' ᾄσματα ἐστεροῦντο ἐξ ἀρχῆς ἐπῳδοῦ καὶ ἐκ τούτου ἡ ἔλλειψις τοιούτων ἐκ πολλῶν αἰολικῶν ᾀσμάτων, ὡς ἐκ τῶν Πυθιον. VI, Νεμεον. II καὶ IV Ἰσθμ. VIII καὶ Ὀλυμπ. XIV. Ἀλλὰ καὶ ἔν τισι ἐν δακτυλικοῖς ἐπιτρίτοις πεποιημένων ποιημάτων, ὡς ἐν Πυθιον τῶν XII καὶ ἐν Νεμεον. IX παρέλιπεν ὁ Πίνδαρος τὴν ἐπῳδόν. Ὁ δὲ λόγος τῆς ἐλλείψεως τῆς ἐπῳδοῦ ἐν ἅπασι τούτοις τοῖς ποιήμασι πρέπει νὰ ζητηθῇ ἐν τῷ ὁμοίῳ χαρακτῆρι τοῦ προσοδίου ᾄσματος, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν ἐν αὐτῷ νὰ ἐκφανθῶσιν αἱ ἀντιθέσεις τῆς στροφῆς, ἀντιστροφῆς καὶ ἐπῳδοῦ. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἐν τοῖς μετ' ἐπῳδοῦ ποιήμασι καὶ δὴ ἐν ἐκείνοις, ἅτινα ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἐποίησεν, ἐπειράθη ὁ Πίνδαρος νὰ περιλάβῃ εἰς τελείαν τινὰ ἑνότητα τοῦ περιεχομένου στροφὴν ἀντιστροφὴν καὶ ἐπῳδόν [1]).

152. Τεχνικὴ κατασκευὴ τοῦ ἐπινίκου [2]). Περὶ δὲ τῆς τεχνικῆς κατασκευῆς τοῦ ἐπινίκου ὁ Βέστφαλος ἐν τοῖς Προλεγομένοις εἰς Αἰσχύλον ἐν σελ. 69 ἀποφαίνεται, ὅτι ὁ Πίνδαρος διετήρησεν ἀκριβῶς τὰ μέρη τοῦ τερπανδρείου νόμου, καὶ ἡ γνώμη αὕτη ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ πολλῶν ἑρμηνευτῶν [3]). Τὰ μέρη δὲ τοῦ τερπανδρείου νόμου ἦσαν ἀρχά, μεταρχά, κατατροπά,

[1]) Οὕτως ἰδίᾳ ἐν Ὀλυμπ. VII, VIII, XIII, καὶ Νεμον. X καὶ XI.

[2]) A. Croiset, La poesie de Pindare et les lois du lyrisme grec, Paris 1881 edit. nouv. 1886.

[3]) M. Schmidt, Pindars olymp. Siegesgesänge, Jena 1869. Mezger, Pindars Siegeslieder, Leipzig 1880. Lübbert, De priscae cujusdam epiniciorum formae apud Pindarum vestigiis 1885, De poesis Pindaricae in archa et sphragide componendis arte 1885]6, De Pindari studiis Terpandreis 1886, De Pindari carminum compositione et nomorum historia illustranda 1887. Ἀντιστρατεύονται δὲ κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ὁ Bulle ἐν τῇ ἀδρᾷ ἐπικρίσει τοῦ ἔργου τοῦ Mezger ἐν τῇ Philol. Rundschau 1881 ἀριθ. 1. Hiller ἐν Hermes 21, 357. Περὶ ἄλλων συγγραφῶν ἀφορωσῶν εἰς τὸ ζήτημα ἴδε Jahresbericht über die Fortschritte der klass. Alterthumswissenschaft XIII, 1, 59 κ. ἑ. Crusius, Über die Nomosfrage ἐν τοῖς Verhandl. der 39 Versammlung der Philol. 258—276.

μετακατατροπά, ὀμφαλός, σφραγίς, ἐπίλογος. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν εὑρίσκονται βεβαίως παρὰ Πινδάρῳ ἐν τοιαύτῃ διαδοχῇ, πλὴν ἄν τις τοὐλάχιστον μεταλλάξῃ τὴν τάξιν καὶ τάξῃ τὴν μετακατατροπὰν μετὰ τὸν ὀμφαλόν. Ἀλλὰ καὶ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ ἐπιλόγου ἀπὸ τῆς σφραγῖδος οὐδὲν ἀσφαλὲς παράδειγμα εὑρίσκομεν ὡς καὶ ἐν ὀλίγαις μόνον ᾠδαῖς, ὡς ἐν Ὀλυμπ. XIII, Πυθιον. VIII, Νεμεον. IV, διαιρεῖται σαφῶς ἡ εἰσαγωγὴ εἰς ἀρχὰν ἢ προκώμιον καὶ μεταρχάν. Τὸ δὲ μέγιστον καὶ σπουδαιότατον ἐπὶ τέλους εἶναι, ὅτι κατὰ τὰς γενομένας ἀποπείρας τὸ τέλος ἑκάστης τῶν ἑπτὰ διαιρέσεων δὲν συμπίπτει, ὡς ἐδικαιούμεθαν ἀναμένωμεν, πρὸς τὸ τέλος τῶν στροφῶν [1]). Κατὰ ταῦτα ἄρα οὐδεὶς λόγος δυνατὸν νὰ γίγνηται περὶ τούτου, ὅτι ὁ Πίνδαρος διετήρησεν αὐστηρῶς τὴν τάξιν τῶν τερπανδρείων νόμων. Τὸ μόνον δ', ὅπερ δύναταί τις ἴσως νὰ ἰσχυρισθῇ, εἶναι, ὅτι ἡ διαίρεσις τῆς παλαιοτέρας τῶν νόμων ποιήσεως ἔσχε ῥοπήν τινα πρὸς τὸν Πίνδαρον καὶ ὅτι ἄσμενος μετεχειρίζετο ὡρισμένον τινὰ ὑπὸ τῶν προγενεστέρων διαγραφέντα θεσμόν [2]). Ὁ δὲ θεσμὸς οὗτος συνίστατο κυρίως εἰς τοῦτο, ὅτι τὸν ὀμφαλὸν τοῦ ἐπινικίου κατελάμβανε μῦθός τις, ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ᾄσματος ὑπεδείκνυε τὴν ἀφορμὴν αὐτοῦ, τὴν νίκην, καὶ ὅτι ἐν τῇ κατακλεῖδι ἐπανήρχετο ὁ ποιητὴς εἰς τὰς κτηθείσας τιμὰς τοῦ νικητοῦ καὶ τοῦ γένους αὐτοῦ. Ἀφ' ἑαυτῆς δ' εἶτα παρίστατο ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπανόδου αὖθις εἰς τὸν μῦθον διὰ μεταβάσεώς τινος, τῆς κατατροπᾶς, καί, τελευτῶντος τοῦ μύθου, τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὸν νικητήν, τῆς μετακατατροπᾶς. Τοιαύτη εἶναι ἡ κανονικὴ τῶν ἐπινικίων κατασκευή, ἣν ὁ Πίνδαρος ἐφήρμοσε μὲν ἔν τε τοῖς προτέροις καὶ ἔν τισι τῶν μεταγενεστέρων αὐτοῦ ποιημάτων ὡς ἐν Ὀλυμπ. VIII, ἀλλά, ὡς ἀλη-

[1]) Ἐξαίρεσιν μοναδικὴν ἀποτελεῖ ἴσως ὁ ἐπίνικος Ὀλυμπ. XIII, οὗ ἡ μὲν ἀρχὰ καὶ μεταρχὰ ἀνὰ τρεῖς, ἡ δὲ κατατροπὰ καὶ ὁ ὀμφαλὸς ἀνὰ ἕξ, ἡ δὲ μετακατατροπὰ καὶ ὁ ἐπίλογος ἀνὰ τρεῖς στροφὰς δύνανται νὰ περιλάβωσιν.

[2]) Περὶ τεθμοῦ = θεσμοῦ ποιεῖται λόγον ὁ Πίνδαρος ἐν Νεμεον. IV, 33 καὶ Ἰσθμ. VI, 9. Ὡς προγενεστέρους δὲ μνημονεύει ὁ ποιητὴς πλὴν τοῦ Ἀρχιλόχου ἐν Ὀλυμπ. IX, 1 τὸν Αἰγινήτην Τιμόκριτον ἐν Νεμ. IV, 13 καὶ τὸν Εὐφάνη ἐν Νεμ. IV, 89.

θὴς ποιητής, δὲν ἔκρινεν ἀναγκαῖον πανταχοῦ δουλικῶς νὰ προσκολλᾶται εἰς αὐτήν· διότι ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐν τοῖς μεγαλοπρεπεστάτοις τῶν ἐπινίκων, ὡς ἐν Ὀλυμπ. ΙΙ, Πυθ. Ι καὶ ΙΙ, ἀπέστη τοῦ σχήματος τούτου μετὰ δαιμονίου ἐλευθερίας [1]).

Ἓν τῶν κυρίων ἄρα ἐν τοῖς ἐπινίκοις ἦτο ὁ μῦθος, ὃς ἦτο ὡρισμένος νὰ ἀποτελέσῃ τὸν ὀμφαλόν [2]). Παρελάμβανε δ' αὐτὸν ὁ ποιητὴς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἡρώων τῆς χώρας οὕτως, ὥστε ἐν ἁπάσαις ταῖς εἰς Αἰγινήτας νικητὰς ᾠδαῖς ὑμνοῦνται οἱ Αἰακίδαι. Οὕτω δ' ὁ ποιητὴς τὸ μὲν ἐκολάκευε τὴν κατὰ χώρας φιλοπατρίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν μεγαλοφροσύνην αὐτῶν ἐπὶ τοῖς ἐνδόξοις κατορθώμασι τῶν προγόνων, ἥτις ἦτο τοσοῦτο μείζων, ὅσῳ ἀνιαρότερον καὶ ἀδοξότερον ἦτο παρὰ τοῖς πλείστοις τὸ παρόν, τὸ δὲ συνῆπτε διὰ τοῦ μύθου τὴν νίκην πρὸς τὴν ἑορτήν, διότι τὰ ἐπινίκια ἐτελοῦντο συνήθως κατά τινα ἑορτὴν εἴτε τῆς θεᾶς τῆς προστάτιδος τῆς πόλεως, εἴτε τοῦ γενάρχου ἥρωος. Ἐν ἄλλοις δ' ἄσμασιν ἀνεφέρετο ὁ ποιητὴς εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν ἀγώνων ἢ τὸ εἶδος τοῦ ἀγωνίσματος, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν μὲν τοῖς Ὀλυμπ. Ι, ΙΙΙ, Χ ὑμνεῖ τὴν ἵδρυσιν τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοὺς προάγωνας ἐπὶ Πέλοπος, ἐν δὲ τῷ Πυθιον. ΧΙΙ ἐγκωμιάζει τὴν ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς εὕρεσιν τοῦ αὐλοῦ. Ἐν ἄλλαις δ' αὖθις ᾠδαῖς παραλαμβάνεται ὁ μῦθος ἐκ τῶν προσωπικῶν σχέσεων τοῦ νικητοῦ, ἢ ἀντικαθίσταται ὑπὸ τῆς ἐξυμνήσεως ἱστορικῶν εὐκλεῶν ἔργων. Τοῦτο δὲ συμβαίνει, ὁσάκις, ὡς παρὰ τῷ Ἱέρωνι καὶ Θήρωνι καὶ Χρομίῳ, ἡ μὲν χώρα ἢ τὸ γένος τοῦ νικητοῦ ἐστεροῦντο μυθολογικοῦ παρελθόντος, αὐτὸ δὲ τὸ πρόσωπον τοῦ νικητοῦ παρεῖχεν

[1]) Ἐκ τοῦ εἰς Θήρωνα ποιηθέντος παραμυθητικοῦ ἐπινίκου (Ὀλυμπ. ΙΙ) δύναταί τις πρὸ πάντων νὰ κατανοήσῃ, πῶς ὁ Πίνδαρος, καὶ ὁσάκις ἀφίστατο τοῦ συνήθους σχήματος, ἠπίστατο νὰ διατηρῇ τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν τοῦ ποιήματος. Διότι διὰ τῶν διαφόρων μύθων τῆς ᾠδῆς διήκει ἡ μία καὶ κυρία ἔννοια, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ μεθ' ὅλην τὴν μεταβολὴν τῆς τύχης θ' ἀμειφθῶσι τέλος εἴτε ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε μετὰ θάνατον ἐν τοῖς Ἠλυσίοις.

[2]) Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι τὸ νόθον ἐπινίκιον εἰς Ψαῦμιν Ὀλυμπ. V, στερεῖται μύθου. Ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ ἐπινίκια Ὀλυμπ. ΧΙ καὶ ΧΙΙ κ. ἄ. στεροῦνται τοιούτων. Ἐν δὲ τῷ Νεμεον. Ι καὶ Χ ὁ μῦθος προσκολλᾶται εἰς τὸ τέλος.

ἱκανὴν ὕλην εἰς ἐπαξίαν ἐξύμνησιν αὐτοῦ τε καὶ τῆς νίκης. Πανταχοῦ δ' ἐν τούτοις κατεδείκνυεν ὁ Πίνδαρος, ὁπόσον ἔμπειρος ἦτο τῶν παλαιῶν παραδόσεων ἑκάστης χώρας [1]) καὶ μεθ' ὁπόσης τέχνης ἠπίστατο νὰ συνάπτῃ τὸν μῦθον πρὸς τὸν νικητὴν αὐτόν. Δικαίως δ' οἱ ἑρμηνευταὶ θεωροῦσιν ὡς κύριον αὐτῶν πρόβλημα τὴν ἐξεύρεσιν τῆς συναφείας ταύτης [2]). Ὁ μῦθος ἄρα καὶ τὸ διηγηματικὸν μέρος ἀποτελοῦσι κυρίως τὸ λαμπρὸν σημεῖον τῶν πινδαρικῶν ἐπινίκων. Ἀλλ' ὅμως μόνον ἐν ἐκείνοις τοῖς ᾄσμασι κατορθοῖ ὁ ποιητὴς νὰ δεσμεύσῃ τὸν ἀναγνώστην διὰ τῆς ἐπαγωγοῦ περιγραφῆς, ἐν οἷς ἠρέμα παραδίδεται εἰς ἐκτενῆ διήγησιν μύθου τινός, ὡς ἐν τῇ θερμῇ διηγήσει τῆς ἀπηνοῦς τύχης τῆς καλῆς Κορωνίδος (Πυθ. III) καὶ τοῦ ἔρωτος τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὴν εὔτολμον θηρεύτριαν Κυρήνην (Πυθ. IX) ἢ ἐν τῷ μετ' ἐπικῆς πλατύτητος ἐξιστορουμένῳ μύθῳ τοῦ πλοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν (Πυθ. IV). Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὅμως δὲν μένει ἐπί τινος μύθου, ἀλλ', ἵνα ἀναπτύξῃ σύμπασαν τὴν λαμπρότητα τοῦ μυθικοῦ παρελθόντος πόλεώς τινος, μεταβαίνει ἀπὸ μύθου εἰς μῦθον καὶ οὕτως οὐδαμοῦ διαθερμαίνει τὴν ψυχὴν ἡμῶν. Ἐν τοῖς τοιούτοις ᾄσμασιν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῷ ἐπινίκῳ εἰς τὸν Κορίνθιον Ξενοφῶντα (Ὀλυμπ. XIII), ἵνα κολακεύσῃ τὴν ματαιότητα τῆς ἐν λόγῳ πόλεως, παρορᾷ τὰς ἀξιώσεις τῆς ποιητικῆς τέχνης. Ἔτι δὲ μᾶλλον ποιεῖ τοῦτο ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν ᾠδῶν τινων, ἐν οἷς ἱστορεῖ ἁπάσας τὰς νίκας τοῦ ὑμνουμένου καὶ δὴ οὐ μόνον ταύτας ἐνίοτε, ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ γυμναστοῦ καὶ τὰς τῶν συγγενῶν. Καὶ ὅτι μὲν ὁ ποιητὴς ἐν τοῖς τοιούτοις θεραπεύει τὰς φορτικὰς ἀπαιτήσεις τῶν ἐντολοδοτῶν, εἶναι κατάδηλον, ἀλλ' ἡμᾶς, πρὸς οὓς οὐδὲν τὸ κοι-

[1]) Ὁ Ἀριστείδης ἐν λόγῳ Αἰγυπτιακῷ 360 ἐκδ. Jebb λέγει· «Πίνδαρος μάλιστ' ἀληθείας ἀντέχεσθαι δοκεῖ τῶν ποιητῶν περὶ τὰς ἱστορίας.» Τὰς μυθολογικὰς γνώσεις ἤντλει κυρίως ἐκ τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῶν Κυκλικῶν, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Lübbert, De Pindari studiis Hesiodeis et Homericis, Bonn 1882.

[2]) Ὁ Böckh καὶ οἱ περὶ αὐτὸν πολλάκις ἐπὶ πολὺ προέβησαν ἐν τῇ ἐκζητήσει τῆς συναφείας ταύτης. Πρὸς τὰ τοιαῦτα δραστηρίως ἀντεπεξέρχεται ὁ Drachmann, Moderne Pindar fortolkning, ἐν Κοπενάγῃ, 1891.

νὸν ἔχουσι τοιαῦται προσωπικαὶ σχέσεις, λίαν ψυχρῶς διαθέτουσι αἱ μακραὶ διηγήσεις τῶν 18 νικῶν τοῦ Ῥοδίου Διαγόρου Ὀλυμπ. VII, 80—90) καὶ αἱ ἐπὶ ταῖς νίκαις τιμαί, ὧν ἀπέλαυσαν τρεῖς γενεαὶ τοῦ ἐξ Αἰγίνης νικητοῦ Ἀλκιμίδου (Νεμεον VI, 9—28 καὶ 65—75).

133. Πλέον δ' ἢ ὅσον διὰ τὴν τέχνην τῆς διατάξεως καὶ τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης ἄξιος θαυμασμοῦ τυγχάνει ὁ Πίνδαρος διὰ τὸ βάθος τῶν διανοημάτων, τὸ ὕψος τῆς γλώσσης καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν ῥυθμῶν. Τὰ πάντα εἶναι παρ' αὐτῷ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ καὶ ἐκεῖ δ', ὡς ἐν τῷ XIV Ὀλυμπ. ἐπινίκῳ, ἔνθα ἐξυμνεῖ τὴν εὔνοιαν τῶν Χαρίτων, ἀπαξιοῖ τοὺς παιδιώδεις τρόπους. Ἔμπλεος δ' ὑπερηφάνου φρονήματος ἐπὶ τῇ ἐμφύτῳ μεγαλοφυΐᾳ παραβάλλει ἑαυτὸν πρὸς τὸν ὑψιπετῆ ἀετόν, ὅστις περιφρονητικῶς προσβλέπει ἐκ τοῦ ὕψους τὴν μετὰ μόχθου κτηθεῖσαν τέχνην τῶν κρωζόντων κοράκων [1]). Οὐ μόνον δ' ὕμνει συνήθως μετ' ἐξαιρέτου τέχνης τὸν κῆπον τῶν Μουσῶν, ἀλλ' ἠπίστατο νὰ ἐξαίρῃ ἐν πάσαις ταῖς ἁρμονίαις [2]) καὶ τὰ δῶρα αὐτῶν, ἅτινα μόνα παρέχουσι τὴν ἀθανασίαν εἰς τὴν ἀρετήν. Ὡς δ' ὁ Ὅμηρος θεωρεῖ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν θεράποντα τῶν Μουσῶν καὶ ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν ἐκ τούτου ἐν τῷ 90 ἀποσπάσματι Περίδων προφάταν. Εὐθύγλωσσος καὶ ἀκράδαντος ἐν ταῖς γνώμαις αὐτοῦ τολμᾷ ν' ἀποτείνῃ ἐλεύθερον τὸν λόγον καὶ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς [3]) καὶ δὴ νὰ νουθετῇ

[1]) Νεμεον. III, 80. Παράδ. καὶ Ὀλυμπ. II, 96 καὶ Νεμεον. V, 21 καὶ μάλιστα πάντων τὸ τέλος τῆς ᾠδῆς Ὀλυμπ. I, «εἴη μετ' ὀσσάδε νικαφόροις ὁμιλεῖν πρόφαντον σοφίᾳ καθ' Ἕλλανας ἐόντα παντᾷ» Οἱ σχολιασταὶ σημειοῦσιν, ὅτι κόρακας ἐννοεῖ τὸν Σιμωνίδην καὶ Βακχυλίδην, τοὺς κυρίους αὐτοῦ ἀντιτέχνους. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Βακχυλίδης ἐν 14 ἀποσπ. μετριοφρόνως καυχᾶται ἐπὶ τῇ τέχνῃ, ἣν παρ' ἄλλων ἐδιδάχθη. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Πλούταρχος, ὁ θαυμαστὴς τοῦ Πινδάρου, ᾐνεῖ τὴν ἔπαρσιν αὐτοῦ [ἐν τῷ Περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως 1 σ. 539c].

[2]) Ὀλυμπ. IX, 27 «ἐξαίρετον Χαρίτων νέμομαι κᾶπον». Πυθιον. III, 114 «ἁ δ' ἀρετὰ κλειναῖς ἀοιδαῖς χρονία τελέθει. Παράδ. Ὀλυμπ. X, 95, Νεμεον. IV, 6 καὶ Ἰσθμ. III, 58.

[3]) Εὐθύγλωσσον ἄνδρα ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν ἐν Πυθ. II, 86, ἡ δὲ παῤῥησία αὐτοῦ φαίνεται ἰδίᾳ πρὸς τὸν Ἱέρωνα ἐν Πυθ. II καὶ πρὸς τὸν Ἀρκεσίλαον ἐν Πυθ. IV, 263 κ. ἑ.

αὐτούς. Ἀπηλλαγμένος τῆς ἀσθενοῦς ἐπιεικείας ἐπέρχεται δεινὸς κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ [1]). Σεμνὸς ἀοιδὸς ἔμπλεος εὐσεβείας πρὸς τοὺς θεοὺς ἐξύμνησε θαυμαστὸν ὅσον τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ Διὸς καὶ τὴν δύναμιν τῶν φωτεινῶν θεοτήτων ἐναντίον τῶν δαιμόνων τοῦ σκότους [2]). Μετ' εὐσεβείας δ' ἀντείχετο τῆς πίστεως τῶν προγόνων, ἀλλὰ καὶ θεμιτὸν ὑπελάμβανε νὰ ἑρμηνεύῃ ἄλλως καὶ μετασχηματίζῃ τοὺς μύθους ἐκείνους, οἵτινες ἀντεστρατεύοντο πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῆς λαμπρότητος τῶν θεῶν. Οὕτως ἡ μὲν παράδοσις παρ' Ἡσιόδῳ ἔπλαττεν, ὅτι κόραξ τις ἐμήνυσεν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα τὴν ἀπιστίαν τῆς ἐρωμένης Κορωνίδος, ἡ δὲ περὶ τοῦ θεοῦ ἁγνὴ συνείδησις τοῦ ποιητοῦ ἐξανίσταται κατὰ τῆς ποταπότητος τοῦ καταμηνυτοῦ καὶ προσάγει αὐτὸν τὸν πανόπτην Ἀπόλλωνα, ἵνα κατασκοπεύσῃ τὴν ἀπιστίαν [3]). Ἀλλ' ἀληθῶς διὰ τῶν μετασχηματισμῶν τούτων ἐμειοῦτο ἡ ἐναργὴς αἰσθητότης τῶν θεῶν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅπερ καὶ ἐν τούτῳ ἐξόχως καταφαίνεται, ὅτι ὁ Πίνδαρος εἰσήγαγεν εἰς τὸν Ὄλυμπον παρὰ τοῖς παλαιοῖς ζωοῖς θεοῖς ἀφηρημένας τινὰς μορφάς, ὡς τὴν Θείαν, τὸν Χρόνον, τὴν Ἡσυχίαν, τὴν Ἀλήθειαν. Ἐν τούτοις δὲ καταφαίνεται ἡ ροπή, ἣν ἔσχον πρὸς τὰς θεωρίας τοῦ ποιητοῦ αἱ διδασκαλίαι τῶν σοφῶν, ἰδίᾳ τῶν Πυθαγορείων καὶ Ὀρφικῶν. Ἐκ τούτου ὡς φίλος τῆς μυστικῆς διδασκαλίας τῶν μυστηρίων μακαρίζει ἐν τῷ 137 ἀποσπάσματι τοὺς μυηθέντας αὐτὰ ὡς εἰδότας τὴν τελευτὴν τοῦ βίου καὶ τὴν διόσδοτον ἀρχήν. Ἦτο δὲ κατὰ πάντα ἠθικὸς καὶ εὐλαβὴς ποιητής, ὃς διὰ τοῦτο ἐξῆρε κυρίως τὸν ἠθικὸν πυρῆνα τοῦ παλαιοῦ μύθου καὶ συνέδεεν αὐτὸν πρὸς τὴν νεωτέραν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ἀνταμοιβῆς τῶν ἀγαθῶν μετὰ θάνατον [4]). Ἐκ τούτου οἱ πολυτιμότατοι

[1]) Πυθ. II, 84 «ποτὶ δ' ἐχθρὸν ἄτ' ἐχθρὸς ἐὼν λύκοιο δίκαν ὑποθεύσομαι». Παράδ. καὶ Ἰσθμ. III, 66.

[2]) Ἄριστα ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Πυθιον. I καὶ ἐν Πυθ. II, 49 κ. ἑ. καὶ 89 κ. ἑ.

[3]) Πυθιον. III, 27. Ὁμοίως μετεσχηματίσθη καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ταντάλου ἐν Ὀλυμπ. I, 31 κ. ἑ. καὶ ὁ λόγος περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν τειχῶν πρὸ τῆς Τροίας ἐν Ὀλυμπ. VIII.

[4]) Ὀλυμπ. II, 62 κ. ἑ. Παράδ. καὶ τὰ ἀποσπάσματα τῶν θρήνων. Παράδοξον εἶναι

μαργαρῖται τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ τέχνης εἶναι αἱ ἠθικαὶ καὶ πολιτικαὶ αὐτοῦ ἐξαίρετοι γνῶμαι, οἷαι αἱ περίφημοι· νόμος ὁ πάντων βασιλεύς, βάθρον πολίων ἀσφαλὲς δίκα, τὸ παρὰ δίκαν γλυκὺ πικροτάτα μένει τελευτά, σὺν δ' ἀνάγκᾳ πᾶν καλόν, ἀρχὰ μεγάλας ἀρετᾶς ἀλάθεια, ἐς πάντα νόμον εὐθύγλωσσος ἀνὴρ προφέρει.

134. Διάλεκτος Πινδάρου. Προς τὴν αὐστηρότητα δὲ καὶ τὸ βάθος τῶν διανοημάτων συμφωνεῖ παρὰ Πινδάρῳ καὶ τὸ λεκτικόν. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὸν πλοῦτον καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν εἰκόνων οὐδένα ἰσόπαλον ἔχει, ἀλλὰ τὰς παρομοιώσεις ὑπαινίττεται μόνον καὶ δὲν διατρίβει ὡς οἱ Ἴωνες ἐπικοὶ ἄσμενος εἰς τὴν διαζωγραφίαν τῆς εἰκόνος. Ἀπαξιῶν δὲ νὰ πορεύηται τὰς πεπατημένας ὁδοὺς πλουτίζει τὴν γλῶσσαν μεταχειριζόμενος νέας καὶ τολμηρὰς μεταφορὰς καὶ εἰκόνας. Αὐτὸς δ' εἰσήγαγεν εἰς τὴν λογοτεχνίαν τὴν παραβολὴν τῶν ἔργων τῆς ποιήσεως πρὸς τὰ τῆς πλαστικῆς [1]) καὶ ἀληθῶς μεγαλοπρεπὴς εἶναι ἡ παραβολὴ τοῦ προοιμίου πρὸς τὸ πρόθυρον θαλάμου ἐν Ὀλυμπ. VI, 1 ἢ ἡ ἀντίθεσις τοῦ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βάθρου ἱσταμένου ἀνδριάντος πρὸς τὸ ἅρμα, ὅπερ ὡς πλοῖον εἰσορμῶν εἰς τὸ πέλαγος εἰσδύει εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου (Νεμεον. V, 1). Ὡς δὲ τὰ κύματα ἐπάλληλα φέρονται, οὕτως ἐν τῷ πολυκύμονι αὐτοῦ πνεύματι ἡ μία ἔννοια ἐγέννα τὴν ἄλλην [2]), ἀλλ' αὐτὸς οὐδόλως ἐπειρᾶτο νὰ συνάπτῃ ἐπιμελῶς τὴν μίαν πρὸς τὴν ἄλλην [3]). Ἐντεῦθεν προῆλθον αἱ ἀπότομοι μεταβάσεις, αἱ

τὸ ἐν ἀποσπάσμ. 108 περὶ τῆς ψυχῆς λεγόμενον· «ζωὸν ἔτι λείπεται αἰῶνος εἴδωλον».

[1]) Περὶ τοῦ Πινδάρου ἐν σχέσει πρὸς τὰ καλλιτεχνήματα τῶν χρόνων αὐτοῦ πραγματεύεται ὁ Jebb ἐν τῷ Journal of hellenic studies III (1882) 174 κ. ἑ.

[2]) Ἐντεῦθεν ἡ ὡραία παρομοίωσις πρὸς τὸν ποταμὸν παρ' Ὁρατίῳ ἐν Ὠδ. IV, 2, 5 monte decurrens velut amnis, imbres quem super notas aluere ripas, fervet immensusque ruit profundo Pindarus ore. Ἐξαίρετοι εἶναι καὶ αἱ ὀλίγαι γραμμαὶ παρὰ Quintil. Inst X,1, 61. Pindarus princeps spiritus magnificentia, sententiis, figuris, beatissima rerum verborumque copia et velut quodam eloquentiae flumine.

[3]) Ὁπόσον λεπτὸς εἶναι ὁ μίτος, ἐφ' οὗ ἔννοιά τις εἰς ἄλλην τινὰ μεταβιβάζεται, διδακτικώτατον παράδειγμα παρέχει τὸ χωρίον Πυθιον. IV, 262, ἔνθα τὸ ἆθλον τῆς σοφίας τῶν

γνωσταὶ ὑπὸ τῷ ὀνόματι τῶν λυρικῶν ἁλμάτων [1]) καὶ αἱ τραχεῖαι συναρμογαί, αἵτινες ἀποδεικνύουσι δυσχερεστέραν τὴν κατάληψιν τῆς συνήθως αἰνιγματώδους φράσεως [2]) καὶ καθίστων δυσάρεστον τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ποιητοῦ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀναγνώστας τοὺς εἰθισμένους τὸ ὁμαλὸν καὶ λεῖον τῆς φράσεως [3]). Καὶ ἐν τῷ μέτρῳ δ' ἐπεδίωκεν ὁ Πίνδαρος τὸ ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπές. Τοῦτο δ' ἐκδηλοῦται μὲν πρὸ πάντων ἐν τῇ ἐμβριθεῖ κατασκευῇ τῶν μεγαλοπρεπῶς ἐπισωρευομένων δακτυλικῶν ἐπιτρίτων, ἀνεγνωρίσθη δὲ τέλεον ἐν τοῖς νεωτέροις μόνον χρόνοις, ἀφ' οὗ ὁ Βοίκχιος ἀποκατέστησεν αὖθις τοὺς μακροὺς στίχους. Ἀλλ' ἐκ τούτου ἠλαττώθη ὁμολογουμένως ἡ κομψότης καὶ ἡ συμμετρία τῶν στίχων καὶ κώλων, ἢ τοὐλάχιστον δὲν ἀναγνωρίζεται πλέον ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν σημερινῶν κειμένων [4]). Ἐν τῷ ὕψει δὲ τῶν διανοημάτων καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ τοῦ λεκτικοῦ ὁ Πίνδαρος ὁμοῦ μετὰ τοῦ Αἰσχύλου εἶναι οἱ πρόμαχοι τῆς ἀρχαιοτέρας γενεᾶς τῶν

Βαττιαδῶν ὀρθόβουλον μῆτιν ἐφευρομένων ἀρκεῖ, ἵνα δοθῇ αὐτοῖς τὸ αἴνιγμα, γνῶθι νῦν τὰν Οἰδιπόδα σοφίαν.

[1]) Πολλὰ τῶν ἁλμάτων τούτων δὲν εἶναι ἀληθῶς ἄξια ἐπαίνου, ὅτε γνώμη τις ἢ μυθολογική τις παρατήρησις σχεδὸν βίᾳ εἰσφέρεται ὡς ἐν Πυθιον. IV, 45, Νεμεον. I, 53, III, 75 X, 78, I, 63.

[2]) Αὐτὸς ὁ Πίνδαρος ὑποδηλοῖ τὴν σκοτεινὴν σοφίαν ἐν Ὀλυμπ. II, 93 λέγων· «βέλη ἔνδον ἐντὶ φαρέτρας φωνάεντα συνετοῖσιν, ἐς δὲ τὸ πᾶν ἑρμηνέων χατίζει».

[3]) Ἀθην. I, 3a. "Τὰ Πινδάρου ὁ κωμῳδιοποιὸς Εὔπολίς φησιν ἤδη κατασεσιγαμένα ὑπὸ τῆς τῶν πολλῶν ἀφιλοκαλίας». Ὁ δὲ Διονύσ. Περὶ Συνθέσεως ὀνομ. XXII, 308 ἐκδ. Schäfer λέγει ταῦτα περὶ πινδαρικοῦ τινος διθυράμβου "τοῦθ' ὅτι μέν ἐστιν ἰσχυρὰ καὶ στιβαρὰ καὶ ἀξιωματικὰ καὶ πολὺ τὸ αὐστηρὸν ἔχει, τραχύνει τε ἀλύπως καὶ πικραίνει τὰς ἀκοὰς μετρίως, ἀναβέβληταί τε τοῖς χρόνοις καὶ διαβέβηκεν ἐπὶ τὸ πολὺ ταῖς ἁρμονίαις καὶ οὔτε θεατρικὸν δὴ τοῦτο καὶ γλαφυρὸν ἐπιδείκνυται κάλλος, ἀλλὰ τὸ ἀρχαϊκὸν ἐκεῖνο καὶ τὸ αὐστηρόν, ἅπαντες ἂν οἶδ' ὅτι μαρτυρήσειαν.» Ἐν τούτοις ὁ σύγχρονος τοῦ Διονυσίου, ὁ ποιητὴς Ὁράτιος, ἀνεγίνωσκεν ἔτι ἐπιμελῶς τὸν Πίνδαρον καὶ ἐν μὲν τῇ κατασκευῇ τοῦ ἐπινίκου εἰς Λύγουστον I, 12 ἠρείδετο εἰς τὸν Ὀλυμπ. II, ἐν δὲ τῇ παραβολῇ τῶν πολιτικῶν ἐχθρῶν τοῦ Καίσαρος πρὸς τοὺς ἀλάστορας Τιτᾶνας III, 4 εἰς Πυθ. VIII.

[4]) Μείζονα ἁρμονίαν καὶ συμμετρίαν εἰς τὸ νῦν σχῆμα τῶν στροφῶν ἐπειράθησαν ν' ἀποκαταστήσωσιν ἰδίᾳ ὁ H. Schmidt, Die Eurhythmie in den Chorgesängen der Griechen τόμ. I. M. Schmidt ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἐπινίκων εἰς Ὀλυμπιονίκας 1869 καὶ ἐν τῷ Über den Bau der pindarischen Strophen, Leipz. 1882. Τὸ ὀρθὸν ζητεῖται ἔτι.

αὐστηρῶν θιασωτῶν τῶν παλαιῶν ἐθίμων καὶ τοῦ ἀρχαιοπρεποῦς αὐστηροῦ, σχεδὸν τραχέος χαρακτῆρος τοῦ λόγου. Καὶ περὶ στενῆς μέν τινος ἐπικοινωνίας πρὸς ἀλλήλους τῶν δύο τούτων ὁμοίων τὴν μεγαλοφυΐαν ποιητῶν οὐδὲν παραδίδεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ποιημάτων αὐτῶν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν, ὅτι ὑπῆρχεν ἀμοιβαία τις σχέσις αὐτῶν, διότι οὐ μόνον ἀμιλλῶνται πρὸς ἀλλήλους, ὡς προλαβόντες ὑπεδηλώσαμεν ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐκρήξεως τῆς Αἴτνης, ἀλλὰ καὶ περιέργως ὁμοιάζει ἡ περιγραφὴ τῆς ἀποτροπαίου πράξεως τῆς Κλυταιμήστρας ἐν τῇ ἑνδεκάτῃ ᾠδῇ εἰς Πυθιονίκην πρὸς χωρία τινὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος.

Καὶ ἡ διάλεκτος τοῦ Πινδάρου ἔχει ἐναρμονίως πρὸς τὸν μεγαλοπρεπῆ χαρακτῆρα τῆς ποιήσεως αὐτοῦ. Διότι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀντίτεχνον Κόρινναν ἀπηξίωσε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐγχώριον βοιωτικὴν διάλεκτον. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὡς πανελλήνιος ποιητὴς ἐξέλεξε, καὶ δὴ διότι πρὸ πάντων ἐποίει ἐντολῇ Δωριέων ποιητῶν καὶ ἱερέων, τὴν ἔντεχνον διάλεκτον τῆς χορικῆς λυρικῆς. Καὶ πανταχοῦ μὲν διετήρησεν αὐστηρῶς τοὺς κοινοὺς εἴς τε τὴν δωρικὴν καὶ αἰολικὴν διάλεκτον τύπους, ἰδίᾳ τὸ μακρὸν α ἀντὶ τοῦ ἰωνικοῦ καὶ ἀττικοῦ η, τοὺς τύπους τῶν προσωπικῶν ἀντωνυμιῶν τυ, ὔμμε, ὔμμιν, ἄμμιν, ἐν ᾧ, ἐν οἷς διαφωνοῦσιν ἡ δωρικὴ καὶ ἡ αἰολική, προετίμησε τοὺς αἰολικούς, ὡς πρὸ πάντων ἐν τοῖς τύποις τοῖς προελθοῦσιν ἐξ ἀντεκτάσεως Μοῖσα, φεύγοισα, καλέοισι. Πάντως δ' οὐδόλως ὤκνησε ν' ἀναμίξῃ εἰς τὴν δωρικὴν καὶ αἰολικὴν ἐκείνην βάσιν καὶ ἐπικοὺς καὶ δὴ ἀττικοὺς τύπους, ὡς γενικὰς εἰς οιο, αἰτιατικὰς πληθυντικὰς εἰς ους [1]), ὡς καὶ νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἂν παρὰ τῷ κέν. Ἐν τοῖς

[1]) Οὕτω μὲν τοὐλάχιστον ὀφείλομεν νὰ κρίνωμεν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν χειρογράφων, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ νὰ μὴ παρίδωμεν, ὅτι ὁ Πίνδαρος, ὃς δὲν μετεχειρίζετο ἔτι τὴν ἰωνικὴν ἀλφάβητον, ἔγραφεν ἐν τῇ αἰτιατικῇ τοῦ πληθυντικοῦ τῆς δευτέρας κλίσεως ΟΣ, ὅπερ ἠδύνατο νὰ μεταγραφῇ καὶ εἰς ους καὶ εἰς ως. Πλὴν τούτου καὶ παρ' Ἀριστοφάνει ἐν Ἀχαρ. 874, 875, 876, 880 ἡ αἰτιατικὴ τοῦ πληθυντικοῦ κατέληγεν εἰς ους ἐν τοῖς στίχοις τοῦ Βοιωτοῦ. Ἡ γνώμη δ', ὅτι ὁ Πίνδαρος μετεχειρίζετο κατὰ τὴν βοιωτικὴν διάλεκτον

κειμένοις δὲ τῶν χειρογράφων μεταλλάσσουσι δωρικοὶ καὶ αἰολικοὶ τύποι καὶ ἐκ τούτου εἰκασάντινες, ὅτι αὐτὸς ὁ Πίνδαρος προσήρμοσε ποικιλίας τινὰς εἰς τὴν διάλεκτον συμφώνως πρὸς τὴν ἁρμονίαν καὶ τὴν πατρίδα τοῦ ἐντολοδότου [1]). Ἀλλ' ἡ μεταλλαγὴ αὕτη προέρχεται ἴσως οὐχὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀστασίας τῶν ἀττικῶν ἐκδοτῶν, διότι ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῷ αὐτῷ ποιήματι ἀπαντῶσι παρ' ἀλλήλοις ἄ ρ δ ο ν τ ι καὶ ν α ί ο ι σ ι ἐν Ἰσθμ. VI, 64 καὶ 66 [2]), μ ε τ ὰ καὶ π ε δ ὰ ἐν Πυθ. V, 47 καὶ 94, ἔ π ε σ ε ς καὶ ἔ μ π ε τ ε ς ἐν Πυθ. VIII, 21 καὶ 81. Ἐν τούτοις ἁπανταχοῦ ἀντηχεῖ πλήρης καὶ βαθὺς ὡς σεμνὸν ἆσμα χορῳδικὸν ὁ φθόγγος τοῦ πινδαρικοῦ λόγου.

Κείμενον καὶ σχόλια. Τὸ ἐν τῇ παλαιᾷ γραφῇ γεγραμμένον κείμενον τοῦ Πινδάρου διεδόθη ἐξ Ἀττικῆς ἐν τῇ νέᾳ ἰωνικῇ ἀλφαβήτῳ. Παράβ. Christ ἐν Philol. 25, 607 κ. ἑ. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δ' ὁ Ἀριστοφάνης ἑπόμενος Ἀπολλωνίῳ τῷ εἰδογράφῳ ἐφιλοτέχνησε πλήρη ἔκδοσιν ἐν 17 βιβλίοις (ἴδε § 128), ἐν ᾗ οἱ στίχοι ἢ τὰ κῶλα ἦσαν διηρημένοι λίαν ἐσφαλμένως. Παράβ. Christ, Die metrische

αἰτιατικὰς τοῦ πληθυντικοῦ εἰς ο ι ς, ὡς ἐν Ἰσθμ. I, 24, III, 17 καὶ ἐν Νεμεον. VII, 51, δὲν φαίνεται ἔχουσα κῦρος, ὅτι ὅμως χάριν τοῦ στίχου μετεχειρίζετο αἰτιατικὰς εἰς ο ς, ὡς ἐν Ὀλυμπ. II, 78, III, 29, X, 62, τοῦτο φαίνεταί πως πιθανόν. Καθ' ὅλου δ' ἔκρινον ὀρθῶς οἱ παλαιοὶ γραμματικοί, ὧν τὴν γνώμην ἀποδίδει ὁ Εὐστάθιος ἐν τῷ βίῳ Πινδάρου διὰ τῶν ἑξῆς· «Αἰολίζει δὲ τὰ πολλά, εἰ καὶ μὴ ἀκριβῆ δίεισιν Αἰολίδα, καὶ κατὰ Δωριεῖς δὲ φράζει, εἰ καὶ τῆς σκληροτέρας Δωρίδος ἀπέχεται». Παράβ. Meister, Griechische Dialekte I, 22 καὶ Peter, De dialecto Pindari, Halle Dissert. 1866. Ὁ Führer, Der böotische Dialekt Pindars ἐν Philol. 44, 49 κ. ἑ. πειρᾶται ἑπόμενος τῷ διδασκάλῳ Fick ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Πίνδαρος ἐφθέγγετο τὴν ἐγχώριον διάλεκτον τῆς πατρίδος αὐτοῦ καὶ ὅτι οἱ ὀῆθεν δωρισμοὶ τοῦ Πινδάρου εἶναι μᾶλλον ἰδιότητες τῆς βοιωτικῆς διαλέκτου.

[1]) G. Hermann, De dialecto Pindarico ἐν Opusculis I, 245 κ. ἑ. Ἐν τῇ συντάξει καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ χρήσει τῶν ἐγκλίσεων ἀκολουθεῖ ὁ Πίνδαρος ἔτι καὶ εἰς τοὺς ἐπικοὺς κατ' ἀντίθεσιν τῶν Ἀττικῶν. Ἴδε Breyer, Analecta Pindarica, Breslau, Dissert. 1880. Gildersleeve, Studies on Pindaric Syntax ἐν American Journal of philol. ἐν τόμ. III καὶ IV. Christ, Beiträge zum Dialekt Pindars ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1891 σελ. 25 - 86.

[2]) Ἴσως μόνον πρὸ φωνηέντων μετεχειρίζετο ὁ Πίνδαρος ἐν τῷ 3 προσώπῳ τοῦ πληθυντικοῦ τὴν κατάληξιν ο ι σ ι ν τῶν Λεσβίων ποιητῶν, ἀντὶ τῆς συνήθους ο ν τ ι τῶν Δωριέων, Λοκρῶν καὶ Βοιωτῶν, ὧν οἱ τελευταῖοι μετέβαλλον μόνον τὸ ο ν τ ι εἰς ο ν θ ι.

Uberlieferung Pindars ἐν τοῖς Abhandlungen der bayer. Akad. VI, 129 κ. ἑ. Ὁ δ' Ἀρίσταρχος διώρθωσε μὲν τὸ κείμενον, ἀλλ' οὐχὶ πανταχοῦ ἐπιστημόνως καὶ ἐπιτυχῶς, ἐφωδίασε δ' αὐτὸ καὶ μετὰ κριτικῶν σημείων. Παράβ. Feine, De Aristarcho Pindari interprete, Jena 1883 Horn, De Aristarchi studiis Pindar., Greifswald 1883. Πλὴν τούτων διέτριψαν περὶ τὸν ποιητὴν οἱ γραμματικοὶ Καλλίστρατος, Ἀριστόδημος, Ἀμμώνιος, Ἀσκληπιάδης, Ἀριστόνικος καὶ Χρύσιππος (ἴσως ὁ στωϊκός). Παράβ. Böckh, Pindar II, 1 praefat. IX κ. ἑξῆς. Τὰ δὲ σωζόμενα παλαιὰ σχόλια, ἅτινα περιλαμβάνουσι συνεχῆ παράφρασιν, δι' ἧς διήκουσιν αἱ προσήκουσαι ἑρμηνεῖαι, ὡς ὁ Lehrs, Die Pindars scholien, Leipzig 1873 ἀπέδειξεν, ἀνάγονται εἰς τὸν Δίδυμον, ὃς συχνότατα ὀνομαστὶ ἀναφέρεται. Παράβ. Ἀμμωνίου περὶ ὁμ. καὶ διαφ. σ. 70 καὶ M. Schmidt, Didymi Fragmenta σ. 214 κ. ἑ. Ἐγράφησαν δὲ κατὰ τὸν Wilamowitz, Eurip. Herakl. I, 185 κατὰ τὴν 2 ἑκατονταετηρίδα μ. Χ., ὃς τὸν μὲν ἐν Ὀλυμπ. III, 52 μνημονευόμενον Ἀμυντιανὸν ἐκλαμβάνει ὄντα τὸν αὐτὸν πρὸς τὸν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀντωνίου Πίου ζήσαντα ἱστορικὸν Ἀμυντιανόν, τὸν δ' ἐν Νεμεον. IX, 2 Ἁλικαρνασέα δῆλα δὴ Διονύσιον δὲν θεωρεῖ ὄντα τὸν ῥήτορα, ἀλλ' ὡς τὸν συγγραφέα τῆς ἱστορίας τῆς Μουσικῆς. Ἴσως συγγραφεὺς αὐτῶν εἶναι ὁ γραμματικὸς ἐκεῖνος Παλαμήδης ὁ ἐν τοῖς Δειπνοσοφισταῖς τοῦ Ἀθηναίου ἀπαντώμενος, οὗ ὁ Σουΐδας μνημονεύει ὑπόμνημα εἰς Πίνδαρον τὸν ποιητήν.

Περὶ τῶν μέτρων ἐπραγματεύθη Δράκων ὁ ἐκ Στρατονικείας. Τὰ δὲ νῦν σωζόμενα μετρικὰ σχόλια καὶ τὰ ἔμμετρα καὶ τὰ πεζὰ ὑπὸ τοῦ Τζέτζου ἐν τοῖς Anecd. Paris. τοῦ Cramer τόμ. 1 καὶ μικρὰν ἀξίαν ἔχουσι καὶ εἰς ἐσφαλμένην στηρίζονται διαίρεσιν τῶν στίχων.

Τοῦ μέσου δ' αἰῶνος εἶναι τὰ σχόλια Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου, τοῦ Μοσχοπούλου (εἰς Ὀλυμπ. μόνον) καὶ τοῦ Τρικλινίου. Εἰς ταύτην δὲ τὴν τάξιν ἀνήκουσι καὶ τὰ νεωστὶ ἐκδοθέντα Σχόλια Πατμιακὰ ὑπὸ Σεμιτέλου (ἐν Ἀθήναις 1875). Τὸ τοῦ Εὐσταθίου ὑπόμνημα ἀπώλετο πλὴν τοῦ βίου. Προσετέθησαν δὲ τὰ σχόλια εἰς τὰς μείζονας ἐκδόσεις, οἷα ἡ τοῦ Böckh. Νέαν ἔκδοσιν ἐφιλοτέχνησεν ὁ Abel, ἐξ ἧς ἐξεδόθη τῷ 1884 ἐν Βερολίνῳ ὁ τόμ. II μόνον περιέχων τὰ σχό-

λια εἰς Νεμεον. καὶ Ἰσθμ. ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ ἐκδότου. Θὰ ἐκδοθῇ δὲ τὸ ἔργον προσεχῶς ἐπεξειργασμένον ὑπὸ Drachmann.

Χειρόγραφα. Τὰ ἔργα τοῦ Πινδάρου περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου χειρογράφου, διότι πάντα τὰ ἄλλα σωζόμενα εἶναι ἐξ ἴσου κεκολοβωμένα ἐν τέλει καὶ ἔχουσι πολλὰ κοινὰ ἁμαρτήματα. Ἴδε Christ, Προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως Πινδάρου. Τὰ σωζόμενα δὲ χειρόγραφα διαιροῦνται εἰς παλαιὰ καὶ διεσκευασμένα. Τῶν παλαιῶν τὰ ἄριστα εἶναι A=Ambrosianus τοῦ XII αἰῶνος, (οὗ ἀντίγραφον εἶναι ὁ codex Vratislaviensis) περιέχων μόνον τοὺς εἰς Ὀλυμπ. ἐπινίκους καὶ τὰ Ἀμβροσιανὰ σχόλια, B=Vaticanus sive liber Ursini τοῦ XII αἰῶνος περιέχων πάντας τοὺς ἐπινίκους καὶ τὰ Βατικανὰ σχόλια. Ὁποία δ' ἡ σχέσις τῶν κωδίκων, διευκρινήθη ὑπὸ τοῦ T. Mommsen ἐν τῇ μεγάλῃ κριτικῇ ἐκδόσει ἐν Βερολ. 1864. Ἐπίμετρον ὑπὸ Abel, Zur Handschriftenkunde Pindars ἐν τοῖς Wiener Studien IV, 224—262. Schroeder, Zur Genealogie der Handschriften Pindars ἐν Philol. 56 (1897) 78 καὶ ἑξῆς.

Ἐκδόσεις καὶ βοηθήματα. Πρώτη ἔκδοσις ἡ παρ' Ἄλδῳ, ἐν Ἐνετ. 1513.—Edit. Er. Schmid, Wittemberg 1616 μετὰ πολλῶν ἐπιτυχῶν διορθώσεων.—Ἔκδ. Heyne μετὰ λατιν. μεταφράσεως καὶ ὑπομνήματος, ἐν Γοττίγγῃ 1773, νέα ἔκδοσις ἐπεξειργασμένη ὑπὸ G. Hermann 1797.—Κυρία ἔκδοσις ὑπὸ Bökh, Berol. 1811—1821 εἰς τρεῖς τόμους εἰς 4ον μετὰ σχολίων, μετρικῆς ἑρμηνείας καὶ ἑρμηνευτικοῦ ὑπομνήματος (τοῦ τελευταίου ὑπὸ Dissen ἐν μέρει).—Μικροτέρα ἔκδοσις μετὰ λατιν. ὑπομνήματος ὑπὸ Dissen καὶ Schneidewin, Gotha (1830) 1847 εἰς 2 τόμους.—Pindari Carmina Prolegomenis et Commentariis instructa, ed. W. Christ, Lipsiae 1896. — [Hartung, μετὰ γερμ. μεταφράσεως καὶ ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων εἰς 4 τόμ. Leipzig 1855—56].—Ἐξαίρετος ἡ κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ Bergk, Poetae lyr. Graeci τόμ. I. ἔκδ. 4η. Προσεχῶς δ' ἐκδίδεται ἡ πέμπτη ἔκδοσις τοῦ αὐτοῦ ἐπεξειργασμένη ὑπὸ Shroeder. —Στερεότυπος ἔκδοσις ὑπὸ W. Christ ἐν τῇ Βιλβιοθήκῃ τοῦ Teubner 2 ἔκδοσις 1896. — Pindars Siegeslieder erklärt von Mezger, Leipz. 1880. — Pindars olympische Siegesgesänge ἑλλ. καὶ γερμ. ὑπὸ M. Schmidt, Jena 1869. — Pindars olymp. and

pyth. Od. by Gildersleeve 1890. — Pindars Sicilische Oden von Ed. Böhmer, Bonn 1891. — Rumpel, Lexicon Pindaricum, Lips. 1883 — Γερμανικὴ μετάφρασις μετὰ εἰσαγωγῶν ἐπιτυχῶν ὑπὸ Fr. Tiersch, Lips. 1820 εἰς 2 τόμ. Le odi di Pindaro dichiarate a trodotte da Frascaroli, Verona 1894. [Πίνδαρος σχολιασθεὶς καὶ ἐκδοθεὶς ὑπὸ Ν. Δούκα. Ἀθ. 1843 εἰς 3 τόμ. — Κ. Κλεάνθους, Πίνδαρος μετὰ μεταφράσεως, σημειώσεων καὶ πίνακος τῶν λέξεων, ἐν Τεργέστῃ 1886].

8. ΟΙ ΑΤΤΙΚΟΙ ΛΥΡΙΚΟΙ

Περὶ ἄλλα τετραμμένη ἡ ἔμφρων σκέψις, ἡ πολιτικὴ σύνεσις καὶ ἡ πεζὴ περὶ τοὺς λόγους δεινότης πάντοτε δυσμενῶς διέκειντο πρὸς τὴν λυρικὴν ποίησιν, ἥτις ἐπιδίδει μάλιστα ἐν τῇ πλημμύρᾳ τῶν παθῶν καὶ ἐν τῇ ἀναβραζούσῃ ὁρμῇ ἀντιξόων στοιχείων. Ἐκ τούτου ἐκ τῶν προτέρων δὲν ἠδύνατό τις ν' ἀναμένῃ εὔοσμα ἄνθη τῆς ποιήσεως τῆς καρδίας ἐκ τῶν χρόνων τῶν μετὰ τὸν Περικλέα καὶ ἐξ Ἀττικῆς. Θαυμαστὸν μάλιστα φαίνεται, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Μηδικῶν ἠδύναντο καθ' ὅλου ν' ἀναπτυχθῶσι τοσοῦτοι μεγαλοφυεῖς ποιηταί, οἷοι ὁ Σιμωνίδης καὶ ὁ Πίνδαρος. Ἐν Ἀθήναις ὥρμησαν πάντες πάσῃ δυνάμει περὶ τοὺς χρόνους τούτους εἰς τὸ νέον εἶδος τῆς ποιήσεως, εἰς τὴν τραγικὴν ποίησιν, καὶ οἱ ἦχοι τῆς λυρικῆς ποιήσεως θὰ παρεχώρουν ἐκεῖ τέλεον τῆς θέσεως αὐτῶν εἰς τὰς δραματικὰς ἐν τῷ θεάτρῳ διδασκαλίας, ἂν μὴ διετηρεῖτο ἔτι ὁ ἔρως τῆς μουσικῆς καὶ μὴ παρεχώρει θέσιν τινὰ ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ αὐτοῦ εἰς τὴν ποίησιν κειμένων προωρισμένων πρὸς μουσικὴν ἐκτέλεσιν. Ἀλλ' εἰς τὴν ὑπηρετικὴν ταύτην θέσιν ὑπετάσσετο μάλιστα ὁ διθύραμβος καὶ ὁ νόμος. Διότι ἐν τούτῳ μὲν μάλιστα τῷ τελευταίῳ ἔκπαλαι κατελάμβανεν ἡ μελῳδία τὴν ἐκπρεπῆ, ἡ δὲ ποίησις τὴν ταπεινοτέραν θέσιν, ἐν δὲ τῷ διθυράμβῳ, ὡς μαρτυροῦσιν αἱ ἐπινίκιοι ἐπιγραφαί, ὑπεχώρησε πρωΐμως ὁ ποιητὴς ἢ διδάσκαλος εἰς τὸν αὐλητήν [1]). Εἰς

[1]) Δεινὸς ἐπιτίθεται κατὰ τῆς ἀνατροπῆς ταύτης τῶν φυσικῶν σχέσεων ὁ Πρατίνας ἐν

ταῦτα δὲ προσετέθη καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ διθυράμβῳ ἀπετέλει τὸ κύριον στοιχεῖον ἡ εἰς τοὺς Ἀττικοὺς ἐξαιρέτως ἀρέσκουσα τέχνη τῆς μιμητικῆς [1]). Κατὰ ταῦτα οἱ διθύραμβοι καὶ οἱ νόμοι ἦσαν σχεδὸν τὰ μόνα εἴδη τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἅτινα προέκοπτον ἐν Ἀττικῇ. Ἀλλ' ἀμφότερα ἀνέλαβον καὶ ἐπὶ τοῦ ἀττικοῦ ἐδάφους νέαν τινὰ μορφήν. Ὁ αὐλὸς δῆλα δὴ ἐπεκράτει τέλεον ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν διθυράμβων ὡς ἤδη πρότερον ἐν Κορίνθῳ, ἀλλὰ νῦν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοῦτο ἡ κιθάρα ἀπέβαινεν ὁσημέραι τὸ κύριον ὄργανον τῶν νόμων, ὥστε κατὰ τοὺς χρόνους τούτους σχεδὸν μόνον περὶ κιθαρῳδικῶν ποιητῶν νόμων γίνεται λόγος [2]). Χορὸς δὲ καὶ δὴ μέγας χορὸς ἐκ πεντήκοντα ἀνδρῶν συνιστάμενος ἦτο ἔκπαλαι ἀναγκαῖος εἰς τὴν διδασκαλίαν διθυράμβων [3]). Εἰς τὴν διασκευὴν δ' αὐτοῦ ἀπεδίδετο νῦν μεγίστη ση-

τῷ παρ' Ἀθην. XIV, 617c σωζομένῳ ὑπορχήματι λέγων· «Τὰν ἀοιδὰν κατέστασε Πιερὶς βασίλειαν.» Πρὸς ταῦτα δὲ παράβαλε καὶ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ περὶ Μουσ. 30· «ἕως εἰς Μελανιππίδην, τὸν τῶν διθυράμβων ποιητήν, συμβεβήκει τοὺς αὐλητὰς παρὰ τῶν ποιητῶν λαμβάνειν μισθούς, πρωταγωνιστούσης δῆλα δὴ τῆς ποιήσεως, τῶν δ' αὐλητῶν ὑπηρετούντων τοῖς διδασκάλοις, ὕστερον δὲ καὶ τοῦτο διεφθάρη». Διὰ τοῦτο δὲ ἐν ταῖς διδασκαλίαις ὁ αὐλητὴς ἀναφέρεται πρὸ τοῦ χοροδιδασκάλου. Ὁ Λουκιανὸς ἐν τῷ περὶ Ὀρχήσεως 2 μνημονεύει τῆς διδασκαλίας διθυράμβων καὶ δὴ ὑπὸ τῷ ὀνόματι «κυκλικῶν αὐλητῶν».

[1]) Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, οἵτινες, ὡς εἰκός, εἶχον ἀντίληψιν τῆς ποιήσεως κατὰ τὸ πλεῖστον οὐχὶ διάφορον τῆς κρατούσης κατὰ τοὺς χρόνους αὐτῶν, κατήντησαν ἐκ τούτου νὰ ζητῶσι τὴν οὐσίαν πάσης ποιήσεως ἐν τῇ μιμήσει. Περὶ τῆς μιμητικῆς ἐν τῷ διθυράμβῳ ἴδε Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. 26, 1461b 33 καὶ ἰδίᾳ ἐν τοῖς ἐσφαλμένως εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένοις Προβλήμ. 19, 15 σελ. 918b 18 «διὸ καὶ οἱ διθύραμβοι, ἐπειδὴ μιμητικοὶ ἐγένοντο, οὐκέτι ἔχουσιν ἀντιστρόφους, πρότερον δὲ εἶχον». Κατὰ ταῦτα δὲ νοητέον ὡς εἰς τοὺς παλαιοτέρους δ θυράμβους, οἷον τοὺς τοῦ Πινδάρου, ἀναφερόμενον τὸ χωρίον τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ Πολιτ. III, 394e. «ἡ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστὶν . . . τραγῳδία τε καὶ κωμῳδία, ἡ δὲ δι' ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ (εὕροις δ' ἂν αὐτὴν μάλιστά που ἐν διθυράμβοις), ἡ δ' αὖ δι' ἀμφοτέρων ἔν τε τῇ τῶν ἐπῶν ποιήσει, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἄλλοθι.»

[2]) Οἱ αὐλῳδικοὶ νόμοι κατ' ἀκολουθίαν ἐκλείπουσι κατὰ μικρόν, διετηροῦντο δ' αἱ καθαραὶ συναυλίαι. Ἐν τῷ ἀγῶνι τῶν Παναθηναίων ἐν τῷ Corpus Inscrip. Atticarum, II, 2, 965 ὁρίζονται πέντε ἆθλα εἰς τοὺς κιθαρῳδούς, δύο εἰς τοὺς αὐλῳδούς, τρία εἰς τοὺς κιθαριστὰς καὶ δύο εἰς τοὺς αὐλητάς (ἂν μή τι ἐξέπεσε). Παράβ. καὶ Bergk, Griech. Litter. II, 500 κ. ἑ.

[3]) Χορὸς 50 ἀνδρῶν μαρτυρεῖται τὸ πρῶτον ὑπὸ Σιμωνίδου ἐν ἀποσπ. 147 περὶ τὸ 4 ἔτος τῆς 75 Ὀλυμπ. (476)

μασία, ἀλλ᾽ εἰς τὰ ἄσματα τὰ ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ ᾀδόμενα ἀνέμιξεν ὁ Φιλόξενος καὶ μονῳδίας, μέλη, αἵτινες τὸ κατ᾽ ἀρχὰς ἤδοντο βεβαίως ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ [1]). Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ οἱ κιθαρῳδικοὶ νόμοι ἦσαν μὲν τὸ πρῶτον προωρισμένοι ἀποκλειστικῶς ὑφ᾽ ἑνὸς νὰ ᾄδωνται καὶ δὴ κατὰ ἁπλούστατον τρόπον, διότι αὐτὸς ὁ ἀοιδὸς ἔκρουε καὶ τὴν κιθάραν, ἀλλὰ νῦν ὁ Τιμόθεος νεωτερίσας εἰσήγαγε χορὸν ᾄδοντα νόμους, δι᾽ οὗ τῶν μιμητικῶν κινήσεων μείζων ζωὴ ἐνεπνέετο εἰς τὴν μουσικὴν ἔκφρασιν [2]). Ἡ δὲ στροφικὴ σύνθεσις ἦτο ὅλως ξένη εἰς τοὺς νόμους. Καὶ οἱ διθύραμβοι δὲ μετεσχηματίσθησαν παρὰ τοῖς ἀττικοῖς καὶ τὴν μετασχημάτισιν ταύτην ὁ Ἀριστοτέλης (ἐν Προβλ. XIX, 15) συνδέει πρὸς τὸν μιμητικὸν χαρακτῆρα τοῦ νεωτέρου διθυράμβου [3]). Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ᾽ ὁ νόμος κατὰ μικρὸν προσήγγιζεν ὡς πρὸς τὴν μετρικὴν μορφὴν πρὸς τὸν διθύραμβον, διότι ὁ νόμων ποιητὴς Τιμόθεος ἀπέστη τοῦ παλαιοῦ τρόπου τῶν ἐπανερχομένων ἑξαμέτρων, ἐπῶν, καὶ εἰσήγαγε καὶ εἰς τὸν νόμον τὴν ἐλευθερωτέραν μορφὴν τῶν ἐπαλλασσόντων μέτρων [4]). Οὕτω δὲ παραλείποντες τὴν διαφορὰν τῶν ἐν χρήσει παρ᾽ ἑκατέρῳ ὀργάνων βλέπομεν, ὅτι τὰ δύο ταῦτα εἴδη διεμιγνύοντο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον καὶ τελευτῶν ὁ νόμος καὶ δὴ ὁ ᾀδόμενος νόμος συνεχωνεύθη τέλεον μετὰ τῆς διθυραμβικῆς ποιήσεως.

136. Ὁ διθύραμβος τῶν Ἀθηνῶν [5]) δύναται νὰ παραβληθῇ

[1]) Ὁ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 30 λέγει· «Φιλόξενος εἰς τοὺς κυκλίους χοροὺς μέλη εἰσηνέγκατο».

[2]) Κλήμης ὁ Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. I, 133 λέγει· «νόμους πρῶτος ᾖσεν ἐν χορῷ καὶ κιθάρᾳ Τιμόθεος». Περὶ τῶν μιμητικῶν δὲ κινήσεων τοῦ αὐλητοῦ διδάσκει ἡμᾶς ὁ Θεόφραστος παρ᾽ Ἀθην. I, 22c, ὁ Παυσαν. ἐν IX, 12, 5, ὁ Λουκιανὸς ἐν Ἁρμονίδ. 1. καὶ ὁ Δίων ἐν λόγῳ 78. [Περὶ φθόνου].

[3]) Τὴν νέαν ταύτην μορφὴν σκώπτει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Νεφ. 333 λέγων· «κυκλίων δὲ χορῶν ἀσματοκάμπτας ἄνδρας μετεωροφένακας».

[4]) Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ Μουσ. 4 λέγει περὶ τοῦ Τιμοθέου ταῦτα· «τοὺς γοῦν πρώτους νόμους ἐν ἔπεσι διαμιγνύων διθυραμβικὴν ᾠδὴν ᾖδεν, ὅπως μὴ εὐθὺς φανῇ παρανομῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν μουσικήν.

[5]) M. Schmidt, Diatribe in ditihyrambum, Berlin 1845. E. Scheibe, De dithyramborum graecorum argumentis, Lipsiae 1862.

πρὸ πάντων πρὸς τὸ μελόδραμα τῶν χρόνων ἡμῶν. Καὶ παρ' αὐτῷ, ὡς ἐν τῷ σήμερον μελοδράματι, τὸ κέντρον ῥοπῆς ἔκειτο οὐχὶ ἐν τῷ ποιήματι, ἀλλ' ἐν τῇ μελῳδίᾳ καὶ μουσικῇ, ἂν καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἡ μουσικὴ ἔμενε προσκεκολλημένη εἰς τὴν ῥυθμικὴν καὶ μετρικὴν μορφὴν τοῦ ποιήματος πλέον ἢ ὅσον σήμερον. Ὡς δὲ ἐν ἑκάστῃ τῶν μεγάλων πόλεων τῶν χρόνων ἡμῶν πρὸς τῷ δραματικῷ θεάτρῳ ὑπάρχει καὶ πρὸς μελοδράματα ἴδιον θέατρον, οὕτω καὶ ἐν Ἀθήναις ὁ Περικλῆς πρὸς τῷ παλαιοτέρῳ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου ᾠκοδόμησεν ἴδιον κυκλοτερὲς ἐστεγασμένον οἰκοδόμημα πρὸς τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας, τὸ Ὠδεῖον. Καὶ ἀληθῶς μὲν δὲν δικαιούμεθα τούτου ἕνεκα νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἀττικός τις διθύραμβος ἀντιστοιχεῖ πρὸς νεώτερόν τι λαμπρὸν μελόδραμα, διότι πρὸς τοῦτο ἦτο ἡ μουσικὴ τῶν ἀρχαίων ἥκιστα ἀνεπτυγμένη. Οὕτως τὸ μὲν ᾆσμα καὶ ἐν τῷ διθυράμβῳ ἦτο μονόφωνον, ἀντὶ δὲ μεγάλης ὀρχήστρας εἷς αὐλητὴς ἢ ἐνίοτε ὀλίγοι τινὲς αὐληταὶ ἀπετέλουν τὴν ὅλην ὀρχήστραν [1]). Παρὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐν Ἀθήναις ἐτήρησεν ὁ διθύραμβος ἀείποτε τὸν χαρακτῆρα διδασκαλίας χοροῦ, διότι τὸ μὲν πρῶτον ἐκ μόνων χορικῶν ᾀσμάτων συνέκειτο, καί, ἐξ οὗ δ' ὁ Φιλόξενος εἰσήγαγε τὰ μέλη ἤτοι τὰς μονῳδίας, λίαν περιωρισμένα ἦσαν ταῦτα. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἦσαν λίαν προσφιλεῖς εἰς τοὺς Ἀθηναίους αἱ μουσικαὶ ἐκτελέσεις τῶν διθυράμβων, διότι κύκλιοι χοροὶ εἰσήγοντο καὶ ἐν τοῖς μεγάλοις Διονυσίοις καὶ ἐν τοῖς Θαργηλίοις καὶ ἐν τοῖς Προμηθείοις καὶ ἐν τοῖς Ἡφαιστείοις καὶ ἐν τοῖς Παναθηναίοις [2]). Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ διὰ μείζονος ἐπάθλου ἐτιμᾶτο ἐν τοῖς μεγάλοις Διονυσίοις ὁ νικηφόρος ποιητὴς τοῦ διθυράμβου ἢ ὁ τοῦ δράματος, διότι εἰς ἐκεῖνον ἐδίδετο τρίπους [3]), ὃν μετὰ περισσῆς πο-

[1]) Bodensteiner, Über choregische Weihinschriften ἐν τοῖς Comm. Philol. Monac. 1891 σελ. 44 κ. ἑ.. Καὶ ὁ Πλούτ. δ' ἐν τῷ Περὶ Μουσ 29 λόγον ποιούμενος περὶ τῆς πολυφωνίας τῶν αὐλῶν ἐννοεῖ τὰ αὐλήματα πολλῶν αὐλητῶν.

[2]) Dittenberger, Syll. ἀρ. 420.

[3]) Ἐκ τῶν τριπόδων, οἵτινες ἦσαν ἑκατέρωθεν αὐτῆς ἱδρυμένοι, ὠνομάσθη ἡ ὁδὸς Τριπόδων. Περὶ διθυραμβικῶν ἀγώνων καὶ ἐπάθλων μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ δὴ τῶν νεωστὶ μάλιστα ἀποκαλυφθεισῶν. Ἴδ. Corp. Ins. Graec. 221, 223, Corp Ins. Att.

λυτελείας ἵδρυον. Ἄλλως δὲ οὐδενὸς ἄλλου εἴδους τῆς παλαιᾶς ποιήσεως δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἧττον καθαρὰν παράστασιν ὅσον τοῦ ἀττικοῦ διθυράμβου. Διότι σχεδὸν οὐδὲν λείψανον μελῳδίας περιεσώθη ἐκ τῆς ἀρχαιότητος· ἐπειδὴ δὲ ἐν τοῖς διθυράμβοις τὸ κείμενον οὐδεμίαν ἰδίαν ἀξίαν εἶχεν, ἀπώλοντο μετὰ τῶν μελῳδιῶν καὶ τὰ κείμενα τῶν διθυράμβων. Οὕτω δὲ μετὰ τὰς μεγάλας ταύτας ἀπωλείας αἱ περισωθεῖσαι μικραὶ καθολικοῦ χαρακτῆρος σημειώσεις καὶ τὰ ὀλίγα ἀποσπάσματα ἐπίσης ὀλίγον βοηθοῦσιν ἡμῖν εἰς σύλληψιν καθαρᾶς παραστάσεως ὡς καὶ αἱ μαρτυρίαι τῶν ἐπιγραφῶν. Διὰ τοῦτο ἀρκούμεθα εἰς κεφαλαιώδη τινὰ καταρίθμησιν τῶν ποιητῶν. Εἶναι δ' οὗτοι·

137. Λᾶσος ὁ ἐκ τῆς ἐν Ἀργολίδι Ἑρμιόνης, ὃς ἔζη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἱππάρχου (Ἡροδ. VII, 6) καὶ ἀνεφέρετο ἐσφαλμένως ὡς διδάσκαλος τοῦ Πινδάρου. Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἔγραψεν οὗτος κατὰ πρῶτον θεωρητικόν τι σύγγραμμα περὶ Μουσικῆς καὶ εἰσήγαγε τὸν διθύραμβον εἰς τοὺς ἐν Ἀθήναις ἀγῶνας. Ἡ πρώτη δὲ κατάστασις χοροῦ ἀνδρῶν ἐγένετο κατὰ τὸ Πάριον χρονικὸν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς 68 Ὀλυμπιάδος (508), ὅτε καὶ ἐνίκησεν οὐχὶ ὁ Λᾶσος, ἀλλ' ὁ ἐκ Χαλκίδος Ὑπόδικος. Τὸν ἀγῶνα δὲ τοῦ Λάσου πρὸς τὸν Σιμωνίδην καὶ τὴν ἧτταν τοῦ πρώτου ὑπαινίσσεται ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Σφηξὶν στίχῳ 1410. Ἐν δὲ τῇ μουσικῇ εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τοῦ νέου διθυραμβικοῦ τρόπου, διότι ἀπέστη μὲν ἐν τῷ ῥυθμῷ καὶ τῇ μελῳδίᾳ τῆς ἀρχαϊκῆς ἁπλότητος καὶ αὐστηρότητος τῶν Τερπανδρείων ὕμνων, εἰσήγαγε δὲ συμφώνως πρὸς τὸν μείζονα πλοῦτον τῶν φθόγγων τοῦ αὐλοῦ ποικιλωτέρας καὶ περὶ φθόγγους μακρὰν ἀλλήλων κειμένους κινουμένας περιόδους [1]).

I ἀρ. 336 καὶ 337, II, 1234 - 1299. Dittenberger, Syll. 411 - 424. Παράβ. Reisch, De musicis Graecorum certaminibus σελ. 32 κ.ἑ. Περὶ τῶν ἐπάθλων, ἅτινα ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις ἐδίδοντο, γράφει ὁ Σχολ. τοῦ Πλάτ. εἰς Πολιτ. III, 394 c «τῶν δὲ ποιητῶν τῷ μὲν πρώτῳ βοῦς ἔπαθλον ἦν, τῷ δὲ δευτέρῳ ἀμφορεύς. τῷ δὲ τρίτῳ τράγος, ὃν τρυγὶ κεχρισμένον ἀπῆγον». Ὁμοίως καὶ ὁ Σχολ. τοῦ Πινδάρου εἰς Ὀλυμπ. XIII, 25.

[1]) Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ Περὶ Μουσ 29 λέγει· «εἰς τὴν διθυραμβικὴν ἀγωγὴν μεταστήσας τοὺς ῥυθμοὺς καὶ τῇ τῶν αὐλῶν πολυφωνίᾳ κατακολουθήσας πλείοσί τε φθόγγοις

Κατὰ τὸ σχόλιον δ' εἰς Ἀριστοφάνους Ὄρν. 1403 ἐθεωρεῖτο αὐτὸς δὴ εὑρετὴς τῶν διθυράμβων.

Περὶ τῆς ποιητικῆς δ' αὐτοῦ εὐφυΐας οὐχὶ μεγάλην ἔννοιαν ἀποκομιζόμεθα ἀκούοντες, ὅτι ἐποίησεν ἀσίγμους ᾠδάς, ἤτοι ἐκ λέξεων ἄνευ σίγμα. Φαίνεται δ', ὅτι ἡ χαρακτηρίζουσα τὴν ἀττικὴν λυρικὴν ποίησιν ψυχρότης ἦτο ἰδία καὶ εἰς αὐτὸν ὡς τὸν πρῶτον ἀττικὸν διθυραμβοποιόν. Ὡς ποιήματα δ' αὐτοῦ ἀναφέρονται ὁ ὕμνος εἰς Δήμητρα καὶ οἱ Κένταυροι διθύραμβός τις.

Λαμπροκλῆς ὁ Ἀθηναῖος, οὗ ὑμνεῖ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς Νεφέλαις (967) διθύραμβόν τινα ἐν δακτυλικῷ μέτρῳ καὶ δωρικῇ ἁρμονίᾳ πεποιημένον ὡς ἐξαίρετον ἄσμα τῶν παλαιῶν καλῶν χρόνων.

Πρατίνας ὁ ἐκ Φλιοῦντος, ὃς διεφημίσθη κυρίως διὰ τὰ σατυρικὰ αὐτοῦ δράματα. Ἀλλὰ καὶ ὡς διθυράμβων ποιητὴς προῆλθεν οὗτος εἰς μέσον καὶ ἐν Ἀθηναις καὶ ἐν Σπάρτῃ. Ἐκ δὲ τῶν ὑπορχημάτων αὐτοῦ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς μέγα τι ἀπόσπασμα[1]), ἐν ᾧ δριμύς, διὰ προκλητικῶν ῥυθμῶν ἐπιτίθεται κατὰ τῆς ὑπερισχύσεως τῶν αὐλημάτων.

Διαγόρας[2]) ὁ ἐκ Μήλου. Οὗτος σύγχρονος μέν, ἀλλὰ νεώτερος ὢν τοῦ Πινδάρου καὶ Βακχυλίδου ἐγένετο γνωστὸς εἰς πάντας διὰ τοῦ ψηφίσματος τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἐδίωξαν αὐτὸν ἐκ τῆς πόλεως ὡς ἄθεον, Ἀλλ' ὁ ὑπὸ τοῦ Φιλοδήμου ἐν τῷ περὶ ἀσεβείας περισωζόμενος στίχος· θεὸς θεὸς πρὸ παντὸς ἔργου βροτείου νωμᾷ φρέν' ὑπερτάταν, δὲν φαίνεται συνάδων πρὸς τὴν κατηγορίαν ταύτην.

Μελανιππίδης. Δύο κατὰ τὸν Σουΐδαν ἐγένοντο Μελα-

καὶ διερρῑμένοις χρησάμενος εἰς μετάθεσιν τὴν προϋπάρχουσαν (ἴσ. ὑπάρχουσαν) ἤγαγε μουσικήν».

[1]) Τὸ ὄνομα τοῦ αὐλητοῦ ἀναφέρεται ἐν ταῖς ἐπὶ τοῖς νικητηρίοις ἐπιγραφαῖς τῆς 4 ἑκατονταετηρίδος παρὰ τῷ τοῦ ποιητοῦ. Reisch, De mus. graec certam 28 κ. ἑ. Παράβ. καὶ Sittl, Programm des Wagnerichen Instituts, Würzburg 1893 σελ. 29.

[2]) Σουΐδας ἐν λέξει. Ψευδο-Λυσίου κατ' Ἀνδοκίδου 7. Ἀριστ. ἐν Βατρ. 320.

νιππίδαι [1]). Τούτων ὁ μὲν πρεσβύτερος ἐκ Μήλου ἐγένετο ὁ εἰσηγητὴς τοῦ νέου διθυράμβου μετὰ τῶν μακρῶν ἀναβολῶν καὶ τῶν ἀλλοτρίων ὑποθέσεων [2]). Ὁ δὲ νεώτερος, θυγατριδοῦς τοῦ πρεσβυτέρου, ἐθεωρεῖτο κατὰ τὸν Ξενοφῶντα [3]) ὡς ὁ ἄριστος τῶν διθυραμβοποιῶν. Εἶχε δὲ προσκληθῇ εἰς τὴν αὐλὴν Περδίκκου τοῦ ΙΙ, ἔνθα καὶ ἀπέθανε τῷ 412. Ἐξ ὀλίγων δὲ μόνον διθυράμβων διεσώθησαν τὰ ὀνόματα καί τινα ἀποσπάσματα. Τὰ γνωστὰ ὀνόματα εἶναι ταῦτα· Δαναΐδες, Περσεφόνη, Μαρσύας. Καὶ ἔν τινι μὲν τῶν ἀποσπασμάτων τοῦ Μαρσύου ἡ Ἀθηνᾶ ἀποῤῥίπτει τὸν αὐλὸν ὡς παραμορφοῦντα τὸ κάλλος τοῦ σώματος [4]), ἐν δὲ τῇ Περσεφόνῃ οἱ ἄνθρωποι φαίνονται ἀποστρεφόμενοι τὸ ὕδωρ ἅτε γευθέντες ἤδη τοῦ θείου δώρου τοῦ οἴνου.

Κινησίας. Οὗτος ἀνῆκεν ὅλως εἰς τὴν νέαν σχολὴν τῆς μουσικῆς καὶ ἐσκώπτετο δεινῶς ὑπὸ τῶν κωμικῶν διὰ τὴν στυγνὴν μορφὴν καὶ τὰς καινὰς ἀναβολάς [5]).

Ἀντιγένης. Τοῦτον γνωρίζομεν ὡς ποιητὴν διθυράμβων ἐκ τοῦ ἐν Ἀνθολ. XIII, 28 ἐπιγράμματος, ὅπερ ἐπέγραψεν εἰς μνήμην τῆς νίκης, ἣν ἐνίκησεν, ἐπὶ τὸν τρίποδα, ὃν ἀνέθηκεν εἰς τόν θεόν [6]). Ἐπειδὴ δ' ἐν ταύτῃ τῇ ἐμμέτρῳ διδασκαλίᾳ παρὰ τῷ ὀνόματι τοῦ ποιητοῦ διδασκάλου ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ αὐλητοῦ Ἀρίστωνος τοῦ Ἀργείου, βεβαίως θὰ ἔζησεν οὐχὶ πρὸ τῶν μέσων τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος.

Φιλόξενος ὁ ἐκ Κυθήρων. Οὗτος ζήσας κατὰ τὸ Πάριον χρονικὸν περὶ τὰ 435—380 ἦλθε μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων κατάληψιν τῆς πατρίδος αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας ὡς αἰχμάλωτος καὶ ἐκεῖ

[1]) Ὁ Rohde ἐν τῷ Rhein. Mus. 33, 213 ἀποδέχεται, ὅτι ἐπλανᾶτο ὁ Σουΐδας.

[2]) Πλούτ. Περὶ Μουσ. 30.

[3]) Ξενοφ. Ἀπομνημ. I, 4, 3.

[4]) Ἡ αὐτὴ θεωρία ἐν τῷ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀναθήματι, ἐφ' οὗ παρίσταται ἡ Ἀθηνᾶ παίουσα τὸν Μαρσύαν κατὰ Παυσ. I, 24, 1.

[5]) Ἀριστοφ. Ὄρνιθ. 1372 καὶ [Βατρ. 153 καὶ 1437]. Σκληρῶς ἐπικρίνει αὐτὸν ὁ Πλάτων ἐν Γοργ. 501e.

[6]) Παράβ. Wilamowitz ἐν Hermes 20, 62 κ. ἑ.

εἵλκυσεν ἐφ' ἑαυτὸν διὰ τῆς εὐφυΐας τὴν προσοχὴν τοῦ Μελανιππίδου. Μετὰ ταῦτα ἔζησε μακρὸν χρόνον ἐν Συρακούσαις ἐν τῇ αὐλῇ Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου, ὃν παρώργιζε κρίνων μετὰ παρρησίας τὰ οἰκτρὰ αὐτοῦ ποιήματα [1]). Ἐκ τῶν εἴκοσι καὶ τεσσάρων διθυράμβων αὐτοῦ ἐν μεγίστῳ ἀξιώματι ἦτο ὁ Κύκλωψ, ἐν ᾧ ὁ μὲν Κύκλωψ ἔψαλλε παθητικώτατον ἐρωτικὸν ᾆσμα εἰς τὴν καλὴν Γαλάτειαν, αὐτὸς δ' ὁ ποιητὴς ὡς κορυφαῖος τοῦ δευτέρου χοροῦ ὑπεδύθη τὸν Ὀδυσσέα. Μείζονα ἀποσπάσματα κατέχομεν ἐξ ἄλλου τινὸς ὑπό τινων εἰς Φιλόξενον τὸν ἐκ Λευκάδος ἀποδιδομένου ποιήματος [2]), τοῦ Δείπνου, ὅπερ ὅμως οὐχὶ διθύραμβος ἦτο, ἀλλὰ νόμος καὶ λίαν ἐνδιαφέρων ὡς παρέχων ἡμῖν ἔννοιαν τῶν ῥυθμικῶν μορφῶν τοῦ νεωτέρου νόμου [3]) καὶ ἐν ταὐτῷ τῆς ἡδυπαθείας τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἦσαν δ' ἐν μεγάλῳ ἀξιώματι [4]) οἱ διθύραμβοι τοῦ Φιλοξένου καὶ ἐδιδάσκοντο ἔτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πολυβίου (IV, 20) μετὰ τῶν τοῦ Τιμοθέου καθ' ἕκαστον ἔτος ὑπὸ τῶν Ἀρκάδων ἐν τῷ θεάτρῳ.

Τιμόθεος ὁ Μιλήσιος [5]). Ὁ Τιμόθεος οὗτος, ὁ περιβλεπτότατος μουσικὸς καὶ ποιητὴς νόμων τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἔζη, ἦτο μαθητὴς τοῦ Φρύνιδος ἐν τῇ μουσικῇ [6]). Εἰς τοῦτο δ' ἀναφέρεται ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ 993b 15 λέγων περὶ τοῦ περιβλεπτοτέρου μαθητοῦ τοῦ περιβλέπτου διδασκάλου· « εἰ μὲν γὰρ Τιμόθεος μὴ ἐγένετο, πολλὴν ἂν μελοποιΐαν οὐκ εἴχομεν· εἰ δὲ μὴ Φρῦνις, Τιμόθεος οὐκ ἂν ἐγένετο. » Καὶ θέατρον

1) Διοδ. Σικελ. XV, 6.

2) Ἀθην. IV, 146f.

3) Τὸ μέτρον ἀποτελεῖται ἐκ δακτυλικῶν ἐπιτρίτων.

4) Ἀντιφάνης [παρ' Ἀθην.]. XIV, 643d. Ἀλλὰ σκώπτεται ὁ Φιλόξενος ὑπὸ τοῦ ἐχθρικῶς διακειμένου πρὸς τὴν νέαν μουσικὴν Ἀριστοφάνους ἐν Πλούτ. 290. [Ἴδε καὶ σχόλιον]. Ὁπόσον ἐλευθέρως μετήλλασσε τοὺς ῥυθμούς, ἴδε παρὰ Διονυσίῳ τῷ Ἁλικαρ- ἐν τῷ περὶ συνθέσ. ὀνόμ. 264 κ. ἑ.

5) Σουΐδας ἐν λέξει.

6) Πλουτ. περὶ Μουσ. 6. Κατὰ τὸ σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Νεφ. 971 ἐνίκησεν ὁ Φρῦνις Παναθηναίοις ἐπὶ Καλλίου ἄρχοντος. Τοῦτον δὲ καὶ τὸν μαθητὴν Τιμόθεον κατέστησε σκοπὸν τῶν σκωμμάτων αὐτοῦ ὁ Φερεκράτης ἐν τῷ Χείρωνι.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

μὲν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἦσαν αἱ Ἀθῆναι πρὸ πάντων, ἀλλ' ἦλθε καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Ἀρχελάου καὶ εἰς Ἔφεσον καὶ εἰς Σπάρτην καὶ ἐδίδαξε τὰ ἔργα αὐτοῦ. Οἱ Σπαρτιᾶται δ', ὡς φαίνεται, κακῶς διετέθησαν πρὸς τοὺς νεωτερισμοὺς αὐτοῦ καὶ ἐκ τούτου οἱ Ἔφοροι ἀπέκοψαν τὰς τέσσαρας νέας χορδὰς τῆς ἑνδεκαχόρδου αὐτοῦ κιθάρας [1]). Ἀπέθανε δ' ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ τῷ 357.

Κρίσιν ἀσφαλῆ περὶ τοῦ περιβλέπτου τούτου μουσικοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξενέγκωμεν ἡμεῖς σήμερον. Διότι ἡ ἀξία αὐτοῦ ἐνέκειτο ἐν ταῖς μελῳδίαις, αἵτινες ἀπώλοντο, ὡς πάντα τὰ ἄλλα μνημεῖα τῆς ἐπιχαριτωτάτης καὶ ἐλαφροτάτης ταύτης πασῶν τῶν τεχνῶν [2]). Καὶ οἱ μὲν ἀρχαῖοι εἶχον παρ' αὐτοῦ δι' ἐπῶν νόμους μουσικούς [3]), προοίμια, ἐγκώμια, διθυράμβους [4]), ὕμνους, παιᾶνας κ. ἄ. ἀλλ' εἰς ἡμᾶς ἐκ πάντων τούτων περιῆλθον μόνον ἀποσπάσματά τινα πενιχρὰ μέν, ἀλλὰ καταφαίνοντα μέγαν πλοῦτον ῥυθμικῶν μορφῶν. Διεφημίζετο δ' ἡ περιγραφὴ τῶν ὠδίνων τῆς Σεμέλης ἐν τῷ αὐλῳδικῷ μελοδράματι, τῇ ὠδῖνι Σεμέλης, καὶ ὁ διθυραμβικὸς κύκλος τῆς Ὀδυσσείας εἰς τέσσαρα τουλάχιστον διαιρούμενος βιβλία, εἰς ὃν ἀνῆκεν καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῷ Περὶ ποιητικῆς (26) μνημονευομένη Σκύλλα, ἐν ᾗ κατὰ γελοῖόν τινα τρόπον οἱ χορευταὶ ἔτιλλον τὸν Κορυφαῖον, ἵνα καταστήσωσιν αἰσθητὴν τὴν ἀνάκαψιν τῶν ἑταίρων ὑπὸ τῆς Σκύλλης [5]).

Καὶ ἄλλων δὲ διθυραμβοποιῶν τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρί-

[1]) Παυσαν. III, 12, 10. Boetius de mus. 182 ἐκδ. Friedl.

[2]) Περὶ τῶν νεωτερισμῶν τοῦ Τιμοθέου ἴδε § 135.

[3]) Ἦσαν νόμοι ἐν δακτυλικοῖς ἑξαμέτροις, μεθ' ὧν ὁ Τιμόθεος κατὰ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ Μουσ. 4 ἀνεμίγνυε καὶ ἄλλα μέτρα ἔν τισι μόνον χωρίοις.

[4]) Ἐπιγραφή τις ἐν Corp. Inscr. Att. II, 1246 μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ Τιμόθεος ἔγραψε καὶ διθύραμβον Ἑλπήνορα.

[5]) Θρῆνον τοῦ Ὀδυσσέως (παράδ. καὶ Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. 15) ὑπὸ Τιμοθέου ἀναφέρει ὁ πάπυρος τοῦ Ἀρχιδουκὸς Rainer, ὃν ἐδημοσίευσε καὶ ἡρμήνευσεν ὁ Gomperz, Mitteilungen aus dem Papyrus Rainer I, 84-88. Ἄλλα ὀνόματα ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς· Σεμέλη, Λαέρτης, Ἑλπήνωρ, Ναύπλιος, Φινεῖδαι.

δος ὀνόματα ἀναφέρονται οἷον Τελέστου τοῦ Σελινουντίου, ὃς κατὰ Διονύσιον (Περὶ συνθ. ὀνομ. 19) ἄσμενος μετήλλασσε ῥυθμούς τε καὶ ἁρμονίας, ὡς καὶ τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα κυροῦσιν, Ἀρίφρονος τοῦ Σικυωνίου, ὃς μνημονεύεται ἔν τινι διδασκαλίᾳ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος (ἐν Corp. Inscr. Att. II, ἀρ. 280) [1]) καὶ οὗ περίβλεπτόν τινα παιᾶνα εἰς Ὑγίειαν διεσωσεν ὁ Ἀθήναιος (ἐν XV, 702), Πολυείδου τοῦ Σοφιστοῦ, ἀνδρὸς πολυπείρου πνεύματος, ὃς ἐπειράθη καὶ τῆς τραγῳδίας καὶ τῆς γραφικῆς [2]), Λικυμνίου τοῦ Χίου, ὃς κατ' Ἀριστοτέλη (ἐν Ῥητ. III, 12) ἐποίησε διθυράμβους πρὸς ἀνάγνωσιν [3]), Λυκοφρονίδου, οὗ ἀποσπάσματά τινα περιεσώθησαν, Κλεομένους τοῦ Ῥηγίνου, Νικοκλέους τοῦ Ταραντίνου [4]), τοῦ Ἀργᾶ [5]), τοῦ Εὐκλέους, τοῦ Φιλόφρονος, Λυσιάδου τοῦ Ἀθηναίου, Ἑλλανίκου τοῦ Ἀργείου, Χαριλάου τοῦ ἐκ Λοκρίδος καὶ Ἐράτωνος τοῦ ἐξ Ἀρκαδίας [6]).

Γ. ΔΡΑΜΑ [7])

1. ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ.

138. Τὸ δρᾶμα εἶναι πρωτότυπόν τι δημιούργημα τῆς ἑλληνικῆς διανοίας, διότι οὐδὲν μὲν ἔθνος τῆς ἀρχαιότητος ἐδημιούργησεν ὅμοιόν τι, ὅ,τι δὲ βραδύτερον ἐγένετο ἐν Ῥώμῃ καὶ ὑπὸ τῶν

[1]) Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ καλεῖται ἁπλῶς Ἀρίφρων καὶ οὐχὶ Ἀρίφρων Σικυώνιος. Καὶ ὁ παιὰν διεσώθη ἐπὶ ἐνεπιγράφου λίθου, ὅστις εὑρίσκεται ἐν Kassel.

[2]) Διοδ. Σικελ. XIV, 46, 6.

[3]) Ἀπόσπασμά τι (4) περιέχει στίχους ἐκ τοῦ παιᾶνος τοῦ Ἀρίφρονος.

[4]) Κατάλογος τῶν νικῶν αὐτοῦ περὶ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν ἐν ἐπιγραφῇ ἐκδοθείσῃ καὶ διευκρινηθείσῃ ὑπὸ Köhler ἐν τῷ Rheinisches Mus. 39, 298.

[5]) Σκώπτεται ὁ Ἀργᾶς ὡς ποιητὴς μοχθηρῶν νόμων ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἐν IV, 131b καὶ XIV, 638c. Τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ ἴσως ὑποκρύπτεται ἐν τῷ περὶ ποιητ. ἔργῳ τοῦ Ἀριστοτέλους 2, σελ. 1448a, 15.

[6]) Τὰ τελευταῖα ταῦτα ὀνόματα καὶ ἄλλα τινὰ μαρτυροῦνται ὑπὸ ἐπιγραφῶν.

[7]) Πηγαὶ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος. Ἀριστοτέλης περὶ Ποιητικῆς. Πρόσθες καὶ τὰ λείψανα τῶν διδασκαλιῶν αὐτοῦ παρὰ Rose Arist. Pseud. LVI. 552 κ. ἑ. [καὶ

νεωτέρων ἐθνῶν ἐν τοῖς τῆς δραματικῆς τέχνης, τοῦτο δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁρμηθὲν ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων [1]). Παρ' αὐτοῖς δ' ἀνεπτύχθη τὸ δρᾶμα κατὰ φύσιν ἐκ τῶν δύο παλαιοτέρων εἰδῶν τῆς ποιήσεως, διότι ἐμορφώθη τότε μόνον, ὅτε ἡ μὲν διηγηματικὴ ποίησις ὅλως σχεδὸν ἐπαύσατο ἀκουομένη, ἡ δὲ ποίησις τῶν ὑποκειμενικῶν αἰσθημάτων εἶχε ἤδη ὑπερβῇ τὸ Ζενὶθ αὐτῆς. Τὰ δύο δὲ στοιχεῖα, ἐξ ὧν προέκυψε τὸ δρᾶμα, ἐξεφράσθησαν καὶ ἐξωτερικῶς παρὰ τοῖς Ἕλλησι διὰ τῆς ἀντιθέσεως τῶν λεγομένων καὶ ᾀδομένων μερῶν. Καὶ τὰ μὲν χορικὰ καὶ αἱ μονῳδίαι μαρτυροῦσι προδήλως τὴν συνάφειαν αὐτῶν πρὸς τὴν λυρικὴν ποίησιν, καὶ ἰδίᾳ τὴν χορικὴν λυρικήν, οὐ μόνον ἐν τῷ περιεχομένῳ καὶ τῇ μουσικῇ ἀπαγγελίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ στιχοποιίᾳ καὶ τῇ γλώσσῃ. Διότι πάντα τὰ μέτρα τῶν χορικῶν ᾀσμάτων ἀπαντῶσι παρὰ τοῖς παλαιοτέροις λυρικοῖς, οἵ τε μελῳδικοὶ λογαοιδικοὶ καὶ χορίαμβοι, καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς δακτυλικοὶ ἐπίτριτοι καὶ τὰ ἀναπαιστικὰ συστήματα· μόνοι δ' οἱ δόχμιοι φαίνονται τελείως ἀναπτυχθέντες ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τὸ πρῶτον. Καὶ ἡ γλῶσσα δὲ τῶν χορικῶν ᾀσμάτων ἄγει ἡμᾶς προδήλως εἰς τὴν δωρικὴν χορικὴν ποίησιν, ἐξ ἧς πα-

Aristot fragm. σελ. 388 κ. ἑ. ἀποσπ. 618 - 630. Λείψανα διδασκαλιῶν ἐν ἐπιγραφαῖς περισυλλεγείσαις ὑπὸ Köhler ἐν Ath. Mitth. 1878 σελ. 104 κ. ἑ. Πρόσθες Corp Ins At. II, 972 - 977. Ἀρχαιολ. Ἐφ. 1886 σελ. 268 καὶ 1877 σελ. 23]. Horatius, Ars poet. κατὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔργον τοῦ Νεοπτολέμου Παριανοῦ. Τζέτζη (12 ἑκατον.) περὶ τραγικῆς ποιήσεως (παρὰ Westphal, Prolegom. zu Aeschylos σελ. VIII κ. ἑ.) καὶ περὶ κωμῳδίας (ἔκδ. Cramer, An. Ox. I, 19). Οὐδ' ἴχνος ὑπολείπεται τοῦ ἔργου τοῦ γραμματικοῦ Τηλέφου (ζήσαντος ἐπὶ Ἀδριανοῦ), τῶν Βίων τραγικῶν καὶ κωμῳδῶν.—Νεώτερα ἔργα· W. von Schlegel, Vorlesungen über dramatiche Kunst und Litteratur, Heidelberg 1809 2. τόμ. ἢ ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἁπάντων τόμ. 5 καὶ 6. Klein, Geschichte des Dramas, Leipzig 1865 (κυρίως οἱ 2 πρῶτοι τόμοι.) Rapp, Geschichte des griechischen Schauspiels, Tubingen 1862.—Ἔκδ. Poetae scenici Graecorum, rec. Bothe, Lipsiae 1825 - 58 εἰς 10 τόμ. Poetae scenici graec. ed. Guil. Dindorf ἔκδ. IV, Lips. 1869.

[1]) Οὐδὲ λόγου ἄξια εἶναι τὰ δραματικὰ δοκίμια τῶν Σινῶν. Τὴν ἑλληνικὴν δ' ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸ δρᾶμα τῶν Ἰνδῶν ἀποδεικνύει ὁ Windisch, Der Griech Einfluss im-indischen Drama, Berlin 1882. (Α. Κεφαλληνοῦ, Αἱ ἑλληνίδες ἑταῖραι ἐν τῷ ἰνδικῷ δράματι ἐν Ἀθ. 1889). Χαρακτηριστικὸν εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι καὶ ἐν τῷ ἰνδικῷ δράματι εἶναι ἐν χρήσει δύο διάλεκτοι ἡ Σανσκρίτη καὶ ἡ Πρακρίτη.

ρέλαβε τοὺς τύπους τῆς δωρικῆς διαλέκτου, ἰδίᾳ τὸ δὲ ἔμφωνον ᾱ ἀντὶ τοῦ ἰωνικοῦ ε̄. Ἧττον δὲ πρόδηλος εἶναι ἡ συνάφεια τοῦ διαλόγου πρὸς τὸ ἔπος, διότι ἕτερόν τι μέτρον ἁρμοδιώτερον πρὸς τὸν διάλογον ἐξέλεξαν οἱ ποιηταί· μετεχειρίσθησαν δῆλα δὴ οὐχὶ τὸν σεμνὸν ἑξάμετρον, ἀλλὰ τὸν εὐκίνητον, πρὸς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν προσεγγίζοντα ἰαμβικὸν τρίμετρον [1]). Ἀλλ' ἂν καὶ μετεβλήθη ἡ μορφή, παρέμεινεν ὅμως ἡ συμφωνία τοῦ περιεχομένου πρὸς τὸ ἔπος, διότι ὁ διάλογος εἶναι ὁ φορεὺς τῆς πράξεως καὶ τοῦ μύθου, ἀνεξάντλητος δὲ πηγὴ τοῦ μύθου ἦσαν τὰ ἐπικὰ ποιήματα, ὡς ἄριστα ἐξέφρασε τοῦτο ὁ Αἰσχύλος ὀνομάσας τὰ δράματα αὐτοῦ τεμάχη τῶν μεγάλων δείπνων τοῦ Ὁμήρου. Ἡ μεγάλη δὲ πρόοδος νῦν ἦτο αὕτη, ὅτι ἡ πορεία τῆς πράξεως δὲν κατεφαίνετο ἐν τῇ διηγήσει, ἀλλὰ καθίστατο ὁρατὴ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ αἰσθητὴ εἰς τὴν ἀκοὴν διὰ τῆς ἀπατώσης μιμήσεως οὕτως, ὥστε οἱ ἀκροαταὶ ἠδύναντο νὰ φαντάζωνται, ὅτι αὐτοὶ ἔπασχον πᾶν ὅ,τι ἔβλεπον. Καταδηλοτέρα δὲ γίγνεται ἡ συνάφεια τοῦ διαλόγου πρὸς τὸ ἔπος ἐν τῇ γλώσσῃ, διότι ἡ ἀττική, ἣν ἐλάλουν οἱ δρῶντες ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἦτο κλάδος τῆς ἰωνικῆς, ἰωνικὴ δ' ἦτο ἡ διάλεκτος τοῦ διηγηματικοῦ ἔπους ὡς καὶ τῶν ἰαμβικῶν ποιημάτων. Ἰδίως δ' ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ὁ διάλογος ἐτήρησε πολλοὺς ἰωνισμοὺς τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Ἡροδότου, εἴτε διότι αὕτη ἐν τῇ σεμνότητι αὐτῆς ἐτόλμα πλέον τῆς κωμῳδίας νὰ ἀπέχῃ τῆς τότε καθομιλουμένης γλώσσης τοῦ ἀττικοῦ λαοῦ, εἴτε διότι ὡς τὸ παλαιότερον εἶδος τῆς δραματικῆς ποιήσεως διετήρησε καὶ τὴν παλαιοτέραν, πρὸς τὴν ἰωνικὴν μᾶλλον προσεγγίζουσαν μορφὴν τῆς ἀττικῆς διαλέκτου [2]).

[1]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ Ῥητορ. III, 8 [189 ἐκδ. Roemer] λέγει «τῶν ῥυθμῶν ὁ ἡρῷος σεμνὸς καὶ λεκτικῆς ἁρμονίας δεόμενος»· καὶ ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 4 περὶ τοῦ ἰάμβου «μάλιστα λεκτικὸν τῶν μέτρων τὸ ἰαμβεῖόν ἐστιν».

[2]) Τὸ τελευταῖον ὑποστηρίζει ὁ Rutherford, Zur Greschichte des Atticismus, μετάφρ. Funk ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. Supplem. XIII, 355 - 399. Ἀληθῶς δὲ παρατηροῦμεν, ὅτι ἐν τῷ διαλόγῳ τῶν τραγικῶν, σπανίως δὲ τῶν κωμικῶν, ἁπαντῶσι δοτικαὶ τοῦ πληθ. εἰς οισι, ασι, εσσι, αἱ ἀφαιρετικαὶ γενικαὶ ἐμέθεν, σέθεν, οἱ ἰωνισμοὶ

139. Καὶ παρέσχον μὲν οὕτω τό τε ἔπος καὶ ἡ λυρικὴ ποίησις λίθους οἰκοδομητικοὺς εἰς τὸ νέον εἶδος τῆς δραματικῆς ποιήσεως, ἀλλ' ὅμως ἰδίως ἐκ τῆς λυρικῆς καὶ τῶν ἑορτῶν τοῦ Διονύσου προῆλθεν αὕτη. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα ἄγει ἡμᾶς εἰς τοῦτο. Διότι δρᾶμα, ἤτοι δρᾶσις ὠνομάζετο τὸ νέον εἶδος [1]), δρώμενα δ' ἐκαλοῦντο ὡσαύτως αἱ τελεταί, δι' ὧν κατὰ τὰς ἑορτάς, ἰδίᾳ δὲ τὰ μυστήρια παρίστων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν εὐσεβῶν πιστῶν τὸν μῦθον τοῦ θεοῦ, τὴν γέννησιν, τὰς ἀποδημίας καὶ τὰ πάθη αὐτοῦ [2]). Πρὸς τοιαύτας δὲ μιμικὰς παραστάσεις παρεῖχον μὲν ὕλην βεβαίως καὶ οἱ μῦθοι ἄλλων θεῶν, ὡς ὁ περὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸν δράκοντα Πύθωνα [3]) καὶ ὁ τῆς φυλακῆς τοῦ νηπίου Διὸς ὑπὸ τῶν Δακτύλων καὶ Κορυβάντων· ἀλλ', ἐν οἷς χρόνοις ἐγγὺς ἦτο ἡ γέννησις τοῦ δράματος, ἡ λατρεία τῶν παλαιῶν θεῶν ὑπεχώρει ἐν ταῖς πλείσταις χώραις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν τοῦ Ἰάκχου καὶ τῆς Δήμητρος. Ἰδίᾳ δ' ἡ τοῦ Ἰάκχου λατρεία συνεδέετο πρὸς μεταμφιέσεις καὶ φαιδρὰς παιδιὰς καὶ παρεῖχε τὰς ψυχὰς τῶν συνεορταζόντων προθύμους εἰς κατάληψιν τοῦ νέου εἴδους τῆς ποιήσεως διὰ τῆς θεολήπτου αὐτῆς μανίας. Διότι ἡ ἀκόλαστος ἐκ τῆς οἰνοποσίας εὐθυμία καὶ τὸ σμῆνος τῶν τραγοπόδων Σατύρων αὐτὰ ἀφ' ἑαυτῶν παρώρμων τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἔχαιρον οἰκείως διακείμενοι πρὸς τοὺς θεούς, εἰς μιμητικὰς παιδιάς. Πρὸς τούτους δ' ἔλυεν ὁ θεός, ὃς ἐκ τῆς ἐλευθερίας καὶ

γούνατος, δουροί, ξεῖνος, ἔκρυφθεν (Εὐρ. Ἱππολ. 1247) ἔσταν (Εὐρ. Φοιν. 1246), αἱ οὐχὶ ἀττικαὶ λέξεις πάτρα ἀντὶ πατρίς, ἀείρω ἀντὶ αἴρω, ἀοιδός, ἀτρεκής, ἄρθμιος, ἀμφίπολος, ἀλύω, εὐφρόνη, ἔρδω, θεοπρόπος, κασίγνητος, κικλήσκω, κοίρανος, ὀργεών, στυγέω, φᾶρος.

[1]) Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 3 ἐπειρῶντο ἐκ τοῦ ὀνόματος τούτου ν' ἀποδείξωσι τὴν δωρικὴν ἀρχὴν τοῦ δράματος, διότι τὸ ποιεῖν οἱ μὲν Δωριεῖς δρᾶν, οἱ δ' Ἀθηναῖοι πράττειν ἔλεγον.

[2]) Ἐντεῦθεν ἡ ἀντίθεσις παρὰ Παυσαν. II, 37, 2 (παράβ. καὶ III, 22, 2) «τὰ λεγόμενα ἐπὶ τοῖς δρωμένοις». Παράβ. καὶ Bergk, Griech. Litt III, 4. Lobeck, Aglaoph. 1285 κ. ἑ. Περὶ δὲ τῶν δρωμένων ἐν τοῖς Διονυσίοις μυστηρίοις ἴδε Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρ. ἐν τῷ Προτρεπτικῷ κεφ. II, § 12.

[3]) Ὅτι καὶ οὗτος μετὰ μιμητικῆς τέχνης ἐδιδάσκετο, ἴδε ἀνωτ. § 90.

Ἐλευθερεὺς καὶ Λυαῖος ἐπεκλήθη, τὴν γλῶσσαν τῶν μετεχόντων τῆς ἑορτῆς αὐτοῦ, ὥστε οὗτοι εἴτε ἀπὸ τῶν ἁμαξῶν ἔσκωπτον τοὺς διαβάτας, ἢ αὐτοὶ διὰ τῶν γελοίων αὐτῶν κώμων, ὧν προηγεῖτο φερόμενος μέγας φαλλός, διήγειρον τὸν γέλωτα καὶ τοὺς χαριεντισμοὺς τῶν θεατῶν [1]). Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ φύσεως εὐφυῶς καὶ πρὸς σκέψιν καὶ πρὸς μελέτην διακείμενος εὕρισκεν ἐν ταῖς ἑορταῖς τοῦ Διονύσου ὕλην ἀναγωγῆς. Περὶ τούτου δ' ἐφρόντισαν αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς τῶν μυστηρίων, οἵτινες ἀπέδειξαν μὲν τὸν θεὸν τοῦ οἴνου προστάτην τῆς γονίμου δυνάμεως τῆς φύσεως, συνέδεσαν δὲ τὴν νάρκωσιν τῆς φύσεως κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὴν εὔθυμον ἀνέγερσιν αὐτῆς κατὰ τὸ ἔαρ ἀρχόμενον πρὸς τὴν εὐμετάβολον φύσιν αὐτοῦ, ἔπλασαν δὲ πρωΐμως ποικίλους σεμνούς, συναφεῖς πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς λατρείας αὐτοῦ μύθους. Αἱ παραστάσεις δ' αὗται καὶ οἱ μῦθοι παρέσχον τροφὴν εἰς τὸν σεμνὸν διθύραμβον καὶ ἐκ τούτου προῆλθε τὸ σεμνὸν εἶδος τῆς δραματικῆς ποιήσεως. Ἡ γένεσις δὲ καὶ τῶν δύο εἰδῶν τοῦ δράματος, τοῦ τε σεμνοῦ καὶ ἀκολάστου, ἐκ τῶν μεταμφιέσεων κατὰ τὰς παλαιὰς ἑορτὰς τοῦ Διονύσου ἐξεφαίνετο καὶ βραδύτερον ἐν τούτῳ, ὅτι οἱ ὑποκριταὶ καὶ οἱ χορευταὶ ἔν τε τῇ κωμῳδίᾳ καὶ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ παρήρχοντο μετημφιεσμένοι καὶ εἴτε περιαληλιμμένοι τὸ πρόσωπον διὰ τρυγὸς ἢ κεκαλυμμένοι διὰ προσωπείου, προσώπου, persona.

140. Εἴδη τοῦ δράματος [2]). Πάντα τὰ δράματα εἶχον τοῦτο κοινόν, ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὐτῶν ἐξυφαίνετο διὰ δρώντων προσώπων. Αὐτὴ δ' ἡ ὑπόθεσις κατὰ ταῦτα ἦτο ἀναγκαίως πρᾶξίς τις. Ἀλλὰ δὲν ἐπήρκει ἑκάστη τυχοῦσα πρᾶξις, διότι ἡ πρὸς τὸ δρᾶμα κατάλληλος πρᾶξις ἔπρεπε νὰ ἔχῃ μέγεθός τι καὶ νὰ εἶναι

[1]) Καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ὑφίστατο ἡ συνήθεια τοῦ σκώπτειν ἐν ὡρισμέναις τισὶν ἑορταῖς, ὡς ἐν τῇ 2 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδι ἐν Σμύρνῃ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Διονύσου. Ἴδε Ἀριστείδου λόγ. περὶ τοῦ μὴ δεῖν κωμῳδεῖν. σελ. 509.

[2]) Diomedes [Ars grammatica] σελ. 487 - 492 ἐκδ. Keil [Περὶ τοῦ γραμματικοῦ Diomedes συγχρόνου τοῦ Charisius ἴδε W. Teuffel, Geschichte der römischen Litteratur ἔκδ. 3 σελ. 778. Τοῦ ἔργου αὐτοῦ Ars grammatica ἄξιον λόγου εἶναι τὸ γ'. μέρος.].

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

τελεία, ἤτοι νὰ ἔχῃ ἀρχήν, μέσον καὶ τελευτήν. Τοιαύτη δέ τις πρᾶξις μέγεθος ἔχουσα καὶ πλοκὴν παρεῖχεν ὕλην εἰς διήγησιν καὶ ὠνομάζετο ἐκ τούτου μῦθος, fabula. Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ argumentum, ὁσάκις ἦτο πεπλασμένη καὶ οὐχὶ παραδεδομένη. Ἐντὸς δὲ τῶν ὁρίων τούτων ἀνεπτύχθησαν παρὰ τοῖς Ἕλλησι τρία εἴδη τοῦ δράματος, ἡ τραγῳδία, ἡ κωμῳδία καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα.

Καὶ ἡ μὲν τραγῳδία, ἥτις ἰδίως ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον κατὰ μικρὸν ηὐξήθη [1]), πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ ὡς τράγων ᾠδή, ἤτοι ἔχει τὸ ὄνομα οὐχὶ ἐκ τοῦ τράγου, ὃς ἐδίδετο δῆθεν ὡς ἔπαθλον εἰς τὸν νικητήν [2]), ἀλλ' ἐκ τῶν τράγων, εἰς οὓς διεσκευάζοντο οἱ ἀοιδοὶ ὡς παριστῶντες τὴν ἀκολουθίαν τοῦ θεοῦ. Ἐκ πρώτης δ' ἀρχῆς σεμνὸν ἔχουσα χαρακτῆρα κατὰ μικρὸν ἀναπτυχθεῖσα ἀπεδείχθη ἡ συγκινητικὴ καὶ καθαίρουσα ἐκείνη παράστασις σπουδαίας πράξεως, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ὁρίζει ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς 6 διὰ τῶν περιβοήτων ἐκείνων λόγων· «ἔστι τραγῳδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας, μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένῳ λόγῳ χωρὶς ἑκάστῳ τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις, δρώντων καὶ οὐ δι' ἀπαγγελίας, δι' ἐλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν [3]), ἤτοι τραγῳδία εἶναι ἡ μιμησις πρά-

[1]) Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. 4 «ἡ μὲν τραγῳδία ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον ... κατὰ μικρὸν ηὐξήθη».

[2]) Ὁρατίου ἐπιστολ. II, 3 (ars. poet.) 220 carmine qui tragico vilem certavit ob hircum. Τράγον ὡς ἔπαθλον ἀναφέρει μὲν τὸ Πάριον μάρμ. 43 καὶ ὁ Εὐσέβιος κατὰ τὴν 80, 1 Ὀλυμπ., ἀλλ' ἴσως ταῦτα προῆλθον ἐκ τῶν τοῦ διθυράμβου, οὗ ἔπαθλον ἦτο βοῦς. Τὴν ἀληθῆ ἐτυμολογίαν εὑρίσκομεν ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐτυμολογικῷ, ἔνθα 764, 6 ἀναγιγνώσκομεν· «τραγῳδία, ὅτι τὰ πολλὰ οἱ χοροὶ ἐκ Σατύρων συνίσταντο, οὓς ἐκάλουν τράγους». Ταῦτα δ' ἐπικυροῖ καὶ ὁ στίχος τοῦ Αἰσχύλου ἐν Προμηθεῖ πυρκαεῖ ἀπόσπ. 219 ἐκδ. Herm., ἐν ᾧ ὁ Προμηθεὺς οὕτω προσφωνεῖ τὸν χορὸν τῶν Σατύρων· «τράγος γένειον ἆρα πενθήσεις σύ γε;» Ὁ Müller ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς φιλολ. I, 487 [I, 491 μεταφρ. Κυπρ. Γαλ.] ἀποδέχεται τὴν γνώμην, ὅτι προῆλθεν ἡ τραγῳδία ἐκ τοῦ ἄσματος τοῦ ᾀδομένου κατὰ τὴν θυσίαν τράγου τὴν καθιερωμένην κατὰ τὴν παράστασιν τῶν διθυράμβων.

[3]) Ἐκ τῶν πολυπληθῶν ἑρμηνευτικῶν τοῦ ὁρισμοῦ τούτου συγγραφῶν ἄξιαι μνείας εἶναι αἱ ἑξῆς, πλὴν τῆς τοῦ Lessing, Dramaturgie, I. Bernays, Grundzüge der verlorenen Abhandlung des Aristoteles über Wirkung der Tragödie 1857, Zwei Abhandlungen

ξεώς τινος σπουδαίας καὶ τελείας ἐχούσης ἀξιόλογον μέγεθος ἐν γλώσσῃ ἡδυσμένῃ, ἤτοι ἐχούσῃ ῥυθμὸν καὶ ἁρμονίαν καὶ μέτρον, ἀλλὰ διαφόρῳ ἐν ἑκάστῳ τῶν μερῶν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου, (διότι τὰ μὲν διαλογικὰ μέρη περαίνονται διὰ μέτρων μόνον, τὰ δὲ χορικὰ διὰ μέλους) καὶ δὴ πράξεως διὰ δρώντων προσώπων καὶ οὐχὶ δι' ἀπαγγελίας τελουμένης, ἥτις διεγείρουσα τὸν φόβον καὶ τὸν ἔλεον ἐπιφέρει τὴν κάθαρσιν τῶν τοιούτων παθημάτων. Καὶ φόβον μὲν καὶ ἔλεον διεγείρει ἡ πρᾶξις τῆς τραγῳδίας ἕνεκα τῆς μεγάλης δυστυχίας, ἥτις ἐνσκήπτει εἰς τοὺς δρῶντας οὐχὶ ἐξ ἰδίας ὑπαιτιότητος, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ πεπρωμένου [1]), ὥστε καὶ ἡμᾶς τοὺς θεατὰς καταλαμβάνει πλὴν τοῦ ἐλέου φόβος, μὴ εἰς ὁμοίαν ὑποπέσωμεν δυστυχίαν. Ἀλλὰ τὰ παθήματα ταῦτα καθαίρονται καὶ καταπραύνονται διὰ τούτου, ὅτι ἡ πρᾶξις δὲν ἀποπαύεται εὐθὺς ὡς κορυφωθῇ ἡ ἐνσκήπτουσα συμφορά, ἀλλὰ παρατείνεται διὰ τρόπου τοιούτου, ὥστε νὰ ὑποχωρῇ ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν τὸ διασεῖον αὐτὴν πάθημα εἰς οἰκτράν τινα διάθεσιν διὰ τῆς βοηθείας, ἥτις παρέχεται εἰς τὸν δυστυχῆ, τῆς ταφῆς τοῦ νεκροῦ, τῶν δακρύων καὶ θρήνων τῶν συγγενων. Τὴν ὑπόθεσιν δ' ἐλάμβανεν ἡ τραγῳδία συμφώνως πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς κυρίως ἐκ τοῦ μύθου ἢ τῆς τῶν ἡρώων ἱστορίας,

über die aristotelische Theorie des Dramas, Berlin 1880. L. Spengel, Über die κάθαρσις τῶν παθημάτων ἐν ταῖς Abhandlung. der bayer. Akad. X, τόμ. 1859. Meiser, Beitrag zur Lösung der Katharsisfrage ἐν τοῖς Blätter für Bayerisches Gymnasialw. 1887 σελ. 211 κ. ἑξῆς. [Πάσας τὰς ἑρμηνείας τῶν ξένων λογίων πειρᾶται ν' ἀναιρέσῃ καὶ νέαν εἰσηγεῖται ὁ ἡμέτερος Δ. Βερναρδάκης ἐν τοῖς Προλεγομένοις τῆς ἐκδόσεως τῶν Εὐριπίδου Φοινισσῶν σελ. λζ' καὶ ἑξῆς]. Ἕτερός τις δ' εἰς τὸν Θεόφραστον ἀποδιδόμενος ὁρισμὸς εὑρίσκεται παρὰ Διομήδει 487, 12 ἐκδ. Keil· «Τραγῳδία ἐστὶν ἡρωϊκῆς τύχης περίστασις».

[1]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς 13 λέγει, ὅτι ἥρως τῆς τραγῳδίας ἄριστος εἶναι ὁ «μήτε ἀρετῇ διαφέρων καὶ δικαιοσύνῃ, μήτε διὰ κακίαν καὶ μοχθηρίαν μεταβάλλων εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ δι' ἁμαρτίαν τινὰ» περιπίπτων εἰς τὴν δυστυχίαν, διότι ἄλλως ἡ δυστυχία ἐμποιεῖ ἀγανάκτησιν· «οὐ γὰρ φοβερὸν οὐδ' ἐλεεινὸν τοῦτο, ἀλλὰ μιαρόν ἐστιν», ὅταν δῆλα δὴ οἱ ἐπιεικεῖς περιπίπτωσιν εἰς δυστυχίαν. Καὶ τοῦτο μὲν ὀρθῶς ἔχει, ἀλλὰ ταῦτα λέγων δὲν ἀπαιτεῖ ὁ φιλόσοφος καὶ ἁμαρτίαν ἴσην πρὸς τὴν δυστυχίαν. Ἴδε περὶ τούτου P. Richter, Die Tragödien des Aeschylos nach Inhalt und Wirkung beleuchtet. Breslau 1891, Programm № 172.

ὧν αἱ μορφαὶ κατὰ τὴν παράστασιν τῶν πολλῶν ὑπερεῖχον τῶν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων τοῦ παρόντος καὶ παρεῖχον εἰς τὸ ὅλον ἰδανικόν τινα χαρακτῆρα.

Ἡ δὲ κωμῳδία προῆλθεν ἀπὸ τῶν ᾀσμάτων τῶν φαλλοφορικῶν πομπῶν [1]), ἄτινα καὶ μετέπειτα διέμενον νομιζόμενα σὺν τῷ διθυράμβῳ καὶ τῇ τελείως μορφωθείσῃ κωμῳδίᾳ. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Ἀριστοτέλην (ἐν τῇ Περὶ Ποιητ. 3) πολλοὶ πλανηθέντες ἴσως ἐκ τῶν κατ' ἀγροὺς Διονυσίων ἐνόμισαν, ὅτι ἡ λέξις ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς κώμης, λέξεως δι' ἧς οἱ Δωριεῖς ἐσήμαινον ὅ,τι καὶ οἱ Ἀττικοὶ διὰ τοῦ δήμου. Ἀλλ' ἡ κωμῳδία οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει πρὸς τοῦτο, διότι τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῆς συνθέτου λέξεως εἶναι ὁ κῶμος, θίασος εὐθύμων, ἐξ οὗ καὶ τὸ κωμάζειν καὶ τὸ λατινικὸν comissari ἐγένετο [2]). Ἀπαντᾷ δὲ παρ' Ἀριστοφάνει πρὸς τῷ ὀνόματι τῆς κωμῳδίας καὶ τὸ ἀστείως ποιηθὲν ὄνομα τρυγῳδία, ὅπερ ἢ ἐκ τῆς τρύγης ἢ ἐκ τῆς τρυγὸς ἐγένετο. [3]). Καὶ ἔλαβε μὲν μετὰ τῶν φαλλικῶν ᾀσμάτων ὡς δῶρον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἡ κωμῳδία καὶ τὸ σκῶμμα καὶ τὴν εὐθυμίαν, ἀλλὰ μόνον σὺν τῷ χρόνῳ ἀνυψώθη εἰς εὔθυμον καὶ σκωπτικὴν παράστασιν γελοίας τινὸς πράξεως [4]). Καὶ τὴν μὲν ὕλην ἐλάμβανεν ἡ κωμῳδία ἐκ τοῦ καθ' ἡ-

[1]) Ἀριστοτ. Περὶ ποιητ. 4 "ἡ δὲ (κωμῳδία) ἀπὸ τῶν (ἐξαρχόντων) τὰ φαλλικά, ἃ ἔτι καὶ νῦν ἐν πολλαῖς τῶν πόλεων διαμένει νομιζόμενα."

[2]) Ὁ Διομήδης ἐν σελ 488,5 ἐκδόσ. Keil λέγει· «comoedia dicta ἀπὸ τῶν κωμῶν.. vel ἀπὸ τοῦ κώμου, id est comessatione.»

[3]) Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Ἀχαρνέας 498. Ἀθην. II, 40b. Ἐτυμολ. Μέγα 764, 12. Ἀνώνυμ. Περὶ Κωμῳδίας III, ἐξ οὗ ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ ποιητικῇ τέχνῃ [ἐπιστολ. II, 3, 277] ἔγραψε τὸν στίχον· quae canerent agerentque peruncti faecibus ora. [Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κωμῳδίας, καθ' ἃ συνάγεται ἐκ τῶν ἐν ἀρχαίοις μνημείοις παραστάσεων, ἴδε A. Körte ἐν Archäol. Jahrbuch VIII, 1893 σ. 61-93. G. Loeschke ἐν Athen Mittheil. XIX, 1894 σ. 519 κ. ἑξ.]

[4]) Ἀριστ. ἐν Ποιητ. 5 «ἡ κωμῳδία ἐστὶν μίμησις φαυλοτέρων μέν, οὐ μέντοι κατὰ πᾶσαν κακίαν, ἀλλὰ τοῦ αἰσχροῦ, οὗ ἔστι τὸ γελοῖον μόριον.» Ὁ ἐν τῇ περὶ κωμῳδίας πραγματείᾳ τοῦ cod. coislin. 120 ὁρισμὸς εἶναι φαῦλος ἀπομίμησις τοῦ ἀριστοτελικοῦ τῆς τραγῳδίας ὁρισμοῦ. Ὁ δὲ παρὰ Διομήδει ἐν σελ. 488,4 ἐκδ. Keil ὁρισμὸς τοῦ Θεοφράστου ἔχων οὕτως, «κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή» ἐνδεικνύει τὴν ὁρμήν, ἣν ἔσχεν ἐπὶ τὸν Θεόφραστον ὁ χαρακτὴρ τῆς νέας κωμῳδίας.

ἡμέραν βίου, τὰ δὲ πρόσωπα αὐτῆς ἦσαν ἐκ τῶν ζώντων καὶ δὴ ἐν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις ἐκ τῶν τὰ τῆς πόλεως πραττόντων.

Τὸ δὲ σατυρικὸν δρᾶμα, οἱ σάτυροι, ἔλαβεν ἐκ τούτου τὸ ὄνομα, ὅτι ὁ χορὸς αὐτοῦ ἀπετελεῖτο ἐκ μετημφιεσμένων σατύρων. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν σύστασιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ χοροῦ ἐξέλεγεν ἐκ τῶν μυθικῶν ἡρώων ἐκείνους, οἵτινες εἶχόν τι τὸ εὔθυμον. Οὕτω δὲ διετήρησε πιστότατα τὸ σατυρικὸν δρᾶμα τὸν ἀρχικὸν χαρακτῆρα τοῦ διονυσιακοῦ δράματος καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ πρώτη βαθμὶς ἡ ἀγαγοῦσα εἰς τὴν τραγῳδίαν, διότι καὶ ἐν ταύτῃ πάλαι ποτὲ ὁ χορὸς ἐκ σατύρων συνίστατο. Ἀλλ' ὅτε ἡ μὲν τραγῳδία ἤρξατο ἐπιλαμβανομένη σπουδαίων καὶ παλαιοτάτων καὶ ποικίλων μύθων, ἡ δὲ κωμῳδία ἀντὶ τῶν παραδόσεων τοῦ παρελθόντος προέθηκεν ὡς σκοπὸν τοῦ σκώμματος καὶ τῆς χαριτίας τὰ τοῦ παρόντος, τότε τὸ σατυρικὸν δρᾶμα δὲν παρηγκωνίσθη μὲν τέλεον, ἀλλ' ἐδιδάσκετο ἐν τέλει μετὰ τὰς τραγῳδίας [1]).

Τὴν διαφορὰν τῶν τριῶν εἰδῶν τοῦ δράματος, ἐξεδήλου καὶ ἡ ἐξωτερικὴ σκευή, ἡ στολὴ τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ὑποκριτῶν. Καὶ τῆς μὲν τραγῳδίας ἰδίως χαρακτηριστικὰ ἦσαν ἡ ὁμοία πρὸς καλόβαθρα ὑπόδεσις, ὁ κόθορνος, καὶ ὁ ὑπὲρ τὸ πρόσωπον ἐν σχήματι κόμης εἰς ὕψος ἀνέχων ὄγκος, ἅτινα ἀπεδείκνυον τοὺς ἥρωας ὑπερβαίνοντας τὸ μέτρον τοῦ μεγέθους τῶν κοινῶν ἀνθρώπων. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τῆς κωμῳδίας οἱ ὑποκριταὶ ἔφερον ταπεινὸν ὑπόδημα, τὰς ἐμβάδας (soccus) καὶ περιῆπτον ἐν

[1]) Casaubonus, De satyrica Graecorum poesi et Romanorum satura, ἐν τέλει τῆς ἐκδόσεως τοῦ Persius 1605. Ἐν τούτῳ ὡρίσθη τὸ πρῶτον ἡ διαφορὰ τοῦ ἑλληνικοῦ σατυρικοῦ δράματος καὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων σατίρας. Ἀλλά, καίπερ διάφορος οὖσα ἡ λογοτεχνικὴ σάτιρα τῶν Ῥωμαίων τοῦ σατυρικοῦ δράματος τῶν Ἑλλήνων, φαίνεται ὅμως ἐκβλαστήσασα ἐκ τῆς αὐτῆς ῥίζης. Ἴδε Ribbek, Ἱστορία τῆς Ῥωμαϊκῆς ποιήσεως I, 9 [μετάφρ. Σακελλαροπούλου]. — Τὸ μόνον σωζόμενον σατυρικὸν δρᾶμα εἶναι ὁ Κύκλωψ τοῦ Εὐριπίδου. Πολλὰ δ' ἔτι μανθάνομεν ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων παραστάσεων, περὶ ὧν ἴδε Wieseler, Das Satyrspiel, Göttingen 1848. Otto Jahn, Satyre auf Vasenbildern und das Satyrdrama ἐν Philologus 27, 1—27.

НБОНУ ім. І.І. Мечникова

τῇ ὀσφύϊ ὡς λάτρεις τοῦ γονιμώδους θεοῦ μέγαν φαλλόν. Οἱ δὲ χορευταὶ τοῦ σατυρικοῦ δράματος ἔφερον νεβρίδα (τραγῆν) καὶ φαλλὸν μὲν ἔμπροσθεν, οὐρὰν δὲ τράγου ὄπισθεν.

141. Ἡ σημασία τῶν Ἀθηνῶν ὡς πρὸς τὸ δρᾶμα. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (περὶ Ποιητ. 3) ἀντεποιοῦντο τοῦ δράματος οἱ Δωριεῖς, τῆς μὲν κωμῳδίας δῆλα δὴ οἱ Μεγαρεῖς, ἄλλοι δὲ Πελοποννήσιοι τῆς τραγῳδίας [1]). Καὶ αἱ ἀξιώσεις αὗται δὲν ἦσαν μὲν βεβαίως ὅλως ἀβάσιμοι, διότι ἀληθῶς διὰ τοῦ Πρατίνα μὲν μετεφυτεύθη τὸ σατυρικὸν δρᾶμα ἐκ Φλιοῦντος εἰς Ἀθήνας, αἱ δ' ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ γραφεῖσαι καὶ ὡρισμέναι πρὸς διδασκαλίαν ἐν δωρικῇ τινι πόλει κωμῳδίαι τοῦ Ἐπιχάρμου βεβαίως δὲν ὡρμήθησαν ἐξ Ἀθηνῶν. Ἀλλ' ὁμολογουμένως ἐν Ἀττικῇ ἀνεπτύχθη καὶ ἐμορφώθη τέλειον τὸ δρᾶμα. Διότι ἐνταῦθα πρωΐμως μὲν ἤδη ἐπεχωρίαζεν ἐν τοῖς ἀγροῖς ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου καὶ δὴ ἐν τῷ δήμῳ τῆς πολυαμπέλου Ἰκαρίας. Ἐκ δὲ τῶν ἀγρῶν μετεφύτευσεν εἶτα κατὰ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα τὴν δημοτικὴν λατρείαν εἰς τὴν πόλιν ὁ φιλότεχνος τύραννος Πεισίστρατος, ὃς ἐπόρισε μὲν εἰς αὐτὴν νέον τέμενος ἐν τῇ μεσημβρινῇ κλιτύϊ τῆς πέτρας τῆς Ἀκροπόλεως [2]), ἐκέλευσε δὲ νὰ κομίσωσιν αὐτόσε ἐξ Ἐλευθερῶν τὸ ξόανον τοῦ θεοῦ. Παρὰ τῷ ναῷ δὲ τούτῳ ἐδίδαξεν ἐν ἔτει 534 [3]) τὸ πρῶτον ὁ Θέσπις δρᾰμά τι, οὗ κατ' ἀκολουθίαν οἱ διονυσιακοὶ ἀγῶνες περιελήφθησαν ἐν τοῖς ἀστικοῖς ἀγῶσιν. Ἐν τοῖς χρόνοις δ' ἐκείνοις ἤρξαντο αἱ Ἀθῆναι αἰρόμεναι εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἰσχύος αὐτῶν καὶ ἐμπλέκουσαι εἰς τὸν στέφανον τοῦ κλέους καὶ τὸν

[1]) Πρὸς ταῦτα ἔχει σχέσιν τὸ ὑπὸ τοῦ Σουΐδα περὶ Ἀρίονος λεγόμενον «τραγικοῦ τρόπου εὑρετής».

[2]) Περὶ τοῦ τεμένους τούτου τοῦ Διονύσου Ἐλευθερέως ἴδε Dörpfeld, Das Griechische Theater πίν. 1 [σ. 7 κ. ἑ.]. Τὸ παλαιότατον δ' ἱερὸν τοῦ Διονύσου, ἐν ᾧ ἐτελεῖτο ἡ παλαιοτάτη, ἰωνικὴ καὶ ἀττικὴ ἑορτὴ τοῦ θεοῦ, τὰ Ἀνθεστήρια, ἔκειτο ἐν Λίμναις. Καὶ τοῦτο δὲ νομίζει ὅτι ἀνεῦρεν ἐν τῇ μικρᾷ κοιλάδι ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς δυσμὰς τοῦ Ἄρεως ὁ Dörpfeld.

[3]) Τῇ 61ῃ Ὀλυμπ. = 536 — 532 π. Χ. ἐδίδαξε κατὰ Σουΐδαν ὁ Θέσπις δρᾶμα. Τὸν χρόνον ὁρίζει μὲν ἀκριβέστερον παραδίδων καὶ τὸ ἔτος τῆς Ὀλυμπιάδος τὸ Πάριον χρονικὸν 58, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐανάγνωστα πάντα τὰ γράμματα ἐν αὐτῷ.

εὐγενῆ θαλλὸν τῆς ποιητικῆς λαμπρότητος. Καὶ ἐν μὲν τοῖς χρόνοις τῆς ἀκμῆς τοῦ ἔπους οὐδὲν ἐποιήθη ἐν Ἀττικῇ ἄξιον λόγου λογοτεχνικὸν ἔργον. Ἀλλ', ἐν ᾧ οἱ ὁμόφυλοι Ἴωνες τῆς εὐφόρου ἀκτῆς τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας πρωΐμως κατωλίσθαινον εἰς τρυφὴν καὶ δουλείαν, ἐπὶ τοῦ ἀγόνου ἐδάφους τῆς Ἀττικῆς διετηρεῖτο ἀκμαία ἡ εὐρωστία τοῦ γενναίου, ἐν τῷ πρὸς τὸν βίον ἀγῶνι ἐπιῤῥωσθέντος ὁμογενοῦς φύλου. Κατὰ μικρὸν δὲ μόνον ηὐξάνοντο καὶ ἀνεπτύσσοντο ἐνταῦθα οἱ τοῦ δένδρου τῆς ἡμερώσεως κλῶνες καὶ αἱ κάλυκες, οἵτινες ταχεῖς καὶ σφριγῶντες ἐκεῖ ἀνέδιδον. Διότι κατὰ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα τὸ πρῶτον ἀνέδειξαν αἱ Ἀθῆναι τὸν σοφὸν Σόλωνα καὶ προσείλκυσαν οἱ Πεισιστρατίδαι εἰς τὴν αὐλὴν αὐτῶν ποιητὰς καὶ λογίους ἄνδρας. Ἡ μεγάλη δ' ἐπίδοσις, ἣν ἔλαβεν ἡ κυριαρχία τοῦ δήμου μετὰ τὴν ἐξορίαν τῶν τυράννων, καὶ ὁ πλοῦτος τῆς πόλεως μετὰ τὰς κατὰ τῶν Περσῶν νίκας σπουδαίως ὠφέλησαν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς δραματικῆς ποιήσεως. Καὶ ἡ μὲν μεγαλοπρέπεια τῶν ἑορτῶν ἠξίου ὑπερβαλλόντως πολλὰ καὶ μεγάλα ἐκ τῆς ἐλευθεριότητος καὶ περιουσίας τῶν χορηγῶν, ἡ δὲ παῤῥησία ἐν τῷ θεάτρῳ προϋπετίθετο τὴν παῤῥησίαν ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ. Ὡς δὲ τὸ μὲν ἔπος ἤνθησεν ἐν τῷ ἠρέμῳ ἡλιακῷ φωτὶ τῶν ἡγεμονικῶν οἴκων τῆς Ἑλάσσονος Ἀσίας, ἡ δὲ λυρικὴ ποίησις ἐγεννήθη ἐν τῇ ὁρμῇ τῶν ἀγώνων, οἵτινες ἦσαν τὸ ἐπακολούθημα τῆς καταλύσεως τῆς ἀρχῆς τῶν πατρικῶν βασιλέων, οὕτω τὸ δρᾶμα ἦτο γόνος τῆς κυριαρχίας τοῦ δήμου καὶ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἐν ἁπάσῃ τῇ Ἑλλάδι ὡς τὸ ἔρυμα τῆς ἀρχῆς τοῦ δήμου [1]). Καὶ ὁ χαρακτὴρ δὲ τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων ἀπεδεικνύετο εὔνους εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δράματος· διότι εἰς μὲν τὸ εὐκίνητον αὐτοῦ ἥρμοζεν ἄριστα ἡ ποικιλία τῶν

[1]) Ὅτι ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν ἐρείδετο κυρίως εἰς τὴν πνευματικὴν ὑπεροχήν, τοῦτο ἐξέφρασεν ἄριστα ὁ Περικλῆς διὰ τῶν περιφήμων ἐκείνων (ἐν Θουκ. II, 41)· «ξυνελὼν λέγω τὴν πόλιν τῆς Ἑλλάδος παίδευσιν εἶναι». Περὶ τῶν πλεονεκτημάτων δὲ τῆς ἀττικῆς διαλέκτου, τῆς κοινότητος καὶ μετριότητος αὐτῆς ἄριστα λέγει ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ περὶ ἀντιδόσεως (15) 295 κ. ἑξῆς.

ἐπὶ τῆς σκηνῆς τελουμένων, ἡ δὲ πρὸς τὰς διαλεκτικὰς συζητήσεις κλίσις αὐτοῦ εὕρισκεν εὐάρεστον τροφὴν ἐν ταῖς λογομαχίαις τοῦ δραματικοῦ διαλόγου, ἡ δὲ σφοδρὰ καὶ εὐπρόσιτος εἰς συγκλονοῦντα τὴν ψυχὴν πάθη φύσις αὐτοῦ ἠσμένιζεν, ἂν περιέπιπτε διὰ τοῦ μιμητικοῦ δράματος εἰς πάθη [1]).

142. Σκηνικαὶ ἀρχαιότητες. Πρὶν δὲ τραπῶμεν ἐπὶ τοὺς ποιητὰς καὶ τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς δραματικῆς ποιήσεως, πρέπει πρῶτον νὰ διαγνῶμεν καλῶς τὰ κεφάλαια τῶν σκηνικῶν ἀρχαιοτήτων [2]), τὸ θέατρον, τὰς ἡμέρας τῆς διδασκαλίας τῶν δραμάτων, τὴν διδασκαλίαν αὐτήν, ὡς καὶ τὴν οἰκονομίαν τοῦ δράματος.

Θέατρον [3]) ἐτυμολογικῶς σημαίνει τόπον πρὸς θέαν. Ἀλλ', ὁσάκις ὑπάρχει τι πρὸς θέαν, οἱ θεαταὶ ἵστανται κύκλῳ (corona) περὶ τὸν τεχνίτην. Κυκλοτερὴς ἦτο ἄρα ἐν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις καὶ ἡ ἀγορά [4]), ὁ κατὰ φύσιν τόπος πρὸς τοιαῦτα θεάματα, καὶ κύκλῳ ἵστατο ἀπὸ τοῦ Ἀρίονος ὁ διθυραμβικὸς χορός, κύ-

[1]) Ἐκ τοῦ ἐναντίου δέ, ὁπόσον ἀνεπιτηδείως εἶχεν ὁ Θηβαῖος ποιητὴς Πίνδαρος πρὸς μιμητικὰς παραστάσεις, ἐν οἷς χρόνοις ἐν Ἀττικῇ ἤκμαζε πλέον τὸ δρᾶμα, κατεδείξαμεν ἀνωτέρω ἐν § 130.

[2]) A. Müller, Lehrbuch der griechischen Bühnenaltertümer, Freiburg 1886. Τοῦτο δὲ κατέστησε περιττὰ τὰ ἔργα τοῦ Schneider, Das attische Theaterwesen, Weimar 1835, Geppert, Altgriechische Bühne, Leipz. 1843, Sommerbrodt, Scaenica, Berlin 1876. Ἐν δὲ τῷ Handbuch der klass. altertumswissenschaft παρέχει εἰδικὴν ἔκθεσιν τῶν σκηνικῶν ἀρχαιοτήτων ὁ Oehmichen [München 1890]. Καλὸν δ' ἀγγλικὸν ἐγχειρίδιον εἶναι τὸ τοῦ Haigh, The Attic theatre, Oxford 1889 [2α ἐκδ. μετὰ προσθηκῶν καὶ διορθώσεων 1898].

[3]) Dörpfeld-Reisch Das griechische Theater, Athen 1896 κύριον καὶ θεμελιῶδες ἔργον. Ἀλλ' εὔχρηστον ἔτι εἶναι καὶ τὸ ἔργον τοῦ Wieseler, Theatergebäude und Denkmäler des Bühnenwesens bei den Griechen und Römern, Göttingen 1851 μετ' ἐπιμέτρων. Πρὸς τὰ πορίσματα τοῦ Dörpfeld ἀντιστρατεύεται πολλαχῶς ὁ Bethe, Prolegomena zur Geschichte des Theaters in Altertum, Leipz. 1896.

[4]) Ἴδε Ὁμ. Ἰλ. Σ, 504, ἔνθα οἱ γέροντες δικασταὶ ἐπὶ ξεστῶν λίθων κάθηνται ἱερῷ ἐνὶ κύκλῳ. Κυκλοτερὴς ἦτο καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Schliemann ἐκσκαφεῖσα ἀγορὰ τῶν Μυκηνῶν. [Τὴν γνώμην τοῦ Schliemann, ὑπολαβόντος ὡς ἀγορὰν τὸν ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως πεφραγμένον τόπον, ὑφ' ὃν οἱ τάφοι, οὐδεὶς ἀσπάζεται νῦν]. Ἡ παλαιὰ δὲ ἐν τῇ ἀγορᾷ ὀρχήστρα τῶν Ἀθηνῶν ἐχρησίμευεν εἰς κυκλικοὺς καὶ οὐχὶ εἰς δραματικοὺς χορούς.

κλιος χορός, ὅστις ἐν μέσῳ τῶν θεατῶν, ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ, ἀρχικῶς περὶ βωμόν, τὴν θυμέλην, ὠρχεῖτο καὶ ᾖδεν. Ἀλλ', ἀφ' οὗ ηὐξήθη ὁ κύκλος τῶν θεατῶν, ἔπρεπε νὰ ληφθῇ πρόνοια νὰ δύνωνται νὰ θεῶνται καὶ οἱ ὄπισθεν ἱστάμενοι, οἵτινες δὲν ἦσαν πάντοτε καὶ οἱ ὑψηλότεροι. Τοῦτο ἤγαγεν εἰς κατασκευὴν ἱκρίων οὕτως, ὥστε τὰ βάθρα τῶν θεατῶν ἀνυψοῦντο, τὰ μὲν ὑπεράνω τῶν δέ. Ἀλλ' ἐν μεγάλῳ συνωστισμῷ ἠδύναντο εὐκόλως νὰ καταπίπτωσι τοιαῦτα ἴκρια, ὡς καὶ παραδίδεται ἡμῖν τοιοῦτό τι δυστύχημα συμβὰν ἐν Ἀθήναις περὶ τὴν 70 Ὀλυμπιάδα (500 497) [1]). Ἔπρεπεν ἄρα νὰ ληφθῇ πρόνοια περὶ ἀσφαλεστέρου οἰκοδομήματος. Ἀλλ' ἡ οἰκοδομὴ ἀμέσως ἐν ὁμαλῷ τόπῳ θεάτρου λιθίνου θὰ ἦτο πολυδάπανος. Ἐκ τούτου ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἡ γνώμη νὰ μεταχειρισθῶσιν ὡς θέατρον τὴν φυσικὴν ἐπικλινῆ πλευρὰν τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐν τῷ κοίλῳ δηλαδὴ τοῦ λόφου εὐκόλως ἠδύναντο νὰ ἐγκολάψωσιν ἕδρας καὶ διὰ μικρᾶς ἐπιχώσεως νὰ παρατείνωσιν αὐτὰς καὶ νὰ ἀποτελέσωσιν ἡμικύκλιον. Οὕτως ἐγένετο τὸ ἐν Ἀθήναις θέατρον τοῦ Διονύσου, τὸ πρότυπον πάντων τῶν ἄλλων θεάτρων τῆς ἀρχαιότητος, ὅπερ ἐξέσκαψαν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἀπὸ κοινοῦ πονήσαντες ἕλληνες καὶ γερμανοὶ ἀρχαιολόγοι. Ἀλλὰ τοσοῦτον μέγα οἰκοδόμημα τηλικαύτην ἔχον σκηνὴν ὡς καὶ πάντα τὰ ἄλλα τῆς σκηνῆς οὔτε διὰ μιᾶς ἐγένετο, οὔτε παρέμεινεν ἀμετάβλητον καθ' ἅπαντα τὸν αἰῶνα. Οὕτω δὲ κατὰ τὸν Σουΐδαν ἤρξαντο μὲν οἰκοδομοῦντες εὐθὺς μετὰ τὸ συμβὰν ἀτύχημα τῆς 70 Ὀλυμπιάδος ἀσφαλὲς θέατρον, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐγκαίνια ἐγένοντο τῷ 472 [2]), ἐτελειώθη δὲ καὶ ἐκοσμήθη διὰ

[1]) Σουΐδας ἐν λέξει «Πρατίνας» καὶ «Αἰσχύλος». Ἐπειδὴ δ' ὁ μὲν Πρατίνας ἅπαξ μόνον, ὁ δ' Αἰσχύλος τῷ 485 τὸ πρῶτον ἐνίκησεν, ἴσως ὁ παρὰ Σουΐδᾳ ἀριθμὸς ο' (70) ἐσφαλμένως ἔχει ἀντὶ τοῦ οε' (75).

[2]) Τὸ ἔτος 472 ἀπεδείχθη ὀρθῶς ἔχον ἐκ τῆς νεωστὶ ἐκσκαφείσης ἐπιγραφῆς τῆς διαλαμβανούσης περὶ θεατρικῶν νικῶν ἐν τῷ Corpus inscriptionum Atticarum II, 971 διὰ τῶν εὐστόχων συνδυασμῶν τοῦ Oehmichen, Anfänge der dramatischen Wettkämpfe in Athen ἐν τῷ Sitzungsbericht der bayer. Akademie 1889 II, 142 κ.ἑ. Ἐν τούτοις παράβαλλε καὶ τὴν σημ. 2 τῆς 391 σελίδος.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

τῶν ἀγαλμάτων τῶν μεγάλων διδασκάλων Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου μόνον, ὅτε ὁ Λυκοῦργος διεχείριζε τὰ οἰκονομικὰ τῆς πόλεως (338—326) [1]).

143. Μέρη τοῦ θεάτρου. Ἐν ἑκάστῳ ἑλληνικῷ θεάτρῳ διακρίνονται τρία κύρια μέρη, ἤτοι πρῶτον μὲν ὁ χῶρος, ἐνῷ κάθηνται οἱ θεαταί, τὸ θέατρον, (cavea), ὅπερ συνίστατο ἐκ τῶν κατὰ μικρὸν ἀνιουσῶν, πέραν τοῦ ἡμικυκλίου παρατεινομένων σειρῶν ἑδρῶν εἰς χρῆσιν τῶν θεατῶν, τοῖς θεωμένοις, δεύτερον δὲ ἡ κυκλοτερὴς ὀρχήστρα, ἥτις ἦτο κατεσκευασμένη ἐπὶ τοῦ ἰσοπέδου ἐδάφους καὶ ἐφ' ἧς ἵστατο καὶ ἐκινεῖτο ὁ χορὸς οὐχὶ πρὸς διδασκαλίαν δραμάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ διθυράμβων καὶ λυρικῶν ὀρχηστικῶν ἔργων, τρίτον δὲ ἡ σκηνὴ (scaena), ἥτις κυρίως μὲν ἐσήμαινε τὸ παράπηγμα, ἐν ᾧ οἱ ὑποκριταὶ ἐνεδύοντο καὶ μετημφιέννυντο, εἶτα δ' ἐν γενικωτέρᾳ σημασίᾳ τὸν τόπον, ἐφ' οὗ οἱ ὑποκριταὶ ἐδίδασκον. Εἰς ταῦτα δὲ τὰ κύρια μέρη προστίθενται αἱ πλάγιαι εἴσοδοι, αἱ πάροδοι, αἵτινες ἔκειντο ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ ἐμπροσθίου τοίχου τοῦ θεάτρου καὶ τῶν πλαγίων τοίχων τῆς σκηνῆς καὶ δι' ὧν εἰσήρχετο οὐ μόνον ὁ χορός, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐγκρίτοις χρόνοις καὶ οἱ ἔξωθεν ἐρχόμενοι ὑποκριταὶ καὶ δὴ ἐκ δεξιῶν μὲν τῶν θεατῶν οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τοῦ λιμένος, ἐξ ἀριστερῶν δὲ οἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν. Τὸ θέατρον διηρεῖτο διὰ διαζωμάτων καὶ ἀκτινοειδῶς κατεσκευασμένων βαθμίδων εἰς πλεῖστα διαμερίσματα, κερκίδας. Τοιαῦται δὲ κερκίδες ὑφίσταντο ἐν Ἀθήναις μὲν 13 [2]), ἐν Ἐπι-

[1]) Κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Dörpfeld ὁ Λυκοῦργος οὐ μόνον ἐξειργάσατο τὸ θέατρον, ὡς παραδίδεται, ἀλλὰ μάλιστα νῦν τὸ πρῶτον ἐκ λίθων ᾠκοδόμησεν, ἐν ᾧ πρὸ αὐτοῦ χάριν μὲν τῶν θεατῶν ἐγίνετο πρόσχωσίς τις γῆς, χάριν δὲ τῶν ὑποκριτῶν καθ' ἕκαστον ἔτος κατεσκευάζετο πρόχειρός τις ἐκ ξύλων σκηνή. Ταῦτα δὲ τεκμαίρεται ὁ ἔμπειρος ἀρχιτέκτων ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ὑλικοῦ καὶ τοῦ τρόπου τῆς οἰκοδομῆς ἐν ἅπασι τοῖς μέρεσιν, ἅτινα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς παλαιοτάτης λιθίνης οἰκοδομῆς. Τὰ σημερινὰ λείψανα τοῦ θεάτρου δεικνύουσι παρὰ τὴν παλαιοτέραν, μικρόν τι μεσημβρινώτερον κειμένην ὀρχήστραν καὶ σημεῖά τινα ἄλλων τριῶν διασκευῶν, αἵτινες ἐγένοντο ἡ μὲν ἐν τοῖς μακεδονικοῖς χρόνοις τῇ 2ᾳ ἢ 1ῃ ἑκατονταετηρίδι π. Χ., ἡ δ' ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς χρόνοις διὰ τοῦ Νέρωνος καὶ ἡ τελευταία ὑπὸ τοῦ Φαίδρου ἐν τῇ τρίτῃ μ. Χ. ἑκατονταετηρίδι.

[2]) Ὁ ἀριθμὸς τῶν 13 κερκίδων τυχαίως μόνον συμφωνεῖ πρὸς τὸν τῶν φυλῶν ἐπὶ

δαύρῳ δὲ 12, ἐν Θορικῷ 3 μόναι, ἐν Πειραιεῖ δὲ 13 μὲν ἐν τῷ κάτω, 26 δ' ἐν τῷ ἄνω διαζώματι. Ἡ δ' ὀρχήστρα εἶχεν ἐν τῷ μέσῳ βωμόν, περὶ ὃν ὠρχοῦντο οἱ κύκλιοι χοροί, πρὸ τοῦ βωμοῦ δ' εὑρίσκετο βῆμά τι, ἐφ' οὗ ἐκάθητο ὁ αὐλητής. Τοῦτο δὲ τὸ βῆμα ἐκαλεῖτο θυμέλη ὡς συναφὲς πρὸς τὸν βωμόν [1]). Ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ καὶ δὴ ἐπὶ τοῦ βήματος ἐκείνου τοῦ βωμοῦ ἴσως ἵστατό ποτε καὶ ὁ ὑποκριτής, ἂν καὶ αἱ περὶ τοῦ ἐλεοῦ μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων, ἐφ' οὗ ἀναβὰς πρὸ τοῦ Θέσπιδος ὁ ὑποκριτὴς ἀπεκρίνατο τοῖς χορευταῖς, ἐρείδονται εἴς τι κακῶς ἑρμηνευθὲν χωρίον κωμικοῦ τινος [2]). Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Αἰσχύλου τὰ παλαιότατα δράματα, αἱ Ἱκέτιδες, οἱ Πέρσαι καὶ ἴσως ἔτι καὶ οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας φαίνονται ὅτι ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας ἐδιδάχθησαν [3]). Ἡ δὲ σκηνή, ἥτις, ὡς ἤδη ὑπεδηλώθη, ἀρχικῶς συνίστατο ἔκ τινος ὄπισθεν τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου τῆς ὀρχήστρας πεπηγμένης πρὸς τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὸ θέατρον ὡρισμένης ξυλίνης καλύβης, ἐκταθεῖσα ἴσως ἐπ' Αἰσχύλου ἔτι ἀπετέλεσε τὸν πρὸ τῆς καλύβης παρατεινόμενον χῶρον, ἐφ' οὗ ἐδιδάσκοντο τὰ δράματα, οὐχὶ δὲ καὶ οἱ διθύραμβοι. Ἦτο δ' οὗτος σεσανιδωμένος καὶ περιωρίζετο ὑπὸ παρασκηνίων. Οἱ δ' ὑποκριταὶ εἰσήρχοντο εἰς αὐτὸν εἴτε διὰ μιᾶς τῶν θυρῶν τοῦ ὀπισθίου τοίχου, ἤ, ὁσάκις ἐκ τῆς ξένης ἤρχοντο, διὰ

Ἀδριανοῦ. [Τὸν λόγον, δι' ὃν τοσαῦται τὸ πλῆθος ἦσαν αἱ κερκίδες, διέγνω ὁ Σβορῶνος ἐν τῇ Διεθνεῖ ἐφημερίδι τῆς νομισμ. ἀρχαιολογ. 1898 σ. 109 κ. ἑ.]

[1]) Περὶ τοῦ δυσλύτου ζητήματος τῆς σχέσεως τῆς ὀρχήστρας πρὸς τὴν θυμέλην, περὶ οὗ διάφοροι ὑποθέσεις ἐγένοντο, ἴδε Müller 129 καὶ ἑξῆς. Dörpfeld-Reisch, Das griech. Theater 277 κ. ἑ. [Müller Untersuchungen zu den Bühnenalterth. 1899 σ. 93 κἑ.].

[2]) Περὶ τοῦ ἐλεοῦ κυρία μαρτυρία εἶναι ἡ τοῦ Πολυδεύκους ἐν Ὀνομ. IV, 123. Ὁ Hiller ἐν τῷ Rhein. Mus. 39, 329 ἀποδέχεται, ὅτι ἐσφαλμένως ἡρμηνεύθη χωρίον τι κωμικοῦ τινος. Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Reichel, Ueber vorhellenische Götterkulte, Wien 1897 ἀναπτυσσομένη θεωρία, καθ' ἣν ὁ βωμὸς προῆλθεν ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ· διότι τότε τὴν θυμέλην πρέπει ν' ἀναγάγωμεν εἰς τὸ ὑπόβαθρον, ἐφ' οὗ ἀρχικῶς ἀνετίθεντο τὰ ἀναθήματα.

[3]) Ἴδε Wilamovitz, Die Bühne des Aeschylos ἐν Hermes 21, 598 κ. ἑ., καθ' ὃν ὀπίσθιός τις τοῖχος κατεσκευάσθη περὶ τὸ 460 πρὸ τῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρεστείας τοῦ Αἰσχύλου. Κατὰ τῆς γνώμης ταύτης ἀντιλέγει ὁ Todt ἐν Philologus 48, 505 κ. ἑξῆς.

μιᾶς τῶν μεγάλων κάτω παρόδων. Κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς δὲ χρόνους κατεσκευάσθησαν καὶ θύραι τῶν παρασκηνίων, ὥστε διὰ τούτων ἠδύναντο νὰ εἰσέρχωνται οἱ ἐρχόμενοι ἐκ τοῦ λιμένος ἢ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἢ ἐκ τῶν ἀγρῶν ὑποκριταί. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ δράματι τῶν ἐγκρίτων χρόνων ἀνεστρέφοντο διηνεκῶς οἱ ὑποκριταὶ πρὸς τὸν χορόν, οὐδόλως ἀμφισβητήσιμον εἶναι, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου χορός τε καὶ ὑποκριταὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ εὑρίσκοντο τόπου καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκινοῦντο ἐπιπέδου, ἂν καὶ οἱ μὲν ὑποκριταὶ συνήθως μᾶλλον πλησίον τοῦ προσθίου τοίχου τῆς σκηνῆς, ὁ δὲ χορὸς μᾶλλον πρὸς τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας ἵστατο. Ἀλλ' ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις ζωηρῶς συζητεῖται περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ὁ τόπος οὗτος ἔκειτο ὑψηλότερον καὶ ἀπετέλει ἀληθῶς σκηνήν [1]). Καὶ τὰ μὲν διασωθέντα λείψανα θεάτρων οὐδόλως συντελοῦσιν εἰς ἐπίλυσιν τοῦ ζητήματος, διότι οὐδὲν αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα, ἢ εἰς τοὺς χρόνους τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν. Ὡσαύτως οὐδὲν ἀποδεικνύουσιν αἱ περὶ οἰκοδομῆς θεάτρων διδασκαλίαι τοῦ Βιτρουβίου (ἐν τῷ De architect. VI, 6), διότι καὶ αὗται ἀναφέρονται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους καὶ εἰς τὰ θέατρα τῶν χρόνων, ἐν οἷς αὐτὸς ἔζη. Μόναι δὲ αἱ ἐν τοῖς δράμασι τῶν κλασικῶν σωζόμεναι ὑποδείξεις [2]) πρὸς τοῖς

[1]) Ὅτι ἡ σκηνὴ ὑψηλότερον ἔκειτο, τοῦτο ἐνομίζετο ἔκπαλαι, ὁ δὲ Weissmann, Die scenischen Aufführungen der griechischen Dramen, München 1893, προσήνεγκε καὶ νέας ἀξιολόγους ἀποδείξεις τῆς γνώμης ταύτης καὶ σὺν τοῖς ἄλλοις τὸ ἐκ τῆς παρόδου τοῦ Εὐριπιδείου Ἡρακλείους χωρίον (120), εἰς ὃ ἡμεῖς πρῶτοι ἐτρέψαμεν τὴν προσοχήν, ἵνα ἀποδείξωμεν, ὅτι καὶ ὁ χορὸς εἰσερχόμενος ἔπρεπε ν' ἀναβῇ εἰς τὸ ὑψηλότερον ἐκεῖνο μέρος. Καὶ ὁ Bethe, Prolegomena zur Geschichte des Theaters im Altertum, Leipz. 1896 ἀποδέχεται, ὅτι καὶ ἐν τοῖς χρόνοις μετὰ τὸ 427 ὑψηλότερον ἔκειτο ἡ σκηνή. Τὴν ἀντίθετον γνώμην, ὅτι τὰ δράματα ἐδιδάσκοντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς ὀρχήστρας, προέβαλε τὸ πρῶτον ὁ Dörpfeld ταχθεὶς ἐναντίον τῆς παραδόσεως τῶν παλαιῶν (Vitruvii V, 6).

[2]) Περὶ τούτων ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα πραγματεύονται ὁ Capps, The stage in the greek theatre according to the extant dramas, New Hawen 1893. Bodensteiner, Scenische Fragen über den Ort des Auftretens und Abgehens von Schauspielern und Chor im griechischen Drama (ἔργον βραβευθὲν ἐν Μονάχῳ καὶ δημοσιευθὲν ἐν τοῖς Jahrbücher für klassische Philol. Supplem. XIX) καὶ Reish ἐν Dörpfeld-Reisch, Das griechische Theater IV Abschnitt.

γενικοῖς νόμοις τῆς ὀπτικῆς παρέχουσι πιστὰς ἀποδείξεις. Αὗται δέ, ἰδίᾳ μάλιστα ἡ χρῆσις τοῦ ἀναβαίνειν καὶ καταβαίνειν ἐν τοῖς Ἱππεῦσι τοῦ Ἀριστοφάνους (149) καὶ ἐν τοῖς Σφηξὶ (1342, 1514) καὶ ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσι (732) καὶ ἐν ταῖς Ἐκκλησιαζούσαις (1152) καὶ ἐν τοῖς Ὄρνισι (175), ἡ μνεία τοῦ σιμοῦ χωρίου ἐν Λυσιστράτῃ (288) καὶ δύο ἄλλαις ἐν τῷ σχολίῳ ἀναφερομέναις κωμῳδίαις καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν γερόντων διὰ τὴν ὀρθίαν πρόσβασιν ἐν Εὐριπίδου Ἠλέκτρᾳ (489), Ἴωνι (727 καὶ 738 κ. ἑ.), Ἡρακλεῖ (120) καὶ Ἀριστοφάνους Ὄρνισι (20 κ. ἑ. καὶ 49 κ. ἑ.), ταῦτα πάντα ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ἡ σκηνὴ ἔκειτο ὑψηλότερον. Ἀλλὰ τὸ ὕψος τοῦτο δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ, διότι ἐλλείπουσι μὲν ὡρισμέναι μαρτυρίαι, τὸ δὲ ὕψος τῆς σκηνῆς τῶν θεάτρων τῶν μεταγενεστέρων χρόνων (3—4 μέτ.) δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς προσδιορισμὸν τοῦ ὕψους ἐκείνου κατὰ τοὺς ἐγκρίτους χρόνους. Μόνον δ' ἐκ γενικῶν ὀπτικῶν ὁρμώμενοι λόγων προαγόμεθα εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὸ ὕψος ἦτο περίπου πέντε ποδῶν καὶ ὅτι ἔφερον εἰς αὐτὴν εἴτε ἀναβαθμοί, ἢ σανίδωμα ἐπικλινές.

Πρὸς τοῖς κυρίοις δὲ τούτοις μέρεσι τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου ὑφίσταντο καὶ διάφορα ἄλλα, οἷον τὰ περιστρεφόμενα πρίσματα, αἱ πρὸς τὰς ἑκατέρωθεν θύρας συμπεπηγμέναι περίακτοι (versurae), ὧν ἑκάστη τῶν τριῶν πλευρῶν ἐκαλύπτετο ὑπὸ εἰκόνος καὶ αἵτινες περιστρεφόμεναι μετέβαλλον τὴν σκηνήν [1]), ποικίλαι μηχαναί, ὧν ἀξιομνημόνευτον εἶναι τὸ ἐκκύκλημα ἰδίᾳ, δι' οὗ στρεφομένου ἐξεκυκλοῦντο τὰ ἐντὸς τῆς σκηνῆς συμβαίνοντα, ἡ μηχανὴ κατὰ τὴν ἀριστερὰν πάροδον, εἶδος γεράνου, δι' οὗ κατήγοντο πρόσωπα μετέωρα (ἀπὸ μηχανῆς), τὸ θεολογεῖον (κατ' ἀντίθεσίν πρὸς τὸ σύνηθες λογεῖον), ἐφ' οὗ σχηματιζομένου ἐξ αὐτῆς τῆς στέγης τῆς σκηνῆς ἐπεφαίνοντο οἱ θεοὶ [καὶ ἄλλα] [2]).

144. Ἡμέραι διδασκαλίας δραμάτων καὶ Ἀγῶ-

[1]) Ἐν οὐδενὶ τῶν σωζομένων δραμάτων καταφαίνεται ἡ χρῆσις τῶν περιάκτων.

[2]) [Πλείω ἴδε παρὰ Πολυδ. Ὀνομ. IV, 128 κ. ε.].

νες. Ὅτι τὸ δρᾶμα προῆλθεν ἐκ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, τοῦτο ἐγίνετο κατάδηλον παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις μέχρι τῶν ἐσχάτων χρόνων· διότι οὐχὶ καθ' ἑκάστην οὐδ' ἐν παντὶ χρόνῳ ἐδιδάσκοντο δράματα, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ θεοῦ Διονύσου. Ἐκ τούτου δὲ καὶ τὴν τιμητικὴν ἕδραν ἐν μέσῃ τῇ πρώτῃ σειρᾷ ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου κατεῖχεν ὁ ἱερεὺς Διονύσου τοῦ Ἐλευθερέως [1]). Οὕτω δὲ τὸ δρᾶμα εἰσήχθη εἰς τὸν κύκλον τῶν μουσικῶν ἀγώνων, καὶ ἡ πόλις ὥρισεν ἔπαθλα, ἵνα πρὸς τὴν λαμπρότητα τῶν ἑορτῶν τῶν θεῶν τελῶνται ἀγῶνες ποιητικοὶ καὶ μουσικοὶ καὶ ὀρχηστικοί [2]). Αἱ κύριαι δ' ἑορταί, καθ' ἃς ἐδιδάσκοντο δράματα [3]), ἦσαν τὰ Μεγάλα ἢ ἐν ἄστει Διονύσια [4]), ἄτινα ἑωρτάζοντο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀναγεννωμένης φύσεως κατὰ μῆνα Ἐλαφηβολιῶνα (Μάρτιον - Ἀπρίλιον), καὶ τὰ Λήναια, ἡ ἑορτὴ τοῦ ληνοῦ, κατὰ τὸν Γαμηλιῶνα (Ἰανουάριον - Φεβρουάριον) [5]). Ὑπερέβαλλον δὲ τὰ Διονύσια κατὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν διάρκειαν πάσας τὰς ἄλλας ἑορτὰς ἀπὸ τῶν περ-

[1]) Ἡ ἕδρα αὐτοῦ φέρουσα ἐπιγραφὴν εὑρέθη κατὰ χώραν ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς. Ἀπεικόνισιν ἴδε παρὰ Müller ἔνθ. ἀν. 94. [Dörpfeld-Reisch σ. 45. 46]. Ταύτην δ' ὑπαινίττεται ὁ Ἀριστοφ. ἐν Ἱππ. 536.

[2]) Ἡ ἀρχαιοτέρα μετὰ μουσικῶν ἀγώνων ἑορτὴ τῶν Ἀθηνῶν, τὰ Παναθήναια, διετελει μὲν ἑορταζομένη καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς νέας ἑορτῆς τῶν Διονυσίων, ἀλλ' ὡς καὶ πρότερον ἠγωνίζοντο κατ' αὐτὴν ῥαψῳδοὶ καὶ αὐληταὶ καὶ καθαρισταί.

[3]) Ἀνοξιόπιστος εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Διογ. Λαερτ. ἐν IV, 56 λέγοντος· «δράμασιν ἠγωνίζοντο Διονυσίοις, Ληναίοις, Παναθηναίοις (Θεοινίοις διώρθ. ὁ Böckh), Χύτροις, (Χύτροι δ' ἐκαλεῖτο ἡ τρίτη ἡμέρα τῆς παλαιοτάτης ἑορτῆς τοῦ Διονύσου, τῶν Ἀνθεστηρίων, ἀγομένη τῇ 13ῃ τοῦ Ἀνθεστηριῶνος, Φεβρουαρίου-Μαρτίου). Ὀρθότερον ἔχουσι τὰ τοῦ σχολίου εἰς Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 503. Παράδ. καὶ Müller ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 309.

[4]) Τὰ ἐν ἄστει Διονύσια κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ κατ' ἀγρούς, ἄτινα καὶ κατὰ δήμους ἴσως, καὶ ἐνίοτε κατὰ κώμας ἐλέγοντο. Τὸ δ' ἐν λίμναις τέμενος ἔκειτο κατὰ τὸν Θουκ. II, 15 ἐξω τῶν τειχῶν. Ἡ ὑπεροχὴ δὲ τῶν μεγάλων Διονυσίων ἐδεικνύετο καὶ ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν τούτοις μὲν μόνον πολῖται ἐχορήγουν, ἐν δὲ τῷ Ληναίῳ χορῷ καὶ μέτοικοι· ἴδε σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Πλοῦτ. 954.

[5]) Ἡ ἑορτὴ ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ τόπου Ληναίου, ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἡ φράσις οὐπὶ Ληναίῳ ἀγὼν παρ' Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 503. Παράδ. καὶ [Σουΐδαν] ἐν λέξει ἐπὶ Ληναίῳ καὶ Bekker Anec. gr. 278. Ὁ Maass ἐν Index lectionum Gryph. 1891 παράγει τὴν λέξιν Λήναιον οὐχὶ ἐκ τοῦ ληνὸς δωριστὶ λανός, ἀλλ' ἐκ τοῦ λήνη = Βάκχη.

σικῶν πολέμων, καὶ δὴ ἐξ οὗ μετὰ τὴν οἰκοδομίαν τοῦ λιθίνου θεάτρου τῷ 472 ἐδιδάσκοντο δράματα ἀπὸ σκηνῆς [1]). Καὶ ἀληθῶς κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας αἱ Ἀθῆναι παρίσταντο ἐν ἑορτασίμῳ στολῇ πρὸ τῆς Ἑλλάδος ὅλης καὶ τῶν συμμαχίδων, ὧν πρέσβεις κομίζοντες τοὺς φόρους εἰς Ἀθήνας κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον μετεῖχον τῆς ἑορτῆς καὶ ἐφοίτων εἰς τὸ θέατρον. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ τῶν τῆς ἑορτῆς ἐπεστάτει ὁ πρῶτος ἄρχων τῆς πόλεως, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἔτος ἐκαλεῖτο, ὁ ἄ ρ χ ω ν ἐ π ώ ν υ μ ο ς. Ἐδιδάσκοντο δὲ τραγῳδίαι καὶ δὴ καιναὶ πάντοτε τοὐλάχιστον ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς ἡμέρας [2]) καὶ δὴ κατὰ κανόνα τρεῖς τραγῳδίαι καὶ ἓν σατυρικὸν δρᾶμα. Ἡ σεμνὴ τραγῳδία ἄρα ἀπετέλει τὸ λαμπρότατον μέρος τῆς ἑορτῆς. Ὅτι δὲ τρεῖς τραγῳδίαι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐδιδάσκοντο, τοῦτο φαίνεται ἀναγόμενον εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους, ὅτε ὁ ὕμνος συνίστατο ἐκ τρικώλου διθυράμβου ἢ νόμου. Αἱ τρεῖς δὲ τραγῳδίαι ὁμοῦ ἐκαλοῦντο τ ρ ι λ ο γ ί α, ἐν ᾗ λέξει τὸ δεύτερον συνθετικὸν μέρος, ὁ λόγος, ἐσήμαινε διαλογικὸν ἀγῶνα [3]). Πρὸς ταῖς τραγῳδίαις δ' ἀπὸ τοῦ Αἰσχύλου ἤδη [4]), ἴσως ἀπὸ τοῦ 472, ἐδιδάσκοντο καὶ κωμῳδίαι [5]). Ἀλλ' ἐν ὁποίᾳ τάξει ἐδιδάσκοντο

[1]) Ἀγῶνες μουσικοὶ ἐτελοῦντο καὶ πρότερον κατὰ τὰ Διονύσια, ἀλλὰ βεβαίως πρὸ τοῦ 472 (ἐξ οὗ πρῶτον κῶμοι ἦσαν) οἱ ἀγῶνες οὗτοι ἦσαν διθυράμβων ἀγῶνες. Ὅτι δ' ἐν παλαιοτέροις ἔτι χρόνοις ἡ ἑορτὴ ἤγετο εἰς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, τεκμαίρεται ὁ A. Mommsen ἐν Heortologie 59 [Feste der Stadt Athen 1898 σ. 444] ἐκ τούτου κυρίως, ὅτι καὶ μετέπειτα τὸ ἔπαθλον τρίπους ἦτο.

[2]) Τέσσαρας ἡμέρας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ περιωνύμου ὑποκριτοῦ Πώλου ἀναφέρει ὁ Πλούτ. ἐν εἰ Πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον 3. Τέσσαρας δ' ἀνταγωνιστὰς εἶχεν ὁ Ἀριστοφ. κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πλούτου τῷ 388 (ἴδε ὑπόθεσιν IV). Ὡσαύτως καὶ κατὰ τὰ ἔτη 354-3 κατά τινα ἐπιγραφὴν ἐν Corpus Inscr Graec. 231 ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἐδιδάσκοντο τραγῳδίαι. Παράδ. Usener, Com. phil. Bonn 583 κ. ἑ. Rohde ἐν Rhein Mus. 39, 161.

[3]) Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ λόγος=διάλογος ἴδε Ἀριστοτέλ. Πολιτ. VII, 17, 1336 b 14 [162 ἐκδ. Susemihl.] καὶ Ἀντιφάνους ἀπόσπ. 190, 2. Οὕτω καὶ λ ό γ ο ι Σ ω κ ρ α τ ι κ ο ὶ =δ ι ά λ ο γ ο ι. Ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις συνδέσαντες καὶ λόγους τοῦ Ἀντιφῶντος καὶ διαλόγους τοῦ Πλάτωνος ἀπετέλεσαν τετραλογίας.

[4]) Τοῦτο ἀποδεικνύεται βεβαίως ἐκ τῶν διδασκαλιῶν ἐν Corp. Inscr. Attic. II 971 ἔνθα ἀναγράφεται νίκη τοῦ κωμικοῦ Μάγνητος παρὰ τῇ τοῦ Αἰσχύλου.

[5]) Ἐν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις βεβαίως τὸ σατυρικὸν δρᾶμα μόνον συνετέλει εἰς τὴν

αὗται, περὶ τούτου ἀντιφατικὰς ἔχομεν μαρτυρίας. Καὶ ἐκ μὲν τῶν στίχων (785 κ. ἑ.) τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐν οἷς ὁ ποιητὴς εὔχεται τοῖς θεαταῖς πτερά, ἵνα ἐκπετάσωσι καὶ μὴ ἄχθωνται κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀνιαρᾶς τραγῳδίας καὶ πάλιν ἀριστήσαντες ἐπανέλθωσιν, ἵνα ἀκροασθῶσι τῆς κωμῳδίας, τεκμαιρόμενοι δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τότε καὶ ἐν τοῖς Διονυσίοις τῇ αὐτῇ μὲν ἡμέρᾳ ὡς καὶ αἱ τραγῳδίαι, ἀλλὰ μετ' αὐτὰς ἐδιδάσκοντο καὶ αἱ κωμῳδίαι [1]). Ἀλλ' ἐξ ἐναντίας κατὰ τὸν νόμον τοῦ Εὐηγόρου [2]) καὶ κατὰ τὰς διδασκαλίας (ἐν τῷ Corpus inscript. Attic. II, 971) ἐδιδάσκοντο κατ' ἀντίθετον τάξιν, ἤτοι λυρικά, κωμῳδίαι καὶ τραγῳδίαι [3]) οὕτως ἴσως, ὥστε τῇ μὲν ἕκτῃ καὶ ἑβδόμῃ Ἐλαφηβολιῶνος ἐτελοῦντο οἱ λυρικοὶ ἀγῶνες τῶν παίδων καὶ τῶν ἀνδρῶν, τῇ δεκάτῃ ἐδιδάσκοντο αἱ κωμῳδίαι καὶ τῇ ἑνδεκάτῃ μέχρι τῆς δεκάτης τρίτης αἱ τραγῳδίαι [4]). Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ πάλιν ἐν τῇ παλαιοτέρᾳ, ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος βασιλέως ἐφορευομένῃ ἑορτῇ τῶν Ληναίων κύριον ἀγώνισμα ἦτο ἡ

εὐθυμίαν τῆς ἑορτῆς, ἀλλ' ἀφοῦ παρελήφθη καὶ ἡ κωμῳδία, τότε τὸ μὲν σατυρικὸν δρᾶμα ἔμεινεν ἐν τῇ προτέρᾳ τάξει, εἰς δὲ τὴν κωμῳδίαν παρεχωρήθη ἄλλη ἡμέρα.

[1]) Ἐκ τούτου ὁρμᾶται ὁ H. Sauppe ἐν τῷ Bericht der sächsischen. Gesellsch. der Wissenschaften, 1855 σελ. 19 κ. ἑξῆς.

[2]) Ὁ νόμος τοῦ Εὐηγόρου διασωθεὶς ἐν τῷ Κατὰ Μειδίου λόγῳ τοῦ Δημοσθένους 10 ἔχει οὕτως· «Εὐήγορος εἶπεν, ὅταν ἡ πομπὴ ᾖ τῷ Διονύσῳ ἐν Πειραιεῖ καὶ οἱ κωμῳδοὶ καὶ οἱ τραγῳδοί, καὶ ἡ ἐπὶ Ληναίῳ πομπὴ καὶ οἱ τραγῳδοὶ καὶ οἱ κωμῳδοί, καὶ τοῖς ἐν ἄστει Διονυσίοις ἡ πομπὴ καὶ οἱ παῖδες καὶ ὁ κῶμος καὶ οἱ κωμῳδοὶ καὶ οἱ τραγῳδοί, καθὸ Θαργηλίων τῇ πομπῇ καὶ τῷ ἀγῶνι, μὴ ἐξεῖναι μήτε ἐνεχυράσαι μήτε λαμβάνειν ἕτερον ἑτέρου κτλ.».

[3]) Ὁ Caesar, Quaestiones duae ad ristoph. Aves spectantes, Marb. Index lectionum 1881 ἐξηγούμενος τὸ πρᾶγμα ἀποδέχεται ἐσφαλμένως μεταβολὴν μετὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐδιδάχθησαν οἱ Ὄρνιθες (414). Ἴσως ὁ ποιητὴς ἀναφέρει εἰς τοὺς δραματικοὺς ἀγῶνας ἀστειότητα ἁρμόζουσαν μᾶλλον εἰς τὰ Λήναια. Καὶ τὸ ἠρίστευται δ' ἐξαρκούντως ἐν τοῖς Βατράχοις τοῦ Ἀριστοφ. 377 φαίνεται ἀντιστρατευόμενον πρὸς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ κωμῳδία ἐδιδάσκετο μετὰ τὴν τραγῳδίαν. [Ἄλλως ἑρμηνεύει ὁ Th. Kock, Die Fröschen des Arist., ὃς καὶ διορθῶν γράφει ἠγίστευται· ἴδε τὴν σημ. εἰς στ. 376].

[4]) Ἡ διάφορος σειρὰ τῶν δραματικῶν ἀγώνων ἐν τοῖς Διονυσίοις καὶ τοῖς Ληναίοις φαίνεται ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὸν ἀναδιοργανισμὸν τῆς ἑορτῆς τῷ 472, οὗ κατ' ἀκολουθίαν ἐδιδάσκοντο τραγῳδίαι, σάτυροι, κωμῳδίαι.

ἀκόλαστος κωμῳδία, τοὐλάχιστον ἐν τοῖς μετὰ τὸ 472 χρόνοις, ὅτε πλέον ἡ τραγῳδία ἐξαίρετον εἶχε καταλάβει τάξιν ἐν τοῖς μεγάλοις Διονυσίοις. Τότε τοὐλάχιστον ἐν τοῖς Ληναίοις, οἱ Ἀθηναῖοι, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσι (503) λέγει, ἦσαν μόνοι καὶ ἠδύναντο ἀφοβώτερον νὰ σκώπτωσι τὴν πολιτικὴν ἑαυτῶν ἀβελτερίαν. Ἐδιδάσκοντο δ' ὅμως καὶ τραγῳδίαι ἐν τοῖς Ληναίοις. Καὶ βέβαιον μὲν εἶναι τοῦτο, προκειμένου περὶ τῶν πρὸ τοῦ 472 χρόνων, ὅτε τὰ Λήναια ἦσαν ἡ μόνη ἑορτή, ἐν ᾗ ἐδιδάσκοντο δράματα· ἀλλὰ καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὡς μανθάνομεν, ὁ τραγικὸς Ἀγάθων ἐνίκησεν ἐν τοῖς Ληναίοις [1]).

Πρὸ ταῖς ἐν ἄστει ταύταις ἑορταῖς εἶναι ἡμῖν γνωστὰ διὰ τὰς θεατρικὰς παραστάσεις καὶ τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια, ἐν οἷς ὅμως πάντοτε ἐδιδάσκοντο δράματα, ἅτινα ἐδοκιμάζοντο πλέον ἐν τῷ ἄστει. Ἀσπαστὰ δ' ἦσαν ἰδίᾳ τὰ Διονύσια ἐν Πειραιεῖ. Θέατρα δ' ὑπῆρχον πρὸς τούτοις καὶ ἐν Θορικῷ καὶ ἐν Μουνιχίᾳ καὶ ἐν Ἐλευσῖνι [2]) καὶ ἐν Αἰξωνῇ καὶ ἐν Σαλαμῖνι [3]). Πρὸς τούτοις δ' ἐν τοῖς παλαιοτέροις χρόνοις καὶ εἶτα πάλιν ἀπὸ Λυκούργου ἐδιδάσκοντο κωμῳδίαι ἐν τῷ ἄστει καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῶν Ἀνθεστηρίων, τοῖς χύτροις.

145. Διδασκαλία καὶ ἔπαθλα. Πᾶς ποιητὴς θέλων νὰ διδάξῃ δρᾶμά τι ὤφειλε νὰ αἰτήσῃ χορὸν παρὰ τοῦ προεστῶτος τῆς ἑορτῆς, τοῦ ἄρχοντος ἐπωνύμου μὲν προκειμένου περὶ διδασκαλίας ἐν τοῖς Διονυσίοις, τοῦ ἄρχοντος βασιλέως δ' ἐν τοῖς

[1]) Τὴν νίκην τοῦ Ἀγάθωνος ἐν τοῖς Ληναίοις μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος ἐν V, 217a. Ὅτι δ' ὁ Αἰσχύλος καὶ ἐν τοῖς Ληναίοις καὶ ἐν τοῖς Διονυσίοις ἐνίκησε, μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν διδασκαλιῶν ἐν Corp. inscript Attic. II, 972, ἂν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ δὲν σώζεται ὅλον. Ἀμφισβητήσιμον δ' εἶναι, ἂν αἱ μαρτυρίαι τῶν συγγραφέων περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νικῶν τοῦ Σοφοκλέους, Εὐριπίδου καὶ ἄλλων μόνον εἰς τὴν κυρίαν ἑορτήν, τὰ Διονύσια, ἀναφέρονται. Ἐπίσης ἀβέβαιον εἶναι, ἂν αἱ ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν νικῶν διαφοραὶ παρὰ τοῖς διαφόροις συγγραφεῦσιν εἰς τοῦτο πρέπει νὰ ἀναχθῶσιν, ὅτι αἱ ἐν τοῖς Ληναίοις νῖκαι ὁτὲ μὲν ὑπελογίζοντο, ὁτὲ δ' οὔ.

[2]) [Ὅτι ὑπῆρχε καὶ ἐν Ἐλευσῖνι θέατρον, δὲν εἶναι ἀκριβές.]

[3]) Περὶ τῶν ἐν Σαλαμῖνι ἑορτῶν ἴδε Ἀριστοτέλ. Ἀθην. Πολιτ. 54 8. Τὸ ἐν Θορικῷ μικρὸν θέατρον ἐξεσκάφη πρὸ μικροῦ. Τὸ διάγραμμα ἴδε παρὰ Dörpfeld ἐν σελ. 110.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

Ληναίοις. Εὐθὺς δ' ὡς ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος ὁ χορός, ὑπεδεικνύετο τῷ ποιητῇ καὶ χορηγός [1]), ὅστις ὤφειλε νὰ λάβῃ πρόνοιαν καὶ τοῦ σχηματισμοῦ χοροῦ ἐξ ἀοιδῶν τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ φυλῆς καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν διὰ τοῦ ποιητοῦ ἐκλοῦτεντος καθήκοντα διδασκάλου. Ἡ ἐκλογὴ καὶ ἀμοιβὴ τῶν ὑποκριτῶν δὲν ἦτο ἔργον τῶν χορηγῶν, διότι ὁ μὲν ἄρχων αὐτὸς ἐκλήρου αὐτούς [2]), ἡ δὲ πόλις ἤμειβεν. Ὑπῆρχον δὲ τὸ μὲν πρῶτον εἷς μόνον ὑποκριτής, ἐπ' Αἰσχύλου δὲ δύο, ἐπὶ δὲ Σοφοκλέους τρεῖς [3]). Οὗτος δὲ πρῶτος κατώρθωσε ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς ποιητὰς τῆς ὑποχρεώσεως ν' ὑποδύωνται καὶ αὐτοὶ πρόσωπόν τι. Καὶ κυρίως μὲν ἕκαστος τῶν ὑποκριτῶν ὤφειλε πλείονα νὰ ὑποδύηται πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ οὕτως ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ὑποκριτῶν ὑπέβαλλε τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς εἰς πολλοὺς περιορισμούς.

Ὁ δὲ χορὸς ἀπετελεῖτο ἐν μὲν τῇ κωμῳδίᾳ ἐξ εἴκοσι καὶ τεσσάρων, ἐν δὲ τῇ τραγῳδίᾳ ἐκ δώδεκα καὶ μετέπειτα ἀπὸ τοῦ Σοφοκλέους ἐκ δέκα καὶ πέντε χορευτῶν [4]). Εἰς τούτους δὲ προσετί-

[1]) Ἡ λειτουργία τῶν χορηγῶν χρονολογεῖται κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον ἀπὸ τοῦ 509 π. Χ. Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος δὲ Καλλίου 406/5 σύνδυο ἐχορήγουν τὰ Διονύσια κατὰ τὸ σχόλιον εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 406 καὶ corpus inscrip. Attic. II, 1280. Μετὰ δὲ τὸν Ἀλέξανδρον ἀντὶ τῶν χορηγῶν ὑπῆρχον ἀγωνοθέται· ἴδε Köhler, Ath. Mitt. III; 229 κ. ἑ Müller, Bühnenaltert. 339. Αἱ δαπάναι τῆς τραγικῆς χορηγίας ἀνήρχοντο εἰς 3000 δραχμῶν κατὰ τὸν Λυσίαν ἐν [Ἀπολογίᾳ δωροδοκίας ἀπαράσημος (XXI) 1] παρὰδ. καὶ ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφ. χρημάτων πρὸς τὸ δημόσιον (XIX) 14, τῆς δὲ κωμικῆς εἰς 1600. A. Brinck, Inscript. graec. ad choregiam pertinentes, Dissert. philol. Hal. VII, 1886. Bodensteiner, Choregische Inschriften ἐν τοῖς Commentationes philologae Monac. 1891.

[2]) Φώτιος, Ἡσύχιος, Σουΐδας ἐν λ. «νεμήσεις ὑποκριτῶν· οἱ ποιηταὶ ἐλάμβανον τρεῖς ὑποκριτὰς κλήρῳ νεμηθέντας ὑποκρινομένους τὰ δράματα, ὧν ὁ νικήσας εἰς τοὐπιὸν ἄκριτος παραλαμβάνεται» Ἀλλὰ παρὰ τὴν χρῆσιν τοῦ κλήρου κατώρθουν οἱ μεγάλοι ποιηταὶ συνεννοούμενοι ἴσως πρὸς τοὺς συναγωνιστὰς νὰ λαμβάνωσί τινας τῶν ὑποκριτῶν αὐτοὶ σταθερῶς.

[3]) Πότε ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποκριτῶν, ἴδε ἐν τοῖς περὶ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους κεφαλαίοις.

[4]) Ἴσως ὡρμήθησαν εἰς τοῦτο ἐκ τῶν 50 χορευτῶν τοῦ παλαιοτέρου διθυραμβικοῦ χοροῦ καὶ ἐκ τῶν 48 ἀνδρῶν, οὓς ἠδύναντο νὰ κατατάξωσιν εἰς ἓν τετράγωνον, τοὺς μὲν ἡμίσεις (24) ὥρισαν εἰς τὴν ἧττον περίβλεπτον κωμῳδίαν, τὸν δ' ὅλον εἰς 4 μέρη διῃρημένον ἀριθμὸν (4×12) εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τῆς τραγικῆς τετραλογίας. Ἄλλην τινὰ ἑρμηνείαν παρέχει ὁ Zielinski, Gliederung der altattischen Komödie σελ. 273 κ. ἑ.

θετο καὶ εἷς αὐλητὴς πρὸς ῥύθμισιν τῶν κινήσεων τοῦ χοροῦ καὶ τῶν χορικῶν ᾀσμάτων, ἴσως δέ καὶ κιθαριστὴς πρὸς τὰς μονῳδίας [1]). Ἦσαν δὲ πάντες οἱ ὑποκριταὶ ἄνδρες, διότι τὰ αὐστηρὰ ἤθη τῶν τότε ἀπηγόρευον εἰς τὰς γυναῖκας νὰ μετέχωσι τῶν δημοσίων ἀγώνων. Ἐτάσσετο δ' ὁ χορὸς εἰσερχόμενος εἰς τετράγωνον καὶ οὐχὶ εἰς κύκλον, ἐξ οὗ τετράγωνος χορὸς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν κύκλιον. Πρὸς τὴν τετραγωνικὴν δὲ ταύτην παράταξιν συνεδέετο ἡ διαίρεσις τοῦ χοροῦ εἰς πλείονας στοίχους καὶ ζυγά. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ὅμως τῶν δραμάτων, ἵνα μὴ κωλύωσι τοὺς θεατὰς νὰ βλέπωσι τὰ ἐπὶ τῆς σκηνῆς συμβαίνοντα, ἵσταντο οἱ χορευταὶ ἀντιπρόσωποι ἀλλήλοις καὶ ἡ τάξις αὕτη ἀπετέλει τὸν κανόνα, καθ' ὃν διερρυθμίζοντο τὰ εἰς στροφὰς καὶ ἀντιστροφὰς διῃρημένα στάσιμα [2]).

Εὐθὺς δ' ὡς τὰ πάντα ἕτοιμα πρὸς τὴν ἑορτὴν ἦσαν καὶ δοκιμαζόμενα ἐν τῷ Ὠδείῳ κατὰ τὸν προάγωνα ὀρθῶς ἔχοντα ἀπεδεικνύοντο [3]), ἐδιδάσκετο τότε τὸ δρᾶμα κατ' αὐτὴν τὴν ἑορτὴν τῶν Διονυσίων ἐν τῷ θεάτρῳ, εἰς ὃ πᾶς πολίτης τὸ μὲν παλαιότερον δωρεάν, βραδύτερον δὲ ἀντὶ μικροῦ θεωρικοῦ ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ [4]). Ἡ διδασκαλία δ' ἦτο αὐτὸ τοῦτο ἀγών, οὗ ἡ κρίσις ἐγί-

[1]) Πρὸς τῷ αὐλῷ γίγνεται χρῆσις τῆς λύρας ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ Αἰσχύλου καὶ Εὐριπίδου παρ' Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 1304. Αὐλητὴν δὲ μόνον μνημονεύει ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Μειδίου 13. Ἴδε καὶ Graf ἐν Philol. 46, 68.

[2]) Περὶ τῶν μερῶν τοῦ χοροῦ ἐπραγματεύθη τὸ πρῶτον ὁ Otf. Müller ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τῆς τῶν Εὐμενίδων τοῦ Αἰσχύλου ἐκδόσεως, τῆς διαφημισθείσης διὰ τὰς σκηνικὰς ἀρχαιότητας. Νεώτερα εὑρίσκει τις παρὰ τῷ W. Christ, Teilung des Chors ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. XIV, 198 κ. ἑ. καὶ A. Müller, Bühnenalterthümer 202. Περὶ τῆς τάξεως κατὰ τὴν διδασκαλίαν τὴν κυρίαν μαρτυρίαν παρέχει ὁ Ἡφαιστίων [ἐν ἐγχειριδίῳ περὶ μέτρων] ἐν σελ. 73 ἐκδ. Westphal. [Script. metr. Graeci] λέγων· «καλεῖται δὲ παράβασις, ἐπειδὴ εἰσελθόντες εἰς τὸ θέατρον καὶ ἀντιπρόσωποι ἀλλήλοις στάντες οἱ χορευταὶ παρέβαινον κτλ.», καθ' ἃ ἄρα οἱ χορευταὶ ἐν τοῖς στασίμοις ἀντιπρόσωποι ἵσταντο.

[3]) Ὁ προάγων οὗτος ἐτελεῖτο ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῶν Διονυσίων κατὰ τὸν σχολ. εἰς Αἰσχίν. κατὰ Κτησιφῶντος 67. Ὁ Rohde ὅμως πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ἐν Rhein. Mus. 38, 251, ὅτι ὁ προάγων ἦτο ἁπλῆ ἀναγγελία τοῦ δράματος. Ὁ Oehmichen ἀποδέχεται τρία εἴδη προαγώνων, ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 103 κ. ἑξῆς.

[4]) Τὸ θεωρικὸν ἀπετέλουν τὸ πρῶτον 2 ὀβολοὶ ἑκάστης ἡμέρας θεατρικῆς. Ἐκ τούτου ὁ Δημοσθ. ἐν τῷ Περὶ τοῦ Στεφάνου 28 λέγει, ἐν τοῖν δυοῖν ὀβολοῖν ἐθεώ-

νετο ὑπὸ ἰδίων ἀγωνοδικῶν πέντε τὸν ἀριθμόν [1]). Τὰ ἔπαθλα δ' ἦσαν τρία, ὥστε, ἐπειδὴ κυρίως τρεῖς ποιηταὶ ἢ χορηγοὶ ἀντηγωνίζοντο, ἕκαστος αὐτῶν ἐλάμβανεν μὲν ἔπαθλον, ἀλλὰ διάφορον κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ μόνος ὁ τὸ πρῶτον λαβὼν ἐθεωρεῖτο νικητής. Καὶ περιβλεπτότεραι μὲν νῖκαι ἦσαν αἱ νικώμεναι ἐν τοῖς Διονυσίοις, αἱ ἀστικαὶ νῖκαι, ἧττον δὲ περίβλεπτοι αἱ ἐν τοῖς Ληναίοις, αἱ Ληναϊκαὶ νῖκαι. Περὶ νικῶν δὲ καὶ ἐπάθλων ἐν τοῖς κατ' ἀγροὺς Διονυσίοις καὶ ἄλλως οὐδὲν παραδίδεται ἡμῖν. Καὶ τὸ μὲν ἔπαθλον ἀπενέμετο ὀνομαστὶ εἰς τὸν χορηγόν, ὅστις κατέβαλλε τὰς δαπάνας. Ἂν δ' ἀληθῶς τοῦτο εἰς τρίποδα συνίστατο, ὡς καὶ ἐν ταῖς νίκαις τῶν λυρικῶν, τοῦτο δὲν μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν παλαιῶν [2]). Ὁ δὲ ποιητὴς ὡς διδάσκαλος τοῦ χοροῦ ἐλάμβανε μισθόν [3]), ὅστις ἦτο διάφορος κατὰ τὰς διαφόρους καταστάσεις τῆς πόλεως. Καὶ εἰς τοὺς ὑποκριτὰς δέ, ἢ μᾶλλον εἰς τοὺς πρωταγωνιστὰς ἀπενέμοντο ἔπαθλα ἀπὸ τοῦ 456 καὶ ἑξῆς. Περὶ τῆς ἀπονομῆς δὲ τῶν ἐπάθλων ἀνεγράφοντο διδασκαλίαι, ἐξ

ρουν. Ἀπὸ τοῦ Περικλέους ἐδίδετο τοῦτο εἰς τοὺς πολίτας ἐκ τοῦ δημοσίου ταμίου. [Τοῦτο μὲν ἐπιστεύετο πρότερον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μαρτυρίας τοῦ Πλουτάρχου ἐν β. Περικλ. 9, ἀλλ' ἐκ τῆς Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτείας 28 διδασκόμεθα, ὅτι μετὰ τὸν Περικλέα, εἰσηγήσει Κλεοφῶντος λυροποιοῦ ἤρξατο ἡ διανομὴ τοῦ θεωρικοῦ].

[1]) Ἐντεῦθεν τὸ παροιμιῶδες· «ἐν πέντε κριτῶν γούνασι κεῖται». Οἱ δ' ἑπτὰ κριταὶ παρὰ Λουκιανῷ ἐν Ἁρμονίδῃ 2 καὶ Vitruvii V, II prooem. φαίνονται ὑπάρξαντες ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις, ὅτε ηὐξήθη ὁ ἀριθμὸς τῶν φυλῶν. Τὸν δὲ περιορισμὸν τῶν 10 κρινόντων κριτῶν εἰς πέντε ψηφοφοροῦντας διεσαφήνισεν ὁ Sauppe, Über die Richter bei scenischen Spielen ἐν ταῖς Abhandlungen der sächsischen Gesell. der Wissensch. τόμ. VII. Παράβ. καὶ Müller ἔνθ. ἀνωτ. 369 κ. ἑ.

[2]) Ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Θεμιστοκλ. 5 λέγει ἁπλῶς· «ἀνέθηκε πίνακα τῆς νίκης». Τὸ περίφημον χορηγικὸν μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους τὸ γνωστὸν ὑπὸ τῷ ὀνόματι φανάρι τοῦ Διογένους καθιστᾷ περίβλεπτον διθυραμβικήν τινα νίκην. Τὸν τρίποδα μαρτυρούμενον ὡς εἰδικὸν ἔπαθλον διθυραμβικοῦ χοροῦ ἐξ ἀνδρῶν ὑπὸ τοῦ Λυσίου ἐν τῷ Ἀπολογ. Δωροδ. Ἀπαρασ. 2. ἀποκρούουσιν ὡς ἔπαθλον τῶν δραματικῶν ἀγώνων ὁ Bergk καὶ Lipsius παρὰ Müller ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 418.

[3]) Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 367. Ὁπόσος ἦτο ὁ μισθός, δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν ἐν τοῖς Παναθηναίοις ἀπονεμομένων. Κατὰ ταῦτα δῆλα δὴ ἔλαβε κατὰ τὴν ἐν Corp. inscr. Att. II, 965 ἐπιγραφὴν ὁ μὲν πρῶτος κιθαρῳδὸς χρυσοῦν στέφανον ἐλαίας ἀξίας 1000 δραχμῶν καὶ 500 ἀργυρᾶς δραχμάς, ὁ δὲ δεύτερος 1200, ὁ τρίτος 600, ὁ τέταρτος 400, καὶ ὁ πέμπτος 300.

ὧν πλεῖσται μὲν διὰ τῶν ἐπιγραφῶν, ἄλλαι δ' ἐκ τῆς τοῦ Ἀριστοτέλους συγγραφῆς περὶ διδασκαλιῶν διὰ τῶν σημειώσεων τῶν γραμματικῶν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς [1]).

146. Χορικὰ ἄσματα. Ἡ κατασκευὴ καὶ διαίρεσις τοῦ δράματος [2]) εἰς μέρη συνήρμοζε πρὸς τὰ μέρη καὶ τὸ προσωπικὸν τοῦ θεάτρου. Καὶ ἐν αὐτῷ μὲν τῷ διθυράμβῳ ἀντετίθεντο οἱ στίχοι τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ πρὸς τὰ ἄσματα καὶ τὴν ὄρχησιν τοῦ χοροῦ, ἀλλὰ καταφανεστέρα ἐγένετο ἡ διαφορὰ ἐν τῷ δράματι, ἐν ᾧ ἀκριβέστερον ἐχωρίζοντο τὰ χορικὰ ἀπὸ τῶν διαλόγων (diverbium ἢ deverbium) καὶ τὰ ἀμοιβαῖα μέλη τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ὑποκριτῶν. Καὶ ἡ μὲν πρᾶξις ἰδίᾳ ἐπερείδετο εἰς τοὺς διαλόγους καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν ὑποκριτῶν. Ὁ δὲ χορὸς μετεῖχε μὲν τῆς πορείας τῆς πράξεως καὶ δὴ σπανιώτερον μὲν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ, συχνότερον δ' ἐν τῇ κωμῳδίᾳ, ἀλλὰ κυρίως ἀντεπροσώπευε τὸ θεώμενον, ἐπισκοποῦν μέρος, καὶ μάλιστα ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τὸν κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς πράξεως τὴν συμπάθειαν αὐτοῦ ἀποδεικνύοντα λαόν. Εἶχε δὲ τὰ πρωτεῖα ὁ χορὸς κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ δράματος, δι' ὃ καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἤρχετο [3]) καὶ σὺν αὐτῷ ἐπερατοῦτο τὸ δρᾶμα. Ἐκ τούτου δέ, ἐκ τῆς θέσεως δῆλα δὴ αὐτοῦ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεί-

[1]) Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 370 καὶ Ἐκκλησ. 102. Τῶν διδασκαλιῶν τούτων πρώτη καὶ κυρία ἑρμηνεία ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Böckh ἐν Corp. inscript graecarum I, 350. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου νέαι ἐπιγραφαὶ (Corp. inscr. II, 971, 977), εὑρεθεῖσαι παρὰ τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου ἐπηύξησαν ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ὑλικόν, ὥστε ὁ Bergk ἠναγκάσθη νὰ πραγματευθῇ ἐκ νέου περὶ τοῦ ζητήματος ἐν Rhein. Mus. 34, 292 κ. ἑ.. Αἱ νεωστὶ δ' εὑρεθεῖσαι ἐνεπίγραφοι πλάκες περιέχουσι διδασκαλίας τῶν μεγάλων Διονυσίων κατὰ χρονολογικὴν τάξιν (ἀρ. 971) καὶ ὀνόματα ποιητῶν καὶ τῶν νικῶν αὐτοῦ τῶν τε ἀστικῶν καὶ τῶν ληναϊκῶν (ἀρ. 977).

[2]) Ἀριστοτ. ἐν Ποιητ. 12. Πολυδ. Ὀνομ. IV, 53. Εὐκλείδης παρὰ Τζέτζῃ περὶ τραγῳδίας, Westphal, Proleg. zu Aesch. Tragödien Leipz. 1869. Ascherson, Umrisse und Gliederung des griechischen Dramas ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. Suppl. IV, 419 κ. ἑ.. Oehmichen, De compositione episodiorum tragoediae graecae externa, Erlangen 1881. Zielinski, Gliederung der altattischen Komödie Leipz 1885.

[3]) Οὕτως καὶ ἐν ταῖς Ἱκέτισι καὶ τοῖς Πέρσαις τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐν τοῖς Βουκόλοις τοῦ Κρατίνου, οἵτινες ἤρχοντο ἀπὸ διθυράμβου.

ΠΡΟΗΥΠΗΡΕΣΙΑ Π. Μεμικος

νους, εὐκόλως ἐξηγούμεθα, διὰ τί καὶ βραδύτερον ἔτι, ἀρχομένου τοῦ δράματος, ὁ κῆρυξ προεκάλει τὸν ποιητὴν ἢ τὸν χορηγὸν νὰ εἰσαγάγῃ τὸν χορόν [1]). Τὸ πρῶτον ᾆσμα, ὅπερ ἔψαλλεν ὁ χορὸς εἰσερχόμενος διὰ τῆς παρόδου εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἐκαλεῖτο ὡσαύτως πάροδος [2]), ἐκεῖνο δέ, μεθ' ὃ ἐγκατελίμπανε τὴν σκηνήν, ἔξοδος. Ἂν δὲ ἀπομακρυνόμενος ἐπὶ μικρὸν κατὰ τὴν πορείαν τῆς πράξεως εἰσήρχετο ἐκ δευτέρου εἰς τὴν ὀρχήστραν, ὡς ἐν τῷ Αἴαντι τοῦ Σοφοκλέους, ἡ δευτέρα αὕτη εἴσοδος ὡς καὶ τὸ ᾆσμα ἐκαλεῖτο ἐπιπάροδος. Ἀλλ' αἱ κινήσεις τοῦ χοροῦ ἀπῄτουν καὶ ἀνάλογον μέτρον. Πρὸς τοῦτο ἐν μὲν τῇ σεμνῇ τραγῳδίᾳ ἥρμοζεν ὁ ἀνάπαιστος πρὸ πάντων, ἐν δὲ τῇ ἀκολάστῳ κωμῳδίᾳ ὁ τροχαῖος ἢ ὁ ἴαμβος. Ἀλλὰ καὶ ὁ τροχαϊκὸς τετράμετρος ἐφαίνετο καὶ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ὁρμόζων εἰς τὴν ἔξοδον, ὁσάκις ὁ χορὸς ταχύτερον ἐκινεῖτο. Οἱ ῥυθμοὶ δ' οὗτοι ἦσαν ἐπιτήδειοι μᾶλλον πρὸς τὴν παρακαταλογήν, τὴν παρὰ κροῦσιν ἀπαγγελίαν, ἢ εἰς τὸ πλῆρες ᾆσμα, δι' ὃ καὶ ἡ πάροδος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς λέξις καὶ ὄχι ὡς μέλος σημειοῦται. Ἀλλ' οὗτοι οἱ κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον ἀπαγγελόμενοι στίχοι δὲν ἦσαν τὰ μόνα χορικά· διότι ἐπηκολούθουν εἶτα ἄλλα ᾄσματα, ἅτινα ἤδεν ὁ χο-

[1]) Ὁ Ἀριστοφ. ἐν Ἀχαρν. 10 λέγει· «ὁ δ' ἀνεῖπεν· εἴσαγ, ὦ Θέογνι, τὸν χορόν». Ὁ δ' Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. VII, 17 σελ. 1336 b [163 ἐκδ. Susemihl] μεταχειρίζεται περὶ τοῦ ὑποκριτοῦ τὸ προεισάγειν.

[2]) Ὁ Ἀριστοτ. ἔνθ. ἀνωτ. τῆς ποιητικῆς ὁρίζει οὕτως· χορικοῦ πάροδος μὲν ἡ πρώτη λέξις ὅλη (ὅλου κατὰ τοὺς κώδ.) χοροῦ. Ἐκ τῆς ἐσφαλμένης δὲ γραφῆς ὅλου προῆλθεν ἡ ἐσφαλμένη ἤδη παρὰ Πλουτάρχῳ, εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον 785 a [σελ· 26 κ. 3 ἐκδ. Βερν.] ἀπαντῶσα γνώμη, ὅτι ἐν τῷ Οἰδιπ. ἐπὶ Κολ. τοῦ Σοφοκλ. τὸ ἐγκώμιον τῶν Ἀθηνῶν (668-719), τὸ πρῶτον ὅπερ ὅλος ὁ χορὸς ᾄδει, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς πάροδος. Κατὰ τὰ ἄλλα συμφωνοῦμεν πρὸς τὸν L. Schmidt ἐν Rhein Mus. 28, 286-291 καὶ Index Marb. 1889, ὃς εἰς τὰ πολυπράγμονα καὶ ἄκαιρα ζητήματα νεωτέρων τινῶν λογίων πειρωμένων ν' ἀποδείξωσι δῆλα δή, τίνες στίχοι τῶν καθ' ἕκαστον δραμάτων πρέπει ν' ἀναχθῶσι εἴτε εἰς τὴν πάροδον, εἴτε εἰς τὰ στάσιμα κατὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀντιτάττει τὴν γνώμην, ὅτι τὰ μὲν ζητήματα τῆς τέχνης τῶν τραγικῶν ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἐγκρίτους, τὰ δὲ τῶν ὁρισμῶν εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους καὶ ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης πρῶτος πειραθεὶς νὰ καθορίσῃ τὰ πράγματα ἐφιλοπόνησεν ὁρισμούς, οἵτινες δὲν περιλαμβάνουσιν ἁπάσας τὰς περιπτώσεις.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

ρός, ὅτε πλέον κατελάμβανε τὴν θέσιν αὐτοῦ. Συνέβαινε δὲ πολλάκις βραδύτερον νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν ὀρχήστραν ἄναυδοι οἱ χορευταί, ἐν ᾧ διελέγοντο οἱ ὑποκριταί, ἢ νὰ ᾄδωσιν ἀμοιβαίως ὁ χορὸς καὶ οἱ ἀπὸ τῆς σκηνῆς. Ἀλλ' ἐν τούτοις διετέλει πάντοτε ὀνομαζόμενον τὸ μὲν πρῶτον ᾆσμα πάροδος, τὸ δὲ τελευταῖον ἔξοδος [1]). Κατὰ τὴν ἔξοδον μάλιστα σὺν τῷ χρόνῳ ἔλαβον τοιαύτην περιοχὴν τὰ μέρη τῶν ὑποκριτῶν, ὥστε ὁ Ἀριστοτέλης καταλέγει αὐτὴν εἰς τὰ σκηνικὰ καὶ οὐχὶ εἰς τὰ χορικὰ μέρη.

Τὰ δ' ἐν τῷ μέσῳ χορικὰ ᾄσματα, ἅτινα διέκοπτον τὰ διαλογικὰ μέρη καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἤδοντο, ἐν ᾧ ἡ σκηνὴ ἦτο κενή, ὠνομάζοντο ἐν τῇ τραγωδίᾳ στάσιμα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς εἰς πορείαν ἁρμόζοντας ἀναπαίστους [2]). Τοιαῦτα δὲ στάσιμα ᾀδόμενα ἐν τῷ μεταξύ, ἐν ᾧ ἐξεχώρουν ἢ ἐπανήρχοντο οἱ ὑποκριταί, δὲν εἶναι ὅλως ξένα καὶ εἰς τὴν κωμῳδίαν, ἀλλὰ δὲν κατεῖχον καὶ ἐν αὐτῇ ὁμοίως τελείαν, κανονικὴν θέσιν [3]). Ἰδίαν δὲ τάξιν τούτων τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ᾀδομένων ᾀσμάτων ἀποτελοῦσι τὰ ὑπορχήματα [4]), καθ' ἃ ὁ χορὸς ὀλολύζων ὠρχεῖτο, ὡς ἐν τῷ

[1]) Ἐκ τούτου ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῷ Περὶ ποιητ. 12 λέγει· «πάροδος μὲν ἡ πρώτη λέξις ὅλη». Οὕτω δὲ ἡ πάροδος τοῦ Ἀγαμέμν. τοῦ Αἰσχύλου συνίσταται ἐκ τριῶν μερῶν, τοῦ ἀναπαιστικοῦ ᾄσματος τῆς εἰσόδου (40-103), τῆς δακτυλικῆς ἐκ στροφῆς, ἀντιστροφῆς καὶ ἐπῳδοῦ ἀποτελουμένης περικοπῆς (104-169), καὶ τοῦ ἐκ τροχαϊκῶν στροφικῶν συστημάτων (170-269).

[2]) Ἐκ τούτου ὁ Ἀριστοτ. ἔνθ' ἀνωτ. λέγει· «στάσιμον δὲ μέλος χοροῦ τὸ ἄνευ ἀναπαίστου καὶ τροχαίου». Ὁ ὅρος στάσιμον φαίνεται συναφὴς πρὸς τὸν τεχνικὸν ὅρον fabula stataria τὸν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ fabula motoria, διότι τὰ μὲν στάσιμα παρέχουσιν εἰς τὸ δρᾶμα ἥρεμόν τινα χαρακτῆρα, τὰ δ' ὑπορχήματα κεκινημένον. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἑρμηνεύει ὁ Hermann, Epitome doctr. metricae § 665 τὴν λέξιν οὕτω, de chore tenente stationes suas, διότι, ὡς πρότερον ἀπεδέχοντο, καθ' ἅπαντα τὰ ᾄσματα ἐποίει ὁ χορὸς ὀρχηστικὰς κινήσεις.

[3]) Ὁ Zielinski ἔνθ' ἀνωτ. στηριζόμενος εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης τὰ μέρη ἐκεῖνα ἀποδίδει εἰς τὴν τραγῳδίαν, ἀποδέχεται, ὅτι ἀκριβέστερον διεκρίνετο ἡ τραγῳδία τῆς κωμῳδίας, καὶ ἀπέδιδεν εἰς ἐκείνην μὲν τὴν ἐπεισοδιώδη, εἰς ταύτην δὲ τὴν ἐπιῤῥηματικὴν σύνθεσιν.

[4]) Ἴδε Εὐκλείδην παρὰ Τζέτζῃ περὶ τραγῳδίας 115. Ὁ Ἀριστοτέλης οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ τοῦ ὑπορχήματος, διότι βεβαίως σπανιώτερον ἀπήντα. Τὰ μετ' ὀρχήσεως χορικὰ ᾄσματα προῆλθον ἐκ τῆς παλαιοτέρας μορφῆς τῆς τραγῳδίας, ἐν ᾗ κατ' Ἀριστοτ. Ποιητ. 4 καὶ Ἀθην. I, 22a μείζων σημασία ἀπεδίδετο εἰς τὴν ὄρχησιν.

Αἴαντι τοῦ Σοφοκλέους (693 κ. ἑ.) καὶ ἐν τῇ Λυσιστράτῃ τοῦ Ἀριστοφάνους (1247 κ. ἑ.). Ὁπόσον δὲ ἐξετείνετο ἡ ὄρχησις αὕτη καὶ κατὰ πόσον συνεδέοντο πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν λοιπῶν χορικῶν ᾀσμάτων ὀρχηστικαὶ κινήσεις, δύσκολον εἶναι νὰ ὁρίσωμεν [1]). Διεκρίνοντο ὅμως τρία εἴδη δραματικῶν ὀρχήσεων, ἡ σεμνὴ ἐμμέλεια τῆς τραγῳδίας, ὁ ἄσεμνος κόρδαξ τῆς κωμῳδίας καὶ ἡ σκιρτῶσα σίκιννις τοῦ σατυρικοῦ δράματος [2]).

Πλὴν δὲ τῶν ὀνομασθέντων τούτων χορικῶν ᾀσμάτων, ἅτινα ἦσαν κοινὰ εἰς πάντα τὰ εἴδη τοῦ δράματος, ἔχουσι καὶ ἡ τραγῳδία καὶ ἡ κωμῳδία καὶ ἄλλα τινὰ ἴδια. Οὕτως τῆς μὲν κωμῳδίας, ἐν ᾗ ὁ χορὸς πολὺ συχνότερον συνεπελαμβάνετο τῆς πορείας τῆς πράξεως ἐν τῷ μεταξὺ ᾀδῶν, κύριον χορικὸν ᾆσμα ἦτο ἡ παράβασις, κυρίως ὅλον τι ἐπεισόδιον, ὅπερ ὁ χορὸς ἐξετέλει ἐστραμμένος πρὸς τοὺς θεατὰς καί, ὁσάκις ἦτο πλῆρες, διῃρεῖτο εἰς 7 τὸ μὲν ᾀδόμενα, τὸ δὲ λεγόμενα μέρη· ἦσαν δὲ ταῦτα τὸ κομμάτιον, ἡ παράβασις ἢ οἱ ἀνάπαιστοι, τὸ μακρὸν ἢ πνῖγος, ἡ ᾠδή, τὸ ἐπίῤῥημα, ἡ ἀντῳδή, τὸ ἀντεπίῤῥημα [3]). Τῆς δὲ τραγῳδίας ἴδια ἦσαν τὰ θρηνητικὰ ᾄσματα, οἱ κομμοί, οὕτω καλούμενοι, διότι πάλαι ποτὲ οἱ θρηνοῦντες ἐκόπτοντο τὸ στῆθος ἐν τῇ ζωηρότητι τοῦ ἐρεθισμοῦ [4]). Ἤδοντο δ' οἱ κομμοὶ οὐχὶ ὑπὸ σύμπαντος τοῦ χοροῦ, ἀλλ' ὑπό τινος τῶν χορευτῶν ἢ ὑπὸ μέρους τῶν χορευτῶν καὶ τοῦ ἑνὸς ἢ ἑτέρου ὑποκριτοῦ ἀμοιβαίως, ἐξ οὗ ἐκαλοῦντο καὶ ἀμοιβαῖα μέλη [5]).

[1]) Τὸ ῥῆμα χορεύειν λέγεται καὶ περὶ τοῦ στασίμου ἐν Σοφ. Οἰδ. τυρ. 894, 1095.

[2]) Bekker, An. graec. 101. Πολυδ. Ὀν. IV, 99. Παράδ. καὶ H. Buchholz, Die Tanzkunst des Euripides, Leipz. 1871. Chr. Kirchhoff, Die orchestische Eurythmie der Griechen, Altona 1873.

[3]) Kolster, De parabasi 1829. Agthe, Die Parabase, Altona 1866, W. Christ, Metrik ἐκδ. 2. § 734 κ. ἑ.

[4]) Αἰσχ. ἐν Χοηφ. 422 «ἔκοψα κόμμα Ἄριον».

[5]) Ἀριστοτ. ἐν Ποιητ. 12 «κομμὸς δὲ θρῆνος κοινὸς χοροῦ καὶ ἀπὸ σκηνῆς». Ἐν τούτοις ὑπῆρχον καὶ θρῆνοι, οἵτινες ὑπὸ τῶν χορευτῶν μόνον, ἢ ὑπὸ τῶν

Καθ' ὅλου δ' ὁ χορὸς ἐνήργει οὐχὶ ὡς ὅλον τι πάντοτε. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἀνέπτυσσε ζωηρὰν καὶ ποικίλην ζωὴν διὰ τούτου, ὅτι ὁτὲ μὲν σύμπας ὡς τακτικός τις στρατιωτικὸς λόχος παρήρχετο, ὁτὲ δὲ διηρεῖτο εἰς πολλὰ σποράδην μέρη, ὁτὲ δὲ ἐτάσσετο εἰς δύο ἀντιπροσώπους σειράς, ὁτὲ δὲ κατὰ στοίχους ἔψαλλεν, ὁτὲ δὲ ἀντεπροσωπεύετο ὑπὸ τοῦ κορυφαίου ἢ τῶν ἡγεμόνων τῶν ἡμιχορίων [1]).

147. Μέρη ὑποκριτῶν. Τὰ ἀπὸ τῆς σκηνῆς μέρη, οἱ διάλογοι τῶν ὑποκριτῶν, εἶναι ὁ πρόλογος καὶ τὰ ἐπεισόδια. Καὶ ὁ μὲν πρόλογος, ἤτοι τὸ μέρος τὸ προηγούμενον τῆς πρώτης παρόδου τῶν χορευτῶν ἐν μὲν τοῖς παλαιοτέροις δράμασιν, ὡς προλαβόντες εἴπομεν, οὐδόλως ἁπαντᾷ, παρὰ δὲ τοῖς διαφόροις νεωτέροις ποιηταῖς ἄλλην παρ' ἄλλῳ ἔχει μορφήν. Τὸ δὲ Ἐπεισόδιον ἐν μὲν τοῖς χρόνοις, ὅτε τὸ δρᾶμα ἐστερεῖτο ἔτι προλόγου, ἐσήμαινε τὸν πρῶτον διάλογον τῶν ὑποκριτῶν, οἵτινες μετὰ τὸν χορὸν εἰσελθόντα ἤδη πρότερον ἐπεισήρχοντο (ἐπεισῆεσαν) [2]) εἰς τὴν σκηνήν. Ὡσαύτως δ' ὠνομάζοντο οὕτως εἶτα καὶ τὰ ἄλλα ἐν τῷ μεταξὺ τῶν στασίμων διαλογικὰ μέρη, πρὸς ἃ οἱ ὑποκριταί, οἵτινες συνήθως ἐξήρχοντο κατὰ τὴν ᾠδὴν τοῦ χορικοῦ, ἐκ νέου εἰσήρχοντο εἰς τὴν σκηνήν. Ἐκ τούτου δ' εὐκόλως κατανοεῖται, πῶς ἐντεῦθεν ἠδύνατο ν' ἀναπτυχθῇ ἡ ὕστερον παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις καὶ παρ' ἡμῖν συνήθης εἰς πράξεις (actus) διαίρεσις [3]), ἥτις ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ παραγκωνισθῇ ἡ παλαιὰ τοῦ δράματος εἰς πρόλογον, πάροδον, ἐπεισόδια, στάσιμα

ἐπὶ τῆς σκηνῆς ᾄδοντο. Ἀλλὰ τὰ ἀμοιβαῖα μέλη ἦσαν τὰ συνήθη, δι' ὃ παρὰ Τζέτζῃ ἐν τῷ περὶ τραγικῆς ποιήσεως 119 ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν μερῶν τῆς τραγῳδίας ἀντὶ τῶν κομμῶν ἁπαντᾷ ἡ ἐξ ἀμοιβῆς ᾠδή. Ὁ δὲ Πολυδ. ἐν IV, 53 ἀντὶ τοῦ κομμοὶ μεταχειρίζεται τὰ κομματικά.

[1]) Δυστυχῶς αἱ ὑποδιαιρέσεις αὗται τοῦ χοροῦ σπανίως σημειοῦνται ἐν τοῖς περιελθοῦσιν εἰς ἡμᾶς χειρογράφοις καὶ σχολίοις καὶ ἐκ τούτου ἀναγκαζόμεθα νὰ προστρέχωμεν εἰς συνδυασμούς, οἵων ἐπειράθη ἰδίως ὁ **Hermann** ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν αὐτοῦ.

[2]) Παράβ. Σοφ. Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 730, ἔνθα λέγεται· «τῆς ἐμῆς ἐπεισόδου».

[3]) **Westphal, Prolegomena zu Aeschylos** σελ. 188 κ. ἑξῆς.

καὶ ἔξοδον διαίρεσις, ἀφ' οὗ ἐξέπεσεν ὁ χορὸς καὶ μετ' αὐτοῦ τὰ παλαιὰ χορικὰ ἄσματα.

Ὁ πρόλογος καὶ τὰ ἐπεισόδια ἐλέγοντο ἁπλῶς καὶ πρὸς τοῦτο ἥρμοζεν ἐξαίρετα τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τοῖς διαλόγοις μέτρον, ὁ ἰαμβικὸς τρίμετρος [1]). Ἀλλὰ καὶ ἡ καταλογὴ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον ἀνεφάνη αὖθις ἐν μέρει ἐν τῷ δράματι. Καὶ ἦτο μὲν αὕτη κατὰ χώραν ἐν τῇ ἐξόδῳ καὶ ἐν τοῖς κομμοῖς, οἵτινες ἀπηγγέλλοντο ἀμοιβαίως ὑπὸ τῶν ὑποκριτῶν καὶ τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ, παρέμεινεν ὅμως καὶ ἐν τοῖς τετραμέτροις, οἵτινες, συχνότατα μάλιστα παρ' Ἀριστοφάνει, ἔρχονται μεθ' ἑκάστην στροφὴν καὶ ἀντιστροφὴν καὶ διὰ τὴν συμμετρικὴν αὐτῶν κατασκευὴν διακρίνονται τῶν ἁπλῶς λεγομένων τριμέτρων [2]). Καὶ τὸ τέλειον δ' ᾆσμα δὲν ἀπέλειπε [3]), αἱ μονῳδίαι δῆλα δὴ καὶ δυῳδίαι, τὰ ἀπὸ σκηνῆς μέλη, αἵτινες τοσοῦτον μᾶλλον ἐπεκράτουν ἐν τῇ νεωτέρᾳ τραγῳδίᾳ, ὅσον κατὰ μικρὸν ἐξηφανίζετο ὁ ἁπλοῦς τρόπος τοῦ παλαιοῦ χορικοῦ ᾄσματος, καὶ τελευτῶσαι ἀπέβησαν τὸ μόνον λείψανον τῆς ᾠδῆς (cantica) ἐν τῷ θεάτρῳ παρὰ τῷ Πλαύτῳ καὶ ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ δράματι.

[1]) Τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου προηγήθη ὁ τροχαϊκὸς τετράμετρος, ἐν οἷς χρόνοις τὸ δρᾶμα εἶχεν ἔτι τὸν χαρακτῆρα ὀρχηστικώτερον· ἴδε Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητικῆς 4 λέγοντα· «τὸ μέτρον ἐκ τετραμέτρου ἰαμβεῖον ἐγένετο· τὸ μὲν γὰρ πρῶτον τετραμέτρῳ ἐχρῶντο διὰ τὸ σατυρικὴν καὶ ὀρχηστικωτέραν εἶναι τὴν ποίησιν». Πολλοὶ λόγιοι, μάλιστα δὲ πάντων ὁ Westphal, ἐρειδόμενοι εἰς τὸ χωρίον τοῦ Πλουτ. περὶ μουσ. 28 ἀποδέχονται, ὅτι οἱ τρίμετροι ἐν μέρει μέχρι τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐλέγοντο παρὰ κρούσιν.

[2]) Ἐπὶ πολὺ χωροῦσιν ἐν τῇ ἀποδοχῇ συμμετρικῆς κατασκευῆς τῶν διαλογικῶν μερῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἰαμβικῶν τριμέτρων ὁ Prien καὶ Oeri, εἰς οὓς ἀντετάξαμεν τὰς περιοριστικὰς ἡμῶν προτάσεις ἐν τῇ Philologenversammlung zu Wiesbaden τῷ 1877 (ἴδε τὰς Verhandlungen ἐν σελ. 141-161).

[3]) Αἱ μονῳδίαι ἀνεπτύχθησαν ἐκ τῶν θρήνων. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Φώτιος ἐν λεξικῷ γράφει· μονῳδεῖν· θρηνεῖν· καὶ ὁ Φιλόστρ. ἐν βίοις Σοφ. 109, 23 μονῳδίαι καὶ θρῆνοι.

НБОНУ імені І.І.Мечникова

2. Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ [1]).

α'. *Αἱ πρῶται τραγῳδίαι μέχρι τοῦ Αἰσχύλου* [2]).

148. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην προῆλθεν ἡ τραγῳδία ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον καὶ ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἐν Πελοποννήσῳ [3]). Αἱ δύο δ' αὗται μαρτυρίαι εἶναι συναφεῖς, διότι ἐν Κορίνθῳ μὲν ἔστησε τὸν πρῶτον διθυραμβικὸν χορὸν ὁ Ἀρίων, ὃν ὁ μὲν Σουΐδας εὑρετὴν τοῦ τραγικοῦ τρόπου ὀνομάζει, ὁ δὲ Τζέτζης αὐτὸ τοῦτο πρῶτον ἐν τῇ τάξει τῶν τραγικῶν τάττει [4]),

[1]) Ἐκ τῶν παλαιῶν ἔγραψαν Ἀσκληπιάδης ὁ Τραγιλεύς, μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, τὰ τραγῳδούμενα [ἐν ἓξ βιβλίοις], ἤτοι περὶ τῶν μύθων τῆς τραγῳδίας (τὰ ἀποσπάσματα collegit Werfer ἐν τοῖς Acta philol. Monac. II, 4, Müller, Fragmenta historicorum graecorum III, 301). Δοῦρις ὁ ἱστορικὸς καὶ Ἴστρος ὁ Καλατιανὸς περὶ τραγῳδίας (ἴδε Ad. Trendelenburg, Grammaticorum graecorum de arte trag. judicia Bonn 1867.) Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς περὶ τῶν τριῶν τραγῳδοποιῶν (Διογ. Λαερ. V, 88). Οὗτος δὲ καὶ ὁ περιπατητικὸς Δικαίαρχος ἐπραγματεύοντο καὶ περὶ τῶν κεφαλαίων τῶν τραγῳδιῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου (ἴδε Σέξτου Ἐμπειρ. III [πρὸς γεωμέτρας] 3), εἰς ἃ στηρίζονται αἱ ὑποθέσεις (argumenta) Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου, ὧν λείψανα περιεσώθησαν ἐν τοῖς σχολίοις (ἴδ. Schneidewin, De hypothesibus trag. graec. Aristophani Byzantio vindicatis ἐν τοῖς Abhandlungen der Götting. Gesell. VI, 3 - 37). Νεώτερα δ' ἔργα εἶναι τὰ ἑξῆς· Welcker, Die griechischen Tragödien mit Rücksicht auf den epischen cyclus geordnet, Bonn 1839, 3 τόμ., κύριον ἔργον. Böckh, De tragoediae graecae principibus, Heidelberg 1808. W. K. Kayser, Historia critica tragicorum graecorum, Göttingen 1845. Patin, Études sur les tragiques grecs, 6 ἐκδ. Paris 1884 (αἰσθητικὴν περιέχει ἀνάλυσιν μετ' εὐφυῶν παραβολῶν πρὸς τὸ νεώτερον δρᾶμα). Συλλογαὶ τῶν ἀποσπασμάτων· Poetae tragici graeci ed. Fr. W. Wagner, Breslau 1844 - 52, 3 τόμ. Tragicorum graecorum fragmenta ed. Nauck Lips. (1856) 1889. Εἰς ταῦτα προστίθεται καὶ τὸ Tragicae dictionis index, Petrop. 1892, ὑπὸ Nauck καὶ τῶν ῥώσσων αὐτοῦ μαθητῶν.

[2]) Bentley, De origine tragoediae ἐν τοῖς Opusculis 276 κ.ἑ. Hiller, ἐν Rhein. Mus. 39, 321. Nietzsche, Die Geburt der Tragoedie aus dem Geiste der Musik, Leipz. 1872.

[3]) Χοροδιδάσκαλος ἐκαλεῖτο καὶ ὁ τὸν χορὸν τῆς τραγῳδίας καὶ ὁ τὸν τοῦ διθυράμβου διδάσκων ποιητής.

[4]) Τζέτζης, Προλεγόμ. εἰς Λυκόφρονα. Παράδ. καὶ Διογ. III, 56. «τὸ παλαιὸν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ πρότερον μὲν μόνος ὁ χορὸς διεδραμάτιζεν, ὕστερον δὲ Θέσπις ἕνα ὑποκριτὴν ἐξεῦρεν». Ἀθην. XIV, 630 «συνέστηκε δὲ καὶ πᾶσα σατυρικὴ ποίησις τὸ παλαιὸν ἐκ χορῶν, ὡς καὶ ἡ τότε τραγῳδία.» Ὁ Böckh. Staatshaushaltung der Athener II, 361 κ. ἑ. ἔπλασεν ἐκ τούτου τὴν διαδόητον λυρικὴν τραγῳδίαν, ἣν ὡς κενὸν φάντασμα κατεπολέμησεν ὁ God. Hermann, De tragoedia comaediaque lyrica, 1836 (Opucusla VII, 211-240). Ἀλλὰ τὴν γνώμην τοῦ Böckh ἀνελαβεν αὖθις ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὁ Lübbert ἐν τῷ

ἐν Σικυῶνι δὲ ἤγοντο κατὰ τὴν γνωστὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου καὶ πρὸ τοῦ τυράννου Κλεισθένους τραγικοὶ χοροί, οἵτινες εἶχον ὡς ὑπόθεσιν τὸ μὲν πρῶτον τὰς ταλαιπωρίας τοῦ θεοῦ Διονύσου, βραδύτερον δὲ καὶ τὴν τραγικὴν τύχην τοῦ ἥρωος Ἀδράστου [1]). Ὡσαύτως δ' ἡ Σικυὼν ἦτο ἡ πατρὶς τοῦ ἡμιμυθικοῦ ποιητοῦ Ἐπιγένους, ὃς ὑπερέβη ἐν τοῖς ποιήμασιν αὐτοῦ τὸν στενὸν κύκλον τῶν μύθων τοῦ Διονύσου καὶ διὰ τοῦτο προεκάλεσε τὴν παροιμίαν οὐδὲν πρὸς Διόνυσον [2]). Ὅτι δὲ καὶ ἐν Φλιοῦντι ἐτελοῦντο τοιαῦται χορικαὶ διδασκαλίαι, μαρτυρεῖ ὁ ποιητὴς Πρατίνας ὁ Φλιάσιος, ὃς μετήνεγκε τὸ σατυρικὸν δρᾶμα ἐκ τῆς ἰδίας πατρίδος εἰς Ἀθήνας. Ἐκ τῶν ἐξαρχόντων δὲ τὸν διθύραμβον λέγει ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ, ὅτι προῆλθεν ἡ τραγῳδία, διότι τὰ μὲν διαλογικὰ μέρη ἐφαίνοντο αὐτῷ ὡς τὰ κύρια τοῦ δράματος, τὰ δὲ πρόσωπα τῶν ὑποκριτῶν ἐξεβλάστησαν ἀμέσως ἐκ τῶν τῶν κορυφαίων τοῦ χοροῦ, τῶν ἐξαρχόντων. Κατ' ἀνάγκην δὲ διὰ τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ πράγματος περιεβλήθησαν οἱ λόγοι τῶν κορυφαίων τοῦ χοροῦ ἀλλοῖόν τι, πρὸς τὴν κατὰ μόνας ἀπαγγελίαν μᾶλλον ἁρμόζον μέτρον [3]) καὶ ἀπετέλεσαν καὶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ᾆσμα τοῦ ὅλου χοροῦ. Διότι τοῦ κορυφαίου ἔργον ἦτο νὰ προκαλέσῃ τὸν χορὸν εἰς

De Pindari carminibus dramaticis, Bonn. Index 1884/5, ὃς φαντασιοκοπῶν γράφει: δράματα τραγικὰ carmina sunt argumenti heroici, in quibus Bacchi loco heroes prodibant, qui pro genere humano propugnantes fortunae tela et ictus intrepido pectore exciperent. Διῳδίαν δὲ κατέχομεν σήμερον εὑρόντες ἐν τοῖς νεωστὶ εὑρεθεῖσι ποιήμασι τοῦ Βακχυλίδου ἀρ. 18. Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 303.

[1]) Ἡροδ. V, 67 «οἱ Σικυώνιοι ἐτίμων τὸν Ἄδρηστον καὶ δὴ πρὸς τὰ πάθεα αὐτοῦ τραγικοῖσι χοροῖσι ἐγέραιρον». Περὶ δὲ τοῦ Ἀρίονος λέγει ὁ Σουίδας· «σατύρους ἐνεγκεῖν ἔμμετρα λέγοντας».

[2]) Ζηνοβ. V, 4. Σουίδας καὶ Φώτιος ἐν λέξει. Ἐν τούτοις ἡ παροιμία δὲν ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τὸν Ἐπιγένην οὔτε ὑπὸ τοῦ Στράβωνος ἐν VIII, 381, οὔτε ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν Συμποσιακῶν I, 1. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ τελευταῖος ἀναφέρει αὐτὴν εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Φρυνίχου καὶ Αἰσχύλου. Ἀπὸ τοῦ Ἐπιγένους δὲ χρονολογεῖ τὴν τραγῳδίαν ὁ Σουίδας ἐν λέξει Θέσπιδι. Τοὺς Σικυωνίους δ' ἀναφέρει ὡς εὑρετὰς τῆς τραγῳδίας ὁ Θεμίστιος ἐν λόγῳ XXVII σελ. 406 ἐκδ. Dindorf.

[3]) Τροχαϊκοὶ τετράμετροι τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ ἰαμβικοὶ τρίμετροι κατὰ τὸν Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 4 καὶ ἐν τῇ Ῥητορ. III, 1 [σελ. 174 ἐκδ. Roemer.]

ᾠδὴν ἢ ὄρχησιν καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτῷ φανερὰν ἐν διηγηματικῷ λόγῳ τὴν ἀφορμὴν τοῦ θρήνου ἢ τῆς ἐκστάσεως. Ἂν ἄρα ὁ χορὸς ᾄδων καὶ ὀρχούμενος ἐμιμεῖτο πρᾶξίν τινα, ὡς ἐν τῷ μύθῳ τοῦ Πενθέως τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ θεοῦ, τὴν δίωξιν τοῦ ἀντιπάλου, τὸν θρῆνον ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ πεσόντος, ὑπελείποντο ἔτι μόνον αἱ προσφωνήσεις τοῦ κορυφαίου καὶ ἡ ἀντιπαράστασις δύο ἡμιχορίων μετὰ τῶν ἡγεμόνων αὐτῶν καὶ τὸ δρᾶμα ἦτο πλῆρες.

149. Ἀλλ' αἱ ἐν Πελοποννήσῳ ἀσήμαντοι ἐκεῖναι δραματικαὶ παιδιαὶ ἐπεσκοτήθησαν ταχέως ὑπὸ τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων μορφῶν, ἃς ἀνέλαβεν ἐν Ἀττικῇ ἡ νέα τέχνη. Ἐνταῦθα ἐν τῇ πολυσταφύλῳ Ἰκαρίᾳ τὸ πρῶτον σὺν τῇ λατρείᾳ τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου ἤνθησε συγχρόνως καὶ τὸ δρᾶμα, ἥ τε κωμῳδία καὶ ἡ τραγῳδία [1]). Ἐξ Ἰκαρίας εἵλκε τὸ γένος ὁ Θέσπις, ὃν παραβλέποντες τὸν ἤδη μνημονευθέντα Ἐπιγένην ἐθεώρουν ὡς τὸν κυρίως εὑρετὴν τῆς τραγῳδίας [2]). Ἐκεῖθεν μετεφυτεύθη ἡ τραγῳδία ἐπὶ τῶν φιλοτέχνων τυράννων Πεισιστρατιδῶν εἰς τὸ ἄστυ, διότι τῷ μὲν 534 ἐδίδαξεν ἐκεῖ ὁ Θέσπις τὴν πρώτην αὐτοῦ τραγῳδίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 508 μετὰ τὴν φυγὴν τῶν τυράννων, ὡς μαρτυρεῖται, ἤρξαντο οἱ πολῖται ἀναλαμβάνοντες τὴν χορηγίαν [3]).

Καὶ ὁποία μέν τις ἦτο ἡ τραγῳδία ἐν τοῖς παλαιοτάτοις ἐκείνοις χρόνοις καὶ κατὰ τί διέφερε ἡ παλαιὰ ἀττικὴ τῆς πελοποννησιακῆς τραγῳδίας, περὶ τούτου οὐδὲν ἀκριβὲς δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, διότι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης οὐδεμίαν καθαρὰν ἔννοιαν περὶ τούτου εἶχεν. Καὶ ἀναφέρονται μὲν ὑπὸ τοῦ Σουΐδα πλεῖστα ὀνόματα τραγῳδιῶν τοῦ Θέσπιδος, οἷον Ἄθλα Πελίου ἢ Φόρβας, Ἱερεῖς, Ἡίθεοι, Πενθεύς, ἀλλ', ὅτι ὁ Θέσπις ἀποθανὼν

[1]) Ὁ Ἀθήν. ἐν II, 40b λέγει· «ἀπὸ μέθης καὶ ἡ τῆς κωμῳδίας καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας εὕρεσις ἐν Ἰκαρίᾳ τῆς Ἀττικῆς».

[2]) Πλάτ. ἐν Μίνῳ ἢ περὶ νόμου 321 a. Διοσκορίδης ἐν Ἀνθολ. VII, 410 καὶ 411 Ὁρατ. ἐν [Ἐπιστ. II, 3] de arte poet. 275, ὧν τῆς γνώμης ὑπερμαχεῖ ὁ Bentley ἔνθ' ἀνωτέρω. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Σουΐδας θεωρεῖ τὸν Θέσπιν δέκατον ἕκτον ἢ δεύτερον τραγικὸν μετὰ τὸν Ἐπιγένην.

[3]) Πάριον Χρον. 58 (κατ' ἀκριβῆ διόρθωσιν) καὶ 61.

κατέλιπεν ἐγγράφους τραγῳδίας, εἶναι λίαν ἀμφισβητήσιμον καὶ ἴσως ἦσαν τὰ ἔργα ἐκεῖνα ὑποβολιμαῖα ἀποδοθέντα ὑπὸ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ εἰς τὸν πατέρα τῆς τραγῳδίας [1]). Μᾶλλον δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν τεκμαιρόμενοι ἐκ τῶν παραδιδομένων ὑπὸ τοῦ Διογένους [2]), ὅτι παρὰ τῷ Θέσπιδι ὁ ὑποκριτὴς ἀπαλλαγεὶς ἤδη τῆς θέσεως ἁπλοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ ἀπετέλεσε καθ' ἑαυτὸν ἴδιον πρόσωπον ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ χοροῦ καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὑπεκρίνετο εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ, ὠνομάσθη ὑποκριτής [3]). Ὅ,τι δ' ὁ Ὁράτιος (de arte poet. 276) μυθολογεῖ περὶ τῆς ἀμάξης, ἐφ' ἧς ὁ Θέσπις περιῆγε τὰς τραγῳδίας, ἐρείδεται εἰς τὴν σύγχυσιν τῆς τραγῳδίας πρὸς τὰ ἐξ ἁμάξης σκώμματα τῶν τοὺς διαβάτας σκωπτόντων κωμαστῶν. Ὡσαύτως δ', ὅ,τι ὁ μεταγενέστερος ῥήτωρ Θεμίστιος (ἐν λόγῳ XXVI, 382 ἐκδ. Dind.) λέγει περὶ τοῦ Θέσπιδος ὡς εὑρετοῦ τοῦ προλόγου καὶ τῆς ῥήσεως, ἔπλασεν ἡ φαντασιοκοπία αὐτοῦ ἐκ τῶν ὑπαινιγμῶν τοῦ Ἀριστοτέλους (περὶ ποιητ. 4).

150. Πλὴν δὲ τοῦ Θέσπιδος ἀναφέρονται ὡς παλαιότατοι ποιηταὶ τραγῳδιῶν καὶ πρόδρομοι τοῦ Αἰσχύλου ὁ Χοιρίλος, ὁ Πρατίνας καὶ ὁ Φρύνιχος. Ἐκ τούτων ὁ ἐκ Φλιοῦντος τῆς Πελοποννήσου Πρατίνας πρῶτος ἔγραψε καὶ εἰσήγαγεν εἰς Ἀθή-

[1]) Ὁ Διογένης ἐν V, 62 λέγει· «φησὶ δ' Ἀριστόξενος ὁ μουσικὸς καὶ τραγῳδίας Ἡρακλείδην Ποντικὸν ποιεῖν καὶ Θέσπιδος ἐπιγράφειν». Ὁ δὲ Bentley ἔνθ' ἀνωτ. 287 εἰς ταύτας ἀναφέρει τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα καὶ τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα. Ὁ δὲ Daub, De Suidae biograph. ἐν τοῖς Jahrbüch. für Philol Supplem. XII, 412 ἀποδεικνύει, ὅτι τὰ ὑποβολιμαῖα ἐκεῖνα δράματα δὲν περιείχοντο ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν Ἀλεξανδρέων.

[2]) Διογ. III, 56 «ἐν τῇ τραγῳδίᾳ πρότερον μὲν μόνος ὁ χορὸς διεδραμάτιζεν, ὕστερον δὲ Θέσπις ἕνα ὑποκριτὴν ἐξεῦρεν». Παράβ. Πολυδ. Ὀνομ. IV, 123.

[3]) Οὕτω δὴ ἡρμήνευεν ὁ Πολυδεύκης (IV, 123) τὴν λέξιν ὑποκριτὴς καὶ οὕτω μεταχειρίζεται τὸ ῥῆμα ὑποκρίνομαι συνωνύμως τῷ ἀποκρίνομαι ὁ Ὅμηρος ἐν Ἰλ. Η, 407, Μ, 228 καὶ Ὀδυσ. ο, 170. Παράβ. Ἀπολ. Σοφιστοῦ λεξικὸν Ὁμηρ. σελ. 160. Ἡσύχιον ἐν λέξει ὑποκρίνοιτο καὶ G. Curtius ἐν τοῖς Bericht. der sächs. Gesell. der Wissensch. 1866. σελ. 148 καὶ Rhein.Mus 23, 255 κ. ἑ.. Ἂν ἡ ἑρμηνεία αὕτη τῆς λέξεως εἶναι ὀρθὴ καὶ ἂν ἡ λέξις ὑποκριτὴς δὲν ἐσήμαινε μᾶλλον τὸν ἀποδίδοντα τὰς λέξεις ἄλλου τινός, τοῦ ποιητοῦ, εἶναι ζήτημα ἀμφισβητήσιμον, περὶ οὗ ἴδε Sommerbrodt ἐν Rhein. Mus. 22, 513 κ. ἑ. καὶ 30, 456 καὶ ἑξῆς.

НБОНУ Иван Д. Мечникова

νας τὸ σατυρικὸν δρᾶμα. Πεντήκοντα δ' ἔγραψε δράματα κατὰ τὸν Σουΐδαν, ὧν 32 σατυρικά, πρὸς δὲ τὸ εἰς ἡμᾶς περιελθὸν χαρίεν ὑπόρχημα, οὗ οἱ γοργοὶ καὶ μεταλλάσσοντες ῥυθμοὶ προδίδουσι τὰ γελοῖα τραγοπηδήματα τῶν σατύρων αὐτοῦ.

Τὰ ἴχνη δὲ τοῦ πατρὸς μετῆλθεν ὁ υἱὸς Ἀριστίας, οὗ σατυρικόν τι δρᾶμα ἐκαλεῖτο Κύκλωψ, ἐπραγματεύετο ἄρα ὁμοίαν ὑπόθεσιν, οἵαν καὶ τὸ μόνον εἰς ἡμᾶς περιελθὸν σατυρικὸν δρᾶμα τοῦ Εὐριπίδου.

Ἀλλ' ὀνομαστότατος τῶν παλαιοτέρων τραγικῶν φαίνεται ὢν ὁ Φρύνιχος, ὁ υἱὸς τοῦ Πολυφράδμονος, ὃς κατὰ Σουΐδαν πρῶτος εἰσήγαγε γυναικεῖον πρόσωπον εἰς τὴν σκηνὴν καὶ μετεχειρίσθη πρὸ πάντων τροχαϊκοὺς τετραμέτρους ἐν ταῖς τραγῳδίαις αὐτοῦ [1]), πρὸς οὓς συναφῆ φαίνονται καὶ τὰ ἀμβρόσια μέλη, ἄτινα κατὰ τὸν Ἀριστοφάνη (ἐν Ὄρν. 749) εἰσήγαγε. Παρὰ τοῦ Σουΐδα δὲ καὶ παρ' ἄλλων μανθάνομεν τὰ ὀνόματα δέκα ἢ ἕνδεκα τραγῳδιῶν, ἃς ἐποίησεν. Ἦσαν δὲ αὗται Αἰγύπτιοι, Ἀκταίων, Ἄλκηστις, Ἀνταῖος ἢ Λίβυες, Δίκαιοι, (ἢ Πέρσαι ἢ Σύνθωκοι) [2]), Δαναΐδες, Μιλήτου ἅλωσις, Πλευρώνιαι, Τάνταλος, Φοίνισσαι [3]). Ἡ ὀνομαστοτάτη δὲ τῶν τραγῳδιῶν τούτων ἦσαν αἱ Φοίνισσαι, ἃς εἰσήγαγε μὲν ὁ Θεμιστοκλῆς τῷ 476 μεγάλην ἐπιδείξας λαμπρότητα [4]), ἐμιμήθη δ' ὁ Αἰ-

[1]) Ἡ παράδοσις τοῦ Σουΐδα, εὑρετὴς τοῦ τετραμέτρου ἐγένετο, εἶναι κατὰ τοσοῦτον ἄτοπος, καθ' ὅσον ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 4 λέγει, ὅτι ὁ τετράμετρος ἦτο καθ' ὅλου τὸ παλαιὸν μέτρον τῆς τραγῳδίας.

[2]) Δίκαιοι ἐσφαλμένως ἴσως προῆλθεν ἐκ τοῦ Δαδίκαι, τοῦ ὀνόματος φυλῆς τινος περσικῆς. Καὶ τὸ Σύνθωκοι δὲ ἢ Πέρσαι καὶ Σύνθωκοι φαίνεται ὂν ἄλλο ὄνομα τῶν Φοινισσῶν.

[3]) Ὁ Σουΐδας μνημονεύει καὶ δεύτερον τραγικὸν Φρύνιχον τὸν Μελανθᾶ, εἰς ὃν ἀποδίδει τὴν Ἀνδρομέδαν καὶ τὴν Ἠριγόνην. Συνταυτίζει δ' ἀμφοτέρους ὁ Welcker, Die gr. Tragödien I, 19 ἑρμηνεύων ἐσφαλμένως καὶ τὸ εἰς Ἀριστοφ. Σφηκ. 1481 διεσκευασμένον σχόλιον.

[4]) Ὁ Πλούτ. ἐν βίῳ Θεμιστοκλ. 5 λέγει· «ἐνίκησε δὲ καὶ χορηγῶν τραγῳδοῖς, μεγάλην ἤδη τότε σπουδὴν καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἀγῶνος ἔχοντος, καὶ πίνακα τῆς νίκης ἀνέθηκε τοιαύτην ἐπιγραφὴν ἔχοντα· Θεμιστοκλῆς Φρεάρριος ἐχορήγει, Φρύνιχος ἐδίδασκεν, Ἀδείμαντος ἦρχεν». Τὸ ὄνομα τοῦ δράματος δὲν ἀναφέρεται, ὅτι δ' ἦσαν αἱ Φοίνισσαι τὸ διδαχθὲν δρᾶμα, εἶναι πιθανὴ ὑπόθεσις τοῦ Bentley.

σχύλος ἐν τοῖς Πέρσαις. Πολιτικὴν ὑπόθεσιν ἐπραγματεύετο καὶ ἡ Μιλήτου ἅλωσις, ἥτις ἐγένετο περιβόητος διὰ τῆς μαρτυρίας τοῦ Ἡροδότου, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἀναμνησθέντες ἐκ τῶν σκηνῶν τοῦ δράματος οἰκεῖα κακὰ ἐπέβαλον εἰς τὸν ποιητὴν ζημίαν χιλίων δραχμῶν καὶ ἀπηγόρευσαν ἐν τῷ μέλλοντι τοιαύτας πολιτικῆς ὑποθέσεως τραγῳδίας [1]). Καὶ ὁ Φρύνιχος δ' ὡς πάντες οἱ μεγάλοι ποιηταὶ εἶχεν υἱὸν ποιητήν, τὸν Πολυφράδμονα, κληρονόμον τῆς τέχνης αὐτοῦ [2]). Οὗτος ἠγωνίσθη πρὸς τοὺς ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας τοῦ Αἰσχύλου διδάξας τριλογίαν, τὴν Λυκούργειαν.

Ὁ δὲ Χοιρίλος ἔσχε τοσοῦτον σπουδαίαν ῥοπὴν πρὸς τὴν διάταξιν καὶ τὰς κινήσεις τοῦ χοροῦ τῶν παλαιοτέρων χρόνων, ὥστε ὁ Σοφοκλῆς πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν Θέσπιν ἐπέστειλε τὴν ἐριστικὴν διατριβὴν περὶ τοῦ χοροῦ. Καὶ τὴν εὕρεσιν τῶν προσωπείων δὲ καὶ τῶν λαμπρῶν στολῶν τὴν σκευὴν εἰς τὸν Χοιρίλον ἀπένεμόν τινες κατὰ τὸν Σουίδαν. Ὕποπτος ὅμως φαίνεται ἡ μαρτυρία τοῦ λεξικογράφου περὶ τῶν 160 δραμάτων καὶ τῶν ιγ΄. νικῶν [3]).

6΄) *Αἰσχύλος (525—456)* [4]).

151. Βίος. Αἰσχύλος ὁ υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος εἶλκε τὸ γένος

[1]) Ἡροδ. VI, 21 «Ἀθηναῖοι δῆλον ἐποίησαν ὑπεραχθεσθέντες τῇ Μιλήτου ἁλώσει τῇ τε ἄλλῃ πολλαχῇ καὶ δὴ καὶ ποιήσαντι Φρυνίχῳ δρᾶμα Μιλήτου ἅλωσιν καὶ διδάξαντι ἐς δάκρυά τε ἔπεσε τὸ θέατρον καὶ ἐζημίωσάν μιν ὡς ἀναμνήσαντα οἰκήια κακὰ χιλίῃσι δραχμῇσι καὶ ἐπέταξαν μηδένα χρᾶσθαι τούτῳ τῷ δράματι». Οὕτω δ' ἠφανίσθη ἡ πολιτικὴ ἐκ τοῦ δράματος κατὰ μικρόν, ἵνα ἀναφανῇ βραδύτερον ἐν τῇ κωμῳδίᾳ.

[2]) Ἡ κληρονομία αὕτη συνίστατο εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ υἱὸς συμφώνως πρὸς τὸ δίκαιον ἐγίνετο κληρονόμος τῶν ἔργων τοῦ πατρός.

[3]) Εἰς τὴν εὐκλειαν αὐτοῦ ὡς σατυρικοῦ ποιητοῦ ἀναφέρεται ὁ στίχος· «ἡνίκα μὲν βασιλεὺς ἦν Χοιρίλος ἐν Σατύροις». Τοῦ ἀγῶνος τοῦ Χοιρίλου πρὸς τὸν Πρατίναν καὶ Αἰσχύλον καὶ τῆς καταπτώσεως ἐν τούτῳ τῶν ἱκρίων κατὰ τὴν 70 Ὀλυμπιάδα μνημονεύει ὁ Σουίδας ἐν λέξει Πρατίνας.

[4]) Περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος Βίος Αἰσχύλου ἐν μέρει ἐκ τῆς συγγραφῆς τοῦ Χαμαιλέοντος περὶ Αἰσχύλου καὶ ἄρθρον τοῦ Σουίδα. Ταῦτα πάντα ὡς καὶ τὰς ἄλλας μαρτυρίας τῶν παλαιῶν συνέλεξεν ὁ Fr. Schöll ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας τοῦ Ritschl 1878. Νεωτέρα ἐπεξεργασία τοῦ Βίου Αἰσχύλου ὑπὸ Stanley ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ (1863). Chr. Petersen, De Aeschyli vita et fabulis, Kopenhagen 1814. Dahms, De Aesch. Vita, Berlin 1860. Teuffel-Wecklein ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Περσῶν. 1886.

ἐξ εὐπατριδῶν τοῦ δήμου Ἐλευσῖνος. Τοῦτο δ' ὑπαινίττεται αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἐν τοῖς Βατράχοις τοῦ Ἀριστοφάνους (στ. 886) λέγων κατὰ τὸν κωμικόν· Δήμητερ ἡ θρέψασα τὴν ἐμὴν φρένα. Ἐγεννήθη δὲ κατὰ τὸ Πάριον χρονικὸν τὸ τέταρτον ἔτος τῆς 63 Ὀλυμπιάδος (525/4)[1]), ὥστε ὁ χρόνος τῆς ὡριμαζούσης ἀνδρικῆς αὐτοῦ ἡλικίας συνέπιπτε πρὸς τοὺς μεγάλους χρόνους τῶν περσικῶν πολέμων. Ἐκ τούτου ἐμεστώθη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ μεγάλου φρονήματος καὶ ἡρωϊκῶς ἠγωνίσθη καὶ ἐν Μαραθῶνι καὶ ἐν Σαλαμῖνι καὶ ἐν Πλαταιαῖς μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ. Μαρτυρεῖ δὲ τὴν ἐκ τῆς ἀλκῆς αὐτοῦ εὔκλειαν τὸ ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπίγραμμα ἔχον οὕτως[2])·

Αἰσχύλον Εὐφορίωνος Ἀθηναῖον τόδε κεύθει
μνῆμα καταφθίμενον πυροφόροιο Γέλας,
ἀλκὴν δ' εὐδόκιμον Μαραθώνιον ἄλσος ἂν εἴποι
καὶ βαθυχαιτήεις Μῆδος ἐπιστάμενος.

Ἀδελφὸς δ' αὐτοῦ ἦτο ὁ ἥρως ἐκεῖνος Κυνέγειρος, ὃς ἐπιλαβόμενος περσικῆς τριήρους καὶ ἀποκοπεὶς τὴν χεῖρα διὰ πελέκεως ἐπεσφράγισε διὰ τοῦ θανάτου τὸ θάρρος αὐτοῦ (Ἡροδ. VI, 114). Καὶ τὸν Ἀμεινίαν δ', ὃς ἀνεδείχθη ἐν τῇ ναυμαχίᾳ τῆς Σαλαμῖνος, θεωροῦσι πολλοὶ ὡς ἀδελφὸν τοῦ ποιητοῦ[3]). Ἀλλ' οὗτος κατήγετο κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (VIII, 84) ἐκ Παλλήνης, ὥστε ἀναγκαίως πρέπει νὰ ἐνίδωμεν ἐν τούτῳ κόσμημα ἱστορικὸν οὐχὶ ἀκριβὲς τοῦ περὶ τοῦ ποιητοῦ θρύλου[4]). Περὶ τῆς ἀνατροφῆς δὲ τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν διδασκάλων αὐτοῦ οὐδὲν ἀκριβῶς γνωρίζομεν

[1]) Πρὸς τὸ χρονικὸν συμφωνεῖ μετὰ μικρὰν διόρθωσιν ὁ Σουίδας λέγων· «ἠγωνίζετο αὐτὸς ἐν τῇ Ο (Θ κατὰ τὸν κώδ.) ὀλυμπιάδι ἐτῶν ὢν κε'». Αἱ διεστῶσαι μαρτυρίαι τοῦ Βίου εἶναι ἀβέβαιοι καὶ ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλας.

[2]) Ἀθήν. XIV, 627 c. Παυσ. I, 14 καὶ Βίος Αἰσχύλου. Κατὰ τὸν Εὐστράτιον εἰς Ἀριστοτ. Ἠθ. Νικομ. III, 2 πληγωθεὶς ὁ Αἰσχύλος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀπεκομίσθη.

[3]) Ἴδε Διοδώρου Βιβλ. Ἱστορ. XI, 27, Αἰλ. Ποικ. Ἱστορ. V, 19. Ἀριστοδήμου ἐν Müller, Fragm. hist. graec. V, 1-20] I, 3, Σουίδαν καὶ Βίον.

[4]) Ὁ Got. Hermann ἐν Opusculis II, 166 ἀπεκάλυψε πρῶτος τὴν πλάνην.

δι' ἔλλειψιν ἀκριβῶν μαρτυριῶν. Πρὸς τὴν ποίησιν δ' ἐτράπη ἀπὸ νεανικῆς ἡλικίας καὶ δὴ μετ' ἀποκλειστικοῦ ἔρωτος πρὸς ἐκεῖνο τὸ εἶδος αὐτῆς, ὅπερ ἥρμοζε μὲν πρὸς τὴν πρὸς πᾶν μέγα καὶ ὑψηλὸν τετραμμένην διάνοιαν αὐτοῦ, ἐθεραπεύετο δὲ καὶ ἤρεσκε τότε πρὸ παντὸς ἄλλου ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τούτου καὶ οἱ ποιητικοὶ θρῦλοι διηγοῦντο, ὅτι αὐτὸς ὁ θεὸς Διόνυσος ἐπεφάνη εἰς τὸν νεαρὸν Αἰσχύλον φυλάττοντα σταφυλὰς καὶ παρώτρυνεν αὐτὸν εἰς ποίησιν τραγῳδιῶν. Καὶ πρὸ τοῦ τριακοστοῦ μὲν ἔτους τῆς ἡλικίας ἐπεφάνη ὡς συνεπιθυμητὴς τοῦ τραγικοῦ στεφάνου καὶ ἠγωνίσθη πρὸς τὸν Πρατίναν καὶ Χοιρίλον (Ὀλυμπ. 70=500]497) [1]), ἀλλὰ τὴν πρώτην νίκην ἐνίκησε τῷ 484, ὅτε εἶχεν ὑπερβῇ πλέον τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας.

Μεταβολήν τινα εἰς τὸν βίον τοῦ ποιητοῦ, βίον ἀφωσιωμένον εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὰς Μούσας, ἐπήνεγκον αἱ ἐκδρομαὶ αὐτοῦ εἰς Σικελίαν. Μετέβη δὲ τὸ πρῶτον ἐκεῖσε περὶ τὰ 480—470, εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Αἴτνης [2]), προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ φιλοτέχνου τυράννου Ἱέρωνος, ὃς περὶ τοὺς αὐτοὺς χρόνους εἶχεν ἑλκύσει εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Συρακουσῶν καὶ τὸν Σιμωνίδην καὶ τὸν Πίνδαρον. Ἤκμαζε δ' ἤδη τότε ἐν Σικελίᾳ ἡ δραματικὴ τέχνη τοῦ Ἐπιχάρμου, καὶ ἐποίησε καὶ αὐτὸς ὁ Αἰσχύλος χάριν τοῦ θεάτρου τῶν Συρακουσῶν δρᾶμα ἐγχώριον πραγματευόμενον ὑπόθεσιν, τὰς Αἰτναίας, ἐν αἷς, ὡς καὶ ὁ Πίνδαρος ἐν τῇ πρώτῃ εἰς Πυθιονίκας ᾠδῇ τῇ διδαχθείσῃ τῷ 474, ἐνεκωμίαζε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἱέρωνος τότε κτισθεῖσαν πόλιν Αἴτνην [3]). Ἀφορμὴν δὲ τῆς εἰς Σικε-

[1]) Σουίδας ἐν λ. Πρατίνα. Ἀλλ' ἀμφισβητεῖται περὶ τούτου, ἂν τότε τακτικοὶ ὑφίσταντο ἀγῶνες.

[2]) Ἡ ἔκρηξις τῆς Αἴτνης συνέβη τῷ 478 κατὰ τὸ Πάριον χρονικόν, τῷ 475 κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδ. ἐν III, 116. Ἐν τῷ βίῳ ἀναγιγνώσκομεν ταῦτα· «ἐλθὼν εἰς Σικελίαν Ἱέρωνος τότε τὴν Αἴτνην κτίζοντος ἐπεδείξατο τὰς Αἰτναίας, οἰωνιζόμενος βίον ἀγαθὸν τοῖς συνοικίζουσι τὴν πόλιν». Δὲν εἶναι δὲ φανερόν, διὰ τί ὁ Παυσαν. I, 2, 3 λέγει, ὅτι ὁ Αἰσχύλος μετὰ τοῦ Σιμωνίδου, οὐχὶ δὲ καὶ μετὰ τοῦ Πινδάρου διέτριβε παρὰ τῷ Ἱέρωνι.

[3]) Δὲν φαίνεται ἀποδεκτόν, ὅτι ὁ Αἰσχύλος τότε δὴ κατὰ τὴν πρώτην ἐν Σικελίᾳ διατριβὴν εἶχε διδάξει ἐκ νέου τοὺς Πέρσας, διότι οὗτοι ἐδιδάχθησαν τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις τῷ 472, ὁ δ' Αἰσχύλος πρὸ τοῦ 472 τὸ πρῶτον φαίνεται ἀποδημήσας εἰς Σικελίαν.

λίαν ἀποδημίας ἐθεώρει τὸ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ ἐπίγραμμα (VII, 40) τὴν δυσθυμίαν τοῦ ποιητοῦ ἐπὶ τῇ δυσμενεῖ διαθέσει τῶν πολιτῶν. Τὴν δυσθυμίαν δ' αὐτὴν ἀποδίδουσι τινὲς μὲν εἰς τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ ἀγῶνι περὶ τῆς καλλίστης ἐλεγείας εἰς τοὺς πεσόντας ἐν Μαραθῶνι ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Σιμωνίδου (489), ἄλλοι δὲ εἰς τοῦτο, ὅτι ἡττήθη ἐν τῷ δραματικῷ ἀγῶνι τῷ 468 ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους [1]), ἄλλοι δ' εἰς τὴν δίκην βεβηλώσεως τῶν Ἐλευσινίων, ἣν ἐδίωξαν αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλὰ τῶν αἰτιῶν τούτων τῆς δυσθυμίας αἱ μὲν δύο πρῶται ἀποδεικνύονται ἀβάσιμοι ἐξ εὐκόλως νοουμένων, χρονολογικῶν λόγων καὶ βεβαίως ἐπλάσθησαν ὑπ' ἀνθρώπων, οἵτινες ἔκρινον τὴν μεγαλοφροσύνην τῶν ἀνδρῶν τοῦ παρελθόντος πρὸς τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν μικροπρέπειαν. Διότι, ὁπόσον διαφόρως ἔκρινεν ὁ φρονηματίας Αἰσχύλος τὰς τοιαύτας ἥττας, ἀποδεικνύει τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου παραδιδόμενον ἀνέκδοτον, καθ' ὃ ἡττηθείς ποτε ἀδίκως εἶπεν ἀταράχως, ὅτι ἀνατίθεται εἰς τὸν χρόνον [2]) τὰς τραγῳδίας πεποιθώς, ὅτι μέλλουσι νὰ τιμηθῶσί ποτε προσηκόντως. Εἰς ἀσφαλέστερον ἔδαφος ἐρείδεται ἡ τρίτη μαρτυρία, διότι δὴ παλαιός τις λίαν ἀξιόπιστος μάρτυς, ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Νικομαχείοις ἠθικοῖς ὑποσημαίνει τὴν δίκην ἐκείνην [3]) καὶ ὁ ὑπομνηματιστὴς δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ Εὐστράτιος, σημειοῖ εἰς τὸ χωρίον παραλαβὼν ἐκ τοῦ Ποντικοῦ Ἡρακλείδου, ὅτι ὁ ποιητὴς ἠναγκάσθη ἕνεκα τοῦ διεγερθέντος θορύβου νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου καὶ δικασθεὶς ἠθωώθη μόνον διὰ τοῦτο, ὅτι προὐφασίσθη ἄγνοιαν τῆς διδασκαλίας τῶν μυστηρίων [4]). Ἀλλὰ καὶ ἀληθῆ ἂν

[1]) Πλὴν τοῦ βίου ἴδε καὶ Πλούτ. ἐν βίῳ Κίμωνος 8.

[2]) Ὁ Ἀθήν. ἐν VIII, 347e λέγει· «ἡττηθεὶς ἀδίκως ποτέ, ὡς Θεόφραστος ἡ Χαμαιλέων ἐν τῷ περὶ ἡδονῆς εἴρηκεν, ἔφη χρόνῳ τὰς τραγῳδίας ἀνατιθέναι, εἰδὼς ὅτι κομιεῖται τὴν προσήκουσαν τιμήν».

[3]) Ἀριστ. Ἠθ. Νικομ. III, 2 σ. 1111a· πλὴν τοῦ Ἀριστοτέλους ἴδε καὶ Αἰλιανὸν ἐν Ποικ. Ἱστορ. V, 19 καὶ Κλήμ. τὸν Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. II, κεφ. 4, 166 καὶ Εὐστράτιον εἰς Ἀριστοτέλην. Ἤδη ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις 807 λέγει· «οὔτε γὰρ Ἀθηναίοισι συνέβαιν' Αἰσχύλος».

[4]) Τίς ἡ τραγῳδία ἢ τετραλογία, ἥτις τοσοῦτον διήγειρε θόρυβον, καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ παντελῶς ἠγνόουν καὶ ἐπειρῶντο νὰ μαντεύσωσιν. Ὁ Εὐστράτιος στηριζόμενος εἰς τὸν

εἶναι τὰ τῆς δίκης ἐκείνης διὰ τὴν βεβήλωσιν τῶν μυστηρίων, παραμένει ἐν τούτοις λίαν ἀμφισβητήσιμον τὸ ζήτημα, ἂν τούτου δὴ ἕνεκα ὁ ποιητὴς ἠναγκάσθη ν' ἀποδημήσῃ εἰς Σικελίαν. Ἄλλως δὲ καὶ δὲν φαίνεται διαρκέσασα ἐπὶ πολὺ ἡ πρώτη ἐκείνη διαμονὴ τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἱέρωνος, διότι κατὰ τὰ ἔτη 472 καὶ 468 καταλαμβάνομεν αὐτὸν αὖθις ἐν Ἀθήναις, ἔνθα τῷ μὲν 472 ἐδίδαξε τοὺς Πέρσας, τῷ δὲ 468 ἠττήθη ἐν τῷ ἀγῶνι πρὸς τὸν νεαρὸν Σοφοκλέα. Βραδύτερον δὲ διδάξας τῷ 458 τὴν Ὀρέστειαν καὶ νικήσας λαμπρὰν νίκην ἀπεδήμησε καὶ αὖθις εἰς Σικελίαν, ἀλλὰ νῦν βεβαίως διὰ τὴν λύπην ἐπὶ τῇ περικοπῇ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἀρείου Πάγου, οὗ τὸ ἐγκώμιον ἔπλεξεν αὐτὸς ἐν τῷ τελευταίῳ δράματι τῆς τριλογίας ἐκείνης. Διότι ὁ αὐστηρὸς ἀριστοκρατικὸς καὶ ζηλωτὴς τῆς παλαιᾶς τάξεως τῶν πραγμάτων βαρέως ἔφερε τὴν ἐξάπλωσιν τῆς δημοκρατίας καὶ τῶν σοφιστικῶν διδασκαλιῶν, αἵτινες προεκάλεσαν τὴν μῆνιν αὐτοῦ κατὰ τῶν νέων θεῶν καὶ τυράννων ἐν τῷ Προμηθεῖ καὶ ταῖς Εὐμενίσιν.

Κατὰ τὴν δευτέραν δ' ἐν Σικελίᾳ διαμονὴν κατελήφθη ὁ ποιητὴς ὑπὸ τοῦ θανάτου παρὰ τῇ πόλει Γέλᾳ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς 81 Ὀλυμπιάδος = 456|5. Καὶ τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ περιέβαλεν ὁ μῦθος διὰ ποιητικοῦ ἐνδύματος. Ἀετὸς δῆλα δή, ἔλεγεν ὁ μῦθος, χελώνην κρατῶν ἐπέῤῥιψεν αὐτὴν κατὰ τῆς φαλακρᾶς κεφαλῆς τοῦ ποιητοῦ καὶ κατασυνέτριψε τὸ κρανίον αὐτοῦ [1]). Καὶ ἐπειράθησαν μὲν ν' ἀναγάγωσι τὸν θρῦλον εἰς ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον, ἐφ' οὗ αἰωρεῖτο ἀετὸς κρατῶν χελώνην ὡς σύμβολον τῆς ποιητικῆς τέχνης ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀπο-

Ἡρακλείδην τὸν Ποντικὸν ὀνομάζει μετ' ἄλλων καὶ τὰς Τοξότιδας καὶ τὰς Ἱερείας. Μεταγενέστεροι δ', ὡς ὁ συγγραφεὺς τοῦ βίου καὶ ὁ Ἀψίνης [ἐν τῇ ῥητορ. τέχνῃ] I, 340 ἐκδ. Spengel τῶν Rhet. graeci μυθολογοῦσιν, ὅτι αἱ Εὐμενίδες ἦσαν. Ἀλλ' αὗται, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ δυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν, οὐδὲν περὶ βεβηλώσεως τῶν μυστηρίων περιέχουσιν. Ἴδε καὶ Got. Hermann, Opusc. II, 163 κ.ἑ. Ὑποπτος φαίνεται ἐν τῇ διηγήσει ταύτῃ καὶ ὁ βωμὸς τοῦ Διονύσου, διότι δυσκόλως πειθόμεθα, ὅτι εὑρίσκετο καθ' ὅλου τοιοῦτος ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ ἢ τῷ θεάτρῳ κατὰ τὴν διδασκαλίαν δραμάτων.

[1]) Σωτάδης παρὰ Στοβαίῳ 98, 9. Valerius Maximus, 9, 12. Plinius Natur. Hist. X, 3, Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. VII, 16, Βίος καὶ Σουίδας.

θεωθέντος ποιητοῦ [1]), ἀλλὰ πιθανὸν εἶναι, ὅτι τοιαῦτα πλάττοντες οἱ κωμικοὶ ἀνέφερον εἰς αὐτὸν παλαιόν τινα, ἤδη γνωστὸν τῷ Δημοκρίτῳ μῦθον [2]), ἐξ ἀφορμῆς ἴσως τῆς φαλακρότητος αὐτοῦ [3]). Κατέλιπε δὲ δύο υἱοὺς τὴν Εὐφορίωνα καὶ τὸν Βίωνα (κατ' ἄλλους Εὐαίωνα) καὶ ἀνεψιὸν τὸν Φιλοκλέα, οἵτινες ἐκληρονόμησαν καὶ διέδοσαν τὴν τέχνην αὐτοῦ. Ἠδύναντο δῆλα δὴ οἱ ἐπεξεργαζόμενοι τὰ δράματα αὐτοῦ νὰ διαγωνίζωνται καὶ μετὰ τον θάνατον αὐτοῦ καί, ὡς ὁ Κοϊντιλιανὸς παραδίδει (X, 1, 66), πολλοὶ καὶ ἐνίκησαν διδάξαντες αὐτά [4]). Καὶ ἄλλως δὲ μεγάλως ἐτιμᾶτο ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου ποιητοῦ ἐν Ἀθήναις. Διότι ἐν μὲν τοῖς χρόνοις τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ ὡς τὸ ἀνυπέρβλητον ἰδανικόν, βραδύτερον δ', εἰσηγουμένου τοῦ Λυκούργου, ἐστάθη ἡ εἰκὼν αὐτοῦ χαλκῆ παρὰ ταῖς τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Διονύσου [5]).

152. Ποιήματα. Ὁ Αἰσχύλος ὡς πάντες οἱ μεγάλοι ποιηταὶ τῶν ἐγκρίτων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος συνεκέντρωσεν ἁπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις εἰς ἓν εἶδος τῆς ποιήσεως. Καὶ ἐποίησε μὲν ἀληθῶς καὶ ἐλεγείας, ὡς τὴν εἰς τοὺς ἐν Μαραθῶνι πεσόντας, ὅτε

[1]) Göttling ἐν Opusc. 230 κ. ἑ. Welcker, Alte Denkmäler II, 237 κ. ἑ. Κατὰ ταῦτα ἡ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ κεφαλή, ἣν παρέχει ὁ 4 πίναξ, θεωρεῖται ὡς τοῦ Αἰσχύλου, ὡς καὶ ὁ Kroker ἐν τῇ Berliner Philol. Wochenschrift 1885, σελ. 897 κ. ἑ. ἀποφαίνεται.

[2]) Εὐδήμου ἀπόσπασμα 22 ἐκδ. Spengel 1866.

[3]) Rohde ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. 121 (1880) 221. O. Crusius ἐν Rhein. Mus. 38 (1882) 308 κ. ἑ. Ὁ Keller, Tiere des klassischen Altertums ἐν σελ. 258 συσχετίζει τὴν διήγησιν πρὸς τὴν ἀέτειον πτῆσιν τοῦ Αἰσχύλου, ἀλλ' ἡ σχέσις αὕτη εἶναι λίαν ἀμφίβολος.

[4]) Παράδ. σχόλιον εἰς Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 10 καὶ Βατρ. 866. Φιλόστρ. ἐν βίῳ Ἀπολλ. VI, 11. Ἴδε καὶ Rohde ἐν Rhein. Mus. 38, 289 κ. ἑ. Ἄριστα λέγει ὁ Αἰσχύλος παρ' Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 868 «ὅτι ἡ ποίησις οὐχὶ συντέθνηκέ μοι».

[5]) Πλουτ. ἐν τῷ περὶ τῶν δέκα ῥητόρων Ζ'. [σελ. 172 ἐκδ. Βερν.] «εἰσήνεγκε νόμους... ὡς χαλκᾶς εἰκόνας ἀναθεῖναι τῶν ποιητῶν, Αἰσχύλου, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, καὶ τὰς τραγῳδίας αὐτῶν ἐν κοινῷ γραψαμένους φυλάττειν καὶ τὸν τῆς πόλεως γραμματέα παραναγινώσκειν τοῖς ὑποκρινομένοις.» Παράδ. καὶ Διογ. II, 43, Παυσ. I, 21, Ἀθήν. I. 19 e. Ἴδε καὶ Welcker, Alt. Denkm. II, 465 κ. ἑ.

ΗΒΟΛΥ Μερμ. Μεμικόβα

ἠγωνίσθη πρὸς τὸν Σιμωνίδην, καὶ παιᾶνα κατ' ἀξίωσιν τῶν ἐν Δελφοῖς ἱερέων [1]), ἀλλὰ τὴν εὔκλειαν ἐζήτησε μόνον ἐν τῇ ποιήσει τραγῳδιῶν. Καὶ ἠξίουν μὲν τὰ τότε καθεστῶτα ἐν τῇ ἀττικῇ σκηνῇ πολλὰ ἐκ τῆς γονιμότητος τῶν ποιητῶν, διότι καθ' ἑκάστην ἑορτὴν τῶν Διονυσίων μόνον νέα δράματα ἐπετρέπετο νὰ διδάσκωνται καὶ δὴ ἑκάστοτε τρεῖς τραγῳδίαι καὶ ἓν σατυρικὸν δρᾶμα. Ἀλλ', ὅπως τῶν ἄλλων μεγάλων τραγικῶν, οὕτω καὶ τοῦ Αἰσχύλου ἡ γονιμότης ἐπήρκεσεν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀξιώσεων τούτων. Διότι 90 τραγῳδίας (ὀρθότερον δράματα), ὡς ὁ Σουΐδας παραδίδει, ἐποίησε καὶ πρὸς τὴν παράδοσιν ταύτην φαίνεται ὅτι συνεφώνει ἄλλοτε καὶ ἡ παλαιὰ ἀναγραφὴ τῶν δραμάτων ἐν τῷ λαυρεντιανῷ κώδικι, ὅστις νῦν ἐν 4 στήλαις (ἡ 5 λείπει) 72 περιέχει ὀνόματα δραμάτων. Καὶ ὁ Βίος δὲ ἀναφέρει 70 τραγῳδίας καὶ ἐν παρόδῳ πέντε σατυρικὰ δράματα καὶ εἰς ἡμᾶς περιῆλθον αἱ ἐπιγραφαὶ 79 δραμάτων. Νίκας δ' ἐνίκησε κατὰ μὲν τὸν Βίον 13, κατὰ δὲ τὸν Σουΐδαν 28, ἀλλ' ἐν τῷ ἀριθμῷ τούτῳ φαίνονται περιλαμβανόμεναι καὶ αἱ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ νικηθεῖσαι διὰ τῶν δραμάτων αὐτοῦ νῖκαι [2]). Πάντως δὲ προσεπόρισαν εἰς τὸν Αἰσχύλον τὸ πρῶτον ἔπαθλον αἱ ἡμίσειαι καὶ πλέον τῶν τραγῳδιῶν αὐτοῦ, ἂν καὶ τῷ 484 τὸ πρῶτον ἔτυχε τελείας νίκης [3]). Περιῆλθον δ' εἰς ἡμᾶς ἑπτὰ μόνον τραγῳδίαι κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν [4]): Πέρσαι, Ἀγαμέμνων, Χοηφόροι, Προμηθεύς, Εὐμενίδες, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, Ἱκέτιδες. Ἐκ τούτων τῶν ἑπτὰ ἀνεγιγνώσκοντο καὶ συχνάκις ἠξιοῦντο ὑπομνημάτων κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους τρεῖς μόναι, ὁ Προμηθεύς, οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ οἱ Πέρσαι. Ἡ διάσωσις δὲ τῶν ἑπτὰ τούτων δὴ τραγῳδιῶν φαίνεται οὖσα οὐχὶ

[1]) Ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ Πορφύριος ἐν τῷ περὶ Ἀποχῆς ἐμψύχων II, 18.

[2]) Ἀλλ' ἡ διαφορὰ δύναται νὰ προέρχηται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὁτὲ μὲν μόναι αἱ διονυσιακαὶ νῖκαι ἠριθμοῦντο, ὁτὲ δὲ καὶ αἱ διονυσιακαὶ καὶ αἱ ληναϊκαί. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι, ὅτι τέσσαρα δράματα πάντοτε ἀνήκουσιν εἰς μίαν νίκην.

[3]) Μαρτυρεῖται ὑπὸ τοῦ Παρίου χρονικοῦ.

[4]) Ἡ τάξις αὕτη εἶναι κατὰ τὸν κώδικα Μεδικαῖον. Ἄλλα χειρόγραφα ἔχουσιν ἐν ἀρχῇ τὸν Προμηθέα.

τυχαία, ἀλλὰ μᾶλλον ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐξ ὀρθῆς αἰσθήσεως προελθοῦσαν κρίσιν γραμματικοῦ τινος τῶν τελευταίων παλαιῶν χρόνων. Ὀφείλομεν δὲ τοσοῦτο μείζονα χάριν εἰς τὴν ἐκλογὴν ταύτην, διότι δι' αὐτῆς οὐ μόνον περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς πλήρης τριλογία, ἀλλὰ καὶ παρέχεται ἔννοιά τις τῆς πορείας τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ποιητοῦ πληρεστέρα, ἢ ὅσον ἐδικαιούμεθα νὰ ἀναμένωμεν ἐκ τόσον μικροῦ ἀριθμοῦ δραμάτων. Διότι παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ καταφαίνονται καταφανέστερον ἢ ὅσον παρὰ τῷ Πινδάρῳ καὶ Σοφοκλεῖ αἱ βαθμῖδες τῆς κατὰ μικρον τελειώσεως καὶ τοῦτο, τὸ μὲν διότι αὐτὸς οὗτος συνετέλεσεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς τραγῳδίας, τὸ δὲ διότι οὐδόλως ἀπηξίου νὰ ἐκκαρπῶται ἐν καιρῷ τοὺς νεωτερισμούς, οὓς εἰσῆγον οἱ νέοι ἀντίτεχνοι εἰς τὴν τραγικὴν τέχνην.

Ἐπιχειροῦντες δὲ νῦν νὰ διαπραγματευθῶμεν ἓν ἕκαστον τῶν δραμάτων θὰ ἀποστῶμεν τῆς συγκεχυμένης τῶν χειρογράφων τάξεως καὶ θὰ φυλάξωμεν τὴν χρονολογικὴν τάξιν, ἥτις δύναται ἀκριβῶς σχεδὸν νὰ ὁρισθῇ καὶ ὑπὸ τῶν μαρτυριῶν τῶν διδασκαλιῶν καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐταῖς ταῖς τραγῳδίαις ὑποδείξεων. Ἐπειδὴ δ' οὐδεμία τῶν τραγῳδιῶν τοῦ ποιητοῦ ἀπετέλει ὅλον τι πλῆρες καθ' ἑαυτήν, ἀλλ' ἑκάστη αὐτῶν συνεδέετο πρὸς δύο ἄλλας, μεθ' ὧν ἀπετέλει μεῖζόν τι, συναφὲς κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὴν κατασκευὴν ὅλον, μίαν τριλογίαν, διὰ τοῦτο προτιθέμεθα πραγματευόμενοι περὶ τῶν μεμονωμένως διασωθεισῶν τραγῳδιῶν, ὡς περὶ τῶν Ἱκετίδων, τῶν Περσῶν, τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, τοῦ Προμηθέως, νὰ ἐξερευνήσωμεν καὶ τὰ τῶν ἀπολεσθέντων μέν, ἀλλὰ συναφῶν πρὸς ταύτας δραμάτων.

153. Ἱκέτιδες. Αἱ Ἱκέτιδες ὠνομάσθησαν οὕτως ἀπὸ τοῦ χοροῦ τῶν θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ, αἵτινες καταδιωκόμεναι ὑπὸ τῶν υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου ἱκετεύουσι καὶ εὑρίσκουσιν ἄσυλον ἐν Ἄργει. Ἡ τραγῳδία αὕτη, ἐν ᾗ ὑπερτεροῦσι τὰ λυρικὰ στοιχεῖα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε φαίνεται ὁμοιάζουσα μᾶλλον πρὸς ἐκκλησιαστικόν τι χορικὸν ᾆσμα ἢ πρὸς δρᾶμα, καταδεικνύει ἐν τῇ μεγάλῃ ἁπλότητι αὐτῆς, ὅτι εἶναι μία τῶν παλαιοτάτων. Ἔχει δὲ τοῦτο τὸ κοινὸν

πρὸς τοὺς Πέρσας, ὅτι στερεῖται προλόγου καὶ ἄρχεται ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ χοροῦ εἰς τὴν σκηνήν. Εἶτα δ' ἔχει τὸν ἐλάχιστον ἀριθμὸν τῶν προσώπων, ἤτοι τρία μόνον (Δαναόν, Βασιλέα Ἀργείων, Κήρυκα Αἰγυπτίων), ἄτινα οὕτω παρέρχονται τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ὥστε εὐκόλως ἠδύναντο νὰ ὑποκρίνωνται ταῦτα δύο μόνον ὑποκριταί. Ἔπειτα δ' ἐπὶ τέλους οὐδεμίαν ἀπαιτεῖ σκηνικὴν παρασκευήν, διότι διδάσκεται ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ περὶ τὸν μέγαν κοινὸν τῶν θεῶν βωμόν, τὴν κοινοβωμίαν, ὅστις ἴσως ἵστατο ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας ἐν τῇ θέσει τοῦ βωμοῦ τοῦ Διονύσου [1]). Καὶ στεροῦνται μὲν τέλεον αἱ Ἱκέτιδες τῆς ἐξελίξεως ἐκείνης, ἥτις κρατεῖ μετέωρον τὴν ψυχήν, ὡς καὶ τῆς συγκρούσεως τῆς προκυπτούσης ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν δρώντων, πάντως ὅμως κέκτηνται τὰ πολυμελῆ χορικὰ καὶ πρὸ πάντων τὰ σεμνὰ ἐκεῖνα ἐν τέλει ᾄσματα μεγάλας καλλονάς, ὧν τὴν ἀπόλαυσιν διαταράττει ἡ φθορὰ μόνον πολλῶν χωρίων τοῦ κειμένου.

Συνεδέοντο δὲ αἱ Ἱκέτιδες καὶ ἀπετέλουν μίαν τριλογίαν μετὰ τῶν Θαλαμοποιῶν ἢ Αἰγυπτίων [2]), οἵτινες ἐπραγματεύοντο τὸν γάμον τῶν υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου καὶ τῶν θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ, καὶ τῶν Δαναΐδων [3]), ἐν οἷς ἡ Ὑπερμήστρα, ἡ μόνη ἥτις ἀπεδειλίασε πρὸς τὸ ἔγκλημα καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἠθέλησε νὰ δολοφονήσῃ τὸν νεόγαμον Λυγκέα, τὴν νύκτα τοῦ γάμου δικά-

[1]) Ὁ Reisch (Dörpfeld), Das griechische Theater 195 θεωρεῖ ἐν τούτοις πιθανώτερον τεκμαιρόμενος ἐξ ἀξιοσημειώτων πρακτικῶν λόγων, ὅτι ὁ βωμὸς τῶν κοινῶν θεῶν ἵστατο ἐπὶ τῆς ἐφαπτομένης τοῦ κύκλου τῆς ὀρχήστρας. [Τὴν γνώμην ταύτην πολεμεῖ ὁ Robert ἐν Hermes 1897 τ. 32 σ. 423 κ. ἑ.]

[2]) Τοὺς ὑπὸ τοῦ Πολυδεύκους ἐν VII, 122 ἀναφερομένους, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ λαυρεντιανοῦ κώδικος περιλαμβανομένους Θαλαμοποιοὺς ταὐτίζει ὁ Hermann ἐν ταῖς Verhandlungen der sächsischen Gesell. der Wissensch. IV, 123 κ. ἑ. καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει I, 329 πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους. Ὁ δὲ Welcker τὸ μὲν πρῶτον κατέλεγεν αὐτοὺς εἰς τὴν τριλογίαν τῆς Ἰφιγενείας, βραδύτερον ὅμως ἀπεδέχθη τὴν γνώμην τοῦ Hermann ἐν Rhein. Mus. 13, 189 κ. ἑ. Ὁ Westphal ἐν τοῖς Προλεγομένοις 4 τάττει τοὺς Αἰγυπτίους, οὓς θεωρεῖ ὡς τραγῳδίαν διάφορον τῶν Θαλαμοποιῶν, εἰς τὴν αὐτὴν τριλογίαν, εἰς ἣν ἀνῆκον καὶ ὁ Μέμνων καὶ ἡ Ψυχοστασία.

[3]) G. Hermann, De Aeschyli Danaidibus ἐν Opusculis II, 319 κ. ἑξῆς.

ζεται μέν, ἀλλ' ἀθωοῦται τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ἀφροδίτης. Καὶ ὅλη μὲν ἡ τριλογία, ἰδίᾳ ἡ περισωθεῖσα πρώτη αὐτῆς τραγῳδία, προφαίνει μεγάλην συμπάθειαν πρὸς τὸ Ἄργος καὶ τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς χώρας ἐκείνης, πάντως ὅμως ἡ ἀρχαιότης τοῦ ἔργου δὲν ἐπιτρέπει νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὑπαινίσσεται τὴν κατὰ τὸ ἔτος 461 γενομένην συμμαχίαν τοῦ Ἄργους καὶ τῶν Ἀθηνῶν [1]). Τὴν ὑπόθεσιν δὲ τῶν τριῶν τραγῳδιῶν φαίνεται ὅτι ἔλαβεν ὁ Αἰσχύλος, ὡς καὶ ὁ Βακχυλίδης ἐν τῇ 19ῃ ᾠδῇ, ἐκ τοῦ παλαιοῦ ἔπους τῆς Δαναΐδος.

154. Πέρσαι. Οἱ δὲ Πέρσαι κατὰ τὴν σωζομένην διδασκαλίαν ἀπετέλουν τὸ μέσον δρᾶμα τριλογίας καὶ ἐδιδάχθησαν τῷ 472. Εἶναι δ' ἱστορικὸν δρᾶμα καὶ ἐποιήθησαν εἰς ἐξύμνησιν τῆς ἐν Σαλαμῖνι νίκης τῶν Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δ' ἡ τραγῳδία ἀπαιτεῖ οὐχὶ ἀνειμένην χαράν, ἀλλ' ὀλοφυρμοὺς καὶ οἰμωγάς, διὰ τοῦτο ὁ ποιητὴς μεταφέρει τὴν σκηνὴν εἰς τὴν περσικὴν μητρόπολιν, τὰ Σοῦσα, ἔνθα ἐπανέρχεται μετὰ τὴν αἰσχράν, ἐξ αἰτίας τῆς ἰδίας ἐπάρσεως ἐπελθοῦσαν ἧτταν κατερράκωμένος ὁ Ξέρξης. Ἡ ὑπόθεσις ἄρα τῆς τραγῳδίας ταύτης ἐλήφθη οὐχὶ ἐκ τοῦ μύθου, ἀλλ' ἐκ τῆς ἱστορίας, ἐν ᾗ ὁ Αἰσχύλος ἠκολούθησεν εἰς τὸν Φρύνιχον, οὗ αἱ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν διδαχθεῖσαι Φοίνισσαι ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτὸν ὡς πρότυπον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ παλαιοῦ γραμματικοῦ Γλαύκου [2]). Καὶ οἱ Πέρσαι δ' ὡς αἱ Ἱκέτιδες ἀπαιτοῦσι δύο

[1]) Ὁ K. Ott. Müller ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Εὐμενίδων 123 [Aesch. Eumeniden griech. und deutsch mid erläuternden Abhandlungen, Göttingen 1833] καὶ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Φιλολογίας I, 546 [552 μεταφρ. Κυπρ. Γαλ.] ἠθέλησε νὰ τάξῃ τὰς Ἱκέτιδας εἰς τὴν 79 Ὀλυμ. τελευτώσαν ἀκολουθῶν τῷ Böckh. Εἰς τὸ ἔτος 460/59 θέλει ν' ἀνενέγκῃ καὶ τὸν στίχον 152 ὡς ὑπαινισσόμενον τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Παρθενῶνος ὁ Bücheler ἐν Rhein. Mus. 40 (1885) 628. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὀρθῶς κρίνει ὁ Wilamowitz ἐν Hermes 21, 608 ἐν τῇ σημειώσει. Ὅτι δ' ἡ τραγῳδία αὕτη ἐποιήθη πρὸ τοῦ Προμηθέως, θὰ πραγματευθῶμεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

[2]) Ἴδε ὑπόθ. Περσῶν λέγουσαν ταῦτα· «Γλαῦκος ἐν τῷ περὶ Αἰσχύλου μύθων ἐκ τῶν Φοινισσῶν Φρυνίχου φησὶ τοὺς Πέρσας μεταπεποιῆσθαι, ἐκτίθησι καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ δράματος ταύτην·

Τάδ' ἐστὶ Περσῶν τῶν πάλαι βεβηκότων,

πλὴν ἐκεῖ εὐνοῦχός ἐστιν ἀγγέλλων ἐν ἀρχῇ τὴν Ξέρξου ἧτταν στορνύς τε θρόνους τινὰς τοῖς τῆς ἀρχῆς παρέδροις, ἐνταῦθα δὲ προλογίζει χορὸς πρεσβυτῶν».

μόνον ὑποκριτὰς καὶ στεροῦνται ὡς αὗται καὶ τοῦ ἰαμβικοῦ προλόγου καὶ τῶν σκηνικῶν παρασκευῶν. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς ἐπιδεικνύει πολὺ μείζονα τέχνην ἐν τῇ πραγματείᾳ τῆς ὕλης, διότι τὸ μὲν πρῶτον μετάγει ἡμᾶς διὰ τῆς προαισθανομένης τὰ ἐπερχόμενα κακὰ διαθέσεως τοῦ χοροῦ καὶ τῶν φοβερῶν ὀνείρων τῆς βασιλίσσης Ἀτόσσης εἰς τὴν πνιγηρὰν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τῆς θυέλλης ἀτμόσφαιραν, εἶτα δὲ σὺν τῇ ἀγγελίᾳ τῆς συμφορᾶς ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου καὶ τῇ ἐπανόδῳ τοῦ κατεστραμμένου βασιλέως ἐκρήγνυται φοβερὰ ἡ θύελλα συνεπιφέρουσα ἅπαντα τὰ δεινά [1]). Τεχνικώτατος δ' εἶναι καὶ ὁ τρόπος, δι' οὗ διὰ τῆς ἐπαγωγῆς τοῦ πνεύματος τοῦ Δαρείου δημιουργεῖται ἀντίθεσίς τις τοῦ παρόντος πρὸς τὸ παρελθὸν καὶ τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ ἐπισκοποῦν τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος μετάγεται εἰς τὸ μέλλον καὶ τὴν ἐν Πλαταιαῖς ἧτταν. Βεβαίως δὲ ὑπὲρ πάντα βαθεῖαν ἐντύπωσιν θὰ ἐνεποίει εἰς τὰς ψυχὰς τῶν συνηγμένων ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν τὸ διὰ τοῦ δράματος διῆκον ἐθνικὸν πνεῦμα, ὅπερ ἐμπειρότατα διήγειρεν ἔτι ὁ ποιητής, δι' ὅσων ἡ βασίλισσα ἀγγέλλει περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις πραγμάτων. Δεινῶς δὲ θὰ ἐπεκρότησε βεβαίως τὸ θέατρον, ὅτε ἠκούσθησαν ἀπὸ τῆς σκηνῆς οἱ στίχοι (241 κ. ἑ.).

ΑΤΟΣ *Τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεστι κἀπιδεσπόζει στρατῷ ;*
ΧΟΡ. *οὔτινος δοῦλοι κέκληνται φωτὸς οὐδ' ὑπήκοοι.*

Τὴν τετραλογίαν ταύτην ὅλην ἀπετέλουν αἱ τραγῳδίαι Φινεύς, Πέρσαι, Γλαῦκος Ποντιεὺς [2]) καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶ-

[1]) Ὁ Köchly ἐν ταῖς Verhandlungen der Phil. in Innsbruck τοῦ ἔτους 1875 ἀποδεχόμενος, ὅτι ὑπάρχουσι χάσματα ἐν τῷ τέλει τῶν Περσῶν, ἐπειράθη νὰ συμπληρώσῃ αὐτὰ αὐτὸς ποιήσας τὰ ἐλλείποντα. Ἀλλ' ἀντεῖπον εἰς ταῦτα πάντες οἱ κριτικοί.

[2]) Τὸ ἐπώνυμον Ποντιεὺς δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ παλαιῷ μεδικαίῳ χειρογράφῳ, ἀλλὰ πάντως ὅμως προέρχεται ἐξ ἀσφαλοῦς παλαιᾶς παραδόσεως. Δι' αὐτοῦ ἔπρεπε νὰ διακριθῇ ὁ Γλαῦκος οὗτος ἀπὸ τοῦ σατυρικοῦ δράματος Γλαύκου, ὅπερ ἀναφέρει ὁ Servius ad Vergili Aeniad. V, 823. Ὁ Welcker, Aeschyl. Trilogien 47 καὶ ἐν Rhein. Mus. alte Folge 5, 236 ἀποδέχεται, ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ θαλασσίου θεοῦ Γλαύκου τοῦ Ποντίου καὶ κατὰ τὸ ἀποσπ. 35 καὶ τὸν Πίνδ. ἐν Πυθ. I, 75 περὶ ἐξυμνήσεως τῆς συγχρόνου τῆς ἐν Σαλαμῖνι κατὰ τῶν Καρχηδόνων νίκης παρὰ τῇ Ἱμέρᾳ.

μα Προμηθεὺς Πυρκαεύς[1]). Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τραγῳδίᾳ, ἥτις ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ, γνωστοῦ ἐκ τοῦ πλοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν θρᾳκικοῦ βασιλέως, ἐγίνετο ἴσως λόγος περὶ τῆς διὰ τῆς Θρᾴκης διόδου τῆς περσικῆς στρατιᾶς, ἐν δὲ τῷ Γλαύκῳ, ὃς ἀπεκλήθη ποτνιεὺς ἐκ τῆς πόλεως Ποτνιῶν, ἥτις ἔκειτο ἐπὶ τῆς ἀγούσης ἐκ Πλαταιῶν εἰς Θήβας, περὶ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης καὶ τῆς συγχρόνου ἐν ναυμαχίᾳ νίκης τῶν Ἑλλήνων τῆς Σικελίας κατὰ τῶν Καρχηδόνων παρὰ τῇ Ἱμέρᾳ. Καὶ ἐνταῦθα ἄρα αἱ τρεῖς τραγῳδίαι τῆς τριλογίας συνεδέοντο στενῶς πρὸς ἀλλήλας, ἂν καὶ δὲν ἀπετέλουν μέρη μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πράξεως.

Ἡ τετραλογία τῶν Περσῶν, ἡ τοιαύτην ἐθνικὴν πραγματευομένη ὑπόθεσιν, ἐδιδάχθη ἐν ἐξαιρέτως ἐπισήμῳ ἡμέρᾳ. Ὡς δῆλα δὴ συνεπέρανεν ὁ Οἴμιχεν ἔκ τινος νεωστὶ εὑρεθείσης διδασκαλίας (Corpus inscrip. attic. II, 971)[2]) ἐδιδάχθησαν οἱ Πέρσαι τῷ 472 κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου θεάτρου τοῦ Διονύσου, χορηγοῦντος τοῦ Περικλέους, οὗ ὁ ἀστὴρ τότε ἤρξατο ἀνατέλλων, καὶ τῆς δόξης τῆς ἡμέρας ἐκοινώνησαν οἱ δύο ἐκεῖνοι ἄνδρες, ὁ μέγας ποιητὴς καὶ ὁ μέγας πολιτικός. Βραδύτερον ἐδιδάχθη καὶ πάλιν τὸ δρᾶμα ἐν Συρακούσαις[3]).

155. Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Ἡ τραγῳδία αὕτη ἡ τρίτη, τῆς τετραλογίας, ἣν ἀπετέλουν ὁ Λάϊος, Οἰδίπους καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα ἡ Σφίγξ, ἐδιδάχθη τῷ 467. Ἐνίκησε δ' ὁ Αἰσχύλος διδάξας αὐτὴν τοὺς συντέχνους Ἀριστέαν καὶ Πολυφράδμονα τοὺς

[1]) Ἡ προσθήκη Πυρκαεὺς δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἐξ οὗ ὁ Sittl, Griech. Litter. III, 255 τεκμαίρεται, ὅτι ἡ τριλογία τοῦ Προμηθέως ἐδιδάχθη μετὰ τὴν τῶν Περσῶν. Ἡ προσθήκη ὡς καὶ ἄλλαι ἄλλων δραμάτων, π. χ. Οἰδίπους τύραννος, ἐγένετο ὑπὸ τῶν γραμματικῶν.

[2]) Τὸ χωρίον τῆς ἐπιγραφῆς ἔχει οὕτως· «τραγῳδῶν· Περικλῆς Χολαργεὺς ἐχορήγει Αἰσχύλος ἐδίδασκε.» Ἀλλ' οἱ εὔστοχοι συνδυασμοὶ τοῦ Oehmichen ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1889, II, 142 παραμένουσιν ἐν τούτοις ἁπλοῖ συνδυασμοὶ καὶ δὲν ἐπιδοκιμάζονται ὑπὸ πάντων.

[3]) Ἡ δευτέρα αὕτη διδασκαλία τῶν Περσῶν ἐν Συρακούσαις μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τοῦ βίου καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐρατοσθένους καὶ Ἡροδίκου ἐν τῷ σχολίῳ εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 1060. Παράβ. καὶ Schömann ἐν τῷ Rhein. Mus. 42, 467 κ. ἑξῆς.

υἱοὺς τῶν παλαιῶν αὐτοῦ ἀντιτέχνων Πρατίνα καὶ Φρυνίχου καὶ εὐκόλως ἐννοοῦμεν τὴν κρίσιν τῶν Ἀθηναίων ἀγωνοδικῶν ἐκ τοῦ περισωθέντος δράματος τῆς τετραλογίας. Διότι οὐ μόνον εἶναι τοῦτο δρᾶμα Ἄρεως μεστόν, ὡς ὀνομάζει αὐτὸ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις (1021), ἀλλὰ καὶ ἐμφαίνει προοδόν τινα τῆς τέχνης τοῦ ποιητοῦ, διότι ἐν αὐτῷ ἐν μείζονι ἀξιώματι εἶναι ὁ διάλογος ἢ ὅσον ἐν ταῖς προμνημονευθείσαις τραγῳδίαις, ἐν ᾧ ἐν ταὐτῷ δὲν παραβλάπτονται αἱ μεσταὶ ἐνεργείας καλλοναὶ τῶν μελικῶν μερῶν τοῦ ὑπὸ τῆς ἀδημονίας καὶ τοῦ φόβου διασειομένου γυναικείου χοροῦ. Λαμπρὸν δὲ μέρος τῆς τραγῳδίας ἀποτελεῖ ἡ περιγραφὴ τῶν ἑπτὰ πολεμίων καὶ τῶν ἑπτὰ Θηβαίων ἀρχηγῶν, οἵτινες ἵστανται ἀντιμέτωποι ἐν ἑκάστῃ τῶν ἑπτὰ πυλῶν τῆς πόλεως, ἐν ᾗ μετὰ λεπτῶς ἐπιλελογισμένης τέχνης περιγράφονται ἐν τέλει ὁ μετ' ἰδίας στοργῆς συμφώνως πρὸς τὸ παράδειγμα τοῦ χρηστοῦ Ἀριστείδου κεχαρακτηρισμένος Ἀμφιάραος [1]) καὶ τὸ ταλαίπωρον ζεῦγος τῶν ἀδελφῶν Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους, ὧν ἡ μονομαχία ἀποτελεῖ τὸ κατακόρυφον τοῦ δράματος. Ἐν τούτοις δὲν κατώρθωσεν ἔτι καὶ ἐν τούτῳ ὁ ποιητὴς ν' ἀποδειχθῇ κύριος τῆς τέχνης τοῦ διαλόγου, διότι ἐν τῷ μακρῷ ἐκείνῳ διαλόγῳ ἡ πρᾶξις δὲν χωρεῖ ζωηρῶς καὶ ἐκ τούτου νομίζομεν, ὅτι θεώμεθα κύκλον ἐμψύχων εἰκόνων. Ὡσαύτως δὲν ἔχει ἀνάγκην, ὡς φαίνεται, τὸ δρᾶμα καὶ τρίτου ὑποκριτοῦ, ἀλλὰ μόνον νέου ἀοιδοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς θρηνώδους δυῳδίας τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης. Παράδοξος δ' εἶναι ἡ ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ δράματος (996 — 1070) ἄνευ ἀποχρῶντος, ὑπὸ τῆς πορείας τῆς πράξεως αἰτιολογουμένου λόγου ὑπόδειξις τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ταφῆς τοῦ Πολυνείκους καὶ τῆς ἡρωϊκῆς ἀρνήσεως τῆς Ἀντιγόνης νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν διαταγήν. Παρέσχε δ' αὕτη πρὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Φραντσίου τῷ 1848 ἀνακαλύψεως τῆς ἐν τῷ λαυρεντιανῷ

[1]) Κατὰ τὸν Πλούτ. ἐν βίῳ Ἀριστείδου 3 τὸ πλῆθος ἐπικροτοῦν ἀπέβλεψεν εἰς τὸν Ἀριστείδην, ὅτε ἀπηγγέλθη ὁ στίχος·

οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.

κώδικι διδασκαλίας ἀφορμὴν εἰς ποικίλας, εὐτυχῶς νῦν πέρας λαβούσας ὑποθέσεις τῶν λογίων, περὶ τῆς τραγῳδίας τῆς ἐπακολουθούσης εἰς τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας [1]). Διότι ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης μανθάνομεν νῦν, ὅτι οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ἦσαν ἡ τελευταία τραγῳδία τῆς τριλογίας, κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἠδύναντο νὰ προπαρασκευάζωσιν ἐν τέλει τοὺς θεατὰς πρὸς ἑπομένην τινὰ τραγῳδίαν. Ἐκ τούτου τὸ μέρος τοῦτο, ἐν ᾧ ματαίως ζητοῦμεν τὸ τολμηρὸν τοῦ λεκτικοῦ τοῦ Αἰσχύλου, φαίνεται προστεθὲν εἰς τὴν τραγῳδίαν [2]) βραδύτερον κατά τινα ἐπαναληπτικὴν διδασκαλίαν.

Ἐκ τῶν μετὰ τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας συνδεδεμένων τραγῳδιῶν, τοῦ Λαΐου, Οἰδίποδος καὶ τῆς Σφιγγός, περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἀτυχῶς πενιχρά τινα μόνον λείψανα [3]). Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς περισωθείσης τραγῳδίας μανθάνομεν τοῦτο τοὐλάχιστον, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐπιτηδειότατα τὸ μὲν διετήρησε τὰ τραγικὰ σημεῖα τοῦ παλαιοῦ μύθου, τὸ δ' ἐπηύξησε τὸ τραγικὸν αὐτῶν διὰ δραστικωτάτων προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν. Οὕτως ὁ μὲν παλαιὸς μῦθος παρ' Ὁμήρῳ ἐν τῇ Νεκυίᾳ (λ. 271) [4]) οὐδὲν λέγει περὶ τῆς αὐτοτυφλώσεως τοῦ Οἰδίποδος, κατὰ δὲ τὸν Αἰσχύλον ὁ Οἰδίπους μαθὼν τὸν μιαρὸν γάμον μετὰ τῆς μητρὸς ἐτύφλωσεν αὐτὸς ἑαυτὸν (Ἑπτ. ἐπὶ Θήβ. 763), ὅπερ τραγικώτατον. Ὡσαύτως κατὰ μὲν τὸ παλαιὸν ἔπος ὁ Οἰδίπους ἐγέννησεν τὰ τέσσαρα τέκνα, τὸν Ἐτεοκλέα, τὸν Πολυνεί-

[1]) Παράβ. Müller, Griech, Lit. I, 540 [547 μεταφρ. Κυπρ. Γαλ.]. Τὸ ὀρθὸν ἀνεγνώρισε πρὸ τῆς ἐξευρέσεως τῆς διδασκαλίας ὁ Näke ἐν Rhein. Mus. 27, 194 κ. ἑξῆς.

[2]) Oberdick, De exitu fabulae Aeschyli quae Septem adversus Thebas inscribitur, Arnsberg 1877.

[3]) Πιθανὸν εἶναι, ὅτι καὶ ἐν ταῖς τρισὶ τραγῳδίαις κοινή τις δυστυχία ἀπετέλει τὴν βάσιν τῆς πράξεως. Οὕτως ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ἡ πολιορκία τῆς πόλεως, ἐν τῷ Οἰδίποδι ὡς καὶ ἐν τῷ Οἰδίποδι τυράννῳ τοῦ Σοφοκλέους λοιμὸς φθοροποιός, ἐν τῷ Λαΐῳ ἡ συμφορὰ τῆς Σφιγγός. Τότε δὲ ἐν τῷ σατυρικῷ δράματι τῆς τετραλογίας παρίστατο ἡ τὸ αἴνιγμα προτείνουσα Σφὶγξ ἐν γελοίᾳ μορφῇ. — Εἰς τὸν Θηβαϊκὸν δὲ κύκλον τῶν μύθων ἀνήκουσι καὶ αἱ τραγῳδίαι Ἀ ρ γ ε ῖ ο ι, Ἐ λ ε υ σ ί ν ι ο ι, Ἐ π ί γ ο ν ο ι.

[4]) Ἡ Οἰδιπόδεια τοῦ Θηβαϊκοῦ ἔπους ἐγνώριζε μὲν τὴν τύφλωσιν τοῦ Οἰδίποδος, ἂν βεβαίως τὸ σχόλιον εἰς Εὐριπ. Φοιν. 1760 περιέχει ἀπόσπασμα τῆς Οἰδιποδείας, ὡς φρονεῖ ὁ Bethe, Thebanische Heldenlieder, ἀλλ' ἀγνοοῦμεν, ἂν καὶ ἐν αὐτῇ ἡ ἀποτύφλωσις ἐπήρχετο ὡς καὶ ἐν τῇ τραγῳδίᾳ.

κην, τὴν Ἀντιγόνην καὶ τὴν Ἰσμήνην, ἐκ τῆς δευτέρας γυναικός, τῆς Εὐρυγανείας [1]), ὁ δ' Αἰσχύλος μεταῤῥυθμίσας τραγικώτατα τὸν μῦθον ἀποδεικνύει τὰ ἄτυχα πλάσματα γόνους τοῦ ἀσεβοῦς γάμου τοῦ υἱοῦ μετὰ τῆς μητρός [2]). Ἄλλως δὲ ἥρμοζεν ἐξαίρετα πρὸς τὸ σχέδιον τοῦ τραγικοῦ ποιητοῦ ἡ φοβερὰ κατάρα, ἣν κατηράσθη κατὰ τὸ παλαιὸν ἔπος ὁ πατὴρ τοὺς ἀστόργους υἱούς. Ὡσαύτως ἐχρησίμευεν πρὸς τὴν συνάφειαν τῶν τραγῳδιῶν τῆς τριλογίας μόνον τοῦτο, ὅτι εἰς μὲν τὸν Οἰδίποδα ἦτο πεπρωμένον νὰ φονεύσῃ ἐν ἀγνοίᾳ τὸν ὀλιγωρήσαντα τῆς παραινέσεως τοῦ μαντείου πατέρα, εἰς δὲ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ νὰ ἐκπληρωθῇ κατὰ φοβερὸν τρόπον ἡ ἀρά, ἣν ἐξεστόμισεν ὁ ἐρεθισθεὶς πατὴρ ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ὀργῆς.

156. Προμηθεὺς δεσμώτης. Ἡ τραγῳδία αὕτη φέρει τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἥρωος καὶ φορέως τῆς πράξεως καὶ παρέχει ἡμῖν εἰκόνα τραγῳδίας τινὸς τῶν θεῶν. Συνεδέετο δὲ καὶ ἀπετέλει μίαν τριλογίαν μετὰ τοῦ Προμηθέως λυομένου καὶ τοῦ Προμηθέως πυρφόρου. Καὶ ὁ μὲν λυόμενος Προμηθεὺς ἤρχετο μετὰ τὸν δεσμώτην, ὡς ἀποδεικνύεται βεβαίως ἔκ τινος μαρτυρίας τοῦ Σχολιαστοῦ (εἰς στίχον 514 [καὶ 523]), καὶ περιεῖχε κατά τινα παλαιόν, ἤδη παρ' Ἡσιόδῳ ἐν τῇ Θεογονίᾳ (525 κ.ἑ.) ἀπαντῶντα μῦθον τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ δεσμώτου Προμηθέως διὰ τοῦ Ἡρακλέους, ὃς κατετόξευσε τὸν κατατρώγοντα τὸ ἧπαρ τοῦ ἡμιθέου ἀετόν [3]). Τὸν δὲ Πυρφόρον πάντες ἐθεώρουν ἄλλοτέ ποτε

[1]) Οὕτω μὲν βεβαίως ἐμυθολόγει ὁ ποιητὴς τῆς Οἰδιποδείας κατὰ τὸν Παυσανίαν ἐν IX, 5, 11, ἀλλ' ἴσως καὶ ὁ Ὅμηρος ἐν τῷ μνησθέντι χωρίῳ οὕτως ἐφαντάζετο τὸ πρᾶγμα. Κατὰ τὸν Παυσανίαν καὶ ὁ ζωγράφος Ὀνασίας, σύγχρονος τοῦ Πολυγνώτου, παρέστησε τὴν Εὐρυγάνειαν κατηφῆ ἐπὶ τῇ μάχῃ τῶν παίδων.

[2]) Ἴδε Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβ. 739, 913, 1023.

[3]) Συμφώνως πρὸς τὰ πολλὰ ἀποσπάσματα τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀκκίου λατινικῆς διασκευῆς ὁ Schömann. Greifswald 1844 ἐπειράθη νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν Προμηθέα Λυόμενον, ἀλλ' ἀληθῶς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ παρεκκλίνει σπουδαίως ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου, διότι κατὰ τὸν Προκόπιον ἐν Ἱστορ. γοτθ. πολ. IV, 6, II σ. 484 ἐκδ. Dind. τὸ πρωτότυπον ἤρχετο ἀπὸ τοῦ χοροῦ τῶν Τιτάνων. [Παρὰ Προκοπίῳ ἀναφέρεται μόνον, ὅτι ὁ Αἰσχύλος εὐθὺς ἀρχόμενος τῆς τραγῳδίας ἐκείνης τὸν ποταμὸν

ὡς ἀποτελοῦντα τὴν πρώτην τραγῳδίαν τῆς τριλογίας καὶ ἀπεδέχοντο, ὅτι ἐν αὐτῷ ὁ φιλάνθρωπος ἥρως ἐκόμισεν εἰς τὸν ἀκόσμητον καὶ γυμνὸν ἄνθρωπον τὸν θεῖον σπινθῆρα τοῦ πυρός, ὑφ' ἃς ὁ Πλάτων ἐν Πρωταγόρᾳ (320 d καὶ ἑξῆς) διηγεῖται περιστάσεις [1]). Καὶ ἡ μὲν γνώμη περὶ τῆς ὑποθέσεως εἶναι ἴσως ὀρθὴ ὡς καὶ ὀρθῶς ἴσως ἀποκατέστησαν τὴν τριλογίαν ἐπὶ τῆς προϋποθέσεως ταύτης στηριζόμενοι. Ἀλλ', ἐπειδὴ ὁ Προμηθεὺς κατὰ τὰ σχόλια (εἰς στίχον 94) ἔλεγεν ἐν τῷ δράματι τούτῳ, ὅτι τρεῖς μυριάδας ἐτῶν ἔκειτο δεδεμένος, ὁ Westphal ἐν τοῖς Προλεγομένοις εἰς Αἰσχύλον (ἐν σελ. 207 κ. ἑ.) ἐτόλμησε νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ὁ Πυρφόρος μᾶλλον τὴν τρίτην ἀπετέλει τραγῳδίαν τῆς τριλογίας καὶ ἦτο ὡρισμένος ὡς αἱ Εὐμενίδες νὰ λαμπρύνῃ ἑορτήν τινα ἐν Ἀττικῇ ἑορταζομένην, τὰ Προμήθεια [2]).

Ἡ μεγάλη δ' ἀξία τῆς περισωθείσης τραγῳδίας κεῖται οὐχὶ ἐν τῇ τεχνικῇ κατασκευῇ τῆς πράξεως. Διότι αὕτη χωρεῖ μᾶλλον

Φᾶσιν τέρμονα καλεῖ γῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ὅτι δὲ χορὸς Τιτάνων ἔλεγε ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ Ἀρρίαν. Περίπλ. Εὐξείν. Πόντ. 19 (29)]. Ὁ καλὸς μῦθος ἐλαμπρύνθη καὶ ὑπὸ τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, ὡς ἐπὶ τῆς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ σαρκοφάγου τοῦ Προμηθέως, ἐπὶ τοιχογραφίας ἐν Πομπηίᾳ (Helbig ἀρ. 1128), ἐπὶ πίνακος τῆς Villa Pamfili (O. Jahn, Abhandlungen der bayer. Akad. VIII, 2), ἐπί τινος νεωστὶ ἐκσκαφέντος, ὑπὸ τοῦ Milchhöfer, Befreiung des Prometheus, 42ον Winckelmanns Programm 1882 ὀρθῶς ἑρμηνευθέντος μαρμαρίνου συμπλέγματος ἐκ Περγάμου.

[1]) Welcker, Die äschyleische Trilogie Prometheus und die Kabirenweihe zu Lemnos, nebst Winken über die Trilogie des Aeschylos überhaupt, Darmstadt. 1824 μετ' ἐπιμέτρου Frankfurt 1826.

[2]) Τὸ Πυρφόρος ἑρμηνεύων ὁ Πολυδεύκης ἐν VIII, 116 λέγει· «παῖς αἱρετὸς ἐκ καθαρευούσης οἰκίας ὑπὸ χλανίδι καὶ στροφίῳ περιέρχεται πῦρ ἐπὶ τοὺς βωμοὺς ἐπιτιθείς», ἅτινα δύνανται νὰ ἀναφέρωνται καὶ εἰς τὴν κωμῳδίαν τοῦ Διφίλου τὸν Πυρφόρον. Ἐν τούτοις πιθανὸν εἶναι, ὅτι ὁ σχολιαστὴς πλανηθεὶς ἔγραψεν ἐν τῷ χωρίῳ Προμηθεὺς πυρφόρος ἀντὶ τοῦ Προμηθέως λυομένου. Κατὰ τὸν Φιλόδημον τοὐλάχιστον ἐν τῷ περὶ εὐσεβείας σελ. 39 ἐκδ. Gomperz λέγοντα. « Αἰσχύλος ἐν τῷ λυομένῳ Προμηθεῖ... ὑπὸ Διὸς δεδέσθαι» (παράθ. καὶ Nauck Trag. gr. frag. 69) ὁ Προμηθεὺς καὶ ἐν τῷ λυομένῳ προμηθεῖ διηγεῖται περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Διὸς δεσμεύσεως. Παρὰ ταῦτα δ' οὔτε ὁ Westphal οὔτε ἄλλος τις τῶν περὶ αὐτὸν κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ ἱκανὴν ὕλην πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τρίτης κατ' αὐτοὺς ταύτης τραγῳδίας τῆς τριλογίας. Τῆς δὲ καὶ ὑφ' ἡμῶν νῦν ἐγκρινομένης γνώμης, ὅτι ὁ Πυρφόρος Προμηθεὺς ἀπετέλει τὴν πρώτην τραγῳδίαν τῆς τριλογίας, ὑπερμαχεῖ καλῶς ὁ Bussler ἐν Jahrb. für clas. Phil. 1893 ἐν σελ. 276 κ. ἑξῆς.

ὁμαλὴ καὶ διὰ τοῦ χαλαρῶς παρεμβαλλομένου ἐπεισοδίου τῆς ἐξ αἰτίας τοῦ Διὸς ὡσαύτως εἰς δυστυχίαν περιπεσούσης καὶ κατὰ τὰς πλάνας αὐτῆς καὶ μέχρι τοῦ Καυκάσου πλανηθείσης Ἰοῦς [1]) μᾶλλον παρατείνεται ἢ περιπλέκεται. Ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον κεῖται αὕτη ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ ζωγραφίᾳ τοῦ Τιτᾶνος, ὃς ὡς μάρτυς μὲν βασανιζόμενος διὰ τὰ ἀγαθά, ἅτινα ἐπόρισεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀναμιμνήσκει τὴν λαμπρὰν μορφὴν τοῦ λυτρωτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους [2]), ἐν τῇ φοβερᾷ δὲ ὑπερηφανείᾳ, μεθ' ἧς ἀποκρούει τὴν πρὸς συνδιαλλαγὴν ἀπόπειραν τῶν νέων θεῶν, ἀντικατοπρίζει τὴν ἡρωϊκήν, αὐταρχικὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ. Καταπλήττει δὲ δεινῶς τὸ τέλος μάλιστα τῆς τραγῳδίας, καθ' ὃ ἡ πέτρα, εἰς ἣν εἶναι προσπεπατταλευμένος ὁ ἥρως, καταδύνεται ἐν μέσῳ βροντῶν καὶ ἀστραπῶν [3]). Οὐδέποτε ὁ θρίαμβος τῆς ἥττης παρεστάθη μεγαλοπρεπέστερον. Ἀλλὰ τὰ ἐν τῷ μέσῳ μέρη εἶναι ἀσθενέστερα ἕνεκα τῆς ἰσχνότητος τῆς ὕλης. Ἄλλως δὲ ἡ τραγῳδία αὕτη ἀνήκει εἰς τὰς τερατώδεις τραγῳδίας, διότι ἡ ἐξωτερικὴ παράστασις τοῦ εἰς τὴν πέτραν προσπεπατταλευμένου Προμηθέως, τῶν διὰ μηχανῆς καταβιβαζομένων Ὠκεανίδων, τοῦ ἐπὶ θαυμαστοῦ γρυπὸς προσερχομένου Ὠκεανοῦ καὶ τῆς εἰς βοῦν μεταμεμορφωμένης Ἰοῦς καὶ τοὺς θεατὰς ἀναγκαίως κατέπληττον καὶ ἔκτακτον ἀπῄτουν τέχνην τοῦ μηχανικοῦ [4]). Πρὸς τὰς μυθώδεις δὲ μορφὰς τῆς σκηνῆς ἁρμονικῶς ἔχει καὶ ἡ γεωγραφικὴ σκηνογραφία, ἥτις ἐν μὲν τῷ σωζομένῳ δράματι μετάγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἀπωτάτω κειμένην, νεφελώδη χώραν τοῦ Καυκάσου, ἐν δὲ τῇ ἀκολούθῳ τραγῳδίᾳ εἰς τὴν ἐσχάτην δύσιν, ἔνθα ἀνοίγεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὸ θέατρον τῶν ἄθλων τοῦ Ἡρακλέους. Τὸ λε-

[1]) Κατὰ τοῦτο μόνον πλησιάζει πως ἡ Ἰὼ πρὸς τὸν Προμηθέα, ὅτι ὁ δέκατος τρίτος ἀπόγονος αὐτῆς, ὁ Ἡρακλῆς, ὤφειλε νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτὸν τῶν δεσμῶν. Ἴδε Προμηθέως στιχ. 897.

[2]) Lasaulx, Prometheus, die Sage und ihr Sinn, Würzburg 1844.

[3]) Ἀξιοσημείωτον εἶναι, ὅτι ὁ Προμηθεὺς καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ τρίτου δράματος παρίσταται πάλιν προσπεπατταλευμένος εἰς τὴν πέτραν.

[4]) Καὶ ἡ ἐν Ἀριστοφ. Ὀρνίθ. στίχ. 1494 — 1551 παρῳδία ἔχει τι τὸ παράδοξον.

κτικὸν δὲ καὶ τὰ μέτρα τοῦ Προμηθέως παρέχουσι θαυμαστὸν μεῖγμα παλαιοῦ καὶ νέου ὕφους, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ ἁπαλοὶ ἰωνικοὶ στίχοι τοῦ ἀμοιβαίου ᾄσματος τῆς παρόδου ἀναμιμνήσκουσι νεωτέρας μορφὰς τοῦ δράματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ καταφαίνεται ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ διαλόγου καὶ ἰδίᾳ ἐν ταῖς ῥήσεσι τῶν κορυφαίων τοῦ χοροῦ, ὃς κανονικῶς τέσσαρας ἰαμβικοὺς τριμέτρους λέγει [1]), παράδοξός τις ἀκαμψία τῆς συμμετρίας. Ἀλλ', ἂν καὶ ἔχουσι πολλὰ τὰ παράδοξα τό τε μέτρον καὶ ἡ σκηνικὴ παρασκευὴ καὶ ἡ τεχνικὴ κατασκευὴ τῆς τραγῳδίας ταύτης καὶ κατ' ἀκολουθίαν διεγείρεται ἐν ἡμῖν ἡ ὑποψία, μὴ ἔχωμεν πρὸ ἡμῶν διασκευήν τινα παλαιᾶς τινος τραγῳδίας τοῦ Αἰσχύλου γενομένην συμφώνως πρὸς τὰς ἀξιώσεις σκηνῆς μεταγενεστέρων χρόνων [2]), ἐν τούτοις δὲν τολμῶμεν νὰ φαντασθῶμεν ὡς δυνατὸν τοῦτο, ἂν μὴ κατορθωθῇ πρῶτον νὰ χωρισθῶσι τὰ δῆθεν παλαιὰ καὶ νέα μέρη οὕτως, ὥστε νὰ μὴ καταῤῥεύσῃ ὅλη ἡ οἰκοδομή.

Περὶ τοῦ χρόνου δὲ τῆς διδασκαλίας τοῦ Προμηθέως οὐδὲν αἱ διδασκαλίαι λέγουσιν. Ἡ μνεία τῶν ποταμῶν πυρὸς τοῦ Τυφῶνος, οἵτινες κατέκαυσαν τοὺς ἀγροὺς τῆς καλλικάρπου Σικελίας, ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ τραγῳδία ἐποιήθη μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Αἴτνης [3]) καὶ τὴν διαμονὴν τοῦ ποιητοῦ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἱέρωνος.

[1]) Προμηθ. 196—199, 245—248, 262—265, 474—477, 509—512, 630—633, 780—783, 817—820, 1035—1038. Ὁμοία τις ἀκαμψία φαίνεται καὶ ἐν 39—81 καὶ 381—386, ἐν οἷς παραλλάσσουσιν ἀνὰ 1 ἢ 2 στίχους.

[2]) Τῆς γνώμης, ὅτι διασκευὴν παλαιοῦ ἔργου πρὸ ἡμῶν ἔχομεν, ἣν ὑπεστήριξεν ὁ Röhleke, Septem adversus Thebas et Prometheum vinctum esse fabulas post Aeschylum correctas, Berlin 1882, ὑπερμαχεῖ νῦν αὖθις ἀναφερόμενος εἰς τὴν σκηνικὴν τέχνην τοῦ θεάτρου ὁ Bethe, Prolegomena zur Geschichte des Theaters κεφ. 9, καθ' ὃν ἡ τολμηρὰ χρῆσις τῆς μηχανῆς ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ταύτῃ ὑποδεικνύει διασκευὴν γενομένην κατὰ τὸν Βελλεροφόντην τοῦ Εὐριπίδου. Πρὸς ταῦτα ἀντιτάσσεται ὁ Robert ἐν Hermes 31 (1896) 561 κ. ἑ., ὃς ἀποδέχεται, ὅτι ἡ πέτρα, εἰς ἣν ἦτο προπεπατταλευμένος ὁ Προμηθεύς, ἦτο ᾠκοδομημένη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὀρχήστρας.

[3]) Ἡ λαμπρὰ τοῦ Πινδάρου περιγραφὴ ἐν Πυθ. I, 15—28 φαίνεται ὅτι ἐγένετο τὸ πρότυπον τῶν ἀμαυρῶν στίχων τοῦ Προμ. 367—388. Ὅτι ὁ Πίνδαρος μεγίστην ῥοπὴν ἔσχε πρὸς τὸ δρᾶμα τοῦτο τοῦ Αἰσχύλου, δεικνύει ἰδίᾳ ἡ παραβολὴ τῶν στίχων αὐτοῦ ἐν Ἰσθμ. VIII, 32 πρὸς τοὺς τοῦ Προμ. 786 κ. ἑξῆς.

Ὡσαύτως παραβάλλοντες τοὺς στίχους τοῦ Προμηθέως 876 καὶ 883 πρὸς τοὺς 45 καὶ 230 τῶν Ἱκετίδων διδασκόμεθα, ὅτι ὁ Προμηθεὺς ἐποιήθη μετὰ τὰς Ἱκέτιδας [1]). Εἰς νεωτέρους δ' ἔτι χρόνους, ἤτοι εἰς τοὺς μετὰ τὸ 468 ἔτος ἄγει ἡμᾶς ὁ πρόλογος τῆς τραγῳδίας, τὸ μὲν διότι οἱ τῷ 472 διδαχθέντες Πέρσαι ἄρχονται κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον ἀμέσως ἀπὸ τῆς παρόδου, στεροῦνται κατ' ἀκολουθίαν προλόγου, τὸ δὲ διότι ὁ πρόλογος τοῦ Προμηθέως ἀπήτει, ἵνα διδαχθῇ, τρεῖς ἀναγκαίως ὑποκριτὰς (Ἥφαιστον, Κράτος, Προμηθέα) [2]). Ἐγγύτερον δὲ τῶν Εὐμενίδων τάττουσι τὸν Προμηθέα καὶ αἱ κοιναὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς τραγῳδίας αἰτιάσεις περὶ τῶν νέων θεῶν καὶ τῶν νέων ὑπερφιάλων, τὰ τῆς πόλεως διεπόντων πολιτικῶν, ἐξ ὧν καταφαίνεται ἀριδήλως ἡ ἀθυμία τῶν παλαιῶν ἀριστοκρατικῶν διὰ τὰς ἀθέους καὶ δημοκρατικὰς ἀρχὰς τῆς τοῦ Περικλέους διοικήσεως τῶν κοινῶν [3]). Ἂν δέ, ὡς εἰκάζομεν, ὁ Πίνδαρος λέγων ἐν τῷ ἐπινίκῳ εἰς τοὺς Πυθιον. IV, 291 «λῦσε δὲ Ζεὺς ἄφθιτος Τιτᾶνας, ἐν δὲ χρόνῳ μεταβολαὶ λήξαντος οὔρου ἰστίων», τὴν τραγῳδίαν ταύτην ὑπαινίσσεται, τότε ἔχομεν καὶ ὅριον οὗ πρότερον ἡ τραγῳδία ἐποιήθη, διότι ἡ ᾠδὴ τοῦ Θηβαίου ποιητοῦ ἀναφέρεται εἰς πυθικὴν νίκην τοῦ μηνὸς Αὐγούστου τοῦ ἔτους 466 [4]).

157. Ἀγαμέμνων, Χοηφόροι, Εὐμενίδες. Τὰ τρία

[1]) Ἂν αἱ πλάναι τῆς Ἰοῦς ἐν Προμ. 819 διαφόρως μυθολογοῦνται ἢ ὡς ἐν Ἱκετ. 566, κ. ἑ., τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν κλίσιν τοῦ Προμηθέως πρὸς τὰ παράδοξα καὶ θαυμαστά.

[2]) Πλὴν τῶν τριῶν τούτων ὑποκριτῶν ἐχρειάζετο καὶ τὸ κωφὸν πρόσωπον τῆς Βίας. Δύο ὑποκριταὶ καὶ ἓν κωφὸν πρόσωπον θὰ ἐπήρκουν, ἂν ἀπεδεχόμεθα, ὅτι ὁ ὑποκρινόμενος τὸ πρόσωπον τοῦ Κράτους μετὰ τὸν στίχον 84 ἐξαφανίζεται καὶ ταχέως πρὸ τοῦ στίχου 88 ὑποδύνεται εἰς τὴν τέως τὸν Προμηθέα παριστάνουσαν πλαγγόνα, ὅπερ φαίνεται ἀπίθανον ἕνεκα τεχνικῶν λόγων. Ὡς πρὸς τὸν προτασσόμενον δὲ πρόλογον πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι αἱ τῷ 476 διδαχθεῖσαι Φοίνισσαι τοῦ Φρυνίχου ἤρχοντο ἀπὸ στίχων τοῦ ὑποκριτοῦ.

[3]) Ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ διηγήσει τοῦ Προμηθέως ἐν στ. 199 κ. ἑ. περὶ τῆς στάσεως τῶν θεῶν, καθ' ἣν ὁ δόλος κατίσχυσε καὶ αἱ καλαὶ συμβουλαὶ δι' ἀχαριστίας ἀνταμείβονται, ἐμφαίνονται αἱ τότε κομματικαὶ σχέσεις τῶν Ἀθηνῶν.

[4]) Παράδ. Westphal, Proleg. zu Aesch. 14.

ταῦτα δράματα ἀποτελοῦσι τὴν οὕτω δὴ λεγομένην Ὀρέστειαν [1]), ἥτις ἐδιδάχθη τῷ 458 καὶ ἔτυχε τῶν πρωτείων [2]). Ὡς σατυρικὸν δὲ δρᾶμα μετ' αὐτῶν ἐδιδάχθη ὁ Πρωτεύς, ὃν ὑποδεικνύει ἤδη ὁ στίχος 830 τοῦ Ἀγαμέμνονος [3]), καὶ ὃς κατὰ τόσον μόνον συνείχετο πρὸς τὰς τρεῖς τραγῳδίας, καθ' ὅσον ὁ θαλάσσιος θεὸς Πρωτεὺς προλέγει παρ' Ὁμήρῳ (ἐν Ὀδυσ. δ, 511 κ. ἑ.) εἰς τὸν Μενέλαον τὴν φοβερὰν τύχην τοῦ Ἀγαμέμνονος. Αἱ τρεῖς δ' αὗται περισωθεῖσαι τραγῳδίαι ἦσαν πιθανῶς αἱ τελευταῖαι, ἃς ἐδίδαξεν ὁ Αἰσχύλος ἐν Ἀθήναις, διότι εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἀπεδήμησεν εἰς Σικελίαν, ἔνθα καὶ ἀπέθανε. Πάντως δ' εἶναι αἱ τραγῳδίαι αὗται αἱ τελειόταται ἐκ τῶν περιελθουσῶν εἰς ἡμᾶς καὶ δὴ ὁ Ἀγαμέμνων πᾶν ὅ,τι ποτὲ ὑψηλὸν καὶ συγκινητικὸν ἐδημιούργησεν θεράπων τις τῆς Μελπομένης. Τὴν ὑπόθεσιν δὲ τῆς τριλογίας, ἧς τὰ τρία μέρη, ἡ δολοφονία τοῦ ἀπονοστήσαντος Ἀγαμέμνονος, ἡ τιμωρία τῆς παρὰ φύσιν μητρὸς καὶ τοῦ μοιχοῦ Αἰγίσθου ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου, ὁ καθαρμὸς τοῦ ὑπὸ τῶν Ἐρινύων καταδιωκομένου μητροκτόνου, ἀποτελοῦσιν ἓν μέγα τέλειον ὅλον, ἠρύσθη ὁ ποιητὴς κυρίως μὲν ἐκ τοῦ Ὁμήρου, ὃς ἐγνώριζεν ἤδη τὴν δολοφονίαν τοῦ ἀπονοστήσαντος Ἀγαμέμνονος καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου τιμωρίαν τῶν δολοφόνων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ [4]). Ἄλλα δέ, ὡς τὴν πιστὴν γηραιὰν τροφόν, ἥτις ἔσωσεν ἐκ τοῦ ὀλέθρου τὸν μικρὸν Ὀρέστην, προσέθηκεν ὁ λυρικὸς Στησίχορος εἰς τὴν ἑαυτοῦ Ὀρέστειαν [5]). Ὁ δὲ Πίνδαρος, ὃς ἐν τῷ ἐπινίκῳ εἰς Πυθιονίκας XI διηγεῖται ἀκολουθῶν εἰς τὸν Στη-

[1]) Κατὰ τοὺς Βατράχους τοῦ Ἀριστοφ. στ. 1125 ἡ Ὀρέστεια ἦτο ἄλλο ὄνομα τῆς μέσης τραγῳδίας, τῶν Χοηφόρων, καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων τὸ πρῶτον ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο ὅλη ἡ τριλογία.

[2]) Ἐν ὑποθ. Ἀγαμέμν. ἀναγιγνώσκονται ταῦτα· «ἐδιδάχθη τὸ δρᾶμα ἐπὶ ἄρχοντος Φιλοκλέους ὀλυμπ. π'. ἔτει δ'. πρῶτος Αἰσχύλος Ἀγαμέμνονι, Χοηφόροις, Εὐμενίσι, Πρωτεῖ σατυρικῷ, ἐχορήγει Ξενοκλῆς Ἀφιδνεύς».

[3]) Τοῦτο μετὰ πολλῆς λεπτότητος παρετήρησεν ὁ Böckh, De tragic. gr. princip. 268.

[4]) Ὁμήρ. Ὀδυσ. γ. 262 — 314, λ 405 — 434.

[5]) Περὶ τῶν λυρικῶν Ξάνθου καὶ Στησιχόρου, οἵτινες ἐπραγματεύθησαν τὸν αὐτὸν μῦθον ἐν ταῖς Ὀρεστείαις αὐτῶν, παράβ. Raoul Rochette, Orestéide ἐν Monum. inéd. 1833.

σίχορον τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ὀρέστου καὶ τὴν δολοφονίαν τῆς Κλυταιμήστρας καὶ τοῦ Αἰγίσθου, εἶχεν ἐν ταὐτῷ πειραθῇ νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν σκληρὰν πρᾶξιν τῆς Κλυταιμήστρας ἀποδοὺς αὐτὴν εἰς τὴν δικαίαν ζηλοτυπίαν τῆς βασιλίσσης πρὸς τὴν νέαν ἀντεράστριαν Κασάνδραν καὶ τὸν παλαιὸν χόλον τῆς μητρὸς διὰ τὴν θυσίαν τῆς πρεσβυτέρας αὐτῆς θυγατρὸς Ἰφιγενείας [1]). Εὗρεν ἄρα ὁ Αἰσχύλος ὑπόθεσιν μέχρι τῶν ἐσχάτων λεπτομερειῶν καλῶς παρεσκευασμένην. Ἀλλ' ὅμως πάντοτε ἀξιοθαύμαστος παραμένει ἡ μοναδικὴ τέχνη, δι' ἧς τὸ μὲν ἐχρησιμοποίησε παραδεδομένα χαρακτηριστικὰ τοῦ μύθου πρὸς τὸν διωκόμενον σκοπόν, τὸ δ' ἐξεῦρε νέα πρὸς τοῦτο μέσα, ἵνα ὁ μῦθος τὸ μὲν ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς τρεῖς τραγῳδίας, τὸ δὲ συσχετισθῇ στενότερον πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τοὺς Ἀθηναίους. Ἤδη παρ' Ὁμήρῳ, ἐν Ὀδυσσείας δ, 524, ἀνέγνω ὁ Αἰσχύλος ὅτι πονηρὸς Αἴγισθος εἶχε τάξει σκοπόν, ὃς ἐφύλασσε, μὴ λάθοι παριὼν ὁ Ἀγαμέμνων. Τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον συλλαβὼν ἔπλασε τὸν ἐπὶ τῆς στέγης φυλάσσοντα φύλακα, ὃν εἰσάγει εἰς τὴν πρώτην τραγῳδίαν προλογίζοντα, καὶ οὕτω ἡ τριλογία ἄρχεται ἀπὸ δραστικωτάτου προλόγου (1—39), πρὸς ὃν συνάπτεται, προϊόντος τοῦ λόγου, ἡ χαρίεσσα περιγραφὴ τοῦ ἑλληνικοῦ τηλεγράφου διὰ τῶν φρυκτῶν (241—316). Ὡσαύτως ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ παρεδίδετο (λ, 422), ὅτι ἡ Κασάνδρα ἐκληρώθη ὡς αἰχμάλωτος εἰς τὸν ἀνώτατον ἡγεμόνα τῶν Ἑλλήνων, εἶτα δ' ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς Κλυταιμήστρας καὶ κατέβη εἰς τὸ βασίλειον τῶν σκιῶν. Καὶ ταύτην ἄρα τὴν παράδοσιν ἐπωφελήθη ὁ Αἰσχύλος, τὸ μὲν ἵνα διεγείρῃ ἡ Κασάνδρα τὴν ζηλοτυπίαν τῆς Κλυταιμήστρας καὶ οὕτω ἐλαττωθῇ πως καὶ αἰτιολογηθῇ τὸ ἔγκλημα, τὸ δὲ ἵνα ἴδῃ διὰ τοῦ μαντικοῦ αὐτῆς βλέμματος

[1]) Ἡ ᾠδὴ αὕτη ἐποιήθη εἰς πυθικὴν νίκην τοῦ 478, πρὸ τῆς Ὀρεστείας ἄρα τοῦ Αἰσχύλου. Ἵνα σώσωμεν δὲ τὴν προτεραιότητα τοῦ τραγικοῦ, ἐπειράθημεν πρότερόν ποτε νὰ ὁρίσωμεν ἄλλως τὸν χρόνον τοῦ πινδαρικοῦ ἐπινίκου (ἴδε Sitzungsbericht. der bayer. Akad. 1889 ἐν σελ. 13 κ. ἑ.), ἀλλ' ἀπεκρούσαμεν νῦν ταῦτα ἡμεῖς αὐτοὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Πινδάρου ἐν σελ. 223.

τὰς φοβερὰς προπαρασκευὰς πρὸς τὴν ἀπαίσιον δολοφονίαν καὶ προαγγείλῃ αὐτὴν εἰς τοὺς θεατὰς διὰ συγκινητικωτάτων στίχων (Ἀγαμ. 1072 — 1320). Ὅλως νέον δ' ἐποιήθη ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου τὸ κύριον περιεχόμενον τῆς τρίτης τραγῳδίας, ἡ ἀθώωσις δῆλα δὴ τοῦ Ὀρέστου ἐν τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ διὰ τῆς ψήφου τῆς Ἀθηνᾶς (calculus Minervae) [1]) καὶ ἡ διαλλαγὴ τῶν Ἐρινύων, αἵτινες ἐξ αἱμοσταγῶν ἐρινύων μεταβάλλονται εἰς παρόχους εὐδαιμονίας εὐμενεῖς θεάς. Ἐποίησε δ' ὁ ποιητὴς τὸ μέρος τοῦτο ἰδίᾳ εἰς τιμὴν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐγκώμιον τοῦ τότε δὴ σκληρῶς προσβαλλομένου ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν δικαστηρίου τοῦ Ἀρείου Πάγου [2]). Ἐν τῇ μέσῃ δὲ τραγῳδίᾳ, ἥτις ἀπεκλήθη Χοηφόροι ἐκ τοῦ τὰς χοὰς εἰς τὸν τύμβον τοῦ Ἀγαμέμνονος κομίζοντος χοροῦ τῶν παρθένων, ἡ σκηνὴ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν ἀδελφῶν ἐξευρέθη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος, ἐν ᾧ ἡ Ἠλέκτρα ἀναγνωρίζει τὸν ἀδελφὸν ἐκ τῶν ἀφωσιωμένων εἰς τὸν νεκρὸν βοστρύχων καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἰχνῶν, φαίνεται ἥκιστα ἐπιτυχές, καὶ δὴ ἂν παραβάλῃ τις πρὸς αὐτὸ τὴν λεπτοτάτην σκηνὴν τῆς ἀναγνωρίσεως ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ τοῦ Σοφοκλέους [3]). Πολὺ δὲ δραματικωτέρα εἶναι ἡ ἐκ τοῦ Στησιχόρου εἰλημμένη καὶ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς σκηνῆς

[1]) Ἡ ψηφοφορία αὕτη τῆς Ἀθηνᾶς εἰκονίζεται ἐν τῷ ὀνομαστῷ ἀργυρῷ ποτηρίῳ τῆς συλλογῆς Κορσίνη παρὰ Baumeister, Denkmähler des klass. Altertums ἀρ. 1316, τ. II σ. 1119.

[2]) Ἐν στίχοις 684 καὶ 713 ἡ Ἀθηνᾶ ἀγγέλλει ἐπισήμως, ὅτι ὁ Ἄρειος Πάγος κατεστάθη, ἵνα δικάσῃ. Ἐν τούτοις ὁ Wecklein ἐν Sitzungsbericht. der bayer. Akad. 1887 σελ. 64 πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ τὸν λόγον τοῦτον τῆς Ἀθηνᾶς ὡς νεωτέραν παρενθήκην ἕνεκα τῶν τοπικῶν δυσκολιῶν, ἃς παρέχει ἡ ἀντωνυμία ὅδε ἐν τῇ φράσει πάγον Ἄρειον τόνδε (στιχ. 680 καὶ 691). — Περὶ τῆς συναφείας τοῦ Ἀρείου πάγου πρὸς τὴν λατρείαν τῶν Σεμνῶν θεῶν, αἵτινες ἀπήλαυον ἔκπαλαι σεμνοπρεπεστάτων τελετῶν παρὰ τῷ χάσματι τοῦ λόφου τοῦ Ἄρεως ἴδε Töpffer, Attische Genealogie 170 κ. ἑ.

[3]) Ἡ σκηνὴ τῆς ἀναγνωρίσεως στηρίζεται ἐπὶ σοφιστικοῦ συλλογισμοῦ, ὡς ψέγων ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 16 παρατηρεῖ. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Ἀριστοφ. ἐν Νεφελ. 536 σκώπτει αὐτήν. Περὶ τῆς σχέσεως δὲ τῶν Χοηφόρων καὶ τῆς Ἠλέκτρας ἐγράφησαν ὑπερμέτρως πολλά, ἀλλ' ἀρκούμεθα παραπέμποντες εἰς τὸν A. W. Schlegel, Vorlesungen über dramatische Kunst I, 222 — 245. Fleischmann, Kritische Studien über die Kunst der Charakteristik bei Aeschylos und Sophokles, Nürnberg 1875 καὶ Jahrbüch. für Philol. 115, 513 κ. ἑ.

ἐπεξειργασμένη ὑπόθεσις τῆς γηραιᾶς πιστῆς τροφοῦ καὶ τοῦ προδηλοῦντος τὴν συμφορὰν ὀνείρου τῆς βασιλίσσης.

Ἀλλ' ὑπὲρ πάσας ταύτας τὰς ἀρετὰς τῆς ἐξευρέσεως μείζονα ἀξίαν κέκτηται ἡ μεγάλη πρόοδος τῆς τέχνης τοῦ ποιητοῦ, ἥτις ἐκφαίνεται ἐν τῇ ὅλῃ κατασκευῇ τῆς τελευταίας αὐτοῦ ταύτης τριλογίας. Διότι οὐ μόνον μετεχειρίσθη τελείως τὸν τρίτον ὑποκριτήν, ἀλλὰ καὶ ἐμπειρότατα ἐξεκαρπώθη αὐτό, τὸ μὲν ἵνα ἀποδείξῃ δραστικωτέραν καὶ μείζονος διατάσεως τῆς ψυχῆς πρόξενον τὴν πρᾶξιν, τὸ δ' ἵνα ἀναδείξῃ κάλλιον τοὺς χαρακτῆρας διὰ τῆς ἀντιθέσεως. Ἐν ταὐτῷ δ' ἐτήρησε συγχρόνως τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον τῆς φύσεως αὐτοῦ ἐν τῷ μεγαλοπρεπεῖ χαρακτηρισμῷ τῆς ἐκδικητικῆς, τοῦ αἵματος τοῦ μισητοῦ συζύγου διψώσης Κλυταιμήστρας [1]), ἐν τῇ ἀποτροπαίῳ σκηνῇ τοῦ τὴν μητέρα εἰς αὐτὸν τὸν τόπον τῆς δολοφονίας τοῦ ἀνδρὸς σύροντος Ὀρέστου (ἐν Χοηφ. 880—930) καὶ ἐν τῇ δραστικωτάτῃ ἀντιτάξει τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διατάξεως τῶν τοῦ κόσμου ἐν ταῖς Εὐμενίσιν. Ἐν δὲ τοῖς χορικοῖς ᾄσμασιν τὸ μὲν πρῶτον δι' ἀνασκοπῆς τοῦ παρελθόντος, τῆς στρατείας τῶν Ἀχαιῶν, τῆς θυσίας τῆς Ἰφιγενείας, τῆς ἁρπαγῆς τῆς Ἑλένης, τῆς τιμωρίας τῶν Τρώων, συνεπεσώρευσε κατὰ μικρὸν τὰς βρονταίας νεφέλας πάσας, εἶτα δέ, τελεσθείσης τῆς αἱματηρᾶς πράξεως, ἀναγορεύει ἐν μεγαλοπρεπεστάτῃ γλώσσῃ, ὅτι τὸ κράτος ἔχουσιν αἱ ἀνώτεραι δυνάμεις καὶ ὅτι ἀναποδράστως πρέπει νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς τὰ ἀνοσιουργήματα. Ἂν δέ ποθεν καὶ ἀλλαχόθεν, ἐκ τῶν Εὐμενίδων μάλιστα βλέπει τις, ὅτι ὁ Αἰσχύλος δὲν ἐπεζήτει μόνον νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς θεατὰς ἀπόλαυσίν τινα διὰ τῆς καταδείξεως τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ τέχνης, ἀλλ' ἤθελε καὶ νὰ διδάσκῃ τὸν λαὸν κηρύττων αὐτὸς τοὺς νόμους τῆς ἠθικῆς. Φοβερὰν δὲ ἐντύπωσιν ἐνε-

[1]) Ὑπερβαίνει τὸ μέτρον ὁ Αἰσχύλος παραβάλλων ἐν Ἀγαμ. 1350 τὸ χυθὲν αἷμα τοῦ σφαγέντος βασιλέως πρὸς τὴν πάροχον εὐτυχίας δρόσον. Τὴν ἀπέχθειαν δ', ἣν αἰσθανόμεθα πρὸς τὴν παρὰ φύσιν πρᾶξιν τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ἐπειράθη νὰ διαλύσῃ ὁ **Siegert** ἐν τῇ τραγῳδίᾳ αὐτοῦ Κλυταιμήστρᾳ μεταποιήσας αὐτὴν τέλεον.

ποίει πάντοτε καὶ ἐμποιεῖ εἰς πάντα εὐαίσθητον ἀναγνώστην ἡ μεγαλοπρεπής, σφόδρα ἠθικὴ ἀντίληψις τῶν τιμωρῶν δαιμόνων. Οὐδεὶς δ' ἕτερος κατώρθωσε ν' ἀποδώσῃ αὐτὴν τοσοῦτον ἐπιτυχῶς, ὅσον ὁ Σίλλερος ἐν τοῖς γεράνοις τοῦ Ἰβύκου.

Ἂν δ' ὑπάρχῃ τι ἐν τῇ τριλογίᾳ ταύτῃ καὶ καθ' ὅλου ἐν ταῖς τραγῳδίαις τοῦ Αἰσχύλου, ὅπερ δὲν ἀποπληροῖ τὰς ἀξιώσεις ἡμῶν, τοῦτο εἶναι ἡ περὶ τῆς εἱμαρμένης καὶ τῆς σχέσεως τῆς θρησκείας πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀντίληψις αὐτοῦ. Καὶ παραβλέπομεν μὲν τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀπόλλων αὐτὸς κελεύει τὸν Ὀρέστην νὰ λάβῃ τιμωρίαν παρὰ τῆς ἀνοσίας μητρὸς διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός, διότι πᾶν ἔγκλημα ἀπαιτεῖ ἐξιλασμὸν καὶ ἀκραδάντως ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες ὡς πάντες οἱ κατὰ φύσιν ζῶντες λαοί, ὅτι ἠθικῶς ἐπετρέπετο ἡ διὰ φόνου τιμωρία. Ἀλλ' ὀφείλομεν ὅμως νὰ ἐρωτήσωμεν, διὰ τί ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ τοσαῦτα ὁ Ὀρέστης διὰ πρᾶξιν, εἰς ἣν παρώτρυνεν αὐτὸν αὐτὸς ὁ θεός; Εἰς τὴν ἐρώτησιν δὲ ταύτην δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λάβωμεν ἀπόκρισιν ἀποπληροῦσαν τὴν περιέργειαν ἡμῶν. Ἧττον δ' ἀρέσκει ἡμῖν ὁ τρόπος, καθ' ὃν πραγματεύεται τὸν μῦθον περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς θυσίας τῆς Ἰφιγενείας. Καὶ κατανοοῦμεν μέν, ὅτι ἡ μήτηρ δὲν δύναται νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν παρὰ φύσιν πατέρα τὴν ἀπάνθρωπον πρᾶξιν, ἀγανακτοῦμεν ὅμως σφόδρα ἐπὶ τούτῳ, ὅτι ὁ ποιητὴς ἀπαλλάσσει τὸν ἡγεμόνα τοῦ στρατοῦ τῆς αἰτίας, διότι ὑπήκουσεν εἰς τὴν δύναμιν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸ μάντευμα τοῦ θείου μάντεως Κάλχαντος. Διότι πῶς ἠδύνατο ἡ ἁγνὴ θεὰ Ἄρτεμις νὰ ἀπαιτήσῃ ἐν τῷ χόλῳ αὐτῆς τοσοῦτον ἐπάρατον θυσίαν; Καὶ διὰ τί δὲν ἐπανέστη ἡ πατρικὴ καρδία τοῦ Ἀγαμέμνονος κατὰ τοῦ μαντεύματος τοῦ ἱερέως; Καὶ δύναταί τις μὲν νὰ εὕρῃ αἰτιολογίαν τινὰ τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως ἐν τῷ ἀξιώματι τῆς παραδόσεως καὶ τῇ πίστει τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀλήθειαν τῆς παραδόσεως. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται αἰτιολογίαι παρέχουσι μὲν συγγνώμην τινὰ εἰς τὸν ποιητὴν ἐπωφεληθέντα τὰς ἀντιλήψεις τοῦ λαοῦ, δὲν ἐξιλεοῦσιν ὅμως τὸ ἠθικὸν ἡμῶν αἴσθημα, οὐδ' ἀπαλλάττουσι τῆς μομφῆς τὸν Αἰσχύλον ὡς

ἄνθρωπον καὶ συνήγορον ὑψηλῆς περὶ θεοῦ διδασκαλίας[1]). Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ὑπερβαίνουσι τὸ μέτρον τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν σχέσιν τῆς πίστεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρὸς τὸ ἰδανικὸν καθαρᾶς εὐσεβείας.

158. Ἀπολεσθέντα δράματα. Ὁ Αἰσχύλος ἀπεκάλει τὰ ποιήματα αὐτοῦ τεμάχη τῶν Ὁμήρου μεγάλων δείπνων[2]). Ἀλλ' ἐξετάζοντες, ὡς εἶναι δίκαιον, τὰς ὑποθέσεις τῶν δραμάτων εὑρίσκομεν, ὅτι τοῦτο εἶναι ἐν μέρει μόνον ὀρθόν, καὶ καθ' ὅλου μόνον, ἂν λέγοντες Ὅμηρον ἐννοοῦμεν τοὺς ποιητὰς σύμπαντος τοῦ ἐπικοῦ κύκλου. Ἐκ τοῦ τρωϊκοῦ δῆλα δὴ κύκλου τῶν μύθων ἔλαβε τὴν ὑπόθεσιν τῆς τριλογίας τοῦ θανάτου τοῦ Ἕκτορος καὶ τῶν λύτρων, ἢ τῶν τραγῳδιῶν, ὧν τὰ ὀνόματα εἶναι Μυρμιδόνες Νηρεΐδες, Φρύγες, ἢ Ἕκτορος λύτρα (κατὰ Ἰλιάδ. Ι-Ω)[3]) ἔπειτα τὴν τῶν Καρῶν (περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Σαρπηδόνος)[4]), τοῦ Μέμνονος καὶ τῆς Ψυχοστασίας (στάθμησις τῶν κηρῶν θανάτου τοῦ Μέμνονος καὶ Ἀχιλλέως κατὰ τὴν Αἰθιοπίδα ἐν σχέσει πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Ὁμήρου ἐν Ἰλ. Χ, 209 κ. ἑ.), τῆς τῶν Ὅπλων κρίσεως, τῶν Θρησσῶν (περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Αἴαντος) καὶ τῶν Σαλαμινίων (κατὰ τὴν Ἰλιάδα μικρὰν) τοῦ Φιλοκτήτου[5]) καὶ τῶν Λημνίων (ὡσαύτως κατὰ τὴν μικρὰν Ἰλιάδα) τῆς Ἰφιγενείας, τοῦ Τηλέφου καὶ Παλαμήδους (κατὰ τὰ Κύπρια), τῶν Ψυχαγωγῶν, τῆς

[1]) Ὁμοίας ἰδέας ἀναπτύσσει ὁ Plüss, Die Tragödie Agamemnon und das Tragische, Progr. Basel 1896.

[2]) Ἀθήν. ἐν VIII, 347 e. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι οὐδεμία τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἔργων τοῦ Φρυνίχου δεικνύει, ὅτι ἐκ τοῦ Ὁμήρου ἐλήφθη ἡ ὑπόθεσις.

[3]) Wecklein, Über eine Trilogie des Aeschylos ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1891, ἐν σελ. 327 κ. ἑ.

[4]) Ἐκ τῶν Καρῶν (ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῶν Λυκίων) ἤχθη εἰς φῶς ἔκ τινος παπύρου ὑπὸ τοῦ Weil, Nouveaux fragments d' Euripide et d' autres poètes, Paris 1879 ἀπόσπασμά τι, ἐν ᾧ ἡ Εὐρώπη, ἡ μήτηρ τοῦ Σαρπηδόνος, ἀδημονεῖ περὶ τοῦ υἱοῦ. Ἴδε καὶ Blass ἐν Rhein. Mus. 35, 74 κ. ἑ. καὶ Nauck ἐν τοῖς Trag. graec. fragm. 33 ἐκδ. 2ας.

[5]) Περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ αἰσχυλείου Φιλοκτήτου ἀπὸ τοῦ τοῦ Σοφοκλέους ἴδε Δίωνος Χρυσοστ. λογ. LII, [Περὶ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, ἢ περὶ τῶν Φιλοκτήτου τόξων τόμ. 6'. σελ. 157 κ. ἑ. ἐκδ. Dind.]. Ὁ χορὸς συνίστατο ἐκ Λημνίων.

Πηνελόπης, τῆς Κίρκης σατυρικῆς (κατὰ τὴν Τηλεγόνειαν). Ἐκ δὲ τῶν διονυσιακῶν μύθων, τῆς παλαιᾶς πηγῆς τῆς τραγικῆς τέχνης, ἐλήφθη ἡ ὑπόθεσις τῆς Λυκουργείας, τετραλογίας, εἰς ἣν ἀνῆκον οἱ Ἠδωνοί, αἱ Βασσάραι, οἱ Νεανίσκοι, καὶ ὁ Λυκοῦργος σατυρικός [1]), ἔπειτα τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Πενθέως, Ξαντριῶν, Σεμέλης ἢ ὑδροφόρων, Διονύσου τροφῶν, αἵτινες ὁμοῦ ἀπετέλουν ὡσαύτως τετραλογίαν. Εἰς τὸν Ἀργοναυτικὸν δὲ μῦθον ἀνῆκον ὁ Ἀθάμας, ἡ Ὑψιπύλη, ἡ Ἀργώ, οἱ Κάβιροι [2]) ἴσως καὶ οἱ Θεωροὶ ἢ Ἰσθμιασταί, ἡ Νεμέα. Εἰς διαφόρους δ' ἄλλους κύκλους μύθων ἀνεφέροντο οἱ Ἀργεῖοι, Ἐλευσίνιοι, Ἐπίγονοι (μῦθος τοῦ Ἀδράστου) Φορκίδες, Πολυδέκτης (μῦθος Περσέως), Ἀλκμήνη, Ἡρακλεῖδαι (μῦθος Ἡρακλέους) [3]), Ἡλιάδες, (θάνατος Φαέθοντος), Τοξότιδες, (θάνατος Ἀκταίωνος), Νιόβη [4]), Ἀταλάντη, Ἰξίων, Περῤῥαιβίδες, Σίσυφος. Ἐὰν δ' εἰς ταῦτα προσθέσωμεν, ὅτι ὁ Αἰσχύλος καὶ θεῶν μύθους ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν σκηνήν, ὅτι ἐτόλμησε νὰ πραγματευθῇ πολιτικὴν τραγῳδίαν, ὅτι ἐδραματοποίησεν ἐν ταῖς Αἰτναίαις ἐγχώριόν τινα μῦθον, καί, καιροῦ παραστάντος, ἐποίησε καὶ ἐλεγείας καὶ ἐπιγράμματα, τότε κατανοοῦμεν, ὁπόσον πολυμερὴς καὶ πρωτότυπος ἦτο ὁ θεμελιωτὴς τῆς τραγῳδίας.

159. Ἡ τέχνη τοῦ Αἰσχύλου. Ἡ κυρία ἀξία τοῦ Αἰσχύλου ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ κεῖται οὐχὶ τόσον ἐν τῷ πλούτῳ τῆς ὕλης, ὅσον καὶ ἐξαιρέτως ἐν τῇ διαμορφώσει τοῦ μύθου καὶ ἐν τῇ τελειώσει τῶν δραματικῶν μέσων τῆς παραστάσεως. Ταῦτα

[1]) Καὶ ὁ Πολυφράδμων ἐποίησεν Λυκούργειαν ἀγωνιζόμενος πρὸς τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας τοῦ Αἰσχύλου.

[2]) Κατὰ τὸν Wilamowitz ἐν Hermes 21, 612 ἐδιδάχθησαν μετὰ τὰς περὶ τὸν Στρυμόνα στρατείας περὶ τὸ 466.

[3]) Νέον τι ἀπόσπασμα τῶν Ἡρακλειδῶν ἐξήχθη ἐκ τοῦ σχολ. Ἀριστείδου τοῦ μαρκιανοῦ κώδικος 423 ὑπὸ Wilamowitz, De Rhesi scholiis, Index lect., Greifswald 1877.

[4]) Κατὰ τὸν βίον ἡ Νιόβη «ἕως τρίτου μέρους ἐπικαθημένη τῷ τάφῳ τῶν παίδων οὐδὲν φθέγγεται ἐγκεκαλυμμένη.» Ὁμοίως ἐγκεκαλυμμένος ἐκάθητο καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς ἐν τοῖς Ἕκτορος Λύτροις, δι' ὃ καὶ κωμῳδεῖται ὑπὸ τῶν κωμικῶν, ὡς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 912.

НБОНУ імені І. Мечникова

συλλαβὼν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς συγγραφῇ γράφει ταῦτα (ἐν § 4)· «Τότε τῶν ὑποκριτῶν πλῆθος ἐξ ἑνὸς εἰς δύο πρῶτος Αἰσχύλος ἤγαγε καὶ τὰ τοῦ χοροῦ ἠλάττωσε καὶ τὸν λόγον πρωταγωνιστὴν παρεσκεύασεν» [1]). Εἰδομεν δ' ἤδη ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτι ἐν πᾶσι τούτοις κατὰ μικρὸν μόνον ἐτελειοῦτο ὁ ποιητής. Διότι ἐν μὲν ταῖς παλαιοτέραις τραγῳδίαις, ὡς μάλιστα ἐν ταῖς Ἱκέτισι, καταλαμβάνουσι τὰ χορικὰ ὑπέρμετρον χῶρον καὶ πολλάκις καταπονοῦσι τοὺς ἀκροατὰς διὰ τῆς ἐπαναλήψεως ὁμοίων ἐννοιῶν. Μόνον δὲ κατὰ μικρὸν ἐπηύξανε τὰ διαλογικὰ μέρη, προσέθηκε τὸν πρόλογον [2]) καὶ παρέλαβε παρὰ τοῦ Σοφοκλέους καὶ τὸν τρίτον ὑποκριτήν. Λίαν ὀρθῶς ἄρα παρετήρησεν ὁ ὑπέρμαχος τοῦ Αἰσχύλου πρὸς τοὺς θαυμαστὰς τοῦ Σοφοκλέους, ὅτι «χαλεπώτερον ἦν ἐπὶ Θέσπιδι, Φρυνίχῳ καὶ Χοιρίλῳ εἰς τοσόνδε μεγέθους τὴν τραγῳδίαν προαγαγεῖν, ἢ ἐπὶ Αἰσχύλῳ εἰς τὴν Σοφοκλέους ἐλθεῖν τελειότητα» [3]). Καὶ περὶ τῆς ἐξυψώσεως δὲ τῆς λαμπρότητος τῶν ἐξωτερικῶν μέσων τῆς παραστάσεως πολὺ ἐφρόντισε, δι' ὃ καὶ ὁ Ὁράτιος ἀποκαλεῖ αὐτὸν (de art. poet. 278) personae pallaeque repertor honestae [4]). Ὡσαύτως ἡ εὕρεσις ποικίλων μηχανῶν καὶ σκηνικῶν παρασκευῶν ἀποδίδεται εἰς αὐτόν [5]). Καὶ ἀληθῶς ἀναγιγνώσκοντις τὸν

[1]) Παράδ. Διογ. III, 56. Καὶ ἡ εὕρεσις δὲ τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Θεμιστίου ἐν λογ. XXVI σελ. 382 ἐκδ. Dind. (Ἴδε Usener ἐν Rhein. Mus. 25, 579, ὃς διορθώσας ἀνῆρεσε τὴν μαρτυρίαν ταύτην) καὶ ἄλλων ἐν τῷ βίῳ. Κατὰ πόσον δὲ τοῦτο εἶναι ὀρθὸν εἴδομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω περὶ τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, τοῦ Προμηθέως, καὶ τῆς Ὀρεστείας πραγματευόμενοι. Καὶ τέταρτον δ' ὑποκριτήν, παραχορήγημα, ὃς ἐλάχιστα ἐφθέγγετο, εἰσήγαγεν εἰς τὸν Μέμνονα κατὰ τὸν Πολυδ. ἐν Ὀνομ. IV, 110.

[2]) Προλόγου στεροῦνται αἱ Ἱκέτιδες καὶ οἱ Πέρσαι. Προηγήθη δὲ ἐν τῇ προσθήκῃ τοιούτου ὁ Φρύνιχος ἐν ταῖς Φοινίσσαις. Καὶ ἐπίλογος δ' εὑρίσκεται ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι, ἀλλ' οὐδεὶς πλέον μετεχειρίσθη τοιοῦτον.

[3]) Ἴδε Βίου σελ. 14.

[4]) Ἴδε Βίου σελ. 13 καὶ Schöll ἔνθ. ἀν. σελ. 29 κ. ἑξῆς.

[5]) Παρὰ Cramer, An. Par. I, 19 ἀναγιγνώσκομεν ταῦτα· «εἰ μὲν δὴ πάντα τις Αἰσχύλῳ βούλεται τὰ περὶ τὴν σκηνὴν εὑρήματα προσνέμειν, ἐκκυκλήματα καὶ περιάκτους

Προμηθέα καὶ τὰς Εὐμενίδας δύναται νὰ λάβῃ ἔννοιάν τινα τῶν ἐκτάκτων σκηνικῶν μέσων, ἅτινα ἦσαν ἀναγκαῖα εἰς διδασκαλίαν αὐτῶν. Ἦτο δὲ προσέτι ὁ Αἰσχύλος καὶ διδάσκαλος τοῦ χοροῦ καὶ ἐξεῦρε πλὴν τοῦ κειμένου καὶ τὰς μελῳδίας καὶ τὰς ὀρχήσεις. Μετεῖχε δὲ καὶ αὐτὸς ὡς ὑποκριτὴς τῆς διδασκαλίας ἔχων ὡς συντέχνους τοὺς διασήμους ὑποκριτὰς Κλέανδρον καὶ Μυνίσκον [1]).

160. Τὸ διαπρεπέστατον γνώρισμα τῆς αἰσχυλείου ποιήσεως, τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ τιτανικόν, καταφαίνεται ἐν ταῖς ἐννοίαις, τῇ στιχοποιίᾳ καὶ τῇ γλώσσῃ. Τὸ λεκτικὸν διακρίνουσι τολμηραὶ μεταφοραί, λαμπραὶ εἰκόνες καὶ μεγαλοπρέπεια τῆς κατασκευῆς τῶν περιόδων. Ἐν τούτοις παρατηρεῖται ἐνιαχοῦ καὶ σκληρά τις σύνδεσις τῶν προτάσεων, κόμπος, μονοτονία τοῦ πάθους καὶ τάσις τις πρὸς τὸ παράδοξον καὶ ὑπερφυὲς καὶ θαυμαστόν [2]). Κεχαρισμέναι δέ τινες ἐκφράσεις, ὡς οἷ α κ α ν ω μ ῶ ν, οὐ δ ι χ ο ρ ρ ό π ω ς κ.ἄ.τ. ἐπαναλαμβάνονται πολλάκις ὑπὲρ τὸ δέον. Ὑπερβαίνει δὲ καὶ τὸ μέτρον πολλάκις, ὡς ἐν Ἀγαμέμνονι (στ. 887 κ. ἑ.), ἔνθα ἐν κομπώδει ὑπερβολῇ ἐγκωμιάζεται ὁ ἀπονοστῶν βασιλεὺς δι' ἓξ συνεχῶν εἰκόνων [3]). Ἐκ τούτου οἱ μεταγενέστεροι οἱ ἐθισθέντες τὸ ἁπλοῦν κάλλος καὶ τὴν ἤρεμον συμμετρίαν ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου προσέκρουον πρὸς τὸν κόμπον τοῦτον τῶν αἰσχυλείων δραμάτων [4]), καὶ εἰς τοὺς νηφαλίους κοινοὺς ἀν-

καὶ μηχανάς, ἐξώστραν τε καί προσκήνια καὶ διστεγίας ναὶ κεραυνοσκοπεῖα καὶ βροντεῖα καὶ θεολογεῖα καὶ γεράνους καί που καὶ ξυστίδας καὶ βατραχίδας καὶ πρόσωπα καὶ κοθόρνους καὶ ταυτὶ τὰ ποικίλα, σύρματά τε καὶ καλύπτραν καὶ κόλπωμα καὶ παράπηχυ καὶ ἀργηνόν καὶ ὑποκριτὴν ἐπὶ τῷ δευτέρῳ τὸν τρίτον.» Vitruvii praef l. VII, namque primum Agatharchus Athenis Aeschylo docente tragoediae scenam fecit et de ea commentarium reliquit. Πρὸς ταῦτα παράβ. καὶ Sommerbrodt, Scaenica, Berl. 1876. Περὶ τῆς σκηνῆς Wilamowitz ἐν Hermes 21, 598 κ. ἑ.

1) Ὁ Ἀριστοφ. ἐν Σφηκ. 579 μνημονεύει τὸν Οἴαγρον μεταγενέστερον ὑποκριτήν.

2) Τὸ θαυμαστὸν ὑπερέχει μάλιστα ἐν ταῖς φανταστικαῖς περιγραφαῖς μακρὰν κειμένων χωρῶν, ὅπερ ψέγει καὶ ὁ σχολιαστὴς εἰς Προμηθ. 371 καὶ 373 καὶ παρῳδοῦσιν οἱ κωμικοί. Ἴδε Meineke Fragm. comicorum graecorum (Histor. crit. commic. gr.).

3) Ὁμοίως ἐν Χοηφ. 995 κ. ἑ. καὶ Ἑπτ. ἐπὶ Θήβ. 559 κ. ἑ. Ἀφόρητος δὲ σωρὸς ἐπιθέτων ἁπανταχοῦ ἐν Ἱκετ. 802 κ. ἑ.

4) Τὴν κρίσιν τῶν μεταγενεστέρων ἀποδίδει ἄριστα ὁ Κοϊντιλιανὸς ἐν X, 1, 66 λέ-

θρώπους ἐφαίνετο, ὅτι ἐποίει μεθύων τὰ δράματα [1]). Ἂν δ' ὁ Πίνδαρος κάλλιον τοῦ Αἰσχύλου συνήνωσε τὸ ὕψος τῆς γλώσσης μετὰ τοῦ χαρίεντος καὶ τερπνοῦ, ὀφείλομεν κρίνοντες νὰ ἐνθυμώμεθα καὶ τὴν ροπήν, ἣν ἔσχον πρὸς τὸν Αἰσχύλον καὶ τὰ προσωπεῖα καὶ οἱ κόθορνοι καὶ σύμπαντα τὰ τοῦ δράματος [2]).

Ἀπολύτου δ' ἐπαίνου ἄξιον εἶναι τὸ μελῳδικὸν κάλλος καὶ ἡ συμμετρικὴ αὐστηρότης τῶν ῥυθμῶν τοῦ Αἰσχύλου. Διότι οἱ στίχοι ἀνοικοδομοῦνται παρ' αὐτῷ εἰς μακρὰς περιόδους ἀναλόγους πρὸς τὸ μέγεθος καὶ ὕψος τῶν ἐννοιῶν [3]). Οἱ δὲ συγκεκομμένοι τροχαῖοι, οὓς ἄσμενος μεταχειρίζεται, ζωγραφοῦσιν ἄριστα διὰ τῶν μακροτόνων ἐκείνων μακρῶν συλλαβῶν τὸ σπουδαῖον τῆς καταστάσεως καὶ τὸ βάθος τοῦ αἰσθήματος [4]). Καὶ ὁ διάλογος αὐτὸς εἶναι λίαν αὐστηρῶς κατεσκευασμένος, ὥστε δὲν ἀπαντᾷ ἔτι παρ' αὐτῷ ἡ διαίρεσις τοῦ στίχου εἰς μέρη ὑπὸ πολλῶν λεγόμενα. Ὡσαύτως καταφανὴς εἶναι ἡ τάσις πρὸς συμμετρικὴν κατασκευήν, ἂν καὶ νεώτεροί τινες ἐρευνηταί, ὡς ὁ Ῥιτσέλιος [5]), ἠστόχησαν τοῦ σκοποῦ πειραθέντες διὰ τῆς βίας ν' ἀποκαταστήσωσι τὴν συμμετρίαν τῶν ῥήσεων ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας.

γων· Aeschylus sublimis et gravis et grandiloquus saepe usque ad vitium, sed rudis in plerisque et incompositus. Ἴδε καὶ Βίον ἐν 5 «ζηλοῖ τὸ βάρος περιτιθέναι τοῖς προσώποις, ἀρχαῖον εἶναι κρίνων τοῦτο τὸ μέρος μεγαλοπρεπές τε καὶ ἡρωϊκόν, τὸ δὲ πανοῦργον κομψοπρεπές τε καὶ γνωμολογικὸν ἀλλότριον τῆς τραγῳδίας ἡγούμενος». Παράβ. καὶ Ἀριστοφ. ἐν Νεφ. 1370 λέγοντα· «ἐγὼ γὰρ Αἰσχύλον νομίζω πρῶτον ἐν ποιηταῖς, ψόφου πλέων, ἀξύστατον, στόμφακα, κρημνοποιόν». Παράβ. Lechner, De arte Aeschyli rhetorica, Hof 1867.

[1]) Ἴδε Ἀθήν. ἐν I, 22α καὶ X, 428 f.

[2]) Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Αἰσχύλου καὶ Πινδάρου ἴδε ἀνωτέρω § 134.

[3]) Οἱ μακροὶ οὗτοι στίχοι καὶ αἱ μακραὶ περίοδοι δὲν καταφαίνονται ἀληθῶς ἐν τῇ κακῇ κωλομετρίᾳ τῶν χειρογράφων. Ἄριστα δ' ἀποκατέστησε τὴν ἀρχικὴν μορφὴν τῶν στίχων ἐρειδόμενος εἰς τὰς ἐρεύνας τῶν νεωτέρων μετρικῶν ὁ Dindorf ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Poctae scenici graeci.

[4]) Τὴν κρίσιν τῶν παλαιῶν ἐκφράζει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις 1254 λέγων· «ἀνδρὶ τῷ πολὺ πλεῖστα δὴ καὶ κάλλιστα μέλη ποιήσαντι τῶν ἔτι νυνί.»

[5]) Ritschl, Parallelismus der 7 Redepaare in den Sieben des Aeschylos ἐν Opuscu·lis I, 300 κ. ἑ. Weil, De la composition symmétrique du dialogue dans les tragédies d' Eschyle, Paris 1860.

НБКУ імені І. Мечникова

Ἡ σεμνότης τῶν ἐννοιῶν παρ' Αἰσχύλῳ ἔχει τὰς ῥίζας ἐν τῇ αὐστηρότητι τῶν παλαιῶν ἠθῶν καὶ ἐν ταῖς σοφαῖς διδασκαλίαις τῶν ἱερέων καὶ τῶν μυστηρίων. Ἐκ τούτου ἐθεωροῦντο αἱ τραγῳδίαι αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ὑπὸ τῶν θιασωτῶν τῆς παλαιᾶς παιδείας καὶ τάξεως, οἷος ὁ Ἀριστοφάνης, ὡς τὸ ἰδανικὸν τῆς ἀδρᾶς ποιήσεως. Ἡ ἰδέα δὲ τῆς εἱμαρμένης ἐστηρίζετο ἰδίᾳ εἰς τὴν πίστιν, ὅτι ἀνωτέρα τις δύναμις διοικεῖ τὰ πάντα [1]), καὶ ἡ ἰδέα αὕτη ἀπετέλει τὴν βάσιν πασῶν αὐτοῦ τῶν τραγῳδιῶν καὶ συνεδυάζετο πρὸς τὴν εὐσεβῆ θεωρίαν τοῦ ποιητοῦ, ὅτι πάντα τὰ θνητὰ ἐπισφαλῆ καὶ ἀδύνατα εἶναι. Ὅτι δ' ἐν τούτῳ ὁ ἥρως τῆς τραγῳδίας δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος πάσης αἰτίας, ἵνα διεγείρῃ τὸν ἔλεον, τοῦτο κατέδειξεν ἄριστα ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι, ὃς ἐκ φιλοδόξου ἀδυναμίας ἐθυσίασε τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ θυγατέρα. Δραστικωτάτη δ' εἶναι ἐν ταῖς τραγῳδίαις αὐτοῦ ἡ ἰδέα περὶ τῆς συναφείας τῶν τυχῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς μεταδόσεως τῆς ἐκ τῶν κακῶν πράξεων ἀρᾶς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Μετ' ἐξαιρέτου δὲ τέχνης ἐπωφελήθη πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ἰδέας ταύτης τὴν παλαιὰν συνήθειαν, καθ' ἣν τρεῖς τραγῳδίαι καὶ ἓν σατυρικὸν δρᾶμα ἐδιδάσκοντο καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, διότι ἐκ τῶν τριῶν ἐξωτερικῶς μόνον παρ' ἀλλήλας τεταγμένων τραγῳδιῶν προήρχετο ὑπὸ τὰς δαιμονίους αὐτοῦ χεῖρας τὸ μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα συναφοῦς, οὐ μόνον ἐκ τοῦ αὐτοῦ μυθικοῦ κύκλου εἰλημμένης, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἑνότητα τῆς πράξεως καὶ τὴν διήκουσαν ἁπανταχοῦ κυρίαν ἰδέαν συμπαγοῦς τριλογίας [2]). Καὶ ἡ τέχνη δὲ τῆς αἰτιολογίας τῆς πράξεως καὶ τῆς παρελκύσεως ὡς καὶ τῆς ἐπιτάσεως τῶν παθημάτων δὲν ἦτο ξένη εἰς αὐτόν. Ἂν δ' ὑπελείπετο τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου ἐν τούτῳ τε

[1]) Πρὸς τοὺς ἀθέους καὶ τοὺς δοξάζοντας, ὡς ὁ Ἐπίκουρος βραδύτερον, ὅτι οἱ θεοὶ δὲν προνοοῦσι περὶ τῶν ἀνθρώπων, ἀπευθύνονται πρὸ πάντων τὰ ἐν Ἀγαμέμνονι 381 κ. ἑξῆς.

[2]) Ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ τοὐλάχιστον κατώρθωσεν ὁ ποιητὴς καλλιτεχνικώτατα τὴν ἰδανικὴν καὶ ὑλικὴν σύμπηξιν τῶν τριῶν τραγῳδιῶν εἰς μίαν τριλογίαν. Ἐν ταῖς πλείσταις τῶν ἄλλων τριλογιῶν συνάπτονται αἱ τραγῳδίαι διὰ πολὺ χαλαρωτέρου καὶ συνήθως ἐξωτερικοῦ μόνον δεσμοῦ.

καὶ ἐν τῇ σκιαγραφίᾳ τῶν ἰδίων χαρακτήρων, τούτου αἴτιον ἦτο ἡ τάσις τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἔζη, οἵτινες καὶ ἐν τῷ βίῳ καὶ ἐν τῇ ποιήσει καὶ ἐν τῇ τέχνῃ ἠγάπων τὸ μέγα καὶ ὑψηλὸν καὶ καταφρονοῦντες τὸ ἐπίχαρι κατήντων εἰς αὐτὸ τὸ σκληρὸν καὶ ἄχαρι.

Ὅ,τι δὲ τέλος πλείστου ἄξιον εἶναι, ἢ πάντα τὰ καθ' ἕκαστον, τοῦτο εἶναι ἡ δεινὴ μεγαλοφυΐα τοῦ ποιητοῦ, ἥτις πανταχοῦ ἐκφαινομένη ἀποδεικνύει τὴν ποίησιν αὐτοῦ ἀπόῤῥοιαν ἀσυνειδήτου διονυσιακοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Διὰ τοῦτο δ' ὁ Σοφοκλῆς εἶπέ ποτε περὶ αὐτοῦ κατὰ τὸν Ἀθήναιον (I, 22ᵃ) ὅτι εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖ, ἀλλ' οὐκ εἰδώς γε. Καὶ ταῦτα μὲν ἐξεστομίσθησαν ὑπὸ τοῦ νεωτέρου μελετητικοῦ ποιητοῦ πρὸς ὀνειδισμὸν τοῦ Αἰσχύλου, εἶναι ὅμως ἀληθῶς ὁ μέγιστος τῶν ἐπαίνων. Διότι ἀληθῶς ὁ Αἰσχύλος ἐποίει ὡς μεμεθυσμένος καὶ κατεχόμενος ὑπὸ θεολήπτου μανίας καὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ δὲν εἶναι δημιουργήματα τῆς τέχνης, ἀλλὰ δῶρα τοῦ θείου δαιμονίου. Παρ' αὐτῷ δὲν ἀπαντῶσι σοφιστικοὶ λόγοι, οὐδ' ἴχνη ψυχρᾶς σκέψεως, οὐδὲ πρόσχημα ξένης, ἐκ ξένου στόματος εἰλημμένης σοφίας, ἀλλὰ καὶ αἱ ἔννοιαι καὶ αἱ λέξεις ἀναβλύζουσιν ἐκ τοῦ ἀνεξαντλήτου κρουνοῦ τῆς ἰδίας αὐτοῦ θείας φύσεως ἐν ἀενάῳ ῥεύματι.

Παράδοσις χειρογράφων. Αἱ τραγῳδίαι τοῦ Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, εἰσενεγκόντος νόμον περὶ τούτου τοῦ Λυκούργου, ἐγράφησαν ἐν κοινῷ καὶ ἐφυλάττοντο ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς πόλεως (ἴδε Müller, Bühnenalterthümer 359, σημ. 1. O. Korn, De publico Aesch. Sophoc. Eurip. fabularum exemplari Lycurgo auctore confecto, Bonn 1863)· τοῦτο δὲ τὸ δημόσιον ἀπόγραφον βραδύτερον ἐκομίσθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Κύριος κῶδιξ τῶν 7 περισωθεισῶν τραγῳδιῶν τοῦ Αἰσχύλου, ὃν οἱ Burgess, Cobet, Dindorf (ἐν Phil. 18, 55 κ. ἑ.) καὶ Wecklein ὡς τὸ ἀρχέτυπον ὅλων τῶν κωδίκων θεωροῦσιν, εἶναι ὁ Μεδικαῖος ἢ Λαυρεντιανὸς XXXII 9 τοῦ 11 αἰῶνος (ὑπὸ τοῦ Aurispa τῷ 1423 ἐξ Ἑλλάδος κομισθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ Κοσμᾶ Μεδίκου δοθεὶς εἰς τὴν Βιβλιοθήκην), ὃς ἐν ταὐτῷ περιέχει καὶ τὸν Σοφοκλέα καὶ τὰ Ἀργοναυτικὰ τοῦ Ἀπολ-

λωνίου Πανομοιότυπον τοῦ κώδικος τούτου ἐξέδωκεν ὁ R. Merkel, Aeschyli quae supersunt e codice Laurentiano descripta, Oxon. 1871 καὶ ἐν φωτοτυπίᾳ, ἐν Φλωρεντίᾳ 1896. Ἡ ἀσφαλεστέρα ἀντιβολὴ μετὰ διακρίσεως τῶν διαφόρων βιβλιογράφων ὑπὸ Vitelli ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Wecklein, Berlin 1885. Τὸ ἄριστον ἀντίγραφον τῶν ἀπολεσθέντων φύλλων τοῦ Ἀγαμέμνονος παρέχει ὁ κῶδιξ Florentinus XXXI, 8 τοῦ 14 αἰῶνος. Πρὸς ἐξακρίβωσιν τοῦ κειμένου τῶν τριῶν ἐν Βυζαντίῳ μάλιστα ἀναγιγνωσκομένων τραγῳδιῶν, τοῦ Προμηθέως, τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, πρέπει πάντως πλὴν τοῦ Λαυρεντιανοῦ (τῶν Ἑπτὰ ὁ 195 στ. δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Λαυρ.) νὰ ἐξετασθῶσι καὶ χειρόγραφα τῆς δευτέρας τάξεως.

Τὸ κύριον στέλεχος τῶν σχολίων, ἅτινα περιέχουσι μὲν πολλὰς λεπτὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς τέχνης τοῦ ποιητοῦ καὶ σπουδαιότατα εἶναι πρὸς τὴν κριτικὴν τῶν λέξεων (ἴδε Heimsöth, Die indirekte Überlieferung des äschylischen Textes, Bonn 1862), πρωΐμως ὅμως παρεμορφώθη ὑπὸ τῆς μωρίας νεωτέρων ἑρμηνευτῶν (ἴδε Römer, Studien zur handschriftlichen Überlieferung des Aeschylus und zu den alten Erklärern desselben ἐν τοῖς Sitzungsber. der bayer. Akad. 1888, II, 231) ἀνάγεται εἰς τὸν γραμματικὸν Δίδυμον καὶ συμφωνεῖ πολλαχῶς πρὸς τὰς γλώσσας τοῦ Ἡσυχίου (ἴδ. Frey, De Aesch. scholiis Mediceis, Bonn 1857). Τὰ παλαιὰ ταῦτα σχόλια μετὰ τοῦ βίου, τῶν ὑποθέσεων τῶν ὑπὸ τοὺς στίχους γλωσσῶν καὶ τῶν κριτικῶν σημείων ἐξεδόθησαν ἐκ τοῦ λαυρεντιανοῦ κώδικος ὑπὸ Vitelli καὶ Wecklein. Πρέπει δὲ νὰ διακρίνωμεν ἀπὸ τούτων νεώτερά τινα σχόλια (ἰδίως ἐκτενῆ εἰς Προμηθέα, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ Πέρσας) ὑπὸ τοῦ Τζέτζη, Θωμᾶ Μαγίστρου καὶ Τρικλινίου εὑρισκόμενα ἐν τοῖς Κώδιξι Paris. 2785, 2787 καὶ Leidenses Is. Vossii. (ἴδ. Franken, De antiq. Aesch. interpret. auctoritate 1845) καὶ ἐκδεδομένα ὑπὸ τοῦ W. Dindorf ἐν τῷ 3 τόμῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Αἰσχύλου ἐν Ὀξφόρδῃ 1851.

Ἐκδόσεις. Πρώτη ἔκδοσις ἡ παρὰ τοῖς Ἄλδοις 1518 συνενοῦσα εἰς μίαν τραγῳδίαν τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὰς Χοηφόρους, ὧν ἡ ἀρχὴ ἦτο κεκολοβωμένη. — Ἐξαιρέτους διορθώσεις τοῦ σπουδαίως ἐφθαρμένου κειμένου παρέσχον ὁ Turnebus ἀποθανὼν τῷ 1565 καὶ ὁ Au-

ratus ἀποθανὼν τῷ 1588, ὃν ὁ Hermann εἰς Ἀγαμέμνονος στίχ. 1396 ἀποκαλεῖ omnium qui Aeschylum attigerunt princeps.— Ἐκδόσεις μεθ' ὑπομνημάτων ὑπὸ Stanley. London 1663 καὶ Schutz 3 ἐκδ. 1809—1822 ἐν 5 τόμ.—Ἡ ἐπὶ μακρὸν ποθουμένη ἔκδοσις τοῦ Gott. Hermann ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Haupt ἐν Λειψ. 1852 εἰς 2 τόμ. Νεώταται κριτικαὶ ἐκδόσεις τῶν ἁπάντων ὑπὸ Wecklein-Vitelli Berol. 1855 μεθ' ἑλληνικῶν σημειώσεων ὑπὸ Wecklein καὶ Ζωμαρίδου ἐν Ἀθήναις 1891—97 [Ζωγρ. Βιβλ.]. Ἐκδόσεις τοῦ κειμένου ὑπὸ Kirchhoff, Berl. 1880 μετὰ τῶν διαφόρων γραφῶν τοῦ Μεδικαίου. Weil ἔκδοσις Teubneriana 1885· ὑπὸ τοῦ ἰδίου μείζων κριτικὴ ἔκδοσις, ἐν Giessen 1858—1867 εἰς 2 τόμ. Τῶν καθ' ἕκαστον δραμάτων ἐκδόσεις· τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας ὑπὸ Ritschl 2 ἔκδ. ἐν Λειψ. 1875, τοῦ Προμηθέως ὑπὸ Schömann μετὰ γερμ. μεταφρ. Greifswald 1844, τῆς Ὀρεστείας ὑπὸ Franz μετὰ γερμ. μεταφρ. ἐν Λειψ. 1846, ὑπὸ Th. Heyse, Halle 1884, ὑπὸ O. Marbach ἐν Λειψ. 1874, ὑπὸ Wecklein, ἐν Λειψ. 1888, ὑπὸ Wilamowitz κείμενον, μεταφρ. καὶ ἑρμηνευτικαὶ σημ. Ἀγαμ. 1885, Χοηφ. 1896. Τοῦ Ἀγαμέμνονος ὑπὸ Enger-Gilbert, Leipz. 1874, Schneidewin—Hense ἐν Βερολ. 1883 ὑπὸ Keck μετὰ γερμ. μεταφ., εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων ἐν Λειψ. 1863. Τῶν Εὐμενίδων ὑπὸ O. Müller (σπουδαία διὰ τὰς σκηνικὰς ἀρχαιότητας) ἐν Γοττίγγῃ 1833-4. Ἐκδόσεις εἰς χρῆσιν τῶν σχολείων μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων τῶν Περσῶν ὑπὸ Teuffel καὶ Wecklein ἐν Λειψίᾳ, τοῦ Προμηθέως ὑπὸ Wecklein ἐν Λειψίᾳ.

Ἑρμηνευτικά. Glossarium ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀγαμ. ὑπὸ Blomfield. Cambr. 1818, Lips 1822. Lexicon Aeschyleum comp. Wellauer 2 τόμ. Lips. 1830. Lexicon Aeschyleum edid. W. Dindorf, Lips. 1873 μετὰ συμπληρώματος ὑπὸ L. Schmidt, Greifenberg 1875.—Westphal, Prolegomena zu Aeschylus Tragödien, Leipz. 1869 περὶ τῶν μέτρων καὶ τῆς συνθέσεως. R. Arnold, Der Chor im Agamemnon scenisch erläutert, Halle 1881.—P. Richter, Die Dramaturgie des Aeschylus, Leipzig 1892.

γ') Σοφοκλῆς (496—406) [1]).

161. Βίος. Ὁ Σοφοκλῆς ἦτο δημότης τοῦ παρὰ ταῖς Ἀθήναις ἐπὶ θελκτικωτάτης θέσεως κειμένου δήμου Κολωνοῦ τοῦ Ἱππίου. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Σόφιλλος καὶ ἐκέκτητο δούλους χαλκέας ἢ τέκτονας, ἐξ ὧν ἐπορίζετο ὁ οἶκος πλουσίας προσόδους, αἵτινες κατ' ἀκολουθίαν περίβλεπτον ἀπεδείκνυον τὴν κοινωνικὴν αὐτοῦ θέσιν [2]). Ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ὁρίζεται ὑπὸ μὲν τοῦ παλαιοῦ βίου τὸ 495]4, ὑπὸ δὲ τῆς ἀξιοπιστοτέρας μαρτυρίας τοῦ Παρίου χρονικοῦ τὸ 497]6 [3]). Ἐν τῇ παιδικῇ δ' αὐτοῦ ἡλικίᾳ ἐπαιδεύθη ἐπιμελῶς ἐν γυμναστικῇ καὶ μουσικῇ καὶ ἐπανειλημμένως ἐστεφανώθη ἐν τοῖς ἀγῶσι τῶν δύο τεχνῶν. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι νίκην οἱ Ἀθηναῖοι ἔθυον τὰ ἐπινίκια, αὐτὸς ἔλαβε τὴν τιμητικὴν ἐντολὴν νὰ ἐξάρχῃ μετὰ λύρας γυμνὸς ἀληλιμμένος τοῖς παιανίζουσι περὶ τὸ τρόπαιον [4]). Ἡ ἁρμονικὴ δ' αὕτη μόρφωσις τῶν σωματικῶν καὶ διανοητικῶν δυνάμεων ὠφέλησεν αὐτὸν μεγάλως καὶ ἐν τῷ μετὰ ταῦτα βίῳ.

[1]) Ἐκ τῆς ἀρχαιότητος περιεσώθη βίος Σοφοκλέους συγκεκροτημένος ἐκ διαφόρων παραδόσεων τοῦ Ἀριστοξένου, Σατύρου καὶ Ἴστρου. Τοῦτον μετὰ τοῦ ἄρθρου τοῦ Σουΐδα καὶ ἄλλων μαρτυριῶν ἐξέδωκεν ὁ Jahn ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἠλέκτρας. Κατὰ Σουΐδαν δ' ἔγραψεν ὁ Φιλόχορος περὶ τῶν Σοφοκλέους μύθων ἐν 5 βιβλίοις. — Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν ὁ Lessing, Leben des Sophokles, μέρος μείζονος ἔργου περὶ Σοφοκλέους, ὅπερ εἶχεν ἐν νῷ νὰ συγγράψῃ ὁ μέγας κριτικὸς καὶ ποιητὴς ἐν ταὐτῷ. Ferd. Schultz, De vita Sophoclea Berlin 1835. Ad. Schöll, Sophokles, sein Leben und Wirken, Francf. 1842 (πλῆρες ὑποθέσεων). Dindorf. ἐν τῇ γ'. ἐκδ. τῆς Ὀξφόρδης καὶ Bergk ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 1858.

[2]) Ὁ πατὴρ ἦτο μαχαιροποιὸς [ὁ βίος λέγει· « οὔτε, ὡς Ἀριστόξενός φησι, τέκτων ἢ χαλκεύς ἦν, οὔτε ὡς Ἴστρος, μαχαιροποιὸς τὴν ἐργασίαν, τυχὸν δ' ἐκέκτητο δούλους ἢ χαλκέας ἢ τέκτονας ». Ἴδε καὶ Lessing ἔνθ. ἀνωτ. σημ. C.]. Παρὰ Πλινίῳ Natur. Hist. 37,40 καλεῖται ὁ Σοφοκλῆς principe loco genitus Athenis.

[3]) Ὁ βίος ὡς καὶ ὁ Διοδ. ἐν 13, 103 ὁρμῶνται ἐκ τῆς γνώμης, ὅτι 90 ὅλα ἔζησεν ἔτη ὁ Σοφοκλῆς. Τὸ Πάριον χρον. ἀποδίδει εἰς αὐτὸν 91 ἔτη, ὡς καὶ ὁ Λουκιανὸς ἐν τῇ ἐσφαλμένως εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένῃ συγγραφῇ τῶν Μακροβίων τόμ. III ἐν κεφ. 24 κατὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Schultz. [Ὁ Jacobitz ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Λουκ. γράφει 95]. Παράβ. Mendelssohn Acta societ. Lips. II, 171 καὶ ἑξῆς.

[4]) Οἱ ἀσμενίζοντες τοὺς συγχρονισμοὺς ἐξαίρουσι τοῦτο, ὅτι κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ μὲν Αἰσχύλος ἐμάχετο ἐν Σαλαμῖνι, ὁ δὲ Σοφοκλῆς ἐξῆρχε τοῖς παιανίζουσιν, ὁ δ' Εὐριπίδης εἶδε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. Ἀλλ' ἴδε καὶ § 176.

Οὕτως, ὅτε ἐδίδαξε τὴν Ναυσικάαν αὐτὸς ἐσφαίρισε μετὰ τοσαύτης χάριτος, ὥστε κατέθελξε τοὺς θεατάς [1]), καὶ ὁ ζωγράφος Πολύγνωτος παρέστησεν αὐτὸν ὡς κιθαρίζοντα Θάμυριν ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ. Διδάσκαλον τῆς μουσικῆς εἶχε τὸν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοξένου μεγάλως ἐπαινούμενον Λάμπρον, ἐξ οὗ τοσοῦτον ὠφελήθη, ὥστε αὐτὸς συνέθετε τὰς μελῳδίας τῶν χορικῶν ᾀσμάτων τῶν τραγῳδιῶν αὐτοῦ, ἐν ᾧ ὁ Εὐριπίδης ἠναγκάζετο νὰ ἐπικαλῆται ξένην βοήθειαν. Τὴν τραγῳδίαν δ' ἔμαθε, κατὰ τὸν βίον, παρ' Αἰσχύλῳ, ὅπερ πιθανῶς οὕτως ὀφείλομεν νὰ ἑρμηνεύσωμεν, ὅτι ὠφελήθη ἐν τῷ θεάτρῳ ἐκ τῆς τέχνης τοῦ πρεσβυτέρου διδασκάλου. Τὸ πρῶτον δὲ ἐπεφάνη ὡς δραματικὸς καὶ ἐν ταὐτῷ ἐνίκησε τῷ 468 διδάξας τὸν Τριπτόλεμον [2]). Ἡ δ' ἐκλογὴ τοῦ μύθου τοῦ ἐγχωρίου ἥρωος, ὃν ἔπεμψεν ἐφ' ἅρματος ὑπὸ δρακόντων ἐλαυνομένου ἐκ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι ἱεροῦ αὐτῆς ἡ σεμνὴ θεὰ Δήμητρα, ἵνα διδάξῃ τοὺς ἀνθρώπους τὴν θεραπείαν τῆς γεωργίας καὶ μεταδώσῃ τὰ πρὸς αὐτὴν συνδεόμενα ἥμερα ἤθη, ἦτο τοσοῦτον ἐπιτυχὴς καὶ ἡ τεχνικὴ διεξαγωγὴ αὐτοῦ τοσοῦτον γοητευτική, ὥστε ἀσυνήθης ταραχὴ καὶ παράταξις ἐγένετο ἐν τῷ θεάτρῳ τῶν θιασωτῶν τοῦ παλαιοῦ διδασκάλου Αἰσχύλου καὶ τῶν θαυμαστῶν τοῦ νῦν ἀνατέλλοντος ἄστρου τοῦ Σοφοκλέους καὶ ὁ διοικῶν τὸν ἀγῶνα ἄρχων διὰ τὸ ἔκτακτον τῆς περιστάσεως ἠνάγκασε τὸν νικηφόρον ἀπονοστήσαντα Κίμωνα καὶ τοὺς συστρατήγους αὐτοῦ νὰ καθίσωσι καὶ νὰ κρίνωσι τὸν ἀγῶνα. Καὶ ἦτο ἡ κρίσις δυσμενὴς μὲν πρὸς τὸν Αἰσχύλον, εὐμενὴς δὲ πρὸς τὸν Σοφοκλέα, ὃς οὕτω κατὰ τὸ εἰκοστὸν ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας ἠξιώθη τῆς τιμῆς τῶν πρωτείων [3]). Κατὰ τὰ ἀκόλουθα δὲ δέκα ἔτη οἱ δύο οὗτοι μεγάλοι

[1]) Ἴδε τὸν βίον καὶ Ἀθήν. ἐν I. 20 f λέγοντα· « καὶ τὸν Θάμυριν διδάσκων αὐτὸς ἐκιθάρισεν, ἄκρως δὲ ἐσφαίρισεν, ὅτε τὴν Ναυσικάαν καθῆκεν ».

[2]) Ἴδε τὸ Πάρ. Χρονικόν. Ὅτι δὲ τὸν Τριπτόλεμον διδάσκων ἦρε τὴν νίκην συνεπέρανεν ὁ Lessing [ἔνθ. ἀνωτ. σημ. I] ἐκ τοῦ Πλιν. Hist. nat. XVIII, 65 λέγοντος· **ante mortem ejus (Alexandri) annis fere CXLV Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudavit.** Παράβ. καὶ Welcker, Die griech. Tragöd. I, 310.

[3]) Πλούτ. ἐν Βίῳ Κίμωνος 8. Αὐτόθι δὲ ὡς καὶ ἐν τῷ βίῳ Αἰσχύλου ἐλέγετο, ὅτι

τραγικοὶ ἦσαν κύριοι τῆς σκηνῆς μετ' ἀμοιβαίας ἐπιτυχίας, διότι οὔτε ὁ Αἰσχύλος ἀπηξίου νὰ μανθάνῃ παρὰ τοῦ νεωτέρου αὐτοῦ ἀνταγωνιστοῦ [1]), καὶ ὁ Σοφοκλῆς, καίπερ τιμῶν μεγάλως τὸν πρεσβύτερον διδάσκαλον, ἐφυλάσσετο ὅμως ἀπὸ τῶν σφαλμάτων αὐτοῦ [2]). Περὶ ἀγῶνος δὲ τοῦ Σοφοκλέους πρὸς τὸν Εὐριπίδην ἀκούομεν τὸ πρῶτον τῷ 438, ὅτε ὁ μὲν Σοφοκλῆς ἔλαβε τὰ πρωτεῖα, ὁ δ' Εὐριπίδης διδάξας τὴν Ἄλκηστιν τὰ δευτερεῖα. Καὶ τῷ 431 δ', ὅτε ὁ Εὐριπίδης ἐδίδαξε τὴν Μήδειαν, ὁ Σοφοκλῆς ἔτυχε τῶν πρωτείων. Ἄλλως δ' ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἔσχε ροπήν τινα πρὸς αὐτὸν ὁ νεώτερος ἀντίτεχνος, ὡς τοῦτο δεικνύει κυρίως ὁ ἐκ μηχανῆς θεὸς ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ (τῷ 409) καὶ τὸ εἶδος τοῦ προλόγου τῶν Τραχινιῶν [3]). Πρὸς τούτοις δ' ἠγωνίσθη καὶ πρὸς τὸν Χοιρίλον καὶ Ἀριστέαν καὶ Εὐφορίωνα καὶ Φιλοκλέα καὶ πρὸς τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ υἱὸν Ἰοφῶντα [4]). Καὶ ὁ Εὐφορίων δ', ὁ υἱὸς τοῦ Αἰσχύλου, ἐπεκράτησε τῷ 431 καὶ ἔλαβε τὰ πρωτεῖα [5]).

162. Ὡς ἀγαθὸς πολίτης μετέσχεν ὁ Σοφοκλῆς καὶ τῶν τῆς πολιτείας καὶ ἐτιμήθη παντοιοτρόπως ὑπὸ τῶν πολιτῶν αὐτοῦ. Οὕτω γνωστὸν εἶναι, ὅτι ἐν τῷ πρὸς τοὺς Σαμίους πολέμῳ τῷ 441—439 ἐξελέγη στρατηγὸς ὡς εὐδοκιμήσας ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἀντιγόνης [6]). Ἀλλ' ὁ Περικλῆς, ὁ ἰσχυρὸς αὐτοῦ προστάτης

λυπηθεὶς καὶ περιπαθὴς γενόμενος ὁ Αἰσχύλος διὰ τὴν ἧτταν ἀπῆλθε δι' ὀργὴν εἰς Σικελίαν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι βεβαίως πλάσμα. Ἴδε § 151.

1) Ἀμέσως τῷ 467 ἐνίκησεν αὖθις ὁ Αἰσχύλος διδάξας τοὺς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τῷ 458 διδάξας τὴν Ὀρέστειαν. Εἰς τὰ δράματα δὲ ταῦτα εἰσήγαγε καὶ 3 ὑποκριτήν.

2) Ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐτίμα τὸν πρεσβύτερον διδάσκαλον, ὃν αὐτὸς εἰς Ἅιδου καταβὰς καὶ ἔκυσε κἀνέβαλε τὴν δεξιάν, ἴδε Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 788 κ. ἑ. καὶ 1516 κ. ἑ.. Ἐξ ἄλλου πάλιν ἀναγιγνώσκομεν παρ' Ἀθηναίῳ I, 22a ταῦτα· «μεθύων δὲ ἐποίει τὰς τραγῳδίας Αἰσχύλος, ὡς φησι Χαμαιλέων· Σοφοκλῆς γοῦν ὠνείδιζεν αὐτῷ, ὅτι εἰ καὶ τὰ δέοντα ποιεῖ, ἀλλ' οὐκ εἰδώς γε». Καὶ τὸν ὄγκον δὲ τοῦ Αἰσχύλου ἔψεγε κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν τῷ Πῶς ἄν τις αἴσθοιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ 7.

3) Ὡσαύτως κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Εὐριπίδου καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν Ἱππόνῳ διὰ τοῦ χοροῦ ἐκφράζει, ὅσα ὁ ἴδιος ἐπεθύμει νὰ εἴπῃ. Ἴδε Πολυδ. ἐν Ὀν. IV, 111.

4) Ἴδε βίον Σοφοκλέους.

5) Ἴδε ὑπόθ. Εὐριπ. Μηδείας.

6) Ἐν ὑποθ. Ἀντιγόνης I ἀναγιγνώσκομεν ταῦτα· «φασὶ δὲ τὸν Σοφοκλέα ἠξιῶσθαι

καὶ συστράτηγος τότε [1]), ἐφαίνετο ἐν τούτοις οὐχὶ περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν στρατηγικὴν εὐφυΐαν τοῦ ποιητοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγον ὅτι εἶπέ ποτε ὁ ποιητὴς Περικλέης (ἔφη) ποιέειν με, στρατηγέειν δ' οὐκ ἐπίστασθαι [2]). Ἐκ τούτου δὲ μετεχειρίζετο αὐτὸν εἰς διπλωματικὰς μᾶλλον ἀποστολὰς πρὸς τοὺς συμμάχους καί ποτε ἔπεμψε καὶ εἰς Λέσβον, ὅτε ὁ ποιητὴς συναντήσας ἐν Χίῳ ἐγνώρισεν Ἴωνα τὸν τραγικόν. Οὗτος δὲ διηγεῖται τὸ χαρίεν ἐκεῖνο ἀνέκδοτον, ὅπερ διέσωσεν ὁ Ἀθήναιος (XIII, 603f), πῶς ὁ εὔθυμος στρατηγὸς ποιητὴς ἐφίλησεν ἐν συμποσίῳ παῖδα καλὸν καὶ εἶτα παίζων εἶπεν, ὅτι τοιαῦτα στρατηγήματα μελετᾷ [3]). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον χρόνον, συμπράττοντος τοῦ Περικλέους, τοῦ κοινοῦ ἀμφοτέρων προστάτου, συνεδέθη στενότερον καὶ πρὸς τὸν Ἡρόδοτον, εἰς ὃν κατὰ Πλούταρχον (ἐν εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον 3) ἐποίησε τὴν ἐλεγείαν ἐκείνην, ἧς ἡ ἀρχὴ ἔχει οὕτως· ᾠδὴν Ἡροδότῳ τεῦξεν Σοφοκλῆς ἐτέων ὢν πέντ' ἐπὶ πεντήκοντα [4]). Πλὴν δὲ τοῦ ἀξιώματος τοῦ στρατηγοῦ κατὰ τὸν σα-

τῆς ἐν Σάμῳ στρατηγίας εὐδοκιμήσαντα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἀντιγόνης. Καὶ ἐν τῷ βίῳ: « Ἀθηναῖοι δ' αὐτὸν νέ (ξθ' οἱ κωδ. νέ συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἐλεγείαν εἰς Ἡρόδ.) ἐτῶν ὄντα στρατηγὸν εἵλοντο πρὸ τῶν πελοποννησιακῶν ἔτεσιν ἑπτὰ (διόρθου ἐννέα) ἐν τῷ πρὸς Ἀναίους(;) πολέμῳ. » Καὶ ὁ Σουΐδας ἐν λ. Μελίσσῳ· « ὑπὲρ Σαμίων στρατηγήσας ἐναυμάχησε πρὸς Σοφοκλῆν τὸν τραγικὸν ὀλυμπ. πδ'. (πέ. κατὰ Bernhardy).» Ἴσως ἐστατήγησεν ὁ Σοφοκλῆς τῷ 440, ἀλλ' ἡ Ἀντιγόνη δὲν ἐδιδάχθη ἀμέσως πρὸ τοῦ ἔτους τούτου, ἤτοι τῷ 441, ἀλλὰ τῷ 442. Οὕτω κρίνει καὶ Wilamowitz, Aristoteles und Athen II,298. Παράβ. καὶ Στράβ. XIV, 638 καὶ Πλούτ. ἐν βίῳ Νικίου 15, καὶ ἐν βίῳ Περικλ. 26 καὶ ἐν τῷ πρὸς Κωλώτην 32 καὶ Ἰουστῖνον ἐν III, 6, 12.

[1]) Τὸν κατάλογον τῶν δέκα στρατηγῶν ἴδε ἐν τῷ σχολ. εἰς Ἀριστείδου III, 485 ἐκδ. Dind. ὡς καὶ τὴν συμπλήρωσιν ὑπὸ Wilamowitz, De Rhesi scholiis, Greifsw. 1879.

[2]) Ταῦτα λέγει ὁ Ἀθήν. ἐν XIII, 604d. Ὁμοίως δὲ κρίνει καὶ ὁ σύγχρονος αὐτῷ Ἴων παρ' Ἀθην. ἐν XIII, 603fκ. ἑξῆς καὶ 604d προστιθεὶς ταῦτα· « τὰ μέν τοι πολιτικὰ οὔτε σοφὸς οὔτε ῥεκτήριος ἦν, ἀλλ' ὡς ἄν τις εἷς τῶν χρηστῶν Ἀθηναίων. »

[3]) Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο μᾶλλον κεκοσμημένον ἀπαντᾷ παρὰ Κικέρωνι ἐν τῷ De officiis I, 144: bene Pericles, cum haberet collegam in praetura Sophoclem poetam iique de communi officio convenissent et casu formosus puer praeteriret dixissetque Sophocles « o puerum pulchrum, Pericle, » «at enim praetorem, Sophocle, decet non solum manus, sed etiam oculos abstinentes habere».

[4]) Παράβ. Zurborg ἐν Hermes X, 206 κ. ἑ., Classen, ἐν ταῖς Verhandlungen der Kieler Philologen - Versammlung 114 κ. ἑ. Ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐμελέτησε τὸ ἔργον τοῦ

μιακὸν πόλεμον ἐγένετο τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς 84 Ὀλυμπ.=443/2 καὶ ἑλληνοταμίας, ἤτοι εἷς τῶν ταμιῶν τοῦ κομιζομένου τοῖς Ἀθηναίοις φόρου τῶν συμμάχων [1]). Δευτέρας δὲ στρατηγίας τοῦ ποιητοῦ μνημονεύει ὁ Πλούταρχος (ἐν βίῳ Νικ. 15), καθ' ἣν κελευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Νικίου νὰ εἴπῃ τὴν γνώμην ἐν τῷ συμβουλίῳ τῶν συναρχόντων ὡς πρεσβύτατος τῶν στρατηγῶν ἀπεκρίθη φιλοφρονέστατα· ἐγὼ παλαιότατός εἰμι, σὺ δὲ πρεσβύτατος [2]). Καὶ ἐν προβεβηκυίᾳ δ' ἡλικίᾳ μετέσχε καὶ πάλιν τῶν τῆς πολιτείας, ἂν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ ῥητορικῇ λεγόμενον εἰς τὸν τραγικὸν Σοφοκλέα ἀναφέρεται [3]), ἐκλεγεὶς τῷ 411 μέλος τοῦ τῶν δέκα προβούλων τῶν ὀλιγαρχικῶν συνεδρίου. Λέγεται δῆλα δὴ αὐτόθι, ὅτι μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ ὀλιγαρχικοῦ ἐκείνου πολιτεύματος ἀπολογούμενος ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐδικάζετο, διότι καὶ αὐτὸς συνέπραξεν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῆς βουλῆς τῶν τετρακοσίων, εἶπε στενοχωρούμενος· οὐ γὰρ ἦν ἄλλα βελτίω. Καὶ ἱερατικὸν δέ τι ἀξίωμα ἔλαβε, τὸ τοῦ ἱερέως τοῦ θεοῦ Ἀμύνου [4]), καὶ ἐν αὐτῷ ἀπέδειξε τὴν εὐσέβειαν ἱδρύσας μὲν ἱερὸν τοῦ Μηνυτοῦ

Ἡροδότου μαρτυροῦσι τὸ χωρίον ἐν Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. 337 – 41, ὅπερ ἀναφέρεται εἰς Ἡροδ. II, 35, καὶ τὸ τῆς Ἠλέκτρας 417 — 423 εἰς Ἡροδ. I, 108 ἀναφερόμενον. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἡ ἀναφορὰ τοῦ χωρίου τῆς Ἀντιγόνης 905 — 914 εἰς τὸ τοῦ Ἡροδ. III, 119 πρέπει ν' ἀναχθῇ εἰς μεταγενεστέραν παρεμβολήν. Τὸ δ' ἐν Οἰδίπ. τυρ. 261 κ. ἑ. ἀντεγράφη ἴσως ἐκ τοῦ Ἡροδ. V, 59, ἀλλὰ δυνατὸν καὶ τὸ ἐναντίον.

[1]) Μαρτυρεῖται ὑπὸ ἐπιγραφῆς ἐν Corp. Inscr. Attic. I, 237.

[2]) Ἐν τῷ σχολίῳ εἰς Ἀριστοφ. Εἰρ. 696 ἀναγινώσκομεν· τὸν Σοφοκλέα διὰ φιλαργυρίαν λέγεται ἐοικέναι τῷ Σιμωνίδῃ . . . καὶ ἐκ τῆς στρατηγίας τῆς ἐν Σάμῳ ἠργυρίσατο. Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἐξελήφθη ἡ δευτέρα στρατηγία ἀντὶ τῆς πρώτης. Ἴσως καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρω σημειώσει (σελ. 416 σημ. 3) μετὰ τῶν δύο χρονολογιῶν συμβαίνει τὸ αὐτὸ καὶ ἐξελέγη ὁ Σοφοκλῆς στρατηγὸς καὶ τῷ 441 καὶ τῷ 427 ἤτοι καὶ κατὰ τὸ πεντηκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ κατὰ τὸ ἑξηκοστὸν ἕνατον.

[3]) Ἀριστοτ. Ῥητορ. III, 18 [σελ. 225 ἐκδ. Roemer]. Τοῦτο ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τοῦ Dindorf, Vit. Soph. σελ. XX κ. ἑξῆς. Κατὰ τῆς ὀχλοκρατίας ἐκφράζεται ὁ ποιητὴς ἐν Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 1534.

[4]) Κατὰ διόρθωσιν τοῦ Körte ἐν Ath. Mittheilungen 1896, 287 κ. ἑ. συμφώνως πρὸς νέας ἐπιγραφὰς ἀντὶ τοῦ παραδεδομένου Ἄλλωνος, ἀνθ' οὗ ὁ Meineke ἔγραψεν Ἄλκωνος ἐν τῷ βίῳ.

Ἡρακλέους [1]), ποιήσας δὲ παιᾶνα εἰς Ἀσκληπιόν [2]), οὗ ἀποσπάσματα εὑρέθησαν ἐσχάτως ἔν τινι ἱερῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς κλιτύος τῆς Ἀκροπόλεως [3]). Πρὸς τούτοις δ' ἐτίμων αὐτὸν ἰδίᾳ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ διὰ τοῦτο ὅτι οὐδέποτε κατέλιπε τὰς Ἀθήνας παραχθεὶς ὡς ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης ὑπὸ τῶν δελεαστικῶν προσκλήσεων τῶν τυράννων, ἀλλὰ διέτριβε πάντοτε ἐν αὐταῖς ὡς ὁ Σωκράτης, ἅτε ἀνὴρ φιλαθήναιος ὤν [4]).

163. Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δ' αὐτοῦ βίῳ εἵλκυσεν ὁ Σοφοκλῆς διὰ τῆς φιλοφροσύνης καὶ χάριτος αὐτοῦ τὰς καρδίας πάντων καὶ ἦτο ἐμπειρότατος νὰ ἀρτύνῃ τὴν διὰ λόγων συνουσίαν διὰ τῆς εὐθύμου αὐτοῦ εὐτραπελίας καὶ τῶν χαριτιῶν. Πρὸς τὰς ἡδείας ἀπολαύσεις τῆς Ἀφροδίτης δὲν διέκειτο δυσμενῶς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἁμαρτήματος τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, τοῦ ἔρωτος πρὸς τοὺς καλοὺς παῖδας, φαίνεται οὐχὶ ὅλως ἀπηλλαγμένος ὑπάρξας [5]). Εἶχε δὲ γυναῖκα τὴν Νικοστράτην, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Ἰοφῶντα, ὃς ὡς ὁ πατὴρ ἐτράπη ἐπίσης ἐπὶ τὴν δραματικὴν ποίησιν. Ἀλλ' οἱ περὶ τοῦ ποιητοῦ θρῦλοι ἐμυθολόγουν καὶ περὶ ἔρωτος τοῦ γέροντος ποιητοῦ πρὸς τὴν Σικυωνίαν Θεωρίδα, οὗ καρπὸς ἦτο ὁ

[1]) Ὁ Κικέρων ἐν τῷ De divin. 1, 54 λέγει· Sophocles, cum ex aede Herculis patera aurea gravis surrepta esset, in somnis vidit ipsum deum dicentem qui id fecisset, quod semel ille iterumque neglexit ; ubi idem saepius, ascendit in Ariopagum, detulit rem. Ariopagitae comprehendi jubent eum, qui a Sophocle erat nominatus ; is quaestione adhibita confessus est pateramque rettulit, quo facto fanum illud Indicis Herculis nominatum esse. Ὁ δὲ βίος προστίθησιν εἰς ταῦτα, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἔλαβεν ἀμοιβὴν τῆς μηνύσεως τάλαντον.

[2]) Τὸ Ἐτυμολ. Μέγα 256, 6, ὁ Φιλόστρ. ἐν Εἰκόνων 13 καὶ ἄλλοι ("Ιδε Jahn εἰς βίον Z. 88) διηγοῦνται, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐφιλοξένησε τὸν Ἀσκληπιὸν καὶ ἵδρυσεν εἰς αὐτὸν βωμόν, [ἐξ οὗ καὶ Δεξίων ἐκλήθη].

[3]) Παράθ. Κουμανούδην ἐν Ἀθηναίῳ 5, 340 καὶ Bücheler ἐν Rhein. Mus. 32, 318 καὶ Kaibel αὐτόθι 34, 207.

[4]) Τὸ φρόνημα αὐτοῦ ὁμολογεῖ ἐν τῷ 711 ἀποσπ. λέγων· «ὅστις γὰρ ὡς τύραννον ἐμπορεύεται, κείνου 'στι δοῦλος κἂν ἐλεύθερος μόλῃ.»

[5]) Παρ' Ἀθην. ἐν XIII, 603e ἀποκαλεῖται ὁ Σοφοκλῆς φιλομείραξ, ὡς ὁ Εὐριπίδης φιλογύνης. Πλὴν δὲ τοῦ καλοῦ ἐκ Χίου παιδός, περὶ οὗ διηγεῖται ὁ "Ιων παρ' Ἀθηναίῳ XIII, 604 c, ἀναφέρει ὁ Ἀθην. ἐν XIII, 592 b. καὶ τὸν Σμικρίνην.

Ἀρίστων [1]). Ἔγγονος δὲ τοῦ ποιητοῦ ἦτο ὁ Σοφοκλῆς, ὃς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάππου ἐδίδαξε τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ [2]). Δὲν ἀπέλειπον δέ, ὡς φαίνεται, αἱ ἔριδες ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γηράσκοντος ποιητοῦ. Κατά τινα μάλιστα πολλαχόθεν μαρτυρουμένην παράδοσιν ὁ Ἰοφῶν ἐνεκάλεσε τῷ πατρὶ πρὸς τοὺς φράτερας ἐπὶ παρανοίᾳ, ὅτε οὗτος, ἵνα καταδείξῃ τὴν διαύγειαν τοῦ πνεύματος, ἀπήγγειλε τὸ λαμπρὸν ἐν Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ ἐγκώμιον τῆς Ἀττικῆς καὶ τοσοῦτον συνήρπασε καὶ ἐνεθουσίασε τοὺς δικαστάς, ὥστε μετ' ἀγανακτήσεως ἀπέῤῥιψαν τὴν κατηγορίαν τοῦ υἱοῦ [3]). Καὶ ἀληθὲς μὲν εἶναι, ὅτι ὁ θρῦλος οὗτος ἐν τῇ διακεκοσμημένῃ ταύτῃ μορφῇ μετεδόθη καὶ εἰς τινα κωμῳδίαν, ἥτις ἐπραγματεύθη ἐπὶ τῆς σκηνῆς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην τοῦ Ἰοφῶντος [4]). Ἀλλ' ὅμως πάντως ὑπάρχει πυρήν τις ἀληθείας ἐν τῷ πράγματι, διότι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ῥητορικῇ (III, 15 [214 ἐκδ. Roem.]) ποιεῖται λόγον περὶ δίκης τοῦ Σοφοκλέους, ἐν ᾗ οὗτος ᾐτιολογεῖτο, ὅτι ἔτρεμεν ἐξ ἀνάγκης οὐ γὰρ ἐκόντι εἶναι αὐτῷ ἔτη ὀγδοήκοντα. Παράδοξον δὲ μόνον φαίνεται, ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις (73) οὐδὲν γνωρίζει περὶ ἔριδος τοῦ Ἰοφῶντος πρὸς τὸν πατέρα, ἀλλ' ἀναμένει νὰ ἴδῃ ὑπολαβὼν αὐτὸν μόνον, ἂν θὰ δυ-

[1]) Ἑρμησιάναξ παρ' Ἀθην. XIII, 598d. Ὁ Welcker, Griech. Tragöd. I, 304 πειρᾶται λίαν εὐφυῶς ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ θρῦλος προῆλθεν ἐκ τῆς παρανοήσεως τοῦ ἡμιστίχου· φίλη γὰρ ἡ θεωρίς. Ὁ Σουΐδας μνημονεύει καὶ ἄλλα τέκνα τοῦ Σοφοκλέους τὸν Λεωσθένη, Στέφανον καὶ Μενεκλείδην. Ὑπὸ τοῦ Ἀθην. δ' ἐν XIII, 592 ἀναφέρεται καὶ ἄλλη ἐρωμένη τοῦ ποιητοῦ Ἀρχίππη ἡ ἑταίρα, ἣν καὶ κληρονόμον τοῦ βίου κατέλιπεν, ἀλλ' ἔκ τινος θολερᾶς πηγῆς τοῦ συγγραφέως ἀνεκδότων Ἡγησάνδρου. Ἀλλ' ὁ Schöll, Leben des Sophocles 365 κ. ἑ. ἀποῤῥίπτει πάντα ταῦτα ὡς παρανοήσεις προελθούσας ἐκ τῆς κακολογίας τῶν κωμικῶν στηριζόμενος εἰς τὰ τοῦ Πλάτ. ἐν Πολ. I, 329b (Ammianus Marcellinus XXV, 4), ἐν οἷς ὁ γέρων ἤδη Σοφοκλῆς καυχᾶται, ὅτι ὥσπερ λυττῶντα καὶ ἄγριον δεστότην ἀπέφυγε τὴν Ἀφροδίτην.

[2]) Ὑπόθ. Οἰδ. ἐπὶ Κολ.. Ὑπῆρξεν υἱὸς τοῦ Ἀρίστωνος Σοφοκλῆς (κατὰ τὸν βίον 57) καὶ ἄλλος τοῦ Ἰοφῶντος, περὶ οὗ ἴδε Corp. Inscr. Att. II, 672, 37.

[3]) Σάτυρος ἐν βίῳ 13. Cicero, De Senectute VII 22, καὶ de fin. V, 1, 3. Πλουτ. εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον 3. Apulejus, Apologia sive de onagia 37. Λουκ. Μακροβ. 24.

[4]) Ἐν τῷ βίῳ 13 λέγεται· « καί ποτε ἐν δράματι εἰσήγαγεν Ἰοφῶντα ». Εἰκάζεται δ' ὅτι εἶναι ὁ Ἀριστοφάνης, ὃς ἔγραψε κωμῳδίαν Δ ρ ά μ α τ α ἐπικαλουμένην, ἢ ὁ Λεύκων, ὃς ἔγραψε τοὺς Φ ρ ά τ ε ρ α ς.

νηθῇ νὰ ποιήσῃ τι ἄξιον λόγου ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ πατρός. Ἀπέθανε δ' ὁ Σοφοκλῆς ἐν βαθεῖ γήρατι τῷ 91ῳ ἔτει τῆς ἡλικίας ἐπὶ ἄρχοντος Καλλίου κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 406 [1]). Ὁ θάνατος αὐτοῦ ἦτο ἥσυχος καὶ ἤρεμος, μόνον δ' οἱ μεταγενέστεροι ἐμυθολόγησαν, ὅτι ἀπεπνίγη καταπιὼν ῥᾶγα ἀώρου σταφυλῆς, ἐξ ὧν ἔπεμψεν εἰς αὐτὸν ὁ ὑποκριτὴς Καλλιππίδης ἀπ' ἐργασίας ἐξ Ὀποῦντος ἐλθών [2]). Μικρὸν δὲ πρότερον εἶχεν ἀποθάνει καὶ ὁ ἀντίτεχνος Εὐριπίδης, ὃν ἐπένθησεν ὁ Σοφοκλῆς αὐτὸς μὲν φορέσας ἱμάτιον φαιὸν ἐν τῷ προάγωνι, τοὺς δ' ὑποκριτὰς καὶ τὸν χορὸν ἀστεφανώτους εἰσαγαγών [3]). Ἐκ τούτου δ' ἐν τοῖς Ληναίοις τοῦ ἑπομένου ἔτους (405) ἀμφότεροι οἱ μεγάλοι κωμικοὶ ποιηταί, ὅ τε Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Βατράχοις καὶ ὁ Φρύνιχος ἐν ταῖς Μούσαις, ἐθρήνησαν τὸν θάνατον τῶν δύο διδασκάλων τοῦ τραγικοῦ κοθόρνου. Τὸ μνῆμα αὐτοῦ, ὅπερ ἔκειτο ἐπὶ τῇ εἰς τὴν Δεκέλειαν φερούσῃ, ἔφερεν ὡς κόσμημα σειρῆνα [4]) ὡς σύμβολον τοῦ ἐπὶ τῷ θανάτῳ

[1]) Ἐν τῷ Παρίῳ χρον. λέγεται ἄρχοντος Ἀθήνησι Καλλίου· Ἴδε Διόδωρον ἐν XIII, 103. Ἡ χρονολογία τοῦ βίου περὶ τοὺς Χόας οὐδόλως συνάδει οὔτε πρὸς τὴν διήγησιν περὶ τῆς σταφυλῆς οὔτε πρὸς τὴν ἐν τοῖς Ληναίοις διδασκαλίαν τῶν Βατράχων τοῦ Ἀριστοφάνους, πλὴν ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι κατὰ τὰ ἐν ἀγροῖς Διονύσια ἐγένετο ἡ διδασκαλία, ἅτινά ποτε ἐπὶ Δημοσθένους (ἐν τῷ περὶ Στεφάνου 231) ἐν Κολλυτῷ ἑωρτάσθησαν κατὰ τὸν τρυγητόν.

[2]) Ἴδε Βίον Σοφοκλέους. Ἀνθολογ. VII, 20, Σωτάδην παρὰ Στοβαίῳ 98, 9, Λουκιαν. Μακροβ. III, 24. Ἡ μαρτυρία τοῦ Σατύρου ἐν τῷ βίῳ, ὅτι ἀναγιγνώσκων τὴν Ἀντιγόνην . . . ἀποτείνας τὴν φωνὴν σὺν τῇ φωνῇ καὶ τὴν ψυχὴν ἀφῆκεν, ἦτο ἴσως ἀρχικῶς περίγελως τῆς μακρᾶς, ἄνευ ἀναπαύσεως μονῳδίας τῆς Ἀντιγόνης ἐν τῷ Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. 243—253. Ἀλλὰ πάσας ταύτας τὰς αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ ἀγνοεῖ ὁ Φρύνιχος, ὃς ἐν ταῖς Μούσαις (ἴδ. ὑπόθ. II, Οἰδ. ἐπὶ Κολ.) ἐκ τοῦ ἐναντίου λέγει· καλῶς δ' ἐτελεύτησ' οὐδὲν ὑπομείνας κακόν. Περὶ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου καὶ τῶν θρύλων περὶ τῆς αἰτίας τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ ἐπραγματεύθη ἐσχάτως ὁ Mendelssohn ἐν τοῖς Acta philol. Lips. II, 161 καὶ ἑξῆς.

[3]) Ἐν τῷ βίῳ Εὐριπίδ. ἀναγιγνώσκομεν ταῦτα· « λέγουσι δὲ καὶ Σοφοκλέα ἀκούσαντα ὅτι ἐτελεύτησεν, αὐτὸν μὲν ἱματίῳ φαιῷ προελθεῖν, τὸν δὲ χορὸν καὶ τοὺς ὑποκριτὰς ἀστεφανώτους εἰσαγαγεῖν ἐν τῷ προάγωνι».

[4]) Τὸ ἐπίγραμμα κατὰ τὸν οὐχὶ λίαν ἀξιόπιστον Λόβωνα (ἄλλως παρὰ Valer. Max. 8, 7) εἶχεν οὕτως·

κρύπτω τῷδε τάφῳ Σοφοκλῆ πρωτεῖα λαβόντα.
τῇ τραγικῇ τέχνῃ σχῆμα τὸ σεμνότατον.

Ἄλλα βεβαίως πλαστὰ ἐπιγράμματα ἴδε ἐν Ἀνθολ. Παλατ. VII, 21, 22, 36, 37.

θρήνου. Ὡς εἰς ἥρωα δὲ προσεφέροντο εἰς αὐτὸν καθ' ἕκαστον ἔτος θυσίαι κατά τι ψήφισμα τοῦ δήμου[1]). Ὁ δὲ θρῦλος, ὅτι ὁ τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγὸς Λύσανδρος ἐπέτρεψε τὴν ἐκφορὰν ἐκ τῆς πόλεως, μόνον ὅτε ἔμαθεν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἦτο ὁ νεκρός, [2]) οὐδόλως συνάδει πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, διότι ἡ περικύκλωσις τῆς πόλεως ἤρξατο κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος. Τὴν εἰκόνα δὲ τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου τοῦ μεγάλου νεκροῦ δυνάμεθα ν' ἀναπαραστήσωμεν βλέποντες τὸν μαρμάρινον ἀνδριάντα[3]) ἐν τῷ Λατερανικῷ [ἐν Ῥώμῃ] μουσείῳ, ὅστις βεβαίως εἶναι ἀπείκασμα τῆς εἰσηγήσει τοῦ ῥήτορος Λυκούργου ἐν τῷ θεάτρῳ σταθείσης εἰκόνος εἰς τιμὴν τοῦ ποιητοῦ καὶ ἀπεικονίζει αὐτὸν ἔχοντα ὑψηλὴν μορφήν, ῥωμαλέα μέλη, πώγωνα καὶ κόμην πυκνήν, τὴν κεφαλὴν ὀλίγον τι πρὸς τὰ ἄνω ἐστραμμένην καὶ πρόσωπον αἴθριον, ἤρεμον καὶ σπουδαῖον. Ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπιθέτοις, ἄτινα ἀπένεμον εἰς αὐτὸν οἱ σύγχρονοι, διότι εὔκολον μὲν ὀνομάζει αὐτὸν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις (στ. 82), παιδιώδη δὲ παρ' οἶνον καὶ δεξιὸν ὁ Ἴων παρ' Ἀθηναίῳ (XIII, 603 f), καὶ ἐν τῇ ἐπικλήσει, ἡ μέλιττα, ἣν ἀπέδιδον εἰς αὐτὸν οἱ γραμματικοὶ καὶ οἱ ἐπιγραμματοποιοί[4]), ἐκφαίνεται πολὺ πλέον ἢ ἐν τοῖς χαρακτῆρσι τῆς εἰ-

[1]) Ἴδε βίον καὶ Ἐτυμολ. Μέγα 256, 6.

[2]) Ἴδε βίον, Πλίνιον ἐν Histor. Natur. VII. 109 καὶ Παυσ. I, 21, 1. Ὁ Bergk ἐξηγούμενος τὴν παράδοσιν ἀποδέχεται, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἐπιταφίου θυσίας, ἣν οἱ συγγενεῖς κατὰ τὸ ἑπόμενον τοῦ θανάτου ἔτος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς θανῆς προσέφερον ἐπὶ τοῦ τάφου.

[3]) Ἴδε τὸν ἐν τέλει τοῦ 6'. τόμου πίνακα. Περὶ τοῦ ἀνδριάντος ἴδε Welcker, Denkmäler der alten Kunst I, 457κ. ἑξῆς.

[4]) Ἴδε Δίων. Χρυσοστόμ. λόγ. LII, 273 [περὶ Αἰσχ. καὶ Σοφοκλ. καὶ Εὐριπ. ἢ περὶ τῶν Φιλοκτήτου τόξων], Cramer Anecdota Paris. I, 19, Σουΐδαν, Σχόλιον εἰς Αἴαντ. 1199, Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. 17. Ἀνθολ. VII, 22 καὶ 36. Ὡρμήθησαν δ' οἱ μεταγενέστεροι ἐκ τῶν ἑξῆς στίχων τοῦ Ἀριστοφάνους· «ὁ δ' αὖ Σοφοκλέους τοῦ μέλιτι κεχρισμένου ὥσπερ καδίσκου περιέλειχε τὸ στόμα.» Ἐν τούτῳ δ' ὑπαινίσσετο φανερῶς ὁ ποιητὴς διὰ τῆς λέξεως, τὸ μέλι τὰ μέλη. Παράβ. ἐν τούτοις καὶ τὰ τοῦ Ἀθηναίου I, 20 e «Σοφοκλῆς δὲ πρὸς τῷ καλὸς γεγενῆσθαι τὴν ὥραν ἣν καὶ ὀρχηστικὴν δεδιδαγμένος καὶ μουσικήν·» καὶ τὰ τοῦ βίου· «τοῦ ἤθους τοσαύτη γέγονε χάρις, ὥστε πάντῃ καὶ πρὸς ἁπάντων αὐτὸν στέργεσθαι.»

κόνος ἡ θέλγουσα χάρις τῶν τρόπων αὐτοῦ ἐν τῇ ὁμιλίᾳ καὶ ἡ μαγευτικὴ γοητεία τῶν λόγων αὐτοῦ. Ἡ δὲ μομφή, ἣν ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Εἰρήνῃ (697), ὅτι δῆλα δὴ γέρων ὢν τοῦ κέρδους μόνον χάριν ζῇ, ὡς ὁ Σιμωνίδης, ἀπᾴδει ὅλως πρὸς τὴν ἄλλην αὐτοῦ φύσιν[1]). Ἄριστον δὲ χαρακτηριστικὸν τῆς ὁμιλητικότητος αὐτοῦ εἶναι ὁ ὑπ' αὐτοῦ συναχθεὶς θίασος τῶν πεπαιδευμένων ἢ τῶν περὶ Διόνυσον τεχνιτῶν[2]).

164. Ἐποίησε δ' ὁ Σοφοκλῆς κατὰ τὴν παράδοσιν τοῦ γραμματικοῦ Ἀριστοφάνους πλήν τινων ἐλεγειῶν καὶ παιάνων 123 δράματα[3]). Ἐνίκησε δ' ἐν τοῖς δραματικοῖς ἀγῶσι πολὺ πλείονας νίκας ἢ ὁ Αἰσχύλος καὶ ὁ Εὐριπίδης, διότι δέκα καὶ ὀκτάκις ἢ εἰκοσάκις ἔτυχε τῶν πρωτείων[4]), πολλάκις τῶν δευτερείων, οὐδέποτε δ' ἦλθε τρίτος. Περιεσώθησαν δὲ ἑπτὰ μόνον τραγῳδίαι κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν· Αἴας, Ἠλέκτρα, Οἰδίπους τύραννος, Ἀντιγόνη, Τραχίνιαι, Φιλοκτήτης, Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ[5]). Ταῦτα δ' ἦσαν ἴσως τὰ ἄριστα δράματα κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ γραμματικοῦ, ὃς ἐφιλο-

[1]) Ὁ Welcker, Die Griech. Trag. I, 268 καὶ ὁ Bergk, Vita Soph. XVIII ὑποτοπάζουσιν, ὅτι ἡ μομφὴ αὕτη ἀναφέρεται εἰς τοῦτο, ὅτι ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου συχνότερον ἐποίει δράματα, καὶ τοῦτο ἐθεωρήθη ἐκ φιλοκερδείας προερχόμενον διότι τότε μείζων ἦτο ἡ ἀμοιβή (ἴδε § 145).

[2]) Ὁ Ἴστρος ἐν τῷ βίῳ λέγει· ταῖς δὲ Μούσαις θίασον ἐκ τῶν πεπαιδευμένων συναγαγεῖν. Παράδ. καὶ Sauppe, De collegio artificum scaen. Index Gotting. 1876 σελ. 4. κ. ἑ. Ἀλλ' ὁ Köhler ἐν Rhein. Mus. 39, 293 θεωρεῖ διάφορον τοῦ θιάσου τούτου τὴν σύνοδον τῶν περὶ Διόνυσον τεχνιτῶν.

[3]) Τὸν ἀριθμὸν τοῦτον παραδίδει ὁ Σουΐδας καὶ πρὸς ταῦτα συμφωνεῖ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν γνησίων δραμάτων ἐν τῷ βίῳ, ἂν ἀναγνώσωμεν μετὰ τοῦ Bergk οὕτως· ἔχει δὲ δράματα, ὡς φησιν Ἀριστοφάνης ρλ', τούτων δὲ νενόθευται ζ' (ιζ' ἔχουσιν οἱ κώδ.). Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς οὗτος δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ὀρθῶς, διότι δὲν διαιρεῖται διὰ τοῦ 4 εἰς τετραλογίας.

[4]) Κατὰ τὸν Ἀντίγονον τὸν Καρύστιον ἐν τῷ βίῳ 20 νίκας ἐνίκησε, κατὰ τὸν Σουΐδαν 24, κατὰ τὸν Διόδωρον (XIII, 103) 18. Δέκα καὶ ὀκτὼ δὲ διονυσιακὰς νίκας παραδίδει καὶ ἡ ἐπιγραφὴ Corp. Inscr. Att. II, 977 καὶ ἴσως αἱ δύο ἄλλαι ἦσαν ληναϊκαί.

[5]) Περιεσώθησαν ἄρα τόσα δράματα τοῦ Σοφοκλέους ὅσα καὶ τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐπίσης ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις ἀνεγινώσκοντο, ὡς ἐκ τῶν σχολίων καταφαίνεται, τρία μόνον δράματα συχνότερον, ὁ Αἴας, ἡ Ἠλέκτρα καὶ ὁ Οἰδίπους τύραννος. Παράδ. § 152 καὶ 179.

НВО НУ імені І. Мечникова

πόνησε τὴν ἐκλογὴν περὶ τὸ τέλος τῶν παλαιῶν χρόνων [1]). Κατετάχθησαν δὲ κατὰ τὴν ἀνωτέρω τάξιν ἴσως, ὡς ὁ Σνειδεβῖνος ὑποτοπάζει [2]), ἐκ χρονολογικῆς τινος ἀρχῆς, ἥτις διεταράχθη ὀλιγον ἐκ τούτου μόνον, ὅτι προετάχθησαν τὰ τρία ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι πρὸ πάντων ἀναγινωσκόμενα δράματα (Αἴας, Ἠλέκτρα, Οἰδίπους τύραννος [3])). Ἀλλά, πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν

[1]) Ὁ Διοσκορίδης ἐν Ἀνθολ. VII, 37 λέγει περὶ τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἠλέκτρας· ἀμφότερα γὰρ ἄκρα, περὶ δὲ τοῦ Οἰδίποδος τυράννου λέγεται ἐν τῇ 2α ὑποθέσει· ἐξέχει πάσης τῆς Σοφοκλέους ποιήσεως. Ὁμοίως παρὰ Ψευδο-Λογγίνῳ 33 καὶ Στατυλλίῳ ἐν Ἀνθολ. IX, 98 ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ ἀποκαλεῖται δρᾶμα τῶν θαυμαστῶν. Ὁ δὲ Φιλοκτήτης ἔλαβε τὰ πρωτεῖα καὶ θαυμάζεται ὑπὸ τοῦ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου ἔνθ' ἀνωτέρω. Μόνον τῶν Τραχινιῶν στερούμεθα ὡρισμένης εὐφήμου μαρτυρίας.

[2]) Schneidewin ἐν Abhandlungen der Götting. Gesellsch. VI, 264. Παράθ. Wecklein ἐν τοῖς Jahresber. über die Fortsch. der kl. altert. wissens. XIV, 1, 242. Ἀντιλέγει δ' εἰς ταῦτα ὁ Bergk, Vit. Sophoc. σελ. XL ὁρμώμενος ἐκ τούτου κυρίως, ὅτι ἐν τῇ κατατάξει τῶν δραμάτων τῶν ἄλλων τραγικῶν οὐδόλως λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ χρονολογία. Ἀλλ', ὅτι ἐγίνετο τοιαύτη τις κατάταξις χρονολογική, τοῦτο καθιστᾷ πιθανὸν ἡ μαρτυρία τῆς ὑποθέσεως τῆς Ἀντιγόνης ὑπὸ Ἀριστοφάνους τοῦ γραμματικοῦ λέγουσα· «λέλεκται δὲ τὸ δρᾶμα τοῦτο τριακοστὸν δεύτερον». (Ὁμοία τις μαρτυρία ἀπαντᾷ ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς Ἀλκήστ. τοῦ Εὐριπίδου καὶ τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἐν Bekker Anecd. graec. εἰς Ἀριστοφ. Γῆρας. Ἴδε Böckh ἐκδόσεως τῆς Ἀντιγόνης σελ. 120 σημ.). Ἀποδεχόμενοι δὲ τὴν χρονολογικὴν κατάταξιν εὑρίσκομεν ἄριστα ἔχουσαν τὴν δευτέραν τάξιν, Ἀντιγόνη, Τραχίνιαι, Φιλοκτήτης, Οἰδ. ἐπὶ Κολωνῷ. Ἄνευ χρονολογικῆς συναφείας πρὸς ταύτην ἵσταται ἡ πρώτη κατάταξις Αἴας, Ἠλέκτρα, Οἰδ. τύραννος, ἥτις ἐσχηματίσθη ἐκ τῶν δραμάτων, ἅτινα πρὸ πάντων ἀνεγινώσκοντο ἐν Βυζαντίῳ. Ἂν ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ κατατάξει ἐχρησίμευσεν ὡς κανὼν ἡ ἀλφάβητος ἢ ὁ χρόνος, εἶναι ἀβέβαιον, ἀλλὰ πιθανώτερον φαίνεται τὸ πρῶτον. Μεγάλην σημασίαν πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς χρονολογικῆς ἀκολουθίας ἔχει ἡ κατασκευὴ τῶν στίχων. Πρὸς τοῦτο δὲ παρέσχεν ἡμῖν τὸν ἑξῆς πίνακα μαθητής τις, ὁ Probst. Ἀναλύσεις ἐν τῷ τριμέτρῳ ἔχει ἐν 100 στίχοις ἡ Ἠλέκ. 3, 16, ἡ Ἀντιγ. 4, 05, ὁ Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 5, 06. αἱ Τραχίν. 5, 9, ὁ Οἰδ. τύρ. 5, 93 καὶ ὁ Φιλοκτ. 11,00. Διαίρεσιν τοῦ στίχου εἰς μέρη ὑπὸ διαφόρων προσώπων λεγόμενα ἡ Ἀντ. 0, ὁ Αἴας 4, αἱ Τραχίν. 4, ὁ Οἰδ. τύρ. 12, ἡ Ἠλ. 27, ὁ Φιλοκτ. 32, ὁ Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 48 καὶ μεταβολὴν τῶν προσώπων πλέον ἢ ἅπαξ ἡ Ἠλ. 1, ὁ Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 1, ὁ Οἰδ. τύρ. 2, ὁ Φιλοκτ. 4. Εἰς ταῦτα προστίθενται καὶ ἰδιότητές τινες τῶν λυρικῶν μέτρων, περὶ ὧν ἐν τοῖς κατωτέρω θὰ διαλάβωμεν.

[3]) Τρεῖς τραγῳδίας τοῦ Σοφοκλέους καὶ τρεῖς τοῦ Αἰσχύλου ἀνέλυε τῷ 500 ὁ Εὐγένιος (ἴδε § 427). Ὁ δὲ Τρικλίνιος περὶ τὸν μέσον αἰῶνα τελευτῶντα εὗρυνε τὸν κύκλον τέσσαρα δράματα παραλαβών, διότι πρὸς τοῖς ἄλλοις τρισὶ δράμασι ὑπεμνημάτιζε καὶ τὴν Ἀντιγόνην. Ὅμοιόν τι θὰ ἴδωμεν καὶ παρ' Ἀριστοφάνει.

καθ' ἕκαστον τῶν περισωθεισῶν τραγῳδιῶν, θὰ πραγματευθῶμεν πρότερον περὶ τῶν ὠφελειῶν, ὧν ἐγένετο πρόξενος ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὴν ἀττικὴν σκηνήν.

165. Καινουργίαι ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ. Τῶν καινουργιῶν, ἃς ὁ Σοφοκλῆς ἐπήνεγκεν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν τῆς δραματικῆς ποιήσεως, ἡ μᾶλλον προφανὴς ἦτο ἡ προσθήκη τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ [1]). Ἡ προσθήκη αὕτη φαίνεται ὅτι ἐγένετο εὐθύς, ὅτε τὸ πρῶτον προῆλθεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν (468), ἢ τοὐλάχιστον εὐθὺς μετὰ ταῦτα, διότι ἅπασαι αἱ σωζόμεναι τραγῳδίαι τοὐλάχιστον τρεῖς ἀπαιτοῦσιν ὑποκριτὰς καὶ ὁ Αἰσχύλος δ' ἤδη ἐν τῇ Ὀρεστείᾳ (458) καὶ ἴσως ἤδη καὶ ἐν τῷ Προμηθεῖ καὶ ἐν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας (467) τρεῖς μετεχειρίσθη ὑποκριτάς. Διότι τοῦτο εἶναι βεβαίως αὐθομολογούμενον, ὅτι ἡ χρῆσις τριῶν ἐν ταὐτῷ ὑποκριτῶν συνέφερεν εἰς πάντας τοὺς ποιητάς. Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν δὲ τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ προσέθηκε καὶ τὴν καινουργίαν, ὅτι διὰ τὴν ἰδίαν μικροφωνίαν ἀπήλλαξεν ἑαυτὸν τῆς ὑποχρεώσεως νὰ ὑποκρίνηται αὐτὸς πρόσωπόν τι κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ δραμάτων [2]). Τοῦτο δὲ ἐγένετο πιθανῶς τῷ 456, διότι ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου μνημονεύεται ἐν ταῖς διδασκαλίαις παρὰ τῷ νικήσαντι ποιητῇ καὶ ὁ νικήσας ὑποκριτής [3]). Πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν δὲ τοῦ τρί-

[1]) Ἀριστοτ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 4. Διογένης Λαερ. III, κεφ. 1, § 56 «ὥσπερ τὸ παλαιὸν ἐν τῇ τραγῳδίᾳ πρότερον μὲν μόνος ὁ χορὸς διεδραμάτιζεν, ὕστερον δὲ Θέσπις ἕνα ὑποκριτὴν ἐξεῦρεν ὑπὲρ τοῦ διαναπαύεσθαι τὸν χορὸν καὶ δεύτερον Αἰσχύλος, τὸν δὲ τρίτον Σοφοκλῆς καὶ συνεπλήρωσε τὴν τραγῳδίαν . . .» Παράβ. καὶ Δικαίαρχον ἐν βίῳ Αἰσχύλου 13. Σουΐδαν καὶ Βίον Σοφοκλέους.

[2]) Ἐν τῷ βίῳ ἀναγιγνώσκομεν· «καὶ πολλὰ ἐκαινούργησεν ἐν τοῖς ἀγῶσι, πρῶτον μὲν καταλύσας τὴν ὑπόκρισιν τοῦ ποιητοῦ διὰ τὴν ἰδίαν μικροφωνίαν· πάλαι γὰρ καὶ ὁ ποιητὴς ὑπεκρίνετο αὐτός».

[3]) Τὸ ἔτος τοῦτο ἀνεῦρεν ἐξετάσας τὴν μεγάλην διδασκαλίαν ἐν Corp. Inscr. Att. II, 971 ὁ Oehmichen ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1889 II, 145. Ὅτι ἡ προσθήκη τοῦ ὀνόματος τοῦ νικητοῦ ὑποκριτοῦ ἐν ταῖς διδασκαλίαις εἶναι συναφὴς πρὸς τὴν καινουργίαν τοῦ Σοφοκλέους ἢ τὴν κατάλυσιν τῆς παλαιᾶς συνηθείας, καθ' ἣν ὁ διδάσκαλος ποιητὴς ὑπεδύετο ἐν ταὐτῷ τὸ πρῶτον πρόσωπον, εἶναι ἡμετέρα ὑπόθεσις, ἥτις ἐπῆλθεν ἴσως εἰς τὸν νοῦν καὶ ἄλλων εὐκόλως. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῷ βίῳ τοῦ Σοφοκλέους παραδίδεται, ὅτι αὐτὸς ὁ ποιητὴς διεκρίθη ὑποκρινόμενος τὴν σφαιρίζουσαν Ναυσικᾶν καὶ τὸν κιθαρίζοντα

του ὑποκριτοῦ συνδέει καὶ δικαίως ὁ Διογένης τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἑλληνικῆς τραγωδίας, διότι πλείονας μὲν ὑποκριτὰς δὲν μετεχειρίσθησαν οἱ παλαιοί [1]), μόνον δὲ διὰ τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ ἀπέβη δυνατὴ εἰς τὸν Σοφοκλέα ἡ τεχνικὴ διεξαγωγὴ πεπλεγμένης πράξεως καὶ ἡ ἐνεργὸς ἀντιπαράστασις διαφόρων χαρακτήρων, ὡς τοῦ τῆς Ἀντιγόνης καὶ Ἰσμήνης, τῆς Ἠλέκτρας καὶ Χρυσοθέμιδος.

Ὡς δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποκριτῶν, οὕτως ἐπηύξησεν ὁ Σοφοκλῆς καὶ τὸν τῶν χορευτῶν μεταχειρισθεὶς ἀντὶ δώδεκα δέκα καὶ πέντε [2]). Ἡ καινουργία δ' αὕτη εἰσήχθη μετὰ τὴν ἀνωτέρω μνημονευομένην, διότι δὲν ἀπαντᾷ ἔτι οὔτε ἐν τῷ Ἀγαμέμνονι τοῦ Αἰσχύλου, οὔτε ἐν τῷ Αἴαντι αὐτῷ τοῦ Σοφοκλέους. Καίπερ δ' ἥττονος λόγου ἀξία κατέστησεν ὅμως καὶ ἡ καινουργία αὕτη δυνατὴν συμμετρικωτέραν τινὰ παράταξιν τοῦ χοροῦ (7+7+Κορυφαίῳ) καὶ πρὸς τοῦτο ἀπέδειξεν μᾶλλον αὐθυπόστατον τὴν θέσιν τοῦ κορυφαίου καὶ δὴ ὁσάκις οἱ χορευταὶ ἀντιπρόσωποι ἵσταντο. Ἐν τούτῳ δὲ συνίσταται καὶ ἡ συνάφεια τῶν δύο τούτων καινοτομιῶν, διότι νῦν ἐν τῷ ἀμοιβαίῳ διαλόγῳ ὁ κορυφαῖος ὡς τέταρτος ὑποκριτὴς ἀντιπαρετίθετο πρὸς τοὺς τρεῖς κυρίως ὑποκριτάς [3]). Ὡς δ' ὁ λεξικογράφος Σουίδας μνημονεύει, ἔγραψεν ὁ Σοφοκλῆς καὶ ἰδίαν ἐν πεζῷ λόγῳ πραγματείαν περὶ χοροῦ, ἐν ᾗ ἀγωνι-

Θάμυριν, ὀφείλομεν μετὰ τὰ ἀνωτέρω νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἀμφότερα τὰ δράματα ταῦτα, ἡ Ναυσικᾶ καὶ ὁ Θάμυρις, ἀναγκαίως ἐποιήθησαν πρὸ τοῦ 456 ἢ μεταξὺ τοῦ 468 καὶ 456. Ὅτι δ' ἡ Ναυσικᾶ τοσοῦτον πρωΐμως ἐποιήθη, ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἔλλειψις σκηνῆς, ὡς παρατηρεῖ ὁ Robert ἐν Götting. Anzeig. 1897 ἐν σελ. 29.

[1]) Ἀμφίβολον εἶναι ἐν τούτοις, ἂν ἐπαρκοῦσι τρεῖς ὑποκριταὶ εἰς τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ καὶ ἂν δὲν εἶχον ἀνάγκην καὶ τετάρτου ὑποκριτοῦ ἢ τοὐλάχιστον ἑνὸς κωφοῦ προσώπου διὰ τὴν Ἰσμήνην ἐν τοῖς στίχοις 1097, 1255, 1542.

[2]) Ἴδε βίον λέγοντα· «τοὺς δὲ χορευτὰς ποιήσας ἀντὶ ιϐ', ιε'». Ὡσαύτως καὶ ὁ Σουίδας.

[3]) Εἰς ταῦτα ἔτρεψε τὴν προσοχὴν τῶν λογίων ὁ Hense, Der Chor des Sophocles, Berl. 1877. Παράϐ. καὶ Christ, Metrik ἐν σελ. 670 τῆς 2ας ἐκδ. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι πᾶσαι σχεδὸν αἱ τραγῳδίαι τοῦ Σοφοκλέους ὀνομάζονται ἐκ τοῦ κυρίου προσώπου, ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας αἱ πλεῖσται τῶν τοῦ Αἰσχύλου ἀπὸ τοῦ χοροῦ ἔχουσι τὸ ὄνομα.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

ζόμενος πρὸς Θέσπιν τε καὶ Χοιρίλον ἐξηγεῖτο εἰς τοὺς καταστάτας τῶν χορῶν τὰ πλεονεκτήματα τῆς καινοτομίας αὐτοῦ.

Ἡ σπουδαιοτάτη δὲ καινουργία ἦτο ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν καθ' ἕκαστον δραμάτων ἀπὸ τῆς τετραλογικῆς ἢ τριλογικῆς συναφείας. Καὶ ὁ μὲν Σουίδας ἀσαφῶς τοῦτο διὰ τῶν ἑξῆς ἐκφέρει· ἦρξε τοῦ δρᾶμα πρὸς δρᾶμα ἀγωνίζεσθαι, ἀλλὰ μὴ τετραλογεῖσθαι (κατ' ἄλλην γραφὴν τετραλογίαν). Ἀλλὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν λόγων τούτων παρέχουσιν ἡμῖν αὐταὶ αἱ τραγῳδίαι τοῦ Σοφοκλέους, ἂν καὶ βαρέως φέρομεν τοῦτο, ὅτι οὐδεμία πλήρης διδασκαλία διεσώθη καὶ οὐδεμία μαρτυρία περὶ τῶν σὺν τοῖς περισωθεῖσι δράμασιν ἐν ταὐτῷ διδαχθεισῶν τραγῳδιῶν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς καινοτομίας ταύτης καὶ μετ' αὐτὴν ἠγωνίζοντο οἱ τραγικοὶ ἐν τοῖς μεγάλοις Διονυσίοις τέσσαρα διδάσκοντες δράματα καὶ οὐχὶ ἓν μόνον, ὡσαύτως δὲ καὶ πρὸ τῆς καινουργίας καὶ μετ' αὐτὴν ἓν μόνον ἔπαθλον ἐλάμβανον οἱ καθ' ἕκαστον χορηγοὶ καὶ ποιηταὶ διὰ σύμπαντα τὰ τέσσαρα δράματα [1]). Ἂν δὲ μετὰ τὴν καινοτομίαν τοῦ Σοφοκλέους τὰ τρία δράματα μιᾶς τριλογίας οὐχὶ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, ἀλλὰ διηρημένα εἰς τρεῖς διαδοχικὰς ἡμέρας ἐδιδάσκοντο καὶ ἂν ἡ τελικὴ κρίσις ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ συνόλου τῆς κρίσεως τῶν καθ' ἕκαστον δραμάτων, περὶ τούτων εἰκασίαι μόνον ἐπιτρέπονται [2]).

[1]) Αἱ πολυπληθεῖς ἀποδείξεις τῶν δύο τούτων θέσεων παρετέθησαν ὑπὸ τοῦ Bergk ἐν τῇ Griech. Litt. III, 231. Περὶ τετραλογίας τινὸς τοῦ Σοφοκλέους συνισταμένης ἐκ τῶν τραγῳδιῶν Αἰγέως(;), Ὀδυσσέως, Ἰδήρων καὶ Τηλέφου, ἥτις ἐδιδάχθη ἐν Ῥόδῳ μετὰ τὴν 4 ἑκατονταετηρίδα, ἴδε Kaibel ἐν Hermes 23, 273.

[2]) Περὶ τῶν εἰκασιῶν τούτων ἴδε Bergk, Vita Sophoc. σελ. XXIX. Ὁ Dindorf, Vita Soph. σελ. XXXV ἀμφιβάλλει περὶ τῆς γνησιότητος τῆς παραδόσεως καὶ ἀποδίδει τὸ χωρίον ἐκεῖνο διωρθωμένον οὕτως τοῦ μὴ δρᾶμα . . . εἰς τὸ περὶ Φρυνίχου ἄρθρον. Ὁ δ' Ad. Schöll, Gründlicher Unterricht über die Tetralogien des alten Theaters, Leip. 1859 ἀντιστρατεύεται ἀνεπιτυχῶς πρὸς τὴν ἐν τῷ κειμένῳ δοθεῖσαν, εἰς τὸν Welcker ἀναγομένην ἑρμηνείαν καὶ ἐν σελ. 37 κηρύττει τὸ χωρίον τοῦ Σουΐδα ὡς ἐσφαλμένην γνώμην τῶν μεταγενεστέρων. Τὴν δὲ θεωρίαν τοῦ Schöll περὶ ἐσωτερικῆς τινος συναφείας τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Οἰδίποδος πειρᾶται νὰ ὑποστηρίξῃ μετ' ἀγχινοίας μέν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐπιτυχίας ὁ Vischer, Beilage zur Allgmeinen Zeitung 1861 ἀρ. 186—189. Τὸ ζήτημα ἐξήντλησεν ὁ L. Schmidt, ἐν τῇ συγγραφῇ Bilden die 3 thebanischen Tragödien eine Trilogie? ἐν τοῖς Comment. philol. Bonn 249—259. Τὴν γνώμην, ὅτι τὰ 3 δρά-

Ἀλλ' ὅ,τι ἐκ τῶν περισωθεισῶν τραγῳδιῶν κατανοοῦμεν, εἶναι, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἑκάστην τραγῳδίαν περιετόρνευεν οὕτως, ὥστε καὶ ἄνευ τῶν δύο ἄλλων καὶ καταληπτὴ ἦτο καὶ νὰ ἐκτιμηθῇ ἠδύνατο. Ἀπηλλάγη ἄρα τῆς ἀνάγκης νὰ ἐξάγῃ ἐκ μικροῦ τινος μύθου, οἷος ἦτο ἐπὶ παραδείγματι ὁ μῦθος τοῦ Λυκούργου, τρεῖς τραγῳδίας καὶ ἐνεφύσησεν ἐν ταὐτῷ εἰς ἕκαστον δρᾶμα πλείονα ζωὴν καὶ δρᾶσιν ἐκσπάσας ἐκ τοῦ ὅλου μύθου τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ὅπερ πρὸ πάντων ἦτο ἐπιτήδειον εἰς πλήρη ζωῆς δραματικὴν πρᾶξιν. Οὕτως αἱ τρεῖς τραγῳδίαι Οἰδίπους ὁ τύραννος, Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ καὶ Ἀντιγόνη, ὧν ἡ ὑπόθεσις φαίνεται ἐπιτηδειοτάτη πρὸς τριλογικὴν συνάφειαν, ἐποιήθησαν ἑκάστη καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐδιδάχθησαν ἄλλη ἐν ἄλλῳ χρόνῳ.

Περὶ ἄλλων δ' ἧττον ἀξίων λόγου καὶ διαμφισβητουμένων καινοτομιῶν τοῦ Σοφοκλέους μανθάνομεν, ὅτι ἐξεῦρε τὴν καμπύλην βακτηρίαν τῶν γερόντων καὶ τὰς λευκὰς κρηπῖδας τῶν ὑποκριτῶν καὶ χορευτῶν [1]), ὅτι συνεπλήρωσε τὴν σκηνογραφίαν [2]) καὶ ὅτι εἰσήγαγεν εἰς τὴν μουσικὴν τοῦ θεάτρου [3]) τὴν φρυγιστὶ ἁρμονίαν καὶ διθυραμβικοὺς τρόπους.

ματα ἐδιδάσκοντο εἰς τρεῖς ἡμέρας κατὰ διαδοχήν, καθιστᾷ βεβαίως πιθανὴν ἡ κατὰ λέξιν ἐξήγησις τοῦ χωρίου τοῦ Σουΐδα καὶ νεωστὶ ὑπερεμάχησεν αὐτῆς αὖθις ὁ **Freericks**, **Eine Neuerung des Sophokles** ἐν τοῖς **Commentat. Ribbeckianae** 1888 σελ. 205 – 215. Ὁ **Wecklein**, **Über eine Trilogie des Aeschylos und über die Trilogie überhaupt** ἐν **Sitzungsber. der bayer. Akad.** 1891 ἐν σελ. 368 κ. ἑξ. προτείνει νὰ ἑρμηνευθῶσιν οὕτως οἱ λόγοι τοῦ Σουΐδα, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἐπιτραπῇ νὰ ἀγωνίζωνται οἱ ποιηταὶ δρᾶμα πρὸς δρᾶμα, ἤτοι δι' ἑνὸς μόνου δράματος πρὸς ἓν μόνον δρᾶμα.

[1]) Ἐν τῷ βίῳ ἀναγιγνώσκομεν· «Σάτυρος δέ φησιν ὅτι καὶ τὴν καμπύλην βακτηρίαν αὐτὸς ἐπενόησεν· φησὶ δὲ καὶ Ἴστρος τὰς λευκὰς κρηπῖδας αὐτὸν ἐξευρηκέναι, ἃς ὑποδοῦνται οἵ τε ὑποκριταὶ καὶ οἱ χορευταί, καὶ πρὸς τὰς φύσεις αὐτῶν γράψαι τὰ δράματα.»

[2]) Ὁ Ἀριστ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 4 λέγει· «τρεῖς δὲ ὑποκριτὰς καὶ σκηνογραφίαν Σοφοκλῆς παρεσκεύασεν.» Ἀλλὰ κατὰ τὸν **Vitruvius VII praefatio** ὁ Ἀγάθαρχος ἐζωγράφησεν σκηνὰς πρὸς τὰ δράματα τοῦ Αἰσχύλου. Ἴσως δ' ἡ διάστασις τῶν δύο μαρτυριῶν πρέπει νὰ συναφθῇ πρὸς τοῦτο, ὅτι ἐν τοῖς παλαιοτέροις δράμασι τοῦ Αἰσχύλου τὸ θέατρον δὲν εἶχεν ἔτι σκηνήν.

[3]) Ἐν τῷ βίῳ γράφονται ταῦτα· «φησὶ δὲ Ἀριστόξενος ὡς πρῶτος τῶν Ἀθήνηθεν ποιητῶν τὴν Φρυγίαν μελοποιΐαν εἰς τὰ ἴδια ἄσματα παρέλαβε καὶ τοῦ διθυραμβικοῦ

166. Ἡ τέχνη τοῦ Σοφοκλέους. Αἱ καινοτομίαι, ἃς ὁ Σοφοκλῆς εἰσήγαγεν εἰς τὴν μορφὴν τῆς διδασκαλίας τῶν δραμάτων, ἦσαν καλαὶ καὶ ἐν μέρει ἔξοχοι ἐπινοήσεις τοῦ μεγάλου διδασκάλου. Ἀλλ' ἡ πνευματικὴ οὐσία, ἣν ἠπίστατο νὰ ἐμφυσᾷ εἰς τὰ δημιουργήματα τῆς ποιητικῆς αὐτοῦ μεγαλοφυΐας, ἦτό τι ἀνώτερον καὶ ὑψηλότερον[1]). Ἰδίως δ' ἀξία ἐπαίνων εἶναι ἡ ζωγραφία τῶν χαρακτήρων τόσον διὰ τὴν φυσικὴν ἀλήθειαν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἰδανικὴν ἀντίληψιν. Τὰ πρόσωπα τῶν τραγῳδιῶν αὐτοῦ κεῖνται ἐγγύτερον τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ τῆς αἰσθήσεως, ἢ ὅσον τὰ τοῦ Αἰσχύλου. Διότι δὲν ἀναβιβάζει ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὑπεράνθρωπους, γιγαντιαίας δυνάμεις, ἀλλ' ἐκφαίνει ἐν διαυγῶς ἐσκιαγραφημένῃ ἐκφράσει τὰς τρυφερὰς ὁρμὰς τοῦ ἔρωτος, τὴν πολιτικὴν σύνεσιν τῶν ἀρχόντων, τὰς ἀντιθέσεις τῶν φύλων καὶ τῶν ἡλικιῶν. Ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα ὄντα τὰ πρόσωπα αὐτοῦ δὲν ἐκπίπτουσιν ἐκ τοῦ σεμνοῦ ὕψους τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων εἰς τὴν ταπεινὴν χυδαιότητα τῶν ἀγοραίων καὶ κοινῶν ἀνθρώπων τοῦ παρόντος πλὴν βεβαίως τῶν ἀσημάντων, μετὰ χαριτίας συμφώνως πρὸς τοὺς ἀγοραίους ἀνθρώπους ἐζωγραφημένων προσώπων τῶν ἀγγέλων καὶ φυλάκων. Αὐτὸς δ' ὁ Σοφοκλῆς εἶχε καθαρὰν συνείδησιν τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ ταύτης τῆς ζωγραφίας τῶν χαρακτήρων τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦτο ἔλεγε τὸ περίφημον ἐκεῖνο αὐτὸν μὲν οἵους δεῖ ποιεῖν, Εὐριπίδην δ' οἷοί εἰσιν[2]). Ἐν ταὐτῷ δ' ἐμπειρότατος ἦτο νὰ προκαλῇ ἐν ταῖς τραγῳδίαις συγκρούσεις πνευματικῶν δυνάμεων διὰ τῶν ὀξέως ἐκπεφρασμένων ἀντιθέσεων τῶν χαρακτήρων, ὡς τῆς ἡρωϊκῆς Ἀντιγόνης καὶ τῆς τρυφερᾶς καὶ εὐαισθήτου Ἰσμήνης, τοῦ πονηροῦ Ὀδυσσέως καὶ τοῦ χρηστοῦ καὶ ἁπλοῦ Νεοπτολέμου, τοῦ ἰσχυ-

τρόπου κατέμιξεν.» Ὁ διθυραμβικὸς δὲ τρόπος φαίνεται ἔχων σχέσιν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς συχνῆς μεταβολῆς τῶν ῥυθμῶν ἐν τοῖς μελικοῖς.

[1]) O. Ribbek, Sophokles und seine Tragödien ἐν τῇ Sammlung wissenschaftlicher Vorträge, 83 τεῦχος.

[2]) Ἴδε Ἀριστ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 25.

ρογνώμονος Αἴαντος καὶ τῆς ἀφωσιωμένης Τεκμήσσης. Μετὰ πολλῆς δὲ τέχνης τέλος ἀπέβλεπε κατὰ τὴν ζωγραφίαν τῶν χαρακτήρων καὶ εἰς τὴν ἰδιοφυΐαν καὶ τὴν φύσιν τῶν ὑποκριτῶν, ἐξ ὧν εἶναι ἡμῖν γνωστοὶ ὁ Τληπόλεμος, ὁ Κλειδημίδης καὶ ὁ Καλλιππίδης[1]). Καὶ ἀληθῶς ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἠλέκτρα, ἡ Ἰσμήνη καὶ ἡ Χρυσόθεμις ἐμφανῶς ἐγράφησαν συμφώνως πρὸς τὴν ἰδιοφυΐαν τῶν ὑποκριτῶν, οἵτινες ὑπεκρίθησαν τὰ πρόσωπα ταῦτα[2]).

Κατὰ τὴν κατασκευὴν δὲ τοῦ δράματος σύμπασα ἡ προσοχὴ αὐτοῦ ἦτο σταθερῶς ἐστραμμένη εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πρᾶξιν καὶ τὴν ἐν αὐτῇ ἐνσώματον ἰδέαν. Ἐκ τούτου ἀποφεύγει ἐπιμελῶς πᾶσαν προσθήκην δυναμένην νὰ διασκεδάσῃ τὸ βλέμμα καὶ νὰ ἀποστρέψῃ τὴν προσοχὴν ἐκ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου σκοποῦ. Μετὰ ἐγνωσμένης δὲ διανοητικῆς διαυγείας καὶ οὐχὶ κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις ἀμαυροῦ τινος αἰσθήματος διενοεῖτο καὶ κατέγραφε πρῶτον τὸ ὅλον σχέδιον τοῦ δράματος μέχρι τῆς ἐσχάτης λεπτομερείας καὶ εἶτα διεξῆγεν αὐτὸ ἐν αὐστηρᾷ κανονικότητι, ἵνα μή τι μέρος ἀποβῇ παράχορδον. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται πρὸ πάντων ἐν τοῖς χορικοῖς ᾄσμασιν, ἅτινα πάντοτε μένουσιν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως καὶ ἐκφράζουσιν ἀκριβῶς ἀνάλογα αἰσθήματα πρὸς ἐκεῖνα, ἅτινα ἀναγκαίως διεγείρει ἡ πρᾶξις τοῦ δράματος ἐν πάσῃ αἰσθανομένῃ ψυχῇ. Καὶ τὴν τοιαύτην δὲ τέχνην τοῦ Σοφοκλέους ἐξετίμησεν ὀρθῶς ὁ Ἀριστοτέλης, ὃς προβάλλων ἐν τῇ περὶ ποιητικῆς πραγματείᾳ (18) ὡς ὑπόδειγμα τὸν τρόπον τῆς χρήσεως τοῦ χοροῦ ὑπὸ τοῦ Σοφοκλέους λέγει· καὶ τὸν χορὸν δὲ ἕνα δεῖ ὑπολαβεῖν τῶν ὑποκριτῶν καὶ μόριον εἶναι τοῦ ὅλου καὶ συναγωνίζεσθαι μὴ ὥσπερ Εὐριπίδῃ, ἀλλ' ὥσπερ Σοφοκλεῖ. Ἀλλ' οὐχὶ ἑνός τινος ὑποκριτοῦ τὴν θέσιν κατέχει ὁ χορὸς τοῦ Σοφοκλέους, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐν τῇ φωνῇ τοῦ λαοῦ

[1]) Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Νεφ. 1267 καὶ Βατρ. 803. Παράδ. καὶ Βίον 6.

[2]) Ἀλλὰ δὲν προέβαινεν ἐν τούτῳ ἐπὶ τοσοῦτον ὁ Σοφοκλῆς ὅσον ὁ Σαίξπηρ, ὃς ἐν τῷ Ἀμλέτῳ διὰ τῶν λόγων τῆς βασιλίσσης is fat and scant of breath τὸν ὑποκριτὴν καὶ οὐχὶ τὸν παριστανόμενον Ἀμλέτον χαρακτηρίζει.

ἐκφαινομένην ἠθικὴν συνείδησιν, τὸ δὲ ἴσταται ὑπεράνω τῆς πάλης τῶν παθῶν καὶ οὕτως ἀποτελεῖ ἀληθῶς τὸ ἰδανικὸν στοιχεῖον ἐν τῇ σοφοκλείῳ τραγῳδίᾳ [1]).

Ὁ κύριος δὲ σκοπὸς τῆς τραγῳδίας, ἡ διέγερσις καὶ κάθαρσις τοῦ φόβου καὶ τοῦ ἐλέου, δὲν ἐπιτυγχάνεται, ὡς ὀρθῶς ἀνεγνώρισεν ὁ Σοφοκλῆς, ἄνευ τῆς ἐκταραττούσης μεταβολῆς τῆς τύχης τῶν κυρίων προσώπων, τῆς περιπετείας. Δυστυχία, θάνατος καὶ θρῆνοι ἀπετέλουν ἀνέκαθεν τὴν τραγῳδίαν, ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς ἤτο ἐμπειρότατος νὰ καθιστᾷ μὲν καταφανῆ εἰς τοὺς θεατὰς τὴν μετάπτωσιν ἀπὸ τοῦ εὐηλίου ὕψους τῆς εὐτυχίας εἰς τὰ ζοφερὰ οἰκήματα τοῦ θανάτου, νὰ κρατῇ δ' αὐτοὺς ἐν μετεώρῳ ψυχικῇ καταστάσει καὶ ν' ἀναγκάζῃ νὰ τρέμωσι περὶ τῆς τύχης τῶν ἡρώων. Εἰς τοῦτο δ' ὠφέλει αὐτὸν ἡ ἐπιτυχὴς ἐκλογὴ τῆς ὑποθέσεως καὶ ἡ ἐπιτηδεία ἐπεξεργασία αὐτῆς. Ἁπλαῖ τραγῳδίαι, οἵας ἠγάπα ὁ Αἰσχύλος, δὲν ἤρεσκον εἰς αὐτὸν καὶ ἐκ τούτου ἠπίστατο νὰ διακόπτῃ καὶ ζωογονῇ δι' ἐπεισοδίων τὴν εὐθὺ βαίνουσαν ἁπλῆν πρᾶξιν ὡς καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Αἴαντι καὶ τῷ Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ. Πεπλεγμένας ἄρα τραγῳδίας ἐπεζήτει μετὰ φοβερῶν περιπετειῶν καὶ δι' ἐπιτηδείων προσθηκῶν, οἷα ἐπὶ παραδείγματι ἡ τοῦ ἔρωτος τοῦ Αἵμονος ἢ ἡ συμφορὰ τοῦ Ὀρέστου ἐν τοῖς πυθικοῖς ἀγῶσιν, ἐπειρᾶτο νὰ ἀποπληρώσῃ τὴν ἔνδειαν τοῦ παραδεδομένου μύθου οὔτε ὅλως καταλείπων τὴν ὁδὸν τῆς παραδόσεως, ὡς ὁ Εὐριπίδης, οὔτε πλανώμενος εἰς τὰ μυθώδη καὶ φανταστικά. Τὴν λύσιν δὲ τοῦ δράματος ἐπέφερε διὰ τῆς ἐπιτηδείας πλοκῆς τῆς ὑποθέσεως καὶ τῆς εἰς τοὺς χαρακτῆρας τῶν προσώπων καὶ τὴν ὅλην κατασκευὴν τοῦ δράματος ἐρειδομένης πορείας τῆς πράξεως. Οὕτως δὲ μόνον ἐν τῷ Φιλοκτήτῃ κατέφυγε εἰς τὴν εὐμαρῆ διέξοδον τοῦ ἐκ μηχανῆς θεοῦ. Ἐν ᾧ δ' οὕτως ἀπέδιδεν εἰς τὴν ἠθικὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου μείζονα δύναμιν ἐπὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ τύχης, ἐμετρίαζε τὴν πι-

[1]) Εἰς τὸν χορὸν τοῦ Σοφοκλέους ἐφαρμόζεται τὸ τοῦ Ὁρατίου ἐν ποιητικῇ τέχνῃ (Epist II, 3), 193 κ. ἑ. καὶ τὸ τοῦ Ἀριστοτ. ἐν Προβλημάτων XIX, 45.

κρίαν τῆς τῶν παλαιῶν παραστάσεως περὶ τῆς τυφλῶς τὰ πάντα διοικούσης εἱμαρμένης. Ἐκ τούτου δὲν εἶναι ἀλληγορικὴ παιδιὰ τοῦτο, ὅτι ἐν τῷ Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ (1381) ἀποδεικνύει τὴν Δίκην ξύνεδρον Ζηνὸς τοῦ τὰ πάντα διοικοῦντος. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ πίστει εἰς ἠθικήν τινα διάταξιν τῶν ὅλων καὶ ἐν τῷ εὐλαβεῖ σεβασμῷ τῶν αἰωνίων νόμων τῆς εὐγενοῦς ἡμερότητος ἐξεδηλοῦτο ἐν ταὐτῷ ἡ βαθεῖα θεοσέβεια, ἣν ἐπῄνουν αὐτοῦ οἱ παλαιοὶ καὶ ἥτις ἐπλήρου αὐτὸν ταπεινῆς πίστεως εἰς τὰς μαντείας τῶν μάντεων καὶ τοὺς χρησμοὺς τῶν μαντείων [1]).

Ὡσαύτως δ' ἐπιτηδειότατα μετεχειρίζετο καὶ τὰ μικρότερα μέσα, δι' ὧν συνέτεινε καὶ ἐτάραττε τὰς ψυχὰς τῶν θεατῶν. Οὕτως ἡ σκηνὴ τῆς ἀναγνωρίσεως ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ οὐδεμιᾶς Εὐριπιδείου ὑπολείπεται ὡς πρὸς τὴν συγκινητικὴν ἐντύπωσιν. Δεξιώτατα δὲ διεχειρίζετο τὴν τέχνην τῆς τραγικῆς εἰρωνείας καὶ ἐν ἰδίαις ἐκφράσεσι καὶ ἐν ὁλοκλήροις σκηναῖς [2]). Καὶ ἀληθῶς ὁπόσον βαθέως ἠσθάνοντο οἱ θεαταί, οἵτινες ἐγνώριζον ἤδη ἐκ τῶν προτέρων τὴν πορείαν καὶ τὴν λύσιν τῆς πλοκῆς, τὴν μηδαμινότητα τῆς ἀνθρωπίνης συνέσεως ἀκούοντες τοῦ Οἰδίποδος λέγοντος· ἀλλ' οὔποτ' εἶμι τοῖς φυτεύσασίν γ' ὁμοῦ (στ. 1007), ἐν ᾧ πράγματι ἀπὸ πολλοῦ ἤδη συνέζη ἐν μιαρᾷ σχέσει μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ μητρός!

167. Γλῶσσα καὶ μετρικὴ. Εὐγενὴς καὶ ὑψηλὴ ὡς ἡ ζωγραφία τῶν χαρακτήρων εἶναι καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Σοφοκλέους. Καὶ ἐνταῦθα ὅμοιος πρὸς τὸν μέγαν σύγχρονον Φειδίαν ἐτήρησε τὸ ἁρμόζον μέτρον, τὴν ὀρθὴν μέσην ὁδὸν ἀποφεύγων τὰ ἄκρα καὶ διαπαίζων μὲν τὸν ὄγκον τοῦ Αἰσχύλου, ἀφιστάμενος δὲ τῆς ἀγοραίας χυδαιότητος τοῦ Εὐριπίδου [3]). Ἐν τῇ χάριτι δὲ τῆς γλώσσης καὶ οὐχὶ μόνον ἐν τούτῳ, ὅτι εἶχετο τῶν μύθων τοῦ

[1]) Σχόλ. εἰς Ἠλέκτραν 831 « τελέως ἀμηχανεῖ ὁ Σοφοκλῆς εἰς τοὺς θεοὺς βλασφημῶν· καὶ γὰρ εἷς ἦν τῶν θεοσεβεστάτων».

[2]) Thirlwall, On the irony of Sophocles ἐν Philol. Mus. II, 483. Philol, 6, 81.

[3]) Ἴδε Πλούταρ. ἐν τῷ Πῶς ἄν τις αἴσθοιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ 7.

ἐπικοῦ κύκλου, ἀνεγνώριζον οἱ παλαιοὶ τὸν ὁμηρικὸν χαρακτῆρα τῆς σοφοκλείου ποιήσεως [1]). Καὶ περὶ μὲν τοῦ μέλιτος, ὅπερ ὁ Ἀριστοφάνης εὗρισκεν ἐν τοῖς λόγοις αὐτοῦ, εἴπομεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω. Ἀλλὰ τοῦ γλυκέος ἀφίσταται πολὺ ὁ τρόπος αὐτοῦ τοῦ λέγειν καὶ σκέπτεσθαι καὶ δὴ ἐκ τοῦ ἐναντίου πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἡμεῖς αἰσθανόμεθα, εἶναι καὶ αἱ σκέψεις καὶ αἱ λέξεις τῆς Ἀντιγόνης καὶ τῆς Ἠλέκτρας πολλάκις λίαν αὐστηραὶ καὶ ψυχραί [2]).

Ἐν τῇ στιχοποιΐᾳ καὶ ἐν τοῖς ῥυθμοῖς ἀφίστατό πως τῆς αὐστηρότητος καὶ κανονικότητος τοῦ Αἰσχύλου. Ἰδίᾳ δ' ἀπετόλμα αὐτὸς συχνάκις ἐν τοῖς τριμέτροις τοῦ διαλόγου τὴν ἀνάλυσιν τῶν μακρῶν συλλαβῶν καὶ τὸν καταμελισμὸν τοῦ στίχου εἰς μέρη ὑπὸ διαφόρων λεγόμενα καὶ δὴ ἐνίοτε τὴν ἀπόστροφον ἐν τέλει τοῦ στίχου [3]). Τὰ ἐλεύθερα δὲ μέτρα τῶν χορικῶν αὐτοῦ ᾄσμάτων καὶ μελῳδιῶν οὔτε τὴν ποικιλίαν ἔχουσιν οὔτε τὴν ἁπλῆν καὶ διαυγῆ κατασκευὴν τῶν τοῦ Αἰσχύλου. Καὶ ὅμως οἱ ῥυθμοὶ προσαρμόζονται ἄριστα πρὸς τὴν ἑκάστοτε διάθεσιν, ἂν δὲ στροφαί τινες δυσχερέστερόν πως ἀπαγγέλλονται καὶ μόλις πως γίνονται καταληπταὶ εἰς τὴν ἀκοὴν ἡμῶν, αἴτιον τούτου εἶναι ἡ ἀπώλεια τῶν μελῳδιῶν. Πάντως δ' ἡ δαψίλεια τῶν ῥυθμικῶν μορφῶν τοῦ Σοφοκλέους ὑπερέχει πολὺ τῶν συνήθων τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἀκριβῶς τὰ χορικὰ αὐτοῦ ᾄσματα ἀποτελοῦσι διὰ τὸ ὕψος καὶ βάθος τῶν ἐννοιῶν καὶ τὴν καλλονὴν τοῦ λεκτικοῦ τοὺς καλλίστους μαργαρίτας τοῦ εὐκλεοῦς στεφάνου τοῦ ποιητοῦ [4]). Συγκεφα-

[1]) Ὁ Πολέμων κατὰ Σουΐδαν καὶ Διογ. Λαέρτ. IV, 20 «ἔλεγεν οὖν Ὅμηρον μὲν Σοφοκλέα ἐπικόν, Σοφοκλέα δὲ Ὅμηρον τραγικόν». Παράδ. καὶ Βίων 93 καὶ Διονύσ. Ἁλικ περὶ συνθέσ. ὀνομ. 24 καὶ Δίωνα Χρυσόστ. ἐν τῷ Περὶ Αἰσχ. καὶ Σοφ. καὶ Εὐρ. (λόγ. 52 σελ. 272.

[2]) Ὁ Διογ. Λαέρτ. ἔνθ ἀνωτέρω Περὶ Πολέμωνος· «ἦν δὲ καὶ φιλοσοφοκλῆς καὶ μάλιστα ἐν ἐκείνοις . . . ἔνθα ἦν κατὰ τὸν Φρύνιχον οὐ γλύξις οὐδ' ὑπόχυτος ἀλλὰ πράμνιος.»

[3]) Ἴδε Ἀθην. XIII, 598c. Παράδ. καὶ Christ, Metrik ἐν σελ. 304 τῆς 2ας ἐκδ. Ὠνομάζετο δὲ τοῦτο κατὰ τὸ σχόλ. εἰς Ἡφαιστ. 143 ἐκδ. Westph. εἶδος Σοφόκλειον.

[4]) Σχόλ. εἰς Οἰδιπ. ἐπὶ Κολ. 668 «Σοφοκλῆς ἐπὶ τὸ ἴδιον ἁπανταχῇ χαρακτηριστικόν, τὸ γλαφυρὸν καὶ ᾠδικὸν μέλος. Ἴδε καὶ Δίων. Χρυσ. ἔνθ' ἀνωτέρω [162 ἐκδ. Dind]. «τά

λαιοῦντες δὲ πάντα ταῦτα κατανοοῦμεν, διὰ τί τοσαύτην τιμὴν ἀπένεμον καὶ αὐτοὶ οἱ κωμικοὶ εἰς τὸν Σοφοκλέα, τιμήν, ἣν οἱ καλλιτέχναι ἐξεδήλουν διὰ τῆς ταινίας, ἣν περιέπλεκον περὶ τὴν κόμην αὐτοῦ [1]). Τὴν κρίσιν δὲ πάντων τῶν παλαιῶν ἀποδίδει ὁ Ξενοφῶν ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ λέγων· «ἐπὶ μὲν ἐπῶν ποιήσει Ὅμηρον ἔλεγε μάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ διθυράμβῳ Μελανιππίδην, ἐπὶ δὲ τραγῳδίᾳ Σοφοκλέα [2])».

Καὶ νῦν προβαίνομεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἔργων αὐτοῦ.

168. Αἴας μαστιγοφόρος. Ἡ τραγῳδία προσηγορεύθη οὕτως κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἀπολεσθέντα Αἴαντα Λοκρὸν ἀπὸ τῆς μάστιγος, ἣν κραδαίνει ὁ Αἴας ὑπεράνω τοῦ κριοῦ, ὃν ἐκλαμβάνει ἀντὶ τοῦ Ὀδυσσέως (στ. 110) [3]). Καὶ ἡ μὲν ὑπόθεσις, ἣν εἶχεν ἤδη πραγματευθῇ ἐν ταῖς Θρήσσαις καὶ ὁ Αἰσχύλος, ἐλήφθη ἐκ τῆς μικρᾶς Ἰλιάδος τοῦ Λέσχεω [4]), ἀλλ' ἐνδιέφερεν ἰδίᾳ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, διότι ὁ Σαλαμίνιος Αἴας ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἀρχηγέτας ἥρωας [5]). Ἐχόμενος δὲ τοῦ ἔπους ὁ Σο-

τε μέλη οὐκ ἔχει πολὺ τὸ γνωμικὸν οὐδὲ τὴν πρὸς ἀρετὴν παράκλησιν. ὥσπερ τὰ τοῦ Εὐριπίδου, ἡδονὴν δὲ θαυμαστὴν καὶ μεγαλοπρέπειαν, ὥστε μὴ εἰκῇ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ τὸν Ἀριστοφάνην εἰρηκέναι·

«ὁ δ' αὖ Σοφοκλέους τοῦ μέλιτι κεχρισμένου
ὥσπερ καδίσκου περιέλειχε τὸ στόμα».

[1]) Welcker, Denkm. der alten Kunst I, 470 κ. ἑ.

[2]) Ξεν. Ἀπ. I, 4, 3. Ὁμοίως ὁ γράψας τὸν Βίον Αἰσχύλου γραμματικὸς ἀποδεικνύει, ὅτι διὰ τοῦ Σοφοκλέους ἡ τραγῳδία ἐξίκετο τῆς τελειότητος.

[3]) Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ὁ Δικαίαρχος ἐπέγραφεν ἁπλῶς Αἴαντος θάνατος, ἐν δὲ ταῖς διδασκαλίαις ψιλῶς Αἴας ἀναγέγραπται.

[4]) Ὁ Πρόκλος ἐν Χρηστομ. σελ. 238 ἐκδ. Westph. λέγει· «ἡ τῶν ὅπλων κρίσις γίνεται καὶ Ὀδυσσεὺς μετὰ βούλησιν Ἀθηνᾶς λαμβάνει, Αἴας δὲ ἐμμανὴς γενόμενος τήν τε λείαν τῶν Ἀχαιῶν λυμαίνεται καὶ ἑαυτὸν ἀναιρεῖ». Ὅτι δὲ καὶ ἡ μορφὴ τῆς Ἀθηνᾶς ἐλήφθη ἐκ τοῦ ἔπους, καθιστᾷ πιθανὸν ἀρχαία τις ἀγγειογραφία, ἐν ᾗ ἡ Ἀθηνᾶ θεᾶται τὸν τὸν κριὸν σύροντα Αἴαντα, Robert ἐν τῷ 50ῳ (1890) Winckelmannsprogramm ἐν σελ. 31.

[5]) Λίαν προσφυῶς τοῦτου ἕνεκα ἀπετέλεσεν ὁ Σοφοκλῆς τὸν χορὸν ἐκ Σαλαμινίων καὶ οὐχὶ ὡς ὁ Αἰσχύλος ἐξ αἰχμαλωτίδων Θρᾳσσῶν.

Нб Оглуменій Мелнікова

φοκλῆς εὐθὺς ἐν ἀρχῇ εἰσάγει τὸν Αἴαντα μανιώδη εἰσπίπτοντα εἰς τὰς ποίμνας καὶ τὰ βουκόλια φρουρήματα ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἐπὶ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐπιπίπτει, τοὺς Ἀτρείδας καὶ τὸν Ὀδυσσέα. Ἡ δυσμενὴς δ' εἰς αὐτὸν ἐν τῷ δράματι μορφὴ τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, ἡ δεικνύουσα εἰς τὸν Ὀδυσσέα τὴν φοβερὰν εἰκόνα τοῦ μαινομένου Αἴαντος, εἶναι δαιμόνιον πλάσμα τοῦ ποιητοῦ, ὡς παρατηρεῖ ὁ συγγραφεὺς τῆς ὑποθέσεως, προστεθέν, τὸ μὲν ἵνα καταστήσῃ ἀρίδηλον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν δύναμιν τοῦ θεοῦ καὶ ἀποτρέψῃ αὐτοὺς τοῦ κόμπου καὶ τῆς ἐπάρσεως (στ. 118—133), τὸ δ' ἵνα ἀπαλλάξῃ τοὺς θεατὰς τῆς ἀμέσου θέας τῆς σκληρᾶς φονικῆς σκηνῆς. Ἐν δὲ τῇ ἀρχαϊκῇς κατασκευῇς παρόδῳ, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ ἀναπαιστικῶν συστημάτων, θρηνεῖ εἶτα ὁ χορὸς τῶν Σαλαμινίων ναυτῶν τὴν ἐκ τῆς φοβερᾶς ὀργῆς τῶν θεῶν προελθοῦσαν νόσον τῶν φρενῶν τοῦ ἀγαπητοῦ ἡγεμόνος. Μετὰ ταῦτα, ἀνοιγείσης τῆς θύρας τῆς σκηνῆς, βλέπομεν τὸν ἥρωα αὐτὸν βαρυαλγοῦντα, ὃς καμφθεὶς ὑπὸ τῶν συγκινητικῶν παραινέσεων τῆς Τεκμήσσης καὶ τῆς θέας τοῦ μόνου τέκνου Εὐρυσάκους φαίνεται αὖθις ἀφιστάμενος τῆς προθέσεως τοῦ θανάτου καὶ ὑπείκων ταπεινῶς εἰς τὴν ἀνάγκην. Ἐκ τούτου καὶ ὁ χορὸς ᾄδει τὸ ὀρχηστικὸν ᾆσμα εἰς τὸν Πᾶνα (693—718) ὀλολύζων ἐκ χαρᾶς διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς διαθέσεως τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἀλλ' ἡ μεταβολὴ ἦτο φενακισμός, διότι εὐθὺς ἐν τέλει τοῦ μετὰ τὸ χορικὸν ᾆσμα ἐπεισοδίου προπαρασκευασθέντες ἤδη πρὸς τὴν ἐγγίζουσαν συμφορὰν ὑπὸ τῶν παραινέσεων τοῦ Κάλχαντος βλέπομεν τὸν Αἴαντα ἐν ἐρήμῳ δασώδει τόπῳ ἱστάμενον πρὸ τοῦ νεηκονοῦς σφαγέως, ἐφ' οὗ πίπτει μετὰ τὸν περιβόητον ἐκεῖνον μονόλογον (815—865) καὶ εὑρίσκει τὸν θάνατον. Ἀλλ' ἡ τραγῳδία δὲν τελευτᾷ σὺν τῷ θανάτῳ τοῦ ἥρωος, διότι ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ δεύτερον ὑπερπεντακοσίους στίχους πληροῦν μέρος, ὅπερ στρέφεται περὶ τὴν ταφὴν τοῦ νεκροῦ, ὃν οἱ μὲν Ἀτρεῖδαι θέλουσι νὰ ῥίψωσι βορὰν εἰς τοὺς κύνας, ὁ δὲ πιστὸς ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς Τεῦκρος μετὰ μακρὰς ἔριδας ἀποδίδει εἰς τὸν κόλπον τῆς μητρὸς

γῆς. Τὸ δεύτερον δὲ τοῦτο μέρος ἀπαρέσκει εἰς ἡμᾶς, οἵτινες μετὰ τὴν καταστροφὴν δὲν ἀναμένομεν τοσοῦτον μακρὸν ἐξόδιον, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὶ τῶν κριτικῶν ἀνήγαγον αὐτὸ εἰς μεταγενεστέραν τινὰ διασκευὴν τῆς τραγῳδίας [1]). Ἀλλὰ καὶ ὁ ποιητὴς προαγγέλλει αὐτὸ προφανῶς ἐν τῷ μονολόγῳ τοῦ Αἴαντος (ἐν στ. 827 κ. ἑ.) καὶ οἱ ἀρχαῖοι θεαταὶ θὰ ἔκρινον αὐτὸ εὐμενέστερον ἕνεκα τῆς σημασίας, ἣν ἀπέδιδον εἰς τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν. Πλὴν τούτου δὲ καὶ ἡ μακρὰ ἔρις τοῦ Τεύκρου πρὸς τὸν ὑπερφίαλον Ἀγαμέμνονα καὶ τὸν Μενέλαον, τὸν ἀντιπρόσωπον τῶν ὠμῶν σπαρτιατικῶν ἠθῶν, ἐφαίνετο βεβαίως ὡς μουσικὴ σειρήνων εἰς τὴν ἀκοὴν τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἀναμφιλόγως ἐκρότησαν τὰς χεῖρας ἀκούσαντες τὸ (ἐν 1102 στίχῳ) «Σπάρτης ἀνάσσων ἦλθες οὐχ ἡμῶν κρατῶν». Διαλλακτικῶς δ' ἐνεργεῖ καὶ ἡ μεταλλαγὴ τῶν αἰσθημάτων τοῦ Ὀδυσσέως, ὅτι δῆλα δὴ αὐτὸς τέλος ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ Αἴαντος, ἐλεήσας τὸν ἀποθανόντα ἐχθρὸν ἐπεμβαίνει καὶ προκαλεῖ τὴν ταφὴν τοῦ νεκροῦ. Παρὰ ταῦτα δ' ἴσως καὶ ἡ τριλογικὴ συνάφεια ἠτιολόγει τὴν παράτασιν τοῦ ἐξοδίου τούτου, διότι, βεβαίου ὄντος, ὅτι ἡ τραγῳδία αὕτη εἶναι μία τῶν παλαιοτάτων, ἐπιτρέπεται καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς γνώμης, ὅτι αὕτη συνεδέετο κατὰ τὸν τρόπον τῶν αἰσχυλείων τραγῳδιῶν μετὰ τοῦ Τεύκρου καὶ Εὐρυσάκους [2]) εἰς ἓν ὅλον. Ὅτι δ' ὁ Αἴας ἦτο ἐκ τῶν πρώτων ἔργων τοῦ Σοφοκλέους, μαρτυρεῖ πλὴν τῆς αἰσχυλείου κατασκευῆς τῆς τριμεροῦς παρόδου καὶ τῆς ἀκάμπτου μορφῆς τῆς σεσηρυίας Ἀθηνᾶς καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ πιθανὴ διαίρεσις τῆς Ἐπιπαρόδου 866 — 878,

[1]) Bergk, Griech Litt. III, 378 κ. ἑ. Ot. Ribbek, Sophokles 19. Van Leeuwen, De authentia et integritate Aiacis Sophoclei, Utrecht 1881. Καὶ αἱ συχναὶ ὁ' ἀναλύσεις τῶν μακρῶν συλλαβῶν ἐν τῷ τριμέτρῳ φαίνονται εὐνοοῦσαι τὴν ἀποδοχὴν μεταγενεστέρας ἀρχῆς ἢ μεταγενεστέρας διασκευῆς. Ὅτι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ δυσμενῶς ἔκρινον τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τοῦ Αἴαντος, διδάσκουσι τὰ σχόλια εἰς τοὺς στίχους 1123 καὶ 1126. Λατινικὴν μετάφρασιν τοῦ Ajax lorarius ἐφιλοτέχνησεν ὁ Ἰωσὴφ Σκαλίγηρος.

[2]) Περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Εὐρυσάκους, ὃν μετέφρασεν ὁ Ἄττιος, ἴδε Welcker, Griech. Trag. II, 197 κ. ἑ. καὶ Ribbek. Rom, tragöd. 419 κ. ἑ. [Καὶ Ἱστ. Ῥωμ. ποιήσ. μετ. Σακελ. I, 271 κ. ἑ].

ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ στίχου 866 μέχρι τῷ 871 εἰς τοὺς χορευτὰς ἄγει ὑμᾶς εἰς τὴν ἀποδοχὴν χοροῦ ἐκ 12 (2×6) καὶ οὐχὶ ἔτι ἐκ 15 χορευτῶν[1]).

169. Ἡ δ' Ἀ ν τ ι γ ό ν η, τὸ μάλιστα πάντων ἐξυμνηθὲν δρᾶμα τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ὅπερ ἐπόρισεν εἰς τὸν ποιητὴν τὴν στρατηγίαν ἐν τῷ κατὰ τῶν Σαμίων πολέμῳ, ἐδιδάχθη κατὰ τὸν πιθανώτατον ὑπολογισμὸν τῷ 442[2]). Ὁ μῦθος αὐτοῦ ἐλήφθη ἐκ τῆς παλαιᾶς Θηβαΐδος, ἐν ᾗ ἱστορεῖτο ὁ πόλεμος καὶ ὁ θάνατος τῶν ἐχθρῶν ἀδελφῶν Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους καὶ ἡ τῆς ἀρχῆς κατάληψις ὑπὸ τοῦ Κρέοντος. Καὶ ἂν μὲν ἐγνώριζε καὶ τὸ παλαιὸν ἔπος ἤδη τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ταφῆς τοῦ προδότου τῆς πατρίδος Πολυνείκους καὶ τὸν λαθραῖον ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς ἡρωϊκῆς ἀδελφῆς Ἀντιγόνης[3]), τοῦτο εἶναι ἀβέβαιον, διότι ὁ Πίνδαρος (ἐν Ὀλυμπ. VI, 15 καὶ Νεμεον. IX, 24) ποιεῖται λόγον περὶ ἑπτὰ πυρῶν νεκρῶν ἐν τῷ πολέμῳ ἐκείνῳ[4]). Ὡσαύτως

[1]) Οὕτως ὁ G. Wolff ἐν τῇ ἐκδόσει, πρὸς ὃν συμφωνεῖ καὶ ὁ Muff, Chorische Technik des Sophokles. Ὁ δὲ Wendt ἐν τῇ μεταφράσει σελ. 12 προφέρει δικαίως καὶ ἄλλους λόγους πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἐκ τῶν πρώτων ἔργων τοῦ Σοφοκλέους εἶναι ὁ Αἴας, τὸ μέτρον καὶ τοῦτο, ὅτι μόνον ἐν τῷ προλόγῳ καὶ μικρὸν πρὸ τοῦ τέλους γίνεται χρῆσις τριῶν ὑποκριτῶν, ὅπερ ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους, ὅτε τὸ πρῶτον ἤρξαντο ἐκκαρπούμενοι τὸ πλεονέκτημα τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ. Πρὸς τούτοις καὶ ὁ χορὸς διαδραματίζει ἔτι μέγα πρόσωπον. Οἱ πολιτικοὶ δ' ὑπαινιγμοὶ τῆς ἔχθρας πρὸς τὴν Σπάρτην (1102), ἡ κτίσις τῆς Σαλαμῖνος (1019), ἡ σημασία τῆς Δήλου (704) ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους περὶ τὸ 460 — 450.

[2]) Παράδ. § 162. Ὁ Böckh ἐν τῷ πρώτῳ ἐπιμέτρῳ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ πειρᾶται νὰ ὁρίσῃ τὸ ἔτος. Τοῦτο στρέφεται περὶ τὸ 442 ἢ 441, ἀλλ', ἐπειδὴ εἰς τὸ 441 πίπτει ἡ πρώτη νίκη τοῦ Εὐριπίδου, ἐπειράθη ὁ Bergk, Griech Litt. III, 415, ἵνα δυνηθῇ νὰ τάξῃ τὴν Ἀντιγόνην εἰς τὸ 441, νὰ γράψῃ ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ δράματος οὕτως· «δ ε δ ί δ α κ τ α ι δὲ τὸ δ ρ ᾶ μ α τ ρ ι α κ ο σ τ ό ν· δ ε ύ τ ε ρ ο ς ἦ ν» ἀντὶ τοῦ τ ρ ι α κ ο σ τ ὸ ν δ ε ύ τ ε ρ ο ν. Ἀλλὰ μᾶλλον δυνάμεθα νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἀποδοχὴν Ληναϊκῆς νίκης, διότι ἡ διαφορὰ τῶν παραδεδομένων ἀριθμῶν τῶν νικῶν τοῦ Σοφοκλέους (ἴδε § 164) ἐπιτρέπει τὴν γνώμην, ὅτι 18 νίκας ἐνίκησεν ἐν τοῖς Διονυσίοις καὶ δύο ἐν τοῖς Ληναίοις. Ἐκ τοῦ χρόνου δὲ τῆς ἱδρύσεως τῶν Θ ο υ ρ ί ω ν ἐννοεῖται, διὰ τί ἀναφέρει τὴν Ἰταλίαν ἐν στίχῳ 1118.

[3]) Ἡ παράστασις τῆς κρατερᾶς, κατὰ τῶν διαταγμάτων τῶν ἀρχόντων ἀντιπαρατατομένης παρθένου προῆλθε προφανῶς ἐκ τῆς ἐτυμολογίας τοῦ ὀνόματος τῆς Ἀντιγόνης. Ὑπαινιγμὸν περιέχει ὁ στίχος 62.

[4]) Ἐν τούτοις πιθανὸν εἶναι, ὅτι αἱ ἑ π τ ὰ π υ ρ α ὶ ἀνῆκον εἰς ἐγχώριόν τινα μῦθον (ἴδε Böckh εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. VI, 24) καὶ ἀναφέρονται εἰς τὰς συγκροτηθείσας μάχας

ἀμφίβολον εἶναι, ἂν ἐν τούτῳ τῷ μέρει τοῦ μύθου προηγήθη τοῦ Σοφοκλέους ὁ Αἰσχύλος, διότι λίαν ἀμφισβητήσιμος εἶναι ἡ γνησιότης τοῦ τελευταίου μέρους τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, ὅπερ περιέχει τὴν ἀπαγόρευσιν τοῦ Κρέοντος καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ἀντιγόνης[1]). Πάντως ὅμως τοῦ Σοφοκλέους ἐπίνοια ἦτο ἡ τιμωρία τῆς Ἀντιγόνης ἐγκλειομένης ἐν πετρώδει κατώρυχι, εἰς ἣν παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς τὸν ποιητὴν ὁ μῦθος τῆς Δανάης καὶ τὰ παλαιὰ ὑπόγεια ταφεῖα οἰκήματα, οἱ θησαυροί, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀργείων καὶ Μινυῶν[2]), ὡς καὶ ὁ ἔρως τῆς Ἀντιγόνης καὶ τοῦ Αἵμονος, περὶ οὗ οὐδὲν ἐγνώριζε τὸ παλαιὸν ἔπος, ἐν ᾧ ὁ Αἵμων ἐγένετο βορὰ τῆς Σφιγγός[3]). Ἐν ταῖς δύο δὲ ταύταις ἐπινοίαις καταφαίνεται τὸ δαιμόνιον ἐξευρετικὸν πνεῦμα τοῦ Σοφοκλέους, διότι διὰ τοῦ τρυφεροῦ ἐρωτικοῦ συνδέσμου τῆς Ἀντιγόνης καὶ τοῦ Αἵμονος τὸ μὲν φωτίζει ὁ ποιητὴς διὰ μειλιχίας ἀκτῖνος ἡδέων συναισθημάτων τὴν πνιγηρὰν ἀτμόσφαιραν τῆς ἀγρίας μνησικακίας, τὸ δὲ συμπαρασύρει τὸν ἀδυσώπητον τύραννον Κρέοντα εἰς τὴν ἐξώλειαν διὰ τοῦ θανάτου καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς γυναικός. Αὐτὸ δὲ τὸ ὑπόγειον ταφεῖον ἦτο καθ' ἑαυτὸ ἐπιτηδειότατον νὰ πληρώσῃ φόβου τὴν ψυχὴν καὶ τῆς ἠρωΐνης καὶ τῶν θεατῶν καὶ ἐγένετο καὶ ὁ τόπος, ὅπου συνετελέσθη σκληρότατον ἔργον, ὅτε ὁ Αἵμων, ὃς προσέκειτο περιπετὴς περὶ τὴν ἀπαγχονισθεῖσαν ἐρωμένην, ἰδὼν τὸν πατέρα προσερχόμενον τὸ μὲν πρῶτον ἀγρίοις ὄσσοισι παπτήνας ἔλκει τὸ ξίφος κατὰ τοῦ πατρός, εἶτα δὲ αὐτῷ χολωθεὶς ἐνέπηξε τὸ ξίφος εἰς τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ στῆθος. Καὶ ἦσαν μὲν ἀξιοθαύμαστοι αἱ δύο αὗται ἐπίνοιαι τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ πολὺ ἐπιτυχέστερον ἐπωφελήθη οὗτος τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ παλαιοῦ μύθου, ἵνα ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ, ἥτις ἐπικαλου-

παρὰ ταῖς 7 πύλαις, ὥστε ἐκ τούτου οὐδὲν ἀσφαλὲς ἐξάγεται περὶ τῆς ταφῆς τοῦ Πολυνείκους.

[1]) Παράδ. § 155.

[2]) Πιθανὸν εἶναι, ὅτι τὰ ὑπόγεια ταῦτα οἰκήματα ἐθεωροῦντο ἔτι τάφοι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους (Πρβλ. Πινδάρ. Νεμ. 10,56) καὶ οὐχὶ θησαυροί, ὡς ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Παυσανίου.

[3]) Σχόλ. εἰς Εὐριπ. Φοινισ. 1760.

μένη τοὺς ἀγράπτους, αἰωνίους νόμους τῆς φύσεως ἀπαιτεῖ τὴν ταφὴν τοῦ προσφιλοῦς ἀδελφοῦ, καὶ ἐν τῷ Κρέοντι, ὃς θέλει νὰ ῥίψῃ τὸ πτῶμα τοῦ προδότου βορὰν τῶν θηρίων καὶ ὀρνέων ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πολιτικῆς συνέσεως, περιστήση εἰς μοιραίαν σύγκρουσιν δύο ἠθικὰς θεωρίας, ὧν τὸ ἀξίωμα οὐδεὶς δύναται τελείως ν' ἀρνηθῇ, καὶ δημιουργήση οὕτω νέον τι, ὑψηλότερον εἶδος τραγικῆς περιπλοκῆς [1]). Ἐν ταὐτῷ δὲ ζυγοστατεῖ ὡς ἐν τρυτάνῃ πρὸς ἀλλήλας τὰς δύο ἠθικὰς δυνάμεις τοῦ θρησκευτικοῦ καθήκοντος καὶ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως οὕτως, ὥστε ἡ μὲν πλάστιγξ τοῦ Κρέοντος καταπίπτει, διότι οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι πρέπει νὰ ὑποχωρῶσιν, ὅταν ἀντιτάττωνται πρὸς τοὺς ἱεροὺς νόμους τῆς φύσεως [2]), ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀντιγόνη δὲν διατελεῖ ἀπηλλαγμένη πάσης αἰτίας, τὸ μὲν διότι ἐν μεγαλαύχῳ τόνῳ ἀποκρούει τὴν βοήθειαν τῆς ἀδελφῆς Ἰσμήνης, τὸ δὲ διότι ὑπερβαίνει ἐν φοβερᾷ ἐπάρσει τὸ μέτρον τῆς συνέσεως καὶ τῶν φραγμῶν τῶν νόμων. Μετὰ πολλῆς δ' ὡσαύτως δεξιότητος μετεχειρίσθη νῦν τὸ πρῶτον ὁ ποιητὴς ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ταύτῃ τὴν δραστικὴν μορφὴν τῆς ἐπιβραδυνομένης περιπετείας, διότι ὁ Κρέων ἐκπλαγεὶς ὑπὸ τῶν φοβερῶν μαντευμάτων τοῦ μάντεως Τειρεσίου ἀνακαλεῖ μὲν τὸ διάταγμα τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ταφῆς τοῦ Πολυνείκους, ἀλλὰ δὲν δύναται πλέον ν' ἀποτρέψῃ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν φοβερὰν συμφοράν. Οὕτω δὲ διπλοῦν δυστύχημα ἐνσκήπτει εἰς τὸν οἶκον τῶν Λαβδακιδῶν, τὸ μὲν εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως, τὸ δ' εἰς τὸν Κρέοντα καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ. Πρὸς ταῖς ἀρεταῖς δὲ τῆς κατασκευῆς τῆς τραγῳδίας προσγίνονται καὶ ἄλλαι, αἱ τῆς ζωγραφίας τῶν χαρακτήρων καὶ αἱ τοῦ ὕφους. Οὕτω δραστικώτατα

[1]) Ἐν παρέργῳ δ' ἐν τῷ στασίμῳ ἐν στίχῳ 594 κ. ἑ. δὲν καταφρονεῖ ὁ Σοφοκλῆς καὶ τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἐμποιεῖ ἡ κληρονομικὴ μετάδοσις τῶν ἀ ρ α ί ω ν κακῶν τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν

[2]) Ὁ Ph. Mayer, Studien zu Homer und Sophokles, Gera 1874 πειρᾶται ἐν τῇ ἀδρᾷ διατριβ„ Über den Charakter des Kreon ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Κρέων ὅμοιον χαρακτῆρα δεικνύει καὶ ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ καὶ ἐν τῷ Οἰδίποδι τυράννῳ καὶ ἐν τῷ Οἰδίπ. ἐπὶ Κολωνῷ.

εἶναι αἱ ἀντιθέσεις τῆς ἡρωϊκῆς, τὰ ὅρια τῆς θηλύτητος ὑπερβαινούσης Ἀντιγόνης καὶ τῆς ἁβρᾶς, ἐν παρθενικῇ δειλίᾳ ἀποδειλιώσης τὴν σύγκρουσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν ἰσχὺν Ἰσμήνης, καὶ δεξιώτατα ἀπεκάλυψεν ὁ ποιητὴς ἐν ἑνὶ καὶ μόνῳ στίχῳ (523) οὗτοι συνέχθειν, ἀλλὰ συμφιλεῖν ἔφυν ὅλον τὸν χαρακτῆρα τῆς ἡρωΐνης καὶ ἐν ταὐτῷ τὸ βάθος τῆς γυναικείας καρδίας [1]). Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἄσπλαγχνος πολιτικὴ σύνεσις καὶ ἡ θρασεῖα ἰσχυρογνωμοσύνη τοῦ Κρέοντος, ὃς μόνον μετὰ τὴν κορύφωσιν τῆς δυστυχίας καὶ τότε ὀψίμως κάμπτεται (1095 κ. ἑ.), ἀντιτίθενται ἐπιτηδείως πρὸς τὴν τρυφεράν, γυναικείαν σχεδὸν ἐρωτικὴν αἴσθησιν τοῦ Αἵμονος. Τὰ δὲ χορικὰ ᾄσματα συνδέονται στενότατα πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ συμπαρακολουθοῦσι μετὰ τοῦ βάθους τῶν ἐννοιῶν καὶ τοῦ θερμοῦ αἰσθήματος εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν σκηνῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀκτῖνος τοῦ ἡλίου τῆς νίκης μετὰ τοὺς μακροὺς ἀγῶνας μέχρι τῶν σπουδαίων τελευταίων παραινέσεων τοῦ ἀπερχομένου χοροῦ. Ἐν ταὐτῷ δὲ διὰ τῆς συμμετρικῆς κατασκευῆς των χορικῶν ᾀσμάτων καὶ τῶν ἐπεισοδίων κατωρθώθη τοσαύτη διαύγεια τῆς πορείας τῆς τραγῳδίας, οἵαν ματαίως ζητοῦμεν ἐν τῷ Αἴαντι καὶ ἐν τοιαύτῃ τελειότητι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ εὑρίσκομεν τῶν μεταγενεστέρων τραγῳδιῶν [2]).

Κατά τινα σημείωσιν ἀπαντῶσαν παρὰ Cramer, Anecd. Oxon. IV, 315 ἔλεγόν τινες, ὅτι ἡ Ἀντιγόνη ἦτο ἔργον τοῦ Ἰοφῶντος. Ἀλλ' ἡ παράδοσις αὕτη βεβαίως ἀναφέρεται εἰς ἐπαναληπτικήν τινα διδασκαλίαν καὶ ἐπεξεργασίαν ὑπὸ τοῦ Ἰοφῶντος γενομένην [3]). Καὶ ὁ Εὐριπίδης δ' ἐπειράθη ὁμοίας ὑποθέσεως μετ' ἀτυ-

[1]) Ἐκ τούτου οἱ παλαιοὶ κριταὶ οὕτω κρίνουσιν ἐν τῷ βίῳ· «οἶδε δὲ καιρὸν συμμετρῆσαι καὶ πράγματα, ὥστ' ἐκ μικροῦ ἡμιστιχίου καὶ λέξεως μιᾶς ὅλον ἠθοποιεῖν πρόσωπον».

[2]) Τὰ πέντε χορικὰ ᾄσματα καὶ ἐπεισόδια ἔχουσι περίπου τὸ αὐτὸ μέγεθος, ἐξάκις δὲ καθ' ὅμοιον τρόπον ἀγγέλλεται ἡ εἴσοδος νέου προσώπου, ἡ ε π ε ί σ ο δ ο ς, δι' ἀναπαιστικοῦ συστήματος ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τοῦ χοροῦ (155—164, 376—383, 526—530 801, 805—1250—1260) καὶ δὶς ἐν τῇ στιγμῇ τῆς δυστυχίας τὸ μὲν τῆς Ἀντιγόνης (806 κ. ἑ), τὸ δὲ τοῦ Κρέοντος (1261 κ. ἑ.) ἀντὶ τῶν λεγομένων στίχων ἀπαντῶμεν τὸ συγκινητικὸν ᾆσμα τοῦ θρήνου.

[3]) Παράδ. πρὸς τούτοις τὴν ἐν τῷ βίῳ μαρτυρίαν τοῦ Σατύρου, καθ' ἣν ἀναγιγνώ-

χοῦς τινος μεταβολῆς, ὅτι εἰσάγει τὸν Αἵμονα συζῶντα μετὰ τῆς Ἀντιγόνης καὶ ὅτι ἔπλασε καὶ καρπὸν τοῦ λαθραίου αὐτῶν ἔρωτος [1]). Ὁ δ' Ἄττιος ἐπεξειργάσθη τὸ ἔργον τοῦ Σοφοκλέους καταλλήλως πρὸς τὴν ῥωμαϊκὴν σκηνήν [2]). Ἐν τοῖς νεωτέροις χρόναις ἀμιλλῶνται τὰ γυμνάσια πασῶν τῶν χωρῶν νὰ διδάσκωσι τὴν Ἀντιγόνην ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, ἡ δὲ μετάφρασις τοῦ Βοικχίου καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Μενδελσῶνος μουσικὴ σύνθεσις τῶν χορικῶν ἀσμάτων κατέστησαν τὸ ἀρχαῖον ἔργον δημοτικὸν ἐν τοῖς γερμανικοῖς θεάτροις καὶ ἐν ταῖς συναυλίαις.

170. Μετὰ τὴν Ἀντιγόνην πραγματευόμεθα ἐνταῦθα περὶ τῆς Ἠλέκτρας διὰ τὴν συγγένειαν τῆς κατασκευῆς. Ἡ συγγένεια δὲ συνίσταται ἐν τῇ ὁμοιότητι τῆς ἀντιθέσεως τῶν χαρακτήρων τῆς ἡρωϊκῆς, πᾶσαν ὁρμὴν παιδικῆς ἀγάπης ἕνεκα τῆς δίψης ἐκδικήσεως ἀπαρνουμένης Ἠλέκτρας καὶ τῆς αἰδήμονος, ἐκ γυναικείας ἀδυναμίας καὶ πρὸς τὴν παρὰ φύσιν μητέρα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς παιδικῆς ἀφοσιώσεως ἐμμενούσης Χρυσοθέμιδος. Εἶναι δὲ λίαν πιθανόν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς προήχθη ἐκ τῆς λαμπρᾶς ἐπιτυχίας τῆς Ἀντιγόνης νὰ ζητήσῃ καὶ ὁμοίαν ὑπόθεσιν ἐν τοῖς μύθοις τῶν ἡρώων καὶ ὅμοια πρόσωπα χάριν τῶν δεδοκιμασμένων αὐτοῦ ὑποκριτῶν [3]). Καὶ τὴν μὲν ὑπόθεσιν καὶ τὸ πρόσωπον τῆς πρώτης ἡρωίνης εὗρεν ἐν ταῖς Χοηφόροις τοῦ Αἰσχύλου, τὴν

σκων ὁ ποιητὴς τὴν Ἀντιγόνην καὶ ἐμπεσὼν περὶ τὰ τέλη νοήματι μακρῷ καὶ μέσην ἢ ὑποστιγμὴν πρὸς ἀνάπαυσιν μὴ ἔχοντι, ἄγαν ἀποτείνας τὴν φωνὴν σὺν τῇ φωνῇ καὶ τὴν ψυχὴν ἀφῆκεν. Οἱ δὲ πρὸς τὸ χωρίον τοῦ Ἡροδ. III, 119 σχετιζόμενοι στίχοι 904—915 δὲν δύνανται νὰ προέρχωνται ἐκ τῆς δευτέρας ἐπεξεργασίας, ἀλλ', ἂν εἶναι γνήσιοι, προῆλθον πάντως ἐκ τῆς συναντήσεως τοῦ Σοφοκλέους καὶ Ἡροδότου κατὰ τὴν πρώτην διδασκαλίαν.

[1]) Ἴδε τὴν I Ὑπόθεσιν τῆς Ἀντιγόνης. Wecklein ἐν Sitzungber. der bayer. Akad. 1878 II, 186-198. Περὶ Ἀντιγόνης τινὸς τοῦ Ἀστυδάμαντος ἴδε Nauck, Trag. Graec. Fragm. 777 τῆς 2ας ἐκδ. Heydemann, Nacheuripideische Antigone, 1868.

[2]) O. Ribbek, Römische Trag. σελ. 483, ἔνθα ἀναφέρονται ἀδέξιοι διαφοραὶ ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου. [Ἴδε καὶ Ἱστορ Ῥωμ. ποιήσ. μετάφρ. Σακελ. I, 274].

[3]) Ἡ αὐτὴ ἔννοια ἐλήφθη ἐκ τῆς Ἀντιγόνης 463 κ. ἑ. εἰς τὴν Ἠλέκτραν 1485 κ. ἑ. μεθ' ἥττονος ἐπιτυχίας, ἀλλὰ ζητεῖται, διότι δὴ ὁ πρῶτος βιβλιογράφος τοῦ λαυρεντιανοῦ κώδικος παραλείπει τοὺς δύο στίχους, ἂν τοῦτο εἶναι σφάλμα τοῦ ποιητοῦ ἢ τοῦ διασκευαστοῦ.

δ' ἀδελφὴν ἔν τινι στίχῳ τοῦ Ὁμήρου [1]). Ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ Χοηφόροι ἀπετέλουν παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ τὴν μέσην τραγῳδίαν τριλογίας, ὤφειλεν, ἵνα καταστήσῃ τὸ δρᾶμα αὐτοῦ αὐθυπόστατον, ν' ἀποκόψῃ τὸ τελευταῖον μέρος αὐτῶν, ὅπερ ἀναγγέλλει τὴν προσέγγισιν τῶν ἐκδικητικῶν δαιμόνων [2]). Μετὰ τοῦτο ὤφειλεν ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ ν' ἀναδείξῃ κύριον τὸ γυναικεῖον πρόσωπον. Τοῦτο δὲ κατώρθωσε τὸ μὲν ἀποδείξας δευτεραγωνιστοῦντα τὸν Ὀρέστην, τὸ δὲ παραστήσας τὴν Ἠλέκτραν οὐ μόνον συλλαμβάνουσαν αὐτὴν τὸ σχέδιον τῆς δολοφονίας τοῦ μοιχοῦ Αἰγίσθου, ἀλλὰ καὶ λέγουσαν ἐν τῇ ἀγρίᾳ δίψῃ ἐκδικήσεως πρὸς τὸν ἀδελφόν, ὅτε οὗτος ἔπληττε θανασίμως τὴν μητέρα, τοὺς λόγους· παῖσον εἰ σθένεις δι πλῆν (στ. 1414) [3]). Ἐκ τούτου δικαίως ἄρα ἠδύνατο νὰ ὀνομάσῃ τὸ νέον δρᾶμα ἐκ τοῦ γυναικείου κυρίου προσώπου, ὡς ἄλλοτε τὴν Ἀντιγόνην [4]). Τὸ δραστικώτατον δ', ὅπερ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Αἰσχύλον ἐκαινούργησεν, εἶναι ἡ σκηνὴ τῆς ἀναγνωρίσεως, καθ' ἣν δὲν ἐδίστασεν ἀναχρονίζων νὰ πλάσῃ, ὅτι ὁ Ὀρέστης ἀπέθανε κατὰ τοὺς πολὺ βραδύτερον εἰσαχθέντας πυθικοὺς ἀγῶνας. Καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις μὲν πολλὰ εἶχον διδαχθῆ πάντες παρὰ τοῦ Αἰσχύλου· ἀλλὰ δεινότερον θέαμα τῆς σκηνῆς, καθ' ἣν ἡ Ἠλέκτρα τὸ μὲν πρῶτον δέχεται τὴν δῆθεν τὴν τέφραν τοῦ θανόντος ἀδελφοῦ περιέχουσαν ὑδρίαν, εἶτα δ' ἐν τῷ προσφέροντι αὐτὴν ἀναγνωρίζει τὸν ἀδελφὸν ζῶντα, οὐδέποτε εἶδε τὸ ἀθηναϊκὸν θέατρον [5]).

[1]) Ὅμ. Ἰλ Ι 145. Τὸν στίχον τοῦτον ὑπαινίσσεται ἐν Ἠλ. 157 λέγων· οἵα Χρυσόθεμις ζώει καὶ Ἰφιάνασσα. Διαφορά τις ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι οἱ τραγικοὶ τὴν Λαοδίκην τοῦ Ὁμήρου Ἠλέκτραν, τὴν δ' Ἐπικάστην Ἰοκάστην ἀποκαλοῦσιν εἴτε κατὰ παλαιάν τινα διάφορον γραφὴν τοῦ κειμένου, ἢ ἐξ ἄλλης τινὸς πηγῆς λαβόντες τὰ ὀνόματα. Παρ' Αἰσχύλῳ δὲν ἀπαντᾷ ἡ δευτέρα ἀδελφή.

[2]) Μικρός τις ὑπαινιγμὸς ἀπαντᾷ ἐν τῷ στίχῳ 1425.

[3]) Τούτου ἕνεκα παρὰ Σοφοκλεῖ ἐναντίον τοῦ Αἰσχύλου δολοφονεῖται πρῶτον ἡ Κλυταιμήστρα καὶ εἶτα ἐν τέλει ἄγεται ἐπὶ σφαγὴν ὁ Αἴγισθος.

[4]) Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ἡ τραγῳδία τοῦ Αἰσχύλου καὶ Ὀρέστεια ἐκαλεῖτο. Τὴν Ἀντιγόνην ὑπομιμνήσκει καὶ τὸ ὑπόγειον ταφεῖον, εἰς ὅ, ὡς πρότερον ἡ Ἀντιγόνη, οὕτω νῦν ἡ Ἠλέκτρα (στ. 381) πρέπει νὰ ἐγκαθειρχθῇ.

[5]) Ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς ἐθεώρει ἀνάξιον ἑαυτοῦ νὰ σκώπτῃ τὸν προγενόμενον, ὡς ὁ Εὐρι-

Περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐποιήθη ἡ Ἠλέκτρα, διίστανται σπουδαίως αἱ γνῶμαι τῶν λογίων τόσον, ὥστε ὁ μὲν Ῥίββεκ θεωρεῖ αὐτὴν ὡς μίαν τῶν παλαιοτάτων, ὁ δὲ Γρούππιος καὶ Βιλαμοβίτσιος ὡς μίαν τῶν νεωτάτων τραγῳδιῶν τοῦ ποιητοῦ [1]). Ἐπειδὴ δὲ στερούμεθα ἀκριβῶν μαρτυριῶν, ἐξαρτᾶται ἡ κρίσις ἐκ τῆς τεχνικῆς κατασκευῆς τοῦ δράματος καὶ μάλιστα ἐκ τῆς μετρικῆς αὐτοῦ μορφῆς καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς συγγενῆ ἔργα [2]). Οὕτως ἡ κομματικὴ μορφὴ τῆς παρόδου, ἡ σύντομος, ἐξ ἑνὸς μόνον συστήματος συνισταμένη ἔξοδος, ἡ συχνὴ διαίρεσις τοῦ στίχου εἰς μέρη ὑπὸ πολλῶν προσώπων λεγόμενα, καὶ τέλος ἡ συστολὴ τῶν χορικῶν ἀσμάτων ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἔκτασιν τῶν ἀμοιβαίων ἀσμάτων, ταῦτα πάντα ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους τῆς νεωτέρας βαθμῖδος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ποιητοῦ [3]), ἐν ᾗ οὗτος ἀκολουθῶν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου δοθεῖσαν νεωτεριστικὴν ὥθησιν κυρίως ἐπιδιώκει τὴν ὁρμὴν τῶν παθημάτων καὶ τὴν ἔντασιν τῆς περιπετείας καὶ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ τῶν σκοπῶν τούτων ὑπηρετικὰ ἀποδεικνύει καὶ τὰ χορικὰ μέρη. Ἡ δ' Ἠλέκτρα τοῦ Εὐριπίδου ἀπευθύνεται μὲν μᾶλλον κατὰ τοῦ Αἰσχύλου ἢ κατὰ τοῦ Σοφοκλέους [4]), ἀλλ' οὐ μόνον ἡ μομφὴ διὰ τὴν κοῦφον πί-

πίδης ἐν Ἠλέκτρᾳ 530. Ἐκ τοῦ ἐναντίου μάλιστα συμφώνως πρὸς τὸν Αἰσχύλον καὶ ὁ Ὀρέστης αὐτοῦ καταθέτει ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀγαμέμνονος βόστρυχον (σ. 900), ἐξ οὗ ἡ Χρυσόθεμις τεκμαίρεται, ὅτι ἐπανῆλθεν ὁ ἀδελφός.

[1]) Flessa, Prioritätsfrage der sophokl. und eurip. Elektra, Bamberger - Programm 1882 Kraus, Utrum Sophoclis an Euripidis Electra aetate prior sit, Progr. Passau, 1890. Παράδ. Ribbek ἔνθ. ἀνωτ. 13 Wilamowitz ἐν Hermes 18, 214 κ. ἑ. Kaibel ἐν τῇ εἰσαγωγῇ εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ.

[2]) Ἡ χρῆσις τῶν ζυγωτῶν ἁρμάτων (ἐν στ. 702 καὶ 721 κ. ἑ.) οὐδόλως συντελεῖ εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ χρόνου, διότι ἀληθῶς αὕτη μὲν εἰσήχθη εἰς Δελφοὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σοφοκλέους, ὁ δὲ φιλόμηρος ποιητὴς φαίνεται ἀκολουθήσας ἐν τούτῳ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐπὶ Πατρόκλῳ τοῦ Ὁμήρου.

[3]) Τὰ αὐτὰ φαινόμενα παρατηροῦμεν ἰδίᾳ ἐν τοῖς δύο νεωτάτοις ἔργοις τοῦ ποιητοῦ, τῷ Φιλοκτήτῃ (283) καὶ τῷ Οἰδίποδι ἐπὶ Κολωνῷ (1618). Καὶ ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν παρετηρήθη, ὅτι τὸ ῥῆμα τετᾶσθαι μόνον ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ ἐν στιχ. 265 καὶ 1326 καὶ ἐν Φιλοκτ. 283 καὶ ἐν Οἰδίπ. ἐπὶ Κολ. 1618 ἀπαντᾷ.

[4]) Ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἀναγνωρίσεως. Ἄλλως δ' ἴδε Steiger, Warum schrieb Euripides seine Elektra? ἐν Philol. 56 (1897) σελ. 561 κ. ἑ.

στιν εἰς ἁπλοῦν βόστρυχον (Εὐρ. Ἠλ. στ. 530) ἀναφέρεται εἰς ἀμφοτέρους, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποδήλωσις τῶν πλαστῶν πυθικῶν ἀγώνων (στ. 883) στρέφεται ἰδίᾳ κατὰ τοῦ Σοφοκλέους [1]). Εἰς τοὺς χρόνους πρὸ τοῦ 412 ἄρα καὶ μετὰ τὸ 442 πρέπει νὰ τάξωμεν τὴν Ἠλέκτραν τοῦ Σοφοκλέους. Ἀμφισβητήσιμον δ' εἶναι μόνον, ἂν ἐκ τούτου, ὅτι ἐν τοῖς χειρογράφοις ἡ Ἠλέκτρα προτάσσεται τοῦ Οἰδίποδος τυράννου, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ἐκείνη ἐποιήθη πρὸ τούτου. Καὶ τοῦτο δ' ἀνεξέταστον καταλείπομεν, ἂν ὁ Εὐριπίδης ἠθέλησε νὰ ὑπερβάλῃ τὴν διήγησιν τοῦ Σοφοκλέους περὶ τοῦ δυστυχήματος τοῦ Ὀρέστου (Ἠλ. 743—756) διὰ τῆς λαμπρᾶς περιγραφῆς τῶν ἀφηνιασάντων ἵππων τοῦ ἀτυχοῦς νεανίου ἐν τῷ Ἱππολύτῳ (1230-1248), ἢ ὑπῆρξε τὸ ἀπροσπέλαστον πρότυπον ἐκείνης [2]).

171. Ὁ δ' Οἰδίπους τύραννος [3]), ἡ καταπλήσσουσα τραγῳδία τῆς εἱμαρμένης, ἐποιήθη πιθανῶς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ λοιμοῦ ἢ οὐχὶ μακρὸν μετ' αὐτὸν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου [4]). Ὁ παλαιὸς Θηβαϊκὸς μῦθος περὶ τοῦ

[1]) Τοῦτο ἀνεγνώρισεν ὁ Ot. Ribbek ἐν Leipziger Studien VIII, 382—386. Vahlen, Zu Sophokles und Euripides Elektra ἐν Hermes 26 (1891), 351 κ. ἑ. Καὶ ἡ Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις βεβαίως δὲν εἶχε ποιηθῇ ἔτι, καθ' ὃν χρόνον ἐγράφη ἡ Ἠλέκτρα τοῦ Σοφ., διότι οὗτος ἐν Ἠλ. στ. 531 ἀκολουθεῖ εἰς τὸν ἀρχαῖον μῦθον.

[2]) Δυσχερὲς εἶναι ν' ἀποκρούσῃ τις τὴν γνώμην, ὅτι ὑπάρχει σχέσις τις τῶν τμητῶν ἱμάντων ἐν Ἱππολύτῳ 1245 καὶ τοῦ τμητοῖς ἱμᾶσι τῆς Ἠλέκτρας 747 ὡς καὶ τοῦ καθαρτὴς χθονὸς ἐν Ἀριστοφ. Σφ. 1043 καὶ τοῦ καθαρτὴς δώματος ἐν Ἠλ. 70. Ὡσαύτως δ' ἡ παρατήρησις τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν Ἱππ. 558 περὶ τῶν βαρυδαιμονούντων μειρακίων ἐν ἅρμασι καὶ ἐν Νεφ. 536 περὶ τοῦ βοστρύχου τοῦ ἀδελφοῦ φαίνεται ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὴν τραγῳδίαν ταύτην.

[3]) Τὸ ἐπώνυμον προσετέθη βραδύτερον, ὥστε τὸ δρᾶμα ἠδύνατο νὰ ὀνομάζεται ὑπ' ἄλλων κατὰ τὴν ὑπόθεσιν Οἰδίπους πρότερος. Ἐν μεταγενεστέροις δὲ χρόνοις ἐλέγετο κατὰ τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὸ ἐπώνυμον ἐσήμαινεν, ὅτι τὸ δρᾶμα ἐξεῖχε πάσης τῆς Σοφοκλέους ποιήσεως. « Χαριέντως δὲ ἐπιγράφουσιν ἅπαντες αὐτὸν τύραννον ὡς ἐξέχοντα πάσης τῆς Σοφοκλέους ποιήσεως, καίπερ ἡττηθέντα ὑπὸ Φιλοκλέους, ὥς φησι Δικαίαρχος ». Ὡσαύτως καὶ ὁ ῥήτωρ Ἀριστείδης ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεττάρων σελ. 334.

[4]) Οὕτως ἐννοεῖται ἡ περιγραφὴ τοῦ λοιμοῦ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ δράματος, καὶ τὸ σπουδαῖον πρόσωπον, ὅπερ διαδραματίζουσι οἱ μάντεις καὶ τὰ μαντεῖα (παράβ. Θουκυδ. II, 54). Ἂν ἔζη ἔτι ὁ Περικλῆς, ὃς ἀπέθανε κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 429, δὲν εἶναι βέ-

НБ ОНУ імені І. Мечникова

Οἰδίποδος, ὃς ἐν ἀγνοίᾳ ἐφόνευσε τὸν πατέρα, ἔγημε τὴν μητέρα καί, ὅτε μετὰ πολλὰ ἔτη ἔλαβε γνῶσιν τῆς πλάνης αὐτοῦ, ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξ ἀπελπισμοῦ, ἦτο ἐπιτηδειότατος πρὸς τραγικὴν παράστασιν [1]). Καὶ ἐπραγματεύθησαν μὲν τὸν μῦθον τοῦτον ἀνθαμιλλώμενοι καὶ οἱ τρεῖς τραγικοὶ ποιηταὶ [2]) καὶ ὁ Σοφοκλῆς μάλιστα συνῆψεν ἐπιτηδείως τὰς δύο αἰσχυλείους τραγῳδίας, τὸν Λάϊον καὶ Οἰδίποδα, εἰς μίαν οὕτως, ὥστε ἐν ἐπεισοδιακῇ μορφῇ κατέστησε γνωστὰς εἰς τοὺς θεατὰς τὰς προτέρας τύχας τοῦ Οἰδίποδος [3]). Ἀλλ' ἡ ἀνέφικτος τέχνη τοῦ Σοφοκλέους συνίσταται εἰς τοῦτο, ὅτι κατὰ μικρὸν μόνον ἀποσπᾷ τὴν καλύπτραν τὴν καλύπτουσαν τὸ ἄθλιον παρελθὸν τοῦ βασιλέως καὶ ἐφαρμόζων μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας τὴν τραγικὴν εἰρωνείαν προάγει αὐτὸν τοῦτον τὸν βασιλέα νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ φοβερὸν μυστικόν. Ὁ Οἰδίπους δῆλα δὴ θέλων νὰ ἐξεύρῃ μέσον πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ λοιμοῦ πέμπει τὸν γαμβρὸν Κρέοντα εἰς τὸ δελφικὸν μαντεῖον, ἵνα ἐρωτήσῃ περὶ τούτου αὐτὸν τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ μαντεῖον διατάττει νὰ ζητήσωσι καὶ τιμωρήσωσι τοὺς δολοφόνους τοῦ Λαΐου καὶ ὁ Οἰδίπους μεταπέμπεται τὸν μάντιν Τειρεσίαν, ἵνα μάθῃ παρ' αὐτοῦ, τίς ὁ ἄγνωστος δολοφόνος. Ὁ μάντις διὰ σκοτεινῶν μέν,

βαιον, ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι κατὰ τὸ πρότυπον αὐτοῦ ἐζωγραφήθη ἡ πολιτικὴ δύναμις καὶ ἡ διαυγὴς καὶ προλήψεων ἀπηλλαγμένη διάνοια τοῦ Οἰδίποδος. Ὁ Ἀθήναιος ἐν VII, 276 a παραδίδει, ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἐν τῇ Μηδείᾳ καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν τῷ Οἰδίποδι ἐμιμήθησαν τὴν γραμματικὴν τραγῳδίαν τοῦ Καλλίου ὡς πρὸς τὰ μέλη καὶ τὴν διάθεσιν τοῦ χοροῦ. Ἐκ τούτων δὲ τῶν λόγων τοῦ Ἀθηναίου τοῦτο μόνον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι τὸ δρᾶμα τοῦ Σοφοκλέους ἐδιδάχθη μετὰ τὸ τοῦ Καλλίου. Ἀλλὰ πότε ἐδιδάχθη τὸ τοῦ Καλλίου, εἶναι ἄγνωστον.

[1]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν Ποιητ. 14 λέγει· «δεῖ γὰρ καὶ ἄνευ τοῦ ὁρᾶν οὕτω συνεστάναι τὸν μῦθον, ὥστε τὸν ἀκούοντα τὰ πράγματα γιγνόμενα καὶ φρίττειν καὶ ἐλεεῖν ἐκ τῶν συμβαινόντων, ἅπερ ἂν πάθοι τις ἀκούων τὸν τοῦ Οἰδίποδος μῦθον».

[2]) Ὁ Αἰσχύλος ἔγραψε Λάϊον καὶ Οἰδίποδα, ὁ δ' Εὐριπίδης Οἰδίποδα, ἐν ᾧ, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ καὶ τῇ Ἠλέκτρᾳ καὶ τῷ Φιλοκτήτῃ, τοσοῦτον σπουδαίως μετεμόρφωσε τὸν μῦθον, ὥστε ὁ Οἰδίπους δὲν ἐξορύττει αὐτὸς τοὺς ἑαυτοῦ ὀφθαλμούς, ἀλλὰ τυφλοῦται ὑπὸ τῶν συμμαχητῶν τοῦ Λαΐου.

[3]) Λίαν ἀξιέπαινον εἶναι τοῦτο, ὅτι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν τρόπον τοῦ Εὐριπίδου ὁ πρωταγωνιστὴς ἥρως διηγεῖται τὰς προτέρας αὐτοῦ τύχας οὐχὶ ἐν προλόγῳ, ἀλλ' ἐν τῷ δευτέρῳ ἐπεισοδίῳ ἐν στιχ. 771-833.

ἀλλὰ λίαν καταληπτῶν εἰς τοὺς θεατὰς λόγων ὑποδεικνύει αὐτὸν τοῦτον τὸν βασιλέα ὡς τὸν δολοφόνον. Ἀλλ' οἱ λόγοι αὐτοῦ προκαλοῦσι σφοδρὰν ἔριν τοῦ Οἰδίποδος πρὸς τὸν Κρέοντα καὶ αἱ φωναὶ τῶν ἐριζόντων ἀναγκάζουσι τὴν Ἰοκάστην νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῶν ἀνακτόρων, ἵνα καθησυχάσῃ τὸν ἐξωργισμένον σύζυγον. Πρὸς τοῦτο δὲ διηγεῖται τὴν ἔκθεσιν τοῦ βρέφους Οἰδίποδος καὶ τὴν δολοφονίαν τοῦ Λαΐου ἐν τριπλαῖς ἀμαξιτοῖς ἐν Φωκίδι. Ἀλλ' ἡ διήγησις αὐτῆς διεγείρει ἤδη ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Οἰδίποδος τὴν φοβερὰν ὑποψίαν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ δολοφόνος τοῦ Λαΐου. Ἐν τούτοις ἡ ἐλπίς, ὅτι δὲν θὰ ἐπαληθεύσῃ ὁ χρησμὸς τοῦ μαντείου, καθ' ὃν ἔμελλε νὰ φονεύσῃ τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ πατέρα, φαίνεται ἐκπληρουμένη διὰ τῆς ἀγγελίας τοῦ θανάτου τοῦ Πολύβου, ὃς ἐλέγετο πατὴρ αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ ἄγγελος ἀγγέλλει, ὅτι ὁ Πόλυβος καὶ ἡ Μερόπη ἦσαν τροφοὶ μόνον αὐτοῦ. Καὶ ἤδη διαλύονται τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Ἰοκάστης νέφη καὶ ὁ Οἰδίπους δράττεται ἀσθενοῦς τινος καλάμου ἐλπίδος καὶ ἄγριος πλέον ἀπαιτεῖ νὰ ἴδῃ τὸν βοσκόν, ὅστις παρέδωκεν εἰς τὸν ποιμένα τοῦ βασιλέως Πολύβου τὸ βρέφος. Ἔρχεται δ' οὗτος καὶ διαλύει καὶ τὰς τελευταίας ἀμφιβολίας ἐρωτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Οἰδίποδος καὶ οὕτως ὅλη ἡ φοβερὰ ἀλήθεια ἀποκαλύπτεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀτυχοῦς βασιλέως [1]). Οὕτω δραματικώτατα καὶ καταπληκτικώτατα ἐκτυλίσσεται ἡ πρᾶξις τοῦ δράματος καὶ ὡς τελειότατα. Διερωτᾶται δὲ μόνον, ἂν ὁ ποιητὴς ὑπελόγισε δεόντως τὸ διαλλακτικὸν στοιχεῖον, τὴν κάθαρσιν, καὶ παρέσχε τὸ δέον ἀξίωμα εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κατάληψιν τῆς εἱμαρμένης καὶ τῆς διοικούσης τὸν κόσμον

[1]) Ἔτι μᾶλλον ἀξιοθαύμαστος παρίσταται ἡ ἀπαράβλητος τέχνη τοῦ ποιητοῦ, ἂν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι ὅλην τὴν ἀναγνώρισιν αὐτὸς ἐφεῦρε. Διότι κατὰ μὲν τὸν μῦθον ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Εὐριπ. Φοινίσ. 1760 ὁ Οἰδίπους ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἰοκάστης ὡς δολοφόνος τοῦ Λαΐου ἐκ τοῦ ζωστῆρος, ὃν ἀφῄρεσε τὸν δολοφονηθέντα βασιλέα, κατὰ δὲ τὴν ὑπὸ τοῦ Ὑγίνου (ἐν μύθ. 66, παράβ καὶ σχόλ. εἰς Εὐριπ. Φοιν. 26) παραδιδομένην ἄλλην παράδοσιν τὸ βρέφος διφθὲν εἰς τὴν θάλασσαν ἐξεβράσθη εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Σικυῶνος, ἔνθα εὗρεν αὐτὸ ἡ πλούσιος βασίλισσα Περίβοια. Παράβ. Bethe, Thebanische Heldenlieder 67 κ. ἑξῆς.

ἠθικῆς δυνάμεως. Καὶ πρέπει μὲν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἁφαρπασθεὶς ὑπο τῆς ὑποθέσεως μετεχειρίσθη πλέον ἢ ἐν ἄλλοις δράμασιν ἐν τούτῳ τὴν παλαιὰν γνώμην περὶ τοῦ τυφλοῦ κράτους τοῦ πεπρωμένου πρὸς διέγερσιν φόβου καὶ ἐλέου. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου ἐμετρίασε τὴν ἐκ τῆς δαιμονίας δυνάμεως τοῦ πεπρωμένου φοβερὰν ἐντύπωσιν τὸ μὲν διὰ τῆς ἐξιλεούσης ἐξόδου, διότι ὁ βαθέως δηχθεὶς Κρέων ἐλεήσας τὸν τυφλωθέντα βασιλέα πέμπει αὐτῷ εἰς παρηγορίαν τὰς δύο προσφιλεῖς θυγατέρας, τὸ δὲ διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτοῦ τοῦ Οἰδίποδος, ὃς φίλαρχος καὶ ὀξύθυμος ὢν καὶ αὐτὸν τὸν χρησμὸν τῶν θεῶν περιφρονῶν οὐχὶ ἀναίτιος περιπίπτει εἰς τὴν φοβερὰν δυστυχίαν [1]).

Ἡ τραγῳδία αὕτη κατὰ τὴν πρώτην αὐτῆς διδασκαλίαν ἐν Ἀθήναις δὲν ἔτυχε τῆς ἐκτιμήσεως, ἧς εἶναι ἀξία. Καὶ ὁ μὲν Σοφοκλῆς ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Φιλοκλέους καὶ τοῦτο, διότι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤθελον νὰ ἀναμνησθῶσιν ἐν τῷ θεάτρῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Διονυσίων ἀκούοντες τὴν περιγραφὴν τοῦ λοιμοῦ τὰ ἀληθῆ δεινά. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς πραγματείᾳ οὐδὲν ἄλλο δρᾶμα ἐπάγεται τοσοῦτον συχνῶς ὅσον τὸν Οἰδίποδα ὡς παράδειγμα, καὶ οἱ μεταγενέστεροι, ὡς ὁ συγγραφεὺς τῆς ὑποθέσεως καὶ ὁ Ἀριστείδης, ἐδυσχέραινον διὰ τὸ ἀφιλόκαλον τῶν Ἀθηναίων, οἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ προκρίνωσι Φιλοκλέα τινὰ τοῦ Σοφοκλέους [2]).

172. Αἱ δὲ Τραχίνιαι ἔχουσι τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ χοροῦ, ὅστις συνίσταται ἐκ παρθένων τῆς Τραχῖνος. Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ χορὸς ὅλως ἀσήμαντον ὑποκρίνεται πρόσωπον, ἀλλὰ τὸ δρᾶμα ὠνομάσθη ἀπ' αὐτοῦ, διότι οὐδὲν τῶν δρώντων προσώπων προτα-

[1]) Κατὰ τῆς ἀσεβοῦς περιφρονήσεως τοῦ χρησμοῦ λέγει μετὰ πικρίας ὁ Κρέων ἐν στίχῳ **1445** καὶ γὰρ σὺ νῦν τἀντῷ θεῷ πίστιν φέροις.

[2]) Ἐκ τῶν τραγῳδιῶν τῶν νεωτέρων χρόνων οὐδεμία ἄλλη ὁμοιάζει τοσοῦτον πρὸς τὸν Οἰδίποδα ὡς ὁ βασιλεὺς Λὴρ τοῦ Σαιξπήρου. Ἀλλ' ὁ μέγας Βρεττανὸς ποιητὴς οὐ μόνον συνέπτυξεν εἰς μίαν τραγῳδίαν τὰ τῶν δύο Οἰδιπόδων, τὴν πήρωσιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Οἰδίποδος, ἀλλὰ καὶ κατέστησε τὴν πρᾶξιν μᾶλλον πεπλεγμένην καὶ σκληροτέραν συμπεριλαβὼν καὶ τὴν ὁμοίαν τύχην τοῦ οἴκου Γλόσεστερ.

γωνιστεῖ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἐγχαράξῃ εἰς τὴν τραγῳδίαν τὴν σφραγῖδα αὐτοῦ. Καὶ ἀληθῶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἀναγνωστῶν στρέφεται τὸ μὲν πρὸς τὴν καλὴν κἀγαθὴν Δηϊάνειραν, ἥτις, καίπερ τεταραγμένη ἕνεκα τῆς παρουσίας τῆς νέας ἀντεραστρίας, τῆς περικαλοῦς Ἰόλης, πέμπει ὅμως πρὸς τὸν Ἡρακλέα τὸν εὐυφῆ πέπλον τοῦ Νέσσου ἐξ ἀγαθῆς ὁρμωμένη προθέσεως καὶ μαθοῦσα εἶτα παρὰ τοῦ Ὕλλου, ὁποίου κακοῦ πρόξενος ἐγένετο, ἀπέρχεται σιγῶσα, ἵνα θνήσκουσα ἑκουσίως τιμωρήσῃ ἑαυτὴν διὰ τὸ κακόν· τὸ δὲ πρὸς τὸν ἥρωα Ἡρακλέα, οὗ αἱ δειναὶ ἀλγηδόνες ἐκ τοῦ δηλητηρίου, ὅπερ καταβιβρώσκει τὰ ὀστᾶ καὶ τὰς σάρκας αὐτοῦ, ἀποτελοῦσι τὴν ἔξοδον τοῦ δράματος [1]). Διὰ τοῦ προλόγου δέ, ἐν ᾧ ἡ Δηϊάνειρα ἐν ἐπικῇ ἐκτάσει διηγεῖται τὴν δυστυχίαν αὐτῆς, ἀφ' οὗ χρόνου ὁ Ἡρακλῆς καὶ ὁ ποτάμιος θεὸς μνῶνται αὐτὴν μέχρι τοῦ παρόντος, ὅτε ἐπὶ δέκα καὶ πέντε ἤδη μῆνας στερεῖται τοῦ ἀπόντος συζύγου, καὶ διὰ τοῦ ἐπιλόγου, ἐν ᾧ ὁ Ἡρακλῆς προλαμβάνων τὴν πρᾶξιν διατάττει τὸν υἱὸν Ὕλλον νὰ λάβῃ γυναῖκα τὴν αἰχμάλωτον Ἰόλην [2]), ἀναμιμνήσκει ἡ τραγῳδία αὕτη σφοδρῶς τὸν εὐριπίδειον τρόπον. Στερεῖται δὲ αὕτη καὶ πολιτικῆς τινος βάσεως καὶ κυρίας τινος, ὑπὸ ἠθικῶν ἰδεῶν βασταζομένης καὶ εἰς τὰ τοῦ παρόντος ἐφαρμοζομένης ἀφορμῆς καὶ ἐκ τούτου ὑπολείπεται μάλιστα καὶ τῆς Ἀντιγόνης καὶ τῶν δύο Οἰδιπόδων. Ὁ ποιητὴς δῆλα δὴ περιωρίσθη ἁπλῶς εἰς τοῦτο,

[1]) Ἐν τούτῳ ὡμοίαζον μεγάλως αἱ Τραχίνιαι πρὸς τὸν Ὀδυσσέα ἀκανθοπλῆγα τοῦ Σοφοκλέους, διότι καὶ ἐν τούτῳ τῷ δράματι τὸ κύριον ὑποκείμενον τοῦ τελευταίου μέρους ἀπετελουν αἱ φοβεραὶ ἀλγηδόνες τοῦ πληγωθέντος ἥρωος.

[2]) Τὸ μέρος 1216-1278 κηρύττει νόθον ὁ Bergk, Griech. Litt. III, 394 κ. ἑ. Ὁ δὲ Wendt ἐν τῇ μεταφράσει (ἐν σελ. 7) ὑποπτεύει, ὅτι τὸ τέλος τῆς τραγῳδίας ἀπώλετο καὶ δὴ διότι αὕτη ἀριθμεῖ ὀλιγωτέρους στίχους ἢ πᾶσαι αἱ ἄλλαι. Ὁ Schlegel ἐνόμιζεν, ὅτι τὸ ἔργον, ὡς ἔχει, εἶναι ἐπεξεργασία τοῦ Ἰοφῶντος. Ὁ Hermann ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ ἀποδέχεται διπλῆν διασκευήν. Ὑπερβολικῶς θαυμάζων τὸ ἔργον καταπολεμεῖ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὁ R. Schreiner, Zur Würdigung der Trachiniai des Sophokles 1885 Programm von Znaim. Καὶ ὁ Wecklein, Bayerische Gymnasial-Blätter XXII (1866), 399 θεωρεῖ τὰς Τραχινίας ἀνωτέρας καὶ αὐτῆς τῆς Ἠλέκτρας. Περίεργον φαίνεται ὅτι πολλὰ εἶναι τὰ ἅπαξ εἰρημένα ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ταύτῃ.

νὰ διατηρήσῃ τὴν παραδιδομένην μὲν τότε, καὶ εἰς ἡμᾶς δὲ νῦν γνωστὴν ἐκ τοῦ Βακχυλίδου (ἀρ. 16) μορφὴν τοῦ μύθου, καὶ ἐκ τῶν δεδομένων ἀφορμῶν νὰ δημιουργήσῃ συγκινητικὴν τραγῳδίαν δυστυχοῦς συζυγικοῦ ἔρωτος, ἥτις, μόνον διότι ἐν τῇ ἀρχαιότητι διαδραματίζεται, διαφέρει τοῦ σημερινοῦ εἴδους τῶν οἰκογενειακῶν δραμάτων. Ἀλλὰ τὸ ἐλλεῖπον τῆς μεγαλοπρεπείας ἐν τῷ δράματι τούτῳ ἀναπληροῖ ἐπιτυχῶς ἡ τρυφερότης τῶν αἰσθημάτων καὶ ἡ λεπτὴ ψυχολογικὴ ζωγραφία. Δὲν διατιθέμεθα ὅμως ἐξ ἴσου εὐμενῶς πρὸς τὰ δύο κύρια πρόσωπα τοῦ δράματος· διότι ὁ ποιητὴς ἐμπείρως μὲν διεγείρει τὴν συμπάθειαν ἡμῶν πρὸς τὴν δυστυχῆ, διὰ τοῦ ἑκουσίου θανάτου ἐξιλεοῦσαν τέλεον τὸ ἐκ ζηλοτυπίας ἔγκλημα Δηϊάνειραν, διαθέτει ὅμως ἡμᾶς ψυχρῶς πρὸς τὸν Ἡρακλέα, ὃς οὐδεμίαν συμπαθῆ λέξιν ἐκπέμπει ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ πρὸς τὴν εὐγενῆ, τὸν θάνατον εὑροῦσαν ἐξ ἔρωτος πρὸς αὐτὸν σύζυγον καὶ διατάττων τὸν υἱὸν νὰ λάβῃ γυναῖκα τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἰόλην προσβάλλει τὸ ἠθικὸν ἡμῶν αἴσθημα. Ἀλλ' ἡ ἔλλειψις αὕτη τοῦ ποιητοῦ εἶναι συναφὴς πρὸς τὰ ἄδικα ἤθη τῆς ἀρχαιότητος, ἥτις ἐν τοῖς τῶν δύο φύλων δὲν διαμετρεῖ τὸ πταῖσμα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς διὰ τοῦ αὐτοῦ μέτρου.

Περὶ δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐποιήθη τὸ δρᾶμα τοῦτο, στερούμεθα ὡρισμένων μαρτυριῶν. Καὶ ἡ μὲν παράδοξος συμφωνία τῶν Τραχινιῶν ἐν στ. 1001—1104 καὶ τοῦ εὐριπιδείου Ἡρακλέους Μαινομένου ἐν στ. 1353—1357, ὡς καὶ τῶν Τραχινιῶν ἐν στ. 416 καὶ τῶν Ἱκετίδων τοῦ Εὐριπίδου ἐν στ. 567[1]) παρέχει τὸ ἐνδόσιμον, ὅτι ἡ τραγῳδία αὕτη κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρό-

[1]) Εἰς ταῦτα ἔτρεψε τὴν προσοχὴν τῶν λογίων ὁ Wilamowitz ἐν Hermes XVIII, 244. Τίνος δ' ἔργον ἦτο τὸ πρωτότυπον καὶ τίνος ἡ ἀπομίμησις, περὶ τούτου δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ κρίνωμεν. Ὁ Schröderer, De iteratis apud trag. graec. Dissertatio Argent. σελ. 113 συμπεραίνει ἐκ τῶν ἀπομιμήσεων, ὅτι περὶ τὸ 420-415 ἐποιήθη τὸ ἔργον. Ὁ Wilamowitz, Euripides Herc. I, 343 λέγει, ὅτι αἱ Τραχίνιαι τοῦ Σοφοκλέους οὐ μόνον περιέχουσι φανερὰς ἀναμνήσεις τοῦ Ἡρακλέους μαινομένου, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀπ' αὐτοῦ ἀφωρμήθησαν. Παράβ. καὶ I, 382 κ. ἑξῆς.

νους ἐποιήθη, καθ' οὓς καὶ τὰ δράματα ταῦτα τοῦ Εὐριπίδου, ἤτοι περὶ τὸ 420, ὑπὲρ οὗ χρόνου μαρτυρεῖ καὶ ἡ περὶ ἧς ἀνωτέρω λόγος ἐγένετο ἀπομίμησις τοῦ τρόπου τοῦ Εὐριπίδου ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει τοῦ δράματος. Ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ παραλίπωμεν, ὅτι ἡ μεγάλη ἁπλότης τῆς κατασκευῆς, ἡ ἀρχαιότης τῆς ἐν δακτυλικοῖς ἐπιτρίτοις πεποιημένης παρόδου καὶ αἱ προφανεῖς ἐλλείψεις τοῦ ἔργου ἠνάγκασαν ἄλλους ὡς τὸν Βέργκιον (Griech. Litt. III, 398) ν' ἀναγάγωσιν αὐτὸ εἰς παλαιοτέραν τινὰ περίοδον ἀναπτύξεως τοῦ Σοφοκλέους [1]). Ἐκ τῶν Ῥωμαίων ἐπραγματεύθη ἢ μᾶλλον διέστρεψε τὴν ὑπόθεσιν ὁ Σενέκας ἐν τῷ Hercules Oetaeus.

173. Ὁ δὲ Φιλοκτήτης, δρᾶμα διδαχθὲν κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν διδασκαλιῶν τῷ 409 καὶ τυχὸν τῶν πρωτείων [2]), πραγματεύεται μὲν τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἣν καὶ τὰ ὁμώνυμα δράματα τοῦ Αἰσχύλου καὶ Εὐριπίδου, ἀλλ' ὑπερεῖχεν ἀμφοτέρων κατὰ τὸν ῥήτορα Δίωνα τὸν Χρυσόστομον, ὃς εἶχεν ἔτι καὶ τὰ τρία δράματα [3]). Καὶ ὁ μὲν Εὐριπίδης, οὗ ὁ Φιλοκτήτης ὁμοῦ μετὰ τῆς Μηδείας ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τὴν σκηνὴν τῷ 431 [4]), καὶ στενότερον προσεκολλήθη εἰς τὸν Αἰσχύλον καὶ τὸν χορὸν ὡς ἐκεῖνος ἐξ ἐγχωρίων Λημνίων ἀπετέλεσεν. Ὁ δὲ Σοφοκλῆς, ὃς εἶχε ποιήσῃ καὶ δεύτερον, πρωΐμως, ὡς φαίνεται, ἀπολεσθέντα Φιλοκτήτην [5]),

[1]) Νεωστὶ ὁ Zielinski, Excurse zu den Trachinierinnen ἐν Philol. 55 (1896) λέγει, ὅτι αἱ Τραχίνιαι εἶναι ἴσως τὸ παλαιότατον τῶν εἰς ἡμᾶς περιελθόντων δραμάτων τοῦ Σοφοκλέους καὶ ὅτι βεβαίως δὲν εἶναι πολὺ νεώτερον τῆς Ἀντιγόνης.

[2]) Ἐν τῇ ὑποθέσει ἀναγινώσκομεν ταῦτα· «ἐδιδάχθη ἐπὶ Γλαυκίππου, πρῶτος ἦν Σοφοκλῆς.»

[3]) Ὁ Δίων ὁ Χρυσόστ. ἐν LII [Περὶ Αἰσχ. καὶ Σοφ. καὶ Εὐρ. ἢ περὶ τῶν Φιλοκτήτου τόξων σελ. 161 ἐκδ. Dind.] 272 λέγει· «ὅ τε Σοφοκλῆς μέσος ἔοικεν ἀμφοῖν εἶναι, οὔτε τὸ αὔθαδες καὶ ἁπλοῦν τὸ τοῦ Αἰσχύλου ἔχων οὔτε τὸ ἀκριβὲς καὶ δριμὺ καὶ πολιτικὸν τοῦ Εὐριπίδου, σεμνήν δέ τινα καὶ μεγαλοπρεπῆ ποίησιν τραγικώτατα καὶ εὐεπέστατα ἔχουσαν». Περὶ τοῦ Φιλοκτήκτου τοῦ Accius ἴδε Ribbek, Römische Tragödien 376 κ. ἑ.

[4]) Εἰς τοῦτον ἴσως ἀναφέρεται ὁ στίχος τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Ἀχαρν. 424.

[5]) Ἡ σκηνὴ τοῦ δευτέρου Φιλοκτήτου ὑπέκειτο ἐν Τροίᾳ, ὡς ἡ τοῦ περισωθέντος ἐν Λήμνῳ. Ἐκ τῶν πενιχρῶν ὅμως ἀποσπασμάτων ἀδυνατοῦμεν νὰ σχηματίσωμεν καθαρὰν γνώμην περὶ αὐτοῦ. Ἴδε Welcker, Die griech. Trag. I, 138 κ. ἑ.

ἐπήνεγκε σπουδαίας μεταβολάς, ἵνα τὸ μὲν διὰ τούτου, ὅτι ἀκατοίκητον τὴν νῆσον ἀφῆκε, παραστήσῃ μείζονα τὴν δυστυχίαν τοῦ Φιλοκτήτου, τὸ δὲ διὰ τῆς ἀντιθέσεως τῶν δρώντων προσώπων φιλοτεχνήσῃ πεπλεγμένην τραγωδίαν μετ' εὐτυχοῦς ἐκβάσεως. Πηγὴ δὲ τοῦ μύθου ἦσαν τὰ τοῦ ἐπικοῦ κύκλου Κύπρια ἔπη καὶ ἡ Ἰλιὰς μικρά, ἐν οἷς ἱστορεῖτο, ὅτι ὁ Φιλοκτήτης δηχθεὶς ὑπὸ ὄφεως ἐγκατελείφθη μὲν ἐπὶ τῆς ἐρήμου νήσου Λήμνου, εἶτα ὅμως μετεκομίσθη εἰς Τροίαν κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τοῦ πολέμου. Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πρόκλου καί τινα ἐν τῇ πινακοθήκῃ τῇ ἐν ἀριστερᾷ τῶν Προπυλαίων γραφὴν τοῦ Πολυγνώτου [1]) ὁ Διομήδης μετέβη εἰς Λῆμνον πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ἥρωος, ἐξ οὗ τοῦ τόξου ἐξηρτᾶτο ἡ ἐκπόρθησις τοῦ Ἰλίου. Ἀλλ' ὁ Αἰσχύλος κατ' ἄλλην τινὰ παράδοσιν τοῦ μύθου [2]) ἢ κατ' ἰδίαν ἐπίνοιαν ἀντὶ τοῦ Διομήδους ἔταξε πρὸς τοῦτο τὸν πονηρὸν Ὀδυσσέα, ὃς πολὺ μᾶλλον ἐπιτήδειος ἦτο πρὸς ἐπιτυχῆ ἐπιτέλεσιν ἐπιχειρήσεως ὑπολογισθείσης ἐπὶ ἀπάτῃ. Μετὰ ταῦτα ὁ μὲν Εὐριπίδης ὡς διαθέτων τρεῖς καὶ οὐχὶ ὡς ὁ Αἰσχύλος δύο ὑποκριτὰς συνῆψε τὴν παράστασιν τοῦ Λέσχεω πρὸς τὴν τοῦ Αἰσχύλου παρασχὼν εἰς τὸν Ὀδυσσέα ὡς συνεργὸν τὸν Διομήδην [3]). Ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς ἀπέῤῥιψε τὸν ἄκαμπτον Διομήδην καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Ὀδυσσέα συνεργὸν τὸν νεαρὸν υἱὸν τοῦ Ἀχιλλέως Νεοπτόλεμον κατ' ἰδίαν προδήλως ἐπίνοιαν. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ μεταβολῇ, πρὸς ἣν συναφὴς εἶναι καὶ ἡ σύνταξις τοῦ χοροῦ ἐκ ναυτῶν τοῦ Νεοπτολέμου, ἔχει τὰς ῥίζας ἡ ἰσχὺς τῆς νέας τραγῳδίας τοῦ ἐνενηκονταετοῦς σχεδὸν γέροντος, ἐν ᾗ πλήρει ζωῆς καὶ ἀκμῆς οὐδὲν ἴχνος ἐνορῶμεν τῆς ἐξασθενούσης δυνάμεως τῆς ἡλικίας. Ἡ ὅλη δὲ πλοκὴ ὁρμᾶται ἀφ' ἑαυτῆς ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῶν χαρακτήρων τοῦ συνετοῦ Ὀδυσσέως, ὃς ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ πᾶν ψεῦδος καὶ πάντα δό-

[1]) Παυσαν. Ι, 22, 6.

[2]) Ὁ Πίνδ ἐν Πυθιον. Ι, 53 ποιεῖται λόγον περὶ πλειόνων πρέσβεων. Ἴσως ἐν τούτῳ διίστατο ὁ Ἀρκτῖνος τοῦ Λέσχεω. Παράβ. § 57.

[3]) Ὁ Διομήδης ὑποδεικνύεται ἔτι ἐν στίχῳ 570 τοῦ Φιλοκτήτου τοῦ Σοφοκλέους.

λον μεταχειρίζεται ἄνευ τύψεως τῆς συνειδήσεως, ὁσάκις πρόκειται περὶ ἐπιχειρήσεως ἀποβλεπούσης εἰς τὸ κοινῇ συμφέρον, καὶ τοῦ χρηστοῦ, ἱπποτικοῦ Νεοπτολέμου, ὃς ἐξ ὑπαρχῆς μετ' ἀποστροφῆς μὲν δέχεται νὰ ὑποκλέψῃ διὰ δόλου καὶ ἀπάτης τὴν πίστιν τοῦ Φιλοκτήτου, εἶτα δ', ὅτε ὁ δυστυχής, ἐκ νέου περιπεσὼν εἰς τὴν νόσον ἐρημίτης ἀκάκως παραδίδει εἰς αὐτὸν τὸ τόξον, ἀποδίδων πίστιν ἀντὶ πίστεως διασχίζει τὸ ἔντεχνον ὕφασμα τῆς ἀπάτης διὰ τούτου, ὅτι ἀποκαλύπτει ἀπροκαλύπτως τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸ μὲν πρῶτον πείθων καὶ παρακαλῶν πειρᾶται νὰ διαλλάξῃ τὸν βαρέως ἀδικηθέντα ἥρωα πρὸς τοὺς Ἀχαιούς, ὅτε δ' ἀποτυγχάνει τούτου, διανοεῖται ν' ἀποδώσῃ τὸ τόξον, καίπερ στερρῶς ἐναντιουμένου τοῦ Ὀδυσσέως. Ἀλλὰ διὰ τούτου συγχέεται καὶ περιπλέκεται ἐπὶ τοσοῦτον τὸ ὅλον μηχάνημα, οὗ τὸν μίτον μακρόθεν συνύφανεν ὁ Ὀδυσσεύς, ὥστε ἀνθρωπίνη δύναμις καὶ τέχνη ἀδύνατον ἦτο νὰ λύσῃ τὸν δεσμὸν καὶ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Εὐριπίδου ἔπρεπε νὰ ἐπιφανῇ θεὸς ἐκ μηχανῆς, ὁ Ἡρακλῆς [1]). Ἐν τῇ ἐξόδῳ δὲ ταύτῃ ἀναγνωρίζομεν τὴν ῥοπήν, ἣν ἡ τέχνη τοῦ Εὐριπίδου ἔσχε πρὸς τὸν Σοφοκλέα [2]). Πλὴν τούτου δὲ καὶ ἄλλως, ἐν τῇ μετρικῇ δῆλα δὴ μορφῇ καὶ ἐν τῇ διατάξει τοῦ χοροῦ, καταφαίνεται ἡ μεταβολή, ἣν ὑπέστη ἡ τραγικὴ τέχνη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ. Διότι ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ τραγῳδίᾳ τοῦ Σοφοκλέους διαλύεται τοσοῦτον συχνῶς ἡ μακρὰ τοῦ ἰάμβου συλλαβὴ εἰς δύο βραχείας καὶ διαιρεῖται τοσοῦτον ἀδεῶς ὁ τρίμετρος εἰς μέρη ὑπὸ πολλῶν προσώπων λεγόμενα [3]).

[1]) Ἀλλ' ὁ θεὸς τοῦ Σοφοκλέους δὲν εἶναι ἐλαστικὴ πλαγγὼν κατεσκευασμένη, ἵνα ἐπενέγκῃ τὴν λύσιν τοῦ δράματος, ἀλλ' ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου θείαν φωνὴν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς διαλλαγῆς, ἥτις συντρίβει τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην καὶ τὴν αὐθάδειαν τοῦ θυμοειδοῦς. Δύναταί τις δὲ νὰ παραβάλῃ αὐτὸν πρὸς τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους.

[2]) Ὁ Römer κατέστησεν ἡμᾶς προσεκτικοὺς εἰς τοῦτο, ὅτι καὶ ἐν τῇ ζωγραφίᾳ τῶν κυρίων χαρακτήρων καὶ ἰδίᾳ ἐν τῇ τοῦ πονηροῦ Ὀδυσσέως πρέπει νὰ διίδωμεν τὴν νεωτέραν τάσιν τῆς πραγματικωτέρας γενομένης τέχνης τῶν ὑποκριτῶν.

[3]) Ἴδε ἀνωτέρω § 164 σημ.

Ὡσαύτως δ' ἐν τοῖς λυρικοῖς μέρεσιν ἐπικρατεῖ ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὁ πολύμορφος γλυκώνειος ὡς ἐν ταῖς νεωτέραις τραγῳδίαις τοῦ Εὐριπίδου καὶ τοσοῦτον ὑποχωροῦσι τὰ χορικὰ ᾄσματα εἰς τὰ ἀμοιβαῖα, ὥστε ὄχι μόνον ἡ πάροδος εἶναι κομματική, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ τραγῳδία ἓν μόνον κυρίως χορικὸν ᾆσμα περιέχει (676–729). Καὶ αὐτὸς δ' ὁ χορὸς ἀπώλεσε τὴν ἰδανικὴν αὐτοῦ θέσιν καὶ ὑποκρίνεται μόνον τὸ πρόσωπον ὑπηρετικοῦ ἀκολούθου τοῦ Νεοπτολέμου. Καὶ αὐτὰ τὰ ἐπεισόδια ἀπώλεσαν τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν, ἐν τῷ ὀνόματι ἐκδηλουμένην σημασίαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ ἀρχὴ αὐτῶν σπανίως πλέον ὑποδηλοῦται διὰ τῆς παρουσίας νέου τινὸς προσώπου[1]).

174. Ὁ δ' Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ συνάπτεται, ὡς εἴδομεν, ἐν ταῖς παλαιαῖς διηγήσεσι πρὸς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν τοῦ ποιητοῦ καὶ κατά τινα σημείωσιν[2]) ἔν τινι διδασκαλίᾳ ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τὴν σκηνὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου τῷ 401 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀμφισβεῖται, ἂν ἡ διδασκαλία αὕτη ἦτο ἡ πρώτη καὶ ἂν μὴ ἐδιδάχθη πρότερον, κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ πρὸ τῶν Φοινισσῶν τοῦ Εὐριπίδου, οὗ τὸ τέλος ὑποδεικνύει τὴν ἐν τῷ δήμῳ Κολωνῷ ταφὴν τοῦ Οἰδίποδος[3]). Καὶ ἡ μὲν ἐξωτερικὴ μορφή, ἡ συχνὴ διαίρεσις τοῦ στίχου εἰς δύο ὑπὸ δύο προσώπων λεγόμενα μέρη, ἡ ἐπικράτησις τοῦ γλυκωνείου μέτρου ἐν τοῖς χορικοῖς, ἡ κομματικὴ κατασκευὴ τῆς παρόδου καὶ τὸ δύσθυμον ἦθος τοῦ ᾄσματος εἰς τὰς ταλαιπωρίας τοῦ γήρατος (1211—1218) μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τῆς πρώτης γνώ-

[1]) Οὐδὲν μὲν νέον πρόσωπον παρέρχεται ἅμα ἀρχομένου νέου ἐπεισοδίου ἐν στ. 219, 519, 730, 865, ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἐν 542 καὶ 947 ἐν μέσῳ τῷ ἐπεισοδίῳ ἐπιφαίνεται καὶ νέον πρόσωπον.

[2]) Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν II «Σοφοκλῆς ὁ υἱὸς ἐδίδαξεν υἱὸς ὢν Ἀριστῶνος ἐπὶ ἄρχοντος Μίκωνος, ὅς ἐστι τέταρτος ἀπὸ Καλλίου, ἐφ' οὗ φασιν οἱ πλείονες τὸν Σοφοκλέα τελευτῆσαι».

[3]) Τὸ τελευταῖον ἀποδέχονται ὁ Lachmann ἐν Rhein. Mus. I, 313 κ. ἑ. καὶ ὁ Ad. Schöll ἐν Phil. XXVI, 383 κ ἑξῆς. Ὁ Böckh ἐν Klein. Schriften IV, 228 κ. ἑ. κατέρχεται εἰς τοὺς εὐθὺς μετὰ τὴν Νικίειον εἰρήνην χρόνους. Ἄλλοι παρακάμπτουσι τὴν δυσχέρειαν ἀθετοῦντες τοὺς στίχους 919—923 ὡς νεωτέρους.

μης. Ἡ πολιτικὴ ὅμως χροιὰ τῆς τραγῳδίας φαίνεται ὑποδεικνύουσα μᾶλλον τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε πρὸ μικροῦ ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς ἐξερράγη ὁ πόλεμος (στ. 620) καὶ ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν ἵστατο ἔτι ἀκεραία (στ. 702—706). Ἀλλ' ἐν τούτοις ταῦτα εἶναι φαινομενικὰ μόνον, ὡς δ' ὁ Ἀλβέρτος Μάϋρος ἀπέδειξεν [1]), οἱ πολιτικοὶ ὑπαινιγμοὶ καὶ δὴ οἱ στίχοι 92 κ. ἑ., 411, 621 κ. ἑ., 604—606, οἵτινες προφητεύουσι νίκην τῶν Ἀθηναίων παρὰ τῷ τάφῳ τοῦ Οἰδίποδος, ἁρμόζουσιν ἄριστα εἰς τὸ 407 ἔτος, καθ' ὃ κατὰ Διόδωρον (ἐν XIII, 72) οἱ ἱππεῖς τῶν Ἀθηναίων ἐνίκησαν λαμπρὰν νίκην κατὰ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Θηβαίων πλησίον τῆς Ἀκαδημίας. Πίπτει ἄρα ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ [2]) εἰς χρόνον πολὺ ἀπέχοντα τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐδιδάχθη ὁ Οἰδίπους τύραννος, καὶ ἐλάμπρυνε ὁ ποιητὴς περικαλλῶς διὰ τῆς ὀψίας αὐγῆς τῆς τέχνης αὐτοῦ τὸ παρελθὸν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν πατρίδα αὐτοῦ, τὸν Κολωνόν, ἐν ᾧ ὁ τυφλὸς βασιλεὺς εὑρίσκει ἀνάπαυσιν καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν δεινῶν ἐν τῷ παρ' αὐτῷ ἄλσει τῶν Εὐμενίδων [3]). Καὶ αὐτὴ μὲν ἡ ὑπόθεσις ἀφ' ἑαυτῆς παρεκάλει εἰς ἤρεμον, τὴν ψυχὴν μᾶλλον συγκινοῦσαν ἢ τὰ πάθη διεγείρουσαν, εἰς ἠθικὴν ἢ παθητικὴν πραγματείαν καὶ ἐπέτυχε τοῦ ὀρθοῦ ὁ ποιητὴς τοσοῦτον, ὥστε καὶ σήμερον ἔτι ἡ τραγῳδία αὕτη ἐμποιεῖ βαθυτάτην ἐντύπωσιν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ διατεθρυμμένον κοινὸν τῶν σημερινῶν θεάτρων [4]). Ἀλλὰ καὶ προε-

[1]) Alb. Mayr, Über Tendenz und Abfassungszeit des Sophokleischen Oedipus auf Kolonos ἐν Comment. Philol. Monacenses 1891 σελ. 160 κ. ἑ. Ἀλλὰ τότε πρέπει ν' ἀποδεχθῶμεν, ὅτι τὸ τέλος τῶν Φοινισσῶν, ἔνθα ῥητῶς ἀναφέρεται ὁ Κολωνὸς ὡς τόπος, ἐν ᾧ ἐτάφη ὁ Οἰδίπους (στ. 1705), προῆλθεν ἔκ τινος μεταγενεστέρας ἐπεξεργασίας τοῦ εὐριπιδείου δράματος.

[2]) Ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ Οἰδίποδος τυράννου λέγεται· «εἰσὶ δὲ καὶ οἱ πρότερον οὐ τύραννον ἐπιγράφοντες διὰ τοὺς χρόνους τῶν διδασκαλιῶν καὶ διὰ τὰ πράγματα».

[3]) Τὸ τέμενος εἶναι βεβαίως ἐπίνοια τοῦ Σοφοκλέους. Κατὰ τὴν ἐν τῷ σχολίῳ εἰς στ. 91 παράδοσιν ὁ Οἰδίπους ἀπέθανεν ἐν Θήβαις καὶ ἐτάφη ἐν τῷ Βοιωτικῷ ἀσήμῳ χωρίῳ Κεῷ, ἔνθεν μετήγαγον καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐν Ἐτεωνῷ.

[4]) Ὁπόσον εὐνοϊκῶς ἔκρινον οἱ παλαιοί, παραδίδει ἡ ὑπόθεσις λέγουσα· τὸ δὲ δρᾶμα τῶν θαυμαστῶν.

θυμήθη ὁ ποιητὴς πρὸς τούτοις νὰ καταστήσῃ περιπλοκωτέραν πως τὴν καθ' ἑαυτὴν πλέον ἢ ἁπλῆν πρᾶξιν τὸ μὲν πρῶτον εἰσαγαγὼν τὴν Ἰσμήνην, ἥτις ἀγγέλλει εἰς τὸν τυφλὸν βασιλέα τὰς νέας ἐν Θήβαις ἔριδας, εἶτα δὲ περιπλέξας ἐξῆς εἰς τὴν πρᾶξιν τὸν Κρέοντα καὶ Πολυνείκην, ὧν ὁ μὲν πρῶτος πειρᾶται διὰ τῆς βίας μέν, ἀλλ' ἀνεπιτεύκτως ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ δυστυχοῦς πατρὸς τὰς ὁδηγούς, ὁ δ' ἕτερος ἐλθὼν μεστὸς ἀγαθῶν ἐλπίδων, ὅτι θὰ τύχῃ βοηθείας πρὸς τὸν σκοπόν, ὃν ἐδίωκεν, ἀναγκάζεται ν' ἀπέλθῃ συναποκομίζων τὴν φοβερὰν ἀρὰν τοῦ πατρός. Ἡ παρουσία δὲ τοῦ Κρέοντος ἐνετύπωσεν ἐν ταὐτῷ εἰς τὴν τραγῳδίαν, ὡς καὶ εἰς τοὺς Ἡρακλείδας καὶ τὰς Ἱκέτιδας καὶ τὸν μαινόμενον Ἡρακλέα τοῦ Εὐριπίδου, λαμπράν τινα πολιτικὴν χροιάν, διότι, ὡς ἐν ἐκείναις, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ παρίστανται αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Θησεὺς ὡς μεγάθυμοι προστάται τῶν ξένων, οἵτινες ζητοῦσιν ἐν τῷ φιλοξένῳ ἐδάφει τῆς Ἀττικῆς προστασίαν καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν διωκτήρων. Ἀλλ' ὁ κάλλιστος κόσμος τῆς σοφοκλείου τραγῳδίας εἶναι πάντως τὰ συναρπάζοντα χορικὰ ᾄσματα καὶ μάλιστα τὸ ἄριστον αὐτῶν ὁ λαμπρὸς ὕμνος εἰς τὴν Ἀττικὴν (668—719) [1]), ὅστις ὑπερακοντίζει ἐπὶ πολὺ τὸ ἀνάλογον ἐν τῇ Μηδείᾳ τοῦ Εὐριπίδου ᾆσμα (στχ. 824—845).

Αἱ τρεῖς τραγῳδίαι, ὁ Οἰδίπους τύραννος, ἡ Ἀντιγόνη καὶ ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ ἀποτελοῦσι τὰς τρεῖς φάσεις μιᾶς πράξεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἠδύναντο ἄριστα ν' ἀποτελέσωσι τὰ τρία μέρη τριλογίας. Ἀλλὰ δὲν ἀπετέλουν τριλογίαν, διότι καὶ ἐν ὅλως διαφόροις χρόνοις ἐποιήθησαν καὶ οὐδέποτε ἐδιδάχθησαν ὁμοῦ. Πάντως ὅμως συνεσχετίσθησαν, διότι οὐ μόνον οἱ χαρακτῆρες τῶν δρώντων προσώπων παρέμειναν ὅμοιοι καὶ ἐν ταῖς τρισὶ τραγῳδίαις, ἀλλὰ καὶ αἱ νεώτεραι ἔχουσι συνάφειάν τινα πρὸς τὰς πα-

[1]) Ἐσφαλμένως τὸ ᾆσμα τοῦτο καλεῖται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου ἐν τῷ εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον 3, τόμ. 5 σελ. 26 ἐκδ. Βερν.] πάροδος. Ὁ χορὸς εἰσέρχεται σπουδὴν ἤδη ἐν στίχῳ 117.

λαιοτέρας καὶ αὐταὶ αἱ παλαιότεραι ὑποδεικνύουσί πως τὰς νεωτέρας [1]).

175. Ἀποσπάσματα. Ἐκ τῶν μὴ σωθέντων δραμάτων τοῦ Σοφοκλέους περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πενιχρὰ λείψανα μόνον, ἅτινα πολλάκις οὐδ' ἐπιτρέπουσιν ἀσφαλῆ τινα ὑπόθεσιν περὶ τοῦ περιεχομένου [2]). Καὶ τῶν μὲν πλείστων δραμάτων τὴν ὕλην ἔλαβεν ὁ φιλόμηρος ποιητὴς ἐκ τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ ἐπικοῦ κύκλου [3]). Οὕτως ἀναφέρονται εἰς τὸν τρωϊκὸν κύκλον τῶν μύθων ὁ Ἀλέξανδρος, Ἑλένης γάμος (σατυρικὸν δρᾶμα), Σκύριαι, Ὀδυσσεὺς μαινόμενος, Ἰφιγένεια (ἡ θυσία ἐν Αὐλίδι), Ἀχαιῶν σύλλογος ἢ Σύνδειπνος (σατυρικὸν δρᾶμα) [4]), Μυσοὶ ἢ Τήλεφος [5]), Ποιμένες (θάνατος Πρωτεσιλάου), Ἑλένης ἀπαίτησις, Τρωΐλος, Παλαμήδης, Φρύγες, Αἰθίοπες ἢ Μέμνων, Φοῖνιξ, Φιλοκτήτης ἐν Τροίᾳ, Λάκαιναι (ἁρπαγὴ τοῦ παλλαδίου), Λαοκόων, Σίνων, Πρίαμος, Αἰχμαλώτιδες, Πολυξένη, Αἴας Λοκρός, Ἀντηνορίδαι (ἀναχώρησις τῶν υἱῶν τοῦ Ἀντήνορος εἰς τὴν ἐνετικὴν Ἀδρίαν), Ναύπλιος πυρκαεύς (ναυάγιον ἐν τῷ Καφηρεῖ), Τεῦκρος, Εὐρυσάκης, Ναυσικάα ἢ Πλύντριαι, Φαίακες, Ὀδυσσεὺς ἀκανθοπλὴξ (θάνατος τοῦ Ὀδυσσέως πληγέντος δι' ἀκάνθης ὑπὸ τοῦ Τηλεγόνου, κατ' αὐτὸ δὲ καὶ τὰ Niptra τοῦ Pacuvius), Εὐρύαλος (υἱὸς τοῦ Ὀδυσσέως καὶ τῆς Εὐίππης θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου θανατωθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐν ἀγνοίᾳ). Μετὰ τοὺς ὁμηρικοὺς μύθους προσέσχεν ὡς μάλιστα ὁ Σοφοκλῆς εἰς

[1]) Τὸ τελευταῖον ἰσχύει ἰδίως περὶ τοῦ λεγόμενον Οἰδίπ. τυρ. στ. 1455—1458 ἂν ἄλλως οἱ στίχοι οὗτοι οἱ παρασκευάζοντες πρὸς τὸν Οἰδ. ἐπὶ Κολ. εἶναι γνήσιοι. Καὶ οἱ στίχοι δὲ τοῦ Οἰδ τυρ. 1455-1457 φαίνονται ληφθέντες ἐκ τοῦ Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 1651 καὶ 1663.

[2]) Welcker, Griech. Trag. ἐν τῷ I τόμῳ καὶ ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τοῦ III.

[3]) Ὁ Ἀθήν. ἐν VII. 277 e λέγει· « ἔχαιρε δ' ὁ Σοφοκλῆς τῷ ἐπικῷ κύκλῳ, ὡς καὶ ὅλα δράματα ποιῆσαι ἀκολουθῶν τῇ ἐν τούτῳ μυθοποιίᾳ ».

[4]) Τοὺς συνδείπνους ἐδίδασκεν ἔτι ὁ Q. Cicero, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ῥήτορος M. Cicero κατὰ Κικέρ. Epist ad. Quint. ἀποσπ. 11, 15.

[5]) Τὸ δρᾶμα τοῦτο ἐδιδάσκετο ὡς σατυρικὸν μετὰ τριλογίας τινὸς τραγῳδιῶν ἐν Ῥόδῳ περὶ οὗ ἴδε Kaibel ἐν Hermes 23, 273.

τοὺς ἐγχωρίους ἀττικοὺς μύθους. Πλὴν δὲ τοῦ Τριπτολέμου καὶ τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ ἐλήφθησαν ἐξ αὐτῶν τὰ ἑξῆς· Τηρεύς, Ὠρείθυια, Κρέουσα (συγγενὴς κατὰ τὴν ὕλην πρὸς τὸν Ἴωνα τοῦ Εὐριπ.), Πρόκρις, Αἰγεύς, Φαίδρα (ἡ αὐτὴ ὑπόθεσις τοῦ Ἱππολύτου τοῦ Εὐριπ.). Τέλος δ' εὑρίσκομεν ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ Σοφοκλέους πρὸς τοῖς διαβοήτοις μύθοις τοῦ οἴκου τῶν Ταντα λιδῶν καὶ Λαβδακιδῶν [1]) καὶ τὸν πλοῦν τῶν Ἀργοναυτῶν, ἐξ οὗ ὁ Ἀθάμας, Κολχίδες, Σκύθαι, Ῥιζοτόμοι, καὶ τὸν μῦθον τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοὺς θρύλους περὶ τοῦ Θαμύριδος Μίνωος καὶ Δαιδάλου, Μελεάγρου, Βελλεροφόντου, ἐξ οὗ ὁ Ἰοβάτης, τῆς Νιόβης, τῆς Δανάης, τῆς Τυροῦς καὶ τῆς Ἀνδρομέδας. Τελείως δ' ὠλιγώρησε τῶν περὶ θεῶν μύθων καὶ τῆς συγχρόνου ἱστορίας. Πρὸς τούτοις δὲ κατὰ τὸν Σουίδαν κατέλιπεν ὁ Σοφοκλῆς καὶ ἐλεγείας καὶ παιᾶνας καὶ πραγματείαν ἐν πεζῷ λόγῳ περὶ χοροῦ, ἐν ᾗ ᾐτιολόγει τὰς καινουργίας αὐτοῦ ἀγωνιζόμενος πρὸς τοὺς παλαιοὺς χοροδιδασκάλους, τὸν Θέσπιν καὶ τὸν Χοιρίλον. Τῆς συγγραφῆς ταύτης οὐδὲν ἴχνος περιεσώθη, ἐκ δὲ τῶν Ἐλεγειῶν, ὧν μία εἰς Ἡρόδοτον, μόνον πενιχρὰ λείψανα.

Χειρόγραφα. Ἡ σχέσις εἶναι ἡ αὐτὴ οἵα καὶ παρ' Αἰσχύλῳ. Κύρια χειρόγραφα δῆλα δὴ εἶναι ὁ κῶδ. Laurentianus XXXII, 9 τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος (L), βραδύτερον ἐφοδιασθεὶς διὰ σχολίων καὶ ὑπὸ διαφόρων χειρῶν διορθωθεὶς καὶ συμπληρωθεὶς οὕτως, ὥστε ἐπὶ παραδείγματι ὁ στ. 800 τοῦ Οἰδίποδος τυράννου προσετέθη ὑπὸ μεταγενεστέρας χειρὸς τοῦ XIII αἰῶνος. Τὸν κώδικα φωτοτυπικῶς ἐξέδωκεν ὁ Thompson-Jebb, Facsimile of the Laurent. manuscr. London 1885. Μετ' αὐτὸν ἔρχεται ὁ Parisinus 2712 τοῦ 13 αἰῶνος (P, παρὰ τοῖς παλαιοτέροις A, μετὰ συντόμων σχολίων), ὅστις δὲν ἀντεγράφη ἐκ τοῦ Laurentianus, ἀλλ' ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ κοινοῦ τινος ἀρχετύπου διότι περιέχει τοὺς στίχους Οἰδ. τυρ. 800, Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 1105, Ἡλ. 1485, οἵτινες δὲν ἁπαντῶσι νῦν

[1]) Ἐκ τοῦ τελευταίου ἐλήφθησαν πλὴν τοῦ μνημονευθέντος ἤδη Οἰδίποδος καὶ οἱ Ἐπίγονοι ἢ Ἐριφύλη, ἣν μετεσχημάτισεν ὁ Ῥωμαῖος τραγικὸς Accius, καὶ ὁ συναφὴς πρὸς αὐτοὺς Ἀλκμέων.

ἐν τῷ χειρογράφῳ L ἐκ τῆς πρώτης χειρός, ὡς καὶ τὸ ἐκεῖ παραλειφθὲν γένος Σοφοκλέους. Παράβ. A. Seyffert, Quaestiones criticae de Soph. Halis 1864, Meifert, De Soph. codicibus, Dissert. Hal. 1891. Ἄξιος λόγου τινὸς εἶναι ἕνεκα ὀρθῶν τινων γραφῶν ὁ Laurentianus 125 (Γ). Ἄχρηστοι δ' εἶναι οἱ νεώτεροι ἐκ τοῦ Τρικλινίου τὴν ἀρχὴν ἔχοντες κώδικες.

Σχόλια. Τὰ παλαιά, ἀλλὰ λίαν κεκολοβωμένα ἀνάγονται εἰς τὸν Δίδυμον, ὃς ἐν Ἀντιγ. 45, Οἰδ. ἐπὶ Κολ. 237 καὶ ἀλλαχοῦ αὐτῷ ὀνόματι μνημονεύεται. Εἰς ταῦτα προστίθενται καὶ ὁ βίος (λείπει ἐκ τοῦ L) καὶ αἱ ὑποθέσεις ἐν πεζῷ καὶ ἐμμέτρῳ λόγῳ, αἵτινες πρέπει ν' ἀναχθῶσιν εἰς τὸν Ἀριστοφάνη (ῥητῶς ἀναφέρεται τὸ ὄνομα ἐν Ἀντιγ. καὶ Οἰδ. τυρ.) καὶ τὸν Σαλούστιον (ἀναφέρεται ἐν Ἀντιγ. καὶ Οἰδ. ἐπὶ Κολ.). Νεώτερα δ' ἀσήμαντα σχόλια εἶναι τὰ ὑπὸ Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου καὶ Μοσχοπούλου εἰς τὰς κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα πρὸ πασῶν ἀναγιγνωσκομένας τρεῖς τραγῳδίας, τὸν Αἴαντα, τὴν Ἠλέκτραν τὸν Οἰδ. τύραννον, καὶ τὰ ὑπὸ Δημητρίου Τρικλινίου εἰς Αἴαντα, Ἠλεκ. Οἰδ. τύρ. Ἀντιγ. Ἐξέδοσαν τὰ σχόλια ὁ Elmsley-Dindorf, Oxonii 1825-1852 εἰς δύο τόμους. Νεωτέρα ἔκδοσις τῶν παλαιῶν σχολίων εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Παπαγεωργίου φιλοπονηθεῖσα Scholia in Sophoclis tragoedias vetera 1888, Lips. (Bibl. Teubn.). Περὶ τῶν πηγῶν τῶν σχολίων καὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν ἴδε G. Wolff, De Soph. scholiis Laurentianis, Lips. 1843. Περὶ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὸν Σουΐδαν P. Jahn, Quaestiones de scholiis Laurentianis Berol, 1884.

Ἐκδόσεις. Πρώτη ἔκδ. τοῦ Aldus Venet. 1502. Μετὰ τῶν σχολίων ὑπὸ H. Stephanus, Paris 1568 ἔκδοσις, ἥτις ἔμεινε κοινὴ μέχρι τοῦ παρόντος αἰῶνος. Πρόοδός τις ἐν τῇ διαιρέσει τῶν στίχων τῶν χορικῶν φαίνεται ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Canter, Antverp. 1579.

Σπουδαίως ἐμελετήθη ὁ Σοφ. βραδύτερον τοῦ Εὐριπίδου. Θεμελιώδης εἶναι ἡ κριτικὴ ἐπεξεργασία τοῦ Brunck (ὃς ἐπωφελήθη τὸν κώδ. Paris. 2712), Argent 1786. Γόνιμοι λίαν αἱ ἐπαναληφθεῖσαι νέαι ἐκδόσεις τοῦ Erfurdt ὑπὸ G. Hermann, Lips. 1817-1848. Ἀξία λόγου πρὸς τὴν κριτικὴν ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Λαυρεντιανοῦ κώδικος μετὰ κριτικοῦ ὑπομνήματος ἔκδοσις τοῦ Dindorf,

ΕΒΟΗ Μεσηνίου Μεσηνίκοσα

Oxonii 1860. Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Jakobs καὶ Rost διευθυνομένῃ Bibliotheca graec. μετὰ λατινικῶν σημειώσεων ἐξέδωκε τὸν Σοφοκλέα ὁ Wunder, 5 ἔκδ. ὑπὸ Wecklein.

Ἐκδόσεις μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Schneidewin, Nauck τύποις Weidmann, ὑπὸ Wolff-Bellermann παρὰ Teubner, ὑπὸ Wecklein τύποις Lindauer ἐν Μονάχῳ, ὑπὸ Muff τύποις Velhagen-Klasing. Κριτικαὶ ἐκδόσεις τοῦ κειμένου ὑπὸ Nauck παρὰ Weidmann, ὑπὸ Dindorf-Mekler ἐν τῇ Biblioth. Teubner, ὑπὸ Schubert ἐν Biblioth. Schenkl. Μερικαὶ ἐκδόσεις· Ajax cum scholiis et commentario perpetuo edid. Lobeck edit. II, Lips. 1835. — Antigone griech. — deutsh mit Excursen von Boeckh, Berl. 1843, cum scholiis et virorum doctorum curis ed. Wex, Lips. 1831 2 τόμ. Electra in usum scholarum ed. Ot. Jahn, edit. III curav. Michaelis, Bonnae 1882 (ἴδε καὶ Michaelis ἐν Archäologische Zeitung 38, 75 κ. ἑ). Ἔκδοσις τῆς Ἠλέκτρας ὑπὸ Kaibel, Leipz. 1896. Oedipus Rex cum annotat edid. tertium Elmsley, Leips. 1896, adnot. van Herwerden, Trai. 1867. Oedipus Colon. cum scholiis et suis comment, edidit Reisig, Ienae 1820.

Lexicon Sophocleum ed. Elendt, edit. II curavit Genthe, Berl. 1882. Brambach, Metrische Studien zu Sophokles. Sophokleische Gesänge, Leipzig 1869 καὶ 1870. — Gleditsch, Die Cantica der Sophokleischen Tragödien, 2 Aufl. Wien 1883. Chr. Muff, Die chorische Technik des Sophokles, Halle 1877. — O. Hense, Der Chor des Soph. Berl. 1877 καὶ Rheinisches Museum 32, 485 κ. ἑξῆς. — Genthe, Index commentationum Sophoclearum ab anno Berol. 1874 editarum triplex. — Περὶ τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας πραγματεύεται ὁ Wecklein ἐν τῷ Jahresbericht über die Fortschr. der class. Alterthumswissensch. ὑπὸ Bursian — Müller. Λατινικὴ μετάφρ. τοῦ Ajas lorarius ὑπὸ Scaliger, γερμανικὴ τῆς Ἀντιγόνης ὑπὸ Opitz-Lechner, Sophokles auf der modernen Bühne ἐν τοῖς Verhandlungen der Philol. Versam. 1891.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων Δ. Χ. Σεμιτέλος, Σοφοκλέους τραγῳδίαι τόμ.

πρῶτος Ἀντιγόνη ἐν Ἀθ. 1887 μετ' ἐκτενοῦς εἰσαγωγῆς, κριτικῶν καὶ ἑρμηνευτ. σημειώσεων καὶ διορθωτικῶν ὑπομνημάτων. Γ. Μιστριώτης, Σοφοκλέους Ἀντιγόνη ἐν Ἀθήναις 1874 ἐκδ. β', Ἠλέκτρα 1885. Οἰδίπους τύραννος ἔκδ. β'. τύπ. Φιλοκαλίας 1879, Αἴας, Φιλοκτήτης, Οἰδ. ἐπὶ Κολωνῷ ἐν Ἀθήναις ἔκδ. β'. Α. Π(άλλης), Σοφοκλέους Ἀντιγόνη μετὰ κριτικῶν ὑπομνημάτων ἐν Ἀθήναις τύποις Ἀττικοῦ Μουσείου 1885. Σ. Γ. Παναγιωτοπούλου, Ἑρμηνευτικὰ καὶ κριτικὰ εἰς τὸν Οἰδίποδα τύραννον ἐν Ἀθηναίου τόμ. 9 σελ. 373 κ. ἑ. Ἀ. Ῥ. Ῥαγκαβῆ μετάφρ. Ἀντιγόνης ἐν Ἀθ. 1867. Ἀγγ. Βλάχου, ἔμμετρος μετάφρασις Οἰδ. Τυράνν. καὶ Οἰδ Κολ. Ἀθ. 1893. Μετάφρασις ὑπὸ ἀνωνύμων εἰς τὸ πεζὸν πασῶν τῶν τραγῳδιῶν, ἐν Κων]πόλει, τύποις Ἐπταλόφου 1868. Π. Ν. Παππαγεωργίου Κριτικαὶ καὶ παλαιογραφικαὶ συμβολαὶ εἰς τὰ παλαιὰ σχόλια τοῦ Σοφοκλέους ἐν Λειψ. 1881 (γερμανιστί). Τοῦ ἰδίου, περὶ τοῦ Λαυρεντιανοῦ κώδικος τοῦ Σοφοκλέους καὶ νέα ἀντιβολὴ τοῦ κειμένου τῶν σχολίων ἐν Λειψ. 1883 (γερμανιστί). Τοῦ ἰδίου, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν καὶ κριτικὴν τοῦ Σοφοκλέους ἐν Ἰένῃ 1883 (γερμανιστί). Τοῦ ἰδίου, Κριτικὰ καὶ ἑρμηνευτικὰ εἰς τὰ ἀποσπάσματα τῶν Ἑλλ. τραγικῶν ποιητῶν ἐν Λειψ. 1880 (ἑλληνιστί)].

δ) *Εὐριπίδης (περὶ τὸ 480—406)* [1].

176. Βίος. Ὁ Εὐριπίδης, σύγχρονος μέν, ἀλλὰ νεώτερος τοῦ Σοφοκλέους, ἦτο ἀνομοιότατος ἕνεκα τοῦ γένους αὐτοῦ πρὸς τοὺς δύο αὐτοῦ μεγάλους ἀντιτέχνους τοὺς συναγωνιζομένους περὶ τοῦ τραγικοῦ στεφάνου. Διότι ὁ μὲν Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς κατήγοντο ἐξ εὐγενῶν καὶ πλουσίων γενῶν τῆς Ἀττικῆς καὶ οὕτως ἐφαίνοντο ἐξ αὐτῆς τῆς γενετῆς προωρισμένοι νὰ καταλάβωσιν ἔξοχον θέσιν μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τοῦ Εὐριπίδου οἱ

[1] Ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἐσώθη τὸ Γένος Εὐριπίδου καὶ βίος. Ἔχομεν δὲ καὶ ἓν ἄρθρον τοῦ Σουΐδα (ἐν λέξει) καὶ ἓν κεφάλαιον παρὰ Gellius At. n. XV, 20. Αἱ δὲ πέντε ἐπιστολαὶ τοῦ Εὐριπίδου οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν ὡς νόθοι. Ἁπάσας δὲ τὰς πηγὰς παρέβαλε καὶ ἐπωφελήθη ὁ Nauck, De Euripidis vita, poesi, ingenio ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ. Hartung, Euripides restitutus, Hamburg 1843 2. τόμ. Ot. Ribbek, Euripides und. seine Zeit, Progr. Bern 1860. Wilamowitz, Das Leben des Euripides ἐν Eurip. HeraklesI, 1-42. [Δ. Ν. Βερναρδάκης ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς ἐκδόσεως τῶν Φοινισσῶν].

γονεῖς, ὁ Μνησαρχίδης καὶ ἡ Κλειτώ, ἐπὶ μακρὸν μὲν ἔζησαν ὡς φυγάδες ἐν Βοιωτίᾳ, κατελθόντες δ' ἔζων ὡς κάπηλοι ἐν Φλυεῦσι, δήμῳ τῆς Κεκροπίδος φυλῆς [1]), ὥστε ἐν πενιχρότητι ἀνετράφη ὁ υἱός [2]). Τὸ δ' ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ συνέπιπτε κατά τινας μὲν πρὸς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν [3]) καὶ τὴν μαρτυρίαν ταύτην οἱ λογοτεχνικοὶ θρῦλοι κοσμήσαντες ἔπλασαν, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐγεννήθη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ναυμαχίας καὶ ἐν αὐτῇ τῇ νήσῳ Σαλαμῖνι [4]). Κατ' ἄλλους δὲ ἐγεννήθη ἓν ἢ δύο ἔτη πρότερον. Ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ ἔτυχεν ἐπιμελοῦς ἀνατροφῆς, ἐξ οὗ καὶ μετεῖχε τῶν ἐν τῇ πατρίδι ἑορτῶν ὡς ὀρχηστὴς καὶ πυρφόρος Ἀπόλλωνος τοῦ Ζωστηρίου [5]) καὶ διεκρίθη ὡς παλαιστὴς καὶ πυγμάχος. Ἀλλὰ καὶ τὴν γυμναστικὴν ταχέως ἀπηρνήθη [6]) καὶ τὴν γραφικήν, εἰς ἣν νέος ὢν ἐπεδόθη, φαίνεται οὐχὶ μακρὸν ἀσκήσας, ἄν καὶ πάντοτε ἐπεδείκνυεν ἐν τοῖς ποιήμασι τὴν πρὸς τὰ γραφικὰ

[1]) Σουΐδας καὶ Ἁρποκρατίων ἐν λ. Φλυεία.

[2]) Βίος Εὐριπ. Ἀριστοφ. ἐν Ἀχαρν. 457, 478 ἐν Ἱππ. 19. Ἐν Θεσμοφοριαζ. 456, ἐν Βατρ. 840, 947. Ἄλλως ὁ Φιλόχορος παρὰ Σουΐδᾳ λέγων· «Εὐριπίδης Μνησάρχου ἢ Μνησαρχίδου καὶ Κλειτοῦς, οἳ φεύγοντες εἰς Βοιωτίαν μετῴκησαν, εἶτα ἐν τῇ Ἀττικῇ (οὕτω καὶ ὁ Στοβ. ἐν Ἀνθολ. 44, 41)· οὐκ ἀληθὲς δὲ ὡς λαχανόπωλις ἦν ἡ μήτηρ αὐτοῦ· καὶ γὰρ τῶν σφόδρα εὐγενῶν ἐτύγχανεν, ὡς ἀποδείκνυσι Φιλόχορος». Τὰ σκώμματα τῶν κωμικῶν, οἵτινες ἔσκωπτον αὐτὸν ὡς υἱὸν λαχανοπώλιδος, οὐδεμιᾶς εἶναι ἄξια προσοχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ τῶν σφόδρα εὐγενῶν ἐτύγχανε τοῦ Φιλοχόρου, οὐχὶ ἀξιοπιστότερον τυγχάνει βεβαίως καὶ τὸ παῖς ἀρουραίας θεοῦ τοῦ Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 840 εἶναι τὸ ὀρθότερον. Ἐκ τούτου δ' ὅτι Εὐριπίδης κατεσκεύασε ἐν Σαλαμῖνι κατὰ τὸν Βίον καὶ τὸν Gellius σπήλαιον ἀναπνοὴν ἔχον εἰς τὴν θάλασσαν, συμπεραίνουσιν, ὅτι ἐκληρονόμησεν ἐπὶ τῆς νήσου ἐκείνης κτῆσιν.

[3]) Ἴδε βίον καὶ Διογ. Λαέρτ. Ι, 2 45 καὶ Πλουτ. Συμποσ. VIII, 1, 1 [τόμ. 4 σελ. 304 ἐκδ. Βερ.]. Ἡ ἐν τῷ βίῳ μαρτυρία τοῦ Ἐρατοσθένους, ὅτι ἐτελεύτησε 75 ἔτη γεγονώς, ἄγει ὑμᾶς εἰς τὸ 481[480. Κατὰ τὸ Πάριον χρονικὸν ἐγεννήθη τῷ 4 ἔτει τῆς 83 Ὀλυμπ. =485[484, καὶ ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης κηρύττεται καὶ ὁ Mendelssohn ἐν Acta Lips. II, 161 κ. ἑ.

[4]) Ἴδε βίον. Ἐν Corp. Inscr. Graec. 6052 ἀποκαλεῖται ὁ Εὐριπίδης Σαλαμίνιος. Ὁ δὲ Gellius ἔνθ' ἀν. 15 λέγει· Philochorus refert in insula Salamine speluncam esse taetram et horridam, in qua scriptitarit Euripides.

[5]) Ἴδε Ἀθήν. ἐν Χ, 424 θ καὶ Βίον. Ταῦτα ἐγράφησαν ἴσως κατὰ Φιλόχορον, ὃς ἤθελεν ἀναιρέσῃ τὴν μομφήν, ὅτι ἐκ ταπεινῶν γονέων κατήγετο.

[6]) Σφοδρῶς ἐλέγχων τοὺς ἀθλητὰς ἐν ἀπόσπ. 284 λέγει· «οὐδὲν κάκιόν ἐστιν ἀθλητῶν γένους».

ἰδιοφυΐαν αὐτοῦ [1]). Ἐκεῖνο δ', ὅπερ εἵλκυσεν αὐτὸν καὶ ἀπέβη τὸ κύριον πεδίον τῆς δημιουργικῆς αὐτοῦ ἱκανότητος, ἦτο ἡ τραγῳδία. Τῷ 455 [2]) δὲ τὸ πρῶτον ᾔτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τοῦ ἄρχοντος χορόν, ἵνα διδάξῃ τὰς Πελιάδας, ὅτε ἐδέησε νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὸ τελευταῖον ἔπαθλον, ἤτοι τρίτος ἐγένετο κατὰ τὸ πρῶτον τοῦτο ἀγώνισμα. Παρέμεινε δὲ πιστὸς δι' ὅλου τοῦ βίου εἰς τὴν σκηνήν, ἂν καὶ πολὺ βραδύτερον κατώρθωσε νὰ ἐπικρατήσῃ ἡ τάσις τῆς ποιήσεως αὐτοῦ [3]) καὶ τότε δ' ἔτι πολλάκις ἔμελλε νὰ λάβῃ πεῖραν τοῦ εὐμεταβόλου τῆς εὐνοίας τοῦ κοινοῦ.

177. Καίπερ δ' ὅλως ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ζῶν ὁ Εὐριπίδης, ἐξεδήλου ὅμως μέγα τὸ διαφέρον καὶ πρὸς ἄλλας διανοητικὰς ἀσχολίας καὶ δὴ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν. Εἶχεν ἐκλεκτὴν βιβλιοθήκην [4]) καὶ ἐγένετο ἀκουστὴς τῶν φιλοσόφων Ἀναξαγόρου, Πρωταγόρου καὶ Προδίκου [5]). Καὶ πρὸς τὸν Σωκράτην δὲ διέκειτο φιλικώτατα καὶ ἀπέλαυε καὶ τῆς εὐνοίας καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας αὐτοῦ. Ὁ Αἰλιανὸς μάλιστα διηγεῖται (ἐν Ποικ. Ἱστορ. II, 13), ὅτι ὁ Σωκράτης σπανίως ἐπεσκέπτετο τὸ θέατρον καὶ δὴ ὁσάκις μόνον ἐδιδάσκοντο νέα δράματα τοῦ Εὐριπίδου [6]). Ἀλλὰ ταῦτα ἀναγινώσκοντες δὲν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἦτο τακτικὸς

[1]) Κατὰ τὸν βίον ἐδεικνύοντο αὐτοῦ π ι ν ά κ ι α ἐν Μεγάροις. Ἡ τέχνη τῆς περιγραφῆς εἰκόνων καταδηλοῦται ἄριστα ἐν Ἴωνος στ. 190-218. Παράδ. καὶ Ἑκάβης στ. 807 «ὡ ς γ ρ α φ ε ὺ ς τ' ἀ π ο σ τ α θ ε ὶ ς ἰ δ ο ῦ μ ε κ ἀ ν ά θ ρ η σ ο ν». καὶ Ἐκ 570, Ἀνδρομ. ἀπόσπ. 125, Ὑψιπύλης ἀπόσπ. 764.

[2]) Πλανᾶται ὁ Gellius ἔνθ' ἀν. XV, 20 λέγων, ὅτι κατὰ τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας ἐποίησεν ὁ Εὐριπίδης τραγῳδίας.

[3]) Τῷ 441 τὸ πρῶτον ἔτυχε τῶν πρωτείων κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον.

[4]) Ἴδ. Ἀθην. I, 3 a.

[5]) Κατὰ τὸν βίον «ἀκουστὴς γενόμενος Ἀναξαγόρου καὶ Προδίκου καὶ Πρωταγόρου καὶ Σωκράτους ἑταῖρος». Ἴδε καὶ Cicer. Tuscul. III, 14 fuerat auditor Protagorae. Ἐν στίχοις δ' Ἀλεξάνδρου τοῦ Αἰτωλοῦ παρὰ Gellius XV, 20 ὀνομάζεται Ἀ ν α ξ α γ ό ρ ο υ τ ρ ό φ ι μ ο ς καὶ εἰς τὸν Ἀναξαγόραν φαίνονται ἀναγόμενοι οἱ στίχοι ἐν Ἀλκηστ. 903-910 Καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἡρακλείτου φαίνεται γιγνώσκων· ἴδε Διογ. Λαέρτ. II, 22 καὶ Εὐρ. ἀπόσπ. 639 καὶ830 καὶ Ἀριστοφ. Βατρ. 1082.

[6]) Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωκράτους, ὅτι ἡ ἀρετὴ στηρίζεται εἰς τὴν γνῶσιν, ἐκφαίνεται ἐν τῷ 348 στίχῳ τῷ Ἡρακλ. μαινομένου.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

μαθητὴς τῶν φιλοσόφων ἐκείνων, ἀλλ' ὅτι ἀναστρεφόμενος ἐλευθέρως πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀναγινώσκων τὰ ἔργα αὐτῶν ἐπεζήτει νὰ διδαχθῇ καὶ νὰ διαφωτισθῇ μανθάνων, πῶς ἐκεῖνοι ἐσκοποῦντο περὶ τῶν μεγάλων ζητημάτων, ἄτινα συνετάραττον τότε τὰ πνεύματα τῶν συγχρόνων. Αὐτὸς δ' ὢν ἔνθερμος θιασώτης τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ περιφρονητὴς τῆς παλαιᾶς περὶ θεῶν πίστεως συνετέλεσε πλέον ἢ ὅσον αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ φιλόσοφοι εἰς διάδοσιν τῶν φιλοσοφικῶν διδασκαλιῶν [1]). Ἐκ τούτου οὐχὶ ἀδίκως ἀπεκάλουν αὐτὸν σκηνικὸν φιλόσοφον [2]). Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἀπεῖχε τέλεον τῆς ἐνεργοῦ πολιτικῆς [3]) καὶ ἐν τούτῳ αὖθις ἀπεδεικνύετο ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Αἰσχύλον καὶ Σοφοκλέα ποιητὴς τῶν νέων χρόνων. Ἐν ταῖς τραγῳδίαις ὅμως αὐτοῦ μέγα ἐξέφαινε διαφέρον περὶ τῶν πολιτικῶν ζητημάτων τῆς ἡμέρας καὶ ἰδίᾳ ἐν ἐκείναις, ἐν αἷς ἐδίωκε σκοπόν τινα, οἷαι αἱ κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου γραφεῖσαι, ἐδράττετο παντὸς καιροῦ, ἵνα ἐγκωμιάσῃ μὲν τὴν πατρίδα, ἐπιτεθῇ δὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς [4]).

[1]) Ἅπασαι αἱ τραγῳδίαι τοῦ Εὐριπίδου βρίθουσιν ἀποδείξεων. Ἀλλ' ἐκφραστικώτατα εἶναι τὰ ἑξῆς χωρία. Ἑκάβ. 799, Ἴωνος 436-451, Ἰφιγεν. ἐν Ταύρ. 385-391. Τρῳάδ. 884-888 (κατὰ Διογένην τὸν Ἀπολλωνιάτην), Βελλεροφ. ἀποσπ. 288 καὶ 294, Χρυσίπ. ἀπόσπ. 836, Θησέως ἀπόσπ. 392, Πειρίθ. ἀπόσπ. 596 καὶ ἀπόσπ. ἀγνώστου προελεύσεως 904. Ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀναξαγόρου, ὑποδηλοῖ ὁ Πλάτων ἐν Ἀπολογ. 26d. Παράβ. καὶ Λουκιανοῦ Δία τραγῳδὸν ἐν κεφ. 41 τόμ. β'. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλ. ἐν Ῥητορ. III, 15 σελ. 1416a 29 [σελ. 215 ἐκδ. Roemer] ἐκρίθη ἀσεβείας. Βιβλιογραφίαν περὶ τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν τοῦ Εὐριπ. ἴδε παρὰ Ueberweg. Grundriss der Gesch. der Phil. I, 81 τῆς 7ης ἐκδ. καὶ πρὸς τούτοις Wilamowitz, Eurip. Herakles 1, 22-30.

[2]) Ἀθήν. ἐν IV, 158 e καὶ XIII, 561a Vitruvii VIII, praefat. Σέξτ. Ἐμπειρ. I [πρὸς Γραμμ.] 288. Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. V, 248 Παράβ. καὶ Πλ ἐν Πολιτ. VIII, 558a λέγοντα· «ἥ τε τραγῳδία ὅλως σοφὸν δοκεῖ εἶναι καὶ ὁ Εὐριπίδης διαφέρων ἐν αὐτῇ».

[3]) Ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτ. ἐν Ῥητορ. II, 6, 1384b [107 ἐκδ. Roem.] ἀναφέρεται «Εὐριπίδου ἀπόκρισις πρὸς Συρακοσίους» καὶ τοῦτο σχετίζει ὁ σχολιαστὴς πρὸς πρεσβείαν, περὶ ἧς οὐδὲν ἄλλοθεν γνωρίζομεν. Καὶ περὶ δίκης δέ τινος πρὸς Ὑγιαίνοντα προτείνοντα ἀντίδοσιν ἐξ ἀφορμῆς χορηγίας ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτ. ἐν Ῥητ. III, 15, 1416a 29 [215 Roem.].

[4]) Οὕτως ἐνεκωμίασε τὰς Ἀθήνας ὡς προστάτιν τῶν καταδιωκομένων μεταῤῥυθμίζων τοὺς μύθους ἐν Μηδείᾳ, Ἡρακλεῖ, Ἡρακλείδαις, Ἱκέτισι καὶ Φοινίσσαις. Ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Μενελάου ἐν Ἀνδρομάχῃ (ἴδε καὶ σχόλ. εἰς Ἀνδρομ. 445) καὶ τοῦ Ὀρέστου ἐστι-

178. Μεγάλην δὲ ροπὴν εἶχον πρὸς τὸν βίον καὶ τὴν κρίσιν τοῦ Εὐριπίδου τὰ οἰκιακὰ αὐτοῦ. Διότι δὶς μὲν ἦλθεν εἰς γάμου κοινωνίαν γήμας τὸ μὲν πρῶτον τὴν Μελιτώ, εἶτα δὲ τὴν Χοιρίνην (κατ' ἄλλην γραφὴν Χοιρίλην [1]), ἀλλ' ἀμφοτέρων κακὴν πεῖραν φαίνεται λαβών. Τὰ σκανδαλώδη δῆλα δὴ χρονικὰ τῶν χρόνων ἐκείνων διηγοῦντο, ὅτι εἶχεν οἰκογενὲς μειράκιον ὀνομαζόμενον Κηφισοφῶντα, μεθ' οὗ συνέζη ἡ γυνὴ ἐν μοιχικῇ ὁμιλίᾳ [2]). Εἰς ταύτας δὲ τὰς ἐκ τοῦ γάμου διαφορὰς καὶ πικρίας ἀπέδιδον οἱ παλαιοὶ τὸ πρὸς τὰς γυναῖκας μῖσος, ὅπερ ἐπιδεικνύει ὁ ποιητὴς ἐν ταῖς τραγῳδίαις καὶ προάγει τὰς γυναῖκας εἰς συνομωσίαν κατ' αὐτοῦ ἐν ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις. Ἀλλὰ τὸ μῖσος τοῦτο δὲν φαίνεται ἔχον ἀληθῶς βαθείας τὰς ρίζας καὶ διὰ τοῦτο παίζων ὁ Σοφοκλῆς ποτε εἶπε πρὸς τὸν διηγούμενον περὶ τοῦ μισογύνου Εὐριπίδου, «ἔν γε ταῖς τραγῳδίαις, ἐπεὶ ἔν γε τῇ κλίνῃ φιλογύνης». Υἱοὺς δ' εἶχε τρεῖς τὸν Μνησαρχίδην, Μνησίλοχον καὶ Εὐριπίδην, ὃς ἐδίδαξε ἔνια δράματα τοῦ πατρὸς ἀποθανόντος. Τὰ τελευταῖα δ' ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ διήγαγεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀρχελάου [3]), ὃς τότε ἐπειρᾶτο νὰ ἔχῃ

γμάτισε τὴν ἄπιστον σκληρότητα καὶ φιλαργυρίαν τῶν Λακεδαιμονίων. Ὡσαύτως ἐν ταῖς Ἡρακλείδαις συνιστᾷ τὴν συμμαχίαν πρὸς τοὺς Ἀργείους. Πρὸς τοὺς δημαγωγοὺς καὶ δημοκόλακας ἀπευθύνονται οἱ στίχοι ἐν Ἑκάβ. 254 κ. ἑ. καὶ Ἱκέτ. 232 κ. ἑ. Ὁ δὲ Λυκοῦργος ἐν τῷ κατὰ Λεωκράτους 100 ἐπαινεῖ τὸν ποιητὴν διὰ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπην, ἣν ἐκδηλοῖ ἐν τῷ Κρεσφόντῃ.

[1]) Ἐν τῷ βίῳ λέγεται· «γυναῖκα δὲ γῆμαι πρώτην Μελιτώ, δευτέραν δὲ Χοιρίνην». ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Σουίδας λέγει, ὅτι πρώτην ἔγημε τὴν Χοιρίλην, καὶ ὁ Gellius XV, 20 ἔπλασε τὴν διγαμίαν. Ὁ Wilamowitz ἐν Analec. Euripid. 149 καὶ ἐν Eurip. Herakles I, 7 ὀρθῶς ἴσως κηρύττει ὡς μῦθον τὸν μετὰ τῆς Χοιρίλης ἢ Χοιρίνης γάμον.

[2]) Ὅτι ὁ Κηφισοφῶν ἦτο οἰκογενὲς μειράκιον ἀναφέρει ὁ Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 1408 καὶ 1452. Τὸν στίχον δὲ 944 τῆς αὐτῆς κωμῳδίας ἑρμηνεύοντα τὰ σχόλια τεκμαίρονται, ὅτι ὁ Κηφισοφῶν ἐβοήθει εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν μονῳδιῶν. Περὶ δὲ τῶν μοιχικῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ ποιητοῦ διηγεῖται ὁ βίος ἴσως ἐκ τῶν σκωμμάτων τῆς κωμῳδίας. Ἐκεῖθεν βεβαίως προῆλθε καὶ τὸ ἀνέκδοτον, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐθεράπευε τὴν ταμίαν τοῦ βασιλέως Ἀρχελάου, περὶ οὗ γράφει ὁ Ἑρμησιάναξ παρ' Ἀθηναίῳ XIII, 598 d.

[3] Ἴδε βίον. Φιλοδήμου περὶ κακιῶν καὶ τῶν ἀντικειμένων ἀρετῶν X ἐκδ. Hartung. Solinus, de Memorab. IX, 16 ed. Mommsen. Λουκ. Περὶ Παρασίτου III, 35, Παυσαν.

παρ' ἑαυτῷ ἐν Πέλλῃ τοὺς ἐκκρίτους ἄνδρας τῆς Ἑλλάδος καὶ πλὴν τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὸν Ἀγάθωνα τὸν τραγικὸν παρώρμησε νὰ μετοικήσῃ ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Μακεδονίαν[1]). Ἴσως δὲ τότε μεταβαίνων ἐκεῖσε παρέμεινε χρόνον τινὰ ἐν Μαγνησίᾳ καὶ ἐτιμήθη διὰ προξενίας καὶ ἀτελείας[2]). Ὡς δ' ὁ Αἰσχύλος ἐποίησε τὰς Αἰτναίας ἐγχώριον πραγματευθεὶς μῦθον εἰς τιμὴν τῶν ἐν Σικελίᾳ, οὕτω καὶ ὁ Εὐριπίδης εἰς τιμὴν τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ προστάτου ἐποίησε τὸν Ἀρχέλαον, ἐν ᾧ ἐνεκωμίασε τὸν βασιλέα ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἀρχηγέτου τῆς μακεδονικῆς δυναστείας[3]). Τὴν δὲ πατρίδα δὲν ἐπανεῖδε πλέον, διότι ἀπέθανεν ἐν Ἀρεθούσῃ παρὰ τῇ Ἀμφιπόλει κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 406 πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Διονυσίων σπαραχθεὶς ὑπὸ τῶν κυνῶν τοῦ βασιλέως, ὡς ἐθρυλήθη[4]). Παρὰ τῇ Ἀμφιπόλει δ' εὑρίσκετο κατὰ τὴν συμ-

I, 2, 2, Γ. Συγκέλλου Χρον. σελ. 500, 7. Περὶ χρυσοῦ δέ τινος ἐκπώματος, ὅπερ ὁ Ἀρχέλαος παρὰ δεῖπνον ἔδωκεν εἰς τὸν Εὐριπίδην διηγεῖται ὁ Πλούτ. 531d [ἐν τῷ περὶ Δυσωπίας τόμ. III, σελ. 375 ἐκδ. Βερναρδ.].

[1]) Περὶ τοῦ Εὐριπίδου περιβάλλοντος καὶ κατασπαζομένου τὸν καλὸν Ἀγάθωνα διηγεῖται ὁ Πλούτ. 770c [ἐν τῷ Ἐρωτικῷ 4, 459 ἐκδ. Βερν.] καὶ ὁ Αἰλ. ἐν Ποικ. ἱστορ. XIII, 4 παραλαβόντες ἴσως ἔκ τινος συγγραφῆς τοῦ περιπατητικοῦ Πραξιφάνους. Περὶ δὲ τῆς ἔριδος τοῦ Εὐριπίδου πρὸς αὐλικόν τινα [Δεκάμνιχον], ὃς ἔσκωψεν αὐτὸν διὰ τὴν δυσωδίαν τοῦ στόματος διηγεῖται ὁ Ἀριστοτ. ἐν Πολιτ. V, 10 σελ. 1311b, 33 [σελ 276 ἐκδ. Susemihl] καὶ ὁ Στοβ. ἐν Ἀνθολ. 41, 6.

[2]) Ἐν τῷ βίῳ ἀναγινώσκομεν· «μετέστη δ' ἐν Μαγνησίᾳ καὶ προξενίᾳ ἐτιμήθη καὶ ἀτελείᾳ», ἀλλὰ τίς Μαγνησία ἐννοεῖται, δὲν παραδίδεται δυστυχῶς. Καὶ ὁ τῶν Συρακουσῶν δὲ τύραννος Διονύσιος ἦτο ἐνθουσιώδης θαυμαστὴς τοῦ ποιητοῦ καὶ ἠγόρασε παρὰ τῶν κληρονόμων μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀντὶ ταλάντου τὸ ψαλτήριον καὶ τὴν δέλτον καὶ τὸ γραφεῖον, ὡς ὁ Ἕρμιππος ἐν τῷ βίῳ ἱστορεῖ. Παράδ. καὶ Πλούτ. ἐν βίῳ Νικ. 29 «ἔνιοι δὲ καὶ δι' Εὐριπίδην ἐσώθησαν, μάλιστα γὰρ ὡς ἔοικε τῶν ἐκτὸς Ἑλλήνων ἐπόθησαν αὐτοῦ τὴν μοῦσαν οἱ περὶ Σικελίαν».

[3]) Πρὸς ταῦτα δὲν ἔχουσιν ὅλως ἀντιθέτως τὰ τοῦ γραμματικοῦ Διομήδους λέγοντος ἐν σελ. 488, 20 ἐκδ. Keil: Euripides petente Archelao rege, ut de se tragoediam scriberet, abnuit ac precatus est, ne accideret Archelao aliquid tragoediae proprium, ostendens nihil aliud esse tragoediam quam miseriarum comprehensionem. Περὶ τῆς ἱστορικῆς βάσεως τοῦ μύθου, δι' οὗ τὸ μακεδονικὸν βασιλικὸν γένος ἀνάγεται εἰς τὸν δωρικὸν ἀρχηγέτην Τήμενον, ἴδε Gutschmid, Die makedonische Anagraphe ἐν Comment. Philol. Bonn. σελ. 118 καὶ ἑξῆς.

[4]) Οἱ παλαιότατοι μάρτυρες τοῦ θρύλου τούτου εἶναι ὁ Σωτάδης παρὰ Στοβ. Ἀνθ. 98, 9 καὶ ὁ Διόδωρος ἐν XIII, 103. Κατὰ τῆς ἀληθείας τοῦ θρύλου μαρτυρεῖ τοῦτο, ὅτι οὐδὲν

βολὴν δύο ῥιάκων καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ, ὅστις ἐγένετο καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις προσκυνητήριον τῶν θαυμαστῶν τοῦ ποιητοῦ [1]). Ἐθρηνήθη δ' ἐν Ἀθήναις ὁ ποιητὴς καὶ μέγα κενὸν ἀφῆκεν ὁ θάνατος αὐτοῦ [2]), ὡς ἀνεγνώρισε πρόθυμος καὶ ὁ θανάσιμος αὐτοῦ ἐχθρὸς Ἀριστοφάνης, καὶ κενοτάφιον ἤγειραν εἰς αὐτὸν οἱ πολῖται τιμῶντες τὸν ἄνδρα καὶ ἐπίγραμμα ἐπέγραψαν, ὅπερ ἐποίησεν ὁ Θουκυδίδης ἢ ὁ μελοποιὸς Τιμόθεος [3]), καὶ βραδύτερον εἰσηγήσει τοῦ Λυκούργου καὶ χαλκοῦν ἔστησαν αὐτὸν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου. Αἱ δὲ σωζόμεναι εἰκόνες [4]) ἀπεικονίζουσιν αὐτόν, ὡς εἶχε κατὰ τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν, ἀραιὰς μὲν τρίχας φέροντα ἐπὶ τοῦ μετώπου, ἰσχνὰς δ' ἔχοντα γνάθους καὶ καθ' ὅλου φυσιογνωμίαν ἐλέγχουσαν μᾶλλον τὴν αὐστηρὰν σκυθρωπότητα τοῦ μεριμνοφροντιστοῦ ἠθικολόγου, ἢ τὴν δημιουργικὴν εὐθυμίαν τοῦ θεοπνεύστου ποιητοῦ.

179. Ἔργα τοῦ Εὐριπίδου. Συνέγραψε δ' ὁ Εὐριπίδης πλὴν ἑνὸς ἐπινίκου εἰς τὸν Ἀλκιβιάδην νικήσαντα ἅρματι καὶ μιᾶς ἐλεγείας εἰς τοὺς ἐν Συρακούσαις πεσόντας πολίτας 92 δράματα ἢ 23 τετραλογίας [5]). Ἐκ τούτων ἐσώζοντο ἐν τοῖς

περὶ αὐτοῦ λέγει ὁ Ἀριστοφάνης. Κατά τινα ἄλλην ὑπὸ τοῦ Σουΐδα καὶ ἐν Ἀνθολ. VII, 51 ἀναφερομένην παράδοσιν οὐχὶ κύνες, ἀλλὰ γυναῖκες κατεσπάραξαν τὸν ποιητήν.

[1]) Ammianus Marcel. XXVII 4, 8 proxima Arethusa convallis et statio, in qua visitur Euripides sepulcrum. Παράβ. καὶ Vitruvii X, 3 καὶ Plinii Hist. Nat. 31, 19 καὶ Παυσ. I, 2, 2.

[2]) Εἰς Ἀθήνας ἦλθεν ἡ ἀγγελία κατὰ τὸν βίον πρὸ τοῦ προάγωνος τῶν Διονυσίων.

[3]) Ἴδε Βίον καὶ Ἀθην. V, 187 d.

[4]) Ἴδε τὸν Πίνακα ἐν τέλει. Περιεσώθησαν δὲ τοῦ περιφανοῦς ποιητοῦ πολλοὶ Ἑρμαῖ καὶ ἀγάλματα. Ἴδε Visconti Iconogr. Graeci I. 5, 3. Krüger ἐν Archäol Zeit. 1870 πίν. 26 καὶ 1871 πίν. 1. Jahrb. des arcgäol. Instit. 1889 σελ. 98. Ὡς συμπλήρωμα ἀναγράφομεν τὸν ἐν τῷ βίῳ χαρακτηρισμὸν ἔχοντα οὕτω· «σκυθρωπὸς δὲ καὶ σύννους καὶ αὐστηρὸς ἐφαίνετο καὶ μισογέλως καὶ μισογύνης... ἐλέγετο δὲ καὶ βαθὺν πώγωνα θρέψας καὶ ἐπὶ τῆς ὄψεως φακοὺς ἐσχηκέναι». Περὶ τῆς δυσωδίας τοῦ στόματος ἴδε βίον καὶ Ἀριστοτ. Πολ. ἔνθ' ἀνωτέρω.

[5]) Ὁ ἀριθμὸς ταλαντεύεται ἐν τῷ βίῳ καὶ παρὰ Σουΐδᾳ μεταξὺ 92 καὶ 98 ἕνεκα τῆς συγχύσεως τῶν ἀριθμητικῶν σημείων δ καὶ η. Τὰ μὴ σωθέντα δράματα ἐγνώριζον οἱ γραμματικοὶ ἴσως ἐκ τῶν διδασκαλιῶν.

χρόνοις τῶν γραμματικῶν 78 δράματα [1]), ἐξ ὧν ὀκτὼ σατυρικά [2]). Τούτων δὲ τῶν 78 πάλιν ἐθεωροῦντο ὡς νόθα ἓν σατυρικὸν δρᾶμα καὶ αἱ τρεῖς τραγῳδίαι Τέννης, Ῥαδάμανθυς, Πειρίθους. Εἰς ἡμᾶς περιῆλθον δέκα καὶ ἐννέα δράματα, ὧν ἓν σατυρικόν, ὁ Κύκλωψ, καὶ μία ἀμφιβόλου γνησιότητος τραγῳδία, ὁ Ῥῆσος. Ἐκ τῶν 19 δραμάτων ἐμελετῶντο κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους πρὸ πάντων καὶ ἐσχολιάζοντο τρεῖς τραγῳδίαι, ἡ Ἑκάβη, ὁ Ὀρέστης καὶ αἱ Φοίνισσαι. Ἐκ τῶν σωζομένων ἡ μὲν Μήδεια, αἱ Φοίνισσαι, ὁ Ἱππόλυτος, αἱ Βάκχαι, καὶ ἡ Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις ἐθεωροῦτο πολλοῦ ἄξιαι καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων, τῶν δ' ἄλλων πολλαὶ μικρὰν ἔχουσιν ἀξίαν καὶ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν εἰς τὴν δευτέραν ἐτάσσοντο τάξιν [3]). Τοῦτο δὲ φαίνεται συναφὲς καὶ πρὸς τοῦτο, ὅτι τὰ 19 δράματα ὁμοίως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Λυσίου ἐκ δύο προέρχονται ἐκλογῶν, ὧν ἡ μὲν περιεῖχε τὰ ἄριστα, Ἑκάβην Ὀρέστην, Φοινίσσας, Ἱππόλυτον, Μήδειαν, Ἄλκηστιν, Ἀνδρομάχην, Ῥῆσον, Τρῳάδας, Βάκχας [4]), ἡ δ' ἄλλη πάντα τὰ ἔργα ἐν ἀλφαβητικῇ τάξει [5]). Δὲν ἤρεσκον δὲ τόσον αἱ τραγῳδίαι τοῦ

[1]) Ὁ Varro παρὰ τῷ Gellius XVII, 4 ποιεῖται λόγον περὶ 75 δραμάτων. Ἡ διαφορὰ δὲ προέρχεται πιθανῶς ἐκ τούτου, ὅτι οἱ μὲν συγκατέλεγον εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ τὰς τρεῖς νόθους τραγῳδίας, οἱ δ' ἀπέκλειον ὅλως αὐτάς. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίου πλευρᾶς τοῦ ἐν Λούβρῳ ἀγάλματος, ἐν ᾧ παρίσταται καθήμενος ὁ ποιητής, ἀναγράφονται ἐν ἀλφαβητικῇ τάξει 37 δράματα μέχρι τοῦ Ὀρέστου. Ἴδε Welcker, Die griech. Trag. 444 κ. ἑ.. Ἕτερός τις δὲ κεκολοβωμένος ὡσαύτως κατάλογος ἐν ἀλφαβητικῇ ἐν μέρει τάξει ἀπαντᾷ ἐπὶ λίθου εὑρεθέντος ἐν Πειραιεῖ, περὶ οὗ ἴδε Wilamowitz, Analecta Eurip. 139.

[2]) Ἂν ὁ Εὐριπίδης ἐποίησε 23 μὲν τριλογίας, ἐν τούτοις δ' ὀκτὼ μόνον σατυρικὰ δράματα, τοῦτο, διασαφηνίζεται ἐκ τούτου ὅτι ἀντὶ σατυρικοῦ τινος δράματος ἠδύνατο νὰ διδαχθῇ καὶ τραγῳδία εἰς εὐδαιμονίαν καὶ χαρὰν λήγουσα, ὡς δεικνύει καὶ τὸ παράδειγμα τῆς Ἀλκήστιδος.

[3]) Ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς Ἀνδρομάχης ἀναγινώσκομεν, τὸ δρᾶμα τῶν δευτέρων, ἐν δὲ τῇ τοῦ Ἱππολύτου, τὸ δρᾶμα τῶν πρώτων.

[4]) Ἐν τούτῳ παράδοξον φαίνεται βεβαίως, ὅτι ἐν τῇ ἐκλογῇ ταύτῃ ἀπαντᾷ τὸ νόθον δρᾶμα, ὁ Ῥῆσος, καὶ τὸ ἥκιστα ἐκτιμώμενον, ἡ Ἀνδρομάχη.

[5]) Ἡ ἀλφαβητικὴ τάξις παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ κατατάξει τοῦ Λαυρεντιανοῦ 32, 2 «Ἑλένη, Ἠλέκτρα, Ἡρακλῆς, Ἡρακλεῖδαι, Ἴων, Ἱκέτιδες, Ἰφιγένεια». Περὶ τούτου ἴδε Wilamowitz, Anal. Eurip. 136 κ. ἑ., ὃς παραβάλει τὴν ὁμοίως ἐλλιπῆ κατάταξιν ἐπὶ τοῦ μνημονευθέντος λίθου τοῦ Πειραιῶς.

Εὐριπίδου εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἀθηναίων ὅσον αἱ τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον ἐπὶ ἄρχοντος Διφίλου τὸ πρῶτον τῷ 441 ἠξιώθη τῶν πρωτείων τὸ 39 ἔτος ἄγων αὐτὸς τῆς ἡλικίας, ἐν ὅλῳ δὲ πεντάκις μόνον ἦλθε πρῶτος [1]). Εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν δὲ τάξιν φαίνεται ἀνελθὼν μόνον κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀρχόμενον, ὅτε ὁ μὲν γηράσκων πλέον Σοφοκλῆς κατὰ μικρὸν ἀπεχώρει, αὐτὸς δὲ τὸ μὲν ὑπαινιττόμενος τὰ πολιτικὰ γεγονότα, τὸ δὲ παρεμβάλλων εἰς τὰ δράματα σοφιστικὰς γνώμας κατέστη ὁ κεχαρισμένος τῆς νεολαίας [2]). Ἀλλὰ δι' αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐπετέθησαν τότε κατ' αὐτοῦ ὡς ἡγέτου τῶν νέων ἰδεῶν οἱ ποιηταὶ τῆς κωμῳδίας, ὧν μάλιστα ὁ Ἀριστοφάνης ἀνηλεῶς ἔσκωπτεν αὐτὸν ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ καὶ δὴ ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσι, τοῖς Βατράχοις, καὶ ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις [3]). Ἀλλ' ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφικὴ παίδευσις καὶ ὁ ἔρως πρὸς τὸ παθητικὸν ἐπεκράτουν κατὰ μικρὸν ἐπὶ μᾶλλον ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῶν Ἑλλήνων καὶ οὕτως ἐξετιμήθη μετὰ θάνατον δεόντως ὁ ποιητὴς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους [4]) καὶ τῶν ποιητῶν μάλιστα τῆς νέας κωμῳδίας, ὡς τοῦ Μενάνδρου καὶ Φιλήμονος, οἵτινες αὐτὸ τοῦτο ὡς θεὸν ἀπεθαύμαζον αὐτόν [5]). Ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων δὲ βρα-

[1]) Gellius XVII, 4: Euripidem quoque M. Varro ait, cum quinque et septuaginta tragoedias scripserit, in quinque solis vicisse, cum eum saepe vincerent aliquot poetae ignavissimi.

[2]) Σοφώτατον ἀποκαλεῖ τὸν Εὐριπίδην ὁ ἀντιπροσωπεύων τὴν νεολαίαν Φειδιππίδης ἐν ταῖς Νεφ. τοῦ Ἀριστοφ. στ. 1370.

[3]) Ἀνταπέδωκεν ὁ Εὐριπίδης δαψιλῶς τὰ σκώμματα εἰς τοὺς κωμικοὺς γράψας ἐν τῇ δευτέρᾳ Μελανίππῃ τοὺς ἑξῆς πικροὺς στίχους (ἀπόσπ. 495)

ἀνδρῶν δὲ πολλοὶ τοῦ γέλωτος οὕνεκα
ἀσκοῦσι χάριτας κερτόμους, ἐγὼ δέ πως
μισῶ γελοίους, οἵτινες σοφῶν πέρι
ἀχάλιν' ἔχουσι στόματα κτλ.

[4]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 13 λέγει: «Ὁ Εὐριπίδης εἰ καὶ τὰ ἄλλα μὴ εὖ οἰκονομεῖ, ἀλλὰ τραγικώτατός γε τῶν ποιητῶν φαίνεται».

[5]) Ὁ Φιλήμων κατὰ τὸν Βίον ἔγραψεν ἔν τινι κωμῳδίᾳ ταῦτα ὡς ὑπὸ φίλου τοῦ Εὐριπίδου λεγόμενα·

δύτερον μετεδόθη ὁ πρὸς αὐτὸν θαυμασμὸς καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ὥστε ὁ Ἔννιος, ὁ Πακούβιος, ὁ Ἄττιος, καὶ ὁ Σενέκας αὐτὸν κυρίως ἐλάμβανον ὡς ὑπόδειγμα. Καὶ οἱ φιλόσοφοι δὲ καὶ ἰδίᾳ ὁ στωϊκὸς Χρύσιππος καὶ ὁ ἀκαδημαϊκὸς Κράντωρ μεγάλως ἐτίμων αὐτὸν καὶ οὐδεὶς ἕτερος ποιητὴς τῆς ἀρχαιότητος ἐπέδρασεν ὅσον αὐτὸς καρποφόρως ἐπὶ τὰς πλαστικὰς τέχνας [1]). Ἡ δόξα δ' αὐτοῦ διετηρήθη καὶ ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι [2]) καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐπ' αὐτὸν πρῶτον ἐτράπη ἡ προσοχὴ τῶν λογίων καὶ ποιητῶν, οἵτινες διὰ τοῦ ῥωμαίου τραγικοῦ Σενέκα ἐγνώρισαν τὸ πρῶτον τοὺς ἕλληνας διδασκάλους, ὥστε αὐτὸς πρὸ τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους ἔτυχεν εἰσόδου εἰς τὴν νεωτέραν λογοτεχνίαν [3]).

180. Χρονολογία τῶν δραμάτων. Περὶ ὀλίγων μόνον τραγῳδιῶν τοῦ ποιητοῦ ἔχομεν ὡρισμένας, ἐκ τῶν διδασκαλιῶν ἁρυσθείσας μαρτυρίας περὶ τοῦ χρόνου τῆς διδασκαλίας. Κατὰ ταύτας δ' ἐδιδάχθησαν αἱ Πελιάδες, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεφάνη ὁ ποιητής, τῷ 455 [4]), ἡ Ἄλκηστις [5]) μετὰ τῶν Κρησσῶν, Ἀλκμέωνος τοῦ διὰ Ψωφῖδος καὶ τοῦ Τηλέφου τῷ 438, ἡ Μήδεια μετὰ τοῦ Φιλοκτήτου, τοῦ Δίκτυος καὶ τῶν Θε-

εἰ ταῖς ἀληθείαισιν οἱ τεθνηκότες
αἴσθησιν εἶχον ἄνδρες, ὡς φασίν τινες,
ἀπηγξάμην ἄν, ὥστ' ἰδεῖν Εὐριπίδην,

καὶ κατὰ τὸν Quintilianus ἐν X, 1, 69: Euripidem admiratus maxime est, ut saepe testatur, et secutus Menander.

[1]) Jul. Vogel, Scenen euripideischer Tragödien in griechischen Vasengemälden, Leip. 1886. Huddilston, Greek art in Euripides, Dissert. München 1898.

[2]) Ἐξ εὐριπιδείων κεντρώνων συνετάχθη τὸ ἐκ τοῦ μέσου αἰῶνος δρᾶμα Χριστὸς πάσχων, ὅπερ ἀπεδείχθη διὰ μακρῶν ὑπὸ Brambs ἐν τῇ νέᾳ ἐκδόσει τοῦ δράματος ἐν Λειψ. 1884.

[3]) Πολλῶν ἀναγνωστῶν ἠξιώθησαν ἰδίᾳ αἱ λατινικαὶ μεταφράσεις τῆς Ἑκάβης καὶ τῆς Ἰφιγενείας ἐν Αὐλίδι ὑπὸ Erasmus (1506) καὶ τὰ Excerpta tragicorum et comicorum ὑπὸ Hugo Grotius (1626).

[4]) Κατὰ τὸν βίον. Αἱ δὲ λοιπαὶ μαρτυρίαι ἁπαντῶσιν ἐν ταῖς ὑποθέσεσι τῶν ἐν λόγῳ δραμάτων.

[5]) Ἡ Ἄλκηστις ἦτο τὸ δέκατον ἕβδομον δρᾶμα, ὅπερ ἀνάγεται βεβαίως εἴς τινα χρονολογικὴν καὶ οὐχὶ ἀλφαβητικὴν τάξιν τῶν τραγῳδιῶν. Παράδ. σελ. 423 σημ. 2.

ριστῶν τῷ 431, ὁ Ἱππόλυτος στεφανηφόρος τῷ 428, αἱ Τρῳάδες μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Παλαμήδους καὶ τοῦ Σισύφου τῷ 415, ἡ Ἑλένη καὶ Ἀνδρομέδα τῷ 412), ὁ Ὀρέστης τῷ 408 [2]), ἡ Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι, μετὰ τῶν Βακχῶν καὶ τοῦ Ἀλκμέωνος τοῦ διὰ Κορίνθου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ [3]). Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα δὲ δράματα εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ καταφύγωμεν πρὸς ὁρισμὸν τοῦ χρόνου εἰς συνδυασμοὺς ἐξετάζοντες κυρίως τὴν μετρικὴν μορφήν, τοὺς πολιτικοὺς ὑπαινιγμοὺς καὶ τὰς παρῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δ' ἐρεύνῃ ἀξία πολλοῦ λόγου εἶναι ἡ παρατήρησις τοῦ Ἑρμάννου [4]), ὅτι ἐν τοῖς τελευταίοις χρόνοις ἀπὸ τῆς Ὀλυμπ. 90 (418) ὁ Εὐριπίδης εἰσήγαγε καὶ αὖθις εἰς τὰ διαλογικὰ μέρη τὸν τροχαϊκὸν τετράμετρον παρὰ τῷ ἰαμβικῷ τριμέτρῳ καὶ ὅτι ἐλευθερώτερος ἐδείχθη ἐν τῇ ἀναλύσει τῶν μακρῶν συλλαβῶν ὡς καὶ ἐν τῇ χρήσει τοῦ πολυσχηματίστου γλυκωνείου. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν ὑποθέσεων καταφαίνονται ἄξιαι λόγου διαφοραὶ κατὰ τὰς διαφόρους ἡλικίας τοῦ ποιητοῦ. Διότι, ἐν ᾧ τὸ κατ' ἀρχὰς (περὶ τὸ 455—431) διὰ νέων κυρίως ὑποθέσεων (Ῥήσου, Ἀλκήστιδος, Ἀλκμέωνος, Μηδείας) ἐπειρᾶτο νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐπεδίωκεν ἐθνικὰς ὑποθέσεις, αἵτινες παρεῖχον ἀφορμὴν εἰς πολιτικοὺς ὑπαινιγμοὺς (οἱ Ἡρακλεῖδαι, ἡ Ἀνδρομάχη, ὁ Ἡρακλῆς, αἱ Ἱκέτιδες, ὁ Ἴων) καὶ αὖθις ἐν τῇ τρίτῃ δημιουργικῇ αὐτοῦ περιόδῳ, ὅτε τὸ πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τὴν πολιτικὴν ἐνδιαφέρον ἤρξατο σβεννύμενον, ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς παλαιοὺς μύθους, οὓς ἐπραγματεύετο τὸ μὲν ἀφιστάμενος ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον τῶν προγενεστέρων καὶ δὴ παρασκώπτων αὐτούς [5]), ὡς ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ καὶ ταῖς Φοινίσσαις καὶ τῷ

[1]) Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Θεσμοφ. 1021 καὶ 1069.

[2]) Σχόλ. εἰς Εὐρ. Ὀρέστ. 371.

[3]) Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 67.

[4]) G. Hermann, Element. doctr. metr. σελ. 83 κ. ἑξῆς.

[5]) Παρασκώπτει τὸν Αἰσχύλον ἐν Φοινισ. στ. 751 τὸν Αἰσχ. καὶ Σοφοκλέα ἐν Ἠλεκ. 530 καὶ 872 καὶ ἐν Ἀντιγ. ἀπόσπ. 165.

Ὀρέστῃ, τὸ δὲ εἰσάγων εἰς αὐτοὺς νέα, ξένα στοιχεῖα ὡς ἐν τῇ Ἑλένῃ καὶ τῇ Ἀνδρομέδᾳ καὶ τῇ Ἰφιγενείᾳ ἐν Ταύροις. Ταῦτα δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα σκοποῦντες [1]) οἱ λόγιοι ἐπειράθησαν μὲν νὰ ὁρίσωσι τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐποιήθησαν τὰ εὐριπίδεια δράματα [2]), ἀλλὰ τὰ πορίσματα τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν δὲν εἶναι βεβαίως τοσοῦτον ἀσφαλῆ, ὥστε νὰ τολμήσωμεν νὰ λάβωμεν αὐτὰ ὡς βάσιν τῆς χρονολογικῆς τάξεως τῶν δραμάτων. Πλὴν δὲ τούτου τοσοῦτον μέγας εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν περισωθεισῶν τραγῳδιῶν καὶ τοσοῦτον διάφορος ἡ ὕλη αὐτῶν, ὥστε ἀρκούμεθα εἰς τοῦτο, νὰ ἐξάρωμεν μὲν τινὰς μόνον τῶν ἐξόχων τραγῳδιῶν, τὰς δ' ἄλλας συντόμως νὰ ἀπαριθμήσωμεν ἀλφαβητικὴν τηροῦντες τάξιν.

181. Καὶ ἡ μὲν Μήδεια κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐδιδάχθη τῷ 431 μετὰ τοῦ Φιλοκτήτου, τοῦ Δίκτυος καὶ τοῦ σατυρικοῦ δράματος τῶν Θεριστῶν [3]). Ὠνομάσθη δὲ τὸ δρᾶμα ἀπὸ τῆς κυρίας ἡρωΐνης, τῆς ἀπαισίας μαγίσσης ἐκ τῆς χώρας τῶν Κόλχων. Καὶ εἶχε μὲν λάβει ὁ Εὐριπίδης ἐκ τοῦ μύθου τούτου τὴν ὑπόθεσιν τῆς πρώτης αὐτοῦ τραγῳδίας, τῶν Πελιάδων. Ἀλλ', ἐν ᾧ ἐν ἐκείνῃ, ὡς καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν τοῖς Ῥιζοτόμοις, ἠκολούθησεν ἁπλῶς εἰς τὸν μῦθον, ἠναγκάσθη ἐν ταύτῃ τῇ τραγῳδίᾳ νὰ μετασχηματίσῃ τὴν παλαιὰν παράδοσιν, ἵνα προπαρασκευάσῃ τὸ ἔδαφος τῆς τραγῳδίας. Καὶ ἐν αὐτῇ μὲν τῇ παλαιᾷ μυθικῇ ἱστορίᾳ τῆς Κο-

[1]) Σπουδαῖον σημεῖον εἶναι αἱ ἐπαναλήψεις, περὶ ὧν ἴδε Schroeder, De iteratis apud tragicos graecos, 1882 ἐν ταῖς Dissert philol. Argent, tom. VI.

[2]) Zirndorfer, De chronologia fabularum Eurip. Marburg 1839. Fix, Chronol. fabul. Eurip. πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Didot καὶ πρὸ πάντων Wilamowitz, Analecta Euripid. 172 κ. ἑ. Ἡ πιθανὴ ἀκολουθία εἶναι Ἄλκηστις (438), Μήδεια (431), Ἱππόλυτος (428), Ἑκάβη, Κύκλωψ, Ἀνδρομάχη, Ἡρακλεῖδαι, Ἡρακλῆς μαινόμενος, Ἱκέτιδες, Τρῳάδες (415), Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις, Ἴων, Ἠλέκτρα, Ἑλένη (412), Φοίνισσαι, Ὀρέστης (408), Βάκχαι καὶ Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι.

[3]) Πρῶτος Εὐφορίων, δεύτερος Σοφοκλῆς, τρίτος Εὐριπίδης. Ὁ Φιλοκτήτης ἐθαυμάζετο, περὶ τῆς κατασκευῆς δ' αὐτοῦ διδάσκει ἡμᾶς Δίων ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ LII λόγῳ [Περὶ Αἰσχ. καὶ Σοφ. καὶ Εὐριπ. ἢ περὶ τῶν Φιλοκτήτου τόξων] καὶ ἐν τῷ LIX [Φιλοκτήτῃ σελ. 187] Παράδ. § 173. Ὅτι δὲ καὶ ὁ Δίκτυς, ὅστις ἥπτετο τοῦ μύθου τοῦ Περσέως, πολὺ ἀνεγινώσκετο, ἀποδεικνύουσι τὰ πολλὰ ἀποσπάσματα. Οἱ Θερισταὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν εἶχον ἐξαφανισθῇ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ γραμματικοῦ Ἀριστοφάνους.

ρίνθου σπουδαίαν κατεῖχε θέσιν ὁ μῦθος τῆς Μηδείας, καθ' ὅσον ὁ Αἰήτης, ὁ πατὴρ τῆς Μηδείας, ἐκ Κορίνθου ἀπεδήμησεν εἰς Κολχίδα (ἴδε σχόλ. εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. XIII, 74). Ἔπειτα δ' ὁ ἐκ Κορίνθου ἐπικὸς Εὔμηλος εἶχεν ἤδη ἱστορήσῃ τὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰάσονος ἐν Κορίνθῳ καὶ τὴν διάστασιν αὐτοῦ πρὸς τὴν Μήδειαν, ὡς ὁ Παυσανίας (II, 3, 8) διηγεῖται. Εἰς ταῦτα δὲ προσέθηκεν ὁ Κρεώφυλος [1]) τὸν μῦθον, καθ' ὃν ἡ Μήδεια ἀπέκτεινε φαρμάκοις τὸν Κρέοντα, φοβηθεῖσα δ' ἔφυγεν εἰς Ἀθήνας, ὡς διηγεῖται τὸ σχόλιον εἰς Εὐριπίδου Μήδειαν (276). Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῆς σκληρᾶς τύχης τῶν παιδίων ἐγίνετο μνεία ἐν ταῖς παλαιαῖς διηγήσεσιν. Ἀλλ' οἱ τραγικοὶ πρῶτοι ἔπλασαν τὸν μῦθον, ὅτι ἡ μήτηρ ἀπέκτεινε τὰ ἴδια ἑαυτῆς τέκνα, ἵνα τιμωρήσῃ κατ' ἀπάνθρωπον τρόπον τὸν ἄπιστον σύζυγον, ὃς ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως ἀπεδίωξε τὴν νόμιμον γυναῖκα. Ἡ ἀποτρόπαιος δ' αὕτη, ὑπὸ τῆς ζηλοτυπίας καὶ τῆς δίψης ἐκδικήσεως ἐμπνευσθεῖσα πρᾶξις, ἥτις παρέσυρε μετὰ τῶν παιδίων εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν ὑπὸ τῶν δώρων τῆς ἀντεραστρίας φενακισθεῖσαν νεαρὰν γυναῖκα τοῦ Ἰάσονος, ἐγένετο τὸ κέντρον τῆς τραγῳδίας τοῦ Εὐριπίδου. Καὶ τὸ τέλος δὲ τῆς καταπληκτικῆς πράξεως, τὴν φυγὴν τῆς Μηδείας, παρέλαβεν ὡσαύτως ὁ ποιητὴς ἐκ τοῦ παλαιοῦ μύθου. Τὸ μόνον ἄρα ὅπερ ἐξεῦρεν αὐτός, εἶναι ἡ εἰς Ἀθήνας φυγὴ τῆς Μηδείας, ἣν προπαρεσκεύασεν ἐν μέσῳ τῷ δράματι (663—758) προκαλέσας τὴν συνάντησιν τοῦ ἐκ Δελφῶν ἀπονοστοῦντος βασιλέως Αἰγέως μετὰ τῆς Μηδείας [2]). Μετὰ τῆς ἐφευρέσεως δὲ ταύτης συνέδησε καὶ ἕτερον σκοπόν, νὰ ἐπαινέσῃ μὲν τὴν χρηστὴν καὶ φιλο-

[1]) Οὐχὶ βεβαίως ὁ παλαιὸς Ὁμηρίδης, ἀλλὰ μᾶλλον ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἐν VIII, 361 e συγγράψας τοὺς Ἐφεσίους Ὥρους. Ἴδε Wilamowitz ἐν Hermes XV, 485 κ. ἑ. Παράβ. καὶ Max Groeger, De Argonauticarum fabularum historia Dissert Vratislav. 1889 σελ. 22 καὶ ἑξῆς.

[2]) Ἀμφισβητήσιμον εἶναι, ἂν ἡ μομφὴ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 25 λέγοντος· «ὀρθὴ δὲ ἐπιτίμησις καὶ ἀλογία καὶ μοχθηρία, ὅταν μὴ ἀνάγκης οὔσης μηδὲν χρήσηται τῷ ἀλόγῳ, ὥσπερ Εὐριπίδης τῷ Αἰγεῖ», εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἢ εἰς τὸν Αἰγέα, τὴν τραγῳδίαν, ἀναφέρεται.

σύμμαχον διαγωγὴν τῶν παλαιῶν Ἀθηναίων πρὸς τὴν Κόρινθον (στ. 723—730), νὰ παραστήσῃ δὲ ἐν ἀφώνῳ ἀντιθέσει πρὸς ταύτην τὴν ἐχθρικὴν διάθεσιν τῶν Κορινθίων κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ἡ περισωθεῖσα Μήδεια εἶναι διασκευὴ παλαιοτέρας τινός, ἐξ ἧς πλεῖστοι ὡς παρόμοιοι ἐν τῇ ὥᾳ γραφέντες στίχοι εἰς τὸ νῦν εἰσέφρησαν κείμενον [1]). Πλὴν τούτου δ' οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ κατεῖχον καὶ ἄλλην τινα Μήδειαν ἀγνώστου τινὸς τραγικοῦ Νεόφρονος [2]), ἐξ ἧς περιῆλθον εἰς ἡμᾶς τρία ἱκανῶς μεγάλα ἀποσπάσματα καὶ ἣν ἐθεώρουν ὡς τὸ πρότυπον, ὅπερ ὑπέκειτο εἰς τὸν Εὐριπίδην, ὅ τε Δικαίαρχος καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἀποδιδομένων ὑπομνημάτων [3]). Ἀλλ', ὅτι ὁ Εὐριπίδης, ὁ ἐφευρετικώτατος τῶν τραγικῶν, ὑπέκλεψε τὸν λαμπρὸν μῦθον καὶ δὴ λαβὼν παρ' ἀφανοῦς τινος Νεόφρονος, τοῦτο φαίνεται ὅλως ἀπίθανον. Καὶ ἀληθῶς οὐδέποτε ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ ποιητικῆς πραγματείᾳ θὰ ἐμνημόνευε μετ' ἰδίων ἐπαίνων τὴν Μήδειαν τοῦ Εὐριπίδου, ἂν ἐθεώρει αὐτὴν ὡς λογοκλοπίαν. Πιθανώτερον φαίνεται, ὅτι οἱ παλαιοὶ λόγιοι πλανηθέντες ἀπέδοσαν εἰς τὸν Νεόφρονα τὴν πρώτην ἐξεργασίαν τῆς εὐριπιδείου τραγῳδίας, ἢ ὅτι ὁ Εὐριπίδης αὐτὸς ἐδίδαξε τὸ πρῶτον τὴν τραγῳδίαν δι' ἄλλου [4]).

[1]) Εἰς τὴν πρώτην Μήδειαν βεβαίως ἀνῆκον οἱ στίχοι ἐν σχολίῳ εἰς Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 119 καὶ τῆς τοῦ Ἐννίου Μηδείας παρὰ Cicer. epist ad familiares VII, 6. Αἱ διττογραφίαι ἐν τῷ κειμένῳ εἶναι ἐν τοῖς στίχοις 723, 724, 729, 730 = 735 — 738, 798 — 810 = 819 — 823, 1231 κ. ἑ. = 1233 — 1235. Ο Wilamowitz ἐν Hermes 15, 488 κ. ἑ. ἰσχυρίζεται, ὅτι αἱ διττογραφίαι αὗται προέρχονται ἐκ διαστάσεως τῶν παραδεδομένων κειμένων.

[2]) Ἴδε Σουΐδαν ἐν λέξει.

[3]) Ἐν τῇ ὑποθέσει ἀναγινώσκομεν ταῦτα· «Τὸ δρᾶμα δοκεῖ ὑποβαλέσθαι παρὰ Νεόφρονος διασκευάσας, ὡς Δικαίαρχος περὶ τοῦ τῆς Ἑλλάδος βίου καὶ Ἀριστοτέλης ἐν ὑπομνήμασιν».

[4]) Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ οὕτω δὴ Νεόφρονος καλουμένου ἔχουσι τὴν μετρικὴν κατασκευὴν τῶν διττογραφιῶν τοῦ παλαιοτέρου Εὐριπίδου. Παράδ. Ot. Ribbeck ἐν Leipziger Studien 8, 386 κ. ἑ. Ὁ Wecklein ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως τέμνει μέσον τι τάττων τὴν Μήδειαν τοῦ Νεόφρονος μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας Μηδείας τοῦ Εὐριπίδου. Σκηνήν τινα τῆς Μηδείας ἐπὶ τοιχογραφίας τῆς Πομπηΐας ἴδε παρὰ Baumeister ἀρ. 1948. Καὶ ἄλλων δὲ παραστάσεων τῆς Μηδείας εὑρίσκομεν ἴχνη ἐπὶ ἀγγείων, περὶ ὧν ἴδε Bethe, Proleg. zur Geschichte des Griech. Theaters 147 κ. ἑξῆς.

182. Ὁ δ' Ἱππόλυτος, ἰδίᾳ Ἱππόλυτος στεφανηφόρος καλούμενος, ἔχει στενὴν συγγένειαν πρὸς τὴν Μήδειαν καὶ ἐδιδάχθη εὐθὺς μετ' αὐτὴν τῷ 428 μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας [1]). Ὡς δ' ἐν ἐκείνῃ τὸν πόλον, περὶ ὃν στρέφεται ἡ πρᾶξις, ἀποτελεῖ ἡ σκληρὰ ἐκδίκησις τῆς ὑβρισθείσης γυναικός, οὕτως ἐν τούτῳ ἡ καταβιβρώσκουσα φλὸξ τοῦ ἀνοσίου ἔρωτος. Ἡ δ' ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐξ ἀττικοῦ μύθου συναφοῦς πρὸς τὴν ἐγχώριον λατρείαν ὁμωνύμου τινὸς ἡμιθέου ἐν Τροιζῆνι [2]). Ὁ μῦθος δ' οὗτος τοῦ ἀνοσίου ἔρωτος τῆς Φαίδρας, τῆς συζύγου τοῦ Θησέως, πρὸς τὸν πρόγονον Ἱππόλυτον καὶ τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ ὑπὸ τοῦ πατρὸς κατηραμένου υἱοῦ εἶχεν ἐλκύσει καὶ τὸν Σοφοκλέα [3]) καὶ τὸν Εὐριπίδην αὐτόν, ὃς εἶχε πραγματευθῆ αὐτὸν καὶ πρὸ τοῦ 428 [4]). Τὸ δ' ὄνομα Φαίδρα, ὅπερ ἔδωκεν ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὴν τραγῳδίαν καὶ μετεχειρίσθη καλῶς ποιῶν καὶ ὁ Ῥακίνας, ὁ μέγας γαλάτης τραγικός, λαβὼν παρὰ τοῦ Σενέκα, καταδεικνύει, ὅτι οὗτος ὀρθῶς ἀντελήφθη τῆς ὑποθέσεως. Διότι διὰ τούτου, ὅτι ἡ Φαίδρα, ὅτε ὡς ἡ γυνὴ τοῦ Πετεφρῆ εἶδε τὸν ἔρωτα αὐτῆς καταφρονούμενον ὑπὸ τοῦ σώφρονος νεανίου, κατηγόρησε τοῦ υἱοῦ διαφθορὰν παρὰ τῷ πατρί, καθίσταται αὐτὴ ἡ κινοῦσα δύναμις τῆς ὅλης πράξεως καὶ κολάζεται τραγικώτατα ἀποτίνουσα διὰ τοῦ ἑκουσίου θανάτου τὸ ἁμάρτημα τοῦ δυστυχοῦς ἔρωτος καὶ τῆς ψευδοῦς αἰδοῦς. Ὁ δ' Εὐριπίδης ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦ Ἱππολύτου εἰς τὸ δρᾶμα καὶ συμφώνως πρὸς τοῦτο ἔτρεψε τὴν προσοχὴν τῶν θεατῶν κυρίως εἰς τὴν εὐγενῆ μορφὴν τοῦ ἀθώου νεανίου καὶ τὸ σκληρὸν αὐτοῦ τέλος ἕνεκα τῆς ἀρᾶς τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρός. Ἀλλὰ διὰ τούτου ἥρως τῆς

[1]) Ἴδε ὑπόθεσιν· « ἐδιδάχθη ἐπὶ Ἐπαμείνονος ἄρχοντος Ὀλυμπιάδι πζ'. ἔτει δ'. πρῶτος Εὐριπίδης, δεύτερος Ἰοφῶν καὶ τρίτος Ἴων.

[2]) Πλείονας ἀποδείξεις εὑρίσκει τις παρὰ Wecklein ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως καὶ παρὰ Wilamowitz ἐν τῇ ἐκδ. σελ. 23.

[3]) Οὐδεμίαν μαρτυρίαν ἔχομεν περὶ τούτου, ἂν ἡ Φαίδρα τοῦ Σοφοκλέους ἦτο ἀρχαιοτέρα. Ὁ Wilamowitz ἐν Hermes 18, 239 καὶ ἐν Hippol. 57 ἀποδέχεται ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον.

[4]) Ὁ πρῶτος Ἱππόλυτος ἐδιδάχθη μετὰ τοῦ Αἰγέως καὶ Θησέως. Ἴδε Wilamowitz ἐν erHmes 15, 483 καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει σελ. 42 καὶ ἑξῆς.

τραγῳδίας γίνεται ὁ ἀθῶος, ὅπερ ἀντίκειται πρὸς θεμελιώδη τινὰ νόμον τῆς τραγικῆς τέχνης [1]). Διότι τὸ ἁμάρτημα, ὅπερ ἀποδίδει ὁ Εὐριπίδης εἰς τὸν Ἱππόλυτον, ἡ καταφρόνησις δῆλα δὴ τῆς λατρείας τῆς Ἀφροδίτης (στ. 87—103), δὲν ἀρκεῖ αὐτὸ καθ' ἑαυτό, οὐδ' ἀποδεικνύει αὐτὸν τραγικὸν ἥρωα, πρὸς τούτοις δὲ καταβιβάζει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν βαθμῖδα ἐλαστικῆς πλαγγόνος ἐστερημένης βουλήσεως καὶ ὑποκειμένης εἰς τὴν δύναμιν ἀντιμαχομένων δαιμόνων. Ἀλλὰ καὶ διορθώσας ἑαυτὸν ὁ Εὐριπίδης ἀπέτυχεν. Ἐν τῷ πρώτῳ δῆλα δὴ Ἱππολύτῳ, ὃν φαίνεται μιμηθεὶς κυρίως ὁ Σενέκας καὶ ὁ Ὀβίδιος (ἐν Heroid. 4) [2]), αὐτὴ ἡ Φαίδρα ὡμολόγησεν εἰς τὸν περικαλλῆ υἱὸν τῆς Ἀμαζόνος τὸν ἔρωτα, οὗτος δ' ἐξ αἰδοῦς διὰ τὴν ἀνήθικον πρότασιν ἐκάλυψε τὴν κεφαλήν, ἐξ οὗ καὶ ἡ τραγῳδία ὠνομάσθη Ἱππόλυτος καλυπτόμενος [3]). Ἀλλ' ἡ ἀναίδεια αὕτη τῆς Φαίδρας ἐφάνη κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἀπρεπὴς εἰς τὸ κοινὸν καὶ ὁ ποιητὴς διορθῶν διεσκεύασε τὸ δρᾶμα ἐν τῷ δευτέρῳ Ἱππολύτῳ, ὃς ἐκ τοῦ στεφάνου, ὃν ὁ Ἱππόλυτος ἀφιεροῖ εἰς τὴν παρθένον θεὰν Ἄρτεμιν, στεφανηφόρος ἢ στεφανίας ἐκλήθη, οὕτως, ὥστε ἡ μὲν Φαίδρα αὐτὴ πειρᾶται νὰ ἐγκλείσῃ ἐν τῷ μυχῷ τῆς καρδίας τὸν ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης ἐμπνευσθέντα εἰς αὐτὴν ἔρωτα ἐκ σώφρονος αἰδημοσύνης, ἀντ' αὐτῆς δ' ἡ τροφὸς παρὰ τὴν θέλησιν σχεδὸν τῆς δεσποίνης προδίδει τὸ μυστικὸν εἰς τὸν νεανίαν. Ἀλλ', ἐν ᾧ ἡ Φαίδρα ἐν τούτῳ φαίνεται μᾶλλον ἀξία συγγνώμης καὶ ἐλέου, ἀποδεικνύεται μᾶλλον ἀσύγγνωστος ἡ ἀποτρόπαιος πρᾶξις, δι' ἧς ἐκ ψευδοῦς αἰδοῦς συκοφαντεῖ τὸν ἀθῶον πρόγονον ἐν τῇ ἐπιστολῇ, ἣν κατα-

[1]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 13 λέγει· « δῆλον ὅτι οὔτε τοὺς ἐπιεικεῖς ἄνδρας δεῖ μεταβάλλοντας φαίνεσθαι ἐξ εὐτυχίας εἰς δυστυχίαν — οὐ γὰρ φοβερὸν οὐδὲ ἐλεεινὸν τοῦτο, ἀλλὰ μιαρόν ἐστιν — οὔτε τοὺς μοχθηροὺς ἐξ ἀτυχίας εἰς εὐτυχίαν.» Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ Ἱππολ. ἐν 1330 λέγει· « τὸ δὲ εὐγενές σε τῶν φρενῶν ἀπώλεσεν».

[2]) Hiller, De Sophocl. Phaedra et de Eurip. Hippol. priore ἐν Liber miscellan. philol. Bonn. σελ. 34 κ. ἑ. Kalkmann, De Hippolytis Euripidis quaestiones novae 1882.

[3]) Ἴδε στίχον 243 « κρύψον κεφαλήν· αἰδούμεθα γὰρ τὰ λελεγμένα μοι».

λείπει, καὶ κατακρημνίζει αὐτὸν εἰς τὴν ἄβυσσον. Ἀλλά, καίπερ οὐδεμίαν ἀναγνωρίζοντες καὶ οὕτως πρόοδον ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς τραγικῆς τέχνης τοῦ Εὐριπίδου ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Σοφοκλέα, ἢ τοῦ νεωτέρου Εὐριπίδου πρὸς τὸν παλαιότερον, κατανοοῦμεν ὅμως κάλλιστα, διὰ τί ἡ τραγῳδία αὕτη ἔτυχε τῶν πρωτείων καὶ ἐκρίθη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κριτικῶν ὡς μία τῶν πρώτων [1]). Διότι ἀληθῶς μετὰ λεπτοτάτης ψυχολογικῆς τέχνης ζωγραφεῖται ἡ καταβιβρώσκουσα τὴν ψυχὴν τῆς ὑπὸ τῶν ἐρωτικῶν ἀλγηδόνων φθινούσης ἡγεμονίδος φλὸξ καὶ συγκινητικωτάτη εἶναι ἡ περιγραφὴ τῆς φοβερᾶς τύχης τοῦ ἀτυχοῦς νεανίου, ὃν σύροντες κατασπαράττουσιν οἱ ὑπὸ τοῦ θαλασσίου τέρατος ἀφηνιάσαντες ἵπποι. Μεγάλην δ' ἐντύπωσιν βεβαίως ἐνεποίουν εἰς τοὺς τότε Ἀθηναίους, οὓς τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ λοιμοῦ ἐπανήγαγον εἰς τὴν θεοσέβειαν καὶ ἠνάγκασαν νὰ συνέλθωσιν εἰς ἑαυτούς, αἱ ῥητορικαὶ ἐπιθέσεις κατὰ τῶν στρεψοδικιῶν καὶ μεγαληγοριῶν τῶν ῥητόρων καὶ διδασκάλων τῆς ἀρετῆς [2]). Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ χορικὰ ἄσματα τῆς τραγῳδίας ταύτης, ὡς τὸ εἰς τὸν παντοδύναμον ἔρωτα (525—542), εἰς τὸν πόθον τῶν ξένων, μακρὰν κειμένων χωρῶν (732—775) αἴρουσι τὴν ψυχὴν ἡμῶν εἰς τὰς ὑψηλοτέρας χώρας τῆς ἐνθουσιαστικῆς λυρικῆς. Ἀπεμιμήθησαν δὲ τὴν τραγῳδίαν ταύτην ὁ Σενέκας καὶ ὁ Ῥακίνας [3]), ἐξ οὗ τοῦ ἔργου μετέφρασεν ὁ Σίλλερος σκηνάς τινας.

183. Ἡ δ' Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις, οὕτως ὀνομασθεῖσα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐν Αὐλίδι τάττεται ἕνεκα τῆς στοιχοποιΐας (τῶν τροχαϊκῶν τετραμέτρων καὶ τῆς συχνῆς ἀναλύσεως

[1]) Ἐν τῇ ὑποθέσει λέγεται τὸ δρᾶμα τῶν πρώτων.

[2]) Ἰδίᾳ ἐν στίχῳ 436 κ. ἑ. (εἰς ἀντίθεσιν πρὸς ταῦτα εὑρίσκεται ὁ τοῦ Ἱππολύτου ἀφελὴς καὶ ἀπέριττος ἔρως πρὸς τὴν ἀλήθειαν στ. 984 κ. ἑ.) καὶ 921 κ. ἑ. Τινὲς τῶν γνωμῶν καὶ νῦν ἔτι ἐν μεγάλῃ εἶναι χρήσει, ὡς ὁ στ. 436 «αἱ δεύτεραί πως φρονοῦσι σοφώτεραι».

[3]) W. Schlegel, Comparaison entre la Phèdre de Racine et celle d'Euripide, Paris 1807. Νεωτέραν βιβλιογραφίαν ἴδε παρὰ Patin, Euripide I, 42 κ. ἑ. καὶ Wecklein ἐν τῇ ἐκδόσει σελ. 21.

τῶν μακρῶν συλλαβῶν) εἰς τοὺς μετὰ τὴν 90ην Ὀλυμπ. χρόνους [1]). Ὁ ποιητὴς δ', ὃς ἄοκνος ἀνιχνεύει καὶ μεταχειρίζεται τοὺς ἐγχωρίους μύθους καὶ τὰ ἐγχώρια θρησκευτικὰ ἔθη, ὡρμήθη καὶ ἐν ταύτῃ τῇ τραγῳδίᾳ ἐξ ἱερῶν μύθων τῆς Ἀττικῆς. Ἐν τῇ ἀνατολικῇ δῆλα δὴ ἀκτῇ τῆς Ἀττικῆς ἔκπαλαι ἐπεχωρίαζεν ἡ λατρεία τῆς Ἀρτέμιδος-Ἑκάτης [2]). Οὕτως ἐν Ἁλαῖς μὲν εὑρίσκετο ἱερὸν Ἀρτέμιδος τῆς Ταυροπόλου [3]), ἐν δὲ Βραυρῶνι ἐπεδεικνύετο ὁ τάφος τῆς νεωκόρου Ἰφιγενείας [4]) καὶ ἐλατρεύετο ἡ θεὰ αὐτὴ Ἰφιγένεια ἐπονομαζομένη [5]). Ἐνταῦθα ὡσαύτως κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Βραυρωνίων ἀφιεροῦντο εἰς τὴν θεὰν νεαρὰ κοράσια, ἄρκτοι καλούμενα ἵνα περιέπωσι τὸ ἱερόν, ὅπερ ὑποδηλοῖ, ὅτι καὶ ἐνταῦθα ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλοτέ ποτε ἀνθρώπινοι προσεφέροντο θυσίαι εἰς τὴν ἐξ ἀνατολῶν ἐλθοῦσαν θεάν [6]). Ἤκουσαν δ' οἱ Ἕλληνες, ὅτι καὶ ἐν τοῖς κατ' αὐτοὺς χρόνοις προσεφέροντο ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ταυρικῇ χερσονήσῳ βαρβάρων ἀνθρώπινοι θυσίαι εἰς παρθενικήν τινα θεάν, ἣν παρέβαλλον πρὸς τὴν Ἄρτεμιν. Ἐκ τούτου ὕφανεν ὁ Εὐριπίδης τὸν μῦθον, ὅτι ἡ ἐν Αὐλίδι εἰς τὴν Ἄρτεμιν προσενεχθεῖσα εἰς θυσίαν, ὑπὸ δὲ τῆς θεᾶς αὐτῆς ἁρπαγεῖσα καὶ εἰς Ταυρίδα μετακομισθεῖσα θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Ἰφιγένεια [7])

[1]) Ὡρισμένας μαρτυρίας ἐκ διδασκαλίας στερούμεθα. Ἡ καταδίωξις ὑπὸ τῶν Ἐρινύων τοῦ Ὀρέστου μέχρι τῆς χώρας τῶν Ταύρων οὔτε ἐν τῇ Ἠλέκτρᾳ οὔτε ἐν τῷ Ὀρέστῃ ἀναφέρεται. Ἀλλὰ πάντως τοῦτο, ὅτι ἡ Ἑλένη ὁμοιάζει πρὸς νέαν κακὴν ἔκδοσιν τῆς Ἰφιγενείας, ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς χρόνους τοὺς εὐθὺς πρὸ τῆς διδασκαλίας τῆς Ἑλένης ἤτοι πρὸ τοῦ 412.

[2]) Παυσ. I, 23,9. 33, 1. III, 16, 7.

[3]) Στραβ. IX, 399. Εὐρ. Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. 1457. Ἡσύχ., « Ταυροπόλια, ἃ εἰς ἑορτὴν ἄγουσιν Ἀρτέμιδι».

[4]) Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. 1464 Εὐφορίων ἐν σχολ. εἰς Ἀριστοφ Λυσιστρ. 645.

[5]) Παυσ II, 35,2. I, 43, 1. VII, 26, 3. Παράδ. Wilamowitz ἐν Hermes 18, 256 κ. ἑ. Robert, Archäologische Märchen 144 κ ἑ.

[6]) Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. 1458 κ. ἑ. Ἀριστοφ. Λυσιστρ. 646 καὶ τὰ σχόλια. Ἁρποκρατίων ἐν λ. δεκατεύειν, Schöne ἐν τῇ εἰσαγ. τῆς ἐκδ. XVIII κ. ἑ.

[7]) Ὁ Πρόκλος ἐν τῇ ὑποθέσει τῶν Κυπρίων [Χρηστ. Α'. σελ. 235] λέγει· « Ἄρτεμις δὲ αὐτὴν ἐξαρπάσασα εἰς Ταύρους μετακομίζει καὶ ἀθάνατον ποιεῖ.» Κατὰ ταῦτα φαίνεται ὁ ποιητὴς τῶν Κυπρίων ἤδη μεταβιβάσας τὴν Ἰφιγένειαν εἰς Ταύρους. Ἀλλ', ὡς εἴδομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, τὰ τοῦ Πρόκλου δὲν φαίνονται λίαν ἀξιόπιστα.

НБ ОНУ ІМЕНІ І.МЕЧНИКОВА

βραδύτερον τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀνὰ τὴν χώραν ἐκείνην τῶν βαρβάρων πλανηθέντος ἀδελφοῦ Ὀρέστου ἐκόμισεν εἰς Ἀττικὴν τὸ ἱερὸν ξόανον. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον μετεποίησεν ἐν μέρει τὴν διὰ τοῦ Αἰσχύλου ἄντικρυς ἱερὰν ἀποβᾶσαν παράστασιν. Διότι κατ' αὐτὴν τινὲς μὲν τῶν Ἐρινύων ἀφίστανται μετὰ τὴν ἀθωωτικὴν τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς κρίσιν τῆς περαιτέρω διώξεως τοῦ μητροκτόνου, ἀλλ' αἱ ἄλλαι διατελοῦσι διώκουσαι αὐτὸν μέχρι τοῦ ἐντελοῦς καθαρμοῦ. Ἵνα δὲ καθοσιώσῃ τὴν συνάφειαν τοῦ μύθου τῆς Ἰφιγενείας πρὸς τὴν ἐν Ἀττικῇ λατρείαν τῆς Ἀρτέμιδος, εἰσάγει ὁ ποιητὴς αὐτὴν τὴν θεὰν Ἀθηνᾶν ἐν τῇ ἐξόδῳ τοῦ δράματος, ἥτις κατερχομένη ἀπο μηχανῆς εἰσηγεῖται ἐπισήμως τὴν ἱερὰν ἑορτὴν ἐν Ἀθήναις. Μεθ' ὅσης δὲ τέχνης ἐφευρέθη ὁ μῦθος, μετὰ τοσαύτης καὶ διεξήχθη. Διότι ἀληθῶς περιφανῆ πρότυπα ἐναργοῦς, συναρπαζούσης διηγήσεως εἶναι αἱ δύο μακραὶ ῥήσεις τοῦ βουκόλου ἀγγέλλοντος τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ὀρέστου καὶ Πυλάδου (στ. 260-339) καὶ τοῦ ἀγγέλου διηγουμένου τὰς περιπετείας τῆς ἀποδράσεως (στ. 1327-1419), μεστοὶ ζωῆς καὶ εὐφυΐας εἶναι αἱ ἐπανειλημμέναι στιχομυθίαι, εἰς ὧν τὴν χρῆσιν ἰδίᾳ ἐνασμενίζει ὁ Εὐριπίδης ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ταύτῃ, μοναδικῶς ἐπιτυχεῖς εἶναι αἱ δύο σκηναὶ τῆς ἀναγνωρίσεως, ὧν μάλιστα ἡ πρώτη, ἐν ᾗ ἡ Ἰφιγένεια ἀναγινώσκει εἰς τὸν Πυλάδην τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἐπιστολὴν καὶ οὕτως ἄκουσα ἀποκαλύπτει τὸ μυστήριον τοῦ γένους αὐτῆς (στ. 755, - 797), μεγάλως ἐπαινεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους (περὶ Ποιητ. 14). Καὶ αὐτὰ τὰ χορικὰ ᾄσματα αἴρονται ὑπεράνω τοῦ συνήθους μέτρου τῶν μελῶν τοῦ Εὐριπίδου καὶ δὴ ἐν τῷ δευτέρῳ στασίμῳ ἐκδηλοῦται μετὰ συγκινούσης τρυφερότητος ὁ πόθος τῆς γῆς καὶ τῶν ἱερῶν τῆς προσφιλοῦς πατρίδος, ὃν αἰσθάνονται αἱ ἐν τῇ βαρβάρῳ χώρᾳ πωληθεῖσαι παρθένοι [1]). Καὶ ἄλλην

[1]) Εὐθὺς μετὰ τὸν Εὐριπίδην ἐπραγματεύθησαν τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ὁ σοφιστὴς Πολύειδος (κατὰ τὸν Ἀριστ. ἐν Ποιητ. 16 καὶ 17) καὶ ὁ τραγικὸς Τιμησίθεος (ἴδε Σουΐδαν ἐν λέξει). Ὅτι καὶ ὁ Ῥωμαῖος Πακούβιος ἐν τῷ Dulorestes τὴν πρᾶξιν τῆς Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. ἐπραγματεύθη, διαμφισβητεῖ ὁ Ott Ribbeck, Römische Tragödie ἐν σελ. 239 κ. ἑ.

δ' ἀξίαν ἔχει ἡ τραγῳδία αὕτη, ταύτην, ὅτι ἐγένετο ἀφορμή, νὰ δημιουργήσῃ ὁ Γερμανὸς Γοίθιος ἓν τῶν καλλίστων αὐτοῦ δημιουργημάτων. Οὗτος δῆλα δὴ προσκρούσας πρὸς τὸ ψεῦδος, δι' οὗ ἡ Ἰφιγένεια ἀπατᾷ τὸν βασιλέα Θόαντα, ἔπλασεν ἄλλην τινά, ἄκακον λύσιν τῆς συγκρούσεως ὁρμηθεὶς ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι πάντα τὰ ἀνθρώπινα κακὰ ἐξαγνίζει ἡ ἀγνὴ ἡμερότης. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες, εἰς οὓς ἐφαίνετο ἐπιτετραμμένος καὶ ὁ δόλος καὶ ἡ ἀπάτη, προκειμένου περὶ βαρβάρων, οὐδόλως προσέκρουον πρὸς τὸ ψεῦδος ἐκεῖνο. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἡ εὐφυὴς ἐκείνη εὐβουλία, δι' ἧς ἐπιτηδειότατα ἡ Ἰφιγένεια βαυκαλᾷ τὴν ὑποψίαν τοῦ Θόαντος (στ. 1153—1233), θὰ ἔδρεψεν ἄπλετον ἔπαινον [1]).

Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ἀρχαιότητι ὁ Σοφοκλῆς βαίνων ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς εὐριπιδείου μορφῆς τοῦ μύθου τῆς Ἰφιγενείας ἐν τῷ Χρύσῃ αὐτοῦ παριστᾷ τὸν Ὀρέστην καὶ τὴν Ἰφιγένειαν καταδιωκομένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως Θόαντος καὶ ἀφικνουμένους εἰς Σμίνθην, τὴν τρωϊκὴν χώραν, πρὸς τὸν ὁμοπάτριον ἀδελφόν, τὸν ἱερέα Χρύσην.

184. Αἱ δὲ Φοίνισσαι, ἐπικληθεῖσαι οὕτω ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν Φοινισσῶν γυναικῶν, ἀνήκουσιν ὡσαύτως εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ ποιητοῦ καὶ ἐδιδάχθησαν μετὰ τοῦ Οἰνομάου καὶ Χρυσίππου [2]). Καὶ ἦλθε μὲν δεύτερος ὁ Εὐριπίδης κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τραγῳδιῶν τούτων, ἀλλ' οἱ γραμματικοὶ ἀνεγνώριζον καὶ δικαίως τὸ ἔργον ὡς ἓν τῶν τελειοτάτων τοῦ ποιητοῦ [3]),

Καὶ ἡ τέχνη δ' ἐπελήφθη ἀσμένως τῶν σκηνῶν τῆς Ἰφιγ., ὡς μαρτυροῦσι ἄπειρα ἀγγεῖα, τοιχογραφίαι καὶ σαρκοφάγοι.

[1]) Παραλληλισμὸν ἴδε παρὰ Ph. Mayer, Die Iphigenien des Euripides, Racine und Goethe ἐν τοῖς αὐτοῦ Studien, Gera 1874. Ott. Jahn, Populäre Aufsätze 353 κ. ἑ.

[2]) Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἐπὶ τοῦ ἀγνώστου ἄλλως ἄρχοντος Ναυσικράτους περὶ τὸ 409. Τὸ δὲ σχόλιον εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 53 λέγει, ὅτι ὀλίγον πρὸ τῶν Βατράχων ἐδιδάχθη τὸ δρᾶμα. Παράβ. καὶ σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Ὄρν. 347. [Περὶ τοῦ χρόνου τῆς διδασκαλίας βλ. καὶ Βερναρδάκη εἰσαγ. εἰς Φοινίσ. σ. ρλδ'. Τὰ ὀνόματα πάντων τῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Εὐριπίδου ἀρχόντων εἶναι γνωστὰ ἐκ τοῦ Διοδώρου καὶ ἄλλων πεζῶν, δὲν καταλέγεται δ' ἐν αὐτοῖς ὁ ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ Ἀριστοφάνους ἀναφερόμενος Ναυσικράτης· ὁ δὲ Ἀριστοκράτης, οὗ τὸ ὄνομα ὁμοιάζει πρὸς τὸ τούτου, ἦρξε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ τῷ 399/8].

[3]) Ἴδε ὑπόθ. καὶ σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 53.

ἂν καὶ μᾶλλον σκηναί τινες, ἢ τὸ ὅλον εἶναι ἄξιαι τοῦ ἐπαίνου τούτου. Ἐν ἑπτὰ δὲ δράμασιν ἐπραγματεύθη ὁ Εὐριπίδης τοὺς ἐκπαλαι διαβοήτους μύθους τοῦ οἴκου τῶν Λαβδακιδῶν. Καὶ ἐν μὲν τῷ Ἀλκμέωνι τῷ διὰ Ψωφῖδος καὶ Ἀλκμέωνι τῷ διὰ Κορίνθου καὶ τῷ Χρυσίππῳ καὶ ταῖς Ἱκέτισιν ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ παλαιοῦ μύθου νέας δραματικὰς ὑποθέσεις, ἐν δὲ τῷ Οἰδίποδι, τῇ Ἀντιγόνῃ [1]) καὶ ἐν ταῖς Φοινίσσαις ἐπειράθη διὰ καινουργιῶν νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὸ πρὸς τὴν παλαιὰν ὑπόθεσιν ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ. Ἔχουσι δ' αἱ Φοίνισσαι καθ' ὅλου μὲν τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἣν καὶ οἱ Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας τοῦ Αἰσχύλου. Ἀλλ', ὡς ἐν τῷ Οἰδίποδι ὁ Εὐριπίδης συνήγαγεν εἰς ἓν τοὺς μύθους τοῦ Οἰδίποδος καὶ τῆς Σφιγγός, οὕτω καὶ ἐν ταῖς Φοινίσσαις ὑπερβὰς κατὰ πάντα τὸ στενὸν ὅριον τοῦ δράματος τοῦ Αἰσχύλου ἐπόρισεν εἰς τὸ νέον δρᾶμα ἔκτακτον ποικιλίαν καὶ ἔκτασιν (1766 στίχων). Ἀλλ' ὑπὲρ πάντα ἐκαινούργησεν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τοῦ δράματος. Διότι ἐν μὲν τοῖς Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας συνίστατο ὁ χορὸς ἐκ Θηβαίων παρθένων, αἵτινες περιδεεῖς κατέφυγον εἰς τοὺς βωμοὺς τῶν θεῶν. Ὁ δ' Εὐριπίδης ἔταξεν ἀντ' αὐτῶν παρθένους ἐκ Φοινίκης, αἵτινες πεμπόμεναι ὡς ἀπαρχὴ τῶν λαφύρων ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀγήνορος εἰς τοὺς Δελφοὺς διῆλθον μεταβαίνουσαι ἐκεῖσε διὰ τῶν Θηβῶν. Καὶ ἦτο μὲν ἡ καινοτομία αὕτη οὐχὶ λίαν ἐπιτυχής, διότι μάλιστα ἡ ὁδὸς τῶν διὰ θαλάσσης εἰς Δελφοὺς ἐρχομένων (στ. 210) ἦγεν οὐχὶ διὰ Θηβῶν, ἀλλ' ἐπόριζεν εἰς τὸν ποιητὴν τὸ πλεονέκτημα, ὅτι τὰ χορικὰ ἄσματα, τὸ εἰς τὸν Κάδμον (638—689) καὶ τὴν Σφίγγα (1019—1066), ἅτινα ἐνεποίησε κατὰ τὸν ἴδιον εἰς αὐτὸν τρόπον, συσχετίζονται πως νῦν ἂν μὴ πρὸς τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ τοὐλάχιστον πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ χοροῦ. Ἔπειτα ὁ μὲν Αἰσχύλος εἰσήγαγε διαδοχικῶς τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον τοὺς δὶς ἑπτὰ ἀρχηγοὺς ἐν μονοτόνῳ τρόπῳ καὶ ἐν πλατυῤῥημοσύνῃ, ὁ δ' Εὐριπίδης

[1]) Εἰ τὴν Ἀντιγόνην καὶ τὸ τέλος αὐτῆς, τὸν γάμον τοῦ Αἵμονος καὶ τῆς Ἀντιγόνης, ἀναφέρονται οἱ στίχοι ἐν Φοιν. 1638 καὶ 1672 κ. ἑ.

ἀποδοκιμάσας καὶ δικαίως τὸν τρόπον τοῦτον [1]) ἐπέτυχε τοῦ αὐτοῦ σκοποῦ δραστικώτερον τὸ μὲν διὰ τῆς τειχοσκοπίας, καθ' ἣν ὁ παιδαγωγὸς δεικνύει εἰς τὴν Ἀντιγόνην καθ' ὅμοιον τρόπον ὡς ἡ Ἑλένη τῆς Ἰλιάδος εἰς τὸν Πρίαμον ἕνα ἕκαστον τῶν ἡρώων (88—201), τὸ δὲ διὰ τῶν δραματικῶν περιγραφῶν τῶν μαχῶν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου (1090—1199, 1217—1269). Τέλος παρὰ μὲν τῷ Αἰσχύλῳ δὲν μετέχουσι τῆς πράξεως οὔτε ἡ Ἰοκάστη οὔτε ὁ Οἰδίπους, ὁ δ' Εὐριπίδης ἐναντίον τῆς παραστάσεως τοῦ Σοφοκλέους παριστᾷ αὐτοὺς ἐν Θήβαις ἔτι ζῶντας καὶ ἐκκαρποῦται ἐπιτηδείως τὴν παρουσίαν αὐτῶν πρὸς δημιουργίαν συγκινητικωτάτων σκηνῶν. Διότι σύμπασα ἡ μητρικὴ στοργὴ ἐκδηλοῦται ἐν τῇ μεγαλοφυῶς ἐξευρεθείσῃ σκηνῇ τῆς πρὸς διαλλαγὴν τῶν ἐχθρικῶς διακειμένων ἀδελφῶν ἀποπείρας (355—637) καὶ ἡ φοβερὰ δυστυχία καταφαίνεται ἐν τῇ ἐξόδῳ, ὅτε ὁ τυφλὸς γέρων ἐξέρχεται τῆς οἰκίας ἀκούσας τοὺς ὀδυρμοὺς τῆς Ἀντιγόνης (1539 κ. ἑ.) καὶ ἐκδιώκεται τῆς χώρας ὑπὸ τοῦ ἀσπλάγχνου Κρέοντος (1589 κ. ἑ.). Ὅλως δὲ νέον τι εἶναι ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Μενοικέως, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κρέοντος, ἐξ οὗ κατὰ τὴν μαντείαν τοῦ Τειρεσίου ἐξαρτᾷ ὁ Εὐριπίδης τὴν νίκην (στ. 834—1018) [2]). Δὲν ὤκνησε δὲ καὶ ὁ Εὐριπίδης νὰ ἐμποιήσῃ χωρία τινὰ εἰς ἐγκώμιον τῶν Ἀθηνῶν (852—857 καὶ 1705—1707), ἂν καὶ πρὸς τοῦτο, ὡς μάλιστα ἐν τῷ πρώτῳ χωρίῳ, διὰ τῆς βίας προκαλεῖται ἡ εὐκαιρία. Διὰ πάντα ταῦτα πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ ποιητὴς διὰ τῶν καινουργιῶν τούτων καὶ ἐνταὐτῷ διὰ τῆς τέχνης τῆς γλωσσικῆς παραστάσεως [3])

[1]) Φοιν στ. 751 «ὄνομα δ' ἑκάστου διατριβὴ πολλὴ λέγειν ἐχθρῶν δπ' αὐτοῖς τείχεσιν καθημένων».

[2]) Ἡ μορφὴ τοῦ ἑκουσίως τὸν φλεγόμενον βωμὸν ἀναβαίνοντος Μενοικέως ἀπαντᾷ ἐν ψευδολίθοις. Ἴδε Overbeck, Her. Galerie σελ. 133. Παράστασις δέ τις ἐκ τῆς ἐξόδου τῆς τραγῳδίας εὑρίσκεται ἐπὶ κύλικος τοῦ βρεττανικοῦ Μουσείου παρὰ Robert, 50. Winckelmanns programm (1890) 59.

[3]) Ἰδίου ἐπαίνου ἀξία εἶναι ἡ μονῳδία τῆς μαινομένης ἐκ τοῦ ἄλγους Ἀντιγόνης (στ. 1485 κ. ἑ.) καὶ τὸ χορικὸν ᾆσμα εἰς τὸν θεὸν τοῦ πολέμου Ἄρην, τὸν αἴτιον τῶν δεινῶν (784 κ. ἑ.).

κατέστησε τὸ δρᾶμα πλουσιώτερον συγκινητικώτερον καὶ συγχρόνως μᾶλλον ἁρμόζον πρὸς τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν. Εὐκόλως δ'ἐννοοῦμεν, διὰ τί ὡρμήθησαν ὁ μὲν βαθὺς γνώστης τοῦ Εὐριπίδου Βαλκενάερος (1754) εἰς ἐπεξεργασίαν τοῦ ἔργου, ὁ δὲ Οὔγος Γρότιος καὶ ὁ Σίλλερος εἰς μετάφρασιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ πάντως δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένον τὸ ἔργον καὶ τῆς μομφῆς [1]), ὅτι ἐκτενὲς καὶ ὑπερπεπληρωμένον εἶναι. Ἰδία δ' ἡ ἔξοδος εἶναι ἀξία τῆς μομφῆς ταύτης, διότι ἐν αὐτῇ καταφαίνεται ἡ τάσις τῆς ὑπερπληρώσεως διὰ παντὸς δυνατοῦ, οἷον τοῦ γάμου τοῦ Αἵμονος καὶ τῆς Ἀντιγόνης, τῆς ταφῆς τοῦ Πολυνείκους ὑπὸ τῆς Ἀντιγόνης καὶ τῆς συνοδείας τοῦ ἐξορισθέντος Οἰδίποδος ὑπὸ τῆς Ἀντιγόνης [2]).

185. Τὰ δ' ἄλλα δράματα εἶναι ταῦτα ἐν ἀλφαβητικῇ τάξει. Ἄλκηστις, ἥτις ἐδιδάχθη τῷ 438 ὡς τελευταῖον δρᾶμα τετραλογίας, ἀντὶ σατυρικοῦ ἄρα δράματος. Πρὸς τοῦτο δὲ συνάδει καὶ ἡ γελοία, τὸν Σαιξπῆρον ἀναμιμνήσκουσα διήγησις τοῦ θεράποντος περὶ τοῦ ἀνυποστόλου καὶ τῆς ἀδηφαγίας τοῦ Ἡρακλέους (στ. 747 κ. ἑ.) καὶ ἡ εἰς εὐδαιμονίαν καὶ χαρὰν λήγουσα πρᾶξις, διότι ἡ Ἄλκηστις, ἡ νεαρὰ σύζυγος τοῦ Ἀδμήτου, ἡ μόνη πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν ὑπὲρ τοῦ προσφιλοῦς ἀνδρός, ἀνηρπάγη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους ἐκ τῆς ἀγκάλης τοῦ θανάτου [3]). Ἦτο δ' ἡ Ἄλκηστις τὸ δέκατον ἕκτον τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου ἢ τὸ δέκατον ἕβδομον κατὰ τὴν διδασκαλίαν [4]). Διὰ τὴν ἁπλότητα δὲ τῆς πράξεως ἦτο τοσοῦτον ἀσήμαντον ἐν τῷ δράματι τοῦτο τὸ πρόσωπον τοῦ τριταγωνιστοῦ, ὥστε ὁ Ἀλδ.

[1]) Πολλοὶ νόθοι στίχοι παρεισέφρησαν, περὶ ὧν ἴδε Zipperer, De Eurip. Phoen. versibus suspectis et interpolatis, Wirceb. 1875.

[2]) Ἐκ τούτου πιστεύεται, ὅτι σπουδαίως διεσκευάσθη ἡ ἔξοδος. Ὁ Boeckh, De tragoed. Graec. princ. κεφ. 21 καὶ κατ' αὐτὸν καὶ ὁ Kinkel ἐν τῇ ἐκδόσει κατεδίκασαν σύμπαντας τοὺς στίχους ἀπὸ τοῦ 1746 καὶ ἑξῆς. Ἀλλὰ διὰ τούτου δὲν αἴρεται καὶ ἡ ἄλλη δυσκολία, πῶς δῆλα δὴ δύναται ἡ Ἀντιγόνη νὰ ἀκολουθήσῃ τῷ πατρὶ εἰς Ἀθήνας καὶ συγχρόνως νὰ θάψῃ τὸν ἀδελφὸν εἰς Θήβας. Περὶ τῶν ὑπόπτων στίχων 1075 κ. ἑ. ἴδε § 174.

[3]) Ὁ Alfred Schöne, Ueber die Alkestis des Euripides Kiel 1895, θεωρεῖ τὸ δρᾶμα τοῦτο παρῳδίαν τῆς Ἀλκήστιδος τοῦ Φρυνίχου.

[4]) Παράβ. σελίδος 468 σημ. 5.

Μύλλερος ἐπειράθη, ἂν καὶ ἀνεπιτεύκτως, ν' ἀποδείξῃ, ὅτι δύο ὑποκριταὶ καὶ εἷς τῶν ἀοιδῶν ἐπήρκουν εἰς τὸν ποιητήν [1]).

Τὸ δρᾶμα τοῦτο δὲν ἦτο ἐκ τῶν ἀρίστων τοῦ Εὐριπίδου. Ἡ δ' αἰτιολογία, ὅτι ἦτο τὸ τελευταῖον τῆς τετραλογίας, δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ καταστήσῃ συγγνωστὰ τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ, τὴν ἔλλειψιν ἑνότητος καὶ τὸν οἰκτρὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἀδμήτου. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα πόσον δυσκόλως δύναται νεώτερός τις ποιητής, καὶ ἂν οὗτος εἶναι ὁ Βιλάνδος, νὰ φανῇ ἐφάμιλλος πρὸς τὸν παλαιὸν ποιητὴν δι' ὁμοίου ἔργου, κατέδειξεν μετὰ νεανικῆς ὑπερβασίας ὁ Γοίθιος ἐν τῷ εὐφυεῖ μίμῳ «Θεοί, ἥρωες καὶ Βιλάνδος» [2]).

Ἡ δ' Ἀνδρομάχη εἶναι πολιτικὴ τραγῳδία, ἧς τὰ κύρια πρόσωπα, ὁ Μενέλαος καὶ ἡ Ἑρμιόνη, ἐκπροσωποῦσι τὴν ἀπιστίαν καὶ πανουργίαν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ ἐκ τούτου ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἡ Ἀνδρομάχη, ἣν κληρωθεῖσαν αὐτῷ ἀπήγαγεν αἰχμάλωτον ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως, διήγειρε τὴν ζηλοτυπίαν τῆς Ἑρμιόνης, τῆς μνησικάκου γυναικὸς τοῦ Νεοπτολέμου, οὗ ἕνεκεν αὕτη βοηθὸν ἔχουσα τὸν Μενέλαον βουλεύεται μὲν νὰ δολοφονήσῃ τὴν ξένην κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀνδρός, κωλύεται ὅμως τέλος τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἀποτροπαίου ἐπιβολῆς ἕνεκα τῆς ἐν τῷ μεταξὺ προσελεύσεως τοῦ γέροντος Πηλέως. Παρενεβλήθη δ' εἰς τὸ ἔργον καὶ ἡ ἐν τῷ ἐν Δελφοῖς ἱερῷ δολοφονία τοῦ Νεοπτολέμου ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ὀρέστην, διότι ὁ Εὐριπίδης ἐτόλμησεν νὰ μεταμορφώσῃ ἤδη ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ταύτῃ, τῇ ἐκ τῶν πρωϊμωτάτων, τὸν παλαιὸν μῦθον πρὸς ἰδίους σκοπούς [3]). Οἱ παλαιοὶ δ' ἤδη ἔκρινον τὴν Ἀνδρο-

[1]) Alb. Müller, Scenische Fragen zur Alkestis des Euripides, Progr. Hannover 1860. Τοῦ αὐτοῦ Bühnenalterthümer 173 σημ. 3.

[2]) Ἐγράφη διὰ μιᾶς τῷ 1774 ἐν συμποσίῳ μεταξὺ πινόντων καὶ περιελήφθη εἰς τὰ ἅπαντα τοῦ Goethe τόμ. 33. Παράβ. καὶ Steinberger, Goethe und die Alkestisfrage ἐν τοῖς Bayerische Gymnasialblätter XXV, 24 κ. ἑ.

[3]) Ὁ παλαιὸς μῦθος, ὅστις ἀγνοεῖ ἔτι τὴν τοῦ Ὀρέστου συμμετοχὴν τῆς δολοφονίας τοῦ Νεοπτολέμου, εὑρίσκεται παρὰ Πινδάρῳ ἐν Νεμεον. VII, 41, τὴν δ' εὐριπίδειον μορφὴν τοῦ μύθου ἔχει ὡς βάσιν ἡ ἀγγειογραφία ἐν Annal. d'Instit. 1868 Πίν. Ε.

μάχην ὡς ἓν τῶν δευτέρων δραμάτων τοῦ ποιητοῦ καὶ δικαίως, διότι στερεῖται ἑνότητος καὶ διαιρεῖται εἰς δύο ὅλως χαλαρῶς συνδεόμενα μέρη [1]).

Αἱ δὲ Βάκχαι ἐδιδάχθησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ [2]). Πραγματεύεται δὲ γνησίαν διονυσιακὴν ὑπόθεσιν [3]), τὴν ἀποστροφὴν τοῦ βασιλέως Πενθέως πρὸς τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου καὶ τὴν φοβερὰν τιμωρίαν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ θεοῦ, ὃς αἴτιος ἐγένετο αὐτὴ ἡ μήτηρ Ἀγαύη ἐν βακχικῇ μανίᾳ νὰ κατασπαράξῃ τὸν ἴδιον ἑαυτῆς υἱόν. Ἡ τραγῳδία αὕτη μετεφράσθη ὑπὸ τοῦ Ἀττίου εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν καὶ ἡ συγκινητικὴ διήγησις τοῦ ἀγγέλου περὶ τῆς μανίας τῆς Ἀγαύης ἐψάλη ὑπὸ τινος ὑποκριτοῦ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Παρθικῇ αὐλῇ [4]). Ἐλλείψεις τινές, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἔξοδον, προέρχονται βεβαίως ἐκ τούτου, ὅτι ὁ νεώτερος Εὐριπίδης ἠθέλησε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἔργον πρὸ τῆς διδασκαλίας [5]).

Ἑκάβη δὲ καλεῖται ἐκ τοῦ πρωταγωνιστοῦντος προσώπου ἡ διὰ τοῦ Ἐννίου εἰς τοὺς Ῥωμαίους γνωστὴ γενομένη καὶ ἐν Βυζαντίῳ τοσοῦτον ἀσπαστὴ σὺν ταῖς Φοινίσσαις τραγῳδία. Καὶ στερεῖται μὲν αὕτη ἑνότητος τῆς πράξεως, διότι ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει τὸ κέντρον τῆς τραγῳδίας ἀποτελεῖ ὁ θάνατος τῆς δυστυχοῦς, εἰς τὴν σκιὰν τοῦ Ἀχιλλέως θυσιασθείσης βασιλόπαιδος Πολυξένης, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἡ φοβερὰ ἐκδίκησις, ἣν ἔλαβε

[1]) Κατὰ τὸ Σχόλιον εἰς στίχ. 445 ἐδιδάχθη τὸ ἔργον οὐχὶ ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ δὴ ὑπὸ τῷ ὀνόματι Δημοκράτους, ἀνθ' οὗ ὁ Bergk γράφει Μενεκράτους. Οἱ πολιτικοὶ δὲ ὑπαινιγμοί, ἰδίᾳ ἐν στ. 733, ἔπεισαν τὸν Böckh, De trag. graec princ σελ. 189 κ. ἑ. νὰ τάξῃ τὸ ἔργον εἰς τὸ ἔτος 418. Ἀλλ' ὁ Zirndorfer καὶ ὁ Bergk ἐν Hermes 490 τάττουσιν αὐτὸ εἰς τὸ ἔτος 423. Τὸ δὲ μνημονευθὲν σχόλιον εἰς στ 445 ἀνάγει ὀρθῶς τὸ ἔργον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου.

[2]) Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 67.

[3]) Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐπραγματεύθησαν ὁ μὲν Αἰσχύλος ἐν τῷ Πενθεῖ, ὁ δὲ Ξενοκλῆς ἐν ταῖς Βάκχαις

[4]) Πλούτ. ἐν βίῳ Κράσσου 33. Μέρος τι τῆς ἐξόδου μετέφρασεν ὁ Goethe. Ἅπαντα τομ. 46, 58 κ. ἑ.

[5]) Böckh De trag. graec. princ. κεφ. 24.

παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Θρᾳκῶν Πολυμήστορος, τοῦ προδότου τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Πολυδώρου, ἡ Ἑκάβη. Ἦτο ὅμως ἐπιτηδειοτάτη νὰ τύχῃ εὐμενεστάτης ἀποδοχῆς ἐπὶ τῆς σκηνῆς διὰ τοῦ καταπλήττοντος πάθους τῆς ἀτυχοῦς βασιλίσσης καὶ τοῦ τυφλωθέντος προδότου Πολυμήστορος [1]). Ἐν τῇ φιλολογικῇ ἐρεύνῃ πολλοῦ λόγου ἄξιον ἐγένετο τὸ δρᾶμα διὰ τῶν ἐκδόσεων τοῦ Πόρσωνος καὶ Ἑρμάννου, τῶν τοσοῦτον σπουδαίων πρὸς γνῶσιν τῆς μετρικῆς τῶν τραγικῶν.

Ἡ δ' Ἑλένη παρὰ τῷ Ἴωνι εἶναι τὸ πρότυπον χαριέσσης μυθοπλαστικῆς πλήρους περιπετειῶν τραγῳδίας καὶ ἐδιδάχθη συγχρόνως μετὰ τῆς συγγενοῦς Ἀνδρομέδας τῷ 412 [2]). Ἐν τῷ μύθῳ ἠκολούθησε μὲν ὁ Εὐριπίδης εἰς τὴν Ἑλένην τοῦ Στησιχόρου [3]), ἐτόλμησεν ὅμως νὰ μεταποιήσῃ ἐλευθέρως τὰ παραδεδομένα [4]). Ἡ Ἑλένη δῆλα δή, ἧς τὸ εἴδωλον μόνον ἀπήγαγεν εἰς Τροίαν ὁ Πάρις, ἐνοχλεῖται ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ τοῦ Θεοκλυμένου τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως μνηστευομένου τὴν περικαλλῆ Ἑλληνίδα καὶ ζητεῖ προστασίαν καὶ ἄσυλον παρὰ τῷ τάφῳ τοῦ Πρωτέως. Ἐκ τῶν ἐνοχλήσεων δὲ τούτων ἀπαλλάσσεται ὑπὸ τοῦ Μενελάου ἐλθόντος ἐκεῖ, μεθ' οὗ ἔπειτα βυσσοδομεῖ τὴν κοινὴν φυγὴν καὶ τὴν ἀπάτην τοῦ βαρβάρου βασιλέως, ὅπερ καὶ κατορθοῖ. Μόνον δὲ τὰ ὀνόματα τοῦ Μενελάου καὶ τῆς Ἑλένης ἀνήκουσιν εἰς τὸν μῦθον, τὰ δὲ τοῦ Θεοκλυμένου καὶ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ Θεονόης ἐπλάσθησαν ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου οὕτως, ὥστε περὶ τῆς τραγῳδίας ταύτης ἰσχύει τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς 9 λε-

[1]) Αἱ ἐν ταῖς Νεφέλαις παρῳδίαι (1165 = Ἑκαβ. 172 καὶ Νεφ. 718 = Ἑκ. 141) ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὸν πρὸ τῆς 89, 1 Ὀλυμπ. χρόνον, τὸ 425 περίπου, ὥστε αἱ διακρινόμεναι διὰ τὸ πάθος τῆ; ἀδεσμεύτου γυναικείας μανίας τραγῳδίαι, ἡ Μήδεια, ὁ Ἱππόλυτος, ἡ Ἑκάβη ἐποιήθησαν σχεδὸν ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην.

[2]) Κατὰ τὸ σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Θεσμοφ. 1012, καὶ 1060. Ὁ Zielinski, Gliederung der altattischen Komoedie 97 κ. ἑ. εὑρίσκει ἐν τῷ 80 κ. ἑ. στίχῳ τῶν Ἱππέων τοῦ Ἀριστοφ. παρῳδίαν τῶν στίχων 835 κ. ἑ. τῆς Ἑλένης τοῦ Εὐριπίδου καὶ κατὰ ταῦτα τάττει τὴν Ἑλένην καὶ τὴν Ἠλέκτραν εἰς τὸ 425.

[3]) Παράδ. Ὀδυσ. δ, 227 καὶ Ἡροδ. ΙΙ, 112.

[4]) Ὁ Ἀριστοφ. ἐν Θεσμοφ. 850 ἀποκαλεῖ αὐτὴν καινὴν Ἑλένην.

γόμενον· «ἐν ταῖς τραγῳδίαις ἐνίαις μὲν ἓν ἢ δύο τῶν γνωρίμων ἐστὶν ὀνομάτων, τὰ δ' ἄλλα πεποιημένα...». Τὸ δρᾶμα δὲ τοῦτο, ὅπερ ὁμοιάζει ἐν τῇ ἐξόδῳ πρὸς τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Ταύροις, ὑπὸ πολλῶν ἀνεγινώσκετο ἐν τῇ ἀρχαιότητι καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὑπέστη πολλὰς διασκευάς. Καὶ ὁ Ὁράτιος ἐν Ὠδῶν III, 3, 17 φαίνεται ἀναπολῶν τοὺς στίχους 878 καὶ ἑξῆς.

Ἡ δ' Ἠλέκτρα ἄριστα καταδεικνύει τὸν τρόπον τοῦ Εὐριπίδου, νὰ μεταρρυθμίζῃ μὲν ὅλας τὰς παλαιὰς ὑποθέσεις, νὰ καταβιβάζῃ δὲ τοὺς ἥρωας ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ μυθικοῦ κόσμου εἰς τὴν ταπεινότητα τοῦ φαύλου παρόντος. Ἡ μὲν Ἠλέκτρα δῆλα δή, ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως Ἀγαμέμνονος, παρίσταται ὡς σύζυγος κοινοῦ τινος αὐτουργοῦ Μυκηναίου, ἡ δὲ Κλυταιμήστρα διὰ δόλου προκληθεῖσα εἰς τὸν ἀγρόν, πρὶν ἢ λάβῃ τὸ θανάσιμον τραῦμα, ἀναγκάζεται ν' ἀκούσῃ ἀπὸ τοῦ στόματος τῆς ἰδίας ἑαυτῆς θυγατρὸς ἅπαντα τὰ ἐγκλήματα, ὅσα διέπραξεν. (στ. 1004 — 1131). Ἐξαιρέτως δὲ τεχνικὴ εἶναι ἡ ῥῆσις τοῦ ἀγγέλου (774 — 858), ἀγγέλλοντος τὴν σφαγὴν τοῦ μοιχοῦ, καθ' ἣν ὁ ποιητὴς ἐσοφίσθη εὐφυέστατα νὰ παραστήσῃ αὐτὸν τὸν Αἴγισθον ἐγχειρίζοντα εἰς τὸν Ὀρέστην τὴν μάχαιραν. Ἐποιήθη δὲ τὸ δρᾶμα τῷ 413 μικρὸν πρὸ τῆς Ἑλένης, ἣν ἀγγέλλει ὁ στίχος 1280. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν χρόνον ἄγει ἡμᾶς καὶ ὁ ὑπαινιγμὸς τῆς εἰς Σικελίαν ἐκστρατείας καὶ τῆς προδοσίας τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν τέλει τοῦ δράματος [1]).

Οἱ δὲ Ἡρακλεῖδαι εἶναι ἁπλοῦν, ἀσθενὲς δρᾶμα, στερούμενον δραματικῆς πλοκῆς, ὅπερ ἐξαίρει πως ἡ μεστὴ ὕψους σκηνὴ τῆς ἡρωϊκῆς ἀποφάσεως τῆς Μακαρίας, ἥτις ἑκοῦσα προσφέρει ἑαυτὴν θυσίαν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀδελφῶν. Ὁ δ' ὑπολανθάνων πολιτικὸς σκοπὸς δὲν καταφαίνεται μὲν ἀποτόμως ὡς ἐν τῇ Ἀνδρομάχῃ, εἶναι ὅμως ἐμφανής. Διότι ὁ ποιητὴς θέλει νὰ λαμπρύνῃ μὲν τὰς Ἀθήνας πρὸ πάντων, ὧν ὁ βασιλεὺς Δημοφῶν παρέ-

[1]) Ὡς ἀποδεδειγμένη δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ παρῳδία ἐν Ἀριστ. Βατρ. 1317 κ. ἑ. ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἡ ἐν Ὀρν. 414 ἢ Νεφ. 423. Περὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὴν Ἠλέκτραν τοῦ Σοφοκλέους ἴδε § 170.

σχε σκέπην εἰς τοὺς εἰς Ἀττικὴν καταφυγόντας γόνους τοῦ Ἡρακλέους οὐδόλως ὀκνήσας καὶ πόλεμον ν᾽ ἀναλάβῃ χάριν αὐτῶν [1]), ἐν ταὐτῷ δὲ καὶ νὰ στιγματίσῃ τὴν ἀγνωμοσύνην τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Σπάρτης (στ. 742), αἵτινες ἀμείβουσαι ἐν τῷ νῦν τὴν εἰς τοὺς Ἡρακλείδας πάλαι ποτὲ γενομένην εὐεργεσίαν εἰσήλασαν ὡς ἐχθροὶ εἰς τὴν Ἀττικήν. Καὶ ὁ μὲν Βοίκχιος ἠθέλησε νὰ τάξῃ τὴν τραγῳδίαν ταύτην εἰς τὸ 417 ἔτος, ὅτε οἱ Ἀργεῖοι διαλύσαντες τὴν συμμαχίαν διηλλάγησαν πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους. Ἀλλ᾽ ἡ ἁπλότης τῆς πράξεως καὶ τὸ αὐστηρὸν τοῦ ῥυθμοῦ καὶ ἡ προμαντεία τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σπαρτιατῶν (στ. 1027) ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου [2]).

Τοῦ δ᾽ Ἡρακλέους [3]) τὸ καταπλῆττον πάθος καὶ ἡ ἔλλειψις ἑνότητος ἀναμιμνήσκουσι τὴν Ἑκάβην. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος λήγει εἰς εὐδαιμονίαν καὶ χαράν, διότι ἡ τοῦ Ἡρακλέους μὲν γαμετή, θυγάτηρ δὲ τοῦ βασιλέως τῶν Θηβῶν Μεγάρα σώζεται μετὰ τοῦ τέκνου ἐν ὥρᾳ κινδύνου διὰ τῆς ἀπροσδοκήτου ἐπανόδου τοῦ Ἡρακλέους. Ἀλλὰ καὶ ὁ φόβος τοῦ δευτέρου μέρους, ἐν ᾧ ὁ εἰς μανίαν περιπεσὼν πατὴρ ἀναιρεῖ τὰ ἴδια ἑαυτοῦ τέκνα, διαλύεται καὶ διαλλαττόμεθα διὰ τῆς εὐγενοῦς ἀγάπης τοῦ φίλου Θησέως καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ καθαρμοῦ, ὃν ὑπισχνεῖται ὁ εὐγνώμων φίλος εἰς τὸν ἀτυχῆ ἑταῖρον ἐπὶ τοῦ ἀττικοῦ ἐδάφους. Καὶ περιέχει μὲν ἡ τραγῳδία αὕτη χωρία ὑπερβαλλόντως τραγικά, ἀλλ᾽ ἐν ταὐτῷ καὶ ῥητορείας ἔξω τοῦ πράγματος (στ. 188—203) καὶ μωρὰς σκέψεις ὡς ἐν στ. 655—672. Τὴν δ᾽ ὑπόθεσιν, καθ᾽ ἃ ὑποδεικνύει ὁ Παυσανίας (ἐν IX, 11, 2), ἔλαβεν ὁ ποιητὴς ἐκ τοῦ Στη-

[1]) Ἐπὶ τούτοις κομπάζουσιν οἱ Ἀθηναῖοι ἤδη παρ᾽ Ἡροδ. IX, 27.

[2]) Böckh, De trag. graec. princ. 190. Τὸ ἔκ τινος διδασκαλικῆς μαρτυρίας ληφθὲν χωρίον τοῦ Ammianus Marcel. XXVIII, 4, 27 δεικνύει, ὅτι οἱ Ἡρακλεῖδαι ἐδιδάχθησαν μετὰ τοῦ Κρεσφόντου καὶ Τημένου. Ἴδε Wilamowitz ἐν Hermes 11, 302 καὶ 17, 337 κ. ἑ.

[3]) Ἀρχικῶς ἐκαλεῖτο ἁπλῶς Ἡρακλῆς καὶ ὑπὸ τῷ ὀνόματι τούτῳ εὗρε τὸ δρᾶμα ὁ Σενέκας. Τὸ δ᾽ ἐπίθετον μαινόμενος καὶ λατινιστὶ Hercules furens ἔχει τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἄλδου.

σιχόρου ἢ τοῦ Πανυάσιδος (ἀπόσπ. 22). Πρὸς τὴν ἱστορίαν δὲ τῆς ἀττικῆς σκηνῆς μεγίστην σπουδαιότητα ἔχει ἡ πάροδος τῆς τραγῳδίας ταύτης, διότι ἐν αὐτῇ οἱ γέροντες, ἐξ ὧν συνίσταται ὁ χορός, μεμψιμοιροῦσι διὰ τὸ δύσκολον τῆς ἀναβάσεως, ὅπερ δηλοῖ, ὅτι καὶ ὁ χορός, οὐχὶ δὲ μόνον οἱ ὑποκριταί, ἵστατο ἐπὶ ὑψηλότερον κειμένης σκηνῆς, εἰς ἣν ἦγον βαθμῖδες ἢ ἀνωφερὲς σανίδωμα [1]). Καὶ οἱ μὲν πολιτικοὶ ὑπαινιγμοὶ ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τοὺς μετὰ τὴν παρὰ τὸ Δήλιον μάχην χρόνους (424), ὁ δ' ὑπαινιγμὸς τοῦ γήρατος, ὅπερ δὲν κωλύει τὸν ποιητὴν νὰ θεραπεύῃ τὰς Μούσας (στ. 678), εἰς τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν τοῦ ποιητοῦ [2]). Τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον ἐπεξειργάσθη ὁ Σενέκας ἐν τῷ Hercules.

Αἱ δ' Ἱκέτιδες ὀρθῶς ἀποκαλοῦνται ἐν τῇ ὑποθέσει ἐγκώμιον Ἀθηνῶν. Διότι καὶ τοῦ αὐτοῦ ὡς ὁ Ἡρακλῆς ἐμφοροῦνται μίσους κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ ἐποιήθησαν, ὡς φαίνεται, περὶ τὸν αὐτὸν μὲν χρόνον, ἀλλ' ὀλίγον τι βραδύτερον, τῷ 421 ἢ 420 [3]). Ἐπελαμβάνετο δὲ τὸ δρᾶμα τοῦ αὐτοῦ, ὃν ὁ μὲν Αἰσχύλος ἐν τοῖς Ἐλευσινίοις ἐπραγματεύετο (ἴδ. Πλούτ. ἐν βίῳ Θεμιστ. 29), ὁ δ' Ἡρόδοτος ἐν IX, 27 ἐμνημόνευε, μύθου, καθ' ὃν ὁ Θησεὺς καταφρονήσας τῶν σκληροψύχων Θηβαίων ἐπέτρεψε τὴν ἀναίρεσιν τῶν πρὸ τῶν Θηβῶν πεσόντων Ἀργείων ἀρχηγῶν. Τὸ ὄνομα δ' ἔλαβεν ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν Ἱκετίδων ἢ τῶν μητέρων τῶν πεσόντων [4]). Τὰ συγκινητικὰ δέ, στενῶς τῆς πράξεως ἐχόμενα

[1]) [Ἡ γνώμη αὕτη ἀνεσκευάσθη ὑπὸ Dörpfeld-Reisch das griech Theater σ. 189. Ἀτυχὴς ἐπίσης φαίνεται καὶ ἡ εἰκασία τοῦ Bethe. Prolegom zur Gesch. des Theat. σ. 215 κ. ἑ.].

[2]) Ὁ Wilamowitz, Euripid Herak. I, 344 καὶ 380 τάττει κατὰ ταῦτα τὸν Ἡρακλεῖα εἰς τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, μεταξὺ τῶν Ἱκετίδων (421) καὶ τῶν Τρῳάδων (415). Περὶ τῆς σχέσεως δὲ τοῦ δράματος πρὸς τὰς Τραχινίας τοῦ Σοφοκλέους ἴδε § 172.

[3]) Ὑπαινίσσεται τὴν συμμαχίαν μετὰ τῶν Ἀργείων ἐν στίχῳ 1198 καὶ ἑξῆς. Ὅλος δ' ὁ μῦθος τῆς τραγῳδίας ἀναφέρεται εἰς τὴν ἄρνησιν τῶν Θηβαίων μετὰ τὴν μάχην παρὰ τὸ Δήλιον ν' ἀποδώσωσι τοὺς νεκροὺς (Θουκ. IV, 97 κ. ἑ.). Τὸν μῦθον ἠγνόει ἔτι ὁ Πίνδαρος ἐν Ὀλυμπ. VI, 15 καὶ Νεμεον. IX, 23.

[4]) Περὶ τῆς συντάξεως τοῦ χοροῦ ἐκ πέντε μητέρων καὶ δέκα θεραπαινίδων ἴδε Arnoldt, Die chorische Technik des Euripides 72 κ. ἑξῆς.

χορικὰ ἄσματα καὶ ἡ δραματικωτάτη σκηνή, καθ' ἣν ἡ Εὐάδνη ρίπτεται εἰς τὴν πυρὰν τοῦ συζύγου Καπανέως, θὰ ἐγένοντο μεγάλης ἐπιτυχίας πρόξενα εἰς τὸ ἔργον κατὰ τὴν διδασκαλίαν παρὰ τὴν ἀνάρμοστον παρέκβασιν (στ. 840—917) καὶ τὰς κενάς, τὸν Ἡρακλέα ἐν στίχῳ 655 ἀναμιμνησκούσας γνώμας τοῦ Ἴφιος ἐν στ. 1080 κ. ἑξῆς.

Ἡ δ' Ἰφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι προηγεῖται μὲν κατὰ τὸν μῦθον τῆς Ἰφιγενείας ἐν Ταύροις, ἀλλ' ἐποιήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ. Κατέλιπε δ' αὐτὴν ὁ Εὐριπίδης ἀτελῆ, ὡς μαρτυροῦσι τὰ πρόδηλα ἴχνη τῶν μεταγενεστέρων παρενθηκῶν εἰς τὸ κείμενον, ἰδίᾳ δ' εἰς τὴν ἔξοδον καὶ τὴν πάροδον. Τινὲς μάλιστα τῶν στίχων προέρχονται ἐκ πολὺ μεταγενεστέρων χρόνων, ἀλλὰ δὲν δύνανται ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι ἐγένετο τελεία τις διασκευὴ τοῦ ἔργου ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς ἢ καὶ τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις [1]). Τὴν δ' αὐτὴν ὑπόθεσιν, ἧς βάσις ἦτο ἡ διήγησις τῶν Κυπρίων, ἐπραγματεύθη πρὸ τοῦ Εὐριπίδου ἤδη ὁ Αἰσχύλος ὡς καὶ ὁ Σοφοκλῆς.

Ὁ δὲ Ἴων εἶναι πεπλεγμένη τραγῳδία εἰς εὐδαιμονίαν λήγουσα καὶ διακρινομένη διὰ τὴν δραματικὴν διασκευὴν καὶ τὴν λεπτὴν αἴσθησιν. Ὁ μῦθος ἐξευρέθη ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου ἐπωφελη-θέντος παλαιάς τινας παραδόσεις, ἵνα λαμπρύνῃ τὸ εὐγενὲς αἷμα τοῦ ἀρχηγέτου τοῦ ἀττικοῦ βασιλικοῦ οἴκου. Ὑπόκειται δ' ἡ σκηνὴ τοῦ δράματος ἐν Δελφοῖς, ἔνθα καταλαμβάνομεν τὸ ἀθῷον μειράκιον, τὸν Ἴωνα, ὃν ποτε ἐγέννησεν ὁ Ἀπόλλων μετὰ τῆς Κρεούσης τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἐρεχθέως, ὡς νεωκόρον τοῦ ναοῦ καὶ ὅπου

[1]) Ὁ A. Hennig, De Iphig. Aulicae forma ac conditione, Berol. 1870, διακρίνει διασκευὰς τριῶν διαφόρων χρόνων. Ἔκ τινος δ' ἄλλης συμπληρώσεως, ἐν ᾗ ἐπιφαίνεται ὁ θεὸς ἐκ μηχανῆς ἐν τέλει, προέρχονται οἱ παρ' Αἰλιανῷ ἐν Ποικ. Ἱστορ. VII. 39 στίχοι, ὧν τὴν σημασίαν ὁ Swoboda, Beiträge zar Beurtheilung des unechten Schlusses von Eur. Iphig. Aul Progr. Karlsbad 1893, μεγαλύνει διὰ τούτου, ὅτι ἀνάγει αὐτοὺς εἰς τὸν παλαιὸν γραμματικὸν Ἀριστοφάνην τὸν Βυζάντιον. Παραστάσεις διαφόρων σκηνῶν τοῦ δράματος ἐπὶ κύλικος ἴδε παρὰ Robert 50 Winckelmanns Progr. (1890) 51 κ. ἑξῆς.

ἔρχεται ἡ Κρέουσα μετὰ τοῦ συζύγου Ξούθου, ἵνα ἐρωτήσῃ τὸν θεὸν περὶ τῆς ἀτεκνίας. Ἡ ἀποκάλυψις δὲ τοῦ μυστηριώδους γένους τοῦ Ἴωνος καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῆς μητρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐπιτελοῦνται μετὰ τοιούτων περιπλοκῶν, ὥστε δὶς ἐπιφαίνεται ὁ θεὸς ἐκ μηχανῆς, ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει, ἵνα ἐπενέγκῃ τὴν λύσιν. Περὶ τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν ἐποιήθη τὸ δρᾶμα, οὐδὲν ἀσφαλὲς σημεῖον ἔχομεν, ἀλλὰ πάντως ἐποιήθη μετὰ τὸν Ἐρεχθέα (421)[1]. Τὸ ἔργον ἐμιμήθη ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ A. B. Σλέγελος[2].

Ὁ δὲ Κύκλωψ, τὸ μόνον περισωθὲν σατυρικὸν δρᾶμα, ὅπερ οὐδόλως εἶναι ἐπιτήδειον νὰ παράσχῃ ἡμῖν ὑψηλήν τινα ἔννοιαν περὶ τοῦ εἴδους τούτου τῆς ποιήσεως, ἔτυχεν ἐν τούτοις ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐκτάκτου εὐδοκιμήσεως ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ διδαχθὲν θεάτρῳ τῆς Βιέννης ἐν νέᾳ ἐπεξεργασίᾳ. Ἡ ὑπόθεσις ἐλήφθη ἐκ τῆς ἐνάτης ῥαψῳδίας τῆς Ὀδυσσείας, ἐν ᾗ μυθολογοῦνται τὰ τοῦ Ὀδυσσέως παρὰ τῷ ἀγρίῳ Κύκλωπι. Προσετέθησαν δὲ μόνον ἡ μορφὴ τοῦ βωμολόχου γέροντος, τοῦ λασίου Σειληνοῦ καὶ ὁ χορὸς τῶν σκιρτώντων Σατύρων, οἵτινες ἀπέδειξαν τὸ δρᾶμα γνησίως σατυρικόν.

Ὁ δ' Ὀρέστης διδαχθεὶς κατὰ τὸ σχόλιον εἰς στ. 371 τῷ 408 φέρει σαφῆ τὰ ἴχνη τῆς καταπτώσεως τῆς τέχνης τοῦ Εὐριπίδου. Ἡ δὲ μυθοποιία εἰς τὸν χρόνον τοῦ νόστου τοῦ Μενελάου ἀναφερομένη καὶ στρεφομένη περὶ τὴν ἐκδίκησιν, ἣν λαμβάνει παρὰ τοῦ Μενελάου καὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ὁ εἰς θάνατον κατακριθεὶς μητρο-

[1]) Ὁ Böckh, De trag. graec. princ 191 συνδυάζων λεπτότατα ἀποφαίνεται, ὅτι αἱ ἐν στίχοις 190 καὶ ἑξ. περιγραφόμεναι εἰκόνες εἶναι αὐταὶ ἐκεῖναι, ἃς οἱ Ἀθηναῖοι ἀνέθεσαν εἰς τὴν στοὰν τοῦ ναοῦ μετὰ τὴν ἐν Ῥίῳ νίκην τῷ 429 (ἴδ Παυσ. X, II, 6 καὶ Ἰων. 1592). Ἀλλὰ νεώτεραι ἀνασκαφαὶ ἀπέδειξαν, ὅτι ἡ στοὰ ἐκείνη ᾠκοδομήθη τὸ βραδύτερον κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 5 ἑκατονταετηρίδος. Ἴδε Köhler ἐν Rhein Mus. 46, 1 κ. ἑ. Ὁ Enthoven, De Ione fabula Euripidea, Bonn 1880 τάττει τὸ ἔργον εἰς τὸ 412 ἕνεκα τῶν συχνῶν διαλύσεων τῶν μακρῶν συλλαβῶν ἐν τῷ τριμέτρῳ κα τὴν ἀναφορὰν εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Πανὸς ἐν Ἀριστ. Λυσιστρ. 911. Ὁμοίως ὁ Ermatinger Die att. Autochtonensage Berl. 1897 σελ. 139 τάττει αὐτὸ εἰς τὸ 416 — 412. Καὶ τὴν τάσιν δὲ πρὸς περιγραφὰς τεχνικῶν ἔργων ἔχει ὁ Ἴων κοινὴν πρὸς τὴν τῷ 412 πτοηθεῖσαν Ἠλέκτραν.

[2]) Ὁ Ἴων ἦτο μία τῶν πηγῶν ἐξ ὧν ἤντλησεν ὁ Wieland ποιῶν τὸν Agathon.

κτόνος Ὀρέστης μετὰ τῆς Ἠλέκτρας καὶ τοῦ Πυλάδου, συνερράφη ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ αὐθαιρέτως. Πάντα δὲ τὰ πρόσωπα εἶναι φαῦλα, ὁ μὲν Μενέλαος ἄσπλαγχνος καὶ δειλὸς ἐγωϊστής, ἡ δ' Ἠλέκτρα πανοῦργον γύναιον, ὁ δ' Ὀρέστης ὅμοιος πρὸς τὸν νυκτερινὸν μαχαιροφόρον λωποδύτην Ὀρέστην μαινόμενον τῆς κωμῳδίας [1]). Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς πραγματείᾳ 15 κατακρίνει τὸν Μενέλαον τοῦ δράματος τούτου «ὡς παράδειγμα πονηρίας ἤθους μὴ ἀναγκαίας». Ἐν τούτοις τὸ δρᾶμα ἦτο ἐκ τῶν λίαν εὐδοκιμούντων ἐπὶ σκηνῆς διὰ τὰ λαμπρὰ σκηνικὰ καὶ τὸ μουσικὸν νεανίευμα 1369—1502 [2]).

Αἱ δὲ Τρῳάδες κατὰ τὴν σωζομένην διδασκαλίαν ἐδιδάχθησαν τῷ 415 μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Παλαμήδους καὶ τοῦ σατυρικοῦ δράματος Σισύφου καὶ ἔτυχον τῶν δευτερείων. Αἱ τρεῖς δὲ τραγῳδίαι συναφῆ ἔχουσαι τὴν ὑπόθεσιν συνεδέοντο εἰς μίαν οὕτω δὴ καλουμένην θεματοτριλογίαν. Εἰς τὸ σωζόμενον δὲ δρᾶμα—βεβαίως δὲ οὐχὶ ἄλλως θὰ εἶχε τὸ πρᾶγμα καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις—παρέμεινεν ὁ ἐπικὸς χαρακτὴρ τῆς παραστάσεως παρὰ τὴν δραματοποιΐαν τῆς ὑποθέσεως, διότι ἀληθῶς οὐδὲν ἕτερον εὑρίσκομεν ἐν αὐτῷ ἢ μεμονωμένα, χαλαρῶς παρενειρμένα ἐπεισόδια ἐκ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως μᾶλλον, ἢ μέρη μιᾶς τελείας πράξεως. Μόνον δὲ τὸ πρόσωπον τῆς Ἑκάβης ἀποτελεῖ τὸν μόνον δεσμόν, ὅστις συνέχει πως τὰς διαφόρους πράξεις, τὴν καταγγελίαν τοῦ Ταλθυβίου, τὴν θυσίαν τῆς Πολυξένης, τὴν παράδοσιν τῆς Κασάνδρας καὶ Ἀνδρομάχης, τὴν ἀναίρεσιν τοῦ μικροῦ Ἀστυάνακτος καὶ τὴν ἀπαγωγὴν αὐτῆς τῆς Ἑκάβης. Βεβαίως δ' ὁ σύγχρονος τορευτὴς Μῦς, εἰς οὗ τὴν Ἰλίου πέρσιν ἀνάγεται ἡ περίφημος ἀργυρᾶ κύλιξ τοῦ ἐν Μονάχῳ ἀρχαιολογικοῦ μουσείου, ἐπιτηδειότατα κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ εἰκόνα στενοτέραν ἔχουσαν ἑνότητα ἐκ τῶν διαφόρων ὁμοίων σκηνῶν. Ἀλλ', ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι εἰς τὸν Εὐριπίδην ὤφειλον

[1]) Παράβ. Ὀρέστην μαινόμενον ἐν Ἀριστοφ. Ἀχαρν. 1166 καὶ Ὀρν. 1487.
[2]) Καὶ ἡ ὑπόθεσις λέγει· «τὸ δρᾶμα τῶν ἐπὶ σκηνῆς εὐδοκιμούντων».

χάριν οἱ Ἀθηναῖοι, οἵτινες ὑπερκόρως εἶχον τῶν κατὰ τοὺς τεχνικοὺς κανόνας τραγῳδιῶν τῆς παλαιᾶς σχολῆς, ὅτι διὰ τοῦ νέου τούτου δοκιμίου τραγῳδίας ἐξ εἰκόνων ἀποτελουμένης παρέσχεν εὐάρεστον τροφὴν καὶ εἰς τὴν ἀκοὴν καὶ εἰς τὴν ὅρασιν αὐτῶν.

Ὁ δὲ Ῥ ῆ σ ο ς οὐδὲν πλέον εἶναι ἢ Iliadis carmen deductum in actus, ἤτοι ῥαψῳδία τῆς Ἰλιάδος εἰς πράξεις διηρημένη, ἣν ἀπεμιμήθη ὁ Ῥωμαῖος τραγικὸς Ἄττιος ἐν τῇ Nyctegersia, Νυκτεγερσίᾳ. Καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἠμφεσβήτουν περὶ τῆς γνησιότητος τῆς τραγῳδίας ταύτης [1]) καὶ δὴ οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἔκρινον, ὅτι τὸν Σοφόκλειον ὑπέφαινεν αὕτη χαρακτῆρα. Ἀλλ' ἡ κρίσις αὕτη προῆλθεν ἴσως ἐκ μόνης τῆς ἐλλείψεως εὐριπιδείου πάθους, διότι αὐτῆς δὴ τῆς τέχνης τοῦ Σοφοκλέους οὐδ' ἴχνος εὑρίσκομεν ἐν αὐτῇ. Ἀληθῶς ὅμως τοσοῦτον διίσταται τὸ δρᾶμα τοῦτο τοῦ εἴδους τῆς Μηδείας, τῶν Τρῳάδων καὶ πασῶν τῶν ἄλλων σωζομένων τραγῳδιῶν τοῦ Εὐριπίδου, ὥστε ἢ προέρχεται ἐξ ὅλως ἄλλης τεχνικῆς περιόδου τοῦ ποιητοῦ, ἢ καθ' ὅλου ἐσφαλμένως ἀπεδίδετο εἰς αὐτόν. Καὶ ὑπὲρ τῆς νοθείας μὲν ἐκηρύχθησαν καὶ ὁ Βαλκενάερος καὶ ὁ Ἔρμαννος, ἀλλ' ὅλως ἀπίθανον φαίνεται, ὅτι χορικὰ ἄσματα τοσοῦτον τεχνικῆς καὶ δαψιλοῦς στιχοποιΐας, οἷα τὰ τοῦ Ῥήσου, ἠδύναντο νὰ ποιηθῶσιν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς Ἀλεξανδρεωτικῆς Πλειάδος, ἧς ἐμνήσθη ὁ Ἔρμαννος. Ὡσαύτως ἥκιστα ἀξιόπιστος φαίνεται καὶ ἡ γνώμη τῶν παλαιῶν γραμματικῶν Κράτητος, Διονυσοδώρου καὶ Παρμενίσκου, ὑπὲρ ἧς ἐκηρύχθησαν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις καὶ ὁ Φάτερ καὶ ὁ Χαρτούγγιος, ὅτι ὁ Ῥῆσος εἶναι ἔργον τῆς νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Εὐριπίδου [2]). Καὶ ἀληθῶς μὲν κατὰ τὰς διδασκαλίας, ὡς καὶ ἐν τῇ

[1]) Ἴδε πρὸς τούτοις τὸ σχόλ. εἰς στ. 41 λέγον· «τὸ χ, ὅτι οὐκ ἔστιν Εὐριπίδου ὁ στίχος.»

[2]) Valckenaer, Diatribe in Eurip σελ. 88 κ ἑ. G Hermann, Opusc III, 262 κ. ἑ. Vater, Euripidis Op Berl. 1837. Hartung, Eurip. restitutus I, 38. Ἐκ τούτου ἔκρινεν, ὅτι προήρχοντο αἱ ἐν τῷ δράματι ἀστρονομικαὶ πλάναι, ὁ Κράτης κατὰ τὰ σχόλια εἰς στ. 529 (παράβ καὶ στ 5, 49 , 528, 541). Παράδοξον εἶναι, ὅτι οἱ γραμματικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας δὲν ἐζήτησαν πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τὴν ἀττικὴν δημοσίαν ἔκδοσιν τῶν τριῶν τραγικῶν. Ὁ Wilamowitz, De Rhesi scholiis. Greifsw. 1877, διισχυρίζεται, ὅτι ὁ Ῥῆσος ἐποιήθη τῇ 4 ἑκατονταετηρίδι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δευτέρας συμμαχίας. Ὅλην τὴν

ὑποθέσει μαρτυρεῖται, ἔγραψεν ὁ Εὐριπίδης τραγῳδίαν φέρουσαν τὸ ὄνομα τοῦ Ῥήσου [1]), ἥτις συνείχετο ἴσως πρὸς τὴν ἵδρυσιν τῆς παρὰ τῷ Στρυμόνι Ἀμφιπόλεως, ἀλλ' ἐν τῷ σῳζομένῳ δράματι αἱ συχναὶ διαιρέσεις τῶν στίχων εἰς πολλὰ μέρη ὑπὸ διαφόρων λεγόμενα, ἡ χρῆσις τοῦ θεοῦ ἐκ μηχανῆς ἐν τῇ ἐξόδῳ καὶ ἡ χρῆσις τεσσάρων ὑποκριτῶν ἄγουσιν ἡμᾶς ὡρισμένως εἰς μεταγενεστέρους χρόνους [2]). Ἄξιος δὲ παντὸς ἐπαίνου ἐν τῷ δράματι τούτῳ εἶναι ὁ μελῳδικὸς χαρακτὴρ τῶν ᾀσμάτων, ἅτινα εὐκόλως καὶ ἐπιχαρίτως πλήττουσι τὴν ἀκοήν, ὅσον οὐδεμιᾶς ἄλλης τραγῳδίας τῆς ἀρχαιότητος τὰ μέλη. Μελῳδικώτατος δ' ἰδίως εἶναι ὁ θρῆνος τῆς Μούσης 895—903 καὶ 906—914.

Πλὴν δὲ τῶν δέκα καὶ ἐννέα τελείων δραμάτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς καὶ πολυπληθῆ ἀποσπάσματα τοῦ ποιητοῦ, ὃς ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους μᾶλλον ἀνεγιγνώσκετο καὶ διὰ τὰς καλὰς γνώμας ὑπὸ πάντων ἀνεφέρετο. Πολυάριθμα δ' εἶναι ἰδίᾳ τὰ ἀποσπάσματα τῶν ἀρεστῶν τραγῳδιῶν Ἀντιόπης [3]), Ἀλκμέωνος, Ἀνδρομέδας [4]), Βελλεροφόντου [5]), Σθενεβοίας, Ἐρεχθέως, Κρεσφόντου, Μελανίππης (τῆς σοφῆς καὶ τῆς δεσμώτιδος), Παλαμήδους, Φιλοκτήτου, Πρωτεσιλάου [6]), Τηλέφου. Ἐκτενέ-

ἱστορίαν τοῦ ζητήματος τοῦ Ῥήσου ἐρευνᾷ ὁ Rolfe ἐν τοῖς Haward class. stud. 1893 σελ. 61 κ. ἑ.

[1]) Ἂν μὴ γνωρίζομεν δύο τραγῳδίας φερούσας τὸ ὄνομα τοῦ Ῥήσου, πάντως ὅμως μανθάνομεν ἐκ τῆς ὑποθέσεως, ὅτι ὑφίσταντο δύο ἢ μᾶλλον τρεῖς πρόλογοι ἑνὸς Ῥήσου, ὁ σωζόμενος ἐν ἀναπαίστοις καὶ δύο ἐν ἰαμβικοῖς τριμέτροις. Ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ Ἰφιγ. ἐν Αὐλ. ὑπάρχουσιν ἴχνη δύο προλόγων, ἑνὸς ἀναπαιστικοῦ καὶ ἑνὸς ἰαμβικοῦ. Ὡσαύτως ὑπῆρχον δύο ἐξόδοι τῆς αὐτῆς Ἰφιγενείας καὶ τοῦ Ἀρχελάου. Ἴδε Welcker, Griech Trag. 700 κ. ἑ.

[2]) Wilamowitz, Analecta Euripidea 147 κ. ἑ. καὶ Eurip. Herakles, I, 41 σημ. 81.

[3]) Μείζονά τινα ἀποσπάσματα τῆς Ἀντιόπης εὑρέθησαν ἐν Flinders Petrie papyri ἐκδοθεῖσιν ὑπὸ Mahaffy ἐν τοῖς Cunringham Memoirs ἀρ. 8. Dublin 1891.

[4]) Περὶ τῆς βαθείας ἐντυπώσεως, ἣν ἐν τοῖς χρόνοις ἔτι τοῦ Νέρωνος ἐνεποίει ἡ Ἀνδρομέδα, διηγεῖται ἡμῖν ὁ Εὐνάπιος ἐν σελ. 54 ἐκδ. Didot καὶ ὁ Λουκ. Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν 11, 2. Παράδ. Ἀριστ. Βατρ. 53.

[5]) Ὁ Βελλεροφόντης ἐδιδάχθη πρὸ τοῦ 425, διότι αὐτὸν αἰνίττεται ὁ Ἀριστοφ. ἐν Ἀχαρν. 426 κ. ἑ.

[6]) Mayer ἐν Hermes 20, 101 κ. ἑ.

στατα δ' εἶναι τὰ ἐκ τοῦ Φαέθοντος [1]), ἅτινα παρώρμησαν τὸν Γοίθιον εἰς ἀποκατάστασιν τοῦ διαγράμματος τοῦ ὅλου μύθου [2]). Ἐν τῷ παλατινῷ δὲ κώδικι 287 εὑρίσκεται ἐν τέλει καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Δανάης, ἥτις ὅμως δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Εὐριπίδου, ἀλλ' ἔκ τινος νοθευτοῦ τοῦ μέσου αἰῶνος ἢ τῶν χρόνων τῆς ἀναγεννήσεως.

186. Τέχνη τοῦ Εὐριπίδου. Ἡ τραγῳδία ἦτο ἤδη τελείως μεμορφωμένη, ὅτε ὁ Εὐριπίδης ἐτράπη ἐπὶ τὴν τραγικὴν τέχνην. Οὐδεμία ἄρα οὐσιώδης ἐπῆλθε πρόοδος ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν αὐτῆς, οὐδ' ὀφείλει τι αὕτη εἰς αὐτόν. Ὅ,τι δὲ νέον εἰσήχθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ μᾶλλον ἀνεπτύχθη καὶ ἐτελειώθη, ὁ πρόλογος δῆλα δὴ καὶ ὁ θεὸς ἐκ μηχανῆς, οὔτε οὐσιῶδες ἦτο καὶ βεβαίως οὐδεμίαν πρόοδον ἐξέφαινεν. Ἐν ἁπάσαις σχεδὸν δῆλα δὴ ταῖς τραγῳδίαις εὐθὺς ἐν ἀρχῇ παρέρχεται ἕν τι τῶν δρώντων προσώπων ἢ θεός τις, ὃς ἐν μακρᾷ ῥήσει γνωρίζει εἰς τοὺς θεατὰς τὰ τῶν μύθων καὶ τῶν προσώπων. Τὸ εἶδος δὲ τοῦτο τῆς εἰσαγωγῆς, ὁ πρόλογος, ἐν ᾧ πολλάκις προανηγγέλλετο ὅλη ἡ πορεία τῆς τραγῳδίας, βεβαίως μὲν παρέλυε καὶ ἐξησθένει τὴν σύντασιν τῆς ψυχῆς τῶν θεατῶν, εἶχεν ὅμως πρόφασίν τινα καὶ αἰτιολογίαν τὸ μὲν ἐν τούτῳ, ὅτι ἕκαστον τῶν δραμάτων αὐθυπόστατον ἦτο καὶ ἀπηλλαγμένον πάσης συναφείας πρὸς τὰ ἄλλα δράματα τῆς τριλογίας, τὸ δὲ ἐν τῇ ἰδιοτρόπῳ αὐ-

[1]) Blass, De Phaeth Eurip. fragm. Claromontanis. Kiel 1885. Ὁ Wilamowitz ἐν Hermes 18, 396 κ. ἑ. ἐπειράθη ν' ἀποκαταστήσῃ τὸ ἔργον.

[2]) Goethe, Ἁπάντων τόμ. 46, 33 κ. ἑ. Ἡ περισυλλογὴ τῶν διεσπαρμένων ἀποσπασμάτων καὶ ἡ σύνταξις αὐτῶν πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν δραμάτων ἀπετέλει καθ' ὅλου ἔργον πολλὴν ἀσχολίαν παρέχον εἰς τοὺς λογίους. Ἀξίας δὲ λόγου συμβολὰς εἰς τοῦτο παρέσχον τὰ ἑξῆς ἔργα· Valckenaer, Diatribe in Euripidis perditorum dramatum reliq. 1767. Hartung, Euripides restitutus, Hamburg 1843, Welcker Die Griech Tragödien Bonn 1839—1841. Wecklein, Drei verlorene Tragödien des Euripides (Antiope, Antigone, Telephos) ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1878 Über den Kresphontes des Eurip. 1880 ἐν Festschrift für Urlichs. Über fragmentarisch erhaltene Tragödien des Eurip. (Andromeda, Bellerophon etc.) ἐν Sitzungsber der bayer. Ak. 1888. Νεα δ' ἀποσπάσματα ἐκ τῶν Τημενιδῶν (κατὰ τὸν Wecklein ἐκ τοῦ Δίκτυος) ἐκ παρισινῶν παπύρων ἐδημοσίευσεν ὁ Weil, Nouveaux fragments d Euripi le, Paris 1879 Blass, ἐν Rhein. Mus. 35, 74 κ. ἑ. καὶ Wecklein. ἐν Philologus 39, 406 κ. ἑ.

θαιρεσίᾳ τῆς ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ διασκευῆς τῶν παραδεδομένων μύθων, δι' ἣν ἀναγκαία σχεδὸν ἀπέβαινεν ἐξήγησίς τις πρότερον πρὸς ἀκριβῆ κατάληψιν τῶν μεταβολῶν ὑπὸ τῶν θεατῶν. Ἀλλ' ὁ Εὐριπίδης μετεχειρίζετο τὸ μέσον τοῦτο κατὰ μονότονόν τινα χειρωνακτικὸν τρόπον καὶ ἐκ τούτου δικαίως ἐσκώπτετο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἐψέγετο ὑπὸ τῶν γραμματικῶν [1]).

Τὸ ἀντίστροφον δὲ τοῦ προλόγου ἀπετέλει ὁ θεὸς ἐκ μηχανῆς, ὃς ἐπιφαίνεται ἐν ταῖς πλείσταις τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Εὐριπίδου ἐν τέλει [2]), ἀλλ' οὐχὶ σπανίως καὶ ἐν μέσῳ τῷ δράματι. Καὶ εἶχε μὲν εἰσαγάγῃ ἤδη καὶ ὁ Αἰσχύλος θεοὺς διὰ τῆς μηχανῆς εἰς τὴν σκηνήν, ἀλλ' ὁ Εὐριπίδης μετεχειρίσθη τὸ μέσον τοῦτο μονοτόνως καὶ ἐκ ῥᾳστώνης, ἵνα λύῃ ἀποτόμως τὸν περιπλεκόμενον δεσμὸν διὰ τῆς ἐπιφανείας τῆς θεότητος καὶ ἐν μέρει ἵνα διευθύνῃ τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς πράξεως. Ἐνίοτε διὰ τοῦ θεοῦ προαγγέλλεται καὶ ἐν μέρει καὶ ἐπισφραγίζεται νέον τι ἱερὸν ἔθιμον ἢ ἑορτή τις ὡς ἐν τῇ Ἰφιγενείᾳ ἐν Ταύροις (1450 κ. ἑ.), ἐν τῇ Μηδείᾳ (1381 κ. ἑ.), ἐν τῷ Ῥήσῳ (962 κ. ἑ.), ἢ πολιτική τις διάταξις ὡς ἐν τῷ Ἴωνι (1571 κ. ἑ.) καὶ ἐν τῇ Ἀνδρομάχῃ (1244). Καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις μὲν πολλὴν βεβαίως θὰ ἐνεποίει ἐντύπωσιν ὁ θεὸς ἐκ μηχανῆς καὶ δή, ὅτε τὸ πρῶτον ἐγένετο χρῆσις αὐτοῦ, βεβαίως θὰ ἐπέσυρε ζωηρὰν τὴν προσοχὴν πάντων τῶν θεατῶν. Ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκάλυπτε μόνον κακῶς τὴν σπουδὴν τοῦ ποιητοῦ καὶ τὴν ἔλλειψιν κα-

[1]) Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 946 καὶ 1198. Παράβ. καὶ Βίον Εὐριπ., ἔνθα λέγεται καὶ ἐν τοῖς προλόγοις δὲ ὀχληρός. Ἄλλως ὅμως ὑπέστησαν οἱ πρόλογοι μάλιστα πολλὰς διασκευάς, περὶ ὧν ἴδε Klinkenberg, De Euripideorum prologorum acte et interpolatione, Bonn 1881. [Περὶ τοῦ προλόγου καὶ τῶν ἄλλων καινοτομιῶν τοῦ Εὐριπίδου ἴδε καὶ Δ. Βερναρδάκη Προλεγ. εἰς Εὐριπ. Φοινίσσας σ. ιγ΄ κ. ἑ.].

[2]) Wilamowitz, Analecta Euripidea 180. Περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς μηχανῆς, δι' ἧς ἐπεφαίνετο ὁ ἐκ μηχανῆς θεός, ἴδε Reisch ἐν τῷ ἔργῳ Das griechische Theater ὑπὸ Dörpfeld-Reisch ἐν σελ. 230 κ. ἑ. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῆς κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἴδε Christ ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. 1894 σελ. 151 κ. ἑ. Bethe, Prolegomena zur Geschichte des Theaters 1896 ἐν σελ. 130 καὶ ἑ.

τασκευῆς, ὥστε ὀρθῶς ποιῶν παρέλιπε τὸν θεὸν ἐκ μηχανῆς ὁ Σενέκας ἐν τῇ ἀπομιμήσει τῆς Μηδείας καὶ τοῦ Ἱππολύτου.

Οὐσιωδέστερα καὶ πλείονος λόγου ἄξια εἶναι, ὅσα ὁ Εὐριπίδης ἐκαινούργησεν ἐν τῇ παλαιᾷ μορφῇ τῆς τραγικῆς τέχνης καὶ εἴτε ἐβελτίωσεν, εἴτε χειρότερα ἀπέδειξε. Καὶ περὶ μὲν τῶν ὑποθέσεων κατανοῶν, ὅτι, ὡς φυσικόν, τὸ Ἀθηναϊκὸν κοινὸν ἀπέκαμε θεώμενον τὰ αὐτὰ πρόσωπα τῶν παλαιῶν πολυϋμνήτων μυθικῶν κύκλων ἐπανειλημμένως εἰσαγόμενα, καὶ καταφρονῶν μὲν τῆς ὁδοῦ τῶν ἱστορικῶν δραμάτων, ἣν ἔτεμεν ὁ Αἰσχύλος, εὑρίσκων δ', ὅτι τῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων προλαβοῦσα ἐπελάβετο ἡ κωμῳδία, τὸ μὲν ἐπεζήτει μετὰ πολλῆς ἐξαιρετικῆς δυνάμεως νέους καὶ ἀγνώστους ἄλλους ἐγχωρίους μύθους [1]), τὸ δὲ διεσκεύαζε κατὰ τὴν προβεβηκυῖαν ἰδίως αὐτοῦ ἡλικίαν τοὺς παλαιοὺς μύθους, τὸ δὲ τέλος συνέπλεκεν ἐκ μικρᾶς ἀφορμῆς ὅλως νέας, μυθώδεις ὑποθέσεις κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ποιητῶν τῆς νέας κωμῳδίας. Πρέπει δὲ πάντως νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι οὕτως ἐδημιούργησε νέας τραγικὰς μορφάς, αἵτινες παρέμειναν εἰς ἅπαντας τοὺς αἰῶνας, ὡς τὴν τῆς Μηδείας καὶ Ἰφιγενείας, καὶ ὅτι διὰ τῆς Ἑλένης καὶ Ἀνδρομέδας ἔτεμε τὴν ὁδὸν τοῦ νέου εἴδους τῶν δραμάτων αὐτοσχεδίων ὑποθέσεων.

Ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν μικρὸν σημαίνει καὶ τότε μόνον κτᾶται σπουδαιότητά τινα, ὅταν ὁ ποιητὴς κατορθώσῃ νὰ ἐκσπάσῃ ἐξ αὐτῆς δραματικόν τινα σπινθῆρα. Ἐν τούτῳ δέ, ἐν τῇ ἐξεγέρσει δῆλα δὴ παθῶν, ἄτινα νὰ συμπαρασύρωσι καὶ τοὺς θεατάς, ἦτο, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, ἐπιτηδειότατος ὁ Εὐριπίδης. Διὰ τοῦτο δ'ἐγκωμιάζων αὐτὸν ὁ Λογγῖνος λέγει [2]): «Ἔστι μὲν οὖν φιλοπονώτατος ὁ Εὐριπίδης, δύο ταυτὶ πάθη, μανίας τε καὶ ἔρωτας, ἐκτραγωδῆσαι, κἂν τούτοις, ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τι-

[1]) Τοῦτο βεβαίως ἔχει ἐν νῷ ὁ Ἀριστοφ. ἐν Ἀχάρν. 398 λέγων· «ὁ νοῦς μὲν (τοῦ Εὐριπίδου) ἔξω ξυλλέγων ἐπύλλια».

[2]) Λογγ. περὶ ὕψους 15 [τόμ. I, σελ. 264 τῶν Rhet. Gr. ἐκδ. Spengel]. Παράβ. καὶ τὸ σχόλ. εἰς Οἰδίπ. Τυρ. 264 λέγον· «ταῖς κινητικαῖς ἐννοίαις πλεονάζει Εὐριπίδης».

σιν ἑτέροις, ἐπιτυχέστατος». Καὶ ἀληθῶς ὡς γνήσιος γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐξεδήλωσεν ἄριστα τὴν δαιμονίαν δύναμιν τῶν παθῶν τούτων καὶ δὴ διὰ γυναικῶν ὡς διὰ τῆς Μηδείας καὶ τῆς Ἑκάβης. Ἀλλὰ καὶ τὰς τρυφερὰς χορδὰς τῆς καρδίας ἦτο ἐπιτηδειότατος νὰ ψάλλῃ καὶ ἐκ τούτου δάκρυα συγκινήσεως καταλαμβάνουσι τοὺς ἀναγνώστας ἐν πολλαῖς τῶν τραγῳδιῶν αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ κατώρθου κυρίως δι' ἄλλης τινὸς ἀρετῆς τῆς τέχνης αὐτοῦ, διὰ τῶν ἐπιτηδειοτάτων σκηνῶν τῆς ἀναγνωρίσεως. Καὶ ἀληθῶς ἐν ταῖς πλείσταις τῶν τραγῳδιῶν συνέδεσεν αὐτὰς δραματικώτατα πρὸς τὸ κατακόρυφον σημεῖον τῆς περιπετείας. Καταφαίνεται δὲ τοῦτο καὶ ἐν τῷ Ἴωνι μὲν καὶ τῇ Ἰφιγενείᾳ ἐν Ταύροις, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐν τῷ περιφανεῖ διὰ τοῦτο Κρεσφόντῃ, τῇ τραγῳδίᾳ, ἐν ᾗ ἡ Μερόπη νομίζουσα, ὅτι ὁ ἐνώπιον αὐτῆς κοιμώμενος νεανίας εἶναι ὁ δολοφόνος τοῦ υἱοῦ, ὑψοῖ τὸν πέλεκυν, ἵνα πλήξῃ αὐτόν, ὅτε εἰσερχόμενος ὁ γέρων θεράπων καὶ ἀναγνωρίζων τὸν υἱὸν τῆς Μερόπης κωλύει αὐτὴν τῆς ἀνοσίου πράξεως. Ἕνεκα τούτων τῶν ἀρετῶν ἐγένετο ὁ Εὐριπίδης ὁ τραγικώτατος[1]) τῶν ποιητῶν καὶ ὁ τελειότατος καὶ ἄριστος ποιητὴς τῆς πεπλεγμένης τραγῳδίας. Πρὸς τούτοις δ' ἐμπειρότατος ἦτο ὁ Εὐριπίδης καὶ τῆς τέχνης τῶν ἐναργεστάτων διηγήσεων καὶ περιγραφῶν, ἐν αἷς ἀνθημιλλᾶτο ἐπιτυχῶς πρὸς τοὺς μεγάλους καλλιτέχνας τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, τὸν Πολύγνωτον καὶ τὸν Φειδίαν. Διηγήσεις δ', οἷα ἡ τοῦ φοβεροῦ θανάτου τοῦ ὑπὸ τῶν ἀφηνιασάντων ἵππων συρομένου Ἱππολύτου, θὰ ἐμποιῶσι πάντοτε συγκινητικωτάτην ἐντύπωσιν, ἀλλὰ καὶ χαρίεσσαι περιγραφαί, οἷα ἡ τῶν

[1]) Τὸ τιμητικὸν τοῦτο ἐπίθετον ἀπονέμει αὐτῷ ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ Περὶ Ποιητ. 13. Παράδ. καὶ Quintil. X, I, 67: Euripides in iis quae in miseratione constant facile praecipuus. Ὁμοίως κρίνει καὶ ὁ Freytag, Technik des Dramas 239 λέγων ταῦτα «Οὐδεὶς τῶν μεγάλων αὐτοῦ προηγητῶν ἦτο τοσοῦτον ὅσον αὐτὸς ἐπιτήδειος νὰ πληροῖ τὰς ἐπικὰς εἰκόνας φλογερωτάτων, τὸν μυελὸν τῶν ὀστέων καταβιβρωσκόντων παθῶν. Οὐδεὶς κατώρθου νὰ ἐμβάλῃ εἰς αὐτὰς τοσαύτας ἀληθεῖς, συνταραττούσας, ἀτομικὰς γραμμάς, τοσοῦτον δαψιλεῖς λεπτομερείας, ἐν αἷς οἱ θεαταὶ ἐπανεύρισκον τὴν μεμορφωμένην καὶ λεπτὴν αἴσθησιν τῶν χρόνων, ἐν οἷς ἔζων».

μετοπῶν τοῦ ἐν Δελφοῖς ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος (ἐν Ἴωνι 184 κ. ἑ.), θὰ ἀνεκάλουν εἰς τὴν μνήμην τοῦ φιλοτέχνου κοινοῦ τῶν Ἀθηνῶν εὐαρέστους ἀναμνήσεις, πᾶν ὅ,τι αὐτοὶ ἐν Δελφοῖς ἢ καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πόλει εἶδον [1]).

Ἀλλ' αἱ ἀρεταὶ αὗται ἐπισκιάζονται καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐλαττωμάτων. Διότι ἐλάμβανε μὲν ὁ Εὐριπίδης τὰς ὑποθέσεις ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων, ἀλλ' ἀπεγύμνου τοὺς ἥρωας τῆς σεμνότητος καὶ τοῦ ὕψους καὶ ὑπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς ἐννοίας καὶ πράξεις, αἵτινες ἦσαν ἴδιαι εἰς τοὺς ταπεινοὺς ἀνθρώπους τῶν χρόνων αὐτοῦ [2]). Ἐκ τούτου καὶ οἱ θιασῶται τῶν μεγάλων παλαιῶν χρόνων, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης, ἠγανάκτουν βλέποντες τὰ ῥακώματα τοῦ Τηλέφου καὶ ἀκούοντες τὸν ποιητὴν ῥηματίων δικανικῶν [3]) καὶ ἡμεῖς ἄθυμοι ἀποστρέφομεν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῆς γυναικὸς χωρικοῦ Ἠλέκτρας καὶ τοῦ ληστρικοῦ Ὀρέστου. Ἡ ὅλη δὲ διάπειρα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς πολιτικῆς εἰς τὴν τραγῳδίαν ἦτο πλάνη τις τῆς αἰσθήσεως καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ γνῶμαι καὶ ἡ ῥητορικὴ στωμυλία οὐδόλως ἁρμόζουσιν εἰς τὸ στόμα τῶν ἡρώων ἢ καὶ τῶν ἡρωΐνων, πολὺ δ' ἧττον τὰ σοφίσματα, οἷα τὸ «ἡ γλῶσσ' ὀμώμοχ', ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος» (ἐν Ἱππολ. στ. 612), ἢ τὸ «τί δ' αἰσχρόν, ἢν μὴ τοῖσι χρωμένοις δοκῇ (ἐν ἀποσπ. 19). Ἀλλ' ἡ ταπείνωσις αὕτη τῆς τραγῳδίας συνείχετο μετὰ τῆς τάσεως τοῦ Εὐριπίδου νὰ μὴ ἀφιερώσῃ ἑαυτὸν ὅλως εἰς τὴν λατρείαν τῶν μουσῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς μούσης νὰ προσελκύσῃ πλείστους ὀπα-

[1]) Εἰς τοιαύτας περιγραφὰς τεχνικῶν ἔργων, οἷαι οὐδόλως μὲν ἀπαντῶσι παρὰ Σοφοκλεῖ, σπανίως δὲ παρ' Αἰσχύλῳ, ἠρέσκετο κυρίως ἐν τοῖς χρόνοις, ὅτε ἐποίησε τὸν Ἴωνα (στ. 190—218, 268—271, 1141—1166, 1418—1424), τὴν Ἠλέκτραν (στ. 455—478, 1294—1257), τὰς Φοινίσσας (στ. 1107—1138).

[2]) Ἐν τῇ περὶ Ποιητ. πραγματείᾳ τοῦ Ἀριστ. 25 λέγεται «Σοφοκλῆς ἔφη αὐτὸς μὲν οἵους δεῖ ποιεῖν, Εὐριπίδην δὲ οἷοί εἰσιν».

[3]) Ἀριστοφ. ἐν Ἀχαρν. 432· «Τηλέφου ῥακώματα», ἐν Βατρ. 841· «ὦ στωμυλοσυλλεκτάδη καὶ πτωχοποιὲ καὶ ῥακιοσυρραπτάδη», ἐν Εἰρ. 534· «ποιητῇ ῥηματίων δικανικῶν», ἐν Βατρ. 943· «χυλὸν διδοὺς στωμυλμάτων ἀπὸ βιβλίων ἀπηθῶν». Παράβ. καὶ Wold. Ribbeck, Die dramatischen Parodien bei den Attischen Komikern ἐν τῷ παραρτήματι τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀχαρνέων ἐν σελ. 277—316.

δοὺς τῶν φιλοσοφικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτοῦ ἰδεῶν. Ἐν τούτοις καὶ ψέγοντες διὰ ταῦτα τὸν Εὐριπίδην ὀφείλομεν πάντοτε νὰ ἀναμιμνησκώμεθα, ὅτι εἰς τὴν θεωρητικὴν ταύτην τάσιν τοῦ ποιητοῦ ὀφείλομεν καὶ τὰς πολλὰς λαμπρὰς γνώμας, ἃς καὶ σήμερον ἔτι ἔχομεν πάντες διὰ στόματος.

187. Ἡ δὲ λεκτικὴ τέχνη τοῦ Εὐριπίδου ἠνάγκασε καὶ αὐτὸν τὸν ἀμείλικτον αὐτοῦ ἐχθρὸν Ἀριστοφάνην εἰς ἀναγνώρισιν αὐτῆς [1]). Διότι ἀποβαλὼν ὁ Εὐριπίδης τὸν ὄγκον τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἐξευγενίσας τὴν γλῶσσαν τῆς συνηθείας διὰ κομψῶν συνδυασμῶν [2]) ἐδημιούργησε μέσον τι λεκτικὸν ὕφος, ὅπερ καὶ σαφὲς εἰς πάντας εὐκόλως ἦτο καὶ ἀνυψοῦτο ὑπεράνω τῆς ταπεινῆς τῶν ἀγοραίων γλώσσης [3]). Καταφαίνεται δ' ἄριστα, ὡς αὐθομολογούμενον, ὁ χαρακτὴρ οὗτος τῆς εὐριπιδείου γλώσσης ἐν τοῖς διαλόγοις καὶ ἐν ταῖς κομψαῖς στιχομυθίαις καὶ ἐν τοῖς ἐπιμελῶς κατὰ τοὺς κανόνας τῆς συμμετρίας ἐπεξειργασμένοις μονολόγοις καὶ ταῖς ῥήσεσι τῶν ἀγγέλων [4]). Ἐν ταύταις κατεφαίνετο πρὸ πάντων ἡ ῥητορικὴ δεινότης τοῦ ποιητοῦ, δι' ἣν συνιστῶντο πρὸς μελέτην τὰ δράματα αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀρχομένους τῆς σπουδῆς τῆς ῥητορικῆς [5]). Πολὺ δὲ καταδεέστερα τῶν διαλόγων εἶναι τὰ μέλη καὶ δὴ

[1]) Ἀριστοφ. ἐν ἀπυσπ. 397 ἐκδ. Dind. «χρῶμαι γὰρ αὐτοῦ τοῦ στόματος τῷ στρογγύλῳ, τοὺς νοῦς δ' ἀγοραίους ἧττον ἢ κεῖνος ποιῶ». Παράβ καὶ Σχόλ. Πλάτ. VI, ἐν σελ. 227· «Ἀριστοφάνης ἐκωμῳδεῖτο ἐπὶ τῷ σκώπτειν μὲν Εὐριπίδην, μιμεῖσθαι δ' αὐτόν».

[2]) Ἀριστοτ. ἐν Ῥητορ. III, 2 [σελ. 175 ἐκδ. Roem.] «κλέπτεται δ' εὖ, ἐάν τις ἐκ τῆς εἰωθυίας διαλέκτου ἐκλέγων συντιθῇ, ὅπερ Εὐριπίδης ποιεῖ καὶ ὑπέδειξε πρῶτος».

[3]) Διον. Ἁλικαρ. Τῶν ἀρχαίων κρίσις II, 11 καὶ Διογ. Λαέρτ. IV, 26 καὶ Ἀλέξανδρος Αἰτωλὸς παρὰ Gellius XV, 20.

[4]) Hirzel, De Euripidis in componendis diverbiis arte, Lips. 1862. Ἐπὶ πολὺ χωρεῖ ἐν τῇ ἀποδοχῇ συμμετρικῆς κατασκευῆς ὁ Oeri, μεθ' οὗ περὶ τοῦ ζητήματος διημφισβητήσαμεν ἐν τοῖς Verhand. der Philol. Versammlung in Wiesbaden 1877, σελ. 142—161. Παράβ. καὶ σελ. 505 σημ. 3.

[5]) Quintil. X, 1, 63: illud quidem nemo non fateatur necesse est iis, qui se ad agendum comparant, utiliorem longe fore Euripidem. namque is et sermone . . . . magis accedit oratorio generi et sententiis densus etc. Παράβ. καὶ Δίωνα Χρυσόστ. ἐν λόγ. XVIII, σελ. 47 [Περὶ λόγου ἀσκήσεως τόμ. Α'. σελ. 282 ἐκδ. Dind.] λέγοντα· «Πολιτικῷ ἀνδρὶ πάνυ ὠφέλιμος, ἔτι δὲ ἤθη καὶ πάθη δεινὸς πληρῶσαι καὶ γνώμας πρὸς ἅπαντα ὠφελίμους καταμίγνυσι τοῖς ποιήμασιν»

τὰ χορικὰ ἄσματα, ἅτινα παρίστανται σχεδὸν ὡς δυσάρεστός τις κληρονομία τῶν παλαιοτέρων χρόνων. Διεκρίνοντο δὲ μάλιστα αἱ μονῳδίαι καὶ τὰ ἀμοιβαῖα ἄσματα καὶ τοῦτο ἕνεκα τῆς νέας τάσεως τῆς μουσικῆς, ἥτις ὀλιγωροῦσα νῦν τῆς θεραπείας τοῦ χορικοῦ ἄσματος ἐτράπη ἐπὶ τὴν διάπειραν τῆς τῶν μονῳδῶν περὶ τὴν ᾠδὴν τῶν μελῶν καὶ μονῳδιῶν δεινότητος. Ἔπειτα ὁ δεσμὸς ὁ συνδέων τὰ χορικὰ ἄσματα πρὸς τὴν πρᾶξιν τοῦ δράματος κατὰ μικρὸν βαίνει χαλαρούμενος καὶ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ ἐν ταῖς ἀρίσταις τῶν τραγῳδιῶν, οἷαι ἐπὶ παραδείγματι αἱ Φοίνισσαι, τὰ πλεῖστα τῶν χορικῶν ἀσμάτων ὁμοιάζουσι πρὸς ἐμβόλιμα ἄσματα[1]) παρέχοντα μὲν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς ὑποκριτὰς πρὸς μεταμφίεσιν, ἄλλως ὅμως δυνάμενα ἄριστα καὶ νὰ παραλειφθῶσιν ἄνευ βλάβης τινὸς τῆς πορείας τῆς πράξεως. Πλὴν τούτου δὲ χαλαροῦται παρὰ τῷ Εὐριπίδῃ καὶ ἡ αὐστηρότης τῶν μετρικῶν μορφῶν καὶ τὸ νόμιμον τῶν ῥυθμῶν. Οὕτως ἐν μὲν τῷ τριμέτρῳ πολυπληθεῖς εἶναι ἀπὸ τῆς 90 μάλιστα Ὀλυμπιάδος αἱ ἀναλύσεις τῶν μακρῶν συλλαβῶν καὶ ἡ διαίρεσις τῶν στίχων εἰς μέρη ὑπὸ πολλῶν λεγόμενα, ἐν δὲ τοῖς λυρικοῖς μέρεσιν ὑπερισχύουσιν, ἐν ταῖς τραγῳδίαις μάλιστα τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ ποιητοῦ, μέχρι κόρου οἱ ἐλευθέρως κατεσκευασμένοι γλυκώνειοι[2]), ἐν δὲ ταῖς μελῳδίαις ἐνόμιζον οἱ θεαταί, ὅτι ἤκουον τὰ συνήθη ἄσματα τῶν καπηλείων καὶ τῶν πορνιδίων[3]). Ἐν τούτοις μεγάλου μέρους τῶν ἁμαρτημάτων, δι' ἃ ψέγομεν τὸν ποιητήν, τὴν αἰτίαν ὑπέχει οὐχὶ αὐτὸς ὁ ποιητής, ἀλλ' ὁ Κηφισοφῶν καὶ ὁ Τιμοκράτης, ὧν τὴν βοήθειαν ἐπεκαλεῖτο ἐν τοῖς λυρικοῖς μέρεσιν[4]).

[1]) Ἀριστοτ Ποιητ. 18 καὶ σχόλ. εἰς Εὐριπ. Φοιν. 1018. Ἰδίᾳ δὲ προσκρούει τὸ ἐν Ἑλεν. 1301 κ. ἑ.

[2]) Τοῦτο εἶναι τὸ παρ' Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. 1327 δωδεκαμήχανον, εἰς ὃ προστίθεται καὶ ἡ παράτασις συλλαβῆς τινος ἐπὶ πολλοὺς ῥυθμικοὺς χρόνους, ὡς τὸ περίφημον εἰειειειλίσσετε ἐν Βατρ. 1314 [καὶ 1349].

[3]) Ὁ Ἀριστοφ. ἐν Βατρ. στ. 1301 λέγει· «οὗτος δ' ἀπὸ πάντων μὲν φέρει πορνιδίων, σκολίων Μελήτου, Καρικῶν αὐλημάτων, θρήνων, χορειῶν».

[4]) Ἐν Βίῳ Εὐριπ. ἀναγινώσκομεν ταῦτα· «τὰ μέλη αὐτῷ φασι Κηφισοφῶντα ποιεῖν ἢ

Ἀλλὰ καὶ τῆς ὑψίστης ἀξιώσεως τῆς τέχνης, τῆς συμπλέξεως τῆς ὕλης εἰς ἐνιαῖόν τι ὅλον, φαίνεται πολλαχῶς ἐλλιπὴς ἐν τοῖς μικροτέροις δράμασιν ὁ Εὐριπίδης. Διότι ἡ τάσις νὰ παρέχῃ ποικίλην καὶ δαψιλῆ ὕλην, τάσις, ἥτις ἐπεβάλλετο εἰς αὐτόν πως ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, παρέβλαπτε τὴν αὐστηρὰν διεξαγωγὴν ἰδέας τινὸς ἢ πράξεως. Οὕτω πολλάκις, ἂν μὴ ἐπήρκει μία τις πρᾶξις, προσετίθετο καὶ δευτέρα, ὡς ἐν τῇ Ἑκάβῃ καὶ τῷ Ἡρακλεῖ, ἢ ἀνελύετο τὸ δρᾶμα εἰς σειρὰν εἰκόνων, ὡς ἐν ταῖς Τρῳάσιν. Ἄλλως δὲ πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα πάντοτε ἐν τῇ περὶ τοῦ Εὐριπίδου κρίσει, ὅτι ἐλλιπῆ τινα ἀποκομίζομεν ἔννοιαν τῆς ἐντυπώσεως, ἣν ἐνεποίουν ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Διονύσου αἱ τραγῳδίαι αὐτοῦ, ἐκ μόνης τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν. Διότι ὁ Εὐριπίδης ἐπὶ σκηνῆς εὐδοκιμεῖ, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον, καὶ ὅλος τοῦ θεάτρου ἐστίν, ὡς ἔκρινον τὸ μὲν ἐγκωμιάζοντες, τὸ δὲ ψέγοντες αὐτόν. Ἐκ τούτου τὰ πάντα ἦσαν λελογισμένα οὕτως, ὥστε ἀπὸ τῆς σκηνῆς νὰ ἐμποιῶσιν ἐντύπωσιν αἵ τε ἀνυπέρβλητοι κατὰ τὴν ἐνάργειαν ῥήσεις τῶν ἀγγέλων, καὶ αἱ τοσοῦτον παθητικαὶ σκηναὶ τῶν ἀποχωρισμῶν καὶ τῶν ἀναγνωρίσεων καὶ τὸ καταπληκτικὸν πάθος τοῦ μαινομένου Ἡρακλέους καὶ τοῦ ἀποτυφλουμένου Πολυμήστορος καὶ αἱ ἑτοιμόφλεκτοι λέξεις καὶ αἱ εὐφυεῖς γνῶμαι, καθ' ὅλου πᾶν ὅ,τι καλὸν καὶ ἄριστον ἐν τῇ τέχνῃ τοῦ Εὐριπίδου [1]).

Χειρόγραφα. Τὰ δράματα τοῦ Εὐριπίδου περιῆλθον εἰς ἡμᾶς εἰς δύο διῃρημένα συλλογάς, ὧν ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνουσα ἐννέα (Ἄλκηστιν, Ἀνδρομάχην, Ἑκάβην, Ἱππόλυτον, Μήδειαν, Ὀρέστην, Ῥῆσον, Τρῳάδας, Φοινίσσας καὶ ἴσως καὶ Βάκχας), πρόκειται ἐν χειρογράφοις τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, τῷ Βατικανῷ 909, Μαρκιανῷ 471, Παρισινῷ 2712 πρὸς τούτοις δὲ καὶ Μαρκιανῷ 468,

Τιμοκράτην Ἀργεῖον». Ἀκατανόητον εἶναι τὸ παρ' Ἀθην. X, 453c, ὅτι μετήνεγκεν ἐν τῇ Μηδείᾳ τὸ μέλος ἐκ τῆς γραμματικῆς τραγῳδίας τοῦ Καλλίου.

[1]) Διαβόητος ἐγένετο ἕνεκα τῶν σκωμμάτων τῶν κωμικῶν εἷς τῶν ὑποκριτῶν τοῦ Εὐριπίδου, ὁ Ἡγήλοχος (ἴδε. Ἀριστοφ. Βατρ. 303 καὶ Στράττιδος ἀπόσπ. 3), διότι λέγων τὸν ἐν Ὀρ. 279 στίχον «ἐκ κυμάτων γὰρ αὖθις αὖ γαλήν' ὁρῶ» προέφερεν οὕτως, ὥστε ἠκούετο γαλῆν ἀντὶ γαλήνα.

Παρισινῷ 2713 καὶ τῷ τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῆς Κοπεγχάγης 417, ἡ δὲ δευτέρα ἅπαντα τὰ 19 δράματα περιλαμβάνουσα συλλογὴ εὑρίσκεται ἐν νέοις μόνον χειρογράφοις, δῆλα δὴ ἐν τῷ Λαυρεντιανῷ 32, 2, ἐν τῷ Παλατινῷ 287, τῷ Λαυρεντ. (τῆς βιβλιοθ. τῆς Φλωρεντίας) 172, ὧν τὰ δύο τελευταῖα ἀρχικῶς ἓν μόνον ἀπετέλουν χειρόγραφον. Πάπυρος δέ τις νῦν ἐν Βερολίνῳ εὑρισκόμενος ἐκ Fajjum καὶ περιλαμβάνων τοῦ Ἱππολ. στ. 242—515 ἐγνώσθη διὰ τοῦ Kirchhoff γράψαντος περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ Monatsber. der Berliner Akad. 1881 ἐν σελ. 982 κ. ἑξῆς, ὡς καὶ ἕτερός τις περιέχων τοῦ Ῥήσου στ. 48—96 διὰ τοῦ Wilcken αὐτόθι 1887, σ. 814 καὶ Wilamowitz ἐν Eurip. Herakles I, 214.

Ἐκδόσεις μετὰ κριτικῶν ὑπομνημάτων, ἐν αἷς ὁρίζεται ἡ ἀνωτέρω μνημονευομένη σχέσις, ὑπὸ Kirchhoff (μείζ. ἔκδ. τοῦ 1855), Prinz (μέχρι τοῦδε ἐξεδόθησαν Μήδεια, Ἄλκηστις, Ἑκάβη πλήρης δ' ἔκδ. ἀναμένεται ὑπὸ Wilamowitz), Barthold, (μόνον Ἱππολ. καὶ Μήδεια).

Περίφρασιν διὰ λέξεων τῆς μελῳδίας τῆς Παρόδου τοῦ Ὀρέστου παρέχει ὁ Διονύσ. ὁ Ἁλικαρ. ἐν τῷ Περὶ συνθέσ. Ὀνομάτων 11. Λείψανα μελῳδιῶν ἐξ αἰγυπτιακοῦ παπύρου ἐξεδόθησαν. ὑπὸ Wessely ἐν ταῖς Mitteil. aus der Sammlung der papyrus des Erzherzogs Rainer V 65 κ. ἑξ., πρὸς ἃ παράβ. καὶ Crusius ἐν Philol. 52, 174 κ. ἑ.

Σχόλια σώζονται μόνον τὰ εἰς τὰς ἐννέα τραγῳδίας τῆς πρώτης ἐκλογῆς καὶ δὴ πλουσιώτατα εἰς Ἑκάβην, Φοινίσσας, Ὀρέστην. Αἱ ὑποθέσεις ἀνάγονται εἰς τὸν Ἀριστοφάνην καὶ Δικαίαρχον. Ἐν τοῖς σχολίοις δὲ σώζονται λείψανα τῶν κριτικῶν μελετῶν τοῦ Ἀριστάρχου, Καλλιστράτου, Κράτητος καὶ Διδύμου. Περὶ τῆς τελευταίας πηγῆς τῶν σχολίων διδάσκει ἡμᾶς τὸ ἐν τοῖς σχολίοις εἰς Ὀρέστην ἐν τέλει 1686 ἀναγραφόμενον· «παραγέγραπται ἐκ τοῦ Διονυσίου ὑπομνήματος ὁλοσχερῶς καὶ τῶν μικτῶν», καὶ τὸ ἐν τοῖς εἰς Μήδειαν· «πρὸς διάφορα ἀντίγραφα Διονυσίου ὁλοσχερὲς καί τινα τῶν Διδύμου». Ἴδε Barthold, De scholiorum in Eurip. veterum fontibus, Bonn 1864. Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα προσετέθησαν εἰς τὰς τρεῖς μᾶλλον ἀναγιγνωσκομένας τραγῳδίας, Ἑκάβην, Ὀρέστην καὶ

Φοινίσσας τὰ ἐκτενέστατα σχόλια τῶν Θωμᾶ Μαγίστρου, Μοσχοπούλου καὶ Τρικλινίου. Τὰ παλαιὰ σχόλια τοῦ Βατικ. Β. ἐξεδόθησαν ὑπὸ Cobet, ἐν τέλει δὲ τῶν Φοινισ. ὑπὸ Geel 1846. Ἅπαντα τὰ σχόλια ἐξεδόθησαν ὑπὸ Dindorf, Oxf. 1863 εἰς 4 τόμ. Νέα ἐπιμεμελημένη ἔκδοσις ὑπὸ Ed. Schwartz, Berol. 1887, (ἀλλ' ἀτελής).

Ἐκδόσεις. Ἡ ἔκδοσις τοῦ Εὐριπίδου συνεπληρώθη κατὰ μικρόν. Τὸ πρῶτον ἐξεδόθησαν 4 μόνον τραγῳδίαι ἐν τῇ Editio princeps τῆς Φλωρεντ. 1496 ἐπιμελείᾳ Λασκάρεως, ἔπειτα ἡ Editio Aldina ἐπιμελείᾳ τοῦ Κρητὸς Μουσούρου 1503, ἐπὶ τέλους προσετέθη καὶ ἡ Ἠλέκτρα ὑπὸ Victorius 1545.

Τὰ ἅπαντα μετὰ σχολίων καὶ ὑπομνήματος ὑπὸ Barnes, Cantabon 1694· ὑπὸ Musgrave, Oxr. 1778. Περιώνυμος εἶναι ἡ ἔκδοσις τῶν Φοινισσῶν ὑπὸ Valkenaer 1755, ὡς καὶ τοῦ Ἱππολύτου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ 1758 καὶ τοῦ αὐτοῦ ἡ Diatribe in Euripidis perdit. dramat reliq. 1767. Σπουδαῖαι κριτικαὶ ἐργασίαι ἐγένοντο ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Markland (Ἱκέτ. Ἰφιγ. ἐν Αὐλ. καὶ ἐν Ταύρ.) 1771, ὑπὸ Porson (Ἑκ. Ὀρέστ. Φοίν. Μήδ.) 1797 ὑπὸ Elmsley (Μήδ. 1818 καὶ 2 ἐκδ. Lips. 1822), Monk (Ἱππόλ. καὶ Ἄλκ. μετὰ καλῶν σημ.), Badham (Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. Ἑλέν.) 1851. Ἅπαντα ὑπὸ Matthiæ Lips. 1813—1836 (10 τόμ.). Ὠφελιμώταται εἶναι αἱ ἐκδόσεις διαφόρων δραμάτων ὑπὸ G. Hermann. Ὡς πρὸς τὴν κριτικὴν πλείστου λόγου ἀξία διὰ τὸ καθολικὸν ὑπόμνημα εἶναι ἡ μεγάλη ἔκδοσις Kirchhoff, Berol. 1855 εἰς δύο τόμ. καὶ ἡ editio minor 1867.

Ἐκδόσεις τοῦ κειμένου ὑπὸ Nauck Bibl. Teubneriana Μετὰ λατινικῶν σημειώσεων ἐν τῇ Bibl. Goth. (11 δράμ.) ὑπὸ Pflug καὶ Klotz ἐπεξειργασμένη ὑπὸ Wecklein. Εἰδικαὶ ἐκδόσεις μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Wecklein (Βάκχ. Ἱππόλ. Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. Μήδ.), ὑπὸ Weil (Ἱππόλ. Ἑκάβ. Ἰφιγ. ἐν Ταύρ. καὶ ἐν Αὐλ.). Φοίνισσαι ὑπὸ Geel, 1846, ὑπὸ Kinkel, Leip. 1871. Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις ὑπὸ Schöne-Köchly 3 ἔκδ. ἐν Βερολ. 1872. Ἱππόλ. ὑπὸ Barthold, Berl. 1880, ὑπὸ Badham 2 ἔκδ. London 1867, ὑπὸ Herwerden, Utrecht. 1875. Ἰφιγ. ἐν Αὐλ. ὑπὸ Vitelli, Florent. 1878. Herakles ὑπὸ Wilamowitz εἰς 2 τόμ. Berl. 1889, 2 ἔκδ. 1895, (ἔργον μετὰ περιεκτικῆς, σύμπασαν τὴν βιβλιογραφίαν περι-

λαμβανούσης εἰσαγωγῆς). Ἱππόλυτος ὑπὸ τοῦ ἰδίου μετὰ γερμ. μεταφρ. Berl. 1891.

Ἑρμηνευτικά. B. Arnoldt, Die Chorische Technik des Euripides, Halle 1878. H. Buchholz, Die Tanzkunt des Eurip. Leip. 1871.

Γλωσσάριον ἐν τῷ 9 τόμῳ τῆς ἐν Γλασκώβῃ ἐκδόσεως 1821. J. Vogel, Scenen euripideischer Tragödien in griechischen Vasengemälden, Leip. 1886. Huddilston, Greek art in Euripides, Æschylos, Sophokles, Dissert München 1898.

[Ν. Ζενευράκη, Μήδεια μετὰ σημειώσεων εἰς χρῆσιν τῶν σπουδαζόντων, ἐν Ἀθήναις τύποις Ἑρμοῦ 1862. Γ. Μιστριώτου, Μήδεια ἐν Ἀθ. τύπ. Παλιγγ. 1882. Ἑκάβη μετὰ ψυχαγωγίας ὑπὸ Λάμπρου τοῦ Φωτιάδου καὶ νεωτέρων ἐξηγητικῶν σχολίων καὶ διορθώσεων ὑπὸ Ν. Γ. Δοσίου ἐν Γαλαξίῳ (τύποις Λακίας) 1884. Γ. Βελλίου, Πάρεργα, ἤτοι κριτικαί τινες παρατηρήσεις εἰς Εὐριπ. Ἑλένην ἐν Φιλίστορος α΄. τόμῳ. Δ Βερναρδάκη, Εὐριπίδου δράματα ἐξ ἑρμηνείας καὶ ἀναγνώσεως τόμ. α΄. Φοίνισσαι, Ἀθήνησιν ἐκ τοῦ τυπογρ. Περρῆ 1888 (Ζωγρ. Βιβλ) τ. β΄. Ἑκάβη, Ἱππόλυτος, Μήδεια, αὐτ. 1895. Γ. Σακορράφου Μήδεια μετὰ σημειώσεων, ἐν Ἀθήναις τύποις Σακελλαρίου 1891].

ε΄) Οἱ ἄλλοι τραγικοί.

188. Ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης ἦσαν οἱ ἀριστοτέχναι τῆς Ἑλληνικῆς τραγῳδίας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ οἱ μόνοι τραγικοὶ τῶν χρόνων αὐτῶν. Διότι περὶ αὐτοὺς ἐτάττετο ὅμιλος ὅλος συγγενῶν ποιητῶν καὶ ἡ τέχνη αὐτῶν διετέλει ὑφισταμένη καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι. Καὶ παρ' αὐτοὺς μὲν ἐγγύτατα ἐτάχθησαν ἐν τῷ κανόνι ὑπὸ τῶν κριτικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας ὁ Ἀχαιὸς καὶ ὁ Ἴων, ἀλλὰ στενότερον προσεκολλήθησαν πρὸς αὐτοὺς οἱ συγγενεῖς καὶ θιασῶται, οἵτινες ἀπετέλεσαν ἐν ταὐτῷ καὶ ἰδίας σχολάς.

Εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Αἰσχύλου ἀνῆκε πρὸ πάντων ὁ υἱὸς αὐτοῦ Εὐφορίων. Καὶ ἐνίκησε μὲν οὗτος τετράκις ἀναβιβάσας ἐπὶ

τὴν σκηνὴν δράματα τοῦ πατρός, ἐποίησεν ὅμως καὶ αὐτὸς τραγῳδίας. Καὶ ὁ τῆς ἀδελφῆς δὲ τοῦ Αἰσχύλου υἱὸς Φιλοκλῆς ἐπιφαίνεται ὡς ζῶν ἔτι ἐν ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις τοῦ Ἀριστοφάνους. Οὗτος ἐποίησε κατὰ Σουΐδαν ἑκατὸν τραγῳδίας, ὧν ἦτο καὶ ἡ τετραλογία Πανδιονίς. Ὅτι δ' οὐχὶ ἀφυὴς ποιητὴς ἦτο, ἀποδεικνύει τοῦτο, ὅτι ἐνίκησε τὸν Σοφοκλέα διδάσκοντα τὸν Οἰδίποδα τύραννον. Υἱοὶ δὲ τοῦ Φιλοκλέους ἦσαν ὁ Μόρσιμος, ποιητὴς τραγῳδιῶν καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἰατρός, καὶ ὁ Μελάνθιος, οὓς δεινῶς σκώπτει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Εἰρήνῃ (στ. 803 κ. ἑ.).

Υἱὸς δὲ τοῦ Σοφοκλέους ἦτο ὁ τραγικὸς Ἰοφῶν [1]), ὃς ἐδίδαξε κατὰ Σουΐδαν πεντήκοντα δράματα. Καὶ ἠξιώθη μὲν ἤδη τῷ 428 τῶν δευτερείων συναγωνιστὴν ἔχων τὸν Εὐριπίδην διδάξαντα τὸν Ἱππόλυτον, ἀλλ', ὡς ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Βατράχοις (στ. 79) κακοβούλως παρατηρεῖ, ἀμφίβολον ἦτο, ἂν εἰς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ δυνάμεις ὤφειλε τὴν νίκην, ἢ ἦρθη εἰς ὕψος τῇ βοηθείᾳ τοῦ πατρός. Ἂν δὲ καὶ ὁ νόθος υἱὸς τοῦ Σοφοκλέους Ἀρίστων ἐποίησε τραγῳδίας, τοῦτο δὲν εἶναι βέβαιον, διότι ἀναφέρει μὲν Διογένης ὁ Λαέρτιος (ἐν VII, 164) Ἀριστωνά τινα ποιητὴν τραγῳδιῶν, ἀλλὰ δὲν μνημονεύει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρός. Καὶ ὁ ἔγγονος δὲ τοῦ μεγάλου τραγικοῦ, Σοφοκλῆς ὁ νεώτερος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀρίστωνος, ἦτο ἐπίσης τραγικὸς ποιητής. Καὶ εἴδομεν μὲν προλαβόντες, ὅτι ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάππου τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ, ἀλλὰ καὶ νίκην αὐτοῦ τῷ 396 ἀναφέρει ὁ Διόδωρος (ἐν XIV, 53). Καὶ κατὰ τοῦτον μὲν ἐνίκησεν ἐν ὅλῳ δωδεκάκις, ἀλλὰ κατὰ τὸν Σουΐδαν ἑπτάκις μόνον.

Ὁ δ' Εὐριπίδης ὁ νεώτερος, ἀδελφιδοῦς τοῦ διασήμου

[1]) Osw. Wolf, De Iophonte poeta tragico, Lips. Dissert 1884. Τὰ δ' ἐξ δράματα κατὰ Σουΐδαν ἦσαν ταῦτα· Ἀχιλλεύς, Τήλεφος, Ἀκταίων, Ἰλίου πέρσις, Δεξαμενός, Βάκχαι. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς Συουΐδας ἀποδίδει τραγῳδίας ὅμοια φερούσας ὀνόματα καὶ εἰς τὸν Κλεοφῶντα Ἀθηναῖον τραγικόν. Ἐκ τούτου τεκμαίρεται ὁ Susemihl ἐν Jahresbericht über die Fortschr der class. Altert. XI, 1, 18, ὅτι ὁ τραγικὸς Κλεοφῶν οὐδὲν πλέον εἶναι ἢ παραμόρφωσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰοφῶντος.

τραγικοῦ [1]), ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Αὐλίδι αὐτοῦ καὶ ἐποίησε καὶ ὁ ἴδιος τρεῖς τραγῳδίας, τὸν Ὀρέστην, τὴν Μήδειαν καὶ τὴν Πολυξένην. Περὶ νίκης δ' αὐτοῦ οὐδὲν οἱ ἀρχαῖοι παραδίδουσι.

Σύγχρονος δ' ἀλλὰ πρεσβύτερος τοῦ Εὐριπίδου ἦτο ὁ Τεγεάτης Ἀρίσταρχος [2]), ὃς πλὴν ἄλλων νοσήσας ποτὲ καὶ ἰαθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐπόνησεν ὡς χαριστήριον τὸ ὁμώνυμον δρᾶμα (Αἰλ. ἀπόσπ. 101) καὶ κατὰ Σουΐδαν πρῶτος αὐτὸς κατέστησε τὰ δράματα εἰς τὸ νῦν αὐτῶν μῆκος [3]), ἤτοι εἰς μῆκος χιλίων περίπου στίχων, ἐξ ὅσων συνίσταντο καὶ οἱ Πέρσαι τοῦ Αἰσχύλου καὶ ἡ Ἄλκηστις τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ δ' Ἀχιλλεὺς αὐτοῦ μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Ἐννίου.

189. Ὁ δὲ Χῖος Ἴων [4]), ὁ σύγχρονος τῶν τριῶν μεγάλων τραγικῶν, ἦλθεν εἰς Ἀθήνας παντάπασι μειράκιον καὶ ἐκεῖ ἐν συναναστροφῇ πρὸς τὸν Κίμωνα ἐγνώρισε καὶ τὸν Αἰσχύλον [5]). Βραδύτερον δὲ κατὰ τὸν Σαμιακὸν πόλεμον ἐγνώρισε καὶ τὸν Σοφοκλέα ἐν τῇ πατρίδι Χίῳ καὶ ἀπέθανε πρὸ τῆς διδασκαλίας τῆς Εἰρήνης τοῦ Ἀριστοφάνους (421). Πολλῶν δ' ἐμπείρως ἔχων, ὅπερ ἦτο παράδοξον φαινόμενον τῶν χρόνων ἐκείνων, ἔγραψε καὶ τραγῳδίας καὶ ἐλεγεῖα καὶ ὕμνους καὶ διθυράμβους καὶ παιᾶνας καὶ ἐπιγράμματα καὶ σκολιὰ καὶ καταλογάδην Ἐπιδημίας ἢ ὑπομνήματα καὶ ἱστορικὸν ἔργον, τὴν κτίσιν τῆς Χίου [6]). Νικήσας δ' ἐν Ἀθήναις ἔπεμψεν εἰς

[1]) Κατὰ μὲν τὸ σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 67 καὶ Βίον Εὐριπ. ἦτο υἱὸς τοῦ μεγάλου τραγικοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὸν Σουΐδαν ἀδελφιδοῦς.

[2]) Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦ Εὐσεβίου ἔζη κατὰ τὸ β'. ἔτος τῆς 81 Ὀλυμπ.=454 π. Χ, Aristarchus tragoediarum scriptor vivebat. Παράδ. καὶ Welcker, Die griech. Trag. 931 κ. ἑ.

[3]) Oeri, Die Symmetrie der Verszahlen im griech. Drama, Vortrag Genf 1896. Παράδ καὶ σελ. 498 σημ. 4.

[4]) Ἔργον τι τοῦ Βάτωνος περὶ Ἴωνος τοῦ ποιητοῦ μνημονεύει ὁ Ἀθην. Χ. 436 f. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν ὁ Bentley, Oper. 494—510, Köpke, De Ionis Chii vita et fragmentis, 1836, Fr. Schöll ἐν Rhein. Mus. 32, 145 κ. ἑξῆς.

[5]) Πλούτ. ἐν βίῳ Κίμωνος 9 καὶ 16 καὶ ἐν τῷ Πῶς ἄν τις αἴσθοιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῇ 8 [τόμ. Ι, σελ. 192, ἐκδ. Βερν.].

[6]) Σχόλ. εἰς Ἀριστοφ Εἰρ. 835. Τὰ ἀποσπάσμ. συνέλεξεν ὁ Müller, Fragmenta hi-

τοὺς Ἀθηναίους εὐνοίας χάριν Χῖον οἶνον, κεράμιον ἑκάστῳ τῶν πολιτῶν [1]).

Ὁ δ' Ἐρετριεὺς [2]) Ἀχαιός, [3]), σύγχρονος μέν, ἀλλὰ νεώτερος ὀλίγον τοῦ Σοφοκλέους γενόμενος καὶ ἀποθανὼν πρὸ αὐτοῦ, ὡς συμπεραίνεται ἐκ τῶν Βατράχων τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐδίδαξε 44 δράματα, ἢ κατ' ἄλλους 30 ἢ 24 καὶ ἐνίκησεν ἔνδεκα νίκας. Περιφανὴς δ' ἐγένετο ὡς ποιητὴς σατυρικῶν δραμάτων [4]).

Καὶ ὁ Νεόφρων δ' ὁ Σικυώνιος ἀνῆκεν εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον, ἂν ἀληθῶς τὴν Μήδειαν αὐτοῦ εἶχεν ὡς πρότυπον ὁ Εὐριπίδης, ἢ ἂν οὗτος ἐδίδαξε τὴν Μήδειαν ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Νεόφρονος. Ὁ Σουΐδας, ὃς ἄλλως συγχέει αὐτὸν πρὸς τὸν Νέαρχον, τραγικὸν ζήσαντα ἐπὶ Ἀλεξάνδρου, ἀποδίδων εἰς αὐτὸν 120 τραγῳδίας ἐπάγεται καὶ τοῦτο, ὅτι αὐτὸς εἰσήγαγε παιδαγωγοὺς [5]) καὶ οἰκετῶν βάσανα εἰς τὴν τραγῳδίαν.

Ὁ δὲ Ξενοκλῆς διδάσκων τῷ 415 τετραλογίαν συνισταμένην ἐκ τοῦ Οἰδίποδος, Λυκάονος, Βακχῶν καὶ Ἀθάμαντος ἐνίκησε τὸν Εὐριπίδην, ἐξ οὗ σφόδρα ἠγανάκτησαν καὶ δικαίως οἱ φίλοι αὐτοῦ· διότι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀριστοφάνης, ὃς δὲν διέκειτο βεβαίως φιλικῶς πρὸς τὸν Εὐριπίδην, ἔσκωπτε καὶ τὸν Ξενοκλέα καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς λαλίστατα μειρακύλλια [6]). Καὶ ὁ πατὴρ δ' αὐτοῦ Καρκίνος, ὃς ἐστρατήγει τῷ 431, παρῆλθεν ὡς

storicorum Graecorum II. 44,—51. Ὡσαύτως ἔγραψε καὶ τοὺς Τριαγμούς, βιβλίον φιλοσοφικὴν πραγματευόμενον ὑπόθεσιν.

1) Ἀθην. I, 3f.

2) Τῆς Ἐρετρίας αἱ διονυσιακαὶ ἑορταὶ ἦσαν περιφανεῖς (Bursian, Geographie Griechenl. II, 420). Περὶ δὲ τοῦ ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἐκσκαφέντος θεάτρου τῆς Ἐρετρίας ἴδε Dörpfeld, Griech. Theater 112 κ. ἑ.

3) Σουΐδας ἐν λέξει. Urlichs, Achaei Eretriensis quae supersunt collecta et illustrata, Bonn 1834.

4) Corp. Inscr. Atticarum II, 977b καὶ Διογ. Λαέρτ. II, 133.

5) Παιδαγωγὸς παρουσιάζεται ἐν τῇ Μηδείᾳ.

6) Ἀριστοφ. ἐν Θεσμοφ. 169 καὶ 441, ἐν Βατρ. 86· παράβ. καὶ Σφηκ. στ. 1501 καὶ Νεφ. στ. 1261.

ποιητὴς τραγῳδιῶν καὶ ὀρχηστής [1]). Ὁ δ' υἱὸς αὐτοῦ Καρκίνος, τραγῳδιῶν ὡσαύτως ποιητής [2]), ἐτιμᾶτο ἐν τῇ αὐλῇ Διονυσίου τοῦ νεωτέρου.

Ὁ δ' Ἀγάθων [3]), ὁ υἱὸς τοῦ Τισαμενοῦ [4]) ἐξ Ἀθηνῶν, γνωστὸς ἐκ τοῦ ἐν ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις τοῦ Ἀριστοφάνους εὐτραπέλου χαρακτηρισμοῦ καὶ ἐκ τοῦ προσώπου, ὅπερ ὑποκρίνεται ἐν τῷ συμποσίῳ τοῦ Πλάτωνος μᾶλλον ἢ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἔργων, ἤκμαζε κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος. Ἐνίκησε δὲ τῷ 416 ἐν τοῖς Ληναίοις [5]) καὶ τὰ νικητήρια παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὸν Πλάτωνα νὰ συγγράψῃ τὸ σωζόμενον Συμπόσιον. Εἴπερ τις καὶ ἄλλος δ' ἁβρὸς καὶ κομψὸς τοὺς τρόπους ἐφαίνετο πεπλασμένος πρὸς τὸν ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν βασιλέων βίον, δι' ὃ καὶ ἄσμενος μετέβη μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ Παυσανίου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρχελάου τῆς Μακεδονίας προσκληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τῷ 407, ἔνθα καὶ συνηντήθη αὖθις μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου ἑταίρου Εὐριπίδου [6]). Ὅτε δ' οὗτος ἀπέθανε, διέτριβε μὲν ἔτι ὁ Ἀγάθων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀρχελάου, ὅπερ φαίνεται ὑποδηλῶν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν Βατράχοις (85) διὰ τῶν λόγων· οἴχεται ἐς μακάρων εὐωχίαν, ἀλλ' ὡς ἐκ τοῦ σχολίου εἰς τὸ χωρίον τοῦτο τεκμαιρόμεθα, δὲν φαίνεται ἐπανελθὼν πλέον εἰς Ἀθήνας. Οἷοι δ' οἱ τρόποι τοῦ Ἀγάθωνος, τοιαύτη ἦτο καὶ ἡ ποίησις αὐτοῦ, ἁβρὰ καὶ κομψή. Καὶ ἐν μὲν τῇ γλώσσῃ ἀπεμιμεῖτο τὰς ἐξεζη-

[1]) Kirchner, Beiträge zur Geschichte der attischen Familien, Berlin 1897 ἐν σ. 83 καὶ ἑξῆς.

[2]) Ὁ Σουΐδας ἀναφέρει 160 δράματα, ἀλλὰ μίαν μόνον νίκην.

[3]) Ritschl. De Agathonis tragici aetate 1829, νῦν ἐν τοῖς Opuscul. I, 411. Welcker, Die Griech. Trag. 981 κ. ἑξῆς.

[4]) Σουΐδας ἐν λέξει. Σχόλ. (εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 83. Cramer, Anecdota gr. ex bibl. Oxoniens. IV, 629. Τισαμενός τις μνημονεύεται καὶ ὡς πατὴρ τοῦ τραγικοῦ Ἀκέστορος καὶ τοῦτο προήγαγεν εἰς τολμηρὰς ὑποθέσεις τὸν Müller Strübing, ἐν Aristophanes und die historische Kritik 562 κ. ἑξῆς.

[5]) Ἀθην. V, 217a, πρὸς δν συμφωνεῖ τὸ ἐν τῷ Συμπ. τοῦ Πλάτωνος 223c, «μακρῶν οὐσῶν τῶν νυκτῶν», τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου ἀγομένου ἐν μηνὶ χειμερινῷ.

[6]) Ἴδε τὸ κομψὸν ἀνέκδοτον περὶ τοῦ Εὐριπίδου θέλοντος ν' ἀσπασθῇ τὸν ὡραῖον μὲν ἔτι, ἀλλὰ τεσσαρακονταετῆ Ἀγάθωνα παρ' Αἰλιανῷ ἐν Ποικ. Ἱστορ. XIII, 4.

τημένας ἀντιθέσεις τοῦ Γοργίου [1]), ἐν δὲ τῇ μουσικῇ ἠγάπα τοὺς ἡδεῖς τερετισμούς, ὥστε καὶ παροιμιώδης ἀπέβη ἡ Ἀγάθωνος αὔλησις [2]), τὰ δὲ χορικὰ ἄσματα ἦσαν μόνον ἥδιστον ἀκρόαμα καὶ ἐφαίνοντο ὡς ἐμβόλιμα [3]). Ἐν δὲ τῇ ἐκλογῇ τῶν ὑποθέσεων ἐτόλμησε μέγα καινούργημα ἐξευρὼν καὶ πλάσας ὅλως ἐλευθέρως τὸν μῦθον τῆς τραγῳδίας τοῦ Ἄνθους [4]). Ἄλλως ὅμως ἡ λεπτὴ καὶ εὐφυὴς αὐτοῦ ποίησις εὗρε πολλοὺς τοὺς θαυμαστὰς καὶ δὴ ὁ Ἀριστοτέλης μνημονεύει αὐτὸν εὐφήμως πάντοτε.

190. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους ἠρημώθη ἡ τραγικὴ σκηνή. Καὶ ἔζων μὲν ἔτι ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι πολλοὶ ποιηταὶ γράφοντες τραγῳδίας, οὓς ὁ Ἀριστοτέλης ἔκρινεν ἀξίους προσοχῆς, ἀλλ' ἡ νομὴ τῆς τραγικῆς Μούσης ἦτο ἀπεξηραμμένη καί, ἐπειδὴ αἱ ἱστορικαὶ καὶ αἱ ὅλως πεπλασμέναι ὑποθέσεις οὐδόλως ἤρεσκον, ἐκινοῦντο οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ ἐν τῇ τροχιᾷ τῶν παλαιῶν μύθων καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ πόνου ἐπειρῶντο νὰ ἐξάγωσι νέον τι ἐκ τῶν ἐξηντλημένων ἤδη μύθων διὰ μικρῶν τινων μεταβολῶν τοῦ τόπου ἢ τοῦ τρόπου τῆς ἀναγνωρίσεως [5]). Σπανιώτατα δὲ μόνον κατώρθου ποιητής τις ν' ἀναβιβάσῃ ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὅλως νέον τι δρᾶμα, ἀλλὰ τότε ἠξιοῦτο ἐκτάκτου εὐδοκιμήσεως, ὡς ὁ Ἀστυδάμας διὰ τοῦ Παρθενοπαίου. Ἐπειδὴ δὲ τότε λίαν διαδεδομένη ἦτο ἡ τέχνη τοῦ γράφειν μετ' εὐχερείας καὶ κομψότητος, ἦσαν καὶ οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ ἐμπειρότατοι τῆς τέχνης ταύτης, ὡς ἐξελθόντες μάλιστα ἐκ τῶν σχολείων

1) Ἴδε σχόλ. εἰς Λουκ. Ῥητόρων Διδάσκ. 11. Παρὰ τῷ Αἰλ. ἐν Ποικ. Ἱστορ. XIV. 13 λέγει χαριέντως πρὸς τὸν ἐθέλοντα νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἀντιθέσεις· « λέληθας σαυτὸν τὸν Ἀγάθωνα ἐκ τοῦ Ἀγάθωνος ἀφανίζων ».

2) Ἴδε Σουίδαν καὶ Ἡσύχιον ἐν Ἀγάθωνος αὐλ. Κατὰ τὸν Πλούτ. ἐν Συμποσιακῶν III, 1 [τόμ. Δ'. σελ. 96 ἐκδ. Βερν.] πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὸ χρωματικὸν εἰς τὴν τραγῳδίαν

3) Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητ 18.

4) Ἀριστοτ. ἔνθ' ἀνωτ. 9. Πρὸς τούτοις γνωρίζομεν, ὅτι ἐποίησεν Αἐρόπην, Ἀλκμέωνα, Θυέστην, Μυσοὺς καὶ Τήλεφον.

5) Ἀριστ. Ποιητ. 13· « Πρῶτον οἱ ποιηταὶ τοὺς τυχόντας μύθους ἀπηρίθμουν, νῦν δὲ περὶ ὀλίγας οἰκίας αἱ τραγῳδίαι συντίθενται, οἷον περὶ Ἀλκμέωνα καὶ Οἰδίπουν καὶ Ὀρέστην καὶ Μελέαγρον καὶ Θυέστην καὶ Τήλεφον».

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

τῶν ῥητόρων. Ἀλλ' ἡ μετ' ἐπιτηδειότητος χειρωνακτικὴ κατασκευὴ καὶ αἱ εὐφυεῖς μεταφοραὶ δὲν ἦσαν ἐπιτήδειαι νὰ ἀναπληρώσωσι τὴν ἔλλειψιν τῆς φυσικῆς ἀληθείας καὶ τῆς θερμῆς αἰσθήσεως. Τρία δέ τινα ἐχαρακτήριζον ἰδίως τὴν περίοδον ταύτην τῆς παρακμῆς τῆς τραγικῆς τέχνης. Πρῶτον μέν, ὅτι ἐδίδασκον συνήθως καὶ κατὰ τὰ μεγάλα Διονύσια πρὸς ταῖς νέαις τραγῳδίαις καὶ παλαιάς, διότι αἱ τελευταῖον εἰς φῶς ἐλθοῦσαι διδασκαλίαι (Corp. inscr. Att. II, 973) δεικνύουσιν, ὅτι κατὰ τὰ ἔτη 341—339 τακτικῶς προηγεῖτο τῆς διδασκαλίας τῶν νέων τραγῳδιῶν παλαιά τις. Δεύτερον δ', ὅτι τὸ κοινὸν ἤρξατο ἐπικροτοῦν καὶ προσέχον πολὺ μᾶλλον εἰς τὴν τέχνην τῶν ὑποκριτῶν ἢ εἰς τοὺς ποιητὰς καὶ τὸ κείμενον [1]). Ἐκ τούτου δὲ μνημονεύεται ὁ ὑποκριτὴς ἐν ταῖς διδασκαλίαις καὶ κατάθησαν καὶ ἀγῶνες ὑποκριτῶν [2]). Τρίτον δέ, ὅτι προῆλθον τότε εἰς φῶς τὰ ἀναγνωστικὰ λεγόμενα δράματα, ἤτοι τὰ ὡρισμένα πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ οὐχὶ πρὸς διδασκαλίαν (ἀγωνιστικά) [3]). Ὡς δὲ παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους (Ῥητορ. III, 12 [σελ. 205 ἐκδ. Röm.]) μανθάνομεν, ὁ Χαιρήμων ἰδίᾳ ἐποίησε τοιαύτας ἀναγνωστικὰς τραγῳδίας, ὡς ὁ Λικύμνιος ἀναγνωστικοὺς διθυράμβους. Ὀλιγώτερον δ' ἥπτετο τῆς τέχνης καὶ τῆς οὐσίας τοῦ δράματος ἕτερόν τι ἐξωτερικὸν φαινόμενον, ὅτι δῆλα δὴ ἀπὸ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος αἱ Ἀθῆναι δὲν ἦσαν πλέον ἡ μόνη ἑστία τῆς δραματικῆς τέχνης καὶ ὅτι ἐδιδάσκοντο τραγῳδίαι καὶ ἐν Συρακούσαις καὶ ἐν Κορίνθῳ καὶ ἐν Ἄργει καὶ ἐν Φεραῖς καὶ ἐν Μεγάλῃ πόλει καὶ ἐν Ἐρετρίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσιν [4]).

[1]) Ἴδε Ἀριστοτ. Ῥητορ. III, 1 [σελ. 172 ἐκδ. Röm.] λέγοντα· «μεῖζον δύνανται νῦν τῶν ποιητῶν οἱ ὑποκριταί».

[2]) Πλούτ. ἐν τῷ περὶ τῶν δέκα ῥητόρων 841f [τόμ. V, σελ. 172 ἐκδ. Βερν.] Ἀλκίφρονος ἐπιστολ. III, 48. Παράδ. καὶ Müller Griech. Bühnenalt. 329. Περιφανεῖς ὑποκριταὶ ἦσαν τότε ὁ Πῶλος, ὁ Θεόδωρος, ὁ Ἀριστόδημος, ὁ Νεοπτόλεμος καὶ ὁ Αἰσχίνης. Παράδ. καὶ Welcker, Die griech. Trag. 911 κ. ἑ.

[3]) Ἤδη ἐν τοῖς Βατρ. τοῦ Ἀριστοφ. στ. 53 ἀναγινώσκει ὁ Διόνυσος ἐπὶ τῆς νεὼς τὴν Ἀνδρομέδαν τοῦ Εὐριπίδου.

[4]) Müller ἐνθ' ἀνωτ. 376 κ. ἑ. Ἐν Συρακούσαις, ἔνθα ἔζη ὁ Ἐπίχαρμος καὶ ἐδίδαξε καὶ ὁ Αἰσχύλος τοὺς Πέρσας, ὑπῆρχε βεβαίως πρότερον ἤδη θέατρον.

Ποιηταὶ δὲ τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ληγούσης μνημονεύονται οἱ ἑξῆς· Ὁ Κριτίας καὶ ὁ Θέογνις, ἀμφότεροι τῶν τριάκοντα τυράννων γενόμενοι, ὁ Μέλητος, ὁ διαφημισθεὶς ὡς κατήγορος τοῦ Σωκράτους [1]), καὶ ὁ Κλεοφῶν, ὁ πλὴν τῶν τραγῳδιῶν καὶ τὸν διάλογον Μανδρόβουλον ποιήσας [2]). Ἐχλευάζετο δὲ μᾶλλον Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος, ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν, ὃς ἤθελε νὰ λάμπῃ καὶ ὡς ποιητὴς [3]) καὶ δὴ καὶ ἔτυχε μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου (367) καὶ τῶν πρωτείων ἐν Ἀθήναις διδάξας τὰ Ἕκτορος λύτρα, μίαν τῶν τραγῳδιῶν αὐτοῦ [4]). Εἰς τὴν τετάρτην δ' ἑκατονταετηρίδα ἀνῆκον ὁ Ἀστυδάμας, ὁ Μορσίμου τοῦ τραγικοῦ, ὃς τὸ μὲν πρῶτον ἠκροᾶτο τῶν μαθημάτων τοῦ ῥήτορος Ἰσοκράτους, βραδύτερον δ' ἐτράπη ἐπὶ τὴν τραγῳδίαν. Ἦτο δ' ἐκτάκτως γόνιμος ποιητής, διότι 240 ἐποίησε τραγῳδίας κατὰ τὸν Σουίδαν, καὶ ἀπήλαυε μεγάλης εὐνοίας παρὰ τῷ κοινῷ. Ἐνίκησε δὲ δέκα καὶ πέντε νίκας [5]) καὶ διὰ τὸν Παρθενοπαῖον ἐτιμήθη καὶ δι' ἀνδριάντος [6]). Τὴν τέχνην δὲ τοῦ πατρὸς ἐκληρονόμησε καὶ ὁ υἱός, ὁ νεώτερος Ἀστυδάμας. Ὁ δὲ

[1]) Ὁ Μέλητος ἐποίησεν Οἰδιπόδειαν. Ἐν τῷ σχολίῳ εἰς Πλάτ Ἀπολογ. 18b ἀποκαλεῖται «τραγῳδίας φαῦλος ποιητής». Παράβ. καὶ Welcker Griech. Trag. 970 κ. ἑ.

[2]) Ἀριστοτ. ἐν Σοφιστ. ἐλέγχων 15 καὶ ἐν τῇ Περὶ Ποιητ. 2.

[3]) Κατὰ τὸν Σουίδαν ἐποίησε καὶ τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας καὶ οὕτως ἐπληρώθη ἡ ἀπαίτησις τοῦ Σωκράτους κατὰ τὸ Συμπ. Πλ. 223 κ. ἑ. Ἀλλ' ἀμφιβάλλεται, ἂν ἔγραψεν ἀληθῶς κωμῳδίας· ἴδε Welcker ἔνθ' ἀνωτ. 1229.

[4]) Τζέτζης ἐν Χιλ. στ. 180. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἐν στ. 185 ἔσκωπτεν ὁ Διονύσιος ἔν τινι δράματι τὸν Πλάτωνα. Παράστασίν τινα ἐκ τῆς τραγῳδίας τῶν Ἕκτορος λύτρων εὑρίσκομεν ἐν τοιχογραφίᾳ τῆς Πομπηίας. Ἴδε Baumeister, Denkm der alt. Kunst, ἀρ. 1949.

[5]) Νίκην τινὰ κατὰ τὸ 372, τὴν πρώτην ἴσως, ἀναφέρει τὸ Πάριον μάρμαρον. Παράβ. Welcker 1052 κ. ἑ. Τὴν δὲ νίκην τοῦ 340 ἔτους, ὅτε ἐδίδαξε τὸν Παρθενοπαῖον, μαρτυρεῖ ἡ διδασκαλ. Corp. Inscr Att. II, 973.

[6]) Ἡ βάσις τοῦ ἀνδριάντος μετ' ἐπιγραφῆς εὑρέθη ἐσχάτως ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου. Ἴδε Köhler, Athenische Mitteilungen, III, 116. Dörpfeld - Reisch, Das griech. Theat 38. [Ἀλλ' οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ βέβαιον, ὅτι ὁ πρὸς τῇ δυτικῇ παρόδῳ ἐν τῷ κατωτάτῳ πέρατι τῆς ἀπὸ τῶν ἐδωλίων καθόδου κατὰ χώραν ἱστάμενος λίθος, ὁ φέρων τὴν ἐπιγραφὴν **ΑΣΤΥ**, εἶναι αὐτὴ ἡ βάσις τοῦ ἀνδριάντος].

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Θεοδέκτης ὁ ἐκ τῆς ἐν Λυκίᾳ Φασήλιδος, μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἰσοκράτους γενόμενος, ἐτιμᾶτο ἐπίσης καὶ ὡς ῥήτωρ καὶ ὡς τραγικός. Ἦτο δὲ περικαλλὴς καὶ εὐφυέστατος ἀνὴρ καὶ ἀγαπητὸς ἐν τῷ κύκλῳ τῶν πλατωνικῶν, ἰδίᾳ δ' εἰς τὸν Ἀριστοτέλην. Καὶ ἐν τῇ αὐλῇ δὲ τῆς Ἀρτεμισίας ἐτιμᾶτο καὶ εἰς Ἁλικαρνασὸν προσεκλήθη, ἵνα εἴπῃ τὸν ἐπιτάφιον λόγον εἰς τὸν Μαύσωλον ἀποθανόντα τῷ 352 [1]). Ἀπέθανε δ' ἐν Ἀθήναις τὸ 41 ἄγων ἔτος καὶ ἐν τῇ ἱερᾷ ὁδῷ τῇ εἰς Ἐλευσῖνα ἀγούσῃ ἵστατο ὁ μεγαλοπρεπὴς αὐτοῦ τάφος καὶ ἐπίγραμμα ἐπ' αὐτῷ, ἐν ᾧ ἐκαυχᾶτο, ὅτι τρὶς καὶ δεκάκις ἀγωνισθεὶς ὀκτὼ ἔλαβε στεφάνους νίκης [2]). Πλὴν δὲ τῶν τραγῳδιῶν ἔγραψε καὶ λόγους ῥητορικοὺς καὶ περίφημον ῥητορικὴν τέχνην [3]). Ὁ δὲ Μοσχίων, λίχνος τις πολλάκις χλευασθείς, ἐπειράθη πολιτικὰς πάλιν νὰ ποιήσῃ τραγῳδίας γράψας τὸν Θεμιστοκλέα καὶ τοὺς Φεραίους [4]), ὧν ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἐπραγματεύετο τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου ἀνδρός, οἱ δὲ Φεραῖοι, ὡς φαίνεται, ἀνεφέροντο εἰς τὸν ὅλεθρον Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου.

Ἄλλοι δὲ τραγικοὶ ποιηταὶ τῆς περιόδου ταύτης ἦσαν ὁ Χαιρήμων, συγγραφεὺς ἀναγνωστικῶν τραγῳδιῶν καί τινος ἐκ διαφόρων μέτρων συντεταγμένης μικτῆς ῥαψῳδίας τοῦ Κενταύρου [5]), ὁ Πολύειδος, ὃς κατ' Ἀριστοτέλην (Ποιητ. 17) νέαν ἐξεῦρε λύσιν ἀναγνωρίσεως τῆς Ἰφιγενείας, ὁ Δικαιογένης, ὁ Ἀφαρεύς, ὁ Κλεαίνετος καὶ οἱ κυνικοὶ Διογένης ὁ ἐκ Σινώπης, Κράτης, Ἀντιφῶν, Πύθων καὶ ἄλλοι.

[1]) Ὁ Gellius X, 18, 7 μνημονεύει τραγῳδίαν Μαύσωλον.

[2]) Στέφ. Βυζ. ἐν λέξει Φασηλίδι καὶ Παυσ. I, 37, 3.

[3]) Ἐκ ταύτης καλεῖται artifex ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ἐν Orat. 51. Πρὸς τὸ ἐγχειρίδιον δὲ τοῦτο φαίνονται ἀναφερόμενα καὶ τὰ Θεοδέκτεια τοῦ Ἀριστοτέλους. Παράβ. Spengel, Artium Scriptores σελ. 168.

[4]) Ribbeck ἐν Rhein. Mus. 30, 147 κ. ἑ.

[5]) Παράβ. Ἀριστοτ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 2 καὶ Ἀθην. XIV, 608e.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

3. Η ΚΩΜΩΔΙΑ. [1])

α') Αἱ πρῶται κωμῳδίαι ἐν Ἑλλάδι καὶ Σικελίᾳ.

191. Ὡς προλαβόντες εἴπομεν, ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὰ φαλλικὰ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην προῆλθεν ἡ κωμῳδία. Τοιοῦτοι δὲ κῶμοι φαλλοφόρων περιφερόντων μέγαν φαλλόν, τὸ σύμβολον τῆς γονιμώδους δυνάμεως τοῦ θεοῦ τῆς φύσεως, ἤγοντο πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ἐναργῆ δ' εἰκόνα τοῦ ἔθους τούτου κατὰ τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια παρέχει ἡμῖν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσιν (259 κ. ἑ.) [2]). Ὡσαύτως κατὰ τὸν Ἀθήναιον (X, 445) ἐν

[1]) Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐπραγματεύθη περὶ κωμῳδίας ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τοῦ περὶ τῆς Ποιητικῆς ἔργου, ἐξ οὗ διεσκορπισμένα τινὰ λείψανα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, ἅτινα διευκρίνησεν ὁ J. Bernays, Zwei Abhandlungen über die Aristotelische Theorie des Dramas 133 κ. ἑ. Ὡσαύτως ἔγραψε καὶ ὁ περιπατητικὸς Χαμαιλέων περὶ κωμῳδίας ἔργον ἀποτελούμενον ἐκ βιβλίων ἓξ καὶ ἐπραγματεύθησαν περὶ αὐτῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ὁ Λυκόφρων καὶ ὁ Ἐρατοσθένης καὶ ὁ Εὔμηλος καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ Ἀρίσταρχος. Ὁ δὲ κρατήτειος Ἡρόδικος ἔγραψε τὰ Κωμῳδούμενα, ἅτινα, ὡς φαίνεται, ἦσαν τὸ ἀντίρροπον τῶν τραγῳδουμένων τοῦ Ἀσκληπιάδου. Περιεσώθησαν δ' ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων πολλαὶ πραγματεῖαι, αἵτινες προτάσσονται τῶν σχολίων τῶν εἰς τὸν Ἀριστοφάνην, οἷον τοῦ Πλατωνίου ἐκ τῶν περὶ διαφορᾶς κωμῳδιῶν (I) καὶ περὶ διαφορᾶς χαρακτήρων (II), Ἀνωνύμου περὶ κωμῳδίας (III) μετ' ἀξίου λόγου χαρακτηρισμοῦ τῶν ποιητῶν (ἐξεδόθη ἐκ νέου ὑπὸ Studemund ἐν Philol. 46, 13) καὶ τοῦ Ἀνδρονίκου περὶ τάξεως ποιητῶν (X). Ἐκ τοῦ μέσου αἰῶνος προέρχονται οἱ στίχοι τοῦ Τζέτζη περὶ κωμῳδίας καὶ τὰ προλεγόμενα εἰς Ἀριστοφάνην ὑπὸ τοῦ ἰδίου (ἐξέδωκεν ὁ Keil ἐν τοῖς Opusc. Ritschl I, 197 κ. ἑ.), μεθ' ὧν σχετίζεται καὶ τὸ Scholium Plautinum ἐπεξειργασμένον ὑπὸ Studemund ἐν Phil. 46, 1—26. Νεώτερα: Bergk, Commentationes de reliquiis comoediae atticae antiquae, Lipsiae 1838. Aug. Meineke, Historia critica comicorum graecorum, Berol. 1839 εἰς 5 τόμ., ὧν ὁ μὲν πρῶτος περιέχει τὴν κριτικὴν ἱστορίαν τῆς κωμῳδίας, οἱ δὲ ἄλλοι τὰ ἀποσπάσματα. Τοῦ αὐτοῦ editio minor, Berol. 1849 εἰς 2 τόμ. Kock, Comicorum atticorum fragm. Lips. 1880—1888 εἰς 3 τόμ. Kannegiesser, Die alte kom. Bühne in Athen, Bresl 1817, ἔργον εὐφυές, ἀλλ' ἀπηρχαιωμένον. Duméril, Histoire de la comédie ancienne, Par. 1869 καὶ τὸ σπουδαῖον συμπλήρωμα τοῦ Nauck, Mélang. gr-rom. VI, Petersbug 1892. Blaydes, Adversaria in comicorum graec. fragmenta, Halis 1890 καὶ 1896. Körte, Archäologische Studien zur alten Komoedie ἐν Archäol Jahrbücher VIII (1893) 61 κ. ἑξῆς [Ἀθήναιον τόμ. Γ'. σελ. 69 καὶ ἑξῆς].

[2]) Ἐφθαρμένον μὲν εἶναι τὸ ἀνάπλεων κολακείας φαλλικὸν ᾄσμα εἰς τιμὴν τοῦ ὡς θεοῦ τιμωμένου Δημητρίου παρ' Ἀθην. VI, 253, ἀλλ' ἐν τούτοις ἀναγνωρίζονται καὶ ἐν τῷ ῥυθμῷ καὶ ἐν τῷ τρόπῳ αὐτοῦ τὰ ἴχνη τῶν παλαιῶν διονυσιακῶν σκωπτικῶν στίχων.

τῇ ἐν Ῥόδῳ Λίνδῳ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἑπτὰ σοφῶν ὁ Λίνδιος Ἀνθέας ἐξῆγε τοιοῦτον κῶμον καὶ αὐτὸς διονυσιακὴν ἐσθῆτα φορῶν καὶ πολλοὺς τρέφων συμβάκχους καὶ περιτρέχων τὴν χώραν ἔψαλλε σκωπτικοὺς καὶ εὐθύμους στίχους πρὸς τοὺς φαλλοφοροῦντας. Ἀκριβέστερον δὲ περιγράφει τοιούτους κώμους ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐν Δήλῳ ἐξαγομένους ὁ Δήλιος Σῆμος παρ' Ἀθηναίῳ (XIV, 622). Κατὰ τὴν περιγραφὴν δῆλα δὴ ταύτην οἱ φαλλοφόροι ἐν ἰαμβικῷ γοργῷ ῥυθμῷ βαίνοντες εἰσέρχονται σιγῇ εἰς τὴν ὀρχήστραν. Ἔπειτα προστρέχοντες, πρὸς ὅντινα ἤθελον ἐκλέξῃ, κατέκλυζον αὐτὸν διὰ τωθαστικῶν στίχων. Ὁμοία δ' ἦτο καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (V, 83) περιγραφομένη, ἐν Αἰγίνῃ ἐπιχωριάζουσα ἑορτὴ τῶν θεαινῶν τῶν καρπῶν Δαμίας καὶ Αὐξησίας, ἧς εἰκόνα παρέχουσιν οἱ ἐν Βατράχοις τοῦ Ἀριστοφάνους σκωπτικοὶ στίχοι 416 κ. ἑ. [1]). Ὁμοίας φύσεως ἦσαν καὶ αἱ κωμικαὶ παιδιαὶ τῶν δικηλιστῶν [ἢ δεικηλικτῶν, ἢ δεικηλιστῶν] ἐν Σπάρτῃ, οἵτινες ἐμιμοῦντο ἐν εὐτελεῖ τῇ λέξει ἢ ξενικὸν ἰατρόν, ἢ κλέπτας τινας ὀπωρῶν [2]), καὶ αἱ παιδιαὶ τῶν προσωπεῖον φερόντων χωρικῶν καὶ ποιμένων ἐν Σπάρτῃ καὶ Σικελίᾳ [3]) καὶ τὰ κωμικὰ ᾄσματα τῶν ἱλαρῳδῶν καὶ μαγῳδῶν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι [4]).

192. Ἐκ τῶν δημωδῶν τούτων παιγνίων καὶ σκωμμάτων ἄρα προῆλθον τὰ διάφορα εἴδη τῆς κωμικῆς μούσης. Ἡ δὲ κωμῳδία κυρίως συνήπτετο πρὸς τὰ φαλλικά, διότι καὶ ἦτο καὶ παρέμεινε στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου. Οἱ δωρικοὶ Μεγαρεῖς δέ, οἵ τε ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς ἠπείρου, οἱ Νισαῖοι, καὶ οἱ ἐν Σικελίᾳ, οἱ Ὑβλαῖοι, ἀντεποιοῦντο κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (Ποιητ. 3) τῆς κωμῳδίας [5]). Ἐν τοῖς ἠπειρωτικοῖς τοὐλάχιστον Μεγάροις ὁ

[1]) Περὶ τῶν Φαλλοφόρων ἐν Σικυῶνι, τῇ παλαιᾷ πατρίδι τῶν διονυσιακῶν ᾀσμάτων, ποιεῖται λόγον ὁ Ἀθήν. ἐν XIV, 621.

[2]) Ἀθην. XIV, 621 d.

[3]) Παράδ. τὴν πρὸ τῶν σχολίων εἰς Θεόκριτον πραγματείαν περὶ τῆς εὑρέσεως τῶν βουκολικῶν

[4]) Ἀθην. XIV, 621 Παράδ. καὶ Grysar, De Doriensium comoedia, Colon. 1828 καὶ κατωτέρω § 377.

[5]) Ὁ Ἀσπάσιος εἰς Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Νικομ. IV, 6 ἀναφέρει τοὺς Μεγαρεῖς ὡς εὑρε-

ὄχλος μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος τοῦ Θεαγένους (περὶ τὸ 600) μετεχειρίζετο ἀνυποστόλως τὰ σκώμματα τῶν φαλλοφόρων[1]). Ἀλλὰ τεχνικῶς οὐδέποτε ἀνεπτύχθη τὸ λεγόμενον Μεγαρικὸν σκῶμμα καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μεγαρικὸν σκῶμμα λέγοντες ἐνόουν ἀσελγὲς σκῶμμα καὶ ἀγροῖκον ἀστειότητα[2]). Κύριον δὲ πρόσωπον τῆς μεγαρικῆς ταύτης κωμῳδίας ἦτο ὁ Μαίσων, ἤτοι γελοῖός τις μάγειρος προσωπεῖον φέρων[3]).

Εἰς δὲ τὴν Ἀττικὴν καὶ δὴ εἰς τὸν δῆμον Ἰκαρίας, ἔνθα εὕρομεν καὶ τὸ λίκνον τῆς τραγῳδίας, μετεφύτευσε τὴν κωμῳδίαν ὁ Σουσαρίων. Περιεσώθησαν δ' αὐτοῦ καὶ πέντε στίχοι, ἀμφιβόλου ἀληθῶς γνησιότητος, ἐν οἷς ἀποκαλῶν ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ ἐκ Μεγάρων Φιλίνου κηρύττει τὴν μεγάλην σοφίαν, ὅτι «καὶ τὸ γῆμαι καὶ τὸ μὴ γῆμαι κακόν.» Κατὰ τὸ πάριον δὲ μάρμαρον ἐδίδαξεν ἐν Ἰκαρίᾳ κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν 581—562 ἐτῶν χρόνον καὶ ἔλαβεν ἔπαθλον κάλαθον σύκων καὶ ἀμφοραέα οἴνου. Ἀλλὰ τὰ αὐτοσχεδιάσματα τῆς παλαιᾶς ταύτης κωμῳδίας δὲν ἐπέσυραν ἐφ' ἑαυτὰ ἐν ὁμοίῳ βαθμῷ ὡς τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς τραγῳδίας τὴν προσοχὴν τῶν φιλοτέχνων καὶ τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο δ', ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης[4]), δὲν ἐσπουδάζετο ἐξ ἀρχῆς ἡ κωμῳδία καὶ παρῆλθον ἑκατὸν ἔτι ἔτη, ἕως οὗ κατέστησεν ἡ πόλις ἀγῶνας τῶν

τὰς τῆς κωμῳδίας. Παράδ. καὶ Ἀνθολογ. XI, 32. Ὁ Wilamowitz, Die megarische Komödie ἐν Hermes 9, 319 κ. ἑ. πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ μεγαρικὴ κωμῳδία οὐδὲν ἄλλο ἦτο ἢ ἁπλῶς σκώμματα τῶν ἀττικῶν κωμικῶν.

[1]) Πλούτ. ἐν Κεφαλαίων καταγρ. Ἕλλην. 295 d [τόμ. 2 σελ. 330 ἐκδ. Βερν.]. καὶ Ἀνθολ. XI, 440.

[2]) Ἀριστοφ. Σφηκ. 57 καὶ Εὐπολις ἐν τῷ σχολ. εἰς τὸ χωρίον τοῦ Ἀριστοφ. Ἴδε καὶ Ἐκφαντίδην παρ' Ἀσπασίῳ ἔνθ' ἀνωτέρω.

[3]) Ἀριστοφ. ὁ Βυζάντ. παρ' Ἀθην. XIV, 659 a. Meineke Frag. com. Graec. I, 55 κ. ἑ.

[4]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 5 λέγει. « ἡ δὲ κωμῳδία διὰ τὸ μὴ σπουδάζεσθαι ἐξ ἀρχῆς ἔλαθεν· καὶ γὰρ χορὸν κωμῳδῶν ὀψέ ποτε ὁ ἄρχων ἔδωκεν, ἀλλ' ἐθελονταὶ ἦσαν· ἤδη δὲ σχήματά τινα αὐτῆς ἐχούσης οἱ λεγόμενοι αὐτῆς ποιηταὶ μνημονεύονται. » Ὁ Σουΐδας ἐν λέξει Ἐπιχάρμῳ μνημονεύει ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων τὰ ὀνόματα Εὐέτους καὶ Εὐξενίδου καὶ Μύλλου. Ὁ τελευταῖος ἀπαντᾷ καὶ παρὰ τῷ γραμματικῷ Diomedes σελ. 488, 24 ἐκδ. Keil.

НБУНУ імені І.Мазепи

κωμικῶν ποιητῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἔδωκεν ὁ ἄρχων χορὸν κωμῳδῶν.

193. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ ἐβλάστανον ἤδη ἐν Σικελίᾳ τὰ σπέρματα τῆς δωρικῆς κωμῳδίας καὶ αἱ Συράκουσαι εἶχον ἀποδείξῃ ἤδη πλὴν τοῦ Φόρμιδος [1]) τὸν μέγαν Ἐπίχαρμον [2]). Οὗτος ἦτο μὲν Κῷος, ἦλθεν ὅμως παιδίον ἔτι εἰς Μέγαρα τῆς Σικελίας καὶ βραδύτερον εἰς Συρακούσας, ἔνθα οἱ τύραννοι Γέλων καὶ Ἱέρων ἐπειρῶντο νὰ ἐπαυξάνωσι τὴν λαμπρότητα τῆς ἀρχῆς αὐτῶν διὰ λυρικῶν καὶ θεατρικῶν ἀγώνων. Ὅτι φιλοσοφικῆς ἔτυχε παιδεύσεως, μαρτυροῦσιν αἱ πολλαὶ σοφαὶ γνῶμαι, ὥστε ἐκ τούτου οἱ πυθαγόρειοι ἐμυθολόγησαν, ὅτι ἀνῆκεν ἄλλοτέ ποτε εἰς τὴν σχολὴν αὐτῶν καὶ ὅτι βραδύτερον μόνον ἐτράπη ἐπὶ τὴν κωμῳδίαν [3]). Ὁ Σουΐδας τάττει αὐτὸν εἰς τὸ ἕκτον ἔτος πρὸ τῶν Περσικῶν, ἤτοι εἰς τὸ 486, ὅπερ βεβαίως συνδέεται πρὸς τὴν μετοίκησιν αὐτοῦ εἰς Συρακούσας. Ἔζησε δὲ 90 ὅλα ἔτη ἀκμαίας ἔχων ἁπάσας τὰς διανοητικὰς αὐτοῦ δυνάμεις [4]) καὶ οἱ Συρακούσιοι τιμῶντες τὴν μνήμην αὐτοῦ μετὰ θάνατον ἔστησαν χαλκοῦν ἀνδριάντα, ἐφ' οὗ ὁ Θεόκριτος ἐπέγραψε καὶ ἐπίγραμμα [5]).

Αἱ κωμῳδίαι τοῦ Ἐπιχάρμου, ὧν ὁ ἀριθμὸς ταλαντεύεται μεταξὺ τοῦ 36 καὶ 52, ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μυθολογικαὶ παρῳδίαι, ὡς δεικνύουσι καὶ τὰ ὀνόματα Κύκλωψ, Ἄμυκος, Βούσιρις

[1]) Ἀριστοτ. περὶ Ποιητ. 5. Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἐπιχάρμου ἐν τῷ Λόγῳ καὶ Λογίνῃ μνημονευόμενος ποιητὴς Ἀριστόξενος ἦτο ἴσως οὐχὶ κωμικός, ἀλλ' ἰαμβογράφος.

[2]) Περὶ Ἐπιχάρμου ἴδε τὸ ἄρθρον τοῦ Σουΐδα καὶ Διογ. Λαέρτ. ἐν VIII. 78. Lorenz, Leben und Schriften des Koers Epicharmos, Berl. 1864. Leop. Schmidt, Quaestiones Epicharmeae, Bonn 1846. Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξεν ὁ Ahrens, De graec. ling. Dial. τόμ. II ἐν τῷ παραρτήματι. Νέον τι ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ Ὀδυσσέως αὐτομόλου εὑρεθὲν ὑπὸ Gomperz, Mitteilungen aus der Samınlung der Papyrus des Erzherzogs Rainer, τόμ. V. Παράδ. καὶ Blass. ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 139 (1889) ἐν σελ. 257 κ. ἑ. [Ἴδε καὶ Ἀσωπ. Ἱστ. τῶν Ἑλλ. ποιητ. 344 καὶ ἑξῆς].

[3]) Ποιήματα τοῦ Ἐπιχάρμου μετὰ πυθαγορείου σοφίας ἐπωφελήθη ὁ Εὐριπίδης, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Wilamowitz ἐν Eurip. Herak. I, 29 κ. ἑ.

[4]) Περὶ ἡλικίας 90 ἐτῶν γίνεται λόγος ἐν τῷ ἄρθρῳ τοῦ Διογένους, ὁ δὲ Λουκ. ἐν Μακροβίων 25 λέγει, ὅτι ἐνενήκοντα καὶ ἑπτὰ ἔτη ἔζησεν.

[5]) Θεοκρ. ἐπίγρ. 17 καὶ ἕτερον ἐπίγρ. παρὰ Διογ. VIII, 78.

Προμαθεύς, αἴτινες ὡμοίαζον πρὸς τὸ ἀττικὸν σατυρικὸν δρᾶμα. Οὕτως ἐν μὲν τῷ Βουσίριδι κύριον πρόσωπον ἦτο ὁ Ἡρακλῆς ἑστιώμενος ἐν τῷ ταμιείῳ τοῦ ἀναιρεθέντος ἀλάστορος. Ἐν δὲ τῷ Ἥβας γάμῳ κύριον ἦτο τὸ γαμικὸν συμπόσιον, ἐν ᾧ παρετίθεντο ποικίλα λιχνεύματα, ἰχθύες, ὄστρεια, πτηνά, πλακοῦντες. Ἐν δὲ τῷ Ἡφαίστῳ παρίστατο ἡ Ἥρα δεδεσμευμένη ὡς ἐπιβουλεύσασα ἐκ ζηλοτυπίας τῷ Ἡρακλεῖ [1]). Ἄλλα δέ τινα δράματα παρεῖχον εἰκόνας τοῦ συνήθους βίου, ὡς ὁ Ἀγρωστῖνος καὶ οἱ Θεαροί, ἢ γελοίους ἀγῶνας καὶ φιλοσοφικὰς λογομαχίας, ὡς ὁ Λόγος καὶ Λογίνα καὶ ὁ Αὐξανόμενος λόγος [2]). Ἔγραψε δὲ τὰς κωμῳδίας ὁ Ἐπίχαρμος ἐν τῇ δωρικῇ διαλέκτῳ τῶν Συρακουσίων καὶ μετεχειρίσθη πλὴν τοῦ ἰαμβικοῦ τριμέτρου τὸν τροχαϊκὸν καὶ ἀναπαιστικὸν τετράμετρον, καὶ δὴ τὸν τελευταῖον ἐν δύο κωμῳδίαις, ἐν τοῖς Χορεύουσι καὶ τῷ Ἐπινικίῳ [3]). πανταχοῦ. Οἱ τροχαϊκοὶ δ' αὐτοῦ τετράμετροι ἕνεκα τῶν συχνῶν ἀναλύσεων τῶν μακρῶν συλλαβῶν εἶχον πολὺ μᾶλλον κεκινημένον τὸν χαρακτῆρα ἢ οἱ ὅμοιοι στίχοι τοῦ ἀττικοῦ δράματος. Πρὸς τὴν ταχύτητα δὲ τῶν τροχαϊκῶν καὶ ἀναπαιστικῶν ῥυθμῶν συνεδέετο καὶ τὸ γοργὸν τῆς πράξεως, ὥστε αἱ κωμῳδίαι αὐτοῦ κατελέγοντο εἰς τὰς fabulas motorias, καὶ εἰς τοῦτο ἀναφέρεται ὁ γνωστὸς τοῦ Ὁρατίου ἐν τῇ πρὸς τὸν Αὔγουστον ἐπιστολῇ (Epist. II, 1, 58) στίχος· Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi, ἤτοι ὁ Πλαῦτος σπεύδει κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Σικελιώτου Ἐπιχάρμου. Τὸ ἐπαγωγότατον ὅμως μέρος τῶν ποιημάτων τοῦ Ἐπιχάρμου ἀπετέλουν αἱ πολλαὶ καὶ καλαὶ γνῶμαι [4]), ἐξ οὗ ὁ

[1]) Πρὸς τὴν σκηνὴν ταύτην ἐσχέτιζον ἄλλοτε τὴν ἐπὶ ἀγγείου εἰκόνα παρὰ Wieseler, Theatergebäude Πίν. 9, 14, ἐν ᾧ αὐτὸς ὁ Wieseler ἀναφέρει αὐτὴν εἰς ἄλλο δρᾶμα.

[2]) J. Bernays, Epicharmos und der Αὐξανόμενος λόγος. Gesam. Abhandl. I, 109—117. Ὅτι ὁ Ἐπίχαρμος ἔσκωπτε τὸν ὄγκον τοῦ Αἰσχύλου, ἴδε ἐν σχολ. εἰς Αἰσχύλ. Εὐμεν. 626.

[3]) Ἡφαιστίωνος κεφ. 8.

[4]) Πολλοὶ ἐπάγονται τὴν γνώμην «νᾶφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν».

Πλάτων ἐν Θεαιτήτῳ (152e) τάττει αὐτὸν εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν μετὰ τοῦ Ὁμήρου ἀποκαλῶν ἄριστον τῆς κωμῳδίας ποιητὴν ὡς τὸν Ὅμηρον τοῦ ἔπους. Καὶ ὁ Ἔννιος δ' ἀπεκάλεσε τὸ φιλοσοφικὸν αὐτοῦ διδακτικὸν ποίημα ἁπλῶς Ἐπίχαρμον, διότι ἦτο ἀνάπλεων τῶν γνωμῶν τοῦ Σικελιώτου κωμικοῦ. Καὶ ἐμελέτων ἐπὶ μακρὸν ἔπειτα τὰ ἔργα τοῦ Ἐπιχάρμου καὶ οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ γραμματικοί, ἐξ ὧν ὁ Ἀθηναῖος Ἀπολλόδωρος ἐφιλοπόνησε καὶ ἔκδοσιν μεθ' ὑπομνήματος ἐν 10 βιβλίοις [1]). Ἀλλ' εἰς ἡμᾶς δυστυχῶς μόνον ἀποσπάσματα περιῆλθον.

Μαθητὴς δ' ἦ υἱὸς τοῦ Ἐπιχάρμου ἦτο ὁ Δεινόμαχος κατὰ Σουΐδαν.

194. Ἐν τῇ αὐτῇ δὲ πόλει τῶν Συρακουσῶν ἐμορφώθη ἐχόμενος τῶν δημοτικῶν παιδιῶν καὶ ὁ Μῖμος [2]). Καὶ σύμπασα μὲν ἡ δραματικὴ ποίησις ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς μιμήσεως, ἀλλὰ Μῖμος εἰδικῶς ἐκαλεῖτο ἡ μίμησις ὡρισμένης τινὸς διαθέσεως ἢ προσώπου. Διέφερεν ἄρα ὁ Μῖμος τῆς κωμῳδίας ἐν τούτῳ, ὅτι ἐστερεῖτο χοροῦ καὶ δὲν διεξῆγε πρᾶξίν τινα. Ὁ ὀνομαστότατος δὲ ποιητὴς τοῦ εἴδους τούτου τῆς ποιήσεως ἦτο ὁ Σώφρων, περὶ οὗ ταῦτα παραδίδει ὁ Σουΐδας· «Σώφρων Συρακούσιος, Ἀγαθοκλέους καὶ Δαμνασυλλίδος· τοῖς δὲ χρόνοις ἦν κατὰ Ξέρξην καὶ Εὐριπίδην καὶ ἔγραψε μίμους ἀνδρείους» (ὡς ἄγγελον, θυννοθήραν, γέροντας, ἁλιεῖς) «καὶ μίμους γυναικείους» (ὡς ἀκεστρίας, νυμφοπόνον, πενθεράν, Ἰσθμιαζούσας)· «εἰσὶ δὲ καταλογάδην, διαλέκτῳ Δωρίδι καί φασι Πλάτωνα τὸν φιλόσοφον

[1]) Πορφύριος ἐν βίῳ Πλωτίνου 24. Ἴσως ἕκαστον βιβλίον, ἢ ὀρθότερον ἕκαστος τόμος περιελάμβανε μίαν τετραλογίαν.

[2]) Führ, De mimis Graecorum, Berolin. 1860. Hauler, Der Mimus von Epicharm bis Sophron 1893 ἐν τοῖς Xenia Austriaca I, 79—135. Πλήρη ζωῆς εἰκόνα τῶν παλαιῶν μίμων καὶ τῆς συγγενείας αὐτῶν πρὸς τοὺς θαυματουργοὺς καὶ τερατουργοὺς παρέχει ὁ Herm. Reich, Die ältesten berufsmässigen Darsteller des griechisch-italischen Mimus, Progr. Königsberg 1867. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔγραψεν ὁ Ἀπολλόδωρος ὑπόμνημα περὶ Σώφρονος.

ἀεὶ αὐτοῖς ἐντυγχάνειν, ὡς καὶ καθεύδειν ἐπ' αὐτῶν ἔσθ' ὅτε». Τινὲς μάλιστα ἐκ φθόνου ἔψεγον τὸν Πλάτωνα, ὅτι ἐν τοῖς διαλόγοις αὐτοῦ ἀντέγραψε μόνον τοὺς Μίμους τοῦ Σώφρονος. Ἐν τοῖς Εἰδυλλίοις δὲ τοῦ Θεοκρίτου περιεσώθησαν ἀπομιμήσεις τινές, αἵτινες δύνανται νὰ παρηγορήσωσιν ἡμᾶς διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ πρωτοτύπου [1]).

Πρὸς τῷ Σώφρονι ἀναφέρεται ὡς ποιητὴς Μίμων καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ξέναρχος ἐκ τῶν χρόνων τοῦ τυράννου Διονυσίου [2]).

Ἐκ τοῦ μίμου δ' ἀνεπτύχθη ἐν τῇ τετάρτῃ ἔτι ἑκατονταετηρίδι ὁ παντόμιμος, ὡς μανθάνομεν ἐκ τοῦ Συμποσίου τοῦ Ξενοφῶντος (κεφ. 9). Ἐν τούτῳ δῆλα δὴ μετὰ τὸν λόγον λήξαντα ἐξετελέσθη ὑπό τινος Συρακουσίου ὀρχηστοδιδασκάλου, παντόμιμος, οὗ πρόσωπα ἦσαν ἡ Ἀριάδνη καὶ ὁ Διόνυσος, καὶ πάντες οἱ συμπόται ἠγάσθησαν. Περὶ δὲ τοῦ ἐπίσης ἐκ τοῦ μίμου προελθόντος μιμιάμβου θὰ πραγματευθῶμεν κατωτέρω ἐν τοῖς περὶ Ἡρώνδου.

β') Ἡ παλαιὰ ἀττικὴ κωμῳδία.

195. Ἀσφαλὲς δ' ἔδαφος καὶ διαρκῆ ἑστίαν εὗρεν ἡ κωμῳδία ἐν Ἀττικῇ, τῇ χώρᾳ τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ εὐφυοῦς σκώμματος. Ἐν τούτοις ἀνεπτύχθη αὕτη ἐνταῦθα πολὺ βραδύτερον καὶ ἐτράπη διάφορόν τινα ὁδόν, διότι τὸ παλαιότερον σατυρικὸν δρᾶμα ἰδιοποιήθη μέρος τι τῆς χώρας αὐτῆς, τὴν μυθολογικὴν παιδιάν. Οὕτω δ' ὁ τότε πολιτικὸς καὶ ἰδιωτικὸς βίος ἀπετέλει τὸ κύριον ὑποκείμενον τῆς εὐθύμου ἀττικῆς κωμῳδίας καθ' ἁπάσας αὐτῆς τὰς μεταβολάς. Συνήπτετο δ' αὕτη οὐ μόνον πρὸς τοὺς διονυσιακοὺς φαλλικοὺς κώμους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἀστεῖα σκώμματα τῶν οὕτω δὴ καλουμένων γεφυρισμῶν. Ὑπῆρχε

[1]) Ὁ ἐρρύθμος ὕμνος Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ἐν τῇ Anthologia christ. ὑπὸ Christ ἐν σελ. 29 ἀνάγεται ἐσφαλμένως ὑπὸ τῶν παλαιῶν γραμματικῶν εἰς πρότυπον τὸν Σώφρονα.

[2]) Σουΐδας ἐν λέξει ῥηγίνοις, Ἀριστοτ. ἐν τῷ περὶ Ποιητ. 1.

δῆλα δὴ ἔθος κατὰ τὴν ἐτησίως γινομένην πομπὴν εἰς Ἐλευσῖνα πρὸς ἑορτὴν τῶν μυστηρίων νὰ καταλαμβάνηται ἑκατέρωθεν ἡ ὑπεράνω τοῦ Κηφισσοῦ ἄγουσα γέφυρα ὑπὸ σκωπτολῶν, οἵτινες τὸ μὲν διὰ σκωπτικῶν, τὸ δὲ διὰ δηκτικῶν στίχων ἐκερτόμουν τοὺς διαβάτας[1]). Καὶ ἡ ἐλευθερία δέ, μεθ' ἧς ἐξετόξευον ἀπὸ τῶν ἁμαξῶν ἀπανταχοῦ τὰ σκώμματα κατὰ τοὺς βακχικοὺς κώμους, καὶ ἡ τάσις πρὸς γελωτοποίησιν καὶ μίμησιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν παρισταμένων ἐν μορφαῖς ζῴων παρεῖχον τροφὴν εἰς τὴν ἀττικὴν κωμῳδίαν καὶ ἐξέτρεφον ἐν αὐτῇ τὸ στοιχεῖον τῶν ἐκ τοῦ βίου καὶ τῶν καθεστώτων λαμβανομένων γελοίων καὶ σκωμμάτων[2]).

Ἤκμασε δ' ἐν Ἀττικῇ ἡ κωμῳδία, ἀφ' οὗ ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἐν τῇ δημοσίᾳ τελουμένῃ ἑορτῇ τῶν Διονυσίων, ἢ ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἀφ' οὗ ἤρξατο ὁ ἄρχων δίδων χορὸν κωμῳδῶν καὶ κατέστησε καὶ ἀγῶνας χορηγῶν καὶ ποιητῶν. Τοῦτο δ' ἐγένετο βραδύτερον ἢ ἐν τῇ πρωϊμώτερον τιμῆς ἀξιωθείσῃ τραγῳδίᾳ[3]), ὅπερ εὐκατάληπτον εἶναι, διότι σπουδαῖοι καὶ συντηρητικοὶ πολῖται μετὰ πολλοῦ ὄκνου ἐπείσθησαν νὰ περιβάλωσι τὸ ἀκόλαστον δρᾶμα διὰ δημοσίου κύρους. Ἐκ τούτου δ', ὅτι ἡ κωμῳδία βραδύτερον ἐγένετο ἀποδεκτή, εὐκατάληπτον εἶναι, ὅτι νῦν δύο εἴδη τῆς ἱλαρᾶς Μούσης παρ' ἀλλήλοις ἐδιδάσκοντο, τὸ ἐνωρότερον εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῆς τραγῳδίας εἰσαχθὲν σατυρικὸν δρᾶμα καὶ ἡ βραδύτερον ἀποδεκτὴ γενομένη κωμῳδία. Ἐν τούτοις κατὰ τὰς νεωστὶ εὑρεθείσας διδασκαλικὰς μαρτυρίας (Corp. inscr. Att. II, 971) ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Αἰσχύλου, ἴσως κατὰ τὸ 472, ἐδιδάσκοντο κωμῳδίαι ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς πόλεως, ἂν καὶ ἀπετέλουν πάντοτε μικρὸν μόνον μέρος τῆς ἑορτῆς[4]). Ἡ ἀρχὴ ἄρα τῆς κωμῳδίας συμπίπτει

[1]) Fritzsche ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Βατρ. τοῦ Ἀριστοφ. ἐν σελ. 197.

[2]) Poppelreuter, De comoediae Atticae primordiis, Berol. Dissert 1893.

[3]) Ἀριστ. ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 5.

[4]) Κατὰ τὸν Bergk ἐν Rhein. Mus. 34, 305 ἐνίκησαν τὸ πρῶτον οἱ κωμικοὶ ἐν τοῖς Ληναίοις, διότι ἐν τοῖς Διονυσίοις βραδύτερον περὶ τὴν 84 Ὀλυμπ. κατεστάθησαν ἀγῶνες τῶν κωμικῶν. Ἀλλ' ἴδε ἀνωτέρω § 144. Ὅτι δὲ πρὸ τοῦ 472 ἐν τοῖς Ληναίοις ὡρίσθησαν ἔπαθλα τῶν κωμῳδῶν, δὲν δύναται μὲν ν' ἀποδειχθῇ, εἶναι ὅμως πιθανόν. Ἐν τούτοις κατὰ

πρὸς τὴν παῤῥησίαν τῆς διὰ τοῦ Περικλέους ἐκτραφείσης δημοκρατίας. Τοῦτο δὲ καθώρισε καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτῆς [1]). Δημοσία δῆλα δὴ γενομένη διεύθυνε τὸ σκῶμμα καὶ τὴν εὐτραπελίαν αὐτῆς κατὰ τῶν κακῶν τοῦ δημοσίου βίου καὶ τῶν κακιῶν τῶν πραττόντων τὰ τῆς πόλεως. Ἐν τοσαύτῃ δ' ἀπεριορίστῳ ἐλευθερίᾳ τοῦ λόγου, οἵαν οὐδείς ποτε αἰὼν ἐν ὁμοίῳ βαθμῷ εἶδε, δὲν εἶχεν ἀνάγκην νὰ κινῆται ἐπὶ τοῦ ψυχροῦ ἐδάφους τῶν γενικοτήτων καὶ τῶν κρυφίων ὑπαινιγμῶν, ἀλλ' ἠδύνατο ἀπροκαλύπτως νὰ προσβάλῃ πρὸς τὸν ἐχθρόν, καὶ ἂν οὗτος ἦτο ἐκ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων καὶ τῶν μάλιστα διακεκριμένων. Καὶ ἐν τούτῳ μέν, ὅτι ἰδιώτας διέσυρεν, εἴχετο τῆς δηκτικῆς ποιήσεως τοῦ Ἀρχιλόχου καὶ τῶν ἰώνων ἰαμβογράφων· ἀλλ' ὑπερέβαλεν ἐπὶ πολὺ ταύτην κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀντὶ τῶν ἰδιωτῶν προσέβαλλε πρὸς τοὺς τὰ δημόσια πράττοντας καὶ οὕτω ἤσκει τὴν ἀρχὴν τῆς λογοκρισίας τῆς δημοσίας γνώμης, ἐν οἷς χρόνοις οὔτε τύπος ὑπῆρχεν οὔτε πολιτικοὶ λίβελλοι ἐγράφοντο. Καὶ ἐπανειλημμένως μὲν ἀπηγορεύθη νὰ μὴ κωμῳδῶσι ὀνομαστὶ τοὺς διαχλευαζομένους καὶ δὴ ἂν οὗτοι ἐτύγχανον ὄντες ἄρχοντες [2]), ἀλλ' ἡ μὲν ἀστυνομία ἦτο ἐν Ἀθήναις ἀδύνατος, ὁ δ' ἔρως πρὸς τὴν πολιτικὴν κωμῳδίαν μέγας, ὥστε ὑπερίσχυεν αὖθις ἡ ἀκόλαστος ἐλευθερία τοῦ λόγου,

τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χρονικοῦ διαστήματος 536—472 κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 5 μόνον αἱ τραγῳδίαι ἐβραβεύοντο.

[1]) Ἀνών. Περὶ Κωμῳδ. III, «γεγόνασι δὲ μεταβολαὶ κωμῳδίας τρεῖς· καὶ ἡ μὲν ἀρχαία, ἡ δὲ νέα, ἡ δὲ μέση· οἱ μὲν οὖν τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας ποιηταὶ οὐχ ὑποθέσεως ἀληθοῦς, ἀλλὰ παιδείας εὐτραπέλου γινόμενοι ζηλωταὶ τοὺς ἀγῶνας ἐποίουν καὶ φέρεται αὐτῶν πάντα τὰ δράματα τξε' σὺν τοῖς ψευδεπιγράφοις».

[2]) Τὸ πρῶτον ἀπαγορευτικὸν ψήφισμα ἐγράφη ἐπὶ ἄρχοντος Μορυχίδου τῷ 1 ἔτει τῆς 85 Ὀλυμπ. = 440]439, ἀλλὰ κατελύθη μετὰ τρία ἔτη ἐπὶ ἄρχοντος Εὐθυμένους (ἴδε σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Ἀχ. 67). Καὶ αὖθις δὲ τῷ 428/7 ἐποίησεν ὅμοιον ψήφισμα ὁ Ἀντίμαχος (ἴδε σχόλ. εἰς Ἀριστ. Ἀγαρ. 1149), ὅπερ ἀνενέωσεν ὁ Συρακόσιος κατὰ τὸ 417]6 (ἴδε Εὔπολιν ἐν ταῖς Πόλεσιν καὶ σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Ὄρν. 1297) ἀπαγορεύσας ἰδίως νὰ μὴ κωμῳδῶσι τοὺς ἄρχοντας (ἴδε Φρύνιχον ἐν Μονοτρόπῳ. Παραβ. καὶ Σχόλ. εἰς Ἀρ. Νεφ. 504 καὶ Ξενοφ. Ἀθ. Πολ. 2, 18). Παράβ. καὶ Bergk. Über die Beschränkungen der Freiheit der älteren Komoedie zu Athen ἐν τοῖς Klenen Schriften 444 κ. ἑ. Meineke I, 40 κ. ἑ. Lübke, Quaest. critic. in Hist veterum comic. Berol. 1883.

ἕως οὗ ἡ ἀτυχὴς ἔκβασις τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐπέβαλε στερεὰ καὶ διαρκῆ δεσμὰ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ θεάτρου. Τοιαῦτα δ' ὄντα τὰ ἔργα τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας εἶναι τὸ κάτοπτρον, ἐν ᾧ ἡμεῖς τὰ τῶν χρόνων ἐκείνων καθορῶμεν, καὶ ἐκ τούτου ἐννοοῦμεν εὐκόλως καὶ τὸ περὶ Πλάτωνος λεγόμενον, ὅτι δῆθεν συνέστησεν εἰς τὸν τύραννον Διονύσιον τὴν ἀνάγνωσιν τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, ἵνα σχηματίσῃ εἰκόνα ἀκριβῆ τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων [1]).

Ἀλλὰ παρὰ πᾶσαν τὴν σπουδαιότητα τοῦ προσωπικοῦ καὶ πολιτικοῦ σκώμματος παρέμεινεν ὅμως ἡ ἀττικὴ κωμῳδία ἀκόλαστον τέκνον τῆς ἱλαρᾶς μούσης Θαλίας, μανικὴ ψυχαγωγία τῶν ἀπόκρεων. Ἡ ἀκολασία δ' ἐξεδηλοῦτο εὐθὺς ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ὄψει τῶν ὑποκρινομένων αὐτήν, διότι οὐ μόνον οἱ ὑποκριταὶ ἔφερον ἀλλόκοτα ἐνδύματα καὶ παράδοξα προσωπεῖα, ἀλλὰ καὶ οἱ χορευταὶ αὐτοὶ ἦσαν φανταστικῶς ἐνεσκευασμένοι παριστάμενοι ὡς πτηνά, ὡς σφῆκες, ὡς βάτραχοι καὶ οὕτω καθεξῆς. Καθ' ὅλου δ' ὁ χορὸς μετεῖχε σπουδαιότερον τῆς πράξεως, καὶ οὕτω παρέμεινε πιστότερος εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐθύμου θιάσου, ἐξ οὗ τὸ ὅλον προῆλθεν. Ἔψαλλεν ἄρα οὐ μόνον παρόδους καὶ ἐξόδους καὶ στάσιμα, ἀλλ' ἐπελαμβάνετο διηνεκῶς τῆς πράξεως ᾀδων μικρά τινα ᾄσματα καὶ διοργανῶν τελείας ἐριστικὰς σκηνάς οὕτως, ὥστε καὶ ἐξωτερικῶς ἧττον ἀκριβῶς διεκρίνετο τὸ μέρος τῶν ὑποκριτῶν τοῦ τῶν χορῶν. Ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ παραβάσει, ἐν ᾗ ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ποιητοῦ ἀπευθύνετο πρὸς τὸν λαόν, ἐτήρησεν ὁ χορὸς ἀκμαίαν τὴν ἀνάμνησιν τῶν παλαιῶν κώμων τοῦ κερτομοῦντος θιάσου [2]). Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ἡ πρᾶξις δὲν ἀνεπτύχθη δεόντως. Καὶ

[1]) W. Vischer, Uber die Benützung der alten Komödie als geschichtliche Quelle, Basel 1840, ἐν τοῖς Kl. Schriften I, 459 κ. ἑ. Müller Strübing, Aristophanes und die historische Kritik, Leipz 1873. Muhl, Zur Geschichte der alten attischen Komödie zur Zeit des peleponnesischen Kriegs, Augsburger Progr 1881.

[2]) Ἀνεπαρκὴς εἶναι ἡ ἀρίθμησις τῶν μερῶν τῆς κωμῳδίας ἐν τοῖς Anecd. Paris. Πληρέστερον εἶναι τὸ σύστημα τοῦ Ἡλιοδώρου ὅπερ ἔχουσιν ὡς βάσιν τὰ σχόλια εἰς Ἀριστοφάνην. Παράδ. καὶ ἀνωτ. § 146. Ὁ Zielinski, Die Gliederung der altatti-

ἦτο μὲν τελειοτέρα τῆς μεγαρικῆς κωμῳδίας καὶ δὲν ἀπετελεῖτο ἐκ παρατεταγμένων γελοίων σκηνῶν· ἀλλ' ἡ τεχνικὴ συναρμογὴ καὶ ἡ ἐκ τῆς περιπετείας καὶ ἀναγνωρίσεως σύντασις τῆς ψυχῆς κατωρθώθη μόνον ἐν τῇ νέᾳ κωμῳδίᾳ, ἐν ᾧ ἐν τῇ παλαιᾷ ἐπεκράτουν τὰ ἐν κραιπάλῃ ὄργια τοῦ θεοῦ τοῦ οἴνου, ὄργια ἀρεσκόμενα εἰς εὐφυεῖς αἰσχρολογίας, καὶ παρορῶντα ἐν τῇ φανταστικῇ μεγαλοφυΐᾳ τὰ στενὰ ὅρια καὶ τῆς εὐπρεπείας καὶ τῆς σχολαστικότητος. Ἦτο δῆλα δὴ θέαμα σκοπὸν ἔχον πρὸ πάντων νὰ κινήσῃ τὸν γέλωτα τῶν θεατῶν διά τῶν σκωμμάτων καὶ εὐτραπελιῶν καὶ νὰ περιστήσῃ αὐτοὺς εἰς εὔθυμον διάθεσιν. Εἰς τοιαύτην δὲ διάθεσιν περιάγει ἡμᾶς καὶ σήμερον ἔτι ἡ ἀνάγνωσις τῶν περισωθεισῶν κωμῳδιῶν, ἂν καὶ ἐλλείπει κατὰ ταύτην τὸ κύριον, ἡ θέα τῶν ἀλλοκότων προσωπείων καὶ τῶν ἀκολάστων ἁλμάτων τοῦ κόρδακος.

Ἡ δὲ γλῶσσα τῆς κωμῳδίας, ὡς εὐκατάληπτον, εἶχετο στενῶς τῆς συνήθους γλώσσης τοῦ λαοῦ, ὥστε ἀπέκλειε πολὺ μᾶλλον ἢ ἡ τῆς τραγῳδίας τοὺς ἐπικοὺς τύπους ἐκ τοῦ διαλόγου. Ἐκ τούτου οἱ ἐξοχώτατοι τῶν κωμικῶν, ὡς ὁ Φερεκράτης καὶ ὁ Ἀριστοφάνης, ἐθεωροῦντο ὡς οἱ ἄριστα καὶ καθαρώτατα τὴν ἀτθίδα γράφοντες[1]). Πρὸς τούτοις δ' ἐμπειρότατοι ἦσαν οἱ ποιηταὶ νὰ προσδίδωσιν εἰς τὸ λεκτικὸν νέαν χάριν καὶ ποιητικὴν χροιὰν διὰ τῶν τολμηρῶν ὀνοματοποιήσεων καὶ τῶν παρενθέτων μύθων καὶ τῆς παρῳδίας στίχων τῶν λυρικῶν καὶ τραγικῶν. Οἱ δὲ ῥυθμοί, ἰδίως οἱ τῶν

schen Komödie θεωρεῖ σπουδαίως διαφέρουσαν τὴν σύνθεσιν καὶ εἰς μέρη διαίρεσιν τῆς κωμῳδίας ἀπὸ τῆς τραγῳδίας. Εἰς αὐτὸν δ' ἀνήκει τὸ γέρας, ὅτι κατέδειξε τὴν σημασίαν τοῦ λεγομένου ἀ γ ῶ ν ο ς ὡς παλαιοῦ κυρίου στοιχείου τῆς κωμῳδίας, ὃν πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ἔχοντα ὡς καὶ ἡ παράβασις ὡρισμένα μέρη· ἤτοι ᾠδήν, κ α τ α κ ε λ ε υ σ μ ό ν, ἐ π ί ῤ ῥ η μ α, π ν ῖ γ ο ς, ἀ ν τ ῳ δ ή ν, ἀ ν τ ι κ ε λ ε υ σ μ ό ν, ἀ ν τ ε π ί ῤ ῥ η μ α, ἀ ν τ ί π ν ι γ ο ς καὶ σ φ ρ α γ ῖ δ α.

[1]) Ὁ αὐστηρὸς ἀττικισμὸς τῆς κωμῳδίας καταφαίνεται μάλιστα ἐν τῇ χρήσει τῶν **ττ** ἀντὶ τῶν **σσ**, ἐν τοῖς πληθυντικοῖς ἱ π π ῆ ς, Ἀ χ α ρ ν ῆ ς ἀντὶ ἱ π π ε ῖ ς, Ἀ χ α ρ ν ε ῖ ς καὶ ἐν τῇ σπανίᾳ χρήσει τύπων καὶ λέξεων τῆς ἐπικῆς καὶ ἰωνικῆς διαλέκτου. Ἴδε Rutherford, zur Geschichte des Atticismus, ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. Supplem. XIII, 359-392 καὶ ἀνωτέρω § 138.

ᾀδομένων μερῶν, ἔχουσι συμφώνως πρὸς τὸν ἀκόλαστον τρόπον τοῦ δράματος καὶ τῆς ὀρχήσεως εὔθυμον καὶ κεκινημένον τὸν τύπον. Ἐκ τούτου παρὰ τοῖς ἀναπαιστικοῖς τετραμέτροις συχνότατοι εἶναι οἱ γοργοὶ τροχαῖοι καὶ οἱ βαρεῖς παίωνες. Καὶ ὁ κύριος δὲ τοῦ διαλόγου στίχος, ὁ ἰαμβικὸς τρίμετρος, ἀποβαίνει ἕνεκα τῶν συχνοτέρων ἀναλύσεων τῶν μακρῶν συλλαβῶν καὶ τῆς ἀναμίξεως τῶν ἀναπαίστων καὶ μᾶλλον πτερωτὸς καὶ ἐν ταὐτῷ καὶ ἀνειμένος. Τὰ δ' ἄλλα εἶναι αἱ κωμῳδίαι μᾶλλον εὐκατάληπτοι εἰς ἡμᾶς, καὶ διὰ τοῦτο, διότι ἀπηλλαγμέναι περιπλόκων μορφῶν τῶν στίχων περιέχουσι δημοτικούς, εὐκόλως τὴν ἀκοὴν ἡμῶν πλήττοντας ᾠδικοὺς τρόπους [1]).

196. Οἱ παλαιότατοι δὲ κωμικοὶ ποιηταὶ τῶν Ἀθηνῶν μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἦσαν ὁ Χιονίδης, ὁ Ἐκφαντίδης καὶ ὁ Μάγνης. Τοῦ Μάγνητος εὐφήμως μνημονεύει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Ἱππεῦσι (520 κ. ἑ.). Καὶ ἐκ τοῦ Ἀνωνύμου δὲ περὶ Κωμῳδίας (III) μανθάνομεν, ὅτι ἕνδεκα μὲν ἔσχε νίκας [2]), οὐδὲν δὲ τῶν δραμάτων αὐτοῦ ἐσώζετο [3]). Ὠνομάζοντο δ' αἱ κωμῳδίαι αὐτοῦ Βαρβιτισταί, Βάτραχοι, Ὄρνιθες, Λυδοί, Ψῆνες, ἐξ οὗ καταφαίνεται, ὅτι προηγήθη τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τῇ φανταστικῇ διασκευῇ τοῦ χοροῦ.

197. Ὁ δ' ἀποθανὼν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν 423 καὶ 421 χρόνῳ [4]) Κρατῖνος, ὃς παρὰ τῷ Εὐπόλιδι καὶ Ἀριστοφάνει ἐγένετο δεκτὸς

[1]) Πολλὰ μέτρα ἔχουσι τὸ ὄνομα ἐκ ποιητῶν τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας, οἷον Κρατίνειον, Εὐπολίδειον, Φερεκράτειον Ἀριστοφάνειον, Φρυνίχειον.

[2]) Ἐν Corp. inscr. Attic II, 971 μαρτυρεῖται, ὅτι ἐνίκησε ταὐτοχρόνως μετὰ τοῦ Αἰσχύλου. Αἱ νῖκαι δ' αὐτοῦ ὡς καὶ τοῦ Κρατίνου ἦσαν βεβαίως τὸ μὲν ληναϊκαί, τὸ δὲ διονυσιακαί Παράδ. Leo ἐν Rhein. Mus. 33 (1878) 139 κ. ἑ Susemihl, Index lectionum, Greifswald 1895/6.

[3]) Κατά τινα σημείωσιν τοῦ κώδικος Salomonis (δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Usener ἐν τῷ Rhein. Mus. 28, 418) αἱ κωμῳδίαι τῶν παλαιοτέρων κωμικῶν ἀπετελοῦντο οὐχὶ ἐκ πλειόνων τῶν 300 στίχων.

[4]) Εἶχεν ἤδη ἀποθάνῃ, ὅτε ἐδιδάσκετο ἡ Εἰρήνη τοῦ Ἀριστοφάνους (ἴδε στ. 701), ὅπερ πειρᾶται ν' ἀναιρέσῃ σοφιστευόμενος ὁ Zielinski ἐν Rhein. Mus. 39, 301 κ. ἑ.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

ἐν τῷ κανόνι [1]), ἦτο ὁ θεμελιωτὴς τοῦ ἀρχιλοχείου τρόπου τῆς πολιτικῆς κωμῳδίας καὶ ὁ ἀνυψώσας ἐν ταὐτῷ τὴν κωμῳδίαν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ τρίτου ὑποκριτοῦ εἰς τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν τραγῳδίαν τάξιν. Ὀπαδὸς δ' ὢν τοῦ Κίμωνος [2]) καὶ τῆς συντηρητικῆς μερίδος σφοδρῶς κατεδίωκε τὸν Περικλέα, ὃν ἐν μὲν ταῖς Θρᾴτταις ἀπεκάλει ὑβριστικῶς σχινοκέφαλον Δία, ἐν δὲ τοῖς Χείρωσιν υἱὸν τῆς Στάσεως καὶ τοῦ πρεσβυγενοῦς Κρόνου [3]). Ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δ' αὐτοῦ βίῳ ἦτο ἐραστὴς τῶν εὐθύμων συμποσίων καὶ ὑπέρμετρος θιασώτης τοῦ Βάκχου. Αὐτοῦ δ' ἦτο ὁ χαρίεις στίχος·

ὕδωρ δὲ πίνων χρηστὸν οὐδὲν ἂν τέκοις [4]).

Κατὰ τὸν Εὐσέβιον μόνον περὶ τὸ 453 παρῆλθεν ὡς ποιητὴς κωμῳδιῶν καὶ ἔσχεν ἐννέα νίκας, ἓξ μὲν ἐν τοῖς Ληναίοις, τρεῖς δ' ἐν τοῖς Διονυσίοις. Κατέλιπε δὲ 21 κωμῳδίας, αἵτινες ἐπιμελῶς ἀνεγιγνώσκοντο καὶ ἐσχολιάζοντο ὑπὸ τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας. Τούτων περιφανεῖς ἦσαν οἱ Ἀρχίλοχοι, οἱ σκῶπται, ἐν οἷς ἤριζον οἱ ποιηταί, αἱ Θρᾷτται καὶ οἱ Χείρωνες, δι' ὧν ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Περικλέους, οἱ Εὐνεῖδαι, οὓς κατὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου εὗρον ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ κατὰ τὸν Φώτιον (Βιβλ. 151a 11), οἱ Ὀδυσσεῖς, δι' ὧν ἤρξατο τῶν μυθολογικῶν παρῳδιῶν, οἱ Βουκόλοι, οἵτινες ἤρχοντο ἀπὸ τοῦ διθυράμβου τῶν βουκόλων, τῶν ἀκολούθων τοῦ θεοῦ τοῦ Διονύσου, καὶ πρὸ πάντων ἡ Πυτίνη. Ὅτε δῆλα δὴ ὁ Ἀριστοφάνης ἐτόλμησε νὰ σκώψῃ αὐτὸν ὡς σαθρὸν ἐρείπιον

[1]) Ὁρατίου Satir I, 4, 1, Velleius I, 16, 3 Quintil. X, 1, 66. Κατὰ τὸν Πλατώνιον [περὶ διαφορᾶς χαρακτήρων ed. Dind.] ὁ μὲν Κρατῖνος ἦτο αὐστηρός, ὁ δὲ Εὔπολις ἐπίχαρις, ὁ δ' Ἀριστοφάνης τὸν μέσον ἐλήλακε χαρακτῆρα Παράβ. καὶ Persius Satir. I, 123. Ὑπὸ τοῦ Ἀνωνύμου ἐν τῷ περὶ Κωμῳδίας παραβάλλεται ὁ Κρατῖνος πρὸς τὸν Αἰσχύλον.

[2]) Πλούτ. ἐν βίῳ Κίμ. 10.

[3]) Πλούτ. ἐν βίῳ Περικλ. 3 καὶ 24.

[4]) Κατά τι ἐπίγραμμα τοῦ Νικαινέτου παρ' Ἀθην. II, 39 c = Ἀνθολ. Παλατ. XIII, 29. Παράβ καὶ Horatii Epist. I, 19, 1. Meineke, hist. crit. Comic. gr. 1, 47.

ἐν τοῖς Ἱππεῦσιν (στ. 526 κ. ἑ.), παρῆλθε κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος (423), ἵνα διδάξῃ τὴν Πυτίνην, ἐν ᾗ ἡ δέσποινα Κωμῳδία ᾐτιᾶτο τὸν ἄλλοτε πιστὸν σύζυγον, ὅτι ἔζη ἐν ἀθύτοις γάμοις μετὰ τῆς Πυτίνης, καὶ διὰ τῆς τέχνης αὐτῆς ἐλύτρωσεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀνύχων τῆς κακῆς μοιχαλίδος. Καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐτάχθησαν περὶ τὸν ἀγανακτήσαντα ποιητὴν καὶ ἐκήρυξαν αὐτὸν νικητήν, ὁ δ' Ἀριστοφάνης αὐτὸς ἐτίμησεν ἐν τοῖς Βατράχοις (357) τὸν ἄλλοτε ἀντίτεχνον ἐπαινέσας τὴν ταυροφάγον γλῶσσαν αὐτοῦ.

Ὁ δὲ Κράτης τὸ μὲν πρῶτον ἦτο ὑποκριτὴς τοῦ Κρατίνου, εἶτα δὲ παρῆλθεν ὡς ποιητὴς καὶ ἐνίκησε τὸ πρῶτον τῷ 449. Πρῶτος δ' αὐτὸς κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην (Ποιητ. 5) ἦρξεν ἀφέμενος τῆς ἰαμβικῆς ἰδέας καθόλου ποιεῖν λόγους καὶ μύθους. Ὡς δ' ὁ Ἐπίχαρμος, ἔχαιρε καὶ αὐτὸς εἰς τὸ ἱλαρὸν καὶ γελοῖον καὶ πρῶτος προήγαγε μεθύοντας ἐν Κωμῳδίᾳ [1]). Ὁ Σουΐδας μνημονεύει δύο κωμῳδιῶν ποιητὰς Κράτητας [2]) καὶ ἀποδίδει εἰς τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος ἑπτὰ κωμῳδίας· ἀλλ' εἰς ἡμᾶς περιῆλθον δέκα καὶ πέντε ὀνόματα κωμῳδιῶν. Μεγαλοφυοῦς ἐπινοίας ἔργον ἦσαν τὰ Θηρία, ἐν οἷς περιέγραφε τὸν χρυσοῦν αἰῶνα, ὅτε τὰ ἄγρια ζῷα εἶχον γλῶσσαν καὶ ἦσαν ἐν παντὶ ὑπηρετικὰ τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ δὲ Φερεκράτης εἶχεν ἐξαιρετικὸν νοῦν καὶ ἀκολουθῶν εἰς τὰ ἴχνη τοῦ Κράτητος, ἀντὶ τῶν ἀτάκτων σκωμμάτων μετεχειρίζετο εὐφυῶς ἐξευρημένας ὑποθέσεις. Οἱ Ἄγριοι αὐτοῦ ἐδιδάχθησαν τῷ 420 ἐν τοῖς Ληναίοις, τὴν δὲ πρώτην νίκην ὡς φαίνεται, ἐνίκησε τῷ 437 [3]). Ἐκ τῶν δέκα καὶ ἓξ κωμῳδιῶν αὐτοῦ,

[1]) Ἀνώνυμος περὶ Κωμῳδίας III. Ἀριστοφ. Ἱππ. 537 κ. ἑ.

[2]) Καὶ ὁ δεύτερος Κράτης θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Σουΐδα ὡς ποιητὴς τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας, ἀλλὰ τὰ ὀνόματα τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ Θησαυρός, Ὄρνιθες, Φιλάργυρος ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν νέαν μᾶλλον κωμῳδίαν Παράβ. Meineke I, 64.

[3]) Τὸ μὲν πρῶτον παραδίδει ὁ Ἀθήν. ἐν V, 218 b, πρὸς ὃ παράβ. καὶ Πλάτ Πρωταγ. 327 d, τὸ δὲ δεύτερον ἐρείδεται εἰς διόρθωσιν τοῦ Ἀνων. Περὶ Κωμῳδ. «νικᾷ ἐπὶ θεάτρου» (ἐπὶ Θεοδώρου διώρθωσεν ὁ Dobree).

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

ὧν τρεῖς νόθοι ἐθεωροῦντο [1]), ὁ μὲν Δουλοδιδάσκαλος ἐπραγματεύετο περὶ τῆς ἀκολασίας τῶν δούλων, ἡ δὲ Κοριαννὼ περὶ τῆς φιλοποσίας τῶν ἑταιρῶν, οἱ δὲ Μυρμηκάνθρωποι περὶ τοῦ μύθου τῆς γενέσεως τῶν ἀνθρώπων ἐκ μυρμήκων, ὁ δὲ Χείρων περὶ τῶν κακώσεων τῆς ἐν γυναικείῳ σχήματι εἰσαγομένης μουσικῆς. Ἐκ δὲ τῶν Μεταλλέων διέσωσεν ὁ Ἀθήναιος μακρὸν ἀπόσπασμα, ἐν ᾧ εὐτραπέλως περιγράφεται ὁ ἡδυπαθὴς βίος τοῦ χρυσοῦ γένους. Ἐν τούτοις δὲν ἀφίστατο καὶ ὁ Φερεκράτης τῆς πολιτικῆς σατύρας, διότι ἔν τινι δράματι (Ἀθην. XII, 555 b) ἔσκωπτε πικρότατα τὸν γυναικοφίλην ἥρωα Ἀλκιβιάδην.

Κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τοῦ Κρατίνου ἤκμαζον καὶ πολλοὶ ἄλλοι κωμικοὶ ποιηταὶ τῆς αὐτῆς μὲν τάσεως, ἀλλ' ὑποδεέστεροι, ὡς ὁ Τηλεκλείδης, ὃς δριμύτατα ἔσκωπτε τὸν Ὀλύμπιον Περικλέα καὶ διεκωμῴδει τοὺς συγχρόνους ποιητὰς ἐν τοῖς Ἡσιόδοις [2]), ὁ μονόφθαλμος Ἕρμιππος, ἐχθρὸς ὡσαύτως τοῦ Περικλέους, καὶ διώξας τὴν Ἀσπασίαν ὡς ἀσεβῆ [3]). Μία τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ, οἱ Φορμοφόροι, περιεῖχε πολλὰς παρῳδίας χωρίων τοῦ Ὁμήρου. Ἄλλοι δὲ κωμικοὶ ἦσαν ὁ Μυρτίλος, ὁ Ἀλκιμένης καὶ ὁ Φιλωνίδης [4]).

198. Ὁ δ' Εὔπολις εὐφάνταστος εἰς ὑπερβολὴν

[1]) Τὸν Χείρωνα κατ' ἄλλους ἐποίησεν ὁ Νικόμαχος ἢ ὁ Πλάτων. Ἴδε Ἀθην. VIII, 364 a. Meineke I, 75 καὶ Bergk 290 κ ἑ.

[2]) Πέντε αὐτοῦ νῖκαι ἀναγράφονται ἐν Corp inscr. Att. II, 977.

[3]) Πλούτ. ἐν βίῳ Περικλ. 32. Περὶ τοῦ Ὑπερβόλου, τῆς κωμῳδίας αὐτοῦ, ἴδε Ἀριστοφ. ἐν Νεφ. 547. Ἄλλα δ' ἔργα αὐτοῦ ἦσαν αἱ Ἀρτοπώλιδες, Μοῖραι καὶ Στρατιῶται.

[4]) Ἄλλα ὀνόματα οἷον τοῦ Ξενοφίλου, Φιλοκλέους, Ἀριστοκράτους, Καλλιστράτου, Ἐμμενίδου, Σωκράτους μνημονεύει ἡ ἀναγραφὴ τῶν κωμῳδῶν ἐν Corp insc. Att. II 977 παραδίδουσα ὡσαύτως καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν νικῶν. [Ἀσφαλῶς μόνον τὸ πρῶτον τῶν ὀνομάτων τούτων, τὸ τοῦ Ξενοφίλου, περιλαμβάνεται ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν κωμῳδῶν. Τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἀναγινώσκονται ἐν τεμαχίοις τῆς ἐπιγραφῆς, ἅτινα ἄλλοι μὲν θεωροῦσιν ὡς μέρη τῆς ἀναγραφῆς τῶν τραγικῶν, ἄλλοι τῶν κωμικῶν καὶ ἄλλοι τῶν ὑποκριτῶν].

καὶ ὑψηλὸς καὶ ἐπίχαρις ἀπήλαυε σὺν τῷ Ἀριστοφάνει ἐπὶ μακρότατον χρόνον τῆς εὐνοίας τῶν ἀναγνωστῶν [1]). Ἡ ἀκμὴ αὐτοῦ πίπτει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ νεώτατος ἔτι μόλις τὸ δέκατον καὶ ἕβδομον ἄγων ἔτος ἐδίδαξε κωμῳδίαν. Ἀπέθανε δ' ἐν Ἑλλησπόντῳ πιθανῶς τῷ 411 μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος, ἐξ οὗ καὶ ἐκώλυσεν ἡ πόλις νὰ στρατεύωνται οἱ ποιηταὶ τοῦ λοιποῦ [2]). Ἦσαν δὲ γνωσταὶ δέκα καὶ τέσσαρες ἢ δέκα καὶ ἑπτὰ κωμῳδίαι αὐτοῦ [3]), ἐξ ὧν αἱ ἑπτὰ ἔτυχον τῶν πρωτείων [4]). Πρὸς τὸν Ἀριστοφάνην διέκειτο κατ' ἀρχὰς μὲν λίαν φιλικῶς, διότι ἀμφότεροι ἀπεχθάνοντο τὴν ἀκόλαστον δημοκρατίαν καὶ τὴν καινότροπον παιδείαν, βραδύτερον ὅμως ἤρξαντο διατεινόμεναι αἱ σχέσεις αὐτῶν, ἕως οὗ τέλος ὁ εἷς ἐμέμφετο τὸν ἄλλον ἐπὶ λογοκλοπίᾳ [5]). Αἱ ὀνομαστόταται δὲ τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ ἦσαν οἱ Κόλακες, ἐν οἷς κατεστηλίτευε τὸν πλούσιον Καλλίαν, ὅτι διεσπάθα τὴν οὐσίαν αὐτοῦ μετὰ παρασίτων, σοφιστῶν καὶ λογίων, ὁ Μαρικᾶς, ἐνῷ διέσκωπτεν ὑπὸ ψευδεῖ ὀνόματι τὸν Ὑπέρβολον, τὸν διάδοχον τοῦ Κλέωνος, οἱ Βάπται [6]), οἵτινες ἐστρέφοντο κατὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ τὰς ὑπ' αὐτοῦ εὐνοουμένας λατρείας ξένων θεῶν, καὶ οἱ Δῆμοι, ἐν οἷς ὑπετίθεντο ἀναβεβηκότες ἐξ Ἅιδου οἱ μεγάλοι δημαγωγοὶ καὶ στρατηγοὶ τῶν παλαιῶν χρόνων, ἵνα εἴπωσι τὴν γνώμην αὐτῶν περὶ τῆς ἀπεγνωσμένης καταστάσεως τῶν τῆς πόλεως. Ἄλλα δ' ἔξοχα αὐτοῦ

[1]) Παράδ. Persius Satir. II, 92 καὶ Λουκ. πρὸς τὸν Ἀπαίδ. καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον 27.

[2]) Σουΐδας ἐν λέξει. Τοῦτο δ' ἀναμιμνήσκει τὴν vacatio militiae παρὰ Porphyrio εἰς Horat Epod. I, 7. Τὸν θρῦλον, ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης ἐμίσθωσέ τινα, ὅστις καὶ ἔπνιξε τὸν κακὸν ποιητήν, ἀνεσκεύαζεν ὁ Ἐρατοσθένης κατὰ τὸν Cicero ad Attic. VI, 1. Κατὰ τὸν Παυσαν. ἐν II, 7 ὁ τάφος αὐτοῦ εὑρίσκετο ἐν Σικυῶνι.

[3]) 14 κατὰ τὸν Ἀνών. Περὶ Κωμῳδ. III, 17 κατὰ τὸν Σουΐδαν.

[4]) Τρεῖς Διονυσιακὰς νίκας μαρτυρεῖ ἐπιγραφὴ ἐν Corp. ins. Att. II, 977.

[5]) Τοῦτο κατηγορεῖ αὐτοῦ ὁ Ἀριστοφ. ἐν Νεφ. 553, ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Εὔπολις ἐν τῷ σχολίῳ εἰς Ἀριστ. Ἱππ. 528 καὶ 1288 κατηγορεῖ τοῦ Ἀριστοφάνους.

[6]) Ὁ Lehrs, Populäre Aufsätze ἐν σελ 396 κ. ἑ. τῆς βας ἐκδ. μεταφράζει τὸ ὄνομα τῆς κωμῳδίας Täufer, ἤτοι Βαπτισταί. Ταύτην τὴν κωμῳδίαν ὑπαινίσσεται καὶ ὁ Juvenalis Satir. II, 91.

ἔργα ἦσαν, αἱ Αἶγες, αἱ Πόλεις (τῶν συμμάχων), τὸ χρυσοῦν Γένος[1]), οἱ Ἀστράτευτοι ἢ Ἀνδρογύναι, οἱ Ταξίαρχοι, ὁ Αὐτόλυκος καὶ οἱ Εἵλωτες.

Ὁ δὲ Φρύνιχος, ὃς τῷ 429 τὸ πρῶτον προῆλθε καὶ ἀπέθανεν ἐν Σικελίᾳ, σκώπτεται μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν τοῖς Βατράχοις (στ. 13)[2]), ἦτο ὅμως εὐτράπελος καὶ δριμύς. Ἐκ τῶν δέκα δ' αὐτοῦ κωμῳδιῶν ὀνομασταὶ ἦσαν οἱ Κωμασταί, ὁ Μονότροπος, οἱ Μύσται, ὁ Ἐφιάλτης, αἱ Μοῦσαι. Ἐν ταύτῃ τῇ κωμῳδίᾳ ὡρμήθη, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Βατράχοις, ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου.

Ὁ δὲ Πλάτων[3]) κατεῖχεν ἔξοχον θέσιν ἐπὶ τῆς κωμικῆς σκηνῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου μεσοῦντος μέχρι τοῦ 390 καὶ ἐπέκεινα. Ἐκ τῶν 28 δ' αὐτοῦ κωμῳδιῶν ὀλίγαι τινὲς μόνον ἐστρέφοντο κατὰ τῶν πολιτικῶν νεωτερισμῶν, ὡς ὁ Ὑπέρβολος, ὁ Κλεοφῶν (405), ἡ Συμμαχία, ἥτις ἀνεφέρετο εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Νικίου, Ἀλκιβιάδου καὶ Φαίακος πρὸς ἐξοστρακισμὸν τοῦ Ὑπερβόλου. Αἱ δ' ἄλλαι καὶ δὴ αἱ ἐκ τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ ἐπελαμβάνοντο τῆς παρῳδίας κατὰ τὸν τρόπον τῆς μέσης κωμῳδίας, ὡς οἱ Ποιηταί, Σοφισταί, Ἄδωνις, Εὐρώπη, Λάϊος. Ὀνομαστὸς δ' ἦτο ὁ Φάων, ἐν ᾧ ὁ ἥρως, ἐξ οὗ καὶ ἡ κωμῳδία ὠνομάσθη, λαβὼν παρὰ τῆς Ἀφροδίτης μύρον τι διετάραττε τὴν γνώμην πασῶν τῶν γυναικῶν[4]).

Ἄλλοι δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ Εὐπόλιδος παρευδοκημηθέντες ποιηταὶ τῶν χρόνων τούτων ἦσαν ὁ Καλλίας, ἴσως

[1]) Ἡ κωμῳδία ἐπραγματεύετο οὐχὶ περὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ χρυσοῦ γένους, ἀλλὰ de statu pessimo cum irrisione tamquam aureo. [Fritzsche Quaestion Aristophan. I σ. 145 κ. ἑξ.].

[2]) Ἐκ τοῦ σχολίου εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἐννοεῖ τις, ὅτι αἱ περὶ αὐτοῦ γνῶμαι τῶν κριτικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας ἦσαν διῃρημέναι.

[3]) Cobet, Observationes criticae in Platonis comici reliqu. Amsterdam 1840.

[4]) Servius ad Vergili Aen. III, 279.

αὐτὸς ὁ ποιήσας τὴν γραμματικὴν τραγῳδίαν [1]), ὁ Ἀμειψίας, ὃς ἔχαιρε μὲν σκώπτων τὸν Ἀριστοφάνην [2]), ἐξ ἑτέρου ὅμως διέσυρε τὸν Σωκράτην, ὡς καὶ ἐκεῖνος, ἐν τῷ Κόννῳ, τῷ διδασκάλῳ τοῦ φιλοσόφου ἐν τῇ μουσικῇ, ὁ Ἀριστομένης, ὃν οἱ γραμματικοὶ κατελόγιζον εἰς τοὺς ἐπιδευτέρους κωμικούς [3]), εἶτα ὁ Ἀριστώνυμος, Ἄρχιππος, Λεύκων, Λύσιππος [4]) Μεταγένης καὶ Ἀρισταγόρας.

Τελευτῶντες δέ, πρὶν ἢ τραπῶμεν ἐπὶ τὸν ἐξοχώτατον ποιητὴν τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας, τὸν Ἀριστοφάνη, μνημονεύομεν καὶ τοῦ Ἡγήμονος, τοὐπίκλην Φακῆς, τοῦ ἐκ Θάσου, ὃς ἐποίησε μὲν τὴν Φιλίνην, ἀλλ' ὀνομαστὸς ἐγένετο μᾶλλον ὡς εὑρετὴς τῆς παρῳδικῆς ποιήσεως. Ἤκμαζε δ' ἐπὶ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ διὰ τῆς Τιτανομαχίας αὐτοῦ τοσοῦτον γέλωτα διήγειρε παρὰ τοῖς ἐπιπολαίοις Ἀθηναίοις καὶ τοσοῦτον ἐκήλησεν αὐτούς, ὥστε ἐπὶ μικρὸν ἐπελάθοντο τῶν ἐν Σικελίᾳ ἀτυχημάτων. Ἰσχυρὸς δὲ προστάτης αὐτοῦ ἐγένετο πρὸ πάντων ὁ Ἀλκιβιάδης, ὅς ποτε, κατηγορουμένου τοῦ ποιητοῦ, ἦλθεν εἰς τὸ Μητρῷον, ὅπου ἦσαν αἱ γραφαὶ τῶν δικῶν, καὶ βρέξας τὸν δάκτυλον ἐκ τοῦ στόματος διήλειψε τὴν δίκην αὐτοῦ [5]). Περιεσώθη δὲ διὰ τοῦ Ἀθηναίου (XV, 698d) ποίημά τι ἐν παρῳδικοῖς ἑξαμέτροις, ἐν ᾧ εὐτραπέλως ἀμύνεται κατὰ τῶν σκωμμάτων κακοβούλων ἀνθρώπων, ὅτι ἐλθὼν ἐκ τῆς πτωχῆς Θάσου εἰς τὴν ξένην, εἰς Ἀθήνας, δὲν ἐκόμισε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν πατρίδα σωρὸν χρυσίου, ὡς ἄλλος ῥαψῳδός.

γ') *Ἀριστοφάνης (περὶ τὸ 450—385)* [6]).

199. Βίος τοῦ ποιητοῦ. Περὶ τῶν τοῦ βίου τοῦ Ἀριστοφά-

[1]) Ἀθην. X, 453. Παράδ. καὶ Hense ἐν Rhein. Mus. 31, 582 κ. ἑ.
[2]) Βίος Ἀριστοφάνους
[3]) Σουΐδας ἐν λέξει Ἀριστομένει. Ἴσως δ' ὑπῆρχον δύο Ἀριστομέναι Ἴδε Bergk ἐν Rhein. Mus. 34, 307.
[4]) Περὶ τῆς ἔν τινι διδασκαλίᾳ παραδόσεως τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Λυσίππου, ἴδε Corp. inscr. graecarum 225 καὶ 230 καὶ Petersen ἐν τοῖς Wiener Studien VII, 181.
[5]) Χαμαιλέων παρ' Ἀθην. IX, 406.
[6]) Πλὴν τοῦ ἄρθρου τοῦ Σουΐδα, οὗ τῆς πηγῆς κοινωνεῖ καὶ καλόν τι σχόλιον εἰς Πλάτ.

νους μικρὰ καὶ ἡμεῖς γνωρίζομεν, ὡς ἤδη καὶ οἱ ἀρχαῖοι. Ἦτο Κηδαθηναιεὺς [1]) τὸν δῆμον καὶ ἐκαλεῖτο Αἰγινήτης, διότι ἐκέκτητο κλῆρον γῆς αὐτόθι [2]). Καὶ ὅτι μὲν πρὸς μητρὸς ἦτο γνήσιος Ἀθηναῖος, οὐδεὶς διημφεσβήτησεν [3]), ἀλλ' ἀμφιβολία ὑπῆρχε περὶ τοῦ γένους τοῦ πατρὸς Φιλίππου, ἥτις καὶ ἐπέσυρε γραφὴν ξενίας κατ' αὐτοῦ, ὅτε τὸ πρῶτον παρῆλθεν ἐπὶ τὴν σκηνήν [4]). Ἐντεῦθεν δ' αἱ διάφοροι ὑποθέσεις τῶν γραμματικῶν, ὧν οἱ μὲν αὐτὸν Ῥόδιον ἐκάλουν ἀπὸ Λίνδου ἢ Καμείρου [5]), οἱ δὲ καὶ Αἰγύπτιον ἀπὸ τῆς αὐτόθι Ναυκράτεως [6]). Ἀλλά, καὶ ἂν μὴ ἐκυκλοφόρει ἐν ταῖς φλεψὶν αὐτοῦ καθαρὸν ἀττικὸν αἷμα, τὸ φρόνημα καὶ ἡ παιδεία ἀπεδείκνυον αὐτόν, εἴπερ τινὰ καὶ ἄλλον, γνησιώτατον Ἀθηναῖον. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ δὲν παραδίδεται ἡμῖν ὑπὸ τῶν παλαιῶν. Ἀλλ', ἐπειδὴ μόνον ὅτε ἐδίδαξε τοὺς Ἱππέας (424) ἐδικαιοῦτο ν' ἀξιώσῃ χορὸν κωμῳδῶν [7]), συμπεραίνομεν ὅτι τότε ἦτο τοὐλάχι-

Ἀπολογ. 19 c, σώζεται Βίος Ἀριστοφάνους καὶ κεφάλαιόν τι ἐν τῷ περὶ Κωμῳδίας τοῦ Ἀνωνύμου. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν ὁ C. Fr. Ranke, De vita Aristoph. ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Bern. Thiersch (1830) καὶ συντομώτερον ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Meineke 1860. Rötscher (μᾶλλον φιλόσοφος τῆς σχολῆς τοῦ Ἐγέλου ἢ φιλόλογος) Aristophanes und sein Zeitalter, Berl. 1827. Bergk ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ Meineke, Fragmenta comicorum graecorum. Müller-Strübing, Aristophanes und die historische Kritik, Leipz. 1873. Couat, Aristophane et la comédie attique. Paris 1889. Kaibel ἐν Pauly Wissowa, Encyklopädie τ. II σ. 971-994.

[1]) Βουλευτὴς Ἀριστοφάνης Κυδαθηναιεὺς ἀναφέρεται ἐν Corp. inscr. att II, 865.

[2]) Ἀριστ. Ἀχαρνέων στ. 653.

[3]) Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι κατὰ τὴν δίκην ἀνεφέρθη εἰς τὸν Ὁμηρικὸν στίχον· οὔτις ἐὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω ἐν Ὀδυσ. α, 215.

[4]) Ἐν τῷ Βίῳ λέγεται· ξενίας κατ' αὐτοῦ γραφὴν ἔθετο Κλέων. Ὁ ἀγὼν ἐτελείωσε συνδιαλλακτικῶς κατὰ τὸν Ἀριστ. ἐν Σφηκῶν στ. 1285.

[5]) Ἐρειδόμενον εἰς Ἀριστοφ. Ἀχαρν. στ. 653 παραδίδει τὸ σχόλιον, ὅτι «κατεκλήρωσε καὶ τὴν Αἴγιναν, ὡς Θεογένης φησὶν ἐν τῷ περὶ Αἰγίνης». Ἴσως τὸν κλῆρον τοῦτον ἔλαβεν ὁ ποιητὴς μετὰ τὴν τελικὴν ὑποδούλωσιν τῆς νήσου τῷ 431. Ἴδε Bergk, Griech. Litt. IV, 74

[6]) Ὁ Σουΐδας λέγει· «Ἀριστοφάνης Ῥόδιος ἤτοι Λίνδιος, οἱ δὲ Αἰγύπτιον ἔφασαν» (παράβ. καὶ σχόλ. εἰς Ἀριστ. Νεφ. 271 καὶ Ἀθην. VI, 229e) «οἱ δὲ Καμιρέα. θέσει δὲ Ἀθηναῖος».

[7]) Ὁ Ἀριστ. ἐν Νεφ. 530 λέγει· «κἀγώ, παρθένος γὰρ ἔτ' ἦν κοὐκ ἐξῆν πώ μοι τεκεῖν, ἐξέθηκα». Κατὰ τῆς εἰς τὴν ἡλικίαν ἀναφερομένης ἑρμηνείας τοῦ χωρίου τούτου κηρύττεται ὁ Römer, Zur kritik und Exegese der Wolken des Aristophanes ἐν Sitzungsber der bayer. Akademie 1896 σελ. 244 κ. ἑξῆς.

στον νομίμου ἡλικίας, ἢ πιθανώτερον εἶχεν ἡλικίαν 25—30 ἐτῶν [1]), διότι τῷ 421, ὅτε ἐδίδασκε τὴν Εἰρήνην, ἦτο ἤδη φαλακρός [2]). Ὡσαύτως καὶ περὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας αὐτοῦ οὐδεμία μὲν ἀκριβὴς περιεσώθη μαρτυρία, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἀποδεικνύεται, οὐ μόνον ὅτι ἐμελέτησε καλῶς τοὺς συγγενεῖς ποιητάς, τοὺς κωμικοὺς καὶ ἰαμβογράφους, ἀλλ' ὅτι ἦτο καὶ τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Αἰσχύλου ἐγκρατὴς καὶ τῶν ᾠδῶν τοῦ Στησιχόρου καὶ Πινδάρου, καὶ καὶ καθ' ὅλου εἰπεῖν ὅτι αἱ Μοῦσαι καὶ αἱ Χάριτες περιίσταντο περὶ τὸ λίκνον αὐτοῦ καὶ συμπαρηκολούθουν αὐτῷ διὰ παντὸς τοῦ βίου. Μεγάλην δὲ ροπὴν πρὸς τὸν βίον καὶ τὰς πεποιθήσεις τοῦ νεαροῦ ποιητοῦ ἔσχον αἱ πολιτικαὶ ἑταιρεῖαι. Ἐκ τούτου μεθ' ὅλης τῆς σφοδρότητος τῆς θερμῆς αὐτοῦ φύσεως προσεκολλήθη πρὸς τοὺς φίλους τῆς εἰρήνης καὶ τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἵτινες ἐδυσχέραινον βλέποντες τὴν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἰσχὺν τῶν ἐξ ἰδιωτῶν δυνατῶν γενομένων, οἷον τοῦ Κλέωνος καὶ Ὑπερβόλου, καὶ τὴν φορὰν τῆς νέας τῆς σχολῆς τῶν ῥητόρων καὶ τῶν σοφιστῶν παιδείας [3]). Οὕτω δὲ συνδέων τὸ ἐπίχαρι καὶ εὐτράπελον πρὸς τὴν πολιτικὴν θερμουργίαν καὶ τὴν ἠθικὴν αὐστηρότητα κατώρθωσε ν' ἀνυψώσῃ τὴν σκηνὴν τῆς ἀκολάστου Θαλίας καὶ ν'ἀποδείξῃ αὐτὴν ἑστίαν παιδεύσεως τοῦ λαοῦ καὶ δύναμιν πολιτικήν. Ἐπὶ 40 δ' ὅλα ἔτη (427—388) ἦτο κύριος τῆς κωμικῆς

1) Ἀπὸ τίνος ἡλικίας ἐδικαιοῦντο οἱ ποιηταὶ νὰ αἰτῶσι χορόν, τοῦτο δὲν ἦτο ἀκριβῶς γνωστὸν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀρχαίους ἑρμηνευτάς. Τὸ νεώτερον σχόλιον εἰς Νεφ. 510 ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ 30 ἔτους. Ἄγνοιαν τῶν πραγμάτων ἐλέγχει τὸ εἰς τοὺς Βατράχους 504 σχόλιον «σχεδὸν μειρακίσκος ἤδη ἥπτετο τῶν ἀγώνων», ἐξ οὗ οὐδὲν δικαιούμεθα νὰ συμπεράνωμεν.

2) Ἐν Εἰρ. στ. 767 λέγεται· «καὶ τοῖς φαλακροῖσι παραινοῦμεν συσπουδάζειν περὶ τῆς νίκης». Παράβ. καὶ Bergk, Comment. 203. Καὶ αἱ προτομαὶ τοῦ ποιητοῦ παριστῶσιν αὐτὸν φαλακρόν. Ὅτι δὲ φιλοπότης ἦτο, μαρτυρεῖ ὁ Ἀθήναιος ἐν X, 429 a λέγων· «Καὶ Ἀλκαῖος δὲ ὁ μελοποιός, καὶ Ἀρστοφάνης ὁ κωμῳδιοποιὸς μεθύοντες ἔγραφον τὰ ποιήματα.» Παράβ. καὶ Σφηκ. στ. 80.

3) Ὅτι ἐν ταῖς γνώμαις τοῦ Ἀριστοφάνους δὲν πρέπει νὰ ἐπιζητῶμεν τὴν ἀντικειμενικὴν κρίσιν ἱστορικοῦ ἀμερολήπτου, ἀλλὰ μᾶλλον πρέπει νὰ θεωρῶμεν αὐτὰς ὡς ὑποκειμενικὰς καὶ ἐκ φατριασμοῦ πολιτικοῦ προερχομένας, τοῦτο ὑποστηρίζει ὁ Müller-Strübing.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

σκηνῆς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐν αὐτῇ ἀγωνιζόμενος συνυπέστη καὶ τὰς μεταβολάς, αἵτινες ἐπῆλθον εἰς τὴν κωμῳδίαν ἕνεκα τῆς μεταβολῆς τῶν τε καιρῶν καὶ τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ. Διότι οἱ μὲν ἀριστοκρατικοὶ ἑταῖροι τοῦ ποιητοῦ ἀνέλαβον μὲν τὴν διοίκησιν τῶν τῆς πόλεως, ἀλλ' οὐδόλως ἐβελτίωσαν τὰ πράγματα. Ἡ δ' ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐλευθερία τοῦ λόγου ὑπεβλήθη εἰς ὀχληρὰ δεσμὰ καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ὑπὸ τοῦ τῶν ἰσχυρῶν φόβου [1]), ἡ δὲ πολιτεία εἰς πενίαν περιστᾶσα διὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ μακροχρονίου πολέμου δὲν ἠδύνατο νὰ δαπανᾷ εἰς ἀγῶνας καὶ χορηγίας. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ ποιητὴς γηράσας κατὰ μικρὸν δὲν ἦτο πλέον ἐπίσης ὁρμητικὸς καὶ ἀπηνὴς ἐν ταῖς προσβολαῖς αὐτοῦ. Ἐκ τούτων πάντων ἐξέλιπεν ἀπὸ τῆς Νικιείου εἰρήνης τὸ φατριαστικὸν πάθος ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ καὶ τελευτῶν ἐγένετο ὁ ποιητὴς ἱδρυτὴς τῆς νέας κωμῳδίας διὰ τῶν νεωτέρων αὐτοῦ κωμῳδιῶν τοῦ Πλούτου, τοῦ Αἰολοσίκωνος καὶ τοῦ Κωκάλου [2]). Καὶ τὰς μὲν τελευταίας δύο ταύτας κωμῳδίας ἐδίδαξεν οὐχὶ αὐτὸς ὑπὸ τῷ ἰδίῳ ὀνόματι, ἀλλ' ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ Ἀραρότος θέλων νὰ συστήσῃ αὐτὸν διὰ τούτων εἰς τὸ κοινόν [3]). Τὸν δὲ σωζόμενον Πλοῦτον ἐποίησεν, ἵνα διδάξῃ κατὰ τὰ Διονύσια τοῦ 388. Μικρὸν δὲ μετὰ ταῦτα, ὡς φαίνεται, ἀπέθανεν, διότι βεβαίως κατὰ τὴν 101 Ὀλυμπιάδα, ὅτε κατὰ τὸν Σουΐδαν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀραρὼς παρῆλθεν ἰδίας νὰ διδάξῃ κωμῳδίας, δὲν ἀνῆκεν εἰς τοὺς ζῶντας καὶ πιθανῶς καὶ τὸ τῷ 384 γραφὲν Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος ἐγράφη εἰς ἀνάμνησιν τοῦ πρὸ μικροῦ ἀποθανόντος ποιητοῦ. Κατέλιπε δὲ τρεῖς

[1]) Παράβ. Εἰρ. 739 κ. ἑ. Σφηκ. 1023 κ. ἑ. Ἀνάγνωθι § 195

[2]) Οὕτω λέγεται ἐν Βίῳ. « Ψηφίσματος γενομένου χορηγικοῦ ὥστε μὴ ὀνομαστὶ κωμῳδεῖν τινα καὶ τῶν χορηγῶν οὐκ ἀντεχόντων πρὸς τὸ χορηγεῖν . . . ἔγραψε Κώκαλον, ἐν ᾧ εἰσάγει φθορὰν καὶ ἀναγωρισμὸν καὶ τἄλλα πάντα, ἃ ἐζήλωσε Μένανδρος ». Παράβ. καὶ τὰ ὑπὸ Πλατωνίου ἐν τῷ Περὶ διαφορᾶς κωμῳδιῶν λεγόμενα. « τοιοῦτος οὖν ἐστιν ὁ τῆς μέσης κωμῳδίας τύπος, οἷός ἐστιν ὁ Αἰολοσίκων Ἀριστοφάνους ».

[3]) Παράβ. ὑπόθεσιν [ΙΙΙ] Πλούτου Ἀριστοφ., ἴσως δὲ καὶ διότι ὁ Ἀριστοφάνης γέρων ἦτο καὶ ἀδύνατος νὰ ὑποδυθῇ αὐτὸς τὸ πρόσωπον τοῦ πρωταγωνιστοῦ.

ἢ τέσσαρας υἱούς, ὧν ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀραρὼς ἀφιερώθησαν ὡσαύτως εἰς τὴν κωμικὴν σκηνήν [1]).

200. Ἔργα. Ὁ Ἀριστοφάνης κατέλιπε τέσσαρας καὶ τεσσαράκοντα τραγῳδίας, ὧν τέσσαρες ἐθεωροῦντο ὡς ὑποβολιμαῖαι [2]). Ἐκ τούτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἕνδεκα μόνον, τὰς δ' ἄλλας γνωρίζομεν μόνον ἐκ τοῦ ὀνόματος ἢ ἐξ ἀποσπασμάτων [3]). Ὅτι δ' ὁ ἀριθμὸς τῶν δραμάτων τοῦ ποιητοῦ ὑπολείπεται πολὺ τοῦ τῶν μεγάλων τραγικῶν, τοῦτο οὐδόλως εἶναι θαυμαστόν, διότι κατὰ τὰς ἑορτὰς τῶν Διονυσίων ἐδιδάσκετο μία μὲν μόνον κωμῳδία, τρεῖς δὲ τραγῳδίαι. Τὰς τρεῖς δὲ πρώτας κωμῳδίας ἐδίδαξε δι' ἄλλων, τοὺς Δαιταλέας μὲν διὰ τοῦ Φιλωνίδου τῷ 427, τοὺς δὲ Βαβυλωνίους τῷ 426 καὶ τοὺς Ἀχαρνέας τῷ 425 διὰ τοῦ Καλλιστράτου [4]). Ἀμφότεροι δ' οὗτοι ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτὸν καὶ βραδύτερον ὡς ὑποκριταὶ ὑποδυόμενοι ὁ μὲν τὰ πρόσωπα τῶν δημοσίων ἀρχόντων, ὁ δὲ τὰ τῶν ἰδιωτῶν, διότι βεβαίως ἕκαστος αὐτῶν πρὸς τοῦτο ἁρμόδιος ἦτο [5]). Ἐν δὲ τῇ Εἰρήνῃ τὸ κύριον πρόσωπον κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ὑπεδύθη ὁ ὑποκρι-

[1]) Κατὰ τὸν Δικαίαρχον εἶχε καὶ ἄλλον υἱὸν Φιλέταιρον καλούμενον. Καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος ἀντ' αὐτοῦ ἀναφέρει υἱὸν Νικόστρατον.

[2]) Τὰ τέσσαρα ἀμφισβητούμενα δράματα ἡ Ποίησις, ὁ Διόνυσος ναυαγός, αἱ Νῆσοι καὶ ὁ Νίοβος ἀπεδίδοντο ὑπ' ἄλλων εἰς τὸν Ἄρχιππον. Περὶ τοῦ λόγου δὲ τῆς τοιαύτης κρίσεως πραγματεύεται ὁ Kaibel ἐν Hermes 24 (1889) σελ. 42 κ. ἑξῆς.

[3]) Ἀλφαβητικὴ ἀναγραφὴ τῶν 42 δραμάτων ἁπάντων ἐν τῷ Ἀμβροσιανῷ κώδικι L 39 (ὃν ἀνεκάλυψεν ὁ Novati. Παράβ. καὶ Wilamowitz ἐν Hermes 14, 461 κ. ἑ.) καὶ ἔν τινι Βατικανῷ (ὃν ἀνεκάλυψεν ὁ Zuretti, Anal. Arist. 1892, 104). Παράδοξον εἶναι, ὅτι οὐδαμοῦ ἀναφέρεται ὁ Ἀριστοφ. ὡς νικήσας ἐν τοῖς Διονυσίοις, μόνον δ' ἐν τοῖς Ληναίοις ἐνίκησεν. Ἴδε Oehmichen ἐν Sitzungsb. der bayer. Akad. 1889, II, 156.

[4]) Ὁ Καλλίστρατος ἐδίδαξε καὶ τοὺς Δαιταλέας κατὰ τὸν Ἀνών. Περὶ Κωμῳδίας III. Παράβ. καὶ σχόλ. εἰς Νεφ. 531. Ἄλλως δὲ λόγον ποιούμενος ὁ Ἀριστοφ. περὶ τοῦ ποιητοῦ τῶν δραμάτων ἐκείνων, ὡς ἐν Ἀχαρν. 644, βεβαίως ἑαυτὸν ἐννοεῖ καὶ οὐχὶ τοὺς τὸ ὄνομα παρασχόντας. Καὶ ταῦτα δ' ἀναγιγνώσκομεν ἐν τῷ Βίῳ· «ἔσκωπτον αὐτὸν Ἀριστώνυμός τε καὶ Ἀμειψίας, τετράδι λέγοντες αὐτὸν γεγονέναι κατὰ τὴν παροιμίαν ὡς ἄλλοις πονοῦντα».

[5]) Κατὰ τὸν Βίον «διὰ μὲν Φιλωνίδου τὰ δημοτικά, διὰ δὲ Καλλιστράτου τὰ ἰδιωτικά». Ἴδε καὶ τὸ σχόλ. εἰς Ἀριστ. Νεφ. 531 καὶ Bergk παρὰ Meineke II, 916 κ. ἑξῆς. Zacher ἐν Philol 49, 313 κ. ἑξῆς.

τὴς Ἀπολλόδωρος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἄλλως ὁ ποιητὴς οὐδόλως κατεφρόνει τοῦ ἔργου τῶν ὑποκριτῶν καὶ γνωρίζομεν τοῦτο μάλιστα, ὅτι ἐν τοῖς Ἱππεῦσιν ὑπεδύθη αὐτὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Κλέωνος, διότι δῆθεν οὐδεὶς τῶν ὑποκριτῶν ἐτόλμα ν' ἀναλάβῃ τὸ ἐπικίνδυνον πρόσωπον [1]). Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ ποιητοῦ, ὡς φυσικόν, τὰ δράματα αὐτοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσι πλέον ἐπὶ τῆς σκηνῆς ὡς τὰ τῶν τραγικῶν. Αἴτιον δὲ τούτου ἦτο ὅτι καὶ τὸ ὕφος καὶ αἱ ὑποθέσεις τῶν πρὸς τοὺς καιροὺς ἐκείνους ποιηθέντων ἔργων τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας οὔτε τὸ αὐτό, ὡς ἄλλοτε, ἐνδιαφέρον νὰ κινήσωσιν ἠδύναντο, οὔτε πρὸς τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ τῶν νεωτέρων προσήρμοζον. Ἀλλὰ τοσούτῳ μᾶλλον καὶ ἀνεγιγνώσκοντο καὶ ὑπεμνηματίζοντο ὑπὸ τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐκ τούτου, ἂν καὶ διεβλήθη ὁ ποιητὴς ὑπὸ τῶν νηφαλίων ἀνδρῶν τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων, ὡς ὑπὸ Δίωνος τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Πλουτάρχου [2]), διὰ τὰ δριμέα καὶ βδελυρὰ σκώμματα, διεσώθησαν ὅμως ἕνδεκα αὐτοῦ κωμῳδίαι, αἱ ὀνομαστόταται βεβαίως καὶ χαρακτηριστικώταται, καὶ πρὸς τούτοις σοφώτατα καὶ εὐστοχώτατα σχόλια, ὧν ἄνευ δυσχερεστάτη θ' ἀπέβαινεν ἡμῖν ἡ ἑρμηνεία καὶ ὁ ὁρισμὸς τοῦ χρόνου ἑκάστης τῶν κωμῳδιῶν. Ἑκάστην ἄρα τῶν ἕνδεκα τούτων κωμῳδιῶν θὰ ἐξετάσωμεν νῦν ἰδίᾳ κατὰ χρονολογικὴν τάξιν [3]).

[1]) Κατὰ τὸν Βίον «οὐδενὸς τῶν σκευοποιῶν τολμήσαντος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ (Κλέωνος) σκευάσαι, δι' ἑαυτοῦ Ἀριστοφάνης ὑπεκρίνατο, αὐτοῦ τὸ πρόσωπον μίλτῳ χρίσας», ὅπερ φαίνεται ἐξαγόμενον ἐκ τοῦ ἐν Ἱππεῦσι (230 καὶ ἑξῆς) χωρίου.

[2]) Δίων. Χρυσοστ. 18, 6 σ. 476R. Πλουτ. Συγκρίσεως Ἀριστοφάνους καὶ Μενάνδρου ἐπιτομὴ [τόμ. 5, 203 κ ἑ]. Ὁ ἰατρὸς Γαληνὸς ἔγραψε βιβλίον ἐπιγραφόμενον "Εἰ χρήσιμον ἀνάγνωσμα τοῖς παιδευομένοις ἡ παλαιὰ κωμῳδία„. [Τὰς περὶ Ἀριστοφάνους κρίσεις τῶν ἀρχαίων περισυνήγαγεν ὁ Setti ἐν Rivist. di filol. class. 1882 τ· 10 σ. 132 κ. ἑ.].

[3]) Ἐντῷ κυρίῳ κώδικι, τῷ ῥαβεννατικῷ, ἁπαντῶσιν αἱ κωμῳδίαι κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν· Πλοῦτος, Νεφέλαι, Βάτραχοι, Ἱππῆς, Ἀχαρνῆς. Σφῆκες, Εἰρήνη, Ὄρνιθες, Θεσμοφοριάζουσαι, Ἐκκλησιάζουσαι, Λυσιστράτη. Λόγος δὲ τῆς κατατάξεως ταύτης δὲν ἦτο ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐποιήθησαν αἱ κωμῳδίαι, διότι μᾶλλον προηγοῦνται αἱ τρεῖς μᾶλλον ἄξιαι ἀναγνώσεως φανεῖσαι εἰς τοὺς μεταγενεστέρους γραμματικούς, ὁ Πλοῦτος ὡς ὑπόδειγμα τῆς νέας κωμῳδίας καὶ αἱ Νεφέλαι καὶ οἱ Βάτραχοι διὰ τὴν ἀναφορὰν αὐτῶν πρὸς τὸν Σωκράτην καὶ Εὐριπίδην. Εἰς τὰς τρεῖς δὲ ταύτας ὡς φαίνεται, προσέθεσαν ἄλλοι βραδύτερον ὡς τετάρτην τοὺς Ἱππέας, διότι αἱ

201. Ἀχαρνῆς ὀνομάζεται ἡ παλαιοτάτη τῶν περισωθεισῶν κωμῳδιῶν, ἥτις ἐδιδάχθη διὰ τοῦ Καλλιστράτου τῷ 425 ἐν τοῖς Ληναίοις καὶ ἔτυχε τῶν πρωτείων [1]). Τὴν ἑορτὴν συνεμφαίνει αὐτὸς ὁ ποιητὴς ἐν στίχῳ 504 λέγων· «αὐτοὶ γάρ ἐσμεν οὐπὶ Ληναίῳ τ' ἀγών, κοὔπω ξένοι πάρεισιν,» καὶ τοῦτο, διότι ὁ Κλέων εἶχεν εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὴν Βουλὴν κατηγορῶν, ὅτι κατὰ τὸ πρότερον ἔτος ἐν τοῖς Βαβυλωνίοις κατέστησε πρὸ τῆς Ἑλλάδος συμπάσης γελοίαν καὶ τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν Ἀθηναίων [2]). Τὸ ὄνομα δ' ἔλαβεν ἡ κωμῳδία αὕτη ἐκ τοῦ χοροῦ, ὃς συνίστατο ἐξ ἀνθρακέων τοῦ δήμου Ἀχαρνῶν, ῥωμαλέων, εὐσταλῶν ἀνδρῶν, πρὸς ὧν τὴν νευρώδη ῥώμην ἄριστα ἥρμοζεν ὁ γοργὸς καὶ εὔτονος ῥυθμὸς τῶν κρητικῶν καὶ τροχαίων. Ἀφορμὴν δὲ παρέσχεν εἰς τὸν ποιητὴν ἡ ἀντίθεσις ἡ ὑπάρχουσα ἀνὰ μέσον τῶν ποθούντων τὴν εἰρήνην ἀγροτῶν, οἵτινες ἐδυσχέραινον διὰ τὰς ταλαιπωρίας τοῦ πολέμου, καὶ τῶν δημαγωγιῶν τῶν δημαγωγῶν καὶ σιδηροφάγων τοῦ κόμματος τοῦ Κλέωνος καὶ Λαμάχου, ὧν ὁ σῖτος εὐθαλέστατος ἤνθει τρεφόμενος ἐκ τῶν δεινῶν τοῦ πολέμου. Ἐπίτροπος δὲ τῶν πρώτων εἶναι ὁ χρηστὸς Δικαιόπολις, ὃς πέμψας τὸν Ἀμφίθεον εἰς Σπάρτην συνῆψε καθ' ἑαυτὸν εἰρήνην πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ νῦν εὔθυμος καὶ χαίρων, ὡς ἄλλοτε ἐν τοῖς χρόνοις τῆς εἰρήνης, πανηγυρίζει τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια [3]). Περιπλέκεται δ' ἡ πρᾶξις καὶ διὰ τοῦ χοροῦ τῶν Ἀχαρνέων, οἵτινες λιθοβολοῦντες τὸν προδότην, διότι ἐτόλμησε νὰ συνάψῃ τὴν εἰρήνην πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τῆς πόλεως, ἀναγκάζουσι ν' ἀ-

ἄλλαι Ἀχαρ. — Ὄρν. διετάχθησαν κατὰ χρονολογικὴν ἀκολουθίαν, (ἴδε ἀνωτ. § 164) Τὸ τέλος ἀποτελοῦσιν αἱ τρεῖς περὶ τῶν γυναικῶν κωμῳδίαι.

[1]) Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν "Ἐδιδάχθη ἐπὶ Εὐθυδήμου ἄρχοντος ἐν Ληναίοις διὰ Καλλιστράτου καὶ πρῶτος ἦν· δεύτερος Κρατῖνος Χειμαζομένοις, τρίτος Εὔπολις Νουμηνίαις».

[2]) Σχόλ. εἰς Ἀχαρν. 502 Ὁ Σχολ. ἐν σχολ. εἰς Σφηκ. 1275 χαρακτηρίζει τὸν τύπον τῆς γραφῆς ὡς εἰσαγωγὴν εἰς τὴν βουλήν. Ἀλλ' ὅμως ὁ ποιητὴς ἦτο ἀνυπεύθυνος, διότι δι' ἄλλου μὲν ἐδιδάχθη ἡ κωμῳδία, μόνος δὲ ὁ διδάξας ἠδύνατο νὰ κατηγορηθῇ. Κατὰ τὸ σχόλ. εἰς Ἀχαρ. 377 ὁ Κλέων ἐγράψατο δίκην ξενίας.

[3]) Διά τινος πᾶν ὅριον ὑπερβαινούσης ἐλευθερίας μεταβιβάζει ὁ ποιητὴς ἀπὸ τοῦ στίχου 240 τὴν σκηνὴν ἐκ τῆς πόλεως εἰς τοὺς ἀγρούς, περὶ οὗ ἴδε Haupt. Opusc. II, 458 κ. ἑ.

πολογηθῇ ἔχων τὴν κεφαλὴν ὑπὲρ ἐπιξήνου, ἔτι δὲ μᾶλλον διὰ τῆς δραματικῆς ἀντιθέσεως τοῦ ἁπλοϊκοῦ ἀγρότου καὶ τοῦ φιλοπολέμου, τοῦ τρεῖς λόφους ὥσπερ Ὀθωμανὸς πασᾶς φέροντος Λαμάχου, ὃς ἐκστρατεύει μὲν κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων Βοιωτῶν, ἐν ᾧ ἐκεῖνος εἰς συμπόσιον προσκαλεῖται, φέρεται δ' ὀπίσω βαρέως τετρωμένος, ἐν ᾧ ἐκεῖνος μετὰ τὸ εὔθυμον συμπόσιον ἀγάλλεται καὶ ὀρχεῖται. Ταῦτα δὲ πάντα ἐμψυχοῦνται ὑπὸ τῶν ὑπερεκχειλιζόντων σκωμμάτων καὶ τερπνοτάτων σκηνῶν, οἷαι ἡ τῶν πρέσβεων τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ἡ τοῦ φροντιστηρίου τοῦ Εὐριπίδου, ἡ τῆς πωλήσεως τῶν μεγαρικῶν δελφάκων. Παρὰ πᾶσαν δὲ τὴν σπουδαιότητα τῆς πολιτικῆς βάσεως τῆς ὑποθέσεως, ἥτις ἀπανταχοῦ διαφαίνεται, καταφαίνεται καὶ ἡ ἀκολασία τῆς διονυσιακῆς ἑορτῆς, ἥτις προκαλεῖ καὶ αἰτιολογεῖ τὰς σκαιοτάτας βωμολοχίας [1]). Ὁ δὲ χορὸς ἐν τῇ παραβάσει (626 - 718) ὑπερα-πολογεῖται γενναίως τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν.

202. Οἱ δ' Ἱππῆς, οὓς προαγγέλουσιν ἤδη οἱ Ἀχαρνῆς ἐν στίχῳ 301, ἀνεβιβάσθησαν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τῷ 424 ἐν τοῖς Ληναίοις καὶ ἔτυχον τῶν πρωτείων [2]). Τὴν κατασκευὴν δὲ καὶ τὴν τάσιν τῆς κωμῳδίας ἐλέγχει αὐτὸ τὸ ὄνομα. Οἱ ἄριστοι δῆλα δὴ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν, οἱ ἱππεῖς καὶ οἱ υἱοὶ τῶν εὐγενῶν, περιεποίησαν τὴν τιμὴν εἰς τὸν Ἀριστοφάνην νὰ ἀποτελέσωσιν αὐτοὶ τὸν χορόν [3]). Τοῦτο δ' ἀνύψωσε τὸ πολιτικὸν φρόνημα τοῦ ὑπὸ τῶν ἀρίστων τῆς πόλεως ἐνώπιον πάντων ὑποστηριζομένου ποιητοῦ, ὃς μετὰ παῤῥησίας ἀκαταλήπτου εἰς τὸ νῦν ἀστυνομικὸν σύστημα οὐ μόνον ἐλέγχει ἀπροκαλύπτως τὸν λυμαινόμενον τὴν

[1]) Ὁ Müller-Stübing ἐν σελ. 493 κ. ἑ. ἀποδέχεται, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι ἐπεξειργασμένον, διότι ὁ Λάμαχος ὁτὲ μὲν ὡς στρατηγός, ὁτὲ δ' ὡς λοχαγὸς ἐπιφαίνεται. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ὑποστηρίζει ὁ Zielinski, Gliederung der altatt. Komöd. 54 κ. ἑ. πειρώμενος ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἀντὶ τῆς ψυχρᾶς σκηνῆς τῆς λογομαχίας 593 κ. ἑ. ἐν τῇ πρώτῃ ἐπεξεργασίᾳ ἀπήντα τέλειος ἀγών.

[2]) Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ἦλθε δεύτερος Κρατῖνος Σατύροις, τρίτος Ἀριστομένης Ὑλοφόροις. Περὶ τῶν Ἱππέων δὲ λέγει ἡ ὑπόθεσις «τὸ δρᾶμα τῶν ἄγαν καλῶς πεποιημένων».

[3]) Εὐγνώμων ὁμολογεῖ τὴν ὑψηλὴν τιμὴν ὁ ποιητὴς ἐν Σφηξῶν στίχῳ 1023.

πόλιν παντοδύναμον Κλέωνα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ πάντων κυρίου δήμου ἐκσφενδονᾷ εὐπαρρήσιάστως τὰς πικροτάτας ἀληθείας. Οὐ μόνον δ' ἡ ἐπιμελὴς διάθεσις, ἀλλὰ καὶ ἡ αὐστηρῶς διεξηγμένη ὑπόθεσις ἀποδεικνύουσι τοὺς Ἱππέας ἔργον κρεῖττον καὶ τῶν μετὰ μεγαλοφυοῦς ἀκολασίας πεποιημένων Ἀχαρνέων. Ἐν αὐτῷ ὁ δῆμος, γέρων, ὀξύχολος, εὐπρόσοδος οὐ μόνον εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κολακείαν ἄρχεται τέλεον ὑπὸ τοῦ νέου αὐτοῦ οἰκέτου Κλέωνος, ὃς οὐ μόνον ἐμπειρότατος εἶναι παντοιοτρόπως νὰ δελεάζῃ τὸν γέροντα δεσπότην, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν στρατηγῶν Νικίου καὶ Δημοσθένους κατώρθωσε πρὸ μικροῦ ν' ἁφαρπάσῃ τὸν εὐγευστότατον ψωμόν. Ἐν τῷ προλόγῳ δὲ παρέρχονται δύο ἄλλοι οἰκέται τοῦ δήμου, οὓς οἱ γραμματικοὶ βαπτίσαντες ἐκάλεσαν Δημοσθένην καὶ Νικίαν [1]), οἵτινες ὀδύρονται ἕνεκα τοῦ νέου αὐτῶν ἑταίρου, τοῦ Παφλαγόνος, ὃς διὰ τῶν κολακειῶν ἀπεστέρησεν αὐτοὺς τῆς εὐνοίας τοῦ δεσπότου. Ἀλλὰ χρησμός τις ἐξ ἐκείνων, οἵτινες κατὰ δωδεκάδας τότε ἐκυκλοφοροῦντο προλέγοντες περὶ τῶν κοινῶν, δεικνύει εἰς αὐτοὺς τὴν ὁδόν, ἣν πορευόμενοι θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκβάλωσι τῆς ἀρχῆς τὸν ἐπίτριπτον ἑταῖρον. Ἐξευρίσκουσιν δῆλα δὴ τέταρτόν τινα οἰκέτην, τὸν ἀλλαντοπώλην Ἀγοράκριτον [2]), ὃς ὑπερβάλλει καὶ αὐτὸν τὸν βυρσοδέψην Κλέωνα κατὰ τὴν ἀναίδειαν. Ἡ διαίρεσις δὲ τοῦ δράματος εἰς πράξεις ὑποδηλοῦται διὰ τῶν παραβάσεων καὶ τῆς μεταβολῆς τῶν σκηνῶν. Μετὰ τὸν πρόλογον δῆλα δὴ συλλαμβάνεται τὸ πρῶτον ὁ Κλέων ἐν τῷ φανερῷ, καίπερ κραυγάζων καὶ ἐπικαλούμενος τὴν βοήθειαν τῶν ἡλιαστῶν καὶ διαμαρτυρόμενος, ὑπὸ τοῦ ἀλλαντοπώλου συνεπικούρους ἔχοντος τοὺς ἱππέας, τοὺς ἀδιαλλάκτους ἐχθροὺς τοῦ δημαγωγοῦ. Εἶτα

[1]) Τὰ ὀνόματα ἀναγινώσκονται νῦν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι καὶ τοῖς χειρογράφοις, ἀλλ', ὡς ἡ ὑπόθεσις διδάσκει, ἐτέθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν γραμματικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας.

[2]) Τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀντιπάλου τούτου εἶναι μὲν πλάσματα τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ἴσως ἐν τῷ χαρακτηρισμῷ ἐδανείσθη οὗτος γραμμάς τινας ἐκ τοῦ προσώπου τοῦ ἐπίσης χυδαίου δημαγωγοῦ Ὑπερβόλου. Ὁ Müller-Strübing ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 556 ἐν τῇ σημ. πειρᾶται νὰ παραγάγῃ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Ἀγόρατος+Θεόκριτος.

ὁ ἀλλαντοπώλης μετὰ τὴν παράβασιν διηγεῖται ἐν μακρᾷ παροδικῇ ῥήσει τὰ ἐν τῇ βουλῇ γενόμενα κατὰ τὴν δίκην καὶ ἔπειτα ἐπέρχεται ἡ μακρὰ πρὸ τοῦ δήμου διαδικασία, καθ' ἣν τελευτῶσαν ἑκάτερος τῶν ἀντιδίκων πειρᾶται ἐπιχαριτώτατα νὰ ὑπερβάλλῃ τὸν ἐχθρὸν πλείονα χαριζόμενος εἰς τὸν δῆμον. Μετὰ δευτέραν δέ τινα παράβασιν ὁ νικητὴς Ἀγοράκριτος λαβὼν τὸν δακτύλιον (στ. 947) παρέρχεται ἐν ἑορτασίμῳ πομπῇ μετὰ τοῦ ἀφεψημένου καὶ καλοῦ διὰ τοῦτο ἐκ κακοῦ γενομένου δήμου ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς νέας τῶν πραγμάτων καταστάσεως. Διαποικίλλεται δ' ἡ πρᾶξις ὑπὸ παντοίων δηκτικῶν ἐπινοιῶν καὶ σκωμμάτων, εἰς ἃ ἱκανὴν ὕλην παρεῖχεν ἡ δημαγωγία τῶν χρόνων ἐκείνων. Θαυμαστὰ δὲ καὶ διὰ τὸν ῥυθμὸν καὶ διὰ τὸ περιεχόμενον εἶναι τὰ εὔθυμα ᾄσματα τῶν ἱππέων καὶ αἱ ἱστορικαὶ ἀνασκοπαὶ τῶν προγενεστέρων ποιητῶν ἐν τῇ πρώτῃ παραβάσει (505-610). Καὶ σεμνύνεται μὲν ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς Νεφέλαις (549) ἐπὶ τῷ κατορθώματι, ὅτι ἔπαισε Κλέων' ἐς τὴν γαστέρα, ἀλλ' ἡ τολμηρὰ αὐτοῦ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ βυρσοδέψου Κλέωνος καὶ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ ἐγένετο ἀφορμὴ διωγμῶν καὶ δίκης, ὡς αὐτὸς ὑπαινίσσεται ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τῶν Σφηκῶν (στ. 1285) [1] λέγων· «ἡνίκα Κλέων μ' ὑπετάραττεν ἐπικείμενος καὶ μεκακίαις ἔκνισεν». Ἐν τούτοις τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀριστοφάνους παρώρμησεν ἄλλους ποιητὰς καὶ δὴ τὸν Εὔπολιν καὶ Ἑρμιππον νὰ ἐπιτεθῶσι καθ' ὅμοιον τρόπον κατὰ τοῦ λυχνοποιοῦ Ὑπερβόλου [2].

203. Αἱ δὲ Νεφέλαι ἐποιήθησαν, ἵνα διδαχθῶσι τὸ πρῶ-

[1] Εἰς τὴν γραφὴν τοῦ Κλέωνος ἀναφέρει ὁ Bergk ἐν τοῖς Klein. Schriften, II, 467 τὸ χωρίον τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Πολιτ. Ἀθην. 2, 18. Πλὴν τῶν Ἱππέων καὶ αἱ Ὀλκάδες, τοῦ Ἀριστοφάνους διδαχθεῖσαι ἐν τοῖς Ληναίοις τοῦ 423 ἐπετίθεντο κατὰ τοῦ Κλέωνος καὶ τῶν περὶ αὐτόν.

[2] Ἀριστ. Νεφ. 553 κ.ἑ. Τὸ Σχόλ. εἰς Νεφ. 554 ἐπάγεται ἐκ τῶν Βαπτῶν τοῦ Εὐπόλιδος τὸν στίχον· «κακείνους τοὺς Ἱππέας ξυνεποίησα τῷ φαλακρῷ τούτῳ κἀδωρησάμην», ὅπερ οἱ παλαιοὶ ἀνέφερον εἰς τὴν δευτέραν παράβασιν στ. 1288 - 1315. Πῶς δὲ πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο, πειρᾶται νὰ ἐξεύρῃ ὁ Kirchhoff ἐν Hermes 13, 287 κ. ἑ.

HBOU Μελή Η. Μελικόα

τον τῷ 423 κατὰ τὰ Διονύσια, ἀλλ', ἐπειδὴ ψυχρᾶς ἔτυχον ἀποδοχῆς [1]), διεσκεύασεν αὐτὰς αὖθις ὁ ποιητής. Καὶ αἱ δεύτεραι μὲν αὗται Νεφέλαι, αἵτινες ὅμως οὔτε ἐτελειώθησαν, οὔτε ἐδιδάχθησαν [2]), πρόκεινται νῦν εἰς ἡμᾶς. Ἀλλ' οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ εἶχον καὶ τὰς πρώτας, ἃς ἠδύναντο νὰ συγκρίνωσι πρὸς ταύτας [3]), καὶ διδάσκουσιν, ὅτι νέαι προσθῆκαι εἶναι ἡ παράβασις κυρίως, ἐν ᾗ ὀδύρεται ὁ ποιητὴς διὰ τὴν ἀνεπιείκειαν τῶν θεατῶν (στ. 518 κ. ἑ.) [4]), ἡ αἰτιλογία τοῦ δικαίου καὶ ἀδίκου λόγου (στ. 889—1104) καὶ τὸ τέλος, ἐν ᾧ κατακαίεται τὸ φροντιστήριον τοῦ Σωκράτους. Ἀλλ', ὡς προλαβόντως εἴπομεν, δὲν ἐξετιμήθη τὸ ἔργον δεόντως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, διότι τὸ μὲν πολὺ πλῆθος οὐδόλως ἐνδιεφέρετο περὶ τῶν φιλοσοφικῶν μελετῶν, οἱ δ' ἀγαθοὶ ἠγανάκτουν διὰ τὴν ἄδικον διαστροφὴν τῆς μορφῆς τοῦ Σωκράτους. Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὅμως ὁ ποιητὴς ἐθεώρει τὸ ἔργον τοῦτο ὡς τὸ ἄριστον αὐτοῦ καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἐδικαίωσαν ἐν μέρει τὴν κρίσιν ταύτην, διότι οὐδεμία ἄλλη κωμῳδία ἀνεγιγνώσκετο καὶ ὑπεμνηματίζετο ὑπό τε τῶν παλαιοτέρων καὶ τῶν νεωτέρων τοσοῦτον, ὅσον αὕτη. Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον κινεῖ μᾶλλον τὸ παγκόσμιον πρόσωπον τοῦ Σωκράτους ἢ αἱ ποιητικαὶ καλλοναὶ τοῦ ἔργου, διότι ἀληθῶς ἡ τελεία διαστροφὴ τοῦ φιλοσόφου [5]) καὶ ἡ ἐλαττωματικὴ σύμπηξις τῶν διαφόρων μερῶν δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἰδιαίτεροι

1) Ὁ Ἀριστοφάνης ἐγένετο τρίτος, πρῶτος δ' ὁ Κρατῖνος Πυτίνῃ καὶ δεύτερος ὁ Ἀμειψίας Κόννῳ.

2) Ἐσφαλμένως ἔχει ἡ παράδοσις τῆς IV ὑποθέσεως· «αἱ δὲ δεύτεραι Νεφέλαι ἐπὶ Ἀμεινίου ἄρχοντος». Τὰ ἐναντία λέγει ὁ Ἐρατοσθένης ἐν τῷ σχολίῳ εἰς στίχ. 552. Ἴδε Gröbl, Die ältesten Hypotheseis zu Aristophanes, Progr. Dillingen 1890.

3) Περὶ τούτου ἴδε τὴν ἕκτην ὑπόθεσιν καὶ Ἐρατοσθένην ἐν τῷ σχολίῳ εἰς στίχ. 552. Παράβ. καὶ Teuffel ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Νεφελῶν, Dindorf. De Aristoph. Fragmentis 15—23, Zielinski ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 34 κ. ἑξ. Ὁ Heidhues, Ueber die Wolken des Aristophanes, Progr. Köln 1897 ἀμφισβητεῖ, ὅτι δὲν ἐγένετο μεγάλη τις διασκευὴ καὶ ἀποδέχεται ὅτι ἡ παράβασις μόνον ἐν μέρει ἀντικατεστάθη ὑπὸ νέας

4) Ὡσαύτως καὶ ἐν Σφηκ. 1044 κ. ἑξῆς.

5) Ὅτι ἐν τούτοις γραμμαί τινες τοῦ σωκρατικοῦ ἤθους ὀρθῶς ἀπεικάσθησαν, ἀποδεικνύει ὁ Römer, Zur Kritik und Exegese der Wolken des Aristophanes ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad, 1896 σελ. 221 καὶ ἑξῆς.

τιμητικοὶ τίτλοι. Στρέφονται ἄρα αἱ Νεφέλαι κατὰ τοῦ πνεύματος τῶν νέων χρόνων καὶ τῆς νέας τάσεως τῆς σοφιστικῆς καὶ ῥητορικῆς ἀγωγῆς[1]). Εἰσάγει δ' ὁ Ἀριστοφάνης τὸν Σωκράτην ὡς πρόμαχον τῶν νέων τούτων τάσεων διὰ τοῦτο καὶ μόνον, διότι τὸ μὲν ἡ ἐξωτερικὴ αὐτοῦ μορφὴ ἦτο ἐξαιρέτως κωμική, τὸ δ' ἐκ τῶν φιλοσόφων τῶν χρόνων ἐκείνων οὐδεὶς ἦτο μᾶλλον γνωστὸς αὐτοῦ ἢ μᾶλλον δυνατός. Ὁ Σωκράτης ἄρα ἐπιφαίνεται ὅλως ἐναντίον τῶν ἀρχῶν, ἃς καθ' ἅπαντα τὸν βίον ἐπρέσβευεν, ὡς μεριμνοφροντιστής τις φυσικὸς φιλόσοφος ἐπὶ κρεμάθρας αἰωρούμενος καὶ ἀποσκοπῶν εἰς τοὺς ἀστέρας καὶ προσφωνῶν τὰς αἰθερίους μορφὰς τῶν νεφελῶν ὡς θεούς. Εἰσέρχεται δὲ πρὸς αὐτὸν ἀπαίδευτός τις πρεσβύτης, ὁ Στρεψιάδης, ὃν ἡ εὐγένεια τῆς γυναικὸς καὶ τὰ εὐγενῆ πάθη τοῦ υἱοῦ Φειδιππίδου κατέστησαν ὑπέρχρεων, καὶ ἐπαιτεῖ βοήθειαν ἐλπίζων, ὅτι διὰ τῶν τεχνασμάτων τῆς νέας σοφίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν διωγμῶν τῶν δανειστῶν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἄρα εἰσέρχεται αὐτὸς ὡς μαθητὴς εἰς τὸ φροντιστήριον, ἀλλ' ἐκδιώκεται ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ὡς ἀδυνατῶν νὰ μάθῃ διὰ τὸ γῆρας καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς μνήμης καὶ ὑποστρέψας πείθει τὸν υἱὸν Φειδιππίδην νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Σωκράτους. Οὗτος δὲ τοσοῦτον εὐμαθὴς ἀποδεικνύεται, ὥστε ὁ γέρων πατὴρ ὑπερχαρὴς βλέπει τοὺς δανειστὰς ἀπράκτους ἀπερχομένους. Ἀλλὰ ταχέως κατανοεῖ μετὰ λύπης, ὅτι ἡ πονηρία τῆς νέας διδασκαλίας ἀποβαίνει εἰς βλάβην ἑαυτοῦ, διότι ὁ υἱὸς ξυλοκοπεῖ αὐτὸν καὶ ἀποδεικνύει σαφῶς, ὅτι ὅλως νόμιμον καὶ δίκαιον εἶναι ν' ἀναλαμβάνουσιν οἱ γονεῖς τὰ ῥαπίσματα καὶ τὰς πληγάς, ἃς οἱ υἱοὶ κατὰ τὴν νεότητα ἔλαβον. Ἐκ τούτου ὑπεραλγῶν ὁ γέρων κατακαίει τὴν οἰκίαν τοῦ ἀθέου Σωκράτους καὶ Χαιρεφῶντος καὶ τὸ δρᾶμα τελευτᾷ. Ὁ Πλάτων δ' ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ ὡς κυρίους αἰτίους τῆς ἐσφαλμένης περὶ Σωκράτους κρίσεως θεωρεῖ τοὺς κωμικοὺς ποιητὰς καὶ ὑπαινίσσεται ἀριδήλως τὰς Νεφέλας ταῦτα

[1]) Süvern, Ueber die Wolken des Aristophanes, Berl. 1826. F. V. Fritzsche, De Socrate veterum comicorum ἐν ταῖς Quaestiones Aristoph. σελ 97 - 295.

λέγων ἐν τῷ 3 κεφαλαίῳ 'Αλλ' ὁ αὐτὸς βραδύτερον εἰσάγει τόν τε Σωκράτη καὶ τὸν 'Αριστοφάνη θυμηδῶς διαλεγομένους ἐν τῷ Συμποσίῳ πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ τὰ διονυσιακὰ σκώμματα ἀπὸ τῆς κοινῆς συκοφαντίας.

204. Διὰ τῶν Σ φ η κ ῶ ν δ', οἵτινες ἐδιδάχθησαν ἐν τοῖς Ληναίοις τῷ 422 [1]), ἐπανῆλθε μὲν καὶ αὖθις ὁ 'Αριστοφάνης εἰς τὴν πολιτικὴν κωμῳδίαν, ἀλλ' ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ δράματος ἐτήρησε τὴν αὐτὴν οἰκονομίαν τῶν Νεφελῶν μεταβαλὼν μόνον τὰ πρόσωπα. Ἐν ᾧ δῆλα δὴ ἐν ταύταις ὁ γέρων Στρεψιάδης εἰσάγει τὸν νέον Φειδιππίδην εἰς τὴν νέαν σχολήν, ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐν τοῖς Σφηξὶ πειρᾶται ὁ νέος Βδελυκλέων, ὁ βδελυττόμενος τὸν Κλέωνα, νὰ θεραπεύσῃ ἀπὸ τῆς νόσου τῆς φιλοδικίας τὸν γέροντα φίλον τοῦ Κλέωνος, Φιλοκλέωνα. Ἐγκαθείρξας λοιπὸν τὸ πρῶτον φυλάσσει αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ ἀποδιώκει διὰ τῆς βίας τοὺς συνδικαστάς, οἵτινες ἀπὸ πρωΐας ἦλθον, ἵνα παραλάβωσιν αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον. 'Αλλ' ὁ πρεσβύτης παρὰ τὰς νουθεσίας τοῦ υἱοῦ δὲν ἀπαλλάσσεται τοῦ πάθους καὶ ἀναγκάζεται ὁ υἱὸς νὰ σχηματίσῃ ἴδιον δικαστήριον ἐν τῷ οἴκῳ. Ἐπεισάγονται δῆλα δὴ δύο κύνες, οἵτινες καὶ κρίνονται, ἡ δὲ δίκη εἶναι ἀστειοτάτη παρῳδία τῆς ἔριδος τοῦ Κλέωνος καὶ Λάχητος [2]). Ἐν τούτῳ δὲ τῷ κυρίῳ μέρει τοῦ δράματος ἐπικρατεῖ ἡ σπουδαιότης τῆς ἠθικῆς ἀγανακτήσεως, ἥτις στρέφεται μὲν κυρίως κατ' ἀρχαίας νόσου ἐ ν τ ε τ ο κ υ ί α ς ἐ ν τ ῇ π ό λ ε ι (κατὰ τὸν 651 στίχον) τοῦ δήμου τῶν 'Αθηναίων, τῆς διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ δικαστικοῦ μισθοῦ ἀπὸ ἑνὸς ἢ δύο ὀβολῶν εἰς τρεῖς ὑπερμέτρως ἐπιταθείσης φιλοδικίας, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ βάλλει καὶ ὀξύτατα βέλη κατὰ τοῦ Κλέωνος καὶ τῶν ἄλλων δημοκολάκων, οἵτινες διεβουκόλουν τοὺς μαραθωνομάχους παρέχοντες τὸν πενιχρὸν δικα-

[1]) Ἐν τῇ ὑποθέσει τῶν Σφηκῶν ἀναγιγνώσκομεν· « ἐδιδάχθη ἐπὶ ἄρχοντος 'Αμεινίου διὰ Φιλωνίδου εἰς Λήναια ἐν τῇ πθ'. Ὀλυμπιάδι· δεύτερος ἦν καὶ ἐνίκα πρῶτος (καὶ ἐνίκα πρῶτος· δεύτερος ἦν· διώρθωσεν ὁ Leo) Φιλωνίδης Προάγωνι, Λεύκων Πρέσβεσι τρίτος». Κατὰ τῆς φιλοδικίας ἐστρέφοντο καὶ οἱ Π ρ ο σ π ά λ τ ι ο ι τοῦ Εὐπόλιδος.

[2]) Ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ Λάχητος ὑπολανθάνει ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ κυνὸς Λ ά β η τ ο ς, ὑποπτεύει τὸ σχόλ. εἰς Σφηκ. 832.

στικὸν μισθόν, ἵνα ἀναιδέστερον αὐτοὶ πληρῶσι τὰ βαλάντια αὐτῶν τοῦ πολὺ σπουδαιοτέρου μέρους τῶν δημοσίων προσόδων. Κατὰ τὸ τέλος δὲ τὸ δρᾶμα ἀναλαμβάνει τὴν ἀστείαν ὄψιν, ἣν ἔστεργον οἱ φίλοι τοῦ γελοίου καὶ τῶν εὐθύμων καπηλικῶν σκηνῶν. Ὁ γέρων δῆλα δὴ Φιλοκλέων εἰσάγεται ὑπὸ τοῦ υἱοῦ, ἵνα θεραπευθῇ τέλεον, εἰς εὔθυμον συμπόσιον, ἐν ᾧ τέλεον ἀπεκδυόμενος τὴν σκυθρωπότητα πειρᾶται νὰ θέλξῃ τὴν αὐλητρίδα, ξυλοκοπεῖ τοὺς συμπότας καὶ τέλος ὀρχούμενος καὶ ὀλολύζων μετὰ τοῦ χοροῦ ἐξέρχεται τῆς σκηνῆς. Τὸ ὄνομα δ' ἔλαβεν ἡ κωμῳδία ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν δικαστῶν, οἵτινες παρίσταντο ὡς σφῆκες ὀξὺ ἔχοντες κέντρον ἕνεκα τῆς χαλεπότητος καὶ σκληρότητος αὐτῶν. Συνωδεύοντο δ' οὗτοι, ἅτε πρὸ τῆς αὐγῆς ἐγερθέντες, ὑπὸ τριῶν λαμπαδηφόρων παιδίων, ἅτινα ἐν τέλει ἐπανέρχονται ὡς οἱ ὀρχούμενοι υἱοὶ τοῦ τραγικοῦ Καρκίνου [1]).

Εἶναι δ' ἡ κωμῳδία αὕτη ἐκ τῶν ἀρίστων τοῦ ποιητοῦ, ἅτε συνδέουσα τὴν ἠθικὴν αὐστηρότητα τοῦ ἀδεκάστου πολιτικοῦ πρὸς τὴν ἀνεξάντλητον εὐφυολογίαν τοῦ εὐφυεστάτου ποιητοῦ. Ἀπομίμησις δ' αὐτῆς εἶναι ἡ τοῦ Ῥακίνα κωμῳδία les Plaideurs

205. Ἡ δ' Εἰρήνη ἐδιδάχθη κατὰ τὰ Διονύσια τοῦ 421 μικρὸν πρὸ τῆς Νικιείου εἰρήνης καὶ ἔτυχε τῶν δευτερείων [2]). Κατὰ τὴν τρίτην ὑπόθεσιν οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ ἐγνώριζον καὶ δευτέραν Εἰρήνην ποιηθεῖσαν ἓν ἔτος πρότερον, ζῶντος ἔτι τοῦ Κλέωνος. Εἰς ταύτην δ' ἐπειράθησαν ν' ἀναγάγωσι τοὺς στίχους 45 κ. ἑ. καὶ 479 κ. ἑ., ἐν οἷς ὁ Κλέων ὡς ζῶν ἔτι μνημονεύεται [3]). Εἶναι δ' ἡ κωμῳδία αὕτη τρόπον τινὰ προοίμια τῆς μετὰ βεβαιό-

[1]) Περὶ τῆς οἰκονομίας τοῦ χοροῦ καὶ τῶν συνόδων παιδίων ἴδε Rich. Arnoldt, Die Chorpartien des Aristophanes, Leipz. 1873 κεφ. 1.

[2]) Τῶν πρωτείων ἔτυχεν ὁ Εὔπολις διδάξας τοὺς Κόλακας, τρίτος δ' ἦτο ὁ Λεύκων διδάξας τοὺς Φράτορας.

[3]) Stanger, Umarbeitung einiger aristophanischer Komödien, Leip. 1870. Zielinski, Glied. der altatt. Kom. 63 κ. ἑ. Τἀναντία δ' ὑποστηρίζει ὁ Müller-Strübing ἔνθ' ἀνωτ. 169 κ. ἑ. Ὁ Frltzsche, Quaest. Arist. 112 καὶ ὁ Stanger φρονοῦσιν, ὅτι ἡ δευτέρα Εἰρήνη μόνον κατὰ τὸ ὄνομα διέφερε τῶν Γεωργῶν.

τητος ἀναμενομένης καὶ μετ' ὀλίγον συντελεσθείσης εἰρήνης. Ἐν τῷ προλόγῳ ὁ ποιητὴς διαστρέφων κωμικώτατα τὸν εὐριπίδειον ἐπὶ τοῦ Πηγάσου διὰ τοῦ αἰθέρος ὀχούμενον Βελλεροφόντην εἰσάγει τὸν Τρυγαῖον ὡς προστάτην τῶν τὴν εἰρήνην ποθούντων γεωργῶν ἐπὶ κανθάρου ὀχούμενον ὡς μέλλοντα ν' ἀναβῇ εἰς τὸν οὐρανόν, ἵνα παραλάβῃ ἐκεῖθεν τὴν Ὀπώραν καὶ τὴν Θεωρίαν πρὸς τὴν ἀπὸ πολλοῦ ποθουμένην ἑορτὴν τῆς εἰρήνης. Ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ ἄρα, ἤτοι ἐπὶ τοῦ θεολογείου, διαδραματίζεται τὸ πρῶτον μέρος τῆς κωμῳδίας καὶ ὁ διάλογος τοῦ Τρυγαίου πρὸς τὸν θεὸν Ἑρμῆν. Τοῦ δὲ δευτέρου μέρους ἡ σκηνὴ εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, ἔνθα προπαρασκευάζονται τὰ τῆς θυσίας καὶ τελευτῶν ἔρχεται ὁ Τρυγαῖος μετὰ τῆς καλῆς γυναικὸς συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ χοροῦ ᾄδοντος τὸν ὑμέναιον.

Ἡ κωμῳδία αὕτη στερεῖται τεχνικῆς πλοκῆς τῆς πράξεως καὶ σφοδρῶν ἀντιλογιῶν. Ἄλλως ὅμως ζωγραφοῦνται ἄριστα αἱ ἀπολαύσεις τοῦ εἰρηνικοῦ ἐν τοῖς ἀγροῖς βίου (1127-1190) καὶ ἡ μακρὰ παράβασις (729-818), ἐν ᾗ ὑπεραπολογεῖται τοῦ ποιητοῦ ὁ χορὸς καὶ προσκαλοῦνται αἱ Μοῦσαι εἰς εὔθυμον ὄρχησιν, βεβαίως εὐηρέστησε σφόδρα.

206. Οἱ δ' Ὄρνιθες, τὸ εὐφυέστατον πλάσμα τῆς ἀριστοφανείου φαντασίας, διδαχθέντες κατὰ τὰ Διονύσια τοῦ 414 ἠξιώθησαν παραδόξως τῶν δευτερείων μόνον [1]). Ἡ ὑπόθεσις αὐτῶν ἐλήφθη ἐν μέρει ἐκ τῶν τῶν μύθων τοῦ Αἰσώπου. Δύο δῆλα δὴ Ἀθηναῖοι, ὁ Εὐελπίδης [2]) καὶ ὁ Πειθέταιρος, βαρυνθέντες ὑπὸ τοῦ βίου τῆς πολυπράγμονος πόλεως πορεύονται διὰ πλαγίων ὁδῶν πρὸς τὸν Ἔποπα,

[1]) Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν πρῶτος ἐνίκα Ἀμειψίας Κωμασταῖς, τρίτος δ' ἦν Φρύνιχος Μονοτρόπῳ. Κατὰ τὴν δευτέραν δ' ὑπόθεσιν ἐδίδαξεν ὁ Ἀριστοφάνης διὰ τοῦ Φιλωνίδου τὸ αὐτὸ ἔτος τὸν Ἀμφιάραον. Κατὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν οἱ Ὄρνιθες ἦσαν τὸ 35 δρᾶμα, ὡς τὸ Γῆρας τὸ ἕνατον κατὰ Bekker, Anal gr. 430, 15. Ἡ ἀναγραφή, ἐξ ἧς οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι προέρχονται, ὡς φαίνεται, περιεῖχε τὰ δράματα κατ' ἀλφαβητικὴν μᾶλλον ἢ χρονολογικὴν τάξιν.

[2]) Hoffegut μεταφράζει τὴν λέξιν ὁ Γοίθιος ἐν τῇ μεγαλοφυεῖ ἀπομιμήσει τοῦ προλόγου τῶν Ὀρνίθων. Ἴδε Ἁπάντων τόμ. 14.

τὸ ἐκ τῶν προϊστορικῶν χρόνων τῶν Ἀθηνῶν περιώνυμον πτηνόν, ἵνα μάθωσι, τίς πόλις εἶναι ἡ βελτίστη πρὸς κατοικισμόν. Ἀλλ' αἱ πόλεις καὶ οἱ τόποι, οὓς ὁ Ἔποψ προτείνει, ἀπαρέσκουσιν εἰς αὐτοὺς καὶ τελευτῶντες διαγινώσκουσι νὰ παραμείνωσι παρὰ τοῖς ὄρνισι καὶ νὰ προτρέψωσιν αὐτοὺς νέαν νὰ ἱδρύσωσι πόλιν. Οἱ ὄρνιθες ἀποδέχονται τὴν παράδοξον πρότασιν καὶ ἱδρύουσι τὴν νεφολοκοκκυγίαν ἐν τῷ ἀέρι μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς. Ἐπιχαριτώτατα δὲ περιγράφεται ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως καὶ ἡ συνήθης ἐν τοῖς τοιούτοις συῤῥοὴ ποιητῶν, μάντεων, χρησμολόγων, ἱερέων, ἐπισκόπων καὶ συκοφαντῶν, ὡς καὶ ἡ ταραχὴ τῶν θεῶν, οἵτινες βλέπουσιν ἑαυτοὺς διὰ τὴν νέαν τῶν Ὀρνίθων πόλιν ἀπεστερημένους τῶν τιμῶν καὶ θυσιῶν τῶν ἀνθρώπων. Ἐπὶ τέλους ὁ Ζεὺς ἀναγκάζεται νὰ πέμψῃ πρέσβεις εἰς τὴν νεφελοκοκκυγίαν, ἵνα συνεννοηθῇ πρὸς τοὺς κατοίκους καὶ ἀποκαταστήσῃ φορητήν τινα σχέσιν. Ἡ συνδιαλλαγὴ ἐπιτυγχάνεται τέλος, ἀλλ' ὁ Ζεὺς ὑποχρεοῦται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν Πειθέταιρον τὴν Βασίλειαν, ἤτοι τὴν προσωποποιΐαν τῆς τῶν πάντων ἀρχῆς[1]). Τοῦτο δ' ἄγει εἰς τὸ τέλος τοῦ δράματος, ὅπερ, ὡς αἱ πλεῖσται τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Ἀριστοφάνους, περατοῦται μετὰ τῆς πομπῆς καὶ τοῦ γάμου τῶν κυρίων προσώπων, τοῦ Πειθεταίρου καὶ τῆς Βασιλείας.

Ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἔξοχον προϊὸν τῆς εὐφυΐας καὶ τοῦ φανταστικοῦ ἀποπνέον τὴν εὐωδίαν τῆς φύσεως καὶ τὴν ποίησιν τῶν δασῶν, τοῦτο ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πάντων[2]), ὡς καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ φανταστικοῦ μαγικοῦ περικαλύμματος ἐκτοξεύονται περισκώμματα κατὰ προσώπων λίαν γνωστῶν ἐν τῇ πόλει, οἷον τοῦ κατωφαγᾶ καὶ δειλοῦ Κλεωνύμου (στ. 289 κ. ἑ.), τοῦ ὑπὸ

[1]) Ὁ Müller-Strübing ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 121, 104 τεκμαίρεται ἐκ τοῦ στίχου 1738, ὃν συσχετίζει πρὸς τὸν τῶν Εὐμεν. τοῦ Αἰσχ. 827, ὅτι Βασίλεια εἶναι αὐτὴ ἡ Ἀθηνᾶ. Τἀναντία ἴδε παρὰ Cäsar, Index lectionum Marb. 1881.

[2]) Ἡ ὑπόθεσις Ι λέγει· «Τὸ δρᾶμα τοῦτο τῶν ἄγαν δυνατῶς πεποιημένων». Ὁμοίαν τινὰ ἰδέαν, φαίνεται, ὡς ἐπραγματεύθη πρότερον ὁ Φερεκράτης ἐν τοῖς Ἀγρίοις. Βραδύτερον κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους ἐποίησεν ὁ Ἄρχιππος τοὺς Ἰχθῦς.

τῶν συκοφαντῶν καὶ γυναικῶν τιλλομένου Καλλίου (285 κ. έ.), τοῦ γεωμέτρου καὶ διορθωτοῦ τοῦ ἡμερολογίου Μέτωνος (992 κ. έ.), τοῦ διθυραμβοποιοῦ Κινησίου (1373 κ. έ.) καὶ ἄλλων. Ἀλλὰ περὶ τοῦ καθ' ὅλου σκοποῦ, ὃν διώκει ἡ κωμῳδία αὕτη, ἤρισαν πολὺ οἱ λόγιοι. Καὶ ὁ μὲν Σύβερνος [1]) ἐπειράθη νὰ εὕρῃ ἐν αὐτῇ ἀλληγορίαν τῶν συγχρόνων πολιτικῶν γεγονότων λεπτομερέστατα διεξηγμένην, ἐκ τοῦ ἐναντίον δ' ὁ Δρόϋσεν ἐν τῇ μεταφράσει τοῦ Ἀριστοφάνους ἀπηρνεῖτο πᾶσαν τοιαύτην τάσιν καὶ ἐνεώρα ἐν τῷ ἔργῳ ἄκακον παιδιὰν τοῦ φανταστικοῦ κατὰ τὸν τρόπον τοῦ θερινοῦ ὀνείρου τοῦ Σαιξπήρου. Ἀλλ' ἡ ἀλήθεια εὑρίσκεται ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο γνωμῶν καὶ κατεδείχθη ἄριστα ὑπὸ τοῦ Βουρσιανοῦ [2]). Οὗτος δῆλα δὴ ἀποδέχεται μέν, ὅτι πρόκειται περὶ ποιητικῆς παιδιᾶς, ὁμολογεῖ δέ, ὅτι οὐδεμίαν πρόθεσιν εἶχεν ὁ ποιητὴς νὰ περισκώψῃ ἐν τοῖς κυρίοις προσώποις τῆς πράξεως ὡρισμένα τινὰ πρόσωπα ἐν τούτοις, ὅμως διαβλέπει καὶ τάσιν τινὰ λανθάνουσαν. Ὁ ποιητὴς δῆλα δὴ κατ' αὐτὸν διὰ τῶν παραφρόνων σχεδίων τοῦ Πειθεταίρου καὶ τοῦ εὐφλέκτου ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὰ κινδυνώδη ταῦτα σχέδια τῆς ἀγέλης τῶν πτηνῶν ἠθέλησε νὰ προβάλῃ εἰς τὸν δῆμον τῶν χασκάκων Ἀθηναίων κάτοπτρον τῆς ἰδίας αὐτοῦ εὐπιστίας καὶ ἀνοίας.

207. Ἡ δὲ Λυσιστράτη διδαχθεῖσα ἐν τοῖς Ληναίοις τοῦ 411 εἶναι ἡ παλαιοτάτη τῶν τριῶν περισωθεισῶν γυναικείων κωμῳδιῶν τοῦ ποιητοῦ [3]). Ὠνομάσθη δὲ ἀπὸ τοῦ κυρίου προσώπου, τῆς Λυσιστράτης, ἥτις ἐν ἐκκλησίᾳ γυναικῶν συνελθουσῶν ἀπανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος εἰσηγεῖται τὴν γνώμην ν' ἀπόσχωσι πᾶσαι πάσης πρὸς τοὺς ἄνδρας ὁμιλίας, ἕως οὗ ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς νὰ

[1]) Süvern, Über Aristophanes Vögel ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie 1827.

[2]) Bursian, Über die Tendenz der Vögel des Aristoph. ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer Akad. 1875 σελ. 375 κ. ἑ.

[3]) Ἴδε ὑπόθεσιν Λυσιστράτης, ἐν ᾗ ὅμως δὲν ἀναγράφεταί τι περὶ τῆς νίκης καὶ τῶν συναγωνιστῶν.

συνδιαλλαγῶσι πρὸς ἀλλήλους καὶ εἰρηνεύσωσι [1]). Καὶ ἀληθῶς κατ' ἀκολουθίαν τῆς γνώμης ταύτης διαλλάσσονται οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους μετὰ παντοίας ἀσέμνους σκηνάς.

Ἡ κωμῳδία αὕτη στερεῖται παραβάσεως, ὁ δὲ χορὸς εἶναι ὡς ἐν τῇ Νύμφῃ τῆς Μεσσήνης τοῦ Σιλλέρου εἰς δύο ἐχθρικῶς πρὸς ἀλλήλας διακειμένας μερίδας διηρημένος, τὴν τῶν γυναικῶν καὶ τὴν τῶν γερόντων, αἵτινες ἐρίζουσι περὶ τῆς κατοχῆς τῆς Ἀκροπόλεως, διότι οἱ μὲν γέροντες πυρὰν ἅψαντες πειρῶνται νὰ ἐκδιώξωσι πάλιν τὰς κατεχούσας αὐτὴν γυναῖκας, τῶν δὲ γυναικῶν τινὲς ὑδροφοροῦσαι ἔρχονται εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἀγωνιζομένων. Οἱ ἀκόλαστοι δὲ χαριεντισμοὶ καὶ τὰ βδελυρὰ σκώμματα ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ταύτῃ ἐν μόνῳ τῷ θεάτρῳ τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν ἀνεκτά, ἐν ᾧ ἄνδρες μόνον ἦσαν θεαταὶ καὶ τὰ γυναικεῖα πρόσωπα ἄνδρες ὑπεδύοντο. Τοῦτο δὲ προσκοπούμενός τις θὰ κρίνῃ βεβαίως ἀπαραμίλλητον τὴν σκηνὴν τοῦ ὑπὸ σπασμοῦ καὶ τετάνου κατεχομένου Κινησίου καὶ τῆς τὸν ἄνδρα μετ' ἐπιχαριτωτάτων ὑπεκφυγῶν ἀπωθούσης Μυρρίνης (845—979). Θελκτικώτατα δ' εἶναι καὶ τὰ ὀρχηστικὰ ἄσματα τοῦ χοροῦ τῶν Λακώνων καὶ Ἀθηναίων, δι' ὧν περατοῦται λαμπρῶς καὶ εὐθύμως τὸ μεγαλοφυὲς δρᾶμα. Βάσις δὲ τῆς παιδιᾶς ταύτης τῆς Μούσης εἶναι ἡ μικρὸν πρὸ ὀλίγου συντελεσθεῖσα μεταβολὴ τῆς πολιτείας καὶ ἡ ὑπ' αὐτῆς ἐκτρεφομένη ἐλπὶς ταχείας εἰρήνης.

208. Αἱ δὲ Θεσμοφοριάζουσαι διδαχθεῖσαι κατὰ τὰ Διονύσια τοῦ αὐτοῦ ἔτους [2]) στρέφονται κατὰ τοῦ Εὐριπίδου, οὗ αἱ καινοτροπίαι ἦσαν ὁ σκοπός, οὗ ἐστοχάζοντο ἤδη τὰ δηκτικὰ σκώμματα τοῦ ποιητοῦ ἐν τοῖς Ἀχαρνεῦσιν.

[1]) Ὁμοίας σκηνὰς γυναικῶν κατεχουσῶν ἀκροπόλεις ἀποδεικνύει ὑπαρχούσας ἐν ποιήμασι τῶν παλαιῶν Γαλατῶν καὶ Γερμανῶν ὁ Grimm ἐν τοῖς Klein. Schriften V, 408 κ. ἑ.

[2]) Κατὰ τὰ σχόλ. εἰς Θεσμοφορ. 197, 811, 848. Νεώτεροι δέ τινες ὡς ὁ Hanow, Exerc. crit. in com. graec. 82 κ. ἑ. καὶ ὁ Ritschl, ἐν Opusc. I, 429 πειρῶνται ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι τῷ 410 ἐποιήθη. Τἀναντία φρονεῖ ὁ Wilamowitz, Aristotel. und Athen II, 343. Τὸ ἔργον φαίνεται ὅτι δὲν ἀνεγιγνώσκετο ὑπὸ πολλῶν, ἐλλείπει δὲ καὶ διδασκαλία. Συγγενὲς ὄνομα εἶχον καὶ αἱ Ἀδωνιάζουσαι τοῦ Φιλεταίρου.

Ἡ τριήμερος εἰς τιμὴν τῆς Δήμητρος ἑορτὴ τῶν Θεσμοφορίων ἐτελεῖτο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ γυναικῶν. Ὅθεν εἰς οὐδὲν ἄρρεν ἐπετρέπετο ἡ εἰς τὸ Θεσμοφόριον, τὸν παρὰ τῇ κλιτύϊ τῆς Ἀκροπόλεως τόπον τῆς ἐν ἄστει ἑορτῆς, εἴσοδος. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἄρα ταύτης τῆς ἑορτῆς, κατὰ τὸν Ἀριστοφάνην, αἱ γυναῖκες ἐπιβουλεύουσι τῷ Εὐριπίδῃ καὶ ἐκκλησιάζουσιν ἐπ' ὀλέθρῳ αὐτοῦ, τοῦ μεγάλου συκοφάντου τοῦ φύλου αὐτῶν. Οὗτος ὀσφρανθεὶς τὸ πρᾶγμα πειρᾶται νὰ πείσῃ τὸ μὲν πρῶτον τὸν προσφιλῆ τῶν γυναικῶν ποιητήν, τὸν κομψὸν Ἀγάθωνα, ὅτε δ' οὗτος ἀρνεῖται, τὸν κηδεστὴν Μνησίλοχον [1]) νὰ εἰσέλθῃ λαθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν γυναικῶν διασκευασθεὶς εἰς γυναῖκα καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ὑπεράσπισιν αὐτοῦ. Δέχεται δὲ καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἔργον ὁ Μνησίλοχος μετὰ πολλῆς εὐφυΐας καὶ δεξιότητος καὶ μάλιστα διὰ τῆς ἀποδείξεως, ὅτι ἀληθῶς αἱ γυναῖκες ἀκολαστότεραι εἶναι καὶ χειρότεραι, ἢ ὅσον παρέστησεν αὐτὰς ὁ Εὐριπίδης. Ἐν ᾧ δ' οὕτω ἡ ἐπιβουλὴ ἐγγίζει εἰς τὸ πέρας αἴφνης ὁ Κλεισθένης ἐλθὼν ἀγγέλλει, ὅτι, ὡς ἤκουσεν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὑπεισέδυσεν εἰς τὸ Θεσμοφόριον ἀνὴρ ὡς γυνὴ διεσκευασμένος. Τότε ἐν μέσῳ ποικίλων βωμολόχων χαριεντισμάτων ἐξετάζονται πᾶσαι καὶ ἀναγνωρίζεται ὁ Μνησίλοχος. Καὶ αὐτὸς μὲν παραδίδεται εἰς τὸν συνήθη τοξότην, ἵνα ἀχθῇ πρὸς τοὺς Πρυτάνεις, ἀλλ' ὁ Εὐριπίδης δι' εὐφυοῦς τεχνάσματος κατορθοῖ νὰ συνδιαλλαγῇ μὲν πρὸς τὰς γυναῖκας, ν' ἀπαλλάξῃ δὲ τὸν Μνησίλοχον τοῦ φύλακος. Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον μέρος εἶναι λίαν ἰσχνόν. Διότι, ἵνα λάβῃ κατ' ἀνάγκην τέλος τι τὸ ἔργον, ὁ χορὸς ᾄδει, ὡς ἐν ταῖς τραγῳδίαις τῶν τελευταίων χρόνων τοῦ Εὐριπίδου, σύντομόν τι ἀναπαιστικὸν ἐξόδιον.

Ἡ δύναμις τῆς κωμῳδίας ταύτης ἔγκειται ἐν τῇ παρῳδίᾳ τοῦ Εὐριπίδου καὶ Ἀγάθωνος, ἐν ᾗ ὁ κομψὸς καὶ γυναικοπρεπὴς Ἀγάθων καὶ οἱ τορνευτοὶ καὶ περιποίκιλοι αὐτοῦ στίχοι δεινότερον σκώπτονται ἢ ὁ ἐφευρετικὸς μισογύνης Εὐριπίδης. Τὰ δὲ χορικὰ ᾄσματα

[1]) Τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται, διότι τὸ πρόσωπον εἰσάγεται ὡς κηδεστὴς Εὐριπίδου. Ἴδε Hiller ἐν Hermes σελ. 449 κ. ἑξῆς.

εἶναι, ὡς εὐνόητον, διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς κωμῳδίας ὅλως ἀλλοῖα ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις κωμῳδίαις. Καὶ περιέχουσι μὲν λαμπρὰ ὀρχηστικὰ ἄσματα εἰς τιμὴν τῶν θεῶν, ἀλλ' ἐν τούτοις κατέχει ἐν αὐτοῖς καὶ ἡ παρῳδία μέγιστον μέρος, ὅπερ διὰ τὴν ἰσχνότητα τῶν σχολίων δὲν εἶναι πλέον εὐκατάληπτον εἰς ἡμᾶς. Τοσοῦτον δ' ἤρεσεν ἡ κωμῳδία αὕτη, ὥστε ὁ Ἀριστοφάνης ἐποίησεν εὐθὺς μετ' αὐτὴν καὶ δευτέραν τὸ αὐτὸ ὄνομα φέρουσαν. Ἦτο δ' αὕτη οὐχὶ διασκευή τις τῆς πρώτης, ἀλλ' ὅλως νέον δρᾶμα, ὅπερ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς προλογιζούσης Καλλιγενείας, ἐδιδάχθη τῇ τετάρτῃ ἢ τελευταίᾳ τῆς ἑορτῆς ἡμέρᾳ, ἐν ᾧ αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος Θεσμοφοριάζουσαι ἐδιδάχθησαν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. Ἐκ τούτου δ' ὁ γραμματικὸς Δημήτριος ὁ Τροιζήνιος κατὰ τὸν Ἀθήναιον (I, 29α) ἐπιγράφει ταύτας Θεσμοφοριασάσας [1]).

209. Αἱ δ' Ἐκκλησιάζουσαι διδαχθεῖσαι μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον τῷ 389 ἢ κατ' ἄλλους τῷ 392 [2]), εἶναι ἀκόλαστον παίγνιον βεβαίως μὲν προελθὸν ἐκ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀλλ' ὅλως ἐστερημένον τῆς καυστικῆς δριμύτητος τοῦ προσωπικοῦ διασυρμοῦ. Διότι ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν καινοσπούδων ψηφισμάτων (στ. 813 κ. ἑ.), κατὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μισθοῦ τοῦ ἐξευτελίζοντος καὶ διαφθείροντος τοὺς πολίτας (308 κ. ἑ.), κατὰ τῆς δημαγωγίας τοῦ Ἀγυρρίου (102, 184) εἶναι τοσοῦτον ἤμερος, ὥστε καὶ αἱ σήμερον θεατρικαὶ λογοκρισίαι θὰ ἐπέτρεπον αὐτήν. Διαιρεῖται δ' ἡ κωμῳδία αὕτη εἰς δύο χαλαρῶς συνδεόμενα μέρη. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ αἱ γυναῖ-

[1]) Τὴν σχέσιν σαφῶς κατέδειξεν ὁ Fritsche ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ (1838). Παράβ. καὶ A. Mommsen, Heortologie ἐν σελ. 303 κ.ἑ. [Ἄλλως ἐν Feste d. Stadt Athen σ. 321]. Τἀναντία παρὰ Zielinski ἐν σελ. 79 κ ἑξῆς.

[2]) Εἰς τὸ 392 ἄγει ἡμᾶς ἡ παράδοσις τοῦ Φιλοχόρου ἐν τῷ σχολ. εἰς στ. 193. Ὁ Götz, De temporibus Ecclesiaz. Artstoph. ἐν Act. Lipsien. II, 335 κ. ἑ. ἀναφέρει τὰ ἱστορικὰ γεγονότα εἰς τὸ ἔτος 389 καὶ ἐξηγούμενος τὴν πλάνην τοῦ Φιλοχόρου εὑρίσκει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Δημόστρατος, ἐφ' οὗ κατά τινα ἀπωλεσθεῖσαν διδασκαλίαν ἐδιδάχθη ἡ τραγῳδία, ἦτο ἄρχων καὶ τῷ τρίτῳ ἔτει τῆς 97 Ὀλυμπ. καὶ τῷ τετάρτῳ τῆς 96. Παράβ. F Kähler, De Aristoph. Eccles. tempore et choro, Dissert. Jena 1889. Ὅτι χειμὼν ἦτο, ὅτε καὶ ἑωρτάζοντο τὰ Λήναια, ἐξάγεται ἐκ τοῦ στ. 289.

κες εἰς ἄνδρας διεσκευασμέναι καὶ φέρουσαι ἐμβάδας καὶ πώγωνας προσέρχονται ὄρθριαι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἵνα, εἰσηγουμένης τῆς Π ρ α ξ α γ ό ρ α ς, ψηφίσωσιν, αἱ γυναῖκες νὰ πράττωσι νῦν τὰ τῆς πόλεως, διοτι δὴ οἱ ἄνδρες τὰ πάντα διέφθειραν. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει παρέρχονται αἱ γυναῖκες εἰς πραγμάτωσιν τῶν ἰδεῶν τῆς κοινοκτημοσύνης καὶ κοινογαμίας, δι' ὧν ἐπεβάλλοντο τὴν βελτίωσιν τῶν τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀποτυγχάνουσι τέλεον εὐθὺς κατὰ τὴν πρώτην ἀπόπειραν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, τὸ μὲν διὰ τὴν πανουργίαν πολιτῶν τινων ὀκνούντων νὰ παραχωρήσωσι τὴν οὐσίαν αὐτῶν εἰς τὴν κοινὴν πολιτείαν, τὸ δ' ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν λαγνείαν τῶν γραῶν, αἵτινες πειρῶνται αὐταὶ πρῶται νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τοῦ νόμου τῆς κοινογαμίας.

Αἱ κοινωνιστικαὶ δ' αὗται τῆς κοινοκτημοσύνης ἰδέαι τῆς ἀριστοφανείου γυναικείας πολιτείας ἔχουσι πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὴν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλ', ὅτι ὁ Ἀριστοφάνης παρέλαβεν αὐτὰς παρὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ ὅτι διὰ τῆς κωμῳδίας αὐτοῦ ταύτης ἠθέλησε νὰ σατυρίσῃ τὴν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος, τοῦτο διαμφισβητεῖται σφόδρα[1]). Διότι οὐ μόνον οὐδαμοῦ τῆς κωμῳδίας καθάπτεται τῶν φιλοσόφων ὁ ποιητής, δυσκόλως δὲ θὰ παρέλιπε τὴν εὐκαιρίαν νὰ σκώψῃ αὐτούς [2]), ἂν τις αὐτῶν εἰσηγεῖτο τοιαύτας διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ ὁ χρόνος τῆς ἐκδόσεως τῶν δύο ἔργων ἀντιστρατεύεται πρὸς τοιαύτην τινὰ γνώμην. Διότι ἡ μὲν περισωθεῖσα Πολιτεία τοῦ Πλάτωνος ἐν 10 βιβλίοις ἐξεδόθη ἀναντιῤῥήτως πολὺ βραδύτερον, ἂν δ' ἡ δῆθεν ἀρχαιοτέρα ἐν 2 βιβλίοις ἔκδοσις δύναται ν' ἀναχθῇ εἰς τοσοῦτον πρώϊμον χρόνον καὶ ἂν αὕτη καθ' ὅλου

[1]) Ὁ Bergk, ἐν Comment. σελ. 81 λέγει· locupletissimus auctor Aristophanes, qui in Ecclesiazusis ipsam hanc doctrinam, quam Plato in illis libris proposuit, scite exagitat ipsumque etiam Platonem obscurato quidem nomine (Ἀρίστυλλος ἀντὶ Πλάτων ὁ Ἀρίστωνος) objurgat. Ὡσαύτως καὶ ὁ Meineke Hist. critica Comic. graecor. I, 288. Τἀναντία λέγει ὁ Susemihl ἐν Platon. Philos. II, 1, 296. κ. ἑξῆς. [καθὼς καὶ ὁ D. Comparetti ἐν Atene e Roma 1900 σ. 73 κ. ἑ.].

[2]) Ἡ φράσις φιλόσοφος φροντὶς ἐν στίχῳ 571 οὐδόλως ἀντιστρατεύεται πρὸς ταῦτα.

περιεῖχέ τι περὶ κοινογαμίας, περὶ ἧς ἐν τῷ πέμπτῳ μόνον βιβλίῳ τῆς περισωθείσης Πολιτείας πραγματεύεται ὁ Πλάτων, τοῦτο εἶναι ὅλως ἀμφισβητήσιμον [1]). Τὸ ἀληθὲς ἄρα εἶναι τοῦτο, ὅτι μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ γενικὴ πενία τῶν πολιτῶν ἐνέπνεε βεβαίως εἰς κεφαλὰς ἐξημμένας κοινωνιστικὰς ἰδέας [2]), καὶ ὅτι αὐτὸς πρῶτος ὁ μεγαλοφυὴς ποιητὴς ἐπωφελήθη αὐτὰς ἐπιτηδείως, ἵνα πλάσῃ τὸ χαρίεν παίγνιον, εἶτα δὲ μόνον ἐπεξειργάσθη συστηματικῶς ὁ βαθύνους φιλόσοφος.

210. Οἱ δὲ Βάτραχοι διδαχθέντες κατὰ τὰ Λήναια τοῦ 405 οὐ μόνον ἠξιώθησαν τῶν πρωτείων, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ἐθαυμάσθησαν, ὥστε καὶ ἀνεδιδάχθησαν [3]) καὶ ἐστεφανώθη ὁ ποιητὴς θαλλῷ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας, ὃς νενόμισται ἰσότιμος χρυσῷ στεφάνῳ [4]). Τὴν ὑπόθεσιν δὲ παρέσχεν εἰς τὸν Ἀριστοφάνη καὶ παραδόξως καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἀντίτεχνον αὐτοῦ Φρύνιχον ὁ πρὸ μικροῦ ἐπισυμβὰς θάνατος τῶν δύο μεγάλων τραγικῶν, τοῦ Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου. Ἐπέκειτο δῆλα δὴ ἡ ἑορτὴ τῶν μεγάλων Διονυσίων καὶ πάντες οἱ φίλοι τοῦ θεάτρου ἔμφοβοι διηρωτῶντο, ὁποία θὰ ἦτο ἡ τύχη τοῦ δραματικοῦ ἀγῶνος νῦν, ὅτε οἱ μὲν μεγάλοι διδάσκαλοι εἰς τὰ Ἠλύσια μετέβησαν πεδία, οὐδεὶς δ' ἀντικαταστάτης ἐφαίνετο. Ἐν τοιαύτῃ ἄρα τῶν πραγμάτων καταστάσει ὁ θεὸς Διόνυσος συμπαραλαβὼν τὸν θεράποντα

[1]) Παράβ. Hirmer ἐν Jahrbüch. für class. Phil. Suppl. XXIII (1897) 655—660.

[2]) Περὶ τῆς κοινογαμίας τῶν Ἀγαθύρσων διηγεῖται ὁ Ἡρόδοτ. ἐν IV, 104. Ὅτι δὲ καὶ παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις οὐχὶ ἀσύνηθες ἦτο ἡ κοινωνία τῶν γυναικῶν πρὸς πλείονας ἄνδρας, μαρτυρεῖ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Λακεδ. Πολιτείᾳ I, 7.

[3]) Ἐν τῇ ὑποθέσει ἀναγιγνώσκομεν· «τὸ δὲ δρᾶμα τῶν εὖ πάνυ καὶ φιλολόγως πεποιημένων ἐδιδάχθη ἐπὶ Καλλίου τοῦ μετὰ Ἀντιγένη διὰ Φιλωνίδου εἰς Λήναια· πρῶτος ἦν, δεύτερος Φρύνιχος Μούσαις, Πλάτων τρίτος Κλεοφῶντι· οὕτω δὲ ἐθαυμάσθη τὸ δρᾶμα διὰ τὴν ἐν αὐτῷ παράβασιν (διὰ τὴν εἰς Ἅ δ ο υ κ α τ ά β α σ ι ν διορθοῖ ὁ Weil), ὥστε καὶ ἀνεδιδάχθη».

[4]) Ἴδε Βίον Ἀριστοφ. ἔνθα λέγεται, ὅτι ἡ τιμὴ αὕτη ἀπεδόθη εἰς αὐτὸν διὰ τὸν στίχον ἰδίᾳ «τὸν ἱερὸν χορὸν δίκαιόν ἐστι χρηστὰ τῇ πόλει ξυμπαραινεῖν κτλ.» (στ. 686). Ἴχνη διορθώσεως πειρῶνται ν' ἀποδείξωσιν ὁ Stanger ἔνθ' ἀνωτ. 6. κ. ἑ. καὶ ὁ Zielinski ἔνθ' ἀνωτ. 150 κ. ἑξῆς.

Ξανθίαν διανοεῖται νὰ πορευθῇ εἰς Ἅδου, ἵν' ἀνακομίσῃ ἐκεῖθεν τὸν Εὐριπίδην [1]). Ἔρχεται δὲ πρότερον πρὸς τὸν Ἡρακλέα, ὃς εἶχεν ἀνακομίσῃ ποτὲ τὸν Κέρβερον ἐκ τοῦ Ἅδου, ἵνα ἐξετάσῃ τὰ κατὰ τὰς ὁδούς, καὶ μαθὼν καταβαίνει παρὰ τὰς Μελιτίδας πύλας, ἔνθα ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἐν ταὐτῷ καὶ εἴσοδος εἰς τάφον, εἰς τὸν Ἅδην. Διαπλεύσας δὲ τὴν Στύγα εὑρίσκεται αἴφνης, μεταβαλλομένης τῆς σκηνῆς ἄνευ τινος βοηθείας τῆς αὐλαίας, ὡς ἐν νεωτέροις θεάτροις, ἢ σκηνικῆς τινος μηχανῆς, ἐν τῷ κατωτέρῳ χώρῳ τῆς σκηνῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐν τῷ Ἅδῃ [2]). Μετὰ παντοίους δὲ κινδύνους ἔρχονται ἀμφότεροι εἰς τὰ οἰκήματα τοῦ Ἅδου, καθ' ὃν ἀκριβῶς χρόνον ὁ Αἰσχύλος, ὃς κατεῖχε τέως τὸν τραγικὸν θρόνον, ἤριζε πρὸς τὸν νεωστὶ ἐλθόντα Εὐριπίδην ἀντιποιούμενον νῦν τοῦ θρόνου. Κηρύττεται δ' εὐθὺς διαιτητὴς ὁ Διόνυσος, ὃς ὑπισχνεῖται, ὅτι θὰ συμπεριλάβῃ τὸν νικητὴν ἄνω. Ὁ ὀνομαστὸς δ' οὗτος ἀγών, ὃν διεξάγει ὁ Ἀριστοφάνης μετ' ἐπιμελοῦς διατάξεως καὶ λεπτοτάτης κωμικῆς τέχνης [3]), ἀποτελεῖ πως τὸν κανόνα τῆς αἰσθητικῆς κρίσεως περὶ τῆς σχέσεως τῶν μεγάλων τραγῳδῶν πρὸς ἀλλήλους. Καὶ τάττεται μὲν ὁ Ἀριστοφάνης, ὡς φυσικόν, παρὰ τῷ Αἰσχύλῳ, τῷ ὑπερμάχῳ τῶν παλαιῶν καλῶν χρόνων. Ἀλλά, καίπερ ἀνηλεῶς στιγματίζων τὴν διὰ τοῦ Εὐριπίδου κατάπτωσιν τῆς τραγικῆς τέχνης, ἐν τούτοις ἀπονέμει δικαιοσύνην καὶ εἰς τὸν σοφιστὴν ποιητήν, ὅτε συγκεφαλαιῶν τὴν κρίσιν αὐτοῦ περὶ τῆς ἀξίας ἀμφοτέρων λέγει

[1]) Ἐν τῇ ἐπινοήσει ταύτῃ προηγήθη τοῦ Ἀριστοφάνους ἐν μέρει ὁ Εὔπολις, ὃς ἐν τοῖς Δήμοις εἰσάγει τοὺς μεγάλους δημαγωγοὺς ἀναβιοῦντας. Ἴδε Meineke, Hist cr. com. 126 κ. ἑ.

[2]) Μετὰ τὸν στίχον 270 ὑποτίθεται, ὅτι ὁ Διόνυσος καὶ ὁ Ξανθίας ἐκβαίνουσιν ἐκ τοῦ λέμβου, ὅστις δὲν εἶναι ὁρατός, καὶ εἰσέρχονται διὰ πλαγίου τινὸς θύρας ἐκ τῶν παρασκηνίων εἰς τὴν πάροδον, ἵνα στραφῶσιν οὐχὶ ἐπ' ἀριστερὰ πρὸς τὸ λογεῖον, ἀλλ' ἐπὶ δεξιὰ πρὸς τὴν ὀρχήστραν καὶ τὴν ἕδραν τοῦ ἱερέως τοῦ Διονύσου (297).

[3]) Ἐν τῇ ἔριδι ἐκείνῃ τὸ ληκύθιον ἀπώλεσεν, ἵνα, καιροῦ παρεμπεσόντος, μνημονεύσωμεν τούτου, δι' οὗ καταγελᾶται ἡ μονοτονία τῶν στίχων τοῦ Εὐριπίδου, ὁμοιάζει πρὸ τὸ τοῦ Ἡγήμονος πέρδικος σκέλος, περὶ οὗ ἐν Παροιμιογρ. Ἑλλ. I, 406 ταῦτα ἀναγιγνώσκομεν· «Ἡγήμων ὁ Θάσιος, ὁπότε παρῳδῶν ἀπορήσειε, προσετίθει· καὶ τὸ πέρδικος σκέλος».

τὸν καλὸν στίχον (1413)· «τὸν μὲν γὰρ ἡγοῦμαι σοφόν, τῷ δ' ἥδομαι». Πολὺ δὲ τιμητικώτερον ἐκφράζεται περὶ τοῦ εὐγενοῦς, πράου χαρακτῆρος τοῦ Σοφοκλέους, ὃς ὑπὸ σωφροσύνης οὐδ' ἀντιποιεῖται κἂν τοῦ θρόνου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου ἀπερχομένου καθίζεται ἐπ' αὐτοῦ ὡς ἔφεδρος.

Ὁ ἀγὼν λοιπὸν οὗτος τῶν τραγικῶν ἀποτελεῖ μὲν τὸν πυρῆνα καὶ τὸ ἐπαγωγότατον μέρος τοῦ δράματος, ἀλλὰ οὐδὲ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ καταλαμβάνει μέρος. Διότι ὁ ποιητὴς ἀποβλέπων καὶ εἰς τὸ κοινόν, φιλοθέαμον πλῆθος θεραπεύει καὶ αὐτοῦ τὰς ἀξιώσεις, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ σκηνῇ, ἐν ᾗ ὁ ὡς Ἡρακλῆς ἐνδεδυμένος καὶ φέρων τὸ ῥόπαλον καὶ τὴν λεοντῆν θηλυδρίας θεὸς Διόνυσος καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ ὄνου μὲν ὀχούμενος, ἀλλὰ τὰ σκεύη καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν ὤμων φέρων θεράπων αὐτοῦ Ξανθίας ἀποτελοῦσι λαμπρὰς μορφάς[1]), ἢ ἔπειτα κατὰ τὴν εἴσοδον εἰς τὸν Ἅδην, ἔνθα αἱ μὲν πανδοκεύτριαι οἰμώζουσι νομίζουσαι, ὅτι ἦλθεν ὁ ἀδηφάγος Ἡρακλῆς, ὁ δὲ στυγνὸς φύλαξ τοῦ Ἅδου Αἰακὸς κατατρομάζει αὐτάς, καὶ τέλος ἐν τῇ ἐξόδῳ, ἔνθα, ἵνα ἐξαλείψῃ τὴν ἐκ τοῦ ἀγῶνος σοβαρὰν ἐντύπωσιν, ὁ Πλούτων ἑστιᾷ τὸν θεὸν τοῦ θεάτρου καὶ τὸν ποιητήν. Ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτικὸς χαρακτὴρ τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας δὲν ἠμελήθη τέλεον. Ἐκδηλοῦται δ' ἐν πολλοῖς μὲν ἀδροῖς ὑπαινιγμοῖς, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τῇ εἰς τὴν διαλλαγὴν τῶν ἀντιθέτων μερίδων ἀναφερομένῃ παραβάσει (675 - 737), ἥτις ἤρεσε πολὺ εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ὄνομα ἐν τούτοις ἔλαβεν ἡ κωμῳδία αὕτη οὐχὶ ἐκ τοῦ χοροῦ τῶν μυστῶν, ὅστις ἀπαγγέλλει τὴν παράβασιν ταύτην, ἀλλ' ἐκ τοῦ εὐθύμου χοροῦ τῶν βατράχων, οἵτινες προπέμπουσι τὸν θεὸν φωνοῦντες τὸ βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοὰξ κατὰ τὴν διάβασιν τῆς λίμνης[2]).

211. Ὁ δὲ Πλοῦτος, ὁ δεύτερος οὗτος περισωθείς, ἐδιδάχθη

[1]) Τὸν Ξανθίαν φέροντα τὰ σκεύη παριστᾷ πήλινον εἰδώλιον τοῦ ἐν Μονάχῳ ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου ἀρ. 113.

[2]) Κατὰ τὸ περιεχόμενον ὡμοίαζον οἱ Βάτραχοι πρὸ πάντων πρὸς τὸν ὡσαύτως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐριπίδου ποιηθέντα Γηρυτάδην.

τῷ 388, ἤτοι πολὺ μετὰ τὸν πρῶτον Πλοῦτον, ὅστις ἐδιδάχθη τῷ 408 [1]). Ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ταύτῃ ἀντὶ τοῦ προσωπικοῦ διασυρμοῦ εὑρίσκομεν ἀλληγορικόν τινα μῦθον περὶ τοῦ θεοῦ τοῦ πλούτου ἐν τῷ πνεύματι τῆς μέσης κωμῳδίας. Ὁ χορὸς δὲ σχεδὸν ἐλλείπει καὶ μόνον ἀπήχημά τι αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἡ κατὰ τὸν τρόπον τῶν διθυράμβων πρόσθετος σκηνή, ἐν ᾗ κατασκώπτουσιν ἀλλήλους οἱ προσελθόντες πτωχοὶ καὶ ὁ Καρίων (288 - 321) [2]). Καὶ ἡ στιχοποιΐα δ' εἶναί τις συνήθης, διότι κύρια μέτρα τῆς κωμῳδίας ταύτης εἶναι τὸ ἰαμβικὸν τρίμετρον καὶ τὸ ἀναπαιστικὸν καὶ ἰαμβικὸν τετράμετρον. Τῆς πολιτικῆς δ' ἀπέχει ὁ ποιητὴς τέλεον καὶ ἅπαξ μόνον (ἐν στ. 176) ὡς ἐν παρόδῳ πλήττει ἐκ πλαγίου τὸν δημαγωγὸν Ἀγύρριον, ὃς τότε ἦτο κύριος τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ καὶ ἐν τῷ Πλούτῳ, ὡς ἐν ταῖς μικρὸν πρότερον διδαχθείσαις Ἐκκλησιαζούσαις, τὴν ὕλην παρέσχεν εἰς τὸν ποιητὴν ἡ κοινωνικὴ κατάστασις. Πένης δῆλα δή τις, ἀλλὰ χρηστὸς καὶ δίκαιος γεωργός, ὁ Χρεμύλος, ὃς κατὰ συμβουλὴν τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος προσεκολλήθη εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ τυφλοῦ Πλούτου, ἐθεράπευσε μετὰ τοῦ πονηροῦ αὐτοῦ θεράποντος Καρίωνος τὴν πήρωσιν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ θεοῦ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀσκληπιοῦ μεταχειρισθεὶς πάντα τὰ εἰθισμένα τερατουργήματα, ἅτινα χαριέστατα καὶ σκώπτει. Ἀναβλέψαντος δὲ νῦν τοῦ θεοῦ καὶ βλέποντος, εἰς τίνα τὰ δῶρα αὐτοῦ χαρίζεται, ἀνετράπησαν τὰ τῶν ἀνθρώπων. Οἱ μὲν δίκαιοι δῆλα δὴ κολυμβῶσιν ἐν τῇ ἀφθονίᾳ, οἱ δὲ συκοφάνται καὶ αἱ γηραιαὶ ἑταῖραι περιπίπτουσιν εἰς ἔνδειαν καὶ οἱ θεοὶ καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτῶν ἐστερήθησαν τῶν λιπαρῶν θυμάτων. Ἐν τέλει δὲ καθιδρύεται εὐοιώνιστος τῇ πόλει ὁ ἀποθεωθεὶς θεὸς ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ Παρθενῶνος, ἵνα μηδέποτε

[1]) Ὁ πρῶτος Πλοῦτος ἐδιδάχθη κατὰ τὸ σχόλ. εἰς Πλούτου στ. 173 τῷ 4ῳ ἔτει τῆς 92 Ὀλ. Περὶ δὲ τοῦ χρόνου τῆς διδασκαλίας τοῦ δευτέρου διδάσκει ἡμᾶς ἡ ὑπόθεσις IV, ἐν ᾗ λέγεται· « ἐδιδάχθη ἐπὶ ἄρχοντος Ἀντιπάτρου, ἀνταγωνιζομένου αὐτῷ Νικοχάρους μὲν ἐν ᾗ λέγεται· « ἐδιδάχθη ἐπὶ ἄρχοντος Ἀντιπάτρου, ἀνταγωνιζομένου αὐτῷ Νικοχάρους μὲν Λάκωσιν, Ἀριστομένους δὲ Ἀδμήτῳ, Νικοφῶντος δὲ Ἀδώνιδι, Ἀλκαίου δὲ Πασιφάῃ ». Ὁ πρῶτος Πλοῦτος ἦτο πιθανῶς ὅλως διάφορος. Ἴδε Kock παρατηρήσεις εἰς τὰ ἀποσπάσματα.

[2]) Μετὰ τοὺς στίχους 626 καὶ 958, ὡς φαίνεται, παρενέπιπτον μουσικὰ τεμάχια πληροῦντα τὰ διαλείμματα.

ἐπιλείπῃ τὸν φυλαττόμενον ἐκεῖ θησαυρὸν ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος. Ταῦτα δὲ πάντα ἔχουσι μὲν ἄριστα καὶ ἐκτίθενται λεπτότατα ὡς ὑπ' ἀνδρὸς ἄριστα κατανοοῦντος τὰ τῆς κοινωνίας [1]), ἀλλὰ στεροῦνται τῆς νεανικῆς θρασύτητος τοῦ ἀκολάστου σκώμματος. Ἐκ τούτου δὲ διὰ τὸν πρᾶον χαρακτῆρα καὶ τὴν ἐπιτηδείως διεξαγομένην ἀλληγορίαν ἀνεγιγνώσκετο τοσοῦτον ἐπιμελῶς τὸ ἔργον κατὰ τὸν Βυζαντιακὸν μέσον αἰῶνα, ὥστε ἐκτενέστατα σχόλια εἰς αὐτὸ περιεσώθησαν ἐκ τῶν χρόνων τούτων.

212. Ἐκ τῶν ἀπολεσθεισῶν δὲ κωμῳδιῶν μνημονευτέαι εἶναι αἱ ἑξῆς· αἱ Νῆσοι, ἐν αἷς ἐνεκωμιάζετο ἡ εὐτυχία τῆς εἰρήνης καὶ ὧν ἓν χωρίον (ἀπόσπ. 1) ἐμιμήθη ὁ Ὁράτιος ἐν τῇ καλῇ δευτέρᾳ ἐπῳδῷ, ἐν ᾗ ἐγκωμιάζεται ὁ ἀγροτικὸς βίος· ὁ Ἀμφιάραος, κωμῳδία σκώπτουσα τὰς διὰ θαυμάτων θεραπείας, ἥτις ἀνεβιβάσθη ἐπὶ τὴν σκηνήν, ὅτε διὰ τοῦ ψηφίσματος τοῦ Συρακοσίου περιωρίσθη ἡ ἐλευθερία τῆς πολιτικῆς κωμῳδίας· αἱ Ὀλκάδες, ἐν αἷς ἐπετίθετο κατὰ τῶν δορυφόρων τοῦ Κλέωνος· τὰ Δράματα ἢ Κένταυρος καὶ Δράματα ἢ Νίοβος, ἐν οἷς, ὡς φαίνεται, ἐγίνετο λόγος περὶ τῆς ἔριδος τοῦ Ἰοφῶντος πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Σοφοκλέα [2])· οἱ Ταγηνισταὶ καὶ ὁ Τριφάλης, ἐν οἷς σκοπὸς τῶν σκωμμάτων ἦσαν ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ περὶ αὐτὸν εὔθυμος ὅμιλος· τὸ Γῆρας, ἐν ᾧ οἱ γέροντες ἀπέβαλον ὡς οἱ ὄφεις τὴν παλαιὰν λεβηρίδα καὶ προσεφέροντο ὡς ἀκόλαστοι νεανίαι· ὁ Γηρυτάδης, ὃς ὡμοίαζε πολὺ πρὸς τοὺς Βατράχους καὶ τέλος αἱ Ὧραι, οἱ Πελαργοί, αἱ Δαναΐδες, αἱ Φοίνισσαι, ὁ Δαίδαλος καὶ ἄλλαι.

213. Ἡ τέχνη τοῦ Ἀριστοφάνους. Πρὶν ἢ πε-

[1]) Ἄριστα καταδεικνύει ἡ Πενία ἀπὸ τοῦ στίχου 507—609, ὅτι οὐχὶ ὁ Πλοῦτος, ἀλλ' αὐτὴ εἶναι ἡ κινοῦσα δύναμις ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἧς ἄνευ τὰ πάντα θὰ περιέπιπτον εἰς νωθρὰν ῥᾳστώνην.

[2]) Ἴδε ἀνωτ. § 163. Ὁ Wilamowitz, Observationes criticae in comic. graec. 1870 σελ. 11 κ. ἑ. εἰς ταῦτα ἀναφέρει τὸ εἰς Σφηκ. 60 σχόλιον λέγον· «ἐν τοῖς πρὸ τούτου δεδιδαγμένοις δράμασιν εἰς τὴν Ἡρακλέους ἁπληστίαν πολλὰ προείρηται», ἐξ οὗ ἐξάγεται, ὅτι τὰ Δράματα πρὸ τῶν Σφηκῶν ἢ πρὸ τοῦ 422 ἐδιδάχθησαν.

ρατώσωμεν τὸν περὶ τοῦ Ἀριστοφάνους λόγον, παρατηροῦμεν ἔτι τινὰ περὶ τῆς τέχνης καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου αὐτοῦ. Τὴν τέχνην, ἣν ἐν πρώτοις ὀφείλει νὰ ἔχῃ πᾶς κωμικὸς ποιητής, νὰ κινῇ δῆλα δὴ εἰς γέλωτα καὶ τοὺς θεατὰς καὶ τοὺς ἀναγνώστας, κατεῖχεν ἐν ὑπερβάλλοντι μέτρῳ ὁ ποιητής. Διότι σύμπαντα τὸν θησαυρὸν τῶν σκωμμάτων, τῶν βωμολοχιῶν, τῶν αἰσχρολογιῶν, τῆς χλεύης, τῶν παρὰ προσδοκίαν, τῶν παρῳδιῶν καὶ τῶν ὑπαινιγμῶν διῴκει ὡς ἀπόλυτος κύριος. Καὶ τὰς ἀδυναμίας δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τὴν περὶ τὰ ἀφροδίσια ὁρμὴν τῶν τε ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἐν ἁπάσῃ τῇ γυμνότητι αὐτῶν ἐστηλίτευσεν ἐπίσης ἐν ταῖς κωμῳδίαις αὐτοῦ, ὡς καὶ τὰ γελοῖα καὶ παράδοξα τοῦ τε κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου καὶ τὸν τῦφον τῶν ἐξ ἰδιωτῶν δυνατῶν γενομένων καὶ τὰ εὐγενῆ πάθη τῶν ἀριστοκρατικῶν νεανίσκων καὶ τὴν πανουργίαν τῶν δούλων καὶ τὴν ἀγυρτείαν καὶ πλεονεξίαν τῶν μάντεων. Ἐν τῇ ἐξευρέσει δ' εὐθύμων καὶ γελοίων σκηνῶν καταδεικνύει αὐτὸ τοῦτο ἀνεξάντλητον πρωτοτυπίαν [1]). Καὶ ἐν ἐκείνοις δ', ἐν οἷς ἡ σπουδαιότης τῆς θέσεως καὶ ἡ λεπτότης τῆς ὑποθέσεως φαίνονται ἀποκλείουσαι τὴν ἱλαρότητα εὐθύμων σκηνῶν, αὐτὸς λαμβάνει πρόνοιαν ἐν τέλει τοὐλάχιστον διά τινος κώμου ἢ εὐθύμου συμποσίου νὰ μὴ ἀπέλθωσιν σκυθρωποὶ οἱ θεαταὶ ἐκ τοῦ θεάτρου. Ἀλλ', ὅσον δήποτε καὶ ἂν ἐκτιμᾶται ἡ σκωπτικὴ δύναμις καὶ ἡ ἄγροικος ἁπλότης τοῦ Ἀριστοφάνους, κύρια δὲν ἦσαν ταῦτα παρ' αὐτῷ, διότι ὑψηλότερός τις σκοπὸς διήκει διὰ πασῶν αὐτοῦ τῶν κωμῳδιῶν. Ἐπεδίωκε δῆλα δὴ ὁ ποιητὴς κυρίως νὰ ἐκριζώσῃ πᾶν ὅ,τι φαῦλον καὶ ἄγροικον ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀποδεικνύων αὐτὸ γελοῖον ἀπὸ τῆς σκηνῆς. Ἐκ τούτου κύριον ἦτο παρ' αὐτῷ ἁπανταχοῦ τὸ τοῦ Ὁρατίου ridentem dicere verum [2]). Οὐ μόνον δ', ἀλλ' ἐνίοτε παρορῶν τὰ ὅρια τοῦ ποιητικοῦ δράματος ἐξήρχετο αὐτῶν καὶ κατεστηλίτευεν εὐθὺ μετ' ἠθι-

[1]) Kock, Aristophanes als Dichter und Politiker ἐν Rhein Mus. 39, 118—140. Αὐτὸς ὁ Ἀριστοφ. λέγει ἐν Νεφ. στ. 547 «ἀλλ' ἀεὶ καινὰς ἰδέας εἰσφέρων σοφίζομαι».

[2]) Ἴδε Ἀχαρν. στ. 500· «Τὸ γὰρ δίκαιον οἶδε καὶ τρυγῳδία».

κῆς ἀγανακτήσεως ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ γελοίου τὴν φαυλότητα τῶν συκοφαντῶν καὶ πολιτικῶν πανούργων. Αἱ ἀρχαὶ δ', ἃς κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐπειρᾶτο ν' ἀποδείξῃ κυρίας διὰ τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ, ἀνεφέροντο τὸ μὲν εἰς τὴν πολιτικήν, τὸ δ' εἰς τὴν ποίησιν καὶ παιδείαν. Ἐκ τούτου τὰς ἄλλας καλὰς τέχνας καὶ τοὺς καλλιτέχνας ἀφῆκεν ἀθίκτους, ὡς ἐκ τοῦ ἐναντίου καὶ ἡ καλλιτεχνία οὐδόλως προσέσχεν εἰς τὰς κωμῳδίας αὐτοῦ. Καὶ ἐν μὲν τῇ πολιτικῇ ἔκλινεν, ὡς ὁ Κρατῖνος καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ποιητῶν τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας, πρὸς τὴν εἰρηνικὴν καὶ νομιμόφρονα μερίδα καὶ ἐφρόνει τὰ τῶν χρηστῶν ἀριστοκρατικῶν. Ἐκ τούτου τοῦ μὲν Νικίου καὶ Θηραμένους καὶ Κριτίου ἐντελῶς σχεδὸν ἐφείσθη [1]), τῆς δ' ὀχλοκρατίας καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς, τῶν δημαγωγῶν Κλέωνος καὶ Ὑπερβόλου καὶ Ἀγυρρίου ὑπῆρξεν ὁ ἀμειλικτότατος ἀντίπαλος [2]). Τῶν τοιούτων δὲ φρονημάτων κοινωνὸν εἶχε καὶ τὸν ἀριστοκρατικὸν φιλόσοφον Πλάτωνα, περὶ οὗ λέγεται, ὅτι ἔπεμψεν εἰς τὸν Διονύσιον τὸν τύραννον τὰς κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους, ὅτε οὗτος ἠθέλησε νὰ μάθῃ τὰ κατὰ τὴν πολιτείαν τῶν Ἀθηναίων [3]). Ἐν δὲ τῇ ποιήσει ἦτο ὡσαύτως φίλος τῶν παλαιῶν χρόνων καὶ ἐνεκωμίαζε μὲν τὸν Αἰσχύλον ὑπερμέτρως ὡς τὸ ἰδανικὸν αὐτοῦ [4]), κατέχεε δὲ σύμπασαν τὴν ἑωλοκρασίαν τῶν σκωμμάτων αὐτοῦ κατὰ τῶν καινουργιῶν τοῦ Εὐριπίδου [5]),

[1]) Τοῦ Ἀλκιβιάδου δὲν ἐφείσθη ὁμοίως. Καὶ ἐφήρμοσε μὲν εἰς αὐτὸν ἐν τοῖς Βατράχοις 1432 τὸ ὀνομαστὸν λόγιον τοῦ Αἰσχύλου· «οὐ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν, ἢν δ' ἐκτραφῇ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν», ἀλλ' ᾐτιᾶτο αὐτὸν ἐν τῷ Τριφάλητι καὶ τοῖς Ταγηνισταῖς.

[2]) Ἐν Σφηκ. στ. 1043 ἐγκωμιάζει αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς «ἀλεξίκακον τῆς χώρας τῆσδε καθαρτήν».

[3]) Ἐν τῷ βίῳ ἀνεγιγνώσκομεν ταῦτα· «φασὶ δὲ καὶ Πλάτωνα Διονυσίῳ τῷ τυράννῳ βουληθέντι μαθεῖν τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν πέμψαι τὴν Ἀριστοφάνους ποίησιν καὶ συμβουλεῦσαι τὰ δράματα αὐτοῦ ἀσκηθέντα μαθεῖν αὐτῶν τὴν πολιτείαν».

[4]) Hennig, Aristophanis de Aeschyli poesi judicia, Lips. 1878.

[5]) W. Ribbeck, Die dramatischen Parodien ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀχαρνέων. Van der Sande Bakhusen, De parodia in comoediis Aristophaneis, Utrecht 1877. Περὶ μὴ Ἀττικῶν φράσεων ἐν ταῖς παρῳδίαις ἴδε Rutherford, Zur Geschichte des Atticismus ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Supplem. XIII, 384—399.

διότι αὐτοῦ, τοῦ ἀγαπητοῦ τῆς νεολαίας ποιητοῦ, τὸ ἀξίωμα παρὰ τῷ λαῷ ἐφοβεῖτο ὡς ἐπιβλαβὲς καὶ ἐκ τούτου αὐτὸν κατεδίωκεν ἀνηλεῶς καὶ πέραν τοῦ τάφου. Ἐν παρόδῳ δὲ μόνον ἔσκωπτε τοὺς λήρους τοῦ ἀβροῦ Ἀγάθωνος καὶ τὸν αἰθέριον κόμπον τῶν λόγων τοῦ διθυραμβοποιοῦ Κινησίου. Ἡ δ' ἀπέχθεια αὐτοῦ πρὸς τὸν Εὐριπίδην προήρχετο καὶ ἐκ τῆς δυσμενείας, ἣν ἔτρεφε πρὸς τὴν ὅλην τάσιν τῆς νέας παιδείας. Διότι τὴν παλαιὰν μὲν ἐνέργειαν καὶ ἁπλότητα καὶ εὐσέβειαν ἤθελε νὰ βλέπῃ τρεφομένην, ἂν καὶ ὡς κωμικὸς αὐτὸς ἐχλεύαζεν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοὺς μύθους τῶν θεῶν· ἐν δὲ ταῖς ῥητορικαῖς διαστροφαῖς τῶν λόγων, καὶ ταῖς θεωρίαις καὶ ταῖς σοφιστείαις τῶν σοφιστῶν ἐνέβλεπε τὸν ὄλεθρον τῆς πατρίδος. Ἐν τῷ πεδίῳ δ', ἐν ᾧ αὐτὸς ἐκινεῖτο, ἐν τῇ κωμικῇ ποιήσει, ἔχων συνείδησιν τῆς ἑαυτοῦ ὑπεροχῆς προσεφέρετο ἥκιστα εὐγνωμόνως πρὸς τοὺς ἀντιτέχνους αὐτοῦ σκώπτων τὸν μὲν Κρατῖνον ἐν τοῖς Ἱππεῦσιν, ὅτι παρελήρει, ἐξέπιπτον αἱ χορδαὶ τῆς λύρας, διέχασκον αἱ ἁρμονίαι αὐτοῦ (531—536), τὸν δ' Εὔπολιν ἐν ταῖς Νεφέλαις (554), ὅτι ἐξέστρεψε τοὺς Ἱππέας αὐτοῦ κακὸς κακῶς. Ἀλλ' ἀμφότεροι ἀνταπέδοσαν πικρότατα τὰ σκώμματα, ὁ μὲν ἐν τῇ Πυτίνῃ, ὁ δ' Εὔπολις ἐν τοῖς Βάπταις [1]).

214. Ἐν τῇ κατασκευῇ δὲ καὶ τῇ οἰκονομίᾳ τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ, ἂν δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅσα αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ ἐν τῇ Εἰρήνῃ λέγει (748 κ. ἑ.), ἀνυψώθη ὁ Ἀριστοφάνης ὑπεράνω τῶν βωμολοχιῶν τῆς ἀρχαιοτέρας σχολῆς. Ἀλλ' ἡ τέχνη, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ σύντασις τῆς ψυχῆς, καὶ ἡ τέχνη τῆς δεξιᾶς περιπλοκῆς ἐπεφυλάσσετο εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς νέας κωμῳδίας, διότι σύμπας ὁ χαρακτὴρ τῆς ἀκολάστου παιδιᾶς ἀλλοτρίως εἶχε πρὸς τὴν λεπτότητα κανονικῆς διατάξεως. Μόνον δ' ἐν τοῖς τῆς μουσικῆς εὑρίσκομεν παρ' αὐτῷ θαυμαστήν τινα καὶ αὐστηρὰν συμμετρικὴν κατασκευὴν καὶ δὴ οὐ μόνον ἐν τοῖς λυρικοῖς ᾄσμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς παρὰ τὴν κροῦσιν λεγομένοις, ἐξ ἀναπαιστικῶν,

[1]) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν Στρωμ. VI, 267 [κεφ. II § 26] λέγει· «Πλάτων δὲ ὁ κωμικὸς καὶ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ Δαιδάλῳ τὰ ἀλλήλων ὑφαιροῦνται».

τροχαϊκῶν, ἰαμβικῶν τετραμέτρων συνισταμένοις μέρεσιν [1]). Τῶν δὲ συστατικῶν τοῦ ἀρχαίου δράματος μερῶν ἀγνοοῦμεν, ὁπότερον νὰ θαυμάσωμεν παρὰ τῷ Ἀριστοφάνει, τὸν εὔρυθμον καὶ εὔρουν καὶ ἐνδιαφέροντα διάλογον ἢ τὰ μελῳδικά, πολύτροπα, βαθεῖαν αἴσθησιν ἀποπνέοντα καὶ πλήρη ἐξάρσεως χορικὰ ᾄσματα. Καὶ κυρίως μὲν ἐπαινοῦσι ταῦτα, διότι οὐδεμία ξένη λογοτεχνία ἔχει μέρη ὅμοια πρὸς τὴν ἀριστοφάνειον παράβασιν [2]). Ἀλλὰ καὶ πλὴν τῶν παραβάσεων ἀναπτύσσει ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς χορικοῖς μέρεσιν ἔκτακτον τέχνην, διότι ἐν μείζονι ἢ ὅσον παρὰ τοῖς τραγικοῖς ἐπαφῇ πρὸς τὴν πρᾶξιν καὶ τὰ ἐπὶ τῆς σκηνῆς γινόμενα εὑρίσκεται ὁ χορὸς αὐτοῦ καὶ πλείονα ζωὴν ἐνδεικνύει ὁτὲ μὲν διαλυόμενος εἰς ἡμιχόρια καὶ στοίχους, ὁτὲ δὲ δίδων τὸν λόγον εἰς ἕνα ἕκαστον κατὰ σειρὰν τῶν χορευτῶν [3]). Καὶ εἰς τὸν διάλογον δὲ καὶ εἰς τὰ χορικὰ ᾄσματα παρέχει ἰδίαν τινὰ χάριν τὸ τέλειον κάλλος τοῦ λεκτικοῦ καὶ ἡ εὔροια τῶν στίχων. Καὶ ὡς πρὸς τὸ λεκτικὸν μὲν ἐξιδιώθη παρὰ τοῦ Εὐριπίδου τὸν τρόπον τῆς τελείας τότε κοινῆς γλώσσης [4]). Διὸ καὶ ὑπὸ τῶν γραμματικῶν ἐθεωρεῖτο ὡς πρότυπον τῆς καθαρᾶς Ἀττικίδος, ἣν διὰ τὸν μέγαν πλοῦτον τοῦ εἰς τὰς διαφορωτάτας σφαίρας τοῦ βίου κινουμένου λεκτικοῦ αὐτοῦ κατέδειξε τελειοτέραν ἢ ὅσον οἱ τραγικοὶ καὶ οἱ σωκρατικοί. Ἐν δὲ τῇ στιχοποιΐᾳ τὸ μὲν διὰ τῆς ἀνειμένης κατασκευῆς τοῦ τριμέτρου καταβαίνει μέχρι τῆς πεζότητος τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης, τὸ διὰ τῶν πτερωτῶν ἀναπαίστων καὶ τῶν ἐντόνων κρητικῶν ἀνίπταται τολμηρὸς εἰς μέγα ὕψος [5]). Τὰ δὲ κῶλα τῶν λυρικῶν

[1]) Πολλὰ τοιαῦτα ἀνεγνωρίσθησαν μόνον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, περὶ ὧν ἴδε Christ, Metrik σελ. 602 κ. ἑ. 2ας ἐκδόσεως.

[2]) Μόνον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ἐμιμήθη ταύτας ὁ Platen [1796—1835] ἐν τῇ Verhängnissvolle Gabel» καὶ ἐν τῷ «Romantischer Oedipus» καὶ ὅλως ἐχόμενος τοῦ Ἀριστοφάνους ὁ Jean Paul Richter γράψας τοὺς Ἶπας, Κόκκυγας καὶ Χελιδόνας.

[3]) R. Arnoldt, Die Chorpartien bei Aristophanes scenisch erläutert, Leip. 1873.

[4]) Παράδ. § 187.

[5]) Ἀριστοφάνειος ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν μετρικῶν ὁ ἀναπαιστικὸς τετράμετρος.

ᾄσμάτων τοσοῦτον εὔληπτα εἶναι, ὥστε καὶ μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν μελῳδιῶν εὐκόλως ἀντιλαμβανόμεθα τοῦ μελῳδικοῦ κάλλους αὐτῶν.

Εἶναι δὲ λυπηρόν, ὅτι αὐτὴ ἡ φύσις τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ μὴ δυνώμεθα νὰ συνοικειῶμεν τὴν ἐν τοῖς γυμνασίοις σπουδάζουσαν νεολαίαν πρὸς τὴν μοῦσαν τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἀλλ' ὁ μὴ ἀναγνοὺς τὸν ἀκόλαστον τοῦτον εὐνοούμενον τῶν Χαρίτων δὲν γνωρίζει τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Ἀθήνας [1]).

Σχόλια. Τὰ εἰς τὰς κωμῳδίας τοῦ Ἀριστοφάνους σχόλια, τὰ μὲν δαψιλῆ, ὡς τὰ εἰς τὸν Πλοῦτον, τὰς Νεφέλας, τοὺς Βατράχους, τὴν Εἰρήνην, καὶ τοὺς Ὄρνιθας, τὰ δ' ὅλως ὀλίγα, ὡς τὰ εἰς τὴν Λυσιστράτην, τὰς Θεσμοφοριαζούσας, τὰς Ἐκκλησιαζούσας συνίστανται ἐξ ὑποθέσεων, ὑπομνημάτων καὶ μετρικῶν ἀναλύσεων. Καὶ αἱ μὲν διάφοροι περισωθεῖσαι ὑποθέσεις ἀνάγονται εἰς Ἀριστοφάνην τὸν Βυζάντιον καὶ εἰς τὸν Δικαίαρχον. Ἴδε Gröbl, Die ältesten Hypotheseis zu Aristophanes, Programm Dillingen 1890. Αἱ δὲ μετρικαὶ ἀναλύσεις προέρχονται ἐκ τοῦ μετρικοῦ Ἡλιοδώρου. Ἴδε Thiemann, Heliodori colometria Aristophanea, Halle 1869. Τῆς δ' ἑρμηνείας καὶ κριτικῆς ἐπελήφθησαν πλὴν τοῦ Ἐρατοσθένους ἰδίᾳ ὁ Ἀριστοφάνης ὁ Βυζάντιος καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Καλλίστρατος, εἶτα ὁ Ἀρίσταρχος, ὁ Δίδυμος καὶ οἱ περγαμηνοὶ Ἡρόδικος καὶ Ἀσκληπιάδης. Τῆς συντάξεως δὲ τῶν παλαιῶν σχολίων ἐπεμελήθησαν ὁ Φαεινὸς καὶ ὁ Σύμμαχος, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν εἰς Νεφ. καὶ Εἰρ. σχολίων, ὧν ὁ μὲν Σύμμαχος ἔζη περὶ τὰ 100 μ. Χ. (ἴδε Wilamowitz, Eurip. Herakles I, 179 κ. ἑ.), ὁ δὲ Φαεινός, ταλαίπωρός τις συγγραφεύς, βραδύτερον πάντως, ἴσως κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀρχόμενον. Παράβ. Ο.

[1]) Οὕτως ἀποκαλεῖ τὸν Ἀριστοφάνην ὁ Γοίθιος ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῶν Ὀρνίθων (Ἅπαντ. τόμ. XIV, 116) κατὰ τὸ ἐπὶ τῷ μνήματι ἐπίγραμμα τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος ἔχον οὕτως·

Αἱ χάριτες τέμενός τι λαβεῖν, ὅπερ οὐχὶ πεσεῖται,
ζητοῦσαι ψυχὴν εὗρον Ἀριστοφάνους.

Ὁ δὲ Bergk ἀποκαλεῖ που τὴν παλαιοτέραν ἀττικὴν κωμῳδίαν τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως.

Schneider, De veterum in Aristoph. scholiorum fontibus, Stralsund 1838. Strecker, De Lycophrone, Euphronio, Eratosthene comicorum interpretibus, Greifsw. 1884. Gustav Stein, Schol. in Aristoph. Lysistr., Göttingen 1891 μετ' ἐρεύνης τῶν πηγῶν ἐν τοῖς προλεγομένοις I—XXII. Meiners, De Aristoph. scholiis historicis, Dissert. Hal XI (1890) 219 κ. ἑ. Gulick, De schol. Aristoph. quaestiones mythologicae, Harvard Studien V (1894) 83 κ. ἑ. Τινὰ τῶν παλαιῶν σχολίων σώζονται πληρέστερον παρὰ Σουίδᾳ, περὶ ὧν ἴδε O. Buenger, De Aristoph. apud Suidam rell. ἐν Dissert. Argent I, 149 κ. ἑ. Ἐκ τοῦ μέσου αἰῶνος τὸ μὲν ὑπόμνημα τοῦ Εὐσταθίου ἀπώλετο, τὰ δὲ προλεγόμενα εἰς Ἀριστοφάνην ὑπὸ Τζέτζου, ὃς ἐσχολίασε τὸν Πλοῦτον, τὰς Νεφέλας, τοὺς Βατράχους καὶ τοὺς Ὄρνιθας, ἐξέδοσαν ἐκ τοῦ Ἀμβροσιανοῦ κώδικος 222 ὁ Keil ἐν Rhein. Mus. 6,108 κ. ἑ., Ritschl ἐν Opusc. I, 197 κ. ἑ., Nauck, Lexic Vindob 233 κ. ἑ. Πλὴν τούτων κατέχομεν καὶ κενά τινα σχόλια ὑπὸ Θωμᾶ Μαγίστρου καὶ Τρικλινίου. Ἅπαντα τὰ σχόλια ἐξέδωκεν ὁ W. Dindorf, Oxonii 1838 εἰς τρεῖς τόμους καὶ ὁ Dübner, Par. 1842. Martin, Les scolies du manuscrit d' Aristophane à Ravenne, Paris 1882, (εἰς ἃ συμπληρωτικὰς διορθώσεις ἔγραψεν ὁ R. Schöll ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1889, II, 39—46), von Rutherford, London 1896.

Χειρόγραφα ἔχομεν τὸ ἐν Ῥαβέννῃ, Cod. Ravennas, 180 τοῦ 11 αἰῶνος μετὰ σχολίων, τὸ Βενετικὸν 474 τοῦ 12 αἰῶνος, περιέχον πάσας τὰς ἄλλας κωμῳδίας, πλὴν τῶν Ἀχαρνέων, Ἐκκλησιαζουσῶν, Θεσμοφ. Λυσιστρ. μετὰ σχολίων, ἅτινα συμπληροῦσι τὰ χάσματα τοῦ Ravennas. Εἰς κατωτέραν τάξιν ἀνήκουσι τὰ χειρόγρ. Παρισ. 2712 τοῦ 13 αἰῶνος (A), τὸ Λαυρεντιανὸν 31,15 τοῦ 14 αἰῶνος (Γ) οὗ συμπλήρωσις εἶναι ὁ codex Leidensis 9. Τὸ Vatico-Urbinas 141 τοῦ 14 αἰῶνος (U). Cod. Ambrosianus L 39 τοῦ 14 αἰῶνος (M). Παπύρους τινὰς παλαιοὺς περιέχοντας στίχους ἐκ τῶν Ὀρνίθων ἐδημοσίευσεν ὁ Weil, ἐν Revue de Phil. VI, 179. Κριτικὰς σημειώσεις εὑρίσκομεν ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ Blaydes καὶ Ad. von Velsen (τοῦ τελευταίου ἐξεδόθησαν μόνον αἱ Ἐκκλησ., Ἱππ., Πλοῦτ., Βάτρ., Θεσμοφ. νέα ἔκδ. ἐπιμελείᾳ Zacher). Περὶ τῆς κατατάξεως τῶν χειρογράφων τῶν σχο-

λίων ἴδε Konr. Zacher ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XVI (1888) καὶ ἐν τῷ Jahresber. über die Fortschr. der klass. Altert. 1892 σελ. 1—128. [Ο· G. Fraccaroli (ἐν Rivista di filoløg. 1900 τ. 28) εἰκάζει, ὅτι ἐν τοῖς παπύροις τοῦ Ὀξυρρύγχου περιλαμβάνεται καὶ ἀπόσπασμα τοῦ Ἀριστοφάνους].

Ἐκδόσεις. Editio princeps παρὰ τῷ Ἄλδῳ 1498 πλὴν τῆς Λυσιστρ. καὶ τῶν Θεσμοφ. ἐπιμελείᾳ Μουσούρου. Αἱ 11 κωμῳδ. ἐξεδόθησαν ἐν Βασιλ. 1532. Ἔκδοσις μεθ' ὑπομνήμ. ὑπὸ Küster, Amstel. 1710 (μετὰ διορθώσεων ὑπὸ Bentley)· ὑπὸ Brunck, Argent. 1781, ὑπὸ Invernizzi συμπλ. ὑπὸ Beck καὶ Dindorf, Lips. 1794—1834 εἰς 13 τόμ. Ἐκδόσεις τοῦ κειμένου ὑπὸ Meineke, Lips. 1860, ὑπὸ Blaydes, Hal. 1886 εἰς 2 τόμ. μετὰ Conspectus codicum et praecipuarum editionum. [Ὡς συμπλήρωμα τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, Adversaria critica in Aristophanem, 1899]. Ἐκδόσεις κατ' ἐκλογήν· Τὰς Νεφέλας, τοὺς Ἱππέας, τοὺς Βατράχους, τοὺς Ὄρνιθας μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ἐξέδωκεν ὁ Kock παρὰ τῷ Weidmann. Τοὺς Ἀχαρνέας ὁ Elmsley 2 ἔκδ. Lips. 1830. ὁ A. Müller, Hannover 1863, ὁ Blaydes, Halle 1887, ὁ W. Ribbeck ἑλλ. καὶ γερμανιστὶ Leipz. 1864. Τοὺς Ἱππέας ὁ W. Ribbeck ἑλλ. καὶ γερμ. Berlin 1867. Τὰς Νεφέλας ὁ F. A. Wolf μετ' ἐμμέτρου μεταφράσεως Berlin 1812, ὁ G. Hermann, Lips. 1830, ὁ Teuffel-Kähler, Leip. (1867) 1888, [ὁ van Leeuwen. 1899]. Τὴν Εἰρήνην recognovit et adnotavit Herwerden, Lugdunum Batav. 1897. Τοὺς Βατράχους emend. et comment. Fritzsche, Turici 1845. [ὁ van Leeuwen 1898, ὁ C. E. Graves, 1898]. Τοὺς Σφῆκας καὶ τὴν Εἰρήνην ὁ Jul. Richter, Berol. 1858, 1860. Τοὺς Σφῆκας ὁ Blaydes, Halle, 1893. Ὁ Hirschig, Lugd. 1897. Τὴν Λυσιστράτην ὁ R. Enger, Bonn. 1844. Τὰς Θεσμοφοριαζούσας ὁ Fritzsche, Lips. 1838. Τὸν Πλοῦτον ὁ C. Castellani, Firenze, 1872, ὁ A. Valsen, Lips. 1881.

Ἑρμηνευτικά. Beer, Über die Zahl der Schauspieler bei Aristophanes, Leipzig 1844. Droysen, Quaestiones de Aristophanis re scenica, Bonn 1868. Niejahr, Quaest. Aristophaneae scenicae Greifswalde 1877, Chr. Muff, Vortrag der chorischen Partien bei Arist., Halle 1872, R. Arnold, Die Chorpartien bei

Arist. Leipz. 1873. [Zacher Aristophanes studien I Heft. Zu den Rittern 1899]. Μετάφρασις μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ G. Droysen Berlin 1835 (1869), εὔωνος ἔκδοσις 1871. [Ἑλλην. τῶν Ἀχαρνέων ὑπὸ Ι. Ῥαπτάρχου, Κ]πολις 1856, τοῦ Πλούτου ὑπὸ ἀνωνύμου. Ἀθ. 1861, τῶν Νεφελῶν τῆς Εἰρήνης τῶν Ὀρνίθων, ἐμμέτρως ὑπὸ Α. Ῥ. Ῥαγκαβῆ. ἐν Ἀθ. 1860, β΄ ἔκδ. ἐν Ἁπάντων τ. Ε΄, Ἀθ. 1875]. Ὡς λεξικὸν ὁ τοῦ Jacob, Comicae dictionis index ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Meineke, Fragm. comicorum ἐν τῷ 5 τόμῳ. [Ἰω. Καραβέλλα Ἠπειρώτου (ἐξ Ἄρτης) Index Aristophanicus, ex codic. Bodl. prius. editus. Oxon. 1822].

δ) *Μέση καὶ Νέα κωμῳδία* [1]).

215. Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον δύο μεγάλας ὑπέστη βλάβας ἡ παλαιὰ κωμῳδία. Καὶ τὴν μὲν αὐτῶν ὑποδηλοῖ ὁ Ὁράτιος λέγων περὶ τοῦ χοροῦ τῆς κωμῳδίας ἐν τῇ ποιητικῇ τέχνῃ (στ. 284) turpiter obticuit sublato jure nocendi [2]). Ἀλλὰ τοῦ μὲν δικαιώματος τοῦ σκώπτειν δὲν ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἀποστῇ ἡ κωμῳδία, δι' ὃ ἤσκει αὐτὸ ἀλλαχοῦ σκώπτουσα τοὺς ποιητὰς καὶ μουσικούς, ἀφ' οὗ ἠναγκάσθη νὰ ἀπόσχῃ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν προστατῶν τῶν δήμων. Ἡ λεπτότης ὅμως τῶν καλλιλογικῶν μορφῶν δὲν ἠδύνατο νὰ εὕρῃ τὴν αὐτὴν ἠχώ, οἵαν αἱ τολμηραὶ ἐπιθέσεις κατὰ τῶν τὰ τῆς πόλεως πραττόντων. Ἡ δὲ δευτέρα βλάβη προῆλθεν ἐκ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν εἰς τοὺς χοροὺς δαπανῶν. Διότι πάντως μὲν ἐπήρκουν αἱ πρόσοδοι τῆς πόλεως πρὸς δαψιλῆ διατήρησιν τριῶν ὑποκριτῶν πρὸς τὰς δύο ἑκάστου ἔτους ἑορτάς, τὰ Λήναια καὶ τὰ

[1]) Grauert, De mediae graecorum comoediae natura ἐν Rhein. Mus. alte Folge II, 50 κ. ἑ. Ο. Ribbeck, Über die mittlere und neue Komödie, Leipz. 1857. Ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς μέσης κωμῳδίας περιελάμβανεν ὁ κανὼν τὸν Ἀντιφάνην καὶ τὸν Στέφανον (κατὰ τὸν κώδ. Bodleianus τὸν Ἀντιφάνην καὶ Ἄλεξιν), ἐκ δὲ τῶν τῆς νέας τὸν Φιλήμονα, Μένανδρον, Δίφιλον, Φιλιππίδην, Ποσείδιππον καὶ Ἀπολλόδωρον.

[2]) Τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ διὰ τὰς παρεκτροπὰς τῆς πολιτικῆς παῤῥησίας τῶν κωμικῶν ἐκφαίνει ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ Περὶ Εἰρήνης 14 καὶ ἐν τῷ Πρὸς Νικοκλέα 44, τὴν δὲ διὰ τὰς προσωπικὰς ὕβρεις ὁ Πλάτων ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

Διονύσια, ἀλλ' αἱ οὐσίαι τῶν πολιτῶν ἠλαττώθησαν κατὰ τοσοῦτον, ὥστε ἡ πόλις δὲν ἠδύνατο ν' ἀξιοῖ ν' ἀναλαμβάνωσιν αὐτοὶ τὴν χορηγίαν. Καὶ ἀληθῶς, ἀφ' οὗ μετὰ δυσκολίας ἐξευρίσκοντο οἱ δυνάμενοι ν' ἀναλάβωσι λειτουργίαν τινὰ ἀναγκαίαν πρὸς τὴν ὕπαρξιν τῆς πολιτείας, ὡς τὴν τριηραρχίαν, ὤφειλον ἀναγκαίως νὰ ἀπόσχωσι τῶν εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ ἡδονὴν συντελουσῶν λειτουργιῶν, ὧν μία ἦτο καὶ ἡ χορηγία. Καὶ διθυράμβους μὲν δὲν ἠδύνατο νὰ διδάξωσιν ἄνευ χοροῦ, ἀλλ' ἐν τῇ τραγῳδίᾳ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ κωμῳδίᾳ τὸ τῶν ὑποκριτῶν μέρος εἶχεν ἀναπτυχθῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἠδύναντο νὰ ἀρκεσθῶσιν εἰς μικρόν τινα χορόν, ἢ καὶ ὅλως νὰ στερηθῶσιν αὐτοῦ [1]). Ἀλλ' ἐν τῷ χορῷ καὶ τῇ παραβάσει ἔκειτο τὸ κέντρον τοῦ βάρους τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας· ἐκλιπόντος ἄρα τοῦ χοροῦ, ὤφειλεν ἡ κωμῳδία ἢ νὰ περιστῇ εἰς ἀφωνίαν ἢ ἐπὶ ἄλλην νὰ τραπῇ ὁδόν. Τοῦτο δὲ καὶ ἔπραξε. Διότι ἡ μὲν λεπτότης τοῦ ἀττικοῦ σκώμματος δὲν εἶχεν ἔτι ἐξαντληθῇ, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, ἡ δὲ κωμῳδία εὐτύχει μᾶλλον τῆς τραγῳδίας ἐν τούτῳ, ὅτι αὕτη μὲν ἐκινεῖτο πάντοτε ἐντὸς τοῦ παλαιοῦ μυθικοῦ κύκλου, ἐκείνη δὲ εὗρε νέαν τροφὴν ἐν τῇ μεταβολῇ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως [2]). Ἐκ τούτου οὐ μόνον συνεμορφώθη πρὸς τὴν νέαν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ἤκμαζεν ἔτι καὶ πέραν τῶν χρόνων τῆς ἀπωλείας τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων. Καὶ τὰ τῆς διδασκαλίας δὲ τῶν δραμάτων ὑπέστησαν σπουδαίας μετα-

[1]) Ἴδε σχόλ. εἰς Ἀριστοφ. Βατρ. 406 λέγον· χρόνῳ δ' ὕστερον οὐ πολλῷ τινι καὶ καθάπαξ περιεῖλε Κινησίας τὰς χορηγίας». Ἴδε καὶ τὴν V πραγματείαν περὶ Κωμῳδίας, ἔνθα λέγεται ἐν τέλει «χορῶν ἐστέρηται, ὅπερ τῆς νεωτέρας ὑπῆρχε κωμῳδίας». Ἴδε καὶ Πλατώνιον περὶ διαφορᾶς Κωμῳδιῶν καὶ Horatii Epistol. II 8, ἢ de Arte poet. 284. Κατὰ τὸν βίον δὲ τοῦ Ἀριστοφάνους καὶ ἐν τοῖς δράμασι τῆς νέας κωμῳδίας ἐπέγραφε χοροῦ, ἵνα καταδείξῃ τὸ μέρος, ἔνθα ἔπρεπε νὰ ψαλῇ ᾄσμά τι οἱονδήποτε, ἢ ν' αὐλήσῃ ὁ αὐλητής, ὡς ἐν τῷ Pseudulus τοῦ Πλαύτου 573, εἰς τὸ διαναπαύεσθαι τὰ σκηνικὰ πρόσωπα καὶ μεταskευάσθαι. Χορὸν ἐν τοῖς κατ' ἀγροὺς Διονυσίοις μνημονεύει ἔτι ὁ Αἰσχίνης Κατὰ Τιμάρχου 157.

[2]) Ribbeck ἐν Rhein. Mus. 30, 145 κ. ἑ. Τὴν θέσιν τῆς κωμῳδίας πρὸς τὴν τραγῳδίαν ἐξ ἐναντίας ἀπόψεως περιγράφει ἄλλως ὁ Ἀντιφάνης ἐν τῇ ποιήσει ἴδε Meineke Fragm. com. gr. III, 105.

βολὰς σὺν τῇ μεταβολῇ τῶν πολιτικῶν σχέσεων. Διότι τὰς μὲν δαπάνας καὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν τῆς διδασκαλίας ἀνελάμβανεν ἀντὶ χορηγοῦ ὁ ὑπὸ τῆς πόλεως τεταγμένος ἀγωνοθέτης, ἀντὶ δὲ τοῦ μεγάλου, τούς τε ὑποκριτὰς καὶ τὸν χορὸν δυναμένου νὰ περιλάβῃ σκηνικοῦ χώρου ἱδρύθη νῦν ὑψηλοτέρα τις καὶ στενὴ σκηνή, ἥτις ἦτο μὲν προωρισμένη νὰ περιλαμβάνῃ ἀποκλειστικῶς τοὺς ὀλίγους ὑποκριτάς, ἐχώριζε δὲ ἀκριβέστερον τὸ μικρόν, πρὸς τὰς σκηνικὰς πράξεις ὡρισμένον μέρος τοῦ θεάτρου, τὴν σκηνήν, ἀπὸ τοῦ μεγάλου πρὸς διδασκαλίαν των διθυραμβικῶν καὶ μουσικῶν ἔργων ὡρισμένου μέρους τῆς ὀρχήστρας [1]).

216. Ἡ τέχνη καὶ ἡ ποίησις ἀναπτύσσονται καὶ μεταβάλλονται κατὰ μικρόν, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χωρίζηται περίοδός τις ἀπὸ τῆς ἄλλης ὡς διὰ μαχαίρας. Οὕτως ἄρα καὶ ἡ νέα μορφὴ τῆς κωμῳδίας, ἥτις ὀλιγωρήσασα τοῦ προσωπικοῦ διασυρμοῦ ἐπεμελήθη τῆς τελείας μορφώσεως τῆς ὑποθέσεως, μόνον κατὰ μικρὸν ἤρξατο κατισχύουσα. Ἐκ τούτου, ἐν ᾧ οἱ παλαιότεροι τῶν Ἑλλήνων γραμματικῶν διαγιγνώσκουσι μόνον ἀρχαίαν καὶ νέαν ἢ καινὴν κωμῳδίαν [2]), οἱ μεταγενέστεροι ἀπεδέχοντο καὶ μετα-

[1]) Κατὰ Vitruv. V, 7, 2 ἡ ἑλληνικὴ σκηνή, ἡ μεταγενεστέρα δῆλα δὴ τῶν μακεδονικῶν χρόνων, ἡ μόνη γνωστὴ τότε, εἶχε 10—12′ ὕψος καὶ ἀπετέλει ὀρθογώνιον, οὗ τὸ βάθος πρὸς τὸ μῆκος ἦτο ὡς 1 : 12. Πρὸς ταύτας τὰς μαρτυρίας προσαρμόζουσιν ἄριστα αἱ ἀναλογίαι τοῦ νεωστὶ ἀνασκαφέντος θεάτρου τοῦ Πολυκλείτου ἐν Ἐπιδαύρῳ, (ἴδε Καββαδία, Fouilles d'Epidaure, Athèn. 1891), ὅπερ ἦτο τὸ πρότυπον τῶν σκηνῶν τῶν χρόνων τῶν μετ' Ἀλέξανδρον καὶ ἦτο ὡρισμένον εἰς διδασκαλίαν δραμάτων ἄνευ χοροῦ καὶ πρὸ πάντων τῶν δραμάτων τῆς νέας κωμῳδίας. Τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ Christ ἐν τῇ πραγματείᾳ Das Theater des Polyklet in Epidauros in seiner litterar- und kunsthistorischen Bedeutung ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1894 καὶ ἐπεδοκίμασεν ὁ Bethe, Prolegomena zur Geschichte des Theaters (1896) κεφ. XII, Das Hellenistische Theater. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Capps, The chorus in the later greek drama, ἐν Amer. Journal of archäol. 1875 ἐν σελ. 287 κ. ἑ. ἔχεται στερρῶς τῆς γνώμης τοῦ Dörpfeld, καθ' ὃν καὶ τὸ μεταγενέστερον δρᾶμα ἐδιδάσκετο οὐχὶ ἐπὶ τοῦ προσκηνίου, ἀλλὰ πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ὀρχήστρας. [Καὶ ἐν τῷ Griech. Theater ὁ Dörpfeld καὶ ὁ Reisch ἀνασκευάζουσι τὴν γνώμην περὶ τοιαύτης διατάξεως τοῦ τε ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν θεάτρων, καθὼς καὶ περὶ κατασκευῆς ἰδίου λογείου, ὅπως ἐν αὐτῷ ἀγωνίζωνται οἱ ὑποκριταί].

[2]) Fielitz, De Atticorum comedia bipartita, Bonn 1866. Ἡ διάκρισις τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς κωμῳδίας εὑρίσκεται ἤδη παρ' Ἀριστοτ. ἐν Ἠθικ. Νικομ. IV, 14 [σελ.

βατικὴν τινα βαθμῖδα, τὴν μέσην κωμῳδίαν, καὶ ἔλεγον περὶ πολλῶν δραμάτων τῶν παλαιῶν κωμικῶν, ὅτι ἦσαν πεποιημένα κατὰ τὸν τύπον τῆς μέσης ἢ νέας κωμῳδίας, ὡς περὶ τοῦ Πλούτου τοῦ Ἀριστφάνους καὶ τῶν Ὀδυσσέων τοῦ Κρατίνου [1]). Ὡς εἰδικὴν δ' ἰδιότητα τῆς μέσης μὲν κωμῳδίας ὑπεδήλουν τοὺς λανθάνοντας ὑπαινιγμοὺς καὶ τὴν σπουδὴν περὶ τὴν παρῳδίαν καὶ τὸν ἐμπαιγμὸν τῶν ποιητῶν καὶ μύθων, τῆς δὲ νέας ἢ καινῆς τὸν λεπτὸν χαρακτηρισμὸν τῶν προσώπων καὶ τὴν εὕρεσιν ἐντέχνως πεπλεγμένων πράξεων [2]). Κοινὸν δ' ἀμφοτέρων γνώρισμα ἦτο ἡ ἔλλειψις χορικῶν ᾀσμάτων καὶ ἡ ἁπλότης τῆς μετρικῆς μορφῆς. Διότι τὸ κυρίως μὲν ἐπικρατοῦν μέτρον ἦτο ὁ ἰαμβικὸς τρίμετρος, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ ἀπήντα ἐν λυρικοῖς χωρίοις καὶ ὁ τροχαϊκὸς τετράμετρος. Πρὸς τούτοις δὲ εὑρίσκοντο καὶ ἀναπαιστικοὶ δίμετροι ἢ συστήματα ἐν τοῖς ᾀδομένοις μέρεσι πρὸ πάντων τῆς μέσης κωμῳδίας [3]). Καὶ ἐν τῇ προσῳδίᾳ δὲ καὶ τῷ λεκτικῷ ἐσημειοῦντο οἱ γραμματικοὶ διαφοράς τινας ἀπὸ τῶν αὐστηρῶν κανό-

1128α, 16]. Τὸ ὄνομα δέ, ἡ μέση, δύναται μὲν ν' ἀποδειχθῇ μόνον παρὰ τοῖς μετὰ τὸν Ἀδριανὸν συγγραφεῦσιν, ἀλλὰ βεβαίως ἀνάγεται εἰς προγενεστέρους χρόνους. Ὁ δὲ Kaibel, Zur attischen Komödie ἐν Hermes 24 (1889) 56 καὶ ἑξῆς ἀποδίδει τὴν μὲν εἰς δύο διαίρεσιν εἰς τοὺς Περγαμηνούς, τὴν δ' εἰς τρία εἴδη εἰς τοὺς γραμματικοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας.

[1]) Ἀνάγνωθι Πλατώνιον Περὶ διαφορᾶς κωμῳδιῶν λέγοντα· « τοιοῦτος οὖν ἐστιν ὁ τῆς μέσης κωμῳδίας τύπος οἷός ἐστιν ὁ Αἰολοσίκων Ἀριστοφάνους καὶ οἱ Ὀδυσσῆς Κρατίνου καὶ πλεῖστα τῶν παλαιῶν δραμάτων, οὔτε χορικά, οὔτε παραβάσεις ἔχοντα ».

[2]) Ἡ εὕρεσις τοιαύτης τινὸς πράξεως ἀνήκει εἰς τὸ π λ ά σ μ α, ἐξ οὗ ὁ Ἀνώνυμος περὶ Κωμῳδ. λέγει· « ὁ Πλοῦτος νεωτερίζει κατὰ τὸ πλάσμα· τήν τε γὰρ ὑπόθεσιν οὐκ ἀληθῆ λέγει . . . ». Οἱ δὲ Λατῖνοι τοιαύτην τινὰ πρᾶξιν ὠνόμαζον argumentum κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν fabulam.

[3]) Τὰ ᾀδόμενα συνίσταντο ἐκ μονῳδιῶν καὶ διῳδιῶν. Ὁ Πλούτ. ἐν Συμποσ. Προβλ. VII, 5, 4 παραβάλλει τὰ μέλη τοῦ Μενάνδρου πρὸς τὰ τοῦ Εὐριπίδου. Πλὴν τῶν τροχαίων καὶ ἀναπαίστων ἁπαντῶσι καὶ κρητικοὶ παρ' Εὐβούλῳ ἐν Τιτθῶν ἀποσπ. 2. καὶ Ἀναξίλᾳ ἐν Κίρκης ἀποσπ 2. Στίχοι εὐπολίδειοι, οὓς ἀπονέμει εἰς τὸν Δίφιλον καὶ Μένανδρον ὁ λατῖνος μετρικὸς Marius Victorinus σελ. 104, 5 καὶ 110, 21 ἐκδ. Keil, ἀπεδείχθησαν ὑπὸ Meineke I, 300 καὶ 442. Ἰθυφαλλικοὺς μετεχειρίζετο ὁ Μένανδρος ἐν τῷ Φ ά σ μ α τ ι κατὰ τὸν μετρικὸν Caesius Bassus σελ. 255. 10 ἐκδ. Keil. Ἔτι δὲ ποικιλώτερα θὰ ἦσαν τὰ μέτρα τῶν Φιλαδέλφων τοῦ Μενάνδρου, ὡς συμπεραίνομεν ἐκ τῆς λατινικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ Stichus τοῦ Πλαύτου.

νων τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας [1]). Ὡς πρὸς τὸν χρόνον δ' ἔταττον τὴν μὲν μέσην κωμῳδίαν εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μεταξὺ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου (400—336), τὴν δὲ νέαν εἰς τοὺς ἐπὶ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων χρόνους 336—250.

217. Εἰς τὴν παλαιὰν κωμῳδίαν κατέλεγον οἱ γραμματικοὶ καὶ πολλοὺς ἄλλους ποιητάς, οἵτινες κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἔζων, καὶ τὴν τάσιν τῆς ποιήσεως αὐτῶν μᾶλλον πρὸς τὴν μέσην προσήγγιζον κωμῳδίαν. Καὶ τοῦ μὲν Στράττιδος ἠρίθμει ὁ Σουΐδας δέκα καὶ ἓξ κωμῳδίας, ὧν αἱ μὲν πλεῖσται ὡς ἡ Μήδεια, ὁ Τρωΐλος, αἱ Φοίνισσαι καὶ ὁ Χρύσιππος ἦσαν προφανῶς παρῳδικῆς φύσεως, ὁ δὲ Κινησίας διεκωμῴδει τὴν γνωστὴν σκελετώδη μορφὴν τοῦ διθυραμβοποιοῦ Κινησίου, τῶν δὲ Μακεδόνων ἢ Παυσανίου ὑπόθεσις ἦτο ἡ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Ἀρχελάου διατριβὴ τοῦ Ἀγάθωνος καὶ τοῦ φίλου αὐτοῦ Παυσανίου.

Ὁ δὲ Θεόπομπος ἔγραψε κατὰ μὲν τὸν Σουΐδαν εἴκοσι καὶ τέσσαρας, κατὰ δὲ τὸν Ἀνώνυμον Περὶ κωμῳδίας δέκα καὶ ἑπτὰ κωμῳδίας. Μία τούτων, ἡ Εἰρήνη, ὡς φαίνεται, εἶχε πολιτικὴν ὑπόθεσιν, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ ὁμωνύμου δράματος τοῦ Ἀριστοφάνους, ὡς καὶ αἱ Στρατιώτιδες ἀναμιμνήσκουσι τὰς Ἐκκλησιαζούσας τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐκ δὲ τοῦ Ἡδυχάρους περιεσώθη ὑπαινιγμός τις τοῦ Φαίδωνος τοῦ Πλάτωνος.

Ἡ δὲ μέση κωμῳδία κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀνώνυμον (περὶ Κωμῳδίας) ἠρίθμει ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ποιητὰς καὶ 617 δράματα [2]).

[1]) Ἴδε Meineke ἔνθ' ἀνωτ. I, 294 κ. ἑξῆς.

[2]) Πλείονα τῶν ὀκτακοσίων δραμάτων ἀποδέχεται ὁ Ἀθήναιος ἐν VIII, 336 d. Περιεσώθησαν δὲ ἐννέα καὶ τριάκοντα ὀνόματα ποιητῶν, οὓς ἀριθμεῖ ὁ Meineke ἔνθ' ἀνωτ. I, 303. Νέα δ' ὀνόματα ποιητῶν διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ νεωστὶ ἀνασκαφεῖσαι διδασκαλικαὶ ἀναγραφαὶ ἐν Corp. inscr. att. II, 971—977. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἔγραψεν ὁ Ἀλεξανδρεὺς Ἀντίοχος περὶ τῶν ἐν τῇ μέσῃ κωμῳδίᾳ κωμῳδουμένων ποιητῶν. Ἴδε Ἀθην. XI, 482 c.

Θὰ πραγματευθῶμεν δὲ μόνον περὶ τῶν ὀνομαστοτάτων ἐξ αὐτῶν. Τούτων ἦσαν

Ὁ Ἀντιφάνης, ὃς ξένος ὢν [1]) παρῆλθεν ἐν Ἀθήναις τῇ 98 Ὀλυμπιάδι ὡς ποιητὴς κωμῳδιῶν. Γονιμώτατος δ' ὢν ποιητὴς ἔγραψε 260 ἢ κατ' ἄλλους 365 κωμῳδίας, ἀλλ' ἐνίκησε δέκα καὶ τρεῖς μόνον νίκας. Περιεσώθησαν δὲ ἀποσπάσματα ὑπερτριακόσια, ἐν οἷς διὰ μακρῶν μὲν περιγράφονται ἑστιάσεις, ἀλλὰ καὶ πολλαὶ περιέχονται καλαὶ γνῶμαι. Ἡ δὲ τέχνη ἦτο κληρονομικὴ ἐν τῷ γένει αὐτοῦ.

Ὁ Ἀναξανδρίδης ἐκ τῆς ἐν Ῥόδῳ Καμείρου, ὃς ἐνίκησεν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ Πάριον μάρμαρον τῷ 376 καὶ μετέσχε τῷ 348 τῶν ἀγώνων, οὓς ἔθηκεν ὁ Φίλιππος γενόμενος κύριος τῆς Ὀλύνθου [2]). Λαμπρὰν δὲ περιγραφὴν τῆς μορφῆς τοῦ ποιητοῦ παρέχει ἡμῖν ὁ Ἀθήναιος (ἐν IX, 374α) παραλαβών, ἐξ ὅσων περὶ αὐτοῦ ἔγραψε Χαμαιλέων ὁ Ἡρακλεώτης ἐν ἕκτῳ περὶ κωμῳδίας. Ἦν, λέγει, τὴν ὄψιν καλὸς καὶ μέγας καὶ κόμην ἔτρεφε καὶ ἐφόρει ἁλουργίδα καὶ κράσπεδα χρυσᾶ, ἐξ ὧν βεβαίως ἐξήρετο τὸ φυσικὸν αὐτοῦ κάλλος. Ἀλλὰ πικρὸς ὢν τὸ ἦθος ἐποίει τι τοιοῦτον περὶ τὰς κωμῳδίας· ὅτε γὰρ μὴ νικῴη, λαμβάνων ἔδωκεν εἰς τὸν λιβανωτὸν κατατεμεῖν καὶ οὐ μετεσκεύαζεν ὡς οἱ πολλοί. Ἐν τούτοις δὲν φαίνεται ὅλως πιστευτὸν τοῦτο, ὅτι ἠφάνιζε τὰ δράματα αὐτοῦ, διότι δέκα μὲν νίκας ἐνίκησε, κατέλιπεν ὅμως πέντε καὶ ἑξήκοντα κωμῳδίας. Ἐκ τῶν Πόλεων αὐτοῦ κατέχομεν χαρίεν τι ἀπόσπασμα, ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ διαφορὰ τῶν ἠθῶν τῶν Αἰγυπτίων καὶ Ἑλλήνων καὶ γίνεται λόγος περὶ τῶν ὑείων κρεάτων, ἅπερ ὁ μὲν Αἰγύπτιος οὐκ ἐσθίει, ἐγὼ δὲ (ὁ Ἕλλην) γ' ἥδομαι μάλιστα τούτοις.

[1]) Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐκ τῆς ἐν Θράκῃ Βέργης, ἀλλ' ἡ μαρτυρία αὕτη ἴσως εἶναι ἐσφαλμένη ἐκλαμβανομένου τοῦ κωμικοῦ ἀντὶ τοῦ παραδοξογράφου Ἀντιφάνους.

[2]) Πρὸς τοῦτο, ὅτι τόσον ἀγαπητὸς ἦτο ἐν τῇ μακεδονικῇ αὐλῇ, ἔχει σχέσιν τινὰ ἴσως ἡ συχνὴ αὐτοῦ μνεία παρ' Ἀριστοτ. ἐν Ῥητορ. III, 10, 11, 12. [σελ. 197, 202, 206 ἔκδ. Roemer] καὶ ἐν Ἠθικ. Νικομ. VII, 11 [σελ. 164 ἐκδ. Susemihl] καὶ ἐν Ἠθικ. Εὐδημ. VI. 10.

Ἐν ἄσματι δέ τινι τοῦ Πρωτεσιλάου διασύρει μετὰ λεπτῆς εἰρωνείας τὰς φοβερὰς προπαρασκευὰς πρὸς τὸ τῶν γάμων συμπόσιον τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Ἰφικράτους, ὅτε ἐλάμβανεν ὡς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ Κότυος τοῦ Θρᾳκῶν βασιλέως. Ἐποίει δ' οὐ μόνον κωμῳδίας, ἀλλὰ καὶ διθυράμβους [1]).

Ὁ Ἄλεξις (Ὀλυμπ. 97—123), ὃς ἦτο μὲν Θούριος, ἀλλὰ πιθανῶς μετῴκησεν, ὅτε οἱ Θούριοι ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Λευκανῶν (390), εἰς τὸν ἐν Ἀττικῇ δῆμον Οἶον, ὃν Στέφανος ὁ Βυζάντιος μνημονεύει ὡς πατρίδα τοῦ ποιητοῦ. Καὶ πολλαὶ μὲν τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ, ὡς αἱ Αἴσωπος, Ἀρχίλοχος, Ἑλένη, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, Ἡσιόνη, Λῖνος, Ὀδυσσεύς, Ὀρέστης [2]) φέρουσι καταφανέστατα τὸν χαρακτῆρα τῆς μέσης κωμῳδίας, ἀλλ' ἔζη προφανῶς, ἐν οἷς χρόνοις ἤκμαζεν ἡ νέα κωμῳδία, διότι ἐν τῷ Ὑποβολιμαίῳ ἐγίνετο λόγος περὶ τοῦ συνδέσμου Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου μετὰ τῆς ἀδελφῆς Ἀρσινόης [3]). Διετηρεῖτο δ' ὁ ποιητὴς διὰ τὴν εὐθυμίαν καὶ ἱλαρότητα ὑγιὴς καὶ ἀκμαῖος ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἓξ καὶ ἑκατὸν ἔζησεν ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀγωνιζόμενος καὶ στεφανούμενος [4]). Κατέλιπε δὲ κατὰ τὸν Σουΐδαν 245 κωμῳδίας, ὧν τινες κατὰ τὸν Γέλλιον (ἐν Noct. At. II, 23) μετεφράσθησαν καὶ εἰς τὴν λατινικήν. Καὶ διέσυρον μὲν κυρίως αἱ κωμῳδίαι αὐτοῦ τοὺς φιλοσόφους καὶ ἠρέσκοντο εἰς τὴν παρῳδίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐρωτικὰ κατεῖχον ἔξοχον θέσιν ἐν αὐταῖς ὡς καὶ ὁ διασυρμὸς τῶν παρασίτων. Τούτων τὰ μὲν πρῶτα εἶχεν

[1]) Κατά τινα εἰκασίαν τοῦ Muret καὶ Ladewig οἱ Captivi τοῦ Πλαύτου ἐποιήθησαν κατ' ἀπομίμησιν κωμῳδίας τινὸς τοῦ Ἀναξανδρίδου ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἐν Capt. III, 4, 103 χωρίου πρὸς τὸ τοῦ Ἀναξανδρίδου παρ' Ἀθηναίῳ XV, 688 b. Ἀλλὰ περὶ τῆς εἰκασίας ταύτης ἀμφισβητεῖ ὁ Schöll ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Captiv. σελ. XVI κ. ἑξῆς.

[2]) Ἴσως εἰς τὸν Ὀρέστην τοῦτον ἀναφέρεται τὸ χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς 13.

[3]) Ο Bergk, Griech. Litter. IV, 151 ὑποστηρίζει, ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι παρενεβλήθησαν ὑπὸ δευτέρας χειρός.

[4]) Ὁ Πλούταρχος ἐν εἰ Πρεσβυτ. πολιτευτέον 785 b. [τόμ. έ. σελ. 26 ἐκδ. Βερν.] λέγει· «Φιλήμονα δὲ τὸν κωμικὸν καὶ Ἄλεξιν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀγωνιζομένους καὶ στεφανουμένους ὁ θάνατος κατέλαβεν».

ἤδη εἰσαγάγῃ ὁ Ἀναξανδρίδης, τοὺς δὲ παρασίτους αὐτὸς ὁ Ἄλεξις εἰσήγαγεν [1]). Λίαν δ' ἐνδιαφέρον ἱστορικῶς διὰ τὴν δίαιταν τῶν τότε εἶναι ἀπόσπασμά τι ἐκ τοῦ Ἰσοστασίου περιγράφον τὴν ὅλην ἑταιρικὴν παρασκευὴν καὶ τὰς δι' ἐπιτεχνήσεως κομμώσεις καὶ τοὺς φελλοὺς ἐν ταῖς βαυκίσιν καὶ πάντα ὅσα αἱ ἑταῖραι μετεχειρίζοντο εἰς συγκάλυψιν τῶν ἐλαττωμάτων τῆς φύσεως.

Ἄλλοι δὲ ποιηταὶ τῆς μέσης κωμῳδίας ἦσαν ὁ Εὔβουλος, ὃς κατὰ Σουίδαν ἦτο μεθόριος τῆς μέσης κωμῳδίας καὶ τῆς παλαιᾶς· ὁ Ἄρχιππος, ὃς ἔβαινεν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Ἀριστοφάνους [2]) ποιῶν τοὺς Ἰχθῦς καὶ τὸν Πλοῦτον καὶ οὗ ὁ Ἀμφιτρύων ἐγένετο ἴσως τὸ πρότυπον τοῦ Amphitruo τοῦ Πλαύτου, καὶ πλὴν τούτων ὁ Ἀραρώς, ὁ Ἄμφις, ὁ Ἀναξίλας, ὁ Ἔφιππος, ὁ Ἡνίοχος, ὁ Νικόστρατος, ὁ Στέφανος, ὁ Τιμοκλῆς, ὁ Φιλέταιρος καὶ ἄλλοι [3]).

Ἀκριβῆ τινα ἔννοιαν τῆς μέσης κωμῳδίας δύναταί τις νὰ λάβῃ ἐκ τοῦ Ἀμφιτρύωνος τοῦ Πλαύτου, τῆς ἐξαιρέτου ἐκείνης κωμῳδίας, ἐν ᾗ θέλγουσιν αἱ χαρίεσσαι ἐκεῖναι συγχύσεις τοῦ ἀληθοῦς καὶ ψευδοῦς συζύγου τῆς Ἀλκμήνης καὶ τῶν δύο αὐτῆς θεραπόντων. Διότι ἡ μυθολογικὴ παρῳδία καὶ ἡ ἀκόλαστος ἐλαφρότης, μεθ' ἧς προσφέρονται οἱ ἐν αὐτῇ πρὸς τοὺς παλαιοὺς θεούς, ἁρμόζουσιν ἐξαιρέτως πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς μέσης κωμῳδίας καὶ τῶν ἀσεβῶν Ἀθηναίων τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀλλὰ καὶ τὰ σκηνικὰ τῆς κωμῳδίας ταύτης, ἅτινα δὲν ἠδύνατο ἢ δὲν ἤθελε νὰ ἐξαλείψῃ ὁ Ῥωμαῖος διασκευαστής, ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα, ἤτοι εἰς τοὺς πρὸ τῆς νέας κωμῳδίας χρόνους. Διότι καὶ ἐν τῷ Ἀμφιτρύωνι τούτῳ ἐπιφαίνεται ἐν τέλει θεὸς ἐκ μηχανῆς κατὰ τὸν Εὐριπίδειον τρόπον καί, ὡς ἐν ταῖς Φοινίσσαις, ἀναβαίνει

[1]) Ἀθην. IV, 235 e, Πολυδ. Ὀνομ. VI, 35. Ὅτι δὲ ταῦτα μετὰ περιορισμῶν τινων πρέπει νὰ ἀποδεχώμεθα, ἀποδεικνύει ὁ Meineke ἔνθ' ἀνωτέρω I, 377.

[2]) Ὅτι οἱ Ἰχθύες ἦσαν ἀπομίμησις τῶν Ὀρνίθων τοῦ Ἀριστοφάνους, ἀπέδειξεν ἄριστα ὁ Kaibel, Zur attischen Komödie ἐν Hermes 24 (1889) σελ. 49. κ. ἑ.

[3]) Ἄλλα τινὰ ὀνόματα μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν ἀναγραφῶν τῶν νικησάντων κωμικῶν ποιητῶν ἐν ἐπιγραφαῖς Corp. ins. att. II, 971—977.

ὁ Ἑρμῆς ἐπὶ τὴν στέγην τῆς σκηνῆς (στ. 1008). Πρὸς τούτοις δὲ εἰσάγει ὁ ποιητὴς τὰ πρόσωπα ἐκ τῶν ἔμπροσθεν διὰ τῶν μεγάλων παρόδων τῆς ὀρχήστρας καὶ οὐχὶ διὰ τῶν πλαγίων εἰσόδων τῆς ὑψωμένης σκηνῆς [1]) καὶ τοῦτο ἰδίας εἶναι ἄξιον προσοχῆς.

218. Ἡ δὲ νέα κωμῳδία κατὰ μὲν τὸν χρόνον ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τοῦ πρώτου μέρους τῆς λογοτεχνικῆς ταύτης ἱστορίας, ἀλλὰ τοσοῦτον συνέχεται πρὸς τὴν πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποίησιν, ὥστε δὲν δύναται νὰ ἀποχωρισθῇ αὐτῆς. Ἡ ἀκμὴ δ' αὐτῆς συμπίπτει πρὸς τοὺς χρόνους τῆς πολιτικῆς ἀῤῥωστίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀπωλείας οὐ μόνον τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἠθῶν τῆς οἰκογενείας. Διότι ἀντὶ μὲν τοῦ αὐστηροῦ οἰκογενειακοῦ βίου προὐτιμᾶτο νῦν ἡ μετὰ κομψῶν καὶ εὐπαιδεύτων ἑταιρῶν ὁμιλία, ἀντὶ δὲ τῶν φιλοπατρίδων προμάχων τῆς ἐλευθερίας ἔβλεπε τις πανταχοῦ ἀλαζονικοὺς ἀπάτριδας μισθοφόρων ἀρχηγούς, ἀντὶ δ' εὐσεβοῦς πίστεως ἐπεκράτει ἡ δεισιδαιμονία ἢ ἐπιπόλαιος ἀθεΐα. Τοιαύτη ἦτο ἡ κοινωνικὴ κατάστασις, ἐξ ἧς προῆλθεν ἡ νέα κωμῳδία. Ἐκ τούτου πρόδηλον εἶναι, ὅτι πολὺ ἧττον τῆς μέσης κωμῳδίας ἐπενέβαινεν αὕτη εἰς τὰ τοῦ δημοσίου βίου. Καὶ κατήγεγκε μέν ποτε δεινὴν πληγὴν ὁ Φιλιππίδης κατὰ τοῦ Στρατοκλέους, τοῦ φαύλου κόλακος Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ [2]), καὶ κατεστηλίτευσεν ὁ Ἀρχέδικος χαριζόμενος εἰς τοὺς μακεδόνας δυνάστας τὴν ἀκολασίαν τοῦ Δημοχάρους [3]), ἀλλὰ ταῦτα καὶ σπάνια ἦσαν καὶ ἐν παρόδῳ ἐγράφοντο. Ὡσαύτως δ' ἐξέλιπε νῦν καὶ ἕτερόν τι στοιχεῖον, ὅπερ παρώρμα πολλάκις καὶ

[1]) Καὶ ἐν τοῖς Captivi ἀναγνωρίζομεν ἔτι σημεῖα τῆς παλαιοτέρας ἁπλῆς σκηνῆς καὶ δὴ ἐν τούτῳ, ὅτι, ἐν ᾧ ἄλλως παρὰ τῷ Πλαύτῳ καὶ Τερεντίῳ ὁ ὀπίσθιος τοῖχος παριστᾷ μέρος ὅλον ὁδοῦ μετὰ δύο ἢ καὶ τριῶν οἰκιῶν, ἐν τοῖς Captivi ὡς καὶ ἐν τῷ Amphitruo μία μόνη παρίσταται οἰκία ὡς πάντοτε ἐν ταῖς τραγῳδίαις τοῦ Ε' αἰῶνος, ἔστιν ὅτε δὲ καὶ παρ' Ἀριστοφάνει.

[2]) Πλούτ. ἐν βίῳ Δημητρ. 12. Τοὺς δὲ παρ' Ἀρπάλου δωροδοκήσαντας ἔσκωψεν ἀπὸ σκηνῆς ὁ Τιμοκλῆς, ὡς διηγεῖται ὁ Ἀθήν. ἐν VIII, 341 f. Ἄλλα δὲ παραδείγματα ἐπάγεται ὁ Meineke ἔνθ' ἀν. I, 436 κ. ἑ.

[3]) Πολυβ. Ἱστοριῶν XII, 13 καὶ Meineke I, 459.

ἐκέντριζε τὴν μέσην κωμῳδίαν, ὁ χλευασμὸς δηλαδὴ τῶν λογοτεχνικῶν μεταβολῶν ἐν τῇ μουσικῇ καὶ ποιήσει. Εἶναι δὲ τοῦτο εὐκατάληπτον, διότι οὐδὲν μὲν καινὸν πλέον παρεῖχεν ἡ τραγῳδία, μόνη δ' ἡ ἀλαζονεία καὶ ἡ σκυθρωπότης τῶν φιλοσόφων παρεῖχον εἰς τοὺς κωμικοὺς ἀφορμήν τινα σκώμματος καὶ χλευασμοῦ [1]). Ἄλλως δ' ἡ νέα κωμῳδία ἀλλαχοῦ ἐπεζήτει τὸ σθένος, ἤτοι ἐν τῇ τεχνικῇ δέσει καὶ λύσει τῆς ὑποθέσεως καὶ ἐν τῇ λεπτότητι τῆς διαγραφῆς τῶν χαρακτήρων. Πρῶτος δὲ πάντων ὡς πρότυπον ἐχρησίμευεν εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς κωμῳδίας ὁ Εὐριπίδης, οὗ ἐμιμοῦντο καὶ τὴν διαύγειαν καὶ ἁπλότητα τῆς λέξεως καὶ τὴν παρεμβολὴν ἠθικῶν γνωμῶν. Διότι ἐν τῇ τραγῳδίᾳ μὲν εἶχεν ἀναπτυχθῇ πρωϊμώτερον ἢ ἐν τῇ κωμῳδίᾳ ἡ τέχνη τοιαύτης κατασκευῆς τοῦ μύθου, οἵα νὰ συντείνῃ τὴν ψυχήν, εὐκολώτατα δὲ μετεφέρετο εἰς τὰ τῆς κωμῳδίας ἡ ἁφαρπάζουσα δραματικὴ δύναμις τῶν σκηνῶν τῆς ἀναγνωρίσεως, ἐν αἷς εἶχεν ἀποδειχθῇ ἀπαραμίλλητος καλλιτέχνης ὁ Εὐριπίδης. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἄλλαι ὑποθέσεις προσετέθησαν εἰς τὴν κωμῳδίαν, αἱ ἐκ τῆς συγχύσεως τῶν διπροσώπων ἢ Σωσιῶν καὶ αἱ τεχνικῶς ἐνυφασμέναι σκευωρίαι. Πρὸς εὕρεσιν δὲ πεπλεγμένων, ὅλως ἀπροσδοκήτως λυομένων πράξεων ἀφθονωτάτην παρεῖχεν ὕλην ὁ βίος τῶν χρόνων ἐκείνων, καθ' οὓς ἀντὶ μὲν τοῦ μεγάλου Διὸς ἦρχεν ἡ Τύχη, οἱ δ' ἐπίτριπτοι δοῦλοι συνενούμενοι μετὰ τῶν ἐρωτομανῶν μειρακίων ἐτέκταινον παντοῖα πρὸς ἐξαπάτησιν τῶν γερόντων δεσποτῶν. Χαρακτῆρας δ' εἶχον διαπλάσει πλὴν τοῦ Ἐπιχάρμου καὶ Σώφρονος ὁ μὲν Ἄλεξις τὸν τοῦ παρασίτου, ὁ δὲ Τιμοκλῆς τὸν τοῦ καταπέλτας καὶ λόγχας ἐσθίοντος βριαροῦ ἀνδρός. Εἰς τούτους δὲ τοὺς χαρακτῆρας προσετέθησαν ὁ τοῦ ἐπιτρίπτου δούλου, τοῦ σκαιοῦ χωρικοῦ, τοῦ φιλαργύρου γέροντος, τοῦ κούφου υἱοῦ, τῆς ἀκκιζομένης ἑταίρας, τοῦ βαναύσου πορνοβοσκοῦ, τοῦ ἐπὶ τῷ γένει ἐγκαυχωμένου ἀριστοκρατικοῦ καὶ τοῦ ἀλαζόνος νεοπλούτου [2]). Ἐν τῇ ἐπιτυ-

[1]) Ὁ Φιλήμων ἔγραψε τοὺς Φιλοσόφους, κωμῳδίαν.

[2]) Τύποι τοιοῦτοι, οἷοι οἱ τῆς κωμῳδίας, περιεσώθησαν ἐν τοῖς χαρακτῆρσι τοῦ

χεῖ ἄρα ζωγραφία τῶν χαρακτήρων καὶ ἐν τῷ δι' εὐφυοῦς εὐτραπελίας καὶ λεπτοῦ σκώμματος ἠρτυμένῳ διαλόγῳ ἐζήτουν οἱ ποιηταὶ τὸ ἀστεῖον καὶ κομψόν, ὅπερ ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κυρία ἀρετὴ τῆς νέας κωμῳδίας καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐπιπολάσῃ καὶ ἐν τοῖς ἔργοις τῆς συγχρόνου πλαστικῆς καὶ γραφικῆς τὸ ῥωπογραφικὸν καὶ χαρίεν μᾶλλον ἢ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ ὑψηλόν. Καὶ τῆς νέας δὲ κωμῳδίας οὐδὲν μὲν πρωτότυπον ἔργον περιῆλθε πλῆρες εἰς ἡμᾶς, ἂν καὶ ἀπέλαυε τῆς εὐνοίας τοῦ κοινοῦ ὁ Μένανδρος καὶ πέραν τῶν χρόνων τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων [1]). Ἐν τούτοις πάντως κάλλιον γνωρίζομεν τὰ τῆς νέας ἢ τῆς μέσης κωμῳδίας, διότι ἐν τῇ ἑλληνιζούσῃ κωμῳδίᾳ τῶν Ῥωμαίων, τῇ Παλλιάτᾳ (fabula palliata) τοῦ Πλαύτου καὶ Τερεντίου, διεσώθησαν πιστὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀντίγραφα τῶν ἑλληνικῶν πρωτοτύπων.

Ἕλληνες ποιηταὶ τῆς νέας κωμῳδίας ἀριθμοῦνται μὲν τέσσαρες καὶ ἑξήκοντα μόνον, ἤτοι ὀλιγώτεροι ἢ ὅσους ἠρίθμει ἡ μέση κωμῳδία, ἀλλὰ πλείονες ἔξοχοι. Τοιοῦτοι δ' ἦσαν

219. Μένανδρος (342-291) [2]) ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ἐκ γενετῆς εὐνοηθεὶς ὑπὸ τῆς τύχης καὶ εὐδαίμων ἀποδειχθείς. Ἦτο υἱὸς εὐγενῶν γονέων. Καὶ ἡ μὲν μήτηρ ἐκαλεῖτο Ἡγησιστράτη, πατὴρ δ' ἦτο ὁ ἐκ Κηφισιᾶς Διοπείθης [3]) καὶ θεῖος ὁ Ἄλεξις, ὁ

Θεοφράστου. Ἕκαστον δὲ τῶν τύπων εὐφυῶς διέγραψεν ὁ O. Ribbek, Geschichte der röm. Dichtung I, 63 κ. [Ἱστορ. τῆς Ῥωμ. ποιήσ. κατὰ μετάφρασιν Σ. Σακελλαροπούλου I, 85 κ. ἑ.] καὶ ἐν ταῖς ἠθολογικαῖς μελέταις περὶ τοῦ Κόλακος, Ἀλαζόνος καὶ Ἀγροίκου. Καὶ ἐν τῷ περὶ ἱματίων καὶ προσώπων κεφαλαίῳ τοῦ Πολυδεύκους IV, 133 κ. ἑ. περιγράφεται ὡρισμένως ὁ τύπος τῶν προσώπων τούτων οὕτως, ὥστε ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν σκηνῶν τῶν δραμάτων τοῦ Πλαύτου εἴτε παρὰ τοῖς κυρίοις ὀνόμασιν εἴτε ἀντ' αὐτῶν ἀναγράφεται ὁ χαρακτὴρ τῶν παρερχομένων προσώπων ὡς senex, parasitus, servus.

[1]) Φανταστικὸν πλάσμα τοῦ Δημητρίου Χαλκονδύλη βεβαίως εἶναι ἡ μαρτυρία, ἣν μνημονεύει ὁ Meineke, Menandri rell. XXIX, ὅτι οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου ἐπέτρεπον εἰς τοὺς ἱερωμένους νὰ καίωσι τὰ ποιήματα τοῦ Μενάνδρου καὶ τοῦ Φιλήμονος.

[2]) Ἴδε τὸ ἄρθρον τοῦ Σουΐδα. Ὁ Ἀπολλόδωρος παρὰ τῷ Gellius XVII, 4 καὶ ἡ ὡς νόθος θεωρουμένη ἐπιγραφὴ ἐν Corp. inscr. graec. 6084 μαρτυροῦσιν, ὅτι ὁ Μένανδρος πεντήκοντα καὶ δύο ἔζησεν ἔτη συναριθμοῦντες καὶ τὰ ἔτη τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου.

[3]) Συνεχέετο οὗτος πρότερον πρὸς τὸν ἐκ τοῦ Δημοσθένους γνωστὸν στρατηγὸν Διοπείθη τὸν Σουνιέα.

εὐκλεὴς ποιητὴς τῆς μέσης κωμῳδίας. Ἦτο εὔμορφος, εὐμήκης τὸ σῶμα, ἀλλ' εἶχε στραβὰς τὰς ὄψεις [1]). Ἄφθονα δ' ἔχων πάντα τὰ γήϊνα ἀγαθὰ διέτριβε τὸν πλεῖστον χρόνον ἐν τῷ ἐν Πειραιεῖ ἀγροτικῷ οἴκῳ ἐν τερπνῇ ἀναστροφῇ πρὸς τὴν προσφιλῆ αὐτῷ ἐρωμένην Γλυκέραν [2]). Προσκληθεὶς δ' ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος ὑπισχνομένου πάντα τὰ τῆς γῆς ἀγαθὰ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Αἰγύπτου ἀπέκρουσε τὴν πρόσκλησιν ἐξ ἔρωτος πρὸς τὰς Ἀθήνας καὶ τὸν ἀνεξάρτητον αὐτοῦ ἐκεῖ βίον [3]). Μυηθεὶς δὲ τὴν τέχνην τῆς κωμῳδίας ὑπὸ τοῦ θείου καὶ παιδευθεὶς τὴν φιλοσοφίαν ἐν ἀναστροφῇ πρὸς τὸν Θεόφραστον καὶ τὸν ἡλικιώτην αὐτοῦ Ἐπίκουρον [4]) ἐνίκησεν ἔφηβος ἔτι τῷ 321 π. Χ. νίκην ἐν δραματικῷ ἀγῶνι. Καὶ ἐξετιμήθη μὲν ἄλλως μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἐπιγενομένων ἢ ὑπὸ τῶν συγχρόνων [5]), διότι ὀκτὼ μόνον ἐνίκησε νίκας, ἐν ᾧ ὁ ἀντίτεχνος αὐτοῦ Φιλήμων ἐμ-

[1]) Ὁ Σουΐδας λέγει περὶ αὐτοῦ μεταχειριζόμενος εὐτράπελον ἀντίθεσιν· «ἦν στραβὸς τὰς ὄψεις, ὀξὺς δὲ τὸν νοῦν». Ἀνδριάντα αὐτοῦ ἐφιλοτέχνησεν ὁ Κηφισόδοτος καὶ ὁ Τίμαρχος. Πρότερον ἐξελαμβάνετο ἡ ἐν τῷ 9 πίνακι ἐν τέλει τοῦ β' τόμ. ἀπεικασμένη μορφὴ ὡς Μένανδρος. Ἀλλ' ἠάληθὴς εἰκὼν κατὰ τὸν Studniczka ἐσώθη ἐν τοῖς πολλοῖς ἀντιγράφοις ὡραίας κεφαλῆς λυσιππείου χαρακτῆρος, ὧν τὸ ὡραιότατον εἶναι τὸ παρὰ Jacobsen, Glyptoth. ἀρ. 1082, καὶ τὸ ἐν ἐκτύπῳ παρὰ Benndorf-Schöne ἀρ. 245.

[2]) Ὁ Ἀλκίφρων ἐν Ἐπιστολῶν II, 4, 5 διηγεῖται, πῶς ἡ Γλυκέρα τρέμουσα ἀναμένει ἐν τοῖς παρασκηνίοις τὴν ἔκβασιν κωμῳδίας τινὸς καὶ πῶς ἐναγκαλίζεται τὴν ἱερὰν ἐκείνην κεφαλὴν τοῦ Μενάνδρου μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν. «Τί γὰρ Ἀθῆναι», λέγει, «χωρὶς Μενάνδρου; τί δὲ Μένανδρος χωρὶς Γλυκέρας; ἤτις αὐτῷ καὶ τὰ προσωπεῖα διασκευάζω καὶ τὰς ἐσθῆτας ἐνδύω κἀν τοῖς παρασκηνίοις ἔστηκα τοὺς δακτύλους ἐμαυτῆς πιέζουσα καὶ τρέμουσα, ἕως ἂν κροταλίσῃ τὸ θέατρον· τότε νὴ τὴν Ἄρτεμιν ἀναψύχω καὶ περιβάλλουσά σε τὴν ἱερὰν ἐκείνην κεφαλὴν ἐναγκαλίζομαι».

[3]) Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. II, 3. Παράβ. καὶ Plinius, Nat. Hist. VII, 111: magnum et Menandro in comico socco testimonium regum Aegypti et Macedoniae contigit classe et per legatos petito, majus ex ipso regiae fortunae praelata litterarum conscientia.

[4]) Ὁ Στράβ. XIV, 638 λέγει· «Ἐπικούρῳ συνέφηβον Μένανδρον γενέσθαι φασίν». Ὅλως ὡς ἐπικούρειον περιγράφει τὸν Μένανδρον ὁ Phaedrus V, I, 12 λέγων, unguento delibutus, vestitu adfluens veniebat gressu delicato et languido.

[5]) Quintil. X, I, 69. Δίων. Χρυσοστ. λόγ. XVIII, 7 [Περὶ Λόγου Ἀσκήσεως τόμ. I σελ. 281 ἐκδ. Dind.]. Πλουτ. Συγκρίσεως Ἀριστοφ. καὶ Μενάνδρ. ἐπιτομὴ 853 [Τόμ. έ. σελ. 203 κ. ἑ. ἐκδ. Βερν.]. Ἀνθολ. VII, 72. 370, IX, 187 καὶ Append. 185, 286, 377. Ὁ καλὸς καλεῖται παρ' Ἀθην. VI, 248 d καὶ VIII, 364 d, ὁ χρυσοῦς ὑπὸ Θεμιστίου ἐν λογ. XX, σελ. 236.

πειρότατος ἦτο νὰ ἐπισπᾶται διὰ παντοίων μέσων τὴν εὔνοιαν τοῦ κοινοῦ [1]). Πρὸς τούτοις δ' ἔψεγον αὐτὸν οἱ σύγχρονοι ὡς δεινὸν λογοκλόπον, διότι κατὰ τὸν Καικίλιον παρ' Εὐσεβίῳ ἐν τῇ Προπαρασκευῇ X, 3,13 ὅλην τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Δεισιδαίμονος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἔλαβεν ἐκ τοῦ Οἰωνιστοῦ τοῦ Ἀντιφάνους. Ἀλλὰ μετὰ θάνατον ἀπέβη ὁ προσφιλέστατος συγγραφεὺς πάντων τῶν πεπαιδευμένων, ὥστε καὶ μέχρι τῶν χριστιανικῶν χρόνων συνηθέστατα οἵ τε Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς ἠνίττοντο τοὺς στίχους αὐτοῦ. Κατέλιπε δὲ κατὰ μὲν τὸν Ἀπολλόδωρον ἑκατὸν καὶ πέντε, κατ' ἄλλους δὲ ἑκατὸν καὶ ὀκτὼ κωμῳδίας [2]) Αἱ δ' ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον καὶ οἱ ἄλλοι καταλογάδην λόγοι, οὓς ἀναφέρει ὁ Σουΐδας, βεβαίως θὰ ἦσαν μεταγενέστερα νόθα ἔργα [3]). Ἐτιμήθησαν δὲ καὶ ἐπεξειργάσθησαν ἐκ τῶν Ῥωμαίων τὸν μὲν Εὐνοῦχον, τὸν Κόλακα, τοὺς Ἀδελφούς, τὸν Ἑαυτὸν τιμωρούμενον, τὴν Περινθίαν καὶ τὴν Ἀνδρίαν ὁ Τερέντιος, ὁ dimidiatus Menander, ἴσως δὲ τὸν Δὶς ἐξαπατῶντα (Bacchides), τὸν Καρχηδόνιον (Poenulus), [4]) καὶ τοὺς Φιλαδέλφους (Stichus) ὁ Πλαῦτος [5]). Πρὸς τούτοις δὲ μανθά-

[1]) Ὁ Gellius XVII, 4, 2 λέγει· Philemonem cum forte habuisset obviam, quaeso, inquit, Philemo, bona venia dic mihi, cum me vincis, non erubescis?

[2]) Gellius, XVII, 4 καὶ Σουΐδας. Ἡ μαρτυρία τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου παρὰ Fabricius, Biblioth. Gr. X, 69, ὅτι κατὰ τὴν 16 ἑκατονταετηρίδα διεσώζοντο ἔτι 23 ὑπὸ τοῦ Ψελλοῦ ὑπομνηματισθεῖσαι κωμῳδίαι τοῦ Μενάνδρου ἐν Κωνσταντινουπόλει, προῆλθεν ἐκ τῶν ὑπὸ R. Förster, De antiquitatibus et libris manuscriptis Constantinopolitanis, Rostock 1877 ἐκδοθέντων καταλόγων τῶν ἐτῶν 1565/75 σελ. 20 καὶ 29.

[3]) Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁ γραμματικὸς Ἀριστοφάνης κυρίως κατέστησεν αὐτὸν γνωστόν, διότι κατὰ τὸ Ἐπίγραμμα ἐν Corp. inscr. graec. 6083 ἔταττεν αὐτὸν ἀμέσως μετὰ τὸν Ὅμηρον.

[4]) Ἐν τούτοις τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Καρχηδονίου δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὸν Poenulus. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' εἶναι πιθανόν, ὅτι ἡ τοῦ Πλαύτου κωμῳδία Cistellaria ἐποιήθη κατά τινα κωμῳδίαν τοῦ Μενάνδρου.

[5]) Τὴν τοῦ Πλαύτου κωμῳδίαν Mostellaria ἀνάγει ὁ Meineke, Histor. com. I, 487 εἰς κωμῳδίαν τινὰ τοῦ Θεογνήτου, τὸ Φάσμα ἢ Φιλάργυρος, ἐν ᾧ ὁ Luscius ἐπεξειργάσθη τὸ Φάσμα τοῦ Μενάνδρου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Φιλήμων ἔγραψε Φάσμα καὶ τοῦτο ἦτο ἴσως τὸ πρότυπον τοῦ Πλαύτου.

νομεν, ὅτι ἐκ τῶν Λατίνων ποιητῶν μετέφρασαν ἐκ τοῦ Μενάνδρου ὁ μὲν Καικίλιος Στάτιος τὸν Ναύκληρον, τὸν Ὑποβολιμαῖον, τὸ Πλόκιον, τὰ Χαλκεῖα, ὁ δὲ Λούσκιος Λαβίνιος τὸ Φάσμα, ὁ Τουρπίλιος τὸν Δημιουργὸν καὶ ὁ Ἀτίλιος τὸν Μισογύνην [1]). Ἐκ τῶν πρωτοτύπων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πολυπληθῆ ἀποσπάσματα, ἅτινα ἐπηυξήθησαν ἐν τοῖς χρόνοις ἡμῶν τὸ μὲν διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Τισενδόρφου εὑρεθέντος, ἔκτινος χειρογράφου τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος ἀποσπαθέντος φύλλου, τὸ δὲ διὰ τῶν δύο φύλλων παπύρου ἐκ τῆς κωμῳδίας Γεωργοῦ [2]). Πρὸς τούτοις ἐφιλοτεχνήθη ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐκ τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ ἐκλογὴ γνωμῶν ὡς ἐκ τῶν μίμων τοῦ Πουβλιλίου Σύρου, ἥτις περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς μετὰ ξένων ἀναμὶξ προσθηκῶν ὡς Μενάνδρου γνῶμαι μονόστιχοι (ἐκ στ. 850) [3]). Παράδοξον ὅμως εἶναι, ὅτι δὲν ἁπαντῶσιν ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ ἀκριβῶς αἱ ἄρισται, ἄλλοθεν ἀσφαλῶς μεμαρτυρημέναι ὡς τοῦ Μενάνδρου γνῶμαι, οἷαι αἱ κοινὰ τὰ τῶν φίλων (ἀπόσπ. 9), τὰ κακῶς τρέφοντα χωρὶ' ἀνδρείους ποιεῖ (ἀπόσπ. 63), τὸ τῆς τύχης γὰρ ῥεῦμα μεταπίπτει ταχὺ (ἀπόσπ. 94), ὃν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος (ἀπόσπ. 125), φθείρουσιν ἤθη χρησθ' ὁμιλίαι κακαὶ (ἀπόσπ. 218).

[1]) Τὸν Μισογύνην ἐκήρυττεν ὁ Μένανδρος ὡς τὴν ἀρίστην τῶν κωμῳδιῶν αὐτοῦ κατὰ τὸν Ἀττικιστὴν Φρύνιχον ἐν ἐπιτομ. 417.

[2]) Τὰ νέα ἀποσπάσματα ἐδημοσίευσεν ὁ Cobet ἐν τῇ Mnemosyne IV, 185, συνεπλήρωσεν ὁ Jernstedt. Παράβ. Wilamowitz ἐν Hermes XI, 498 κ. ἑ. Τὰ παλαιὰ μετὰ πολλῆς ὀξυνοίας διώρθωσεν ὁ Bentley, Emendationes in Menandrum et Philemonem (1710), ἐκ νέου δ' ἐξέδωκε ὁ Meineke ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ Men. et Phil. rell. ἐν σελ. 435. Δύο φύλλα παπύρου περιέχοντα ἀποσπάσματα τοῦ Γεωργοῦ ἐδημοσίευσεν ὁ Nicole, Le labourateur de Menandre, fragm. inédits, Genève 1896. Ἴδε καὶ Crusius ἐν τῇ Beilage zur Allgemeinen Zeitung 1897 ἀρ. 294. [Dziatzko der Inhalt des Georgos von Menander ἐν Rh. Mus. τ. 54 σ. 497 κ. ἑ. τόμ. 55 σ. 104 κ. ἑ. Ἄλλα ἀποσπάσματα τῆς Περικειρομένης ἐν Oxyrhunchus Papyri II. Ἴδε περὶ τούτων καὶ Wilamouitz ἐν Gött. gel Anzeigen 1900 σ. 1 κ. ἑ.].

[3]) Horkel, Die Lebensweisheit des Komikers Menander ἐν τοῖς Reden und Abhandlungen (1857) σελ. 323 κ. ἑ.

Meineke, Menandri et Philemonis rell. Berlin 1823.

Τὰ νέα ἀποσπάσματα μετὰ τῶν παλαιῶν παρὰ Kock, Comicorum attic. fragm. III (ἴδε καὶ σελ. 575 σημ. 2.). Συμβολαὶ εἰς τὰς Μενάνδρου γνώμας ὑπὸ W. Meyer, Die urbinatische Sammlung von Spruchversen des Menander, Euripides und and. ἐν Abhandlung. der bayer. Akad. XV, 397 κ. ἑ. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Nachlese zu den Spruchversen des Menander und ander. ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1890, II, 355 κ ἑ. Sternbach ἐν Abhandl. der Krakauer Akad. XV, (1891) 310 κ. ἑ. Μενάνδρου καὶ Φιλιστίωνος σύγκρισις ὑπὸ Studemund, Bresl. Index lectionum 1887. Περιῆλθον δ' εἰς ἡμᾶς καὶ δύο συριακὰ ἀνθολόγια περέχοντα γνώμας τοῦ Μενάνδρου, ἅτινα μετέφρασε καὶ ἡρμήνευσεν ὁ Baumstark, De fragmentis Menandri Syriacis ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Suppl. XXI σελ. 473-490. Εἶναι ὅμως ταῦτα τοσοῦτον διάφορα τῶν ἑλληνικῶν, ὥστε ζήτημα εἶναι, ἂν ἀνήκουσιν εἰς τὸν Μένανδρον αἱ ἐν αὐτοῖς γνῶμαι. Περὶ Σερβικῆς τινος μεταφράσεως ἐκ τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος πραγματεύεται ὁ Jagić, Die Menandersentenzen in der altkirchenslavischen Übersetzung ἐν τῷ Sitzungsber. der Wiener Akad. 1892.

220. Ὁ Φιλήμων, ὁ υἱὸς τοῦ Δάμωνος (361 - 263)[1]), ὃς κατεῖχε τὴν δευτέραν τάξιν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ποιητῶν τῆς νέας κωμῳδίας[2]). Καὶ ὁ μὲν Σουΐδας καὶ ὁ Ἀνώνυμος περὶ κωμῳδίας ἀναφέρουσιν αὐτὸν ὡς Συρακούσιον[3]), ὁ δὲ Στράβων (ἐν XIV, 671) καταλέγει αὐτὸν εἰς τοὺς ἐνδόξους ἄνδρας τῶν Σόλων, πόλεως τῆς Κιλικίας. Ἔνδοξος δ' ἐγένετο ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ αὐτὸν τὸν

[1]) Διοδ. 23, 7 κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον.

[2]) Ὁ Quintil. X, 1, 72 λέγει· Philemon consensu omnium meruit credi secundus. Παρὰ τῷ λατίνῳ Apulejus ἐν Florida 16 ἀναγιγνώσκομεν σύγκρισιν τοῦ Φιλήμονος πρὸς τὸν Μένανδρον. Εἰς ταύτην δὲ ἐρείδουσιν ὁ Rigault καὶ ὁ Meineke τὴν ὑπὸ τῆς μαρτυρίας τοῦ Χορικίου ἐν τῇ συγγραφῇ ὑπὲρ τῶν μίμων 18, 2 ὑποστηριζομένην ὑπόθεσιν, ὅτι ἐν τῇ ἐκλογῇ Γνῶμαι Μενάνδρου καὶ Φιλιστίωνος (τῇ ἐσχάτως ὑπὸ Studemund, Index Bresl. 1887 ἐκδοθείσῃ) τὸ ὄνομα Φιλιστίωνος ἐσφαλμένως παρεισέφρησεν ἀντὶ τοῦ ἀρχικοῦ Φιλήμονος. Παράβ. Kock, Comic. graec. fragm. III ἐν προλόγου σελίδι IV κ. ἑ.

[3]) Δρᾶμά τι αὐτοῦ ὠνομάζετο Σικελικός.

Μένανδρον ὑπερέβαλεν ἐν τῇ εὐνοίᾳ τοῦ φιλοθεάμονος κοινοῦ. Ἐν τούτοις φαίνεται, ὅτι εἶχε πολλοὺς τοὺς φθονοῦντας καὶ ὑπεναντίους, διότι παρὰ Στοβαίῳ μὲν (ἐν Ἀνθολογίῳ 40, 8) ποιεῖται αὐτὸς λόγον περὶ τοῦ ἐν τῇ φυγῇ βίου, κατὰ δὲ τὸν Ἀλκίφρονα (ἐν Ἐπιστολ. II, 3, 17) διέτριψε χρόνον τινὰ ἐν Αἰγύπτῳ παρὰ τῷ βασιλεῖ Πτολεμαίῳ. Φαίνεται δ', ὅτι κατὰ τὸν εἰς Αἴγυπτον πλοῦν εἶχε τὴν ἀτυχίαν, ναυαγήσαντος τοῦ πλοίου, νὰ ἐξενεχθῇ εἰς Παραιτόνιον καὶ νὰ περιπέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἰσχυροῦ τυράννου τῆς Κυρήνης Μάγα, ὃν εἶχε κωμῳδήσῃ δημοσίᾳ ἐν θεάτρῳ [1]). Περὶ δὲ τοῦ θανάτου πολλὰ μὲν καὶ διάφορα παραδίδονται, πάντως ὅμως φαίνεται, ὅτι ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ ἀπέθανε ποιῶν ἔτι καὶ ἀγωνιζόμενος [2]). Καὶ κατέλιπε μὲν 97 κωμῳδίας, ὧν αἱ πλεῖσται κοινὸν τὸ ὄνομα ἔχουσι πρὸς τὰς τοῦ Μενάνδρου, δύο δὲ μόνον καλῶς γνωρίζομεν, τὸν Ἔμπορον καὶ τὸν Θησαυρὸν ἐκ τῶν λατινικῶν διασκευῶν τοῦ Πλαύτου, Mercator καὶ Trinummus. Ἴσως δὲ καὶ ἡ κωμῳδία Mostellaria τοῦ Πλαύτου ἀνάγεται εἴς τινα τοῦ Φιλήμονος, εἰς τὸ Φάσμα.

221. Ὁ δ' ἐκ Σινώπης Δίφιλος, ὁ φιλήδονος καὶ φιλαπόδημος ποιητής [3]), ὃς οὐδόλως ὤκνει ν' ἀναβιβάζῃ ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοὺς ἰδίους ἑαυτοῦ ἔρωτας πρὸς τὴν εὐτράπελον Γνάθαιναν, ἐποίησε κατὰ τὸν Ἀνώνυμον περὶ κωμῳδίας ἑκατὸν δράματα. Καὶ ἐν μὲν ταῖς κωμῳδίαις, ἃς κατ' αὐτὸν ἐποίησεν ὁ Πλαῦτος, ἐν τῇ Casina (τοῖς Κληρουμένοις) καὶ ταῖς Rudens καὶ Vidularia (τῇ Σχεδίᾳ) [4]) καταδεικνύεται δεινότατος

[1]) Πλουτ. περὶ Ἀοργησίας 458a καὶ Περὶ τῆς ἠθικῆς Ἀρετῆς 449c [τόμ. 3 σελ. 191 καὶ σελ. 169 ἐκδ. Βερν.].

[2]) Περὶ τῶν διαφόρων περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ παραδόσεων ἴδε Λουκ. Μακρόβ. 25. Valer. Maxim. IX, 12, Αἰλιανὸν παρὰ Σουΐδᾳ ἐν λέξει Φιλήμονι, Πλουτ. εἰ Πρεσβυτ. πολιτ. 785b [τόμ. 5 σελ. 26 ἐκδ. Βερν.] Apul. Flor. 16.

[3]) Ἐποίει καὶ ἐδίδασκεν ἐν Ἀθήναις μάλιστα (ἴδε Ἀθην. XIII, 583f, ἀπέθανε δ' ἐν Σμύρνῃ.

[4]) Τὰ δράματα τοῦ Διφίλου, ἅτινα ὑπέκειντο ὡς βάσις τῶν τοῦ Πλαύτου Rudens καὶ Videlaria κωμῳδιῶν, ἦσαν παράλληλοι κωμῳδίαι, περὶ ὧν ἴδε Studemund, Über 2 Paral-

περὶ τὰ σκευωρήματα. Περὶ δὲ τῆς εὐφυοῦς πλοκῆς τῆς πράξεως μαρτυρεῖ ἡ Asinaria τοῦ Πλαύτου, ἂν ἄλλως τὸ δρᾶμα τοῦτο τοῦ εὐτραπέλου Σαρσινάτου, ὅπερ στενῶς ἔχεται τοῦ Ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, ἐποιήθη κατὰ τὸ ἔργον τοῦ Διφίλου καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ τοῦ Δημοφίλου, ἀφανοῦς τινος ποιητοῦ τῆς μέσης κωμῳδίας [1]). Ἐν ἄλλοις δὲ δράμασιν, ὡς ἐν τῇ Σαπφοΐ, ἐν ᾗ εἰσήγαγε μετὰ τολμηροῦ ἀναχρονισμοῦ τὸν Ἀρχίλοχον καὶ Ἱππώνακτα ὡς ἐρωμένους τῆς ποιητρίας, φαίνεται προσκολλώμενος μᾶλλον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς μέσης κωμῳδίας. Ἡ ἄκομψος δὲ σκηνὴ τῆς πρὸς τὸν μαστρωπὸν Σαννίωνα φιλονεικίας ἐν τοῖς Ἀδελφοῖς τοῦ Τερεντίου (II, 1) ἐλήφθη ἐκ τῶν Συναποθνησκόντων τοῦ Διφίλου.

Ἄλλοι δὲ ποιηταὶ τῆς νέας κωμῳδίας ἦσαν ὁ ἐκ Καρύστου Ἀπολλόδωρος [2]), οὗ ἐμιμήθη ὁ Τερέντιος τὸν Ἐπιδικαζόμενον γράψας τὸν Φορμίωνα καὶ τὴν Ἑκυρὰν ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι, ὁ Φιλιππίδης, ὃς μεγάλως ἐτιμᾶτο ὑπὸ τοῦ βασιλέως Λυσιμάχου καὶ μετὰ τῆς παῤῥησίας τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας ἐτόλμησε νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν κολάκων Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ καὶ τῶν χρηματιστῶν μετοίκων [3]), ὁ Ποσείδιππος ἐκ Κασσανδρείας τῆς ἐν Μακεδονίᾳ, ὃς ἐκυριάρχει τῆς ἀττικῆς σκηνῆς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μενάνδρου καὶ οὗ τὰς κωμῳδίας ἐμιμοῦντο καὶ οἱ Λατῖνοι [4]),

lelkomödien des Diphilos ἐν Verhandlungen der 36 Versammlung der Philol. 1883 ἐν σελ. 33—42.

[1]) Ἐν τῷ Προλόγῳ τοῦ δράματος δῆλα δὴ ἀναγιγνώσκονται ταῦτα· huic nomen graece Onago est fabulae. Demophilus scripsit, Maccus vortit barbare. Τὸ Demophilus scripsit ὅμως διώρθωσεν ὁ Ritschl, Par. Plaut. 272 γράψας eam Diphilus scripsit, ἀλλ' ἀντιλέγει ὁ Fleckeisen ἐν Jahrbüch. für Phil. 97 (1868) 214.

[2]) Πάντως ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος Ἀθηναῖος. Ὁ δὲ Kaibel παρὰ Wissowa I, 2852 ταυτίζει πρὸς αὐτὸν καὶ Ἀπολλόδωρον τὸν Γελῷον, τὸν σύγχρονον τοῦ κωμικοῦ Μενάνδρου κατὰ Σουΐδαν.

[3]) Πλούτ. ἐν βίῳ Δημητρ. 12 καὶ 26. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμησαν αὐτὸν διὰ ψηφίσματος, ὅπερ εὑρέθη νῦν ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Διονύσου καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν Corp. inser. attic. II, 314, περὶ οὗ ἴδε Zink ἐν Eos I 24 κ. ἑξῆς.

[4]) Ὁ Gellius ἐν II, 53 λέγει· comoedias lectitamus nostrorum poetarum sumptas ac versas de Graecis, Menandro aut Posidippo aut Apollodoro aut Alexide. Τοὺς δὲ Μεναίχμους, ἤτοι τὴν κωμῳδίαν τῶν πλανῶν τοῦ Πλαύτου, ἀνάγει ὁ Ladewig ἐν

ПФ ОНУ імені І.І. Мечникова

ὁ Βάτων, σύγχρονος τοῦ Κλεάνθους, ὃς ἄσμενος ἔσκωπτε τοὺς φιλοσόφους, ὁ Ἐπίνικος, ὃς ἐν τῷ Μνησιπτολέμῳ αὐτοῦ λεπτότατα ἐκωμῴδησε τοὺς ἐπιτετηδευμένους τρόπους τοῦ ὁμωνύμου ἱστορικοῦ, ὃς μεγάλως ἐτιμᾶτο ὑπ' Ἀντιόχου τοῦ τρίτου, τοῦ μεγάλου ἐπικληθέντος, ὁ Σωσίπατρος καὶ ὁ Εὔφρων, ἐξ ὧν τῶν κωμῳδιῶν ὁ Ἀθήναιος (ἐν IX 377 καὶ 379) πλεῖστα παρατίθεται θεωρήματα τῆς μαγειρικῆς τέχνης, ἅτινα ἀναμιμνήσκουσιν ἐναργῶς τὴν σοφίαν τοῦ Κατίου (ἐν Ὁρατίου Ἐπιστολῶν II, 4), εἶτα ὁ Ἀνάξιππος, ὁ Ἀρχέδικος, ὁ Δαμόξενος, ὁ Εὔδοξος, ὁ Ἡγήσιππος, ὁ Ἵππαρχος, ὁ Λυγκεύς, ὁ Φοινικίδης, ὁ Σωσικράτης καὶ ὁ Θεόγνητος.

Ὁ μέγας δ' ἀριθμὸς τῶν ποιητῶν τῆς νέας κωμῳδίας καὶ ἡ μείζων γονιμότης αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς ποιητὰς τῆς παλαιᾶς κωμῳδίας εἶναι συναφῆ πρὸς τοῦτο, ὅτι, καθ' ἃ μανθάνομεν ἐξ ἐπιγραφῆς περὶ τῶν σωτηρίων (Inscriptions de Delphes ἀρ. 3-6), οὐχὶ πλέον μία κωμῳδία ἀντετάσσετο πρὸς τρεῖς τραγῳδίας, ὡς πρότερον, ἀλλὰ κατὰ μέσον ὅρον ἐδιδάσκετο ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς τραγῳδιῶν καὶ κωμῳδιῶν. Καθ' ὅλου δὲ ἡ νέα κωμῳδία διετέλεσεν οὖσα γνήσιον φυτὸν τοῦ ἀττικοῦ ἐδάφους, ἂν καί τινες τῶν ποιητῶν, ὡς ὁ Μάχων, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ καὶ δὴ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐδίδασκον τὰ δράματα αὐτῶν. Αὐτὴ δὲ μάλιστα ἐνεπέδωσε τὴν περὶ τοῦ ἀττικοῦ ἅλατος καὶ τῆς ἀττικῆς λεπτότητος εὐδοξίαν καὶ μετὰ τῆς φιλοσοφίας ἀπέδειξε τὰς Ἀθήνας ἑστίαν ἀνωτέρας παιδείας κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς χρόνους.

Phil. I, 275 κ. ἑ. εἰς τοὺς Ὁμοίους τοῦ Ποσειδίππου. Παράδ. Ribbeck, Gesch. der röm. Dichtung I. 125 [Ἱστορ. τῆς Ῥωμ. ποιήσ. κατὰ μετάφρ. Σακελλαροπούλου I, 185 κ. ἑ.], ὃς καὶ τὴν χύτραν Aulularia εἰς τὸν Ποσείδιππον ἀναφέρει. Τὸ ἄγαλμα τὸ παριστάνον τὸν Ποσείδιππον καθήμενον, ὡς καὶ τὸ τοῦ δῆθεν Μενάνδρου, ἐξεσκάφη ἐκ τῶν Θερμῶν τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ἴδε τὸν πίνακα ἐν τέλει τοῦ β' τόμου.

II. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ.

1. ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΠΕΖΟΥ ΛΟΓΟΥ.

222. Ὁ πεζὸς λόγος προῆλθε καὶ ἀνεπτύχθη παρὰ τοῖς Ἕλλησι μετὰ τὴν ποίησιν. Ἐκ τούτου οὐδ' ἡ λέξις λόγος ἁπαντᾷ οὐδαμοῦ τοῦ παλαιοῦ Ὁμήρου [1]). Τοῦτο δ' ἦτο ὅλως φυσικώτατον καὶ συμφωνότατον πρὸς τὴν κατὰ φύσιν πορείαν τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας. Διότι τὸ νοητικόν, πρὸς ὃ κατ' ἐξοχὴν ἀποβλέπουσι τὰ διάφορα εἴδη τοῦ πεζοῦ λόγου, ἀναπτύσσεται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ βραδύτερον τοῦ φανταστικοῦ, οὗ πηγὴ καὶ ῥίζα εἶναι αἱ αἰσθήσεις, καί, ἐν ᾧ τὰ ἄσματα εὐκόλως μεταδίδονται ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, αἱ προτάσεις τοῦ πεζοῦ λόγου δὲν δύνανται νὰ διαμένωσι μόνιμοι καὶ βέβαιοι, ἂν μὴ ἀναγραφῶσιν. Τὴν ἀρχὴν δ' ἔλαβεν ὁ πεζὸς λόγος ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ἐν ᾗ ἤκμασε καὶ τὸ παλαιότατον εἶδος τῆς ποιήσεως, τὸ ἔπος, καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὰ πρωϊμώτατα λόγου ἄξια μνημεῖα ἐγράφησαν ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ [2]). Ἀλλ' ἡ φύσις αὐτὴ τοῦ πεζοῦ λόγου ὡς καθολικωτέρα ἀπήτει καὶ ὡρέγετο καθολικωτέρου τινὸς μέσου κατανοήσεως, διότι δὴ δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἐγχωρίας ἑορτὰς καὶ στενοὺς κύκλους. Ἐκ τούτου δὲν ἐπεκράτησαν ὁμοίως καὶ ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ ὡς ἐν τῇ

[1]) Ὁ Ὅμηρος μεταχειρίζεται πρὸς δήλωσιν τοῦ λόγου τὰς λέξεις «μῦθος καὶ ἔπη». Ἡ λέξις λόγος ἁπαντᾷ μόνον ἐν διεσκευασμένῳ τινὶ χωρίῳ τῆς Ἰλιάδος (ἐν Ο, 393) καὶ ἐν τῇ νέᾳ Τηλεμαχείᾳ (α, 56), ἔνθα μάλιστα ὁ Nauck εἰκάζει, ὅτι πρέπει νὰ γραφῇ ἔπεσσιν ἀντὶ λόγοισι. Συχνότερον ἁπαντᾷ ἤδη ἡ λέξις παρ' Ἡσιόδῳ.

[2]) Περὶ τῆς ῥοπῆς, ἣν τὰ ὁμηρικὰ ἔπη ἔσχον πρὸς τὸν πρῶτον χαρακτῆρα τοῦ πεζοῦ λόγου, ἴδε Ed. Zarncke, Die Entstehung der griechischen Litteratursprachen, Leipz. 1890 σελ. 12 καὶ ἑξῆς.

НГОНУ имени Н.И.Лобачевского

ποιήσει αἱ διάφοροι διάλεκτοι μετ' ἀλλήλας καὶ παρ' ἀλλήλαις, ἀλλὰ μᾶλλον μετεχειρίζοντο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ οἱ μὴ Ἴωνες, ὁσάκις ἔγραφον ἐν πεζῷ λόγῳ, τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον καὶ μετὰ μικρὸν ἐπεκράτησεν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἡ συγγενὴς ἀττική, ἧς τὸ ποιὸν τῶν φθόγγων ἦτο ὡς μάλιστα ἐπιτήδειον εἰς ἀκριβῆ καὶ ἐνεργὸν ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν [1]) καὶ ἥτις ἐν ταὐτῷ ἀπέβη ἡ γλῶσσα τῆς ὑφηγητρίας προμάχου δυνάμεως τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἐν μὲν ταῖς ἐπιγραφαῖς μετεχειρίζοντο αἱ διάφοροι πόλεις μέχρι καὶ πέραν τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου τὰς ἐγχωρίους διαλέκτους, ἀλλ' ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ ἡ μὲν Αἰολικὴ διάλεκτος οὐδὲ προφαίνεται κἄν, ἡ δὲ δωρικὴ περιωρίζετο εἰς ὀλίγα τινὰ ἔργα τῶν πυθαγορείων φιλοσόφων καὶ τοῦ μαθηματικοῦ Ἀρχιμήδους [2]).

223. Ἐπιγραφαί. Τοῦ πεζοῦ λόγου ἐγένετο χρῆσις τὸ πρῶτον ἐν ταῖς ἐπὶ λίθοις ἢ χαλκῷ ἀναγραφαῖς. Εἰς τὰς ἀναγραφὰς δὲ ταύτας, ὧν μεγίστη καὶ πρώτη ἀρετὴ ὤφειλε νὰ εἶναι ἡ μεγίστη ἀκρίβεια, ὁ ποιητικὸς κόσμος τοῦ λόγου καὶ ἡ ῥυθμικὴ σύνταξις τῶν προτάσεων θὰ ἀπέβαινον κώλυμα τοῦ κυρίου σκοποῦ. Διότι πλὴν τῶν ἄλλων ἔπρεπε νὰ ἐπεισαχθῶσιν εἰς ταύτας συμφώνως πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πράγματος κυρίως πολλὰ κύρια ὀνόματα καὶ ἀριθμητικά· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα δὲν προσαρμόττονται εὐχερῶς πρὸς τὴν ῥυθμικὴν μορφήν, ἂν μὴ μεταμορφωθῶσιν αὐ-

[1]) Ὑπερεῖχεν ἡ ἀθῳότης τῆς ἰάδος κατὰ τὸν δυϊκὸν καὶ τὸν ἀκριβέστερον χωρισμὸν τῶν ἀναφορικῶν καὶ δεικτικῶν ἀντωνυμιῶν. Πρὸς τὴν μείζονα συντομίαν τῆς ἐκφράσεως ἐν τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ συνετέλει καὶ ἡ αὐστηρότερον ἐφαρμαζομένη συναίρεσις. Ὅτι δὲ τὸ πλατύστομον δωρικὸν α ἧττον ἥρμοζε τοῦ λεπτοῦ η πρὸς τὴν ὀξύτητα τῆς διαλεκτικῆς καὶ τὴν δριμύτητα τοῦ λόγου, οὐδεμιᾶς δεῖται ἀποδείξεως. Καὶ ὁ Ἰσοκράτης ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀρετῶν τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ Περὶ Ἀντιδόσεως 296 [τόμ. II σελ. 171 ἐκδ. Blass) λέγει· «πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὴν τῆς φωνῆς κοινότητα καὶ μετριότητα καὶ τὴν ἄλλην εὐτραπελίαν καὶ φιλολογίαν οὐ μικρὸν ἡγοῦνται συμβαλέσθαι μέρος πρὸς τὴν τῶν λόγων παιδείαν». Καὶ ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐν τῷ Περὶ Ἑρμηνείας 177 λέγει· «ἡ Ἀττικὴ γλῶσσα συνεστραμμένον τι ἔχει καὶ δημοτικὸν καὶ ταῖς τοιαύταις εὐτραπελίαις πρέπον».

[2]) Ὅτι ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐλαλοῦντο αἱ διάλεκτοι μέχρι τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων, μαρτυρεῖ ὁ Στράβων ἐν VIII, 333. Ὅτι δὲ κληρονομικῶς παρέμειναν καὶ μέχρι τοῦ μέσου αἰῶνος, τοῦτο ἀποδεικνύουσι πιθανὸν τὰ λείψανα τῶν διαλέκτων ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλάδι καὶ πρὸ πάντων ἡ Τσακωνικὴ διάλεκτος.

Неогимнастика

θαιρέτως [1]). Ἐπεβάλλετο ἄρα νὰ γράφωνται αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται πλὴν βεβαίως τῶν ἀναθηματικῶν ἄνευ μέτρου. Ἐκ τούτου ἐν αὐταῖς ὀφείλομεν νὰ ζητήσωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ πεζοῦ λόγου καὶ αἱ ἀρχαιόταται ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ (Inscriptiones graecae antiquissimae) αἱ ὑπὸ τοῦ Ῥοιλίου ἐκδοθεῖσαι περιέχουσιν ἐν ταὐτῷ τὰ ἀρχαιότατα μνημεῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ πεζοῦ λόγου. Ἀλλ' αἱ μικραὶ καὶ ὑψηλῆς τινος ἐπινοίας στερούμεναι καὶ ἐπὶ ἐπιμελεῖ μορφῇ ἥκιστα διακρινόμεναι ἐπιγραφαὶ δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσιν ἄξιον λόγου ὑποκείμενον ἐν τῇ λογοτεχνικῇ ἱστορίᾳ. Μᾶλλον δ' αἱ ἱστορικαὶ ἀναγραφαὶ καὶ αἱ ῥῆτραι εἶναι ἄξιαι ἰδίου τινὸς λόγου.

Συλλογαὶ ἐπιγραφῶν. Corpus inscriptionum graecarum ed. Böckh, Berl. 1828-1877. Ἐπεξειργάσθησαν δὲ καὶ ἐξέδοσαν τὰ καθ' ἕκαστον μέρη ὁ Kirchoff-Köhler, Corpus inscriptionum Atticarum, ὁ Dittenberger, Corpus inscriptionum Graeciae septentrionalis, ὁ Hiller v. Gärtringen, Corpus inscriptionum insularum maris Aegaei, ὁ Kaibel, Corpus inscriptionum graecarum Siciliae et Italiae, ὁ Röhl, Inscriptiones graecae antiquissimae, Berl. 1882. Ἐκλογὴν δὲ τῶν σπουδαιοτάτων ἐπιγραφῶν ἐφιλοπόνησεν ὁ Dittenberger, Sylloge inscriptionum graecarum Lips. 1883. [2ᵃ ἔκδ 1888-1900. Michel), Recueil des Inscr. Grecques Par. 1897-1900].

224. Ἀναγραφαὶ καὶ Χρονικά. Πρωϊμώτατα συνεγράφησαν ἀναγραφαὶ τῶν ἐν τοῖς μεγάλοις ἐθνικοῖς ἀγῶσι νικητῶν.

[1]) Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ συνήθη, κοινὰ ἢ πεζά, ἵνα οὕτως ὀνομάσωμεν αὐτά, ὀνόματα προσαρμόζονται καλῶς εἰς τὸν δακτυλικὸν ῥυθμὸν τὰ τῶν θεῶν, ὡς τὰ Ἀφροδίτη, Ποσειδάων, Ἀπόλλων, Ὄλυμπος. Παράδ. καὶ § 16. Καὶ ἐν τῇ διαπλάσει δὲ τῶν ἀριθμητικῶν, οἷα τὰ τριτάτη καὶ ἑβδομάτη ἀντὶ τῶν τρίτη καὶ ἑβδόμη, εἰνάετες ἀντὶ ἐννεάετες, τεσσαράκοντα παρὰ τῷ πεντήκοντα διαβλέπομεν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ δακτυλικοῦ μέτρου. Ἀλλ', ὅ,τι ἠδύνατο νὰ τολμήσῃ θεῖός τις ἀοιδός, ὡς ὁ Ὅμηρος, δὲν ἐπετρέπετο εἰς τὸν πρῶτον τυχόντα λιθοξόον, καὶ ὅ,τι παρεῖχε ποιητικήν τινα σεμνότητα εἰς τὰ πλαστὰ ὀνόματα, ἠδύνατο νὰ προξενῇ σύγχυσιν εἰς τὰ τῶν ἰδιωτῶν.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

Τούτων ἐπιφανέσταται ἦσαν αἱ τῶν Ὀλυμπιονικῶν, ὧν τὴν κυρίαν γνῶσιν ἡμεῖς ὀφείλομεν εἰς τὴν Ὀλυμπιάδων ἀναγραφὴν τοῦ Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ καὶ εἰς τὸν Γυμναστικὸν τοῦ Φιλοστράτου. Ἤρχοντο δ' αὗται ἀπὸ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 776 καὶ περιεῖχον ἐν μὲν ταῖς πρώταις 13 ὀλυμπιάσι τοὺς νικητὰς ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ δρόμου, ἀπὸ δὲ τῆς δεκάτης τρίτης καὶ ἑξῆς καὶ τοὺς τῶν ἄλλων κατὰ μικρὸν εἰσαχθέντων εἰδῶν τῶν ἀγώνων [1]).

Πρὸς τούτοις ὑπῆρχον ὅμοιαι, κατ' ἀσσυριακὰ ἴσως ὑποδείγματα [2]) συγγραφεῖσαι ἀναγραφαὶ ἀρχόντων, ὡς τῶν Ἐφόρων τῆς Σπάρτης ἀπὸ τοῦ 755 καὶ τῶν ἐπωνύμων ἀρχόντων τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τοῦ 682. Ὡσαύτως ὑπῆρχον ἀναγραφαὶ τοῦ γένους τῶν βασιλέων πόλεών τινων καὶ τῶν διαδοχικῶν ἱερέων καὶ ἱερειῶν τῶν διασήμων ἱερῶν. Αὗται ἀνήρχοντο μὲν ἕως εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους, ἀλλὰ τὰ παλαιότατα αὐτῶν μέρη ἀπετελοῦντο ἐκ συμπληρώσεων, ἃς ἐφιλοπόνησαν οἱ λόγιοι συγγραφεῖς τῆς ἕκτης ἢ πέμπτης ἑκατονταετηρίδος ἐρειδόμενοι εἰς ἀμφιβόλους συνδυασμούς. Ἀρχαιόταται δ' ἦσαν αἱ ἀναγραφαὶ τῶν ἱερειῶν τῆς ἐν Ἄργει Ἥρας, αἵτινες ἴσως διελάμβανον καὶ περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἑκάστη ἱέρεια προΐστατο τοῦ ἱεροῦ. Κατὰ ταύτας δ', ὡς παραδίδει ὁ Θουκυδίδης ἐν II, 2, ἠρίθμουν τὸν χρόνον ἐν Ἄργει, ὡς ἐν Ἀθήναις κατὰ τοὺς ἐπωνύμους ἄρχοντας [3]). Ὡσαύτως ἐν Corpus inscriptionum graecarum 2655 ἐσώθη ὁμοία

[1]) Κατὰ τὴν ῥητὴν μαρτυρίαν τοῦ Πολυβίου ἐν Ἱστορ. VI 2 καὶ τοῦ Εὐσεβίου ἐν Χρ. I, 194 ἐκδ. Schöne αἱ ἀναγραφαὶ ἤρξαντο ἀπὸ τῆς πρώτης Ὀλυμπιάδος. Ἐκ τούτου πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ποιητικὸν κόσμημα τὸ ὑπὸ τοῦ Πινδάρου ἐν Ὀλυμπ. X, ὃς ἐπάγεται ὀνόματα νικητῶν νικησάντων ἐν πάλης, πυγμῆς καὶ τεθρίππων ἀγῶσιν ἤδη ἀπὸ τῆς ἱδρύσεως τῶν ἀγώνων ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους. Μᾶλλον παράδοξον εἶναι, ὅτι ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῆς 18ης Ὀλυμπιάδος ὑπῆρχεν ἀμφιβολία τις περὶ τοῦ νικητοῦ ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς πάλης, ἐξ οὗ δύναταί τις νὰ καταντήσῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι μεταγενεστέρως ἐγένετο ἡ ἀναγραφή.

[2]) Παράδ. Ed. Meyer, Geschichte des Alt. I, § 127.

[3]) Κατὰ τὸν Διονύσιον ἐν Ῥωμ. Ἀρχ. I, 22 ἀνήρχοντο αἱ ἀναγραφαὶ αὗται μέχρι τῶν πρὸ τῶν Τρωϊκῶν χρόνων, ἤτοι ὁ Ἑλλάνικος διὰ πλαστῶν ὀνομάτων ἀνήρχετο ἀριθμῶν μέχρι τῆς τρίτης γενεᾶς πρότερον τῶν Τρωϊκῶν.

τις ἀναγραφὴ τῶν ἱερέων τοῦ ἐν Ἁλικαρνασσῷ ἰσθμίου Ποσειδῶνος. Δαψιλέστεραι δ' ἦσαν αἱ Λακωνικαὶ ἀναγραφαί, αἵτινες βεβαίως ἐξετείνοντο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἀγησιλάου [1]) καὶ περιεῖχον πλὴν τῶν ὀνομάτων τῶν βασιλέων καὶ τὰ τῶν νικητῶν ἐν τῇ ἐθνικῇ ἑορτῇ τῶν Καρνείων καὶ ἴσως καὶ τὰ τῶν Ἐφόρων [2]). Σπουδαιοτέρα δ' ἦτο ἡ Σικυῶνι ἀνακειμένη ἀναγραφή. Αὕτη ὠνόμαζε μὲν κατὰ Πλούταρχον (ἐν τῇ περὶ Μουσ. 3 [τόμ. VI, 489 ἐκδ. Βερν.] τάς τε ἱερείας τὰς ἐν Ἄργει καὶ τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς καὶ μουσικοὺς καὶ τοὺς βασιλεῖς χιλίων σχεδὸν ἐτῶν [3]), συνεγράφη ὅμως πιθανῶς περὶ τὸ 590 ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ τυράννου Κλεισθένους ἐκ παλαιοτέρων ἀναγραφῶν [4]).

225. Ῥῆτραι. Πρὸς ταῖς ἀναγραφαῖς ἀνεγράφοντο ἤδη πρωΐμως ἐπὶ τῆς στερεᾶς ὕλης καὶ συνθῆκαι καὶ νόμοι, ῥῆτραι. Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ταύτης ἀποδεικνύει μέν, ὅτι καὶ οἱ νόμοι καὶ δὴ αἱ ῥῆτραι τῶν Λακεδαιμονίων τὸ κατ' ἀρχὰς ἀπὸ στόματος μετεδίδοντο, ἀλλ' ἡ λέξις ἐλήφθη ταχέως ἐν τῇ καθολικῇ σημασίᾳ, καθ' ἣν ἐσήμαινε τὸν νόμον ἢ τὰς συνθήκας καὶ ἐκ τούτου Ϝράτρα ἀποκαλεῖται καὶ ἡ ἔγγραφος συνθήκη συμμαχίας τῶν Ἠλείων καὶ τῶν Εὐαιέων [ἢ κατ' ἄλλην ἀνάγνωσιν Ἡραιέων] (Corp. ins. gr. 11), ἣν ὁ μὲν Βοίκχιος εἰς τὴν πεντηκοστὴν τάττει Ὀλυμπιάδα, οἱ δὲ νεώτεροι λόγιοι εἰς πολὺ μεταγενεστέρους χρόνους [5]). Μέχρι δὲ τῶν πρώτων Ὀλυμπιάδων

[1]) Ὁ Πλούτ. ἐν βίῳ Ἀγησιλ. 19 λέγει, ὅτι εὗρεν ἐν ταῖς Λακωνικαῖς ἀναγραφαῖς τὰ ὀνόματα τῆς γυναικὸς καὶ τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀγησιλάου. Πλανᾶται δ' ὁ Ἰώσηπος ἀρνούμενος ἐν τῇ κατ' Ἀπίωνος Ι, 4 συγγραφῇ τὴν ὕπαρξιν τοιούτων ἑλληνικῶν ἀναγραφῶν τῶν πόλεων.

[2]) Ὅτι ὁ Τίμαιος ἐξεκαρπώθη τὰς Λακωνικὰς ταύτας ἀναγραφάς, ἰσχυρίζεται ὁ Gilbert, Studien zur altspartanischen Geschichte ἐν σελ. 10 κ. ἑξῆς.

[3]) Παρὰ Παυσαν. ΙΙ, 5, 5—6 καὶ 7 σώζεται ἀναγραφὴ 26 βασιλέων, καίπερ διαφέρουσα ὀλίγον, ὡς καὶ παρὰ Εὐσεβ. 11—56 ἐκδ. Schöne.

[4]) Frick ἐν Jahrb. für Philol. 1873 σελ. 707 κ. ἑ. Lübbert, De Pindaro Clisthenis censore, Bonn 1884.

[5]) Ὁ Kirchhoff, Stud. zur Gesch. des griechischen Alphabets ἐν σελ. 150 τῆς 3ης ἐκδ. κατέρχεται μέχρι τῆς 70 Ὀλυμπιάδος.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

ἀνέρχεται καὶ ἡ ὑπὸ Ἰφίτου καὶ Λυκούργου συνομολογηθεῖσα ἐκεχειρία, ἣν ὁ Παυσανίας (V, 20, 7) εὗρεν ἐπὶ δίσκῳ ἀναγεγραμμένην ἐν Ὀλυμπίᾳ. Μετὰ ταῦτα δ' ἔγραψε καὶ ὁ ἐκ Σμύρνης Ὀνόμαστος νόμους πυκτικοὺς κατὰ τὸν Γυμναστικὸν τοῦ Φιλοστράτου (12 σελ. 267, 27, ἐκδ. Kayser).

Οἱ ἀρχαιότατοι δὲ τὰ τῆς πολιτείας ῥυθμίζοντες νόμοι, περὶ ὧν ἔχομεν γνῶσιν, ἦσαν οἱ τοῦ Λοκροῦ νομοθέτου Ζαλεύκου (662). Ἀλλὰ τῶν νόμων τούτων οὐδὲν περιεσώθη, διότι τὸ παρὰ Στοβαίῳ (ἐν Ἀνθολ. 44, 20) σωζόμενον προοίμιον νόμων εἶναι ἄκομψόν τι κιβδήλευμα, ὅπερ κατέστησεν ἀμφισβητήσιμον καὶ αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τοῦ Ζαλεύκου [1]). Ἀκριβέστερόν τι ἐπιστάμεθα περὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Δράκοντος (621) καὶ Σόλωνος (594). Περὶ τῆς τελευταίας μάλιστα μανθάνομεν, ὅτι ἦτο βουστροφηδὸν γεγραμμένη ἐπὶ ξυλίνοις τετραγώνοις πίναξιν, οἵτινες ἐκαλοῦντο ἄξονες ἢ κύρβεις, καὶ ἐφυλάττοντο ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως, ἵνα πάντες ἀναγιγνώσκωσι τὰ ἐπ' αὐτοῖς. Ἀλλὰ καὶ τούτων τῶν νόμων ἐλάχιστα μόνον ἀποσπάσματα περιεσώθησαν, ἐν οἷς καὶ ἐν ἐπιγραφῇ περικοπή τις ἔκ τινος νόμου τοῦ Δράκοντος (Corp. inscr. Att. I, 61) [2]). Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πλήρη πλεῖστα ψηφίσματα [3]) ἐπὶ λίθοις γεγραμμένα καὶ οἱ ἐκ τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος τελευτώσης προερχόμενοι πίνακες τῶν νόμων τῆς Ἡρακλείας (Corp. inscr. gr. 5574-5).

Ὅλως δὲ νεωστὶ ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Χαλβχέῤῥου καὶ Φαβρικίου μέγα τι ἀπόσπασμα τῶν νόμων τῆς Γόρτυνος. Οὗτοι ἦσαν ἐγγεγραμμένοι ἐν δώδεκα δέλτοις ἐνηρμοσμέναις εἰς τοὺς τοίχους

[1]) Περὶ τοῦ προοιμίου ποιεῖται λόγον ὁ Διοδ. ἐν Δωδεκάτῃ 20. Παράδ. καὶ Στράβ. VI, 260. Τὴν ὕπαρξιν τοῦ Ζαλεύκου ἠρνεῖτο ὁ Τίμαιος κατὰ τὸν Κικέρωνα De legibus II, 6, 15.

[2]) R. Schöll, Über attische Gesetzgebung ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1886 σελ. 87—139.

[3]) Παράδ. Hinrichs-Larfeld, Griechische Epigraphik ἐν Handbuch der Klass. Altertumswissenschaft I, 430 κ. ἑ. τῆς 6ας ἐκδόσεως.

κυκλοτεροῦς αἰθούσης δικαστηρίου, οἷαι αἱ ἀλλαχοῦ θόλοι ἢ σκιάδες, καὶ ἀπετέλουν λίαν ἐνδιαφέρουσαν νεαρὰν ἐν δωρικῇ γλώσσῃ περὶ τοῦ δικαίου τῶν προσώπων καὶ τοῦ κληρονομικοῦ τῆς κρητικῆς πόλεως Γόρτυνος. Ἀλλ' αἱ περὶ δικαίου διατάξεις τούτων μαρτυροῦσι μείζονα βαθμὸν ἡμερώσεως ἢ οἱ δωδεκάδελτοι τῶν Ῥωμαίων νόμοι, διότι ἀποτελοῦσι τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ βαρβάρου δικαίου τῆς βίας, τῆς διὰ τῶν ἀντιποίνων τιμωρίας, εἰς τοὺς ἀνθρωπιστικοὺς νόμους τοῦ ποινικοῦ δικαίου [1]). Καὶ ἡ κατασκευὴ δὲ τοῦ λόγου εἶναι παρὰ προσδοκίαν ἀκριβὴς καὶ τεχνική, ὥστε πρόκειται βεβαίως ἡμῖν λογοτεχνικὸν μνημεῖον οὐχὶ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ πεζοῦ λόγου, ἀλλὰ τῶν πρώτων μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους δεκαετιῶν.

[Ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Fabricius ἐν Athen. Mittheil 1884 σ. 363 κ. ἑ.]. Leggi antiche della cita di Gortyna in Creta ed. Halbherr-Fabricius. Florenz 1885. Das Recht von Gortyn, von Bücheler-Zitelmann, Supplem. des Rhein Mus. Frankfurt 1885 μεθ' ὑπομνήματος· ὡσαύτως μετ' ἐπιμέτρου ἐν Rhein. Mus. 41 (1886) 118 κ ἑ. — Die Inschrift von Gortyn, von Joh. und Theod. Baunack, Leipzig 1885 (μετὰ σημειώσεων καὶ μάλιστα γλωσσικῶν). Th. Baunack, Neue Bruchstücke gortynischer Gesetze, Philol. 55 (1896) 474-490. [Τελευταῖαι ἐκδόσεις τῆς ἐπιγραφῆς ἐν Monumenti antichi 1893 σ. 93 κ. ἑ. Doreste etc. Recueil des Inscr. jurid. gr. I σ. 352 κ. ἑ. Michel' Recueil ἀρ. 1333].

226 Ἀρχαιότατα βιβλία. Ἡ πεζογραφία ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ χρονολογεῖται, ἀφ' οὗ χρόνου ἐγράφοντο τακτικὰ βιβλία ἐν πεζῷ λόγῳ. Ἡ ἀκμὴ δ' αὐτῆς συμπίπτει εἰς τὸν χρόνον, ἀφ' οὗ ἤρξατο εἰσαγομένη εἰς Ἑλλάδα προχειροτέρα γραφικὴ ὕλη, ἤτοι ἀφ' οὗ ὁ βασιλεὺς Ψαμμίτιχος ἠνέῳξε τὴν ἀγορὰν τῆς Αἰγύπτου εἰς τοὺς ἐμπορευομένους Ἴωνας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐπέτρεψε

[1]) Περὶ τῆς ποινῆς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς χρηματικῆς ἀποζημιώσεως τῆς διδομένης εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος (τῶν παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις ὑποφονίων) ἴδε Ὁμήρ. Ἰλ. Σ. 498 κ.ἑξ.

τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ λεπτοῦ φλοιοῦ τοῦ παπύρου, τῆς βύβλου καὶ τῶν δέλτων. Αὗται ἐξηφάνισαν ταχέως τὸ τιμιώτερον καὶ δυσκατασκεύαστον ὑλικὸν τῶν κατειργασμένων βυρσῶν τῶν αἰγῶν καὶ προβάτων, τῶν διφθερῶν, ἐφ' ὧν συνήθως ἔγραφον οἱ Ἕλληνες πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν παπύρων [1]).

Οἱ πρῶτοι πεζοὶ συγγραφεῖς ἤκμαζον κατὰ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα μεσοῦσαν [2]). Ὡς τοιοῦτοι δ' ἀναφέρονται ὁ ἐκ Μιλήτου Κάδμος καὶ ὁ ἐκ Σύρου Φερεκύδης [3]). Ἀμφότεροι δ' ἦσαν Ἴωνες καὶ ἔγραψαν κατ' ἀκολουθίαν ἐν τῇ αὐτῇ μέν, ἐν ᾗ καὶ οἱ ἐπικοὶ ποιηταὶ διαλέκτῳ, οὐχὶ ὅμως ἐν τῇ παλαιᾷ, ἀλλ' ἐν τῇ νεωτέρᾳ Ἰάδι.

Καὶ ὁ μὲν Σύριος Φερεκύδης καταλέγεται εἰς τοὺς φιλοσόφους θεολόγους. Ἡ φήμη αὐτοῦ, ὅτι πρῶτος ἐξήνεγκε συγγραφὴν πεζῷ λόγῳ, προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι ἔγραψε κοσμογονικήν τινα συγγραφὴν περὶ φύσεως καὶ θεῶν, ἥτις ἐν τῷ πνεύματι τῶν ὀρφικῶν συνέδεε μυθολογικὰ ὀνόματα πρὸς φυσικὰς καὶ φιλοσοφικὰς θεωρίας. Ἐκαλεῖτο δ' αὕτη πεντέμυχος ἐκ τῶν πέντε πρώτων κυρίων στοιχείων, τοῦ αἰθέρος, πυρός, ἀέρος, ὕδατος καὶ γῆς, ἅτινα ἔπρεπε νὰ ἐκζητηθῶσιν ἐκ τῶν μυχῶν πρὸς δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Περὶ τοῦ τερπνοῦ δὲ διηγηματικοῦ τρόπου τῆς συγγραφῆς παρέχει ἡμῖν ἔννοιάν τινα τὸ πρὸ μικροῦ ἐν αἰγυπτιακῷ τινι παπύρῳ εὑρεθὲν ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ἱεροῦ γάμου, ὃν συνῆψαν ὁ Ζᾶς καὶ ἡ Χθονίη [4]).

[1]) Ἡρόδ. V, 58, καθ' ἃ καὶ τὰ παλαιότατα βιβλία ἐκαλοῦντο διφθέραι.

[2]) Ὁ Διογένης I, 121 τάττει τὸν Φερεκύδην εἰς τὴν 59 Ὀλυμπ., ὁ δ' Εὐσέβιος εἰς τὴν 60, ὁ δὲ Σουΐδας εἰς τὴν 45. Ὡρμῶντο δ' ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Φερεκύδης ἔζη μικρόν τι πρὸ τοῦ Πυθαγόρου.

[3]) Ὁ Στράβων ἐν Γεωγρ. I. κεφ. 2 § 6 λέγει· «πρώτιστα γὰρ ἡ ποιητικὴ παρασκευὴ παρῆλθεν εἰς τὸ μέσον καὶ εὐδοκίμησεν· εἶτα ἐκείνην μιμούμενοι λύσαντες τὸ μέτρον, τἆλλα δὲ φυλάξαντες τὰ ποιητικὰ συνέγραψαν οἱ περὶ Κάδμον καὶ Φερεκύδη καὶ Ἑκαταῖον». Παράβ. καὶ Σουΐδαν ἐν λεξει Φερεκύδει.

[4]) Σουΐδας. «Φερεκύδης Βάβυος Σύριος· ἔστι δὲ ἅπαντα ἃ συνέγραψε ταῦτα· ἑπτάμυχος (πεντέμυχος διώρθωσεν ὁ Preller) ἤτοι θεοκρασία ἢ θεογονία, ἔστι δὲ θεολογία ἐν βιβλίοις ι' (;) ἔχουσα θεῶν γένεσιν καὶ διαδοχάς».

НБ ОНУ імені І.Мечникова

Εἰς δὲ τὸν λογογράφον Κάδμον ἀναφέρεται πλῆθος ὅλον ἱστορικῶν συγγραφῶν, ὥστε τὴν ἱστορογραφίαν τάττουσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πεζοῦ λόγου τῶν Ἑλλήνων.

Pherecydis fragmenta ed. Sturz, Lips. 1824. Müller, Fragmenta historicorum graecorum I, 70-99, ἀλλ' ἀμφότεροι συνέχεον τὸν Σύριον Φερεκύδην πρὸς τὸν Λέριον. O. Kern, De Orphei, Epimenidis, Pherecydis theogoniis, Berlin 1888. [Σπηλιωτόπουλος, Περὶ Φερεκύδου, ἐν Ἀθήναις 1891]. Τὸ νέον ἀπόσπασμα ἐν New classical fragments by Grenfell σελ. 22. Ἴδε καὶ Diels, Zur Pentemychos des Pherekydes ἐν Sitzungsber. der Berl. Akad. 1897 σελ. 144 κ. ἑ. Περὶ τῆς κοσμογονίας τοῦ Φερεκύδους καὶ τῶν ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν εἰλημμένων στοιχείων αὐτῆς πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ νέου ἐκείνου παπύρου Gomperz, Griech Denker I 70 καὶ ἑξῆς.

---

2. Η ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ. [1])

α. Οἱ λογογράφοι. [2])

227 Τοὺς παλαιοτάτους ἱστοριογράφους ἀποκαλοῦσι συνήθως ἀπὸ τοῦ Κρεϋτσέρου καὶ ἑξῆς λογογράφους. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν εἶναι ὅλως ὀρθόν, διότι οὐδὲν κοινὸν ἔχει ἰδίᾳ πρὸς τὴν

[1]) G. I. Vossius, De historicis graecis libri (1623) auctiores et emendatiores ed. Westermann, Lips. 1838. Creuzer, Die historische Kunst der Griechen (1803) 2 ἔκδ Leipzig 1845 Ulrici. Charakteristik der griechischen Historiographie, Berlin 1833. Wachsmuth, Einleitung in das Studium der alten Geschichte, Leipzig 1895 (κύριον ἔργον). Schäfer-Nissen, Abriss der Quellenkunde der griechischen und römischen Geschichte (1867 4 ἔκδ. der griech. Geschichte 1889. Büdinger, Die Universalhistorie im Altertum, Wien 1895. Hermann Haupt, Δελτίον τῶν ἱστορικῶν δημοσιεύσεων ἐν τῇ Revue historique. [Ad. Bauer αὐτ. 1899-1900]. Ἐν τῷ κανόνι περιείχοντο οἱ ἱστορικοὶ Ἡρόδοτος, Θουκυδίδης, Ξενοφῶν, Φίλιστος, Θεόπομπος, Ἔφορος, Ἀναξιμένης Καλλισθένης καὶ εἶτα ἐν προσθήκῃς μέρει ὁ Ἑλλάνικος καὶ Πολύβιος. Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξεν ὁ C Müller, Fragmenta historicorum graecorum, Paris 1841 - 1870 ἐν 5 τόμοις.

[2]) I. Lipsius, Questiones logographicae, Index Lips. 1886.

ἱστοριογραφίαν καὶ ἁρμόζει μᾶλλον εἰς τοὺς ῥήτορας, οἵτινες, ὡς ὁ Λυσίας, ἔγραφον λόγους ἀντὶ χρημάτων ὑπὲρ τῶν διαδίκων [1]). Ἐν τούτοις θὰ μεταχειρισθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὸ σύνηθες ἤδη ὄνομα πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως καὶ ταῦτα, τὸ μὲν διότι μετεχειρίσθη ἤδη αὐτὸ καὶ ὁ Θουκυδίδης (I, 21) λόγον ποιούμενος περὶ τῶν προδρόμων τῆς ἱστοριογραφίας, τὸ δὲ διότι λόγοι συνήθως ἀποκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἤδη αἱ ἱστορικαὶ συγγραφαί [2]).

Οἱ ἱστορικὰς συγγραφὰς συγγράψαντες λογογράφοι ἦσαν Ἴωνες ἐκ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας καὶ τῶν νήσων. Ἐκεῖ ἐξετράφη ἡ διηγηματικὴ τέχνη διὰ τοῦ ἔπους καὶ διεγέρθη ἡ αἴσθησις τῆς παρατηρήσεως τῶν ἐκτὸς ἡμῶν. Ἐκεῖ συνέῤῥεον ἀφθονώτατοι λόγοι καὶ ἀγγέλματα περὶ τῶν ἀπωτάτω κειμένων χωρῶν τῆς Ἑσπερίας καὶ τῶν εὐρέων κρατῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τούτου δ' αἴτιον ἦτο αὐτὴ ἡ φύσις τῆς χώρας, ἧς οἱ καλοὶ λιμένες προὐκάλουν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ εἰς ἣν ἀπέληγον αἱ μεγάλαι ὁδοὶ τοῦ Περσικοῦ κράτους. Καὶ ἦτο μὲν ὁ λόγος τῶν λογογράφων μίμημα τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ ἔπους, ὡς ἤδη τοῦτο παρατηρεῖ ὁ Στράβων (I, 2, 6), ἀλλ' ἐκ τούτου δὴ προῆλθεν ἡ περὶ τοῦ ὑποδεεστέρου τῆς ἱστορίας γνώμη τῶν ἀρχαίων, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκφράζει διὰ τῶν πολυθρυλήτων λόγων· «φιλοσοφώτερον καὶ σπουδαιότερον ποίησις ἱστορίας ἐστίν» [3]). Μιμούμενοι δ' ἄρα οἱ λογογράφοι τὴν ἐπικὴν ποίησιν οὐ μόνον μετεχειρίζοντο τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον καὶ πλείστας ἐκφράσεις τῆς ἐπικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἐπεσκόπουν μὲν κυρίως τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα, δὲν ἀνηρεύνων δὲ τὴν συνάφειαν τῶν πραγμάτων καὶ συμβαινόντων, καίπερ ἐπιδεικνύοντες τάσιν τινὰ ὀρθολογιστικήν. Ἐπραγματεύοντο δὲ κυρίως περὶ τῆς κτίσεως τῶν πόλεων, τῆς γενεαλογίας τῶν βασιλευόντων γενῶν, τῶν ἀξιο-

[1]) G. Curtius, Über zwei Kunstausdrücke der alten Litteraturgeschichte ἐν τοῖς Kleinen Schriften II, 239 κ. ἑ.

[2]) Ὁ Ἡρόδ. ἐν II, 143. V, 36 καὶ 125 ἀποκαλεῖ τὸν Ἑκαταῖον λογοποιόν, ὁ δὲ Πίνδαρος ἐν Πυθιον. I, 94, Νεμεον. VI, 39 μεταχειρίζεται τὰ λόγιοι καὶ λόγοι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀοιδοὶ καὶ ἀοιδαί.

[3]) Ulrici, Chakteristik der griech. Hist. 294 καὶ ἑξῆς.

λόγων φυσικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἐθῶν καὶ νομίμων τῶν διαφόρων λαῶν, ἑλληνικῶν τε καὶ ξένων [1]), καὶ συνέχεον ἔτι ἱστορίαν καὶ μύθους, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ παρεώρων μὲν τὴν ἱστορίαν τοῦ παρόντος, ἐπελαμβάνοντο δὲ τοῦ σκοτεινοῦ παρελθόντος. Ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτῶν πρωΐμως ἐξηφανίσθησαν ὑπὸ τῶν τεχνικωτέρων καὶ κριτικωτέρων συγγραφῶν τῶν ἀττικῶν καὶ ἀλεξανδρεωτικῶν συγγραφέων, ὥστε οὐδὲν αὐτῶν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς. Ἐκ τούτου θ' ἀρκεσθῶμεν καὶ ἡμεῖς εἰς ἁπλῆν ἀπαρίθμησιν αὐτῶν διακρίνοντες μόνον κατὰ Διονύσιον (Περὶ τοῦ Θουκυδ. χαρακτῆρος 5) δύο τάξεις, τοὺς παλαιοτέρους καὶ νεωτέρους λογογράφους.

228. Κάδμος ὁ Μιλήσιος ἦτο ὁ ἀρχαιότατος τῶν λογογράφων καὶ ἀνῆκεν ἔτι εἰς τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν. Τὸ ἔργον δ' αὐτοῦ ἐπεγράφετο κατὰ τὸ περιεχόμενον Κτίσις Μιλήτου, ἢ κατὰ Σουΐδαν Κτίσις Μιλήτου καὶ τῆς ὅλης Ἰωνίας ἐν 4 βιβλίοις, ἐξ ὧν οὐδὲν ἀπολύτως περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς [2]).

Ὁ δ' Ἑκαταῖος ὁ Ἡγησάνδρου Μιλήσιος, ὁ ὀνομαστότατος τῶν λογογράφων, ἔζη ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Μηδικῶν καὶ κατέλαβεν ἔξοχον θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος. Καὶ πρὸ τῆς ἐκρήξεως μὲν τοῦ πολέμου ἀπέτρεπεν ἐν τῷ Πανιωνίῳ τοὺς Ἴωνας ἀπὸ τοῦ πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς Πέρσας πολέμου [3]· βραδύτερον δὲ (494) ἐπέμφθη ὡς πρεσβευτὴς τῶν Ἰώνων εἰς τὸν Πέρσην σατράπην Ἀρταφέρνην καὶ κατώρθωσε ν' ἀποδώσῃ οὗτος εἰς τὰς ἰωνικὰς πόλεις τὴν προτέραν αὐτῶν πολιτείαν. Ὑπῆρχον δὲ δύο

[1]) Ἄριστα χαρακτηρίζει τοὺς λογογράφους ἢ παλαιοὺς συγγραφεῖς ὁ Διονύσιος Περὶ τοῦ Θουκυδ. χαρακτῆρος 5. 6. 23.

[2]) Κατὰ Κλήμ. τὸν Ἀλεξανδρέα ἐν Στρωμ. VI. κεφ. II § 26 ὁ Προκοννήσιος Βίων μετέγραψε κεφαλαιούμενος τὰ Κάδμου τοῦ παλαιοῦ. Ὁ δὲ Διονύσιος Περὶ τοῦ Θουκ. χαρ. 23 ἀμφισβητεῖ περὶ τῆς γνησιότητος τῶν εἰς τὸν Κάδμον ἀπονεμομένων ἔργων. Νεώτεροι δέ τινες περαιτέρω χωροῦντες ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ γνώμη, ὅτι ὁ ἐκ Φοινίκης Κάδμος εἶναι ὁ εὑρετὴς τῶν στοιχείων τῆς ἀλφαβήτου, ἔδωκεν ἀφορμὴν ν' ἀποδοθῇ τὸ παλαιότατον πεζὸν σύγγραμμα εἴς τινα Κάδμον. Πρὸς ταῦτα ἐμφρόνως ἀντιλέγει ὁ Rühl ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 137 (1888) σελ. 116 κ. ἑξῆς.

[3]) Ἡρόδ. V, 36. Παράδ. καὶ VI, 137.

ἔργα αὐτοῦ, αἱ Γενεαλογίαι ἐν 4 τοὐλάχιστον βιβλίοις καὶ ἡ Περίοδος Γῆς ἐν 2 βιβλίοις. Τοῦ τελευταίου τούτου ἔργου, ἐν ᾧ κατέθηκε τοὺς ὡρίμους καρποὺς τῶν μακρῶν αὐτοῦ ἀποδημιῶν καὶ ἰδίᾳ διηγεῖτο ἀκριβῆ τινα περὶ τῶν χωρῶν τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης, περιῆλθον μὲν εἰς ἡμᾶς οὐκ ὀλίγα ἀποσπάσματα [1]), ἀλλά τινων κεφαλαίων, ὡς τῶν περὶ Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου διαλαμβανόντων, διαμφισβητεῖται ἀλόγως τὸ γνήσιον [2]). Εἰς τὴν διὰ λόγων δὲ περιγραφὴν προσετίθετο καὶ γεωγραφικὸς πίναξ, οἷον εἶχεν ἐκδώσῃ πρὸ αὐτοῦ ὁ φιλόσοφος Ἀναξίμανδρος [3]).

Εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους δὲ λογογράφους ἀνῆκον προσέτι Ἀκουσίλαος ὁ ἐκ τοῦ ἐν Βοιωτίᾳ Ἄργους, ὃς συνέγραψε Γενεαλογίας ἐχόμενος τοῦ Ἡσιόδου [4]), Χάρων ὁ Λαμψακηνός, εἰς ὃν ἐκ τῶν πολλῶν συγγραφῶν, ἃς ἀπονέμει εἰς αὐτὸν ὁ Σουΐδας, ἀσφαλῶς ἀνήκουσι μόνον τὰ Περσικὰ ἐν 2 βιβλίοις καὶ οἱ Ὧροι Λαμψακηνῶν ἐν 4 βιβλίοις [5]), Εὐγαίων ὁ Σάμιος, ὁ συγγραφεὺς

[1]) Ἀποσπάσματα παρὰ Müller, Fr. hist. gr. I, 1-31, IV 623. 627. Atenstädt, De Hecataei Milesii fragmentis quae ad Hispaniam et Gailiam pertinent. Leipziger Stud. XIV, 1891. Tropea, Ecateo da Mileto ed i frammenti della periegesis, Estratto degli Atti della academ. Pelormitana 1896/97.

[2]) Καλλίμαχος παρ' Ἀθην. II, 70 b καὶ IX, 410 e. Ἀρριανὸς ἐν Π. Ἰ. V, 6. Παράδ. καὶ Ἐρατοσθένη παρὰ Στράβ. I, κεφ. 1 καὶ 11 λέγοντα· «τὸν μὲν οὖν (Ἀναξίμανδρον δῆλα δὴ) ἐκδοῦναι πρῶτον γεωγραφικὸν πίνακα, τὸν δ' Ἑκαταῖον καταλιπεῖν γράμμα πιστούμενον ἐκείνου εἶναι ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ γραφῆς». Τοὺς ἐνδοιασμοὺς ἀναιρεῖ ὁ Diels ἐν Hermes 22, 411 κ. ἑ.

[3]) Ἐρατοσθένης παρὰ Στράβ. I, 1. 11. Ἀγαθήμερος ἐν Müller, Geogr graec. min. II, 471 καὶ Σχόλια εἰς Διονύσιον αὐτόθι II, 427.

[4]) Ὁ Κλήμ. Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. VI, 267 λέγει· «τὰ Ἡσιόδου μετήλλαξαν εἰς πεζὸν λόγον καὶ ὡς ἴδια ἐξήνεγκαν Εὔμηλός τε καὶ Ἀκουσίλαος οἱ ἱστοριογράφοι». Σουΐδας ἐν λέξει Ἑκαταίῳ· «Ἑκαταῖος πρῶτος ἱστορίαν πεζῶς ἐξήνεγκε, συγγραφὴν δὲ Φερεκύδης· τὰ γὰρ Ἀκουσιλάου νοθεύεται». Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὑπερμάχεται τῆς γνησιότητος ὁ Lipsius, Quaest. logagr. ἔνθ' ἀνωτέρω. Τὴν περὶ τοῦ Χάους γνώμην τοῦ Ἀκουσιλάου ἀναφέρει ὁ Πλάτων ἐν Συμποσίου 178 b. Ὑπομνήματα εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ συνέγραψεν ὁ Sabinus κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀδριανοῦ. Ἀποσπάσματα παρὰ Müller F. H. G. I. 100-104, IV, 624. Περὶ ὅσων αὐτός τε καὶ ὁ συμπατριώτης καὶ σύγχρονος Πίνδαρος συμφώνως ὁμολογοῦσιν, ἴδε Christ εἰς Πινδ. Ὀλυμπ. VII, 24, Νεμ. X, 80.

[5]) Neumann, De Charone Lampsaceno, Bresl. 1880.

τῶν Ὡρων Σαμιακῶν[1]), Διονύσιος ὁ ἐκ Μιλήτου ὁ τὰ Περσικὰ ἐν Ἰωνικῇ διαλέκτῳ συγγράψας[2]), εἶτα δὲ Δηΐοχος ὁ ἐκ Προκοννήσου, Εὔδημος ὁ Πάριος, ὁ Δημοκλῆς καὶ ὁ Ἀμελησαγόρας. — Ἐνταῦθα δ' ἴσως πρέπει νὰ ταχθῇ καὶ ὁ Θεαγένης, ὁ πρῶτος γραμματικός, ὃς ἔγραψε περὶ Ὁμήρου καὶ τοῦ γένους αὐτοῦ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Καμβύσου.

229. Ὡς νεώτεροι μικρὸν πρὸ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀκμάσαντες καὶ μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Θουκυδίδου καθήκοντες λογογράφοι ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Διονυσίου οἱ ἑξῆς κυρίως· Ἑλλάνικος, Δαμάστης, Ξενομήδης καὶ Ξάνθος.

Ξάνθος ὁ Λυδός, ὃς ἔζη μὲν κατὰ Σουίδαν ἐπὶ τῆς ἁλώσεως τῶν Σάρδεων (499), συνέγραψε δὲ βεβαίως μόνον ἐπὶ Ἀρταξέρξου τοῦ πρώτου (465-425)[3]), ἦτο ὁ συγγραφεὺς τῶν Λυδιακῶν ἐν 4 βιβλίοις. Περὶ τούτου διετείνετο μὲν ὁ Ἔφορος κατὰ τὸν Ἀθήναιον (XII, 515e), ὅτι ἔδωκεν εἰς τὸν Ἡρόδοτον τὰς ἀφορμὰς πρὸς τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν τούτῳ φαίνεται παράδοξον, ὅτι κατὰ τὸν Διονύσιον (Ῥωμ. Ἀρχ. I, 28) ὁ Ξάνθος οὐδὲν ἠπίστατο περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (I, 94) ἀναφερομένης ἐνιδρύσεως τῆς πόλεως τῶν Τυῤῥηνῶν ὑπὸ τῶν Λυδῶν. Ὁπόσον δὲ κῦρος εἶχον τὰ ἱστορούμενα ὑπὸ τοῦ Ξάνθου, καταδεικνύει ἡ παρὰ Νικολάῳ τῷ Δαμασκηνῷ (ἐν 49 ἀποσπ.) παράδοσις, καθ' ἣν αὐτὸς ἐπωφελήθη καὶ τὰς ἐγχωρίους πηγάς. Κατὰ Διογένην δὲ τὸν Λαέρτιον (VI, 101) ἐφιλοπόνησε Μένιππός τις ἐπιτομὴν τοῦ ἔργου τοῦ Ξάνθου καὶ κατὰ τὸν Ἀθήναιον ὁ ἀπὸ Περγάμου [ὁ αὐτὸς ἴσως καὶ ὁ Κασανδρεὺς] γραμματικὸς Ἀρτέμων ἐθεώρει τὸν κυκλογράφον Διονύσιον [τὸν Σκυτοβραχίωνα] ὡς ἀληθῆ

[1]) Müller, Frag. hist. graec. II, 16 καὶ IV, 653.

[2]) Ὁ Σουίδας συγχέει αὐτὸν πρὸς τὸν νεώτερον περὶ τὰ 100 π. Χ. ζήσαντα Διονύσιον.

[3]) Τὸ τελευταῖον ἐξάγεται ἐκ τοῦ παρὰ Στράβωνι (I, κεφ. 3 § 4) ἀποσπάσματος. Πρὸς ταῦτα συμφωνεῖ ἡ παράδοσις τοῦ Σουίδου «γεγονὼς ἐπὶ τῆς ἁλώσεως Σάρδεων», μόνον ἂν ἐκλάβωμεν τὸ γεγονώς = τῷ γεννηθείς, ἢ ἂν ἀποδεχθῶμεν, ὅτι ἐμνημόνευσεν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ τὴν ἅλωσιν τῶν Σάρδεων γενομένην κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν.

συγγραφέα τῶν Λυδικῶν, ἅτινα ἀνεφέροντο εἰς τὸν Ξάνθον [1]). Πολλαχῶς δ' ἐπωφελήθη καὶ ἀντέγραψε τὸν Ξάνθον ὁ ἱστορικὸς Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου.

Ὁ δὲ Φερεκύδης, ὁ ἐξ Ἀθηνῶν γενεαλόγος, εἶναι μὲν διάφορος τοῦ Συρίου φιλοσόφου Φερεκύδους, ἀλλὰ πιθανὸν ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Λέριον, ἀφ' οὗ διακρίνει αὐτὸν ὁ Σουΐδας ἐν συγκεχυμένῳ τινὶ ἄρθρῳ. Φαίνεται δ', ὅτι ἐγεννήθη μὲν ἐν Λέρῳ, ἐκλήθη δ' Ἀθηναῖος διὰ τοῦτο καὶ μόνον, διότι τὸ πλεῖστον τοῦ βίου διέτριψεν ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ συνέγραψε τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον [2]). Καὶ ἤκμασε μὲν κατὰ τὸν Εὐσέβιον περὶ τὸ 3 ἔτος τῆς 81 Ὀλυμπιάδος 454]3, ἔζησε δὲ κατὰ τὸν Λουκιανὸν (Μακροβ. 22 [τόμ. 3. σελ. 200]) ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἔτη. Τὸ κύριον δ' αὐτοῦ ἔργον, ὅπερ ὁτὲ μὲν Ἱστορίαι, ὁτὲ δὲ Γενεαλογίαι ἢ Αὐτόχθονες ἐπιγράφεται, περιεῖχεν ἐν δέκα βιβλίοις τὸ γένος τῶν θεῶν καὶ τῶν εὐγενῶν οἴκων καὶ ἦτο ἐν ἰωνικῇ γεγραμμένον διαλέκτῳ. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ὁ λόγος ἦτο περὶ τῆς Θεογονίας καὶ τῆς Γιγαντομαχίας, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ περὶ τοῦ Προμηθέως, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ περὶ τοῦ Ἡρακλέους, ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ περὶ τῶν Ἀργείων καὶ Κρητικῶν μύθων, ἐν δὲ τῷ ἕκτῳ, ἑβδόμῳ καὶ ὀγδόῳ περὶ τῶν μύθων τῶν Αἰολέων καὶ τοῦ πλοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν, ἐν δὲ τῷ ἑνάτῳ καὶ δεκάτῳ περὶ τῶν Ἀρκαδικῶν, Λακωνικῶν καὶ Ἀττικῶν μύθων. Ὁ Διονύσιος (ἐν Ῥωμ. Ἀρχαιολ. I, 13.) ἀποκαλεῖ αὐτὸν γενεαλόγων οὐδενὸς δεύτερον, ἀλλ', ὁπόσον ἐκήδετο τῆς ἀληθείας ἐν ταῖς γενεαλογίαις

[1]) Ἀθην. XII, 515 e. Ὁ Müller ἐν Frag hist. gr. I σελ. XXII ἀποδέχεται, ὅτι ὁ Διονύσιος μετερρύθμισε τὰ Λυδιακὰ τοῦ Ξάνθου. Παράβ. Lipsius, Quaestiones logograph. σελ. 12. κ. ἑξῆς. Ἀποσπάσματα τοῦ Ξάνθου παρὰ Müller F. H. G. I 34—44. Ταῦτα συνεπλήρωσε καὶ διεσαφήνισεν ὁ Gutschmid ἐν Kleinen Schriften IV, 307 κ. ἑ. Παράβ. καὶ Wachsmuth, Einleit. in das Studium der alten Gesch. 463 κ. ἑ.

[2]) Ὁ Lipsius ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 18 διακρίνει ὡσαύτως ἀμφοτέρους καὶ ἀποδέχεται, ὅτι πρὸς τῷ Ἀθηναίῳ πρεσβυτέρῳ Φερεκύδει ὑπῆρξε καὶ νεώτερός τις ἐκ Λέρου, ὃς κατὰ τὸ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Ἱπποκράτους σελ. 449. 4. ἐκδ. W. χωρίον ἔχον οὕτως· «μνημονεύει δὲ τῆς γενεαλογίας αὐτοῦ Ἐρατοσθένης καὶ Φερεκύδης καὶ Ἀπολλόδωρος», ἔζησε ἐν τοῖς μεταξὺ τοῦ Ἐρατοσθένους καὶ Ἀπολλοδώρου χρόνοις.

αὐτοῦ, κατανοοῦμεν ἐκ τῶν ἀπειραρίθμων πλαστῶν ὀνομάτων. Οὕτως ἀπεδέχετο, ὡς καὶ ὁ Ἑλλάνικος μετ' αὐτόν, ὅτι ὁ Ὅμηρος εἶλκε τὸ γένος ἐκ τοῦ Ὀρφέως, καὶ ἐφαντάζετο τὸν ἕτερον κατὰ δέκα γενεὰς νεώτερον τοῦ ἑτέρου πλάσας ἐκ τοῦ παραχρῆμα δέκα προγόνους τοῦ Ὁμήρου, τὸν Εὐκλῆ, Φιλοτέρπην, Χαρίδημον κ.τ.λ. ὧν τὸ πλαστὸν καταφανέστατον εἶναι, ὡς καὶ τῶν ἐκ τῆς ναυτιλίας εἰλημμένων ὀνομάτων τῶν προγόνων τοῦ βασιλέως τῶν Φαιάκων Ἀλκίνου ἐν Ὀδυσσείᾳ (η, 62). Τὰ ἀποσπάσματα εὑρίσκονται παρὰ Μυλλέρῳ [1]).

Ὁ δ' ἐκ Μυτιλήνης Ἑλλάνικος [2]) ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου καί, ἂν ἡ παράδοσις τοῦ σχολιαστοῦ (εἰς Ἀριστ. Βατρ. 706 καὶ 732) εἶναι ἀκριβής, ἔζη ἔτι καὶ μετὰ τὸ 406 [3]). Φιλομαθέστατος δ' ὢν περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα ὅλην καὶ ἱστόρει τὰ πάντα πανταχοῦ. Καὶ ἐν τῇ αὐλῇ δὲ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας διέτριψε χρόνον τινὰ [4]) καὶ ἀπέθανεν ἐν βαθεῖ γήρατι παρὰ τῇ Περπερηνῇ τῇ καταντικρὺ τῆς νήσου Λέσβου. Συνέγραψε δὲ πλείστας συγγραφάς, ὧν αἱ μὲν ἦσαν χρονογραφίαι κατὰ τὸν τρόπον τῶν παλαιῶν χρονικῶν τῶν ἱερῶν, ὡς αἱ Ἱέρειαι αἱ ἐν Ἄργει ἐν 3 βιβλίοις καὶ οἱ Καρνεονῖκαι [5]), αἱ δ' ἐπραγματεύοντο τὴν ἱστορίαν διαφόρων χωρῶν, ὡς ἡ Ἀτθὶς [6]) ἐν 4 βιβλίοις, ἡ πρώτη τῶν Ἀτθίδων, ἤτοι ἡ πρώτη

[1]) Fragm. hist. graec. I, 70—99 καὶ IV, 639—639). Ἴδε καὶ Luetke, Pherecydea, Götting. Dissert. 1893.

[2]) Preller, De Hellanico Lesbio historico (1840) ἐν τοῖς Ausgewählten Aufsätzen 23 κ. ἑ.

[3]) Ὁ Diels ἐν Rhein. Mus. 31, 53 τάττει τὸν Ἑλλάνικον συμφώνως πρὸς τὴν Παμφίλην παρὰ Γελλίῳ (XIV, 23) καὶ τὸν Λουκιανὸν (Μακροβ. 22 [3, 200]), ἤτοι κατὰ τὰ χρονικὰ τοῦ Ἀπολλοδώρου εἰς τὰ 496—411. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἰσχυρίζεται ὁ Wilamowitz ἐν Hermes 11, 292, ὅτι ἐγεννήθη τῷ 454.

[4]) Κατὰ τὸν Σουΐδαν διέτριβεν ὁ Ἑλλάνικος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀμύντου καὶ ἔζησε καὶ πέραν τῆς βασιλείας τοῦ Περδίκκου.

[5]) Κατὰ τὸν Ἀθήναιον ἐν XIV, 635e ἔγραψεν ὁ Ἑλλάνικος ἐμμέτρως καὶ καταλογάδην, πρὸς ἃ συμφωνοῦσι τὰ παρὰ Σουΐδᾳ· «συνεγράψατο δὲ πλεῖστα πεζῶς τε καὶ ποιητικῶς». Μιμητὴς αὐτοῦ ἐν τούτῳ ἐγένετο ὁ Ῥωμαῖος Ἄττιος, ὃς ἔγραψε τὰ διδασκαλικὰ ἐν ἐμμέτρῳ λόγῳ.

[6]) Ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἠγνόει ἔτι τὴν Ἀτθίδα τοῦ Ἑλλανίκου, καταδεικνύει τὸ χωρίον

εἰδικὴ ἱστορία τῆς Ἀττικῆς, εἶτα ἡ Φορωνὶς (ἱστορία τοῦ Ἄργους), ἡ Ἀσωπὶς (ἱστορία τῆς Βοιωτίας), τὰ Δευκαλιώνεια, Ἀρκαδικά, Αἰολικά, Λεσβικά, ἡ Ἀτλαντίς, αἱ δὲ τέλος ἐξηρεύνων ἀξιομνημονεύτους στρατείας ὡς τὰ Τρωϊκὰ καὶ Περσικά[1]). Εἶχε δὲ κοινὰ πρὸς τοὺς ἄλλους λογογράφους τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον, τὴν παρατακτικὴν σύνταξιν τῶν προτάσεων καὶ τὴν ἄκριτον εὐπιστίαν. Ἐκ τούτου καὶ ψέγουσιν αὐτοῦ τὴν ἔλλειψιν ἀκριβείας ἐν τοῖς χρονολογικοῖς ζητήμασι διὰ βραχέων μὲν ὁ Θουκυδίδης (I, 97), δριμύτερον δ' ὁ Ἔφορος παρὰ Φωτίῳ, ὁ Ἰώσηπος καὶ ὁ Στράβων[2]). Τὰ ἀποσπάσματα εὑρίσκονται παρὰ Μυλλέρῳ.

Ἄλλοι δὲ λογογράφοι νεώτεροι ἦσαν Στησίμβροτος ὁ Θάσιος, σύγχρονος τοῦ Κίμωνος καὶ ἐχθρὸς τοῦ Περικλέους, ὃς συνέγραψε λογοτεχνικήν τινα συγγραφὴν περὶ Ὁμήρου καὶ πολιτικὸν λίβελλον περὶ Θεμιστοκλέους, Θουκυδίδου καὶ Περικλέους[3]). Ἵππυς ὁ Ῥηγῖνος, ὁ ἐπὶ τῶν Περσικῶν ζήσας, οὗ ὁ Σουΐδας μνημονεύει πλὴν ἄλλων καὶ Κτίσιν Ἰταλίας καὶ Χρονικὰ [ἐν βιβλίοις 5] καὶ Σικελικὰ ἐν βιβλίοις 5 (Müller II, 12-15) καὶ Γλαῦκος ὁ Ῥηγῖνος, οὗ τὴν συγγραφὴν Περὶ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν καὶ μουσικῶν ἐξεκαρπώθη καὶ ὁ Ἁρποκρατίων[4]) καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τῇ Περὶ μουσικῆς[5]) πραγματείᾳ.

ἐν IX, 73. Ὅτι ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων ἔγραψαν ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Ἑλλάνικος ἀποδεικνύει ὁ Bass ἐν Wiener Studien I, 161 κ. ἑ. Ὁ Θουκυδίδης δυσμενῶς μνημονεύει τῆς Ἀττικῆς συγγραφῆς ἐν I, 97.

[1]) Ἀμφιβόλου γνησιότητος ἦσαν τὰ Βαρβαρικὰ νόμιμα καὶ τὰ Αἰγυπτιακά, ἅτινα ἀπετέλουν μέρος τοῦ ἔργου ἐκείνου καὶ ὑπὸ τοῦ Müller ἐνθ' ἀν. I σελ. XXX ἀποδίδονται εἰς τὸν νεώτερον Αἰγύπτιον Ἑλλάνικον.

[2]) Φωτίου 43 b, 29. Ἰωσήπου κατὰ Ἀπίωνος I, 3. Στράβ. VIII, 306, IX, 426, X, 451, XIII, 602. Ἀποσπάσματα παρὰ Müller F. H. G. I, 45 - 69 καὶ IV 629 - 637.

[3]) Τῆς γνησιότητος τοῦ λιβέλλου ἐκείνου (Müller F. H. G. II, 52 - 54), ὅστις ἐγένετο μία τῶν κυρίων πηγῶν τοῦ Πλουτάρχου, ὑπερμάχεται ὁ Wilamowitz ἐν Hermes 12, 361 κ. ἑ. καὶ ὁ Ad. Schmidt, Das Perikleische Zeitalter I, 183 κ. ἑ.

[4]) Ἁρποκρατίων ἐν λ. Μουσάῳ.

[5]) Hiller, Die Fragmente des Glaukos von Rhegion ἐν Rhein. Mus. 41, 398 - 436. Ἀμφίβολον εἶναι, ἂν ὁ ὁμηρικὸς Γλαῦκος καὶ ὁ ἐν τῇ ὑποθέσει τῶν Περσῶν τοῦ Αἰ-

Ἐν εὐρυτέρᾳ δ' ἐννοίᾳ δύνανται νὰ ταχθῶσιν ἐνταῦθα καὶ οἱ ἑξῆς· Δαμάστης ὁ ἐκ Σιγείου τῆς Τρωάδος, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἑλλανίκου[1]), ὃς ἔγραψε περὶ γονέων καὶ προγόνων τῶν εἰς Ἴλιον στρατευσαμένων βιβλία 2, Ἐθνῶν κατάλογον καὶ Πόλεων, Περὶ ποιητῶν καὶ σοφιστῶν καὶ πρὸς τούτοις Περίπλουν ὅλως εἰς τὸν Ἑκαταῖον στηριζόμενος[2]· Ἡρόδωρος ὁ Ἡρακλεώτης, ὁ πατὴρ τοῦ σοφιστοῦ Βρύσωνος, ὃς ἔγραψε μετὰ κριτικῆς περινοίας Περὶ Ἡρακλέους καὶ Ἀργοναυτῶν (Müller F. H. G. II, 27-41)· ὁ σοφιστὴς Ἱππίας ὁ Ἠλεῖος, εἰς ὃν πλὴν τῶν διαφόρων ἐπιδείξεων ἀπεδίδετο καί τις Ὀλυμπιονικῶν ἀναγραφὴ (Müller II, 59-61) καὶ τέλος ὁ Φιλέας, ὃν ὁ ἀρχαΐζων ποιητὴς Ἀβιῆνος [Ῥούφιος Φῆστος ποιητὴς τῆς δ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος] ἀναφέρει πρὸς τοῖς γνωστοῖς λογογράφοις ὡς πηγὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ποιήματι Ora maritima 5.

β') Ἡρόδοτος (περὶ τὸ 484-425)[3]).

230. Βίος. Ὁ Ἡρόδοτος ἀποκαλεῖται ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος (de legibus I, 1) πατὴρ τῆς ἱστορίας, διότι αὐτὸς πρῶτος ἐπηγ-

σχύλου καὶ ἐν τῷ σχολίῳ εἰς Εὐριπ. Ἑκάβ. 41 ἀναφερόμενος Γλαῦκος ὁ συγγράψας τοὺς περὶ Αἰσχύλου μύθους ἦσαν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

[1]) Ὁ Σουΐδας γράφων γεγονὼς πρὸ τῶν Πελοποννησιακῶν τάττει αὐτὸν εἰς πρώϊμον χρόνον, διότι ὡς μαθητὴς τοῦ Ἑλλανίκου πρέπει νὰ ταχθῇ εἰς τὸ τέλος τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος. Ἀνάγων δὲ καὶ αὐτὸς τὸ γένος τοῦ Ὁμήρου εἰς τὸν Μουσαῖον ἠκολούθει καὶ εἰς τὸν Γοργίαν. Καὶ ὁ μὲν κριτικὸς Στράβων I, 47 θεωρεῖ αὐτὸν οὐδεμιᾶς πίστεως ἄξιον, ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ ὁ Περίπλους αὐτοῦ ἢ Κατάλογος ἐθνῶν καὶ πόλεων ἦτο εὐπρόσδεκτος πηγὴ εἰς ἀρχαιολόγον, οἷος ὁ Ἀβιῆνος.

[2]) Müller Frag. hist. gr. II, 64 - 67. Παράδ. καὶ Ἀγαθήμερον παρὰ Müller, Geographi. gr minores II, 471.

[3]) Ὡς πηγὰς ἔχομεν τὸ ἄρθρον τοῦ Σουΐδου καὶ τὴν τοῦ Πλουτάρχου συγγραφὴν Περὶ τῆς Ἡροδότου κακοηθείας [τόμ. 5. σελ. 208 ἐκδ. Βερν.]. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν ὁ Dahlmann, Herodot, Altona 1824 καὶ ἐν ταῖς Forschungen II, 1 κ. ἑ. Bähr, De vita et scriptis Herodoti ἐν τῷ 4 τόμῳ τῆς ἐκδόσεως. Ad. Bauer, Herodots Biographie ἐν Sitzungsber. der Wiener Akad. 89, 301 - 420. Vinc. Costanzi, Ricerche su alcuni punti controversi intorno alla vita e all' opera storica di Erodoto. Memor. del Instituto Lombardo 1891.

γέλλετο, ὅτι ἦτο ἱστορικὸς[1]), καὶ αὐτὸς πρῶτος ἐγκαταλιπὼν τὸ πεδίον τῶν γενεαλογικῶν ἀναγραφῶν ἐπειράθη νὰ ἱστορήσῃ μέγα τι ἱστορικὸν γεγονός. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ ὀλίγα τινὰ μόνον ἐπιστάμεθα, διότι καὶ βίου αὐτοῦ στερούμεθα, μόνον δ' ἄρθρον τι τοῦ Σουΐδου ὡς πηγὴν ἔχομεν. Τὸν δὲ χρόνον, ἐν ᾧ ἔζη, ὁρίζει ἡ παλαιοτάτη ἡμῶν περὶ αὐτοῦ πηγή, Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασεὺς (ἐν τῷ Περὶ τοῦ Θουκ. Χαρ. 5) λέγων ταῦτα μόνον· « Ἡρόδοτος ὁ Ἁλικαρνασεὺς ὀλίγῳ πρότερον τῶν Περσικῶν γενόμενος παρεκτείνας δὲ μέχρι τῶν πελοποννησιακῶν». Ἀκριβέστερον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς ἀσφαλῆ ἐρειδομένη μαρτυρίαν ὥριζεν ἡ λογία συγγραφεὺς τῶν χρόνων τοῦ Νέρωνος Παμφίλη ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ συγγραφέως τὸ 484 [2]). Ὅτι δ' ἔζη ἔτι κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἐπεῖδε τὰς ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν ἐπιδρομὰς τῶν Λακεδαιμονίων, τοῦτο ἐξάγεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ἐν IX, 73 χωρίου. Ὡσαύτως ἐκ τοῦ ἐν VII, 170 χωρίου καταφαίνεται, ὅτι κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεγάλης ἐπὶ τὴν Σικελίαν στρατείας τῶν Ἀθηναίων δὲν διέτριβεν ἔτι μεταξὺ τῶν ζώντων. Πιθανὸν δὲ φαίνεται, ὅτι ἀπέθανε μικρὸν πρότερον ἢ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου Ι (425) [3]). Πατρὶς δ' αὐτοῦ ἦτο ἡ δωρικὴ ἀποικία Ἁλικαρνασὸς ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ, ἥτις ἀνῆκε τότε εἰς τὸ ὑποτελὲς κράτος τῆς δι' αὐτοῦ τοῦ ἱστορικοῦ ὀνομαστῆς γενομένης βασιλίσσης Ἀρτεμισίας. Οἱ δὲ γονεῖς αὐτοῦ, ὁ Λύξης καὶ ἡ Δρυὼ

[1]) Ἡ λεξις ἱστορίη ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον παρ' Ἡροδότῳ καὶ δὴ εὐθὺς ἐν τῷ προοιμίῳ· Ἡροδότου Ἁλικαρνασσῆος ἱστορίης ἀπόδεξις ἥδε». Σημαίνει δὲ τὴν δι' ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως κτηθεῖσαν ἐπιστήμην. [Ἴδε καὶ II, 99].

[2]) Gellius XV, 23. Ἴσως ὡρμᾶτο ἡ Παμφίλη ἢ ὁ Ἀπολλόδωρος, ἐξ οὗ πιθανῶς εἰρύσθη τὴν εἴδησιν, ἐκ τούτου, ὅτι εἰς τὸ 444 ἔπιπτεν ἡ ἀκμὴ τοῦ Ἡροδότου. Ὁ Ad. Schöll, Ueber Herodots Lebenszeit ἐν Philol. 9, 193 κ. ἑ. στηριζόμενος εἰς τὸν Εὐσέβιον ἐν Ὀλυμπ. 78, 1 ἀναβιβάζει τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως εἰς τὸ 489.

[3]) Ὁ Δαρεῖος, ὁ Ξέρξης καὶ ὁ Ἀρταξέρξης μνημονεύονται ἁπλῶς ὡς βασιλεῖς τῶν Περσῶν ἐν VI, 98 καὶ ὑποδηλοῦνται ἐν VII, 106. Εἰς τὸ 424 δὲ ἄγει ἡμᾶς καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν VII, 235 ἀγνοεῖ τὴν ὑπὸ τοῦ Νικίου κατάληψιν τῶν Κυθήρων. Οὐχὶ δ' ἀναγκαίως ἀνεφέρετο ἄλλοτε ἡ ἐν I, 130 μνημονευομένη ἀποστασία τῶν Μήδων εἰς τὰ γεγονότα τοῦ 408.

(ἄλλη γρ. Ῥοιώ), ἀνῆκον εἰς τὰ πρῶτα γένη τῆς πόλεως. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Θεόδωρος καὶ εἷς τῶν ἀπωτέρω συγγενῶν, θεῖος πρὸς μητρός, ἦτο ὁ Πανύασις, ὁ γνωστὸς ἐπικὸς ποιητής. Ἀμφότεροι δὲ περιεπλάκησαν εἰς τοὺς ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος αὐτῶν πρὸς τοὺς δυνάστας τῆς Καρίας, τοὺς διαδόχους τῆς Ἀρτεμισίας, ἀγῶνας, καθ' οὓς ὁ μὲν Πανύασις ἔπεσε μαχόμενος, ὁ δ' Ἡρόδοτος τὸ μὲν πρῶτον ἠναγκάσθη ν' ἀποδημήσῃ εἰς τὴν Ἰωνικὴν νῆσον Σάμον [1]), βραδύτερον δὲ κατελθὼν συνήργησε μὲν εἰς τὴν ἐκδίωξιν τοῦ τυράννου Λυγδάμιδος [2]), ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλιπε διὰ παντὸς τὴν πατρίδα διὰ τὸν φθόνον τῶν συμπολιτῶν, ὡς διδάσκει ἡμᾶς τὸ ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπίγραμμα. Τῷ 445 καταλαμβάνομεν αὐτὸν ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἀπήγγειλεν, ἐν τῷ νεοκτίστῳ Ὠδείῳ ἴσως, μέρος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ καὶ ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς πόλεως λαβὼν λαμπρὰν δωρεάν, δέκα τάλαντα [3]). Καὶ ἔγραψε μὲν

[1]) Περὶ τῶν τῆς Ἁλικαρνασσοῦ ἐπὶ Λυγδάμιδος διδάσκει ἡμᾶς ἡ ἐπιγραφὴ Inscr. gr. antiq. 500. Ὁ Bauer ἔνθ' ἀνωτ. θεωρεῖ τὴν περὶ τῆς εἰς Σάμον μεταστάσεως μαρτυρίαν ὡς πλάσμα πλασθὲν πρὸς ἐξήγησιν τῆς ἰωνικῆς διαλέκτου τοῦ Ἡροδότου. Ὁ Σουΐδας συσχετίζει ἀμφότερα. Ἀλλ', ὅτι καὶ ἐν Ἁλικαρνασῷ τότε τὴν Ἰάδα ἔγραφον, μαρτυροῦσιν αἱ ἐπιγραφαὶ καὶ μάλιστα ὁ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Λυγδάμιδος γενόμενος νόμος τοῦ κοινοῦ τῶν Ἁλικαρνασέων καὶ Σαλμακιδέων, ἐν ᾧ ἁπαντᾷ καί τις Πανύατις.

[2]) Τοῦτο ἐγένετο πρὸ τοῦ 454, διότι κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν Insc. gr. antiq. 500 ἡ Ἁλικαρνασσὸς εἶχε προσχωρήσῃ τότε εἰς τὴν ἀττικὴν συμμαχίαν.

[3]) Ἡ κυρία περὶ τούτου μαρτυρία εὑρίσκεται παρὰ Πλουτ. Περὶ τῆς Ἡροδ. κακοηθ. 26 [τόμ. 5 σελ. 229 ἐκδ. Βερν.] ληφθεῖσα ἐκ τοῦ Διύλλου, ἱστορικοῦ τῶν χρόνων τῶν Διαδόχων. Ὡς ἔτος, καθ' ὃ ἐγένετο ἡ δωρεά, ὁρίζει ὁ Εὐσέβιος τὸ 3 τῆς 83 Ὀλυμπ. ἢ τὸ 4. Ἡ δημοσία αὕτη δωρεὰ ἐπιτρέπει τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὸ ἀπαγγελθὲν μέρος ἀνεωέρετο εἰς τὴν εὔκλειαν τῶν Ἀθηνῶν. Ὡς τοιοῦτον δὲ βεβαίως εἶναι τὰ τρία τελευταῖα εἰς τὰ Περσικὰ ἀναφερόμενα βιβλία, ἢ ἴσως τὸ τοῦ πρώτου βιβλίου 26 - 92 τὰ τοῦ Κροίσου καὶ Σόλωνος καὶ ἐν παρεκβάσει τὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ τοῦ Πεισιστράτου πραγματευόμενον μέρος. Βραδύτερον ἐκοσμήθη μυθωδῶς τὸ διήγημα καὶ ὁ μὲν Λουκιανὸς ἐν Ἡροδ. 1, καὶ ὁ Σουΐδας ἐν λ. Θουκυδ. ἰσχυρίσθησαν, ὅτι οὐχὶ ἐν Ἀθήναις, ἀλλ' ἐν Ὀλυμπίᾳ ἐγένετο ἡ ἐπίδειξις, ὁ δὲ Σουΐδας, ὁ Μαρκελλῖνος ἐν κεφ. 54 καὶ ὁ Φώτιος ἐν σελ. 60 b, 19 εἶπον, ὅτι ὁ Θουκυδίδης παῖς ἔτι ὢν ἤκουσε τοῦ Ἡροδότου διερχομένου τὰς ἱστορίας. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἀναιρεῖ ὁ Dahlmann ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 30 κ. ἑ. Ὅτι δὲ καὶ ἐν Θήβαις καὶ ἐν Κορίνθῳ διῆλθε τὰς ἱστορίας, μαρτυροῦσιν ὁ Πλούτ. Περὶ Ἡροδ. κακοηθ. 31 [5, 236 ἐκδ. Βερν.] καὶ ὁ εἰς Δίωνα τὸν Χρυσόστ. ἀποδιδόμενος λόγος XXXVII, 103 [Κορινθιακὸς Ἀνωνύμου σελ. 294 ἐκδ. Dind]. Ὑπαινιγμὸν δὲ μομφῆς πλήρη εὑρίσκει ὁ Ed. Meyer ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Θουκυδ. «κτῆμα ἐς ἀεὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα εἰς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν,» I. 62.

τὸ ψήφισμα ὁ Ἄνυτος, ἀλλ' ὁ κύριος εἰσηγητὴς ἦτο ὁ Περικλῆς, ὁ ὀξυδερκὴς πολιτικός, ὃς ἐνεώρα ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἡροδότου μοχλὸν πρὸς ἐξύψωσιν τῆς ἰσχύος τῶν Ἀθηνῶν καὶ εὐνοϊκῶς ἔχων πρός τε τὸν Σοφοκλέα καὶ τὸν Ἡρόδοτον συνετέλεσε νὰ συνδεθῶσιν ἀμφότεροι φιλικῶς [1]). Βραδύτερον μετέβη ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων νεωστὶ τότε ἀποικισθεῖσαν ἐν Ἰταλίᾳ πόλιν, τοὺς Θουρίους [2]) καὶ ἐγκατέστη ἐκεῖ καὶ ἐγένετο ἡ πόλις αὕτη δευτέρα αὐτοῦ πατρίς, ἐξ οὗ ἤδη καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ῥητορικῇ Θούριον αὐτὸν ἀποκαλεῖ [3]). Ἐκεῖθεν ὁρμώμενος περιῆλθε μὲν τὰς πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας, ἀλλ', ὡς φαίνεται, ἐπανῆλθε καὶ αὖθις εἰς Ἀθήνας, διότι τὸ ἐν V, 77 χωρίον ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς μετὰ τὴν συντέλεσιν τῆς Ἀκροπόλεως, ἢ εἰς τοὺς μετὰ τὸ 432 χρόνους [4]). Ἀπέθανε δὲ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐν Ἀθήναις ἢ ἐν Θουρίοις, διότι περὶ τούτου οὐδὲν ἀκριβὲς γνωρίζομεν [5]). Ἡ εἰκὼν αὐτοῦ ὁμοῦ

[1]) Ἴδε § 162.

[2]) Ὁ Böckh ἐν Σοφ. Ἀντιγ. σελ. 144 διαμφισβητεῖ καὶ δικαίως περὶ τούτου, ἂν ὁ Ἡρόδοτος μετέβη εἰς Θουρίους κατ' αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς ἱδρύσεως τῆς ἀποικίας, διότι κατὰ τὸ 441]440 συνανεστρέφετο ἔτι πρὸς τὸν Σοφοκλέα· ἴδε § 162. Καὶ ὁ ῥήτωρ Λυσίας δὲν μετέβη εἰς Θουρίους εὐθὺς κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος.

[3]) Ἀριστοτ. Ῥητ. III, 9 [σελ. 191 ἐκδ. Roemer]. Παράδ. Στράβ. XIV, 656, Δοῦριν παρὰ Σουΐδᾳ ἐν λ. Πανυάσει καὶ Στέφ. Βυζαντ. ἐν λ. Θουρίοις, Ἰουλιαν. Ἐπιστολ. 22 καὶ Plin. natur. hist. XII, 4. 18. Τὸ χωρίον, ὅπερ ἐπάγεται ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ ῥητορικῇ· «Ἡροδότου Θουρίου ἥδ' ἱστορίης ἀπόδεξις», ἀνάγεται βεβαίως εἰς ἀντίτυπόν τι τοῦ Ἡροδότου ἐν Ἰταλίᾳ ἐκδοθέν, ὡς καὶ τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος ἐν τοῖς βιβλιοπωλείοις τῆς Σικελίας τὸ πρῶτον ἐπωλοῦντο.

[4]) Τὸ χωρίον V, 77 ἔχον οὕτως· «τὸ δὲ ἀριστερῆς χειρὸς ἕστηκε πρῶτον ἐσιόντι εἰς τὰ προπύλαια τὰ ἐν τῇ ἀκροπόλει», παρέχει ἀληθῶς δυσχερείας εἰς τοὺς ἑρμηνευτάς, ἀλλ' εὐοδοῦται διὰ τῆς διορθώσεως τοῦ Wachsmuth ἐν Jahrbüch. für Phil. 119, 18 καὶ ἐν Stadt, Athen I, 150 γράφοντος· «ἐξιόντι τὰ προπύλαια».

[5]) Ἐν Θουρίοις ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τέθαπται κατὰ Σουΐδαν. Τὸ δ' ἐπίγραμμα ἔχει κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον ἐν λ. Θουρίοις οὕτως:

Ἡρόδοτον Λύξεω κρύπτει κόνις ἥδε θανόντα,
Ἰάδος ἀρχαίης ἱστορικῆς πρύτανιν,
Δωριέων πάτρης βλαστόντ' ἀστῶν γὰρ ἄτιητον
μῶμον ὑπεκπροφυγὼν Θούριον ἔσχε πάτρην.

μετὰ τῆς τοῦ Θουκυδίδου ἐπὶ διπροσώπου Ἑρμοῦ [1]) σωζομένη εἶναι βεβαίως φανταστὴ προσωπογραφία μεταγενεστέρων χρόνων.

231. Περιηγήσεις Ἡροδότου. Ἐν τῶν σπουδαιοτάτων ζητημάτων ἐν τῇ κρίσει ἱστορικοῦ τινος εἶναι τὸ τῶν πηγῶν αὐτοῦ. Τὸ ζήτημα δὲ τοῦτο προβάλλεται, προκειμένου περὶ τοῦ Ἡροδότου, ἄλλως, ἢ ὡς προκειμένου περὶ τῶν ἱστορικῶν τῶν χρόνων ἡμῶν. Σήμερον δῆλα δὴ ἱστορικός τις, ἂν μὴ διηγεῖται, ὅσα αὐτὸς ἐπεῖδεν, ἀρύεται τὴν ὕλην αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀρχείων καὶ τῶν βιβλιοθηκῶν. Ἀλλ' ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἠδύνατο πολλὰ νὰ μάθῃ ἐκ τῶν συγγραφῶν τῶν προγενεστέρων. Καὶ ὠφελήθη μὲν ἱστορῶν τὰ τῶν ξένων φύλων ἐκ τῶν λογογράφων Ἑκαταίου καὶ Ξάνθου, οὓς καὶ ἀντέγραψεν ἐν μέρει [2]). Ὡσαύτως δ', ὡς εἶναι εὐκατάληπτον, ἀνέγνω ἐπιμελῶς ὡς πεπαιδευμένος Ἕλλην τοὺς παλαιοὺς ποιητὰς καὶ μάλιστα τὸν Ὅμηρον καὶ τοὺς κυκλικοὺς ἐπικοὺς καὶ ἐρωτήσας τοὺς συγχρόνους γραμματικοὺς ἔμαθεν, ὁποία τις ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία ἑκάστου αὐτῶν [3]). Ἀλλὰ τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν καὶ αἱ συγγραφαὶ τῶν λογογράφων δὲν ἠδύναντο βεβαίως νὰ ὠφελήσωσιν αὐτὸν πολὺ πρὸς πλήρωσιν τοῦ σκοποῦ,

Ἄλλοι δέ τινες παρὰ Σουΐδᾳ διατείνονται, ὅτι ἐν Πέλλῃ ἀπέθανεν, καὶ ἴσως ἡ διάφορος αὕτη παράδοσις ἀνήγετο εἰς τὸν Ἑκαταῖον. Κατὰ Μαρκελλῖνον δ' ἐν Βίῳ Θουκ. κεφ. 17 εὑρίσκοντο τάφοι τοῦ Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου ἐν Ἀθήναις ἐν τοῖς Κιμωνίοις λεγομένοις μνήμασιν.

[1]) Ἴδε τὸν πίνακα ἐν τελει τοῦ δ'. τόμου. Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Περγάμου ἵστατο ἡ προτομὴ τοῦ Ἡροδότου· ἴδε Conze ἐν Sitzungsber. der Berl. Akad. 1884 σελ. 1261.

[2]) Ὁ Πορφύριος παρ' Εὐσεβίῳ ἐν τῇ Προπαρασκευῇ Χ, 3 στηριζόμενος εἰς τὰς εἰδικὰς ἀποδείξεις τοῦ γραμματικοῦ Πολλίωνος παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ πολλὰ αὐτολεξεὶ παρέλαβε παρὰ τοῦ Ἑκαταίου. Τοῦτο ἐπικυροῖ ὁ Diels ἀντεπεξερχόμενος πρὸς τοὺς ἀμφιβάλλοντας ἐκ τῶν νεωτέρων ἐν Hermes 22, 44. Λυτὸς ὁ Ἡρόδοτος παραπέμπει εἰς τὸν Ἑκαταῖον ἐν II, 143 καὶ VI, 137. Ὅτι δὲ καὶ τὸν Ξάνθον ἐξεκαρπώθη, ὡς ὁ Ἔφορος παρ' Ἀθην. XIII, 515 e ὑπαινίττεται, τοῦτο δὲν δύναται ἐπίσης νὰ ἐξακριβωθῇ. Ἴδε Heil, Logographis num Herodotus usus esse videatur, Marburg, Dissert. 1884.

[3]) Οἷον περὶ τῶν χρόνων, καθ' οὓς ἔζησεν ὁ Ὅμηρος II, 53, περὶ τῶν Κυπρίων, ὅτι οὐχὶ τοῦ Ὁμήρου εἶναι II 117, περὶ τῶν ἡρωϊκῶν ἀσμάτων τῶν Θηβαίων IV, 32, περὶ τῶν ἐν Σικυῶνι ραψῳδῶν V, 67, περὶ τῶν παλαιοτάτων διθυράμβων I, 23. Περὶ τῶν πηγῶν δὲ τοῦ Ἡροδότου καθ' ὅλου ἴδε τὸν Index fontium Herodoti ἐν Gutschmid, Kleine Schriften IV, 145 κ ἑ.

ὃν ἐδίωκεν. Ὥστε ἦτο ἠναγκασμένος αὐτὸς νὰ διαπυνθάνηται τῶν πρεσβυτέρων καὶ νὰ διερευνᾷ ἐπισκεπτόμενος τὰς χώρας [1]), περὶ ὧν ἤθελε νὰ μάθῃ τι. Πρὸς τοῦτο ἄρα ὤφειλε ν' ἀναλάβῃ μακρὰς πορείας [2]) καὶ νὰ διατρίβῃ ἐπὶ πολὺ ἐν τοῖς κυρίοις κέντροις τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Αἱ βιωτικαὶ δ' αὐτοῦ σχέσεις, περὶ ὧν προλαβόντες εἴπομεν, ἤγαγον αὐτὸν τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἐλάσσονα Ἀσίαν, εἰς Ἀθήνας, εἰς τὴν μεγάλην Ἑλλάδα καὶ τὰς διαφόρους πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Πρὸς τούτοις ἀνέλαβε πλείστας μείζονας πορείας εἰς ἀπωτάτας χώρας εἴτε κατὰ γῆν εἴτε κατὰ θάλασσαν. Καὶ κατὰ θάλασσαν μὲν ἔπλευσεν εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον μέχρι τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου ὡς καὶ εἰς Κύπρον, Αἴγυπτον, Κυρήνην καὶ Τύρον, κατὰ γῆν δὲ διῆλθε τὴν Αἴγυπτον ὅλην ἀπὸ τῆς Ναυκράτεως μέχρι τῆς Ἐλεφαντίνης καὶ αὐτὸ τὸ ἀπέραντον περσικὸν κράτος ἀπὸ τῆς παραλίας μέχρι τῶν Σούσων. Τὴν τελευταίαν δὲ ταύτην πορείαν, τὴν σπουδαιοτάτην ἁπασῶν, κατώρθωσε διὰ τῆς εὐκολωτέρας ὁδοῦ ὁρμηθεὶς πιθανῶς ἐκ τῆς συριακῆς παραλίας [3]) καὶ οὐχὶ διὰ τῆς μεγάλης, ἐκ τῶν Σάρδεων ἀρχομένης βασιλικῆς ὁδοῦ, ἂν καὶ περιγράφει ταύτην, καιροῦ παρεμπίπτοντος, λεπτομερῶς (ἐν V, 52 καὶ VIII, 98) [4]). Ἀλλά, πότε καὶ κατὰ ποίαν τάξιν ἐγένοντο αἱ πορεῖαι αὗται, τοῦτο ἐν μέρει μόνον δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν. Καὶ εἰς μὲν τὴν Αἴγυπτον ἦλθε βεβαίως χρόνον τινὰ μετὰ τὴν αἰγυπτι-

[1]) Ὁ Ἡρόδ. ἐν II 123 λέγει· «ἐμοὶ δὲ παρὰ πάντα τὸν λόγον ὑποκέεται, ὅτι τὰ λεγόμενα ὑπ' ἑκάστων ἀκοῇ γράφω.» καὶ ἐν VII, 152· «ἐγὼ δὲ ὀφείλω λέγειν τὰ λεγόμενα, πείθεσθαι γὲ μὲν οὐ παντάπασιν ὀφείλω, καί μοι τοῦτο τὸ ἔπος ἐχέτω ἐς πάντα λόγον».

[2]) Niebuhr, Die Geographie Herodots, mit einer Karte, ἐν Kleine Schriften I 132 - 258. C. Hachez, De Herodoti itineribus et scriptis, Göttingen 1878. Fr. Hildebrand, De itineribus Herodoti Europaeis, Lips. 1883. R. Müller, Die geographische Tafel nach den Angaben Herodots, 1881. Τὴν πρὸς ἑσπέραν χώραν πολὺ ὀλιγώτερον περιῆλθε καὶ διὰ τοῦτο ἐν II, 33 καὶ IV, 49 τὴν μὲν Πυρήνην (τὰ Πυρηναῖα) ἀναφέρει ὡς πόλιν, τὸν δ' Ἴστρον ποταμὸν φαντάζεται πηγάζοντα ἐκ Πυρήνης καὶ Κελτῶν.

[3]) Matzat, Herodots Angaben über Asien ἐν Hermes VI, 392 - 486.

[4]) W. Götz, Die vorderasiatische Reichsposts trasse der persishen Grosskönige ἐν Jahresber. der geograph. Gesellschaft, München 1885, ἐν σελ. 90 κ. ἑ.

ακὴν ἐπανάστασιν καταβληθεῖσαν, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν ἐν III, 12 καὶ II, 30 καὶ 99 χωρίων, ὁρμηθεὶς ἐξ Ἀθηνῶν ἢ Θουρίων κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ 445 καὶ 432 χρόνον [1]). Πρότερον ἤδη εἶχε περιέλθῃ τὴν Ἀσσυρίαν καὶ Περσίαν [2]) καὶ πολὺ πρότερον βεβαίως τὸν Πόντον καὶ τὰ ἐνδότερα τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, ἴσως πρὸ τοῦ 454, ὅτε ἦτο ἔτι ὑπήκοος τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Κατὰ τὰς ἀποδημίας ἄρα ταύτας ἐξηρεύνησεν αὐτὸς ἐλθὼν αὐτόπτης τὰς χώρας καὶ τὰ ἀξιοθέατα, περὶ ὧν πραγματεύεται, καὶ ἐφρόντισεν ἐν ταὐτῷ νὰ συνάψῃ σχέσεις πρὸς τοὺς ἐγχωρίους λογίους, ὡς μάλιστα πρὸς τοὺς λογίους τῶν Περσῶν καὶ τοὺς ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων. Ἀλλ' αἱ μακραὶ αὗται ἀποδημίαι ἀπέβλεπον κυρίως εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ. Τὰ δὲ τοῦ δευτέρου καὶ κυρίου αὐτῆς μέρους ἦτο ἠναγκασμένος νὰ διαπυνθάνηται κυρίως τῶν ἐγχωρίων περιερχόμενος τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐρχόμενος εἰς ἐπιμιξίαν πρὸς τοὺς ἐξόχους πολιτικοὺς ἄνδρας. Οὐδόλως δ' ἀμφίβολον εἶναι, ὅτι αἱ Ἀθῆναι καὶ οἱ περὶ τὸν Περικλέα [3]) προσῳκειώθησαν αὐτὸν καὶ ἔσχον μεγίστην ἐπ' αὐτὸν ροπήν [4]).

232. Ἡ ἱστορίης ἀπόδεξις τοῦ Ἡροδότου. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπηθανάτισεν ὁ Ἡρόδοτος συγγράψας τὸ ἱστορικὸν ἔργον, τὴν Ἱστορίης ἀπόδεξιν, ὅπερ διήρεσαν οἱ γραμματικοὶ εἰς ἐννέα βιβλία, ὧν ἕκαστον ὀνομάζεται ἀπὸ μιᾶς Μούσης [5]). Τὴν κυρίαν

[1]) Κατὰ τὸν Θουκυδ. I, 112 διετέλει ἔτι βασιλεύων τῷ 449 ὁ Ἀμυρταῖος ἐν τοῖς ἕλεσι τοῦ Νείλου, ἐν ᾧ ὁ Ἡρόδοτος ἐν III, 15 λέγει, ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ Παύσιρις ἀπέλαβε τὴν ἀρχὴν τοῦ πατρός.

[2]) Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος ἐν II, 150.

[3]) Μνημεῖον λαμπρὸν τοῦ Περικλέους ἔστησεν ὁ Ἡρόδοτος ἐν VI, 131 διηγούμενος, ὅτι ἡ μήτηρ αὐτοῦ Ἀγαρίστη ἔγκυος οὖσα εἶδεν ἐν τῷ ὕπνῳ ὄψιν, ὅτι ἔτεκε λέοντα, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔτεκε τὸν Περικλέα.

[4]) Nitzsch, Über Herodots Quellen für die Geschichte der Perserkriege ἐν Rhein. Mus. 27, 226 κ. ἑ.

[5]) Ἱστορίης ἀπόδεξις καλεῖται τὸ ἔργον ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἐν τῷ προοιμίῳ. Τὴν εἰς 9 βιβλία ἄτεχνον διαίρεσιν γνωρίζει ἤδη ὁ Διόδωρος (XI, 37). Ὁ δὲ Λουκιανός, Πῶς δεῖ ἱστορ. συγγρ. 42 [τόμ. 2, 23] ἐγνώριζεν, ὅτι ἐκαλοῦντο ταῦτα καὶ

δ' ὑπόθεσιν τῆς συγγραφῆς ταύτης ἀποτελοῦσιν οἱ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐπὶ Δαρείου καὶ Ξέρξου. Καὶ εὐθὺς μὲν προοιμιαζόμενος ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ (1-5) ὁ ἱστορικὸς ὑφηγεῖται τὴν αἰτίαν τῶν πολέμων τούτων ἀνατρέχων εἰς τὰς πρώτας συγκρούσεις τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης ἐν τοῖς μυθικοῖς χρόνοις, τὴν ἁρπαγὴν τῆς Ἑλένης ἀφ' ἑνός, καὶ τὴν ἀπαγωγὴν τῆς Εὐρώπης καὶ Μηδείας ἀφ' ἑτέρου [1]), ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τοῦ πέμπτου βιβλίου καὶ ἑξῆς διηγεῖται αὐτοὺς ἐν συνεχείᾳ. Ἐν δὲ τοῖς προηγουμένοις βιβλίοις τὸ μὲν πρῶτον ἐπιλαμβάνεται τῆς ἱστορίας τῶν Λυδῶν, ὧν ὁ βασιλεὺς Κροῖσος ἐπετέθη τὸ πρῶτον κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας, ὁ δὲ Κροῖσος ἄγει αὐτὸν εἰς τοὺς κρατήσαντας τῶν Λυδῶν Πέρσας, οὗτοι δ' εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, Βαβυλωνίους καὶ Σκύθας, οἵτινες ἀλληλοδιαδόχως ἐνικήθησαν καὶ ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Πέρσας. Χαλαρὸς ἄρα τις δεσμὸς συνέδεεν εἰς ἓν ὅλον τὰ μέρη, ἅτινα ἀρχικῶς ἰδίας καὶ αὐθυπάρκτους, ὡς φαίνεται, ἀπετέλουν συγγραφάς [2]), τοὺς Περσικοὺς λόγους καὶ Αἰγυπτίους καὶ Λιβυκοὺς καὶ Λυδικούς, καὶ Σκυθικοὺς καὶ Σαμίους κ.τ.λ. Εἰς τούτους προστίθενται ἔτι ἐντὸς τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν πλεῖσται προσθῆκαι (IV, 30), δι' ὧν πάντων τὸ πρῶτον ἱστορικὸν τῶν Ἑλλήνων ἔργον ἀποβαίνει ὁμοιότατον πρὸς τὸ πρῶτον αὐτῶν ἔπος [3]). Ἀλλ' ἐν τῷ ἱστορικῷ ἔργῳ, οἷον νῦν τοῦτο πρόκειται ἡμῖν, συνεδέθησαν στενῶς πάντα ταῦτα τὰ

Μοῦσαι. Ὡσαύτως ὀνόματα Μουσῶν ἔδοσαν εἰς τὰ βιβλία τῶν ἔργων αὐτῶν ὁ ἱστορικὸς Κεφαλίων (Φωτ. 34 a 8), ὁ Λατῖνος Opilius (Gell. Noct. At. I, 25) καὶ ὁ ῥητορικὸς Βίων (Διογ. Λαερτ. IV, 58).

[1]) Κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Ἡροδότου καὶ ὁ Πολύγνωτος συνέδεσεν ἔν τινι ἐν τῇ ποικίλῃ στοᾷ εἰκόνι τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν πρὸς τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας. Ὡσαύτως βραδύτερον καὶ ὁ Ἄτταλος ἐν τοῖς ἀναθήμασι τῆς Ἀκροπόλεως συνέδεσε τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἀμαζόνων, τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην καὶ τὴν ἧτταν τῶν Γαλατῶν.

[2]) Ἂν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι καὶ ἰδίᾳ ἐδημοσιεύθησαν, τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ παρ' Ἀριστοτέλει «Ἀσσύριοι λόγοι», περὶ οὗ μετὰ μικρὸν θὰ διαλάβωμεν.

[3]) Μᾶλλον ἡ Ὀδύσσεια ἢ ἡ Ἰλιὰς τοῦ Ὁμήρου ἔχει τὴν αὐτὴν κατασκευὴν πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

μέρη εἰς ἕν τι ὅλον, οὗ ἡ ἑνότης καταφαίνεται ἐν ταῖς διαφόροις εἴς τε τὰ προηγούμενα καὶ τὰ ἑπόμενα παραπομπαῖς καὶ τοὺς ἐμμέσους ἢ ἀμέσους ὑπαινιγμούς. Ὅτι οὕτως δ' εἶχον ἐξ ἀρχῆς, δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, διότι τὸ ζήτημα ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν τὰ καθ' ἕκαστον μέρη συνεγράφησαν, καὶ ἐκ τῆς σχέσεως αὐτῶν πρὸς τὸ ὅλον. Οὕτως ὁ μὲν Κιρχόφφιος διατείνεται, ὅτι τὰ διάφορα μέρη ἐγράφησαν καὶ χρονικῶς τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο οὕτως, ὡς ἔχουσι σήμερον ἐν τῷ συνόλῳ [1]), κατ' ἀκολουθίαν ἀποδέχεται, ὅτι τὰ μὲν βιβλία I-III, 119 ἐγράφησαν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ 445 καὶ 443 χρόνῳ ἐν Ἀθήναις [2]), τὰ δὲ III, 120-V 76 ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ 443 καὶ 432 ἐν Θουρίοις [3]), τὰ δὲ λοιπὰ ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ 431 καὶ 428 [4]). Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα δὲν δυνάμεθα νὰ συναρμόσωμεν τὰ λεγόμενα περὶ τῆς ἐν Ἀθήναις γενομένης ἐπιδείξεως, διότι αὕτη προάγει ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἔγραψε πρῶτον τὸν δεύτερον περσικὸν πόλεμον, ἢ τὰ τρία τελευταῖα βιβλία [5]). Ὡσαύτως δὲ δὲν στερούμεθα καὶ ἐνδείξεων, ὅτι ἡ στενοτέρα συναρμογὴ τῶν καθ' ἕκαστον μερῶν ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα μεταγενεστέρας, εἰς τὴν συνένω-

[1]) Kirchhoff, Ueber die Entstehungszeit des Herodotischen Geschichtswerks. 2 ἔκδ. Ber. 1878. Κατ' αὐτοῦ ἀντεπεξέρχεται ὁ Ad. Bauer, Die Entstehung des Herodot. Geschichtswerkes, Wien 1878 ἀποδεχόμενος, ὅτι πολλὰ μὲν προσετέθησαν βραδύτερον ἕνεκα τῆς ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ 445 καὶ 432 συμπεσούσης ἀποδημίας εἰς Αἴγυπτον, τὴν δὲ στρατείαν τοῦ Ξέρξου ἢ τὰ τρία τελευταῖα βιβλία πρὸ τοῦ 445 κατέγραψεν ὁ ἱστορικός. Παράδ. καὶ Ammer, Herod. Halic. quo ordine libros suos conscripserit, Virceb. 1881 καὶ Ueber die Reihenfolge und Zeit der Abfassung des herod. Geschichtswerkes, Straubing Progr. 1889. Constanzi ἔνθ' ἀνωτ. 14 κ. ἑξῆς.

[2]) Τὸ τελικὸν ὅριον ἐξάγεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς ἐν Ἀντιγ. 905 κ. ἑ., ἤτοι ἐν χωρίῳ, ὅπερ ἀληθῶς πολλοὶ ὡς μεταγενεστέραν παρενθήκην θεωροῦσιν, ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐν Ἡροδ. III, 119 χωρίον.

[3]) Ἐν Θουρίοις βεβαίως ἐγράφη τὸ IV, 99 κεφ., ἐν ᾧ τὰ τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου διασαφοῦνται παραβαλλόμενα πρὸς τὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ Ἰαπυγίας.

[4]) Ὁ Ἡροδ. ἐν V, 77 μνημονεύει τῶν κατὰ τὸ 432 (κατὰ Διόδ. XII, 41 τελειωθέντων Προπυλαίων.

[5]) Τῆς γνώμης, ὅτι πρότερον ἐγράφησαν τὰ τρία ταῦτα τελευταῖα βιβλία, ὑπερμαχεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι γράφων τὰ χωρία VII, 39 καὶ VII, 114 φαίνεται ἀγνοῶν ἔτι τὰ ὅμοια ἐν IV, 84 καὶ III, 35 ἀναγραφόμενα.

σιν τῶν πρότερον αὐθυποστάτων μερῶν τεινούσης ἐργασίας τοῦ ἱστορικοῦ. Καὶ παραλείποντες τοὺς Ἀσσυρίους λόγους, οἵτινες καθ' ὅλου, ὡς φαίνεται, αὐθυπόστατοι ὅλως ἦσαν καὶ δὲν περιελήφθησαν ἐν τῷ συνόλῳ, παρατηροῦμεν, ὅτι καὶ ἐν τῷ νῦν προκειμένῳ συνόλῳ τὸ β' βιβλίον, τὸ περὶ τῆς Αἰγύπτου, φαίνεται ὡς τι ἀρχικῶς αὐθυπόστατον ἔργον. Διότι δὲν θὰ περιέγραφεν ὁ Ἡρόδοτος δὶς (ἐν II, 33 καὶ IV, 49) τοσοῦτον διεξοδικῶς ἄνευ ἀμοιβαίας τινὸς ἀναφορᾶς τὰ τῶν πηγῶν καὶ τῆς πορείας τοῦ Ἴστρου, ἂν τὸ δεύτερον βιβλίον ἦτο ἐξ ἀρχῆς ὡρισμένον ν' ἀποτελέσῃ ἓν μέρος τοῦ αὐτοῦ ἔργου μετὰ τοῦ τετάρτου [1]). Ἔτι δὲ μᾶλλον παράδοξον φαίνεται, ὅτι δὶς (I, 175 καὶ VIII, 104) μνημονεύει τῆς θέσεως τῶν Πηδάσων καὶ τοῦ μεγάλου πώγωνος τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἱερείας τῆς Ἀθηνᾶς [2]). Ἀλλὰ καθ' ὅλου τὸ μακρὸν χρονικὸν διάστημα τὸ μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀποδημιῶν τοῦ ἱστορικοῦ καὶ ἡ ἀναλογία τῶν ἄλλων μειζόνων πεζῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος, ὡς μάλιστα τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν Πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, ὑπερμάχονται τῆς γνώμης, ὅτι καὶ τοῦ Ἡροδότου τὸ πολυμερὲς ἱστορικὸν ἔργον συνέστη κατὰ μικρὸν διὰ τῆς συναρμογῆς βιβλίων, λόγων, ἐλάσσονος περιοχῆς.

Ἀμφισβητήσιμον εἶναι ὡσαύτως τὸ ζήτημα, ἂν ὁ Ἡρόδοτος αὐτὸς ἐπετελείωσε τὸ ἔργον. Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ ἀπαντῶσι δύο χωρία, τὸ ἐν 106 καὶ ἐν 184 δῆλα δή, ἐν οἷς ὑπισχνεῖται, ὅτι περὶ τῶν ἐκεῖ λεγομένων ἀλλαχοῦ θὰ δηλώσῃ, ἐν Ἀσσυρίοισι λόγοισιν, καὶ ὅμως οὐδαμοῦ τοῦ σωζομένου ἔργου πληροῦται ἡ ὑπόσχεσις αὕτη. Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν

[1]) Καὶ ἐν VI, 60, ἐν ᾧ ἀπαντᾷ συμπλήρωσίς τις τοῦ II, 167 περὶ τῶν κοινῶν ἠθῶν τῶν Λακεδαιμονίων καὶ Αἰγυπτίων, ἔπρεπε βεβαίως νὰ παραπέμπηται ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ II, 167. Ἔμμεσός τις ἀναφορὰ εἰς τὸ II, 68 εὑρίσκεται ἐν IV, 44, ἀλλ' ἐν προτάσει παρεμβληθείσῃ πιθανῶς βραδύτερον.

[2]) Ἄλλως δὲ δυσχερῶς συμπεραίνεταί τι ἐκ τῶν δύο τελευταίων χωρίων, διότι αἱ ἐν τῷ 8 βιβλίῳ προτάσεις τοσοῦτον κακῶς προσαρμόζονται πρὸς τὸ ὅλον, ὥστε φαίνονται προερχόμεναι ἐκ μεταγενεστέρου τινὸς διασκευαστοῦ ἢ ἐκ τοῦ Ἡροδότου αὐτοῦ.

ταῖς περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαις (VIII, 18) μνημονεύει τι ἐκ τοῦ Ἡροδότου, ὅπερ βεβαίως ἠδύνατο ν' ἀπαντᾷ ἐν τοῖς Ἀσσυρίοις λόγοις [1]). Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος, ὅτε ἀνέλαβε τὴν τελικὴν σύνταξιν τοῦ πρώτου βιβλίου, εἶχε μὲν ἐν νῷ νὰ ἐγκατατάξῃ εἰς τὸ κύριον ἔργον, ἴσως μετὰ τὸ III 150, καὶ ὅλους τοὺς καθ' ἑαυτοὺς ἄλλοτε ἐκδεδομένους Ἀσσυρίους λόγους [2]), ἀλλ' ἐπελθὼν ὁ θάνατος ἐματαίωσε τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ. Σπουδαιότερον πρὸς τὸ ζήτημα φαίνεται τὸ ἐν VII, 213 χωρίον, ἐν ᾧ λέγει μέν, ὅτι ἐν τοῖς ὄπισθεν λόγοις θὰ δηλώσῃ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὁ Ἀθηνάδης ἀπέκτεινε τὸν Ἐφιάλτην, ἀλλ' οὐδὲν πλέον ἐν τοῖς ἀκολούθοις βιβλίοις εὑρίσκομεν περὶ τοῦ πράγματος [3]). Κατὰ τοῦτο δῆλα δὴ φαίνεται, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος προὐτίθετο νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον περιγράφων καὶ τὰ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Σηστοῦ, ἐν ᾗ καταλύει τὸν λόγον. Διότι, καὶ ἂν ὁμολογήσωμεν, ὅτι μετὰ τὸν ἔκπλουν ἐκεῖνον τοῦ στόλου εἰς Ἑλλήσποντον ἐπερατώθη πως ὁ πόλεμος καὶ ὅτι ἡ διήγησις τοῦ διαλόγου τοῦ Ἀρτεμβάρου καὶ Κύρου ἄριστα καταλύει τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο [4]) διὰ τῶν τελευταίων ἐκείνων λόγων «ἄρχειν εἵλοντο

[1]) Ὁ Ἀριστ. ἐν ταῖς περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαις VIII, 18 λέγει· «τὰ μὲν οὖν γαμψώνυχα . . . ἄποτα πάμπαν ἐστίν· ἀλλ' Ἡρόδοτος (ἄλλη γραφὴ Ἡσίοδος, Ἡ ρ ό δ ω ρ ο ς ἔγραψεν εἰκάζων ὁ Bergk) ἠγνόει τοῦτο· πεποίηκε γὰρ τὸν τῆς μαντείας πρόεδρον ἀετὸν ἐν τῇ διηγήσει τῇ περὶ τὴν πολιορκίαν τὴν Νίνου πίνοντα.» Ἡ γραφὴ Ἡ σ ί ο δ ο ς, ἧς πολλοὶ ἔχονται, δὲν εὑρίσκει στήριγμά τι ἐν τοῖς ποιήμασι τοῦ Ἡσιόδου. Ὁ Bergk ἐν Griech. Litt. IV, 258 ὑποπτεύει, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς Ὀ ρ ν ι θ ο μ α ν τ ε ί α ς.

[2]) Ἀντιλέγει πρὸς τὰ συμπεράσματα ταῦτα ὁ E. Bachof, Die Ἀσσύριοι λόγοι des Herodot ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. 1877, σελ. 577 κ. ἑ. καὶ ὁ Stein ἐν τῷ Jahrber. des Alt. VI, 1, 325 κ. ἑ.

[3]) Κατὰ τοῦ ἐντεῦθεν ἐξαχθέντος συλλογισμοῦ ἀντιλέγει ὁ Ed. Meyer ἐν τῷ Rhein. Mus. 42, 146 κ. ἑ. Καὶ μαρτυρεῖται μέν, ὅτι ἐν VIII, 120 ὑπάρχει χάσμα τι μικρὸν ἐν τῷ κώδικι B, ἀλλὰ θὰ ἦτο παράδοξος σύμπτωσις, ἂν ἐν αὐτῷ δὴ τῷ χάσματι, ἐν ᾧ εἴκοσι στίχοι μόλις ἠδύναντο νὰ περιληφθῶσι, περιείχετο ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ Ἡρόδοτος ὑπισχνεῖται. Καὶ ἡ ἐν V, 22 ὑπόσχεσις δὲν ἐκπληροῦται τέλεον ἐν VIII, 137.

[4]) Τὴν γνώμην ταύτην ἀναπτύσσει ὁ Gomperz, Herodotische Studien ἐν Sitzungsber. der Wiener Akad. 103 (1883) 141 κ. ἑ. Τἀναντία λέγει ὁ Kirchhoff ἐν Sitzungsb. der. Berl. Akad. 1885 σελ. 301 κ. ἑ. Τὸ χωρίον τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὸ τοῦ Ἱπποκράτους ἐν τῷ Περὶ ἀέρων ὑδάτων τόπων σελ. 565 ἐκδ. Kühn· «ἀπὸ μὲν ἡσυχίης καὶ

λυπρὴν οἰκέοντες μᾶλλον ἢ πεδιάδα σπείροντες ἄλλοισι δουλεύειν», πάντως ὅμως ἀναμένομεν νὰ ἴδωμεν τὸ ἔργον συνεχιζόμενον μέχρι κρισίμου τινὸς γεγονότος καὶ πρὸς τούτοις καὶ περιτετορνευμένον καὶ καταλῆγον εἰς τακτικόν τινα ἐπίλογον[1]). Ἄλλως δὲ δὲν εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ ὁρίσωμεν τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ Ἡρόδοτος συνέγραψε, διεσκεύασε καὶ ἐγκατέλεξεν εἰς τὸ ὅλον τὰ διάφορα μέρη. Ἐκ τούτου ἀρκούμεθα, προκειμένου περὶ τοῦ Ἡροδότου ὡς καὶ περὶ τοῦ Θουκυδίδου, εἰς ὅ,τι αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τέλος παρέχει ἡμῖν καὶ ἀφιστάμεθα τῆς ἀχάριτος διαπείρας νὰ ἴδωμεν τὸν συγγραφέα διανοούμενον καὶ ὑποτυποῦντα τὸ ἔργον αὐτοῦ[2]).

233. Διάλεκτος καὶ χαρακτὴρ τοῦ λόγου. Ἐγράφη δὲ τὸ ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Ἡροδότου ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ καὶ ὄχι, ὡς ἠδύνατό τις νὰ προσδοκήσῃ, ἐν δωρικῇ ἢ ἐν τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ. Καὶ πρὸς τοῦτο μὲν ἦτο ὁ συγγραφεὺς ἠναγκασμένος ἕνεκα τῶν προγενεστέρων ἱστοριογράφων οἵτινες πάντες μετεχειρίσθησαν τὴν ἰωνικήν. Ἀλλὰ τὴν ἰωνικὴν δὲν ἔμαθεν, ὡς ὁ Σουΐδας λέγει, ἐν Σάμῳ, διότι καὶ ἐν τῇ δωρικῇ ἀποικίᾳ Ἁλικαρνασσῷ μέρος τι τῶν κατοίκων ἐφθέγγετο τὴν ἰωνικὴν καὶ δημόσια γράμματα ἐγράφοντο ἰωνιστί, ὡς τὸ πρὸ μικροῦ ἐκσκαφὲν τῆς Ἁλικαρνασσοῦ καὶ Σαλμακίδος[3]). Ἐν τῇ ἀττικῇ δὲ διαλέκτῳ δὲν ἔγραψεν ὁ Ἡρόδοτος, τὸ μὲν διότι ἡ ἀττικὴ με-

ραθυμίης ἡ δειλίη αὔξεται, ἀπὸ δὲ τῆς ταλαιπωρίης καὶ τῶν πόνων αἱ ἀνδρεῖαι· διὰ τοῦτο εἰσὶ μαχιμώτεροι οἱ τὴν Εὐρώπην οἰκοῦντες, καὶ διὰ τοὺς νόμους, ὅτι οὐ βασιλεύονται ὥςπερ οἱ Ἀσιηνοί».

[1]) Ἥκιστα πιστευτὴ φαίνεται ἡ μαρτυρία τοῦ ἀπίστου Πτολεμαίου παρὰ Φωτίῳ 148 b, 10 λέγοντος· «ὡς Πλησίῤῥοος ὁ Θεσσαλὸς ὁ ὑμνογράφος ἐρώμενος γεγονὼς Ἡροδότου καὶ κληρονόμος τῶν αὐτοῦ, οὗτος ποιήσειε τὸ προοίμιον τῆς πρώτης ἱστορίας Ἡροδότου Ἁλικαρνασσέως. Τὴν γὰρ κατὰ φύσιν εἶναι τῶν Ἡροδότου ἱστοριῶν ἀρχήν, Περσέων οἱ λόγιοι». Κατὰ ταῦτα πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ νόθον τὸ προοίμιον ὁ P. La-Roche ἐν Phil. 14, 281. κ. ἑξ.

[2]) Ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ τῇ Ὀδυσσείᾳ, ὧν ἀμφιβάλλεται ἡ ἑνότης τοῦ συγγραφέως, ἀλλως ἔχουσι τὰ πράγματα.

[3]) Ἡ ἐπιγραφὴ παρὰ Röhl, Inscr. graec. ant. 500. Πραγματεύεται δὲ περὶ αὐτῆς ὁ Kirchhoff ἐν Studien zur Geschichte des griech. Alphabets 3 ἐκδ. σελ. 4 κ. ἑ. καὶ ὁ Rühl ἐν Phil. 41, 54 κ. ἑ.

τ' αὐτὸν ἀνῆλθεν εἰς περιωπὴν καὶ ἀπέβη γενικὸν ὄργανον ἐπικοινωνίας, τὸ δ' ἴσως διότι ἤρξατο συγγράφων τὸ ἔργον, πρὶν ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας. Ὁ Ἡρόδοτος ἄρα πρὸς τῷ Ἱπποκράτει θεωρεῖται τὸ πρότυπον τῆς ἰωνικῆς διαλέκτου [1]). Πρὸς τὸ ἁπαλὸν δὲ καὶ ῥέον τῆς διαλέκτου εὐαρμοστεῖ καὶ ἡ ἁπλότης τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου καὶ ἡ ἀφέλεια τῆς διηγήσεως. Ἐκ τούτου ὁ Ἀριστοτέλης ἀποφαίνει τὸν Ἡρόδοτον ὡς τὸ πρότυπον τῆς εἰρομένης λέξεως, ἥτις συνήθως παρατάττει τὰς προτάσεις συνδέουσα διὰ τοῦ τε καὶ δὲ καὶ δὲν συνάπτει αὐτὰς εἰς ἐντέχνως κατεσκευασμένας περιόδους. [2]) Ἂν δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς σήμερον φαίνονται ὀχληρὰ τὰ τὲ καὶ δέ, πολὺ ὀλιγώτερον ἤρεσκε τὸ ἄτεχνον τοῦ χαρακτῆρος τούτου εἰς τοὺς ἐν ταῖς ῥητορικαῖς σχολαῖς παιδευθέντας ἀναγνώστας τῶν εὐθὺς μετὰ τὸν Ἡρόδοτον ἑκατονταετηρίδων. Μόνον δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, ὡς φαίνεται, ἤρξατο αὖθις μᾶλλον ἐκτιμωμένη ἡ κομψὴ τῆς ἁπλῆς ταύτης λέξεως ἁρμονία πρὸς τὸν ἀφελῆ τρόπον τοῦ Ἴωνος διηγητοῦ, ὡς ἀποδεικνύουσιν ἡ κρίσις Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως [3]) καὶ αἱ ἀπομιμήσεις τοῦ Λουκιανοῦ καὶ Ἀρριανοῦ.

[1]) Ἐν τούτοις, ὅτι ἡ γλῶσσα τοῦ Ἡροδότου δὲν εἶναι καθαρά τις διάλεκτος χώρας τινός, ἀλλὰ παρέλαβε πολλὰ ποιητικὰ στοιχεῖα ἰδίως ἐκ τῆς τοῦ Ὁμήρου γλώσσης παρετήρησαν ἤδη αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι. Ἴδε Ἑρμογένην [Περὶ Ἡροδ.] ἐν Rhet. Gr. II, 421 [καὶ Περὶ Ἐκατ. II, 423], ὃς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν τοῦ Ἑκαταίου χαρακτηρίζει τὴν διάλεκτον τοῦ Ἡροδότου ἰάδα ποικίλην. Ὁ Διονύσιος ἐν τῇ Ἐπιστ. πρὸς Πομπήϊον 3 θεωρεῖ τὸν Ἡρόδοτον τῆς Ἰάδος ἄριστον κανόνα. Παράβ. καὶ Bredow, Quaestiones criticae de dialecto Herodotea libri IV, Lips. 1846, Merzdorf, Quaest. gramm. de dial. Herodoti ἐν τοῖς Studien τοῦ Curtius VIII, 125 κ. ἑ. καὶ IX, 199 κ. ἑ. Stein ἐν τῇ μείζονι ἐκδόσει τοῦ Ἡροδ. προλ. XLIV κ. ἑ. O. Hoffmann, Die griech. Dialekte III, 186 - 193. Τὰ χειρόγραφα ταλαντεύονται πολλαχῶς παρέχοντα τύπους οἷοι οἱ θέλω καὶ ἐθέλω, ἐκεῖνος καὶ κεῖνος καὶ ἐσφαλμένους ἄλλους ὡς ἐγενέατο, Κροίσεω κ. ἑ.

[2]) Ἀριστ. Ῥητ. III, 9 [σελ. 1409 a 28 ἢ 191 ἐκδ. Röm.] Ὁ Κικέρων ἐν Orat. 12 παραβάλλει τὸν Ἡρόδ. πρὸς sedatus amnis, ὡς καὶ ὁ Quint. IX, 4, 18. Ἴδε καὶ Δίων. Χρυσοστ. λόγ. 18, 479 ἐκδ. Reiske [Περὶ ἀσκήσεως I σελ. 282 ἐκδ. Dind.] καὶ λογ. LIII, 278 ἐκδ. Reis. [Περὶ Ὁμήρου II, 166 ἐκδ. Dind.] καὶ Ἀθην. III, 78 e.

[3]) Παρὰ Διον. τῷ Ἁλικ. ἐν Ἐπιστ. πρὸς Πομπ. 3 ἀπαντᾷ σύγκρισις τοῦ Θουκυδίδου καὶ Ἡροδότου λίαν εὐνοϊκὴ ὑπὲρ τοῦ τελευταίου. Ἐκ ταύτης ἐπαγόμεθα τὰ ἑξῆς·

234. Ὑπόθεσις καὶ ἱστορικὴ ἀκρίβεια. Ἡ κυρία ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου ἔγκειται ἐν τῇ ὑποθέσει αὐτοῦ. Καὶ παντὸς μὲν ἱστορικοῦ ἔργου κατὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ πράγματος ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ ἀξία, ἀλλ' ἐν πολὺ μείζονι μέτρῳ ἰσχύει τοῦτο λεγόμενον περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἡροδότου. Διότι τὸ μὲν ἐξέλεξε καὶ ἀπέδειξε κέντρον τῆς ἀφηγήσεως αὐτοῦ τὸ λαμπρότατον μέρος τῆς παλαιᾶς ἱστορίας, τὸν ἡρωϊκὸν ἀγῶνα τοῦ μικροῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους πρὸς τὸ πολλαπλάσιον περσικόν, τὴν νίκην τοῦ ἐλευθερόφρονος πνεύματος κατὰ τῆς δουλικῆς ταπεινοφροσύνης [1]), τὸ δὲ διέθηκε τὸ ἔργον οὕτως, ὥστε ἠδυνήθη νὰ ἐμπλέξῃ εἰς αὐτὸ πλεῖστα ὅσα περὶ τῶν ἐθῶν καὶ νομίμων τῶν τε Ἑλλήνων καὶ τῶν βαρβάρων. Δὲν ἦσαν δὲ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐν τοῖς τότε χρόνοις ὅμοια καὶ ὁ Ἡρόδοτος συνέδεε πρὸς τὴν φιλομάθειαν τοῦ Ἴωνος τὸ ὀξὺ βλέμμα τοῦ ἀταράκτου παρατηρητοῦ. Ἐκ τούτου παρέχει ἡμῖν ἀνεξάντλητον πλοῦτον ἐθνογραφικῶν ἀνακοινώσεων περὶ τῶν Αἰγυπτίων, Σκυθῶν, Θρᾳκῶν, Περσῶν, καθ' ὅλου περὶ πάντων τῶν ἐθνῶν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, καὶ περιγράφει ἐπιχαριτώτατα ὁτὲ μὲν τὰς πυραμίδας τῆς Αἰγύπτου καὶ τὰ οἰκοδομήματα τῶν Ἀσσυρίων, ὁτὲ δὲ τοὺς κήπους τῆς Μακεδονίας, (VIII, 108). « ἐν τοῖσι φύεται αὐτόματα ῥόδα, ἓν ἕκαστον ἔχον ἑξήκοντα φύλλα, ὀδμῇ τε ὑπερφέροντα ἄλλων», καὶ τὰ λήϊα τῶν Γελωνῶν (IV, 108). Συμπλέξας δ' ἐπιτηδείως εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸς ταῖς τοπικαῖς περιγραφαῖς καὶ χαριέστατα διηγήματα παντὸς εἴδους, ὡς τὸ περὶ τῶν ὀνείρων τοῦ Ἀστυάγους περὶ τῆς βασιλόπαιδος Μανδάνης καὶ τὸ

«ἡ μὲν Ἡροδότου διάθεσις ἐν ἅπασιν ἐπιεικὴς καὶ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς συνηδομένη, τοῖς δὲ κακοῖς συναλγοῦσα.» Πρὸς ταῦτα παράβ. καὶ Δίων. Χρυσοστ. λόγ. 53, 278 ἐκδ. Reiske [Περὶ Ὁμήρου II, 166 ἐκδ. Dind.]. Καὶ ὁ Ἑρμογένης δ' ἐν τῷ Περὶ Ἰδεῶν β'. 421 ἐκδ. Spengel εὐνοϊκῶς κρίνων λέγει· «μετὰ τοῦ καθαροῦ καὶ εὐκρινοῦς πολύς ἐστι ταῖς ἡδοναῖς· καὶ γὰρ ταῖς ἐννοίαις μυθικαῖς σχεδὸν ἁπάσαις καὶ τῇ λέξει ποιητικῇ κέχρηται διόλου.» Ὁμηρικὰς φράσεις, ἀλλὰ καὶ φράσεις ἀναμιμνησκούσας τοὺς τραγικοὺς εὑρίσκομεν παρ' αὐτῷ πολλάς.

[1]) Ὁπόσου φρονήματος ἐπληροῦτο, καταδεικνύουσιν οἱ λαμπροὶ λόγοι τῶν Σπαρτιατῶν ἐν VII, 135.

HBOHY IMPH Η Μεθηνίσσα

περὶ τῶν περιπετειῶν τοῦ παιδὸς Κύρου (Ι 107-119), ὅπερ παρέσχεν ὕλην εἰς τρεῖς τραγῳδίας, κατώρθωσεν ἀληθῶς, ὅ,τι ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ ἔργου ἐπαγγέλλεται, «ὡς μήτε τὰ γενόμενα ἐξ ἀνθρώπων τῷ χρόνῳ ἐξίτηλα γένηται, μήτε ἔργα μεγάλα τε καὶ θωυμαστὰ τὰ μὲν Ἕλλησι τὰ δὲ βαρβάροισι ἀποδεχθέντα ἀκλεᾶ γένηται». Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὅμως ποιῶν κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἐπικῶν ποιητῶν τὰ ἔργα αὐτὰ φθεγγόμενα μικρὸν ἐνδιατρίβει περὶ ἱστορικὰς παρατηρήσεις. Ἐκ τούτου στερεῖται τὸ ἔργον καὶ μακρῶν, μεστῶν ἐννοιῶν λόγων καὶ δημηγοριῶν. Ἅπαξ δὲ μόνον ἐν ΙΙΙ 80 κ. ἑ. διηγούμενος τὰ συμβάντα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μάγου εἰσάγει τοὺς τρεῖς ἀρχηγέτας τῶν Περσῶν συζητοῦντας περὶ τῶν ἀρετῶν καὶ κακιῶν τῶν διαφόρων πολιτειῶν, τῆς δημοκρατίας, ὀλιγαρχίας καὶ μοναρχίας. Ἀλλ' οἱ λόγοι οὗτοι ἀπάδουσιν ὅλως πρὸς τὸν τρόπον τοῦ ἔργου, δὲν εἶναι ἱστορικὰ γράμματα, οὐδ' ἁρμόζουσι κἂν πρὸς τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων, μᾶλλον δ' εἶναι λόγοι, οἱοίους ἤκουέ τις συχνάκις ἐν Ἀθήναις, οὐχὶ δ' ἐν Περσίᾳ, ἀπὸ τοῦ στόματος τῶν ῥητόρων καὶ σοφιστῶν.

Ἀλλ' εἶχεν ἆρά γε ὁ Ἡρόδοτος τὴν ἀναγκαιοτάτην εἰς ἱστορικὸν ἰδιότητα, τὴν εὐφυΐαν καὶ βούλησιν νὰ ἐξιστορήσῃ καὶ νὰ εἴπῃ τὸ ἀληθές; Βεβαίως δὲν ἐστερεῖτο τοῦ ἀναγκαίου ζήλου πρὸς ἐξερεύνησιν τῆς ἀληθείας καὶ περιήρχετο τὰς χώρας καὶ διεπυνθάνετο τὰ πάντα πανταχοῦ καὶ αὐτοῖς ὄμμασιν ἔβλεπε τὰ πάντα καί, ἐν οἷς ἀμφισβητήσιμος ἦτο ἡ παράδοσις, διηρώτα εὐσυνειδήτως ἑκάτερα τὰ διαφερόμενα μέρη ἐπιτρέπων συχνάκις τὴν κρίσιν περὶ τοῦ πράγματος εἰς αὐτὸν τὸν ἀναγνώστην. Ὡσαύτως ἀπεκάλει μὲν βαρβάρους τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τοὺς Θρᾷκας κατὰ τὴν ἐγχώριον συνήθειαν, ἀλλ' οὐδεὶς τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ ἐπέδειξεν ὁμοίαν δικαιοσύνην πρὸς τοὺς βαρβάρους ὡς αὐτός. Ὡσαύτως οὐδέποτε ἐπεζήτησε νὰ ἀπατήσῃ ἐκ προθέσεως καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν μυθωδῶν αὐτοῦ λόγων, οἵτινες ἐφαίνοντο τερατώδεις εἰς τοὺς παλαιούς, ἐπεκυρώθησαν σήμερον μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν

ἱερογλυφικῶν καὶ τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς. Ἀλλ' ἐν τούτοις ὡς γνήσιος Ἕλλην οὐδεμίαν ἠπίστατο ξένην γλῶσσαν καὶ ἦτο ἠναγκασμένος ἀναστρεφόμενος ἐν ξέναις χώραις νὰ προστρέχῃ εἰς τὴν ὕποπτον μεσιτείαν τῶν ἑρμηνέων. Ἔπειτα εἶχε τὴν κακὴν συνήθειαν νὰ ἀποδίδῃ ἑλληνικὰ ὀνόματα εἰς ξένα πράγματα καὶ ξένους θεούς. Πρὸς τούτοις προετίμα πάντοτε καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἀσσυρίᾳ νὰ διερωτᾷ τοὺς ἱερεῖς καὶ οὕτως ἄκων παρεσύρετο ὑπὸ τῆς δεισιδαίμονος ἢ ἐξαπατατητικῆς αὐτῶν ἀντιλήψεως τῶν πραγμάτων. Ἐκ τούτου, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐπλανᾶτο πολλάκις, ὡς ὅτε παραχθεὶς ὑπὸ τῆς καταλήξεως ἐκλαμβάνει τὸν ἰρανικὸν θεὸν τοῦ Ἡλίου Μίθραν ὡς θεὰν Μίτραν (I, 132), ἢ ὅτε διδάσκει, ὅτι ὁ γάμος μετ' ἀδελφῆς ἀπηγορεύετο παρὰ τοῖς Πέρσαις [1]) (III, 31) ὅπερ ἀντίκειται πρὸς τὰς ἱερὰς γραφὰς τῶν Ἰρανίων. Καὶ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς δὲ πράγμασιν ἐπλανᾶτο ἐνίοτε, τὸ μὲν διότι ἐστερεῖτο τῶν ἀναγκαίων τεχνικῶν γνώσεων, ὡς ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου γεφυρῶν (VII, 33 κ. ἑ.) [2]), τὸ δὲ διότι ἐν τῷ πρὸς

[1]) Τῶν νέων, ὑπὸ τῆς καταπληκτικῆς προόδου τῆς φιλολογίας τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν ὁριζομένων θεωριῶν τῶν ἀντικειμένων πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡροδ. παραδιδόμενα, ἀλλὰ μετὰ πολλῶν ἀμφιβόλων ἰσχυρισμῶν ὑπερμαχεῖ ὁ Sayce, The ancient empires of the east and Herodots books I. III, Lond. 1883. Βεβαίως δ' ὑπερβαίνει οὗτος τὸ μέτρον ἰσχυριζόμενος, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος δὲν ἐπεσκέφθη τοὺς τόπους, περὶ ὧν ἰσχυρίζεται, ὅτι αὐτόπτης ἐλθὼν εἶδεν αὐτάς, ὡς τὴν πόλιν (ἀντὶ νήσου) Ἐλεφαντίνην. Ἐκ τῶν παλαιῶν λίαν δυσμενῶς ἔκρινε περὶ τοῦ Ἡροδότου ὁ σύγχρονος αὐτοῦ ἰατρὸς Κτησίας· ἴδε Φωτ. 35 b 41 λέγοντα· «Κτησίας ἐν ἅπασιν ἀντικείμενα Ἡροδότῳ ἱστορῶν, ἀλλὰ καὶ ψεύστην αὐτὸν ἀπελέγχων ἐν πολλοῖς καὶ λογοποιὸν ἀποκαλῶν.» Παράβ. Διοδ. II, 15. Ὁμοίως κρίνει καὶ ὁ Μανέθων περὶ τοῦ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀφορῶντος μέρους τοῦ ἔργου παρὰ Ἰωσήπῳ κατ' Ἀπίωνος I, 14· «πολλὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐλέγχει τῶν Αἰγυπτιακῶν ὑπ' ἀγνοίας ἐψευσμένον.» Ἔψεξαν δ' αὐτὸν καὶ ὅτι ἐδεκάζετο ὡς [ὁ ἀνώνυμος ἐν τῷ εἰς Δίωνα τὸν Χρυσόστ. ἀποδιδομένῳ Κορινθιακῷ λόγῳ τόμ. II σελ. 295 ἐκδ. Sp.] ὁ Δίων Χρ. ἐν λόγ. 37, 103 ἐκδ. Reiske καὶ ὁ Μαρκελλῖνος ἐν βίῳ Θουκ. 26. Ὁ Ed. Schwarz, Die Demokratie von Athen, Leipz. 1889 I, 22 κ. ἑ. καὶ 661 κ. ἑ. ἐν τῷ θαυμασμῷ αὐτοῦ πρὸς τοὺς μεγάλους ἄνδρας τῆς ἀρχαιότητος ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἦτο ὁ ἐπίσημος, ὡς λέγομεν, ἱστοριογράφος τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἔλαβε δωρεὰν δέκα ταλάντων, καὶ ὅτι τὸ ἔργον ἐγένετο διὰ δημοσίου ἐπιχορηγήματος.

[2]) Ὡσαύτως οὐδεμίαν ἀκριβῆ ἔννοιαν εἶχε περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῆς γραφῆς, ὥστε ἐν V, 58 ἐφενακίσθη, πιστεύσας εἰς ἐπιγραφὰς τοῦ Ἀμφιτρύωνος. Πλανᾶται ὡσαύτως ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ φοίνικος, τοῦ ἱεροῦ ὄρνιθος ἐν II, 73.

τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτι αὐτοῦ εὐκόλως ἐπίστευεν εἰς πάντα τὰ ἀνέκδοτα περὶ τῶν ὠμοτήτων τῶν τυράννων Περιάνδρου καὶ Πολυκράτους, τὸ δὲ τέλος διότι ἐπειρᾶτο νὰ ἐξογκώσῃ πέραν τοῦ δέοντος τὸ μεγαλεῖον τῶν περσικῶν πολέμων [1]) καὶ τὸ κλέος τῶν Ἀθηνῶν [2]). Προκατειλημμένος δ' ὧν πως ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν περὶ τὸν Περικλέα παρήγετο πολλάκις εἰς σκληρὰς καὶ ἀδίκους κρίσεις περὶ τῶν ἄλλων καὶ δὴ περὶ τῶν Κορινθίων, τῶν Θηβαίων καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους. Ἔχομεν δὲ περὶ τούτου καὶ κατηγορικήν, καίπερ ἀληθῶς ὑπὸ τοπικοῦ θηβαϊκοῦ πατριωτισμοῦ ὑπαγορευθεῖσαν, συγγραφὴν τοῦ Πλουτάρχου περὶ τῆς Ἡροδότου κακοηθείας καὶ παρὰ τοῦ Σουΐδου μανθάνομεν, ὅτι καὶ ὁ Αἴλιος Ἀρποκρατίων συνέγραψε βιβλίον ὅλον περὶ τοῦ κατεψεῦσθαι τὴν Ἡροδότου ἱστορίαν [3]).

Ἀλλὰ πολὺ μείζων τῆς πάντως μεροληπτικῆς διαθέσεως πρὸς τὰς Ἀθήνας ἀφορμὴ τῆς οὐχὶ ὀρθῆς κρίσεως τοῦ Ἡροδότου ἦσαν αἱ θρησκευτικαὶ θεωρίαι καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ τάσις. Διότι ὁ Ἡρόδοτος ἦτο οὐχὶ μόνον ἱστορικός, ἀλλὰ καὶ θεολόγος. Ἐπίστευε δῆλα δὴ ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν συγχρόνων εἰς τοὺς οἰωνοὺς καὶ τὰ τέρατα, εἶχε μορφώσει ἰδίαν ἔννοιαν περὶ τοῦ φθόνου τῶν θεῶν [4]), καὶ ἤθελε νὰ διαβλέπῃ μάλιστα μὲν πανταχοῦ τῆς ἱστορίας τὴν θείαν πρόνοιαν, ἰδίᾳ δ' ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις τὴν ἐκ τῶν θεῶν τιμωρίαν τῆς ἀνθρωπίνης ὕβρεως καὶ ἀσεβείας. Τούτου δ' ἕνεκα δὲν κατενόει, ὅτι οἱ ἐπιδεικνυόμενοι εἰς

[1]) Ὁ Delbrück, Die Perserkriege und die Burgunderkriege, 1887 λίαν ἁρμοδίως ἐξῆρε τοῦτο, ὅτι ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου ἐξυμνήθησαν παρὰ τὴν ἀληθῆ ἀξίαν οἱ περσικοὶ πόλεμοι ὡς ἐν τῷ μέσῳ αἰῶνι οἱ ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνες τῶν Βουργούνδων. Παράβ. καὶ Ed. Mayer, Forschungen zur Geschichte 1892, I, 151 καὶ ἑξῆς.

[2]) Πρὸς δόξαν τῶν Ἀθηνῶν λέγονται ἐν VII, 139 τὰ ὡραῖα ταῦτα· «νῦν δ' Ἀθηναίους ἄν τις λέγων σωτῆρας τῆς Ἑλλάδος οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι ἀληθέος.»

[3]) Παράβ. Στράβ. XVII, 819. Κατὰ τοῦ Ἡροδότου ἔγραψε καὶ ὁ Μανέθων, περὶ οὗ ἴδε Ἰώσηπον κατ' Ἀπίωνος ἐν I, 14 καὶ Εὐστάθ. εἰς Ὁμήρ. Λ, 480 καὶ Ἐτυμολ. Μέγα ἐν λ. Λεοντοκόμῳ.

[4]) Ἡ παράστασις περὶ τοῦ φθόνου τῶν θεῶν ἦτο ἔμφυτος καθ' ὅλου εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ συνεμερίζετο αὐτὴν ἰδίως ὁ ἀρχαιότερός πως Πίνδαρος.

αὐτὸν χρησμοὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ προφητεῖαι πλασθεῖσαι ἐκ τῆς ἐκβάσεως καὶ λεληθότως καὶ αὐτός, ἵνα καταδείξῃ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων παρήγετο εἰς ἀναχρονισμούς, ὡς τοῦτο ἄριστα κατέδειξεν ὁ Βεκλείνος[1]). Δι' ὃ καὶ μυθολόγον ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ ζῴων γενέσεως πραγματείᾳ (III, 5) καὶ ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι, καὶ ἂν μὴ ἔγραψεν ὅλως ἀκρίτως, πάντως ὅμως πολὺ ἀπεῖχε τοῦ ἀληθῶς κριτικοῦ ἱστορικοῦ. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου καταδεικνύει ὁ Ἡρόδοτος ἐν πᾶσι τοῖς λογοτεχνικοῖς ζητήμασι κρίσιν λεπτήν, ἀπηλλαγμένην πάσης μεροληψίας[2]) καὶ λίαν συμπαθῶς διαθέτει ἡμᾶς ἡ δι' ὅλου τοῦ ἔργου διήκουσα θερμότης, ἥτις ἠδύνατο νὰ προέρχηται μόνον ἐξ ἀνδρός, ὃς αὐτὸς κατεχόμενος ὑπὸ θερμοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος καὶ ἐμφορούμενος ἠθικῶν καὶ εὐγενῶν ἀρχῶν εὕρισκεν, ὅτι καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν διαφόρων ἐθνῶν ἐπεκράτουν ὑψηλότεραι ἠθικαὶ δυνάμεις.

Χειρόγραφα. Ὑπάρχουσι δύο οἰκογένειαι χειρογράφων, ὧν τὴν μὲν παλαιοτέραν ἀντιπροσωπεύει ὁ A (cod. Florent. 73, 5 τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος) B καὶ C (A καὶ B φέρουσι καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν στίχων), τὴν δὲ νεωτέραν, ἣν καὶ σπουδαιοτέραν θεωροῦσιν ὁ Κόβετος καὶ ὁ Γομπέρζος, ὁ R (cod. vaticanus 123) P (Paris 1633), Vindobonensis, Sancroftianus. Τὰς ἀρίστας κριτικὰς σημειώσεις ἔχουσιν αἱ ἐκδόσεις τοῦ Gaisford καὶ τοῦ Stein.

Ὑπομνήματα ἔγραψαν κατὰ Σουΐδαν ὁ ῥήτωρ Ἥρων Κότυος Ἀθηναῖος, ὁ σοφιστὴς Σαλούστιος καὶ ὁ φιλόσοφος καὶ σοφιστὴς Τιβέριος. Κριτικῶν δὲ μελετῶν ἐπελήφθη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἀδρι-

[1]) Οὕτως ἐν VII, 37 ἡ τῷ 478 γενομένη ἔκλειψις τοῦ Ἡλίου μετατίθεται εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ξέρξου. Ἴδε Wecklein, Über die Tradition der Perserkriege ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1876 σελ. 253. Τὸν μῦθον τοῦ Πινδάρου ἐν Ἰσθμ. VIII, 17 κ. ἑ. περὶ τῶν θυγατέρων τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ ἐμβάλλει ὁ Ἡρόδοτος ἐν V, 80 εἰς τὸ στόμα ἀγνώστου τινος Θηβαίου. Καὶ ἡ βοήθεια δ', ἣν ὁ Ἀπόλλων πέμπει πρὸς τὸν Κροῖσον ἐπὶ τῆς πυρᾶς εὑρισκόμενον (Ἡρ. I 87), ἀποδεικνύεται νῦν ὡς θρῦλος τοῦ Βακχυλίδου, ἴδε III, 35 κ. ἑξῆς.

[2]) Παράβαλλε ἰδίως τὴν καλὴν ἀπόδειξιν, ὅτι τὰ Κύπρια ἔπη οὐχὶ τοῦ Ὁμήρου εἶναι ἐν II, 117.

ανοῦ ὁ γραμματικὸς Ἀλέξανδρος Ἀσκληπιάδου ὁ Κοτιαεύς· Γλώσσας Ἡροδότου ὑπὸ Ἀπολλωνίου μνημονεύει τὸ μέγα Ἐτυμολ. ἐν σελ. 500. Εἰς ἡμᾶς δὲ περιῆλθον ἀνάξια λόγου σχόλια καὶ πενιχραὶ Ἡροδότου λέξεις ἐκδοθεῖσαι ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Stein. Παράβ. Kopp, Beiträge zur griech. Exzerptenlitteratur 72 κ. ἑ.

Ἐκδόσεις. Μετὰ σημειώσεων τῶν Galei, Fr. Gronovii, Valckenarii, ed. Wesseling, Amstelod 1763 — cum annot. Wesselingii et Valckenarii aliorumque ed. Schweighäuser, Argent. 1816 εἰς 6 τόμ. — ed. Gaisford, edit. III Oxon. 1849. — ed. Bähr μεθ' ὑπομν., ἔκδ. II Lips. 1856, εἰς 4 τόμ. — ed. Stein, Berol. 1869, εἰς 2 τόμ. μετ' ἐκλεκτῶν κριτικῶν σημειώσεων, ἔκδ. μικροτ. 1884. Ἐκδόσεις τοῦ κειμένου μετὰ συντόμων κριτ. σημ. ed Holder ἐν τῇ βιβλιοθ. Schenkl. Ἔκδοσις μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ἡ τοῦ Stein παρὰ Weidmann, ἡ τοῦ Abicht παρὰ Teubner, ὑπὸ Hintner ἐν Βιέννῃ. [Ταύτης τὴν εἰσαγωγὴν μετέφρασε καὶ μετὰ γραμματικῆς τῆς διαλέκτου τοῦ Ἡροδ. ἐξέδωκεν ὁ Θ. Βουκίδης ἐν Ἀθ. 1875] — Herodotos lib. I—III with notes introduction and appendices ὑπὸ Sayce, ἐν Λονδίνῳ 1883, ἐν ᾗ καὶ αἱ νεώτεραι ἔρευναι τῶν ἀνατολιστῶν Alf. Wiedemann, Herodots zweites Buch mit sachlichen Erläuterungen, Berl. 1890. — Nordafrika nach Herodot ὑπὸ Rich. Neumann, Leipz. 1892· Ἀγγλικὴ μετάφρασις μετὰ δαψιλῶν πραγματικῶν ὑπομνημάτων ὑπὸ Rawlinson, ἔκδ. 2 ἐν Λονδ. 1876, εἰς 4 τόμ. Γερμ. μετάφρ ὑπὸ Lange 2 ἔκδ. Berl. 1824. — Lexicon Herodoteum ed. Schweighäuser, Strassb. 1824 Περὶ τῆς διαλέκτου ἴδε ἀνωτέρω § 233

Ἐπιτομὴν τοῦ Ἡροδότου εἰς 2 βιβλία ἔγραψεν ὁ Θεόπομπος Ἐσφαλμένως δὲ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἡροδότου ὁ ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ γεγραμμένος Βίος Ὁμήρου, περὶ οὗ ἴδε ἀνωτέρω § 22.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέδωκεν ὁ Ὀθ. Ἰ. Ῥέντζος, Βίοι τῶν ἱστορικῶν Ἡροδότου καὶ Θουκυδίδου καὶ Ξενοφῶντος μετ' ἀναλύσεως τῶν ἔργων, ὧν προτέτακται βραχεῖα εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστοριογραφίαν, Ἀθήνησι 1875. Ἡροδότου τοῦ Ἁλικαρνασσῆος ἱστοριῶν λόγοι θ΄ ἐπιγραφόμενοι Μοῦσαι, σὺν προλεγομένοις καὶ σημειώσεσιν

ἐκδιδόντος καὶ διορθοῦντος Ἀλεξάνδρου Νέγρη εἰς τόμ. 2, ἐν Ἐδιμβούργῳ (Clarke) 1833.].

γ'. *Θουκυδίδης (περὶ τὸ 455 μέχρι που τοῦ 400)* [1]).

235. Βίος. Θουκυδίδης ὁ Ὀλόρου ἐκ τοῦ ἐν Ἀττικῇ δήμου Ἀλιμοῦντος [2]) ἦτο ὁ πρῶτος κριτικὸς ἱστορικὸς καὶ ἐν ταὐτῷ ὁ πρῶτος λόγου ἄξιος πεζὸς συγγραφεὺς τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς διέκρινεν αὐτὸν τοῦ πολιτικοῦ Θουκυδίδου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Μιλησίου καὶ πολιτικοῦ ἐχθροῦ τοῦ Περικλέους. Ἀνήγετο δὲ τὸ γένος τοῦ ἱστορικοῦ εἰς τὸν βασιλέα τῶν Θρᾳκῶν Ὄλορον, οὗ τὴν θυγατέρα Ἡγησιπύλην ἔγημεν ὁ μαραθωνομάχης Μιλτιάδης, ὁ πατὴρ τοῦ Κίμωνος [3]). Ὅτι δ' ἦτο συγγενὴς καὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν, διδάσκει Ἕρμιππος ὁ βιογράφος [4]). Καὶ παρέσχον μὲν ἴσως ἀφορμὴν εἰς τὴν γενεαλογικὴν ταύτην ὁμολογίαν τὰ ἐν τῷ ἕκτῳ βιβλίῳ 54-59 παρεκβατικῶς περὶ τῶν Πεισιστρατιδῶν λεγόμενα, ἐν οἷς ἰδίαν τινὰ σπουδὴν ἐπιδεικνύει ὁ ἱστορικὸς περὶ τὴν τιμὴν τῶν πολλαχῶς διαβληθέντων τυράννων. Ἀλλὰ καὶ πράγματι εἶχε συγγένειάν τινα ὁ Θουκυδίδης πρὸς τοὺς Πεσιστρατίδας, καθ' ὅσον καὶ ὁ Πεισίστρατος καὶ ὁ Κίμων, εἰς οὓς τὰ πατρῷα

[1]) Πλὴν τοῦ ἄρθρου τοῦ Σουίδου ἔχομεν καὶ ἐκτενῆ βίον ὑπὸ Μαρκελλίνου ἐκ τῶν εἰς Θουκυδίδην σχολίων περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ Θουκυδίδου καὶ τῆς τοῦ λόγου ἰδέας, ἴσως τοῦ αὐτοῦ ῥήτορος, ἐξ οὗ καὶ τὰ σχόλια εἰς Ἑρμογένην (Walz, Rhet. Graeci IV, 39 κ. ἑ.). Νεώτερα· Krüger, Untersuchungen über das Leben des Thukydides, Berl. 1832, μετ' ἐπιμέτρου 1839. Roscher (τοῦ ὀνομαστοῦ οἰκονομολόγου), Leben, Werk und Zeitalter des Thukydides, Göttingen 1842. Eug. Petersen, De vita Thucydidea, Dorpat 1873. Wilamowitz, Die Thukydideslegende ἐν Hermes 12, 326 κ. ἑ.. Ἀντιῤῥήσεις ὑπὸ R. Schöll ἐν Hermes 13, 438 κ. ἑ. καὶ Unger ἐν Jahrbüch. für Phil. 1886 σελ. 173 κ. ἑ.

[2]) Ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ τάφου ἐν τοῖς Κιμωνίοις μνήμασι στήλῃ ἦσαν κεχαραγμένα ταῦτα· Θουκυδίδης Ὀλόρου Ἀλιμούσιος· ἴδε Μαρκελ. 16.

[3]) Ὑποθέσεις περὶ τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου ὑπὸ Töpffer, Attische Genealogie 282 κ. ἑ. καὶ E. Kirchner, Beiträge zur Geschichte attischer Familien, Progr. τοῦ Friedr. Wilhelms-Gymnasium, Berlin 1897 σελ. 85.

[4]) Μαρκελ. 18 καὶ σχόλ. εἰς I, 20. Τὴν εἰκασίαν τοῦ Ἑρμίππου πειρᾶται νὰ ὑποστηρίξῃ ὁ Müller-Strübing, Aristophanes etc. σελ. 534 κ. ἑξῆς.

μνήματα καὶ αὐτὸς κατετάφη, ἀνῆκον εἰς τὸ ὀνομαστὸν γένος τῶν Φιλαϊδῶν. Ἐκ τῶν ἐκ Θράκης δὲ προγόνων αὐτοῦ, ἢ ἐκ τῆς γυναικός, ἥτις κατήγετο ἐκ τῆς παρὰ τῇ Θρᾳκικῇ ἀκτῇ ἀττικῆς κτήσεως Σκαπτῆς ὕλης [1]), ἔλαβε τὰ πλούσια ἐν Θρᾴκῃ μέταλλα, εἰς ἃ καταφυγὼν διέτριβε κατὰ τὴν ἐξορίαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ κλίσει αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀριστοκρατικοὺς καὶ ἐν τῇ ἀποτόμῳ, πάντα λεκτικὸν κόσμον ἀποφευγούσῃ ἀγάπῃ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ὀφείλομεν νὰ ἐνίδωμεν τὴν ῥοπήν, ἣν ἔσχε πρὸς αὐτὸν ἡ ἐπὶ τῇ συγγενεῖ εὐγενείᾳ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ ἐκ τῆς Θρᾴκης καταγωγή [2]).

Περὶ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως καὶ τῆς παιδείας αὐτοῦ, ὡς φαίνεται, καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ οὐδὲν ἀκριβὲς ἠπίσταντο. Πιθανὸν δ' εἶναι, ὅτι ἐγεννήθη ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ 460 καὶ 454 χρόνῳ [3]) καὶ ὅτι μεγάλην ῥοπὴν ἔσχον καὶ πρὸς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ τάσιν καὶ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου αὐτοῦ αἱ σοφαὶ διδασκαλίαι τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ οἱ αὐστηροὶ περὶ χαρακτῆρος τοῦ λόγου κανόνες τοῦ ῥήτορος Ἀντιφῶντος [4]). Τὰ δὲ περὶ τοῦ Ἡροδότου λεγόμενα, ὅτι ἰδὼν τὸν νέον ἔτι Θουκυδίδην δακρύοντα κατὰ τὴν

[1]) Ὁ Μαρκελ. ἐν Βίου 19 λέγει· «ἠγάγετο δὲ γυναῖκα ἀπὸ Σκαπτῆς ὕλης τῆς Θρᾴκης πλουσίαν σφόδρα καὶ μέταλλα κεκτημένην ἐν τῇ Θρᾴκῃ.» Κατὰ Πλούτ. ἐν βίῳ Κίμ. 4 ἐκληρονόμησε τὰ μέταλλα ἐκ τῶν θρᾳκικῶν προγόνων.

[2]) Αὐστηρόν τι, τὴν ξένην καταγωγὴν ἐλέγχον ἦθος ἐπιδεικνύουσι καὶ οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Οἰνοβίου ποιηθέντος ἀνδριάντος (Παυσ. I, 23, 9), περὶ οὗ ἴδε Michaelis, Die Bildnisse des Thykydides, Strassb. 1877, πρὸς τούτῳ δὲ καὶ Jahrb. des archäolog. Instituts V (1894) καὶ Rhein. Mus. 34, 149.

[3]) Δύο ἀντιφατικὰς παραδόσεις ἔχομεν παρὰ τῶν ἀρχαίων, τὴν μὲν τῆς Παμφίλης παρὰ Γελλίῳ XV, 23, καθ' ἣν ἦτο τεσσαρακοντούτης, ἀρχομένου τοῦ πολέμου, ἐγεννήθη ἄρα περὶ τὸ 470, τὴν δὲ τοῦ Μαρκελλίνου 34, καθ' ἣν ἀπέθανε πεντήκοντα ἔτη γεγονώς, ἐγεννήθη κατ' ἀκολουθίαν περὶ τὸ 450. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ὁρμηθῶμεν ἐκ τοῦ βεβαίως γνωστοῦ γεγονότος, ὅτι τῷ 424 ἦτο στρατηγός, ἦτο ἄρα τοὐλάχιστον τριάκοντα ἐτῶν τότε. Παράβ. Diehls ἐν Rhein. Mus 31, 48.

[4]) Ὁ Μαρκελ. ἐν 6. 22 λέγει· «ἤκουσε διδασκάλων Ἀναξαγόρου μὲν ἐν φιλοσόφοις, ὅθεν, φησὶν ὁ Ἄντυλλος, καὶ ἄθεος ἠρέμα ἐνομίσθη, τῆς ἐκεῖθεν θεωρίας ἐμφορηθείς, Ἀντιφῶντος δὲ ῥήτορος δεινοῦ τὴν ῥητορικὴν ἀνδρός, οὗ καὶ μέμνηται ἐν τῇ ὀγδόῃ (VIII, 68)». Ἐκ τούτου δὲ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ Ἀντιφῶντος συνεπέραναν βεβαίως πρῶτον καὶ δὴ ὁ Καικίλιος πρῶτος (Πλουτ. 832 e [ἐν βίοις τῶν 10 ῥητ. τόμ. ε'. σελ. 147 ἐκδ. Βερν.], ὅτι ὁ Ἀντιφῶν ἐγένετο διδάσκαλος αὐτοῦ. Παράβ. A. Nieschke, De Thucydide Antiphontis discipulo et Homeri imitatore, Progr. Minden 1885.

ἀκρόασιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ εἶπε στραφεὶς πρὸς τὸν πατέρα «ὦ Ὄλορε, ὀργᾷ ἡ φύσις τοῦ υἱοῦ σου πρὸς μαθήματα», εἶναι μυθολογικὴ ἐπινόησις τῶν μεταγενεστέρων γραμματικῶν[1]).

Ἀρχομένου τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὁ Θουκυδίδης ἦτο ἤδη ἐν ἡλικίᾳ, καθ' ἣν ἠδύνατο νὰ προϊδῃ τὸ μέγεθος τοῦ πολέμου καὶ νὰ συλλάβῃ τὸ σχέδιον τοῦ ἔργου. «Ἐπεβίων δὲ διὰ παντὸς αὐτοῦ», λέγει, «αἰσθανόμενός τε τῇ ἡλικίᾳ καὶ προσέχων τῇ γνώμῃ, ὅπως ἀκριβές τι εἴσομαι[2])». Τῷ 430 δὲ ἢ 429 κατελήφθη αὐτὸς ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ[3]) καὶ κατὰ τὸ 424 ὡς στρατηγὸς καὶ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων διηύθυνε τὰ τοῦ πολέμου ἐν τοῖς ἐπὶ Θράκης χωρίοις. Ἀλλ', ἐπειδὴ ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῆς ὑπὸ τοῦ Βρασίδου ἀπειλουμένης Ἀμφιπόλεως καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ κωλύσῃ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ τολμηροῦ καὶ ἐπιτηδείου στρατηγοῦ τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ Ἀθηναῖοι ἔκρινον αὐτὸν προδοσίας καὶ κατεδίκασαν θάνατον[4]). Ἀλλ' ἐξέφυγε τὴν ἄδικον τιμωρίαν δι' ἑκουσίου φυγῆς ζήσας εἴκοσιν ὅλα ἔτη ἐν τῇ ξένῃ, ἕως ὁ Οἰνόβιος κατὰ Παυσανίαν (I, 23) τῷ 403 μετὰ τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἔγραψε ψήφισμα νὰ κατέλθῃ ὁ Θουκυδίδης[5]) καὶ οὕτως ἔλαβε τὴν ἄδειαν ἐλευθέρας καθόδου.

[1]) Μαρκ. ἐν βίου 54, Σουΐδας καὶ Φώτ. 60. Κατὰ τὸν Μαρκελ. 36 ἐζήλωσε καὶ τὰς Γοργίου τοῦ Λεοντίνου παρισώσεις καὶ ἀντιθέσεις καὶ τὴν Προδίκου τοῦ Κείου ἐπὶ τοῖς ὀνόμασιν ἀκριβολογίαν. Παράβ. Blass, Attische Beredsamkeit I, 218 ?ας ἐκδ. Norden, Die antike Kunstprosa σελ. 96 - 101. Ὁ δὲ Büdinger, Poesie und Urkunde bei Thykydides, Denkschrift der Wiener Akademie 39 πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ ὁ Ἀριστοφάνης καὶ αὐτὸς ὁ Πίνδαρος ἔσχον ῥοπήν τινα πρὸς τὸν Θουκυδίδην. Ἄλλως ὅμως φαίνεται ὁ Θουκυδ. αὐτὸς ἑαυτὸν χαρακτηρίζων ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἡρόδοτον, δι' ὧν περὶ Θεμιστοκλέους ἐν I 138 λέγει: «ἀνὴρ οἰκείᾳ ξυνέσει καὶ οὔτε προμαθὼν εἰς αὐτὴν οὐδὲν οὔτ' ἐπιμαθὼν κράτιστος γνώμην.»

[2]) Θουκυδ. V, 26.

[3]) Θουκυδ. II, 48.

[4]) Θουκυδ. IV, 103 - 107 καὶ V, 26.

[5]) Πρὸς τὰ τοῦ Παυσανίου συμφωνεῖ καὶ ὁ Plinius Natur. Hist. VII, 111 λέγων· Thucydidem imperatorem Athenienses in exilium egere, rerum conditorem revocavere eloquentiam mirati cujus virtutem damnaverant. Ὁ Wilamowitz ἔνθ' ἀνωτ. 344 κ. ἑ. ἀμφισβητεῖ περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῆς παραδόσεως, διότι ἡ γενικὴ ἀμνηστεία τοῦ 404 ἐπέτρε-

Τὴν δ' ἐκ τῆς φυγῆς σχολὴν ἐπωφελήθη, ἵνα συλλέξῃ τὴν πρὸς τὸ ἔργον ὕλην καὶ συγγράψῃ αὐτό. Καὶ τὰ μὲν κτήματα αὐτοῦ βεβαίως ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ τραπῇ ἐπὶ τὴν Θράκην καὶ νὰ ἐγκαταστῇ ἐκεῖ. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν διέτριψεν ἐν Θράκῃ εἴκοσιν ὅλα ἔτη. Καὶ λέγει μὲν ὁ ἱστορικὸς Τίμαιος[1]), ὅτι φυγὰς ἐν Ἰταλίᾳ ἔζη [καὶ ἐκεῖ ἀπέθανεν], ἀλλ' ἐν τῇ μαρτυρίᾳ ταύτῃ τοῦτο μόνον ὑποκρύπτεται, ὅτι ἦλθέ ποτε εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, τὸ θέατρον τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ ἀφηγήσεως. Πρὸς τούτοις διέτριψε χρόνον τινὰ ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τῷ βασιλεῖ Ἀρχελάῳ, ὃς μετεκάλει εἰς τὴν αὐλὴν αὐτοῦ ποιητὰς καὶ λογίους καὶ κατασκευάζων ὁδοὺς καὶ οἰκίζων πόλεις εἰσῆγε τὴν Μακεδονίαν εἰς τὴν ὁδὸν ἀνωτέρας ἡμερώσεως. Αὐτὸς δ' ὁ Θουκυδίδης, περιγράφει (ἐν II, 100) τὴν ἐντύπωσιν, ἣν ἐνεποίει εἰς αὐτὸν ἡ συνετὴ διοίκησις τοῦ χρηστοῦ βασιλέως[2]).

Διαμφισβητεῖται δ', ὁπόσον χρόνον μετὰ τὴν κάθοδον διεβίωσε καὶ ποῦ καὶ πότε ἀπέθανε. Καὶ ὁ μὲν Δίδυμος κατὰ τὸν Μαρκελλῖνον (32) ἔλεγεν, ὅτι ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις βιαίῳ θανάτῳ εὐθὺς ἅμα κατελθών, συμφωνεῖ δὲ καὶ ὁ Παυσανίας (I, 23, 9), ἀλλ' ὁ Κράτιππος, ὁ συνεχίσας τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἰσχυρίζετο, ὅτι ἀπέθανεν ἐν τῇ ξένῃ, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Θρᾳκῶν[3]). Ὅτι δ' ἀληθῶς αἰφνιδίως ἀπέθανεν, ἐπιτρέπεται νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τούτου, ὅτι ἀτελὲς κατέλιπε τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἴσως ἄρα κατέλαβεν αὐτὸν

πε καὶ εἰς τὸν Θουκυδίδην νὰ κατέλθῃ ἐλεύθερος εἰς Ἀθήνας. Τὰ ἐναντία ἴδε παρὰ Schöll ἐν Hermes 13, 438 καὶ Unger ἐνθ' ἀνωτ. 138.

[1]) Μαρκελ. ἐν Βίου 25 καὶ 33.

[2]) Ὁ Μαρκ. ἐν Βίου 29 λέγει· «συνεχρόνισε δ', ὡς φησι Πραξιφάνης ἐν τῷ περὶ Ἱστορίας, Πλάτωνι τῷ κωμικῷ, Ἀγάθωνι τῷ τραγικῷ, Νικηράτῳ ἐποποιῷ καὶ Χοιρίλῳ καὶ Μελανιππίδῃ· καὶ ἐπεὶ μὲν ἔζη Ἀρχέλαος, ἄδοξος ἦν ὡς ἐπὶ πλεῖστον, ὡς αὐτὸς Πραξιφάνης δηλοῖ, ὕστερον δὲ δαιμονίως ἐθαυμάσθη.»

[3]) Μαρκ. ἐν Βίου 33. Κατὰ Στέφανον δὲ τὸν Βυζάντιον ἐν λ. Παρπάρωνι ἀπέθανεν ἐν Περπερηνῇ, αἰολικῇ τινι πολίχνῃ καταντικρὺ τῆς Λέσβου κειμένῃ, ἐν ᾗ κατὰ Σουΐδαν πιθανώτερον βεβαίως ὁ Ἑλλάνικος ἀπέθανεν. Ὁ Wilamowitz θεωρεῖ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Μαρκελλίνου ἐν δ. 31 (παράδ. καὶ 17), ὅτι ὑπῆρχε κενοτάφιον τοῦ Θουκυδίδου ἐν Ἀθήναις, δεινὸν σφάλμα. Τοῦτο πειρᾶται νὰ ἐπανορθώσῃ ὁ Unger διὰ τολμηρῶν ὑποθέσεων.

НБ ОНУ ім. І.І. Мечникова

ὁ θάνατος πρὸ τῆς τελευτῆς τοῦ Ἀρχελάου (399), βεβαίως πρὸ τοῦ 396, ὅτε ἐγένετο νέα τις ἔκρηξις τῆς Αἴτνης ἀγνοουμένη ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (II, 116)[1].

236. Ἱστορία τοῦ Θουκυδίδου καὶ διαίρεσις αὐτῆς. Ἡ ἱστορία τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου εἶναι τὸ μόνον ἔργον τοῦ Θουκυδίδου καὶ τοῦτο τὸ μόνον ἔργον ἔμεινε πρὸς τούτοις κεκολοβωμένος κορμός, ἐπειδὴ διακόπτεται ἀποτόμως ἐν μέσῃ τῇ περιγραφῇ τοῦ πολέμου. Διότι ὅλον μὲν τὸν πόλεμον εἶχεν ἐν νῷ νὰ περιγράψῃ, ὡς εὐθὺς ἐν τῷ προοιμίῳ καταφανέστατα δηλοῖ καὶ ἔτι ὡρισμένως ἐπαναλαμβάνει ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ δευτέρου μέρους (V, 26), καὶ ἀναμφιλέκτως ἤρξατο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ πολέμου συλλέγων τὴν ὕλην πρὸς περιγραφὴν τοῦ ὅλου πολέμου, ἅτε προϊδὼν τὴν σημασίαν αὐτοῦ, καὶ διετέλεσε καθ' ὅλον τὸν χρόνον ἀδιακόπως διερευνῶν καὶ ἐξετάζων τὰ συμβάντα[2]. Ἀλλ' αἰφνίδιος θάνατος ἐκώλυσεν αὐτὸν νὰ ἀγάγῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον ἐπεξεργαζόμενος τὴν ὕλην[3] καὶ οὕτως οὔτε ἡ ἱστορία τῶν τελευταίων ἐτῶν ἐγράφη[4] καὶ τὸ τελευταῖον βιβλίον κατελείφθη ἀνεπεξέργαστον. Διότι ἐκ τῶν ὀκτὼ βιβλίων, εἰς ἃ κατὰ τὴν νῦν διαίρεσιν διαιρεῖται τὸ ἔργον, τὸ τελευταῖον ἔχει τι τὸ σχεδιογραφικὸν καὶ στερεῖται τῶν χαρακτηριστικῶν ἐκείνων τοῦ τρόπου τῆς τοῦ Θουκυδίδου διηγήσεως δημηγοριῶν[5]. Ἀλλ' ὅτι καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον

[1] Διοδ. XIV, 59. Κατὰ τὸν Unger ἔνθ' ἀνωτ. σ. 164 κ. ἑ. ἀπέθανεν ὁ Θουκυδίδης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ θέρους τελευτῶντος τοῦ 395 καὶ τοῦ θέρους τοῦ 393, διότι τὸ χωρίον IV, 74 προϋποτίθεται, ὅτι οἱ τῷ 394 ἐν Μεγάροις αὖθις προκύψαντες ἀριστοκρατικοὶ εἶχον ἀποπεμφθῇ πάλιν.

[2] Θουκυδ. I, 1 καὶ V, 26.

[3] Ἐκ τοῦ παρακειμένου «γέγραφε δὲ καὶ ταῦτα Θουκυδίδης» (V, 25) συμπεραίνει ὁ Müller-Strübing, Thukyd. Forschungen 74, ὅτι ὁ Θουκυδίδης συνέγραψεν ὅλον τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὅτι τὸ τέλος τοῦ ἔργου ἀπώλετο δολοφονηθέντος καὶ συληθέντος τοῦ συγγραφέως.

[4] Συνεπληρώθη τὸ ἔργον ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ Κρατίππου. Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου θὰ διαλάβωμεν ἐν τοῖς ἑξῆς, τὸν δὲ Κράτιππον (Ἀπόσπ. παρὰ Müller II, 75-78) τάττει ὁ Μαρκελλῖνος μετὰ τὸν Ζώπυρον, ὥστε ἀνῆκε βεβαίως εἰς τοὺς Ἀλεξανδρεωτικοὺς χρόνους, ὡς ὀρθῶς ἀποδεικνύει ὁ Schöll ἐν Hermes 13, 466.

[5] Κατὰ Διονύσιον περὶ τοῦ Θουκ. χαρ. 16 ὁ Κράτιππος, ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ ἔρ-

εἶναι γνήσιον, οὐδ ἡ ἐλαχίστη ὑφίσταται ἀμφιβολία καὶ ἄν τινες ἀπέδιδον αὐτὸ εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ Θουκυδίδου [1]), ἦτο τοῦτο ἐσφαλμένη ἑρμηνεία τῆς ἀληθοῦς παραδόσεως, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἡ θυγάτηρ ἔλαβε πρόνοιαν τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου [2]).

Ἡ δ' εἰς ὀκτὼ βιβλία διαίρεσις δὲν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Θουκυδίδου, ὡς τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι ἄλλοι εἰς ἐννέα καὶ ἄλλοι εἰς δέκα καὶ τρία βιβλία κατέτεμον τὸ ἔργον [3]). Ἀλλὰ βεβαίως αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς διὰ τῆς νέας εἰσαγωγῆς (V, 26) γέγραφε δὲ καὶ ταῦτα Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ὑπέδειξεν, ὅτι τὸ ὅλον ἐκ δύο μερῶν ἀπετελέσθη, ὅτι δῆλα δὴ ὁ Θουκυδίδης προὐτίθετο νὰ συγγράψῃ τὸ μὲν πρῶτον τὸν δεκαετῆ, τὸν οὕτω δὴ καλούμενον ἀρχιδάμειον πόλεμον, καὶ ὅτι βραδύτερον, ὅτε ἡ Νικίειος εἰρήνη ἀπεδείχθη κατὰ γράμμα μόνον ὑφισταμένη, νέοι δ' ἐξ αὐτῆς προῆλθον ἀγῶνες, ηὔρυνε τὸ ἀρχικὸν σχέδιον καὶ εἰς τὸν ἀρχιδάμειον πόλεμον προσέθηκε τὴν ἀφήγησιν τῆς εἰς Σικελείαν ἐκστρατείας καὶ εἶτα τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνανεωθέντος πολέμου, τοῦ οὕτω δὴ λεγομένου Δεκελεικοῦ. Νομίζουσι δέ τινες, ὅτι καὶ ἐν τῷ ἔργῳ, οἷον ἡμῖν πρόκειται, εὑρίσκουσι σημεῖά τινα ὑποδεικνύοντα, ὅτι οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα, καὶ δὴ ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ μέρει (I, 1 - IV, 48 ἢ I, 1 - V, 24) ἡ λέξις ὁ πόλεμος λαμβάνεται ἐν τῇ ἐννοίᾳ «τοῦ ἀρχιδαμείου πολέμου [4])».

γου, εἴκασεν, ὅτι ἐπίτηδες ὁ Θουκυδίδης παρέλιπε τὰς δημηγορίας ἐν τῷ 8ῳ βιβλίῳ, διότι διετάραττον τὴν διήγησιν τῆς πράξεως καὶ ἦσαν ἐπαχθεῖς εἰς τοὺς ἀναγνώστας. Ἴδε Holzapfel ἐν Hermes 28, 435 κ. ἑ.

[1]) Ὁ Μαρκ. ἐν β. 43 λέγει· «λέγουσι δέ τινες τὴν ὀγδόην ἱστορίαν νοθεύεσθαι καὶ μὴ εἶναι Θουκυδίδου, ἀλλ' οἱ μέν φασιν εἶναι τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, οἱ δὲ Ξενοφῶντος.

[2]) Τὸν Ξενοφῶντα, τὸν ἀναπληρωτὴν τοῦ ἔργου θεωρεῖ καὶ ὡς ἐκδότην ὁ Διογένης (II, 57) λέγων «ὑφελέσθαι δυνάμενος, αὐτὸς εἰς δόξαν ἤγαγεν.»

[3]) Ὁ Μαρκ. ἐν Βίου 58 λέγει· «τὴν πραγματείαν αὐτοῦ οἱ μὲν κατέτεμον εἰς τρεῖς καὶ δέκα ἱστορίας, ἄλλοι δὲ ἄλλως· ὅμως δὲ ἡ πλείστη καὶ ἡ κοινὴ κεκράτηκε τὸ μέχρι τῶν ὀκτὼ διηρῆσθαι τὴν πραγματείαν». Ὁ Διόδ. XII, 37 καὶ XIII, 42 γνωρίζει καὶ διαίρεσιν εἰς ἐννέα βιβλία. Ἴδε Wilamowitz, Curae Thucyd. σελ. 6 κ. ἑξῆς.

[4]) Θουκ. I, 16. Τὴν γνώμην ταύτην προέβαλλε πρῶτος ὁ Ulrich, Beiträge zur

Ἀλλὰ τὰ σημεῖα ταῦτα ἐξηλείφθησαν καὶ ἐλάχιστα ἐναπέμειναν ἴχνη αὐτῶν, διότι ὁ συγγραφεὺς ἐπεξειργάσθη μὲν αὖθις τὸ πρῶτον μέρος μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου [1]), ἀλλὰ δὲν προέβη ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ πέραν τῶν πρώτων βιβλίων, ὥστε ὑπελείφθησαν ἀνωμαλίαι τινές, οἷα ἡ διπλῆ ἀναίρεσις τῆς διηγήσεως περὶ τῶν τυραννοκτόνων Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος (I, 20 καὶ VI 54 - 57) [2]).

237. Ὑπόθεσις καὶ κατασκευὴ τοῦ ἔργου. Ὁ Θουκυδίδης διέφερε τῶν προγενεστέρων ἱστορικῶν καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς ὕλης, διότι δὲν ἀνέδραμεν εἰς τὸ παρελθόν, ἀλλ' ἀφηγήθη ὅ,τι αὐτὸς κατὰ τὸν βίον εἶδεν. Ἐπανειλημμένως δ' ἐξαίρει τοῦτο [3]) ὡς ἔχων συνείδησιν τοῦ πράγματος, ὅτι οὕτω περὶ μὲν τῶν διεπόντων ἀνδρῶν αὐτὸς ἀσφαλῆ γνώμην νὰ μορφώσῃ ἠδύνατο, περὶ δὲ τῶν πεπραγμένων δὲν ἦτο ἠναγκασμένος ν' ἀνα-

Erklärung des Thykydides, Hamb. 1846. Κατ' αὐτοῦ ἀντιστρατεύεται ὁ Classen ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Θουκυδίδου. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ulrich ἐτροποποιήθη πως ὑπὸ τοῦ Steup, Quaestiones Thucyd. Bonn 1868 καὶ ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ Müller - Strübing, Thukydideische Forschungen, Wien 1881 σελ. 42 κ. ἑξῆς.

[1]) Ἐκ ταύτης προέρχεται ἐπὶ παραδείγματι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Περικλέους ἐν II, 65, καθ' ὃν ῥίπτει ἐν βλέμμα ἐπὶ πάντα τὰ γενόμενα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους τοῦ πολέμου. Ἂν ἀληθῶς τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος οὐ μόνον ἐγράφη, ἀλλὰ καὶ ἐξεδόθη, εὐθὺς μετὰ τὸ 421, οὐδὲν ἀντίτυπον τῆς ἐκδόσεως περιῆλθεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους.

[2]) Ὁ Cwiklinski, De tempore quo Thucydides priorem historiae suae partem composuerit, Berl. 1873 καὶ Entstehung der Thukydideischen Geschichte ἐν Hermes 12, 23 - 87 ὁρίζει ὡς ἑξῆς τὰ περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐγράφη τὸ ἔργον. 1. Ἀρχιδάμειος πόλεμος I, 1 - V, 24 ἐγράφη μετὰ τὸ 421, ἀλλὰ πρὸ τοῦ 404. 2. Σικελικὸς πόλεμος συνεγράφη ἐπίσης πρὸ τοῦ 404. 3. Ἱστορία τῶν χρόνων τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ Δεκελεικοῦ πολέμου, βιβλίον V ἀπὸ τοῦ 25 κεφ., μέρη τινὰ τοῦ VI βιβλίου, τέλος δὲ βιβλίον VII καὶ VIII πάντα μετὰ τὸ 404. 4. Ἐγκατάταξις τοῦ σικελικοῦ πολέμου εἰς τὸ ὅλον ἔργον καὶ τελεία διασκευὴ τοῦ ὅλου, ἥτις ὅμως προεχώρησε μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 4 βιβλίου. Τροποποιήσεις ἴδε παρὰ G. Friedrich, Die Entstehung des Thukydideischen Geschichtswerkes ἐν τοῖς Jahrbücher für klass. Philologie 1897 σελ. 175 κ. ἑ. καὶ ἀνακεφαλαίωσιν ἐν σελ. 255 κ. ἑξῆς.

[3]) Ὁ Θουκ. ἐν V, 26 λέγει· «ἐπεβίων διὰ παντὸς αὐτοῦ αἰσθανόμενός τε τῇ ἡλικίᾳ καὶ προσέχων τὴν γνώμην, ὅπως ἀκριβές τι εἴσομαι», καὶ ἐν I, 1 «τὰ γὰρ πρὸ αὐτῶν (δηλ. τοῦ πολ. τοῦ Πελοπ.) καὶ τὰ ἔτι παλαιότερα σαφῶς μὲν εὑρεῖν διὰ χρόνου πλῆθος ἀδύνατα ἦν.» Παράβ. καὶ VI, 2. Κρίσιν δυσμενῆ περὶ τοῦ Ἑλλανίκου ἴδε ἐν I, 97, μομφὴν δ' ὑπολανθάνουσαν κατὰ τοῦ Ἡροδότου ἀπευθυνομένην ἐν I, 22.

τρέχῃ ὡς ὁ Ἑλλάνικος καὶ οἱ λογογράφοι εἰς τὰς μυθικὰς παραδόσεις τοῦ παρελθόντος, ἀλλ' αὐτὸς εὐσυνειδήτως τὰ πάντα διεπυνθάνετο καὶ διεξηρεύνα. Συμφώνως δὲ πρὸς ταῦτα ἐμμένει αὐστηρῶς εἰς τὰ πράγματα κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Ἡρόδοτον καὶ οὐδεμίαν ἀποτολμᾷ παρεκβολήν, εἰμὴ ἐν ταῖς πρὸς διασάφησιν τῶν πραγμάτων εἰσαγωγαῖς, ὡς ἐν Ι, 1-21 διασαφῶν τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ι, 89-118 διηγούμενος τὰ τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων, τὴν πεντηκονταετίαν, ἐν ΙΙ, 96-101 ἐξηγούμενος τὰ τῆς ἀρχῆς τῶν Ὀδρυσῶν ἐν Θράκῃ καὶ ἐν VI, 1-5 διασαφῶν τὰ τῆς Σικελίας [1]). Ἅπαξ δὲ μόνον ἐν VI, 54-57 καὶ τοῦτο, ἵνα ἀνασκευάσῃ ἐνσεσαρκωμένην τινὰ ἐσφαλμένην δόξαν τῶν Ἀθηναίων ἀπετόλμησε [2]) νὰ παρεμβάλῃ, καὶ τοῦτο λίαν ἀκαίρως, διασαφητικήν τινα παρέκβασιν περὶ τῆς ἀφορμῆς, δι' ἣν ὁ Ἁρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων ἀπέκτειναν τὸν Ἵππαρχον [3]). Οὕτω δὲ στενὰ ὁρίσας τὰ ὅρια τοῦ θέματος τῆς συγγραφῆς κύριον ἔργον αὐτοῦ ἐθεώρει, ὡς καὶ ῥητῶς τοῦτο ἐν τῷ προοιμίῳ λέγει, νὰ συγγράψῃ αὐτὸν τὸν πόλεμον. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τούτου οὐδόλως ἐφρόντιζε περὶ τῆς τέχνης καὶ τῶν τῆς παιδείας καὶ ἡμερώσεως καὶ ἐλάχιστον ἥπτετο καὶ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τῶν τε Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι διηγεῖται μὲν καθ' ἓν ἕκαστον τὰ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀμφιπόλεως, ἀλλ' οὐδὲν λέγει περὶ τῆς καταδίκης αὐτοῦ καὶ τῶν κατὰ ταύτην

[1]) Ἐν τοῖς κεφαλαίοις τούτοις ἦτο ἠναγκασμένος καὶ ὁ Θουκυδίδης αὐτὸς ν' ἀναδράμῃ εἰς παλαιοτέρας ἱστορικὰς πηγὰς καὶ δὴ ἐν τοῖς περὶ Σικελίας ἠρύσθη πολλὰ ἐκ τοῦ Ἀντιόχου, ὡς ἀσφαλῶς ἀπέδειξεν εἰς λεπτὰς στηριζόμενος γλωσσικὰς παρατηρήσεις ὁ Wölfflin, Antiochus von Syrakus und Coelius Antipater, Leipz. 1872. Ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἐξεκαρπώθη τὸν Ἡρόδοτον, Ἑλλάνικον καὶ χρονικήν τινα ἀναγραφήν, περὶ ὧν ἴδε Köhler, Über die Archäologie des Thukyd. ἐν τοῖς Comment. in honore Momms. 270-277.

[2]) Ὅμοιόν τι, ἀλλὰ συντομώτερον ἐπεισόδιον εἶναι τὸ περὶ τοῦ μύθου τοῦ Τηρέως ΙΙ. 29, ὅπερ φαίνεται προκληθὲν ἐκ τοῦ διαφέροντος, ὅπερ διήγειρε τὸ δρᾶμα τοῦ Σοφοκλέους.

[3]) Ἀκριβέστερα περὶ τούτων διδάσκει νῦν ἡ Ἀθηναίων πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους 18. Ἴδε Wilamowitz, Aristoteles und Athen I, 108 κ. ἑ.

βεβαίως διεγερθεισῶν ἐρίδων ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν[1]). Αὐτὰ δὲ τὰ τοῦ πολέμου διηγεῖται κατὰ τὸν τρόπον τῶν συγγραφέων τῶν χρονικῶν ὁρίζων πρὸς τούτοις τὰ κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα ἑκάστου ἔτους γιγνόμενα. Ἡ ἄτεχνος δ' αὕτη μονοτονία, ἥτις ἠνάγκαζεν αὐτὸν πολλάκις νὰ διασπᾷ τὰ ἀκόλουθα, ἀπήρεσκε μὲν καὶ δὴ οὐχὶ ἄνευ λόγου εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ῥήτορας[2]), ἥρμοζεν ὅμως πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν διεξήγετο ὁ πόλεμος, καὶ πρὸς τὴν συνήθειαν τῶν παλαιῶν ἱστορικῶν. Καὶ διημφεσβητήθη μὲν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ἂν κατὰ τοῦτο ὁ Θουκυδίδης ὡρμᾶτο ἐκ τοῦ φυσικοῦ ἢ ἐκ τοῦ ἡμερολογικοῦ ἔτους, ἀλλ' ἡ φύσις αὐτὴ τοῦ πράγματος πείθει, ὅτι ὀρθοτέρα εἶναι ἡ πρώτη γνώμη, διότι βεβαίως καὶ τὰ γιγνόμενα ἐρρυθμίζοντο οὐχὶ πρὸς τὸ συγκεχυμένον τότε ἡμερολόγιον, ἀλλὰ πρὸς τὴν φυσικὴν τάξιν[3]).

238. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Θουκυδίδου. Ὁ Θουκυδίδης θεωρεῖται δικαίως ὡς ὁ μέγιστος τῶν ἱστορικῶν τῆς ἀρχαιότητος. Συγγράφων τὴν ἱστορίαν εἶχεν ὡς ἐφόδιον τελείαν, ἐξ ἰδίας πρακτικῆς μελέτης καὶ ἐνεργείας κτηθεῖσαν γνῶσιν τῶν τῆς πολιτείας καὶ τῶν τοῦ πολέμου καὶ ἡ ἀνεπτυγμένη αὐτοῦ διάνοια ἦτο ἀπηλλαγμένη θρησκευτικῶν προλήψεων[4]) καὶ ὑψοῦτο ὑπε-

[1]) Ταῦτα διεφώτισεν ἄριστα ὁ Ed. Schwarz, Die Demokratie I, 421 καὶ ἑξῆς.

[2]) Δυσμενῶς κρίνει ὁ Διονύσιος ἐν τῷ Περὶ τοῦ Θουκυδ. Χαρακτ. 9 καὶ ἐν τῇ Ἐπιστ. πρὸς Πομπ. 3. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Θουκυδίδης ἐν τέλει τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἱστορίας V, 20 ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ αἰτιολογήσῃ τὸ πρᾶγμα, διότι ἄλλοι — καὶ ἐν τούτοις βεβαίως ὁ Ἑλλάνικος — προετίμων τὸν διὰ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ὀνομάτων τῶν ἀρχόντων ὁρισμὸν τοῦ χρόνου.

[3]) Τῆς μὲν δευτέρας γνώμης πρόμαχος εἶναι ὁ Unger, Das Kriegsjahr des Thukydides ἐν Philol. 43, 577 κ. ἑ. καὶ 44, 622 κ.ἑ., τῆς δὲ πρώτης πλὴν ἄλλων ὁ Wilamowitz, Curae Thucydideae, Göttin. 1885. Ἐνίοτε παροραται ἀληθῶς ἡ κατὰ φύσιν ἀρχὴ τοῦ ἔαρος ὡς ἐν II, 103, III, 116, IV, 52, VII, 19, ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἐκ γλωσσικῶν λόγων. Ἡ χρονολογικὴ δὲ δυσχέρεια ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου καὶ τὴν κατὰ τῶν Πλαταιῶν ἐν II, 2 ἐπιβολὴν δὲν λαμβάνεται ἐνταῦθα ὑπ' ὄψει, διότι τὸ «δύο μῆνας» πρέπει νὰ διορθωθῇ κατὰ τὸν Vömel καὶ Krüger εἰς «δ' μῆνας», ἤτοι τέσσαρας μῆνας.

[4]) Κρίσιν ἀπηλλαγμένην προλήψεων περὶ τῶν μαντείων ἴδε ἐν II, 17 καὶ 54 περὶ τῆς ἐκλείψεως ἡλίου II, 28. Παράβ. καὶ τὴν ἀρίστην περιγραφὴν τοῦ Gomperz, Griechische Denker I, 409 - 413.

ράνω τῶν κομματικῶν προκαταλήψεων τῶν κοινῶν πολιτικῶν. Ἡ δι' ἐταστικοῦ βλέμματος ἐπιγνωσθεῖσα, εἰς ἀμερόληπτον ἔρευναν ἐρειδομένη ἀλήθεια ἦτο ὁ ὕψιστος σκοπὸς τῆς ἱστοριογραφίας αὐτοῦ, εἰς ὃν ὑπεχώρουν καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καὶ ἡ κλίσις πρὸς τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα [1]). Ἂν δέ ποτε παρὰ ταῦτα, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῇ ἀφηγήσει τῶν τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τοῦ 411, ἠστόχησε τοῦ ὀρθοῦ, ὡς δυνάμεθα νῦν ν' ἀποδείξωμεν διὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ Ἀθηναίων πολιτείᾳ παρεχομένων ἐπισήμων μαρτυριῶν [2]), τοῦτο προέρχεται οὐχὶ ἐξ ὀλιγωρίας τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀτελῶν ἐκθέσεων καὶ μαρτυριῶν, ἃς ἐπορίσθη. Ἡ κριτικὴ δ' αὐτοῦ δεινότης καταφαίνεται οὐχὶ μόνον ἐν τῇ ἐξερευνήσει τῆς συγχρόνου ἱστορίας. Διότι καὶ ὅταν στρέφῃ τὸ βλέμμα αὐτοῦ εἰς τὰ ὀπίσω πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἀπωτάτου παρελθόντος, ὡς τῆς ἀρχῆς τοῦ ὀνόματος τῆς Ἑλλάδος (I, 1), τῶν παλαιῶν θηκῶν ἐν Δήλῳ καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἐξαγομένης ὑποθέσεως, ὅτι Κᾶρες ἦσαν οἱ πρῶτοι τῶν νήσων κάτοικοι (I 8), ἐπίσης τῶν χαλκιδικῶν ἀποικιῶν τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας (VI, 2), τῶν λόγων τῆς ἀπελάσεως τῶν Πεισιστρατιδῶν (VI, 54-57), τοσοῦτον ἀσφαλῶς κρίνει τὰ πράγματα, ὅσον μόνον οἱ δεινότατοι τῶν ἐρευνητῶν τῶν πηγῶν τῶν χρόνων ἡμῶν. Ἐν τούτοις δὲν καταναλίσκει τὸν χρόνον αὐτοῦ εἰς ἐξερεύνησιν τῶν καθ' ἕκαστον, ὡς πολλοὶ τῶν τῆς νεωτέρας σχολῆς, ἀλλὰ πάντοτε ἡ προσοχὴ αὐτοῦ στρέφεται πρὸς τὸ μέγα ὅλον.

[1]) Θουκ. VIII, 97, II, 65.

[2]) Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολιτ. 33 καὶ Θουκ. VIII, 95 - 97. Παράβ. Wilamowitz, Aristoteles und Athen I, 99. Ἄλλως δ' ὁ Θουκυδ. δὲν ἐτήρει αὐτὰς τὰς λέξεις τοῦ κειμένου μετὰ τῆς σήμερον ἀπαιτουμένης ἀκριβείας. Οὕτω τὸ ἐν ἐπιγραφῇ Corp. inscr. att. IV σελ. 14. 15. 46 b ἐν μέρει περισωθὲν κείμενον τῆς συνθήκης τῶν Ἀργείων καὶ Ἀθηναίων διαφέρει πως τοῦ κειμένου τοῦ Θουκυδ. ἐν V, 47. Ἴδε Kirchhoff ἐν Hermes 12, 368 κ. ἑ. Kirchhoff, Thukydides und sein Urkundenmaterial ἐν ταῖς gesammelte akadem. Abhandlungen (1880 σελ. 834 κ. ἑ., 1882 σελ. 909 κ. ἑ., 1883 σελ. 829 κ. ἑ., 1884 σελ. 399 κ. ἑ., 1890 σελ. 1091 κ. ἑ.) Berl. 1895. Büdinger, Poesie und Urkunde bei Thukyd. Denkschrift der Wiener Akademie 1891 τομ. 39.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Πρὸς τὸ μέγεθος δὲ τῶν χρόνων καὶ τῆς ὑποθέσεως ἰσόρροπον ἦτο καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἥτις ἦτο ἔμπειρος νὰ κρίνῃ διὰ τοῦ ἁρμοδίου μέτρου τὸ ὑψηλὸν καὶ μέγα. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται ἰδίᾳ ἐν τῷ ἀκριβεῖ τε καὶ μεγαλοπρεπεῖ χαρακτηρισμῷ τῶν δρώντων προσώπων, ὃν ὑποτυποῖ οὐδαμοῦ προφαίνων τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ σκέψεις[1]). Πρὸς τοῦτο δ' ἐχρησίμευον εἰς αὐτὸν ὡς μέσα πλὴν τῶν ἄλλων αἱ δημηγορίαι μάλιστα, ἃς ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τῶν πολιτικῶν καὶ στρατηγῶν καὶ αἵτινες δικαίως χαρακτηρίζονται ὡς τὸ λαμπρότατον μέρος τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Αὗται τὸ μὲν καταδεικνύουσι τὸ ἀδρὸν τῆς περὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων κρίσεως τοῦ ἱστορικοῦ, τὸ δὲ παρεντιθέμεναι τεχνικώτατα παρέχουσιν ἡμῖν ἀκριβῆ ἔννοιαν καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν δρώντων προσώπων καὶ τῶν αἰτιῶν τῶν πράξεων αὐτῶν. Πῶς δ' αὐτὸς ἀντελαμβάνετο τῶν δημηγοριῶν καὶ πῶς ἔγραψεν αὐτάς, κατέδειξεν ἐν I 22 εἰπὼν ταῦτα· «ὅσα μὲν λόγῳ εἶπον ἕκαστοι ἢ μέλλοντες πολεμήσειν ἢ ἐν αὐτῷ ἤδη ὄντες, χαλεπὸν τὴν ἀκρίβειαν αὐτῶν τῶν λεχθέντων διαμνημονεῦσαι ἦν ἐμοί τε ὧν αὐτὸς ἤκουσα καὶ τοῖς ἄλλοθέν ποθεν ἐμοὶ ἀπαγγέλλουσιν· ὡς δ' ἂν ἐδόκουν ἐμοὶ ἕκαστοι περὶ τῶν ἀεὶ παρόντων τὰ δέοντα μάλιστα εἰπεῖν, ἐχομένῳ ὅτι ἐγγύτατα τῆς ξυμπάσης γνώμης τῶν ἀληθῶς λεχθέντων, οὕτως εἴρηται». Κατὰ ταῦτα ἄρα αἱ δημηγορίαι παρέχουσι δείγματα τῆς ῥητορικῆς δεινότητος οὐχὶ τόσον αὐτῶν τῶν λεγόντων, ὅσον αὐτοῦ τοῦ Θουκυδίδου[2]). Τὴν αὐτὴν δὲ πρὸς τὰς δημηγορίας τά-

[1]) Ὁπόσον ἀποφεύγει ὁ Θουκυδίδης νὰ καταδείξῃ, τί αὐτὸς φρονεῖ, ἴδε Ivo Bruns, Das litterarische Porträt der Griechen, Berlin 1896 σελ. 3 - 34.

[2]) Παρὰ τὴν ῥητὴν ταύτην ὁμολογίαν τοῦ Θουκυδίδου αὐτοῦ ὁ H. Welzhofer, Thykydides und sein Geschichtswerk, München 1876, ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ ἱστορικὸς ἀποδίδει τὰς δημηγορίας ἀκριβῶς, ὡς ἐλέχθησαν. Ἄξιον προσοχῆς εἶναι, ὅτι αἱ δύο φράσεις, ἃς ὁ Ἀριστοτέλης ἐπάγεται ἐκ τοῦ ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους ἐν Ῥητορ. 1365 a, 31 καὶ 1411 α, 1 [I σελ. 41 καὶ III σελ. 196 ἐκδ. Roemer], δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τῷ περιφήμῳ Ἐπιταφίῳ τοῦ Περικλέους παρὰ Θουκ. II, 35 - 46. Περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν δημη-

ξιν κατέχει καὶ ὁ μακρὸς διάλογος τῶν Ἀθηναίων πρέσβεων καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Μήλου (V, 85-111), ὅστις καταδεικνύει καὶ τὰς ἀνελεήμονας ἀρχάς, αἵτινες ἐπεκράτουν τότε ἐν τῇ πολιτικῇ τῶν Ἀθηναίων [1]).

Αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα περιγράφει ὁ Θουκυδίδης ἠρέμως καὶ ἀπαθῶς [2]), ἀλλ' ἐν ταὐτῷ μετὰ τοσαύτης ἐναργείας, ὥστε νομίζομεν, ὅτι παριστάμεθα θεαταὶ τῶν γενομένων [3]). Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ τέχνῃ τῆς μετὰ τοσαύτης ἐναργείας περιγραφῆς, ἥτις καταφαίνεται λαμπρότατα ἐν τῇ συγκινητικῇ ἀφηγήσει τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας [4]), ἀναγνωρίζομεν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀττικοῦ θεάτρου. Διότι ἀληθῶς ἡ χάρις τῶν δραματικῶν παραστάσεων παράγουσα ἐνιαχοῦ, ὡς ἐν τῇ διηγήσει τῶν περὶ τὰς Πλαταιὰς ἀγώνων, καὶ αὐτὸν τὸν Θουκυδίδην ἠνάγκαζεν νὰ ἐξέρχηται τῶν ὁρίων τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς ἀφηγήσεως καὶ νὰ ζωγραφῇ τὰ γιγνόμενα πα-

γοριῶν τοῦ Θουκυδίδου ἴδε Blass, Die Attische Beredsamkeit I, 203 κ. ἑ. τῆς 2ας ἐκδ. Συμφώνως δὲ πρὸς τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ πάντοτε εἰσάγει ὁ Θουκυδ. τὰς δημηγορίας διὰ τοῦ· τοιάδε (οὐχὶ ὡς ὁ Ἡρόδοτος τάδε) λέγει. Παράβ. Schnorr von Carolsfeld, Über die Reden bei Sallust σελ. 1 κ. ἑ. καὶ 75 κ. ἑ.

[1]) Ὅτι δὲν ἐπεκράτει ἐν τῇ πλεονεκτικῇ πολιτικῇ τῶν τότε χρόνων φιλανθρωπία καὶ ἠθική, ὑποδεικνύει μὲν ὁ Θουκυδίδης ἐν τῇ ὡραίᾳ δημηγορίᾳ τῶν Πλαιταιέων πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους III, 53-59, δὲν ἐκφαίνει ὅμως ἐν ταὐτῷ καὶ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἀγανάκτησιν.

[2]) Ἡ ἠρεμία καταφαίνεται ἐν τούτῳ κυρίως, ὅτι ἐπιβάλλει σιγὴν εἰς τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ καὶ φειδωλότατος εἶναι περὶ τοὺς ἐπαίνους. Καὶ οἱ ἀνελεήμονες δὲ πολιτικοὶ λόγοι, οὓς ἐμβάλλει εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ κατὰ τὸν ἄσπλαγχνον πρὸς τοὺς Μηλίους διάλογον οὐδὲ λέξιν ἀποδοκιμαστικὴν ἐκφέρων, φαίνονται ἡμῖν ψυχροὶ καὶ ἀπαθεῖς. Καὶ τὴν ἰδίαν δ' ἑαυτοῦ φυγὴν μετὰ μεγίστης ἀπαθείας ἀναφέρει ἐν V, 26.

[3]) Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ Πότερον Ἀθην. κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι 347 a [τομ. 2 σελ. 457 ἐκδ. Βερν.] λέγει· «ὁ γοῦν Θουκυδίδης ἀεὶ τῷ λόγῳ πρὸς ταύτην ἁμιλλᾶται τὴν ἐνάργειαν, οἷον θεατὴν ποιῆσαι τὸν ἀκροατὴν καὶ τὰ γιγνόμενα περὶ τοὺς ὁρῶντας ἐκπληκτικὰ καὶ ταρακτικὰ πάθη τοῖς ἀναγιγνώσκουσιν ἐνεργάσασθαι λιχνευόμενος».

[4]) Ὁ Πλούτ. ἐν Βίῳ Νικ. λέγει 1 «ἐπὶ ταῖς διηγήσεσι (ἐνν. τῶν Σικελικῶν) Θουκυδίδης αὐτὸς αὑτοῦ περὶ ταῦτα παθητικώτατος, ἐναργέστατος, ποικιλώτατος γενόμενος ἀμιμήτως ἐξενήνοχεν». Ὁμοίαν λαμπρὰν κρίσιν περὶ τῆς περιγραφῆς τῆς σικελικῆς ἐκστρατείας ἐξήνεγκεν ὁ Μακώλεϋ εἰπών, ὅτι αὕτη εἶναι «τὸ τελειότατον, ἐξ ὅσων παρήγαγεν ἡ ἱστοριογραφία».

ραδίδων τοὺς χαλινοὺς εἰς τὸ φανταστικόν [1]). Ἀλλὰ πολὺ πλέον τῆς ἐναργείας ἐπεδίωκεν ὁ Θουκυδίδης, ὡς καταφαίνεται, τὸ πυκνὸν καὶ σύντομον τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν ἀκριβορρημοσύνην. Ἡ τάσις δ' αὕτη διήκει μὲν δι' ὅλου τοῦ ἔργου, καταφαίνεται δὲ μάλιστα ἐν τῇ οὕτω δὴ λεγομένῃ πεντηκονταετίᾳ, ἤτοι ἐν τῇ συνοπτικῇ περιγραφῇ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ 50 ἔτη πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου (I, 89-118). Διότι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς πολυγράφους ποιητὰς καὶ λογογράφους τῶν χρόνων ἐκείνων συνεκέντρωσεν ἅπασαν τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ εἰς ἕνα καὶ μόνον μέγαν σκοπὸν καὶ τοῦτον διώκων ἐπεζήτησε τὴν δόξαν ἐν τῷ πλούτῳ τῶν ἀδρῶν ἐννοιῶν καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ἁψιλείᾳ τῆς ὕλης. Διὰ τοῦτο μετὰ δικαίου φρονήματος ἀποκαλεῖ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐν I, 22 «κτῆμα ἐς ἀεὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν».

239. Γλῶσσα καὶ Παράδοσις. Πρὸς τὰ ἀδρὰ δὲ καὶ βαθέα διανοήματα ἁρμόζει ἄριστα καὶ τὸ λεκτικόν. Τὸ ὁμαλὸν καὶ στρογγύλον τῆς ἐκφράσεως περιεφρόνει ὁ Θουκυδίδης καί, ἂν ἤθελεν ἔτι νὰ ἐπιτηδεύσῃ αὐτό, δυσκόλως θὰ κατώρθου. Ἀλλ' ἡ πρὸς τὴν βραχυλογίαν τάσις ἀπεδείκνυε πολλάκις τὸν λόγον σκοτεινὸν καὶ δύσληπτον. Διότι, καὶ ἂν τις διὰ τῆς συχνῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἔργου ἐξοικειωθῇ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου αὐτοῦ, πάλιν ὀφείλει δὶς καὶ τρὶς νὰ διέλθῃ πρότασίν τινα, ἕως οὗ κατανοήσῃ τελείως, ὅ,τι ὁ συγγραφεὺς διὰ τῶν λέξεων ἤθελε νὰ ἐκδηλώσῃ. Τὰ συ-

[1]) Müller - Strübing, Die Glaubwürdigkeit des Thukydides, geprüft an seiner Darstellung der Belagerung von Platäa ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 131, 289 καὶ ἑξῆς. Μεγάλη γεωγραφικὴ πλάνη ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέας ἐν Λέσβῳ ἀπαντᾷ ἐν III, 4 [ἴδε Classen ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ]. Ὡσαύτως ἐσφαλμένως ἔχουσι καὶ αἱ περὶ τοῦ μήκους τοῦ ὅρμου τῆς Σφακτηρίας εἰδήσεις ἐν IV, 8, αἵτινες βεβαίως δὲν δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἐκ λόγων μεταβολῆς τοῦ ἐδάφους ἔκτοτε. Τὰς σφοδρὰς ἐπιθέσεις κατὰ τῆς ἀτελείας καὶ μεροληψίας τοῦ Θουκυδίδου τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Müller - Strübing ἰδίως ἐν τῷ Aristophanes und die historische Kritik καὶ ἐν ταῖς Thukydideischen Forschungen ἐξελέγχουσι καὶ ἀναιροῦσιν ὁ Holzapfel ἐν Rhein. Museum 37, 448 κ. ἑ., ὁ Herbst ἐν Philol. 42, 407 κ. ἑ. καὶ ὁ Edm. Lange ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. 135 (1887) 721 κ. ἑξῆς.

χνὰ δὲ ὑπερβατά, ἡ κατὰ τὸ νοούμενον σύνταξις, αἱ ἀνακολουθίαι, ἡ διεστραμμένη πλοκὴ τῶν λέξεων, ἡ συσσώρευσις τῶν μετοχῶν προέρχονται ἔκ τινος ἀμηχανίας, ἧς ἕνεκα ὁ συγγραφεὺς δὲν κατορθοῖ πάντοτε νὰ κοσμήσῃ τὴν πληθὺν τῶν ἐπιχεομένων διανοημάτων διὰ τῶν ἁρμοδίων λέξεων. Ἐνίοτε μάλιστα νομίζει τις, ὅτι διαβλέπει ἐν τῇ ἀτέχνῳ κατασκευῇ τοῦ λόγου αὐτὴν τὴν γένεσιν τοῦ ἔργου ἐξ ἐπανειλημμένων προσθηκῶν καὶ διορθώσεων[1]). Διὰ ταῦτα δὲ πάντα ὁ μὲν Διονύσιος (Περὶ τοῦ Θουκυδ. χαρακτ. 24) θεωρεῖ τὸν Θουκυδίδην ὡς τὸν κύριον προστάτην τῆς αὐστηρᾶς καὶ σκοτεινῆς ἐκφράσεως, εἰς δὲ τὸν Κικέρωνα ἐφαίνοντο αἱ δημηγορίαι αὐτοῦ δύσληπτοι[2]), ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Οὐόλφιος ἀκόμψως ἀποφαινόμενος παρέβαλε τὸ ὕφος αὐτοῦ πρὸς τὸ ὕφος ἀμαθοῦς ἐπιλοχίου. Ἀλλ' ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ παρίδῃ τις, ὅτι ὁ Θουκυδίδης ἦτο ὁ πρῶτος ὀνομαστὸς ἀττικὸς πεζὸς συγγραφεὺς καὶ ὅτι αὐτὸς πλέον τῶν μεταγενεστέρων εἶχε νὰ παλαίσῃ πρὸς τὴν ἀκαμψίαν τῆς γλωσσικῆς ὕλης[3]). Ὡσαύτως δὲ δὲν πρέπει καὶ τοῦτο νὰ παρίδωμεν, ὅτι ὁ Θουκυδίδης τὸ πλεῖστον τοῦ βίου διῆλθε μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν βαρβάρων καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἔλαβε καὶ αὐτὸς πεῖραν τῆς μεγάλης ἀναπτύξεως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου τῶν ἀττικῶν ποιητῶν καὶ ῥητόρων κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίας τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος[4]). Ἐξ ἑτέρου δὲ βεβαίως ἀνήκει εἰς αὐτὸν ἡ δόξα, ὅτι ἁπανταχοῦ, ὅπου ἦτο ἀναγκαῖον ὀξέως μὲν νὰ διορισθῶσιν αἱ ἔννοιαι, δι' ἀκριβῶν δὲ νὰ ἐξενε-

[1]) Nietzki, De Thucydideae elocutionis proprietate, Progr. Königsberg 1887.

[2]) Ὁ Cicer. Orat. 30 λέγει· ipsae illae contiones ita multas habent obscuras abditasque sententias, vix ut intellegantur. Παράβ. καὶ Cic. Brutus 83.

[3]) Ἀκαμψία τις παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ πολλαπλῇ χρήσει καὶ τῇ παραγωγῇ νέων ῥημάτων ἐξ ὀνομάτων, ἐν τῇ συχνῇ χρήσει τῆς γενικῆς τῆς ἀπαρεμφάτου εἰς δήλωσιν τῆς αἰτίας, ἐν τῇ χρήσει τοῦ οὐδετέρου τῶν ἐπιθέτων ἢ μετοχῶν μετὰ τοῦ ἄρθρου ἀντὶ τῶν ἀφῃρημένων.

[4]) Ἴδε Müller, Griech. Litt. II, 140 4ης ἐκδ. [μετάφρ. Κυπρ. Γαλάνη σελ. 819 κ. ἑ.].

χθῶσιν γλωσσικῶν ἐκφράσεων, ἐπετήδευσε ἔκτακτον σαφήνειαν καὶ ἀκολουθίαν, ὥστε κυρίως ἡ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τοσοῦτον θαυμαστῶς ἀναπτυχθεῖσα σύνταξις τῶν ἐγκλίσεων καὶ χρόνων, ἡ ὀξεῖα διάκρισις τῆς ὑποτακτικῆς καὶ εὐκτικῆς, τοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου κυρίως ἐκ τοῦ Θουκυδίδου ὡρμήθησαν [1]).

Οὕτω δ' ὁ Θουκυδίδης ἐπαξίως ἐτιμήθη οὐ μόνον διὰ τὸ βάθος τῶν διανοημάτων καὶ τὴν πολιτικὴν σύνεσιν, ἀλλὰ διὰ καὶ τὸ ἰδιόρρυθμον τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ τῆς διηγήσεως καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ὥστε ὁ μὲν Φίλιστος καὶ ὁ Σαλλούστιος καὶ ὁ Προκόπιος ἐζήλουν αὐτόν [2]), τοῦ δὲ Διονυσίου ἡ δυσμενὴς κρίσις προσέκρουε πρὸς τὴν τῶν ἀπείρων θαυμαστῶν, οἵτινες ἐθεώρουν τὸν Θουκυδίδην ὡς τὸν μέγιστον πάντων τῶν ἱστορικῶν [3]). Ἐκ τούτου ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἤρξαντο ὑπομνηματίζοντες καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ ὁ μὲν Δίδυμος συνέγραψε βίον, ὅστις πιθανῶς ἀπετέλει τὴν εἰσαγωγὴν ὑπομνήματος [4]), ὁ δὲ Νουμήνιος ἐφιλοπόνησεν ὑποθέσεις, ὁ δὲ Σαβῖνος καὶ ὁ Ἥρων ἐντοῖς χρόνοις τοῦ Ἀδριανοῦ ὑπομνήματα ἐκ ῥητορικῆς κυρίως ἀπόψεως [5]). Ἐκ τῶν μελετῶν δὲ τῶν ὑπομνηματιστῶν προέρχονται αἱ οὐχὶ σπάνιαι διασκευαί, ὡς αἱ ἠθικευόμεναι θεωρίαι ἐν III, 84, αἵτινες ὅμως καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν παλαιῶν ἠθικῶν ἠθετοῦντο ὡς νόθοι [6]). Ἐν τοῖς νεωτέροις δὲ χρόνοις ἤρξαντο κατανοοῦντες καὶ θαυμά-

[1]) Περὶ τούτων διέλαβε λαβοῦσα ὅμως ὑπ' ὄψει ἓν μόνον εἶδος προτάσεων ἡ δεσποινὶς Warren, Study of conjunctional temporal clauses in Thucydides, Berlin 1897.

[2]) Ὁμοίως ὑπὸ τῆς φύσεως πεπροικισμένος ἦτο ὁ μέγας Ῥωμαῖος ἱστορικὸς Τάκιτος, περὶ οὗ τῆς σχέσεως πρὸς τὸν Θουκυδίδην ἴδε Lehrs, Populäre Aufsätze 450 κ. ἑ. 2ας ἐκδόσεως.

[3]) Διονύσ. Περὶ τοῦ Θουκ. Χαρακτ. 2.

[4]) Meier, Opuscula II 61 καὶ M. Schmidt, Didymi fragmenta σελ. 334.

[5]) Doberenz, De Scholiis in Thucydidem, Halle 1876. E. Schwabe, Quaestiones de Thucyd. Scholiorum fontibus ἐν Leipziger Studien IV, 67 κ. ἑ., Altinger, De rhetoricis in orationes Thucyd. scholiis, München Progr. 1885. Ἀναφέρονται δ' ἐν τοῖς σχολίοις ὁ Ἀντυλλος, ὁ Ἀσκληπιάδης καὶ ὁ Φοιβάμμων (τῆς 4ης ἑκατονταετηρίδος).

[6]) Ἐπὶ πολὺ χωρεῖ ἐν τῇ ἀνερευνήσει διασκευῶν ὁ Müller-Strübing, Thucydid. Studien, Wien 1881, καθ' ὃν ὁλόκληρα κεφάλαια, ὡς τὰ πρὸ τῆς ἀναιρέσεως τῶν Λεσβίων III, 35-50, πρέπει νὰ ἀθετηθῶσιν ὡς μεταγενέστεραι προσθῆκαι.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ζοντες τὸν μέγαν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς πολιτικὸν οἱ λόγιοι ἰδίως ἐκείνου τοῦ ἔθνους, ὅπερ πρῶτον ἀνένηψε καὶ ἐπεδίωξεν ἐλεύθερον πολιτικὸν βίον, οἱ ἄγγλοι Χοββέσιος, Χουδσόνιος καὶ Οὐάσσιος.

Χειρόγραφα. Ὑπάρχουσι δύο οἰκογένειαι χειρογράφων, ὧν τὴν μὲν ἀντιπροσωπεύει ὁ Λαυρεντιανὸς 69, 2 τοῦ δεκάτου αἰῶνος (C) καὶ ὁ τοῦ Μονάχου ἢ Αὐγουστανὸς 430 (F), τὴν δ' ὁ Οὐατικανὸς 126 τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος (B). Ὅτι ὁ Βυζάντιος Στέφανος εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ἀκριβέστερόν τι κείμενον ἀποδεικνύει ὁ Niese ἐν Hermes 14, 423 κ. ἑξ. Εὑρέθη δὲ ὑπὸ τοῦ Hunt τῷ 1857 καὶ πάπυρός τις περιέχων ἐκ τοῦ τετάρτου βιβλίου τὰ κεφ. 36-41.

Σχόλια. Τὰ σχόλια, περὶ ὧν ἀνωτέρω § 239 ἐγένετο λόγος, περιέλαβεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει τοῦ Θουκ. 1846 ἐν Παρισ. ὁ F. Haase. Νέα δὲ σχόλια ἔκ τινος ἐν Πάτμῳ εὑρισκομένου χειρογράφου ἐξέδωκεν ὁ Σακκελίων ἐν τῇ Revue de Philol. 1877 σελ. 182-188.

Ἐκδόσεις. Edidit Poppo cum diversorum comment (Hudson, Wasse, Duker) Lipsiae 1821 κ. ἑ. εἰς 11 τόμ. Τοῦ αὐτοῦ editio minor ἐπεξειργασμένη ὑπὸ Stahl 1883 εἰς 4 τόμ. Göller, edit. 2 Lipsiae 1836 εἰς 2 τόμ. Κριτικὴν ἔκδοσιν ἐφιλοπόνησεν ὁ Imm. Bekker, Berlin 1821 εἰς 3 τόμ. Ὡσαύτως editio minor τοῦ αὐτοῦ μετὰ κριτικῶν σημειώσεων 1868. Haase Par. 1846 νεωτέρ. ἔκδ. 1868. rec. Hude, Lips. 1898. Herwerden recens. et annot. Lips. 1877 εἰς 5 τεύχη. Thucyd. l. I καὶ II ed. A. Schöne, Berol. 1874 μετὰ σχολίων καὶ κριτικῶν σημειώσεων.

Ἐκδόσεις μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Krüger 3ʹ ἔκδ. ἐν Βερολ. 1861, ὑπὸ Classen καὶ Steup ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Weidmann, ὑπὸ Böhme καὶ Widmann ἐν τῇ βιβλιοθ. τοῦ Teubner.

Λεξικά. Lexicon Thucydideum ed. Bétant, ἐν Γενεύῃ 1843. Index Thucydideus ὑπὸ von Essen, Berlin 1887. Γερμανικὴ μετάφρ. μεθ' ἁδρῶν σημειώσεων ὑπὸ Heilmann, Lemgo 1833.

[Ἀριστ. Π. Μισίου, ἐν Ἀθήναις 1878-1883 (πέντε τεύχη περιέχοντα τὰ πρῶτα πέντε βιβλία). Γρ. Βερναρδάκη, Σχόλια εἰς τὰς δημηγορίας τοῦ Θουκυδ. ἐν Ἀθ. ἔκδ. β' 1885. Α. Ῥουσοπούλου, Εἰσαγωγὴ εἰς Θουκυδ. ἐν Ἀθ. 1861. Ν. Γ. Δοσίου, Γυμνασιακὴ βιβλιοθήκη τεῦχ.

α' περιέχον προλεγόμενα εἰς Ὅμ. καὶ βιογραφίαν Θουκυδίδου καὶ εἰσαγωγὴν εἰς Θουκυδ., ἐν Γαλαξίῳ 1884. Πραγματεία περὶ τῆς Θουκυδ. ἱστορίας μετάφρ. ἐκ τοῦ Λατιν. ἐν Ἀθήναις 1865. Ἀ. Δ. Βορεάδου, Διορθωτικὰ εἰς τὰ παλαιὰ εἰς τὸν Θουκυδ. σχόλια ἐν Λειψίᾳ 1833].

Ξενοφῶν (περὶ τὸ 434 μέχρι που τοῦ 355) [1]).

240. Βίος. Ὁ Ξενοφῶν, ὃν οἵ τε ἱστορικοὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι εἰς τοὺς ἑαυτῶν καταλέγουσιν, ἦτο υἱὸς τοῦ Γρύλλου καὶ τῆς Διοδώρας καὶ κατήγετο ἐξ εὐπόρου καὶ εὐγενοῦς οἴκου τοῦ δήμου Ἐρχείας. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ δὲν παραδίδεται μὲν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ἀλλ' ὁ Κρύγερος ὁρμώμενος ἐκ τῆς παραδόσεως [2]), ὅτι ὁ Σωκράτης ἔσωσεν ἐν τῇ κατὰ Δήλιον μάχῃ τὸν ἀπὸ τοῦ ἵππου πεσόντα Ξενοφῶντα καὶ ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἔζησεν ἐνενήκοντα ἔτη [3]), ἔταξεν αὐτὸ εἰς τὸ 444. Ἀλλ', ἐπειδὴ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει φαίνεται ὢν ἔτι νέος [4]), ὁ Κόβητος (ἐν Nov. lect. 534 κ. ἑ.) ἀπέῤῥιψε τὴν παράδοσιν ἐκείνην τῆς σωτηρίας τοῦ μαθητοῦ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ὡς σκόπιμον πλάσμα καὶ διατείνεται συμφωνῶν καὶ πρὸς τὸν Ἀθήναιον (ἐν V, 216 d) παραδίδοντα ὅτι ὁ Ξενοφῶν τῷ 421 ἦτο παῖς ἔτι, ὅτι ἐγεννήθη τῷ 434 [5]). Ἐκ παιδικῆς δ' ἡλικίας ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Σωκράτους κατὰ παράδοξον μάλιστα τρόπον

[1]) Βίος ὑπὸ Διογ. Λαερτ. II, 48 - 59, πρὸς ὃν παραβαλλόμενον τὸ ἄρθρον τοῦ Σουΐδου οὐδὲν νέον περιέχει. Ὁ Διογένης ἀναφέρεται εἰς Δημήτριον τὸν Μάγνητα, ὃς ἤντλησε κυρίως τὴν ὕλην ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Δεινάρχου ὑπὲρ Αἰσχύλου, ἀπελευθέρου τινὸς Ξενοφῶντος τοῦ νεωτέρου· ἴδε Wilamowitz, Phil. Unters. IV, 330 - 335. Αἱ τῶν Σωκρατικῶν ἐπιστολαὶ 18 - 22 εἶναι πηγή, ἐξ ἧς μετὰ προσοχῆς πρέπει τις ν' ἀντλῇ. Krüger, De Xenophontis vita ἐν τοῖς Histor. - philologisch. Studien αὐτοῦ II, 262 κ. ἑ. F. Ranke, De Xenophontis vita et scriptis, Berl. 1851. Al. Croiset, Xenophon son caractère et son talent, Paris 1873. Roquette, De Xenophontis vita, Königsberg, Dissert. 1884 καὶ Stahl, ἐν Phil. Anzeiger 1886. Ed. Schwartz ἐν Rhein. Mus. 44, 163 κ. ἑ. Hartmann, Analecta Xenophontea, Leyden 1887. [Ἐ. Δ. Τσακαλώτου, Περὶ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως τοῦ Ξενοφῶντος ἐν τῷ Ἕλληνι Φιλολόγῳ 1871.]

[2]) Στράβ. IX, 403. Διογ. Λαέρτ. II, 22.

[3]) Λουκ. Μακροβ. 21 [τόμ. 3. σελ. 199].

[4]) Παράβ. ἰδίως Ξεν. Κύρ. Ἀναβ. III, 1, 14 καὶ 25 καὶ VI, 4. 25.

[5]) Ὁ Hartmann, Analecta Xenoph. ἀποδέχεται τὸ 425 ὡς ἔτος τῆς γεννήσεως.

προκληθεὶς ὑπ' αὐτοῦ. Διότι, ὡς λέγεται, ἀπηντήθησάν ποτε ἐν στενωπῷ καὶ ὁ Σωκράτης διατείνας τὴν βακτηρίαν ἐκώλυσεν αὐτὸν νὰ παρέλθῃ καὶ ἠρώτησε μεταξὺ ἄλλων καὶ « ποῦ καλοὶ κἀγαθοὶ γίνονται ἄνθρωποι »· ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνος ἠπόρει, « ἔπου τοίνυν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ μάνθανε » [1]). Ἀλλ', ὅσον θερμῶς καὶ ἂν διετέλει ἀγαπῶν τὸν φιλόσοφον διδάσκαλον, ἠσθάνετο ὅμως ὁ Ξενοφῶν μείζονα κλίσιν πρὸς τὸν πρακτικὸν βίον καὶ ἐκ τούτου, μεσιτεύσαντος τοῦ φίλου αὐτοῦ Προξένου, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Κύρου τοῦ νεωτέρου [2]). Ὅτε δ' ὁ μὲν Κῦρος ἀπέθανεν ἐν τῇ παρὰ τὰ Κούναξα μάχῃ, οἱ δ' ἕλληνες στρατηγοὶ ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐκλεγεὶς αὐτὸς στρατηγὸς διηύθυνε μετὰ θαυμαστῆς συνέσεως καὶ ἀταραξίας τὰ τῆς καταβάσεως τῶν μυρίων διὰ τῆς ἐχθρικῆς χώρας. Ἀφικόμενος δ' εἰς Ἑλλήσποντον οὐ μόνον τοὺς σωθέντας προέτρεψε νὰ καταταχθῶσιν εἰς τὴν στρατιὰν τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες εἶχον ἤδη ἐπιληφθῇ τῆς ἐλευθερώσεως τῶν ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ περσικοῦ ζυγοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐπείσθη ἐκ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων νὰ στρατεύσῃ μετὰ τοῦ Ἀγησιλάου ἐπὶ τοὺς ἐν Ἑλλάδι πολεμίους τῶν Σπαρτιατῶν καὶ μετέσχεν ἂν καὶ οὐχὶ ὡς μαχητὴς τῆς ἐν Κορωνείᾳ μάχης (394) κατὰ τῶν συμμαχησάντων μετὰ τῶν Ἀθηναίων Θηβαίων. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τῆς συμμαχίας ταύτης μετὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος οἱ μὲν Ἀθηναῖοι ἐδίωξαν αὐτὸν ὡς προδότην [3]), οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι ἐπανορθοῦντες τὴν ἀπὸ τῆς φυγῆς βλάβην, διότι

[1]) Διογ. II, 48.

[2]) Ἀναβάσ. III, 1, 4 κ. ἑ. Κατὰ τὸν Φιλόστρ. ἐν Βίοις σοφ. I, 12 ἤκουσε τοῦ Προξένου, τοῦ ἀρχαίου ξένου, ὡς ἀποκαλεῖ αὐτόν, ἐν Βοιωτίᾳ ὡς αἰχμάλωτος, ὅπερ φαίνεται ὂν συμπλήρωμα τοῦ ἀνεκδότου περὶ τῆς κατὰ Δήλιον μάχης.

[3]) Ἀγνοοῦμεν τὸ ἔτος τῆς ἐξορίας. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Παυσανίαν ἐν V, 6, 3 καὶ Δίωνα τὸν Χρυσόστ. ἐν λόγῳ VIII [Διογ. ἢ περὶ ἀρετῆς τόμ. I σελ. 143 ἐκδ. Dind] καὶ Διογ. τὸν Λαέρτ. ἐν II, 51 κατέγνωσαν οἱ Ἀθηναῖοι φυγὴν αὐτοῦ ὡς μετασχόντος τῆς Κύρου τοῦ ἐχθροῦ τῶν Ἀθηναίων στρατείας. Ἴσως δ' εἰς τοῦτο ἀνεφέρετο καὶ τὸ ψήφισμα, ὅπερ κατὰ Διογ. II, 59 ὁ Εὔδουλος εἰσήνεγκεν. Βεβαίως ὅμως οὔτε κατὰ τὴν ἐκστρατείαν οὔτε εὐθὺς μετ' αὐτὴν ἐπῆλθεν ἡ ἐξορία, ὡς καταφαίνεται ἀριδήλως ἐκ τῶν χωρίων V, 3, 6 κ. ἑ. καὶ VII, 7, 57 τῆς Ἀναβάσεως.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

βεβαίως φεύγων ἀπώλεσε καὶ τὰ ἐν τῇ Ἀττικῇ κτήματα αὐτοῦ, ἔδοσαν αὐτῷ ἀποτεμόντες τῆς Ἠλείας χωρίον παρὰ τῷ Σκιλλοῦντι [1]). Ἐνταῦθα δ' ἔζη ἐν εἰρηνικῇ ἠρεμίᾳ μετὰ τῆς γυναικὸς Φιλησίας καὶ τῶν δύο υἱῶν, τοῦ Γρύλλου καὶ Διοδώρου, ἀφιερωμένος εἰς συγγραφικὰ ἔργα καὶ τὴν ἡδονὴν τοῦ ἀγροτικοῦ βίου, ἕως οὗ ἀπεσόβησαν αὐτοῦ τὴν ἡσυχίαν οἱ πόλεμοι τῶν Θηβαίων πρὸ τοὺς Λακεδαιμονίους. Μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις δὲ μάχην διωχθεὶς ἀπὸ τοῦ Σκιλλοῦντος (370) μόλις πως ἐσώθη καταφυγὼν εἰς Κόρινθον, ὅθεν ἤρξατο αὖθις φιλικῶς ἐπικοινωνῶν πρὸς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ, οἵτινες ὡς σύμμαχοι τότε τῶν Λακεδαιμονίων συνέπραττον μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν Θηβῶν. Τότε δὲ καθηρέθη τέλεον τὸ ψήφισμα [2]) καὶ αὐτὸς μὲν δὲν μετέσχε τοῦ πολέμου, κατέταξεν ὅμως εἰς τὸ ἱππικὸν τῶν Ἀθηνῶν ἀμφοτέρους τοὺς υἱούς, ὧν ὁ Γρύλλος ἔπεσεν ἐν Μαντινείᾳ (362) ἡρωϊκῶς μαχόμενος (362) [3]). Ἔζησε δὲ αὐτὸς ἔτη τινὰ ἔτι καὶ βεβαίως ἀπέθανε πάντως μὲν μετὰ τὸ 359, εἰς ὃ ἔτος πίπτει ἡ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς (VI, 4, 36) μνημονευομένη δολοφονία τοῦ τυράννου τῶν Φερῶν Ἀλεξάνδρου [4]), πιθανῶς δὲ μετὰ τὸ 355, ἂν ὀρθῶς ἀποδίδεται εἰς αὐτὸν ἡ περὶ Πόρων ἢ Προσόδων συγγραφή. Ἂν δ', ὡς ὁ Διογένης (II 56) ἀναγράφει, ἐν Κορίνθῳ ἀπέθανε,

[1]) Περιγραφὴν ἀνάγνωθι ἐν Ἀναβ. V, 3, 7 κ. ἑ. Παράβ. καὶ Παυσ. V, 6, 5. [Ἴδε περὶ τοῦ κτήματος τοῦ Ξενοφ. Ἀθηναίου τόμον 9 σελ. 161.]

[2]) Κατὰ τὸν Ἴστρον παρὰ Διογένει II, 59 αὐτὸς ὁ τὸ τῆς φυγῆς ψήφισμα εἰσενεγκὼν Εὔβουλος εἰσήνεγκε καὶ τὸ τῆς καθόδου. Ὁ Cobet, Nov. lect. 757 κ. ἑ. διαμφισβητεῖ περὶ τοῦ πράγματος αὐτοῦ καὶ οὐχὶ μόνον περὶ τοῦ εἰσενεγκόντος τὸ ψήφισμα.

[3]) Ὁ Διογ. II, 54 διηγεῖται τὸ ὡραῖον ἀνέκδοτον τῆς ἀγγελίας τοῦ θανάτου οὕτω· « τηνικαῦτα δὲ καὶ τὸν Ξενοφῶντά φασι θύειν ἐστεμμένον. Ἀπαγγελθέντος δ' αὐτῷ τοῦ θανάτου ἀποστεφανώσασθαι· ἔπειτα μαθόντα, ὅτι γενναίως, πάλιν ἐπιθέσθαι τὸν στέφανον. Ἔνιοι δ' οὐδὲ δακρῦσαι φασὶν αὐτόν. Ἀλλὰ γάρ, εἰπεῖν, ἤδειν θνητὸν γεγεννηκώς. Φησὶ δὲ Ἀριστοτέλης, ὅτι ἐγκώμια καὶ ἐπιτάφιον Γρύλλου μυρίοι ὅσοι συγγράψειαν, τὸ μέρος καὶ τῷ πατρὶ χαριζόμενοι.» Κατὰ τὸν Παυσανίαν ἐν I, 22, 4 ἔλεγόν τινες, ὅτι αἱ παρὰ τοῖς Προπυλαίοις εἰκόνες τῶν ἱππέων ἦσαν τῶν παίδων τοῦ Ξενοφῶντος, ὧν ἀντίτυπα ἵστανται νῦν ἐν Ῥώμῃ πρὸ τῶν ἐπὶ τοῦ Monte Cavallo ἀνακτόρων.

[4]) Ὁ Διόδ. ἐν XVI, 14 τάττει τὴν δολοφονίαν τοῦ τυράννου εἰς τὸ ἔτος 357, ἀλλ' ἴδε Schäfer, Demosthenes und seine Zeit I, 133 σημ. 2.

НБОНУ ім. Н.І. Макарова

τότε φαίνεται, ὅτι, καίπερ καθαιρεθέντος τοῦ ψηφίσματος τῆς φυγῆς, δὲν ἐπανῆλθεν ὅμως πλέον εἰς Ἀθήνας.

241. Χαρακτήρ, συγγραφική. Ὁ Ξενοφῶν ἀποκαλεῖται ὑπὸ τοῦ βιογράφου Διογένους (ἐν II, 48) «ἀνὴρ εὐδαίμων τε καὶ εὐειδέστατος εἰς ὑπερβολὴν καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ τύπος τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ὑψίστης τῶν ἀρετῶν ὑμνουμένης καλοκἀγαθίας, διότι συνήνου ἐν αὐτῷ ἁρμονικώτατα σωματικὴν εὐμορφίαν καὶ ψυχικὴν εὐφυΐαν. Καὶ ἔμπλεως μὲν ὢν φιλοπραγμοσύνης ἀπηξίου καθ' ἑαυτὸν νὰ μελετᾷ καὶ νὰ κατατρίβῃ τὸν χρόνον περὶ ξηρὰς θεωρίας. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐστερεῖτο δημιουργικῆς ἰδιοφυΐας, δι' ἧς νὰ αἴρηται καὶ ἐν τῷ διανοεῖσθαι καὶ ἐν τῷ πράττειν εἰς ὑψηλόν τι ἰδανικόν. Κηλὶς δὲ μέλαινα τοῦ βίου αὐτοῦ ἦτο ἡ ἔλλειψις φιλοπατρίας. Καὶ εἶχε μὲν τοῦτο κοινὸν καὶ πρὸς τὸν Πλάτωνα καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους Σωκρατικούς, ὅτι ἀπηχθάνετο μὲν τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἀθηναίων, ἠγάπα δὲ τὴν ἀριστοκρατικὴν Λακεδαίμονα, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν προέβη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ταχθῇ εἰς τὰς τάξεις τῶν πολεμίων τῆς πατρίδος. Διὰ τοῦτο δὲ μετ' ἀγανακτήσεως γερμανός τις φιλόπατρις ἀνήρ, ὁ Νειβοῦρος [1]), ἀπεκάλεσεν αὐτὸν τὸν μάλιστα ἔκφυλον υἱόν, ὃν ποτε χώρα τις ἐξέβρασεν. Ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς δ' αὐτοῦ πεποιθήσεσιν ἦτο, ἀπίστευτον ὅσον, τυφλῶς προσκεκολλημένος εἰς τὰ παλαιὰ καὶ παραδεδομένα καὶ τοσοῦτον ἐπίστευεν εἰς τὰς θυσίας καὶ τὴν μαντικὴν δύναμιν τῶν μάντεων, ὥστε ἐφαίνετο δεισιδαίμων ὅσον ὁ κοινὸς ὄχλος. Ἀλλὰ τοῦτο δὴ συνετέλεσε σπουδαίως βραδύτερον, ὅτε ἐν τοῖς χρόνοις τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων ἤρξατο καταλαμβάνουσα τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων μυστική τις τάσις, εἰς ἐξύψωσιν τῆς δόξης αὐτοῦ. Ἐν τούτοις τὴν μεγίστην αὐτοῦ δόξαν ὤφειλεν εἰς τὸ μαγικὸν κάλλος τῆς γλώσσης αὐτοῦ, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἄνθος τῆς ἀτθίδος [2]),

[1]) Niebuhr, kleine Schriften I. 467.

[2]) Κατὰ τὸν Σουΐδαν ἔγραψαν περὶ αὐτοῦ ὁ Ἁρποκρατίων Περὶ τῶν παρὰ Ξενοφῶντι συντάξεων, ὁ Ἥρων, ὁ Ζήνων, ὁ Μητροφάνης, ὁ Θέων καὶ ὁ Τι

ἂν καὶ διέφερεν ἔν τισι, ἰδίως ἐν τῷ θησαυρῷ τῶν λέξεων, πολλαχῶς τῆς τῶν ἄλλων ἀττικῶν [1]). Ἐκαλεῖτο δ' ἀττικὴ μέλισσα [2]) καὶ ἐλέγετο, ὅτι ἐπὶ τῶν χειλέων αὐτοῦ ἐκαθέσθη ἡ θεὰ Πειθώ [3]). Πολλοῦ δὲ ἐπαίνου ἄξια εἶναι τὸ στρογγύλον καὶ διαυγὲς τῶν προτάσεων, αἴτινες εἶναι τὸ κάτοπτρον τῆς διαυγείας καὶ ἁπλότητος καὶ ἀκριβείας τῆς διανοίας αὐτοῦ [4]) καὶ ἀπετέλουν τὴν ἀφελῆ καὶ ἀνεπιτήδευτον ἐκείνην χάριν, τὴν jucunditam inaffectatam, ἣν δικαίως ἐξαίρει ὁ Κοϊντιλιανὸς (ἐν X, I, 82) πραγματευόμενος περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου αὐτοῦ [5]). Κατέλιπε δὲ κατὰ Διογένην (ἐν II, 56) περὶ τὰ 40 βιβλία (οὐχὶ συγγραφάς) [6]), ὥστε πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀριθμούμενα συγγράμματα περιῆλθον σῶα εἰς ἡμᾶς [7]) καὶ δὴ καί τινα νόθα ἐν αὐτοῖς. Τῶν συγγραμμάτων δὲ τούτων τὰ μὲν πλεῖστα εἶναι ἱστορικά, ἄλλα δὲ φιλοσοφικά, ἄλλα δ' ἀνήκουσιν εἰς τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν καὶ ἄλλα εἰς τὰ τακτικά. Θὰ πραγματευθῶμεν δὲ πρῶτον περὶ τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἂν καὶ σκοπιμώτερον θὰ ἦτο δι' ἄλλους λόγους νὰ ὁρμηθῶμεν ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν, μόνον διότι ἐν τῷ περὶ τῆς ἱστοριογραφίας κεφαλαίῳ πραγματευόμεθα περὶ αὐτοῦ.

βέριος. Καὶ ὁ Λογγῖνος δὲ ἐν τῇ εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένῃ συγγραφῇ Περὶ ὕψους 8 [Rhet. gr. ed. Spengel I, 252] λέγει, ὅτι ἔγραψε καὶ αὐτὸς περὶ τοῦ Ξενοφῶντος, «ὡς καὶ ἐν τοῖς περὶ Ξενοφῶντος ὡρισάμεθα».

[1]) Καὶ αὐτοὶ οἱ παλαιοὶ εὕρισκον διαφορὰς ἀπὸ τῆς αὐστηρᾶς ἀτθίδος· ἴδε Ἑλλάδιον παρὰ Φωτίῳ, κεφ. 533 b, 25, ὃς ψέγει τὴν αἰτιατικὴν νομεῖς ἀντὶ τῆς νομέας κειμένην. Ἄλλα ἀποδεικνύει ὁ Rutherford, The new Phrynichus σελ. 161 κ. ἑ.

[2]) Σουΐδας ἐν λ. Ξενοφῶντι.

[3]) Cicer. Orat. 32 καὶ 62 Διογ. Λαέρτ. II, 57. Tacit. Dialog. 31.

[4]) Παράβ. Διονύσιον ἐν Ἐπιστολῇ πρὸς Πομπήϊον 4, ἐν ᾗ λέγει· «Ξενοφῶν Ἡροδότου ζηλωτὴς ἐγένετο κατ' ἀμφοτέρους τοὺς χαρακτῆρας τόν τε πραγματικὸν καὶ τὸν λεκτικόν.

[5]) Ὅτι δὲ δὲν κατεφρόνει καὶ τῆς ῥητορικῆς, ἀποδεικνύει ὁ H. Schacht, De Xenophontis Studiis rhetoricis, Dissert. Berol. 1890.

[6]) Τὰ σωζόμενα συγγράμματα ὁμοῦ λαμβανόμενα ἀποτελοῦσι 37 βιβλία, ἤ, ἂν ἀποδεχθῶμεν τὴν εἰς 9 βιβλία διαίρεσιν τῶν Ἑλληνικῶν, 39. Ἐκ τούτου δὲ τοῦ ἀριθμοῦ κατὰ Wachsmuth ἐν Rhein. Mus. 34, 334 ὁρμᾶται ὁ Διογένης.

[7]) Δὲν περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἡ ὑπὸ τοῦ Στοβαίου ἐν Ἀνθολογίῳ 88, 14 μνημονευομένη συγγραφὴ περὶ Θεόγνιδος, ἧς τὸ γνήσιον ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ νεωστὶ ὁ Immisch, Xenophon über Theognis ἐν ταῖς Comment. Ribbeckianae 71 - 98.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

242. Κύρου Ἀνάβασις ἐν βιβλίοις 7 [1]). Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὠνομάσθη μὲν ἐκ τοῦ πρώτου μικροτέρου μέρους (I, 1-6), ἐν ᾧ περιγράφεται ἡ πορεία τοῦ Κύρου ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας [2]), ἀλλὰ κυρίαν ὑπόθεσιν ἔχει τὴν μετὰ τὴν μάχην παρὰ τὰ Κούναξα κατάβασιν τῶν μυρίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ξενοφῶντος. Ἡ τόλμη δὲ καὶ ἡ μετὰ δεξιότητος κατόρθωσις τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου, πρὸς ὃ παρέβαλον τὴν ὑποχώρησιν τοῦ στρατηγοῦ Μορὼ διὰ τῶν στενῶν παρόδων τοῦ μέλανος δρυμοῦ (Σβαρτσβάλδου) τῷ 1796, ἀποτελοῦσι τὸ ἐπαγωγότατον μέρος τοῦ ὅλου ἔργου. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν δ' ἔργων τῶν ἀρχαίων μόνον τὰ ὑπομνήματα τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος περὶ τοῦ γαλατικοῦ πολέμου δύνανται ν' ἀμιλλῶνται πρὸς τὴν Ἀνάβασιν τοῦ Ξενοφῶντος. Διηγεῖται δὲ τὰ γενόμενα ὁ Ξενοφῶν ὡς βραδύτερον καὶ ὁ Καῖσαρ οὕτως, ὥστε περὶ ἑαυτοῦ μόνον ὡς περὶ τρίτου προσώπου ὁμιλεῖ [3]), ἵνα οὕτως ἀποδείξῃ τὴν διήγησιν ὅλως ὡς ὑπὸ ξένου πρὸς τὰ πράγματα γιγνομένην. Ἐκ τούτου ἐνίοτε ὡς ἐν I, 8, 18 καὶ V, 4, 34 [4]) ἐπάγεται γνώμην τινα προτάσσων τὸ λέγουσί τινες, ἐν ᾧ κυρίως πρόκειται περὶ παρατηρήσεως ὑπ' αὐτοῦ τούτου γενομένης. Ἐκ τούτου δὲ τεκμαιρόμεθα, ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐκδοὺς τὸ ἔργον οὐκ ὠνόμασε τὸν συγγραφέα. Ἀλλ' ἐν τούτοις φαίνεται παράδοξον, ὅτι ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τῶν Ἑλληνικῶν (ἐν κεφ. 1, 2) ἄλλον τινὰ ὑποδεικνύει ὡς συγγραφέα τῆς Ἀναβάσεως, Θεμιστογένη τὸν Συρακούσιον. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι

[1]) Ἡ εἰς βιβλία διαίρεσις προέρχεται ἐκ μεταγενεστέρας χειρός, ἐξ ἧς καὶ αἱ ἐν ἀρχῇ ἑκάστου βιβλίου εἰσαγωγαί, ἐν αἷς δηλοῦται τὸ περιεχόμενον. Παράβ. Birt, Ant. Buch. 464 κ. ἑ. Ὁ Ἀρριανὸς βεβαίως δὲν εὗρεν ἐν τῷ ἀντιτύπῳ, ὅπερ ἐκέκτητο, τὰς εἰσαγωγικὰς ἐκείνας παρενθήκας, διότι ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ Ἀναβάσει ἄρχεται ἑκάστου βιβλίου ἄνευ τινὸς εἰσαγωγῆς.

[2]) Ἐπειδὴ χαλαρῶς συνδέεται τὸ πρῶτον βιβλίον πρὸς τὰ ἑπόμενα, ὁ Osberger ἐν Προγράμματι ἐκδοθέντι τῷ 1896 ἐν Speier ἀποδέχεται, ὅτι ποτὲ αὐθυπόστατον ἦτο τοῦτο.

[3]) Μόνον ἐν τῷ νόθῳ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τοῦ VII, 8, 25 ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον πρόσωπον ἐπήλθομεν.

[4]) Ὁ Κόβετος καὶ ἄλλοι κριτικοὶ ἀμφιβάλλουσι περὶ τῆς γνησιότητος τῶν δύο πρώτων χωρίων καὶ ἔχουσιν ἴσως δίκαιον. Τὸ δὲ λέγεται ἐν II, 2, 6 δὲν φαίνεται παράδοξον.

τὸ ἄριστον καὶ ἐπαγωγότατον τῶν συγγραμμάτων ἐξέδωκεν οὐχὶ μόνον ἀνωνύμως, ἀλλὰ δὴ ψευδωνύμως. Διότι, ὅτι τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἐπραγματεύθη πλὴν τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τοῦ Στυμφαλίου Σοφαινέτου, οὗ τὴν Ἀνάβασιν τετράκις μνημονεύει ὁ γεωγράφος Στέφανος ὁ Βυζάντιος [1]), καὶ ὁ Θεμιστογένης [2]) ἰδίᾳ, τοῦτο δὲν φαίνεται πιστευτὸν καί, ὡς ἐκ τοῦ Πλουτάρχου, καὶ τοῦ Τζέτζου καταφαίνεται, οἱ παλαιοὶ ὡς βέβαιον ἀπεδέχοντο, ὅτι ὑπὸ ψευδεῖ ὀνόματι ἐξεδόθη τὸ ἔργον [3]).

Συνεγράφη δ' ἡ Ἀνάβασις βεβαίως, ὅτε ὁ Ξενοφῶν ἐγκατασταθεὶς ἐν Σκιλλοῦντι εἶχε σχολὴν πρὸς φιλολογικὰ ἔργα, ὡς τοῦτο πιθανὸν καθιστᾷ καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ χωρίου ἐν V, 3, 9 [4]). Νεώτερός τις μάλιστα κριτικός [5]) ἐνόμιζεν, ὅτι ὤφειλε νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐν Σκιλλοῦντι ἑορτῆς παρατατικῶν ἐποίει θυσίαν, μετεῖχον τῆς ἑορτῆς, ὅτι ἤδη εἶχεν ἐγκαταλίπῃ ὁ Ξενοφῶν τὸν Σκιλλοῦντα, ὅτε συνέγραφε τὸ ἔργον. Ἀλλὰ τοιοῦτόν τι συμπέρασμα δὲν φαίνεται ἀναγκαῖον καὶ τὸ μνημονευθὲν χωρίον ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ὡς καὶ ἡ νεανικὴ ζωηρότης

[1]) Στέφ. Βυζ. ἐν τοῖς περὶ Καρδούχων, Ταόχων, Φύσκων, Χαρμάνδης. Τὸν Σοφαίνετον ὡς ἴσως καὶ τὸν Κτησίαν φαίνεται ὅτι ἐπωφελήθη διὰ τοῦ Ἐφόρου ὁ Διόδωρος ἐν XIV, 19 - 31 ἐν ἐκείνοις, ἅτινα διαφέρουσι τῶν τοῦ Ξενοφῶντος.

[2]) Τῆς ἐναντίας γνώμης ὑπερμαχεῖ ὁ Schenkl, Xenophontische Studien ἐν Sitzungsber. der Wiener Akademie 1868, ἐν σελ. 625 κ. ἑ. Ὁ Σουΐδας λέγει περὶ τοῦ Θεμιστογένους, ὅτι ἔγραψε καὶ ἄλλα τινα περὶ τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος. Βεβαίως δ' ὁ χαρακτὴρ τοῦ λόγου ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ περιελθοῦσα εἰς ἡμᾶς Ἀνάβασις ἀναμφισβητήτως συνεγράφη ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος.

[3]) Πλούτ. ἐν Πότερ. Ἀθ. κατὰ πολ. ἢ σοφ. ἐνδοξότ. 1 [τόμ. 2 σελ. 456 ἐκδ. Βερν.] Τζέτζ. Χιλ. VII, 930. Σκοτεινὸν πάντοτε παραμένει τὸ ἐν Ἀναβ. II, 6, 4 ἄλλῃ γέγραπται περὶ πράγματος, περὶ οὗ οὐδαμοῦ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἔγραψέ τι ὁ Ξενοφῶν.

[4]) Ὅλως ἀξιόπιστος δὲν εἶναι ὁ συλλογισμὸς οὗτος, διότι δυνατὸν εἶναι, ὡς ὁ Bergk, Grech. Litt. IV, 313 ἀπεδέχεται, νὰ προσετέθη τὸ περὶ Σκυλλοῦντος ἐκεῖνο χωρίον, καθ' ὃν τρόπον καὶ ὁ ἐπίλογος τῆς Κύρου Παιδείας, βραδύτερον κατά τινα νέαν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου. Ἄξιον λόγου εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐν I, 8, 26 ἀναφέρεται εἰς τὴν τοῦ Κτησίου περσικὴν ἱστορίαν, ἥτις βεβαίως ἐξεδόθη μετὰ τὸ 398.

[5]) Schnkl ἔνθ' ἀνωτέρω.

τῆς διηγήσεως ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ Ἀνάβασις ἀνήκει εἰς τὰ πρωϊμώτατα ἔργα τοῦ συγγραφέως.

243. Κύρου παιδεία. Ἡ εἰς 8 βιβλία διηρημένη Κύρου Παιδεία εἶναι εἶδός τι ἱστορικῆς, ὡρισμένον σκοπὸν ἐπιδιωκούσης μυθιστορίας, ἐν ᾗ προβάλλεται Κῦρος ὁ πρεσβύτερος ὡς παράδειγμα χρηστοῦ βασιλέως. Τοσοῦτον δ' ἀφίσταται τῆς ἀληθείας, ὥστε παραποιεῖ γεγονότα εἰς πάντας γνωστὰ ἄλλοθεν[1]). Οὕτως ἐν ᾧ ὁ Κῦρος, ὡς πάντες ἐκ τοῦ Ἡροδότου ἐμάθομεν (I, 214), ἀποθνήσκει βιαίως μαχόμενος πρὸς τοὺς Μασσαγέτας, κατὰ τὸν Ξενοφῶντα (ἐν Κύρ. Παιδ. VIII, 7) ἤρεμος μεταβαίνει ἀπὸ τῆς ζωῆς εἰς τὸν θάνατον θύσας πρότερον εἰς τοὺς θεοὺς καὶ συγκινητικώτατα ἀποχαιρετίσας διὰ μακροῦ λόγου τὰ τέκνα καὶ τοὺς φίλους[2]). Ἔπειτα, ἐπειδὴ ἐν ἑκάστῃ μυθιστορίᾳ ἀναγκαῖα εἶναι καὶ ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἔρως, ἐνέπλεξε καὶ ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν διήγησιν αὐτοῦ τὴν εὐγενῆ μορφὴν τῆς Πανθείας, ἥτις καὶ ὡς αἰχμάλωτος ἐμμένει πιστὴ εἰς τὸν σύζυγον Ἀβραδάτην καὶ συγκινητικώτατα ἀποχαιρετίζει αὐτὸν ἀπερχόμενον εἰς τὸν πόλεμον VI, 4) καὶ ἐπὶ τέλους ἀποθνήσκει ἐπὶ τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ (VII, (3). Καὶ κατὰ μὲν τὴν ἐπιγραφὴν ἀνεμένομεν νὰ μάθωμεν μόνον, πῶς ἐπαιδεύθη ὁ Κῦρος, ἀλλὰ τὸ ἔργον ἀφηγεῖται σύμπαντα τὸν βίον τοῦ βασιλέως ἐκείνου. Ἡ ἐπιγραφὴ ἄρα ὑποδεικνύει ἐξ ὑπαρχῆς τὸν σκοπόν, εἰς ὃν τὸ βιβλίον τείνει, ὅτι δῆλα δὴ τὰ κατορθώματα καὶ ἡ εὐπραγία τοῦ βασιλέως καὶ αἱ χρησταὶ ἀρχαί, εἰς ἃς ἐστηρίζετο ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, εἶχον τὴν ῥίζαν ἐν τῇ ὀρθῇ παιδείᾳ[3]).

[1]) Καὶ ἄνευ ἀποχρώντος λόγου διαστρέφει ὁ Ξενοφῶν τὰ γεγονότα, ὡς ἐν I, 1, 4 καὶ VIII, 6, 20, ἐν οἷς διατείνεται, ὅτι ὁ Κῦρος ἐπῆρξε τῆς Αἰγύπτου, ἐν ᾧ βεβαίως ὁ Καμβύσης ὑπέταξε τὴν Λιβυπτον.

[2]) Ἤδη ὁ Κικέρων ἐν epist. ad Quint. I, 1, 8 λέγει· Cyrus ille a Xenophonte non ad historiae fidem scriptus, sed ad effigiem justi imperii. Παράβ. Διονυσ. Ἐπιστ. πρὸς Πομπ. 4 «Κύρου παιδείαν, εἰκόνα βασιλέως ἀγαθοῦ καὶ εὐδαίμονος».

[3]) Κύρ. Παιδ. I, 1, 6 «ποίᾳ τινὶ παιδείᾳ παιδευθεὶς τοσοῦτον διήνεγκεν εἰς τὸ ἄρχειν ἀνθρώπων» Ῥοπὴν δ' εἰς τὸ ὄνομα ἔσχε καὶ ἐν ταύτῃ τῇ συγγραφῇ ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀναβάσει τοῦτο, ὅτι ἡ ἀφήγησις ἄρχεται ἀπὸ τῆς παιδείας τοῦ Κύρου. Παράβ. καὶ Νικολάου Δαμασκηνοῦ § 467.

Τὸ ὅλον δ' εἶναι ἐγκώμιον τῆς ἀπολύτου μοναρχίας, ἥτις ἐρείδεται μὲν εἰς τὴν χρηστότητα τοῦ ἄρχοντος, δὲν ἀνέχεται ὅμως τὴν ἐλευθέραν τῶν ἄλλων μελῶν συμμετοχὴν τῶν τῆς πολιτείας, ὅπερ κυρίως ἀπετέλει τὸ ἰδανικὸν πολιτείας κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων. Ἡ ἐπίνοια δὲ τῆς ἀποδείξεως τοῦ Κύρου ὡς τοῦ ἰδανικοῦ χρηστοῦ ἄρχοντος δὲν ἐπῆλθεν ἴσως εἰς τὸν νοῦν τοῦ Ξενοφῶντος τὸ πρῶτον. Διότι, ὡς ἐκ τοῦ Διογένους μανθάνομεν (VI, 16), καὶ ὁ σωκρατικὸς Ἀντισθένης εἶχε γράψῃ διάλογον, οὗ ἡ ἐπιγραφὴ ἦτο Κῦρος ἢ περὶ βασιλείας, ἂν καὶ δὲν δυνάμεθα ἀληθῶς νὰ ὁρίσωμεν, πότερον τῶν ἔργων ἐγράφη πρότερον, διότι δὴ δὲν εἶναι βέβαιον, πότε συνεγράφη ἡ Κύρου παιδεία. Καὶ ὁ μὲν ἐπίλογος VIII, 8, ἐν ᾧ καταφαίνεται, ὁπόσον διεφθαρμένοι ἦσαν οἱ τότε Πέρσαι καὶ ὁπόσον ἀφίσταντο τῆς παλαιᾶς παιδείας, ἐγράφη πάντως οὐχὶ πρὸ τοῦ 364[1]). Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν ὀνομαστῶν κριτικῶν κηρύττουσιν αὐτὸν νόθον καὶ πάντως, ὡς φαίνεται, προσετέθη βραδύτερον εἴτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ξενοφῶντος εἴτε ὑπ' ἄλλου τινός[2]). Ἡ δὲ παράδοσις τοῦ Γελλίου (ἐν Ἀττ. νυκτ. XIV, 3), ὅτι ὁ Ξενοφῶν γράψας τὴν Κύρου παιδείαν ἠθέλησε νὰ παράσχῃ ἔργον τι ἀντίρροπον μείζονός τινος, τότε τὸ πρῶτον ἐκ δοθέντος μέρους τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος, προϋποτίθεται, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Ξενοφῶντος συνεγράφη πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς ὅλης εἰς ἡμᾶς περιελθούσης πολιτείας τοῦ Πλάτωνος.

244. Ἑλληνικά. Τὰ δ' Ἑλληνικὰ εἰς 7 διῃρημένα βιβλία[3]) περιλαμβάνουσι τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ 411 μέχρι τοῦ

[1]) Εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀρταξέρξου II (ἀποθανόντος τῷ 362) τάττει ὁ Διόδωρος ἐν XV, 92 τὰς ἐν τῷ ἐπιλόγῳ ἐκείνῳ μνημονευομένας ὠμότητας τοῦ Ῥεομίθρου.

[2]) Νόθον ἀποδεικνύουσι τὸν ἐπίλογον ὁ Valckenaer καὶ ὁ F. A. Wolf. Ἴδε Schenkl ἐν Jahrb. für Phil. 1861 σελ. 540 κ. ἑ. Ὁ δὲ Beckhaus ἐν Zeitschrift für Gymnas. XXVI, 226 κ. ἑ. ἀποδίδει τὸν ἐπίλογον εἰς τὸν νέον Ξενοφῶντα, ὡς καὶ ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 312. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ὅμοιον ἐπίλογον ἔχει καὶ ἡ Λακεδαιμονίων πολιτεία, περὶ ἧς ἴδε § 248.

[3]) Ὑπῆρχε καὶ ἔκδοσις εἰς 9 βιβλία διῃρημένη, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Schäfer ἐν Jahrb. für Phil. 1870 σελ. 527 τεκμαιρόμενος ἐκ τῶν παραπομπῶν τοῦ Ἀρποκρατίωνος.

362, ἤτοι ἀπὸ τοῦ χρόνου, εἰς ὃν καταλήγει τὸ ἔργον τοῦ Θουκυδίδου, μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔργον ὅλως ἀποτόμως ἄρχεται διὰ τοῦ μετὰ δὲ ταῦτα, βεβαίως θέλει νὰ θεωρῆται ὡς παρέχον ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ μέρει τὰ ἐχόμενα ἢ συμπλήρωμα τι τοῦ ἀτελοῦς ἔργου τοῦ Θουκυδίδου [1]). Ἀλλὰ καὶ ὁ ψυχρὸς ἐπίλογος· «ἐμοὶ μὲν δὴ μέχρι τούτου γραφέσθω, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἴσως ἄλλῳ μελήσει» παρέχει τὴν ὑποψίαν, ὅτι οὐχὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς συνεπέρανε τὸ ἔργον. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον ἐντέχνου προοιμίου καὶ ἐπιλόγου στερεῖται τὸ ἔργον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον πλήν τινων ἐπιτυχῶν μερῶν πολὺ ἀπέχει τῶν λεπτῶς ἐπειξειργασμένων ἔργων, περὶ ὧν ἐπραγματεύθημεν, τῆς Ἀναβάσεως καὶ τῆς Κύρου Παιδείας. Ἐπειδὴ δ', ὡς ἐκ παρατυχούσης τινὸς παρατηρήσεως (ἐν VI, 4, 36) τοῦ συγγραφέως μανθάνομεν, καὶ μετὰ τὸ 359 ἔτι εἰργάζετο πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου, φαίνεται πιθανώτατον, ὅτι δὲν εἶχε περιτορνεύσῃ ἔτι αὐτό, δὲν εἶχε περιῤῥινήσῃ καὶ ἑτοιμάσῃ αὐτὸ πρὸς ἔκδοσιν [2]). Ἐκ τούτου δὲ παρέμειναν ἐν αὐτῷ καὶ τὰ ἴχνη τὰ ὑποδηλοῦντα, ὅτι τὰ καθ' ἕκαστον μέρη κατὰ διαφόρους χρόνους ἐγράφησαν. Οὕτως ὁ Νειβοῦρος [3]) πρῶτος ἔτρεψε τὴν προσοχὴν τῶν λογίων εἰς τοῦτο, ὅτι, ἂν ἐν τέλει τοῦ δευτέρου βιβλίου

[1]) Ὁ Friedrich ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. ἀποδέχεται, ὅτι ἡ σύναψις αὕτη ἐγένετο βραδύτερον ὑπὸ τοῦ συντάκτου.

[2]) Ὁ Grosser ἐν Jahrb. für Philologie 93 (1866) 721 κ. ἑ., 95 737 κ. ἑ., 105, 723 κ. ἑ. πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ τὰ Ἑλληνικὰ ὡς ἐπιτομὴν μεταγενεστέραν, εἰς ἣν γνώμην ἄγει ἰδίως τὸ ἐν τῇ Ἀναβάσει (II, 6, 4) ἄλλῃ γέγραπται, διότι ἐκεῖ ὑπισχνεῖταί τι, ὅπερ δὲν ἀπαντᾷ ἐν τοῖς σωζομένοις Ἑλληνικοῖς. Τὴν περὶ ἐπιτομῆς γνώμην προλαβὼν εἶχεν ἐξενέγκῃ ὁ Κυπριανός, Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Ἀθήναις 1859, καθ' οὗ ἀντεπεξῆλθεν ἐῤῥωμένως ὁ Vollbrecht, De Xenophontis Hellenicis in epitomen non coactis Hannover 1874. [Ἴδε καὶ Φιλίστ. τόμ. ά. σελ. 105 - 115 καὶ β'. 66 - 79 καὶ 107 - 134, 339 - 356 καὶ 451 - 463 καὶ γ'. 481 - 515]. Ὅτι τὰ εἰς τὸν Ἀγησίλαον ἀναφερόμενα μέρη οὐχὶ ἐν ἐπιτομῇ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, ἐγγνᾶται τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ἀγησιλάου.

[3]) Niebuhr, Ueber Xenophons Hellenica ἐν τοῖς Kleinen Schriften I, 464 κ. ἑ. Τὰ ἐναντία ἴδε παρὰ Ed. Schwartz ἐν τῷ Rhein. Mus. 44 (1889) 182 κ. ἑ. καθ' ὃν τὰ Ἑλληνικὰ συνεγράφησαν συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως καὶ πρὸς ἕνα ὡρισμένον σκοπὸν τῷ 357.

λέγεται περὶ τῶν διαλλαγεισῶν φατριῶν τῶν Ἀθηνῶν, « ὅτι καὶ νῦν ὁμοῦ τε πολιτεύονται καὶ τοῖς ὅρκοις ἐμμένει ὁ δῆμος », ἀδύνατον ἦτο νὰ γράψῃ τοιοῦτόν τι ὁ Ξενοφῶν καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης, ὅτε πλέον πρὸ πολλοῦ εἶχε περιέλθῃ εἰς λήθην ἡ διαλλαγὴ ἐκείνη καὶ ὅλως νέαι ἐπεκράτουν σχέσεις. Ἐκ τούτου ἀπεδέχετο, ὅτι ὁ Ξενοφῶν μόνον τὰ δύο πρῶτα βιβλία τὸ πρῶτον συνέγραψε ὡς συνέχειαν τοῦ ἔργου τοῦ Θουκυδίδου. Περαιτέρω δ' ἐχώρησαν οἱ νεώτεροι ὑποδεικνύοντες τὴν διάφορον κατατομὴν μετὰ τὸ V, 1 καὶ τὴν τῶν διαφόρων μερῶν διαφορὰν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου [1]). Τὰ πρῶτα δύο ἀληθῶς βιβλία, ἢ ἀκριβέστερον τὸ μέρος ἀπὸ τοῦ I, 1-II, 3, 10, συμπληροῦσιν ἐν μορφῇ χρονικῶν ἀναγραφῶν καὶ ξηρᾷ λέξει ὅλως ἀπαθῶς καὶ ἀμερολήπτως τὴν ἱστορίαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Πρὸς ταῦτα δὲ συνάπτεται ἔπειτα ἐν ἀνθηρᾷ καὶ ζωηρᾷ λέξει καὶ μετὰ προφανοῦς λακωνισμοῦ ἡ διήγησις τῶν γενομένων μέχρι τοῦ 387, ἤτοι μέχρι τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου καλουμένης εἰρήνης II, 3, 11 - V, 1, 36. Εἶναι δέ πως τοῦτο τὸ μέρος ἐγκώμιον τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀγησιλάου καὶ φαίνεται συγγραφὲν ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος περὶ τὸ 384 ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὰ ἀγαθά, ὧν παρ' αὐτοῦ ἀπέλαυσεν [2]). Ἀλλ', ἐν ᾧ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει ἀκριβῶς διηγεῖται τὰ γενόμενα κατὰ τὸν τρόπον τῶν χρονικῶν ἀναγραφῶν διορίζων τὰ κατὰ τὰς διαφόρους ὥρας τοῦ ἔτους γινόμενα, ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοσοῦ-

[1]) Nitsche, Ueber die Abfassung von Xenophons Hellenika, Programm des Berliner Sophien-Gymnasiums 1871. Παράδ. καὶ Roquette ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 61, ὃς μετὰ τοῦ Dittenberger ἐν Hermes XVI, 330 ἐπάγεται εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης αὐτοῦ καὶ ἰδιότητάς τινας γλωσσικὰς (ἰδίως τὴν χρῆσιν τοῦ μήν). Ἴδε καὶ Hartmann, Anal. Xenoph. ἐν σελ. 35 καὶ ἑξῆς.

[2]) Ἐν Ἑλλην. IV, 3, 16 λέγει περὶ τῆς ἐν Κορωνείᾳ μάχης « καί πως ἐγένετο οἵα οὐκ ἄλλη τῶν γ' ἐφ' ἡμῶν », ὅπερ δὲν φαίνεται ὀρθῶς ἔχον λεγόμενον μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην. Ἀλλ' ἡ αὐτὴ ἔκφρασις ἐπαναλαμβάνεται καὶ ἐν Ἀγησ. κεφ. II, 7, ὃς βεβαίως ἐγράφη μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην. Τὴν γνώμην τοῦ von Leutsch ἐν Philol. 33, 97, ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐδημοσίευσε τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία ὑπὸ τῷ ψευδωνύμῳ Κρατίππου, ἀναιρεῖ ὁ Rühl ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. 1883 σελ. 738 κ. ἑ. Εἰς τὸ χωρίον τῶν Ἑλλην. V, I, 36 ἀναφέρεται ὁ Ἰσοκράτης ἐν Πανηγυρικῷ 139.

τον ἀπέχει τοῦ τρόπου τούτου τῆς διηγήσεως, ὥστε καὶ σπουδαῖα γεγονότα, οἷον ἡ περὶ τὴν Κνίδον μάχη, ἐν παρέργῳ μνημονεύονται. Ἀπὸ τοῦ τετάρτου δὲ κεφαλαίου τοῦ πέμπτου βιβλίου μεταβαίνων εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων γενομένης καταχρήσεως τῆς δυνάμεως ὡς πρὸς τὰς Θήβας προοιμιάζεται οὕτως, ὡσεὶ νέον τι βιβλίον ἤρχετο ἄλλοτέ ποτε ἐντεῦθεν. Πρὸς τούτοις δ' ἐν τῷ μέρει τούτῳ ὑπερισχύουσι μὲν πλέον ἢ ἐν τῷ δευτέρῳ αἱ πολιτικαὶ καὶ ἠθικαὶ σκέψεις καὶ ἐκ τούτου ἐν ἧττονι μοίρᾳ εἶναι τὸ κύριον ἔργον τοῦ ἱστορικοῦ, ἡ ἀκριβὴς ἀφήγησις τῶν γεγονότων, ἀλλ' ἐν τούτοις διατηρεῖται ἀμείωτος ἡ φιλολακωνικὴ τάσις. Ὅτι δ' ἡ τελικὴ διάταξις, ἤτοι ἡ σύνταξις τῶν κατὰ διαφόρους χρόνους συγγραφέντων καὶ ἴσως καὶ ἐκδοθέντων μερῶν, ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος αὐτοῦ ἐγένετο, δυσχερέστατον εἶναι πλέον ν' ἀποδειχθῇ. Τοῦτο δὲ μόνον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς βέβαιον, ὅτι πολλὰ γλωσσήματα προσετέθησαν ὑπὸ μεταγενεστέρων εἴτε πρὸς συμπλήρωσιν εἴτε πρὸς ὁρισμὸν τοῦ χρόνου [1]).

245. Ὁ δ' Ἀγησίλαος, τὸ ἐγκώμιον τοῦ ἀποθανόντος βασιλέως Ἀγησιλάου, συνδέεται στενότατα πρὸς τὰ Ἑλληνικά, διότι καὶ ταῦτα κυρίως προετίθεντο νὰ ἐγκωμιάσωσι τοὺς πολιτικοὺς σκοποὺς καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα τοῦ ἐξαιρέτου ἀνδρός. Ἀληθῶς δὲ μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἐπελθόντα κατὰ τὴν ἐπάνοδον ἐκ τῆς ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον στρατείας κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 361/360 πλεῖστοι ὅσοι ἐπιχείρησαν νὰ ἐγκωμιάσωσιν αὐτόν [2]). Εἰς τὰ ἐγκώμια δὲ ταῦτα ἀνήκει καὶ ἡ εἰς ἡμᾶς περιελθοῦσα, ὑπὸ τοῦ Κικέρωνος ὑπερμέτρως ἐπαινεθεῖσα συγγραφή, εἰς ἣν ἀποσπασθέντα περιελήφθησαν ἐπὶ λέξει κεφάλαια ὅλα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν [3]).

[1]) Unger, Die historischen Glosseme in Xenophons Hellenika ἐν Sitzungsbericht der bayer. Akad. 1882. Beloch ἐν Philol. 43, 261 κ. ἑξῆς.

[2]) Ἰσοκρ. Ἐπιστ. 9, 1.

[3]) Cicero epist. ad famil. V, 12, 7. Ἄξιαι παρατηρήσεως εἶναι αἱ μικραὶ διαφοραὶ ὡς καταδεικνύουσαι, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ μείζονα ῥοπὴν ἔσχεν ὁ Ἰσοκράτης καὶ διὰ τοῦτο, ἂν μὴ τέλεον, πάντως ὅμως ἐπιμελέστερον νῦν ἀποφεύγεται ἡ ἐπαλληλία τῶν φωνηέντων, ἡ χασμῳδία. Ἐξ ἑτέρου ὅμως παράδοξον φαίνεται, ὅτι ἐν τῷ Ἀγησιλάῳ

Διημφεσβητήθη ἐν τούτοις, ἂν ὁ Ξενοφῶν αὐτὸς εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐγκωμίου, ἀλλ' οὐχὶ μετ' ἀποχρώντων λόγων [1]).

Ὁ δ' Ἱέρων, μικρά τις συγγραφὴ συγγενοῦς χαρακτῆρος, εἰσηγεῖται διάλογόν τινα τοῦ ποιητοῦ Σιμωνίδου πρὸς τὸν πρεσβύτερον Ἱέρωνα περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου ἐν σχέσει πρὸς τὸν βίον τῶν τυράννων καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἄρχων τις δύναται ν' ἀποδείξῃ τὴν χώραν αὐτοῦ εὐδαίμονα. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο προῆλθε μὲν βεβαίως ἐκ τῶν σχέσεων, αἵτινες συνέδεον τὸν Ξενοφῶντα πρὸς τὴν αὐλὴν τοῦ Διονυσίου, μεθ' οὗ ὁ συγγραφεὺς κατὰ τὸν Ἀθήναιον (X, 427 f) συνεποσίαζέ ποτε, ἀλλ' ἀμφίβολον εἶναι, ἂν ἀναφέρεται εἰς τὴν κατὰ τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας πομπὴν τῶν πρέσβεων τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου τῷ 384, ἢ εἰς τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ἀρχὴν Διονυσίου τοῦ νεωτέρου τῷ 367 [2]).

246. Τὰ δ' Ἀπομνημονεύματα Σωκράτους εἰς τέσσαρα βιβλία διηρημένα ἐπόρισαν μὲν εἰς τὸν Ξενοφῶντα δόξαν φιλοσόφου ἀνδρός, ἀλλ' ἀληθῶς εἶναι καταληπτὰ εἰς πάντας ἀπομνημονεύματα ἐκ τοῦ βίου τοῦ Σωκράτους ἄνευ πολλῆς φιλοσοφικῆς οὐσίας. Ἀφορμὴ δὲ τῆς συγγραφῆς ταύτης ἐγένοντο αἱ

ἁπαντῶσι τύποι τῆς παλαιοτέρας γλώσσης ὡς ἔπεσθαι, ἀμφὶ μετ' αἰτιατικῆς, μείων, ἐν ᾧ ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς συνῳδὰ πρὸς τὴν νεωτέραν ἀτθίδα ἀναγιγνώσκομεν τὰ ἀκολουθεῖν, περὶ μετ' αἰτιατικῆς, ἐλάττων. Ἐκ τούτου φαίνεται ἢ ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ ἀνασυνετάχθησαν βραδύτερον, ἢ ὅτι ὁ Ξενοφῶν ἐκδίδων τὸν Ἀγησίλαον ἐτήρησε τὴν γραφὴν τοῦ παλαιοτέρου χειρογράφου, τῆς πρώτης ἀναγραφῆς. Τὸ πρῶτον φαίνεται πιθανώτερον καὶ ἀποδέχεται ὁ Rosenstiel, De Xenophontis historiae parte bis edita 1882, τὸ δεύτερον ἀποδέχεται ὁ Friedrich, Zu Xen Hellenica und Agesilaos ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. 1896 σελ. 298.

[1]) Προσκρούομεν εἰς τὴν ἐν I, 6 παράδοσιν, καθ' ἣν ὁ Ἀγησίλαος ἔτι νέος ὢν ἔτυχε τῆς βασιλείας, ἐν ᾧ ἀληθῶς ἦτο ἤδη τεσσαρακοντούτης, ὅτε κατέστη εἰς τὴν ἀρχήν. Ἐκ τούτου ὁ Beckhaus ἐν Zeitschrift für Gymnasialwesen 26, 225 κ. ἑ. ἀποδέχεται, ὅτι ὁ ἔγγονος τοῦ Ξενοφῶντος συνέγραψε τὸ ἔργον. Ἀλλ' ἔκ τινος χωρίου τοῦ Ἀθηναίου IV, 138 e ὁ βιβλιολάθας καλούμενος Πολέμων, ὁ ὀνομαστὸς ἀρχαιολόγος, ἀνεγνώρισε τὸ ἔργον ὡς ξενοφώντειον. Παράβ. Nitsche, Jahresber. der Altertumsw. V, I, 31 [V ἔτος τόμ. 9. 1877 σελ. 31 κ. ἑ.] κ. ἑξῆς.

[2]) Ὁ Nitsche ἔνθ' ἀνωτέρω σελ. 25 κ. ἑ. ἀποδέχεται τὴν δευτέραν γνώμην καὶ ἀναιρεῖ τὰ τοῦ Sitzler, ὃς ἀμφιβάλλει περὶ τῆς γνησιότητος καὶ ταύτης τῆς συγγραφῆς.

ΙΒΟΗΥ ΙΜΕΗΙΙ Μοσκκβα

ὕβρεις τοῦ σοφιστοῦ Πολυκράτους, ὃς συνέγραψε περὶ τὸ 394 κατηγορίαν τοῦ Σωκράτους [1]). Καὶ ἐν μὲν τῇ εἰσαγωγῇ παρίσταται τὸ ἔργον ὡς ἀπολογία τις πρὸς τὰς ἀδίκους κατηγορίας τῶν κατηγόρων, καὶ δὴ οὐ μόνον τοῦ Ἀνύτου καὶ Μελήτου, ἀλλὰ μάλιστα αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ σοφιστοῦ· ἵσταται ἄρα ἐπὶ τῆς αὐτῆς βαθμίδος μετὰ τῆς Ἀπολογίας τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλ', ἐν ᾧ ὁ Πλάτων ἐνετύπωσεν εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ τὸν τύπον ἀληθοῦς ἀπολογίας τοῦ κατηγορουμένου Σωκράτους, ὁ Ξενοφῶν παρέρχεται αὐτὸς καὶ ὑποτυποῖ γενικήν τινα εἰκόνα τοῦ βίου τοῦ σοφοῦ διδασκάλου ἐν συναφείᾳ πάντοτε πρὸς τὰς κατηγορίας. Αὐτὴ δ' ἡ ἀκρίβεια τῆς εἰκόνος ἀπήτει τὴν διαλογικὴν μορφὴν τῆς ἀφηγήσεως [2]), διότι δὴ ὁ Σωκράτης κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς σοφιστὰς ἠγάπα διὰ τοιούτου τρόπου νὰ ἐκφέρῃ τὰς γνώμας αὐτοῦ. Βεβαίως δ' εἶχον ἐκδοθῇ τότε πολλοὶ τοιοῦτοι σωκρατικοὶ διάλογοι καὶ ὁ Ξενοφῶν ἠθέλησε νὰ παράσχῃ νέας συμβολὰς εἰς τιμὴν τῆς μνήμης τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς διηγούμενος εἴτε ὅσα αὐτὸς ἀπεμνημόνευσεν, εἴτε ὅσα παρ' ἄλλων ἤκουσεν. Ἂν δὲ πολλάκις τῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος διαλόγων ἄλλα μὲν πρόσωπα φαίνονται μετέχοντα παρ' αὐτῷ, ἄλλα δὲ παρὰ τῷ Πλάτωνι, τοῦτο οὐδόλως παράδοξον εἶναι, διότι βεβαίως μετὰ πολλῶν διελέχθη ὁ Σωκράτης καὶ περὶ τῆς προπαιδείας τῶν πολιτικῶν καὶ περὶ τοῦ καλοῦ καὶ περὶ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν τοιούτων. Μᾶλλον δὲ παράδοξοι εἶναι αἱ ἰδέαι περὶ τῆς σκοπιμότητος τῶν δημιουργημάτων, περὶ τῆς θείας προνοίας καὶ τῆς θείας μετοχῆς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, διότι αἱ ἰδέαι αὗται φαίνονται προτρέχουσαι τῆς ἐξελίξεως τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας. Ἀλλὰ καθ' ὅλου τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος ἐμποιοῦσι τὴν αἴσθησιν, ὅτι ἀποδίδουσιν ἀκριβέ-

[1]) Περὶ τῆς κατηγορίας ἐκείνης ἴδε Ἰσοκρ. ἐν Βουσ. 5 καὶ Σχόλ. εἰς Ἀριστείδου III, 480 ἐκδ. Dind. Τὴν σχέσιν δὲ τῶν Ἀπομνημονευμάτων πρὸς τὴν συγγραφὴν ἐκείνην ἀνεκάλυψεν ὁ Cobet, Nov. lect. 661 κ. ἑ. καὶ τῆς γνώμης αὐτοῦ ὑπερεμάχησε καὶ ὁ Schenkl. Xenoph. Stud. II, 1 κ. ἑ. ἀναιρῶν τὰς ἀντιλογίας τοῦ Breitenbach ἐν Jahrbüch. für Philol. 99, 301 κ. ἑ. καὶ 115, 455 κ. ἑξῆς.

[2]) Σπουδαῖόν τι ζήτημα, εἰ διδακτὸν ἡ ἀρετή, ἐκτίθεται διαλογικῶς ἐν III, 9.

στερον καὶ πιστότερον τὴν ἀλήθειαν ἢ οἱ διάλογοι τοῦ Πλάτωνος. Τοῦτο δ' ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Ξενοφῶν δὲν ἦτο φιλόσοφος καὶ ἐκ τούτου δὲν κατελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ νὰ ὑποβάλῃ εἰς τοὺς διαλόγους τοῦ Σωκράτους ἰδίας θεωρητικὰς ἰδέας. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου ἡ ἔλλειψις ἐκείνη φιλοσοφικῆς εὐφυΐας ἀπεδείκνυεν αὐτὸν πολλαχῶς, ἰδίᾳ ἐν τοῖς θρησκευτικοῖς, ἥκιστα ἱκανὸν νὰ κατανοῇ τὸν πυρῆνα τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας. Ἐκ τούτου προήγετο νὰ πιστεύῃ, ὅτι ἐν ταῖς διδασκαλίαις ἐκείναις ἀνεύρισκε τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ πεπερασμένας δόξας. Ἡ ἔλλειψις δ' αὕτη φιλοσοφικῆς παιδεύσεως τοῦ συγγραφέως καταφαίνεται καὶ ἐν τῇ χαλαρᾷ, εἰκαίᾳ παρατάξει τῶν διαλόγων, ἣν μάτην ἐπειράθησαν νὰ διορθώσωσι νεώτεροί τινες λόγιοι ἀποδεχόμενοι, ὅτι τὸ ἔργον διεσκευάσθη ὑπὸ μεταγενεστέρων [1]).

Ἀνήκουσι δὲ τὰ Ἀπομνημονεύματα εἰς τὰ πρωϊμώτατα συγγράμματα τοῦ Ξενοφῶντος καὶ κατὰ τὴν 22 ἐπιστολὴν τῶν Σωκρατικῶν ἐγράφησαν ἐν Μεγάροις, τοῦθ' ὅπερ ὑποδηλοῖ, ὅτι ἐγράφησαν πρὸ τῆς ἐν Σκιλλοῦντι ἐγκαταστάσεως [2]). Πάντως ὅμως συνεγράφησαν πρὸ τοῦ Συμποσίου, ἤτοι πρὸ τοῦ 384.

[1]) Zeller, Geschichte der Philosophie II, 1, 236 κ. ἑ. τῆς 4ης ἐκδόσεως. Ἐπὶ πολὺ χωρεῖ ἐν τῇ ἀθετήσει τῶν ὅθεν νόθων ὁ Krohn, Sokrates und Xenophon 1875. Ὁ δὲ K. Lincke, Sokrates und Xenophon ἐν τοῖς Jahrbücher für klass. Philol. 1896 σελ. 749 ἀποδέχεται, ὅτι τὰ Ἀπομνημονεύματα, ὡς παρεδόθησαν εἰς ἡμᾶς, εἶναι διδακτικόν τι καὶ ἀναγνωστικὸν βιβλίον χάριν τῶν πολλῶν συνταχθὲν ὑπό τινος λογίου, ὅστις περιέλαβεν ὀλίγα μὲν γνήσια ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος, πολλὰ δ' οὔτε εἰς τὸν Ξενοφῶντα οὔτε εἰς τὸν Σωκράτην ἀνήκοντα. Εὐλαβέστεροι φαίνονται ὁ F. Dümmler, Akademica, 1889. Joel, Xenophons Verhältnisse zur echten Sokratik, 1890. Der echte und der Xenophontische Sokrates 1893. Ὁ Gilbert ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἀπομνημονευμάτων ἀποδέχεται, ὅτι ἐν I, 4 ἀπαντῶσιν προσθῆκαι Στωϊκοῦ τινος. Ὁ A. Croiset, Hist. de la litter. grecque IV, 367 κ. ἑ. 2ας ἐκδ. καταφεύγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὑπῆρχον δύο ἐκδόσεις. Ἄλλοι παραδέχονται καὶ πλείονας τοιαύτας. Τὸ τέταρτον βιβλίον ἀποδεικνύει ὁ Birt, De Xenophontis Commentariorum Socraticorum compositione ὡς παράρτημα βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος προστεθέν.

[2]) Ὁ Bentley, Epist. Phalar. ἐν Opusculis 54 ἀρνεῖται τὸ γνήσιον τῆς ἐπιστολῆς. Ἐν τῇ περὶ τῆς μαντικῆς παρατηρήσει ἐν I, 1, 8 «οὔτε τῷ στρατηγικῷ δῆλον εἰ συμφέρει στρατηγεῖν» δυνάμεθα νὰ διϊδωμεν ἀναφοράν τινα πρὸς τὴν γνωστὴν διήγησιν ἐν Ἀναβ. III, 1, 5. Ὁ Ed. Schwartz ἐν Rhein. Mus. 44, 190 διατείνεται, ὅτι καὶ τὰ Ἀπομνημονεύματα καὶ ὁ Οἰκονομικὸς ἐν Κορίνθῳ συνεγράφησαν μετὰ τὸ 369.

НБОНУ „Неофит Рилски"

247. Ὁ δ' Οἰκονομικὸς εἶναι συμπλήρωμά τι τῶν Ἀπομνημονευμάτων, ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς εὐθὺς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ὑποδηλοῖ. Ἡ μικρὰ δ' αὕτη καὶ ἐπαγωγὸς συγγραφὴ περιέχει διάλογόν τινα τοῦ Σωκράτους πρὸς τὸν Κριτόβουλον καὶ Ἰσχόμαχον περὶ τῆς ἀρίστης διοικήσεως τῶν τοῦ οἴκου, ἰδίᾳ ἐν σχέσει πρὸς τὴν γεωργίαν, ἣν ἀποκαλεῖ μητέρα καὶ τροφὸν πασῶν τῶν τεχνῶν [1]). Τὸ ἔργον τοῦτο μετέφρασεν ὁ Κικέρων εἰς τὴν λατινικήν [2]).

Ἡ ἀπότομος δ' εἰσαγωγὴ τοῦ ἔργου ἀρχομένου οὕτως· ἤκουσα δέ ποτε, ἥτις ἔχει ἀνάλογον τὴν ἐν τῷ Συμποσίῳ, ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ θεωρήσωσί τινες ἤδη τῶν ἀρχαίων τὸ ἔργον ὡς πέμπτον βιβλίον τῶν Ἀπομνημονευμάτων [3]). Ἀλλ' ὁ Σωκράτης ἐν τῇ συγγραφῇ ταύτῃ χαρακτηρίζεται μετὰ μείζονος ἐλευθερίας, διότι ὁ Ξενοφῶν, ὡς συνήθως ὁ Πλάτων ἐν τοῖς διαλόγοις αὐτοῦ, ὑποβάλλει ἰδίας γνώμας εἰς τὸν Σωκράτην [4]). Οἰκοδομητικὸν δ' εἶναι τὸ δι' ὅλης τῆς συγγραφῆς διῆκον φιλάνθρωπον πνεῦμα, ὅπερ ἰδίᾳ καταφαίνεται ἐν τῇ φιλανθρώπῳ μερίμνῃ περὶ τῶν ἀποκλήρων τῆς ἀρχαίας κοινωνίας, τῶν οἰκετῶν καὶ δούλων.

Ἡ δ' Ἀπολογία Σωκράτους πρὸς τοὺς δικαστὰς διασαφεῖ μὲν ἐκτενέστερον τὰ τοῦ τελευταίου κεφαλαίου τῶν ἀπομνημονευμάτων, ἄρχεται δ' οὕτως, ὡσεὶ ἔμελλε ν' ἀποτελέσῃ συμπλήρωμά τι αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τεχνικῶς ὑπολείπεται πολὺ τῶν ἄλλων συγγραφῶν τοῦ Ξενοφῶντος, πολλοὶ τῶν ὀνομαστῶν κριτικῶν θεωροῦσιν αὐτὴν νόθον [5]).

[1]) Ἴδε τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου ὑπὸ Vogel, Die Oekonomik des Xenophon, Erlangen 1895, Dissertatio.

[2]) Παράβ. Cicer. de officiis II, 24, 87. Macrobius III, 20, 4. Παράδοξον φαίνεται, ὅτι κατὰ τὸν Servius εἰς τὰ Βουκολ. τοῦ Βεργιλ. I 43. ἡ μετάφρασις τοῦ Κικέρωνος ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν βιβλίων. Ἴδε Schenckl, Xenoph. Stud. III, 5.

[3]) Ὁ Γαληνὸς ἐν Ὑπομνήματι εἰς Ἱπποκράτους περὶ ἄρθρων I, 1 λέγει, «ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο τῶν Σωκρατικῶν ἀπομνημονευμάτων ἐστὶ τὸ ἔσχατον». Ὡσαύτως καὶ ὁ Στοβαῖος ἐν Ἀνθολογ. 55, 19.

[4]) Τούτου ἕνεκα ὁ C. Lincke ἀποδέχεται, ὅτι σπουδαίως διεσκεύασε τὸ ἔργον ὁ νεώτερος Ξενοφῶν, ὁ υἱὸς τοῦ Γρύλλου, ὃς κατὰ τὸν Φώτιον (ἐν Βιβλ κεφ. 260) ἦτο μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους.

[5]) Ὁ μὲν Valckenaer ἐν Ἀπομν. I, 1 ἀθετεῖ τὸ ἔργον, ὁ δὲ Beckaus ἔνθ' ἀνωτ.

Τὸ δὲ Συμπόσιον ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν ἑτέραν πλευρὰν τῶν Ἀπομνημονευμάτων, διότι δι' αὐτοῦ ὁ Ξενοφῶν ἠθέλησε νὰ δείξῃ ἡμῖν τὸν Σωκράτην ἀναστρεφόμενον ἐν εὐθύμῳ συμποσίῳ [1]). Ἐδόθη δὲ τὸ συμπόσιον ὑπὸ τοῦ πλουσίου Καλλίου εἰς τιμὴν τοῦ ἀγαπητοῦ Αὐτολύκου, ὃς εἶχε νικήσῃ παγκράτιον ἐν τοῖς Παναθηναίοις τῷ 422, καὶ κεκλημένοι ἦσαν ὁ Σωκράτης, ὁ Ἀντισθένης καὶ ἄλλοι τινές. Περιγράφεται δὲ τὸ συμπόσιον τοιοῦτον, ὁποῖα βεβαίως ἦσαν τὰ ὑπὸ τῶν πλουσίων διδόμενα συμπόσια τότε, ἤτοι πῶς τὸ πρῶτον σιγῇ ἐδείπνουν, εἶτα δ' ἔρχεται ἄκλητος ὁ γελωτοποιὸς Φίλιππος, μετὰ δὲ τὸν κῶμον εἰσέρχονται αἱ αὐλητρίδες καὶ ὀρχηστρίδες καὶ παῖς ὡραῖος καὶ καλῶς κιθαρίζων, οἵτινες ὀρχοῦνται καὶ αὐλοῦσιν, ἐν ᾧ οἱ συμπόται ἐν τῷ μεταξὺ φιλοσοφοῦσι περὶ διαφόρων συζητοῦντες, εἶτα δ' ὁ Σωκράτης ἄρχεται λέγων περὶ ἔρωτος. Οὐδαμοῦ δὲ καταφαίνεται τοσοῦτον ἡ μεταξὺ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ξενοφῶντος διαφορά, ὅσον κατὰ τὴν παραβολὴν τῶν δύο συμποσίων. Διότι παρ' ἐκείνῳ μὲν ἐκδηλοῦται μεγαλοφυὲς φανταστικὸν καὶ βάθος θεωρητικοῦ νοῦ, παρὰ τούτῳ δὲ νηφάλιος πεζὴ καὶ κοινὴ διάνοια. Καὶ ἀναμφίβολον μὲν εἶναι, ὅτι τὰ δύο συμπόσια εἶναι ἔργα ἀνάλογα δύο ἀντιτέχνων, ἀλλ', ἂν ὁ Ξενοφῶν πρῶτος ἢ ὁ Πλάτων πρῶτος ἔγραψε τὸ ἑαυτοῦ συμπόσιον, περὶ τούτου ἀμφισβητοῦσιν οἱ δεινότατοι τῶν ἐπιστημόνων. Καὶ πάντως μὲν φαίνεται τὸ ἐν τῷ Συμποσίῳ τοῦ Ξενοφῶντος (VIII, 32) εἴρηκε Παυσανίας εἰς τὸ χω-

ἀποδίδει αὐτὸ εἰς τὸν ἔγγονον, ὁ δὲ Schenkl, Xenoph. Stud. II, 146 κ. ἑ. τάττει αὐτὸ εἰς τὴν δευτέραν π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ', ὅτι τὸ τέλος τῶν Ἀπομνημ. ἐλήφθη ἐκ τῆς Ἀπολογίας, πειρῶνται ν' ἀποδείξωσιν ὁ Geel, De Xenoph. apologia. Leiden 1836 καὶ ὁ R. Lange, De Xenoph. quae dicitur apologia, Halle Dissert. 1873. Ἴδε καὶ Schanz ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἀπολογίας τοῦ Πλάτωνος σελ. 85, ὃς ὑπερμάχεται ἐρρωμένως τῆς γνησιότητος. Παράβ. Hug ἐν Anhang τῶν Köchly's Reden I, 430 κ. ἑ. Ὁ A. Croiset, Hist. de la litter. gr. IV, 135 2ας ἐκδ. καταφεύγει εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ Ἀπολογία ἄλλοτέ ποτε ἀπετέλει συνέχειαν πρώτης τινὸς ὑποτιθεμένης ἐκδόσεως τῶν Ἀπομνημονευμάτων.

[1]) Ἴδε Συμπ. I, 1. «ἀλλ' ἐμοὶ δοκεῖ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν ἔργα οὐ μόνον τὰ μετὰ σπουδῆς πραττόμενα ἀξιομνημόνευτα εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν ταῖς παιδιαῖς».

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

ρίον τοῦ Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος 178c ἀναφερόμενον [1]) ὡς καὶ ἡ ἀπόῤῥιψις τῆς βαθείας διαφορᾶς τῆς σημασίας τῶν ἐπιθέτων τῆς οὐρανίας καὶ πανδήμου Ἀφροδίτης ὡς ἐπίκρισις τοῦ χωρίου 180d τοῦ Πλάτωνος, ἀλλ' ἐξ ἑτέρου δύσκολον εἶναι νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τοσοῦτον ἠδύνατο ν' ἀπατᾶται ὁ Ξενοφῶν, ὥστε νὰ νομίζῃ, ὅτι ἠδύνατο ν' ἀποδείξῃ τὸ συμπόσιον αὐτοῦ ἐφάμιλλον πρὸς τὸ τοῦ Πλάτωνος [2]).

248. Τῶν δ' ἄλλων ἐλασσόνων συγγραφῶν τοῦ Ξενοφῶντος ἀνήκουσιν αἱ πλεῖσται εἰς τὸ διὰ μέσου τῆς πολιτικῆς καὶ ἱστορίας.

Καὶ ἡ μὲν Λακεδαιμονίων πολιτεία συνεγράφη ἐν τῷ πνεύματι τῆς Κύρου Παιδείας καὶ πρὸς σύστασιν τῆς σπαρτιατικῆς βασιλείας. Τὸν λόγον δέ, δι' ὃν τοσοῦτον ἴσχυσε καὶ ἐδοξάσθη ἡ μικρὰ πόλις, εὑρίσκει μὲν ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ πολιτεύματι τοῦ Λυκούργου, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ὁμολογεῖ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ (ἐν κεφ. 14 — 15), ὅτι οἱ νόμοι τοῦ Λυκούργου δὲν ἴσχυον πλέον μεγάλως καὶ ὅτι μόνον ἡ θέσις τῶν βασιλέων παρέμεινεν ἡ αὐτή. Ὅτι δὲ τὸ ἔργον συνεγράφη κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς νέας συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων (378), ὑποδεικνύει ἡ ἐν κεφαλαίῳ 14, 6 παρατήρησις «πρότερον μὲν (ἰόντες οἱ Ἕλληνες) εἰς Λακεδαίμονα ἐδέοντο αὐτῶν ἡγεῖσθαι ἐπὶ τοὺς δοκοῦντας ἀδικεῖν, νῦν δὲ πολλοὶ παρακαλοῦσιν ἀλλήλους ἐπὶ τὸ διακωλύειν ἄρξαι πάλιν αὐτούς» [3]). Κατὰ τὸν Διο-

[1]) Οὐδεμίαν σημασίαν ἀποδίδομεν εἰς τοῦτο, ὅτι παρὰ Πλάτωνι οὐχὶ ὁ Παυσανίας, ἀλλ' ὁ Φαῖδρος λέγει τὰ ἐσφαλμένως ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος εἰς τὸν Παυσανίαν ἀποδιδόμενα.

[2]) Ὅτι προηγήθη ὁ Ξενοφῶν ἰσχυρίζεται ὁ Böchk, De simultate quae inter Platonem et Xenophontem intercessisse fertur, Berl. 1811=Kleine Schriften IV, 5 κ. ἑ. καὶ ὁ Hug ἐν Phil. 7, 638 κ. ἑ. καὶ ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Συμπ. τοῦ Πλάτωνος. Τὸ ἐναντίον ὑποστηρίζει ὁ Karl Fried. Hermann, Num Plato an Xenophon convivium suum prius scripserit, 1835 καὶ 1841 καὶ νεωστὶ ἐπὶ γλωσσικῶν στηριζόμενος λόγων ὁ Schanz ἐν Hermes 21, 458. Παράθ. καὶ Schenkl. Xenoph. Stud. II, 46 καὶ Hirzel, Der Dialog I, 156.

[3]) Ὁ Naumann, De Xenophontis libro qui Λακεδαιμονίων πολιτεία inscribitur, Berlin 1876 ἀποδέχεται, ὅτι μόνον ὁ ἐπίλογος ἐγράφη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, τὰ δ' ἄλλα περὶ τὸ 387 - 385.

γένην (II, 57) Δημήτριος ὁ Μάγνης ἠθέτει ταύτην τε τὴν συγγραφὴν καὶ τὴν τῶν Ἀθηναίων πολιτείαν, ἀλλ', ὡς παρατίθεται τὸ χωρίον παρ' αὐτῷ, ἡ παρατήρησις αὕτη ἀναφέρεται μόνον εἰς τὴν Ἀθηναίων πολιτείαν. Καὶ ἀληθῶς μόνον τὸ τελευταῖον κεφάλαιον, ἐν ᾧ ὁρίζονται αἱ τιμαί, ἃς ὁ Λυκοῦργος παρεχώρει εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, φαίνεται ὡς τις προσθήκη, ἥτις ἀρχικῶς δὲν ἀνῆκεν εἰς τὸ ἔργον. Ἂν δ' ὁ Πολύβιος ἐν VI, 45 λέγει, ὅτι κατὰ τὸν Ξενοφῶντα [ὡς καὶ τὸν Ἔφορον καὶ τὸν Καλλισθένη καὶ τὸν Πλάτωνα] ὁμοία ἦτο καὶ ἡ αὐτὴ ἡ πολιτεία τῶν Κρητῶν πρὸς τὴν τῶν Λακεδαιμονίων, βεβαίως δὲν εἶχεν ἐνώπιον ἑαυτοῦ πληρέστερον κείμενον τῆς συγγραφῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν οὐχὶ μετ' ἀκριβείας διηγεῖτο τὰ κατ' αὐτήν [1]). Ἐπωφελήθη δὲ τὴν συγγραφὴν ταύτην ἐν τῇ νῦν αὐτῆς μορφῇ ὁ Πλούταρχος, ὃς ἐξ αὐτῆς κυρίως ἠρύετο τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ Λυκούργου καὶ τὰ τῶν νομίμων τῶν Λακεδαιμονίων.

Ἡ δ' Ἀθηναίων πολιτεία εἶναι ἔργον παρεμφερὲς πρὸς τὴν Λακεδαιμονίων πολιτείαν, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀρχαιότερον, ἢ καὶ τὸ ἀρχαιότατον πιθανῶς μνημεῖον ἀττικοῦ πεζοῦ λόγου, καὶ ὑπὸ ὅλως ἄλλου πνεύματος διαπνεόμενον. Συνεγράφη δὲ κατὰ μὲν τὸν Κιρχόφφιον [2]) πιθανῶς τῷ 424, βεβαίως ὅμως πρὸ τοῦ 413, ἤτοι πρὸ τῆς διαλύσεως τῆς κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίας τῶν Ἀθηναίων.

[1]) Ἐκ τοῦ χωρίου ἐκείνου τεκμαίρεται ὁ Cobet, Nov. lect. 707, ὅτι ὑπῆρχεν ἐπιτομή τις. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. VII, 14 σελ. 1333 b 18 [σελ. 152 ἐκδ. Susemihl] μόνον τὸν Θίμβρωνα ὀνομάζει ἐκ τῶν γραψάντων περὶ τῆς πολιτείας τῶν Λακεδαιμονίων, ἀλλ' ἴσως ἐν IV, I, σελ. 1288 b 41 [σελ. 117 ἐκδ. Sus.] ταύτην τὴν συγγραφὴν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν. Νεωστὶ ὑπερεμάχησαν τῆς διαμφισβητηθείσης ὑπὸ τοῦ Heyne, Lehmann καὶ ἄλλων γνησιότητος τῆς συγγραφῆς ὁ Naumann ἔνθ' ἀνωτ. καὶ ὁ Erler, Quaestiones de Xenophontis libro de republ. Lacedaem. Lipsiae 1874.

[2]) Kirchhoff, Ueber die Schrift vom Staat der Athener ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akad. 1878. Ὁ M. Schmidt, Memoire eines Oligarchen in Athen über die Staatsmaximen des Demos, Jena 1876 τάττει τὸ ἔργον εἰς τὸ 430/29, ὁ Müller-Strübing, Die attische Schrift vom Staat der Athener ἐν Philol. συμπληρ. τόμ. IV, I κ. ἑ. εἰς τὸ 417-414 καὶ ὁμοίως ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 238 σημ. 7. Διαμφισβητεῖται δ', ἂν τὸ χωρίον II, 5 ἀναφέρεται εἰς τὴν στρατείαν τοῦ Βρασίδου εἰς τὰ ἐπὶ Θράκης·

Ὁ δὲ συγγραφεὺς αὐτὸς μὲν ἐν τῷ μυχῷ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ αἰσθάνεται ἀπέχθειαν πρὸς τὴν δημοκρατίαν, ἀλλὰ κρίνων ἐξ ἀπόψεως πρακτικοῦ πολιτικοῦ καταδεικνύει, πῶς πρέπει νὰ διοικῶνται τὰ τῶν Ἀθηναίων, ἀφ' οὗ ἅπαξ ὑφίσταται ἡ δημοκρατία, καὶ πῶς τῷ ὄντι ἐν τοῖς κυρίοις διοικοῦνται. Καὶ τὸ ὕφος μὲν καὶ αἱ διάφοροι φράσεις τῆς συγγραφῆς ἀναμιμνήσκουσιν ὑπερβαλλόντως τοὺς σωκρατικοὺς διαλόγους, ἐξ οὗ δὴ καὶ ὁ Κόβητος ἀπεδέχετο, ὅτι αὕτη εἶχε γραφῇ ἀρχικῶς ἐν διαλογικῇ μορφῇ [1]). Ἀλλ' ἀτυχῶς περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ ἔργον λίαν ἐφθαρμένον [2]), ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἀσφαλῶς περὶ αὐτοῦ. Ὡσαύτως δυσχερέστατον εἶναι νὰ ἐξεύρωμεν, τίς ὁ συγγράψας τὸ ἔργον. Οὕτως ὁ μὲν Βοίκχιος ἀποδίδει αὐτὸ εἰς τὸν ἀριστοκρατικὸν Κριτίαν [3]), ὁ δὲ Μύλλερος-Στρύβιγγος εἰς τὸν Φρύνιχον.

Πόροι δ' ἢ περὶ Προσόδων ἀποκαλεῖται ἀξιόλογός τις συγγραφή, ἐξ ἧς πολλὰ μανθάνομεν περὶ τῶν προσόδων τῶν Ἀθηναίων καὶ ἰδίᾳ περὶ τῶν προσόδων ἐκ τῶν λαυρεωτικῶν ἀργυρείων. Διδάσκει δ' ὁ Ξενοφῶν ἐπ' εὐκαιρίᾳ διὰ τῆς συγγραφῆς ταύτης, πῶς δύνανται νὰ βελτιωθῶσι τὰ κακῶς ἔχοντα οἰκονομικὰ τῆς πόλεως. Καὶ τὰ μὲν πράγματα, ἐξ ὧν ὡρμήθη ἡ περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν οἰκονομικῶν γνώμη τοῦ Ξενοφῶντος,

[1]) Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Κοβήτου ἐπεδοκίμασεν ὁ Wachsmuth, De Xenophontis qui fertur libello Ἀθηναίων πολιτεία, Göttingen 1874. Πολλὰ δὲ διδασκόμεθα παραβάλλοντες τὴν παρὰ Θουκυδ. V, 85—113 πολιτικὴν συζήτησιν τῶν Μηλίων πρὸς τοὺς πρέσβεις τῶν Ἀθηναίων.

[2]) Rettig, Ueber die Schrift vom Staate der Athener ἐν Zeitschritt für österreich. Gymnasien 1877 σελ. 241 κ. ἑ. L. Lange, De pristina libelli de republ. Atheniensium forma restituenda, Leipz. 1882 καὶ ἐν Leipziger Studien V, 395 κ. ἑ. Kalinka, Prolegomena zu einer neuen Ausgabe der pseudoxenophontischen Ἀθηναίων πολιτεία ἐν τοῖς Wiener Studien XVIII, 27—83.

[3]) Böckh, Staatshaushaltung der Athener I, 432 τῆς βας ἐκδόσεως στηριζόμενος εἰς τὸ παρὰ Πολυδεύκει VIII, 25 (=Πολιτ. Ἀθην. 3, 6) χωρίον τοῦ Κριτίου. Ὑπὲρ τοῦ Κριτίου κηρύττεται πάλιν καὶ ὁ Conrad Müller, Zittau 1891 Programm. Περὶ ὅλης δὲ τῆς συγγραφῆς καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐγράφη, πραγματεύεται ὁ R. Schöll, Ueber die Anfänge einer politischen Litteratur bei den Griechen, λόγος ἀκαδημαϊκὸς München 1890 σελ. 14 κ. ἑξῆς.

ἄγουσιν ἡμᾶς, καθ' ἃ ὁ Κόβητος (Nov. lect. 756 κ. ἑ.) τεκμαίρεται, εἰς τὸ ἔτος 355, ἤτοι εἰς τοὺς χρόνους τοὺς ἀμέσως μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου. Τινὲς ὅμως τῶν λογίων[1]) ὁρμώμενοι ἐκ τοῦ ἐν 5, 9 χωρίου, ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ τῶν πειραθέντων νὰ καταλάβωσι τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερόν, ἐκλιπόντων τῶν Φωκέων, τάττουσι τὸ ἔργον εἰς τὸ 346. Ἀλλ', ἂν ἡ γνώμη αὕτη ὀρθὴ ἀπεδεικνύετο, περὶ οὗ ὅμως ἀμφισβητεῖ εὐλόγως καὶ πιθανῶς ὁ Φρεϊδριχος, τότε τὸ ἔργον δὲν συνεγράφη βεβαίως ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος πρὸ πολλοῦ τότε ἀποθανόντος, ἀλλ' ὑπό τινος τῶν ὀπαδῶν τῆς εἰρηνικῆς πολιτικῆς τοῦ Εὐβούλου[2]).

249. Ἐξ ἄλλων δ' ἀντικειμένων, περὶ ἃ ἄσμενος διέτριβεν ὁ Ξενοφῶν, προῆλθον ἄλλαι μικραὶ συγγραφαί, οἷαι·

Ὁ Ἱππαρχικός, δῆλα δὴ λόγος. Οὗτος συγγραφεὶς πρὸς διδασκαλίαν ἱππάρχων παρέχει ὠφελίμους καὶ τεχνικὰς ὑποθήκας εἰς βελτίωσιν τοῦ ἱππικοῦ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ ὑπόδειξις δὲ τῆς συμμαχίας μὲν τῶν Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων ἐν 9, 4, τοῦ κινδύνου δὲ τῆς εἰσβολῆς τῶν Βοιωτῶν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐν 7, 3 ἄγει ἡμᾶς εἰς τοὺς μικρὸν πρὸ τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης χρόνους.

Ὁ περὶ ἱππικῆς, ὅστις ἐγράφη μετὰ τὸν Ἱππαρχικόν, ὃν καὶ ἀναφέρει ἐν τέλει (ἐν 12, 14). Ὡς δ' ὁ Ἱππαρχικὸς ἐγράφη πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἱππάρχων, οὕτως ὁ περὶ ἱππικῆς πρὸς διδασκαλίαν ἰδιώτου ἱππέως καὶ παρέχει πρακτικὰς ὑποθήκας πρὸς ἀγορὰν καὶ παίδευσιν ἵππου καὶ ὁπλισμὸν τῶν ἱππέων. Ἔκ τε τοῦ προοιμίου δὲ (1, 3) καὶ ἐκ τοῦ ἑνδεκάτου κεφαλαίου (6) μανθάνομεν, ὅτι ἤδη πρὸ τοῦ Ξενοφῶντος εἶχε συγγράψῃ περὶ ἱππικῆς Σίμων τις, ἐξ οὗ τῆς συγγραφῆς ἔχει βεβαίως τὴν ἀρχὴν

[1]) Hagen ἐν Eos II (1866) 149. Holzapfel ἐν Phil. 40 (1882) 242 κ. ἑξῆς.

[2]) Friedrich ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. 1896 σελ. 695 κ. ἑξῆς. Ὁ Onken, Isokrates und Athen σελ. 96 ὑποστηρίζει, ὅτι τὸ ἔργον εἶναι νόθον. Τῆς γνησιότητος ὑπερμαχεῖ ὁ πολλοῦ ἄξιος ἐκδότης τοῦ ἔργου Zurborg, De Xenophontis libello qui Πόροι inscribitur, Berlin 1874. Ὡσαύτως καὶ ὁ Madvig, Advers. crit. I, 364, ὃς τὸ χρονολογικῶς ἐσφαλμένον ἐπειρῶντο ἐν 5, 9 διορθοῖ γράφων πειρῶντο.

НБОНУ імені І. Мечникова

τὸ ἐν Γεωπονικοῖς 19, 5 εἰς τὸν Ξενοφῶντα ἐσφαλμένως ἀποδιδόμενον κεφάλαιον.

Ὁ Κυνηγετικός, ὅστις περιέχει ἐγκώμιον τῆς κυνηγετικῆς καὶ πολλὰς πρακτικὰς ὑποθήκας πρὸς παίδευσιν τῶν θηρευτικῶν κυνῶν. Ἄριστα δ' ἐγκωμιάζονται ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τὰ θηρευτικὰ ἔργα ὡς προπαιδεία τῶν πρὸς τὸν πόλεμον καὶ ἀντιτίθενται πρὸς τὴν λεξιθηρίαν τῶν σοφιστῶν. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ὁ μὲν Τρύφων ὁ γραμματικὸς ἐθεώρει κατὰ τὸν Ἀθήναιον (IX, 400 a) ὡς ξενοφώντειον, ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ λόγου καὶ αἱ ὑπερβολικαὶ ἐκφράσεις μεγάλως ἀφίστανται τοῦ ἀπερίττου ὕφους τοῦ Ξενοφῶντος, ἀναγκαίως πρέπει νὰ καταλέξωμεν αὐτὸ εἰς τὰ ὑποβολιμαῖα ἔργα, διότι οὔτε εἰς τὸν νεώτερον Ξενοφῶντα δυνάμεθα ν' ἀπονείμωμεν αὐτό [1]).

Προσάπτονται δ' εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ξενοφῶντος καὶ ἑπτὰ ἐπιστολαί, ὧν τὸ νόθον ἀπέδειξεν ἤδη ὁ Βεντλέϋος (ἐν Opusc. 54).

Σχόλια εἰς τὸν Ξενοφῶντα δὲν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, διότι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Dindorf δημοσιευθέντα δικαίως ἀποῤῥίπτει ὁ Cobet Nov. lect. 546.

Χειρόγραφα. Τὰ χειρόγραφα εἶναι διάφορα τὴν ἀξίαν καὶ διάφορα καθ' ἕκαστον ἔργον, πάντα δὲ σχεδὸν νεώτερα σχετικῶς. Τὰ ἄριστα εἶναι τὰ ἑξῆς: Τῆς μὲν Ἀναβάσεως καὶ Κύρου παιδείας τὸ Παρισινὸν 1640 (c) τοῦ ἔτους 1320, ὅπερ ὅμως ἀνάγεται εἰς προηγούμενον τῆς ἑνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος (Hug, De Xenoph. Anab. cod. C, Turici 1878.) Τῆς δὲ Κύρου Παιδείας τὸ Μαρκιανὸν 511 τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος καὶ τὸ Παρισινὸν 1635 (A). Τῶν δ' Ἑλληνικῶν τὸ

[1]) Ὡς νεανικὸν ἔργον τοῦ Ξενοφῶντος θεωροῦσιν αὐτὸ ὁ Cobet, Nov. lect. 774 καὶ ὁ Roquette, ἔνθ' ἀνωτέρω. Παράδοξος φαίνεται ἡ ἄλλως ἀσυνήθης παρὰ Ξενοφῶντι χρῆσις τῆς ἀπολύτου ἀπαρεμφάτου ἀντὶ τῆς προστακτικῆς. Ὁ Sittl, Griech. Litt. II, 462 θεωρεῖ καὶ τὰ περὶ Λίνειου ἐν I, 15 λεγόμενα ὡς μεταγενέστερα. Τὸ νόθον βασίμως ἀποδεικνύει ὁ Radermacher, Ueber den Cynegeticus des Xenophon ἐν Rhein. Mus. LI, 596—629 καὶ LII, 13—41. Lincke, Xenophons Kynegetikos ἐν τοῖς Jahrb. für Klass. Phil. 1896 σελ. 209—217. Τὸ προοίμιον θεωρεῖ ὡς προϊὸν τῆς μεταγενεστέρας σοφιστικῆς ὁ Norden, Die antike Kunstprosa 432.

παρισινὸν 1738 (B) [καὶ 1842], Ἀμβροσιανὸν A 4 τοῦ ἔτους 1344 (M), τὸ Παρισινὸν 1642 (D). Τῶν δ' Ἀπομνημονευμάτων τὰ Παρισινὰ 1302 τοῦ 13ου αἰῶνος (περιέχον μόνον τὰ I καὶ II βιβλία) καὶ 1740 [τοῦ 14ου αἰῶνος]. Κριτικὰς σημειώσεις ἴδε ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τοῦ Dindorf 1853, 1857, 1862, ἃς ἐπηύξησεν ὁ Schenkl, ἐν τῇ βερολιν. ἐκδόσει καὶ ἐν Xenophontische Studien [Wien 1869-1876] ἐν τῷ 3 τεύχει, ἐν ᾧ ὑποδεικνύει, καὶ τίνα χειρόγραφα ἐπωφελήθη.

Ἐκδόσεις τῶν Ἁπάντων. I. G. Schneider 1790-1815 εἰς 6 τόμ. (τόμους τινὰς ἐπεξειργάσθη ὁ Bornemann). Kühner, Breitenbach ἐν Gotha 1828 εἰς 4 τόμ. G. Sauppe, Lips. 1867-1870 εἰς 5 τόμ. Κριτικαὶ τῶν καθ' ἕκαστον ἐκδόσεις· Expeditio Cyri καὶ Institutio Cyri recogn. Hug, Lips. 1878 μετὰ πανομοιοτύπου τοῦ παρισινοῦ χειρογράφου 1640. Xenophontis Hellenica recogn. O. Keller, edit. major Lips. 1890. Commentarii Socratis recogn. Gilbert ed. maj. Lips. 1888. De reditibus libellus, rec. Zurborg, Berl. 1876. Xenophontis qui fertur libellus de republica Atheniensium, rec. Kirchhoff, Berl. 1874. Oeconomicus edid. Holden, London 1895. Ἐκδόσεις μετὰ κριτικῆς τοῦ κειμένου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γλωσσικῶν νόμων Cobet, Anab. (1859) 1881, Hellen. Amsterd. (1862) 1880. Ἐκδόσεις μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων· Ἀνάβασις ὑπὸ Krüger 1871, 6η ἔκδ., ὑπὸ Vollbrecht παρὰ Teubner, ὑπὸ Rehdantz-Carnuth παρὰ Weidmann. Κύρου Παιδεία ὑπὸ Breitenbach παρὰ Teubner, ὑπὸ Härtlein-Nitsche παρὰ Weidmann, Ἑλληνικὰ ὑπὸ Breitenbach παρὰ Weidmann, ὑπὸ Büchsenschütz παρὰ Teubner, ὑπὸ Zurborg καὶ Grosser παρὰ Perthes, ὑπὸ E. Kurz, München 1874 (καὶ Πρόγρ. τοῦ Ludwigs-Gymnasium 1875), Ἀπομνημονεύματα μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Kühner παρὰ Teubner, ὑπὸ Breitenbach παρὰ Weidmann.

Λεξικά. Lexicon Xenophonteum ὑπὸ Sturz. Lips. 1801-4. Lexilogus Xenophonteus ὑπὸ G. Sauppe Lips. 1868. § [Ι. Πανταζίδης, Τῶν παρὰ Ξενοφῶντι διορθωτέων μερ. α'. ἐν Γοττίγγῃ (τύπ. Vandenhoeck καὶ Ruprecht) 1858, μέρ. β'. ἐν Ἀθήναις 1866 τύποις Καναριώτου. Δ. Ἠ. Κυριακοπούλου, Ξενοφ. Ἑλλ. I

καὶ ΙΙ μετὰ σημειώσεων καὶ βιογραφίας ἐν Ἀθήναις (τύποις Φιλοκαλίας) 1877. Κοραῆ, Ξενοφῶντος Ἀπομνημον. καὶ Πλάτ. Γοργίας ἐν Παρισίοις 1825. Ε. Δ. Τσακαλώτου, Ξενοφ. Ἀπομνημ. μετὰ σημειώσ. καὶ εἰσαγ. ἐν Ἀθήναις (τύπ. Σακελλαρίου) 1885].

ε') Ἐλάσσονα καὶ ἀπολεσθέντα ἱστορικὰ ἔργα.

250. Ἀντίοχος ὁ Συρακούσιος, ὃν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ καταλέξωμεν εἰς τοὺς λογογράφους, ἤτο συγγραφεὺς τῆς Σικελιώτιδος συγγραφῆς, ἥτις ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ γεγραμμένη ἤρχετο ἀπὸ τοῦ βασιλέως Κωκάλου καὶ ἔληγεν εἰς τὸ ἔτος 424 ἤτοι εἰς τὸ τῆς εἰρήνης τῆς Γέλας. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἐξ οὗ ἠρύσθη τινὰ περὶ Σικελίας καὶ ὁ Θουκυδίδης [1]), ἐπεσκοτίσθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν ὀνομαστοτέρων ἔργων τοῦ Φιλίστου καὶ τοῦ Τιμαίου καὶ ἐξηφανίσθη τέλεον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος. Μακρότερον χρόνον διεσώζετο τὸ ἔργον αὐτοῦ Ἰταλίας οἰκισμός, οὗ περιέσωσάν τινα ὁ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεύς, ὁ Στράβων καὶ ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος [2]).

251. Ὁ δὲ Κτησίας ὁ Κνίδιος ἐκ τοῦ γένους τῶν ἐν Κνίδῳ Ἀσκληπιαδῶν συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Περσῶν περὶ τὸ 415 καὶ διέτριψεν δέκα καὶ ἑπτὰ ὅλα ἔτη ἐν Περσίᾳ μεγάλως τιμώμενος ὑπὸ τῶν βασιλέων ἕνεκα τῆς ἰατρικῆς αὐτοῦ τέχνης [3]). Ἐν τῇ παρὰ τὰ Κούναξα μάχῃ ἦτο μετὰ τοῦ Ἀρταξέρξου καὶ αὐτὸς ἐθεράπευσε τὸν βασιλέα τραυματισθέντα ὑπὸ τοῦ Κύρου [4]). Βραδύτερον δ' ἐστάλη ἐπανειλημμένως ὑπὸ τοῦ βασιλέως ὡς πρεσβευτὴς σπουδαῖα ἐντεταλμένος πρὸς τὸν Εὐαγόραν καὶ Κόνωνα καὶ τῷ 398 ἀποσταλεὶς καὶ αὖθις ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα, ἵνα μὴ ἐπανέλθῃ πλέον εἰς Περσίαν [5]). Πολλὰ δὲ μαθὼν καὶ πεῖραν λα-

[1]) Ἴδε ἀνωτ. § 237.

[2]) Ἀποσπάσματα παρὰ Müller, Fragm. hist. gr. I, 181—184. Wölfflin, Antiochos von Syrakus und Coelius Antipater 1872.

[3]) Διοδ. ΙΙ, 32.

[4]) Ξενοφ. Ἀνάβ. I, 8, 26.

[5]) Φωτ. Βιβλιοθ. κεφ. 44 b κατ' αὐτὸν τὸν Κτησίαν.

βῶν τῶν ἀσιανῶν πραγμάτων κατὰ χώραν διὰ τὴν πολυετῆ ἀναστροφὴν ἐν τῇ περσικῇ αὐλῇ καὶ τὴν μελέτην τῶν ἐγχωρίων ἱστορικῶν ἔργων [1]) συνέγραψεν ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ τὰ Περσικά, περιεκτικώτατον ἔργον εἰς εἴκοσι καὶ τρία διηρημένον βιβλία, οὗ ἐπιτομὴν διέσωσεν ὁ Φώτιος (κεφ. 72)[2]). Κατὰ ταύτην δὲ τὰ μὲν πρῶτα ἓξ βιβλία ἐπραγματεύοντο τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀσσυρίων καὶ Μήδων, τὰ δ' ἄλλα τὴν περσικὴν ἱστορίαν μέχρι τοῦ ἔτους 398. Ἐν τῇ διηγήσει δ' ἔχαιρε μὲν ὁ Κτησίας ψέγων τὸν Ἡρόδοτον, ὃν οὐ μόνον πολλαχῶς διώρθου, ἀλλ' αὐτὸ δὴ τοῦτο ψευδόμενον ἐπειρᾶτο ν' ἀποδείξῃ, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διετείνετο μόνον, ὅτι αὐτὸς τ' ἀληθῆ ἐδίδασκεν ἀντλήσας ἐκ τῶν ἐγχωρίων διφθερῶν, ἵνα καλύψῃ διὰ τοῦ ἱματιδίου τούτου τὰ ἴδια ἑαυτοῦ ἀλαζονεύματα [3]). Ἕτερόν τι ἔργον αὐτοῦ, τὰ Ἰνδικά, παρεῖχεν ἐν ἑνὶ βιβλίῳ τὰς πρώτας εἰδήσεις περὶ τῆς θαυμαστῆς χώρας τῶν Ἰνδῶν καὶ ἰδίως περὶ τῶν ζῴων καὶ φυτῶν αὐτῆς. Καὶ τούτου δὲ τοῦ ἔργου περιέσωσεν ὁ Φώτιος (ἔνθ. ἀνωτ.) ἐπιτομήν. Πρὸς τούτοις δὲ μνημονεύεται καὶ γεωγραφικόν τι ἔργον τοῦ Κτησίου, ὁ Περίπλους ἢ Περίοδος [4]).

[1]) Αὗται ἦσαν αἱ βασιλικαὶ διφθέραι τοῦ Διοδώρου II, 32.

[2]) Ἡ Παμφίλη ἐπὶ Νέρωνος ἐφιλοπόνησε κατὰ τὸν Σουίδαν ἐπιτομὴν τοῦ ἔργου ἐν 3 βιβλίοις. Πλὴν τῶν περιελθόντων εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ Φωτίου, ὃς ἰδίαν ἀφορμὴν εἶχε νὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ τὸ ἔργον τοῦ Κτησίου ὡς ὁδοιπορικὸν ἀνάγνωσμα κατὰ τὴν εἰς Περσίαν πρεσβείαν, περιεσώθησαν πολλὰ τῶν τοῦ Κτησίου καὶ διὰ τῶν πρώτων βιβλίων τοῦ Διοδώρου καὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου βίου τοῦ Ἀρταξέρξου.

[3]) Τὰ σωζόμενα μνημεῖα ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἐν πολλοῖς δίκαιον εἶχεν ὁ Ἡρόδοτος. Ἴδε Haug, Die Quellen Plutarchs σελ. 88 κ. ἑ. Σφοδρῶς ἔψεγον τὸν Κτησίαν αὐτοὶ ἤδη οἱ ἀρχαῖοι, ὡς ὁ Πλούτ. ἐν Βίῳ Ἀρταξέρξ. 6. Τὰ μυθώδη τοῦ Κτησίου διηγήματα περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας ἀποδεικνύει ὁ J. Marquart, Die Assyriaka des Ktesias ἐν Philol. συμπλήρ. VI, 501 ἕως 658.

[4]) Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξε καὶ ἐξέδωκεν ὁ C. Müller ἐν τῷ ἐπιμέτρῳ τῆς ὑπὸ τοῦ Διδότου ἐκδόσεως τοῦ Ἡροδότου 1858. Εἰς ταῦτα προστίθενται καὶ τὰ χωρία ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπωφελήθησαν μὲν ἄλλοι, δὲν ἐμνημόνευσαν δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὡς τὰ ἐν Διοδ. II, 1—34 καὶ Πλουτ. ἐν Βίῳ Ἀρταξέρ., περὶ ὧν ἴδε Wachsmuth, Einleitung 367 κ. ἑ. Ὁ Σπυρ. Λάμπρος ἐν Ἱστορικῶν μελετημάτων σελίδι 61—68 ἀνακοινοῖ τρία νέα ἀποσπάσματα τῶν Ἰνδικῶν τοῦ Κτησίου. Krumbholz, Zu den Assyriaka des Ktesias ἐν Rhein. Mus. 52 (1897) σελ. 237—285.

252. Ὁ δ' Αἰνείας ὁ τακτικός ἔζη κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν καὶ ὁ Ξενοφῶν, πρὸς ὃν εἶχε τοῦτο κοινόν, ὅτι ἄσμενος καὶ αὐτὸς διέτριβε περὶ τὰ πρακτικὰ ἔργα τοῦ πολέμου. Ἴσως δ', ὡς ἤδη ὑπετόπασεν ὁ Κασαυβῶνος, εἶναι οὗτος αὐτὸς ὁ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Ἑλληνικοῖς (VII, 3, 1) μνημονευόμενος Αἰνέας ὁ Στυμφάλιος[1]). Τὸ σωζόμενον ἔργον αὐτοῦ, Τακτικὸν ὑπόμνημα περὶ τοῦ πῶς χρὴ πολιορκουμένους ἀντέχειν, εἶναι κεφάλαιον μόνον μείζονος ἔργου, ὅπερ ὁ Πολύβιος (X, 44) μνημονεύει, Τῶν περὶ τῶν στρατηγικῶν ὑπομνημάτων. Οἱ κανόνες δὲ τῆς τακτικῆς, οἵτινες καταδεικνύουσιν, ὅτι ἐν πολὺ ταπεινῇ βαθμίδι διετέλει ἔτι ἡ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸ πρῶτον τελειωθεῖσα στρατιωτικὴ τέχνη, διασαφοῦνται ὑπὸ πολλῶν παραδειγμάτων καὶ ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν κυρίαν ἀξίαν τοῦ βιβλίου. Αὐτὰ δὲ ταῦτα παρέχουσιν ἡμῖν διδόμενα, ἵνα ὁρίσωμεν καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν συνεγράφη τὸ ἔργον, καὶ τὰ διδόμενα ταῦτα ἄγουσιν ἡμᾶς εἰς τὰ πρῶτα ἔτη μετὰ τὸ 360[2]). Ὁ δὲ χαρακτὴρ τοῦ λόγου εἶναι μὲν στρυφνὸς καὶ σκοτεινός, ἀλλὰ τοῦτο προέρχεται ἴσως ἐν μέρει ἐκ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν παρεδόθη εἰς ἡμᾶς τὸ κείμενον. Βραδύτερον ὁ Κινέας, ὁ στρατηγὸς τοῦ βασιλέως Πύρρου, ἐφιλοτέχνησεν ἐπιτομὴν τοῦ ἔργου, ἣν μνημονεύει ὁ Ἀρριανὸς ἐν τῇ τακτικῇ τέχνῃ (I, 2).

Ἡ παράδοσις βασίζεται εἰς τὸν λαυρεντιανὸν κώδικα 55, 4. Ἔκδοσις ὑπὸ Casaubonus Par. 1609 (μετὰ τοῦ Πολυβίου). Νεωτέρα κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Hercher, Berlin 1870, ὑπὸ Hug, Lips. 1874

[1]) Περὶ τοῦ ἀμφισβητησίμου τούτου ζητήματος, περὶ οὗ νεωστὶ τοσαῦτα ἐγράφησαν, ἴδε A. C. Lange, De Aeneae commentario poliorcetico, Berlin 1879 καὶ Πρόγραμμα τοῦ ἐν Cassel γυμν. 1883. Schenkl ἐν Jahresber. über die Fortsch. der klass Alt. Wiss. XII, 1, 261 κ. ἑξῆς.

[2]) Ὁ μὲν Hug, Aeneas von Stymphalos, Zürich 1877 ὁρίζει ὡς χρόνον τῆς συγγραφῆς τὸ 359—358, ὁ δὲ Gutschmid ἐν τῷ Litterarisches Centralblatt ἀρ. 18 τοῦ ἔτ. 1880 τὸν περὶ τὸ 357—355 χρόνον, ὁ δὲ H. Sauppe ἐν Ausgewählten Schriften σελ. 631 λέγει, ὅτι οὐχὶ μὲν πρὸ τοῦ 360 ἐγράφη τὸ ἔργον, εὐθὺς δὲ μετὰ τὸ 346.

253. Ὁ δὲ Φίλιστος ὁ Συρακούσιος [1]), ὁ ὀνομαστὸς ἱστοριογράφος τῆς Σικελίας, ἦτο μὲν ἤδη ἔφηβος, ὅτε ὁ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Γύλιππος διεύθυνε τὰ τῶν Συρακουσίων ἀμυνομένων τοὺς Ἀθηναίους [2]), βραδύτερον δὲ πολλὴν ροπὴν ἔλαβε πρὸς τὰ πράγματα τῆς πατρίδος ὡς ὀπαδὸς καὶ στρατηγὸς τῶν Διονυσίων. Κατὰ τοὺς πολέμους δὲ τοῦ Δίωνος πρὸς τὸν νεώτερον Διονύσιον ἀπέθανε τῷ 356, εἴτε ἀποσφάξας ἑαυτόν, ἵνα μὴ ζωγρηθῇ, ὅτε ἐνικήθη ἐν ναυμαχίᾳ, ὡς διηγεῖται ὁ Ἔφορος καὶ ὁ Διόδωρος (XVI, 16), εἴτε συλληφθεὶς αἰχμάλωτος καὶ προπηλακισθεὶς ὑπὸ τῶν λυσσώντων πολεμίων, ὡς αὐτόπτης μάρτυς ἱστορεῖ παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ βίῳ τοῦ Δίωνος (35). Τὸ ἔργον δ' αὐτοῦ, τὰ Σικελικά, ἤρξατο γράφων κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς ἐν τῇ φυγῇ, ὅτε ἐξεδιώχθη τῷ 386 ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου ἐκ τῆς Σικελίας ἕνεκα τῶν γενομένων ταραχῶν. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει, τῇ πρώτῃ συντάξει, ἐπραγματεύετο ἐν ἑπτὰ βιβλίοις τὴν ἱστορίαν τῶν παλαιοτέρων χρόνων τῆς Σικελίας μέχρι τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάσεως Διονυσίου τοῦ πρώτου, ἤτοι μέχρι τοῦ 406. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὸ μὲν πρῶτον ἀφηγεῖτο τὰ τοῦ Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου ἐν 4 βιβλίοις, εἶτα δὲ βραδύτερον συμπληρῶν τὸ ἔργον ἐπραγματεύθη καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου Διονυσίου ἀπὸ τοῦ 367-363 ἐν 2 βιβλίοις [3]).

Ὁ Κικέρων [4]) ἀποκαλεῖ τὸν Φίλιστον pusillum Thucydidem [5]),

[1]) Παρὰ Σουΐδᾳ εὑρίσκομεν δύο συγκεχυμένα ἄρθρα περὶ Φιλίστου. Körber, De Philisto rerum Sicularum scriptore, Breslau 1874. Rühl ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. 1886 σελ. 128 κ. ἑξῆς.

[2]) Πλούτ. ἐν Βίῳ. Νικίου 19.

[3]) Διοδ. XIII, 103 καὶ XV, 89. Διον. Ἁλικ. Ἐπιστ. πρὸς Πομπ. 5. Ὁ Σουΐδας λέγει, ὅτι τὸ ἔργον ἐξ ἕνδεκα ἀπετελεῖτο βιβλίων, παρορῶν τὴν μεταγενεστέραν συνέχειαν.

[4]) Cic. ad Quint. fr. II, 11, 4. Παράδ. καὶ Brut. 17, 66, de orat. II, 13, 57. Quint. Inst. or. X, 1, 74.

[5]) Ὡσαύτως ὁ Διονύσιος ἐν τῇ τῶν ἀρχαίων κρίσει 3, 2. Ὁ Λογγῖνος ἐν τῷ περὶ Ὕψους 40 παραβάλλει τὸν Φίλιστον πρὸς τὸν Ἀριστοφάνη καὶ Εὐριπίδην κατὰ τοῦτο, ὅτι συνδέων καὶ ἁρμόζων ἐπιτηδείως δημώδη καὶ κοινὰ ὀνόματα κατώρθου καὶ ὄγκον νὰ ἔχῃ ὁ λόγος καὶ νὰ μὴ φαίνηται ταπεινός.

μικρὸν Θουκυδίδην. Καὶ ἀληθῶς εἶχε μὲν κοινὰ πρὸς τὸ μέγα αὐτοῦ πρότυπον τὴν ἀδράν, πᾶσαν παρεκβολὴν ἀποφεύγουσαν παράστασιν, τὴν ἐκ τῆς ἰδίας πείρας προερχομένην γνῶσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ ζωηρὸν τῆς διηγήσεως διὰ τῶν παρενθέτων δημηγοριῶν. Ἀλλ' ἀπεῖχε πολὺ αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐλεύθερον φρόνημα. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς ἐν τῇ Ἐπιστολῇ πρὸς Πομπήϊον (κεφ. 5) ἀποκαλεῖ αὐτὸν κολακικὸν καὶ φιλοτύραννον καὶ ψέγει τὸ ταπεινὸν αὐτοῦ καὶ μικρολόγον ἦθος. Τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου καὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Πάρου διδασκάλου Εὐήνου, συγγράφων δὲ τὸ ἔργον καὶ δὴ τὴν παλαιοτέραν ἱστορίαν τῆς Σικελίας ἠρύσθη πολλὰ ἐκ καρχηδονικῶν πηγῶν [1]).

Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξεν ὁ Μύλλερος [2]).

Συνεχῆ δὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Φιλίστου ἐποίησεν ὁ Ἀθάνας, ἢ κατ' ἄλλην γραφὴν Ἄθανις [ἢ Ἄθηνις κατά τι ἀπόσπασμα τοῦ Θεοπόμπου παρὰ Στεφάνῳ τῷ Βυζαντίῳ, ἂν αὐτὸς εἶναι ὁ ὡς προστάτης τῶν Συρακουσίων ἀναφερόμενος αὐτόθι] προσθεὶς εἰς τὸ κύριον αὐτοῦ ἔργον ἓν βιβλίον καὶ διελθὼν μὲν τὰς πράξεις ἐν κεφαλαίῳ, συμπληρώσας δ' οὕτω τὴν ἱστορίαν Διονυσίου τοῦ νεωτέρου. Κύριον δ' ἔργον αὐτοῦ ἦτο ἡ ἱστορία τῶν πράξεων τοῦ Δίωνος ἐν 13 βιβλίοις ἀπὸ τῆς ἐκδιώξεως τοῦ νεωτέρου Διονυσίου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Τιμολέοντος (356-337) [3]).

254. Οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ τῶν παλαιοτέρων χρόνων ἀσκήσαντες καὶ τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ στρατιωτικὰ ἐκτήσαντο ἄριστα ἐφόδια καὶ ἐγένοντο ἁρμοδιώτατοι πρὸς συγγραφὴν ἱστοριῶν. Ἀλλὰ περὶ τὸ τέλος τῆς περιόδου, περὶ ἧς πραγματευόμεθα, ἤρξατο θεωρουμένη ὡς ἁρμοδία προγυμνασία ἡ μελέτη τῆς ῥητορικῆς

[1]) Meltzer, Geschichte der Karthager I, 125 καὶ 134. Gutschmid, Kleine Schriften II 89 κ. ἑξῆς.

[2]) Müller, Fragm. hist graec. I, 185—192 καὶ IV, 369 κ. ἑ.

[3]) [Ἴδε Πλούτ. ἐν Βίῳ Τιμολ. 23 καὶ 37. Στέφ. Βυζ. ἐν λ. Δύμη καὶ Paulys' Realencyclopädie ἐν λέξει. Τὰ ἀποσπάσμ. παρὰ Müller, Frag. hist. graec. II σελ. 82].

τέχνης μᾶλλον ἢ ἡ ἐπιμέλεια τοῦ δημοσίου βίου καὶ ἐκ τούτου ἀντὶ τῶν πολιτικῶν οἱ ῥήτορες νῦν ἐπελαμβάνοντο τῆς ἱστοριογραφίας. Τοῦτο δ' ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐκτραπῇ ἡ ἑλληνικὴ ἱστοριογραφία ἐκ τῆς εὐθείας ὁδοῦ· διότι ἡ ῥητορικὴ καθ' ὅλου ἐπεδίωκεν οὐχὶ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τὴν ἀπατηλὴν δόξαν. Ἐκ τούτου δ' ἀναγκαίως ὑπεισῆλθε καὶ εἰς τὴν ἱστοριογραφίαν ἡ τάσις πρὸς κομψὰς φράσεις καὶ εὐφυεῖς ἐκφράσεις καὶ οὕτω ἠμελήθη μὲν ἡ ἐπιμελὴς ἔρευνα τῶν πραγμάτων, ἐξέλιπε δ' ἡ εἰλικρινὴς περὶ αὐτῶν κρίσις. Οἱ ἄριστοι δὲ τῶν ῥητορικῶν τούτων ἱστοριογράφων ἦσαν ὁ Ἔφορος καὶ ὁ Θεόπομπος [1]).

255. Ὁ ἐκ τῆς ἐν Αἰολίδι Κύμης Ἔφορος [2]) οὐ μόνον ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, πρὸς ὃν δὶς ἐπέμφθη ἐπὶ δευτέρῳ μισθῷ [3]), ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ διδασκάλου ἔλαβε τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἱστορίας αὐτοῦ [4]). Διότι ἐν τῇ ἰδίως ῥητορικῇ φαίνεται οὐχὶ πολὺ προκόψας καὶ διὰ τοῦτο μία μόνη αὐτοῦ ῥητορικὴ συγγραφὴ καὶ αὕτη ἅπαξ μόνον ἀναφέρεται παρατυχόντως ὑπὸ τοῦ ῥήτορος Θέωνος, ἡ περὶ λέξεως [5]). Τὸ δ' ἱστορικὸν αὐτοῦ ἔργον εἰς τριάκοντα διαιρούμενον βιβλία ἦτο ἡ πρώτη ἑλληνικὴ καθολικὴ ἱστορία, ἡ πρώτη ἱστορία κοινῶν πράξεων [6]). Ἤρχετο δὲ ἀπὸ τοῦ πρώτου βεβαίου ἱστορικοῦ γεγονότος, ἀπὸ τῆς καθόδου τῶν Ἡρακλειδῶν, καὶ κατέληγεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς

[1]) Cicero de oratore II, 13, 57 καὶ III, 9, 36: ex clarissima rhetoris Isocratis officina duo praestantes ingenio, Theopompus et Ephorus, ab Isocrate magistro impulsi se ad historiam contulerunt; dicebat Isocrates se calcaribus in Ephoro, contra autem in Theopompo frenis uti solere. Καὶ ὁ Σουΐδας ἐν λέξει λέγει· «Ἰσοκράτης τὸν μὲν Ἔφη χαλινοῦ δεῖσθαι, τὸν δὲ Ἔφορον κέντρου».

[2]) Ἄρθρον περὶ Ἐφ. παρὰ Σουΐδᾳ. Marx, Ephori Cumaei fragmenta, Karlsruhe 1815. Klügmann, De Ephoro historico graeco, Gött. 1860. Wachsmuth, Einleit. 498 κ. ἑξ. Büdinger, Die Universalhistorie im Alterthum 32 κ. ἑξῆς.

[3]) Διὰ τοῦτο παίζων δίφορον ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὁ συγγραφεὺς τῆς εἰς τὸν Πλούταρχον ἀποδιδομένης συγγραφῆς τῶν Δέκα ῥητόρων ἐν σελ. 839a [τόμ. 5 σελ. 164 ἐκδ. Βερν.].

[4]) Ὁ Πλούτ. ἔνθ' ἀνωτ. λέγει· «καὶ τὴν ὑπόθεσιν τῆς χρείας αὐτὸς ὑπεθήκατο».

[5]) Θέωνος Προγυμνάσματα ἐν Rhet. graeci ἐκδ. Spengel II, 71.

[6]) Τοῦτο ἀναγνωρίζει καὶ μετ' ἐπαίνων ἀναγράφει ὁ Πολύβιος ἐν V, 33 λέγων· «Ἔφορον τὸν πρῶτον καὶ μόνον ἐπιβεβλημένον τὰ καθόλου γράφειν».

Περίνθου τῷ 340. Ὅτι δ' εἰς τοῦτο κατέληγε τὸ γεγονὸς τὸ ἔργον, αἴτιος τούτου ἐγένετο ὁ θάνατος τοῦ συγγραφέως, ὡς φαίνεται, διότι τὸ μὲν γεγονὸς ἐκεῖνο, ἡ πολιορκία δῆλα δὴ τῆς Περίνθου, δὲν ἀποτελεῖ τὸ τέλος περιόδου τινὸς τῆς ἱστορίας, ὁ δ' Ἔφορος αὐτὸς ἔζη καὶ ἐπὶ Φιλίππου καὶ ἐπεῖδε τὴν εἰς Περσίαν στρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου. Πρὸς τούτοις δ' οὐχὶ αὐτός, ἀλλ' ὁ υἱὸς Δημόφιλος ἐφρόντισε περὶ τῆς ἐκδόσεως σύμπαντος τοῦ ἔργου συντάξας συγχρόνως καὶ τὸν ἱερὸν λεγόμενον πόλεμον καὶ οὕτω συμπληρώσας τὸ τελευταῖον βιβλίον [1]). Ἦτο δὲ τὸ περιώνυμον [2]) ἔργον οὕτω συντεταγμένον, ὥστε ἕκαστον βιβλίον ἴδιον εἶχε προοίμιον καὶ ἐπραγματεύετο μίαν τινὰ στρογγύλην ὑπόθεσιν [3]). Πρὸς τοῖς ἱστορικοῖς δὲ γεγονόσι ἰδίᾳ προσεῖχε καὶ εἰς τὴν γεωγραφίαν ἐν σχέσει πρὸς τὰς κτίσεις τῶν πόλεων [4]) καὶ δὴ τὸ τέταρτον βιβλίον διὰ τὴν γεωγραφικὴν αὐτοῦ ὕλην ἐπεγράφετο Εὐρώπη. Ἐκ τούτου ὁ Σκύμνος, ἢ ὁστισδήποτε καὶ ἂν εἶναι ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐν ἰαμβικοῖς τριμέτροις Περίπλου Εὐρώπης, ἀνομολογεῖ, ὅτι ἐκ τοῦ Ἐφόρου ἐδανείσθη τὴν περιγραφὴν τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο δ' ἠναγκασμένος ὁ συγγραφεὺς νὰ προστρέχῃ εἰς τοὺς παλαιοτέρους ἱστορικοὺς καὶ νὰ ἀρύηται ἐξ αὐτῶν τὴν ὕλην, διότι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἔργου ἐπραγματεύετο περὶ πραγμάτων ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν ἰδίων παρατηρήσεων καὶ ἀναμνήσεων εὑρισκομένων. Ἐκ τοῦ Ἡροδότου μάλιστα περιέλαβεν σχεδὸν ἐπὶ λέξει ὁλόκληρα μέρη, ὡς δύναταί τις νὰ συμπεράνῃ, ἐξ ὧν ὁ Διόδωρος παραδίδει [5]). Ἐν τῇ ἐκκαρπώσει δὲ τῶν διαφό-

[1]) Διόδ. ἐν XVI, 14 καὶ Ἀθήν. ἐν VI, 232 d.

[2]) Πολύβ. ἐν VI, 45 καὶ XII 28. Ἰώσηπος κατ' Ἀπίωνος I, 12.

[3]) Διοδ. V, 1 καὶ XVI, 76. Βεβαίως καί τινα τῶν βιβλίων ἐξεδόθησαν πολὺ πρὸ τῆς συντελέσεως τοῦ ὅλου ἔργου.

[4]) Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐκτιμᾶται ἰδίᾳ ὑπὸ τοῦ Στράβωνος· ἴδε ἐν VII, 302, VIII, 322 καὶ IX, 422.

[5]) Bauer, Benützung Herodots durch Ephoros bei Diodor ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. συμπλ. τόμ. X, 279—342. Ὁ δὲ Λυσίμαχος κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἐν τῇ Προπαρασκευῇ X, 3 συνέγραψε περὶ Ἐφόρου κλοπῆς.

ρων πηγῶν ἀπέδειξεν ὁμολογουμένως καὶ κρίσιν καὶ φιλαλήθειαν καὶ δὴ ὀφείλομεν νὰ ἐξάρωμεν τοῦτο, ὅτι διαῤῥήδην ἀπεκήρυξε τοὺς γενεαλογικοὺς μύθους τοῦ Ἑλλανίκου [1]) καὶ ἀπέκλεισε τῆς ἱστορίας τοὺς μυθικοὺς χρόνους. Ἀλλὰ δὲν ἐνέμεινεν ἀτυχῶς εἰς τὴν ἀγαθὴν ταύτην προαίρεσιν, διότι ἐπὶ παραδείγματι, ὡς διδάσκει ὁ Στράβων ψέγων αὐτὸν (ἐν IX, 422), διηγεῖτο εὐπίστως τὸν μῦθον περὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὸν δράκοντα ὡς ἱστορικὸν γεγονὸς πειρώμενος μόνον ἄλλως νὰ ἑρμηνεύσῃ τὰ κατ' αὐτόν. Πρὸς τούτοις ἐστερεῖτο καὶ τῶν ἀναγκαίων πρακτικῶν γνώσεων ἀνδρὸς στρατηγικοῦ, ἵνα παραστήσῃ ὀρθῶς τὰ ἐν τῷ πολέμῳ ἔργα. Διὰ τοῦτο δὲ τρίβων τις τῶν τοιούτων, ὁ Πολύβιος (ἐν XII, 25), λέγει, ὅτι διηγούμενος ὁ Ἔφορος τὴν περὶ Λεύκτρα μάχην καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ γελοῖος ὅλως φαίνεται καὶ παντελῶς ἄπειρος καὶ ἀόρατος τῶν τοιούτων, ἐν ᾧ ἐπαινεῖ τὴν μετ' ἐμπειρίας καὶ δυνάμεως περιγραφὴν τῶν ναυμαχιῶν. Ὁ χαρακτὴρ δὲ τοῦ λόγου τοῦ συγγραφέως τούτου εἶχέ τι τὸ ἀνειμένον τῆς σχολῆς τῶν ῥητόρων [2]). Ἐν τούτοις παρὰ ταῦτα ἅσμενοι πάντες ἀνεγίνωσκον τὸ ἔργον καὶ οἱ μὲν ἱστορικοὶ τῶν χρόνων τῶν Διαδόχων εἶχοντο αὐτοῦ, ὁ δὲ Διόδωρος λαβὼν αὐτὸ ὡς πρότυπον κατεσύλησεν αὐθαιρέτως, ἄλλοι δ' ἐποίησαν ἐπιτομὰς ἐξ αὐτοῦ. Εἰς ταύτας δὲ φαίνονται ἀνήκοντα τὰ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Σουΐδου ἀποδιδόμενα ἔργα Περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν [βιβλία ιδ'.] καὶ Παραδόξων τῶν ἑκασταχοῦ βιβλία ιε'. Ἂν δὲ καὶ τὰ τῶν Εὑρημάτων [ὧν ἕκαστος εὗρε] βιβλία δύο ἦσαν ἐράνισμα ἐκ τῶν Ἱστοριῶν ἐρανισθέν, ἢ ἀπετέλουν καθ' ἑαυτὰ ἴδιον ἔργον, δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ κρίνωμεν. Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξε καὶ ἐξέδωκεν ὁ Μύλλερος [3]).

[1]) Ὁ Ἰώσηπος ἐν τῷ κατ' Ἀπίωνος I, 3 λέγει· «Ἔφορος Ἑλλάνικον ἐν τοῖς πλείστοις ψευδόμενον ἐπιδείκνυσιν».

[2]) Ἴδε Δίωνα Χρυσόστ. ἐν λόγῳ 18 σελ. 479 [Περὶ Λόγου ἀσκήσεως σελ. 283 ἐκδ. Dind τόμ. I.] καὶ Σουΐδαν ἐν λ. Ἐφόρῳ καὶ Θεοπόμπῳ. «Ὁ μὲν γὰρ Ἔφορος ἦν τὸ ἦθος ἁπλοῦς, τὴν δὲ ἑρμηνείαν τῆς ἱστορίας ὕπτιος καὶ νωθρὸς καὶ μηδεμίαν ἔχων ἐπίτασιν».

[3]) Müller, Fragm. hist. graec. I, 234—277 καὶ IV, 641 κ. ἑξῆς.

256. Ὁ δὲ Θεόπομπος [1]) ὁ Δαμασιστράτου ἐκ Χίου γεννηθεὶς περὶ τὸ 380 ἦλθε φεύγων τὴν πατρίδα μετὰ τοῦ πατρὸς εἰς τὰς φιλοξένους Ἀθήνας, ὅθεν μόνον κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἠδυνήθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Χίον, συμπράξαντος εἰς τοῦτο τοῦ Ἀλεξάνδρου. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ καὶ πάλιν ἐξορισθεὶς ἀπεδήμησεν εἰς πλείστας χώρας καὶ ἦλθε καὶ εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον. Ἀπέθανε δ' ἴσως ἐν τῇ ξένῃ. Κατὰ τὴν νεανικὴν δ' ἡλικίαν βαίνων ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ διδασκάλου Ἰσοκράτους παρέστη ἐν διαφόροις πόλεσιν ὡς ῥήτωρ ἐπιδεικτικῶν λόγων καὶ δὴ ἀπαγγείλας τὸν πανηγυρικὸν τοῦ βασιλέως Μαυσώλου ἐν Καρίᾳ ἔτυχε τοῦ ἐπινικίου ἄθλου [2]). Τὰ δὲ δύο μεγάλα αὐτοῦ ἱστορικὰ ἔργα ἦσαν τὰ Ἑλληνικὰ ἐν δώδεκα βιβλίοις, ἄτινα ἐχόμενα τοῦ ἔργου τοῦ Θουκυδίδου διελάμβανον τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ 410-394, ἤτοι μέχρι τῆς παρὰ τὴν Κνίδον μάχης, καὶ τὰ Φιλιππικὰ ἐν 58 βιβλίοις, ἅτινα εἶχον μὲν ὡς κέντρον τὴν ἀρχὴν τοῦ βασιλέως Φιλίππου τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἐν πολλαῖς καὶ μακραῖς παρεκβάσεσι περιελάμβανον σύμπασαν τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων ἐκείνων. Οὕτω κατέταξε κατὰ Διόδωρον (XVI, 71) εἰς τὸ ἔργον τρία βιβλία [39-41] περιέχοντα τὰς Σικελικὰς πράξεις, τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηναίων δημαγωγῶν (εἰς τὸ X βιβλίον], τὰ θαυμάσια [εἰς τὸ VIII βιβλίον], τὴν ἱστορίαν τῶν ἁρπαγέντων θησαυρῶν τῶν Δελφῶν [εἰς τὸ XXX βιβλίον]. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς Φίλιππος ὁ γ' ἐφιλοπόνησε βραδύτερον ἐπιτομὴν τῶν Φιλιππικῶν ἐκ 16 βιβλίων παραλιπὼν πάντα τὰ μὴ ἀνήκοντα εἰς τὴν κυρίως ἱστορίαν τοῦ Φιλίππου. Πρὸς τούτοις δὲ συνέγραψεν ὁ Θεόπομπος ἢ ἄλλος τι ἐπιγράψας τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπιτομὴν τῶν Ἡροδότου ἱστοριῶν ἐν δυσὶ βιβλίοις [3]). Τὰ τρία δὲ

[1]) Σουΐδας ἐν λέξει. Φώτιος ἐν κεφ. 176. Pflugk, De Theopompi Chii vita et scriptis, Berl. 1827 καὶ τοῦτο διορθῶν ὁ Meier, Opuscula II, 284 κ. ἑξ. J. Dellios, Zur Kritik des Geschichtsschreibers Theopomp, Dissert. Jena 1880. Hirzel ἐν Rhein. Mus. 47 (1892) 359 κ. ἑξῆς.

[2]) Gellius, Noct. Att, X, 18.

[3]) Voss, De hist. graec. 60 κ. ἑ.

ταῦτα ἔργα, ὡς φαίνεται, συνηνώθησαν βραδύτερον, καθ' ὃν τρόπον καὶ τὰ χρονικὰ καὶ αἱ ἱστορίαι τοῦ Τακίτου, εἰς ἓν ὅλον ἔργον ἐξ 72 βιβλίων [1]). Ὑπέβαλεν δ' εἰς τὸν Θεόπομπον ἐκ μοχθηρίας ὁ ῥήτωρ Ἀναξιμένης ἐπιγράψας τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ λοίδορόν τινα συγγραφήν, τὸν Τ ρ ι κ ά ρ α ν ο ν, ἐν ᾗ ἀπεδεικνύετο, ὅτι τὴν αἰτίαν πάντων τῶν κακῶν τῆς Ἑλλάδος ὑπεῖχον αἱ τρεῖς πόλεις Ἀθῆναι, Σπάρτη καὶ Θῆβαι [2]).

Ἐκ τῶν ἔργων τοῦ ἱστορικοῦ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς μόνον ἀποσπάσματα καὶ ἐπιτομαί. Καὶ αὐτῆς δὲ τῆς λατινικῆς ἐπεξεργασίας τῶν Φιλιππικῶν ὑπὸ τοῦ Τρόγου Πομπηΐου περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἡ ἐπιτομὴ μόνη τοῦ Ἰουστίνου. Ἐκ τούτου θέλοντες νὰ χαρακτηρίσωμεν τὸν Θεόπομπον εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ προσφύγωμεν κυρίως εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἀρχαίων. Ἀλλ' αἱ κρίσεις αὐτῶν διίστανται σπουδαίως. Διότι ὁ μὲν Διονύσιος ἐν τῇ Ἐπιστολῇ πρὸς Γάϊον Πομπήϊον (κεφ. 6) ἐπαινεῖ αὐτοῦ τὸ ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς τῆς λέξεως καὶ τὴν δημοσθένειον σχεδὸν δεινότητα, ἰδίᾳ δὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀφανῶν αἰτιῶν τῶν πράξεων καὶ τῶν πραξάντων αὐτὰς καὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. Ὁ δὲ Πολύβιος ἐκ τοῦ ἐναντίου εὑρίσκει πολλὰ τὰ ψεκτὰ παρ' αὐτῷ, ἰδίως δὲ μέμφεται τὸ φιλολοίδορον αὐτοῦ ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ βασιλέως Φιλίππου καὶ τῶν ἑταίρων αὐτοῦ καὶ τὴν ἔλλειψιν στρατηγικῶν γνώσεων ἐν τῇ διηγήσει τῶν μαχῶν [3]). Αἱ πρὸς ταῦτα δὲ συνδεόμεναι ῥητορεῖαι καὶ περίοδοι ἐν μέσαις ταῖς μάχαις παρέσχον ἀφορμὴν εἰς τὸν Πλούταρχον νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς αὐτὸν ἐν τοῖς πολιτικοῖς παραγγέλμασι 6 [τόμ. 5 σελ. 73 ἐκδ. Βερ.] τὸν στίχον τοῦ

[1]) Οὕτω νοητέα ἡ παράδοσις τοῦ Σουίδου· «Φιλιππικὰ ἐν βιβλίοις οϐ'.» ὡς ἀπέδειξεν ὁ Müller, Frag. hist. gr. I σελ. LXIX.

[2]) Ἰώσ. κατ' Ἀπίωνος I, 24. Λουκιανοῦ Ψευδολόγ. 29. [τόμ. γ'. σελ. 179]. Παυσ. VI, 18, 5. Ἀριστείδου, Ῥώμης ἐγκώμιον σελ. 211 ἐκδ. Jebb. Κατὰ τὸ ἑλληνικὸν δὲ πρότυπον ἐποίησεν ὁ ῥωμαῖος Τερέντιος Οὐάρρων σάτιραν, τὸν Τρικάρανον, ἀναφερομένην εἰς τὸν Πομπήϊον, Καίσαρα καὶ Κράσσον. Ἴδε Riese, Var. satirarum Men. σελ. 232. [Ἴδε καὶ Ὀθ. Ῥίββεκ, Ἱστορία τῆς Ῥωμ. ποιήσεως, μετάφρ. Σ. Σακελ. I, 366].

[3]) Πολυϐ. VIII, 11—13 καὶ XII, 25.

Εὐριπίδου· οὐδεὶς σιδήρου ταῦτα μωραίνει πέλας. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἦτο ἄξιος ὁ Θεόπομπος τῆς ἐπικλήσεως maledicentissimus scriptor[1]) καὶ ἂν τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀπέφαινον αὐτὸν δεξιὸν ῥήτορα μᾶλλον ἢ ἔμπειρον πολιτικόν, πάντως ὅμως ἦτο εἷς τῶν σπουδαιοτάτων ἱστορικῶν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο δὲ μαρτυρεῖται ἐκ τούτου, ὅτι ἐπιμελῶς ἀνεγινώσκετο ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ πάντες ἐξ αὐτοῦ ἤντλουν, ἰδίᾳ δὲ οἱ παραδοξογράφοι καὶ ὁ φίλος τῶν σκανδαλωδῶν χρονικῶν Ἀθήναιος, δι' οὗ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς τὰ πλεῖστα ἀποσπάσματα.

Theopompi fragmenta coll. Wichers ἐν Lugd. Batav. 1829. Müller, Frag. Hist. Gr. I, 278-333 καὶ IV, 643-645. Bünger, Theopompea, Argent. 1874, ὃς ἐξετάζει τὸ λεκτικὸν ἰδίᾳ τοῦ Θεοπόμπου.

257. Ἥττονος λόγου ἄξιοι ἦσαν ἄλλοι ἱστορικοὶ ὁμοίας τυχόντες ῥητορικῆς παιδεύσεως, οὓς συντόμως ἀπαριθμοῦμεν.

Ἦσαν δ' οὗτοι Κηφισόδωρος ὁ Θηβαῖος, συγγραφεὺς ἱστορίας τοῦ Ἱεροῦ πολέμου· Δείνων ὁ Κολοφώνιος, συγγράψας τὰ Περσικά, ἐκτενὲς ἔργον περιλαμβάνον τὴν ἱστορίαν τῆς Περσίας μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου III (340) ἁλώσεως τῆς Αἰγύπτου· Θεόκριτος ὁ Χῖος, ἀντίπαλος τοῦ Θεοπόμπου, οὗ ὁ Σουΐδας μνημονεύει ἱστορίαν Λιβύης καὶ θαυμασίας ἐπιστολάς[2])· Ἀναξιμένης ὁ Λαμψακηνός, μαθητὴς τοῦ Ζωΐλου καὶ Διογένους, εἰς ὃν ὁ Βικτώριος καὶ ὁ Σπέγγελος ἀποδίδουσι τὴν τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστοτέλους φέρουσαν τέχνην ῥητορικὴν πρὸς Ἀλέξανδρον. Ἱστορικὰ ἔργα αὐτοῦ μνημονεύονται τὰ Ἑλληνικὰ ἀπὸ τῆς γενέσεως τῶν θεῶν μέχρι τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης ἐν δώδεκα βιβλίοις καὶ τὰ Φιλιππικὰ ἐν ὀκτὼ βιβλίοις. Ἐποίησε δὲ καὶ ἔπος εἰς Ἀλέξανδρον[3]). Ἄλλος ὅμοιος ἱστορικὸς ἦτο

[1]) Cornelii Nepotis vit. Alcibiad. 11. Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς δὲν ἐθεώρει ἑαυτὸν ἀπηλλαγμένον τῆς λογοκλοπίας, ἀποδεικνύει ὁ Πορφύριος παρ' Εὐσεβίῳ ἐν Προπαρ. X, 3, 3.

[2]) Ἴδε Müller, Fragm. hist. graec. II, 86 κ. ἑξῆς.

[3]) Διοδ. XV, 89. Μακρότερόν τι ἀπόσπασμα τῶν Φιλιππικῶν ἴδε παρὰ Στοβαίῳ ἐν

Καλλισθένης ὁ Ὀλύνθιος μαθητὴς καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὃς συνέγραψεν Ἑλληνικά [1]), Περσικὰ καὶ ἐν ἑνὶ βιβλίῳ, Ἀλεξάνδρου πράξεις. Οὗτος εὐπαρρησιάστως προσενεχθείς ποτε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπέσυρεν ἐφ' ἑαυτὸν βαρεῖαν τὴν ὀργὴν αὐτοῦ [2]).

Πλὴν τούτων συνέγραψαν τὰς πράξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου [3]) Κλείταρχος ὁ Δείνωνος, οὗ ἐπηνεῖτο κατὰ Κοϊντιλιανὸν (X, 1, 74) μᾶλλον ἡ δεξιὰ ἀφήγησις, ἢ ἡ ἱστορικὴ πίστις, Πτολεμαῖος ὁ Λάγου [4]) καὶ ὁ Ἀριστόβουλος, οὓς ἐπαινεῖ ὁ Ἀρριανὸς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς Ἀναβάσεως ὡς ἀξιοπιστοτάτους συγγραφεῖς τοῦ βίου τοῦ Ἀλεξάνδρου, Μαρσύας ὁ Πελλαῖος ὁ συγγράψας τὰ Μακεδονικὰ [ἐν βιβλίοις δέκα] [5]), Χάρης ὁ Μυτιληναῖος, ὃς γενόμενος εἰσαγγελεὺς (τελετάρχης) τοῦ Ἀλεξάνδρου πολλὰ διηγεῖτο περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου αὐτοῦ καὶ ὁ Εὐμένης καὶ ὁ Διόδοτος, συγγραφεῖς ἐφημερίδων τοῦ βασιλέως.

Τοὺς δὲ συγγράψαντας τὰς Ἀτθίδας, οἵτινες ἐν μέρει εἰς τὴν περίοδον ταύτην ἀνήκουσι, θὰ περιλάβωμεν ἐν ἑτέρῳ λόγῳ ἐν συναφείᾳ πρὸς τοὺς ὅμοια συγγράψαντας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀλεξανδρέων.

Ἀνθολ. 36, 20. Περὶ τοῦ εἰς τὸν Θεόπομπον ἐσφαλμένως ἀποδιδομένου Τρικαράνου ἴδε § 256. Ὡς κακὸς ποιητὴς καταλέγεται μετὰ τοῦ Χοιρίλου ἔν τινι κυλίνδρῳ ἐξ Herculanum. Ἴδε Usener ἐν Rhein. Mus. 43, 150.

[1]) Κατὰ Διόδωρον XIV, 117 ἐπραγματεύετο τοὺς χρόνους ἀπὸ τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου καλουμένης εἰρήνης μέχρι τῆς καταλήψεως τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ ὑπὸ τοῦ Φιλομήλου τοῦ Φωκέως, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 387—357.

[2]) Ὑποβολιμαία ἦτο ἡ εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένη μυθιστορικὴ ἱστορία τοῦ Ἀλεξάνδρου, αἱ Ἀλεξάνδρου πράξεις, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ θὰ διαλάβωμεν.

[3]) St Croix, Examen critique des anciens historiens d' Alexandre le Grand ἔκδ. 2 Paris 1804. Müller, Scriptores rerum Alexandri Magni, Paris 1877. Geier, Alexandri Magni historiarum scriptores, Lipsiae 1844. Fränkel, Die Quellen der Alexanderhistoriker, Breslau 1883. Schäfer, Quellenkunde I, 71 κ. ἑ. τῆς 3 ἐκδόσεως.

[4]) Ὁ Rhode ἐν Rhein. Mus. 38, 301 ἀπέδειξεν, ὅτι ἐν τῷ Φαλάκρας ἐγκωμίῳ τοῦ Συνεσίου ἐν κεφ. 16 ἀπαντᾷ ἀπόσπασμα τοῦ Πτολεμαίου.

[5]) Ὑπῆρχον δύο Μαρσύαι, εἷς μὲν Πελλαῖος, ἕτερος δ' ὁ ἐκ Φιλίππων καὶ ἀμφότεροι ἔγραψαν πλὴν ἄλλων καὶ Μακεδονικά. Ἴδε Σουΐδαν ἐν λέξει. Περὶ τῆς διακρίσεως αὐτῶν ὅε Ritschl, De Marsyis rerum scriptoribus ἐν τοῖς Opuscul. I, 449—470.

Ἐπειδὴ δ' ἱστορία καὶ μῦθος κατὰ τὴν περὶ τούτων ἔννοιαν τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνάγονται, δυνάμεθα νὰ συγκαταλέξωμεν εἰς τοὺς ἀνωτέρω καὶ τὸν μαθητὴν τοῦ Ἰσοκράτους Ἀσκληπιάδην τὸν ἐκ Τραγίλου, ὃς συνέγραψεν ἐν ἓξ βιβλίοις τὰ Τραγῳδούμενα, ἤτοι τοὺς μύθους, οὓς ἀνεβίβασαν οἱ τραγικοὶ ἐπὶ τὴν σκηνήν [1]).

258. Γεωγραφία[2]). Ἡ γεωγραφία καὶ ἡ ἐθνογραφία δὲν ἀπετέλουν ἔτι ἐν τοῖς ἐγκρίτοις χρόνοις αὐθυποστάτους ἐπιστήμας, ἀλλ' ἦσαν συγγενεῖς τῆς ἱστορίας ἐπιστῆμαι καὶ δὴ συμπληρωματικὰ αὐτῆς μέρη. Οὕτως εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Ἑκαταίου, Ἡροδότου καὶ Ἐφόρου παρενείρονται, καιροῦ παραπεσόντος, πολλοῦ λόγου ἄξιαι ἀνακοινώσεις περὶ ξένων χωρῶν, κτίσεων πόλεων καὶ ἐθῶν καὶ ἠθῶν τῶν ξένων λαῶν. Ὡσαύτως καὶ αἱ συγγραφαὶ τῶν ἰατρῶν παρεῖχον σπουδαίας συμβολὰς εἰς τὴν ἐθνογραφίαν καὶ δὴ ὁ περιώνυμος ἰατρὸς Ἱπποκράτης (γεννηθεὶς τῷ 460) παρέχει ἐν τέλει τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ περὶ ἀέρων ὑδάτων τόπων πλείστου λόγου ἀξίας παρατηρήσεις περὶ τῶν ἐκ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ τόπου ἐξαρτωμένων φυσικῶν καὶ διανοητικῶν ἰδιοτήτων τῶν κατοίκων τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Αἱ παρατηρήσεις δ' αὗται διττὸν παρέχουσι τὸ ἐνδιαφέρον, διότι ὁ συγγραφεὺς συνήνου τὸ ὀξὺ βλέμμα τοῦ ἐμπείρου ἰατροῦ πρὸς τὸ ὑψηλὸν φρόνημα τοῦ ἔνθου πρὸς τὴν ἐλευθερίαν Ἕλληνος. Ἰδίᾳ δὲ λαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ τετάρτου βιβλίου τοῦ Ἡροδότου τὰς πρώτας ἀκριβεστέρας εἰδήσεις περὶ τῶν κατοίκων τοῦ Πόντου, Σκυθῶν καὶ Σαυροματῶν[3]). Ἀτύχημα δὲ μέγα εἶναι, ὅτι ἕνεκα χά-

[1]) Τὰ ἀποσπάσματα συνέλεξεν ὁ Werfer ἐν Acta philol. Monac. II, 491—557 καὶ ὁ Müller, Fr. hist. gr. III, 301 - 306.

[2]) Hugo Berger, Geschichte der wissenschaftlichen Erdkunde der Griechen, Leipz. 1887 – 1893. Τὰ ἀποσπάσματα παρὰ Hudson, Geographiae veteris scriptores graeci minores, Oxoniae 1712. C. Müller, Geographi graeci minores, Paris 1855.

[3]) Περὶ δὲ τῶν περὶ τὸν Φᾶσιν μετοίκων ἴδε σελ. 551 ἐκδ. Kühn· «ἤτε δίαιτα τοῖς ἀνθρώποις ἐν τοῖς ἕλεσίν ἐστιν τά τε οἰκήματα ξύλινα καὶ καλάμινα ἐν ὕδασι μεμηχανημένα». Πρὸς ταῦτα παράθ. καὶ τὰ παρ' Ἡροδ. V, 16 περὶ τῶν καλυβῶν τῶν Παιόνων καὶ τὰ ὁμοίως ἑρμηνευτέα παρ' Αἰσχ. Περσ. 872 «Ἀχελωΐδες πάροικοι Θρῃκίων ἐπαύλων».

σματος ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀπώλετο τὸ κεφάλαιον, ἐν ᾧ ὁ Ἱπποκράτης ἐπραγματεύετο περὶ Αἰγύπτου καὶ Λιβύης[1]).

Καὶ ἡ ἀρχὴ δὲ τῆς πινακογραφίας, ἢ ὡς λέγομεν χαρτογραφίας, ἀνέρχεται εἰς τοὺς πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων χρόνους, διότι κατὰ τὸν Στράβωνα (ἐν I, 7) πρῶτος ὁ φιλόσοφος Ἀναξίμανδρος ἐξέδωκε γεωγραφικὸν πίνακα. Καὶ κατὰ τὸν Ἡρόδοτον δ' (ἐν V, 49) ἔρχεται ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου Ἀρισταγόρας φέρων χάλκεον πίνακα, ἐν τῷ γῆς ἁπάσης περίοδος ἐντέτμητο καὶ θάλασσα τε πᾶσα καὶ ποταμοὶ πάντες, πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Κλεομένην, ἵνα παρορμήσῃ αὐτὸν εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν δεικνύων τὰς ἐπὶ τοῦ πίνακος χώρας τοῦ βασιλέως. Ἡ ὀρθὴ δ' ἔννοια περὶ τῆς γῆς ὡς σφαίρας καὶ οὐχὶ ὡς ἐπιπέδου προέκυψε καὶ διεδόθη διὰ τῶν πυθαγορείων τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ πέμπτῃ ἑκατονταετηρίδι.

Περὶ τὸ τέλος δὲ τῆς περιόδου, περὶ ἧς πραγματευόμεθα, ὅτε ἐπὶ Ἀλεξάνδρου πολλὰ ἐπεχειρήθησαν κατὰ θάλασσαν, ἀνεπτύχθη ἡ συγγραφὴ τῶν περίπλων ἢ παράπλων. Οὕτως ὁ μὲν Νέαρχος, ὁ ναύαρχος τοῦ ἰνδικοῦ στόλου, συνέγραψε τὰ ἀμφὶ τῷ παράπλῳ, ἤτοι τὰ κατὰ τὸν περίπλουν τῆς περσικῆς καὶ ἰνδικῆς θαλάσσης, ἐξ οὗ πολλὰ ἠρύσθησαν ὁ Στράβων καὶ ὁ Ἀρριανός. Ὁ δ' ἀρχικυβερνήτης Ὀνησίκριτος ὁ ἐξ Ἀστυπαλαίας ἐδημοσίευσε μυθικά τινα περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου διανοιχθεισῶν χωρῶν τῆς Ἀσίας. Ἕτερος δέ τις ναύαρχος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Θάσιος Ἀνδροσθένης, περιέγραψε τὴν θάλασσαν τῆς Ἀραβίας συγγράψας τὸν παράπλουν τῆς Ἰνδικῆς. Μικρόν τι μετὰ ταῦτα ἐπὶ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος ὁ Πατροκλῆς, ὃς ὡς ἔπαρχος τῆς Βαβυλῶνος ἀπὸ τοῦ 312 ἔσχε καιρὸν νὰ ἴδῃ καὶ γνωρίσῃ τὰ κατὰ τὴν ἀνατολὴν καὶ ἐπωφελήθη καὶ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Ξενο-

[1]) Εἰς τὸ ὀνομαστὸν τοῦτο σύγγραμμα τοῦ Ἱπποκράτους ἔγραψεν ὑπόμνημα ὁ Γαληνός, ὅπερ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐν λατινικῇ μεταφράσει. Ἀτυχῶς καὶ ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τούτου οὐδὲν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ χάσματος. Ἴδε Ilberg ἐν Comment Ribbeckianae σελ. 343 ἐν τῇ σημειώσει.

κλέους [1]), τοῦ γαζοφύλακος τοῦ Ἀλεξάνδρου, περιέγραψε τὰς περὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν χώρας. Ἀλλ' ἅπαντες οὗτοι οἱ παράπλοι ἀπώλοντο καὶ εἷς μόνος περίπλους περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς φέρων τὸ ὄνομα τοῦ Σκύλακος. Ἀλλ' ὁ μὲν ἀληθὴς Σκύλαξ ἐκ τῆς ἐν Καρίᾳ Καρυάνδης εἶχε περιπλεύσῃ ἐντολῇ τοῦ Δαρείου Ὑστάσπου τὴν ἀκτὴν τοῦ ἀραβικοῦ κόλπου [2]). Ὁ δὲ σωζόμενος Περίπλους τῆς θαλάσσης τῆς οἰκουμένης Εὐρώπης καὶ Ἀσίας καὶ Λιβύης εἶναι γενική τις περιγραφὴ τῶν παραλίων πόλεων καὶ τοῦ μήκους τῶν πλῶν καὶ προέρχεται ἐκ πολὺ μεταγενεστέρων χρόνων. Οὕτως ὁ Οὔγγερος κρίνων ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ὑποδείξεων τάττει αὐτὸν εἰς τὸ ἔτος 356 [3]). Ἐξεδόθη δ' ὑπὸ τοῦ Μυλλέρου [4]).

---

3. Η ΡΗΤΟΡΙΚΗ [5]).

α') *Ἀρχὴ τῆς ῥητορικῆς.*

259. Ἡ φυσικὴ τοῦ λόγου δεινότης ἦτο λαμπρὸν δῶρον, ὅπερ ἐλάμβανον παρὰ τῆς φύσεως οἱ Ἕλληνες ἀπ' αὐτοῦ τοῦ λίκνου.

[1]) Στράβ. ἐν I. 69.

[2]) Ἡροδ. IV, 44.

[3]) Unger ἐν Philol. 33, 29. Ὁ C. Th. Fischer, Griech. Studien, Herrn Lipsius dargebracht Leipz. 1894. πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Σκύλακος ὑπολανθάνουσιν ἀποσπάσματα τοῦ Φιλέου (5 ἑκατοντ.) ἔκ τινος ἐπεξεργασίας τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος τελευτώσης.

[4]) Müller, Geogr. gr. min. I, 15–96.

[5]) Οἱ λόγιοι τῆς Ἀλεξανδρείας ὀλίγον προσέσχον εἰς τοὺς ῥήτορας καὶ μόνοι οἱ γραμματικοὶ τοῦ Περγάμου καὶ βραδύτερον ἐν Ῥώμῃ ὁ Διονύσιος καὶ ὁ Καικίλιος προήγαγον τὴν περὶ τοὺς ῥήτορας σπουδήν. Περιῆλθον δ' εἰς ἡμᾶς πλὴν τῶν ἔργων τοῦ Διονυσίου οἱ εἰς τὸν Πλούταρχον ἐσφαλμένως ἀποδιδόμενοι βίοι τῶν δέκα ῥητόρων, οἵτινες ἀνάγονται εἰς τὸν Διονύσιον καὶ Καικίλιον. Πρὸς τούτους δὲ συμφωνοῦσιν ἐν τοῖς κυρίοις καὶ τὰ σχετικὰ κεφάλαια τοῦ Φωτίου 259–268. Περὶ τῆς σχέσεως ταύτης ἴδε A. Schöne, Die Biographien der zehn attischen Redner ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. 1871 σελ. 761 κ. ἑ. καὶ τἀναντία παρὰ Zucker, Quae ratio inter vitas Lysiae Dionysiacam Pseudoplutarcheam Photianam intercedat, Erlangen 1877. Νεώτερα ἔργα· Ruhnken, Historia critica oratorum graecorum ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Rutilius Lupus 1768 ἢ Opusc. I, 310 κ. ἑ. Westermann, Geschichte der Beredsamkeit in Griechenland und

Αὐτὸς ὁ Ὅμηρος ἐν τῇ Πρεσβείᾳ τέρπει ἡμᾶς διὰ τῶν μεστῶν δυνάμεως καὶ πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν λεγόντων ἄριστα προσαρμοζόντων λόγων. Ὡσαύτως ἐνεκωμίαζον οἱ παλαιοὶ ἀοιδοὶ τὴν εὐγλωττίαν τοῦ Ἀδράστου καὶ Νέστορος, ἀφ' οὗ τῆς γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή. Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τῶν τῶν πρωτείων ἐν τῇ πολιτικῇ παλαίστρα ἐφιεμένων Ἀθηνῶν εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ πείθοντος, ἀφαρπάζοντος λόγου πρὸ πάντων ἐστήριζον τὴν πολιτικὴν αὐτῶν δύναμιν ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Περικλῆς [1]). Ἀλλ' ἡ ἱστορία τῆς ῥητορικῆς ἄρχεται κυρίως, ἀφ' οὗ χρόνου αὐτὴ μὲν ἐδιδάσκετο ὡς τέχνη, οἱ δὲ λόγοι ἐξεδίδοντο καὶ ἐπολλαπλασιάζοντο διὰ τῶν ἀντιγραφέων. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους [2]), ὃς πρῶτος ἀνέλαβε τὴν σύνταξιν τῶν ῥητορικῶν θεωριῶν, ὡρμήθη ἡ τέχνη αὕτη ἐκ Σικελίας καὶ τῶν Συρακουσῶν, ἔνθα μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τυραννίδος (465) αἱ πολλαὶ ἰδιωτικαὶ δίκαι παρεῖχον ἄφθονον τροφὴν εἰς τὴν δικανικὴν ῥητορείαν. Πρῶτος δὲ διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς ἦτο ὁ Κόραξ, ὃς ἐνόει τὴν ῥητορικὴν ὡς τέχνην πειθοῦς δημιουργὸν καὶ διὰ τῶν φαινομένων συλλογισμῶν τοῦ εἰκότος [3]) ἐπειρᾶτο νὰ ἐπισπᾶται

Rom, Leipz. 1833 ἐν 2 τόμ. Blass, Die attische Beredsamkeit, Leipz. 1868—1880 ἐν 4 τόμ., τόμ. α'. καὶ β'. ἔκδ. β'. 1887. Perrot, L'éloquence politique et judiciaire à Athènes, Par. 1873. Girard, Etudes sur l'éloquence attique, Par. 1874 ἔκδ. 2 (ἄνευ μεταδ.) Par. 1884. Jebb, The Attic orators from Antiphon to Isaeos, London 1876, 2 ἔκδ. 1880 ἐν 2 τόμ. Volkmann, Die Rhetorik der Griechen und Römer 2 ἔκδ. Leipz. 1885. Ἐκδόσεις ἁπάντων τῶν ῥητόρων· Oratorum graecorum quae supersunt monumenta ingenii ed. Reiske, Lipsiae 1770—1775 ἐν 12 τόμ. Oratores attici ex rec. Imm. Bekkeri, Berol. 1823—1824 ἐν 5 τόμ. Oratores attici rec. I. G. Baiterus et Herm. Sauppius 1838—1850 ἐν 9 τεύχ. μετ' ἀποσπασμάτων, σχολίων καὶ ὀνομαστικοῦ (κυρία ἔκδοσις)· Indices graecitatis oratorum atticorum ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰδιαιτέρων indices τοῦ Reiske ὑπὸ Mitchell, Ox. 1828 ἐν 2 τόμ.

[1]) Ὁ Εὔπολις λεγει περὶ τοῦ Περικλέους ἐν τοῖς Δήμοις (ἀποσπ. 94)·

Πειθώ τις ἐπεκάθιζεν ἐπὶ τοῖς χείλεσιν·
οὕτως ἐκήλει καὶ μόνος τῶν ῥητόρων
τὸ κέντρον ἐγκατέλιπε τοῖς ἀκροωμένοις.

Κατὰ ταῦτα καὶ ὁ Cicer. Brut 9, 38 καὶ 11, 14.

[2]) Cicer. Brut. 46.

[3]) Ἀριστοτ. Ῥητ. II, 23 σελ. 1402α 17 [σελ. 166 ἔκδ. Roemer].

τὴν εὔνοιαν τῶν δικαστῶν. Ἄμεσος δὲ διάδοχος αὐτοῦ ἦτο ὁ Τεισίας ἢ Τισίας, ὃς περιλαβὼν τοὺς κανόνας τοῦ διδασκάλου συνέταξε τέχνην ῥητορικὴν καί, ὡς ἐκ τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλάτωνος μανθάνομεν, μεγάλως συνετέλεσεν εἰς τὴν μελέτην τῆς ῥητορικῆς ἐν Ἀττικῇ. Γνωστὸν δὲ καὶ πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς δικορρόφου ταύτης ῥητορικῆς ἐπιτηδειότατον εἶναι τὸ ἀνέκδοτον, ὅπερ διηγοῦνται περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Τεισίου τούτου πρὸς τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Κόρακα [1]). Ὁ Τεισίας δῆλα δὴ ὑπέσχετο, ὅτι θ' ἀποτίσῃ εἰς τὸν Κόρακα ὡρισμένον τινὰ μισθόν, ὅταν τὴν πρώτην νικήσῃ δίκην. Ὅτε δ' ἐξέμαθε τὴν τέχνην, ἀπέφευγε ν' ἀναλάβῃ τινὰ δίκην καὶ ἐκ τούτου ἤρισαν ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ μαθητὴς καὶ παρελθόντες εἰς τὸ δικαστήριον ἐκρίνοντο. Ἐνταῦθα ὁ νεανίας ἰσχυρίζετο πρὸ τῶν δικαστῶν, ὅτι ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει ὀφείλει νὰ καταβάλῃ τὸν μισθόν. «Ἐάν τε γάρ», εἶπε «νικήσω, ἐάν τε νικηθῶ, οὐκ ὀφείλω τὸν μισθὸν ἀποδοῦναι Κόρακι· νικήσας μέν, ὅτι ἐνίκησα· λειφθεὶς δὲ κατὰ τὸν συμφωνίας λόγον· ὑπεσχόμην γὰρ ἀποδώσειν τὸν μισθόν, ἐὰν τὴν πρώτην νικήσω δίκην, λειφθεὶς δ' οὐκ ἀποδώσω». Ἀλλ' οἱ δικασταὶ ἐξέβαλον ἀμφοτέρους τοῦ δικαστηρίου ἐπιφωνήσαντες τὸ «ἐκ κακοῦ κόρακος κακὸν ὠόν».

260. Ἐκ τῆς Σικελίας δὲ μετεφυτεύθη ἡ ῥητορικὴ εἰς Ἀθήνας, ἔνθα εὗρε γόνιμον ἔδαφος ἕνεκα τῆς φιλοδικίας τῶν πολιτῶν καὶ τῆς σοφιστικῆς τάσεως τῶν χρόνων ἐκείνων. Μετήνεγκε δ' αὐτὴν ὁ ῥήτωρ καὶ σοφιστὴς Γοργίας ὁ Λεοντῖνος [2]), ὃς ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ὡς πρεσβευτὴς ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ τοσοῦτον εὐάρεστον εὗρε τὴν ἐκεῖ διαμονήν, ὥστε

[1]) Σεξτ. Ἐμπειρ. Πρὸς Μαθηματ. II, 96 [περὶ ῥητορ.], παρ' ᾧ δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Τεισίου. Πληρέστερον ἐν Walz. Rhetores graeci IV, 13.

[2]) Φιλόστρ. ἐν Βίοις Σοφιστῶν I, 9. Foss, De Gorgia Leontino. Halle 1828 Κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον ἔζησεν ὁ Γοργίας 105 ἢ 109 ἔτη καὶ κατὰ ταῦτα κατὰ μὲν τὸν Foss ἔζησεν ἀπὸ 496 - 388, κατὰ δὲ τὸν Frei ἀπὸ τοῦ 483 375. Παράβ. Blass ἔνθ' ἀνωτ. σελ. 47 κ. ἑ. τῆς 2ας ἐκδόσεως. Gomberz, Griechische Denker I, 475 Περὶ τῶν μεταγενεστέρων θιασωτῶν τοῦ Γοργίου ἴδε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φιλοστράτου πρὸς τὴν αὐτοκράτειραν Ἰουλίαν (ἐπιστ. 72).

ἔγνω νὰ διέλθῃ τὸν βίον ἐν Ἑλλάδι καὶ παρέστη καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἄλλαις πόλεσι, ἰδίως τῆς Θεσσαλίας, εἴτε ὡς ῥήτωρ εἴτε ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον καὶ ὁ ἐκ Χαλκηδόνος Θρασύμαχος, ὃν καὶ ἐκ τῆς Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος ἤδη γνωρίζομεν καὶ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς Δαιταλεῦσι τῷ 427 ἐμνημόνευε (ἴδ. ἀποσπ. 211), ἐποιεῖτο ἐπιδείξεις ῥητορικὰς ἐν Ἀθήναις. Ὁπόσον δ' ἴσχυον ἀμφότεροι καὶ μάλιστα ὁ πρότερον μνημονευθεὶς ἀποδεικνύεται ἰδίως ἐκ τοῦ Πλάτωνος ὃς ἐλέγχων τὴν δοξοσοφίαν τῶν ῥητόρων κατὰ τοῦ Γοργίου ἐπιτίθεται ἐν τῷ ὁμωνύμῳ διαλόγῳ.

Διεμόρφωσε δὲ τέλεον ὁ Γοργίας τὸ ἐπιδεικτικὸν γένος μάλιστα. Τῶν λόγων αὐτοῦ ἐπιφανέστατος ἦτο ὁ Πυθικὸς (δῆλα δὴ λόγος) ἐπιδειχθεὶς ἐν Δελφοῖς ἐκεῖ, ἔνθα βραδύτερον ἵστατο ἡ χρυσῆ αὐτοῦ εἰκών[1]) ὁ Ὀλυμπικός, ἐν ᾧ τὸ πρῶτον ἀνεπτύσσετο λαμπρῶς[2]) ἡ μετὰ ταῦτα μέχρι κόρου ἐπαναληφθεῖσα γνώμη, ὅτι οἱ Ἕλληνες ὀφείλουσι περιφρονήσαντες τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας καὶ μικροφιλοτιμίας νὰ στρέψωσι τὰς ἡνωμένας αὐτῶν δυνάμεις κατὰ τῶν βαρβάρων, ὁ Ἐπιτάφιος ἐπὶ τοῖς πεσοῦσιν ἐν τοῖς πολέμοις Ἀθηναίοις, ὅστις ἐγένετο τὸ πρότυπον τῶν συχνῶν μετὰ ταῦτα ἐπιταφίων εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀποθνήσκοντας λόγων. Δυστυχῶς ὅμως ἐκ πάντων τούτων τῶν ὀνομαστῶν λόγων τοῦ Γοργίου οὐδὲν πλέον διεσώθη ἢ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν παρὰ Φιλοστράτῳ καὶ πενιχρά τινα ἀποσπάσματα. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς δύο σοφιστικοὶ λόγοι φέροντες τὸ ὄνομα αὐτοῦ, Ἑλένης ἐγκώμιον καὶ Παλαμήδης, περὶ ὧν τῆς γνησιότητος ἄλλοι τῶν λογίων ἄλλα φρονοῦσι[3]).

[1]) Φιλόστρατ. ἔνθ' ἀνωτ., Ἀθην. XI, 505 d.

[2]) Καὶ ἐν Ὀλυμπίᾳ ἑστάθη βραδύτερον αὐτοῦ ὁ ἀνδριάς, οὗ ἡ ἐπιγραφὴ εὑρέθη νῦν. Ἴδε Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 35, 43 καὶ Kaibel, epigr. gr. 875 a Περί τινος παραραθέντος χωρίου τοῦ Ὀλυμπικοῦ ἴδε J. Bernays, ἐν Gesamm. Abhandlungen 121.

[3]) Ἰδίως δὲ πρόκειται ἐν ταῖς συζητήσεσι ταύταις περὶ τοῦ ἂν ἐκεῖνος, κατ' οὗ ἔγραψεν ὁ Ἰσοκράτης τὴν Ἑλένην, ἦτο ὁ Γοργίας ἢ ἄλλος τις. Καὶ ἂν μὴ ἀνήκουσι δ' οἱ λόγοι οὗτοι εἰς τὸν Γοργιαν, μιμοῦνται ὅμως ἐπιτυχῶς τὰς ἰδιότητας τῆς λέξεως αὐτοῦ. Νέους λόγους εἰς ὑποστήριξιν τῆς γνησιότητος προφέρει ὁ Maass ἐν Hermes 22, 566—581.

Ἐπετήδευσε δ' ὁ Γοργίας ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ [1]) καὶ διεμόρφωσε τέλεον τὴν διὰ τοῦ κόσμου τῶν σχημάτων καὶ μεταφορῶν εἰς ὕψος αἰρομένην ποιητικὴν λέξιν [2]). Ἐκ τῶν σχημάτων αὐτοῦ ἐξαίρει πρὸ πάντων ὁ Κικέρων (ἐν Orat. 175) τὰς ἀντιθέσεις, τὰ πάρισα καὶ τὰ παρόμοια. Ὡσαύτως δὲ μεγάλως συνετέλεσεν [3]) ὁ ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐπιζητούμενος ῥήτωρ εἰς διάδοσιν τῆς ἀττικῆς, δι' ἰωνικῶν τύπων τῆς πατρίδος αὐτοῦ (πράσσειν ἀντὶ πράττειν, ἢν ἀντὶ ἐὰν) μαλακωτέρας ἀποβάσης διαλέκτου.

261. Μείζονα δ' ἐπίδοσιν ἔλαβεν ἡ ῥητορικὴ τέχνη ἐν Ἀθήναις, ἔνθα καὶ πάντα μὲν τὰ ἄλλα συνέβαλλον πρὸς ἀνύψωσιν τῆς νέας τέχνης, πρὸ πάντων δ' ἡ παῤῥησία, ἥτις ἦτο ἡ βάσις τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ κυρία τροφὴ τῆς ῥητορικῆς. Ὡσαύτως δ' οὐχὶ μικρὸν συνετέλουν εἰς τὴν ἀκμὴν αἱ ἐν τῷ φανερῷ περὶ τῶν πολιτικῶν συζητήσεις, ἡ δύναμις τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ δήμου, αἱ συχναὶ δίκαι καὶ ἡ εὐαρέστησις, ἣν ἠσθάνοντο ἐκ τῶν λαμπρῶν λόγων οἱ προστατευόμενοι τῆς Ἀθηνᾶς, εὐαρέστησις, ἥτις ἐξισοῦτο πρὸς ἐκείνην, ἣν ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἠσθάνοντο ἐκ τῆς μουσικῆς, τοῦ θεάτρου καὶ τῶν δημοσίων ἀγώνων. Ἐκ τούτου δ' ἤκμασαν ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τὰ τρία γένη τῶν λόγων, τὸ δικανικὸν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, τὸ συμβουλευτικὸν ἢ δημηγορικὸν ἐν τῇ βουλῇ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ τὸ ἐπιδεικτικὸν ἢ πανηγυρικὸν ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ πανηγύρεσι. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὤκνουν ἔτι οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ νὰ ἐκδίδωσι τοὺς λόγους αὐτῶν [4]), ἀλλὰ ταχέως, κατὰ τὸν πε-

[1]) Κατὰ τὸν Διονύσιον ἐν τῷ περὶ τοῦ Θουκ. χαρακτ. 24 ἐσώζετο καὶ ῥητορική τις τέχνη αὐτοῦ.

[2]) Ὁ Ἀριστ. ἐν Ῥητ. III, 1, λέγει· «ποιητικὴ πρώτη ἐγένετο λέξις, οἷον ἡ Γοργίου».

[3]) Wilamowitz, Entstehung der griechischen Schriftsprachen ἐν ταῖς Verhandlungen der Philol. in Wiesbaden καὶ Philol. Untersuch. VII, 312 κ. ἑ. Παράβ. Ed. Zarncke. Die Entstehung der griech Litteratursprachen σελ. 18 κ. ἑ. καὶ 49 κ ἑ. Norden, Die antike Kunstprosa, Leip. 1898, ἰδίᾳ περὶ Γοργίου ἐν σελ. 15, κ. ἑξῆς.

[4]) Ἴδε Πλάτ. ἐν Φαίδρ. 257 d.

λοποννησιακὸν πόλεμον τελευτῶντα, κατενικήθη καὶ ὁ ὅκνος οὗτος καὶ οἱ πολιτικοὶ ἐθεώρουν τὴν δημοσίευσιν τῶν λόγων αὐτῶν ἄντικρυς κύριον μέσον πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἰσχύος. Καθ' ὅλην δὲ τὴν περίοδον ταύτην συνεβάδιζον κατὰ τοσοῦτον ἡ θεωρία καὶ ἡ πρᾶξις, καθ' ὅσον οἱ διδάσκαλοι τῆς ῥητορικῆς ἦσαν ἐν ταὐτῷ καὶ ῥήτορες, πλὴν ὅτι οἱ μὲν αὐτῶν ἔχαιρον μᾶλλον ὡς διδάσκαλοι δρῶντες, οἱ δ' ἐν δημοσίαις ἐπιδείξεσιν ἐπιδεικνυόμενοι [1]).

Ὑπὸ τῶν γραμματικῶν καὶ δὴ τῶν Περγαμηνῶν πιθανώτατα συνετάχθη περὶ τὸ 125 π. Χ. ὁ κανὼν τῶν δέκα ἀττικῶν ῥητόρων [2]). Ἦσαν δ' οὗτοι ὁ Ἀντιφῶν, ὁ Ἀνδοκίδης, ὁ Λυσίας, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Ἰσαῖος, ὁ Αἰσχίνης, ὁ Δημοσθένης, ὁ Ὑπερείδης, ὁ Λυκοῦργος καὶ ὁ Δείναρχος. Περὶ τούτων δὲ πραγματευόμενοι θὰ διαλάβωμεν ἐν ταὐτῷ διὰ βραχέων καὶ περὶ τῶν ἄλλων, οἵτινες δὲν περιελήφθησαν ἐν τῷ κανόνι.

β') Ἀντιφῶν καὶ Ἀνδοκίδης.

262. Ἀντιφῶν [3]) ὁ Σοφίλου τῶν δήμων Ῥαμνούσιος ἀπέ-

[1]) Περὶ τῶν ῥητόρων τῶν Ἀθηνῶν ἰσχύει ἰδίως τὸ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Νόμ. I, 642 c λεγόμενον καὶ παροιμιῶδες ἀποβάν· « τὸ ὑπὸ πολλῶν λεγόμενον, ὡς ὅσοι Ἀθηναίων εἰσὶν ἀγαθοί, διαφερόντως εἰσὶ τοιοῦτοι, δοκεῖ ἀληθέστατα λέγεσθαι ».

[2]) Περὶ τοῦ κανόνος ἴδε Meier, Opuscula I, 120 κ. ἑ. καὶ ἰδίως Studemund ἐν Hermes II, 434 κ. ἑ., ἔνθα διευκρινοῦνται αἱ ἀφεστῶσαι ἀλλήλων μαρτυρίαι περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λόγων παρὰ Πλουτάρχῳ, Φωτίῳ καί τινι ἀνωνύμῳ, ἐν πολλοῖς χειρογράφοις περιεχομένῃ ἀναγραφῇ τῶν δέκα ῥητόρων καὶ τῶν λόγων αὐτῶν. Τὴν πρώτην ἀκριβῆ ἀγγελίαν περὶ τοῦ κανόνος εὑρίσκομεν παρὰ [τῷ Καλακτίνῳ] Καικιλίῳ (ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Αὐγούστου), ὃς ἔγραψε περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν δέκα ῥητόρων. Ἀλλ', ὅτι ὁ κανὼν οὗτος ἐκ τῶν Περγαμηνῶν προέρχεται, ἀποδεικνύει δι' ἀρίστης ἐρεύνης ὁ Brzoska, De canone decem oratorum atticorum Breslauer Disser. 1883. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ πειρῶνται ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι ὁ Κανὼν ἐκ τοῦ Καικιλίου αὐτοῦ προέρχεται, ὁ R. Wiese, Questiones Caecilianae, Berl. 1888 καὶ ὁ P. Hartmann, De canone decem oratorum, Götting. 1891.

[3]) Πλὴν τοῦ Πλουτάρχου καὶ Φωτίου, τῶν βίων τῶν σοφιστῶν ὑπὸ τοῦ Φιλοστράτου I, 15 καὶ τοῦ Σουΐδου χρησιμεύει ὡς πηγὴ τὸ κυρίως εἰς τὸν Πλούταρχον ἀναγόμενον Γένος Ἀντιφῶντος τῶν χειρογράφων. Ruhnken, Disputatio de Antiphonte oratore ἐν τοῖς Opusc. I, 142—182, εὔστοχος καὶ ἁδρὰ μελέτη τοῦ δεκαεξαετοῦς τότε λο-

θανε κατὰ τὰς πολιτικὰς ταραχὰς περὶ τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἔνθερμος δ' ὀπαδὸς ὢν τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ συγκαταστήσας μετ' αὐτῶν τὴν βουλήν, τοὺς τετρακοσίους, εἰσηγγέλθη ἐπὶ καταλύσει τοῦ δήμου ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς γενομένης πολιτικῆς μεταβολῆς καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον (411). Τοῦτο δ' ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐγκωμιάσῃ ὁ Θουκυδίδης, περὶ οὗ οἱ μεταγενέστεροι ἰσχυρίζοντο, ὅτι ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Ἀντιφῶντος, τὴν μνήμην τοῦ ἐναρέτου ἀνδρὸς χαρακτηρίσας αὐτὸν δι' ὀλίγων μέν, ἀλλὰ τιμητικωτάτων λόγων [1]).

Ὁ Ἀντιφῶν δὲν ἀναφαίνεται ὡς ῥήτωρ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ ἡ δρᾶσις αὐτοῦ ὡς διδασκάλου τῆς ῥητορικῆς [2]) ἐπεσκοτίσθη ταχέως ὑπὸ τῶν εὐδοκιμησάντων νεωτέρων ῥητόρων, οἷον τοῦ Λυσίου καὶ τοῦ Θρασυβούλου. Τὸ κύριον δὲ πεδίον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ εὗρεν ἐν τῇ συγγραφῇ δικανικῶν λόγων, διότι, ὡς ὁ Θουκυδίδης λέγει, παρεῖχε πρόθυμος τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἤτοι ἔγραφε χάριν αὐτῶν ἀπολογητικοὺς λόγους. Ὑπῆρχε δῆλα δὴ νόμος ἐν Ἀθήναις, αὐτοὶ οἱ ἀντίδικοι νὰ ἀγωνίζωνται ὑπὲρ τοῦ ἑαυτῶν δικαίου ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἵνα μὴ ἐξαπατῶνται οἱ δικασταὶ ὑπὸ τῶν πανουργημάτων τῶν δικηγόρων. Ἀλλ' ἡ ἀγαθὴ πρόθεσις τοῦ νομοθέτου ἐματαιώθη διὰ τούτου, ὅτι καὶ οἱ κατήγοροι καὶ οἱ ἀπολογούμενοι ἐπεκαλοῦντο πρὸ τοῦ ἀγῶνος τῆς δίκης τὴν βοήθειαν τῶν φίλων, οἵτινες ἔγραφον χάριν αὐτῶν καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς δικανικῆς λόγους, οὓς αὐτοὶ ἔπειτα ἀπομνημονεύοντες ἀπήγγελλον πρὸ τῶν δικαστῶν. Ἐν τούτοις ἀνέβη ἐπὶ τὸ δικαστή-

γίου. Σύγχρονος τοῦ ῥήτορος Ἀντιφῶντος ἦτο καὶ Ἀντιφῶν ὁ σοφιστής, περὶ οὗ ἴδε Herm. Sauppe, De Antiphonte sophista ἐν Ausgewählten Schriften 508 κ. ἑ.

[1]) Θουκυδ. VIII, 68· «Ἀντιφῶν ἦν ἀνὴρ Ἀθηναίων τῶν καθ' ἑαυτὸν ἀρετῇ τε οὐδενὸς ὕστερος καὶ κράτιστος ἐνθυμηθῆναι γενόμενος καὶ ἃ ἂν γνοίη εἰπεῖν, καὶ ἐς μὲν δῆμον οὐ παριὼν οὐδ' ἐς ἄλλον ἀγῶνα ἑκούσιος οὐδένα, ἀλλ' ὑπόπτως τῷ πλήθει διὰ δόξαν δεινότητος διακείμενος, τοὺς μέντοι ἀγωνιζομένους καὶ ἐν δικαστηρίῳ καὶ ἐν δήμῳ πλεῖστα ἐς ἀνήρ, ὅστις ξυμβουλεύσαιτό τι, δυνάμενος ὠφελεῖν».

[2]) Πλάτ. Μενεξ. 236 α. Χωρία τινὰ ῥητορικῆς τέχνης τοῦ Ἀντιφῶντος ὅθεν ἴδε παρὰ Spengel, Art. Scriptores σελ. 115—118.

ριον ἅπαξ τοὐλάχιστον ὁ Ἀντιφῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ὅτε δῆλα δὴ ἐκρίνετο προδοσίας, καὶ οἱ ἀρχαῖοι κατεῖχον ἔτι τὸν λόγον, ὃν τότε εἶπε, τὸν περὶ μεταστάσεως, ἤτοι περὶ τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς [1]).

Ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἀντιφῶντος ἐκυκλοφοροῦντο ἑξήκοντα λόγοι, ἐξ ὧν εἴκοσι καὶ πέντε ἠθέτει ὁ Καικίλιος. Εἰς ὑμᾶς δὲ περιῆλθον 15 μόνον καὶ δὴ πάντες λόγοι ἐν φονικαῖς δίκαις λεχθέντες, ἐξ οὗ καὶ ἐθεωρήθη ὁ Ἀντιφῶν ὡς μέγα κῦρος ἔχων ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ, ὡς μετὰ ταῦτα ὁ Ἰσαῖος ἐν τῷ κληρονομικῷ. Ἐκ τῶν 15 δ' ἐκείνων λόγων οἱ δώδεκα εἶναι ἁπλᾶ σκιαγραφήματα τριῶν πλαστῶν δικῶν (φόνου ἀπαρασήμου, ἀκουσίου φόνου, αἰκίας ἐπακόλουθον ἐχούσης θάνατον) καὶ οὕτως κατεσκευασμένοι, ὥστε ἀνὰ τέσσαρας (κατηγορία, ἀπολογία, κατηγορία ὑστέρα, ἀπολογία ὑστέρα) ἀποτελοῦσι μίαν τετραλογίαν [2]). Οἱ τρεῖς μείζονες λόγοι εἶναι, κατηγορία φαρμακείας κατὰ τῆς μητρυιᾶς (1), περὶ τοῦ Ἡρώδου φόνου (5), περὶ τοῦ χορευτοῦ (6). Ὁ ἄριστος δὲ πάντων καὶ ὡς τοιοῦτος καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν ὁμολογούμενος εἶναι ἀναμφιλόγως ὁ δεύτερος, δι' οὗ Εὐξίθεός τις [3]) ἀπολογεῖται κατηγορηθείς, ὅτι ἀπέκτεινε τὸν κατὰ τὸν ἐκ Μυτιλήνης εἰς Αἶνον πλοῦν τέλεον ἐξαφανισθέντα κληροῦχον Ἡρώδην [4]). Ἄξιος λόγου εἶναι καὶ ὁ πρῶτος λόγος, ὃν λέγει υἱός τις κατὰ τῆς μητρυιᾶς δούσης φάρμακον εἰς τὸν πατέρα, ἐξ οὗ οὗτος εἰς

[1]) Ἀριστ. Ἠθ. Εὐδημ. III, 5 σελ. 1232 b 6.

[2]) Αἱ τετραλογίαι ὡς σκιαγραφήματα ἔχουσί τι τὸ ἰδιόρρυθμον καὶ ἐν τῷ λεκτικῷ, ἰδίως μάλιστα, ὡς ἀπέδειξεν ὁ L. Spengel ἐν Rhein. Mus. 17, 167, συχνὴν τὴν χρῆσιν τῶν τε... τε. Ἐκ τούτου προήχθησάν τινες καὶ εἰς ἀθέτησιν αὐτῶν. Ἀπαρέσκει δ' ἰδίως ὁ συχνάκις ἀπαντῶν ἀόριστος ἀπελογήθην. Παράβ. Brückner, De tetralogiis Antiphonti Rhamnusio adscriptis, Bautzen 1887 Dittenberger ἐν Hermes 31, 32

[3]) Εὐξίθεον ἀποκαλεῖ αὐτὸν ὁ Σώπατρος παρὰ Walz, Rhetores graeci, IV, 316, ὡς ἐξετάσαντες εὗρον ὁ Meuss, De ἀπαγωγῆς ratione apud Athenienses, Breslau 1884 σελ. 27 καὶ ὁ Bohlmann, Antiphontis de caede Herodis oratio 1886 κατά τινα ὑπαινιγμόν, ὃς εὑρέθη ἐν τῷ ὑπομνήματι ὑπὸ τοῦ Mützner ἐν σελ. 205.

[4]) Ἀπηγγέλθη ὁ λόγος ἱκανὸν χρόνον μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Μυτιλήνης (427), πρὶν ἢ κλονηθῇ ἔτι ἡ κατὰ θάλασσαν ἀρχὴ τῶν Ἀθηνῶν, περὶ τὸ 417. Ἴδε Blass ἔνθ' ἀν. I, 178 τῆς 2ας ἐκδόσεως.

νόσον κατέπεσε καὶ μετὰ μικρὸν ἀπέθανεν. Ἀλλ' ἡ διήγησις γινομένη ἐν μέσῳ τῶν ἀποδείξεων καὶ ἡ ἔλλειψις κυρίου ἐπιλόγου διήγειρον ὑπονοίας καὶ ἀμφιβολίας περὶ τοῦ γνησίου τοῦ λόγου[1]). Καὶ ὁ περὶ τοῦ χορευτοῦ δὲ λόγος ἀνήκει εἰς τοὺς λεγομένους ἐν ποινικαῖς δίκαις, διότι καὶ ἐν αὐτῷ χορηγός τις ἀπολογεῖται κατηγορηθείς, ὅτι ἐγένετο αἴτιος φόνου παιδὸς ἐκ τῶν χορευτῶν, οὓς ἐγύμναζεν.

Ὁ χαρακτὴρ τοῦ λόγου τοῦ Ἀντιφῶντος δεικνύει ἔτι τὴν αὐστηρότητα καὶ ἁπλότητα τῶν παλαιῶν χρόνων καὶ μόνον ἐν τῇ συμμέτρῳ κατασκευῇ τῶν προτάσεων, καθ' ἣν οἱ λόγοι αὐτοῦ ὑπερέχουσι τῶν δημηγοριῶν τοῦ Θουκυδίδου, καὶ ἐν τῇ συχνῇ ἐπανόδῳ τῶν κοινῶν τόπων καὶ γνωμῶν καταφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τῆς ῥητορικῆς σχολῆς τοῦ Γοργίου. Ἰδιότης δέ τις τῶν λόγων αὐτοῦ, ἣν ὁ Κεῖλιος[2]) εὐφυῶς συνεσχέτισε πρὸς τὸν νόμον τοῦ μὴ ὀνομαστὶ κωμῳδεῖν, εἶναι, ὅτι συνήθως δὲν μνημονεύονται ἐν αὐτοῖς τὰ ὀνόματα τῶν ὁπωσδήποτε ἐνεχομένων ἐν τῇ δίκῃ προσώπων.

Τὸ κείμενον τοῦ Ἀντιφῶντος καὶ τῶν μικρῶν ἀττικῶν ῥητόρων καθ' ὅλου στηρίζεται εἰς τὸ Κριψιανὸν χειρόγραφον τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου (A) τοῦ 13ου αἰῶνος καὶ τὸ Ὀξονιανὸν (N) τοῦ 14ου αἰῶνος, ἅτινα εἶναι δύο αὐθυπόστατοι κλάδοι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀπολεσθέντος νῦν ἀρχετύπου.

Ἐκδόσεις ὑπὸ Mätzner, Berol. 1838 (μεθ' ὑπομνήματος), ὑπὸ Jernstedt, Petersb. 1880, ὑπὸ Blass, Lips. 1881 (βιβλ. Teubner). Ignatius, De Antiphontis Rhamn. elocutione, Berlin 1882. Cucuel, Essai sur la langue et le style d' Antiphon, Paris 1885. Περὶ νεωτέρων ἔργων ἴδε Hüttner ἐν Jahresber. über die Fortschr. der clas. Alterthumsw. XIV, 1, 14—23.

263. Ἀνδοκίδης[3]). Ὁ δ' Ἀνδοκίδης, ὁ υἱὸς τοῦ Λεωγό-

[1]) Κατὰ τῶν ψόγων τοῦ Mätzner καὶ Blass προασπίζεται ὁ λόγος ὑπὸ τοῦ Wilamowitz ἐν Hermes 22, 194 κ. ἑ. καὶ τοῦ Br. Keil ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. 135 (1887) σελ. 89 κ. ἑ.

[2]) Jahrbücher für Phil. 135 (1887) σελ. 101.

[3]) Ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἔχομεν κεφάλαιόν τι παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τοῖς βίοις τῶν

ρου, τῶν δήμων Κυδαθηναιεύς, γόνος παλαιοῦ, τὸ ἀξίωμα ἱεροῦ κήρυκος περιβεβλημένου οἶκου [1]), εἶναι ὁ ἐλάχιστος τῶν ἐν τῷ κανόνι ῥητόρων, διότι οὔτε ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς παρέστη, οὔτε ὡς λογογράφος ἀπέδειξε μεγάλην συνηγόρου ἐμπειρίαν, ἀλλὰ μόνον ὀλίγους τινὰς κατέλιπε λόγους ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ λεχθέντας. Ἐγεννήθη δ' οὐχὶ πολὺ πρὸ τοῦ 440 [2]) καὶ ὁ ταραχώδης αὐτοῦ βίος ἄρχεται ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς δίκης τῶν Ἑρμοκοπιδῶν (415), καθ' ἣν ἐλπίσας, ὅτι αὐτὸς θὰ ἀθωωθῇ, κατεμήνυσε μὲν τοὺς συνεταίρους, ἀλλ' ἐν τούτοις ἀπεκλείσθη τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν θυσιῶν [3]). Ἐκ τούτου ἐγκατέλιπε τὴν πατρίδα καὶ ἐπανῆλθεν εἰς αὐτὴν ἀνενόχλητος μόνον κατὰ τὸ 402 πιστεύσας εἰς τὴν δοθεῖσαν ἀμνηστείαν, ἂν καὶ δὶς ἐν τῷ μεταξύ, τῷ 411 καὶ τῷ 407, εἶχε πειραθῇ νὰ κατορθώσῃ τὴν ἄρσιν τῆς ἐπιβληθείσης εἰς αὐτὸν ἀτιμίας. Ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι ἔσχε πολλὰ πράγματα, διότι τῷ 399 ὁ δημαγωγὸς Κηφίσιος ἐπέδωκε μήνυσιν κατ' αὐτοῦ ὡς μετασχόντος ἀναρμοδίως τῶν μυστηρίων. Ἀλλὰ κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὸ ἐκ μυστῶν ἀποτελούμενον δικαστήριον ἠθώωσεν αὐτὸν καὶ δὴ καὶ ἐστάλη μετὰ ταῦτα κατὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον εἰς Σπάρτην ἔχων ἐντολὴν νὰ πραγματευθῇ πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας περὶ τῆς εἰρήνης. Ἀλλ' οἱ περὶ εἰρήνης λόγοι ἀπέτυχον [4]) καὶ ἐκ τούτου καὶ πάλιν ἠναγκάσθη νὰ ζῇ φυγὰς τῆς πατρίδος ἐν τῇ ξένῃ. Κατὰ τὰς ἐπανειλημμένας δὲ ταύτας ἀπουσίας ἐξ Ἀθηνῶν κατώρθωσεν ἐμπορευόμενος νὰ πορίσῃ εἰς ἑαυτὸν μεγάλα κέρδη,

δέκα ῥητόρων καὶ ἄρθρον τοῦ Σουΐδου. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν ὁ Vater, Rerum Andocidearum capita IV, Berol. 1840 — 1845. M. H. E. Meier, De Andocidis quae vulgo fertur oratione contra Alcibiadem, dissertatio VI, Halle 1837—1842. Opuscula I, 94 κ. ἑ. Lipsius ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀνδοκίδου.

[1]) Περὶ τούτου ἴδε Töpffer, Attische Genealogie 83 κ. ἑ.

[2]) Λυσίου Κατὰ Ἀνδοκίδου Ἀσεβείας 46. Ὁ Πλούτ. ἐν βίων Χ ῥητόρων 835 a [τόμ. 5 σελ. 153 ἐκδ. Βερν.] ἀποφαίνει αὐτὸν πολὺ πρεσβύτερον, διότι ὁρμᾶται ἐκ τῆς ἐσφαλμένης ὑποθέσεως, ὅτι οὗτος καὶ ὁ παρὰ Θουκυδ. I, 51 στρατηγὸς Ἀνδοκίδης ἦν καὶ τὸ αὐτὸ εἶναι πρόσωπον. Ἴδε Meier, Opusc. I, 96 κ. ἑ.

[3]) Θουκυδ. VI, 60. Ἀνδοκ. 1, 25 κ. ἑ. Λυσίου κατ' Ἀνδοκ. 21 κ. ἑ.

[4]) Φιλόχορος ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ 3 λόγου.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ὥστε ἠδυνήθη ὡς χορηγὸς νὰ παρασκευάσῃ ἐκλάμπρως κύκλιον χορὸν καὶ οὕτω νὰ ἐπισύρῃ πάντων τὰ βλέμματα ἐφ' ἑαυτόν [1]).

Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνδοκίδου φέρουσι τέσσαρες λόγοι περιελθόντες εἰς ἡμᾶς καί, ὡς φαίνεται, καὶ οἱ ἀρχαῖοι τούτους μόνους ἐγνώριζον. Ἐκ τῶν τεσσάρων δὲ τούτων λόγων, ὧν ὁ μὲν περὶ τῶν μυστηρίων ἐλέχθη τῷ 399, ὁ δὲ περὶ τῆς ἑαυτοῦ καθόδου τῷ 407, ὁ δὲ περὶ τῆς πρὸς Λακεδαιμονίους εἰρήνης τῷ 391, ὁ δὲ κατὰ Ἀλκιβιάδου ἴσως τῷ 415, μόνοι οἱ δύο πρῶτοι εἶναι ἀναμφιλόγως γνήσιοι. Καὶ αἱ μὲν ἀφορμαί, αἵτινες προεκάλεσαν τοὺς λόγους τούτους, ἐμνημονεύθησαν ἤδη ἐν τῇ ἀνωτέρω βιογραφικῇ σκιαγραφίᾳ. Εἶναι δ' οὗτοι σπουδαιότατοι πρὸς κατάληψιν καὶ τῶν τῶν μυστηρίων, διότι μάλιστα παρέχονται καὶ τὰ σχετικὰ περὶ τούτων γράμματα [2]), καὶ τῶν σχέσεων τῶν πολιτικῶν μερίδων κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου. Τὸ δ' ἐνδιαφέρον ἡμῶν ὑπὲρ τῆς δίκης, ἧς ἕνεκα ἐγράφη ὁ πρῶτος λόγος, ἐπιτείνεται ἐκ τούτου, ὅτι περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ κατ' Ἀνδοκίδου κατηγορία ἀσεβείας ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Λυσίου. Ὁ δὲ τέταρτος λόγος εἶναι σοφιστικόν τι δημιούργημα, ὅπερ ἐσφαλμένως ἀπεδόθη εἰς τὸν Ἀνδοκίδην [3]). Ὑπόκειται δ' ὡς βάσις αὐτοῦ ἡ ὑπόθεσις, ὅτι ἡ ποινὴ τοῦ ὀστρακισμοῦ ἔπρεπε νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ἕνα ἐκ τῶν τριῶν, εἰς τὸν Νικίαν, ἢ τὸν Ἀλκιβιάδην, ἢ αὐτὸν τὸν λέγοντα (Φαίακα), καὶ πειρᾶται κατ' ἀκολουθίαν ὁ λέγων ἀπωθούμενος τὸ μέλλον νὰ ἐνσκήψῃ κακὸν νὰ τρέψῃ αὐτὸ ἐπὶ τὸν Ἀλ-

[1]) Ὁ Πλούτ. 835 b [6. Χ. ῥητ. τόμ. 5 σελ. 154 ἐκδ. Βερν.] ταῦτα ἰσχυριζόμενος στηρίζεται εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τρίποδος. Μαρτυρεῖται δ' ἡ λειτουργία ὑπὸ ἐπιγραφῆς ἐν Corp. inscr. att. II, 553.

[2]) Ὑπὲρ τοῦ γνησίου κηρύττεται ὁ Johann Droysen, De Demophanti Patroclidis Tisamenis populiscitis quae inserta sunt Andocidis orationi περὶ μυστηρίων, Dissert. Berl. 1373.

[3]) Τὴν νοθείαν ἀνεγνώρισε πρῶτος ὁ Taylor, Lectiones Lysiacae κεφ. 6. Κατὰ τῶν ἐν τῷ μεταξὺ διεγερθεισῶν ἀμφιβολιῶν ἐπεξελθὼν ὁ Meier, Opusc. I, 74 κ. ἑ. κατέστησεν αὐτὴν ἀρίδηλον. Διότι ὁ Ἀνδοκίδης ἦτο τότε, τῷ 418 δῆλα δή, ἄγνωστος ὡς πολιτικὸς καὶ καθ' ὅλου δὲν ἔγραψε λόγους πρὸς τὰς ἀνάγκας ἄλλων. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον δ' ἐν IX, 408 c ἀπεδίδετο ὁ λόγος ὑπ' ἄλλων εἰς τὸν Λυσίαν.

κιβιάδην. Καὶ ὁ τρίτος δὲ λόγος διεγείρει ὑπονοίας [1]) πρὸ πάντων ἕνεκα τῶν δεινῶν ἱστορικῶν ἁμαρτημάτων, ἅτινα ἐκφαίνει ἡ παράστασις τῶν προτέρων σπονδῶν (§ 3-9). Ἀλλ' ἀκριβῶς τὰς παραγράφους ταύτας παρέλαβεν ἐπὶ λέξει ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ περὶ Παραπρεσβείας λόγῳ (§ 172-175) καὶ τὰ ἱστορικὰ ἁμαρτήματα κατ' ἀκολουθίαν φαίνονται παραδοξότερα ἁμαρτανόμενα ὑπό τινος μεταγενεστέρου νοθευτοῦ ἢ ὑπὸ ἰδιώτου τινὸς τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος.

Οἱ λόγοι τοῦ Ἀνδοκίδου δὲν καταδεικνύουσιν, ὅτι ἡ τέχνη τοῦ λόγου ἦτο ἤδη ἀνεπτυγμένη. Ἰδίως δὲ στεροῦνται μὲν τῆς τέχνης λελογισμένης οἰκονομίας ὡς καὶ τοῦ κόσμου τῶν σχημάτων, ἔχουσι δὲ τὸ ἐλάττωμα τῆς μακρηγορίας. Ἐν τούτοις ἐπαίνου ἀξία εἶναι ἡ ζωηρότης ὡς καὶ ἡ ἐνάργεια τῆς διηγήσεως.

Ἡ παράδοσις τοῦ κειμένου ἔχει ὡς καὶ παρ' Ἀντιφῶντι. Ἐκδόσεις ὑπὸ C. Schiller, Lips. 1835, ὑπὸ J. H. Lipsius, Lips. 1888, ὑπὸ Blass (βιβλ. Teubneriana). Ὁ Naber ἐν Mnemosyne III, 66 κ. ἑ. πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι πάντες οἱ λόγοι τοῦ Ἀνδοκίδου ἀνάγονται εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ἰσοκράτους.

γ') *Λυσίας καὶ Ἰσαῖος.*

264. Τὸν Λυσίαν καὶ Ἰσαῖον τάσσομεν ὁμοῦ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ὡς τοὺς κυρίους προστάτας τῆς δικανικῆς λογογραφίας. Ἀμφότεροι δ' ἦσαν ἀλλοδαποὶ καὶ ἐκ τούτου δὲν ἠδύναντο ὡς πολιτικοὶ ῥήτορες νὰ ἰσχύσωσι μεγάλως ἐν Ἀθήναις ἢ καὶ νὰ δράσωσι σπουδαίως ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἑαυτῶν συμφερόντων. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἀμφότεροι ἦσαν οἱ ὀνομαστότατοι συνήγοροι ἐν τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ἔζων, καὶ ἀμφότεροι, καίπερ οὐχὶ ἐν Ἀθήναις γεννηθέντες, ἦσαν πρότυπα τοῦ ἀττικοῦ λόγου.

[1]) Κατὰ τῆς γνησιότητος ἐκηρύττετο ἤδη ἐν τῇ ὑποθέσει τοῦ λόγου ὁ Διονύσιος, ὑπὲρ αὐτῆς δ' ὁ Blass, Die Att. Bereds. I, 329 τῆς 2ας ἐκδόσεως μετὰ πειστικῶν λόγων.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

Καὶ ὁ μὲν Λυσίας[1]) ἦτο υἱὸς τοῦ Κεφάλου ἐκείνου, ὃν ἔπεισεν ὁ Περικλῆς νὰ καταλίπῃ τὰς Συρακούσας καὶ νὰ μετοικήσῃ ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἔζη ὡς μέτοικος ἔχων πολλὰς μὲν οἰκίας, ἄξιον δὲ λόγου ἀσπιδοπηγεῖον. Ἐν τῇ ἐν Πειραιεῖ δ' οἰκίᾳ αὐτοῦ, ὡς ὑποτίθεται, ἐγένετο ὁ περὶ Πολιτείας διάλογος, εἰς ὃν ὁ Πλάτων εἰσάγει καὶ τὸν Λυσίαν ὡς κωφὸν ἄλλως πρόσωπον, εἴτε διότι ἤθελε νὰ παραστήσῃ αὐτὸν ὡς ὅλως νέον ἔτι, εἴτε διότι ἤθελε νὰ καταδείξῃ αὐτὸν ὡς ἀφιλόσοφον καὶ ἀνίκανον νὰ μετάσχῃ σπουδαίως φιλοσοφικοῦ διαλόγου.

Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Λυσίου δὲν δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν ἐπακριβῶς. Καὶ οἱ μὲν ἀρχαῖοι διατείνονται, ὅτι ἐγεννήθη τῷ 459]8 ἐπὶ ἄρχοντος Φιλοκλέους, ἀλλ' ἡ ἀκριβὴς κατὰ τὸ φαινόμενον αὕτη μαρτυρία στηρίζεται εἰς ἐπισφαλὲς συμπέρασμα. Ὁ Διονύσιος δῆλα δὴ ἠπίστατο μαθὼν ἴσως ἔκ τινος λόγου τοῦ Λυσίου αὐτοῦ, ὅτι δεκαπενταετὴς μετῴκησεν ὁ Λυσίας μεθ' ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν ἐν Θουρίοις. Ὑποτιθέμενος δ', ὅτι ἡ μετανάστασις αὕτη ἐγένετο κατ' αὐτὴν τὴν ἵδρυσιν τῆς ἀποικίας, κατήντησεν εἰς τὸ συμπέρασμα $444+15=459$. Ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὕτη δὲν εἶναι ἀσφαλής, διότι καὶ βραδύτερον ἴσως μετῴκησεν ὁ Λυσίας ἐν Θουρίοις. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔχουσι, βεβαίως δ' εἶναι ἐσφαλμένη ἡ ἄλλη μαρτυρία τοῦ Πλουτάρχου, ὅτι ὁ Λυσίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς Κεφάλου μόνον κατέλιπε τὰς Ἀθήνας, διότι οὗτος ἔζη ἔτι, ὅτε ἐγένετο ὁ περὶ πολιτείας διάλογος τοῦ Πλάτωνος[2]). Ἐξ ἑτέρου δ' ἐκ τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλάτωνος (278 e) μανθάνομεν, ὅτι ὁ Λυσίας ἦτο πολὺ νεώτερος τοῦ Ἰσοκράτους, ὅτι κατ' ἀκολουθίαν τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως αὐτοῦ πρέπει νὰ τάξωμεν

[1]) Ἐκ τῆς ἀρχαιότητος περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς πρὸς ταῖς καθολικαῖς πηγαῖς καὶ ἡ τοῦ Ἁλικαρνασσέως Διονυσίου πραγματεία περὶ Λυσίου. Ἐκ τῶν νεωτέρων δ' ἔγραψαν ὁ Taylor ἐν τοῖς Reiske, Orat. graeci VI. 100 κ. ἑ. ὁ Blass, Die Attische Bereds. I, 339 τῆς 2ας ἐκδ. καὶ ὁ Pretsch, De vitae Lysiae temporibus definiendis, Halle Dissert. 1881.

[2]) Ὁ διάλογος οὗτος ἐγένετο πιθανῶς τῷ 410, ἀλλὰ περὶ τούτου ἐξ αἰτίας δὴ τῆς περὶ Λυσίου παραδόσεως ἄλλοι ἄλλα φρονοῦσιν. Ἴδε § 307 καὶ Blass, Attisch. Bereds. I, 339 κ. ἑ. 2ας ἐκδόσεως.

εἰς χρόνον πολὺ προγενέστερον τοῦ ἔτους 436, καθ' ὃ ἐγεννήθη ὁ Ἰσοκράτης. Ἐὰν δ' εἰς ταῦτα προστεθῇ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Κέφαλος κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ τοῦ Λυσίου (ἐν τῷ λόγῳ Κατὰ Ἐρατοσθ. 4) ἔζη τριάκοντα ἔτη ἐν Ἀθήναις [1]), καταντῶμεν τότε εἰς τὸ πιθανὸν συμπέρασμα, ὅτι ὁ Λυσίας περὶ τὸ 450, καὶ δὴ ἐν Συρακούσαις ἐγεννήθη [2]) καὶ ὅτι περὶ τὸ 440 ἦλθε μὲν μετὰ τοῦ πατρὸς εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ βραδύτερον, περὶ τὸ 435, καὶ αὖθις ἐπανῆλθε μεθ' ἑνὸς τῶν ἀδελφῶν εἰς τὴν Ἑσπερίαν καὶ δὴ εἰς Θουρίους, τὴν ὑπὸ τοῦ Περικλέους ἱδρυθεῖσαν καὶ εὐνοουμένην ἀποικίαν. Κατὰ ταῦτα ἄρα διέτριψε μέρος τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ἡλικίας ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι, ἔνθα ἐδιδάχθη τὴν ῥητορικὴν ὑπὸ τοῦ Τισίου [3]). Ὅτε δὲ μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐπὶ Σικελίαν ἐκστρατείας ὑπερίσχυσεν ἐν Θουρίοις ἡ δυσμενῶς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διακειμένη μερίς, τότε ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς Ἀθήνας (412) [4]). Ἐνταῦθα δὲ καταλαμβάνομεν αὐτὸν δρῶντα ἤδη κατὰ τοὺς εὐθὺς μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον χρόνους. Διότι ἡ μεγάλη οὐσία τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐξηρέθισε τὴν πλεονεξίαν καὶ τὴν αἱμοβόρον ὁρμὴν τῶν τριάκοντα τυράννων καὶ ἐκ τούτου, ὡς ἐναργέστατα καὶ συγκινητικώτατα ἐν τῷ Κατὰ Ἐρατοσθένους λόγῳ διηγεῖται, ὁ μὲν ἀδελφὸς Πολέμαρχος ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν δημίων τῶν τυράννων, αὐτὸς δὲ μόλις πως διέφυγε καὶ ἦλθεν εἰς Μέγαρα ἀπολέσας τὸ μέγιστον μέρος τῆς οὐσίας. Ἐντεῦθεν συνεδέθη πρὸς τὸν

[1]) Ὁ Pretsch ἔνθ' ἀνωτέρω ἐφάνη λίαν τολμηρὸς θελήσας νὰ ἄρῃ τὴν δυσκολίαν διὰ μεταβολῆς τοῦ τριάκοντα εἰς πεντήκοντα.

[2]) Οὐδεμίαν σημασίαν ἀποδίδομεν εἰς τὰ τοῦ Κικέρωνος ἐν Brut. 16, 63· est enim Atticus, quonjam certe Athenis est et natus et mortuus et functus omni civium munere. Πλείονος λόγου ἀξία εἶναι ἡ κρίσις τοῦ Τιμαίου, τοῦ ἐμπειροτάτου τῶν τῆς Σικελίας, περὶ οὗ ὁ Κικέρων ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ λέγει· quamquam Timaeus eum quasi Licinia et Mucia lege repetit Syracusas.

[3]) Ὁ Πλούτ. ἐν Βίων Χ ῥητόρων 835 d [5 τόμ. σελ. 155 ἐκδ. Βερν.] λέγει· «κἀκεῖ (ἐν Θουρίοις δῆλα δή) διέμεινε παιδευόμενος παρὰ Τισίᾳ καὶ Νικίᾳ τοῖς Συρακουσίοις κτησάμενος τ'οἰκίαν καὶ κλήρου λαχὼν ἐπολιτεύσατο ἕως Κλεάρχου τοῦ Ἀθήνησιν ἄρχοντος (413/2).

[4]) Πλούτ. ἔνθ' ἀνωτέρω κατὰ τὸν Διονύσιον.

Θρασύβουλον καὶ ἐνήργει ὑπὲρ τοῦ δήμου. Ἐκ τούτου ὁμολογῶν εὐγνωμόνως τὰς πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας αὐτοῦ ὁ Θρασύβουλος προέτεινε τὴν εἰσποίησιν τοῦ μετοίκου εἰς τοὺς πολίτας Ἀθηναίους, ἀλλὰ τὸ ψήφισμα κατεπολεμήθη ὡς παράνομον ὑπὸ τοῦ Ἀρχίνου, τοῦ ἀντιπάλου τοῦ Θρασυβούλου, καὶ κατεψηφίσθη.

Δὲν ἠξιώθη ἄρα ὁ Λυσίας τῆς τιμῆς ν' ἀνήκῃ ὡς πολίτης εἰς τὸ κοινὸν τῶν Ἀθηναίων καὶ ὤφειλε νὰ στέρξῃ νὰ ταχθῇ εἰς τὴν ἱκανὰ πλεονεκτήματα κεκτημένην τάξιν τῶν ἰσοτελῶν [1]). Ὡς τοιοῦτος δ' εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ παρέλθῃ ὡς κατήγορος τοῦ Ἐρατοσθένους, τοῦ φονέως τοῦ ἀδελφοῦ, εἰς τὸ δικαστήριον καὶ τοῦτο ἐγένετο εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῷ 403. Ὁ λόγος δ' οὗτος κατὰ Ἐρατοσθένους σώζεται ἔτι καὶ οὐ μόνον εἶναι ὁ μόνος, ὃν κατά τινα παλαιὰν μαρτυρίαν ὁ Λυσίας αὐτὸς ἐν τῷ δικαστηρίῳ εἶπεν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους εἶναι ἄξιος καὶ νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ νὰ μελετηθῇ. Ἀλλ' ἤδη πρὸ τούτου ἐπειράθη ἄλλας ὠφελείας νὰ παράσχῃ εἰς τὴν ῥητορικήν. Οὕτως ἐν τῷ Φαίδρῳ τοῦ Πλάτωνος, τῷ διαλόγῳ, ὅστις ὑποτίθεται, ὅτι ἐγένετο τῷ 404, ἀπαντᾷ ὁ Λυσίας ὡς περίβλεπτος διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς. Ἀλλ' ὁ ἐρωτικὸς λόγος, ὃν ὑπηγόρευσεν εἰς τοὺς μαθητὰς ὡς ὑπόδειγμα πρὸς μελέτην, πραγματεύεται ἀληθῶς ὑπόθεσιν τοσοῦτον φαῦλον καὶ εἶναι τοσοῦτον ψυχρός [2]), ὥστε εὐκατάληπτον εἶναι, ὅτι διὰ τοιούτων σοφιστικῶν δημιουργημάτων δὲν ἠδύνατο ὁ Λυσίας νὰ ἁμιλλᾶται πρὸς τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Ἰσοκρά-

[1]) Πλείω περὶ τούτου ἔκ τινος ἀπολεσθέντος λόγου τοῦ Λυσίου περὶ τῶν ἰδίων εὐεργεσιῶν ἴδε παρὰ Πλουτάρχῳ. Περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τοῦ Λυσίου καὶ δὴ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὴν ἑταίραν Μετάνειραν μανθάνομεν ἀκριβέστερά τινα ἐκ τοῦ ἐσφαλμένως εἰς τὸν Δημοσθένην ἀποδιδομένου λόγου Κατὰ Νεαίρας 21 κ. ἑξῆς.

[2]) Περὶ τοῦ ζητήματος, περὶ οὗ οἱ λόγιοι ἐρίζουσιν, ἂν ὁ Ἐρωτικὸς δῆλα δὴ εἶναι ἔργον τοῦ Λυσίου αὐτοῦ ἢ κακοβούλως ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος εἰς αὐτόν, ἴδε Blass, Die Att. Bereds. I, 424 κ. ἑ., τῆς 2ας ἐκδ. Ὁ Leopold Schmidt, Ueber die lysianische Rede im platonischen Phaedrus ἐν ταῖς Verhandlungen der 18 Versammlung der Philol. σελ. 93 - 100 ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Ἐρωτικὸς εἶναι γνήσιον ἔργον τῆς νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Λυσίου. [Ἴδε καὶ Γ. Κωνσταντινίδου, Περὶ τοῦ Ἐρωτικοῦ τοῦ Λυσίου ἐν Ἀθηναίου τόμῳ δ'].

την. Ἐκ τούτου κατενόησεν, ὅτι ἄλλην ὁδὸν ὤφειλε νὰ τραπῇ [1]), ἵνα δράσῃ τελεσφορώτερον ὡς ῥήτωρ, καὶ ἐγένετο λογογράφος, ἤτοι ἔγραφε λόγους πρὸς τὰς ἀνάγκας ἄλλων, οἵτινες αὐτοὶ ἔλεγον αὐτοὺς ἐν τοῖς δικαστηρίοις [2]). Ἐν τῷ νέῳ δὲ τούτῳ πεδίῳ τὸ κυριώτατον ἦτο νὰ ἐμβάλλῃ εἰς τὸ στόμα ἀφελῶν καὶ ἁπλοϊκῶν πολιτῶν, οἵτινες ἐσύροντο εἰς τὰ δικαστήρια ὑπὸ δικορράφων συκοφαντῶν, ἢ ἔμελλον νὰ φυλάξωσιν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἐξουσίαν ἀπὸ κακοβούλων ἐπιθέσεων, τοιούτους λόγους, οἵοι ἥρμοζον εἰς ἁπλοῦς ἀνθρώπους, ὧν τὸ δίκαιον ἐκινδύνευεν. Ὤφειλε δῆλα δὴ ἄνευ ἐξεζητημένου πάθους, ἄνευ σοφιστικῶν δικανικῶν συλλογισμῶν, ἄνευ μακρολογίας νὰ καταδεικνύῃ ἐναργῶς καὶ ἁπλῶς τὰ γεγενημένα καὶ νὰ ἀποδεικνύῃ τὸν ἁπλοῦν δημότην ἱκανὸν νὰ μεταχειρίζηται τὴν ἐκ τῆς ἀσφαλοῦς πεποιθήσεως καὶ τῆς συναισθήσεως τοῦ προσβληθέντος δικαίου γλῶσσαν τῆς πειθοῦς. Κατώρθωσε δὲ τοῦτο ὁ Λυσίας μετ' ἀνυπερβλήτου τέχνης διὰ μέσου τῶν ἁπλῶν ἀποδείξεων καὶ τῆς ἐναργοῦς διηγήσεως. Τὸ ἀφελές, τὸ καθαρόν, ἡ ἐνάργεια ἦσαφήνεια ἦσαν αἱ ἀρεταί, ἃς αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἤδη ὡμολόγουν ὡς κυρίους χαρακτῆρας τῶν λόγων τοῦ Λυσίου [3]). Ἵνα δὲ διαπράττῃ, ὅ,τι ἐδίωκε, καὶ κινῇ τοὺς δικαστὰς εἰς εὐνοϊκὴν ἀπόφασιν, δὲν εἶχεν ἀνάγκην μακρῶν λόγων, οἵτινες ἄλλως καὶ κακὴν αἴσθησιν θὰ παρεῖχον ἀπὸ τοῦ στόματος ἁπλοϊκῶν πολιτῶν καὶ ἀπεκλείοντο ὑπὸ τῆς κλεψύδρας. Ἐκ τούτου ἤρκει σύντομος καὶ ἀκριβὴς ἔκθεσις τῶν γεγενημένων καὶ τῶν δικαίων,

[1]) Ο Cicer. Brut. 12, 48 λέγει κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη· Lysiam primo profiteri solitum artem dicendi, deinde quod Theodorus esset in arte subtilior, in orationibus jejunior, orationes eum scribere aliis coepisse, artem removisse.

[2]) Οἱ περὶ ἰδιωτικῶν ὑποθέσεων σωζόμενοι λόγοι πίπτουσιν εἰς τὸν μετὰ τὸ 404 χρόνον πλὴν τοῦ ὑπὲρ Πολυστράτου, ὅστις ἐλέχθη ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ 411 καὶ 407. Ἀλλὰ τοῦτο δὴ ἐπιτείνει τὴν δύναμιν τῶν λόγων, δι' οὓς ὑποπτεύεται τὸ γνήσιον τοῦ λόγου τούτου.

[3]) Ὁ Ἀριστοτέλης φαίνεται ἐλάχιστον ἐκτιμήσας τὰς ἀρετὰς ταύτας, διότι οὐδαμοῦ σχεδὸν τῆς ῥητορικῆς ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ Λυσίου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Διονύσιος ἐν τῷ Λυσίᾳ 2 λέγει περὶ αὐτοῦ· «καθαρός ἐστι τὴν ἑρμηνείαν πάνυ καὶ τῆς Ἀττικῆς γλώσσης ἄριστος κανών».

ὥστε οἱ λόγοι τοῦ Λυσίου κατὰ κανόνα δὲν εἶχον ἀνάγκην πλείονος χρόνου ἢ ἡμισείας μέχρι μιᾶς ὥρας, ἵνα ἀπαγγελθῶσιν. Ἰδίαν ὅμως τέχνην καὶ δὴ οὐχὶ προσποιητὴν ἐπεδείκνυεν ὁ Λυσίας ἐν τῇ διηγήσει. Οὐδὲν τερπνότερον καὶ ἐναργέστερον εὑρίσκει τις πρὸς ἀνάγνωσιν τῆς διηγήσεως ἐπὶ παραδείγματι τῶν πονηρῶν ἀνουσιουργημάτων τοῦ Ἐρατοσθένους καὶ τῶν κακούργων αὐτοῦ ἑταίρων ἐν τῷ κατὰ Ἐρατοσθένους λόγῳ, ἢ τῆς σοφιστικῆς ἀπάτης τοῦ συζύγου καὶ τῆς δικαίας αὐτοῦ ἀμύνης ἐν τῇ ἀπολογίᾳ περὶ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου. Ὁπόσον δ' ἐμμένει εἰς τὰ πράγματα αὐτὰ ὁ Λυσίας, καταδεικνύει καὶ ἡ ἔλλειψις συχνῶν κοινῶν τόπων. Αὐτὸς δ' ὁ Διονύσιος ἤδη ἐν τῇ περὶ Λυσίου συγγραφῇ (κεφ. 17) σημειοῖ, ἂν καὶ μὴ δικαίως ὅλως, ὅτι, ἂν καὶ πολλοὺς λόγους συνέγραψεν ὁ Λυσίας, ἕκαστον ὅμως τῶν προοιμίων ἔχει τι τὸ ἰδιόῤῥυθμον [1]). Εὐστοχώτερον ὅμως παρατηρεῖ ὁ Φαβωρῖνος παρὰ Γελλίῳ (II, 5) λέγων περὶ τῆς σχέσεως τοῦ τρόπου τῶν λόγων τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὸν τοῦ Λυσίου· si ex Platonis oratione verbum aliquod demas mutesve atque id commodatissime facias, de elegantia tamen detraxeris, si ex Lysia, de sententia, ἤτοι, ἐὰν μέν τι ἀφέλῃς ἢ μεταβάλῃς ἐκ τῶν λόγων τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦτο προσφορώτατα κατορθώσῃς, τὴν κομψότητα μόνην θὰ βλάψῃς, ἂν δ' ἐκ τῶν τοῦ Λυσίου, τὸν νοῦν αὐτόν. Οὐδὲν θαυμαστὸν ἄρα, ὅτι ὁ Λυσίας διὰ τῶν ἀρετῶν τούτων κατώρθου πολλὰ καὶ λαμπρὰ παρὰ τοῖς δικασταῖς, ὅτι ἐγένετο περιζήτητος συνήγορος καὶ ὅτι διὰ τῆς λογογραφίας ἐπορίσθη αὖθις ἱκανὴν οὐσίαν. Ἐκ τούτου δ' εὑρίσκομεν ἐν ταῖς ἀμέσως μετὰ τὸ 404 δύο δεκαετίαις πολ-

[1]) Ὁ ἔπαινος οὗτος πρέπει νὰ περιορισθῇ πως, ὡς ὁ Meier ἐν Opusc. 315 ἀποδεικνύει, διότι ἐπὶ παραδείγματι τὸ προοίμιον τοῦ 19 λόγου [ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφάνους χρημάτων πρὸς τὸ δημόσιον] ἐλήφθη ἐκ τοῦ πρώτου λόγου τοῦ Ἀνδοκίδου. Ὡσαύτως καὶ αἱ περὶ πολιτείας ἀρχαὶ δὲν εἶναι πάντοτε αἱ αὐταί, διότι καὶ ἐν τοῖς τοιούτοις ὁ Λυσίας προσαρμόζεται πρὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὰς θεωρίας τῶν πελατῶν αὐτοῦ, ὡς διδάσκει ἡ παραβολὴ τοῦ 21 λόγου [Ἀπολογία δωροδοκίας] πρὸς τὸν 25 [Δήμου καταλύσεως ἀπολογία].

λούς, καθ' ἕκαστον ἔτος πληθυνομένους λόγους, ὧν ὁ τελευταῖος δυνάμενος νὰ ὁρισθῇ χρονικῶς, ὁ ὑπὲρ Φερενίκου, πίπτει εἰς τὸ 380. Βεβαίως δὲ δὲν ἔζησε μακρότερον χρόνον ὁ ῥήτωρ [1]).

265. Ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐκυκλοφοροῦντο 425 λόγοι τοῦ Λυσίου, ἐξ ὧν τοὺς 233 ὡμολόγουν ὡς γνησίους οἱ ἀρχαῖοι κριτικοί [2]). Εἰς ἡμᾶς δὲ περιῆλθον τέσσαρες καὶ τριάκοντα λόγοι καὶ δὴ οὐχὶ πάντες πλήρεις, οὐδὲ πάντες ἀναμφιλόγου γνησιότητος [3]), καὶ πρὸς τούτοις ἐπιστολαί τινες χαρίεσσαι μέν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἄξιαι λόγου. Τῶν λόγων τούτων οἱ πλεῖστοι εἶναι δικανικοί, ἀλλ' ἔχομεν καὶ συμβουλευτικοὺς καὶ ἐπιδεικτικούς. Δημηγορία δέ τις, ἥτις ὅμως οὐδέποτε ἐξεφωνήθη, εἶναι ὁ λόγος περὶ τοῦ μὴ καταλῦσαι τὴν πάτριον πολιτείαν Ἀθήνησι, ἐξ οὗ περιέσωσεν ἀπόσπασμά τι ὁ Διονύσιος. Τάττεται δ' ὁ λόγος οὗτος εἰς τὸν εὐθὺς μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τριάκοντα χρόνον (403) καὶ συνηγορεῖ ἐντόνως ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ὅλως ἀπεριορίστου δημοκρατίας.

1) Εἰς μεταγενέστερον ἔτι χρόνον πίπτουσι δύο εἰς τὸν Λυσίαν ἀποδιδόμενοι λόγοι Περὶ τῆς Ἰφικράτους εἰκόνος καὶ προδοσίας, ἐξ ὧν ὁ μὲν εἷς ἀνήκει εἰς τὸ ἔτος 371, ὁ δ' ἕτερος εἰς τὸ 354. Ἀλλ' ὁ Διονύσιος ἠθέτει ἀμφοτέρους. Ἴδε Blass, Die Att. Bereds. I, 344 τῆς 2ας ἐκδ. Αἱ μαρτυρίαι περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Λυσίου ἀφίστανται ἀλλήλων, διότι κατά τινας μὲν ἔζησε 76, κατ' ἄλλους δὲ 80 καὶ κατ' ἄλλους 83 ἔτη.

2) Ἡ μαρτυρία τῶν 233 γνησίων λόγων τοῦ Λυσίου ἀνάγεται παρὰ Πλουτ. εἰς τὸν Διονύσιον καὶ τὸν Καικίλιον. Κατὰ τὸν Φώτιον δὲ ἐν σελ. 489 a 35 ἐκδ. Bekker καὶ τὸν Σουΐδαν ὁ Γερμηνὸς Παῦλος ἠσχολήθη περὶ τὴν κριτικὴν τῆς γνησιότητος τῶν λόγων τοῦ Λυσίου γράψας ὑπομνήματα.

3) Ὁ 11 λόγος [Κατὰ Θεομνήστου Β] εἶναι ἁπλῆ ἐπιτομὴ τοῦ 10 [Κατὰ Θεομνήστου Α.], ὁ 15 [κατὰ Ἀλκιβιάδου ἀστρατείας] τοῦ 14 [κατὰ Ἀλκιβιάδου λειποταξίου], ὁ 20 [ὑπὲρ Πολυστράτου Δήμου καταλύσεως ἀπολογία] στερεῖται προοιμίου, εἶναι λίαν κεκολοβημένος καὶ δὲν παρέχει σαφῆ ἔννοιαν τῶν πραγμάτων. Ἴδε Pohl, De oratione pro Polystrato Lysiaca, Argent. 1881 καὶ Blass I, 508 κ. ἑ. 2ας ἐκδ. Wilamowitz, Aristoteles und Athen, II, 357 κ. ἑ. Nowack ἐν Leipz. Studien 72, 1 - 106 περὶ τοῦ 14 καὶ 15 λόγου. Ἡ γνησιότης τοῦ 6 λόγου [Κατὰ Ἀνδοκίδου ἀσεβείας] καὶ ἡ τοῦ 9, ὑπὲρ τοῦ στρατιώτου, ἐφαίνετο ἀμφίβολος καὶ εἰς τὸν Ἁρποκρατίωνα. Τῆς γνησιότητος τοῦ 9 λόγου ὑπερμαχεῖ ὁ Hans Keller, Programm Nürnberg 1896, ἀλλ' ὁ λόγος εἶναι πάντως ἀσήμαντος καὶ στερεῖται τῆς σαφηνείας τῶν λόγων τοῦ Λυσίου καὶ ἐν τοῖς πράγμασι καὶ ἐν τῷ λεκτικῷ. Ὁ 8 λόγος [Κατηγορία πρὸς τοὺς συνουσιαστὰς κακολογιῶν] διεγείρει ὑπονοίας ἕνεκα τῆς μετ' ἐπιμελείας ἀποφυγῆς τῶν χασμῳδιῶν. Ἴδε Blass I, 658 καὶ Röhl ἐν Zeitschr. für Gymnasien, Jahresber. 1881 σελ. 191 κ. ἑ.

Ἐκ τῶν ἐπιδεικτικῶν δὲ λόγων ὁ Ἐπιτάφιος ἀναφέρεται εἰς τοὺς ἐν τῷ Κορινθιακῷ πολέμῳ πεσόντας ὑπερμάχους τῆς πατρίδος. Ἀλλ' ὁ λόγος ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων καὶ δὴ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀγώνων τῶν Ἀμαζόνων διὰ μακρῶν μὲν πραγματεύεται τὰ κατ' ἐκείνους, βραχέα δέ τινα καὶ γενικὰ λέγει περὶ τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου, ὥστε καὶ τοῦτο ἀγνοοῦμεν, εἰς τί ἔτος νὰ τάξωμεν αὐτόν. Ὥστε κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ θεωρήσωμεν αὐτὸν οὐχὶ ὡς ἀληθῶς ἐκφωνηθέντα ποτὲ λόγον, ἀλλ' ὡς σοφιστικὸν γύμνασμα, ὅπερ οὐχὶ δικαίως βεβαίως ἀπεδόθη εἰς τὸν Λυσίαν [1]).

Εἰς τοὺς ἐπιδεικτικοὺς δὲ λόγους ἀνήκει καὶ ὁ Ὀλυμπιακός, ἐκφωνηθεὶς τῷ 388, οὗ περιεσώθη ἀπόσπασμα περιέχον τὰς συνήθεις εἰς τοὺς τοιούτους πανηγυρικοὺς φράσεις περὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐν ὁμονοίᾳ ἐνεργείας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν τυράννων. Ἀλλὰ τὸ κέντρον τοῦ λόγου ἐστρέφετο οὐχὶ κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ἀλλὰ κατὰ τοῦ τυράννου τῶν Συρακουσῶν Διονυσίου καὶ ἔσχεν ὡς ἐπακολούθημα τοῦτο, ὅτι οἱ πανηγυρίζοντες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ὑπὸ τοῦ Διονυσίου σταλεισῶν σκηνῶν καὶ διήρπασαν αὐτάς [2]).

Σοφιστικὴν δὲ τάσιν ἐλέγχει ἡ Ἀπολογία Σωκράτους, ἥτις βεβαίως μὲν οὐδέποτε ἐξεφωνήθη, ἀλλ' ἐγράφη εἰς ἀναίρεσιν

[1]) Ὑπὲρ τῆς γνησιότητος κηρύττεται ὁ Le Beau, Lysias Epitaphios als echt erwiesen, Stuttgart 1863. Τἀναντία ἰσχυρίζεται ὁ Sauppe ἐν τῇ ἐπικρίσει τοῦ ἔργου ἐν Göttinger Gelehrt. Anzeiger 1864 σελ. 824 κ. ἑξ. = Ausgewählte Schriften 369 κ. ἑξ. Καὶ ὁ Blass, Die Att. Bereds. I, 437 κ. ἑ. τῆς 2ας ἐκδ. κηρύσσεται μὲν κατὰ τῆς γνησιότητος, ἀλλ' ὁρμώμενος ἔκ τινος χωρίου [τῶν Προγυμνασμάτων] τοῦ Θέωνος, Rhet. Graeci II, 63, διατείνεται, ὅτι τὸ σοφιστικὸν τοῦτο γύμνασμα ἐγράφη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Λυσίου καὶ πρὸ τοῦ Πανηγυρικοῦ τοῦ Ἰσοκράτους. Ὁ Reuss ἐν Rhein. Mus. 38, 149 τάττει αὐτὸ μετὰ τὸν Ἀρεοπαγιτικὸν τοῦ Ἰσοκράτους ἢ μετὰ τὸ 353. Ἀμφίδολον εἶναι, ἂν ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ῥητορικῇ III, 10 [σελ. 1411 a ἢ 178 ἐκδ. Roemer] ἐπαγόμενος χωρίον τι, ὅπερ ἐν τῷ ἐπιταφίῳ ἀπήντα, τοῦτον ἀληθῶς τὸν ἐπιτάφιον ἔχει ἐν νῷ. Τοῦτο δ' ἐξαρτᾶται πάλιν ἐκ τούτου, ἂν τὸ ἐσφαλμένως βεβαίως ἐκεῖ ἔχον Σαλαμῖνι ἀντὶ τοῦ Λαμίᾳ ἢ ἄλλου τινὸς ἐγράφη.

[2]) Διοδ. XIV, 109. Διονυσ. Ἁλικ. Λυσ. 29 καὶ Πλούτ. ἐν β. Λυσίου.

τῆς πολλὰ ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους γραφείσης κατ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ σοφιστοῦ Πολυκράτους Κατηγορίας [1]).

Πολὺ δὲ μᾶλλον συντελοῦσι πρὸς κατάληψιν τῆς τε ῥητορικῆς τέχνης τοῦ Λυσίου καὶ τῶν πολιτικῶν σχέσεων τῶν Ἀθηνῶν οἱ δικανικοὶ αὐτοῦ λόγοι. Διακρίνονται δ' ἐκ τούτων ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Κατὰ Ἐρατοσθένους λόγος (403) καὶ ὁ συγγενής, ἔτη τινὰ βραδύτερον ἐκφωνηθεὶς Κατὰ Ἀγοράτου [ἐνδείξεως], αἰσχροῦ τινος δούλου, ὃς ὡς συνεργὸς τῶν ὀλιγαρχικῶν ἐγένετο αἴτιος τοῦ θανάτου τοῦ Διονυσοδώρου καὶ ἄλλων ἀγαθῶν ἡγετῶν τῶν δημοκρατικῶν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ οὐ μόνον καταδεικνύει ὁ Λυσίας τὴν δεινότητα αὐτοῦ ἐν τῇ μεστῇ ζωῆς περιγραφῇ τῆς τρομοκρατίας, ἀλλ' ἐπέδειξεν ἐν ταὐτῷ ἰδίαν τινὰ τέχνην ἐν τῇ τεχνικῇ κατασκευῇ παρεμβαλὼν τὸ ἀσθενέστατον μέρος τοῦ λόγου, τὴν αἰτιολογίαν τῆς μετὰ πάροδον τοσούτων ἐτῶν κατηγορίας καὶ τῆς παρανόμου εἰσαγωγῆς αὐτῆς εἰς τὸ δικαστήριον τῶν ἕνδεκα, εἰς τὸ μεταξὺ τῆς συναρπαζούσης τὸν ἀκροατὴν διηγήσεως καὶ τοῦ μεστοῦ πάθους ἐπιλόγου.

Πολιτικὴν χροιὰν ἔχουσι καὶ αἱ κατηγορίαι Κατὰ Φίλωνος δοκιμασίας, Περὶ τῆς Εὐάνδρου δοκιμασίας, καὶ αἱ ἀπολογίαι Ἐν βουλῇ Μαντιθέῳ δοκιμαζομένῳ ἀπολογία καὶ ὁ ὑπὲρ ἀνωνύμου καταδιωκομένου διὰ τὰ ὀλιγαρχικὰ αὐτοῦ φρονήματα γραφεὶς (25) Δήμου καταλύσεως ἀπολογία, λόγοι ἐκφωνηθέντες κατὰ τὴν δοκιμασίαν, ἤτοι κατὰ τὴν ἐξέτασιν, ἂν ὁ διὰ κλήρου ἐκλεγεὶς ὡς βουλευτὴς ἢ πρὸς ἄλλην τινὰ ἀρχὴν ἦτο καὶ ἄξιος ν' ἀναλάβῃ αὐτήν.

Εἰς τὰς μετὰ τὴν κατάθεσιν τῆς ἀρχῆς εὐθύνας ἀναφέρονται οἱ λόγοι Κατὰ Ἐπικράτους καὶ τῶν Συμπρεσβευτῶν (27) καὶ Κατὰ Νικομάχου γραμματέως εὐθυνῶν κατηγορία (30). Τούτων ὁ μὲν πρῶτος εἶναι σύντομος ἐπίλογος,

[1]) Περὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὴν Ἀπολογίαν τοῦ Πλάτ. ἴδε κατωτέρω ἐν § 305. Ὅτι ὁ ῥήτωρ Λιβάνιος ἤντλησε πολλὰ ἐκ τῶν λόγων τοῦ Λυσίου καὶ Πολυκράτους συγγράφων τὴν Ἀπολογίαν, διασαφεῖ ὁ Rud. Hirzel ἐν Rhein. Mus. 42, 239 κ.ἑ. κατά τινα ὑπαινιγμὸν τοῦ Dindorf.

ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ πρόκειται περὶ αὐθαιρέτων μεταβολῶν, ἃς ἐτόλμησεν ὁ κατηγορούμενος ὡς ἀναγραφεὺς κατὰ τὴν ἀναγραφὴν νόμων καὶ μάλιστα ἱερῶν [1]). Πλείονος ἔτι λόγου ἄξιοι εἶναι οἱ δύο Κατὰ Ἀλκιβιάδου τῷ 395]4 ἐκφωνηθέντες λόγοι λειποταξίου καὶ ἀστρατείας [2]) ὡς καὶ ὁ Ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφάνους χρημάτων πρὸς τὸ δημόσιον καὶ ὁ ἐξαίρετος μέν, ἀλλ' ἀτελὴς Περὶ δημεύσεως τῶν τοῦ Νικίου ἀδελφοῦ ἐπίλογος, ἐν οἷς τελευταίοις ὁ ἀγὼν εἶναι περὶ τῆς δημεύσεως τῆς οὐσίας ἕνεκα πολιτικῶν ἀδικημάτων [3]). Ὁ δὲ μικρὸς ὑπὲρ τοῦ ἀδυνάτου λόγος [Πρὸς τὴν εἰσαγγελίαν περὶ τοῦ μὴ διδόσθαι τῷ ἀδυνάτῳ ἀργύριον] 24, δι' οὗ ἀνάπηρός τις δέεται τῆς βουλῆς νὰ μὴ στερήσῃ αὐτὸν τῆς συντάξεως, ἧς ἐπειρῶντο νὰ στερήσωσιν αὐτὸν φθονεροί τινες, παρέχει ἡμῖν εὐφρόσυνον εἰκόνα τῆς φιλανθρώπου περὶ τῶν ἀνικάνων πρὸς ἐργασίαν προνοίας τῶν Ἀθηναίων. Τὸ ἀνελεύθερον δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐν ταῖς ὑποθέσεσι τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ τὴν μικροφιλότιμον ἀπέχθειαν αὐτῶν πρὸς μεγάλας ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις καταδεικνύει ὁ 22 λόγος [Κατὰ τῶν Σιτοπωλῶν], οἵτινες παρέβησαν τὸν νόμον τὸν ἀπαγορεύοντα νὰ μὴ ἀγοράζωσι διὰ μιᾶς πλέον τῶν εἴκοσι φορμῶν σίτου. Ὁ δ' ὑπὲρ τοῦ σηκοῦ λόγος, ἐν ᾧ ὁ κατηγορούμενος ἀπολογεῖται κατηγορηθείς, ὅτι ἐξηφάνισε μορίαν ἐλαίαν εὑρισκομένην ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ καὶ ἐξέκοψε τὸ περίφραγμα, τὸν σηκόν, αὐτῆς, πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον παρέχει ὡς καταδεικνύων, ὁπόσον ἐπεμελοῦντο τῶν ἱερῶν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἄλλως δ' οἱ πολλοὶ τῶν λόγων στρέφονται περὶ ἀσήμαντα πράγματα καὶ κινοῦσιν ὁπωσοῦν τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν μόνον διὰ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν αὐτὰ πραγμα-

[1]) O. Gülde, Quaestiones de Lysiae oratione in Nicomachum. Berliner Dissertation 1882.

[2]) Περὶ τῶν τοῦ νεωτέρου Ἀλκιβιάδου ἔγραψε καὶ ὁ Ἰσοκράτης λόγους, περὶ ὧν ἴδε § 268. Καὶ ἐν τοῖς τοῦ ἀμαρτύρου λόγου ὁ Ἰσοκράτης συνεμάχει τοῖς ἀντιπάλοις. Παράδ. Drerup ἐν τοῖς Jahrbücher für Phil. Supplementsband XXII, 352 κ. ἑ.

[3]) R. Schöll, Quastiones fiscales juris attici ex Lysiae orationibus illustratae ἐν ταῖς Comment. in honorem Schömanni, Berl. 1873.

τεύεται ὁ ῥήτωρ. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ ὄγδοος λόγος, Κατηγορία πρὸς τοὺς συνουσιαστὰς κακολογιῶν, ἔχει ὡς ὑπόθεσιν ἰδιωτικὰς ἔριδας καὶ εἶναι μᾶλλον ἐπιστολὴ ἀποκηρύττουσα τὴν φιλίαν τῶν κακολογούντων ἐν μορφῇ λόγου. Τοῦ δ' ἐξυμνηθέντος λόγου Κατὰ Διογείτονος ἕνεκα κακῆς ἐπιτροπείας τῶν ὀρφανῶν ἀποσπάσματα μόνον δυστυχῶς ἐσώθησαν ὑπὸ τοῦ Διονυσίου.

Βάσις τοῦ κειμένου τῶν πλείστων λόγων εἶναι, ὡς ὁ Ἕρμαννος Σάουππε πρῶτος ἀπέδειξε ἐν τῇ κριτικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Γοδεφρεῖδον Ἕρμαννον (Ausgewählte Schriften 80 κ. ἑ.), ὁ ἐν Ἑϊδελβέργῃ codex Palatinus τοῦ X αἰῶνος. Μόνον ὁ ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου ἀπολογία καὶ ὁ Ἐπιτάφιος περιῆλθον εἰς ἡμᾶς καὶ δι' ἄλλης πηγῆς, ἣν ἄριστα ἐκπροσωπεῖ ὁ Μαρκιανὸς κῶδιξ F, περὶ οὗ ἴδε R. Schöll ἐν Sitzungsbericht der bayer. Akad. 1889 II σελ. 26-38. Οἱ δ' ἄλλοι 29 λόγοι ἀνάγονται εἰς δύο συλλογάς, ὧν ἡ μὲν περιεῖχε πάντας τοὺς λόγους τεταγμένους κατὰ τὸ εἶδος τῆς δίκης καὶ μόνοι δ' οἱ λόγοι Περὶ τραύματος, ἀσεβείας, κακολογιῶν (3-11) περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἐξ αὐτῆς, ἡ δ' ἄλλη περιελάμβανε τοὺς πλείστου λόγου ἀξίους πολιτικοὺς λόγους (12-31), ὧν προηγεῖτο ὁ κατὰ Ἐρατοσθένους (XII).

Κυρία ἔκδοσις ὑπὸ Reiske, cum annotat. Taylori, Marclandii, suis, Lips. 1772 εἰς 2 τόμ. Κριτικαὶ ἐκδόσεις ὑπὸ Cobet, Amstelod. 1863, ὑπὸ Scheibe ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner. Ἑρμηνευτικαὶ ἐκδόσεις λόγων κατ' ἐκλογὴν ὑπὸ Rauchenstein-Fuhr παρὰ τῷ Weidmann, ὑπὸ Frohberger-Gebauer παρὰ τῷ Teubner μετὰ μακροτάτου κριτικοῦ ἐπιμέτρου.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέδοσαν μετὰ σημειώσεων καὶ εἰσαγωγῶν ὁ Π. Ἰασεμίδης (λόγους κατ' ἐκλογὴν) Ἀθήνησι, τύποις Παπαλεξανδρῇ 1877. Ἐ. Γαλάνης ἐν Ἀθήναις, τύποις Ἀ. Κωνσταντινίδου 1886. Χρ. Σαμαρτσίδης, Λυσίου κατὰ Ἐρατοσθένους, ἐν Ἀθήναις 1876.]

266. Ὁ δ' ἐκ τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίδος [1] Ἰσαῖος [2], ὁ υἱὸς

[1] Ἡ μαρτυρία αὕτη κατὰ τὸν Σουΐδαν ἀνάγεται εἰς Δημήτριον τὸν Μάγνητα. Ἂν δ' ὑπ' ἄλλων (ὑπὸ τοῦ Ἑρμίππου) Ἀθηναῖος ἀποκαλεῖται (κατὰ Διονύσιον καὶ Σουΐδαν καὶ τὸ γένος Ἰσαίου) τοῦτο προῆλθεν ἐκ τούτου, ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἡ θετὴ αὐτοῦ πατρίς.

[2] Πλὴν τῶν συνήθων πηγῶν, Διονυσίου, Πλουτάρχου καὶ Σουΐδου, ἔχομεν καὶ τὸ

τοῦ Διαγόρου, κατελέγετο μὲν ὑπὸ τοῦ Ἑρμίππου εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰσοκράτους, ἔδρασε δ' ἐν τῷ αὐτῷ περίπου χρόνῳ ὡς ἐκεῖνος, περὶ τὸ 390-350. Ἐπειδὴ δ' ἦτο ξένος, ἀπεκλείσθη, ὡς εἰκός, τοῦ σταδίου τῶν πολιτικῶν ῥητόρων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἔζη ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς καὶ λογογράφος. Ἦτο δ' εἰδικώτατος περὶ τὰς κληρονομικὰς ὑποθέσεις καὶ συγγράφων περὶ τῶν τοιούτων ἐπεδείκνυεν οὐ μόνον μεγάλην γνῶσιν τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου, ἀλλὰ καὶ ἐπιτηδειότητα περὶ τὰς ἀποδείξεις καὶ τὴν διάταξιν. Ἐκ τούτου περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἐκ τῶν 64, ἢ μετὰ τὴν ἀθέτησιν τῶν νόθων, ἐκ τῶν 50 λόγων, οὓς κατέλιπε, μόνοι οἱ κληρικοὶ λόγοι. Ἦσαν δ' οὗτοι δέκα καὶ τρεῖς, ἀλλ', ἐπειδὴ ἐξέπεσον τὰ τελευταῖα φύλλα τοῦ ἀρχετύπου κώδικος, ἐσώθησαν δέκα μόνον καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἑνδεκάτου. Πλὴν δὲ τούτων διέσωσεν ὁ Διονύσιος καὶ μέγα τι μέρος, ὅπερ νῦν περιλαμβάνεται ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ὡς δωδέκατος λόγος, ἐξ ἄλλης τινὸς δίκης, καθ' ἣν Εὐφίλητός τις ἐνάγει εἰς τὸ δικαστήριον τὸν δῆμον τῶν Ἐρχιέων ὡς ἀδίκως διαγραφεὶς ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν πολιτῶν κατὰ τὴν κατὰ δήμους ἐξέτασιν αὐτῶν. Ὁ ἑνδέκατος δὲ λόγος, Περὶ τοῦ Ἁγνίου κλήρου, εἶναι πλείστου λόγου ἄξιος διὰ τοῦτο, ὅτι ἐκ τῆς αὐτῆς κληρονομικῆς δίκης περιεσώθη καὶ λόγος τις τοῦ Δημοσθένους, ὁ πρὸς Μακάρτατον περὶ Ἁγνίου Κλήρου. Ὁ δὲ Μακάρτατος ἦτο υἱὸς τοῦ Θεοπόμπου, εἰς ὃν περιῆλθεν ὁ τοῦ Ἁγνίου κλῆρος.

Περιελήφθη δ' ὁ Ἰσαῖος ἐν τῷ κανόνι διὰ τὴν περὶ τὰς ἀποδείξεις τέχνην αὐτοῦ, δι' ἣν ἦτο ἀνομοιότατος ὡς πρὸς τὴν ἀφέλειαν τοῦ Λυσίου. Τὴν διαφορὰν δὲ τῶν δύο ῥητόρων χαρακτηρίζει ἄριστα ὁ βιογράφος λέγων, ὅτι « Λυσίας μὲν καὶ ὑπὲρ ἀδίκων ἔπειθε λέγων, Ἰσαῖος δὲ καὶ ὑπὲρ ἀγαθῶν λέγων ὕποπτος ἦν. » Πρὸς τὴν πονηρὰν δὲ δεξιότητα, ἣν ἐπεδείκνυε κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν δικῶν, ἥρμοζε καὶ τὸ μεῖζον πάθος καὶ ὁ ἐξεζητημένος τρόπος τοῦ λόγου.

Γένος Ἰσαίου παρὰ Westermann, Biographi graeci σελ. 261 καὶ ἄρθρον τοῦ Ἁρποκρατίωνος ἐν λέξει.

Ἡ μόνη πηγὴ τῶν 9 λόγων εἶναι ὁ codex Crippsianus.

Ἐκδόσεις· ὑπὸ Schömann, recognovit adnotat. criticis et commentariis adj., Greifswald 1831. ὑπὸ Bürmann, Berl. 1883, (πρὸς τούτοις ἴδε καὶ τὰς κριτικὰς συμβολὰς ἐν Hermes 19 325 κ. ἑ.). Ἔκδοσις στερεότυπος ὑπὸ Car. Scheibe ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner.

δ') Ἰσοκράτης καὶ ἡ σοφιστικὴ ῥητορική.

267. Ὁ δ' Ἰσοκράτης (436-338) [1] ἦτο υἱὸς τοῦ ἐκ τοῦ δήμου Ἐρχείας Θεοδώρου, ἑνὸς τῶν μετρίων πολιτῶν θεράποντας αὐλοποιοὺς κεκτημένου καὶ εὐπορήσαντος ἀπὸ τούτων. Ἐγεννήθη δέ, καθ' ἃ ὁ ἴδιος (ἐν τῷ περὶ Ἀντιδόσεως 9) λέγει, τῷ 436 καὶ ἐπιμελῶς παιδευόμενος [2] ἠκροᾶτο ἐκ μὲν τῶν φιλοσόφων τοῦ Προδίκου, ἐκ δὲ τῶν ῥητόρων τοῦ Γοργίου καὶ Θηραμένους. Ὡσαύτως δ' ἐκοινώνει πρὸς τοὺς περὶ τὸν Σωκράτη καὶ ἐκ μὲν τοῦ ἐπιλόγου τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλάτωνος μανθάνομεν, ὁπόσον λαμπρὸν ἐμαντεύετο τὸ μέλλον τοῦ νέου ὁ Σωκράτης, ὁ δὲ περιπατητικὸς Πραξιφάνης ἐν τῷ περὶ ποιητῶν διαλόγῳ εἰσάγει τὸν Ἰσοκράτην ὡς ξενιζόμενον ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ ἀγρῷ [3]. Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες τοῦ τε Σωκράτους καὶ Πλάτωνος, ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἑλκύσωσι τὸν εὐφυέστατον νέον πρὸς τὴν φιλοσοφίαν, ἀπέβησαν φροῦδαι, διότι ὁ Ἰσοκράτης ἠσθάνετο ἐν ἑαυτῷ πολὺ μείζονα ὁρμὴν ὡς ῥήτωρ νὰ δράσῃ πρακτικῶς. Ἐκ τούτου τὸ μὲν πρῶτον παρέστη, ὡς ὁ Λυσίας, ὡς λογογράφος καὶ ἐκ τοῦ σταδίου αὐτοῦ τούτου σώζονται ἔτι ἓξ λόγοι, οἵτινες

[1] Πηγὰς ἔχομεν πλὴν τοῦ Πλουτάρχου, Φωτίου καὶ Σουΐδου τὴν εἰδικὴν συγγραφὴν τοῦ Διονυσίου περὶ Ἰσοκράτους καὶ ἀνώνυμόν τινα βίον ὑπὸ τοῦ ῥήτορος Ζωσίμου ἴσως γραφέντα. Πάντα δὲ ταῦτα συλλέξας παρέταξεν ὁ Westermann, Biogr. gr. 245—259. Λόγου ἀξία εἶναι πρὸς τούτοις καὶ τῶν Σωκρατικῶν ἐπιστολῶν ἡ 30 ὡς γραφεῖσα ὑπό τινος τῶν ἐχθρικῶς πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν διακειμένων. Περὶ τῶν περὶ πηγῶν καὶ τῶν τοῦ βίου ἐρευνῶν ἴδε **Bruno Keil, Analecta Isocratea, Prag. Leipz. 1885.**

[2] Ἰσοκράτους λ. 15, 161 [Περὶ Ἀντιδόσεως].

[3] Διογ. Λαερτ. III, 8.

ἐγράφησαν κατὰ τὸν μεταξὺ τοῦ 402 μέχρι τοῦ 393 χρόνου [1]). Ἀλλὰ ταχέως ἕνεκα τῶν ἀνιῶν, ἃς, ὡς φαίνεται, παρέσχεν εἰς αὐτὸν ἡ δρᾶσις αὕτη ὡς συνηγόρου [2]), ἐπεζήτησεν ἕτερον στάδιον ῥητορικῆς δράσεως. Καὶ δὲν μετέσχε μὲν τῶν δημοσίων ἀγώνων ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τῇ βουλῇ διὰ τὴν φυσικὴν δειλίαν καὶ τὴν ἀσθένειαν τῆς φωνῆς, ἀλλ' ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς ἠσθάνετο, ὅτι εἶχε πάντα τὰ προσόντα. Περὶ τὸ 390 ἄρα ἠνέῳξε τακτικὸν σχολεῖον ῥητορικῆς καὶ δή, ὡς ὁ Πλούταρχος μαρτυρεῖ, ἐν Χίῳ τὸ πρῶτον [3]). Ἀλλ', ὅτι Ἀθηναῖός τις ἤθελε προκρίνῃ νὰ ἱδρύσῃ σχολεῖον ῥητορικῆς ἐν τῇ μακρὰν κειμένῃ Χίῳ καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑαυτοῦ πατρίδι, τῇ ἕδρᾳ τῆς ῥητορικῆς, φαίνεται λίαν ἀπίθανον καὶ ἴσως τὸ ἐπὶ Χίου ἐκεῖνο τοῦ Πλουτάρχου εἶναι παλαιά τις γραφὴ ἐφθαρμένη, ἥτις ἀντικατέστησε τὸν ὑπὸ τοῦ συγγραφέως παραδιδόμενον τόπον, ἔνθα ἔκειτο ἐν Ἀθήναις τὸ σχολεῖον, ἐν ᾧ ἤρξατο διδάσκων ὁ ὀνομαστὸς ῥήτωρ. Τὸ πρόγραμμα δέ, δι' οὗ ἠνέῳξε τὸ σχολεῖον, πρόκειται ἡμῖν ἐν τῷ Κατὰ τῶν σοφιστῶν λόγῳ, ἐν ᾧ ἐπαγγέλλεται ν' ἀποδείξῃ τοὺς μαθητὰς οὐ μόνον ῥήτορας, ἀλλὰ καὶ πεπαιδευμένους καὶ ἱκανοὺς νὰ ἐννοῶσι καὶ νὰ πράττωσι τὰ δέοντα. Οὕτω δὲ παρέρχεται ὡς ἀνταγωνιστὴς τῶν σοφιστῶν καὶ φιλοσόφων καί, ἂν καὶ ἐπεξέρχεται κυρίως πρὸς τὰς λογομαχίας τῶν ἐριστικῶν καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὸν Ἀντισθένη, ἐν τούτοις τὸ ὕφος τοῦ ὅλου προγράμματος διέθηκε κακῶς καὶ αὐτὸν τὸν Πλάτωνα, ὃς ἐν τῷ Εὐθυδήμῳ 305 c, ἂν καὶ δὲν ἀναφέρει ῥητῶς τὸ ὄνομα τοῦ Ἰσοκράτους, περιφρονητικώ-

[1]) Εἰς τὸν εὐθὺς μὲν μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς δημοκρατίας χρόνον πίπτει ὁ 21 πρὸς Εὐθύνουν λόγος, ὁ δὲ Τραπεζιτικὸς ἐξεφωνήθη ἔτη τινὰ μετὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων ἢ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Κνίδον μάχην (395). Ἴδε Τραπεζ. 17 καὶ 36. Ἀλλ', ἂν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἐξεφωνήθη πολὺ μετὰ τὸ 393, τοῦτο μένει ἀμφισβητήσιμον.

[2]) Ὁ Κικέρων ἐν Brutus 12, 48 λέγει κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη· cum ex eo, quia quasi committeret contra legem quo quis judicio circumveniretur, saepe ipse in judicium vocaretur, orationes aliis destitisse scribere totumque se ad artes componendas transtulisse.

[3]) Πλούτ. ἐν βίων τῶν Χ ῥητόρων σελ. 837 b [τόμ. 5 σελ. 159 ἐκδ. Βερν].

τατα καὶ πικρότατα ἀποφαίνεται περὶ τῆς ἀλαζονείας τῶν ἡμιμαθῶν, οὓς καλεῖ μὲν ὁ Πρόδικος μεθόρια φιλοσόφου τε ἀνδρὸς καὶ πολιτικοῦ, ἀλλ' οὔτε φιλόσοφοι οὔτε πολιτικοὶ εἶναι [1]). Ἀλλ' ἡ δυσμένεια τῶν φιλοσόφων δὲν ἔβλαψεν οὐδὲ παρεκώλυσε τὴν ἀκμὴν τῆς ῥητορικῆς σχολῆς τοῦ Ἰσοκράτους. Τὸ πρόγραμμα ἐφάνη ἐξ ἀρχῆς ἐπαγωγότατον καὶ εἵλκυσε τοὺς ἐφιεμένους πρακτικῆς παιδείας, ὁ δὲ διευθύνων τὴν σχολὴν ὡς ἐπιτηδειότατος διδάσκαλος ἐφρόντιζε νὰ ἐπιτυγχάνωσι τοῦ σκοποῦ αὐτῶν οἱ μαθηταί. Ἐκ τούτου συνέῤῥεον εἰς τὸ σχολεῖον αὐτοῦ ἀπανταχόθεν τοιοῦτοι καὶ συνωστίζοντο ἐν αὐτῷ οὐ μόνον οἱ ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποδειχθῶσι δεινοὶ ῥήτορες, ἀλλὰ καὶ οἱ μέλλοντες ἐπὶ τὴν πολιτικὴν νὰ τραπῶσι καὶ ἄλλοι ἐφιέμενοι ἀνωτέρας καθ' ὅλου παιδεύσεως. Διὰ τοῦτο δ' ὁ μὲν Κικέρων ἐν τῷ de oratore (II, 22, 94) [2]) εἶπε τὸ περίφημον ἐκεῖνο· Isocratis e ludo tamquam ex equo Trojano meri principes exierunt, ἤτοι ἐκ τοῦ παιδευτηρίου τοῦ Ἰσοκράτους ὡς ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ ἵππου ἔξοχοι μόνον ἐξῆλθον ἄνδρες, ὁ δ' ἀλεξανδρεὺς γραμματικὸς Ἕρμιππος ἔγραψεν ἴδιον βιβλίον περὶ τῶν Ἰσοκράτους μαθητῶν [3]). Καὶ ἀληθῶς καὶ πολιτικοί, οἷοι ὁ Τιμόθεος καὶ ὁ Λεωδάμας, ἀπεκάλουν ἑαυτοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰσοκράτους καὶ οἱ ἱστορικοὶ Ἔφορος καὶ Θεόπομπος καὶ ὁ τραγικὸς Θεοδέκτης ἐκ τοῦ σχολείου αὐτοῦ τὴν πρώτην ἔλαβον παρόρμησιν καὶ οἱ μεγάλοι ῥήτορες τῶν ἐφεξῆς χρόνων ὅ τε Ἰσαῖος καὶ ὁ Λυκοῦργος καὶ ὁ Αἰσχίνης καὶ ὁ Ὑπερείδης ὑπ' αὐτοῦ ἐμυήθη-

[1]) Τὴν σχέσιν ταύτην πειστικώτατα διεσάφησεν ὁ L. Spengel, Isokrates und Plato ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. VII (1855) μετ' ἐπιμέτρου ἐν Philol. 19, 597. Παράδ. Reinhardt, De Isocratis aemulis, Bonn 1873. Οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχουσιν αἱ ἀντιῤῥήσεις τοῦ Nowak, Platon und die Rhetorik ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Supplementsb. XIII, 537. Παράδ. καὶ Ἐπιστολὴν Σωκρατικὴν 30.

[2]) Παράδ. καὶ Cicer. Brut. 8, 32, ἔνθα λέγεται· Isocratis domus cunctae Graeciae quasi quidam patuit atque officina dicendi.

[3]) Ἀθην. VIII, 342 c καὶ X, 451 e. Διονυσ. Περὶ Ἰσαίου 1. Πλούτ. ἐν β. Χ. Ῥητ. 837 c [τόμ. έ. σελ. 160 ἐκδ. Βερν.]. Τινὲς τῶν μαθητῶν μετέστησαν ἐκ τοῦ σχολείου τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸ τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τοὐναντίον, ὡς ὁ Λυκοῦργος, Κλέαρχος ὁ Ἡρακλεώτης, Ἰσοκράτης ὁ Ἀπολλωνιάτης.

σαν τὴν ῥητορικὴν τέχνην καὶ πρὸς τοὺς ἀξιολογωτάτους καὶ ἰσχυροτάτους ἄνδρας τῶν χρόνων ἐκείνων, τὸν βασιλέα Εὐαγόραν τῆς Κύπρου, τὸν Ἀρχίδαμον τῆς Σπάρτης, τὸν Φίλιππον τῆς Μακεδονίας διετέλει ἐν ἐπικοινωνίᾳ διὰ τοῦ σχολείου αὐτοῦ. Καὶ ὁ μὲν κύκλος τῶν μαθημάτων διήρκει συνήθως τρία ἕως τέσσαρα ἔτη [1]), μισθὸν δ' ἐλάμβανε χιλίας δραχμάς, ἐξ οὗ διὰ τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν σὺν τῷ χρόνῳ μεγάλην ἐπορίσθη οὐσίαν. Καθ' ἕκαστον δὲ μῆνα ἐγίνετο ἀγὼν καὶ ὡς ἆθλον ἐδίδετο στέφανος [2]). Καὶ ὡς βάσις μὲν τῆς διδασκαλίας ὑπέκειτο τέχνη τις, ἐξ ἧς πολλὰ ἐκληρονόμησαν οἱ μεταγενέστεροι χρόνοι. Ἀλλὰ τὸ κύριον μάθημα ἀπετέλουν τὰ πρὸς ἄσκησιν προτιθέμενα παραδείγματα καὶ ἡ διδασκαλία πρὸς ἐπεξεργασίαν λόγων καὶ μερῶν τοῦ λόγου. Ἐν τούτοις τὴν μεγάλην αὐτοῦ φήμην ὤφειλεν ὁ Ἰσοκράτης οὐχὶ εἰς τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ὡς διδασκάλου τῆς ῥητορικῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τοὺς ἐπιδεικτικοὺς καὶ πολιτικοὺς αὐτοῦ λόγους, οὓς δὲν ἐξεφώνησεν ἀληθῶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἔγραψεν ὡς προγυμνάσματα ἵνα χρησιμεύσωσιν ἐν ταὐτῷ ὡς πρότυπα τῆς τέχνης εἰς τοὺς μαθητάς [3]). Δι' αὐτῶν δ' ὡς διὰ πολιτικῶν διατριβῶν ἐπεδίωκε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὴν πορείαν τῶν πολιτικῶν γεγονότων [4]) καὶ πρὸ πάντων νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ πολιτικοῦ αὐτοῦ ἰδανικοῦ, τῆς συνενώσεως ἁπάντων τῶν Ἑλλήνων πρὸς κοινὸν κατὰ τῶν βαρβάρων πόλεμον. Ἀλλ' ὁ ἥκιστα πρακτικὸς ἰδεολόγος ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ καὶ ἀπέθανεν, ὅτε εἶδε διαψευδομένας τὰς ἐλπίδας αὐτοῦ μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κήρυξιν τοῦ πολέμου, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην περατώσας τὸν βίον, ὡς ἔλεγον, ἑκουσίως δι' ἀσι-

[1]) Ἰσοκρ. Περὶ Ἀντιδ. 87.

[2]) Μένανδρος ἐν Rhet. graec. III, 398 ἐκδ. Spengel.

[3]) [Κυπριανοῦ, Τὰ ἀπόῤῥητα τοῦ Ἰσοκράτους, ἐν Ἀθήναις τύποις Ἑρμοῦ 1871].

[4]) Ὅτι ὁ Ἰσοκράτης γράφων τοὺς λόγους ἐπορεύετο, ἵνα ἐπαιτήσῃ, πρὸς τοὺς διαφόρους βασιλεῖς καὶ ὅτι τὸν αὐτὸν λόγον μετὰ μικρῶν τινων μεταβολῶν προσέφερε καὶ εἰς ἄλλους καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἀναγιγνώσκομεν ἐν τῷ λιβέλλῳ τοῦ Σπευσίππου (Σωκρατ. ἐπιστ. 30, 13).

HBOry imeni I. Mechnikova

τείας μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς μάχης [1]). Κατέλιπε δὲ ποιητὸν μὲν υἱὸν τὸν Ἀφαρέα, [τὸν τρίτον] υἱὸν τῆς Πλαθάνης, ἣν χήραν ἤδη ἐνυμφεύθη ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ, μίαν δὲ θυγατέρα, ἣν ἐγέννησε μετὰ τῆς Λαγίσκης, ἑταίρας τινός. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὁ μὲν Τιμόθεος [ὁ Κόνωνος] ἀνέθηκε τὴν εἰκόνα αὐτοῦ χαλκῆν, ἔργον Λεωχάρους, ἔμπροσθεν τοῦ προστῴου ἐπιγράψας ταῦτα·

«Τιμόθεος φιλίας τε χάριν ξύνεσίν τε προτιμῶν
Ἰσοκράτους εἰκὼ τήν δ' ἀνέθηκε θεαῖς»],

ὁ δὲ ποιητὸς υἱὸς Ἀφαρεὺς προτομὴν ἐπὶ κίονος ὑψηλοῦ. Ἡ δ' ἐν τῷ παραρτήματι εἰκὼν τῆς villa Albani δεικνύει σκυθρωπήν τινα μορφὴν γραμματοδιδασκάλου ἀπεξενωμένου ὅλως τοῦ σφρίγους τοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ βίου.

268. Ἐκ τῶν λογοτεχνικῶν ἔργων τοῦ Ἰσοκράτους περιῆλθον εἰς ἡμᾶς 21 λόγοι καὶ δέκα ἐπιστολαί. Καὶ αὐτοὶ δ' οἱ παλαιοὶ δὲν εἶχον πλείονα γνήσια ἔργα, διότι ἐκ τῶν ἑξήκοντα κυκλοφορουμένων λόγων αὐτοῦ ὁ μὲν Καικίλιος ἀνεγνώριζεν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ὡς γνησίους, ὁ δὲ Διονύσιος μόνον εἴκοσι καὶ πέντε [2]). Ὡσαύτως δ' ἐκυκλοφορεῖτο καὶ τέχνη τις αὐτοῦ, ἣν ὁ μὲν Ἀριστοτέλης ἐμνημόνευε κατὰ τὸν ἀνώνυμον βιογράφον ἐν τῇ συναγωγῇ τεχνῶν [3]), ὁ δὲ Κοϊντιλιανὸς (II, 15, 4) ἠμφισβήτει περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῆς, ἢ τοὐλάχιστον τοῦ τότε σωζομένου σκιαγραφήματος. Ἴσως δ' ἦσαν μόνον κανόνες, οὓς οἱ μαθηταὶ ἀπομνημονεύσαντες ἢ ἐξ ὑπαγορεύσεως τοῦ διδασκάλου ἀντιγράψαντες ἐν

[1]) Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῇ γ' (νόθῳ) ἐπιστολῇ πρὸς Φίλιππον γράφει οὕτως, ὡσεὶ ἐλπίζει ἔτι σύμπραξίν τινα τοῦ Φιλίππου μετὰ τῶν Ἑλλήνων.

[2]) Ὁ Br. Keil, Analecta Isocratea κεφ. 2 ἀποδεικνύει, ὅτι ἤδη ὁ Ἑρμογένης δὲν εἶχε πρὸ ἑαυτοῦ πλείονας τῶν γνωστῶν 21 λόγων καὶ δὴ καὶ τούτους ἐν τῇ τάξει, ἐν ᾗ εὑρίσκονται ἐν τοῖς σωζομένοις χειρογράφοις.

[3]) Ἀναφέρεται αὕτη ὑπὸ τοῦ Φιλοδήμου ἐν τοῖς Herculanenses Volumines XI, 96, ἔνθα λέγεται· «Ἰσοκράτην καὶ τέχνας καταλιπεῖν». [Οἱ Hercul. Volum. ἤτοι οἱ κύλινδροι τοῦ Herculanum περιέχουσιν ἀποσπάσματα τῶν διαφόρων συγγραφῶν τοῦ ἐκ Γαδάρων Ἐπικουρείου Φιλοδήμου, ἐξεδόθησαν δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐν Νεαπόλει τῷ 1793 κ. ἑξ., εἶτα δ' ἐν Ὀξφόρδῃ τῷ 1824].

НБОГУ імені Г.І. Мелікова

τῷ σχολείῳ βραδύτερον συνέταξαν εἰς ἓν βιβλίον. Καὶ ὅ,τι μὲν ἐξ αὐτῶν διεσώθη συνήγαγε καὶ διεσαφήνισεν ὁ Σπέγγελος ἐν τῇ Συναγωγῇ τεχνῶν (σελ. 154-172), οἱ δὲ περισωθέντες λόγοι εὑρίσκονται ἐν ταῖς ἐκδόσεσι, καθ' ἣν τάξιν ὁ Ἱερώνυμος Ὠὸλφιος ἔταξεν αὐτούς [1]), ἤτοι προηγοῦνται μὲν οἱ τρεῖς παραινετικοί, ἕπονται δ' οἱ δώδεκα ἐπιδεικτικοὶ καὶ τελευταῖοι τάττονται οἱ ἓξ δικανικοί.

Ἐκ τῶν λόγων τούτων πρωϊμώτατοι εἶναι οἱ ἓξ δικανικοί, Περὶ τοῦ ζεύγους, Τραπεζιτικός, Πρὸς Καλλίμαχον παραγραφή, Αἰγινητικός, Κατὰ λοχίτου καὶ πρὸς Εὐθύνουν, οἵτινες, ὡς προλαβόντες εἴπομεν, ἐλέχθησαν ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ 402 καὶ 393 χρόνου, ἢ μᾶλλον ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ ῥήτορος χάριν ἄλλων [2]). Ἐξ αὐτῶν δ' ὁ μὲν Τραπεζιτικὸς ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τούτου, ὅτι ἐν αὐτῷ πρόκειται περὶ χρημάτων κειμένων παρά τινι τραπεζίτῃ, καὶ διδάσκει ἡμᾶς ἐν παρόδῳ πολλὰ πολλοῦ λόγου ἄξια περὶ τῶν ἐμπορικῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους σχέσεων τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τὸ τῶν Βοσπορανῶν κοινόν. Ὁ δὲ τέταρτος λόγος ὠνομάζεται Αἰγινητικός, διότι ἐλέχθη ἐν αἰγινητικῷ δικαστηρίῳ. Ὁ δὲ τελευταῖος τῶν δικανικῶν τούτων λόγων, ὁ κεκολοβωμένος εἰς ἡμᾶς περιελθών, εἶναι ὁ περίφημος λόγος ἀμάρτυρος ὀνομασθεὶς οὕτω, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσαχθῶσι μάρτυρες περὶ τοῦ πράγματος [3]). Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ δίκῃ, ἥτις ἐδικάσθη

[1]) Περὶ τῆς τάξεως αὐτῶν ἐν τοῖς διαφόροις χειρογράφοις ἴδε Drerup ἐν Rhein. Mus. (1896) 21 κ. ἑξῆς.

[2]) Ὡς ἐκ τοῦ Διονυσίου, Ἰσοκρ. 18 μανθάνομεν, ὁ Ἀφαρεὺς ἠρνεῖτο βραδύτερον, ὅτι ὁ θετὸς πατὴρ αὐτοῦ ἔγραψε δικανικοὺς λόγους. Περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ Τραπεζιτικοῦ διημφεσβήτησαν μὲν ὁ Benseler καὶ ὁ Grosse ἕνεκα τῶν γλωσσικῶν ἰδιασμῶν καὶ τῆς ἀσαφείας τῶν πραγμάτων, ὑπερεμάχησε ὅμως αὐτῆς ἐπιτυχῶς ὁ Drerup, De Isocratis orationibus judicialibus ἐν τοῖς Jahrb. für klas. Phil. Supplementsb. XXII, 355 κ. ἑ. ὡς καὶ ὁ Galle, Beiträge zur Erklärung des Trapezitikos und zur Frage der Echtheit, Zittau 1896, Programm No 568, ὃς καὶ διεσάφησε τὰ περίπλοκα τῶν τοῦ δικαίου.

[3]) Ὁ λόγος ἔχει τι τὸ ληρῶδες ἐν ταῖς ἀποδείξεσι καὶ ὄζει σχολαστικότητος, ἀλλ' ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ῥητορ. II, 19 [1392 b ἢ σελ. 132 ἐκδ. Roemer] σώζει αὐτὸν ἀπὸ τῶν προσβολῶν κατὰ τῆς γνησιότητος τοῦ Drerup ἔνθ' ἀνωτ. 364 κ. ἑ.

περὶ τὸ 402 μικρὸν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν τυράννων, ἵστατο ὁ Ἰσοκράτης ἀντιμέτωπος πρὸς τὸν Λυσίαν καὶ οἱ λόγοι τῶν δύο συνηγόρων παρέσχον εἰς τὸν Ἀντισθένην ἀφορμὴν νὰ γράψῃ κατὰ τοῦ Ἰσοκράτους τὴν ἐριστικὴν συγγραφὴν περὶ τῶν δικογράφων ἢ Λυσίας καὶ Ἰσοκράτης, πρὸς τὸν Ἰσοκράτους ἁμάρτυρον[1]). Καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ ζεύγους δὲ λόγῳ, ἐν ᾧ πρόκειται περὶ ξένου ζεύγους ἵππων[2]), δι' οὗ ἐνίκησεν ἐν Ὀλυμπίᾳ ὁ ὀνομαστὸς Ἀλκιβιάδης, ὁ πατὴρ τοῦ κατηγορουμένου, παρέστη ὁ Ἰσοκράτης ὡς ἀντίπαλος τῶν περὶ τὸν Λυσίαν, διότι οὗτος ἀνῆκεν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἀλκιβιάδου, τοῦ φίλου τῶν περὶ τὸν Σωκράτην καὶ ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν δίκην ἐκείνην (395]4) εἶπε τοὺς σωζομένους ἔτι λόγους κατὰ Ἀλκιβιάδου. Ὁ δ' Ἰσοκράτης φίλος ἔτι τότε τοῦ Πλάτωνος ὢν καὶ τῶν σωκρατικῶν ἐτόλμησε μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ λόγου αὐτοῦ[3]), ἥτις ἐγένετο μετὰ τὴν δευτέραν ἐκείνην δίκην, νὰ εὐρύνῃ τὸν ἐν τῷ δικαστηρίῳ λεχθέντα λόγον καὶ νὰ παρενείρῃ εἰς αὐτὸν ὑπερβολικὰ ἐγκώμια τῆς ἀξίας τοῦ Ἀλκιβιάδου[4]).

[1]) Διογ. VI, 15. Μεροληπτικῶς φερόμενος ὁ Ἀντισθένης κηρύττεται ὑπὲρ τοῦ Λυσίου, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Usener, Quaestiones Anax. 7 κ. ἑ. καὶ νέους ποιῶν συνδυασμοὺς ἐν Rhein. Mus. 35, 135 κ. ἑ.

[2]) Παραδόξως ὁ κάτοχος τοῦ ζεύγους ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ καλεῖται Τεισίας, ἐν ᾧ παρ' Ἀνδοκίδῃ 4 [κατὰ Ἀλκιβ.] 26, πρὸς ὃν συμφωνεῖ καὶ ὁ Διόδωρος XIII, 74 καὶ ὁ Πλούτ. ἐν β. Ἀλκιβ. 12, ὀνομάζεται Διομήδης. Ἴσως δ', ὡς ὁ ἐκδότης τοῦ λόγου Frohberger ἀποδέχεται, ἦτο ὁ Τεισίας υἱὸς τοῦ Διομήδους.

[3]) Τὸν λόγον τοῦ Ἰσοκράτους τάττει ὁ Blass, II, 205 εἰς τὸ 397 ἔτος. Κατὰ τὴν 40 § πάντως ἐγράφη πρὸ τῆς ἀνασκευῆς τῶν τειχῶν.

[4]) Ὁ Ivo Bruns, Das litterarische Porträt σελ. 495 κ. ἑξ. ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Ἰσοκράτους καὶ ὁ κύριος λόγος τοῦ Λυσίου κατὰ Ἀλκιβιάδου (λογ. 14 § 24 - 29), ὡς πρόκεινται ἡμῖν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λεχθῶσιν ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἀλλ' εἶναι καθαρῶς λογοτεχνικὰ δημιουργήματα. Ταύτης δὲ τῆς γνώμης ἐχόμενος, ἵνα διασαφήσῃ τὴν ἀμοιβαίαν ἀναφορὰν τοῦ Ἰσοκράτους ἐν XVI [περὶ τοῦ Ζεύγους], 10. 11. 12. 13 εἰς τὸν Λυσίαν καὶ τοῦ Λυσίου ἐν XIV [κατὰ Ἀλκιβ. λειποτ.] 32 καὶ 37 εἰς τὸν Ἰσοκράτην, ἀποδέχεται ὁ αὐτός, ὅτι ὁ μὲν Ἰσοκράτης, ὅτε ἐξέδιδε τὸν λόγον, ἀνεφέρετο εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Λυσίου ἐν τῷ δικαστηρίῳ λεχθέντα, ὁ δὲ Λυσίας, ὅτε ἐξέδιδε τὸν XIV λόγον, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἰσοκράτους. Ὁμοίως καὶ ὁ Nowac, De Isocratis περὶ τοῦ ζεύγους oratione ἐν τοῖς Comment. Ribbeckian. 461 - 474 ἀπεδέχετο ἤδη, νέαν μεταγενεστέραν ἐπεξεργασίαν τοῦ λόγου τοῦ Ἰσοκράτους.

Ὅλως διάφορος τὸν χαρακτῆρα εἶναι ὁ κατὰ τὴν νῦν τελευτῶσαν ἑκατονταετηρίδα τὸ πρῶτον συμπληρωθεὶς ἐκ τοῦ Ἀμβροσιανοῦ χειρογράφου 415 λόγος περὶ Ἀντιδόσεως. Οὗτος ἐγράφη τῷ 353 [1]) ὑπὸ τοῦ ῥήτορος ἀγωνιζομένου ὑπὲρ ἰδίας ὑποθέσεως κατὰ τὸ 82 ἔτος τῆς ἡλικίας, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν μορφὴν εἶναι δικανικός. Ἀφορμὴ δὲ τοῦ λόγου ἐγένετο ἡ πονηρία τοῦ Λυσιμάχου, ὃς προτείνων τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς οὐσίας, τὴν Ἀντίδοσιν, ἐπειρᾶτο ν' ἀναγκάσῃ αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ τὴν λειτουργίαν δαπανηροτάτης τριηραρχίας. Ἠδύνατο δῆλα δὴ ἐν Ἀθήναις πολίτης τις, εἰς ὃν ἀνετίθετο λειτουργία τις, ν' ἀναγκάσῃ ἕτερόν τινα, ὃν ἐθεώρει πλουσιώτερον, ν' ἀναλάβῃ τὴν λειτουργίαν προτείνων ἐν περιπτώσει ἀρνήσεως τὴν ἀντίδοσιν. Ἐπειδὴ δ' ἦτο διαδεδομένη περὶ τοῦ Ἰσοκράτους ἡ φήμη, ὅτι διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν μετὰ ἐξόχων ἀνδρῶν σχέσεων εἶχε πορισθῇ κολοσσιαίαν οὐσίαν, ὁ Λυσίμαχος ἐκεῖνος προέτεινε δὶς τὴν ἀντίδοσιν. Τούτου ἕνεκα ἐδικάζοντο καὶ κατὰ τὴν δευτέραν δίκην ἠναγκάσθη ἀληθῶς ὁ Ἰσοκράτης ν' ἀναλάβῃ τὴν τριηραρχίαν ἐκ φόβου, μή τι δεινότερον πάθῃ. Μετὰ ταῦτα ἔγραψε τὸν λόγον τοῦτον, τὸν μακροτονώτατον καὶ ἀνιαρότατον πάντων, ἐν ᾧ ἐπειρᾶτο νὰ ἀπολογηθῇ πρὸς τοὺς δυσμενῶς διακειμένους συμπολίτας καὶ νὰ καταδείξῃ τὰς πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας. Ὑπομιμνήσκει δ' ὁ λόγος καθ' ὅλου καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον τὴν ἀπολογίαν τοῦ Πλάτωνος, ὡς παρετήρησεν ἤδη ὁ Αὐγουσταῖος φιλανθρωπιστὴς Ἱερώνυμος Οὐόλφιος.

269. Σοφιστικοὶ καὶ παραινετικοὶ λόγοι. Μετὰ τοὺς κυρίως δικανικοὺς ἔρχονται κατὰ τὸν χρόνον ὁ ἤδη μνημονευθεὶς κατὰ τῶν σοφιστῶν λόγος καὶ οἱ δύο σοφιστικοὶ σχολαστικοὶ λόγοι Βούσιρις καὶ Ἑλένης ἐγκώμιον [2]), δι' ὧν ἤθελε νὰ

[1]) Τὸ ἔτος ἀναφέρει αὐτὸς ὁ Ἰσοκράτης ἐν § 9.

[2]) Ὁ Bergk, Fünf Abhandlungen σελ. 34 τάττει τὸν λόγον τοῦτον, διότι ἐν αὐτῷ ὁ Ἀντισθένης παρίσταται ὡς γηράσας ἤδη, εἰς μεταγενέστερον χρόνον. Ὡσαύτως καὶ ὁ Br. Keil, Analecta Isocr. σελ. 6 τάττει αὐτὸν εἰς τὸ ἔτος 366. Ὁ δὲ Blass, Die Att.

καταδείξῃ εἰς τοὺς σοφιστάς [1]), πῶς ὤφειλέ τις νὰ ἐπιληφθῇ τοιούτου τινὸς θέματος.

Παραινετικοὶ δὲ λόγοι περιῆλθον εἰς ἡμᾶς τρεῖς, ὁ πρὸς Νικοκλέα, τὸν υἱὸν τοῦ Εὐαγόρου, ὃς ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς Κύπρου περὶ τὸ 374 ὡς διάδοχος τοῦ πατρός, ὁ παραινετικὸς τῶν ὑπηκόων τοῦ Νικοκλέους, Νικοκλῆς ἢ Κύπριοι, οὕτω κληθείς, διότι θεωρεῖται ὡς ὑπὸ τοῦ Νικοκλέους λεγόμενος, καὶ ὁ πρὸς Δημόνικον, τὸν υἱὸν φίλου τινὸς τοῦ ῥήτορος. Οἱ τρεῖς δ' οὗτοι λόγοι περιέχουσι πληθὺν σοφῶν, ἄνευ φανεροῦ τινος δεσμοῦ συνειρμένων γνωμῶν. Ἀλλ' ὁ πρὸς Δημόνικον μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἁρποκρατίωνος ἐν ἐπακτῷ ὅρκῳ ὡς ἔργον τοῦ Ἀπολλωνιάτου Ἰσοκράτους καὶ ἀφίσταται γλωσσικῶς πολὺ τοῦ λεκτικοῦ τοῦ ῥήτορος, περὶ οὗ πραγματευόμεθα [2]).

Πρὸς τὸν παραινετικὸν δὲ πρὸς Νικοκλέα λόγον συναφὲς εἶναι τὸ ἐγκώμιον τοῦ Εὐαγόρου. Ὁ λόγος δ' οὗτος ἦτο ὁ πρῶτος τοῦ εἴδους τούτου, διότι πρότερον τὰ ἐγκώμια τῶν συγχρόνων ἀνελάμβανον νὰ πλέκωσιν οἱ ποιηταί [3]), καὶ ἐγράφη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐαγόρου (374) καὶ μετὰ τὸν πρὸς Νικοκλέα παραινετικόν, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῆς § 78 τοῦ 9 λόγου τοῦ Εὐαγόρου, περὶ τὸ 370.

Bered. I, 74 κ. ἑ. τῆς 2ας ἐκδ. ὑποπτεύει πάλιν, ὅτι τῷ 393 ἐγράφη ὁ λόγος. Ὁ δὲ Judeich, Kleinasiatische Studien, Marburg 1892 ἐν σελ. 156 ὑποστηρίζει, ὅτι ὁ λόγος ἐγράφη τῷ 385.

[1]) Τίνες ἦσαν οἱ πρὸς οὓς διεμάχετο, ὁ Γοργίας, ὁ γράψας τὴν Ἑλένην, ἢ ὁ Ἀναξιμένης καὶ ὁ Πολυκράτης, περὶ τούτου οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἦσαν σύμφωνοι.

[2]) Τὸν λόγον ἐκήρυξε νόθον ὁ Benseler πρῶτος. Ἠρεύνησαν δ' ἔπειτα τὰ κατ' αὐτὸν ὁ W. Jahr, Quaestiones Isocrateae, Halle 1881 καὶ ὁ Albrecht ἐν Philol. 43, 244 κ. ἑξ. καὶ ἐν Zeitschrift für Gymmas. 1885 σελ. 95 κ. ἑξ. Ὁπόσον δ' ἀρεστὸς ἦτο ὁ λόγος, μαρτυρεῖ ἡ συριακὴ μετάφρασις, ἡ ὑπὸ τοῦ Lagarde, Analecta syr., Lips. 1858 δημοσιευθεῖσα.

[3]) Μεθ' ὑπηρηφανείας ἐξαίρει τὴν νέαν ταύτην ἐφεύρεσιν τῆς σοφίας αὐτοῦ ὁ ῥήτωρ ἐν § 8. Καὶ ἐγκώμιον δὲ Γρύλλου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ξενοφῶντος, ὡς φαίνεται, ἔγραψεν ὁ Ἰσοκράτης κατὰ Διογένην τὸν Λαέρτιον λέγοντα ἐν II, 55· « ἀλλὰ καὶ Ἕρμιππος ἐν τῷ περὶ Θεοφράστου καὶ Σωκράτη (Ἰσοκράτη κατὰ διόρθωσιν τοῦ Meier ἐν Opusculis II, 287), φησὶ Γρύλλου ἐγκώμιον γεγραφέναι». Ὡσαύτως μετέσχε καὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν ἐγκωμιαστῶν τοῦ Μαυσώλου. Ἴδε Gellius. Noct. Att. X, 18, 6 καὶ Meier ἔνθ' ἀνωτέρω.

270. Ἐπιδεικτικοὶ λόγοι. Ἀλλὰ τὸ φαεινότατον μέρος τῆς ῥητορικῆς τοῦ Ἰσοκράτους ἀποτελοῦσιν οἱ ἐπιδεικτικοὶ αὐτοῦ λόγοι, ὁ Πανηγυρικός, ἐγκώμιον τῶν Ἀθηνῶν, γραφεὶς ἐπὶ σκοπῷ νὰ λεχθῇ ἐν πανηγύρει τῶν Πανελλήνων τῷ 380 μικρὸν πρὸ τῆς κατορθώσεως τῆς δευτέρας κατὰ θάλασσαν συμμαχίας [1]), ὁ Πλαταϊκός, ὑπὸ τῶν Πλαταιέων δῆθεν λεγόμενος, οἵτινες ἐκδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Θηβαίων ἀπὸ τῶν ἑστιῶν ἱκετεύουσι τοὺς Ἀθηναίους νὰ βοηθήσωσιν αὐτοῖς (373), ὁ Ἀρχίδαμος, ὃν ὑποτίθεται ὡσαύτως ὅτι λέγει ὁ Ἀρχίδαμος ἐν τῇ ἀπέλλᾳ, ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου τῶν Σπαρτιατῶν [2]), ἵνα παρορμήσῃ τοὺς πολίτας νὰ ἐμμένωσιν καρτερικῶς εἰς τὸν πρὸς τοὺς Μεσσηνίους πόλεμον (365) [3]). Εἶτα ὁ Συμμαχικὸς ἢ περὶ εἰρήνης, πολιτικὸς λόγος γραφεὶς τῷ 357 ἢ 355, ἐν ᾧ ὁ Ἰσοκράτης ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῆς πολεμικῆς μερίδος τοῦ Χάρητος καὶ συνιστᾷ δικαίως καὶ φιλοφρόνως νὰ προσενεχθῶσιν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς τοὺς συμμάχους, ὁ Ἀρεοπαγιτικός, γραφεὶς ἴσως μετὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον περὶ τὸ 354 ὑπὲρ τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἵνα καταδειχθῇ εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι μία μόνη ὁδὸς σωτηρίας ἐκ τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως ἀπέμεινεν εἰς αὐτούς, ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα καὶ ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὁ Φίλιππος, ἐπιστολὴ πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον μετὰ τὴν Φιλοκράτειον γραφεῖσα εἰρήνην (346), ἐν ᾗ ὁ ἀσθενὴς διὰ τὸ γῆρας γέρων προκαλεῖ τὸν νικηφόρον βασιλέα νὰ διαλλάξῃ πρὸς ἀλλήλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ νὰ ἀναλάβῃ τὴν στρατηγίαν

[1]) Τὸ ἔτος ἐξάγεται ἐκ τῆς § 126. Περὶ τῆς ἐκ τούτου ἐξαγομένης πολιτικῆς τάσεως τοῦ λόγου ἴδε Drerup ἐν Philol. 54 (1896) σελ. 636 κ. ἑ. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ G. Friedrich ἐν τοῖς Jahrbücher für klas. Phil. 1893 σελ. 21 κ. ἑ. καὶ 1897 σελ. 175 κ. ἑξ., ἵνα ἄρῃ τὰς ὑποψίας, ἃς διεγείρουσιν αἱ ἀντιφάσεις ἐν τοῖς περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκστρατείας τοῦ Τειριδάζου (Πανηγ. 135 καὶ Διοδ. XIV, 110), ἀποδέχεται, ὅτι ὁ Πανηγυρικὸς ἐξεδόθη τὸ μὲν πρῶτον τῷ 385, εἶτα δ' ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει τῷ 380.

[2]) Βεβαίως δὲν ἐλέχθη ὁ λόγος ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδάμου. Ἐξετιμᾶτο δ' ὁ λόγος οὗτος μεγάλως ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διὰ τὸ ἠθικὸν αὐτοῦ περιεχόμενον. Ἴδε Διονυσ. Ἰσοκρ. 9 καὶ Φιλόστρατον ἐν βίοις Σοφιστῶν I, 17.

[3]) Ὁ λόγος ἐστρέφετο κατὰ τοῦ Ἀλκιδάμαντος, περὶ οὗ ἴδε § 272.

ἐν τῷ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμῳ, ὁ Παναθηναϊκός, γραφεὶς τῷ 342-339, κακή τις νέα ἔκδοσις τοῦ Πανηγυρικοῦ [1]), ἐν ᾧ ἐγκωμιάζει μὲν τὰς Ἀθήνας, λαμπρύνῃ δ' ἔτι μᾶλλον διὰ μακροτάτων καὶ ἀνιαροτάτων λόγων τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ τέχνην.

Εἰς τοὺς λόγους προστίθενται καὶ δέκα ἐπιστολαί, περὶ ὧν τοῦ γνησίου ταλαντεύονται μὲν αἱ γνῶμαι τῶν τριβώνων τῶν τοῦ Ἰσοκράτους, ἀλλὰ πάντως εἶναι αὗται γεγραμμέναι ἐν τῷ πνεύματι καὶ τῷ λεκτικῷ τοῦ Ἰσοκράτους [2]). Προσαγορεύονται δ' αὗται εἰς Διονύσιον, τὸν τύραννον τῶν Συρακουσῶν, εἰς τὸν βασιλέα Φίλιππον [3]), εἰς τὸν νέον Ἀλέξανδρον, εἰς τὸν Ἀντίπατρον, εἰς τὸν Τιμόθεον, τὸν τύραννον τῆς Ἡρακλείας, εἰς τὸν Ἀρχίδαμον, εἰς τοὺς παῖδας τοῦ Ἰάσονος καὶ εἰς τοὺς ἄρχοντας τῶν Μυτιληναίων. Ἐν τῇ τρίτῃ δ' ἐπιστολῇ πρὸς Φίλιππον, ἥτις ἐγράφη μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην, τοσοῦτον ἁπλοϊκὸς φαίνεται ὁ γράφων, ὥστε ὀνειροπολεῖ μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Ἀθηναίων περὶ ἐκστρατείας τοῦ Φιλίππου ὡς ἀρχηγοῦ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

Πρὸς τούτοις δ' ἐν ταῖς ῥητορικαῖς σχολαῖς ἀνεμιμνήσκοντο καὶ τὰ πολλὰ καὶ προσφυᾶ ἀποφθέγματα τοῦ διδασκάλου καὶ δὴ τὸ περίφημον «τῆς παιδείας τὴν μὲν ῥίζαν εἶναι πικράν, τὸν δὲ καρπὸν γλυκύν [4]).

271. Χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰσοκράτους. Ἡ ἀξία τοῦ Ἰσοκράτους ἔγκειται ἐν τῇ τελείᾳ διαμορφώσει τῆς λέξεως (elocutio) [5]). Αἱ περίοδοι τοῦ λόγου αὐτοῦ εἶναι τελείως στρογγύ-

[1]) Ὠνομάσθη οὕτως, διότι τὸ κύριον μέρος τοῦ λόγου ἀποτελεῖ τὸ ἐγκώμιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ διότι πρὸς τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ προσεγγίζουσα ἑορτὴ τῶν Παναθηναίων. Ἴδε § 17.

[2]) Ὁ Wilamowitz, Aristoteles und Athen II, 391 κ. ἑ. κηρύττεται ὑπὲρ τῆς γνησιότητος τῆς 1ης, 2ας, 5ης, 7ης καὶ 8ης ἐπιστολῆς.

[3]) Ἔργον δηκτικοῦ τινος ἐχθροῦ τοῦ ῥήτορος εἶναι ἡ 30 ἐπιστολὴ τῶν Σωκρατικῶν, ἐν ᾗ διασύρεται ἰδίᾳ ἡ σχέσις τοῦ Ἰσοκράτους πρὸς τὸν Φίλιππον.

[4]) Συνήχθησαν ὑπὸ τοῦ Sauppe, Orat. Att. II, 227.

[5]) Rehdantz ἐν Göttinger Gelehr. Anzeig. 1872 σελ. 1169 κ. ἑ. Norden, Die antike Kunstprosa 113 κ. ἑξῆς.

λαι, ἡ δὲ κατὰ προσέγγισιν ἰσότης τῶν προτάσεων, τὰ πάρισα, παρέχουσιν εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ τὴν συμμετρίαν ἐκείνην, ἣν οἱ Ἕλληνες ἐπεδίωκον καὶ ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ [1]). Τὴν χασμῳδίαν δ', ἤτοι τὴν σύγκρουσιν δύο φωνηέντων [2]), ἀπέφευγεν ἐπιμελῶς, ὡς καὶ τὴν σύγκρουσιν δύο ὁμοίων συμφώνων τοῦ μὲν ἐν τῷ τέλει τῆς προηγουμένης, τοῦ δ' ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἑπομένης. Εὐηχὴς ῥυθμὸς πλήττει τὴν ἀκοὴν τοῦ ἀναγνώστου καὶ ὅμως δὲν δύναταί τις νὰ ἐξεύρῃ ὡρισμένον τι μέτρον ὑπολανθάνον. Ἰδίως δ' ἐν τέλει ἑκάστης περιόδου τηρεῖται ῥυθμός τις (numerus). Ἐκτιμήσας δὲ δεόντως τὴν ἀξίαν τῶν lumina orationis, τῶν μεταφορῶν καὶ τῶν ἄλλων σχημάτων, μετεχειρίσθη αὐτὰ οὔτε τὸ μέτρον ὑπερβάλλων οὔτε ἐπιτετηδευμένην ἐπιζητῶν τέχνην. Ἀλλ', ὅσον πολύτιμοι καὶ ἂν εἶναι αἱ ἀρεταὶ αὗται τοῦ λόγου τοῦ Ἰσοκράτους, ἐν τούτοις κατανοεῖ τις, ὅτι μετὰ πολλοῦ τοῦ πόνου κατωρθώθησαν αὗται. Αὐτὸς δὲ ὁ Ἰσοκράτης ὁμολογεῖ, ὅτι τρία μὲν ἔτη κατηνάλωσε γράφων τὸν Παναθηναϊκόν, δέκα δὲ ὅλα πρὸς τὸ κάλλιστον αὐτοῦ ἔργον, τὸν Πανηγυρικόν. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ Καικίλιος ἐν τῇ περὶ ὕψους πραγματείᾳ (4,2) λέγει παίζων [3]), ὅτι ὀλιγώτερον χρόνον κατηνάλωσεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἵνα ὑποτάξῃ τὴν Ἀσίαν, ἢ ὁ Ἰσοκράτης, ἵνα συγγράψῃ τὸν Πανηγυρικόν. Ἐκ τούτου οἱ λόγοι αὐτοῦ στεροῦνται ζωηρότητος καὶ φυσικῆς δυνάμεως καὶ ἡ μὲν καλλονὴ αὐτῶν εἶναι ὑπερβαλλόντως ἐπιτετηδευμένος καλλωπισμός, ἡ δ' ἀδρότης ἥκιστα προέρχεται ἐκ τοῦ πλούτου τῶν ἐννοιῶν [4]). Διὰ τοῦτο δὲ προσφυέστατα παρέβαλλον οἱ ἀρχαῖοι [5]) τὸν μὲν Ἰσοκράτην

[1]) Ἐν τοῖς τοιούτοις ἔβη ὁ Ἰσοκράτης ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Γοργίου, οὗ μαθητὴς ἐγένετο, ὡς λέγει ὁ Κικέρων ἐν Orat. 176 καὶ ὁ Κοϊντιλιανὸς III, 1, 13, ὃς ἀναφέρεται μάλιστα εἰς τὸν Ἀριστοτέλην.

[2]) Benseler, De hiatu in oratoribus atticis et historicis graecis, Freiburg 1841. Blass, Gesch. der Bereds. II, 130 κ. ἑξῆς.

[3]) Ἴδε Πλούτ. ἐν Πότερον Ἀθην. κατὰ πόλεμον ἢ κατὰ σοφίαν ἐνδοξότεροι 8 [τόμ. 2 σελ. 492 ἐκδ. Βερν].

[4]) W. Hoess, De ubertate sermonis Isocratis, Freiburg 1892 Dissertatio.

[5]) Ὁ Φίλιππος Κατὰ Πλούτ. ἐν Βίων τῶν Χ ῥητόρων σελ. 845 c [τόμ. 5 σελ. 182

πρὸς ἀθλητὴν παρεσκευασμένον πρὸς ἀγῶνα, τὸν δὲ Δημοσθένην πρὸς ὁπλίτην ἐξωπλισμένον πρὸς μάχην. Ἀλλ', ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ, τὸ ἄριστον ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἰσοκράτους εἶναι ἡ τελεία μορφή, ἐν ᾧ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν στρέφεται περὶ ὀλίγους τινὰς κοινοὺς τόπους τῆς ῥητορικῆς ἀναμεμιγμένους πρὸς τὸν ἀηδῆ κόμπον τοῦ μεγαλείου τῆς τέχνης αὐτοῦ. Τὸν ἔπαινον τῆς παιδείας, τὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας παραίνεσιν πρὸς ὁμόφρονα σύμπραξιν, τὰ παραγγέλματα τῆς φιλανθρωπίας, δικαιοσύνης, ἐγκρατείας, ταῦτα πάντα ἀκούομεν ἐκ τοῦ εὐγλώττου αὐτοῦ στόματος, ἀλλὰ ταῦτα εἶνε ἔννοιαι, ἃς πᾶς τις δύναται νὰ ἔχῃ διὰ στόματος, ἃς ὁ Γοργίας εἶχε διδάξῃ τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ, ἔννοιαι, ὧν ἡ ἀδιάλειπτος ἐπανάληψις τελευτῶσα ἀνιαρὰ ἀπέβαινεν ἀναγκαίως. Οὕτως ὁ Παναθηναϊκὸς συνετάχθη κατὰ τὸ ἥμισυ ἐκ φράσεων εἰλημμένων ἐξ ἄλλων λόγων καὶ εἰς τὸν λόγον περὶ Ἀντιδόσεως, ἵνα καταδείξῃ τὸ φιλόπατρι αὐτοῦ φρόνημα, παρενέβαλε χωρία ὅλα ἐκ τῶν προτέρων αὐτοῦ λόγων. Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι δείγματα μεγάλης πνευματικῆς ἀπορίας. Πρὸς τούτοις δ' ἦτο ὁ ῥήτωρ τοσοῦτον κενόδοξος, ὥστε ἐθεώρει τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ τέχνην ὡς τὸ ὕψιστον καὶ ἰσχυρίζετο, ὅτι αὕτη ἦτο ἡ κυρίως σοφία. Ὅτι δὲ διὰ τούτων προεκάλεσε τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ Πλάτωνος, θὰ ἴδωμεν ἐν ἄλλῳ λόγῳ. Καὶ ἀληθῶς μεθ' ὅλην τὴν ἐπιμέλειαν, ἣν κατέβαλλεν ὁ Ἰσοκράτης, ἵνα ἀποδείξῃ λεῖον τὸν λόγον αὐτοῦ, παραβαλλόμενος μὲν πρὸς τὸν δραστηριώτατον Δημοσθένην ἐφαίνετο ὡς ἄτονος καὶ ἀμβλὺς γραμματοδιδάσκαλος, παραβαλλόμενος δὲ πρὸς τὸν βαθύνουν Πλάτωνα ὡς ἐπιπόλαιος ἰδιώτης, ἤ, ὡς λέγομεν, ἐρασιτέχνης.

Τὰ χειρόγραφα ἀποτελοῦσι δύο οἰκογενείας. Καὶ τὴν μὲν παλαιοτέραν καὶ ἀξιολογωτέραν ἀποτελεῖ τὸ χειρόγραφον Urbinas CXI τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ (T) τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἐξ οὗ ὅμως λείπουσιν ὁ 18 καὶ 21 λόγος (περιέγραψε δὲ τὸν κώδικα τοῦτον ὁ

ἐκδ. Βερν.] καὶ ὁ Κλεοχάρης παρὰ Φωτίῳ σελ. 121 b, 9. Ὁμοίως ἀπεφαίνετο καὶ ὁ περιπατητικὸς Ἱερώνυμος παρὰ Διονυσίῳ, Ἰσοκρ. 13 καὶ ὁ ἐπικούρειος Φιλόδημος ἐν ῥητ. 17 [Herculanenses Volum.].

Martin, Le manuscrit d'Isocrate Urbinas, Paris 1881· ἴδε καὶ Drerup, Zur Textgeschichte des Isocrates ἐν Philol. 55, 654 κ. ἑ.), τὴν δὲ δευτέραν ἐκπροσωπεῖ ὁ Vaticanus 65 τοῦ ἔτους 1063 (Λ) καὶ ὁ Laurentianus 87, 14 τοῦ 13ου αἰῶνος (Θ). Ἀμφοτέρας τὰς οἰκογενείας πειρᾶται ν' ἀναγάγῃ εἰς κοινόν τι ἀρχέτυπον ὁ Drerup, De codicum Isocrateorum autoritate ἐν τοῖς Leipziger Studien 1894. Λείψανα στιχομετρικῶν μαρτυριῶν ἐν τῷ Γ ἀποδεικνύει ὁ Fuhr ἐν Rhein. Mus. 37, 468 κ.ἑ. Ὁ δεύτερος λόγος (§ 1—30) σώζεται καὶ ἔν τινι παπύρῳ, περὶ οὗ ἴδε A. Schöne, De Isocratis papyro Massiliensi ἐν τοῖς Melanges Graux σελ. 481-504, Paris 1884, Blass ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. 129, 417 κ.ἑ. καὶ Br. Keil ἐν Hermes 19, 596 κ. ἑξ. Τεμάχιον τοῦ περὶ Εἰρήνης λόγου εὑρίσκεται ἐν παπύρῳ τοῦ Λονδίνου, περὶ οὗ ἴδε Kenyon, Class. texts σελ. 63-79. Τοῦ λόγου πρὸς Δημόνικον ὑπάρχει καὶ συριακὴ μετάφρασις, περὶ ἧς ἴδε Baumstark, Lucubrationes Syro-Graecae ἐν τοῖς Jahrb. für klass. Philol. Supplementb. XXI, 438 κ. ἑ. Πενιχρὰ σχόλια καὶ ὑποθέσεις ἴδε παρὰ Baiter-Sauppe σελ. 3-11.

Ἐκδόσεις. Μέχρι τῆς τελευτώσης νῦν ἑκατονταετηρίδος κοινὴ ἦτο ἡ ἔκδοσις τοῦ Hieronymus Wolf, Basel 1551. recens. Benseler-Blass, Lips. 1882. Κατ' ἐκλογὴν λόγους μετὰ σημειώσεων ἑρμηνευτικῶν ἐξέδοσαν οἱ μὲν Rauchenstein-Reinhardt ἐν τῇ βιβλ. τοῦ Weidmann, ὁ δὲ Schneider ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner. Τὸν περὶ Ἀντιδόσεως ἐξέδωκεν ὁ Havet, Paris 1862.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέδωκε τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐπιστολὰς ὁ Κοραῆς εἰς 2 τόμους ἐν Παρισίοις 1807. Ἴδε καὶ τὰς ἑξῆς πραγματείας· Κυπριανοῦ, περὶ τοῦ Ἀρεοπαγητικοῦ τοῦ Ἰσοκράτους ἐν Φιλίστορος τόμ. α΄ σελ. 296-305, τοῦ αὐτοῦ Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον ἢ περὶ βραχυλογίας καὶ γνωμολογίας Φιλιστ. α΄. 441-456. Ἀ. Κωστοπούλου, περὶ τοῦ Ἀρεοπαγ. τοῦ Ἰσοκρ. (ἀπάντ. πρὸς τὸν Κυπρ.) ἐν Φιλίστ. α΄ 498-514].

272. Ἀντίτεχνοι τοῦ Ἰσοκράτους καὶ προστάται τῆς σοφιστικῆς ῥητορικῆς ἦσαν ὁ Ἀντισθένης, ὁ Ἀλκιδάμας, ὁ

Θρασύμαχος, ὁ Πῶλος, ὁ Λυκόφρων, ὁ Πολυκράτης καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ζωΐλος. Τῶν δύο πρώτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἀκροάσεις τινές. Καὶ περὶ μὲν τοῦ Ἀντισθένους τοῦ Σωκρατικοῦ, οὗ μνημονεύεται θεωρητικόν τι σύγγραμμα περὶ λέξεως ἢ περὶ χαρακτήρων καὶ οὗ δύο σύντομοι λόγοι περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, ὁ Αἴας καὶ ὁ Ὀδυσσεύς[1]), θὰ διαλάβωμεν αὖθις παρακατιόντες ἐν τῷ περὶ φιλοσόφων λόγῳ. Ὁ δ' Ἀλκιδάμας ἐκ τῆς αἰολικῆς Ἐλαίας ἦτο μαθητὴς τοῦ Γοργίου καὶ ἐδίδασκεν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸν αὐτὸν καὶ ὁ Ἰσοκράτης χρόνον. Κατὰ τούτου δὲ τοῦ συγχρόνου καὶ ἀντιτέχνου στρέφεται ὁ σωζόμενος λόγος περὶ σοφιστῶν ἢ περὶ τῶν τοὺς γραπτοὺς λόγους γραφόντων[2]), διότι ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεὺς ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ ῥήτορος θεωρεῖ τὴν δεινότητα τοῦ λέγειν ἐκ τοῦ παραχρῆμα περὶ παντός. Καὶ ὁ ἀπολεσθεὶς δὲ Μεσσηνιακὸς ἐγράφη ὡς ἀντίθετος πρὸς τὸν Ἀρχίδαμον τοῦ Ἰσοκράτους, διότι ἐν αὐτῷ ὁ Ἀλκιδάμας συνίστα εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μεσσηνίας. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ ἀπήντα ὁ ἀξιομνημόνευτος ἐκεῖνος, τῶν θεωριῶν τῶν χρόνων ἐκείνων προτρέχων λόγος· «ἐλευθέρους ἀφῆκε πάντας θεός, οὐδένα δοῦλον ἡ φύσις πεποίηκεν». Εὐρύτερον δ' ὁρίζοντα διήνοιγεν ἄλλη τις συγγραφὴ τοῦ Ἀλκιδάμαντος, τὸ Μουσεῖον, ἐν ᾗ πρὸς τοῖς ἄλλοις περιείχετο καὶ ἡ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἡσιόδου διήγησις. Ὑπόθεσις δ' αὐτῆς ἦτο ἡ διὰ πολλῶν παραδειγμάτων διασαφουμένη ἔννοια, ὅτι οἱ ποιηταὶ εἶναι παῖδες τῶν Μουσῶν καὶ εἶναι ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν θεῶν[3]). Εἰς τὸ

[1]) Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀντισθένους παρὰ Διογ. Λαερτ. VI, 15 ἀναφέρονται πρὸς τούτοις καὶ Ὀρέστου ἀπολογία, περὶ τῶν δικογράφων ἢ Λυσίας καὶ Ἰσοκράτης, πρὸς τὸν Ἰσοκράτους ἀμάρτυρον.

[2]) Ὁ λόγος εὑρίσκεται ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Bekker, Oratores Attici ἐν σελ. 673 - 9. Ἕτερόν τι ἀπόσπασμα λόγου τινὸς κατὰ τοῦ Ἰσοκράτους ἦλθεν εἰς φῶς ἐκ τῶν παπύρων τοῦ Ἀρχιδουκὸς Ῥαϊνέρου.

[3]) Vahlen, Der Rhetor Alcidamas ἐν Sitzungsber. der Wiener Akad. 1861 ἐν σελ. 491 - 528. Ἀπόσπασμά τι, ὅπερ ὑπέκειτο βάσις τοῦ Ἀγῶνος Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἦλθεν εἰς φῶς ἐκ παλαιοῦ τινος παπύρου διὰ τοῦ Mahaffy, Cunningham Memoirs 1891 πίν. XXV.

σύγγραμμα δὲ τοῦτο τοῦ σοφιστοῦ ῥήτορος ἀνάγονται πλεῖστα ἀνέκδοτα τῆς ἀρχαιοτέρας ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας.

ε') Δημοσθένης (383—322).

273. Καὶ οὕτω ἀνερχόμεθα νῦν εἰς τὴν λαμπροτάτην βαθμίδα τῆς ῥητορικῆς, χωροῦμεν πρὸς τοὺς δεινοὺς πολιτικοὺς ῥήτορας τῶν Ἀθηνῶν. Ὡς δ' ἐν τοῖς ἀνωτέρω εἴδομεν, οἱ μεγάλοι πολιτικοὶ ἄνδρες τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τῶν Σπαρτιατῶν ἠδραίωσαν ἐν τῇ πέμπτῃ ἤδη ἑκατονταετηρίδι τὴν δύναμιν αὐτῶν διασαφοῦντες διὰ πειστικωτάτων λόγων τὰς πολιτικὰς αὐτῶν ἀρχὰς καὶ ἐπικαλούμενοι θερμότατα τὴν φιλοπατρίαν τοῦ δήμου. Ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Περικλῆς οὐ μόνον ἦσαν ὀξυδερκεῖς καὶ ἐνεργητικώτατοι πολιτικοί, ἀλλὰ καὶ ἀνενδότως ἠσχολοῦντο ἀναστρεφόμενοι ἐν κύκλῳ ποιητῶν καὶ φιλοσόφων περὶ τὴν διανοητικὴν αὐτῶν παίδευσιν καὶ μετέδιδον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου τὰς λαμπρὰς αὐτῶν ἰδέας εἰς τὸν λαόν. Ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τῶν ἔργων, ὅτε δὲν ὑφίσταντο ἔτι βιβλιοπωλεῖα, οὐδ' ὑπῆρχεν ἔργον τι τοῦ πεζοῦ ἀττικοῦ λόγου, οἱ λόγοι τῶν μεγάλων πολιτικῶν διετηροῦντο ἐν τῇ μνήμῃ μόνον τῶν ἀκροατῶν καὶ συγχρόνων. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἡμεῖς ἐλάβομεν γνῶσιν τοῦ περιφήμου ἐπιταφίου τοῦ Περικλέους μόνον διὰ τοῦ ἱστορικοῦ Θουκυδίδου. Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἐν τῷ μεταξὺ μετεβλήθησαν καὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀνεπτύχθη ταχέως καὶ ἤκμασεν ἡ βιβλιοπωλία ἐν Ἀθήναις [1]). Καὶ οἱ μὲν βιβλιοπῶλαι νῦν ἐφρόντιζον νὰ πολλαπλασιάζωσι καὶ νὰ διαδίδωσι τὰ βιβλία, οἱ δὲ πολῖται, καὶ αὐτοὶ οἱ ἁπλοϊκοὶ καὶ πένητες, ἦσαν νῦν ἱκανοὶ οὐ μόνον τὰ ὅπλα νὰ διαχειρίζωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνα-

[1]) Πρὸς τὰς Ἀθήνας ἡμιλλᾶτο πρὸ πάντων ἡ Σικελία, ἔνθα ἐξεδόθησαν τὰ ἔργα τοῦ Ἡροδότου, ἐξ οὗ καὶ ὁ Ἡρόδοτος Θούριος ἐκλήθη, τοῦ Θεόγνιδος, ὃς διὰ τοῦτο καὶ Σικελιώτης ἐθεωρήθη, τοῦ Ἐπιχάρμου, ὃν διὰ τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς 3 ἀρχαιότερον τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας θεωρεῖ, τοῦ Φιλολάου, ἅτινα ἠγόρασεν ὁ Πλάτων ἐν Σικελίᾳ, τοῦ Πλάτωνος καὶ ἄλλων.

γινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσι. Τοσαύτη δὲ δίψα ἀναγνώσεως διηγέρθη, ὥστε καὶ τραγῳδίαι καὶ διθύραμβοι ἀναγνωστικοὶ ἐποιοῦντο [1]). Οὐδὲν θαυμαστὸν ἄρα, ὅτι νῦν καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες ἤρξαντο γράφοντες τοὺς λόγους, οὓς ἀπέτεινον πρὸς τὸν λαόν, ἵνα οὕτω διαρκέστερον ἐπιδρῶσιν ἐπ' αὐτὸν καὶ προσεταιρίζωσι πλείονας πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν πολιτικῶν αὐτῶν σκοπῶν. Ἀπὸ ταύτης δὲ τῆς στάσεως πρέπει νὰ κριθῶσι τὰ τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης ἔργα τοῦ Ξενοφῶντος, ἡ πολιτεία τῶν Λακεδαιμονίων, οἱ πόροι ἢ περὶ τῶν προσόδων, ὁ Ἀγησίλαος, ὡς καὶ οἱ ἐν μορφῇ λόγου παραινετικοὶ τοῦ Ἰσοκράτους. Ἐκπροσωποῦσι δῆλα δὴ οἱ λόγοι οὗτοι τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν πολιτικῶν λιβέλλων. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα δὲν εἶχον καταντήσῃ τότε τὰ πράγματα, εἰς ὃ σήμερον, ἐν τῇ ἐποχῇ τῶν ἐφημερίδων καὶ τῶν ἡμερησίων φύλλων, σημεῖον. Ὁ πολιτικὸς δῆλα δὴ τῶν χρόνων ἐκείνων θέλων νὰ δράσῃ καὶ κατορθώσῃ τι δὲν ἔπρεπε ν' ἀρκῆται εἰς τὴν συγγραφὴν φυλλαδίων καὶ πολιτικῶν ἄρθρων, ἀλλὰ δημηγορῶν αὐτὸς ἐν τῇ βουλῇ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἦτο ἠναγκασμένος διὰ τῆς δεινότητος τοῦ λόγου νὰ προσελκύῃ ὑπὲρ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν τὴν γνώμην τοῦ δήμου. Κατὰ ταῦτα ἄρα διέφερε τῶν παλαιῶν πολιτικῶν ἐν τούτῳ μόνον, ὅτι διττῶς ἐνήργει, καὶ διὰ τῶν δημηγοριῶν καὶ διὰ τῶν δημοσιευομένων λόγων. Παρεῖχον δ' εὐκαιρίαν πρὸς τὸν διττὸν τοῦτον ἀγῶνα πρὸ πάντων αἱ στάσεις καὶ αἱ πολιτικαὶ θύελλαι, αἵτινες προηγήθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου τῆς καταλύσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο τὸ θέλγον καὶ συναρπάζον ἡμᾶς ἀναγινώσκοντας τοὺς λόγους τῶν χρόνων ἐκείνων δὲν εἶναι μόνη ἡ ῥητορικὴ τέχνη, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ ἐν αὐτοῖς ἀντήχησις τῶν φοβερῶν ἀγώνων περὶ τῶν ὑψίστων ἀγαθῶν τοῦ ἔθνους. Καὶ δεινότατος μὲν τῶν ῥητόρων τῶν χρόνων ἐκείνων ἦτο ὁ Δημοσθένης, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ ἀνεδείχθη τότε καὶ πλῆθος ἄλλο ἀξίων λόγου ῥητόρων.

[1]) Ἀναγνωστικὰ δράματα ὀνομάζονται ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν Ῥητορ. III, 12 σελ. 1413 b, 13 [σελ. 205 ἐκδ. Roemer.]

274. Βίος τοῦ Δημοσθένους [1]). Τὸ γένος τοῦ Δημοσθένους ἐκδηλοῦται ἐν τῷ τυπικῷ ἐκείνῳ «Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανιεὺς εἶπεν». Καὶ ὁ μὲν πατὴρ τοῦ ῥήτορος ἐκέκτητο καὶ μαχαιροποιεῖον, ἐν ᾧ εἰργάζοντο τριάκοντα δοῦλοι [2]), καὶ πρὸς τούτοις ἐξ ἐνεχυρασίας θρονοποιεῖον, ἐν ᾧ εἰργάζοντο εἴκοσι δοῦλοι. Τὸ δὲ γένος τῆς μητρὸς κατήγετο ἐκ Σκυθίας [3]). Ὡς ἔτος δὲ τῆς γεννήσεως δύναται νὰ θεωρηθῇ τὸ 383 [4]), καθ' ἃ ἐξάγεται ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τοῦ ῥήτορος. Μόλις δ' ἑπταετὴς γενόμενος ὁ νεαρὸς Δημοσθένης ἐστερήθη τοῦ πατρός, ὃς ἀποθνήσκων κατέστησε τρεῖς ἐπιτρόπους τῶν ἀνηλίκων τέκνων, τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς θυγατρός. Ἀλλ' οἱ ἐπίτροποι δὲν ἐφά-

[1]) Τὰς πηγὰς ἐξέδωκεν ὁ Westermann, Biographi graeci σελ. 281 - 312 καὶ Quaestiones Demosth. IV. Εἶναι δ' αὗται· τοῦ Πλουτ. τὸ ἀπόσπασμα ἐν β. Χ ῥητόρων, πρὸς ὃν συμφωνεῖ ἐν τοῖς κεφαλαίοις ὁ Φώτιος κεφ. 265· Πλουτ. ὁ βίος Δημοσθένους (Gebhard, De Plutarchi in vita Demosth. fontibus, München 1880, Sturm, De fontibus historiae Demosthenicae, Halle 1881)· Διονυσίου ἡ ἐπιστολὴ πρὸς Ἀμμαῖον 4 καὶ 10, ἀξία λόγου πηγὴ πρὸς ὁρισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς τῶν λόγων, καὶ ἡ περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος πραγματεία· τὸ ἐσφαλμένως εἰς τὸν Λουκιανὸν ἀποδιδόμενον ἐγκώμιον Δημοσθένους [τομ. 3 σελ, 364]· τοῦ Λιβανίου, ὁ βίος καὶ ὑποθέσεις Δημοσθένους· τοῦ Ζωσίμου ὁ βίος Δημοσθένους· τοῦ ἀνωνύμου ὁ βίος καὶ τρία ἄρθρα τοῦ Σουΐδου. Οἱ εἰς ἡμᾶς περιελθόντες βίοι ἀνάγονται εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους καὶ τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς βιογραφικὰς μαρτυρίας Δημητρίου τοῦ Φαληρέως (ἴδε Διονυσ. περὶ λεκτ. Δημ. δειν. 53), τοῦ Ἑρμίππου καὶ τοῦ Σατύρου. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψαν ὁ Schäfer, Demosthenes und seine Zeit εἰς 3 τόμ. Leipz. 1856, 2α ἔκδ. 1889 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συγγραφέως· Blass, Gesch. der Attisch. Bereds. ἐν τῷ 3ῳ τόμῳ· Köchly, Populäre Vorträge über Demosthenes ἐν ταῖς Gesammelte Reden· Hug, Demosthenes als politischer Denker ἐν τοῖς Studien aus dem Klass. Altert., Freiburg 1881· Maurice Croiset, Les idées morales dans l' éloquence polit. de Demost., Montpellier 1874· Brédif, L' éloquence politique en Grèce, Démosthène, Paris 1879· Bougot, Rivalité d' Eschine et Démosthène, Paris 1891.

[2]) Τὴν ἐκ μαχαιροποιοῦ καταγωγὴν ὑπαινίσσεται παίζων ὁ Juvenal, X, 130 λέγων· quem pater ardentis massae fuligine lippus a carbone . . . ad rhetora misit.

[3]) Ὁ Δείναρχος Κατὰ Δημοσθένους 15 λοιδορεῖ αὐτὸν ὡς Σκύθην. Ὁ Curtius, Griech. Gesch. III, 549 [μεταφρ. Λάμπρου τόμ. Ε' σελ. 279] λέγει· «ὅτι πιθανῶς ἡ ἔκτακτος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ συντονία καὶ δύναμις ἔχει καὶ τοῦτον τὸν λόγον, ὅτι ἔῤῥεεν εἰς τὰς φλέβας αὐτοῦ καὶ ὀλίγον αἷμα τῶν λαῶν τοῦ βορρᾶ».

[4]) Ἴδε τοὺς λόγους XXX, 17 καὶ XXI, 154 [πρὸς Ὀνήτορα Α' καὶ Κατὰ Μειδίου]. Ἴδε καὶ Blass, Att. Bereds. III, 7 κ. ἑ. καὶ Schäfer Dem. u. s. Zeit III, 2, 38 κ. ἑξ.

νησαν ἀξιόπιστοι, διότι, ἐν ᾧ ἠδύναντο νὰ διπλασιάσωσι δι' ἀγαθῆς διαχειρίσεως τὴν ἐκ δέκα καὶ πέντε ταλάντων ἀποτελουμένην οὐσίαν, διεσπάθησαν αὐτὴν σχεδὸν τέλεον. Ὥστε πρῶτον ἔργον τοῦ εἰς τοὺς ἄνδρας ἐγγραφέντος Δημοσθένους ἦτο ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἐπιτρόπων, καὶ δὴ πρῶτον τοῦ Ἀφόβου, εἰς τὸ δικαστήριον (364). Κατεῖχε δ' ἤδη τὰς ἀναγκαίας νομικὰς γνώσεις καὶ ἦτο ἔμπειρος τῶν ῥητορικῶν τεχνασμάτων μαθὼν αὐτὰ παρὰ τοῦ Ἰσαίου, οὗ μαθητὴς ἐγένετο κατὰ τὸν Ἕρμιππον παρὰ Διονυσίῳ (ἐν Ἰσαίου βίῳ 1). Σώζονται δ' οἱ δύο λόγοι, ἡ κατηγορία κατὰ Ἀφόβου καὶ ἡ ἀναίρεσις τῶν ἀντιῤῥήσεων αὐτοῦ ἀπολογηθέντος, ἐξ ὧν καταφαίνεται, ὁπόσον πιθανῶς καὶ σαφῶς περὶ τοῦ πράγματος εἶπεν· ὥστε οὐδόλως εἶναι θαυμαστόν, ὅτι οἱ δικασταὶ πεισθέντες κατεδίκασαν τοῦ Ἀφόβου ζημίαν δέκα ταλάντων. Μετὰ τὴν δίκην ταύτην ἐπελήφθη ἑτέρας κατὰ τοῦ Ὀνήτορος, τοῦ τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀφόβου ἀδελφοῦ, ὃς κατὰ τὴν ἐνεχυρασίαν κατέσχε χωρίον τι τοῦ Ἀφόβου ὡς ὑποθήκην, διότι οὗτος δὲν ἀπέδωκε τὴν προῖκα τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀπολειφθείσης ἀδελφῆς. Καὶ σώζεται μὲν καὶ ὁ πρὸς Ὀνήτορα λόγος, ἀγνοοῦμεν ὅμως τὴν ἔκβασιν τῆς δίκης καὶ πιθανὸν φαίνεται, ὅτι ὁ Δημοσθένης συνεβιβάσθη μὲν τελευτῶν, ἀλλ' ὀλίγα μόνον ἔσωσεν ἐκ τοῦ ναυαγίου τῆς οὐσίας αὐτοῦ[1]). Οὕτως ἄρα καὶ αὐτός, ὡς πρότερον ὁ Λυσίας, ἀναγκασθεὶς νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀναπληρώσεως τῆς ἀπολεσθείσης οὐσίας, ὥρμησεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ στάδιον καὶ ἐγένετο λογογράφος, ἢ συνήγορος. Ἐν τῷ σταδίῳ δὲ τούτῳ ἔλαβεν ἐν ταὐτῷ καιρὸν νὰ ἀσκήσῃ πρακτικῶς τὴν ῥητορικὴν καὶ νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ὡς βραδύτερον καὶ ὁ Κικέρων διὰ τῆς ἐν τοῖς δικαστηρίοις δράσεως ἠνέῳξεν ἐξομαλίσας τὴν πρὸς τὸ πολιτικὸν στάδιον ὁδόν. Ἀλλ' ἀληθῶς, ὡς τὰ πράγματα ἐν Ἀθήναις εἶχον, δὲν ἠδύνατο καὶ ὁ Δημοσθένης, ὡς ὁ Κικέρων, νὰ παρέλθῃ αὐτὸς εἰς τὸν δῆμον, διότι συνέγραφε μὲν ἀξιολογωτά-

[1]) Ἐκ τούτου λέγει ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντος 173· «ἐκ τριηράρχου λογογράφος ἀνεφάνη τὰ πατρῷα καταγελάστως προέμενος».

τους λόγους, ἀλλ' ἐστερεῖτο τῆς ἐπιβαλλούσης δυνάμεως τῆς ἀπαγγελίας. Ἐκ τούτου ἔγραφε μὲν αὐτὸς τοὺς λόγους, ἀλλ' ὁ κατηγορῶν ἢ ὁ ἀπολογούμενος ἔλεγεν αὐτοὺς ἐν τῷ δικαστηρίῳ καὶ ἴσως ἅπαξ μόνον παρῆλθεν αὐτὸς ὡς συνήγορος τοῦ Φορμίωνος εἰς τοὺς δικαστὰς καὶ ἐξεφώνησε τὸν ὑπὲρ Φορμίωνος λόγον κατ' Ἀπολλοδώρου [1]). Ἄλλως δὲ φαίνεται, ὅτι μεγάλως ἐξετιμᾶτο καὶ μεγάλην πελατείαν εἶχεν ὡς συνήγορος, ὡς τοῦτο μαρτυροῦσιν οἱ πολλοὶ ἐν ἰδιωτικαῖς ὑποθέσεσι λόγοι, οὓς καὶ μέχρι τοῦ 345 ἔγραφεν [2]), ἂν καὶ βεβαίως ἐλάχιστον μόνον μέρος τῶν δικανικῶν τούτων λόγων ἔκρινεν ἄξιον τῆς ἐκδόσεως. Ἂν δέ τινες ψέγουσιν αὐτόν, ὅτι ἐπαμφοτερίζων προέδιδε τὰ συμφέροντα τῶν πελατῶν εἰς τοὺς ἀντιδίκους [3]), ἡ μομφὴ αὕτη βεβαίως προῆλθεν ἐκ τούτου μόνου, ὅτι ἔγραψε καὶ ὑπὲρ τοῦ Ἀπολλοδώρου, τοῦ πλουσίου μισθωτοῦ τραπέζης, καὶ κατ' αὐτοῦ (τὸν XXXVI ὑπὲρ Φορμίωνος καὶ τὸν XLV κατὰ Στεφάνου ψευδομαρτυριῶν Α'). Ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο ἐν διαφόροις δίκαις καὶ οὐχὶ ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ δικαστικῷ ἀγῶνι. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ τοῦτο εἶναι λόγου ἄξιον καὶ πολλὴν συγγνώμην παρέχει εἰς τὸν ῥήτορα, ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀπολλόδωρος ἐνεργότατον λαβὼν μέρος ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τοῦ ῥήτορος ἦτο δίκαιος νὰ τύχῃ χάριτός τινος παρ' αὐτοῦ. Ὅτι δὲ πρὸς τούτοις ὁ Δημοσθένης ἐδίδασκε καὶ τὴν ῥητορικήν, τοῦτο παρὰ μόνου μὲν τοῦ Αἰσχίνου μανθάνομεν (Ι [Κατὰ Τιμάρχου] 117 καὶ 175), οὐδόλως ὅμως ἀπίθανον εἶναι, διότι συνηθέστατα ἐν Ἀθήναις οἱ περὶ τὴν ῥητορικὴν διατρίβοντες καὶ ὡς ῥήτορες παρήρχοντο καὶ τὴν ῥητορικὴν ἐδίδασκον.

275. Ὁ Δημοσθένης ἐπαγγελλόμενος ἐπὶ πολὺ τὸν συνήγορον

[1]) Ὅτι συνήγορος δὲν ἦτο ὁ Δημοσθένης, ἀλλ' ἕτερός τις, ἀποδέχεται ὁ Blass, ἔνθ' ἀνωτ. III, 30.

[2]) Ὁ πρὸς Φαίνιππον λόγος πίπτει εἰς τὸ 330, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνήσιος. Αὐτὸς ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ XXXII, 22 [πρὸς Ζηνόθεμιν] λόγῳ λέγει· «ἐμοὶ συμβέβηκεν, ἀφ' οὗ περὶ τῶν κοινῶν λέγειν ἠρξάμην, μηδὲ πρὸς ἓν πρᾶγμα ἴδιον προσεληλυθέναι». Παράβ. ἐν τούτοις Blass, III, 30.

[3]) Αἰσχ. II [περὶ Παραπρεσβείας] 165 καὶ Πλουτ. β. Δημοσθ. 15.

παρεσκεύαζε τὴν κλίμακα, δι' ἧς ἔμελλε ν' ἀναβῇ εἰς τὴν ὑψηλοτέραν θέσιν τοῦ ἰθύνοντος τὰ τῆς πόλεως πολιτικοῦ. Ἡ ἀνάβασις δ' ἐγίγνετο βαθμιαίως. Διότι, πρὶν ἢ παρέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ στραφῇ πρὸς αὐτὸν εὐθὺ τὸν κυρίαρχον δῆμον, παρῆλθεν εἰς τὸ δικαστήριον καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἐν ὑποθέσεσιν, αἵτινες ἥπτοντο τῶν δημοσίων συμφερόντων. Ὁ πρῶτος δὲ τοιοῦτος λόγος ἦτο ὁ περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριηραρχίας, ὃν εἶπε (τῷ 359) μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Ἀθηναίων ἐν τῇ παρὰ τὴν Πεπάρηθον ναυμαχίᾳ ὑπὲρ ἀγνώστου τινός[1]), ὅστις ἠξίου νὰ λάβῃ κατὰ τὸν νόμον παρὰ τῆς βουλῆς τὸν στέφανον, διότι αὐτὸς πρῶτος παρέσχε τὴν τριήρη πεπληρωμένην καὶ πρῶτος περιώρμισε αὐτὴν ἐπὶ τὸ χῶμα. Κατὰ τὸ ἀκόλουθον δ' ἔτος 358 παρῆλθε κατὰ τὸν Αἰσχίνην (III [κατὰ Κτησιφῶντος] 52) ἐπὶ τὸ βῆμα, ὡς κατήγορος τοῦ στρατηγοῦ Κηφισοδότου κρινομένου περὶ θανάτου. Ἀλλὰ τὸν λόγον, ὃν εἶπεν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, δὲν ἔκρινεν ἄξιον ἐκδόσεως. Εἰς τὸν ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα χρόνον ἀνήκουσιν οἱ τέσσαρες μεγάλοι ἐν πολιτικαῖς δίκαις ἐκφωνηθέντες δικανικοὶ λόγοι, οὓς ἐδημοσίευσε καὶ ἐν οἷς καταδεικνύει τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς γράφων γραφὰς παρανόμων. Καὶ πρῶτον μὲν ἔγραψε τῷ 355 τοιαύτην τινὰ γραφὴν ὑπὲρ τοῦ κατηγόρου Διοδώρου κατὰ Ἀνδροτίωνος, ὃς προέτεινε νὰ στεφανώσωσι τὴν βουλήν, τοὺς πεντακοσίους, ἂν καὶ αὐτὴ οὐδὲν ὑπὲρ τοῦ στόλου ἔπραξε καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἀρχήν[2]). Εὐθὺς δὲ μετὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔγραψε τὸν κατὰ Τιμοκράτους, φίλου τινὸς τοῦ Ἀνδροτίωνος, ὃς ἔγραψε νόμον ὑπὲρ τῶν ὀφειλόντων εἰς τὸ δημόσιον, νὰ ἀπαλλάττωνται δῆλα δὴ τοῦ δεσμοῦ, ἐὰν καταστήσωσιν ἐγγυητάς,

[1]) Κατὰ τὸν Λιβάνιον ἦτο οὗτος ὁ Ἀπολλόδωρος, ὅπερ, ὡς φαίνεται, εἴκασαν ἐκ τούτου, ὅτι ὁ λόγος τάττεται ἐν τῷ μεταξὺ ἐκείνων, οἵτινες ἐγράφησαν ὑπὲρ τοῦ Ἀπολλοδώρου. Περὶ τοῦ λόγου, οὗ ἡ γνησιότης ἀμφιβάλλεται, ἴδε Kirchhoff, Rede vom trierarchischen Kranz ἐν ταῖς Abhandlungen der Berliner Akademie 1865 σελ. 65 - 108.

[2]) Ὁ Διονύσ. ἐν τῇ πρὸς Ἀμμαῖον ἐπιστολῇ 4 λέγει, ὅτι ὁ λόγος οὗτος ἦτο ὁ πρῶτος τῶν ἐν δικαστηρίῳ κατασκευασθέντων ἀγώνων παρορῶν οὕτω τὸν περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριηραρχίας.

НВ Одеський ім. І. Мечникова

ὅτι θὰ ἐκτίσωσι τὸ χρέος ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας. Κατὰ πρῶτον δὲ παρέστη ὁ Δημοσθένης αὐτὸς ἐν δημοσίᾳ ὑποθέσει ὡς συνήγορος τοῦ Κτησίππου, υἱοῦ τοῦ Χαβρίου, ἐν τῷ πρὸς Λεπτίνην λόγῳ (355/4). Οὗτος δῆλα δὴ θέλων ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν τῶν χρηματικῶν δυσχερειῶν ἔγραψε ψήφισμα, μηδεὶς νὰ εἶναι ἀτελὴς πλὴν τῶν ἀφ' Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος [καὶ τῶν ἐννέα ἀρχόντων]. Ὁ δὲ Δημοσθένης, ὅς, καίπερ μεγάλως κηδόμενος τῶν δημοσίων χρημάτων καὶ ἐπιδιώκων τὴν βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς πόλεως, δὲν ἦτο ὅμως ἐν οὐ δέοντι μικρολόγος, συνηγόρησε διὰ λαμπροῦ, λίαν περιεσκεμμένου λόγου ὑπὲρ τοῦ δικαίου, ἢ μᾶλλον τοῦ καθήκοντος τῆς πόλεως ν' ἀμείβῃ τὰς πρὸς τὴν πόλιν εὐεργεσίας τῶν διαφόρων πολιτῶν, ἵνα παρορμᾷ τοιούτῳ τρόπῳ τοὺς ἄλλους εἰς ἅμιλλαν ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν πολιτικῶν αὐτῶν καθηκόντων [1]). Τῆς ἐξωτερικῆς δ', ὡς λέγομεν, πολιτικῆς ἐπελαμβάνετο ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ κατὰ Ἀριστοκράτους (352), ἐν ᾧ ἐπιτιθέμενος κατὰ τοῦ Ἀριστοκράτους, ὃς ἔγραψε ψήφισμα ἀσφαλίζον τὸν Χαρίδημον, τὸν γαμβρὸν τοῦ βασιλέως τῶν Θρᾳκῶν Κερσοβλέπτου, συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι κάλλιον ἠδύναντο νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰς ἐν Χερσονήσῳ κτήσεις αὐτῶν ὑποτρέφοντες ὡς μάλιστα τὴν πρὸς ἀλλήλους διχόνοιαν καὶ τὸν φθόνον τῶν γειτόνων ἡγεμόνων τῆς Θρᾴκης. Πρὸς τούτους τοὺς λόγους συνάπτεται ὁ κατὰ Μειδίου περὶ τοῦ κονδύλου, δι' οὗ ἤθελε νὰ διώξῃ ὁ Δημοσθένης τῷ 348 [2]) τὸν Μειδίαν, ὃς ἐῤῥάπισεν αὐτὸν ὡς χορηγὸν καὶ οὕτως ἐτάραξε τὴν ἑορτήν. Ἐν τούτοις φαίνεται, ὅτι ὁ λόγος δὲν ἐξεφωνήθη, διότι ὁ Δημοσθένης μικρὸν πρὸ τοῦ ἀγῶνος προετίμησε νὰ διαλλαγῇ πρὸς τὸν Μειδίαν καὶ ν' ἀποσύρῃ τὴν κατηγορίαν [3]).

[1]) Ὁ λόγος οὗτος μετὰ τῆς ἀντιλογίας τοῦ ῥήτορος Ἀριστείδου ἐξεδόθη καὶ διεσαφνίσθη ὑπὸ τοῦ F. A. Wolf, Halle 1790.

[2]) Κατὰ τὴν § 154 ἦτο τότε δύο καὶ τριάκοντα μόνον ἐτῶν, ἀλλ' ὁ Schäfer μετέβαλε τὰ δύο εἰς τέσσαρα καὶ τριάκοντα. Ἴδε Böckh, Zeitverhältnisse der Demosthenischen Rede gegen Meidias ἐν ταῖς Gesammelten Schriften V, 153 - 205.

[3]) Ἀμφισβητήσιμον εἶναι, ἂν ὁ Δημοσθένης ἐξέδωκε τὸν λόγον, ἢ ἐξεδόθη οὗτος

276. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἤρξατο ὁ Δημοσθένης ἐπιλαμβανόμενος ἀμέσως τῆς πολιτικῆς καὶ δημηγορῶν, ὥστε ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου ἄρχεται ἡ σπουδαία αὐτοῦ ἐνέργεια ὡς ἰθύνοντος τὰ τῆς πόλεως καὶ ὡς συγγραφέως δημηγοριῶν [1]). Ἵνα δὲ κατανοήσωμεν τὴν ὁρᾶσιν αὐτοῦ ταύτην, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἀναμνησθῶμεν, πῶς τὰ πράγματα ἐν Ἀθήναις εἶχον, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐπεφάνη αὐτὸς ὡς πολιτικός.

Ὡς γνωστόν, ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις ἡ ἐν Ἀθήναις κατάστασις ἦτο οἰκτρὰ καὶ μεγάλη ἐπεκράτει σύγχυσις. Διότι ἐν μὲν τῷ πρὸς Θηβαίους καὶ Θεσσαλοὺς πολέμῳ ἀπώλεσαν μὲν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν μεθόριον πόλιν τοῦ Ὠρωποῦ, ὃν κατέλαβον οἱ Θηβαῖοι (366), ἐτόλμησε δ' ὁ τῶν Φερῶν τύραννος Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν παρὰ τὴν Πεπάρηθον ἧττων τοῦ τῶν Ἀθηναίων ναυάρχου Λεωσθένους νὰ εἰσπλεύσῃ μετὰ τοῦ στόλου αὐτοῦ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς (361). Μετὰ δὲ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου (357 — 355) ἐστερήθησαν μὲν αἱ Ἀθῆναι ἁπασῶν τῶν ἐκτὸς κτήσεων αὐτῶν, ἠναγκάσθησαν δὲ ν' ἀρκεσθῶσιν εἰς πενιχράς τινας κτήσεις, εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Λήμνου, Ἴμβρου, Σκύρου καὶ τῆς νοτίου ἀκτῆς τῆς Θρᾳκικῆς θαλάσσης. Καὶ ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει μετὰ τὴν σθεναρὰν πολιτικὴν τοῦ Καλλιστράτου, ὃς ἐφυγαδεύθη τῷ 361, ἐπῆλθε περίοδός τις καθολικῆς ἀτονίας καὶ μικρολόγου φιλειρηνικῆς καὶ ἐμπορικῆς πολιτικῆς. Εἰσηγητὴς δὲ τῆς πολιτικῆς ταύτης ἦτο ὁ Εὔβουλος, ὃς ἀπεχθανόμενος τὰ μεγάλα καὶ ὑψηλὰ σχέδια ἐπειρᾶτο νὰ τρέψῃ τὰς συντετριμμένας νῦν δυνάμεις τῆς πόλεως εἰς θεραπείαν ῥᾳθύμου βίου μᾶλλον, ἢ εἰς ἐπιδίωξιν τῆς ἐκ τῆς ἡγεμονίας δόξης. Πρὸς τὴν μικροφιλότιμον δὲ καὶ ἄτονον ταύτην πολιτικὴν κατεξανίστατο μὲν ἐξ ὑπαρχῆς ἡ

μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρογράφων. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἴδε Hüttner, Demosthenische Studien ἐν τῷ Jahresber. über die Fortsch. der klass. Altert. 1887 σελ. 218 κ. ἑξῆς.

[1]) L. Spengel, Die Demegorien des Demosthenes ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. IX (1860). Hartel, Demosthenische Studien ἐν τῷ Sitzungsber. der Wiener Akademie 1877 - 1888.

φύσις αὐτὴ τοῦ Δημοσθένους, ἀλλὰ σύμπασαν τὴν ἐνέργειαν τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ἐξήγειρε μόνον ὁ τρόπος, καθ' ὃν προσεφέρετο ὁ Φίλιππος. Καὶ πρὸς αὐτὸν τοῦτον δ' ὁ τρόπος τοῦ Δημοσθένους ἦτο τὸ πρῶτον μελλητικὸς καὶ εὐλαβής, ἕως οὗ κατὰ μικρὸν ἐξήρθη ἡ φοβερὰ φλὸξ τοῦ μίσους κατὰ τῶν προστατῶν τῆς εἰρηνικῆς πολιτικῆς, κατὰ τῶν προδοτῶν τῆς πατρίδος, ὡς μεμφόμενος ἀπεκάλει αὐτούς. Καὶ ἀληθῶς μέχρι τοῦ χρόνου, καθ' ὃν παρελθὼν ἐξετόξευσε τὸν πρῶτον αὐτοῦ κατὰ τοῦ Φιλίππου λόγον τῷ 351, ἦτο καθ' ὅλου ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ καιρική τις καὶ δὲν κατεφαίνετο ἔτι ἡ σταθερὰ αὐτοῦ ὁρμὴ πρὸς ὡρισμένον τινὰ σκοπόν.

Αἱ δημηγορίαι δ', ἃς κατὰ τὸ προπαρασκευαστικὸν τοῦτο τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας στάδιον ἐξεφώνησεν ἦσαν αἱ ἑξῆς· Ὁ ἄριστα διατεταγμένος περὶ Συμμοριῶν λόγος, δι' οὗ τῷ 354, ὅτε ἔμελλε νὰ ἐκραγῇ ὁ πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα πόλεμος, ἐπειρᾶτο νὰ καταστείλῃ τὸν ὑπερβολικὸν πολεμικὸν πυρετὸν τῶν Ἀθηναίων προσλιπαρῶν αὐτοὺς νὰ καταρτίσωσι κάλλιον τὸν στόλον ἐπαυξάνοντες μὲν τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιτῶν, οἵτινες ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ μετέχωσι τῆς τριηραρχίας, ἀναβιβάζοντες δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν τριήρων εἰς 300. Ὁ ὑπὲρ Μεγαλοπολιτῶν, δι' οὗ κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος (353), ὅτε ἦλθον εἰς Ἀθήνας πρέσβεις τῶν τε Σπαρτιατῶν καὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν σκληρῶς πιεζομένης πόλεως, τῆς Μεγάλης πόλεως, προέτρεπε τοὺς πολίτας νὰ μὴ ἐπιτρέψωσι νὰ καταστραφῶσιν οἱ Μεγαλοπολῖται, μηδὲ νὰ παρίδωσι τοὺς Λακεδαιμονίους αὐξανομένους, νὰ προτρέψωσι δ' ἀμφοτέρους τοὺς διαμαχομένους εἰς διαλλαγήν. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους, συνηγόρει ὑπὲρ τῆς γνώμης, ὅτι συνέφερεν εἰς τὴν πόλιν νὰ μὴ εἶναι φοβεροὶ μήτε οἱ Λακεδαιμόνιοι μήτε οἱ Θηβαῖοι. Ὁ ὑπὲρ τῆς Ῥοδίων πολιτείας, ἐν ᾧ τῷ 351 συνηγορῶν ὑπὲρ δραστηριωτέρας πολιτικῆς καὶ ὑπερμαχόμενος τῆς παλαιᾶς γνώμης, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ὤφειλον νὰ διατελῶσι πρόμαχοι τῆς δημοκρατίας, προέτρεπεν αὐτοὺς νὰ πέμψωσι βοήθειαν εἰς τὸν δῆμον τῶν Ῥοδίων ἐπαπειλούμενον ὑπὸ τῶν

ὑπὸ τοῦ Μαυσώλου ὑποστηριζομένων ὀλιγαρχικῶν καὶ νὰ μὴ μνησικακήσωσιν, ἂν ἐκεῖνος ἀγνώμων φανεὶς ἐλύπησε καὶ ἠδίκησε τὴν πόλιν κατὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον.

277. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τούτου συνεκεντρώθη σύμπασα ἡ πολιτικὴ ἐνέργεια τοῦ ῥήτορος εἰς τὴν ἀποτροπὴν τοῦ μεγίστου τῶν κινδύνων, ὃς ἐπεκρέματο εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ σύμπαντας τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ βορρᾶ, ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Εἶχε δὲ κατανοήσῃ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν κίνδυνον ὁ Δημοσθένης καὶ κατέβαλλε μεθ' ὁσημέραι μείζονος ἐνεργείας σύμπασαν τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ δεινότητα καὶ σύμπασαν τὴν δύναμιν, ἵνα ἐξεγείρῃ τοὺς Ἀθηναίους κοιμωμένους καὶ κατακεραυνώσῃ τοὺς ἀντιπάλους αὐτοῦ, τὸν Εὔβουλον, Αἰσχίνην, Φιλοκράτην καὶ Δημάδην. Ὁ πρῶτος δὲ λόγος, ὃν εἶπε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἦτο ὁ πρῶτος Φιλιππικὸς ἀπαγγελθεὶς τῷ 351 εὐθὺς μετὰ τὴν εἰς Πύλας στρατείαν, ἣν ὑπαινίσσεται ἐν τῇ 17 παραγράφῳ. Πλήρης φρονήματος καὶ δυνάμεως, ἀφροντιστῶν ὅλως τοῦ ἐπαίνου τοῦ φιλήδονος ὄχλου προέτρεπε μὲν νὰ παρασκευασθῶσι, καὶ δὴ νὰ μετάσχωσι τῆς στρατείας αὐτοὶ οἱ πολῖται, οἵτινες ὤφειλον ν' ἀποτελέσωσι τὸ ἓν τέταρτον τοὐλάχιστον τῆς ὅλης στρατιᾶς, κατεδείκνυε δέ, ὁπόσον ἐπείγον ἦτο σπουδαίως ν' ἀναλάβωσι τὸν πόλεμον, διότι ὁ Φίλιππος οὐ μόνον εἶχεν ἁφαρπάσῃ ἤδη τὴν Πύδναν, Μεθώνην καὶ Ποτίδαιαν, ἀλλ' ἠπείλει νὰ καταλάβῃ καὶ τὰς παλαιὰς κτήσεις τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς Ἴμβρου καὶ Λήμνου. Παράδοξον δὲ φαίνεται, ὅτι ὁ Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς Ἀμμαῖον ἐπιστολῇ 4 νομίζει, ὅτι ἀπὸ τῆς 30 § τοῦ λόγου τούτου ἤρχετο νέος λόγος. Πιθανὸν δ' εἶναι, ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ Πόρου ἀπόδειξις παρήγαγε τὸν κριτικὸν εἰς τοῦτο, ἀλλ' ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη δὲν εἶναι ἐπιγραφὴ νέου λόγου, ἀλλ' ἀνεφέρετο εἰς τὸ παρεμβληθὲν ἔγγραφον [1]). Εἰς τὸν ἀμέσως δὲ μετὰ τὸν λόγον τοῦτον χρόνον πίπτουσιν οἱ τρεῖς Ὀλυνθιακοὶ λόγοι, ὧν ὁ τελευταῖος ἀπηγγέλθη κατὰ

[1]) Baran, Die einheitliche Komposition der ersten philippischen Rede ἐν τοῖς Wiener Studien VI, 173 - 205.

τὸ 349 ἢ 348. Ὁ Φίλιππος δῆλα δὴ ἀπὸ τοῦ 351 ἀρξάμενος ἐπετίθετο δεινὸς κατὰ τῆς Ὀλύνθου, τῆς ἰσχυροτάτης τῶν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ πόλεων, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι κατανοοῦντες, ὅτι προέκειτο ἐκεῖ περὶ τῶν ζωτικωτάτων αὐτῶν συμφερόντων, εἶχον πέμψῃ ἐν ὅλῳ τρεῖς στρατιὰς πρὸς ἐπικουρίαν τῆς ταλαιπωρουμένης πόλεως. Ἀλλ' ἡ θέσις τῶν πραγμάτων παρέμεινεν ἐν συνόλῳ ἡ αὐτὴ[1]) κατὰ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον λόγον καὶ μόνον κατὰ τὸν χρόνον τὸν παρεμπεσόντα μεταξὺ τοῦ τρίτου καὶ τῶν δύο πρώτων ἐνίκησαν μικράν τινα νίκην τὰ ξενικὰ στρατεύματα[2]). Καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης συνίστα εἰς τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀποστείλωσι σπουδαίαν βοήθειαν πᾶσαν καταβαλὼν τὴν δύναμιν τοῦ λόγου καὶ νευρώδη μεταχειρισθεὶς γλῶσσαν, ἐξ οὗ καὶ οἱ τρεῖς βραχεῖς Ὀλυνθιακοὶ λόγοι ἀπεδείχθησαν ἐξαίρετα δημιουργήματα τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ δεινότητος. Ἀλλ' ἡ πολυπονία τοῦ ῥήτορος ἀπέβη ματαία. Καὶ αὐτὸς μὲν δὲν ἐτόλμησε φανερῶς νὰ προτείνῃ τὴν χρῆσιν τῶν θεωρικῶν πρὸς στρατιωτικοὺς σκοπούς[3]), πρὶν ἢ δὲ ἀναθαρρήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ πέμψωσι βοήθειαν ἐκ πολιτῶν, ἡ πόλις περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων προδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Λασθένους καὶ Εὐθυκράτους, τῶν δύο ἱππάρχων.

[1]) Ἤδη ἐν τῷ ά. Ὀλυνθ. § 2 καὶ 17, ὡς ὁ Hartel, Demosth. Studien I, 15 παρατηρεῖ, καταδεικνύει ὁ ῥήτωρ, ὅτι τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τούτου, ἂν αὐτοὶ οἱ πολῖται ἐκστρατεύσωσιν. Ὥστε πιθανὸν εἶναι, ὅτι εἶχον ἤδη ἀποσταλῇ μισθοφορικὰ στρατεύματα.

[2]) Δημοσθ. Ὀλυνθ. Γ' 35. Ὁ Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς Ἀμμαῖον ἐπιστολῇ παραχθεὶς ἴσως, ἐξ ὧν ὁ Φιλόχορος περὶ τῶν διαφόρων ἐπικουριῶν ἔγραψεν, ἀπεδέχετο, ὅτι πλείων χρόνος διέῤῥευσε μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου Ὀλυνθιακοῦ καὶ ἔταξε τὸν δεύτερον πρὸ τοῦ πρώτου. Πρὸς τοῦτον συνεφώνησεν ἐκ τῶν νεωτέρων ἐν μέρει μόνον ὁ Unger Zeitfolge der 4 ersten Demosth. Reden gegen Philipp ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1880 σελ. 273 κ, ἑξ. ὡς ἀποδεχόμενος, ὅτι ὁ πρῶτος Ὀλυνθιακὸς ἀπηγγέλθη τῷ 352 πρὸ τοῦ πρώτου Φιλιππικοῦ. Τοὐναντίον διδάσκει ὁ Baran, Zur Chronologie des euböischen Krieges und der olynthischen Reden des Demosthenes ἐν τοῖς Wiener Studien VII, 190 - 231.

[3]) Παρόρμησίν τινα περιέχει ὁ Ὀλυνθ. Γ', 10. Ψήφισμα τακτικὸν ἔγραψε κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 349, ὅτε ἡ εἰς Εὔβοιαν καὶ Ὄλυνθον ἐγένετο στρατεία, ὁ Ἀπολλόδωρος, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσε, διότι ὁ Στέφανος ἔγραψε γραφὴν παρανόμων κατ' αὐτοῦ. Ἴδε Δημ. Κατὰ Νεαίρας 3 κ. ἑξῆς.

278. Ἐννέα ὅλα ἔτη διήρκει ὁ πόλεμος καὶ ἤδη ἐπήρχετο καὶ τὸ δέκατον. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἤδη ἐξηντλημέναι. Διότι πόλις, οἵαι αἱ Ἀθῆναι, ἐκ τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας ὡς μάλιστα τρεφομένη δὲν ἠδύνατο ν' ἀνέχηται διαρκῶς τοὺς ἀνὰ τὰς θαλασσίους ὁδοὺς κινδύνους καὶ τὴν τὰ πάντα εἰς κίνδυνον ἐμβάλλουσαν ἐμπολέμιον κατάστασιν. Καὶ οἱ σύμμαχοι δὲ τῶν Ἀθηναίων οὐδεμιᾶς χαρᾶς πρόξενοι ἐγίνοντο εἰς αὐτούς. Διότι καὶ ἡ μιαρὰ πρᾶξις τῶν Φωκέων διαρπαξάντων τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ ἐπλήρου βδελυγμίας τὴν ψυχὴν τῶν εὐσεβῶν Ἀθηναίων καὶ ἡ ἐπὶ ἔτη ὅλα δήωσις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἕνεκα τῶν ἀμοιβαίων ἐπιδρομῶν τῶν Φωκέων καὶ Θηβαίων ἐφαίνετο μυσαρὰ οὐ μόνον εἰς τοὺς ἀμβλυωποῦντας φίλους τῆς εἰρήνης, οἷος ἦτο ὁ Ἰσοκράτης, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους Ἀθηναίους. Ἐξ ἑτέρου δὲ καὶ τὰ παράλια τοῦ μακεδονικοῦ βασιλείου ἔπασχον δεινῶς ἕνεκα τοῦ μακροχρονίου πρὸς πολέμιον ὑπέροχον κατὰ θάλασσαν πολέμου, ὥστε καὶ ὁ Φίλιππος αὐτὸς ἐφαίνετο ἀποκλίνων πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ δὴ πρὸς ἰδίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εἰρήνην. Οὕτω δ' ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἐβουλεύθησαν οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πρότασιν τοῦ Φιλοκράτους ν' ἀποστείλωσι πρεσβείαν ἐκ δέκα ἀνδρῶν πρὸς τὸν Φίλιππον, ἥτις νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους περὶ εἰρήνης πρὸς αὐτόν, καί, ὅτε οἱ πρέσβεις ἀπήγγειλαν, ὅτι εὐνοϊκῶς ἐγένοντο δεκτοὶ οἱ περὶ εἰρήνης λόγοι, ἀπέστειλαν αὐτοὺς καὶ αὖθις οἱ Ἀθηναῖοι, ἵνα ἐπικυρώσωσι τὴν εἰρήνην καὶ λάβωσιν ὅρκους περὶ αὐτῆς παρὰ τοῦ Φιλίππου. Οὕτω συνετελέσθη ἡ Φιλοκράτειος εἰρήνη τῷ 346. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν δὲ τῆς εἰρήνης ταύτης συνετέλεσε καὶ αὐτὸς ὁ Δημοσθένης, διότι καὶ τῶν δύο μετέσχε πρεσβειῶν μετὰ τοῦ Αἰσχίνου. Καίπερ δ' ἐρίζων πρὸς τοὺς συμπρεσβευτὰς διὰ τὴν βραδύτητα τῆς πορείας καὶ τὴν οὐχὶ πολὺ σύμφωνον πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀγγελίαν περὶ τῶν διαθέσεων τοῦ Φιλίππου, δὲν ἀπεχωρίσθη ὅμως αὐτῶν, οὐδ' ἠρνήθη διαῤῥήδην τὴν σύμπραξιν αὐτοῦ. Διότι καὶ αὐτὸς ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἦτο πεπεισμένος περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς εἰρήνης καὶ κατενόει, ὅτι οὐδὲν

ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ, ἵνα ἀναγκάσῃ τὸν Φίλιππον καὶ νὰ ὁρκισθῇ ταχύτερον καὶ νὰ συμπεριλάβῃ καὶ τοὺς Φωκεῖς ἐν τῇ εἰρήνῃ. Ἂν δ' ὀλίγας ἐλπίδας ἔτρεφε περὶ τοῦ ὠφελίμου τῆς εἰρήνης, τὰ μετ' ὀλίγον συμβάντα κατέδειξαν, ὅτι οἱ φόβοι αὐτοῦ ἦσαν βάσιμοι. Διότι ὁ πονηρὸς Φίλιππος οὐ μόνον διὰ τῶν ἀναβολῶν καὶ τῆς παρατάσεως τῶν διαπραγματεύσεων ἐγένετο κύριος πρὸ τῆς ὁρκωμοσίας πλείστων ὅσων σπουδαίων χωρίων τῆς Θρακικῆς παραλίας, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἰδίαν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους εἰρήνην ἀποβαλὼν καταφανῶς τὸ προσωπεῖον ὡς πρὸς τοὺς Φωκεῖς ὥρμησε μετὰ τῶν ἐλευθέρων ἤδη στρατιῶν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκτελῶν τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἀμφικτυόνων περὶ τῶν Φωκέων, τῶν ἄλλοτε συμμάχων τῶν Ἀθηναίων, ἐτιμώρησε σκληρότατα τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν. Ἡ τοσαύτη δ' αὐτοῦ ἀπιστία, ἥτις ὑπερέβη καὶ αὐτὰς τὰς ἐπαγωγοὺς καὶ ψευδεῖς ἐλπίδας, ἃς ἔδωκεν εἰς τοὺς πρέσβεις, περιέστησε τοὺς Ἀθηναίους εἰς ἀπόγνωσιν, ἣν ἐπηύξανεν ἡ συναίσθησις τῆς τελείας ἀδυναμίας νὰ πράξωσί τι, διότι καὶ δυνάμεων ἐστεροῦντο, ἵνα ἀντεπεξέλθωσι κατ' αὐτοῦ, καὶ πρὸς τούτοις κατενόουν, ὅτι οἱ τυπικοὶ ὅροι τῆς εἰρήνης δὲν παρεβιάζοντο. Ἐκ τούτου ἔτι μᾶλλον ἐμαίνοντο οἱ Ἀθηναῖοι ἐν τῇ πόλει κατὰ τῶν προδοτῶν, οἵτινες δεκασθέντες ὑπὸ τοῦ χρυσίου τοῦ Φιλίππου προεκάλεσαν τὴν ἀσύμφορον εἰρήνην. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐξερράγη ἡ μανία αὐτῶν κατὰ τοῦ Φιλοκράτους, τοῦ κυρίου εἰσηγητοῦ τῆς εἰρήνης, εὐθὺς δὲ μετὰ ταῦτα ἐπέπεσον καὶ κατὰ τοῦ Αἰσχίνου, ὃν ὁ Τίμαρχος καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Δημοσθένης ἐδίωξαν διὰ τοῦ περὶ τῆς Παραπρεσβείας λόγου. Ἀλλ' ἡ δίκη αὕτη δὲν ἐδικάσθη εὐθὺς τότε, διότι ὁ Αἰσχίνης ἀπαιτήσας ἀνάκρισιν ἀπέδειξε τὸν Τίμαρχον ἑταιρικὸν διάγοντα βίον καὶ οὕτω στερούμενον τοῦ δικαιώματος τοῦ πολιτεύεσθαι ὡς ἄτιμον. Ἐκ τούτου δὲ μόνον τῷ 343 ἐδικάσθη ὁ Αἰσχίνης. Περιῆλθον δ' εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ κατηγορία τοῦ Δημοσθένους καὶ ἡ ἀπολογία τοῦ Αἰσχίνου, ἀλλ', ὡς φαίνεται, ὁ Δημοσθένης βραδύτερον ἐπεξειργάσθη ἐπιμελῶς τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ἐν μέρει καὶ διεσκεύασεν αὐτόν, διότι, ὡς ἐκ

τοῦ περὶ Παραπρεσβείας λόγου τοῦ Αἰσχίνου καταφαίνεται (§ 86) ἐν τῷ ἀληθῶς ἀπαγγελθέντι λόγῳ εἶπέ τινα ὁ Δημοσθένης, ἅτινα δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τῷ γραφέντι καὶ εἰς ἡμᾶς περιελθόντι [1]). Ἡ μακρὰ δὲ κατηγορία τοῦ ῥήτορος θέλγει μὲν τοὺς ἀναγνώστας καὶ διαθέτει αὐτοὺς κακῶς πρὸς τὸν Αἰσχίνην, ἀλλὰ καὶ δὲν πείθει τελείως, ὅτι οὗτος ἀληθῶς προέδωκε τὴν πατρίδα δωροδοκήσας καὶ δὲν ἠπατήθη μᾶλλον καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ πονηροῦ βασιλέως. Οὕτω δὲ φαίνονται διατεθέντες καὶ οἱ δικασταὶ τῶν Ἀθηνῶν, διότι μέρος μόνον αὐτῶν ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Δημοσθένους καὶ ὁ Αἰσχίνης ἠθωώθη τριάκοντα μόνας ἐπὶ πλέον λαβὼν ψήφους [2]).

279. Μετ' ὀλίγον ἐπῆλθε περίοδός τις χαλαρώσεως τῆς εἰρήνης, καθ' ἣν οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεστήριζον τοὺς πολεμίους τοῦ Φιλίππου καὶ κατὰ μικρὸν ἐλάνθανον πολεμοῦντες πρὸς αὐτόν, πρὶν ἢ διαλύσωσι πράγματι τὴν εἰρήνην. Ὁ δὲ Δημοσθένης τὸ μὲν πρῶτον ἐπενέβη ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης. Τοῦτο ἐγένετο τῷ 346, ὅτε ἀπήγγειλε τὸν Περὶ εἰρήνης λόγον, δι' οὗ ἀπέτρεπε τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Φιλίππου ὡς μέλους τοῦ ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου. Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν γενόμενος ἀρχηγὸς τῆς κατὰ τῶν Μακεδόνων μερίδος ἀπεκάλυψε τὰς σκευωρίας τοῦ Φιλίππου καὶ ἐπειρᾶτο ν' ἀποδείξῃ αὐτὸν αἴτιον τῆς διαλύσεως τῆς εἰρήνης. Οἱ ἐν τῷ πνεύματι δὲ τούτῳ καὶ ἀπαγγελθέντες ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους λόγοι καὶ ἐκδοθέντες ἐν πολλοῖς ἀντιγράφοις πρὸς διάδοσιν τῆς γνώμης ταύτης εἶναι ὁ δεύτερος κατὰ Φιλίππου, ἀπαγγελθεὶς τῷ 342, ὁ Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ τῷ 341 καὶ ὁ τρίτος κατὰ Φιλίππου τῷ 341. Πάντων δὲ τούτων ὁ ἄριστος καὶ δεινότατος εἶναι ὁ κατὰ Φιλίππου γ', οὗ παρεδόθησαν δύο, οὐχὶ βεβαίως ἀμφότεραι ἐκ τοῦ Δη-

[1]) Περὶ τῶν νεωτέρων περὶ τοῦ ζητήματος ἔργων ἴδε Hüttner ἐν Jahresbericht über die Fortschr. der Klass. Alterthumsw. 1887 σελ. 217 κ. ἑξ.

[2]) Ταῦτα μὲν παραδίδει ὁ συγγραφεύς, ἐξ οὗ ἀρύεται ὁ Πλούτ. ἐν β. Δημ. 15, ὁ δὲ Πλούταρχος αὐτὸς καὶ ἴσως καὶ ὁ Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς Ἀμμ. ἐπιστ. 11 ἀπεδέχοντο, ὅτι ὁ ἀγὼν δὲν προῆλθε μέχρι δίκης. Ἀλλ' αὐτὸς ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ Περὶ τοῦ στεφάνου 142 ἀποφαίνεται κατὰ τῆς γνώμης ταύτης. Ἴδε Blass III, 308 κ. ἑξ.

μοσθένους προερχόμεναι ἐκδόσεις, μία συντομωτέρα καὶ ἄλλη πεπλατυσμένη [1]). Πλὴν τούτων δ' ἔχομεν ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων τέσσαρας ἄλλους λόγους, ὧν τὸ γνήσιον ἀμφισβητήσιμον εἶναι. Τούτων εἶναι ὁ περὶ Ἁλοννήσου πρῶτον, τῆς νησῖδος, ἣν ὑπὸ λῃστῶν κατεχομένην ὁ μὲν Φίλιππος κατέσχεν ἐκβαλὼν αὐτούς, οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἀπῄτουν ὡς παλαιὰν αὐτῶν κτῆσιν [2]). Καὶ ἀληθῶς μὲν ἀπήγγειλε λόγον περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ὁ Δημοσθένης, ἀλλ' ὁ σωζόμενος δὲν προέρχεται ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἔκ τινος μᾶλλον ἀδιαλλάκτου καὶ ἀγροίκου προστάτου τῶν ὑπὲρ τοῦ πολέμου κεκηρυγμένων [3]), ἐκ τοῦ Ἡγησίππου ἴσως, εἰς ὃν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Λιβανίου [4]) καὶ τῶν παλαιῶν τινες λογίων ἀπέδιδον αὐτόν. Ὁ δεύτερος δ' ὕποπτος λόγος εἶναι ὁ τέταρτος κατὰ Φιλίππου, εἰς ὃν καὶ παράγραφοι ὅλαι ἐκ τοῦ Περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ μετεγράφησαν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄγνωστα ἄλλως ἐν αὐτῷ ἀπαντῶσιν, ὡς ἡ ἀπαγωγὴ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀταρνέων Ἑρμείου. Καί, ὡς μὲν ἔχει σήμερον ὁ λόγος, οὐδέποτε ἀπηγγέλθη, οὐδ' ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοιαύτην μορφὴν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους. Πιθανὸν δὲ φαίνεται, ὅτι προέρχεται ἔκ τινος ῥήτορος, ὃς ἐφιλοπόνησεν ἔκδοσίν τινα τῶν φιλιππικῶν λόγων ἄνευ τοῦ περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ καὶ ἐπωφελήθη μὲν χειρόγραφά τινα τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' οὐχὶ

[1]) Ἡ μὲν συντομωτέρα διασκευὴ εὑρίσκεται ἐν τῷ κώδικι Σ, καθ' ὃν ἐξετυπώθη ὁ λόγος ὑπὸ τοῦ Westermann ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ. Ὡσαύτως ἡ συντομωτέρα αὕτη ὑπόκειται βάσις τῆς μετὰ στιχομετρίας ἐκδόσεως τοῦ Ἀττικοῦ. Ἴδε W. Christ, Die Atticusausgabe des Demosthenes 55 κ. ἑξ. Περὶ τῶν δύο ἐκδόσεων πραγματεύεται ὁ Dräseke, Überlieferung der dritten philippischen Rede des Demosth. ἐν τοῖς Jahrbüch. für Philol. Supplementsb. VII. Νεωστὶ δ' ἀπέδειξε καὶ ὁ A. Spengel ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1887 σελ. 272 κ. ἑξ. ὅτι ὁ μακρότερος λόγος προέρχεται οὐχὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' ἔκ τινος ἀδελτέρου διασκευαστοῦ.

[2]) Τὴν ἐρεσχελίαν τοῦ ῥήτορος, ὅστις ἀπέτρεπε τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεχθῶσι τὴν προσφερομένην ὑπὸ τοῦ Φιλίππου νῆσον, ἐὰν ὁ Φίλιππος δ ί δ ῃ καὶ μὴ ἀ π ο δ ί δ ῃ αὐτήν, ἔσκωψεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς καὶ ὁ κωμικὸς Ἀντιφάνης κατὰ τὸν Ἀθήναιον ἐν VI, 223 e.

[3]) Οὐχὶ τοῦ τρόπου τοῦ Δημοσθένους εἶναι φράσις, οἵα ἡ ἐν § 45 «εἴπερ ὑμεῖς τὸν ἐγκέφαλον ἐν τοῖς κροτάφοις καὶ μὴ ἐν ταῖς πτέρναις καταπεπατημένον φορεῖτε».

[4]) Ὡσαύτως καὶ ὁ Ἁρποκρατίων ἐν λέξει Ἡγησίππῳ καὶ ὁ Φώτιος Βιβλ. σελ. 491 a, 11.

καὶ λόγους ἐκδεδομένους. Ὡσαύτως νόθος εἶναι καὶ ὁ λόγος Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν τὴν Φιλίππου, εἰς ὃν ἐπίσης μὲν παρενεβλήθησαν πλείονες παράγραφοι ἐξ ἄλλων λόγων [1]), περὶ τῆς ὑποθέσεως δ' αὐτῆς, τῆς ἀναιρέσεως τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ κατηγοριῶν τοῦ Φιλίππου, ἐλάχιστος λόγος γίνεται ἐν αὐτῷ. Καὶ αὐτὴ δ' αὕτη ἡ ἐπιστολὴ μετὰ τοῦ λόγου, ἀλλ' ἄλλοι τῶν κριτικῶν ἄλλως κρίνουσι περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῆς. Καὶ βεβαίως μὲν δὲν συνετάχθη αὕτη ὑπό τινος μεταγενεστέρου ῥήτορος ἐκ τῶν δεδομένων ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ', ἄν τις τῶν ῥητόρων ἔπλασεν αὐτήν, βεβαίως οὗτος ἠρύσθη τὴν ὕλην ἐκ τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν ἔργων τοῦ Θεοπόμπου καὶ τοῦ Καρδιανοῦ Ἱερωνύμου [2]). Τέλος δὲ σώζεται καὶ συμβουλευτικός τις λόγος, ὃν ὡς περὶ γενικὰ διατρίβοντα ἀδύνατον εἶναι ν' ἀναγάγωμεν εἰς ὡρισμένον τινὰ χρόνον, ὁ Περὶ συντάξεως, ἐν ᾧ συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς μεταβολῆς τῶν θεωρικῶν εἰς στρατιωτικά.

280. Τέλος τῇ εἰσηγήσει τοῦ Δημοσθένους ἐκηρύχθη τῷ 340 ὁ πόλεμος, ὅτε ὁ Φίλιππος ἐπετέθη κατὰ τῶν παρὰ τὸν Βόσπορον συμμάχων τῶν Ἀθηναίων πόλεων, τῆς Περίνθου καὶ τοῦ Βυζαντίου. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εὐτύχουν οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ δὴ κατώρθωσεν ἡ ῥητορικὴ δεινότης καὶ ἡ πολιτικὴ δεξιότης τοῦ Δημοσθένους καὶ νὰ διαλλάξῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους καὶ ν' ἀποδείξῃ αὐτοὺς συμμάχους. Ἀλλ' ἡ τελεία ἐν Χαιρωνείᾳ ἥττα αὐτῶν τῷ 338 ἐπέθηκε τέρμα καὶ εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς καὶ εἰς τὰς ἐλπίδας αὐτῶν. Ὁ δὲ Δημοσθένης, ὃς καὶ τῆς μάχης συμμετέσχε, μετὰ τὴν μοιραίαν ἥτταν οὔτε τὸ θάρρος ἀπέβαλεν, οὔτε ἀργὸς διετέλεσεν, ἀλλ' εἶπε μὲν τὸν ἐπιτάφιον [3])

[1]) Μεταξὺ ἄλλων καὶ τὸ ἐν § 18 χωρίον ἐκ τοῦ κακῶς ἐννοηθέντος χωρίου τῆς § 17 τοῦ περὶ Ἁλοννήσου λόγου, ὅπερ ἔχει σημασίαν τινὰ πρὸς τὴν λύσιν τοῦ περὶ τῆς γνησιότητος ζητήματος.

[2]) Ὁ Böhneke, Demosthenes, Lykurg. Hyperides σελ. 482-607 ὑπερμαχεῖ τῆς γνησιότητος καὶ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐπιστολῆς. Καὶ αὐτὸς ὁ Φιλόχορος κατὰ Διονύσ. εἰς Ἀμμ. 11 ἐγνώριζε τὴν ἐπιστολήν. Παράδ. W. Nitsche, Programm des Sophiengymnasiums in Berlin 1876.

[3]) Δημοσθένους Περὶ τοῦ στεφάνου 285. Ἐν τούτοις ὁ σωζόμενος ἐπιτάφιος εἶναι νό-

λόγον καὶ ἐνεκωμίασε τοὺς πεσόντας ὑπὲρ τῆς πατρίδος, προέτεινε δὲ τὴν ἐπισκευὴν τῶν τειχῶν καὶ μετέσχε τῆς πρὸς τοῦτο ἐπιτροπείας, προσκατέβαλε δὲ πρὸς τοῖς ὑπὸ τῆς πόλεως τεταγμένοις καὶ ἐκ τῶν ἰδίων χρημάτων ἱκανά [1]). Διὰ ταῦτα δὲ τὰ εὐεργετήματα ἔγραψε ψήφισμα ὁ Κτησιφῶν τῷ 336 μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Φιλίππου [2]) νὰ στεφανωθῇ ὑπὸ τῆς πόλεως ὁ Δημοσθένης καὶ δή, ἵνα ἐπιδειχθῇ λαμπρότερον ἡ διάθεσις τῶν φιλοπατρίδων καὶ ἐχθρῶν τῶν Μακεδόνων, ἐν τῷ θεάτρῳ κατὰ τὰ Διονύσια πρὸ τῶν συμμάχων πάντων. Ἀλλ' εὐθὺς προέβαλεν ἐνστάσεις κατὰ τοῦ ψηφίσματος ὁ Αἰσχίνης γράψας γραφὴν παρανόμων κατὰ τοῦ Κτησιφῶντος. Ἐκ τούτου ἡ δίκη ἀνεβλήθη ἐπὶ ἓξ ὅλα ἔτη ἕνεκα λόγων, οὓς ἀγνοοῦμεν, καὶ μόνον κατὰ τὸ 330 ἐδικάσθη. Καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον μὲν κατὰ τοῦ Κτησιφῶντος ἐστρέφετο ἡ κατηγορία, ἀληθῶς δ' ἀπέβλεπεν εἰς τὸν Δημοσθένην καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ. Καὶ ἐστηρίζετο μὲν ἡ κατηγορία εἰς ἐπουσιώδη τινά, ὅτι προετάθη ἡ στεφάνωσις, πρὶν ἢ δώσῃ εὐθύνας ὁ Δημοσθένης καὶ ὅτι οἱ νόμοι ἀπηγόρευον τὴν ἐν τῷ θεάτρῳ στεφάνωσιν. Ἀλλ' ἀληθῶς ἐστοχάζετο τῆς πολιτικῆς ἐνεργείας τοῦ Δημοσθένους, ὃς οὐδόλως ἦτο ἄξιος τοιαύτης τινὸς τιμῆς παρὰ τῆς πόλεως ὡς ὑπέχων αὐτὸς τὴν αἰτίαν τῆς δυστυχίας τῶν Ἑλλήνων.

θος, εἶναι οἰκτρὸν δημιούργημα ἀγνώστου τινὸς ῥήτορος, ὅστις ἐπωφελήθη καὶ τὸν Μενέξενον τοῦ Πλάτωνος καὶ τοὺς λόγους τοῦ Ὑπερείδου. Ἴδε Schäfer, Die Att. Bereds. III, 33.

[1]) Αἱ μαρτυρίαι περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους εἰσενεχθέντων χρημάτων διαφωνοῦσι. Καὶ κατὰ μὲν τὸν Αἰσχίνην ἐν τῷ Κατὰ Κτησιφῶντος 17 ἀνήρχετο τὸ ποσὸν εἰς ἑκατὸν μνᾶς, κατὰ δὲ τὸ τιμητικὸν ψήφισμα παρὰ Πλουτάρχῳ 851 [τόμ. ε'. σελ. 197 ἐκδ. Βερν.] εἰς τρία τάλαντα καὶ ἄλλο τι ποσόν, ὅπερ ἐπέδωκεν ταφρεύσας δύο τάφρους περὶ τὸν Πειραιᾶ. Ἴσως αὐτὸς ὁ Δημοσθένης εἶπεν, ὅτι ἐπέδωκεν ἐν ὅλῳ ἐκ τῶν ἑαυτοῦ τρία τάλαντα, ἐξ ὧν ἰδίᾳ 100 μνᾶς εἰς συντέλεσιν (ἴδε Αἰσχ. κατὰ Κτησιφ. 17) τῶν τάφρων. Ἐν τῷ κυρίῳ περὶ τοῦ πράγματος χωρίῳ ἐν τῷ περὶ τοῦ στεφάνου 113 λέγεται ἐν μὲν τῷ χειρογράφῳ Σ «τἀνηλωμένα ἔδωκα», ἐν δὲ τῷ Β ὀρθότερον πραγματικῶς «τἀνηλωμένα ἐπέδωκα». Οὕτω παριστᾷ τὸ πρᾶγμα ὁ Reich ἐν ταῖς Abhandlungen εἰς τιμὴν τοῦ W. Christ ἐν σελ. 286-291.

[2]) Αἰσχ. κατὰ Κτησιφῶντος 119. Ἐσφαλμένως δ' ὁ Cicero, de optim. gen. orat. καὶ ὁ Πλούτ. ἐν β. Δημ. 24 ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ γραφὴ κατὰ Κτησιφῶντος εἰσήχθη πρὸ τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης. Ἴδε Böhneke, Forschungen 587 κ. ἑξ. καὶ Schäfer, III, 78.

ИВОНУ имени П. Мелникова

Οὕτω δ' ἡ δίκη εὐθὺς μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐφαίνετο οὖσα περιβόητος, ὅσον οὐδεμία ἄλλη τῶν δημοσίων. Προσέλαβε δ' ἔτι μᾶλλον τὸν χαρακτῆρα μεγάλης πολιτικῆς πράξεως, ἐν ᾗ προέκειτο νὰ ἐξενεχθῇ ἡ ἐτυμηγορία τῶν δικαστῶν περὶ τῶν δύο ἀντιπάλων μερίδων, τῶν ὠνητῶν φίλων τῆς εἰρήνης καὶ τῶν ἀκάμπτων προμάχων τῆς τιμῆς τῆς πατρίδος, διὰ τῆς τέχνης τῶν δύο ῥητόρων, οἵτινες διηγωνίζοντο πρὸς ἀλλήλους ἐν φοβερῷ ἀγῶνι λόγων, τοῦ κατηγόρου Αἰσχίνου καὶ τοῦ συνηγόρου Δημοσθένους. Ἐκ τούτου ὁ Κικέρων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ἣν προέταξε τῆς μεταφράσεως τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους, ἔγραψε ταῦτα· ad quod judicium concursus dicitur e tota Graecia factus esse; quid enim tam aut visendum aud audiendum fuit quam summorum oratorum in gravissima causa accurata et inimicitiis incensa contentio? ἤτοι πρὸς ἣν δίκην συνέῤῥευσαν, ὡς λέγεται, ἐξ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος. Διότι τί μᾶλλον ἀξιοθέατον ἢ μᾶλλον ἀξιακρόατον τῆς ὑπὸ τῆς ἔχθρας ἐκκαυθείσης καὶ μεμελετημένης ἀμίλλης τῶν μεγίστων ῥητόρων; Ἀμφότεροι δ' οἱ λόγοι περιῆλθον εἰς ἡμᾶς καὶ ὁ τοῦ Δημοσθένους ὑπὲρ Κτησιφῶντος περὶ τοῦ στεφάνου εἶναι ἀνυπέρβλητόν τι ἀριστούργημα, ἐν ᾧ ὁ ῥήτωρ συγκαλύπτων δι' εὐφυοῦς διατάξεως τῆς ὕλης τὰ ἀσθενῆ μέρη [1]) καὶ συνηγορῶν ὑπὲρ τοῦ πελάτου καταδεικνύει μὲν λαμπρῶς τὰς εἰς τὴν πόλιν εὐεργεσίας αὐτοῦ, κατασυντρίβει δ' ἠθικῶς τὸν ἀντίπαλον. Ἀληθῶς δ' ὁ λόγος εἶναι λαμπρὸν μνημεῖον τῆς φιλοπατρίας καὶ ἐν ταὐτῷ τῆς ῥητορικῆς δεινότητος τοῦ ἀνδρός, ὃς διὰ τοῦ φλογεροῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτος καὶ τῆς καταπληκτικῆς δυνάμεως τοῦ λόγου περιῆψε μεγάλην λαμπρότητα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς δύσεως τῆς Ἑλληνικῆς

[1]) Τὸ ἀσθενὲς μέρος ἀποτελοῦσι τὰ ἐκ τῶν νόμων καὶ τοῦ δικαίου ἐπιχειρήματα. Διὰ τοῦτο περιέλαβε ταῦτα ἐν τῷ μέσῳ, ὥστε διὰ τῆς καταδείξεως τῆς τιμίας καὶ πατριωτικῆς αὐτοῦ πολιτικῆς ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει διαθέτει εὐνοϊκῶς τοὺς δικαστὰς ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ προσελκύει μὲν αὖθις ἐκείνους, οἵτινες ἕνεκα τῶν ἀσθενῶν ἐκ τοῦ δικαίου ἐπιχειρημάτων ἐταλαντεύοντο, διὰ δὲ τοῦ πάθους τοῦ ἐπιλόγου συναρπάζει καὶ πείθει ἀόκνως ὑπὲρ αὐτοῦ νὰ ψηφίσωσιν.

ἐλευθερίας [1]) Οὕτω δ' ἔκριναν καὶ οἱ ἀθηναῖοι δικασταί, ὧν τοσοῦτοι ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τῆς πολιτικῆς τοῦ Δημοσθένους, ὥστε οὐδὲ τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων μετέλαβεν ὁ Αἰσχίνης.

281. Αἱ μεγάλαι δὲ νῖκαι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν Ἀσίᾳ ὑπερέβαλλον διὰ τῆς λαμπρότητος αὐτῶν τοσοῦτον τὰς πρὸς ἀλλήλους ἔριδας τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰς ἀσθενεῖς πρὸς ἀποτίναξιν τῆς μακεδονικῆς κυριαρχίας ἀποπείρας, ὥστε καὶ πολιτικὸς ὀξυδερκὴς καὶ κάτοχος τῆς ῥητορικῆς δεινότητος τοῦ Δημοσθένους οὐδὲν ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τότε. Καὶ τάττεται μὲν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους [2]) ὁ ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Δημοσθένους κυκλοφορούμενος λόγος περὶ τῶν πρὸς Ἀλέξανδρον συνθηκῶν, δι' οὗ προτρέπονται οἱ Ἀθηναῖοι ν' ἀποστατήσωσι τῶν Μακεδόνων, οἵτινες ἔλυσαν τὰς συνθήκας, ἀλλ', ὡς αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἤδη κατεῖδον [3]), ὁ λόγος οὗτος ἀπεῖχε πολὺ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Δημοσθένους. Ὡσαύτως δὲ προΐσταντο τῶν ἐν Ἀθήναις πολιτικῶν μερίδων ἄλλοι νῦν, ὁ Ὑπερείδης καὶ ὁ Δημάδης. Νέαν δέ τινα κίνησιν, εἰς ἣν δυστυχῶς ἔμελλε νὰ περιπλακῇ καὶ ὁ Δημοσθένης, προὐκάλεσαν τὰ τοῦ Ἁρπάλου. Οὗτος δῆλα δὴ ἁρπάσας πολλοὺς τῶν θησαυρῶν τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἐδραπέτευσε καὶ ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας παρεκάλει τοὺς Ἀθηναίους νὰ δεχθῶσιν αὐτόν. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἀπέτρεπε μὲν τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τούτου, ἐπειδὴ δὲ παρὰ τὰς συμβουλὰς αὐτοῦ ἐγένετο δεκτὸς ὁ Ἅρπαλος, προέτρεψεν αὐτοὺς ν' ἀπαιτήσωσι

[1]) L. Spengel, Demosthenes' Vertheidigung des Ktesiphon ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. X (1863). Reich, Beweisführung des Aeschines in seiner Rede gegen Ktesiphon, Programm von Nürnberg 1884-1885. Fox, Die Kranzrede des Demosthenes, Leipz. 1880. Περὶ τῆς συντάξεως τοῦ λόγου ἴδε Kirchhoff, Die Redaktion der demosthenischen Kranzrede ἐν ταῖς Abhandl. der preuss. Akad. der Wiss. 1875. Alb. Rabe, Die Redaction der demosthenischen Kranzrede, Dissert. Göttingen 1892.

[2]) Ὁ Böhneke, Forschungen I, 628, ὡς καὶ ὁ Spengel καὶ ὁ Blass τάττουσι τὸν λόγον εἰς τὸ θέρος τοῦ 335 πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Θηβῶν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Schäfer, III, 191 τάττει αὐτὸν εἰς τὸ 330 ὡς καὶ ὁ Windel, De oratione Demosthenis decima septima, Göttingen 1881 καὶ ὁ Kornitzer ἐν τῇ Zeitschrift für östreich. Gymnasien 1882 σελ. 249-270.

[3]) Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Λιβανίου ἀνεγνώριζόν τινες ἐν τῷ λόγῳ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου τοῦ Ὑπερείδου.

νὰ κατατεθῶσιν οἱ θησαυροὶ ἐν τῇ Ἀκροπόλει. Ὅτε δὲ μετὰ τὴν εἰς Κρήτην φυγὴν τοῦ Ἁρπάλου ἐξητάσθη ἡ παρακαταθήκη, ἐφωράθη αὕτη ἐλλιπὴς καὶ ἐκ τούτου διηγέρθη ἡ ὑποψία, ὅτι τὸ ἐλλεῖπον μέρος κατηναλώθη εἰς δεκασμὸν τῶν ῥητόρων. Τότε δ' ὁ Ἄρειος Πάγος αὐτὸς ἀνέλαβε τὴν προανάκρισιν περὶ τοῦ πράγματος καὶ κατήγγειλε τὰ ὀνόματα τῶν παρὰ τοῦ Ἁρπάλου δωροδοκησάντων. Μεταξὺ τούτων δ' ἀνεφέρετο καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Δημοσθένους, ὃς ἔλαβε 25 τάλαντα [1]). Οὕτως ἡ ὑπόθεσις ἀνετέθη εἰς τὸ δικαστήριον, καί, ἐπειδὴ ὁ Δημοσθένης δὲν ἠδύνατο ν' ἀρνηθῇ, ὅτι ἔλαβε χρήματα, ἰσχυρίζετο δὲ μόνον, ὅτι ἐδέχθη μὲν αὐτὰ οὐχὶ πρὸς ἰδίαν ὅμως χρῆσιν, ἀλλὰ χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς πόλεως, οἱ δικασταὶ εἰς οὐδεμίαν περαιτέρω προβάντες ἐξέτασιν [2]) κατεδίκασαν αὐτοῦ ζημίαν πεντήκοντα ταλάντων (324). Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠδύνατο ν' ἀποτίσῃ τὸ ποσὸν τοῦτο, ἔφυγεν εἰς Αἴγιναν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τροιζῆνα. Καὶ ἔγραφε μὲν καὶ πρὸς τὴν βουλὴν καὶ πρὸς τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων αἰτιολογούμενος καὶ ἱκετεύων περὶ τῆς ἰδίας καθόδου, ὡς ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ, ἀλλ' αἱ ἱκεσίαι αὗται ἀπέβαινον φροῦδαι καὶ μόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου (323), ὅτε αἱ Ἀθῆναι, τὸ Ἄργος καὶ ἡ Κόρινθος ἐπανέστησαν κατὰ τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς, ἐπῆλθε μεταβολή τις τῶν διαθέσεων τοῦ δήμου. Διότι οὗτος μαθών, ὅτι ὁ Δημοσθένης, καίπερ φυγάς, συνηκολούθησε μετὰ τῶν Ἀθηναίων πρέσβεων, οἵτινες ἐκήρυττον τὸν πρὸς τοὺς Μακεδόνας πόλεμον, ἐψήφισε τὴν κάθοδον αὐτοῦ, τοῦ Δήμωνος εἰσενεγκόντος τὸ ψήφισμα. Ἀλλὰ τὸ ὄνειρον τῆς ἀνατελλούσης ἐλευθερίας δὲν ἔμελλε

[1]) Ὁ Πλουτ. ἐν β. Δημοσθ. 25 διηγεῖται ἐξ ἐχθρικῆς ἀντλήσας πηγῆς τὸ ἀνέκδοτον περὶ τῆς χρυσῆς κύλικος, ἥτις ἐξέπληξε τὸν Δημοσθένην κατὰ τὴν ἐξέτασιν καὶ ἣν ὁ Ἅρπαλος ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν νυκτὸς μετ' εἴκοσι ταλάντων. Ὡσαύτως διηγεῖται καὶ τὸ ἄχαρι ἀστεῖον, ὅπερ ἔλεγόν τινες, ὅτε εἶδον αὐτὸν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ περιτετυλιγμένον ταινίαις καὶ ἐρίοις καὶ διανεύοντα, ὅτι ἀπεκόπη ἡ φωνή· «οὐχ ὑπὸ συνάγχης, ἀλλ' ὑπ' ἀργυράγχης εἰλῆφθαι νύκτωρ τὸν δημαγωγόν».

[2]) Περιεσώθη ἐκ τῆς δίκης ὁ βρίθων διαβολῶν λόγος τοῦ Δεινάρχου καὶ ἀποσπάσματα τοῦ λόγου τοῦ Ὑπερείδου. Ἐπὶ τῇ ἐλλιπεῖ ἐξετάσει τῆς ὑποθέσεως μέμφεται τοὺς δικαστὰς ἐν τῇ 2ᾳ ἐπιστολῇ.

νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολύ, διότι ἡ παρὰ τῇ Κραννῶνι ἥττα διέλυσε τέλεον τὰς ἐλπίδας τῶν φιλοπατρίδων. Αἱ Ἀθῆναι κατελήφθησαν καὶ ἐδέχθησαν μακεδονικὴν φρουράν, ὁ δὲ Δημοσθένης καὶ ὁ Ὑπερείδης κριθέντες τὴν ἐπὶ θανάτῳ κατὰ ψήφισμα τοῦ Δημάδου ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Καὶ κατώρθωσε μὲν ὁ Δημοσθένης νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ἀλλ' οἱ δήμιοι τοῦ Ἀντιπάτρου ἀπέσπασαν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ. Εὐτυχῶς ὅμως ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ δηλητήριον ἐν δακτυλίῳ ἢ ἐν καλάμῳ, ὥστε ἠδυνήθη νὰ ἀπαλλαγῇ τῶν ὕβρεων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ δι' ἑκουσίου θανάτου [1]). Οὕτω δ' ἀπέθανεν ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 323 ὁμοίαν λαχὼν τύχην, οἵαν βραδύτερον ἔλαχε καὶ ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων τῆς Ῥώμης.

282. Ἡ τέχνη τοῦ Δημοσθένους. Αὐτὸ τὸ πρᾶγμα περιέστησεν ἡμᾶς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πραγματευθῶμεν κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ βίου τοῦ ῥήτορος καὶ περὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ νὰ ἐμπλέξωμεν εἰς τὸν περὶ τούτων λόγον καὶ παρατηρήσεις τινὰς διασαφούσας τὴν ῥητορικὴν αὐτοῦ εὐφυΐαν. Ἐκ τούτου βραχέα τινὰ μόνον περὶ τῶν δύο τούτων σημείων θὰ εἴπωμεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ. Ἀρχόμενοι δ' ἀπὸ τοῦ τελευταίου παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ Ἰσαῖος μὲν ἐδίδαξε τὸν Δημοσθένην τὴν ῥητορικήν [2]), ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ ἐλάχιστα ἴχνη τῆς προτέρας διδασκαλίας εὑρίσκομεν παρ' αὐτῷ, διότι ὁ Δημοσθένης ἦτο ἰδιόῤῥυθμός τις φύσις. Τὸ ἰδιόῤῥυθμον δ' αὐτοῦ τοῦτο εἶχε τὰς ῥίζας ἐν τῇ ἠθικῇ σπουδαιότητι τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ, ἐν τῇ ἀνδρικῇ θαῤῥαλεότητι, μεθ' ἧς ὑπερεμάχει τῆς τιμῆς καὶ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐν χρόνοις καθολικῆς ἐκθηλύνσεως καὶ ταπεινοῦ φρονήματος, καὶ ἐν τῷ ἐν ἑαυτῷ θείῳ πυρί, μεθ' οὗ ἐπελαμβάνετο τῶν ἰδανικῶν αὐτοῦ καὶ κατώρθου νὰ συναρπάζῃ τοὺς ἀκροατάς. Ἄριστα δ' ὁ Διονύσιος, ὁ δοκιμώτατος ἐπιστήμων τῶν τῆς ῥητορικῆς, ἐδήλωσε τὴν χαρακτηρίζουσαν τὸν Δη-

[1]) Ὁ Δημοσθένης ἐπιβώμιος παρίσταται ἐπί τινος κεραμίνου ἀναγλύφου εὑρισκομένου ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἴδε Baumeister, Denkm. 425.

[2]) Διον. ἐν Ἰσαίου 1. Schäfer I, 254 κ. ἑξῆς.

μοσθένην ἰδιότητα διὰ τῆς λέξεως δεινότητος. Καὶ ἀπέδειξε μὲν κυρίως τὴν δεινότητα τοῦ ῥήτορος ἐξετάσας τὴν λεκτικὴν τέχνην τῶν λόγων αὐτοῦ, ἀλλὰ δαψιλεστέραν ὕλην θὰ παρεῖχον εἰς αὐτὸν αἱ ὑποθέσεις, ἡ πολιτική, ἧς προστατεῖ ἐν τοῖς λόγοις, καὶ ἡ καταπληκτικὴ δύναμις τῶν διὰ τεκμηρίων ἀποδείξεων. Ἀλλ', ἂν καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ φαίνονται προελθόντες ὅλως ἐκ τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἀγώνων πολυταράχων χρόνων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐμποιοῦσιν εἰς ἡμᾶς ἀλλοίαν ὅλως ἐντύπωσιν ἢ αἱ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν σχολείων ὡριμάσασαι ἐπιδείξεις, ἐν τούτοις δὲν ἦτο ὁ Δημοσθένης ἁπλῆ τις φυσικὴ μεγαλοφυΐα, ἀλλὰ μετὰ πόνου καὶ ἐπιμελείας μεγάλης ἐπαιδεύθη καὶ ἀπεδείχθη μέγας ῥήτωρ. Ὅτι δ' ἦτο ἔμπειρος πάντων τῶν τεχνασμάτων τῆς ῥητορικῆς καὶ ὅτι ἐπειρᾶτο ὅλως κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης τὰ μὲν ἀσθενῆ μέρη νὰ συγκαλύπτῃ διὰ τῆς τεχνικῆς τάξεως, ἤτοι κατατάξεως, τὰ δ' ἀσθενῆ τεκμήρια νὰ ὑπερηχῇ διὰ τοῦ πάθους καὶ τῆς πεποιθήσεως, μεθ' ἧς ὡμίλει, τοῦτο κατέδειξε καὶ ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἰδίως ὁ βαθὺς γνώστης τῆς ῥητορικῆς τῶν ἀρχαίων Σπέγγελος. Καὶ ἂν ἐμείωσε δ' οὗτος διὰ τῶν ἀποδείξεων αὐτοῦ τὴν πίστιν ἡμῶν εἰς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Δημοσθένους καὶ τὴν ἀλήθειαν τῶν κατηγοριῶν αὐτοῦ, ηὐξήθη ὅμως μέγας ὁ θαυμασμός, ὃν αἰσθανόμεθα πρὸς τὴν τέχνην αὐτοῦ.

Τοὺς κανόνας δὲ τῆς τέχνης καὶ τὴν λεκτικὴν δεξιότητα ἐδιδάχθη ὁ Δημοσθένης καὶ ἐν τοῖς σχολείοις τῆς ῥητορικῆς, ἀλλὰ μάλιστα μελετήσας τοὺς ὁμογνώμονας συγγραφεῖς, ὡς τὸν Θουκυδίδην[1]). Διηγέρθη δ' εἶτα ἐν αὐτῷ ἡ γνώμη ν' ἀποδειχθῇ ῥήτωρ καὶ

[1]) Ἐν τῇ 5ῃ ἐπιστολῇ σελ. 1490 ἐγκωμιάζει ὁ Δημοσθένης τὴν Πλάτωνος διατριβὴν καὶ διὰ τοῦτο λέγει ὁ Κικέρων ἐν Brut. 31, 121 lectitavisse Platonem studiose, audivisse etiam Demosthenes dicitur. Ἀλλ' οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους δὲν ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ Πλάτων ἔσχε ροπήν τινα πρὸς αὐτόν. Καθ' ὅλου δὲ ἡ πρακτικὴ φύσις τοῦ Δημοσθένους ἀπεστρέφετο ἐξ ὑπαρχῆς τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας. Ἴδε Schäfer, I, 280 κ. ἑξ. Πιστευτότερον εἶναι, ὅτι ἐμελέτησε πολλάκις τὸν Θουκυδίδην, οὗ, ὡς λέγεται, ὀκτάκις ἀντέγραψε τὰ ἔργα. Ἴδε Λουκιανοῦ, Πρὸς τὸν ἀπαίδευτον 4. Ἀλλά, καὶ τοῦτο ἵνα πιστεύσωμεν, οὐδεμίαν ἀφορμὴν παρέχουσιν οἱ λόγοι αὐτοῦ. Ὁ ῥήτωρ Θέων ἐν τοῖς Προγυμνάσμασι Rhet. graec. II, 63, 27 ἐκδ. Spengel λέγει, ὅτι πολλὰ τῶν τοῦ Λυ-

ν' ἀφιερώσῃ ἁπάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις εἰς τὴν πατρίδα, ὅτε ἤκουσε τὸν μέγαν πολιτικὸν Καλλίστρατον, ὃς ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν ὡς πρότυπον. Ὡς δῆλα δὴ οἱ παλαιοὶ λέγουσιν [1]), ὁ περὶ Ὠρωποῦ λόγος τοῦ ῥήτορος τούτου ἀπαγγελθεὶς τῷ 366 ἀνέφλεξε τὸν νεαρὸν Δημοσθένην καὶ κατέδειξε τὴν ὁδόν, ἣν ὤφειλε νὰ πορευθῇ. Ἀλλ', ὡς φυσικόν, ἐπελήφθη εὐθὺς σπουδαίων ἀσκήσεων, αἵτινες τοσοῦτο μᾶλλον ἦσαν ἀναγκαῖαι εἰς αὐτόν, καθ' ὅσον πρὸς διάφορα εἶχε νὰ παλαίσῃ σωματικὰ ἐλαττώματα. Οὕτως, ἵνα ἀπεθίσῃ ἑαυτὸν τῆς ἀτόπου βιαίας κινήσεως τοῦ ἑνὸς τῶν ὤμων, ἵστατο κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν ὑπὸ ξίφος κρεμάμενον ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ δωματίου. Ἵνα μάθῃ νὰ προφέρῃ ὀρθῶς τὸ ρ, τὸ πρῶτον γράμμα τῆς τέχνης αὐτοῦ, ἐλάμβανεν εἰς τὸ στόμα ψήφους κατὰ τὴν ἄσκησιν. Ἵνα δὲ μὴ ταράττηται ὑπὸ τοῦ θορύβου τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου, ἀπήγγελλε συχνάκις ἐν τῇ παραλίᾳ, ὁσάκις ἡ θάλασσα ἦτο τεταραγμένη [2]). Ἰδίως δ' ἔτρεψε τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν προγενεστέρων ῥητόρων ὀλίγον τιμωμένην [3]) τέχνην τῆς ὑποκρίσεως. Ἐρωτηθεὶς δέ ποτε, τί τὸ κύριον ἐν τῷ λόγῳ, εἶπεν ἡ ὑπόκρισις τὸ πρῶτον, δεύτερον ἡ ὑπόκρισις καὶ τρίτον ἡ ὑπόκρισις [4]). Τούτου δ' ἕνεκα ἐπορεύθη πρὸς τοὺς ὑποκριτάς, ἵνα μάθῃ παρ' αὐτῶν τὴν ὑποκριτικήν, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸν ὀνομαστὸν Σάτυρον, ὃς ἀπήγγειλεν ἐν ἤθει πρέποντι καὶ διαθέσει ῥήσεις τινὰς τοῦ Εὐριπίδου [5]). Τοσοῦτον δ' ἐπεμελήθη καὶ αὐτὸς τῆς τέχνης, ὥστε σὺν τῷ χρόνῳ ἄριστα ὑπεκρίνετο καὶ ἐμόρφα-

κούργου καὶ Ἰσαίου μετήνεγκεν ὁ Δημοσθένης εἰς τοὺς λόγους αὐτοῦ. Παράβ. M. H. E. Meier, Opuscula II, 317 κ. ἑξῆς.

[1]) Πλούτ. ἐν β. Δημ. 5. Παράβ. καὶ Schäfer, I, 275 κ. ἑξῆς.

[2]) Δημήτριος Φαληρεὺς παρὰ Πλουτ. ἐν β. Δημ. 11. Ἴδε καὶ Πλουτ. 844 d [τόμ. έ. σελ. 179 ἐκδ. Βερν.], Ζωσίμου βίου Δημ. σελ. 299 ἐκδ. Westermann, Ciceronis de fin. V, 2, 5, Quintil X, 3, 30, Valerii Maximi. [Dictorum factorumque memorabilium libri IX ed Halm] VIII.

[3]) Ἀριστοτ. Ῥητ. III, 1 σελ. 1403 b 21 [σελ. 172 ἐκδ. Römer].

[4]) Φιλοδήμου, Ῥητορικῆς 4, 16 σελ. 196, 3 ἐκδ. Sudhaus. Cicer. De oratore III 56, 213, Brut. 38, 142 καὶ ἀλλαχοῦ. Ἴδε καὶ Schäfer, I, 298 κ. ἑξῆς.

[5]) Πλούτ. ἐν β. Δημοσθ. 7.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ζεν. Ἐν ᾧ δ' οἱ προγενέστεροι ῥήτορες ἀγορεύοντες ἵσταντο ψυχροὶ καὶ ἀκίνητοι τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐντὸς τοῦ ἱματίου ἔχοντες, ὁ Δημοσθένης πρῶτος ἠγόρευσε ζωηρῶς καὶ ἐλευθέρως τὴν χεῖρα κινῶν [1]). Ὁ ἐνθουσιασμὸς δ' ὁ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ πληρῶν μετεδίδετο τότε εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ παρεῖχεν εἰς τὴν μορφὴν αὐτοῦ τὴν ζωηρὰν καὶ πῦρ καὶ ὀργὴν ἐκφαίνουσαν ἔκφρασιν, ἣν θαυμάζομεν θεώμενοι τὴν εἰκόνα αὐτοῦ [2]). Πρὸς τούτοις δ' ἐπιμελέστατα ἐπεξειργάζετο καὶ ἐῤῥίνα καὶ ἐτόρνευε τοὺς λόγους αὐτοῦ. Ἐκ τούτου δ' εἶπέ ποτε πρὸς αὐτὸν ὁ Πυθέας [3]) ἐπισκώπτων «ἐλλυχνίων ὄζειν αὐτοῦ τὰ ἐνθυμήματα. Καὶ ἄλλοι δ' ἔσκωπτον αὐτὸν καὶ ὑδροπότην ἀπεκάλουν οὐδέποτε ἀπὸ τῶν μαθημάτων σχολάζοντα οὐδ' εὐθυμοῦντα ἐν εὐθύμοις συμποσίοις. Πάντως δ' ἐξειργάζετο ἐπιμελέστατα τοὺς λόγους αὐτοῦ, πρὶν ἢ δημοσιεύσῃ, καὶ ἴσως ἐκδίδων ἐκ δευτέρου καὶ αὖθις ἐπιδιεσκεύαζεν αὐτούς. Καὶ ὑπεδηλώσαμεν μὲν τοῦτο προλαβόντες περὶ τοῦ περὶ τῆς παραπρεσβείας πραγματευόμενοι, ἀλλ' ἐν τῷ λόγῳ περὶ τοῦ στεφάνου φαίνεται, ὅτι εἶχε πρὸ ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκδοθέντα λόγον τοῦ Αἰσχίνου [4]). Ἡ ῥίνησις δ' αὕτη καὶ τὸ τόρνευμα πρὸ τῆς ἐκδόσεως θὰ ἐξετείνετο πάντως εἰς τὰς λεπτότητας τοῦ λεκτικοῦ πρὸ πάντων καὶ τὴν εὐρυθμίαν τοῦ λόγου. Ἐν τούτῳ δ' ἐμιμήθη ὁ Δημοσθένης τὸν μέγαν καλλιτέχνην τῆς λέξεως τὸν Ἰσοκράτην κατὰ τοσοῦτον, καθ' ὅσον ἐπειρᾶτο ν' ἀποφεύγῃ, ἂν μὴ μετὰ μικρολογίας, ἀλλ' ὅμως ἐπιμελῶς τὴν χασμῳδίαν ἐκλέγων τὰς λέξεις καὶ μεταβάλλων τὴν συνήθη αὐτῶν θέσιν. Ὅλως δι' ἰδία

[1]) Τοῦτο ὑπαινίττεται ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ Κατὰ Τιμάρχου 25 καὶ ὁ Δημοσθ. ἐν τῷ περὶ τῆς Παραπρεσ. 255. Παράθ. Φιλοδήμου ῥητορ. 4, 16. καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ῥήτορος.

[2]) Ἴδε τὴν εἰκόνα ἐν τῷ παρατιθεμένῳ ἐν τέλει τοῦ β'. τόμου πίνακι καὶ τὴν ἐν τῇ ἐν Μονάχῳ γλυπτοθήκῃ προτομὴν ἀριθ. 149. Παράθ. H. Schröder Abbildungen des Demosthenes, Braunschweig 1852 καὶ Michaelis ἐν τῷ Schäfers Demosthenes 1887 τομ. III, 165.

[3]) Πλούτ. ἐν β. Δημ. 8. Ὁ Λιβάνιος ἐν βίῳ Δημοσθένους 4 λέγει· «Πυθέας σκώπτων ἔφη τοὺς λόγους τοῦ Δημοθένους λύχνων ἀπόζειν». Ὡσαύτως καὶ ὁ Πλούτ. ἐν β. Δημοσθ. 8.

[4]) Schäfer III, 68 κ. ἑξ. καὶ Reich ἔνθ' ἀνωτέρω.

αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀποστροφή, ἣν ἠσθάνετο πρὸς τὴν πυκνὴν συσσώρευσιν βραχειῶν συλλαβῶν, διότι ἡ τοιαύτη συσσώρευσις ἐφαίνετο ἐξασθενοῦσα τὸν λόγον [1]). Δραστικωτάτη δ' εἶναι παρ' αὐτῷ ἰδίως ἡ ῥητορικὴ τέχνη τῆς τάξεως τῶν λέξεων καὶ ἡ οὐχὶ μὲν δαψιλής, ἀλλ' ὅμως ἀσμένως ἐπιζητουμένη διακόσμησις τῶν λόγων διὰ σχημάτων, ὧν τινα, ὡς τὴν κλίμακα, αὐτὸς πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὸν τρόπον τῆς λέξεως [2]). Οὕτω δ' οἱ λόγοι τοῦ Δημοσθένους συνενοῦσι κάλλιστα τό τε πῦρ καὶ τὸ σθένος, ἅπερ ἐγέννα ἡ θέρμη τοῦ τῶν λόγων ἀγῶνος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ λεκτικοῦ, ἣν προσεποίει εἰς τὴν πρώτην ἔκχυσιν τοῦ λόγου ἡ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ ῥίνησις [3]).

Ἵνα δὲ διασαφήσωμεν τὰ εἰρημένα διὰ παραδειγμάτων, λαμβάνομεν τυχαίως χωρία τινὰ ἐκ τοῦ γ΄. πρὸς Φίλιππον λόγου. Ἐν τῇ § 13 ἀναγιγνώσκομεν ταῦτα· «εἶτ' οἴεσθ' αὐτόν, οἳ ἐποίησαν μὲν οὐδὲν ἂν κακόν, μὴ παθεῖν δ' ἐφυλάξαντ' ἂν ἴσως, τούτους μὲν ἐξαπατᾶν αἱρεῖσθαι μᾶλλον ἢ προλέγοντα βιάζεσθαι, ὑμῖν δ' ἐκ προῤῥήσεως πολεμήσειν, καὶ ταῦθ' ἕως ἂν ἑκόντως ἐξαπατᾶσθε;» Ἔχομεν ἐνταῦθα ὑποθετικὴν σχέσιν τῶν προτάσεων, ἣν ὅμως δὲν ἐκφέρει ὁ ῥήτωρ ἐν τῇ ἀνιαρᾷ μορφῇ τῆς λογικῆς δι' ὑποθέσεως καὶ ἀποδόσεως (ἐὰν.... τότε), ἀλλ' ἐν σθεναρᾷ παρατάξει τῶν ἀντιθέσεων καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ἁπλῇ μορφῇ τῆς ἀποφάνσεως, ἀλλ' ἐν

[1]) Ὁ σπουδαῖος οὗτος νόμος ἀνεγνωρίσθη κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Blass, III, 100. Ἐκ τοῦ νόμου δὲ τούτου ὁρμώμενοι δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν μεταξὺ ἄλλων, διὰ τί ἐν τῷ λόγῳ πρὸς Σπονδίαν, ὃ ἐν τῷ χωρίῳ «διέθετο ὅρους ἐπιστήσατο μετεχειρίσθη ὁ ῥήτωρ τὸν πληθυντικὸν ὅρους, ἐν ᾧ περὶ ἑνὸς ὅρου πρόκειται. Ῥυθμικὰς ἀναλύσεις ἐκ τοῦ πρώτου πρὸς Φίλιππον λόγου παρέχει ὁ Norden, Die antike Kunstprosa 911 κ. ἑξ. χωρίζων τὰ κῶλα κατὰ τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ πολλαχοῦ κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ κρίσιν.

[2]) Straub, De tropis et figuris quae inveniuntur in orationibus Demosthenis et Ciceronis, Programm Aschaffenburg 1883.

[3]) Ὁ Quint. Inst. or. X, I, 76 λέγει· oratorum longe princeps Demosthenes ac paene lex orandi fuit; tanta vis in eo, tam densa omnia, ita quibusdam nervis intenta sunt, tam nihil otiosum, is dicendi modus, ut nec quod desit in eo nec quod redundet invenias. Παραβολὴν πρὸς τὸν Κικέρωνα ἴδε παρὰ Λογγίνῳ, Περὶ ὕψους, 12, 4. [σελ. 261 τόμ. ά. ἐκδ. Spengel].

τόνως προκαλῶν τὴν ἰδίαν κρίσιν τῶν ἀκροατῶν (οἴεσθε αὐτὸν... πολεμήσειν;). Ἐτέθησαν δ' αἱ λέξεις οὕτως, ὥστε δὲν προηγεῖται τῆς ἀναφορικῆς προτάσεως ἄχρους τις ἀντωνυμία, ἀλλὰ τὸ ἀναφορικὸν οἱ ἐπαναλαμβάνεται διὰ τοῦ δραστικοῦ δεικτικοῦ τούτους καὶ πρὸς τούτοις αἱ ἀντιταττόμεναι ἀντωνυμίαι τούτους καὶ ὑμῖν τίθενται ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν προτάσεων καὶ τὰ ἀντίθετα ἐξαπατᾶν καὶ βιάζεσθαι περιλαμβάνουσιν ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν τὰ δευτέρου λόγου ἄξια αἱρεῖσθαι... προλέγοντα. Προσέτι δ', ἵνα ἐξενέγκῃ μετὰ μείζονος ἐντάσεως τὴν ἀμφιβολίαν, ἂν αἱ μικραὶ πόλεις θὰ θελήσωσι καθ' ὅλου νὰ ἀμυνθῶσιν, ἀποφεύγει τὴν συνήθη τάξιν τῶν λέξεων ἴσως ἂν ἐφυλάξαντο καὶ τάττει μετ' ἐμφάσεως τὸ ἴσως εἰς τὸ τέλος. Ἵνα δ' ἀποφύγῃ τέλος τὴν δυσάρεστον χασμῳδίαν αἱρεῖθαι ἢ προλέγοντα, παρεμβάλλει τὸ περιττόν, ἢ τοὐλάχιστον οὐχὶ ἀναγκαῖον μᾶλλον εἰς τὸ μεταξὺ τῶν χασκόντων φωνηέντων.

Ὁμοία τις σχέσις ἁπαντᾷ ἐν § 17. Ἐνταῦθα λέγονται ταῦτα· «ὁ γὰρ οἷς ἂν ἐγὼ ληφθείην, ταῦτα πράττων καὶ κατασκευαζόμενος, οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ, κἂν μήπω βάλλῃ μηδὲ τοξεύῃ». Καὶ ἐνταῦθα τίθενται δὶς μετ' ἐνεργείας τὰ δεικτικὰ ταῦτα καὶ οὗτος μετὰ τὴν ἀναφορικὴν πρότασιν, ἀλλὰ πρὸς ἔκφρασιν τῆς λογικῆς σχέσεως ἐξελέχθη ἄλλη τις μορφή, διότι ἡ αὐτὴ μορφή, ὅσον ἐπιτυχὴς καὶ ἂν εἶναι, θὰ ἐγίνετο πολλάκις ἐπαναλαμβανομένη πρόξενος κόρου. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα δὲν ἐτέθη τὸ ἄτονον εἰ—ἐὰν, ἀλλ' ἀμέσως ὑποδεικνύεται ὁ πολέμιος ὁ τὰ πάντα προπαρασκευάζων πρὸς ἐξαπάτησιν τῆς πόλεως (ὁ... οὗτος.., ἐμοί). Ἔπειτα δὲν ἐκφέρεται εἰκῇ ἁπλῇ πίστις, ἀλλ' ὡρισμένον κατηγόρημα (πολεμεῖ). Ἀξία παρατηρήσεως εἶναι πρὸς τούτοις ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἡ διαφορὰ τῶν ἐν τέλει προτάσεων οὗτος ἐμοὶ πολεμεῖ καὶ μηδὲ τοξεύῃ. Ἐν τῇ πρώτῃ δῆλα δὴ δὲν ἀποφεύγει ὁ Δημοσθένης, ἐν οὗ τοῖς λόγοις οἱ ἀρχαῖοι καὶ πρὸ πάντων ὁ ῥήτωρ Διονύσιος εὕρισκον ῥυθμόν τινα, τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ πρῶτον ἥμισυ ἑξαμέτρου, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ προτάσει προβάλλει ζωηρὰν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἀθηναίων τὴν εἰκόνα τοῦ φοβεροῦ κινδύνου διὰ τοῦ βάρους τῶν πυκνῶν μακρῶν συλλαβῶν καί, ὡς ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ Περὶ τοῦ στεφάνου λόγου «πρῶτον μέν,

ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῖς θεοῖς εὔχομαι πᾶσι καὶ πάσαις», καταλύει ἐν ταὐτῷ τὴν πρότασιν ἐν ἐμβριθεῖ ῥυθμῷ.

Ἄξια δὲ λόγου εἶναι τὰ ἱκανῶς πολλὰ χωρία τοῦ λόγου, ἅτινα ἐν διπλῇ μορφῇ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς, ἤτοι ὡς ὁ Δημοσθένης ἔγραψεν αὐτὰ καὶ ὡς οἱ μετὰ τὸν Δημοσθένην διεσκεύασαν, διότι ἐξ αὐτῶν δυνάμεθα νὰ διδαχθῶμεν ὡς μάλιστα τὴν μεγάλην διαφορὰν τοῦ ἄδροῦ καὶ ἐμβριθοῦς χαρακτῆρος τῆς λέξεως τοῦ γνησίου Δημοσθένους συγκρινομένης πρὸς τὴν ἄτονον πλατύτητα τῶν μιμητῶν αὐτοῦ. Καὶ θὰ προεκρίνομεν μὲν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ἐν § 46 χωρίον, ἐν ᾧ ὁ μεταγενέστερος ἐκδότης οὐδόλως κατανοήσας τὴν συνεπτυγμένην γλῶσσαν τοῦ παλαιοῦ ῥήτορος ἐπέχεε μακρὸν καὶ ἀραιὸν ζωμὸν ὑπεράνω τῆς παλαιᾶς πυκνῆς διὰ τεκμηρίων ἀποδείξεως. Ἀλλὰ τοῦτο θὰ εἶχεν ἀνάγκην πολλῶν ἐξηγήσεων. Ἐκ τούτου μνημονεύομεν ἁπλοῦν τι σύντομον χωρίον. Ἐν τῇ § 25 ὁ Δημοσθένης μετὰ τὰ «πάνθ' ὅσ' ἐξημάρτηται Λακεδαιμονίοις. ἐλάττον' ἐστίν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὧν Φίλιππος ἐντρισὶ καὶ δέκ' οὐχ ὅλοις ἔτεσιν, οἷς ἐπιπολάζει, ἠδίκηκε τοὺς Ἕλληνας, μᾶλλον δ' οὐδὲ πέμπτον μέρος τούτων ἐκεῖνα», ἐπιφέρει ἀμέσως τὰ ἁμαρτήματα τοῦ Φιλίππου διὰ τῶν «Ὄλυνθον μὲν δὴ καὶ Μεθώνην καὶ Ἀπολλωνίαν κτλ.» Τί δὲ ποιεῖ ὁ μιμητὴς καὶ τί θὰ ἐποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ἐπίγονοι ἐν ὁμοίᾳ περιπτώσει; Τὸ μὲν πέμπτον ἀντικαθιστᾷ διὰ τοῦ ἄχρου «πολλοστόν», εἶτα δὲ παρεμβάλλει εἰς τὸ μεταξὺ τῆς ἀποτόμως διακοπτομένης προτάσεως καὶ τῆς ῥαγδαίως ἐπιφερομένης διὰ τεκμηρίων ἀποδείξεως τὴν ἀνιαρὰν πρότασιν «καὶ τοῦτο ἐκ βραχέος λόγου ῥᾴδιον δεῖξαι». Καὶ ἠδυνάμεθα μὲν νὰ παρατάξωμεν πρὸς κατάδειξιν τῆς νευρώδους δυνάμεως τοῦ Δημοσθένους πολλὰ χωρία, ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα παραδείγματα φαίνονται ἡμῖν ἐπαρκῆ.

283. Χαρακτὴρ τοῦ Δημοσθένους. Ἐν τῷ ὕψει τοῦ ἤθους καὶ τῆς ῥητορικῆς τέχνης κεῖται ἡ μεγάλη ἀξία, ἣν ἀπένειμαν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους οἱ τῆς ῥητορικῆς ἔμπειροι πάντων τῶν χρόνων. Αἱ ἀρεταὶ ὅ' αὗται θὰ παρέμενον καὶ ἂν αὐτὸς ἐν τῷ βίῳ ἦτο θηλυδρίας καὶ δειλός. Ἀλλ' αἱ μομφαί,

αἵτινες ἐξετοξεύθησαν κατ' αὐτοῦ ὡς θηλυδρίου καὶ λιποτάκτου καὶ δειλοῦ [1]), προῆλθον βεβαίως ἐκ τοῦ μίσους καὶ τοῦ φθόνου τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀντιπάλων. Διότι, ἂν ἀληθῶς, ὡς ὀνειδίζει αὐτὸν ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντος (3) 152 καὶ ὡς ὁ Πλούταρχος (6. Δημ. 20) εὔπιστος φαινόμενος διηγεῖται, ἔλιπε τὴν τάξιν ἐν Χαιρωνείᾳ καὶ ἀπέδρα ῥίψας καὶ τὴν ἀσπίδα, δὲν θὰ ἠξίουν βεβαίως οἱ πολῖται αὐτὸν τῆς τιμῆς νὰ ἐγκωμιάσῃ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πεσόντας [2]). Ὡσαύτως δ', ὅτι δὲν ἦτο ἀκόλαστός τις, ὅστις ἐν ἀσελγείᾳ καὶ ἀκολασίᾳ κατηνάλωσε τὰς σωματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἀποδεικνύει ἡ σταθερὰ καὶ ἐπίμονος ἐνέργεια, μεθ' ἧς δι' ὅλου τοῦ βίου ὑπερεμάχει τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἰδανικῶν. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ παρώνυμον Βάταλος, ὅπερ κατὰ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν ἀπένειμάν τινες εἰς αὐτὸν ἴσως δι' ἐξωτερικόν τι σωματικὸν ἐλάττωμα, διὰ τὸν ψελλισμὸν ἢ τὸ ἄβρὸν βάδισμα, δὲν δύναται ν' ἀποδείξῃ τὸ ἐναντίον [3]). Ὅτι δ' ἑπτὰ ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον τῆς μιᾶς καὶ μόνης θυγατρὸς [4]) λαβὼν τὴν ἀγγελίαν τοῦ θανάτου τοῦ Φιλίππου ἐστεφανώθη καὶ λευκὴν ἐσθῆτα ἐφόρεσε, τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν μετὰ τοῦ Αἰσχίνου [5]) ὡς ὠμότητα καὶ ἀναισθησίαν, ἀλλ' ὡς ἐκδήλωσιν τῆς μεγάλης ἐκείνης φιλοπατρίας, εἰς ἣν ὤφειλον κατὰ τὴν γνώμην τῶν παλαιῶν νὰ ὑποχωρήσωσι πάντα τὰ ἄλλα αἰσθήματα καὶ καθήκοντα τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Τὴν δ' ἀδωροδοκίαν αὐτοῦ ἐμαρτύρησεν αὐτὸς ὁ ἄσπονδος αὐτοῦ ἐχθρὸς Φίλιππος, ὃς πρὸς τοὺς ὀνειδίζοντάς ποτε καὶ ὑβρίζοντας τὸν Ἀθηναῖον ῥήτορα συμβούλους εἶπε· «δίκαιος

[1]) Καὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς ἐχλευάσθη διὰ τοῦτο ὁ Δημοσθένης ὑπὸ τοῦ Τιμοκλέους. Ἴδε ἀπόσπ. 4 καὶ 12 ἐκδ. Kock.

[2]) Τούτου τὴν σημασίαν ἐξῆρε δεόντως ὁ Reiske. Ὅτι δὲ πρὸ τούτου οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ εἶχον ἐν νῷ νὰ γράψωσι γραφὴν λιποταξίου κατ' αὐτοῦ, λέγει αὐτὸς ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Μειδίου 103 μετ' ἀγανακτήσεως.

[3]) Περὶ δὲ τῶν ἀναποδείκτων παρ' Ἀθην. XIII, 592 e καὶ Διογ. τῷ Λαερτίῳ VI, 34 καὶ ἄλλοις διαβολῶν, ὅτι ἔζη μεθ' ἑταιρῶν καὶ μειρακίων, ἴδε Schäfer III, 360.

[4]) Πλὴν τῆς θυγατρὸς εἶχε καὶ δύο υἱοὺς ἐκ τῆς αὐτῆς μητρός, οἵτινες καὶ ἐπέζησαν. Ἴδε καὶ Πλουτ. 847 c [τόμ. έ. σελ. 187 ἐκδ. Βερν].

[5]) Αἰσχ. Κατὰ Κτησιφῶντος 77.

Ηβονγμενή Μειηκοβα

ὁ Δημοσθένης παῤῥησίας τυγχάνειν· μόνος γε τῶν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος δημαγωγῶν οὐδαμοῦ ἀπολογισμοῖς ἐγγέγραπται τῶν ἐμῶν ἀναλωμάτων [1])». Ἐκ τούτου δὲ καὶ οἱ πολῖται τεσσαράκοντα καὶ δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὅτε τὰ σφοδρὰ κομματικὰ πάθη διεδέχθη ἡ ἤρεμος περὶ τῶν πραγμάτων καὶ προσώπων κρίσις, ὁμολογοῦντες εὐγνωμόνως τὸ φιλόπατρι φρόνημα καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν πρόθυμον διάθεσιν, ἣν πάντοτε ἐπέδειξεν ἑκουσίως μὲν ἀναλαμβάνων διαφόρους λειτουργίας, ἐξαγοράζων δὲ τοὺς αἰχμαλώτους, παρέχων δὲ παντοῖα βοηθήματα εἰς τοὺς ἀπόρους πολίτας, ἀνέστησαν χαλκῆν εἰκόνα [2]) καὶ ἐπέγραψαν τὸ θρυλούμενον ἐκεῖνο ἐπίγραμμα εἰς τὴν βάσιν·

εἴπερ ἴσην ῥώμην, γνώμῃ, Δημοσθένες, εἶχες
οὔποτ' ἂν Ἑλλήνων ἦρξεν Ἄρης Μακεδών».

284. Ἔργα τοῦ Δημοσθένους. Ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Δημοσθένους περιῆλθονεἰς ἡμᾶς 61 μὲν λόγοι, ἢ ὀρθότερον 60, ἂν ἀποῤῥίψωμεν τὴν πρὸς τὸν Φίλιππον ἐπιστολήν, πρὸς δὲ τούτοις καὶ συλλογή τις προοιμίων καὶ ἓξ ἐπιστολαί, αἵτινες πλὴν τῆς πέμπτης ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ ἐξορίᾳ πρὸς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων. Καὶ περὶ μὲν τῆς γνησιότητος τῶν ἐπιστολῶν διαμφισβητεῖται, ἂν καὶ δὲν ὁμολογεῖται ἔτι ὑπὸ πάντων, ὅτι δικαίως τίθεται ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ γνησιότης ἁπασῶν [3]). Τῶν δὲ προοιμίων τὰ πλεῖστα μὲν ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ προοίμια

[1]) Λουκιανοῦ, Δημοσθ. Ἐγκώμιον 33. [τόμ. 3 σελ. 377].

[2]) Πλούτ. ἐν 6. Δημοσθ. 30. Ζωσίμου 6. Δημοσθ. σελ. 302. Τὸ ψήφισμα κατὰ λέξιν παρὰ Πλουτ. 850 [τόμ. έ. σελ. 196 ἐκδ. Βερν.]. Ἐξ ἐκείνης τῆς εἰκόνος ἴσως προέρχονται ὁ ἐκ μαρμάρου ἀνδριὰς ἐν τῷ Βατικανῷ, ἡ χαλκῆ προτομὴ ἡ ἐν Ἐρκουλάνῳ καὶ ἡ ἐκ μαρμάρου κεφαλὴ ἐν τῇ ἐν Μονάχῳ Γλυπτοθήκῃ.

[3]) Ὁ Blass, III, 383 κ. έ. καὶ ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 115, 541 κ. έ. ἀντιστρατεύεται κατὰ τῆς ὁλοσχεροῦς ἀποῤῥίψεως τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἀποδίδει μάλιστα τὰς δύο ἐκτενεῖς, τὴν 2αν καὶ 3ην, εἰς τὸν Δημοσθένην. Κατὰ τῆς γνησιότητος κηρύττεται ὁ Alb. Neupert, De demosthenicarum quae feruntur epistolarum fide et auctoritate, Lips. Diss. 1885. Παράδ. Susemihl, Alex. Liter. II, 581 κ. έ. Ὁ δὲ Quintil. X, 1, 107 κηρύττει διαῤῥήδην, ὅτι γνήσιαι εἶναι αἱ ἐπιστολαί.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

γνησίων λόγων, ἄλλα δ' εἶναι σχολικὰ προγυμνάσματα, ἅτινα δὲν ἐγράφησαν βεβαίως ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' εἶναι ἔργα τῶν μαθητῶν ἢ τῶν θιασωτῶν αὐτοῦ [1]). Τῶν δὲ λόγων περιεσώθησαν πάντες σχεδὸν οἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡς γνήσιοι ὁμολογούμενοι. Ἀλλ' ὁ Πλούταρχος ἀναβιβάζει εἰς 65 τοὺς γνησίους λόγους [2]· ὥστε κατὰ τὴν μαρτυρίαν ταύτην στερούμεθα τεσσάρων, οἵτινες πιθανὸν εἶναι, ὅτι ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων κριτικῶν ὡς νόθοι, ὡς καὶ ὁ βεβαίως νόθος περὶ τοῦ μὴ ἐκδοῦναι Ἅρπαλον [3]). Ἀλλὰ καὶ τῶν περισωθέντων λόγων πολλοὶ ἀπερρίφθησαν μετὰ μείζονος ἢ ἐλάσσονος πιθανότητος ὑπό τε τῶν νεωτέρων κριτικῶν καὶ ἐν μέρει καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων.

Διαιροῦνται δ' οἱ λόγοι εἰς εἴκοσι καὶ ἑπτὰ δημοσίους καὶ τριάκοντα καὶ τέσσαρας ἰδιωτικοὺς καὶ πρὸς τὴν διαίρεσιν ταύτην συμβαδίζει καὶ ἡ εἰς δικανικούς, συμβουλευτικοὺς καὶ ἐπιδεικτικοὺς διαίρεσις. Καὶ τῶν μὲν ἐπιδεικτικῶν ὁ Ἐπιτάφιος καὶ ὁ Ἐρωτικὸς εἶναι βεβαίως νόθοι καὶ δὴ δυσκόλως κατανοοῦμεν, πῶς ὁ τελευταῖος, ἐγκώμιόν τι τοῦ καλοῦ καὶ χαριεστάτου Ἐπικράτους, πλανηθεὶς κατήντησεν εἰς τοὺς λόγους ἑνὸς Δημοσθένους. Περὶ δὲ τῶν δημοσίων λόγων, τῶν τε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἀπαγγελθέντων, τῶν δημηγοριῶν, καὶ τῶν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, ἐπραγματεύθημεν ἤδη ἐν τῷ βίῳ τοῦ ῥήτορος. Ἐν αὐτοῖς δ' εὑρίσκονται καὶ δύο πρὸς Ἀριστογείτονα, XXV καὶ XXVI, οἵτινες σχεδὸν ὑπὸ πάντων θεωροῦνται ὡς νόθοι [4]). Παραδίδονται δ' ὡς δευτερολογίαι λεχθεῖσαι, ὅτε ἐπὶ

[1]) Ὁ Swoboda, De Demosth. quae feruntur proemiis, Viudob. 1887 ἀρνεῖται μέν, ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸν Δημοσθένην, ἰσχυρίζεται ὅμως, ὅτι ἐγράφησαν εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Παράδ. P. Uhle, De proemiorum collectionis quae Demosthenis nomine fertur origine.

[2]) Ἡ ὑπὸ τοῦ Studemund ἐν Hermes II, 43 δημοσιευθεῖσα ἀναγραφὴ περιέχει 71 λόγους.

[3]) Ἀμφίβολον εἶναι, ἂν ὁ ὑπὲρ τῆς μὴ παραδόσεως τῶν ῥητόρων λόγος, ὁ ὑπὲρ τῶν ῥητόρων, ἀληθῶς ὑφίστατο. Ἴδε Blass, III, 59. Περὶ ἰδιωτικῶν λόγων ἀπολεσθέντων ἴδε Schäfer, III, 2, 316.

[4]) Περὶ τοῦ ἐπιταφίου ἐπὶ τοῖς πεσοῦσιν ἐν Χαιρωνείᾳ ἴδε ἀνωτέρω § 280.

Ἀλεξάνδρου ὁ Λυκοῦργος ἐδίωξε τοὺς κριθέντας ἀτιμίας δημαγωγούς. Καὶ ὁ μὲν Διονύσιος ἐν τῇ περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος συγγραφῇ (§ 57) ὑγιῶς κρίνων ὡμολόγησεν, ὅτι νόθοι εἶναι ἀμφότεροι οἱ λόγοι οὗτοι. Ἂν δέ τινες, ὡς ὁ Πλίνιος ἐν ἐπιστολῶν IX, 26 καὶ ὁ Λογγῖνος ἐν τῷ περὶ ὕψους 27 καὶ ὁ Φώτιος ἐν σελ. 491 α 29, ὑπερμαχοῦσι τῆς γνησιότητος τοῦ πρώτου λόγου, βεβαίως παρήχθησαν ὑπὸ τῶν ἀληθῶς ἐπαγωγῶν κοινῶν τόπων, καὶ δὴ πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν περὶ τῆς ἀξίας τῶν νόμων. Ἥττονος δὲ λόγου ἄξιοι εἶναι, ὡς εὐκατάληπτον, οἱ ἰδιωτικοὶ λόγοι, ἐξ ὧν ἄξιοι μάλιστα ἀναγνώσεως εἶναι ὁ κατὰ Κόνωνος (LIV) καὶ ὁ ὑπὲρ Φορμίωνος (XXXVI) ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους.

Ὁ δὲ νόθος λόγος Κατὰ Νεαίρας, ἐπιτρίπτου τινὸς ἑταίρας, εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξιος ὡς παρέχων εἰκόνα τινὰ τῶν ἠθῶν τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀνήκει δ' εἰς τοὺς λόγους τοὺς προερχομένους ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ οἴκου τοῦ Ἀπολλοδώρου καὶ στρέφεται κατὰ τοῦ Στεφάνου, ἐχθροῦ τινος τοῦ οἴκου τοῦ Ἀπολλοδώρου, ὃς συνοικήσας μετὰ τῆς ἐπιτρίπτου ἐκείνης ἑταίρας ἔλεγε ψευδόμενος, ὅτι νόμιμα ἦσαν τὰ ἐξ ἐκείνης γεννηθέντα τέκνα καὶ Ἀθηναῖοι πολῖται.

Δυσχερὴς δ' εἶναι ἡ λύσις τοῦ περὶ τῆς γνησιότητος τῶν ἰδιωτικῶν λόγων ζητήματος, διότι ὁ μὲν Δημοσθένης αὐτὸς οὐδεμίαν ἀφορμὴν εἶχε πρὸς δημοσίευσιν αὐτῶν, πιθανῶς δὲ συνελέχθησαν καὶ ἐξεδόθησαν πάντες, πλὴν τῶν πέντε ἐπιτροπικῶν[2]), μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ῥήτορος ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐκδοτῶν τῶν ἔργων αὐτοῦ

[1]) Τοὺς περὶ νοθείας τοῦ πρώτου λόγου λόγους, ἐκ τῶν πραγμάτων μάλιστα εἰλημμένους, πειρᾶται νὰ ἀποδείξῃ ἀσθενεῖς καὶ διὰ διορθώσεων νὰ ἄρῃ ὁ Weil ἐν Revue de Philologie 1882 σελ. 1-21 καὶ ἐν Mélanges Renier σελ. 17 κ. ἑ. Τἀναντία ἰσχυρίζεται ὁ J. H. Lipsius, Über die Unechtheit der ersten Rede gegen Aristogeiton ἐν Leipz. Studien VI, 317-331. R. Wagner, De priore quae Demosthenis fertur adversus Aristogitonem oratione, Rost., Dissert. 1883.

[2]) Εἶναι οἱ πέντε ἐκεῖνοι (XXVII-XXXI), οἵτινες ἴσως ὡς περὶ ἰδίων ὑποθέσεων πραγματευόμενοι ἐξεδόθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους. Τοῦ τρίτου ἐν τούτοις τῶν λόγων τούτων ἡ γνησιότης ἀμφιβάλλεται ὑπό τινων. Ἴδε ἐκ τοῦ ἐναντίου Reichenberger, Demosthenis tertiam contra Aphobum orationem esse genuinam, Würzburg 1881.

ληφθέντες ἐκ τῶν ἀρχείων τῶν οἴκων ἐκείνων, ὧν χάριν καὶ ἐγράφησαν. Ἀλλ' ἐν τούτῳ ἴσως συνέβη καὶ τοῦτο, ὅπερ καὶ εὔκολον ἦτο, ὅτι οἱ κάτοχοι τῶν λόγων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ οἶκος τοῦ Ἀπολλοδώρου [1]), παρέδοσαν εἰς τοὺς ἐκδότας καί τινας λόγους, οὓς ἄλλοι ῥήτορες ἔγραψαν ἐπὶ μισθῷ χάριν τῶν ὑποθέσεων αὐτῶν. Οὕτω τινὲς τῶν ἰδιωτικῶν λόγων, ὡς ὁ πρὸς Κάλλιπον (LII), ὁ πρὸς Νικόστρατον (LIII), ὁ πρὸς Τιμόθεον (XLIX) δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους καὶ τούτου ἔτι ἕνεκα, διότι βεβαίως ἐγράφησαν, ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ Δημοσθένης νεαρώτατος ἦτο, ἢ ἄλλοι ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὡς ὁ κατὰ Ὀλυμπιοδώρου (XLVIII), ὁ κατὰ Διονυσοδώρου (LVI), ὁ κατὰ Θεοκρίνου (LVIII) καὶ ὁ (LIX) κατὰ Νεαίρας) ἐγράφησαν, ἐν ᾧ χρόνῳ σύμπασα ἡ προσοχὴ αὐτοῦ ἦτο τετραμμένη εἰς τὰ πολιτικά. Ἕν τινι δ' Ἐνδείξει κατὰ Θεοκρίνου, ἥτις εἶναι χαρακτηριστικὴ τῆς πολιτικῆς στάσεως τοῦ Δημοσθένους ἐπετιμᾶτο αὐτὸς οὗτος σφοδρῶς ὡς ἐν § 58 καὶ 42. Ἄλλοι δὲ πάλιν νοθεύονται ἐκ γλωσσικῶν καὶ λεκτικῶν λόγων [2]), ὥστε ὁ μὲν Βλάσσιος τελευτῶν πλὴν τῶν ἐπιτροπικῶν, κατὰ Ἀφόβου Α (XXVII), κατὰ Ἀφόβου Β (XXVIII), πρὸς Ἄφοβον (XXIX), πρὸς Ὀνήτορα Α (XXX), πρὸς Ὀνήτορα Β (XXXI), δέκα μόνον ἔτι ἰδιωτικοὺς λόγους ὡς γνησίους ὁμολογεῖ τὸν ὑπὲρ Φορμίωνος

[1]) Οἱ ὑπὲρ τοῦ Ἀπολλοδώρου λόγοι εἶναι 8 (XLV, XLVI, XLVII, XLIX, L, LII, LIII, LIX), ὧν μόνον τὸν (XLV) κατὰ Στεφάνου Α ἀναγνωρίζει ὡς γνήσιον ὁ Blass. Ἴδε Sigg, Der Verfasser der neun angeblich von Demosthenes für Apollodor geschriebenen Reden ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. Supplementsb. VI, 397 κ. ἑξ. Τῆς γνησιότητος τοῦ Α κατὰ Στεφάνου λόγου ὑπερμαχεῖ μετ' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων ὁ Hüttner, Demosthenis oratio in Stephanum prior num vera sit inquiritur, Programm Ansbach 1895.

[2]) Ἐν τῷ κατὰ Εὐέργου λόγῳ (XLVII) οἱ τελικοὶ λόγοι ἐκφέρονται πάντοτε διὰ τοῦ συνδέσμου ἵνα, οὐδέποτε δὲ διὰ τοῦ ὅπως. Ἄλλα γλωσσικὰ σημεῖα ἴδε παρὰ Sittl, Griech. Litt. II, 223. Παράδ. Paul Uhle, Quaestiones de orationum Demostheni falso addictarum scriptoribus, part. 2, Lips. 1883 καὶ 1886. Τινὲς τῶν νόθων ἰδιωτικῶν λόγων ὁμοιάζουσι πρὸς ἀλλήλους ὡς πρὸς τὸ λεκτικόν, ὡς οἱ πρὸς Ἀπατούριον (XXXIII), πρὸς Φορμίωνα (XXXIV), κατὰ Διονυσοδώρου (LVI) καὶ οἱ πρὸς Μακάρτατον (XLIII), κατὰ Ὀλυμπιοδώρου (XLVIII), πρὸς Λάκριτον (XXXV). Κατὰ τῆς γνησιότητος τοῦ (XLVIII) λόγου κηρύττεται καὶ τοῦτο, ὅτι κατὰ τὴν σωζομένην στιχομετρίαν ἦτο γεγραμμένος ἐν διαφόρῳ, πολὺ μικροτέρῳ σχήματι.

(XXXVI), τὸν πρὸς Πανταίνετον (XXXVII), τὸν πρὸς Ναυσίμαχον (XXXVIII), τὸν πρὸς Βοιωτὸν περὶ τοῦ ὀνόματος (XXXIX), τὸν πρὸς Σπονδίαν (XLI) τὸν κατὰ Στεφάνου (XLV), τὸν περὶ τοῦ Στεφάνου τῆς τριηραρχίας (LI), τὸν κατὰ Κόννωνος (LIV), τὸν πρὸς Καλλικλέα (LV) καὶ τὸν πρὸς Εὐβουλίδην (LVII), ἄλλοι δὲ καὶ πολὺ ὀλιγωτέρους [1]).

285. Μελέται τῶν περὶ τὸν Δημοσθένην. Ἡ δόξα καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Δημοσθένους ἐπέζησαν μακρὸν χρόνον καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ. Καὶ μετὰ μὲν τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ ἐφιάλτου τοῦ ἐκ τῆς μακεδονικῆς ἀρχῆς ἀνετέθη μὲν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, ἐν τῇ ἀγορᾷ κατ' εἰσήγησιν τοῦ ἀδελφιδοῦ Δημοχάρους τῷ 280, ἐγράφη δὲ τιμητικὸν ψήφισμα ἀνομολογοῦν τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ [2]). Περὶ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον φαίνεται ἀκμάσασα ἐν Ἀθήναις σχολὴ ῥητορική, ἧς οἱ μαθηταὶ ἐπειρῶντο νὰ γράφωσιν ἐν τῷ πνεύματι καὶ νὰ μιμῶνται τὸ λεκτικὸν αὐτοῦ. Εἰς τὴν σχολὴν δὲ ταύτην ὀφείλεται ἡ συλλογὴ καὶ διάδοσις τῶν λόγων τοῦ διδασκάλου καὶ ἐξ αὐτῆς προῆλθον οἱ πλεῖστοι τῶν ὑποβολιμαίων λόγων καὶ ἴσως καὶ αἱ διασκευαὶ τῶν γνησίων [3]). Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ περιελήφθησαν μὲν τὰ ἔργα τοῦ Δημοσθένους ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ καὶ ἀνεγράφησαν ἐν τοῖς καταλόγοις ὑπὸ τοῦ Καλλιμάχου [4]), ἀλλ' ἴδιαι μελέται τῶν περὶ αὐτὸν δὲν ἐγένοντο, ὡς φαίνεται, αὐτόθι, ὡς οὐδὲ τῶν περὶ τοὺς ἄλλους πεζογράφους. Αἱ σπουδαῖαι δὲ μελέται ἄρχονται ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων καὶ ἀνά-

[1]) Χρονολογικὴν ἀναγραφὴν τῶν γνησίων καὶ νόθων λόγων εὑρίσκομεν παρὰ Schäfer III, 2, 316.

[2]) Τὰ κατὰ τὸ ψήφισμα ἐκεῖνο ἴδε παρὰ Πλουτ. 850 [τομ. Ε'. σελ. 196 ἐκδ. Βερν.]. Περὶ τῆς εἰκόνος τοῦ ῥήτορος [ἐν τῷ πρυτανείῳ], ἐν ᾗ παρίστατο περιεζωσμένος ἅμα τῷ ἱματίῳ καὶ ξίφος, ἴδε αὐτόθι σελ. 847 d [Ε', 188 ἐκδ. Βερν.].

[3]) Ἐν αὐτῇ βεβαίως ἐγράφη καὶ ὁ παλαιός, ἐξ οὗ καὶ ὁ Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς Ἀμμ. ἐπιστ. 4 καὶ 10 ἀντλεῖ, βίος, ἐν ᾧ ἀναγράφεται καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐγράφησαν οἱ διάφοροι λόγοι, κατὰ τοὺς ἄρχοντας βεβαίως τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἀτθίδων.

[4]) Περὶ τούτου ἴδε Rehdanz παρὰ Schäfer III, 2, 317 κ. ἑξῆς.

γονται εἰς τὰς δύο ῥήτορας Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσέα καὶ Καικίλιον τὸν ἐκ τῆς Καλῆς ἀκτῆς. Καὶ τοῦ μὲν πρώτου περιῆλθον εἰς ἡμᾶς αἱ περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος καὶ Ἐπιστολὴ πρὸς Ἄμμαιον πρώτη συγγραφαὶ σπουδαίως συντελοῦσαι εἰς τὴν αἰσθητικὴν κρίσιν καὶ εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐγράφησαν οἱ λόγοι. Ὁ δὲ λεξικογράφος Ἁρποκρατίων ἀναφέρει ὑπομνήματα τοῦ Διδύμου εἰς Δημοσθένην [1]). Κατὰ τὰς μετὰ ταῦτα δὲ δύο ἑκατονταετηρίδας, καθ' ἃς ὁ Δημοσθένης ἐκαλεῖτο ἁπλῶς ὁ ῥήτωρ, ἦλθον εἰς φῶς αἱ κατὰ μέρος ἐπὶ τοῦ Δημοσθένους στηριζόμεναι λεξικογραφικαὶ ἀναγραφαὶ τῶν Ἀττικιστῶν, αἱ εἰδικαὶ συγγραφαὶ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους, οἷα ἡ σωζομένη μονογραφία τοῦ Τιβερίου περὶ τῶν παρὰ Δημοσθένει σχημάτων [2]) καὶ τέλος αἱ ὑποθέσεις τῶν διαφόρων λόγων. Κατὰ τοὺς χρόνους δὲ τούτους ἐπῆλθεν εἰς τοὺς ἑρμηνευτὰς ἡ γνώμη νὰ πλάσωσι καὶ νὰ παρεμβάλωσιν εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς [3]), ἰδίως δ' εἰς τοὺς ὑπὸ πάντων ἀναγιγνωσκομένους τὸν περὶ τοῦ στεφάνου, περὶ τῆς παραπρεσβείας, τὸν κατὰ Μειδίου καὶ τὸν κατὰ Τιμοκράτους τὰ ἐπίσημα γράμματα, ὧν μόνον ἡ ἐπιγραφὴ ἐν αὐτοῖς ὑπεδηλοῦτο. Ἴσως δὲ παρωρμήθησαν εἰς τὰς νοθεύσεις ταύτας ἐκ τούτου, ὅτι εὗρον ἔν τισι τῶν ἰδωτικῶν λόγων, ὡς ἐν τοῖς κατὰ Νεαίρας [4]), πρὸς Λάκριτον, πρὸς Πανταίνετον, κατὰ Στε-

[1]) Ἁρποκρατίων σελ. 73, 5 ἐκδ. Bekker [ἐν λέξει Γαμηλίοις σελ. 77, 4 καὶ ἐν λ. ἐνθρύπτοις σελ. 114, 6 ἐκδ. Dindorf],

[2]) Rhet. graeci II, 59 - 82 ἐκδ. Spengel.

[3]) Ὁ W. Christ, Die Attikusausgabe des Demosth. 40 κ. ἑξ. ἀπέδειξεν, ὅτι τὰ ἐπίσημα ταῦτα γράμματα ἐν τοῖς μνημονευομένοις ἀνωτέρω λόγοις δὲν εὑρίσκοντο ἔτι ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἀττικοῦ καὶ ὅτι τὰ ἐν τῷ κατὰ Μειδίου οὐδ' εἰς αὐτὸν τὸν σχολιαστὴν ἦσαν ἔτι γνωστά, ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἐπλάσθησαν οὐχὶ πρὸ τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Wortmann, De decretis in Demosthenis Aeschinea, Marburg 1877 ἀποδεικνύει, ὅτι ταῦτα ἔχουσι τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας.

[4]) Τὰ ἐν τῷ λόγῳ κατὰ Νεαίρας, καὶ ἐν μέρει τὰ ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους καὶ κατὰ Τιμοκράτους γράμματα εὑρίσκοντο ἐν τῷ ἀρχετύπῳ χειρογράφῳ, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀριθμῶν τῶν στίχων. Περὶ τοῦ ἀξιοπίστου αὐτῶν ἴδε Riehemann, De littis instru-

НБ ОНУ імені І. Мечникова

φάνου καὶ πρὸς Μακάρτατον, ἐν τοῖς περὶ κλήρου, ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων παρεμβεβλημένα τοιαῦτα γράμματα. Διότι, ὅτι τὰ γράμματα τῶν δημοσίων ἐκείνων λόγων, ἅτινα ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπεπλάνων τοὺς κριτικούς, κατὰ μέγα μέρος ἐπλάσθησαν ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ὑπὸ τῶν γραμματικῶν, θεωρεῖται σήμερον βεβαιότατον μετὰ τὰς λαμπρὰς ἀποδείξεις τοῦ Δρόϋσεν [1]) καὶ μόνον περὶ τούτου νῦν ἔτι πρόκειται, ὁποῖα βοηθήματα ἔσχον, ἐξ ὁποίων πηγῶν ἠρύσθησαν οἱ νοθευταὶ ἐκεῖνοι, ἵνα πλάσωσι τὰ γράμματα ταῦτα. Ἐκ τῶν ἑρμηνευτικῶν δὲ συγγραφῶν τῶν ἀρχαίων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πλὴν τῶν ἑρμηνευτικῶν συγγραφῶν τῶν γραμμάτων ἐκείνων αἱ ὑποθέσεις τοῦ ῥήτορος Λιβανίου καὶ τὰ σχόλια Ζωσίμου τοῦ Ἀσκαλωνίτου καὶ τοῦ γραμματικοῦ Οὐλπιανοῦ, ἅτινα ἀνάγονται εἰς τὰ παλαιότερα σχόλια τοῦ Μενάνδρου καὶ Ζήνωνος [2]).

Τὰ χειρόγραφα τοῦ Δημοσθένους, ὡς ἔκ τινος ὑπογραφῆς διώρθωται ἐκ δύο Ἀττικανῶν ἐν τῇ Ἐπιστ. πρὸς Φιλ. ἐν τῷ Β καὶ F πιθανὸν φαίνεται, προέρχονται ἔκ τινος ἐκδόσεως, ἣν παρε-

mentis in Demosthenis quae fertur oratione adv. Neaeram, Lips. Dissert. 1886. Ἐξ ἐσωτερικῶν λόγων ἀποδεικνύει καὶ τὸ γνήσιον τῶν περὶ κλήρου νόμων τοῦ πρὸς Μακάρτατον λόγου ὁ Bürmann ἐν Rhein. Museum 32, 353 κ. ἑξ. ἀντιστρατευόμενος πρὸς τὸν Seeliger ἐν Rhein. Mus. 31, 176 κ. ἑξ. Τὰς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου διατριβὰς συνέλεξε καὶ ἐξήτασεν ὁ Drerup, Über die bei den attischen Rednern eingelegten Urkunden ἐν τοῖς Jahrb. für klass. Phil. Supplementsb 24 (1898) 223 - 365.

[1]) Droysen, Die Urkunden in Demosthenes Rede vom Kranz ἐν τῇ Zeitschrift für Alt. 1839 N. 68 κ. ἑξ. μετ' ἐπιμέτρου ἐν 1842 N. 2 - 4 (ἢ Kleine Schriften I, 95 κ. ἑξ.). Westermann, Untersuchungen über die in die attischen Reden eingelegten Urkunden ἐν ταῖς Abhandl. der sächs. Gesell. I, 1 κ. ἑξ. 1850. W. Christ, Die Attikusausgabe des Demosth. ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Akad. XVI (1882). R. Schöll Über attische Gesetzgebung ἐν τῷ Sitzungsber. der bayer. Akad. 1886 σελ. 87 - 139. Ἤδη δὲ πρὸ τοῦ Droysen παρεῖχον ἀπορίας καὶ πλείστας ἀποπείρας λύσεως προύκάλουν τὰ γράμματα τοῦ περὶ τοῦ στεφάνου λόγου καὶ πρὸ πάντων οἱ ψευδώνυμοι ἄρχοντες αὐτῶν. Περὶ τούτων ἱστορικήν τινα σύνοψιν παρέχει ὁ Drerup ἔνθ' ἀνωτέρω.

[2]) Περὶ τῶν πηγῶν τῶν σχολίων ἴδε Dindorf ἐν τῷ ἑβδόμῳ τόμῳ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ὀξφόρδης, Schunk, De scholiorum in Demosthenis orationibus fontibus, Koburger Programm 1879, Em. Wangrin, Quaestiones de scholiorum Demosthenicorum fontibus, Halle Dissert. 1883.

НБОУ имени Л.Г.Мелникова

σκεύασε τὸ ἐν Ῥώμῃ βιβλιοπωλεῖον τοῦ Ἀττικοῦ. Εἰς ταύτην, ὡς φαίνεται, ἀνάγονται καὶ αἱ στιχομετρίαι ἐν τοῖς χειρογράφοις Σ, Υ, Β, F, περὶ ὧν ἴδε Christ, Die Attikusausgabe des Demosth. ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Akad. 1882 μετὰ διορθωτικοῦ ἐπιμέτρου ὑπὸ Bürmann ἐν Hermes XXI, 34 καὶ Burger ἐν Hermes XXII, 650 καὶ Stichometrische Untersuchungen zu Demosthenes und Herodot, Dissert. Erlangen 1892. Ἕνεκα δὲ τῶν γενομένων διασκευῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῆς μεταγραφῆς ἐκ παπύρων εἰς περγαμηνὰς προῆλθον δύο κλάδοι χειρογράφων, ἅτινα ἰδίως ἐν τῷ τρίτῳ Φιλιππικῷ διακρίνονται ἐκ τοῦ συντομωτέρου καὶ μακροτέρου κειμένου. Τὸ κύριον χειρόγραφον τῆς παλαιοτέρας παραδόσεως εἶνε ὁ κῶδιξ Σ=Παρισ. 2934 ἐκ μεμβρ. τοῦ Χ. αἰῶνος (ἐν φωτοτυπικῇ ἀνατυπώσει ἐν Παρισ. 1893). Εἰς τὸν ἄλλον δὲ κλάδον ἀνήκουσιν ὁ κῶδ. F=Μαρκιανὸς 416 ἐκ μεμβράνης τοῦ XI αἰῶνος καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ ἀντιγραφεὶς Β=Μοναχ. (Βαυαρικὸς) 85 τοῦ XIII αἰῶνος, Α = Μοναχ. (Αὐγουσταῖος) 485 ἐκ μεμβρ. τοῦ XII αἰῶνος. Περὶ τῆς σχέσεως τῶν χειρογράφων ἴδε Usener ἐν τοῖς Nachricht. der Götting. Gesell. 1892 σελ. 188 κ. ἑξ. Lipsius, Zur Textkritik des Demosthenes ἐν τῷ Bericht der Sächs. Gesell. der Wissensch. 1893, ἔνθα γίνεται λόγος καὶ περὶ τῶν νεωστὶ εὑρεθέντων παπύρων. Bethe, Demosthenis scriptorum corpus ubi et qua aetate collectum editumque sit, Index lectionum Rostock 1897. Πάπυρος περιέχων τὰ Προοίμια εὑρέθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοῦ παλαιοῦ Ὀξυρύγχου ἐν Αἰγύπτῳ ὑπὸ Grenfell-Hunt 1896)7.

Σχόλια. Τὰ σχόλια εἰς 18 λόγους ὑπὸ Οὐλπιανοῦ καὶ Ζωσίμου, ῥητορικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐξεδόθησαν ἄριστα ὑπὸ Baiter—Sauppe, Orat. Att. II, 49—126. Κριτικὰ σημεῖα ἐν τῷ κατὰ Μειδίου ἰδίως εὑρισκόμενα ἀπέδειξεν ὁ W. Christ ἐν τῇ τοῦ Ἀττικοῦ ἐκδόσει 25 κ. ἑξ. καὶ ἐκ τοῦ Σ ὁ Weil ἐν Mélanges Graux σελ. 13—20. Ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Christ σελ 11 κ. ἑ. ἀπεδείχθησαν ἐκ τῶν χειρογράφων καὶ διαιρέσεις τῶν κώλων γενόμεναι ὑπὸ τῶν ῥητόρων Λαχάρους καὶ Κάστορος. Ἴδε Walz, Rhet. Graeci III, 721 κ. ἑξ. καὶ Studemund, Pseudo — Castoris excerpta rhetorica, Breslau

1888 σελ. 23. Νέα σχόλια ἔκ τινος ἐν Πάτμῳ εὑρισκομένου χειρογράφου ἐξέδωκεν ὁ Σακκελίων ἐν τῷ Bulletin de corresp. Hellénique 1877 σελ 1 16. Ἀποσπάσματα ἔκ τινος σπουδαίου εἰδικοῦ λεξικοῦ τοῦ λόγου κατὰ Ἀριστοκράτους ἐκ τῶν παπύρων τοῦ Fajjum ἐξέδωκεν ὁ Blass ἐν Hermes 17, 148 κ. ἑξ. Γλώσσας ἐκ τοῦ Μαρκιανοῦ κώδικος 433 ἐξέδωκεν ὁ Rabe ἐν Rhein. Mus. 49 (1894) 625 κ. ἑξ. Παλαιὰ μέν, ἀλλ' ἀνάξια λόγου σχόλια εἰς τὸν κατὰ Μειδίου περιέχει ὁ αὐτὸς πάπυρος, ἐν ᾧ εὑρίσκεται ἡ Ἀθηναίων πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἐκδόσεις· Editio princeps παρ' Ἄλδῳ 1504. Κυρία ἔκδ. μετὰ μεταφράσεως καὶ σημειώσεων ὑπὸ Hieron. Wolf, Basiliae 1549 πολλάκις ἐπαναληφθεῖσα· μετὰ σημειώσεων τοῦ Wolf, Taylor, Makland καὶ ἰδίων ἐξέδωκεν ὁ Reiske ἐν τοῖς Orat. graeci Lipsiae 1770· ἐπιδιωρθωμένη ὑπὸ Shäfer, Lips. 1821, εἰς 5. τόμ. — ex recens. G. Dindorfii μετὰ τῶν σημειώσεων τῶν προτέρων ἐκδοτῶν καὶ σχολίων. Oxon. 1846—1851 εἰς 9. τόμ. Ἐκδόσεις μετὰ κριτικῶν σημ. ὑπὸ Bekker (1824), ὑπὸ Sauppe (1843) ἐν τοῖς Oratores Attici. Demosth. rec. Dindorf editio IV curavit Blass ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner. Εἰδικαὶ ἐκδόσεις· Demosth. adv. Lept. cum comm. perp. ed. F. A. Wolf, Halle 1790· in Midiam ed. Buttmann, edit. V Berol. 1862. Demosth. Contiones, de coronna et de fals. legat. ed. Vömel, Lips. 1856 καὶ 1862. Weil, Les harangues 1873, Les plaidoyers politiques, Paris 1877 καὶ 1886 μετὰ κριτικῶν καὶ ἑρμην. σημειώσεων Demosth. de corona explic. Dissen, Gött. 1837· ed. Lipsius μετὰ κριτικῶν σημ. καὶ σχολίων Lips. 1876.

Λόγοι κατ' ἐκλογὴν μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Westermann — Müller — Rosenberg παρὰ τῷ Weidmann, ὑπὸ Rehdantz — Blass παρὰ Teubner, ὑπὸ Sörgel παρὰ τῷ Perthes.— Demosthenes Staatsreden nebst der Rede vom Kranz übersetzt mit Einl. und Anmerk. von Jacobs 2. ἔκδ. Leipz. 1833. (Ἡ πρώτη ἔκδοσις ἐξεδόθη τῷ 1805, ἵνα δοθῇ εἰς τοὺς ὑπὸ τῆς τυραννίας τοῦ Ναπολέοντος ἀπειλουμένους Γερμανοὺς νουθετική τις εἰκὼν ἐκ τῶν ἀρχαίων χρόνων). — Index Demosthenicus compos.

Preuss, Lips. 1892. — B. Kaiser, Quaestiones de elocutione Demosthenica, Dissert. philol. Hallenses τομ. XIII 1896.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέδοσαν ὁ Ἡροκλῆς Βασιάδης, Δημοσθ. Φιλιππικοὶ μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων, ἐν Κωνσταντ. 1848. Ν. Γ. Νικοκλῆς, Δημοσθ. Ὀλυνθ. Ἀθήνησι 1875. Ν. Γ. Νικοκλῆς, Δημοσθ. περὶ Εἰρήνης, περὶ τῶν ἐν Χερρονήσῳ, περὶ Ἀλλοννήσου, ἐν Ἀθ. 1877. Κοκκινάκης, Δημοσθ. Ὀλυνθ. ἐν Κωνσταντινουπ. 1870. Γαβρ. Σοφοκλέους, Δημ. περὶ τοῦ στεφάνου, ἐν Κωνσταντινουπόλει. Σημειώσεις εἰς τοὺς Δημοσθένους Ὀλυνθ., Φιλιππ. περὶ Στεφ. περὶ Παραπρεσβ. πρὸς Λεπτίνην, κατὰ Μειδίου καὶ εἰς τὸν κατὰ Κτησιφῶντος τοῦ Αἰσχίνου μετὰ προλεγομ. ἱστορικῶν ὑπὸ Ν. Βάμβα, ἐν Ἀθήναις 1849. Γρηγ. Γ. Παπαδοπούλου, λόγος περὶ Δημοσθένους καὶ τῆς εἰκονογραφίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν τῷ ἐθνικῷ Μουσείῳ (νῦν) ἀνεκδότου κεφαλῆς αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1853].

δ'. *Οἱ σύγχρονοι τοῦ Δημοσθένους.*

Λυκοῦργος [1]) ὁ Λυκόφρονος ἐκ τοῦ παλαιοῦ γένους τῶν [Ἐτεο]βουταδῶν ἐγένετο πολλῶν ἀγαθῶν πρόξενος εἰς τὴν πόλιν ὡς πολιτικὸς καὶ ἄξιος τῆς εὐγνωμοσύνης αὐτῆς διὰ τῆς συνετῆς καὶ δικαίας πολιτικῆς, ἧς ἐπροστάτει κατὰ τοὺς πονηροὺς ἐκείνους χρόνους, ὅτε αἱ Ἀθῆναι ἠπειλοῦντο ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς ὀξιᾶς διοικήσεως τῶν προσόδων τῆς πόλεως, ἃς ἐπ' ἀγαθῷ αὐτῆς διῴκει δώδεκα ὅλα ἔτη (338—326) κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπ' ἰδίᾳ εὐθύνῃ ὡς ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν, ὡς λέγομεν νῦν, ἤ, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον, ὁ ἐπὶ τῇ διοικήσει, εἶτα δὲ ὑπὸ τῷ ὀνόματι φίλων, [διότι ὁ νόμος ἀπηγόρευε νὰ διέπῃ τὰ δημόσια ὁ χειροτονηθεὶς ἐπ' αὐτὰ ἐπὶ πλέον τῶν πέντε ἐτῶν]. Δὲν φαίνεται δ' ἐπιζήσας μακρὸν μετὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς διοικήσεως (326), διότι μανθάνομεν, ὅτι ὁ Δημοσθένης, ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς παρέδοσαν τὰ τέκνα αὐτοῦ κατηγορηθέντος ἐπὶ καταχρήσει δημοσίων χρημάτων [ὑπὸ τοῦ Μενεσαίχμου] εἰς

[1]) Πηγαὶ εἶναι ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ Σουΐδας.

τοὺς ἕνδεκα, ἐξ εὐνοίας πρὸς τὸν παλαιὸν ἑταῖρον ἐπέστειλε πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι κατηγοροῦνται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῇ πρὸς τὰ τέκνα τοῦ Λυκούργου διαγωγῇ, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μετανοήσαντες ἀφῆκαν αὐτά. Πολὺν δὲ χρόνον μετὰ τὸν θάνατον, ἤτοι τῷ 307, ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν οἱ πολῖται τὸν φόρον τῆς εὐγνωμοσύνης γράψαντες τὸ ψήφισμα, ὅπερ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦ Πλουτάρχου καὶ διά τινος ἐπιγραφῆς [1]). Ἦτο ἄρα κατὰ ταῦτα ὁ Λυκοῦργος καὶ ἄριστος πολιτικὸς καὶ ἄριστος οἰκονομικός. Ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις, ὅτε τὰ πάντα δημοσίᾳ διεπράττοντο ἐν Ἀθήναις, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ τις ὡς πολιτικός, ἂν ἐστερεῖτο τῆς ῥητορικῆς δυνάμεως τοῦ λόγου, ἀφ' οὗ δὴ πᾶς πολιτικὸς ἀπεκαλεῖτο ἁπλῶς ῥήτωρ. Πρὸς τούτοις δ' ὁ Λυκοῦργος κύριον ἑαυτοῦ ἔργον θεωρήσας τὴν εἰς τὸ δικαστήριον εἰσαγωγὴν καὶ ἀπαραίτητον καταδίωξιν πάντων τῶν σφετεριστῶν καὶ τῶν προδοτῶν τῆς πόλεως εἶχεν ἀνάγκην ἀπόλυτον τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου. Ἐπαιδεύθη ἄρα τὴν ῥητορικὴν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐκέκτηντο δέκα καὶ πέντε λόγους αὐτοῦ, ὧν τοὺς δύο εἶχεν εἴπῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ πρὸς αἰτιολογίαν τῶν οἰκονομικῶν ἑαυτοῦ ἀρχῶν. Εἰς ἡμᾶς δὲ περιῆλθεν εἷς καὶ μόνος λόγος ὁ κατὰ Λεωκράτους, ὃς μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ ἧτταν ἐγκατέλειπεν ὡς δειλὸς τὴν πόλιν, ἐξ οὗ ὁ Λυκοῦργος ἔγραψεν εἰσαγγελίαν, ὅτε ἐτόλμησε τῷ 331 νὰ κατέλθῃ. Ἡ κυρία δ' ἀρετὴ τοῦ λόγου κεῖται ἐν τῇ ἠθικῇ ἀγανακτήσει, ἥτις καταφαίνεται ἀπανταχοῦ, καὶ ὁ κατηγορούμενος μετὰ πολλῆς τῆς δυσκολίας ἐξέφυγε τὴν θανατικὴν ποινήν, διότι αἱ ψῆφοι τῶν δικαστῶν ἐδιχάσθησαν καὶ ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὤφειλε κατὰ νόμον νὰ ὑπερισχύσῃ ἡ ἀθωοῦσα. Εἰς τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἐνέπλεξεν ὁ ῥήτωρ πολλὰς γνώμας ποιητῶν καὶ δὴ (ἐν § 78) καὶ τὸν ὀνομαστὸν μέν, ἀλλὰ κατεψευσμένον ὅρκον, ὃν ὤμοσαν οἱ

[1]) Ἴδε Πλουτ. 852 [τόμ. Ε'. σελ. 200 ἐκδ. Βερν.], Corp. Inscr. att. II, 1, 140. Χαλκῆν εἰκόνα τοῦ Λυκούργου μνημονεύει ὁ Παυσανίας ἐν I, 8, 2. Περὶ τοῦ βάθρου μετ' ἐπιγραφῆς Λ υ κ ο ῦ ρ γ ο ς ὁ ῥ ή τ ω ρ, μνημείου ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν χρόνων, ἴδε Corp. inscr. att. III, 944.

Ἕλληνες πρὸ τῆς ἐν Πλαταιαῖς μάχης [1]). Οὐ μόνον δ' ἐν τοῖς λόγοις κατεδείκνυεν ὁ Λυκοῦργος τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὀξυδέρκειαν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δεξιᾷ συντάξει τῶν ἀπειραρίθμων νόμων, οὓς εἰσήγαγε καὶ οὓς ἀντιγράψαντες οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὸ τιμητικὸν ψήφισμα ἔστησαν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐκ τούτων δὲ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πολλὰ ἀποσπάσματα [2]).

Χειρόγραφα. Τὰ τῶν χειρογράφων ἔχουσιν ὡς καὶ παρ' Ἀνδοκίδῃ. Εἰδικαὶ ἐκδόσεις μεθ' ὑπομνήματος ὑπὸ Pinzger, Leip. 1834, [ὑπὸ Scheibe παρὰ τῷ Teubner 1857, 1871, 1880], ὑπὸ Rehdanz, Leipz. 1876. Κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Thalheim, Berl. 1880.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέδωκε τὸν λόγον ὁ Κοραῆς, μετὰ τοῦ βίου τοῦ ῥήτ. ἐκ τοῦ Πλουτ., ἐν Ἀθ. 1840, καὶ ὁ Γ. Σωτηρίου μετ' εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων ἐν Ἀθήναις 1882. Τοῦ ἰδίου ἴδε διορθώσεις εἰς Λυκοῦργον ἐν τῇ Ἐπιστολῇ φιλολογικῇ, ἤτοι ἐν ἑρμηνευτικῆς καὶ κριτικῆς παραχορηγήμασι, ἐν Σάμῳ 1883 ἐν τῷ ἡγεμονικῷ τυπογραφείῳ].

287. Ὁ δ' Αἰσχίνης (389 — 314) [3]) ἦτο υἱὸς χρηστῶν μέν, ἀλλὰ πτωχῶν γονέων, τοῦ γραμματοδιδασκάλου Ἀτρομήτου, οὗ τὸ ὄνομα μετέβαλον οἱ φιλολοίδοροι ἐχθροὶ Τρόμητα αὐτὸν ἀποκαλέσαντες [4]), καὶ τῆς Γλαυκοθέας, ἥτις ὡς ἱέρεια, τελέστρια, τῶν μυστηρίων ἐπορίζετο τὰ τοῦ βίου. Κατὰ τὴν ἡλικίαν

[1]) Ὅτι ὁ ὅρκος, ὅστις ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ Διοδώρου ἐν XI, 29, νόθος ἦτο, ἰσχυρίζετο αὐτὸς ὁ Θεόπομπος κατὰ τὸν Θέωνα ἐν τοῖς Προγυμνάσμασι σελ. 67, 21 τοῦ β'. τόμου τῆς ἐκδ. τοῦ Spengel, Rhet. Graeci.

[2]) Corp. inscr. att. II, 162. 168. 173. 176. 180. 202.

[3]) Πλὴν τοῦ Πλουτ. ἐν β. Χ ῥητόρων, κεφαλαίου τινὸς τοῦ Φιλοστράτου ἐν I, 18 καὶ δύο ἄρθρων τοῦ Σουΐδου ἔχομεν πρὸς τούτοις τοὺς βίους Ἀπολλωνίου τινὸς καὶ ἀνωνύμου τινός. Τὰ τοῦ βίου τοῦ Αἰσχίνου παρεμορφώθησαν ὑπὸ τῶν διασυρμῶν τοῦ Δημοσθένους ἐν τῷ περὶ τοῦ στεφάνου 129 κ. ἑ., ὧν τὸ ἀξιόπιστον μειοῦται ἕνεκα τούτου, ὅτι ἐν τῷ περὶ Παραπρεσβείας οὐδὲν ἴχνος τῶν πλείστων λοιδοριῶν ἁπαντᾷ. Προτομὴ τοῦ Αἰσχίνου φέρουσα τὸ ὄνομα εὑρίσκεται ἐν τῷ Βατικανῷ, ἀνδριὰς δ' ἐκ τοῦ Ἑρκουλάνου ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Νεαπόλεως καὶ τούτου πανομοιότυπον παραθέτομεν ἐν τῷ ἐν τέλει τοῦ β'. τόμου πίνακι.

[4]) Δημοσθένους περὶ τοῦ στεφάνου 129.

δ' ἦτο κατά τι πρεσβύτερος τοῦ Δημοσθένους, τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀντιτέχνου. Ἐπειδὴ δ' αὐτὸς ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου 49 λέγει, ὅτι τὸ τεσσαρακοστὸν πέμπτον ἔτος ἦγεν, ὅτε ἐδικάζετο ἡ περὶ τῆς παραπρεσβείας δίκη, ἀναγκαίως ἐγεννήθη κατὰ τὸ 389 [1]). Ἐφρόντισε δὲ περὶ τοῦ μέλλοντος τῶν τριῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁ πατὴρ καὶ τὸν μὲν Φιλοχάρην ἀπέδειξε ἀγγειογράφον, τὸν δ' Ἀφόβητον γραμματέα [2]). Ὁ δ' Αἰσχίνης τὸ μὲν πρῶτον ἐγένετο γραμματεύς, ἐπειδὴ δ' ἦτο λαμπρόφωνος, ἐτράπη ἐπὶ τὴν ὑποκριτικὴν καί, ἐπειδὴ μόνον τριταγωνιστοῦ πρόσωπα ἠδύνατο νὰ ὑποκρίνηται, ἐγκατέλιπε καὶ τὸ θέατρον καὶ τραπεὶς εἰς τὸν δημόσιον βίον ἐγένετο ῥήτωρ καὶ πολιτικὸς πολεμήσας πρότερον ἐνδόξως ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὡς στρατιώτης. Ἀνέβη δὲ τὸ πρῶτον ἐπὶ τὸ βῆμα τῷ 348 μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Ὀλύνθου, ἵνα πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ συναγάγωσι πρέσβεις ἐξ ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος, μεθ' ὧν νὰ συμβουλευθῶσι περὶ τοῦ πρὸς Φίλιππον πολέμου [3]). Ἐν τούτοις ταχέως μετέστη ὅλως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν φίλων τῆς εἰρήνης, οἵτινες ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Εὐβούλου τασσόμενοι ἐπειρῶντο πάσῃ μηχανῇ νὰ ἐξεύρωσι τρόπον τινά, δι' οὗ ν' ἀπαλλαγῶσι τῶν πολιτικῶν περιπλοκῶν. Ὡς δὲ προλαβόντες εἴπομεν ἐν τοῖς περὶ τοῦ Δημοσθένους, αὐτὸς πρὸ πάντων συνετέλεσεν ὡς πρεσβευτὴς εἰς κατόρθωσιν τῆς Φιλοκρατείου εἰρήνης τῷ 346 καὶ διὰ τοῦτο ὤφειλεν ἔπειτα ν' ἀπολογηθῇ ὡς ἐξαπατήσας τὸν δῆμον. Καὶ τοῦ μὲν Τιμάρχου, ὃς ἐγένετο ὁ πρῶτος κατήγορος αὐτοῦ, ἀπηλλάγη εὐτυχῶς κατηγορήσας αὐτοῦ, ὅτι παρὰ τὸν νόμον ἐδημηγόρει ὡς πόρνος, ἀλλ' εἶτα ἀγωνιζόμενος πρὸς τὸν Δημοσθένην μόλις πως ἐξέφυγε τὴν καταδίκην τῷ 343 διὰ τὴν δύναμιν τῶν συνηγόρων αὐτοῦ Εὐβούλου, Φωκίωνος καὶ Ναυσικλέους. Τῷ δὲ 339 σταλεὶς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς πυλα-

[1]) Ὅτι ἦτο πρεσβύτερός πως τοῦ Δημοσθένους, ὑποδηλοῖ αὐτὸς ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντος 2.

[2]) Κατὰ τὸν Δημοσθένην ἐν τῷ περὶ τῆς Παραπρεσβείας 249 ὑπογραμματεῖς ἦσαν τὸ πρῶτον οἱ ἀδελφοί, μετὰ ταῦτα δ' ἐχειροτονήθησαν γραμματεῖς.

[3]) Δημοσθ. περὶ τῆς Παραπρ. 10 καὶ 303.

γόρας εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συμβούλιον ἐγένετο αἴτιος ἐν τῇ ἀμβλυωπίᾳ αὐτοῦ νὰ περιέλθωσι τὰ ἑλληνικὰ πράγματα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Φιλίππου, διότι προεκάλεσε τὴν τιμωρίαν τῶν Ἀμφισσαίων. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην τῷ 338 ἡ μὲν φιλειρηνικὴ μερίς, ὡς εὐκατάληπτον, ἀπώλεσε τὸ ἀξίωμα αὐτῆς, αὐτὸς δὲ κατὰ μικρὸν ἐνέπεσεν εἰς τὴν ὑποψίαν, ὅτι δεκασθεὶς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου προέδωκε τὴν πατρίδα. Τῆς δὲ δυσμενείας τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ἔλαβε πεῖραν τῷ 330 κατὰ τὴν δίκην, ἣν ἐκίνησε κατὰ τοῦ Κτησιφῶντος γράψας γραφὴν παρανόμων, ὅτε πάντα τὰ μέσα τῆς ῥητορικῆς μεταχειρισθεὶς κατὰ τοῦ Δημοσθένους δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποδειχθῇ ἀντάξιος τοῦ ἀντιπάλου καὶ οὐδὲ τὸ πέμπτον μέρος τῶν ψήφων μετέλαβεν. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τοῦτο περιέπεσεν εἰς ἀτιμίαν καὶ ἀπώλεσε τὸ δικαίωμα τοῦ δημηγορεῖν, ἐγκατέλιπε τὰς Ἀθήνας καὶ ἔφυγε τὸ μὲν πρῶτον εἰς Ἔφεσον, βραδύτερον δ' εἰς Ῥόδον καὶ Σάμον. Ἐν Ῥόδῳ δ' ἠνέῳξε σχολεῖον ῥητορικῆς [1]) καὶ εὐδοκίμησε τοσοῦτον, ὥστε οὔτε μετὰ τὸν Λαμιακὸν πόλεμον ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἀπέθανεν ἐπὶ ξένης ἐν ἡλικίᾳ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ἐτῶν [2]).

Ὁ Αἰσχίνης ὀφείλει τὴν παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις φήμην αὐτοῦ εἰς τὴν σύγκρουσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἔνδοξον ἀντίπαλον Δημοσθένην. Διότι τρεῖς μόνον λόγοι αὐτοῦ περιεσώθησαν καὶ δὴ οἱ λεχθέντες ἐν ἐκείναις ταῖς δίκαις, ἐν αἷς ἀντίπαλος αὐτοῦ ἦτο ὁ Δημοσθένης. Ἐσώθησαν δὲ καὶ οὗτοι ἕνεκα τῆς προσοχῆς, ἥτις ἐδίδετο καθ' ἅπαντας τοὺς χρόνους εἰς τοὺς ἀντειπόντας εἰς τὸν περὶ τῆς παραπρεσβείας καὶ τὸν περὶ τοῦ στεφάνου λόγους τοῦ

[1]) Ἴδε Πλουτ. 840 d [τόμ. ε'. σελ. 169 ἐκδ. Βερν.], Φιλόστρατ. καὶ Σουίδαν. Ὁ ἀνώνυμος βιογράφος λέγει, ὅτι ἠρνήθη νὰ διδάξῃ τοὺς Ῥοδίους τὴν ῥητορικήν εἰπών, ὅτι οὐδ' αὐτὸς οἶδε, καὶ οὕτω κατήντησε γραμματοδιδάσκαλος ὡς ὁ πατήρ.

[2]) Ἑβδομήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ἐγένετο κατὰ τὸν Ἀπολλώνιον, ὃς ὅμως συνδέει τὴν μαρτυρίαν ταύτην πρὸς ἄλλην ψευδῆ, ὅτι ἐτελεύτησεν ἀναιρεθεὶς ὑπὸ Ἀντιπάτρου, καταλυθείσης τῆς πολιτείας, ἐξ οὗ ἀληθῶς καὶ ἡ πρώτη μαρτυρία ἀποβαίνει ἀμφίβολος.

НВ ОНУ імені І.І.Мечникова

Δημοσθένους. Τούτου δ' ἕνεκα θεωροῦνται καὶ σήμερον οἱ λόγοι οὗτοι μεγίστου λόγου ἄξιοι.

Εἶναι δ' οἱ λόγοι οὗτοι ὁ κατὰ Τιμάρχου (1), ὁ περὶ παραπρεσβείας (2) καὶ ὁ κατὰ Κτησιφῶντος (3). Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀφορμῆς αὐτῶν εἴπομεν ἤδη ἐν τοῖς περὶ τοῦ Δημοσθένους. Περὶ δὲ τῆς ἀξίας κρίνοντες εὑρίσκομεν, ὅτι ὁ μὲν πρῶτος ἐμποιεῖ μὲν ἀηδῆ ἐντύπωσιν ἕνεκα τῆς ὑποθέσεως αὐτοῦ, ἀνεγινώσκετο ὅμως, ὡς φαίνεται, πολὺ κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους, διότι δὴ παρενέβαλον εἰς αὐτὸν καὶ γράμματα οἱ γραμματικοί, ὡς εἰκός, πλαστά. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ, τῷ κατὰ Κτησιφῶντος, καίπερ μεταχειρισθεὶς πάντα τὰ βαρέα ῥήματα ὁ Αἰσχίνης, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ φανῇ ἐφάμιλλος πρὸς τὴν καταπληκτικὴν ῥητορικὴν δύναμιν τοῦ Δημοσθένους [1]). Ἄξιος δὲ μάλιστα λόγου εἶναι ὁ δεύτερος λόγος, ὃν καὶ ἔμπειρός τις τῆς ῥητορικῆς Ἄγγλος, ὁ Λόρδος Βρούγχαμος κηρύττει ὡς τὸ ἄριστον ἔργον τοῦ Αἰσχίνου. Ἐκυκλοφορεῖτο δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἄλλος τις λόγος ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ ῥήτορος, ὁ Δηλιακὸς ἐπιγραφόμενος, ἀλλ' ἐθεωρεῖτο νόθος [2]), διότι δὴ ὁ Ἄρειος Πάγος ἠκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Αἰσχίνου ὡς συνηγόρου τῶν Ἀθηνῶν ἐν Δήλῳ καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐχειροτόνησε τὸν Ὑπερείδην, ὃς συνηγόρησεν ὑπὲρ τῆς πόλεως. Αἱ δὲ δώδεκα σωζόμεναι ἐπιστολαὶ εἶναι ἀνάξιοι λόγου καὶ φαίνονται ὡς σχολικὰ προγυμνάσματα [3]).

Χειρόγραφα. Τὰ χειρόγραφα τοῦ Αἰσχίνου, ἅτινα ἀνάγονται εἰς ἓν σπουδαίως διεσκευασμένον ἀρχέτυπον, χωρίζονται εἰς δύο τάξεις, πρὸς ἃς συνδέεται καὶ τρίτη τις κεκολοβωμένη. Τὴν συγγένειαν αὐτῶν πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ ὁ Ortner, kritische Untersuchungen zu Aischines' Reden, München 1886 ἐν σελ 23. Ἀπόσπασμά τι

[1]) Ὁ λόγος τοῦ Αἰσχίνου φαίνεται συγγραφεὶς κατὰ τὸν χρόνον, ὅτε ἐδόθη ἡ γραφή, πρὸ τῶν εὐθυνῶν τοῦ Δημοσθένους. Ἴδε Blass III, 2, 183 κ.ἑξ. Καὶ αὐτὸς δ' ὁ Weidner ὁ θερμὸς ὑπέρμαχος τῆς πολιτικῆς τοῦ Αἰσχίνου, ὁμολογεῖ, ὅτι ἀναγινώσκων τις τοὺς δύο λόγους ἀναμιμνήσκεται τῆς μάχης τῶν νάννων πρὸς τοὺς γίγαντας.

[2]) Φιλοστρ. ἐν β. Σοφιστῶν 1, 18, 4.

[3]) Ὁ Φώτιος ἐν Βιβλ. 490 α 34 καὶ 20 α 8 δύο μόνον λόγους μνημονεύει, ὁ δὲ Φιλοστρ. ἔνθ' ἀνωτέρω δὲν ἀναφέρει ἀριθμόν τινα.

τοῦ τρίτου λόγου 178—186 περιέχει πάπυρός τις ἐκ Fajjum, περὶ οὗ ἴδε Hartel, Griechische Papyri, Wien 1886. σελ 45.

Σχόλια περιεσώθησαν σχετικῶς καὶ ἱκανὰ καὶ ἄξια λόγου. Ἄριστα ἐπεξειργάσθη καὶ ἐδημοσίευσεν αὐτὰ ὁ Ferdin. Schulz ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Αἰσχίνου. Τὸ κύριον αὐτῶν μέρος ἀποτελοῦσι τὰ ὑπομνήματα τοῦ Ἀσπασίου καὶ Ἀπολλωνίου. Ἴδε καὶ Ferd. Schulz ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 93 (1866) 289—315. Ὁ Freyer, De Scholiorum Aeschineorum fontibus ἐν τοῖς Leipz. Studien V, 239—392 ἀποδεικνύει, ὅτι κυρία πηγὴ αὐτοῦ εἶναι οἱ Ἀττικισταὶ Αἴλιος Διονύσιος καὶ Παυσανίας.

Ἐκδόσεις ὑπὸ Reiske, Lips. 1771 μετὰ τῶν σημειώσεων τοῦ Hieron. Wolf, Taylor, Markland. — ὑπὸ Bremi μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων εἰς 2 τόμ. Turici 1823· ὑπὸ Ferd. Schulz μεθ' ὑπομνήματος 3η ἔκδ., Lipsiae 1865. Κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Weidner, Berol. 1872. Ἑρμηνευτικὴ ἔκδοσις τοῦ κατὰ Κτησιφῶντος ὑπὸ Weidner παρὰ Weidmann, Berl. 1878.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔγραψε σημειώσεις εἰς τὸν κατὰ Κτησιφῶντος, αἵτινες περιλαμβάνονται ἐν ταῖς σημειώσεσιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Δημοσθένους, ὁ Ν. Βάμβας].

288. Ὁ δ' Ὑπερείδης [1]) ὁ Γλαυκίππου ἐκ τοῦ δήμου Κολλυτοῦ ἦτο μετὰ τοῦ Δημοσθένους ἐκ τῶν κυρίων προμάχων τῆς ἀντιμακεδονικῆς μερίδος, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ φίλος τῶν ἑταιρῶν καὶ τῶν συμποσιακῶν ἀπολαύσεων ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπέβη μόνιμον πρόσωπον τῆς νέας κωμῳδίας [2]). Διδαχθεὶς τὴν ῥητορικὴν ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους [3]) ἐτόλμησε νὰ κινήσῃ δίκην κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ

[1]) Τὸν παρὰ Πλουτάρχῳ βίον καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Σουΐδου ἴδε παρὰ Westermann, Biographi Graeci, 312-316.

[2]) Ἴδε Ἀθην. VIII, 341 e ἔνθα διασύρεται ὡς ὀψοφάγος [οὐχὶ ἰχθυοπώλης, ὡς γράφει ὁ συγγραφεὺς] καὶ καθ'ἡμέραν τὴν ἀγορὰν περιερχόμενος, τοὺς ἰχθῦς, καὶ τοὺς ἰχθιοπώλας πλουτίζων. Τὰς τέσσαρας ἑταίρας, ἃς ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεῖ καὶ ἐν Ἐλευσῖνι εἶχεν, μνημονεύει ὁ Ἀθήν. ἐν XIII, 590 c.

[3]) Ἐν ταὐτῷ λέγεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου 848 b [τόμ. έ. σελ. 191 ἐκδ. Βερν.] ἀκροατὴς τοῦ Πλάτωνος, [οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ Λυκούργου ὡς λέγει ὁ συγγραφεύς, διότι ἐν τῷ μνημονευθέντι χωρίῳ λέγεται· ἀκροατὴς δὲ Πλάτωνος γενόμενος τοῦ φιλοσόφου ἅμα Λυκούργῳ].

συμμαχικοῦ πολέμου κατὰ τοῦ τότε πανισχύρου πολιτικοῦ Ἀριστοφῶντος [1]). Τὰς δὲ πολιτικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς κατέστησε φανερὰς ἐν τῇ περὶ προδοσίας δίκῃ τοῦ Φιλοκράτους, οὗ τῆς καταδίκης ἐγένετο αἴτιος. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τούτου καὶ ἑξῆς ἐμάχετο ὡς ἀτρόμητος καὶ ἀφιλοκερδὴς φιλόπατρις μετὰ τοῦ Δημοσθένους πρὸς τοὺς ὠνητοὺς προδότας τῆς πατρίδος, ἕως οὗ οὐ μόνον ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτοῦ ἐν τοῖς τοῦ Ἁρπάλου, ἀλλὰ καὶ ὡς κατήγορος αὐτοῦ παρῆλθεν. Μετὰ δὲ τὴν φυγὴν τούτου ἐγένετο αὐτὸς ὁ κεκηρυγμένος ἀρχηγὸς τῆς μερίδος, ἀλλ' ἀτυχῶς ὁ θάνατος ὑπῆρξε μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τοῦ Λαμιακοῦ πολέμου ἡ ἀμοιβὴ τῆς φιλοπατρίας αὐτοῦ. Διότι καταδιωκόμενος ἔφυγεν εἰς Αἴγιναν, ἀλλ' ἐκεῖ συνελήφθη ὑπὸ τοῦ ὑποκριτοῦ Ἀρχίου καὶ ἤχθη πρὸ τοῦ Ἀντιπάτρου, ὃς διέταξε ν' ἀποκόψωσι τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ καὶ εἶτα σκληρῶς νὰ φονεύσωσι τῷ 322 [2]). Τὸ δὲ σῶμα αὐτοῦ ἄταφον ῥιφθὲν βραδύτερον ἔκαυσαν καὶ ἐκόμισαν τὰ ὀστᾶ εἰς Ἀθήνας, ἔνθα κατέθεσαν ἐν τοῖς πατρῴοις τάφοις πρὸ τῶν Ἱππάδων λεγομένων πυλῶν.

Ὡς ῥήτωρ ὁ Ὑπερείδης μεγάλως ἐτιμᾶτο. Ἐπῄνουν δ' αὐτοῦ τὴν χάριν, ὡς τοῦ Δημοσθένους τὴν δεινότητα. Καὶ ὁ μὲν συγγραφεὺς τῆς περὶ ὕψους συγγραφῆς ἐν § 34 παραβάλλει αὐτὸν πρὸς πένταθλον ὡς κεκτημένον τὰς πέντε ἀρετὰς ἐν ταὐτῷ, τὴν χάριν, τὸ μέγεθος, τὸν ἀστεϊσμόν, τὴν πανουργίαν καὶ τὴν οἰκονομίαν, ἄλλοι δὲ καὶ ὑπέρτερον τοῦ Δημοσθένους ἐθεώρουν αὐτόν [3]). Ἐκ τούτου εἷς τῶν ῥωμαίων θαυμαστῶν αὐτοῦ, ὁ ῥήτωρ Μεσσάλας Κορβῖνος, μετέφρασε τὸν ὑπὲρ τῆς Φρύνης λόγον αὐτοῦ εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ὡς ὁ Κικέρων τὸν περὶ τοῦ στεφάνου τοῦ Δημοσθένους. Ὁπόσον δὲ δεξιῶς καὶ ἐλευθέρως συνηγόρει ὑπὲρ τῶν ὑπόπτων ἐνίοτε πελατῶν καὶ πελατίδων αὐτοῦ, ἀποδεικνύει τὸ περὶ τῆς καλῆς Φρύνης ἀνέκδοτον. Ὡς δῆλα δὴ οἱ

[1]) Ὑπερείδου, ὑπὲρ Εὐξενίππου 38.

[2]) Κατ' ἄλλους (Πλουτ. 849 b [τόμ. ε'. σελ. 192 ἐκδ. Βερν.]) βασανιζόμενος διέφαγε τὴν γλῶσσαν, ἵνα μὴ δυνηθῇ νὰ ἐξείπῃ μηδὲν τῶν τῆς πόλεως ἀπορρήτων.

[3]) Πλουτ. 849 d [τ. ε'. σελ. 193 ἐκδ. Βερν.].

ἄλλοι ῥήτορες, ἵνα διεγείρωσι τὸν ἔλεον τῶν δικαστῶν, ἐπεδείκνυον εἰς αὐτοὺς ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τὰ κλαίοντα τέκνα τοῦ κατηγορουμένου, οὕτως αὐτὸς ἐν τῇ δίκῃ τῆς ἑταίρας Φρύνης περιῤῥήξας ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τὴν ἐσθῆτα αὐτῆς ἐπέδειξε γυμνὰ τὰ στέρνα, ἵνα διὰ τῆς καλλονῆς κινήσῃ εἰς ἔλεον τοὺς δικαστάς [1]).

Ἐφέροντο δ' ἐν τῇ ἀρχαιότητι 77 λόγοι αὐτοῦ, ὧν οἱ 52 ἐθεωροῦντο γνήσιοι ὑπὸ τῶν κριτικῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ματθίου Κορβίνου, ὡς φαίνεται, ὑπῆρχεν ἐν Ὄφεν χειρόγραφόν τι περιέχον τοὺς λόγους τούτους, ὅπερ ὅμως, ἂν πάντως ἀληθὴς εἶναι ἡ μαρτυρία αὕτη, ἀπώλετο βραδύτερον, καὶ οὕτω ἐπὶ μακρὸν χρόνον οὐδὲν πλέον περὶ τοῦ ῥήτορος ἠπιστάμεθα, ἢ μόνον ὅ,τι οἱ ἀρχαῖοι περὶ αὐτοῦ ἐδίδασκον, ἕως οὗ κατὰ τὴν τελευτῶσαν νῦν ἑκατονταετηρίδα προέκυψαν εἰς φῶς ἐκ τῶν τάφων τῶν ἐν τῇ ἄνω Αἰγύπτῳ Θηβῶν οἱ ἑξῆς ἓξ λόγοι· κατὰ Δημοσθένους ὑπὲρ τῶν Ἁρπαλείων, ὑπὲρ Λυκόφρονος ἀπολογία, ὑπὲρ Εὐξενίππου ἀπολογία πρὸς Πολύευκτον, ἐπιτάφιος, κατὰ Ἀθηνογένους, κατὰ Φιλιππίδου. Ἐκ τούτων ἐντελῶς πλήρεις περιεσώθησαν ὁ καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μεγάλως τιμώμενος λόγος [2]) κατὰ Ἀθηνογένους τοῦ μυροπώλου, κατηγορία τις δι' ἀπατηλοὺς χειρισμοὺς ἐν ἐμπορικῇ τινι συναλλαγῇ, καὶ ἡ ὑπὲρ Εὐξενίππου ἀπολογία πρὸς Πολύευκτον. Εἰς τὸν τελευταῖον δὲ τοῦτον λόγον, ὃς ἐλέχθη ὡς δευτερολογία ἔν τινι περὶ τὸν μεταξὺ τοῦ 330 καὶ 324 χρόνον ἐκραγείσῃ δίκῃ διὰ τὴν διανομὴν τῶν χωρῶν τοῦ Ὠρωποῦ, ἐμπλέκονται πολλοῦ λόγου ἄξιαι ἀνακοινώσεις περὶ προηγηθεισῶν δικῶν. Πλείονος δὲ λόγου ἄξιος εἶναι ὁ Ἐπιτάφιος, ὃν ὁ Ὑπερείδης εἶπεν, ἵνα ἐγκωμιάσῃ τοὺς ἐν τῷ Λαμιακῷ πολέμῳ πεσόντας, ἰδίως τὸν στρατηγὸν Λεωχά-

[1]) Ἀθην. XIII, 590 e. Ἀλλ' ὁ κωμικὸς Ποσείδιππος, ὃς ἀνεβίβασεν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τὴν δίκην τῆς Φρύνης, οὐδὲν φαίνεται γιγνώσκων περὶ τοῦ τεχνάσματος ἐκείνου τοῦ ῥήτορος. Ἴδε Ἀθην. XIII, 591 e.

[2]) Λογγίνου περὶ Ὕψους 34. Ὁ εἰς ἡμᾶς περιελθὼν λόγος εἶναι ὁ πρῶτος τῶν δύο ἐν τῇ δίκῃ ταύτῃ λεχθέντων λόγων.

ρην, οὓς εὐδαίμονας ἀποκαλεῖ διὰ τὴν ἔνδοξον αὐτῶν τύχην καὶ διὰ τὴν τιμητικὴν δεξίωσιν, ἧς θὰ τύχωσιν ἐν Ἅιδου κάτω [1]).

Ὁ τοὺς τρεῖς πρώτους λόγους περιέχων πάπυρος ἐδημοσιεύθη ὑπὸ Harris καὶ Arden. Εἰς τοὺς λόγους τούτους προσετέθησαν βραδύτερον (τῷ 1856) ὁ Ἐπιτάφιος ἐκ τοῦ ἐν Λονδίνῳ παπύρου Stobart καὶ νεωστὶ ὁ κατὰ Ἀθηνογένους δημοσιευθεὶς ὑπὸ Révillout ἐν τῇ Revue égyptologique τόμ. VI (1891). Τελευταῖος δ' ἐγένετο γνωστὸς ὁ κατὰ Φιλιππίδου ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Kenyon, Class. texts, London 1891 σελ. 42 – 55. Καὶ τὸ μὲν ὄνομα τοῦ συγγραφέως δὲν ἐπιγράφεται, ἀποδίδεται ὅμως ὁ λόγος εἰς αὐτόν, διότι ἐκ τοῦ Ἀθηναίου III, 552 d μανθάνομεν, ὅτι ὁ Ὑπερείδης ἠγόρευσεν ἐν τῇ δίκῃ ταύτῃ. Ἀλλ' ὁ Ribbeck ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 1892 σελ. 44 κ. ἑξ. ἀποδίδει τὸν λόγον οὐχὶ εἰς τὸν Ὑπερείδην, ἀλλ' εἰς τὸν Δημοχάρην ἢ ἄλλον τινά.

Ἔκδοσις τῶν ἁπάντων ὑπὸ Blass ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner.

289. Ὁ δὲ Δείναρχος [2]), ὁ υἱὸς Σωστράτου τοῦ Κορινθίου, ἦλθε νεαρὸς ἔτι εἰς Ἀθήνας τῷ 342 καὶ ἔζη ἐνταῦθα ὡς ξένος γράφων λόγους ὑπὲρ τῶν βουλομένων, ὡς ὁ Λυσίας καὶ ὁ Ἰσαῖος. Ἤκμασε δὲ κυρίως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ὅτε ἐξέλιπον πλέον οἱ μεγάλοι ῥήτορες. Μετὰ ταῦτα δ', ὅτε κατελύθη ἡ ἐν Μουνυχίᾳ φρουρά, κατηγορηθείς, ὅτι ξένος ὢν συνήργησεν εἰς τὴν κατάλυσιν τοῦ δήμου καὶ βλέπων τοὺς Ἀθηναίους ἠρεθισμένους ἐφοβήθη, μὴ πάθῃ τι δεινόν, καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν ἐν Εὐβοίᾳ Χαλκίδα, ἔνθα διέτριψε δέκα καὶ πέντα ἔτη, ἕως οὗ τῷ 292 ἔλαβε τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Θεοφράστου τὴν ἄδειαν τῆς καθόδου. Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν κάθοδον ἐκίνησε δίκην κατὰ τοῦ φίλου Προξένου, παρ' ᾧ φι-

[1]) Ὁ Λογγῖνος ἐν τῷ περὶ Ὕψους 34 λέγει ἐγκωμιάζων αὐτόν· «τὸν ἐπιτάφιον ἐπιδεικτικῶς ὡς οὐκ οἶδ' εἴ τις ἄλλος διέθετο».

[2]) Πλὴν τῶν κοινῶν πηγῶν σώζεται καὶ ἰδία τις σπουδαία συγγραφὴ τοῦ Διονυσίου περὶ Δεινάρχου.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

λοξενούμενος ἀπώλεσε τὰ χρήματα, ἅτινα ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ. Ἦτο δ' ἤδη τότε γέρων, καὶ ἀγνοοῦμεν, ὁπόσον χρόνον ἔτι ἔζησε μετὰ τὴν δίκην ταύτην.

Ὡς ῥήτωρ δ' ὁ Δείναρχος δὲν ἐμόρφωσεν ἴδιόν τινα χαρακτῆρα λόγου καὶ ἐκ τούτου ὁ Διονύσιος δὲν ἔκρινεν αὐτὸν ἄξιον ἀναγραφῆς εἰς τὸν κανόνα. Καίπερ δ' ἀνήκων εἰς τὴν ἀντίπαλον τοῦ Δημοσθένους μερίδα, ἐν τούτοις ἐπειρᾶτο νὰ μιμηθῇ τὴν δεινότητα αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δ' ἀληθῶς δὲν κατώρθου τοῦτο, ἐπεκλήθη κριθίνος Δημοσθένης[1].

Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν ταλαντεύονται αἱ μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων, διότι ὁ μὲν Πλούταρχος καὶ ὁ Φώτιος παραδίδουσιν, ὅτι 64 ἔγραψε λόγους, ἡ δ' ἀναγραφὴ τοῦ ἀμβροσιανοῦ χειρογράφου μνημονεύει 400 (ἴσως 60 ἢ ξ'), ὁ δὲ Δημήτριος ὁ Μάγνης[2] καὶ ὁ Σουΐδας ἀποδίδουσιν εἰς αὐτὸν 160, ὁ δὲ Διονύσιος ἀναφέρει 59 μὲν γνησίους, 27 δὲ νόθους. Ἀνεγιγνώσκοντο δ' ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐκεῖνοι μόνοι οἱ λόγοι, οἵτινες εἶχον σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν Δημοσθένην, καὶ οὕτω τρεῖς μόνον περιῆλθον εἰς ἡμᾶς[3], οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἁρπάλου. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος κατὰ Δημοσθένους εἶναι μεγίστου λόγου ἄξιος πρὸς κρίσιν τοῦ Δημοσθένους καὶ ἐκτίμησιν τῶν ἐν Ἀθήναις πραγμάτων. Ἐλέχθη δὲ μετὰ τὴν κυρίως κατηγορίαν τοῦ κυρίου κατηγόρου Στρατοκλέους καὶ τούτου ἕνεκα παρεκβαίνει ἐν αὐτῷ ὁ ῥήτωρ τῆς κυρίας ὑποθέσεως, ἵνα ἐπιπέσῃ λάβρος κατὰ τῆς πολιτικῆς τοῦ Δημοσθένους καὶ κακολογήσῃ αὐτὸν μεθ' ὑποκριτικοῦ πάθους.

Ἔκδοσις εἰδικὴ μετὰ σημειώσεων ὑπὸ Mätzner Berol. 1842. Κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Thalheim, Berl. 1887.

[1]) Ἴδε Ἑρμογένους περὶ Δεινάρχου σελ. 413 ἐκδ. Spengel. Ἐντεῦθεν ἡ λατινικὴ φράσις hordearius rhetor παρὰ Suetonius, rhet. 2.

[2]) Παρὰ Διον. ἐν τῷ περὶ Δεινάρχου 1.

[3]) Ὁ Διονύσιος θέλει ν' ἀπονείμῃ εἰς τὸν Δείναρχον καὶ τὸν μετὰ τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους κυκλοφορούμενον λόγον πρὸς Θεοκρίνην, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀντιστρατεύεται ὁ χρόνος. Παράδ. § 284.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

290. Ἐκ τῶν ἄλλων ῥητόρων τῶν χρόνων ἐκείνων ὀνομαστός πως ἦτο ὁ Δημάδης, εὐτράπελος μέν τις καὶ ἀβροδίαιτος καὶ ὠνητὸς ὀπαδὸς τῶν Μακεδόνων, ἀλλ' ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τῆς ἠθικῆς διαφθορᾶς μεγίστης ἀπολαύων φήμης παρὰ τοῖς συμπολίταις αὐτοῦ ὡς μεγαλοφυὴς ῥήτωρ καὶ διηγητής. Σώζονται δ' εὐφυεῖς τινες γνῶμαι αὐτοῦ, τὰ Δημάδεια [1]), καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τῶν σοφιστῶν ἀπεδίδοντο εἰς αὐτὸν ἐσφαλμένως 14 λόγοι [2]), ὧν εἷς, ὁ ὑπὲρ τῆς δωδεκαετίας, σώζεται ἔτι κεκολοβωμένος [3]).

Πρὸς τούτῳ δὲ μνημονεύομεν ἐνταῦθα καὶ Ἡγήσιππον τὸν Κρωβύλον ἐπικαλούμενον, εἰς ὃν ἴσως ἀνήκει ὁ περὶ Ἀλοννήσου λόγος [4]), τὸν Στρατοκλέα, τὸν κύριον κατήγορον τοῦ Δημοσθένους ἐν τοῖς ἁρπαλείοις καὶ εἰσηγητὴν τοῦ ὑπὲρ τοῦ Λυκούργου τιμητικοῦ ψηφίσματος, τὸν Πυθέαν, ὃς τὸ μὲν πρῶτον συνέπραττε μετὰ τῶν φιλοπατρίδων καὶ ἀνθίστατο εἰς τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἶτα δ' ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἁρπάλου ἔζη ὡς μισθωτὸς τῶν Μακεδόνων, τὸν Χαρίσιον, ὃν ὁ Κικέρων ἐν Βρούτῳ (83, 286) ἀποκαλεῖ μιμητὴν τοῦ Λυσίου, τὸν Δημοχάρη, τὸν ἀδελφιδοῦν τοῦ Δημοσθένους, ὃς ἔγραψε μὲν τὸ ὑπὲρ τοῦ Δημοσθένους ψήφισμα τῷ 280, συνέπραττε δὲ μετὰ τοῦ Σοφοκλέους τῷ 306 ἐν τῷ ὑπὲρ Σοφοκλέους πρὸς Φίλωνα λόγῳ πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας τῆς διδασκαλίας τῶν φιλοσόφων ὡς κεκηρυγμένων ἐχθρῶν τῆς δημοκρατίας [5]).

Πρὸς δὲ τούτοις περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἐξ αἰγυπτιακῶν παπύρων

[1]) Τὰ Δημάδεια ταῦτα ἐπηύξησεν ἀξιολόγως ὁ Diels ἐν Rhein. Mus. 29, 107 κ. ἑ. παραλαβὼν καὶ ἄλλα ἔκ τινος Βιενναίου κώδικος.

[2]) Ὁ Κικέρων ἐν Brut. 36 λέγει καὶ ταῦτα· cujus nulla extant scripta. Ὡσαύτως καὶ ὁ Quintil. XII, 10, 49.

[3]) Τὰ ἀποσπάσματα ἔκ τινος χειρογρ. Παλατ. 129 ἀνεκοίνωσεν ὁ H. Haupt ἐν Hermes 13, 489 κ. ἑξῆς.

[4]) Ἴδε ἀνωτέρω § 279.

[5]) Περὶ τῶν ἀστυνομικῶν ἐκείνων διατάξεων ἴδε Wilamowitz, Antigonos von Karystos 189 κ. ἑξ. Ὁ Δημοχάρης συνεγραψε καὶ ἱστορικὰ ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας ἐν 21 τοὐλάχιστον βιβλίοις. Τὰ ἀποσπάσματα ἴδε παρὰ Müller, Fragm. hist. graec. II, 445 — 449.

καὶ ἀπόσπασμα λόγου τινός, ἐν ᾧ στρατηγός τις, πιθανῶς ὁ Χαβρίας ἢ ὁ Λεωδάμας, κατηγορεῖται, ὅτι ἠμέλησε μετά τινα νίκην ἐν ναυμαχίᾳ καὶ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ζώντων ἔτι.

---

4. ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ[1]).

α') Ἀρχαὶ τῆς Φιλοσοφίας.

291. Ἡ ἔρευνα τῆς πρώτης ἀρχῆς τοῦ εἶναι καὶ τῶν νόμων τοῦ διανοεῖσθαι δὲν περιλαμβάνεται ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς καθολικῆς

[1]) Κύριαι πηγαί. Διογένους Λαερτίου, Περὶ βίων καὶ δογμάτων τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ εὐδοκιμησάντων βιβλ. 10. Πορφυρίου, ἀποσπάσματα τῆς φιλοσόφου ἱστορίας. Doxographi graeci, zusammengestellt von Diehls, Berl. 1879.

Συλλογαὶ ἀποσπασμάτων. Philosophorum graec. veterum rell. colleg. Karsten, Brux. 1832 - 1838. Fragmenta philos. graecorum, ed. Mullach, Paris 1875 - 1881, 3 τόμ. οὐχὶ πλήρεις καὶ ἥκιστα ἐχέγγυοι. Historia philos. graec. et roman. ex fontium locis contexta curavit Ritter et Preller, ed. VI (1878) curav. Teichmüller, ed. VII (1886) curavit Schultess.

Ἱστορίαι τῆς φιλοσοφίας· Jonsius, De scriptoribus historiae philosophicae, Francof. 1659, ex rec. Dornii 1716. Tennemann, Geschichte der Philos. (1798), 5η ἔκδοσις ὑπὸ Wendt, Leipz. 1829. Brandis, Handbuch der Geschichte der griechisch-römischen Philosophie εἰς τρία μέρη μέχρι τοῦ Ἀριστοτέλους, Berl. 1835 - 1866. Brandis, Geschichte der Entwicklungen der griech. Philos. und ihre Nachwirkungen im römischen Reich, 2 τόμ. Berlin 1862 — 1864. Zeller, Philosophie der Griechen εἰς 3 μέρη (5η ἔκδ. ἐκδίδεται ὅσον οὔπω) κύριον ἔργον. Zeller, Grundriss der Geschichte der alten Philos. 2α ἔκδ. Leip. 1886. Ueberweg, Grundriss der Gesch. der Philosophie. Α'. μέρος ἡ φιλοσοφία τῶν ἀρχαίων, 8η ἔκδ. ἐπιμελείᾳ Heinze, Berl. 1894. Prantl, Uebersicht der griechisch - römischen Phil. 2α ἔκδ., Stuttg. 1863. Prantl, Gesch. der Logik im Abendlande, Leipz. 1855, 1ος τόμ. περιλαμβάνων τὴν ἑλληνικὴν καὶ ῥωμαϊκὴν φιλοσοφίαν. Schwegler, Gesch. der griech Philos. 3η ἔκδ. ἐπιμελείᾳ Köstlin, Freib. 1883. Windelband, Gesch. der alten Philos. ἐν τῷ 11ῳ ἡμιτόμῳ τοῦ ἐγχειριδίου τῆς Ἑλλ. ἀρχαιολ. ἐπιστήμης, 2α ἔκδ. Gomperz, Griechische Denker, Leipz. 1ος τόμ. 1896, ἐν ᾧ πραγματεύεται περὶ τῆς φιλοσοφίας ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐπιστήμας. Archiv für Gesch. der Philosophie ἐκδιδόμενον ἀπὸ τοῦ 1887 ὑπὸ Stein. [Εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς γλῶσσαν μετέφρασαν ὁ μὲν Δ. Α. Χαντζερῆς τὸ ἔργον τοῦ Schwegler, ἐν Ἀθήναις τύποις Φιλαδελφ. 1867, ὁ δὲ Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης τὴν σύνοψιν τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλην. φιλοσοφίας τοῦ E. Zeller, τύπ. Παπαγεωργ. καὶ Παπαλεξανδρῆ ἐν Ἀθήναις 1886].

НБ ОНУ імені І.Мечникова

λογοτεχνίας. Ἐκ τούτου ἡ φιλοσοφία τῶν Ἑλλήνων θεωρεῖται συνήθως ὡς ὑποκείμενον ἰδίας τινὸς ἐπιστήμης, ἧς κύριον ἔργον εἶναι ἡ ἐξέτασις τοῦ περιεχομένου τῶν φιλοσοφικῶν ἔργων καὶ ἡ κατὰ μικρὸν ἐπίδοσις τῶν φιλοσόφων εἰς τὴν κατανόησιν τῶν πρώτων αἰτιῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ πάσης λογοτεχνίας ἀξιοῖ νὰ καταλάβῃ τάξιν τινὰ ἡ φιλοσοφία καὶ δὴ ἀδύνατον εἶναι νὰ παραλειφθῇ ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας τὸ μὲν ὡς οὖσα ἓν τῶν μεγαλοπρεπεστάτων καὶ πρωτοτυπωτάτων δημιουργημάτων τῆς ἑλληνικῆς ἐξερευνητικῆς διανοίας, τὸ δ' ὡς ἔχουσα παρὰ τοῖς Ἕλλησι καθολικώτερόν τινα χαρακτῆρα καὶ πολλαχῶς ἁπτομένη ἄλλων κλάδων τῆς λογοτεχνίας, ὡς τῆς ῥητορικῆς καὶ ποιητικῆς. Ἐν τούτοις θὰ πραγματευθῶμεν ἀκριβέστερον κυρίως μόνον περὶ τῶν φιλοσόφων ἐκείνων, ὧν τὰ συγγράμματα σώζονται, ἐκείνους δέ, ὧν τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας παρ' ἄλλων μανθάνομεν, ἢ ὅλως θὰ παρίδωμεν, ἢ διὰ βραχέων περὶ αὐτῶν θὰ διαλάβωμεν.

Τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἀπετέλεσαν αἱ θεωρίαι τῶν παμπαλαίων θεολόγων, οἵτινες ὁρμώμενοι ἀπὸ τοῦ πνευματικοῦ πυρῆνος τῆς παραδεδομένης θρησκείας κατεσκεύασαν σύστημά τι κοσμογονίας [1]). Καὶ περὶ τούτων μὲν καὶ ἰδίως περὶ τοῦ Ἡσιόδου καὶ Φερεκύδους ἐπραγματεύθημεν ἤδη ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ. Ὡσαύτως δ' ἐμνημονεύσαμεν ἤδη ἐν καιρῷ καὶ τοὺς Ἑπτὰ σοφοὺς λεγομένους, οἵτινες ὤφειλον τὴν εὔκλειαν εἰς τὴν πολιτικὴν σύνεσιν καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν αὐτῶν σοφίαν.

292. Οἱ πρῶτοι δ' ἄξιοι τοῦ ὀνόματος φιλόσοφοι, οἵτινες ἐξευρόντες φυσικοὺς νόμους παρώρμησαν εἰς ἔρευναν τῶν πρώτων αἰτιῶν τῶν ὄντων εἶναι οἱ Ἴωνες φυσιολόγοι. Ἤκμασαν δ' οὗτοι, καθ' ὃν καὶ οἱ ἑπτὰ σοφοὶ χρόνον, κατὰ τὴν ἕκτην π. Χ.

[1]) Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ I, 3 [A, 3 σελ. 983 6, 27] λέγει· «εἰσὶ δέ τινες, οἳ καὶ τοὺς παμπαλαίους καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως καὶ πρώτους θεολογήσαντας οὕτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως ὑπολαβεῖν». Καὶ αὐτόθι II, 4 [B, 4 σελ. 1000 α, 9] «οἱ περὶ Ἡσίοδον καὶ πάντες ὅσοι θεολόγοι».

ἑκατονταετηρίδα. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἐλάχιστον διέπρεψαν ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ. Διότι ὁ μὲν ἀρχαιότατος αὐτῶν, Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, οὗ ὁ χρόνος τῆς ὑπάρξεως ὁρίζεται ὑπὸ τῆς ὑπ' αὐτοῦ προαγγελθείσης ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου τοῦ ἔτους 585, οὐδὲν σύγγραμμα κατέλιπεν[1]). Ὁ πρῶτος δ', οὗ μνημονεύεται συγγραφή τις, ἦτο Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος, ὃς ἐν ταὐτῷ φημίζεται, ὅτι τὸν πρῶτον ἐξέδωκε γεωγραφικὸν πίνακα[2]). Μετ' αὐτὸν δ' ἔρχεται Ἀναξιμένης ὁ Μιλήσιος, ὃς ὡσαύτως συνέγραψεν ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ σύγγραμμά τι περὶ φύσιος. Καὶ οἱ τρεῖς δ' οὗτοι ἐζήτουν τὴν πρώτην τῶν ὄντων ἀρχὴν ἔν τινι ὑλικῷ στοιχείῳ, διότι ὁ μὲν πρῶτος ἀπεδέχετο, ὅτι ἐκ τοῦ ὕδατος[3]) ἐγένοντο τὰ ὄντα, ὁ δὲ δεύτερος ἐκ τοῦ ἀπείρου, ὁ δὲ τρίτος ἐκ τοῦ ἀέρος.

Ἀλλὰ τὰς ἀμυδρὰς ταύτας πρώτας ἑρμηνείας τῶν τῆς φύσεως ὑπερέβαλε κατὰ πολὺ ἡ παραφυὰς τῶν ἰώνων φυσιολόγων, ὁ μέγας φιλόσοφος Ἡράκλειτος ὁ Ἐφέσιος ζήσας περὶ τὸ 535—475, οὗ τὸ σύγγραμμα, καίπερ καταλαλούμενον διὰ τὸ σκοτεινὸν τῆς γλώσσης[4]), ἀνεγιγνώσκετο ὅμως καὶ μέχρι τῶν χρόνων τῶν Νεοπλατωνικῶν. Ἐκ τούτου οὐχὶ ὀλίγα ἀποσπάσματα ἐξ αὐτοῦ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς[5]). Ἡ φιλοσοφικὴ δ' αὐτοῦ θεμελιώδης

[1]) Ἐκ τούτου λίαν εὐλογίστως λέγει ὁ Ἀριστοτ. ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσ. I, 3 σελ. 984α 2 «Θαλῆς λέγεται οὕτως ἀποφήνασθαι».

[2]) Στράβ. I, 7. Ἀγαθήμερος ἐν Γεωγραφίας ὑποτυπώσει I, 1. Παράβ. Berger, Erdkunde der Griechen I, 7. Κατὰ Διογένην τὸν Λαέρτιον ἐν II, 2 ἦγε τὸ 64 ἔτος κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς 58 Ὀλυμπιάδος.

[3]) Ἀντὶ τοῦ ὕδατος ἀπεδέχετο ὡς πρώτην ἀρχὴν τὸ ὑγρὸν ὁ ἄθεος Ἵππων, οὗ ὁ χρόνος ὁρίζεται ἐκ τούτου, ὅτι μνημονεύεται ἐν τοῖς Πανόπταις τοῦ Κρατίνου.

[4]) Ὁ Ἡράκλειτος αὐτὸς ἐπεκλήθη ἐκ τούτου ὁ σκοτεινός. Ἰδίᾳ δὲ ψέγει τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ῥητορικῇ III, 5 [1407b ἢ σελ. 185 ἐκδ. Römer] «τὰ Ἡρακλείτου διαστίξαι ἔργον διὰ τὸ ἄδηλον εἶναι, ποτέρῳ πρόσκειται, τῷ ὕστερον ἢ τῷ πρότερον». Ἡ δὲ δυσκολία αὕτη καταφαίνεται οὐ μόνον ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ μνημονευομένῳ χωρίῳ, «τοῦ λόγου τοῦδ' ἐόντος ἀεὶ ἀξύνετοι οἱ ἄνθρωποι γίγνονται», ἀλλὰ μάλιστα ἐν τῷ περιδοήτῳ «ἓν τὸ σοφὸν μοῦνον λέγεσθαι οὐκ ἐθέλει καὶ ἐθέλει Ζηνὸς οὔνομα».

[5]) Heraclitі Ephesii rell. rec. J. Bywater, Oxon. 1877 — Lasalle, Die Philosophie Heraklits des Dunkeln, Berlin 1858. J. Bernays, Heraclitea ἐν ταῖς Gesam. Abhandl-

θεωρία, ἥτις ἐστρέφετο κατὰ τῆς περὶ ἑνότητος καὶ ἠρεμίας διδασκαλίας τῶν Ἐλεατῶν[1]), ἐστηρίζετο εἰς τὸ δόγμα τῆς αἰωνίου ῥοῆς τῶν πραγμάτων, πάντα ῥεῖ, καὶ τοῦ πολέμου ὡς τοῦ πατρὸς τῶν πάντων, πόλεμος πάντων πατήρ. Ὡς πρώτην δ' ἀρχὴν ἀπεδέχετο τὸ πῦρ, τὸ λεπτότατον καὶ αἰθεριώτατον τῶν στοιχείων, ἐξ οὗ ἐκπορεύονται καὶ εἰς ὃ ἐπανέρχονται πάντα ἐρχόμενα τὴν ἄνω ὁδὸν καὶ τὴν κάτω ὁδόν. Ἡ τάξις δὲ τῆς κινήσεως κατορθοῦται κατ' αὐτὸν διὰ τῶν αἰωνίων, σταθερῶν φυσικῶν νόμων, οὓς ἐν τῷ συμβολικῷ αὐτοῦ τρόπῳ τοῦ λόγου περιελάμβανεν ὑπὸ τῷ ὀνόματι τῆς Εἱμαρμένης. Μία δὲ τῶν πολλῶν γνωμῶν τοῦ ἀδροῦ, ἀριστοκρατικὸν τὸ φρόνημα ἔχοντος φιλοσόφου εἶναι καὶ τὸ χρυσοῦν ἀπόφθεγμα, πολυμαθίη νόον οὐ διδάσκει. Αἱ δ' ἐννέα ὑπὸ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ περισωθεῖσαι ἐπιστολαὶ προέρχονται ἔκ τινος ἑλληνίζοντος Ἰουδαίου τῶν χρόνων τῆς Κλεοπάτρας[2]).

293. Καὶ ὁ πατὴρ δὲ τῆς δευτέρας φιλοσοφικῆς φορᾶς, Πυθαγόρας ὁ Σάμιος, ὃς περὶ τὸ 530 ἀπῴκησεν εἰς τὴν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι Κρότωνα καὶ ἐγένετο ἱδρυτὴς τοῦ φιλοσοφικοῦ καὶ πολιτικοῦ συστήματος τῶν Πυθαγορείων, οὐδὲν σύγγραμμα φαίνεται αὐτὸς γράψας. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ περιλάλητον αὐτὸς ἔφα ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ ὀπαδοὶ τοῦ φιλοσόφου τούτου εἰς μόνα

ungen I, 1 κ. ἑξ. Schuster, Heraclit von Ephesus ἐν τοῖς Acta societ. Philol. Lips. Τόμ. III. Pfleiderer, Die Philosophie des Heraklit von Ephesus im Lichte der Mysterienidee, Berlin 1886. Patin, Heraklits Einheitslehre, Programm des Ludwig-Gymnasiums, München 1885. Heraklitische Beispiele, Programm Neuburg a. D. 1892 καὶ 1893. — Περί τινος νέου ἀποσπάσματος ἐξαχθέντος ἐκ τῶν Χρησμῶν τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν ἴδε Neumann ἐν Hermes 13, 605, κ. ἑξ. Περὶ νέων συμβολῶν εἰς τὴν πλουσίαν ἄλλως βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ Ἡρακλείτου ἴδε Cron ἐν Philol. neue Folge τόμ. I, H. 2-3.

[1]) Ἂν καὶ εἶναι πιθανόν, ὅτι ὁ Ἡράκλειτος συνέγραψε τὸ ἔργον αὐτοῦ πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ φιλοσοφικοῦ διδακτικοῦ ποιήματος τοῦ Παρμενίδου, ἐν τούτοις ἠδύνατο βεβαίως νὰ στρέφηται κατὰ τοῦ Ξενοφάνους.

[2]) J. Bernays, Die pseudoheraklitischen Briefe, ein Beitrag zur philosoph. und religionsgechichtlichen Litteratur, Berlin 1869. Pfleiderer, Die pseudoheraklitischen Briefe und ihre Verfasser ἐν Rhein. Mus. 42, 153 κ. ἑξῆς.

τὰ ἀπὸ στόματος ἀποφθέγματα τοῦ διδασκάλου ἠδύναντο νὰ ἀναφέρωνται, οὐχὶ δὲ καὶ εἴς τι σύγγραμμα αὐτοῦ [1]).

Ὁ πρῶτος δὲ Πυθαγόρειος, ὃς περιέλαβεν εἰς ἓν βιβλίον τὰ κύρια δόγματα τοῦ διδασκάλου, ἦτο ὁ Φιλόλαος, σύγχρονος μέν, ἀλλὰ πρεσβύτερος τοῦ Σωκράτους, ὃς μετὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ διάλυσιν τῶν Πυθαγορείων συλλόγων ἦλθεν εἰς Θήβας. Τοῦ ἔργου δ' αὐτοῦ ἐσώθησαν ἱκανὰ ἀποσπάσματα ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ, ὧν τὴν γνησιότητα ὑποστηρίζει ὁ Βοίκχιος [2]). Ὡσαύτως περιῆλθον εἰς ἡμᾶς καί τινα ἀποσπάσματα περὶ τῆς μαθηματικῆς καὶ φυσικῆς πραγματευόμενα ἐκ τῶν ἔργων Ἀρχύτου τοῦ Ταραντίνου, φίλου τινὸς τοῦ Πλάτωνος [3]). Τὸ δ' ἐκ τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου ἐκλεγὲν σύγγραμμα τοῦ Πυθαγορείου δῆθεν Τιμαίου περὶ ψυχᾶς καὶ φύσιος εἶναι ἀναμφιλόγως ὑποβολιμαῖον.

Ἡ δὲ διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρου περὶ τῆς μετεμψυχώσεως καὶ ὁ ἐν τῇ σχολῇ αὐτοῦ κληρονομικῶς μεταδιδόμενος ἔρως πρὸς τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν ἁρμονικὴν ἀνάγονται, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν ἐπίδρασιν, ἣν ἐπὶ τὸν Πυθαγόραν ἔσχον οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς, ὧν ἠκροάσθη, ὡς λέγεται, κατὰ τὴν νεανικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν [4]). Αἱ μελέται δὲ τῶν τῆς μαθηματικῆς ἔπεισαν αὐτὸν ν' ἀ-

[1]) Περὶ τῶν ὑποβολιμαίων ἔργων τῶν νέων πυθαγορείων ἴδε § 503.

[2]) Böckh, Philolaos des Pythagoreers Lehre nebst den Bruchstücken seines Werkes, Berlin 1819. F. Beckmann, De pythagoreorum reliquiis, Berlin 1844, 1850. Νεώτερα ἔργα ἀναγράφει ὁ Ueberweg ἐν τόμ. α'. σελ. 54 καὶ 62.

[3]) Blass, De Archytae Tarentini fragmentis mathemat. ἐν Mélanges Graux, Paris 1884 σελ. 573 - 584. Hartenstein, De Archytae Tarent. fragmentis philosophicis, Lips. 1833. Αἱ δὲ παραθέσεις ἐκ φιλοσοφικῶν συγγραφῶν, ὡς περὶ παντός, περὶ ἀρχῶν, περὶ τῶν δέκα κατηγοριῶν, περὶ νόμου καὶ δικαιοσύνης, εἶναι βεβαίως νόθοι καὶ τῶν μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην χρόνων.

[4]) Τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀποδημίαν τοῦ Πυθαγόρου μαρτυρεῖ ὡς παλαιότατος μάρτυς ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ Βουσίριδι 13, τὰς δὲ μεταγενεστέρας μαρτυρίας ἴδε παρὰ Zeller I, 277 κ. ἑξ. τῆς 4 ἐκδόσεως. Καὶ τοῦ Ζωροάστρου δὲ τὴν διδασκαλίαν φαίνεται γνωρίσας δε αὐτόθι 275 κ.ἑ. Ὅτι δὲ καὶ περὶ τῆς ἰνδικῆς σοφίας ἤκουσέ τι, ἀποδεικνύει ὁ Schröder, Pythagoras und die Inder, Leipz. 1884. Ἄλλως δὲ πρέπει τὰ θεωρηθῇ νῦν ὡς βέβαιον, ὅτι αἱ μαρτυρίαι τῶν μεταγενεστέρων περὶ τῶν ἀποδημιῶν τοῦ Πυθαγόρου εἰς τὰς χώρας τῶν Μάγων καὶ Ἰνδῶν καὶ Ἰουδαίων δὲν προέρχονται ἐξ ἱστορικῶν ἀναμνήσεων,

ποδείξῃ ὡς ἀρχὴν τῶν ὄντων τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰς σχέσεις τῶν ἀριθμῶν, εἰς οὓς στηρίζεται οὐ μόνον ἡ ἁρμονία τῶν τόνων, ἀλλὰ καὶ ἡ οὐσία, ἐσσία, τῶν πάντων. Καὶ ἦτο μὲν ἡ ἐπίνοια αὕτη μεγάλη προκοπὴ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ἐπιστήμῃ, διότι δι' αὐτῆς ἤρξατο εἰσαγόμενον πνευματικόν τι ἀντὶ τοῦ ὑλικοῦ εἰς τὴν πρώτην φιλοσοφίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὀρθῆς ταύτης καθ' ἑαυτὴν ἀρχῆς ἐξέπεσον οἱ μαθηταὶ τοῦ διδασκάλου εἰς ἐνθουσιαστικόν τινα, παιγνιώδη μυστικισμόν [1]). Ὡσαύτως γόνιμος ἀπέβη εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν πρόοδον καὶ ἡ θεωρία περὶ τοῦ σφαιροειδοῦς τῆς γῆς, ἥτις ὁρμηθεῖσα ἀπὸ τῶν Πυθαγορείων ἤρξατο ἀποσοβοῦσα καὶ ἐν αὐταῖς ἔτι ταῖς Ἀθήναις κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πλάτωνος τὴν παλαιοτέραν περὶ τῆς γῆς τῆς πλατείας ὡς δίσκου δόξαν [2]).

294. Οἱ δ' Ἐλεᾶται Ξενοφάνης καὶ Παρμενίδης ἐχόμενοι τοῦ Ἡσιόδου καὶ τῶν παλαιῶν θεολόγων ἐξέθεσαν ἐμμέτρως τὰς φιλοσοφικὰς αὐτῶν γνώμας. Ἐκ τούτου δ' ἐπραγματεύθημεν ἤδη περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ὅτε περὶ τοῦ διδακτικοῦ ἐλέγομεν ἔπους (§ 83). Καὶ ὁ μὲν ἱδρυτὴς τῆς ἐλεατικῆς σχολῆς Ξενοφάνης, ὁ ἐκ τῆς ἐν τῇ ἰωνικῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ Κολοφῶνος, ὡρμήθη ἐν τῇ φιλοσοφικῇ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ ἔκ τινος ὑψηλοτέρας ἐννοίας περὶ θεοῦ καὶ ἀποδεχόμενος ἕνα μόνον θεὸν καὶ φανταζόμενος τοῦτον αἰώνιον καὶ ἀμετάλλακτον ἐπειρᾶτο ν' ἀναιρέσῃ τὴν πολυθεΐαν καὶ τὴν περὶ τοῦ ἀνθρωπομόρφου τῶν θεῶν δόξαν τῆς κοινῆς θρησκείας [3]). Ὁ δ' ἐκ τῆς ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλ-

ἀλλὰ πηγάζουσιν ἐκ τῶν περὶ τοῦ Πυθαγόρου θρύλων καὶ τῶν ψευδολογιῶν τῶν συγκρητιστῶν.

[1]) Περὶ τῆς διαρκείας τῆς Πυθαγορείου αἱρέσεως ἐν τοῖς ἀλεξανδρεωτικοῖς χρόνοις καὶ τῆς ἐκ νέου ἀναβιώσεως αὐτῆς παρὰ τοῖς νέοις πυθαγορείοις ἴδε § 503 καὶ Zeller, Philos. der Griechen III, 2, 79 κ. ἑξ. τῆς 3ης ἐκδόσεως.

[2]) Ἀριστοτ. Περὶ οὐρανοῦ II, 13 [σελ. 293 b 32]. Πλάτ. Φαίδ. 97 d ἐν σχέσει πρὸς 61 d. Ἡ πρὸς ταῦτα συνδεομένη διαίρεσις τῆς γῆς εἰς πέντε ζώνας ἀνάγεται εἰς τὸν Παρμενίδην. Ἴδε Στράβ. II, 94.

[3]) Τὸν πυρῆνα τῆς διδασκαλίας περιέχουσιν οἱ στίχοι·

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

λάδι Ἐλαίας Παρμενίδης ἀπέδειξε μὲν ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ διδακτικοῦ ποιήματος τὸ ἓν ἐκεῖνο ὡς τὸ μόνον ἀληθῶς ὄν, αἰώνιόν τε καὶ ἀμετάβλητον, νοοῦν τε καὶ νοούμενον, ἀλλ' ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει ἐν τούτοις ἐπραγματεύετο καὶ περὶ τοῦ γίγνεσθαι καὶ ἀπόλλυσθαι, ἤτοι περὶ τῆς ἀπατηλῆς γνώμης, τῆς δόξης ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀνάγων αὐτὴν εἰς δύο, ὑπὸ τοῦ ἔρωτος εἰς ταὐτὸ συναχθείσας ἀρχάς, τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους, ἤ, ὡς αὐτὸς λέγει, τοῦ φάους καὶ σκότου καὶ τῶν συστοίχων, ἀραιοῦ σκληροῦ κτλ. [1]). Αἱ διδασκαλίαι δὲ τοῦ συνετοῦ διδασκάλου ἐξετέθησαν καὶ ἐν πεζῷ λόγῳ βραδύτερον καὶ διεσαφήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ζήνωνος καὶ Μελίσσου.

Πρὸς τὸν Παρμενίδην δὲ κοινὴν ἔχει τὴν μορφὴν τῆς ποιητικῆς παραστάσεως ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Ἐμπεδοκλῆς ἐκ τοῦ ἐν Σικελίᾳ Ἀκράγαντος. Ἐκ τούτου καὶ περὶ αὐτοῦ ἐπραγματεύθημεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω (§ 83). Εἰς τοῦτον δ' ὀφείλει ἡ φιλοσοφία τὴν διάκρισιν τῆς ὕλης καὶ τῆς δυνάμεως. Καὶ τὴν μὲν ὕλην ἀποτελοῦσι κατ' αὐτὸν τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τέσσαρα τῶν πάντων ῥιζώματα, ἅτινα διέκρινε μέν, ἀλλ' ὅμως ἀλληγορικῶς ἔτι ἐσήμαινεν ἀποδίδων εἰς αὐτὰ ὀνόματα θεῶν, ἤτοι ἀποκαλῶν αὐτὰ Δία, Ἥραν, Ἀϊδωνέα καὶ Νῆστιν. Ἡ δὲ δύναμις παρίσταται εἰς αὐτὸν ἐν διπλῇ μορφῇ ὡς Φιλότης, ἥτις

Εἷς θεὸς ἔν τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος,
οὔτι δέμας θνητοῖσιν ὁμοίιος οὐδὲ νόημα.

Παράβ. καὶ Ἀριστοτέλ. Περὶ Ξενοφάνους, Ζήνωνος, Γοργίου κεφ. 3. καὶ Freudenthal, Die Theologie des Xenophanes, Breslau 1886, καθ' ὃν δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι δι' ὅλου τοῦ ἔργου τοῦ Ξενοφάνους διήκει καθαρά τις αὐστηρῶς διεξηγμένη γνώμη περὶ ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ.

[1]) Εἰς τὸ δεύτερον μέρος μεταβαίνει ὁ Παρμενίδης διὰ τῶν στίχων·

ἐν τῷ σοι παύσω πιστὸν λόγον ἠδὲ νόημα
ἀμφὶ ἀληθείας· δόξας δ' ἀπὸ τοῦδε βροτείας
μάνθανε, κόσμον ἐμῶν ἐπέων ἀπατηλὸν ἀκούων.

Περὶ δὲ τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου Παρμενίδου ἴδε § 307.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

συνάγει τὰ πάντα εἰς κυκλοτερῆ σφαῖρον, καὶ ὡς Νεῖκος, ὅπερ χωρίζει τὰ συνηνωμένα, ἕως οὗ ἀναλαμβάνει ἐκ νέου τὸ ἔργον αὐτῆς ἡ Φιλότης.

295. Νέαν δ' ὁδὸν μεγάλην ροπὴν σχοῦσαν πρὸς τὴν διανοητικὴν φορὰν καὶ τὴν λογοτεχνίαν ἐν Ἀττικῇ ἔτεμεν ἐκ τῶν παλαιοτέρων φιλοσόφων ὁ περὶ τὰ 500 γεννηθεὶς Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος. Οὗτος εἰσαγαγὼν ὡς ἀρχὴν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὸν νοῦν ἐπεφάνη κατά τινα γνωστὴν ἀπόφανσιν τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς νήφων παρ' εἰκῇ λέγοντας [1]). Ἄλλως δ' ἐν ταῖς θεωρίαις αὐτοῦ ἠρείδετο στερρῶς εἰς τὸν Ἐμπεδοκλέα, ὃν μάλιστα ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς τὸ ὁμοῦ πάντα, ἐξ οὗ κατ' αὐτὸν ἐγένοντο πάντα τὰ ὄντα. Ὁ δ' ὀρθολογιστικὸς χαρακτὴρ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ ἐνέκειτο ἐν τούτῳ, ὅτι ἀποκλείων πᾶν τὸ συμβολικὸν ὠνόμαζε τὰ πρῶτα κατ' αὐτὸν στοιχεῖα διὰ πραγματικῶν, οὐχὶ ἐκ τῶν θεῶν εἰλημμένων ὀνομάτων. Κατὰ τὴν μακρὰν δ' αὐτοῦ διατριβὴν ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ἀπέλαυε τῆς εὐνοίας τῶν ἰσχυρῶν, τοῦ Θεμιστοκλέους μὲν πρότερον, τοῦ Περικλέους δὲ βραδύτερον, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν διάδοσιν ἀνωτέρων θρησκευτικῶν ἰδεῶν, ἕως οὗ ἠναγκάσθη τῷ 432 ἢ 431 νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πόλιν κατηγορηθεὶς ὡς ἀσεβής. Ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον διετέλεσε μεγάλως ἰσχύων ἕνεκα τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ ἔργου περὶ φύσιος, ὅπερ καὶ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ πολλῶν ἐν Ἀθήναις ἀνεγιγνώσκετο [2]).

Μεγάλην δὲ λογοτεχνικὴν ἐνέργειαν ἀνέπτυξεν ὁ πολυπλάνητος [3]) καὶ φιλόπονος καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων μεγάλως θαυμαζόμενος διὰ τὴν πολυμαθίαν αὐτοῦ φιλόσοφος Δημόκριτος ὁ Ἀβδηρίτης, γεννηθεὶς περὶ τὸ 460 [4]), ὃς μετὰ τοῦ συγχρόνου μέν, ἀλλὰ πρε-

[1]) Ἀριστοτ. μετὰ τὰ φυσικὰ Ι, 3. [σελ. 984 b 17]. Ἴδε καὶ Πλάτ. Φαίδ. 97 c.

[2]) Πλάτ. Ἀπολογ. 26 d. Περὶ τῆς ροπῆς, ἣν ἔσχε πρὸς τὸν Εὐριπίδην ἴδε § 177.

[3]) Αὐτὸς οὗτος μαρτυρεῖ παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξ. ἐν Στρωμ. Ι σελ. 131 [§ 69], ὅτι καὶ εἰς Αἴγυπτον καὶ εἰς Βαβυλῶνα καὶ Περσίδα ἦλθεν.

[4]) Ἔζησε κατὰ τὸν Σενέκαν, Qaestiones natur. 7, 16 καὶ πέραν τοῦ 373. Ἴδε

σβυτέρου αὐτοῦ Λευκίππου ἔφερεν εἰς φῶς τὴν ὑλικὴν περὶ ἀτόμων θεωρίαν καὶ ἕνεκα τῆς τὴν εὔθυμον ἠρεμίαν τῆς ψυχῆς ἐπιζητούσης ἠθικῆς αὐτοῦ ἐπεκλήθη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων γελασῖνος [1]). Τῶν πολυπληθῶν δ', ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περὶ φυσικῆς πραγματευομένων καὶ ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ γεγραμμένων συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἄτινα βραδύτερον ὁ Θρασύλος εἰς 15 κατέταξε τετραλογίας [2]), τὰ ὀνομαστότατα ἦσαν ὁ μέγας διάκοσμος [3]), ὁ μικρὸς διάκοσμος καὶ τὸ περὶ εὐθυμίας [4]). Ἐκ πάντων δὲ τούτων σώζονται μόνον χωρία τινά, ὧν τὰ πλεῖστα παρατίθεται Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς ἐν τῷ Πρὸς Μαθηματικοὺς VII, [πρὸς τοὺς Λογικοὺς] 135. Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ γλωσσικῶν καὶ γραμματολογικῶν ζητημάτων ἐπραγματεύετο ἐν ταῖς συγγραφαῖς Περὶ Ὁμήρου, περὶ ὀρθοεπείης καὶ γλωσσέων, περὶ ῥημάτων καὶ ἐν τῷ ὀνομαστικῷ. Εἰς τὰ γνήσια δὲ συγγράμματα προσετέθησαν βραδύτερον καὶ πολλὰ ὑποβολιμαῖα, ὧν τὰ πλεῖστα εἶναι φένακός τινος, Βώλου τοῦ ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Μένδης, περὶ οὗ ὁ Κολουμέλλας λέγει ταῦτα· Bolus Mendesius, cujus commenta, quae appellantur graece ὑπομνήματα, sub nomine Democriti falso produntur [5]). Εἰς τὰ ὑποβολιμαῖα δὲ

Diels, ἐν Rhein. Mus. 42, 1 κ. ἑξ. Zeller, Philos. der Griechen I, 761 κ. ἑ. τῆς 4ης ἐκδόσεως.

[1]) Ἴδε Αἰλιανοῦ, Ποικίλ. Ἱστορ. IV, 20, Σουΐδαν ἐν λ. Δημοκρίτῳ Ἀνθολ. VII, 56, Horatii epistol. II, 1 194, Seneca, De tranquilitale animi 15, de ira II, 10, 5, Λουκιανοῦ, βίων πράσεις 13. Juvenali X, 28 κ. ἑξ. Προφανῶς δὲ προῆλθε τὸ ἐπίθετον τοῦτο τοῦ γελῶντος φιλοσόφου ἐκ τοῦ ἤθους τῶν εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένων, ἀλλ' ἐν μεταγενεστέροις μόνον χρόνοις ἀναγιγνωσκομένων ἀποφθεγμάτων.

[2]) Διογένους IX 45. Καὶ μαθηταὶ τοῦ Δημοκρίτου ἀναφέρονται καὶ μεταξὺ ἄλλων καὶ ὁ Ἀνάξαρχος, ὁ ἀκόλουθος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἴδε Gomperz, Anaxarch und Kallisthenes ἐν Commentationes in honore Mommseni 471 - 486.

[3]) Ὁ μέγας διάκοσμος ἀπεδίδετο ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου εἰς τὸν Λεύκιππον. Ἴδε Διογ. IX, 46.

[4]) Ἐκ τῆς περὶ Εὐθυμίης συγγραφῆς ἠρύετο ὁ Seneca, de tranquilitate animi, περὶ οὗ ἴδε Hirzel ἐν Hermes 14, 354 κ. ἑξ. Τὰ ἄριστα τῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ Δημοκρίτου συνέλεξεν ὁ Ritter — Preller, Histor. philos ἀρ. 158.

[5]) Collumella [De re rustica libri XII] VII, 5. Ἴδε Susemihl, Alexandr. Lit

ταῦτα ἀνήκουσι τὰ σωζόμενα ἔργα, ἤτοι δύο ἐπιστολαὶ καὶ τὰ βιβλία περὶ συμπαθειῶν καὶ ἀντιπαθειῶν, Φυσικὰ καὶ Μυστικά, Γεωργικά, Χειρόκμητα [1]). Ἔκ τινος δὲ συλλογῆς ἀποφθεγμάτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πολλὰ ἀδρὰ ἀποφθέγματα τοῦ φιλοσόφου τούτου [2]).

Μεσάζουσαν δέ τινα θέσιν μεταξὺ τῆς περὶ νοῦ διδασκαλίας τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ τῆς περὶ ἀέρος τοῦ Ἀναξιμένους κατελάμβανεν ὁ ἐκ τῆς ἐν Κρήτῃ Ἀπολλωνίας Διογένης, ὃς ἦλθεν εἰς Ἀθήνας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους καὶ πλείονος λόγου ἄξιος ἀποβαίνει εἰς ἡμᾶς, διότι κατέχομεν πολλὰ καὶ μακρὰ ἀποσπάσματα ἐκ τῆς περὶ φύσιος ἐπιστολῆς αὐτοῦ. Καὶ ὁ κωμικὸς δ' Ἀριστοφάνης ἐκ τοῦ Ἀπολλωνάτου τούτου Διογένους φαίνεται παραλαβὼν τὴν ἐν ταῖς Νεφέλαις 264 κ. ἑ. περὶ τοῦ δεσπότου ἀέρος καὶ τῶν ἐμψύχων νεφελῶν δόξαν, ἣν ἀπέδωκεν εἰς τὸν Σωκράτην.

Στενῶς δὲ συνδέεται πρὸς τὰς μελέτας καὶ τάσεις τῶν φυσικῶν ἡ ἀνάπτυξις τῆς πρώτης εἰδικῆς ἐπιστήμης τῆς ἰατρικῆς. Ἔχει δὲ νὰ ἐπιδείξῃ καὶ ἡ ἐπιστήμη αὕτη κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἔξοχόν τινα μύστην, τὸν Κῷον Ἱπποκράτην, οὗ πλεῖστα συγγράμματα ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ περιεσώθησαν. Ἀλλὰ περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ἀνδρὸς θὰ πραγματευθῶμεν ἐν τῷ Ἐπιμέτρῳ, ἐν ᾧ αἱ συγγραφαὶ αὐτοῦ θὰ διασαφηνισθῶσι κάλλιον ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἰατρῶν τῆς ἀρχαιότητος.

β' Ἡ ἀττικὴ περίοδος τῆς φιλοσοφίας.

296. Ὡς μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους αἱ Ἀθῆναι ἐγέ-

ter. I, 482 κ. ἑξ. καὶ τὰς διορθώσεις τοῦ Oder ἐν Rhein. Mus. 48, 1 κ.ἑξ. Ὁ Σουΐδας διακρίνει τὸν Βῶλον Δημοκρίτειον φιλόσοφον τοῦ Βώλου Μενδησίου Πυθαγορείου. Περιῆλθε δ' εἰς ἡμᾶς ἐξ ἐκείνου τοῦ ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Καλλιμάχου ζῶντος Βώλου ἱστορία τις περὶ θαυμασίων τοῦ Κρητὸς Ἐπιμενίδου παρὰ τῷ παραδοξογράφῳ Ἀπολλωνίῳ ἀπαντῶσα ἐν τοῖς Rerum natural. scriptores ed. Kelle σελ. 43 κ. ἑξ.

[1]) Παράβ. Meyer, Geschichte der Botanik I, 277.

[2]) Παράβ. § 640.

νοντο οὐ μόνον ἡ πρώτη πολιτικὴ δύναμις τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἐν μείζονι μάλιστα βαθμῷ τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους, οὕτω καὶ ἡ φιλοσοφικὴ κίνησις κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἤρξατο κατὰ μικρὸν μεταδιδομένη καὶ συγκεντρουμένη ἀπὸ τῆς περιφερείας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ νέον πνευματικὸν κέντρον. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους, καθ' οὓς ἤρξατο ἀναπτυσσόμενον καὶ ἀκμάζον ἐν Ἀθήναις τὸ νέον εἶδος τῆς ποιήσεως, τὸ δρᾶμα, ἀπεδείχθη τὸ ἔδαφος τῆς Ἀττικῆς παρεσκευασμένον καὶ ἕτοιμον πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ συγγενοῦς εἴδους τῆς πεζῆς λογοτεχνίας. Καὶ εὗρον μὲν σκέπην καὶ θέσιν οἱ Πυθαγόρειοι μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς αἱρέσεως αὐτῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἠπείρῳ, ἦλθε δ' ὁ Παρμενίδης γέρων ἤδη εἰς Ἀθήνας, ἵνα κηρύξῃ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ περὶ τοῦ ἑνὸς καὶ ἀληθῶς ὄντος, διέτριψε δὲ ὁ Ἀναξαγόρας τὸν πλεῖστον χρόνον τοῦ βίου αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις ἐπικοινωνῶν πρὸς τοὺς ἰσχυροτάτους ἄνδρας τῆς πόλεως. Ἀλλ' ἐπεχωρίασε κυρίως ἐν Ἀθήναις ἡ φιλοσοφία τὸ πρῶτον κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, διὰ τῶν σοφιστῶν.

Οἱ Σοφισταί[1]) παριδόντες τὰς ἀκάρπους θεωρίας περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὄντων καὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου ἐπελήφθησαν μεθ' ὅλως ἰδίας κρίσεως τῶν πλησιεστάτων ζητημάτων τῆς ἠθικῆς, τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ γνωστικοῦ καὶ διέδιδον τὴν περὶ τούτων γνώμην αὐτῶν ἐν πομπώδεσιν ἐπιδείξεσιν, ὧν σκοπὸς ἦτο ἡ λαμπρότης καὶ ἡ δόξα μᾶλλον ἢ ἡ ἀλήθεια. Ἐκ τούτου διὰ τῶν τοιούτων προπαρεσκεύαζον νέαν τινὰ φορὰν τῆς διανοήσεως καὶ προωδοποίουν εἰς νέαν τῶν τῆς ζωῆς καὶ τῶν πραγμάτων κατάληψιν. Κύριος δὲ προστάτης τῆς νέας ταύτης σοφίας ἦτο ὁ περὶ τὸ 485[2]) γεννηθεὶς ἐν Ἀβδήροις Πρωταγόρας, ὃς διῆγε μὲν βίον πλάνητα, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν σοφιστῶν, ἐξέλεξε δ' ὅμως τὰς Ἀθήνας ὡς κυρίαν ἕδραν τῆς ἐπιδεικτικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας,[3]), ἕως οὗ τῷ

[1]) Grote, Hist. of Greece VIII, 474—544. Schanz, Beiträge zur vorsokratischen Philosophie, Göttingen 1867.

[2]) Frei, Quaestiones Protagoreae, Bonn 1845.

[3]) Ἐν Ἀθήναις ἐπεκοινώνει κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου πρὸς τὸν

411 κατηγορηθεὶς ὡς ἀσεβὴς ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ πλέων εἰς Σικελίαν εὗρε τὸν θάνατον ἐν τῇ θαλάσσῃ, καταποντισθέντος τοῦ πλοίου [1]). Δυνατώτατος δὲ μετ' αὐτὸν ἦτο Γοργίας ὁ Λεοντῖνος, ὃς ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 427 ἀποσταλεὶς ὡς πρεσβευτὴς ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν καὶ ἐκεῖ διατρίψας καὶ πέραν τοῦ χρόνου τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους (399) διέσπειρεν ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὰ σπέρματα τῆς ῥητορικῆς καὶ σοφιστικῆς ὡς διδάσκαλος καὶ δημηγόρος [2]). Μετὰ τῶν δύο δὲ τούτων στύλων τῆς σοφιστικῆς συντάσσονται καὶ ὁ Ἠλεῖος Ἱππίας καὶ ὁ Κεῖος Πρόδικος, οἵτινες παρὰ τοῖς ἐνδόξοις ἐκείνοις διδασκάλοις ἐκήρυττον ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος τὸ νέον Εὐαγγέλιον τῶν φώτων καὶ τῆς ἰδίας τῶν τοῦ βίου ὑπολήψεως.

Ἡ ῥοπὴ δ', ἣν οἱ ἄνδρες οὗτοι ἔσχον πρὸς τὸ πνεῦμα τῶν χρόνων ἐκείνων, πρὸς τὴν διάλυσιν τῆς πίστεως εἰς τὰ παραδεδομένα, πρὸς τὴν τελείαν μεταβολὴν τῶν τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας [3]), ἦτο ὑπέρμετρος καὶ δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν τῆς δεκάτης ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος. Ἀλλ' ἐν τούτοις ἡ θέσις αὐτῶν ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ καὶ ἐν τῇ θετικῇ προόδῳ τῆς ἐπιστή-

Περικλέα, εἶτα κατέλιπε τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἐπανῆλθεν αὖθις, ὅτε ὁ Καλλίας ἐγένετο κύριος τῆς οὐσίας αὐτοῦ.

[1]) Ὁ Müller-Strübing ἐν τοῖς Jahrbücher für Philol. 121, 84 ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ γραφὴ ἀσεβείας ἐγράφη πρὸ τοῦ 411, ἢ πρὸ τοῦ χρόνου τῆς βουλῆς τῶν τετρακοσίων. Ὡς κατήγορον ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης παρὰ Διογένει IX, 54 ἕνα τῶν τετρακοσίων, τὸν Πυθόδωρον. Περί τινος κυρίου συγγράμματος ἐπιγραφομένου Καταβάλλοντες ἢ Ἀντιλογικά, ἢ Ἀλήθεια, ἴδε J. Bernays ἐν Gesam. Abhandlungen I, 117—121.

[2]) Παράβ. § 260. Τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ θεωρίας μανθάνομεν ἐκ τῆς ἐσφαλμένως εἰς τὸν Ἀριστοτέλην ἀποδιδομένης συγγραφῆς Περὶ Ξενοφάνους, Ζήνωνος, Γοργίου.

[3]) Ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 330 λέγει· «Μέχρι τοῦ χρόνου τούτου ἡ παιδεία περιωρίζετο εἰς τὴν μουσικήν, γυμναστικὴν καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ ἀριθμητικῆς, πάντα δὲ τὰ ἄλλα ἐπειρᾶτο ἕκαστος νὰ ἰδιοποιηθῇ αὐτὸς ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνέλαβον οἱ σοφισταὶ τὴν ἐπιστημονικὴν παίδευσιν τῶν νέων. Οὕτως ἡ νεολαία, ἥτις ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων εἰς μόνα τὰ γυμνάσια καὶ τὰς παλαίστρας ὤφειλε νὰ φοιτᾷ πρὸς γύμνασιν τοῦ σώματος, ἔπρεπε νῦν νὰ παιδεύηται ἐν τῇ παλαίστρᾳ τῆς σοφιστικῆς, ἥτις ἐξέλεγε κατὰ προτίμησιν αὐτὰ δὴ ταῦτα τὰ γυμνάσια ὡς τόπον διδασκαλίας».

Ин-т ОНУ імені І. Мечникова

μης εἶναι μικρά. Αἰτία δὲ τούτου κατὰ μέγα μέρος εἶναι, ὅτι διέδιδον τὰς θεωρίας αὐτῶν οὐχὶ τόσον διὰ συγγραμμάτων, ὅσον δι' ἐπιδείξεων καὶ πολυμίσθου διδασκαλίας [1]). Ἐκ τούτου τοῦ μὲν πολυμαθοῦς Ἱππίου ἀναφέρονται πλείονα ἱστορικὰ καὶ ῥητορικὰ συγγράμματα ὡς ἡ ἀναγραφὴ Ὀλυμπιονικῶν, ὁ Τρωϊκὸς λόγος, ἢ φιλοσοφικά. Καὶ ὁ Γοργίας δ' ἄλλως ἦτο δεινὸς περὶ τοὺς λόγους μᾶλλον, ἐξ οὗ καὶ πολὺ ἀπελείπετο αὐτῶν ἡ διαλεκτικὴ συγγραφὴ περὶ τοῦ μὴ ὄντος ἢ περὶ φύσεως [2]), ἥτις εἶχετο τῆς διδασκαλίας τῶν Ἐλεατῶν. Τοῦ δὲ Προδίκου ἐπαινοῦνται μόνον αἱ Ὧραι, τὸ σύγγραμμα, ἐν ᾧ εὑρίσκετο καὶ ὁ μῦθος τοῦ Ἡρακλέους ἐν τῇ σχιστῇ ὁδῷ ἀποροῦντος, ὁποίαν τῶν ὁδῶν νὰ τραπῇ. Ὁ δὲ Πρωταγόρας οὐ μόνον ἦτο ὁ φιλοσοφώτατος τῶν σοφιστῶν, ἀλλ' ἔγραψεν αὐτὸς καὶ πλείονα συγγράμματα [3]). Περιῆλθον δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς αἱ ἀρχαὶ δύο τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἐν αἷς περιέχονται ἐν ταὐτῷ καὶ τὰ κεφάλαια τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἤτοι τὸ «πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος τῶν μὲν ὄντων ὡς (= ὅτι) ἔστι, τῶν δὲ μὴ ὄντων ὡς οὐκ ἔστιν» καὶ τὸ «περὶ μὲν θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι οὔθ' ὡς εἰσίν, οὔθ' ὡς οὐκ εἰσίν». Ἐκ τοῦ συγγράμματος δ' αὐτοῦ περὶ τοῦ ὄντος, ἐν ᾧ ἤριζε πρὸς τοὺς Ἐλεάτας, φαίνεται παραλαβὼν πολλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων [4]). Ὡσαύτως σπουδαίως συνετέλεσαν τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ὡς τὸ περὶ ὀρθοεπείας, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν

[1]) Ὁ Πρωταγόρας καὶ ὁ Γοργίας ἐλάμβανον μισθὸν ἑκατὸν μνῶν. Ἴδε Διογ. Λαερτ. IX, 52, Διοδ. XII, 53 καὶ Σουΐδαν ἐν λέξει Γοργίᾳ. Ὁ Πρόδικος ἐδίδασκεν τὴν γραμματικήν, τὸ περὶ ὀρθότητος ὀνομάτων, ἀντὶ 50 δραχμῶν καὶ συντομωτέραν τινὰ γραμματικὴν ἀντὶ μιᾶς δραχμῆς.

[2]) Τί περιεῖχε τὸ βιβλίον τοῦτο, διδάσκει ἡμᾶς Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς Πρὸς Μαθημ. ἐν VII, 55, [πρὸς Λογικοὺς 65] καὶ ἐξ. καὶ ὁ Ἀριστοτέλ. περὶ Μελίσσου. Τὰ κεφάλαια δὲ εἶναι [κατὰ τὸν Σέξτον] ταῦτα· «πρῶτον ὅτι οὐδὲν ἔστιν, δεύτερον ὅτι εἰ καὶ ἔστιν, ἀκατάληπτον ἀνθρώπῳ, τρίτον ὅτι εἰ καὶ καταληπτόν, ἀλλά τοί γ' ἀνέξοιστον καὶ ἀνερμήνευτον τῷ πέλας».

[3]) Ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ εἶναι γεγραμμένον τὸ μακρότερον ἀπόσπασμα παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ παραμυθητικῷ πρὸς Ἀπολλώνιον 33 [τόμ. α'. σελ. 290 ἐκδ. Βερν.]. Ὁ δὲ μετὰ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἱπποκράτους σωζόμενος λογος τέχνης ἀποδίδεται εἰς τὸν Πρωταγόραν ὑπὸ τοῦ Gomperz, Die Apologie der Heilkunst ἐν τῷ Sitzungsber. der Wiener Akad. 1890 καὶ Griechische Denker, I, 374 καὶ ἑξ. Βεβαίως δὲ προῆρχετο τὸ ἔργον τοῦτο ἐκ τῶν κύκλων τῶν σοφιστῶν.

[4]) Τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ Πορφύριος παρ' Εὐσεβίῳ, Εὐαγγ. προπαρ. X, 3, 25.

τῶν γραμματικῶν τεχνικῶν ὅρων, διότι αὐτὸς πρῶτος διήρεσε τὸν λόγον εἰς τέσσαρας τρόπους εὐχωλὴν (εὐκτικήν), ἐρώτησιν, ἀπόκρισιν, ἐντολὴν (προστακτικὴν) καὶ εἰς τρία γένη ἄρρεν, θῆλυ καὶ σκεῦος. Ἐν τῇ φιλοσοφικῇ δὲ θεωρίᾳ ὡρμήθη ἀπὸ τῆς τοῦ Ἡρακλείτου θεωρίας, τὰ πάντα ῥεῖ, καὶ πρὸς ταύτην συνέδεσε καὶ τὴν ἄλλην, ὅτι ἡ σοφία ἡμῶν στηρίζεται εἰς τὰς αἰσθήσεις λέγων μηδὲν εἶναι παρὰ τὰς αἰσθήσεις[1]). Διὰ τούτων δὲ κατήντησεν εἰς δεδηλωμένην τινὰ ἐφεκτικότητα ἀποδεχόμενος, ὅτι οὐδὲν μόνιμον καὶ βέβαιον ὑπάρχει οὔτε ἐν τοῖς πράγμασιν, οὔτε ἐν τῇ γνώσει καὶ ὅτι δυνάμεθα μόνον νὰ λέγωμεν, πῶς τὰ πράγματα ἑκάστοτε φαίνονται ἡμῖν, ἀλλ' ὄχι πῶς πάντοτε καὶ ὁποῖα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ εἶναι. Ἐπειδὴ δ' οὕτως ἀπηρνεῖτο τὴν ἀληθῆ οὐσίαν τῶν χρημάτων κατήντησε νὰ θεωρῇ τὸν ἄνθρωπον μέτρον πάντων τῶν χρημάτων, ὅτι ὑπάρχουσιν καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχουσιν. Ὁ ῥητορικὸς δὲ χαρακτὴρ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ κατεφαίνετο ἐν τῇ διαβοήτῳ ἀποφάνσει, ὅτι ἠδύνατο τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν διὰ τῶν ῥητορικῶν φυσικῶς διαστροφῶν καὶ τῶν πανουργιῶν τῆς σοφιστικῆς διαλεκτικῆς.

Πλὴν δὲ τῶν μακροτέρων ἐπιδείξεων ἤσκουν οἱ σοφισταὶ καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος ἤδη καὶ τῶν Ἐλεατῶν θεραπευομένην διαλεκτικήν, ἥτις παρ' αὐτοῖς νοθευθεῖσα μετέπεσεν εἰς ἐριστικήν. Αἱ τοιαῦται δὲ διαλεκτικαὶ συζητήσεις σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἐγράφοντο καὶ οὕτω περιῆλθε καὶ εἰς ἡμᾶς τυχαίως μία τοιαύτη, αἱ Διαλέξεις ἠθικαὶ ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ ἐκ τῶν χρόνων τῶν μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Ἀθηνῶν[2]). Καὶ ὡς συγγραφεὺς μὲν αὐτῶν μνημονεύεται Μύστας τις (ἄλλως Μύμας), ἀλλ' ὑπὸ τὸ διεφθαρ-

[1]) Διογ. IX, 51. Τὴν περὶ γνώσεως θεωρίαν τοῦ Πρωταγόρου μανθάνομεν ἄριστα ἐκ τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου Θεαιτήτου.

[2]) Ὁ Wilamowitz, Index Gotting. 1889 σελ. 9 ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ συγγραφὴ συνεγράφη περὶ τὸ 400 ὑπό τινος Βυζαντίου ἢ Ῥοδίου. Καθαρώτατα δὲ λέγεται ἐν σελ. 210, 17 «νίκα ἐν ᾇ ἐνίκων (οἱ Λακεδαιμόνιοι) Ἀθηναίως καὶ τὼς συμμάχως». Ὅτι ἡ Κύπρος ἦτο ἡ πατρὶς τοῦ συγγραφέως, συνεπέρανεν Bergk ἐκ τῆς σελίδος 224, 29.

μένον πιθανῶς τοῦτο ὄνομα ἄλλοι μὲν ἀνευρίσκουσι τὸν πυθαγόρειον Σιμμίαν, ἄλλοι δὲ τὸν σκυτέα καὶ σωκρατικὸν Σίμωνα [1]).

Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τῶν μεγάλων σοφιστῶν τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος δὲν ἐξέλιπεν ἡ σοφιστική, ἀλλὰ διετέλει μὲν ζῶσα καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ ἑκατονταετηρίδι καὶ παρὰ τῷ Πλάτωνι καὶ ἐν μέρει καὶ παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει, δὲν ἀνέδειξεν ὅμως ὀνομαστοὺς ἄνδρας. Εἰς τοὺς προστάτας δὲ τῆς νεωτέρας σοφιστικῆς ἀνήκουσιν ὁ Χαλκηδόνιος Θρασύμαχος, σύγχρονος μέν, ἀλλὰ νεώτερος τοῦ Σωκράτους, γνωστὸς δ' ἐκ τῆς πολιτείας τοῦ Πλάτωνος ὡς στρεψοδίκης, ὁ Πολυκράτης, ὃς ἔγραψε τὴν κατὰ τοῦ Σωκράτους κατηγορίαν τῷ 393, οἱ ἐριστικοὶ ἀθληταὶ Εὐθύδημος καὶ Διονυσόδωρος, οὓς ἔσκωψε μετ' ἀπαραμιλλήτου εἰρωνείας ὁ Πλάτων ἐν τῷ Εὐθυδήμῳ, τῷ διαλόγῳ, καὶ ὁ ἐξ Ἡρακλείας Βρύσων, ἐξ οὗ τῶν διαλεκτικῶν διαλόγων πολλὰ φαίνεται παραλαβὼν ὁ Πλάτων κατὰ τὸν Ἀθήναιον (ἐν XI, 508 c).

297. Ὁ δὲ Σωκράτης (περὶ τὸ 469 — 399), ὁ υἱὸς τοῦ λιθοξόου Σωφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαιναρέτης ἐκ τοῦ παρὰ ταῖς Ἀθήναις δήμου Ἀλωπεκῆς, ἦτο ὁ πρῶτος μέγας φιλόσοφος τῶν Ἀθηνῶν, ὁ πρωτοτυπώτατος καὶ σοφώτατος ἀνὴρ συμπάσης τῆς ἀρχαιότητος. Ὡς δὲ πάντες οἱ μεγάλοι ἄνδρες τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἔζη καὶ αὐτὸς ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ, καὶ δὲν ἠμέλει ἕνεκα τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ μελετῶν καὶ φροντίδων τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ὡς πολίτου καὶ ἀνθρώπου. Παρὰ τοῦ πατρὸς δ' αὐτοῦ διδαχθεὶς τὴν τέχνην ἐγένετο καὶ αὐτὸς λιθοξόος καὶ ἐν τοῖς μεταγενεστέροις χρόνοις ἐδεικνύοντο ἔτι αἱ κατὰ τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἱστάμεναι τρεῖς Χάριτες, ἃς αὐτὸς ἐποίησε [2]). Κατὰ

[1]) Τὸν Σιμμίαν ὑπώπτευσαν ὁ Bergk ἐν Fünf Abhandlungen zur griech. Philos. (1883) σελ. 119 — 138 καὶ ὁ Blass ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 1881 σελ. 739. Τὸν Σίμωνα δὲ ὁ Teichmüller ἐν Litterarische Fehden des 4 Jahrhunderts II, 97, ἔνθα παρατίθεται καὶ τὸ κείμενον τοῦ ἔργου μετὰ μεταφράσεως. Περὶ τῶν κωδίκων καὶ τῆς διορθώσεως τοῦ ἔργου ἴδε Schanz Hermes 19, 369 κ. ἑξ. Νεωστὶ ἐπεξειργάσθη αὐτὸ ὁ E. Weber ἐν Philol. historische Beiträge zu Ehren Wachsmuths, Leipz. 1897.

[2]) Παυσαν. I, 22, 8 καὶ IX, 35, 7.

τὸν πελοποννησιακὸν δὲ πόλεμον ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ ἐπολέμησε γενναίως ἐν ταῖς παρὰ τὴν Ποτίδαιαν, τὸ Δήλιον καὶ τὴν Ἀμφίπολιν μάχαις. Τῷ 406 δ' ὑπερεμάχετο ὡς πρύτανις [1]) θαῤῥαλεώτατα μέν, ἀλλὰ ματαίως τῶν κινδυνευόντων περὶ τῆς ψυχῆς στρατηγῶν τῆς παρὰ ταῖς Ἀργινούσαις ναυμαχίας. Ἐνυμφεύθη δ', ἵνα καὶ ἐν τούτῳ ἐκπληρώσῃ τὸ καθῆκον αὐτοῦ ὡς πολίτου, τὴν Ἀθηναίαν Ξανθίππην. Φιλόσοφος δ' ἐξ ἐπαγγέλματος δὲν ἦτο. Ἐκ τούτου οὐδὲν ἔγραψεν, οὐδέποτε ἐδίδαξεν ἐπὶ μισθῷ καὶ καθ' ὅλου οἱ τρόποι αὐτοῦ οὐδὲν εἶχον τὸ διδασκαλικόν. Ὡσαύτως εἰς οὐδεμίαν ἀνῆκεν ὡρισμένην σχολήν. Διότι ἤκουσε μὲν βεβαίως καὶ τοῦ Πρωταγόρου καὶ τοῦ Ἀρχελάου καὶ τοῦ Παρμενίδου καὶ ἠπίστατο πάντα ὅσα οἱ παλαιότεροι φιλόσοφοι συνέγραψαν [2]), ἀλλὰ καὶ διενοεῖτο ὅλως πρωτοτύπως καὶ ἐδίδασκε πρωτοτύπως. Πρὸς τοὺς σοφιστὰς δ' εἶχε κοινὴν τὴν τάσιν τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεύνης, ὥστε καὶ περὶ αὐτοῦ ὡς καὶ περὶ τῶν σοφιστῶν ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ τὸ τοῦ Κικέρωνος quod philosophiam devocavit e caelo et in urbibus collocavit [3]), ἤτοι ὅτι κατήγαγεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἐγκατέστησεν εἰς τὰς πόλεις. Ὡσαύτως δικαίως λέγεται καὶ περὶ αὐτοῦ ὡς καὶ περὶ τῶν σοφιστῶν, ὅτι ἀπέκρουε πάντα περιορισμὸν τῆς διανοητικῆς ἐλευθερίας διὰ τοῦ φραγμοῦ τῆς δογματικῆς παραδόσεως καὶ ἐνεώρα ἐν τοῖς ὀρθῶς ἀνεπτυγμένοις διανοητικοῖς νόμοις τὴν μόνην πηγὴν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως. Ἐκ τούτου οὐδόλως εἶναι θαυμαστόν, ὅτι συνεχέετο καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν ἀπειροτέρων τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ὅλως ἀφιλοσόφων πρὸς τοὺς σοφιστὰς καὶ ἐθεωρήθη ὑπεύθυνος τῶν ὑπ' ἐκείνων προξενηθέντων κακῶν. Ἀλλ' ὁ βαθύτερον εἰσδύνων εἰς τὰ πράγματα

[1]) Ἴσως οὐχὶ ὡς ἁπλοῦς πρύτανις, ἀλλ' ὡς ἐπιστάτης, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Em. Müller ἐν Προγράμματι τοῦ Zittau 1894.

[2]) Ξενοφ. Ἀπομνημ. I, 1, 14 καὶ IV, 7, 6.

[3]) Cicer. Tuscul disputat. V, 4, 10. Academica poster. I, 4, 15. Παντελῶς ἠγνόει τὴν φύσιν τῶν σωκρατικῶν φιλοσοφικῶν φροντισμάτων ὁ Ἀριστοφάνης παριστῶν αὐτὸν ὡς ἀστρολόγον· ἴδε § 203.

κατενόει τὴν μεγάλην καὶ καταπληκτικὴν διαφοράν. Καὶ ἀληθῶς ὁ Σωκράτης δὲν ἐδίδασκεν ἐπὶ μισθῷ, ἀλλὰ κοινωνῶν πρὸς τοὺς νέους εἰλκύετο ὑπὸ ἐσωτερικῆς τινος ὁρμῆς τοῦ πνεύματος αὐτοῦ [1]). Ἁπλοῦς δ' ὢν τοὺς τρόπους ἦτο ἀνώτερος τοῦ πάθους τῆς ὑπερηφανείας καὶ κενοδοξίας. Καὶ ἀπηξίου μὲν τοὺς ἐπιδεικτικοὺς λόγους τῶν σοφιστῶν, ἐπειρᾶτο δ' ἀντὶ τούτου νὰ ἐξάγῃ τὴν ἀλήθειαν δι' ἁπλῶν ἐρωτήσεων ἐφαρμόζων τὴν μαιευτικὴν τέχνην τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Ἐν τῇ ὁμολογίᾳ δὲ τοῦ οὐδὲν οἶδα ὑπεκρύπτετο μὲν δόσις τις τῆς περιφήμου σωκρατικῆς εἰρωνείας, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐπίστευεν ἀκραδάντως, ὅτι μόνον κατανοῶν τις τὴν πρότερον ὑπολανθάνουσαν ἀπάτην ὀφείλει νὰ προοδοποιήσῃ οὕτω πρῶτον εἰς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν. Καὶ ἐπρέσβευε μὲν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν σοφιστῶν τὴν ὑποκειμενικὴν γνῶσιν, ἀλλ' ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀνωτέρων ἀληθειῶν ἔπρεπε νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῶν μεμονωμένων ἐννοιῶν δι' ὀρθῆς ἐπαγωγῆς καὶ οὕτω νὰ προβαίνῃ τις ἐκ τῆς δόξης εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ἐκ τούτου ὀρθῶς ὁ Ἀριστοτέλης [2]) χαρακτηρίζει ὡς μεγάλην πρόοδον τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας τὴν δι' ἐπαγωγῆς μέθοδον τῆς γνώσεως καὶ τὴν ἀνάπτυξιν ὁρισμῶν καθολικὸν κῦρος ἐχόντων. Ἀλλ' οὗτοι ἀνεφέροντο κυρίως εἰς τὴν ἠθικήν, ἐν ᾗ ὡρμᾶτο ἐκ τῆς θεωρίας, ὅτι ἡ ἀρετὴ στηρίζεται εἰς τὴν σοφίαν, ἤτοι τὴν ὀρθὴν κατανόησιν τοῦ τί εὐσεβές, τί ἀσεβές, τί καλόν, τί αἰσχρόν, τί δίκαιον, τί ἄδικον κτλ. [3]). Ἐκ τούτου ἡ τοιαύτη συνεργία πρὸς ἐκλέπισιν

[1]) Ὁ Διογ. Λαέρτ. ἐν II, 65 λέγει· « Ἀρίστιππος πέμψας Σωκράτει μνᾶς εἴκοσι, παλινδρόμους ἀπέλαβεν, εἰπόντος Σωκράτους τὸ δαιμόνιον αὐτῷ μὴ ἐπιτρέπειν.

[2]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσ. XIII, 4 [M, 4 σελ. 1078 b 27] λέγει « δύο ἔστιν ἃ τις ἂν ἀποδοίη Σωκράτει δικαίως τούς τ' ἐπακτικοὺς λόγους καὶ τὸ ὁρίζεσθαι καθόλου ». Παράδ. αὐτόθι I, 6 [A, 6 σελ. 987 b], καὶ περὶ ζῴων μορίων I, 1. [σελ. 642 a 29].

[3]) Ὁ Ξενοφ. ἐν Ἀπομνημ. III, 9, 4 λέγει· « σοφίην καὶ σωφροσύνην οὐ διώριζεν... ἔφη δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν σοφίαν εἶναι ». Παράδ. Doering, Die Lehre des Sokrates, ein soziales Reformsystem, München 1896. [Ἴδε τὴν πραγματείαν περὶ Σωκράτους ὑπὸ Ν. Γεωργιάδου ἐν τῷ περιοδικῷ Σωκράτει, ἐν Ἀθ. τύποις Περιστερᾶς 1874, Π. Βράϊλα, Ἡ φιλοσοφία τοῦ Σωκράτους κατὰ A. Fuillé, ἐν

ὀρθοτέρων ἐννοιῶν καὶ γνώσεων ἐγέννα ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν νέων ἐνθουσιώδη ζῆλον πρὸς τὴν σοφίαν καὶ μανικὴν εὔνοιαν πρὸς τὸν ἀγαπητὸν διδάσκαλον. Ἀλλ' οἱ ἀβέλτεροι ἐπιθυμηταὶ τῶν παλαιῶν καὶ οἱ ἀχθόμενοι ἐπὶ τῇ προσβεβλημένῃ αὐτῶν κενοδοξίᾳ, ὁ Μέλητος, ὁ Ἄνυτος καὶ ὁ Λύκων ἐκκαρπούμενοι τὸ μὲν τὴν ψευδῆ δόξαν, ἣν οἱ κωμικοὶ εἶχον διασπείρῃ εἰς τὰ πλήθη περὶ τῆς τάσεως τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας, τὸ δὲ τὴν ὀργήν, ἥτις ἐπεκράτει, ὅτε ὁ δῆμος κατελθὼν δυσμενῶς διετέθη αὖθις πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ Κριτίαν, τοὺς συνόντας καὶ φίλους τοῦ Σωκράτους, εἰσήγαγον εἰς δίκην τὸν μόνον ἄνδρα ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτοῦ κατηγοροῦντες, ὅτι εἰσφέρει καινὰ δαιμόνια καὶ διαφθείρει τοὺς νέους. Οὕτω κατεγνώσθη αὐτοῦ θάνατος διὰ μικρᾶς πλειονοψηφίας καὶ ἔπιεν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ τὸ κώνειον κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 399. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ ἀθώου, οἷον περιγράφει αὐτὸν ὁ Πλάτων ἐν Φαίδωνι μετὰ συγκινητικῆς ἀληθείας, ἐπηύξησε μόνον τὴν δόξαν τοῦ καλοῦ κἀγαθοῦ φιλοσόφου καὶ συνέδεσε στενότερον τὸ πλῆθος τῶν συνόντων καὶ θαυμαστῶν πρὸς τὸν προσφιλῆ διδάσκαλον.

Ὡς θεόπεμπτος ἱδρυτὴς θρησκείας ἐπενήργει ὁ Σωκράτης διὰ τῆς ἁπλῆς ἀληθείας τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς διὰ τοῦ θανάτου ἐπισφραγισθείσης χρηστότητος τοῦ φρονήματος αὐτοῦ. Ἐνέπνεε δ' εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ τὴν γνώμην περὶ τῆς τοιαύτης ἀποστολῆς, διότι πάντοτε ἀνεφέρετο εἰς τὸ δαιμόνιον, ὅπερ ὡς τὴν ἐν ἑαυτῷ αἰσθητὴν φωνὴν τῆς θεότητος ἐπηρώτα πάντοτε, ὁσάκις εἶχεν ἐν νῷ νὰ πράξῃ σπουδαῖόν τι. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπεδείκνυεν αὐτὸν ἐν ταὐτῷ γνήσιον τέκνον τῶν Ἀθηνῶν, ὅτι ἀπέκρουε πᾶσαν ὑπόνοιαν θαυματουργοῦ τινος δυνάμεως.

298. Ὁ Σωκράτης οὐδὲν μὲν αὐτὸς συνέγραψε [1]), ἀλλ' ἔ-

Κερκύρᾳ 1875, Ὁ Σωκράτης κατὰ τὸν Ἄγγλον ἱστορικὸν Γρότε ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ τῆς Πανδώρας.].

[1]) Δὲν ἀναφέρομεν τοὺς αἰσωπείους μύθους, οὓς εἰς μέτρα ἔθηκεν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ. Ὡσαύτως οὐδεμιᾶς μνείας ἀξιοῦνται καὶ αἱ νόθοι ἐπιστολαὶ τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν Σωκρατικῶν.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

σπειρεν ἄφθονα σπέρματα, ἅτινα ἐβλάστησαν ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἀπήνεγκον δαψιλεῖς λογοτεχνικοὺς καρπούς. Ἰδίως δ' ἀνέγραψαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ παρέδοσαν εἰς τοὺς ἐπιγενομένους πάντας τοὺς διαλόγους, οὓς περὶ παντοίων πραγμάτων πρὸς διαφόρους συνῆψεν. Οὕτω δὲ συνάπτονται πρὸς τὸν Σωκράτην οἱ Σωκρατικοὶ φιλόσοφοι καὶ οἱ Σωκρατικοὶ λόγοι. Καὶ περὶ μὲν τοῦ μεγίστου τῶν Σωκρατικῶν, τοῦ Πλάτωνος, θὰ διαλάβωμεν ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ, περὶ δὲ τοῦ σωκρατικοῦ ἱστορικοῦ Ξενοφῶντος ἐπραγματεύθημεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω. Ὑπολείπεται ἄρα νὰ εἴπωμεν διὰ βραχέων κύριά τινα περὶ τῶν λοιπῶν Σωκρατικῶν καὶ τῶν σχολῶν αὐτῶν [1]). Τοιοῦτοι δ' ἦσαν·

Αἰσχίνης ὁ ἐκ Σφηττοῦ, ὃς συνέγραψε σωκρατικοὺς διαλόγους, οἵτινες πιστότατα ἀπέδιδον τὸν τρόπον τοῦ Σωκράτους. Ἐκ τοῦ μεγάλου δ' ἀριθμοῦ τῶν ὑπὸ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κυκλοφορουμένων διαλόγων ἑπτὰ μὲν μόνον ἐθεωροῦντο ὡς γνήσιοι οἱ ἑξῆς· Μιλτιάδης, Καλλίας, Ἄξιοχος, Ἀσπασία, Ἀλκιβιάδης, Τηλαυγὴς καὶ Ῥίνων [2]), ἀλλ' οὐδεὶς περιεσώθη.

Εὐκλείδης ὁ Μεγαρικός, ὃς συνδέσας τὴν περὶ τοῦ ἀγαθοῦ διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους πρὸς τὴν Ἐλεατικὴν περὶ τοῦ ὄντος καὶ ἑνὸς εἰσήγαγε μὲν τὸ ὄνομα εἴδη (ἰδέας) εἰς τὴν φιλοσοφίαν [3]), μετεχειρίζετο δὲ τὸν διάλογον ὡς ὄργανον τῆς διαλεκτικῆς. Ἀλλ' ἀτυχῶς οὐδὲν ἐξ αὐτοῦ περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς. Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν ἓξ [; ἑπτὰ] διαλόγων, οὓς ἐκέκτηντο οἱ ἀρχαῖοι, ἡ γνησιότης διημφισβητεῖτο [4]).

[1]) Ὁ Διογ. Λαέρτ. ἐν II, 64 λέγει· πάντων μέντοι τῶν Σωκρατικῶν διαλόγων Παναίτιος ἀληθεῖς εἶναι δοκεῖ τοὺς Πλάτωνος, Ξενοφῶντος, Ἀντισθένους, Αἰσχίνου· διστάζει δὲ περὶ τῶν Φαίδωνος καὶ Εὐκλείδου, τοὺς δ' ἄλλους ἀναιρεῖ.

[2]) Διογ. II, 61.

[3]) Κατὰ τοῦ Εὐκλείδου φαίνεται στρεφόμενον τὸ τοῦ Πλάτωνος ἐν Σοφιστοῦ σελ. 246 b «οἱ πρὸς αὐτοὺς ἀμφισβητοῦντες μάλα εὐλαβῶς ἄνωθεν ἐξ ἀοράτου ποθὲν ἀμύνονονται, νοητὰ ἄττα καὶ ἀσώματα εἴδη βιαζόμενοι τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν εἶναι». Παράβ. Zeller, Gesch. der griech. Philos. II, 1, 252 κ. ἑξ. τῆς 4ης ἐκδόσεως.

[4]) Διογ. Λαερτ. II, 61.

Ηβ Ολγιμενη Μεγιηικεβα

Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων δ' ἀρχηγῶν τῆς μεγαρικῆς σχολῆς ἀνῆλθεν εἰς περιωπήν τινα ὁ Στίλπων περὶ τὸ 380—300, ὃς ἠσπάζετο μὲν τὰς ἠθικὰς θεωρίας τῶν κυνικῶν, ἦτο δὲ δεινότατος ἐν τοῖς ἐριστικοῖς. Καὶ αὐτοῦ δ' ἐκυκλοφοροῦντο ἐννέα διάλογοι, οὓς ὅμως ὁ Διογένης[1]) ψυχροὺς ἀποκαλεῖ.

Ὁ δὲ Φαίδων ὁ Ἠλεῖος, ἐξ οὗ ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ ὁμώνυμος διάλογος τοῦ Πλάτωνος, συνέγραψεν ὡσαύτως διαλόγους, ὧν οἱ δύο ὡς γνήσιοι ἀναγνωριζόμενοι ἐκαλοῦντο Ζώπυρος καὶ Σίμων[2]). Ἡ ὑπ' αὐτοῦ δ' ἱδρυθεῖσα ἐν Ἠλιδι σχολὴ μετηνέχθη ὑπὸ τοῦ Μενεδήμου εἰς Ἐρέτριαν κατὰ τὴν τρίτην ἑκατονταετηρίδα ἀρχομένην.

Ὁ δ' Ἀντισθένης ὁ Ἀθηναῖος ἀκούσας πρῶτον μὲν τοῦ Γοργίου, εἶτα δὲ τοῦ Σωκράτους ἐγένετο ἱδρυτὴς τῆς κυνικῆς σχολῆς, ἥτις ὠνομάσθη οὕτως ἀπὸ τοῦ γυμνασίου Κυνοσάργους, ἔνθα ἐδίδασκε. Πολλαχῶς δ' ἔν τε τῇ διδασκαλίᾳ καὶ ἐν ταῖς παντοίαις συγγραφαῖς αὐτοῦ ἤριζεν αὐτός, ὁ πρόμαχος τῆς ἐριστικῆς καὶ κῆρυξ τῆς ἠθικῆς τῶν στερήσεων, πρὸς τὸν Πλάτωνα, οὗ καταγέλαστον ἀπεδείκνυε τὴν περὶ ἰδεῶν διδασκαλίαν, καὶ ὃν καὶ ἔσκωψεν ἐν τῷ Σάθωνι, τῷ διαλόγῳ[3]). Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου καὶ ὁ Πλάτων δὲν ἐφείσθη αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ Εὐθυδήμῳ ἐχλεύαζεν ὑπὸ ξένῳ ὀνόματι τὰς ἀκάρπους μικρολογίας τῆς ἀντισθενείου ἐριστικῆς. Ἐσώζοντο δὲ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πολλὰ συγγράμματα αὐτοῦ κατὰ τὰ εἴδη τεταγμένα ἐν δέκα τόμοις[4]). Ἐκ

[1]) Διογ. II, 120.

[2]) Διογ. II, 105. Ὑπαινιγμοὺς περὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ σκυτοτόμου Σίμωνος ὀνομασθέντος διαλόγου Σίμωνος περιέχουσιν ἡ 12 καὶ 13 ἐπιστολὴ τῶν Σωκρατικῶν, περὶ ὧν ἴδε Wilamowitz ἐν Hermes 14, 187 κ. ἑξ. καὶ 476 κ. ἑξῆς.

[3]) Παράθ. Ἀθην. V, 220 d καὶ XI, 507 a. Κατὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀντισθένους στρέφονται πλὴν τοῦ Εὐθυδήμου καὶ τὰ χωρία τοῦ Θεαιτήτου 155 e καὶ τοῦ Σοφιστοῦ 251 b· ἴσως δὲ καὶ τὸ σκῶμμα τῆς τῶν ὑῶν πόλεως ἐν Πολιτ. II, 372 d εἰς αὐτὸν τοῦτον ἀναφέρεται. Περὶ δὲ τοῦ Κύρου ἢ περὶ βασιλείας, τοῦ διαλόγου, ἐξ οὗ παρωρμήθη ὁ Ξενοφῶν νὰ συγγράψῃ τὴν Κύρου παιδείαν, ἴδε ἀνωτέρω § 243.

[4]) Ἡ ἀναγραφὴ εὑρίσκεται παρὰ Διογένει, VI, 15. Παράθ. Dümmler, Antisthenica, Halle 1882. Susemihl ἐν τοῖς Jahrb. für Philol. 135 (1887) σελ. 207 — 214.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

τούτων δὲ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς δύο ἐπιδείξεις φέρουσαι μὲν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλ' ὕποπτοι ἄλλως ὁ Αἴας καὶ Ὀδυσσεύς[1]). Τοῦ δὲ διαλόγου, ὅστις Ἀρχέλαος ἢ περὶ βασιλείας ἐκαλεῖτο, τὰ κεφάλαια, ὅτι οὐχὶ ὁ χρυσὸς οὐδ' ἡ ἰσχύς, ἀλλ' ἡ ἠθικὴ χρηστότης καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπον ἀληθῶς εὐτυχῆ, παραδίδει ἡμῖν ῥήτωρ τις τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων, Δίων ὁ Χρυσόστομος, ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις περὶ φυγῆς λόγῳ (13) αὐτοῦ[2]).

Μαθητὴς δὲ τοῦ Ἀντισθένους ἦτο Διογένης ὁ Σινωπεύς, ὃς ἀπέθανε, καθ' ἣν ἡμέραν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, τῷ 323, πρωτότυπός τις μοναχοῦ ἐπαίτου μορφή, εἰς ἣν οὐδόλως ἥρμοζεν τὸ συγγραφικὸν ἔργον. Τὰ εἰς αὐτὸν δ' ἀποδιδόμενα συγγράμματα ἐκηρύττοντο ὡς νόθα ἤδη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωσικράτους καὶ Σατύρου[3]).

Ὁ δ' Ἀρίστιππος ὁ Κυρηναῖος ἦτο ὁ ἀντίπους τοῦ Ἀντισθένους καὶ πατὴρ τῆς κυρηναϊκῆς διδασκαλίας περὶ τῆς εὐλόγου ἀπολαύσεως τοῦ βίου. Ἀμφότεροι δὲ συνεφώνουν ἐν τούτῳ, ὅτι περιώριζον μὲν τὴν φιλοσοφίαν εἰς τὴν περὶ ἀρετῆς καὶ τοῦ ἀρίστου βίου ἔρευναν, ἀπέκλειον δ' ἀπ' αὐτῆς τὰ περὶ τῆς γνώσεως ζητήματα ὡς περιττὰ ἢ ἀδιάφορα[4]). Ἂν δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν

[1]) Τῆς γνησιότητος αὐτῶν ὑπερμαχεῖ ἀντιταττόμενος πρὸς ποικίλας προσβολὰς ὁ Blass, Attisch. Bereds. II, 311 κ. ἑξ. Ὁ δὲ Radermacher ἐν Rhein. Mus. 47, 569 κ. ἑξ. οὐ μόνον ὑποστηρίζει τὸ νόθον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀποδεικνύει ἔκ τινος ὑπαινιγμοῦ τοῦ Blass ὁρμώμενος, ὅτι αἱ δύο ἐπιδείξεις ἐγράφησαν κατὰ τὰς ῥήσεις δράματός τινος, τοῦ Θεοδέκτου ἴσως, καὶ ὅτι ἐκ τούτου προέρχονται οἱ πολλοὶ εἴτε ὑπάρχοντες, εἴτε εὐκόλως διὰ μικρῶν μεταβολῶν ἀποκαθιστάμενοι τρίμετροι τῶν δύο λόγων.

[2]) Τοῦτο μετ' ὀξυδερκείας συνεπέρανεν ὁ Usener παρὰ Dümmler σελ. 10 συγκρίνας τὴν ἀναγραφὴν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀντισθένους πρὸς τὰ χωρία 424 καὶ 431 ἐκδ. Reis. [244 καὶ 249 ἐκδ. Dind] τοῦ XIII λόγου τοῦ Δίωνος. Εἰς τὸν διάλογον δ' ἀναφέρεται καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. III, 13 σελ. 1284 a 15 [σελ. 102 ἔκδ. Susem.] λέγων. «λέγοιεν γὰρ ἂν ἴσως ἅπερ Ἀντισθένης ἔφη τοὺς λέοντας δημηγορούντων τῶν δασυπόδων καὶ τὸ ἴσον ἀξιούντων πάντας ἔχειν.»

[3]) Διογ. Λαερτ. VI, 80.

[4]) Ὁ Σέξτος Ἐμπειρικὸς Πρὸς Μαθηματικοὺς VII, 11 [πρὸς Λογ.] λέγει· «δοκοῦσι δὲ κατά τινας καὶ οἱ ἀπὸ τῆς Κυρήνης μόνον ἀσπάζεσθαι τὸ ἠθικὸν μέρος, παραπέμπειν δὲ τὸ φυσικὸν καὶ τὸ λογικὸν ὡς μηδὲν πρὸς τὸ εὐδαιμόνως βιοῦν συνεργοῦντα». Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ B, 2 σελ. 996 a 32 λέγει· «τῶν σοφιστῶν τινες οἷον Ἀρίστιππος προεπηλάκιζον αὐτάς, δῆλα δὴ τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας· ἐν μὲν γὰρ ταῖς

τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ ἀποκαλεῖ τὸν Ἀρίστιππον σοφιστήν, βεβαίως ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὸ ἥκιστα σεμνὸν τοῦτο ἐπίθετον, τὸ μὲν διότι καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν τρόπον τῶν σοφιστῶν ἐλάμβανε μισθὸν τῆς διδασκαλίας [1]), τὸ δὲ διότι ἀποδεχόμενος, ὅτι τὰ πάθη μόνα, αἱ ἐκ τῶν πραγμάτων ἐντυπώσεις ἔχουσι κῦρος παρ' ἡμῖν, ἐπηγγέλλετο τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων μόνων ἐπίγνωσιν τοῦ Πρωταγόρου. Μετὰ τοῦ Πλάτωνος δ', οὗ ὁ Φίληβος κατ' αὐτοῦ κυρίως στρέφεται [2]), ἂν καὶ δὲν μνημονεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, συνηντήθη ὁ Ἀρίστιππος ἐν Σικελίᾳ ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Διονυσίου. Τοὺς διαλόγους αὐτοῦ, ὧν ἄλλοι μὲν ἐν ἀττικῇ εἶναι γεγραμμένοι διαλέκτῳ, ἄλλοι δ' ἐν δωρικῇ, ἀπαριθμεῖ ὁ Διογένης [3]).

Ἡ περὶ ἡδονῆς δὲ διδασκαλία τοῦ Ἀριστίππου μετέπεσε παρά τινι νεωτέρῳ προστάτῃ τῆς κυρηναϊκῆς σχολῆς, Ἡγησίᾳ τῷ πεισιθανάτῳ ἐπικαλουμένῳ, ὃς ἔζη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πτολεμαίου Λάγου, εἰς τέλειον δυσοιωνισμόν, διότι οὗτος εὑρίσκων, ὅτι ἀνύπαρκτος εἶναι ἡ εὐδαιμονία, ἐθεώρει προτιμητέαν τὴν διὰ τοῦ θανάτου ἀσφαλέστατα ἐπιτυγχανομένην ἀναισθησίαν [4]).

γ') *Πλάτων (427—347)* [5]).

299. Γένος, νεότης. Πλάτων ὁ Ἀρίστωνος καὶ Περικτιό-

ἄλλαις τέχναις καὶ ταῖς βαναύσοις, οἷον ἐν τεκτονικῇ καὶ σκυτικῇ, διότι βέλτιον ἢ χεῖρον λέγεσθαι πάντα, τὰς δὲ μαθηματικὰς οὐδένα ποιεῖσθαι λόγον περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν». Ὁμοίως καὶ ἐν [Η, 3] σελ. 1043 b 24.

[1]) Διογ. Λαερτ. II, 65 «πρῶτος τῶν Σωκρατικῶν μισθοὺς εἰσεπράξατο».

[2]) Κατὰ τοῦ Ἀριστίππου κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Schleiermacher στρέφονται καὶ τὰ ἐν Θεαιτήτῳ 156 κ. ἑξῆς.

[3]) Διογ. II, 84. Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστίππου ἔφερε νόθον τι βιβλίον τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων ἐπιγραφόμενον «Ἀριστίππου περὶ παλαιᾶς τρυφῆς», ὅπερ μνημονεύει καὶ ὁ Διογένης. Ἴδε Wilamowitz, Antigonos von Karystos 47 - 53. Τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ἀριστίππου ἴδε ἐν τῷ ἐν τέλει τοῦ β' τόμου πίνακι.

[4]) Cicer. Tusc. disput. I, 34, Πλουτάρχου Περὶ τῆς εἰς τὰ ἔγγονα φιλοστοργίας 5 [τόμ. 3 σελ. 286 ἐκδ. Βερν.], Διογ. II, 93.

[5]) Πηγαί. Διογ. III, Ὀλυμπιοδώρου, Βίος Πλάτ. καὶ Προλεγ. εἰς Ἀλκιβιάδην, Apulejus, De dogmate Platonis. Ἅπασαι δ' αὗται αἱ βιογραφίαι ἀνάγονται εἰς τοῦ Σπευσίππου τὸ Ἐγκώμιον Πλάτωνος, εἰς Φίλιππον τὸν Ὀπούντιον, ὃς κατὰ Σουΐδαν ἔγραψε περὶ Πλάτωνος, εἰς τοὺς πλατωνικοὺς Ξενοκράτην καὶ Ἑρμόδωρον καὶ

НБОНУ імені І.Мечникова

νης ἐκ τοῦ δήμου Κολλυτοῦ [1]) ἐγεννήθη τῇ ἑβδόμῃ Θαργηλιῶνος (Μαΐου) τοῦ 427, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη ἑωρτάζετο πανηγυρικῶς καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιγιγνομένων ἐν τῇ σχολῇ αὐτοῦ [2]). Ὁ οἶκος αὐτοῦ ἀνῆκεν εἰς τὰ παλαιὰ γένη τῶν εὐπατριδῶν τῆς χώρας, διότι ὁ μὲν πατὴρ ἐκαυχᾶτο, ὅτι ἦτο Κοδρίδης [3]), ἡ δὲ μήτηρ ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Χαρμίδου καὶ ἀνεψιὰ τοῦ Κριτίου, ὃς πολλοῦ λόγου ἠξιώθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὡς πολυμαθὴς συγγραφεὺς καὶ ὡς εἷς τῶν τριάκοντα. Εἶχε δὲ δύο ἀδελφοὺς ὁ Πλάτων, τὸν Ἀδείμαντον καὶ τὸν Γλαύκωνα, ὧν τὴν μνήμην αἰωνίαν κατέστησεν ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ ἀδελφὴν Ποτώνην [4]), ἧς ὁ υἱὸς Σπεύσιππος βραδύτερον διεδέχθη τὸν φιλόσοφον ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ. Καὶ ἀδελφὸν δ' ὁμομήτριον τὸν Ἀντιφῶντα, υἱὸν τοῦ Πυριλάμπους, ἀπαντῶμεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Παρμενίδου. Αὐτὸς δ' ὁ φιλόσοφος ἔφερε κατ' ἀρχὰς τὸ ὄνομα τοῦ πάππου Ἀριστοκλῆς καλούμενος καὶ βραδύτερον ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τῆς γυ-

εἰς τὰς ἐπιστολὰς τὰς ἀποδιδομένας εἰς τὸν Πλάτωνα. — Νεώτερα ἔργα· Ast, Platons Leben und Schriften, Leipz. 1816. K. Fried. Hermann, Geschichte und System der platonischen Philosophie, Heidelberg 1839. Steinhart, Platons Leben ἐν τῷ 9ῳ τόμῳ τῆς μεταφράσεως τοῦ Müller. Leipz. 1873. Grote, Plato and the other companions of Socrates, London 1865, 3 τόμ. H. von Stein, Sieben Bücher zur Geschichte des Platonismus, Gött. 1862 - 1864 (ἀτελές). Πλείονα βιβλιογραφικὰ ἴδε παρὰ Ueberweg, Gesch. der Phil. I § 39 καὶ κατωτέρω § 302.

[1]) Ἐπειδὴ ὁ πατὴρ τοῦ Πλάτωνος ἐκέκτητο κλῆρόν τινα ἐν Αἰγίνῃ, πολὺ διετείνοντο κατὰ Διογένην III, 3, ὅτι ἐξ Αἰγίνης κατήγετο.

[2]) Αἱ μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων ὡρμῶντο ἀπὸ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου ἐπὶ ἄρχοντος Θεοφίλου Ὀλυμπ. 108, 1 καὶ κατέληγον εἰς διάφορά πως ἀποτελέσματα ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, ἣν ἕκαστος ἔδιδεν εἰς τὸν φιλόσοφον, διότι τινὲς μέν ἔλεγον, ὅτι ἀπέθανε κατὰ τὸ 80ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, ἄλλοι κατὰ τὸ 81ον καὶ ἄλλοι κατὰ τὸ 84ον (ΠΔ = 84 βεβαίως ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως τοῦ ΠΑ = 81). Ἴδε Diels ἐν Rhein. Mus. 31, 41 κ. ἑξ. καὶ Zeller, Gesch. der Griech. Phil. II, 1, 390 κ. ἑξ. τῆς 4ης ἐκδ. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν βίῳ Μαρίου 46 «ὁ Πλάτων ὕμνει τὸν αὐτοῦ δαίμονα καὶ τὴν τύχην, ὅτι πρῶτον μὲν ἄνθρωπος, εἶτα Ἕλλην . . . πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι τοῖς Σωκράτους χρόνοις ἀπήντησεν ἡ γένεσις αὐτοῦ». Παράβ. Lactantius, Institutionum divinarum III, 19.

[3]) Διογ. III, 1. Apuleji, 1. Ἡ γνώμη τοῦ Ὀλυμπιοδώρου, ὅτι ἀπὸ τοῦ Σόλωνος κατήγετο, φαίνεται στηριζομένη εἰς τὸ χωρίον τοῦ Τιμαίου 20 e, ἐν ᾧ ὁ Κριτίας ἀποκαλεῖ τὸν Σόλωνα φίλον τοῦ προπάππου Δρωπίδου.

[4]) Κατά τινας παρὰ Διογένει III, 1 καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Πλάτωνος Ποτώνη ὠνομάζετο.

μναστικῆς Πλάτων ἕνεκα τῆς εὐρυνώτου κατασκευῆς τοῦ σώματος [1]).

Ὡς υἱὸς δ' ἐπιφανοῦς οἴκου καὶ συγγενὴς εὐπαιδεύτων ἀνδρῶν ἔτυχεν ὁ Πλάτων ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ πάντων τῶν πλεονεκτημάτων, ὅσα παρεῖχεν ἡ ἀγωγὴ καὶ παιδεία τῶν εὐγενῶν νέων τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπαιδεύθη δ' ἐν μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ καὶ γραφικῇ καὶ ἐν τῇ γυμναστικῇ τοσοῦτον προέκοψεν, ὥστε ἐν τοῖς ἰσθμικοῖς ἀγῶσιν ἐκηρύχθη νικητὴς ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς πάλης [2]). Καὶ ἐν τῇ μουσικῇ δ', ἥτις τότε περιελάμβανε καὶ τὴν ποίησιν, ἐπέδωκε τοσοῦτον, ὥστε καὶ διθυράμβους ἐποίησε καὶ τραγῳδίας [3]). Ὁ δ' Ἐπίχαρμος καὶ ὁ Σώφρων ἦσαν καὶ ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις οἱ κατὰ προτίμησιν ὑπ' αὐτοῦ ἀναγιγνωσκόμενοι ποιηταὶ καὶ δὴ τὰς κωμῳδίας τοῦ πρώτου εἶχε πάντοτε ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον αὐτοῦ [4]). Καὶ αὐτὴ δ' ἡ σκηνικὴ διασκευὴ τῶν διαλόγων καὶ ἡ θέσις τοῦ μύθου ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ αὐτοῦ καταδεικνύουσι τὴν μεγάλην αὐτοῦ ποιητικὴν καὶ μιμητικὴν εὐφυΐαν. Ἀλλ', ἐν ᾧ κατέπνιγε βιαίως τὴν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ κλίσιν πρὸς τὴν ποίησιν χάριν τῆς φιλοσοφίας, σφοδρὸς ἐπετίθετο ὡς καταφρονῶν τοῦ πρώτου αὐτοῦ τούτου ἔρωτος κατὰ τῆς ἐπιβλαβοῦς ῥοπῆς, ἣν εἶχον τὰ πλαστὰ παθήματα τῆς τραγῳδίας πρὸς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐξέβαλεν ἐκ τῆς ἰδανικῆς πολιτείας αὐτοῦ τοὺς ποιητὰς πάντας καὶ αὐτὸν τὸν Ὅμηρον [5]). Ἐν δὲ τῇ φιλοσοφίᾳ κατὰ τὴν μαρτυρίαν

[1]) Διογ. III, 4. Ἄλλως ἡρμήνευε τὸ ὄνομα ὁ σιλλογράφος Τίμων παρ' Ἀθηναίῳ, XI, 505 e, ὃς συνδέων αὐτὸ πρὸς τὸ ῥῆμα πλάττω ἔλεγε παίζων· «ὡς ἀνέπλαττε Πλάτων ὁ πεπλασμένα θαύματα εἰδώς». Πιθανὸν εἶναι, ὅτι πάντα ταῦτα εἶναι λῆροι.

[2]) Διογ. III, 4 κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Δικαιάρχου.

[3]) Διογ III, 5 Ὀλυμπιοδ. 3. Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. II, 30. Μυθολογεῖ δ' ὁ Διογένης ἰσχυριζόμενος, ὅτι ἀπηρνήθη ὁ Πλάτων τὴν τραγικὴν τέχνην, διότι ἦτο ἰσχνόφωνος.

[4]) Διογ. III, 18. Ὀλυμπιοδ. 3. Valerius Maximus V, 7.

[5]) Meiser, zu Platos' Phaedrus, Protagoras, Theätet, München 1864. Reber, Platon und die Poesie, München 1864. Ὁπόσον διεσώζετο ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ὁ ἔρως πρὸς τὴν ποίησιν καὶ τὸν Ὅμηρον, ἀποδεικνύει ἡ ὁμολογία αὐτοῦ τούτου ἐν Πολιτείας 607 c.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ (I, 6) ἤκουσε νέος ἔτι τοῦ Ἡρακλειτείου Κρατύλου, οὗ τὴν μνήμην γεραίρων βραδύτερον συνέγραψε τὸν διάλογον Κρατύλον [1]). Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ εἶτα ἔτους τῆς ἡλικίας προσεκολλήθη εἰς τὸν Σωκράτην [2]), εἰς ὃν παρέμεινε ἀφωσιωμένος μέχρι τοῦ τέλους τοῦ βίου αὐτοῦ μεγάλως τιμῶν αὐτόν.

Τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φιλοσοφίαν ὁ Πλάτων ἤθελε νὰ παραστήσῃ ὡς ἀπόῤῥοιαν τῆς σοφίας τοῦ Σωκράτους καὶ τούτου ἕνεκα τὸν μὲν Σωκράτην ἀποδεικνύει κύριον ἥρωα τοῦ διαλόγου ἐν τοῖς διαλόγοις αὐτοῦ, αὐτοὺς δὲ τοὺς διαλόγους ἀπεκάλει Σωκρατικοὺς λόγους [3]). Μόνον βραδύτερον κατὰ τὰς εἰς Σικελίαν ἀποδημίας ἦλθεν εἰς στενοτέρας σχέσεις πρὸς τοὺς Πυθαγορείους, οἵτινες καὶ ἔσχον ἔπειτα μεγάλην ῥοπὴν πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ θεωρίας. Πρὸς δὲ τοὺς Ἐλεάτας εἶχεν ἤδη στρέψῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ πρότερον ὁ διαλεκτικὸς Εὐκλείδης, ὅτε διέτριβεν ἐν Μεγάροις.

Ὅτι ἀνὴρ ὑγιὴς καὶ ῥωμαλέος, οἷος ἦτο ὁ Πλάτων, ἐξεπλήρωσε τὸ πρὸς τὴν πατρίδα στρατιωτικὸν αὐτοῦ καθῆκον καὶ δὴ ἐν τοῖς πολεμικοῖς ἐκείνοις χρόνοις, εἰς οὓς πίπτουσι τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀνδρικῆς αὐτοῦ ἡλικίας, εἶναι εὐκατάληπτον. Ἀλλ' ἐν ταῖς μαρτυρίαις τοῦ Ἀριστοξένου παρὰ Διογένει (III, 8), ὅτι ἅπαξ μὲν ἐστράτευσεν εἰς Τανάγραν, δεύτερον δ' εἰς Κόρινθον (394), τρίτον ἐπὶ Δηλίῳ [ἔνθα καὶ ἠρίστευσεν] [4]) ἀναμιγνύεται τὸ ψευ-

[1]) Αὐτὸς ὁ Πλάτων ὁμολογεῖ τοῦτο ἐν Φαίδωνος σελ. 96 a, ἂν καὶ δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἡρακλείτου.

[2]) Ὁ Ἑρμόδωρος παρὰ Διογ. III, 6 λέγει, ὅτι ὀκτὼ ἔτη (407-399) ἤκουε τοῦ Σωκράτους.

[3]) Ὑπερβολικῶς λέγεται ἐν τῇ 2α ἐπιστολῇ σελ. 314 c· «οὐδὲν πώποτ' ἐγὼ περὶ τούτων γέγραφα οὐδ' ἔστι σύγγραμμα Πλάτωνος οὐδὲν οὐδ' ἔσται, τὰ δὲ νῦν λεγόμενα Σωκράτους ἐστὶ καλοῦ καὶ νέου γεγονότος». Ἡ ἐπιγραφὴ «Σωκρατικοὶ λόγοι» παρ' Ἀριστοτ. Περὶ ποιητ. 1, Ῥητορ. III, 16 [1417 a ἢ σελ. 218 ἐκδ. Roemer], Πολιτ. II 6 [1265 a ἢ σελ. 42 ἐκδ. Susemihl], Πλατ. ἐπιστολ. 9 σελ. 363 a. Ἀθην. XI, 505 e, Διογ. II, 64 καὶ III, 18.

[4]) Ὁ Αἰλιαν. ἐν Ποικ. Ἱστορ. VII, 14 ἀναφέρει ὀρθότερον μόνον τὴν εἰς Τανάγραν καὶ Κόρινθον στρατείαν. Ἡ μνεία τῆς ἐπὶ Δηλίῳ μάχης προέρχεται ἐκ συγχύσεως

δὲς μετὰ τοῦ ἀληθοῦς. Ὅτι δ' ὡς ἱππεὺς συνεστράτευσε, τοῦτο καθιστᾷ πιθανὸν ἡ ἀκριβὴς πεῖρα τῶν τῶν ἵππων ἐν Φαίδρῳ 253 d, ἥτις βεβαίως ὑπερβαίνει τὸ μέτρον τῆς πείρας τῶν ἰδιωτῶν. Τῶν πολιτικῶν ὅμως ἀπείχετο, διότι πρὸς μὲν τὴν δημοκρατίαν διέκειτο λίαν ἐχθρικῶς καὶ ἕνεκα οἰκογενειακῶν παραδόσεων καὶ ἕνεκα τῶν ἰδίων αὐτοῦ πεποιθήσεων, ὅτε δὲ καὶ οἱ ὀλίγοι, πρὸς οὓς εὐμενέστατα καὶ οἰκειότατα εἶχε, ἐπὶ τῶν τριάκοντα τοσοῦτον παρανόμως ἤσκησαν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, τότε ἀπέστη καὶ αὐτῶν καὶ καθόλου ἦλθεν εἰς διάστασιν πρὸς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν Ἀθηνῶν [1]).

300. Ἀποδημίαι. Ἐξ Ἀθηνῶν ἀπεδήμησε τὸ πρῶτον ὁ Πλάτων μετὰ τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Σωκράτους. Καὶ κατὰ τὰς τελευταίας μὲν στιγμὰς τοῦ προσφιλοῦς διδασκάλου, ἃς τοσοῦτον συγκινητικῶς βραδύτερον περιέγραψεν ἐν τῷ Φαίδωνι, δὲν ἠδυνήθη νὰ παραστῇ ἀσθενῶν καὶ αὐτὸς τότε [2]). Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ ταῦτα ἐγκατέλιπον τὴν πόλιν αὐτός τε καὶ ἄλλοι φίλοι φοβηθέντες, μὴ καταδιωχθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ ἦλθεν εἰς Μέγαρα, ἔνθα συνῆλθον περὶ τὸν Εὐκλείδην πολλοὶ ὁμόφρονες ἄνδρες [3]). Ἐκ τούτου ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Θεαιτήτου βραδύτερον ἔστησεν εἰς αὐτὸν λαμπρὸν μνημεῖον διὰ τὴν φιλοφροσύνην, μεθ' ἧς ὑπεδέχθη τοὺς Σωκρατικούς. Ἐνταῦθα δ' ἐπικοινωνῶν πρὸς τὸν Εὐκλείδην φαίνεται αἰσθανθεὶς βλαστάνοντα ἐν ἑαυτῷ τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας. Βραδύτερον δέ, περὶ τὸ 390, ἀπεδήμησεν εἰς Κυρήνην καὶ Αἴγυπτον. Καὶ εἰς Κυρήνην μὲν εἵλκυσεν αὐτὸν ὁ μαθηματικὸς Θεόδωρος, ὃν ἐγνώρισεν ἐν Ἀθήναις ἐν τοῖς περὶ

τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὸν Σωκράτην. Τὰς στρατείας αὐτοῦ ἀναφέρει καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων παρὰ Διογ. III, 24.

[1]) Κατὰ τὴν VII ἐπιστολὴν σελ. 325 c διέρρηξε τοὺς πρὸς τοὺς ὀλιγαρχικοὺς δεσμοὺς αὐτοῦ, ὅτε ὁ Σωκράτης διαταχθεὶς ὑπὸ τῶν τριάκοντα ν' ἀπαγάγῃ εἰς θάνατον πολίτην τινὰ ἀντέστη εἰς τὴν ἄδικον διαταγήν.

[2]) Πλάτ. Φαίδ. 59 b.

[3]) Ὁ Διογένης λέγει ἐν II, 106· «πρὸς Εὐκλείδην φησὶν ὁ Ἑρμόδωρος ἀφικέσθαι Πλάτωνα καὶ τοὺς λοιποὺς φιλοσόφους μετὰ τὴν Σωκράτους τελευτὴν δείσαντας τὴν ὠμότητα τῶν τυράννων.» Περὶ τῆς διατριβῆς τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Μεγάροις ἴδε § 246. Περὶ τῆς αὐτόθι διατριβῆς τοῦ Πλάτωνος ἴδε καὶ Διογ. III, 6 καὶ ἐπιστολ. VII σελ. 329 a.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

τὸν Σωκράτην [1]). Ἐκεῖθεν δ' ἴσως ἦλθεν εἰς τὴν παλαιάν, τεραστίαν Αἴγυπτον, ἧς ἡ παλαιὰ σοφία εἶχεν ἤδη πρὸ αὐτοῦ ἑλκύσῃ καὶ τὸν Σόλωνα καὶ τὸν Ἡρόδοτον, καὶ ἦν ὅτι καλῶς ἐγνώριζε ἀποδεικνύει ἐν τῷ Φαίδρῳ [2]).

Μείζονα ροπὴν πρὸς τὰ τοῦ βίου αὐτοῦ ἔσχον αἱ εἰς Σικελίαν ἀποδημίαι, ἔνθα τότε οἱ Διονύσιοι, ὡς ἄλλοτέ ποτε ὁ Ἱέρων, ἐπειρῶντο νὰ ἑλκύσωσιν εἰς τὴν αὐλὴν αὐτῶν φιλοσόφους καὶ ποιητάς. Τρὶς δὲ περιηγήθη τὴν τρίγωνον νῆσον καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ περὶ τούτων πλεῖστα διδασκόμεθα ἐκ τῆς ἑβδόμης ἐπιστολῆς [3]). Ἦλθε δὲ τὸ πρῶτον εἰς Σικελίαν, ὅτε τὸ τεσσαρακοστὸν περίπου ἦγεν ἔτος τῆς ἡλικίας, ἤτοι περὶ τὸ 388, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ κορινθιακοῦ πολέμου. Καὶ ἐχρησίμευσε μὲν ὡς ἐπαγωγὸς δύναμις κατὰ τὴν πρώτην ταύτην ἀποδημίαν ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Διονύσιος, οὗ ὁ τῆς γυναικὸς ἀδελφὸς Δίων ἦτο θερμότατος θαυμαστὴς τοῦ Πλάτωνος καὶ τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' ἡ ὑποδοχή, ἧς ἔτυχεν ἕνεκα τῆς παῤῥησίας αὐτοῦ ἐν τῇ αὐλῇ, ὑπῆρξεν ἥκιστα φιλόφρων, διότι παραδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Διονυσίου εἰς τὸν ἀπεσταλμένον τῆς Σπάρτης μικροῦ δεῖν ἐπωλήθη ὡς δοῦλος ἐν Αἰγίνῃ [4]). Ἐκ δευτέρου δ' ἀπεδήμησεν εἰς Σικελίαν κατ' εἰσήγη-

[1]) Ὁ Θεόδωρος εἶναι εἷς τῶν κυρίων ἡρώων τοῦ διαλόγου ἐν Θεαιτήτῳ.

[2]) Ἀκριβεστέραν γνῶσιν τῆς σοφίας τῶν Αἰγυπτίων δεικνύει ὁ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ καὶ τῷ Κριτίᾳ. Ἴδε W. Christ, Platonische Studien σελ. 55 (507) κ.ἑξ. Ὁ Πλούτ. ἐν τῷ περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου 578 f [τόμ. 3 σελ. 496 ἐκδ. Βερν.] ἐξ ἀσφαλῶν πηγῶν ἀρυόμενος λέγει, ὅτι ὁ Πλάτων ἦλθε μετὰ Σιμμίου τοῦ Θηβαίου εἰς Αἴγυπτον. Ἐπειδὴ ὅμως οὐδεμία μνεία γίγνεται ἐν τῇ VII ἐπιστολῇ περὶ τῆς εἰς Αἴγυπτον ἀποδημίας, πολλοὶ τῶν νεωτέρων διαμφισβητοῦσι περὶ αὐτῆς. Ὑπερβολικὴν δ' ἐφαντάζοντο ἀληθῶς τὴν ἐπιῤῥοὴν τῶν Αἰγυπτίων οἱ μεταγενέστεροι ὡς ὁ Κλήμης ἐν Στρωματ. I, 131. Καὶ ὁ Στράβων δ' ἐν XVII, 806 μυθολογεῖ, ὅτι ὁ Πλάτων μετὰ τοῦ Εὐδόξου δέκα καὶ τρία ἔτη διέτριψεν ἐν Ἡλίου πόλει. Κατὰ δὲ τὸν Lactantius, Institut. IV, 2 ἦλθεν ὁ Πλάτων εἰς τοὺς μάγους καὶ εἰς Περσίαν, ὅπερ βεβαίως εἶναι μῦθος καὶ διαψεύδει καὶ αὐτὸς ἤδη ὁ Διογ. III, 7.

[3]) Πρὸς ταύτῃ ἴδε καὶ Διογ. Λαέρτ. III, 18 κ. ἑξ. Πλούτ. ἐν Βίῳ Δίωνος 10 κ. ἑξ. καὶ Cornelius Nepos, Dio 3.

[4]) Κατὰ Διόδ. XV, 7 τῷ 386. Ἀθήν. ἐν XI, 507 b, Διογ. III, 19, Πλουτ. ἐν βίῳ Δίωνος 5 καὶ Περὶ Εὐθυμίας 12 [τόμ. γ'. σελ. 226 ἐκδ. Βερν.]. Ἀλλ' ἡ VII ἐπιστολὴ οὐδένα ποιεῖται λόγον περὶ τοῦ κινδύνου ἐκείνου. Περὶ τῆς φιλοφρόνου δ' ὑποδοχῆς, ἧς τὸ

σιν αὐτοῦ τοῦ Δίωνος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου (368) ἐπὶ τῇ ἐλπίδι, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ ἑλκύσῃ πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ ἰδανικὰ τὸν νεαρὸν βασιλέα. Ἀλλ', ὅτε ὁ βασιλεὺς διέστη πρὸς τὸν Δίωνα ἐκ ζηλοτυπίας καὶ ὑποψίας καὶ ἐξεδίωξεν αὐτὸν ἐκ τῆς αὐλῆς, ἐχάρη βεβαίως ὁ Πλάτων, ὅτι ἠδυνήθη ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἀνιαρᾶς καταστάσεως καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας. Ἐν τούτοις καὶ πάλιν παρήχθη ὑπὸ τῶν ἐπανειλημμένων καὶ ἐπαγωγῶν παρακλήσεων τοῦ νεωτέρου Διονυσίου καὶ ἐτόλμησε καὶ τρίτον νὰ πλεύσῃ πρὸς τὴν Χάρυβδιν κατὰ τὸ 361 πρὸς τὸ 360. Ἀλλὰ καὶ αὖθις οὐδὲν διέπραξε, διότι καὶ τὸν βασιλέα δὲν ἠδυνήθη νὰ διαλλάξῃ πρὸς τὸν Δίωνα καὶ αὐτὸς διαβληθεὶς καὶ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ πρὸς τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ ἐκινδύνευσε περὶ τῆς ζωῆς καὶ μόλις πως ἐσώθη διὰ τῆς μεσιτείας τῶν ἐν Τάραντι φίλων αὐτοῦ. Οὕτω δ' οἱ μὲν πολιτικοὶ σκοποὶ τοῦ φιλοσόφου ἐναυάγησαν κατὰ τὰς εἰς Συρακούσας ἀποδημίας τέλεον, ἀλλὰ συνέδεσεν ἐν Ἰταλίᾳ πρὸς τοὺς Πυθαγορείους καὶ μάλιστα πρὸς τὸν Ἀρχύταν σχέσεις, αἵτινες μεγάλην καὶ διαρκῆ σημασίαν εἶχον [1]). Διότι αὗται καὶ ἐνεπέδωσαν τὴν κλίσιν αὐτοῦ πρὸς τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς μελέτας [2]) καὶ ἔσχον πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς αὐτοῦ θεωρίας τοιαύτην ῥοπήν, ὥστε ἐν ταῖς μετὰ

πρῶτον ἔτυχε γράφει ὁ Plinius ἐν Natur. hist. VII, 110 ταῦτα· Platoni sapientiae antistiti Dionysius tyrannus alias saevitiae superbiaeque natus vittatam navem misit obviam, ipse quadrigis albis egredientem in litore excepit. Περὶ τοῦ χρόνου ἴδε κατωτέρω 784 σελ. σημ. 1.

[1]) Περὶ τῆς ἀγορᾶς τοῦ συγγράμματος τοῦ Πυθαγορείου Φιλολάου ἀναφέρει ὁ Ἕρμιππος παρὰ Διογ. VIII, 85 καὶ ὁ Τίμων παρὰ Gellius, III, 17. Καὶ τοὺς μίμους τοῦ Σώφρονος κατὰ Διογ. III, 18 ἐκόμισεν ἐκ Συρακουσῶν εἰς Ἀθήνας ὁ Πλάτων. Ὅτι ῥοπήν τινα ἔσχον πρὸς αὐτὸν οἱ λόγιοι τῆς Σικελίας, δεικνύουσι τὰ περὶ Θεόγνιδος ὑπ' αὐτοῦ λεγόμενα, περὶ ὧν ἴδε § 100 καὶ 273.

[2]) Περὶ τῆς πλαστῆς ἴσως ἐπιγραφῆς ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ ἀκροατηρίου «οὐδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω» μαρτυροῦσιν ὁ Δαβίδ, Σχόλια εἰς Ἀριστ. Κατηγορίας 26 a 10, Φιλόπονος περὶ ψυχῆς 6, Τζέτζης ἐν Χιλ. VIII, 972. Τὸ περιώνυμον δ' ἐκεῖνο χωρίον ἐν Πολιτ. VIII, 546 περὶ τοῦ γεωμετρικοῦ ἀριθμοῦ παραμένει αἴνιγμα καὶ σήμερον ἔτι πράγματα παρέχον εἰς τοὺς μαθηματικούς. Ἴδε Curtze ἐν τῷ Jahresber. über die Fortsch. der klass. Alterthumswiss. XII, 3, 13 κ. ἑξῆς.

ταῦτα συγγραφαῖς ἡ ἁπλότης τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας ὑπεχώρησε κατὰ μικρὸν εἰς τὴν ἀκρίβειαν καὶ λεπτότητα τῶν Ἐλεατῶν καὶ εἰς τὰς μυστικὰς θεωρίας τῶν Πυθαγορείων [1]).

301. Σχολῆς ἵδρυσις. Ὡς ὁ ποιητὴς εὔχεται νὰ τύχῃ ἀκροατῶν, οἵτινες νὰ τέρπωνται ἀκροώμενοι τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ φιλόσοφος ἀξιοῖ νὰ τύχῃ μαθητῶν, οἵτινες νὰ προσκολληθῶσιν εἰς αὐτόν τε καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ. Καὶ ἦτο μὲν δυνατὸν ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πλάτωνος, ὅτε μεγάλην ἐπίδοσιν εἶχε λάβῃ ἡ βιβλιοπωλική, καὶ διὰ τῶν συγγραμμάτων νὰ ἑλκύσῃ τις καὶ νὰ τύχῃ ἐπιθυμητῶν τῶν φιλοσοφικῶν αὐτοῦ θεωριῶν [2]), ἀλλὰ κύριον ἦτο πάντοτε ἡ ἀπὸ στόματος διδασκαλία καὶ ἡ ὁμιλία τοῦ διδασκάλου πρὸς τοὺς μαθητάς. Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης συμφώνως πρὸς τὴν ἰδιοφυΐαν αὐτοῦ ἠρκεῖτο εἰς τυχαίους σχεδὸν διαλόγους πρὸς νέους ἄνδρας, ὧν ἕκαστος ἑκουσίως προσήρχετο πρὸς αὐτόν. Καὶ ὁ Πλάτων δ' ὡσαύτως ἴσως τὸ κατ' ἀρχὰς οὕτως ὡμίλει ἐλευθέρως πρός τινας, ἀλλὰ ταχέως ἵδρυσε τακτικὸν σχολεῖον, ἐν ᾧ οἱ νέοι τακτικῶς ἠθροίζοντο περὶ τὸν διδάσκαλον. Πρὸς τοῦτο δ' ἐξέλεξε τὸν εἴκοσι λεπτὰ πρὸ τῶν Θριασίων πυλῶν, τοῦ Διπύλου, κείμενον, διὰ γυμνασίου καὶ κήπων κεκοσμημένον χῶρον, ὃς ἀπὸ τοῦ ἥρωος Ἀκαδήμου Ἀκαδημία ὠνομάζετο. Ἐνταῦθα δ' ἠγόρασεν ἴδιον κῆπον [3]), ἐν οὗ τῇ ἠρεμίᾳ ἐσχόλαζε διδάσκων καὶ διατρίβων μετὰ τοῦ στενοτέρου κύκλου τῶν μαθητῶν αὐτοῦ [4]). Τὴν ἵδρυσιν δὲ τῆς Ἀκαδημίας

[1]) Ἡ περὶ ἀριθμῶν θεωρία τῶν Πυθαγορείων κατά τε τὸν Ἀριστοτέλην ἐν τοῖς Μετὰ τὰ Φυσικὰ Α, 6 [σελ. 987 b 12] καὶ τὸν Ἀριστόξενον ἐν τοῖς Ἁρμονικοῖς σελ. 30 ἀπησχόλησεν, ὡς φαίνεται, τὸν Πλάτωνα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ πολὺ πλέον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ, ἢ ὅσον ἐν τοῖς τελευταίοις αὐτοῦ συγγράμμασι. Παράβ. Trendelenburg, Platonis de ideis et numeris doctrina, 1837.

[2]) Διδακτικὰ εἶναι ὅσα περὶ τῶν βιβλίων τοῦ Ἀναξαγόρου λέγει ὁ Πλάτ. ἐν Ἀπολ. 26 d.

[3]) Διογ. ΙΙΙ, 5 καὶ 20. Πλουτ. περὶ φυγῆς 10 [τόμ. 3 σελ. 561 ἐκδ. Βερν]. Παράβ. καὶ K. Fr. Hermann σελ. 121.

[4]) Ἂν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἢ τῇ σχολῇ τοῦ Πλάτωνος ἔστησε βραδύτερον ὁ Μιθριδάτης τὸν ὑπὸ τοῦ Σιλανίωνος κατασκευασθέντα ἀνδριάντα τοῦ Πλάτωνος, εἰς ὃν βεβαίως ἀνά-

συνέδεσεν ὁ Πλούταρχος ἐν τῇ περὶ φυγῆς (10) συγγραφῇ πρὸς τὴν ἐπάνοδον τοῦ φιλοσόφου ἐκ τῆς πρώτης εἰς Σικελίαν ἀποδημίας καὶ πιθανῶς συμπίπτει αὕτη πρὸς τὸν χρόνον τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης, περὶ τὸ 386 ἢ 385 [1]). Καὶ ταχέως συνωθοῦντο περὶ τὸν σεπτὸν διδάσκαλον εὐγενεῖς νεανίαι ἀπανταχόθεν τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ κατὰ τὰ θρυλούμενα καὶ φιλομαθής τις γυνὴ ἡ Ἀξιοθέα ἐξ Ἀρκαδίας ἀνδρεῖα ἐνδύματα ἐνδεδυμένη [2]). Δὲν ἔλειπον δὲ καὶ φιλονεικίαι καὶ συγκρούσεις πρὸς ἄλλας σχολὰς καὶ ἀρχηγοὺς σχολῶν ὡς πρὸς τὸν Σωκρατικὸν Ἀντισθένη καὶ τὸν ῥήτορα Ἰσοκράτην, ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ὁ Πλάτων, καίπερ ἰδανικὸς ἐν ταῖς θεωρίαις, δὲν ἦτο ὅμως ἀπηλλαγμένος ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἄλλους ὁμιλίᾳ καὶ ζηλοτυπίας καί τινος ἐπάρσεως [3]). Πλὴν

γονται καὶ ὁ καθήμενος φιλόσοφος καὶ ἡ προτομὴ αὐτοῦ, (ἴδε Helbig ἐν Jahrb. des archäol. Instit. I (1886) 71 κ. ἑξ. καὶ τὸν παρατιθέμενον ἐν τέλει τοῦ β'. τόμου πίνακα). Ἐν τῷ κήπῳ εὑρίσκετο βωμὸς τῶν Μουσῶν καὶ σύμπλεγμα τῶν Χαρίτων, εἰς ὅ, ὡς φαίνεται, στηρίζεται τὸ ἐν τοῖς γαμικοῖς παραγγέλμασι τοῦ Πλουτάρχου 28 [τόμ. 1 σελ. 346 ἐκδ. Βερν.] διήγημα, ὅτι ὁ Πλάτων «παρεκελεύετο Ξενοκράτει βαρυτέρῳ τὸ ἦθος ὄντι... θύειν ταῖς Χάρισι». Περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ συμποσίων ἐλέγετο, ὅτι καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καλῶς εἶχον οἱ δειπνοῦντες. Ἴδε Ἀθην. X, 419 c καὶ Πλούτ. ἐν Συμποσ. σελ. 686 b [τόμ. 4 σελ. 215 ἐκδ. Βερν.]. Παράβ. Usener, Organisation der wissenschatlichen Arbeit ἐν τοῖς Preussische Jahrb. 1884. Wilamowitz ἐν Philol. Untersuchungen IV, 283 κ. ἑξῆς.

[1]) [Ὅτι ὁ Πλούταρχος συνέδεσε τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἀκαδημίας πρὸς τὴν ἐπάνοδον ἐκ τῆς πρώτης εἰς Σικελίαν ἀποδημίας τοῦ φιλοσόφου δὲν ἐξάγεται ἐκ τοῦ παρατιθεμένου χωρίου]. Ὁ Εὐσέβ. εἰς Ὀλυμπ. 97, 4 = 389/8 λέγει· Plato philosophus agnoscitur, ὅπερ ὅμως ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὴν πρώτην εἰς Σικελίαν ἀποδημίαν τοῦ Πλάτωνος. Τὸ παρὰ Στράβωνι XVII, 806 λεγόμενον ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸ δέκατον τρίτον ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους, ἤτοι εἰς τὸ 387/6. Δὲν φαίνεται δ' ἔχον σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἵδρυσιν τῆς σχολῆς τὸ παρ' Εὐσεβίῳ εἰς Ὀλυμπ. 101, 3 = 374/3 λεγόμενον «Plato et Xenofon necnon et allii Socratici clari habentur, ὅπερ ἀναφέρεται ἴσως εἰς χωρίον ἱστορικοῦ τινος.

[2]) Διογ. III, 46 καὶ IV, 2. Θεμιστίου λόγ. XXII. Εἰς τοὺς μαθητὰς καταλέγει ὁ Πλούτ. πρὸς Κωλώτην [1126 c ἢ τόμ. 6 σελ. 475 ἐκδ. Βερν.]. καὶ τὸν Χαβρίαν καὶ τὸν Φωκίωνα.[Δύο δὲ γυναῖκας μνημονεύει ὁ Διογένης ὡς μαθητρίας τοῦ Πλάτωνος τὴν ἀνωτέρω μνημονευομένην ἐκ Φλιοῦντος καὶ τὴν Λασθένειαν τὴν Μαντινικήν].

[3]) Κατὰ τοῦ Ἀντισθένους μὲν στρέφεται ὁ Εὐθύδημος καὶ δὴ τὸ χωρίον 301 a καὶ ὁ Σοφιστὴς ἐν σελ. 251, κατὰ τοῦ Ἰσοκράτους δὲ τὸ τέλος τοῦ Εὐθυδήμου. Περὶ τῶν τεταμένων σχέσεων πρὸς τὸν Ξενοφῶντα ἴδε § 247. Παράβ. καὶ Διονύσιον ἐν Ἐπιστολῇ

δὲ τῶν διδασκαλικῶν καθηκόντων ἀπησχόλει αὐτὸν καὶ ἡ συγγραφική, περὶ ἣν ἠσχολεῖτο. Ἀλλ' αἱ συγγραφαὶ αὐτοῦ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀπέχωσι τῆς ἀπὸ στόματος διδασκαλίας καὶ ἰδίαν νὰ κατέχωσι τάξιν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ χρησιμεύωσιν εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν ταῖς ἀκροάσεσι καὶ διαλόγοις λεγομένων. Οὕτω δὲ μετὰ μακρόν, πλήρη δόξης καὶ τιμῆς ἐνεργὸν βίον, καθ' ὃν, καίπερ μακρὰν τῆς τύρβης καὶ ἥρεμον βίον διάγων, συνεδέθη καὶ πρὸς ξένους ἡγεμόνας καὶ πρὸς τοὺς ἐξόχους πολιτικοὺς τῶν Ἀθηνῶν, ὡς τὸν Χαβρίαν [1]) καὶ Τιμόθεον [2]), ἀπέθανε βαθύγηρως κατὰ τὸ ὀγδοηκοστὸν πρῶτον τῆς ἡλικίας ἔτος τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς 108 Ὀλυμπιάδος=348]7. Διὰ διαθήκης δὲ κατέστησε κληρονόμον μὲν τὸ παιδίον, τὸν Ἀδείμαντον, κηδεμόνας δὲ καὶ ἐκτελεστὰς τῆς διαθήκης τρεῖς ἄνδρας, ἐν οἷς καὶ τὸν υἱὸν τῆς ἀδελφῆς Σπεύσιππον.

302. Συγγράμματα Πλάτωνος, διάλογοι. Τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος [3]) πρέπει νὰ ἐξετάζηται τὸ μὲν ἡ ὑπό-

πρὸς Γν. Πομπήϊον λέγοντα· «ἦν μὲν τῇ Πλάτωνος φύσει πολλὰς ἀρετὰς ἐχούσῃ τὸ φιλότιμον». Δεινῶς ψέγουσι τὸν Πλάτωνα ὁ Θεόπομπος παρ' Ἀθηναίῳ XI, 508 c, ὁ Ἀριστόξενος παρὰ Διογ. III, 37 καὶ 57, ἰδίως δ' ὁ Ἡγήσανδρος παρ' Ἀθην. XI, 507 a. Συνέβαινε δ' εἰς αὐτὸν ἐν ταῖς ἀκροάσεσιν, ὅ,τι καὶ εἰς πολλοὺς ἀκαδημαϊκοὺς διδασκάλους καὶ σήμερον, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀκροατῶν δὲν παρέμενον πιστοὶ μέχρι τέλους. Ἴδε Ἀριστοξένου, Ἁρμονικῶν II, 30.

[1]) Πλουτ. πρὸς Κωλώτην 32 [τόμ. 6 σελ. 475 ἐκδ. Βερν.].

[2]) Διογ. III, 23. Περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Πλάτωνος πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας Ἀρχέλαον καὶ Φίλιππον ἀναφέρει ἀνακριβῆ τινα ὁ Ἀθήν. ἐν XI, 506 e, πρὸς ἃ πρέπει νὰ συνδεθῶσι καὶ τὰ ἐν τῇ πέμπτῃ ἐπιστολῇ τοῦ Πλάτωνος.

[3]) Περὶ τούτων διδάσκουσι πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ἔργων ὁ Schleiermacher καὶ ὁ Steinhart ἐν ταῖς μεταφράσεσιν αὐτῶν τῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος, ὁ Socher Ueber Platons Schriften 1820, Susemihl, Die genetische Entwicklung der platon. Philos. 1855 2 τόμ., Suckow, Die wissenschaftliche und künstlerische Form der platon. Schriften 1855, Ueberweg, Untersuchungen über die Echtheit und Zeitfolge platon. Schriften 1861, Schaarschmidt, Die Sammlung der platon. Schriften 1866. Zeller, Plat. Studien 1839, Bonitz, Plat. Studien, 3 ἔκδ. 1886, Teichmüller, Litterarische Fehden des 4 Jahrhunderts vor Christ, Breslau 1881 κ. ἑξ., W. Christ, Plat. Studien ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. 1885, Siebeck, Untersuchungen zur Philosophie der Griechen, 2 ἔκδ. Leipz. 1888, Ferd. Horn, Platostudien, Wien 1893. Συνοπτικήν τινα ἐξέτασιν ὑπισχνεῖται ὁ Lutoslawski, ἧς ἄριστος πρόδρομος εἶναι τὸ Mémoire sur une nouvelle méthode pour déterminer la chronologie

θεσις καὶ τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα, τὸ δ' ἡ μορφὴ καὶ ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία. Ἀλλ' ἡ ἐξέτασις τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος δὲν εἶναι ἔργον τῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας. Διὰ τοῦτο δὲ πολὺ ἐπιμελέστερον πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ἡ λογοτεχνικὴ ἀξία, τὸ μέν, διότι ὁ ὁ Πλάτων εἶναι ἐν ταὐτῷ ὁ τελειότατος λογοτέχνης, τὸ δέ, διότι οἱ διάλογοι αὐτοῦ παρέχουσιν ἐναργεστάτην εἰκόνα τῆς λογοτεχνικῆς κινήσεως κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατονταετηρίδα. Καὶ ἀληθῶς παρ' οὐδενὸς ἄλλου συγγραφέως μανθάνομεν ὡς παρὰ τοῦ Πλάτωνος τὰ τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ἐν ταῖς στοαῖς καὶ τοῖς περιπάτοις κοινωνικὴν καὶ πλήρη πνευματικῆς ζωῆς ἀναστροφήν, τὰς ἀπερίττως εὐθύμους καὶ εὐφυεῖς συνδιαλέξεις ἐν τοῖς συμποσίοις, τὴν διὰ πνευματικῶν δεσμῶν συνεχομένην φιλίαν τῶν μαθητῶν καὶ διδασκάλων καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ τὴν λαμπρὰν ὄψιν τοῦ ἀττικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ βίου. Πᾶσαι δὲ αἱ συγγραφαὶ αὐτοῦ πλὴν μόνης τῆς Ἀπολογίας περιβάλλονται τὴν μορφὴν τοῦ διαλόγου [1]). Ἡ δὲ μορφὴ αὕτη δὲν εἶναί τις ἔξωθεν εἰσκομισθεῖσα, ἀλλὰ φυσική τις ἀναπαράστασις τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ Σωκράτης ὡμίλει πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς. Ἐκ τούτου δὲ μετεχειρίσθησαν αὐτὴν οὐ μόνον ὁ Πλάτων, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ Σωκρατικοί. Ἔφερον δὲ οἱ διάλογοι αὐτὸ δὴ τοῦτο τὴν σφραγῖδα τῆς ἀρχῆς αὐτῶν, διότι ἐπεγράφοντο Σωκρατικοὶ λόγοι. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις θεμελιοῦται βαθύτατα ἡ διαλογικὴ μορφὴ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Πλάτωνος περὶ τῆς οὐσίας τοῦ εἰδέναι καὶ ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ διδακτικῇ μεθόδῳ. Διότι τὸ διανοεῖσθαι εἶναι κατ' αὐτὸν διάλογος αὐτῆς πρὸς ἑαυτὴν τῆς ψυχῆς [2]) καὶ ἀξίαν κατ' αὐτὸν εἶχε μόνη ἡ διὰ τῆς διαλεκτικῆς τέχνης προσγινομένη ἐπιστήμη. Οὕτω δὲ διὰ τῆς μορφῆς ταύτης ἀπεδείχθη ὁ γνωστότατος προστάτης τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ

de Platon ἐν τοῖς Comptes rendus de l' akadem. franç. 1896. Μεῖζόν τι ἔργον ἐκδίδεται νῦν ἐπιγραφόμενον Origin and growth of Platos logic, London.

[1]) Schlottmann, Ars dialogorum componendorum quas vicissitudines apud Graecos et Romanos subierit, Rostock 1889. Rud. Hirzel, Der Dialog, Leipz. 1895, 1, 174 - 271.

[2]) Σοφιστ. 263 e. Φαίδρ. 276 e.

τοῦ ἀττικοῦ πνεύματος. Διότι ἡ ἀπέχθεια τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἐρημίαν καὶ μοναξίαν καὶ ἡ δημοκρατικὴ ἀξίωσις τῶν Ἀθηναίων ἡ διὰ τοῦ παροιμιώδους ἔλεγχ' ἐλέγχου ἐκδηλουμένη καθίστων ἐξ ὑπαρχῆς εὐπρόσδεκτον φιλοσοφίαν, ἧς αἱ θεωρίαι δὲν ἀνεκηρύττοντο διὰ μακροκώλου, μυροῤῥάντου λόγου ὡς ἀπὸ τρίποδος, ἀλλ' ἀνεπτύσσοντο ἐν ζωηροῖς διαλόγοις. Καί, ἂν μὲν ὁ Πλάτων πρῶτος συνέγραψε φιλοσοφικοὺς διαλόγους, εἶναι ἀμφισβητήσιμον[1]), ἀλλὰ πάντως αὐτὸς ἀνήγαγε τὸν διάλογον διὰ τῆς ἐναργοῦς σκηνικῆς περιγραφῆς[2]), διὰ τῆς λεπτῆς ζωγραφίας τῶν χαρακτήρων, διὰ τῆς εὐστόχου καὶ μετ' ἀγχινοίας ἀναπτύξεως τῶν ἐννοιῶν καὶ διὰ τῆς ζωτικῆς καὶ γοργῆς πορείας εἰς τὴν τελειότητα ἐκείνην, ἥτις, ὡς καὶ ἡ διηγηματικὴ τέχνη τοῦ Ὁμήρου, ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου μέχρι τοῦδε ἐπετεύχθη[3]). Καὶ ἔψεξαν μέν τινες τῶν φθονερῶν αὐτόν, ὅτι ἀντέγραψε τοὺς μίμους τοῦ Σώφρονος[4]), ἀλλὰ πρὸς τὰς μομφὰς ταύτας ἀντέταξεν ὁ Τσέλλερος τὸ ἐν τῇ

[1]) Ὁ Διογ. III, 47 καὶ τὰ Προλεγόμενα εἰς Πλάτωνα 5 ἰσχυρίζονται ἐσφαλμένως ἴσως, ὅτι προηγήθησαν ἐν τούτῳ οἱ Ἐλεᾶται Ζήνων καὶ Παρμενίδης. Ὁ αὐτὸς Διογένης ἐν II, 122 λέγει, ὅτι ὁ Σωκρατικὸς Σίμων ἔγραψε τοὺς πρώτους Σωκρατικοὺς λόγους. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ποιητῶν παρὰ Διογ. III, 47, καὶ ὁ Ἀθήναιος ἐν XI, 505 c μαρτυροῦσιν, ὅτι οἱ διάλογοι τοῦ Τηΐου Ἀλεξαμενοῦ (ἴδε Hirzel, Der Dialog. I, 100 κ. ἑ.) καὶ οἱ μῖμοι τοῦ Σώφρονος ἐγράφησαν πρὸ τῶν Σωκρατικῶν μίμων. Ἤδη δ' ἐν τῇ περὶ τὸ 425 γραφείσῃ πολιτείᾳ τῶν Ἀθηναίων καταφαίνεται ἡ ὀροπὴ τῶν φιλοσόφων καὶ σοφιστῶν ἀσκουμένων νὰ ἐξετάζωσιν ἐν διαλόγῳ ἕκαστον ζήτημα ἐκ δύο στάσεων. Παράβ. καὶ τὴν μέθοδον τοῦ Πρωταγόρου παρὰ Διογ. IX, 51 καὶ Θουκυδ. V, 85 - 113.

[2]) Thiersch, Ueber die dramatische Natur der platon. Dialoge ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Akad. 1837. Ἀλλ' ὁ ἀκριβὴς χαρακτηρισμὸς τῶν τοῦ χρόνου δὲν ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ ὀλιγωρῇ ἐν τοῖς ἐπουσιώδεσι τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ὑπετίθετο, ὅτι ἐγίνετο ὁ διάλογος. Οὕτω ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ, διαλόγῳ, ὅστις γίνεται ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Περικλέους, μνημονεύεται ἐν σελ. 327 d ἡ διδασκαλία τῶν Ἀγρίων τοῦ Φερεκράτους, ἂν καὶ οὗτοι ἐδιδάχθησαν ἐννέα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους. Περὶ τῶν ἀναχρονισμῶν ἐν τῷ Μενεξένῳ ἴδε κατωτέρω. Παράβ. καὶ Zeller, Ueber die Anachronismen in den platonischen Gesprächen ἐν ταῖς Abhandl. der Berl. Akad. 1873, Hirzel, Der Dialog. I, 181 κ. ἑξῆς.

[3]) Ὁ Πλουτ. ἐν β. Κικέρ. 24 λέγει· «πολλὰ δ' αὐτοῦ καὶ ἀπομνημονεύουσιν, οἷον περὶ τῶν Πλάτωνος διαλόγων ὡς τοῦ Διός, εἰ λόγῳ χρῆσθαι πέφυκεν, οὕτω διαλεγομένου».

[4]) Διογ. III, 18.

περὶ Ποιητικῆς (1) πραγματείᾳ χωρίον τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐν ᾧ διαῤῥήδην λέγεται, ὅτι οὐδὲν κοινὸν ἔχουσιν οἱ μῖμοι τοῦ Σώφρονος πρὸς τοὺς Σωκρατικοὺς λόγους. Ἄλλως δ' εὐκατάληπτον ὅλως εἶναι, ὅτι ἀνήρ, οἷος ὁ Πλάτων, ὃς δὲν παρήγετο ὑπὸ νοσηρᾶς τινος τάσεως, οὐδ' ἐξεζήτει τὴν πρωτοτυπίαν, καὶ παρ' ἄλλων ἐδιδάχθη καὶ οὐχὶ πρὸς ἀναψυχὴν μόνον ἀνέγνω τοὺς μίμους τοῦ Σώφρονος.

Ἀλλὰ κατὰ τὰ πεντήκοντα ἔτη τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας δὲν ἐνέμενε πάντοτε πιστὸς εἰς τὸ εἶδος τῆς διαλογικῆς μορφῆς, ὡς οὐδ' εἰς πάσας τὰς θεωρίας αὐτοῦ, οὐδ' εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἐρεύνης. Διότι, καθ' ὅσον προέβαινεν ἡ ἡλικία αὐτοῦ καὶ καθ' ὅσον μᾶλλον προσήγγιζε πρὸς τὴν φιλοσοφίαν τῶν ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι φιλοσόφων, τοσοῦτο μᾶλλον ἐμειονέκτει κατὰ τὴν δεξιότητα καὶ ζωτικότητα τῆς παραστάσεως. Οὕτως ἐν τῷ Παρμενίδῃ, τῷ Σοφιστῇ καὶ τῷ Πολιτικῷ στερεῖται ὁ διάλογος τῆς μαγείας τῆς ζωγραφίας ἑκάστου τῶν διαλεγομένων καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ καὶ τοῖς νόμοις ἐπικρατεῖ τοσοῦτον τὸ διδακτικὸν ὕφος συνεχοῦς ἀφηγήσεως, ὥστε ἡ διατήρησις τῆς διαλογικῆς μορφῆς φαίνεται ὡς ἐπαχθής τις δεσμός. Ἐξ ἑτέρου δὲ νέος ἔτι ὁ Πλάτων μετήλλαξε τὴν μορφὴν τῶν διαλόγων, διότι ἀπὸ τῶν ἁπλῶν, ἀμέσως τοῦ κυρίου θέματος ἐπιλαμβανομένων διαλέξεων δύο ἢ τριῶν προσώπων μετέβη εἰς μᾶλλον πεπλεγμένην μορφὴν τοῦ διαλόγου εἰσάγων μὲν πλείονας διαλεγομένους, ὡς ἐξ μὲν εἰς τὸν Φαίδωνα, ἐννέα δ' εἰς τὸν Πρωταγόραν [1]) παρεμβάλλων δὲ τὸ κύριον θέμα εἰς εἰσαγωγικήν τινα διάλεξιν. Ἡ τελευταία δ' αὕτη μορφὴ εἶχε μέν τι τὸ περίπλοκον, προὐτιμήθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, ἵνα καταστήσῃ πρόδηλον, πῶς ἡ μνήμη τῶν διαλόγων τοῦ σοφοῦ Σωκράτους καὶ παρέμεινεν ἐν τοῖς Σωκρατικοῖς καὶ διεδόθη. Πρὸς τούτοις δὲ καθίστα δυνατὸν εἰς τὸν συγγραφέα νὰ διηγηθῇ τὰ κατὰ τὸν διά-

[1]) Κατὰ τὴν προβεβηκυῖαν ἡλικίαν ἐπανῆλθε καὶ αὖθις ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς διαλόγοις εἰς τὸν μικρότερον ἀριθμὸν τῶν διαλεγομένων ὡς ἐν τῷ Φιλήβῳ, ἐν ᾧ τρεῖς διαλέγονται.

λογον, ὡς τοῦτο ἄριστα γίνεται ἐν τῷ Φαίδωνι. Ἀλλ' ἐν τοῖς καθαρῶς διαλεκτικοῖς διαλόγοις τὰ συχνάκις ἐπαναλαμβανόμενα ἔφη, ἢ δ' ὅς, ὁ δεῖνα ἀναγκαίως ἔμελλον νὰ διεγείρωσι κόρον παρὰ τοῖς ἀναγνώσταις. Τοῦτο δὲ κατενόησεν ὁ Πλάτων καὶ διὰ τοῦτο βραδύτερον θαρρῶν εἰσῆγε τὰ πρόσωπα ἐν εὐθεῖ λόγῳ διαλεγόμενα, καὶ ἂν ἔτι ὁ διάλογος ἤρχετο μετὰ σκηνικήν τινα εἰσαγωγήν. Τοῦτο δ' ἐγένετο πρῶτον ἐν τῷ Θεαιτήτῳ, ἐν οὗ τῇ εἰσαγωγῇ (σελ. 143c) διαῤῥήδην ἀναφέρει ἐπαινῶν τὴν πρόοδον ταύτην. Μείζονος λόγου ἀξία ἦτο ἡ ἀπόπειρα τῆς συνδέσεως κατὰ τὸν τρόπον τῶν δραματικῶν τριλογιῶν καὶ τετραλογιῶν τριῶν καὶ τεσσάρων διαλόγων, προϊούσης τῆς ἐρεύνης, εἰς ἓν μέγα ὅλον, ὡς ἐν τῷ Θεαιτήτῳ, Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ [1]) καὶ ἐν τῇ Πολιτείᾳ, Τιμαίῳ καὶ Κριτίᾳ. Ἡ μεγαλοπρεπὴς δ' αὕτη ἐπίνοια ἐπῆλθε μὲν εἰς τὸν Πλάτωνα ἤδη πρεσβύτερον γενόμενον, ἀλλ' εἶτα ἀποκαθιστῶν ἐν ταῖς εἰσαγωγαῖς τὴν συνέχειαν τῆς σκηνῆς τοῦ διαλόγου κατέστησε τοσοῦτον φανερὰν τὴν τριλογικὴν συνάφειαν, ὥστε οὐδ' αὐτοὺς τοὺς παλαιοὺς ἑρμηνευτὰς καὶ ἐκδότας ἠδύνατο αὕτη νὰ διαλάθῃ. Ἀλλ' οὗτοι ἐπλανήθησαν εἶτα καὶ γελοῖοι ἀπεδείχθησαν διότι ἐπειρῶντο νὰ συνάψωσι πάντας τοὺς διαλόγους εἰς τριλογίας καὶ τετραλογίας καὶ δή, ἵνα μὴ ψιλὸς ἀποβῇ ὁ ἀπολογισμός, συνέδεον πρὸς οἱουσδήποτε διαλόγους καὶ τὰς ἐπιστολάς, ἵνα ἀποτελέσωσι τριλογίας ἢ τετραλογίας [2]).

[1]) Εἰς τοὺς τρεῖς τούτους διαλόγους εἶχεν ὁ Πλάτων ἐν νῷ νὰ προσθέσῃ καὶ τέταρτον, τὸν Φιλόσοφον, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ἀγάγῃ εἰς πέρας τὸν σκοπὸν αὐτοῦ. Ὡσαύτως μετὰ τὸν Κριτίαν εἶχεν ἐν νῷ νὰ γράψῃ τὸν Ἑρμοκράτην πρὸς συμπλήρωσιν

[2]) Κατὰ Διογένην ἐν III, 61 ὁ Βυζάντιος Ἀριστοφάνης ἀποκατέστησε τὰς ἓξ ἢ πέντε τριλογίας. 1) Πολιτεία, Τίμαιος, Κριτίας· 2) Σοφιστής, Πολιτικός, Κρατύλος· 3) Νόμοι, Μίνως, Ἐπινομίς· 4) Θεαίτητος, Εὐθύφρων, Ἀπολογία· 5) Κρίτων, Φαίδων, Ἐπιστολαί, τοὺς δὲ λοιποὺς διαλόγους κατέλεγε καθ' ἕνα καὶ ἀτάκτως. Ὁ δὲ Θρασύλλος ἢ μᾶλλον ὁ Τυραννίων, ἐξ οὗ ἐκεῖνος ἠρύετο (ἴδε Usener ἐν ταῖς Nachriht. der Götting. Gesellsch. 1892 σελ. 212), ὑπήγαγεν ὅλους τοὺς διαλόγους εἰς τὴν ἀλφαβητικὴν τάξιν ἐν μέρει ἐρειδόμενος εἰς τετραλογίας ὡς ἑξῆς. 1) Εὐθύφρων, Ἀπολογία, Κρίτων, Φαίδων· 2) Κρατύλος, Θεαίτητος, Σοφιστής, Πολιτικός· 3) Παρμενίδης, Φίληβος, Συμπόσιον, Φαῖδρος· 4) Ἀλκιβιάδης ά, Ἀλκιβιάδης β', Ἵππαρχος, Ἀντερασταί· 5) Θεάγης, Χαρμίδης, Λάχης, Λῦσις· 6) Εὐθύδημος, Πρωταγόρας, Γοργίας, Μένων· 7) Ἱππίας μεί-

303. Ἀριθμὸς καὶ χρονολογία τῶν συγγραμμάτων. Ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Πλάτωνος περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πλὴν ποιητικῶν τινων δοκιμίων δύο καὶ τεσσαράκοντα διάλογοι, δέκα καὶ τρεῖς ἐπιστολαὶ καὶ πολλοὶ ὅροι. Πάντα ταῦτα εἶναι ἔργα, ἄτινα καὶ οἱ παλαιοὶ ὡς τοῦ Πλάτωνος ἐθεώρουν. Καὶ ἐκυκλοφοροῦντο μὲν ἤδη βεβαίως κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριστοτέλους πλὴν τούτων αἱ λεγόμεναι διαιρέσεις· ἀλλ' αὗται ἦσαν ἀναγραφαὶ τῶν ἐν τῇ σχολῇ ἀσκήσεων, ἃς ὁ Πλάτων αὐτὸς δὲν προώρισεν εἰς δημοσίευσιν [1]). Καὶ ἐν τοῖς διαλόγοις δὲ καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς ὑπάρχουσιν οὐχὶ ὀλίγοι, οἵτινες νοθεύονται ὡς ὑποβολιμαῖοι. Καὶ αὐτοὶ μὲν οἱ παλαιοὶ ἐκήρυττον ἤδη ὡς νόθους ἑπτὰ ἐκ τῶν διαλόγων [2]), ἐν δὲ τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις πολλοὶ τῶν γερμανῶν μάλιστα κριτικῶν διημφεσβήτησαν περὶ τῆς γνησιότητος καὶ πολλῶν ἄλλων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ περὶ πάντων μετ' ἀναμφισβητήτου ἐπιτυχίας [3]).

ζων, Ἱππίας ἐλάττων, Ἴων, Μενέξενος· 8) Κλειτοφῶν, Πολιτεία, Τίμαιος, Κριτίας· 9) Μίνως, Νόμοι, Ἐπινομίς, Ἐπιστολαί. Ἡ συναγωγὴ τῶν μικροτέρων διαλόγων εἰς ἓν σύμπλεγμα ἐγένετο ἴσως ὑπὸ τῶν βιβλιοπωλῶν, διότι εὐκόλως ἠδύναντο νὰ περιλάβωσιν ἐν ἑνὶ κυλίνδρῳ τὴν Ἀπολογίαν π. χ. καὶ τὸν Κρίτωνα καὶ τὸν Εὐθύφρονα. Περὶ τῆς τετραλογικῆς διατάξεως τοῦ Δερκυλλίδου εὑρίσκομεν ὑπαινιγμόν τινα παρὰ τῷ Varro de lingua latina VII, 37. Πλείονα ἴδε παρὰ W. Christ, Plat. Studien ἐν σελ. 5 κ. ἑξῆς.

[1]) Τοιαῦται διαιρέσεις σώζονται παρὰ Διογένει τῷ Λαερτίῳ ἐν III, 80 - 109. Αἱ διαιρέσεις δὲ τῶν ἐννοιῶν, ἃς ὁ Πλάτων ἔκρινεν ἀξίας ἐκδόσεως, ἀπαντῶσιν ἐν τῷ Σοφιστῇ καὶ τῷ Πολιτικῷ. Ἴδε W. Christ, Plat. Stud. 30 κ. ἑξ. Zeller II, 1, 437 κ. ἑξ. τῆς 4 ἐκδόσεως.

[2]) Πλὴν τῶν νοθευομένων διαλόγων ἤτοι τοῦ Ἀξιόχου, περὶ δικαίου, περὶ ἀρετῆς, Δημοδόκου, Σισύφου, Ἐρυξίου καὶ Ἀλκυόνος διημφισβητεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ἡ γνησιότης τῶν Ἀντεραστῶν ὑπὸ τοῦ Θρασύλου παρὰ Διογ. IX, 37 τῆς Ἐπινομίδος παρὰ Διογ. III, 37, τοῦ Ἱππάρχου παρ' Αἰλιανῷ ἐν Ποικ. Ἱστορ. VIII, 2 καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου β' παρ' Ἀθηναίῳ XI, 506 c. Ἴδε K. Fr. Hermann, Plat. Philos. 413 κ. ἑξ. Πλείονας διαλόγους, ὡς φαίνεται, ἠθέτει ὁ Πρόκλος κατὰ τὰ Προλεγόμενα τοῦ Ὀλυμπιοδώρου, περὶ ὧν ἴδε Freundenthal ἐν Hermes 16, 201 κ. ἑξῆς.

[3]) Ἐπὶ πολὺ μὲν ἐχώρει ἐν τῇ μανίᾳ τῆς ἀνακηρύξεως νόθων διαλόγων ὁ Ast, συντηρητικώτατος δ' ἦτο ὁ Ἄγγλος Γρότιος. Ἄριστα δὲ διαγιγνώσκει τις τὰ τοῦ ζητήματος τῶν νόθων διαλόγων μελετῶν τὸ σύγγραμμα τοῦ Schaarschmidt, Die Sammlung der platon. Schriften σελ. 15 - 60, Zeller, Gesch. der Philos. II, 338 κ. ἑξ. τῆς 3ης ἐκδ. Οἱ νόθοι δὲ διάλογοι φαίνονται προελθόντες κατὰ τοὺς εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλάτω-

НЕОНИМЕНИ I.I.Menikova

Ἔχων τις ἐνώπιον τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν πλατωνικῶν διαλόγων πειρᾶται, ὡς εὐκατάληπτον, νὰ ἐξεύρῃ ἀρχήν τινα, καθ' ἣν νὰ τάξῃ αὐτούς. Καὶ ἀλφαβητικὴ μέν τις διάταξις θὰ ἦτο βεβαίως καὶ ἐν τούτοις ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἡ ἁπλουστάτη· ἀλλ', ἄν τις ἤθελεν ἁπλῶς καὶ τυφλῶς νὰ ἐφαρμόσῃ αὐτήν, θὰ ἠναγκάζετο βεβαίως νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι παροράᾳ ἑκουσίως τὰ σπουδαιότατα τῆς φιλολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης. Διότι οὐ μόνον θέλομεν νὰ μάθωμεν, πότε συνεγράφη ἕκαστον τῶν συγγραμμάτων, ἀλλ' ὅπερ τὸ σπουδαιότερον καὶ ἀξιολογώτερον, προκειμένου περὶ φιλοσόφου, ποία τις εἶναι ἡ σχέσις ἑκάστου τῶν συγγραμμάτων πρὸς τὰ ἄλλα καὶ ὁποίαν τάξιν ἕκαστον κατέχει ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος. Καὶ περὶ μὲν τοῦ χρόνου τοῦτο πρὸ πάντων εἶναι ἄξιον νὰ ὁρίσωμεν, τὰ κύρια ὅρια, τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς λογοτεχνικῆς ἐνεργείας τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλὰ περὶ τῆς ἀρχῆς ἄρχεται νῦν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπικρατοῦσα ἡ γνώμη τοῦ Ἄγγλου ἱστορικοῦ Γροτίου, ὅτι δῆλα δὴ οὐδεὶς τῶν διαλόγων ἐγράφη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους (399). Διότι βεβαίως ὁ μαθητὴς αἰδούμενος τὸν σεπτὸν διδάσκαλον δὲν ἠδύνατο, ζῶντος ἔτι αὐτοῦ, νὰ παραδώσῃ εἰς τὸ κοινὸν τοὺς διαλόγους, οἵτινες ἦσαν κτῆμα αὐτοῦ τούτου, ἢ καθ' ὅλου νὰ ἐκδώσῃ διαλόγους, ἐν οἷς ἀπεδίδοντο εἰς τὸν διδάσκαλον ἄλλων θεωρίαι, ὡς λόγους Σωκρατικούς. Καὶ ἴσως μέν τινες τῶν μαθητῶν ἐδημοσίευσαν, ζῶντος ἔτι τοῦ διδασκάλου, ἰδίας τινὰς σημειώσεις, ἀλλ' αὗται δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται πρὸς τοὺς πρὸς δημοσίευσιν ὡρισμένους διαλόγους. Ἐν τούτοις ἔχομεν μὲν βεβαίως μαρτυρίας τινὰς τῶν ἀρχαίων, αἵτινες ὑποδεικνύουσιν, ὅτι καὶ πρότερον ἤδη εἶχε δημοσιεύσῃ ὁ Πλάτων διαλόγους τινάς. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ὁ

νος χρόνους ἐκ τῶν μιμητῶν καὶ πυθαγοριζόντων μαθητῶν, διότι ἤδη αὐτὸς ὁ Βυζάντιος Ἀριστοφάνης εἶχεν ἐνώπιον νόθους διαλόγους, ὡς τὴν Ἐπινομίδα. Ἄξια λόγου εἶναι τὰ παρὰ Ζηνοβίῳ ἐν Παροιμ. V, 6 περὶ τοῦ Πλατωνικοῦ Ἑρμοδώρου ἐμπορευομένου τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος λεγόμενα· «λόγοισιν Ἑρμόδωρος ἐμπορεύεται· ὁ Ἑρμόδωρος ἀκροατὴς γέγονε Πλάτωνος καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ συντεθειμένους λόγους (λογισμοὺς γράφ. οἱ κώδ.) κομίζων εἰς Σικελίαν ἐπώλει.»

Διογένης διηγεῖται (ἐν III, 35), ὅτι ὁ Σωκράτης ἀκούσας τοῦ Πλάτωνος ἀναγιγνώσκοντος τὸν Λῦσιν εἶπεν, Ἡράκλεις, ὡς πολλά μου κατεψεύδεθ' ὁ νεανίσκος», διότι εὕρισκεν ἐν αὐτῷ πολλά, ἅτινα οὐδέποτε αὐτὸς εἶπεν [1]). Ἀλλὰ ταῦτα εἶναι πιθανῶς ἐπινοήματα εὐφυοῦς τινος, ὅστις ἐξέφερε κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ θαυμασμὸν ἐπὶ τῇ τοσοῦτον ἐλευθέρᾳ ζωγραφίᾳ τοῦ Σωκράτους. Ἂν δέ τινες τῶν νεωτέρων λογίων περαιτέρω προβάντες καὶ αὐτὸν τὸν Φαῖδρον καὶ τὸν Πρωταγόραν ἔταξαν εἰς τὸν πρὸ τοῦ 399 χρόνον [2]), τοῦτο, βεβαίως, προῆλθεν ἐκ τῆς παντελοῦς ἀγνοίας τῆς κατὰ μικρὸν ἀναπτύξεως καὶ τῆς παραστατικῆς τέχνης καὶ τῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης τοῦ Πλάτωνος. Ἐξ ἑτέρου δὲ μόνον ἀποθνήσκων ἀπέθηκεν ἀπὸ τῆς χειρὸς ὁ Πλάτων τὸν κάλαμον, ὡς καταφαίνεται ἐκ τούτου, ὅτι κατέλιπεν ἀτελεῖς τοὺς Νόμους καὶ τὸν Κριτίαν καὶ δὲν κατώρθωσε νὰ συγγράψῃ καὶ τοὺς διαλόγους, οὓς προὐτίθετο νὰ γράψῃ, τὸν Φιλόσοφον καὶ τὸν Ἑρμοκράτην. Ἐν τισι δὲ διαλόγοις πρέπει νὰ διακρίνωμεν ἀκριβῶς τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὑποτίθεται, ὅτι ἐγένετο ὁ διάλογος, καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐγράφη. Καὶ εἰς ἡμᾶς μὲν ἐνδιαφέρει κυρίως τὸ τελευταῖον, ἀλλ' ἀτυχῶς ἐλάχισται μόνον παρέχονται λαβαὶ πρὸς ὁρισμὸν καὶ τούτου. Ἐκ τούτου λέγοντες, ὅτι ἡ μὲν Ἀπολογία, ὁ Κρίτων καὶ ὁ Φαίδων ἐγράφησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους, ἤτοι μετὰ τὸ 399, ὁ δὲ Μένων μετὰ τὸ 395, τὸ δὲ Συμπόσιον εὐθὺς μετὰ τὸ 385, οἱ δὲ Νόμοι καὶ ὁ Τίμαιος μετὰ τὴν Πολιτείαν, ὁ δὲ Σοφιστὴς καὶ ὁ Πολιτικὸς μετὰ τὸν Θεαίτητον, ὁ δὲ Θεαίτητος μετὰ τὸ 392,

[1]) Ὅμοιόν τι διηγεῖται ὁ Ἀθήναιος ἐν XI, 505 e περὶ τοῦ Γοργίου, ὅτι ἀναγνοὺς τὸν Πλάτωνος διάλογον (τὸν Γοργίαν) εἶπε πρὸς τοὺς παρόντας, ὅτι οὐδὲν τούτων οὔτε εἶπεν οὔτε ἤκουσε (παρὰ Πλάτωνος). Ταὐτὰ δέ, λέγει, ὁ Ἀθήναιος ὡς εἶπε καὶ ὁ Φαίδων ἀναγνοὺς τὸν περὶ ψυχῆς διάλογον.

[2]) Περὶ τοῦ Πρωταγόρου Hermann, Plat. Philos. σελ. 452 καὶ σημ. 323. Περὶ τοῦ Φαίδρου Usener ἐν Rhein. Mus. 35, 131. καὶ ἑξ. Τἀναντία ἴδε παρὰ W. Christ, Plat. Stud. 49 κ. ἑ. Καὶ ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 439 ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ Πρωταγόρας καὶ ὁ Γοργίας ἐγράφησαν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους.

ὁ δ' Εὐθύδημος μετὰ τὸν Φαῖδρον, ἐκφέρομεν, πᾶν ὅ,τι πεποιθότως δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν. Τοῦτο δὲ κατανοήσαντες οἱ κριτικοὶ τῶν νεωτέρων χρόνων προσέσχον μᾶλλον εἰς τὰ διδόμενα, ἅτινα παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς ἀπόδειξις τῆς κατὰ μικρὸν ἐξοικοδομήσεως τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος [1]), ἡ μεταβολὴ τῆς μορφῆς τοῦ διαλόγου [2]) καὶ τέλος αἱ ἐν συνειδήσει ἢ ἀσυνειδήτως ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ ἐν τῇ χρήσει τῶν λέξεων καὶ ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ λόγου [3]). Καὶ εἶναι μὲν καὶ ἐν τούτοις τὰ πλεῖστα προβληματικά,

[1]) Τῆς γνώμης ταύτης ὑπερεμάχει κυρίως ὁ Schleiermacher, καθ' ὃν ὁ Πλάτων τὸ ὅλον σύστημα, ὡς ἔπλασεν αὐτὸ ἐν τῇ φαντασίᾳ, κατὰ μικρὸν ἐξείλισσεν ἐν τοῖς διαφόροις διαλόγοις οὕτως, ὥστε ὅλοι ὁμοῦ ἀπετέλουν συνεχῆ τινα ὁρμαθόν, ἐν ᾧ ἡ ἀρχὴ τοῦ ἑπομένου διαλόγου συνήπτετο πρὸς τὸ ἐν τέλει τοῦ προηγουμένου βεβαίως ὁριζόμενον ἀποτέλεσμα. Ἀλλ' ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη καὶ αὐτοτελὴς κατάληψις ὀλίγον λαμβάνει ὑπ' ὄψει καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν συνέγραφεν ὁ Πλάτων, καὶ τὴν κατὰ μικρὸν ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας αὐτοῦ. Πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην ἀντιστρατεύεται ὁ C. Fr. Hermann ἐκ κριτικῆς καὶ ἱστορικῆς ὁρμώμενος ἀπόψεως.

[2]) Παράβ. § 302 καὶ Munk, Die natürliche Ordnung der platon. Schriften 1857. Schöne, Platons Protagoras 1862. Teichmüller, Litterarische Fehden des 4 Jahrhunderts ἐν τῷ β' τόμῳ.

[3]) Ἐκ τῆς χρήσεως μορίων τινῶν ὁρμᾶται ὁ Dittenberger, Die Chronologie der plat. Dialoge ἐν Hermes 16, 321 - 345. Ὡσαύτως ὁ Schanz, Zur Entwickelung des plat. Stils ἐν Hermes 21, 439 - 459. Πρὸ τῶν δύο δὲ τούτων ἐβάδισε τὴν αὐτὴν ὁδὸν ὁ Campbell ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Σοφιστοῦ καὶ Πολιτικοῦ ὡς καὶ ἐν τῇ τῆς Πολιτείας II, 46 κ. ἑ. Συνεχίζουσι δὲ τὰς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐρεύνας ὁ Rittor, Untersuchungen über Plato 1888, Siebeck, Zur Chronologie der platon. Dialoge ἐν ταῖς Untersuchungen zur Philos. der Griechen σελ. 107 - 151 καὶ 253 - 274, Gomperz, Plat. Aufs. ἐν Sitzungsber. der Wiener Akad. 1887 ἐν II, 751 κ. ἑξ. καὶ Zeitschrift für Philos. 109, 161 - 176, von Arnim, De Platonis dialogis quaestiones chronologicae Progr. Rostock 1896/7. Ἀκριβέστερον τὰ τοιαῦτα μανθάνει τις παρὰ τοῦ Lutoslawski, Sur une nouvelle méthode pour déterminer la chronologie des dialogues de Platon, Paris 1896. Πολλὰ ἐν ταῖς στατιστικαῖς ταύταις ἐρεύναις ἐξελέγχονται ἀνακριβῆ καὶ πεπλανημένα. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι ἰδίως, ὅτι βραδύτερον μόνον ἐπιφαίνονται τὰ τί μήν, γε μήν, καὶ μήν, ὡς καὶ τὸ ὄντως ἐν τῷ Φιλήβῳ, τῷ Πολιτικῷ, τῷ Τιμαίῳ, τοῖς Νόμοις, τῷ Σοφιστῇ, ἐν ᾧ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ, τῷ Εὐθύφρονι, Γοργίᾳ, Λάχητι, Λύσιδι, Πρωταγόρᾳ, Συμποσίῳ καὶ Φαίδωνι ἀπαντᾷ τὸ τῷ ὄντι. Πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν μορίων συνάδει, ὡς ὁ Blass πρῶτος παρετήρησε, καὶ τοῦτο, ὅτι σπανίως ἀπαντᾷ χασμῳδία ἐν τοῖς Νόμοις, τῷ Φιλήβῳ, Τιμαίῳ, Κριτίᾳ, Σοφιστῇ καὶ Πολιτικῷ, ἐν ᾧ ἐν τῇ πρώτῃ τάξει τῶν διαλόγων δὲν φαίνεται ἡ αὐτὴ ἀπέχθεια πρὸς αὐτήν. Τὰ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ λόγου δὲν παρέχουσι πολλὰ διδόμενα πρὸς ὁρισμὸν τοῦ χρόνου τῶν διαλόγων. Ἐν τούτῳ πρῶτον πρέπει νὰ ἐξετασθῶσιν ἰδίως οἱ μῦθοι καὶ αἱ παρομοιώσεις. Μετεχειρίζετο

ἐν τούτοις ἐπήγαγον κατὰ μικρὸν μεγάλας μεταβολὰς ἐν τῇ κρίσει τῶν λογίων καὶ παρέχουσι πολλὰς ἐλπίδας, ὅτι θὰ λυθῇ τὸ μέγα ζήτημα τοῦ ὁρισμοῦ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐγράφησαν οἱ πλατωνικοὶ διάλογοι.

304. Εἴδη τῶν διαλόγων. Συμφώνως πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐρεύνης διήρουν ἤδη αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι τοὺς διαλόγους εἰς διαφόρους τάξεις. Οὕτως ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς ἤδη ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ (ἐν III, 2 [σελ. 1004b 25]) διακρίνει κατὰ τὰ παραδεδομένα ἴσως ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τὴν πειραστικὴν καὶ τὴν γνωριστικὴν φιλοσοφίαν. Καὶ εἰς ἐκείνην μὲν ἀνήκουσιν οἱ προπαρασκευαστικοὶ καὶ διαλεκτικοὶ διάλογοι, ἐν οἷς ἐξετάζεται ὅρος τις ἢ ἕτερόν τι φιλοσοφικὸν πρόβλημα καθ' ὅλην μὲν τὴν ἔκτασιν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄνευ θετικοῦ τινος δεδομένου. Ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις ἀπεκάλεσαν κατὰ Διογένην τὸν Λαέρτιον (ἐν III, 49) τοὺς διαλόγους τούτους ζητητικοὺς καὶ διέκρινον ἐν αὐτοῖς αὖθις τοὺς γυμναστικοὺς καὶ τοὺς ἀγωνιστικούς. Τὸ δεύτερον δὲ μέρος τῆς φιλοσοφίας, ἡ γνωριστική, παρέχει τὰ θετικὰ διδόμενα τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως καὶ προτιμᾷ τὰς διδακτικάς, συνεχεῖς ἐπιδείξεις. Κατὰ τὸ περιεχόμενον δὲ διήρουν αὖθις τοὺς τῆς γνωριστικῆς φιλοσοφίας διαλόγους [τοὺς ὑφηγητικοὺς κατὰ Διογένη] εἰς φυσικούς, λογικούς, ἠθικοὺς καὶ πολιτικούς.

Ἐπειδὴ δὲ διὰ τοῦ ἐλέγχου προβαίνομεν εἰς τὴν γνῶσιν, δικαιούμεθα καθ' ὅλου ν' ἀναγάγωμεν τοὺς μὲν ζητητικοὺς διαλόγους,

δ' ἄσμενος ὁ Πλάτων μύθους ἰδίως ἐν τοῖς ὀψιαιτέροις καὶ δογματικοῖς διαλόγοις. Ὁ πρῶτος μείζων μῦθος εὑρίσκεται ἐν Φαίδρῳ 246 κ. ἑξ. Ὁ ἐν Γοργίᾳ 523 μῦθος εἶναι μικρὸς καὶ φέρει ἔτι τὸν χαρακτῆρα τῆς τῶν πολλῶν δόξης. Ὁ ἐν Μένωνι 81 ἀποδίδει χωρίον τι τοῦ Πινδάρου ἐν Πυθαγορείῳ χρώματι. Καὶ ὁ ἐν Πρωταγόρᾳ δὲ 320 μῦθος τοῦ Προμηθέως καὶ Ἐπιμηθέως συνάπτεται στενῶς ἔτι πρὸς τὴν δόξαν τῶν πολλῶν καὶ ἐν ταὐτῷ λεγόμενος ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ Πρωταγόρου χαρακτηρίζεται ὡς εὐτραπελία τοῦ σοφιστοῦ τούτου. Τῶν δὲ μεγάλων μύθων τῶν ὀψιαιτέρων διαλόγων (ἐν Συμπ. 189 καὶ 203 ἐν Πολιτ. 414 καὶ 614, ἐν Πολιτικῷ 269, ἐν Τιμ. 21, ἐν Νόμ. 713, ἐν Κριτ. 110 κ. ἑξ.) ἄξιος λόγου μάλιστα εἶναι ὁ ἐν τῷ Πολιτικῷ, διότι δὲν ἀναμένομεν τοιοῦτον μῦθον ἐν διαλεκτικῷ τινι διαλόγῳ.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

οἷοι ὁ Λῦσις, Λάχης, Μένων, εἰς τὴν πρωϊμωτέραν περίοδον τοῦ φιλοσόφου, τοὺς δὲ θετικούς, οἷοι ἡ Πολιτεία, ὁ Τίμαιος καὶ οἱ Νόμοι εἰς τὴν ὀψιαιτέραν περίοδον τῆς ἀδροτέρας σοφίας. Ἀλλὰ φιλόσοφός τις οὐδέποτε παύεται ἐλέγχων τὰς θεωρίας αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦτο οὐδόλως εἶνε θαυμαστόν, ὅτι εὑρίσκομεν καὶ ἐν ὀψιαιτέροις διαλόγοις τοῦ Πλάτωνος, ὡς ἐν τῷ Σοφιστῇ καὶ τῷ Πολιτικῷ, ζητητικὰς ἐρεύνας. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου καὶ κατὰ τὴν ζητητικὴν ἔρευναν ἐκρηγνύεται ἤδη προαίσθησίς τις τῆς φωτοβρύτου λαμπηδόνος τοῦ τελικοῦ δεδομένου καὶ οὕτως διανοίγεται ἡμῖν παρὰ τῷ Πλάτωνι ἐν τῷ Φαίδρῳ ἤδη, ἂν καὶ ἀνήκει οὗτος εἰς τὰ ἔργα τῆς νεανικῆς ἡλικίας, σύμπας ὁ οὐρανὸς τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν. Πλὴν δὲ τούτου, ὅσον αὐθύπαρκτος φιλόσοφος καὶ ἂν ἦτο ὁ Πλάτων, δὲν ἠδύνατο ὅμως ν' ἀποφύγῃ τέλεον τὴν ροπήν, ἣν ἄλλοι φιλόσοφοι κατὰ διαφόρους χρόνους ἔσχον πρὸς αὐτόν. Ἐκ τούτου πολὺ ὀξύτερον ἐκφαίνονται ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ αἱ ἀντιθέσεις σωκρατικῶν, μεγαρικῶν καὶ πυθαγορείων θεωριῶν, ἢ αἱ διαφοραὶ τῆς ζητητικῆς καὶ γνωστικῆς μεθόδου. Τελευτῶντες δὲ παρατηροῦμεν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Πλάτων ὡς ποιητὴς ἐν φιλοσόφοις ἦτο καὶ καιροσκόπος τις συγγραφεύς, ὅστις δὲν εἰργάζετο ἀνενδότως ὡς τακτικός τις καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς συμπλήρωσιν τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξέφαινε τὴν γνώμην αὐτοῦ καὶ περὶ ἄλλων ζητημάτων, περὶ ὧν κατὰ καιροὺς προέκειτο. Καὶ ἡμεῖς ἄρα ἐξετάζοντες οὐχὶ μονομερῶς ἐκ μιᾶς μόνον στάσεως ἀπαριθμοῦμεν τὰ συγγράμματα αὐτοῦ κατὰ τὰ ἀκόλουθα συμπλέγματα προσέχοντες καὶ εἰς τὴν χρονικὴν τάξιν καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν σχέσιν.

305. Μικρότεροι διάλογοι ἐν σωκρατικῷ πνεύματι πρὸ τῶν ἀποδημιῶν γραφέντες. Οὐδόλως ἐγγυώμενοι τὴν χρονικὴν ἀκολουθίαν ἐν τῇ τάξει ταύτῃ προτάσσομεν τοὺς διαλόγους καὶ τὰς συγγραφάς, αἵτινες ἔχουσι σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν τραγικὴν τύχην τοῦ Σωκράτους. Εἶνε δὲ οἱ ἑξῆς·

Ἀπολογία, ἤτοι λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς τὴν κατηγορίαν τοῦ Ἀνύτου, Λύκωνος καὶ Μελήτου. Ὁ λόγος οὗτος διαιρεῖται

εἰς τρία μέρη, ἤτοι τὴν κυρίαν ἀπολογίαν πρὸ τῶν δικαστῶν, τὸν λόγον περὶ τοῦ τιμήματος ἢ τῆς ἐπιβλητέας τιμωρίας καὶ τὴν προσφώνησιν πρὸς τοὺς δικαστὰς μετὰ τὴν διαψήφισιν. Ἡ ἀπολογία διεξάγεται ἄνευ μὲν ῥητορικοῦ πάθους, ἀλλὰ μετ' ἀνυπερβλήτου ἤθους ἐν τῇ ἀπεριττῳ ἐκείνῃ ἁπλότητι, ἥτις εἶναι ἡ ἀρίστη ἀπόδειξις τῆς καθαρᾶς συνειδήσεως. Ὁ δὲ σωκρατικὸς χαρακτὴρ καταφαίνεται κυρίως ἐν τοῖς παρεμβεβλημένοις διαλόγοις, ἐν οἷς ἀποδεικνύει ὁ Σωκράτης εἰς τοὺς πολιτικούς, ποιητὰς καὶ δημιουργούς, ὅτι φαντάζονται μέν, ὅτι ἐπίστανταί τι, πράγματι δ' οὐδὲν ἐπίστανται. Ἡ συγγραφὴ δ' αὕτη, ἥτις βεβαίως συνεγράφη μακρὸν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους [1]) καὶ προὐτίθετο νὰ καταδείξῃ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀπελογήθη ὁ Σωκράτης πρὸς τοὺς δικαστάς, συνέχεται πρὸς τὰ συγγράμματα, ἅτινα ἐγράφησαν ἔτη τινὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους, ἵνα ἐξετάσωσιν, ἂν ἦτο δικαία ἡ καταδίκη αὐτοῦ. Τοῦ ζητήματος δὲ τούτου ἐπελήφθησαν τότε ὁ σοφιστὴς Πολυκράτης, ὃς ἔγραψε κατηγορίαν τοῦ Σωκράτους τῷ 392 [2]), ὁ Λυσίας, ὃς ἔγραψεν ἀπολογίαν [3]), καὶ βραδύτερον ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ καὶ τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Σωκράτους. Ἤθελε δ' ὁ Πλάτων διὰ τῆς ἀπολογίας αὐτοῦ, ἂν ἄλλως αὕτη ἐγράφη μετὰ τὴν κατηγορίαν τοῦ Πολυκράτους [4]), νὰ καταδείξῃ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν περιττοτεχνίαν τοῦ λόγου τοῦ Λυσίου, ὁποία τις ἀπολογία

[1]) Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τοῦ χωρίου 18 c.

[2]) Ὁ Διογένης ἐν II, 39 λέγει, ὅτι ὁ λόγος τοῦ Πολυκράτους ἐγράφη «ἐν ἔτεσιν ἔξ ὕστερον τῆς τελευτῆς Σωκράτους», διότι ἐν αὐτῷ μνημονεύεται ἡ ἀνάστασις τῶν τειχῶν ὑπὸ τοῦ Κόνωνος. Τὸν λόγον τοῦ Πολυκράτους μνημονεύουσι πρὸς τούτοις καὶ ὁ Ἰσοκρ. ἐν Βουσ. 4 καὶ ὁ Quint. ἐν II, 17, 4 καὶ ὁ Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. XI, 10. Ἐπωφελήθη δ' αὐτὸν ὁ ῥήτωρ Λιβάνιος ἐν τῇ Ἀπολογίᾳ Σωκράτους.

[3]) Cicer. de oratore I, 54, 231. Διογ. II, 40, Quint. II, 15, 30, Valer. Max. VI, 4. Ἐσφαλμένως δ' ἀναφέρεται ὑπὸ πάντων ἓκ τινος κοινῆς πηγῆς, ὅτι ὁ Σωκράτης αὐτὸς ἀπέῤῥιψε τὸν λόγον τοῦ Λυσίου ὡς μὴ ἁρμόζοντα εἰς αὐτόν. Παράβ. καὶ § 265 καὶ 247.

[4]) Ὁ Schanz ἐν τῇ ἐκδόσει σελ. 100 ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ ἀκολουθία τῶν συγγραφῶν τούτων ἦτο τοιαύτη τις· Πλάτωνος Ἀπολογία, Ἀπολογία τοῦ Ξενοφῶντος, λόγος Πολυκράτους, λόγος Λυσίου.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ἥρμοζεν εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐγενοῦς διδασκάλου. Πάντως δὲ δὲν ἐγράφη τὸ ἔργον πολὺ πρὸ τοῦ 393.

Κρίτων, διάλογός τις τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ φίλου αὐτοῦ Κρίτωνος ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ πρὸς αἰτιολογίαν τῆς ἀρνήσεως τῆς διὰ φυγῆς σωτηρίας, ἥτις εὐκόλως ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς προερχομένη ἐξ ἰσχυρογνωμοσύνης. Μεγαλοπρεπὴς δὲ καὶ θαυμασία εἶναι ἡ σκηνὴ τῶν νόμων, οἵτινες παρίστανται φθεγγόμενοι. Ῥητῶς δὲ μνημονεύεται ἐν αὐτῷ ἡ ἀπολογία (ἐν σελ. 45 b). Ἀλλὰ κατὰ τὸν Διογένην (ἐν II, 60 καὶ III, 36) οὐχὶ ὁ Κρίτων, ἀλλ' ὁ Αἰσχίνης προέτρεψε τὸν Σωκράτην εἰς φυγήν, πρὸς ὃ συμφωνεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐν Φαίδωνι 115 d λέγει, ὅτι ὁ Κρίτων ἠγγυήθη πρὸς τοὺς δικαστάς, ὅτι θὰ παραμείνῃ ὁ Σωκράτης. Ἐκ τούτου δ' ὁ Μεϊσέριος ἐτόλμησε νὰ ἐξαγάγῃ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ διάλογος οὗτος, ὁ Κρίτων, δὲν εἶναι τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλὰ τἀναντία ἰσχυρίζεται ὁ Χίρτσελος [1]).

Εὐθύφρων. Ὁ διάλογος οὗτος κατὰ μὲν τὴν σκηνικὴν διασκευὴν προηγεῖται τῶν ἄλλων, συνεγράφη ὅμως μετ' αὐτούς. Ἡ σκηνὴ δῆλα δὴ ἄγει ἡμᾶς πρὸ τῆς στοᾶς τοῦ ἄρχοντος βασιλέως, ἔνθα ὁ Σωκράτης ἐρχόμενος, ἵν' ἀπολογηθῇ πρὸς τὸν ἄρχοντα, συναντᾶται μετὰ τοῦ Εὐθύφρονος, ὃς ἔρχεται, ἵνα καταμηνύσῃ τοῦ πατρὸς φονεύσαντος ἐργάτην τινά. Ἐκ τούτου προάγονται εἰς ἐξέτασιν τοῦ τί εἶναι εὐσέβεια. Καὶ ὁ μὲν Εὐθύφρων ἐξελέγχεται ἀσαφῆ τινα ἔννοιαν ἔχων περὶ τοῦ ὁσίου καὶ εὐσεβοῦς, ἀλλ' ὁ διάλογος εἰς οὐδὲν καταλήγει θετικὸν πόρισμα. Κατετάχθη δ' ὑπὸ τῶν γραμματικῶν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς τετραλογίας Εὐθύφρονος, Ἀπολογίας, Κρίτωνος, Φαίδωνος, τὸ μέν, διότι κατάρχεται τοῦ τραγικοῦ δράματος τοῦ θανάτου τοῦ Σωκράτους, τὸ δέ, διότι ἐφάνη πρέπον νὰ καταλάβῃ τὴν πρώτην τάξιν ἡ περὶ τοῦ θείου ἔρευνα [2]).

[1]) Meiser, Abhandlungen aus dem Gebiet des klass. Alt. zu Ehren Christ ἐν σελ. 5 κ. ἑξ. Hirzel, der Dialog I, 192.

[2]) Κατὰ τὸν Ξενοφ. ἐν Ἀπομν. IV, 6, 2 «πρῶτον δὲ περὶ εὐσεβείας ὧδέ πως ἐσκόπει».

Λῦσις. Ὁ διάλογος οὗτος κατά τινα ἐπισφαλῆ παράδοσιν παρὰ Διογένει III, 35 γραφείς, ζῶντος ἔτι τοῦ Σωκράτους, εἶναι πλήρης νεανικῆς καλλονῆς καὶ μιμητικῶν κοσμημάτων. Ἡ σκηνὴ δ' ὑπόκειται ἔν τινι παλαίστρᾳ καὶ ὁ λόγος ὁρμηθεὶς ἐκ τοῦ ἔρωτος τοῦ Ἱπποθάλους πρὸς τὸν καλὸν Λῦσιν τρέπεται εἰς τὸ ζήτημα τῆς φιλίας ἢ ἀκριβέστερον εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος, πῶς πρέπει τις νὰ προσφέρηται πρὸς τὰ παιδικά, ἵνα ἑλκύῃ τὸν ἔρωτα αὐτῶν καὶ ἐν ταὐτῷ ἀποδεικνύῃ αὐτοὺς ἠθικωτέρους καὶ βελτίστους. Ἐν γνησίῳ δὲ σωκρατικῷ τρόπῳ τελευτᾷ ὁ διάλογος οὕτως, ὥστε ὁ Λῦσις καὶ ὁ Μενέξενος μετακαλοῦνται ὑπὸ τῶν παιδαγωγῶν καὶ ἀπέρχονται, πρὶν ἢ ὁρισθῇ ἔτι ἀκριβῶς ἡ ἔννοια τῆς φιλίας. Ἦτο δ' ὁ ἔρως παρὰ τῷ Σωκράτει καὶ τῷ Πλάτωνι, οἵτινες ἠσθάνοντο ἑαυτοὺς συνδεομένους πρὸς τοὺς μαθητὰς διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς φιλίας καὶ τοῦ ἔρωτος, θέμα, περὶ ὃ ἅσμενοι διέτριβον, ἐξ οὗ καὶ ὁ Πλάτων αὐτὸς ἐπιλαμβάνεται αὐτοῦ αὖθις ἐν τῷ Φαίδρῳ καὶ ἐν τῷ Συμποσίῳ καὶ ὁ Σωκράτης καὶ παρὰ Ξενοφῶντι ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι διαλέγεται περὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν Κριτόβουλον (ἐν II, 6) [1]).

Χαρμίδης. Ὁ διάλογος οὗτος συγγενεύων κατὰ τοὺς ἐρωτικοὺς λόγους πρὸς τὸν Λῦσιν πραγματεύεται περὶ τῆς σωφροσύνης καὶ χρησιμεύει ἐν ταὐτῷ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ ἐρασμίου Χαρμίδου καὶ τοῦ δεινοῦ Κριτίου, συγγενοῦς πρὸς μητρὸς τοῦ Πλάτωνος, οἵτινες ἀπέθανον μαχόμενοι τῷ 403 πρὸς τὸν κατερχόμενον δῆμον, ὡς καὶ τοῦ ἰθύνοντος τὸν διάλογον, Σωκράτους. Διότι ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς, ἧς ἔτυχεν ὁ ἀπὸ τῆς ἐπὶ Ποτίδαιαν στρατείας τῷ 422 ἀπονοστῶν Σωκράτης παρὰ τῶν φίλων καὶ ἰδίᾳ παρὰ τοῦ ὡς μανικοῦ ἀναπηδήσαντος πρὸς αὐτὸν Χαιρεφῶντος. Ἐν τῷ κυρίῳ δὲ διαλόγῳ τίθενται καὶ αὖθις ἀνασκευάζονται ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον καὶ ἀποῤῥίπτονται διάφοροι ὁρισμοὶ τῆς σωφροσύνης, ὧν ὁ τελευταῖος καὶ ὕπατος, ὅτι τὸ

[1]) Κατὰ τοὺς Vol. Herculanenses VI, 112 καὶ 96 ἔγραψεν ὁ Ἐπικούρειος Κωλώτης πρὸς τὸν Πλάτωνος Λῦσιν καὶ πρὸς τὸν Πλάτωνος Εὐθύδημον.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

σωφρονεῖν στηρίζεται εἰς τὴν σοφίαν καὶ συμβαδίζει μετὰ τοῦ γνῶθι σαυτόν, εἶναι μὲν σύμφωνος πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Ἀπομνημονεύμασιν (III, 4) ἀποδειχθεῖσαν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν ἀποτελειοῦται, ὥστε τελευτῶν ὁ Κριτίας συνιστᾷ εἰς τὸν Χαρμίδην ν' ἀφιερωθῇ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωκράτους [1]).

Λάχης ἢ περὶ ἀνδρείας. Ὁ διάλογος συνάπτεται πρὸς τὸ θέαμα ὁπλομάχου τινός, εἰς ὃ ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Μελησίας εἶχον προσκαλέσῃ τοὺς στρατηγοὺς Λάχητα καὶ Νικίαν, ἵνα συμβουλευθῶσι μετ' αὐτῶν, ἂν ἔπρεπε νὰ παιδεύσωσι τοὺς υἱοὺς αὐτῶν Ἀριστείδην καὶ Θουκυδίδην ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ. Ἀλλ' ὁ Λάχης παρακαλεῖ ὡς σύμβουλον καὶ τὸν Σωκράτην, οὗ μνημονεύεται εὐφήμως ἡ λαμπρὰ διαγωγὴ ἐν τῇ παρὰ τὸ Δήλιον μάχῃ τῷ 424. Ὡς δ' ἐν ἅπασι τοῖς πειραστικοῖς λόγοις, ἐπιχειροῦνται μὲν ἐνταῦθα πλεῖστοι ὁρισμοὶ τῆς ἀνδρείας, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Νικίου τεθεῖσα, ὅτι ἀνδρεία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν δεινῶν καὶ θαῤῥαλέων, εἰς οὐδὲν ἄγει θετικὸν πόρισμα, ὥστε τελευτῶν ὁ Λάχης δίδει εἰς τοὺς πατέρας τὴν συμβουλὴν νὰ ἐπιτρέψωσι τοὺς υἱοὺς εἰς τὸν Σωκράτην τὸν μόνον δυνατὸν ν' ἀποδείξῃ αὐτοὺς βελτίστους. Ἀλλ' οἱ νεανίαι δὲν περιεποίησαν τιμὴν εἰς τὸν διδάσκαλον, διότι ὁ Ἀριστείδης μάλιστα περιγράφεται βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὥστις, παρ' ᾧ αἱ καλαὶ διδασκαλίαι οὐδένα καρπὸν ἀπήνεγκον [2]).

Ἱππίας ἐλάττων. Οὗτος εἶναι ὁ ἁπλούστατος καὶ ἐλαχίστου λόγου ἄξιος διάλογος τοῦ Πλάτωνος, ἴσως δὲ καὶ ὁ ἀρχαιότατος. Καὶ διαμφισβητεῖ μὲν περὶ τῆς γνησιότητος αὐτοῦ ὁ Ἄστιος, ἀλλ' ἔχει αὖτη ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους [3]). Συνάπτεται δ' ὁ διάλογος πρός τινα ἐπίδειξιν τοῦ σοφιστοῦ Ἱππίου περὶ τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Σωκράτους προβάλλοντος τὸ ζήτημα, ἂν ὁ Ἀχιλ-

[1]) Ὁ Schanz ἐν Jahresber. über die Fortsch. der klass. Alt. VII, 1, 236 ἀρνεῖται, ὅτι γνήσιος εἶναι ὁ Χαρμίδης.

[2]) Ἐν Θεαιτήτῳ 150 e. Παράβ. καὶ Θεάγους σελ. 130 b.

[3]) Ἀριστοτ. ἐν τοῖς μετὰ τὰ Φυσ. V, 25 [Δ, 29 σελ. 1025 a 6].

λεὺς ἢ ὁ Ὀδυσσεὺς εἶναι ἀμείνων. Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης κηρύττεται ὑπὲρ τοῦ Ὀδυσσέως ὡς ἑκόντος ψευδομένου, ἀλλ' ὁ διάλογος δὲν καταλήγει εἰς διομολόγησίν τινα τῶν διαλεγομένων. Ἐξαίρεται δ' ἐν ταὐτῷ ἡ διαλεκτικὴ μέθοδος τοῦ Σωκράτους ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐπιδεικτικοὺς λόγους τῶν σοφιστῶν. Ὅμοιον δέ τι ζήτημα περὶ τοῦ τίς ἀδικώτερος, ὁ ἑκὼν ἢ ἄκων ψευδόμενος, καὶ τίς βελτίων ὁ ποιῶν τι μετ' ἐπιστήμης, ἢ τοὐναντίον προβάλλει ὁ Σωκράτης παρὰ Ξενοφῶντι ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασιν (IV, 2, 20).

Ὁ δ' Ἴων τοῦ αὐτοῦ ὡς ὁ ἐλάσσων Ἱππίας κόμματος καὶ ἐξ ἴσου ὑποπτευόμενος ὡς νόθος στρέφεται πρὸς τὸ κενοδόξον ἔθνος τῶν ραψῳδῶν, ὧν προστάτης παρίσταται ὁ Ἴων, καὶ ψέγει αὐτοὺς ὡς ἀπομνημονεύοντας μὲν τὸν Ὅμηρον καὶ παθητικώτατα ραψῳδοῦντας τὰ ἔπη αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδόλως εἰσδύνοντας εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ, οὐδ' ἐννοοῦντας τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν αὐτοῦ. Ἐν ᾧ δ' ἐν ταὐτῷ ἀποδεικνύεται, ὅτι καὶ ὁ ποιητὴς οὐχὶ ἐν συνειδήσει, ἀλλ' ὑπὸ θείου καταλαμβανόμενος ἐνθουσιασμοῦ ποιεῖ τὰ ποιήματα αὐτοῦ, προπαρασκευάζει ὁ διάλογος τὴν ἐν τῷ Φαίδρῳ καὶ τῇ Πολιτείᾳ ἀναπτυσσομένην καὶ ἀποδεικνυομένην θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος, ὅτι ὑποδεεστέρα τις τέχνη εἶναι ἡ ποιητική. Τὴν αὐτὴν δ' ἔννοιαν ἐκφέρει καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῷ συμποσίῳ (III, 6), ἐν ᾧ ὁ Ἀντισθένης λέγει· «οἶσθά τι οὖν ἔθνος ἠλιθιώτερον ραψῳδῶν»;

306. Μείζονες διάλογοι τῆς μεταβατικῆς περιόδου (μετὰ τὸ 392 μέχρι που τοῦ 380). Ἐν τοῖς διαλόγοις τούτοις ὁ Πλάτων ἀπαλλαττόμενος τῆς ἁπλῆς σωκρατικῆς μορφῆς τοῦ διαλόγου καὶ ἀρχόμενος τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ ἐννοιῶν ὑπὸ τῷ προσωπείῳ τοῦ Σωκράτους ἐπιλαμβάνεται βαθυτέρων καὶ τεχνικώτερον διεξαγομένων ἐρευνῶν. Ἐκ τούτων τῶν διαλόγων οἱ μέν, ὡς ὁ Πρωταγόρας, Γοργίας, Εὐθύδημος καὶ Κρατύλος, διασαφοῦσιν, ὁποία τις ἡ σχέσις τοῦ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος πρὸς τοὺς Σοφιστάς, οἱ δ', ὡς ὁ Μένων, ὁ Φαῖδρος, τὸ Συμπόσιον, ὁ Φαίδων καὶ ὁ Θεαίτη-

τος, περιέχουσι τὰ σπέρματα τῶν νέων θεωριῶν τοῦ φιλοσόφου ἀπηλλαγμένου ἤδη τῶν σωκρατικῶν θεωριῶν [1]).

Καὶ ὁ μὲν Πρωταγόρας, ἀληθὲς καλλιτέχνημα τοῦ φιλοσόφου, ἀποτελεῖ οἱονεὶ τὴν κατακλεῖδα τῶν μικρῶν διαλόγων περὶ τῶν διαφόρων ἀρετῶν, τῆς ἀνδρείας, τῆς φιλίας, τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς εὐσεβείας, διότι ἐπιλαμβάνεται τῆς ἐξετάσεως αὐτῆς τῆς οὐσίας τῆς ἀρετῆς τὸ παράπαν. Ἀλλ' οὐ μόνον κατὰ τὸν εὐρύτερον ὁρίζοντα προέχει ὁ Πρωταγόρας τῶν μικροτέρων ἐκείνων διαλόγων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν λαμπρότητα τῶν σκηνῶν ὑπερβάλλει αὐτοὺς καὶ κατὰ τὴν λεπτότητα τῆς εἰρωνείας, δι' ἧς προσβάλλει τὸν τῦφον τῆς σοφιστικῆς πλήττων εὐστόχως αὐτὸν τὸν περίβλεπτον προστάτην αὐτῆς, τὸν διδάσκαλον τῆς ἀρετῆς Πρωταγόραν [2]). Ὑποτίθεται δ', ὅτι ὁ διάλογος γίνεται, καθ' ὃν χρόνον ὁ Πρωταγόρας τὸ πρῶτον ἢ τὸ δεύτερον ἐλθὼν εἰς Ἀθήνας κατέλυσεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πλουσίου Καλλίου, τοῦ ἐλευθερίου προστάτου τῶν σοφιστῶν [3]). Καὶ ἐν μὲν τῇ εἰσαγωγῇ διηγεῖται ὁ Σωκράτης, πῶς ὁ Ἱπποκράτης, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀπολλοδώρου, βαθέος ὄρθρου ἦλθε πρὸς αὐτὸν καὶ πῶς ἀμφότεροι εἶτα μετὰ δυσκολίας κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Καλλίου, ἔνθα κα-

[1]) Ἐπιχειρῶν τις συστηματικῶς νὰ κατατάξῃ τοὺς διαλόγους δύναται νὰ ὁρμηθῇ καὶ κατὰ τὴν ἀπαρίθμησιν καὶ ἀνάλυσιν αὐτῶν ἐκ τῆς εἰς δύο ταύτης διαιρέσεως. Χρονικῶς μόνον ὁ Φαῖδρος, ὁ Γοργίας καὶ ὁ Μένων φαίνονται ἀνήκοντες εἰς τὸν πρὸ τῆς ἱδρύσεως τῆς σχολῆς τῷ 386 χρόνον. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τῶν διαλόγων τοῦ περὶ ὧν ὁ λόγος συμπλέγματος ἐγένοντο αἱ ἀποδημίαι.

[2]) Menardus, Wie ist Platos Protagoras aufzufassen? Oldenburg 1865.

[3]) Ὁ Περικλῆς, οὗ οἱ υἱοὶ Πάραλος καὶ Ξάνθιππος παρίστανται κατὰ τὴν ζήτησιν, μνημονεύεται ἐν 319 e ὡς ζῶν ἔτι, ἐξ οὗ ὁρμώμενος ὁ Cron ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πρωταγόρου θεωρεῖ τὸν διάλογον γενόμενον κατὰ τὸν πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πολέμου χρόνον τῷ 432. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα δὲν συμφωνεῖ ἡ ἐν 327 d μαρτυρία, καθ' ἣν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος δῆθεν ἐδιδάχθησαν οἱ τῷ 420 διδαχθέντες Ἄγριοι τοῦ Φερεκράτους. Ὥστε κατὰ ταῦτα καὶ εἰς τὸ 432 τάττων τις τὸν διάλογον καὶ εἰς τὸ 419 δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ ἀναχρονισμόν τινα ἢ νὰ μὴ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἀσάφειά τις ὑπολανθάνει ἐν τῷ ὁρισμῷ τοῦ χρόνου. Ἄλλην τινὰ δυσκολίαν παρέχει καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Εὔπολις ἐν τοῖς τῷ 421 διδαχθεῖσι Κόλαξι (ἐν ἀποσπ. 10) μνημονεύει τοῦ Πρωταγόρου καταλύοντος παρὰ τῷ Καλλίᾳ.

τέλαβον τὸν Πρωταγόραν ἄνω καὶ κάτω περιπατοῦντα ἐν τῷ προστῴῳ μετὰ τῶν θαυμαστῶν αὐτοῦ. Τὸ δὲ εὐθὺς ἑπόμενον κύριον μέρος σκοπεῖ νὰ καταδείξῃ, ὁπόσον προέχει ὁ ἁπλοῦς τρόπος τοῦ Σωκράτους, δι' ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων νὰ ἄγῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ὑπάτην βαθμίδα τῆς γνώσεως, τῶν πομπωδῶν μακρολογιῶν τῶν σοφιστῶν. Κατορθοῦται δὲ τοῦτο διὰ τῆς συζητήσεως περὶ τῆς περὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς θεωρίας, ἣν ὁ μὲν Πρωταγόρας καὶ οἱ τοῦ ὁμοίου κόμματος διδάσκαλοι τῆς ἀρετῆς ὡς ὡμολογημένην προϋπετίθεντο ἐν ταῖς πομπώδεσιν αὐτῶν ἐπαγγελίαις, ὁ δὲ Σωκράτης παρίστα ὡς δεομένην ἔτι κριτικῆς βασάνου. Κατὰ τὴν συζήτησιν δὲ ταύτην ὁ Σωκράτης τὸ μὲν ἀποκρούει ὡς οὐδὲν ἀποδεικνύουσαν τὴν μέθοδον, ἣν μετεχειρίζοντο οἱ σοφισταί, νὰ περιβάλλωσι δῆλα δὴ τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας διὰ τοῦ ἀπατηλοῦ ἐνδύματος τῶν μύθων, ἢ νὰ ὑποστηρίζωσιν αὐτὰς διὰ ποιητικῶν χωρίων, τὸ δ' ἐφαρμόζει αὐτὸς αὐτὴν εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐναντίας γνώμης. Ἀλλ' ἡ διὰ ποικίλων μεταλλαγῶν καὶ ἐντόνων ἐκφράσεων διεξαγομένη συζήτησις δὲν λαμβάνει ὁριστικόν τι τέλος, ὥστε ἐπὶ τέλους ἡ ἀπόκρισις τοῦ προκειμένου ζητήματος, περὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς, παρίσταται ὡς ἐξηρτημένη ἐκ νέας σπουδαιοτέρας ἐρεύνης. Ὅτι δὲ διὰ τούτου ὑποδεικνύεται ὁ Μένων, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν ἑρμηνευτῶν ἀποδέχονται [1]), εἶναι μὲν πιθανόν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ βέβαιον, διότι καὶ ἐν τούτῳ τῷ διαλόγῳ ἡ ἔρευνα δὲν ἄγει εἰς τελικόν τι ἐξαγόμενον [2]). Λαβήν τινα ἐν τούτοις πρὸς ὁρισμὸν τοῦ χρόνου παρέχει ἡ εὔφημος μνεία τῶν πελταστῶν, ἥτις ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν τῷ 392 εἰσαχθεῖσαν καὶ δοκιμασθεῖσαν ἀναμόρφωσιν τοῦ στρατοῦ, τὴν διὰ τοῦ Ἰφικράτους γενομένην [3]).

[1]) K. F Hermann, Platon. Phil. 483, Susemihl, Entwickel. I. 83.

[2]) Ἐν θετικῇ ἐννοίᾳ πραγματεύεται ὁ Πλάτων περὶ τῆς ἀρετῆς ἐν τῷ 4ῳ βιβλίῳ τῆς πολιτείας.

[3]) Παράδ. Πρωταγ. 350 a καὶ Ξενοφ. Ἑλλην. IV, 4, 16. Τὸ ζήτημα διεσάφησεν ὁ Kroschel ἐν τῇ Zeitschrift für Gymnas. 11, 561 κ. ἑξ. καὶ ὁ Teichmüller ἐν Litter. Fehd. I, 20 κ. ἑξ. Ἡμεῖς αὐτοὶ δ' (ἐν Plat. Stud. 46) ἐρειδόμενοι εἰς τὴν τεχνικὴν κατασκευὴν τοῦ διαλόγου καὶ εἰς τὴν ἐν αὐτῷ μνείαν τῶν λακωνιζόντων (ἐν Πρωτ. 342 c)

Ὁ δὲ Μένων συνάπτεται πρὸς τὸν Γοργίαν καὶ τὸν Πρωταγόραν, τὸ μέν, διότι ἐν αὐτῷ εὐθὺς ἐν τῷ προοιμίῳ μνημονεύεται ἡ μεγάλη δρᾶσις τοῦ Γοργίου ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ Μένων, τὸ δέ, διότι ἀναλαμβάνεται αὖθις τὸ ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ εἰς οὐδὲν ὁριστικὸν πόρισμα καταλῆξαν ζήτημα περὶ τοῦ διδακτοῦ τῆς ἀρετῆς. Ἡ δὲ μνεία τοῦ Θηβαίου Ἰσμηνίου, ὃς τότε ἐγένετο πλούσιος λαβὼν τὰ Πολυκράτους χρήματα [1]), ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸν μετὰ τὸ 395 χρόνον. Ὑποφαίνεται δ' ἔτι ἐν τῷ διαλόγῳ ἡ δίκη τοῦ Σωκράτους, διότι ὁ Ἄνυτος, εἷς τῶν κατηγόρων καὶ διαλεγομένων, χαρακτηρίζεται οὕτως (ἐν σελ. 91 c), ὥστε τὸ ἔγκλημα αὐτοῦ παρίσταται μᾶλλον ὡς ἀκολουθία τῆς διανοητικῆς αὐτοῦ ἐνδείας. Ἡ δ' ἔρευνα συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐγράφη ὁ διάλογος, διεξάγεται ἐν ἁπλῇ μορφῇ καὶ στρέφεται, ὡς προλαβόντες εἴπομεν, περὶ τὸ ζήτημα, περὶ οὗ συχνάκις διελέγοντο οἱ σοφισταί, ἂν εἶναι διδακτὸν ἡ ἀρετή. Τοῦτο δ' ἄγει τὸ μὲν εἰς τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἀρετῆς τὸ παράπαν, τὸ δ', ὅτε πλέον μετὰ πολλὰς ἀποπείρας ἀνεπιτυχῶν, ἐν ὑποθετικῇ μορφῇ γινομένων ὁρισμῶν ἀνάγεται αὖτη εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἰς τὴν παρέμβλητον ἔρευναν, πῶς τὸ παράπαν δύναταί τις νὰ καταστῇ ἐπιστήμων τινός. Ἐν τούτῳ δὲ διορίζεται ἡ ἐπιστήμη μετὰ θεωρίας ὑπερακοντιζούσης τὴν βαθύτητα τῶν θεωριῶν τοῦ Σωκράτους ὡς ἀνάμνησις ἐκ προτέρας ὑπάρξεως. Κατὰ τὸν καθαρῶς δὲ σωκρατικὸν τρόπον δὲν λύεται καὶ αὖθις τὸ κύριον ζήτημα, ἀλλ' ἐκ νέου συνιστᾶται ἐν τῷ ἐπιλόγῳ νέα ἔρευνα περὶ τοῦ τί ποτ' ἔστιν ἀρετή.

Ὁ δὲ Γοργίας στρέφεται κατὰ τῆς ψευδοῦς σοφίας τῆς ῥητορικῆς, ἧς προστατεῖ ἐνταῦθα Γοργίας ὁ Λεοντῖνος. Ὁ διάλογος οὗτος καταφαίνει μὲν ἔτι τὴν παλαιὰν ἁπλότητα τῶν σωκρατικῶν

περαιτέρω προβάντες ἐτάξαμεν τὸν διάλογον εἰς τὸ 387 αὐτό, ἢ εἰς τὸν χρόνον τῆς ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνης. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα ἀντιστρατεύεται ὁ Zeller, Gesch. der Phil. II, 1, 529 κ. ἑξ. τῆς 4ης ἐκδόσεως.

[1]) Πλάτ. Μέν. 90 a καὶ Ξενοφ. Ἑλλην. III, 5, 1. Ἂν ὁ Μένων ἐγράφη μετὰ τὸν Γοργίαν ἢ τοὐναντίον, δὲν δυνάμεθα μετ' ἀκριβείας νὰ κρίνωμεν.

διαλόγων καὶ κινεῖται ἔτι κυρίως ἐν τῷ κύκλῳ τῶν σωκρατικῶν ἰδεῶν, ἤτοι ἐν εὐθεῖ μὲν γίνεται λόγῳ, μετέχει δ' αὐτοῦ πλὴν τῶν κυρίως διαλεγομένων, τοῦ Σωκράτους καὶ Γοργίου, καὶ τῶν παραστατῶν αὐτῶν, τοῦ Πώλου καὶ Χαιρεφῶντος, μόνον ὁ σεμνὸς Καλλικλῆς, παρ' ᾧ κατέλυεν ὁ περίδοξος ῥήτωρ, δὲν ἀφίσταται δὲ τῶν θεωριῶν τοῦ Σωκράτους, διότι ἐξ ἴσου καταφαίνεται καὶ ἐν αὐτῷ ἡ ἀπέχθεια πρὸς τὴν ἀπατηλὴν σοφίαν τῆς ῥητορικῆς καὶ ἀποδεικνύεται ἡ μελέτη τῆς φιλοσοφίας ὡς ὁ μόνος ἄξιος λόγου σκοπὸς τοῦ βίου τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἐξ ἑτέρου οὐ μόνον εἶναι πολλῷ μείζων τῶν διαλόγων τῆς πρώτης περιόδου, ἀλλ' ἐκφαίνει ἐν τῇ διαλεκτικῇ ἀναπτύξει τῶν κυρίων ἐννοιῶν πολὺ τεχνικωτέραν κατασκευην [1]). Διότι ἐν τῷ ὁρισμῷ τῆς ῥητορικῆς ὡς τέχνης δημιουργοῦ πειθοῦς πειστικῆς οὐ διδασκαλικῆς περὶ δικαίων καὶ ἀδίκων καὶ ἐν τῇ ἀντιπαρατάξει τῶν ἀληθῶν τεχνῶν, τῆς ἰατρικῆς, γυμναστικῆς, νομοθετικῆς καὶ τῆς περὶ δικαιοσύνην σοφίας πρὸς τὰς κολακευτικάς, τὴν ὀψοποιϊκήν, κομμωτικήν, σοφιστικὴν καὶ ῥητορικὴν οὐ μόνον παρίσταται εἰς ἡμᾶς ἡ διαλεκτικὴ τέχνη τοῦ Πλάτωνος ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ λεπτότητι, ἀλλ' εὑρίσκομεν αὐτὸν δὴ τὸν πυρῆνα τῆς πλατωνικῆς θεωρίας περὶ τῆς ἀντιθέσεως τῆς δόξης καὶ ἐπιστήμης, ἢ γνώσεως, τῆς δοκήσεως καὶ τοῦ ἀληθῶς ὄντος. Παρεμβάλλεται δ' εἰς τὸν διάλογον καὶ ἡ αὐστηρὰ καταδίκη τῶν διὰ τῶν ῥητορικῶν τεχνασμάτων κατακηλούντων καὶ παραγόντων τὸν δῆμον δημαγωγῶν (κεφ. 38 [σελ. 504 κ. ἑξ.]) καὶ ἐκφαίνεται ἔτι ἡ φοβερὰ ἀγανάκτησις ἐπὶ τῇ ἀδίκῳ καταδίκῃ τοῦ Σωκράτους καὶ ἡ ὀργὴ κατὰ τῶν συνηγόρων τοῦ δικαστικοῦ κακουργήματος. Τοῦτο δ' ἤγαγεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ διάλογος ἐγράφη οὐχὶ μακρὸν χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους [2]). Ἐν τούτοις οὐ μόνον ἐγράφη μετὰ

[1]) Περὶ τῆς ἀκολουθίας τῶν ἐννοιῶν ἴδε Bonitz, Platon. Studien 1 - 46.

[2]) Παράδ. Wilamowitz, Philol. Untersuchungen I, 213 κ. ἑ. Ὁ Natorp ἐν Archiv für Geschichte der Philos. II, 394 κ. ἑ. πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ὁ Γοργίας πρέπει νὰ ταχθῇ ἐν τῷ μεταξὺ τῶν διαλόγων Πρωταγόρου, Λάχητος, Χαρμίδου καὶ Μένωνος

τὸ 394, διότι ἐν αὐτῷ προϋποτίθεται ἡ ἀποκατάστασις τῆς κατὰ θάλασσαν ἀρχῆς τῶν Ἀθηναίων (σελ. 469 e), ἀλλὰ καί, ὡς φαίνεται, μόνον κατὰ τὸν χρόνον, ὅτε τὸ πρῶτον παρῆλθεν ὡς διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς ὁ Ἰσοκράτης, διότι τὸ ἐν σελίδι 463 a χωρίον· «δοκεῖ τοίνυν μοι, ὦ Γοργία, εἶναί τι ἐπιτήδευμα τεχνικὸν μὲν οὔ, ψυχῆς δὲ στοχαστικῆς καὶ ἀνδρείας καὶ φύσει δεινῆς προσομιλεῖν τοῖς ἀνθρώποις», ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῶν ἐγκωμιαστικῶν λόγων τοῦ Ἰσοκράτους ἐν τῷ περὶ τὸ 390 γραφέντι λόγῳ κατὰ τῶν Σοφιστῶν (ἐν § 17)· «ταῦτα δὲ πολλῆς ἐπιμελείας δεῖσθαι καὶ ψυχῆς ἀνδρικῆς καὶ δοξαστικῆς ἔργον εἶναι»[1]). Ἐπειδὴ δὲ μεγάλως ἐτιμᾶτο ἡ ῥητορικὴ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων, ὁ περὶ τῆς ῥητορικῆς διάλογος οὗτος μεγάλης ἠξιώθη προσοχῆς παρ' αὐτῶν, ὧν τινὲς μὲν ἐθαύμαζον μεγάλως αὐτόν, ἄλλοι δὲ δυσμενέστατα ἔκρινον. Οὕτως ὁ ῥήτωρ Ἀριστείδης κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀντωνίνων ἔγραψεν ἰδίαν συγγραφὴν πρὸς ἀναίρεσιν τῶν ἐν τῷ διαλόγῳ, ἐν ᾗ διαῤῥήδην λέγεται, ὅτι πολλοὶ προετίμων τὸν διάλογον τοῦτον πάντων τῶν ἄλλων.

Ὁ δὲ Φαῖδρος, ὁ περίβλεπτος, ὑπὸ ἐαρινῆς αὔρας περιπνεόμενος καὶ ποιητικῆς χάριτος μεστὸς διάλογος, ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ Φαίδρου, ἐνθουσιαστικοῦ τινος μαθητοῦ τοῦ Σωκράτους, ὃν καταλαμβάνομεν καὶ ἐν τῷ Συμποσίῳ ἐγκωμιάζοντα τὸν ἔρωτα καὶ ὃν οἱ κακόγλωσσοι τῶν χρόνων ἐκείνων ἐθεώρουν παιδικὰ τοῦ Πλάτωνος[2]). Καὶ ὁ μὲν πρόλογος ἄγει τοὺς δύο μόνους διαλεγομέ-

ἐξ ἑνὸς καὶ Φαίδρου καὶ Θεαιτήτου ἐξ ἑτέρου. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὁ Gomperz, Platon. Aufsätze ἐν Sitzungsber. der Wiener Akad. 1887, II, 741 κ. ἑξ. θεωρεῖ τὸν Μένωνα ὡς εἶδός τι παλινῳδίας τοῦ Γοργίου, διότι ἠπιώτερον κρίνονται ἐν αὐτῷ οἱ πολιτικοὶ ἐν σελ. 93-94.

[1]) Ὁ ἄμεσος οὗτος ὑπαινιγμὸς κατεδείχθη ὑπὸ τοῦ Bake, Scholica hypomnemata III, 38. Περαιτέρω μετῆλθε τὸ ζήτημα οὐ πρὸ πολλοῦ ὁ Sudhaus, Zur Zeitbestimmung platon. Schriften ἐν τῷ Rhein. Mus. 44 (1889) 52 κ. ἑξ., ὃς ἀποδεικνύει προσέτι, ὅτι ὁ Ἰσοκράτης ἐν τῷ δευτέρῳ πρὸς Νικοκλέα λόγῳ (3, 2) ἀποκρούει ἀπολογούμενος τὰς μομφὰς τοῦ Πλάτωνος. Ἐκ τούτου δὲ θέλει νὰ τάξῃ οὗτος τὸν Γοργίαν εἰς τοὺς περὶ τὸ 376 χρόνους.

[2]) Διογ. Λαερτ. III, 31. Κατὰ τὸν Λυσίαν ἐν 19, 15 [ὑπὲρ τῶν Ἀριστοφ. χρημάτων

νους, τὸν Σωκράτην καὶ Φαῖδρον, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ἡμᾶς εἰς τὸν Ἰλισσὸν ὑπὸ τὴν ὑψηλοτάτην πλάτανον, ὁ δὲ διάλογος συνάπτεται πρὸς λόγον τινὰ τοῦ Λυσίου, ἐν ᾧ ὁ ῥήτωρ ἐπραγματεύετο τὴν ψυχρὰν ὑπόθεσιν, ἄν τις πρέπει νὰ χαρίζηται εἰς τὸν ἐρῶντα μᾶλλον ἢ εἰς τὸν μὴ ἐρῶντα. Καὶ τὸν μὲν λόγον τοῦτον ἐξετάζων ὁ Σωκράτης ἀποδεικνύει οἰκτρὸν ῥητορικὸν δημιούργημα, ἀντιτάσσει δ' εἰς αὐτὸν εἶτα δύο ἰδίους λόγους, ὧν ὁ μὲν εἶναί τις ῥητορικὴ μελέτη, ὁ δ' ἕτερος ἀποκαλύπτει σύμπαν τὸ βάθος τῆς φιλοσοφικῆς διανοίας ἀποδεικνύων τὸν ἔρωτα ὡς ὀρεγόμενον τοῦ ἀληθῶς καλοῦ καὶ τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν. Διὰ τούτου δὲ καταδεικνύεται, ὁπόσον ὑπερέχει ἡ φιλοσοφικὴ θεωρία τῆς ῥητορικῆς σοφιστείας καὶ ἐρεσχελίας καὶ ἀνοίας καὶ ἐντεῦθεν ἄγει ὁ λόγος εἶτα εἰς ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν τῆς λογογραφίας.

Ὁ διάλογος οὗτος φαίνεται ὀλίγον ἐκτιμηθεὶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν γραμματικῶν καὶ φιλοσόφων, διότι ὁ μὲν Ἀριστοφάνης δὲν περιλαμβάνει αὐτὸν ἐν τῷ πίνακι τῶν κυρίων διαλόγων, ὁ δὲ Δικαίαρχος ψέγει αὐτὸν ὡς ἔχοντά τι τὸ φορτικόν [1]). Ἐκ τοῦ ἐναντίου ὅμως ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις πολὺ μᾶλλον ἀνεγινώσκετο καὶ ἐθαυμάζετο, διότι οὐδένα ἄλλον διάλογον ὑπαινίσσοντο οἱ μεταγενέστεροι συχνότερον αὐτοῦ [2]).

Περὶ τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν συνεγράφη ὁ διάλογος, μεγάλως διαφωνοῦσιν οἱ κριτικοί. Διότι οἱ μὲν παλαιοὶ [3]) ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ἔργον τῆς νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Πλάτωνος, ὁ δὲ Σλεϊερμάχερος τάττει αὐτὸν ὡς πρόγραμμα εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν συγγραμμάτων, ὁ δ' Οὐζένερος [4]) μάλιστα ἰσχυρίζεται, ὅτι ἐγράφη τῷ 402, ζῶντος

πρὸς τὸ δημόσιον] ὁ Φαῖδρος ἠλάττωσε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἐπαισθητῶς ἕνεκα τῆς χρηστότητος καὶ ἐπιεικείας αὐτοῦ.

[1]) Ὁ Διογένης ἐν ΙΙΙ, 63 λέγει· «λόγος δὲ πρῶτον γράψαι αὐτὸν τὸν Φαῖδρον· καὶ γὰρ ἔχει μειρακιῶδές τι τὸ πρόβλημα. Δικαίαρχος δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς γραφῆς ὅλον ἐπιμέμφεται ὡς φορτικόν». Περὶ τοῦ φορτικοῦ ἴδε Θεόφραστον παρὰ Διονυσ. τῷ Ἁλικαρν. Περὶ Λυσ 14 καὶ περὶ Ἰσοκρ. 13.

[2]) Οὕτως ὁ Λουκιανὸς ἐν Δὶς κατηγορουμ. 30, Ῥητόρ. διδασκ. 26 καὶ Ἁλιέων 22.

[3]) Διογ. ἔνθ' ἀνωτέρω.

[4]) Ἐν Rhein. Mus. 35, 131 κ. ἑξῆς.

ἔτι τοῦ Σωκράτους. Πρὸς ταῦτα ἀντιστρατευόμενος ὁ Ἕρμαννος [1]) παρατηρεῖ, ὅτι, καὶ ἂν ἀνευρίσκονται ὁμολογουμένως ἴχνη των νεανικῶν ποιητικῶν δοκιμίων τοῦ φιλοσόφου ἐν τῷ ὕψει καὶ τῇ μεγαλοπρεπείᾳ χωρίων τινῶν καὶ ἐν τῷ δαψιλεῖ κόσμῳ τῶν ἐκφράσεων, ἐν τούτοις τὸ φιλοσοφικὸν μέρος περιέχει ἔτι πολλά, ἅτινα ἀνήκουσιν εἰς ὅλως ἄλλην ἢ τὴν σωκρατικὴν σφαῖραν τῶν ἐννοιῶν καὶ ἄγουσιν ἡμᾶς, ἂν μὴ εἰς τοὺς Πυθαγορείους τῆς Ἰταλίας, πάντως ὅμως εἰς τὸν Μεγαρέα Εὐκλείδην, τὸν εὑρετὴν τῆς ἐννοίας τοῦ εἴδους. Βέβαιον δ' εἶναι, ὅτι ὁ Φαῖδρος ἐγράφη πρὸ τοῦ Εὐθυδήμου καὶ πρὸ τοῦ κατὰ τῶν Σοφιστῶν λόγου τοῦ Ἰσοκράτους [2]), ἴσως δὲ καὶ πρὸ τοῦ Γοργίου, διότι ἐν σελίδι 260 e φαίνεται ὑποδεικνύων αὐτόν [3]). Πρὸς ταῦτα δὲ συμφωνεῖ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ὁ Λυσίας ἐδίδασκεν ἔτι τὴν ῥητορικήν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐξ ἑτέρου πολὺς λόγος γίνεται ἐν τῷ διαλόγῳ περὶ τῆς σοφίας τῶν αἰγυπτίων ἱερέων (ἐν σελ. 274), ὀφείλομεν νὰ κατέλθωμεν εἰς τὸν μετὰ τὴν ἀπονόστησιν ἐκ τῆς εἰς Αἴγυπτον ἀποδημίας χρόνον καὶ εἰς τοῦτον νὰ τάξωμεν τὸν διάλογον, ἴσως εἰς τὸν περὶ τὸ 390 [4]).

Ὁ δ' Εὐθύδημος εἶναι χαρίεσσα σάτυρα τῶν διαλεκτικῶν διαπληκτισμῶν τοῦ Εὐθυδήμου καὶ Διονυσοδώρου, ἥτις στοχάζεται ἐν ταὐτῷ καὶ τοῦ ἀντιτέχνου τοῦ Πλάτωνος Ἀντισθένους, ὃς

[1]) Hermann, Plat. Philos. 374.

[2]) Ἀπέδειξε τοῦτο ὁ Spengel, Isocrates und Plato, περὶ οὗ ἴδε § 238. Ὅτι τὸ πρότυπον τῶν συμφώνων χωρίων (Πλάτ. Φαίδρ. 269 d καὶ 272, Ἰσοκρ. κατὰ τῶν Σοφ. 14 κ. ἑ. καὶ 16 καὶ ἑξῆς) ἐν τῷ Φαίδρῳ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ Ἰσοκράτους πρέπει νὰ ζητηθῇ, ἀπέδειξε τελευταίως ὁ Susemihl, De Platonis Phaedro, Greifswald 1887 καὶ ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 121, 10. Τὰ ἐναντία φρονεῖ ὁ Siebeck, Untersuch. zur Phil. der Griechen 129 κ. ἑξ. Ὁ δὲ Dittenberger, Die Chronologie der Plat. Dialoge παραγόμενος ὑπὸ τῆς χρήσεως τοῦ μορίου μὴν τάττει τὸν Φαῖδρον μετὰ τὸν Φαίδωνα καὶ τὸ Συμπόσιον.

[3]) Τὸ ἐν Φαίδρ. 260 e κ. ἑξ. χωρίον ἀνάγει εἰς τὸ τοῦ Γοργίου 463 b καὶ 453 a ὁ Siebeck ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 115 κ. ἑξῆς.

[4]) Καὶ πάλιν τάττει ὁ Susemihl, Neue Plat. Forschungen ἐν Index lectionum Greifswald 1898 ἐν σελ. 23 - 43 τὸν Φαῖδρον εἰς τὸ 393 περίπου.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

διετέλει ἔτι ἐπιτηδεύων τὴν τέχνην τῆς σοφιστικῆς. Ἄριστα δὲ χαρακτηρίζεται τὸ ἀνάληθες τῶν ἐριστικῶν ἐκείνων, οἵτινες οὐδόλως ἐφρόντιζον περὶ τῆς ἐξευρέσεως τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ διὰ μὲν τῶν σοφιστικῶν αὐτῶν ἐρωτήσεων ἐθήρευον τὸν ἔπαινον τῶν ἀκροατῶν, ἄλλως δ' οὐδόλως διέφερον τῶν ἐπιδεικτικῶν ἐκείνων σοφιστῶν καὶ τῶν μακροτόνων αὐτῶν λόγων. Ἡ δὲ διάταξις τοῦ διαλόγου ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ Πρωταγόρου καὶ τοῦ Συμποσίου, διότι ὁ Σωκράτης διηγεῖται αὖθις πρὸς τὸν Κρίτωνα τὸν τῆς προτεραίας διάλογον τῶν ἐριστικῶν πρὸς τὸν νέον Κλεινίαν, ὃν ὅ,τι δήποτε λέγοντα εἰς ἀπορίαν ἐνέβαλλον. Ἐν τῷ ἐπιλόγῳ δὲ παρασκώπτεται λάθρᾳ ὁ οὐχὶ ῥητῶς μὲν ὀνομαζόμενος, ἀλλὰ σαφῶς χαρακτηριζόμενος Ἰσοκράτης [1]), ὃς ἀπερχόμενος περιφρονητικῶς μὲν ἀποφαίνεται οὐ μόνον περὶ τῆς ἐριστικῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς διαλεκτικῆς, ἀληθῶς ὅμως ὑπολείπεται ἀμφοτέρων καὶ τοῦ ἀληθοῦς πολιτικοῦ καὶ τοῦ ἀληθοῦς φιλοσόφου. Οὕτω δ' ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ὁ Πλάτων ὑπερμαχεῖ τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἀληθοῦς παιδευτρίας τῶν ἀνθρώπων, ἀμυνόμενος ἐν ταὐτῷ καὶ τοὺς ἐριστικούς, οἵτινες γελοῖοι μόνον καταδεικνύονται διὰ τῶν διαλεκτικῶν αὐτῶν μικρολογιῶν, καὶ τοὺς ῥήτορας, οἵτινες ἀξιοῦσι μέν, ὅτι εἶναι φιλόσοφοι, ἀλλ' ἀληθῶς ἡ φιλοσοφία αὐτῶν περιορίζεται εἰς κοινούς τινας τόπους.

Συνεγράφη δ' ὁ διάλογος οὗτος μετὰ τὸν Φαῖδρον, ἐν ᾧ ὁ Πλάτων φιλικῶς ἔτι διάκειται πρὸς τὸν Ἰσοκράτην, καὶ πρὸ τοῦ Θεαιτήτου, ἐν ᾧ ὁ συγγραφεὺς ἀφίσταται πλέον τῆς ἐν τῷ Εὐθυδήμῳ ἰδίᾳ ἀπαρεσκούσης μορφῆς τοῦ διηγηματικοῦ διαλόγου [2]). Ὁ δὲ Φαίδων ἢ περὶ ψυχῆς ἀπετέλει μὲν κατὰ τὸν Θρασύλον μετὰ τῆς Ἀπολογίας, τοῦ Κρίτωνος καὶ τοῦ Εὐθύφρονος μίαν τετραλογίαν, διότι περιέχει τὴν διήγησιν τῶν τελευταίων

[1]) Ἀπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Spengel ἴδε σελ. 6 3 σημ. 1.

[2]) Ἕνεκα ὑποτιθεμένων τινῶν ἀδυνάτων μερῶν τοῦ διαλόγου ὁ Cron, Zu Platons Euthydem ἐν Sitzungsb. der bayer. Akad. 1891 καὶ ὁ Lüdecke, Programm Celle 1897 ἐφαίνοντο εὐδιάθετοι νὰ ὑποστηρίξωσιν, ὅτι τὸ εὐφυὲς τοῦτο φιλοσοφικὸν σατυρικὸν δρᾶμα δὲν ἦτο ἔργον τοῦ Πλάτωνος, ἀλλά τινος μαθητοῦ ἐκ τῶν μιμουμένων τὸν διδάσκαλον, ἴσως τοῦ Σπευσίππου.

НГОНУ имени Н.Г. Чернышевского

στιγμῶν τοῦ Σωκράτους, ἀλλὰ συνεγράφη προδήλως, ὡς ἀποδεικνύει ἡ τεχνικὴ διασκευὴ καὶ ἡ ἐπιῤῥοὴ τῆς πυθαγορείου φιλοσοφίας, μόνον μετὰ τὴν πρώτην εἰς Σικελίαν ἀποδημίαν [1]). Καὶ τὸ μὲν δραματικὸν ἐν τῷ διαλόγῳ συγκινεῖ ὑπερβαλλόντως καὶ οὐδὲν δραματικώτερον ἔγραψέ ποτε ὁ Πλάτων, ὁ δ' ἐπίλογος αὐτοῦ πρέπει ν' ἀναγιγνώσκηται καὶ ὑπ' ἐκείνων, οἵτινες ἀπεχθάνονται τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας καὶ ἀμφισβητοῦσι περὶ τῆς δυνάμεως τῶν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς προσφερομένων ἀποδείξεων. Διότι τὸ σεμνὸν ὑποκείμενον τοῦ λόγου τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ ἀποθνήσκοντος Σωκράτους ἀποτελεῖ ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ἧς ἡ ἀποδοχὴ στενότατα συνδέεται καὶ πρὸς τὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ Μένωνι ἤδη ἐκφρασθεῖσαν γνώμην, ὅτι ἡ γνῶσις εἶναι ἀνάμνησίς τις προηγηθεισῶν γνώσεων ἢ θεωριῶν. Πρὸς τούτοις δ' ἐν τῇ ἀναπτύξει τῶν ἀποδείξεων ῥητῶς ἀναφέρεται ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν περὶ τῆς ψυχῆς ὡς ἁρμονίας θεωρίαν τῶν πυθαγορείων, ἣν καιρὸν λαβὼν ἔμαθε κατὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ διατριβὴν καὶ ἧς ὑπερμαχεῖ ὁ Σιμμίας ἐν τῷ διαλόγῳ. Ἂν καὶ λίαν ἀφῃρημέναι δ' εἶναι αἱ ἀποδείξεις, ἐν τούτοις ὁ λαμπρὸς διάλογος διεδόθη εἰς εὐρεῖς κύκλους ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ κωμικὸς Θεόπομπος ἠδύνατο νὰ ὑπαινιχθῇ αὐτὸν ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἐν τῷ Ἡδυχάρει [2]). Κατὰ τὸ ἐπίγραμμα δὲ τοῦ Καλλιμάχου ἐν Ἀνθολ. VII, 471 ὁ Ἀμβρακιώτης Κλεόμβροτος ἀναγνοὺς τὸν περὶ ψυχῆς διάλογον παρέδωκεν ἑαυτὸν ἑκουσίως εἰς τὸν θάνατον ἐπιφωνήσας τὸ Ἥλιε χαῖρε.

Ὁ δὲ Κρατύλος ὀνομασθεὶς ἀπὸ τοῦ κυρίου προσώπου τοῦ διαλόγου, μαθητοῦ τινος τοῦ Ἡρακλείτου, ἐφαρμόζει εἰς τὴν γλῶσσαν ἀσπαστόν τι θέμα τῶν σοφιστῶν περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ φύ-

[1]) Ἀναφοράν τινα εἰς τὸν Φαίδωνα περιέχει ἡ Πολιτεία ἐν σελ. 608 κ. ἑξ., 611 b καὶ 612 a, περὶ οὗ ἴδε Siebeck. ἐν τοῖς Jahrb. für Phil 131 (1885) 227. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τὸ ἐν Φαίδωνι 72 e χωρίον ἀναφέρεται εἰς τὸν Μένωνα. Περὶ τῆς σχέσεως πρὸς τὸν Κρατύλον ἴδε ἐν τοῖς περὶ Κρατύλου.

[2]) Οἱ παρὰ Διογ. III, 26 σωζόμενοι στίχοι ἀναφέρονται εἰς τὸ τοῦ Φαίδωνος χωρίον ἐν σελ. 96 e.

σει καὶ θέσει. Καὶ ὁ μὲν Κρατύλος ὑπερμαχεῖ τῆς γνώμης, ὅτι ἡ γλῶσσα εἶναι φυσικόν τι προϊόν[1]), καὶ ἐκκαρποῦται τὴν θεωρίαν ταύτην κατὰ τὸν τρόπον τῶν φιλοσόφων τῶν χρόνων ἐκείνων, ἵνα ἐμπεδώσῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ διδασκάλου στηριζόμενος εἰς γλωσσικὰς ἐτυμολογίας. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποκρούεται διαῤῥήδην καὶ ἐν ταὐτῷ ὑποδηλοῦται, πῶς ἡ θεωρία τῆς τῶν πάντων ῥοῆς ἀποκλείει τὸ δυνατὸν τῆς γνώσεως, ἥτις ἐρείδεται εἰς τὸ βέβαιον καὶ μόνιμον. Ἄλλως δὲ πολλοῦ λόγου ἄξιος εἶναι ὁ διάλογος, ὡς πρώτη ἀπόπειρα τῆς φιλοσοφίας τῆς γλώσσης, ἀπόπειρα ἀληθῶς, ὡς πᾶσα πρώτη ἀπόπειρα, πολὺ ἐπισφαλής, ὡς τοῦτο καταφαίνεται ἰδίως ἐν ταῖς φρικαλέαις ἐτυμολογίαις, ὡς θεὸς ἀπὸ τοῦ θεῖν, ἥλιος, δωριστὶ ἄλιος, ἀπὸ τοῦ ἁλίζειν[2]).

Πρὸς ὁρισμὸν δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν συνεγράφη ὁ διάλογος, βαρύσταθμον εἶναι, ὅτι ὁ Πλάτων ἐν μὲν τῷ Φαίδωνι (σελ. 80 d) ἐκλαμβάνει τὸ Ἅδης κατὰ τὴν συνήθη ἐτυμολογίαν ἴσον πρὸς τὸ ἀειδὴς τόπος, ἤτοι ἀόρατος τόπος, ἐν δὲ τῷ Κρατύλῳ ἐκ τοῦ ἐναντίου (ἐν σελ. 404 b) παράγει τὴν λέξιν ἀπὸ τοῦ πάντα τὰ καλὰ εἰδέναι (Ἅδης = ἀ-ειδὴς) διαῤῥήδην ἀποκρούων τὴν ἀπὸ τοῦ ἀειδοῦς ἐτυμολογίαν. Κατὰ ταῦτα ἄρα φαίνεται γραφεὶς ὁ Κρατύλος μετὰ τὸν Φαίδωνα[3]).

Τὸ δὲ Συμπόσιον εἶναι βεβαίως τὸ θελκτικώτατον καὶ τεχνικώτατον ἔργον τοῦ Πλάτωνος, ὅπερ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἤδη προετιμᾶτο πάντων τῶν ἄλλων ἔργων τοῦ φιλοσόφου ὑπὸ πάντων ἐκείνων, οἵτινες ἀνεγίνωσκον τὰ ἔργα αὐτοῦ ἕνεκα τῆς τεχνικῆς αὐτῶν

[1]) Ὡς ὑπέρμαχος τῆς ἐναντίας θεωρίας ἀναφέρεται ὁ Δημόκριτος, οὗ τὰς ἀποδείξεις ἐπάγεται ὁ Πρόκλος ἐν τῷ ὑπομνήματι εἰς Κρατύλον σελ. 6 ἐκδ. Boissonade. Ἀκριβέστερά τινα περὶ τῆς ἔριδος παρέχει ὁ Gomperz, Griech. Denker I. 313 κ. ἑξῆς.

[2]) Deuschle, Die platonische Sprachphilosophie, Marburg 1852· Steinthal, Gesch der Sprachwissenschaft σελ. 39-110· Benfey, Aufgabe des plat. Dialogs Kratylos ἐν ταῖς Abhandl. der Göttinger Gesellsch. der Wissensch. 1886 Rosenstock, Platos Kratylos und die Sprachphilosophie der Neuzeit, Programm Strassburg in Wpr. 1893.

[3]) Ταῦτα τεκμαίρεται ὁ Usener ἐν ταῖς Nachrich. der Gött. Gesellsch. 1892 σελ. 46.

τελειότητος μᾶλλον, ἢ διὰ τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας [1]). Τὸ συμπόσιον δέ, περὶ οὗ ὁ Ἀπολλόδωρος καὶ αὐτὸς πάλιν παρὰ τοῦ Ἀριστοδήμου τὰ κατ' αὐτὸ μαθὼν διηγεῖται εἰς τοὺς φίλους, ἐδόθη ὑπὸ τοῦ τραγικοῦ Ἀγάθωνος εἰς τιμὴν τῆς πρώτης αὐτοῦ τραγικῆς νίκης τῷ 416. Ἦσαν δὲ παντοῖοι οἱ κεκλημένοι εἰς αὐτό, ὁ Σωκράτης, ὃς συμπαρέλαβε καὶ τὸν Ἀριστόδημον, ὁ Φαῖδρος, ὁ Παυσανίας, ὁ ἰατρὸς Ἐρυξίμαχος καὶ ὁ ποιητὴς Ἀριστοφάνης.

Ὡς ὑποκείμενον δὲ τοῦ κατὰ τὸ συμπόσιον λόγου ἐξελέγη ὁ ἔρως κατ' εἰσήγησιν τοῦ Φαίδρου. Ἡ τέχνη δὲ τοῦ Πλάτωνος καταδεικνύεται ἐν τῷ τρόπῳ, καθ' ὃν εἰσάγει ἕκαστον τῶν συμποτῶν ἀντιλαμβανόμενον τοῦ θέματος συμφώνως πρὸς τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ καὶ καθ' ὃν κατὰ μικρὸν ἄγει αὐτὸ εἰς ὁλονὲν ὑψηλοτέρας σφαίρας. Καὶ μεγαλοφυέστατος μὲν εἶναι ὁ λόγος τοῦ Ἀριστοφάνους, ὃς ἐν εὐφυῶς πλασθέντι μύθῳ ὁρίζει τὸν ἔρωτα ὡς τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος τοῦ ἄλλοτε μέν ποτε συνηνωμένου, εἶτα δ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ τμηθέντος δίχα ἀνθρώπου πόθον καὶ ζήτησιν τοῦ ἑτέρου. Ἀλλὰ βαθυτέρα εἶναι ἡ ἐν τέλει ταχθεῖσα ἐξήγησις τοῦ Σωκράτους, ὃς προσδίδει εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ τὴν μορφὴν διαλόγου πρὸς τὴν σοφὴν ἐκ Μεγάρων Διοτίμαν. Ἐν τῷ διαλόγῳ δὲ τούτῳ διδάσκει, ὅτι ἀντιλαμβάνεται τοῦ ἔρωτος ὡς ὁρμῆς πρὸς ἀθανασίαν, ὁρμῆς, ἥτις ποιεῖ νὰ κυῶσιν οἱ ἄνθρωποι καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὴν ψυχήν. Ἐκ τῆς κυήσεως δὲ ταύτης τὸ μὲν σῶμα τῶν γυναικῶν τεκνοποιεῖ ἐν συνουσίᾳ εὐαρμόστῳ πρὸς τὸν ἄνδρα, αἱ δὲ ψυχαὶ τῶν εὐγενῶν νεανιῶν πληροῦνται σοφίας καὶ ἀρετῆς. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ ἐν τοῖς λόγοις ἔγκειται ἡ φιλοσοφικὴ οὐσία τοῦ ἔργου, τὴν κυρίαν ὅμως χάριν αὐτοῦ ἀποτελοῦσιν ἡ μιμικὴ διασκευή, τὰ ἐν τῷ μεταξὺ λεγόμενα καὶ συμβαίνοντα, ἅτινα μετάγουσιν ἡμᾶς οὐχὶ εἰς ἀνιαρόν τι ἀκροατήριον, ἀλλ' εἰς ζωηρὸν καὶ εὔθυμον συμπόσιον. Τοῦτο δ' ἐκφαίνεται ἰδίως ἐν τῷ τελευταίῳ μέρει τοῦ διαλόγου, ἐν τῇ σκηνῇ, ἣν ἀπέδειξεν ὑποκείμενον τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτοῦ εἰκόνος ὁ ζωγράφος Α. Φεϋερ-

[1]) Μαρτυρίας εὑρίσκομεν ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Otto Jahn.

βάχος [1]). Πρὶν ἢ περατώσῃ δῆλα δὴ ὁ Σωκράτης τὴν συζήτησιν, ἥτις συνήπτετο, ὡς εἰκός, πρὸς τὸν λόγον αὐτοῦ, εἰσορμᾷ ὁ Ἀλκιβιάδης ἐστεφανωμένος στεφάνῳ δασεῖ κισσοῦ καὶ ἴων καὶ ταινίας ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πολλάς. Οὗτος, καίπερ βαρέως μεθύων, πλέκει ὅμως προκληθεὶς ὑπὸ τῶν συμποτῶν τὸ ἐγκώμιον τοῦ Σωκράτους ἐν λόγῳ ἀναπλέῳ μανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὸν σεπτὸν διδάσκαλον καὶ ἀποδεικνύει δι' ὡρισμένου συμβάντος τὴν ἀγνότητα τῆς σχέσεως τοῦ εὐγενοῦς φιλοσόφου πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς μαθητάς. Καὶ ὁ ἐπίλογος δὲ μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῆς λαμπρᾶς, θαυμαστὸν ὅσον ὑπερεχούσης τῆς τῶν σχολαστικῶν γραμματοδιδασκάλων μορφῆς τοῦ Σωκράτους. Ὁμὰς δῆλα δὴ κωμαστῶν ἰδόντες τὰς θύρας ἠνεῳγμένας εἰσώρμησαν καὶ τὰ πάντα μεστὰ ἦσαν θορύβου καὶ πάντες ἔπινον οἶνον πάμπολυν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ οἱ μὲν πολλοὶ ἀπῆλθον λάθρᾳ, ἄλλοι δὲ καὶ μετ' αὐτῶν ὁ διηγούμενος τὰ τοῦ συμποσίου Ἀριστόδημος κατελήφθησαν ὑπὸ ὕπνου. Ὅτε δὲ ἐξηγέρθη οὗτος ἤδη πρὸς ἡμέραν, εἶδε τὸν Σωκράτην ἀκμαῖον ἔτι καὶ πίνοντα μετὰ τοῦ Ἀγάθωνος καὶ Ἀριστοφάνους ἐκ φιάλης μεγάλης καὶ ζωηρῶς διαλεγόμενον καὶ ἀναγκάζοντα τοὺς ἄλλους νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι νὰ ποιῇ καὶ κωμῳδίαν καὶ τραγῳδίαν καὶ ὅτι ὁ ἔντεχνος τραγῳδοποιὸς εἶναι καὶ κωμῳδοποιός.

Πρὸς ὁρισμὸν δὲ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὁ διάλογος ἐγράφη, συμβάλλεται ὁ ὑπαινιγμὸς τοῦ διοικισμοῦ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἀρκάδων ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἐν σελίδι 193a. Κατὰ ταῦτα ἄρα συνεγράφη τὸ ἔργον κατὰ τὸ 385 ἔτος ἢ εὐθὺς μετὰ μικρόν [2]). Ἐπραγματεύθημεν δὲ περὶ τοῦ Συμποσίου μετὰ τὸν Φαίδωνα,

[1]) [Ἡ μεγαλοπρεπὴς εἰκὼν τοῦ ζωγράφου Ἀνσέλμου Φεϋερβάχου, τὸ Συμπόσιον τοῦ Πλάτωνος, ἦτο τὸ ἄριστον ἔργον τῆς γραφικῆς ἐν τῇ διεθνεῖ ἐν Μονάχῳ ἐκθέσει τοῦ 1869].

[2]) Παράβ. Ξενοφ. Ἑλλ. V, 2. Περὶ τῆς σχέσεως τοῦ Συμποσίου τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἴδε § 247. Ὁ L. Sybel, Platons Symposion, Marburg 1888, ἀποκαλεῖ τὸ συμπόσιον, ὅπερ ἐγράφη μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς πρώτης ἐπετηρίδος τῆς πλατωνικῆς Ἀκαδημίας, πρόγραμμα τῆς Ἀκαδημίας.

ἵνα ἐφαρμόσωμεν εἰς αὐτὸν τὸν Πλάτωνα τὸ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τοῦ Συμποσίου χωρίον, «τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς εἶναι κωμῳδίαν καὶ τραγῳδίαν ἐπίστασθαι ποιεῖν», διότι καὶ αὐτὸς ἀπέδειξε διὰ μὲν τοῦ Φαίδωνος, ὅτι ἐμπειρότατος ἦτο περὶ τὴν συγγραφὴν συγκινητικωτάτης τραγῳδίας, διὰ δὲ τοῦ Συμποσίου, ὅτι ἠδύνατο νὰ γράψῃ χαριεστάτην κωμῳδίαν.

307. Οἱ δ' ὑφηγητικοὶ διάλογοι καταλαμβάνουσι τὴν τελευταίαν τάξιν, διότι ἐν αὐτοῖς ὁ Πλάτων ἀναπτύσσει μὲν θετικῶς τὰς ἰδίας ἑαυτοῦ φιλοσοφικὰς θεωρίας, διατηρεῖ δ' ἐκ τῶν προτέρων συγγραφικῶν αὐτοῦ περιόδων μόνην τὴν μορφὴν τοῦ σωκρατικοῦ διαλόγου. Τὸ μιμητικὸν δῆλα δὴ στοιχεῖον καὶ ἡ τεχνικὴ κρασπέδωσις ἐξαφανίζονται κατὰ μικρὸν ἐν τοῖς διαλόγοις τούτοις, ἐν ᾧ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὸ διδακτικὸν ὕφος ἄγει εἰς μακροὺς λόγους καὶ δὴ ἐν τοῖς περὶ πολιτείας καὶ τοῖς φυσικοῖς συγγράμμασιν. Οἱ δ' ἐνταῦθα ἀνήκοντες διάλογοι εἶναι πολιτικοί, ὡς ἡ Πολιτεία καὶ οἱ Νόμοι, λογικοί, ὡς ὁ Θεαίτητος, ὁ Σοφιστής, ὁ Πολιτικὸς καὶ ὁ Παρμενίδης, ἠθικοί, ὡς ὁ Φίληβος, καὶ φυσικοί, ὡς ὁ Τίμαιος.

Καὶ ἡ μὲν Πολιτεία [1] περιλαμβάνει μὲν δέκα βιβλία, ἀλλ' ἡ εἰς βιβλία αὕτη διαίρεσις δὲν προέρχεται βεβαίως ἐκ τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ, διότι καὶ πολλαχῶς ἄτοπος εἶναι καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο ἄλογος [2]. Ἔχει δὲ τὸ ἔργον μορφὴν διαλόγου γενομένου ἐν Πειραιεῖ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γέροντος Κεφάλου ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἑορτῆς τελουμένης εἰς τιμὴν τῆς θεᾶς Βενδῖδος [3] καὶ παρευρίσκονται ἐκεῖ

[1] Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς Πολιτεῖαι ἐν Ἀριστοτ. Πολιτ. σελ. 1293 b [σελ. 198 ἐκδ. Roemer] καὶ ἐν Θεμιστίου λόγῳ II σελ. 38, 21 ἐκδ. Dind. Ἴδε Schneider ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ἐκδόσεως.

[2] Παράδ. W. Christ, Plat. Studien 22. Παλαιοτέρας τινὸς διαιρέσεως εἰς ἓξ βιβλία ἴχνη ἀπέδειξεν ὑπάρχοντα ἔν τινι ἀνταττικιστοῦ τινος λεξικῷ ὁ Hirmer ἐν τοῖς Jahrb für Phil. Suppl. XXIII (1897) 676 καὶ ἑξ. 588-592.

[3] Ὅ,τι περὶ τῆς ἑορτῆς καὶ τῆς λαμπαδηδρομίας λέγεται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Πλάτων ἐφαντάζετο τὸν διάλογον ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ γενόμενον. Καὶ ἡ περιγραφὴ δὲ τῆς ἑορτῆς καὶ τοῦ γέροντος Κεφάλου εἶναι τοσοῦτον ζωηρά, ὥστε προαγόμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι ὁ Πλάτων αὐτὸς εἶδεν ἔτι τὸν Κέφαλον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Ἐν τούτοις δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν τὸν χρόνον, καθ' ὃν γίνεται ὁ διάλογος, καὶ ἴσως πρέπει νὰ συμ-

НВОНУ imeni I. Meln'kova

πλὴν τοῦ Κεφάλου καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὁ Σωκράτης, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Πλάτωνος Γλαύκων καὶ Ἀδείμαντος, ὁ ῥήτωρ Θρασύμαχος καὶ ἄλλα κωφὰ πρόσωπα. Ἀλλ' ἡ μεγάλη ἔκτασις τοῦ ἔργου κάκιστα προσαρμόζεται εἰς τὸ πλαίσιον διαλόγου μιᾶς ἡμέρας. Ἐκ τούτου εὐκόλως συμπεραίνεται, ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχικοὺς ὑπολογισμοὺς τὸ διάγραμμα τοῦ ἔργου ἦτο πολὺ μικρότερον καὶ ὅτι κατὰ μικρὸν εἶτα ἐπεκτάθη ηὐξήθη τοσοῦτον, ὥστε δέκα ἀπετέλεσε βιβλία [1]). Τῆς γνώμης δὲ ταύτης ὑπερμαχεῖ μὲν καὶ παλαιά τις παράδοσις παρὰ Γελλίῳ [2]) ἀπαντῶσα, καθ' ἣν δύο μόνον σχεδὸν βιβλία τῆς Πολιτείας τὸ πρῶτον ἐξεδόθησαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἔργου αὐτοῦ δὲν ἐξηλείφθησαν τέλεον τὰ ἴχνη τῆς κατὰ μικρὸν συστάσεως· διότι ἐπὶ παραδείγματι τὸ κύριον θέμα τοῦ τρίτου

φωνήσωμεν πρὸς τὸν Böckh ἐν Kleine Schriften IV, 437 κ. ἑξ. ἰσχυριζόμενον ὅτι τῷ 409 ἐγράφη τὸ ἔργον. Τῆς γνώμης ταύτης ὑπερμαχεῖ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Σοφοκλῆς μνημονεύεται ἐν σελ. 329 b ὡς γέρων, οἱ δ' ἀδελφοὶ τοῦ Πλάτωνος, ὁ Γλαύκων καὶ ὁ Ἀδείμαντος, ἀναφέρονται ἐν σελ. 368 a ὡς εὐδοκιμήσαντες ἤδη περὶ τὴν Μεγαροῖ μάχην. Ἀλλ' ὁ K. Fried. Hermann, Plat. Stud. 695 κηρύττεται ὑπὲρ τοῦ ἔτους 430, διότι τὰ τοῦ βίου τοῦ Λυσίου, ὡς παρίστανται, εἶχον οὕτω μᾶλλον κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκλαμβάνει τὸν Γλαύκωνα καὶ Ἀδείμαντον ὡς θείους τοῦ Πλάτωνος. Παράβ. Susemihl, Entw II, 76 κ. ἑξ. καὶ Ind. lect. Greifswald 1884 σελ. XII. Ἴδε καὶ ἀνωτέρω § 264.

[1]) Ἐν τούτῳ τῷ ζητήματι ἀφ' ἑαυτῆς ἐπέρχεται εἰς ἕνα ἕκαστον ἡ σύγκρισις τοῦ σπουδαιοτάτου ἔργου τοῦ ἑλληνικοῦ πεζοῦ λόγου πρὸς τὸ μάλιστα ἐξυμνηθὲν ἔργον τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως.

[2]) Ὁ Gellius ἐν Noct. Att. XIV, 3 λέγει· Xenophon inclito illi operi Platonis, quod de optimo statu reipublicae civitatisque administrandae sriptum est lectis ex eo duobus fere libris qui primi in volgus exierunt, opposuit contra conscripsitque diversum regiae administrationis genus, quod παιδείας Κύρου inscriptum est. Ἡ πρώτη δ' αὕτη ἔκδοσις θὰ περιεῖχε τὰ νῦν I - IV βιβλία, ἤτοι τὰ 2 3/4 τῆς παλαιᾶς διαιρέσεως. Ὅτι δ' ἐν τούτοις ἐγίνετο λόγος καὶ περὶ κοινογαμιῶν, θὰ ἠδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ ἐκ τῶν τῷ 389 διδαχθεισῶν Ἐκκλησιαζουσῶν τοῦ Ἀριστοφάνους συγκρίνων πρὸς τὸ ἐν τῇ Πολιτ. V, 452 b οὐ φοβητέον τὰ τῶν χαριέντων σκώμματα. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πραγματεύεται ὁ Πλάτων ἐν τῷ πέμπτῳ τὸ πρῶτον βιβλίῳ καὶ οὐδὲν ἴχνος ἄγει ὑμᾶς εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς γνώμης, ὅτι βιβλίον τι τῆς Πολιτείας ἐγράφη πρὸ τοῦ 389. Εἰς τὴν παλαιὰν δὲ παράδοσιν, ὅτι ὁ Πλάτων ἔτη ὅλα εἰργάζετο συγγράφων καὶ κτενίζων καὶ βοστρυχίζων τὴν Πολιτείαν, ἄγει καὶ τὸ παρὰ Διονυσίῳ ἐν τῷ περὶ συνθέσεως ὀνομάτων 25 καὶ Διογένει ἐν III, 37 ἀνέκδοτον, ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοσόφου εὑρέθη δέλτος ποικίλως μετακειμένην τὴν ἀρχὴν τῆς Πολιτείας ἔχουσα.

καὶ τετάρτου βιβλίου ἐπαναλαμβάνεται ἐν τῷ δεκάτῳ βιβλίῳ, ἔνθα καὶ ἀπολογεῖται ὁ συγγραφεύς, ὡς ἐν σελ. 607 b, πρὸς τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ ἐπικρίναντας τὰς διαφόρους γνώμας αὐτοῦ [1]). Τὰ κύρια δὲ μέρη, εἰς ἃ τὸ ἐκτενὲς ἔργον διαιρεῖται, εἶναι ταῦτα·

Τὸ Ι βιβλίον, ὅπερ περιέχει τὴν εἰσαγωγὴν καὶ τὴν ἔρευναν περὶ τοῦ ζητήματος, τί εἶναι δίκαιον, καθ' ὃν τρόπον ἐν τοῖς μικροῖς διαλόγοις, Λάχητι, Χαρμίδῃ, Λύσιδι καὶ Εὐθύφρονι ἐρευνᾶται, τί εἶναι ἀνδρεία, σωφροσύνη, φιλία, ὁσιότης. Εἶτα δὲ τὰ βιβλία II—IV, ἅτινα περιλαμβάνουσι τὴν ἵδρυσιν καὶ ὀργάνωσιν τῆς πολιτείας ἐκείνης, ἐν ᾗ σωματοῦται ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης. Κύριον δ' ὑποκείμενον τοῦ μέρους τούτου εἶναι ἡ παιδεία ἥ τε τοῦ νοῦ, ἡ μουσική, καὶ ἡ τοῦ σώματος, ἡ γυμναστική, τῶν μετεχόντων τῆς πολιτείας. Ἐν συναφείᾳ δὲ πρὸς ταῦτα ἐξετάζονται ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ αἱ ἀρεταὶ ἐκεῖναι, αἵτινες ἀναγκαίως πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἐν καλῶς ὠργανωμένῃ πολιτείᾳ ἕνεκα αὐτῆς δὴ τῆς παιδείας τῶν πολιτῶν, ἡ φρόνησις, ἡ σοφία, ἡ ἀνδρεία, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ δικαιοσύνη. Τὸ τρίτον δὲ μέρος ἀποτελοῦσι τὰ βιβλία V—VII. Καὶ ὁ μὲν Σωκράτης ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ πέμπτου βιβλίου ὁρμώμενος ἐκ τῶν ἐν τῷ προηγουμένῳ βιβλίῳ ἐπιχειρεῖ νὰ πραγματευθῇ περὶ τῶν κακῶν καὶ ἡμαρτημένων πολιτειῶν, ἀλλ' ἡ περὶ τούτου συζήτησις ἀναβάλλεται ἕνεκα τῶν ἐνστάσεων τοῦ πολεμάρχου, ὥστε πρότερον ἐξετάζεται τὸ ζήτημα τῆς κοινωνίας τῶν παίδων καὶ γυναικῶν καὶ τῆς παιδείας τῶν ἐπιδόξων ἀρχόντων τῆς πολι-

[1]) Ἐπὶ πολὺ ἐχώρησεν ἐν τοῖς τοιούτοις ὁ Krohn, Der platonische Staat (1876), Die Platonische Frage (1878), ὃς θεωρεῖ τὴν Πολιτείαν ὡς ἔργον κατὰ μικρὸν διὰ προσθηκῶν γενόμενον. Ὁμοίως καὶ ὁ Pfleiderer, Zur Lösung der platonischen Frage, Freiburg 1888, ὃς ἀποδέχεται τρία χωριστὰ μέρη I-V, 471 c καὶ VIII-IX, X, καὶ V-VII. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ἄριστα ἀποδεικνύουσι τὴν ἑνότητα ὁ Grimmelt, De reipubl. Plat. compositione et unitate, Berlin 1887, Dissertatio, ὁ Westerwick, De reipubl. Plat. Münster 1887, Dissert., ὁ Apelt ἐν τῇ Berliner Wochenschrift 1895 ἀριθ. 31 καὶ ἰδίως ὁ Hirmer, Entstehung und Komposition der platonischen Politeia ἐν τοῖς Jarhrb. für klas. Phil. Supplem. XXIII (1897) 583-678.

τείας. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ τρίτῳ ἀπόκεινται αἱ βαθύταται τῆς φιλοσοφίας ἔννοιαι καὶ ἐκ τούτου ὁ σεπτὸς λόγιος Σπέγγελος ἐξελάμβανε τὸ μέρος τοῦτο ὡς τὸν διάλογον Φιλόσοφον, ὃν ἀναγγέλλει ἤδη ὁ Πλάτων ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ Σοφιστοῦ [1]). Ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην ταύτην ἀντιτίθεται ἐνδοιασμός τις ἐκ τοῦ χρόνου προερχόμενος, διότι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ Σοφιστὴς ἐγράφη μετὰ τὴν Πολιτείαν. Καὶ πάντως μὲν ἀνήκει τὸ τρίτον ἐκεῖνο μέρος κυρίως εἰς τὴν περὶ πολιτείας διδασκαλίαν, διότι ἐν αὐτῷ ἀκριβέστερον ἐξετάζεται τὸ ζήτημα τῆς παιδείας τῶν ἀρχόντων, ὅπερ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει διὰ βραχέων μόνον διαπεραίνεται. Ἀλλ', ἂν τὸ μέρος τοῦτο βραδύτερον μόνον ἐπεξειργάσθη ὁ Πλάτων καὶ ἐν παρενθήκης μέρει παρενέβαλεν αὐτὸ εἰς τὰ πρότερον ἤδη συγγραφέντα βιβλία, ἤ, ἂν ἐν τῇ πλαστῇ παρεμβολῇ ὀφείλομεν νὰ ἐνίδωμεν λογογραφικόν τι τέχνασμα τοῦ συγγραφέως, τοῦτο καταλείπομεν ἀνεξέταστον [2]). Τὰ δὲ βιβλία VIII καὶ IX ἐπανερχόμενα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πέμπτου βιβλίου πραγματεύονται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μορφὴν τῆς πολιτείας, ἐν ᾗ βασιλεύουσιν οἱ φιλόσοφοι, περὶ τῶν τεσσάρων εἰδῶν τῶν κακῶν καὶ ἡμαρτημένων πολιτειῶν τῆς τιμοκρατίας, ὀλιγαρχίας, δημοκρατίας καὶ τυραννίδος. Ἐν τῇ ἐρεύνῃ δὲ ταύτῃ κατὰ μὲν τὴν περιγραφὴν τῆς τυραννίδος παρίσταται εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ συγγραφέως ἡ εἰκὼν τῆς τυραννίδος Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου, κατὰ δὲ τὴν τῆς ὀλιγαρχίας ἡ εἰκὼν τῆς Σπάρτης. Ἐν συναφείᾳ δὲ πρὸς τὴν γενομένην διάκρισιν τῶν πέντε τούτων εἰδῶν τῆς πολιτείας μεταβαίνει εἶτα ὁ φιλόσοφος εἰς τὴν εὐδαιμονίαν, ἧς ἀπολαύει τελείως μόνος ὁ δίκαιος. Οὕτω δ' ἐπανέρχεται αὖθις ὁ Πλάτων εἰς τὸ σημεῖον, ἐξ οὗ ὡρμήθη ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ. Ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ βιβλίῳ, ὅπερ

[1]) Leonhard Spengel ἐν τῷ Münchener Gelehrt. Anzeiger 1846 σελ. 653 καὶ ἐν Philol. 19, 595. Ἴδε τὰς ἀντιῤῥήσεις τοῦ W. Christ, Plat. Stud. 36 κ. ἑξῆς.

[2]) Τῆς μὲν πρώτης γνώμης ὑπερμαχεῖ ἰδίως ὁ Pfleiderer, τῆς δὲ δευτέρας ὁ Hirmer. Βεβαίως δὲ λίαν ἁρμοδίως προηγήθη ἡ ἀκριβεστέρα καὶ ἐμβριθὴς παράστασις τῆς ἰδανικῆς πολιτείας, οἵα ἐκτίθεται ἐν τοῖς βιβλίοις V - VII, τῆς ἐρεύνης περὶ τῶν κακῶν καὶ ἡμαρτημένων πολιτειῶν, ἐν οἷς ἀντὶ τῆς δικαιοσύνης ἐπιπολάζει ἡ ἀδικία.

ἀποτελεῖ πως ἐπίμετρόν τι καὶ συμπλήρωμα τοῦ τέλεον ἀπηρτισμένου ἤδη ἔργου, τὸ μὲν πρῶτον ἐπανέρχεται καὶ αὖθις εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐχόμενος τῆς προτέρας αὐτοῦ γνώμης περὶ τῆς ὀρθῆς παιδείας ἀποκλείει ἐκ τῆς ἰδανικῆς αὐτοῦ πολιτείας παρὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ κλίσιν πᾶσαν μιμητικὴν ποίησιν, καὶ τὴν τραγῳδίαν καὶ τὸν ἀρχηγέτην τῆς τραγῳδίας, τὸν Ὅμηρον. Μετὰ ταῦτα καὶ ἐν τέλει ἐπεισάγει αὖθις τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἥτις ἐπαγγέλλεται εἰς τὸν δίκαιον καὶ αἰωνίαν ἀμοιβήν. Ὡς δὲ καὶ ἐν ἄλλοις διαλόγοις, ὅταν μὴ ἐπαρκῇ ἡ διαλεκτικὴ γνῶσις, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἐπιλαμβάνεται ὁ Πλάτων τοῦ μύθου εἰσάγων τὸν ἐκ τῶν νεκρῶν ἀναβιώσαντα Ἀρμένιον Ἥρα, ὃς διηγεῖται, ὅ,τι εἶδεν ἐν τῷ Ἅιδει καὶ ἤκουσε περὶ τοῦ βίου τῶν τε εὐδαιμόνων καὶ τῶν ἀδίκων [1]). Σύμπασα ἄρα ἡ Πολιτεία σύγκειται μὲν ὁμοίως ὡς καὶ τὰ Πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, καθ' ἃ θ' ἀποδείξωμεν ἐκ πλειόνων μερῶν, ἀλλὰ τούτου δὴ ἕνεκα δὲν εἶναι συμπίλημα διαφόρων στοιχείων, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκφαίνει ἀκριβῶς ἐξεταζομένη πλήν τινων βεβιασμένων συναρμογῶν τὴν ἐνιαίαν κατασκευὴν ἀληθοῦς καλλιτεχνήματος.

Ὁ χρόνος δέ, καθ' ὃν συνεγράφη ἡ Πολιτεία, δὲν δύναται ὡς εἰκός, νὰ ὁρισθῇ ἐπακριβῶς, διότι δὴ ὁ Πλάτων πρὸς δημιουργίαν τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου ἔργου, καὶ ἂν μὴ ἀκριβῶς εἴκοσιν ὅλα ἔτη, μακρὸν ὅμως χρόνον εἰργάζετο [2]) καὶ τὸ πρῶτον διάγραμμα διέγραψεν ἐν τῇ δευτέρᾳ ἔτι συγγραφικῇ αὐτοῦ περιόδῳ, ὡς καταδεικνύει καὶ τὸ διηγηματικὸν εἶδος τοῦ διαλόγου [3]). Ἀπαντῶσι

[1]) Δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ὁρίσωμεν, ὁπόσας ὁ Πλάτων ἰδίας ἑαυτοῦ ἰδέας ἐξέφρασεν ἐν τῇ Πολιτείᾳ. Κατὰ τὸν Ἀριστόξενον παρὰ Διογένει III, 37 ἅπασαι σχεδὸν τῆς πολιτείας αἱ ἰδέαι ἀπήντων ἐν τοῖς Ἀντιλογικοῖς τοῦ Πρωταγόρου.

[2]) Ἴδε Krohn, Der plat. Staat, Halle 1876. Die plat. Frage 1878, καθ' ὃν πάντες οἱ ἄλλοι διάλογοι εἶναι μεταγενέστεροι τῆς Πολιτείας. Τὰ ἐναντία ἰσχυρίζονται ὁ Nusser, Platons Politeia, Amberg 1882. Siebeck, Untersushungen 148. Εἰς τὴν γνώμην δὲ τοῦ Krohn ἐπανέρχεται ἐν μέρει ὁ Pfleiderer ἔνθ' ἀνωτέρω.

[3]) Τὸ πρῶτον διάγραμμα, ἂν ἀληθῶς αὐτὸ ὑπαινίττεται ὁ Ἀριστοφάνης ἐν ταῖς Ἐκκλησιαζούσαις, πρέπει ἴσως νὰ ταχθῇ εὐθὺς μετὰ τὸν Φαῖδρον περὶ τὸ 390.

δὲ καί τινες συνεμφάσεις ἐν τῷ ἔργῳ, ὡς ἐν σελίδι 577 a τῆς διατριβῆς τοῦ συγγραφέως ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου, ἐν τῇ σελίδι 471 a τῶν πρὸς τοὺς Πλαταιεῖς ὠμοτήτων τῶν Θηβαίων τῷ 374, ἐν τῇ σελίδι 498 d τοῦ Εὐαγόρου τοῦ Ἰσοκράτους, ὅστις συνεγράφη εὐθὺς μετὰ τὸ 374 [1]). Ἦτο δὲ λίαν διαδεδομένον ἤδη τὸ ἔργον πρὸ τῆς δευτέρας εἰς Σικελίαν ἀποδημίας τοῦ Πλάτωνος, διότι βεβαίως οὐδόλως σφαλλόμεθα ἰσχυριζόμενοι, ὅτι ὁ Δίων καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ ἐξήρτων τὰς ἑαυτῶν ἐλπίδας ἐκ τῶν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀναγεγραμμένων ἰδεῶν [2]). Τούτου δ' ἕνεκα ὁ μὲν Σουσεμῖλος [3]) ἔταττε τὸ ἔργον εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ 380 καὶ 370 χρόνον, πάντως δὲ δικαιούμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ἡ τελευταία ἐπεξεργασία ἐγένετο πρὸ τῆς εἰς τὴν ἀρχὴν καταστάσεως Διονυσίου τοῦ νεωτέρου, ἢ πρὸ τοῦ 367.

Ὁ δὲ Τίμαιος ἐπιγραφόμενος διάλογος κατὰ μὲν τὸ προοίμιον ἐγένετο τῇ ἑπομένῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν Πολιτείαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἄγει ἡμᾶς ἀναγκαίως εἰς τὴν ἀποδοχήν, ὅτι συνεγράφη εὐθὺς μετ' ἐκείνην ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος. Περιέχει δ' ὁ Τίμαιος κυρίως, ὅ,τι οἱ μεταγενέστεροι φυσικὴν φιλοσοφίαν ἐκάλουν, ἤτοι τὴν θεωρίαν περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ὑπὸ τοῦ θείου δημιουργοῦ, περὶ τῆς ἐν τῷ παντὶ ἐνοικούσης ψυχῆς τοῦ κόσμου καὶ τοῦ εἰς ὑποδοχὴν τῶν μορφῶν ἢ ἰδεῶν ἁρμοδίου ἀπείρου χώρου, περὶ τῆς γενέσεως τῶν στοιχείων καὶ τῶν δημιουργημάτων τοῦ ἐπὶ τάδε κόσμου, περὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τῆς ἁρμονίας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Τὴν ἀφήγησιν δὲ τῆς μᾶλλον ὑψηλῆς καὶ σκοτεινῆς, ἢ τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως προαγούσης θεωρίας ταύτης [4]) ἀναλαμβάνει ὁ Πυθαγόρειος Τίμαιος, δι' οὗ

[1]) Ὁ Reinhardt, De Isocratis aemulis σελ. 39 ἀναφέρει οὐχὶ ἁρμοδίως τὸ ἐν σελ. 498 d χωρίον εἰς τὸν Ἀρεοπαγιτικόν, ἐξ οὗ θὰ ἠναγκαζόμεθα νὰ κατέλθωμεν μέχρι τοῦ 354.

[2]) Κατὰ τὸ χωρίον ἐν σελ. 499 b παρεῖχεν ἤδη ἀγαθὰς ἐλπίδας ὁ νεώτερος Διονύσιος, ἀλλὰ δὲν εἶχε κατασταθῇ ἔτι εἰς τὴν ἀρχήν.

[3]) Susemihl, Genetische Entwicklung der platonischen Philosophie II, 296.

[4]) Ἐκ τῆς στάσεως τῶν σήμερον φυσιοδιφῶν ἐπισκοπεῖ σύμπασαν τὴν φυσικὴν θεωρίαν

αὐτὸς ὁ Πλάτων ὑποδηλοῖ τὴν πηγὴν τῶν θεωριῶν τούτων [1]). Καὶ τοῦ μὲν σωκρατικοῦ τρόπου οὐδ' ἴχνος πλέον εὑρίσκεται ἐν τῷ διαλόγῳ, ἂν καὶ εἷς τῶν διαλεγομένων εἶναι αὐτὸς ὁ Σωκράτης. Ἀλλ' ἡ προσαγωγὴ τῶν ἰδεῶν, ἃς θεώμενος ὁ θεὸς δημιουργεῖ τὸν κόσμον, ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Πλάτων δὲν παρέλαβεν ἁπλῶς τὴν θεωρίαν τῶν Πυθαγορείων, ἀλλ' ἐξήτασεν αὐτὸς διὰ τῆς ἰδίας διανοίας καὶ ἐπεξειργάσθη αὐτήν.

Ἡ δὲ διὰ τοῦ ὑπομνηματιστοῦ Πρόκλου περισωθεῖσα καὶ ὡς ἐπίμετρον τοῦ πλατωνικοῦ διαλόγου ἐκτυπουμένη συγγραφὴ τοῦ Τιμαίου Περὶ ψυχᾶς κόσμω καὶ φύσιος δὲν εἶναι πρωτότυπόν τι ἔργον, ἀλλ' ἐπιτομή τις τῆς πλατωνικῆς συγγραφῆς ὑποβολιμαία καὶ ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Πυθαγορείου ἐκείνου κυκλοφορουμένη. Συνεγράφη δὲ αὕτη βεβαίως ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς χρόνοις, ὅτε ἀνεφάνη ἡ αἵρεσις τῶν Νεοπλατωνικῶν, οἵτινες οὐδόλως ὤκνουν νὰ ὑποβάλλωσι καὶ εἰς τὸν Πυθαγόραν αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἰδίας αὐτῶν συγγραφάς [2]).

Ὁ δὲ Κριτίας ἔμελλε νὰ καταλάβῃ κατὰ τὸ προοίμιον τοῦ Τιμαίου (σελ. 19b) τὴν τρίτην, ὡς ὁ Ἑρμοκράτης τὴν τετάρτην, θέσιν τῆς τετραλογίας, ἧς τὰ δύο ἄλλα μέρη ἀποτελοῦσιν ἡ Πολιτεία καὶ ὁ Τίμαιος [3]). Ἀλλὰ τὸν μὲν Ἑρμοκράτη οὐδ' ἔγραψε κἂν ὁ Πλάτων, ὁ δὲ Κριτίας ἔμεινεν ἀτελής, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Σόλωνος 32. Περιέχει δὲ τὴν περιγραφὴν ἰσχυροῦ τινος βασιλείου ἐν τῇ Ἀτλαντίδι, οὗ τὸ κράτος κατεστράφη ἀνατραπὲν ὑπὸ μικρᾶς, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς πλατωνικῆς πολιτείας

τοῦ Πλάτωνος ἐν πραγματείᾳ ἀξίᾳ τῆς προσοχῆς καὶ τῶν περὶ τὴν φιλολογίαν καὶ τῶν περὶ τὴν φιλοσοφίαν διατριβόντων ὁ Rothlauf, Die Physik Platos, Münchener Programm der Realschule 1887 καὶ 1888.

[1]) Ἐν τῇ 13ῃ ἐπιστολῇ ὑπολανθάνει, ὡς φαίνεται, ἡ διδασκαλία τοῦ Τιμαίου ὑπὸ τῷ ὀνόματι «Πυθαγόρεια». Ἴδε W. Christ, Plat. Studien 30 κ. ἑξῆς.

[2]) Συνεγράφη ὁ νόθος Τίμαιος πρὸ τῆς δευτέρας μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος, διότι ἤδη ἐπάγεται αὐτὸν ὁ Νικόμαχος ἐν Ἁρμονικῶν I, 24. J. R. Anton, De origine libelli περὶ ψυχῆς κόσμω καὶ φύσιος Naumburg 1893.

[3]) Παράβ. Πλάτ. Κριτίου σελ. 108a.

συντεταγμένης πόλεως. Τὰ δὲ κατὰ τὸ ἐν Ἀτλαντίδι βασίλειον ἔμαθεν ὁ Κριτίας ἐκ τοῦ προγόνου αὐτοῦ Σόλωνος, ὃς πάλιν ἤκουσεν αὐτὰ παρὰ τῶν ἐν Σάει Αἰγυπτίων ἱερέων. Τὰ ἱερογλυφικὰ δὲ γράμματα, ἅτινα περιγράφουσι τὸ γεγονός, ὅπερ ὑπαινίσσεται ὁ Πλάτων, ἤτοι τὴν ἐπὶ Ῥαμψῆ νίκην τῶν Αἰγυπτίων κατὰ μεγάλου, ἐκ δυσμῶν ἐπιδραμόντος ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον φύλου, ἦλθον αὖθις εἰς φῶς κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν [1]).

Ὁ δὲ Θεαίτητος εἶναι διαλεκτικός τις διάλογος τοῦ Σωκράτους, Θεαιτήτου καὶ Θεοδώρου περὶ ἐπιστήμης, ὃν διηγεῖται αὖθις ἐν εὐθεῖ λόγῳ [2]) ὁ Εὐκλείδης, ὁ ἐκ Μεγάρων Σωκρατικός, ὅτε ἐφέρετο ἐκ Κορίνθου ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου (τῷ 392) ὁ Θεαίτητος νοσῶν καὶ ὑπὸ τραυμάτων καὶ ἐκ δυσεντερίας [3]). Ὁ φιλοσοφικώτατος δ' οὗτος διάλογος, ἐν ᾧ ἐν ταὐτῷ ἀναιροῦνται καὶ αἱ ἐναντίαι γνῶμαι, καὶ δὴ πρὸ πάντων αἱ τοῦ Πυθαγόρου, δὲν λύει μὲν τέλεον τὸ ζήτημα περὶ τῆς οὐσίας τῆς ἐπιστήμης, ὅπερ μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν ἠδύνατο νὰ λυθῇ, ἀλλὰ προάγει αὐτὸ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε δυνάμεθα νὰ ἀνέλθωμεν ἐκ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς δόξης εἰς τὴν ἀληθῆ δόξαν καὶ εἶτα εἰς τὴν ἀληθῆ δόξαν μετὰ λόγου. Ἐν ταὐτῷ δ' ἡ πραγματεία τοῦ ὅλως ἀφηρημένου θέματος ἐμψυχοῦται διὰ λαμπρῶν εἰκόνων καὶ παρομοιώσεων, οἷαι αἱ τῆς μαιευτικῆς τοῦ Σωκράτους (ἐν σελ. 149—151) [4]) καὶ ἡ τῆς ψυχῆς ὡς περιστερεῶνος τῶν ἰδεῶν (ἐν σελ.

[1]) Dümichen, Historische, Inschriften I, 1 - 5, ὡς ἀπέδειξεν ὁ W. Christ, Plat. Studien 54 κ. ἑξῆς.

[2]) Παράδ. § 302. Ἡ μεταβολὴ τῆς μορφῆς φαίνεται ὑποδεικνύουσα, ὅτι ὁ Θεαίτητος ἐγράφη μετὰ τὸν Πρωταγόραν, τὸν Εὐθύδημον καὶ τὸ Συμπόσιον.

[3]) Ὁ Bergk, Fünf Abhandlungen zur griech. Philosophie ἐν σελ. 3 ἰσχυρίζεται, ὅτι πρόκειται περὶ τῆς παρὰ τὴν Κόρινθον μάχης τοῦ ἔτους 368. Ἴδε τὰς ἀντιλογίας τῶν W. Christ, Plat. Stud. 43 καὶ Zeller, Über die zeitgeschichtlichen Beziehungen des plat. Theätet ἐν Sitzungsber. der Berl. Akad. 1886 σελ. 631 κ. ἑξ. καὶ 1887 σελ. 214, ἔνθα τὸ περὶ τῶν πελταστῶν χωρίον ἐν σελ. 165 d θεωρεῖται ὡς προσῆκον εἰς τὸν μεταξὺ τοῦ 392—390 χρόνον.

[4]) Τὴν μαιευτικὴν τέχνην τοῦ Σωκράτους ᾐνίττετο, ὡς ἀποδεικνύει ὁ Römer ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1896 σελ. 228, αὐτὸς ὁ Ἀριστοφ. ἐν Νεφελῶν στίχῳ 137.

197) [1]). Συνεχίζεται δ' ὁ διάλογος ἐν τῷ Σοφιστῇ καὶ τῷ Πολιτικῷ, οἵτινες ὅμως φαίνονται συγγραφέντες πολὺ βραδύτερον. Περὶ τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν ὁ διάλογος οὗτος συνεγράφη διίστανται πολὺ αἱ γνώμαι τῶν λογίων, διότι οἱ μέν, ἐν οἷς καὶ ὁ Τσέλλερος, τάττουσιν αὐτὸν εὐθὺς εἰς τὸν μετὰ τὴν σκηνὴν τοῦ προοιμίου χρόνον, ἤτοι εἰς τὸν περὶ τὸ 392, ἄλλοι δ' εἰς τὸν μετὰ τὸν Εὐαγόραν τοῦ Ἰσοκράτους, ἤτοι μετὰ τὸ 374 [2]), τέλος δ' ὁ Βέργκιος εἰς τὸν μετὰ τὰς περὶ τὴν Κόρινθον δευτέρας μάχας τῷ 368 καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγησιλάου τῷ 357 [3]).

Ὁ δὲ Σοφιστὴς καὶ ὁ Πολιτικός, δύο λίαν συναφεῖς διάλογοι, ἔμελλον κατὰ τὸ προοίμιον τοῦ πρώτου νὰ προαγάγωσι τὴν ἐν τῷ Θεαιτήτῳ τῇ προτεραίᾳ γενομένην συζήτησιν [4]), ἥτις θὰ συνεπεραίνετο ἐν τετάρτῳ τινὶ διαλόγῳ, τῷ Φιλοσόφῳ, ὅστις

[1]) Ἄξια τῆς προσοχῆς τῶν φιλολόγων εἶναι τὰ περὶ τῆς φιλολογίας ὑπὸ τοῦ Σωκράτους λεγόμενα ἐν σελ. 146 a· « οὔ τί που, ὦ Θεόδωρε, ἐγὼ ὑπὸ φιλολογίας ἀγροικίζομαι, προθυμούμενος ἡμᾶς ποιῆσαι διαλέγεσθαι καὶ φίλους τε καὶ προσηγόρους ἀλλήλοις γίγνεσθαι ».

[2]) Ὁ Rhode, Abfassungszeit des plat. Theätetos ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 1881 σελ. 321 κ. ἑξ. καὶ ἐν Gött. Gelehrt. Anzeiger 1884 σελ. 13 κ. ἑξ. παραβάλλει, ὡς ἐν ταὐτῷ καὶ ὁ Bergk, τὸ ἐν σελ. 175 a χωρίον περὶ τῶν ἐγκωμίων τῶν βασιλέων πρὸς τὸ τοῦ Ἰσοκρ. ἐν Εὐαγόρᾳ 3 χωρίον, ἐν ᾧ ὁ ῥήτωρ καυχᾶται, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἐνεκωμίασε διὰ λόγων περιφανῆ ἄνδρα. Ἀλλ' εἰς ταῦτα ἀντιστρατευόμενος ὁ Τσέλλερος ἰσχυρίζεται, ὅτι παρὰ Πλάτωνι δὲν πρόκειται περὶ γεγραμμένων ἐγκωμίων, ὡς παρ' Ἰσοκράτει, καὶ ἀναφέρει τοὺς 25 προγόνους τοῦ πλατωνικοῦ χωρίου οὐχὶ εἰς τὸν Ἀγησίλαον, ἀλλ' εἰς τὸν συμβασιλέα Ἀγησίπολιν (394 - 380 , εἰς ὃν ἁρμόζει μᾶλλον ὁ ἀριθμὸς 25. Ἴδε τὰς ἀντιλογίας τοῦ Rhode ἐν Philol. 49 (1890) 1 κ. ἑξ. καὶ αὖθις τὰς τοῦ Zeller ἐν Archiv für Gesch. der Philos. V, 289 κ. ἑξ. Ἀλλὰ μή τοι ὁ διάλογος πρόκειται ἐν δευτέρᾳ διασκευῇ γενομένῃ κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ὁ Πλάτων προσήρμοσεν εἰς τὸν Θεαίτητον τὸν Σοφιστὴν καὶ Πολιτικόν ;

[3]) Ὁμοίως καὶ ὁ Dümmler, Chronolog. Beiträge zu plat. Dialogen 1890 σελ. 22 κ. ἑξ., ὅς τάττει τὸν Θεαίτητον μετὰ τὸ 364. Παράδοξος ἀληθῶς εἶναι ἡ κατὰ λέξιν σχεδὸν συμφωνία τοῦ χωρίου τοῦ Θεαιτήτου 172 c πρὸς τὸ τοῦ Ἰσοκράτους 20 χωρίον ἐν τῷ 13 λόγῳ [κατὰ τῶν Σοφιστῶν], ὅς ἐγράφη τῷ 353. Καὶ αὖθις δ' ὁ Susemihl, Index lect. Greifswald 1898 ἐπανέρχεται εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ διάλογος δὲν ἐγράφη βραδύτερον τοῦ 387.

[4]) Ὅτι ἡ πρὸς τὸν Θεαίτητον συνάφεια, ὡς καὶ ἡ τοῦ Τιμαίου πρὸς τὴν Πολιτείαν, ἐξωτερική τις εἶναι, διασαφεῖ ἄριστα ὁ Bruns, Das literarische Porträt, 274 κ. ἑξῆς.

НБОУ имени Н.И.Мешикова

οὐδ' ἐγράφη κἄν [1]). Ἡ δ' ἐν αὐτοῖς ἐφαρμοσθεῖσα μέθοδος εἶναι ἡ τῆς διαιρέσεως τῶν γενῶν εἰς εἴδη, δι' ἧς μέλλει νὰ ἐξαχθῇ τέλος ὁ ὀρθὸς ὁρισμὸς τοῦ σοφιστοῦ καὶ πολιτικοῦ [2]). Ἡ μέθοδος δ' αὕτη, ἧς τὸ ἀνιαρὸν καὶ ψυχρὸν οὐδόλως διέλαθε καὶ αὐτὸν τὸν συγγραφέα [3]), ἀπέχει πολὺ τῆς ἠθικῆς θερμότητος τῶν σωκρατικῶν διαλόγων καὶ χαρακτηρίζεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος ὡς ξένη τις διὰ τούτου, ὅτι ὁ ξένος, ὃν ὁ Θεόδωρος εἰσάγει, καὶ ὁ νέος Σωκράτης [4]) εἶναι οἱ κύριοι ἥρωες τοῦ διαλόγου. Ἐκ τούτου ἀπεδέχετο μὲν ὁ Σλεϊερμάχερος, ὅτι αὐτὸς ὁ Πλάτων ἐν σελίδι 246b τοῦ Σοφιστοῦ ὑπαινίσσεται τὴν μεγαρικὴν σχολὴν καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἐν τοῖς διαλόγοις τούτοις ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὴν ὑπὸ τοῦ Αἰσχίνου περαιτέρω διαμορφωθεῖσαν τέχνην τῆς Ἐλεατικῆς διαλεκτικῆς· ἀλλ' εἰς ταῦτα ἀντιστρατευόμενος ὁ Δύμμλερος [5]) ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ διάλογος στοχάζεται μᾶλλον τοῦ Ἀντισθένους [6]). Ἐπειδὴ δ' ἡ δεκάτη τρίτη σωκρατικὴ ἐπιστολὴ μνημονεύουσα τὰς διαιρέσεις ὑπονοεῖ τοὺς διαλόγους τούτους, ὡρίσαμεν ὡς χρόνον τῆς συγγραφῆς αὐτῶν τὸ ἔτος 364 περίπου [7]), πρὸς ἣν γνώμην συμφωνοῦσι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Σάντζου καὶ Καμβέλλου ἀνακαλυφθέντα γλωσσικὰ τεκμήρια. Κατὰ ταῦτα δὲ δὲν δύναται πλέον νὰ ἔχῃ ὑπόστασίν τινα ἡ ὑπὸ τοῦ Τσελλέρου μάλιστα καὶ τοῦ Σουσεμίλου ἄλλοτέ ποτε ἀπὸ κοινοῦ πρεσβευομένη γνώμη, ὅτι οἱ δύο οὗτοι

[1]) Ὁ L. Spengel ἐν Phil. XIX, 595 ὑπέθετο τὴν ἐπαγωγὸν ὑπόθεσιν, ὅτι ὁ Φιλόσοφος περιέχεται ἐν τοῖς βιβλίοις V — VII τῆς πολιτείας. Ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὡς προλαβόντες εἴπομεν, ἀντιτίθενται ἡ διαφορὰ τοῦ ὕφους καὶ ὁ χρόνος.

[2]) Περὶ τῆς μεθόδου ταύτης τῆς διαιρέσεως παράβ. Ἀριστοτ. ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ VI, 12 [Z, 12 σελ. 1037 b 27].

[3]) Παράβ. Πλάτ. Πολιτικ. 285 d.

[4]) Περὶ τοῦ νέου τούτου Σωκράτους παράβ. ἐπιστολὴν XI καὶ Ἀριστοτ. Μετὰ τὰ φυσ. [Z, 11] σελ. 1036 b 25.

[5]) Dümmler, Antisthenica σελ. 51 κ. ἑξῆς.

[6]) Περὶ τούτου ἴδε τὴν σημείωσιν τοῦ Apelt εἰς τὸ χωρίον 246 b. Τῆς γνησιότητος δὲ τῶν διαλόγων, ἂν καὶ τοσοῦτον ἀφίστανται τοῦ χαρακτῆρος τῶν Σωκρατικῶν λόγων, ὑπερμαχεῖ ἰδίως τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. IV, 2 σελ. 1289 b 6 [σελ. 186 ἐκδ. Susemihl] ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐν σελ. 303 τοῦ Πολιτικοῦ χωρίον.

[7]) W. Christ, Plat. Studien σελ. 52.

διάλογοι ἕνεκα τοῦ ἐταστικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος πρέπει νὰ συγκαταριθμηθῶσιν εἰς τὰ νεανικὰ ἔργα τοῦ φιλοσόφου [1]).

Ὁ δὲ Παρμενίδης, διάλογός τις [2]) τοῦ Σωκράτους νεαροῦ ἔτι μετὰ τοῦ πρεσβύτου Παρμενίδου, προαγγέλλεται ἐν αὐτῷ τῷ Σοφιστῇ, ἐν σελίδι 217c, ὡς λόγος πάγκαλος [3]). Διηγεῖται δ' αὐτὸν ὁ Ἀντιφῶν, ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Πλάτωνος, ὃς πάλιν ἤκουσε τοῦ Πυθοδώρου καὶ ἀπεμνημόνευσεν αὐτόν. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει αὐτοῦ ἐπιτίθεται ὁ Ἐλεατικὸς φιλόσοφος κατὰ τῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας καὶ ὁ Σωκράτης ἐνδίδει τοσοῦτον εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ πολεμίου, ὥστε φαίνεται καὶ αὐτὸς ἀπορῶν περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς διαλεκτικῆς θεμελιώσεως τῆς βάσεως ταύτης τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Τὸ δὲ δεύτερον μεῖζον μέρος περιέχει λίαν περίπλοκον ἐξέτασιν τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ πολλοῦ, ἥτις εἶναί πως ἀπόπειρα τῆς ἐλεατικῆς καὶ μεγαρικῆς ἀντινομικῶς χωρούσης διαλεκτικῆς. Ἀλλά, πῶς συνάπτεται τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος πρὸς τὸ πρῶτον, ἢ ἐν ἄλλαις λέξεσι, πῶς δύναται τοῦτο νὰ συντελέσῃ εἰς στήριξιν αὖθις τῆς ἐν τῷ πρώτῳ μέρει καταπεσούσης σχεδὸν θεωρίας τῶν ἰδεῶν, περὶ τούτου δύσκολον εἶναι νὰ ἐκφράσωμεν γνώμην, διότι βεβαίως καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων δὲν διευκρίνησε τοῦτο [4]). Ἀλλὰ τούτου ἕνεκα δὲν πρέπει ν' ἀμφιβάλωμεν περὶ

[1]) Εἰς τὸν γηράσκοντα Πλάτωνα ἀποδίδονται οἱ διάλογοι καὶ ὑπὸ τοῦ Apelt ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς ἐκδόσεως τοῦ Σοφιστοῦ σελ. 37. Ὅτι δ' ὁ Πολιτικός, ὅστις ὁρμᾶται ἐκ πρακτικῆς ἀπόψεως μᾶλλον, πρέπει νὰ ταχθῇ μετὰ τὴν Πολιτείαν καὶ οὐχί, ὡς πρότερον ἀπεδέχοντο, τὸ ἐναντίον, ἀποδεικνύει ὁ Nusser, Über das Verhältniss der platonischen Politeia zum Politikos ἐν Philol. 53 (1894) 13 - 37.

[2]) Περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐγένετο ὁ διάλογος, ἴδε § 83. Τὸ ὕφος τῆς σοφιστικῆς διαλεκτικῆς ἥκιστα ἁρμόζει εἰς τὸν Σωκράτην.

[3]) Ὁ Τσέλλερος καὶ ἄλλοι λόγιοι ἀποδέχονται ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὅτι ὁ Πλάτων ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ τοῦ Σοφιστοῦ ἀναφέρεται εἰς τὸν μικρὸν πρότερον ἐκδοθέντα Παρμενίδην. Πάντως δ' οἱ δύο ἐκεῖνοι διάλογοι δὲν ἀπέχουσιν ἀλλήλων πολὺ χρονικῶς.

[4]) Πρὸς τῇ ἄλλῃ βιβλιογραφίᾳ παρὰ τῷ Susemihl II, 353 ἀναφέρομεν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Shorey, De Platonis idearum doctrina atque mentis humanae rationibus, Monachii 1884. Ἀνεπαρκὴς εἶναι ἡ διέξοδος, εἰς ἣν καταφεύγει ὁ Πλωτῖνος VI, 8, ὅτι τὸ ἓν τριχῇ δύναται νὰ ἐκληφθῇ.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

τῆς γνησιότητος τοῦ ἐξόχου τούτου τῆς διαλεκτικῆς ἔργου [1]). Διὰ τοῦτο δὲ φαίνεται ἡμῖν πιθανώτατον, ὅτι ὁ Πλάτων εἶχεν ἐν νῷ νὰ γράψῃ μετὰ τὸν Παρμενίδην καὶ ἄλλον διάλογον, ἐν ᾧ θὰ ἐπήρχετο ἡ λύσις [2]). Ὁ χρόνος δέ, καθ' ὃν ἐγράφη ὁ Παρμενίδης, δὲν δύναται ν' ἀπέχῃ πολὺ τοῦ τοῦ Σοφιστοῦ.

Ὁ δὲ Φίληβος ἔχει πρὸς τοὺς διαλεκτικοὺς διαλόγους τῆς τρίτης περιόδου κοινὴν τὴν ἔλλειψιν σκηνικῆς παρασκευῆς, οὕτως ὥστε ἀμφίβολον παραμένει, ἂν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὸν Φίληβον ὡς ἀληθὲς πρόσωπον, ἢ ὡς ἀφῃρημένον πλάσμα ἐκπροσωποῦν τὸν νεανικὸν ἔρωτα. Ὑποκείμενον δὲ τοῦ διαλόγου εἶναι τὸ ἠθικὸν ζήτημα περὶ τῆς εὐδαιμονίας, ἥτις πρέπει νὰ ζητηθῇ οὐχὶ ἐν τῇ καθαρᾷ ἡδονῇ κατὰ τὸν Ἀρίστιππον, οὐδ' ἐν τῇ φρονήσει μόνῃ κατὰ τοὺς Μεγαρικούς, ἀλλ' ἐν τῇ ἑνώσει ἀμφοτέρων. Περαινόμενος δ' ὁ διάλογος ἄγει εἰς τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν, εἰς τὸ αὐτοάγαθον, καὶ τὴν καταγωγὴν πάντων τῶν ὄντων ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ [3]).

Οἱ δὲ Νόμοι ἐν δώδεκα βιβλίοις ἀποτελοῦσι τὸ τελευταῖον ἔργον τοῦ Πλάτωνος καὶ πίπτουσιν εἰς τοὺς χρόνους Διονυσίου τοῦ νεωτέρου [4]). Φαίνεται δ' ὁ φιλόσοφος ἀφιστάμενος ἐν τῷ ἔργῳ

[1]) Περὶ τῆς νοθείας ἴδε Schaarschmidt, Plat. Schriften 164.

[2]) Κατὰ τῆς ἐξ ἀπελπισμοῦ ταύτης διεξόδου κηρύττεται ὁ Apelt, ὅς πρότερον ἤδη ἐν ταῖς ἐρεύναις αὐτοῦ περὶ τοῦ Παρμενίδου τοῦ Πλάτωνος (1879) εἶχεν ἀπονείμῃ τὸν διάλογον τοῦτον εἰς τὸν πρώϊμον συγγραφικὸν χρόνον τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ ἐπικρίσει τῆς τοῦ W. Christ πραγματείας ἐν Philol. Anzeiger 1887 σελ. 27. Ὁ δὲ Jackson ἐν Journal of Philol. XI (1882) 287 κ. ἑξ. εὑρίσκει ἐν τῷ Παρμενίδῃ καὶ τῷ Φιλήβῳ τὴν μεταγενεστέραν, εἰς τὸν Ἀριστοτέλη παρασταθεῖσαν μορφὴν τῆς πλατωνικῆς θεωρίας τῶν ἰδεῶν.

[3]) Ὁ διάλογος ἀνήκει πάντως εἰς τὰ τελευταῖα ἔργα τοῦ γηράσκοντος Πλάτωνος. Ὁ δὲ Siebeck, Platon als Kritiker aristotelischer Ansichten ἐν τῇ Zeitschrift für Philosophie τόμ. 107. ἀποφαίνεται τὴν γνώμην, ὅτι ὁ Πλάτων ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν οὐ μόνον τοὺς παλαιοὺς Μεγαρικούς, ἀλλὰ μάλιστα τὸ νεωστὶ τότε ἐκδοθὲν ἔργον τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Ἀριστοτέλους, τὸν Προτρεπτικόν.

[4]) Παράδ. σελ. 709 e. Ὡσαύτως 710 d καὶ 658 b πρὸς Ἀθην. XII, 541 d. Ὅτι οἱ Νόμοι ἐγράφησαν μετὰ τὴν Πολιτείαν μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν Πολιτ. II, 6 [1265 b ἢ σελ. 44 ἐκδ. Susemihl]. Ἐξεδόθησαν δ' οἱ Νόμοι εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλάτωνος, διότι ὁ Ἰσοκράτης ἐν Φιλίππῳ 12 ὑπαινίσσεται αὐτούς.

Ηθνην Μελιτη Μεμλικεα

τούτῳ τῆς ἰδανικῆς πολιτείας καὶ προσαρμοζόμενος πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων. Διότι ἀντὶ μὲν τῆς βασιλείας τῶν φιλοσόφων συνιστᾷ ἀριστοκρατίαν, ἧς ὅμως μετέχουσι καὶ οἱ πλούσιοι, τὴν δὲ κοινότητα τῶν χρημάτων ἐξαιρεῖ ὡς ἀδύνατον (ἐν σελ. 539 d τοῦ ε' βιβλίου) καὶ ἀντ' αὐτῆς διδάσκει τὴν διανομὴν τῆς γῆς καὶ τὴν περιστολὴν τῆς ἐλευθερίας τῆς κτήσεως. Ἔπειτα τὸν γάμον δὲν ἀποκλείει μέν, ὡς οὐδὲ τὴν ἰδιωτικὴν κτῆσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ὡς καὶ πάσας τὰς ἄλλας βάσεις τῆς κοινωνίας, τὴν παιδείαν, τὴν διανομὴν τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων, τὴν στρατιωτικὴν τάξιν καὶ πειθαρχίαν κανονίζει δι' ἀκριβεστάτης, περὶ πάντων προνοούσης νομοθεσίας. Ἐμιμήθη δὲ τὴν σχέσιν τῶν δύο ἔργων ὁ Κικέρων γράψας καὶ αὐτὸς ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ τοὺς νόμους, Leges, μετὰ τὸν διάλογον περὶ πολιτείας, de republica. Ἡ σκηνὴ δὲ τῶν Νόμων ὑπόκειται ἐν Κρήτῃ καὶ οὐχὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν αὐτοῖς μόνοις δὲν μετέχει τοῦ διαλόγου ὁ Σωκράτης. Ὅτι δὲ τὸ ἔργον κατελήφθη ἀσυμπλήρωτον ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ ἐπεμελήθη Φίλιππος ὁ Ὀπούντιος, τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ Διογένης ἐν III, 37. Ἀληθῶς δ' αὐτὸ τὸ κείμενον ἀποδεικνύει πολλαχῶς τὴν ἀτελῆ κατάστασιν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ἐν τούτῳ, ὅτι ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ καὶ ἐν μέρει καὶ ἐν τῷ ὀγδόῳ καὶ ἐνδεκάτῳ καὶ δωδεκάτῳ ἐγκαταλείπεται τέλεον ἡ διαλογικὴ μορφὴ καὶ ὅτι ἐν τῷ πέμπτῳ καὶ δωδεκάτῳ βιβλίῳ διαταράττουσι τὴν πορείαν τῆς ἐρεύνης ἑτερογενῆ συστατικὰ μέρη. Ἴσως δὲ ἡ σύγχυσις αὕτη προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ συντάκτης συνεχώνευσεν ἀδεξίως δύο διάφορα διαγράμματα τοῦ συγγραφέως [1]).

Ἵνα δὲ κατανοήσωμεν ὀρθῶς, τίνος ἕνεκα ἐπελήφθη ὁ Πλάτων τοῦ μακροῦ τούτου θεωρητικοῦ ἔργου, τῆς περὶ πολιτείας

[1]) Bruns, Platos Gesetze vor und nach ihrer Herausgabe durch Philippus von Opus, 1880. Ὡσαύτως καὶ ὁ Bergk, Fünf Abhandl. zur griech. Philos. σελ. 188 κ. ἑξ. Περὶ τῆς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ Πολιτείᾳ καὶ τοῖς Νόμοις ἀπὸ κοινωνικῆς στάσεως ἴδε Pöhlmann, Geschichte des antiker Kommunismus und Sozialismus, τόμ. 1. σελ. 269-581, München 1896.

καὶ νόμων θεωρίας, πρέπει νὰ ἐνθυμώμεθα τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν οὐ μόνον πολλοί, ὡς οἱ Κυρηναῖοι, οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀρκάδες παρεκάλουν αὐτὸν εἰς σύνταξιν νόμων [1]), ἀλλ', ὅτι καί τινες τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὡς ὁ Ἀριστώνυμος, ὁ Φορμίων καὶ ὁ Μενέδημος ἐξαπεστάλησαν, ἵνα διακοσμήσωσι τὴν πολιτείαν πολλῶν πόλεων [2]).

308. Νόθοι καὶ ἀμφίβολοι συγγραφαί. Εἰς ταύτας ἀνήκουσι πλὴν τῶν ἑπτά, ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων ὡς νόθων κηρυχθέντων διαλόγων, τοῦ Ἀξιόχου [3]), περὶ δικαίου, περὶ ἀρετῆς, Δημοδόκου, Σισύφου, Ἐρυξίου καὶ Ἀλκυόνος [4]) καὶ ἄλλοι πολλοί, περὶ ὧν τῆς γνησιότητος ἠμφεσβήτησαν οἱ νεώτεροι τὸ πρῶτον κριτικοί. Τοιοῦτοι δ' εἶναι·

Ὁ Θεάγης, σκιά τις ἀπομίμησις τοῦ Λάχητος, ἐν ᾗ διαστραφὲν τὸ δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους ἀπεδείχθη ἀληθὴς γελοιογραφία [5]).

Ὁ Ἀλκιβιάδης α', ὅστις συνάπτεται πρὸς τὸν Πρωταγόραν καὶ τὸν ἔρωτα τοῦ Σωκράτους πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην. Ὁ διάλογος δ' οὗτος ὡς ὁδηγὸς τῶν ἡγεμόνων τοσαύτης ἀπέλαυε τιμῆς παρὰ τῶν μεταγενεστέρων, ὥστε οὐδὲν ἄλλο σύγγραμμα τοῦ Πλάτωνος τοσούτων ἠξιώθη ὑπομνημάτων. Καὶ ἐπιτυχὴς μὲν καὶ γνησίως σωκρατικὸς εἶναι ὁ τρόπος, καθ' ὃν παραινεῖ ὁ Σωκράτης τὸν νεαρὸν Ἀλκιβιάδην νὰ μορφώσῃ ἀληθῆ καὶ σαφῆ ἔν-

[1]) Ἴδε Αἰλιανοῦ, Ποικ. Ἱστ. II, 42 καὶ XII, 30. Διογ. Λαερτ. III, 23, Πλούτ. ἐν βίῳ Λουκούλ. 2 καὶ Πρὸς ἡγεμόνα ἀπαίδ. 1 [τόμ. 5 σελ. 11 ἐκδόσεως Βερν.].

[2]) Πλουτ. Πρὸς Κωλώτην 32 [τόμ. 6 σελ. 474 ἐκδ. Βερν.].

[3]) Ἐν τῷ Ἀξιόχῳ ἀντιτίθεται ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος πρὸς τὴν τῶν Ἐπικουρείων. Ἀξίοχον δὲ καὶ Ἀλκιβιάδην ἔγραψε καὶ ὁ Αἰσχίνης. Ἀνάλυσιν τοῦ Ἀξιόχου εὑρίσκομεν παρὰ Immisch ἐν Philos. Studien zu Plato ἐν τεύχει α', 1896.

[4]) Ἀλκυόνα εὑρίσκομεν ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Λουκιανοῦ. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον δ' ἐν XI, 506 c ἀπέδιδόν τινες τὸν διάλογον εἰς τὸν ἀκαδημαϊκὸν Λέοντα. Ὅτι ἐγράφη ἐν τοῖς χρόνοις τῆς στωϊκῆς σχολῆς κατὰ τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα, ἀποδεικνύει ὁ Aug. Brinkmann, De dialogis Platoni falso addictis, Dissert. Bonn 1891.

[5]) Παράβ. Ξενοφ. Συμποσ. 8, 5 καὶ Πλουτ. Περὶ τοῦ Σωκράτους δαιμονίου [τόμ. 3 σελ. 485 κ. ἑξ. ἐκδ. Βερν.].

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

νοιαν περὶ τοῦ δικαίου καὶ συμφέροντος, πρὶν ἢ προέλθῃ ὡς σύμβουλος τοῦ δήμου. Ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ γλῶσσα ὑπολείπονται τέλεον τῆς λεπτότητος τοῦ Πλάτωνος[1]). Συνεγράφη δ' ὁ διάλογος μετὰ τὴν ἐπ' Ἀνταλκίδου εἰρήνην, ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν σελίδων 105c καὶ 120a, καθ' ὃν χρόνον συνεμάχουν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη κατὰ τῶν Θηβῶν (σελ. 121a) περὶ τὸ 374, ἴσως ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐν III, 6, 1 χωρίον τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφῶντος.

Ὁ Ἀλκιβιάδης β', ἐν ᾧ συνιστᾶται τὸ ἔθος τῶν Λακεδαιμονίων, νὰ αἰτῶσι τἀγαθὰ παρὰ τῶν θεῶν, καθ' ἃ καὶ ἐν τοῖς Ἀπομνημονεύμασι τοῦ Ξενοφῶντος, εἰς ὃν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀθηναίου ἀπέδιδόν τινες τὸν διάλογον[2]).

Ὁ Ἱππίας μείζων, ἐν ᾧ ὡς συμπληρώματί τινι τοῦ Πρωταγόρου περιγράφεται μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ μετ' ἀξιολόγου ἐπιστήμης τοῦ πράγματος ἡ πεφυσημένη φύσις τῶν σοφιστῶν. Ἀλλ', ὡς ἐν τῷ πρώτῳ Ἀλκιβιάδῃ, οὕτω καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ καταδεικνύει ὁ Σωκράτης, ὅτι δὲν ἁρμόζει πολλὰ περὶ τῶν καλῶν νὰ λέγωνται, πρὶν ἢ διασαφηθῇ, πρῶτον τί εἶναι τὸ καλόν. Ἐὰν δ' ὁ διάλογος οὗτος θεωρηθῇ νόθος[3]), πρέπει πάντως νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ βαθέως κατενόησε καὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν μέθοδον τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτους.

Ὁ Ἵππαρχος, ὅστις εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξιος μάλιστα, δι' ὅσα περὶ τῆς λογοτεχνικῆς ἐνεργείας τοῦ Πεισιστρατίδου Ἱππάρχου διδάσκει. Ἐξετάζεται δ' ὁ Ἵππαρχος τοῦ διαλόγου ὑπὸ τοῦ Σωκράτους περὶ τῆς οὐσίας τοῦ φιλοκερδοῦς, ἀλλ' ὁ σκυθρωπὸς καὶ σχολαστικὸς τρόπος τοῦ Σωκράτους τούτου ἀπέχει θαυμαστὸν ὅσον τῆς λεπτῆς εἰρωνείας τοῦ πλατωνικοῦ Σωκράτους.

[1]) Φοβεραὶ χασμῳδίαι ἀπαντῶσιν ἐν αὐτῷ, οἷα ἡ ἐν σελ. 105 a «καὶ εἴ αὖ σοι εἴ που ὁ αὐτός». Ὁ Madwig, Adversar. critica I, 402 ἐν τῇ σημειώσει ἀπορρίπτει τὸν διάλογον τοῦτον, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ τὸν Χαρμίδην, Λῦσιν καὶ Λάχητα.

[2]) Ξενοφ. Ἀπομνημ. I, 3, 2. Ἀθην. XI, 506c. Διαφορὰς ἀπὸ τοῦ λεκτικοῦ τοῦ Πλάτωνος ὑποδεικνύει ὁ Usener ἐν Nachricht. der Gött. Gesellsch. 1892 σελ. 48.

[3]) Τῆς γνησιότητος ὑπερμαχεῖ ὁ C. Fried. Hermann, Platon. Philos. 487 καὶ ἑξῆς.

Ὁ Μενέξενος, ὅστις συνάπτεται πρὸς τὴν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ σύσκεψιν τῶν βουλευτῶν περὶ ἐκλογῆς τοῦ ῥήτορος τοῦ μέλλοντος νὰ εἴπῃ τὸν ἐπιτάφιον εἰς τοὺς ἀποθανόντας ἐν τῷ πολέμῳ. Ἐν τούτῳ τῷ διαλόγῳ ὁ Σωκράτης μετὰ βραχύ τι προοίμιον, πρὸς ὃ ἀνάλογος εἶναι ὁ ἐξ ἴσου βραχὺς ἐπίλογος, προθύμως ἀναδέχεται χαριζόμενος νὰ ἐπιδείξῃ πρότυπόν τι τοιούτου τινὸς ἐπιταφίου λέγων τὸν λόγον, ὃν ἤκουσε δῆθεν τῇ προτεραίᾳ παρὰ τῆς Ἀσπασίας. Καὶ ἐν δεινοῖς μὲν ἀναχρονισμοῖς ἅπτεται ὁ λόγος οὗτος γεγονότων, ἅτινα συνέβησαν μακρὸν μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἀσπασίας καὶ ἀνῆκον εἰς αὐτὸ τὸ παρὸν ἀμέσως. Ἀλλ' ἐκ τῶν ἀναχρονισμῶν τούτων καταφαίνεται, ὅτι ὁ λόγος ἐγράφη μετὰ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον[1]). Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Ἀριστοτέλης ἔχει ἤδη γνῶσιν τοῦ λόγου τούτου καὶ δὶς ἀναφέρεται εἰς αὐτὸν ἐν τῇ ῥητορικῇ[2]) ἀλλ' οὐδαμῶς ὀνομάζει τὸν συγγραφέα. Ὁ δὲ Διονύσιος ἀποδεχόμενος, ὅτι γνήσιος εἶναι ὁ λόγος, εἰς αὐτὸν κυρίως στηρίζεται ἐν τῷ περὶ τῆς λεκτικῆς Δημοσθένους δεινότητος (κεφ 24—32), ἵνα καταδείξῃ, ὁπόσον ὑπολείπεται ὁ Πλάτων τοῦ Δημοσθένους. Ἀλλὰ δύσκολον εἶναι νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ὁ Πλάτων καὶ παίζων ἠθέλησε ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὸν Λυσίαν καὶ τοὺς ῥήτορας τῶν χρόνων ἐκείνων πρότυπον τοιούτου λόγου καὶ δὴ πρότυπον τοσοῦτον ἀμφιβόλου ἀξίας[3]).

Οἱ Ἐρασταὶ [Ἀντερασταὶ] ὠνομάσθησαν οὕτως ἐκ τῶν ἀντεραστῶν δύο μειρακίων, πρὸς ἃ ὁ Σωκράτης δανείας μεταχειριζόμενος φράσεις[4]) διαλέγεται ἐν τῷ διδασκαλείῳ τοῦ γραμματιστοῦ

[1]) Πλάτ. Μενεξ. 345 e.

[2]) Ἀριστοτέλ. Ῥητορ. I, 9 [1367 b, 8 ἢ 49 ἐκδ. Römer] καὶ III, 4 [1407 a ἢ 183 ἐκδ. Römer].

[3]) Ὑπὲρ τῆς γνησιότητος μὲν κηρύττεται ὁ Blass, Die Att. Beredsamk. II, 431 κ. ἑξ. καὶ ὁ Diels, Das 3 Buch der aristot. Rhetorik, 21 κ. ἑξ., ἀλλ' ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 160 θεωρεῖ τὸν διάλογον ὡς παιδιὰν ἐπιπόλαιον. Ἀσπασίαν δέ, διάλογον, ἔγραψεν ὁ Αἰσχίνης.

[4]) Ὁ W. Christ, Plat. Stud. 56 κ. ἑξ. ἀπέδειξεν, ὅτι κατά τι χωρίον τοῦ διαλόγου τούτου ἐν σελ. 135 e ὁ γραμματικὸς Ἀριστοφάνης ἐπεκλήθη πένταθλον.

Διονυσίου περὶ τοῦ θέματος, ὅτι ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ πολυμαθία εἶναι δύο ὅλως διάφορα πράγματα.

Ὁ Κλειτοφῶν, ὅστις συνάπτεται μὲν πρὸς τὴν Πολιτείαν, ἁρμόζει ὅμως μᾶλλον εἴς τινα ἐχθρὸν τῆς πλατωνικῆς πολιτείας ἢ εἰς τὸν Πλάτωνα αὐτόν [1]).

Ἡ Ἐπινομίς, ἥτις ὡς συμπλήρωμα τῶν Νόμων πραγματεύεται μὲν δῆθεν τὸ τί μαθὼν θνητὸς ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀποβῇ σοφός, ἀλλ' ἡ πυθαγόρειος μυστικὴ περὶ ἀριθμῶν διδασκαλία καὶ τὸ ξένον εἰς τὸν Πλάτωνα λεκτικὸν οὐδεμίαν ἐπιτρέπουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ νόθου αὐτῆς. Ἐκ τούτου κατὰ τὸν Σουΐδαν ἀπέδιδόν τινες τὸ ἔργον εἰς Φίλιππον τὸν ἐκδότην τῶν Νόμων [2]).

Ὁ Μίνως, ἄχαρίς τις, γραμματικοῦ μᾶλλον ἢ φιλοσόφου ἄξιος διάλογος, ὅστις περιελαμβάνετο ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ Ἀριστοφάνους ἐν μιᾷ τριλογίᾳ μετὰ τῶν Νόμων καὶ τῆς Ἐπινομίδος. Ὠνομάσθη δ' ἀπὸ τοῦ Μίνωος, ὃς ἐμπλέκεται ὡς νομοθέτης εἰς τὴν ψυχρὰν ἔρευναν περὶ τῆς οὐσίας τοῦ νόμου. Ἐγράφη δ' ὁ διάλογος βεβαίως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φιλοσόφου περὶ τὸ 339 [3]).

Περιεσώθησαν δὲ καὶ δέκα καὶ τρεῖς ἐπιστολαὶ φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦ Πλάτωνος, ἢ μᾶλλον δώδεκα, διότι ἡ πρώτη ἐπιστέλλεται οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ φίλου αὐτοῦ Δίωνος πρὸς τὸν τύραννον Διονύσιον. Ἡ συλλογὴ δ' αὕτη συνερράφη ἐκ διαφόρων μερῶν, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τούτου, ὅτι ἡ δεκάτη τρίτη ἐπιστολή, ἂν καὶ ἐπιστελλομένη πρὸς τὸν Διονύσιον, δὲν τάττεται παρὰ τὰς ἄλλας εἰς τὰ σικελικὰ πράγματα ἀναφερομένας ἐπιστολάς (1—8). Καὶ αἱ μὲν πλεῖσται καὶ μακρόταται ἐπιστολαὶ ἀναφέρονται εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Πλάτωνος πρὸς τοὺς δυνάστας τῆς Σικελίας καὶ ἦσαν ὑπηρετικαὶ τῶν κομματικῶν συμφερόντων τῶν

[1]) Kunert, Quae inter Clitophontem et Platon. Rempublicam intercedat ratio, Gryph. 1881.

[2]) Zeller, Philos. der Griechen II, 891 κ. ἑξ. τῆς 3 ἐκδόσεως.

[3]) Boeckh, Comment. in Platonis Minoem, Halis 1806. Usener, Organisation der wissensch. Arbeit ἐν τοῖς Preussischen Jahrbüchern 53, 20.

ὀπαδῶν τοῦ Δίωνος. Ἀλλ' αὗται δὴ εἶναι βεβαίως νόθαι, καίπερ παντοίας περιέχουσαι ἀκριβολογίας. Ἡ ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ καὶ τῇ ἑβδόμῃ ἐπιστολῇ ἐκφερομένη γνώμη (ἐν σελ. 312 d καὶ 341 e), ὅτι ὁ Πλάτων οὐδέποτε ἐδημοσίευσε τὰς θεωρίας αὐτοῦ περὶ τῶν ὑπάτων ζητημάτων, ἀλλ' ὅτι διελέγετο περὶ αὐτῶν μόνον πρὸς τοὺς μεμυημένους ἐν στενῷ κύκλῳ, προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀνοήτου ἐκείνου μυστηριακοῦ τρόπου, ὃν ἐπετήδευόν τινες μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλάτωνος διδάσκοντες τὰς θεωρίας αὐτοῦ. Τὸ δ' ἐν τῇ ὀγδόῃ ἐπιστολῇ (ἐν σελ. 353c) χωρίον περὶ τῆς ἐπικειμένης ἐρημίας τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς ἀνὰ τὴν Σικελίαν πᾶσαν ἕνεκα τῆς δυναστείας τῶν Φοινίκων ἢ Ὀπικῶν φαίνεται ὡς augurium ex eventu, ἤτοι ὡς προφητεία ἐκ τῶν συμβάντων ἐξαχθεῖσα κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Πύῤῥου (τῷ 280). Ἀλλὰ τούτου δὴ ἕνεκα δὲν δικαιούμεθα νὰ θεωρήσωμεν ἁπάσας τὰς ἐπιστολὰς νόθας. Τὸ ἐναντίον δὲ μάλιστα φρονοῦντες καὶ ἐπειράθημεν ν' ἀποδείξωμεν τὸ γνήσιον τῆς δεκάτης τρίτης ἐπιστολῆς, ἣν πλείστου λόγου ἀξίαν θεωροῦμεν ὡς συντελοῦσαν εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ τε χαρακτῆρος τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν θεωριῶν αὐτοῦ [1]), καίπερ ὁμολογοῦντες, ὅτι παρενεβλήθησαν καὶ εἰς αὐτὴν ξέναι προσθῆκαι, ὡς ἡ τοῦ ξυμβόλου τῶν σπουδαίων καὶ κατ' ἀνάγκην γραφομένων ἐπιστολῶν ἐν σελίδι 363 b.

309. Ὁ καθ' ὅλου χαρακτὴρ καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος [2]). Ἂν ἀντὶ τῆς καθ' ὅλου διασαφήσεως τῆς διδασκαλίας τοῦ Πλάτωνος διετρίψαμεν μακρὸν περὶ τὰς διαφόρους συγ-

[1]) W. Christ, Plat. Stud. 25 κ. ἑξ. Ἀντιλέγουσι δὲ πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ ὁ Zeller, Gesch. der griech. Phil. II, 1, 483 τῆς 4ης ἐκδ. καὶ ὁ Susemihl, Alexandr. Litter. II, 582.

[2]) Περὶ τοῦ συστήματος τοῦ Πλάτωνος πραγματεύονται ὁ Tennemann, System der platon. Philosophie, 1792, 4 τόμ.· ὁ Heusde, Initia philosophiae Platonicae, Utrecht, 1827, 5 τόμ.· Ribbing, Genetische Darlegung der platon. Ideenlehre, 1863, 2 τόμ. Peipers, Ontologia Platonica 1883, 2 τόμ.· Pfleiderer, Sokrates und Plato, Tübingen 1896.

γραφάς, ὁ κύριος τούτου λόγος ἔγκειται ἐν αὐτῷ τῷ εἰδικῷ σκοπῷ τῆς λογοτεχνικῆς ἱστορίας, ὅστις εἶναι διάφορος τοῦ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλὰ καὶ πρὸς κατάληψιν τῆς οὐσίας τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας ἀπαιτεῖται μᾶλλον ἀκριβὴς καὶ εὐμενὴς διατριβὴ περὶ τὰ καθ' ἕκαστον συγγράμματα αὐτοῦ ἢ συνοπτικὴ ἀφήγησις σύμπαντος τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ συστήματος. Διότι ὁ Πλάτων ἔζη ἐν τῷ εὐτυχεῖ χρόνῳ, καθ' ὃν μικρὰ ἐγράφοντο βιβλία, καί, ὁσάκις, παρεχομένης αὐτῷ ἐξωτερικῆς τινος ἀφορμῆς, ἢ αὐτὸς καταλαμβανόμενος ὑπὸ στιγμιαίας δημιουργικῆς ὁρμῆς εἴτε προήσπιζε τοῦ προσφιλοῦς διδασκάλου ἐπιτιθέμενος κατὰ τῶν ἀδίκως προσβαλλόντων αὐτόν, εἴτε ἔστρεφε τὰ πολεμικὰ ὅπλα κατὰ τῶν πεφυσημένων σοφιστῶν ἢ κατὰ τῶν φιλονείκων ἐριστικῶν, εἴτε ἦγεν ὑπὸ τὴν ὄψιν ἡμῶν σκηνὰς ἐπαιρούσας καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν ἔκ τινος ἀθηναϊκοῦ συμποσίου, δὲν εἶχε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ διάγραμμα μεγάλου τινὸς φιλοσοφικοῦ συστήματος μέλλοντος ν' ἀνοικοδομηθῇ κατὰ μικρόν. Παρὰ ταῦτα δ', ὅτε ἤρξατο δρῶν ὡς συγγραφεύς, δὲν εἶχε διαμορφώσῃ αὐτὸς ἔτι τελείαν τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοῦ ἀντίληψιν περὶ τῶν τοῦ βίου καὶ τοῦ κόσμου. Ἐκ τούτου δ' οὐ μόνον ἐδέχετο, προϊόντος τοῦ χρόνου, νέας ἔξωθεν παρορμήσεις παρὰ τῶν Μεγαρικῶν, ἢ τῶν Ἐλεατῶν, ἢ τῶν Πυθαγορείων, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰς πολλάκις προσέκρουε δυσχερείας κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ἄστινας οὐδόλως προεβλεπε καὶ αἵτινες ἠνάγκαζον αὐτὸν νὰ μεταρρυθμίζῃ ἢ νὰ συμπληροῖ τὰς προτέρας αὐτοῦ γνώμας [1]). Βεβαίως δὲ τὸ λαμπρὸν σημεῖον τοῦ Πλάτωνος ἔγκειται οὐχὶ ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ συστήματος αὐτοῦ, ὅπερ παρέσχεν ἤδη εἰς αὐτὸν τὸν Ἀριστοτέλην

[1]) Ὁ Πλάτ. ἐν Τιμαίου σελ. 48 e λέγει· «τὰ μὲν γὰρ δύο ἱκανὰ ἦν ἐπὶ τοῖς ἔμπροσθεν λεχθεῖσιν, ἓν μὲν ὡς παραδείγματος εἶδος ὑποτεθέν, νοητὸν καὶ ἀεὶ καὶ κατὰ ταὐτὰ ὄν, μίμημα δὲ παραδείγματος, δεύτερον γένεσιν ἔχον καὶ ὁρατόν· τρίτον δὲ τότε μὲν οὐ διειλόμεθα νομίσαντες τὰ δύο ἑξεῖν ἱκανῶς, νῦν δὲ ὁ λόγος ἔοικεν εἰσαναγκάζειν χαλεπὸν καὶ ἀμυδρὸν εἶδος ἐπιχειρεῖν λόγοις ἐμφανίσαι». Ὅ,τι δ' ὁ Πλάτων ἐν τούτοις λέγει περὶ τοῦ προτέρου μέρους τοῦ διαλόγου, ἰσχύει λεγόμενον καὶ περὶ τῆς προτέρας περιόδου τοῦ βίου αὐτοῦ.

πολλὰ τὰ ὕποπτα καὶ τρωτά [1]), ἀλλ' ἐν τῇ τέχνῃ τῶν καθ' ἕκαστον διαλόγων. Ἀλλ', ὡς εὐκατάληπτον, πρὸς πλήρη ἐκτίμησιν τοῦ Πλάτωνος ἀναγκαία εἶναι καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ συστήματος αὐτοῦ.

Ὁ Πλάτων εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡρμήθη ἐξ ἐκείνου, εἰς ὃ καὶ αὖθις πάντοτε ἐπανήρχετο, ἐκ τῆς διακρίσεως τῶν δύο κόσμων, τοῦ κόσμου τῶν ἀεὶ ῥεόντων, αἰσθητῶν φαινομένων καὶ τοῦ κόσμου τῶν αἰωνίως ἀμεταβλήτων, μόνων ἀληθῶς ὄντων εἰδῶν ἢ ἰδεῶν. Ἡ διαφορὰ δ' ἐγίνετο καταφανὴς εἰς αὐτὸν ἐκ τῆς μεθόδου τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Σωκράτους καὶ ἐξ ἐπιστημονικῶν καὶ θεωρητικῶν ἐρευνῶν, αἵτινες κατέδειξαν, ὅτι μόνον τῶν μὴ μεταβαλλομένων, τῆς οὐσίας αὐτῆς τῶν πραγμάτων, δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἐπιστήμην, αἱ δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιλήψεις ἢ τὰ αἰσθήματα, ἅτινα παρέχει ὁ μεταβλητὸς κόσμος τῶν αἰσθητῶν, εἰς δόξαν μόνον ἄγουσι καὶ οὐχὶ εἰς ἐπιστήμην. Καὶ ὅτι μὲν ἡ ἔννοια, ὁ ὅρος, ὄντος τινὸς διάφορος εἶναι τῶν διαφόρων φαινομένων ἑκάστου ὄντος, εἶχε κατανοήσῃ ἤδη ὀρθῶς ὁ Σωκράτης· ἀλλ' ὁ Πλάτων ὑπερβαλὼν τὸν διδάσκαλον ἐν τούτῳ ἀπέδωκεν εἰς τὰς ἐννοίας ἢ μορφάς, εἰς τὰ εἴδη τῶν ὄντων, ἰδίαν οὐσίαν πρὸς τῇ αἰσθητῇ καὶ ἐπέκεινα τῆς αἰσθητῆς [2]). Τὸ σύστημα δὲ τοῦτο τῶν δύο κόσμων εὑρίσκεται ἤδη τέλειον ἐν τῷ Φαίδρῳ, ἐν ᾧ ἤδη ὁρίζεται καὶ ἡ σχέ-

[1]) Κυρίως μὲν ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ Α, 9 [σελ. 990 a 34 κ. ἑ.] καὶ ἐν τοῖς βιβλίοις Μ καὶ Ν ὁρμᾶται ὁ Ἀριστοτέλης ἐν ταῖς προσβολαῖς αὐτοῦ ἐκ τῶν ὑστέρων, αἵτινες δὲν ἐγράφησαν, θεωριῶν τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ πολλαὶ τῶν προσβολῶν στοχάζονται καὶ τῆς μορφῆς τῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας, οἷα πρόκειται εἰς ἡμᾶς ἐν τοῖς σωθεῖσι διαλόγοις.

[2]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ Α, 6 [σελ. 987 a 32] λέγει· «ἐκ νέου συνήθης γενόμενος (ὁ Πλάτων) πρῶτον Κρατύλῳ καὶ ταῖς Ἡρακλειτείοις δόξαις, ὡς ἁπάντων τῶν αἰσθητῶν ἀεὶ ῥεόντων καὶ ἐπιστήμης περὶ αὐτῶν οὐκ οὔσης, ταῦτα μὲν καὶ ὕστερον οὕτως ὑπέλαβεν· Σωκράτους δὲ περὶ μὲν τὰ ἠθικὰ πραγματευομένου, περὶ δὲ τῆς ὅλης φύσεως οὐδέν, ἐν μέντοι τούτοις τὸ καθόλου ζητοῦντος καὶ περὶ ὁρισμῶν ἐπιστήσαντος πρώτου τὴν διάνοιαν, ἐκεῖνον ἀποδεξάμενος διὰ τὸ τοιοῦτον ὑπέλαβεν ὡς περὶ ἑτέρων τοῦτο γιγνόμενον καὶ οὐ τῶν αἰσθητῶν [τινός]· ἀδύνατον γὰρ εἶναι τὸν κοινὸν ὅρον τῶν αἰσθητῶν τινός, ἀεί γε μεταβαλλόντων. οὕτως μὲν οὖν τὰ τοιαῦτα τῶν ὄντων ἰδέας προσηγόρευσε, τὰ δ' αἰσθητὰ παρὰ ταῦτα καὶ κατὰ ταῦτα λέγεσθαι πάντα».

ΗΒ ΟΗγίμεη Γ. Μεηικοβα

σις ἀμφοτέρων οὕτως, ὅτι τὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ὄντα εἶναι εἴδωλα μόνον τῶν ἰδεῶν. Ἐκ τούτου δ' εὐκόλως μεταγόμεθα εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ταῦτα κατὰ τοσοῦτον μόνον ὑπάρχουσι, καθ' ὅσον μετέχουσι τῆς ἰδέας[1]). Τὸ ἐνδεὲς δὲ τῆς θεωρίας ταύτης κατεφάνη, ὅτε ὁ Πλάτων ἐπειράθη εὐρύνων νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὴν εἰς ἓν σύστημα καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἐκ τῶν πρώτων ἐκείνων ἐννοιῶν σύμπαντα τὸν κόσμον. Καὶ ἤδη μέν, εὐθὺς ὡς ὑπερέβη τὴν σφαῖραν τῶν ἠθικῶν, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ τοιαύτας καθολικὰς ἐννοίας, περιέπεσεν εἰς δυσχερείας καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ τὴν παράδοξον ὁμολογίαν, ὅτι πρὸς τοῖς ἀνθρώποις ἑκάστοις ὑπάρχει καὶ ὁ ἰδανικὸς ἄνθρωπος, ὁ αὐτοάνθρωπος, καὶ πρὸς ταῖς τραπέζαις ἰδανική τις τράπεζα, ἡ αὐτοτράπεζα. Ὡσαύτως δ' εἰς πολλὰς δυσχερείας ἐνέβαλεν αὐτὸν ἡ ἔννοια τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἑνός, διότι κυρίως μὲν τὸ αὐτοάγαθον καὶ τὸ αὐτὸ ἓν εἶχον μόνην τὴν ἀξίαν μιᾶς τῶν πολλῶν ἰδεῶν, ὁ Πλάτων δ' ἀνύψωσεν αὐτὰ εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ὑπάτης ἀρχῆς ἢ τοῦ θεοῦ, οὗ πάλιν μετέχουσιν ἅπασαι αἱ ἰδέαι[2]). Ἀλλὰ τέλεον περιπίπτει ὁ φιλόσοφος κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου εἰς διπλῆν πλάνην, τὸ μὲν ὑπολαμβάνων τὸν δημιουργὸν κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἀνθρωπομόρφου θρησκείας τῶν παλαιῶν ὡς ἄνθρωπον δημιουργοῦντα κατά τι πρότυπον, τὸ δ' αὖθις παριστῶν αὐτὸν χειριζόμενον τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰ γεωμετρικὰ σχήματα μᾶλλον ἢ τὰς ἀφῃρημένας ἰδέας, ἵνα δυνηθῇ νὰ πλάσῃ τι ἐκ τοῦ ἀπείρου χώρου, ἐκ τοῦ μεγάλου ἐκμαγείου.

Ἀναμφισβητήτως δ' εὐτυχέστερος ἀπεδείχθη ὁ Πλάτων καὶ ἡ

[1]) Ὁ Πλάτων ἐν Φαίδωνος σελίδι 100 c λέγει· «φαίνεταί γάρ μοι, εἴ τί ἐστιν ἄλλο καλὸν πλὴν αὐτὸ τὸ καλόν, οὐδὲ δι' ἓν ἄλλο καλὸν εἶναι ἢ διότι μετέχει ἐκείνου τοῦ καλοῦ». Πρὸς ταῦτα ἀντιλέγει ὁ Ἀριστ. ἐν Μετὰ τὰ φυσ. A, 9 σελ. 991 a 9 κ. ἑξῆς.

[2]) Ὁ Πλάτων ἐν Φαίδωνος σελ. 97 c· «Ἀναξαγόρου λέγοντος ὡς ἄρα νοῦς ἐστιν ὁ διακοσμῶν τε καὶ πάντων αἴτιος, ταύτῃ δὴ τῇ αἰτίᾳ ἥσθην τε καὶ ἔδοξέ μοι τρόπον τινὰ εὖ ἔχειν τὸ τὸν νοῦν εἶναι πάντων αἴτιον, καὶ ἡγησάμην, εἰ τοῦθ' οὕτως ἔχει, τόν γε νοῦν κοσμοῦντα πάντα κοσμεῖν καὶ ἕκαστον τιθέναι ταύτῃ, ὅπῃ ἂν βέλτιστα ἔχῃ κτλ.». Καὶ ἐν Πολιτ. VI, 509 b· «οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβείᾳ καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος».

περὶ ἰδεῶν θεωρία ἐν τοῖς περὶ τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικήν, διότι ἐν τούτοις παρέμεινεν αὐτὸς μετὰ τῶν ἰδεῶν ἐν τῷ κύκλῳ, ἐξ οὗ αὖται προῆλθον. Διότι ἀποδεικνύων τὴν ἀθανασίαν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ ἐνορῶν ἐν τῇ ἀναλαμπούσῃ διαγνώσει ἀληθείας τινὸς μόνον τὴν ἀνάμνησιν προτέρας τινὸς ζωῆς, ἢ ὑπολαμβάνων τὸ γήϊνον σῶμα ὡς σῆμα, εἰς ὃ ἐφυγαδεύθη ἐπὶ τῆς γῆς ἡ ἀθάνατος ψυχή, ἢ ἀντιτάσσων τὸ ἐν τῇ κεφαλῇ τὴν ἕδραν ἔχον λογιστικὸν ὡς τὴν ἄρχουσαν δύναμιν πρὸς τὰ ἄλλα δύο, στενότερον πρὸς τὸ σῶμα συνδεόμενα μέρη τῆς ψυχῆς τὸ θυμοειδὲς καὶ ἐπιθυμητικόν, ἢ τέλος ἀνακηρύττων τοὺς σοφοὺς ὡς προωρισμένους νὰ ἐπικρατῶσι τῶν ἀγοραίων καὶ ἀγροίκων καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ παντα-χοῦ ἐρείδεται εἰς τὴν θεμελιώδη ἐκείνην θεωρίαν τῆς πᾶν τὸ αἰσθητὸν ὑπεραυγαζούσης μεγαλειότητος τῶν ἰδεῶν. Καὶ ἴσως μέν τινες θ' ἀποδοκιμάσωσι καὶ τὰς γνώμας ταύτας, διότι, ὅτι τὰ πράγματα αὐτὰ ἀναγκάζουσι τὸν πρακτικὸν νὰ συστέλλῃ τὰς ἀξιώσεις τῆς καθαρᾶς ἰδέας, ὡμολόγησεν αὐτὸς δὴ ὁ Πλάτων ἐν τοῖς Νόμοις. Ὡσαύτως ἴσως ὁ αὐστηρῶς σοφὸς θὰ προσκρούσῃ ἔν τε τοῖς εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ ἐν τοῖς εἰς τὴν φυσικὴν ἀναφερομένοις μέρεσι τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ φιλόσοφος, ἐν οἷς δὲν ἐπαρκεῖ ἡ διαλεκτικὴ ἀπόδειξις, καταφεύγει εἰς τὸν μῦθον [1]). Πάντως ὅμως ὁ ἰδανικὸς κόσμος τοῦ Πλάτωνος παραμένει ὡς λάμπων ἀστὴρ ἐν τῇ προαιρέσει καὶ ταῖς ἐλπίσι τῆς ἀνθρωπότητος

1) Τοιοῦτοι μῦθοι εἶναι ὁ τοῦ Προμηθέως καὶ Ἐπιμηθέως ἐν Πρωταγ. 320 c κ. ἑξ., ὁ τῆς ἐπτερωμένης ψυχῆς ἐν Φαίδρ. 246 a κ. ἑξ., ὁ τῆς διαιρέσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἄνδρα καὶ γυναῖκα ἐν Συμπ. 189 d κ. ἑξ., ὁ τῆς γενέσεως τοῦ Ἔρωτος ἐν Συμπ. 203 a κ. ἑξ., ὁ τῶν παθημάτων Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου ἐν τῇ ὑπὸ γῆς πορείᾳ ἐν Πολιτ. X, 614 b κ. ἑξ., ὁ τῶν μεταβολῶν τῶν περιόδων τοῦ κόσμου καὶ τοῦ χρυσοῦ γένους ἐν Πολιτικοῦ σελ. 269 c κ. ἑξ. καὶ Νόμ. IV, 713 b κ. ἑξ., ὁ τῆς Ἀτλαντίδος ἐν Κριτ. 108 e κ. ἑξ., ὁ τῆς δημιουργίας τῶν ζῴων ἐν Τιμ. 41 a κ. ἑξῆς. Ὁμοίαν δ' ἀξίαν ἔχει καὶ ἡ καλὴ ἀλληγορία τῆς σπηλαιώδους καταγείου οἰκήσεως, ἐν ᾗ κάθηνται οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὰ ὄπισθεν ἐστραμμένοι καὶ μόνας τὰς σκιὰς βλέπουσι τῶν παρερχομένων ἐν Πολιτ. VII, 514 κ. ἑξ. ἢ ἡ ὁμοιότης τοῦ ἀγαθοῦ πρὸς τὸν ἥλιον, δι' οὗ τῆς φωτιζούσης καὶ δημιουργικῆς δυνάμεως τὰ ὄντα καὶ καθορῶνται καὶ ζωοποιοῦνται ἐν Πολιτ. VI, 509 b. κ. ἑξ. Παράδ. καὶ Hirzel, Der Dialog I, 259. κ. ἑξῆς.

καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ διατελοῦσιν ὄντα τὰ λαμπρότατα δημιουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας, ἐν οἷς συνδυάζεται ἐπιτυχῶς τὸ βάθος τῶν ἐννοιῶν μετὰ τῆς πολυχρώμου καλλονῆς τῆς γλώσσης. Ἄριστα δ' ἐκφράζεται τοῦτο ἔν τινι ἐπιτυμβίῳ ἐπιγράμματι τῆς Ἀνθολογίας (ἐν VII, 62), ἐν ᾧ λέγεται, ὅτι ἀετὸς ἄγει ἐπὶ τῶν πτερῶν τὴν εἰς Ὄλυμπον ἀποπταμένην εἰκόνα τῆς ψυχῆς τοῦ Πλάτωνος.

Πλὴν δὲ τῶν φιλοσοφικῶν καθ' ὅλου ἐννοιῶν πολλοῦ λόγου καὶ ἐξετάσεως ἀξία εἶναι ὡς καὶ παρὰ παντὶ ἄλλῳ συγγραφεῖ καὶ ἡ γλωσσικὴ καὶ λεκτικὴ τέχνη τοῦ Πλάτωνος καὶ τὸ πλῆθος τῶν πραγματικῶν γνώσεων. Καὶ περὶ μὲν τῶν πρώτων λόγον ποιούμενοι ἐν τῇ § 302 εἴπομεν, ὅτι ὁ Πλάτων εἶναι οὐ μόνον ὁ μέγιστος καλλιτέχνης τοῦ διαλόγου, ἀλλὰ καὶ ἐξέφηνεν ἐν τοσούτῳ δοκίμῳ τελειότητι τὴν εὐκρίνειαν καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀττικῆς διαλέκτου, ὥστε ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀττικιστῶν τῶν χρόνων τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ὡς κύριον πρότυπον παρὰ τῷ Δημοσθένει καὶ τῷ Σωκρατικῷ Αἰσχίνῃ. Αἱ δὲ πραγματικαὶ γνώσεις τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Πλάτωνος δὲν ἦσαν καὶ πολλαί. Ἀλλ', ὅ,τι αἱ τῶν μαθηματικῶν καὶ φυσικῶν ἔρευναι εἶχον ἐξερευνήσῃ ἐν τοῖς κλάδοις αὐτῶν, ταῦτα πάντα ἐπιμελῶς μελετήσας ἐξιδιώθη ὁ Πλάτων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐφήρμοσε μεταχειρισθεὶς κατὰ τὴν οἰκοδομίαν τοῦ συστήματος αὐτοῦ μετ' ἀγχινοίας μέν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ καρποφόρως [1]). Ἐκ τοῦ ἐναντίου δ' ὀλίγον ἐσπούδαζε περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορικὴν κριτικὴν καὶ ὁ Πλάτων, ὡς καὶ πάντες σχεδὸν οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι. Παράδοξος μάλιστα φαίνεται ἡ ἀκρισία αὐτοῦ ἐν ζητήμασι τῆς ἱστορίας τῆς λογοτεχνίας. Διότι οὐ μόνον λίαν ἐσφαλμένας γνώμας εἶχε περὶ τῶν καθ' ἕκαστον λογοτεχνικῶν ζητημάτων, ὡς προλαβόντες εἴδομεν περὶ τοῦ Τυρταίου καὶ Θεόγνιδος πραγματευόμενοι, ἀλλ' εὐπίστως ἀπεδέχετο ἐκ προλήψεως πρὸς τὴν ἱερὰν ποίησιν τὰ ὑποβολιμαῖα ἔργα τοῦ Ὀνομακρίτου ὡς γνήσια δημιουργήματα τοῦ Ὀρφέως. Ἐν τοῖς τοιού-

[1]) Ἴδε ἀνωτέρω σελ. 818 σημ. 4.

τοις ἄρα ἀποδεικνύεται ὁ Πλάτων βεβαίως ὑπολειπόμενος τοῦ Ἡροδότου.

310. Ἡ Ἀκαδημία. Περὶ τῆς διαδόσεως τῶν θεωριῶν καὶ τῆς διασώσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος ἐφρόντισε πρὸ πάντων ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθεῖσα Ἀκαδημία, ἥτις διαφόρως μεταβληθεῖσα διετηρήθη μέχρι τοῦ τέλους τῶν ἀρχαίων χρόνων [1]). Ἄμεσος δὲ διάδοχος τοῦ Πλάτωνος ἐγένετο ὁ ἀδελφιδοῦς αὐτοῦ Σπεύσιππος (347—339), ὃς συνεχώνευσε τὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ διδασκάλου καὶ τὴν περὶ ἀριθμῶν θεωρίαν τῶν Πυθαγορείων, τὸ μὲν καταστήσας τὸ ἓν καὶ τὴν δυάδα ὡς τὰς ἀρχὰς τῶν ἀριθμῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν πάντων τῶν ὄντων, τὸ δ' ἀποδείξας τὸ ἀγαθὸν ὡς σκοπὸν καὶ τέλος τοῦ παντός [2]).

Τὴν αὐτὴν δ' ὁδὸν ἐβάδισεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ξενοκράτης ὁ Χαλκηδόνιος (339—314), ὃς διέκρινεν, ὡς λέγεται, τὰ τρία μέρη τῆς φιλοσοφίας, τὸ λογικόν, φυσικὸν καὶ ἠθικόν, καὶ ἀπέδειξε τρεῖς βαθμίδας τῆς οὐσίας, τὴν αἰσθητήν, τὴν νοητήν, καὶ τὴν δοξαστὴν καὶ σύνθετον, τὴν αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ [3]).

Τελευταῖοι δὲ τῶν ἀρχαίων Ἀκαδημαϊκῶν εἶναι ὁ Πολέμων [4]), Κράτης ὁ Θριάσιος καὶ ὁ Κράντωρ, οἵτινες πάλιν ἐτράπησαν ἐπὶ τὴν πρακτικὴν μᾶλλον ἠθικήν. Τούτων ὁ Κράντωρ ἰδίως ἐγένετο ὀνομαστότατος [5]) συγγράψας τὸ ἀναγωγικὸν ἔργον

[1]) Διακρίνουσι τὴν παλαιάν, μέσην καὶ νεωτέραν Ἀκαδημίαν καὶ τὴν θεολογικὴν τάσιν τῶν Νεοπλατωνικῶν. Καὶ ἐν τοῖς χρόνοις δὲ τῆς ἀναγεννήσεως, ὅτε ἀνεζωογονήθησαν αἱ περὶ τὸν Πλάτωνα μελέται, ἱδρύθη εὐθὺς ἐν Φλωρεντίᾳ νέα τις Ἀκαδημία, ἣν διηύθυνεν ὁ ὀνομαστὸς μεταφραστὴς τοῦ Πλάτωνος Marsiglio Ficino.

[2]) Διεσώθησαν ἐπιστολαὶ τοῦ Σπευσίππου, ἐν αἷς καὶ ἡ πρὸς τὸν βασιλέα Φίλιππον ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τῶν Σωκρατικῶν ἀρ. 30. Περὶ τοῦ γνησίου αὐτῶν ἐπικρατοῦσιν ἀμφιβολίαι. Ἴδε Susemihl, Alexandr. Litt. II, 586.

[3]) Σέξτ. Ἐμπειρ. Πρὸς μαθηματ. VII, 15 [πρὸς λογ. σελ. 373] καὶ 147 [σελ. 402]. Τὰ διάφορα δ' αὐτοῦ συγγράμματα καταλέγει ὁ Διογ. ἐν IV, 2, 9.

[4]) Τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀκολάστου αὐτοῦ βίου καὶ τὴν ἐπὶ τὴν φιλοσοφίαν τροπὴν ὑπαινίσσεται ὁ Ὁράτιος ἐν Sat. I, 3. 254 [ἴδε καὶ Διογ. Λαέρτ. IV, 3, 1].

[5]) Ὁ Κικέρων ἐν τῷ ἔργῳ τῷ ἐπιγραφομένῳ Consolatio καὶ ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ

Περὶ πένθους, ὅπερ ἐπέστειλε πρὸς τὸν Ἱπποκλέα, ἵνα παρηγορήσῃ αὐτὸν διὰ τὸν θάνατον τῶν τέκνων.

Ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ὡσαύτως ἐμελετῶντο καὶ ὑπεμνηματίζοντο ἐπιμελῶς τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλ', ἐν ᾧ οἱ παλαιότεροι περιωρίζοντο εἰς πραγματείας περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς συγγραφικῆς αὐτοῦ δράσεως [1]), ἤρξατο ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων ἡ πλουσία εἰς ὑπομνήματα περίοδος. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἠσχολοῦντο περὶ τὴν ἑρμηνείαν σκοτεινῶν τινων χωρίων, λέξεων, οἷαι ἀπαντῶσιν ἱκαναὶ ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Πλάτωνος καὶ δὴ ἐν τῷ Τιμαίῳ. Εἶτα δ' ἐπελήφθησαν τῆς συντάξεως γλωσσῶν, ἤτοι σκοτεινῶν, οὐχὶ ἐν χρήσει πλέον λέξεων, καὶ τελευτῶντες συνέγραφον ἑρμηνευτικὰ ὑπομνήματα καὶ εἰσαγωγάς, ὧν ὁ ἀριθμὸς μέγας ηὐξήθη περὶ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος ἐν ταῖς σχολαῖς τῶν Νεοπλατωνικῶν.

Εἰδικὰ λεξικὰ ἐφιλοπόνησαν ὁ Ἁρποκρατίων, σύγχρονος τοῦ Καίσαρος, ὃς κατὰ Σουΐδαν ἔγραψε λέξεις Πλάτωνος ἐν δύο βιβλίοις, Δίδυμος ὁ Ἀρεῖος ἐπὶ Αὐγούστου, ἐξ οὗ τοῦ συγγράμματος Περὶ τῶν παρὰ Πλάτωνι ἀπορουμένων λέξεων ὁ Miller, Mélanges de litter. grecque ἐν σελ. 399—406 ἀνεκοίνωσε πενιχρά τινα ἀποσπάσματα, ὁ Βόηθος (2 ἑκατ.), οὗ τὴν Συναγωγὴν λέξεων Πλατωνικῶν μνημονεύει ὁ Φώτιος ἐν κώδ. 154 καὶ πολλὰ ἠρύσθη ἐξ αὐτῆς συντάττων τὸ λεξικὸν αὐτοῦ, Θέων ὁ Σμυρναῖος ἐκ τῶν αὐτῶν χρόνων, οὗ τὴν συγγραφὴν Περὶ τῶν κατὰ τὸ μαθηματικὸν χρησίμων εἰς τὴν Πλάτωνος ἀνάγνωσιν ἐξέδωκεν ὁ Hiller ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Τεϋβνέρου καὶ τέλος ὁ Τίμαιος (3

Παραμυθητικῷ πρὸς Ἀπολλώνιον ἐπωφελήθησαν τὸ ἔργον. Παράθ. Susemihl, Alex. Litt. I, 120 σημ. 567.

[1]) Περὶ τοῦ ὑπὸ τοῦ Σπευσίππου ἐγκωμίου τοῦ Πλάτωνος, περὶ τῶν τοῦ Ἑρμοδώρου περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ, ὡς καὶ περὶ τῆς διατάξεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου ἴδε ἀνωτέρω § 302 καὶ Überweg, Grundriss der Gesch. der Phil. des. Alterthums I, 178 κ. ἑ. τῆς 7ης ἐκδόσεως.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ἑκατοντ.), οὗ σώζεται σύντομόν τι γλωσσάριον Περὶ τῶν παρὰ Πλάτωνι λέξεων κατὰ στοιχεῖον.

Ὑπομνήματα, ὧν οὐδὲν σώζεται, συνέγραψαν ὁ Ποτάμων, πρὸ τοῦ Αὐγούστου κατὰ Σουΐδαν ζήσας, εἰς τὴν Πολιτείαν, ὁ Καλβίσιος Ταῦρος (2 ἑκατοντ.) εἰς Γοργίαν (ἴδε Gellius VII, 14, 5), ὁ Σεβῆρος καὶ ὁ Ἀττικὸς (ἴδε Mullach, Fragm. Phil. graec. III, 175—205), ὁ Πλούταρχος, Περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας καὶ ὁ Γαληνὸς εἰς Τίμαιον. Κατὰ τὴν 4ην δὲ καὶ 5ην ἑκατονταετηρίδα ἔζων οἱ κύριοι ὑπομνηματισταί, ὁ Ἑρμείας, μαθητὴς τοῦ Συριανοῦ, οὗ τὸ μακρὸν ὑπόμνημα εἰς Φαῖδρον ἐξέδωκεν ὁ Ast ἐν Λειψίᾳ 1810, ὁ Πρόκλος, ὃς ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς Ἀλκιβιάδην, Κρατύλον, Παρμενίδην, Πολιτείαν (Comment. in rempubl. ed. R. Schöll, Berlin 1886, νέα ἔκδοσις κατὰ τὸν Βατικανὸν κώδικα 2197 ὑπὸ Pitra ἐν Spicileg. Solesm. tom. V. καὶ Supplementa ad Procli Comment. in Plat. de republ. libr. ὑπὸ Ric. Reitzenstein, Breslau, philos. Abhandl. τόμ. 4) καὶ Τίμαιον, ὁ Ὀλυμπιόδωρος, ὃς πλὴν τοῦ βίου τοῦ Πλάτωνος ἔγραψε καὶ ὑπομνήματα εἰς Ἀλκιβιάδην, Γοργίαν, Φαίδωνα, Φίληβον, ἅτινα σώζονται μὲν ἐν μέρει, ἀλλ' ἐν τῇ ἀκόμψῳ μορφῇ σχολειακῶν σημειώσεων, ὁ Ἀλβῖνος (ἐσφαλμένως Ἀλκίνοος), οὗ ἡ Εἰσαγωγὴ καὶ ὁ Λόγος διδασκαλικὸς τῶν Πλάτωνος δογμάτων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς. Πρὸς τούτοις δὲ μανθάνομεν, ὅτι καὶ ὁ Λογγῖνος ἔγραψεν ὑπόμνημα εἰς Φαίδωνα, ὁ Πορφύριος εἰς Σοφιστήν, ὁ Συριανὸς εἰς Φαίδωνα, Πολιτείαν καὶ Νόμους καὶ ὁ Δαμάσκιος εἰς Ἀλκιβιάδην.

Τὰ δὲ σχόλια, ἅτινα συνήγαγον κατὰ μικρὸν ἐκ τῶν ἐν ταῖς ᾠαις τῶν χειρογράφων τοῦ Πλάτωνος σημειώσεων ὁ Siebenkees, Ruhnken, Gaisford καὶ ἀφθονώτερα εἶναι εἰς τὸν Γοργίαν καὶ Τίμαιον, περιέχουσιν ἐπιτομὰς τῶν φιλοσοφικῶν ὑπομνημάτων, γραμματικὰς γλώσσας ἐκ τῶν λεξικῶν καὶ δὴ καὶ ἐκ τοῦ Διογενιανοῦ, ἑρμηνείας ἐκ συλλογῶν παροιμιῶν καὶ γεωγραφικῶν ἀναγραφῶν. Παράβ. Mettauer, De Plat. scholiorum fontibus, Zürich 1880. Naber, Prolegomena in Phot. lexicon I, 54 καὶ ἑξ. καὶ 113 κ. ἑξ. Cohn, Untersuchungen über die Quellen der Platoscholien ἐν τοῖς Jahrbüch. für Phil. Supplementb. 13 (1882) 771 - 864. Κατὰ δὲ τὸν μέσον

αἰῶνα διεκόπησαν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν αἱ πλατωνικαὶ μελέται τέλεον, ἂν ἐξαιρεθῇ ὁ Ψελλὸς (Krumbacher, Gesch. der Byzant. Litt. 436 καὶ 442 τῆς β΄. ἐκδόσεως). Ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ δ' ἠσχολοῦντο ἐπιμελῶς περὶ τὸν Τίμαιον, ὃν ἀνεγίνωσκον ἐν τῇ ἀτελεῖ μεταφράσει καὶ ἑρμηνείᾳ τοῦ Χαλκιδίου ἐκ τῆς 5ης ἑκατονταετηρίδος (ἐξέδ. ὁ Wrobel 1876). Παρὰ τοῖς Ἄραψι δ' ἤκμαζον κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα πρὸ πάντων αἱ τῶν περὶ τὸν Πλάτωνα μελέται παρὰ ταῖς τῶν περὶ τὸν Ἀριστοτέλην. Ἐξ αὐτῶν δὲ προῆλθον πολλαὶ μεταφράσεις καὶ ὑπομνήματα εἰς τοὺς κυρίους διαλόγους, ὡς καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν ὑπὸ τοῦ Ἀβερρόου.

Τὰ χειρόγραφα ἀνάγονται εἰς ἔκδοσίν τινα ἐκ τῶν χρόνων τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων, ἐν ᾗ οἱ διάλογοι κατετάσσοντο κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ Θρασύλου. Οἱ ἄριστοι κώδικες εἶνε· ὁ Κλαρκιανὸς (B) γραφεὶς τῷ 895 καὶ ἄλλοτε μὲν ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ, νῦν δ' ἐν τῇ Βοδλεϊανῇ βιβλιοθήκῃ εὑρισκόμενος, ὅστις περιέχει μόνον τὰς ἓξ πρώτας τετραλογίας (ἴδε Schanz, Novae comment. 105 κ. ἑξ.), ὁ Παρισινὸς 1807 (A) ἐκ τῆς X ἑκατοντ., ὅστις περιέχει τὰς δύο τελευταίας τετραλογίας, ὁ Ἑνετικὸς ἐκ τῆς XII ἑκατοντ., ὁ κύριος κῶδιξ τῆς δευτέρας οἰκογενείας τῶν ἓξ πρώτων τετραλογιῶν. Περιώρισε δὲ τὰς κριτικὰς σημειώσεις εἰς τοὺς τρεῖς μόνον τούτους κώδικας ὁ Schanz παραβαλὼν αὐτοὺς ἐκ νέου, ἐν ᾧ ὁ Bekker παρέβαλε δεκαπλάσιον ἀριθμὸν κωδίκων, καὶ νῦν ἔτι ἄλλοι λόγιοι, ὡς ὁ Jordan, Wohlrab, Klar, θεωροῦσιν ἀναγκαίαν τὴν ἐξέτασιν πλειόνων κωδίκων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς παραδόσεως τοῦ κειμένου. Περὶ παλαιοῦ τινος παπύρου περιέχοντος τὸν Φαίδωνα ἴδε Usener ἐν Nachrichten der Götting. Gesellsch. 1892 σελ. 25 κ. ἑξῆς.

Ἐκδόσεις. Princeps apud Aldum 1513 ἐν Βενετίᾳ, ὑπὸ Ἐρρίκου Στεφάνου 1578, ἔκδοσις, ἧς ἡ ἀρίθμησις τῶν σελίδων παρέμεινεν ἐν χρήσει κατὰ τὰς παραπομπάς, ὑπὸ Imm. Bekker μετὰ κριτικῶν σημειώσεων, [λατιν. μεταφρ. ὑπομνημάτων καὶ σχολίων] ἐν 11 τόμοις, ἐν Λονδίνῳ 1816 - 1823, ὑπὸ Baiter - Orelli - Winckelmann, ἐν Ζυρίχῃ 1842 δύο μέρη εἰς 4ον, ὑπὸ Schanz, Lipsiae editio major καὶ ed. minor, ἀτελὴς ἔτι μετὰ σπουδαίων κριτικῶν σημειώσεων. Μετὰ λατιν. ὑπομνήματος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Gotha ὑπὸ

Stallbaum ἐν 10 τόμ. καὶ ἐπεξειργασμένη ὑπὸ Wohlrab - Apelt - Kroschel. Ἐκδόσεις τοῦ κειμένου μετὰ σχολίων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner ὑπὸ C. Fried. Hermann - Wohlrab. Dialogi select. ed. Heindorf - Buttmann, Berl. 1827. Κατ' ἐκλογὴν διάλογοι μετὰ γερμανικῶν ὑπομνημ. ὑπὸ Deuschle-Cron-Wohlrab παρὰ Teubner· ὑπὸ Sauppe - Gercke (Γοργίας καὶ Πρωταγόρας) καὶ Schmelzer παρὰ Weidmann· ὑπὸ Schanz (Εὐθύφρων, Κρίτων, Ἀπολογία) παρὰ Tauchnitz. Μερικαὶ ἐκδόσεις· De civitate recens. et annot. Chr. Schneider, Lips. 1833 ἐν 3 τόμ., ὑπὸ Jowett - Campbell, Oxford 1894 τόμ. 3. Symposium in usum schol. ed. O. Jahn, ed. II curavit Usener 1875 μετὰ κριτικῶν σημειώσεων καὶ σχολίων· ὑπὸ Hug μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων, 2 ἔκδ. Leipz. 1884· ὑπὸ Rettig, Halis 1875. Sophista und Politicus ὑπὸ Campbell, Oxford 1867. Martin, Études sur le Timée, Par. 1841 τόμ. 2. Archer - Hind, The Timaeus of Plato, London 1887. Phaedrus cum scholiis Hermiae edid. Ast, Lips. 1810. Phaedo, explan. Wyttenbach, Lips. 1825. Platos Gesetze mit Kommentar von Konst. Ritter, Leipz. 1896. [Phédon, par Couvreur, Paris 1893, ὑπὸ Christ, Leipz. 1894].

Βοηθητικὰ πλὴν τῶν ἐν § 299, 302, 303, 309 ἀναφερομένων Λατινικὴ μετάφρασις ὑπὸ Marsile Ficinus, Florent. 1483. Γερμανικὴ μετάφρασις μετὰ διαπεφημισμένων εἰσαγωγῶν ὑπὸ Schleiermacher, 3η ἔκδοσις 1861. Μετάφρασις ὑπὸ Hieron. Müller μετὰ καλῶν εἰσαγωγῶν καὶ τοῦ βίου τοῦ Πλάτωνος ὑπὸ Steinhart, Leipz. 1859. [Γαλλικὴ μετάφρασις ὑπὸ Cousin, Paris 1823—1840, ὑπὸ Chauvet καὶ Saisset, Paris 1863. Ἰταλικὴ ὑπὸ R. Bonghi, ἐν Μιλάνῳ 1858. Ἀγγλικὴ ὑπὸ Jowett, ἐν Λονδίνῳ 2α ἔκδ. 1875].

Λεξικά. Lexicon Platonicum ὑπὸ Ast, Lips. 1838 ἐν 3 τόμ. Νέαν ἐπεξεργασίαν παρασκευάζει ἡ Hellenic Society. Teuffel· Uebersicht der platon. Litteratur 1874.

[Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐξέδοσαν ὁ Γ. Μιστριώτης τὸν Γοργίαν, ἐν Ἀθ. τύποις Σακελλαρίου, ἔκδ. γ΄ 1900, τὸν Πρωταγόραν, ἐν Ἀθ. τύπ. Φιλοκαλίας, ἔκδ. β΄ 1887, τὴν Ἀπολογίαν, ἐν Ἀθ. τύπ. Φιλοκαλ., ἔκδ. β΄ 1876, τὸν Κρίτωνα, ἐν Ἀθ., τύπ. Παλιγγενεσίας 1884, τὸν Λάχητα

ἐν Ἀθ. τύπ. Παλιγγ. 1884, τὸν Μενέξενον ἐν Ἀθ. τύποις Σακελλαρίου 1899, τὸν Χαρμίδην ἐν Ἀθ. τύποις Σακελλαρίου 1899, τὸν Φαίδωνα ἐν Ἀθ. τύποις Σακελλαρίου 1898. Ὁ Γ. Κωνσταντινίδης τὸν Εὐθύφρονα, τὴν Ἀπολογίαν καὶ τὸν Κρίτωνα, ἐν Ἀθήναις τύποις Κωνσταντινίδου 1890. Ὁ Π. Κουπιτώρης τὸν Κρίτωνα, ἐν Ἀθήναις τύπ. Φιλοκαλίας 1879. Π. Βράϊλα Ἀρμένη, Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος κατὰ Fouillée, ἐν Κερκύρᾳ τύπ. Ἰονίας 1873. Π. Γρηγοριάδου, Περὶ τῶν μύθων παρὰ Πλάτωνι, ἐν Γοτίγγῃ 1879. Τοῦ αὐτοῦ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς κατὰ Πλάτωνα, ἐν Ἀθήναις τύποις Κορίννης 1880. Χ. Παπαμάρκου, Περὶ τῶν τριττῶν εἰδῶν τῆς ψυχῆς παρὰ Πλάτωνι, ἐν Λειψίᾳ 1875. Σύνοψις τῆς Ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ὑπὸ Zeller, μεταφρ. Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου, ἐν Ἀθήναις, τύποις Παπαγεωργίου καὶ Παπαλεξανδρῆ 1886. Schwegler, Ἱστορία τῆς παρ' Ἕλλησι φιλοσοφίας μεταφρασθεῖσα καὶ ἐπαυξηθεῖσα ὑπὸ Δ. Λ. Χαντζερῆ, ἐν Ἀθ. τύπ. Φιλαδελφέως 1867. Θ. Καρούσου, Ἀνάλυσις τοῦ Συμπ. τοῦ Πλατ. ἐν Πανδώρας τόμ. 17, τοῦ Φαίδρου, αὐτ. τόμ. 18 καὶ 19, τοῦ Φιλήβου, τόμ. 20 καὶ 21, τοῦ Γοργίου καὶ Πρωταγόρου ἐν τῇ Κλειοῖ. Γ. Κωνσταντινίδου, Πραγματεία περὶ τοῦ χρόνου τῆς συγγρ. τοῦ Φαίδρου, ἐν Ἀθηναίου τόμ. 3 σελ. 194 καὶ ἑξῆς. Πλατωνικοὶ διάλογοι, ἐν Ἀθήναις. Ι. Κ. Κοφινιώτου, Ἀνάλυσις Θεαιτήτου καὶ Ἱππίου μείζονος ἐν Ἐφημ. Φιλομαθῶν περίοδ. β΄ τόμ. Ι΄, τοῦ Ἱππίου ἐλάσσονος καὶ τοῦ Ἴωνος ἐν τόμ. ΙΙ, τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν τόμ. 4. Σπυρ. Μωραΐτου, Ἡ κατὰ Πλάτωνα τροφὴ καὶ παιδεία, ἐν Ἀθ. τύπ. Ἑρμ. 1874. Ἰγν. Μοσχάκη, Ὁ Πλάτων καὶ οἱ θεοὶ τῆς πόλεως, ἐν Λειψ. 1872].

δ΄) *Ἀριστοτέλης (384-322)* [1]

311. Βίος. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐγεννήθη ἐν Σταγείροις [2], πο-

[1] Διογ. Λαερτ. V, 1-35, ὃς ἐρανίζεται ἐκ τοῦ Περὶ βίων Τιμοθέου τοῦ Ἀθηναίου, ἐκ τοῦ Ἑρμίππου καὶ Ἀρίστωνος, ἐκ τοῦ περὶ Ὁμωνύμων Δημητρίου τοῦ Μάγνητος καὶ ἐκ τῶν Χρονικῶν τοῦ Ἀπολλοδώρου. Vita Menagiana, πρὸς ἧς τὸ πρῶτον μέρος συμφωνεῖ καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Σουΐδου, καὶ Vita Marciana, ἃς ἀμφοτέρας διώρθωσιν ὁ Flach, Hesych. Mil. σελ. 245-255. Πρὸς τὴν τελευταίαν, ἥτις ἴσως προέρχεται ἐκ τοῦ Ὀλυμπιοδώρου οὐσιωδῶς συμφωνεῖ καὶ ὁ βίος Ἀριστοτέλους ὁ ἐσφαλμένος εἰς τὸν Ἀμμώνιον ἀποδιδόμενος. Διονυσ. Ἁλικαρν. Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀμμαῖον 1, 5. — Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔγραψεν ὁ Buhle, Vita Aristot. per annos digesta ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς ἐκδόσεως Bipontina. Stahr, Aristotelia, Halle 1830-1832, 2. τόμ. Lewes, Aristotle, London. 1864, μετάφρ. γερμ. ὑπὸ Carus, Leip. 1865. Grote Aristote (ἀτελὲς καταλειφθὲν ἔργον), II ed. Lond 1830. Wilamowitz, Aristoteles und Athen [1893] I, 311 κ. ἑξ. Gercke ἄρθρον ἐν τῇ Real-Encyclop. ὑπὸ Wissowa.

[2] Ἀρχαιότερος τύπος τοῦ ὀνόματος ἡ Στάγειρος [ἐν ἀττικῇ ἐπιγραφῇ τοῦ Ε΄ αἰῶνος Στάγιρος].

λίχνη τινὶ τῆς ἐπὶ Θράκῃ Χαλκιδικῆς τῷ 384. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικόμαχος ἦτο ἀρχίατρος τοῦ μακεδόνος βασιλέως Ἀμύντου τοῦ δευτέρου. Παρ' αὐτοῦ δ' ἐκληρονόμησεν ὁ υἱὸς τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἔρευναν τῶν περὶ τὴν φύσιν [1]) καὶ δι' αὐτοῦ συνῆψε σχέσεις πρὸς τὸν μακεδονικὸν βασιλικὸν οἶκον. Ἐπαιδεύθη δ' ἐν Ἀθήναις, ἔνθα διέτριψεν ἐν κοινωνίᾳ πρὸς τὸν Πλάτωνα εἴκοσιν ὅλα ἔτη μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (367-347). Ἤκουσεν ἄρα τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ ἀναπτύξεως, ὅτε συνέγραφε τὸν Τίμαιον καὶ τοὺς Νόμους καὶ ἀπέκλινε πρὸς τὴν μυστικὴν περὶ τῶν ἀριθμῶν θεωρίαν τοῦ Πυθαγόρου. Εἶναι δὲ τοῦτο πολλοῦ λόγου ἄξιον πρὸς ἐξήγησιν τῆς πολλαχῶς ξενιζούσης ἡμᾶς, τῶν σωθέντων συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος ἀφισταμένης ἀφηγήσεως τῆς πλατωνικῆς θεωρίας ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ συντελεῖ μεγάλως εἰς κατάδειξιν τούτου, ὁπόσον μικρὰ ἦτο ἡ ἐπαγωγὸς δύναμις τοῦ γηράσκοντος Πλάτωνος ἐπὶ τοῦ νέου Ἀριστοτέλους. Ἡ ἀντίθεσις δὲ τῶν δύο φύσεων, τῆς ἐνθουσιαστικῆς ἰδανικῆς τάσεως τοῦ ἑνὸς καὶ τῆς νηφαλίου πρὸς τὰ ἀληθῶς ὑπάρχοντα τοῦ ἑτέρου, ἐγένετο μὲν καταφανεστέρα βραδύτερον, ἀλλὰ καὶ τότε μετ' ὄκνου ἤριζεν ὁ νεανίας πρὸς τὸν διδάσκαλον, ὡς τοῦτο ἐξεδήλωσεν ἐν τοῖς Νικομαχείοις ἠθικοῖς [2]) εἰπὼν τοὺς πολυθρυλήτους, εἴς τινα ἀπόφανσιν τοῦ Πλάτωνος [3]) στηριζομένους λόγους· « ἀμφοῖν (τῆς ἀληθείας δῆλα δὴ καὶ τοῦ Πλάτωνος) ὄντοιν φίλοιν, ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν » [4]).

[1]) Oncken, Staatslehre des Aristot. I, 3 καὶ ἑξῆς.

[2]) Ἠθικ. Νικομ. I, 4 [σελ. 1096 a 16].

[3]) Πλάτ. Πολιτ. X, 595 c παράβ. καὶ 607 c.

[4]) Οἱ μεταγενέστεροι πλάττοντες ἀνέκδοτα παρίστων χειρότερον τὴν σχέσιν, ὡς ὅτι ὁ Πλάτων παρέβαλε τὸν Ἀριστοτέλην πρὸς πωλάριον, ὅπερ ἀπελάκτισε γεννηθὲν τὴν μητέρα (Διογ. V. 1, 2). Ἀλλ' ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς μεταχειριζόμενος συχνάκις ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ τὸν πληθυντικὸν λέγομεν ὑποδεικνύει, ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς πλατωνικούς. Ἄλλως δὲ δὲν δύναμεθα ν' ἀπαλλάξωμεν αὐτὸν τῆς μομφῆς, ὅτι πολλάκις ἀνακριβῶς ἀπέδωκε χωρία τινὰ τοῦ Πλάτωνος. Οὕτως ἐν Πολιτικῶν IV, 2 σελ. 1289 b 5 [σελ. 186 ἐκδ. Susemihl] διέστρεψε προφανῶς τοὺς λόγους τοῦ Πλάτωνος ἐν Πολιτικοῦ σελ. 303.

НБ ОГУ Имени И. Мещерякова

Κατὰ τὴν νεανικὴν δ' ἡλικίαν, ὅτε ἐλεύθερα τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ ἐκδηλῶνται ἐν ποιητικῇ μορφῇ, ἐμνήσθη αὐτὸς πλήρης μανικοῦ θαυμασμοῦ ἐν ἐλεγείᾳ εἰς Εὔδημον τοῦ ἀνδρός, ὃν οὐδ' αἰνεῖν τοῖσι κακοῖσι θέμις[1]). Ἄλλως δὲ καθ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ εἴκοσιν ἔτη δὲν διετέλεσεν μαθητὴς μόνον καὶ ἀκροατὴς τοῦ Πλάτωνος. Διότι ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐσπούδαζον παρὰ τῷ διδασκάλῳ οἱ νεώτεροι τῶν συνόντων περὶ προβλήματα, ἅτινα αὐτοὶ ἐξέλεγον, καὶ ἐποιοῦντο ἀκροάσεις ἐν στενοτέρῳ κύκλῳ μαθητῶν παρὰ τῷ προστάτῃ τῆς σχολῆς. Οὕτω δ' ὡς φαίνεται, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἤδη ἐδίδασκεν ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἰδίως τὴν ῥητορικήν[2]). Εἶχε δ' ὡς μαθητὴν πλὴν ἄλλων καὶ τὸν νεώτερον Θεοδέκτην, οὗ τὸ ὄνομα ἔφερε τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον περὶ ῥητορικῆς[3]). Διδάσκων δὲ τὸ μάθημα τοῦτο τῆς ῥητορικῆς προῆλθε βεβαίως ὡς ἀντίπαλος τοῦ Ἰσοκράτους. Καὶ ἂν μὲν εἶπε πρὸς τούτοις καὶ τὸν στίχον, «αἰσχρὸν σιωπᾶν, Ἰσοκράτη δ' ἐᾶν λέγειν»[4]), τοῦτο δὲν ἐξετάζομεν, πάντως ὅμως δὲν συμφωνεῖ πρὸς ταῦτα ἡ τιμή, ἣν φαίνεται ἀπονέμων εἰς τὸν Ἰσοκράτη διὰ τούτου, ὅτι ἐν τῇ ῥητορικῇ μετὰ καταδήλου εὐνοίας ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ ἐκλέγει τὰ παραδείγματα[5]). Ἄλλως δ' οὐ μόνον ἐπραγματεύετο

[1]) Τὴν ἐλεγείαν ἐπάγεται ὁ Ὀλυμπιόδωρος εἰς Πλάτ. Γοργ. 166 καὶ ἀναφέρει καὶ αὐτὸς ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ Μαρκιανοῦ βίου εἰς τὸν Πλάτωνα, ὃς ἀληθῶς δὲν ἀναφέρεται ὀνομαστί. Ὁ Bernays, Gesam. Abhandl. I, 141 κ. ἑξ. ἀναφέρει αὐτὴν εἰς τὸν Σωκράτην.

[2]) Περὶ ἐπιδείξεων τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Πλάτωνος εἰς Σικελίαν ποιεῖται λόγον ὁ Ἀριστοκλῆς παρ' Εὐσεβίῳ ἐν Προπαρασκευῆς XV, 2.

[3]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν Ῥητορ. III, 9 [1410 b 2 ἢ σελ. 195 ἐκδ. Römer] λέγει· «αἱ δ' ἀρχαὶ τῶν περιόδων σχεδὸν ἐν τοῖς Θεοδεκτείοις ἐξηρίθμηνται.» Ἴσως ὁ Θεοδέκτης ἐδημοσίευσε τὰς ἐπιδείξεις τοῦ Ἀριστοτέλους.

[4]) Διογ. Λαερτ. V, 1, 3, ἔνθα ἀντὶ τοῦ παραδιδομένου Ξενοκράτη ἐγράφη Ἰσοκράτη κατὰ τὸν Κικέρωνα De Oratore III, 35, 141 καὶ Quint. III, 1, 14.

[5]) Πρὸς τὸν Ἰσοκρ. περὶ Ἀντιδόσεως 83 ἀπευθύνεται τὸ ἐν Ἠθικοῖς Νικομαχείοις X, 10 σελ. 1181 a 15 [σελ. 244 ἐκδ. Susemihl] χωρίον, ὡς ὁ Spengel εἴκασεν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου φαίνεται τὸ ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ τοῦ Ἰσοκράτους χωρίον 17 κατὰ τοῦ Ἀριστοτέλους στρεφόμενον. Ἴδε Reinhardt, De Isocratis aemulis σελ. 40 κ. ἑξ. Ὁ Bergk καὶ ὁ Susemihl φρονοῦσιν, ὅτι αἱ ἐπιδείξεις τοῦ Ἀριστοτέλους ἐγένοντο κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ διατριβὴν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰ ἔτη 344 - 342. [Ἴδε καὶ Μ. Δήμιτσα, περὶ

КВ ОНУ імені І.І. Мечникова

περὶ τῆς θεωρίας τῆς ῥητορικῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπεδείχθη πιθανώτατος ῥήτωρ, ὡς μαρτυρεῖ ἐν ἐπιστολῇ τινι ὁ Ἀντίπατρος παρὰ Πλουτάρχῳ ἐν τῇ συγκρίσει τοῦ Ἀλκιβιάδου καὶ Κοριολανοῦ (3).

312. Μετὰ τὸν θάνατον δὲ τοῦ Πλάτωνος (347) διέζησεν ὁ Ἀριστοτέλης χρόνον τινὰ παρὰ τῷ φίλῳ Ἑρμείᾳ, τῷ τυράννῳ τοῦ ἐν Μυσίᾳ Ἀταρνέως καὶ τῆς Ἄσσου, ὃν εἶχε γνωρίσῃ ἤδη παρὰ τῷ Πλάτωνι [1]) καὶ εἰς ὃν παρέμεινε πιστὸς ἐξ εἰλικρινοῦς ἀγάπης μέχρι τοῦ βιαίου αὐτοῦ θανάτου. Τὴν μνήμην δ' αὐτοῦ τιμῶν ἔστησεν ἐν Δελφοῖς τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ [2]) καὶ ἔγραψε καὶ ἐπίγραμμα ἐπ' αὐτοῦ, ὅπερ σώζεται ἐν μέρει. Ὡσαύτως δ' ἔλαβεν ὡς γυναῖκα τὴν θυγατέρα ἢ ἀδελφιδῆν αὐτοῦ Πυθιάδα. Τῷ δὲ 342 μετὰ μικρὰν ἴσως ἐν τῷ μεταξὺ (344-342) διατριβὴν ἐν Ἀθήναις [3]) μετέβη εἰς Πέλλαν προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Φιλίππου [4]), ἵνα ἀναλάβῃ τὴν ἀγωγὴν καὶ παιδείαν τοῦ υἱοῦ Ἀλεξάνδρου. Τοῦτον ἐπαίδευσεν ἐπὶ τρία ὅλα ἔτη, καθ' ἃ βεβαίως ἐνέπνευσεν εἰς τὸν βασιλικὸν τρόφιμον τὴν ὑψίφρονα, διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Ὁμήρου ἐκτραφεῖσαν γνώμην, ἣν ἔργῳ ἐξεδήλωσεν οὗτος βραδύτερον. Τὴν δ' ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ τροφίμου δύναμιν αὐτοῦ ἤσκησε καὶ εἰς ὄφελος τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ πατρίδος, κατορθώσας νὰ πείσῃ αὐτὸν ν' ἀνεγείρῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καταστραφεῖσαν πόλιν, τὰ Στάγειρα. Ὅτε δ' ὁ Ἀλέξανδρος παρέλαβε τὴν ἀρχὴν τῷ 335, μετῴκησεν αὖθις ἐν Ἀθήναις, ἔνθα διδάσκων ἐν τοῖς συσκίοις περιπάτοις τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀγάλματος Ἀπόλλωνος τοῦ Λυκείου ὀνομασθέντος Λυκείου γυμνασίου ἵδρυσεν ἰδίαν σχολὴν τὴν τῶν περιπατητικῶν. Ἐδίδασκε δὲ κατὰ τὸν Γέλλιον

τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Ἰσοκράτους ἐν Ἀθηναίου τόμ. Γ', σελ. 393 κ. ἑξῆς].

1) Εἰς τὸν Ἑρμείαν ἐπιστέλλεται ἡ ἕκτη ἐπιστολὴ τοῦ Πλάτωνος.

2) Τὸ ἐπίγραμμα παρὰ Διογ. Λαερτ. V, 1, 5.

3) Τὴν δευτέραν ταύτην διατριβὴν ἐν Ἀθήναις, ἥτις δὲν μαρτυρεῖται ἄλλως, ἀποδέχεται ὁ Bergk ἐν Rhein. Mus. 37, 359 κ. ἑξῆς.

4) Ἡ νόθη προσκλητήριος ἐπιστολὴ παρὰ Gellius, Noct. Att. IX, 3 καὶ Πλουτ. ἐν βίῳ Ἀλεξ. 7.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

(ἐν XX, 5) δὶς τῆς ἡμέρας, ἑκάστης μὲν πρωΐας τὰ ἀκροαματικὰ μαθήματα, ἢ τοὺς ἐσωτερικοὺς λόγους, χάριν τοῦ στενοτέρου κύκλου τῶν προωδευμένων μαθητῶν, ἑκάστης δ' ἑσπέρας ἐν παγκοίνῳ μορφῇ χάριν εὐρυτέρου τινὸς κύκλου φιλομαθῶν τὰ ἐξωτερικά [1]), ἐν οἷς, ὡς φαίνεται, περιέλαβε καὶ τὴν ῥητορικήν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, πρὸς ὃν ὡς κακῶς προσενεχθέντα πρὸς τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Καλλισθένη κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν στρατείαν [2]) εἶχεν ἀπαλλοτριωθῇ ἐπί τινα χρόνον, περιπλακεὶς εἰς δίκην ἀσεβείας ὑπὸ τῆς ἀντιμακεδονικῆς φατρίας [3]) κατέφυγεν εἰς Χαλκίδα φεύγων τὸν κίνδυνον, ἵνα μὴ λάβωσιν, ὡς ἔλεγεν, οἱ Ἀθηναῖοι καιρὸν καὶ δεύτερον νὰ ἐξαμαρτήσωσιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ἐκεῖ δ' ἐν Χαλκίδι ἀπέθανεν εὐθὺς μετὰ μικρὸν κατὰ τὸ θέρος τελευτῶν τοῦ 322 παθὼν ἐκ στομαχικοῦ νοσήματος [4]). Τὴν δὲ διαθήκην αὐτοῦ, ἧς ἐπίτροπον ὥριζε τὸν Ἀντίπατρον, εὑρίσκομεν παρὰ Διογένει (ἐν V, 1, 11). Κατέλιπε δὲ θυγατέρα, ἣν ἐξέδωκεν εἰς τὸν Νικάνορα, τὸν υἱὸν τοῦ ἄλλοτε κηδεμόνος αὐτοῦ Προξένου, καὶ υἱὸν Νικόμαχον, ὃν ἐγέννησεν ἐκ τῆς παλλακῆς Ἑρπυλλίδος. Τὸν ὀξὺν δὲ τῆς μορφῆς τύπον τοῦ φιλοσόφου ἐνόμιζον ἄλλοτέ ποτε ὅτι ἀνεκάλυψαν ἐν τῷ ἰσομεγέθει ἀνδριάντι τῶν ἐν Ῥώμῃ ἀνακτόρων τοῦ Σπάδα λεγομένων (ἴδε πίν. 18), ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη στηρίζεται εἰς ἐσφαλμένην ὑπόθεσιν [5]).

[1]) Αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ὑποδεικνύει τὴν διαφορὰν ταύτην ἐν Πολιτικῶν σελ. 1278b 32 [σελ. 86 ἐκδ. Susem.] λέγων· « καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις διοριζόμεθα περὶ αὐτῶν πολλάκις ».

[2]) Μεταγενέστεροί τινες, ὡς ὁ Πλούτ. ἐν 6. Ἀλεξ. 77, ὁ Ἀρριανὸς ἐν VII, 27 καὶ ὁ Πλίνιος ἐν Nat. hist. XXX, 16 ἠτιῶντο τὸν Ἀριστοτέλην, ὅτι ἐφαρμάκευσε τὸν Ἀλέξανδρον, ἐξ οὗ καὶ ὁ φρενοβλαβὴς τύραννος Καρακάλλας κατέκαυσε τὰ ἔργα αὐτοῦ, καθ' ἃ παραδίδει Δίων ὁ Κάσσιος ἐν 77, 7. Ὅτι μεγάλας χρηματικὰς βοηθείας ἔλαβεν ὁ Ἀριστοτέλης παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τὰς φυσικὰς αὐτοῦ μελέτας, παραδίδουσιν ὁ Plin. Nat. Hist. VIII, 16, ὁ Ἀθήν. ἐν IX, 398 e καὶ ὁ Αἰλιανὸς ἐν Ποικ. Ἱστορ. IV, 19.

[3]) Ὡς ἀφορμὴ ἐχρησίμευσεν ὁ Παιὰν εἰς Ἑρμείαν. Ἴδε Ἀθην. [XV, 696 καὶ 677]. Διογ. Λαερτ. V, 1, 5, Αἰλ. Ποικ. Ἱστορ. IV, 19 καὶ Plin. Nat. Hist. VIII, 16, 44.

[4]) Censorinus, De die natali, 14, 16. Ὅτι αὐτὸς ἑαυτὸν ἐφαρμάκευσε, μυθολογοῦσι ὁ Διογ. ἐν V, 1, 6 καὶ ὁ Μεναγιανὸς βίος.

[5]) Τὰ ὑπολειπόμενα γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς ἄγουσι μᾶλλον εἰς τὸ ὄνομα ΑΡΙ-

313. Συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους. Πρὸς τὴν καταπληκτικὴν πολυμάθειαν καὶ ἀκαταπόνητον φιλεργίαν τοῦ Ἀριστοτέλους ἀνάλογος εἶναι καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ περιοχὴ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Τούτων περιῆλθον μὲν εἰς ἡμᾶς πολλὰ καὶ δὴ τῶν συστηματικῶν ἔργων πάντα σχεδόν, ἀλλὰ τὰ δημωφελῆ ἢ πρὸς τοὺς πολλοὺς καὶ προπαρασκευαστικὰ συγγράμματα πάντα σχεδὸν ἀπώλοντο. Περὶ τῶν ἁπάντων δὲ τοῦ συγγραφέως διδάσκουσιν ἡμᾶς κυρίως μὲν αἱ ἀναγραφαί [1]), ἀλλ' αὗται διαφέρουσιν ἀλλήλων καὶ ἔχουσι σχέσιν πρὸς τὰς τύχας τῶν ἔργων. Οὕτω κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Διογένους συνέγραψεν ὁ Ἀριστοτέλης 146 συγγράμματα ἐν στίχοις 445, 270 [2]) καὶ βιβλίοις σχεδὸν 400 [3]). Ἀλλ' ἡ ἀναγραφὴ αὕτη, ἧς αἱ ἐπιγραφαὶ σπουδαίως διαφέρουσι τῶν τῶν χειρογράφων [4]), περιλαμβάνει πιθανῶς τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Ἀλεξανδρείας συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τὰς δηλώσεις τοῦ λογοτεχνικὰ συγγράψαντος Ἑρμίππου [5]).

ΣΤιππος, Matz - Duhn, Antike Bildwerke in Rom. I ἀρ. 1174, Studnitzka, Röm. Mitt. V. (1890) 12. Πρὸς τούτοις δ' ἡ κεφαλὴ δὲν ἀνήκει εἰς τὸν ἀνδριάντα. Περὶ τῆς μορφῆς αὐτοῦ λέγει ταῦτα ὁ Μεναγιανός βίος· «σμικρὸς φαλακρὸς τραυλὸς ὁ Σταγειρίτης, λάγνος προγάστωρ παλλακαῖς συνημμένος». Παράβ. Stahr I, 160 κ. ἑξῆς.

[1]) Περιλαμβάνονται ἐν τῇ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολ. ἐκδόσει τοῦ Ἀριστοτέλους V σελ. 1463 καὶ ἑξῆς.

[2]) Ὁ ἀριθμὸς τῶν στίχων παραδίδεται ὑπὸ τοῦ Διογένους ἢ μᾶλλον ὑπὸ τοῦ Ἑρμίππου ἐκ στιχομετρικῆς παραδόσεως, οἵαι ἦσαν συνήθεις ἀπὸ τῶν Ἀλεξανδρεωτικῶν χρόνων χρησιμεύουσαι εἰς ὁρισμὸν τῆς ἀμοιβῆς τῶν ἀντιγραφέων.

[3]) Ἐν τῷ Μεναγιανῷ βίῳ, ὅστις ἄλλως συμφωνεῖ πρὸς τὸν Διογένη, ὑπάρχει καὶ ἐπίμετρόν τι, ὅπερ προέρχεται ἐξ ἄλλης τινὸς ἀναγραφῆς καὶ ἀδεξίως συνεχωνεύθη πρὸς τὴν πρώτην, ὥστε νῦν πολλὰ ἔργα ἀναγράφονται δὶς καὶ ἐν μέρει μετὰ διαφόρου διαιρέσεως εἰς βιβλία. Αἱ δὲ λοιπαὶ διαφοραὶ προέρχονται ἐν μέρει ἐξ ἀμελείας τῶν ἀντιγραφέων. Οὕτως ἐκ τοιαύτης τινὸς ἀμελείας παρελείφθησαν τὰ Μετὰ τὰ φυσικὰ ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῇ παρὰ Διογένει.

[4]) Ἡ ἀναγραφὴ ἀναγράφει Πολιτικὴν ἀκρόασιν, ἡμεῖς δὲ γνωρίζομεν τὰ Πολιτικά, ἡ ἀναγραφὴ Φυσικά, ἡμεῖς φυσικὴν ἀκρόασιν. Τοῦ περὶ ψυχῆς συγγράμματος ἓν μόνον βιβλίον γνωρίζει ἡ ἀναγραφὴ καὶ τῆς Ῥητορικῆς τέχνης μόνον δύο. Ἔπειτα τὸ τέταρτον βιβλίον τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ ἀναφέρει ἡ ἀναγραφὴ ὑπὸ τῇ ἐπιγραφῇ Περὶ τῶν ποσαχῶς λεγομένων.

[5]) Ἡ γνώμη αὕτη στηρίζεται εἰς τοῦτο, ὅτι ὁ Ἑρμιππος εἶχε γράψῃ βιβλίον τι περὶ Ἀριστοτέλους καὶ ὅτι ἔν τινι σχολίῳ ἐν τέλει τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοφράστου ἀναφέρεται παρὰ τῷ Ἀνδρονίκῳ ὡς συγγραφεὺς ἀναγραφῶν τῶν ἔργων τοῦ Θεοφράστου.

Πρὸς ταύτην δὲ τὴν ἀναγραφὴν ἀντιτίθεται ἑτέρα τις, ἥτις περιλαμβάνει πλείονα συγγράμματα, ἤτοι χίλια ἀντὶ τετρακοσίων, καὶ ἀνάγεται, ὡς φαίνεται, εἰς τὸν περιπατητικὸν Ἀνδρόνικον, ὃς εὑρὼν νέα χειρόγραφα ἐφιλοπόνησεν [1]) ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Κικέρωνος πληρεστέραν τινὰ ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους. Ταύτης δὲ τῆς δευτέρας ἀναγραφῆς μανθάνομεν ἐξ ἑλληνικῶν μὲν πηγῶν [2]) μόνον τὸν ὁλικὸν ἀριθμὸν τῶν συγγραμμάτων, τὰς δ' ἐπιγραφὰς τῶν διαφόρων βιβλίων περιέχει ἀραβική τις μετάφρασις τοῦ συγγράμματος Πτολεμαίου τινὸς περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν συγγραφῶν αὐτοῦ [3]). Τὰ δὲ τοῦ νέου ἑρμαίου ἔχουσιν ὡς ἑξῆς [4]). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοφράστου ἡ βιβλιοθήκη αὐτοῦ, ἥτις βεβαίως περιεῖχε καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους, περιῆλθεν εἴς τινα Νηλέα ἐκ Σκήψεως. Οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ, ἰδιῶται ἄνθρωποι, φοβηθέντες τὴν βιβλιομανίαν τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων [ζητούντων βιβλία εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ἐν Περγάμῳ βιβλιοθήκης] ἔκρυψαν τὰ χειρόγραφα κατὰ γῆς ἔν τινι διώρυγι, ἔνθα ἔμειναν ἐγκαταλελειμμένα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν σητῶν καὶ τῆς νοτίας. Περὶ τὰ 100 δὲ π. Χ. οἱ ἀπόγονοι τούτων ἐπώλησαν αὐτὰ εἰς πλούσιόν τινα φιλόβιβλον, Ἀπελλικῶντα τὸν Τήϊον, ὃς καὶ ἐκόμισεν αὐτὰ εἰς Ἀθήνας. Ὅτε δ' ὁ Σύλλας ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας, περιῆλθον τὰ συγγράμματα ταῦτα εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ νι-

[1]) Ἐν τῇ ἀραβικῇ ἀναγραφῇ μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου ὑπὸ τῷ ἀρ. 90 καί τις liber quintus de indice librorum Aristotelis. Ὁ Πορφύριος ἐν Βίῳ Πλωτίνου 24 λέγει· «Ἀνδρόνικος ὁ Περιπατητικὸς τὰ Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου εἰς πραγματείας διεῖλεν». Κακῶς ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀνδρόνικον τὸ «Ἀνδρονίκου περὶ τάξεως ποιητῶν», περὶ οὗ ἴδε Cohn ἐν Philos. Abhandl. zu Ehren von Hertz 130 κ. ἑξῆς.

[2]) Βίος Μαρκ. 9. Δαβὶδ εἰς Ἀριστοτ. Κατηγορίας 24 a, 18.

[3]) Ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Ἀκαδημίας ἐν σελ. 1469 εὑρίσκεται ἡ ὑπὸ τοῦ Steinschneider νέα μεταγλώττισις. Ὁ δὲ Πτολεμαῖος ἐκεῖνος κατὰ τὴν ἀραβικὴν παράδοσιν ἦτο φιλόσοφός τις ἐν Ῥώμῃ διατρίβων, ἴσως αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Πτολεμαῖος Χέννος. Ἀκριβέστερα περὶ τούτου ἴδε παρὰ Littig, Andronikos von Rhodos, πρόγραμμα Μονάχου 1890.

[4]) Στράβ. XIII, 608 f κ. ἑξ. Πλούτ. ἐν βίῳ Σύλλα 26. Συγκεχυμένως δ' ἔχουσι τὰ τοῦ Ἀθηναίου, ὃς ἐν μὲν I, 3 παραδίδει, ὅτι ὁ Πτολεμαῖος Φιλάδελφος ἠγόρασε τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτ. παρὰ τοῦ Νηλέως, ἐν δὲ V, 214, ὅτι ὁ [Ἀπελλικῶν, οὐχὶ δ', ὡς ὁ συγγραφεὺς λέγει, ὁ Σύλλας] συνηγόρασεν αὐτά.

κητοῦ, ὃς καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὰ εἰς Ῥώμην (86 π. Χ.). Ἐνταῦθα δ' ὁ γραμματικὸς Τυραννίων θεραπεύσας τὸν ἐπὶ τῆς βιβλιοθήκης διεχείριζεν αὐτὰ καὶ προέτρεψε καὶ τὸν περιπατητικὸν Ἀνδρόνικον νὰ φιλοπονήσῃ κατάλογον αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ χρόνου δὲ τοῦ εὑρήματος τούτου ἔλαβον αἱ μελέται τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους, οὗ τὰ συγγράμματα νῦν πλήρη καὶ ἐν καλῇ τάξει ἐξεδόθησαν [1]), νέαν ἐπίδοσιν [2]). Εἰς ταύτην δὲ τὴν νέαν ἔκδοσιν ἀνάγεται κυρίως τὸ κείμενον τῶν χειρογράφων, ἅτινα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς [3]).

Διαιροῦνται δὲ τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους, παραλειπομένων τῶν ὀλίγων ποιητικῶν δοκιμίων καὶ τῶν ἐπιστολῶν, εἰς τρεῖς κατηγορίας, εἰς διαλόγους, εἰς προπαρασκευαστικὰ σύλλεκτα καὶ εἰς συστηματικὰ ἔργα. Περὶ πάντων δὲ τούτων κατὰ μέρος θὰ διαλάβωμεν παρατηροῦντες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι τῶν δύο πρώτων κατηγοριῶν πενιχρά τινα λείψανα μόνον περιῆλθον εἰς ἡμᾶς.

314. Τὰ δημωφελῆ συγγράμματα καὶ οἱ διάλογοι [4]). Τὰ εἰς ἡμᾶς περιελθόντα συγγράμματα ἀνήκουσι πάντα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν συστηματικῶν ἔργων τῆς ὡρίμου ἡλικίας. Ἀλλὰ τούτων προηγήθησαν δημωφελῆ [ὡς ὁ Ἰμέριος αὐτὰ καλεῖ] ἔργα,

[1]) Οὕτως ὁ νέος κατάλογος γνωρίζει, ὡς καὶ τὰ σωζόμενα χειρόγραφα, 3 καὶ οὐχὶ 2 βιβλία τῆς Ῥητορικῆς, 3 καὶ οὐχὶ 1 βιβλίον τῆς περὶ ψυχῆς, 13 καὶ οὐχὶ 10 τῶν Μετὰ τὰ φυσικά, 2 καὶ οὐχὶ 1 τῆς περὶ Ποιητικῆς πραγματείας. Ἡ εἰς βιβλία διαίρεσις τῶν συγγραμμάτων δὲν φαίνεται προερχομένη ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ, διότι βεβαίως ὁ φιλόσοφος δὲν θὰ ἤρχετο, ἀφ' ὧν χωρίων σήμερον ἄρχονται τὰ χειρόγραφα καὶ αἱ ἐκδόσεις ἐν τῇ περὶ ψυχῆς I, III καὶ ἐν Πολιτ. 1. VIII. Ἡ ἔκδοσις τῶν ἀριστοτελικῶν ἔργων κατὰ τὰ νέα χειρόγραφα ἐγένετο πιθανῶς διὰ τοῦ Τυραννίωνος περὶ τὸ 46 π. Χ. Ἴδε Usener, Ein altes Lehrgebäude der Philologie ἐν Sitzungsber. der bayer. Akad. 1892 σελ. 582 κ. ἑξῆς.

[2]) Ἐκ τούτου λέγεται περὶ τῶν ἀλεξανδρεωτικῶν καταλόγων παρὰ τῷ Φιλοπόνῳ εἰς τὰς κατηγορίας 39a 20· ἐν ταῖς παλαιαῖς βιβλιοθήκαις.

[3]) Τὸ κείμενον τῶν χειρογράφων, ὡς ἔχει νῦν, ἐπεξειργάσθησαν κατὰ τὸ τέλος τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ περιέχει τινὰ βραδύτερον μόνον προστεθέντα. Εἰς ταῦτα δ' ἀνήκουσι τὰ περὶ κόσμου, περὶ χρωμάτων καὶ περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων.

[4]) Aristotelis fragmenta edid. Val. Rose ἐν τῷ 5ῳ τόμῳ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀκαδημίας, ἐν Βερολ. 1870. Val. Rose, Aristoteles pseudepigraphus (διότι δῆθεν τὰ συγγράμματα εἶναι νόθα); Lipsiae 1863 καὶ ἐν τῇ Βιβλ. Teubner 1886. Heitz, Die verlorenen Schriften des Arist. Leipz. 1865.

ἄτινα ἐν ἐκλεκτῇ μορφῇ γεγραμμένα ἦσαν ὡρισμένα πρὸς εὐρύτερον κύκλον πεπαιδευμένων, καὶ πρὸς τούτοις καὶ σύλλεκτα, ἄτινα παρεῖχον τὴν ὕλην πρὸς τὴν θεωρίαν καὶ τὸ σύστημα. Τὰ δημωφελῆ δ' ἢ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἔργα ἦσαν συγγενῆ πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς λόγους. Αὐτὸς δ' ὁ Ἀριστοτέλης παραπέμπει ἐνίοτε εἰς αὐτὰ [1]) καὶ μεταχειρίζεται ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς πραγματείᾳ (σ. 1454 b, 18) τὴν φράσιν «ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις λόγοις». Ἐπειδὴ δ' ἐν τούτοις μεταχειρίζεται ὁ Ἀριστοτέλης εὔληπτόν τινα ἀποδεικτικὸν τύπον, ἐγένετο λόγος καὶ περὶ ἐξωτερικῆς τινος σκέψεως ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ, καὶ ἐντεῦθεν ἀνεπτύχθη ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου [2]) κυρίως διαδοθεῖσα διάκρισις ἐξωτερικῆς τινος, εἰς πάντας καταληπτῆς διδασκαλίας καὶ τῆς καθαρῶς ἐπιστημονικῆς, πρὸς ὡρισμένον κύκλον μεμυημένων ὡρισμένης θεωρίας. Τὰ δημωφελῆ δ' ἐκεῖνα συγγράμματα ἦσαν μὲν γεγραμμένα ἐν διαλογικῇ μορφῇ, ὅπερ δηλοῖ καὶ τὸ ὄνομα λόγοι ἐξωτερικοί, διότι λόγους λέγοντες διαλόγους ἰδίως ἐνόουν, ἀλλ' ἐστεροῦντο τῶν μιμητικῶν καὶ δραματικῶν στοιχείων καὶ ἀντὶ τῶν ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων ἀπετελοῦντο ἐκ συνεχῶν ῥήσεων, ἐν αἷς ἐξητάζετο τὸ ὑποκείμενον τοῦ λόγου ἐκ τῆς ἀντιθέτου στάσεως, ὡς ἔπραττε τοῦτο βραδύτερον ὁ Κικέρων [3]). Εἰς τούτους ἀνῆκον ὁ Εὔδημος περὶ

[1]) Τὰ χωρία ἐπάγεται ὁ Bonitz, Index Arist. σελ. 104 κ. ἑ. Λόγου ἄξια ἰδίως εἶναι τὰ ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσ. σελ. 1076 a 28· «τεθρύληται γὰρ τὰ πολλὰ καὶ ὑπὸ τῶν ἐξωτερικῶν λόγων», ἐν τοῖς Πολιτ. σελ. 1323 a 22 [σελ. 118 ἐκδ. Sus.] «νομίσαντες οὖν ἱκανῶς πολλὰ λέγεσθαι καὶ ἐν τοῖς ἐξωτερικοῖς λόγοις περὶ τῆς ἀρίστης ζωῆς». Παράθ. Stahr II, 237 κ. ἑξ. Bernays, Die Dialoge des Aristoteles im Verhältniss zu seinen übrigen Werken, Berlin 1863. Diels, Ueber die exoterischen Schriften des Arist. ἐν Sitzungsber. der Berl. Akad. 1883 σελ. 477 κ. ἑξ. Παράθ. καὶ Susemihl ἐν τοῖς Jahrbüch. für Phil. 128, 265 κ. ἑξῆς.

[2]) Gellius Noct. Att. XX, 5, 10. Ὁ Ἀνδρόνικος ἔσχε ῥοπὴν πρὸς τὰ τοῦ Cicer. de fin. V, 5, 12, ad Attic. IV, 16, 2, Στράβων XIII, 609, Γαληνός, Περὶ οὐσίας τῶν φυσικῶν δυνάμεων IV, 758, Ἀλεξ. Ἀφροδισιεὺς εἰς Ἀριστοτ. Τοπικὰ 261 a, 25, Σιμπλίκιος 386 b, 25. Ἡ διάκρισις δ' αὕτη ὑποδηλοῦται ἤδη ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Πλάτωνος.

[3]) H. Schlottmann, Ars dialogorum componendorum, Rostochii 1889 σελ. 19 - 25. Hirzel, Der Dialog I 272 - 300.

τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς [1]), τὰ τρία βιβλία περὶ φιλοσοφίας, ἐν οἷς ἀνεπτύσσοντο μὲν τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς πρώτης φιλοσοφίας, ἐν ταὐτῷ δὲ παρείχετο καὶ σύνοψίς τις τῆς φιλοσόφου ἱστορίας [2]), βιβλίον τι περὶ τἀγαθοῦ, ὅπερ συνήπτετο πρὸς τὸν προηγούμενον διάλογον καὶ ἐπραγματεύετο εἰδικῶς περὶ τῆς πυθαγοριζούσης θεωρίας τοῦ Πλάτωνος περὶ τῆς ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ, τρία βιβλία περὶ ποιητῶν, ἔπειτα ὁ Γρύλλος [3]) ἢ περὶ ῥητορικῆς, Μενέξενος [4]), Νήρινθος [5]), περὶ δικαιοσύνης [6]), περὶ εὐγενείας [7]) περὶ παιδείας, περὶ φιλίας, συμπόσιον καὶ ἄλλα. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ τάξιν τῶν πρὸς τοὺς πολλοὺς φιλοσοφικῶν βιβλίων ἀνῆκον καὶ αἱ δύο ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀλέξανδρον περὶ βασιλείας [8]) καὶ περὶ ἀποικιῶν, ὡς καὶ ὁ πρὸς Θεμίσωνα, τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου, ἐπιστελλόμενος Προτρεπτικός, ἐν ᾧ προετρέπεν αὐτὸν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὃν ἐμιμήθη ὁ Κικέρων γράφων τὸν Ὁρτήσιον.

[1]) Ἀφιεροῦται εἰς τὴν μνήμην τοῦ φίλου, ὃς ἀπέθανε τῷ 353/2 ἐν τῇ στρατείᾳ τοῦ Δίωνος. Συμβολὰς εἰς ἑρμηνείαν παρέχει ὁ Bernays ἐν ταῖς Gesam. Abhandl. I, 130-140.

[2]) Περὶ τῆς διαλογικῆς αὐτῶν μορφῆς πραγματεύεται ὁ Bernays ἐν ταῖς Gesam. Abhandl. I, 148 κ. ἑ. Νέας συμβολὰς παρέχει ὁ Bywater ἐν Journ. of Philol. VII, 64 κ. ἑξ. Χωρίον τι ἐξ αὐτοῦ, ὅπερ καταδεικνύει τὸν Ἀριστοτέλη ὡς ἄνδρα δυνάμενον καὶ μετὰ πολλοῦ τοῦ φανταστικοῦ νὰ διηγῆται, παραδίδει ἡμῖν ὁ Κικέρων, de nat. II 37, 95. Ὁ δ' A. Dyroff ἐν Blätter für bayer. Gymn. XXXII (1896) 18 κ. ἑξ. πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ χωρία, ἅτινα ὁ Χαλκίδιος ἐν κεφ. 128 καὶ 254 ἐπάγεται ἐκ τοῦ δῆθεν Φιλοσόφου τοῦ Πλάτωνος, ἀληθῶς προέρχονται ἐκ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Ἀριστοτέλους.

[3]) Γρύλλος ἦτο ὁ δοξασθεὶς υἱὸς τοῦ Ξενοφῶντος. Οἱ λόγοι δ', οἵτινες ἐγράφησαν εἰς ἐξύμνησιν τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτοῦ θανάτου, ἐγένοντο, ὡς φαίνεται, ἀφορμὴ τοῦ διαλόγου τούτου.

[4]) Τὸ ὄνομα τοῦ διαλόγου τούτου ὡς καὶ τὰ ὅμοια Σοφιστής, Πολιτικός, ὑπομιμνήσκουσι τοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος.

[5]) Ὁ Νήρινθος ἦτο γεωργός τις ἐκ Κορίνθου, ὅστις κατέλιπε τὸν ἀγρόν, ἵνα ἀκούσῃ τῶν μαθημάτων τοῦ Πλάτωνος.

[6]) Κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Susemihl ἐν Jahresber. über die Fortsch. der kl. Alt. X, 1, 3 εἰς ταύτην τὴν πραγματείαν ἀναφέρεται ὁ Πλάτων ἐν τοῖς Νόμ. IX, 860 d.

[7]) Περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ἔργου τούτου ἀμφιβάλλει μὲν ὁ Πλούταρχος ἐν βίῳ Ἀριστείδου 27, ὑπερμαχεῖ ὅμως αὐτῆς ὁ Immisch ἐν Comment. Ribbeck. 78.

[8]) Ἐξ αὐτῆς θεωρεῖ προελθοῦσαν ἀραβικήν τινα πραγματείαν περὶ βασιλείας ὁ Nissen ἐν Rhein. Mus. 47, 150. Ἀλλ' ἴδε Zeller ἐν Archiv für Gesch. der Philos. VI.

НВ ОНУ имени И.И. Мечникова

315. Σύλλεκτα συγγράμματα. Τὰς περὶ Φιλοσοφίας, ποιητικῆς καὶ πολιτικῆς θεωρίας αὐτοῦ ὁ Ἀριστοτέλης ᾠκοδόμησεν ἐπὶ εὑρειῶν προπαρασκευαστικῶν ἐρευνῶν περὶ τῶν ἱστορικῶν καὶ ἀληθῶν σχέσεων τῶν ὄντων. Ἐκ τούτου προηγήθησαν ἄρα τῶν συστηματικῶν αὐτοῦ πραγματειῶν ἱστορικαὶ καὶ φιλολογικαὶ μελέται. Καὶ ἐν αὐτοῖς μὲν ἤδη τοῖς διαλόγοις ἠγάπα νὰ διασαφῇ τὰς γνώμας αὐτοῦ διὰ παραδειγμάτων καὶ ἱστορικῶν ἀνασκοπῶν, ὡς καταδεικνύουσι τοῦτο αἱ περὶ ποιητῶν καὶ φιλοσοφίας συγγραφαί. Ἀλλ' εἰς ταύτας προσετέθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα βιβλία, ἅτινα ὡμοίαζον μᾶλλον πρὸς ἐπιτομὰς [1]) καὶ σύλλεκτα ἔργα καὶ δὲν ἦσαν ἐπεξειργασμένα, οὐδ' ἀπετέλουν στρογγύλα λογοτεχνικὰ ἔργα. Φαίνεται δ', ὅτι ταῦτα ἦσαν διαδεδομένα ἰδίως ἀνὰ τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐν ᾧ, ἂν κρίνωμεν ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ Πτολεμαίου, πολλὰ αὐτῶν ἔλειπον ἐκ τῆς τοῦ Θεοφράστου βιβλιοθήκης τοῦ Νηλέως, εἴτε διότι δὲν ἀνῆκον εἰς τὴν ὑπὸ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν φιλοσοφίαν, εἴτε διότι δὲν ἐθεωροῦντο ὡς ἀριστοτελικὰ ἐν τῷ κύκλῳ τῶν μεμυημένων [2]). Καὶ περί τινων μὲν τῶν προπαρασκευαστικῶν τῆς ὕλης τούτων συγγραμμάτων θὰ πραγματευθῶμεν ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰς περισωθείσας συστηματικὰς πραγματείας. Ἐνταῦθα δ' ἀναφέρομεν μόνον τὰς γραμματικὰς καὶ λογοτεχνικὰς συγγραφάς. Τοιαῦται εἶναι τὰ Ἀπορήματα Ὁμηρικά, αἱ Διδασκαλίαι, οἱ Πυθιονῖκαι καὶ τὰ Ὑπομνήματα ἱστορικά [3]). Ἐκ τῆς τάξεως δὲ τοι-

[1]) Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Πτολεμαίου ἐν ἀρ. 15 λέγονται ταῦτα· in quo abbreviavit sermonem Platonis = Τὰ ἐκ τῆς πολιτιτείας Πλάτωνος. Ἐπιτομαὶ δὲ βεβαίως θὰ ἦσαν καὶ τὰ ἐκ τῶν νόμων Πλάτωνος, ἐκ τῶν Τιμαίου καὶ Ἀρχύτου. Κριτικὰς δ' ἀντιλογίας περιεῖχον τὰ βιβλία πρὸς τὰ Γοργίου, πρὸς τὰ Μελίσσου, πρὸς τὰ Ἀλκμαίωνος, περὶ τῶν Πυθαγορείων, περὶ τῆς Ἀρχυτείου φιλοσοφίας, περὶ Δημοκρίτου.

[2]) Πάντα ταῦτα ὡς καὶ τὰ δημωφελῆ ἔργα θεωρεῖ νόθα ὁ Val. Rose, Aristoteles pseudepigraphus. Πολλὰ αὐτῶν ἴσως ἐφιλοπονήθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἐποπτεύοντος τοῦ διδασκάλου.

[3]) Ὑπ' ἄλλων ἀπεδίδοντο τὰ ἱστορικὰ ὑπομνήματα εἰς τὸν Θεόφραστον, ὅπερ καὶ δικαιότερον φαίνεται.

ούτων ἱστορικῶν συγγραμμάτων περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ περὶ Μελίσσου, Ξενοφάνους, Ζήνωνος [1]) βιβλίον, ὅπερ ὅμως ἐν τῷ Βατικανῷ χειρογράφῳ R ἀποδίδεται εἰς τὸν Θεόφραστον [2]). Ἀφίσταται δὲ τοῦτο τοσοῦτον τῶν ἐν τοῖς γνησίοις ἔργοις παραδιδομένων ὑπὸ τοῦ φιλοσόφου, ὥστε βεβαίως δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους [3]). Ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος δὲ θ' ἀνῆκεν ἐνταῦθα καὶ τὸ πολλάκις μὲν μνημονευόμενον, ἀπολεσθὲν δὲ βιβλίον, ὁ Πέπλος, ὅπερ ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς ποικίλης αὐτοῦ ὕλης. Ἀλλ' εἰς τοῦτο θὰ ἐπανέλθωμεν αὖθις ἐν τῷ περὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀριστοτέλους κεφαλαίῳ.

316. Τὰ συστηματικὰ ἔργα. Τὴν ἀξιολογωτάτην τάξιν ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Ἀριστοτέλους κατέλαβον ἐκεῖνα, ἐν οἷς ὁ φιλόσοφος ἀνέπτυσσε τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἐν αὐστηρῶς ἐπιστημονικῷ τρόπῳ. Ἐκαλοῦντο δὲ ταῦτα ἀκροάσεις, διότι ὑπέκειντο ὡς βάσις τῆς διδασκαλίας [4]), ἢ πραγματεῖαι, διότι περιεῖχον τὴν ἐξήγησιν τῆς οὐσίας ἑκάστης τῶν ἐπιστημῶν. Ἐτιμῶντο δὲ μεγάλως ἐν τῇ σχολῇ τοῦ διδασκάλου καὶ εἰς τὴν ἐξαίρετον ταύτην τιμὴν ὀφείλεται ἡ πλήρης σχεδὸν σωτηρία αὐτῶν. Ἵνα δ' ἀκριβῶς κατανοήσωμεν αὐτὰ καὶ ἵνα εὕρωμεν ἀρχήν τινα, καθ' ἣν διαιροῦντες νὰ πραγματευθῶμεν περὶ αὐτῶν [5]), πρέπει πρῶτον νὰ διασαφήσωμεν ἐν κεφαλαίῳ τὸν τρόπον τῆς συγ-

[1]) Παρεδόθη ἡμῖν ἡ ἐσφαλμένη ἐπιγραφὴ τοῦ ἔργου ἔχουσα οὕτως· Περὶ Ξενοφάνους, περὶ Ζήνωνος, περὶ Γοργίου.

[2]) Παράβ. Zeller, I, 500 τῆς 5ης ἐκδ., ἔνθα ἀναγράφονται καὶ τὰ πολλὰ περὶ τούτου γραφέντα ἔργα.

[3]) Zeller, Philos. der Gr. I, 463 κ. ἑξ. τῆς 4ης ἐκδ. Susemihl, Alexandr. Lit. I, 157. Ὁ Diehls, Doxographi Graeci. 108 κ. ἑ. τάττει τὸ ἔργον εἰς τοὺς ἀμέσως μετὰ τὸν Θεόφραστον χρόνους.

[4]) Ἐκ τούτου φυσικὴ ἀκρόασις καὶ ἀκροάσεις ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ σελ. 994 b, 32. Ἐκ τῆς διδασκαλικῆς μορφῆς ἔχει τὴν ἀρχὴν ἡ προσφώνησις ὑμῶν ἢ τῶν ἀκροωμένων ἐν τοῖς Σοφιστικοῖς ἐλέγχοις 184 b, 2-6 καὶ τὸ μετὰ ταῦτα, ὅτι, δι' οὗ γίνεται ἡ μετάβασις εἰς ἄλλο τι ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσ. σελ. 1069 b, 35 καὶ 1070 a, 4 καὶ Ἀναλυτ. πρότ. ἐν ἀρχῇ.

[5]) Τὴν ὑπὸ τῶν παλαιῶν διαίρεσιν τῶν ἔργων παραδίδει ὁ Ἀμμώνιος εἰς Πορφυρίου εἰσαγωγὴν σελ. 11 κ. ἑξ. ἐκδόσεως Busse. Παράβ. Stahr, Aristotelia II, 254. κ. ἑξῆς. Titze, De Aristotelis operum serie et distinctione, Lips. 1826.

γραφικῆς τοῦ Ἀριστοτέλους. Ὅλως δῆλα δὴ ἀντιθέτως πρὸς τὸν Πλάτωνα ὁ Ἀριστοτέλης ἔτρεπε τὸν νοῦν αὐτοῦ ὅλως ἐπ' αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ μικρὰν μόνον ἐλάμβανεν ἐπιμέλειαν τῆς γλωσσικῆς μορφῆς [1]). Ἐν ᾧ δ' ὁ Πλάτων ἐδημιούργει λογοτεχνικὰ καλλιτεχνήματα καὶ μεταχειριζόμενος τὴν μορφὴν τοῦ διαλόγου εἰσῆγε ποιητικόν τι στοιχεῖον εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὁ Ἀριστοτέλης μόνον ἐν ταῖς συγγραφαῖς τῆς νεανικῆς ἡλικίας καὶ ἐν τοῖς πρὸς τοὺς πολλοὺς διετήρησε τὴν σωκρατικὴν μορφὴν τῶν διαλόγων, ἐν δὲ τοῖς ἔργοις τῆς ὡρίμου ἡλικίας καὶ ἐν πᾶσι τοῖς περιελθοῦσιν εἰς ἡμᾶς μετεχειρίσθη τὸ διδακτικὸν ὕφος. Ὁ διδακτικὸς δ' οὗτος καὶ συστηματικὸς χαρακτὴρ τῶν συγγραφῶν εἶναι αἴτιος τούτου, ὅτι μικρὸν ἢ οὐδὲν ἴχνος ἐξωτερικῆς ροπῆς ἀναφαίνεται ἐν αὐτοῖς καὶ τοῦτο ἀποβαίνει μέγιστον κώλυμα πρὸς ὁρισμὸν τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἕκαστον σύγγραμμα ἐγράφη. Πρὸς τούτοις δέ, ἐπειδὴ πάντα τὰ συγγράμματα προῆλθον ἐκ τῆς ἐν τῇ ὡρίμῳ ἡλικίᾳ διδασκαλίας, οὐδὲν σχεδὸν εὑρίσκομεν ἐν αὐτοῖς τὸ ὑποδεικνύον τὴν κατὰ μικρὸν ἀνάπτυξιν [2]), ὥστε ἐπὶ παραδείγματι οἱ φιλοσοφικοὶ τεχνικοὶ ὅροι, οἷοι οἱ τὸ τί ἦν εἶναι, οὐσία, δύναμις, ἐντελέχεια, οὓς ὁ Ἀριστοτέλης πρῶτος, ὡς δύναται ν' ἀποδειχθῇ, ἔπλασεν, ἀπαντῶσιν ἐπίσης ἐν ἁπάσαις ὁμοίως ταῖς πραγματείαις καὶ ἐν σημασίᾳ τελείως ὡρισμένῃ. Εἰς ταῦτα προστίθενται καὶ αἱ οὐχὶ σπάνιαι ἀναφοραὶ τῶν διαφόρων συγγραμμάτων πρὸς ἄλληλα. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἑξάκις ἐν τῇ Ῥητορικῇ τέχνῃ ἀναφέρεται εἰς τὴν περὶ Ποιητικῆς πραγματείαν, ἀλλὰ καὶ ἅπαξ ἐν τῇ περὶ Ποιητικῆς ἀναφέρεται εἰς τὴν Ῥητορικήν [3]). Ὡσαύτως δ' οἱ ὑ-

[1]) Ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, ὅτι ὄῆλα δὴ ἡ γλῶσσα ἐγένετο μόνον πρὸς ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν, ἐξεδηλώθη ἐν τῇ περὶ Ἑρμηνείας 1.

[2]) Περὶ τῆς ἐπαλληλίας τῶν συγγραμμάτων ἴδε πλὴν τοῦ Titze ἰδίως Brandis, Gesch. der griech - röm. Philos. II b, 111 κ. ἑξῆς. Ἀλλ' αἱ περὶ τούτου ἔρευναι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ εὑρίσκονται ἔτι ἐν τῇ ἀρχῇ.

[3]) Ἀριστ. Ῥητ. 1372 a 1, 1404 a 38, 1404 b 7, καὶ 28, 1405 a 5, 1419 b 5, Περὶ Ποιητ. 1456 a 35. Δὲν εἶναι μὲν ἄρα ὅλως ἀναξία λόγου ἡ παράθεσις αὕτη τῶν χωρίων πρὸς ὁρισμὸν τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως τῶν συγγραμμάτων, πρέπει ὅμως πάντως νὰ ἐξετα-

παινιγμοὶ διαφόρων ἱστορικῶν γεγονότων ἅπτονται χρόνων πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχόντων. Οὕτως ἐν τοῖς Μετεωρολογικοῖς (III, 2) ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν πεντηκοντούτη καὶ ὅμως ἐν III, 1 ποιούμενος λόγον περὶ τοῦ πρὸ εἴκοσιν ἐτῶν καέντος ναοῦ τῆς ἐφεσίας Ἀρτέμιδος λέγει ὡς περὶ γεγονότος τῶν χρόνων αὐτοῦ νῦν ἐθεωροῦμεν. Ταῦτα πάντα ὅμως προέρχονται ἐκ τούτου, ὅτι ζῶν μὲν αὐτὸς ὁ Ἀριστοτέλης ὀλίγα ἢ οὐδὲν τῶν συστηματικῶν τούτων συγγραμμάτων ἐδημοσίευσεν, ὁ δ' Εὔδημος καὶ ὁ Νικόμαχος καὶ ὁ Θεόφραστος, οἵτινες μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐφρόντισαν περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν καταλειφθέντων ὑπ' αὐτοῦ λογοτεχνικῶν ἔργων, εὗρον χειρόγραφα προφανῆ φέροντα τὰ ἴχνη ἐπανειλημμένων ἐπιδιασκευάσεων καὶ μεταγενεστέρων προσθηκῶν, ἅτινα εἶχον ἀνάγκην πρὸ τῆς ἐκδόσεως ἀκριβοῦς συντάξεως καὶ διασκευῆς [1]). Ἐπειδὴ δ', ὡς ἐκ τούτων καταφαίνεται, οὐδὲν τῶν περισωθέντων ἔργων πρόκειται ἡμῖν ἐπεξειργασμένον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως καὶ ἕτοιμον κατὰ πάντα τὰ μέρη πρὸς ἔκδοσιν [2]), δὲν εὑρίσκομεν, ὡς εἰκός, ἐν αὐτοῖς τὴν χρυσῆν ἐκείνην εὕροιαν τοῦ λόγου, flumen aureum, δι' ἣν ἐπήνουν τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους ὁ Κικέρων καὶ ἄλλοι, οἵτινες ἐκέκτηντο ἔτι τὰ ἅπαντα τοῦ συγγραφέως καὶ ἀνεγίνωσκον τοὺς ἐξωτερικοὺς μᾶλλον λόγους ἀσμενέστερον, ἢ τὰ συστηματικὰ ἔργα [3]).

σθῇ ἀκριβῶς τοῦτο, ἂν τὰ χωρία ταῦτα εὐκόλως δύνανται καὶ νὰ παραλειφθῶσιν, ἢ εἶναι στενῶς συνδεδεμένα πρὸς τὰ προηγούμενα καὶ ἑπόμενα, ἤ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἂν προέρχονται ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἢ ἐκ τῶν μεταγενεστέρων ἐκδοτῶν ἢ ὑπομνηματιστῶν.

[1]) Ἐν ταῖς ἐκδόσεσι τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἃς ἡμεῖς ἐφιλοπονήσαμεν, ἐπειράθημεν νὰ διακρίνωμεν διὰ τῶν μέσων, ἅτινα παρέχει ἡ τυπογραφικὴ τέχνη, τὰ ἐν προσθήκης μέρει παρεμβληθέντα ἀπὸ τῶν ἐν τῷ ἀρχικῷ σχεδίῳ περιειλημμένων. Σκόπιμον δ' εἶναι τοῦτο ἕνεκα τούτου μάλιστα, διότι οἱ συντάκται παρενέβαλον πολλάκις τὰς ἐν τῇ ᾧᾳ γραφείσας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους προσθήκας καὶ διορθώσεις εἰς τὴν μὴ ἀνήκουσαν θέσιν. Ὁ Essen, Der Keller zu Skepsis καὶ Ein Beitrag zur Lösung der aristotelischen Frage 1866 καὶ 1883 πειρᾶται ἐν ὑπερμέτρῳ σκέψει ν' ἀποδείξῃ, ὅτι πρέπει ὅλως ν' ἀποῤῥιφθῶσι τὰ φύλλα καὶ τὰ ὑπομνήματα τοῦ πρωτοτύπου.

[2]) Ἀληθῶς ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἐπεξεργασίας μεγάλη διαφορὰ καταφαίνεται ἐν τοῖς διαφόροις συγγράμμασι καὶ δὴ καὶ ἐν τοῖς διαφόροις βιβλίοις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συγγράμματος.

[3]) Ὁ Cic., Academ. poster. II, 38, 119 λέγει· flumen orationis aureum fun-

Ὡς πρὸς τὴν ὕλην δὲ διαιροῦνται τὰ σωθέντα ἔργα εἰς πέντε τάξεις, 1) εἰς τὴν τῶν λογικῶν συγγραμμάτων, 2) εἰς τὴν τῶν φυσικῶν, 3) εἰς τὴν τῶν μετὰ τὰ φυσικά, ἢ μεταφυσικῶν, ὡς σήμερον λέγομεν, 4) εἰς τὴν τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ πράττειν τῶν ἀνθρώπων καὶ 5) εἰς τὴν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ ποιεῖν.

317. Τὰ λογικὰ συγγράμματα εἶναι ἄξια νὰ καταλάβωσι τὴν πρώτην τάξιν ἐν τοῖς συστηματικοῖς ἔργοις, διότι ἀποτελοῦσι τὸ ὄργανον τῆς διαλεκτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης [1] καὶ τούτου ἕνεκα καὶ ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων περιπατητικῶν [2] προετάσσοντο τῆς ὅλης συλλογῆς καλούμενα ὄργανα. Περιεσώθησαν δ' ἐξ αὐτῶν τὰ σπουδαιότερα πάντα καὶ δὴ κατὰ τὴν ἑξῆς τάξιν.

Κατηγορίαι, ἤτοι αἱ δέκα μορφαὶ τῆς ἀποφάνσεως τοῦ εἶναι, ἡ οὐσία, τὸ ποσόν, τὸ πρός τι, τὸ ποιόν, τὸ ποῦ, τὸ ποτέ, τὸ κεῖσθαι ἢ ἔχειν, τὸ ποιεῖν ἢ πάσχειν [3]. Τὸ ἔργον δὲ βεβαίως δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ, ἀλλὰ συνεγράφη, ὡς φαίνεται, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐπικρατούσης ἐν τῇ σχολῇ μεθόδου καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐν

dens Aristoteles. Παράβ. Topicorum I, 3 καὶ De Inventione II, 2, 6. Quintil. X, I, 83. Νηφαλιώτερον κρίνει ὁ Διονύσιος ἐν τῇ τῶν Ἀρχαίων κρίσει IV, 1 λέγων· «παραληπτέον δὲ καὶ Ἀριστοτέλη εἰς μίμησιν τῆς τε περὶ τὴν ἑρμηνείαν δεινότητος καὶ τῆς σαφηνείας καὶ τοῦ ἡδέος καὶ πολυμαθοῦς.» Τὸ κάλλος τῶν ἐξωτερικῶν λόγων ἐξαίρει ἰδίᾳ ὁ Θεμίστιος ἐν λόγῳ XXVI σελ. 385 ἐκδ. Dind. Ἴδε καὶ Φιλοπόνου ὑπόμνημα εἰς Κατηγ. 36 b, 28 καὶ Δαβὶδ τοῦ Ἀρμενίου εἰς Κατηγ. 26 b, 35. Ὁ Blass ἐν Rhein. Mus. 30, 481 κ. ἑξ. ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν τοῖς ἐπεξειργασμένοις ἔργοις κατεβάλλετο καὶ μείζων ἐπιμέλεια εἰς ἀποφυγὴν τῆς χασμῳδίας.

[1] Ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς λέγει ἐν τοῖς Μετὰ τὰ Φυσ. 1005 b, 4, ὅτι τὰ ἀναλυτικὰ πρέπει νὰ προηγῶνται τῶν φυσικῶν καὶ τῶν Μετὰ τὰ φυσικά. Συνεγράφησαν δὲ τὰ Ἀναλυτικὰ πρὸ τῶν φυσικῶν κατὰ τὴν σελ. 95 b, 11.

[2] Ὁ Δαβὶδ εἰς τὰς Κατηγ. σελ. 26 a, 1 λέγει· «οἱ δὲ λέγοντες, ὅτι δεῖ ἀπὸ τῆς λογικῆς ἄρχεσθαι, ἔφασκον, ὅτι ὄργανον ἡ λογική.» Παράβ. Διογ. Λαερτ. V, 1, 28. Ὁμοίως καὶ ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς ἐν τοῖς Τοπικοῖς ἐν σελ. 163 b, 11 ποιεῖται λόγον περὶ ὀργάνου πρὸς γνῶσιν. Τὴν ἔκφρασιν ὄργανον εὗρεν ἤδη ἁπανταχοῦ διαδεδομένην Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς. Ἴδε Prantl, Geschichte der Logik I, 532.

[3] Τὸ βιβλίον ἐπεγράφετο περὶ τῶν γενῶν τοῦ ὄντος· ἴδε Waiz ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ὀργάνου I, 265.

HBOM iMeHuKoBa

τοῖς Τοπικοῖς σελ. 103b χωρίον [1]). Ὕποπτον δ' ἐπὶ νοθείᾳ εἶναι ἰδίως τὸ τέλος τὸ περιέχον τὰς δὴ λεγομένας ὕστερον κατηγορίας (postpraedicamenta) (κεφ. 10—15).

Περὶ ἑρμηνείας, de intepretatione, ἤτοι περὶ τῆς προτάσεως, τῶν μερῶν καὶ τῶν μορφῶν αὐτῆς, τοῦ ὀνόματος, ῥήματος, λόγου, καταφάσεως, ἀποφάσεως. Καὶ περὶ τοῦ γνησίου τῆς συγγραφῆς ταύτης διημφεσβήτει ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ὁ Ἀνδρόνικος [2]).

Ἀναλυτικὰ πρότερα καὶ ὕστερα ἐν 4 βιβλίοις ἀνὰ δύο [3]), ἅτινα ὠνομάσθησαν κατὰ τοὺς τεχνικοὺς ὅρους τῶν μαθηματικῶν, διότι προεβάλλοντο ὡς σκοπὸν τὴν διαίρεσιν ἢ ἀναγωγὴν τῶν ἀληθειῶν εἰς τὰ στοιχεῖα, ἐξ ὧν ἐξήγοντο. Καὶ τὰ μὲν πρότερα ἀναλυτικὰ περιέχουσι τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς ἀποδείξεως ἢ τῆς ἐπιστήμης ἀποδεικτικῆς διὰ τῆς προτάσεως, τοῦ ὅρου καὶ τοῦ συλλογισμοῦ, τὰ δ' ὕστερα πραγματεύονται περὶ τῆς διανοητικῆς μαθήσεως, περὶ τῆς οὐσίας τῆς μαθήσεως, ἧς ῥίζα καὶ πηγὴ εἶναι ἡ κατανόησις τῆς αἰτίας, περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς μαθήσεως, προϋποτιθεμένων ἀμέσων τινῶν ἀληθειῶν, περὶ τῶν ὁδῶν τῶν ἀγουσῶν εἰς τὴν διανοητικὴν μάθησιν διὰ συλλογιστικῶν ἀποδείξεων, ἤτοι τῆς ἐπαγωγῆς, τοῦ ὁρισμοῦ καὶ τῆς διαιρέσεως.

Τοπικὰ ἐν 8 βιβλίοις, ἅτινα προῆλθον ἐκ τῆς διαλεκτικῆς,

[1]) Prantl, Gesch. der Logik I, 207 κ ἑξ. Κατὰ τὸν Σιμπλίκιον εἰς τὰς Κατηγορίας φύλ. 8 καὶ τὸν Φιλόπονον εἰς Κατηγ. 39 a, 20 ἐφέρετο ὡς τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἄλλο βιβλίον τῶν κατηγοριῶν. Τὸ τέλος δὲ τῶν σωζομένων κατηγοριῶν 10-15, τὰς δὴ λεγομένας ὕστερον κατηγορίας (ἅμα καὶ πρότερον, κινεῖν καὶ ἔγειν) ὁ Ἀνδρόνικος ἤδη ἐθεώρει ὡς νόθον. Ἴδε Trendelenburg De Aristol. categoriis, Berlin 1833, Geschichte der Kategorienlehre. Berlin 1846.

[2]) Τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου ἐγερθεῖσαν ὑποψίαν, ὅτι νόθον εἶναι τὸ σύγγραμμα, ἀπέκρουσεν Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεὺς ἐν Ἀναλυτ. I σελ. 160 ἐκδ. Wallies.

[3]) Κατὰ τὸν Φιλόπονον εἰς τὰς Κατηγορίας 39 a, 20 ὑπῆρχεν ἐν ταῖς παλαιαῖς βιβλιοθήκαις ἔκδοσις εἰς μ (γράφε η) διῃρημένη βιβλία. Ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς φέρονται τὰ πρότερα Ἀναλυτικὰ ὡς ἐξ 9 συνιστάμενα βιβλίων. Ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς ἐν σελ. 96 a, 1 μνημονεύει τὰ πρότερα Ἀναλυτικὰ διὰ τῆς φράσεως ἐν τοῖς πρώτοις.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ἤτοι τῆς ὑπὸ τῶν σοφιστῶν θεραπευομένης ἐριστικῆς. Περιέχουσι δὲ τοὺς τόπους [1]), δι' ὧν δύναταί τις νὰ συλλογίζηται περὶ παντὸς προτιθεμένου προβλήματος καὶ δὴ ἄνευ τινὸς αὐστηρῶς ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεως ν' ἀποδεικνύῃ πιθανὰ τὰ λεγόμενα ὑπ' αὐτοῦ [2]). Ἐπειδὴ δ' οὕτω πραγματεύονται περὶ τῆς μεθόδου τοῦ συλλογίζεσθαι, καλοῦνται καὶ ἐν ταῖς παλαιαῖς ἀναγραφαῖς καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ Μεθοδικά [3]). Ἀλλ' ὑπολείπονται πολὺ τὰ τοπικά, ἐν οἷς φαίνεται διεξοδικώτερος ἑαυτοῦ ὁ συγγραφεύς [4]), ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἀναλυτικῶν καὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν παλαιοτέραν, πρὸς τὴν ῥητορικὴν διαλεκτικὴν τῆς σχολῆς ἐγγύτερον ἱσταμένην περίοδον τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας [5]).

Σοφιστικοὶ ἔλεγχοι ἢ οἱ σοφιστικοὶ συλλογισμοὶ τῶν σοφιστῶν, οἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὰ τοπικὰ καὶ ἀποτελοῦσιν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Βαϊτσίου φιλοπονηθείσῃ ἐκδόσει τοῦ Ὀργάνου τὸ ἔνατον βιβλίον τῶν Τοπικῶν [6]). Ἡ δ' ἰδία αὐτῶν κατάταξις συνδέεται πρὸς τὸν χωρισμὸν τῆς διαλεκτικῆς ἀπὸ τῆς ἐριστικῆς.

Ἐκ τῶν ἀπολεσθέντων δὲ συγγραμμάτων ἀνῆκον εἰς τὰ λογικὰ αἱ διαιρέσεις, περὶ ἐναντίων, περὶ εἰδῶν καὶ γενῶν, καὶ ἐπιχειρήματα λογικά. Καὶ μεγάλη μὲν εἶναι ἡ ἀπώλεια αὕτη, ἀλλ' εὐτυχῶς περιεσώθησαν τὰ ἀξιολογώτατα καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὰ μονιμώτατα ἐξ ἐκείνων, ὅσα ἐδημιούργησεν ἡ ἀνατομικὴ διάνοια τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς προαγωγὴν τῆς φιλοσοφίας. Διότι,

[1]) Οἱ τόποι ὡς κοινοὶ τόποι, loci communes, ἐγένοντο γνωστότεροι ἐκ τῆς ῥητορικῆς, ἥτις ἔχει στενὴν συγγένειαν πρὸς τὴν διαλεκτικήν. Οἱ ῥητορικοὶ τόποι ἀποτελοῦσι τὸ ὑποκείμενον τῶν δύο πρώτων βιβλίων τῆς ῥητορικῆς τέχνης.

[2]) Ἐν Τοπικῶν I, 1 λέγεται· «ἡ μὲν πρόθεσις τῆς πραγματείας μέθοδον εὑρεῖν, ἀφ' ἧς δυνησόμεθα συλλογίζεσθαι περὶ παντὸς τοῦ προτεθέντος προβλήματος ἐξ ἐνδόξων.»

[3]) Ἀριστοτ. Ῥητ. I, 2 [σελ. 1356b, 19 ἢ 11 ἐκδ. Roemer].

[4]) Τὸ διεξοδικὸν τῶν τοπικῶν συνδέεται, ὡς ἐν σελ. 184 a 8 ὑποδηλοῦται, πρὸς τοῦτο, ὅτι προῆλθον ἔκ τινος ῥητορικὴν χροιὰν ἐχούσης ἐπιδείξεως.

[5]) Τὰ τοπικὰ μνημονεύονται ἐν Ἀναλυτικῶν σελ. 24 b, 12.

[6]) Παράβ. Waitz II, 528. Ὑπερμαχεῖ τῆς γνώμης ταύτης τοῦτο, ὅτι ἐν τέλει τῶν Σοφιστικῶν ἐλέγχων ἀπαντᾷ ἀνακεφαλαίωσις τῶν ὅλων Τοπικῶν. Ἐν τούτοις τὰ χειρόγραφα χωρίζουσι τὰ δύο ἔργα καὶ δὴ τὸ λαυρεντιανὸν χειρόγραφον 89 διαιρεῖ πρὸς τούτοις τοὺς Σοφιστικοὺς ἐλέγχους εἰς δύο βιβλία.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

καὶ ἂν μὴ ἀπονέμωμεν σήμερον εἰς τὴν τυπικὴν λογικὴν τὴν αὐτὴν ὡς ἄλλοτέ ποτε βαρύτητα, ἐν τούτοις πάντοτε θὰ προσάπτηται εἰς τὸν φιλόσοφον τοῦτον ἡ τιμή, ὅτι ἐξεῦρε τοὺς νόμους τῆς ἐνεργείας τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ὥρισε διὰ παντὸς τὴν ἐπὶ τὴν γνῶσιν ὁδὸν καὶ τοὺς τρόπους τοῦ συλλογίζεσθαι.

318. Φυσικαὶ πραγματεῖαι. Αὗται τὸ μὲν διατρίβουσι περὶ τὴν φιλοσοφικὴν ἐξήγησιν καὶ ἀπόδειξιν τῆς φύσεως καὶ τῶν φαινομένων αὐτῆς, τὸ δ' ἀνήκουσιν εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς φύσεως. Καὶ εἰς μὲν τὴν πρώτην τάξιν καταλέγονται αἱ ἑξῆς.

Φυσικὴ ἀκρόασις ἐν ὀκτὼ βιβλίοις. Αὕτη πραγματεύεται περὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ἐν κινήσει εὑρισκομένων ὄντων καὶ ἐγράφη πρὸ τῶν μετὰ τὰ φυσικά, τῆς μεταφυσικῆς, ὡς συνήθως σήμερον λέγομεν, ἐν ᾗ ἐπανειλημμένως μνημονεύονται. Διασαφοῦνται δ' ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ πληρέστατα τὰ κύρια στοιχεῖα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλους, οἷον τί εἶναι ὕλη, ὑποκείμενον, δύναμις ἐξ ἑνὸς καὶ ἐξ ἑτέρου τί εἶδος, μορφή, ἐντελέχεια καὶ πρὸς τούτοις τί τὸ σύνολον, τὸ τέλος ἢ τὸ οὗ ἕνεκα, οὐσία καὶ συμβεβηκότα, τὸ κινοῦν ἢ ὅθεν ἡ κίνησις. Ἡ φυσικὴ ἄρα τοῦ Ἀριστοτέλους οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει πρὸς ὅ,τι ἡμεῖς σήμερον ἀποκαλοῦμεν φυσικήν, διότι διασαφεῖ μὲν τὰς ἐννοίας, ὑφ' ἃς θεωροῦμεν τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως, ἀλλὰ δὲν περιέχει καὶ τοὺς νόμους, καθ' οὓς γίνονται τὰ πράγματα καὶ συνάπτονται πρὸς ἄλληλα. Ἐκ τούτου λίαν προσφυῶς ἀπεκάλει αὐτὴν ὁ Ἔγελος μεταφυσικὴν τῆς φυσικῆς.

Ἐν τῷ δευτέρῳ δὲ μέρει αὐτῶν, ἤτοι ἀπὸ βιβλίου V—VIII, πραγματεύεται περὶ τῆς κινήσεως καὶ τῶν διαφόρων ἐκφάνσεων τῆς κινήσεως, τῆς φορᾶς, τῆς μεταβολῆς ἢ ἀλλοιώσεως, τῆς αὐξήσεως καὶ φθίσεως, ἐξ οὗ καὶ τὸ μέρος τοῦτο ἐπεγράφετο ἰδίᾳ περὶ κινήσεως [1]). Τοῦ ἑβδόμου βιβλίου τὰ τρία πρῶτα κεφά-

[1]) Ὁ Ἀνδρόνικος, κατὰ Σιμπλίκιον ἐν ὑπομν. εἰς Φυσ. σελ. 923 κ. ἑ. ἐκδ. Diels, στηριζόμενος εἰς παλαιὰς μαρτυρίας ἔδωκεν εἰς τὰ τρία τελευταῖα βιβλία τὸ ὄνομα περὶ κινήσεως.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

λαια πρόκεινται ἡμῖν ἐν διπλῇ μορφῇ [1]). Περιῆλθε δ' εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἐξαίρετόν τι ὑπόμνημα τοῦ Σιμπλικίου εἰς τὸ ὅλον ἔργον.

Περὶ οὐρανοῦ ἐν 4 βιβλίοις [2]) καὶ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς ἐν 2 βιβλίοις. Ταῦτα συνάπτονται στενῶς πρὸς τὴν φυσικὴν ἀκρόασιν καὶ περιέχουσιν θεωρίας ἐξ ὑπαρχῆς περὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γενέσεως καὶ δὴ πραγματεύεται ἡ μὲν προτέρα πραγματεία περὶ τῆς ἀθανασίας τοῦ σύμπαντος, περὶ τοῦ πρώτου οὐρανοῦ, καὶ περὶ τῆς μορφῆς καὶ κινήσεως τῶν ἀστέρων ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς κουφότητος καὶ βαρύτητος [3]), ἡ δ' ὑστέρα περὶ τῆς καθ' ὅλου γενέσεως καὶ φθορᾶς καὶ περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς διὰ μίξεως καὶ μεταβολῆς. Ἡ τελευταία μάλιστα πραγματεία εἶναι μετ' ἐπιμελείας ἐπεξειργασμένη καὶ μεγίστην ἔχει σημασίαν πρὸς κατανόησιν τῆς ἀριστοτελικῆς διδασκαλίας.

Μετεωρολογικὰ ἐν 4 βιβλίοις. Ταῦτα συνάπτονται πρὸς τὰς δύο τελευταίας πραγματείας καὶ πειρῶνται νὰ διασαφήσωσι καὶ τὰ μετεωρολογικά, τοὺς κομήτας, τὸν γαλαξίαν, τοὺς ἀνέμους, καὶ ἐν ταὐτῷ τὰ θαλάσσια φαινόμενα καὶ τοὺς σεισμούς. Τὸ τέταρτον δὲ βιβλίον ἀποτελεῖ τι ἴδιον καθ' ἑαυτὸ καὶ πραγματεύεται περὶ τοῦ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, τοῦ ξηροῦ καὶ ὑγροῦ, ὡς τῶν στοιχείων τῶν σωμάτων τοῦ σύμπαντος [4]).

[1]) Ἀπέδειξε μὲν τοῦτο ὁ Spengel, Über das 7 Buch der Physik des Aristoteles ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. II, 305-349, διεξήγαγε δ' ὁ Prantl ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Teubner [1879].

[2]) Τὸ ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσ. [M] 1078 b, 5 «ἐν ἄλλοις περὶ αὐτῶν ἐροῦμεν» ἀναφέρει ὁ Schwegler εἰς τὴν πραγματείαν περὶ οὐρανοῦ. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶναι ὀρθή, διότι ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ Μετὰ τὰ φυσικὰ βραδύτερον ἐγράφησαν, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ χωρίον ἐν [Λ] σελ. 1073 a, 32.

[3]) Ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τούτῳ ἔχεται τῆς περὶ σφαιρῶν θεωρίας τοῦ ἐκ Κυζίκου ἀστρονόμου Καλλίππου, μαθητοῦ τινος τοῦ Εὐδόξου, καὶ κατὰ ταῦτα ὁ Bergk, Griech. Litt. IV, 486 τάττει τὸ ἔργον εἰς τὴν 112 Ὀλυμπιάδα.

[4]) Πρῶτος ὁ ὑπομνηματιστὴς Ἀλέξανδρος ὁ Αἰγεὺς ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι τὸ 4 βιβλίον δὲν ἀνήκει εἰς τὴν πραγματείαν ταύτην, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὰ βιβλία περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς. Ἴδε Ideler, Meteor. II, 347-349 καὶ Spengel, Reihenfolge der naturwissenschaftlichen Schriften des Aristoteles ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Ak. V, 10 κ.ἑξῆς.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

319. Εἰς δὲ τὰ τῆς περιγραφῆς τῆς φύσεως ἀνήκουσιν αἱ ἑξῆς πραγματεῖαι·

Αἱ περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι ἐν 10 βιβλίοις [1]). Πρὸς ταύτας συνάπτονται καὶ αἱ πραγματεῖαι περὶ ζώων μορίων ἐν 4 βιβλίοις, περὶ ζώων γενέσεως ἐν 5 βιβλίοις [2]), περὶ πορείας ζώων ἐν ἑνὶ βιβλίῳ [3]). Βαίνουσι δ' ἐνταῦθα ἐκ παραλλήλου δύο τρόποι πραγματείας τῆς ζωολογίας, ὅπερ καταδηλότερον ἔτι γίνεται, ἄν τις ἀναλύσῃ εἰς τὰ μέρη αὐτῶν τὰ δέκα βιβλία τῶν περὶ τὰ ζῷα ἱστοριῶν. Πραγματεύονται δῆλα δὴ αὗται μετὰ καθολικήν τινα ἐπισκόπησιν (I, 1—6) [4]) περὶ τῶν μορίων τῶν ζώων (I, 7—IV, 7) περὶ τῆς γενέσεως τῶν ζώων (V—VII) καὶ περὶ τῆς διαίτης καὶ τροφῆς τῶν ζώων (VIII). Ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἄρα τῶν περὶ τὰ ζῷα ἱστοριῶν γίνεται λόγος περὶ τῶν αὐτῶν ζητημάτων, περὶ ὧν καὶ ἐν ταῖς εἰδικαῖς πραγματείαις. Ἐν τούτοις ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐν ἑκατέροις ἐξετάζονται τὰ αὐτὰ ζητήματα, εἶναι διάφορος. Διότι αἱ μὲν περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι διατρίβουσι περὶ τὸ ὅτι, ἤτοι περὶ τὰ

[1]) Ἐν τοῖς χειρογράφοις καὶ ταῖς ἀναγραφαῖς ἐν 9 μόνον βιβλίοις. Τὸ δὲ δέκατον βιβλίον, ὅπερ ἐπανέρχεται εἰς τὸ περὶ συνουσίας ζήτημα καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀφορμὰς τῆς ἀγονίας καὶ ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Διογένους φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ὑπὲρ τοῦ μὴ γεννᾶν, εἶναι ἐκ νέου μετάφρασις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γενομένη κατὰ τὴν 14ην ἢ 15ην ἑκατονταετηρίδα τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Mörbecke, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Spengel, De Aristotelis libro decimo hist. anim., Heidelberg 1842. Ὅτι δὲ καὶ τὸ ἕνατον βιβλίον, ὅπερ ἐκ νέου πραγματεύεται περὶ τῶν τῶν ζῴων ἠθῶν, δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀπέδειξε μετὰ πιθανότητος τεκμαιρόμενος ἔκ τε τῆς γλώσσης καὶ τοῦ περιεχομένου ὁ Dittmeyer ἐν τοῖς Blätter für bayer. Gymnas. XXIII (1887) 16-162. Ὁ δὲ Joachim, De Theophrasti libris περὶ ζῴων, Bonn 1892 σελ. 11 κ. ἑξ. παρετήρησεν, ὅτι εἰσέφρησαν εἰς αὐτὸ μέρη ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Θεοφράστου περὶ ζῴων ἠθῶν ἢ περὶ ζῴων φρονήσεως. Καὶ τὸ ἕβδομον δὲ βιβλίον, ὅπερ ἐν τοῖς χειρογράφοις εὑρίσκεται μετὰ τὸ ἕνατον καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Γαζῆ τὸ πρῶτον ἐτέθη εἰς τὴν νῦν αὐτοῦ θέσιν, δὲν φαίνεται ὂν γνήσιον. Ἐπιτομὰς ἐκ τοῦ ὅλου ἔργου φιλοπονηθείσας ὑπὸ Ἀριστοφάνους καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογενήτου ἐξέδωκεν ὁ Σπυρίδων Λάμπρος, Supplem. Aristot., Berol. 1885.

[2]) Κυρίως 4 βιβλία, πρὸς ἃ συνήφθη λίαν χαλαρῶς καὶ ἓν βιβλίον περὶ παθημάτων ζῴων.

[3]) Ὁ Prantl, De Aristot. librorum ad histor. animalium pertinentium ordine, Monachii 1849 ἐν σελ. 35 ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ βιβλίον περὶ πορείας ἵστατο μεταξὺ τοῦ 9 καὶ 10 κεφαλαίου τοῦ 4 βιβλίου τῶν περὶ ζῴων μορίων.

[4]) Περὶ τὰ ζῷα ἱστορ. I, σελ. 491 a, 7 « εἴρηται ἐν τύπῳ γεύματος χάριν ».

πραγματικὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου τῶν ζῴων, αἱ δ' εἰδικαὶ πραγματεῖαι, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν φυσιολογίαν ἢ τὴν φιλοσοφίαν τῆς περὶ ζῴων θεωρίας [1]), τρέπονται ἐπὶ τὸ διότι ἢ τὴν αἰτίαν τῶν φαινομένων, ὧν ὡς τελευταία θεωρεῖται τὸ ὠφέλιμον καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ τῶν ὅλων τάξει. Καὶ ὡς πρὸς τὸν χρόνον διίστανται σπουδαίως τὰ δύο εἴδη τῶν πραγματειῶν. Διότι αἱ περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι οὐ μόνον ἦσαν ἤδη συντετελεσμέναι, ὅτε ἐγράφη τὸ II 1 (σελ. 646a 9) χωρίον τῆς περὶ ζῴων μορίων πραγματείας, ἀλλὰ καὶ καταδεικνύουσι καθ' ἑαυτὰς προτέραν τινὰ βαθμίδα ἀναπτύξεως ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὥστε φαίνονται συγγραφεῖσαι οὐ μόνον πρὸ τῆς περὶ ζῴων μορίων πραγματείας, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως [2]). Σύμπασα δ' ἡ μέθοδος τῆς φυσικῆς ἐρεύνης, ἐξ ἧς ἐν ταὐτῷ ἐκπορεύεται καὶ τὸ διάγραμμα καὶ ἡ διάταξις τῶν εἰς ταύτην ἀναφερομένων πραγματειῶν, διασαφεῖται ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῆς πραγματείας περὶ ζῴων μορίων, ἐξ οὗ ὅ τε Τίτζιος καὶ ὁ Σπέγγελος [3]) ἔκρινον, ὅτι τὸ βιβλίον ἐκεῖνο πρέπει νὰ προταχθῇ πασῶν τῶν ζωολογικῶν πραγματειῶν ὡς ἰδία τις πραγματεία. Ἐν τούτοις, ὡς νομίζομεν, ἀρκεῖ, ὅτι κατὰ τὴν παράδοσιν ἀποτελεῖ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰς φυσικὰς πραγματείας.

320. Φυσικὰ δ' ἔργα ἀμφιβόλου γνησιότητος εἶνε τὰ ἑξῆς·

Περὶ φυτῶν ἐν δύο βιβλίοις. Ἡ εἰς ἡμᾶς περιελθοῦσα πραγματεία εἶναι κατὰ τὴν κομποῤῥήμονα εἰσαγωγὴν ἐκ νέου μετάφρασις ἐκ τῆς λατινικῆς καὶ ἔτι ἐκ τῆς ἀραβικῆς. Ὁ Ἀριστοτέλης δηλαδὴ εἶχεν ἐν νῷ νὰ συγγράψῃ πραγματείαν τινὰ περὶ φυτῶν [4]) καὶ φαίνεται ἀληθῶς κατὰ τὸ χωρίον ἐν σελ. 539a, 20,

[1]) Περὶ μακροβιότητος καὶ βραχυβ. σελ. 464 b, 33 «ὅσον ἐπιβάλλει τῇ φυσικῇ φιλοσοφίᾳ», περὶ ζῴων μορ. 621 a, 29 «τῷ περὶ φύσεως θεωρητικῷ». Παράβ. καὶ σελ. 653 a, 8.

[2]) Καὶ πρὸ τῆς περὶ οὐρανοῦ πραγματείας, ἥτις μνημονεύεται ἐν σελ. 645 a, 5.

[3]) Spengel, Reihenfolge der naturwissenschaftl. Werke σελ. 19 κ. ἑξῆς, Prantl, ἔνθ' ἀνωτέρω.

[4]) Ἐν σελ. 244 b, 23, 467 b, 5, 656 a, 3, 716 a 1, 783 b, 10.

ὅτι ἐξετέλεσεν, ὅ τι διενοεῖτο [1]). Ἀλλὰ τὸ περὶ φυτῶν τοῦτο βιβλίον τοῦ Ἀριστοτέλους εἶχεν ἐξαφανισθῇ βεβαίως ἤδη ἐν τοῖς χρόνοις Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιέως [2]). Ἡ εἰς ἡμᾶς δὲ περιελθοῦσα συγγραφὴ ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ ἐκδότου αὐτῆς Μεϋέρου εἰς Νικόλαον τὸν Δαμασκηνόν, ὃς ἐπὶ Αὐγούστου ἐφιλοπόνησε εἶδός τι ἐγχειριδίου ἢ ἐπιτομῆς τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἀριστοτέλους [3]).

Περὶ κόσμου, ἢ περὶ τῆς σκοπίμου διατάξεως τῶν τοῦ σύμπαντος. Ἡ πραγματεία αὕτη μετὰ τῆς εἰσαγωγικῆς ἐπιστολῆς πρὸς Ἀλέξανδρον ἐσφαλμένως ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀριστοτέλη [4]), διότι αὐτὴ ἡ μνεία τῶν βρεττανικῶν νήσων ἐν σελ. 393b, 17 ἄγει ἡμᾶς εἰς τὸν μετὰ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ Πυθέαν χρόνον καὶ πρὸς τούτοις ἀπαντῶσιν ἐν αὐτῇ καί τινα ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν Στωϊκῶν [5]) καί τινα ἐκ τοῦ Ποσειδωνίου. Ἐκ τούτου τῶν νεωτέρων λογίων ἀπέδοσαν αὐτὴν τινὲς μὲν εἰς Χρύσιππον τὸν Στωϊκόν [6]), ἄλλοι δὲ δικαιότερον εἰς τὸν Ἰουδαῖον περιπατητικὸν Νικόλαον [7]). Πάντως δὲ δὲν ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν συγ-

[1]) Ἴσως τὸ χωρίον «εἴρηται ἐν τῇ θεωρίᾳ τῇ περὶ τῶν φυτῶν» καὶ τὸ ὕποπτον ἐκεῖνο εἴρηται προέρχονται ἔκ τινος διασκευαστοῦ. Ὁ Spengel ἠθέλησε νὰ γράψῃ εἰρήσεται ἀντὶ εἴρηται.

[2]) Ἀλέξανδρος Ἀφροδ. εἰς σελ. 442 b, 28.

[3]) Παράβ. Susemihl, Alexandr. Liter. II, 317.

[4]) Ὁ Bergk ἐν Rhein. Mus. 37, 50 κ. ἑξῆς καὶ ὁ Bernays, Gesammelte Abhandl. II, 279, πρὸς οὓς συμφωνοῦσι καὶ ὁ Usener καὶ ὁ Mommsen, Römische Geschichte V, 494, διατείνονται, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐκεῖνος, πρὸς ὃν ἐπιστέλλεται ἡ ἐπιστολή, δὲν εἶναι ὁ μέγας Ἀλεξανδρος, ἀλλ' ὁ ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας κατὰ τὸ 46-48 μ. Χ. Ὁ δὲ Bücheler, ὃς ἐξέδωκε τὴν πραγματείαν τοῦ Bergk μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὑπομιμνήσκει Ἀλεξανδρον τὸν Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας.

[5]) Spengel, De Aristotelis libro decimo historiae animalium et incerto auctore libri περὶ κόσμου, Heidelberg 1842. Ἐν τῷ βιβλίῳ δὲ τούτῳ ἀπαντᾷ τὸ πρῶτον ἡ πέμπτη οὐσία ἢ quinta essentia.

[6]) Osann, Beiträge zur griech. und römischen Litteraturgeschichte I, 141 κ. ἑξῆς.

[7]) Bergk ἐν Rhein. Mus. 37, 50 κ. ἑξ. καὶ 294 κ. ἑξ. Ὁ αὐτὸς δ' ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Δαμασκηνὸς ἐκεῖνος Νικόλαος συνέγραψε κατὰ τὸν Σιμπλίκιον εἰς Ἀριστ. Περὶ Οὐρανοῦ σελ. 3, 28 ἐκδ. Heiberg πραγματείαν περὶ τοῦ παντός. Εἰς ταῦτα ἀντιλέγει ὁ Usener ἐν ταῖς τοῦ Bernays, Gesam. Abhandl. II, 281. Ὁ δὲ Zeller, III, 1, 631 κ. ἑξ. τῆς 3ης ἐκδόσεως ἀρκεῖται ἀποδίδων τὴν πραγματείαν εἰς τὴν ἐκλεκτικὴν τάσιν τῆς πρώτης

γραφῶν τοῦ Ἀριστοτέλους [1]). Τὴν ἀξίαν δὲ λόγου καὶ καλῶς γεγραμμένην πραγματείαν ταύτην ἐπεξειργάσθη μὲν λατινιστὶ ὁ Ἀπουλήϊος, de mundo, μετέφρασε δ' εἰς τὴν Συριακὴν ὁ Σέργιος Ῥεσαινήνσιος (τῇ 6ῃ ἑκατονταετηρίδι).

Περὶ κινήσεως ἐκαλεῖτο εἰδικῶς τὸ δεύτερον μέρος τῆς φυσικῆς. Τὸ δ' εἰς ἡμᾶς περιελθὸν ὑπὸ τῷ ὀνόματι περὶ ζῴων κινήσεως νόθον βιβλίον ἔπρεπε, καθ' ἃ ἐν τέλει αὐτοῦ λέγεται, νὰ προηγηθῇ τῆς πραγματείας περὶ ζῴων γενέσεως, ἐν ᾧ ἀληθῶς αὕτη ἔρχεται ἀμέσως μετὰ τὴν περὶ ζῴων μορίων ἢ μετὰ τὴν περὶ πορείας ζῴων.

Περὶ πνεύματος μικρά τις σχολειακὴ πραγματεία, ἥτις πραγματευομένη περὶ τῶν αὐτῶν σχεδόν, περὶ ὧν καὶ τὸ βιβλίον περὶ ἀναπνοῆς, προέρχεται ἔκ τινος γραμματοδιδασκάλου, ὅστις ἀγαπητῶς διέτριβε τὸν χρόνον προβάλλων διάφορα ζητήματα.

Περὶ χρωμάτων, ἤτοι περὶ τῆς αἰτίας τῶν χρωμάτων παρὰ τοῖς φυτοῖς καὶ ζῴοις. Τὸ νόθον δὲ τοῦτο, ὑπό τινων εἰς τὸν Θεόφραστον ἀποδιδόμενον βιβλίον [2]) δὲν μνημονεύεται ἐν ταῖς παλαιαῖς ἀναγραφαῖς. Ὡσαύτως δὲν ἀπαντᾷ ἐν αὐταῖς καὶ τὸ περὶ ἀκουστῶν βιβλίον, ὅπερ στενῶς συνάπτεται πρὸς τὸ προηγούμενον διὰ τοῦ συνδέσμου δὲ καὶ ἀνάγεται πιθανῶς ὡς καὶ ἐκεῖνο εἰς τὸν Περιπατητικὸν Στράτωνα [3]).

Τὰ Φυσιογνωμονικά. Ταῦτα, ὡς τὸ ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ὅτι διδάσκει, εἶναι ἐπιτομή τις, ἥτις ἐν τούτοις περιέχει πολλὰ λόγου ἄξια καὶ σπουδαίας παρατηρήσεις περὶ διαφόρων ἰδιοτήτων τῶν τε

π.Χ. ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοὺς μετὰ τὸν Ποσειδώνιον. Παράδ. Susemihl ἐν τῷ Jahresber. über die Fortsch. der kl. Alt. X, I, 73 κ. ἑ. καὶ Alexandr. Litter. II, 326 κ. ἑξῆς.

[1]) Ἐν τῇ νεωτέρᾳ προσθήκῃ τῆς Μεναγιανῆς ἀναγραφῆς ἀπαντᾷ ἡ εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ἥκιστα ἁρμόζουσα ἐπιγραφὴ περὶ κόσμου γενέσεως.

[2]) Ὁ Prantl ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς πραγματείας σελ. 80 κ. ἑ. ἀποδεικνύει μὲν τὸ νόθον αὐτῆς, δὲν ὁμολογεῖ ὅμως, ὅτι συγγραφεὺς εἶναι ὁ Θεόφραστος. Εἶχε δὲ γράψῃ περὶ χρωμάτων καὶ ὁ Περιπατητικὸς Στράτων.

[3]) Ταῦτα εἰκάζει ὁ Brandis ἐν II b 1201, ἀντιλέγει δ' ὁ Zeller ἐν II, 2, 915 τῆς 3ης ἐκδόσεως.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῴων. Ὡς βάσις δὲ τῆς ἐπιτομῆς ταύτης ὑπόκεινται δύο ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν ἀριστοτελικῶν συγγραφῶν καταλεγόμεναι πρωτότυποι πραγματεῖαι, αἵτινες προῆλθον ἐκ τῆς σχολῆς τῶν περιπατητικῶν καὶ διεσάφουν τέλεον τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ ἐν τοῖς Ἀναλυτικοῖς ἐξενεχθεῖσαν γνώμην [1]. Περὶ τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν συνεγράφησαν, περιέχει, ὡς φαίνεται, ὑπαινιγμόν τινα ἡ (ἐν κεφ. 3, σελίδ. 808a, 16) μνεία τοῦ ἐπὶ Ἀδριανοῦ ζῶντος σοφιστοῦ Διονυσίου [2].

Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων. Ἡ πραγματεία αὕτη εἶναι μὲν ἡ παλαιοτάτη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν θαυμασίων ἱστοριῶν, ἀλλὰ δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους, διότι καὶ ἐκ πλείστων ἑτερογενῶν στοιχείων συνετέθη καὶ περιέχει πολλά, ἅτινα συνέβησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς περὶ τοῦ Ἀγαθοκλέους ἐν κεφ. 110 καὶ περὶ τοῦ Κλεομένους ἐν κεφ. 78. Ἡ σύνταξις αὐτῶν, πρὸς ἣν ἐλήφθησαν πολλὰ καὶ ἐκ τῶν Ἀριστοτελικῶν συγγραφῶν, ἐγένετο βεβαίως μετὰ τὸν Ποσειδώνιον, διότι ἐν κεφ. 87 καὶ 91 [3]) ἐρανίζεται ὁ συντάξας αὐτὰ ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ ἴσως μετὰ τὸν Ἀδριανόν, διότι ἐν κεφ. 51 μνημονεύεται τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου οἰκοδομηθὲν Πάνθειον ἐν Ἀθήναις [4]).

Προβλήματα. Ταῦτα 38 φέροντα ἐπιγραφὰς ἀναφέρονται μὲν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς φυσικὰ ζητήματα, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ πραγματεύονται καὶ περὶ ζητημάτων εἰς τὴν μουσικὴν καὶ τὴν ποίησιν ἀναφερομένων. Ἡ μέθοδος δὲ τῆς προβολῆς προβλημάτων καὶ τῆς

[1]) Ἐν Ἀναλυτικῶν προτέρων II, 27 σελ. 70 b, 6 « τὸ δὲ φυσιογνωμονεῖν δυνατόν ἐστιν, εἴ τις δίδωσιν ἅμα μεταβάλλειν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν, ὅσα φυσικά ἐστι παθήματα».

[2]) R. Förster, De Aristotelis quae feruntur physiognomicorum indole ac condicione ἐν ταῖς Philol. Abhandl. zu Ehren von M. Hertz σελ. 283 κ. ἑξ. Corpus scriptorum physiognomicorum ἐν βιβλιοθ. Teubner 1894. Ὑπεισῆλθε δὲ τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους τούτου ἕνεκα, ὅτι τὸ πρῶτον ἄκουσμα ἐλήφθη ἐκ τῆς περὶ τὰ ζῷα ἱστορίας τοῦ Ἀριστοτέλους.

[3]) Beckmann ἐν τῇ ἐκδόσει 1791 σελ. XVII κ. ἑξῆς. Westermann, Paradoxogr. XXV κ. ἑξῆς. Schrader ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 97, 217 κ. ἑξῆς.

[4]) Περαιτέρω ἔτι προβαίνει καὶ δὴ περὶ τῆς προσθήκης κεφ. 152-178 κρίνων ὁ Gercke ἐν ἄρθρῳ Ἀριστοτέλει ἐν τῇ Realencycl. τοῦ Pauly—Wissowa.

ἀποπείρας τῆς λύσεως αὐτῶν ἦτο ἰδία τοῦ Ἀριστοτέλους, ὃς οὐ μόνον μεταχειρίζεται συχνάκις τὴν ἔκφρασιν πρόβλημα, ἀλλὰ καὶ παραπέμπει, ὡς φαίνεται, ἐνίοτε [1]) εἰς συγγραφάς, ἐν αἷς γίνεται λόγος περὶ τοιούτων προβλημάτων καὶ λύονται τοιαῦτα. Καὶ τὰ προβλήματα δέ, περὶ ὧν νῦν πραγματευόμεθα, εἶναι σύμφυρμά τι ἐκ διαφόρων συλλογῶν καὶ περιέχουσι πλὴν τῶν ἀριστοτελικῶν καὶ πολλὰ ξένα, οἷον τοῦ Ἱπποκράτους καὶ Θεοφράστου καὶ ἄλλων μεταγενεστέρων [2]).

Μηχανικά. Ταῦτα εἶναι εἶδός τι εἰδικῶν προβλημάτων. Ἡ πραγματεία δ' αὕτη μνημονεύεται ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἀναγραφαῖς τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἀνέμων θέσεις καὶ προσηγορίαι. Ἀπόσπασμά τι ἐκ τῆς περὶ σημείων πραγματείας, ἣν τινὲς μὲν εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, ἄλλοι δ' εἰς τὸν Θεόφραστον ἀποδίδουσιν.

Τῆς δὲ πραγματείας περὶ τῆς τοῦ Νείλου ἀναβάσεως εἶναι γνωστὴ μετάφρασίς τις μόνον ἐκ τῆς ἀραβικῆς. Ἡ ὅλη δὲ πραγματεία ἔχει μὲν τὴν μορφὴν προβλήματος, εἰς οὗ τὴν λύσιν φαίνεται ἐπικαλεσθεὶς ὁ Ἀριστοτέλης τὴν βοήθειαν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἀλλ' οὔτε τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι, οὔτε τοῦ Θεοφράστου, ἀλλά τινος ζήσαντος μετὰ τὸν Ἐρατοσθένη [3]).

Πλὴν τούτων δ' ἀναφέρονται καὶ ἄλλα φυσικὰ ἔργα τοῦ Ἀρι-

[1]) Bonitz, Index Aristot. ἐν λ. « προβλήματα »

[2]) Prantl, Ueber die Probleme des Aristot. ἐν ταῖς Abhandl. der bayer Akad. VI, 341 - 377. Ὁ E. Richter, De Aristot probl. Bonn Dissert. 1885 πειρᾶται νὰ διακρίνῃ τὰ καθ' ἕκαστον μέρη. Παράβ. Heitz, Die verlorenen Schriften des Aristot. 103 κ. ἑξ. Susemihl, Alexandr. Litt. I, 160 κ. ἑξῆς. Ἰδίᾳ περὶ τῶν μουσικῶν προβλημάτων τῆς 19ης τάξεως ἀποδεικνύει ὁ Stumpf, Die pseudo - aristotelischen Probleme über Musik ἐν ταῖς Abhandl. der preuss. Akad. 1897, ὅτι περιέχουσι πολλὰ παράλληλα προβλήματα καὶ ἐκ τούτου ἐκ δύο σύγκεινται μερῶν. Μετατάττων ὅμως τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Πλουτάρχου εἰς τὴν πρώτην ἢ δευτέραν ἑκατονταετηρίδα μ. Χ. ἀντιτάσσει εἰς τοῦτο τὴν γνώμην, ὅτι τὸ σῶμα τῶν ἀριστοτελικῶν ἔργων ἦτο τότε συντετελεσμένον.

[3]) Rose Arist. pseudepigr. σελ. 239. Diels, Doxogr. 226 κ. ἑ. Τὸ αὐτὸ πρόβλημα ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Westermann, Paradoxogr. 190.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

στοτέλους, οἷον περὶ ὑγιείας καὶ νόσου, βιβλίον, ὅπερ εἶχεν ἤδη ἐξαφανισθῆ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιέως [1]), περὶ τῶν ἀνατομῶν [2]), πραγματεία, ἣν οἱ Ἀλεξανδρεῖς εἶχον ἐν 7 βιβλίοις καὶ ἐν ἐπιτομῇ ἐξ ἑνὸς βιβλίου [3]), ἔπειτα περὶ τροφῆς, Ὀπτικὰ καὶ Ἀστρολογικά.

Περὶ δὲ τῆς ὑπὸ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἀριστοτέλους φερομένης πραγματείας, τῶν Ἰατρικῶν Μενωνείων, οὕτω κληθείσης ἀπὸ τοῦ ὀνόματος μαθητοῦ τινος τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις παρορμηθεὶς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου συνέγραψεν αὐτήν, ἐμάθομεν πρό τινος πλείονα ἔκ τινος ἰατρικοῦ παπύρου ἐν Λονδίνῳ εὑρισκομένου [4]).

321. Ἀνασκοποῦντες δὲ νῦν τέλος τὸ σύνολον τῶν φυσικῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους εὑρίσκομεν, ὅτι ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ μεῖζον μέρος τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ καταδεικνύουσιν, ὁπόσον γόνιμος καὶ τελεσφόρος ἀπέβη ἡ ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ φιλοσόφου. Καὶ θέλγουσι μὲν ἡμᾶς ὡς φιλολόγους καὶ φιλοσόφους καὶ ἑλκύουσι τὴν προσοχὴν ἡμῶν μᾶλλον ἡ ποιητικὴ καὶ ἡ λογικὴ καὶ τὰ πολιτικά, ἀλλ' ἐν μὲν ταῖς ἐπιστήμαις ταύταις ὁ Ἀριστοτέλης ἐπορεύθη πεπατημένας τρίβους, καίπερ ἀνεξαρτήτως αὐτὸς διανοούμενος, ἐν δὲ τῇ φυσικῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῇ φυσικῇ φιλοσοφίᾳ οἱ μὲν προγενέστεροι [5]) αὐτοῦ ἦσαν οὐχὶ πολλοῦ λόγου ἄξιοι, αὐτὸς δὲ κυρίως ἠνέῳξεν ἐν αὐταῖς νέας ὁδοὺς εἰς τὴν ἐπιστήμην. Καὶ ἀληθῶς μετ' ἐξερευνητικοῦ ὄμματος διττῶς ἀξιοθαυμάστου παρ' ἀνδρὶ φιλοσόφῳ ἐπεσκόπει καὶ τὰ ἀτιμότερα τῶν

[1]) Ἀλεξ. Ἀφροδ. εἰς Ἀριστοτ. περὶ αἰσθήτεως σελ. 436 a, 17. Αὐτὸς ὁ Ἀριστοτ. ὑποδεικνύει αὐτὴν ἐν σελ. 464 b, 32. Παράδ καὶ 436 a 17, 480 b, 23, 653 a 8. Ἴδε καὶ σελίδα 869.

[2]) Πολλάκις μνημονεύει αὐτὴν ὁ Ἀριστοτέλης. Ἴδε καὶ Ἀναγρ. συγγρ. Ἀριστοτ. σελ. 104.

[3]) Ἴδε Ἀναγραφὰς Διογένους καὶ Μεναγιανήν.

[4]) Ἐξεδόθη ὑπὸ Diels, Aristot suppl. III, 1.

[5]) Ὅτι δὲ πολλὰ παρελαβεν ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τῶν ἰατρῶν, διδάσκει ὁ Poschenrieder, Die naturwissenschaftlichen Schriften des Aristot. in ihrem Verhältniss zu den Büchern der hippokratischen Sammlung. Bamberg Progr. 1887.

ζῴων πεποιθώς, ὅτι ἐν ἅπασιν ἐνυπάρχει τι φυσικὸν καλὸν [1]) καὶ οὕτως ἐν τῇ πολυμαθείᾳ αὐτοῦ περιέλαβε θαυμαστὸν ὅσον πλῆθος πραγμάτων. Οὕτω δ' ἐγένετο ὁ δημιουργὸς τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης καὶ ἔτρεψεν ἐπὶ τὸ γόνιμον ἔδαφος τοῦ ἀληθῶς ὄντος τοὺς εἰς σοφιστικὰς θεωρίας πλανωμένους θεωρητικοὺς φιλοσόφους. Καὶ δὲν ἀπέστη μὲν ἀληθῶς τῆς ἀποπείρας τῆς φιλοσοφικῆς κατανοήσεως τῆς φύσεως καὶ ἀνῆλθεν εἰς ἀρχάς, αἵτινες σήμερον πρέπει νὰ θεωρηθῶσι κατὰ μέγα μέρος ὡς πεπαλαιωμέναι. Ἀλλά, καὶ ἂν ἀπηλλάγημεν νῦν τῶν τεσσάρων στοιχείων καὶ τῶν ἀφῃρημένων αὐτῶν δι' ἐπαγωγῆς ἐννοιῶν καὶ ἂν ἀντιλέγωμεν καὶ διαμφισβητοῦμεν σήμερον περὶ τῆς γνώμης, ὅτι πάντα τὰ φυσικὰ φαινόμενα πρὸς σκοπόν τινα ἄγουσι, θ' ἀποτελῇ ὅμως διὰ παντὸς τοῦ χρόνου ἡ ἀριστοτελικὴ διάκρισις τῶν ἀρχῶν τῆς μορφῆς, τῆς ὕλης, τοῦ κινοῦντος καὶ τοῦ τέλους σπουδαῖον σταθμὸν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς καταλήψεως τῆς φύσεως καὶ τοῦ σύμπαντος [2]).

322. Πραγματεῖαι ψυχολογικαὶ καὶ μεταφυσικαί. Αἱ ψυχολογικαὶ πραγματεῖαι κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ συγγράψαντος αὐτὰς συνάπτονται μὲν στενῶς πρὸς τὰς φυσικὰς καὶ δὴ πρὸς τὰς περὶ ζῴων ἱστορίας, διότι ἐν αὐταῖς ἡ ψυχὴ θεωρεῖται ὡς ἐντελέχεια τοῦ σώματος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὡς ἕδρα οὐ μόνον τοῦ νοητικοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς κινήσεως καὶ τῆς τροφῆς καὶ καθ' ὅλου τῆς ζωῆς [3]). Ἀληθῶς ὅμως αἱ συγγραφαί, περὶ ὧν ἐνταῦθα θὰ διαλάβωμεν, ἀνήκουσι πολὺ μᾶλλον εἰς τὴν μεταφυσικήν, διότι κύριον μὲν ὑποκείμενον ἔχουσι τὸν διανοούμενον νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, οὗτος δὲ καταλαμβάνει ἐν τῷ μικροκόσμῳ τῆς ἀν-

[1]) Ἀριστοτ. περὶ ζῴων μορίων I, 5, σελ. 645a 15.

[2]) Ἡ διαίρεσις τῶν βιβλίων διεξήχθη ἀδεξίως. Οἱ συντάκται ὤφειλον νὰ παρατείνωσι τὸ δ'. βιβλίον μέχρι τοῦ III, 3, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Christ, Platon. Studien 23.

[3]) Πῶς περὶ τούτου κρίνει, διασαφεῖ ἐν τῇ περὶ ζῴων μορίων I, 1 [σελ. 641 a 27] λέγων· «καὶ ἔστιν αὕτη καὶ ὡς ἡ κινοῦσα ἀρχὴ καὶ ὡς τὸ τέλος· τοιοῦτον δὲ τοῦ ζῴου ἤτοι πᾶσα ἡ ψυχὴ ἢ μέρος τι αὐτῆς· ὥστε καὶ οὕτως ἂν λεκτέον εἴη τῷ περὶ φύσεως θεωρητικῷ περὶ ψυχῆς.» Τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῆς ψυχῆς, τὸ θρεπτικόν, ἔχουσι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὰ φυτά.

ὑπάρξεως ὁμοίαν τινὰ τάξιν, οἵαν ὁ θεῖος νοῦς ἐν τῷ σύμπαντι. Οὕτω δ' αἱ ψυχολογικαὶ πραγματεῖαι περιλαμβάνουσι τὰς βαθυνουστάτας θεωρίας [1]) καὶ ἀνήκουσιν εἰς ἐκεῖνα τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἅτινα δυσχερέστατα μὲν κατανοοῦνται, στεροῦνται δὲ μάλιστα τῆς σαφηνείας, ἣν παρέχει ἡ τελεία ὑπὸ τοῦ συγγραφέως κατανόησις τοῦ ζητήματος. Τὸ ἀξιολογώτατον δ' ἔργον τοῦ κλάδου τούτου εἶναι τὸ

Περὶ ψυχῆς ἐν 3 βιβλίοις. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον βιβλίον περιέχει μετ' εἰσαγωγικάς τινας παρατηρήσεις περὶ τῆς σημασίας καὶ τῆς δυσχερείας τοῦ ζητήματος ἐρεύνας περὶ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς διὰ τῆς τοσοῦτον· ἀσπαστῆς εἰς τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τοσοῦτον προαγούσης τὴν ἐξεύρεσιν τῆς ἀληθείας μορφῆς τῶν ἀποριῶν περὶ τῶν ἐπικρατουσῶν γνωμῶν. Εἰς ταῦτα παρεμβάλλεται καὶ ἱστορική τις ἀνασκόπησις τῶν θεωριῶν τῶν προτέρων φιλοσόφων. Τὸ δὲ δεύτερον βιβλίον, ὅπερ ἀναλαμβάνει ἐξ ἀρχῆς αὖθις τὴν ἔρευναν, τὸ μὲν πρῶτον παρέχει ὁρισμόν τινα τῆς ψυχῆς, τοῦτον δῆλα δή, ὅτι ψυχὴ εἶναι τὸ εἶδος καὶ ἡ ἀρχὴ παντὸς πρὸς ζωὴν ὡρισμένου, ἤτοι παντὸς ὀργανικοῦ σώματος, εἶτα δὲ πραγματεύεται περὶ τῶν πέντε δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἤτοι περὶ τοῦ θρεπτικοῦ, τοῦ ὀρεκτικοῦ, τοῦ αἰσθητικοῦ, τοῦ κινητικοῦ κατὰ τόπον καὶ τοῦ διανοητικοῦ. Ἐκ τῶν πέντε δὲ τούτων δυνάμεων τῆς ψυχῆς διεξοδικώτερον ἐξετάζεται τὸ θρεπτικὸν καὶ αἰσθητικὸν καὶ ἐν ταὐτῷ ὁρίζεται μὲν πρὸς ἑκάστην τῶν πέντε αἰσθήσεων καὶ ἁρμόζον τι αἰσθητήριον, ἀποδίδεται δὲ καὶ εἰς τὰ κατωτερα ζῷα ψυχή, ἀλλὰ ψυχὴ κεκτημένη μόνον τὰ πρὸς τὰς ταπεινὰς λειτουργίας ἁρμόδια αἰσθητήρια. Ἐν τῷ τρίτῳ δ' ἔπειτα βιβλίῳ συμπληρῶν ὁ φιλόσοφος τὴν θεωρίαν τῆς διὰ τῶν αἰσθητηρίων αἰσθήσεως μεταβαίνει εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ κινητικοῦ κατὰ τόπον καὶ τῆς τοῦ διανοητικοῦ δυνάμεως τῆς ψυχῆς. Τοῦτο τὸ τελευταῖον μέρος ἅπτεται μὲν τῶν ὑπάτων προβλημάτων τῆς φι-

[1]) Ὁ Ἀριστοτ. ἐν τῇ Περὶ ψυχῆς, I, 1 [σελ. 402 a] λέγει· «τὴν περὶ τῆς ψυχῆς ἱστορίαν εὐλόγως ἂν ἐν πρώτοις τιθείημεν».

НБ ОНУ імені І. Мечникова

λοσοφίας καὶ κατ' ἀκολουθίαν εἶναι πλείστου λόγου ἄξιον, ἀλλ' ἀτυχῶς περιέχει τοσαῦτα σκοτεινὰ καὶ κεκολοβωμένα μέρη, ὥστε καὶ αὐτῶν τῶν παλαιῶν ὑπομνηματιστῶν σπουδαίως διίσταντο αἱ γνῶμαι περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ νοῦ ποιητικοῦ καὶ νοῦ παθητικοῦ καὶ περὶ ἐκείνου, ὅπερ ἐν τῇ ψυχῇ εἶναι μὲν χωριστὸν ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ ὅμως μένει ἀθάνατον. Ὅτι δ' ἐν ἀτελεῖ καταστάσει κατελείφθη τὸ χειρόγραφον τοῦ Ἀριστοτέλους, ὑποδεικνύουσι καὶ τὰ ἴχνη τῆς διπλῆς τοῦ κειμένου μορφῆς, ἣν ἐμφανῆ κατέστησαν οἱ νεώτεροι ἐκδόται [1]).

Ἐπίμετρον δέ τι ἢ παράρτημα τῶν τριῶν περὶ τῆς ψυχῆς βιβλίων ἀποτελοῦσι τὰ οὕτω δὴ λεγόμενα parva naturalia, μικρὰ φυσικά, ἀλλ' οὕτως, ὥστε ἐξετάζουσι τὴν ταπεινὴν ὄψιν τῆς τῶν ζῴων ψυχικῆς ζωῆς καὶ καταλαμβάνουσι μέσην τινὰ τάξιν μεταξὺ τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς ζῳολογίας. Τὸ ὄνομα δὲ parva naturalia, ὑφ' ᾧ περιλαμβάνονται αἱ ὀκτὼ ἐλάσσονες πραγματεῖαι περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν, περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως, περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως, περὶ ἐνυπνίων, περὶ τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς, περὶ μακροβιότητος καὶ βραχυβιότητος, περὶ νεότητος καὶ γήρως, καὶ ζωῆς καὶ θανάτου καὶ περὶ ἀναπνοῆς, προέρχεται ἐκ τοῦ λατινικοῦ μέσου αἰῶνος καὶ περιῆλθεν εἰς χρῆσιν διὰ τῶν μαθητῶν Θωμᾶ τοῦ ἐξ Ἀκουίνου [2]). Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς μικρᾶς ταύτης συλλογῆς ψυχολογικῶν καὶ φυσιολογικῶν διατριβῶν προβάλλει μὲν [κυρίως τέσσαρας συζυγίας] κοινῶν πράξεων τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἐγρήγορσιν καὶ ὕπνον, νεότητα καὶ γῆρας, ἀναπνοὴν καὶ ἐκπνοήν, ζωὴν καὶ θάνατον, [θεωρεῖ δὲ τοῦ φυσικοῦ ἴδιον καὶ τὴν ἐξέτασιν] περὶ ὑγιείας καὶ νόσου.

[1]) Ἴδε περὶ τούτου, πλὴν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Torstrik, Rabe, Aristot. de anima I, II, Berl. 1891.

[2]) Freudenthal ἐν Rhein. Mus 24 (1869) 81, [Θωμᾶς ὁ ἐξ Ἀκουίνου ἢ Ἀκυνάτης ἢ Ἀγχίνους, ὡς οἱ λόγιοι τοῦ Βυζαντίου αὐτὸν ὀνομάζουσι, διάσημος Ἰταλὸς σχολαστικὸς φιλόσοφος γεννηθεὶς τῷ 1224 ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἐμπειρότατος τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους].

Ἀλλ' ἐν τοῖς ἑπομένοις δὲν ἐτήρησε τὴν διάταξιν ταύτην, διότι παρενεβλήθησαν μὲν ἄλλαι διατριβαί, τοῦ δὲ κεφαλαίου περὶ ὑγιείας καὶ νόσου πρόκειται νῦν μόνον προοίμιόν τι, εἴτε διότι ἡ πραγματεία, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἀπώλετο, εἴτε διότι ὁ φιλόσοφος αὐτὸς δὲν κατώρθωσε νὰ πραγματευθῇ περὶ αὐτοῦ. Ἂν δ' ἀληθεύῃ τὸ πρῶτον, τότε βεβαίως ἀπώλετο ἡ πραγματεία πρὸ τοῦ Ἀφροδισιέως Ἀλεξάνδρου, διότι διαῤῥήδην μαρτυρεῖ οὗτος ἐν τῷ ὑπομνήματι εἰς τὸ προοίμιον ἐκεῖνο (ἐν σελ. 436a 17), ὅτι δὲν εὑρέθη ἐν τοῖς ἔργοις ταῦ Ἀριστοτέλους, ἃ αὐτὸς κατεῖχεν, ἡ πραγματεία περὶ ὑγιείας καὶ νόσου. Τὸ ὅλον δὲ σῶμα, ὡς περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς, διαιρεῖται εἰς δύο μέρη. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μέρος ἀναφέρεται εἰς τὴν δύναμιν τοῦ αἰσθητικοῦ τῆς ψυχῆς καὶ ἐν αὐτῷ προστίθεται εἰς τὸν λόγον περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως καὶ ἀξιόλογόν τι κεφάλαιον περὶ τῆς καθ' ὕπνον ψυχικῆς ζωῆς καὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς νοήσεως καθ' ὕπνον, [ἢ περὶ ἐνυπνίων καὶ τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς]. Τὸ δὲ δεύτερον μέρος, ὅπερ ἐν τῇ παλαιᾷ συστηματικῇ ἀναγραφῇ τῶν ἀριστοτελικῶν συγγραμμάτων[1]) ἐχωρίζετο ἀπὸ τοῦ πρώτου δι' ἄλλων ζωολογικῶν συγγραμμάτων, πραγματεύεται περὶ τῆς ψυχῆς ὡς ἀρχῆς τῆς ζωῆς καὶ συνάπτεται στενῶς πρὸς τὰ βιβλία περὶ ζῴων γενέσεως καὶ ζῴων μορίων. Παράδοξος ἰδίως φαίνεται εἰς ἡμᾶς ἡ αὐτόθι καὶ ἐν τοῖς Μενωνείοις ἰατρικοῖς ἀπαντῶσα περὶ ἀναπνοῆς θεωρία, καθ' ἣν ὁ δι' αὐτῆς εἰσφερόμενος θύραθεν ψυχρὸς ἀὴρ δὲν ἐπιφέρει τὴν ὀξείδωσιν, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου καταψύχει καὶ σβεννύει τὴν ἐντὸς ὑπεροχὴν τοῦ πυρὸς καὶ οὕτω συντελεῖ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς. Μείζονος δὲ προσοχῆς ἄξιαι ἀποβαίνουσιν αἱ πραγματεῖαι αὗται τοῦ μικροῦ τούτου σώματος διὰ τοῦτο, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐν αὐταῖς ἀξιοῖ ἀκριβεστέρας ἐξετάσεως τὰς διαφόρους θεωρίας τῶν προγενεστέρων, τοῦ Πλάτωνος, Ἐμπεδοκλέους, Δημο-

[1]) Editio Academ. Berol. I, V, σελ. 1471. Παράβ. καὶ τὸν πρόλογον τῆς ἐκδόσεως τῶν Parva naturalia ὑπὸ G. Biehl ἐν τῇ Βιβλ. τοῦ Teubner [1868] σελ. V.

κρίτου, Ἀναξαγόρου καὶ Διογένους, ἐξ οὗ καὶ περιεσώθησαν πλὴν ἄλλων δύο μακρότερα ἀποσπάσματα τοῦ Ἐμπεδοκλέους.

323. Τὰ δὲ Μετὰ τὰ φυσικὰ ἐν 13 (14) βιβλίοις καταλαμβάνουσι διὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν τὴν ἀνωτάτην τάξιν ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς συγγράμμασι, διότι ἀποτελοῦσι τὴν ὑπάτην βαθμῖδα τῆς φιλοσοφίας, τὴν πρώτην φιλοσοφίαν, καὶ πραγματεύονται περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν πάντων τῶν ὄντων, τῶν τε κινουμένων καὶ τῶν ἀκινήτων [1]). Ἐκλαμβάνονται δὲ καὶ ὡς θεολογία, διότι ἡ τῶν πολλῶν δόξα συνδέει πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ καὶ τὴν ἔννοιαν περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς. Τὸ δ' ὄνομα Μετὰ τὰ φυσικὰ ἢ μεταφυσικὰ δὲν ἀπαντᾷ παρ' αὐτῷ τῷ Ἀριστοτέλει καί, ὡς φαίνεται, ἀπεδόθη εἰς τὸ σύνολον τοῦτο τῶν βιβλίων ὑπὸ τῶν Περιπατητικῶν τὸ πρῶτον, διότι αὐτοὶ κατέταξαν αὐτὰ μετὰ τὰ φυσικά [2]). Ἐπελήφθη δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐν προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ καὶ αὖθις τοῦ ζητήματος τούτου, περὶ οὗ εἶχεν ἤδη πραγματευθῇ πρότερον ἐν τῷ πρὸς τοὺς πολλοὺς ἔργῳ περὶ φιλοσοφίας, ἵνα διεξαγάγῃ αὐτὸ κατὰ τὰς αὐστηρὰς ἀξιώσεις καὶ ἀρχὰς τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεως στηριζόμενος ἐν ταὐτῷ εἰς τὰς ἐν τῷ μεταξὺ ἐν τοῖς φυσικοῖς καὶ ἐν τοῖς βιβλίοις περὶ οὐρανοῦ ἀναπτυχθείσας θεωρίας. Ἀλλὰ καὶ οὕτως οὔτε τὰς ἐννοίας αὐτοῦ κατώρθωσε τέλεον νὰ διασαφήσῃ ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ, οὔτε τὰς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν ἀντιτασσομένας ἐν τοῖς τοιούτοις δὴ ζητήμασι δυσχερείας ἠδυνήθη νὰ καταπαλαίσῃ, ὥστε ἡ μεταφυσικὴ αὐτοῦ ἐλλιπὴς εἶναι καὶ κατὰ τὰ πράγματα καὶ κατὰ τὴν μορφήν. Καὶ

[1]) Πλὴν τῶν κινουμένων καὶ ἀκινήτων, τῶν φθαρτῶν καὶ ἀϊδίων ἀποδέχεται ὁ Ἀριστοτ. καὶ τὰ ἐν ἀφαιρέσει, τὰ διὰ τῆς ἀφαιρέσεως ἐκ τῆς ὕλης λαμβανόμενα μαθηματικά. Ἴδε περὶ οὐρανοῦ III, 1 σελ. 299 a 16 καὶ Bonitz εἰς Μεταφ. A, 2 σελ. 982 a 27.

[2]) Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Διογένους δὲν ἀπαντῶσι τὰ μετὰ τὰ φυσικά, ἴσως μόνον ἕνεκα παραδρομῆς. Ἡ Μεναγιανὴ ἀναγραφὴ ἀναφέρει μεταφυσικὰ κ' καὶ μεταφυσικὰ ι'· ἡ ἀραβικὴ ἀναφέρει τὰ καὶ εἰς ἡμᾶς γνωστὰ 13 βιβλία. Οἱ Ἀλεξανδρεῖς ἀναφέρουσι τὸ τέταρτον βιβλίον ὑπὸ ἰδίᾳ τινὶ ἐπιγραφῇ περὶ τῶν ποσαχῶς λεγομένων. Ἴσως καὶ τὰ δύο τελευταῖα βιβλία ἰδίαν τινὰ κατεῖχον παρ' αὐτοῖς θέσιν.

τοῦ μὲν πρώτου ἡ ἀπόδειξις εἶναι ἔργον τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Ἐνταῦθα ἀρκεῖ τοῦτο μόνον νὰ ὑπομνήσωμεν, ὅτι ὁ ὁρισμὸς τῆς πρώτης φιλοσοφίας ὡς γνώσεως τοῦ ὄντος ᾗ ὂν παρέμεινεν αὐτὸ τοῦτο ὁρισμὸς καὶ δὲν ἐγένετο ἀφορμὴ τῶν ἑπομένων ἐρευνῶν [1]). Ὡσαύτως ὁ νοῦς ἢ ἡ θεότης ὡς ἡ δύναμις ἡ κινοῦσα τὸν ἀστερόεντα οὐρανὸν διασαφεῖ τὸ πολὺ τὴν κίνησιν τῶν ἀστέρων, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ σύστημα τοῦ σύμπαντος καὶ τὴν γένεσιν τῶν ὄντων. Καὶ αἱ ἐκ τῶν φυσικῶν δὲ τέλος εἰλημμέναι τέσσαρες πρῶται ἀρχαί, ἡ ὕλη, τὸ εἶδος, τὸ κινοῦν, τὸ οὗ ἕνεκα, οὔτε συνεδυάσθησαν ὀρθῶς πρὸς τὸν νοῦν, οὔτε διεσαφηνίσθησαν, ὥστε νὰ καταδειχθῇ ἡ γένεσις καὶ ἡ ἀμοιβαία ἐπίδρασις αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ μὴ ἔχων σαφῆ ἔννοιαν τῶν πραγμάτων καὶ μὴ κατέχων αὐτὰ τέλεον δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ κατορθώσῃ καὶ τὴν ἐν καθαρᾷ μορφῇ διεξαγωγὴν καὶ συνύφανσιν τῶν μερῶν εἰς ἓν ὅλον [2]). Ἐκ τούτου καλῶς μὲν συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα καὶ ἐπιμελῶς ἐπεξειργασμένα εἶναι μόνον τὰ τρία πρῶτα βιβλία Α, Β, Γ, ἅτινα προτίθενται νὰ ἐξομαλίσωσι τὴν ὁδὸν πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος διὰ τῆς ἐξετάσεως τῶν γνωμῶν τῶν προγενομένων καὶ τῆς διαλευκάνσεως τῶν ἀποριῶν καὶ ἐξ ὧν τὸ πρῶτον μάλιστα δικαίως θαυμάζεται ὡς κριτικὴ ἀνασκοπὴ τῆς προηγηθείσης φιλοσοφίας. Τὴν δὲ κυρίαν ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας περιέχουσι τὰ βιβλία Ε, Ζ, Η, Θ, Ι, Λ, ἀλλ' ἐν τούτοις ἁπανταχοῦ καταφαίνεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς δὲν εἶχεν ἔτι ἐπεξεργασθῇ αὐτά, καὶ ἔτι μᾶλλον, ὅτι αἱ ἔρευναι ἔκασται οὔτε συνέχονται, οὔτε εἰς τέλος διεξάγονται. Ἰδίως δὲ κατάδηλοι εἶναι αἱ ἐλλείψεις αὗται ἐν τῷ βιβλίῳ Λ, ὅπερ ἔμελλε

[1]) Ὁ Natorp, Thema und Disposition der Metaphysik ἐν τοῖς Philos. Monatshefte XXIV. 37 - 65 πειρᾶται νὰ μειώσῃ τὰς δυσκολίας ἐξαλείφων τὰς προτάσεις «ὥστε —θεολογικὴ» καὶ «καὶ τὴν τιμιωτάτην —γένος εἶναι» ἐν Ε, 1, σελ. 1026 a 18.

[2]) Ἄριστα περὶ τούτων πραγματεύεται ὁ Bonitz, Aristot Metaph. II, 3 - 35. Ἐκ τῶν προηγηθέντων ἔργων ἐξαίρομεν τὸ τοῦ Ravaisson, Essai sur la Métaphysique d'Aristote, 1837. Τὴν δ' ἡμετέραν περὶ τοῦ πράγματος γνώμην ἐδηλώσαμεν τὸ μὲν ἐν τοῖς Studia critica in Arist libros metaph. 1853, τὸ δ' ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ 1886 (1895).

νὰ ἀποβῇ τὸ ἐκπρεπέστατον πάντων, ὡς περιέχον τὴν περὶ νοῦ καὶ θεῶν θεωρίαν. Τὸ δὲ βιβλίον Δ πραγματεύεται περὶ τῶν ποικίλων ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἀπαντωσῶν ἐκφράσεων καὶ ἀποτελεῖ βιβλίον, ὅπερ οὐχὶ ἀναρμόστως μὲν παρενεβλήθη εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ Γ καὶ Ε, ἀλλὰ δὲν συνδέεται ὀργανικῶς πρὸς αὐτά. Τὸ δὲ Κ περιέχει ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει ἐπιτυχῆ ἀνακεφαλαίωσιν τῶν βιβλίων Β, Γ, Ε, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ἥκιστα ἐπαρκῆ ἐπιτομὴν τῶν κεφαλαίων ἐκείνων τῶν φυσικῶν, ἅτινα πλείστου λόγου ἄξια εἶναι καὶ προϋποτίθενται ἐν τῇ μεταφυσικῇ. Τοῦτο δὲ συνδυαζόμενον πρὸς τὸ Α καὶ Λ παρέχει συντομωτέραν τινὰ διδασκαλίαν τῆς μεταφυσικῆς καί, ὡς φαίνεται, ἐποιήθη ὑπό τινος μαθητοῦ ὡς ἐπιτομὴ τῶν ἔργων τοῦ διδασκάλου καὶ μικρὰς μόνον ἰδίας περιέχει προσθήκας [1]). Τὰ δὲ δύο τελευταῖα βιβλία Μ, Ν περιέχουσι αὐτοτελῆ τινα ἐπίκρισιν τῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας τοῦ Πλάτωνος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀνήκουσι μὲν εἰς τὸν κύκλον τῶν ἐννοιῶν τῆς μεταφυσικῆς, δὲν ἦσαν ὅμως ὡρισμένα νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῶν ἄλλων βιβλίων εἰς ἓν ἔργον, διότι αὐτολεξεὶ σχεδὸν ἐπαναλαμβάνουσι κεφάλαια ὅλα τοῦ Α βιβλίου, οἷον τὰ 990b, 6—991b 9 = 1078a 32—1080a 11.

Δὲν περιελήφθη δ' ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικά, ἀλλ' εἰς αὐτὰ ὅλως ἀνήκει ἡ ὑπό τινων νεωτέρων εἰς τὸν Θεόφραστον ἀποδιδομένη πραγματεία περὶ ἀτόμων γραμμῶν, ἥτις ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν ἐπίκρισιν τῆς πλατωνικῆς τῶν ἰδεῶν θεωρίας καὶ ἔπρεπε νὰ ἐκτυπωθῇ κυρίως ὡς ἐπίμετρον τῶν Μετὰ τὰ φυσικά. Πολὺ δὲ μᾶλλον εὐδοκίμει παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἀριστοτελικοῖς τὸ βιβλιάριον α [Α ἔλαττον], ὅπερ ἐξεδόθη μὲν ὑπὸ τοῦ Πασικλέους, ἀνεψιοῦ τινος τοῦ Εὐδήμου [2]), κατὰ σημειώσεις ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ Ἀριστοτέ-

[1]) Καὶ λεκτικοὶ λόγοι μαρτυροῦσιν, ὅτι οὐχὶ ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους αὐτοῦ προῆλθε τὸ ἔργον. Ἴδε τῆς ἐκδόσεως τοῦ W. Christ Arist Metaph. τὴν ἐν σελ. 218 σημείωσιν. Ὁ δὲ τὴν ἐπιτομὴν φιλοπονήσας δὲν εὗρεν τὸ βιλίον Δ παρεμβεβλημένον.

[2]) Παράβ. τὴν σημείωσιν τοῦ κώδικος Ε ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Μετὰ τὰ Φυσικὰ ὑπὸ W. Christ σελ 35. Ἡ παρεμβολὴ δ' ἐγένετο βεβαίως ἐν τοῖς μετὰ τὸν Ἀνδρόνικον χρόνοις,

λους, λίαν ἀναρμόστως δὲ παρενεβλήθη εἰς τὸ μεταξὺ τῶν Α καὶ Β βιβλίων τῶν Μετὰ τὰ φυσικά. Περιῆλθε δ' εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἐξαίρετόν τι ὑπόμνημα εἰς τὰ Μετὰ τὰ φυσικὰ ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιέως.

324. Ἠθικὰ καὶ Πολιτικὰ συγγράμματα. Εἰς τὸ θεωρεῖν τὰ ἐκτὸς ἡμῶν ἀντιπαρατάσσει ὁ Ἀριστοτέλης τὰς ἰδίας ἡμῶν πράξεις, τὸ πράττειν, διακρίνων [1]) αὖθις ἐν ταύταις τὸ ἐλλόγως πράττειν ἐν τῇ στενοτέρᾳ σημασίᾳ τοῦ τεχνικῶς δημιουργεῖν, τοῦ ποιεῖν, ἤτοι τὴν ἠθικὴν τῆς αἰσθητικῆς, ὡς λέγομεν. Εἰς τὴν πρακτικὴν δὲ φιλοσοφίαν ἀνήκει κυρίως μὲν ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία. Ἐπειδὴ δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ διαμορφοῦται δημοσίᾳ τὸ κατὰ λόγον καὶ ἠθικῶς πράττειν, τὰ πολιτικὰ ἀποτελοῦσιν ἀναγκαίως παράρτημα τῆς ἠθικῆς.

Τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια ἐν δέκα βιβλίοις, Ἠθικὰ Εὐδήμεια ἐν ἑπτὰ βιβλίοις καὶ Ἠθικὰ μεγάλα ἐν δύο βιβλίοις περιέχουσι πάντα μὲν ἐν ὁμοίῳ τρόπῳ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀριστοτελικῆς ἠθικῆς θεωρίας, ἀλλὰ βεβαίως ὁ Ἀριστοτέλης ἐν ἑνὶ μόνῳ ἔργῳ ἐξέθηκε τὴν θεωρίαν αὐτοῦ. Τὸ ἓν δὲ τοῦτο ἔργον εἶναι τὸ φέρον τὸ ὄνομα τοῦ ἐκδόντος ἴσως αὐτὸ υἱοῦ Νικομάχου, τὰ ἠθικὰ Νικομάχεια. Τὰ δ' Ἠθικὰ Εὐδήμεια εἶναί τις στενῶς ἐχομένη τῶν μαθημάτων τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων πραγματεία τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ῥοδίου αὐτοῦ μαθητοῦ Εὐδήμου [2]), ἥτις πολλὰ μὲν ὅλως κοινὰ κεφάλαια ἔχει πρὸς τὰ Νικομάχεια [3]), ἐν πολλοῖς ὅμως ἐκ τοῦ ἐναν-

διότι δὲν μετεβλήθη μὲν ἡ εἰς 13 βιβλία διαίρεσις τοῦ ἔργου ἐν τῇ ἀναγραφῇ, τὸ δὲ παρεμβληθὲν ἐσημείωθη ὡς α ἔλαττον.

[1]) Μετὰ τὰ Φυσ. Ζ, 1. [Θ, 8 σελ. 1050 a 23].

[2]) Ὁ μαθητὴς οὗτος τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅς ἐπέζησε μακρὸν μετὰ τὸν διδάσκαλον, εἶναι διάφορος τοῦ πρεσβυτέρου συμμαθητοῦ Εὐδήμου, εἰς ὃν ἀφιεροῦται ὁ διάλογος Εὔδημος. Οἱ παλαιοὶ δ' εἶχον καὶ τὰ Εὐδήμου ἀναλυτικὰ καὶ τὰ φυσικά, ἅτινα ἀνέγνω καὶ ὁ Σιμπλίκιος Ἴδε Eudemi fragmenta ed L. Spengel, Berol. 1866, ἀλλ' ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ οὐδεὶς γίγνεται λόγος περὶ τῶν Ἠθικῶν. Ἀποσπάσματα τοῦ Εὐδήμου καὶ ἐν Mullach Fragm philos. graec. III, 222-292.

[3]) Νικομ. V — VII = Εὐδήμ. IV — VI.

τίου περιέχει ἰδίας προσθήκας καὶ μεταβολάς. Τὰ δ' ἠθικὰ μεγάλα, ἅτινα κατὰ παράδοξον ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ὄνομα ἐλαχίστην περιοχὴν ἔχουσιν, εἶναι νεώτερόν τι ἔργον τῆς περιπατητικῆς σχολῆς, ἐν ᾧ συμπτύσσονται τὰ δύο παλαιότερα ἠθικὰ ἔργα εἰς μικροτέραν μέν τινα, ἀλλὰ περὶ πάντων διαλαμβάνουσαν ἐπιτομήν[1]). Ἂν δ' ὁ συγγραφεὺς οὐδὲν ἧττον ταὐτίζει ἑαυτὸν πρὸς τὸν Ἀριστοτέλην ἐν σελίδι 1201b 25 λέγων· «ὥσπερ ἔφαμεν ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς», τούτου ἀνάλογον εὑρίσκομεν ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικά, ἔνθα ὁ Ἀριστοτέλης διὰ τοῦ λέγομεν χαρακτηρίζει ἑαυτὸν ὡς ἕνα τῶν περὶ τὸν Πλάτωνα.

Τὰ Ἠθικὰ ἐπεξειργάσθη μὲν καθ' ὅλου καὶ περιετόρνευσεν ὁ Ἀριστοτέλης πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ Μετὰ τὰ φυσικά, ἐν τούτοις ἡ σύνθεσις αὐτῶν πολλὰς παρέχει ἀπορίας. Ἂν δὲ τὰ κοινὰ εἰς τὰ Νικομάχεια καὶ Εὐδήμεια ἠθικὰ βιβλία ἀρχικῶς ἀνήκουσιν εἰς τὰ πρῶτα ἢ εἰς τὰ δεύτερα, τοῦτο εἶναι δύσλυτον ζήτημα[2]). Τὰ δὲ βιβλία VIII καὶ IX, ἅτινα πραγματεύονται περὶ τῆς φιλίας, συνάπτονται χαλαρῶς πρὸς τὰ ἄλλα καὶ ἀπετέλουν ἄλλοτέ ποτε ἰδίαν πραγματείαν περὶ φιλίας, οἵα ἀναφέρεται ἔτι ἐν ταῖς ἀλεξανδρεωτικαῖς ἀναγραφαῖς. Οὕτω φαίνονται ἔχοντα καὶ τὰ τοῦ δεκάτου βιβλίου, ὅπερ πραγματεύεται περὶ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς εὐδαιμονίας, διότι αἱ ἀλεξανδρεωτικαὶ ἀναγραφαὶ μνημονεύουσι καὶ ἰδίαν πραγματείαν περὶ ἡδονῆς. Καὶ ὡς πρὸς

[1]) Τὴν σχέσιν ταύτην κατέστησε καταφανῆ ὁ Spengel. Ueber die unter dem Namen des Aristot. erhaltenen ethischen Schriften ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Akad. III, 1841 καὶ Spengel. Aristot Stud. I ἐν ταῖς Abhandl. der bayer. Akad. X. 1863. Παράδ. Ueberweg, Grundriss der Gesch der Phil, I, 195 κ. ἑ. τῆς 7ης ἐκδ., Zeller, II, 2, 101 κ. ἑ. τῆς 3ης ἐκδ. Περὶ τῶν κεφαλαίων τῶν Ἠθικῶν μεγάλων, ἅτινα δὲν ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς δύο ἄλλοις Ἠθικοῖς, ἴδε Susemihl ἐν τοῖς προλεγομένοις τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἠθικῶν μεγάλων. Ὁ Bergk. Griech Litt. IV. 494 πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ Ἠθικὰ μεγάλα ἀνήκουσιν εἰς τὸν περιπατητικὸν Φανίαν. Ὁ δὲ Zeller II, 2, 942 τῆς 3ης ἐκδόσεως ἀποδεικνύει τὴν ῥοπήν, ἣν ἔσχε πρὸς τὸ ἔργον ἡ στωϊκὴ φιλοσοφία.

[2]) Ὁ Susemihl. Ueber die nikomachische Ethik des Aristoteles ἐν ταῖς Verhandl. der 35 Philologenversammlung 1881 διατείνεται, ὅτι τοῦ Ἀριστοτέλους μὲν εἶναι, ἀλλὰ συνεπληρώθησαν ἐκ τῶν Εὐδημείων.

τὸ περιεχόμενον μὲν διαφέρει ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀριστοτέλους τῆς τοῦ Πλάτωνος κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ ἔρευνα περὶ τῆς μιᾶς ῥίζης τῆς ἠθικῆς ἀποπλανᾶται ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἑκάστης ἀρετῆς [1]). Ἀλλ' ἐν τῇ ἀκριβείᾳ τοῦ ὁρισμοῦ τῶν ἐννοιῶν καὶ ἐν τῇ σαφηνείᾳ τῆς καταλήψεως ἐκφαίνει καὶ ἐν τούτοις ὁ Ἀριστοτέλης τὴν δεινότητα αὐτοῦ. Ὁρμᾶται δ' ἐκ τῆς ἐννοίας τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τῆς εὐδαιμονίας καὶ ταύτην εὑρίσκει οὐχὶ ἐν τῇ ἡδονῇ, οὐδ' ἐν τῷ πλούτῳ καὶ τοῖς ἐξωτερικοῖς ἀγαθοῖς τοῦ βίου, ἀλλ' ἐν τῇ διανοουμένῃ καὶ πραττούσῃ ἐκείνῃ ἐνεργείᾳ, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντα εἰς αὐτὸν ὡς ἄνθρωπον [2]). Εἶναι δ' ἡ ἀρετὴ κατ' αὐτὸν μόνιμός τις εἰς τὴν φρόνησιν καὶ ἄσκησιν ἐρειδομένη ἕξις, ἥτις στοχάζεται τοῦ μεταξὺ τῆς ὑπερβολῆς καὶ ἐλλείψεως μέσου καὶ οὕτω δεσπόζει τῶν παθημάτων καὶ ὁρμῶν καὶ ῥυθμίζει αὐτάς [3]). Συμφώνως δὲ πρὸς τὸν ὁρισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς εὐδαιμονίας καὶ ὅλως ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Πλάτωνος καὶ τῆς ἀρχαιότητος καθ' ὅλου διακρίνει ἔπειτα δύο εἴδη ἀρετῶν, τὰς διανοητικὰς καὶ τὰς πρακτικὰς ἢ ἠθικὰς ἐν τῇ στενοτέρᾳ τῆς λέξεως ἐννοίᾳ. Ἡ διεξαγωγὴ δὲ καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν διαφόρων ἔργων τῆς διανοητικῆς ἀρετῆς καὶ τῆς πρακτικῆς ἐνεργείας καταλαμβάνουσι τὸ μεῖζον μέρος τῆς πραγματείας. Τὸ ἀσθενέστατον δὲ μέρος τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ φιλοσόφου τούτου εἶναι ἡ ἀσάφεια περὶ τῆς δυνάμεως τῆς βουλήσεως καὶ τῆς σχέσεως τῆς βουλήσεως πρὸς τὸ ὀρεκτικὸν καὶ τὴν διανοητικὴν φρόνησιν.

[1]) Ἐπετήδευσε δὲ τοῦτο ὁ Ἀριστοτέλης, ὡς δεικνύει τὸ ἐν τοῖς Πολιτ. I, 13 σελ. 1260 a 27 χωρίον λέγων· «πολὺ γὰρ ἄμεινον λέγουσιν οἱ ἐξαριθμοῦντες τὰς ἀρετάς, ὥσπερ Γοργίας, τῶν οὕτως ὁριζομένων».

[2]) Ἠθικ. Νικομ. I, 6 [σελ. 1098 a 17]. Παράδ. καὶ IX σελ. 1069 b 29. ἔνθα λέγεται· «ἡ εὐδαιμονία ἐνέργειά τις ἐστιν».

[3]) Ἠθικ. Νικομ. II, 5 [1016 a 22] «ἡ τοῦ ἀνθρώπου εἴη ἂν ἕξις, ἀφ' ἧς ἀγαθὸς ἄνθρωπος γίνεται καὶ ἀφ' ἧς τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἀποδώσει.» καὶ [1016 b 27] «μεσότης τις ἄρα ἐστὶν ἡ ἀρετή, στοχαστικὴ γε οὖσα τοῦ μέσου.» Ἐπανέλαβον δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν παλαιῶν τὸν ὁρισμὸν τοῦτον, ὡς ὁ Ὁράτιος ἐν Epist I, 18, 9 virtus est medium vitiorum et utrimque reductum.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Ἡ δὲ νόθος πραγματεία περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν περιέχει ξηροὺς ὁρισμοὺς τῶν διαφόρων ἀρετῶν καὶ κακιῶν [1]).

325. Τὰ δὲ Πολιτικὰ ἐν ὀκτὼ βιβλίοις προϋποτίθενται τὰ ἠθικά, διότι ἐν τέλει τῶν Νικομαχείων ἠθικῶν γίνεται λόγος περὶ τῆς πολιτείας, δι' ἧς οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ παιδεύωνται εἰς ἀρετήν, καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκφαίνεται σαφέστατα ἡ συνάφεια τῆς ἠθικῆς πρὸς τὴν νομοθεσίαν καὶ τὴν πολιτικήν [2]). Ἐν ἰδίῳ δὲ κεφαλαίῳ ἐν Πολιτικῶν VII, 3 [σελ. 1276b 16 κ. ἑ.] πραγματεύεται περὶ τοῦ ζητήματος, ἂν ὁ ἀγαθὸς ἀνὴρ καὶ ὁ σπουδαῖος πολίτης τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἀρετήν.

Τὰ δὲ πολιτικὰ αὐτὰ πραγματεύονται ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ εἰσαγωγικῶς περὶ τῆς βάσεως τῆς πολιτείας, τῆς οἰκίας ἢ τοῦ οἴκου καὶ ἐν συναφείᾳ πρὸς τοῦτον περὶ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς χρηματιστικῆς. Ὡς μέρος δὲ τῆς οἰκίας εἶναι καὶ οἱ δοῦλοι, τὰ ἔμψυχα ταῦτα ὄργανα, οἱ ὑπηρέται τῶν σωματικῶν βαναύσων ἔργων, ἅτινα ἐθεώρει ἀνάξια ἑαυτοῦ ὁ ἐλεύθερος Ἕλλην [3]). Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ὑποβάλλει εἶτα ὁ συγγραφεὺς κατὰ τὴν ἀσπαστὴν εἰς αὐτὸν μέθοδον τὰς γνώμας τῶν προτέρων, τῶν τε θεωρητικῶν καὶ τῶν νομοθετῶν εἰς κριτικὴν ἐξέτασιν, καθ' ἣν πλὴν τοῦ Χαλκηδονίου Φαλέου καὶ τοῦ Μιλησίου Ἱπποδάμου [4])

[1]) Ἡ πραγματεία αὕτη περιελήφθη ἐν τῷ ἐσφαλμένως εἰς τὸν Ἀνδρόνικον ἀποδιδομένῳ ἔργῳ περὶ παθῶν, ὅπερ ἐξεδωκεν ἐκ νέου ὁ C. Schuchhardt, Andronici Rhodii qui fertur libelli περὶ παθῶν pars altera de virtutibus et vitiis, Darmstadt 1883 ἐπὶ τῇ βάσει καλῶν κριτικῶν σημειώσεων. Προτέρα ἔκδοσις ὑπὸ Mullach ἐν Fragm. philos. gr. III, 570 - 578.

[2]) Τὸ γνήσιον τοῦ τέλους ἐκείνου τῶν ἠθικῶν πολεμεῖ ἀληθῶς ὁ Amsdorf Ἴδε σελίδος 878 σημ. 3.

[3]) Ὁ Ἀριστ. ἐν Πολιτ. VIII, 2 σελ. 1337 b 6 σελ. 165 ἐκδ. Susemihl λέγει· «φανερὸν ὅτι τῶν τοιούτων δεῖ μετέχειν ὅσα τῶν χρησίμων ποιήσει τὸν μετέχοντα μὴ βάναυσον. βάναυσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τοῦτο νομίζειν καὶ τεχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἄχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων ἢ τὴν ψυχὴν ἢ τὴν διάνοιαν.» Παράδ. καὶ σελ. 1277 a 35 | 81 ἐκδ. Sus.

[4]) Τοῦ Ἱπποδάμου, ὃς κυρίως ἦτο ἀρχιτέκτων καὶ ἤκμαζε περὶ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα μεσοῦσαν, διέσωσεν ὁ Στοβαῖος πυθαγορίζοντά τινα ἀποσπάσματα περὶ πολιτείας καὶ περὶ εὐδαιμονίας. Ἴδε καὶ C. Fr Hermann De Hippodamo Milesio, Marburg 1841.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

ἐπιλαμβάνεται κυρίως τῆς κρίσεως τῶν κυρίων ἔργων τοῦ Πλάτωνος, τῆς Πολιτείας καὶ τῶν Νόμων.

Τὸ κύριον δὲ πρόβλημα λύει ἐν τοῖς ἑπομένοις ἓξ βιβλίοις καὶ δὴ ὁρμώμενος ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν τριῶν ὀρθῶν πολιτειῶν, αἵτινες τὸ κοινῇ συμφέρον σκοποῦσι, τῆς βασιλείας, ἀριστοκρατίας καὶ πολιτείας πρὸς τὰς παρεκβάσεις αὐτῶν, τὴν τυραννίδα, ὀλιγαρχίαν καὶ δημοκρατίαν [1]), αἵτινες τὸ σφέτερον τῶν ἀρχόντων συμφέρον σκοποῦσι. Καὶ ἀρίστην μὲν πολιτείαν θεωρεῖ ἐκείνην, ἐν ᾗ ἄρχουσιν οἱ ἄριστοι ἢ οἱ ὑπερέχοντες κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ γένος καὶ τὸν πλοῦτον μόνον, πασῶν δ' ἀρίστην ἐκείνην, ἐν ᾗ ἄρχει εἷς τις ὁ πάντων τῶν ἄλλων ὑπερέχων κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν φρόνησιν [2]). Περὶ ταύτης δὲ τῆς ἀρίστης πολιτείας πραγματεύεται μὲν ἐν τοῖς τελευταίοις κεφαλαίοις τοῦ τρίτου βιβλίου (III, 14—18) καὶ ἐν τοῖς ἀμέσως ἑπομένοις βιβλίοις, τῷ ἑβδόμῳ καὶ ὀγδόῳ [3]), ἀλλ' ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος δὲν ἐτελειώθη, διότι μόνον περὶ τῶν ἐξωτερικῶν πρώτων στοιχείων τῆς ἀγαθῆς πολιτείας γίνεται λόγος καὶ ἰδίᾳ ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν Πλάτωνα περὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας τῶν

[1]) Τὴν λέξιν, ἣν ἡμεῖς μεταχειριζόμεθα, ὁ χλοκρατίαν ἠγνόει μὲν ὁ Ἀριστοτέλης, παρὰ τῷ Πολυβίῳ δὲ πρώτῳ δυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν ἐν χρήσει οὖσαν.

[2]) Δὲν εἶναι ἄρα ὁ Ἀριστοτέλης ἀπολύτως ἐγκωμιαστὴς τῆς μοναρχίας, πολὺ δ' ἧττον θιασώτης τῆς κληρονομικῆς μοναρχίας. ἐν ᾗ πολὺ δυσκολώτερον εὑρίσκει ὅσα αὐτὸς παρὰ τῶν ἀρχόντων ἀξιοῖ. Ἴδε ἰδίως σελ. 1288 a 1 [σελ. 115 ἐκδ. Susemihl].

[3]) Ὅτι ἐν τοῖς χειρογράφοις οὐχὶ ἐν τῇ προσηκούσῃ τάξει ἵστανται τὰ βιβλία VII καὶ VIII καὶ ὅτι πρέπει νὰ μετατεθῶσι κατὰ τὸν ὑποδειχθέντα τρόπον, κατενόησε μὲν ἐν τῇ 16ῃ ἔτι ἑκατονταετηρίδι ὁ Ἰταλὸς Σέγνιος, κατέδειξε δ' ἀκριβέστερον ὁ Conring ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τῆς μεταφράσεως τοῦ Giphanius 1647 καὶ ὁ L. Spengel, Ueber die Politik des Aristoteles ἐν ταῖς Abhandlungen der bayer. Akad. V, 1847. Ἡ σήμερον ἐσφαλμένη κατάταξις ὑποδεικνύεται ὑπὸ τοῦ ἐν VII, 4 σελ. 1325 b 34 [σελ. 126 ἐκδ. Susem.] χωρίου λέγοντος· «περὶ τὰς ἄλλας πολιτείας ἡμῖν τεθεώρηται πρότερον» καὶ ὑπὸ τοῦ τέλους τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων. Ἰδίως δὲ συντελεῖ εἰς ἀπόδειξιν τούτου ἡ ἐν τῷ χωρίῳ IV, 2 σελ. 1289 a 33 [σελ. 185 ἐκδ. Sus.] φράσις «κατ' ἀρετὴν κεχορηγημένην», ἥτις μετάγει ἡμᾶς εἰς τὸ ἐν VII, 1 σελ. 1234 a 1 [σελ. 126 ἐκδ. Sus.] χωρίον. Παράδ. Susemihl, Ueber die Komposition der aristot. Politik ἐν ταῖς Verhandl. der 30 Versammluug der Phil. σελ. 17-29 Amsdorf, Symbolae ad Aristot. politicorum crisin spectantes, Προγρ. Landshut, 1894.

πολιτῶν. Καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο τὸ μέρος παρέμεινεν ἀτελὲς ἢ τοὐλάχιστον περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ἀτελές, διότι μόνον περὶ τῶν τεσσάρων συνήθων μαθήσεων πραγματεύεται ὁ συγγραφεύς, ἤτοι περὶ τῆς γραμματικῆς, γυμναστικῆς, μουσικῆς καὶ γραφικῆς [1]), οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τῶν ἀνωτέρων μαθήσεων τῆς φιλοσοφίας, καὶ αἰσθητικῆς.

Τὰ δὲ μέσα τρία βιβλία IV—VI ἀποτελοῦσιν ἰδίαν τινὰ καθ' ἑαυτὴν πραγματείαν ὡς πραγματευόμενα, ὡς ἁρμόζει εἰς πρακτικὸν πολιτικόν [2]), περὶ τῶν λοιπῶν εἰδῶν τῆς πολιτείας, περὶ τῶν μερῶν τῆς πολιτείας, βουλῆς ἀρχῶν καὶ δικαστηρίων, καὶ τῶν ἔργων αὐτῶν καὶ περὶ ὅσων σώζουσιν ἢ διαφθείρουσι τὴν πολιτείαν. Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ δὲν ἔχουσι καλῶς τὰ τῆς διατάξεως τῶν βιβλίων. Διότι κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν (IV, 2 [1089 b 12]) γενομένην διάταξιν καὶ κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ πέμπτου βιβλίου ἐδικαιούμεθα ν' ἀναμένωμεν, ὅτι τὸ πέμπτον βιβλίον θ' ἀπετέλει τὸ τέλος καὶ ὅτι τούτου θὰ προηγεῖτο τὸ ἐν τοῖς χειρογράφοις ἐν τῇ ἕκτῃ τάξει τεταγμένον βιβλίον [3]). Ἀλλ', ἐπειδὴ τὸ ἕκτον βιβλίον ἐπανειλημμένως ἀναφέρεται εἰς τὸ πέμπτον [4]) (ἐν σελ. 1316b 34, 1317a 37, 1319b 37 [ἢ σελ. 225, 226, 234 ἐκδ. Susemihl]), φαίνεται εἰς ἡμᾶς πιθανώτερον, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης συνέγραψεν ἐν προσθήκης μέρει τὸ ἕκτον ἐκεῖνο βιβλίον, ἐν ᾧ γί-

[1]) Biehl, Die Erziehungslehre des Aristoteles, Innsbruck 1875. Ἡ γραφικὴ κατὰ τὸν Πλίνιον ἐν Nat. hist. 35, 76 ἀνεγράφη εἰς τὰ προγράμματα τῶν μαθημάτων περὶ τὸν χρόνον τοῦτον ὑπὸ τοῦ Μακεδόνος Παμφίλου, τοῦ διδασκάλου τοῦ Ἀπελλοῦ.

[2]) Ἴδε κυρίως Πολιτ. σελ. 1288b 35 [184 ἐκδ. Sus.], ἔνθα λέγεται· οἱ πλεῖστοι τῶν ἀποφαινομένων περὶ πολιτείας, καὶ εἰ τἆλλα λέγουσι καλῶς, τῶν γε χρησίμων διαμαρτάνουσιν· οὐ γὰρ μόνον τὴν ἀρίστην δεῖ θεωρεῖν, ἀλλὰ καὶ τὴν δυνατήν».

[3]) Τὴν σχέσιν ταύτην ἀπεκάλυψεν ὁ Barthélemy de St. Hilaire ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ 1837 καὶ διετήρησεν ὁ L. Spengel. ἔνθ' ἀνωτέρω καὶ ἐν Aristot. Studien II, ὁ Oncken, Staatslehre des Aristot. I, 98 κ. ἑ. Παράδ. Bendixen ἐν τοῖς Jahresberichten des Philol. XIII, 264 κ. ἑξ. XIV, 332 κ. ἑ. XVI, 465 κ. ἑ. καὶ Susemihl ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ γερμανικῇ ἐκδόσει ἐν Εἰσαγ. 4 κ. ἑ. καὶ 58 κ. ἑξῆς.

[4]) Παρατηρήσεως ἄξιον εἶναι ἐν τούτοις, ὅτι ὁ ὁρισμὸς τοῦ διττοῦ ἴσου δίδεται μὲν ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ ἐν σελ. 1301 b 30 [246 ἐκδ. Susem.], προϋποτίθεται δ' ὡς δεδομένος ἐν τῷ ἕκτῳ ἐν σελ. 1317 b 4 [227 ἐκδ. Susem.].

γνεται λόγος αὖθις περὶ τῆς δημοκρατίας καὶ ὀλιγαρχίας καὶ τῶν διαφορῶν τῶν ὡς χροιῶν προκυπτουσῶν ἐκ τῆς κράσεως τῶν δύο ἐκείνων μορφῶν τῆς πολιτείας καὶ εἶτα προσῆψεν αὐτὸ ὡς ἐπίμετρον πρὸς τὰ ἤδη τετελειωμένα βιβλία IV—V [1]).

Ἡ ἀρίστη σύστασις τῆς πολιτείας ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὡς ἓν τῶν ἀξιολογωτάτων ἔργων τῆς φιλοσοφίας, δι' ὃ καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ πλέον τῆς Στοᾶς ἐπελαμβάνετο τῆς ἐρεύνης πολιτικῶν ζητημάτων. Ἐν τούτοις, ὡς φαίνεται, δὲν συνεπέρανεν ὁ Ἀριστοτέλης τὸ κύριον τοῦτο ἔργον αὐτοῦ, τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος Πολιτικά, διότι οὐ μόνον ἡ ἀκολουθία τῶν βιβλίων [2]) κακῶς ἔχει διὰ τὴν ἔλλειψιν σκοπίμου διατάξεως, ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον οἰκοδόμημα στερεῖται στέγης, διότι τὸ ἔργον τελευτᾷ ἄνευ τινὸς ἐπιλόγου, ἄν τε τὴν παραδεδομένην τάξιν τῶν βιβλίων διατηρήσωμεν, ἄν τε ἄλλο τι βιβλίον, τὸ πέμπτον ἢ τὸ ἕκτον, εἰς τὸ τέλος τάξωμεν. Καὶ ἄλλως δὲ συχνάκις μάλιστα διακόπτεται ὁ μίτος τῆς ἐρεύνης καὶ ἐκ τούτου οἱ ἐκδόται μόλις πως δύνανται νὰ ἀποκαταστήσωσί πως εὐνόητόν τι κείμενον μεταχειριζόμενοι πάντα τὰ εἰς τὴν κριτικὴν οἰκεῖα μέσα. Ἐν τούτοις παρὰ ταῦτα εἶναι τὸ ἔργον τοῦτο ἓν τῶν σπουδαιοτάτων καὶ ἀξιολογωτάτων, ἐξ ὅσων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος καὶ δὴ αἱ πολυπληθεῖς ἐν αὐτῷ παραδόσεις περὶ τῆς συστάσεως τῶν ποικιλομόρφων πολιτειῶν τῶν ἀρχαίων ἀποδεικνύουσιν αὐτὸ κυρίαν πηγήν, ἐξ ἧς ἀντλοῦσι καὶ οἱ ἱστορικοὶ καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι. Καὶ ἡ ἀντίθεσις δὲ πρὸς τὸν Πλάτωνα ἐπιφαίνεται ἐν τούτῳ δὴ τῷ ἔργῳ ὑπὸ καλὴν μορφήν, διότι

[1]) Ἄλλως πρέπει νὰ θεωρηθῶσι τὰ τρία ἐκεῖνα χωρία ὡς διασκευαὶ βραδύτερον προστεθεῖσαι, ὅπερ πάντως φαίνονται μαρτυροῦντα γλωσσικά τινα τεκμήρια.

[2]) Εἰκάζομεν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης κατέλιπε μόνον πραγματείας τινὰς αὐθυποστάτους τὸ πρῶτον ὡς περὶ οἰκονομίας (βιβλ. I), περὶ ἀριστοκρατίας (VII, 4-VIII), περὶ τῶν ὑπαρχουσῶν πολιτειῶν (IV-V) ὡς ἐπίμετρον τὸ (Βιβλ. VI) καὶ τὴν ἀρχὴν συγκεφαλαιωτικῆς τινος πραγματείας (I, 1, II, III, VII,, 1-3). Τὰ μέρη δὲ ταῦτα, ὡς φαίνεται, περιελήφθησαν ἐν ἑνὶ ὅλῳ ἐπιμελείᾳ ἴσως τοῦ Θεοφράστου, διότι δή τινες αὐτὸν ἐθεώρουν ὡς συγγραφέα τῶν πολιτικῶν. Ἴδε παρ' Ἡσυχίῳ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἔνθα λέγεται· «πολιτικῆς ἀκροάσεως (ὡς) ἡ Θεοφράστου».

ὁ συγγραφεὺς κατ' ἀρχὴν ἀποκρούων τὰς ἰδανικὰς ὀνειροπολίας στρέφει πάντοτε τὸ βλέμμα αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀληθῶς ὂν καὶ δυνατόν. Ἀλλ' ἀληθῶς ἡ πρὸς τὸ ὑποστατὸν αὕτη τάσις ἐκώλυεν αὐτὸν νὰ κατίδῃ καὶ διαλύσῃ τὰς ἐλλείψεις καὶ προλήψεις τῶν ἀρχαίων χρόνων, διότι οὐ μόνον συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς δουλείας, ἀλλὰ καὶ πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ φυσιολογικῶς τὴν ἀνάγκην αὐτῆς, ἀποδεχόμενος, ὅτι φύσει τὰ ἀτυχῆ ταῦτα πλάσματα ἐπλάσθησαν ν' ἄρχωνται ὡς ταπεινότερα τῶν ἐλευθέρων [1]). Καὶ τῶν βαναύσων δὲ τεχνῶν καὶ τῆς ἐργασίας καταφρονεῖ διατεινόμενος, ὅτι αἱ ψυχαὶ καὶ τὰ σώματα τῶν ἐλευθέρων δὲν πρέπει νὰ κακοπαθῶσιν ὑπ' αὐτῶν [2]). Ὡσαύτως δ', ἵνα ἀποφύγῃ τὸ κακὸν τῆς πολυανθρωπίας, πειρᾶται συγγνώμων νὰ φανῇ καὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἐμβρύων καὶ τῆς παρὰ φύσιν πρὸς τοὺς ἄῤῥενας ὁμιλίας τῶν Κρητῶν [3]). Ἐξ ἑτέρου δὲ πάλιν ἁμαρτάνει ἐν τούτῳ, ὅτι κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πλάτωνος παρέχων ἀπόλυτον ἐξουσίαν εἰς τὸ ἀγαθὸν ἀποδέχεται, ὅτι δὲν δικαιοῦται φύσει ἕκαστος πολίτης νὰ μετέχῃ τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν [4]).

Περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν συνεγράφη τὸ ἔργον, παρέχει ὑπαι-

[1]) Ἴδε Πολιτ. I, 2 [σελ. 1252 a 31 κ. ἑ. ἢ 2 ἐκδ. Susem.]. Πρὸς ταῦτα δὲ συναφὴς εἶναι καὶ ἡ γνώμη, ὅτι δίκαιος εἶναι ὁ πόλεμος πρὸς τοὺς βαρβάρους, περὶ οὗ ἴδε I, 8 σελ. 1256 b, 27 [ἢ 15 ἐκδ. Sus.], ἔνθα λέγεται· «τῇ πολεμικῇ δεῖ χρῆσθαι πρός τε τὰ θηρία καὶ τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι πεφυκότες ἄρχεσθαι μὴ θέλουσιν, ὡς φύσει δίκαιον ὄντα τοῦτον τὸν πόλεμον.»

[2]) Παράδ. τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν χωρίον 1337 b 6 καὶ 1255 b 35 [ἢ 165 καὶ 13 ἐκδ. Sus.] ἔνθα λέγεται· «ὅσοις ἐξουσία μὴ αὐτοὺς κακοπαθεῖν, ἐπίτροπος λαμβάνει τὴν χρηστικὴν [ὁ Sus. γράφει ταύτην τὴν] τιμήν, αὐτοὶ δὲ πολιτεύονται ἢ φιλοσοφοῦσιν».

[3]) Παράδ. καὶ 1335 b 25 καὶ 1272 a 24 [ἢ 159 καὶ 64 ἐκδ. Sus.], ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐγράφη ἢ δὲν ἐσώθη τὸ μέρος, ἐν ᾧ, ὡς ἐν τῷ τελευταίῳ χωρίῳ ὑπισχνεῖτο, ἔμελλε διεξοδικῶς νὰ πραγματευθῇ περὶ τῆς πρὸς τοὺς ἄῤῥενας ὁμιλίας.

[4]) Ἐν Πολιτ. III, 17 σελ. 1288 a 28 [ἢ 117 ἐκδ. Sus.] λέγεται· «λείπεται μόνον τὸ πείθεσθαι τῷ τοιούτῳ καὶ κύριον εἶναι μὴ κατὰ μέρος, ἀλλ' ἁπλῶς». Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη θὰ ἦτο ἀρίστη πολιτεία ἡ ἀπόλυτος μοναρχία Λουδοβίκου τοῦ XIV, διότι καὶ οὗτος εἶπε· nous devons considérer le bien de nos sujets plus que le notre propre καὶ c'est la volonté de Dieu, que quiconque est né sujet obéisse sans dicernement. Ἐν τούτοις ὁμολογεῖ ἅπαξ ἐν Πολιτ. III, 10 [σελ. 1281 a 29 ἢ 93 ἐκδ. Sus.), ὅτι ἄδικον εἶναι ν' ἀποκλείωνται οἱ πολῖται τῶν ἀρχῶν.

νιγμόν τινα τοῦτο, ὅτι μνημονεύεται μὲν (ἐν σελ. 1311b 1 [275 ἐκδ. Susem.]) ἡ δολοφονία τοῦ βασιλέως Φιλίππου (τῷ 388), δὲν ἀναφέρονται δ' ἡ ἅλωσις τῆς Βαβυλῶνος ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ τοῦ Ἄγιδος ΙΙ εἰσβολὴ εἰς Κρήτην τῷ 322 [1]). Βεβαίως δ' ἡ πολιτεία τοῦ Ἀριστοτέλους δὲν συνέστη κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ παγκοσμίου κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ μᾶλλον παρίσταντο εἰς αὐτὸν διὰ παντὸς μὲν τοῦ ἔργου, μάλιστα δ' ἐν τῷ κεφαλαίῳ περὶ τοῦ μεγέθους τῆς χώρας (VII, 4 καὶ 5) τὰ τῶν μικρῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν [2]). Τὴν δ' ἔννοιαν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἐθνικῆς κοινῆς πολιτείας οὐδὲ συνέλαβε κἄν.

326. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶχεν ἤδη πραγματευθῇ πρότερον περὶ πολιτείας ἐν τῷ πρὸς τοὺς πολλοὺς διαλόγῳ Πολιτικῷ, εἰς ὃν ἀναφέρεται ὁ Κικέρων ἐν τῇ Περὶ τοῦ τέλους τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν V, 4 πραγματείᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ἀδελφὸν Κόϊντον 3, 5. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις εἶχε περισυλλέξῃ πρότερον τὴν ἀναγκαίαν ὕλην πρὸς τὰς θεωρητικὰς αὐτοῦ μελέτας καὶ κατατάξῃ αὐτὴν ἐν μεγαλοπρεπεῖ τινι ἔργῳ, ὅπερ Πολιτεῖαι ἐπιγραφόμενον περιεῖχε τὴν περιγραφὴν 158 ὅλων πολιτειῶν [3]). Τὸ ἔργον ὅμως τοῦτο, ὅπερ ἀπέβη δαψιλέστατον μεταλλεῖον, ἐξ οὗ ἤντλουν οἵ τε γραμματικοὶ καὶ οἱ ἱστορικοί [4]), δὲν περιῆλθε δυστυχῶς πλῆ-

[1]) Πολιτ. 1276 a 28 καὶ 1272 a 22 [ἢ 78 καὶ 64 ἐκδ. Sus.]. Καὶ ἡ περὶ τοῦ στεφάνου δίκη τοῦ Δημοσθένους πρὸς τὸν Αἰσχίνην δὲν εἶχε δικασθῇ ἔτι, διότι μετὰ τὴν δίκην ταύτην δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ἐν σελ. 1299 a 29 [216 ἐκδ. Sus.] « οὐ γάρ πω κρίσις γέγονεν ἀμφισβητούντων περὶ τοῦ ὀνόματος (δῆλα δὴ ἀρχῆς καὶ ἐπιμελείας) ».

[2]) Παράδ. Πολιτ. σελ. 1327 b 31 [ἢ 132 ἐκδ. Sus.], ἔνθα λέγεται· « τὸ δὲ τῶν Ἑλλήνων γένος... ἐλεύθερόν τε διατελεῖ καὶ βέλτιστα πολιτευόμενον καὶ δυνάμενον ἄρχειν πάντων, μιᾶς τυγχάνον πολιτείας ».

[3]) Κατὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Ἀνδρονίκου ἢ τὴν ἀραβικὴν τοῦ Πτολεμαίου περιέγραψε 171 πολιτείας. Ὁ Nissen ἐν Rheinisch. Mus. 47, 189 κ. ἑξ. ἀποδεικνύει 98 πολιτείας, 9 δ' ἄλλας προσεῦρεν ὁ Holzinger ἐν Philologus, Neue Folge, 6, 115.

[4]) Ὁ Πλούταρχος ἐν Ὅτι οὐδ' ἡδέως ζῆν ἐστιν κατ' Ἐπίκουρον 10 [τόμ. 6 σελ. 382 ἐκδ. Βερν.] ἀναφέρει τὰς Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους μετὰ τῶν ἱστορικῶν συγγραφῶν τοῦ Ἡροδότου καὶ Ξενοφῶντος καὶ τῆς Γῆς Περιόδου τοῦ Εὐδόξου ὡς ἀνάγνωσμα εὐφραῖνον. Περὶ δὲ τῆς ἐπιτομῆς τοῦ Ἡρακλείδου θὰ διαλάβωμεν ἐν τοῖς κατωτέρω.

ρες εἰς ἡμᾶς. Ἐν τούτοις πρό τινων ἐτῶν προῆλθεν εἰς φῶς ἔκ τινος αἰγυπτιακοῦ παπύρου σπουδαῖον τι μέρος ἐξ αὐτοῦ ἡ

Ἀθηναίων πολιτεία σχεδὸν πλήρης [1]), διότι πλὴν τῆς ἀρχῆς καί τινων κεφαλαίων περὶ τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν ἐλλείπει μόνον ἡ ἱστορία τῆς πολιτείας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐν τερπνοτάτῃ δ', ἐκ τῶν παρεμβεβλημένων στίχων ζωὴν λαμβανούσῃ περιγραφῇ παρέχει ἡμῖν τὸ βιβλίον τελείαν εἰκόνα τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξετάζονται δ' ἐν αὐτῷ ἀκριβέστατα οὐ μόνον αἱ διάφοροι καταστάσεις τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως καὶ τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ καὶ τὰ δικαστήρια καὶ τὰ τῆς ἐπιμελείας τῶν ἀδυνάτων. Τὸ ὅλον δ' ἔργον διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, εἰς ἱστορικὸν καὶ συστηματικόν. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον (κεφ. 1—41) περιέχει χρονολογικήν τινα ἀφήγησιν τῶν ἕνδεκα καταστάσεων τῆς πολιτείας ἀπὸ τῆς παλαιοτάτης τοῦ Ἴωνος μέχρι τῆς τότε οὔσης καὶ ἐν τέλει ἀνακεφαλαίωσιν μικρὰν τῶν ὅλων μεταβολῶν. Τὸ δὲ δεύτερον μέρος (κεφ. 42-63) πραγματεύεται περὶ τῶν διαφόρων ὀργάνων τῆς πολιτείας τῆς ἐγγραφῆς πολιτῶν, τῆς βουλῆς, τῶν ἀρχῶν,

1) Τὸ μὲν πρῶτον ἦλθον εἰς φῶς δύο φύλλα, ἅτινα εὑρίσκονται νῦν ἐν Βερολίνῳ. Ἴδε Diels, Ueber die Berliner Fragmente der Ἀθηναίων πολιτεία ἐν ταῖς Abhandl. der Berl. Akad. 1885. Ὅτι ἐκ τοῦ Ἀριστοτέλους προήρχετο τὸ ἀπόσπασμα τὸ ἐν τῷ παπύρῳ, διέγνω μετὰ πολλῆς τῆς ἀγχοινίας ὁ Bergk ἐν Rhein. Mus. 36, 87 κ. ἑξ. Παράδ. Wilcken ἐν Hermes 23 (1888) σελ. 446 κ. ἑξ. Βραδύτερον προσετέθησαν τέσσαρες νέοι κύλινδροι, οἵτινες ἐν τῇ ἑτέρᾳ πλευρᾷ περιέχουσι ἀπολογισμοὺς ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Οὐεσπασιανοῦ τοῦ ἔτους 78/79. Οἱ κύλινδροι δ' οὗτοι εὑρίσκονται ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Kenyon 1891. Ὁ Blass ἀνέγνω τινὰ ἀκριβέστερον ἐν τῇ 2ᾳ ἐκδόσει τοῦ κειμένου ἐν Λειψίᾳ 1895 βιβλιοθ. Teubner. [γ' ἔκδ. αὐτόθι, 1898. Γ' ἔκδ. Wilamowitz καὶ Kaibel, Βερολ. 1898. Kaibel, Stil u. Text d. Ἀθ. Πολιτ. 1893, ἔκδ. 3. Edw. Sandys. Lond. 1893. Ἀναστ. Σακελλάριος, Untersuchung des Textes der Ἀθ. Πολ. Jena, 1898, ὁ αὐτὸς ἐν Ἀθηνᾷ 1897]. Κύριον ἔργον εἶναι τὸ τοῦ Wilamowitz, Aristoteles und Athen, Berl. 1893 εἰς 2 τόμ. Ἔρευνα τῶν πηγῶν ὑπὸ Bursy, De Aristotelis πολιτείας Ἀθηναίων partis alterius fonte et auctoritate, Dissertatio Dorpat. 1897. [Ἴδε καὶ Ἰ. Πανταζίδου, Κριτικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὴν Ἀριστοτ. Ἀθ. πολιτείαν ἐν φιλολογικῷ παραρτ. Ἑστίας ἔτους 1891. Ν. Γ. Πολίτου Ἀριστοτέλους Ἀθην. Πολιτεία, Τρία εἰσαγωγικὰ μαθήματα. Ἀθ. 1893. Σ. Π. Λάμπρου Ἐπίμετρον τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας Κουρτίου τόμ. Ε' ἐν Βιβλιοθήκῃ Μαρασλῆ σελ. 599 κ. ἑ.]

τῶν δικαστηρίων καὶ διασαφεῖ τὰ κατ' αὐτά. Ὡς πηγὰς δὲ μετεχειρίσθη ὁ συγγραφεὺς πλὴν τῶν σωζομένων ἱστορικῶν μάλιστα μὲν τοὺς Ἀτθιδογράφους, ἀλλὰ πρὸς τούτοις αὐτὰ τὰ σπουδαῖα δημόσια γράμματα πολλὴν ἐπιμέλειαν καταβάλλων ν' ἀναγιγνώσκῃ αὐτά. Καὶ πολλαχῶς μὲν ὠφέλησεν ἡμᾶς τὸ νέον ἔργον καὶ πολλὰ νέα ἐδίδαξε περὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ πολλὰ ἐσφαλμένως παραδεδομένα ἐπηνώρθωσε [1]), ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ πολλαὶ πλάναι καὶ ἀντιφάσεις πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν Πολιτικῶν παραδιδόμενα, ὡς ἐπὶ παραδείγματι περὶ τῶν χρόνων τῆς τυραννίας τῶν Πεισιστρατειδῶν, παρεισέφρησαν εἰς αὐτό, ὥστε τινὲς τῶν κριτικῶν διημφεσβήτησαν, ἂν τοῦ Ἀριστοτέλους εἶναι τὸ ἔργον [2]). Συνεγράφη δὲ μετὰ τὸ 329, διότι ἐν τῷ 54 κεφαλαίῳ ἀναφέρεται εἴς τι ψήφισμα τοῦ ἔτους τούτου, καὶ ἴσως ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 324 καὶ 322 χρόνῳ, διότι τὸ μὲν προϋποτίθεται τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου (ἐν κεφ. 61), τὸ δ' ἀγνοεῖ τὴν ὑπὸ τῆς μακεδονικῆς κατοχῆς γενομένην μεταβολὴν τῆς πολιτείας [3]).

Συγγενῆ πρὸς τὰς Πολιτείας ἦσαν τὰ Νόμιμα βαρβαρικά, ἐξ ὧν περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πολλὰ ἀποσπάσματα καὶ νεωστὶ ἐκ τοῦ παπύρου τοῦ Φλίνδερς Πέτρη καὶ ἄλλα τινὰ μέρη [4]).

327. Τὰ δ' ἐν 3 βιβλίοις Οἰκονομικὰ εἶναι νόθα. Καὶ τὸ μὲν δεύτερον βιβλίον περιέχει πολλὰ παραδείγματα, ἐν οἷς καταδεικνύεται, πῶς ἐξῆλθον ἐξ οἰκονομικῶν δυσχερειῶν πολιτεῖαί τε καὶ ἰδιῶται, καὶ βεβαίως προέρχεται οὐχὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλ' ἔκ τινος νεωτέρου μαθητοῦ τῆς περιπατητικῆς σχο-

[1]) Ad. Bauer, Literarische und historische Forschungen zu Aristoteles Ἀθηναίων πολιτεία, München 1892.

[2]) Ἀμφισβητοῦσι περὶ τοῦ γνησίου τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ὁ Fried. Cauer, Hat Aristoteles die Schrift vom Staat der Athener geschrieben? Stuttgart 1891 (πρὸς τούτῳ καὶ ἐν ταῖς Verhandlungen der 41 Philol. Versammlung 1891 ἐν σελ. 221 - 227), Rühl, Ueber die Schrift vom Staat der Athener ἐν Rhein. Mus. 46, 426 κ. ἑ. καὶ Jahrb. für Phil. Suppl. XVIII, 475. [Περὶ τῆς σχέσεως τῆς Πολιτείας πρὸς τὰ Πολιτικὰ πραγματεύεται ὁ Dufour, La constitution d' Athènes, 1893].

[3]) Cauer ἔνθ' ἀνωτέρω ἐν σελ. 5 κ. ἑ. καὶ ἐν ἐπιμέτρου σελ. 76 κ. ἑξῆς.

[4]) Flinders Petrie Papyri, Dublin 1891 πίν. I καὶ IX.

λῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον βιβλίον, ἐξ οὗ ἀποσπάσματα μόνον σώζονται τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, ὑπὸ μὲν τοῦ Φιλοδήμου ἐν τῷ περὶ κακιῶν καὶ ἀρετῶν (ἐν στήλ. 7) μνημονεύεται ὡς ἔργον τοῦ Θεοφράστου, κατὰ δὲ τὸν Σουσεμῖλον, ὃς τελευταῖος ἐξέδωκε τὰ Οἰκονομικὰ [1887 παρὰ Τευβνέρῳ], συνεγράφη περὶ τὸ 250—200 π. Χ. Τὸ δὲ τρίτον βιβλίον, ὅπερ ἐπεγράφετο νόμοι ἀνδρὸς καὶ γαμετῆς, ἐσώθη μόνον ἐν λατινικαῖς μεταφράσεσι [1]). Τὴν γνησίαν δὲ διδασκαλίαν τοῦ Ἀριστοτέλους περὶ Οἰκονομίας περιέχει τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν Πολιτικῶν.

328. Τὰ περὶ Ποιητικῆς καὶ Ῥητορικῆς συγγράμματα. Ἐν ταῖς ἐρεύναις τῶν φιλοσόφων πολλοῦ λόγου ἠξιοῦντο ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος ἥ τε ῥητορικὴ καὶ ἡ ποιητική, ἡ μὲν ῥητορική, διότι ἦτο μεθορία τῆς φιλοσοφίας, ἡ δὲ ποιητική, διότι ἐξ ἴσου πρὸς τὴν μουσικὴν ἠξίου νὰ τυγχάνῃ τῆς προσοχῆς τῶν νομοθετῶν καὶ πολιτικῶν [2]). Ἀλλ' ὅλως διαφόρως ἔκρινον περὶ τῶν τεχνῶν τούτων ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, διότι ἐκεῖνος μὲν κατακρίνων ἀπέκλειεν αὐτὰς ἀπὸ τῆς ἰδανικῆς πολιτείας, οὗτος δὲ κατανοήσας τὴν οὐσίαν αὐτῶν ἔταξεν εἰς τὴν προσήκουσαν τάξιν.

Τῶν δύο βιβλίων τῆς Περὶ ποιητικῆς πραγματείας περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς τὸ πρῶτον μόνον. Πραγματεύεται δὲ τοῦτο περὶ τῆς τραγῳδίας καὶ τοῦ ἔπους, ἐν ᾧ τὸ δεύτερον ἀφιεροῦτο εἰς τὴν κωμῳδίαν [3]). Τὸ μικρὸν δὲ βιβλίον, ὅπερ ἐκ τύχης περιῆλθεν εἰς ἡμᾶς ὡς παράρτημα συλλογῆς τινος ῥητορικῶν συγγραφῶν ἐν τῷ

[1]) Spengel, Aristot. Studien III, 65 κ. ἑ. Καὶ ὁ Göttling ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ ἔργου ἀποφαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι γνήσιον τὸ 6' βιβλίον.

[2]) Κατὰ τὸ ἐν Πολιτ. VIII, 7 σελ. 1341 b 39 [180 ἐκδ. Sus.] χωρίον κατάδηλον γίνεται, ὅτι ἡ περὶ ποιητικῆς πραγματεία ἀνῆκεν εἰς τὸ μέρος τῶν Πολιτικῶν, ὅπερ ἐπραγματεύετο περὶ τῆς παιδείας τῶν μελλόντων πολιτῶν. Παράβ. καὶ σελ. 1336 b 25 [162 ἐκδ. Sus.].

[3]) J. Bernays, Zwei Abhandlungen über die Aristot. Theorie des Drama, Berl. 1880. Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Ἡσυχίου μνημονεύονται καὶ δύο ἄλλα βιβλία τέχνης ποιητικῆς 6', ὡς καὶ ἐν τῇ μιᾷ τῶν ἀναγραφῶν τοῦ Πτολεμαίου.

НБ ОНУ імені І.Мечникова

Παρισινῷ κώδικι 1741, ἠξιώθη ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις μείζονος προσοχῆς ἢ πάντα τὰ ἄλλα συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἦτο δὲ καὶ ἄξιον τοιαύτης τιμῆς, διότι ἐν αὐτῷ ὁ Ἀριστοτέλης ἀξιοθαύμαστον ἐπιδεικνύων ἐμπειρίαν τῆς τέχνης καὶ στηριζόμενος εἰς εὑρείας γνώσεις, ἃς ἐπορίσθη ἐκ τῆς μελέτης τῶν ποιητικῶν ἔργων, διώρισεν ἐν ὀλίγαις μέν, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου κῦρος ἐχούσαις προτάσεσι καὶ τὴν οὐσίαν αὐτὴν τῆς ποιήσεως καὶ τοὺς κυρίους νόμους τῆς τραγικῆς τέχνης [1]). Ἵνα δὲ καταδηλώσωμεν τὸ ἀληθὲς τῶν λεγομένων, ἀναμιμνήσκομεν τὸν περιφανῆ ὁρισμὸν τῆς τραγῳδίας ἐν τῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ [2]), τὸ οὐχ ἧττον ἀξιόλογον δωδέκατον κεφάλαιον τὸ πραγματευόμενον περὶ τῶν μερῶν τῆς τραγῳδίας, τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἑνότητος τῆς πράξεως καὶ τοῦ ἐπεισοδιώδους χαρακτῆρος τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ καὶ τὴν διάκρισιν τῆς οὐσίας τῆς τραγικῆς καὶ ἐπικῆς ποιήσεως ἐν τῷ εἰκοστῷ ἕκτῳ κεφαλαίῳ. Εἶναι δὲ συντεταγμένον τὸ ἔργον λίαν συστηματικῶς, καίπερ τοσαύτην περιέχον δαψίλειαν παρεμπιπτουσῶν παρατηρήσεων. Καὶ ἐν μὲν τῇ εἰσαγωγῇ πραγματεύεται ὁ συγγραφεὺς περὶ τῶν χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῶν τριῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως, τῆς ἐποποιΐας, τοῦ δράματος, τραγῳδίας τε καὶ κωμῳδίας, καὶ τοῦ διθυράμβου καὶ ἐν συναφείᾳ πρὸς ταῦτα συντόμως περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς κατὰ μικρὸν ἀναπτύξεως τῆς ποιήσεως, ἰδίᾳ δὲ τοῦ δράματος καὶ τῶν εἰδῶν αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ κυρίῳ μέρει (κεφ. 6—22) διαλαμβάνει περὶ τῆς τραγῳδίας καὶ δὴ περὶ τῶν ἐξ αὐτῆς μερῶν, τοῦ μύθου, τῶν ἠθῶν τῶν δρώντων, τῆς διανοίας, τῆς λέξεως, τῆς μελοποιΐας καὶ τῆς ὄψεως, ἤτοι τῆς σκηνικῆς παραστάσεως. Τῶν ἐξ δὲ τούτων μερῶν τὸ μὲν τῆς ὄψεως διαπεραί-

[1]) Ὁ Ἀριστοτέλης διδάσκων, ὅτι ἡ μίμησις εἶναι ἡ οὐσία τῆς ποιήσεως καὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν, ἀναπτύσσει μὲν περαιτέρω τὰς θεωρίας τοῦ Πλάτωνος (ἴδε Πολιτ. III, 277 καὶ Φαίδρ. σελ. 44), δὲν ἀποπληροῖ ὅμως τὰς ἀξιώσεις ἡμῶν τέλεον, διότι στηρίζεται μονομερῶς εἴς τινας μόνον τέχνας καὶ εἴδη τῆς ποιήσεως, ὡς τὴν γραφικήν, πλαστικήν, τὸ δρᾶμα καὶ τὸν διθύραμβον.

[2]) Ἴδε ἀνωτέρω § 140.

νει διὰ βραχέων, διότι τοῦτο εἶνε ἔργον τοῦ θεατρώνου, ἐπὶ μακρότατον δὲ διατρίβει περὶ τὴν πρᾶξιν καὶ τὸν κύριον πόλον αὐτῆς, τὴν περιπέτειαν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν. Τὸ δὲ δεύτερον καὶ συντομώτερον μέρος (κεφ. 23 — 26) διαλαμβάνει περὶ τοῦ ἔπους καὶ ἐν αὐτῷ οὐ μόνον καταδεικνύει μετ' ὀξυνοίας καὶ ἐπιστημοσύνης τὴν σχέσιν τοῦ ἔπους πρὸς τὸ δρᾶμα, ἀλλὰ καὶ προβάλλει τὸ περίεργον ζήτημα, πότερον τῶν εἰδῶν τούτων τῆς ποιήσεως εἶναι ἀνώτερον. Ἐν τούτοις παρὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ταύτην σύστασιν περιέχει τὸ βιβλίον καί τινα οὐχὶ καλῶς προσαρμοζόμενα εἰς τὸ ὅλον διάγραμμα κεφάλαια καὶ πολλὰς οὐχὶ εἰς τὸ προσῆκον μέρος παρεμβεβλημένας προσθήκας, ὥστε ὁ μὲν Ῥίχτερος ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς πραγματείας ἐπειράθη ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔργου ὡς ὕποπτον, πολλοὶ δὲ τῶν λογίων συμφωνήσαντες πρὸς τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐτόλμησαν ν' ἀποῤῥίψωσι κεφάλαια ὅλα καὶ δὴ καὶ αὐτὸ τὸ ὀνομαστὸν δωδέκατον κεφάλαιον [1]).

Καὶ συνεγράφη μὲν ἡ περὶ Ποιητικῆς πραγματεία μετὰ τὰ Πολιτικά, διότι ἐν αὐτοῖς διαῤῥήδην λέγει ὁ φιλόσοφος [2]), ὅτι περὶ τῆς καθάρσεως θὰ πραγματευθῇ σαφέστερον ἐν τῇ περὶ ποιητικῆς. Τὴν δὲ περὶ τῆς ποιήσεως θεωρίαν αὐτοῦ ἐμόρφωσεν ὁ Ἀριστοτέλης ἀκριβῶς μελετήσας πάντα τὰ γνωστὰ τότε λογοτεχνικὰ ἔργα. Τῶν μελετῶν δὲ τούτων καρποὶ ἦσαν πλὴν τοῦ περὶ ποιητῶν διαλόγου καὶ αἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαιῶν πολλαχῶς ἐκκαρπωθεῖσαι διδασκαλίαι [3]).

329. Ἡ δὲ ῥητορικὴ τέχνη διαιρεῖται εἰς τρία βιβλία. Καὶ τὰ μὲν δύο πρῶτα βιβλία πραγματεύονται προσερειδόμενα εἰς τὴν διαλεκτικὴν [4]) περὶ τῶν ῥητορικῶν ἐνθυμημάτων καὶ τῶν

[1]) Εἰς τὴν ὑπέρμετρον ταύτην κριτικὴν παρήχθησαν πολλοὶ λόγιοι, διότι οὐδὲν ἄλλο ἔργον ἀριστοτελικὸν πλὴν τοῦ βιβλιαρίου τούτου ἐμελέτησαν. Ἀλλ' ὁ ἔμπειρος τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους γνωρίζει, ὁπόσα τῶν ἔργων αὐτοῦ θὰ ὑπολειφθῶσιν, ἂν ἐξ ἁπλῆς ἐλλείψεως συνεχείας προβῇ τις εἰς ἀθέτησιν αὐτῶν.

[2]) Πολιτ. σελ. 1341 b 40 [ἢ 180 ἐκδ. Susemihl].

[3]) Περὶ τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς τύχης τῶν διδασκαλιῶν ἴδε Richter, Proleg. ad Arist. Vespes σελ. 13 - 29.

[4]) Εὐθὺς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς ῥητορικῆς ἀναγιγνώσκομεν ταῦτα· «ἡ ῥητορικὴ ἐστιν

τόπων. Τὸ δὲ τρίτον, τὸ καὶ ἀξιολογώτατον, ὅπερ ἀπετέλει κατ' ἀρχὰς ἴδιον καθ' ἑαυτὸ βιβλίον [1]), διατρίβει περὶ τὴν λέξιν καὶ τὴν τάξιν τῶν μερῶν τοῦ λόγου καὶ συνάπτεται πολλαχῶς πρὸς τὰ τελευταῖα κεφάλαια τῆς ποιητικῆς. Πολλοῦ δὲ λόγου ἄξιον θεωρεῖται τοῦτο ὑπό τε τῶν φιλολόγων καὶ τῶν γραμματικῶν, διότι ἐξ αὐτοῦ διδασκόμεθα τὰς ἀρχὰς τῆς γραμματικῆς καὶ τοὺς πρώτους τεχνικοὺς ὅρους, οἷοι οἱ ἄρθρον, σύνδεσμος, περίοδος, κόμμα. Περὶ τοῦ χρόνου δέ, καθ' ὃν ἐγράφη ἡ ῥητορική, ἤριζον ἤδη αὐτοὶ οἱ παλαιοί, ἴσως διότι ἐγνώριζον, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης κατὰ τὴν πρώτην ἢ δευτέραν αὐτοῦ διατριβὴν ἐν Ἀθήναις ἐδίδασκε τὴν ῥητορικήν. Καὶ οἱ μὲν ἐχθροὶ τοῦ Δημοσθένους ἰσχυρίζοντο, ὅτι ὁ μέγας ῥήτωρ παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους ἔμαθεν, ὅ,τι ἄριστον ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ πρὸς τούτους ἀντιλέγων ὁ Διονύσιος ἀπέδειξεν ἐν τῇ πρὸς Ἀμμαῖον ἐπιστολῇ, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης συνέγραψε τὴν ῥητορικὴν τέχνην, ὅτε πλέον προέκειντο τέλειοι οἱ μεγάλοι λόγοι τοῦ Δημοσθένους. Καὶ εἶναι μὲν ὀρθὴ ἡ γνώμη τοῦ Διονυσίου [2]), ἀλλ' ἄλλως εἶναι παράδοξον, ὅτι πολὺ ὀλίγον προσέχει εἰς τὸν Δημοσθένην ὁ Ἀριστοτέλης, ὅπερ ἴσως προέρχεται ἐκ τούτου, ὅτι τὰ θεμέλια τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἐτέθησαν πρότερον, ὅτε ὁ Ἰσοκράτης ἦτο ὅλως κύριος τοῦ πεδίου τῆς ῥητορικῆς.

Ἡ δὲ Τέχνης τῆς Θεοδέκτου συναγωγή, ἣν ὁ Ἀρι-

ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ. » Διὰ τοῦτο δ' ὁρίζεται ἐν I, 2 ὡς « δύναμις περὶ ἑκάστου θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν. »

[1]) Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Διογένους ἀναφέρεται περὶ λέξεως β' καὶ τέχνης ῥητορικῆς β', ἐν δὲ τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Πτολεμαίου ἀπαριθμεῖται ἡ ῥητορικὴ ὡς ἐκ τριῶν συγκειμένη βιβλίων. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ γ'. βιβλίου σελ. 1403 b 6 - 15 προέρχεται ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν δύο μερῶν. Περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ γ'. βιβλίου διαμφισβητεῖ μὲν ὁ Sauppe ἔνθ' ἀνωτέρω, ὑπερμαχεῖ δ' αὐτῆς ὁ Diels, Ueber das 3 Buch der Aristot. Rhetorik ἐν ταῖς Abhandlungen der Berl. Akad. 1887. Τὸ γ' βιβλίον, ὡς φαίνεται, ὅτι ἐγράφη μετὰ τὴν περὶ ποιητικῆς πραγματείαν, διότι ἐπανειλημμένως ἀναφέρεται εἰς αὐτήν. Ἐκ τοῦ ἐναντίου δὲ τὸ ἐν τῇ περὶ Ποιητ. 19 σελ. 1456 a 35 χωρίον ἐγράφη μετὰ τὰ δύο βιβλία τῆς ῥητορικῆς, ἀλλὰ τότε πρέπει ν' ἀθετηθῇ ὡς παρενθήκη τὸ χωρίον 1372 a 1.

[2]) Κύριον χωρίον ἀποδεικτικὸν τῆς γνώμης ταύτης εἶναι τὸ ἐν II, 24 σελ. 1401 b 33 ἔχον οὕτως· « ὡς ὁ Δημάδης τὴν Δημοσθένους πολιτείαν πάντων τῶν κακῶν αἰτίαν ».

στοτέλης ἐν τῇ Ῥητορικῇ (III, 9 σελ. [1410b 3]) ὡς Θεοδέκτεια μνημονεύει, περιεῖχε κατὰ Οὐαλέριον τὸν Μάξιμον (VIII, 14) τὰ μαθήματα τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκ προγενεστέρων χρόνων, ἅτινα αὐτὸς κατέλιπεν εἰς τὸν Φασηλίτην Θεοδέκτην, μαθητήν τινα τοῦ Ἰσοκράτους, πρὸς ἔκδοσιν [1]).

330. Νόθος δ' εἶναι ἡ Τέχνη ῥητορικὴ πρὸς Ἀλέξανδρον, ἧς ὡς καὶ τοῦ ὑποβολιμαίου βιβλίου περὶ κόσμου προηγεῖται νόθος τις ἐπιστολὴ πρὸς Ἀλέξανδρον. Τὸ ἀμέσως δ' ἐκ τῆς πείρας τῶν ῥητόρων προελθὸν βιβλίον, ὅπερ σπουδαιότατα συμβάλλεται πρὸς τὴν κρίσιν τῆς τέχνης τῶν ῥητόρων, ἄν τις μάλιστα λάβῃ ὡς βοήθημα τὴν ἔκδοσιν τοῦ Σπεγγέλου, ἀφίσταται σπουδαίως τοῦ φιλοσοφικοῦ περιεχομένου τῆς γνησίας ῥητορικῆς τέχνης τοῦ Ἀριστοτέλους. Παραβαλὼν δὲ τὸ βιβλίον τοῦτο ὁ Βικτώριος (ἐν τῷ ὑπομνήματι εἰς τὴν ῥητορικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους 1548), πρὸς ὅσα ὁ Κοϊντιλιανὸς παραδίδει περὶ τῶν δύο γενῶν καὶ τῶν ἑπτὰ εἰδῶν τῆς ῥητορικῆς τοῦ Ἀναξιμένους [2]) διέγνω, ὡς ἰσχυρίσθη καὶ ὁ Σπέγγελος ἐν τῇ ἐκδόσει (1844) [3]), ὅτι τὸ ἔργον προέρχεται ἐκ τοῦ Ἀναξιμένους, τοῦ πολυμαθοῦς καὶ ἐμπείρου τῶν τῆς λογοτεχνίας, περὶ οὗ ὡς ἱστορικοῦ καὶ ἐπικοῦ

[1]) Ὁ Quint. Inst. II, 15, 10 λέγει· a quo non dissentit Theodectes, sive ipsius id opus est, quod de rhetorice nomine ejus inscribitur, sive ut creditum est Aristotelis. Παράβ. Rose, Aristot. pseud. 135 κ. ἑξ. Ὁ Ἐπικούρειος Φιλόδημος μνημονεύει καὶ ἐπωφελήθη τὰς τέχνας τὰς Ἀριστοτέλους, ἴδε Usener, Epicurea σελὶς 401.

[2]) Ὁ Quintil. III, 4, 9 λέγει· Anaximenes judicialem et contionalem generales partes esse voluit, septem autem species hortandi, dehortandi, laudandi, vituperandi, accusandi, defendendi, exquirendi = Ῥητορ. πρὸς Ἀλέξ. I, 1, ἔνθα λέγεται· « δύο (τρία κατὰ τοὺς κώδ. ἀλλὰ δύο κατὰ Συριανὸν πρὸς Ἑρμογένην IV, 60) γένη τῶν πολιτικῶν εἰσι λόγων, τὸ μὲν δημηγορικόν, τὸ δὲ δικανικόν, εἴδη δὲ τούτων ἑπτά, προτρεπτικόν, ἐγκωμιαστικόν, ψεκτικόν, κατηγορικόν, ἀπολογητικόν, ἐξεταστικόν ».

[3]) Τῆς θέσεως ταύτης προμαχεῖ ὁ Spengel ἐν Phil. 18, 604 κ. ἑξ. ἀμυνόμενος τὸν Campe, ὃς ἐν τοῖς Jahrb. für Phil. 45, 59 κ. ἑ. καὶ ἐν Philol. 9, 136 κ. ἑ. ἐπειρᾶτο νὰ τάξῃ τὸ βιβλίον εἰς τοὺς χρόνους τῶν ῥωμαίων αὐτοκρατόρων. Τὸ βιβλίον ὑπέστη μεμονωμένας τινὰς διασκευὰς καὶ προσθήκας κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὡς εὐθὺς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ « τὸ δὲ ἐπιδεικτικόν » καὶ ἐν σελ. 53, 21 « κατὰ τὰ προγυμνάσματα. » Κατὰ τοῦ Spengel ἐκηρύχθη νεωστὶ ὁ Susemihl ἐν τῷ Jahresber. d. Alt. XIII, 1, 1 κ. ἑξῆς.

διελάβομεν ἐν § 257[1]). Ἡ ῥητορικὴ δὲ τέχνη τοῦ Ἀναξιμένους, ὡς θαῤῥούντως δυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν αὐτήν, εἶναι διάφορος τῆς τοῦ Ἀριστοτέλους καί, ὡς τὰ παρετεθέντα παραδείγματα εἰκοτολογοῦσι, συνεγράφη πρὸ αὐτῆς περὶ τὸ 340.

Εἰδικὴ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου μετ' ἐξαιρέτου ὑπομνήματος ὑπὸ L. Spengel, Turici 1844 = Leipz. 1847. Ἔκδοσις τοῦ κειμένου ἐν τοῖς Rhetores graeci ed. Spengel-Hammer 1894. Βιβλ. Teubner. Συμβολὰς ἔγραψεν ὁ Usener, Quaestiones Anaximeneae, Göttingen 1856. Ipfelkofer, Die Rhetorik des Anaximenes unter den Werken des Aristoteles, Würzburg 1889.

331. Ἐπιστολαὶ καὶ ποιήματα. Τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος φιλοσόφου ἐσώζοντο πλὴν τῶν συστηματικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἔργων καί τινες ἐπιστολαὶ ὡς καί τινα ποιήματα. Ἀλλ' οὔτε αἱ ἐπιστολαὶ οὔτε τὰ ποιήματα περιῆλθον εἰς ἡμᾶς πλήρεις καὶ ἐν συνεχείᾳ, ὥστε τὰ λείψανα αὐτῶν μόνον περιελήφθησαν ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι (ἀποσπ. 594—629 ἐν τῇ edit. academ. Berol.). Ἐκυκλοφοροῦντο δ' ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς Φίλιππον, Ἀλέξανδρον, Ἀντίπατρον καὶ ἄλλους. Τὰ περισωθέντα δὲ λείψανα τῶν ἐπιστολῶν φαίνονται πολὺ μᾶλλον γνήσια, ἢ ὅσον αἱ ὅμοιαι συλλογαὶ ἐπιστολῶν τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ἀττικῶν ῥητόρων[2]).

Ἐκ τῶν ποιημάτων δὲ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς Ἐλεγεία τις εἰς Εὔδημον, ἐν ᾗ τὸ θαυμαστὸν ἐκεῖνο ἐγκώμιον τοῦ Πλάτωνος «ἀνδρός, ὃν οὐδ' αἰνεῖν τοῖσι κακοῖσι θέμις», ἐπίγραμμά τι ἐπὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς σταθέντος ἀνδριάντος τοῦ φίλου αὐτοῦ Ἑρμείου καὶ ὑψιπετές τι σκόλιον εἰς τὰν Ἀρετὰν ἐν δακτυλικοῖς ἐπιτρίτοις[3]).

[1]) Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀναξιμένους ἔγραψε διὰ μακροτέρων ὁ Brzoska ἐν τῇ Realencyclopädie τῶν Pauly-Wissowa.

[2]) Stahr II, 167 κ. ἑ. Ἀλλὰ βεβαίως ἐπὶ πολὺ χωρεῖ ἐν τῇ ὑποψίᾳ περὶ τῆς γνησιότητος τῶν παραδεδομένων ἀριστοτελικῶν ἐπιστολῶν.

[3]) Wilamowitz, Aristot. und Athen II, 403 κ. ἑξῆς.

Πλὴν τούτων δὲ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἐκλογή τις 48 Ἐπιταφίων [1]) εἰς τοὺς πρὸ τῆς Τροίας πεσόντας ἥρωας. Ὅτι δ' ὁ Ἀριστοτέλης ἐποίησε τὰ ἐπιτάφια ἐκεῖνα ἐπιγράμματα, οὐδεὶς ἀποδέχεται ἄλλως τε καὶ ἐν αὐτοῖς ἁπαντᾷ ἐπίγραμμα εἰς Αἴαντα τὸν Τελαμώνιον (ἀρ. 7) ἐν δωρικῇ γεγραμμένον διαλέκτῳ, ὅπερ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ (VII, 145) ἀποδίδεται εἰς τὸν Ἀσκληπιάδην. Καὶ ὁ ἀρχαιότατος δὲ μάρτυς τῆς Ἐκλογῆς, Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἐν V, 79, ἀναφέρει μὲν τὴν ἐπιτάφιον ἐπιγραφὴν εἰς τὸν Κρῆτα Ἰδομενέα αὐτολεξεί, δὲν ὀνομάζει ὅμως τὸν Ἀριστοτέλην ὡς τὸν ποιήσαντα. Πιθανὸν δ' εἶναι, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἠξιώθη τῆς τιμῆς νὰ θεωρῆται ὡς ποιητὴς τῶν ἐπιγραμμάτων τούτων, διότι ὁ ἀληθινὸς συγγραφεὺς ἐν τῇ ποιήσει αὐτοῦ εἶχετο τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων, ἃς παρεῖχε πεζόν τι σύγγραμμα Πέπλος ἐπιγραφόμενον, ὅπερ ὀρθῶς ἢ ἐσφαλμένως ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ἀριστοτέλη [2]). Περὶ τῆς πραγματείας δὲ ταύτης ἀναγιγνώσκομεν ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους παρ' Ἡσυχίῳ ταῦτα· «συμμίκτων ζητημάτων οβ', ὥς φησιν Εὔκαιρος ὁ ἀκουστής αὐτοῦ, πέπλον· περιέχει δὲ σύμμικτον ἱστορίαν». Ἐν τούτῳ δ' ἴσως ἐγίνετο λόγος περὶ τῶν πρὸ τῆς Τροίας ἡρώων καὶ περὶ τῶν τόπων, εἰς οὓς ἕκαστος αὐτῶν ἐπλανήθη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα περιεῖχε τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἀναμίκτου ὕλης βιβλίον, ὡς ἐπὶ παραδείγματι περὶ τῆς ἱδρύσεως τῶν ἀγώνων τῶν Ἑλλήνων (ἀπόσπ. 594) [3]).

[1]) Ἡ ἐκλογὴ τοῦ λαυρεντιανοῦ κώδικος 56, 1 περιλαμβάνει 48 ἐπιγράμματα ὑπὸ τῇ ἐπιγραφῇ «Ποῦ ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων τέθαπται καὶ τί ἐπιγέγραπται ἐπὶ τῷ τάφῳ». Ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ αὕτη δὲν εἶναι πλήρης, διότι καὶ ἄλλα 15 ἐπιγράμματα παρέχει ὁ Τζέτζης καὶ δὴ καὶ ἐπιγράμματα εἰς ἥρωας οὐχὶ Ἕλληνας ὡς εἰς τὸν Ἕκτορα, Αἰνείαν, Σαρπηδόνα καὶ ἄλλους. Καὶ ὁ Αὐσόνιος, ὃς μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν ἐπιγράμματά τινα κατ' ἐκλογήν καὶ ἐξέδωκεν ἐπιγράψας Epitaphia heroum, εἶχε κατενώπιον μείζονά τινα ἐκλογήν.

[2]) Th. Preger, Zum aristotelischen Peplos ἐν ταῖς εἰς τιμὴν τοῦ Christ Abhandl. 1891 σελ. 53 - 62. O Wemding, De peplo Aristotelico, Stassburg 1891 σελ. 58. πειρᾶται ν' ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ Ἐπιτάφια ἐγράφησαν περὶ τὸ 250 - 150 π. Χ. Ὑπὸ τοῦ Διογένους καὶ ἐν τῇ ἀραβικῇ ἀνεγραφῇ δὲν μνημονεύεται τὸ βιβλίον.

[3]) Ἐμβριθῆ πραγματείαν περὶ τοῦ Πέπλου συνέγραψεν ὁ Schneidewin ἐν Philol. I (1846) 1 κ. ἑξῆς.

332. Καθ' ὅλου χαρακτηρισμὸς καὶ διδασκαλία τοῦ Ἀριστοτέλους. Ἀνασκοποῦντες νῦν ἐν τέλει τὸ σύνολον τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους ἐκπληττόμεθα πρὸ πάντων, ὡς φυσικόν, ὑπὸ τῆς ἐν αὐτοῖς πολυμαθείας τοῦ ἀνδρός, ἥτις ἐκτείνεται ἐπὶ πᾶν σχεδὸν τὸ ἐπιστητόν, διότι καὶ τῶν τῆς φύσεως ἐπ' ἴσης ἔμπειρος ἦτο, ὅσον καὶ τῶν τῆς λογοτεχνίας καὶ παντὸς ὅ,τι ἡ ἀνθρωπίνη διάνοια ἐδημιούργησε καὶ οὐ μόνον ἐπετήδευε παντοίας ἐπιστήμας, οἷον καὶ τὴν ῥητορικὴν καὶ τὴν ποιητικὴν καὶ τὴν μηχανικὴν καὶ τὴν ζῳολογίαν καὶ τὴν βοτανικήν, ἀλλὰ καὶ ἑκάστης τούτων τῶν ἐπιστημῶν κατεῖχε θαυμαστὸν ὅσον πλῆθος γνώσεων τῶν καθ' ἕκαστον. Ὁ Πλάτων ἀπεκάλει αὐτὸν μέγαν ἀναγνώστην καὶ ἀληθῶς ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀνέγνω ἀπειροπληθεῖς λόγους καὶ δράματα καὶ ἱστορικὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἔργα. Ἀλλ' οὐ μόνον ἀνεγίνωσκεν, ἀλλὰ καὶ ὁ ὀφθαλμὸς αὐτοῦ ἦτο ὀξυδερκέστατος καὶ λίαν ἠσκημένος πρὸς κατανόησιν τῶν δημιουργημάτων τῆς φύσεως καὶ αὐτῶν τῶν ἐλαχίστων καὶ ἀναξίων κατὰ τὸ φαινόμενον λόγου. Ἐν ᾧ δὲ συνήθως ἐπισκοτεῖται ὑπὸ τοιαύτης πολυμαθείας τὸ φῶς τοῦ διατακτικοῦ καὶ συνδυαστικοῦ νοῦ, παρὰ τῷ Ἀριστοτέλει συνενοῦτο ἡ δαψίλεια τῆς γνώσεως μετὰ σπανίας τινὸς ἀγχινοίας καὶ καθ' ὅλου τελείας εὐφυΐας πρὸς ὑπαγωγὴν τῶν θεωριῶν εἰς σύστημα. Οὐ μὴν ἀλλά, καὶ ἐὰν κρίνωμεν τὰ δημιουργήματα αὐτοῦ διὰ τοῦ σημερινοῦ μέτρου τῆς ἐπιστήμης, εὑρίσκομεν, ὅτι ὑπερβολικὴ ἦτο παρ' αὐτῷ ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν σοφιστῶν καὶ εἰς αὐτὸν μεταδοθεῖσα κλίσις πρὸς θεωρητικὰς σκέψεις, ὥστε αὐτὸς ὁ θεμελιωτὴς τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἠδύνατο ἐν ταὐτῷ ν' ἀποβῇ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα τὸ πρότυπον ξηροτάτης ἀβολεσχίας καὶ κενῶν καὶ εὐδιαῤῥήκτων ἐννοιῶν. Ἀλλ', ὅ,τι οὐδόλως ἦ ἐν μικρῷ μόνον βαθμῷ ἐκέκτητο, ἦτο ἡ δύναμις τῆς περιτορνεύσεως καὶ τεχνικῆς διαμορφώσεως. Τοῦτο δὲ κατεφαίνετο τὸ πρῶτον ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ τῷ χαρακτῆρι τοῦ λόγου. Διότι εἶχε μὲν λεπτοτάτην τὴν αἴσθησιν πρὸς κατάληψιν τοῦ ποιητικοῦ κάλλους καὶ τοῦ ῥητορικοῦ κόσμου, ὡς φαίνε-

ται τοῦτο ἐν τῇ ποιητικῇ καὶ ῥητορικῇ, ὡσαύτως δ' ἐποίει καὶ ἐλεγείας καὶ ᾠδὰς καὶ ἔγραφε καὶ πιθανωτάτους λόγους καὶ θελκτικὰς ἐπιστολάς, ἀλλ' ὁ λόγος αὐτοῦ οὔτε χάριν εἶχεν οὔτε ἔξαρσιν καὶ ἡ ἀφήγησις ἐστερεῖτο τῆς θελκτικῆς κατασκευῆς καὶ τοῦ ἐπιστεφανοῦντος τὸ ὅλον τέλους [1]). Ἡ ἔλλειψις δ' αὕτη δὲν πρέπει νὰ ζητηθῇ μόνον ἐν τῷ ἐλλειπεῖ λεκτικῷ, διότι βαθύτερον ἔγκειται, καὶ δὴ ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἐν ταῖς ἐρεύναις αὐτοῦ περὶ τῶν ὑπάτων ἐννοιῶν δὲν εἶχε μορφώσῃ αὐτὸς περὶ αὐτῶν σαφῆ γνώμην. Βεβαίως δὲ δὲν εἶναι αἱ ἐλλιπεῖς φιλολογικαὶ ἡμῶν γνώσεις ἡ μόνη αἰτία, δι' ἣν δὲν δυνάμεθα νὰ συλλάβωμεν καθαράν τινα ἔννοιαν περὶ τοῦ τί εἶναι νοῦς ποιητικὸς καὶ νοῦς παθητικός, τί κάθαρσις παθημάτων καὶ τὰ δύο εἴδη τοῦ οὗ ἕνεκα, τοῦ τέλους. Ἀλλά, καὶ ἂν μὴ κατώρθωσεν ὁ Ἀριστοτέλης νὰ ἀνέλθῃ ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ἐρεύνῃ εἰς τελικόν τι συμπέρασμα ἀποπληροῦν τὰς ἀξιώσεις ἡμῶν, ἡ ὁδὸς ὅμως, ἣν ἐτράπη, ἡ μέθοδος, ἦτο ἐξαίρετος. Διότι, πρὶν ἢ προβῇ εἰς ἀνάπτυξιν τῶν ἰδίων ἑαυτοῦ γνωμῶν, ὑποβάλλει πρότερον θαῤῥαλέως εἰς αὐστηρὰν ἐξέτασιν, ὅ,τι οἱ πρὸ αὐτοῦ περὶ ἑκάστου τῶν ζητημάτων εἶπον. Εἰς ταύτην δὲ τὴν μέθοδον πολλὴν ὀφείλομεν τὴν χάριν, διότι ἐμάθομεν δι' αὐτῆς πολλά, ἐξ ὅσων οἱ πρότερον ἐφιλοσόφησαν. Ἔπειτα παντὸς πειρᾶται νὰ ἐξομαλίσῃ τὴν ὁδὸν ἐκποδὼν ποιῶν πᾶν τὸ ἀντιτασσόμενον κώλυμα, ὥστε ἐκ τούτου ἄρχεται συνήθως τῆς ἐρεύνης προβάλλων ἀπορίας καὶ τὴν λύσιν αὐτῶν [2]).

[1]) Ἀληθῶς τινὲς τῶν ἐλλείψεων τοῦ λεκτικοῦ ἴσως προέρχονται ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν εἶχε προπαρασκευάσῃ αὐτὸς τὰ σωζόμενα νῦν ἔργα πρὸς ἔκδοσιν, διότι ἔν τισι τῶν ἐπιμελέστερον συντεταγμένων μερῶν ὡς ἐν τῷ Ι τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ ἀποφεύγεται καὶ ἡ χασμῳδία καὶ ἡ ἄμεσος ἐπανάληψις τῆς αὐτῆς λέξεως. Παράδ. § 316. Ὀρθῶς δὲ κρίνει περὶ τοῦ ἁπλοῦ, τὰς μεταφορὰς ἀποφεύγοντος λεκτικοῦ αὐτοῦ ὁ Λογγῖνος ἐν Rhet. Graeci ed. Spengel I, 325.

[2]) Ἀληθῶς ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡς ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσικὰ ΙΙ καὶ ΙΙΙ, ἁπανταχοῦ μικρολόγος τις λεξιθηρία, ἣν ὁ Ἀριστοτέλης ἐκληρονόμησεν ἐκ τῆς νοσηρᾶς ἀτμοσφαίρας τῆς ἐριστικῆς. Ἐξ ἑτέρου δ' ἀποδέχεται ὁ Ἀριστοτέλης πολλὰ ὡς βέβαια, ἅτινα, καθ' ἃ ἡμεῖς νῦν ἐμάθομεν, δὲν εἶναι τοιαῦτα, ὡς περὶ τῆς αἰωνίας ἐνεργείας τοῦ ἡλίου ἐν τοῖς Μετὰ τὰ φυσ. σελ. 1050 b 22.

Нб ОНУ імені І. Мечникова

Οὕτω δ' ἀνέρχεται κατὰ μικρὸν ἐν παντὶ ἐκ τῶν καθ' ἕκαστον καὶ ἀληθῶς ὄντων εἰς τὸ καθ' ὅλου καὶ εἰς τὴν ἰδέαν, ὡς ἐδίδαξεν αὐτὸν ὁ πατήρ, ὁ τῶν φυσικῶν ἔμπειρος ἰατρός, οὐδόλως ἐν τούτοις παρορῶν καὶ τὰ ἀτιμότερα, ὡς τοῦτο ἄριστα ἐξηγεῖται ἐν τῇ περὶ ζῴων μορίων (I, 5 [645a 15 κ. ἑ.]), πραγματείᾳ, διότι ἐν ἅπασιν ἐνυπάρχει τι τὸ φυσικὸν καὶ καλὸν καὶ ἡ γνῶσις καὶ αὐτοῦ ἀκραιφνῆ παρέχει χαρὰν εἰς τὸν ἀληθινὸν ζητητήν.

Ἐπειδὴ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ τάσις τῶν ἐρευνῶν αὐτοῦ, εὐκατάληπτον εἶναι, ὅτι, ὅ,τι δι' αὐτῶν κατώρθωσεν, εὑρίσκομεν ἐν ταῖς διαφόροις ἐπιστήμαις. Διότι ἡ φιλοσοφία, ἥτις πρότερον ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ σύνολον πάσης θεωρητικῆς ἐργασίας καὶ ἔφερεν ἐν ἑαυτῇ τὰ σπέρματα καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς μαθηματικῆς καὶ τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς γραμματικῆς, ἀπώλεσε δι' αὐτοῦ τὸν καθολικὸν ἐκεῖνον χαρακτῆρα καὶ ἐχωρίσθη εἰς διαφόρους ἐπιστήμας. Οὐ μόνον δὲ συνέγραψεν ἴδια συγγράμματα περὶ λογικῆς, ψυχολογίας καὶ ἠθικῆς, ἀλλὰ καὶ ἐνεκαίνισε διὰ τῆς ῥητορικῆς καὶ τῶν περὶ τὰ ζῷα ἱστοριῶν τὸ οἰκοδόμημα τῶν ἀπὸ τῆς κοινῆς μητρὸς ἀποσπωμένων εἰδικῶν ἐπιστημῶν. Ἐν τῇ ἰδίως δὲ φιλοσοφίᾳ κατεπάλαισεν ἐπιτυχῶς τὴν μεταφυσικὴν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος ἀποδείξας δι' ἰσχυρῶν τεκμηρίων, ὅτι αἱ ἰδέαι δὲν ὑφίστανται καθ' ἑαυτάς, ἀλλ' ὑπάρχουσι μόνον ἐν αὐτοῖς τοῖς πράγμασιν ὡς τὸ οὐσιῶδες αὐτῶν περιεχόμενον. Λαβὼν δ' εἶτα ἐπικούρους τὰς δύο ὑπ' αὐτοῦ πρώτου ἐξευρεθείσας ἐννοίας τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐντελέχειαν [1]), ἢ τὴν εὐφυΐαν τοῦ δύνασθαι εἶναί τι καὶ τὴν ἔργῳ ἀπόδειξιν τῆς εὐφυΐας ταύτης, ἀνήγαγε τὴν ὕλην διὰ τῆς μορφῆς εἰς τὸ τί ἦν εἶναι, ἤτοι εἰς πραγμάτωσιν τοῦ ἐπιδιωκομένου δι' αὐτῆς ὄντος. Οὕτω δὲ παρ' αὐτῷ οὐσία καὶ μορφή, ὕλη καὶ πνεῦμα περιέστησαν εἰς φυσικήν τινα, ἀλληλένδετον σχέσιν καὶ ἐν ταὐτῷ ἀπεδόθη εἰς τὸ ἀγαθὸν ἡ ἁρμόζουσα θέσις ἐν τῷ συνόλῳ τῶν ὄντων. Τὸ ἀγαθὸν δῆλα δὴ κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη δὲν ὑφίσταται,

[1]) Κατὰ λέξιν ἐντελέχεια σημαίνει τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ ἐκ τοῦ ἐντελεχὲς = τὸ ἐντελὲς ἔχον.

ὡς ἐφρόνουν οἱ πυθαγορίζοντες Ἀκαδημαϊκοί, ὡς ἡ ἀνωτάτη βαθμὶς τοῦ εἶναι ἐκτὸς τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον εἶναι κατ' αὐτὸν τὸ οὗ ἕνεκα, τὸ τέλος, ὅπερ ἔργῳ ἀποδεικνύεται, ὅταν ἡ πρός τι εὐφυία ἀναπτυσσομένη ἀποβῇ ἐκεῖνο, πρὸς ὃ εἶναι προωρισμένη ν' ἀποβῇ. Ἀλλ' οὕτως εἶδεν ὁ φιλόσοφος ἀναφυόμενον τὸ μέγιστον τῶν προβλημάτων, ὤφειλε δῆλα δὴ ν' ἀποδείξῃ τὸ ἐν τῷ κόσμῳ ἀγαθὸν ἢ σκόπιμον, τὴν τελεολογίαν, ὡς οἱ νεώτεροι λέγουσιν. Καὶ ἐπειράθη μὲν τούτου ἔν τισιν, ἀλλὰ καθ' ὅλου μᾶλλον προϋπετίθετο τὸ ἀγαθόν, ἢ ὑπέβαλλεν εἰς ἀμερόληπτον ἐξέτασιν αὐτὴν τὴν θέσιν καὶ τὸ πρὸς αὐτὴν συναφὲς ζήτημα τοῦ ἀπὸ τύχης γινομένου [1]).

Τὸ ἀνεπαρκὲς δὲ τῆς πλατωνικῆς περὶ ἰδεῶν θεωρίας πρὸς ἐξήγησιν τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἀνεύρισκεν ἰδίᾳ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ ἐλλείψει κινούσης τινὸς δυνάμεως, διότι τοιαύτη τις δύναμις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐνυπάρχῃ εἰς αὐτὰς τὰς ἰδέας, ὅταν μάλιστα αὗται καθ' ἑαυτὰς ὑπάρχωσι. Καὶ τὴν μὲν ἔλλειψιν ὀρθῶς διέγνω καὶ δὴ καὶ ἀπέδειξεν ὀρθῶς ἔν τισιν, ὡς ἐν τῇ γεννήσει, τὴν σημασίαν τοῦ τρίτου ἐκείνου παράγοντος. Ἀλλὰ τὸ κατ' αὐτὸν πρῶτον κινοῦν, primus motor, ὁ τῆς κινήσεως τοῦ κόσμου τῶν ἀστέρων αἴτιος θεῖος Νοῦς δὲν ἔχει τὰς ἰδιότητας οὔτε τοῦ θεοῦ οὔτε τῆς λογιζομένης διανοίας. Ἐκ τούτου ὀρθῶς μὲν διατείνεται νεώτερός τις φιλόσοφος, ὅτι ὁ πυρὴν τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας ἔγκειται ἐν τῇ σπουδῇ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς σωκρατικῆς καὶ πλατωνικῆς φιλοσοφίας εἰς θεωρίαν διασαφοῦσαν πάντα τὰ φαινόμενα, ἀλλ' ἐν τῇ σπουδῇ ταύτῃ δὲν πρέπει νὰ ἐνίδωμεν καὶ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ. Καὶ ἦτο μὲν θαυμαστὸς ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῷ ὁρισμῷ καὶ τῇ διακρίσει τῶν ἐννοιῶν καὶ ἀληθῶς πολλοὶ αὐτῶν, ὡς δύναμις καὶ ἐνέργεια, ὕλη καὶ μορφή,

[1]) Ὅτι ὁ θεὸς τὰ πάντα ἐπιμελῶς καὶ ἐπ' ὠφελείᾳ ἐδημιούργησεν, ἦτο γνώμη τοῦ Σωκράτους (ἴδε Ξενοφ. Ἀπομνημ. I, 4 καὶ IV, 3), ἣν ἀποδέχοντο καὶ πάντες οἱ Σωκρατικοὶ ὡς λογικόν τι ἀξίωμα. Αὐτὸς δ' ὁ Ἀριστοτέλης εἶπε τὸ περίφημον ἐκεῖνο ἐν τοῖς Parva Natur. σελ. 476 a 13· «μάτην οὐδὲν ὁρῶμεν ποιοῦσαν τὴν φύσιν».

συμβεβηκὸς καὶ οὐσία καὶ σήμερον ἔτι διατελοῦσιν ἐν ἰσχύϊ, ἀλλὰ σὺν τῇ διακρίσει τῶν ἐννοιῶν δὲν ἐξευρέθησαν καὶ αἱ πρῶται ἀρχαὶ τῶν ὄντων καὶ οἱ νόμοι τοῦ γίγνεσθαι. Ὡσαύτως ἐπιτυχῶς κατεπάλαισεν ὁ Ἀριστοτέλης τὴν μεταφυσικὴν περὶ ἰδεῶν θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος. Ἀλλ', ἐν ᾧ κατεπολέμει οὕτως ἐπιτυχῶς μέρος τι τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ σπουδαίως συνετέλεσε ν' ἀποδείξῃ νήφουσαν τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, ἀπένειμεν εἰς τὰς ἰδέας ἐν τοῖς ἠθικοῖς καὶ πολιτικοῖς τὸ ἀναφαίρετον αὐτῶν ἀξίωμα. Κατεχόμενος δ' ὑπὸ τῆς ἐσφαλμένης δόξης τῆς ἀληθοῦς πραγματικότητος οὐ μόνον ἀπεδέχετο καὶ ἠνείχετο ὡς καλῶς ἔχοντα καὶ τὰ παρὰ φύσιν, ὡς τὴν δουλείαν, ἀλλὰ καὶ ἐπειρᾶτο ν' ἀποδείξῃ αὐτὰ ὡς κατὰ φυσικοὺς νόμους γινόμενα καὶ δικαιούμενα νὰ ὑπάρχωσιν.

Συγκεφαλαιοῦντες δ' ἐν τέλει τὴν κρίσιν ἡμῶν περὶ τῆς σχέσεως τῶν δύο μεγίστων φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος διατεινόμεθα, ὅτι ἡ πρὸς τὸ ἀληθῶς ὂν καὶ δυνατὸν τεθραμμένη διάνοια τοῦ Ἀριστοτέλους πολλὰ μὲν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ὀρθότερον διέγνω καὶ κατενόησεν, ἀλλ' ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ ὡς ὅλον ἕνεκα τῆς ἐλλιποῦς κατασκευῆς καὶ ἐπεξεργασίας τῶν ὑπάτων ἀρχῶν παρέχει ἡμῖν ὀλιγωτέραν εὐχαρίστησιν ἐκείνης, ἣν παρέχει τὸ ἁρμονικῶς ἐπεξειργασμένον, καίπερ ἐπὶ μονομεροῦς βάσεως ἐπωκοδομημένον τεχνικὸν οἰκοδόμημα τοῦ πλατωνικοῦ ἰδεώδους κόσμου [1]).

333. Ὁ Ἀριστοτέλης παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις. Φιλόσοφος καὶ ἐρευνητὴς οἷος ὁ Ἀριστοτέλης δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπιδράσῃ μεγάλως καὶ ἐπὶ τοὺς συγχρόνους καὶ ἐπὶ τοὺς ἐπιγινομένους. Ἐκ τούτου συνήγαγε περὶ ἑαυτὸν μέγαν ἀριθμὸν μαθητῶν καὶ ἵδρυσεν ἰδίαν σχολήν, ἥτις ἀπὸ τῶν περιπάτων τοῦ Λυ-

[1]) Τοῦτο ἐξέφρασεν ὁ Γοίθιος ἐν τῇ περὶ χρωμάτων θεωρίᾳ σελ. 84 ὡς ἑξῆς· Ὁ Ἀριστοτέλης περιγράφει θελεμιώδη τινὰ μέγαν κύκλον κατάλληλον πρὸς τὸ οἰκοδόμημα αὐτοῦ, εἶτα δὲ προσάγει πανταχόθεν τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα, τὴν ὕλην, ταξινομεῖ αὐτήν, σωρεύει καὶ οὕτως ἀνέρχεται εἰς τὸ ὕψος πυραμιδοειδῶς ἐν κανονικῇ μορφῇ, ἐν ᾧ ὁ Πλάτων ὅμοιος πρὸς ὀβελίσκον, ἢ μᾶλλον πρὸς ὀξεῖαν φλόγα σπεύδει πρὸς τὸν οὐρανόν.

κείου, ἔνθα περιπατῶν ὁ διδάσκαλος ἐδίδασκε τὰς θεωρίας αὐτοῦ, ὠνομάσθη περιπατητική. Ἄμεσος δὲ διάδοχος αὐτοῦ ἦτο ὁ Λέσβιος Θεόφραστος, ὃν ἀποθνήσκων ὑπέδειξεν ὡς διάδοχον πρὸ τοῦ Ῥοδίου Εὐδήμου διὰ τοῦτο, ὅτι ἐκ τῶν προσενεχθέντων εἰς αὐτὸν πρὸς ἐπίῤῥωσιν οἴνων τὸν μὲν ῥόδιον ἁδρὸν ὠνόμασε, γλυκύτερον δὲ τὸν λέσβιον, ὡς διηγεῖται ὁ Γέλλιος (XIII, 5). Οὗτος δὲ ὡς καὶ ὁ Εὔδημος [1]) καὶ ὁ υἱὸς Νικόμαχος οὐ μόνον ἐπεμελήθησαν τῆς ἐκδόσεως τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ εἶχοντο πιστῶς τῶν θεωριῶν καὶ τῆς μεθόδου τοῦ διδασκάλου. Ἀλλὰ καὶ πέραν τῆς σχολῆς αὐτοῦ ἐπὶ αἰῶνας καὶ μυριέτη χρόνον διετέλει ὁ Ἀριστοτέλης πολὺ τὸ κῦρος ἔχων καὶ τὴν ῥοπὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐπιστήμης.

Ἤρξαντο δ' οἱ λόγιοι μελετῶντες καὶ ὑπομνηματίζοντες τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀφ' οὗ χρόνου ἀνεῦρε καὶ ἐδημοσίευσε τὰ Ἅπαντα αὐτοῦ ὁ περιπατητικὸς Ἀνδρόνικος [2]) κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Σύλλα. Αἱ πρὸς ἑρμηνείαν δὲ συμβολαὶ ἀπὸ τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος κατέλαβον κατὰ μικρὸν τοιαύτην περιοχήν, ὥστε κατεχώσθη τέλεον ὑπ' αὐτῶν ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς καὶ τότε μόνον ἤρξατο κατανοούμενος ὀρθῶς ὁ φιλόσοφος, ὅτε οἱ περὶ αὐτὸν διατρίβοντες ὀλιγωρήσαντες τῶν μακρῶν ὑπομνημάτων ἐτράπησαν αὖθις ἐπὶ τὴν μελέτην αὐτῶν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ. Τῆς ἑρμηνείας δ' εἶχον ἐπιληφθῇ τὸ πρῶτον αὐτοὶ οἱ ἕλληνες περιπατητικοί, τὰς δὲ σοφὰς ἐργασίας αὐτῶν μετεφύτευσε κατὰ τὴν ἕκτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα εἰς Ἰταλίαν καὶ τὴν

[1]) Τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Εὐδήμου συνέλεξεν ὁ L. Spengel, Eudemi Rhodii fragmenta, Berolini 1866. Παράδ. Zeller II, 2, 869 κ. ἑξ. τῆς 3ης ἐκδόσεως. Μεγάλως ἐτιμᾶτο ὁ Εὔδημος ὡς φυσικὸς καὶ ὡς ἱστορικὸς τῆς Ἀστρολογίας καὶ Μαθηματικῆς.

[2]) Ὁ Ἀνδρόνικος συνέγραψε πραγματείαν περὶ τῶν τῆς ψυχῆς παθῶν (edid. Krenttner, Heidelberg 1874), βιβλίον τι περὶ τῆς τάξεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἕτερόν τι σύγγραμμα περιελθὸν εἰς ἡμᾶς ἐν τῇ ἐπεξεργασίᾳ τοῦ Βοηθίου περὶ διαιρέσεων, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὑπομνήματα εἰς τὰ ἠθικά, φυσικὰ καὶ τὰς κατηγορίας τοῦ Ἀριστοτέλους. Περὶ παραφράσεώς τινος τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων φερούσης τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνδρονίκου ἴδε Stahr, Aristot. I, 131 κ. ἑξ. καὶ II, 262. Littig, Andronikos von Rhodos, Προγρ. τοῦ Μονάχου 1890, Erlangen 1894.

НБ ОГУ имени И.Мечникова

λοιπὴν ἑσπερίαν ὁ Βοήθιος. Κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα μετέσχον τοῦ ἔργου καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου καὶ οἱ Σύροι καὶ οἱ Ἄραβες καὶ οἱ λατινιστὶ γράφοντες σχολαστικοί.

Κατ' αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἤδη εἶχον συνυφανθῇ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ βασιλικοῦ αὐτοῦ τροφίμου Ἀλεξάνδρου μετὰ παντοίων μυθωδῶν τερατολογιῶν ἐξ ἀφορμῆς βίου τινὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐσφαλμένως εἰς τὸν Καλλισθένη ἀποδιδομένου. Αἱ τερατολογίαι δ' αὗται περιεβλήθησαν ἔτι μᾶλλον μυθιστορικὴν καὶ τερατώδη μορφὴν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐξ αἰτίας τῆς πρὸς τὰ φαντασιώδη ὁρμῆς τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἐν ἐκείνῃ δὲ τῇ ἀτμοσφαίρᾳ προῆλθον εἰς φῶς πλεῖστα εἰς τὸν Ἀριστοτέλη μὲν ἀποδιδόμενα, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δ' ἐκ τῆς ἀραβικῆς εἰς τὴν λατινικὴν μεταφρασθέντα συγγράμματα καὶ μεταξὺ ἄλλων τὰ πολλάκις ἄλλοτε ἐκτυπωθέντα Secreta secretorum, ἐν οἷς παρίσταται ὁ Ἀριστοτέλης ὡς ὁ εὑρετὴς παντοίων μυστηρίων τῆς ἰατρικῆς καὶ τῆς πρακτικῆς τοῦ βίου σοφίας. Πρὸ τούτου δὲ πάλιν καταψευδόμενοι ἔπλασαν, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης συνέγραψε τὸν Φυσιολόγον, Physiologus, ὡς καὶ ἄλλα μυστηριώδη Θεολογούμενα, Theologumena, ἐκυκλοφοροῦντο ὡς ἔργα αὐτοῦ [1]). Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ἐπιστημῶν ἤρξατο ἡ ἀναζήτησις τῶν γνησίων συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους πρὸς καταπολέμησιν τῶν νόθων, ὑπὸ τῶν σχολαστικῶν εἰς αὐτὸν ἀποδοθέντων [2]) καὶ ἐκ τούτου ἐπανειλημμένως ἐξεδίδοντο κατὰ τὴν δεκάτην ἕκτην ἑκατονταετηρίδα καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ καὶ τὰ παλαιὰ ὑπομνήματα ἀλληλοδιαδόχως ἐν ταχείᾳ ἀκολουθίᾳ. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ μακρὸν ἐψυχράνθη ὁ πρὸς τὰ ἔργα τοῦ φιλοσόφου ζῆλος, ἕως οὗ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τελευτώσης

[1]) Ὁ Macrobius, Saturnalia I, 18, 1 λέγει· nam Aristoteles qui theologumena scripsit, ἀλλά τινες ἀναγιγνώσκουσιν οὐχὶ Aristoteles, ἀλλὰ Aristocles. Παράδ. Β'. τόμ. § 620 ἐν ταῖς περὶ χειρογρ. καὶ ἐκδόσεων τοῦ Πλωτίνου σημειώσεσιν.

[2]) Ὁ Λούθηρος θέλων νὰ ἐκκαθάρῃ παντελῶς τὰ τῆς φιλοσοφίας ἀπέῤῥιπτε σὺν τῇ σχολαστικῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῆς.

νῦν ἑκατονταετηρίδος ἐκ νέου ἀνεζωογονήθη διὰ τῶν μελετῶν τοῦ Τρενδελεμβούργου, Σπεγγέλου καὶ ἄλλων.

Ἑρμηνευτικὰ συγγράμματα. Ταῦτα διαιροῦνται εἰς ἀναγραφάς, indices, ὑπομνήματα, Commentarii, καὶ παράφρασεις. Καὶ περὶ μὲν τῶν πρώτων, τῶν ἀναγραφῶν τοῦ Ἑρμίππου, Ἀνδρονίκου καὶ Πτολεμαίου, ἐγένετο ἤδη λόγος ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐν § 313 κ. ἑξῆς. Περιλήψεις δὲ τοῦ περιεχουμένου περιεῖχεν ἡ ὑπὸ Νικολάου τοῦ Δαμασκηνοῦ συγγραφεῖσα θεωρία τοῦ Ἀριστοτέλους, ἧς γνῶσιν λαμβάνομεν ἔκ τινος σχολίου εἰς σελίδα 323 τῶν Μετὰ τὰ φυσικὰ τοῦ Θεοφράστου, ἐκδόσεως τοῦ Brandis.

Ἀξιολογώτατος δὲ τῶν ὑπομνηματιστῶν ἦτο Ἀλέξανδρος ὁ Ἀφροδισιεύς, ὃς ἐπὶ Σεπτίμου Σευήρου ζῶν (ἴδε Φιλόπονον εἰς Ἀναλυτ. πρότ. φύλ. 33 b) συνέγραψεν οὐ μόνον ἐξαίρετα ὑπομνήματα εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους, ἐξ ὧν σώζονται τὰ εἰς Ἀναλυτικὰ πρότερα, Τοπικὰ (ἐξέδ. ὁ Wallies τόμ. β'. νόθα δ' εἶναι τὰ εἰς Σοφιστ. ἐλέγχους) Μετεωρολογικά, περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν (ἐξέδ. ὁ Thyrot ἐν Not. et extr. XXV) τὰ Μετὰ τὰ φυσικὰ (ἐξέδ. ὁ Bonitz 1847 καὶ ὁ Hayduck ἐν Comment. Aristot. τόμ. I), ἀλλὰ καὶ ἴδια συγγράμματα κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀρχαιοτέρων Περιπατητικῶν, οἷον περὶ ψυχῆς, περὶ εἱμαρμένης, φυσικῶν καὶ ἠθικῶν ἀπορίων καὶ λύσεων βιβλία γ', προβλήματα ἠθικά. Ταῦτα ἐξέδωκεν ὁ Bruns, Alexandri Aphrodisiensis scripta minora ἐν τῷ Suppl. Aristot. II.

Πρόδρομοι τοῦ Ἀφροδισιέως Ἀλεξάνδρου ἦσαν Ἀλέξανδρος ὁ Αἰγαῖος, ὁ διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος, ὅς ὑπεμνημάτισε τὰς Κατηγορίας καὶ τὰ περὶ οὐρανοῦ βιβλία, ὁ Βόηθος, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀνδρονίκου, ὃς ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰς Κατηγορίας, ὁ Ἀφροδισιεὺς Ἄδραστος (Ἄδραντος γράφεται ἐσφαλμένως παρ' Ἀθην. XV, 673 e), ὃς ἔγραψε περὶ τῆς τάξεως τῶν Ἀριστοτέλους συγγραμμάτων (ἴδε Σιμπλίκιον εἰς Κατηγορ. φύλλῳ 4), ὁ Ἀσπάσιος (περὶ τὰ 110 π. Χ), ὃς ὑπεμνημάτισε τὰ ἠθικὰ (ἐξέδ. ὁ Heylbut ἐν Comment Aristot. τόμ. XIX) ὁ Ἑρμῖνος, ὁ διδάσκαλος

Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἀφροδισιέως. Ἐκ νέου δ' αὖθις ὥρμησαν πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἔργων οἱ Νεοπλατωνικοὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος. Προηγήθη δ' ὁ Πορφύριος κατὰ τὴν 3ην ἑκατονταετηρίδα συγγράψας τὴν ἀπειράκις ἀντιγραφεῖσαν καὶ εἰς τὴν Λατινικὴν ὑπὸ τοῦ Βοηθίου μεταφρασθεῖσαν εἰσαγωγὴν καὶ τὸ ὑπόμνημα εἰς τὰς Κατηγορίας (ἐξέδ. ὁ Busse ἐν τοῖς Comment. Arist. IV). Νέον δὲ ῥεῦμα ἤρξατο αὖθις κατὰ τὴν πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἀπὸ τοῦ Ἀμμωνίου Ἑρμείου τοῦ Ἀλεξανδρέως, τοῦ μαθητοῦ τοῦ Πρόκλου, ὃς ἔγραψεν εἰσαγωγὴν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Πορφυρίου [ἢ ἐξήγησιν τῶν πέντε φωνῶν] καὶ ὑπομνήματα εἰς τὰ περὶ περὶ ἑρμηνείας (ἐξέδ. ὁ Busse ἔνθ' ἀνωτέρω) καὶ οὗ μαθηταὶ ἦσαν οἱ ἄριστοι ὑπομνηματισταὶ τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, ὁ Σιμπλίκιος, ὁ Φιλόπονος, ὁ Δαβὶδ καὶ ὁ Ἀσκληπιός. Ἐκ τούτων δὲ τῶν τελευταίων χρόνων περιῆλθον καὶ εἰς ἡμᾶς ἐκτενῆ ὑπομνήματα. Ὁ ἐξοχώτατος δὲ τῶν ἑρμηνευτῶν ἦτο ὁ Σιμπλίκιος, ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου κατὰ τὴν ἕκτην ἑκατονταετηρίδα. Περιεσώθησαν δ' αὐτοῦ τὰ ἔξοχα καὶ διὰ τὴν ἐμπειρίαν τῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ διὰ τὴν μετ' ἐπιστημοσύνης ἀνασκοπὴν τῶν παλαιοτέρων, τὸ πλεῖστον ἀπολεσθέντων νῦν ὑπομνηματικῶν ἔργων ὑπομνήματα εἰς τὰ Φυσικὰ (ἐξέδ. ὁ Diels ἐν IX καὶ X τόμ.), εἰς τὸ περὶ Οὐρανοῦ (ἐξέδ. ὁ Heilberg ἐν τῷ VII τόμ.) καὶ εἰς τὸ περὶ Ψυχῆς (ἐξέδ. ὁ Hayduck ἐν τῷ XI, τόμῳ).

Εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἀνήκει ὁ Ἰωάννης Φιλόπονος ὡσαύτως μαθητὴς τοῦ Ἀμμωνίου γενόμενος, οὗ σώζονται ὑπομνήματα εἰς τὰ Ἀναλυτικὰ καὶ τὰ Φυσικὰ (οὐχὶ πολλοῦ λόγου ἄξια· ἐξέδ. ὁ Vitelli ἐν τῷ XVI καὶ XVII, τόμῳ), εἰς τὰ Μετεωρολογικὰ καὶ τὴν περὶ ζῴων γενέσεως (ἐξέδ. ὁ Vitelli ἐν τῷ XIV, 2 τόμῳ) εἰς τὴν περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς ζῴων εἰς τὴν περὶ ψυχῆς πραγματείαν (ἐξέδ. Hayduck ἐν τῷ XV τόμῳ) καὶ εἰς τὰ Μετὰ τὰ φυσικά.

Ἄλλοι ὑπομνηματισταὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς ἀρχαιότητος εἶναι ὁ Δέξιππος (τῆς 4ης ἑκατον.), οὗ περιῆλθον εἰς ἡμᾶς αἱ Ἀπορίαι καὶ λύσεις εἰς τὰς Ἀριστοτέλους κατηγορίας (ἐξέδ. ὁ Busse ἐν τῷ IV, 2 τόμῳ), ὁ διδάσκαλος τοῦ Πρόκλου Συριανός, ὃς ἔγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὰ λογικὰ καὶ εἰς τὰ I, II, XII, καὶ XIII

βιβλία τῶν Μετὰ τὰ φυσικά, ὁ Ἀσκληπιὸς ὁ ἐκ Τράλλεων (6 ἑκατοντ.), ὅς ἔγραψεν ἐκτενῆ ὑπομνήματα εἰς τὰ Μετὰ τὰ φυσικὰ (ἐξέδ. ὁ Hayduck τόμ. VI, 2), ὁ σύγχρονος τοῦ Σιμπλικίου Ὀλυμπιόδωρος, ὁ Ἀρμένιος Δαβὶδ (περὶ τὰ 500 μ. Χ.) καὶ ὁ Στέφανος (περὶ τὰ 610), ὃς συνέγραψε μὲν καὶ ἀστρονομικόν τι ἐγχειρίδιον (ἴδε Usener, De Stephano Alexandrino, Bonn 1880), ἔγραψε δὲ καὶ ὑπομνήματα εἰς τὴν ῥητορικὴν τέχνην (ἐξέδ. ὁ Rabe ἐν τῷ XII, 2 τόμῳ), ἐν ᾧ οἱ ἄλλοι ἠσχολοῦντο περὶ τὰς λογικὰς μόνον πραγματείας.

Τοῦ ἀνιαροῦ ἔργου τῆς παραφράσεως τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους πρῶτος ἐπελήφθη ὁ Θεμίστιος (περὶ τὸ 400), ὃς ἐφιλοπόνησε παράφρασιν τῶν Ἀναλυτικῶν προτέρων (ἢ τῶν ὑστέρων εἶναι νόθη), τῶν Φυσικῶν, τῆς περὶ ψυχῆς πραγματείας καὶ τῶν Parva naturalia (ἐξέδ. ὁ Spengel, Themistii paraphrases, Lips. 1856 εἰς 2 τόμ.). Ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ ἐβάδισε κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, ἤτοι περὶ τὴν 13 ἑκατονταετηρίδα τελευτῶσαν καὶ τὴν 14ην ἀρχομένην, ὁ Σοφωνίας, ὃς ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τῆς παραφράσεως τῶν Ἀναλυτικῶν ὑποδεικνύει ὡς προηγηθέντας αὐτοῦ τὸν Θεμίστιον καὶ Ψελλόν.

Μετὰ ταῦτα Εὐστράτιος ὁ μητροπολίτης Νικαίας (περὶ τὸ 1050 ἕως που 1120) ὑπεμνημάτισεν ἐπωφεληθεὶς τὰ παλαιὰ ὑπομνήματα τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια (ἐξέδ. ὁ Hayduck ἐν τῷ XX τόμῳ). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἔγραψεν καὶ ὁ Ἐφέσιος Μιχαήλ, μαθητής τις τοῦ Ψελλοῦ, ὑπομνήματα εἰς τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια (ἐξέδ. ὁ Heylbut ἐν τῷ XX τόμῳ) καὶ εἰς τὰ Parva Naturalia. Ὑπὸ τῷ πλαστῷ δ' ὀνόματι τοῦ Ἀνδρονίκου ἢ Ἡλιοδώρου ἐκ Προύσης (ὅτι πλαστὸν τὸ ὄνομα, ἴδε Cohn ἐν Berliner Philologische Wochenschrift 1889 ἐν σελ. 1419) κυκλοφορεῖται παράφρασίς τις τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων. Ἴδε πλείονα παρὰ Prantl, Gesch. der Logik I, 617 κ. ἑ. καὶ Krumbacher, Gesch. der Byz. Lit. σελ. 430 κ. ἑξ. τῆς βας ἐκδόσεως, μετάφρ. Σωτηριάδου σελ. 49 τόμ. Β'.

Σχόλια. Τὰ σχόλια εἰς Ἀριστοτέλην (ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν ἐπιτομῇ) ἐξέδόθησαν ἐν τῷ τετάρτῳ τόμῳ τῆς βερολινείου ἐκδόσεως τῆς Ἀκαδημίας ὑπὸ τοῦ Brandis. Νέα τις ἔκδοσις πλήρης (κατὰ τὰς πα-

λαιὰς μερικὰς ἐκδόσεις τὰς ὑπ' Ἄλδου ἐκδοθείσας) φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν Commentaria in Aristotelem graeca ἐν 25 τόμ. ὑπὸ τῆς πρωσσικῆς Ἀκαδημίας ἐκδιδομένη τῇ συνεργίᾳ μὲν τῶν Busse, Hayduck, Heylbut, Heiberg, Rabe, Vitelli, Wallies, ἐπιμελείᾳ δὲ Torstrik μὲν πρότερον, μετὰ τὸν θάνατον δ' αὐτοῦ τοῦ Diels διατελεῖ ἔτι ἐκδιδομένη. Ἐκ τῶν ἐν λατινικῇ γλώσσῃ γεγραμμένων ὑπομνημάτων τοῦ Boethius ἐξεδόθη Comment. in librum Aristotelis περὶ ἑρμηνείας rec. Meister εἰς 2 τόμ. ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner.

Μεταφράσεις. Τῶν συρίων, ἀραβικῶν καὶ λατινικῶν μεταφράσεων ἡ κυρία ἀξία ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι συγγραφαί τινες τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξ αὐτῶν μόνων περιῆλθον εἰς ἡμᾶς ὡς τὰ μὲν βιβλία περὶ φυτῶν ἐξ ἀραβικῆς μεταφράσεως, τὰ δὲ τοῦ Θεμιστίου ὑπομνήματα εἰς τὸ Μετὰ τὰ φυσικὰ Λ καὶ εἰς τὸ περὶ οὐρανοῦ ἐξ ἑβραϊκῶν μεταφράσεων. Περὶ τῆς μεταφραστικῆς καὶ ὑπομνηματικῆς σπουδῆς τῶν Ἀράβων περὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλους ἴδε Prantl, Gesch der Logik, II, 307 κ. ἑξ., Klamroth Zeitsch. des Morg. Land. 41, 439 καὶ Anal. orientalia ad poeticam Aristoteleam, ed. Margolionth 1887. Αἱ δὲ λατινικαὶ μεταφράσεις ἄρχονται ἀπὸ τῆς 13ης ἑκατονταετηρίδος καί τινες αὐτῶν ὡς ἡ τῆς Ῥητορικῆς καὶ τῶν Πολιτικῶν ἔχουσιν ἀξίαν ἴσην πρὸς τὰ χειρόγραφα, διότι μάλιστα πιστῶς καὶ κατὰ λέξιν ἀποδίδουσι τὸ ἑλληνικὸν πρωτότυπον. Ὁ ἀξιολογώτατος δὲ τῶν μεταφραστῶν ἦτο ὁ ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Δομινικανῶν μοναχὸς Wilhelm von Moerbecke (περὶ τὸ 1260), ὃς ὡρμήθη εἰς μετάφρασιν τοῦ Ἀριστοτέλους προτραπεὶς ὑπὸ Θωμᾶ τοῦ Ἀγχίνου. Τὰ προβλήματα μετεφράσθησαν ὑπὸ τοῦ Bartholomaeus Messanius, συμβούλου τοῦ βασιλέως τῆς Σικελίας Μαμφρέδου (1258-1266). Πλείονα εὑρίσκει τις παρὰ Jourdain, Recherches sur l'origine des traductions latines d'Aristot., Paris 1819, ἐκδ. II, 1843 (γερμ. μετάφρ. ὑπὸ Stahr 1831), Prantl, Gesch. der Logik, II, 99 κ. ἑξ. καὶ III, 3 κ. ἑξ. Ἴδε καὶ Hertling, Zur Gesch. der arisotel. Politik im Mittelalter ἐν Rhein. Mus. 39, 446-457.

Χειρόγραφα. Κριτικὸν ὑπόμνημα ἐφιλοπόνησεν ὁ Imman.

Bekker ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν Ἁπάντων ὑπὸ τῆς πρωσσικῆς Ἀκαδημίας, Berol. 1831 - 1870. Συνεπληρώθη δὲ τοῦτο ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν παλαιῶν ὑπομνημάτων καὶ ἐν μέρει διωρθώθη ὑπὸ τῶν διαφόρων ἐκδοτῶν τῶν καθ' ἕκαστον ἔργων, οὓς κατωτέρω ἀναφέρομεν, καὶ ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν τῶν ἁπάντων τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Teubner. Διάφορα δ' εἶναι τῶν διαφόρων συγγραφῶν τὰ ἄριστα χειρόγραφα. Οὕτως ὁ Παρισινὸς 1741 τοῦ XI αἰῶνος (A^c) εἶναι ἡ μόνη μὲν πηγὴ τῆς περὶ Ποιητ. πραγματείας (φωτολιθογραφία Allègre μετὰ προλόγου ὑπὸ H. Omont, Paris 1891), ἡ κυριωτάτη δὲ τῆς ῥητορικῆς τέχνης. Ὁ Παρισινὸς 1853 τοῦ XII αἰῶνος (E) εἶναι ἡ κυρία πηγὴ τῶν Φυσικῶν, περὶ Οὐρανοῦ, περὶ ζῴων γενέσεως, περὶ ψυχῆς, τῶν μικρῶν Φυσικῶν, καὶ τῶν μετὰ τὰ Φυσικά. Ὁ Λαυρεντιανὸς 87, 12 τοῦ XII αἰῶνος (A^b) σὺν τῷ E εἶναι ἡ κυρία πηγὴ τῶν Μετὰ τὰ φυσικά, περιέχει δὲ καὶ λείψανα στιχομετρικῶν παραδόσεων (ἴδε Christ ἐν τῷ Sitzungsb. der bayer. Akad. 1885 σελ. 405 κ. ἑ.). Ὁ Μαρκιανὸς 201 τοῦ X αἰῶνος (B) καὶ ὁ Οὐρβίνας 35 (A) τὰ ἀξιολογώτατα χειρόγραφα τοῦ Ὀργάνου. Περὶ 12 φύλλων παλιμψήστων τοῦ Οὐατικανοῦ 1298 τοῦ X αἰῶνος περιέχοντα μέρη τινὰ τῶν Πολιτικῶν ἴδε Heylbut ἐν τῷ Rhein. Mus. 42, 102 κ. ἑξ. Περὶ δὲ τῶν παπύρων τῶν περιεχόντων τὰς Πολιτείας ἴδε ἀνωτέρω § 326.

Ἐκδόσεις. Editio princeps apud Aldum 1495 - 1498. Ἡ Edit. Bipontina ἐπιμελείᾳ Buhle 1791 - 1800 εἰς 5 τόμους κατελείφθη ἀσυμπλήρωτος. Editio Academica reg. boruss., Berol. 1831 - 1870, 5 τόμ. εἰς $4^{ον}$, καθ' ἣν γίνονται αἱ παραπομπαί. Οἱ πρῶτοι δύο τόμοι ἐπιμελείᾳ Im. Bekker περιέχουσι τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, ὁ τρίτος τὰς λατινικὰς μεταφράσεις τοῦ Pacius, Ἀργυροπούλου καὶ Βησσαρίωνος κ.τ.λ., ὁ δὲ τέταρτος τὰ σχόλια ἐπιμελείᾳ Brandis, ὁ δὲ πέμπτος τὰ ἀποσπάσματα κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ Val. Rose καὶ τὸν Index Aristotelicus ὑπὸ Bonitz. Εἰς ταύτας προστίθεται καὶ τὸ Supplementum Aristotelicum, οὗ ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦ νῦν τόμ. I-III. Εἰς ταύτας προσθετέα καὶ ἡ τῆς βιβλιοθήκης Didot ἔκδοσις ἐπιμελείᾳ τῶν Dübner, Bussemaker, Heitz, ἐν Παρισίοις 1848 - 1874 εἰς 5. τόμους. Τὸ κείμενον μετὰ κριτικῶν ὑπομνημάτων

ἐκδίδεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Teubner ὑπὸ Apelt, Biehl, Blass, Christ, Dittmeyer, Prantl, Römer, Rose, Susemihl. Ἐπίσης ἀξία λόγου εἶναι ἡ ἀτελὴς ἔτι ἔκδοσις τοῦ Engelmann ἐν Λειψίᾳ περιέχουσα τὸ κείμενον, ἑρμηνευτικὰς σημειώσεις καὶ γερμανικὴν μετάφρασιν. Τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἔχομεν τὰ Φυσικὰ ὑπὸ Prantl. καὶ τὰ Πολιτικὰ καὶ τὴν περὶ Ποιητικῆς ὑπὸ Susemihl καὶ ἄλλα.

Ἀξιολογώταται εἰδικαὶ ἐκδόσεις εἶναι αἱ ἑξῆς. Ὄργανον, rec. comm. Waitz, Lips. 1844 - 1846 εἰς 2 τόμ. Μετεωρολογικά, rec. et Comm. Ideler 1834 - 1836 εἰς 2 τόμ. Περὶ χρωμάτων ὑπὸ Prantl, München 1849. Αἱ περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι rec. comm. J. G. Schneider Lips. 1812 εἰς 4 τόμ., ὑπὸ Aubert und Wimmer Leipz. 1868. Περὶ ψυχῆς rec. comm. illustr. Trendelenburg, Jena 1833, ἔκδ. 2 curavit Belger 1877, recens. Torstrik, Berol. 1862. Μετὰ τὰ φυσικὰ μετὰ μεταφράσεως καὶ ὑπομνήματος ὑπὸ Schwegler, Tübingen 1847 εἰς 4 τόμ., recens. et enarr. Bonitz, Bonn 1848, εἰς 2 τόμ. (κυρία ἔκδοσις). Ἠθικὰ Νικομάχεια rec. comm. Ramsauer, Lips. 1878, Bywater, Oxford 1890 μετὰ Contributions to the textual critic 1892. Πολιτικὰ cum vetusta translatione ed. Susemihl, Lips. 1872, μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Susemihl ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Engelmann 1879 Ἀθηναίων πολιτεία ὑπὸ Wilamowitz, Aristoteles und Athen, Berol. 1893 εἰς 2 τόμ. Οἰκονομικὰ ed. Göttling, Jena 1830, Περὶ ποιητικῆς edid. annotavit Tyrwhitt, Oxon. 1794, ed. comm. G. Hermann, Leipz. 1802, recens. Vahlen editio III, Lips. 1885, μεθ' ἑρμηνευτικῶν σημειώσεων ὑπὸ Susemihl, ἔκδ. II ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Engelmann. Ῥητορικὴ τέχνη ed. comm. Victorius, Flor. 1648 καὶ 1679, ann. L. Spengel, Lips. 1867 εἰς 2 τόμ., edid. Cope Sandys, London 1877 εἰς 3 τόμους.

Λεξικά. Index Aristotelicus ὑπὸ Bonitz ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ τῆς ἐκδόσεως τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου. Eucken, De Aristotelis dicendi ratione, Gotting. 1866. Schwab, Bibliographie d'Aristote, Paris 1896.

[Ἀ. Κοραῆ, Ἠθικὰ Νικομάχεια ἐν Παρισίοις 1822. Πολιτικά, ἐν Παρισίοις 1821].

ΠΙΝΑΞ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Ἄβαρις ὑπερβόρεος 198.
Ἀβιανὸς 255.
Ἀγάθαρχος, ὁ πρῶτος κατασκευάσας σκηνὴν 406 σημ. 5.
Ἀγάθων, τραγικὸς 507, 547, 811.
Ἀγάθωνος αὔλησις 508.
Ἀγίας ἐπικὸς 150.
Ἀγὼν Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου 150 σημ 1. 157, 184.
Ἀγῶνες λυρικοὶ 220, 282, δραματικοὶ 361, κωμῳδίας 519, ἐθνικοὶ 320 σημ 5. Ἔπαθλα 368.
Ἀγωνοθέτης 564.
Ἄδραστος ἀριστοτελικὸς 899.
Ἀδωνίδια 267.
Ἀθάνας ἢ Ἄθανις, ἱστορικὸς 658.
Ἀθηνόδωρος ὁ Κορδυλίων 109 σημ. 1.
Αἰγίμιος, ἔπος 182.
Αἰγυπτιακαὶ θεωρίαι 290, 807. Ἤθη 567.
Αἰγύπτιοι μῦθοι 252.
Αἰθιοπίς, ἔπος 88, 146.
Αἴλιος Διονύσιος 11.
Αἰνείας ὁ τακτικὸς 656.
Αἶνος 247, 250 καὶ σημ. 2.
Αἰολικὸν μέτρον 323.
Αἰσχίνης, ῥήτωρ 673, 699, 745. Βίος 745. Εἰκὼν 745 σημ. 3. Ἐπιστολαὶ 748. Ἐκδόσεις 749. Λόγοι 748. Σχόλια 749. Χειρόγραφα 748.
Αἰσχίνης, σωκρατικὸς 773, 822, 826 σημ. 3. 828 σημ. 3. 835.
Αἰσχρίων, ἰαμβογράφος 250.
Αἰσχύλος, τραγικὸς 242, 380. Ἀποδημίαι 382. Ἀπολεσθέντα δράματα 404. Βίος 380. Εἰκὼν 385 σημ. 1. Νεωτερισμοὶ ἐν τῇ τέχνῃ 406. Λεκτικὸν 407. Ποιήματα. Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας 391. Ἱκέτιδες 387. Πέρσαι 389. Ὀρέστεια 398. Προμηθεὺς δεσμώτης 394. Πενθεὺς 483 σημ. 3. Στιχοποιΐα 408 Τέχνη Αἰσχύλου 405. Χαρακτηρισμὸς 409. Ἐκδόσεις 411. Σχόλια 411. Χειρόγραφα 410.
Αἴσωπος 252, 253.
Αἴτνα παρ' Ἡσιόδῳ 165 σημ. 1.
Ἀκαδημία 783, 836.
Ἀκουσίλαος, λογογράφος 185, 192, 591.
Ἀλβῖνος, πλατωνικὸς 838.
Ἀλεξαμενὸς Τήϊος 787 σημ. 1.
Ἀλέξανδρος Αἰγαῖος, ἀριστοτελικὸς 899.
Ἀλέξανδρος Ἀφροδισιεύς, ἀριστοτελικὸς 899.
Ἀλέξανδρος Κοτιαεύς, γραμματικὸς 614.
Ἄλεξις, κωμικὸς 568, 571.
Ἀλεξίων, γραμματικὸς 117.
Ἀλκαϊκὴ στροφὴ 270.
Ἀλκαῖος, κωμικὸς 553 σημ. 1.
Ἀλκαῖος, λυρικὸς 257, 267.
Ἀλκιδάμας, ῥήτωρ 157, 704· περὶ Ἡσιόδου 159 σημ. 4. 184.
Ἀλκιμένης, κωμικὸς 526.

ΠΒΟΗΥ imeni I. Moskova

Ἀλκμαιωνὶς, ἔπος 189.
Ἀλκμὰν 257, 266, 283.
Ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία 118. θεοσοφικὴ ἀλληγορία 172. σημ. 2.
Ἀλώπηξ ἐκ τῆς Ἰνδικῆς 252 σημ. 4.
Ἀμεινίας, πυθαγόρειος 201.
Ἀμειψίας, κωμικὸς 529, 533 σημ. 4, 539 σημ 1, 543 σημ 1.
Ἀμεληταγόρας, λογογρ. 592.
Ἀμμώνιος Ἑρμείου, νεοπλατωνικὸς 900.
Ἀμμώνιος, ἀριστάρχειος 117.
Ἀμυκλαῖος θρόνος 89.
Ἀμφιαράου ἐξέλασις, ἔπος 152 καὶ σημ. 4.
Ἄμφις, κωμικὸς 569.
Ἀναγνωστικαὶ τραγῳδίαι 509. 707.
Ἀναγραφαὶ συγγραμμάτων 122, 582. Ἀρχόντων 583. Ὀλυμπ. 583. Ἱερέων καὶ Ἱερειῶν 583. Λακων 584. Ἡ ἐν Σικυῶνι 584.
Ἀνακρεόντεια 278.
Ἀνακρέων 257, 275 καὶ σημ. 7.
Ἀνάνιος, ἰαμβογράφος 250.
Ἀναξαγόρας φιλόσοφος περὶ Ὁμήρου 113. 762, 765.
Ἀναξανδρίδης, κωμικὸς 567
Ἀνάξαρχος, Δημοκράτειος 763 σημ. 2.
Ἀναξίμανδρος, φιλόσοφος 591, 667, 757.
Ἀναξίλας, κωμικὸς 565 σημ. 3.
Ἀναξιμένης ἱστορικὸς 588 σημ. 1, 663, 664. Ῥητορικὴ 889
Ἀναξιμένης, φιλόσοφος 757.
Ἀνάξιππος, κωμικὸς 579
Ἀνδοκίδης, ῥήτωρ 673, 676 ἔργα 678 χειρόγραφα καὶ ἐκδόσεις 679.
Ἀνδρόνικος, περιπατητικὸς 848, 877 σημ. 1, 897.
Ἀνδρόνικος γραμματικὸς 512 σημ 1.
Ἀνδροσθένης, γεωγράφος 667.
Ἄνδρων Ἐφέσιος, 235, Ἄνδρωνος τρίπους 235 σημ. 4.
Ἀνθέας, ποιητὴς 513.
Ἀντιγένης, ποιητὴς διθυράμβων 342.
Ἀντίγονος Καρύστιος, γραμματικὸς 11.
Ἀντίμαχος Κολοφώνιος, ἐπικὸς 113 σημ 4, 152, 196, 228.
Ἀντίμαχος Τήϊος, ἐποποιὸς 153 καὶ σημ. 1 καὶ 2 192 σημ 2 242.
Ἀντίοχος Ἀλεξανδρεύς, γραμματικὸς 566 σημ 2
Ἀντίοχος Συρακούσιος, ἱστορικὸς 622 σημ 1 654.
Ἀντισθένης, κυνικὸς φιλόσοφος 639, 697, 705, 774, 807.
Ἀντισθένης, ῥήτωρ 704.
Ἀντιφάνης, κωμικὸς 567, 720 σημ 2
Ἀντιφῶν ῥήτωρ 673 Βίος 673, λόγοι 675 ἐκδόσεις 676 Χειρόγραφα 676. Διδάσκαλος Θουκυδίδου 616.
Ἀντιφῶν, τραγικὸς 511.
Ἄντυλλος, σχολιαστὴς Θουκυδίδου 616 σημ. 4, 629 σημ 5.
Ἀπαγγελτικὸν γένος 5.
Ἀπίων, γραμματικὸς 117 καὶ 118 σημ. 1.
Ἀποικισμὸς εἰς Ἐλέαν Ἰταλίας, ἔπος 281.
Ἀπόλογος 250
Ἀπολλόδωρος, γραμματικὸς 117.
Ἀπολλόδωρος, κωμικὸς 578.
Ἀπολλώνιος, εἰδογράφος 316 σημ 1, 318 σημ. 1.

Ἀπολλώνιος, σοφιστὴς 118 καὶ σημ. 3.
Ἀπολλώνιος, σχολιαστὴς Ἡροδότου 614, Αἰσχίνου 742 σημ. 2, 749.
Ἀπόλλωνος ἀποδημία εἰς ὑπερβορείους 198.
Ἀποπεμπτικοὶ ὕμνοι 300.
Ἄραβες, σχολιασταὶ καὶ μεταφράσται Πλάτωνος 839, Ἀριστοτέλους 902.
Ἀραρώς, κωμικὸς 532, 533, 559.
Ἀράτου διόρθωσις Ὀδυσσείας 116.
Ἀραχνομαχία, ἔπος 137 σημ. 1.
Ἀργᾶς, διθυραμβοποιὸς 315
Ἀργοναυτικὰ 35 σημ. 4.
Ἀργοναυτῶν πλοῦς 35.
Ἀργοῦς μῦθος 45.
Ἀρεῖος Δίδυμος, φιλόσοφος 837.
Ἀριμάσπεια ἔπη 192.
Ἀρισταγόρας γεωγράφος 667.
Ἀρισταγόρας κωμικὸς 529.
Ἀρίσταρχος γραμματικὸς 58, 114, 162 σημ. 2, 334.
Ἀρίσταρχος Τεγεάτης, τραγικὸς 505.
Ἀριστέας Προκοννήσιος, ἐπικὸς 192
Ἀριστέας, τραγικὸς 379, 392, 415.
Ἀριστείδης, ῥήτωρ 805.
Ἀρίστιππος Κυρηναῖος, φιλόσοφος 775, 824.
Ἀριστόβουλος, ἱστορικὸς 665.
Ἀριστόδημος, εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 235.
Ἀριστομένης κωμικὸς 529, 536 σημ. 2, 553 σημ. 1.
Ἀριστόνικος, γραμματικὸς εἰς Ὅμηρον 117 εἰς Ἡσίοδον 185 σημ. 4.
Ἀριστόνικος, μουσικὸς 208, 215 σημ. 4.
Ἀριστόξενος, ἰαμβογράφος 515 σημ. 1.
Ἀριστόξενος, περιπατητικὸς 11.
Ἀριστοτέλης φιλόσοφος 11, 242, 841, Βίος 841, Διαθήκη 845. Διδάσκαλος Ἀλεξάνδρου 844, Διδάσκαλος ῥητορικῆς 843, Εἰκὼν 845 Θάνατος 845. Συγγράμματα 846, Ἀναγραφαὶ 846, Ἀκροαματικὰ μαθήματα ἢ ἐσωτερικοὶ λόγοι 845, Ἐξωτερικοὶ λόγοι 845, 849, Διάλογοι 848, Δημωφελῆ συγγράμματα 849, Διδασκαλίαι 851, 887, Ἀκροάσεις καὶ πραγματεῖαι 832, Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀλέξανδρον 862, 889, Ἀπορήματα Ὁμηρικὰ 851, Προπαρασκευαστικὰ σύλλεκτα 848, 851, Συστηματικὰ ἔργα 848, 852, Πυθιονῖκαι 851. Ὑπομνήματα ἱστορικὰ 851, Πέπλος 852, 891, Λογικὰ συγγράμματα 855, Φυσικὰ 858, Πέμπτη οὐσία 862 σημ. 5, Φυσιογνωμικὰ 863, Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων 864, Προβλήματα 864, Μηχανικὰ 865, Περὶ ψυχῆς 868, Μικρὰ φυσικὰ 869, Μετὰ τὰ φυσικὰ 871, Ἠθικὰ 874, Περὶ φιλίας 875, Περὶ ἡδονῆς 875, Πολιτικὰ 877, Πολιτεῖαι 882, Πολιτικὸς 882, Ἀθηναίων πολιτεία 883, Οἰκονομικὰ 884, Περὶ Ποιητικῆς 885, Ῥητορικὴ 887, Τέχνη ῥητορικὴ πρὸς Ἀλέξανδρον 889, Ἐπιστολαὶ καὶ ποιήματα 890, Σκόλια εἰς Ἀρετὰν 890, Ἐλεγεία, 843, 890 Ἐπίγραμμα εἰς Ἑρμείαν 844, 890, Ἐπιτάφια 891, Λεκτικὸν 853, 892,

Σχέσις πρὸς Ἰσοκράτην 843, Πρὸς Πλάτωνα 824 σημ. 3, 842, Σχολὴ 844, 897, Ὑποβολιμαῖα ἔργα 898, Φυσιολόγος 898, Θεολογούμενα 898, Χαρακτηρισμὸς καὶ διδασκαλία 892, Παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις 896, Ἑρμηνευτικὰ συγγράμματα 899, Ἐκδόσεις 903, Λεξικὰ 904, Μεταφράσεις 902, Σχόλια 901, Χειρόγραφα 902.

Ἀριστοφάνης γραμματικὸς 13, 114, 315, 333, 457, 559, 789 σημ. 2, 806.

Ἀριστοφάνης κωμικὸς 529, Βίος 529, Ἔργα 533, Αἰολοσίκων καὶ Κώκαλος 532, Ἀχαρνῆς 535, Βαβυλώνιοι 533, Βάτραχοι 550, Γηρυτάδης 552 σημ. 2 καὶ 554, Γῆρας 543 σημ. 1 καὶ 554, Γεωργοὶ 542 σημ. 3, Δαιταλῆς 533, Εἰρήνη 542, Ἐκκλησιάζουσαι 548, Θεσμοφοριάζουσαι 546, Ἵππῆς 536, Λυσιστράτη 545, Νεφέλαι 538, Ὀλκάδες 538 σημ. 1 καὶ 554. Ὄρνιθες 543, Πλοῦτος 552, Σφῆκες 541. Ἀπολεσθεῖσαι κωμῳδίαι 554, Κρίσις Πλουτάρχου καὶ Δίωνος 534 καὶ σημ. 2. Σχέσις πρὸς τὸν Σωκράτην 539 κ. ἑ, Πρὸς τὸν Αἰσχύλον καὶ Εὐριπίδην 550 κ. ἑ., 551 κ ἑ., Τέχνη Ἀριστοφάνους 554. Ἑρμηνευτικὰ 561, Ἐκδόσεις 561, Σχόλια 559, Χειρόγραφα 560 814 σημ. 2, 817 σημ. 3 820 σημ. 4.

Ἀρίστων τραγικὸς 419, 504.

Ἀριστώνυμος, κωμικὸς 429, 533 σημ. 4.

Ἀριστώνυμος, πλατωνικὸς 826.

Ἀρίφρων, διθυραμβοποιὸς 345.

Ἀρίων 262, 286, 288, 375.

Ἀρκτῖνος, ἐπικὸς 88 καὶ σημ. 2, 146, 147, 148, 150.

Ἁρμονίαι 222, 322.

Ἁρποκρατίων, γραμματικὸς 612.

Ἁρποκρατίων, πλατωνικὸς 837.

Ἀρτέμων, λογογράφος 592.

Ἀρχέδημος, κωμικὸς 570, 579.

Ἀρχίλοχος, ποιητὴς 29, 228, 242, 244, εἰκὼν 246 σημ. 4, 247 σημ. 5.

Ἄρχιππος, κωμικὸς 532, 533, σημ. 2, 544 σημ 2 569.

Ἀρχύτας, φιλόσοφος 759, 782.

Ἄσιος, ἐπικὸς 6, 191, 242.

Ἀσκληπιάδης ὁ ἐκ Τραγίλου 375 σημ 1, 666.

Ἀσκληπιός, ὑπομνηματιστὴς Ἀριστοτέλους 900, 901.

Ἆσμα 5.

Ἀσπάσιος, σχολιαστὴς Αἰσχίνου 749, Ἀριστοτέλους 899.

Ἀστρονομία, ἔπος 183.

Ἀστυδάμας, τραγικὸς 440 σημ. 1, 508, 510.

Ἀστυδάμας ὁ νεώτερος, τραγικὸς 510.

Ἀσυνάρτητα, 246 σημ 6.

Ἀθῆναι, Ἀττικὴ 231.

Ἀτθίδες 594.

Ἀτθίς, ἔπος 192.

Ἀτρειδῶν κάθοδος, ἔπος 150 σημ. 5.

Ἀττικὸν δρᾶμα 354.

Ἀττικὴ διάλεκτος 25, 347, 355 σημ. 1, 581 σημ. 1.

'Αττικὴ περίοδος τῆς φιλοσοφίας 764.
'Αττικοὶ λυρικοὶ 336.
'Αττικοὶ ῥήτορες 672.
'Αττικοῦ ἐκδόσεις 740.
'Αττικός, πλατωνικὸς φιλόσ. 838.
Αὐληταὶ εὐδόκιμοι 212 σημ 1.
Αὐλητικὴ 207.
Αὐλὸς 209 κ. ἑ.
'Αφαρεὺς 511.
'Αχαιοὶ 25.
'Αχαιός, τραγικὸς 503, 508.

Βαβρίας 251, 255.
Βακχυλίδης, λυρικὸς 192 σημ. 3, 257, 266, 298, 613 σημ. 2.
Βαρβαρισμὸς 22 σημ. 3.
Βαρθολομαῖος Μεσσάνιος 902.
Βασίλειος, ποιητὴς 278.
Βατραχομυομαχία, ἔπος 137.
Βάτων, κωμικὸς 579.
Βαυκαλήματα 267.
Βίας, εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 235.
Βιβλία 29, 586.
Βιβλιοπωλία, 30, 706, ἐν Σικελίᾳ 706 σημ. 1.
Βικτώριος, ὑπομνηματιστὴς 'Αριστοτέλους 889.
Βίων ῥητορικὸς 602 σημ. 5.
Βόηθος, πλατωνικὸς φιλόσοφος, 837, 899.
Βοργιανὸς πίναξ 143.
Βουγονία, ἀγροτικὸν ποίημα 189.
Βουκολικὴ ποίησις, ἀρχὴ παρὰ Στησιχόρῳ 291.
Βουκόλοι Κρατίνου 524.
Βροντῖνος, ὀρφικὸς 199.
Βύβλος 30.
Βῶλος, Δημοκράτειος 763 σημ. 5.
Βῶλος ὁ ἐκ Μένδης 763 καὶ σημ. 5.

Γαληνὸς Διάκονος 'Ιωάννης 186 καὶ σημ 1.
Γαληνὸς 849 σημ. 2.
Γενεαλογικὸν ἔπος 188.
Γένος Ὁμήρου ὑπὸ Στησιμβρότου 10.
Γερανομαχία 137 σημ. 1.
Γερμηνὸς Παῦλος, ῥήτωρ 685 σημ. 2.
Γεφυρισμοὶ 518.
Γεωγραφία 666.
Γεωγράφοι 666.
Γῆς περίοδος, ἔπος 183.
Γιτιάδης, ποιητὴς 284 σημ. 1.
Γλαῦκος, λογογράφος 10, 389 σημ. 2. 595.
Γλαύκων, ὁμηρικὸς 113 καὶ σημ. 3.
Γλῶσσα ἑλληνικὴ 19, ἰαπετικὰ στοιχεῖα 19, ξένα στοιχεῖα 22, διάλεκτοι 24, ἀρεταὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης 28.
Γοίθιος, γερμανὸς ποιητής, 148, 279, 478, 482, 493, 543 σημ. 2, 559 σημ. 2, 896 σημ. 1.
Γοργίας, σοφιστὴς 670, 671, 672, 766, 767.
Γόρτυνος νόμοι 585.
Γράμματα 28.
Γραμματικὴ = Litteratura 1.
Γραμματικὴ τραγῳδία 443 σημ. 4.
Γραφὴ 28, παρ' Ὁμήρῳ 102 κ. ἑ., φοινικήια γράμματα 29, παλαιὰ γραφὴ παρὰ Πινδάρῳ 392 σημ. 1, μουσικὰ σημεῖα 217, γραφικὴ ὕλη 30. Ἴδε καὶ βιβλία.
Γραφικὴ 879 καὶ σημ. 1.
Γρῖφοι 236, 281.
Γρύλλος, διάλογος 850 καὶ σημ. 3.
Γυναικῶν κατάλογος 162, 174, 176.

ЛДОНУ імені І.Мечникова

Δαβὶδ ὁ Ἀρμένιος 900, 901.
Δάκτυλοι Ἰδαῖοι, 183.
Δαμασκηνὸς Νικόλαος 592, 593, 862.
Δαμάσκιος, νεοπλατωνικὸς 838.
Δαμάστης, λογογράφος 11, 113 σημ. 4, 592, 596.
Δαμόξενος, κωμικὸς 579.
Δαμοφύλη, ποιήτρια 274 σημ. 5.
Δαναΐς, ἔπος 154.
Δαφνηφορικὰ 266.
Δείναρχος, ῥήτωρ, 673, 752, Βίοι 752, Λόγοι 753, Ἐκδόσεις 753.
Δεινόμαχος, κωμικὸς 517.
Δείνων, ἱστορικὸς 664.
Δελφοί, ἀγῶνες 220.
Δέξιππος, φιλόσοφος 900.
Δερκυλλίδας, πλατωνικὸς 789 σημ. 2.
Δηΐοχος, λογογράφος 592.
Δημάδης, ῥήτωρ 754, Δημάδεια 754.
Δημήτριος Φαληρεὺς 11, Λόγων αἰσωπείων σύναγωγαὶ 255.
Δημόδοκος 43 σημ. 3.
Δημόδοκος, γνωμικὸς ποιητὴς 236.
Δημοκλῆς, λογογράφος 592.
Δημόκριτος, φιλόσοφος, Περὶ Ὁμήρου 113 καὶ σημ. 5, 762, γνῶμαι 764, περὶ γλώσσης 810.
Δημοσθένης, ῥήτωρ 673, 690, 706, Βίος 708 Εἰκὼν 726 σημ. 1, 729 σημ. 2, 734 σημ. 2, 738 σημ. 2. Ἰσαῖος δικάσκαλος αὐτοῦ 709, 726, Ἔξορία 725, Λογογράφος 709, Θάνατος 726, Λόγοι ἐν τῇ βουλῇ 711 κ. ἑ., Πρὸς Λεπτίνην, Κατ' Ἀριστοκράτους, Κατὰ Μειδίου 712, Δημηγορίαι 713 κ. ἑ., Ὀλυνθιακὸς 715, Φιλιππικοὶ 715, 719, Περὶ παραπρεσβείας 718, Περὶ Ἁλοννήσου 720, Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν Φιλίππου 721, Ἐπιτάφιος 721, 735. Περὶ στεφάνου 723, 729, 750. Τὰ τοῦ Ἁρπάλου 724. Ἔργα 734, Ἐπιστολαὶ 734, Προοίμια 734. Ἐρωτικὸς 735, Πρὸς Ἀριστογείτονα 735. Ἰδιωτικοὶ λόγοι 710, 736, 737, Κατὰ Νεαίρας 736, Ἐπιτροπικοὶ 711, 736, Μελέται τῶν περὶ τὸν Δημοσθένην 738, Ἐπίσημα γράμματα 739, Ὑποθέσεις Λιβανίου 740. Μορφὴ ἐπαμφοτερισμοῦ 710. Σχέσις πρὸς Θουκυδίδην 727, πρὸς Λυκοῦργον 744. Τέχνη 726. Χαρακτὴρ 732. Ἐκδόσεις Ἀττικοῦ 741, 720 σημ. 1. Σχόλια 740. Ἐκδόσεις 742. Χειρόγραφα 740. Λεξικὸν 728.
Δημόφιλος, ἱστορικὸς 660.
Δημόφιλος κωμικὸς 578 σημ 1.
Δημοχάρης, ῥήτωρ καὶ ἱστορικὸς 752, 754.
Δημώ, σχολιάστρια 119 σημ. 4.
Δημώδη ᾄσματα 42, 280.
Διαγόρας 306, 341.
Διαλεκτικὴ 768, 822.
Διάλεκτοι ἑλληνικαὶ 24, ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ 27, Ἐπικὴ 27, Ἠλείων 27 σημ 1. Ὁμηρικὴ 31.
Διαλέξεις ἠθικαὶ 768.
Διάλογοι 785 κ. ἑ.
Δίγαμμα παρ' Ὁμήρῳ 94 σημ. 1, 103, παρ' Ἡσιόδῳ 163 σημ. 2, 179, παρ' Εὐμήλῳ 188 σημ. 3.
Διδακτικὸν ἔπος 156.
Διδασκαλίαι 368.
Δίδυμος Ἀρεῖος, ἴδε Ἀρεῖος.

Δίδυμος γραμματικὸς 116, 121, εἰς Ἡσίοδον 185, εἰς Πίνδαρον 334, εἰς Αἰσχύλον 411. εἰς Σοφοκλέα 457, εἰς Εὐριπίδην 501, εἰς Ἀριστοφάνην 559, εἰς Δημοσθένην 739.
Διηγηματικὸν γένος 5.
Δικαίαρχος περιπατητικὸς 13, 806.
Δικαιογένης, τραγικὸς 511
Διθύραμβος 262, 337 338. Ἀναγνωστικὸς 509.
Δικηλισταὶ (δεικηλισταὶ) 769.
Διογένης Ἀπολλωνιάτης, φιλόσοφος 764.
Διογένης, κυνικὸς 511, 775.
Διογένης Λαέρτιος 12.
Διογένης Σινωπεύς, τραγικὸς 511, φιλόσοφος 775.
Διογενιανός, φιλόσοφος 838.
Διόδοτος, ἱστορικὸς 665.
Διόδωρος Ἐρυθραῖος 149 σημ. 2.
Διονύσια 362.
Διονύσιος Αἴλιος 11.
Διονύσιος Ἁλικαρνασεὺς περὶ Δημοσθένους 708 σημ. 1, 739.
Διονύσιος ὁ Θρᾷξ 117.
Διονύσιος, κυκλογράφος 141.
Διονύσιος Μιλήσιος, λογογράφος 592.
Διονύσιος Μιλήσιος, σοφιστὴς 864.
Διονύσιος Ὀλύνθιος 113 σημ. 4.
Διονύσιος Σιδώνιος 117.
Διονύσιος τύραννος Συρακουσῶν 510.
Διονυσίου ὑπομνήματα εἰς Εὐριπίδην 501.
Διονύσιος ὁ Χαλκοῦς 242.
Διονυσόδοτος 284 σημ. 1.
Διονυσόδωρος, σοφιστὴς 769.
Διόνυσος 348, 349. Θίασος τεχνιτῶν 422.
Διονύσιος Ζαγρεὺς 36.
Διοσκουρίδης περὶ τῶν παρ' Ὁμήρῳ νόμων 119 καὶ σημ. 2.
Δισχαίτης, πυθαγόρειος 201.
Διπλῆ, κριτικὸν σημεῖον 115 σημ. 5.
Δίυλλος, ἱστορικὸς 598 σημ. 3.
Δίφιλος, κωμικὸς 192 σημ 3, 577.
Διφθέραι 30.
Δίων Χρυσόστομος 119, 449, 775.
Δράκων, νομοθέτης 585.
Δράκων Στρατωνικεὺς 122 σημ 4.
Δρᾶμα 6, 345, Ἀρχὴ καὶ ἐξωτερικὰ τοῦ δράματος 345, Ὄνομα 348, Εἴδη δράματος 349, Τραγῳδία 350, Ὄνομα 350 καὶ σημ. 2, Κωμῳδία 352, Σατυρικὸν δρᾶμα 353, Ἐξωτερικὴ σκευὴ 353, Σημασία Ἀθηνῶν ὡς πρὸς τὸ δρᾶμα 354, Σκηνικαὶ ἀρχαιότητες 356, Ἡμέραι διδασκαλίας καὶ Ἀγῶνες 361, Διδασκαλία καὶ ἔπαθλα 365, Χορὸς 366, Χορικὰ ᾄσματα 369, Μέρη ὑποκριτῶν 373, Μέρη τοῦ δράματος 369 κ. ἑ.
Δράματα ἀναγνωστικὰ 509.
Δράματα τραγικὰ 316 σημ. 1.
Δραματικὸν γένος 5.

Ἐγκύκλιος 140 καὶ σημ. 3.
Ἐγκώμια 267.
Εἰρεσιώνη 134.
Ἑκαταῖος, λογογράφος 590, 666, 600 σημ. 2.
Ἐκφαντίδης, κωμικὸς 523
Ἐλεγεῖον 204 σημ. 2, Παραγωγὴ ὀνόματα 225, Τρόπος ῥαψῳδίας 226, Εἴδη ἐλεγείων 227,

Ἔλεγος 224.
Ἑλλάνικος Ἀργεῖος διθυραμβοποιὸς 345.
Ἑλλάνικος λογογράφος 113 σημ. 4, 192, 588 σημ. 1 592, 594, 621 σημ. 3
Ἑλλάνικος ὁ χωρίζων 58.
Ἑλένης ἐπιθαλάμιον 260.
Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἴδε γλῶσσα.
Ἕλληνες 24.
Ἐμβατήρια μέλη 230.
Ἐμμενίδης κωμικὸς ἢ ἴσως τραγικὸς ἢ ὑποκριτὴς 526 σημ. 4.
Ἐμπεδοκλῆς φιλόσοφος 202, 761.
Ἑορταὶ 220.
Ἔπαθλα 368.
Ἐπαφρόδιτος, γραμματικὸς 117.
Ἐπεισόδιον 373, 452.
Ἐπιγένης κριτικὸς 39.
Ἐπιγένης Σικυώνιος 376.
Ἐπίγονος κυκλικὸν ἔπος 144, 152 σημ. 2, 153.
Ἐπιγράμματα 279.
Ἐπιγράμματα δμηρικὰ 134.
Ἐπιγραφαὶ 581, συλλογαὶ ἐπιγραφῶν 582.
Ἐπιθαλάμια 259 καὶ σημ. 1, 260.
Ἐπιθαλάμιον εἰς Πηλέα καὶ Θέτιν, ἔπος 182.
Ἐπικὸς κύκλος 88, 139.
Ἐπιλήνια ἄσματα 267.
Ἐπίλογοι, ἴδε ἐπιμύθια.
Ἐπιμενίδης 198.
Ἐπιμύθια καὶ ἐπίλογοι 250 σημ. 2.
Ἐπίνικοι 267, Ἀρχιλόγου 247 σημ. 5.
Ἐπίνικος, κωμικὸς 579.
Ἐπιπάροδος 378.
Ἔπος ἀρχὴ τοῦ ὀνόματος 5, Ἡρωϊκὸν ἔπος 43, Διδακτικὸν ἔπος 165, Φιλόσοφα ἔπη 199, Γενεαλογικὸν ἔπος 188, Νεώτερον ἡρωϊκὸν ἔπος 193 κ. ἑξῆς.
Ἐπίχαρμος κωμικὸς 515, 706 σημ. 1, 778.
Ἑπτὰ σοφοὶ 235, 756.
Ἑπτάχορδος λύρα 208, 214.
Ἑπτεπάκτιον 137 σημ. 1.
Ἑπῳδὸς 246, 291.
Ἐράτων, διθυραμβοποιὸς 345.
Ἔργα καὶ ἡμέραι 162, 168
Ἑρμείας, ἰαμβογράφος 258.
Ἑρμείας, νεοπλατωνικὸς 838, 900.
Ἑρμῖνος, Ἀριστοτελικὸς 899.
Ἕρμιππος Βηρύτιος, γραμματικὸς 11 καὶ σημ. 3, 693.
Ἕρμιππος Καλλιμάχειος, γραμματικὸς 11, 846 καὶ σημ. 5.
Ἕρμιππος, κωμικὸς καὶ ἰαμβογράφος 250, 526.
Ἑρμοδάμας, διδάσκαλος Πυθαγόρου 98 σημ. 2.
Ἑρμόδωρος πλατωνικὸς 790 σημ 3.
Ἑρρένιος Φίλων 11.
Ἐτυμολογικαὶ ἀπόπειραι Πλάτωνος 810.
Εὔβουλος, κωμικὸς 565 σημ. 3, 569.
Εὐγαίων λογογράφος 591.
Εὐγάμμων ἐπικός 151.
Εὐγένιος γραμματικὸς 423 σημ. 3.
Εὔδημος, λογογράφος 592.
Εὔδημος περιπατητικὸς 854, 897.
Εὔδημος περιπατητικὸς νεώτερος 874 σημ. 2.
Εὐδοκία, αὐτοκράτειρα 122
Εὔδοξος, κωμικὸς 579.
Εὐῆνοι, ἐλεγειοποιοί, 243
Εὔηνος, διδάσκαλος ῥητορικῆς 658.
Εὐθύδημος, σοφιστὴς 769.

ЧДОНУ імені І.Мечнікова

Θαλῆς, εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 235, 757.
Θαλήτας, λυρικὸς 211, 266.
Θάμυρις, ἀοιδὸς 37, 205
Θεαγένης, ἱστορικὸς 530 σημ. 1.
Θεαγένης, ὁμηρικὸς 113 καὶ σημ. 4 592.
Θέατρον 356, Μέρη θεάτρου 358.
Θεμίστιος, παραφράστης Ἀριστοτέλους 901.
Θεμιστογένης, ἱστορικὸς 636.
Θεόγνητος, κωμικὸς 579.
Θέογνις, ἐλεγείων ποιητὴς 138, 237, 706 σημ. 1.
Θέογνις, τραγικὸς 510.
Θεογονία κυκλικὸν ἔπος 144, Ἡσιόδου 175, Ἐπιμενίδου 198.
Θεογονία καταλογάδην 198.
Θεοδέκτης, πλατωνικὸς 843.
Θεοδέκτης, τραγικὸς 511.
Θεοδέκτης Φασηλίτης 889.
Θεόδωρος, κυκλογράφος 142.
Θεόδωρος, μαθηματικὸς 780.
Θεόδωρος, ῥήτωρ, 683 σημ. 1.
Θεοὶ παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων 20 κ. ἑ., 171 σημ. 1.
Θεόκριτος, βουκολικὸς 518.
Θεόκριτος, ἱστορικὸς 664.
Θεολόγοι φιλόσοφοι 756.
Θεόπομπος, ἱστορικὸς 588 σημ. 1, 659, 662.
Θεόπομπος, κωμικὸς 566, 809.
Θεὸς ἐκ μηχανῆς 493.
Θεόφραστος, περιπατητικὸς 847, 854, 863, 865, 873, 880 σημ. 2, 885, 897.
Θέσπις, τραγικὸς 354, 377.
Θεσπρωτίς, ἔπος 152, 192.
Θεστορίδης, ὁμηρικὸς 149 σημ. 2.
Θέων, ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 837.
Θηβαΐς, κυκλικὸν ἔπος 144, 152, 198.
Θηβαΐς Ἀντιμάχου 152 καὶ σημ. 2 καὶ 5.
Θησέως εἰς Ἅδου κατάβασις, ἔπος 182.
Θησηΐς, 192.
Θίασος πεπαιδευμένων ἢ περὶ Διόνυσον τεχνιτῶν 422.
Θουκυδίδης, ἱστορικὸς 588 σημ. 1, 615, Βίος 615, Εἰκὼν 599, 616, σημ. 2, Ἱστορία 619, Διαίρεσις εἰς βιβλία 619, σημ. 5, 620, σημ. 3, Τὸ ὄγδοον βιβλίον 612 καὶ 620 σημ. 1, Ὑπόθεσις τοῦ ἔργου 621, Πεντήκονταετία 622 καὶ 627, Χαρακτηρισμὸς 623, Δημηγορίαι 625. Γλῶσσα 627, Ἱστορικὴ πίστις 626, Παράδοσις 629 κ. ἑ., Ἡ φήμη παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις 629, Σχόλια 630, Χειρόγραφα 630, Ἐκδόσεις 630.
Θοῦρος, μυθογράφος 252 σημ. 3, 255.
Θρᾷκες ἀοιδοὶ 34 καὶ σημ. 4, 171.
Θράσυλλος, πλατωνικὸς 839.
Θρασύμαχος, ῥήτωρ 671, 705.
Θρασύμαχος, σοφιστὴς 769, 814.
Θρῆνοι 211, 266.
Θρησκεία 20 καὶ 23, παρ' Ἡσιόδῳ 171 κ. ἑ., Ἱερὰ ἔπη 197, Ἡρώων λατρεία 289 σημ. 2, Σχέσις πρὸς τὴν Εἱμαρμένην 403.
Θρίαμβος triumphus 321 σημ. 4.
Θυμέλη, μέρος τοῦ θεάτρου 359.
Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος 334.

Ἰάλεμος 267.
Ἰαμβικὴ ποίησις 243.
Ἴαμβος 204 σημ. 2, 224.
Ἰαμβύκη, μουσικὸν ὄργανον 247.
Ἰαπετικὰ στοιχεῖα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης 19.
Ἴβυκος 209 σημ. 7 257, 292.
Ἰγνάτιος Διάκονος 255.
Ἰδαῖος, ὁμηρικὸς 136 καὶ σημ. 1.
Ἱερὰ ἔπη 197.
Ἱερὰ ποίησις 34.
Ἱέραξ Ἀργεῖος 214.
Ἱλιακὸς πίναξ 142.
Ἰλιὰς 30, 47.
Ἰλιὰς μικρὰ 47, 90, 144, 148, 191, 433, 450.
Ἰλίου Πέρσις, 144, 148, Σακάδα 217 σημ. 4, Στησιχόρου 290.
Ἰόβακχοι 247.
Ἴουλοι 267.
Ἰοφῶν, τραγικὸς 415, 418, 419, 437, 504, 554.
Ἰουλιανός, ποιητὴς 278 σημ. 2.
Ἵππαρχος, κωμικὸς 579.
Ἵππαρχος Πεισιστράτου 108, 242, 827.
Ἱππίας, σοφιστὴς 113, 596, 766, 767.
Ἱππόδαμος, ἀρχιτέκτων 877.
Ἱπποκράτης, ἰατρός 608, 666, 764.
Ἵππος, λογογράφος 595.
Ἵππων, ὁ ἄθεος 757 σημ. 3.
Ἱππῶναξ, ἰαμβογράμος 244, 249.
Ἰσαῖος, ῥήτωρ 373, 679, 689.
Ἰσοκράτης Ἀπολλωνιάτης 699.
Ἰσοκράτης, ῥήτωρ 673, 691, Βίος 691, Σχέσις πρὸς τὸν Πλάτωνα 692, 703, Εἰκὼν 695, Σχολεῖον 692, Πρόγραμμα 692, Λόγοι 695, Ἐπιστολαὶ 701, Λόγοι δικανικοὶ 696, Περὶ ἀντιδόσεως 698, Σοφιστικοὶ λόγοι 698, Παραινετικοὶ 699, Ἐπιδεικτικοὶ 700, Τέχνη 697, Χαρακτηρισμὸς 701, Χειρόγραφα 703, Ἐκδόσεις 704, 707, 805 καὶ σημ. 1, 807 καὶ σημ. 2, 808, 818, 821 σημ. 2 καὶ 3, 824 σημ. 4, 843 σημ. 4.
Ἱστοριογραφία 5, 588, ἱστορία 597 σημ. 1.
Ἴστρος Καλλιμάχειος 11.
Ἴστρος, γραμματικὸς 375 σημ. 1.
Ἰωάννης Φιλόπονος, ὑπομνηματιστὴς Ἀριστοτέλους 900.
Ἴων, τραγικὸς 242, 416, 421, 503. 505.
Ἴωνες 25, Ἰωνικὴ διάλεκτος 25, Ἴωνες φυσιολόγοι 756.
Ἰωνικόν, ἔπος 195.

Κάδμος, λογογράφος 587, 590.
Καθαρμοὶ 198, Ἐμπεδοκλέους 203.
Καικίλιος Καλλακτῖνος 673 σημ. 2.
Καλβίσιος Ταῦρος, πλατωνικὸς 838.
Καλλίας, δραματικὸς 443 σημ. 4.
Καλλίας, κωμικὸς 528.
Καλλιμάχου πίνακες 12.
Καλλῖνος, ἐλεγειοποιὸς 152, 228.
Κάλλιππος, ἀστρονόμος 859, σημ. 3.
Καλλισθένης, ἱστορικὸς 588 σημ. 1, 655, 845.
Καλλίστρατος, διορθωτὴς Ὀδυσσείας 116.
Καλλίστρατος, κωμικὸς καὶ ὑποκριτὴς 533.
Κανὼν τῶν ἱστορικῶν 588 σημ. 1, τῶν ῥητόρων 673.
Κᾶρες 24.
Καρικοὶ μῦθοι 252.
Καρικὸν μέλος 211 σημ. 3.

Καρκίνος, ἐπικὸς 190.
Καρκίνος, τραγικὸς 506, 507.
Κάρνεια, ἑορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνος 214.
Κάστωρ, ῥήτωρ 741.
Καταλογάδην γεγραμμένα 3, καταλογάδην συγγράφειν 3 σημ 2.
Κεραμίς, παίγνιον 137 σημ. 1.
Κερκιδᾶς, ἰαμβογράφος 250.
Κέρκωπες, παίγνιον 137.
Κέρκωψ, ἐπικὸς 154, 182, 190.
Κέρκωψ, πυθαγόρειος 199.
Κεφαλίων, ἱστορικὸς 602 σημ. 5.
Κήϋκος γάμος, ἔπος 182.
Κηφισόδωρος, ἱστορικὸς 664.
Κιθάρα, κίθαρις 208.
Κιθαριστικὴ 208.
Κικέρωνος Νόμοι 825, Περὶ πολιτείας 825.
Κιλίκιοι μῦθοι 252.
Κιμμέριοι 92 σημ. 1.
Κιναίθων 149 σημ. 2, 153, 190.
Κινέας, τακτικὸς 656.
Κινησίας, διθυραμβοποιὸς 342, 545.
Κίρκη — promontorium Circeium 163 σημ. 1.
Κλεαίνετος, τραγικὸς 511.
Κλείταρχος, ἱστορικὸς 665.
Κλεοβουλίνη 236.
Κλεόβουλος, εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 135 σημ. 2 235.
Κλεοφῶν, τραγικὸς 504 σημ. 1, 510.
Κλητικοὶ ὕμνοι 300.
Κλονᾶς 216.
Κοινὸν γένος 5.
Κολοφῶνος κτίσις, ἔπος 201, 203.
Κομμοὶ τῆς τραγῳδίας 372.
Κόννις, μυθογράφος 252 σημ. 3, 255.
Κόραξ, ῥήτωρ 669.
Κορινθιακά, ἔπος 189.
Κόριννα, ποιήτρια, 279, 308.
Κορόβιος, λογογράφος 179 σημ. 4.
Κοσμᾶς, μελῳδὸς 122.
Κραδίας νόμος 231 σημ. 3.
Κράντωρ, φιλόσοφος 836.
Κράτης, ἀκαδημαϊκὸς 836.
Κράτης, γραμματικὸς 116.
Κράτης, κωμικὸς 525.
Κράτης, τραγικὸς 511.
Κράτης, κυνικὸς φιλόσοφος 243, 511.
Κρατῖνος, κωμικὸς 524, 556, 557 565 σημ. 1.
Κράτιππος, ἱστορικὸς 618, 619 σημ. 4, 641 σημ. 2.
Κρατύλος, ἡρακλείτειος 779, 809.
Κρεώφυλος, ὁμηρίδης 98, 154, 195, 471 καὶ σημ. 1.
Κριτίας, 243, 650, τραγικὸς 510, 777.
Κριτικὰ σημεῖα 115, 741.
Κτησίας, ἱστορικὸς 654.
Κυβισσός, μυθογράφος 252 σημ. 1, 255.
Κυδίας, λυρικὸς 306.
Κύκλος 141.
Κύκλος ἐπῶν 142.
Κύναιθος, ῥαψῳδὸς 107 καὶ σημ. 2, 131.
Κύπρια ἔπη 90, 144, 450.
Κύπριοι μῦθοι 252.
Κωλώτης, ἐπικούρειος φιλόσοφος 798 σημ 1.
Κῶμος 318 σημ. 3.
Κωμῳδία 352, 512, Χρόνος διδασκαλίας 364, Αἱ πρῶται κωμῳδίαι ἐν Ἑλλάδι καὶ Σικελίᾳ 512, Παλαιὰ ἀττικὴ κωμῳδία 518,

НБ ОНУ імені І.Мечникова

Μέση κωμῳδία 562, Νέα κωμῳδία 570, Διαφορὰ ἀρχαίας καὶ καινῆς 564 σημ. 2.
Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος 13.

Λαέρτιος Διογένης 11.
Λαμπροκλῆς, διθυραμβοποιὸς 341.
Λᾶσος Ἑρμιονεὺς 39, 340, διδάσκαλος Πινδάρου 309.
Λαχάρης, ῥήτωρ 741.
Λέλεγες 24 καὶ σημ. 3.
Λέσβιοι ἀοιδοὶ 214, 267.
Λέσχης, ἐπικὸς 149, 184.
Λεύκιππος, φιλόσοφος 763.
Λεύκων, κωμικὸς 529, 541 σημ. 1, 542 σημ. 2.
Λεωδάμας, ῥήτωρ 755.
Λέων, Ἀκαδημαϊκὸς 826 σημ. 4.
Λήναια 362, παραγωγὴ ὀνόματος 362 σημ. 5.
Λιβάνιος, σοφιστὴς 708 σημ. 1, 740, 796 σημ. 2.
Λιθικά, 35 σημ. 4.
Λικύμνιος, διθυραμβοποιὸς 345, 549.
Λίνος 33, 38, 209.
Λόβων, γραμματικὸς 236 σημ. 1.
Λογγῖνος, ῥήτωρ 119 σημ. 3, 838.
Λογογράφοι 568.
Λόγοι σωκρατικοὶ 363 σημ. 3.
Λογοποιὸς 254.
Λόγος 3, 75 σημ. 3, Λόγος καὶ Ἀπόλογος 250 σημ. 2.
Λογοτεχνία, ὅρος 2 καὶ σημ. 1, Ἱστορία λογοτεχνίας, περιεχόμενον 2, Εἴδη 3, Μέθοδος 3, Περίοδοι 6 κ. ἑ. καὶ 7 σημ. 2, Μελέται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις 10, Παρὰ τοῖς νεωτέροις 13.
Λόγων Αἰσωπείων συναγωγαὶ 255.
Λουκιανός, σατυρικὸς 806 σημ. 2.
Λυγκεύς, κωμικὸς 579.
Λύδη, Ἐλεγεία 196.
Λυκοῦργος, ῥήτωρ 673, 743.
Λυκοφρονίδης, διθυραμβοποιὸς 345.
Λυκόφρων, ῥήτωρ 705.
Λύρα 208.
Λυρικὴ ποίησις 5, 204, Εἴδη αὐτῆς 224, 259 καὶ σημ. 2, 255, μέλος καὶ χορικὸν ᾆσμα 257 Σκόλια ἢ παροίνια 259, Ἀπολελυμένον μέλος 263.
Λυρικὴ τραγῳδία 375 σημ. 4.
Λυσιάδης, διθυραμβοποιὸς 345.
Λυσίας, ῥήτωρ 673, 679. Βίος 680, Λόγοι 685, Ἀπολογία Σωκράτους 686, Ἐπιτάφιος 686, Ἐρωτικὸς λόγος 682 καὶ σημ. 2, 806, Χαρακτὴρ τοῦ λόγου 683, Σχέσις πρὸς τὸν Πλάτωνα 684, Πρὸς τὸν Ἰσοκράτην 697, Δικανικοὶ λόγοι 687 κ. ἑξ. 796, 807.
Λυσίμαχος 660 σημ. 5.
Λύσιππος, κωμικὸς 527.

Μάγνης, κωμικὸς 523.
Μαίσων, κωμικὸς 514.
Μαργίτης, παίγνιον 135.
Μαρκελλῖνος 615 σημ. 1.
Μαρσύας, ἱστορικὸς 665.
Μάχων, κωμικὸς 579.
Μεγάλα ἔργα, ἔπος 183.
Μεγαρικὸν σκῶμμα 514.
Μελαμπόδεια, ἔπος 183.
Μελάνθιος, τραγικὸς 504.
Μελανιππίδης, διθυραμβοποιὸς 341.

Μελάνιππος, ὕμνων ποιητὴς 38 σημ. 1, 157 σημ. 3.
Μέλητος, τραγικὸς 510.
Μελίαμβοι, 250
Μελικοὶ ποιηταὶ 267.
Μέλισσος, φιλόσοφος, 761.
Μέλος 204 σημ. 2 καὶ 3, 205, 225, 255.
Μένανδρος, κωμικὸς 572, γνῶμαι μονόστιχοι 575.
Μενέδημος, φιλόσοφος 774, 826.
Μένιππος, λογογράφος 592.
Μεταγενέστεροι ἐποποιοὶ 188.
Μεταγένης, κωμικὸς 529.
Μεταδόρπια ᾄσματα 260
Μητρόδωρος, ὁμηρικὸς 113 καὶ σημ. 5.
Μικτὸν γένος 5.
Μιμητικὸν γένος 5.
Μίμνερμος, ἐλεγειοποιὸς 230.
Μῖμος 517.
Μινυὰς ἔπος 154.
Μίνως 44 σημ. 2.
Μιχαὴλ Ἐφέσιος, ὑπομνηματιστὴς Ἀριστοτέλους 901.
Μάρσιμος, τραγικὸς 504.
Μοσχίων, τραγικὸς 511.
Μοσχόπουλος, σχολιαστὴς Πινδάρου 334.
Μοῦσαι, Ἐτυμολογία 26 σημ. 5 καὶ 34 σημ. 2, Ὀλυμπιάδες 34, Πιερίδες 34, Ἑλικωνιάδες 34, Ἀριθμὸς Μουσῶν 34 σημ. 1, Ἱερεῖς Μουσῶν 41.
Μουσαῖος, παλαιὸς ἀοιδὸς 33, 36 καὶ σημ. 3.
Μουσαῖος, ἐπικὸς 152, 192.
Μουσικὰ ὄργανα 208.
Μῦθος, 41, 247, 250, παρὰ Πλάτωνι 793 σημ. 3, 834 σημ 1, κύκλοι μύθων 44, Μυθοποιΐα 41.
Μυκηναίων σημεῖα γραφῆς 29 σημ. 4.
Μυρτίλος κωμικὸς 526.
Μυρτίς, ποιήτρια 279, 309.
Μύστας (Μύμας), σοφιστὴς 768.
Μύσων, εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 235.

Ναυπάκτια ἔπη 160, 190.
Νέαρχος, ναύαρχος 506, 667.
Νεώτερον ἡρωϊκὸν ἔπος 193.
Νεόφρων, τραγικὸς 472, 506.
Νιβελούγγιος στίχος 31.
Νικαίνετος, ποιητὴς 180 σημ. 3.
Νικάνωρ, γραμματικὸς 117.
Νικίας, ὀρφικὸς 199.
Νικοκλῆς, διθυραμβοποιὸς 345.
Νικόλαος Δαμασκηνός, περιπατητικὸς 862, 899.
Νικόμαχος, περιπατητικὸς, 854, 874, 897.
Νικόστρατος, κωμικὸς 569.
Νικοφῶν, κωμικὸς 553 σημ. 1.
Νικοχάρης, κωμικὸς 553 σημ. 1.
Νόμοι, 206, Κιθαρῳδικοὶ καὶ αὐλῳδικοὶ 207, Κιθαριστικοὶ καὶ αὐλητικοὶ 207, Πολυκέφαλος 213, Ἁρμάτειος 213, Πυθικὸς 217, Βοιώτιος, 215, Αἰόλιος 215, Τροχαῖος 215, Ὀξὺς 215, Κηπίων 215, Τερπάνδριος 215, Τετρασίδιος 215, Μέρη νόμων 216, Τριμερὴς νόμος 217, Ἀπόθετος νόμος καὶ σχοινίων 217 σημ. 4, Νόμοι ἐν Ἀττικῇ 337.
Νόμοι Γόρτυνος 585, Ζαλεύκου 585.
Νόστοι, 144, 150.
Νόστος Ἑλλήνων 150 σημ. 4.

НБ ОНУ імені І. Мечникова

Νουμήνιος, σχολιαστὴς Θουκυδίδου 629.

Ξάνθος, λογογράφος 592.
Ξάνθος, μελικὸς 288.
Ξέναρχος, ποιητὴς μίμων 518.
Ξενοδάμας, μουσικὸς 219.
Ξενοκλῆς, γαζοφύλαξ Ἀλεξάνδρου 667.
Ξενοκλῆς, τραγικὸς 483 σημ. 3 506.
Ξενοκράτης, ἀκαδημαϊκὸς 836.
Ξενόκριτος, μουσικὸς 219 καὶ σημ. 6, 288.
Ξενομήδης, λογογράφος 592.
Ξενοφάνης Κολοφώνιος, ποιητὴς καὶ φιλόσοφος 114, 185, 200, 242, 760.
Ξενοφῶν, ἱστορικὸς καὶ φιλόσοφος 518, 588 σημ. 1. 631. Βίος 631, Υἱὸς Γρύλλος 633 καὶ σημ. 3. Λεκτικὸν 634 κ. ἑ. Συγγραφαὶ 635 καὶ σημ. 6 καὶ 7, Ἀνάβασις 636, Κύρου Παιδεία 638, Ἑλληνικὰ 639, Ἀγησίλαος 642, Ἱέρων 643, Ἀπομνημονεύματα 643, οἰκονομικὸς 646, Ἀπολογία Σωκράτους 646, Συμπόσιον 647, Σχέσις Ξενοφῶντος πρὸς Πλάτωνα 647, Λακεδαιμονίων πολιτεία 648, Ἀθηναίων πολιτεία 649, Πόροι ἢ περὶ προσόδων 650, Ἱππαρχικὸς 651, Περὶ ἱππικῆς 651, Κυνηγετικὸς 652, Χαρακτὴρ 634, Ἐκδόσεις 653, Λεξικὰ 653, Σχόλια 652, Χειρόγραφα 652, 707, 774 σημ. 3, 796, 812. σημ. 2.
Ξενοφῶν νεώτερος, 631 σημ. 1.
Ξένων ὁ χωρίζων, γραμματικὸς 58.

Ὀβελός, κριτικὸν σημεῖον 115 σημ 5.
Ὀδύσσεια 30, 50, 80.
Οἰδιπόδεια κυκλικὴ 144, 153, 191, 393 σημ. 4.
Οἰχαλίας ἅλωσις, ἔπος 153, 195.
Ὀλυμπιάδων ἀναγραφὴ 583.
Ὀλυμπιόδωρος, ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 838, Ἀριστοτέλους 901.
Ὄλυμπος, αὐλητὴς 32 σημ. 2, 211, 212, 226.
Ὄλυμπος, ἕδρα τῶν Μουσῶν 33.
Ὁμηρίδαι 53, 106, 107 σημ. 2.
Ὁμηρικὰ ἔπη 33.
Ὁμηρικοὶ 113 καὶ σημ. 1.
Ὁμηρικοὶ ὕμνοι καὶ παίγνια 128.
Ὁμηρισταὶ 106 σημ. 2.
Ὁμηρόκεντρα 122.
Ὁμηρομάστιξ Ζωιλος 114.
Ὅμηρος, ποιητὴς 30, 47, Βίος 53, Εἰκὼν 54, Τυφλὸς ἀοιδὸς 54, σημ. 3, Ἀποθέωσις 54 σημ. 2, 105 σημ. 2, 111 σημ. 2, 138 σημ. 1, Ὄνομα 55, Πατρὶς 55, 93, 97, Ἡ πρὸ τοῦ Ὁμήρου ποίησις 34, Ὁμηρικὸν ζήτημα 57, κ. ἑ. Βιβλιογραφία 57 σημ. 1, Χωρίζοντες 58, Διατάκτορες Πεισιστράτου 59, 64, Διαίρεσις 49, 116 σημ. 1, Δολώνεια 63, 80, 92, 110, Κατάλογος Νεῶν 63, 80, 92, 101 καὶ σημ. 2, 109 καὶ σημ. 3, Πρεσβεία 69, Πατρόκλεια 67, 76, 79, Τηλεμάχεια 72, 81, 101 σημ. 1. Σύστασις Ἰλιάδος 76, Μῆνις Ἀχιλλῆος 76, Οἶτος Ἰλίου 77, Ὀδύσσεια 80, Νόστος 80, Ἀλ-

κίνου ἀπόλογος 53 σημ. 1, Νεκυία 82, Τέχνη ποιητικὴ 82, Κέντρωνες 87, Χρόνος ὑπάρξεως 87, Γλῶσσα 93, Αἱ χῶραι ἃς περιηγήθη 97, 99 σημ. 3. Μαργίτης 97, Γραφὴ 60, 102, Ῥαψῳδοὶ 104, Ὁμηρίδαι 53, 106, Καταγραφὴ τῶν ποιημάτων 108, Δύναμις ὁμηρικῶν ποιημάτων 110, Πρῶται μελέται τῶν περὶ τὸν Ὅμηρον 112, Μεταχαρακτηρίσαντες 112, Ὁμηρικοὶ 113 καὶ σημ. 1, Παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν 114, Αἱ κατὰ πόλεις ἐκδόσεις 115, Αἱ κατ' ἄνδρας 115, Λεξικὰ 118, 126, Ἀλληγορικὴ 118, Σχόλια 120, Μέσος αἰὼν 121, Ὁμηρόκεντρα 122, Παρ' ἄλλοις λαοῖς 123, Μεταφράσεις 123, Χειρόγραφα 124, Ἐκδόσεις 124, Βοηθήματα 126. Ὕμνοι καὶ παίγνια 128.
Ὀνησίκριτος, ἱστορικὸς 667.
Ὀνομάκριτος, ὀρφικὸς 39, 108, 184, 198.
Ὀνόμαστος, συγγραφεὺς νόμων πυκτικῶν 585.
Ὄπτιμος, φιλόσοφος 122.
Ὄργανον ἐν τῇ φιλοσυφίᾳ 855.
Ὀρνιθομαντεία, ἔπος 183.
Ὀρφεὺς 33, 35, 205.
Ὀρφεὺς ὁ ἐκ Κρότωνος 109.
Ὀρφικὰ 35 σημ. 4.
Ὀρφικῶν θίασος 40.
Ὀρχηστικὴ 218, 222, ἐν τῷ δράματι 370.
Ὀρχήστρα 358.
Οὐάῤῥων Τερέντιος 663 σημ. 2.
Παιᾶνες 40, 219, 259, 263.
Παίγνια ὁμηρικὰ 135.
Παιδεία 212, 879.
Παλαμήδης, γραμματικὸς 334.
Παμφίλη, γραμματικὸς 597, 655, σημ. 2.
Πάμφως ποιητὴς 36, 38.
Παντόμιμος 518.
Πανύασις, ἐπικὸς 195, 198.
Πάπυρος 30.
Παράβασις ἐν τῇ κωμῳδίᾳ 372, 521.
Παρακαταλογὴ 247, 370.
Παρθένεια 261, 266, Ἀλκμᾶνος 284.
Παρθένιος ὁμηρίδης 107 σημ. 2.
Παράπλους Ἰνδικῆς 668.
Παρμενίδου ἅρμα 3 σημ. 2.
Παρμενίδης φιλόσοφος 201, 242, 760, 765, 787 σημ. 1.
Πάροδος 370.
Παροιμίαι 281.
Παροιμιακὸς στίχος 281.
Παρῳδία 249, 529.
Πασικλῆς, περιπατητικὸς 873.
Πατρίκιος ἐπίσκοπος 122.
Πάτροκλος γεωγράφος 667.
Παῦλος Γερμηνός, ἴδε Γερμηνός.
Παυσανίας, λεξικογράφος 122.
Πεζὸς λόγος 3, Οὐσία πεζοῦ λόγου 4, Εἴδη 4, Διαφορὰ πεζοῦ λόγου καὶ ποιήσεως 4, 580.
Πείσανδρος ἐπικὸς 181, 194.
Πείσανδρος νεώτερος, ἐπικὸς 194.
Πεισίστρατος 108, 102 σημ. 1.
Πελασγικαὶ ἐπιγραφαὶ 25 σημ. 1.
Πελασγοὶ 24.
Πέπλος Ἀριστοτέλους 891.
Περγαμηναὶ 30.
Περίανδρος, εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 235.

НВОНУ імені І. Франка

Περίοδοι λογοτεχνίας 6.
Περίπλοι 667. Περίπλοι θαλάσσης τῆς οἰκουμένης Εὐρώπης Ἀσίας καὶ Λιβύης 668.
Περὶ φύσεως ἔπος φιλοσοφικὸν 201, 202.
Περσηΐς, ἔπος 195.
Πίγρης, ποιητὴς 136, 138.
Πινακογραφία 667.
Πίνδαρος 257, 266, 306, Βίος 306, Ἔργα 315, Πατρὶς 308, Ἐπίνικοι 317 κ. ἑ., Διθύραμβος εἰς τιμὴν Ἀθηνῶν 311, Θρῆνοι 327, Μετρικὴ μορφὴ 322, Τεχνικὴ κατασκευὴ 324, Λείψανα μελῳδιῶν 322, Διάλεκτος 330, Βάθος διανοημάτων 328, Πίνδαρος καὶ Αἰσχύλος 331, Κείμενα καὶ σχόλια 333, χειρόγραφα 335, Ἐκδόσεις 335, Βοηθήματα 335.
Πιττακός, εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν 235.
Πλάτων, κωμικὸς 528, 557, σημ. 1.
Πλάτων, φιλόσοφος 11, 242, 556, 767, 769, 774, 776, Βίος 776, Ὄνομα 777, Παιδεία 778, Ποιήματα 778, Σχέσις πρὸς τοὺς Πυθαγορείους 779, Πρὸς τοὺς Ἐλεάτας 779, Στρατιωτικὸν καθῆκον 779, Ἀποδημίαι 780, Ἵδρυσις σχολῆς 783, Ἀνδριὰς 783 σημ. 4, Θάνατος 785, Συγγράμματα 785 κ. ἑ, Διαλογικὴ μορφὴ 786, Τριλογίαι καὶ τετραλογίαι 789, Φιλόσοφος διάλογος 789 σημ. 1, 792, 816, 821, Ἑρμοκράτης 789 σημ. 1, 792, 819, Ἀριθμοὶ συγγραμμάτων καὶ χρονολογία 790, Ἐπιστολαὶ 793, 829, Ὅροι 790, Διαιρέσεις 790, Νόθοι διάλογοι 790, Διάταξις 791, Εἴδη διαλόγων 794, Μικρότεροι διάλογοι 795 κ. ἑ., Ἀπολογία 795, Κρίτων 797, Εὐθύφρων 797, Λῦσις 798, Χαρμίδης 798, Λάχης 799, Ἱππίας ἐλάττων 799, Ἴων 800, Μείζονες διάλογοι 800 κ. ἑ., Πρωταγόρας 800, 801, Μένων 800, 803, Γοργίας 800, 803, Φαῖδρος 800, 805, Εὐθύδημος 800, 807, Φαίδων 800, 808, Κρατύλος 800, 809, Συμπόσιον 800, 710, Ὑφηγητικοὶ διάλογοι 813, Πολιτεία 813, Νόμοι 813, 824, Θεαίτητος 813, 820, Σοφιστὴς 813, 822, Πολιτικὸς 813, 821, Παρμενίδης 813, 823, Φίληβος 813, 824, Τίμαιος 813, 818, Κριτίας 819, Περὶ ψυχᾶς κόσμου καὶ φύσιος 819, Νόθοι συγγραφαὶ 826, Ἀξίοχος 825, Περὶ δικαίου 826, Περὶ ἀρετῆς 826, Δημόδοκος 826, Σίσυφος 826, Ἐρυξίας 826, Ἀλκυὼν 826, Θεάγης 826, Ἀλκιβιάδης α΄ 826, Ἀλκιβιάδης β΄ 826, Ἱππίας μείζων 827, Ἵππαρχος 827, Μενέξενος 828, Ἀντερασταὶ 828, Κλειτοφῶν 829, Μίνως 829, Χαρακτὴρ καὶ διδασκαλία 830, Φιλοσοφικὸν σύστημα 832, Λεκτικὸν 786, 835, Πραγματικὰ γνώσεις 835, Ἀκαδημία 836, Μελέται τῶν περὶ τὸν Πλάτωνα 835, Λεξικὰ 837, Σχόλια 838, Χειρό-

γραφα 839, Ἐκδόσεις 839, Μεταφράσεις 840.
Πλατώνιος, γραμματικὸς 512, σημ. 1.
Πλαῦτος, μεταφράστης Ἑλληνικῶν κωμῳδιῶν 570 σημ. 1, 574 καὶ σημ. 5, 577 καὶ σημ 4, 578 καὶ σημ. 4.
Πλούταρχος, 12, 119.
Ποίησις 3, Οὐσία ποιήσεως 4, Ἡ περὶ τοῦ Ὁμήρου ποίησις 30, Ἱερὰ ποίησις 34, Δημώδη καὶ ἡρωϊκὰ ἄσματα 42.
Πολέμων, ἀκαδημαϊκὸς 836.
Πόλεων κτίσεις 6.
Πολλιανός, ἐπιγραμματοποιὸς 144 σημ. 2.
Πολύβιος 588 σημ. 1.
Πολύγνωτος, ζωγράφος 414, 450.
Πολύειδος, σοφιστὴς 345, 477 σημ. 1.
Πολύειδος, τραγικὸς 511.
Πολυκράτης, σοφιστὴς 687, 705, 769, 796,
Πολύμνηστος, μουσικὸς 216.
Πολυφράδμων, τραγικὸς 391.
Πορφύριος, νεοπλατωνικὸς Ὁμηρικὰ ζητήματα 119, Περὶ τῆς Ὁμήρου φιλοσοφίας 119 σημ. 3 καὶ 4, 120 σημ. 1, Ὑπομνήματα εἰς Πλάτωνα 838, 847 σημ. 1, εἰς Ἀριστοτέλην 900.
Ποτάμων, ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 838.
Πράξιλλα, ποιήτρια 279, Πραξίλλειον μέτρον 279.
Πραξιφάνης, περιπατητικὸς 11, 170 σημ. 1, 618, σημ. 2, 691.
Πρατίνας, ποιητὴς διθυράμβων 306, 341, 376, Δραμάτων 378.
Προάγων δραματικῶν 367.
Πρόδικος, σοφιστής, 766, 767.
Πρόδικος Φωκαεὺς 154.
Πρόκλος, ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 838.
Πρόκλου χρηστομάθεια 13.
Πρόκλος, γραμματικὸς 142 σημ. 3.
Πρόλογος ἐν τῷ δράματι 373, παρ' Αἰσχύλῳ 398, παρ' Εὐριπίδῃ 493.
Προοίμια 128 καὶ σημ. 1, κιθαρῳδικὰ 215.
Προσόδια 217, 261.
Πρωταγόρας, σοφιστὴς 765, 767.
Πτολεμαῖος ἐπιθέτης, γραμματικὸς 117.
Πτολεμαῖος, ἱστορικὸς 665.
Πτολεμαῖος, φιλόσοφος 847.
Πτολεμαῖος Χέννος 138.
Πυθαγόρας, φιλόσοφος 758.
Πυθαγόρειος 759.
Πυθέας, ῥήτωρ 754.
Πύθερμος, λυρικὸς καὶ μουσικὸς 222 σημ. 2, 275.
Πύθων, τραγικὸς 511.
Πυῤῥίχη, 219.
Πῶλος, ῥήτωρ 705, 804.

Ῥακίνας, γαλάτης τραγικὸς 473, 542.
Ῥαψῳδοὶ ἐπῶν 104, Ἰάμβων 247 σημ. 2, 800.
Ῥητορικὴ 6, 365.
Ῥητόρων κανὼν 673.
Ῥῆτραι 584.
Ῥιανός, διορθωτὴς Ὀδυσσείας 116.
Ῥυθμοὶ 213, 221.

Σαίξπηρ 446 σημ. 2.

Σακάδας, μουσικὸς 204 σημ. 3, 216, 217.
Σαλούστιος, σοφιστὴς εἰς Σοφοκλέα 457, εἰς Ἡρόδοτον 613.
Σαμιακά, ἔπος 196.
Σαπφικὴ στροφὴ 270.
Σαπφὼ 257, 270.
Σατούρνιος στίχος 32.
Σάτυρος, σατυρικὸν δρᾶμα 353.
Σάτυρος περιπατητικὸς 11.
Σεβῆρος, ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 838.
Σημωνίδης, ἴδε Σιμωνίδης.
Σικελικὰ βιβλιοπωλεῖα 706 σημ. 1.
Σίλλερος, ποιητὴς γερμανὸς 292, 403.
Σίλλοι, 201.
Σιμμίας, φιλόσοφος 769 σημ. 1.
Σιμπλίκιος, ὑπομνηματιστὴς Ἀριστοτέλους 900.
Σίμων, περὶ ἱππικῆς 651.
Σίμων, σκυτοτόμος 769 σημ. 1, 787 σημ. 1.
Σιμωνίδης, ἰαμβογράφος 242, 244, 248.
Σιμωνίδης, λυρικὸς 257, 266, 293, 340
Σκηνή, μέρος τοῦ θεάτρου 358, 564, σκηνογραφία 427.
Σκόλια 216, 259, 281.
Σκυθικοὶ χρησμοὶ 198.
Σκυθῖνος, ἰαμβογράφος 250.
Σκύλαξ 668.
Σκύμνος 660.
Σόλων 231, 235, 585, 477 σημ. 3, 820.
Σουσαρίων, κωμικὸς 514.
Σοφαίνετος, ἱστορικὸς 637.
Σοφισταὶ 765.
Σοφοκλῆς, τραγικὸς 413, Βίος 413, Ναυσικᾶ 414, 424 σημ. 4 455, Τριπτόλεμος 414, 456, Στρατηγὸς 415, 417, Σχέσις πρὸς Ἡρόδοτον 416, Ἑλληνοταμίας 417, Ἀπολογία ἐν τῷ δικαστηρίῳ 417, 419, Ἱερατικὸν ἀξίωμα 417, Παιὰν 418, Θάνατος 420, Εἰκὼν 421, Ἔργα 422, Νῖκαι 422, Καινουργίαι ἐν τῇ δραματικῇ τέχνῃ 424, Τέχνη 428, Γλῶσσα καὶ μετρικὴ 431, Εἶδος Σοφόκλειον 432 σημ. 3, Αἴας μαστιγοφόρος 433, Ἀντιγόνη 436, Ἠλέκτρα 440, Οἰδίπους τύραννος 443, Τραχίνιαι 446, Φιλοκτήτης 449, Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ 452, Ἀποσπάσματα 455, Χειρόγραφα 456, Σχόλια 457, Ἐκδόσεις 457, 478.
Σοφοκλῆς νεώτερος 419 σημ. 2, 452 σημ. 2, 504.
Σοφωνίας, παραφράστης Ἀριστοτέλους 901.
Σπάρτη ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ 284 κ. ἑξῆς.
Σπεύδων, ποιητὴς 284 σημ. 1.
Σπεύσιππος, ἀκαδημαϊκὸς 777, 785, 808, 836.
Στάσιμα ἐν τῷ δράματι 371.
Στέφανος, κωμικὸς 569.
Στέφανος, ὑπομνηματιστὴς Ἀριστοτέλους 901.
Στίλπων, φιλόσοφος 774.
Στησίμβροτος, ἱστορικὸς 10, 113, 595.
Στησίχορος 164 σημ. 2, 165, 257, 287.
Στοβαίου ἀνθολόγιον 13.
Στρατοκλῆς, ῥήτωρ 754.

Στράττις, κωμικὸς 566.
Στράτων, περιπατητικὸς 863.
Συβαριτικοὶ μῦθοι 252.
Σύμμαχος εἰς Ἀριστοφάνην 559.
Συντίπα μῦθοι 255.
Συράκουσαι 300, 312, 515, 900.
Συριανὸς ὑπομνηματιστὴς Πλάτωνος 838, Ἀριστοτέλους 901.
Σχήματα παρ' Ἰσοκράτει 702, παρὰ Δημοσθένει 739.
Σωκράτης κωμικὸς 526 σημ. 4.
Σωκράτης νεώτερος 822 σημ. 4.
Σωκράτης, φιλόσοφος 255, 631, 769, 779.
Σωκρατικοὶ λόγοι 773, 779 καὶ σημ. 3. 786.
Σωκρατικοὶ φιλόσοφοι 773.
Σωσίβιος, ἱστορικὸς 229 σημ. 1
Σωσιγένης, διορθωτὴς Ὁμήρου 116.
Σωσικράτης, ποιητὴς 180 σημ 3. κωμικὸς 579.
Σωσίπατρος, κωμικὸς 579.
Σωφρόνιος, ποιητὴς 279
Σώφρων, μίμων ποιητὴς 117, 778, 787 καὶ σημ. 1.

Τεισίας ἴδε Τισίας.
Τελέσιλλα, ποιήτρια 279.
Τελέστης, διθυραμβικὸς 345.
Τελχίνων ἱστορία 198.
Τερέντιος, μιμητὴς Μενάνδρου 574, Διφίλου 578.
Τερπάνδριος νόμος 324.
Τέρπανδρος, μουσικὸς καὶ λυρικὸς 214.
Τετραλογία ἐν τῇ τραγῳδίᾳ 363, 426, ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Ἀντιφῶντος 675, ἐν τοῖς ἔργοις τοῦ Δημοκρίτου 763, τοῦ Πλάτωνος 789.
Τζέτζης, ἐξήγησις Ἰλιάδος 122 καὶ σημ 4, Περὶ τραγῳδίας 345 σημ. 7, εἰς Ἀριστοφάνη 512 σημ. 1, 560
Τηλεγόνεια, ἔπος 144, 151.
Τηλεκλείδης, κωμικὸς 526.
Τήλεφος, γραμματικὸς 345 σημ. 7.
Τιβέριος, ῥήτωρ, 739, εἰς Ἡσίοδον 613.
Τίμαιος, ἱστορικὸς 658.
Τίμαιος, λεξικογράφος 837.
Τίμαιος, πυθαγόρειος φιλόσοφος 759, 818.
Τιμησίθεος, τραγικὸς 477 σημ. 1.
Τιμόθεος, μουσικὸς 338, 343, 465.
Τιμοκλῆς, κωμικὸς 569, 570 σημ. 2, 571.
Τιμοκρέων, λυρικὸς 305.
Τιμόκριτος, λυρικὸς 325 σημ. 2.
Τισίας, ῥήτωρ 670, Διδάσκαλος Λυσίου 681.
Τιτανομαχία κυκλικὴ 144.
Τοπικὰ 856.
Τόποι 857.
Τοῤῥήβια μέλη 211 σημ. 2.
Τραγῳδία 350, 375, παραγωγὴ τοῦ ὀνόματος 350, Ὅρισμὸς 350, Λυρικαὶ τραγῳδίαι 375 σημ. 4, Τραγικὴ εἰρωνεία 431, 444.
Τρικλίνιος, γραμματικὸς 423 σημ. 3, εἰς Πίνδαρον 334, εἰς Αἰσχύλον 411, εἰς Σοφοκλέα 457.
Τριλογία 363, 789.
Τριποδηφορικὰ ἄσματα 267.
Τρωϊκὸς μυθικὸς κύκλος 45.
Τύννιχος, ποιητὴς παιάνων 263.
Τυραννίων, γραμματικὸς 848.

ІР ОНУ імені І. Мечникова

Τυραννίων ὁ νεώτερος 117.
Τυῤῥηνοὶ 592.
Τυρταῖος, ἐλεγειοποιὸς 228.

Ὕμνοι, ἐτυμολογία τῆς λέξεως 22 σημ. 1, 35 σημ. 4, 261.
Ὕμνοι ὁμηρικοὶ 128, Ὀρφικοὶ 35 σημ. 4, 129, Λυρικοὶ 261.
Ὑπερείδης ῥήτωρ 673, 749, Βίος 749 κ. ἑ. Τέχνη 750. Λόγοι 751, Χειρόγραφα 752, Ἐκδόσεις 752.
Ὑπόδικος, μουσικὸς 340.
Ὑποθέσεις, argumenta 13.
Ὑποκριταὶ 378 σημ. 3, Ἀριθμὸς 366, 425, Μέρη ὑποκριτῶν 373, Ἀγῶνες ὑποκριτῶν.
Ὑπορχήματα 219, 264.

Φαεινός, γραμματικὸς 559.
Φαῖδρος, μυθογράφος 251, 255.
Φαίδων, σωκρατικὸς 774.
Φαλέας, πολιτικὸς 877.
Φαλλικὰ 352, 512.
Φανίας, περιπατητικὸς 11, 150, 875 σημ. 1.
Φερεκράτης, κωμικὸς 343 σημ. 6, 525, 544 σημ. 2, 787 σημ. 2, 801 σημ. 3.
Φερεκύδης, φιλόσοφος θεολόγος ἐκ Σύρου 587, 756.
Φερεκύδης, γενεαλόγος ἐξ Ἀθηνῶν 593.
Φήμιος ἀοιδὸς 43 σημ. 3.
Φημονόη, πρόμαντις 37.
Φιλάμμων, ἀοιδὸς 37.
Φιλέας, λογογράφος 596, 668 σημ. 3.
Φιλέταιρος, κωμικὸς 546 σημ. 2 569.
Φιλήμων, διορθωτὴς Ὀδυσσείας 116.
Φιλήμων, κωμικὸς 571 σημ. 1, 576.
Φιλιππίδης, κωμικὸς 570, 518.
Φίλιππος, κωμικὸς 533.
Φίλιππος, πλατωνικὸς 825, 829.
Φιλιστίων, κωμικὸς 576.
Φίλιστος, ἱστορικὸς 588 σημ. 1, 657.
Φιλόδημος, ἐπικούρειος 889 σημ. 1.
Φιλοκλῆς, τραγικὸς 415, 446, 544.
Φιλόλαος, ποιητὴς 706 σημ. 1.
Φιλόλαος, πυθαγόρειος 759.
Φιλολογία 821 σημ. 1.
Φιλόξενος, διορθωτὴς Ὀδυσσείας 117.
Φιλόξενος, διθυραμβοποιὸς 342, 343.
Φιλόπονος Ἰωάννης, ὑπομνηματιστὴς Ἀριστοτέλους 900.
Φιλόσοφα ἔπη 199.
Φιλόσοφοι 755.
Φιλόφρων, διθυραμβοποιὸς 345.
Φιλόχορος, ἱστορικὸς 460 σημ. 2 καὶ 5.
Φίλων Ἐρρένιος 11.
Φιλωνίδης, κωμικὸς 526, 533 σημ. 5.
Φοιβάμμων εἰς Θουκυδίδην 629 σημ. 5.
Φοινικήϊα γράμματα 29.
Φοινικίδης, κωμικὸς 579.
Φοινικικὰ στοιχεῖα 23.
Φοῖνιξ, ἰαμβογράφος 250.
Φόρμιγξ 41, 205, 208.
Φόρμις, κωμικὸς 515.
Φορμίων, πλατωνικὸς 826.
Φορωνίς, ἔπος 192.
Φρύγιοι μῦθοι 252.
Φρῦνις, μουσικὸς 343.
Φρύνιχος, κωμικὸς 528, 550.

Не ОНУ імені І. Мечникова

Φρύνιχος ὁ Μελανθᾶ 379 σημ. 3.
Φρύνιχος, τραγικὸς 378, 379, 389.
Φωκαΐς, ἔπος 154.
Φωκυλίδεια 236.
Φωκυλίδης, ἐλεγειοποιὸς 236.
Φωτίου μυριόβιβλος 13.

Χαιρεφῶν, σωκρατικὸς 804.
Χαλκίδιος, πλατωνικὸς 839.
Χαμαιλέων, περιπατητικὸς 11, Περὶ Πινδάρου 307, Περὶ κωμῳδίας 512 σημ. 1.
Χαρίσιος, ῥήτωρ 754.
Χασμῳδία, παρ' Ἰσοκράτει 702, παρὰ Δημοσθένει 729, παρὰ Πλάτωνι 793 σημ. 3, παρ' Ἀριστοτέλει 854 σημ. 1.
Χορηγία 366 καὶ σημ. 1.
Χορικὰ ᾄσματα 218, 255 κ. ἑ., Εἴδη 369.
Χορικοὶ λυρικοὶ ποιηταὶ 281.
Χορός, σημασία 218 χοροὶ παρθένων 285, κύκλιοι χοροὶ 262, ἀριθμὸς χορευτῶν 366, 425, παράταξις 367, ὁ χορὸς παρὰ Σοφοκλεῖ 529.
Χρύσιππος, στωϊκὸς 862.
Χρύσιππος, Σχολιαστὴς Πινδάρου 334.

Ψαρομαχία, παίγνιον 137 σημ. 1.
Ψελλός, λόγιος 839.

Ὠλήν, ἀοιδὸς 37.
Ὠσχοφορικὰ ᾄσματα 267.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

1948

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Ἐν	σελ.	14		στίχ.	9	ἀντὶ	τοῦ	Φουσίου	γραπτέον	Φοσσίου
»	»	24		»	19	»	»	νόμασιν	»	ὀνόμασιν
»	»	47		»	7	»	»	Ἠλιὰς	»	Ἰλιὰς
»	»	79		»	17	»	»	ποικίλλαι	»	ποικίλαι
»	»	83		»	29	»	»	ἀνήκον	»	ἀνῆκον
»	»	94	σημ. 4	»	2	»	»	ἡ ἀριθμὸς	»	ὁ ἀριθμὸς
»	»	96	» 5	»	2	»	»	πονοεῖ	»	ὑπονοεῖ
«	»	110	» 2	»	5	»	»	μαθολογήματα	»	μυθολογήματα
»	»	121	» 5	»	6	»	»	Studedmundi	»	Studemundi
»	»	137		»	11	»	»	κατακηλοῖ	»	κατακηλεῖ
»	»	138		»	13	»	»	αὐτὸν	»	αὐτὸ
»	»	145		»	8	»	»	κατάληψιν	»	κατάλειψιν
»	»	160	» 3	»	3	»	»	τάφον	»	τάφου
»	»	168	» 1	»	6	»	»	παλλαιῶν	»	παλαιῶν
»	»	226	» 2	»	2	»	»	ᾠδειν ᾄδειν	»	ᾄδειν
»	»	235		»	6	»	»	Μυτιλιναῖος	»	Μυτιληναῖος
»	»	267		»	19	»	»	δεκαετηρίας	»	δεκαετίας
»	»	275		»	4	»	»	μᾶλον	»	μᾶλλον
»	»	313	» 1	»	2	»	»	Pöckh	»	Böckh
»	»	316	» 1	»	4	»	»	Lüblert	»	Lübbert
»	»	324		»	8	»	»	ἐν δακτυλικοῖς	»	τῶν ἐν δακτυλικοῖς
»	»	»		»	9	»	»	τῶν XII	»	XII
»	»	366		»	4	»	»	ἐκλουτέντος	»	ἐκτελοῦντος
»	»	384		»	24	»	»	αἰωρεῖτο	»	ἠωρεῖτο
»	»	402		»	7	»	»	αὐτὸ	»	αὐτὸν
»	»	411		»	16	»	»	παρεμορφώθη	»	παρεμορφώθησαν
»	»	455	» 1	»	1	»	»	περὶ τοῦ λεγόμενον	»	λεγόμενον περὶ τοῦ

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

»	»	481		»	24	»	»	τοῦτο	» τούτῳ
»	»	492		»	16	»	»	Ἀνδραμέδας	» Ἀνδρομέδας
»	»	509		»	12	»	»	καστάθησαν	» κατεστάθησαν
»	»	533		»	4	»	»	τραγῳδίας	» κωμῳδίας
»	»	539		»	10	»	»	προλαβόντως	» προλαβόντες
»	»	544		»	24	»	»	περισκώμματα	» παρασκώμματα
»	»	545		»	14	»	»	περισκώψῃ	» παρασκώψῃ
»	»	568		»	11	»	»	Λῖνος	» Λίνος
»	»	579		»	17	»	»	προτέτερον	» πρότερον
»	»	611		»	8	»	»	ἐξαπατατητικῆς	» ἐξαπατητικῆς
»	»	721		»	5	»	»	Καὶ αὐτὴ δ' αὕτη	» Περιεσώθη δὲ καὶ αὐτὴ αὕτη
»	»	721		»	23	»	»	αὐτῶν	» αὐτῶν
»	»	»		»	24	»	»	αὐτῶν	» αὐτῶν
»	»	754		»	20	»	»	ἐγκατέλειπε	» ἐγκατέλιπε
»	»	755		»	2	»	»	ἢ ὁ Λεωδάμας	» ὑπὸ τοῦ Λεωδάμαντος
»	»	789	»	2	»	4	»	»	Θρασύλλος » Θρασύλος
»	»	792	»	1	»	3	»	»	Ταὐτὰ δέ, λέγει, ὁ Ἀθήναιος, ὡς » Ταὐτὰ δέ, ὡς λέγει, ὁ Ἀθήναιος,
»	»	793	»			4	»	»	ἀπόδειξις » ἡ ἀπόδειξις
»	»	888	»	1	»	6	»	»	ὅτι ἐγράφη » ἐγράφη

1591

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

peaxmkeuw

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова